Digitized by Google

PATROLOGIÆ

CURSUS COMPLETUS,

SEU BIBLIOTHECA UNIVERSALIS, INTEGRA, UNIFORMIS, COMMODA, ŒCONOMICA;

OMNIUM SS. PATRUM, DOCTORUM SCRIPTORUMQUE ECCLESIASTICORUM,

SIVE LATINORUM, SIVE GRÆCORUM,

QUI AB ÆVO APOSTOLICO AD ÆTATEM INNOCENTII III (ANN. 1216) PRO LATINIS, ET AD CONCILII FLORENTINI TEMPORA (ANN. 1439) PRO GRÆCIS FLORUERUNT:

RECUSIO CHRONOLOGICA

OMNIUM QUÆ EXSTITERE MONUMENTORUM CATHOLICÆ TRADITIONIS PER QUINDECIM PRIORA ECCLESIÆ SÆCULA ET AMPLIUS,

JUXTA EDITIONES ACCURATISSIMAS, INTER SE CUMQUE NONNULLIS CODICIBUS MANUSCRIPTIS COLLATAS, PERQUAM DILIGENTER CASTIGATA; DISSERTATIONIBUS, COMMENTARIIS VARIISQUE LECTIONIBUS CONTINENTER ILLUSTRATA; OMNIBUS OPERIBUS POST AMPLISSIMAS EDITIONES QUÆ TRIBUS NOVISSIMIS SÆCULIS DEBENTUR ABSOLUTAS, DETECTIS AUCTA; INDICIBUS ORDINARIIS VEL ETIAM ANALYTICIS, SINGULOS SIVE TOMOS, SIVE AUCTORES ALICUJUS MOMENTI SUBSEQUENTIBUS, DONATA; CAPITULIS INTRA IPSUM TEXTUM RITE DISPOSITIS, NECNON ET TITULIS SINGULARUM PAGINARUM MARGINEM SUPERIOREM DISTINGUENTIBUS SUBJECTAMQUE MATERIAM SIGNIFICANTIBUS, ADORNATA; OPERIBUS CUM DUBIIS, TUM APOCRYPHIS, ALIQUA VERO AUCTORITATE IN ORDINE AD TRADITIONEM ECCLESIASTICAM POLLENTIBUS, AMPLIFICATA;

DUCENTIS ET QUADRAGINTA INDICIBUS SUB OMNI RESPECTU, SCILICET, ALPHABETICO, CHRONOLOGICO, ANALYTICO, ANALOGICO, STATISTICO, SYNTHETICO, ETC., RES ET AUCTORES EXHIBENTIBUS, ITA UT NON SOLUM STUDIOSO, SED NEGOTIIS IMPLICATO, ET SI FORTE SINT, PIGRIS ETIAM ET IMPERITIS PATEANT OMNES SS. PATRES, LOCUPLETATA; SED PRÆSERTIM DUOBUS IMMENSIS ET GENERALIBUS INDICIBUS, ALTERO SCILICET RERUM, QUO CONSULTO, QUIDQUID NON SOLUM TALIS TALISVE PATER, VERUM ETIAM UNUSQUISQUE PATRUM, ABSQUE ULLA EXCEPTIONE, IN QUODLIBET THEMA SCRIPSERIT, UNO INTUITU CONSPICIATUR; ALTERO SCRIPTURÆ SACRÆ, EX QUO LECTORI COMPERIRE SIT OBVIUM QUINAM PATRES ET IN QUIBUS OPERUM SUORUM LOCIS SINGULOS SINGULORUM LIBRORUM SCRIPTURÆ VERSUS, A PRIMO GENESEOS USQUE AD NOVISSIMUM APOCALYPSIS, COMMENTATI SINT:

EDITIO ACCURATISSIMA, CÆTERISQUE OMNIBUS FACILE ANTEPONENDA, SI PERPENDANTUR CHARACTERUM NITIDITAS, CHARTÆ QUALITAS, INTEGRITAS TEXTUS, CORRECTIONIS PERFECTIO, OPERUM RECUSORUM TUM VARIETAS TUM NUMERUS, FORMA VOLUMINUM PERQUAM COMMODA SIBIQUE IN TOTO PATROLOGIÆ DECURSU CONSTANTER SIMILIS, PRETII EXIGUITAS, PRÆSERTIMQUE ISTA COLLECTIO UNA, METHODICA ET CHRONOLOGICA, SEXCENTORUM FRAGMENTORUM OPUSCULORUMQUE HACTENUS HIC ILLIC SPARSORUM, VEL ETIAM INEDITORUM, PRIMUM AUTEM IN NOSTRA BIBLIOTHECA, EX OPERIBUS ET MSS. AD OMNES ÆTATES, LOCOS, LINGUAS FORMASQUE PERTINENTIBUS, COADUNATORUM, ET EX INNUMERIS OPERIBUS TRADITIONEM CATHOLICAM CONFLANTIBUS, OPUS UNICUM MIRABILITER EFFICIENTIUM.

SERIES GRÆCA POSTERIOR,

IN QUA PRODEUNT PATRES, DOCTORES SCRIPTORESQUE ECCLESIÆ GRÆCÆ AB ÆVO PHOTIANO USQUE AD CONCILII FLORENTINI TEMPORA;

ACCURANTE J.-P. MIGNE,

Bibliothecæ cleri universæ,

SIVE CURSUUM COMPLETORUM IN SINGULOS SCIENTIÆ ECCLESIASTICÆ RAMOS EDITORE.

PATROLOGIA, AD INSTAR IPSIUS ECCLESIÆ, IN DUAS PARTES DIVIDITUR, ALIAM NEMPE LATINAM, ALIAM GRÆCO-LATINAM. AMBÆ PARTES PENE JAM INTEGRE EXARATÆ SUNT. LATINA, DUCENTIS ET VIGINTI DUOBUS VOLUMINIBUS MOLE SUA STANS, DECEM ET CENTUM SUPRA MILLE FRANCIS VENIT: GRÆCA DUPLICI EDITIONE TYPIS MANDATA EST. PRIOR GRÆCUM TEXTUM UNA CUM VERSIONE LATINA LATERALI COMPLECTITUR, NOVEMQUE ET CENTUM VOLUMINA, PRO PRIMA SERIE GRÆCA, NON EXCEDIT. POSTERIOR AUTEM VERSIONEM LATINAM TANTUM EXHIBET, IDEOQUE INTRA QUINQUE ET QUINQUAGINTA VOLUMINA RETINETUR. SECUNDA SERIES GRÆCO-LATINA SEXAGINTA VOLUMINA PROBABILITER NON SUPERABIT; DUM HUJUS VERSIO MERE LATINA TRIGINTA VOLUMINIBUS ABSOLVETUR. UNUMQUODQUE VOLUMEN GRÆCO-LATINUM OCTO, UNUMQUODQUE MERE LATINUM QUINQUE FRANCIS SOLUMMODO EMITUR: UTROBIQUE VERO, UT PRETII HUJUS BENEFICIO FRUATUR EMPTOR, COLLECTIONEM INTEGRAM, SIVE LATINAM, SIVE GRÆCAM COMPARET NECESSE ERIT; SECUS ENIM CUJUSQUE VOLUMINIS AMPLITUDINEM NECNON ET DIFFICULTATES VARIA PRETIA ÆQUABUNT. ATTAMEN, SI QUIS EMAT INTEGRE ET SEORSIM COLLECTIONEM GRÆCO-LATINAM, VEL EAMDEM EX GRÆCO LATINE VERSAM, TUM QUODQUE VOLUMEN PRO NOVEM VEL PRO SEX FRANCIS SOLUM OBTINEBIT. ISTÆ CONDITIONES FUTURIS PATROLOGIÆ SERIEBUS APPLICANTUR, SI TEMPUS EAS TYPIS MANDANDI NON NOBIS DEEST.

PATROLOGIÆ GRÆCÆ TOMUS CXX.

JOANNES XIPHILINUS, SYMEON JUNIOR. ALII BENE MULTI.

EXCUDEBATUR ET VENIT APUD J.-P. MIGNE, EDITOREM,
IN VIA DICTA *D'AMBOISE*, OLIM PROPE PORTAM LUTETIÆ PARISIORUM VULGO *D'ENFER* NOMINATAM, SEU *PETIT-MONTROUGE*, NUNC VERO INTRA MŒNIA PARISINA.

1864

TRADITIO CATHOLICA.

SÆCULUM XI. ANNI 1005-1073.

ΙΩΑΝΝΟΥ

ΑΡΧΙΕΠΙΣΚΟΠΟΥ ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΥΠΟΛΕΩΣ

ΤΟΥ ΞΙΦΙΛΙΝΟΥ,

ΣΥΜΕΩΝ ΤΟΥ ΝΕΟΥ

ΤΑ ΕΥΡΙΣΚΟΜΕΝΑ ΠΑΝΤΑ.

JOANNIS XIPHILINI

ARCHIEPISCOPI CP.,

SYMEONIS JUNIORIS,

OPERA OMNIA.

INTERMISCENTUR

JOANNIS EUCHAITÆ, THEODORI ICONII, ALEXII CP., DEMETRII CYZICENI, MICHAELIS CERULARII, SAMONÆ GAZENSIS, LEONIS ACHRIDANI, EPISCOPORUM; LEONIS PRESBYTERI, JOANNIS PRESBYTERI, EPIPHANII MONACHI HIEROSOLYMITANI, NICETÆ CHARTOPHYLACIS, NICETÆ PECTORATI, JOANNIS CP. DIACONI, ANONYMI,

SCRIPTA VEL SCRIPTORUM FRAGMENTA QUÆ SUPERSUNT.

ACCURANTE ET DENUO RECOGNOSCENTE J.-P. MIGNE,

BIBLIOTHECÆ CLERI UNIVERSÆ,

SIVE

CURSUUM COMPLETORUM IN SINGULOS SCIENTIÆ ECCLESIASTICÆ RAMOS EDITORE.

TOMUS UNICUS.

VENIT 11 FRANCIS GALLICIS.

EXCUDEBATUR ET VENIT APUD J.-P. MIGNE EDITOREM,
IN VIA DICTA *D'AMBOISE*, OLIM PROPE PORTAM LUTETIÆ PARISIORUM VULGO *D'ENFER* NOMINATAM, SEU *PETIT-MONTROUGE*, NUNC VERO INTRA MŒNIA PARISINA.

1864

TRADITIO CATHOLICA.

SÆCULUM XI. ANNI 1005-1073.

ELENCHUS

AUCTORUM ET OPERUM QUI IN HOC TOMO CXX CONTINENTUR.

Parisiis. — Ex Typis J.-P. MIGNE.

ANNO DOMINI MV.

ANONYMI
VITA S. NILI JUNIORIS

ABBATIS CRYPTÆ FERRATÆ IN AGRO TUSCULANO.

COMMENTARIUS PRÆVIUS.

(*Acta Sanctorum Bolland.*, Septembr. tom. VII, ad diem 26, pag 279.)

Notitia locorum : Vita Sancti scripta a contemporaneo : ejus chronotaxis aliqua.

1. Sanctum Nilum abbatem nomino, et Cryptæ Ferratæ nuntio, tanquam si ibidem diem obiisset: usitatum ab aliis morem potius, quam nostrum scrupulose secutus. Prælaturam abbatialem semper sic declinavit sanctus, ut tamen semper subditos et sequaces monachos plurimos habuerit. Obiit autem in monasterio S. Agathæ, distante tertio milliari a Cryptæ-Ferratensi, ad quod sacra ejus cimelia translata fuere, ubique, ut primi ejus abbatiæ fundatoris, præcipuo honore culta et prodigiis a Deo illustrata fuere. Baronius ad hunc diem 26 Septembris S. Nilum ita nuntiat in Romano Martyrologio : « In agro Tusculano B. Nili abbatis, fundatoris monasterii Cryptæ Ferratæ, magnæ sanctitatis viri. » Frustra sancti nomen apud martyrologos classicos quæras, cum illis omnibus sit posterior, utpote tantum initio sæculi XI ad superos translatus. Wion, Menardus, Dorganius fastis sacris Benedictinorum insertum habent : quia, etiamsi non fuerit monachus ordinis S. Benedicti, sed S. Basilii, « diu tamen, inquit Menardus in Observationibus, habitavit in monasterio S. Bonifacii et Alexii Romæ, quod est ordinis S. Benedicti. » Quam diu ibidem egerit S. Nilus, in decursu videbimus : interim dispiciant, quorum interest, an hæc ratio sit sufficiens, ut sanctus quis ordini cuipiam ascribatur. Ferrarius in Catalogo sanctorum Italiæ uberius de S. Nilo agit, contrahens, quæ apud Baronium in Annalibus ad annum 976 et alibi sparsa legerat. Junioris agnomen sortitus est sanctus abbas distinctionis ergo cum altero homonymo S. Nilo itidem Græco, qui Theodosii Junioris temporibus, honoribus et titulis excussis, monasterium Constantinopoli summa cum laude administravit. De illo doctrina et sanctitate celebri agendum veniet ad diem 12 Novembris, quo Romano Martyrologio inscriptus legitur.

2. Est porro Tusculanus ager, ubi decessit S. Nilus, Romano proximus : imo Campaniæ Romanæ pars. Civitas ibi episcopalis est, quam Itali *Frascati*, indeque recentiores quidam *Frascatam* Latine appellant : distat 12 milliaribus ab Urbe, contenduntque plurimi, eodem loco vetus Tusculum fuisse, a quo vicinus ager adhuc nomen retinet. Inde ad meridiem uno circiter milliari declinantibus, ubi olim Luculli villa fuit ad aquam Crabram, occurrit celebre cœnobium, quod S. Nilo nostro initium suum et splendorem debet : *Grotta Ferrata* ab indigenis, a Latinis vero *Crypta Ferrata* vocitatur. Nominis originem deducunt alii a specu quem incolebant monachi, quique ferreis clathris claudebatur, ut contendunt : a ferri ibidem abundantia derivant alii. Kircherus in Latio Cryptæ-Ferratensis abbatiæ exordia Bartholomæo S. Nili discipulo ascribit : illum sequitur Piazza in Hierarchia Cardinalitia : at infra videbimus, perperam id fieri, primumque illius auctorem habendum esse sanctum nostrum, de quo pauca admodum, et, si chronotaxim examenque monumentorum seu Vitæ exceperis, nulla fere hic operose discutienda sunt. Quod porro ad S. Nili Vitas, seu potius Vitam spectat, omnis fere difficultas in ejus auctore investigando sita est : leviusculi enim errores facile scriptori poterunt indulgeri, si modo ejus fides et auctoritas aliunde probabitur. S. Nili Vita primigenia Græca est, ex eaque, ni fallor, unica, prodierunt Vitæ Latinæ pro interpretum methodo diversa utcunque inter se discrepantes. Illam assignat Baronius in Annalibus ad annum Christi 976, num. 2, in antiquo codice monasterii Cryptæ Ferratæ a sancti discipulo compositam ; eamdem Barrius de Antiquitate Calabriæ lib. V ac denique Ferrarius in Annotatione appellat. Videamus porro, an vere una eademque Vita Græca sit, unde diversæ versiones profectæ sunt.

3. Baronius laudatus ita loquitur : « Cujus (S. Nili) res gestas Græce conscriptas ab ejus discipulo Latinitas hactenus nunquam vidit. Qui prius ex

antiquo codice monasterii Cryptæ Ferratæ tradidit Latinitati, fuit noster Federicus Metius, episcopus Thermularum, a quo ego primus accepi, et nonnulla ex eis pro ratione temporis nostris Annalibus opportuna occasione contexui. » Eadem illa combinavit ex Baronio Surius et ad hunc diem collectioni suæ inseruit. Versionem Metii a Martenio inferius laudando, uti et a Jacobo Sciommari, ordinis S. Basilii et Cryptæ Ferratæ monacho in Notis ad Vitam S. Bartholomæi ab ipso Italice editam, reperio assignatam, sed præter ea quæ suis Annalibus inseruit Baronius, alia non invenio; unde dubito, an versionem suam typis ediderit Metius, et non fuerit potius in Baronii solius gratiam adornata. Quidquid sit, quæ is nobis ex versione illa subministravit abunde ad rem præsentem erunt. Edmundus Martene Collectionis veterum scriptorum tom. VI, col. 887, Vitam S. Nili inseruit. Illam, ut in Observatione prævia monet, vertit ex Græco cardinalis Sirletus, Latinamque ejus interpretationem illam repererat olim in codice Vaticano Joannes Durandus accurateque descriptam transmiserat ad Mabillonium, etiam Adriani Valesii judicio luce publica dignam moxque edendam, nisi varia studia impedivissent. Versionis Sirletianæ etiam meminit laudandus sæpe Sciommarius, ejusque exemplar ms. et nos habemus ex Bibliothecæ Vaticanæ cod. ms. sub num. 6151, qui idem est, unde suum apographum, quod cum nostro ad apices convenit, adornasse Durandum, scribit Martenius.

4. Adjecit nostro Papebrochius, exemplar Græcum vidisse se in Cryptæ Ferratæ monasterio, consuluitque coram Romanum codicem, ad quem aliquid observavit, ut infra videbimus. Denique Joannes Matthæus Caryophilus, archiepiscopus Iconiensis, præteriti sæculi initio Latine vertit unaque cum textu Græco ex Cryptæ Ferratæ ms. Romanis Zannetti typis anno 1624 edidit Vitam S. Nili, quam queritur usque tum in tenebris delituisse. Caryophili diligentia et in Latinis æque ac Græcis peritia nihil circa Vitam præfatam desideratum relinquit, præter hiatum unicum in capite 2. Is mihi dubium injecit, an saltem ex eodem Cryptæ Ferratensis monasterii codice Sirleti versio profecta sit, cum in Caryophili textu omissa, duas fere columnas in Martenii editione impleant. At summa alibi passim consonantia peperit suspicionem, ne forte postquam codicem consuluerat Sirletus, folium ex eo, vel negligentia vel alio casu perierit. Quidquid sit, cum textum Græcum ediderit Caryophilus exactaque videatur ejus interpretatio, Vitam ex illo edam : et ne quid lector desideret hiatumque supplere possit, locum ex Sirleti versione dabo. De biographo sic scribit Caryophilus post initium Præfationis ad lectorem: « Monachi Vitam monachus scribit, magistri discipulus. Quis tamen ille fuerit, non plane constat. Bartholomæum suspicantur multi, quidam etiam asserunt virum et ipsum sanctissimum, Nili civem et sapientiæ ejus et pietatis hæredem. » Hæc ille aliorum sensa de Bartholomæo, non sua promens : et caute sane sicut prudentem virum decebat tum pro ea censuræ parte, qua biographum S. Nili contemporaneum fuisse asserit, tum pro altera, qua asserta de Bartholomæo in dubio relinquit.

5. Supervacaneum esset, pro confirmatione primæ partis quæpiam allegare, cum pluribus locis talem se luculenter profiteatur biographus. Quod ad secundam spectat, plures Vitam illam B. Bartholomæo ascribunt, inter quos Sciommarius et Martenius; at is solus ex iis quos vidi, asserti rationem reddit, quam propono. « Discipulum autem illum, inquit, haud alium fuisse a B. Bartholomæo, tertio post S. Nilum Cryptæ-Ferratæ abbate, colligimus, cum ex Inscriptione, quæ Vitæ ejus præfigitur in codice Vaticano MMMMMMCLI hoc modo : « Hanc Vitam B. Bartholemæus scripsit : » tum ex breviori ejusdem S. Bartholomæi Vita, in qua hæc legimus : « Hymnorum elucubrator ac nimium sapienter res gestas sui præceptoris et « multorum sanctorum describens. » Reddunt quidem postrema illa certum utcunque, B. Bartholomæum scripsisse Vitam sancti sui præceptoris Nili ; verum, quod Vitam eamdem illam elucubravit, quam hodieque habemus, non ex eo æque certo liquet. Quod ad codicem Vaticanum attinet, parum sane ponderis asserto accederet, etiamsi interpres Sirletus, vel qui ejus versionem codici inscripsit, verba addidisset, quæ in textu Græco, quem vertit, non legebantur : sed ne tantum quidem subsidii pro sua opinione habet Martenius, quique cum illo sentiunt : Papebrochius enim, qui codicem Vaticanum propriis oculis lustravit, addita ad apographum nostrum nota studiose monet, alia indubie manu verba allegata fuisse adjecta, quam qua Vita exarata est. Plura, ni fallor, opus non est addere, ut rationem reddam, quare sententiæ illustrissimi Caryophili subscribam, nec Vitam, quod tamen pro probabili habeo, B. Bartholomæo indubie ascribam. Major, fateor, a B. Bartholomæo auctoritas Vitæ accederet; at quam habemus a scriptore coævo, quique S. Nilo in ipso loco convixit, candoremque suum non uno loco probat, nobis sufficit.

6. Nunc ad quampiam chronotaxim deducendam et pauca aliqua examinanda descendamus. Natus est S. Nilus Rossani in Calabria, olim Magna Græcia vocari solita. Provincia est amplissima regni Neapolitani in Italiæ ad Austrum extremis finibus maribusque Siculo, Ionio et Tyrrheno undique cincta, præterquam versus Septentrionem, ubi provinciam Basilicatam conterminam habet. Rossanum, quod alii Roscianum scribunt, principatus titulo et archiepiscopali sede insignitum est, distatque vix 3 milliaribus ab ora sinus Tarentini. Ampla et probe culta hodieque civitas est.

Sæculo x, uti et Calabria universa imperio Orientis adhuc parebat, eratque et lingua et ritus Græcus in usu, quando ibidem natus est S. Nilus. De parentibus ejus annoque natali nihil determinatius legitur in Vita. Gabriel Barrius *De Antiq. et situ Calabriæ* libri v initio scribit, S. Nilum ex nobilibus parentibus ortum esse, assertorumque testem allegat B. Bartholomæum sancti biographum; at vel vulgare est hoc vitium scriptorum, qui sanctos stemmatis fulgore quavis via decorare laborant, vel aliam Vitam, quod tamen vix credo, præ oculis habuit Barrius. Id sane neque in textu Græco neque in versionibus, quas habeo asseritur. Quod ad annum natalem attinet, Sciommarius Nota 8 ad Vitam B. Bartholomæi designat annum Christi 910, et recte : quippe Vitæ num. 87 dicitur S. Nilus obiisse anno ætatis 95. Mortuus autem est anno Christi 1005 ; unde si annos 95 subtraxeris, in annum 910 delaberis.

7. Porro annum Christi 1005 sancti morti assignatum non habemus in Vita, sed illum ex aliis monumentis bonæ notæ accersit Sciommarius. Juxta turrim ecclesiæ Cryptæ Ferratensis marmori insculpta est hæc inscriptio : Ἐκοιμήθη ὁ ἅγιος Νεῖλος ἔτος ͵ϛφιγ'. « Obdormivit S. Nilus anno 6513. » Idem annus morti S. Nili assignatur, teste Sciommario, in antiquo codice, qui Basilii Porphyrogeniti appellatur, uti et in Typico antiquo B. Bartholomæi aliisque Mss. monumentis. Erudite porro, variorum scriptorum in hoc modo computandi correptis lapsibus, ibidem ostendit, annum mundi Græcorum more signatum 6513, esse vulgaris æræ 1005. Omitto argumenta, quibus id indubie evincit, quæque apud ipsum videri possunt. Interim imprimis certum est, juxta hanc epocham recte combinari, quæ in Vita de conventis Ottone III imperatore et Gregorio V pontifice in causa Joannis antipapæ narrantur, quæque pugnant apud Gabrielem Barrium, Lubinum aliosque S. Nili mortem ad annum 980, vel aliquot annis ante finem sæculi x referentes : cum certum sit ex num. 87, Quadragesimali tempore Romam ea causa profectum sanctum, idque anno 998, ut liquet ex monumentis a Muratorio in Annalibus ibidem allegatis. Neque minus limpide secundum chronotaxim fluunt alia nonnulla, quæ notis chronologicis in Vita circumscripta sunt. Quando S. Nilus mundo valedixit, nondum expleverat annum 30, num. 6 : igitur accessus ejus ad monachos anno 940 vel sequenti contigit. Numero Vitæ 26 Stephanus « adolescens annorum fere viginti junxit se S. Nilo, quod contigit hujus altero... in speluncam secessionis anno, » num. 27 Stephanus num. 94 septuagenario major laborare solitus fuisse dicitur. Stephanum mortuum sub eumdem annum, quo Otto III imperator decessit, liquet ibidem ex adjunctis. Ottonis obitus anno 1001 consignatus est : circa illum obierit Stephanus ; ejusdem monasticæ vitæ initia circa annum 945 figi poterunt. Rursum num 95 monasterium Serperis, « in quo ad annos 10 monasticam duxerit vitam, » deseruit S. Nilus et duobus post mensibus num. 97 obiit. Eo igitur accesserit anno 994 vel sequenti. Numero 86 in Vallelucio egit quindecim annos, ab Aligerno Cassinensi abbate in illud admissus num. 62, deducto computu, sub annum 978, quo Aligernus agebat abbatiæ 29, qui mortuus est, asserente Mabillone, anno 986.

8. Hinc anni 7 residui sunt locandis iis, quæ sub Aligerni successore num. 84 et sequentibus ibidem S. Nilo contigisse narrantur, uti et quærendo alii solitario loco migrandoque ad monasterium Serperis : atque sic ordinate combinantur omnia. Observat porro Sciommarius sæpe laudatus Nota 18 ad Vitam B. Bartholomæi, sanctum in baptismo Nicolaum fuisse nominatum. Clarus est in hanc rem locus Pancratii in Panegyrico dicentis : Τὴν μονὴν τῆς Κρυπτοφέῤῥης ἀπαρξαμένου τοῦ μεγάλου Νικολάου τοῦ καὶ Νεῖλο μόνονυος, « Cum principium dedisset monasterio Cryptæ Ferratæ magnus Nicolaus, qui et Nilus solum, » scilicet, appellatus est. Nota 13 dixerat, in ordine S. Basilii, cum habitum quis induit, nomen mutari solere ; atque ita S. Nicolai nomen in Nilum, B. Basilii in Bartholomæum mutatum fuisse. Quæ ad educationem ejus et adolescentiam exactam spectant, quæpiam in Vita referuntur. Baronius in Annalibus ad annum Christi 976, num. 2, sic scribit ex Metii versione, quam secum communicatam dixerat : « Fuit Nilus iste ab origine Græca, Rossani in Calabria civitate natus, doctrina atque pietate insignis, ab infantia Dei cultor eximius et post matrimonium vitam monasticam sectatus. » Eadem de sancti matrimonio habent Surius et Bailletus ad hunc diem. Nescio, an diversa in eo fuerit Metii versio ; at si habet similia illis, quæ in Vita edenda cap. 1, num. 3 et seq., narrantur, utut durum est, sanctos gravium noxarum suspectos reddere, si veritati litandum est, diffiteri non possum, tam saltem dubium esse, an legitimum fuerit commercium illud, ut minime certo matrimonium inde erui possit. Contrarium sane censuit Gabriel Barrius, dum lib. v *de Antiquitate et Situ Calabriæ* de S. Nilo nostro scribit : « Inde vero jam exoletus dæmonis opera, cum virgine quapiam concubuit, filiamque ex ea suscepit. Cæterum deinde resipiscens ac se perpetrati deliquii pœnitens, mundi oblectamenta ac divitias deserere statuit. »

9. Verum, sicut matrimonium certo astruere non possum, sic nec tam crude ac decretorie sanctum, fornicationis arguere ausim ; sunt enim ex utraque parte nonnulla, quæ rem ambiguam relinquunt. Et pro matrimonio quidem facere videtur studiosa descriptio puellæ, quæ inter alias matrimonio non copulatas ejus amores aucupata est et fixit. Quod scilicet pulchritudine cunctas antecelleret, sed

obscuro loco nata esset. Etenim si de concubinatu illegitimoque commercio tantum agebatur, superflua sane videri poterat animadversio de obscuritate generis, cum non soleant hujusmodi veneres generis claritate splendere. Denique videretur plane ibi matrimonium cum imparis conditionis personâ describi, nisi reclamarent aliunde alia. Mitto inter illa recensere invectivas expressionesque duriores biographi; novi enim, simpliciores monachos castitatis zelatores eximios, quandoque similia matrimonio licitisque aliunde sæcularium voluptatibus afflare; sola sancti fuga, prout a biographo describitur, sufficit, ut mihi rem totam dubiam reddat. Et sane, si legitimum matrimonium fuit, non licebat S. Nilo, relicta comparte, fugere et monachalem vitam amplecti, illa non consentiente. Consensisse autem, vel e vivis jam excessisse, quod decretorie, sine teste tamen, asserit Bailletus, nihil omnino suadet credere, imo potius contrarium innuitur.

10. Igitur res in ambiguo sit: quamvis diffiteri non possim, majorem meam esse de non matrimonio suspicionem. Nunc pauca supersunt de instituta a S. Nilo Cryptæ-Ferratensis abbatia, cujus initia et fundationem, ut jam superius monui, quidam serius figunt. Pauca, inquam, quoniam quisquis Vitæ edendæ tria ultima capita attentius perlegerit, luculentissime perspiciet, si B. Bartholomæo celeberrimi monasterii perfectio debeatur, sancto certe nostro principium ejus ascribendum esse. Testatur id insuper apertissimis verbis Pancratius supra num. 8 laudatus, ipseque B. Bartholomæus in Typico suo, quod citat Sciommarius Nota 18. Ibi sic legitur die 25 Septembris: Δεῖ γινώσκειν, ὅτι ἐπειδὴ εἰς τὴν κς' ἐπιτελοῦμεν τὴν τοῦ πρωτοκτήτορος τῆς μονῆς μνήμην Πατρὸς ἡμῶν Νείλου. « Sciendum est, quod 26 die celebremus memoriam primi fundatoris monasterii, Patris nostri Nili. » Atque hæc ad stabiliendam Baronii, primum abbatem Cryptæ Ferratæ sanctum nostrum appellantis, annuntiationem sufficiunt. Cæterum ex monumentis, quæ in Latio suo cap. 2, pag. 61, allegat Kircherus, videtur mulieribus non patere accessus ad capellam, ubi S. Nili et B. Bartholomæi corpora hodieque deposita sunt et summa veneratione coluntur.

ΒΙΟΣ ΚΑΙ ΠΟΛΙΤΕΙΑ

ΤΟΥ ΟΣΙΟΥ ΚΑΙ ΘΕΟΦΟΡΟΥ

ΠΑΤΡΟΣ ΗΜΩΝ ΝΕΙΛΟΥ

VITA ET CONVERSATIO

SANCTI ET DEIFERI

PATRIS NOSTRI NILI

Auctore Sancti discipulo, forte B. Bartholomæo; editore et interprete Joanne Matthæo Caryophilo, archiepiscopo Iconiensi.

CAPUT I.

Nascitur S. Nilus, Deiparæque offertur. Magnum in ipsa adolescentia in virtutibus et scientiis progressum facit. Variis a dæmone tentationibus appetitur, iisque superatis, fit monachus.

1. Gratia Domini nostri Jesu Christi et charitas Dei et communicatio sancti Spiritus (bonum quippe est et ordiri a Deo et in Deum desinere) sit cum omnibus studiose audientibus et cum tenuitate mea mentisque paupertate, qui audacter historiam Vitæ sancti Patris nostri Nili junioris sum narraturus. Non enim per hominem, vel suggerente et adhor-

α'. Ἡ χάρις τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ, καὶ ἡ ἀγάπη τοῦ Θεοῦ καὶ Πατρὸς, καὶ ἡ κοινωνία τοῦ ἁγίου Πνεύματος (καλὸν γὰρ ἐκ Θεοῦ ἄρχεσθαι, καὶ εἰς Θεὸν καταλήγειν) εἴη μετὰ πάντων τῶν φιλοπόνως ἀκροωμένων, καὶ μετὰ τῆς ἐμῆς εὐτελείας καὶ πτωχονοίας τοῦ μέλλοντος τολμηρῶς διηγγέλλειν περὶ τοῦ βίου τοῦ ὁσίου Πατρὸς ἡμῶν Νείλου τοῦ

A νέου. Οὐ γὰρ δι' ἀνθρώπου, οὐδὲ δι' ἀνθρωπίνης ὑποβολῆς ἢ παρακλήσεως τὸ τοιοῦτον ἔργον ἐνεχειρισάμην. Οὐδὲ γάρ εἰσι νῦν ἐν τοῖς ἐσχάτοις καιροῖς τῶν ἐσχάτων τούτων αἰώνων οἱ τὰ τοιαῦτα ζητοῦντές τε καὶ πολυπραγμοῦντες· τοὐναντίον μὲν οὖν, πολλοὶ οἱ μωκίζοντες, καὶ πρὸς ταῦτα ἀηδιζόμενοι, οἱ μήτε τοῖς παλαιοῖς διηγήμασι τῶν ἁγίων πιστεύοντες, μήτε τοῖς νεωστὶ τελειωθεῖσιν πειθόμενοι· ἀλλὰ διὰ πάντων καὶ ἐν πᾶσιν αὐτοῖς τὰς τῆς ὠφελείας ὁδοὺς ὡς εἰπεῖν ἀποφράξαντες, ἕνα σκοπὸν ἐν ἅπασι τίθενται, τὸ πρὸς τὰ ἑαυτῶν μετακρίνειν τὸ πιστὸν ἐν τοῖς λεγομένοις· τὸ δ' ὑπερβαῖνον τὴν ἑαυτῶν δύναμιν, ὡς ἔξω τῆς ἀληθείας ταῖς τοῦ ψεύδους ὑπονοίαις καθυποβάλλειν. Διὸ τὸν ἀόρατον νοῦν, τὸν Θεόν φημι καὶ Πατέρα, καὶ τὸν ἄναρχόν τε καὶ συναΐδιον Λόγον, καὶ τὸ πανάγιον καὶ ὁμοούσιον B Πνεῦμα, θεμέλιον καὶ ἀρχὴν προθέμενος τοῦ λόγου, οὕτω τῆς διηγήσεως ἀπαρξώμεθα· εἰ καὶ μήτοι γέ τινι χρησιμεύσουσαν ἄλλῳ, ἀλλ' ἡμῖν τοῖς ἐν ταύτῃ ἀσχολουμένοις, καὶ μικρόν τι τὸν νοῦν ἐκ τῶν γηΐνων ἀπαγομένοις οὐ μικρὰν τὴν ὄνησιν καὶ τὸ κέρδος ἐργαζομένην, καθάπερ τοῖς μυρεψοῖς ἡ τῶν ἀρωμάτων ἀναστροφὴ τὴν ἐξ αὐτῶν ἡδύτητα καὶ ἀπόλαυσιν. Δεῖ τοίνυν τὴν ἐνεγκοῦσαν τοῦτον ἡμῖν τὸν ἀοίδιμον Νεῖλον προτάξαι τῷ λόγῳ, ἵνα μηδὲν τῶν δεόντων ἐλλείπῃ τῷ πάντα τὰ κατ' αὐτὸν ἐρευνῶντι.

β'. Τὸ Ῥουσιάνον οἶδ' ὅτι πάντες γινώσκουσιν, οὐ μόνον διὰ τὸ προκαθῆσθαι τοῖς τῆς Καλαβρίας τέρμασι, μέγιστόν τε τυγχάνειν ὁμοῦ καὶ ἀνεπιβούλευτον, ἀλλὰ καὶ διὰ τὸ καὶ πάσης τῆς χώρας ἐρημω- C θείσης, καὶ πασῶν τῶν πόλεων ἔργον γεγενημένων τῆς τῶν Σαῤῥακηνῶν πολυπληθείας, μόνον διαφυγεῖν μέχρι καὶ νῦν τῆς αὐτῶν ἀπωλείας τὸν νόμον. Τοῦτο δὲ οὐκ ἐξ ἀνθρωπίνης σοφίας ἢ βοηθείας συνέβη, ἀλλὰ τῇ δυναστείᾳ καὶ ἀντιλήψει τῆς ἐκεῖ ἐπισκιαζούσης ἐξαιρέτως Δεσποίνης ἡμῶν Θεοτόκου καὶ Ἀειπαρθένου Μαρίας· ἥτις πολλάκις τῶν ἀθέων Ἀγαρηνῶν ἐν νυκτὶ προσελθόντων, καὶ συλῆσαι τὸ φρούριον βουληθέντων, ἅμα τῷ προσεγγίσαι αὐτοὺς τῷ τείχει, ὥστε καὶ κλίμακας ἐπιθεῖναι, λέγεται ἄνωθεν ὡς γυνὴ πορφυροφόρος ἐποφθῆναι αὐτοῖς, λαμπάδας ἐν ταῖς χερσὶ κατέχουσα, καὶ ταύταις αὐτοὺς καταβάλλουσα, καὶ τοῦ τείχους ἀποδιώκουσα. Καὶ τοῦτο σαφῶς ὡμολόγουν οἱ ἐξ αὐτῶν γενόμενοι D πρόσφυγες. Ἐκεῖθεν τοίνυν ὁ ὅσιος Πατὴρ ἡμῶν Νεῖλος ἀνέτειλεν, καὶ ἐκεῖσε τὰς τῆς σωματικῆς ἡλικίας ἀρχὰς κατεβάλετο, δῶρον ἀπὸ Θεοῦ χαρισθεὶς τοῖς γονεῦσιν αὐτοῦ· πρὸς γὰρ ἀδελφῇ ἐτέχθη

tante hominis consilio, aggressus sum tale opus. Neque enim sunt nunc novissimis temporibus novissimorum horum sæculorum, qui talia quærant et curiose appetant: quinimo multi qui subsannant et injucunde hæc audiunt, quibus nec antiquorum sanctorum narrationes neque recens facta fide digna sunt, sed obstructis sibi plane omni ex parte viis ad utilitatem ferentibus, scopum unum habent in omnibus sibi propositum, ut eorum, quæ dicuntur, fidem metiantur suarum virium modulo; quod autem vires eorum superat, id vero illis tanquam a veritate alienum mendacii suspicionem injiciat. Quapropter invisibilem mentem, Deum, inquam, Patrem et simul expertem principii temporis consempiternumque Verbum, et sanctissimum consubstantialemque Spiritum narrationis fundamentum jacientes, illam aggrediamur, etsi nulli alii profuturam, at certe nobis, qui in ea studium ponimus et nonnihil mentem a rebus terrenis abducimus, non mediocre emolumentum et lucrum allaturam, quemadmodum unguentariis aromatum tractatio suavitatem affert et voluptatem. Oportet igitur principio sermonis de civitate illa verba facere, quæ nobis edidit celeberrimum Nilum; ne quidquam eorum, quæ scire operæ pretium est, desit perscrutanti omnia de illo.

2. Rossanum scio notum esse omnibus, non eo solum nomine, quod Calabriæ finibus præsit et maxima sit civitas et ab insidiis hostium tuta, sed etiam, quia vastata universa provincia cunctisque urbibus redactis in potestatem colluvionis Sarracenorum, solum usque adhuc effugerit illorum perniciem. Quod quidem non humana prudentia, vel auxilio contigit, sed potentia et ope præcipuæ ejus urbis patronæ Dominæ nostræ Matris Dei semperque virginis Mariæ. Illa enim impiis Agarenis (1) sæpe de nocte irruentibus, ut arcem occuparent, simul atque ad muros accessissent, scalas etiam admovissent, e superiori loco apparuisse dicitur, specie mulieris purpura indutæ, facesque in manibus habentis, quibus dejiciebat illos et e muro depellebat. Et hoc aperte fatebantur, qui ex illis transfugæ fuerunt. Inde ergo sanctus Pater Nilus exortus est, et illic primas ætatis suæ partes transegit, muneris loco parentibus a Deo datus: namque post unam sororem masculus hic optantibus susceptus est et oblatus Deo ab illis, Deique Matris ædi (2) liberaliter dicatus. Præcla-

Joannis Clei notæ.

(1) Sic sæpius, uti et Mauri, Africani Saraceni vocantur, quia creduntur orti ex Ismaele, Agaris ancillæ et Abraham filio. Calabriam porro ex Sicilia invaserant anno 842, expugnatisque variis urbibus et munimentis sic ibidem radices egerunt, ut Italiæ pene universæ per plura etiam sæcula excursionibus infesti fuerint, ac tandem ægre exterminari potuerint. Sæpius adversus illos Christianis opem præstitit Dei Mater Maria, qua de re vide Baronium ad annum Christi 886, num. 7.

(2) Sciommarius Nota 18 ad Vitam B. Bartholomæi ex Panegyrico Pancratii observat, S. Nilum in baptismo Nicolaum fuisse appellatum mutatumque pro more nomen, quando monachalem habitum induit; de qua consuetudine etiam agit Nota 15. Rossanensis porro civitas singulariter Dei Matri protectrici devincta et dedicata est. Celebrata valde ibi fuit olim imago intemeratæ Virginis, peculiari nomine Achiropiitos, a Græco ἀχειροποίητος insignita, Sciommarius Nota 4 ex autographo Pancratii panegyrico, quem anno 1250 de B. Bar-

ram porro indolem feliciter sortitus et acumen mentis morumque suavitatem, æquales omnes superavit sagacitate et responsis et diligenti Scripturarum lectione, necnon interrogationibus quas proponebat magistris, ut mirarentur illi, unde tantum huic puero ingenium, quo scrutaretur Scripturas et de rebus hujusmodi interrogaret. Familiare enim erat illi a juventute sanctorum Patrum Vitas evolvere, Antonii, inquam, Sabbæ et Hilarionis, aliorumque, quos Ecclesia catholica celebres habet, avidoque animo mentisque attentione semper eas lectitabat. Unde etiam illi obvenit, ut odium in vitia conciperet et in ædibus nobiliorum conventus declinaret, omnemque refugeret et abominaretur curiositatem et aspernaretur, quæ phy'acteria (3) vocant et adjurationes ; quanquam libri etiam, qui de his agunt, illi non deessent ob aciem ingenii et studium omnia sciendi.

ἄῤῥην αὐτοῖς ἐπιθυμητικῶς· καὶ δῶρον παρ' αὐτῶν ἐνεχθεὶς, καὶ τῷ οἴκῳ τῆς Θεοτόκου εὐθύμως ἀποκληρωθείς. Φύσεως δὲ εὐκληρίας τυχὼν, καὶ νοὸς ὀξύτητος, καὶ φρενῶν ἀστειότητος πάντας τοὺς συνηλικιώτας αὐτοῦ ὑπερέβαλεν ἔν τε συνέσει, καὶ ἀποκρίσεσιν αὐτοῦ, καὶ τῇ τῶν Γραφῶν συνεχεῖ ἀναγνώσει, οὐ μὴν ἀλλὰ καὶ ἐν ταῖς πρὸς τοὺς διδασκάλους ἐρωτήσεσιν· ὥστε θαυμάζειν αὐτοὺς, πόθεν τῷ τοιούτῳ βρέφει τὰς Γραφὰς ἐρευνᾷν, καὶ ἐπερωτᾷν τὰ τοιαῦτα. Ἠγάπα γὰρ ἀεὶ τῶν ἁγίων Πατέρων τοὺς Βίους, ἐκ νεότητος αὐτοῦ, Ἀντωνίου φημὶ δὴ, Σάββα τε καὶ Ἰλαρίωνος, καὶ τῶν λοιπῶν τῶν γεγραμμένων ἐν τῇ αὐτῇ καθολικῇ Ἐκκλησίᾳ· καὶ μετὰ πολλοῦ πόθου καὶ συνέσεως αὐτοὺς ἀεὶ διεξήρχετο. Ὅθεν καὶ αὐτῷ τὸ μισοπόνηρον εἶναι, καὶ ἀποστρέφεσθαι τὰς ἐν τοῖς οἴκοις τῶν ἀρχόντων διατριβὰς μισεῖν τε καὶ ἀποβδελύττεσθαι πᾶσαν περιεργίαν, καὶ ἐξουθενεῖν τὰ λεγόμενα φυλακτὰ, καὶ τοὺς λεγομένους ἐξορκισμούς· καίτοι γε οὐδὲ τῶν τοιούτων ἀπορήσας βίβλων διὰ νοὸς ὀξύτητα καὶ σπουδὴν τὴν ἐν ἅπασι.

3. Ergo non multo post parentibus vita functis, cum a sorore educaretur pieque institueretur (nam et illa femina erat valde religiosa, licet in matrimonio collocata) ubi florentem juventutis attigit ætatem, non erat, qui frenum adolescenti vellet injicere, assiduaque disciplina dux illi esset ad optima, non episcopus, non sacerdos, non abbas, non monachus, perraro enim ibi per illa tempora videbatur monasticus habitus, ne dicam et contemptibilem fuisse. Conjiciens ergo diabolus, quid lucri esset allaturus et quam gravis sibi futurus esset adversarius (acer enim est ex anteactis conjector futuri), cœpit innuptas puellas configere

γ'. Μετ' οὐ πολὺ γοῦν τῶν γονέων αὐτοῦ τὸν βίον ἀπολιπόντων, καὶ παρὰ τῆς ἀδελφῆς ἀνατρεφομένου, καὶ εὐσεβῶς ἐκπαιδευομένου· ἦν γὰρ καὶ αὕτη φιλόθεος πάνυ, εἰ καὶ τὸν τοῦ βίου ζυγὸν ὑπεισῆλθεν· ἡνίκα δὲ τῆς ἡλικίας τὸ ἄνθος αὐτῷ προσετέθη, οὐχ ὑπῆρχεν ὁ τῆς νουθεσίας τὸν χαλινὸν ἐπιθεῖναι τῷ νέῳ σπουδάζων, καὶ διὰ συνεχοῦς διδασκαλίας πρὸς τὰ κρείττονα αὐτὸν ὁδηγήσων, οὐ τῶν ἐπισκόπων τις, οὐχ ἱερέων, οὐδ' ἡγουμένων ἢ μοναζόντων· σπάνιον γὰρ ἦν ἐν τοῖς χρόνοις ἐκείνοις ἐκεῖσε τὸ τῶν μοναχῶν σχῆμα· ἵνα μὴ λέγω, ὅτι καὶ βδελυκτόν. Στοχασάμενος οὖν ὁ διάβολος τὸ μέλλον ἐξ αὐτοῦ ἀναφύεσθαι κέρδος, καὶ ὡς ἀντίπαλος αὐτῷ

Joannis Clei notæ.

tholomæo dictum asseverat, de prodigiosa illa imagine vertit sequentia : « Et ecce fere per septingentos annos ipsam (civitatem Rossanensem Maria) inhabitat in imagine non manupicta, nec manu facta, imo ut melius dicam, a Deo fabrefacta atque a Deo picta et ab omnibus Achiropiitos appellatur, atque hoc pacto invocata omnium vota exaudit, quippe quæ tali nomine delectatur. Non ex materia aliqua, coloribus scilicet confecta, aut ex humore aliquo quodammodo crassitieve, sed veluti quæ ex siccis et aridis lignis, quasi genitoribus, genita, octoginta habentibus annos, quando vita labor et dolor est. Sic et divina ac miraculosissima ipsius imago non ex materia et crassa aliqua substantia, sed immaterialiter ac desuper a Deo depicta, gratiisque superabundans Deiparæ, cujus sanctæ ac sacræ imaginis miracula et prodigia narrare est impossibile. » Advertit idem, *Achiropiitos* appellatam fuisse iconem illam, quasi non manufactam, insolitique nominis originem, quam credo fabulæ suspectam, tuto haberi posse, ex antiqua membrana aureis characteribus scripta, quæ etiam hodie in metropolitana ecclesia servatur, talem allegat. Mauritius imperator volens ad instantiam S. Ephrem Rossanensem decorare civitatem, eo sub annum 586 Constantinopoli plures familias et artifices misit. Cum ex illis quidam sancti jussu imaginem Deiparæ in sacello quodam pingerent, prodigiose accidit, ut quæ pridie pinxerant, postridie deleta invenirentur. Quod cum pluribus diebus accidisset, pictores, rem mirati, ex suis quempiam in sacello pernoctare jusserunt. Is vidit nocte illa mulierem pulchritudine et majestate stupendam, quæ mandavit illi, ut visionem manifestaret. Postero autem die invenerunt perfectam imaginem. Credunt Rossanenses, eamdem hodieque superesse et coli in ecclesia metropolitana. Ad illam Dei Matri oblatus fuit Bartholomæus, ut in ejus Vita dicitur, credoque, de eadem hic sermonem esse.

(3) Φυλακτὰ Sirletus vertit *Incantationes* : Cangius explicat per amuletum ad pellendos morbos: φυλακτήριον, quod idem est, utrumque et alia significat, ut apud Cangium in utroque Lexico videre est. Si recte ex adjunctis conjicio, non de typis quibusdam magicis aut tabulis diabolicis, sed de observationibus tabulisve astronomicis aut mathematicis, quæ tum temporis non solebant forte sine aliqua superstitione esse, hic loquitur biographus. Sane non amplius laudis inde S. Nilo accederet, quod magiæ operam non dedisset, quam quod a parricidiis sacrilegiisve abstinuerit. At non credo, biographum sanctum abbatem inde laudare voluisse, quod a vitiis peccatisque, quæ in perditissimo quoque horrenda sunt, fuerit immunis : fateor tamen, quod sequitur ἐξορκισμούς aliorum interpretationi favere. An ergo sæculo decimo tam familiares erant inter Græcos divinationes, vanæ observantiæ artesque similes, ut viro probo honori esset, iis non studuisse ?

(4) Similia forte legerat Baronius in versione

καὶ ἐχθρὸς εὑρεθήσεται μέγας· δεινὸς γάρ ἐστιν ἐκ τῶν προλαβόντων τεκμηριῶσαι τὸ μέλλον· ἤρξατο κατατοξεύειν τὰς τῶν γυναικῶν ἀγάμους ἐπὶ τῷ κάλλει τοῦ νέου, οὐ μὴν ἀλλὰ καὶ ἐπὶ τῇ καλλιφωνίᾳ τῆς ψαλμῳδίας αὐτοῦ, καὶ τῇ ἐν ἅπασι διεγέρσει τε καὶ ἐπιτηδειότητι. Διὸ οὔτ' ἴσχυσεν ἀποδρᾶσαι τὰς αὐτῶν πολυτρόπους παγίδας· ἀλλὰ καθάπερ ἔλαφος πληγεὶς εἰς τὸ ἧπαρ, θηρεύεται ὑπὸ μιᾶς αὐτῶν, ὡραιότητι μὲν καὶ φύσεως κάλλει τὰς ἄλλας ὑπερβαλλούσης, ἐκ γένους δὲ εὐτελοῦς καὶ τοῦ τυχόντος καταγομένης. Ζεύγνυται τοίνυν αὐτῇ, καὶ θῆλυ τὸ πρώτως τεχθὲν παιδίον ὑπῆρξεν αὐτοῖς. Ἡ δὲ τοῦ Θεοῦ παντέφορος πρόνοια, καὶ πάντα πρὸ τέλους γινώσκουσα, προϊδοῦσα τὴν μέλλουσαν δι' αὐτοῦ γενήσεσθαι τοῖς ἀνθρώποις μεγίστην ὠφέλειαν, καὶ ὅτι πολλοὶ δι' αὐτοῦ τῆς τῶν οὐρανῶν βασιλείας κληρονόμοι γενήσονται, οὐκ εἴασεν αὐτὸν ἐν τῷ βορβόρῳ τοῦ βίου κυλίεσθαι, ἀλλὰ πρῶτον μὲν ἐμφυτεύει ἐν τῇ καρδίᾳ αὐτοῦ τὴν τοῦ θανάτου μνήμην ἀνέκλειπτον καὶ τὴν τῶν μελλόντων κολαστηρίων ἀτελεύτητον βάσανον. Ἔπειτα δὲ φρίκῃ μεγίστῃ, καὶ πυρετῷ σφοδροτάτῳ ἀεννάως παλαίειν αὐτὸν συνεχώρει, ὡς προβλέπειν καθ' ἡμέραν πρὸ ὀφθαλμῶν αὐτοῦ τὸν ἅρπαγα θάνατον.

δ'. Ἐν μιᾷ γοῦν τῶν ἡμερῶν μηδὲν εἰρηκὼς, μηδὲ θαῤῥήσας τὸ μυστήριον ἀνθρώπῳ τινὶ, πορεύεται πρός τινας χρεωστοῦντας αὐτῷ ποσὸν ἱκανὸν, λέγων πρὸς αὐτούς· Ἀμπελῶνα κάλλιστον εὕρηκα, καὶ ἔχω ἀνάγκην τοῦ ἀγοράσαι αὐτόν. Λαβὼν δὲ ἐξ αὐτῶν ὅσον ἂν εὑρέθησαν ἔχοντες, τὸ λεῖπον καταλείψας, ἔξεισι τῶν ἐκεῖσε τῇ νόσῳ βαρέως κατατρυχόμενος. Συνείπετο δὲ αὐτῷ καὶ μοναχός τις Γρηγόριος τῷ ὀνόματι, ποδηγέτης αὐτῷ τῆς πρὸς τὸ μοναστήριον ἀπαγούσης ὁδοῦ γενόμενος. Φθάσας δέ τινα ποταμὸν, καὶ εἰσελθὼν τοῦ περάσαι αὐτὸν, τότε ἔγνω τὴν τοῦ Θεοῦ ὁδηγοῦσαν αὐτὸν ἀντίληψιν βοηθοῦσαν αὐτῷ, καὶ πρὸς τὸ οἰκεῖον ἄγουσαν βούλημα. Τῆς γὰρ νόσου κατὰ τὸ μέσον τοῦ ποταμοῦ, καθάπερ φορτίον βαρὺ, ἀφαιρεθείσης ἀπὸ τῶν ὤμων αὐτοῦ, προθύμως τοῦ λοιποῦ τὴν ὁδὸν διήνυε, καὶ τερπόμενος ἔψαλλεν· « Ὁδὸν ἐντολῶν σου ἔδραμον, Κύριε, ὅταν ἐπλάτυνας τὴν καρδίαν μου. » Καταλαβὼν δὲ τὰ περὶ Μερκούριον μοναστήρια, καὶ

telo formæ adolescentis et suavitatis cantus et egregiæ indolis. Idcirco nec multiplices earum laqueos potuit evitare, sed veluti cervus transfixo jecore, unius ex illis captura fit, pulchritudine formaque eleganti præstantioris omnibus, sed infimo loco natæ. Copulatur ergo cum illa, primaque illis soboles femella nascitur (4). At vero universa prospiciens Dei providentia, quæ omnia novit, antequam ad finem perducantur, prævisa utilitate maxima per eum futura hominibus multorumque salute, qui regni cœlorum hæredes per eum futuri erant, non permisit eum volutari in cœno hujus vitæ ; sed primo quidem inserit cordi ipsius jugem mortis memoriam et futurorum suppliciorum perpetuo duratura tormenta. Deinde vehementi frigore febrique ardentissima vexari illum sine intermissione permittebat, ut sibi ob oculos quotidie versaretur rapacissima mors.

4. Quadam ego die nihil omnino effatus et arcanum suum nulli communicans, profectus est ad quosdam, a quibus sibi pecuniæ summa non minima debebatur, et ait ad illos : Pulcherrimam inveni vineam et necesse mihi est illam emere. Accepta igitur pecunia, quantam illi habebant, dimisso, quod reliquum erat, abit ex iis locis gravi morbo laborans. Sequebatur vero illum monachus quidam, Gregorius nomine, dux viæ ad monasterium ducentis. Cum vero ad flumen quoddam venisset, ingressus ut trajiceret, tunc agnovit Dei præeuntis auxilium et eo trahentis, quo ipse volebat. Morbo enim veluti pondere in medio amne ab humeris excusso, levatus est et reliquum viæ conficiebat alacriter, lætusque canebat : « Viam mandatorum tuorum cucurri, cum dilatasti cor meum [1]. » Ubi pervenit ad monasteria quæ Mercurii vocantur (5), et vidit cœlestes illos et admirabiles viros, magnum, inquam, Joannem (6) et percele-

[1] Psal. CXVIII, 32.

Joannis Clei notæ.

Metii, indeque, ni fallor, asserit, sanctum matrimonio junctum fuisse. Ambigua sane res est ; quæ tamen sequitur cum suis adjunctis fuga contrarium mihi probabilius facit : reclamarent antecedentia et sententia præfecti de sancto in monasterium non admittendo, quæ videri posset in fugam illam cadere, nisi rursus illi non obsequentes monachi sic nimis imprudentes depingerentur.

(5) Ubinam, aut quod fuerint monasteria illa a S. Mercurio appellata, invenire distincte non potui. Marafiotus Chronici Calabriæ lib. I, cap. 35, tradit, monasterium S. Mercurii a S. Fantino ibidem quondam abbate nominari, nec longe a Palma castro ad oram maris Tyrrheni Regium inter et Nicoteram sito, distare. At quæ ibi scribit omnia fere confusa sunt, et credibile est, monasteria illa ab irrumpentibus X et XI sæculis Saracenis excisa et deleta fuisse. Agresta in Vita S. Basilii parte V, cap. 5, prope terram Parmensem seu Palmensem monasterium Majus S. Mercurii collocat, quod verisimiliter idem est a Marafioto designatum.

(6) An tres viri hic cum laude nominati Fastis sacris inscripti sint, non videtur satis certo asseri posse : neque etiam satis certum est, an in eodem monasterio convixerint et abbates fuerint. Ughellus tom. IX novæ editionis, col. 174, omnes tres, inverso tamen ordine, catalogo sanctorum ordinis sancti Basilii inscriptos habet. Octavius Cajetanus catalogo, operi de Siculis sanctis præfixo, duos Joannes ordinis sancti Basilii monachos inscribit, alterique diem 5 Februarii, alteri 24 assignat. De postremo, qui Theristes cognominatur, egit Henschenius ad præfatum diem, neque de illo hic sermo esse potest, si quid gesta valent, quæ certe exarata sunt a biographo non parum posteriore. De primo, quem Cajetanus Juniorem ascetam cognominat et Ideæ Operis de sanctis Siculis pariter insertum habet, ad dictum diem in Prætermissis dixerunt Majores

brem Fantinum (7) et angelica puritate Zachariam (8), cæterosque omnes opere et sermone Dei præstantissimos, aspectu eorum humilique habitu stupefactus lacrymas affatim profudit, divinoque zelo vehementer accendebatur. Et ipsi contra, senilem in juvenili corpore sensum intuiti, morumque stabilitatem et aptam ad bona quæque habitudinem necnon lectionis suavitatem admirati mentisque perspicaciam, præsago cognoverunt oculo, multiplicandam in eo Spiritus gratiam, quodque futurum esset, ut multi per eum fierent hæredes regni cœlorum. Itaque illum et benedictionibus cumularunt et piis precationibus munierunt. Non multum interfluxit temporis, et ecce tibi terroris et minarum plenæ perferuntur ad monasteria litteræ a prætore totius provinciæ, ut si quis imponere manus auderet tali clerico, manus ei præciderentur, ejusque monasterium fisco addiceretur (9). Quibus perterriti monasteriorum præfecti, consilio inito, cogitarunt, illum transmittere in locum extranei principatus, ut ibi sacro indueretur ille habitu, et ipsi se liberarent a principum indignatione.

θεασάμενος τοὺς οὐρανίους ἐκείνους καὶ θαυμασίους ἄνδρας· λέγω δὴ Ἰωάννην τὸν μέγαν, καὶ Φαντῖνον τὸν περιβόητον, Ζαχαρίαν τὸν ἰσάγγελον, καὶ τοὺς λοιποὺς ἅπαντας πράξει καὶ λόγῳ θειότατα διαπρέποντας· καὶ καταπλαγεὶς ἐπί τε τῇ θεωρίᾳ αὐτῶν, καὶ τῷ ταπεινῷ σχήματι, πλήρης δακρύων ἐγένετο, καὶ πρὸς ἔνθεον ζῆλον σφοδρῶς ἀνεφλέγετο. Καὶ αὐτοὶ δὲ θεασάμενοι παλαιὸν φρόνημα ἐν νεαρῷ σώματι, ἤθους τε πῆξιν, καὶ κατάστασιν εὔχρηστον· καὶ ἀγασθέντες ἐπὶ τῇ γλυκύτητι τῆς αὐτοῦ ἀναγνώσεως, καὶ ἐπὶ τῇ τοῦ νοὸς ὀξύτητι, ἔγνωσαν προορατικῷ ὄμματι τὴν ἐπ' αὐτῷ μέλλουσαν πολυπλασιάζεσθαι χάριν τοῦ Πνεύματος, καὶ ὡς πολλοὶ δι' αὐτοῦ τῆς τῶν οὐρανῶν βασιλείας κληρονόμοι γενήσονται. Καὶ εὐλογίας αὐτὸν κατεπλούτησαν, καὶ εὐχαῖς κατεστήριξαν. Οὐ πολὺ τὸ ἐν μέσῳ, καὶ γράμματα καταπληκτικὰ, καὶ ἀπειλαὶ φρικώδεις παρὰ τοῦ πάσης τῆς χώρας ἐπικρατοῦντος τὰ μοναστήρια κατελάμβανεν· ὡς εἴ τις τολμήσειε χεῖρα ἐπιβαλεῖν κληρικῷ τῷ τοιῷδε, τὴν χεῖρα μὲν αὐτοῦ ἀποκόπτεσθαι, τὸ δὲ μοναστήριον τούτου δημεύεσθαι. Ὑφ' ὧν καταπλαγέντες οἱ τῶν μοναστηρίων ἐξάρχοντες, ἐβουλεύσαντο τοῦτον ἐφ' ἕτερον κράτος ἐκπέμψασθαι, κἀκεῖσε τὸ ἅγιον σχῆμα ἐνδύσασθαι, καὶ ἑαυτοὺς ἀπειράστους φυλάξαι τῆς τῶν κρατούντων ἀγανακτήσεως.

5. Considera mihi tunc luctam inter angelum et Satanam; illius quidem, ut hunc virum eriperet e turbulenta ac tenebricosa hac vita eductumque in terram promissionis, hoc est, ad institutum eorum, qui propter Dominum asperitate vitæ se exercent, ut proprium Deo dicaret, alterumque efficeret Moysem; hujus vero omnem machinam, omnem moventis lapidem, ut hujusmodi bonum impediret; quod fieri non potuisse, re ipsa probatum est. Neque enim poterant universa terræ regna collatis viribus Nili animum a proposito deterrere. Cogitat ergo vir Dei migrare in monasterium S. Nazarii (10) vocatum, ibique perficere quod optabat. Quod ubi cognovit omnium bonorum

ε'. Ἄθρει δὴ τότε πάλην ἀγγέλου τε καὶ διαβόλου, τοῦ μὲν, ὅπως τὸν ἄνδρα τοῦτον ἀπαλλάξῃ τοῦ ταραχώδους καὶ σκοτεινοῦ βίου, καὶ πρὸς τὴν γῆν τῆς ἐπαγγελίας, ἥτις ἐστὶν ὁ βίος τῶν διὰ Κύριον ἀσκουμένων, ἐξάξας τῷ Θεῷ προσοικειώσῃ, καὶ ἄλλον Μωϋσέα ποιήσῃ· τοῦ δὲ πᾶσαν μηχανὴν, καὶ πάντα λίθον κινοῦντος, ὅπως τὸ τοιοῦτον ἀγαθὸν ἐμποδίσῃ, ὅπερ ἀδύνατον ἀπεδείχθη. Οὐ γὰρ ἐδύναντο πᾶσαι αἱ βασιλεῖαι τῆς γῆς συναχθῆναι, ἵνα τὸν Νεῖλον ἐκ τῆς οἰκείας ὁρμῆς ἰσχύσωσιν ἀναστεῖλαι. Σκέπτεται τοίνυν ὁ τοῦ Θεοῦ ἄνθρωπος καταλαβέσθαι τὸ τοῦ ἁγίου Ναζαρίου καλούμενον μοναστήριον, κἀκεῖ, τὸ τοῦ πόθου πληρῶσαι ἐπάγγελμα. Ὅπερ νοήσας ὁ πᾶσι τοῖς ἀγαθοῖς ἀνθιστάμενος, προλαμβάνει τὰ

Joannis Clei notæ.

mei, tum acturos se, cum instrumenta, quæ non habebant, nacti fuissent a Cajetano in prænuntiato Opere, quod, eo e vivis sublato, posthumum prodiit sub medium sæculum XVII. Ibi porro tantum invenio tom. II pag. 42, Fragmentum hymni ex Ms. Condacario monasterii Basiliani S. Philippi Fragalatis, quod nihil continet, quod certo suadeat, de hoc agi: sed nec etiam contrarium quidpiam. Res ad 5 Februarii in Operis Supplemento poterit examinari.

(7) Sanctos duos Fantinos, qui ad Calabriam spectant, a scriptoribus nonnullis confusos in Opere nostro discriminavit Pinius, alteriusque Acta illustravit die 24 Julii, alterius 30 Augusti. De illo, cujus parentes imperatorum gentilium tempore martyrio coronati memorantur, hic agi non potest: secundus, qui et monasticam vitam in Calabria professus est et in Saracenorum vexationibus per sexaginta annos luctatus, tandem in Orientem profectus et Thessalonicæ mortuus est, hic certe indicatur, ut liquebit capite 3, num. 23.

(8) Zachariam nullum in Fastos suos retulit Cajetanus: unicus in Opere nostro hactenus occurrit, de quo utcunque dubitari posset, die nimirum 24 Martii, ubi ex vaga Menæorum annuntiatione breve texitur elogium.

(9) Tam severi a præfecto interdicti, quod hic narratur, ratio forte fuerit, quam intellexerat, S. Nili fuga ab invita conjuge, quam, nisi uxor vel mortua sub hoc tempus fuerit vel consenserit, non putem satis prudenter adjuvare potuisse seniores illos monachos. Vide dicta ad notam 4.

(10) Incertum est, quousque extenderit se jurisdictio præfecti, extra cujus provinciam erat hoc cœnobium; at fuit sane arctis limitibus septa, si ex monasterio S. Mercurii, quod a castro Palma non longe aberat, ad cœnobium S. Nazarii, quod hodie S. Filareti vocatur, tantum missus fuit S. Nilus. Tradit hoc laudatus Agresta additque, monasterium illud S. Filareti, unico tantum milliari ab oppido Seminara abesse, in eoque monachalem habitum accepisse sanctum nostrum. Seminara distat a Palmensi territorio vix quinto milliari. Nescio autem, an Palma Seminaram euntibus mare ad lævam, a dexteris nemora esse possint. Sic tamen paulo post describitur S. Nili iter.

ἔμπροσθεν, καὶ παγίδας δεινὰς κατὰ τὴν ὁδὸν τίθησιν, οἵῳ δή ποτε τρόπῳ τὸν δρόμον τοῦ δικαίου ἐκκόψαι βουλόμενος. Καὶ δὴ τὴν ὁδὸν διανύοντι, καὶ τῷ Θεῷ προσλαλοῦντι ψαλμοῖς καὶ ὕμνοις, καὶ ὁλοψύχοις δεήσεσιν, μέλλοντι πρὸς ἀκτὴν ὑπεξέρχεσθαι, καὶ τῷ τῆς θαλάσσης εἴδει καθωραΐζεσθαι, βάρβαρος εἷς τῶν φρυγάνων ἐκπηδήσας, καθάπερ ποτὲ ἡ ἔχιδνα τοῦ Παύλου, τῆς χειρὸς τοῦ ἁγίου ἐδράξατο, καὶ ὁμοῦ πρὸς τὰ ἔμπροσθεν εἴχοντο. Οὐ πολὺ τὸ διάστημα, καὶ ἰδοὺ πλῆθος Σαρρακηνῶν ἐκ δεξιῶν ἀνακεκλιμένων ὑπὸ τὸ ἄλσος, μελάνων Αἰθιόπων, ἀγριοφθάλμων, κακοπροσώπων, καὶ πάντων δαίμοσι προσεοικότων· πρὸς δὲ τὸ ἕτερον μέρος, μέγεθος πλοίων πρὸς τῇ γῇ σεσυρμένων, τὸν αἴσιον πλοῦν ὡς εἰκὸς ἀπεκδεχομένων. Ταῦτα ἰδὼν ὁ μακάριος Νεῖλος ἀθρόον, καὶ τὴν δεινὴν καὶ ἀσυνήθη θέαν ἐκείνην, καὶ τὸ ξένον σχῆμα κατανοήσας, οὐ τῆς οἰκείας φρενὸς ὑπεξέστη, οὐδ' ἠλλοιώθη ὅλως τὴν ὄψιν, ἢ τὸν λόγον παρεσαλεύθη, ἀλλ' ἠσυχῆ τὴν χεῖρα βαλὼν ἐν τῷ στήθει, καὶ τῷ σημείῳ τοῦ σταυροῦ ἑαυτὸν καθοπλίσας, εὐθαρσῶς καὶ ἀνδρείως ἀνταπεκρίνετο πρὸς τὰς ἐρωτήσεις· τῶν γὰρ ἄλλων ἁπάντων οἱονεί τινι χαλινῷ τῇ τοῦ τῶν ὅλων Θεοῦ προνοίᾳ κατασχεθέντων, καὶ οἷον εἰπεῖν ἐν τῷ τόπῳ ἀποναρκησάντων, μόνος ἐκεῖνος ὁ τοῦτον κρατήσας διελέγετο, τίς εἴη, καὶ πόθεν, καὶ ὅπη πορεύεται, πάντα διερευνώμενος.

ς'. Τοῦ δὲ τὴν πατρίδα, καὶ τὸ γένος, καὶ τὸν σκοπὸν τῆς ὁδοιπορίας ἀληθῶς ἀναγγείλαντος, ὁ τούτου θαυμάσας ὁ βάρβαρος ἐπί τε τῷ ἄνθει αὐτοῦ τῆς νεότητος· οὔπω γὰρ ἡλικίας ἐπλήρου χρόνον τὸν τριάκοντα· καὶ ἐπὶ τῷ κάλλει τῶν ἱματίων, ἀκμὴν γὰρ τοῖς ἀπὸ τοῦ κόσμου ἐκέχρητο· οὐ μὴν ἀλλὰ καὶ ἐπὶ τῇ συνέσει καὶ ταῖς ἀποκρίσεσιν αὐτοῦ, φησὶ πρὸς αὐτόν· Οὐκ ἔδει σε τοσοῦτον νεώτερον ὄντα τοῖς μοναχικοῖς πόνοις ἀπὸ τοῦ νῦν σεαυτὸν κατατῆξαι, ἀλλὰ πρὸς γῆρας, ὅτε οὐδὲν κακὸν δύνῃ ποιῆσαι, τότε ἂν ἐπορεύθης, εἴγε ὅλως ἐβούλου, πρὸς τὸν τοιοῦτον ἀγῶνα. Οὔ, φησὶ πρὸς αὐτὸν ὁ ἐχέφρων ἀνὴρ, οὐ βούλεται ὁ Θεὸς ἀκουσίως ἡμᾶς εἶναι καλούς. Ἀλλ' οὐδ' ἰσχύει γέρων ἀρέσαι Θεῷ, ὥσπερ οὐδὲ σοὶ γαμβρὸς ἀσθενὴς, ἢ στρατιώτης νωθρὸς βασιλεῖ. Κἀγὼ νῦν ἐν τῇ νεότητι θέλω δουλεῦσαι τῷ Θεῷ, ἵνα ἐν γήρᾳ παρ' αὐτοῦ δοξασθῶ. Ταῦτα ἀκούσας ὁ ἄπιστος ἐκεῖνος Ἀγαρηνὸς, καὶ ὥσπερ αἰδεσθεὶς τὴν ἀρετὴν τοῦ ἀνδρὸς, μᾶλλον δὲ ὑπὸ τῆς ἄνωθεν προνοίας τὴν καρδίαν μεταβληθεὶς, ἀπέλυσεν αὐτὸν, ὑποδείξας αὐτῷ τὴν ὁδὸν, μηδὲν σκληρὸν ἢ ἐναντίον ποιήσας ἢ λέξας αὐτῷ· ἀλλὰ καὶ ἐπευξάμενος φασὶν αὐτῷ, καὶ προθυμοποιήσας αὐτὸν ἐν λόγοις ἱκανοῖς καὶ προτρεπτικοῖς εἰς ἀρετήν. Ἐπειδὴ τοίνυν διέστησαν ἀλλήλων, καὶ ἡ τοῦ Θεοῦ πρόνοια πρὸς τὸν ἑαυτῆς θεράποντα σκέπην τε καὶ ἀντίληψιν ἐπεδείξατο ἐν μέσῳ καμίνου τε καὶ πυρὸς, καὶ ἐν μέσῳ λεόντων, ἢ μᾶλλον εἰπεῖν ὄφεων καὶ σκορπίων, καὶ τῆς τοῦ ἐχθροῦ ἁπάσης

adversarius, antevertit et difficiles laqueos per viam tendit, volens, ut quoquo modo retardaretur vir justus a suo cursu. Ergo facienti iter, Deumque psalmis et hymnis fusisque ex imo corde precibus alloquenti, dum littori vicinus est jam aspectu maris exhilarandus, ecce prosilit e sarmentis barbarus, et sicut olim vipera Paulum, ita virum justum manu prehendit, simulque ultra gradiebantur. Non longe profectis, en multitudo Saracenorum ad dextram sub nemore stratorum, nigrorum Æthiopum (11), feris intuentium oculis, truces vultus habentium et omnino dæmonibus consimilium; ad lævam vero naves magnæ subductæ, quod ventum illi secundum, ut par est, ad commodam navigationem exspectarent. Hæc ut repente vidit beatus Nilus, horribilemque et insuetum illum aspectum et peregrinum contuitus habitum, non mente dimotus est, nec omnino facies illi immutata est, aut stuporem ullum passus est; sed manu sensim ad pectus admota, signo crucis sese armavit et audacter ac viriliter ad interrogata respondebat. Cæteris enim omnibus divina Providentia, veluti freno quodam detentis et in eodem loco quasi stupore correptis, solus cum eo loquebatur qui eum tenuerat; quisnam esset et cujas et quo iret, singula perquirens.

6. Illo vero fatente ingenue et patriam et genus et consilium, admiratus barbarus juventutis florem, nondum enim expleverat tricesimum annum; et vestimentorum decorem; adhuc enim mundanum gerebat habitum; necnon prudentiam in respondendo, ait ad illum: Non decet talem te juvenem monasticis laboribus jam contabescere, sed prope senium, quando nihil mali poteris agere, tunc potius, si omnino tibi constitutum est, in hoc certamen descendes. At vir prudens: Non, inquit, invitos nos esse Deus vult bonos: sed neque placere Deo potest senex, quemadmodum nec tibi gener infirmus, aut regi miles imbellis. Ego quoque nunc juventutis tempore Deo servire volo, ut cum senuero, gloriam consequar ab illo. Hæc infidelis ille Agarenus cum audisset, virtutem viri plane reveritus, imo potius Dei providentia cor ejus mutante, dimisit illum, viam commonstrans, cum nihil aspere aut hostiliter in eum egisset aut dixisset: sed bona etiam precatus illi esset, ut aiunt, verbisque alacritatem addidisset non paucis et ad virtutem incitantibus. Ut alter ab altero digressus est, cum Dei gratia suo famulo defensionem præstitisset et præsidium in media fornace ignis, atque inter leones, imo vero serpentes et scorpiones totamque inimici potentiam servasset illæsum et incolumem, ut agnosceret et ipse naturæ imbecillitatem, et nihil esse vires humanas, paululum sese illa contraxit, et sua quasi vi ope-

Joannis Clei notæ.

(11) Ex Africa in Siciliam, inde in Calabriam irruperant Saraceni.

rante orbatum destituit. Tunc vero illum timor ac tremor corripere, pavorque mortis apprehendere. Recogitans enim, in quos laqueos et quam multos incidisset, et pedes ipsos ad iter dirigere non poterat, sed omnino titubans, retro sæpe respiciebat, gladio se per dolum, ut moris est ipsis, feriendum jamjam exspectans. At Sarracenus cum vidisset, eum nec panem habere, nec peram, nec vini refocillationem, acceptis panibus non quidem recentibus, sed ex mundissima similagine, cœpit post ipsum currere, fratrem vocans et ut se venientem exspectaret acclamitans.

δυνάμεως ἀβλαβῆ καὶ ἀπήμονα τοῦτον διαφυλάξασα· ἵνα γνῷ καὶ αὐτὸς τὴν τῆς φύσεως ἀσθένειαν καὶ τὴν τῆς ἀνθρωπίνης δυνάμεως οὐθενότητα, μικρὸν ἑαυτὴν ὑποστείλασα, καὶ οἷον αὐτὸν τῆς αὐτῆς ἐνεργείας καταλείψασα· τότε δὴ, τότε φόβος καὶ τρόμος ἐπιπίπτει αὐτῷ, καὶ δειλία θανάτου περιέσχεν αὐτόν. Ἐννοούμενος γὰρ εἰς οἵων παγίδων ἐνεπεπτώκει πληθὺν, οὐδὲ τοὺς πόδας πρὸς τὴν ὁδὸν κατευθῦναι ἠδύνατο, ἀλλ' ὅλος διόλου κλονούμενος, πυκνὰ πρὸς τὰ ὄπισθεν ὑπεβλέπετο, τὴν τοῦ ξίφους τομὴν δολερῶς, ὥσπερ ἔθος αὐτοῖς, παρ' αὐτῶν αὐθωρὸν ἀπεκδεχόμενος. Ὁ δὲ Σαῤῥακηνὸς ὡς εἶδεν αὐτὸν μήτε ἄρτον, μήτε πήραν ἐπιφερόμενον, μήτε οἴνου παράκλησιν, λαβὼν μεθ' ἑαυτοῦ ἄρτους ξηροὺς καὶ λίαν καθαροὺς, ἤρξατο τρέχειν ὀπίσω αὐτοῦ, κράζων αὐτὸν ἀδελφὸν, καὶ προσμεῖναι τὴν ἄφιξιν αὐτοῦ ἐκβοῶν.

7. Hoc majorem illi timorem, ut par erat, et horrorem injecit, opinato, vera se suspicione perstringi; itaque solum hoc agebat, ut animam in manus Christi Domini commendaret. Ergo ut vidit illum Sarracenus nimis pavitantem, et pallente vultu veluti mortuum, cœpit acriter increpare et timiditatis probrum objicere. Nos enim, inquit, de te dolemus, quod nihil honore tuo dignum habeamus; tu vero de nobis, quæ minus decet, cogitas. Accipe parva hæc, quæ Deus subministravit, et in pace tuum iter habeto. Accepit vir Dei panes, tanquam sibi a Deo missos, et obstupescens tantam Dei de se curam ac sollicitudinem, ne oculos quidem attollere in cœlum volebat, sed veluti præ verecundia non audens intueri in Deum, et multa cum humilitate defixos in terram oculos habens, Davidis voces fusis lacrymis usurpabat [2]: Quid retribuam tibi, Domine, pro omnibus quæ mihi retribuisti beneficiis maximis? [3] Tu enim, Domine, suscepisti me de utero matris meæ; [4] nec conclusisti me in manibus inimici. Post hæc tundens pectus et latera sua, objurgabat quodammodo animam suam, aiebatque [5]: « Benedic, anima mea, Domino, et omnia quæ intra me sunt, nomini sancto ejus. Benedic, anima mea, Domino et noli oblivisci omnes retributiones ejus. » In his cum reliquum itineris confecisset, jamque esset prope monasterium de quo supra diximus, fit illi obviam equitis forma piorum hostis et ait: Quo tu pergis, clerice? Num ad hoc monasterium, ut monachum induas? Cur in adeo fœdum errorem male raptus es? potuisses domi tuæ sedens salutem animæ facilius consequi, quam inter has silvestres feras. Cœpitque obtrectare monachis, et sexcenta convicia in monasticum jactare nomen, auro, inani gloriæ, ventrique deditos appellans: et unius, inquit, lebetis culinæ eorum totum me stantem cum hoc equo pars media caperet. Cum ad hæc respondere vellet vir sanctus, ac dicere: Tu vero quis es, qui inquiris et reprehendis Dei famulos? Dignus enim est operarius alimonia sua [6], ille sicut aspis, obturatis auribus, rapido cursu ab eo reces-

ζ'. Ὅπερ εἰς μείζονα φόβον καὶ ἀγωνίαν, ὡς εἰκὸς, περιέβαλε τὸν νεανίαν, λογισάμενον ἀληθῆ ὑπειληφέναι ἑαυτόν· καὶ μόνον τὴν ψυχὴν παρετίθετο ταῖς χερσὶ τοῦ Δεσπότου Χριστοῦ. Τοῦτον ἰδὼν δειλανδρίσαντα ὁ Σαῤῥακηνὸς, καὶ τῷ δέει τὰς ὄψεις ἀχρωωθέντα καθάπερ νεκρὸν, ἤρξατο ἐπιπλήττειν σφοδρῶς, καὶ τὸ ἄνανδρον ὀνειδίζειν αὐτῷ. Ἡμεῖς γὰρ, φησὶ, λυπούμεθα περὶ σοῦ, ὅτι οὐδὲν ἔχομεν ἄξιον τῆς σῆς τιμῆς, καὶ σὺ τὰ μὴ πρέποντα λογίζῃ περὶ ἡμῶν. Δέξαι ταῦτα τὰ μικρὰ, ἅπερ ἐχορήγησεν ὁ Θεὸς, καὶ πορεύου ἐν εἰρήνῃ τὴν σὴν ὁδόν. Δεξάμενος τοίνυν ὁ τοῦ Θεοῦ ἄνθρωπος τοὺς ἄρτους, ὡς ἐκ Θεοῦ πεμφθέντας αὐτῷ, καὶ καταπλαγεὶς ἐπὶ τῇ τοσαύτῃ ἀντιλήψει καὶ περιποιήσει τοῦ Θεοῦ περὶ αὐτὸν, οὐδὲ τὸ ὄμμα εἰς οὐρανὸν ἐπᾶραι ἠβούλετο· ἀλλ' ὥσπερ αἰδούμενος ἀναβλέψαι πρὸς τὸν Θεὸν, κάτω τὸ πρόσωπον πρὸς τὴν γῆν μετὰ πολλῆς ταπεινοφροσύνης νενευκὼς, μετὰ δακρύων τὰς τοῦ Δαυῒδ ἠφίει φωνάς. Τί ἀνταποδώσω σοι, Κύριε, λέγων, περὶ πάντων, ὧν ἀνταπέδωκάς μοι μεγίστων σου εὐεργεσιῶν; σὺ γὰρ, Δέσποτα, ἀντελάβου μου ἐκ γαστρὸς μητρός μου, καὶ οὐ συνέκλεισάς με εἰς χεῖρας ἐχθρῶν. » Μετὰ δὲ ταῦτα κρούων τὸ στῆθος καὶ τὰς πλευρὰς αὐτοῦ, ὡσανεὶ ἐπέπληττε τὴν ἰδίαν ψυχὴν, καὶ ἔλεγεν· « Εὐλόγει, ἡ ψυχή μου, τὸν Κύριον, καὶ πάντα τὰ ἐντός μου τὸ ὄνομα τὸ ἅγιον αὐτοῦ. Εὐλόγει, ἡ ψυχή μου, τὸν Κύριον, καὶ μὴ ἐπιλανθάνου πάσας τὰς ἀνταποδόσεις αὐτοῦ. » Ἐν τούτοις διανύσαντος τὸ λοιπὸν τῆς ὁδοῦ, καὶ λοιπὸν προσεγγίζοντος τῇ ἤδη προλεχθείσῃ μονῇ, ὑπαντᾷ αὐτῷ ἐν σχήματι ἱππέως ὁ δικαίων ἐχθρὸς, καὶ φησὶ πρὸς αὐτόν· Ποῦ πορεύῃ σὺ, κληρικέ; μὴ μοναχὸς ὑπάγεις γενέσθαι ἐν ταύτῃ τῇ μονῇ; καὶ ἵνα τί οὕτως ἐπλανήθης κακῶς; ὄντως κάλλιον ἠδύνασο ἐν τῷ οἴκῳ σου καθεζόμενος σῶσαι τὴν σὴν ψυχὴν, ἢ εἰσερχόμενος μέσον τῶν ἀγρίων τούτων θηρῶν. Ἤρξατο δὲ κατηγορεῖν τοὺς μοναχοὺς, μυρίας λοιδορίας ἐπιχέων τῷ ὀνόματι αὐτῶν, φιλαργύρους τε καὶ κενοδόξους καὶ γαστριμάργους ἀποκαλῶν· καὶ ὅτι εἷς λέβης τοῦ μαγειρίου αὐτῶν ἐχώρησεν ἄν με σὺν αὐτῷ τῷ ἵππῳ σταθῆναι ἐν μέσῳ αὐτοῦ. Μέλλοντος δὲ τοῦ δικαίου ἀποκριθῆναι αὐτῷ

[2] Psal. cxv, 12. [3] Psal. cxxxviii, 13. [4] Psal. xxx, 9. [5] Psal. cii, 1, 2. [6] Matth. x, 10.

καὶ εἰπεῖν· Σὺ τίς εἶ ὁ ἀνακρίνων καὶ μεμφόμενος τοὺς δουλεύοντας τῷ Θεῷ; ἄξιος γὰρ ὁ ἐργάτης τῆς τροφῆς αὐτοῦ· ἐκεῖνος βύσας τὰ ὦτα, ἀνεχώρησεν ἀπ' αὐτοῦ. Ὁ δὲ ὅσιος κατασφραγισάμενος ἑαυτὸν τῷ σημείῳ τοῦ σταυροῦ, καὶ δυσωπήσας τὸν Θεὸν ἐκτενῶς σκεπάσαι αὐτὸν ἀπὸ τοῦ κατακρῖναι τὸν οἱονδήποτε μοναχὸν, εἰσῆλθεν εὐθύμως εἰς τὴν ἁγίαν ἐκείνην μονήν.

sit. Et sanctus crucis signo identidem se muniens, ac deprecatus Deum, ut se ab eo præservaret crimine, quemcunque monachum condemnandi, lætus in sanctum illud ingressus est monasterium.

CAPUT II.

In cœnobium admissus vixque habitum nactus destinatur alteri monasterio prælatus, sed sollicite illam cæterasque dignitates refugit, abstinentiæ et humilitati studens. Prophetiæ spiritu claret. Ad cellam solitariam se recipit.

η'. Καὶ προσκυνήσας τόν τε ἡγούμενον, καὶ πάντας τοὺς ἀδελφοὺς, καὶ παρακαλέσας ἵνα εὔχωνται ὑπὲρ αὐτοῦ πρὸς Κύριον, προσεδέχθη παρ' αὐτῶν ὡς υἱὸς καὶ ἀδελφὸς ἀγαπητός· ἰδόντες δὲ αὐτὸν κεκοπιακότα λίαν ἐκ τῆς ὁδοῦ, φιλοφρόνως ἐδεξιώσαντο αὐτὸν ἔν τε ἰχθύσι καὶ οἴνῳ καὶ τῇ λοιπῇ παρακλήσει τῶν ἀδελφῶν, καθὼς αὐτοῖς εἴθιστο· αὐτὸς δὲ τὰ πολλὰ παριδὼν ὡς ἀνοίκεια ὄντα τοῖς εἰσαγωγικοῖς, καὶ μάλιστα τοῖς σφριγῶσι τῇ τῆς νεότητος ἀκμῇ, καὶ βουλομένοις τὸν τοῦ Χριστοῦ ζυγὸν ὑπελθεῖν, ἄρτῳ μόνῳ καὶ ὕδατι τὴν χρείαν ἀπεπλήρου τοῦ σώματος, ἀνάξιον ἑαυτὸν κρατῶν διὰ τὴν ἀγάπην τοῦ Χριστοῦ καὶ τῆς αὐτῶν μεταλήψεως. Εἶτα μετὰ ταῦτα ἀνατίθησι τῷ ἡγουμένῳ πάντα τὰ κατ' αὐτὸν, καὶ τὸν λογισμὸν τῆς ἀφίξεως αὐτοῦ, παρακαλῶν τῷ τοιούτῳ σκοπῷ ἐνδῦσαι αὐτὸν τὸ σχῆμα τῶν μοναχῶν, ὥστε μὴ πλέον τῶν τεσσαράκοντα ἡμερῶν ποιῆσαι ἐν αὐτῇ τῇ μονῇ, ἀλλὰ τῇ αὐτοῦ βουλῇ καὶ εὐχῇ ὑποστρέψαι αὐτὸν πρὸς τοὺς ἁγίους Πατέρας, οἷς ᾠκειώθη ἐν τῇ ἀρχῇ, καὶ ἀπήλειψαν αὐτὸν νουθεσίαις καὶ διδασκαλίαις πνευματικαῖς. Πρὸς τούτοις ὁ μὲν ἀββᾶς ἠβούλετο ἅμα τοῦ καθιερῶσαι αὐτὸν, καὶ ἡγούμενον καταστῆσαι ἐν ἑτέρῳ μοναστηρίῳ αὐτοῦ. Αὐτὸς δὲ ἀκούσας τοῦ τοιούτου λόγου, τοσοῦτον ἐφάνη αὐτῷ φορτικὸν καὶ ἀπρεπὲς, ὅτι καὶ δεξιὰς δέδωκε τῷ Θεῷ τοῦ ἀπ' ἐκείνης τῆς ὥρας, εἰ πατριάρχην βουληθείη τις καταστῆσαι αὐτὸν, μηδόλως ποτὲ καταδέξασθαι οἵαν δήποτε ἀρχήν· ἀλλ' ἀρκετὸν τυγχάνειν αὐτῷ, τὸ ἐν τῇ τάξει τῶν μοναχῶν εὐαρεστῆσαι Θεῷ, καὶ μὴ ὑπερφρονεῖν, παρ' ὃ δεῖ φρονεῖν, ἀπολλύντα τὸ σωφρονεῖν. Οὐ μόνον δὲ τοῦτο, ἀλλὰ καὶ ἑτέροις τισὶν ὅροις παρέσφιγξεν ἑαυτὸν, ὑφ' ὧν ὡς περιεκτικωτέροις καὶ κεφαλαιωδεστέροις τῶν ἀρετῶν συγκροτούμενος, τὰ λοιπὰ πάντα ἐπαινετὰ καὶ καλὰ τούτοις συνέψονται ὡς ἐν ἁλύσεσιν ἐχόμενα. Ἔστι δὲ ταῦτα· τὸ φυλάξαι τὸ σῶμα αὐτοῦ ἐν ἁγνείᾳ καὶ καθαρότητι, ὡς προσφορὰν καὶ δῶρον προσενεχθὲν τῷ Χριστῷ· καὶ τὸ ἀπέχεσθαι φιλαργυρίας, τῆς ῥίζης πάντων τῶν κακῶν μέχρι καὶ ἑνὸς ὀβολοῦ· καὶ τὸ μὴ ἐκβάλλειν μοναχὸν ἢ ἡγούμενον ἀπὸ τῆς ἰδίας μονῆς ἕνεκεν τῆς παροικίας αὐτοῦ.

8. Cumque venerabundus consalutasset hegumenum et cunctos fratres, rogassetque, ut sibi Dominum propitium redderent, receptus est ab iis ut filius et frater charissimus: et cum vidissent eum valde fessum de via, perhumaniter acceperunt, appositis piscibus et vino et cæteris, quibus se reficere monachi solent. At is, posthabitis pluribus, quod minus convenirent statum ineuntibus religiosum, et præsertim in ipso juventutis flore ferventibus et Christi jugum subire volentibus, pane tantum et aqua corporis indigentiam explebat, indignum se putans ob Christi amorem vel illis vesci. Deinde hegumenum de rebus suis certiorem facit, enarratque omnia, et consilium exponit suum, cur illuc venisset, rogans sibi monasticum habitum dari ea lege, ut ne plus quadraginta dies in illo monasterio moraretur, sed cum bona ejus venia et benedictione liceat sibi reverti ad sanctos Patres, quibus initio addictus esset, et a quibus fuisset inunctus admonitionibus et institutionibus spiritalibus. At vero abbas simul atque consecrasset illum, hegumenum volebat præficere alteri suo monasterio. Quod ut ille audivit, adeo visum sibi est grave et indignum, ut Deo quoque ex illa hora spoponderit se nullam prorsus suscipere præfecturam, etiamsi ad patriarchatum vocaretur, sed sibi satis esse, si in monachorum ordine Deo placeret et non sapere plusquam oportet sapere, posthabita sobrietate [1]. Quin et alios quoque præfixit sibi terminos, quos tanquam plura comprehendentes et principaliores virtutes, cætera omnia laudis et honestatis plena sibi iis obstricto, tanquam annuli catenarum connexa, subsequerentur. Ea vero sunt, ut corpus sibi castum purumque servaret jam Christo tanquam hostiam et munus oblatum, avaritiam fugeret, radicem malorum omnium, usque ad unum obolum: ut nullum monachum, aut hegumenum de suo exturbaret monasterio ad parandum sibi mansionem.

θ'. Τούτων ἕνεκα τῶν κανονισθέντων καὶ ὁρισθέντων αὐτῷ ὑφ' ἑαυτοῦ ἐν τῇ αὐτοῦ ἀμφιάσει τοῦ ἀγγελικοῦ σχήματος, πολλοὺς καὶ μεγίστους ὑπέμεινε πειρασμούς· πρὸς γὰρ τὸ ἀντιτεῖνον μᾶλλον ἢ

9. Propter hæc sibi constituta et fixa, dum angelicum sumeret habitum, multas et maximas passus est vexationes. Ubi enim major repugnantia, ibi semper pugna, juxta illud [2]: «In via hac, qua

[1] Rom. XII, 13. [2] Psal. CXLI, 4.

ambulabam, absconderunt laqueum mihi... » (12) Sed respondet amentia raptus et ait : Recede, monache ; vitæ meæ dies anni decem sunt. Per octo annos explebo animæ meæ desideria et inimicos meos mihi subjiciam, sicut volo ego : duobus vero annis pœnitentiam agam et recipiet me Deus, ut olim meretricem et latronem *. Tunc abbas Nilus sancto afflatus Spiritu, respondens illi, ait : Cave tibi, miselle homo : nam decem, quos te putas victurum annos et animæ desideria expleturum, decem dies tantum sunt. Ne fallaris ergo, somniis et divinationibus te ipsum decipiens. Hæc cum animi libertate ad eum fatus in monasterium reversus, hegumeno quidem renuntiavit, futuram brevi perditi hominis mortem. At insolens ille vir frigida calidaque febri statim correptus, jacebat per dies novem gravissimis afflictus doloribus :

μάχη ἐστὶν κατὰ τό· « Ἐν ὁδῷ ταύτῃ ᾗ ἐπορευόμην, ἔκρυψαν παγίδα μοι. » Τῇ δὲ ..... ἀλλὰ ἀποκρίνεται μετὰ ἀπονοίας, καὶ φησίν· Ὕπαγε καλόγηρε, δέκα ἔτη ὑπάρχουσιν αἱ ἡμέραι μου· ἐν τοῖς ὀκτὼ ἔτεσι πληρώσω τὰ τῆς ψυχῆς μου ἐπιθυμήματα, καὶ τοὺς ἐχθραίνοντάς μοι ὑποτάξω, ὡς θέλω ἐγώ· εἰς δὲ τὰ δύο ἔτη μετανοῶ, καὶ προσδέχεταί με ὁ Θεὸς ὡς τὴν πόρνην καὶ τὸν λῃστήν. Τότε ὁ ἀββᾶς Νεῖλος ὑπὸ τοῦ ἁγίου Πνεύματος ἐμπνευσθεὶς ἀποκρίνεται αὐτῷ, καὶ φησίν· Πρόσεχε σεαυτῷ, ταπεινὲ ἄνθρωπε· ἃ γὰρ ἐλπίζεις δέκα ἔτη βιῶσαι, καὶ τὰ θελήματα τῆς ψυχῆς σου πληρῶσαι δέκα ἡμέραι τυγχάνουσι μόναι. Μὴ τοίνυν πλανῶ, ἐν ὀνείροις καὶ μαντείαις σεαυτὸν ἀπατῶν. Ταῦτα μετὰ παῤῥησίας πρὸς αὐτὸν εἰρηκὼς, καὶ ὑποστρέψας ἐν τῇ μονῇ, τῷ μὲν ἡγουμένῳ ἀπήγγειλε τὴν ταχίστην ἀπώλειαν τοῦ δεινοῦ. Ὁ δὲ σοβαρὸς ἐκεῖνος ἀνὴρ ῥίγει καὶ πυρετῷ

* Jos. vi, 25 ; Hebr. xi, 31 ; Luc. xxiii, 43.

Joannis Clei notæ.

(12) Quæ hic desiderantur non pauca ex Sirleti versione supplemus : « At divina ope communitus, ac propria alacritate concertans, hæc usque ad extremum vitæ spiritum immobiliter servavit. Cum igitur quadraginta dies in sancti ac magni martyris Nazarii monasterio permaneret, ubi et sanctum habitum se induit, per totos hos dies neque panem, neque vinum gustavit, neque aliud ex his quæ igni conficiuntur ; sed vivebat arborum fructibus et oleribus contentus. Multum autem illi hoc ad male patiendum fuit, homini a deliciosa vita repente ad austeram hanc vivendi formam translato. Neque enim desidia abstinentiæ pondus levabat, aut multo somno otium transigebat : sed totum diem in pulchre scribendo conterebat, ut monasterio manuum suarum monumentum relinqueret, neque, quod otiosus panem manducaret, condemnaretur. Noctem autem in oratione, psalmis et genibus flectendis ducebat, tribus certaminibus sibi propositis trinitate munito, duplici continentia, corporis labore et afflictione, cum vigiliis peracta. At ne quis existimet, initia certaminum hujusmodi exstitisse, fines autem minus feliciter peractos : sed quemadmodum principium approbatum, ita et postremum Deo fuit acceptum. Manifestum autem hoc erit Dei gratia adjuvante et oratione progrediente. Quodam die adiit illum ex familiaribus veteribus quidam, qui cum laudasset eum, quem erga Deum bonum animum præ se tulit, dum in mundo vitam degeret, et rursus in monastica conversatione ; cumque beatum illum prædicaret, propterea, quod bonam partem elegit, quæ non auferetur ab eo. At is : Si bonum, inquit, est, o frater, quod laudas, quare et tu non æmularis? Propterea quod, inquit, non exsistit mihi amictus, neque lana confecta tunica.

« Statim autem surgens sanctus vir, dempto sibi, quem gerebat, amictu, novum ac maxime delectabilem ei dat excusationes importunas fingenti, ac quamprimum zonam dissolvens, studebat sese exuere, ut et tunicam illi daret : Cape, inquiens, hæc, frater modo, ne bona parte priveris, de me vero abjecto illius servo Dominus providebit. Cum ille viri magnanimitatem perspexisset, immensamque charitatem atque effervenţem zelum, non permisit illum omnino exui, erubescens nudum videre : amictum autem solum capiens ac sibi imponens, Pœnitens, inquit, credo Domino nostro Jesu Christo, et spero in sanctas tuas orationes, quod ob recordationem hujus amictus studebo et ego Deo placere, ac certamen subire pro meæ animæ salute. Quibus dictis, discessit attonitus atque hominis virtutem admirans. At sanctus Nilus, cum petiisset a monasterii cellario unius pecudis pellem, hanc manibus conficiens, ac benedictionibus variam exornans suis humeris imposuit, secum cogitans eum qui dixit, « Circuierunt in melotis et pellibus caprinis. » Propositum autem hoc unum illi erat, vitam apostolicam et zelum propheticum in animi promptitudinem suscipere, atque ad illos assidue aspiciens, ex illis formabat interiorem atque exteriorem hominem : caput inopertum habebat ; juxta Apostoli præceptum, una vero tunica omne tempus induebatur, evangelicum dictum sequens, pedesque nudos gerens, propterea quod ita a propheta sunt cum admiratione hujusmodi pedes approbati. Quamvis ab hujusmodi laboribus atque afflictionibus extremæ senectutis infirmitas atque imbecillitas illum amovit, tamen ab animi virtutibus ne ipsa quidem mors absterruit, quominus in illis primas principatum haberet, neque illius memoriam futuri ævi delevit oblivio, siquidem juxta Apostolum manent hæc tria, spes, fides et charitas.

« At interea ad ea quæ cœpimus redeamus. Erat regulus quidam, quem comitem vocant in regionibus illis, durus ac nimium inhumanus, nullam suæ salutis rationem habens : utens autem tyrannide atque arrogantia, servituti subjecit innocentem animum cujusdam, qui ad illud monasterium, ubi beatus Nilus versabatur, pertinebat. Quodam igitur die cum ille tyrannus irruisset in monasterium ad explendum proprium ventrem, neque enim ob animæ utilitatem ; cum esset discessurus, præfectus nihil ausus est ea de re dicere, veritus arrogantiam atque illius impudentiam : advocavit B. Nilum, in quo admirabilis loquendi libertas inerat, atque illum adhortatur ut terribilem illum principem aggressus, animæ, quam injuste occupaverat, liberationem impetraret. Qui velut a Deo jussus, atque indubitata fide armatus, adiit temerarium illum, et opere et verbis, spiritualibus admonitionibus utens, quemadmodum a præfecto audierat, admonens eum de proposita re, cujus gratia venerat. Hoc autem nimium contradicente, atque petitionem renuente, quod neque si angelus e cœlo descenderet, neque alicui homini esset obtemperaturus, ut ejusmodi animam eriperet ; beatus Nilus mortis stimulum injecit, considerans mortis recordationem idoneam esse, ut et lapideam animam movere. »

παραχρῆμα συσχεθεὶς, ἔκειτο μέχρι τῆς ἐνάτης A ἡμέρας βασανιζόμενος ἀνηκέστως· καὶ τῇ δεκάτῃ συστάσεως αὐτῷ ἐνεχθείσης παρὰ τῶν οἰκητόρων τῆς κώμης, καὶ πάντων βουλευομένων αὐτὸν ἀποκτεῖναι, αὐτὸς μαθὼν τοῦτο πρὸς τῆς ὑπ' αὐτοῦ πορευομένης μαινάδος (13), ἐπελάβετο μὲν τῷ θράσει τῆς σπάθης, καὶ πάντας αὐτοὺς διεσκόρπισεν ἐπιφανεὶς καὶ μόνον. Τῷ δὲ φόβῳ καὶ τῇ δειλίᾳ κατασχεθεὶς ἐπὶ πλεῖον, καὶ βουληθεὶς τῇ φυγῇ τὴν σωτηρίαν εὕρασθαι, ὑπὸ τῶν ἰδίων συμποδισθεὶς ἁρμάτων, καὶ πεσὼν τοῦ ζῆν ἀπηλλάγη· καὶ οὕτως ὑπὸ τῶν παρ' αὐτοῦ πολλάκις ἀδικηθέντων τὴν κεφαλὴν ἀπετμήθη, καὶ τοῖς κυσὶ παρεδόθη εἰς βρῶσιν. Καὶ ἐπληρώθη αὐτῷ ἡ πρόῤῥησις τοῦ ἁγίου, ὡς οὔτε ἐντὸς, οὔτε ἐκτὸς, ἀλλ' ἐν τῇ δεκάτῃ ἡμέρᾳ. Μετὰ δὲ ταύτας τὰς ἡμέρας ὑπέστρεψεν ὁ ὅσιος B πατὴρ Νεῖλος πλήρης ὢν Πνεύματος ἁγίου καὶ πίστεως πρὸς τοὺς ἁγίους Πατέρας τοὺς ἐν τῷ Μερκουρίῳ. Καὶ γὰρ πέφυκε τῷ ὁμοίῳ τὸ ὅμοιον πάντως συνήδεσθαι· καὶ ἰδόντες αὐτὸν πάντες ἀποστολικὸν καὶ βίον καὶ σχῆμα καὶ ἐπιτήδευμα περιβεβλημένον, ἔχοντα δὲ καὶ τὴν εὐπρεπεστάτην ταπείνωσιν σὺν τῇ αἰδοῖ τῷ μετώπῳ προκαθημένην, ἠγαλλιάσαντο καὶ ηὐφράνθησαν, καὶ τῷ Θεῷ ἐπ' αὐτῷ δόξαν ἀνέπεμψαν.

decimo vero, conspiratione in eum facta a vici illius incolis et consultantibus omnibus de inferenda illi nece, admonitus ille de hoc a mænade (13), quæ ejus libidini serviebat, arripuit quidem gladium fretus audacia, tantumque illis visus omnes in fugam vertit. Verum timore pavoreque vehementius agitatus, volensque sibi fuga consulere, suis ipse præpeditus est armis, lapsusque occubuit, tumque præcisum illi fuit caput ab iis, qui sæpe ab eo pessima quæque fuerant passi, projectusque ipse canibus ad devorandum. Et impletum est, quod vir sanctus de illo prædixerat, scilicet non ante, non post, sed decima die. Postquam hi dies abiere, reversus est Spiritu sancto et fide plenus sanctus Pater Nilus ad sanctos Patres in Mercurio. Natura enim comparatum est ut plane similibus similia delectentur, et videntes cum omnes et vita et zelo et habitu et instituto ornatum apostolico et relucentem in ejus fronte cum verecundia modestissimam humilitatem, exsultarunt et lætati sunt Deoque gloriam propter ipsum dederunt.

ι'. Αὐτὸς δὲ πάντας μὲν ἐσέβετο καὶ εὐλαβεῖτο ὡς ἀγγέλους Κυρίου, ἐξαιρέτως δὲ σχέσιν καὶ ἀγάπην μεγίστην ἐκέκτητο πρὸς τὸν τίμιον Πατέρα Φαντῖνον. Κἀκεῖνος δὲ πάλιν τὸ αὐτὸ φίλτρον ἢ καὶ πλέον ἐδείκνυε πρὸς αὐτόν· τὴν τοῦ Πέτρου καὶ Ἰωάννου, ἢ Βασιλείου καὶ Γρηγορίου συζυγίαν καὶ ἀδιάσπαστον C γνώμην ἐν ἑαυτοῖς προδηλοῦντες. Συγκαθημένων γὰρ αὐτῶν πολλάκις, καὶ τὰς Γραφὰς ἀναγινωσκόντων, συνήγοντο οἱ ἀδελφοὶ πρὸς αὐτοὺς πάντες, παρακαλοῦντες ἀκοῦσαι λόγον ὠφελείας ἐκ τοῦ στόματος αὐτῶν. Καὶ ἀκούοντες τοὺς λόγους τῆς χάριτος τοὺς ἐκπορευομένους ἐκ τοῦ στόματος τοῦ ὁσίου Πατρὸς ἡμῶν Νείλου, θεωροῦντες δὲ καὶ τὴν ἀστράπτουσαν χάριν ἐπὶ τὸν ἅγιον Πατέρα Φαντῖνον, οὐδὲν ἄλλο ὑπελάμβανον τούτους ὑπάρχειν, ἀλλ' ἢ Πέτρον καὶ Παῦλον, ὧν καὶ τὸν βίον ἐζήλουν. Τινὲς οὖν τῶν ἀδελφῶν ἀπελθόντες εἰς προσκύνησιν τοῦ μεγάλου Πατρὸς Ἰωάννου, ἤρξαντο ἐπαινεῖν τὸν μακάριον Νεῖλον, ὡς ὠφελείας ὑπόθεσιν παρὰ τοῦ Θεοῦ πεμφθέντα ἐν τοῖς τόποις ἐκείνοις· προστιθέντες καὶ τοῦτο, ὅτι οὔτε ἄρτου, οὔτε οἴνου μετα- D λαμβάνει, ἄσκησιν διώκων ὑψηλοτάτην. Ἐκέλευσεν οὖν αὐτοῖς ὁ Πατὴρ ἀποστεῖλαι αὐτόν. Καὶ τούτου γεγονότος, καὶ μετὰ χαρᾶς προσδεχθέντος, κελεύει ὁ μέγας Πατὴρ Ἰωάννης δοθῆναι αὐτῷ ποτήριον οἴνου

10. Ipse vero omnes venerabatur tanquam angelos Domini, præcipuo vero amore prosequebatur summaque charitate complectebatur venerabilem Patrem Fantinum; et ille vicissim, pari, vel etiam majori affectu amoris respondebat, Petri cum Joanne, seu Basilii cum Gregorio summam et indivulsam animorum conjunctionem præseferentes. Considentibus ergo sæpe illis et Scripturas lectitantibus, conveniebant omnes fratres ad illos, rogabantque, ut sibi utilitatis sermonem depromerent. Et audientes verba gratiæ, quæ procedebant de ore sancti Patris Nili et intuentes etiam emicantem gratiam de sancto Patre Fantino, nihil aliud esse illos putabant, quam Petrum et Paulum, quorum etiam vitæ æmulatores erant. Accesserunt ergo quidam e fratribus ad magnum Patrem Joannem (14) salutationis causa, cœperuntque celebrare beatum Nilum, quod missus a Deo esset ea in loca utilitatis ergo, addebantque, illum nec pane vesci, nec vinum bibere, asperrima vitæ ratione utentem. Jussit ergo Pater, ut is ad se mitteretur. Eo profecto et comiter excepto, jubet magnus Pater Joannes, offerri illi generosissimi vini poculum, experiri volens, num secundum Deum institutum ejus esset.

Joannis Clei notæ.

(13) Hæc ita vertit Sirletus : « Ipse hæc audiens, ab ea, quam adulterabatur, furia, apprehendit temere ensem atque omnes suos dispersit manens solus. Timore autem magis detentus ac fuga sibi salutem volens comparare, a suis impeditus et curru decidens a vita excessit. » Μαινάς, est furiosa, quæ facit alios insanire : libidine procul dubio hic et amoribus illicitis, ut indicat πορνευομένης; verum adulterium gratis adjunxit Sirletus et ἁρμάτων vertit *currum*. Ἅρμα proprie *currum* significat : ἅρμα apud posteriorum sæculorum Græcos pro armis frequentius venit, ut liquet apud Cangium in Glossario : sensu, quem Caryophilus expressit, potius hic sumi videtur; at tum spiritus lenis pro aspero substitui debet.

(14) Agresta parte v, cap. 5, Vitæ S. Basilii tria monasteria fuisse asserit prope territorium Palmense, primum a S. Mercurio, secundum a S. Michaele appellatum, tertium, denique, ubi vixit S. Joannes, qui verisimiliter idem is est, de quo ad caput 1, not. 6.

A At B. Nilus acceptum poculum, petita benedictione, nihil moratus totum ebibit, nec damnum ex epoto vino veritus, nec suum consilium proposito Patris dijudicantis præferens, sed abdicationem voluntatis suæ sive rationi consonæ, sive minus consonæ, tanquam salutis ansam longe maximam, cæteris anteponens. Tunc magnus ille viri sapientiam sinceramque ac plenam obedientiam secum admiratus (tentavit quippe illum et in aliis, imo docuit uti pater germanum filium) ad astantes ait : Nonne dicebant Patres, abbatem (15) Nilum abstinere a vino ? Ut videre est, alia vident homines et alia dicunt.

μεγίστου, βουλόμενος ἰδεῖν εἰ κατὰ Θεόν ἐστιν ἡ αὐτοῦ πολιτεία. Λαβὼν δὲ τὸ ποτήριον ὁ ὅσιος Πατὴρ Νεῖλος, καὶ αἰτησάμενος εὐλογίαν, ἀνυποστόλως πέπωκεν αὐτὸ μέχρι τέλους, μήτε τὸ ἀθρόον τῆς βλάβης τοῦ οἴνου καταπτήξας, μήτε τὴν οἰκείαν κρίσιν τῆς τοῦ Πατρὸς διακρίσεως κυριωτέραν ἀποδείξας, ἀλλὰ τὴν κοπὴν τοῦ θελήματος εὐλόγου τε καὶ ἀλόγου ὡς σωτηρίας μεγίστην ὑπόθεσιν τῶν λοιπῶν προτιμήσας. Τότε ὁ μέγας ἐκεῖνος θαυμάσας καθ' ἑαυτὸν τοῦ ἀνδρὸς τὴν σοφίαν, καὶ τὸ ἀνυπόκριτον τῆς αὐτοῦ ὑπακοῆς κατὰ πάντων (ἐπείρασε γὰρ αὐτὸν καὶ ἐν ἄλλοις, μᾶλλον δὲ ἐδίδαξεν αὐτὸν οἷα πατὴρ υἱὸν γνήσιον)· ἔφη πρὸς τοὺς παρόντας· Οὐχ ἔλεγον οἱ Πατέρες ὅτι ὁ ἀββᾶς Νεῖλος οὐ γεύεται οἴνου; ἄλλα ὁρῶσιν ἄνθρωποι, καὶ ἕτερα λέγουσιν.

B 11. Continuo surgens ille profunda incurvatione sese demisit : et, Ignoscito, inquit, venerande Pater, nam coram Deo nihil boni unquam feci. Abstinentia tamen, Pater, quod ipse melius nosti, omnibus ad omnia prodest, senibus quibus, ut exemplar sint junioribus, nobis vero, qui juvenes tyronesque sumus, ne flammæ addamus uberius pabulum, vel feram immitiorem et indomitam reddamus. Assequi porro benedictionem sacratissimæ tuæ manus sive per vini potum, sive per frustum panis, patriarchali est gratia dignum, et tantumdem valens donum. Hæc audiens magnus Joannes subrisit, et spiritu exsultans multo pluribus illum benedictionibus cumulavit, et votis bona ei precatus, locupletavit. Cæterum admonuit, ut medium C asperioris viæ cursum teneret, ne forte morbo aut senio gravior, ea tunc quæreret, quæ religiosum habitum non decent. Et tunc quidem illum apud se manere voluit mira suavitate captus, quam eo legente sentiebat et perspicaci sententiarum explanatione, sacrarumque Scripturarum expositione. Vacabat autem assidue magnus Joannes Gregorii Theologi scriptis, ut ex multa eorum lectione alter theologus apud omnes audiret. Quadam ergo die librum eumdem legente sancto Patre Nilo, placuit seni dogma quoddam doctoris dilucidare. Abbati vero Nilo probata non fuit tradita a sene expositio, utpote non assecuto germanum doctoris sensum. Et cum voluisset ex altero libri loco planius ostendere, rem ita esse et do- D gmatis rectitudinem, ut habebat, explicare, vehementer correptus fuit a magno Patre, quod fas ei non esset juveni et tironi, cœnoque sæcularis vitæ adhuc inquinato res hujusmodi curiosius tractare. Quod ille audiens, non est turbatus, nec ulla ex parte mutata est illi voluntas in observando diligendoque ut antea sene, sed increpationes ejus æque accepit ac sitibundus aquæ vas plenum. Erat enim illi senex alter Joannes Baptista. Sæpe vero etiam ita venerabatur locum, in quo steterant pedes ejus in ecclesia, quemadmodum et ipsa sacri altaris penetralia.

ια'. Εὐθέως οὖν ἀναστὰς ἐκεῖνος βάλλει μετάνοιαν λέγων· Συγχώρησόν μοι, τίμιε Πάτερ, ὅτι οὐδέποτε ἐποίησά τι ἀγαθὸν ἐνώπιον τοῦ Θεοῦ· ὅμως ἡ ἐγκράτεια, Πάτερ, ὡς καὶ αὐτὸς μᾶλλον ἐπίστασαι, συμβάλλεται πᾶσιν ἐν ἅπασιν, τοῖς μὲν γέρουσιν ἵνα εἰκὼν καὶ τύπος γένωνται τοῖς νέοις· τοῖς δὲ νέοις ἡμῖν καὶ εἰσαγωγικοῖς, ἵν' ὅπως μὴ τῇ φλογὶ πλείονα ὕλην προσθήσωμεν, ἢ τὸ θηρίον ἀγριώτερον καὶ δυσκάθεκτον καταστήσωμεν. Τὸ μέντοι ἐπιτυχεῖν τῆς παναγεστάτης εὐλογίας τῆς σῆς τιμίας χειρὸς, εἴτε διὰ πόματος οἴνου, εἴτε διὰ κλάσματος ἄρτου, πατριαρχικῆς χάριτος ἄξιον, καὶ τῆς αὐτῆς δωρεᾶς ἰσόῤῥοπον. Ταῦτα ἀκούσας ὁ μέγας Ἰωάννης, ὑπομειδιάσας τῷ προσώπῳ, καὶ ἀγαλλιασθεὶς τῷ πνεύματι πολλῷ πλέον εὐλογίαις αὐτὸν ἀντημείψατο, καὶ εὐχαῖς κατεπλούτησεν. Ἐνουθέτει δὲ αὐτὸν συμμέτρως ἀσκεῖν, μή πως ὑπὸ νόσου ἢ γήρως πιεσθεὶς μέλλῃ τότε ἐπιζητεῖν τὰ μὴ τῷ σχήματι πρέποντα. Καὶ τότε μὲν κατέσχεν αὐτὸν παρ' ἑαυτῷ, εὐφραινόμενος ἐπὶ τῇ ἡδυτάτῃ ἀναγνώσει αὐτοῦ, καὶ τῇ εὐστόχῳ τῶν νοημάτων ἀναπτύξει καὶ διασαφήσει τῶν θείων Γραφῶν. Ἐσχόλαζε γὰρ ὁ μέγας Ἰωάννης ἀεὶ ἐν τοῖς λόγοις τοῦ ἁγίου Γρηγορίου τοῦ Θεολόγου, ὥστε τῇ πολλῇ πείρᾳ, ἣν ἐξ αὐτῶν ἀνελάβετο, ἄλλον θεολόγον παρὰ πᾶσι γνωρίζεσθαι. Ἐν μιᾷ δὲ τῶν ἡμερῶν ἀναγινώσκοντος ἐν τῇ αὐτῇ βίβλῳ τοῦ ὁσίου Πατρὸς ἡμῶν Νείλου, καὶ τοῦ γέροντος βουληθέντος διευκρινῆσαι ἓν τῶν τῷ ἁγίῳ διδασκάλῳ πονηθέντων δογμάτων, οὐκ ἤρεσε τῷ ἀββᾷ Νείλῳ ἡ τοῦ γέροντος ἑρμηνεία, ὡς μὴ τὸν σκοπὸν τοῦ διδασκάλου ἐν ἀκριβείᾳ καταλαβόντος. Καὶ βουληθέντος τὸ ἴσον τῆς διανοίας ἐν ἑτέρῳ χωρίῳ τῆς αὐτῆς βίβλου σαφέστερον ἀποδεῖξαι, καὶ τὴν ὀρθότητα τοῦ δόγματος καθὼς ἐστιν ἀποφῆναι, ἐπετιμήθη σφοδρῶς παρὰ τοῦ μεγάλου, ὡς οὐκ ἐξὸν αὐτῷ ἐρευνᾷν τὰ τοιαῦτα, νέῳ ὄντι καὶ ἀρχαρίῳ, καὶ ἀκμὴν ἐν τοῖς πάθεσιν τοῦ βίου ῥυπωμένῳ. Αὐτὸς δὲ ἀκούσας, οὐδαμῶς ἐταράχθη, ἢ ὅλως παρεσαλεύθη τῆς πίστεως καὶ ἀγάπης, ἧς ἐκέκτητο πρὸς τὸν γέροντα. Ἀλλ' οὕτως ἐδέξατο αὐτοῦ τὰ ὀνείδη, ὡς ὁ διψῶν ὕδατος ἐμπλησμένον ἀγγεῖον. Καὶ γὰρ εἶχεν αὐτὸν ὡς τὸν ἅγιον Ἰωάννην τὸν Βαπτιστήν· πολλάκις δὲ οὕτω προσεκύνει τὸν τόπον, ὅπου ἵσταντο οἱ πόδες αὐτοῦ ἐν τῇ ἐκκλησίᾳ, ὡς καὶ [illegible] βῆμα τοῦ θυσιαστηρίου.

A ιβ'. Τῆς δὲ ἑσπέρας καταλαβούσης, καὶ πορευθέντος αὐτοῦ ἡσύχως ἐν τῷ κελλίῳ τῷ ἰδίῳ, ὑπεισῆλθεν αὐτῷ λογισμὸς ἐκταράσσων καὶ ἐνοχλῶν αὐτὸν σφόδρα, εἶγ' ἄρ' ὁ μέγας ἐπ' ἀληθείας ἐνέπληξεν αὐτῷ, ὡς κακῶς νενοηκότι τὴν χρῆσιν τοῦ θεολόγου, μή ποτε καὶ αἵρεσις λογισθείη· ἢ μόνον ταπεινῶσαι βουλόμενος τὴν ὑψηλοφροσύνην καὶ μεγίστην ἀλαζονείαν. Καὶ ταῦτα διενθυμούμενος, μικρὸν ἀπενύσταξεν. Ὁ δὲ πάντων τῶν δικαίων παρατηρῶν τὰς παρατροπὰς τῶν ἐνθέων διαβημάτων τοῦ ὑποσκελίσαι ἢ κρύψαι παγίδα, βουληθεὶς σινιάσαι καὶ τὸν ὅσιον τοῦτον, φαίνεται αὐτῷ καθ' ὕπαρ ἐν σχήματι δύο πρεσβυτέρων μεγάλων λεγόντων· Ἡμεῖς ἐσμεν Πέτρος καὶ Παῦλος· ἰδόντες δέ σε φησὶν ἀσχάλλοντα περὶ τῶν θείων δογμάτων, ἤλθομεν τοῦ συνετίσαι σε, B καὶ διδάξαι τὴν ἀλήθειαν πᾶσαν. Εἶπον οὖν καὶ χρῆσιν ὅσον τὸ τῆς δεσποτικῆς εὐχῆς ὕφος, καὶ ἀπέστησαν. Ὁ δὲ εἰς ἑαυτὸν ἐλθὼν, οὐδὲ γὰρ καθεύδων ὑπῆρχεν, ἐφιλοτιμεῖτο πρὸς τὸ παρὸν ἐπὶ τῷ ἀκαίρως φανέντι, καὶ τὴν χρῆσιν ἐπὶ στόματος εἶχεν, τὴν δὲ ἔννοιαν αὐτῆς οὐκ ἠρεύνα, καὶ ταῦτα δι' ὅλου τοῦ ὄρθρου καὶ ἕως πρωΐας. Πρὸς δὲ τὸ διάφαυσμα ἡσυχίαν ἄγων βαθεῖαν, καὶ μέλλων ἐρευνῆσαι τὸ τῆς ἀποκαλύψεως βάθος, εὗρε τὸ νομιζόμενον μέλι πικρότερον ἀψινθίου· καὶ τὴν κρυπτομένην θεολογίαν, προδήλως αἵρεσιν δεινοτάτην. Τότε ὁ ὀξύνους ἐκεῖνος ἀνὴρ, καὶ ταχὺς εἰς τὸ διακρῖναι τὸ καθαρὸν ἀπὸ τοῦ κιβδήλου, καταμαθὼν τὸν παμμέγιστον δόλον τῶν νοητῶν πολεμίων, καὶ τὴν ἄφραστον πανουργίαν ἐκείνην, προστρέχει τῇ τοῦ C Σωτῆρος σταυρώσει, ῥίπτει ἑαυτὸν ἐπ' ἐδάφους, ἐν συντετριμμένῃ καὶ ταπεινῇ τῇ καρδίᾳ αἰτεῖται ἀπάλειψιν ἐκ καρδίας τῆς πονηρᾶς ἐκείνης ἐγγραφῆς καὶ βεβήλου, ἧς καὶ τετύχηκε παραχρῆμα. Ἀναστὰς γὰρ τοῦ τόπου ἐκείνου, οὐδαμῶς οὐδέ ποτε ἠδυνήθη ἀπ' ἐκείνης τῆς ὥρας εἰπεῖν, ἢ κἂν ἐννοῆσαι τῆς πονηρᾶς ἐκείνης χρησμῳδίας μήτε ἀρχὴν, μήτε τέλος. Ἄπεισι δὲ καὶ πρὸς τὸν μέγαν ἐργάτην, καὶ βάλλει αὐτῷ μετάνοιαν, ἀπαγγέλλων τὰ πάντα.

12. Ad vesperum cum se in cellam quietis causa contulisset, subiit mentem illius cogitatio, quæ illum turbavit illumque vexavit: num fortasse magnus ille Pater ex animo reprehendisset, ut male interpretatum theologi verba, atque hæreticum ipse habuisset sensum, an vero meam, inquit, voluit deprimere arrogantiam fastumque plurimum. Dum hæc secum cogitat, levi somno corripitur. Interim, qui justorum omnium lapsus observat in sacris eorum gressibus ad supplantandum aut ponendum laqueum, cribrare volens et hunc virum justum, apparet illi per somnum duorum specie senum justa proceritate, dicentium: Nos sumus Petrus et Paulus: et quia te vidimus in divinis dogmatibus laborantem, venimus ad erudiendum te, docendumque omnem veritatem. Protulerunt ergo illi locum quemdam, quantum aut Dominicæ precis amplecteretur oratio, et discesserunt. Ille sese colligens, neque enim dormiebat, applaudebat sibi quidem interim de importuno viso et sententiam in ore habebat, licet, quid per eam significaretur, non examinaret, idque per totum nocturnarum precum spatium usque ad illucescentem diem. Cum vero illucesceret, in summa animi quiete perscrutaturus latentem vim expositæ sibi sententiæ, comperit, quod putabatur mel, absinthium amarissimum et occultam theologiam hæresim esse manifesto pravissimam. Tunc acuti vir ingenii veloxque ad discernendum purum ab adulterino, cognita nequissima fraude spiritalium hostium et immensa illa versutia, accurrit ad crucem Salvatoris, prosternit se humi, contrito et humili corde petit deleri sibi ex intimo corde nefariam illam et impuram scriptionem, quod etiam continuo impetravit. Cum enim de loco illo se erexisset, nunquam ex illa hora potuit affari aut revocare quidquam omnino in memoriam, quod ad pravam illam allocutionem quoquo modo spectaret. Accedit quoque ad magnum vitæ sanctioris operarium et profunda usus inclinatione singula enarrat.

ιγ'. Ὁ δὲ γέρων μειδιῶντι τῷ προσώπῳ ἐκράτησεν αὐτὸν τῆς χειρὸς καὶ εἶπεν· Ἀνδρίζου, ὦ τέκνον, ἀνδρίζου καὶ κραταιούσθω ἡ καρδία σου, καὶ ὑπόμεινον πειρασμοὺς τῶν δαιμόνων, ἵνα καὶ αὐτὸς D ἐπιστρέψας στηρίξῃς πολλῶν ψυχὰς ἐν τῇ γενεᾷ σου, φῶς καὶ ἅλας ἀναδειχθεὶς ἐν τῷ κόσμῳ τοῖς πλανωμένοις. Καὶ γὰρ ἐγὼ οἶδα τὴν ἐκ τοῦ Θεοῦ δοθεῖσάν σοι ἀγχίνοιαν, καὶ τὴν χάριν τοῦ λόγου· καὶ ἔγνων ὅτι ὀρθῶς διεκδικεῖς τὸν σκοπὸν τοῦ ἁγίου. Ἀλλὰ φοβούμενος μὴ τῷ τῆς οἰήσεως πάθει καὶ κρημνῷ περιπέσῃς, ὅπερ πολλάκις εἴωθε ξυμβαίνειν τοῖς κατὰ σὲ ταχυδρόμοις, ἄμεινον κέκρικα εὐφρανθῆναί με ἐν τῷ σε ὑπ' ἐμοῦ λυπηθῆναι, καθὼς ὁ Ἀπόστολος διδάσκει, ἢ τὸ ἅγιον Πνεῦμα κατὰ σοῦ λυπηθῆναι ἐν τῷ σε οἰήσει καὶ ὑψηλοφροσύνῃ κατενεχθῆναι. Ταῦτα καὶ πλείονα τούτων εἰρηκὼς πρὸς

13. At senex subridens prehensaque manu dixit: [10] Viriliter age, fili, viriliter age et confortetur cor tuum et sustine dæmonum tentationes, ut conversus tu etiam confirmes in generatione tua multorum animas, luxque fias et sal in mundo errantibus. Novi equidem mentis perspicaciam et sermonis gratiam, qua Deus te donavit, et scio, te recte defendere mentem sancti doctoris, sed quia timebam, ne magna de teipso elatus opinione præceps rueres, quod sæpe tui similibus velocitate ingenii præstantibus evenire solet, satius duxi, te contristando me oblectari, quemadmodum Apostolus docet [11], quam Spiritum sanctum de te contristari, si tumida existimatione superbiaque inflatus corrueres. His aliisque pluribus ad eum usus verbis et precatus ei optima quæque, cum benedictioni-

[10] I Paral. xxviii, 20. [11] Ephes. iv, 30.

bus dimisit in pace. Sanctus vero Pater noster Nilus majora in dies incrementa faciens ad altiores virtutum gradus, quibus homo accedit ad Dei similitudinem, amavit etiam virtutum omnium matrem solitudinem, majores ex ea divitias lucraturus et immensum sapientiæ cumulum. Et communicatio consilio suo cum sanctis Patribus (agebat enim nihil, illis inconsultis), annuente illorum prudentia, precibusque opitulantibus, quod in consultatione erat, decretum fuit. Est non procul a monasteriis spelunca summis in rupibus, habens quoque ædiculam Michaeli archangelo (16) dicatam, solitudinis studiosis aptissima. In hanc ille fortitudine inclytus, assumpto Heliæ zelo et Helissæi tolerantia, sanctorumque omnium patientia, sedem positurus ascendit maximo cum gaudio summaque alacritate. In ea solitariam vitam ducens, Deumque præstolans, imo ante illum stans et invisibilem tanquam visibilem cernens, multa et maxima certamina viriliter decertavit; studens antiquiorum omnium sanctorum justorumque in perferendis laboribus comparare sibi virtutes et merita, quæ nullus aut verbis exprimere queat, aut scriptis mandare, eo quod in occulto facta solum illum non lateant, qui videt occulta: nisi quis ea conjectet ex fine et retributione paterna. « Pater enim, inquit[11], tuus, qui videt in abscondito, reddet tibi in manifesto. » Et rursus[12]: « Quicunque glorificaverit me, glorificabo eum. »

14. Nam quis tantam consecutus est gloriam et honorem in generatione hac, quantam beatus hic vir non modo a Christianis regibus et principibus, patriarchis et pontificibus, sive nostris sive externis, sed etiam ab infidelibus tyrannis, Sarracenorum, inquam, dynastis? Illi sane vel nudum ejus nomen in honore habebant, quia præsentem videre non poterant. Hæc omnia certissima sunt argumenta ferventissimi erga Deum amoris, depressique animi, quo sublimantur homines, multorumque jejuniorum et vigiliarum et profundarum incurvationum et innumerorum affligendi corporis modorum, necnon æstuantium tentationum oppugnationumque spiritalium et sensibilium et corporis ægrotationum, quas illi nequam spiritus vehementes inflixere, quod ascensurus ipse esset in eam sublimitatem, de qua illi exturbati sunt. Sed quoniam ex multis ab eo præclare gestis pauca commemorare oportet, quotquot nobis indignis, quos ex animo ipse dilexit, non mentiente lingua narravit (17), cohortationis ergo ad potiores virtutes

αὐτὸν, ἐπευξάμενός τε καὶ εὐλογήσας ἀπέλυσεν ἐν εἰρήνῃ. Ὁ δὲ ὅσιος Πατὴρ ἡμῶν Νεῖλος ἔτι καὶ ἔτι προκόπτων καὶ αὐξανόμενος ταῖς κατὰ Θεὸν ἀναβάσεσι καὶ θεώσεσιν, ἠράσθη καὶ τῆς μητρὸς πασῶν τῶν ἀρετῶν ἡσυχίας, πλείονα πλοῦτον ἐκ ταύτης ἰσχύων κερδῆσαι καὶ ἄπειρον σοφίαν. Καὶ τοῦτο ἀναθεὶς τοῖς ἁγίοις Πατράσι, διὰ τὸ πάντα μετὰ βουλῆς αὐτῶν πράττειν, τῇ αὐτῶν συνέσει καὶ δι' εὐχῶν συνεργίᾳ τὸ βουλευθὲν ἐκυρώθη. Σπήλαιον δέ ἐστιν οὐ μακρὰν τῶν μοναστηρίων, ἐν τῷ ὕψει τοῦ κρημνοῦ διακείμενον, ἔχον ἐν αὐτῷ καὶ θυσιαστήριον ἐπ' ὀνόματι τοῦ ἀρχιστρατήγου Μιχαὴλ, πάνυ πρὸς ἡσυχίαν ὂν ἐπιτήδειον τοῖς ἐπιτηδείοις. Ἐν τούτῳ τῷ σπηλαίῳ ὁ ἀνδρεῖος ἐκεῖνος ἀναλαβὼν Ἠλιοῦ τὸν ζῆλον, καὶ Ἐλισσαίου τὴν καρτερίαν, τήν τε ὑπομονὴν πάντων τῶν ἁγίων, ἀνέρχεται κατοικήσων μετὰ πλείστης χαρᾶς τε καὶ προθυμίας. Ἐν ᾧ κατὰ μόνας αὐλιζόμενος, καὶ τὸν Θεὸν προσδεχόμενος μᾶλλον δ' ἐνώπιον αὐτοῦ παριστάμενος, καὶ τὸν ἀόρατον ὡς ὁρατὸν προορώμενος, πολλοὺς καὶ μεγίστους ἀγῶνας ἀνδρικῶς ἐπεδείξατο, πάντων τῶν προηγωνισμένων ὁσίων τε καὶ δικαίων τὰς ἀρετὰς καὶ τὰ ἆθλα ἀναμάξασθαι σπεύδων· ἅπερ οὐδεὶς ὢν ἰσχύσαι ἢ λόγῳ φράσαι, ἢ γραφῇ παραδοῦναι, διὰ τὸ ἐν κρυπτῷ μόνῳ τῷ τὰ κρυπτὰ εἰδότι προσαναφέρεσθαι· εἰ μή πού τις ταῦτα ἀπὸ τοῦ τέλους τεκμήραιτο, τουτέστι τῆς παρὰ τοῦ Θεοῦ δόξης, καὶ τῆς πατρικῆς ἀνταποδόσεως. « Ὁ Πατήρ σου γὰρ, φησὶν, ὁ βλέπων ἐν τῷ κρυπτῷ, ἀποδώσει σοι ἐν τῷ φανερῷ· καὶ τοὺς δοξάζοντάς με, φησὶ, δοξάσω. »

ιδʹ. Τίς δ' οὕτως ἐδοξάσθη καὶ ἐτιμήθη ἐν τῇ γενεᾷ ταύτῃ, ὡς ὁ μακάριος οὗτος; οὐ μόνον παρὰ πιστῶν βασιλέων καὶ ἀρχόντων, πατριαρχῶν ὁμοῦ καὶ ἀρχιερέων, ὁμοφύλων καὶ οὐχ ὁμογλώσσων, ἀλλὰ καὶ παρὰ τῶν ἀπίστων τυράννων, λέγω δὴ τῶν Σαρρακηνῶν φυλαρχούντων· οἵτινες μόνῳ τῷ ὀνόματι αὐτοῦ τιμὴν ἀπεδίδουν, ἐπειδὴ τῆς θέας ἠμοίρουν. Ἔλεγχος δὲ ταῦτα πάντα τῆς τοῦ ἀνδρὸς πρὸς Θεὸν διαπύρου ἀγάπης, καὶ τῆς ὑψοποιοῦ ταπεινοφροσύνης, καὶ τῶν πολλῶν νηστειῶν, καὶ ἀγρυπνιῶν καὶ μετανοιῶν καὶ κακουχιῶν· οὐ μὴν δὲ ἀλλὰ καὶ τῶν ἐμπύρων πειρασμῶν, καὶ πολέμων νοητῶν καὶ ὁρατῶν, καὶ νοσημάτων σωματικῶν, τῶν παρὰ τῶν πνευμάτων τῆς πονηρίας ἰσχυρῶς αὐτῷ ἐπενεχθέντων, διὰ τὸ μέλλειν αὐτὸν ἀναβαίνειν εἰς ὕψος, ὅθεν ἐκεῖνα κατῆλθον· ἐπειδὴ δὲ ἐκ πολλῶν τῶν ἐκείνου κατορθωμάτων ὀλίγα δεῖ μνημονεῦσαι, ὅσα ἡμῖν τοῖς ἀναξίως αὐτῷ ἐκ καρδίας ἀγαπηθεῖσιν ἡ ἀψευδὴς αὐτῶν εἴρηκε γλῶσσα, προτροπῆς ἕνεκα τῆς ἡμῶν προθυμίας τῆς εἰς τὰ κρείττω κατὰ τοὺς τῶν παλαιστῶν ἢ πολεμιστῶν

[11] Matth. vi, 18. [12] I Reg. ii, 30.

Joannis Clei notæ.

(15) Tum hic tum passim alibi observare licet, biographum res gestas ordine temporis, quo contigerunt, non narrare, et prolepsi frequenter uti.

(16) Hæc sunt verisimiliter exordia cœnobii, quod a S. Michaele ibidem nominatum fuisse, dicit Agresta. Vide not. 14.

(17) Habemus hic procul dubio biographum sancto contemporaneum.

διδασκάλους, ταῦτα παραθῶμεν τῷ λόγῳ τοῖς βουλομένοις ἐκ πάντων ὠφέλειαν καρποῦσθαι· οὐ θαυμάτων μεγίστων, ἢ τερατείων ἀπόδειξιν παριστῶντι, οἷς καταπλήττεται ἡ ἀκοὴ τῶν νηπιωδεστέρων, ἢ τῶν ἀπίστων, ἀλλὰ κόπων ἀμέτρων καὶ μόχθων, οἷς τὸν Ἀπόστολον ἐγκαυχώμενον οἶδα. Ὅμως καὶ ταῦτα τοῖς μὲν ἀπείροις πολλάκις ἄπιστα δόξουσιν, τοῖς δὲ πως πεπειραμένοις ζῆλον ἐνθήσουσι καὶ μνήμης ἐμπύρευμα.

A avidius nobis arripienoas, ut palæstritarum pugnantiumque magistri facere solent; age, in medium proferamus, utilitatem ex unaquaque re volentibus capere, non quæ præ se ferant maximorum miraculorum ac prodigiorum amplitudinem, quibus obstupescunt ineruditi et infideles, sed immensos labores et sudores, de quibus scio Apostolum gloriantem. Nam et hæc ipsa inexpertis quidem incredibilia videbuntur; quibus vero aliquod experimentum est, excitabunt zelum et ignes addent memoriæ.

CAPUT III.

S. Nilus jejuniis vigiliisque carnem domat et spiritui subjicit: varie orationes occupationesque diurnas dividit ad vitandum tædium: antiquorum Patrum singulas vivendi normas experitur; jejunia et mortificationem usque ad stuporem colit, varieque a dæmone tentatus in morbum incidit.

ιε'. Ἐκεῖνος ὁ ἔνσαρκος ἄγγελος ὑπέταξε μὲν ψυχὴν καὶ πνεῦμα τῷ νόμῳ τοῦ πνεύματος, μηδὲν ὅλως ἐάσας τὸν νοῦν φροντίζειν τῶν κάτω καὶ χαμαὶ ἐρχομένων, ἀλλ' ἐξερευνᾷν τὸν νόμον τοῦ Θεοῦ, καὶ ἐν ὅλῃ καρδίᾳ ἐκζητεῖν τοῦ πληρῶσαι τὰς ἐντολὰς αὐτοῦ. Ὑπέταξε δὲ τὴν σάρκα τῷ πνεύματι, πλεῖστα αὐτῇ νομοθετήσας καὶ σφόδρα δουλαγωγήσας, τοῦ εὐπειθῆ καὶ εὐήνιον εἶναι τῷ νεύματι τοῦ ἐπιστατοῦντος. Ἐδίδαξε μὲν γὰρ αὐτὴν, διὰ δύο ἢ τριῶν ἡμερῶν, ἢ καὶ πέντε λαμβάνειν τροφῆς, καὶ τοσαύτην ἀεὶ ἐνδεῆ, καὶ οἵαν ἂν τύχῃ, τῇ τε τῶν ἡδέων ὀρέξει μηδαμῶς ἐπισπεύδειν· ἀπέχεσθαι οἴνου, καὶ παντοίων διὰ πυρὸς ἐδεσμάτων. Ἐμάστιζε δὲ αὐτὴν ἀγρυπνίαις καὶ ψαλμῳδίαις καὶ παννύχοις στάσεσιν. Ἐπειδὴ δέ ἐστι καὶ ἐν αὐτοῖς τοῖς καλοῖς πανουργία δαιμόνων, πέρα τοῦ μέτρου ἐκτείνεσθαι ὑποβάλλουσα τοῖς ἀπείροις, ταῦτα ἐκείνῳ μέτρῳ διετελεῖτο, ἵν' εἰ μὲν ἐλλείψῃ τι τῶν τετυπωμένων, ῥᾳθυμίας δειχθῇ τὸ λεῖψαι, καὶ ὡς χρεώστην αὐτὸν τὴν συνήθειαν ἀπαιτήσῃ· εἰ δὲ τι περισσότερον ὁ λογισμὸς ὑποβάλλῃ, δαιμόνων εἶναι τὸ ἔργον, καὶ ἀποφεύγῃ τὸν δόλον. Ὅθεν ἀπὸ πρωῒ ἕως τρίτης ὀξέως ἐκαλλιγράφει, λεπτῷ καὶ πυκνῷ χρώμενος ἰδιοχείρῳ, καὶ τετράδιον πληρῶν καθ' ἑκάστην· ἐν τούτῳ πληρῶν τὴν τοῦ ἐργάζεσθαι κελεύουσαν ἐντολήν. Τὴν δὲ τοῦ Πνεύματος χάριν μετὰ τῶν ἀποστόλων λαμβάνων ἵστατο μέχρις ἕκτης παρὰ τῷ σταυρῷ τοῦ Δεσπότου μετὰ Μαρίας καὶ Ἰωάννου τὸ ψαλτήριον στιχῶν, καὶ ποιῶν γονυκλισίας χιλίας, τελειουμένης κἂν τούτῳ τῆς ἀεὶ προσεύχεσθαι ἐντολῆς παρεγγυώσης. Ἀπὸ δὲ ἕκτης ἕως ἐνάτης ἐκάθητο ἀναγινώσκων καὶ ἐξερευνῶν τὸν νόμον τοῦ Κυρίου, καὶ τὰ ποιήματα τῶν διδασκάλων. Τοῦτο γὰρ ὁ θεῖος Ἀπόστολος γράφει· Πρόσεχε, λέγων, τῇ ἀναγνώσει. Ἐνάτην δὲ πληρώσας, καὶ ὡς θυμίαμα Θεῷ ἀναπέμπων τὸν ἑσπέριον ὕμνον, ἐξήρχετο ἔξω περιπατῶν καὶ ὡραϊζόμενος, καὶ μικρὸν ἀναπαύων τὴν αἴσθησιν κεκμηκυῖαν τῷ μήκει τῆς ἡμέρας φέρων ὁμοῦ τὸ τοῦ Ἀποστόλου ἐπὶ τοῦ στόματος· Ὅτι τὰ ἀόρατα τοῦ Θεοῦ ἀπὸ κτίσεως κόσμου τοῖς ποιήμασι νοούμενα καθορᾶται· καὶ τὸ, Ἐκ τῶν δημιουργημάτων τὸν Δημιουργὸν καταλαμβάνοντες.

B 15. Ergo corporeus ille angelus subdiderat quidem Dei legi et animam et spiritum, non permittens omnino menti de infimis et vilissimis cogitare, sed illam erigens assidue ad perscrutandum Dei legem et enitendum omni studio, ut præcepta ejus impleret. Subjecit vero carnem spiritui multis edomitam legibus et magnam in servitutem redactam, ut se facilem et promptam ad obediendum præberet moderantis arbitrio. Docuit quippe illam altero, vel tertio, vel quinto quoque die cibum sumere necessarium, eumque tenuem; obviam et suavem appetentiam minime sequi, abstinere vino et quibuscunque eduliis igni coctis. Flagellabat porro illam vigiliis et psalmodia, pernoctationibus nunquam sedentariis et flexione creberrima genuum. C Cæterum quia nec in ipsis bonis deest calliditas dæmonis, rudioribus, modum ut excedant, suggerens, in omnibus ille modum adhibebat, ut, si quid ex constitutis sibi minus fecisset, defectus tribueretur socordiæ et a seipso, nempe ut debitore, consuetum morem exigeret: si quid vero amplius subjecisset cogitatio, dignosceretur opus dæmonis et evitaretur dolus. Itaque a prima luce usque ad tertiam velociter politeque exscribebat, litterarum forma utens minuta et densa, ut singulis diebus quaternionem impleret; hac ratione præceptum observans, quo laborandum esse, jubetur. Spiritus vero gratiam cum Apostolis accipiens, stabat ad crucem Domini usque ad sextam cum Maria et D Joanne, recitans psalmos et genuum flexiones mille peragens, hac etiam ex parte implens perpetuæ orationis præceptum. A sexta ad nonam sedebat legens, perscrutansque legem Domini et scripta sanctorum Patrum atque doctorum evolvens; ita enim præcipit Apostolus, Attende, inquiens [14], lectioni. Post nonam dirigens ad Deum sicut incensum vespertinum hymnum, egrediebatur deambulatum, et sensum varia spectatione modice recreatum diuturno diei labore defessum, Apostoli dictum pronuntiando: Quod invisibilia Dei a creatura mundi per ea, quæ facta sunt, intellecta conspiciuntur [15]: et illud, E creaturis Creatorem percipientes [16].

[14] I Tim. IV, 13. [15] Rom. I, 20. [16] ibid.

16. Multas quoque sententias et verba Gregorii A theologi recitabat cæterorumque doctorum, mentem in his perpetuo exercens, ut nullo tempore vagaretur, simul etiam discendo ingenium acuens. Post solis occasum ad mensam ibat : mensa porro illi erat lapis maximus, et scutella apposita, lagenæ fragmentum, et cibum cum actione gratiarum sumebat. Erat autem cibus vel simplex panis et aqua ad mensam, vel certe solum legumen coctum : frugum quoque tempore fructibus tantum vescebatur. Adnixus etiam sæpe est magnanimus vir decerptis ex arbore siliquis vivere, myrtique baccis et unedonum, ac similibus. Verum, obnitente domina carne, quæ vere fiebat sicut uter in pruina [17], rursus ad panis usum redibat. Quid B multa ? tot vivendi instituta expertus est, quot singulis olim sanctis Patribus familiaria fuisse, legerat : et quadraginta quidem totos dies non jejunavit, humanæ laudis invidiam pertimescens, inflatique animi perniciosum cornu perfringens, ter vero vicenos peregit dies, cibo per illud tempus bis tantum sumpto, cum ex practica Theodoreti historia cognovisset, exstitisse olim Dei amantem feminam, quæ hoc præstiterit. Quocirca ubi rem experimento probavit, vera esse comperit, quæ scripta sunt. Per annum uno minus mense nullam penitus adhibuit potionem, pane solo quotidie ad vesperam usus post solis occasum, duo sibi ea ex re magnique momenti beneficia C comparans, nempe, ut uni e quatuor virtutibus temperantiæ suppetias ferret : studebat enim præcipue vel ipsa naturali effluxione liberare corpus, quod ut assequerentur, plurimi sanctorum decertarunt; confert autem ad hoc plurimum aquæ abstinentia, ut quidam Sanctorum (18) dixit: utque præterea mentis vanitatem reprimeret addubitantis, nec fidem habentis narrationibus, quæ de admirandis magnificisque sanctorum Patrum factis leguntur. Certe enim nota est omnibus historia ejus, qui per triennium in ministerio furni versatus est sine potu et in abstinentia mortuus (19) est.

17. Hoc exemplum cum beato huic venisset in mentem, ne ariditas nimia pulmonis magnum D inferret periculum, ab incœpto deterruit. Neque enim sitis illi jam molesta erat, ut ipse affirmabat, sed usque ad octavum diem tantum ; studiose recitabat et observabat dictum illud : « Adhæsit pavimento anima mea, vivifica me secundum verbum tuum [18] ; » deinde vero illud : « Erexisti mihi spiritum et consolatus vixi [19]. » Confirmat vero assertionem nostram quod dicitur : Sitis sitim curat, fames famem non reprimit. Totam porro sanctam quadra-

ις'. Πολλοὺς δὲ καὶ ἀπεστήθιζε λόγους καὶ χρήσεις τοῦ Θεολόγου, καὶ τῶν λοιπῶν διδασκάλων, γυμνάζων ἀεὶ τὸν νοῦν ἐν τούτοις, καὶ ῥεμβασμοῦ καιρὸν μὴ παρέχων, ἅμα δὲ καὶ τὴν φύσιν τῇ μαθήσει ὀξύνων. Ἡλίου δὲ δύναντος προσερχόμενος τῇ τραπέζῃ ἐκείνῃ· λίθος δὲ ἦν μέγιστος αὕτη, καὶ πινάκιον ἐπ' αὐτῆς ἀπόκλασμα κεραμίου· μετελάμβανεν εὐχαρίστως τροφῆς, ἧς μετεῖχεν ἐκεῖνος, ποτὲ μὲν ψιλὸν ἄρτον, καὶ ὕδωρ ἐν μέτρῳ, ποτὲ δὲ ὀσπρίων ἑψημένων καὶ μόνον. Ἐν καιρῷ δὲ τοῖς τῶν δένδρων καρποῖς αὐτοῖς ἠρκεῖτο καὶ μόνοις. Ἐπώχτευσεν ὁ ἀνδρεῖος ἀρκεσθῆναι πολλάκις τοῖς αὐτομάτοις δρυὸς κερατίοις, μυρσίνων τε τοῖς καρποῖς καὶ κομάρων, καὶ τοῖς ὁμοίοις. Ἀλλὰ διὰ τὸ μὴ καταδέχεσθαι τὴν οἰκοδεσπότην, γινόμενον ἀληθῶς ὡς ἀσκὸς ἐν τῇ πάχνῃ, ὑπέστρεψε πάλιν πρὸς τὴν τοῦ ἄρτου χρῆσιν. Τί δεῖ πολλὰ λέγειν ; τοσαύτας πολιτείας διῆλθεν, ὅσας παρ' ἑνὸς ἑκάστου τῶν ἀρχαίων πατέρων πραχθείσας ἀνέγνω. Τεσσαράκοντα μὲν ἡμέρας ἄγευστος οὐ διῆλθεν, ὑφορώμενος τὸ ἐν ἐπαίνοις βάσκανον τῶν ἀνθρώπων, καὶ τὸ τοῦ τύφου κατακλῶν δεινότατον κέρας. Τρὶς εἴκοσι διῆλθεν, δὶς ἐν αὐταῖς γευσάμενος μόναις, παρὰ γυναικὸς φιλοθέου τοῦτο μαθὼν τελεσθὲν ἐκ τῆς Θεοδωρήτου πρακτικῆς ἱστορίας. Διὸ καὶ τῇ πείρᾳ αὐτὸ δοκιμάσας, εὗρεν ἀληθῆ εἶναι τὰ γεγραμμένα. Πεποίηκεν ἕνα ἐνιαυτὸν παρὰ μῆνα μὴ γευσάμενος ὑγροῦ οἵου δή ποτε ὅλως, καὶ καθ' ἑσπέραν ἐσθίων ἄρτον ξηρὸν μετὰ δύσιν ἡλίου· δύο πραγματευόμενος ἐκ τούτου μεγάλα, τό τε ὑπερμαχῆσαι δι' αὐτοῦ τῇ μιᾷ τῶν ἀρετῶν σωφροσύνῃ· καὶ γὰρ ἐφιλοτιμεῖτο καὶ αὐτῆς τῆς φυσικῆς ἐκροῆς ἀπαλλάξαι τὸ σῶμα, ὅπερ ἠγωνίσαντο τῶν ἁγίων οἱ πλεῖστοι· πολὺ δὲ συμβάλλεται ἡ τοῦ ὕδατος ἔνδεια τοῖς τοιούτοις, ὡς ἔφη τις τῶν ἁγίων· καὶ τὸ ἀναστεῖλαι τὴν τοῦ λογισμοῦ φλυαρίαν, διστάζοντός τε καὶ ἀπιστοῦντος ἐν τοῖς ὑπερφυῶς καὶ μεγαλοπρεπῶς τοῖς ἁγίοις Πατράσι πεποιημένοις. Πάντως γὰρ ἀκηκόαμεν πάντες τὸν ἐν τῇ διακονίᾳ τοῦ φούρνου ποιήσαντα τρία ἔτη, καὶ μὴ πιόντα, καὶ ἐν τούτῳ τελειωθέντα.

ιζ'. Ὅπερ ἐνθυμηθεὶς ὁ μακάριος ουτος, μή πως ἡ παντελὴς τοῦ πνεύμονος ψῦξις κίνδυνον αὐτῷ ἐπαγάγῃ τὸν οὐ τυχόντα, ἀνετράπη τῆς ἐργασίας. Οὔτε γὰρ δίψα αὐτῷ, ὡς αὐτὸς ἐπληροφόρει, παρηνώχλει λοιπὸν, ἀλλὰ μέχρις ὀγδόης ἡμέρας καὶ μόνον· ἐκ διαθέσεως ἐλάλει τε καὶ ἐποίει τὸ, Ἐκολλήθη τῷ ἐδάφει ἡ ψυχή μου, ζῆσόν με κατὰ τὸν λόγον σου· μετέπειτα δὲ τὸ, Ἐξήγειράς μου τὴν πνοὴν, καὶ παρακληθεὶς ἔζησα. Βεβαιοῖ δὲ τὸ εἰρημένον ὁ φήσας· Δίψα δίψαν ἰᾶται, πεῖνα δὲ πεῖναν οὐκ ἀναστέλλει. Τὴν δὲ ἁγίαν Τεσσαρακοστὴν διήρ-

[17] Psal. cxviii, 83. [18] Psal. cxviii, 83. [19] Psal. lxxxv, 17.

Joannis Clei notæ.

(18) Toties occurrentes sententias ex Scripturis sacris non assigno, cum facile reperiri a verbis possint. Observat Caryophilus, sermonem hic esse de abbate Theona, collat. 2 de nocturnis illusionibus hæc afferente.

(19) Allegat Caryophilus Pratum spirituale, ubi cap. 84 admiranda hæc narratur austeritas.

χετο πᾶσαν μηδενὸς ἄλλου μετέχων, εἰ μὴ τοῦ ἀντιδώρου καὶ μόνον· καὶ αὐτὸ δὲ διὰ τὸ καθ' ἑκάστην ἡμέραν αἰτεῖσθαι τὸν ἐπιούσιον ἄρτον. Ὅμως καὶ αὐτὰς ἀπότως ἤνυε πάσας πολλάκις. Πᾶσα μὲν οὖν ἡμέρα ὑπῆρχεν αὐτῷ ἐν ἀγῶνι κανόνος ἀπαραβάτου· νὺξ δὲ πάλιν ἐν τοῖς αὐτοῖς διῄει ἀπαραβάτως ὁμοίως. Ὥρᾳ μιᾷ ἐπληροῦτο τὸ χρέος τοῦ ὕπνου, οὐδὲ γὰρ εἶχεν ᾧ προσαναλώσῃ τὴν πέψιν· τὸ λεῖπον δὲ ἅπαν εἰς πλήρωσιν τοῦ ψαλτηρίου, καὶ πεντακοσίων γονυκλισιῶν μέτρον, τῶν τε μεσονυκτικῶν καὶ ὀρθρινῶν ἀνηλίσκετο ὕμνων. Πολλάκις γὰρ ἀπεμάχετο τῷ ἑαυτοῦ λογισμῷ, καὶ ἐλάλει· Ὅτι οἱ ἐν τῷ κοινοβίῳ ὄντες ἡμέρας μὲν διακαρτεροῦσι τοῖς ἔργοις, νηστεύοντες καθ' ἑκάστην, νυκτὸς δὲ διαγρυπνοῦσι τοῖς ὕμνοις σχολάζοντες καὶ τῇ ἀναγνώσει, ψάλλοντες τόσα καὶ τόσα· ἐλεημοσύνας καὶ ξενοδοχίας ἐργάζονται πλείστας. Ἡμῶν δὲ ἐν ταύτῃ τῇ δοκούσῃ ἡσυχίᾳ καθεζομένων ἐὰν μὴ περισσεύσῃ ἡ δικαιοσύνη καὶ ὁ ἔνθεος πόθος, ματαία ἡ ἐλπὶς ἡμῶν ἔσται καὶ ἀνοίκειος ὁ τρόπος. Ἦν δὲ καὶ τὸ ἔνδυμα αὐτοῦ ἀπὸ τριχῶν αἰγείων σάκκος, εἷς ἐνὶ ἐνιαυτῷ, καὶ ἑτέρῳ ἄλλος. Ἡ δὲ ζώνη αὐτοῦ ἦν σχοινίον μὴ λυόμενον, εἰ μὴ μίαν τοῦ χρόνου. Διὸ καὶ ἐν πλήθει φθειρῶν ἐκαρτέρει σικχαινόμενος ἢ κνηθόμενος τῇ αὐτῶν ἐνοχλήσει. Θάμνος δὲ ὑπῆρχεν ἔμπροσθεν τοῦ σπηλαίου, ἔνθα μυρμήκων πλῆθος κατῴκει, ἐν ᾧ ῥιπτούμενος παρὰ τοῦ ἁγίου ὁ σάκκος ἐκαθαρίζετο ἀπὸ τῶν σκωλήκων ἐκείνων· οὕτω γὰρ αὐτοὺς καλεῖν δέον τραχυνθέντας τῷ χρόνῳ, δίκην εἰσπραττομένων παρὰ τῶν μυρμήκων, δι' ὧν ἠνώχλησαν τῷ Δικαίῳ.

ιη'. Κλίνη αὐτῷ οὐχ ὑπῆρχεν, οὔτε θρονίον, οὐ κιβώτιον ἢ γλωσσοκόμον, ἢ βαλάντιον ποτέ, οὐ πήρα, ἀλλ' οὐδὲ μέλανος δοχεῖον σχολάζοντι ἐν τῷ γράφειν· κηρὸν δὲ πήξας ἐπὶ τῷ ξύλῳ, δι' αὐτοῦ τῶν τοσούτων βιβλίων τὸ πλῆθος ἐκαλλιγράφησε. Ταῦτα δέ μοι φιλοπεπόνηται τὰ μικρὰ μὲν ἐκείνῳ, ἑτέροις δὲ καὶ λίαν μεγάλα, οὐχ ἵνα προσθήκη τις ἐκ τούτων γένηται αὐτῷ, ἀλλ' ἵνα γνῶμεν μέχρι πόσου κατώρθωσεν, ὥσπερ ἀρετῶν ἤρξατο τὴν ἐργασίαν, ἀκτημοσύνης λέγω καὶ ἐγκρατείας, καὶ ἀγρυπνίας καὶ προσευχῆς, δι' ὧν γίνεταί τις εἰκὼν καὶ ὁμοίωσις τοῦ Θεοῦ. Τὰς δ' ἐκχύσεις τῶν θερμῶν δακρύων αὐτοῦ, καὶ τοὺς πικροὺς στεναγμούς, καὶ στηθῶν τύψεις, καὶ μετώπου ἐν τῇ γῇ ἀραγμοὺς τίς ἂν ἐννοῆσαι, ἢ κατ' ἀξίαν εἴποι; Τὰς δ' ἐπιπλήξεις καὶ ὀνειδισμούς, καὶ ὕβρεις, καὶ ἐξουδενώσεις, ἃς αὐτὸς ἑαυτῷ ἐπῆγεν ἐν ἅπασιν, ὡς ἐχθρὸν ἑαυτὸν παραφυλάττων; Τὰς δ' ἐπιβουλάς, καὶ πολέμους, καὶ ἐπιφορὰς τῶν δαιμόνων, τὰς διὰ τῶν λογισμῶν καὶ φανερῶν φαντασιῶν, καὶ μέντοι καὶ πόνων σωματικῶν ἐκ νόσων χαλεπῶν, μόλις ἂν καὶ αὐτὸς ὁ παθὼν καθεξῆς ἰσχύσαι φράσαι ἄν. Πολλάκις ἐπολεμήθη

A gesimam percurrebat nihil aliud degustans, quam panem in sacris Missarum benedictum, idque quia per dies singulos quotidianus petitur panis: sine potu tamen sæpe dies eosdem totos transigebat. Quilibet ergo dies illi sub hac perferendorum laborum regula, quam præterire non licebat, traducebatur, et nox similiter agebatur iisdem distincta non prætermittendis officiis. Una hora debitum somni solvebat, aliter quippe cibus non poterat concoctione confici: reliqua noctis pars cantando psalterio tribuebatur, quingentisque genuum flexionibus hymnorumque nocturnorum et matutinorum recitationi. Sæpe enim cum suo ipse contendens animo aiebat: Qui communem in cœnobiis vitam degunt, diurnis quidem occupantur laboribus, B quotidie jejunantes, noctem vero insumunt vigiles in Dei laudibus et sacra lectione, tam multa cantantes, plurimas eleemosynas erogantes, et hospitalitatem exercentes: nos autem, qui considemus vitam hanc viventes, quæ solitaria videtur, nisi abundaverit justitia et religiosus labor, vanam habemus spem et instituta vitæ ratio est nobis incongruens. Erat autem illi vestimentum saccus e pilis caprinis ad annum unum unus, ad alium alius; cingulum funis, quod nonnisi semel absoluto anno solvebatur, unde pediculorum copiam ferebat, non abhorrens, nec se ob eorum molestiam prurigine versans. Ante speluncam erat arbustum, ubi formicarum multitudo inhabitabat: C in illud vir sanctus superjaciebat saccum, ut a vermibus illis expurgaretur. sic enim eos vocare decet tempore asperiores factos, ut formicis penderent pœnas ob molestias Sancto illatas.

18. Lectus illi nullus, nulla sella, non arcula vel capsa, non crumena, non pera, nec etiam atramentarium tam multa scribenti, sed cera lignum inducens, per illam tot librorum copiam tam eleganter exscripsit. Hæc ego tam accurata ratione persecutus sum, si illum spectes, modica, si alios, permagna, non ut illi quidpiam per hæc addatur, sed ut notum fiat, quos progressus fecerit in iis virtutibus, quarum officia sibi exsequenda suscepit, perfectæ, inquam, a possidendis rebus D abstinentiæ, continentiæ, vigiliarum et orationis, [solitariæ vitæ et castimoniæ, humilitatis et cæterarum (20)] per quas homo fit imago et similitudo Dei. Cæterum ferventes lacrymas, quæ ubertim illi fluebant, et amara suspiria et pectoris tunsiones frontisque in terram illisiones, quis mente comprehendere, aut percensere pro dignitate queat? Nam increpationes et probra et contumelias summamque sui despicientiam, quæ in semetipsum intorquebat, quidquid omnino ageret, seipsum ut hostem observans, insidias quoque, conflictus et aggressiones dæmonum tum per internas co-

Joannis Clei notæ.

(20) Quæ uncis inclusa sunt, non habentur in textu Græco, suspicorque, typothetarum vitio prætermissa, tum quia similes amplificationes in Caryophili versione alibi non invenio, tum etiam, quod eadem lego apud Martenium in versione Sirletiana.

gitationes, tum manifestas apparitiones, necnon A dolores corporis e gravibus morbis, et ipse, qui passus est, omnes enarrare vix posset. Multa et gravia passus est bella, ut relicta solitudine ad cœnobia se conferret, ex quo cum maligni spiritus desertorem timidumque vocarent. Cum igitur in magnas redigeretur angustias (efficiebant enim, ut inflatus videretur præ violentia cogitationum, et spelunca eum non caperet), tunc contextum e pilis indumentum tollens, quod insequentis anni futurum erat, appendebat ad lignum : nec enim baculum humero gestabat, descendensque ad medium iter, in quo arbor erat procera, fingebat sibi, illam esse beatum Fantinum, vel alium sanctum Patrem. Ergo exhibita arbori profunda reverentia, stabat quasi interrogaretur a Patre, responderet- B que de causa suæ profectionis ; mox objurgaretur ab eo et fratribus dicentibus : En eremi incolam. Hisce modis et oppositis ratiocinationibus hostes in fugam vertens, revertebatur in speluncam, velut in carcerem, patienter sustinens, et secum ipse dicens : Bonum est mihi magis mori, quam ut gloriam meam quis evacuet.

δεινῶς ὑπ' αὐτῶν τοῦ καταλεῖψαι τὴν ἡσυχίαν καὶ εἰς τὰ κοινόβια ἀπελθεῖν, ἵν' ὡς φυγάδα καὶ δειλὸν αὐτὸν ἀποκαλέσωσιν οἱ δεινοί. Ὅτε οὖν ἐπηνωχλεῖτο ἀνάγκῃ πολλῇ ὑπ' αὐτῶν· ἐποίουν γὰρ αὐτὸν ἐμπεφυσημένον δοκεῖν ὑπὸ τῆς βίας τῶν λογισμῶν, ὥστε μὴ χωρεῖσθαι αὐτὸν ὑπὸ τοῦ σπηλαίου· ἐπαίρων τὸ τρίχινον ἔνδυμα αὐτοῦ, ὃ ἀπέκειτο ἐν ἑτέρῳ ἐνιαυτῷ, ἐτίθη εἰς ξύλον, οὐδὲ γὰρ ῥάβδον εἶχεν ἐπὶ τοῦ ὤμου· καὶ κατερχόμενος μέχρι μέσης τῆς ὁδοῦ, ἐν ᾧ ἵστατο δένδρον ὑψηλὸν, ἐποίει αὐτὸ, ὡς ὁ ὅσιος Φαντῖνος ἐστὶν, ἢ ἕτερός τις τῶν ἁγίων Πατέρων. Εἶτα βαλὼν τῷ δένδρῳ μετάνοιαν, ἵστατο ὡς ἐρωτώμενος ὑπὸ τοῦ Πατρὸς, καὶ ἀποκρινόμενος τῆς ἐλεύσεως αὐτοῦ τὴν αἰτίαν, καὶ πάλιν ὀνειδιζόμενος καὶ μεταγελώμενος ὑπ' αὐτοῦ καὶ τῶν ἀδελφῶν λεγόντων· Ἴδε σοι ὁ ἡσυχαστής. Τούτοις τοῖς τρόποις, καὶ τοῖς ἀντιῤῥητικοῖς συλλογισμοῖς τροπούμενος τοὺς πολεμίους ἐχθροὺς, ὑπέστρεφεν ἐν τῷ σπηλαίῳ ὡς εἴς τινα φυλακὴν, διακαρτερῶν καὶ λέγων ἐν ἑαυτῷ· Καλόν μοι μᾶλλον ἀποθανεῖν, ἢ τὸ καύχημά μου ἵνα τις κενώσῃ.

19. Sæpe in oratione defixo et psallenti suggerebat cogitatio : Respice in sanctuarium, videbis fortasse in eo vel angelum, vel ignis flammam, vel Spiritum sanctum, ut alii multi viderunt : ipse vero claudens oculos tanta se inflexionum et lacrymarum copia defatigabat, ut sudor illi deflueret, instar aquæ in terram. Subjecit quoque illi C malignus vehementissimum ardorem libidinis ; ipse vero in spinis se volutans et asperis urticis, voluptatem dolore exstinguebat. Sedenti aliquando post vigiliam seque post laborem paululum relaxanti, duo astiterunt dæmones, alium tenentes medium ; quo veluti per laterum apertionem exenterato, viscera omnia projecerunt in terram. Hoc ille viso, surgens contremuit, et præ nausea bilem evomuit amarissimam, ex quo se munitiorem in posterum reddidit. Cum Romam aliquando profectus esset orandi gratia et perquirendorum quorumdam librorum, vidit in æde Petri apostoli transeuntem mulierem Alemanam, corporis proceritate præstantem. Hujus effigiem animo impressam ostendebant maligni spiritus viro sancto, D sive is psalleret, sive legeret, aut scriberet, vel aliud quidvis ageret. Hac pugna invalescente, cum nihil prorsus excogitare posset, quo hostes repelleret, confugit ad Deum, suarum virium imbecillitatem illi exponens. Prosternit ergo se ante sacrum altare contrito et humili corde, et Salvatori ait : Tu scis, Domine, quod infirmus sim, miserere mei et sublevа me impurorum dæmonum bello oppressum ; ego enim de mea vita jam desperavi. Hæc ubi dixisset, humi jacens levique somno correptus, videt ante se stantem pretiosam crucem et pendentem ex ea vivum Dominum nostrum et velum pendens interpositum, candidum et tenuissimum. Tum ipse magno cum timore

ιθ'. Πολλάκις προσευχομένῳ καὶ ψάλλοντι ἔλεγον οἱ λογισμοί· Βλέψον εἰς τὸ θυσιαστήριον, ἴσως ἄγγελον ἢ φλόγα πυρὸς, ἢ τὸ ἅγιον Πνεῦμα θεάσῃ περὶ αὐτὸ, καθὼς ἐθεάσαντο πολλοί. Αὐτὸς δὲ μύων τοὺς ὀφθαλμοὺς, τοσοῦτον κατεπόνει ἑαυτὸν ἐν πλήθει δακρύων καὶ μετανοιῶν, ὡς κατέρχεσθαι τὸν ἱδρῶτα αὐτοῦ ὡς ὕδωρ ἐπὶ τὴν γῆν. Ὑπέβαλλε δὲ αὐτῷ ὁ πονηρὸς καὶ πύρωσιν δριμυτάτην ἐν τῇ σαρκί· αὐτὸς δὲ τῇ προστρίψει τῶν ἀκανθῶν καὶ ἀγρίων κνηθῶν ἐσβέννυε διὰ τῆς ὀδύνης τὴν ἡδονήν. Καθημένῳ ποτὲ ἀπὸ τῆς ἀγρυπνίας, καὶ μικρὸν ἑαυτὸν ἐκ τοῦ κόπου ὑποχαυνώσαντι, ἐπέστησαν αὐτῷ δύο δαίμονες κατέχοντες καὶ ἄλλον μέσον αὐτῶν· οὗ καὶ ἀνοίξαντες ὡσανεὶ τὰς πλευρὰς, καὶ ἐκβαλόντες ἅπαντα τὰ ἐντὸς αὐτοῦ, ἔῤῥιψαν ἐπὶ τὴν γῆν· ὁ δὲ σύντρομος ἀναστὰς, καὶ ἀπὸ τῆς ναυσίας ἐμέσας πικροτάτην χολὴν, ἠσφαλίσατο ἑαυτὸν εἰς τὸ ἑξῆς. Ποτὲ ἐν τῇ Ῥώμῃ ἀπελθὼν λόγῳ προσευχῆς καὶ ἀνερευνήσεως βιβλίων τινῶν, εἶδεν ἐν τῷ ναῷ τοῦ ἀποστόλου Πέτρου ἐν παρόδῳ γυναῖκα Ἀλεμάναν, ὑψηλὴν τῷ σώματι καὶ μεγάλην. Ταύτης τὴν θέαν τυπώσαντες οἱ πανοῦργοι, ἐδείκνυον τῷ ἁγίῳ καὶ ψάλλοντι, καὶ ἀναγινώσκοντι, καὶ γράφοντι, καὶ πᾶν εἴ τι ἄλλο ποιοῦντι. Τούτου τοῦ πολέμου κραταιουμένου, καὶ μηδὲν ὅλως ἔχων ἐννοῆσαί τι ἀντιπράξασθαι πρὸς τοὺς πολεμίους, πρὸς τὸν Θεὸν καταφεύγει, αὐτῷ τὴν οἰκείαν ἀσθένειαν ἀπαγγέλλων· καὶ ῥίψας ἑαυτὸν ἐνώπιον τοῦ ἱλαστηρίου ἐν συντετριμμένῃ καὶ ταπεινῇ τῇ καρδίᾳ ἔλεγε πρὸς τὸν Σωτῆρα· Κύριε, σὺ ἐπίστασαι, ὅτι ἀσθενής εἰμι· ἐλέησόν με, καὶ κούφισόν με ἐκ τοῦ πολέμου τῶν ἀκαθάρτων δαιμόνων, ὅτι λοιπὸν τῆς ζωῆς μου ἀπεῖπον. Ταῦτα εἰπὼν κείμενος ἐπὶ τῆς γῆς, καὶ μικρὸν ἀφυπνώσας, ὁρᾷ ἔμπροσθεν αὐτοῦ ἱστάμενον τὸν τίμιον σταυρὸν, καὶ ἐν αὐτῷ κρεμάμενον ζῶντα τὸν Κύριον ἡμῶν, μέσον δὲ αὐτῶν κρεμάμενον βῆλον καθαρὸν καὶ λίαν

λεπτότατον. Καὶ βοήσας μετὰ φόβου πολλοῦ λέγει πρὸς αὐτόν· Ἐλέησόν με, Δέσποτα, καὶ εὐλόγησόν με τὸν δοῦλόν σου. Τότε ὁ Σωτὴρ ἐξηλώσας τὴν δεξιὰν χεῖρα ἀπὸ τοῦ σταυροῦ, τρίτον ἐπεσφράγισεν αὐτὸν, καὶ τέλος εἶχεν ἡ ἔνθεος ὀπτασία, σὺν αὐτῇ δὲ καὶ πόλεμος ἅπας, καὶ ἡ τῆς φύσεως ῥεῦσις· καὶ ὅπερ οὐκ ἴσχυσαν ἐκτελέσαι αἱ πολλαὶ πεῖναι, καὶ ἀγρυπνίαι, ἴσχυσεν ἡ ταπείνωσις καὶ ἡ ἐπίγνωσις τῆς οἰκείας ἀδυναμίας.

κ'. Διατρίβοντι τοίνυν τῷ ὁσίῳ ἐν ἀνέσει καὶ χαρᾷ καὶ εὐφροσύνῃ πνευματικῇ, ἔρχεταί τις πρὸς αὐτὸν ἀδελφὸς παρακαλῶν συμπαραμεῖναι αὐτῷ· ἴσως σωθήσεται δι' αὐτοῦ. Μόλις οὖν ἐπιτυχὼν τοῦ σκοποῦ φησὶ πρὸς τὸν ὅσιον· Πάτερ, ἔχω τρία νομίσματα, τί κελεύεις ποιῆσαί με αὐτά; Ὁ δὲ, Ἀπελθὼν δὸς αὐτὰ τοῖς πτωχοῖς· καὶ ἄρας τὸ ψαλτήριόν σου ἕπου ταῖς ἐντολαῖς τοῦ Σωτῆρος· εὐθέως δὲ ἐποίησεν οὕτως. Καὶ διακαρτερήσας μετὰ τοῦ ὁσίου Πατρὸς οὐ μήκιστον χρόνον, καὶ μαθὼν παρ' αὐτοῦ τὴν τῆς καλλιγραφίας δυσδιόρθωτον τέχνην, ἀχθεσθεὶς ἐπί τε τῇ σκληροτάτῃ, καὶ ἀπαραμυθήτῳ ἀσκήσει, ἤρξατο προφασίζεσθαι προφάσεις ἐν ἁμαρτίαις, καὶ ζητεῖν πόρους λογομαχίας, δι' ὧν τὸν Πατέρα πρὸς θυμὸν διεγείρῃ. Αὐτὸς δὲ ἀεὶ ἐν νῷ περιφέρων τὰς ἐντολὰς τοῦ Θεοῦ, ὡς πρὸς μόνον αὐτὸν εἰρημένας, καὶ μνημονεύων ὡς ὁ λέγων τῷ ἀδελφῷ αὐτοῦ Ῥακὰ, ἔνοχος ἔσται εἰς τὴν γέενναν τοῦ πυρὸς, οὐδέποτε εἶπεν αὐτῷ ῥῆμα πονηρόν. Τότε λέγει πρὸς αὐτὸν πράως καὶ ἐπιεικῶς· Ἀδελφὲ τιμιώτατε, ἐν εἰρήνῃ κέκληκεν ἡμᾶς ὁ Θεὸς ἐνταῦθα, καὶ ἐν ἀγάπῃ, πνεύματί τε πραότητος· μὴ γὰρ ἐν πικρίᾳ καὶ ὀργῇ καὶ θυμῷ; εἰ δὲ τοσοῦτον βεβάρυσαι εἰς ἐμὲ τὸν ταπεινὸν, καὶ ἀφόρητος ἐγενόμην τοῖς σοῖς ὀφθαλμοῖς, πορεύου ἐν εἰρήνῃ ὅπου ἂν βούλῃ, καὶ ἐμὲ τὸν ἁμαρτωλὸν μὴ ἐνόχλει· οἶδα γάρ σε ἐγὼ μὴ δυνάμενον, μᾶλλον δὲ καὶ μὴ βουλόμενον ἀποσείσασθαι τὸ παραβάλλον σοι πνεῦμα τῆς φιλαρχίας καὶ φιλοϊερατείας. Ἄπελθε τοίνυν, ἐκπληρώσων τὸ σὸν βούλημα, καὶ εὑρήσεις τὸ κατάλυμα πρόσφορον. Ὁ δὲ ἀδελφὸς πλέον ὑπὸ τοῦ πονηροῦ ἐξαφθεὶς ἐπὶ τῷ ἐλέγχῳ τῶν κρυφίων αὐτοῦ λογισμῶν, φησὶν ὀργιζόμενος πρὸς αὐτόν· Δός μοι τὰ τρία μου νομίσματα, καὶ πορεύομαι. Τί γὰρ ἀνάγκην εἶχον ἐγὼ δοῦναι αὐτὰ τοῖς πτωχοῖς, εἰ μὴ ἐπειθόμην τῇ κελεύσει τῇ σῇ; Ἀποκρίνεται εὐθέως πρὸς αὐτὸν ὁ Πατήρ· Γράψον μοι, φησὶν, ἀδελφὲ, εἰς τμῆμα χαρτίου τοῦ ἀπολαβεῖν με τὸν μισθὸν αὐτῶν ἐν τῇ βασιλείᾳ τῶν οὐρανῶν, καὶ θὲς αὐτὸ ἐπὶ τὸ θυσιαστήριον, κἀγὼ ἄρτι παρέχω σοι τὰ τρία νομίσματα.

κα'. Ὁ δὲ θέλων ἀπιδεῖν, πόθεν ἄρα ἐξῇ αὐτῷ πληρῶσαι τὸ ἐπαγγελλόμενον, μήτε κἂν ὀβολὸν ἔχοντι, ἰδίᾳ χειρὶ τὸ κελευσθὲν ἀπεπλήρωσε, καὶ τῷ θυσιαστηρίῳ ἐπέθηκεν. Καὶ δὴ παραλαβὼν αὐτὸν ὁ Πατὴρ κατέρχεται πρὸς τὸ τοῦ καστελλίου κοινόβιον· κἀκεῖθεν δανεισάμενος τρία νομίσματα, δέδωκεν αὐτὰ μετὰ ἀγάπης τῷ ἀδελφῷ. Κἀκεῖνος δεξά-

A clamans : Miserere, inquit, mei, Domine, et benedic famulo tuo. Tunc Salvator, excusso e dextera manu clavo, ter signo crucis benedixit illi, et visio divina evanuit, simulque pugna omnis cessavit et naturæ profluvium; et quod præstare non potuerunt multa jejunia sitisque nimia et vigiliæ, præstitit humilitas et propriæ infirmitatis agnitio.

20. Degebat itaque vir sanctus quietam et lætam vitam, spiritalisque lætitiæ plenam. Interea frater quidam accessit rogans, ut contubernalem se reciperet, si forte ejus opera salutem consequeretur. Vix tandem compos desiderii factus ad sanctum ait : Habeo, Pater, numismata tria, quid vis faciam B de illis? Ille, Abi, inquit, et da pauperibus, tollensque Psalterium tuum sequere præcepta Salvatoris : et ille statim obsecutus est. Non multum temporis effluxit contubernio, didicitque a sancto Patre difficilem pulchre apteque scribendi artem: sed asperrimum vitæ institutum perosus et solitariæ vitæ labores nulla remissione laxatos, cœpit adhibere excusationes in peccatis et contentionis occasiones quærere, quibus posset Patrem provocare ad iram. Ille vero præcepta Domini semper animo volvens, tanquam sibi uni prolata, et memoria repetens, reum esse gehennæ ignis, qui dixerit fratri suo, Racca [20], nunquam usus est contra eum aspero verbo. Tandem placido et mo- C derato animo sic eum affatus est : Honorande frater, Deus in pace nos huc vocavit et in charitate et spiritu mansuetudinis; numquid enim ad acerbitatem et iram et bilem? Sed si humilis ego adeo gravis tibi sum et oculis tuis factus intolerabilis, vade in pace, quocunque libuerit, et peccatori mihi noli esse molestus : scio enim, te non posse, imo vero etiam nolle, spiritum repellere, qui tibi faces subjicit dominandi et fungendi sacerdotio. Abi igitur et exple libidinem tuam et aptum reperies diversorium. Verum frater ille a maligno dæmone acrius incitatus, quod redargui videret, quæ latenter ipse cogitaverat, respondit iratus : Redde mihi tria illa numismata et mox abibo: quid enim cogebat me, ut ea pauperibus darem, nisi D jussio tua, cui parere volui? Et statim Pater ad eum, Scribe, inquit, frater, mihi in chartula, fore ut mercedem eorum recipiam in regno cœlorum, et pone ipsam super altare et ego tibi mox solvam tria numismata.

21. Ille vero scire cupiens, unde illi ne obolum quidem habenti facultas suppeteret implendi promissum, sua manu scripsit, quod postulatum erat, et chartam super altare posuit. Qua Pater accepta descendit in castelli cœnobium et mutuo inde sumpta tria numismata fratri amice dedit. Accepit is et recessit et voluntati suæ satisfaciens

[20] Matth. v, 22.

egit quidquid sibi Pater prædixerat, et paulo post moritur. Sanctus vero pater Nilus in suam speluncam reversus, sedensque in patientia et tolerantia multa, intra paucos dies tria exscripsit Psalteria (fertur enim in singula quatuor insumpsisse dies) et liber a debito mansit, quod propter Christi præceptum contraxerat. At vero justorum hostis victum se prostratumque cernens a viro justo in singulis congressibus, luctum ab interiori homine transtulit ad exteriorem et summis doloribus et morbis corporis eum petere aggreditur, ut saltem avocaret a quotidiano ministerio et inimica sibi oratione, qua mens ad cœlestia pervolat. Quid ergo machinatur in ipsum? Maximo tumore, doloreque intolerabili vocis organa comprimens, vocis usum illi penitus abstulit, et jacere coegit consueto cibo abstinentem; et in hoc tamen ipso multo magis confundebatur hostis et vincebatur. Quo enim magis præpediebat ille linguam psalmis et hymnis assuetam, eo altius ipse mentem elevabat ad Deum, Deoque grata et magnifica contemplatione fruebatur sine ulla mentis divagatione. Sed ne fame periret et omnino deficeret, aqua siccum panem humectans et frians, diæta hac utebatur.

A μενος ἀνεχώρησεν, καὶ πεπλήρωκεν ἰδιοτελῶς ὅσα προεῖπεν αὐτῷ ὁ Πατὴρ, καὶ μετ' ὀλίγον καιρὸν τετελεύτηκεν. Ὁ δὲ ὅσιος Πατὴρ ἡμῶν Νεῖλος ὑποστρέψας ἐν τῷ σπηλαίῳ αὐτοῦ, καὶ καθεσθεὶς ἐν ὑπομονῇ καὶ καρτερίᾳ πολλῇ, ἐντὸς ὀλίγων ἡμερῶν τρία ψαλτήρια γεγραφώς· τότε γὰρ λέγεται πεπληρωκέναι ἐν ἕκαστον ἐξ αὐτῶν διὰ τεσσάρων ἡμερῶν· ἐλύθη τοῦ χρέους τοῦ διὰ τὴν ἐντολὴν τοῦ Χριστοῦ. Ἰδὼν οὖν ὁ τῶν δικαίων ἐχθρὸς, ὅτι ἐν πάσῃ προσβολῇ ἡττᾶται καὶ καταβέβληται ὑπὸ τοῦ δικαίου ἀνδρὸς, μετατίθησι τὴν πάλην ἀπὸ τοῦ ἐντὸς ἀνθρώπου ἐπὶ τὸν ἐκτὸς, καὶ ἄρχεται πλήττειν αὐτὸν ἐν πόνοις δεινοῖς, καὶ ἀῤῥωστίαις σωματικαῖς, ὥστε κἂν ἐμποδίσαι αὐτὸν ἀπὸ τῆς καθημερινῆς λειτουργίας αὐτοῦ, καὶ τῆς οὐρανοδρόμου καὶ ἐχθρᾶς αὐτῷ B προσευχῆς. Τί οὖν μηχανᾶται περὶ αὐτόν; ὄγκῳ δεινοτάτῳ καὶ ἀφορήτῳ πόνῳ περιλαβὼν τὰ τὴν φωνὴν ἀποτελοῦντα ὄργανα αὐτοῦ πεποίηκεν αὐτὸν ἄφωνον κατακεῖσθαι παντελῶς καὶ ἄβρωτον τῆς συνήθους τροφῆς· ἀλλ' ὅμως καὶ ἐν τούτῳ πολὺ πλέον ᾐσχύνετο καὶ ἡττᾶτο ὁ πολέμιος ἐχθρός. Ὅσον γὰρ ἐκεῖνος ἀπέκλειε τὴν ψαλμολόγον καὶ ὑμνοφόρον φωνὴν, τοσοῦτον αὐτὸς τὴν διάνοιαν ὕψου πρὸς τὸν Θεὸν, καὶ ἐνετρύφα ἀπερισπάστως ταῖς θεαρέστοις καὶ μεγαλοπρεπέσιν ἐννοίαις. Ἵνα δὲ καὶ τῷ λιμῷ μὴ ἐκλείψῃ καὶ ἀποκάμῃ, ὕδατι τὸν ξηρὸν ἄρτον λειώσας, ταύτῃ ἐκέχρητο τῇ διαίτῃ.

CAPUT IV.

Ad cœnobium æger reductus, convalescit, rursumque ad speluncam reversus a diabolo graviter fuste vulneratur, quo malo prodigiose sanatur. Stephanum vitæ monasticæ institutis instruit.

22. Non multo post igitur ad visendum ipsum accessit Fantinus sanctissimus (erat enim inter illos frequens commercium; alterum altero instar luminarium crebro sua luce perfundente) et cum hebdomadarium panem post multas preces ut ab se acciperet, magnus Fantinus B. Nilo persuasisset, ab eo rursus de labore manuum ejus gratia illi rependebatur. Cum ergo in talibus angustiis eum vidisset, multumque rogasset, tandem deduxit in suum monasterium omni adhibita diligentia, insuper et Deo preces fundebat ex toto animo pro ejus valetudine. At patientissimus Nilus cum præter aquam nihil degustare posset, idque cum violentia et labore per dies multos, cogitationem hanc habuit, quod Si præsto esset aliqua piscis particula, vescerer et aperiretur mihi via ad comedendum. Et cum luctam passus esset octo diebus, aut paulo plus, ne cui rem aperiret, cum præsertim videret quotidie quemdam e fratribus transeuntem ante se et euntem ad piscandum et redeuntem cum piscibus, post multum certamen et palæstram hujusmodi cogitationis, ecce venit quidam ad ipsum vir laicus afferens corbem plenam piscium frictorum et assatorum, hortans rogansque, ut de iis gustaret: Quoniam, aiebat, de tua ægra valetudine cum vesperi audivissem, egressus sum, et in suo sancto nomine piscarer, et adjuvantibu-

C κβ'. Μετ' οὐ πολὺ τοίνυν πρὸς ἐπίσκεψιν αὐτοῦ ἐλήλυθεν Φαντῖνος ὁ ἁγιώτατος· παρέβαλλον γὰρ ἀλλήλοις πυκνότερον, ἀλλήλοις ὡς δύο φωστῆρες πυκνότερον καταφωτίζοντες· καὶ τὸν ἑβδομαρισαῖον ἄρτον ὁ μέγας Φαντῖνος σὺν πολλῇ παρακλήσει πείσας τὸν ὅσιον Νεῖλον δέξασθαι, παρ' αὐτοῦ ἐκ τῆς τῶν χειρῶν ἐργασίας τὴν χάριν ἀντεσηκοῦτο. Ἰδὼν τοιγαροῦν αὐτὸν ἐν τῇ τοιαύτῃ ἀνάγκῃ, καὶ πολλὰ δυσωπήσας ἀπήγαγεν εἰς τὸ μοναστήριον αὐτοῦ μετὰ πάσης σπουδῆς· ἀλλὰ καὶ τὸν Θεὸν παρεκάλει περὶ τῆς ὑγείας αὐτοῦ ἐξ ὅλης ψυχῆς. Ὁ δὲ καρτερικώτατος Νεῖλος μὴ δυνάμενος γεύσασθαί τινος εἰ μὴ ὕδατος καὶ αὐτοῦ μετὰ βίας καὶ πόνου, καὶ τοῦτο ἐπὶ πολλὰς ἡμέρας, εἶπεν αὐτῷ ὁ λογισμὸς, ὅτι D Εἴπερ ἦν ἀπὸ ἰχθύος μέρος μικρὸν, ἐλάμβανον ἂν ἐξ αὐτοῦ, καὶ διήνοιγέ μοι τὴν ὁδὸν τοῦ φαγεῖν. Πυκτεύσας οὖν ἐπὶ ἡμέρας ὀκτὼ, ἢ καὶ πρὸ τοῦ μὴ ἀναγγεῖλαι τὸ πρᾶγμά τινι· καὶ μάλιστα καθ' ἑκάστην ὁρῶν διερχόμενόν τινα τῶν ἀδελφῶν ἔμπροσθεν αὐτοῦ, καὶ πρὸς τὸ ἁλιεῦσαι πορευόμενον, καὶ αὖθις μετ' ἰχθύων ὑποστρέφοντα· μετὰ πολλὴν ἄθλησιν καὶ πάλην τοῦ τοιούτου λογισμοῦ, ἰδοὺ ἔρχεταί τις πρὸς αὐτὸν κοσμικὸς ἐπιφερόμενος κοφίνιον μεστὸν ἰχθύων, τῶν μὲν τηγανιστῶν, τῶν δὲ ὀπτῶν τυγχανόντων, παρακαλῶν καὶ δεόμενος αὐτοῦ, ὅπως γεύσηται ἐξ αὐτῶν· Ἐπειδὴ, φησὶν, ἑσπέρας ἀκούσας τὰ κατὰ σὲ, ἐξῆλθον τοῦ ἁλιεῦσαι ἐπὶ τῷ ὀνόματί σου

τῷ ἁγίῳ, καὶ τῶν εὐχῶν ὑμῶν συνεργησάντων ἠγρευσάμην ἀκρούστως· καὶ δέον σε, Πάτερ, μεταλαβεῖν ἐξ αὐτῶν. Τότε ὁ μακάριος Νεῖλος τὸν μὲν ἄνθρωπον ἀπέστειλεν εὐλογήσας, καὶ μεγάλως εὐχαριστήσας ὑπὲρ τοῦ αὐτοῦ κόπου· τῷ δὲ λογισμῷ αὐτοῦ διελέγετο οὕτως· Ταῦτα οὐχ ὁ Θεὸς ἡτοίμασεν, οὐδ' ἄγγελος· οὐδὲ γάρ εἰμι τῶν φοβουμένων αὐτὸν, ἵνα τὸ θέλημά μου ποιήσῃ. Ἀλλὰ τοῦτο τὸ ἔργον τοῦ διαβόλου τυγχάνει, ἐπειδή με ᾔσθετο δουλωθέντα τῇ τοιαύτῃ ἐπιθυμίᾳ. Γέγραπται γάρ· « Μὴ ἐπιθυμήσῃς. » Ζῇ Κύριος, οὐκ εἰσέρχεταί τι ἐξ αὐτῶν εἰς τὸ στόμα μου. Ὑπῆρχε δὲ τότε ἐκεῖ μοναχός τις παραγενόμενος ἐκ τῶν ἄνω μερῶν, ὃς λίαν ἠγαπᾶτο παρ' αὐτοῦ διὰ τὸ ᾀσματικὸν εἶναι αὐτὸν καὶ σφόδρα καλλίφωνον. Τοῦτον καλέσας ὁ ὅσιος δέδωκεν αὐτῷ, καθὼς ἦν τὸ κοφίνιον, εἰπὼν πρὸς αὐτόν· Λάβε τοῦτο τὸ ξένιον, ὅπερ σοι Χριστὸς ἐξαπέστειλεν. Ὁ δὲ λαβὼν ἀνεχώρησεν. Ἰδὼν οὖν ὁ Θεὸς τὴν μεγίστην αὐτοῦ ὑπομονὴν καὶ καρτερίαν, ἀντελάβετο αὐτοῦ, καὶ ἀπήλλαξεν αὐτὸν τῆς ὀδύνης καὶ τῆς νόσου ἐκείνης τῆς πονηρᾶς, τοῦ πάθους ἔνδον ἐν τῷ τραχήλῳ ῥαγέντος, καὶ ἕλκους πολλοῦ διὰ τοῦ στόματος ἐξελθόντος. Μικρᾶς οὖν ἀνέσεως ἐπιτυχὼν ἀνέρχεται πάλιν ἐν τῷ σπηλαίῳ τῆς συνήθους ἐχόμενος πολιτείας, καὶ τὴν ἡσυχίαν ἀσπαζόμενος ὡς οἰκείαν μητέρα. Ὁ δὲ διάβολος οὐκ ἐπαύσατο βρύχων κατ' αὐτοῦ τοὺς ὀδόντας καὶ ἀγωνιζόμενος, εἴγε ὑπὸ τῆς τοῦ Θεοῦ προνοίας παρεχωρεῖτο, ὥστε καὶ τοῦ ζῇν ἀπαλλάξαι τὸν δίκαιον ἄνδρα.

A precibus tuis, venatio commoda fuit, et opus est, Pater, cibum ex iis te sumere. Tunc beatus Nilus virum quidem dimisit, benedicens illi gratiasque pro labore suscepto agens : secum vero ipse dicebat : Hæc non per Deum, non per angelum mihi præsto sunt : neque enim ego sum e numero timentium eum, ut meam voluntatem faciat : sed hoc diaboli opus est. Cognovit enim, me captum cupiditate hac, quia scriptum est : « Non concupisces [21]. » Vivit Dominus, non ingredietur ex iis in os meum. Aderat tunc forte monachus quidam e superioribus partibus profectus, ipsi charissimus, quia suavissime canebat. Hunc beatus vir cum advocasset, dedit cophinum, uti oblatus erat, addiditque : Accipe xenium, quod a Christo missum B tibi est. Accepit ille et recessit. Videns igitur Deus summam viri patientiam atque constantiam, tulit opem doloribusque liberavit et morbo illo gravissimo, disrupto intus in cervice abscessu multaque sanie per os egesta. Ita paululum recreatus revertitur in suam speluncam, pristinum vitæ institutum prosecuturus, amore solitudinis, quam parentis loco amplectebatur. At vero diabolus dentibus in eum frendens enitebatur, si per Dei providentiam licuisset sibi, ut vel ipsam vitam sancto viro eriperet.

κγ'. Καὶ δὴ κατὰ τὸ ἔθος σχολάζοντι ἐν μιᾷ νυκτὶ, καὶ διαγρυπνοῦντι ἐν ψαλμοῖς καὶ γονυκλισίαις ἐν τῷ μικρῷ σπηλαρίῳ τῷ ὑπ' αὐτοῦ λελατομημένῳ, καὶ τῆς τοῦ φέγγους αὐγῆς τὰ πάντα καταλαμπούσης, ἦν γὰρ τοῦ θέρους ἡ ὥρα, φαίνεται αὐτῷ ὁ διάβολος ὀφθαλμοφανῶς ὡς Αἰθίοψ, ῥόπαλον ἐν ταῖς χερσὶ κατέχων· μεθ' οὗ τύψας τὴν κεφαλὴν τοῦ ἁγίου, ἔῤῥιψεν αὐτὸν ἐπὶ τὴν γῆν, καὶ ἀφῆκεν ἡμιθανῆ τυγχάνοντα. Μετὰ γοῦν μίαν ὥραν εἰς ἑαυτὸν ἐλθὼν ὁ ὅσιος, ἔγνω μὲν τοῦ διαβόλου τὸν φθόνον καὶ τὴν ἄπειρον κατ' αὐτοῦ βασκανίαν, σφόδρα δὲ τὴν κεφαλὴν ἀλγυνόμενος, καὶ τὸ ἥμισυ τοῦ προσώπου σὺν τῷ ἀριστερῷ ὀφθαλμῷ πεφυσιωμένον καὶ πελιδνότατον ἔχων, οὐ μὴν ἀλλὰ καὶ τὸν βραχίονα παραλελυμένον καὶ τεταριχευμένον, οὐκέτι μὲν ἴσχυσε στῆναι καὶ τὴν τῆς εὐχῆς λειτουργίαν ἀποπληρῶσαι. Κείμενος δὲ ἐπ' ἐδάφους τὸν Κύριον ἐπεκαλεῖτο· Ὁ Θεὸς, λέγων, εἰς τὴν βοήθειάν μου πρόσχες· Κύριε, εἰς τὸ βοηθῆσαί μοι σπεῦσον· Αἰσχυνθήτωσαν καὶ ἐντραπείησαν οἱ ζητοῦντες τὴν ψυχήν μου, καὶ τὰ λοιπὰ τοῦ ψαλμοῦ. Ἐν τούτοις διῆξεν τὸν ἅπαντα χρόνον ἐκεῖνον μυρίοις πόνοις πυκτεύων καὶ συμφοραῖς ἀνηκέστοις. Πολλῶν μέντοι βουλευόντων ἰατρικῆς ἐπιμελείας προσανασχέσθαι,

C 23. Quadam ergo nocte, cum is de more divinis vacaret officiis, pernoctaretque in psalmis et genuum flexionibus in parva spelunca, quam ipse sibi excavaverat, et splendor lucis illustraret omnia (erat enim tempus æstivum), apparet illi visibili Æthiopis specie diabolus, clavam manu tenens, qua cum caput ejus percussisset, stravit humi semimortuum. Post unius horæ spatium sese recolligens Sanctus, cognovit quidem diaboli invidiam immensumque livorem, sed vehementi capitis dolore laborans et dimidiam faciei partem cum sinistro oculo inflatam habens et lividissimam, præterea luxatum et arefactum brachium, stare ut orationis officium persolveret non valebat. Jacebat ergo et Dominum invocabat dicens : D « Deus in adjutorium meum intende, Domine ad adjuvandum me festina. Confundantur et revereantur, qui quærunt animam meam, » et quæ sequuntur [22]. In his totum illum peregit annum, innumera dolorum et acerbissimorum incommodorum certamina sustinens. Et cum suaderetur illi a multis, ut medicinalem curationem admitteret, omnino abnuit, sciens, curari manu hominis non posse vulnus diabolicum (21). Elapso demum anno

[21] Exod. xx, 17. [22] Psal. LXIX, 2.

Joannis Clei notæ.

(21) Id forte verum est, si a maleficio pertinaciam habet malum : sed vulnera a dæmone fuste vel simili instrumento naturali inflicta, quare humana ope sanari non possint, ratio non suppetit. Credo itaque, divinam voluntatem in eo agnovisse, suamque patientiam exercere S. Nilum voluisse, donec tandem Dei misericordia servo suo subvenit.

et recurrente sanctorum Apostolorum solemnitate, convenere in cœnobium imitatores eorum Fantinus et Nilus, ut simul diem festum celebrarent et se invicem consolarentur, qui germana erant apostolorum proles. Cum igitur pervigilium cum hymnis agerent et exsultarent fratres, audientes sanctorum doctrinam et Scripturarum explicationem, hortatus est magnus Fantinus B. Nilum ut surgeret et legeret encomium in Apostolos sancti Joannis Damasceni, iambis et metris satis ornatum. Beatus Nilus, qui nunquam non obedire noverat, licet jam esset pene aridus, cum gaudio et alacritate surrexit; utque primum aggressus lectionem est, acerba illa ægrotatio paulatim e corpore defluebat. Et cum præter spem sibi auxilium sensisset, nulli omnino quidquam de eo dixit, donec matutinæ preces absolutæ sunt, tumque sancto Fantino procumbens gratias agebat, quod per illum tam gravi noxa liber esset. Ille contra, obedientiæ ejus et favori apostolorum tribuebat miraculum: ita humilitatem uterque præseferebat, in Deum miraculorum auctorem referentes gloriam.

A οὐδαμῶς κατεδέξατο τοῦτο, γινώσκων ἀθεράπευτον εἶναι ὑπὸ χειρὸς ἀνθρώπου τὴν διαβολικὴν ἀλγηδόνα. Τοῦ τοίνυν χρόνου παραδραμόντος, καὶ τῆς μνήμης τῶν ἁγίων Ἀποστόλων ἐπιφθασάσης, συνῆλθον ἐν τῷ κοινοβίῳ οἱ αὐτῶν μιμηταὶ Φαντῖνος καὶ Νεῖλος συνεορτάσαι καὶ συμπαρακληθῆναι ἀλλήλοις, ὡς γνήσια τέκνα τῶν ἀποστόλων. Παννύχιον οὖν τὴν ὑμνῳδίαν ἐπιτελούντων, καὶ τῶν ἀδελφῶν ἀγαλλιωμένων ἐπὶ τῇ τῶν ἁγίων διδασκαλίᾳ, καὶ τῇ τῶν Γραφῶν ἀναπτύξει, παρακαλεῖ ὁ μέγας Φαντῖνος τὸν ὅσιον Νεῖλον ἀναστῆναι καὶ ἀναγνῶναι ἐγκώμιον εἰς τοὺς Ἀποστόλους, συγγραφὲν παρὰ τοῦ ἐν ἁγίοις Δαμασκηνοῦ Ἰωάννου, ἰαμβικοῖς καὶ ἐμμέτροις στίχοις καταπεποικιλμένον. Ὁ δὲ μακάριος Νεῖλος μηδέποτε παρακοῦσαι γινώσκων, καίτοι σχεδὸν B ὡς ἡμίξηρος τυγχάνων, ἀνέστη μετὰ πάσης χαρᾶς καὶ προθυμίας· αὐτός τε τῆς ἀναγνώσεως τὴν ἀρχὴν ἐποιεῖτο, καὶ ἡ πονηρὰ ἐκείνη νόσος κατὰ μικρὸν τοῦ σώματος ὑπεξῄει. Ταύτης δὲ τῆς ἀντιλήψεως αἰσθηθεὶς παρὰ προσδοκίαν ὁ μακάριος Νεῖλος, οὐδενὶ οὐδὲν εἶπε μέχρι τῆς ἀπολύσεως τοῦ ὄρθρου. Καὶ τότε βαλὼν μετάνοιαν τῷ δικαίῳ Φαντίνῳ, εὐχαριστεῖ αὐτῷ, ὡς δι' αὐτοῦ τῆς τοιαύτης ἀπαλλαγεὶς ἐπηρείας. Αὐτὸς δὲ πάλιν τῇ ἐκείνου ὑπακοῇ, καὶ τῇ ἐπισκιάσει τῶν ἀποστόλων προσανετίθει τὸ θαῦμα· καὶ διέμενον ἐν ταπεινοφροσύνῃ τὸν τῶν θαυμασίων Θεὸν δοξολογοῦντες.

24. Multiformis porro et inexcogitabilis in omnes Dei providentia (quorsum vero id in suo famulo egerit, ignoro) parva quædam vestigia morbi illius in eo reliquit ad ipsam usque senectutem, quibus admoneretur auxilii et protectionis erga se divinæ. In his omnibus cum se plusquam victorem præstitisset per Dei virtutem, cui dilectus erat, omnium ille æmulator sanctorum et præceptorum Christi observator, ad aliam se accingebat luctam certamenque diaboli. Oportebat enim hunc in omnibus devinci, ut victor Nilus sine controversia præmii coronam consequeretur. Per illud tempus beatæ memoriæ Fantinus (22) exstasin est passus, et ut vere dicam, mutatio dexteræ Excelsi obvenit illi. Nam sicut audivimus de Jeremia [23], capillo et barba abrasis circumisse Hierosolymam, luctu omnia complentem et insanientis suspicionem dedisse insipientibus, ad eumdem modum contigit et beato huic viro, qui itidem erat prophetiæ dono excellentissimus. Sive enim præsagiret vastationem, quam oculis cernimus, regionis hujus et miserrimam excursionem Agarenorum (23), sive generalem virtutis defectum et prolapsionem monasteriorum ad vitia et plebeios mores, quod vero propius est, circumibat et ipse similiter, deplorans ecclesiam, monasteria et libros, illas inquiens

κδ'. Ἡ δὲ πολύτροπος καὶ ἀπερινόητος τοῦ Θεοῦ περὶ πάντας οἰκονομία, τί προνοουμένη περὶ τὸν ἑαυτῆς οἰκέτην οὐκ οἶδα, εἴασεν αὐτὸν μέχρι καὶ αὐτοῦ τοῦ γήρως περιφέρειν τινὰ μικρὰ ἴχνη τῆς ἀῤῥωστίας ἐκείνης, ὑπομιμνήσκοντα αὐτὸν τῆς C αὐτοῦ περὶ αὐτὸν ἀντιλήψεως καὶ κηδεμονίας. Ἐπὶ πᾶσι δὲ τούτοις ὑπερνικήσας διὰ τοῦ ἀγαπήσαντος αὐτὸν Θεοῦ ὁ τῶν ἁγίων πάντων ζηλωτής, καὶ τῶν ἐντολῶν τοῦ Χριστοῦ πληρωτής, πρὸς ἑτέραν ὡπλίζετο πάλην καὶ ἀγῶνα τοῦ διαβόλου. Ἔδει γὰρ διὰ πάντων ἀποκρουσθῆναι, καὶ οὕτως ἀριδήλως τὸν νικητὴν στεφανίτην ἀναδειχθῆναι. Ἐν τῷ καιρῷ ἐκείνῳ ἔκστασις ἐπιπίπτει τῷ μακαρίτῃ Φαντίνῳ, ἀληθῶς δ' εἰπεῖν ἀλλοίωσις τῆς δεξιᾶς τοῦ Ὑψίστου. Καὶ οἷον δὴ τὸν Ἱερεμίαν ἀκούομεν τὴν κεφαλὴν καὶ τὸν πώγωνα ξυρήσαντα, τὴν Ἱερουσαλὴμ ἐν θρήνοις κατακομῶντα περιιέναι, καὶ ὑπόληψιν ἐξεστηκότος διδόναι τοῖς ἀνοήτοις, τὸν αὐτὸν τρόπον ἦν κατιδεῖν καὶ περὶ τὸν προφητικώτατον καὶ μακάριον ἄνθρωπον τοῦτον. Εἴτε γὰρ τὴν αἰσθητὴν ταύτης D τῆς χώρας προφητεύων κατάλυσιν, καὶ τὴν τῶν Ἀγαρηνῶν οἰκτίστην ἐπέλευσιν· εἴτε τὴν τῆς ἀρετῆς παντελῆ ἔλλειψιν, καὶ τῶν μοναστηρίων πρὸς κακίαν ἀπόκλισιν καὶ χυδαίωσιν, ὃ καὶ μᾶλλον ἐστὶ κυριώτερον· ὁμοίως καὶ αὐτὸς περιῄει θρήνοις κατακωκύων τάς τε ἐκκλησίας καὶ τὰ μοναστήρια

[23] Jerem. VII, 29.

Joannis Clei notæ.

(22) Idem is est S. Fantinus, qui die 30 Augusti colitur. Ex Calabria in Orientem profectus est, variasque ibi regiones peragravit, tandemque Thessalonicæ substitit, ubi, exactis octo annis, obiit. Fuga ejus contigit post medium sæculum x; hinc obitus ejus sub finem ejusdem videtur figi debere.

(23) Sæculo XI et sub præcedentis finem Calabriam vicinasque regiones horrore compleverunt, ut sæpius ante, Saraceni, omnia ferro flammaque vastantes, ut biographi SS. Fantini et Bartholomæi, Ditmarus aliique tradunt, de quibus omnibus vide Baronium in Annalibus.

καὶ τὰς βίβλους· τὰς μὲν λέγων, ὅτι ὄνων καὶ βορδονίων ἐπλήσθησαν καὶ μεμόλυνται· τὰ δὲ πυρίκαυστα, φησί, γεγόνασι, καὶ ἀπώλοντο· τὰς δὲ ὅτι ἐβράχησαν καὶ ἠχρείωνται, καὶ λοιπὸν ποῦ ἀναγνῶναι οὐκ ἔχομεν. Ἡνίκα δὲ ἀδελφὸν ἑώρα τῆς αὐτοῦ μονῆς, ὡς νεκρὸν ἐπένθει αὐτὸν λέγων· ὅτι ἐγώ σε, ὦ τέκνον, ἀπέκτεινα. Ταῦτα καὶ τὰ τοιαῦτα ἐλάλει τε καὶ ἐποίει, μήτε ὑπὸ στέγην ἀνεχόμενος καταμεῖναι, μήτε τροφῆς ἀπογεύσασθαι, ἀλλ' ἐπὶ τὰς ἐρήμους πλανώμενος διητᾶτο τοῖς ἀγριολαχάνοις. Ταῦτα εἰς μεγίστην θλῖψιν καὶ λύπην ἤνεγκε Νεῖλον τὸν ἀοίδιμον· καὶ σχεδὸν νύκτωρ τε καὶ μεθ' ἡμέραν ἐπένθει καὶ αὐτὸς τὴν στέρησιν τοῦ καλοῦ συννόμου καὶ συνεργάτου. Πολλάκις γὰρ ἀκολουθήσαντι αὐτῷ ἀναχωροῦντι, καὶ δυσωποῦντι τοῦ ὑποστρέψαι καὶ ἡσυχάσαι ἐν τῷ μοναστηρίῳ, οὐχ ὑπήκουσε λέγων· Ὅτι οἱ ἐν τῇ μονῇ οὐκ εἰσί μου ἀδελφοί, ἐπεὶ ἂν καὶ αὐτοὶ ἔκλαιον σὺν ἐμοί· αὐτοὶ δὲ τοὐναντίον ποιοῦσιν ἐξεστηκότα, καὶ μαινόμενόν με κρατοῦντες.

A asinis oppletas et jumentis vilissimis esse pollutas, monasteria flammis combusta periisse, libros madefactos non esse amplius usui, nec jam esse, quod legamus (24). Cum vero aliquem monasterii sui fratrem videbat, lugebat illum quasi mortuum, dicebatque : Ego te, fili, occidi. Hæc et similia agebat et loquebatur, neque sub tecto manere, nec cibum sumere volens, sed per loca oberrans deserta silvestribus victitabat oleribus. Hæc celeberrimum Nilum mœrore et dolore maximo perculerunt et fere diu noctuque deflebat et ipse optimi sodalis et cooperatoris orbitatem. Nam cum sæpe secutus illum secedentem rogaret, ut rediret ad suos et sederet in monasterio, audiebat ab illo renuente : Qui sunt in monasterio, fratres mei non sunt, nam
B et ipsi mecum flerent : nunc contra ipsi furere me et insanire putant.

κε'. Ἔσο τοίνυν γινώσκων, πολυπόθητε Πάτερ, ὅτι διαβήσομαι πρὸς τὴν ἄνω χώραν, κἀκεῖ τελειωθήσομαι, καὶ εἰς τὸ μοναστήριόν μου οὐκέτι ἐπιστραφήσομαι. Αὐτὸς μὲν οὖν ὁ μακάριος, καθὰ καὶ προείρηκεν, οὕτω καὶ πεπλήρωκεν, καταλαβὼν τὸν τόπον, ἐν ᾧ προώρισεν αὐτῷ ὁ Θεὸς πρὸ πάντων τῶν αἰώνων τελειωθῆναι. Ὁ δὲ ὅσιος Πατὴρ ἡμῶν Νεῖλος ὑποστρέψας ἐν τῷ σπηλαίῳ, ἐν ὑπομονῇ διήρχετο τὴν στενὴν ταύτην πύλην καὶ τεθλιμμένην ὁδὸν τὴν ὀλίγοις εὑρισκομένην. Ἔρχονται τοιγαροῦν πρὸς αὐτὸν οἱ τῆς μονῆς τοῦ ὁσίου Φαντίνου Πατέρες, παρακαλοῦντες αὐτὸν σκυλῆναι, καὶ ἡγούμενον αὐτοῖς καταστῆσαι ὃν ἂν ἐκλέξοιτο ἡ αὐτοῦ ὁσιότης· περὶ γὰρ αὐτοῦ ἐκείνου ᾐδοῦντο καὶ ὀνομάσαι γινώσκοντες τὸν ἄνδρα. Ὁ δὲ εἴξας τῇ αὐτῶν παρακλήσει, καὶ εἰσελθὼν ἐν τῇ μονῇ μετ' αὐτῶν εἰσῆλθεν ἐν τῇ ἐκκλησίᾳ τοῦ εὔξασθαι. Καὶ πάντων ἀκολουθησάντων αὐτῷ, μετὰ τὸ τελειωθῆναι τὴν εὐχήν, ὁ κατὰ σάρκα ἀδελφὸς τοῦ μακαριωτάτου Φαντίνου, Λουκᾶς τῷ ὀνόματι, προσδραμών, καὶ τῶν ποδῶν τοῦ ὁσίου δραξάμενος, ὅρκοις αὐτὸν καὶ ἐπιτιμίοις φρικωδεστάτοις ἀπό τε τῆς ἁγίας Τριάδος καὶ τῶν ἁγίων Πατέρων ὑπέβαλε τοῦ καταδέξασθαι εἶναι αὐτὸν αὐτοῖς ποιμένα καὶ καθηγούμενον. Τί οὖν εἶχε ποιῆσαι ὁ ἀγχίνους ἐκεῖνος ἀνὴρ καὶ περὶ τὸ διανοηθῆναι ὀξύς; Ὑπερισχύσας τῶν χειρῶν τοῦ κρατοῦντος, καὶ τῷ αὐτῷ σχήματι περιλαβὼν τοὺς πόδας αὐτοῦ, τοῖς αὐτοῖς σχοινίοις οἷς ἐκέχρητο αὐτὸν περιέδησεν, ὥστε λῦσαι αὐτὸν τὰ ἴδια ἐπιτίμια, καὶ γενέσθαι αὐτῷ ὅπερ τῷ πατρὶ ἐπεβούλευσεν· ἦν γὰρ καὶ αὐτός, εἰ καὶ μὴ λίαν ἔμπειρος τῶν θείων Γραφῶν, ἀλλ' οὖν γε οἰκονομικός, καὶ συνετός, καὶ τῷ βίῳ μηδὲν ἀποδέων τοῦ ἀδελφοῦ. Συστήσας οὖν πάντα ὁ ὅσιος Πατὴρ κατὰ τὸ Θεῷ δοκοῦν, καὶ νουθεσίαις ἐνθέοις παρακαλέσας καὶ στηρίξας τόν τε ἡγούμενον καὶ τοὺς ἀδελφούς, ἀπηλλάγη καὶ τούτου τοῦ πειρασμοῦ, δοξάζων καὶ εὐλογῶν τὸν Θεόν.

25. Scito igitur, dilectissime Pater, me ad superiorem transiturum regionem, ibique mortem oppetiturum et ad meum monasterium nunquam reversurum. Itaque beatus ille Pater, sicut prædixit, finem sortitus est, in eum profectus locum, in quo illum ex hac vita migraturum Deus ante præfinierat. At sanctus Pater Nilus cum in speluncam remeasset, in patientia per angustam portam, et spinosam ibat viam, per quam procedunt pauci. Veniunt igitur ad ipsum Patres monasterii B.
C Fantini, obsecrantes, ut laborem susciperet et constitueret ipsis hegumenum, quemcunque pietas ejus delegisset : illum enim ipsum vel nominare verebantur, cum probe hominem scirent. Cessit is precibus illorum et perrexit cum illis in monasterium : et ingresso ipso in ecclesiam ut oraret, omnes subsecuti sunt. Peracta oratione, frater beatissimi Fantini secundum carnem, Lucas nomine, accurrens, pedesque sancti viri amplexatus, horrendis maxime obtestationibus, dirarumque interminationibus per sanctam Trinitatem et sanctos Patres adjurabat, ut pastorem et hegumenum se esse pateretur. Quid agendum erat viro sagacitate et perspicacia præstantissimo ? Prævalens ipse detinentis Lucæ manibus et non absimili modo pedes
C ejus prehensans, iisdem funibus circumligavit, quibus ille ligaverat, ut tandem is interminationum nodos solverit, et fieri sibi passus fuerit, quod per insidias Patri moliebatur. Erat enim et ipse, licet divinarum Scripturarum non admodum peritus, aptus tamen ad suscipiendam administrationem et prudens, vitæque sanctimonia fratri non inferior. Ergo beatus vir, constitutis omnibus, quæ opus erant ad Dei beneplacitum, animatisque et confirmatis per sacras institutiones tam hegumeno, quam fratribus, hanc etiam tentationem superavit, dans gloriam et benedicens Deo.

Joannis Clei notæ.

(24) Observat illustrissimus Caryophilus, hisce forte Orientis schisma fuisse præfiguratum.

26. Sed jam tempus est, ut favente Deo, retrocedamus ad narrationem de beato Stephano (25), quo magnus Pater usus est zeli æmulatore, certaminum socio et commilitone, ut arbor non tantum e sancta radice cognoscatur, sed etiam ex sanctis fructibus ramisque admirationi sit. Confido autem, per divinam opem fore hanc nobis narrationem non inutilem : nam tametsi æmulari præstantissima ejus gesta non poterimus, at certe cum fide et charitate agere memoriam eorum, consequi erit veniam multorum delictorum, ut a magistris accepimus. Hic igitur sanctus Stephanus, cum adhuc esset adolescens annorum fere viginti, rusticus tamen et infimis parentibus natus et pupillus a patre relictus cum matre et sorore una, tanta simplicitate candoreque animi præditus erat, ut si quis ipsum alterum dicat patriarcham Jacob, aut simplicissimum illum abbatis Antonii Paulum, non longe petita similitudine utatur. Hic amore instituti monastici captus, et secundum Evangelium [24] matri, sorori, sibique præferens Christum, Deo duce eo pervenit, ubi beatus Pater Nilus morabatur. Et cum juxta illum sedisset nihil effatus, sub occasum solis Pater ad eum, Quid, inquit, quæris, frater ? At ille : Monachus fieri volo. Et magnus Pater ad illum : Et si monachus fieri cupis, ego tibi ostendo monasteria, et vade ad illa, hic enim habitare non poteris, cum nihil sit, quod comedas et fame morieris. Respondit ille : Scio esse monasteria, et novi illa ; sed mihi non placent : hic locus placet. Interrogatus num quemquam haberet (26), respondit id, quod res erat. Cogebatur ergo abire, ut matrem sororemque nutriret. Ille tamen : Nullum, ait, in locum me conferam ; illas enim non ego, sed Deus nutrivit et nutrit.

27. Cum ergo repellere non potuisset, dedit illi quod habebat, panis dimidium quo vesceretur, ipse vero Pater insequenti die jejunus mansit. Nam cum sexta esset feria, cibus ad mensuram repositus absumptus jam erat. Hoc porro contigit altero beati Patris Nili in speluncam secessionis anno (27). Videns itaque Pater illum natura simplicem et pigrum, contra quam ipse, qui acri erat ingenio, ferebat ægre quidem dolebatque ejus segnitiem, nihil tamen asperum illi dicebat, memor præceptorum Evangelii : monebat tantum instruebatque illum placide et mansuete, cupiens reddere

A κϛʹ. Καιρὸς δὲ λοιπὸν ἀνακάμψαι ἡμᾶς εὐδοκοῦντος Θεοῦ καὶ ἐπὶ τὴν μνήμην τοῦ ὁμοζήλου καὶ συνάθλου καὶ συναγωνιστοῦ, τοῦ μεγάλου Πατρὸς Στεφάνου τοῦ μάκαρος· ἵνα μὴ μόνον τὸ δένδρον ἀπὸ τῆς ἁγίας ῥίζης γνωρίζηται, ἀλλὰ δὴ καὶ ἀπὸ τῶν καρπῶν καὶ κλάδων θαυμάζηται. Πιστεύω δὲ τῷ Θεῷ, ὅτι οὐκ εἰς κενὸν ἡμῖν ἡ τοιαύτη μνήμη γενήσεται. Ἀλλ' εἰ μὴ καὶ ζηλωταὶ μεγάλων αὐτοῦ κατορθωμάτων γενέσθαι ἰσχύσομεν, τὸ γοῦν μνημονεῦσαι αὐτῶν μετὰ πίστεως καὶ ἀγάπης, ἀφέσεως ἡμῖν πλημμελημάτων πολλῶν πρόξενον γενήσεται, καθὼς διδασκόμεθα. Οὗτος τοίνυν ὁ ἐν ἁγίοις Στέφανος νέος ἔτι ὢν ὡς ἐτῶν εἴκοσιν, ἀγροῖκος δὲ καὶ ἐξ εὐτελῶν γονέων ὑπάρχων, ὀρφανὸν αὐτὸν καταλείψαντος τοῦ πατρὸς μετὰ τῆς μητρὸς καὶ μιᾶς ἀδελ-
B φῆς, τοσαύτῃ ἀκακίᾳ καὶ ἀπονηρίᾳ ἐκεκόσμητο, ὡς εἴτις αὐτὸν Ἰακὼβ εἴποι τὸν πατριάρχην, ἢ τὸν ἁπλούστατον Παῦλον τοῦ ἀββᾶ Ἀντωνίου, οὐκ ἀπεικότως στοχάσοιτο. Οὗτος οὖν ἐρασθεὶς τοῦ μοναχοῦ ἐπαγγέλματος, καὶ κατὰ τὸ εὐαγγέλιον τὸν Χριστὸν ὑπὲρ τὴν ἀδελφὴν καὶ μητέρα, καὶ ὑπὲρ ἑαυτὸν ἀγαπήσας, ὡδηγήθη παρὰ τοῦ Θεοῦ ἀπελθεῖν ἔνθα ἦν ὁ μακάριος Πατὴρ Νεῖλος· καὶ παρακαθίσας αὐτῷ μηδὲν εἰρηκὼς, περὶ δυσμὰς ἡλίου λέγει αὐτῷ ὁ πατήρ· Τί ζητεῖς, ἀδελφέ; Ὁ δέ φησιν, Καλόγηρος θέλω γενέσθαι. Λέγει αὐτῷ ὁ μέγας· Καὶ εἰ καλόγηρος θέλεις γενέσθαι, ἐγώ σοι δεικνύω τὰ μοναστήρια, καὶ ἄπελθε ἐκεῖ· ὧδε γὰρ κατοικῆσαι οὐ δύνῃ μὴ ἔχων τί φαγεῖν, καὶ ἀποθνήσκεις ἀπὸ λιμοῦ. Ὁ
C δὲ ἀπεκρίθη, ὅτι Τὰ μοναστήρια, φησὶ, γινώσκω καὶ οἶδα, ἀλλ' οὐκ ἀρέσκουσί μοι. Πάλιν ἐρωθηθεὶς, εἰ ἔχει τινὰ, καὶ ἀποκριθεὶς ὅπερ ἦν, ἐβιάζετο γὰρ ἀπελθεῖν καὶ θρέψαι τήν τε μητέρα καὶ τὴν ἀδελφήν· ὁ δέ φησιν, ὅτι Οὐκ ἀπέρχομαι οὐδαμοῦ· ἐκείνας γὰρ οὐκ ἐγὼ, ἀλλ' ὁ Θεὸς καὶ ἔθρεψε καὶ τρέφει.

κζʹ. Λοιπὸν μὴ ἰσχύσας ἀποδιῶξαι αὐτὸν ὁ Πατὴρ, δέδωκεν αὐτῷ ὅπερ εἶχεν ἥμισυ ἄρτου φαγεῖν, αὐτὸς δὲ διέμεινεν ἄγευστος μέχρι τῆς αὔριον· παρασκευῆς γὰρ οὔσης τέλος εἶχε καὶ ἡ μεμετρημένη δίαιτα. Τοῦτο δὲ ἦν ἐν τῷ δευτέρῳ ἔτει τῆς τοῦ πατρὸς παροικίας ἐκεῖσε. Ὁρῶν οὖν αὐτὸν ὁ Πατὴρ φύσει ὄντα ἁπλοῦν καὶ ἀργὸν, ὅπερ ἦν ἐναντίον τῇ ἐκείνου ἀστειότητι, ἤχθετο μὲν ἐπὶ τῇ ἀγριότητι αὐτοῦ καὶ
D ἐθλίβετο, οὐ μὴν ἐλάλει αὐτῷ τι σκληρὸν, ἔχων τὸν νοῦν αὐτοῦ ἐν ταῖς εὐαγγελικαῖς ἐντολαῖς· νουθετῶν δὲ αὐτὸν μετ' ἐπιεικείας καὶ πραότητος, ἔσπευδεν ἀστεῖον καὶ γοργὸν ἀποδεῖξαι αὐτὸν, ὡς καὶ αὐτὸς

[24] Matth. XIX, 29.

Joannis Clei notæ.

(25) Stephanum qui a biographo nostro passim Beati et Sancti titulo decoratur, Fastis sacris inscriptum non reperio. Cajetanus Indici secundo, seu eorum, qui pietate sanctitateque floruerunt, nec cultum tamen ab Ecclesia approbatum habent, inseruit, dieque 27 Decembris ejus figit memoriam, ad quem de cultu inquiri ulterius posset.

(26) Sirletus sic vertit : « Rursus rogatus, an aliqua habeat, » quod ad bona fortunæ referri videtur. Melius Caryophilus, ut ex sequentibus abunde liquet. Videtur enim de parentibus vel consanguineis interrogatus respondisse : « Hic locus placet, » forte excidit ex textu Græco.

(27) Ex hisce aliisque notis chronologicis, quibus Stephani gesta circumscribuntur, chronotaxim quampiam deduxi Comment. præv. num. 6 et seqq.

ἦν. Ἀκμὴν γὰρ οὐκ ᾔδει σαφῶς, ὅτι τὸ ἐκ φύσεως οὐ μεθίσταται. Ὡς οὖν ἀπετύγχανε τοῦ σκοποῦ, καὶ διῆλθον ἡμέραι τριῶν ἐτῶν, λέγει ἐν ἑαυτῷ ὁ Πατήρ· Ἆρά γε εἰ ἦν μοι ἀδελφὸς ἢ υἱὸς ἢ ἀνεψιὸς, οὐκ ἂν καὶ ὕβρεσι καὶ ὀνειδισμοῖς ἐχρησάμην πρὸς τὴν ἐκείνου παίδευσιν; Δοκιμάσωμεν πάλιν τὸ τοιοῦτον εἶδος ἐπ' αὐτῷ, μή ποτε μείνῃ ἀπαίδευτος ὁ ἀδελφός. Τότε ἤρξατο αὐστηρῶς λέγειν αὐτῷ, καὶ ὕβρεσι στύφειν αὐτόν· πολλάκις δὲ καὶ ἀπὸ χειρὸς ἐδίδου αὐτῷ. Βουλόμενος γὰρ διδάξαι αὐτὸν τὰς συνήθεις εὐχὰς καὶ τὸ ψαλτήριον, ἀνάγκην εἶχεν καὶ κολαφιστικῶς ἅπτεσθαι αὐτοῦ. Αὐτὸς δὲ πάντα ὑπέφερεν εὐθαρσῶς καὶ μετὰ χαρᾶς, μήτε τὴν σκληροτάτην ἄσκησιν καὶ τὴν ἄληκτον ἀγρυπνίαν δειλιάσας, ἐν πᾶσιν ἐξισούμενος τῷ μεγάλῳ, μήτε τὰ ὀνείδη καὶ τὰς παρὰ τοῦ Πατρὸς ἐπηρείας ἀποδράσας. Διὸ καὶ πρὸς τοῦ Θεοῦ ἐφυλάχθη, μείνας ἀπείραστος τῆς δαιμονικῆς πανουργίας. Πολλάκις γὰρ ἐρωτηθεὶς παρὰ τοῦ ὁσίου, ποίοις ἄρα λογισμοῖς ἐνοχλεῖται, ἀπεκρίθη, ὅτι Οὐκ ἔχω λογισμόν τί ποτε, μόνον δὲ νυστάζω πολλά, καὶ διὰ τοῦτο θλίβομαι. Τότε ποιεῖ αὐτῷ ὁ Πατὴρ σκαμνίον ἔχον πόδιον ἕν, καὶ λέγει αὐτῷ, ὅτι Σὺ μὲν ἔχεις πόδας δύο, καὶ τὸ σκαμνίον ἕν· ἰδοὺ τρεῖς πόδες· καὶ οὕτω καθήμενος, τῆς μελέτης μὴ ἀμελήσῃς. Ὁ δὲ τὴν παραγγελίαν δεξάμενος, οὐδαμοῦ ἐκάθητο ἔκ τοτε εἰ μὴ ἐν τῷ σκαμνίῳ ἐκείνῳ καὶ ἐν τῇ μελέτῃ, καὶ ἐν τῇ ἐκκλησίᾳ, καὶ ἐν τῷ γεύσασθαι. Νικώμενο, δὲ πολλάκις ὑπὸ τοῦ νυσταγμοῦ, καὶ πίπτων ἐπὶ τὴν γῆν, ποτὲ μὲν τὸν βραχίονα, ποτὲ δὲ τὸ πρόσωπον συνετρίβετο.

κη'. Πάλιν ἐρχόμενος ἐπὶ τὸ ἑψῆσαι τὸ ὄσπριον, καὶ τιθεὶς πλέον ἢ τὸ σκεῦος χωρῆσαι ἠδύνατο, ὑπὸ τῆς βίας ἀθρόον ἐῤῥήγνυτο. Ἐν μιᾷ γοῦν τῶν ἡμερῶν συναγαγὼν ἅπαντα τὰ κλάσματα, ὑπεδείκνυε τῷ πατρὶ τὸ σφάλμα ἐξομολογούμενος. Ὁ δὲ λέγει πρὸς αὐτόν· Καὶ τί τὸ ὄφελος, ὅτι ἐξομολογῇ μόνῳ ἐμοί; ὕπαγε εἰς τὰ μοναστήρια, καὶ δεῖξον αὐτὰ, ἵνα γνωρίσωσιν ὁποῖοι ἀσκηταὶ ἡμεῖς ἐσμεν χυτροκλάσται. Τότε λαβὼν τὰ κλάσματα ἀπέρχεται πρὸς Φαντῖνον τὸν ὁσιώτατον, καὶ τὸ πρᾶγμα αὐτῷ ἐξηγήσατο. Αὐτὸς δὲ τῷ σκοπῷ ἑπόμενος τοῦ θεόφρονος καὶ ὁμόφρονος, συναγαγὼν πάντα τὰ κλάσματα, καὶ σχοινίῳ συνδήσας, καὶ τῷ τραχήλῳ αὐτοῦ κρεμάσας, πεποίηκεν αὐτὸν οὕτω παραστῆναι ἐν τῷ ἀριστηρίῳ τῶν ἀδελφῶν γευομένων. Τούτου δὲ γενομένου ἀπέστειλεν αὐτὸν πάλιν πρὸς τὸν ὅσιον ἐν τῷ σπηλαίῳ τοῦ λοιποῦ διορθωθέντα. Περιερχόμενος δέ ποτε ὁ μακάριος Στέφανος εὗρε τὰ λεγόμενα σπαράγγια· καὶ συναγαγὼν αὐτὰ καὶ ἑψήσας παρέθηκεν ἐν τῇ ὥρᾳ τοῦ γεύσασθαι. Μεταλαβὼν δὲ ἐξ αὐτῶν ὁ Πατὴρ, καὶ ὡς παρὰ συνήθειαν μικρᾶς ἡδονῆς αἰσθόμενος, ἐπύθετο τοῦ ἑταίρου, εἴγε καὶ αὐτὸς τῆς αὐτῆς γλυκύτητος ᾔσθετο. Τοῦ δὲ συμφωνήσαντος, ῥίψαι αὐτὰ ἔξω πικρὰ τοῦ Πατρὸς ἐκελεύσατο· Ταῦτα γὰρ, φησὶ, παρὰ φύσει τυγχάνοντα ὁ διάβολος ἤρτυσε, καὶ γλυκέα πεποίηκεν. Ἕως τοσούτου ἐγκρατεύοντο οἱ μακάριοι, καὶ βίᾳ τὴν φύσιν διηνεκῶς κατεδάμαζον. Μετὰ δὲ ταῦτα ἔκρινεν

A solertem et impigrum, qualis ipse erat: nondum quippe satis didicerat, tolli non posse, quod a natura est inditum. Cum ergo nihil proficeret, tempusque trium annorum jam abiisset, secum ipse Pater dixit: Num si meus hic frater esset, aut filius, aut certe fratris filius, minime adhiberem convicia et increpationes ad erudiendum? Experiamur et hoc institutionis genus, ne frater incorrectus maneat. Tunc cœpit austere cum ipso loqui et per contumelias acrimoniam verbis addere, non raro etiam manu percutiebat. Nam cum docere illum vellet consuetas orationes et psalterium, necesse habebat et colaphos illi impingere. Ille vero nihil moleste, sed libens ferre omnia, non asperrimo B vivendi genere, non vigiliarum assiduitate perterritus, æque ac Pater sustinens omnia et probra non devitans et increpationes, quibus eum Pater impetebat. Ex quo factum, ut Deo servante, nullas passus fuerit per diaboli calliditatem tentationes. Nam sæpe rogatus a beato Patre, quibusnam cogitationibus vexaretur, respondebat se nullas habere cogitationes, sed nimia tantum somni oppressione torqueri. Tunc fecit illi Pater scamnum uno pede constans et ait: Tu quidem duos pedes habes et scamno est unus: ecce tres pedes, ita sedens meditationi operam dabis. Ille, accepto hoc mandato, nulla deinceps alia sede utebatur, quam scamno illo, sive meditaretur, sive esset in ecclesia, sive sumeret cibum, sed somno plerumque victus C cadensque in terram, modo brachium, modo sibi faciem perfringebat.

28. Rursus dum iret ad elixandum legumen, vasque ultra modum impleret, repente illud vi dirumpebatur. Quadam ergo die fragmenta omnia collecta Patri ostendebat, erratum suum confitens. Et pater ad illum: Quid vero prodest mihi uni confiteri? Perge ad monasteria et ostende illa, ut cognoscant, quales solitarii simus, ollarum fractores. Acceptis ergo ille fragmentis, perrexit ad beatissimum Fantinum, remque illi enarravit. Ille vero divina sapientis et unanimiter sapientis viri mentem secutus, fragmenta omnia collecta, funeque colligata ad collum ejus appendit, et stare jussit habentem illa in cœnaculo, dum fratres pranderent. D Postea ad sanctum virum in speluncam remisit, correctum in posterum. Cum olim per agros iret B. Stephanus, invenit asparagos, legit, coxit, apposuitque hora prandii. Ubi Pater degustasset et modicum cepisset voluptatis præter consuetudinem, quæsivit ex socio, num et ille similem voluptatem sentiret. Affirmante illo, jussit ipse, ut foras projiceret: Nam cibum, inquit, natura amarum condivit diabolus et suavem reddidit. Adeo continentes erant beati viri et vi assiduo adhibita edomabant naturam. Post hæc B. Nilus cogitandum censuit de impotente quoque B. Stephani parte. Mittit ergo ipsum additis litteris ad ven. Theodoram (hoc est divinis auctam muneribus de nomine) virginem beatissimam id temporis vitam degentem monasti-

eam eo in loco, qui Archarium dicitur (28), paucis A præfectam virginibus, anum sanctam, prudentissimam et sapientissimam, quæ a tenera ætate in monasticæ vitæ asperitate se exercuerat : (nescio vero, an alteram illi similem tulerit Rossanum) et sanctum Patrem a prima ætate materno amplectebatur amore. Hæc igitur et matrem B. Stephani et sororem in suum recepit monasterium : in quo illæ sincerum Deo cum exhibuissent famulatum et magnis virtutibus floruissent, in pace quieverunt. Cæterum quoad vixerunt, singulis annis æstivo tempore B. Stephanus adibat illud monasterium, et peracta messe, rursus ad monasteria redibat et fratribus ad omne opus collaborabat, duplici certamine luctans, continentiæ, laborisque quotidiani.

ὁ ὅσιος Νεῖλος φροντίσαι καὶ περὶ τὸ ἀδύνατον μέρος τοῦ μακαρίου Στεφάνου· καὶ ἀποστέλλει αὐτὸν μετὰ γραμμάτων πρὸς τὴν ὄντως Θεοδώραν τὴν μακαριωτάτην παρθένον, ἀσκουμένην τῷ τότε καιρῷ ἐν τῷ λεγομένῳ Ἀριναρίῳ, καὶ καθηγουμένην ὀλίγων παρθένων, γραῦν ἁγίαν καὶ λίαν συνετωτάτην καὶ σοφωτάτην, ἐκ νεαρᾶς ἡλικίας τὴν μοναδικὴν ἀσκουμένην σκληραγωγίαν· οὐκ οἶδα, εἰ τοιαύτην ἄλλην τὸ Ῥυσιάνον ἐξήνεγκεν· ἥτις ὡς υἱὸν γνήσιον ἀγαπῶσα ἦν τὸν ἅγιον Πατέρα ἐκ νεαρᾶς ἡλικίας αὐτοῦ· πείθεσθαι δέξασθαι τήν τε μητέρα καὶ ἀδελφὴν τοῦ ὁσίου Στεφάνου ἐν τῷ μοναστηρίῳ. Ἐν ᾧ καὶ γνησίως δουλεύσασαι τῷ Κυρίῳ, καὶ μεγάλως εὐαρεστήσασαι, ἐτελειώθησαν ἐν εἰρήνῃ. Ταύταις μέν τοι παρὰ τὰ τῆς ζωῆς αὐτῶν B ἔτη ἅπαντα, κατὰ καιρὸν, τῇ ὥρᾳ τοῦ θέρους ἀπήρχετο ὁ μακάριος Στέφανος ἐν τῷ μοναστηρίῳ ἐκείνῳ, καὶ τελέσας τὸν ἐκεῖσε ἀμητὸν, πάλιν ὑπέστρεφεν εἰς τὰ μοναστήρια, καὶ συνεκοπία ἐν παντὶ ἔργῳ τοῖς ἀδελφοῖς, διπλοῦν ἀγῶνα ἀγωνιζόμενος, τόν τε τῆς ἐγκρατείας, καὶ τὸν πανημέριον πόνον.

29. Cum vero suis excursionibus totam peragrassent Calabriam impii Agareni per annum, devastassentque omnia et futurum jam esset, ut partes etiam impeterent Mercuriacas (neque enim parcere monasteriis cogitabant, aut in monachos aliquam impendere pietatem) præcurrit fama, et omnes ad obvia castella confugiebant. Tunc etiam B. Stephanus cum esset in cœnobio magni Fantini, ascendit cum fratribus in vicinum castellum ; increbrescente quippe rumore, non potuit in speluncam reverti. Sanctus vero Pater cum ex editiori loco speluncæ excitatum pulverem conspexisset et ingruentes Saracenorum copias, cogitavit, subducere sese illorum perfidiæ, ne forte C etiam videretur tentare Dei potentiam. Asportato igitur figlino aquæ vase, secessum subiit, in quo sine timore versabatur. Nocte vero illa per montem illum ambulans et suo more Davidem in ore habens, imo vero Davidis Regem, audivit strepitum tanquam equi circumeuntis et circumdantis ipsum, nec valentis accedere propius. Et primo quidem esse hominem ratus, nihil dixit, ut psalmum absolveret. Ut vero vidit neque abeuntem, neque propinquantem, dicit ei : Qui tu es? simulque audit vas aquæ ab illo perfractum : quo facto, evanuit. Agnoscens igitur beatus Pater auctorem ex operibus, cœpit rursus psallere, ac dicere : « Circumdantes circumdederunt me inimici mei et in nomine Domini ultus sum in eos[13]. » Rur- D sum vero seipsum culpabat, dicebatque secum : Ut iste ad nos veniret, nostræ mentis fecit evagatio : siquidem in ore Deum habemus, in animo non habemus. Familiare porro ejus dictum erat, Nihil ita excitare dæmones adversus monachum, ut men-

κθ'. Τῶν τοίνυν ἀθέων Ἀγαρηνῶν παραδραμόντων πᾶσαν τὴν Καλαβρίτιδα χώραν ἕνα χρόνον, καὶ πάντα ληϊσαμένων, μελλόντων δὲ ἐπιβαίνειν καὶ ἐν τοῖς Μερκουριανοῖς μέρεσι, μήτε μοναστήριον καταλιπεῖν ἀχείρωτον λογισάμενοι, μήτε μοναχὸν ἐλέους καὶ φειδοῦς ἀξιῶσαι, προέλαβεν ἡ φήμη αὐτῶν, καὶ πάντες κατέφευγον ἐπὶ τὰ τυχόντα καστέλλια. Τότε δὴ καὶ ὁ μακάριος Στέφανος εὑρεθεὶς ἐν τῷ κοινοβίῳ τοῦ μεγάλου Φαντίνου, ἀνῆλθε σὺν αὐτοῖς ἐν τῷ γειτνιάζοντι καστελλίῳ, μὴ δυνηθεὶς ὑποστρέψαι ἐν τῷ σπηλαίῳ διὰ τὸ κατεπεῖγον τῆς φήμης. Ὁ δὲ Πατὴρ ἄνωθεν ἀπὸ τοῦ σπηλαίου θεασάμενος τὸν κονιορτὸν, καὶ τὸ πλῆθος ἐπερχόμενον τῶν Σαῤῥακηνῶν, ἐλογίσατο ἀποκρυβῆναι ἀπὸ τῆς δολιότητος αὐτῶν, μή ποτε καὶ ὡς πειράζων τὴν δύναμιν τοῦ Θεοῦ εὑρεθῇ. Λαβὼν οὖν μεθ' ἑαυτοῦ τὸ κεράμιον τοῦ ὕδατος, ἐπορεύθη ἐν ἀποκρύφῳ τινὶ τόπῳ, ἔνθα ἀφόβως διῆγεν. Τῇ δὲ νυκτὶ ἐκείνῃ περιπατῶν περὶ τὸ ὄρος ἐκεῖνο, καὶ τὸν Δαβὶδ κατὰ τὴν συνήθειαν αὐτοῦ περιφέρων, μᾶλλον δὲ τὸν τοῦ Δαβὶδ Βασιλέα, ἤκουσε κτύπον ὡσεὶ ποδῶν ἵππου περιερχόμενον καὶ κυκλεύοντα αὐτὸν, καὶ μὴ δυνάμενον προσεγγίσαι αὐτῷ. Καὶ τὰ μὲν πρῶτα ἄνθρωπον εἶναι νομίσας τινὰ, οὐδὲν ἐλάλησε, πληρῶσαι βουλόμενος τὸν ψαλμόν. Ὡς δ' εἶδεν αὐτὸν μήτε ὑπάγοντα, μήτε προσεγγίζοντα, λέγει πρὸς αὐτόν· Τίς εἶ σύ; καὶ ἅμα τῷ λόγῳ ἀκούει, ὅτι συνέτριψε τὸ κεράμιον τοῦ ὕδατος, καὶ ἄφαντος γέγονεν. Τότε γνοὺς ὁ μακάριος τὸν ἐργάτην ἐκ τῶν οἰκείων ἔργων, ἤρξατο, πάλιν τοῦ ψάλλειν καὶ λέγειν· « Κυκλώσαντες ἐκύκλωσάν με οἱ ἐχθροί μου, καὶ τῷ ὀνόματι Κυρίου ἠμυνάμην αὐτούς. » Ἐμέμφετο δὲ πάλιν ἑαυτὸν, καὶ ἔλεγε τῷ λογισμῷ· Ἄρτι τοῦ ἐλθεῖν τοῦτον ἐνταῦθα, ὁ ἡμέτερος ῥεμβασμὸς γέγονεν αἴτιος αὐτῷ· διότι

[13] Psal. CXVII, 11.

Joannis Clei notæ.

(28) De hoc monasterio Agresta ad Vitam S. Basilii pag 352 inter cœnobia, quæ vel Rossani, vel in ejus vicinia sita fuerunt, refert, monachos et moniales ordinis S. Basilii ibidem habitasse in monte quem S. Opoli appellant, ubi celeberrimi monasterii rudera etiam nunc supersunt. De Theodora nihil inter sanctos Siculos Calabrosque aut alibi lego. Sensus porro hic satis libere versus et intercisus est.

τῷ μὲν στόματι θεολογοῦμεν, τῷ δὲ νοΐ ἀλογοῦμεν. Καὶ ἔλεγεν ἀεὶ, ὅτι οὐδὲν ἄλλο διεγείρει τοὺς δαίμονας κατὰ τοῦ μοναχοῦ ὡς ὁ ῥεμβασμὸς ἐν τῇ προσευχῇ, καὶ τὸ μὴ προσέχειν τοῖς ἐξερχομένοις λόγοις ἐκ τοῦ στόματος αὐτοῦ.

λ'. Τότε τοίνυν ὁ ὅσιος Πατὴρ ἡμῶν Νεῖλος ἡμέρας καταλαβούσης ἀπελθὼν ἐν τῷ σπηλαίῳ, εὗρεν ὅτι ἀνῆλθον ἕως ἐκεῖ οἱ Σαῤῥακηνοὶ, καὶ ἀφείλοντο τὸ τρίχινον τῆς ἀλλαγῆς αὐτοῦ, γεμίσαντες αὐτὸ ἀπιδίων ἀγρίων κειμένων ἐκεῖσε. Κατελθὼν δὲ καὶ εἰς τὸ μοναστήριον, καὶ ἰδὼν ἅπαντα κατεστραμμένα καὶ κατηρημωμένα, ἐλογίσατο ὑπὸ τῶν Σαῤῥακηνῶν κρατηθῆναι τὸν ὅσιον Στέφανον εἴτε ἐν τῷ σπηλαίῳ, εἴτε ἐν τῷ μοναστηρίῳ. Ἤρξατο γοῦν σφόδρα λυπεῖσθαι, καὶ λέγειν ἐν ἑαυτῷ· Ὄντως ταπεινὲ Νεῖλε, ὁ ἀδελφὸς Στέφανος δοῦλος ὑπάγει· πάντως γὰρ περιμένων ἡμᾶς εἴτε ὧδε, εἴτε ἐν τῷ σπηλαίῳ, B ἐκρατήθη. Ὄντως δίκαιόν ἐστιν, ἵνα ὑπάγωμεν, καὶ δουλεύσωμεν μετ' αὐτοῦ· καὶ ταῦτα λέγων ἐδάκρυε, φοβούμενος μὲν τὸ ἀναιδὲς καὶ ἀκάθαρτον τῶν παγανῶν, ἀναγκαζόμενος δὲ πάλιν θεῖναι τὴν ψυχὴν ὑπὲρ τοῦ φίλου αὐτοῦ διὰ τὴν ἐντολὴν τοῦ Χριστοῦ. Ταῦτα τοίνυν ἐνθυμούμενος, ἀπέρχεται καὶ καθέζεται ἀνὰ μέσον τῆς δημοσίας ὁδοῦ, ἐκδεχόμενος τὴν διάβασιν τῶν Σαῤῥακηνῶν. Οὐ πολὺ τὸ ἐν μέσῳ, καὶ ἰδοὺ ἤρχοντο ὡσεὶ δέκα καβαλλάριοι, ἐνδύματα καὶ ὅπλα καὶ φακιόλια, καὶ ὅλον τὸ σχῆμα ἔχοντες τῶν Σαῤῥακηνῶν· οὓς ἰδὼν ὁ μακάριος Πατὴρ εὐθέως ἀνέστη, καὶ κατασφραγισάμενος ἑαυτὸν τῷ σημείῳ τοῦ τιμίου σταυροῦ ἔστη περιμένων αὐτούς. Αὐτοὶ δὲ μακρόθεν ἐπιγνόντες αὐτὸν ἀπέβησαν τῶν ἵππων, καὶ πεζοὶ ἦλθον, καὶ προσεκύνησαν τοὺς πόδας αὐ- C τοῦ. Περιελόμενοι δὲ τὰ φακιόλια ἀπὸ τῶν προσώπων αὐτῶν, ἐγνωρίσθησαν ὑπὸ τοῦ Πατρὸς, ἐκ τοῦ καστελλίου εἶναι αὐτοὺς, καὶ χάριν τοῦ ἀποσκεπάσαι τὸν τόπον ποιῆσαι ταῦτα αὐτούς.

λα'. Καὶ μαθὼν παρ' αὐτῶν, ὅτι σεσωσμένοι εἰσὶ πάντες οἱ ἀδελφοὶ, καὶ δὴ καὶ ὁ ἀββᾶς Στέφανος, ὑπέστρεψεν ἐν τῷ σπηλαίῳ εὐχαριστῶν τῷ Θεῷ. Ἀναχωρησάντων δὲ τῶν Σαῤῥακηνῶν, ἦλθε καὶ ὁ μακάριος Στέφανος, καὶ πάλιν εἴχοντο τῆς προτέρας ὁδοῦ. Ὄντος δὲ αὐτοῦ ἐν τῷ μοναστηρίῳ τὸ πρὶν διὰ τὸν θερισμὸν, ἥν τις γέρων ἐκεῖ ποιῶν τὰ σπυρίδια· καὶ μαθὼν παρ' αὐτοῦ πλέκειν τὴν σειρὰν, ἐποίησεν ἓν μαλάκιον, καὶ ἤνεγκεν εἰς τὸ σπήλαιον, νομίζων ὅτι χαριεῖται ὑπ' αὐτῷ ὁ πατήρ. Ὁ δὲ λέγει πρὸς αὐτόν· Δεῦρο, ἀδελφὲ Στέφανε, πληρώσω- D μεν καὶ ἡμεῖς μίαν ἐντολήν· ἐπειδὴ ἄνευ παραθέσεως καὶ βουλῆς ἐποίησας αὐτὸ, βάλλωμεν καὶ καύσωμεν αὐτό· οὕτω γὰρ λέγει ὁ μέγας Βασίλειος. Καὶ σὺν τῷ λόγῳ ἀναστὰς ἀνῆψε πυρὰν, καὶ ἔβαλε τὸ μαλάκιον. Ἰδὼν δὲ αὐτὸν, ὅτι βαρέως ἤνεγκε τὸ πρᾶγμα, καὶ οὐ μετ' εὐχαριστίας, ἀλλὰ μετὰ λογισμοῦ, εἴασε τὸ μαλάκιον κατακαυθῆναι παντελῶς, καὶ οὕτως ἀπήλλαξεν αὐτὸν τῆς προσπαθείας αὐτοῦ. Ἐν μιᾷ γοῦν τῶν ἡμερῶν ἔρχεται ὁ γέρων ὁ διδάξας αὐτὸν τὰ σπυρίδια, ζητῶν αὐτὸν παρὰ τοῦ Πατρὸς, ἵνα πορευθῇ μετ' αὐτὸν πρὸς τὴν τοῦ χόρτου συλλογήν. Ὁ δὲ κελευσθεὶς ἀπῆλθεν. Ἔχων οὖν μεθ' ἑαυτοῦ ὁ γέρων τὸ ψαλτήριον αὐτοῦ, ὁπουδήποτε τέθεικεν αὐτὸ, καὶ ληθαργηθὲν ἀπώλετο·

A lis vagationem, dum orat, nec attendit ad ea, quæ ore profert.

30. Tunc igitur beatus Pater Nilus, ubi illuxit, in speluncam reversus cognovit, illuc usque pervenisse Sarracenos et abripuisse cilicinum saccum, quo ipse utebatur alternum, pyris agrestibus implentes, quæ ibidem repererant. Descendit quoque in monasterium et cum vastata omnia vidisset et desolata, captum existimavit a Sarracenis B. Stephanum, sive in spelunca, sive in monasterio. Cœpit ergo vehementer tristari et secum dicere: Heus miserande Nile, frater Stephanus procul dubio captivus est. Certe enim te exspectans sive hic sive in spelunca, captus est. Justum plane est, ut camus et serviamus cum illo. Flebatque dum hæc diceret, protervìam quidem et impuritatem paganorum horrens, coactus tamen animam pro amico ponere propter Christi præceptum. Hæc animo cogitans abit et in media via sedet transitum Sarracenorum exspectans. Non multo post, ecce tibi equites fere decem veniebant habitu, armatura, fasciolis capiti circumpositis et reliquo cultu Sarracenico. Quos ubi conspexit beatus Pater, statim erexit se et iterato crucis pretiosæ signo se muniens, stabat exspectando illos. Illi cum eminus ipsum agnovissent, desilientes ab equis ad eum pedestres accesserunt et pedes ejus venerati sunt, quos etiam, detractis de facie fasciolis, agnovit Pater castelli cives, ut locum tutarentur ita compositos.

31. Compertoque ex iis salvos esse fratres omnes et una cum illis B. Stephanum, rediit in speluncam Deo gratias agens. Ubi Sarraceni abscessere, advenit et B. Stephanus et pristinum vitæ institutum prosequebantur. Verum ante hæc, cum ipse olim esset in monasterio messis causa, didicit a sene quodam, qui texebat sportulas, texere et ipse restim. Fecit ergo fiscellam detulitque in speluncam, putans, se ita pergratum Patri facturum. Ille, cum vidisset: Age, inquit, frater Stephane, nos etiam impleamus præceptum unum. Quandoquidem injussus et absque consilio fecisti illam, tradamus igni ad comburendum, ita enim jubet magnus Basilius; statimque surgens accendit rogum et fiscellam injecit. Cum vero vidisset, ægre illum ferre et nequaquam cum gratiarum actione, sed refragante animo, permisit fiscellam penitus comburi et nimio eum rei affectu liberavit. Quadam ergo die accessit senex ille, qui Stephanum texendi artem docuerat, petens Patri ut una eum ire permitteret ad legendam herbam. Abiit ille jussus. Cum ergo senex suum haberet Psalterium, alicubi repositum oblitus amisit. Venit itaque ad sanctum Patrem, deque suo Psalterio contristari cœpit. Videns Pater illum in summo mœrore, miseri-

cordia permotus est, cœpitque objurgare B. Stephanum, ac dicere : Plane insulsus tu et insipiens. Cur Psalterium non requisisti ? Tu es in culpa, æquum ergo est, ut senex tuum sibi tollat Psalterium : tollensque illud seni dedit, et ille exsultans abiit.

A Ἐλθὼν οὖν ὁ γέρων πρὸς τὸν ὅσιον ἤρξατο θλίβεσθαι περὶ τοῦ Ψαλτηρίου αὐτοῦ. Ὁ δὲ Πατὴρ ἰδὼν αὐτὸν σφόδρα λυπούμενον ἐσπλαγχνίσθη ἐπ' αὐτῷ, καὶ ἤρξατο ἐπιτιμᾶν τῷ μακαρίῳ Στεφάνῳ, καὶ λέγειν· Ὄντως σὺ ἀναίσθητε καὶ ἀνόητε· διατί οὐκ ἀνεζήτησας τὸ ψαλτήριον, σὸν τὸ πταῖσμα ἐστί. Δίκαιον οὖν ἐστιν, ἵνα ὁ γέρων ἐπάρῃ τὸ σὸν ψαλτήριον· καὶ ἐπάρας δέδωκεν τῷ γέροντι, καὶ ἀπῆλθεν ἀγαλλιώμενος.

CAPUT V.

Georgium virum nobilem Rossanensem post varias probationes in disciplinam recipit S. Nilus; miranda illius humilitas propriæque voluntatis abdicatio, et sanctus obitus.

32. Alio tempore misit eum Pater Rossanum ad emendas membranas. Profectus ergo rediit, comitem habens quemdam alium senem ex primariis castri, virum nobilem Georgium (29) nomine. Qui interrogatus a Patre, quid rei vellet, respondit : Quadam die cum sederem domi meæ, deque vanitate mundi et peccatis meis cogitarem, subiit mihi et mortis timor et judicii quæstio. Hæc igitur cogitantem brevis sopor oppressit et visus mihi sum intrare per majorem urbis portam, ad quam situm est templum sanctorum Apostolorum. Et cum inde perlatum ad me esset divinæ melodiæ, qualem audivi nunquam, tenue vestigium, accessi statim, ut viderem, quidam essent, qui canerent. Video itaque totum sacrarium formosis eunuchis plenum, ac veluti oblatis angelis et cum illis te ipsum quem nunc video, stantem : in sede autem episcopali juvenem pulcherrimum et splendidissimum, cujus decorem exprimere nemo queat. Cum ergo ingressus essem in templum et admirandas illas species contemplarer et suavissimam audirem modulationem, video duos ad me venire e candidatis, innuente illo, qui sedebat in throno, ac dicere : Veni, Dominus te vocat. Ego autem magno cum timore profectus, coram illo steti et tibi dicentem audivi : Vade et attonde hunc. Tu vero accedens totondisti et monachum me fecisti. Statim igitur experrectus addubitare cœpi et mecum cogitando dicere : Sane visum hoc inane fuit, non a Deo missum. Mihi enim nunquam venit in mentem, ut monachus fierem.

λβ'. Ἄλλοτε πάλιν ἀπέστειλεν αὐτὸν ὁ Πατὴρ εἰς τὸ Ῥυσιάνον ἀγοράσαι μεμβράνας· καὶ δὴ πορευθεὶς ὑπέστρεψεν μετὰ καὶ ἄλλου τινὸς γέροντος τῶν μεγάλων τοῦ κάστρου καὶ εὐγενῶν ἀνθρώπων, Γεωργίου ὀνόματι. Ὃς ἐρωτηθεὶς παρὰ τοῦ ἁγίου Πατρὸς, B τὸ τί ἂν θέλῃ, ἀπεκρίθη· ὅτι, φησὶ, καθημένῳ μοι μιᾷ τῶν ἡμερῶν ἐν τῷ οἴκῳ μου, καὶ διαλογιζομένῳ τὴν τοῦ βίου ματαιότητα, καὶ τὰς ἁμαρτίας μου, ἐπῆλθέ μοι καὶ ὁ φόβος τοῦ θανάτου, καὶ ἡ ἀπολογία τῆς κρίσεως. Ταῦτα γοῦν διαλογιζόμενος, μικρὸν ἀπενύσταξα· καὶ ὁρῶ ἐμαυτὸν εἰσερχόμενον διὰ τῆς μεγάλης πύλης τῆς πόλεως, ἐν ᾗ τῶν ἁγίων Ἀποστόλων καθίδρυται οἰκητήριον. Ἔνθα καὶ ἀκούσας ἐνθέου τινὸς μέλους ἀπήχημα, οἵου οὐδέποτε ἤκουσα, ὥρμησα ἐκεῖ τοῦ ἰδεῖν τίνες οἱ ψάλλοντες. Καὶ λοιπὸν θεωρῶ ἅπαν τὸ βῆμα μεστὸν εὐειδῶν εὐνούχων καὶ λευχειμόνων οἷα ἀγγέλων, καὶ σὺν αὐτοῖς ἱστάμενον σὲ τὸν νῦν μοι ὁρώμενον· ἐν δὲ τῷ τοῦ ἐπισκόπου θρόνῳ καθήμενον πάνυ εὔμορφον, C νεώτερόν τε καὶ ὑπέρλαμπρον, οὗ τὸ κάλλος ἀμήχανον διηγήσασθαι. Ἐν τῷ γοῦν εἰσελθεῖν με ἐν τῷ ναῷ, καὶ θεωρεῖν τὰ πανθαύμαστα κάλλη ἐκεῖνα, καὶ ἀκούειν τὴν εὔηχον μελῳδίαν, ὁρῶ δύο τῶν λευχοφόρων ἐλθόντας πρός με, νεύσαντος τοῦ ἐπὶ θρόνου, καὶ λέγοντάς μοι· Δεῦρο, καλεῖ σε ὁ Δεσπότης. Ἐγὼ δὲ σὺν φόβῳ πολλῷ πορευθεὶς καὶ σταθεὶς ἔμπροσθεν αὐτοῦ, ἤκουσα αὐτὸν λέγοντά σοι· Ἀπελθὼν κούρευσον αὐτόν. Σὺ δὲ προσελθὼν ἐκούρευσας, καὶ ἐποίησάς με μοναχόν. Εὐθέως οὖν ἐξυπνισθεὶς ἠρξάμην διστάζειν τῷ λογισμῷ καὶ λέγειν, ὅτι Ὄντως φάντασμά ἐστι τὸ φανέν μοι, καὶ οὐ θεόπεμπτον· ἐγὼ γὰρ οὐδέποτε ἐνεθυμήθην τοῦ γενέσθαι μοναχός.

33. Constitui tamen hoc ipse mecum, ut si die illo frater aliquis veniret e monasteriis in domum meam, vel cognoscerem, divinæ voluntatis esse, ut monachus fiam : quod si hoc non eveniret somnium, ut non divinitus oblatum, missum facerem. Ad excitandam ergo otiositatem, egressus in vestibulum vidi fratrem Stephanum et cum adventus sui causam ab ipso didicissem, festinanter res meas composui, atque ad tuam sanctitatem veni. Nunc igitur, quod Deo placet tibique sancto Patri, in me facito. His Deo plenus Pater auditis, respondit : Nos, plurimum honorande frater, non

λγ'. Ὅμως ἐστοίχησα ἐν ἐμαυτῷ τοῦτο, ἵνα εἰ D κατὰ τὴν ἡμέραν ἐκείνην ἔλθοι ἀδελφὸς τῶν μοναστηρίων ἐν τῷ οἴκῳ μου, ἀληθῶς βούλημα Θεοῦ εἶναι τὸ μονάσαι με· εἰ δὲ μὴ τοῦτο γένηται, ὡς οὐ θεϊκῷ ὄντι τῷ φανέντι ὀνείρῳ ἀπροσεξῆσαί με. Ἐκ πολλῆς οὖν ἀδολεσχίας ἐξελθὼν εἰς τὰ προαύλια, θεωρῶ ἱστάμενον τὸν ἀδελφὸν Στέφανον· καὶ μαθὼν παρ' αὐτοῦ τὴν αἰτίαν τῆς ἐλεύσεως, σπουδαίως πάντα διευθέτησα, καὶ πρὸς τὴν σὴν ἁγιωσύνην ἐλήλυθα. Νῦν οὖν, ὡς δοκεῖ τῷ Θεῷ καὶ σοὶ τῷ ἁγίῳ Πατρὶ, ἐπ' ἐμὲ ποίησον. Τούτων τοίνυν τῶν λόγων ἀκούσας ὁ θεοφόρος Πατὴρ λέγει πρὸς αὐτόν·

Joannis Clei notæ

(29) De Georgio, qui tantis hic laudibus ornatur, nihil apud Cajetanum vel alios lego.

Ἡμεῖς, ὦ τιμιώτατε ἀδελφὲ, οὐ διὰ τὸν Θεὸν ἢ ἕνεκεν ἀρετῆς καθήμεθα ἐν τῇ ἐρημίᾳ ταύτῃ, ἀλλὰ διὰ τὸ μὴ δύνασθαι ὑπενεγκεῖν τοῦ κοινοβιακοῦ κανόνος τὸ ἄχθος, κεχωρίκαμεν ἑαυτοὺς ἀπὸ τῶν ἀνθρώπων, ὥσπερ τινὲς λεπροὶ καὶ ἀκάθαρτοι. Σὺ οὖν καλῶς ποιεῖς φροντίζων τῆς σωτηρίας τῆς σῆς ψυχῆς. Πορεύου τοίνυν εἰς τὰ κοινόβια, ἔνθα ἀναπαύσῃ ψυχῇ τε καὶ σώματι. Ὁ δὲ, ὥσπερ ἀδάμας ἀπείραστος μένει τῇ τοῦ σιδήρου προσβολῇ, οὕτω διέκειτο πρὸς τοὺς ἐν πειρασίᾳ λόγους τοῦ Πατρός. Τῆς δὲ κυριακῆς ἡμέρας καταλαβούσης, ἐν ᾗ τὰ κοινόβια μικρᾶς τινος παρακλήσεως σωματικῆς μεταλαγχάνουσιν, λαμβάνει αὐτὸν ὁ Πατὴρ εἰς τὸ τοῦ Καστελλάνου λεγόμενον μοναστήριον, ἔνθα τροφῆς δαψιλοῦς ἐμφορηθέντες, καὶ μεταλήψεως οἴνου μετρίως τυχόντες, μετὰ τὸ ἀναστῆναι τῆς τραπέζης λέγει ὁ Πατὴρ B πρὸς τὸν γέροντα· Κύριε Γεώργιε, μεῖνον ὧδε μικρὸν, ἕως τοῦ ἀπελθὼν εἰς ἐπίσκεψιν ἑτέρων ἀδελφῶν ὑποστρέψω. Τοῦτο δὲ εἶπε θέλων αὐτὸν ἐκεῖ τοῦ λοιποῦ καταλεῖψαι. Ὅπερ νοήσας ὁ γέρων, εὐθέως ἀπεκρίθη· Οὐ δίκαιόν ἐστι, τίμιε Πάτερ, ἀλλ' ὅπου ὁ δεσπότης ἀπέλθῃ, ἐκεῖ καὶ ὁ κύων ἐπακολουθήσει. Ἀγασθεὶς οὖν ὁ πατὴρ ἐπὶ τῷ παραδείγματι αὐτοῦ, παρέλαβεν αὐτὸν μεθ' ἑαυτοῦ, καὶ ὑπέστρεψαν ὁμοθυμαδόν.

A propter Deum, aut virtutis ergo sedemus in hac solitudine; sed quia ferre non possumus observationis cœnobiticæ pondus, segregavimus nos ab hominibus, quasi leprosi quidam et immundi. Tu vero bene facis, animæ salutem curans. Perge igitur ad cœnobia, quibus animæ et corporis quiete frueris. Ille adamantis instar, qui ferri ic tu non frangitur, ad Patris verba probantis eum im motus stabat. Die vero Dominico, quo solent cœnobia modica corporis relaxatione uti, duxit eum Pater secum in monasterium, quod Castellani (30) vocatur, in quo opipare excepti et vino modice recreati, postquam de mensa surrexissent, Pater ita senem affatus est: Domine Georgi, exspectato hic parumper, donec profectus ad visendos alios fratres revertar. Hoc vero dixit animo relinquendi illum deinceps in monasterio. Quod senex intelligens, statim respondit: Non æquum est, venerande Pater, sed quocunque iverit dominus, eo sequetur et canis. Admiratus Pater allegoriam, eum sibi assumpsit socium et unanimiter reversi sunt.

λδ'. Λέγει οὖν αὐτῷ ὁ Γεώργιος κατὰ τὴν ὁδόν· Οἴει με, τίμιε Πάτερ, ἀπορεῖν ἐν τῷ οἴκῳ μου τρυφῆς καὶ παντοίας χλιδῆς, καὶ δελεασθῆναί με νομίζεις ὡς βρέφος ὑπὸ δαψιλείας τῆς τροφῆς; Πέπεισο ὅτι οὐ θροεῖς με οὔτε ὑπὸ ἐγκρατείας, οὔτε ὑπὸ ἄλλης, οἵας δήποτε κακουχίας. Ἐγὼ γὰρ πολλὰ πλεύσας, καὶ πολλὰς χώρας γυρεύσας, πολλῶν καλῶν καὶ κακῶν ἐπειράθην. Καὶ δύναται ὁ Θεὸς διὰ τῶν ἁγίων σου εὐχῶν ἐνδυναμῶσαί με τοῦ ὑποστῆναι ὥσπερ C ἐκεῖνα διὰ τὴν δόξαν τοῦ κόσμου, οὕτω καὶ ταῦτα διὰ τὴν αὐτοῦ ἀγάπην. Μὴ οὖν ἄλλο τι ποτὲ ὑπολάβῃς· ὁ γὰρ Θεὸς πρός σέ με ἀπέστειλεν, καὶ ἀδύνατόν ἐστι χωρισθῆναί με ἀπὸ σοῦ. Ταῦτα ἀκούσας ὁ μέγας ἐκύρωσεν εἰς αὐτὸν ἀγάπην, καὶ τοῦ λοιποῦ ἔσχεν αὐτὸν ὡς πατέρα· αὐτὸς δὲ πάλιν κατοχυρώσας ἑαυτὸν τῇ πρὸς τὸν ὅσιον πίστει, καὶ ἐλπίσας δι' αὐτοῦ τυχεῖν τῆς οὐρανῶν βασιλείας, ἠγάπησεν αὐτὸν ὡς αὐτὸν τὸν Θεόν. Τοὺς δὲ λόγους, οὓς ἤκουεν ἐκ τοῦ στόματος αὐτοῦ νουθετοῦντος ἀφ' ἑαυτοῦ, ἢ καὶ ἑρμηνεύοντος τὰς Γραφὰς, οὕτως ὑπεδέχετο, καὶ ἡδύνετο ἐπ' αὐτοῖς, ὡς ἐν διαθέσει γίνεσθαι τοῦ εἰπόντος· Ὡς γλυκέα τῷ λάρυγγί μου τὰ λόγιά σου! ὑπὲρ μέλι τῷ στόματί μου. Διὸ καὶ ὑπέφερε τὴν ἄφατον ἄσκησιν ἐκείνην, μεταβληθεὶς D ἀθρόαν ἀπὸ τῆς ἔξω συνηθείας εἰς ταύτην· εἰς ἣν πολλοὶ δοκιμάσαντες εἰσελθεῖν καὶ καρτερῆσαι, ταχέως ἀπεπήδησαν, καὶ ἀπέδρασαν.

34. Dum esset in itinere, ait senex ad Patrem: Putas, venerande Pater, domi meæ deesse mihi copiam deliciarum et voluptatum, ac veluti puerum, abundantia ciborum me captum existimas? Certo scias, me non abstinentiam, non quamvis aliam austeritatem formidaturum. Ego enim multa navigatione usus, multisque regionibus peragratis, multa bona et mala expertus sum, et potest Deus per sanctas tuas preces ita me corroborare, ut sicut illa ob mundi gloriam, ita hæc perferam ob Dei amorem. Nihil ergo aliud cogita; me enim Deus ad te misit, et fieri non potest, ut a te separer. Hæc magnus Pater cum audisset, germana eum charitate amplexus est et deinceps habuit loco patris: et ipse vicissim communiens se concepta in Patrem fiducia, speransque, se per eum cœlestis regni compotem fore, amavit eum quasi ipsum Deum. Verba porro, quæ audiebat ex ore ejus, sive suas ille institutiones traderet, sive Scripturas explanaret, ita suscipiebat et jucundabatur in illis, ut sentiret affectum dicentis: « Quam dulcia faucibus meis eloquia tua, super mel ori meo [54]. » Idcirco asperam illam supra modum perferebat vitæ rationem, mutatus repente ex assuetudine domestica in hanc, quam experti complures cum animo persistendi in proposito, cito resilierunt et aufugerunt.

λε'. Τὸ δὲ θαυμαστὸν, ὅτι μηδέποτε γράμματα μαθὼν οὕτως ἔψαλλε τὴν ὑμνῳδίαν ἔν τε ψαλμοῖς

35. Et quod mirum erat, cum nunquam didicisset litteras, ita psallebat et cantabat psalmos et

[54] Psal. CXVIII, 103.

Joannis Clei notæ.

(30) Castellum hactenus pro nomine communi habui et inobservatum propterea præterivi; hic proprium est. Erat forte situm intra muros civitatis vel castri cujusdam, unde nomen derivatum est, cum reliqua monasteria solerent ab urbibus sejuncta esse, nisi potius de Basilicatæ ulterioris urbe Castellanetensi sermo est.

hymnos, ut mirarentur et obstupescerent omnes, qui audiebant, et ipse sanctus Pater oblectaretur suavi ejus melodia, spiritus compunctionem ingenerante. Et primo quidem tempore si quando illi parum vacasset, narrabat ut sui moris antiqui erat, cuivis, quæ vidisset et audisset in sæculo. Interrumpente autem Patre sermonem, ac dicente, Vah! qualis tu, domne, scriptor, Lucas, an Matthæus evasisti? statim ille os suum percutiens surgebat, secedensque tam diu sibi genas cædebat, sese objurgans probrisque onerans, quoad satis lacrymarum excuteret. Contigit etiam tale quidpiam in oppido, quod Bisinianum (31) appellatur. Juvenis quidam valde procax obvium forte habuit Hebræum a negotiatione redeuntem, et captus aviditate mercium, gladio concisum jugulavit, tollensque asinam cum sarcina fugam arripuit. Captus ergo est socer ejus a loci moderatoribus et Judæis traditus ad crucifigendum ob jugulatum Hebræum. Ubi id rescivit sapientissimus Nilus a propinquis damnati, scribit ad iniquos judices in hunc modum: Oportebat quidem vos legis conscios juxta legem quoque ferre sententias, quæ plectendum jubet Christianum unum pro septem Judæis. Aut ergo sex alios tradant Hebræi de suis occidendos pro eo, qui crucifigendus est, aut si vobis omnino constitutum est pervertere optimas leges, detur Judæis ad crucifigendum ille, quem ad vos mitto cum litteris, vir nobilis ex primariis Rossani, et liberetur miser ille, ut simul ipsi et uxori et liberis misericordia impendatur. Vocavit ergo beatus Pater abbatem Georgium et nihil aperiens eorum, quæ scripserat, epistolam dat et Bisinianum mittit.

A καὶ κανόσιν, ὥστε θαυμάζειν καὶ ἐκπλήττεσθαι πάντας τοὺς ἀκούοντας αὐτοῦ, καὶ αὐτὸν τὸν ὅσιον Πατέρα ἀναπαύεσθαι ἐπὶ τῇ εὐρύθμῳ καὶ εὐκατανύκτῳ ψαλμῳδίᾳ αὐτοῦ. Παρὰ τὰς ἀρχὰς μὲν οὖν ὡς ἀπὸ συνηθείας, ἡνίκα μικρὸν ηὐκαίρει, ἐξηγεῖτο πρὸς τὸν τυχόντα, ἃ εἶδε καὶ ἤκουσεν ἐν τῷ κόσμῳ. Εἶτα ὡς παρὰ τοῦ Πατρὸς ἐνεκόπτετο, λέγοντος πρὸς αὐτόν· Οὐὰ κῦρι, ποῖος συγγραφεὺς, ὁ Λουκᾶς ἐγένου, ἢ ὁ Ματθαῖος; εὐθέως κρούων εἰς τὸ στόμα αὐτοῦ ἀνίστατο, καὶ ἀπερχόμενος κατὰ μόνας, τοσοῦτον ἑαυτοῦ τὰς παρειὰς ἐμάστιζεν, ὑβρίζων καὶ ἐπιτιμῶν ἑαυτὸν, ἕως οὗ ἀρκούντως ἐδάκρυε. Γέγονε δὲ καὶ τοιοῦτόν τι ἐν τῷ κάστρῳ τῷ καλουμένῳ Βυσινιάνῳ. Νεώτερός τις τῶν σφόδρα ἀκαταστάτων ὑπήντησεν Ἑβραίῳ ὑποστρέφοντι ἀπὸ πραγ- B ματείας, καὶ δελεασθεὶς ἐπὶ τοῖς ὑπ' αὐτοῦ ἀποφερομένοις, μαχαίρᾳ τοῦτον συγκατακόψας ἀπέκτεινε, καὶ ἄρας τὴν ὄνον αὐτοῦ σὺν τῷ γόμῳ, φυγῇ ἐχρήσατο. Κρατηθεὶς οὖν ὁ τούτου κηδεστὴς ὑπὸ τῶν τότε πραττόντων παραδίδοται τοῖς Ἰουδαίοις τοῦ σταυρωθῆναι ἀντὶ τοῦ σφαγέντος Ἑβραίου. Καὶ τοῦτο μαθὼν ὁ σοφώτατος Νεῖλος παρὰ τῶν ἰδίων τοῦ κατακεκριμένου, γράφει πρὸς τοὺς ἀδίκους κριτὰς ταῦτα. Ἔδει μὲν ὑμᾶς τὸν νόμον ἐπισταμένους κατὰ τὸ νόμον ἀποφαίνεσθαι καὶ τὰς κρίσεις τὸν κελεύοντα ἀπόλλυσθαι ἕνα Χριστιανὸν ὑπὲρ ἑπτὰ Ἑβραίων. Ἢ τοίνυν δότωσαν ἐξ αὐτῶν οἱ Ἑβραῖοι ἑτέρους τοῦ ἀποκτανθῆναι ὑπὲρ τοῦ μέλλοντος σταυρωθῆναι· ἢ εἴγε οὕτως ἔδοξεν ὑμῖν παρακρίνειν τὰ καλῶς νενομοθετημένα, ὅνπερ αὐτόθι μετὰ τῶν γραμμάτων ἀποστέλλω, C εὐγενὴς δέ ἐστι τῶν πρώτων τοῦ Ῥυσιάνου, δοθήτω τοῖς Ἰουδαίοις τοῦ σταυρωθῆναι, καὶ ὁ πτωχὸς ἐλευθερωθήτω, ἵνα σὺν αὐτῷ καὶ γυνὴ καὶ τέκνα ἐλεηθῶσιν. Καλέσας οὖν τὸν ἀββᾶν Γεώργιον ὁσίως, καὶ μηδὲν αὐτῷ εἰρηκὼς ὧνπερ ἔγραψε, δίδωσιν αὐτῷ τὴν ἐπιστολὴν, καὶ ἀποστέλλει εἰς τὸ Βυσινιάνον.

36. Acceptis lectisque litteris, ad senem judices: O monache, inquiunt, scripsit Pater, ut Judæis te tradamus ad crucifigendum. Placetne tibi? Et ille: Paratus sum ad implendum, quidquid scripsit dominus meus, et si forte non est, qui crucem conficiat, ego satis peritus sum ejus fabricandæ. Illi promptum senis animum reveriti ac mittentis generositatem, et miserum illum absolverunt, et senem summo cum honore dimiserunt. Impiis porro Sarracenis loca illa invadentibus statis vicibus, sancti Patres in spelunca considere non poterant, illac enim iter patebat exercitui. Visum ergo est magno Patri locum deserere. Quare profectus in adjacentes patriæ sedes, mansit in sui juris loco, in quo posita erat sancti Adriani (32) ædicula, ra-

λς'. Δεξάμενοι δὲ οἱ κριταὶ, καὶ ἀναγνόντες τὰ γεγραμμένα, λέγουσι πρὸς τὸν γέροντα· Ὧδε καλόγηρε, ὁ Πατὴρ ἔγραψεν, ἵνα σὲ δῶμεν τοῖς Ἰουδαίοις τοῦ σταυρωθῆναι· ἀρέσκει σοι; Λέγει αὐτοῖς ἐκεῖνος· Ἕτοιμός εἰμι εἰς πᾶν ὃ ἔγραψεν ὁ κύριός μου πληρῶσαι. Εἰ δὲ καὶ τὸν σταυρὸν οὐκ ἔστι τις ὁ κατασκευάζων, ἐγὼ οἶδα καλῶς αὐτὸν πελεκῆσαι. Οἱ δὲ αἰδεσθέντες τὴν τοῦ γέροντος προθυμίαν, καὶ τοῦ ἀποστείλαντος τὴν μεγαλοφυΐαν, καὶ τὸν πτωχὸν D ἠλευθέρωσαν, καὶ τὸν γέροντα μετὰ τιμῆς μεγίστης ἀπέλυσαν. Ἔτι δὲ καὶ ἔτι κατὰ καιρὸν ἐπερχομένων τῶν ἀθέων Σαρρακηνῶν τοῖς τόποις ἐκείνοις, καὶ μὴ δυναμένων καθίσαι ἐν τῷ σπηλαίῳ τῶν ὁσίων Πατέρων, ἐκεῖθεν γὰρ ἦν ἡ δίοδος τοῦ φοσσάτου, ἔδοξε τῷ μεγάλῳ καταλιπεῖν τὰ ἐκεῖσε· καὶ καταλαβὼν τὰ

Joannis Clei notæ.

(31) Bisinianum, quod alii *Besidias*, Itali *Bisignano* appellant, civitas Calabriæ parva est; episcopalis tamen sub metropoli Rossanensi, unde 15 circiter milliari Italico tantumque fere ab ora maris Tyrrheni distat.

(32) Agresta sæpe laudatus in Vita S. Basilii pag. 361 scribit, prope prærupta loca, quæ S. Demetrii vocantur, abbatiam esse a S. Adriano nominatam, reliquiisque, privilegiis et redditibus divitem Mappæ geographicæ quinto milliari Bisiniano in Septentrionem, decimo vero versus occidentem Rossano distantem pagum exhibent S. Demetrii titulo insignitum, de quo verisimiliter loquitur Agresta.

περίχωρα τῆς πατρίδος, ἔμεινεν ἐν τόπῳ οἰκείῳ, ἐν A ᾧ μικρὸν εὐκτήριον ἵδρυτο τοῦ ἁγίου Ἀδριανοῦ νομίσας μηδέποτε ἐκεῖ εἰσελεύσεσθαι ἔθνος διὰ τὸ δύσβατον καὶ παρίδιον εἶναι τὸν τόπον. Τούτου δὲ γενομένου, ἤρξαντό τινες τῶν πτωχῶν τῷ πνεύματι, οὓς καὶ εἰς τὸ οἰκεῖον δεῖπνον ἐκάλει ὁ Κύριος, προσέρχεσθαι τῷ Πατρὶ, καὶ τὴν συνοίκησιν δέεσθαι. Ὁ δὲ σπλαγχνιζόμενος ἐπ' αὐτοῖς, ἐδέχετο τούτους, καὶ ψυχῶν καὶ σωμάτων αὐτῶν τὴν σωτηρίαν ἐπραγματεύετο. Κατὰ μικρὸν δὲ προϊόντος τοῦ χρόνου συνήχθησαν μέχρι τῶν δώδεκα, καὶ πλείους, καὶ μοναστήριον, Θεοῦ συνεργοῦντος, ὁ τόπος ἐγένετο· πλείστων μὲν ἀποδιδρασκόντων τὸ δραστικὸν τοῦ κανόνος, καὶ τὸ σκληρὸν τῆς διαίτης, ὅσοι τὴν πλατεῖαν ὁδὸν τῆς στενῆς προετίμων· τῶν δέ γε φιλοθέων B ἐγκαρτερούντων, καὶ πάντα ὑποφερόντων διὰ τὴν τῶν οὐρανῶν βασιλείαν. Ἦσαν οὖν δύο ἀδελφοὶ ὁμαίμονες πλησίον ἐκεῖ καθήμενοι, οἵτινες ὑπὸ τοῦ πονηροῦ πειραζόμενοι, καὶ τῷ φθόνῳ βαλλόμενοι, ἤρξαντο καταλαλεῖν τοῦ δικαίου, καὶ ἐν παντὶ αὐτὸν διασύρειν, πλάνον εἶναί τε λέγοντες καὶ μάγον, ὑποκριτήν τε καὶ ψεύστην, καὶ εἴ τι ἄλλο ἔτικτεν ἡ κακία.

tus, eo nunquam pervasuros infideles propter difficultatem ac distantiam loci. Quod ubi factum, cœperunt quidem spiritu pauperes ex eorum numero, quos Dominus ad cœnam vocabat, convenire ad Patrem et rogare, ut reciperentur in contubernium. Ille vero misericordia permotus suscipiebat et saluti corporum animarumque consulebat. Et factum est decursu temporis, ut fratres jam essent ad duodecim, vel etiam plures, et locus, Deo juvante, evaserit monasterium. Enimvero fugiebant plurimi operosam regulam et spinosam vitæ rationem, quotquot spatiosam viam præferebant angustæ, tolerantibus eam Dei amantibus viris et perferentibus omnia propter regnum cœlorum. Erant porro duo quidam germani fratres vicinum incolentes locum, qui tum spiritus maligni stimulis agitati, tum invidiæ facibus, cœperunt obloqui sancto viro et quavis occasione detrahere, seductorem vocantes et magnum hypocritam et mendacem et quidquid aliud suggerebat improbitas.

λζ'. Ταῦτα δὲ ὁ μακάριος ἀκούσας, ἠγωνίζετο παντοιοτρόπως τὸν φθόνον αὐτῶν κατασβέσαι, καὶ ἀποθεραπεῦσαι αὐτῶν τὰς καρδίας, ὃ καὶ πεποίηκε μετ' ὀλίγον. Ἐκείνων γὰρ διαβαλλόντων καὶ σφόδρα κακολογούντων, οὗτος τὸ ἐναντίον οὐκ ἐπαύετο εὐφημῶν, καὶ ἐπαίνους πολλοὺς περὶ αὐτῶν ἀναγγέλ- C λων εἰς πάντας ὡς ἐπὶ ἁγίων. Ἡνίκα δὲ πάλιν ἐκεῖνοι μικρᾶς τινος ἀφορμῆς ἐπελαμβάνοντο, ἢ κτήνους διαβάντος τὸ κλεῖσμα, ἢ φρυγάνου παραῤῥυέντος ὑπὸ ἀνέμου, ἐξερχόμενοι ἄντικρυς τοῦ δικαίου μυρίας λοιδορίας ἐλάλουν, ἀναισχύντως μαχόμενοι καὶ ὑβρίζοντες. Ὁ δὲ Πατὴρ παραγγείλας τοῖς ἀδελφοῖς, μηδένα μηδὲν αὐτοῖς ἀνταποκριθῆναι, αἴρων ἐν τῷ στόματι αὐτοῦ τὸν Δαβὶδ ὑπεχώρει. Κἀκεῖνοι αὐτὸν θεωροῦντες, κραυγάζοντες ἔλεγον· Βλέπεις τὸν ὑποκριτήν; Ἑαυτὸν ποιεῖ ἅγιον, καὶ ἡμᾶς δαίμονας. Οὐ καλῶς ἐλέγομεν, ὅτι ὁ διάβολός σε ἐνταῦθα ἤγαγεν, ἵνα καθ' ἡμέραν μαχώμεθα; Ὁ δὲ ἀκούων οὐκ ἀπεκρίνετο· ἀλλὰ τῆς ἑσπέρας καταλαβούσης, εἴτε τῇ ἐπαύριον ἡμέρᾳ, ἡνίκα ἐθεώ- D ρει ὅτι εἰσῆλθον τοῦ γεύσασθαι, ἀπερχόμενος πρὸς αὐτοὺς ἐποίει αὐτοῖς μετάνοιαν αἰτούμενος τὴν συγχώρησιν. Εἶτα συνεσθιόμενος αὐτοῖς καὶ συναγαλλόμενος, τῇ καλῇ συνέσει αὐτοῦ ἐθεράπευε τὰς καρδίας αὐτῶν, καὶ ὑπέστρεφε μετὰ χαρᾶς εἰς τὸ κελλίον αὐτοῦ. Μετὰ δὲ χρόνον ἱκανὸν τελευτῶν ὁ μειζότερος ἀδελφὸς, ἐν ταῖς χερσὶ τοῦ ἁγίου Πατρὸς κατέλιπεν εἴτι ἂν ἐκέκτητο καὶ τὸν ἀδελφὸν αὐτοῦ, καὶ αὐτὸς αὐτὰ ᾠκονόμησε κατὰ τὸ βούλημα τοῦ Θεοῦ. Μιᾷ δὲ τῶν ἡμερῶν ἐλήλυθεν ὁ υἱὸς τοῦ ἀββᾶ Γεωργίου ἐν τῷ μοναστηρίῳ, φέρων μεθ' ἑαυτοῦ βόας τρεῖς εὐειδεῖς πάνυ μάλα καὶ μεγάλας. Καλέσας δὲ ὁ μέγας τὸν γέροντα λέγει αὐτῷ· Τί ἤνεγκας ὧδε τοὺς βόας τούτους; Ὁ δὲ δήσας τὰς χεῖρας ὡς ἐπὶ ἀρχόντων, ἀπεκρίνατο μετὰ φόβου· Τιμιώ-

37. Hæc beatus vir cum audisset, conabatur omni studio livorem exstinguere et cordibus eorum mederi : quod etiam non multo post assecutus est. Cum enim illi calumniis impeterent et maledictis vehementer lacerarent, ipse contra laudibus cumulare et commendare multum apud omnes, ut sanctos viros. Cum vero illi rursus arrepta occasione modica, vel jumento transiliente fines claustri, vel stipulam vento inferente, contra Sanctum egrederentur sexcenta effundentes convicia et impudenter contumeliis pugnarent, tunc Pater præcipiebat fratribus, ne quisquam illis quidpiam responderet ; et Davidem in ore habens abibat. At illi videntes magno clamore dicere : Vides hypocritam. Seipsum sanctum et nos æstimat dæmones. Nonne bene dicebamus, a diabolo te huc adductum, ut pugnam quotidie conferamus. Ille vero audiens nil respondebat, sed vesperi, aut etiam postridie, postquam eos ad prandium vidisset ingressos, accedebat, procumbensque petebat veniam. Tum vero convescens, communique lætitia perfruens, egregia sua prudentia corda eorum deliniebat et cum gaudio suam in cellam revertebatur. Post aliquantum temporis natu major frater moriens, omnia quæ possidebat, sancto Patri legavit et fratrem commendatum reliquit, et ipse secundum Dei voluntatem disposuit omnia. Quadam porro die venit in monasterium filius abbatis Georgii tres secum afferens vaccas valde pulchras et magnas. Accersivit ergo magnus Pater senem et ait : Cur hasce vaccas huc attulisti ? Ille vero colligans sibi manus, ut coram principibus fieri solet, cum timore respondit : Plurimum venerande Pater, quoniam fratres laborant ad comparandum panem quotidianum, commodum erit, si per te

licebit, eas habere ad labores n odice sublevandos.

A τατε Πάτερ, ἐπειδὴ κοπιῶσιν οἱ ἀδελφοὶ, ἵνα ἐργάσωνται τὸν ἐπιούσιον ἄρτον, καλόν ἐστιν, εἰ κελεύεις, ἵνα ἔχωσι ταῦτα βραχύ τι παραμύθιον.

38. Et magnus Pater : Non his, inquit, indigent fratres, imo conducit eis, ut laborent. Vade igitur, macta et dilargire pauperibus. Statim ut senex audivit, nulla interposita mora, sublatis manicis brachia nudavit, et arrepto gladio, ad cædendas ibat vaccas, et implesset præceptum, nisi Pater velocius acclamando manum detinuisset. Cognita ergo Pater in ejus animo Abrahamica virtute : Ne occidas, inquit, quia parum utilitatis erit : sed duas quidem demus egentioribus et numerosioribus monasteriis, tertiam vero cum vicinis jungentes necessitatem nostram sublevemus ; nam quod supra indigentiam est, ad avaritiam pertinet. Cum ergo factum esset, ut Pater jusserat, magnam frumenti copiam anno illo collegerunt, et omnes Deo gloriam dabant. Cum aliquando tres fratres in molendinum issent cum tribus jumentis onustis, redirentque postero e mola, jamque prope monasterium essent, viso accenso in via rogo, dixerunt : In monasterio nunc jejunatur, conficiamus hic panem et comedamus, ne si jejuni illuc pervenerimus, et nos cum illis jejunemus. Feceruntque uti deliberaverant. Cognovit hoc spiritu Pater et præcepit cellæ præfecto, ut mensam apponeret, quo fratribus, inquit, venientibus, pane vescamur. E vestigio venerunt illi, iterumque cum Patre et fratribus cibum sumpserunt. Ergo e mensa surgentes vocat seorsum Pater et ait : Quare præbuistis aurem diabolo consilium danti, ut per viam conficeretis panem et vesceremini? Numquid a monasterio longe eratis, aut servi mei estis, ut, quia me timetis, clam comedatis ? Vos fratres mei estis et panis vester est labor, nec est, qui præter voluntatem vos adigat. Hoc igitur scientes, nihil unquam committatis, per quod Regula frangatur. Quod illi audientes prostraverunt se, promiseruntque, in posterum vitam se emendaturos.

λη'. Λέγει οὖν πρὸς αὐτὸν ὁ Πατήρ· Οὐ χρείαν ἔχουσι τούτων οἱ ἀδελφοί· μᾶλλον δὲ συμφέρει αὐτοῖς, ἵνα κοπιῶσι. Ἀλλ' ἀπελθὼν σφάξον, καὶ διάδος αὐτοὺς τοῖς πτωχοῖς. Εὐθέως δὲ ὁ γέρων ἀκούσας, καὶ μηδὲ πρὸς ὥραν μελλήσας, ἀνεκομβώσατο τὰς χεῖρας, καὶ τῆς μαχαίρας δραξάμενος ὥρμησε τοῦ τελέσαι τὸ κελευόμενον. Καὶ ἐπλήρωσεν ἂν εὐθέως, εἰ μὴ ταχέως φωνήσας ὁ ὅσιος τὴν χεῖρα ἐκώλυσεν. Τότε γνοὺς ὁ Πατὴρ τὸ Ἀβραμιαῖον τῆς ψυχῆς αὐτοῦ· Μὴ φονεύσῃς αὐτά, ἔφη, ἐπειδὴ ὀλίγον ὄφελος γίνεται· ἀλλὰ τὰ μὲν δύο δώσομεν ἐπὶ τὰ ἐνδεῆ μοναστήρια καὶ πληθυντικώτερα, τὸ δὲ B ἕτερον μίξαντες μετὰ τῶν γειτόνων ἡμῶν, τὴν χρείαν ἡμῶν ἐργασώμεθα· ὅθεν πᾶν τὸ ὑπὲρ τὴν χρείαν πλεονεξία ἐστί. Ποιήσαντες οὖν ὡς ὁ Πατὴρ διετάξατο, ἐποίησαν τὸν ἐνιαυτὸν ἐκεῖνον σῖτον πολὺν, καὶ πάντες ἐδόξαζον τὸν Θεόν. Ποτὲ δὲ τριῶν ἀδελφῶν ἐκ τοῦ μοναστηρίου ἐν τῷ μύλωνι ἀπελθόντων μετὰ τριῶν ζώων πεφορτωμένων, μετὰ τὸ ἀλέσαι τῇ ἐπαύριον ὑποστρεφόντων, καὶ ἤδη τῇ μονῇ ἐγγιζόντων, ὁρῶσιν ἐν τῇ ὁδῷ πυρὰν καιομένην καὶ λέγουσιν· Ἄρτι ἐν τῷ μοναστηρίῳ νηστεύουσιν, ποιήσωμεν ὧδε ἄρτον καὶ φάγωμεν, μήποτε νήστεις ἀπελθόντες καὶ ἡμεῖς μετ' αὐτῶν νηστεύσωμεν. Καὶ οὕτως ἐποίησαν, καθὼς ἐβουλεύσαντο. Γνοὺς δὲ ὁ Πατὴρ τῷ Πνεύματι τὰ περὶ αὐτῶν, ἐκέλευσεν C ἑτοιμάσαι τῷ κελλαρίτῃ, ἵνα, φησὶ, τῶν ἀδελφῶν φθασάντων ἀπὸ τοῦ μύλου γευσώμεθα ἄρτου. Εὐθέως οὖν ἐκείνων ἐλθόντων, καὶ πάλιν μετὰ τοῦ Πατρὸς καὶ τῶν ἀδελφῶν γευσαμένων, μετὰ τὸ τῆς τραπέζης ἐξαναστῆναι, καλεῖ αὐτοὺς ὁ Πατὴρ κατὰ μόνας, καὶ λέγει αὐτοῖς· Διατί ὑπηκούσατε τῷ διαβόλῳ συμβουλεύσαντι ὑμῖν ποιῆσαι κατὰ τὴν ὁδὸν ἄρτους καὶ φαγεῖν; Μὴ μακρὰν τῆς μονῆς ἐτυγχάνετε; ἢ δοῦλοι μου ὑπάρχετε, ἵνα διὰ τὸν ἐμὸν φόβον λάθρα ἐσθίητε; Ὑμεῖς ἀδελφοί μου ἐστὲ, καὶ ὁ ἄρτος ὑμέτερος κόπος ἐστὶν, καὶ οὐδείς ἐστιν ὁ βιάζων ὑμᾶς τὴν προαίρεσιν ὑμῶν. Τοῦτο τοίνυν γινώσκοντες μηδέποτέ τι παρὰ κανόνα ποιήσητε. Οἱ δὲ ἀκούσαντες ἔβαλον μετάνοιαν, καὶ ἐπηγγείλαντο τοῦ λοιποῦ διορθώσασθαι.

39. Alio tempore cum Pater abesset, virgo quædam venit in monasterium, ut eum alloqueretur : nec sciebat, malle illum aspidis commercium, quam mulieris colloquium. Et cum fratres omnes quiete in cellis morarentur et neminem illa vidisset in ecclesia, ingressa est et oravit. Ut ergo fratres egressam viderunt, conquesti de illa sunt, quod præter consuetudinem fecisset. Et illa, ubi rescivit Patrem abesse, confestim abiit. Reversus magnus Pater post dies quatuor, cœpit fratres, qui ad consalutandum convenerant, increpare ac dicere : Tales vos estis monachi, quos una mulier adveniens eluserit et vestram ecclesiam fœtore oppleverit ; profecto digni estis, qui gravi pœna multemini. Illi vero stupentes miraculum, procubuerunt et veniam petierunt. At vero beatus revera Georgius, egregiis juxta Dei legem editis operibus, et proba-

λθ'. Ἄλλοτε πάλιν τοῦ μεγάλου Πατρὸς ἐν τῇ μονῇ μὴ ὑπάρχοντος, ἐλήλυθέ τις παρθένος συντυχεῖν D αὐτῷ βουλομένη, μὴ εἰδυῖα ὅτι προαιρεῖται μᾶλλον ἀσπίδι, ἢ γυναικὶ ὁμιλῆσαι. Τῶν δὲ ἀδελφῶν εἰς τὰ κελλία ἡσυχαζόντων, ἰδοῦσα αὐτὴ τὴν ἐκκλησίαν μεμονωμένην, εἰσῆλθε καὶ ηὔξατο. Ἰδόντες δὲ αὐτὴν οἱ ἀδελφοὶ ἐξεληλυθυῖαν, ἐγόγγυσαν κατ' αὐτῆς ὡς παρὰ συνήθειαν ποιησάσης. Ἡ δὲ μαθοῦσα ὅτι ὁ Πατὴρ οὐκ ἔστιν ἐκεῖσε, ἀπῆλθεν εὐθέως. Καταλαβὼν οὖν ὁ μέγας μετὰ τετάρτην ἡμέραν, καὶ τῶν ἀδελφῶν εἰς προσκύνησιν αὐτοῦ συνελθόντων, ἤρξατο αὐτοῖς ἐπιμέμφεσθαι, καὶ λέγειν· Τοιοῦτοι μοναχοί ἐστε ὑμεῖς, ὅτι μία γυνὴ ἐλθοῦσα κατηπάτησεν ὑμᾶς, καὶ συνώζησε τὴν ἐκκλησίαν ὑμῶν. Ὄντως μεγάλου ἐπιτιμίου ἐστὲ ἄξιοι. Οἱ δὲ καταπλαγέντες ἐπὶ τῷ θαύματι, ἔβαλον μετάνοιαν, καὶ συγχώρησιν ἐξῃτήσαντο. Ὁ τοίνυν μακάριος ἀληθῶς

Γεώργιος μεγάλως κατὰ Θεὸν πολιτευσάμενος, καὶ A εὐαρεστήσας αὐτῷ ἔν τε ἐγκρατείᾳ καὶ κακουχίᾳ καὶ ὑπακοῇ ἀδιακρίτῳ, καὶ ταπεινώσει μεγίστῃ, καὶ τῇ κοπῇ τοῦ οἰκείου θελήματος, ὅπερ μαρτύριόν ἐστί τε καὶ λέγεται, πρὸς Κύριον ἀπεδήμησεν, ἀπολη ψόμενος τὰ δι' ἃ πάντα ὑπέμεινεν. Ἐπὶ τούτῳ μεγάλως τὸν Θεὸν ηὐχαρίστησε πληροφορηθεὶς, ὅτι ἀληθῶς δόκιμον γεώργημα καὶ ἀνάφαιρεμα εὐπρόσδεκτον καρπὸν αὐτοῦ τῷ Χριστῷ προσηγάγετο.

tus illi propter abstinentiam et asperum vitæ institutum, necnon obedientiam nihil dijudicantem et summam humilitatem et suæ voluntatis abnegationem, quod est et vocatur martyrium, migravit ad Dominum, præmia recepturus, propter quæ sustinuit omnia. Super hoc magnus Pater egit Deo gratias, pro certo habens, se primitias suas obtulisse Christo, egregium suæ agricolationis fructum et oblationem acceptissimam.

CAPUT VI.

S. Nilus gloriæ suique contemptor Caniscam, suum olim magistrum, ad despectum divitiarum hortatur; fratres oratione contra dæmonis insidias munit cæcamque illorum obedientiam experitur; avari præpositi bona sibi testamento legata pauperibus elargitur; parthenonem restaurat; populi turbam fugit.

μ'. Αὐτὸς δὲ ἀνεξάλειπτα ἔχων ἐν τῇ ψυχῇ τὰ τοῦ B ἁγίου Εὐαγγελίου ἐντάλματα, καὶ τὸ, « Ὑμεῖς δὲ μὴ κληθῆτε ῥαββὶ, » μηδὲ κληθῆτε καθηγηταί· οὐδέποτε κατεδέξατο ἀκοῦσαι οἷον δήποτε ὄνομα δόξης ὑπόληψιν ἔχον· ἀλλ' ἀεὶ τὸ φρόνημα πάντων κατώτερον ἔχων, ὡς ἕνα τῶν ἐσχάτων ἀδελφῶν ἑαυτὸν ἐλογίζετο. Διὸ καὶ τῶν τέκνων τῆς ἐρήμου πληθυνομένων, καὶ καθ' ἡμέραν ὑπ' αὐτοῦ πνευματικῶς γενωμένων, καὶ εὐαγγελικῶς ποιμαινομένων, ἑτέρῳ τὸ τῆς ἡγουμενίας ὄνομα πάσας τὰς ἡμέρας τῆς ζωῆς αὐτοῦ ἐνεχείριζεν· ὧν εἷς ὑπῆρξε καὶ πρῶτος ὁ παμμακάριστος καὶ τρισόσιος Πρόκλος, ἀνὴρ τῆς ἐγκυκλίου παιδεύσεως σφόδρα πεπειραμένος, βιβλίων τε τῶν ἔξωθεν καὶ τῶν ἡμετέρων ἐνδιαθέτων τε καὶ τῶν ὕστερον ἐκτεθέντων κιβώτιον τὴν οἰκείαν καρδίαν ἀποτελέσας. Ὅστις ἐλέγετο, πρὸ τοῦ μονάσαι C ἔτι νέος ὢν, ἐν τῷ κάστρῳ τυγχάνων, τοιαύτην ἐσχηκέναι τὴν ἐργασίαν· καθ' ἑκάστην νηστεύων ἕως ἑσπέρας, καὶ τῇ ἀναγνώσει σχολάζων, ἀπεχόμενός τε τῶν ἐκκαιόντων καὶ ἡδυνόντων βρωμάτων τε καὶ πομάτων, περιήρχετο ἀφ' ἑσπέρας ἕως ὄρθρου πάσας τὰς ἐκκλησίας τοῦ κάστρου πληρῶν τὸ Ψαλτήριον, καὶ καθ' ἑκάστην θύραν αὐτῶν ποιῶν μετανοίας, ὅσας ἑαυτῷ ἐκεῖνος τυπώσας ἐγίνωσκεν. Οὐδεὶς γὰρ τὴν ἐν κρυπτῷ ἐργασίαν αὐτοῦ ἠπίστατο. Οὗτος τοίνυν εἰσελθὼν εἰς τὸ μοναδικὸν στάδιον, καὶ ὑπὸ τοῦ ὁσίου Πατρὸς ἡμῶν Νείλου τῆς ἐναρέτου πολιτείας τὴν σφραγῖδα ἐνσημανθεὶς, τοσαύτῃ ἐγκρατείᾳ τε καὶ ἀσκήσει ἑαυτὸν καθυπέβαλεν, ὥστε νεκρῶσαι αὐτοῦ τὰ μέλη τὰ ἐπὶ τῆς γῆς, καὶ ἀσθενείαις πικραῖς προσπαλαῖσαι μέχρι καὶ αὐτῆς D τῆς ἐσχάτης ἀναπνοῆς. Ἀλλὰ τὰ μὲν ἐκείνου ἱκανὰ ὄντα ἰδίαν συγγραφὴν ὠφελείας μεστὴν ἐκτελέσαι, τῷ τὰ πάντα ἐπισταμένῳ καὶ πᾶσιν ἀποδιδοῦντι κατὰ τὸν ἴδιον κόπον Θεῷ ἀναθήσωμεν· ἡμεῖς δὲ ἐπὶ τὴν τοῦ μεγάλου Πατρὸς διήγησιν ἀνακάμψωμεν.

μα'. Ἐν τῷ καιρῷ ἐκείνῳ σεισμοῦ μεγάλου καταλαβόντος τὸ Ῥουσιάνον μετὰ πολλῶν νυχθημέρων ὀμβροχλυσίαν, καὶ τοῦ ἀνωτέρου μέρους ἐπαναστάν-

40. Ipse vero indelebilia gerens animo sancti Evangelii præcepta, et illud: « Vos autem nolite vocari Rabbi [37]. » nec vocemini magistri: nunquam passus est vocari quovis nomine, quod opinionem gloriæ præ se ferret, sed infra omnes humillime de se sentiens, unum se de minimis fratribus habebat. Quapropter, crescente numero filiorum eremi, et nascentibus quotidie spiritaliter ex ipso, qui evangelica viverent regula, titulum hegumeni toto vitæ suæ tempore alteri tribuebat, quorum unus et primus exstitit beatissimus et sanctissimus Proclus (33), vir humanioribus litteris apprime eruditus, et qui suum cor fecerat sacrorum et profanorum librorum arcam et tam eorum, quæ nunquam divulgata, quam quæ postea in lucem edita sunt. Narrabant autem illum, antequam monachus esset: in eo se juvenem exercuisse, ut quotidie ad vesperam usque jejunaret, et in lectione totus esset et abstineret cibo et potu, qui ardoris voluptatisque fomes esset; at vespera ad matutinum tempus cunctas peragraret civitatis ecclesias totum recitando Psalterium et ad januam cujusque ecclesiæ tot profundis incurvationibus se inflecteret, quot ipse sibi præstituisse sciebat; nam occulta ejus opera nulli patebant. Hic monasticum ingressus stadium, sigilloque instituti ad virtutem ferentis a sancto Patre nostro Nilo insignitus, tanta abstinentia, tantaque vitæ asperitate usus est, ut membra sua, quæ sunt super terram, mortificaverit, et molestissimis morbis afflictus fuerit usque ad ultimum vitæ spiritum. Verum res ab eo gestas, quæ integræ historiæ utilitatis plenæ possent esse materies, relinquamus illi, quem nihil latet et qui pro labore suo quemque remunerat, et ad magni Patris narrationem redeamus.

41. Per id tempus Rossano post vehementissimos multorum dierum ac noctium imbres magno terræ motu quassato et superiori ejus parte, hoc est ædi-

[37] Matth. XXIII, 8.

Ioannis Clei notæ.

(33) De Proclo tot hic laudibus cumulato nihil alibi lego.

bus et templis, collapsa in inferiorem, ita ut domos et ecclesias obrueril, excepta episcopali ecclesia ob reverentiam sanctæ Irenes(31), admirandum erat et horribile videntibus spectaculum, cum mutata esset ubique rerum facies et alia se oculis pro aliis offerrent. Et quod stuporem movebat, in tam horrendo diluvio nullus homo, nullum jumentum perierat. Cum hæc multos narrantes beatus Pater audiret et obstupesceret, visum illi est postmodum ingredi et contueri quod contigerat. Ingressus autem est ad hunc modum. Projectam in via pellem vulpinam invenit, capitique circumligavit, pallium vero baculo injectum gerebat humero. Ita totum pertransiit oppidum omnibus incognitus. Videntes autem pueri hoc habitu euntem, sequebantur lapillis petentes, dicentesque : Heus Bulgare Calogere ; alii Francum, alii vocabant Armenium. Ille vero tacitus cum omnia perspexisset, ad vesperam contulit se in majorem ecclesiam, et abjecta pelle de capite, vilique pallio humeris imposito, subit magno cum devotionis et compunctionis affectu, ut adoraret Virginem omni puritate sublimiorem, cujus ille ductu et patrocinio vivebat. Cum vero præfectus custodiæ templi vidisset eum, Caniscas nomine, quo is olim præceptore usus fuerat, et quidam alii sacerdotes, et magnum Patrem agnovissent, accesserunt et ad pedes ejus provoluti sunt, admirantes de insolito ejus adventu.

42. Ille vero salutaria cunctis monita dedit, magnaque utilitate impertita dimisit, mansitque in ecclesia cum suo præceptore, et consilium dabat, ut valediceret sæculo et salutem animæ quæreret. Vixerat enim is in perpetuo cælibatu, non gulæ, aut ventri, aut mollitiæ deditus, sed avaritiæ morbo adeo implicatus, ut videretur muscæ similis aranearum telis irretitæ. Unde etiam Pater hac est in eum usus parabola. Qui ventris, inquit, necessitate premuntur; est cur se ministeriis et laboribus exerceant : tu vero cum hac necessitate liber sis, quid frustra sedes, et colligis tibi, quæ in stercus abeunt et eorum repleris graveolentia ? Respondit ille : Multi sane sumus, reverende Pater, qui vitæ tuæ institutum beatum prædicamus, et sæpe consilium iniimus exeundi ad pietatem tuam, sed quia non fert nobis animus abstinere vino, deterriti ab

A τοῖς σὺν οἴκοις καὶ εὐκτηρίοις, καὶ ἐπελθόντος τοῦ κατωτέρου, καλύψαντός τε οἴκους καὶ ἐκκλησίας, καὶ μὴ αἰδεσθέντος εἰ μὴ μόνην τὴν καθολικὴν Ἐκκλησίαν, καὶ τὸ ὄνομα τῆς ἁγίας Εἰρήνης, θαυμαστὸν ἦν καὶ φοβερὸν τοῖς ὁρῶσι τὸ γεγονός, ἄλλα ἐξ ἄλλων φαινόμενα τὰ πάντα, καὶ ἕτερα ἀνθ' ἑτέρων. Τὸ δὲ παράδοξον, ὅτι ἐν τοιούτῳ κατακλυσμῷ φοβερῷ οὐδεμία ψυχὴ ἀνθρώπου ἢ κτήνους ἀπώλετο. Ταῦτα τοίνυν πολλῶν ἐξηγουμένων τῷ μακαρίτῃ, καὶ ἐπὶ τούτοις ἐκπληττομένου ἔδοξεν αὐτῷ μετὰ ταῦτα εἰσελθεῖν καὶ ἱστορῆσαι τὰ γεγονότα. Ὁ δὲ τρόπος τῆς ἐλεύσεως αὐτοῦ ἦν τοιόσδε· Εὑρὼν γὰρ κατὰ τὴν ὁδὸν δέρμα ἀλώπεκος ἐῤῥιμμένον, καὶ τοῦτο τῇ κεφαλῇ αὐτοῦ περιδήσας, τὸ δὲ περιβόλαιον ἐν τῇ ῥάβδῳ παρὰ τὸν ὦμον κρεμάσας, οὕτω διῆλθεν B ἅπαν τὸ κάστρον ὑπ' οὐδενὸς γνωριζόμενος. Οἱ δὲ παῖδες ἰδόντες αὐτὸν ἐν τοιούτῳ σχήματι διερχόμενον, ἠκολούθουν αὐτῷ λιθάζοντες αὐτὸν καὶ λέγοντες· Ὦ σὺ Βούλγαρε καλόγηρε· καὶ ἕτεροι Φράγκον αὐτὸν ἀπεκάλουν, καὶ ἄλλοι Ἀρμένιον. Αὐτὸς δὲ σιωπῶν, περιβλεψάμενος πάντα, ὀψίας ἤδη οὔσης ἀπέρχεται ἐν τῇ Μεγάλῃ Ἐκκλησίᾳ, καὶ ῥίψας ἀπὸ τῆς κεφαλῆς τὸ δέρμα, θείς τε τὸ εὐτελὲς περιβόλαιον ἐπὶ τῶν ὤμων, εἰσέρχεται μετὰ πόθου καὶ κατανύξεως προσκυνῆσαι τὴν ὑπέραγνον Θεοτόκον, τὴν αὐτοῦ παιδαγωγὸν καὶ προστάτιν. Ἰδὼν δὲ αὐτὸν ὁ προσμονάριος, ὃς ἐλέγετο Κανισκᾶς, διδάσκαλος αὐτοῦ χρηματίσας ποτὲ, καὶ ἄλλοι τῶν ἱερέων τινὲς, καὶ ἐπιγνόντες ὅτι ὁ μέγας Πατήρ ἐστιν, ἦλθον καὶ C προσέπεσον τοῖς ποσὶν αὐτοῦ, ξενιζόμενοι ἐπὶ τῇ παραδόξῳ παρουσίᾳ αὐτοῦ.

μβ'. Αὐτὸς δὲ, πᾶσι τὰ συμφέροντα προσειπὼν, καὶ μεγάλως ὠφελήσας καὶ ἀπολύσας αὐτοὺς, παρέμεινεν ἐν τῇ ἐκκλησίᾳ μετὰ τοῦ αὐτοῦ διδασκάλου, συμβουλεύων αὐτῷ ἐκβῆναι ἀπὸ τοῦ κόσμου, καὶ διασῶσαι τὴν ψυχὴν αὐτοῦ. Ἦν γὰρ μηδέποτε γυναικὶ συνδεθεὶς, μηδὲ γαστριμαργίᾳ ἢ βλακείᾳ καταδεδουλωμένος, τῇ δὲ φιλαργυρίᾳ τοσοῦτον ὑπῆρχε συμπεπλεγμένος, ὅσον καὶ μυῖα τῇ ἀράχνῃ περιπαρεῖσα. Διὸ καὶ ὁ Πατὴρ τὴν παραβολὴν ταύτην πρὸς αὐτὸν εἴρηκεν· Ὅτι οἱ μὲν τῇ τῆς γαστρὸς ἀναγκαζόμενοι χρείᾳ, εὐλόγως ταῖς ὑπηρεσίαις προσκαρτεροῦσι· σὺ δὲ ταύτης ἐκτὸς τυγχάνων, τί καὶ μάτην παρακάθησαι τοῖς ἐκκοπρουμένοις, καὶ D τῆς ἐκείνων δυσωδίας μεταλαμβάνεις; Ἐπὶ τούτοις ἀποκρίθη ἐκεῖνος· Ὄντως, τίμιε Πάτερ, πολλοί ἐσμεν οἱ μακαρίζοντές σου τὴν πολιτείαν· καὶ πολλάκις ἐβουλευσάμεθα τοῦ ἐξελθεῖν πρὸς τὴν σὴν

Joannis Clei notæ.

(31) Sic vertit Sirletus : « Eo tempore cum terræ motus ingens Rossanum apprehendisset, multis cum imbribus nocte atque die ingruentibus, cumque hi, qui superiorem partem habitabant, ad inferiora transmigrassent, cumque domos atque ecclesias obruisset terræ motus ille, neque alia loca reveritus esset, nisi solam ecclesiam, quæ Pacis nomine appellatur, admirabile atque horrendum omnibus spectantibus miraculum, omnibus immunitis atque ex aliis aliis effectis. » Mitto quæ hic hæsitantia sunt et impedita. « Sanctum Pacis templum, » pariter legit Barrius *De Antiq. Calabriæ* libri v initio, quod Caryophilus reddidit *sanctæ Irenes*. Ambigua vox Græca εἰρήνης rem sic dubiam relinquit, ut malim tamen a Caryophilo stare propter adjunctum ἁγίας. Sanctæ porro Irenes plurimæ sunt ; de aliquibus jam actum est in Opere nostro. Celebratissima est illo nomine martyr Constantinopoli culta, de qua actum 5 Maii, quo die colitur. An ab hac vel synonyma alia Rossanensis ecclesia appellata fuerit, ignoro.

ἁγιωσύνην, ἀλλὰ διὰ τὸ μὴ δύνασθαι ἡμᾶς ἄνευ οἴνου βιῶσαι, ἰλιγγιάσαμεν τοῦτο πρᾶξαι. Λέγει αὐτῷ ὁ μέγας· Δεῦτε καὶ ποιήσατε ὑμῖν αὐτοῖς καινοὺς λάκκους συγκεκλεισμένους, καὶ γεμίσαντες αὐτοὺς οἴνου ἀντλήσατε ἀενάως καὶ πίετε. Τοῦ δὲ πάλιν προφασιζομένου προφάσεις ἐν ἁμαρτίαις, καὶ τῆς παραινέσεως μὴ ἀνεχομένου, ἔννυχον λίαν ἀναστὰς ὁ μέγας ἐξῆλθε, καὶ ὑπεχώρησε τῶν ἐκεῖσε, εἰπὼν πρὸς τὸν φιλάργυρον ἐκεῖνον ἓν ῥῆμα· Ὅτι οἴμοι, διδάσκαλε, τότε μετανοήσεις, ὅταν οὐκ ὠφελήσῃ. Ὀλίγου τοίνυν καιροῦ διελθόντος, καὶ τοῦ ὁσίου Πατρὸς ἐν τῷ μοναστηρίῳ τοὺς ὀρθρινοὺς ὕμνους ἐπιτελοῦντος, πόνος κατέσχεν αὐτὸν ἐξαίφνης ἀφόρητος, ὥστε μὴ δυνηθέντα αὐτὸν τὴν λειτουργίαν ἀποτελέσαι, ἐξελθεῖν, καὶ ῥίψαι ἑαυτὸν ἐν τῷ σκιμποδίῳ, καὶ οὕτως ὑποφέρειν τὰς ἀλγηδόνας. Ἐπὶ τούτοις ἰδοὺ ὁ ἀνεψιὸς ἐκείνου τοῦ Κανισκᾶ εἰσῆλθε δρομαῖος, φέρων ἐπιστολὴν ἐξ αὐτοῦ πρὸς τὸν Πατέρα τοιαύτην· Δεῦρο, Πάτερ ἅγιε, παράλαβε τὸν πολὺν πλοῦτον, ὃν ἀκαίρως συνῆξα πρὸς ἀπώλειαν τῆς ψυχῆς μου, μή πως ὁ διάβολος αὐτὸν καθαρπάξας ἄμοιρόν με ποιήσῃ κέρδους τοῦ ἐξ αὐτοῦ. Ἰδοὺ γὰρ λοιπὸν ἀποθνήσκω, καί με τὸ ἐκεῖθεν εἰσδέχεται δικαστήριον.

μγ'. Ταῦτα ἀναγνοὺς ὁ Πατὴρ, ἠβούλετο ἀπελθεῖν πρὸς αὐτὸν, τοῖς οἰκείοις σπλάγχνοις νικώμενος, τοῖς δὲ πόνοις δεινῶς συνεχόμενος τοῦ βουλεύματος ὑπεκόπτετο. Λέγει δὲ τῷ ἀποκομιστῇ τῶν γραμμάτων· οὐ χρείαν ἔχει ὁ Χριστὸς τῶν τοῦ σοῦ θείου χρημάτων· αὐτὸς γὰρ εἴρηκεν· « Ἀπόδοτε τὰ Καίσαρος Καίσαρι, καὶ τὰ τοῦ Θεοῦ τῷ Θεῷ. » Σὺ δὲ ἄγε, πορεύου, ἴσως γὰρ ζῶντα αὐτὸν οὐκέτι θεάσῃ. Ὁ δὲ ὑποστρέψας δρομαῖος εὗρεν αὐτὸν τεθνηκότα, καὶ πάντα αὐτοῦ ὑπὸ τοῦ δημοσίου διαρπαγέντα. Ὁ δὲ ὅσιος εὐθέως τῇ τοῦ ἀποκρισαρίου ἀναχωρήσει, ὑποχωρήσαντος καὶ τοῦ κατέχοντος πόνου, ἐν ἐκπλήξει καὶ θαύματι κατέστη, ἐξιστάμενος ἐπὶ τῇ τοῦ Θεοῦ ἀφάτῳ προνοίᾳ, ὅτι βουληθέντα αὐτὸν πρᾶξαί τι παρὰ τὸ αὐτοῦ θέλημα, καὶ ἄκοντα διεκώλυσε. Τῶν δὲ ἀδελφῶν ἐν τῷ ὄρει ἐργαζομένων, καὶ κυλιόντων τὰ κεκαυμένα δένδρα πρὸς τὸ ἀνοῖξαι καὶ ποιῆσαι χώραν σιτοφόρον ἀντὶ ξυλοφόρου, εἶπε τὸ Πνεῦμα τὸ ἅγιον τῷ οἰκείῳ θεράποντι· Ἔξελθε ἐν τῷ ὄρει πρὸς τοὺς κοπιῶντας, ἐπειδὴ « ὁ ἐχθρὸς ὑμῶν διάβολος περιέρχεται ζητῶν, τίνα καταπίῃ. » Παραχρῆμα δὲ ἀναστὰς ἐπορεύθη, καὶ πᾶσαν τὴν ἡμέραν ἐκείνην οὐκ ἐπαύσατο περιερχόμενος τοὺς ἀδελφοὺς πάντας, ἐπιφωνούμενός τε καὶ ἀεὶ παραγγέλων προσεύχεσθαι, καὶ τῷ ὀνόματι Ἰησοῦ Χριστοῦ ἀποδιώκειν τὸν ἀντικείμενον. Ἰδὼν οὖν ὁ διάβολος τὴν τοῦ ἀρχηγοῦ ἀσφάλειαν, καὶ τὴν τῶν ὑπηκόων περίφραξιν, περὶ ὥραν δεκάτην ῥίψας μέγιστον δένδρον, καὶ ἕνα κύνα φονεύσας ἀπῆλθε κατῃσχυμμένος. Τινῶν δὲ ἀδελφῶν περὶ τοῦ κυνὸς θλιβομένων, ἔφη ὁ μέγας, Καλῶς, ὦ ἀδελφοὶ, προσέταξεν ἡ θεία Γραφὴ, ἀεὶ προσεύχεσθαι ἡμᾶς, μὴ εἰσελθεῖν εἰς πειρασμούς. Βουληθεὶς γὰρ ὁ διάβολος ἀδελφῷ ἐπαγαγεῖν τὸν θυμὸν αὐτοῦ, ὃν εἰς τὸν κύνα ἀπέδειξεν, ἐκωλύθη ὑπὸ Θεοῦ ἀγγέλου, καθὼς λέγει ὁ ψαλμός· « Παρεμβαλεῖ ἄγγελος Κυρίου κύκλῳ τῶν φοβουμένων αὐτὸν, καὶ ῥύσεται αὐτούς. »

A hoc sumus. Et magnus Pater : Venite, inquit, facite vobis novas fossas bene obstructas, et implete eas vino, haurite jugiter et bibite. Rursus illo excusante se excusationibus in peccatis et adhortationi non auscultante, surgens multa de nocte magnus Pater egressus est et recessit inde, hoc tantum avaro dicens : Hei mihi, præceptor, tunc pœnitebit te, cum nihil proderit. Non multo post matutinos hymnos canentem in monasterio sanctum Patrem intolerandus repente morbus invasit, ut, cum absolvere divinum officium non posset, egressus in stratum corrueret, quo ferre dolores posset. Interim ecce fratris Caniscæ illius filius propere ingressus epistolam ejus ad Patrem attulit hujusmodi : Veni, Pater sancte, sume tibi multam
B pecuniæ vim, quam inepte collegi in perniciem animæ meæ, ne forte illam diabolus rapiat et lucrum ex ea mihi eripiat. Ecce enim jam morior et vocat me alterius vitæ tribunal.

43. Cum hæc legisset, volebat quidem Pater ad eum ire, vincente suorum viscerum charitate, verum doloribus graviter oppressus, a proposito retrahebatur. Ait ergo latori epistolæ : Non opus habet Christus patrui tui pecunia. Ipse enim dixit, « Reddite quæ sunt Cæsaris, Cæsari, et quæ sunt Dei, Deo [28]. » Tu vero abi, propera, vivum quippe ipsum vero amplius non videbis. Ille cursim reversus, mortuum reperit et facultates ejus a fisco
C raptas. At vero beatus Pater, ubi tabellarius discessit et dolores abiere, admiratione et stupore correptus est, ineffabilem Dei providentiam obstupescens, quod volentem se agere quidpiam præter ejus voluntatem et nolentem prohibuit. Fratribus porro laborem in monte sustinentibus in devolvendis ambustis arboribus, ut agrum apertum redderent et cultui aptum, ubi cædua silva erat, dixit Spiritus sanctus famulo suo : Egredere ad operantes in monte : nam « adversarius vester diabolus circuit, quærens quem devoret [29]. » Ille confestim surgens abiit et per totum illum diem circumiens non destitit a commonendis et excitandis fratribus, ut jugiter orarent et Jesu Christi nomine depellerent adversarium. Videns igitur diabolus præsulis
D vigilantiam et subditos bene vallatos, circiter horam decimam prostravit arborem maximam et canem unum occidit, atque ita confusus abiit. Quibusdam vero fratribus mortem canis mœrentibus, dixit magnus Pater : Jure, o fratres, divina Scriptura præcepit [30], ut semper oretur, ne intremus in tentationem. Volebat sane diabolus in fratrem vibrare suam iram, quam ostendit in canem, sed ab angelo Dei detentus est, sicut in Psalmo habetur : « Immittet angelus Domini in circuitu timentium eum et eripiet eos [31]. »

[28] Matth. xxii, 21. [29] I Petr. v, 8. [30] Matth. xxvi, 41 ; I Thess. v, 17. [31] Psal. xxxiii, 8.

44. Hujusmodi sermonibus ac monitis docebat eos orare quovis loco et tempore, atque ita dæmonum insidias declinare. Ut vero etiam rerum terrenarum affectu eos purgaret, discerentque ab eo vel ipsi vitæ obedientiam præponere, aliud quiddam egit memoria dignum. Moris erat beato Viro non a natura profecti, sed virtute acquisiti, sese qualibet in re reprehendere : quare secum ipse solitariæ vitæ suavitatem sæpe cogitans, et quam sit omni sollicitudine vacuum nihil possidere, quodque spiritalium certaminum pugil, si cum fratribus sedeat, nullos faciat in virtute progressus; imo vix contingere possit, quin evadat deterior : hæc, inquam, omnia secum cogitans, nimis ægre ferebat, esse sibi multos habitationis socios, et vel ipsa cum eis collocutio molesta erat, quod impedimento esset meditationi mentis, et intus latentis actionis, quam experti soli sunt Deo pleni Patres Antonius, Arsenius et Joannes Calybita. E contrario se offerebat dictum illud Apostoli : « Nemo, quod suum est, quærat, sed quod multorum, ut salvi fiant [34]. » Visum ergo est ipsi periculum eorum facere, si quid eis absurdi præciperet : ut si nullo adhibito examine, nulla curiositate mandatum acciperent, esset sibi cum iis una vivendum, quod ea ratione possent et illi consequi salutem, et ipse a suo instituto non recedere : si vero contra eveniret, præferenda esset solitudo. Hanc igitur ob causam die quadam peracto matutino officio et præsentibus omnibus, hunc magnus Pater habuit sermonem : Vineta, Patres, multa plantavimus, idque nobis avaritiæ tribuitur, eo quod sint ultra modum nostræ indigentiæ. Agitedum, cædamus partem eorum, nec relinquamus, nisi quod sufficit.

45. His dictis, cum vidisset illos non abnuere, securim humeris tollens perrexit ad pulchriorem et uberiorem vineæ partem, cunctis post eum insequentibus, ne verbo quidem uno prolato. Nec enim dixerunt : Insanit homo iste, nescit, quid agat, hoc nunquam visum, nunquam auditum est : sed facta prius oratione cœperunt mane cædere usque ad horam tertiam. Tunc Pater, agnita filiorum obedientia, quæ antiquas historias exæquaret, pollicitus est Deo se usque ad ultimum spiritum nihil illis præpositurum. Cum igitur divulgatum hoc esset, et usque ad montem Athon (35) et Siciliam fama celebratum esset, nemo rei causam assequi potuit : sed quidam aiebant monachos ebrios fuisse : alii Patris iram causabantur : alii vero, quod multas haberent possessiones, nec

μδ'. Τούτοις τοῖς λόγοις καὶ τρόποις ἐδίδασκεν αὐτὸς ἐν παντὶ καιρῷ καὶ τόπῳ προσεύχεσθαι καὶ οὕτω τὰς ἐπιβουλὰς τῶν δαιμόνων ἐκτρέπεσθαι. Ἵνα δὲ καὶ τῆς τῶν γηΐνων προσπαθείας αὐτοὺς ἀπαλλάξῃ, καὶ παιδεύσῃ αὐτοὺς προτιμᾷν τὴν ὑπακοὴν καὶ αὐτῆς τῆς ζωῆς, ἄλλο πεποίηκε καὶ αὐτὸ μνήμης ἄξιον. Ἔθος ἦν τῷ μακαρίῳ ἐξ ἀρετῆς κτηθὲν οὐκ ἐκ φύσεως, τὸ ἐν παντὶ πράγματι ἑαυτὸν ἐπιμέμφεσθαι. Ὅθεν πολλάκις ἐν ἑαυτῷ λογιζόμενος τὴν τῆς ἡσυχίας γλυκύτητα, καὶ τὸ τῆς ἀκτημοσύνης ἀμέριμνον, καὶ ὅτι ὁ καθήμενος μετὰ ἀδελφῶν ἀγωνιστὴς εἰς ἀρετὴν οὐ προκόπτει, βίᾳ μήτοιγέ τοι καὶ ὑστερήσῃ· ταῦτα πάντα ἐνθυμούμενος ἐδυσχέραινε σφόδρα τῇ τῶν πολλῶν συνοικήσει, καὶ ἤχθετο μέχρι καὶ τῆς αὐτῶν συντυχίας, ὡς ἐμποδιζούσης αὐτὸν τῆς κατὰ νοῦν θεωρίας, καὶ τῆς ἔνδοθεν κρυπτῆς ἐργασίας· ἧς μόνοι πεπείρανται οἱ περὶ Ἀντώνιον, καὶ Ἀρσένιον, καὶ Ἰωάννην τὸν Καλυβίτην, τοὺς θεοφόρους Πατέρας. Τούτοις τοῖς λογισμοῖς ἀντεισήγετο τὸ τοῦ Ἀποστόλου· « Μηδεὶς τὸ ἑαυτοῦ ζητείτω, ἀλλὰ τὸ τῶν πολλῶν, ἵνα σωθῶσιν. » Ἔδοξε τοίνυν αὐτῷ πειράσαι αὐτοὺς ἔν τινι παραλόγου ἐπιταγῆς πράγματι· καὶ εἰ μὲν ἀδιακρίτως καὶ ἀπολυπραγμόνως συγκαταθήσονται, ἀρήσεσθαι τὴν συνοίκησιν, ὡς καὶ αὐτῶν οὕτω δυναμένων σωθῆναι, κἀκεῖνον τὴν ἰδίαν τάξιν φυλάξαι· εἰ δέ τι γένηται τοὐναντίον, τὴν ἀναχώρησιν προτιμῆσαι. Διὰ ταύτην οὖν τὴν αἰτίαν τῆς ἑωθινῆς ὑμνῳδίας ἐν μιᾷ τελεσθείσης, καὶ πάντων συνηθροισμένων, λέγει αὐτοῖς ὁ μέγας· Πολλοὺς ἀμπελῶνας πεφυτεύκαμεν, ὦ Πατέρες, καὶ τοῦτο λογίζεται ἡμῖν ὡς πλεονεξία, διότι πλέον τῆς χρείας ἡμῶν ἐκτησάμεθα. Δεῦτε κόψωμεν ἐξ αὐτῶν, καὶ μὴ ἐάσωμεν εἰ μὴ μόνον τὸ αὔταρκες.

με'. Ταῦτα εἰπὼν, καὶ ἰδὼν ὅτι συγκατατίθενται, ἄρας τὸν πέλεκυν ἐπὶ τῶν ὤμων αὐτοῦ, ὥρμησεν ἐπὶ τὸ κάλλιον καὶ εὐφορώτερον μέρος τοῦ ἀμπελῶνος· ὁμοίως δὴ καὶ αὐτοὶ ἅπαντες ἠκολούθησαν ὀπίσω αὐτοῦ, ἓν ῥῆμα καὶ μόνον μὴ ῥήξαντες· καὶ οὐκ εἶπον, ὅτι Ὁ ἄνθρωπος ἐμάνη, οὐκ οἶδε τί ποιεῖ· τοῦτο ποτὲ οὔτε ἐφάνη οὔτε ἠκούσθη· ἀλλὰ εὐχῆς γενομένης ἤρξαντο κόπτειν ἀπὸ πρωῒ ἕως τρίτης ὥρας. Τότε γνοὺς ὁ Πατὴρ τὴν τῶν τέκνων ὑπακοὴν ἁμιλληθεῖσαν τοῖς πάλαι ἱστορουμένοις, δέδωκε τῷ Θεῷ δεξιὰς μηδὲν αὐτῶν προτιμῆσαι μέχρις ἐσχάτης ἀναπνοῆς. Τούτου οὖν τοῦ ἔργου περιφήμου γεγονότος καὶ ἕως αὐτοῦ τοῦ ἁγίου ὄρους, καὶ ἕως τῆς Σικελίας, οὐδεὶς ἠδυνήθη καταλαβέσθαι τοῦ πράγματος τὴν ὑπόθεσιν· ἀλλ' ἄλλοι μὲν ἔλεγον, ὅτι οἱ μοναχοὶ ἐμεθύσθησαν· ἄλλοι δὲ, ὅτι ὁ Πατὴρ

[34] I Cor. x, 24.

Joannis Clei notæ.

(35) Athos mons est Macedoniæ, in mare Ægeum instar peninsulæ excurrens inter sinus Strymonicum et Singiticum. Plurima de altitudine ejus scribunt Plinius et alii : ab Italis *il monte santo*, ἅγιον ὄρος a Græcis, et *Monastir* a Turcis appellatur. Nominum illorum origo est a multitudine monasteriorum quæ montem occupant, ubi nunc 24 calogerorum, seu monachorum Græcorum solius Ordinis S. Basilii, monachi vero ad 6000 numerantur, ex quibus episcopi omnes sub patriarcha Constantinopolitano ad ecclesias regendas desumuntur. De hoc igitur monte, ubi monasticæ vitæ tot cultores habitabant, sermo biographo est.

ἐθυμώθη, καὶ διὰ τοῦτο ἐπλήσας τοῦτο· καὶ ἄλλοι, ὅτι πολλὰ ὄντα χαμεῖν οὐκ ἴσχυον. Καὶ τοῦτο οὐ θαυμαστὸν, ὅπουγε οὐδὲ αὐτοὶ οἱ συγκόψαντες ᾔδεισαν διατί ἔκοψαν, εἰ μὴ οἷς ἠβούληθη ὁ μέγας Πατὴρ ἀποκαλύψαι. Ποτὲ τῆς ἁγίας πέμπτης τοῦ Πάσχα καταλαβούσης, ἤνεγκέ τις ἰχθύας ἐν τῇ μονῇ καλοὺς καὶ μεγάλους, ἓν κοφίνιον πλῆρες, ἵνα μικρὰν παράκλησιν λάβωσιν οἱ ἀδελφοὶ ἐκ τῆς πολλῆς καὶ μακρᾶς νηστείας· καὶ ἰδὼν αὐτοὺς ὁ Πατὴρ, ὅτι μικρὸν ἠγαλλιάσθησαν ἰδόντες τοὺς ἰχθύας, εἴασε μὲν αὐτοὺς ξύσαι, καὶ πλῦναι, καὶ ἑτοιμάσαι πρὸς τὸ ἑψῆσαι· τινὸς δὲ προσαίτου καταλαβόντος, δέδωκεν αὐτῷ ἅπαντας, μὴ ἐάσας ἐξ αὐτῶν οὐδένα. Οὕτως ἐπαίδευσεν αὐτοὺς ἐκ διαθέσεως ψάλλειν τό· « Κύριε, ἐναντίον σου πᾶσα ἡ ἐπιθυμία μου· » καὶ τό· « Μερίς μου εἶ, Κύριε, καὶ κλῆρος ἐπιπόθητος. » Εὐχτήριόν B ἐστιν ἐν τῷ ἄκρῳ Ῥυσιάνου τερπνότατον ἐπ' ὀνόματι τῆς ἁγίας Ἀναστασίας, κτισθὲν μὲν ὑπὸ Εὐπραξίου τοῦ βασιλικοῦ, κριτοῦ γεγονότος Ἰταλίας καὶ Καλαβρίας, φροντιστήριον δὲ χρηματίσαν παρθένων. Τούτου τὴν προστασίαν ἐπιστεύθη παρὰ τοῦ Εὐπραξίου ὄντος ἐν Κωνσταντινουπόλει μοναχός τις Ἀντώνιος τῷ ὀνόματι· ὃς χρημάτων ὑπάρξει περιερχόμενος, καὶ ὑπὸ τοῦ θανάτου κατεπειγόμενος, ὑφορώμενος τὸ τῶν ἀρχόντων εὐάρπακτον καὶ εὐρόφιστον, ἐπὶ τὸν ἄσυλον πύργον καταφεύγει Πατέρα τὸν ὅσιον· καὶ τοῦτον πάντων τῶν αὐτοῦ καταστήσας ἐπίτροπον, οὕτω λοιπὸν ἀφροντίστως τετελεύτηκεν.

μϛ'. Ὅπερ ἀκούσας ὁ τοῦ Θεοῦ οἰκονόμος, καὶ C σπλαγχνισθεὶς οὐ τοσοῦτον ἐπὶ τῷ ἀπελθόντι, ὅσον ἐπὶ τῇ τῆς μονῆς καταστάσει· ἦν γὰρ λοιπὸν ἐξ ἐκείνου ἀφανισθεῖσα καὶ διασκορπισθεῖσα· εἰσέρχεται ἐν τῷ ἄστει, καὶ τὰ μὲν ἐγκαταλείμματα τοῦ ἀποιχομένου διεμέρισε τοῖς πτωχοῖς, καὶ ἐκκλησίαις, καὶ τῷ μοναστηρίῳ· πᾶσαν δὲ σπουδὴν κατεβάλετο τοῦ τὴν μονὴν καταστήσασθαι, καὶ παρθένους ἐν αὐτῇ ἐμφυτεῦσαι ἀξίας τοῦ ἐπαγγέλματος. Ὅπερ καὶ Θεοῦ συνεργοῦντος τετέλεκεν, πάσας τὰς διεσκορπισμένας συνάξας, καὶ ἡγουμένην ἐπ' αὐταῖς ἐπιστήσας, οἵαν ἀπῄτει ὁ λόγος· παρακαλέσας τοὺς οἰκήτορας πάντας τοῦ κάστρου φροντίζειν αὐτῶν, ὡς ἀσθενεστέρου μέρους καὶ ὡς μέγα ὄφελος δι' αὐτῶν καρπουμένους· λέγων αὐτοῖς καὶ τοῦτο· Ὅτι ἐάν τις ἐξ ὑμῶν τελευτήσῃ, καὶ βουληθῇ ἡ γυνὴ αὐτοῦ τοῦ λοιποῦ ἐν D ἁγνείᾳ βιῶσαι, μὴ ἔχουσα δὲ ποῦ καταφυγεῖν, ἑτέρῳ γάμῳ προσομιλήσῃ, ὑμέτερόν ἐστι πταῖσμα, τῶν μὴ σπουδασάντων ἵνα τοιαύτη πόλις ἓν μοναστήριον ἔχῃ. Ἔτι δὲ αὐτοῦ ἐν τῷ κάστρῳ προσκαρτεροῦντος, καὶ μικρὸν ὑπὸ νόσου καταληφθέντος, εἰσῆλθε καὶ ὁ μητροπολίτης Καλαβρίας Θεοφύλακτος, συν-

A sufficerent ad colendas omnes. Nec mirum hoc est, quandoquidem nec illi ipsi, qui ceciderant, causam norant, cur cecidissent, nisi quibus ipse magnus Pater detexit arcanum. Obtulerunt quidam sancta feria quinta Paschæ monasterio cophinum egregiorum et magnorum piscium plenam, ut modico afficerentur refrigerio fratres, diuturno ac nimio jejunio confecti : et cum vidisset illos Pater, conspectis piscibus leviter exhilaratos permisit quidem desquamari pisces, lavari et ad coquendum parari, sed omnes mendico cuidam tunc sese offerenti donavit, ne uno quidem relicto. Ita illos docuit ex animo canere : « Domine, ante te omne desiderium meum [33]; » et : « Portio mea, Domine, et portio desiderabilis [34]. » Est oratorium in summa Rossani parte speciosissimum, sanctæ Anastasiæ (36) dicatum, ab Eupraxio imperiali quondam judice Italiæ et Calabriæ exædificatum, quod postea sacrum exstitit etiam domicilium virginum. Hujus sacri loci curam demandaverat idem Eupraxius, dum esset Constantinopoli, cuidam monacho, Antonio nomine : qui cum esset pecuniosus et morti vicinus, timens rapacitatem principum cuncta absorbentium, ad tutissimam turrim, beatum Patrem confugit, quem suarum omnium rerum curatorem instituens, liber tum demum omni sollicitudine defunctus est.

46. Quod ubi cognovit Dei œconomus, misertus non tam defuncti, quam status monasterii (jam enim defecerat, dispersumque erat ex eo tempore), ingressus est in oppidum ; et mortui quidem res quæ supererant, in pauperes et ecclesias et monasterium erogavit, omne vero studium posuit in restituendo monasterio et collocandis illic virginibus professione dignis. Quod etiam, Deo adjuvante, perfecit, et quæ dispersæ erant, eas unum in locum redegit, præfecitque illis ejusmodi feminam, qualem oportebat, rogans omnes civitatem incolentes, ut curam illarum susciperent, tanquam infirmioris sexus, unde etiam essent magnam percepturi utilitatem : illud insuper addens : Quod si quis vestrum decedat et uxor ejus velit in posterum cælibem vitam agere, si non sit, quo illa confugiat et proinde ad secundas nuptias transeat, vos in culpa eritis, qui studium non adhibueritis, ut tam nobilis civitas unum habeat monasterium. Cæterum cum adhuc moraretur in oppido et in morbum non gravem incidisset, venit et metropolita Calabriæ Theophylactus (37), et una cum ipso Leo domesticus (38), litte-

[33] Psal. xxxvii, 10. [34] Psal. cxviii, 57.

Joannis Clei notæ.

(36) Eupraxius is idem videtur de quo paulo post : at is diu ante sacellum S. Anastasiæ construxisse censendus est, quandoquidem ejus administratio non parvo tempore videatur sub Antonio fuisse, a quo legata testamento bona acceperat et pauperibus distribuerat S. Nilus, propter quam rem avaritiæ deinde apud Eupraxium accusatus fuit, uti infra narratur. Verisimile porro est, restauratum a Sancto parthenonem, postea concidisse, nam illius apud Agrestam sæpe laudatum mentionem non invenio.

(37) An archiepiscopus, an præfectus palatinus? Id suadere

(38) Δομέστικος tum apud posteriores Græcos,

rutissimi et eruditissimi viri. At vero sanctus A Pater Nilus populi turbam fugiens et amicam quietem semper exoptans, parum ab oppido digressus, petiit templum cultoris eremi Joannis Baptistæ, cujus etiam vitæ institutum imitabatur, ibique cum Deo sermocinabatur totus in meditatione defixus.

ἅμα δὲ αὐτῷ καὶ ὁ δομέστικος Λέων, ἄνδρες γραμματικώτατοι καὶ σοφώτατοι. Ὁ δὲ ὅσιος Πατὴρ ἡμῶν Νεῖλος φεύγων τὴν τοῦ λαοῦ ὄχλησιν, καὶ τὴν φίλην ἡσυχίαν ἀεὶ ἀσπαζόμενος, ἐξῆλθε μικρὸν ἀπὸ τοῦ ἄστεος ἐν τῷ ναῷ τοῦ φιλερήμου καὶ Βαπτιστοῦ Ἰωάννου, οὗ καὶ τὸν βίον ἐζήλου, κἀκεῖ προσωμίλει τῷ Θεῷ, καὶ τῇ μελέτῃ προσεῖχεν.

CAPUT VII.

Propositas sibi ex sacris Litteris quæstiones resolvit, ex iisque proponentes ad judicii timorem vitæque emendationem hortatur; cum Judæo agere de Deo recusat; habitum monasticum irridentibus imminentem divinam ultionem prædicit.

47. Prodiit ergo ad eum metropolita et domesticus et magistratus, multique sacerdotes et populi non minima pars. Porro inter viam iniere consilium, quis quid illi proponeret e Scripturæ arcanis, non B tam addiscendi studio, quam periculum faciendi. Sedebat e regione vir sanctus, et cum vidisset illos ad se venientes, secum dicebat: Ecce venient hi et sermonum nobis inanium ansas dabunt. At tu, Domine Jesu Christe, libera nos e laqueis adversarii et largire nobis, ut cogitemus et loquamur quæ oportet, et agamus quæ tibi placita sunt. Cum ita orasset, aperit librum, quem præ manibus habebat, et incidit forte in narrationem de iis quæ revelata fuerant beato Simeoni, cognomento Montis admirabilis (39). Cum ergo illi prope accessissent et peracta salutatione consedissent, librum porrexit domestico magnus Pater, ut legeret ubi notatum erat. Ille os suum aperiens cœpit legere multa cum venustate et intelligentia. Cum autem perve- C nisset in locum illum, ubi dicitur, de mille vix unam reperiri animam his temporibus, quæ in manus sanctorum angelorum de corpore exeat; cœpere quasi uno ore omnes dicere: Absit, non est verum, hæreticus est, qui hoc dixit. Frustra ergo nos baptizati sumus et crucem adoramus et Christi corpus sumimus et Christiani vocamur? His et similibus verbis cum omnes contradicerent, videretque Sanctus, nihil ad hoc a metropolita et domestico responderi, respondens ipse placide dixit: Quod si vobis ostendero, et Basilium magnum, et Chrysostomum, et beatissimum Ephræm, et Theodorum Studitam, et Apostolum ipsum, ac Evangelium sentien- D tes idem atque affirmantes, quid pœnarum vos, qui inconsiderate os aperitis et Spiritui sancto refragamini et tremendis Patrum sententiis hæreseos

μζ' Ἐξῆλθεν οὖν πρὸς αὐτὸν ὁ μητροπολίτης καὶ ὁ δομέστικος, καὶ οἱ ἄρχοντες, καὶ τῶν ἱερέων πολλοὶ, καὶ λαοῦ μέρος οὐ βραχύτατον. Ἐβουλεύσαντο δὲ κατὰ τὴν ὁδὸν, τίς τι αὐτῶν ἐρωτήσῃ τῶν Γραφῆς ἀποῤῥήτων· οὐ τοσοῦτον μαθεῖν, ὅσον πειρᾶσαι βουλόμενοι. Καθήμενος δὲ ἐξ ἐναντίας ὁ ὅσιος, καὶ θεασάμενος αὐτοὺς πρὸς αὐτὸν ἐρχομένους, λέγει ἐν ἑαυτῷ· Ἰδοὺ νῦν οὗτοι ἐλθόντες εἰς ἀργολογίας ἡμᾶς ἐμβαλοῦσιν. Ἀλλὰ, Κύριε Ἰησοῦ Χριστὲ, λύτρωσαι ἡμᾶς ἐκ τῶν παγίδων τοῦ ἀλλοτρίου, καὶ δώρησαι ἡμῖν ἐννοεῖν καὶ λαλεῖν ἃ δεῖ, καὶ πράττειν τὰ σοὶ εὐάρεστα. Καὶ ταῦτα εὐξάμενος, ἀνοίγει τὴν ἐν τῇ χειρὶ αὐτοῦ βίβλον, καὶ κατὰ συγκυρίαν εὑρίσκει τὴν γενομένην ἀποκάλυψιν πρὸς τὸν ἐν ἁγίοις Συμεῶνα τὸν εἰς τὸ θαυμαστὸν ὄρος. Ἐκείνων οὖν ἐγγισάντων, καὶ μετὰ τὴν προσκύνησιν καθισάντων, ἐπιδίδωσιν ὁ μέγας τὴν βίβλον τῷ δομεστίκῳ τοῦ ἀναγνῶναι, ἔνθα τὸ σημεῖον ὑπῆρχε. Ὁ δὲ ἀνοίξας τὸ στόμα, ἤρξατο πάνυ εὐφυῶς καὶ νουνεχῶς ἀναγνῶναι. Ἐλθόντος καὶ εἰς τὸν τόπον, ὅπου λέγει, ἀπὸ μυρίων μόλις εὑρίσκεσθαι μίαν ψυχὴν ἐν τοῖς ἐνεστῶσι χρόνοις τὴν ἐν χερσὶ τῶν ἁγίων ἀγγέλων προερχομένην· ἤρξαντο πάντες ὡς ἐξ ἑνὸς στόματος λέγειν· Μὴ γένοιτο· οὐκ ἔστιν ἀληθές· αἱρετικός ἐστιν ὁ λαλήσας. Λοιπὸν ἡμεῖς δωρεὰν ἐβαπτίσθημεν, καὶ τὸν σταυρὸν προσκυνοῦμεν, καὶ κοινωνοῦμεν, καὶ Χριστιανοὶ λεγόμεθα; Ταῦτα καὶ τὰ ὅμοια τούτοις πάντων ἀντιλεγόντων, ἰδὼν ὁ μακάριος, ὅτι ὁ μητροπολίτης καὶ ὁ δομέστικος οὐδὲν αὐτοῖς λέγουσιν, ἀπεκρίθη πραέως καὶ εἶπεν· Ἐὰν δὲ ὑμῖν ἀποδείξω καὶ τὸν μέγαν Βασίλειον, καὶ Χρυσόστομον, καὶ Ἐφραὶμ τὸν πανόσιον, καὶ Θεόδωρον τὸν Στουδίτην, καὶ αὐτὸν τὸν Ἀπόστολον, καὶ τὸ ἅγιον Εὐαγγέλιον τὸν αὐτὸν σκοπὸν καὶ φρονοῦντας καὶ λέγοντας, τί πείσεσθε ὑμεῖς οἱ ἀσκόπως τὰ στόματα

Joannis Clei notæ.

Id suadere videtur, quod additur *Calabriæ*: metropolitam paulo post appellat biographus archiepiscopum. Si de hocce sermo est, non erat is Rossanensis, quippe ubi sedes tum temporis archiepiscopalis non erat, sed S. Severinæ.

tum apud medii ævi scriptores Latinos, varias significationes habet, præter propriam, in qua ab antiquis usurpatur. Venit non raro pro *amico, familiari*; sæpius pro dignitate sæculari eaque varia, frequenter pro munere ecclesiastico, ut varia apud Cangium in Glossario Græco-barbaro testimonia fidem faciunt. Si archiepiscopus erat Theophylactus, potuit Leo, qui *domesticus* ejus appellatur, fuisse præfectus cantui ecclesiastico, quæ dignitas non erat ex infimis, uti non est hodie in choris munus cantoris.

(39) Simeones tres homonymos, Stylitas appellatos, in Opere nostro inter sanctos recensuimus. Prioris, qui Senior vocatur, Gesta illustrata sunt 5 Januarii, alterius 26 Julii: de tertio denique, qui in Monte mirabili prope Antiochiam Syriæ, ubi virtutibus et prodigiis claruit, nuntiatur, actum est prolixe a Janningo ad 24 Maii. De scriptis ejus disseritur ibidem Comment. prævii §§ 4 et 5.

διανοίγοντες, καὶ τῷ ἁγίῳ Πνεύματι ἀντιπίπτοντες, καὶ τοὺς τῶν ἁγίων Πατέρων φρικώδεις λόγους αἱρετικοῖς ὑποβάλλοντες διὰ τὴν ὑμῶν τοῦ βίου φαυλότητα; Λέγω δὲ ὑμῖν, ἀδελφοὶ, ὅτι ἐκ πάντων ὧν ἐψηφίσασθε οὐδεμία ὑμῖν χάρις παρὰ τῷ Θεῷ. Ποῖα εἴδωλα, ἢ ποίαν αἵρεσιν καταλείψαντες τῷ Χριστῷ προσεδράμετε;

μη'. Τολμᾷ τις ὑμῶν εἰπεῖν, ὅτι αἱρετικός εἰμι, καὶ εἰσελθεῖν εἰς τὴν πόλιν αὐτοῦ; Οὐχὶ λιθοβοληθεὶς ὑπὸ πάντων ἀποκτανθήσεται? πληροφορήθητε, ὅτι ἐὰν μὴ ἐνάρετοι γένησθε καὶ σφόδρα ἐνάρετοι, οὐδεὶς ὑμᾶς ἐξαιρήσεται τῆς κολάσεως. Τούτων ἀκούσαντες ἅπαντες, καὶ σφόδρα καταπλαγέντες, ἤρξαντο στενάζειν ἅπαντες καὶ λέγειν· Οὐαὶ ἡμῖν τοῖς ἁμαρτωλοῖς καὶ ἀθλίοις. Λέγει αὐτῷ Νικόλαος ὁ πρωτοσπαθάριος· Διατί, Πάτερ, λέγει τὸ Εὐαγγέλιον· « Ὃς ἐὰν ποτίσῃ ἕνα τῶν μικρῶν τούτων ποτήριον ψυχροῦ ὕδατος, οὐ μὴ ἀπολέσῃ τὸν μισθὸν αὐτοῦ; » ἀπεκρίθη αὐτῷ ὁ Πατήρ· Τοῦτο πρὸς τοὺς μηδὲν ἔχοντας εἴρηται, ἵνα μηδεὶς προφασίσηται, ὅτι ξύλα οὐκ ἔχω, ἵνα ποιήσω θερμόν. Τί δὲ ποιήσετε ὑμεῖς, οἱ καὶ αὐτὸ τὸ ποτήριον τὸ ψυχρὸν ἀφαιρούμενοι τοῦ πτωχοῦ; Τούτου δὲ σιωπήσαντος, ἀνίσταται ἕτερος καί φησιν· Ἤθελον γνῶναι, ἅγιε Πάτερ, εἴγε σέσωσται ὁ πανθαύμαστος Σολομὼν, ἢ ἀπώλετο. Γνοὺς δὲ αὐτὸν ὁ Πατὴρ τῷ τῆς πορνείας πνεύματι κατεχόμενον, ἔφη πρὸς αὐτόν· Ἤθελον γνῶναι κἀγὼ περὶ σοῦ, εἴγε σώζῃ, ἢ ἀπόλλυσαι. Τί γὰρ ὄφελος ἐμοί τε καὶ σοὶ ἀπὸ τοῦ σωθῆναι τὸν Σολομῶνα ἢ κατακριθῆναι· οὐ γὰρ ἐκείνῳ, ἀλλ' ἡμῖν ἐντέταλται τό· « Πᾶς ὁ ἐμβλέψας γυναῖκα πρὸς τὸ ἐπιθυμῆσαι αὐτῆς, ἤδη ἐμοίχευσεν αὐτήν. » Καὶ τό· « Εἴτις τὸν ναὸν τοῦ Θεοῦ φθείρει, φθερεῖ τοῦτον ὁ Θεός. » Περὶ δὲ τοῦ Σολομῶνος μηδαμόθεν εὑρισκομένου ἐν τῇ θείᾳ Γραφῇ μετανοήσαντος μετὰ τὴν ἁμαρτίαν, καθὼς εὑρίσκεται ὁ Μανασσῆς, τίς δύναται εἰπεῖν ὅτι ἐσώθη; Μετὰ τοῦτον ἀνίσταταί τις τῶν ἱερέων, καί φησιν· Πάτερ ἅγιε, τί ἦν τὸ ξύλον, ὅπερ ἔφαγεν ὁ Ἀδὰμ ἐν τῷ παραδείσῳ καὶ κατεκρίθη; Ὁ δὲ ἀπεκρίνατο· Ἄγριον μῆλον. Μειδιασάντων δὲ πάντων, λέγει αὐτοῖς ὁ μέγας· Μὴ γελάσητε ἐπὶ τούτῳ, πρὸς γὰρ τὴν ἐρώτησιν ἡ ἀπόκρισις. Τὸ ξύλον ἐκεῖνο Μωϋσῆς οὐκ ὠνόμασεν· οἱ διδάσκαλοι πάντες τὴν μὲν ἐνέργειαν εἶπον, τὸ δὲ εἶδος οὐκ εἶδον. Ὃ δὲ ἡ Γραφὴ ἀπέκρυψεν, πῶς ἡμεῖς ἀποκαλύψωμεν;

μθ'. Σὺ μὲν οὖν ἐάσας τὸ πῶς ἐπλάσθης, πῶς ἐτέθης ἐν τῷ παραδείσῳ, καθὰ δὴ καὶ αὐτὸς ὁ Ἀδὰμ, καὶ τίς ἡ ἐντολὴ, μᾶλλον δὲ αἱ ἐντολαὶ ἃς παρέλαβες καὶ οὐκ ἐφύλαξας, διὸ καὶ ἀπέῤῥιψαι τοῦ παραδείσου, μᾶλλον δὲ τῆς βασιλείας· καὶ πῶς ἄρα ἰσχύσῃς ἐπανακάμψαι ἐπὶ τὴν ἀρχαίαν σου δόξαν τε καὶ τιμὴν, ἠρώτησας ὄνομα ξύλου μαθεῖν, ἑνὸς τῶν

A notam inuritis, ob vitæ vestræ nequitiam fertis? Dico autem vobis, fratres, propter ea omnia quæ recensuistis, nullam a Deo vobis haberi gratiam. Quæ idola, quam hæresim deseruistis et ad Christum accessistis?

48. Audet quisquam vestrum dicere, hæreticus sum et in suam ingredi civitatem. Nonne ab omnibus obruetur lapidibus et occidetur? Pro certo habetote, nisi virtutem colueritis et toto animo colueritis, neminem vos a damnatione erepturum. Cum hæc audissent omnes, vehementer conterriti suspirare cœperunt et dicere: Væ nobis peccatoribus et miseris! Ait ipsi Nicolaus (40) protospatharius: B Cur dicit Evangelium, Pater, « Quicunque potum dederit uni ex minimis istis calicem aquæ frigidæ, non perdet mercedem suam [32-33]? » Respondit Pater: Hoc dictum ad eos est, qui nihil habent, ne quisquam excusationes obtendat, Quod ligna non habeo, ut calidam parem. Sed vos quid facturi estis, qui et frigidam ipsam pauperi eripitis? Cum is tacuisset, surrexit alius, et: Vellem, inquit, scire, sancte Pater, an eximius Salomon salvus sit, nec ne. At sanctus Pater, cum spiritu eum cognovisset luxuriæ deditum, ait: Ego quoque scire de te vellem, num salvus futurus sis, an periturus. Quid enim prodest mihi ac tibi, sive sit salvus Salomon, sive perierit? Neque enim illi sed nobis præceptum illud est: C « Omnis, qui viderit mulierem ad concupiscendum eam, jam mœchatus est eam [33]; » et illud: « Si quis Dei templum violaverit, disperdet illum Deus [34]. » De Salomone vero, cum nusquam in Scriptura reperiatur, quod pœnitentiam egerit post peccatum, sicut de Manasse legitur, quis de illo poterit affirmare, quod salvus sit? Post hunc surgit quidam sacerdos et ait: Pater sancte, quodnam fuit lignum, de quo gustavit Adam in paradiso et damnatus est? Respondit ille: pomum silvestre. Cum ad hoc subrisissent omnes, ait magnus Pater: De hoc ne rideatis, nam interrogationi responsio congruit. Illius ligni nomen non expressit Moyses. Doctores omnes, quid actum fuerit, dicunt, sed genus pomi non viderunt: quod D Scriptura suppressit, quomodo nos expromamus?

49. Tu vero omittens quærere quomodo creatus et in paradiso fueris positus sicut Adam, et quodnam fuerit præceptum, imo vero præcepta, quæ tibi data non servasti quamobrem e paradiso es ejectus, vel potius e regno, et qua ratione possis pristinam gloriam et honorem recuperare, nomen ligni discere voluisti, quod unum erat ex omnibus. Quod

[32-33] Matth. x, 42. [33] Matth. v, 28. [34] I Cor. iii, 17.

Joannis Clei notæ.

(40) Σπαθάριος *armigerum* significat; Πρωτοσπαθάριος *primarium armigerum*, quæ dignitas inter illustriores recensebatur, quando imperatorum vel magnorum principum erant armigeri; at suos etiam habuisse præfecti provinciarum videntur, et horum munus non erat tam illustre.

ubi etiam didicisses, rursus perquireres, quæ illi folia, quæ radix erat, aut cortex : et num procera esset arbor, an parva. Et quis exponere possit, quod oculis nunquam vidit ? Respondens domesticus ait, Ego quoque, Pater, interrogabo. Quid sibi vult dictum illud Gregorii Theologi : Quomodo enim facile saluti erit aliena ei, quem perdidit propria ? Et Pater ad illum : Hoc a doctore tibi dictum est, ne confidas fore ut per mulierem possis consequi salutem. Quod etiam Apostolus castigato sermone usus affirmavit, dicens : « Unde enim scis, mulier, si virum salvum facies [35] ? propterea certe, quia solet perdere virum. Si igitur, quæ egressa est de carne Adæ et propria ejus fuit soror, ut ita dicam, aut filia, quinimo arctius illi conjuncta, transgressorem fecit virum et perditioni tradidit, quomodo te ad virtutem permovebit quæ aliena est a te et voluntate et positu et habitu et formatione? Cave igitur et ipse tibi et suspectam habeto uxorem. Hæc et multa alia cum illi dixisset, sermonibus eum quasi alio spectantibus ad monasticam invitabat vitam : nam valde illum amabat ob relucentem in eo prudentiam.

50. At ille respondit : Sane quidquid ex te consilii, quidquid admonitionis est, sancte Pater, utilitatis plenum est : verum in sacro Evangelio legimus : Quod Deus conjunxit, homo non separet [36]. » Et magnus Pater : Si quidem homo separaret, bene diceres, Ne separet ? At si dictum separat ita pronuntiantis : « Qui non reliquerit domum, aut fratres, aut uxorem, aut filios et cætera, non est me dignus [37], quis est, qui opus hoc Deo gratum impedire queat ? Quis autem novit, an Deus fuerit, qui junxit, et non amor potius corporum et carnis voluptas, ob quam monet Apostolus, ut propter fornicationem unusquisque suam uxorem habeat [38] ? Hæc et plura cum audissent, non modica utilitate percepta, recesserunt, admirantes virtutem et sapientiam beati viri : ut metropolita ipse diceret : Deo teste, fateor, magnum esse hunc Calogerum. Postero die vir sanctus de loco illo descendit, et cum ingressus esset in civitatem, accessit ad eum Judæus quidam, Domnulus nomine, qui notus illi erat a prima ætate, quod esset admodum studiosus et in medendi arte non vulgariter doctus. Cœpit ergo ad Patrem ita dicere : Audivi de aspera vivendi ratione, qua te exerces, magnaque abstinentia et mirabar, sciens corporis tui habitudinem, quod non esses lapsus in epilepsiam. Ergo si libet, dabo tibi pharmacum temperamento congruens, ut posthac toto vitæ tuæ tempore nullum pertimescas morbum. Et magnus Pater : Unus, inquit, ex vestris Hebræus dixit nobis : « Bonum est confidere in Domino, quam confidere in homine [39]. » Nos igitur confidentes nostro medico Deo et Domino nostro

A ἄλλων ἁπάντων· ὃ καὶ μετὰ τὸ μαθεῖν, ἀπορήσεις, τίς ποτ' ἄρα ἡ ῥίζα, τί τὰ φύλλα καὶ ὁ φλοιός· καὶ εἰ μέγα, ἢ μικρόν· καὶ τίς δύναται ἑρμηνεῦσαι, ὅπερ τοῖς ὀφθαλμοῖς οὐδέποτέ τις εἶδεν; Ἀπεκρίθη ὁ δομέστικος, καὶ εἶπεν· Ἐρωτήσω κἀγὼ, Πάτερ· Τί ἐστιν ὃ λέγει ὁ Θεολόγος Γρηγόριος· Πῶς γὰρ σώσει ῥᾳδίως ἡ ἀλλοτρία, ὃν ἀπώλεσεν ἡ ἰδία; Ὁ δὲ Πατὴρ πρὸς αὐτόν· Τοῦτό σοι εἴρηκεν ὁ διδάσκαλος, ἵνα μὴ θαῤῥήσῃς, ὡς διὰ γυναικὸς ἰσχύεις σωθῆναι. Ὅπερ καὶ ὁ Ἀπόστολος κεκολασμένως εἰπών· « Τί γὰρ οἶδας, γύναι, εἰ τὸν ἄνδρα σώσεις; πάντως ὡς συνήθειαν ἐχούσης τοῦ αὐτὸν ἀπολλύειν. Εἰ γοῦν ἐκείνη ἡ ἐκ τῶν σαρκῶν τοῦ Ἀδὰμ ἐξελθοῦσα, καὶ ἰδία αὐτῷ οὖσα, ὡς εἰπεῖν, ἀδελφὴ ἢ θυγάτηρ, ἢ μᾶλλον ὑπὲρ ταῦτα, παραβάσει τὸν ἄνδρα ὑπέβαλε B καὶ ἀπώλεσε, πῶς εἰς ἀρετὴν ἐλάσειε καὶ σώσῃ ἡ σοῦ ἀλλοτρία καὶ γνώμῃ καὶ θέσει καὶ ἕξει καὶ διαπλάσει; Πρόσεχε τοίνυν καὶ σὺ σεαυτῷ, καὶ ἀπὸ τῆς συγκοίτου σου πεφύλαξο. Ταῦτα εἰπὼν αὐτῷ καὶ ἕτερα πολλὰ, διὰ παραβολῶν ἦγεν αὐτὸν εἰς τὴν μοναδικὴν πολιτείαν; πάνυ γὰρ ἠγάπα αὐτὸν διὰ τὴν συνετὴν κατάστασιν αὐτοῦ.

ν'. Ὁ δὲ ἀποκρίνεται καί φησιν· Ὄντως, Πάτερ ἅγιε, πάντα ὠφέλιμα καὶ συμβουλεύεις καὶ νουθετεῖς. Ἀλλὰ λέγει τὸ ἅγιον Εὐαγγέλιον· « Ὅτι οὖν ὁ Θεὸς συνέζευξεν, ἄνθρωπος μὴ χωριζέτω. » Λέγει αὐτῷ ὁ μέγας· Εἰ μὲν ἄνθρωπος χωρίζει, καλῶς εἶπας, Μὴ C χωριζέτω. Εἰ δὲ ὁ λόγος τοῦ εἰπόντος ἐστὶν ὁ χωρίζων· « Ὃς οὐκ ἀφῆκεν οἰκίας, ἢ ἀδελφοὺς, ἢ ἀδελφὰς, ἢ γυναῖκα, ἢ τέκνα, καὶ τὰ λοιπὰ, οὐκ ἔστι μου ἄξιος· » τίς ἐστιν ὁ τὸ θεάρεστον τοῦτο κωλύσων; Τίς δὲ καὶ οἶδεν, εἰ ὁ Θεός ἐστιν ὁ συζεύξας, καὶ οὐχὶ ἔρως σωματικὸς, καὶ ἡδονὴ σαρκὸς, καθὼς ὁ Ἀπόστολος λέγει· ὅτι « διὰ τὰς πορνείας ἕκαστος τὴν ἑαυτοῦ γυναῖκα ἐχέτω; » Ταῦτα καὶ πλείονα τούτων ἀκούσαντες, καὶ μεγάλως ὠφεληθέντες, ἀνεχώρησαν θαυμάζοντες τὴν ἀρετὴν καὶ σοφίαν τοῦ μακαρίου· ὡς καὶ αὐτὸν τὸν μητροπολίτην εἰπεῖν· Ὅτι ὁ Θεὸς οἶδε, μέγας ἐστὶν ὁ Καλόγηρος οὗτος. Τῇ ἐπαύριον κατελθόντος τοῦ ὁσίου ἐκεῖθεν, καὶ ἐν τῷ κάστρῳ εἰσεληλυθότος, ἔρχεται πρὸς αὐτὸν Ἰουδαῖός τις ὀνόματι Δόμνουλος, ὃς ἦν αὐτῷ γνωστὸς ἐκ νεότη- D τος αὐτοῦ, διὰ τὸ εἶναι αὐτὸν σφόδρα φιλομαθῆ καὶ ἱκανὸν περὶ τὴν ἰατρικὴν ἐπιστήμην. Ἤρξατο οὖν λέγειν πρὸς τὸν μακάριον οὕτως· Ἤκουσα περὶ τῆς ἀσκήσεώς σου, καὶ πολλῆς ἐγκρατείας, καὶ γινώσκων τὴν κρᾶσιν τοῦ σώματός σου ἐθαύμαζον πῶς οὐ περιπέπτωκας ἐπιλήψει· ἀλλὰ καὶ ἀπὸ τοῦ νῦν, εἰ κελεύεις, ἐγώ σοι δώσω φάρμακον πρὸς τὴν σὴν κρᾶσιν, ἵνα ἔχῃς αὐτὸ πάσας τὰς ἡμέρας τῆς ζωῆς σου, καὶ μηδεμίαν ἀσθένειαν φοβηθήσῃ. Ἔφη αὐτῷ ὁ μέγας· Εἶπε πρὸς ἡμᾶς ἐξ ὑμῶν εἷς Ἑβραῖος· « Ἀγαθὸν πεποιθέναι ἐπὶ Κύριον, ἢ πεποιθέναι ἐπ' ἄνθρωπον. » Πεποιθότες οὖν ἡμεῖς ἐπὶ τὸν ἰατρὸν ἡμῶν Θεὸν καὶ Κύριον ἡμῶν Ἰησοῦν Χριστὸν, εὐ

[35] I Cor. VII, 16. [36] Matth. XIX, 6. [37] Matth. XIX, 29. [38] I Cor. VII, 2. [39] Psal. CXVII, 8.

χρείαν ἔχομεν τῶν ὑπὸ σοῦ γενομένων φαρμάκων. Σὺ δὲ οὐκ ἄλλως δυνήσῃ ἐμπαῖξαι τοὺς τῶν Χριστιανῶν ἀκεραίους, εἰ μὴ ἐν τῷ καυχᾶσθαί σε τῶν φαρμάκων μεταδοῦναι τῷ Νείλῳ. Τούτων οὖν ὁ ἰατρὸς ἐπακούσας, οὐδὲν πρὸς τὸν ἅγιον ἀπεκρίνατο.

να'. Ἦν δὲ ἐλθὼν μετ' αὐτοῦ ἄλλος, καὶ λέγει αὐτῷ· Εἰπὲ ἡμῖν περὶ Θεοῦ τίποτε· ἐπιθυμοῦμεν γάρ σου ἀκοῦσαι τῶν λόγων. Ὁ δὲ Πατὴρ πρὸς αὐτόν· Ἔοικεν ὁ λόγος σοῦ, ὦ Ἰουδαῖε, ἀνθρώπῳ προστάσσοντι βρέφει τῇ χειρὶ κρατῆσαι τοῦ ὑψηλοῦ δένδρου, καὶ πρὸς τὴν γῆν αὐτὸ ὑποκλῖναι. Ὅμως εἰ βούλει μικρόν τι περὶ τοῦ ἀκοῦσαι, λάβε σου τοὺς προφήτας μετὰ τοῦ νόμου, καὶ δεῦρο εἰς τὴν ἔρημον, ὅπου κἀγὼ ἡσυχάζω· ἔνθα σχολάσας τῇ ἀναγνώσει ὅσας ἡμέρας ὁ Μωϋσῆς ἐν τῷ ὄρει, μετὰ ταῦτα δὴ ἐρώτησον, κἀγώ σοι ἀποκρινοῦμαι· « Σχολάσατε γάρ, φησί, καὶ γνῶτε, ὅτι ἐγώ εἰμι ὁ Θεός. » Ὡς ἐὰν νῦν σοι περὶ Θεοῦ τι λαλήσω, καθ' ὕδατος γράφω, καὶ ἐπὶ θάλασσαν σπερῶ. Ἀπεκρίθησαν οὖν ἅμα, καὶ εἶπον· Οὐ δυνάμεθα τοῦτο ποιῆσαι, ἐπεὶ ἀποσυνάγωγοι γινόμεθα, καὶ ὑπὸ τῶν ἰδίων λιθοβολούμεθα. Οὕτω, φησὶν ὁ Πατήρ, καὶ οἱ πατέρες ὑμῶν ἀπέθανον ἐν ἀπιστίᾳ, καθά φησιν ὁ εὐαγγελιστής· « Ὅτι πολλοὶ ἐκ τῶν ἀρχόντων ἐπίστευσαν εἰς τὸν Ἰησοῦν, ἀλλὰ διὰ τοὺς Ἰουδαίους οὐχ ὡμολόγουν, ἵνα μὴ ἀποσυνάγωγοι γένωνται· ἠγάπησαν γὰρ τὴν δόξαν τῶν ἀνθρώπων μᾶλλον, ἤπερ τὴν δόξαν τοῦ Θεοῦ. » Ταῦτα εἰπών, καὶ ἀπαλλαγεὶς αὐτῶν ἐξῆλθε πρὸς τὸ μοναστήριον εἰς τὸ κελλίον αὐτοῦ, σχολάζων τῇ θεωρίᾳ, καὶ τῇ μελέτῃ τῶν θείων Γραφῶν. Καὶ μετ' ὀλίγον χρόνον ἐξέρχονται πρὸς αὐτὸν ἐκεῖσε Νικόλαος ὁ πρωτοσπαθάριος, καὶ ὁ δομέστικος Λέων, ἐπιθυμίᾳ ἐπιθυμοῦντες τοῦ ἀκοῦσαι τῆς διδασκαλίας αὐτοῦ.

νβ'. Καὶ δὴ γενομένης ἱκανῆς συντυχίας καὶ παραινέσεως ὁ μὲν ἅγιος εἰσῆλθεν εἰς τὸ κελλίον αὐτοῦ, τῷ Θεῷ πάλιν προσανέχειν σπουδάζων· ἐκεῖνοι δὲ ἔξω που ἀνακλιθέντες ἐπὶ τοῦ χόρτου, καὶ μικρὸν κουκούλιόν τινος ἀδελφοῦ εὑρόντες, ἐτίθουν ἐπὶ τῆς κεφαλῆς αὐτῶν ἀλλήλων ὅ τε δομέστικος καὶ ὁ πρωτοσπαθάριος γελοιάζοντες ἅμα καὶ παίζοντες. Ὅπερ θεασάμενος διὰ τῆς θυρίδος ὁ ὅσιος, καὶ σφόδρα καταγνοὺς τῆς εὐτραπελίας αὐτῶν, ἐπέπληξεν αὐτοῖς αὐστηρῶς, καί φησιν· « Ὅτι τοῦτο ὅπερ ὑμεῖς γελοιάζετε νῦν, ἰδοὺ ἐλεύσεται ὥρα, ἐν ᾗ ζητήσητε ἐπιθυμητικῶς τοῦ περιβαλέσθαι αὐτό, καὶ αὐτοῦ οὐ καταξιωθήσεσθε. Καὶ ἅμα τῷ προορατικῷ τούτῳ λόγῳ φρίκη τε καὶ κεφαλαλγία τὸν δομέστικον περι-

A Jesu Christo, non indigemus pharmacis a te confectis. Tu vero non aliter poteris illudere simplicioribus Christianis, quam si te jactes, quod Nilo dederis de tuis medicamentis. Medicus, his auditis, nihil respondit.

51. Venerat porro cum illo quidam alius, qui dixit : Dic nobis aliquid de Deo, cupimus enim audire tuos sermones. Cui Pater : Videris, Judæe, perinde loqui ac si quis infantem juberet manu prehendere proceram arborem et inflectere usque ad terram ; si tamen cupis modicum quid de Deo audire, accipe prophetas cum lege et veni in eremum, ubi et ipse remotus dego, et postquam ibi lectioni vacaveris per tot dies, quot Moyses

B in monte, tunc interrogato, et ego tibi respondebo: « Vacate enim, inquit, et videte, quoniam ego sum Deus [40]. » Nam si quid tibi nunc dixero de Deo, in aqua scribo et semen in mare jacio. Responderunt illi simul : Hoc facere non possumus, ejiciemur quippe e synagoga et nostri lapidibus nos obruent. Et sanctus Pater: Vestri quoque patres similiter in infidelitate mortui sunt, ut evangelista inquit : « Quod multi ex principibus crediderunt in eum, sed propter Judæos non confitebantur, ut e synagoga non ejicerentur. Dilexerunt enim gloriam hominum magis quam gloriam Dei [41]. » Hæc illis cum dixisset et ab eis recessisset, egressus in monasterium, se contulit in cellam, vacans contemplationi et

C meditationi divinarum Scripturarum. Et elapso non multo tempore, profecti sunt illuc ad eum Nicolaus protospatharius et Leo domesticus (41), desiderio flagrantes audiendi doctrinam et admonitionem ejus.

52. Itaque post longum congressum et adhortationem Sanctus quidem se recepit in cellam, Deo rursus vacare studens : illi vero foris, ubi collibitum fuit, in herbam se prosternentes, cum fratris cujusdam cucullulam reperissent, alter alterius capiti imponebat per risum ludibrium domesticus et protospatharius. Quod vir sanctus cum per fenestram conspexisset et lusum eorum vehementer improbasset, severe illos increpavit, dicens : Hoc, quod vobis ludibrio nunc est, erit

D cum avide quæretis, ut vestrum contegat caput, nec habere poteritis. Simul atque præsagiente animo dicta hæc sunt, horror dolorque capitis domesticum invasit. Qui domum e vestigio rediens

[40] Psal. XLV, 11. [41] Joan. XII, 42, 43.

Joannis Clei notæ.

(41) Bailletus in sancti nostri elogio scribit, imperatores Orientis Basilium II et Constantinum fratrem ejus, Juniorem dictum, Porphyrogenitum, anno 975 ad imperium promotos, sequenti anno in Italiam misisse Leonem comitem domesticorum et Nicolaum protospatharium qui Calabriam aliasque possessiones ibidem Orientis imperio subditas regerent. Addit, hosce, cum advenissent, multaque de S. Nilo audivissent, cum metropolita Theophylacto ad illum ivisse eosdemque illi quæstiones superius num. 46 proposuisse : in Leonis denique paulo post mortui locum successisse Eupraxium, de quo infra. Unde hæc omnia Bailletus hauserit, nescio : at si ducem non habet, ut opinor, miror, hominem toties Metaphrastem culpare, qui tam confidenter ipse de suo plurima ex conjecturis, iisque non satis felicibus, Vitis inserit. Talia sane sunt epocha, cui gesta affigit, comitatusque domesticorum Leonis, et Eupraxii post illum successio.

et in lectum se prosternens, jussit vocari sibi reverendum aliquem sacerdotem. Is cum venisset et propius ad lectum accessisset, ut, cur vocatus esset, causam cognosceret, invenit eum jam vita functum. Ex quo timor invasit eos, qui redeuntem illum e monasterio comitati erant, et mirabantur omnes, quod sanctus prædixerat.

ἔσχεν· ὅστις καὶ παραχρῆμα ἐπιστρέψας εἰς τὸν ἴδιον οἶκον, καὶ ῥίψας ἑαυτὸν ἐν τῇ κλίνῃ, ἐκέλευσε κληθῆναι αὐτῷ τινα τῶν εὐλαβῶν ἱερέων. Ὃς ἐλθὼν, καὶ τῇ κλίνῃ ἐγγίσας πρὸς τὸ μαθεῖν τῆς κλήσεως τὴν αἰτίαν, εὗρεν αὐτὸν ἤδη ἀποθανόντα. Τούτου δὲ γενομένου, φόβος ἐπέπεσε τοῖς αὐτῷ συνοδεύσασιν ἀπὸ τοῦ μοναστηρίου, καὶ πάντες ἐθαύμαζον τὴν πρόῤῥησιν τοῦ ἁγίου.

CAPUT VIII.

S. Nilus fugitans adulationis Eupraxium Calabriæ præfectum increpat morboque castigatum et pænitentem monachali habitu induit, qui paulo post pie moritur. Testamento legata ab illo bona sanctus Pater administrare recusat; ducis filium aliosque plures malo dæmone et variis morbis liberat.

53. Quidam ergo improbi et adulatores Constantinopolim profecti accusarunt beatum virum apud aures Eupraxii, judicis imperialis (42), quasi monasterium ejus esset depopulatus et subripuisset, quæ erant Antonii. Ille vero hujusmodi calumniis irritatus scripsit cuidam ex suis procuratoribus minas in Sanctum jactans ac dicens: Cum divinus favor bene valentem eo me perduxerit, videbo, quis ille sit monachus Nilus, et quisnam imperialis Eupraxius. Cum ergo pervenisset ille cum multo fastu et pompa, constitutus enim erat ab imperatoribus Italiæ et Calabriæ judex, omnes provinciæ abbates ad illum cum muneribus et assentatione ibant, favorem ejus et præsidium sibi aucupantes. At vero eximius Pater Nilus, ne vel minas hominum pavere videretur, vel confidere in principibus, quos improperantis sensu filios hominum vocat regius Propheta, in quibus non est salus [43], nec adulatorum more accessit, nec muneribus delinivit superbientis animi minas, sed quiete in suo sedens monasterio preces ad Deum fundebat pro universorum et principis animæ salute. Ex quo factum, ut cor illius insolentis majori fureret iracundia, quod honoraretur et observaretur ab omnibus, a beato viro manifeste negligeretur. Quare et scrutando defecit adversus virum justum ansam iniquitatis. Nam fieri non potest, ut cognoscatur via colubri super petram [44], sicut neque principis nequitia in homine coronato.

νγ'. Τινὲς οὖν κακεντρεχεῖς τε καὶ κόλακες ἄνθρωποι ἀνελθόντες ἐν Κωνσταντινουπόλει ἐλοιδόρησαν τὸν μακάριον εἰς τὰ ὦτα τοῦ βασιλικοῦ Εὐπραξίου, ὡς λεηλατήσαντα τὸ αὐτοῦ μοναστήριον, καὶ τὰ τοῦ Ἀντωνίου πράγματα νοσφισάμενον. Ὃς ταῖς τοιαύταις συκοφαντίαις ἀγριωθεὶς, γράφει τινὶ τῶν ἐπιτρόπων αὐτοῦ ἀπειλῶν τῷ ἁγίῳ καὶ λέγων· Ὅτι ἀξιώσειέ με ὁ Θεὸς ὑγιαίνοντα κατελθεῖν, καὶ γνωρίσαι τίς ἐστιν ὁ καλόγηρος Νεῖλος, καὶ τίς ὁ βασιλικὸς Εὐπράξιος. Κατελθόντος δὲ αὐτοῦ μετὰ πολλῆς ἐπάρσεως καὶ φαντασίας, διὰ τὸ κατασταθῆναι αὐτὸν ὑπὸ τῶν βασιλέων κριτὴν Ἰταλίας τε καὶ Καλαβρίας, ἅπαντες μὲν οἱ ἡγούμενοι τῆς χώρας προσήρχοντο αὐτὸ μετὰ δώρων καὶ κολακείας, τὴν αὐτοῦ ἀντίληψίν τε καὶ βοήθειαν ἔχειν παρακαλοῦντες· ὁ δὲ θεσπέσιος Πατὴρ ἡμῶν Νεῖλος, ἵνα μὴ δόξῃ ἢ ἀπειλὰς ἀνθρωπίνας θροεῖσθαι, ἢ πεποιθέναι ἐπ' ἄρχοντας, τοὺς ὀνειδιστικῶς υἱοὺς ἀνθρώπων κληθέντας παρὰ τοῦ προφητάνακτος, οἷς οὐκ ἔστι σωτηρία· οὔτε προσῆλθε θωπευτικῶς τε καὶ κολακευτικῶς, οὔτε μὴν δώροις ἐξεμειλίξατο τὴν ἀπειλὴν τῆς αὐτοῦ αὐθαδείας τε καὶ θρασύτητος· ἡσυχάζων δὲ μόνον εἰς τὸ κελλίον αὐτοῦ ἐν τῷ ἰδίῳ μοναστηρίῳ, τὸν Θεὸν ἐδυσώπει ὑπέρ τε τῆς τοῦ κόσμου παντὸς καὶ τῆς τοῦ ἄρχοντος ψυχικῆς σωτηρίας. Ὅπερ εἰς πλείονα θυμὸν καὶ μανίαν ἀνῆψε τὴν καρδίαν τοῦ ὑψηλοφρονοῦντος, ὡς παρὰ πάντων τιμωμένου καὶ θεραπευομένου, ὑπὸ δὲ τοῦ ὁσίου σαφῶς περιφρονουμένου· διὸ καὶ ἐξέλιπεν ἐξερευνῶν πρόφασιν ἀνομίας κατὰ τοῦ δικαίου. Οὐ γὰρ δυνατὸν γνωσθῆναι ἴχνος ὄφεως ἐπὶ πέτρας, ὥσπερ οὖν οὐδὲ πονηρίαν ἄρχοντος ἐν ἀνθρώπῳ κατεστεμμένῳ.

54. In his illum maligne et perfidiose agentem repente perniciosus morbus adoritur et innocentia venerandi Patris antevertit. Morbus enim quidam, cui gangræna nomen est, pudendorum ejus summam partem, hoc est glandem cœpit depasci, et medicorum quidem sollicitudinem frustra esse, ostendebat, pœnas autem exigebat ab instrumento luxuriæ, per quod ille naturæ legibus intemperanter

νδ'. Ἐν τούτῳ γνωσιμαχοῦντός τε καὶ πονηρευομένου, ἐπέστη ὄλεθρος αἰφνίδιος, καὶ ἡ εὐχὴ τοῦ τιμίου Πατρὸς αὐτὸν προκατελάβετο. Πάθος γάρ τι τὸ λεγόμενον γάγγραινα περὶ τὴν βάλανον τοῦ παιδογόνου μορίου αὐτοῦ ἐκφυὲν, τῶν μὲν ἰατρῶν ἄπρακτον διήλεγχε τὴν περιοδείαν, δίκας δὲ εἰσεπράττετο τὸ τῆς ἀσωτίας ὄργανον, δι' ὧν ἀκρατῶς τὸν τῆς φύσεως νόμον ἐξύβριζεν. Ἐλθὼν οὖν εἰς συναίσθησιν

[43] Psal. CXLV, 3. [44] Prov. XXX, 19.

Joannis Clei notæ.

(42) Βασιλικός interpretatur Caryophilus *judicem imperialem*, Sirletus *regium* et alibi *regalem* adjective. Cangius in Glossario Græco Barbaro exempla allegat, ubi pro variis officiis sumitur et in Glossario Med. Lat. locum hunc nostrum profert, in quo judex significetur. Certum est, dignitatem quamdam similem eamque inter præcipuas designari, ideoque etiam Caryophilus postea non inepte Eupraxium *proregem* appellat.

αὐτοῦ, καὶ μεμψάμενο, τὴν κατὰ τοῦ ἁγίου θρασύτητα ἑαυτοῦ· ἦν γὰρ ἐχέφρων ἱκανῶς ὁ ἀνὴρ, εἰ καὶ τετύφωτο τῇ τῆς ἐξουσίας ὑπεροχῇ· ἱκέτης καθίσταται ὁ πρώην ἐμβριμώμενος ταῖς ἀπειλαῖς, εἴ πως τῆς θέας ἐπιτύχῃ καὶ μόνον εὐλογίας τε καὶ συγχωρήσεως τῆς παρ' ἐκείνου ἀξιωθείη. Ὁ δὲ Πατὴρ πρὸς μὲν τὸ παρὸν ἀνεβάλλετο τὴν κατὰ πρόσωπον ὁμιλίαν, μήτε ἐκεῖνον καταδεχόμενος ἐρχόμενον ἐν τῷ μοναστηρίῳ, μήτε αὐτὸς βουλόμενος ἀπελθεῖν, καὶ τὴν δέησιν αὐτοῦ ἐκτελέσαι, τῷ τοιούτῳ γοῦν τρόπῳ τὴν σωτηρίαν αὐτῷ πραγματευόμενος. Ἤδει γὰρ ἐν εὐθέτῳ καιρῷ καὶ τῷ τύφῳ δεόντως κατὰ τῶν ἀναισθήτων χρήσασθαι. Ὡς γοῦν ἐπὶ τριετῆ χρόνον ἡ θεόπεμπτος ἐκείνη νόσος κατὰ σμικρὸν ἀναλώσασα τὰ κρυπτόμενα μόρια, προσήγγισε λοιπὸν τῷ καιριωτάτῳ τῶν μελῶν, καὶ θάνατον ἠπείλει τῇ τούτου διαφθορᾷ, τότε πορεύεται πρὸς αὐτὸν ὁ ψυχικὸς ἰατρὸς, δυσωπηθεὶς ταῖς οἰκτροτάταις αὐτοῦ ἐπιστολαῖς. Ἰδὼν τοίνυν τὸν ὅσιον ὁ βασιλικὸς, καὶ περιλαβὼν τοὺς τιμίους πόδας αὐτοῦ, τοσοῦτον πλῆθος δακρύων ἐξέχεε καταφιλῶν αὐτοὺς, ὥστε καὶ αὐτὸν ἅγιον Πατέρα καὶ πάντας τοὺς συμπαρεστηκότας συνθρηνεῖν αὐτῷ, καὶ κλαίειν σφοδρῶς. Οὐδὲν γὰρ ἄλλο ἐκχάσαι ἦν καὶ ἰδεῖν παρ' αὐτοῖς, ἢ τὴν πόρνην ἐν κατανύξει κατέχουσαν τοὺς Σωτῆρος πόδας, καὶ ἄφεσιν τῶν πλημμελημάτων.

νε'. Ἰδὼν οὖν αὐτὸν ὁ Πατὴρ χορτασθέντα τοῦ κλαυθμοῦ, καθάπερ βρέφος τοῦ οἰκείου μαστοῦ, ἐκτείνας τὴν χεῖρα ἐπελάβετο καὶ ἀνέστησεν αὐτόν. Ὁ δὲ πᾶσι κελεύσας ἐξελθεῖν ἀπ' αὐτοῦ, ἤρξατο ἀπογυμνοῦσθαι σὺν τοῖς ψυχικοῖς πάθεσι καὶ τὰ σωματικὰ, καὶ δακρύων ἔλεγεν· Ἰδοὺ, τιμιώτατε Πάτερ τριετίαν, ἡμέραν καὶ νύκτα βεβασάνισμαι ὑπὸ τοῦ δεινοτάτου πάθους, πόνοις δριμυτάτοις καὶ ἀφάτῳ δυσωδίᾳ πικτεύων· ἣν οὔτε πλῆθος προστριβόμενος μύρων, οὔτε μὴν τῇ πυκνότητι τῶν ἱματίων παλαιῶν· ἑπτάκις γὰρ τῆς ἡμέρας ἀλλάσσω· ἐκφυγεῖν ἠδυνήθη. Ἦν δὲ τὸ πάθος, ὡς ὁ μακάριος ἔλεγεν, ὑπὸ τὸ ἦτρον αὐτοῦ ὥσπερ ἀπὸ διαβήτου δειχθὲν, καὶ ἔχον ἐκ τῶν κεχωρισμένων μορίων οὐδέν. Πάλιν οὖν τὰς χεῖρας τοῦ δικαίου κρατῶν ὁ βασιλικὸς, καὶ πλύνων αὐτὰς τοῖς δάκρυσιν ἔλεγεν· Ἐλέησόν με διὰ τὸν Κύριον, μιμητὰ τοῦ Δεσπότου Χριστοῦ, καὶ καταξίωσον ταῖς τιμίαις σου ταύταις χερσὶν ἀποκεῖραί με τὸν πανάσωτον· ἐπειδὴ ὡμολόγησα τῷ Θεῷ τοῦ γενέσθαι μοναχός. Λέγει οὖν πρὸς αὐτὸν ὁ Πατὴρ· Οὐκ ἔξεστί σοι ἀνθρώπῳ συνετῷ ὄντι, καὶ σφόδρα πεπαιδευμένῳ τὰ τῶν κοινῶν ἀνθρώπων λόγια φρονεῖν τε καὶ λέγειν· ἅπαντες γὰρ οἱ τοῦ θείου βαπτίσματος καταξιωθέντες, καὶ ἀμόλυντον ἀπὸ πάσης ἁμαρτίας μὴ φυλάξαντες τοῦτο, χωρὶς πάσης ὁμολογίας χρεωστοῦσι πάλιν τὸ μακάριον τοῦτο βάπτισμα· ὅπερ διὰ πολλὴν εὐσπλαγχνίαν καὶ ἀγαθότητα τοῖς ἀνθρώποις ὁ Θεὸς ἐδωρήσατο, πλουσίοις καὶ πένησι, βασιλεῦσι

A abusus erat. Suum igitur agnoscens errorem, sibique crimini dans, quod in sanctum virum procacior fuisset (erat quippe satis prudens, quanquam fastu elatus ob excellentiam potestatis) supplex efficitur, qui pridem comminationibus infremebat, si quo modo illum posset vel contueri tantum, veniamque ab eo cum benedictione impetraret. At Pater tunc quidem differebat congressum, nec se coram præbebat videndum, aut permittens, ut ille ad monasterium accederet : aut ipse ad illum ire cogitans, ut roganti satisfaceret, nimirum hac ratione saluti ejus consulens. Sciebat enim in tempore fastu etiam decenter contra insipientes uti. Ergo postquam triennio morbus ille a Deo immissus paulatim B verenda absumpserat perveneratque ad præcipuam corporis partem, et mortem ea corrupta minabatur, tunc spiritalis medicus profectus est, permotus luctuosissimis ejus epistolis. Ubi prorex sanctum virum conspexit, venerandos amplexatus pedes, tantam eos deosculando profudit lacrymarum vim, ut sanctus ipse Pater et astantes omnes simul lugerent et vehementes ederent fletus. Nihil enim aliud videre apud eos erat, quam peccatricis imaginem contrito animo tenentis Salvatoris pedes, et petentis erratorum veniam.

55. Ubi jam exsaturatum fletu vidit Pater, instar infantis, qui lac ex uberibus abunde suxerit, ex- C tendit manum et apprehendens erexit. Ille vero jussis egredi omnibus, denudare cœpit cum morbis animi et corporis mala et lacrymando aiebat : En venerande Pater, diu noctuque per triennium gravissimo hoc malo afflictatus sum, acerrimis oppressus doloribus et inenarrabili fœtore, quem neque unguentorum adhibitorum copia, neque mutatione crebra vestium, qua septies utor per dies singulos, effugere potui. Erat porro morbus, ut beatus Pater narrabat, sub pectine, quasi circino circumacto descriptus, ut pendentium membrorum nihil superesset. Rursus igitur prorex sancti viri manus tenens et rigans lacrymis aiebat : Miserere mihi per Dominum, Christi Domini imitator, nec me dedigneris hisce venerandis manibus D omni luxuria plenum monachi tonsura insignire, promisi enim Deo monasticum subire institutum. Ad quem Pater : Non licet tibi viro prudenti et perquam docto sapere aut loqui more multorum, omnes enim, qui sacrum baptisma suscepere, nec purum illud ab omni peccato servavere, sine quovis voto tenentur ad sacrum hoc recipiendum baptisma (43), quod pro multa sua clementia et bonitate Deus hominibus donavit divitibus et egenis, regibus et principibus, sacerdotibus et pontificibus et cuivis animæ volenti, uno temporis momento

Joannis Clei notæ.

(43) Ad dolorem scilicet sincerum et pœnitentiam de peccatis commissis. Hanc porro illis sæculis testari etiam maximi principes solebant, assumpto monachali ceu pœnitentiæ habitu : cujus rei innumera exempla sunt et passim obvia.

renasci, sicut aquilæ juventus, et præteritorum impetrare veniam delictorum. Quod vero aiebas, ut te tonderem, ego sane monachorum minimus sum, nullo sacerdotii gradu ornatus. Hic metropolita est (erat enim ibi per id tempus sanctæ Severinæ (44) metropolita), præsto sunt episcopi et archimandritæ : ipsi vota tua expleant : quis ego sum, ut me immisceam ? Ille rursus sancti Patris manus deosculans precari simul et obtestari, ne opus hoc alii permitteret, sed habitu sancto et apostolico ipse illum indueret, fieretque sibi sequester ad Deum et patronus.

καὶ ἄρχουσιν, ἱερεῦσί τε καὶ ἀρχιερεῦσι, καὶ πάσῃ ψυχῇ τῇ βουλομένῃ ἐν μιᾷ καιροῦ ῥοπῇ ἀναγεννηθῆναι ὡς ἀετοῦ ἡ νεότης, καὶ πάντων ἀπαλλαγῆναι τῶν προημαρτημένων. Καθὼς δὲ ἔφης περὶ τοῦ με ἀποκουρεῦσαί σε, εὐτελὲς καλογηρίζειν εἰμὶ ἐγὼ, μηδένα κεκτημένος βαθμὸν ἱερατικόν. Ὧδε μητροπολίτης ἐστίν (ἦν γὰρ τότε ἐκεῖ ὁ τῆς ἁγίας Σεβηρίνης μητροπολίτης)· ὧδε ἐπίσκοποι καὶ ἀρχιμανδρῖταί εἰσιν· αὐτοὶ τὴν ἐπιθυμίαν σου πληρώσουσι· καὶ ἐγὼ τίς εἰμι, ἵνα μεσάζωμαι; Ὁ δὲ πάλιν τὰς χεῖρας καταφιλῶν τοῦ θείου Πατρὸς παρεκάλει ὁμοῦ καθορκίζων τοῦ μὴ ἄλλῳ τινὶ τὸ τοιοῦτον ἔργον παραχωρῆσαι, ἀλλὰ δι' αὐτοῦ τὸ ἅγιον καὶ ἀποστολικὸν σχῆμα ἀμφιασθῆναι, καὶ πρὸς τὸν Θεὸν αὐτῷ μεσίτην καὶ προστάτην γενέσθαι.

56. Flexere Patrem lacrymæ cum precibus, et suis illum totondit manibus vilique amictu, quem veneranda humilitas gloriosum reddit, illum contexit, qui nuper molli ac diffluente vestimento sectabatur delicias, præsente metropolita Stephano cum episcopo urbis (45), hegumenis non paucis, et aliis sacerdotibus. Aderat quoque Judæus Domnulus, nempe ut medicus, cujus etiam antea memini, spectator earum, quæ agebantur : qui egressus, et admiratus, quæ facta erant, ita astantes affatus est : Hodie mirabilia vidi, quæ facta olim audivimus. Nunc vidi Danielem prophetam cicurantem leones. Quis enim unquam potuit leoni huic admovere manus? At novus hic Daniel et comam derasit et monasticum imposuit pileolum (46). Et hæc quidem Hebræus. At vero prorex, peractis sibi angelici habitus omnibus cæremoniis, cohortatus omnes ut pranderent, ipse ministrum se præbuit, astabatque instar famuli ad præstanda obsequia paratissimus, qui per multum antea tempus e lecto surgere non poterat, virtute Spiritus et beati viri manu sanatus. Jussus autem sedere prope ipsum, rursus facultatem petiit ministrandi ad mensam : quod ubi factum, stupere omnes ob restitutam viro bonam valetudinem, ejusque ministrandi studium, Deoque gratias agere. Post hæc omnes suas facultates manu sua dilargitus pauperibus et ecclesiis et cunctis egentibus, distributisque pro universa familia legatis, donataque libertate, tertio die migravit ad Dominum, summa compunctione animi et cum gratiarum actione, fide ac spe certa profectus ad eum,

νς'. Καμφθεὶς οὖν ὁ Πατὴρ τοῖς δάκρυσι καὶ ταῖς ἱκεσίαις αὐτοῦ, ταῖς οἰκείαις χερσὶν αὐτὸν ἀπεκείρατο, καὶ τὰ τῇ σεμνῇ ταπεινώσει δεδοξασμένα ῥάκη περιεβάλετο, τῇ ἁπαλῇ καὶ περιῤῥεούσῃ ἐσθῆτι πρῴην μαλακιζόμενον, παρόντος τοῦ μητροπολίτου Στεφάνου σὺν τῷ ἐπισκόπῳ τοῦ Κάστρου, ἡγουμένοις τε οὐκ ὀλίγοις, καὶ ἄλλοις ἱερεῦσι. Παρειστήκει δὲ καὶ ὁ Ἰουδαῖος Δόμνουλος ὡς ἰατρὸς, οὗ καὶ πρῴην ἐμνήσθην, θεωρῶν ἅπαντα τὰ τελούμενα· ὃς ἐξελθὼν ἔξω, καὶ τὰ γεγενημένα θαυμάσας, ἔφη πρὸς τοὺς παρόντας· Σήμερον ἐθεασάμην θαυμάσια, ἅπερ πάλαι γενέσθαι ἀκηκόαμεν. Νῦν εἶδον τὸν προφήτην Δανιὴλ ἡμεροῦντα τοὺς λέοντας. Τίς γὰρ ἠδυνήθη ποτὲ χεῖρα ἐπιβαλέσθαι τούτῳ τῷ λέοντι; Ὁ δὲ νέος οὗτος Δανιὴλ καὶ τὴν κόμην ἀπέτεμε, καὶ κουκούλιον ἐπιτέθεικεν. Καὶ ταῦτα μὲν ὁ Ἑβραῖος. Ὁ δὲ βασιλεὺς μετὰ τὸ πᾶσαν τὴν ἀγγελικὴν ἀκολουθίαν τελεσθῆναι ἐπ' αὐτῷ, προτρεψάμενος ἅπαντας ἐπὶ τὸ γεύσασθαι, καὶ συντάξας δι' ἑαυτοῦ παρίστατο καθάπερ οἰκέτης, προθυμούμενος ὑπουργῆσαι ὁ πρὸ πολλῶν ἡμερῶν τῆς κλίνης μὴ δυνάμενος ἀναστῆναι, ῥωσθεὶς τῇ δυνάμει τοῦ Πνεύματος, καὶ ταῖς τοῦ ὁσίου χερσίν. Παρακελευσθεὶς δὲ καθεσθῆναι ἔγγιστα αὐτοῦ, ᾐτήσατο πάλιν τοῦ διατάξασθαι ἐπὶ τῆς τραπέζης λύσιν λαβεῖν. Καὶ τούτου γενομένου, πάντες ἐξίσταντο ἐπὶ τῇ ἀναῤῥώσει καὶ προθυμίᾳ τοῦ ἀνδρὸς, καὶ ἐδόξαζον τὸν Θεόν. Μετὰ δὲ ταῦτα, πάντα τὰ ὑπάρχοντα αὐτῷ τῇ ἰδίᾳ χειρὶ δοὺς πένησι, καὶ ἐκκλησίαις, καὶ πᾶσι τοῖς δεομένοις, ληγατεύσας τε ἅπασαν τὴν οἰκετείαν αὐτοῦ, καὶ ἐλευθερίας καταξιώσας, τῇ τρίτῃ ἡμέρᾳ πρὸς Κύριον ἀπεδήμησε μετὰ πάσης κατανύξεως

Joannis Clei notæ.

(44) Ex hisce satis clare liquet, verisimilius non dignitatem quamdam civilem aut sæcularem a biographo, sed ecclesiasticam et archiepiscopalem designari. Siberona porro, quæ hodie vulgo Sancta Severina appellatur, civitas est antiqua et munitissima ulterioris Calabriæ. Distat a mari Ionio milliaribus 10, Crotone 12. Sedes archiepiscopalis suffraganeas habet sex, de quibus omnibus Ughellus tom. IX *Italiæ sacræ*. Unicum habet præsulem S. Severinæ ante Stephanum memoratum in charta Rogerii comitis anni 1056, observatque Ughellus, hunc ibi tantum episcopum appellari, unde dubitat, an illo tempore jam archiepiscopalis esset ea sedes. Perperam, ut hic liquet.

(45) De episcopo Rossanensi hic sermo est : quippe in eadem urbe, ut infra liquebit, agebat æger Eupraxius, ubi mortui corpus deinde tumulatum fuit in æde S. Anastasiæ, quam et idem Eupraxius fundaverat ornaveratque, ut patet cap. 6, num. 45 et nota 30. Hæc porro erat in summa Rossani parte, ut ibidem dicitur. Igitur tum temporis, sub finem nimirum sæculi x, non erat archiepiscopalis Rossani sedes, cum ejus præsul tantum episcopus hic appelletur, videaturque fuisse S. Severinæ vel alterius certe metropolis suffraganeus.

(46) Id est cappam seu cucullum, ut est in Græco.

και εὐχαριστίας, πίστεώς τε καὶ ἐλπίδος βεβαίας A ἀπελθὼν πρὸς τὸν εἰρηκότα διὰ τοῦ προφήτου· « Οὐ θέλω τὸν θάνατον τοῦ ἁμαρτωλοῦ, ὡς τὸ ἐπιστρέψαι καὶ ζῆσαι αὐτὸν ζωὴν τὴν αἰώνιον. »

νζ'. Μετὰ δὲ τὸ κατατεθῆναι τὸ σῶμα αὐτοῦ ἐν τῷ μοναστηρίῳ τῆς Ἁγίας Ἀναστασίας τῆς παρθένου, προσέρχεται τῷ θεσπεσίῳ Πατρὶ ὁ ῥηθεὶς μητροπολίτης ὑποδεικνύων αὐτῷ τὴν τοῦ βασιλικοῦ διαθήκην· ἐν ᾗ τοῦ τε πάσῃ κινητῇ καὶ ἀκινήτῳ αὐτοῦ ὑποστάσει ἐπίτροπον καὶ δεσπότην τὸν ὅσιον διεγράψατο. Ἥνπερ θεασάμενος ὁ μακάριος, καὶ τὴν ἐν ἐκείνοις τοῖς πράγμασιν ἀσχολίαν παγίδα εἶναι καὶ χλεύην τοῦ διαβόλου κατανοήσας, πάντα ἐπιτρέψας τῷ αὐτῷ μητροπολίτῃ δικαίως οἰκονομῆσαι, ὡς τῷ τὰ πάντα ἐφορῶντι Θεῷ ἀποδώσοντι τὴν περὶ τούτων ἀπολογίαν, αὐτὸς τὸ οἰκεῖον κατέλαβε μον- B αστήριον, ἑαυτῷ προσέχων, καὶ τῷ Θεῷ προσανέχων, καὶ πειθόμενος τοῖς ἁγίοις ἀγγέλοις αὐτῷ παραινοῦσί τε καὶ λέγουσιν· « Μεταναστεύου ἐπὶ τὰ ὄρη ὡς στρουθίον, » ὅτι ἰδοὺ οἱ ἐξ ἡμῶν ἁμαρτωλοὶ ἐνέτειναν τόξον, τὴν τῶν ἀνθρωπίνων πραγμάτων ἐπιμέλειαν καὶ φροντίδα, καὶ ἡτοίμασαν βέλη εἰς φαρέτραν, τὰ τῇ διανοίᾳ αὐτῶν ἐναποτιθέμενα πονηρὰ βουλεύματα καὶ διανοήματα, ἀφ' ὧν κατατοξεῦσαι ἐν σκοτομήνῃ βουλεύονται οἱ ἀλάστορες τοὺς εὐθεῖς τῇ καρδίᾳ. Τοῦ τοίνυν θαυμασίου Πατρὸς τῇ προσευχῇ καὶ τῇ διανοίᾳ τοῦ λόγου μετὰ τῶν ἀδελφῶν φιλοθέως προσκαρτεροῦντος, ἔρχεταί τις πρὸς αὐτὸν στρατηλάτης, Πολύευκτος τοὔνομα, ἀπὸ τῆς παροικίας Μεσουβιάνου τῆς Καλαβρίας, φέρων μεθ' ἑαυτοῦ τὸν υἱὸν αὐτοῦ κατεχόμενον ὑπὸ σφοδρωτά- C του δαίμονος. Προσπεσὼν οὖν παρὰ τοὺς πόδας τοῦ μακαρίου Πατρὸς παρεκάλει αὐτὸν σπλαγχνισθῆναι ἐπ' αὐτῷ, καὶ ἐλεῆσαι τὸν υἱὸν αὐτοῦ, ἀπαλλάξαι τε αὐτὸν τοῦ δεινοῦ πνεύματος.

νη'. Ὁ δὲ ὄντως υἱὸς τῆς χριστομιμήτου ταπεινοφροσύνης ἀπεκρίνατο πρὸς αὐτόν· Πίστευσον, ἄνθρωπε, ὅτι οὐδέποτε παρεκάλεσα τὸν Θεὸν τοῦ δωρήσασθαι τῇ ταπεινώσει μου χάριν ἰαμάτων, ἢ πονηρῶν πνευμάτων ἀποσοβήν. Εἴτε τῶν πολλῶν μου ἁμαρτημάτων δυναίμην συγγνώμην αἰτήσασθαι τὸν Θεὸν, καὶ ἀπαλλαγὴν τῶν ἀεὶ παρενοχλούντων με πονηρῶν λογισμῶν. Δεῦρο τοίνυν αὐτὸς παρακάλεσον τὸν Θεὸν μᾶλλον ὑπὲρ ἐμοῦ, ἀδελφὲ, εἴπως ἂν ῥυσθείην τῶν περικυκλούντων με δαιμονίων D πολλῶν. Ὁ γὰρ σὸς υἱὸς ἓν δαιμόνιον ἔχει, καὶ αὐτὸ ἀκουσίως, ἴσως δὲ καὶ πρὸς σωτηρίαν τῆς ἰδίας ψυχῆς, εἴτε πρὸς παρῳχηκότων ἁμαρτημάτων ἐκλύτρωσιν, εἴτε καὶ πρὸς μελλόντων ἀνακοπήν. Ἐγὼ δὲ τῇ ἐμῇ ῥᾳθυμίᾳ καὶ ἀμελείᾳ καθ' ἑκάστην δουλοῦμαι χιλιάσι τε καὶ μυριάσι δαιμόνων πρὸς ἀπώλειαν τῆς ψυχῆς μου. Ταῦτα εἰπὼν, καὶ ὑποχωρήσας μικρὸν, ἀπέκρυψεν ἑαυτὸν ἡμέρας τινὰς,

A qui per prophetam dixit : Nolo mortem peccatoris, quam ut convertatur et vitam vivat æternam [44]. »

57. Postquam corpus ejus depositum fuit in monasterio sanctæ virginis Anastasiæ, accessit ad venerandum Patrem metropolita, quem diximus, proregis testamentum ostendens, in quo omnium ille bonorum suorum mobilium immobiliumque curatorem et dominum scripserat sanctum virum. Quod ipse videns et negotiorum hujusmodi occupationem, diaboli laqueum et ludibrium esse intelligens, eidem metropolitæ tractanda omnia juste permisit, tanquam rationem reddituro de illis inspicienti omnia Deo : ipse vero in suum B se contulit monasterium, sibi attendens Deoque vacans et sanctis angelis audiens hortantibus ac dicentibus : Transmigra in montes sicut passer [45]; quoniam ecce, qui de nobis sunt peccatores, intenderunt arcum, rerum scilicet humanarum procurationem et sollicitudinem, et paraverunt sagittas in pharetra, prava videlicet consilia et cogitationes, quas in mentem immittunt, quibusque in obscuro rectos corde sagittare nefarii student. Cum itaque admirandus vir totus esset cum fratribus in oratione sermonisque pio ministerio, dux quidam exercitus venit ad eum, Polyeuctus nomine, e regione Mesubiani (47) Calabriæ, secum ducens filium suum nequissimo dæmone oppressum. Procidens igitur ad pedes beati Pa- C tris rogabat, ut misericordia flecteretur, suoque filio opem ferret, depulso maligno spiritu.

58. Ille germanus plane humilitatis Christum imitantis filius respondit : Nunquam, mihi crede, rogavi Dominum, ut meæ tenuitati donaret curationum gratiam, aut spirituum malignorum depulsionem. Utinam impetrare a Deo possem multorum meorum veniam peccatorum et liberari a pravis cogitationibus, quæ mihi assiduo molestæ sunt ! Ipse tu magis pro me ad Deum preces effundito, frater, si forte liberari queam a multis circumob- D sidentibus me dæmonibus. Nam tuus filius unum habet dæmonium, idque non sua sponte, fortasse vero ad salutem animæ, sive ob præteritorum expiationem criminum, sive ob futura, ad cautelam. Ego vero in segnitie et socordia mea quotidie subjicior innumeris dæmonum copiis in perditionem animæ meæ. His dictis, paulum se subduxit et per dies aliquot latuit, veritus ne, si liberaretur oppressus a dæmone, fama per totam emanaret

[44] Ezech. xxxiii, 11. [45] Psal. x, 2.

Joannis Clei notæ.

(47) Sirletus habet *Mesiriani*. In mappis geographicis invenio pagum *Misiano* in Calabria ulteriori quinto milliari versus orientem Mileto distantem.

regionem et sibi non permitteretur in loco illo quiete vivere. At Polyeuctus fide et spe cor suum muniens non abibat e monasterio, sed jejunio se affligebat et cum lacrymis dicebat : Non recedam hinc, donec filius meus curetur. Perspecta beatus vir præclara ejus fide et patientia, misertus est ipsius et filii, reversusque in monasterium secum ipse rem graviter ferens aiebat : Quid huic homini faciam, ignoro ; nam et sanato, et non sanato ejus filio, utrinque nobis vexatio imminet. Cæterum nullo modo passus vel intueri oppressum a dæmone, vocatum sacerdotali ordine fungentem jubet ire in oratorium, et, fusis super ægrotum precibus, ungere illum de oleo lampadis, ac dimittere.

A δεδοικὼς μή πως ἰαθέντος τοῦ δαιμονιζομένου ἐξέλθοι ἡ φήμη καθ' ὅλης τῆς χώρας, καὶ οὐκ ἐάσωσιν αὐτὸν ἠρεμῆσαι ἐν τῷ τόπῳ ἐκείνῳ. Ὁ δὲ Πολύευκτος κατωχυρώσας αὐτοῦ τὴν καρδίαν τῇ πίστει καὶ τῇ ἐλπίδι, διεκαρτέρει ἐν τῷ μοναστηρίῳ νηστεύων καὶ κοκουχούμενος, λέγων μετὰ δακρύων· Οὐκ ἀναχωρήσω τοῦ ὧδε, ἕως οὗ ὁ υἱός μου ἰάσεως ἐπιτύχῃ. Ἰδὼν οὖν ὁ μακάριος τὴν ἔνθεον αὐτοῦ πίστιν καὶ ὑπομονὴν, σπλαγχνισθεὶς ἐπ' αὐτῷ καὶ ἐπὶ τῷ υἱῷ αὐτοῦ, καὶ ἐν τῷ μοναστηρίῳ ἐλθὼν, ἐδυσφόρει ἐν ἑαυτῷ λέγων· Τί ποιήσω τῷ ἀνθρώπῳ τούτῳ οὐκ οἶδα· καὶ γὰρ ἀμφοτέρωθεν πειρασμὸς ἡμῖν πρόσκειται, εἴτε ἰαθῇ ὁ υἱὸς αὐτοῦ, εἴτε καὶ μή. Ὅμως οὖν μηδόλως καταδεξάμενος κἂν θεάσασθαι B τὸν πνευματιζόμενον, καλέσας τὸν τῆς ἱερατείας τὴν τάξιν ἐνδεδυμένον, κελεύει αὐτὸν ἀπελθεῖν ἐν τῷ εὐκτηρίῳ, καὶ ἐπεύξασθαι τῷ νοσοῦντι, ἀλεῖψαί τε αὐτὸν ἐλαίῳ τῆς κανδήλας καὶ ἀπολῦσαι.

59. Quod ubi factum, statim juvenis sanitati restitutus est, egresso instar fumi de naribus ejus dæmone. Quod pater ejus cum vidisset, gaudio atque admiratione simul affectus filium prehendit, unaque cum illo ad Patris genua procidit, gratias Deo agens et ipsi, qui solo jussu malignum spiritum e filio depulisset. At beatus Pater vehementi sermone usus præcepit illi, ne cui rem diceret ; Deus enim, inquit, tibi, non ego, curavit filium ; et benedicens dimisit illos domum in pace, gratias Deo agentes. Multos porro in hunc modum admirandus vir dæmonibus obsessos liberavit tum monachos, tum laicos, sive oleo per sacerdotes inungens, eo quod ipse nunquam vel sola manu benedictionem illis impertire voluerit, sive Romam mittens ad beatorum apostolorum et martyrum tumbas. Quibus tamen, dum irent, liberari contingebat, apparente illis manifeste beato Patre, ac dæmones depellente. Quod sane fiebat, ne fiducia, qua beatum Patrem laturum opem illi sperabant, vana ostenderetur, et inanis confugientium ad ipsum labor. Nam etsi humilitas animi efficiebat, ne palam super illos preces effunderet, ut humanas laudes vitaret, pietate tamen victus, dum lateret in cella, dæmonia suis igneis supplicationibus urebat et morbos fugabat. Quæ si vellem omnia, vel minutissima narrando, scriptis mandare, tempus me plane præterlabens deficeret. Satis erit piis hominibus ex parte totum capere, tanquam ex unguibus leonem.

νθ'. Τούτου δὲ γενομένου, παραχρῆμα ὁ νέος ἰάσεως ἠξιώθη, τοῦ δαίμονος ἀπὸ τῶν αἰσθητηρίων αὐτοῦ ὡσεὶ καπνὸς ἐξελθόντος. Ὅπερ ἰδὼν ὁ πατὴρ αὐτοῦ, καὶ χαρᾶς πλησθεὶς, παραλαμβάνει αὐτὸν καὶ προσπίπτει μετ' αὐτοῦ τοῖς τοῦ Πατρὸς γόνασιν, εὐχαριστῶν τῷ Θεῷ, καὶ αὐτῷ τῷ διὰ μόνης προστάξεως τὸ πονηρὸν πνεῦμα τοῦ υἱοῦ αὐτοῦ ἀπελάσαντι. Ἐμβριμησάμενος δὲ αὐτῷ ὁ μακάριος, παρήγγειλε μηδενὶ τοῦτο εἰπεῖν· Ὁ Θεὸς γὰρ, φησὶν, ἰάσατο τὸν σὸν υἱὸν οὐκ ἐγώ. Καὶ εὐλογήσας αὐτοὺς ἀπέλυσεν αὐτοὺς ἐν εἰρήνῃ εἰς τὸν οἶκον αὐτῶν δοξάζοντας τὸν Θεόν. Τούτῳ δὲ τῷ τρόπῳ πολ-C λοὺς ἀπὸ δαιμόνων ὁ θαυμάσιος ἐθεράπευσε μοναχούς τε καὶ λαϊκούς· τοὺς μὲν ἐλαίῳ διὰ τῶν ἱερέων ἀλείφων, αὐτὸς μηδέποτε καταδεξάμενος μέχρι καὶ τῆς διὰ χειρὸς σφραγῖδος ἐπ' αὐτοῖς· τοὺς δὲ ἀποστέλλων πρὸς τὰς τῶν μακαρίων ἀποστόλων τε καὶ μαρτύρων θήκας τὰς ἐν τῇ Ῥώμῃ, οἵτινες κατὰ τὴν ὁδὸν ἐκαθαρίζοντο, τοῦ μακαρίου Πατρὸς ὀφθαλμοφανῶς αὐτοῖς ὀπτανομένου, καὶ τοὺς δαίμονας ἐξ αὐτῶν ἀπελαύνοντος. Τοῦτο δὲ ἐγίνετο, ἵνα μὴ κενὴ ἡ πίστις ἡ πρὸς τὸν ὅσιον αὐτῶν ἀναδειχθῇ, καὶ ὁ κόπος ἀνόνητος τῆς καταφυγῆς. Εἰ γὰρ καὶ λόγῳ ταπεινοφροσύνης φανερῶς οὐκ ἐπεύχετο αὐτοῖς, ἀποφεύγων τὸν τῶν ἀνθρώπων ἔπαινον, ἀλλὰ τῇ φιλανθρωπίᾳ νικώμενος, ἀπὸ τοῦ κρυπτοῦ τῆς κέλλης αὐτοῦ ταῖς πυρίναις ἐντεύξεσι κατέφλεγε τὰ δαιμόνια, καὶ τὰς νόσους ἀπ-D ήλαυνεν. Ἅπερ ἅπαντα εἰ κατὰ μέρος βουληθείη γραφῇ παραδοῦναι, οὐκ ἐπαρκέσει μοι ὁ χρόνος τῇ δρομῇ παρατρέχων· ἀρκεῖ δὲ τοῖς εὐλαβέσι καὶ ἐκ μέρους τὸ ὅλον καταλαβέσθαι, ὡς ἐξ ὀνύχων τὸν λέοντα.

CAPUT IX.

Popularibus suis Rossanensibus rebellionis pœnas imminentes deprecatur : in visione a doloribus ex vulnere cruris sanatur : oblatas in subsidium monachorum pecunias recusat, frustraque tentatus, ut ad aulam proficiscatur, cubicularium imperatoris ad divitiarum contemptum et solitudinem hortatur.

60. Dederat vero illi omnipotens Deus non solum, ut singulos quosque ad se venientes pie sublevaret afflictos et variis malis oppressos, ac mederetur, sed civitates quoque totas ut eriperet periculis et calamitatibus liberaret. Quod planum fiet exemplo, quod referam. Regebat olim utramque

ξ'. Δέδωκε δὲ αὐτῷ χάριν ὁ τῶν ὅλων Θεὸς οὐ μόνον τοῖς καθ' ἕκαστον προσερχομένους αὐτῷ, θλιβομένους καὶ παντοίαις ἀνάγκαις συνεχομένους ἐλεεῖν καὶ ἰᾶσθαι, ἀλλὰ καὶ πόλεων ὁλοκλήρων ἐν κινδύνοις ἀντιλαμβάνεσθαι, καὶ λυτροῦσθαι τῶν περιστάσεων. Δηλώσει δὲ τοῦτο τὸ νῦν ῥηθησόμενον· Ἐκρά-

τει ποτὲ ἀμφοτέρων τῶν χωρίων, Ἰταλίας τε καὶ τῆς καθ' ἡμᾶς Καλαβρίας Νικηφόρος ὁ μάγιστρος· πρῶτος καὶ μόνος τῷ μεγίστῳ ἀξιώματι τούτῳ παρὰ τῶν εὐσεβῶν βασιλέων ἐπὶ ταῖς ῥηθείσαις χώραις ἀποσταλείς. Ὥστε ὁ μάγιστρος τῇ μεγαλοφυΐᾳ καὶ τῇ ἀξίᾳ νικώμενος, βουλὴν ἐβουλεύσατο ταῖς μὲν ἀνθρωπίναις ἐννοίαις ἀπόδεκτον, καὶ δοκοῦσαν ὠφέλιμον, τῷ θεϊκῷ δὲ βουλήματι ἀνθισταμένην, καὶ μηδόλως εὐπρόσιτον, ὡς τὸ τέλος ἀπέδειξεν. Ἐλογίσατο γὰρ ἐφ' ἑκάστῃ τῶν τῆς Καλαβρίας πόλεων κατασκευάσαι τὰ λεγόμενα χελάνδια, καὶ δι' αὐτῶν οὐ μόνον ἑαυτὰς φυλάττειν ἀσφαλεστάτας καὶ ἀνεπιβουλεύτους, ἀλλὰ καὶ τὴν γείτονα καὶ ἐχθρὰν Σικελίαν ἀφανισμῷ παραδοῦναι. Τοῦτο δὲ μὴ ἐνεγκόντες οἱ πάροικοι Ῥυσιάνου, ὡς ἀσυνήθεις ὄντες τοῦ χελανδίοις δουλεύειν, μετὰ τὸ ἤδη ταῦτα κατασκευάσαι, καὶ μέλλειν τοῖς τῆς θαλάσσης νώτοις ἐπιβιβάζειν, ζήλου θερμότητι ἀναφθέντες· ᾧπερ ἀεὶ νικῶνται ὑπὲρ πάντας Καλαβριώτας· παμπληθεὶ ὁρμήσαντες μετὰ πυρὸς καὶ μεγίστου θορύβου τά τε πλοῖα κατέκαυσαν, καὶ τοὺς πρωτοκαράβους ἐκεφαλαίωσαν. Τοῦτο δὲ εἰς μεγίστην ὀργὴν καὶ ἀγανάκτησιν κατὰ τῶν Ῥυσιανιτῶν τὸν μάγιστρον ἤγαγεν, ὡς δι' αὐτῶν καὶ τὰ λοιπὰ κάστρα τὸ βούλευμα ἀνατρέψαντα· ὅπερ νοήσαντες οἱ τοῦ Ῥυσιάνου πάροικοι, καὶ καταγνόντες τῆς ἑαυτῶν ἀβουλίας καὶ ἀταξίας, τῶν δύο τὸ ἓν ἐβουλεύσαντο, ἢ παντελῆ ἀποστασίαν καὶ φανερὰν ἀνυποταξίαν ἐργάσασθαι, καὶ κακῷ τὸ κακὸν ἰάσασθαι· ἢ τῇ τῶν χρημάτων ἐκδόσει καὶ τῷ πλήθει τῶν δώρων τὰ πάντα ἐξευμαρίσασθαι. Ἀμφοτέρωθεν δὲ αὐτοῖς δεινὸν καὶ ἐπαχθὲς τυγχάνον τὸ ἐπιχείρημα, βουλὴν βουλεύονται ἀγαθὴν καὶ σφόδρα ὠφέλιμον· ἐπὶ τὸν ἄσειστον πύργον, Πατέρα τὸν ὅσιον καταφεύγουσι, μεσίτην γενέσθαι αὐτὸν τοῦ πράγματος ἱλεούμενοι, καὶ τῇ δυσωπήσει τῆς αὐτοῦ ἀρετῆς τὸν θυμὸν κατασβέσαι τοῦ ἄρχοντος.

ξα'. Τότε δὴ ὁ θεσπέσιος μηδὲν εἰσαῦθις ἀναβαλλόμενος, ἀλλὰ τὸ τοῦ Χριστοῦ ὄνομα προβαλλόμενος, τὸ ἄστυ κατέλαβε, καὶ τοῖς οἰκήτορσι τὰ πρέποντα συνεβούλευεν. Οὗπερ τῇ πεποιθήσει τὰς πύλας ἀνοίξαντες, θαῤῥοῦντες τὸν μάγιστρον ὑπεδέξαντο, τῇ ὀργῇ πεπρισμένον, καὶ τῷ θυμῷ κατοιδαίνοντα. Πάντων τοίνυν ἀπὸ προσώπου αὐτοῦ πτοηθέντων, ἀρχόντων τε καὶ ἱερέων καὶ τῶν λοιπῶν, μόνος ὁ τοῦ Θεοῦ δοῦλος προΐστατο, καὶ ὑπὲρ πάντων ἀπολελόγητο. Οὗτινος τὴν ἀρετὴν ὁ ἄρχων οὐκ αἰδούμενος, καὶ τὴν ἔνθεον παῤῥησίαν σὺν τῇ ἐπιλαμπούσῃ τῷ προσώπῳ αὐτοῦ χάριτι τοῦ ἁγίου Πνεύματος ἐκπληττόμενος, αὐτῷ τὴν κρίσιν τῆς τοιαύτης ἀταξίας τε καὶ ζημίας ἐπέτρεπεν. Πρὸς ὃν ὁ ὅσιος

provinciam, Italiam, inquam, et Calabriam nostram, Nicephorus dignitate magistri (48) præditus, primus et unus ut hoc magistratu fungeretur missus a piis imperatoribus in eas provincias. Hic igitur animi magnitudine et magistratus amplitudine inflatus, consilium habuit humana opinione non improbandum, sed utilitatem præ se ferens, Dei tamen voluntati obnitens et nullo modo admittendum, ut rei finis ostendit. Cogitavit enim singulis Calabriæ civitatibus naves illas ædificare, quæ vocantur chelandia (49), quibus non solum ipsæ urbes tutæ essent ab incursibus hostium, sed vicina etiam et hostilis Sicilia debellaretur. Quod ægre ferentes Rossanenses, ut qui chelandiorum hujusmodi ministerio assueti non essent, cum facta jam et in mare deducenda essent, fervore animi concitati, (quo illi semper inardescunt præ Calabris omnibus) irruunt confertim cum flamma et turbulento impetu, navesque concremant et navium præfectos capite plectunt. Excanduit ad hoc magister contra Rossanenses et implacabili ira exarsit, quod exemplo illo et reliquæ civitates consilium ejus fregissent : at Rossanenses re cognita, suæque temeritatis et amentiæ pœnitentia ducti, alterum sibi e duobus agendum deliberarunt, vel palam deficere et imperii jugum prorsus excutere, maloque malum curare, vel certe pecunia et munerum copia bilem irati sedare. Sed cum angustiis utrinque premerentur, consilium cepere bonum et perquam utile : ad inconcussam turrim confugiunt, sanctum videlicet Patrem, rogantes, ut sequestrem se præberet et suæ virtutis reverentia et principis iram restingueret.

61. Ergo nulla interposita mora, eximius Pater, invocato Christi nomine, perrexit ad urbem et civibus opportuna consilia dabat, cujus etiam auctoritate freti portas aperuere, depositoque metu, magistrum excepere, ira inflammatum et furore intumescentem. Omnibus igitur ad ejus conspectum paventibus, nobilibus et sacerdotibus ac cæteris, solus Dei servus antestabat, proque omnibus defensionem suscipiebat : cujus virtutem princeps veneratione prosequens et divinam libere loquendi fiduciam cum effulgente in ejus ore gratia sancti Spiritus obstupescens, temeritatis ac damni totius judicium ipsi permisit. Ad quem vir sanctus leni planaque admodum voce respondit : Fatendum est,

Joannis Clei notæ

(48) Nescio, quid agat hic Sirletus, dum sic vertit : « Dominabatur olim utriusque regionis et Italiæ et Calabriæ nostræ regionis victor Magistrus, primus ac solus dignitate præditus a piis regibus ad dictas regiones missus. » Μάγιστρος officii nomen est, non viri proprium. Ejus dignitas et auctoritas magna semper fuit in aula Byzantina, tantaque, ut magistri inter illustriores non raro haberentur et patricios præcederent. Vide Cangium in Glossario Græco-Barbaro.

(49) Pro chelandia habet Sirletus caravellæ, quæ vox Italica est et certam navigii speciem significat. Chelandium (alii chelandrium, chelindrum, salandram et salandriam scribunt) vox est apud medii ævi scriptores usitata, pro eo navis genere, quod Græci maximeque Byzantini χελάνδιον nominant. Vide Cangium in utraque voce.

admissum esse crimen nimis grave et enorme : sed si pauci id egissent, aut primores civitatis, accusandi certe essent tuoque sapientissimo judicio condemnandi : at quia totius populi crimen est et commune est omnium, quod inconsiderate est gestum, licetne tibi tantam multitudinem ferro trucidare, urbemque adeo munitam Deo et imperatori nudare incolis ? Et ille : Nequaquam gladio perimemus, Pater, neque occidemus quemquam, sed facultates eorum fisco addicemus, ut hoc modo cautiores effecti, majora in posterum non audeant. Cui sanctus Pater : Quid vero proderit tuæ excellentiæ, si imperatorias crumenas lucro oneraveris, animam vero tuam perdideris? Quomodo vero tibi remittentur, quæ debes non solum cœlesti Regi, sed etiam terreno, si non ipse delinquentibus stulte et insipienter in excellentiam tuam remiseris, qui es hodie, et cras non eris ? Si vero nobis, ut justum prætextum obtendens imperatoris mandatum, delicto veniam negas, permitte tenuitati meæ scribere ad ejus majestatem, et quidquid jusserit pium ejus imperium, toto animi studio exsequemur.

πραέως τε μάλα καὶ σαφῶς ἀπεκρίνατο· Ὁμολογητέον, ὅτι σφόδρα κακὸν καὶ ἄτακτον πρᾶγμα γεγένηται· ἀλλ' εἰ μὲν ὑπὸ εὐαριθμήτων ἀνθρώπων, καὶ αὐτῶν ὑπερεχόντων τὸ ἔργον προεκεχωρήκει, κατάγνωστοι ἂν ὑπῆρχον καὶ ὑπόδικοι τῇ σοφωτάτῃ σου κρίσει· ἐπειδὴ δὲ τοῦ πλήθους παντός ἐστι τὸ ἐγχείρημα, καὶ πᾶσι κοινὸν τὸ τῆς κακοπραγίας ἀβούλημα, ἔξεστί σοι μαχαίρᾳ παραδοῦναι πλῆθος τοσοῦτον, καὶ ἔρημον καταστῆσαι τὸ τοιοῦτον φρούριον Θεοῦ καὶ τοῦ βασιλέως ; Καὶ ὁ μάγιστρος ἔφη· Οὐ μαχαίρᾳ παραδώσομεν, Πάτερ, οὐδ' ἀποκτενοῦμέν τινα, ἀλλὰ τὰ αὐτῶν ἀποθησαυρίσομεν τοῖς βασιλικοῖς βαλαντίοις· ἵνα ἐν τούτῳ σωφρονισθέντες, μηκέτι τολμήσωσι μείζοσιν ἐγχειρῆσαι. Καὶ τί ὄφελος τῇ σῇ ἐνδοξότητι, ἔφη ὁ ἅγιος, εἰ τὰ βαλάντια τὰ βασιλικὰ καταφορτίζων, τὴν σὴν ψυχὴν ἀπολέσῃς ; Πῶς δὲ καὶ ἀφεθήσεταί σοι οὐ μόνον τὰ τῷ ἐπουρανίῳ βασιλεῖ ὀφλήματα, ἀλλὰ καὶ τῷ ἐπιγείῳ, μὴ ἀφιέντι τοῖς ἀφελῶς καὶ ἀσυνέτως τῷ κράτει σου πταίουσι, σήμερον ὄντι, καὶ αὔριον οὐχ ὑπάρχοντι ; Εἰ δὲ καὶ ὡς εὔλογόν τινα πρόφασιν, τὴν τοῦ βασιλέως ἀπόφασιν ἡμῖν προβαλλόμενος οὐ βούλει παραχωρῆσαι τὸ ἔγκλημα, ἔασον τὴν ἐμὴν οὐθενότητα χαράξαι τι πρὸς τὴν ἐκείνου θειότητα· καὶ εἴ τι δ' ἂν κελεύσῃ τὸ εὐσεβὲς αὐτοῦ κράτος, μετὰ πάσης προθυμίας τελέσομεν.

62. His auditis, respondit magister : Nos quidem, Pater sanctissime, sacri imperatoris studium in te scientes, tantam pecuniæ solutionem tibi largimur, quæ duo millia nummorum excedit: verum præfectorum necem et inhonoram confractionem impunita relinquere, nec rationabile, nec justum est. Tunc vir beatissimus hortationis et consilii verbis usus persuasit, ut ea quoque animi magnitudine condonaret et pœnæ irrogationem sibi remitteret, quæ ad quingenta numismata non pertingebat. Cum hæc beati Patris opera feliciter transacta essent, conversa est indignatio in id temporis exactorem. Gregorius hic erat, cognomento Maleinus : et cum lateret, multo labore et plurimum impensis precibus impetrare potuit beatus Pater, ut ad magistri conspectum perduceretur. Ut vero illum vidit magister, quod aliter non valeret cor ebulliens erumpere ob sancti Patris reverentiam, surgens cum ira maledixit illi et omnibus domesticis ejus et omnibus quæ possidebat, ab equo et bove usque ad gallinam et canem et reliqua omnia. Ille timore correptus nihil omnino respondebat, sed quia protospatharius erat, permissum illi fuit, ut sederet, tumque magister ad illum : Vade, miser, cum malignis tui similibus, pingite vobis beati Nili imaginem, nec desinite illam colere et gratias illi agere : nam per sacri imperatoris caput, vos illi amplius honorem non deferetis (50). Omnibus

ξβ'. Ταῦτα ἀκούσας ὁ μάγιστρος ἀπεκρίνατο· Ἡμεῖς μὲν, ὁσιώτατε, τὴν πρὸς σὲ τοῦ ἁγίου βασιλέως ἔννοιαν ἐπιστάμενοι, δωρούμεθά σοι τὴν τοσαύτην τῶν νομισμάτων ἔκτισιν, πλέον ἢ δύο χιλιάδων ἀριθμὸν περιέχουσαν. Τὸ δὲ τῶν ἀρχόντων κεφαλοκλάσιον, καὶ τὸ ἄτιμον σύντριμμα παριδεῖν οὐκ εὔλογον οὐδὲ δίκαιον. Τότε ὁ παμμακάριστος παραινετικοῖς καὶ συμβουλευτικοῖς λόγοις πέπεικε καὶ αὐτοὺς μεγαλοψύχως χαρίσασθαι αὐτῷ, καὶ τὴν αὐτῶν διεκδίκησιν, μὴ μέχρι τῶν πεντακοσίων νομισμάτων ἐκπληρουμένην. Τούτων τοίνυν τῇ τοῦ ὁσίου Πατρὸς ἀντιλήψει καλῶς ἀποπεραιωθέντων, μετετράπη ἡ ἀγανάκτησις ἐπὶ τὸν κατὰ τὰς ἡμέρας ἐκείνας πράττοντα. Γρηγόριος δ' οὗτος ἦν ὁ καλούμενος Μαλεῖνος· ὅνπερ σὺν πολλῷ ἀγῶνι καὶ σφοδρᾷ παρακλήσει ἐξίσχυσεν ὁ μακάριος καταξιῶσαι τῆς τοῦ μαγίστρου ἐπόψεως κεκρυμμένον τυγχάνοντα. Ὃν ὁ μάγιστρος θεασάμενος, καὶ μὴ ἔχων πῶς ἀποκενώσῃ τὸ ἔκβρασμα τῆς καρδίας αὐτοῦ, τὸν ὅσιον εὐλαβούμενος, ἀναστὰς μετ' ὀργῆς κατηράσατο αὐτὸν, καὶ πάντας τοὺς ἐν τῷ οἴκῳ αὐτοῦ, καὶ πάντα τὰ ὑπάρχοντα αὐτῷ ἀπὸ ἵππου καὶ βοὸς μέχρι καὶ ὄρνιθος καὶ κυνὸς καὶ πάντων τῶν λοιπῶν. Αὐτοῦ δὲ τῷ φόβῳ συνεχομένου καὶ μηδὲν ὅλως ἀποκριναμένου ἐπετράπη καθίσαι διὰ τὸ πρωτοσπαθάριον αὐτὸν εἶναι. Καὶ λέγει πρὸς αὐτὸν ὁ μάγιστρος· Ὕπαγε, ταπεινὲ, σὺν τοῖς ὁμοίοις σου κακόφροσι, ποιήσατε εἰκόνα Νείλου τοῦ ὁσίου, καὶ μὴ παύσησθε προσκυ-

Joannis Clei notæ.

(50) Apud Martenium est : « Abi, inquit, cum consimilibus tuis stultis, atque effigiem Nilo effingite, nec desistatis illum adorare illique gratias agere; siquidem per regis caput plus vos non vixissetis, gloriam dedissetis : » ubi impeditum quid est et hiulcum. Sed et in textu Græco videntur aliqua desiderari, nec enim ibi sensus satis plenus est, nisi significatum velit magister, S. Nilum inde removendum, sic ut ad ejus patrocinium implorandum defutura sit ipsis occasio.

νοῦντες καὶ εὐχαριστίας αὐτῷ ἀναφέροντες· ἐπεί, A μὴ τὴν κεφαλὴν τοῦ ἁγίου βασιλέως, πλέον ὑμεῖς δόξαν οὐκ ἐδίδοτε. Ἅπαντα δὲ συνετῶς λοιπὸν ἡμερώσας καὶ εὐμαρίσας ὁ τῶν εἰρηνοποιῶν τοῦ μακαρισμοῦ ὄντως ἄξιος, ἀνεχώρησεν εἰς τὸ μοναστήριον, τῷ Θεῷ τὰς εὐχὰς αὐτοῦ ἀποδιδοὺς, καὶ τῇ χάριτι αὐτοῦ τὸ πᾶν λογιζόμενος· σφόδρα μὲν δυσχεραίνων καὶ ἀχθόμενος ἐν τῷ συνδυάζειν μετὰ τῶν ἐργαζομένων τὴν ἀνομίαν, καὶ βλέπειν τὴν τοῦ κόσμου ματαιότητα καὶ τὸν κενὸν θόρυβον, ὁ τῶν οὐρανίων ἐπόπτης καὶ τῆς ἡσυχίας υἱὸς γνήσιος· συγκαταβαίνων δὲ καὶ ὄχλοις, καὶ ἄρχουσι συναγελαζόμενος, δεινά τε πολλὰ πάσχων καὶ κινδυνεύων διὰ τὴν τῶν ἀδικουμένων, ἢ καὶ δικαίως πολλάκις πασχόντων ἀντίληψιν καὶ θερμὴν προστασίαν.

B ξγ'. Ποσάκις γὰρ ὑπὲρ ἐκδικήσεως καταπονουμένης ψυχῆς ὑπὸ τῶν μὴ φοβουμένων τὸν Κύριον, πεζοπορίαν ἐστείλατο, καὶ κακοπάθειαν ὑπεδέξατο; χειμῶνος μὲν κατὰ κεφαλῆς τὸν ὄμβρον δεχόμενος, καὶ τῇ πικρότητι τῶν ἀέρων χεῖράς τε καὶ πόδας ἀποναρκούμενος, καὶ ἅπαν τὸ σῶμα τῷ ψύχει καταπονούμενος, διὰ τὸ ἐνὶ καὶ σμικρῷ χιτῶνι περιστέλλεσθαι; θέρους δὲ θάλπει καυσούμενος, καὶ κόπῳ, καὶ πείνῃ καὶ δίψει συνεχόμενος; Ἅπερ ἅπαντα γενναίως ὑπέφερε διὰ τὴν ἐντολὴν τὴν λέγουσαν· Ῥῦσαι ἀπαγομένους εἰς θάνατον, καὶ ἐκπριοῦν κτεινομένους μὴ φείσῃ. Ποτὲ γὰρ πορευόμενος ὁ τρισόσιος εἰς ἐκδίκησιν τινὸς ἀδελφοῦ παρὰ τῶν ἀδίκων ἀδικουμένου, ἠναγκάσθη ὑπὸ τῶν Πατέρων περιθεῖναι τοῖς ποσὶν αὐτοῦ εὐτελῆ δέρματα, διὰ τὸ C πάγος καὶ τὸ ψῦχος εἶναι σφοδρότατον. Κατὰ δὲ τὴν ὁδὸν κειμένου ξύλου μεγίστου, δι' οὗπερ τὴν πάροδον ἔμελλε ποιεῖσθαι ὁ ὅσιος, ἐν τῷ τὸν πόδα αὐτοῦ ἐπάνω τοῦ ξύλου τεθεικέναι, τῇ τοῦ ἐχθροῦ συνεργίᾳ ὄλισθος μὲν τῇ τῶν δερμάτων γλισχρότητι περιγίνεται, ἐπελθὸν δὲ τῷ σκέλει τὸ ξύλον πληγὴν ἀφόρητον κατεργάζεται· ὥστε λειποθυμήσαντα τὸν μακάριον ὑπό τε τοῦ πόνου, καὶ τοῦ κρύους, καὶ τῆς τοῦ αἵματος καταῤῥεύσεως, ἀπολέγεσθαι τὴν ψυχὴν, καὶ τὸ τέλος ἐκδέχεσθαι. Ἐκβαλὼν δὲ ἀπὸ τοῦ κόλπου αὐτοῦ ὅπερ ἀεὶ ἐβάσταζε φυλακτήριον· τοῦτο δὲ ἦν πυκτίον, τῆς νέας διαθήκης τυγχάνον θησαύρισμα· καὶ τοῦτο τοῖς ὀφθαλμοῖς, καὶ τοῖς χείλεσι, καὶ τῷ στήθει περιβαλὼν, καὶ εἰπών· « Κύριε, εἰς χεῖράς σου παρατίθημι τὸ πνεῦμά D μου, » μικρὸν ἀπενύσταξεν, ἢ μᾶλλον εἰπεῖν ὠλιγοθύμησεν. Ὤφθη δὲ αὐτῷ ἄγγελος ἐνισχύων αὐτὸν, καὶ τιθεὶς ἐν τῷ στόματι αὐτοῦ ὥσπερ τι μελιχάζον· παραυτίκα γοῦν ἀναστὰς, καὶ γενόμενος ἐν εὐθυμίᾳ, εὐτονώτερον τὴν ὁδὸν ἢ πρότερον ἐπορεύετο, τῇ τοῦ ὀφθέντος ἀντιλήψει καὶ τοῦ αἵματος σταθέντος, καὶ τοῦ πόνου λωφήσαντος. Ἔλεγε δὲ ὁ θεσπέσιος, ὅτι Πολλάκις μὲν ᾐσθόμην ἐν πολλοῖς πράγμασιν Θεοῦ ἀντιλήψεως, ὡς δὲ τότε, οὐδέποτε οὕτω ταχείας, καὶ μεγίστης, καὶ πλήρους παρακλήσεως. Ἐνταῦθα γὰρ δεῖ προσθεῖναι τό· « Ὅταν πέσῃ, οὐ καταῤῥαχθήσεται, » ταχέως ἀνορθωθήσεται· παρὰ Κυρίου τὰ διαβήματα ἀνθρώπου κατευθύνοντος, καὶ τὴν ὁδὸν αὐτοῦ θέλοντος.

igitur prudenter sedatis riteque compositis, Pater beatitudine pacificorum vere dignus, secessit in monasterium, sua vota Deo reddens et totum, quod fiebat, ejus gratiæ tribuens: et ægerrime quidem ferebat, dolebatque commercium cum operantibus iniquitatem, eo quod videret mundi vanitatem et inanem turbam, rerum ille cœlestium inspector et germanus sacræ quietis filius; demittebat tamen sese etiam ad populorum tumultus, et cum principibus agebat, multa sustinens incommoda et pericula, ut ferret opem et præsens auxilium sive inique, sive etiam juste mali quidpiam sufferentibus.

63. Quoties, ut patrocinium susciperet oppressæ a non timentibus Dominum animæ, pedester confecit iter et mala perpessus est! Hiberno quidem tempore imbres capite sustinens et aeris asperitate manuum pedumque stuporem ferens totoque corpore rigens, propterea quod una eaque parva tunica utebatur: æstate vero caloribus ardens, labore, fame et siti male habitus? Quæ omnia fortiter perferebat ob præceptum illud: « Erue eos qui ducuntur ad mortem, et qui trahuntur ad interitum, liberare ne cesses [65]. » Nam cum aliquando ter beatus Pater pergeret ad ferendum fratri cuidam subsidium patienti ab iniquis injuriam, coactus fuit a Patribus pedes sibi contegere vilissimis pellibus ad vim summi frigoris arcendam. Cum vero lignum maximum jaceret in via, qua transeundum erat beato Patri, statim atque pedem super illud posuit, hostili dæmonis opera factum est, ut lubrico pedum abreptus laberetur, et, ligno crus offendente, vulnus infligeretur intolerabile: et beatus Pater, deliquium passus præ dolore et frigore et sanguinis defluxu, putaret sibi deficere animam et finem exspectaret. Itaque phylacterium, quod semper gestabat, e sinu trahens (erat autem libellus, Novi Testamenti thesaurus), oculis et labiis et pectori illud admovit, dictoque, « In manus tuas, Domine, commendo spiritum meum [66], » paululum obdormivit, vel potius defectum animi passus est. Apparuit vero illi angelus confortans eum, ponensque in ore ejus quidpiam instar mellis dulce. Statim ergo sese erigens lætiorque effectus, alacrius iter, quam antea, faciebat, cum ejus, qui sibi apparuerat, ope et fluxus sanguinis stetisset, dolorque abiisset. Aiebat autem vir eximius, expertum sæpe se fuisse Dei subsidium multis in rebus, nunquam tamen ita præsentaneum et magnum et plenum tanto cum refrigerio. Huc enim spectat illud: « Cum ceciderit, non collidetur [67], » cito resurget, Domino dirigente gressus hominis et viam ejus volente.

[65] Prov. XXIV, 11. [66] Psal. XXX, 6. [67] Psal. XXXVI, 24.

64. Videns porro piorum hostis, et in bonos invidia æstuans, quantum auxilii ferret beatus Pater tum animabus, tum corporibus hominum, studebat, si quo modo posset, totam mundi gloriam et opes subjicere ipsius oculis, ut hebetiorem redderet eorum aciem ad spectandam virtutem, privaret vero mundum utilitate, quæ per illum fiebat. Multi profecto principum, qui adveniebant, magnam pecuniæ vim illi offerebant prætextu necessitatis fratrum, qui cum eo degebant, et alimoniæ pauperum. Ille vero hæc ut stercora ne respiciens quidem, aiebat offerentibus, fratres a Davide beatos dici [48], si labores manuum suarum comedant, et peccatis alienis non communicent. Pauperes vero de vobis quidem, ait, conquerentur, detinentibus quæ sunt illorum, me vero laudabunt, ut nihil habentem et omnia possidentem. Eunuchus cubicularius cum Rossanum (51) esset olim ingressus, nec vidisset ad se accurrisse Patrem, norat vero illum solo famæ rumore, miratus dicebat ad eos qui præsentes aderant : Ubi moratur Nilus monachus, et qua ratione non venit ad me cum omnibus hegumenis, audito meo adventu ? Ita enim nec ipse patriarcha mecum agere ausus esset, ut jactanter adventum meum contempsisse videretur. Ad hæc illi : Monachus iste, de quo tua loquitur excellentia, nec patriarcha est, nec patriarcham timet, sed nec ipsum cunctis formidabilem imperatorem. Sedet autem una cum paucis monachis in monte nullius ope indigens. Nam neque amplis finibus continetur, nec jumentorum copia devinctus est : unde nec ullam cum ullo homine controversiam habet. Unicornis hic est, animal libere sibi vivens, et si illum volueris cum potestate adducere, nunquam poteris faciem illius videre. Cum hæc audisset cubicularius, multo magis admiratus est beatum virum, epistolamque supplicem ad eum dedit, adjurans etiam horrendis verbis, ut vel sibi ad eum profecto se non subtraheret, vel certe non dedignaretur venire in oppidum et benedictionem sibi suisque omnibus impertiretur.

65. At sanctus Pater Nilus, tum quia adjuratus erat, tum ut et ipse principem sibi ad auscultandum paratiorem redderet pro pauperibus roganti, venit in oppidum et accessit ad cubicularium. Ille habitum et faciem intuitus propheticam, imo vero angelicam, procidit ad pedes ejus, et manu ejus prehensa, simul ingressi sunt cubiculum. Tunc præcepit cuidam ex fidelissimis sibi, ut afferret librum Evangelii, aitque ad sanctum : Quoniam, beate Pater, suspicio mendacii facit ut homo

ξδ'. Ταύτην οὖν τὴν παρὰ τοῦ μακαρίου βοήθειαν τοῖς ἀνθρώποις χορηγουμένην ψυχικῶς τε καὶ σωματικῶς ὁρῶν ὁ τῶν δικαίων ἐχθρὸς, καὶ πᾶσι βασκαίνων τοῖς ἀγαθοῖς, ἔσπευδεν εἰ δυνατὸν ἦν αὐτῷ πᾶσαν τὴν δόξαν καὶ τὸν πλοῦτον τοῦ κόσμου συναγαγεῖν πρὸ τῶν ὀφθαλμῶν αὐτοῦ, καὶ ἀμβλυωπῆσαι αὐτὸν μὲν ἀπὸ τῆς τῶν ἀρετῶν θεωρίας, στερῆσαι δὲ τὸν κόσμον τῆς παρ' αὐτοῦ ὠφελείας. Πολλοὶ γοῦν τῶν κατερχομένων ἀρχόντων πλήθη χρημάτων προσφέροντες αὐτῷ, τὴν οἰκονομίαν τῶν μετ' αὐτοῦ ἀδελφῶν, καὶ τὴν προστασίαν τῶν πτωχῶν προεβάλλοντο· ὁ δὲ ὥσπερ σκύβαλα ἀποστρεφόμενος ταῦτα, ἔλεγε τοῖς ἄρχουσιν, ὅτι Οἱ μὲν ἀδελφοὶ παρὰ τοῦ Δαβὶδ μακαρίζονται, εἴπερ τοὺς πόνους τῶν χειρῶν αὐτῶν φάγωνται, καὶ ἀλλοτρίαις ἁμαρτίαις μὴ κοινωνήσωσιν. Οἱ δὲ πτωχοὶ καθ' ὑμῶν μὲν κεκράξονται, ὡς τὰ τούτων κατεχόντων· ἐμὲ δὲ θαυμάσονται, ὡς μηδὲν ἔχοντα, καὶ τὰ πάντα κατέχοντα. Εὐνοῦχος ὁ κοιτωνίτης εἰσελθών ποτε ἐν τῷ Ῥυσιάνῳ, καὶ ἰδὼν τὸν μακάριον μηδαμῶς αὐτῷ προσδραμόντα· ἠπίστατο γὰρ αὐτὸν ἐκ μόνης τῆς φήμης· ἔλεγε θαυμάζων πρὸς τοὺς παρόντας· Ποῦ κάθηται Νεῖλος ὁ καλόγηρος; καὶ πῶς οὐ προσῆλθέ μοι μετὰ πάντων τῶν ἡγουμένων, ἀκούσας τὴν ἐμὴν ἄφιξιν; τοῦτο γὰρ μηδ' αὐτὸς ὁ πατριάρχης ἐτόλμησεν ἂν ἐμοὶ καυχήσασθαι, καὶ καταφρονῆσαι τῆς ἐμῆς ἐλεύσεως. Οἱ δὲ παρεστῶτες αὐτῷ ἀπεκρίναντο· Οὗτος ὃν ἔφη ἡ σὴ ἐνδοξότης, Ὁ καλόγηρος, οὔτε πατριάρχης ἐστὶν, οὔτε πατριάρχην φοβεῖται, ἀλλ' οὐδ' αὐτὸν τὸν πᾶσι φοβερὸν βασιλέα. Κάθηται δὲ ἅμα ὀλίγοις μοναχοῖς ἐν τῷ ὄρει, μὴ δεόμενος τινὸς ἀντιλήψεως. Οὔτε γὰρ πλάτει ὁρίων συνέχεται, οὔτε πλήθει βοσκημάτων συνδέδεται. Διὸ οὐδ' ἀμφιβολίαν κέκτηται πρός τινα. Μονόκερως ἐστὶν οὗτος, ζῶον αὐτόνομον· καὶ εἰ θελήσῃς αὐτὸν μετ' ἐξουσίας ἀγαγεῖν οὐδέποτε δυνήσῃ τὸ πρόσωπον αὐτοῦ κατιδεῖν. Ταῦτα ἀκούσας ὁ κοιτωνίτης, καὶ ἐπὶ πλεῖον τὸν ἄνδρα θαυμάσας, γράφει αὐτῷ ἐπιστολὴν δυσωπητικὴν, συμπλέξας αὐτῇ καὶ ὅρκους φρικτοὺς, ἵνα εἴτε πρὸς αὐτὸν ἐξερχομένῳ μὴ ἀποκρύψῃ ἑαυτὸν ἀπ' αὐτοῦ, εἴτε καταξιώσῃ ἐν τῷ κάστρῳ εἰσελθεῖν καὶ εὐλογῆσαι αὐτὸν, καὶ πάντας τοὺς σὺν αὐτῷ.

ξε'. Ὁ δὲ ὅσιος Πατὴρ ἡμῶν Νεῖλος τὸ μὲν διὰ τοὺς γεγραμμένους ὅρκους, τὸ δὲ ἵνα πάλιν ὁ ἄρχων αὐτῷ ὑπακούσῃ ἐν τῇ περὶ τῶν πτωχῶν παρακλήσει, καταλαμβάνει τὸ κάστρον, καὶ πρὸς τὸν κοιτωνίτην εἰσῆλθεν. Ὁ δὲ θεασάμενος σχῆμα καὶ πρόσωπον προφητικὸν, μᾶλλον δὲ ἀγγελικὸν, προσεκύνησεν ἐπὶ τοὺς πόδας αὐτοῦ· καὶ κρατήσας αὐτὸν τῆς χειρὸς, εἰσῆλθον ἄμφω ἐν τῷ κοιτῶνι αὐτοῦ. Κελεύσας δὲ ἕνα τῶν πιστοτάτων αὐτῷ τὸ Εὐαγγέλιον ἐνεγκεῖν, λέγει τῷ μακαρίτῃ· Ἐπειδὴ, ἅγιε

[48] Psal. CXXVII, 2.

Joannis Clei notæ.

(51) Sirletus ex Græco κοιτωνίτης vertit *cætonetes*, quod tamen cubicularium principis significat, ut varia apud Cangium exempla demonstrant. Eorum porro non parva erat dignitas auctoritasque, ut ibidem liquet.

Πάτερ, τῇ τοῦ ψεύδους ὑπολήψει τὸ ἄπιστον προσγίνεται τοῖς ἀνθρώποις, θέλω σοι ὀμόσαι πρὸς πληροφορίαν τῶν παρ' ἐμοῦ ἐπαγγελομένων σοι. Ὁ δὲ Πατὴρ πρὸς αὐτόν· Τοῦ ἁγίου Εὐαγγελίου ἀποφαντικῶς ἐντελλομένου καὶ λέγοντος· Ἐγὼ δὲ λέγω ὑμῖν μὴ ὀμόσαι ὅλως· ἔστω δὲ ὑμῶν ὁ λόγος, Ναὶ, ναὶ, καὶ τὸ, Οὔ, οὔ· τὸ δὲ περισσὸν τούτων ἐκ τοῦ πονηροῦ ἐστιν· διατί ἀπιστίας ὑπόθεσιν σπεύδεις περιθεῖναι τῇ σῇ ἐνδοξότητι, καὶ ἀπὸ παρανομίας τὴν συντυχίαν ἀπάρξασθαι; Πᾶς γὰρ ὁ ἕτοιμος εἰς εὐορκίαν, ταχὺς εἰς ψευδολογίαν, ὥσπερ καὶ τὸ ἀνάπαλιν. Ἀπεκρίνατο ὁ κοιτωνίτης· Δίκαιόν ἐστιν, ὁσιώτατε, μήτε ὑμῖν τοῖς τοῦ Θεοῦ δούλοις τινὰ ψεύδεσθαι, μήτε ἡμῖν ἀπιστεῖν τοῖς μετὰ πίστεως τὰ δόξαντα λέγουσιν. Λοιπὸν οὖν ἀκούων, παρακαλῶ, τοὺς λόγους μου πίστευε. Οὐκ ἔστι μοί τις προσγενὴς ἐν τῷ βίῳ τούτῳ ἀφ' αἵματος, εἰ μὴ μόνον μήτηρ ἀδύνατος, τὸ εἰς ἐμὲ φίλτρον στέργουσα· ὑπάρχει δέ μοι πλοῦτος πολὺς καὶ κτῆσις ἄπειρος, ἀνδραπόδων πλῆθος, καὶ βοσκημάτων ἑσμὸς ἀναρίθμητος. Ἐλογισάμην οὖν ταῦτα πάντα τῷ Θεῷ προσηλῶσαι, μοναχῶν φροντιστήριον συστησάμενος, εἴπερ κατένυξεν ὁ Θεὸς τὴν ἁγιωσύνην σου, καὶ ἐν τῇ Κωνσταντινουπόλει συνήρχου μοι, ὅπως διὰ τῶν ἁγίων σου χειρῶν ἐγώ τε καὶ ἡ τεκοῦσα τὸ ἀγγελικὸν σχῆμα ἐνεδυσάμεθα. Ἐποίουν δέ σε ὡς νῦν μετ' ἐμοῦ, οὕτω τοῖς ἁγίοις βασιλεῦσι συγκαθεσθῆναι.

ξϛ'. Ταῦτα τὰ μέλιτος καὶ πίσσης ἀνάπλεα ῥήματα ὁ τῆς διακρίσεως λύχνος ἐκεῖνος ἀκούσας οὐ συνηρπάγη τοῖς ὑψηλοῖς ἐπαγγέλμασι τούτοις, ἀλλ' ἡσυχῆ τὴν χεῖρα βαλὼν ἐν τῷ στήθει, ὅπερ αὐτῷ ἀεὶ ἔθος ὑπῆρχε, καὶ τὸ σημεῖον τοῦ σταυροῦ ποιησάμενος, τῷ κοιτωνίτῃ ἀπεκρίνατο· Ὁ μὲν σκοπὸς τῆς ὑμετέρας θεοφιλίας τε καὶ συνέσεως εὐκλεής, καὶ Θεῷ εὐαπόδεκτος. Πρὸς τοῦτον γὰρ ἐνάγων ἡμᾶς ὁ Σωτὴρ, παραβολικῶς ἔφησεν, ὅτι «Ὁμοία ἐστὶν ἡ βασιλεία τῶν οὐρανῶν θησαυρῷ κεκρυμμένῳ ἐν ἀγρῷ, ὃν εὑρὼν ἄνθρωπος ἔκρυψε, καὶ ἀπὸ τῆς χαρᾶς ὑπάγει, καὶ πωλεῖ πάντα ὅσα ἔχει, καὶ ἀγοράζει τὸν ἀγρὸν ἐκεῖνον.» Ἐμοὶ δὲ ἀσύμφορόν ἐστι καταλείψαντα τὴν ἐρημίαν καὶ τοὺς συγκακοπαθοῦντάς μοι πτωχοὺς, ἀνὰ τὰς πόλεις ἀλᾶσθαι, καὶ ἀναδέχεσθαι φροντίδας πραγμάτων. Μὴ γὰρ ἐξέλιπεν ἀπὸ Κωνσταντινουπόλεως μοναχὸς καὶ ἡγούμενος, ἵνα δι' ἐμοῦ κουρευθῶσιν οἱ ἐκεῖσε ἀποτασσόμενοι; Εἰ δὲ καὶ ὅλως προτιμᾷς τὴν ἐμὴν οὐθενότητα, κατάλαβε τὴν ἐσχατιὰν ἐν ᾗ καθεζόμεθα, καὶ μεθ' ἡμῶν, τὴν τεθλιμμένην ὁδὸν διάνυε. Οὐδέποτε γὰρ δυνήσῃ πτωχὸς γενέσθαι τῷ πνεύματι, πρὶν παντελῶς πτωχεύσῃς τῷ σώματι· ὅπερ γινώσκων κατώρθωσεν ὁ ἐν ἁγίοις Ἀρσένιος. Τὰ δὲ σὰ πάντα κατάλιπε τῇ ἐξουσίᾳ τοῦ φήσαντος·

A homini fidem non præstet, juramento tibi firmabo, quæ promissurus sum. Et sanctus Pater ad ipsum: Cum sacrum Evangelium certa sententia pronuntiet: « Ego autem dico vobis non jurare omnino: sit autem sermo vester, Est, est, Non, non [49]; » quod autem his abundantius est, a malo est: cur fide minus dignam excellentiam tuam ostendere studes et exordium colloquii nostri ponere iniquitatem? Omnis enim qui facilis est ad emittenda vera juramenta, velox etiam est ad mentiendum, et contra. Ad quem cubicularius: Justum est, beatissime vir, nec vobis Dei servis quemquam mentiri, nec vos fidem non habere iis qui fideliter dicunt, quod sibi videtur. Rogo igitur, ut audiens fidem meis verbis tribuas. Nullus mihi est consan- B guineus in hac vita, nisi mater invalida, quæ me materno affectu prosequitur. Divitiis porro multis et possessione abundo, plurima mancipiorum est mihi copia et jumentorum innumerabilis multitudo. Hæc igitur omnia Deo dicare cogitavi, ut sacram domum monachis construam, si Deus cor sanctitatis tuæ tetigerit et mecum Constantinopolim veneris, ut per sacras tuas manus ego et mater mea induamur angelico habitu (52). Facerem vero, ut sicut modo mecum, ita cum sacris consideres imperatoribus.

66. Verba hæc mellis et picis plena cum audisset C illa discretionis lucerna, non fuit illectus tam amplis promissis, sed manum quiete ad sinum admovens, ut semper illi moris erat, et signo crucis sese consignans, respondit cubiculario: Tuæ quidem pietatis prudentiæque intentio præclara Deoque pergrata est: ad hanc enim nos invitans Salvator, aiebat per parabolam: « Simile est regnum cœlorum thesauro abscondito in agro, quem qui invenit homo abscondit et præ gaudio vadit et vendit universa quæ habet, et emit agrum illum [50]. » Sed mihi non est utile relinquere solitudinem et pauperes, qui mecum asperam degunt vitam, et vagari per urbes et curas negotiorum suscipere. An forte Constantinopoli desunt monachi et hegumeni, ut a me tondeantur, qui ibi mundo D renuntiant? Quod si omnino tenuitatem meam præfers, confer te in secessum, in quo sedes nostra est et arctam confice nobiscum viam, non enim poteris fieri pauper spiritu, ni prius omnino fias pauper corpore: quod sciens angelorum nunc contubernalis Arsenius egregie præstitit. Tua vero omnia relinque potestati ejus, qui dixit: « Meum est argentum, et meum est aurum [51], » et: « Si quis non renuntiat omnibus quæ possidet, non

[49] Matth. v, 34-37. [50] Matth. xiii, 44. [51] Agg. ii, 9.

Joannis Clei notæ.

(52) Sciammarius Nota 12 ad Vitam B. Bartholomæi moribus exemplis demonstrat, vulgare fuisse inter Græcos, habitum monachalem *angelicum* appellare.

potest meus esse discipulus [52]. » Ad hæc non acquiescente cubiculario, sed fieri, quod ipse volebat adnitente, reliquit eum beatus Pater et abiit.

« Ἐμόν ἐστι τὸ χρυσίον καὶ τὸ ἀργύριον· » καί· « Ὅστις οὐκ ἀποτάσσεται πᾶσι τοῖς ἑαυτοῦ, οὐ δύναταί μου εἶναι μαθητής. Πρὸς ταῦτα τοῦ κοιτωνίτου ἐνισταμένου, καὶ τὸ ἴδιον θέλημα γενέσθαι φιλονεικοῦντος, καταλιπὼν αὐτὸν ὁ μακάριος ἐξῆλθεν.

CAPUT X.

Insidias a dæmone structas S. Nilus et episcopatum Rossanensem sibi destinatum fuga declinat: archiepiscopo consilio suo acquiescere nolenti mortem funestam prædicit: a dynasta Sarracenorum sua epistola famaque moto abductos tres monachos liberos cum variis insuper donis recipit.

67. Eunti igitur cum Davide propheta et ad suum revertenti monasterium, dum versiculum illum recitaret: « In via hac, qua ambulabam, absconderunt laqueum mihi [53], » obviam fit ei puella quædam sola (53-54) in media via, quæ præcurrens ante ipsum projecit se transversam, cum deflectere alio non liceret beato Patri. Tunc beatus vir spiritalem assumens fortitudinem et Satanæ dolum agnoscens, percutit quidem ipsam baculo, quem in manu habebat, acriter minatus: resiliit vero velociter nulla interposita mora, juxta proverbium, et abiit. Et ex eo tempore statutum habuit, ut nec sibi, nec fratrum cuipiam solis ire permitteret. Melius enim est, inquit, duos esse, quam unum: et: « Væ soli, quia cum ceciderit, non habet sublevantem se [54]. » In his omnibus contra adversarium beatus Pater noster Nilus cum se victorem per Deum, qui dilexit illum, et probatum pugilem præbuisset et in ferenda fame et in tentatione mutandorum lapidum in panes, necnon spernenda totius mundi gloria et pecunia, per quæ, qui labitur, tentatorem adorat, victorque non semel exstitisset, sed sæpe et in aliis plurimis tentationibus, quas multifariam multisque modis passus est, oportebat sane illum in pinnaculo quoque templi postremo probari, si in eo se vellet deorsum mittere. In quo vide, quam bene Dominum ac magistrum sit imitatus. Per illud tempus defuncto Rossani præsule (55), quærebatur, qui ad succedendum idoneus esset. Ergo omnes, a parvo usque ad magnum, uno consensu conspirarunt, ut beatum Patrem, nihil tale opinantem, tenerent et per vim ecclesiastica in sede collocarent, quippe qui vitam ageret, quam sermo exprimere non valeat, et sermonem haberet vitæ respondentem. Cum hoc cepissent consilii, primoresque populi et clerici digniores tenderent, ut exsecutioni mandarent, quod statuerant, præcurrit quidam, remque Patri denuntiat: putabat enim, se illi gratum

ξζ΄. Καὶ δὴ πορευομένῳ σὺν Δαβὶδ τῷ προφήτῃ, καὶ πρὸς τὸ οἰκεῖον ὑποστρέφοντι μοναστήριον, ἐν τῷ λέγειν αὐτόν· « Ἐν ὁδῷ ταύτῃ ᾗ ἐπορευόμην, ἔκρυψαν παγίδα μοι· » ὑπαντᾷ αὐτῷ κατὰ μέσην τὴν ὁδὸν μία κόρη μοναχὴ ἥτις προσδραμοῦσα ἔμπροσθεν αὐτοῦ, ἔρριψεν ἑαυτὴν ἐν στενῇ διαβάσει, ἐν ᾗ οὐκ ἦν ἄλλοθεν διέρχεσθαι τὸν μακάριον. Τότε ὁ θεῖος ἀνὴρ πνευματικὴν ἀνδρίαν ἀναλαβών, καὶ τὸν δόλον τοῦ Σατανᾶ ἐπιγνούς, τύπτει μὲν αὐτὴν τῇ βακτηρίᾳ τῆς χειρὸς αὐτοῦ ἐμβριμησάμενος, ἀπεπήδησε δὲ ταχέως μὴ εγχρονίσας κατὰ τὴν παροιμίαν, καὶ ᾤχετο. Ἔκτοτε τοίνυν συνεῖδεν, μήτε ἑαυτῷ, μήτε οἱῳδήποτε τῶν ἀδελφῶν κατὰ μόνας ἐπιτρέπειν πορεύεσθαι. Ἀγαθοὶ γάρ, φησίν, οἱ δύο ὑπὲρ τὸν ἕνα· καί, « Οὐαὶ τῷ ἑνί, ὅτι ἐὰν πέσῃ, οὐκ ἔστιν ὁ ἐγείρων αὐτόν. » Ἐν τούτοις πᾶσιν ὑπερνικήσας ὁ ὅσιος Πατὴρ ἡμῶν Νεῖλος τὸν ἀντικείμενον διὰ τοῦ ἀγαπήσαντος αὐτὸν Θεοῦ, καὶ δόκιμος παλαιστὴς ἀναδειχθεὶς ἔν τε τῇ τῆς πείνης ὑπομονῇ, καὶ τῇ τῆς ἐκ λίθων ἀρτοποιήσεως προσβολῇ· πρὸς τούτοις τῇ τοῦ παντὸς κόσμου δόξῃ, καὶ τῇ τῶν χρημάτων ἀποστροφῇ, δι' ὧν τις πίπτων τῷ πειραστῇ προσκυνεῖ· καὶ ταῦτα οὐχ ἅπαξ, ἀλλὰ πολλάκις· καὶ ἐν ἑτέροις πλείστοις πειρασθεὶς καὶ νικήσας πολυμερῶς τε καὶ πολυτρόπως· ἔδει δὲ αὐτὸν καὶ ἐν τῷ πτερυγίῳ τοῦ ἱεροῦ ἀκολούθως δοκιμασθῆναι, εἴγε καταδέξοιτο διὰ τούτου καταβληθῆναι· ὅρα πῶς μιμητὴς ἀνεδείχθη κἀν τούτῳ τοῦ δεσπότου καὶ διδασκάλου. Ἐν ἐκείναις γὰρ ταῖς ἡμέραις τελευτήσαντος τοῦ ἀρχιερατεύοντος ἐν τῷ Ῥυσιάνῳ, ἑτέρου δὲ ζητουμένου τοῦ δυναμένου τὸν τόπον ἀναπληρῶσαι, μιᾶς γνώμης γεγόνασι πάντες, μικροί τε καὶ μεγάλοι, τοῦ ἀπροσδοκήτως περικρατεῖς γενέσθαι τοῦ θεσπεσίου Πατρός, καὶ βίᾳ τοῦτον τῷ θρόνῳ τῆς ἐκκλησίας ἐγκαθιδρῦσαι, ὡς ἅτε βίον ἔχοντα ὑπὲρ λόγον, καὶ τὸν λόγον ἐφάμιλλον κεκτημένον τῷ βίῳ. Τούτῳ τοίνυν βουλευσαμένων, καὶ ὁρμησάντων ἀρχόντων τε καὶ τῶν ἐξόχων τοῦ κλήρου πρὸς τὸ πληρῶσαι τὸ δόξαν, προλαμβάνει τις, καὶ τῷ Πατρὶ ἀναγγέλλει τὸ

[52] Luc. XIV, 33. [53] Psal. CXLI, 4. [54] Eccl. IV, 10.

Joannis Clei notæ.

(53-54) Sirleti versio habet *puella monacha*: μοναχὴ per *solam* tantum expressit Caryophilus; non recte, ut videtur; quippe quod hic *monacham* seu *solitariam* significat.

(55) Sirletus ἀρχιερατεύοντος interpretatur *archiepiscopo*, sed perperam; etenim vox Græca passim pro primariis in sacerdotali ordine et episcopis sumitur, superiusque evidens est, tum temporis archiepiscopalem nondum fuisse sedem Rossanensem. Videri possunt, quæ circa hæc observavi ad Acta SS. Cypriani et Justinæ Comment. prævii § 6, num. 76.

πρᾶγμα, προσδοκῶν ἐν τούτῳ αὐτῷ προσαρέσκειν, καὶ τὰ μέγιστα χαρίσεσθαι, ὡς τοιούτῳ αὐτῷ πράγματος ἀγγέλου γεγενημένου.

ξη'. Καὶ μέντοιγε τοῦ σκοποῦ οὐ διήμαρτεν· ἐπευχαριστήσας γὰρ αὐτῷ ὁ μέγας καὶ τότε καὶ ὕστερον, ἀπέλυσεν ἐν εἰρήνῃ, κελεύσας αὐτῷ δοθῆναι καί τινα εὐλογίαν. Αὐτὸς δὲ μελετήσας τὸ ἐμφερόμενον ἐν τῷ ἁγίῳ Εὐαγγελίῳ τό· «Γνοὺς δὲ ὁ Ἰησοῦς, ὅτι μέλλουσιν ἔρχεσθαι, καὶ ἁρπάζειν αὐτὸν, ἵνα ποιήσωσι βασιλέα, ἀνεχώρησε μόνος εἰς τὸ ὄρος[84-85]» ἀναχωρεῖ γοῦν καὶ οὗτος ἐπὶ τὸ ἐνδότερον ὄρος μετὰ ἑνὸς ἀδελφοῦ καὶ μόνον, ἀποκρυβόμενος μικρὸν ὅσον, ἕως ἂν παρέλθῃ ἡ βουλὴ ἐκείνη. Καταλαβόντες δὲ τὸ μοναστήριον οἱ ἱερεῖς σὺν τοῖς ἄρχουσι, καὶ πολλὰ γυρεύσαντες καὶ ζητήσαντες, τὰ μέγιστα ἔστενον ἀστοχήσαντες τοῦ βουλεύματος. Ὡς δ' ἐπὶ πλεῖον καρτερήσαντες οὐδὲν ἤνυον· εὐκοπώτερον γὰρ μονοκέρωτος ἢ ἐκείνου περιγενέσθαι· ὑπέστρεψαν εἰς τὰ ἴδια, ἑτέρῳ τὴν προστασίαν ἐγχειρισάμενοι. Ὁ δὲ ὅσιος ἀγαλλόμενος ἐπὶ τῷ Κυρίῳ σὺν τῷ προφήτῃ ἔψαλλεν· «Ἐκράτησας, λέγων, Κύριε τῆς χειρὸς τῆς δεξιᾶς μου, καὶ ἐν τῇ βουλῇ σου ὡδήγησάς με, καὶ μετὰ δόξης προσελάβου μου. Τί γάρ μοι ὑπάρχει ἐν τῷ οὐρανῷ, καὶ πλήν σου τί ἠθέλησα ἐπὶ τῆς γῆς[86]; Ἐναντίον σου γὰρ πᾶσα ἡ ἐπιθυμία μου, Κύριε[87]· καὶ σὺ ἐπίστασαι, ὅτι ἡμέραν ἀνθρώπου οὐκ ἐπεθύμησα[88].» Τῷ τοιούτῳ γοῦν φρονήματι ὁ μακάριος παρεῖδε τὸ μικρὸν τοῦ βίου τούτου δοξάριον, καὶ τὴν ἀνθρωπίνην τιμὴν ἐβδελύξατο· νυνὶ δὲ κατέστησεν αὐτὸν ὁ Θεὸς ἐπάνω δέκα πόλεων, ὡς ἀψευδῶς ἐπηγγείλατο. Οὐδὲ γὰρ διότι τὴν ἱερωσύνην οὐ κατεδέξατο, τὸ τάλαντον οὐκ ἐπολυπλασίασεν· πλείω γάρ εἰσιν οἱ σωθέντες διὰ τῆς διδασκαλίας τοῦ στόματος αὐτοῦ ἔν τε τῷ κοινοβίῳ, καὶ ἐν τῷ μοναδικῷ, ἢ οὕσπερ ἐκεῖνο τὸ ἄστυ συγκλείει οἰκήτορας. Ἐρχόμενός ποτε ὁ μητροπολίτης Βλάττων ἀπὸ Ἀφρικῆς μετὰ πολλῶν αἰχμαλώτων, διὰ τὸ προσκεῖσθαι αὐτῷ ἕως καιροῦ τὸν τῶν Σαῤῥακηνῶν βασιλέα, ἐν προφάσει τοῦ ἀδελφὴν αὐτοῦ εἶναι τὴν γαμετὴν ἐκείνου, ὅπερ οὐκ ἦν· παρέβαλε τῷ αἰγιαλῷ Ῥυσιάνου, καὶ δυσωπητικῶς τὸν μακάριον μετεπέμψατο, ἐπιθυμῶν ἀκοῦσαι παρ' αὐτοῦ τὰ δέοντα, καὶ τὰς εὐχὰς αὐτοῦ καρπώσασθαι.

ξθ'. Μετὰ δὲ τὸ θαῤῥῆσαι αὐτῷ τὸν ἀρχιεπίσκοπον ἅπαντα τὰ αὐτοῦ ἐγκάρδια καὶ διαβούλια, λέγει αὐτῷ ὁ μακάριος· Ἄκουσόν μου, δέσποτα, τῆς συμβουλίας, καὶ μηκέτι ὑποστρέψῃς πρὸς τὰ τῶν ἐχιδνῶν γεννήματα. Μετὰ γὰρ τὸ λίαν κολακεῦσαί σε, τὸ

fore et acceptissimum, si tantæ rei exsisteret nuntius.

68. Nec certe illum fefellit opinio: gratiis enim illi magnus Pater actis et tunc et postea, dimisit in pace, jussitque illi dari quoddam munusculum. Ipse vero in mentem revocans, quod in sacro legitur Evangelio: « Cum cognovisset Jesus, quia venturi essent, ut raperent eum et facerent regem, fugit solus in montem[84-85]; » secedit pariter in interiorem montem cum uno tantum fratre, subtrahens se tantisper, dum laberetur illud consilium. At sacerdotes et viri nobiles profecti in monasterium, studiose perquirebant, et irritum videntes consilium, valde gemebant. Ut vero diutius exspectantes nihil agebant, facilius enim erat unicornem, quam illum prehendere: reversi sunt domum et alium sibi præsulem elegerunt. At sanctus Pater exsultans in Domino, cum Propheta canebat: « Tenuisti manum dexteram meam, et in voluntate tua deduxisti me, et cum gloria suscepisti me. Quid enim mihi est in cœlo, et præter te quid volui super terram[86]? nam ante te est omne desiderium meum, Domine, » et: « Tu scis, quia diem hominis non desideravi[87]. » Hoc sensu vir beatus contempsit parvam hujus vitæ gloriam et honorem humanum abominatus est, nunc autem constituit eum Deus super decem civitates, ut veraciter promisit. Neque enim, quia non suscepit sacerdotium, non multiplicavit talentum: nam plures sunt, qui per doctrinam oris ejus in cœnobio et solitaria vita salutem consecuti sunt, quam cives, quos oppidum illud habet. Vlatto metropolita olim ex Africa veniens cum multis captivis, eo quod amicus illi esset quodam tempore Sarracenorum rex, prætextu quod regis uxor esset metropolitæ soror, licet revera non esset(56), appulit ad littus Rossani, et precibus egit, ut vocatus ad eum beatus Pater accederet; cupiebat enim audire ab eo, quæ opus erant, et orationum ejus fructum percipere.

69. Ubi ergo archiepiscopus aperuisset ei cuncta sui cordis consilia, dixit ad eum Pater: Audi, reverendissime, consilium meum, nec amplius revertere ad viperarum genimina; nam post multas blanditias et honores tuum ebibent sanguinem,

[84-85] Joan. VI, 15. [86] Psal. LXXII, 23, 24. [87] Psal. XXXVII, 10. [88] Jerem. XVII, 16.

Joannis Clei notæ.

(56) Diversa est hic versio apud Martenium, ubi sic legitur: « Blatton quandoque ab Africa revertens cum multis captivis, propterea quod ad tempus Sarracenorum rex illi adversatus fuerat, excusatione eo quod ejus soror illi nupserat; quod nequaquam verum erat, applicuitque ad litora Rossani, » etc. At hæc neque textum Græcum exprimunt, neque sensum reddunt, qui intelligi possit. Vlatto porro is sive Blatto, sedis in Calabria archipræsul fuit; sed cujus? An Cusentinæ, an Reghiensis, an S. Severinæ? Nulla apud Ughellum in ecclesiarum illarum serie est ejus mentio: verum aliunde nihil obest, quominus illi alterive catalogo sub finem X sæculi, ad quem vacui satis sunt, inseratur.

gladio te perimentes. De pace autem Calabriæ A nec labores, nec preces effundas, hoc enim universorum Domino non placet. Tunc fratris metropolitæ filius: Vides, inquit, sancte Pater, quot animas reverendissimus liberavit ? Respondit sanctus : Non animas, sed corpora liberavit. Prodest autem pluribus et corporum afflictio, quibus libertas multorum malorum fit ansa, quemadmodum furentibus prodest, quod medici illos occludant et fame crucient. Quod si hæc, quæ molesta videntur, ad multorum salutem nihil conferrent, certe a Deo non permitterentur. Oportet tamen a potentibus auxilium eis impendi, quoad ejus fieri possit. Metropolita cum hæc audisset et consilio Patris non paruisset, vaticinium in se adimplevit. At sanctus B Pater noster Nilus tum nimio austerioris vitæ labore, tum ingravescente jam ætate, nam fere sexagesimum agebat annum, deficientibus viribus, non valebat amplius longis itineribus pedester se committere sine periculo : itaque utebatur equo ad subsidium magnæ imbecillitatis : nam majorem itineris partem studio servandæ continentiæ, qua virtutes continentur, equum trahens ipse ibat. Quem, dum sanctus Pater cum archiepiscopo sermonem conferret, suggerente diabolo, furatus est quidam et abiit. Cum vero, eunte illo, coortus esset turbo, ex equo descendens sub quadam arbore stabat, exspectans serenitatem aeris, et fulgur e cœlo lapsum percussit miserum et orco transmisit, quod non audiverit dicentem : « Damnum inferre C Justo non est bonum [60]; » et : «Qui furabatur, jam non furetur, magis autem laboret operando manibus suis, ut habeat, unde tribuat necessitatem patienti [61]. » Et ille quidem infelix peccavit, frustra operatus iniquitatem : postridie vero quidam illac transeuntes agnoverunt equum, qui ibi pascebatur, et in monasterium deduxerunt, viroque justo quod suum erat, reddiderunt.

70. Alio quoque tempore miles quidam profectus est animo furandi equum e monasterio, et cum sol fere jam occideret et ille e regione monasterii staret, illudque oculis prospiceret, noctem exspectans, ut nocturno tempore tenebrarum opus efficeret. Cum vero tota illa nocte perambulasset, D nunquam potuit monasterio propinquare, sed incidens in prærupta et rupes inaccessas, satis pœnarum et laboris passus est : ubi vero illuxit, monasterium ante se vidit. Itaque vehementer obstupefactus miraculo, adiit pœnitentiam agens et palam enuntians sui consilii pravitatem. Per illud tempus impiorum Agarenorum incursione devastante Calabriam et omnia deprædante, sanctus Pater Nilus in arcem se contulit cum fratribus ibique tuto morabatur ; tres vero segregati ab illis manserunt in monasterio, captique sunt a Sarracenis et abducti in Siciliam. Quos tamen beatus

A αἷμά σου πίονται μαχαίρᾳ σὲ θανατώσαντες. Καὶ περὶ τῆς εἰρήνης τῆς Καλαβρίας μὴ κοπιῶ, μηδὲ ἀξίου, οὐ γὰρ εὐδοκεῖ ὁ τῶν ὅλων Δεσπότης ἐν τούτῳ. Λέγει δὲ πρὸς αὐτὸν ὁ ἀνεψιὸς τοῦ μητροπολίτου· Ὁρᾷς, Πάτερ ἅγιε, πόσας ὁ δεσπότης ψυχὰς ἠλευθέρωσεν ; Ἀπεκρίθη δὲ αὐτῷ ὁ ὅσιος· Οὐ ψυχὰς ἠλευθέρωσεν, ἀλλὰ σώματα. Λυσιτελεῖ δὲ τοῖς πολλοῖς καὶ ἡ τῶν σωμάτων κάκωσις, ὅσοις τὸ ἐλευθεριάζειν πολλῶν κακῶν αἴτιον γίνεται. Ὥσπερ αἱ παρὰ τῶν ἰατρῶν τοῖς μαινομένοις συγκλείσεις τε καὶ λιμαγχονίαι. Εἰ δὲ μὴ ταῦτα δοκοῦντα λυπηρὰ τῇ τῶν πολλῶν σωτηρίᾳ συνέβαλεν, οὐκ ἂν πρὸς τοῦ Θεοῦ συνεχωρήθησαν γίνεσθαι. Δεῖ δὲ ὅμως τοὺς δυναμένους βοηθεῖν τοῖς τοιούτοις, ὅσον ἐκδέχεται. Ταῦτα ὁ μητροπολίτης ἀκούσας, καὶ τῇ τε Πατρὸς B συμβουλίᾳ μὴ ὑπακούσας, τὸ προφητευθὲν αὐτῷ ἐπ' αὐτὸν ἐτελέσθη. Ὁ δὲ ὅσιος Πατὴρ ἡμῶν Νεῖλος τὸ μὲν ἐκ τοῦ πολλοῦ τῆς ἀσκήσεως πόνου, τὸ δὲ ἐκ τῶν χρόνων ἱκανῆς περιόδου· περὶ γὰρ τὰ ἑξήκοντα ἔτη ὑπῆρχεν· ἀδυνατήσας λοιπὸν, καὶ μηκέτι ἰσχύων τὰς μακρὰς ὁδοὺς ἀκινδύνως πεζοπορεῖν, ἐκέχρητο ἵππῳ πρὸς θεραπείαν τῆς πολλῆς ἀτονίας· ἐν γὰρ τῷ πλείονι τῆς ὁδοῦ μέρει, λόγῳ τῆς περιεκτικῆς ἐγκρατείας ἐπισύρων αὐτὸν ἐπορεύετο. Τοῦτον τὸν ἵππον ἐν τῷ τὸν ὅσιον τυγχάνειν μετὰ τοῦ ἀρχιεπισκόπου, ὑποβληθείς τις ὑπὸ τοῦ διαβόλου, κλέψας ἀνεχώρησεν. Κατὰ δὲ τὴν ὁδὸν χειμῶνος αὐτῷ ἐπελθόντος, ἀποβὰς τοῦ ἵππου ἵστατο ὑφ' ἑνὶ τῶν δένδρων ἐνδεχόμενος παρελθεῖν τὴν σφοδρότητα τοῦ C ἀέρος. Βροντὴ δὲ οὐρανόθεν ἐλθοῦσα ἐπάταξε τὸν ταλαίπωρον, καὶ τῷ ᾅδῃ παρέπεμψε, μὴ πεισθέντα τῷ λέγοντι· «Ζημιοῦν ἄνδρα, οὐ καλόν.» Καί· «Ὁ κλέπτων μηκέτι κλεπτέτω, ἀλλὰ κοπιάτω ἐργαζόμενος ταῖς ἰδίαις χερσὶν, ἵν' ἔχῃ μεταδοῦναι τῷ χρείαν ἔχοντι.» Καὶ ὁ μὲν ἄθλιος ἐκεῖνος ἥμαρτεν ἀνομήσας διακενῆς· τινὲς δὲ τῇ ἐπαύριον τὴν ὁδὸν διερχόμενοι, καὶ τὸν ἵππον γνωρίσαντες ἐπὶ τοῦ τόπου νεμόμενον, πρὸς τὸ μοναστήριον διεσώσαντο καὶ ἀπέδοντο τῷ δικαίῳ τὸ ἴδιον.

ο'. Ἄλλοτε πάλιν τῶν στρατιωτῶν τις ὁρμήσας πρὸς τὸ τὸν ἵππον ἀπὸ τοῦ μοναστηρίου συλῆσαι, καὶ περὶ δυσμὰς ἡλίου ἐλθὼν τῆς μονῆς ἐξ ἐναντίας, ὥστε καὶ ὀφθαλμοφανῶς αὐτὸ βλέπειν, περιέμενε τὴν νύκτα, ἵνα ἐν σκότει ποιήσῃ τὸ ἔργον τοῦ σκό- D τους. Περιπατήσας δὲ πᾶσαν τὴν νύκτα ἐκείνην οὐδόλως ἴσχυσε τῇ μονῇ προσεγγίσαι, ἀλλὰ φάραγξι καὶ κρημνοῖς ἐντυχὼν ἀβάτοις, ἀρκούντως ἐταριχεύθη. Ἡμέρας δὲ γενομένης ἔμπροσθεν αὐτοῦ τὸ μοναστήριον εἶδεν· καὶ τῷ θαύματι σφόδρα καταπλαγεὶς, εἰσῆει μετανοῶν, καὶ τὴν οἰκείαν ἐξομολογούμενος κακοβουλίαν. Ἐν τῷ καιρῷ ἐκείνῳ ἐπιδραμόντων τῶν ἀθέων Ἀγαρηνῶν τῷ θέματι τῆς Καλαβρίας, καὶ πάντα ληϊζομένων, ὁ μὲν ὅσιος Πατὴρ τὸ φρούριον καταλαβὼν σὺν τοῖς ἀδελφοῖς διεσώζετο· τρεῖς δὲ ἐξ αὐτῶν ἰδιορρύθμως προσκαρτερήσαντες τῷ μοναστηρίῳ ὑπὸ τῶν Σαῤῥακηνῶν ἐκρατήθησαν, καὶ ἐν Σικελίᾳ ἀπήχθησαν. Ἔκρινε γοῦν ὁ μακάριος μὴ

[60] Prov. XVII, 26. [61] Ephes. IV, 28.

παρεωραθῆναι τούτους, ἀλλ' ὡς οἰκεῖα μέλη ζητηθῆναι, καὶ εἰς ἴδιον τόπον ἀποκατασταθῆναι. Ἐπισυνάξας γοῦν ἀπό τε σίτου καὶ οἴνου καὶ καρποῦ ἑτέρου μέχρι τῶν ἑκατὸν χρυσίνων, καὶ βορδόνιον, ὃ ἦν αὐτῷ δεδωκὼς Βασίλειος ὁ στρατηγὸς Καλαβρίας, καὶ δοὺς αὐτά τινι τῶν ἀδελφῶν λίαν δοκιμωτάτῳ, ἀπέστειλεν αὐτὸν ἐν Πανόρμῳ, γράψας ἐπιστολὴν πρὸς τὸν νοτάριον τοῦ ἐκεῖσε φυλάρχου Χριστιανώτατον καὶ φιλευσεβῆ τυγχάνοντα.

οα'. Ὅστις νοτάριος, ὑποδείξας τῷ λεγομένῳ Ἀμηρᾷ τὰ παρὰ τοῦ ὁσίου σταλέντα, ἑρμηνεύσας δὲ αὐτῷ καὶ τὴν θαυμασίαν ἐκείνην ἐπιστολὴν, κατεπλάγη ἐπὶ τῇ σοφίᾳ τε καὶ συνέσει τοῦ μακαριωτάτου, ἐπιγνοὺς αὐτὸν φίλον τοῦ Θεοῦ ὄντα, καὶ ἀνάπλεων πάσης ἀγαθωσύνης. Ἐπειδὴ τοίνυν οἶδεν ἀρετὴ αἰδεῖσθαι καὶ παρὰ πολεμίοις, ἀγαγὼν τοὺς μοναχοὺς καὶ φιλοφρονησάμενος πρεπόντως, κατασχών τε δι' ὑπόμνησιν καὶ καύχημα τὸ βορδόνιον, ἀπέλυσεν αὐτοὺς σὺν τοῖς ταρίοις· προσθεὶς καὶ ἱκανὰ δέρματα ἐλάφων, καὶ μηνύσας τῷ Πατρὶ τοιάδε· Σὸν τὸ πταῖσμα ἐστὶν ὑπὲρ τοῦ κολασθῆναι τοὺς σοὺς μοναχοὺς, ἐπειδὴ οὐκ ἐγνώρισάς μοι ἐν πρώτοις σαυτόν· εἰ γὰρ τοῦτο ἐγίνετο ἀπέστελλον ἄν σοι τὸ σημεῖον τὸ ἐμὸν, ὅπερ εἰ ἐκρέμνας ἔξω ἐν τῇ πλατείᾳ, οὐκ εἶχες ἀνάγκην οὐδεμίαν τοῦ σαλευθῆναι ἀπὸ τῆς μονῆς σου, οὐδὲ ποσῶς ταραχθῆναι· εἰ δὲ καὶ ἠξίους πρός με παραγίνεσθαι, εἶχες ἂν ἐξουσίαν ἐν πάσῃ μου τῇ περιχώρῳ κατασκηνῶσαι, καὶ πολλῆς ἀπήλαυες τῆς παρ' ἡμῶν τιμῆς τε καὶ εὐλαβείας. Ταῦτα ἀκούσας ὁ θεσπέσιος Νεῖλος, καὶ θαυμάσας τὴν ἐπ' αὐτῷ τοῦ Θεοῦ οἰκονομίαν, τὸ τοῦ Σαμψὼν ἐφθέγξατο πρόβλημα· Ὅτι ὄντως νῦν ἀπὸ ἐσθίοντος ἐξῆλθε βρῶσις, καὶ ἀπὸ μισανθρώπου φιλανθρωπία· προσθεὶς καὶ τοῦτο πρὸς τὰς τοῦ ἀμηρᾶ ἐπαγγελίας, ὅτι « Ταῦτα πάντα σοι δώσω, ἐὰν πεσὼν προσκυνήσῃς μοι. » Ὁ δὲ συνετώτατος καὶ ἐσκεμμένος τῷ νοΐ Βασίλειος ὁ στρατηγὸς, ὅς τοσαύτην πίστιν καὶ ἀγάπην ἔδειξε πρὸς τὸν Πατέρα, ὅσην ὁ ἑκατόνταρχος πρὸς τὸν Σωτῆρα· προσήνεγκεν αὐτῷ μέχρι τῶν πεντακοσίων χρυσίνων, ὀμνύων καὶ λέγων, ὅτι, Οὐκ εἰσί μου ταῦτα ἐξ ἀδικίας, ἀλλ' ἀπὸ τοῦ ἐμοῦ σπαθίου. Ἡνίκα γὰρ ἐγκρατήσαμεν τῆς Κρήτης μετὰ τοῦ μακαριωτάτου Νικηφόρου ἀκμὴν οὐκ ὄντος βασιλέως, εὑρήκαμεν παρά τινι πρεσβυτέρῳ ἐπ' ἀληθείας τὸ ἔνδυμα τοῦ Προδρόμου, ἐκ τριχῶν καμήλου τυγχάνον, καὶ περὶ τὸν τράχηλον ᾑμαγμένον· ὅπερ λαβὼν ὁ μακάριος ἐκεῖνος, ἅπαν τὸ χρυσίον ἐμοὶ παρεχώρησεν. Ἐξ αὐτῶν οὖν τυγχάνοντα ταῦτα δέξαι διὰ τὸν Κύριον, καὶ εὖξαί μοι.

A Pater non negligendos existimavit, sed requirendos ut propria membra et suo loco restituendos. Collectos igitur ex frumento, vino et aliis frugibus nummos aureos usque ad centum, dedit cuidam fratri probatissimæ fidei cum jumento, quod acceperat a Basilio Calabriæ stratego, misitque Panormum cum epistola ad notarium dynastæ ibi morantis Christianissimum et maxime pium.

71. Is vero legit epistolam dynastæ, quem vocant Amiram (57), et cum interpretationem quoque addidisset admirabilis epistolæ, obstupuit ille beatissimi viri sapientiam et prudentiam, agnovit enim illum Dei amicum et omnis probitatis plenum. B Quoniam igitur virtus etiam apud ipsos hostes venerationi est, produxit monachos et honorifice tractavit; jumentum tamen retinuit ad rei memoriam, de qua posset gloriari, dimisitque eos cum pecunia, insuper largitus multas cervinas pelles, addensque epistolam ejusmodi ad Patrem. Quod monachi tui male habiti fuerint, erratum est tuum, cum tu mihi ab initio non innotueris; quod si fecisses, ego tibi meam tesseram misissem, quam si foris appendisses in platea, nulla tibi fuisset necessitas recedendi e tuo monasterio, aut quamvis minimam pati turbationem. Quod si etiam non dedignareris ad me venire, posses libere in provincia mihi subjecta habitare, multoque apud nos honore et veneratione fruereris. His auditis, beatus C Nilus Dei providentiam de se admiratus problema Sampsonis commemoravit. Revera nunc de comedente exivit cibus et ab inhumano humanitas. Addidit etiam ad Sarraceni promissa illud: « Hæc omnia tibi dabo, si cadens adoraveris me [11]. » At vero prudentis menteque acerrima præditus Basilius strategus, tanta fide et amore affectus erga Patrem, quanta centurio prosequebatur Salvatorem, obtulit illi usque ad quingentos nummos aureos, jurans dicensque: Hæc ego injuste non possideo, sed meo sum adeptus gladio. Nam quando obtinuimus Cretam cum beatissimæ memoriæ Nicephoro (58), tunc temporis nondum ad imperium evecto, apud quemdam presbyterum invenimus ipsum verum Præcursoris operimentum, e pilis D cameli confectum et circa cervicem cruentatum. Quod ille beatæ memoriæ sibi sumens, totum aurum mihi concessit. Inde igitur cum hæc mihi sint, accipe propter Dominum, et pro me ora.

[11] Matth. iv, 9.

Joannis Clei notæ.

(57) Amira non videtur proprium viri nomen, sed muneris esse. Ortum habet ab *amir*, quod Arabibus *dominum* significat, a quibus ad Saracenos et Turcas transiit, apud quos urbium provinciarumque præfecti sic appellati fuerunt. Hinc Anastasius Bibliothecarius ad synod. VIII, actione 1: « Hamiram Græci vocant principem Saracenorum. Interpretatur autem, ut ferunt, lingua eorum præpositus. »

(58) De Nicephoro Phoca viro fortissimo, qui per plures victorias ad imperii solium sibi viam fecit, hic agitur. Expeditionem ejus contra Cretam a Sarracenis occupatam, habes narratam a Cedreno ad annum mundi 6468, hujusque ad annum Christi 961 in Annalibus suis meminit Baronius.

72. Cæterum terrenorum revera contemptor A sanctus Pater noster Nilus ne respicere quidem illa dignum arbitratus, respondit, quasi mortem timens, in hunc modum : Vis, ut ob hæc stercora insidietur mihi quispiam et interficiat, et amicum tu perdas ? Et ille ; Sine me sanctuarium ornare pretiosis velamentis. Et magnus Pater ad eum : Vade et da cathedrali ecclesiæ oppidi, ubi asservabuntur, nec erit, qui inde illa furetur. Et ille : Permitte, inquit, ut oratorium construam maximum et pulcherrimum ; neque enim æquo animo fero videns illud e luto factum. Et Pater : Jam, inquit, nec me videre poteris, quoniam de luto compactus sum. De oratorio vero laborem noli suscipere, futurum quippe est, ut illud impii Agareni demoliantur : B quin et universa Calabria manibus illorum tradetur. Hoc videns beatus Pater noster Nilus præsago suo oculo, volensque iræ Dei cedere, noluit abire in Orientis partes, veritus opinionem, quam apud Orientales habebat (nam et ad ipsos etiam Dei amantes nostros imperatores (59) de virtute ejus fama pervenerat) fugiensque honorem, in quo apud illos fuisset : sed maluit degere inter Latinos, quippe ut illis ignotus et nequaquam apud eos in honore habitus. Verum quo majore ipse studio devitabat honores, eo celebrior et ornatior cœlesti favore fiebat et ab omnibus tanquam unus e numero apostolorum suscipiebatur et reverentia illi pariter exhibebatur. Nam cum venisset Capuam, ut retroacta omittam, quia permulta sunt, acceptus- C que esset honorifice a Pandulfo (60) tunc temporis principe et nobilibus viris, ita ut de eo in episcopum sibi eligendo cepissent consilium, quod etiam successisset, nisi princeps morte præventus esset : tunc vocato illi ad sese S. Benedicti præposito montis Cassini (sanctissimus hic erat Haligernus [61]) injunxerunt, ut beato viro concederet monasterium, quodcunque ipse vellet, e monasteriolis sancti Patris nostri Benedicti.

οβ'. Ὁ δὲ ὄντως ὑπερόπτης τῶν ἐπιγείων Πατὴρ ἡμῶν Νεῖλος μὴ καταδεχόμενος πρὸς αὐτὰ ἐπιβλέψαι, λέγει πρὸς αὐτὸν, ὡς ἐν προφάσει δῆθεν τοῦ φοβεῖσθαι τὸν θάνατον· Θέλεις, ἵνα διὰ τὰ σκύβαλα ταῦτα ἐνεδρεύσας τις ἀποκτείνῃ με, καὶ ἀπολέσῃς τὸν φίλον σου; Ὁ δὲ πάλιν εἶπεν· Ἄφες με ἀμφιάσαι τὸ θυσιαστήριον ἐνδύμασι πολυτίμοις. Λέγει αὐτῷ ὁ μέγας· Ἀπελθὼν βάλε αὐτὰ ἐν τῇ καθολικῇ τοῦ κάστρου, ὅπου φυλάττονται, ἐπεὶ ἐκεῖθεν οὐ κλέπτονται. Καὶ ἔασόν με, φησὶν, οἰκοδομῆσαι τὸ εὐκτήριον μέγιστον καὶ τερπνότατον· οὐ γὰρ ἀνέχομαι πήλινον θεωρεῖν αὐτό. Καὶ ὁ Πατήρ· Ὥρα σοι, φησὶ, μηδὲ ἐμὲ ἀνέχεσθαι θεωρεῖν, ὅτι ἐκ πηλοῦ τὴν ὑπόστασιν κέκτημαι. Περὶ δὲ τοῦ εὐκτηρίου μηδὲν κοπιάσῃς, ὑπὸ γὰρ τῶν ἀθέων Ἀγαρηνῶν ἀφανισθήσεται· καὶ πᾶσα δὲ ἡ Καλαβρία ταῖς χερσὶν αὐτῶν παραδοθήσεται. Τοῦτο δὴ γνοὺς ὁ ὅσιος Πατὴρ ἡμῶν Νεῖλος τῷ προορατικῷ αὐτοῦ ὄμματι, καὶ βουληθεὶς τόπον δοῦναι τῇ ὀργῇ τῇ θεϊκῇ, οὐκ εὐδόκησεν ἀπελθεῖν πρὸς τὰ ἑῷα μέρη τὴν ὑπόληψιν ὑφορώμενος τὴν περὶ αὐτοῦ τῶν ἐκεῖσε· καὶ μέχρι γὰρ αὐτῶν τῶν φιλοχρίστων ἡμῶν βασιλέων ἡ ἐνάρετος αὐτοῦ φήμη διῆλθε· καὶ τὴν τιμὴν τὴν παρ' αὐτῶν ἀποφεύγων· ἐξελέξατο δὲ τὴν μετὰ τῶν Λατίνων ἀναστροφὴν, ὡς ἄγνωστος ὢν παρ' αὐτοῖς, καὶ μηδαμῶς παρ' αὐτῶν τιμώμενος. Ὅσον δὲ αὐτὸς τὴν τῶν ἀνθρώπων δόξαν ἀποδιδράσκειν ἐσπούδαζεν, τοσοῦτον ἡ οὐράνιος εὔκλεια αὐτὸν περιέστειλεν· καὶ πάντες ὡς ἕνα τῶν ἀποστόλων αὐτὸν ὑπεδέχοντο, καὶ τὸ σέβας ὁμοίως ἀπένεμον. Ἐλθὼν γὰρ ἐν Καπούῃ, ὅσα τὰ ὄπισθεν ἐάσω διὰ τὸ πλῆθος, καὶ τιμῆς μεγίστης τυχὼν παρά τε τοῦ πρίγκιπος Πανδόλφου καὶ τῶν ἀρχόντων, ὥστε βουλεύσασθαι αὐτοὺς ἐπίσκοπον αὐτὸν ἑαυτοῖς καταστῆσαι· καὶ προσεχώρησεν ἂν, εἰ μὴ ὁ θάνατος τὸν πρίγκιπα περιέκοψεν. Τότε δὴ καλέσαντες τὸν τοῦ ἁγίου Βενεδίκτου ἡγούμενον τοῦ ὄρους Κασσίνου· Ἀλιγέρνος οὗτος ἦν ὁ ὁσιώτατος· παρήγγειλαν αὐτῷ τοῦ δοῦναι τῷ μακαρίτῃ μοναστήριον, οἷον ἂν θέλῃ ἐκ τῶν ὁσίου Πατρὸς ἡμῶν Βενεδίκτου μετοχίων.

CAPUT XI.

Ad monasterium Casinense, Sarracenorum incursiones declinans, profectus, festive ab abbate Aligerno excipitur, monachosque ibidem animæ et corporis infirmitatibus liberat, et piis doctisque exhortationibus imbuit.

73. Cum vero profectus esset sanctus Pater ad D visendum inclytum illud monasterium, processit illi obviam usque ad radices montis tota monachorum caterva, sacerdotibus et diaconis eorum sacro habitu indutis, ut fit diebus festis, cereos et thuribula manu ferentibus : et hujusmodi pompa

ογ'. Πορευθεὶς δὲ ὁ ὅσιος Πατὴρ πρὸς τὸ θεάσασθαι τὸ λεχθὲν περίδοξον μοναστήριον, ὑπήντησεν αὐτῷ ἅπαν τὸ πλῆθος τῶν μοναχῶν ἕως τῶν θεμελίων τοῦ ὄρους, οἵ τε ἱερεῖς αὐτῶν καὶ διάκονοι τὰς ἱερὰς στολὰς ὡς ἐν ἑορτῇ περιβεβλημένοι, κηρούς τε καὶ θυμιατήρια μετὰ χεῖρας φέροντες οὕτω τὸν

Joannis Clei notæ.

(59) Imperarunt una in Oriente ab anno 976 usque 1024 Basilius et Constantinus fratres, de quibus hic sermo est.

(60) Pandulfus is obiit anno 981, circa quem proinde hæc contigerunt. Irruptio autem Sarracenorum, de qua paulo supra, anno 986 figitur, ad quem in Chronico Lupus Protospatha : « Comprehenderunt Sarraceni sanctam Chiriaci civitatem, et dissipaverunt Calabriam totam. »

(61) Haligerno seu Aligerno, ut venerabili, locum dedit Mabillonius in Actis Sanctorum Ordinis S. Benedicti sæculo 5, parte 1, pag. 645 et seqq., ubi etiam non pauca ex Vita S. Nili huc spectantia habes excerpta. Initia abbatiæ Aligerni anno 949, obitum vero 986, affigit Mabillonius.

μακάριον εἰς τὸ μοναστήριον ἀνήγαγον· οὐδὲν ἄλλο A δοκοῦντες ἀκούειν καὶ βλέπειν, ἢ ὅτι ὁ μέγας Ἀντώνιος ἀπὸ Ἀλεξανδρείας πρὸς αὐτοὺς παρεγένετο, ἢ ἐκ νεκρῶν ἠγέρθη ὁ μέγας Βενέδικτος, ὁ θεῖος νομοθέτης αὐτῶν καὶ διδάσκαλος. Καί γε ὀρθῶς ἐλογίζοντο, καὶ τοῦ σκοποῦ οὐ διήμαρτον. Ἅπαντες γὰρ αὐτῶν οἵ τε σωματικοῖς, οἵ τε ψυχικοῖς συνεχόμενοι πάθεσιν ἐθεραπεύθησαν, καὶ πάντες τὰ πρόσφορα παρ' αὐτοῦ ἐκομίζοντο· οἱ ἐν λόγῳ τὴν διδασκαλίαν, οἱ ἐν ἔργῳ τὴν ποδηγίαν, οἱ ἐν ἁμαρτίαις τὴν διόρθωσιν, οἱ ἐν ἀρεταῖς τὴν παράκλησιν, οἱ ἐν ὑγείᾳ τὴν ἐγκράτειαν, οἱ ἐν ἀῤῥωστίᾳ τὴν ἴασιν. Καὶ συντόμως εἰπεῖν, ὥσπερ ποτὲ τοῖς Ἰσραηλίταις τὸ μάννα ἑκάστῳ πρὸς τὴν κρᾶσιν καὶ τὴν ὄρεξιν μετεβάλλετο, διὸ καὶ οὐκ ἦν ταῖς φυλαῖς αὐτῶν ὁ ἀσθενῶν, οὕτω κἀν τούτοις ὁ θαυμαστὸς B διεγίγνετο. Ἀποθεραπεύσας τοίνυν αὐτοὺς τῇ θεοπεμπεῖ αὐτοῦ παρουσίᾳ, καὶ πληρώσας εὐφροσύνης πνευματικῆς, πάνυ δὲ καὶ αὐτὸς ἀγασθεὶς ἐπὶ τῇ εὐταξίᾳ καὶ πεπαιδευμένῃ καταστάσει αὐτῶν, καὶ θαυμάσας τὰ αὐτῶν ὑπὲρ τὰ ἡμῶν, προεπέμπετο πάλιν ὑπό τε τοῦ ἀββᾶ καὶ τῶν ἐν ἐξοχῇ ἀδελφῶν εἰς τὸ μοναστήριον, ὅπου ἔδει σὺν τοῖς τέκνοις αὐτοῦ καθεσθῆναι. Ὁ Ἀρχιστράτηγος δὲ τοῦτο ἦν τὸ καλούμενον Βαλλελούκιον. Παρεκάλεσαν δὲ αὐτὸν ὅ τε ἡγούμενος καὶ οἱ ἀδελφοὶ τοῦ σὺν πάσῃ τῇ ὑπ' αὐτὸν ἀδελφότητι ἐλθεῖν ἐν τῷ μεγίστῳ μοναστηρίῳ, καὶ τῇ Ἑλλάδι φωνῇ ἐν τῇ αὐτῶν ἐκκλησίᾳ τὸν κανόνα πληρῶσαι, ἵνα γένηται, φησὶν ὁ Θεὸς, τὰ πάντα ἐν πᾶσιν[63]· ὅπερ καὶ ὁ προφήτης προαναφωνῶν ἔλεγεν· «Ὅτι λέων καὶ βοῦς C ἅμα βοσκηθήσονται καὶ ἅμα τὰ παιδία αὐτῶν ἔσονται.»

οδ'. Ὁ δὲ θεσπέσιος Νεῖλος τὰ μὲν πρῶτα οὐκ ἐπένευσεν ἀπὸ ταπεινοφροσύνης λέγων· «Πῶς ᾄσομεν τὴν ᾠδὴν Κυρίου ἐπὶ γῆς ἀλλοτρίας,» οἱ σήμερον ταπεινοὶ ἐν πάσῃ τῇ γῇ διὰ τὰς ἁμαρτίας ἡμῶν ὑπάρχοντες; Ὅμως διὰ τὸ συμπαρακληθῆναι ἐν τῇ ἀλλήλων πίστει, καὶ τὸ μέγα ὄνομα τοῦ Χριστοῦ δοξασθῆναι, κατεδέξατο αὐτὸ τοῦτο ποιῆσαι. Καὶ τυπώσας ἀπὸ καρπῶν χειλέων αὐτοῦ ὑμνῳδίαν πρὸς τὸν ὅσιον Πατέρα ἡμῶν Βενέδικτον, περιέχουσαν πάντα τὰ ἐν τῷ βίῳ αὐτοῦ τεράστια γεγραμμένα· παραλαβών τε πάντας τοὺς ἀδελφοὺς, ὑπὲρ τοὺς ἑξήκοντα ὄντας, ἀνῆλθεν ἐν τῷ μοναστηρίῳ Κασσίνου, καὶ τὴν ἀγρυπνίαν ἐτέλεσε παναρμονίως. Εἶχε γὰρ ἀδελφοὺς μεθ' ἑαυτοῦ συνετοὺς, καὶ ἱκανοὺς ἔν τε D ἀναγνώσει καὶ ψαλμῳδίᾳ, οὓς αὐτὸς κατ' ἀμφότερα ἐξεπαίδευσεν. Μετὰ δὲ τὴν συμπλήρωσιν τοῦ κανόνος συνῆλθον πρὸς αὐτὸν ἅπαντες οἱ μοναχοὶ μετὰ παραθέσεως τοῦ ἀββᾶ αὐτῶν· καὶ γὰρ μέχρι τούτου τὴν εὐταξίαν φυλάττουσι· καὶ θαυμάζοντες ἐπὶ τῇ αἴγλῃ

A beatum virum ad monasterium deduxerunt, nihil aliud se putantes audire et videre, quam advenientem Alexandria magnum Antonium, vel excitatum a mortuis magnum Patrem Benedictum, sacrum legislatorem et magistrum eorum. Et sane recte judicabant, nec fefellit eos opinio. Nam quotquot inter ipsos aut corporis aut animi morbo laborabant, omnes curati sunt et congruentia omnes accipiebant ab eo: studiosi doctrinam, actuosi ducatum, peccatores emendationem, virtute præditi adhortationem, incolumes continentiam, ægrotantes medelam, atque, ut uno verbo dicam, sicut olim manna Israelitis ad corporis cujusque habitudinem et appetitum transmutabatur, quapropter in eorum tribubus non erat infirmus, ita his etiam vir admirabilis se accommodabat. B Itaque illis a Deo missa sua præsentia perfecte sanatis, spiritalique lætitia repletis, cum et ipse vicissim admiratus esset egregiam illorum disciplinam et bene ordinatam vivendi normam, collaudassetque instituta eorum plusquam nostra, deducebatur rursus ab abbate præcipuisque fratribus ad monasterium, in quo cum suis filiis ipse commoraturus erat. Sancti Michaelis (62) id erat, nomine Vallelucium. Tum præpositus et fratres rogarunt, ut una cum suis fratribus universis ascenderet in maximum monasterium et Græco sermone officium caneret in ecclesia eorum, ut fiat, inquit, Deus omnia in omnibus[63]. De quo etiam Propheta vaticinatus erat, C «Leo et bos simul pascentur et catuli eorum simul erunt[64].»

74. At venerabilis Nilus primo quidem abnuere præ humilitate, dicens: «Quomodo cantabimus canticum Domini in terra aliena[65],» qui nunc humiles sumus in universa terra propter peccata nostra? Ut simul tamen consolatio susciperetur per eam, quæ communis est, fidem et magnum Christi nomen glorificaretur, tandem assensus est, et compositis hymnis de fructu labiorum suorum in sanctum Patrem nostrum Benedictum, quibus cuncta vitæ ejus admiranda opera comprehendebantur (63), et convocatis universis fratribus, (erant autem supra sexaginta), in monasterium Cassini ascendit et pernoctavit egregie modulando. D habebat enim apud se fratres acris ingenii, apte legentes et canentes, quos ad utrumque ipse satis instruxerat. Peracto officio, convenerunt ad ipsum omnes monachi, abbate suo permittente, nam ad hoc usque disciplinam servant: et admirantes fulgorem spiritus de vultu ejus emicantem, cupie-

[63] I Cor. xv, 28. [64] Isa. LXV, 25. [65] Psal. xxxvi, 24.

Joannis Clei notæ.

(62) Ἀρχιστράτηγος vertit Caryophilus S. Michaelis, et recte, ut liquet apud Cangium in Glossario Græco-barbaro, ubi exempla profert probatque, voce illa sanctum archangelum illum sæpius designari: tacite præteriit Sirletus. Monasterium porro illud modo Vallem-Lucii, modo Vallilucium appellat Mabillonius.

(63) Hymnum illum seu canonem cum Latina interpretatione ad calcem Vitæ B. Bartholomæi excudit Sciommarius, apud quem illum, si lubet, vide. Unicus superest ex pluribus, quos Sanctus composuit, estque compendium Vitæ S. Benedicti a Gregorio scriptæ.

bant verba quoque audire de ore ejus. Exinde illi quæsita hujusmodi continuata serie proponebant. Dicito nobis, Pater sancte, quod est opus monachi et quomodo misericordiam consequemur? Aperiens autem beatus Pater os suum, Latine dixit : Monachus est angelus, opus autem ejus est misericordia, pax, sacrificium laudis. Nam quemadmodum sancti angeli Deo quidem perpetuum offerunt sacrificium laudis, inter se vero mutua charitatis pace conjuncti sunt et miserantur homines, opemque illis ferunt quasi minoribus fratribus, ita et verus monachus debet in minores et advenas fratres esse misericors, amare æquales in pace, proficientibus non invidere, fidemque minime fictam et spem habere in Deum et in spiritalem Patrem. Hæc tria qui possidet, vitam agit in terris angelicam : contraria qui habet, hoc est incredulitatem, odium et inhumanitatem, omnium malorum fit habitaculum et plane in dæmonem transit.

75. Nam ubi quis monachi habitum induerit, non amplius in eo est, ut sit homo, sed duorum alterum, aut angelus, aut dæmon videbitur. De vobis autem, fratres, confido meliora et viciniora saluti. Hæc et alia, quæ scriptis mandare nimium esset, cum vir sanctus disseruisset, compuncti sunt corde. Respondens autem quidam ex iis : Cur, inquit, dictum a Davide est : Cum sancto sanctus eris, et cum electo electus eris, et cum perverso perverteris [66] ? » Et magnus Pater : Hoc dixit Propheta cum Deo loquens, non cum homine : nam quod sequitur, Deo convenit, non homini : « Quoniam tu populum humilem salvum facies et oculos superborum humiliabis [67]. » Audiverat enim David dicentem Deum : « Vivo ego Dominus, si recte mecum ambulaveris, et ego recte ambulabo tecum [68]. » Et rursus scriptum est ad obliquos (perinde enim est ac dicere perversos) : « Obliquas vias mittet Dominus, et non homo. » Cæterum hominibus præceptum est, ut inimicos diligant ; benefaciant iis qui oderunt eos, et malum pro malo non reddant. Deinde interrogavit alius : Quid sibi velint illa Habacuc prophetæ verba : « Requiescam in die tribulationis meæ, ut ascendam ad populum peregrinationis meæ [69]. » Respondit vir sanctus : Cum Apostolus dicat, « Hæc autem omnia in figura contingebant illis, scripta sunt autem ad correptionem nostram [70] : » ergo totam Scripturam in me ipsum interpretor. Audiens quippe Adam et Cain et Lamech, et omnes, qui peccando Deum offenderunt, existimo illum me esse, et non alium. Hoc igitur prophetæ dictum viro cordato congruit, sedenti in his inferioribus, in sæculi fæce, secumque cogitanti, ac dicenti : « Quousque Deum oro, nec intelligo, quæ loquor ? » Tumque infert : « Observavi et conturbatum est cor meum [71], » hoc est,

A τοῦ πνεύματος ἐκπεμπομένη ἀπὸ τῆς ἰδέας αὐτοῦ, ἐγλίχοντο καὶ ἀπὸ τῶν ῥημάτων τοῦ στόματος αὐτοῦ ἐνωτίζεσθαι. Διὸ καὶ προβλήματα συνεχῆ προσῆγον αὐτῷ λέγοντες. Εἰπὲ ἡμῖν, ἅγιε Πάτερ, τί ἐστι τὸ ἔργον τοῦ μοναχοῦ, καὶ πῶς εὕρωμεν ἔλεος; Ὁ δὲ μακάριος ἀνοίξας τὸ στόμα αὐτοῦ τῇ ῥωμαϊκῇ γλώσσῃ ἔφη· Μοναχός ἐστιν ἄγγελος· τὸ δὲ ἔργον αὐτοῦ ἐστιν ἔλεος, εἰρήνη, θυσία αἰνέσεως. Ὥσπερ γὰρ οἱ ἅγιοι ἄγγελοι τῷ μὲν Θεῷ ἀδιαλείπτως θυσίαν αἰνέσεως προσφέρουσιν, ἐν ἀλλήλοις δὲ εἰρήνην ἀγαπητικῶς κέκτηνται, ἐλεοῦσι δὲ καὶ ἀντιλαμβάνονται τῶν ἀνθρώπων ὡς μικροτέρων ἀδελφῶν, οὕτω δεῖ καὶ τὸν ἀληθῆ μοναχὸν ἔλεος μὲν ἐπιδείκνυσθαι πρὸς τοὺς ἐλαχιστοτέρους καὶ ξένους τῶν ἀδελφῶν, ἀγαπᾷν
B δὲ ἐν εἰρήνῃ τοὺς ἰσοτίμους, τοῖς δὲ προκόπτουσι μὴ φθονεῖν· πίστιν δὲ ἄδολον καὶ ἐλπίδα ἔχειν πρός τε τὸν Θεὸν, καὶ τὸν ἐν πνεύματι Πατέρα. Ὁ κεκτημένος τὰ τρία ταῦτα ἀγγελικὸν βίον ἐπὶ γῆς διάγει· ὁ δὲ τἀναντία, τουτέστιν ἀπιστίαν, καὶ μῖσος, καὶ ἀσπλαγχνίαν, παντὸς κακοῦ καταγώγιον γίνεται, καὶ δαίμων προφανῶς ἀναδείκνυται.

οε'. Ἀφ' οὗ γάρ τις μονάσῃ, οὐκέτι διαμένει τοῦ εἶναι ἄνθρωπος, ἀλλ' ἐκ τῶν δύο ἓν, ἢ ἄγγελος, ἢ δαίμων φανήσεται. Πέπεισμαι δὲ περὶ ὑμῶν, ἀδελφοὶ, τὰ κρείττονα καὶ ἐχόμενα σωτηρίας. Ταῦτα καὶ ἕτερα ὑπὲρ συγγραφὴν διαγορεύσαντος τοῦ ἁγίου, κατενύγησαν ταῖς καρδίαις αὐτῶν· καὶ ἀποκριθεὶς τις ἐξ αὐτῶν εἶπε· Διατί λέγει ὁ Δαβίδ· Μετὰ ὁσίου ὅσιος ἔσῃ, καὶ μετὰ ἐκλεκτοῦ ἐκλεκτὸς, καὶ μετὰ
C στρεβλοῦ διαστρέψεις; Λέγει αὐτῷ ὁ μέγας· Τοῦτο πρὸς τὸν Θεὸν ἐλάλησεν ὁ προφήτης, οὐ πρὸς ἄνθρωπον, καὶ γὰρ Θεῷ πρέπει τὸ ἀκόλουθον, οὐκ ἀνθρώπῳ, τό· « Ὅτι σὺ λαὸν ταπεινὸν σώσεις, καὶ ὀφθαλμοὺς ὑπερηφάνων ταπεινώσεις. » Ἤκουσε γὰρ ὁ Δαβὶδ τοῦ Θεοῦ λέγοντος, ὅτι, « Ζῶ ἐγὼ Κύριος, ἐὰν ὀρθῶς πορεύσῃ μετ' ἐμοῦ, ὀρθῶς πορεύσομαι κἀγὼ μετὰ σοῦ. » Καὶ πάλιν γέγραπται πρὸς τοὺς σκολιοὺς, ταὐτὸν δέ ἐστι καὶ ὁ στρεβλός· « Σκολιὰς ὁδοὺς ἀποστελεῖ Κύριος, καὶ οὐκ ἄνθρωπος. » Ἀνθρώποις δὲ νενομοθέτηται τὸ ἀγαπᾷν τοὺς ἐχθροὺς, τὸ καλῶς ποιεῖν τοῖς μισοῦσι, καὶ κακὸν ἀντὶ κακοῦ τινι μὴ ἀποδοῦναι. Πάλιν ἠρώτησεν ἕτερος· Τί ἐστιν ὃ λέγει Ἀββακοὺμ ὁ προφήτης· « Ἀναπαύσομαι ἐν ἡμέρᾳ θλίψεώς μου, τοῦ ἀναβῆναί με εἰς λαὸν παροικίας
D μου; » Ὁ δὲ ὅσιος ἀπεκρίθη· Τοῦ Ἀποστόλου λέγοντος, ὅτι « Ταῦτα πάντα τυπικῶς συνέβαινεν ἐκείνοις, ἐγράφη δὲ πρὸς τὴν ἡμῶν νουθεσίαν· » ἐγὼ πᾶσαν τὴν Γραφὴν εἰς ἐμαυτὸν ἑρμηνεύω. Τὸν γὰρ Ἀδὰμ ἀκούων, καὶ τὸν Κάϊν, καὶ τὸν Λάμεχ, καὶ πάντας τοὺς τῷ Θεῷ ἐπταικότας, ἐνθυμοῦμαι, ὅτι κἀγώ εἰμι ὁ τοιοῦτος, καὶ οὐχὶ ἄλλος. Τοῦτο τοίνυν τὸ ῥητὸν τοῦ προφήτου ἀνθρώπῳ πρέπει συνετῷ, καθημένῳ κάτω εἰς τὴν ὕλην τοῦ κόσμου, λογιζομένῳ τε καθ' ἑαυτὸν καὶ λέγοντι· « Ἕως πότε προσεύχομαι, καὶ ἃ λέγω οὐ νοῶ; » Τότε ἐπάγει λέγων· « Ἐφυλαξάμην, » τουτέστιν ἐσκόπησα, καὶ ἐσκεψάμην τὴν προσευχὴν τῶν χειλέων μου· εὔχομαι δὲ, ὅτι Εἰ ἀνταπέδωκα τοῖς

[66] Psal. XVII, 27. [67] ibid. 28. [68] Levit. XXVI, 3, 12. [69] Habac. III, 16. [70] I Cor. X, 11. [71] Habac. III, 16.

ἀνταποδιδοῦσί μοι κακὰ, » πείσομαι τόδε καὶ τόδε. A Καί· Κρῖνόν με, Κύριε, κατὰ δικαιοσύνην μου, καὶ κατὰ τὴν ἀκακίαν μου, ὁ Θεός. » Καὶ ὅτι Ἐμφανῶς ὁ Θεὸς ἥξει· » καί· « Οὐ παρασιωπήσεται· πῦρ ἐνώπιον αὐτοῦ καυθήσεται, καὶ φλογιεῖ κύκλῳ τοὺς ἐχθροὺς αὐτοῦ. »

οϛʹ. Ταῦτα καὶ τὰ ὅμοια τούτοις ἐννοήσας ἐξερχόμενά μου τῶν χειλέων, κατανοήσας δὲ ἐμαυτὸν τὰ ἐναντία πράττοντα τούτων, ἐφοβήθη μου ἡ καρδία, καὶ ἐτρόμαξαν τὰ ὀστᾶ μου, ἡ δὲ ἰσχὺς τῶν γονάτων μου ὑποκάτω μου ἐταράχθη, ὥστε στῆναι μὴ δύνασθαι. Ἐν ταύτῃ τοίνυν τῇ τῆς θλίψεώς μου ἡμέρᾳ οὐκ ἄλλως ἔγνων ἀναπαῆναι καὶ ἀπαλλαγῆναι τοῦ τρόμου τε καὶ τοῦ φόβου, εἰ μὴ ἐν τῷ ἀναβῆναί με B ἔνθα ὁ λαὸς τῆς ξενιτείας μου· ὅπου εἰσὶ πάντες ξένοι καὶ παρεπίδημοι, καὶ τὸ πολίτευμα ἐν οὐρανοῖς ἔχοντες· οἱ μηδὲν ἔχοντες ἴδιον, καὶ πάντα κατέχοντες· διότι ἡ συκῆ μου, καὶ ἡ ἐλαία μου, καὶ ἡ ἄμπελος, καὶ τὰ κτήνη μου οὐδέν με ὠφελήσουσιν ἐν ἡμέρᾳ θλίψεως, οὐδὲ μετὰ θάνατόν μοι καρποφορήσουσι. Εἰ δὲ ποιήσω ὃ ἐβουλευσάμην, ἀγαλλιάσομαι τότε ἐν τῷ Κυρίῳ, χαρήσομαι ἐπὶ τῷ Θεῷ Σωτῆρί μου. Τούτου δὲ οὕτως ἑρμηνευθέντος κατὰ τὴν τοῦ ἠθικοῦ τροπολογίαν, λέγει πρὸς τὸν ὅσιον ἄλλος· Ἰδού, τίμιε Πάτερ, ἀποστέλλομαι παρὰ τοῦ ἀββᾶ εἰς διακονίαν, ἐξ ἧς οὐ μικρὰν βλάβην ὑπομένω· ὁ δὲ κανὼν παραγγέλλει ὑπακοὴν ἀδιάκριτον ἔχειν. Τί οὖν προτιμῆσαι τῶν ἀμφοτέρων οὐκ οἶδα. Ὁ δὲ C Πατὴρ ἔφη· Πείθεσθε τοῖς ἡγουμένοις ὑμῶν καὶ ὑπείκετε, αὐτοὶ γὰρ ἀγρυπνοῦσιν ὑπὲρ τῶν ψυχῶν ὑμῶν, ὡς λόγον ἀποδώσοντες, φησὶν ὁ Ἀπόστολος. Τοίνυν ἡμεῖς πάντα τὰ τῆς καρδίας ὑμῶν τῷ ἀββᾷ ἐξομολογησάμενοι, τῷ κρίματι αὐτοῦ τὸ πᾶν καταλείψομεν. Πάλιν οὖν ἕτερος εἶπεν· Ἐὰν ἅπαξ τοῦ ἔτους συγκαταβῶ τῷ σώματί μου καὶ κρεωφαγήσω, μή τί ποτε ἐστίν; Ὁ ὅσιος ἀπεκρίθη· Καὶ εἰ πάντα τὸν χρόνον ὑγιαίνων, ἐν μιᾷ ὥρᾳ κρημνισθεὶς κατεάξῃς τὸ σκέλος, τί κακόν ἐστιν; Ταῦτα καὶ πλείονα τούτων ἀπὸ Γραφῶν προβαλόντες, ἠρώτησαν καὶ περὶ τῆς τοῦ Σαββάτου νηστείας. Ὁ δὲ σύντομον ἀπόκρισιν δεδωκὼς αὐτοῖς, ἀπαλλάγη εἰπών· « Ὁ ἐσθίων τὸν μὴ ἐσθίοντα μὴ ἐξουθενείτω, καὶ ὁ μὴ ἐσθίων τὸν ἐσθίοντα μὴ κρινέτω, ὁ Θεὸς γὰρ ἀμφο- D τέρους προσελάβετο. » Σὺ δὲ διατί κρίνεις τὸν ἀδελφόν σου; Εἴτε οὖν ἐσθίομεν ἡμεῖς, εἴτε ὑμεῖς νηστεύετε, πάντα εἰς δόξαν Θεοῦ ποιοῦμεν.

οζʹ. Εἰ δέ τι ἐπιλαμβάνεσθε ἡμῶν, διότι τὸ Σάββατον οὐ νηστεύομεν, βλέπετε μή πως εὑρεθῆτε τοῖς

consideravi et meditatus sum orationem labiorum meorum. Oro autem hoc pacto : « Si reddidi retribuentibus mihi mala [72], » hæc et hæc patiar · et : « Judica me, Domine, secundum justitiam meam et secundum innocentiam meam, Deus [73] :» et : « Deus manifeste veniet et non silebit; ignis in conspectu ejus exardescet et inflammabit in circuitu inimicos ejus [74]. »

76. Hæc et similia dum proferri per os meum considero, et a me fieri contraria video, timuit cor meum et contremuerunt ossa mea et robur genuum meorum subter conturbatum est, ita ut stare non queam. In hac igitur afflictionis meæ die video, non alia ratione me posse quiescere, tremoreque ac timore liberari, nisi ascendendo illuc, ubi est populus peregrinationis meæ, ubi sunt omnes advenæ et peregrini, quorum conversatio in cœlis est, qui proprii nihil habent et omnia possident. Nam ficus mea et olea mea, et vinea et jumenta mea nihil mihi proderunt in die afflictionis, neque post mortem mihi fructum afferent. Porro si faciam, quod cogitavi, tunc in Domino gaudebo et exsultabo in Deo salutari meo. Hac morali et tropologica explanatione data (64), sanctum virum interrogavit alius : Si me mittat, venerande Pater, abbas ad ministerium, ex quo non mediocri læsione afficior, jubente regula, parendum esse nihil dijudicando, nescio, utrum mihi præferendum sit. Respondit Pater : « Obedite, inquit Apostolus, præpositis vestris, et subjacete eis, ipsi enim pervigilant quasi rationem pro animabus vestris reddituri [75]. » Vos igitur, ubi vestro abbati aperueritis omnia cordis vestri arcana, judicio ejus totum permittatis. Post hæc alius dixit : Si semel per totum anni curriculum indulsero corpori meo, et carnem comedero, quid tandem hoc erit ? Et sanctus Pater : Et si per totum tempus bona utens valetudine, una hora præceps cadas et crus frangas, quid mali erit ? Hæc et plura de Scripturis cum quæsivissent, interrogarunt etiam de jejunio Sabbati (65). Ille vero brevi responsione contentus, hoc modo se expedivit. « Qui manducat, non manducantem non spernat; et qui non manducat, manducantem non judicet; Deus enim utrosque assumpsit [76]. » Tu autem quare judicas fratrem tuum ? Sive igitur comedimus nos, sive jejunatis vos, omnia in Dei gloriam agimus.

77. Quod si adhuc reprehenditis, quod Sabbato non jejunamus, cavete, ne sanctis Patribus adver-

[72] Psal. vii, 5. [73] Ibid. 9. [74] Psal. xlix, 3. [75] Hebr. xiii, 17. [76] Rom. xiv, 3.

Joannis Clei notæ.

(64) Tropologica illa interpretatio est sane paulo longius accersita.

(65) Antiqua admodum est in Ecclesia de jejunio Sabbati inter Orientales et Occidentales controversia contrariaque in diversis ecclesiis observantia, ut ex SS. Ambrosii et Augustini variis locis liquet. Vigebat in Ecclesia Romana consuetudo die illo jejunandi jam a S. Ambrosii tempore, quo non erat observata in Mediolanensi, ut testatur S. Augustinus epist. 118 ad Januarium. Videre ad hæc possunt, quibus opus est, quæ disputat Quesnellus Dissertatione vi ad Opera S. Leonis Magni.

sari videamini Ecclesiæ columnis Athanasio, Basilio, Gregorio et Joanni Chrysostomo, aliisque innumeris et sacris conciliis, a quibus, quod non observatum, nec etiam lege cautum est. Quin etiam Ambrosio doctori vestro, de quo legitur in ejus Vita, tota hebdomada jejunare solitum excepisse Sabbatum ac diem Dominicum. Ego vero nec ipsum sanctum Silvestrum arbitror jejunium hoc sanxisse præter consuetudinem sanctorum Patrum, nec enim potestis de hoc proferre rationem, aut canonem, nisi tantum ejus Vitæ scriptorem, cui facile nemo crediderit, quia nihil affert, unde demonstret (66). At nos omissa verbositate, jejunare enim malum non est, dicamus illud apostolicum: « Quod esca nos Deo non commendat [77], » et quæ sequuntur. Utinam vero miseri quoque Judæi crucifixum Dominum adorarent et vel ipsis diebus Dominicis jejunarent, nihil mihi curæ de hoc esset. Dixerunt illi: Et die Dominico jejunare non est peccatum? Respondit: Et si peccatum est, quomodo sanctus Benedictus diebus quoque Dominicis et festis jejunans, ignorabat etiam, quo die Pascha esset? Unde pro certo habendum, omne, quod fit propter Deum, bonum esse et non improbandum, nec ipsam occisionem hominis (67), ut Phinees et Samuel ostenderunt.

78. Et nos igitur bene facimus Sabbato non jejunantes in detestationem abominabilium Manichæorum eo die lugentium et calumniantium vetus Testamentum, quasi a Deo non datum; non tamen abstinemus ab operibus, ne fiamus similes Dei interfectoribus impiis Judæis. Et vos necessario jejunatis, præpurgantes vos ad sanctum Resurrectionis diem. His et pluribus aliis monachi utilitatem et voluptatem capientes, omnes stupebant et mirabantur in verbis gratiæ, quæ procedebant de ore ejus, ac dicebant: Nunquam vidimus hominem Scripturas perinde explicantem. Et profecto verum opinabantur et rectissime loquebantur. Cum enim haberet ille mentem devictis cunctis affectibus purgatissimam et cœlesti lumine illustratam, sermonem quoque fundebat lepidum semper et sale conditum, qui segnioribus et infirmis calcar esset et auxilium; audacibus vero et temere prosilientibus frenum et retinaculum, iis vero, qui extrema utraque declinarent, apteque et juste incederent, libra perfecta et accommodata vivendi regula. Omnes, qui ad ipsum pergebant, longe prospiciens, intelligebat, prædicebatque causam adventus eorum, rerumque exitus ratam ostendebat prædictionem.

ἁγίοις Πατράσιν ἐναντιούμενοι, τοῖς στύλοις τῆς Ἐκκλησίας, Ἀθανασίῳ, Βασιλείῳ, καὶ Γρηγορίῳ, καὶ Ἰωάννῃ τῷ Χρυσοστόμῳ, καὶ ἄλλοις μυρίοις, καὶ ταῖς ἁγίαις συνόδοις, οἵτινες δ οὐκ ἐποίησαν, οὐδὲ ἐνομοθέτησαν· οὐ μὴν δὲ ἀλλὰ καὶ Ἀμβροσίῳ τῷ ὑμῶν διδασκάλῳ, περὶ οὗ γέγραπται ἐν τῷ αὐτοῦ Βίῳ, ὅτι πᾶσαν τὴν ἑβδομάδα ἐνήστευεν ἐκτὸς Σαββάτου καὶ Κυριακῆς. Ἐγὼ δὲ οὐδ' αὐτὸν τὸν ἅγιον Σίλβεστρον εἶναι ἐναντιούμενον τοῖς ἁγίοις Πατράσι ταύτην τὴν νηστείαν νομοθετῆσαι· οὐδὲ γὰρ δύνασθε ἀποδεῖξαι λόγον ἢ κανόνα περὶ τούτου, εἰ μὴ μόνον τὸν συγγραψάμενον τὸν ἐκείνου Βίον, ᾧ οὐδεὶς εὐχερῶς πιστεύει διὰ τὸ ἀναπόδεικτον. Ὅμως ἡμεῖς ἐάσαντες τὰς λογολεσχίας· οὐδὲν γὰρ κακὸν ἡ νηστεία· εἴπωμεν τὸ τοῦ Ἀποστόλου· « Ὅτι βρῶμα ἡμᾶς οὐ παρίστησι τῷ Θεῷ, » καὶ τὰ ἑξῆς. Εἴθε δὲ καὶ οἱ ταπεινοὶ Ἰουδαῖοι προσεκύνουν τὸν ἐσταυρωμένον Δεσπότην· καὶ εἰ ἐνήστευον καὶ αὐτὰς τὰς Κυριακάς, οὐδέν μοι ἔμελεν περὶ τούτου. Λέγουσιν αὐτῷ ἐκεῖνοι· Καὶ οὐκ ἔστιν ἁμαρτία τὸ τὴν ἁγίαν Κυριακὴν νηστεῦσαι; Ἀπεκρίθη· Καὶ εἰ ἁμαρτία ἐστὶ, πῶς ὁ ἅγιος Βενέδικτος τὰς Κυριακὰς καὶ τὰς ἑορτὰς νηστεύων οὐδ' αὐτὸ τὸ Πάσχα ἠπίστατο πότε ἐστίν; Ὅθεν γνωστέον, ὅτι πᾶν πρᾶγμα διὰ Θεὸν γινόμενον, καλὸν καὶ οὐδὲν ἀπόβλητον, οὐδ' αὐτὸ τὸ φονεῦσαι, ὡς ὁ Φινεὲς καὶ ὁ Σαμουὴλ ἔδειξαν.

οη'. Καὶ ἡμεῖς τοίνυν καλῶς ποιοῦμεν τὸ Σάββατον μὴ νηστεύοντες, ἐναντιούμενοι τοῖς βδελυκτοῖς Μανιχαίοις, πενθοῦσιν ἐν τούτῳ, καὶ διαβάλλουσι τὴν παλαιὰν Διαθήκην, ὡς παρὰ τοῦ Θεοῦ μὴ δοθεῖσαν· οὐ σχολάζομεν δὲ πάλιν ἀπὸ τῶν ἔργων, ἵνα μὴ ἐξομοιωθῶμεν τοῖς θεοκτόνοις καὶ ἀσεβέσιν Ἰουδαίοις· καὶ ὑμεῖς ἀναγκαίως νηστεύετε, προκαθαίροντες ἑαυτοὺς τῇ ἀναστασίμῳ καὶ ἁγίᾳ ἡμέρᾳ. Ἐν τούτοις καὶ πλείοσιν ἄλλοις οἱ μοναχοὶ ὠφεληθέντες καὶ ἡδυνθέντες, ἐξίσταντο πάντες καὶ ἐθαύμαζον ἐπὶ τοῖς λόγοις τῆς χάριτος τοῖς ἐκπορευομένοις ἐκ τοῦ στόματος αὐτοῦ, καὶ ἔλεγον· ὅτι Οὐδέποτε εἴδομεν ἄνθρωπον τὰς Γραφὰς ἑρμηνεύοντα ὡς τοῦτον τὸν ὅσιον. Καίγε ἀληθῶς ὑπελάμβανον, καὶ ὀρθότατα ἔλεγον. Πάντων γὰρ τῶν παθῶν τὸν νοῦν καθαρώτατον κεκτημένος, καὶ τῷ οὐρανίῳ φωτὶ λελαμπρυσμένον, ὁ λόγος αὐτοῦ ἦν πάντοτε ἐν χάριτι ἅλατι ἠρτυμένος· τοῖς μὲν ῥαθύμοις καὶ ἀσθενέσι κέντρον καὶ βοηθὸς χρηματίζων, τοῖς δὲ θρασέσι καὶ ὑπεραλλομένοις χαλινὸς καὶ φορβέα· τοῖς δ' ἀμφοτέρωθεν ἀποκλινομένοις, εὐρύθμως τε βαδίζουσι καὶ δικαίως, ζυγὸς ἀγαθὸς, καὶ εὔχρηστος ὁδηγία. Ἅπαντας τοὺς πρὸς αὐτὸν ἐρχομένους βλέπων μακρόθεν, ἐνενόει καὶ προὔλεγε τὴν αἰτίαν τῆς τούτων ἀφίξεως· καὶ ἡ ἔκβασις τῶν πραγμάτων ἐβεβαίου τὴν πρόρρησιν.

[77] I Cor. VIII, 8.

Joannis Clei notæ.

(66) Antiquitas hujus consuetudinis ab apostolica traditione jam olim repetita fuit, ut testantur S. Augustinus et Joannes Cassianus apud Quesnellum laudati, ubi etiam discussa habes, quæ de institutione per S. Silvestrum a Petro Damiano aliisque tradita fuere.

(67) Quando scilicet manifesta et indubitata sunt, Dei, supremi vitæ Domini, jubentis mandata.

CAPUT XII.

Abaræ Pandulphi ducis Capuani viduæ, impositam pro machinato homicidio pœnam implere recusanti, filii mortem ducatusque amissionem vaticinatur : nepotem suum, qui erga rem sacram irreverentem se præbuerat, videre usque ad mortem renuit ; malum bono remunerat · dissolutæ vitæ monachis imminentes pœnas minatur.

οθ'. Οἶδα καὶ πέπεισμαι τοῦτο, ὅτι εἴγε συνήρχοντο A πάντες οἱ ζῶντες ὑπὸ τὸν ἥλιον, αἰτούμενοι παρ' αὐτοῦ συμβουλίαν τὴν πρόσφορον, οὐκ ἂν τοῦ συμφέροντος ἠμοίρησαν· ἦν γὰρ ἡ βουλὴ αὐτοῦ ὡς βουλὴ Θεοῦ, μεστὴ πάσης συνέσεως καὶ ὠφελείας· φυλαττομένη μὲν, εἰς τέλος εὐκλεὲς καταντῶσα· παραλογιζομένη δὲ, κίνδυνον ψυχῆς καὶ ζημίαν σωματικὴν προξενοῦσα. Καὶ εἶχον πάμπολλα κεφάλαια περὶ τούτου συντάξαι, εἴγε μὴ εἰς ἄπειρον τέλος ἐπεκτείνετο ὁ λόγος, καὶ φορτικὸς ἐγεγόνει. Ἓν δὲ τῶν πολλῶν ὑπάρχει καὶ τοῦτο. Τοῦ προῤῥηθέντος τελευτήσαντος Πανδόλφου, ὃς ἦν ἄρχων Καπούης, ἡ τούτου γαμετὴ, καλουμένη Ἀβάρα, οὐκ ἔλαττον ἢ μετὰ τοῦ ἀνδρὸς πάσης τῆς χώρας ἐκείνης ἦρξε καὶ κατεκράτησεν. Αὕτη ζηλοτυπίᾳ τῆς B ἀρχῆς, μᾶλλον δὲ φθόνῳ σατανικῷ κρατουμένη, ὑποβάλλει τοὺς καταλειφθέντας αὐτῇ δύο υἱοὺς δόλῳ φονεῦσαι, ἕνα τῶν κομήτων ἀνεψιὸν αὐτῆς ὄντα, ὡς παρευδοκιμοῦντα τῷ κράτει, καὶ παρὰ πάντων τιμώμενον· ὃ καὶ πεποιήκασιν. Ἡ γὰρ τούτων ὁμαίμων μετακαλεσαμένη ἐκεῖνον εἰς συντυχίαν, καὶ εἰσελθόντος πρὸς αὐτὴν ἀπονήρως, πρόφασιν εὔλογον οἱ ταύτης ἀδελφοὶ εὑρηκότες ἐπέδησαν αὐτῷ, καὶ μαχαίρᾳ κατέσφαξαν. Τούτων ἡ μήτηρ μετάνοιαν ἐπίπλαστον, οὐκ ἀληθῆ προσποιουμένη μεταστέλλεται δεητικῶς τὸν μακάριον Πατέρα πρὸς αὐτὴν, ὡς παρ' αὐτοῦ δεξομένη τὸ ἀντίῤῥοπον τοῦ πταίσματος ἐπιτίμιον, εἴξαντος δὲ τοῦ ὁσίου τῇ παρακλήσει, καὶ τὸ ἄστυ καταλαβόντος ἔτρεχον ἅπαντες κατὰ τὰς λεωφόρους τοῦ θεάσασθαι τὸν τίμιον αὐτοῦ χαρα- C κτῆρα, καὶ μετασχεῖν τῆς αὐτοῦ εὐλογίας. Ἐν οἷς μία διάκονος, ἡγουμένη μοναστηρίου σὺν τῷ ἑαυτῆς πρεσβυτέρῳ νέῳ ὄντι καὶ σφριγῶντι τῇ ἡλικίᾳ· συναγαγοῦσα δὲ καὶ τὰς ὑπ' αὐτὴν παρθένους ἐξῆλθεν εἰς ἀπάντησιν τοῦ ὁσίου. Ὁ δὲ μακάριος προφατικῷ ὄμματι θεασάμενος τὰ κατ' αὐτὰς, οὐκ ᾐδέσθη τὴν ἀπάντησιν αὐτῶν, ἀλλ' ὑπήντησεν αὐταῖς ὡς φλογίνη ῥομφαία, αὐστηρᾷ τῇ φωνῇ καὶ δριμεῖ τῷ βλέμματι λέγων πρὸς αὐτάς· Τί ὑμῖν καὶ τῷ νέῳ τούτῳ, ὑμεῖς αἱ δοκοῦσαι εἶναι παρθένοι τοῦ συνδιάζειν μετ' αὐτοῦ; οὐ γινώσκετε ὅτι ἀνὴρ

79. Scio plane et exploratum habeo, si omnes, quot sub sole sunt homines, convenissent ad petendum ab ipso opportunum consilium, futurum fuisse, ut illorum utilitati prospectum esset. Erat quippe consilium ejus quasi Dei consilium, omnis prudentiæ et utilitatis plenum : quod plane acceptum perducebat ad finem prosperum, minus vero exsecutioni mandatum animæ, periculum et corpori damnum creabat. Hujus rei exempla possem afferre plurima, nisi immensum hoc esset et longus sermo fastidium pareret. Unum e multis hoc erit. Pandulpho Capuæ principe, de quo supra diximus, vita functo, uxor ejus, nomine Abara, non minus quam vir ipse, totius regionis illius potiebatur. Hæc zelotypia principatus, vel potius livore satanico ducta subjicit duobus, qui sibi remanserant, filiis (68), ut unum e comitibus agnatum ipsius per dolum occiderent, quasi populo magis acceptum ad principatum et apud omnes honoratum, quod et fecerunt. Nam vocatus ille a sorore eorum ad colloquium, profectus est non malo animo. At fratres ejus prætextum nacti congruentem, adorti sunt illum et gladio trucidarunt. Horum mater pœnitentem simulans, beatum Patrem ad se supplex accersit, quasi ab eo susceptura pœnæ irrogationem, quæ admissum crimen compensaret. Cum vir sanctus precibus annuisset et oppidum ingressus esset, currebant omnes per vias, ut venerandum ejus vultum inspicerent et fierent benedictionis ejus participes. Inter illos fuit diaconissa quædam monasterio præposita, cum suo presbytero juvene et robore floridæ ætatis vigente, quæ virgines sibi subditas convocaverat, et egressa erat obviam viro sancto. At beatus vir prophetico intuitus oculo statum illarum, non est veritus, quod obviam illi prodiissent, sed occurrit illis tanquam ignea rhomphæa, voce aspera et oris atrocitate dicens : Quid vobis et juveni huic, ut vos, quæ virgines esse videmini, versemini cum isto ? At nescitis, hunc esse virum et nescit ipse, vos esse mulieres ! Si Deum non timetis, saltem homines non re-

Joannis Clei notæ.

(68) Pandulphus, Beneventi et Capuæ princeps D celeberrimus, cui agnomen fuit Caputferreus, obiit Capuæ anno 981. Uxorem habuit Aloaram seu Aloariam, hic Abaram, apud Sirletum vero Avaram appellatam, Petri comitis filiam, quæ obiit anno 992. Filios plures ex illa susceperat Pandulfus : Landulfum scilicet, Pandulfum, Atenulfum, Landenulfum, Gisulfum et Laidulfum. Ex his post annum 991, quo Gisulfus obiit, duo tantum supererant, Landenulfus et Laidulfus, de quibus hic. Etenim Landulfus IV primogenitus cum fratre Atenulfo sex mensibus post mortem patris in prælio contra Saracenos interiit. nec multo pluribus illi supervixit secundo loco genitus Pandulfus, qui a principe Gisulpho I adoptatus, principatum Salernitanum obtinuerat. Successit cum matre Aloara Ottonis II placito Landenulphus, et mensibus sex usque ad 12 Kalendas Maii anni 993, quo occisus est, matri supervixit. Tandem postremo natus Laidulphus fratrum principatum occupavit usque ad annum 999, quo ab Ottone III in exsilium relegatus est, in eoque semen Aloaræ, suffecto Ademaro, principatum Capuanum amisit. Vide, si plura de hisce desideras, Muratorium, tom. II *Scriptorum rerum Italicarum*, pag. 303 et seqq.

veremini? Vere in vobis non video justitiæ fructum.

80. His illæ auditis, cum oporteret pudore suffundi et viri justi liberam increpationem formidare, abierunt dicentes: Non est hic servus Dei, sed diabolus. Mox postridie deprehensus fuit presbyter concumbens cum sorore diaconissæ, et divulgata res est per totam illam civitatem. Postquam beatus vir pervenit in palatium Abaræ, tremore correpta est illa ad ejus aspectum, et procidens ad pedes ejus confitebatur et veniam petebat. Ille stare illam jussit, dixitque: Noli hoc facere, nam et ego homo peccator sum, necdum accepi potestatem ligandi et solvendi. Sed vade ad episcopos, quibus hæc judicandi potestas demandata est, et fac quodcunque illi dixerint. Respondit illa: Confessa sum episcopis peccatum meum et injunxerunt mihi, ut ter per hebdomadam psalterium recitem et egenis dem eleemosynam. Sed rogo sanctitatem tuam, serve Domini, ut etiam a te audiam, quod in rem mihi sit, et peccati veniam impetrem. Et vir sanctus: Recitare quidem psalterium et eleemosynas dare, tibi et pauperibus conducit, sed neceem passo injuste salutem non affert nec deplorantium illum tollet mœrorem. Quid enim das, quod tantundem valeat, quantum abstulisti? Sed si omnino vis a mea quoque tenuitate consilium capere, Deique voluntatem implere, ecce dico tibi: trade de duobus tuis filiis alterum consanguineis mortui, ut de eo faciant quodcunque libuerit, et eris tunc a peccato expiata (69). Dixit enim Deus: « De manu hominis fratris ejus requiram animam ipsius hominis. Quicunque effuderit humanum sanguinem, fundetur sanguis illius [77]. » Et rursus: « Omnis, qui acceperit gladium, gladio peribit [78]. » Neque enim infirmior es tu Saule et Jephte judice, qui lege, quam ipsi sibi constituerant, liberos suos morti tradiderunt. Respondit illa: Non possum hoc facere, timeo enim, ne illum occidant.

81. Tunc vir sanctus zelo Dei repletus ait: Hæc dicit Spiritus sanctus. Filii tui sanguis effundetur pro sanguine, quem tu injuste effudisti et peccatum hoc de domo tua non delebitur usque in sæculum. Regnabit autem nullus de tuo semine in hac urbe, sed expelletur et succumbet inimicis suis: quoniam potentia tua confisa es, nec didicisti, quod Dominus pauperem facit et ditat, humiliat et sublevat. Hæc illa cum audisset, cœpit flere ac lamentari, et oppletis auro manibus, viro

A αὐτός ἐστιν, καὶ αὐτὸς οὐκ οἶδεν ὅτι γυναῖκες ὑμεῖς; τὸν Θεὸν μὴ φοβούμεναι, κἂν τοὺς ἀνθρώπους οὐκ αἰσχύνεσθε; ὄντως οὐχ ὁρῶ ἐν ὑμῖν καρπὸν δικαιοσύνης.

π'. Ταῦτα ἐκεῖναι ἀκούσασαι, δέον ἐντραπῆναι καὶ καταπτῆξαι τοῦ δικαίου τὴν παῤῥησίαν, ἀνεχώρησαν λέγουσαι, ὅτι οὗτος οὐκ ἔστι δοῦλος Θεοῦ, ἀλλὰ διάβολος. Καὶ εὐθέως τῇ ἐπαύριον ἐκρατήθη ὁ πρεσβύτερος κοιμώμενος μετὰ τῆς διακόνου ὁμαίμονος· καὶ ἠκούσθη ἐν ὅλῃ τῇ πόλει ἐκείνῃ. Κατέλαβεν οὖν ὁ ὅσιος τὸ παλάτιον τῆς Ἀράβας· ἥτις θεασαμένη αὐτὸν, καὶ σύντρομος γενομένη προσέπεσε τοῖς ποσὶν αὐτοῦ ἐξομολογουμένη, καὶ συγχώρησιν λαβεῖν αἰτουμένη. Ὁ δὲ ἀναστήσας αὐτὴν εἶπεν· Μὴ οὕτω ποιεῖ, ὅτι κἀγὼ ἄνθρωπος εἰμὶ ἁμαρτωλὸς,
B οὔπω λαβὼν ἐξουσίαν τοῦ δεσμεῖν καὶ λύειν. Πορεύου δὲ πρὸς τοὺς ἐπισκόπους, τοὺς τὰ τοιαῦτα κρίνειν πεπιστευμένους· καὶ ὡς ἂν σοι εἴπωσιν, ποίησον. Ἡ δὲ ἀπεκρίθη· Τοῖς μὲν ἐπισκόποις ἐξηγόρευσα τὴν ἐμὴν ἁμαρτίαν, καὶ ἔδωκάν μοι ἐντολὰς τοῦ πληρεῖν τὸ ψαλτήριον τρίτον τῆς ἑβδομάδος, καὶ ποιεῖν ἔλεος εἰς τοὺς δεομένους. Παρακαλῶ δὲ τὴν σὴν ἁγιωσύνην, δοῦλε Κυρίου, τοῦ καὶ παρὰ σοῦ τὸ συμφέρον ἀκοῦσαι, καὶ τὴν ἄφεσιν λαβεῖν τοῦ ἡμαρτημένου. Ὁ δὲ ὅσιος ἔφη· Τὸ μὲν εἰπεῖν τὸ ψαλτήριον, καὶ δοῦναι ἐλεημοσύνην, σοὶ καὶ τοῖς δεομένοις ἐστὶν ὄφελος, τῷ δὲ ἀδίκως σφαγέντι
C σωτηρίαν οὐκ ἄγει, οὔτε τῶν ἐκεῖνον πενθούντων τὴν λύπην διασκεδάσει. Τί γὰρ τοσοῦτον δίδως, ὅσον ἀφείλου; Εἰ δὲ ὅλως βούλει καὶ παρ' ἐμοῦ τοῦ εὐτελοῦς δέξασθαι βουλὴν, καὶ ποιῆσαι τὸ θέλημα τοῦ Θεοῦ, ἰδοὺ λέγω σοι. Παράδος ἕνα τῶν σῶν υἱῶν τοῖς ἰδίοις τοῦ τελευτήσαντος, τοῦ ποιῆσαι ἐν αὐτῷ εἴ τι ἂν θέλωσιν, καὶ τότε ἀπαλλαγήσῃ τοῦ ἁμαρτήματος. Εἶπε γὰρ ὁ Θεὸς, ὅτι « Ἐκ χειρὸς ἀνθρώπου ἀδελφοῦ αὐτοῦ ἐκζητήσω τὴν ψυχὴν αὐτοῦ δὴ τοῦ ἀνθρώπου· Ὁ ἐκχέων αἷμα ἀνθρώπου, ἀντὶ τοῦ αἵματος αὐτοῦ τὸ αὐτοῦ ἐκχυθήσεται. » Καὶ πάλιν· « Πᾶς ὁ λαβὼν μάχαιραν, ἐν μαχαίρᾳ ἀποθανεῖται. » Οὐ γὰρ εἶ σὺ ἀσθενεστέρα Σαοὺλ τοῦ βασιλέως, καὶ τοῦ κριτοῦ Ἰεφθάε, οἵτινες δι' οἰκείαν ἐντολὴν τὰ ἴδια τέκνα εἰς θάνατον προὔδωκαν. Ἡ δὲ ἀπεκρίθη·
D Οὐ δύναμαι τοῦτο ποιῆσαι· φοβοῦμαι γὰρ, μή πως αὐτὸν ἀποκτείνωσι.

πα'. Τότε ὁ μακάριος ζήλου Θεοῦ πλησθεὶς ἀπεκρίνατο. Τάδε λέγει τὸ Πνεῦμα τὸ ἅγιον· Τὸ αἷμα τοῦ υἱοῦ σου ἐκχυθήσεται ἀντὶ τοῦ αἵματος, οὗ ἀδίκως ἐξέχεας· καὶ ἡ ἁμαρτία αὕτη οὐκ ἐξαλειφθήσεται ἐκ τοῦ οἴκου σου ἕως αἰῶνος. Ἄρξει δ' οὐδεὶς ἀπὸ τοῦ σοῦ σπέρματος ἐν ταύτῃ τῇ πόλει· ἀλλ' ἔσται ἐκδιωκόμενον καὶ νικώμενον ἀπὸ τῶν ἐχθρῶν αὐτοῦ ἀνθ' ὧν πέποιθας ἐπὶ τῇ σῇ δυναστείᾳ· καὶ οὐκ ἔμαθες, ὅτι Κύριος πτωχίζει καὶ πλουτίζει, ταπεινοῖ καὶ ἀνυψοῖ. Ταῦτα ἀκούσασα ἐκείνη ἤρξατο

[77] Gen. IX, 5, 6. [78] Matth. XXVI, 52.

Joannis Clei notæ.

(69) Mirandum in tanto viro, et, nisi benigna interpretatione multum mitigetur, ridiculum prorsus consilium.

κλαίειν καὶ ἀποδύρεσθαι· πλήσασά τε τὰς χεῖρας A χρυσίου προσέφερε τῷ δικαίῳ, νομίζουσα διὰ τούτων αὐτὸν ἐξιλεώσασθαι. Ὁ δὲ ὄντως ἀπαθὴς ἐκεῖνος, μήτε τοῖς δάκρυσι τῆς γυναικὸς κατακαμφθείς, μήτε τῷ πλήθει τοῦ χρυσίου δελεασθείς, μήτε τὴν ἐξουσίαν αὐτῆς αἰδεσθείς, διαῤῥήξας τὸ καταπέτασμα τοῦ κοιτῶνος, καὶ ὡς δορκὰς ἐκπηδήσας ᾤχετο, τοῦτο λογισάμενος, ὡς αὐτὸς εἴρηκεν, ὅτι Εἶπε, φησὶν, ὁ διάβολος· Οὗτος ὁ μοναχὸς χοῦς ἐστιν· ἐπιβρέξω αὐτὸν ὕδατι, δάκρυσι τῆς γυναικὸς, καὶ ἤδη ποιῶ αὐτὸν πηλὸν τοῦ τυποῦσθαι ὡς ἂν ἐγὼ βούλωμαι. Οὕτως ἔργῳ ἐπλήρου τὸ, « Γίνεσθε φρόνιμοι ὡς οἱ ὄφεις, καὶ ἀκέραιοι ὡς αἱ περιστεραὶ, » ὁμοίως δὲ καὶ τὸ ἀποστολικὸν παράγγελμα τό· « Μὴ κοινώνει ἁμαρτίαις ἀλλοτρίαις. » Καὶ τότε μὲν ὁ ὅσιος ὑπεχώρησεν εἰς τὸ μοναστήριον αὐτοῦ. Οὐ πολὺ δὲ τὸ ἐν μέσῳ, B καὶ εἰς τέλος ἐξήγετο ἡ αὐτοῦ πρόῤῥησις. Ὁ γὰρ μικρότερος υἱὸς τῆς λεχθείσης ζήλῳ τῆς ἀρχῆς τὸν μείζω ἐν τῇ ἐκκλησίᾳ προσευχόμενον μαχαίρᾳ κατέσφαξεν· ἐκεῖνος δὲ πάλιν ὑπὸ τοῦ τῶν Φράγκων ῥηγὸς διὰ τὴν αἰτίαν ταύτην δεδεμένος ἀπήγετο. Καὶ λοιπὸν ἐντὸς ὀλίγου χρόνου πᾶς ὁ κόμπος αὐτῶν ἐξέλιπεν, καὶ ἡ ἐξουσία ἀπώλετο. Καὶ μή τις τῶν πάντα εὐτόλμων ἀπήνειαν τοῦ Πατρὸς εἰς τοὺς ἁμαρτάνοντας καταγινωσκέτω. Ζηλωτὴς γὰρ ἦν εἰς τὸ ἐκδικῆσαι τὸν νόμον Κυρίου, καθάπερ Ἠλίας ὁ προφήτης, οὗτινος καὶ τὸν χαρακτῆρα τῆς ὄψεως ἐπεφέρετο. Καὶ τοῦτο οὐ μόνον ἐν τοῖς ἔξωθεν καὶ μηδόλως προσήκουσιν, ἀλλὰ καὶ ἐν τοῖς δοκοῦσιν ἰδιάζειν αὐτῷ κατὰ σάρκα, καὶ ἐν τοῖς αὐτοῦ μέλεσιν· ἀπροσπάθειαν γὰρ πρὸς τοὺς οἰκείους ἑαυτῷ τοσαύ- C την ἐκέκτητο, ὅσην ἀποδείξει τὸ λεχθησόμενον. Ἐρῶ δὲ καὶ τοῦτο πρὸς ἀσφάλειαν τῶν ἐντυγχανόντων, καὶ διόρθωσιν τῶν τὸν Ἠλεὶ μιμουμένων.

πβ'. Υἱὸς τῆς τὸν μακάριον ἀναθρεψάσης ἀδελφῆς αὐτοῦ ὑπῆρχεν ἐν τῇ μονῇ, ἀδελφότητι συνασκούμενος, λίαν εὐφυὴς, καὶ κατ' ἀμφότερα ἐπιτήδειος. Οὗτος ὁδεύων ποτὲ μετὰ ἀδελφῶν, καὶ ἀργυροῦν βαστάζων δισκοποτήριον, ἐνέτυχε διειδεστάτῃ πηγῇ. Βουληθέντων τοίνυν πιεῖν ἐκ τοῦ ὕδατος, αὐτὸς ἐκβαλὼν τὸ ἅγιον ποτήριον, καὶ λιμβισθεὶς τῇ μετάλλου καθαρότητι, ἔπιον μετ' αὐτοῦ πάντες. Τοῦτο γνοὺς ὁ μακάριος, καὶ σφόδρα θυμωθεὶς κατ' αὐτοῦ, καὶ πολλὰ ἐπιτιμήσας αὐτῷ, ἀπεστράφη αὐτὸν μέχρι καὶ συντυχίας αὐτῆς. Ἡ δὲ ἀποστροφὴ αὐτοῦ ἦν ὡς ἀπαλλοτρίωσις Θεοῦ, ὑπὲρ ῥάβδον καὶ μάστιγα σωφρονίζουσα τοὺς ἐχέφρονας. Ὁ δὲ ἀδελφὸς τῇ λύπῃ τῆς ἐπιτιμήσεως D συσχεθεὶς, καὶ τῇ ἀποστροφῇ τοῦ Πατρὸς καταπο-

justo offerebat, putans, illum sibi hoc pacto placatum reddere. Verum is omni plane affectu superior, nec feminæ lacrymis flexus, nec auri copia illectus, nec dominantem veritus, disrupto cubiculi velo, capreæ instar exsiliens effugit, hoc, ut ipse dicebat, secum reputans : Dixit diabolus : Iste monachus est pulvis, madefaciam illum aqua, feminæ lacrymis, et efficiam lutum, ut conformetur mihi ad libitum. Ita re ipsa implevit dictum illud, « Estote prudentes sicut serpentes et simplices sicut columbæ [79] ; » et apostolicum præceptum, « Ne communicaveris peccatis alienis [80]. » Et tunc quidem in suum ille secessit monasterium, nec multo post vaticinium ejus finem sortiebatur. Namque minor dictæ mulieris filius studio asciscendi sibi principatus, majorem in ecclesia orantem ferro jugulavit, et ipse ob eamdem causam a rege Francorum vinctus ducebatur (70). Quare intra modicum tempus omnis eorum fastus evanuit et potentatus disperiit. Nec vero quisquam ex iis qui audaces ad omnia sunt, Patrem accuset, quasi in peccantem severiorem. Nam is zelo agebatur tuendæ legis Domini, sicut propheta Elias ; cujus etiam similitudinem faciei referebat : idque non solum in extraneos et consanguinitate non attingentes, sed in eos etiam, qui videbantur pertinere ad ipsum jure carnis et in sua membra : tantum quippe erat in suos omni affectu liber, quantum exemplo, quod subjiciemus, planum fiet : narrabo enim et hoc ad legentium cautelam et eorum emendationem, qui imitantur Eli.

82. Erat in monasterio de numero fratrum sororis et nutritiæ beati viri filius, elegantis admodum ingenii et in utramvis partem aptus. Hic aliquando cum iter faceret cum fratribus et argenteum calicem ferret, incidit in fontem limpidissimum, cumque aquam haurire ad bibendum vellent, ille sacrum calicem protulit et immodica nitoris metalli voluptate omnes abrepti in eo biberunt. Quod beatus vir cum rescivisset, ira in illum exarsit et post multas increpationes ita illum aversatus est, ut ne alloqueretur quidem. Aversatio porro ejus perinde erat atque Dei aversio, qua prudentes cautiores reddebantur quam baculo et scutica. Ille vero frater mœrore increpationis oppressus et aversa-

[79] Matth. x, 16. [80] I Tim. v, 22.

Joannis Clei notæ.

(70) Leo Ostiensis *Chronici* lib. II, cap. 10, habet, quæ huc spectant sequentia : « Prædicta vero Aloara, cum vixisset in honore suo annis circiter VIII, reliquit in principatu filium Landenulfum, qui post quatuor menses a quibusdam infidelibus suis Capuanis crudeliter occisus est apud ecclesiam S. Marcelli, ipsa quinta feria sanctæ Paschæ, ad quam de more principali ejusdem civitatis eadem die processerat. » In sequentibus, ubi de punitis homicidis agit, Laidulfum inter illos non computat ; at cap. 15, sic loquitur : « Supradictus itaque imperator Otto, deposito Laidulfo... et ultra montes exsiliato, eo quod in nece fratris sui consensisse dicebatur, Ademario... Capuanum tradidit principatum. » Hic nimirum liquet, submissos verisimilius fuisse a Laidulfo, qui fratrem occiderent, at hunc proprio ejus ense ictuque trucidatum, non apparet satis credibile, cum non videatur, id latere potuisse Hugonem marchionem, cujus jussu instituta super homicidio illo quæstione, sex e furca suspensos, cæteros diversis pœnis multatos scribit Leo Marsicanus, citato cap. 10.

tione Patris confectus in gravem morbum delapsus est, quo etiam decessit. At beatus vir toto ægrotationis ejus tempore eundo in ecclesiam et redeundo et prope cellæ ejus aditum transeundo nunquam inspexit, nunquam illum invisit, usque ad ejus e vita migrationem. Quanquam fratres omnes observaverant, si quando frater quispiam morbo laboraret et eum crebro Pater inviseret, ægrotum nunquam convaluisse. Tunc igitur unus e senioribus cum lacrymantem conspexisset Patrem et mortem fratris deplorantem, seorsum accessit, loquebaturque tanquam dolens fratris tristitiam, ex qua obiit ob aversationem Patris. At ille dixit : Nisi ego aversatus illum essem, Deus non assumpsisset. Certus autem sum, ejus animam magna lætitia fruituram propter modicam hanc tristitiam: quandoquidem non est iniquus Deus, ut e carcere tollat, et in carcerem conjiciat. Hæc fuit discretio Patris nostri Nili, supra multos sanctos Patres discretissimi et sapientissimi. Superavit enim per discretionem summi rigoris observatores et summo rigore vitæ discretissimos : superavit simplices scientia, pollentesque superavit simplicitate ; vita conspicuos sermoneque celebres superavit vitæ splendore et utrisque præditos summa utriusque perfectione ; præditus moribus peregrinis, a mundo penitus alienus, affectibus insuperabilis, animi sensibus excelsus, inflexibilis sublimibus, in humiles compatientis affectum gerens.

83. Longobardus quidam subripuit equum monasterii ; accesserunt ergo ad Patrem e fratribus duo, petieruntque, ut sibi liceret persequi et recuperare equum, quod esset monasterio perutilis. Et rem peregerunt ; nam cum labore multo per venissent in oppidum, in quo fur erat, audito solum Patris nomine, statim loci dominus adductum equum, furemque ligatum illis contradidit. Reversi in monasterium et ante Patrem cum lætitia procidentes, aiebant : Adduximus tuis adjuti precibus, o Pater, equum et furem. Ille Longobardum ad se vocavit et : Num, inquit, tu frater, equum hunc vere amas ? Et ille : Si non amarem, non subripuissem. Tunc Pater illi equum dono dedit, addiditque ephippium et frenum dicens : Si amas, accipe et abi. Abiit ille lætus et exsultans. Cumque obmurmurare fratres cœpissent, vocavit eos Pater, instruebatque dicens : Discite hoc, fratres, privari quomodocunque rebus, esse a peccatis liberari. An indigni sumus, quod unum caput et nos impleamus ex iis quæ narrantur in Vitis sanctorum Patrum ? Si Deus nostri misereri vult, nos illi ne obsistamus. Et illi : Dolet nobis, Pater, quod post multos itineris nostri labores, postquam invenimus, quod perierat, tunc illud furi largitus es. Respondit Pater : Hoc vobis feci, ut discatis re ipsa inimicos diligere et benefacere iis qui insidiantur vobis, et omnia possidere, nihil habentes, sicut nos docent Evangelium et Apostolus. Hic

A νηθεὶς, ἀῤῥωστίᾳ δεινῇ περιέπεσέ τε καὶ ἐτελεύτησεν. Ὁ δὲ μακάριος ἐν πάσαις ταῖς τῆς ἀῤῥωστίας αὐτοῦ ἡμέραις εἰσερχόμενος καὶ ἐξερχόμενος ἐν τῇ ἐκκλησίᾳ, καὶ τῆς διόδου οὔσης ἔμπροσθεν τοῦ κέλλου τοῦ ἀδελφοῦ, οὐδέποτε ἐπέβλεψεν εἰς αὐτὸν, ἢ τῆς αὐτοῦ ἐλεύσεως ἠξίωσε μέχρι τῆς αὐτοῦ τελευτῆς. Καίτοιγε σεσημείωτο παρὰ πᾶσι τοῖς ἀδελφοῖς, ὅτι ἡνίκα ἠῤῥώστει ὁ ἀδελφὸς, καὶ ἐσύχναζε πρὸς αὐτὸν ὁ Πατὴρ, οὐκ ἠγείρετο ἐκ τῆς ἀσθενείας ἐκείνης. Τότε τοίνυν τις τῶν γερόντων ἰδὼν τὸν Πατέρα δακρύοντα μετὰ θάνατον τοῦ ἀδελφοῦ, καὶ θρηνοῦντα τὴν στέρησιν αὐτοῦ, προσελθὼν κατὰ μόνας διελέγετο αὐτῷ, ὡς ψυχοπονούμενος περὶ τῆς θλίψεως τοῦ ἀδελφοῦ, μεθ' ἧς ἐξῆλθε τοῦ σώματος διὰ τὴν ἀποστροφὴν τοῦ Πατρός. Ὁ δὲ ἔφη· Εἰ μὴ B ἐγὼ αὐτὸν ἀπεστράφην, οὐκ ἂν ὁ Θεὸς προσελάβετο. Πεπληροφόρημαι δὲ, ὅτι διὰ ταύτης τῆς μικρᾶς θλίψεως, μεγίστης χαρᾶς καταξιωθήσεται ἡ ψυχὴ αὐτοῦ· εἴπερ οὐκ ἄδικος ὁ Θεὸς, ἀπὸ φυλακῆς ἆραι καὶ εἰς φυλακὴν θεῖναι. Αὕτη ἡ διάκρισις τοῦ εὐδιακριτικωτάτου καὶ σοφωτάτου Πατρὸς ἡμῶν Νείλου παρὰ πολλοὺς τῶν ἁγίων Πατέρων. Ὑπερέβαλε γὰρ τοὺς ἀσκητικωτάτους τῇ διακρίσει, καὶ τοὺς διακριτικωτάτους τῇ ἀσκήσει, καὶ τοὺς ἐν ἁπλότητι ἐν τῇ γνώσει, καὶ τοὺς γνωστικοὺς ἐν τῇ ἀκακίᾳ· τοὺς ἐν βίῳ τῷ λόγῳ, τοὺς ἐν λόγῳ τῷ βίῳ, καὶ τοὺς κατ' ἀμφότερα ἐν τῇ ἀμφοῖν ἀκρότητι· ξένος τοῖς ἤθεσιν, ἀλλότριος παντὶ τῷ κόσμῳ, ἀταπείνωτος τοῖς πάθεσιν, ὑψηλὸς τοῖς νοήμασιν, ἀκαμπὴς τοῖς ὑψηλοῖς, C συμπαθὴς δὲ τοῖς ταπεινοῖς.

πγ'. Ἔκλεψέ τις ποτε τῶν Λογγιβάρδων ἵππον τῆς μονῆς, καὶ προσελθόντες δύο τῶν ἀδελφῶν ἠτήσαντο τὸν μακάριον τοῦ καταδιῶξαι καὶ ἀνευρεῖν τὸν ἵππον, ὅτι χρήσιμος ἦν πάνυ ἐν τῷ μοναστηρίῳ, ὃ καὶ πεποιήκασιν. Φθασάντων γὰρ τῶν ἀδελφῶν κόπῳ πολλῷ εἰς τὸ κάστρον, ἐν ᾧ ὁ κλέπτης ὑπῆρχεν, ἡνίκα τὸ τοῦ Πατρὸς ὄνομα καὶ μόνον ἐκεῖσε ἄρχων ἀκήκοεν, εὐθέως ἀγαγὼν τὸν ἵππον καὶ τὸν κλέπτην δεδεμένον, παρέδωκε τοῖς ἀδελφοῖς. Ὑποστρεψάντων τοίνυν αὐτῶν ἐν τῷ μοναστηρίῳ, καὶ τῷ Πατρὶ μετὰ χαρᾶς προσπιπτόντων καὶ λεγόντων, ὅτι Δι' εὐχῶν σου, Πάτερ, ἠγάγομεν τὸν ἵππον καὶ τὸν κλέψαντα· καλεῖ ὁ μακάριος τὸν Λογγιβάρδον, καὶ λέγει αὐτῷ· Ὄντως σὺ, ἀδελφὲ, ἀγαπᾷς τὸν D ἵππον τοῦτον; Καὶ λέγει ἐκεῖνος· Εἰ μὴ ἠγάπων, οὐκ ἂν ἔκλεψα τοῦτον. Τότε λαβὼν ὁ Πατὴρ τὸν ἵππον δέδωκεν αὐτῷ, προσθεὶς αὐτῷ μετὰ τῆς σέλλας καὶ τὸ χαλινάριον, λέγων· Εἰ ἀγαπᾷς αὐτὸν, λάβε καὶ πορεύου· ὁ δὲ ἀπῆλθε χαίρων καὶ ἀγαλλόμενος. Ἀρξαμένων δὲ τῶν ἀδελφῶν καταγογγύζειν τοῦ μακαρίου, καλέσας αὐτοὺς ὁ Πατὴρ ἐνουθέτει λέγων· Μάθετε, ἀδελφοὶ, τοῦτο, ὅτι ἡ τῶν πραγμάτων ὁπωσδήποτε στέρησις, ἁμαρτημάτων ἐστὶν ἀφαίρεσις· εἶτα οὐκ ἐσμὲν ἄξιοι τοῦ γεροντικοῦ ποιῆσαι ἓν κεφάλαιον; Εἰ ὁ Θεὸς θέλει ἐλεῆσαι ἡμᾶς, ἡμεῖς αὐτῷ μὴ ἀντιτασσώμεθα. Οἱ δὲ εἶπον· Τοῦτο θλιβόμεθα, Πάτερ, ὅτι μετὰ τὸ κοπιάσαι ἡμᾶς πάνυ πολλὰ περιπατήσαντας, καὶ εὑρεῖν τὸ ἀπολωλὸς, τότε αὐτὸ ἐδωρήσω τῷ κλέψαντι. Καὶ ὁ Πατὴρ ἔφη·

Τοῦτο πεποίηκα ὑμῖν, ἵνα διδάξω ὑμᾶς ἀγαπᾶν A ἔργῳ τοὺς ἐχθροὺς, καὶ ἁπλῶς ποιεῖν τοῖς ἐπηρεάζουσιν ὑμᾶς· καὶ τὸ πάντα κατέχειν ὡς μηδὲν ἔχοντας, καθὼς τὸ Εὐαγγέλιον καὶ ὁ Ἀπόστολος ἡμᾶς ἐκδιδάσκουσιν. Ὁ μὲν οὖν μακαρίτης Πατὴρ ἡμῶν Νεῖλος ταῦτα ἐφρόνει τε καὶ ἐδίδασκεν, ἀεὶ ἐπὶ στόματος φέρων τὰς χρήσεις τῶν μακαρίων καὶ σοφῶν διδασκάλων, παντοίῳ τε τρόπῳ ἀγωνιζόμενος ἔργῳ ἀποδεῖξαι τὸν λόγον, καὶ τὴν μάθησιν, φρόνησιν, καὶ τὴν πρᾶξιν κατὰ τὴν δίδαξιν.

sensus, hæc doctrina erat beatæ memoriæ Nili Patris nostri, qui beatorum et sapientissimorum doctorum sententias in ore semper habebat et omni conatu adnitebatur, ut dictum opere præstaret et quod addiscebatur, prudentiam pareret, et actio similis esset institutioni.

πδ'. Οὐ μόνον δὲ ἑαυτὸν, ἀλλὰ καὶ τοὺς μετ' αὐτοῦ οὕτως ἐφωταγώγει καὶ ἥλιζεν, ἀκούων παρὰ τοῦ Σωτῆρος, ὅτι «Ὑμεῖς ἐστε τὸ ἅλας τῆς γῆς, καὶ τὸ φῶς τοῦ κόσμου.» Πολλάκις γὰρ εἴ που ηὕρισκε χρῆσιν ἢ γνώμην, εἴτε τροπάριον ἐκ τῶν κανόνων, κατόρθωσιν ἤθους διδάσκοντα, προσκαλούμενος τοὺς ἀδελφοὺς ὥσπερ τινὰ κλῆρον διεδίδου αὐτοῖς τοῦ B ἀποστηθίζειν αὐτά· τοῖς μὲν ἰσχύουσι τὰ ὑψηλὰ, τοῖς δὲ ἀσθενεστέροις τὰ ἐλαφρά· καὶ ἑκάστῳ πρὸς τὸ πάθος ᾧ ἐπλεονεκτεῖτο, καὶ τὸ ἔμπλαστρον τοῦ μαθήματος ἐπετίθει. Οἷον εἴ τις γαστρίμαργος, τὰ περὶ ἐγκρατείας· εἴ τις λάγνος, τὰ περὶ ἁγνείας· εἴ τις κενόδοξος, τὰ περὶ ταπεινοφροσύνης· εἴ τις γλωσσώδης καὶ μάχιμος, τὴν Ἐπιστολὴν Ἰακώβου τοῦ ἀποστόλου. Εἰ δέ τις ἦν δυσμαθὴς, καὶ μὴ δυνάμενος μνημονεύειν, γράφων τὴν γνώμην ἐν τμήματι χαρτίου, ἐκρέμα αὐτῷ ἐπὶ τὸν τράχηλον, ἢ περὶ τὸν βραχίονα αὐτοῦ, μέχρις ὅτου αὐτὴν ἀπεστήθιζεν. Οὕτως ἐποίει ὁ τρισμακάριστος τοὺς ἀλάλους λαλεῖν, καὶ τοὺς κωφοὺς ἀκούειν, καὶ τοὺς τυφλοὺς βλέπειν· τοὺς βαρβάρους εἰργάζετο θεολόγους· καὶ τούς ποτε κτηνοτρόφους, ἀνθρώπων διδασκάλους. C καὶ πολλοὺς μὲν ἀπήλλαξε δεινῶν δαιμονίων, πλείονας δὲ παθῶν ἀκαθάρτων, καὶ συνηθείας ἀτόπου· μεῖζον δὲ τοῦ προτέρου τὸ δεύτερον. Πολλὰ ἔχω τοῦ λέγειν περὶ αὐτοῦ, ἀλλ' οὐκ ἐᾷ με ὁ χρόνος, ἐπείγομαι γὰρ πρὸς τὸ τέλος. Μετὰ τὸ τελευτῆσαι τὸν ἀοίδιμον Ἀλιγέρνον, τὸν καλῶς καὶ ὁσίως ποιμάναντα τὴν μονὴν τοῦ ἁγίου Βενεδίκτου, ἀνέστη ἐπ' αὐτὴν ἡγούμενος, ὃς οὐκ ᾔδει τὸν ὅσιον Νεῖλον, ὅστις ἦν, ἀληθῶς δ' εἰπεῖν οὐδὲ τὸν Θεόν· ὅμως γνωρίσει τὰ περὶ αὐτὸν τοῦτο, ὅπερ συντόμως ἐρῶ.

84. Nec se ipsum tantummodo, sed suos etiam pariter lumine implebat et sale condiebat, audiens a Salvatore, «Vos estis sal terræ et lux mundi [81].» Sæpe enim ubi in dictum, aut sententiam incidisset, aut in modulum ex Officiis sanctorum, quo ad corrigendos mores aliquid contineretur, fratres advocabat et quasi hæreditariam portionem distribuebat, ut memoriæ mandarent, validis quidem sublimia dans, tenuioribus vero levia, et unicuique, ut affectu laborabat, ita emplastrum documenti apponebat. Exempli gratia, si quis esset ventri deditus, dabat abstinentiæ præcepta; si quis salax, castitatis; si quis inanis gloriæ cupidus, humilitatis; si quis linguax et contentiosus, apostoli Jacobi Epistolam [82]. Quod si quis esset hebetioris ingenii, nec vi memoriæ polleret, in parvula charta scribebat sententiam et appendebat ad ejus cervicem, sive ad brachium, donec eam memoriter recitaret. Ita faciebat ter beatus Pater, ut muti loquerentur et surdi audirent et cæci viderent: barbaros efficiebat theologos, et jumentorum pastores mutabat in doctores hominum, et multos quidem ab infestis dæmonibus liberavit, plures vero ab impuris animi affectibus et consuetudine absona: majus porro est hoc posterius priori. Multa habeo, quæ dicam de illo, verum tempus non permittit, quoniam ad finem propero. Defuncto celeberrimo Aligerno, qui bene sanctèque administraverat monasterium S. Benedicti, successit in eo hegumenus, qui beatum Nilum, qui vir esset, ignorabat, imo vero dici potest et Deum ipsum. Planum id fiet per hoc, quod paucis narrabo.

πε'. Παραβαλόντος τοῦ μακαρίου μιᾷ τῶν ἡμερῶν πρὸς αὐτὸν, ἔτυχεν αὐτὸν εὑρεῖν ἐν τῷ κάτω μοναστηρίῳ, ἐν ᾧ ἵδρυται πάντερπνος ναὸς τοῦ ἁγιωτάτου Γερμανοῦ, ὑδάτων πλήθει καὶ κάλλει περιαντλούμενος. D Εὗρε δὲ τὸν αὐτὸν ἡγούμενον σὺν τοῖς πρώτοις τοῦ μεγάλου μοναστηρίου λελουμένον, καὶ ἐν τῷ ἀριστηρίῳ ἐσθίοντα. Ὡς οὖν περιέμενεν αὐτὸν ὁ ὅσιος ἐν τῇ ἐκκλησίᾳ μετὰ τῶν σὺν αὐτῷ ἀδελφῶν, ἀκούει ὅτι κιθαριστὴς εἰσῆλθε κιθαρίζων ἐν τῷ ἀριστηρίῳ. Τότε ὁ μακαρίτης Νεῖλος ἔφη πρὸς τοὺς συνόντας· Μέμνησθέ μου τοῦ ῥήματος, ἀδελφοί, ὅτι οὐ βραδύνει τοῦ ἐλθεῖν τὴν ὀργὴν Κυρίου

85. Cum beatus vir profectus esset ad ipsum aliquando, forte illum invenit in inferiori monasterio, ubi sanctissimo Germano (71) situm est templum, aquarum circumfluentium copia et amœnitate pulcherrimum. Invenit autem eumdem hegumenum, cum primariis monasterii majoris lotum et prandentem in cœnaculo. Cum igitur vir sanctus illum exspectaret in ecclesia una cum sociis fratribus, audit ingressum esse citharistam fidibus canentem in cœnaculo. Tum ad socios beatus Nilus: Mementote, inquit, verbi mei, fratres: non tarda in hos homines veniet ira Domini.

[81] Matth. v, 13, 14. [82] Jac. III, 5-7.

Joannis Clei notæ.

(71) Templum S. Germani situm est in oppido, quod olim S. Petri nominatum fuit et nunc ab eodem S. Germano appellatur. Jacet ad radicem Casini Montis, in eoque monasterium et templum etiam hodie superest. Vide Mabillonium in *Annalibus* ad annum Christi 720.

Surgite, abeamus hinc. Et hoc dicto, discessit. Nondum elapsus erat annus et hegumenus a principe detentus, ut conjurationis socius oculorum orbatione multatus est (72); monachi gravi morbo oppressi, usque ad mortem afflictati sunt, quidam etiam e vita cesserunt : citharista vero ille cum isset furandi causa, captus est et post multa tormenta tandem ipsi quoque oculi effossi sunt, et omnes juxta senis vaticinium calicem iræ Domini biberunt. Verum hæc postea.

ἐπὶ τοὺς ἀνθρώπους τούτους. Ἐγείρεσθε, ἄγωμεν ἐντεῦθεν. Καὶ τοῦτο εἰπὼν ἀνεχώρησεν. Οὔπω διῆλθε χρόνος, καὶ ὁ μὲν ἡγούμενος κρατηθεὶς ὑπὸ τοῦ πρίγκιπος δι' ἀνταρσίαν τοὺς ὀφθαλμοὺς ἐξωρύχθη, οἱ δὲ μοναχοὶ ἀῤῥωστίᾳ χαλεπῇ περιπεσόντες ἐβασανίσθησαν ἕως θανάτου, τινὲς δὲ ἐξ αὐτῶν καὶ ἀπέθανον· ὁ δὲ κιθαριστὴς ἐκεῖνος ἀπελθὼν εἰς τὸ κλέψαι καὶ πιασθεὶς, μετὰ πολλὰς τὰς βασάνους καὶ αὐτὸς τοὺς ὀφθαλμοὺς ἐξωρύχθη· καὶ πάντες ἔπιον τῆς τοῦ Θεοῦ ὀργῆς τὸ ποτήριον κατὰ τὴν τοῦ γέροντος πρόῤῥησιν. Ἀλλὰ ταῦτα μὲν ὕστερον

CAPUT XIII.

S. Nilus abbatiam Vallis-Lucii, ut locum sibi suisque nimis commodum, relinquit migratque ad alium magis solitarium in agro Cajetano ; feminas, etiam principes, non nisi coactus ad colloquium admittit ; ad principes magnatesque tantum pro miseris acturus, accedit. Romam profectus pro Joanne antipapa apud Pontificem et imperatorem deprecatur.

Cæterum beatus Nilus commoratus in monasterio, Vallelucii titulo, ad quindecim annos, posteaquam crevisset numerus fratrum et necessaria superabundarent et monasterium esset amplum et ejus opera celebre factum, cum antea tale non esset, videbat fratres remissius affectos erga spiritale ministerium et exactam regulæ disciplinam, quam ab initio susceperant, at lata via gaudentes, concertantesque, quis eorum esset major. Ad hoc etiam contulit illis memorati hegumeni levitas, quippe qui muneribus oblectabatur et exosa illi erat pietas. Hæc postquam perspexit beatus vir, sciens rerum copiam plerisque causam esse dissolutionis plenæque in tuenda religione relaxationis, surgens inde abscessit, pervagabaturque locum quærens angustum et cum labore suppeditantem necessaria corpori, ut saltem penuria victus tanquam freno ad monasticæ vitæ studium pertraherentur idiotæ. Quare confluentibus multis e circumjacentibus urbibus et invitantibus, suasque facultates beato viro offerentibus, quibusdam vero et exædificata monasteria largientibus, prorsus omnia rejecit ; neque enim inveniebat in illis, quod ipse quærebat, solitudinem et quietem et

Ὁ τοίνυν μακαρίτης Νεῖλος ποιήσας ἐν τῇ μονῇ τοῦ λεγομένου Βαλλελουκίου περὶ τὰ πεντεκαίδεκα ἔτη, καὶ τῶν ἀδελφῶν πληθυνθέντων, καὶ πάντων τῶν τῆς χρείας ὑπερεκχυνομένων, καὶ τοῦ μοναστηρίου μεγαλυνθέντος, καὶ ὀνομαστοῦ γενομένου τῇ αὐτοῦ συνεργίᾳ, οὐ πρότερον ὄντος τοιούτου, ἑώρα τοὺς ἀδελφοὺς οὐ πάνυ φροντίζοντας τῆς πνευματικῆς λειτουργίας, καὶ τῆς τοῦ κανόνος ἀκριβείας, ἐν ῇ ἐτετύπωντο ἀρχῆθεν, ἀλλὰ τῇ πλατείᾳ ὁδῷ ἡδομένους, καὶ ἀμφιβολίᾳ περιβαλλομένους τίς μείζων· συνήργει δὲ αὐτοῖς καὶ ἡ κουφότης τοῦ προλεχθέντος ἡγουμένου, ἅτε δωρολήπτου καὶ μισευλαβοῦς τυγχάνοντος. Ταῦτα ἰδὼν ὁ μακάριος, καὶ γνοὺς ὡς ἡ τῶν ὑλῶν ἀφθονία αἰτία καθίσταται τῆς πολλῆς ἀταξίας καὶ παντελοῦς ἀνευλαβείας, ἀναστὰς ἀπῆρεν ἐκεῖθεν, καὶ διήρχετο ζητῶν τόπον ὅπου εὕρῃ στενὸν καὶ κόπῳ χορηγοῦντα τὴν τοῦ σώματος χρείαν, ἵνα κἂν τῇ ἐνδείᾳ τῶν ἀναγκαίων ὥσπερ χαλινῷ οἱ πολλοὶ πρὸς τὸ τῆς ἀσκήσεως στάδιον ἑλκυσθῶσιν. Ὅθεν καὶ πολλῶν ἀπὸ τῶν πέριξ πόλεων προστρεχόντων καὶ προσκαλουμένων, καὶ τὰς οἰκείας ὑποστάσεις τῷ μακαρίτῃ προσφερόντων, τινῶν δὲ καὶ μοναστήρια προητοιμασμένα χαριζομένων, οὐδόλως αὐτὸς κατεδέξατο· οὐ γὰρ

Joannis Clei notæ.

(72) Toto cœlo differunt, quæ de hisce narrat Leo Ostiensis, qui patratæ in Mansonem Aligerni successorem crudelitatis causam in Capuanorum adversus illum ob recuperatas ab Ottone possessiones nimiumque fastum invidiam, et Alberici Marsorum episcopi pro adipiscenda Casinensi abbatia nefarias molitiones rejicit. Dubitanter utcunque biographi nostri dicta et ut suspecta excepit Mabillonius *Actorum sanctorum Ordinis S. Benedicti* sæculo v, parte 1, pag. 651, opponens illis Leonis Marsicani testimonium, ex quo demum, neglectis, quæ hic leguntur, rem narrat in Annalibus ad annum Christi 996 num. 32. Difficile esset, causam biographum nostrum inter et Leonem decidere ; at ego sic hujus asserto non assentiar, ut nullius momenti illius testimonium credam. Vixit biographus noster eo tempore, quo peracta sunt, et verisimiliter S. Nilo tum adfuit, nec ejus intererat, inflictane Mansoni, quam prædixerat sanctus Pater, per Capuanos et Albericum, an per principem, illamque, vel aliam ob causam fuerit pœna. De abbate domestico scribit Leo, atque ita loquitur ad finem capitis 16, ut narratis fidem faciat : « Ex his autem nuntiis, quos in tantum scelus (evellendos Mansoni oculos) jam dictus pseudo-episcopus (Albericus) destinaverat, unum, Andream nomine, presbyterum, ego ipse, cum adhuc essem puerulus, vix sese in lecto movere valentem recolo me vidisse, qui ultra centenariam jam vivens ætatem hæc omnia seriatim avunculo meo, sanctæ memoriæ Joanni Sorano episcopo, quotiens interrogabatur, cum lacrymis confiteri solebat, ne quis forte existimet fabulosum. » Ultima hæc satis insinuant, sensisse Leonem, quod nova diversaque ab iis, quæ tum narrabantur, scriberet. Auctoritatem porro accersit a relatione hominis plusquam centenarii, quique non hæc sibi, sed avunculo suo, cum ipse adhuc puer esset, narraverit ; quæ an penitus biographi auctoritatem elevare debeant, videant alii. Cæterum de iis, quæ spondet biographus, postea dicturum se, nihil invenio.

εὕρισκεν ἐν αὐτοῖς ὃ ἐπεζήτει, ἐρημίαν, καὶ ἡσυχίαν, καὶ τῶν πολλῶν ἀποικίαν. Ἔλεγε γὰρ, ὅτι οὐ συμφέρει τοῖς ἐν τῇ γενεᾷ ταύτῃ μοναχοῖς ἄνεσις καὶ ἀφροντησία· οὐ γάρ ἐστιν ἡ σχολὴ αὐτῶν ἐν προσευχῇ καὶ θεωρίᾳ καὶ τῇ τῶν Γραφῶν ἀναπτύξει, ἀλλ' ἐν ματαιολογίᾳ καὶ κακενθυμησίᾳ καὶ τῇ τῶν ματαίων περιεργίᾳ. Διόπερ εὑρίσκονται τὸν ἐν κόπῳ περισπασμὸν ἀποτροπὴν πονηρῶν λογισμῶν καὶ πολλῶν κακῶν· προτιμητέον τε τὸ, « Ἐν ἱδρῶτι τοῦ προσώπου ἐσθίειν τὸν ἄρτον. » Οὕτω καὶ ἡ ἀποστολικὴ ἐντολὴ πληρωθήσεται, καὶ οἱ πυκνῶς παρερχόμενοι συμμέτρως ἀναπαυόμενοι στεφάνων ἡμῖν αἴτιοι ἀξίως γενήσονται.

πζʹ. Ταύτης τῆς συνέσεως τοῦ δικαίου τινὲς τῶν ἀδελφῶν μηδαμῶς αἰσθηνθέντες, τοὐναντίον μὲν οὖν τὴν εὐρύχωρον ὁδὸν τῆς στενῆς προτιμῶντες ἐναπέμειναν τῷ προλεχθέντι μοναστηρίῳ, προσδεθέντες τῇ τοῦ τόπου διαναπαύσει, καὶ ἀχθεσθέντες τῇ στρυφνότητι τοῦ ἁγίου. Οὐ μέντοι εὗρον ἀνάπαυσιν πάσας τὰς ἡμέρας τῆς ἐκεῖσε αὐτῶν ἀσκήσεως· οὔτε διέλειψεν αὐτοῖς ἀκαταστασία καὶ ἀταξία, θλίψις τε καὶ λογολεσχία· τέλος δὲ καὶ παντελῶς ἐξεώσθησαν καὶ ἀπηλάθησαν. Ὁ δὲ μακάριος μετὰ τῶν συνελθόντων αὐτῷ ἀδελφῶν, καὶ τοῦ ἀοιδίμου Στεφάνου εὑρὼν ἐν τοῖς τῆς Γαΐτας μέρεσι τοπάριον, ἀληθῶς δ' εἰπεῖν σπανίθριον, καὶ ἀρεσθεὶς ἐπὶ τῇ αὐτοῦ στενότητι καὶ ξηρότητι κατῴκησεν ἐκεῖ, ἐν ἐνδείᾳ καὶ λείψει τῶν σωματικῶν· μετ' οὐ πολὺ δὲ πλειόνων ἀδελφῶν καὶ πάντων θεοφιλῶν συνελθόντων ἅπαντα ἐν εὐθηνίᾳ κατέστη, ἀπερίσπαστός τε ἦν ἐργασία, καὶ ἀδιάλειπτος ψαλμῳδία, ψαλμολογίαι συχναὶ, καὶ γονυκλισίαι πυκναὶ, ἐγκράτεια ἑκούσιος, καὶ ὑπακοὴ ἀβίαστος· καὶ λοιπὸν ἅπαντα ἤνθουν καὶ ἐκαρποφόρουν τῇ ἀρδίᾳ τῶν λόγων καὶ ἀπαύστῳ διδασκαλίᾳ τοῦ θεοφόρου Πατρὸς ἡμῶν Νείλου. Ἀλλ' οὐδ' αὐτὸς ὁ ἀήττητος ἐν ἀγῶσιν ἀπέκοπτε τῆς συνήθους αὐτοῦ ἐγκρατείας, καὶ ἐνθέων κατορθωμάτων· ἀλλ' ὅσον τῷ σώματι ἐγήρα καὶ ἐξησθένει, τοσοῦτον τῷ πνεύματι ἀνέθαλλε καὶ ἐδυναμοῦτο. Οὐδέποτε ἦν αὐτῷ παραλῦσαι νηστείαν, ἢ γεύσασθαι, ἢ πιεῖν καιρῷ μὴ νενομισμένῳ, ὡς ἔθος τῶν γηρασκόντων. Οὐδέ ποτε ἐγεύσατο κρέατος, ἢ τὸ σῶμα ἐλούσατο μέχρι τῆς τελευτῆς αὐτοῦ· καὶ ταῦτα ἐν βαθεῖ γήρᾳ· ἑκατοστὸς γὰρ ἀποθνήσκει πέντε δεόντων· καὶ νόσοις μεγάλαις καὶ ποικίλαις πυκτεύων οὐ μόνον διὰ τὸ γῆρας, ἀλλὰ καὶ διὰ τὴν πολλὴν κακουχίαν καὶ ἄφατον σκληραγωγίαν. Εἰς τοιαύτην γὰρ ἕξιν ἠγωνίσατο καὶ ἤγαγεν ἑαυτὸν, ὅτι καὶ εἰ ἤθελε φαγεῖν ἢ πιεῖν πρὸς τὸ ἀνακτήσασθαι ἑαυτὸν οὐκ εἴα αὐτὸν ἡ συνήθεια· ἀλλ' οὐδὲ ὕπνου ἠδύνατο μετασχεῖν τὸ ἀρκοῦν.

πηʹ. Πολλάκις δὲ καὶ ἑαυτοῦ ἐξίστατο, καὶ ἐπὶ

A secessionem a frequentia hominum. Aiebat enim, ætatis hujusce monachis non esse utilem animi remissionem et socordiam, vacare enim eos non orationi, contemplationi et Scripturarum explanationi, sed vaniloquio pravisque cogitationibus et ad res inanes curiositati. Quapropter laboris occupationem esse illis pravarum cogitationum multorumque malorum devitationem; idcirco amplectendum esse illud, « In sudore vultus tui vesceris pane [88]. » Ita vero impleri apostolicum præceptum, et eos, qui crebro per nos transeunt, modica quiete fruentes, coronarum nobis auctores merito fieri.

87. Hanc viri justi prudentiam fratres non percipientes, imo late patentem viam angustæ præferentes, persliterunt in dicto monasterio, alligati commodis loci et sancti Patris severitatem ægre ferentes. Nec tamen frui quiete potuerunt cunctis diebus, quibus illud inhabitarunt, nec defuit ibi inordinatio et confusio, angor et futilitas, donec tandem omnino ejecti extrusique sunt. At beatus Pater cum fratribus, quos habuerat comites, et cum celeberrimo Stephano in Cajetæ finibus cum parvulum reperisset locum, imo ut vere dicam, desertum siccitate secessum, placente angustia et ariditate ejus, illum incoluit, initio quidem in magna victus inopia, sed non multo post fratribus, cunctis sane Dei amantibus, haud paucis, convenientibus, subsecuta est rerum omnium affluentia. Itaque assiduus erat labor, jugis psalmodia, crebræ recitationes psalmorum et frequens genuflexio, abstinentia spontanea et non coacta obedientia. Et sane jam florebant omnes fructumque ferebant irrigatione sermonum et perenni magisterio deiferi Patris nostri Nili, et ipse in perferendis arduis laboribus invictus nihil de solita abstinentia remittebat divinisque exercitiis, sed quo magis corpore senescebat et imbecillior fiebat, tanto acrius spiritu reflorescebat et vires acquirebat. Nunquam sibi indulsit ut jejunium solveret, aut degustaret, biberetve præter constitutum tempus, ut moris est senibus: carne semper abstinuit et balneo nunquam est usus usque ad mortem, idque jam decrepitus senex (agebat enim quintum et nonagesimum annum (73), cum mortuus est magnisque et variis morbis afflictus, non tantum propter senectutem, sed etiam ob nimiam vitæ asperitatem et, quæ vix enarrari queat, disciplinæ austeritatem. Eo enim habitudinis per labores sese redegerat, ut si vellet, etiam comedere vel bibere ad recreandas vires, id sibi consuetudo non permitteret et peræque somno se dare congruenti non posset.

88. Non raro etiam mentis patiebatur abstractio-

[88] Gen. III, 19.

Joannis Clei notæ.

(73) Ex hisce chronotaxim aliquam Vitæ sancti Patris deduxi Comment. prævii num. 7, quem consule.

nem, diuque vocis usu carens astantium quoque præsentiam non sentiebat, quanquam et in ipsa exstasi, si quando aliquid submurmuraret, e sacræ liturgiæ responsionibus verba proferebat : ut puta, « Concede, Domine, » vel, « Sanctus, sanctus, sanctus Dominus, » et similia : quandoque etiam psalmum, « Beati immaculati, » recitare audiebatur. Quod si quis e fratribus postea quæsisset ab eo : Quid tibi contigit, Pater, et ubi hactenus eras? Respondebat : Consenui, fili, et deliro et oppressus dæmone sum et ignoro quod patior. Quin et accedentibus ad illum importune et a contemplatione mentis avocantibus renuntiari jubebat, dæmone agitari senem, nec posse ad quemquam venire. Sed quo magis ipse contendebat et abjiciebat sese, eo latius divulgabatur et percrebrescebat fama ejus, et accurrebant omnes, ut viderent et loquentem ipsum audirent. Itaque Cajetæ quoque principem rogavit uxor (74), ut irent salutatum Dei servum. Ille vero : Significemus, inquit, hoc illi primum, ne forte grave videatur et affectus molestia fugiat e regione nostra et servi Dei jacturam faciamus. Significarunt igitur de hoc, multis precibus agentes; sciebant enim illum vehementer aversari colloquia feminarum, et mulieribus non patere aditum in ejus monasterium. At contra vir sanctus hæc ad illam perferri jussit. Ignosce mihi propter Dominum : nam quando vivebam in sæculo, dæmone exagitabar; ideoque ex quo sum factus monachus, curatus sum : nunc vero si feminam videro, statim dæmon revertitur et cruciat me (75). Hæc ubi audivit et intellexit mulier, majori exarsit desiderio videndi ipsum et tamdiu colluctata est, donec venit et ejus salutatione dignata est. Præceperat tamen, ne ulla oppidana mulier sequeretur, sed omnes eam sequerentur viri. Ergo beatus vir, postquam paucis illam docuisset de pudicitia, de eleemosyna, deque timore Dei, domum remisit gaudentem.

89. Et ipse quidem ægerrime ferebat et magno studio devitabat commercia principum terræ, ut originem inanis gloriæ et perniciem animæ. Cæterum cogebatur id tolerare ob molestiam, quam exhibebant injuriam passi et injuste ab illis oppressi, quorum sæpe multos ex eorum faucibus vel per epistolam solam extraxit. Et si quis colligeret hujusmodi ab eo scriptas epistolas, librum posset conficere valde utilem et magno usui futurum. Quod idem fecit pro Philagatho archiepiscopo cive suo. Quando enim ille insatiabili aviditate Romanam sedem invasit, non contentus mundano fastigio, ad quod illum Deus præter opinionem evexerat (nam apud utrumque imperium magnos honores

A πλεῖστον διέμενεν ἄφωνος, καὶ τῶν παρόντων μὴ αἰσθανόμενος. Πλὴν ὅτι καὶ ἐν αὐτῇ τῇ ἐκστάσει εἴ ποτέ τι ἐλάλησεν, ἐκ τῶν τῆς θείας λειτουργίας ἀποκρίσεων ἀπεφθέγγετο· οἷον τὸ, « Παράσχου, Κύριε· » ἢ τὸ, « Ἅγιος, ἅγιος, ἅγιος Κύριος, » καὶ τὰ ὅμοια· ἄλλοτε δὲ καὶ τὸν ἄμωμον στιχολογῶν ηὑρίσκετο. Εἰ δέ τις μετὰ ταῦτα τῶν ἀδελφῶν ἠρώτα αὐτὸν, Τί σοι γέγονε, Πάτερ; καὶ ποῦ ἦς ἕως ἄρτι; ἀπεκρίνετο· ὅτι Ἐγήρασα, τέκνον, καὶ ἐληρίσσα, καὶ ἐδαιμονίσθην, καὶ τί πάσχω οὐκ οἶδα. Ἀλλὰ καὶ τοῖς παραβάλλουσιν ἀκαίρως, καὶ ἀπασχολοῦσιν αὐτὸν ἐκ τῆς κατὰ νοῦν θεωρίας, ἐκέλευε λέγειν, ὅτι Ἐδαιμονίσθη ὁ γέρων, καὶ οὐ δύναταί τινι ἀπαντῆσαι. Ὅσον δὲ αὐτὸς ἐξουθένει καὶ ἐταπείνου ἑαυτὸν, τοσοῦτον διήρχετο καὶ ἐμεγαλύνετο ἡ φήμη B αὐτοῦ· καὶ πάντες ἔτρεχον τοῦ θεάσασθαι αὐτὸν, καὶ ἀκοῦσαι τῆς συντυχίας. Ἐν μιᾷ γοῦν παρακαλεῖ τὸν τῆς Γαΐτας ἄρχοντα ἡ σύμβιος αὐτοῦ ἀπελθεῖν εἰς προσκύνησιν τοῦ δούλου τοῦ Θεοῦ. Καὶ λέγει αὐτῇ ὁ ἀνήρ· Δηλώσωμεν πρῶτον αὐτῷ, μή πως φανῇ αὐτῷ βαρὺ, καὶ ἀχθεσθεὶς φύγῃ ἀπὸ τῆς χώρας ἡμῶν, καὶ ζημιωθῶμεν τὸν δοῦλον τοῦ Θεοῦ. Τότε μηνύουσιν αὐτῷ περὶ τούτου, πολλὰ παρακαλοῦντες αὐτόν· ἐγίνωσκον γὰρ, ὅτι σφόδρα ἀποστρέφεται τὴν συντυχίαν τῶν γυναικῶν· καὶ ὅτι οὐδέποτε εἰσέρχεται γυνὴ ἐν τῷ μοναστηρίῳ αὐτοῦ. Ἀντιδηλοῖ οὖν αὐτῇ ὁ ὅσιος λέγων· Συμπάθησόν μοι διὰ τὸν Κύριον, ὅτι ἡνίκα ἤμην κοσμικὸς, ἐδαιμονιζόμην· καὶ διὰ τοῦτο ἀφ' οὗ γέγονα μοναχὸς, C ἐξιάθην· νυνὶ δὲ ἐὰν ἴδω γυναῖκα, πάραυτα ὁ δαίμων ὑποστρέφει καὶ κολάζει με. Ταῦτα ἡ γυνὴ ἀκούσασα καὶ νοήσασα, πλέον ἀνεπτερώθη πρὸς τὸ αὐτὸν θεάσασθαι· καὶ τοσοῦτον ἐπύκτευσεν, ἕως ὅτου ἦλθε καὶ ἠξιώθη τῆς αὐτοῦ προσκυνήσεως· παρήγγειλε μέντοι μηδεμίαν τῶν γυναικῶν τοῦ ἄστεος ἀκολουθῆσαι, ἀλλὰ πάντας ἄνδρας συμπορευθῆναι αὐτῇ. Ὁ δὲ μακάριος ὀλίγα περὶ σωφροσύνης, καὶ ἐλεημοσύνης, καὶ φόβου Θεοῦ νουθετήσας αὐτὴν, ἀπέλυσε μετὰ χαρᾶς εἰς τὸν οἶκον αὐτῆς.

πθ'. Αὐτὸς μὲν οὖν ἄχθος μέγα ἡγεῖτο, καὶ σφόδρα ἀπεστρέφετο τὴν τῶν ἐνδόξων τῆς γῆς συντυχίαν, ὥσπερ πρόξενον κενοδοξίας καὶ ψυχικῆς ζημίας. Ἠνάγκαζε δὲ τοῦτον τοῦτο καταδέχεσθαι ἡ τῶν παρ' αὐτῶν ἀδικουμένων καὶ πλεονεκτουμένων ἐνόχλησις, D οὓς πολλάκις διὰ γραφῆς αὐτοῦ καὶ μόνης ἐκ τῶν φαρύγγων αὐτῶν ἀνέσπασεν. Καὶ εἴ τις ἂν τὰς τοιαύτας ἐπιστολὰς αὐτοῦ συνελέξατο, πάνυ ὠφέλιμον καὶ χρησιμωτάτην βίβλον ἐξ αὐτῶν συστῆσαι ἠδύνατο. Οὕτω δὲ πεποίηκεν καὶ εἰς τὸν συμπολίτην αὐτοῦ Φιλάγαθον τὸν ἀρχιεπίσκοπον. Ἡνίκα γὰρ ὁ ῥηθεὶς ἐπέβη τῷ Ῥώμης ἀπλήστως θρόνῳ, μὴ ἀρκεσθεὶς τῇ τοῦ κόσμου μεγαλειότητι, ᾗ Θεὸς παραδόξως αὐτὸν ὑπερύψωσεν· ἐν ἀμφω γὰρ τοῖς βασι-

Joannis Clei notæ.

(74) Quis hic Cajetanus princeps fuerit, quæ ejus uxor, quæ tanto desiderio flagravit sanctum virum conveniendi, alibi non reperio.

(75) In sensu morali potuit hæc verissime sanctus dicere, quod expertus esset ex feminarum colloquio et aspectu tentationes a dæmone immissas : atque hoc sane sensu intelligenda sunt, ne humilitas ad mendacia imprudenter deflexerit.

λείοις δεδόξασται· ὁ μὲν οἷα γινώσκων τὸ μέλλον, ἐπέστελλεν αὐτὸν δυσωπῶν παραχωρῆσαι τῇ ἀνθρωπίνῃ δόξῃ, ἅτε ταύτης εἰς κόρον χρησάμενον, καὶ ἡσυχίᾳ πρὸς τὴν μοναχικὴν κατάστασιν ἀνακάμψαι. Ἐκεῖνος δὲ οὐ διέλιπεν συντασσόμενος, ἕως ὅτου ἐξῆλθεν ὁ βασιλεὺς σὺν τῷ ἐκδιωχθέντι προέδρῳ, καὶ τῆς αὐτῶν ἀφορήτου ὀργῆς ἔργον ἐγένετο. Στερηθεὶς γὰρ παρ' αὐτῶν τῶν χρειωδεστέρων μελῶν, ὀφθαλμῶν λέγω καὶ γλώττης καὶ ῥινὸς, ἔῤῥιπτο εἰς φυλακὴν ἐλεεινός τε καὶ ἀποστράτευτος. Ταῦτα ἀκούσας ὁ θεοφόρος Πατὴρ, καὶ τὴν καρδίαν τῇ θλίψει καταπιεσθεὶς, ἠναγκάσθη ἐν τοιούτῳ γήρᾳ καὶ νόσῳ καὶ καιρῷ (τεσσαρακοστῇ γὰρ ἦν) τὴν Ῥώμην καταλαβεῖν, καὶ τῷ βασιλεῖ μετὰ παρακλήσεως προσελθεῖν. Ὁ δὲ βασιλεὺς σὺν τῷ πατριάρχῃ, ἀκούσαντες τὴν ἔλευσιν αὐτοῦ, προϋπήντησαν αὐτῷ καὶ κρατήσαντες αὐτὸν ἀμφοτέρωθεν τῶν χειρῶν, ἀνήγαγον εἰς τὸ πατριαρχεῖον, καθίσαντες αὐτὸν μέσον· κἀκεῖνοι ἐκ δεξιῶν καὶ ἀριστερῶν κατεφίλουν τὰς χεῖρας αὐτοῦ.

Ϟ'. Ὁ δὲ ὅσιος, εἰ καὶ σφόδρα ἐβαρύνετο καὶ ἔστενεν ἐπὶ τοῖς οὕτω γινομένοις, ὅμως πάντα ὑπέμενεν, εἴ πως ἐπιτύχοι τοῦ αἰτήματος· καί φησι πρὸς αὐτούς· Συγχωρήσατέ μοι διὰ τὸν Κύριον τῷ ἁμαρτωλῷ παρὰ πάντας ἀνθρώπους καὶ ἡμιθνήτῳ γέροντι, ὅτι ἀνάξιος ὑπάρχω τῆς τοιαύτης τιμῆς· μᾶλλον ἐμόν ἐστι τὸ προσκυνεῖν τοὺς τιμίους πόδας ὑμῶν, καὶ σέβεσθαι τὰς τοιαύτας ἀξίας ὑμῶν. Πλὴν ἐλήλυθα πρὸς τὴν ἐνδοξότητα ὑμῶν, οὐ δόξης ὀρεγόμενος, ἢ δωρεῶν, ἢ προσόδων μεγίστων, ἀλλὰ χάριν τοῦ πολλὰ δουλεύσαντος ὑμῖν, καὶ κακῶς διοικηθέντος παρ' ὑμῶν· τοῦ ὑμᾶς ἀμφοτέρους ἀπὸ τοῦ βαπτίσματος ἀναδεδεγμένου, καὶ παρ' ὑμῶν τοὺς ὀφθαλμοὺς ἐξορωρυγμένου. Δέομαι τῆς φιλευσεβείας ὑμῶν δωρήσασθαί μοι αὐτὸν, ἵνα καθίσας μετ' ἐμοῦ, κλαύσωμεν ἀμφότεροι τὰς ἁμαρτίας ἡμῶν. Τότε ὁ βασιλεὺς ἐπιδακρύσας μικρὸν (οὐ γὰρ ἦν ἀληθῶς τὸ πᾶν τῆς αὐτοῦ βουλῆς) ἀπεκρίθη τῷ μακαρίῳ· Πάντα ἐσμὲν ἕτοιμοι τοῦ πληρῶσαι τὰ δοκοῦντα τῇ σῇ ἁγιωσύνῃ, εἴγε καὶ σὺ ἐπακούσῃς τῆς ἡμῶν παρακλήσεως, καὶ καταδέξῃ τοῦ λαβεῖν μοναστήριον ἐν ταύτῃ τῇ πόλει, οἷον ἂν βούλῃ, καὶ εἶναι μεθ' ἡμῶν διὰ παντός. Τοῦ δὲ γέροντος ἀπαναινομένου τὴν ἐν τῇ πόλει διατριβὴν, προέτεινεν αὐτῷ τὸν ἅγιον Ἀναστάσιον, ὡς ἔξω θορύβου ὑπάρχοντα, καὶ ἀεὶ τῷ ἡμετέρῳ γένει προσαναφέροντα. Καὶ δὴ κατεδέξατο σπουδάζων τοῦ ζητουμένου τυχεῖν δωρήματος. Ὁ δὲ ἄγριος πάπας ἐκεῖνος μὴ χορτασθεὶς ἐφ' οἷς ἔπραξεν εἰς τὸν προῤῥηθέντα Φιλάγαθον·

A adeptus erat) sanctus Pater, quippe qui prævidebat, quod futurum erat, scribebat illi rogans, ut humanam non affectaret gloriam, quod ea jam exsatiatus esset, sed ad quietem status monastici remearet. Ille vero dum se ad hoc parare dicit, advenientibus imperatore et præsule ejecto (76), intolerandam eorum expertus est iram. Orbatus enim per ipsos maxime necessariis membris, oculis, inquam, lingua et naso, conjectusque in carcerem plenus miseriarum et omni ope destitutus jacebat. His auditis Deo plenus Pater, mœrore cordis urgente, coactus fuit homo id ætatis, tam gravi morbo affectus et id temporis, quadragesimale enim agebatur jejunium, Romam proficisci et supplicibus votis adire imperatorem. B Imperator autem cum patriarcha, audito ejus adventu, prodiere obviam et prehensa hinc inde manu ejus adduxerunt in patriarchium, medium sedere jubentes, illi vero ad dextram et sinistram manus ejus deosculabantur.

90. At vir sanctus licet ad hæc nimium affligaretur et gemeret, omnia tamen sufferebat, si quo pacto posset obtinere, quod petebat, et ait ad illos: Ignoscite mihi omnium maximo peccatori et semimortuo seni per Dominum, indignus enim sum tanto honore. Meum potius est procumbere ad honorabiles vestros pedes et venerari tam eximias vestras dignitates. Sane accessi ad gloriam vestram non gloriæ cupidus, aut largitionum, aut maximorum C proventuum, sed in beneficii loco petiturus illum, qui multum vobis inservivit et male a vobis tractatus est, qui utrumque vestrum de fonte baptismatis suscepit, et oculorum a vobis erutorum luce privatus est. Obsecro studium pietatis vestræ, ut illum mihi dono detis, quo mecum sedeat, simulque peccata nostra defleamus. Tunc imperator paulum collacrymatus (neque enim totum, quod successerat, erat revera de ejus consilio) respondit beato Viro: Parati sumus ad implenda omnia, quæ tuæ pietati placent, si et ipse nostram petitionem audiveris et non dedignatus fueris accipere monasterium in hac urbe, quodcunque volueris, ut nobiscum perpetuo maneas. Recusante sene D commorationem in urbe, protulerunt illi sanctum Anastasium, procul a turba positum et Græcanicæ genti semper addictum. Itaque annuit, cupiens sibi donari, quod petebat. Verum papa ille immitior (77) non expletus malis, quibus Philagathum, de quo supra memini, affecerat, produxit illum et

Joannis Clei notæ.

(76) Gregorio nimirum V, Romano pontifice, qui ante Bruno appellabatur, eratque Ottonis III imperatoris consanguineus; natus nimirum ex Ottone duce, qui marchiam Veronensem tum temporis obtinebat. Hunc porro in lucem ediderat Luitgarda Ottonis Magni filia. Vide Muratorium in *Annalibus Italiæ* ad annum 996 et in *Antiquitatibus Italicis* dissert. 41. Quæ dicit scriptor de miraculis extra Ecclesiam, intellige de apparentibus, vel patratis ab illis, qui deinde a fide desciverunt.

(77) Papam immitem appellat biographus: at Petrus Damianus et Chronographus Saxo crudelitatem totam Romanis, veritis, ne impunitum dimitteret imperator, affricant. Vide, si plura de hisce desideras, quæ scripsi Gloriæ posthumæ SS. Cypriani et sociorum § 3, num. 27 et 28.

sacerdotali habitu super ipsum disciso circumduxit per totam urbem.

91. Quo audito, sanctus senex vehementer indoluit, nec amplius ab imperatore archiepiscopum petiit. Quod ubi animadvertit imperator, misit quemdam de suis archiepiscopis blando præpotentem eloquio, qui senis animum leniret. Ad quem vir sanctus : Vade, inquit, dicito imperatori et papæ : Hæc ait delirus ille senex : Donastis mihi hunc cæcum, non ob mei timorem, non ob magnam meam potentiam, sed ob unius Dei amorem. Nunc igitur quæcunque illi mala addidistis, non ipsi, sed mihi fecistis, quin imo in Deum ipsum contumeliosi fuistis. Estote igitur scientes fore ut, quemadmodum vos non doluistis vicem, nec miserti estis ejus, quem Deus tradidit manibus vestris, ita vobis quoque Pater cœlestis peccata nequaquam dimissurus sit. At verbosus ille archiepiscopus sanctum virum sermonibus onerabat, excusando imperatorem et papam. Quare senex, demisso ante illum capite, dormitare se simulabat. Et is cum vidisset sermones suos prorsus non attendi, recessit. Statim ergo vir sanctus cum sociis fratribus conscensis equis per totam illam noctem confecit iter, pervenitque ad suum monasterium, orationi sibique vacans Deumque jugiter propitians. Non multos post dies papa quidem e numero vivorum vi exturbabatur, quasi tyrannus, ut dicentes quosdam audivi (78), et effossis sibi oculis, quos pendentes ad genas ferebat, ea pompa sepulturæ mandabatur. Imperator autem pœnitentiæ causa susceptum indicans laborem, ab urbe ad Garganum pedibus iter fecit, veneraturus Michaelem archangelum : in reditu beati viri hospitium invisit.

92. Cum igitur ex editiori loco monasterium conspexisset et fratrum tuguria circa oratorium fixa : Ecce, inquit, tabernacula Israel in deserto, ecce regni cœlorum cives. Hi non ut habitatores, sed ut viatores hic manent. At sanctus vir jussit thuris suffitum præparari, quo obviam illi profectus est cum universis fratribus : quem etiam summa cum humilitate et reverentia venerabundus salutavit. Et imperator supposita manu, qua subniteretur senex, una cum illo oratorium ingressus est : et peracta oratione, imperator viro sancto : Domi-

A ἀγαγών τε αὐτὸν, καὶ τὴν ἱερατικὴν στολὴν διαῤῥήξας ἐπ' αὐτῷ, περιήγαγεν αὐτὸν πᾶσαν τὴν Ῥώμην.

ϟα'. Ὅπερ ἀκούσας ὁ ἅγιος γέρων, καὶ πάνυ λυπηθεὶς, οὐκέτι ᾐτήσατο παρὰ τοῦ βασιλέως τὸν ἀρχιεπίσκοπον. Ὡς δὲ ἔγνω τοῦτο ὁ βασιλεὺς, ἀποστέλλει ἕνα τῶν αὐτοῦ ἀρχιεπισκόπων λίαν στωμύλον πρὸς τὸ δυσωπῆσαι τὸν γέροντα. Πρὸς ὃν εἶπεν ὁ ὅσιος· Ἄπελθε, εἰπὲ τῷ βασιλεῖ καὶ τῷ πάπᾳ· Τάδε λέγει ὁ ἔξηχος γέρων· Ἐχαρίσασθέ μοι τὸν τυφλὸν τοῦτον οὔτε διὰ τὸν ἐμὸν φόβον, οὔτε διὰ τὴν μεγάλην μου δυναστείαν, ἀλλὰ διὰ μόνην τὴν τοῦ Θεοῦ ἀγάπην. Νῦν οὖν ὅσα αὐτῷ προσεθήκατε, οὐκ αὐτῷ, ἀλλ' ἐμοὶ ἐποιήσατε, μᾶλλον δὲ εἰς αὐτὸν τὸν Θεὸν
B ἐνυβρίσατε. Ἔστε τοίνυν γινώσκοντες, ὅτι καθὼς ὑμεῖς οὐ συνεπαθήσατε, οὔτε ἐνεδείξασθε ἔλεος εἰς τὸν ὑπὸ Θεοῦ παραδοθέντα εἰς τὰς χεῖρας ὑμῶν, ὁ ἐν τοῖς οὐρανοῖς συμπαθήσει τὰς ἁμαρτίας ὑμῶν. Ὁ δὲ πολυλόγος ἐκεῖνος ἀρχιεπίσκοπος περιλαλῶν τὸν ὅσιον οὐκ ἐπαύετο, ἀπολογούμενος ὑπὲρ τοῦ βασιλέως καὶ τοῦ πάπα. Καὶ ὁ γέρων κλίνας τὴν κεφαλὴν ἔμπροσθεν αὐτοῦ, προσεποιήσατο τοῦ νυστάζειν. Ὡς οὖν εἶδεν αὐτὸν ἐκεῖνος μηδόλως προσέχοντα τοῖς αὐτοῦ λόγοις, ἀναστὰς ἐπορεύθη. Ὁ δὲ ὅσιος παρευθὺς σὺν τοῖς συνοῦσιν αὐτῷ ἀδελφοῖς ἐπιβὰς τοῖς κτήνεσι, δι' ὅλης τῆς νυκτὸς ἐκείνης κατέλαβε τὸ ἴδιον μοναστήριον, τῇ προσευχῇ καὶ ἑαυτῷ προσανέχων, καὶ τὸν Θεὸν ἀπαύστως ἐξιλεούμενος. Μετ' οὐ πολλὰς οὖν ἡμέρας ὁ μὲν πάπας
C ὥσπερ τις τύραννος βιαίως τῶν ἔνθεν ἀπήγετο, ὥς τινων λεγόντων ἀκήκοα, τοὺς ὀφθαλμοὺς ἐκβρασθεὶς, καὶ ἐπὶ τῶν παρειῶν αὐτοὺς περιφέρων οὕτω τῷ τάφῳ παρεδίδοτο. Ὁ δὲ βασιλεὺς μετανοεῖν ἐπαγγελλόμενος, πεζοπορῶν ἀπὸ Ῥώμης πρὸς τὸν τοῦ Γαργάνου ἀπῄει ἀσώματον Ἀρχιστράτηγον· καὶ ἡ αὐτοῦ ὑποστροφὴ διὰ τῆς ξενίας τοῦ μακαρίου ἐγίγνετο.

ϟβ'. Ἐλθὼν οὖν ἐπάνωθεν τοῦ μοναστηρίου, καὶ θεασάμενος τὰς καλύβας τῶν ἀδελφῶν περὶ τὸ εὐκτήριον πεπηγμένας, ἔφη· Ἰδοὺ αἱ σκηναὶ τοῦ Ἰσραὴλ ἐν ἐρήμῳ· ἰδοὺ οἱ πολῖται τῆς οὐρανῶν βασιλείας· οὗτοι οὐχ ὡς κάτοικοι, ἀλλ' ὡς παροδῖται ἐνθάδε μένουσιν. Ὁ δὲ μακάριος κελεύσας θυμιατὸν γενέσθαι, ὑπήντησεν αὐτῷ σὺν πάσῃ τῇ ἀδελφότητι·
D καὶ μετὰ πάσης ταπεινοφροσύνης καὶ εὐλαβείας προσεκύνησεν αὐτῷ. Ὁ δὲ βασιλεὺς ὑποθεὶς τὴν χεῖρα καὶ ὑποστηρίζων τὸν γέροντα, εἰσῄεσαν ἅμα εἰς τὸ εὐκτήριον. Εἶτα εὐχῆς γενομένης, εἶπεν ὁ

Joannis Clei notæ.

(78) Ex vulgi rumore, ut quidem fatetur biographus, hæc refert de morte Gregorii V, quæ contigit anno 999 die 12 Februarii. Antiqui nulli scriptores, ait Muratorius in *Annalibus*, expressius de illa loquuntur ; opinatur autem ille, mortem Gregorio maturatam ab iis qui Crescentii partibus adhæserant ; quæ sane conjectura, si ejusdem uxoris insidiis Otto imperator periit, non est a verisimilitudine aliena. Sed quid de assertis biographi nostri ? Quandoquidem is liceat suam liberat, allegato populi rumore, verisimiliter nec mortis adjuncta ipsi aliunde perspecta fuere quæque asserit, Gregorium sibi fecisse, a Crescentii asseclis forte patrata fuere. Quidquid sit, Otto, ut scribit Petrus Damianus in Vita S. Romualdi abbatis, « nudis pedibus de Romana urbe progrediens, sic usque ad Garganum montem ad S. Michaelis perrexit ecclesiam. » Sed piacularis itineris causa a scriptoribus illa refertur, quod contra jurisjurandi fidem, Crescentium capite truncari jussisset.

βασιλεὺς τῷ ἁγίῳ· Ὁ Κύριος ἡμῶν Ἰησοῦς Χριστὸς A ἕως συμπαρῆν τοῖς ἀποστόλοις, ἐκέλευεν αὐτοῖς μὴ πήραν, μὴ ῥάβδον, μήτε μὴν δύο χιτῶνας κεκτῆσθαι. Ἐρχόμενος δὲ πρὸς τὸ πάθος, πάλιν εἶπεν αὐτοῖς· « Ἀλλὰ νῦν ὁ ἔχων βαλάντιον, ἀράτω καὶ πήραν. » Καὶ αὐτὸς τοίνυν γηράσας, καὶ μέλλων ἀπιέναι πρὸς] τὴν τῶν οὐρανῶν βασιλείαν, φρόντισον τῶν σῶν γεννημάτων, μήπως στενοχωρηθέντες μετὰ σὲ τῇ δυσκολίᾳ τοῦ τόπου, ἀναχωρήσαντες σκορπισθῶσιν. Ἡμεῖς δώσομεν μοναστήριον, καὶ προσόδους, ὅπου ἂν κελεύσῃς ἐν ὅλῳ τῷ ἡμετέρῳ κράτει. Ὁ ὅσιος ἀπεκρίθη· Τοῦ Δαβὶδ ἤκουσα λέγοντος· « Σῶσόν με, Κύριε, ὅτι ἐκλέλοιπεν ὅσιος, ὅτι ὠλιγώθησαν αἱ ἀλήθειαι ἀπὸ τῶν υἱῶν τῶν ἀνθρώπων· » καὶ πάλιν· « Οὐκ ἔστι ποιῶν χρηστότητα, οὐκ ἔστιν ἕως ἑνός. » B

ϞΓʹ. Εἰ δὲ καὶ ὅλως εἰσὶ μοναχοὶ οἱ μετ' ἐμοῦ ἀδελφοὶ, καὶ φυλάξουσι κατὰ δύναμιν τὰς ἐντολὰς τοῦ Χριστοῦ, αὐτὸς ὁ οἰκονομήσας αὐτοὺς ἕως τοῦ νῦν μετ' ἐμοῦ, πολλῷ μᾶλλον φροντίσει αὐτῶν καὶ ἄνευ ἐμοῦ· ὃς οὐκ ἐν τῇ δυναστείᾳ τοῦ δυνατοῦ, οὐδὲ ἐν ταῖς κνήμαις τοῦ ἀνδρὸς εὐδοκεῖ, ἀλλ' ἐν τοῖς ἐλπίζουσιν ἐπὶ τὸ ἔλεος αὐτοῦ. Τούτων καὶ ἑτέρων πολλῶν λαληθέντων ἀνέστη ὁ βασιλεὺς ἀναχωρῆσαι. Καὶ πάλιν ἐπιστραφεὶς πρὸς τὸν γέροντα εἶπεν· Αἴτησόν με ὡς τέκνον σου, εἴ τι ἂν βούλῃ, καὶ μετὰ πάσης προθυμίας πληρώσω σοι. Ὁ δὲ μακάριος ἐκτείνας τὴν χεῖρα πρὸς τῷ στήθει τοῦ βασιλέως, εἶπεν· Οὐδὲν ἄλλο δέομαι τῆς σῆς βασιλείας, ἀλλ' ἢ τὴν σωτηρίαν τῆς ψυχῆς σου· κἂν γὰρ C βασιλεὺς τυγχάνῃς, ἀλλ' ὡς εἷς τῶν ἀνθρώπων τελευτῆσαι ἔχεις, καὶ εἰς κρίσιν παρασταθῆναι, καὶ λόγον δοῦναι ὧν ἔπραξας πονηρῶν τε καὶ καλῶν ἔργων. Καὶ ὁ βασιλεὺς ταῦτα ἀκούων σταγόνας δακρύων προέχεεν ἀπὸ τῶν ὀμμάτων. Εἶτα τὸν στέφανον κλίνας ἐν ταῖς χερσὶ τοῦ ἁγίου, καὶ εὐλογηθεὶς παρ' αὐτοῦ σὺν πᾶσι τοῖς μετ' αὐτοῦ, ἐπορεύετο τὴν ὁδόν. Ἀλλ' οὐδ' οὕτως ἐξέφυγεν τῶν τοῦ Θεοῦ κριμάτων τὸ πέρας. Εὐθέως γὰρ ἐλθὼν ἐν τῇ Ῥώμῃ, καὶ στάσεως αὐτῷ γενομένης, ἀνεχώρησε φεύγων, καὶ κατὰ τὴν ὁδὸν ἐτελεύτησεν. Οἱ δὲ Πατέρες διεγόγγυζον κατὰ τοῦ γέροντος ὡς μὴ δεξαμένου τὴν πρὸς τοῦ βασιλέως χάριν, μοναστήριον αὐτοῖς δωρήσασθαι βουλομένου. Ὁ δὲ Πατὴρ πρὸς αὐτοὺς ἔφη· Ἐγὼ μὲν ὥσπερ ἄφρων ἐλάλησα ἅπερ D εἶπον, ὑμεῖς δὲ μετ' ὀλίγον γνώσεσθε ἃ φρονεῖτε. Μετὰ ταῦτα γοῦν ἀκούσαντες τὴν τελευτὴν τοῦ βασιλέως, ἐθαύμασαν τὴν τοῦ μεγάλου οἰκονομίαν.

nus, ait, noster Jesus Christus quandiu fuit cum apostolis, mandabat eis, ne peram, ne virgam, neque duas tunicas possiderent [84]. Cum vero ad passionem ibat, rursus aiebat : « Sed nunc qui habet sacculum, tollat et peram [85]. » Ergo tu quoque cum jam senueris et vicina tibi sit migratio ad regnum cœlorum, suscipe curam tuorum filiorum, ne forte in angustias redacti, quando non eris, ob loci difficultatem recedentes dispergantur. Nos dabimus monasterium et proventus, ubicunque tibi collibuerit per totam ditionem nostram. Ad quæ vir sanctus : Audivi dicentem David : « Salvum me fac, Domine, quoniam defecit sanctus, quoniam diminutæ sunt veritates a filiis hominum [86]; » præterea : « Non est, qui faciat bonum, non est usque ad unum [87]. »

93. Quod si fratres, qui mecum sunt, omnino monachi sunt et mandata Christi pro viribus curaverint, ipse, cui de illis curæ fuit usque adhuc me superstite, multo magis et sine me cura eos sua complectetur, cui non in potentia potentis, nec in tibiis viri beneplacitum est, sed in eis qui sperant super misericordia ejus. Hæc et multa alia cum essent collocuti, in viam se imperator dedit et conversus iterum ad senem dixit : Pete a me perinde ac filio quidquid volueris, et præstabo cum omni alacritate. Et vir sanctus, extensa manu ad pectus imperatoris, dixit : Nihil aliud rogo ab imperio tuo, nisi animæ tuæ salutem : nam licet imperator sis, tamen ut mortalis homo moriturus es et judicio sistendus, rationemque redditurus eorum quæ, sive bona, sive mala egeris. Quæ imperator audiens, lacrymarum guttas fundebat ex oculis : deinde corona demissa in manus beati viri et benedictione percepta, cum toto suo comitatu commisit se viæ. Nec tamen effugit judiciorum Dei exitum : nam ubi primum Romam pervenit, seditio in ipsum coorta est, quam fugiens in itinere defunctus est (79). At vero Patres de sene conquerebantur, quod rejecisset munus imperatoris monasterium illis largiri volentis. Et Pater ad eos : Ego quidem, quæ dixi, ut insipiens locutus sum : vos autem non multo post intelligetis, quis vester sit sensus. Itaque cum audissent de imperatoris morte, admirati sunt eximii viri prudentiam.

CAPUT XIV.

Stephani pius obitus. S. Nilus, ne sibi honores deferantur, studiose cavet et monasterium ideo relinquens Romam tendit ; at in monasterio S. Agathæ subsistens, nactus ab agri Tusculani domino locum construendo monasterio, dum hoc parat, sancte moritur et a suis cum magno luctu sepelitur.

ϞΔʹ. Ἐν δὲ ταῖς ἡμέραις ἐκείναις ἠῤῥώστησεν ὁ μα-

94. Per illos dies incidit in morbum beatus Ste-

[84] Matth. x, 10. [85] Luc. xxii, 36. [86] Psal. xi, 2, 3. [87] Psal. xiii, 3.

Joannis Clei notæ.

(79) Hæc etiam ex rumore, et quidem falso, accepisse videtur biographus. Certe jam pacem rogarant Romani, nec in fuga obiit Otto, sed in territorio civitatis Castellanæ, lenta febri haustoque, ut conjicitur, veneno, tranquille exstinctus est. Vide Muratorium laudatum ad annos 1001 et 1002.

phanus (80), ex quo non convaluit. Animam igitur agenti senex assidebat, conveneruntque fratres omnes et circumstabant. Tumque magnus Pater: Frater, inquit, Stephane. Ille vero sese statim erigens sedit, colligatisque manibus, beatum virum attente intuebatur. Et Pater, Benedicito fratribus, quia jam deficis. Ille vero manus expandens et bene illis precatus, quod jussus erat, exsequebatur. Tumque iterum magnus Pater: Quiesce jam, inquit, quia vires te deficiunt. Et ille decumbens quievit, servato obedientiæ studio in ipso mortis articulo. Postquam vero animam efflavit, lugebat illum senex in hæc verba: O bone mi commilito et comes laborum Stephane, post tot annos disjungimur et alter altero orbamur: et tu quidem ad requiem, quam tibi præparasti, migras, ego vero in pœnis remansi: tu athleta es et martyr, ego enim tortor tibi eram. Hoc autem dicebat senex, quia in senectute etiam colaphos illi infligebat: sciebat quippe, illum certatorem esse et pugilem, illoque utebatur tanquam dolabra, aut simili instrumento in contumaces et impatientes. Nam si quando in ecclesia fratrum quempiam complexus esset somnus et stertéret, dum lectio haberetur et magnus Pater exponeret, ipse beatus quasi ignorans aiebat: Qui stertit, procul dubio Stephanus est: ejicite eum foras, ne nos doceat pravam consuetudinem. Sæpe etiam e mensa illum pepulit cum probris et contumeliis tanquam incondite comedentem; eos corrigens, qui id peccabant. Denique quidquid delicti fiebat per universam fraternitatem, Stephanus increpabatur, quasi omnium reus. Nec satis hoc erat, sed etiam quando cum fratribus ad operam laboremque se conferebat senex ipse et septuagenario major et incurvatus præ senio variisque morbis, non se erigebat in messe aut in area per totum diem, et sordidissimum quodque aut laboriosissimum opus per illum fiebat: sane quietem, aut relaxationem toto vitæ suæ curriculo quacunque in re non est expertus.

95. Postquam vero beatam æternamque nactus est requiem, præcepit Pater duplex præparari sepulcrum, ut et ipse, cursu consummato, una sepeliretur. Id cum Cajetæ princeps (81), vir admodum religiosus, magnamque de sanctitate Patris opinionem habens, rogasset et sepulturæ causam rescivisset, ad præsentes dixit: Ergo si Pater decesserit, hic ego illum relinquam et non transferam in meam urbem, ut illi sit turris instar inconcussæ? Quod postea quam perlatum est ad beatum senem, vehementer tristatus est, et de mutando domicilio cogitavit, ut eo secederet, ubi

χάριος Στέφανος τὴν ἐπιθανάτιον ἀῤῥωστίαν· ψυχοῤῥαγοῦντος οὖν αὐτοῦ, καὶ τοῦ γέροντος αὐτῷ παρακαθημένου συνήχθησαν οἱ ἀδελφοὶ ἅπαντες κύκλῳ, καὶ λέγει ὁ μέγας· Ἀδελφὲ Στέφανε· ὁ δὲ εὐθέως ἀνακαθίσας ἔδησε τὰς χεῖρας καὶ προσεῖχε τῷ μακαρίῳ. Εἶτα λέγει πρὸς αὐτόν· Εὐλόγησον τοὺς ἀδελφοὺς, ὅτι ἐκλείπεις. Ὁ δὲ ἁπλώσας τὰς χεῖρας καὶ ἐπευξάμενος, τὸ κελευσθὲν αὐτῷ ἐποίει. Καὶ πάλιν λέγει αὐτῷ ὁ μέγας· Ἀναπαύου λοιπὸν, ὅτι οὐκέτι ἰσχύεις· καὶ ἀνακλιθεὶς ἀνεπαύετο, πληρώσας τὸν τῆς ὑπακοῆς ὅρον ἐν τῷ θανάτῳ. Μετὰ δὲ τὸ αὐτὸν ἀποπνεῦσαι ἐθρήνει ὁ γέρων ἐπ' αὐτῷ λέγων· Ὦ καλέ μου συναγωνιστὰ καὶ σύμπονε Στέφανε, μετὰ τοσαῦτα ἔτη χωριζόμεθα, καὶ ἀλλήλων ἀποστερούμεθα. Καὶ σὺ μὲν ἀπέρχῃ πρὸς τὴν ἀνάπαυσιν, ἣν σεαυτῷ ἡτοίμασας· ἐγὼ δὲ ἐναπέμεινα εἰς τὴν κόλασιν. Σὺ ἀθλητὴς καὶ μάρτυς τυγχάνεις, ἐγὼ γάρ σοι γέγονα δήμιος. Τοῦτο δὲ ἐλάλει ὁ γέρων, ἐπειδὴ μέχρι γήρως οὐ διέλιπεν αὐτὸν κολαφίζων, ἀγωνιστὴν αὐτὸν ἐπιστάμενος καὶ πύκτην. Καθάπερ γὰρ ξυστῆρα αὐτὸν εἶχεν, ἢ ἄλλο τι ἐργαλεῖον πρὸς τοὺς ἀβαστάγους καὶ ἀνυπομονήτους. Ὁπηνίκα γοῦν εἰς τὴν ἐκκλησίαν τις τῶν ἀδελφῶν κοιμώμενος ἔῤῥεγχεν ἐν τῇ ἀναγνώσει τοῦ μεγάλου διερμηνεύοντος, ἔλεγεν αὐτὸς ὁ μακάριος ὡς ἀγνοῶν· Οὐδείς ἐστιν ὁ ῥέγχων εἰ μὴ ὁ Στέφανος· ἐκβάλετε αὐτὸν ἔξω, μήπως διδάξῃ ἡμᾶς κακὴν συνήθειαν. Πολλάκις δὲ καὶ ἐκ τῆς τραπέζης αὐτὸν μετὰ ὕβρεων καὶ ὀνειδισμῶν ἐξήγαγεν, ὡς ἀπαιδεύτως ἐσθίοντα, διορθούμενος τοὺς αὐτὸ πράττοντας. Καὶ ἁπλῶς εἴ τι ἂν πταῖσμα ἐγίνετο ἐν πάσῃ τῇ ἀδελφότητι, ὁ Στέφανος ἐπετιμᾶτο ὡς τῶν πάντων ὑπαίτιος. Καὶ οὐκ ἤρκει αὐτῷ τοῦτο, ἀλλὰ καὶ μετὰ τῶν ἀδελφῶν ἐργαζόμενος γέρων ὢν πλέον ἢ περὶ τὰ ἑβδομήκοντα ἔτη, καὶ πάνυ κυρτωθεὶς ἐκ τοῦ γήρως καὶ τῶν πολλῶν νοσημάτων, οὐκ ἀνένευεν ἐν τῷ θέρει ἢ ἐν τῇ ἅλωνι ὅλην τὴν ἡμέραν. Καὶ ὅπου δ' ἂν ἦν ῥυπαρώτερον ἔργον ἢ κοπωδέστερον, ἐκεῖ εὑρίσκετο. Ὅλως δὲ οὐκ οἶδεν ἀνάπαυσιν ἢ ἄνεσιν πάσας τὰς ἡμέρας τῆς ζωῆς αὐτοῦ ἐν οἱῳδήποτε πράγματι.

ϞΕ'. Ὅτε οὖν ἀνεπαύσατο τὴν μακαρίαν ἀνάπαυσιν, διετάξατο ὁ Πατὴρ τὸν τάφον διπλοῦν γενέσθαι, ἵνα καὶ αὐτὸς τελειώσας τὸν δρόμον συνταφῇ τῷ μακαρίτῃ Στεφάνῳ. Ὁ δὲ ἄρχων Γαΐτας λίαν φιλόθεος ὢν, καὶ πίστιν πολλὴν ἔχων εἰς τὸν ὅσιον Πατέρα, ἐρωτήσας καὶ μαθὼν τὴν αἰτίαν τοῦ τάφου, εἶπε πρὸς τοὺς παρόντας· Λοιπὸν ἐὰν ὁ Πατὴρ τελευτήσῃ, ὧδε αὐτὸν καταλείψω, ἀλλ' οὐκ ἀπαγαγὼν ἐν τῇ πόλει μου καταθήσω, ἵνα ἔχῃ αὐτὸν καθάπερ ἄσειστον πύργον; Τοῦτο τοίνυν μαθὼν ὁ μακάριος γέρων, καὶ σφόδρα λυπηθεὶς, ἐβουλεύσατο πάλιν μετοικῆσαι ἐκεῖθεν, καὶ ἀπελθεῖν ὅπου οὐδεὶς

Joannis Clei notæ.

(80) De Stephano, cujus obitus hic cum elogio narratur, aliqua diximus ad caput 4 (not. 25). Chronotaxim aliquam vitæ ejus secundum chronotaxim gestorum S. Nili vide Commentarii prævii num. 7 et 8.

(81) Sub finem vitæ sancti Patris et sæculi XI initium quis Cajetæ princeps fuerit, mihi non innotuit.

ἐστιν ὁ γινώσκων. Προῃρεῖτο γὰρ ἀποθανεῖν κακῶς, ἢ ὑπόληψιν σχεῖν ἁγίου παρά τινος τῶν ἀνθρώπων· τοὐναντίον μὲν οὖν ἠγωνίζετο παρὰ τοῖς πολλοῖς θυμώδη, καὶ ὑβριστὴν, καὶ πάντων τῶν ἄλλων παθῶν μέτοχον ἀποδεῖξαι· πολλοὶ δὲ ἀνόητοι καὶ ἐσκανδαλίσθησαν· ἡμεῖς δὲ, οἵτινες συνεφάγομεν καὶ συνεπίομεν αὐτῷ ἀναξίως, πεπείσμεθα καὶ πεπληροφορήμεθα, καὶ ἐνώπιον Θεοῦ καὶ ἀγγέλων ὁμολογήσομεν, ὅτι ἅγιός ἐστιν ὁ μακάριος Νεῖλος, ὡς εἷς τῶν θεοφόρων Πατέρων καὶ ὑπερβάλλων πάντας τοὺς ἐν τῇ γενεᾷ ταύτῃ ἀνθρώπους ἄν τε σημεῖα ποιήσῃ, ἄν τε μή· καὶ ὅπερ οἱ πολλοὶ τῶν ἀσυνέτων ἐπερωτῶσι, τοῦ αὐτῶν βίου μηδένα ποιούμενοι λόγον· ὅπερ καὶ ἐν πολλοῖς τῶν κακοδόξων εὑρέθη. Τοῦτο δὲ εἶπον, οὐχ ἵνα τὴν αὐτοῦ χάριν ἄπορον θαυμάτων ἐλέγξω· βλέπουσι γὰρ ἀεὶ τὴν αὐτῆς δύναμιν οἱ τοὺς ὀφθαλμοὺς ἐν τῇ κεφαλῇ ἔχοντες· ἀλλ' ἵνα τὴν ἄκαιρον καὶ ἀνόητον ἐρώτησιν ἀνατρέψω. Πᾶν γὰρ τὸ ζητούμενον ὁ βίος τυγχάνει· θαυμάτων δὲ πλῆθος καὶ δύναμις στεργομένη μὲν συνεκλάμπουσα, περιφρονουμένη δὲ μὴ συνᾴδουσα. Ἐπὶ τὴν νύσσαν τοίνυν ἐπανακάμψωμεν. Βουληθεὶς οὖν ὁ μισόδοξος Πατὴρ ἡμῶν Νεῖλος καταλιπεῖν τὸ μοναστήριον, ὅπερ λέγεται Σέρπερις, ἐν ᾧ ἤσκησε περὶ τὸν δέκατον χρόνον, μόλις ἐπικαθίσας διὰ τὸ γῆρας ἵππῳ, ᾤχετο ἐπὶ τὴν Ῥώμην. Ἔλεγε δὲ τοῖς ἀδελφοῖς ἐποδυρομένοις τῷ χωρισμῷ αὐτοῦ· Μὴ λυπεῖσθε, ὦ Πατέρες καὶ ἀδελφοί· πορεύομαι γὰρ ἑτοιμάσαι τόπον καὶ μοναστήριον, ἔνθα συναγάγω πάντας τοὺς ἀδελφοὺς, καὶ τὰ διεσκορπισμένα τέκνα μου.

ϟϛ'. Ἐκεῖνοι δὲ μὴ νοοῦντες τίνα ἦν ἃ ἔλεγεν αὐτοῖς, παρεμυθοῦντο. Τοῦ τοίνυν Θεοῦ καθοδηγοῦντος αὐτὸν ἐπὶ τὸν προωρισμένον τῆς ταφῆς αὐτοῦ τόπον, κατὰ τὸν προεγνωσμένον θείως αὐτῷ τρόπον, καταλαμβάνει κώμην τινὰ καλουμένην Τουσχολάναν, ἀπέχουσαν δώδεκα μίλια ἀπὸ Ῥώμης· περὶ ἣν ἵδρυται μοναστήριον ὀλίγων ἀδελφῶν ὁμοφύλων ἐπ' ὀνόματι τῆς ἁγίας Ἀγάθης. Κἀκεῖσε καταλύσας ὁ ἅγιος γέρων, καὶ τὸ, « Αὕτη ἡ κατάπαυσίς μου, εἰρηκὼς, εἰς αἰῶνα αἰῶνος, » οὐκέτι τοῦ λοιποῦ ἴσχυσέ τις αὐτὸν ἀνασπάσαι ἐκεῖθεν, καίτοι καὶ τῶν συνόντων αὐτῷ ἀδελφῶν ἐνοχλούντων, καὶ τῶν τῆς Ῥώμης μεγιστάνων πρὸς αὐτὸν παραγενομένων, καὶ δυσωπούντων τοῦ εἰσελθεῖν ἐν τῇ Ῥώμῃ κἂν διὰ τοὺς πρώτους τῶν ἀποστόλων. Ἀπεκρίνετο δὲ

nulli cognitus esset. Malebat enim misere mori, quam apud quemquam hominum esse in opinione sanctitatis. Contra potius nitebatur videri multis iracundus, contumeliosus, cunctisque animi morbis oppletus. Nec defuere insipientes multi, qui passi sint scandalum. Sed nos, qui indigne manducavimus et bibimus cum illo (82), pro certo et explorato habemus, et coram Deo et angelis fatebimur, beatæ memoriæ Nilum esse sanctum, æque ut unum ex deiferis Patribus, et cunctis hujus generationis hominibus illum præstare, sive ediderit, sive non ediderit miracula, quod multi imperite quærunt, qualis acta sit vita, non curantes, cum illud et apud homines orthodoxa fide carentes fuerit. Hoc autem dixi, non ut ejus gratiæ miracula deesse ostenderem (vident enim semper ejus vires ii quibus oculi sunt in capite eorum) sed ut ineptam hanc et fatuam interrogationem rejiciam. Totum quod quæritur, vita est, miraculorum vero copia et magnitudo probata quidem est, si simul eluceat, neglecta vero, si minus sit consona. Sed ad propositum redeamus. Cum ergo statuisset honorum contemptor Pater noster Nilus deserere monasterium, quod Serperis (83) vocatur, in quo ad annos decem monasticam duxerat vitam, vix præ senio potuit equum conscendere, ut Romam iret. Dicebat autem fratribus discessum ejus lugentibus : Ne doleatis, o Patres et fratres : eo quippe ad parandum locum et monasterium, quo omnes fratres et dispersos filios meos congregem.

96. Illi vero non intelligentes, quæ dicebantur, solatium habebant. Itaque, Deo duce illum dirigente ad locum sepulturæ suæ destinatum eum in modum, quem Deo revelante cognoverat, pervenit in quoddam oppidum, cui nomen Tusculum (84), duodecim millia passuum ab Urbe distans. Prope illud situm erat monasterium paucorum fratrum nationis nostræ Græcorum, nomine S. Agathæ, in quod sanctus senex divertit : « Hæc, inquiens, requies mea in sæculum sæculi. » Nec inde potuit a quoquam divelli, licet socii fratres molesti essent et optimates Romani accedentes rogarent, ut Romam se conferret, saltem propter principes apostolorum. At ille respondens aiebat omnibus : Celeberrimis et revera ter beatissimis apostolorum Cory-

Joannis Clei notæ.

(82) En testimonium manifestissimum, quod biographus non solum sancto contemporaneus fuerit, sed etiam intima consuetudine fuerit conjunctus.

(83) De monasterio hoc ita fere Sciommarius nota 18 ad Vitam B. Bartholomæi : « Situm erat prope mare in loco, qui vocabatur Serapo, non longe a porta, quæ Terrestris dicitur, ad sinistram. Invenerat ibi S. Nilus exiguum solitariumque habitaculum, ibique brevi tempore monasterium exstruxit, quod Serperi, seu Serperis vocatum fuit ab eo, quod eo loco esset, ubi olim Serapis seu Serapidis, numinis Ægyptiaci, fanum fuerat. Addit Sciommarius, ex Petri Rosetti *Descriptionis Cajetæ*, discurs. 2, locum, ubi fuit Serapidis templum et Serperis monasterium, determinatius cognitum non esse, verisimiliter tamen exstitisse, ubi hodie visitur diva, quæ a Catena appellata est, in qua ecclesia tumulatus est Stephanus.

(84) Et hoc verisimiliter monasterium penitus destructum est ; tertio milliari distabat ab eo loco, ubi hodie Cryptæ-Ferratensis abbatia est. Tusculanam porro civitatem anno 1190 a Romanis penitus excisam esse, tradit Sciommarius sæpe laudatus nota 30. De translatione corporis S. Nili ex hoc cœnobio ad abbatiam Cryptæ-Ferratensem vide not. 88.

phæis licet hinc etiam fidem habentibus sicut granum sinapis, venerationem deferre : quamvis ego indignus sim, qui vel solo nomine eos appellem, in hunc porro tenuem deveni locum non alterius rei causa, quam ut diem meum obeam. Porro autem illius oppidi dominus, Gregorius (85) nomine, tyrannide quidem et nequitia insignis, sed sagacitate ornatus et prudentia, descendit et prostratus ad sancti viri pedes ita dicebat : Ego quidem, serve Dei altissimi, ob multa peccata mea dignus non sum, ut intres sub tectum meum, et unde mihi hoc, ut sanctus Domini mei veniat ad me ? Sed quando Magistri et Domini tui exemplo me peccatorem justis prætulisti, ecce domus mea, totumque cum suo agro oppidum ante te est. Quidquid de iis libuerit, jubeto.

πᾶσι καὶ ἔλεγεν, ὅτι Τοὺς πανευφήμους καὶ ὄντως τρισμακαρίστους καὶ κορυφαίους τῶν ἀποστόλων καὶ ἐντεῦθεν δυνατὸν τοῖς πίστιν ὡς κόκκον σινάπεως κεκτημένοις αὐτοὺς προσκυνῆσαι, εἰ καὶ ἐγὼ ἀνάξιος καὶ τοῦ μόνον αὐτοὺς ὀνομάσαι. Ἐν μέντοι τῷ εὐτελεῖ τόπῳ τούτῳ δι' οὐδὲν ἄλλο ἐλήλυθα, εἰ μὴ μόνον διὰ τὸ τελευτῆσαι. Ὁ δὲ ἄρχων τῆς κώμης ἐκείνης Γρηγόριος τῷ ὀνόματι, περιβόητος ἐν τυραννίδι καὶ ἀδικίᾳ τυγχάνων, λίαν δὲ ἀγχίνους καὶ συνέσει κεκοσμημένος, κατελθὼν καὶ προσπεσὼν τοῖς ποσὶ τοῦ ἁγίου ἔλεγε ταῦτα· Ἐγὼ μὲν, δοῦλε τοῦ Θεοῦ τοῦ ὑψίστου, διὰ τὰς πολλάς μου ἁμαρτίας οὐκ εἰμὶ ἱκανὸς, ἵνα μου ὑπὸ τὴν στέγην εἰσέλθῃς· καὶ πόθεν μοι τοῦτο, ἵνα ἔλθῃ ὁ ἅγιος τοῦ Κυρίου μου πρός με; Ἐπειδὴ δὲ μιμούμενος τὸν σὸν διδάσκαλον καὶ Δεσπότην προετιμήσω με τὸν ἁμαρτωλὸν τῶν δικαίων, ἰδοὺ ὁ οἶκός μου, καὶ ἅπαν σὺν τοῖς περιχωρίοις αὐτοῦ τὸ καστέλλιον πρὸ προσώπου σου· εἴ τι κελεύεις περὶ αὐτῶν, πρόσταξον.

97. Respondit beatus Pater : Benedicat Dominus et tibi et tuis et domui tuæ et oppido tuo. Particulam in ditione tua nobis concede, ut quietem in ea nacti Deum pro peccatis nostris propitium reddamus et pro salute tua preces fundamus. Gregorius autem magna alacritate implebat, quod jussum erat. At vero fratres, qui in monasterio remanserant, post bimestre spatium, audito, quod Pater non reverteretur amplius, recesserunt asportantes secum melotas, succinctoria et reliqua, perveneruntque ad locum, construendi monasterii nomine a principe illis dicatum. Quod ubi cognovit vir beatissimus, nimirum advenisse illos, exsultavit spiritu, significavitque illis hæc per nuntium : Sufficit mihi, Patres et fratres, quod ob Dei meique amorem laborem ceperitis, ut isthuc veniretis. Nunc igitur charitatem vestram rogo, ut exspectetis, donec et ipse veniam ad vos. Dum igitur parat se ad solvendum promissum suis pedibus (aberant enim fratres tria fere millia passuum), convocatis ad se fratribus, qui secum erant, una cum hegumeno Paulo (86), cui præfecturam commiserat ante multos dies, viro et prudentia et ætate et exercitatione vitæ monasticæ et philosophiæ studiis antiquo, distribuit illis pauca pannorum frusta, (nihil enim mundani plane illi erat), vel unum æs minutum, tumque dari sibi jussit sumenda vivifica Christi mysteria. Deinde hegumeno et fratribus : Obsecro, inquit, vos, ut si e vita excessero, sine mora corpus meum terra contegatis,

ϞΖʹ. Ὁ δὲ μακάριος ἀπεκρίνατο πρὸς αὐτόν· Εὐλογήσαι Κύριος καὶ σὲ καὶ τοὺς σὺν τῷ οἴκῳ σου, καὶ τῇ κώμῃ σου. Μέρος δὲ ὀλίγον ἐν τῷ κράτει σου ἡμῖν διαχώρισον, ὅπως ἐν αὐτῷ ἡσυχάσαντες τὸν Θεὸν ὑπὲρ τῶν ἁμαρτιῶν ἡμῶν ἐξιλεωσώμεθα, καὶ ὑπὲρ τῆς σῆς σωτηρίας εὐξώμεθα. Τότε ὁ Γρηγόριος μετὰ πολλῆς τῆς προθυμίας ἐξεπλήρου τὸ κελευόμενον. Οἱ δὲ ἐναπομείναντες ἐν τῇ μονῇ ἀδελφοὶ μετὰ δύο ἡμέρας μηνῶν μαθόντες, ὅτι οὐκ ἀποστρέφει πρὸς αὐτοὺς ὁ Πατὴρ, ἀπάραντες τοῖς μηλωταρίοις καὶ περιβολαίοις καὶ τοῖς λοιποῖς, κατέλαβον τὸν ὑπὸ τοῦ ἄρχοντος ἀφιερωθέντα τόπον αὐτοῖς ἐν λόγῳ μονῆς· μαθὼν τοίνυν ὁ παμμακάριστος Πατὴρ τὴν ἄφιξιν αὐτῶν, ἠγαλλιάσατο τῷ πνεύματι, καὶ δεδήλωκεν αὐτοῖς· Ἀρκετόν μοι, ὦ Πατέρες καὶ ἀδελφοὶ, ὅτι διὰ τὴν τοῦ Θεοῦ ἀγάπην καὶ τὴν ἐμὴν ἐσκύλητε ἕως αὐτοῦ. Νῦν οὖν παρακαλῶ τὴν ἀγάπην ὑμῶν, ἵνα περιμείνητε μέχρις ἂν καὶ αὐτὸς ἐλεύσωμαι πρὸς ὑμᾶς. Ἐν τῷ οὖν ἑτοιμάζεσθαι αὐτὸν τοῦ ἀποπληρῶσαι αὐτομάτοις ποσὶ τὴν οἰκείαν σύνταξιν· ἦσαν γὰρ οἱ ἀδελφοὶ ὡς ἀπὸ μιλίων τριῶν· συγκαλεσάμενος τοὺς προσκαρτεροῦντας αὐτῷ ἀδελφοὺς σὺν τῷ ἡγουμένῳ Παύλῳ, ᾧ ἦν πρὸ πολλῶν προκεχειρισμένος ἡμερῶν τὴν ἡγεμονίαν, ἀνδρὶ παλαιῷ καὶ τὴν φρόνησιν, καὶ τὴν ἡλικίαν, καὶ τὴν ἄσκησιν, καὶ τὴν φιλοσοφίαν· τούτοις διαμερίσας τὰ μικρὰ ῥάκια αὐτοῦ (οὐ γὰρ ἄλλο τί ποτε ἦν αὐτῷ τοῦ κόσμου), ἕως καὶ τοῦ ἐσχάτου λεπτοῦ, ἐκέλευσε μεταλαβεῖν τῶν ζωοποιῶν τοῦ Χριστοῦ μυστηρίων. Ἔπειτα λέγει τῷ ἡγουμένῳ καὶ τοῖς ἀδελφοῖς· Δέο-

Joannis Clei notæ.

(85) Observat idem Sciommarius nota 17, Gregorium hunc Tusculanum comitem, fuisse duorum Romanorum Pontificum, Benedicti scilicet VII, alias VIII, et Joannis XIX, alias XX, patrem, necnon avum Benedicti VIII, alias IX. Consule, si libet, Kircheri nostri Historiam Eustathio-Marianam, parte II, cap. 4, ubi de comitum Tusculanorum stirpe et propagine fusius tractat ex Zazara aliisque.

(86) Recusante abbatis et hegumeni titulum S. Nilo, hoc nomine jam aliquo tempore ante sau obitum præfuit Paulus : at quanto illi supervixerit, non satis constat. In serie abbatum Cryptæ-Ferratensium inter Paulum et B. Bartholomæum adhuc medius est Cyrillus. Computante Sciommario, vix quinque annos una impleverunt; nam nota 20 tradit, B. Bartholomæum annos tantum natum fuisse viginti, quando collata fuit Paulo prælatura, eumque illam tantum admisisse post Cyrillum, cum jam ætatis annum ageret 25 : quæ omnia ad Vitam B. Bartholomæi discuti poterunt.

μαι ὑμῶν, ἐὰν ἀποθάνω, μὴ βραδύνητε τοῦ κατακρύψαι τῇ γῇ τὸ σῶμά μου· μήτε ἐν οἴκῳ κυριακῷ κατάθησθε· μηδὲ θελήσητε ποιῆσαι χαμάραν ἐπάνω μου, ἢ ἄλλον τινὰ κόσμον οἷον δήποτε. Εἰ δὲ ὅλως βούλεσθε ποιῆσαί τι σημεῖον διὰ τὸ γνωρίζειν, ποῦ τεθείκατέ με, ὁμαλὸν ἔστω ἐπάνωθεν, ἵνα οἱ ξένοι ἐκεῖ ἐπαναπαύωνται· καὶ γὰρ κἀγὼ ξένος ἐγενόμην πάσας τὰς ἡμέρας τῆς ζωῆς μου· καὶ μνημονεύετέ μου ἐν ταῖς ἁγίαις ὑμῶν εὐχαῖς.

ϞΗʹ. Ταῦτα εἰπών, καὶ εὐλογήσας αὐτούς, ἐπευξάμενός τε πᾶσι τοῖς ἀδελφοῖς, ἐξῆρε τοὺς πόδας αὐτοῦ, καὶ ἥπλωσεν ἑαυτὸν ἐν τῷ κοιταρίῳ αὐτοῦ. Ἐποίησεν δύο ἡμέρας μὴ συντυγχάνων, μηδὲ ἀνοίγων τοὺς ὀφθαλμοὺς αὐτοῦ, καὶ ἐθαύμαζον οἱ ὁρῶντες αὐτόν, ὅτι οὐκ ἦν ὡς ψυχοῤῥαγῶν, ἀλλ' ὡς ἀναπαυόμενος· μόνον δὲ τὰ χείλη κινῶν, καὶ τῇ δεξιᾷ χειρὶ κατασφραγιζόμενος, ἐγνωρίζετο τοῖς παροῦσιν ὡς προσευχόμενος. Καί τις τῶν ἀδελφῶν προσεγγίσας τῷ ὠτίῳ πρὸς τῷ στόματι αὐτοῦ, τοῦτον μόνον τὸν στίχον ἐνενόησε λέγοντος· « Τότε οὐ μὴ αἰσχυνθῶ, ἐν τῷ με ἐπιβλέπειν ἐπὶ πάσας τὰς ἐντολάς σου. » Ἀκούσας δὲ καὶ ὁ ἄρχων Γρηγόριος τὰ περὶ αὐτοῦ, δρομαῖος κατῆλθεν ἀπὸ τοῦ καστελλίου αὐτοῦ, φέρων καὶ τὸν ἰατρὸν Μιχαὴλ μετ' αὐτοῦ, ὃς ἦν ἐμπειρότατος. Καὶ ἐπιπεσὼν τῷ μακαρίῳ, ἔκλαιε πικρῶς καὶ ἔλεγεν· Ὦ Πάτερ, Πάτερ, διατί οὕτω ταχέως με ἐγκατέλιπες; διατί ἐβδελύξω τὰς ἁμαρτίας μου, καὶ ἀφίεις με; Καταφιλῶν δὲ τὰς χεῖρας αὐτοῦ ἔλεγεν· Ἰδοὺ οὐκέτι κωλύεις με τοῦ φιλῆσαι τὰς χεῖράς σου, καθὼς ἐποίεις τὸ πρότερον, λέγων ὅτι Οὐκ εἰμὶ ἐπίσκοπος, ἢ πρεσβύτερος, οὔτε διάκονος, ἀλλὰ μόνον καλογήριον μικρόν· διατί οὖν θέλεις φιλῆσαι τὴν χεῖρά μου; Ταῦτα δὲ λέγων τοσοῦτον ἐδάκρυεν, ὥστε πάντας τοὺς παρεστῶτας διεγεῖραι πρὸς δάκρυα. Κρατήσας δὲ καὶ ὁ ἰατρὸς τὸν σφυγμὸν αὐτοῦ, διισχυρίζετο λέγων, ὅτι Οὗτος οὐκ ἀποθνήσκει· οὐ γάρ ἐστιν ἐν αὐτῷ πυρετός, οὔτε μὴν ἄλλο τι σημεῖον θανάτου· καὶ γὰρ οὕτως εἶχεν. Ἀναχωρησάντων τοίνυν ἐκείνων, καὶ τῆς ὥρας τοῦ λυχνικοῦ καταλαβούσης (ἦν δὲ καὶ ἡ μνήμη τοῦ ἀποστόλου Ἰωάννου καὶ θεολόγου), ἔδοξε τοῖς ἀδελφοῖς ἀπαγαγεῖν τὸν ὅσιον ἐν τῇ ἐκκλησίᾳ· ἐμνήσθησαν γὰρ τοῦ πόθου καὶ τοῦ φίλτρου αὐτοῦ, οὗπερ εἰς τὰς μνείας τῶν ἁγίων ἐδείκνυτο· καὶ ὡς ἀεὶ ἔλεγεν, ὅτι δεῖ τὸν μοναχόν, ἐκτὸς πάσης ἀνάγκης, ἐν τῷ εὐκτηρίῳ τελευτῆσαι.

ϞΘʹ. Τούτου δὲ γενομένου, καὶ τοῦ ἑσπερινοῦ ὕμνου τέλος λαβόντος, ὁ ἥλιος ἔγνω τὴν δύσιν αὐτοῦ, καὶ αὐτὸς παρέδωκε τὸ πνεῦμα· καὶ ἔδυ ἀληθῶς εἰπεῖν ὁ ἥλιος μετὰ τοῦ ἡλίου· καὶ ἐξέλιπε φῶς ἀπὸ τῆς γῆς ἐν τῇ ἡμέρᾳ ἐκείνῃ, καὶ λύχνος ἀπὸ προσώπου ὁρώντων. Ἢ γὰρ καὶ αὐτὸς οὐ προέγνω τὴν παροῦσαν σκοτόμαιναν, καὶ ἀπόλειψιν τῶν φωτιζόντων

A nec me in templo sepeliatis, nec supra tumulum fornicem mihi exstruatis, aut quodvis ornamentum adjiciatis. Quod si omnino vultis signum aliquod ponere ad cognoscendum, ubi fuerim humatus, planum esto, ut quiescere in eo peregrini possint, nam et ego peregrinus fui cunctis diebus, quibus vixi, et mementote mei in sanctis vestris orationibus.

98. Hæc dixit, deinde benedixit eis, et bene precatus est cunctis fratribus attollensque pedes, extendit se in lectulo suo. Biduum vero jacuit nec loquens, nec aperiens oculos, et qui videbant illum, mirabantur, non enim erat similis agenti animam, sed quiescenti, movebat solum labia et
B dextera se signo crucis consignabat, per quæ in oratione defixum præsentes intelligebant. Et quidam frater, admota ad os ejus aure, hunc versiculum tantummodo ab eo distincte audivit : « Tunc non confundar, cum perspexero in omnibus mandatis tuis. » Gregorius quoque loci dominus cum hæc audisset, suo ex oppido currens descendit, secum et Michaelem adducens peritissimum medicum, ruensque super beatum virum flebat ubertim, ac dicebat : O Pater, Pater, cur tam cito me deseruisti ? Cur abominatus es peccata mea et relinquis me ? Deosculando autem manus ejus : En me jam non prohibes, aiebat, quin tuas manus osculer, ut solebas antea, dicendo : Non sum epi-
C scopus, aut presbyter, aut diaconus, sed humillimus monachus : utquid igitur manum meam osculari vis ? Hæc dicens tantam lacrymarum vim profundebat, ut astantes omnes invitaret ad fletum. Medicus autem, attrectato pulsu, asseverabat, illum non moriturum, quod nec febris esset in eo, nec aliud mortis signum : ita enim res habebat. Cum vero illi discessissent et advesperasceret, agebatur porro etiam memoria Joannis apostoli et evangelistæ (87), visum est fratribus, deferre sanctum Patrem in ecclesiam : recordati enim sunt, quo affectu, quo studio sanctorum memorias prosequeretur, et semper dicere solitum, oportere monachum citra omnem necessitatem, in oratorio
D mori.

99. Quo facto, et vespertino peracto officio, sol cognovit occasum suum et ipse tradidit spiritum : et occidit revera cum sole sol, defecitque die illa lumen de terra et lucerna a facie videntium. An non prævidit et ipse densissimas hujus temporis tenebras, defectumque sanctorum illuminantium, cæterosque docentium ? Et ubinam alterum reperit

Joannis Clei notæ.

(87) Memoria S. Joannis theologi seu evangelistæ hoc die solemni Officio agitur apud Græcos, ut monitum est inter prætermissos ad hunc diem. In Anthologio Græcorum recentissimo Officio mox memorato subjecta est rubrica, quæ monet, in abbatia Cryptæ-Ferratensi hoc die agendam S. Nili memoriam.

solatium nostra ætate mundus, quale illa die amisit? Sane multos invenies continentiæ deditos, sed qui utilitatem hac sola terminent, doctrina non valeant. Multos e contrario studia colentes, sed vacuos actione virtutis. Ille vero in utrisque adeo excelluit, ut in omnibus ambidexter esset et utroque oculo perfectissimus: idque si cum antiquis etiam conferas; ut de nostræ tempestatis hominibus taceam, penitus cæcitate laborantibus, non altero tantum utentibus oculo et versantibus in maximis tenebris. Quod ipsi quoque omnium prospicientissimo veluti per exstasin fuit revelatum. Videbat enim omnes homines et cuncta animalia et universa, quæ serpendo moventur in terra, cæcitate lucisque orbatione teneri, noctem vero profundissimam et caliginem densissimam tota terra circumfusam. Sed hoc quidem olim: nunc vero quando, relictis hisce terrenis, cœlos incolit æternæ memoriæ viri spiritus, totam quidem illam noctem egimus in psalmis et hymnis funebribus. Mane vero deferentes feretrum cum cereis et thure et psalmodia, portavimus cadaver in locum, in quo fratres beatum virum præstolabantur.

160. Ut ventum est in conspectum eorum et audivere psalmodiam, cuncti prodiere nobis obviam senes et juvenes, parvi et magni, vi lacrymarum omnes perfusi et miserrime lugentes. Ergo posito feretro et intermisso cantu, simul omnes communem deflebamus jacturam, orbitatem, Patrisque amissionem. Nec aliud videre tunc erat, aut expressius intueri, quam quod de Jacob scriptum est, quando profecti sunt filii ejus ad aream Atad, quæ sita est trans Jordanem, et planctu magno ac vehementi celebrarunt exsequias: nam parvula et nos habebat area (88) et novus Jacob jacebat in feretro, et filii Israel plangebant. Regionis autem habitatores, quotquot aderant cum principe Gregorio, non modo spectatores erant, sed prosequentes etiam funus, luctum suum cum nostro miscebant, nec prius abscessere, quam deportatum fuit a nobis cadaver, depositumque constituto in loco, sicut ipse sanctissimus Pater præscripserat. Permansit autem ad tumulum universa fraternitas cum memorato hegumeno, suam operam ponens et in patientia laborans, eo quod locus esset minus instructus, ad comparandum panem quotidianum, qui et animæ congruens et corpori satis esset. Complures etiam e filiis sancti viri, qui dispersi

A ἁγίων καὶ διδασκόντων τοὺς ἄλλους; Καὶ ποῦ εὕρατο ἄλλην παραμυθίαν ὁ κόσμος, τῶν καθ' ἡμᾶς λέγω, οἵαν ἀπώλεσεν ἐν τῇ ἡμέρᾳ ἐκείνῃ; Πολλοὺς μὲν γὰρ εὑρήσεις ἐγκράτειαν ἀσκοῦντας, οἳ μέχρις αὐτῆς τὴν ὠφέλειαν διιστῶσι, λόγου δὲ ἀμοιροῦσι· πλείστους δὲ πάλιν καὶ τοῦ λόγου μὲν ἐπιμελουμένων, ἔργου δὲ ἀμελούντων· ὧν ἐκεῖνος ἀμφοτέρων πλεονεκτούντων κατὰ πάντα, περιδέξιος ὄντως ὑπῆρχε καὶ ἀμφοτερόφθαλμος. Καὶ ταῦτα καὶ πρὸς τοὺς ἀρχαίους, ἵνα μὴ λέγω τὴν καθ' ἡμᾶς γενεὰν, ὁλότυφλον μᾶλλον ἤπερ μονότυφλον οὖσαν, καὶ ἐν σκοτομήνῃ διάγουσαν. Ὅπερ καὶ αὐτῷ τῷ προβλεπτικωτάτῳ ὡς ἐν ἐκστάσει ἀπεκαλύφθη· ἑώρα γὰρ, ὡς πάντες οἱ ἄνθρωποι, καὶ πάντα τὰ ζῶα, καὶ πᾶν ἑρπετὸν κινούμενον ἐπὶ τῆς γῆς τυφλώσει τε καὶ B ἀβλεψίᾳ κατείχοντο· ζόφος δὲ βαθύτατος, καὶ γνόφος ἀμύθητος ἐπὶ πᾶσαν τὴν γῆν περιεκέχυτο. Καὶ τοῦτο μὲν πρότερον· νῦν δὲ ὅτε καταλιπὼν τὰ ἐπίγεια, τῷ πνεύματι τοὺς οὐρανοὺς ἐμβατεύει ὁ ἀείμνηστος, πᾶσαν μὲν τὴν νύκτα ἐκείνην ἐν ψαλμοῖς καὶ ὕμνοις ἐπιταφίοις διήλθομεν· πρωΐας δὲ γενομένης διαβαστάσαντες τὴν κλίνην μετὰ κηρῶν καὶ θυμιαμάτων καὶ ψαλμῳδιῶν, ἀπηγάγομεν τὸ λείψανον ἔνθα οἱ ἀδελφοὶ ἀπεκδέχοντο τὸν μακάριον.

ρ'. Ὅτε δὲ ἐξ ἐναντίας αὐτῶν ἐγενήθημεν, καὶ τῆς ψαλμῳδίας ἀκηκόασιν, ἐξῆλθον καὶ ὑπήντησαν ἡμῖν ἅπαντες, νέοι τε καὶ γέροντες, μικροί τε καὶ μεγάλοι, ὅλοι συμπεφυρμένοι τοῖς δάκρυσι, καὶ πικρῶς ὀδυρόμενοι. Θέντες τοίνυν ἐπὶ τὴν γῆν τὸ κλι-C νίδιον καὶ τὸ ψάλλειν ἐάσαντες, πάντες ὁμοῦ ἐθρηνοῦμεν τὴν κοινὴν ζημίαν καὶ ὀρφανίαν, καὶ τὴν τοῦ Πατρὸς στέρησιν. Οὐδὲν δὲ ἄλλο ἦν ἰδεῖν καὶ εἰκάσαι, ἢ ὅπερ περὶ τοῦ Ἰακὼβ γέγραπται, ὅτι παρεγένοντο οἱ υἱοὶ αὐτοῦ ἐφ' ἅλωνα Ἀτὰδ, ἥ ἦν ἐπιπέραν τοῦ Ἰορδάνου, καὶ ἐκόψαντο κοπετὸν μέγαν καὶ ἰσχυρὸν σφόδρα. Καὶ γὰρ ἡμᾶς μικρὸν ἁλώνιον περιεῖχε, καὶ ὁ νέος Ἰακὼβ νεκρὸς ἔκειτο ἐν τῷ σκιμποδίῳ, καὶ οἱ υἱοὶ Ἰσραὴλ ἐπεθρήνουν. Καὶ οἱ κάτοικοι τῆς χώρας, ὅσοι εὑρέθησαν σὺν τῷ ἄρχοντι Γρηγορίῳ, οὐ μόνον τὰ γινόμενα ἐθεώρουν, ἀλλὰ καὶ συνεπένθουν ἀκολουθοῦντες· καὶ οὐ πρότερον ἀνεχώρησαν, ἕως οὗ τὸ λείψανον ἀπηγάγομεν, καὶ ἐν τῷ προωρισμένῳ αὐτοῦ τόπῳ κατεθέμεθα, καθὼς αὐτὸς ὁ τρισόσιος διετάξατο. Παρέμεινε δὲ D τῷ τάφῳ πᾶσα ἡ ἀδελφότης σὺν τῷ ἡγουμένῳ τῷ προλεχθέντι, ἐργαζομένη καὶ ἐν ὑπομονῇ κοπιῶσα διὰ τὸ ἀκατάσκευον εἶναι τὸν τόπον, τὸν ἐπιούσιον ἄρτον, τόν τε τῇ ψυχῇ ἁρμόδιον, καὶ τῇ σαρκὶ αὐτάρκη. Πολλοὶ δὲ καὶ τῶν τέκνων τοῦ ἁγίου τῶν

Joannis Clei notæ.

(88) Ubinam fuerit area illa, ubi depositæ fuerunt primum ex mandato ejus S. Nili exuviæ, non satis distincte assequor. Non videntur tamen a monasterio S. Agathæ, ubi discesserat, longius abfuisse. At quid igitur de congregatis post ejus mortem eo loco monachis fixoque domicilio seu potius cœnobio? An forte prope abbatiam Cryptæ-Ferratæ erat illa area, quam a Tusculano comite sanctus acceperat, et de illius abbatiæ initiis hic sermo? Sciommarius sæpe laudatus nota 25, ubi describit ornatum sacelli S. Nili, quod ecclesiæ abbatiæ adhæret et a Græcis Παρεκκλησία vocatur, tradit, in exquisitissimi operis pictura exhiberi ibidem translationem corporis ejusdem sancti ex monasterio S. Agathæ ad Cryptæ-Ferratense: at hæc quandonam contigerit, apud ipsum non invenio. Cæterum monet, reliquias sancti in festo ejus cum solemni pompa circumferri.

διεσκορπισμένων συνήχθησαν τῇ ἐκείνου πρεσβείᾳ, A καὶ κεκοίμηνται περὶ τὸ μνῆμα αὐτοῦ, ἄνδρες ἀληθῶς εἰπεῖν ἐπιθυμιῶν τῶν τοῦ πνεύματος, καὶ πλήρεις χάριτος καὶ δυνάμεως. Ὧν πάντων πρεσβείαις ἀξιωθείημεν καὶ ἡμεῖς, οἵ τε ἀναγινώσκοντες καὶ οἱ ἀκροώμενοι τῶν ἐνθέων καὶ ἐναρέτων πόνων αὐτῶν, κοινωνοὶ γενέσθαι αὐτῶν καὶ ἐν τῇ βασιλείᾳ τῶν οὐρανῶν ἐν Χριστῷ Ἰησοῦ τῷ Κυρίῳ ἡμῶν, ᾧ ἡ δόξα σὺν τῷ Πατρὶ καὶ τῷ ἁγίῳ Πνεύματι, νῦν καὶ ἀεὶ, καὶ εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων. Ἀμήν.

erant, precibus ejus adjuvantibus, convenere et circa sepulcrum ejus conditi requiescunt, viri plane desideriorum spiritus et gratiæ virtutisque pleni. Quorum omnium precibus et nos et qui legunt et qui audiunt divinos et præclaros eorum sudores, digni efficiamur eorum quoque consortio in regno cœlorum in Christo Jesu Domino nostro : cui gloria cum Patre et Spiritu sancto nunc et semper et in sæcula sæculorum. Amen.

ANNO DOMINI MIV.

THEODORUS ICONIENSIS EPISCOPUS

MONITUM. De Theodoro Iconii episcopo nihil dixit in diatriba de Theodoris Allatius, sed tamen in illa de Simeonibus p. 91, non reticuit. Porro cur illic scripti, quod mox subtexemus, hoc posuerit initium : Ἐπείπερ τῷ καλῷ σπέρματι, ea causa fuit, quod in codice alio Vaticano scriptum idem paulo contractius, incipit ab illis verbis, quæ sunt in pleniore Ottoboniano paulo infra. Jam vero exstat quidem hæc præclara Theodori lucubratio, de MM. Ciryco et Julitta, in martyrum Triumpho Fr. Combefisii, sed non sine mendis ac varietatibus, et quidem haud paucis in primo articulo omissis versiculis, et alibi etiam minoribus commatibus desideratis. Porro Combefisii sic affectam editionem Hollandiani recuderunt in Junii tomo tertio, die 16. Codicis Ottoboniani ætas patet in calce ubi legitur : ἐγράφη ἡ παροῦσα βίβλος χειρὶ Θεοφάνους ταπεινοῦ μοναχοῦ καὶ ἐπληρώθη μηνὶ αὐγούστῳ, ἰνδ. β', ϛφιβ' : *Scriptus fuit præsens liber manu Theophanis humilis monachi, absolutusque mense Augusto, indictione secunda, anno 6512,* (id est Christi 1004). Habemus igitur in hoc codice certum Græcæ scripturæ exemplum incipientis sæculi undecimi. — Mai *Bibl. Nov. PP.* VI, 416.

ΘΕΟΔΩΡΟΥ ΕΠΙΣΚΘΠΟΥ ΙΚΟΝΙΟΥ

ΕΙΣ ΜΑΡΤΥΡΙΟΝ ΤΩΝ ΑΓΙΩΝ ΜΑΡΤΥΡΩΝ ΚΗΡΥΚΟΥ ΚΑΙ ΙΟΥΛΙΤΤΗΣ.

THEODORI ICONIENSIS EPISCOPI

IN MARTYRIUM SANCTORUM CIRYCI ET JULITTÆ.

α'. Τῷ ἀγαπητῷ ἀδελφῷ συλλειτουργῷ καὶ συν- B επισκόπῳ Ζωσίμῳ, Θεόδωρος ἐλέει Θεοῦ ἐπίσκοπος Ἰκονίου, ἐν Κυρίῳ χαίρειν. Πεμψαμένη ἡ σὴ τιμιότης διὰ προσκυνουμένων συλλαβῶν πρὸς τὴν ἡμετέραν ταπείνωσιν, τὸ παρὰ πολλοῖς θρυλλούμενον μαρτύριον, λέγω δὴ Κηρύκου καὶ τῆς τούτου μητρὸς Ἰουλίττης, εἴ γε καὶ ἐν τῇ Ἰκονιέων πόλει ὅθεν ὥρμητο ἡ καλλίνικος μάρτυς Ἰουλίττα καὶ ὁ ταύτης ἐπίδοξος υἱὸς Κήρυκος, τὸ αὐτὸ μαρτύριον παρείληπται, διά τό τινα ἐμφέρεσθαι ἐν αὐτῷ ὑπέρογκα ῥήματα καὶ ξένα τῆς τῶν Χριστιανῶν ἐλπίδος περιέχειν βαττολογήματα· καὶ εἰ ἔστιν εὑρεῖν τὸ κατὰ ἀλήθειαν αὐτῶν μαρτύριον, τοῦτο σταλῆναι τῇ σῇ ὁσιότητι. Ἐπείπερ τῷ καλῷ σπέρματι εἴωθεν ἐπισπείρειν ὁ τῆς ἀνθρωπίνης φύσεως ἐχθρὸς τὰ ζιζάνια, δέον ἐστὶν τοὺς τῆς Ἐκκλησίας τροφί- C μους ἐπαγρυπνεῖν καὶ φυλάττειν ἀνεπίμικτον πάσης ἀκαθάρτου ἐννοίας, τὸν τῆς εὐσεβοῦς πίστεως σπό-

1. Dilecto fratri comministro et coepiscopo Zosimo, Theodorus Dei miseratione episcopus Iconii, salutem in Domino. Cum quæsiverit nobilitas tua per venerandas litteras ad nostram humilitatem perlatas, de martyrio ab omnibus celebrato, Ciryci, inquam, et matris ejus Julittæ, ut, si in urbe Iconio, unde exiit illustris mater Julitta et ejus gloriosus filius Cirycus, illorum martyrium memoretur, ob quædam de illo ampullata verba circumlata, et extraneas nugacitates de spe Christianorum pervulgatas, et si inveniri possit veram martyrii eorum narrationem, tuæ sanctitati mittatur. Quoniam intra bonum semen assuevit superseminare humanæ naturæ inimicus zizania, necesse est Ecclesiæ dominos vigilare et custodire absque mistione omnis impuræ cogitationis piæ fidei semen, ut germinans et in Deo crescens, multiplicem reddat Domino fructum, quo nutriantur piorum

mentes, qui sanctorum vestigia insequi studuerunt.

2. Hæc tua divina scripta cum recepissem, et multam de tuo mandato curam egissem, cumque concordi studio martyrium sanctorum Ciryci et matris ejus Julittæ in manibus cepissem et legissem cum attentione multa, veritatis te studiosissimum inveni, sanctissime Patrum et sacerdotum illustrissime. Ranarum enim et picarum hos garritus merito aliquis dixerit; sunt enim Manichæorum vel aliorum hæreticorum, ut reor, artificia, irridentium et ludibrium stultitiamque habentium magnum pietatis mysterium. Sed cum, disquirens et explorans quantum potui, interrogarem accurate homines terræ hujus jam morti proximos, ab iis quoque percontabar qui e primis Isaurorum gentis oriri gloriantur ut possem quamdam patriæ traditionis seriem deprehendere, quæ mihi sanctorum martyrum certamen patefaceret.

3. Marcianus igitur vir Christianus, qui tribunotarius et cancellarius factus fuit Justiniani imperatoris quando castrensi potestati principium dedit, et Zeno sapientissimus vir, factus etiam tunc temporis collega illius, hæc de sanctis istis narraverunt traditionaliter a majoribus audientes: ipsis scilicet cognatam exstitisse e primo Lycaoniæ sanguine memorabilem martyrem Julittam, irreprehensibilem vitam duxisse, et Christum fideliter coluisse, ita ut ejus memoriam quotannis celebrarent, præcipue id oræ cæteris agentes ob cognationem.

4. Illa autem regia stirpe oriunda, suscitata persecutione contra Christianos sub Domitiano comite martyrum sanguinis effundendi avido, fugam cepit cum duabus ancillulis et trium annorum puero, illustri, inquam, martyre Ciryco, ex Iconiorum urbe unde originem sumpserat; opes quidem suas amplas satis derelinquens Seleuciam pergit; ibi autem majorem Christianorum persecutionem inveniens, Alexandro quodam, sub Diocletiano impio imperatore, urbis Seleuciæ præfecto, qui recens imperatorium acceperat edictum jubens omnino castigari eos qui idolis non immolaverint, quos deos appellabant, dum dii non essent, ista beata mulier, reputans quod in divina Scriptura dicitur: *Date locum iræ* [1], ne periculis objiciamini, indeque fugiens, abiit Tarsum, quæ est metropolis primæ Cilicum eparchiæ.

A ρον, ὅπως, βλαστάνων καὶ κατὰ Θεὸν αὔξων, πολύφορον ἀποδίδωσι τῷ Κυρίῳ τὸν καρπὸν, τρέφοντα τὰς τῶν εὐσεβούντων ψυχὰς τῶν τοῖς ἴχνεσι τῶν ἁγίων συνακολουθεῖν ἐσπουδακότων.

β'. Ταῦτά σου τὰ θεῖα γράμματα δεξάμενος, καὶ σφόδρα τοῦ σου φροντίσας ἐπιτάγματος, καὶ μετὰ συντόνου σπουδῆς τὸ μαρτύριον τῶν ἁγίων Κηρύκου καὶ Ἰουλίττης τῆς αὐτοῦ μητρὸς μετὰ χεῖρας λαβὼν, καὶ ἀναγνοὺς ἐν πολλῇ ἀκριβείᾳ, ἐπαληθεύοντά σε εὗρον, ὁσιώτατε Πατέρων καὶ ἱερέων εὐδοκιμώτατε· βατράχων γὰρ καὶ κολοιῶν ἀπηχήματα δικαίως ἄν τις ταῦτα καλέσειεν· Μανιχαίων γὰρ ἢ καὶ ἑτέρων αἱρετικῶν τινων ὑπάρχει, ὡς οἶμαι, τεχνολογήματα τῶν διαπαιζόντων, καὶ χλεύην, καὶ μωρίαν ἡγουμένων τὸ μέγα τῆς εὐσεβείας μυστήριον.
B Ἀλλ' ἐπειδὴ, πολλὴν ζήτησιν καὶ ἔρευναν κατὰ δύναμιν ἡμετέραν ποιούμενος, ἐπυνθανόμην πολυπραγμονῶν τοὺς ἐν τέλει ἐπιχωρίους, καὶ τοὺς τὰ πρῶτα τοῦ τῶν Ἰσαύρων γένους αὐχῶντας διερωτῶν, ὅπως ἂν δυνηθείην τινὰ ἐκ πατροπαραδόσεως εἱρμὸν λαβεῖν, δηλοῦντα τὴν τῶν ἁγίων μαρτύρων ἄθλησιν.

γ'. Μαρκιανὸς τοιγαροῦν ἀνὴρ φιλόχριστος, τριβουνοτάριος καὶ καγκελλάριος γενόμενος Ἰουστινιανοῦ τοῦ βασιλέως, ἡνίκα ἦρχε τῆς στρατοπεδαρχικῆς ἀρχῆς, καὶ Ζήνων ὁ σοφώτατος καὶ αὐτὸς γενόμενος αὐτοῦ τηνικαῦτα σύνεδρος, ταῦτα περὶ τῶν ἁγίων διῆλθον πατροπαραδότως παρὰ τῶν εὐπατριδῶν ἀκηκοότες· ὅτι προσγενὴς αὐτῶν ὑπῆρχε πρώτου αἵματος τῆς Λυκαονίας ὑπάρχουσα ἡ ἀείμνηστος μάρτυς Ἰουλίττα, βίου ἀνεπιλήπτου τυγχά-
C νουσα, καὶ τῷ Χριστῷ γνησίως λατρεύουσα, ὥστε μνείαν αὐτῆς ἐπιτελεῖν κατ' ἔτος ἕκαστον, ἐξαιρέτως τοῦτο παρὰ τοὺς ἄλλους πράττοντας διὰ τὴν συγγένειαν.

δ'. Αὕτη δὲ βασιλικοῦ αἵματος καταγομένη, διωγμοῦ πνεύσαντος κατὰ τῶν Χριστιανῶν, ἐπὶ Δομετιανοῦ κόμητος ἐπιστάντος τῇ τῶν μαρτυρικῶν αἱμάτων ἐκχύσει, φυγὰς αὕτη γέγονε μετὰ δύο θεραπαινίδων καὶ τριετοῦς παιδὸς, φημὶ δὴ τοῦ καλλινίκου μάρτυρος Κηρύκου, ἐκ τῆς Ἰκονιέων πόλεως, ἐξ ἧς καὶ ὡρμᾶτο, τὴν μὲν οὐσίαν αὐτῆς ἱκανὴν οὖσαν καταλιποῦσα, καταλαμβάνει τὴν Σελεύκειαν· καὶ ἐπὶ ταύτην δὲ πλείονα τάραχον τῶν Χριστιανῶν εὑροῦσα, Ἀλεξάνδρου τινὸς ὑπὸ Διοκλη-
D τιανοῦ τοῦ ἀσεβεστάτου βασιλέως, καταστάντος ἐν τῇ Σελευκείων πόλει, καὶ πρόσφατον δεξαμένου βασιλικὸν διάταγμα παρακελευόμενον παντοίως τιμωρεῖσθαι τοὺς μὴ θύοντας τοῖς εἰδώλοις, οὕσπερ θεοὺς ἀπεγράφοντο, μὴ ὄντας θεούς· λογισαμένη ἐκείνη ἡ μακαρία τὸ τῇ θείᾳ Γραφῇ περιεχόμενον· *Δότε οὖν τόπον τῇ ὀργῇ*, ὡς ἂν μὴ ἐπιδοίητε τοῖς κινδύνοις· κἀκεῖθεν φυγοῦσα ᾤχετο κατὰ τὴν Ταρσὸν, ἥτις ἐστὶ μητρόπολις τῆς πρώτης Κιλίκων ἐπαρχίας.

5. Verum per quoddam mandatum in hanc urbem translato crudeli et ferissimo Alexandro, multum nequitia Domitianum superante, comprehenditur illustris martyr Julitta, suum filium in ulnis amplectens, parvulum adhuc. Cum autem

ε'. Ὥσπερ δὲ ἐξ ἐπιτάγματός τινος, μεταναστάντος ἐν αὐτῇ τοῦ ἀπηνοῦς καὶ ἐμβριθεστάτου Ἀλεξάνδρου, κατὰ πολὺ τὸν Δομετιανὸν τῇ κακίᾳ ὑπερακοντίσαντος, συλλαμβάνεται ἡ καλλίνικος μάρτυς Ἰουλίττα, τὸν ἑαυτῆς υἱὸν ταῖς οἰκείαις ἀγκάλαις περι-

[1] Rom. XII, 19.

ἔχουσα, πάνυ νήπιον ὄντα· ὡς δὲ ταύτην οἱ δήμιοι συνέσχον, αἱ θεράπαιναι αὐτῆς καταλιποῦσαι αὐτὴν, ἀπῆλθον ἀποδράσασαι· ἔξωθεν δὲ ἱστάμεναι, θεωροὶ τῶν εἰς αὐτὴν πραττομένων ἐγίνοντο· εἶτα, φησὶ, παραστάσης αὐτῆς τῷ τοῦ Ἀλεξάνδρου βήματι, διηρώτα ἐκεῖνος αὐτὴν ἐξειπεῖν προσηγορίαν τε καὶ τύχην καὶ τὴν ἐνεγκαμένην πατρίδα· ἡ δὲ παῤῥησιαζομένη πρὸς τὸν δικαστὴν, τὸ τοῦ Κυρίου Χριστοῦ ὄνομα ἐπεγράφετο, λέγουσα, Χριστιανή εἰμι.

ς'. Θυμομαχήσας δὲ ὁ Ἀλέξανδρος ἐκέλευσεν ἀφαιρεθῆναι μὲν ἀπ' αὐτῆς τὸν παῖδα Κήρυκον, καὶ προσάγεσθαι αὐτῷ, οἷα δὲ καὶ ἀστεῖον ὄντα, καὶ μηδὲν τῶν κατὰ πρόθεσιν εἰδότα· ταύτην δὲ σχηματισθεῖσαν καὶ τανυσθεῖσαν ὠμοῖς βουνεύροις τύπτεσθαι ἀφειδῶς ἐπέτρεπεν· ὡς δὲ τὸν παῖδα βίᾳ ἐκ τῶν τῆς μητρὸς ἀγκαλῶν οἱ δήμιοι ἀφείλκυσαν κλαυθμυρίζοντα ἄγουσι τῷ ἡγεμόνι, πρὸς τὴν μητέρα ἀτενῶς ἐνορῶντα, καὶ τὸ ἐκείνης ὄνομα ἐπιφθεγγόμενον, τὴν δέ γε μάρτυρα κατὰ τὸ αὐτοῖς προσταχθὲν ἀνηλεῶς ἔτυπτον τοῖς βουνεύροις, ἐκείνης ὡς ἀνδριάντος τινὸς ἀψύχου ταῖς πληγαῖς ξαινομένης, καὶ μηδὲν ἕτερον φθεγγομένης, ἢ τὴν σεπτὴν ἐκείνην φωνὴν ἀπαύστως βοώσης, Χριστιανή εἰμι καὶ δαίμοσιν οὐ θύω.

ζ'. Ὁ οὖν ἡγεμὼν ταῖς χερσὶ λαβόμενος τὸ παιδίον, θωπείαις ἐπειρᾶτο δυσωπεῖν μὴ ἀποκλαίεσθαι, καὶ τοῖς ἑαυτοῦ γούνασιν ἐπετίθει, καὶ φιλεῖν ἐπεχείρει. Τὸ δὲ πρὸς τὴν μητέρα ἀτενῶς ἀποβλέπον, ἀπεσείετο μὲν τὸν ἡγεμόνα, καὶ τὴν ἑαυτοῦ ἀφίστα κεφαλὴν, ταῖς χερσὶ δὲ ἀντιβαῖνον, τοῖς ἰδίοις ὄνυξιν ἔπληξε τὴν τοῦ ἡγεμόνος ὄψιν· καὶ ὡς τῆς σώφρονος τρυγόνος νεοσσὸς νηπιώδει ψελλίσματι φωνὴν καὶ αὐτὸς ὁ ἅγιος Κήρυκος ἀπεφθέγγετο, ἣν παρὰ τῆς μητρὸς δεδίδακται καὶ ἐπιβοωμένην ἤκουε, Κἀγὼ Χριστιανός εἰμι· οὕτως δὲ καὶ αὐτὸς τὸ τοῦ Χριστοῦ ὄνομα ἀνακαλούμενος ἀπαύστως καὶ λὰξ τῷ δικαστῇ ἐναλλόμενος κατὰ τοῦ πλευροῦ, φιλεῖ γὰρ ὡς τὰ πολλὰ ἡ νηπιάζουσα φύσις ἐν τοῖς τοιούτοις σχήμασι κινεῖσθαι, εἰς θυμὸν ἐκίνησε τὸν ἄγριον ἐκεῖνον θῆρα· οὐ γὰρ ἄνθρωπον αὐτὸν προσαγορευτέον, μὴ συγγνώμονα τῆς ἀδαοῦς πράξεως καταστάντα· ἐκ τοῦ ποδὸς τοίνυν λαβόμενος τὸν ἀοίδιμον παῖδα, ἔῤῥιψεν ἄνωθεν ἀπὸ τοῦ ὕψους τοῦ βήματος ἐπὶ τὴν γῆν κάτω. Τοῦ δὲ κρανίου τοῦ καλλινίκου μάρτυρος ἐπὶ τῇ τοιαύτῃ ὁμολογίᾳ κατὰ τῆς τῶν βαθμίδων γωνίας προσραγέντος, καὶ τῷ ὀξεῖ τῆς ἀντιτυπίας κατατριβέντος, αἱμάτων μὲν πληροῦται τὰ πρὸ τοῦ βήματος, εἰς χεῖρας δὲ Θεοῦ ἀπεδίδου τὸ πνεῦμα τὸ θεότευκτον βρέφος· ψυχαὶ γὰρ δικαίων ἐν χειρὶ Θεοῦ.

η'. Τοῦτο οὖν θεασαμένη ἡ ἁγία Ἰουλίττα καὶ χαρᾶς πληρωθεῖσα, Εὐχαριστῶ σοι, Κύριε, ἔλεγεν, ὅτι κατηξίωσας τὸν ἐμὸν υἱὸν πρὸ ἐμοῦ τελειωθέντα τοῦ ἀμαράντου τυχεῖν στεφάνου. Σχετλιάσαντος δὲ καὶ πρὸς τοῦτο τοῦ δικαστοῦ, κελεύει ἀρμενταρίῳ ἀναρτηθεῖσαν αὐτὴν ἐντόνως ξέεσθαι, καὶ ἀπὸ τοῦ λέβητος ἀντλεῖσθαι πίσσαν κοχλάζουσαν, καὶ τοῖς ποσὶν αὐτῆς ἐπιχέεσθαι· προσέταξε δὲ καὶ κήρυκα ἐπιβοᾷν αὐτῇ καὶ λέγειν· Ἰουλίττα, ἐλέησον σεαυτὴν, καὶ θῦσον τοῖς θεοῖς, καὶ ἀπαλλάγηθι τῶν βασάνων, ἵνα μὴ καὶ σὺ κακῶς ἀπολῇ, ὥσπερ ὁ σὸς

A illam lictores detinuissent, ancillæ ejus eam deserentes, fugientes abierunt: foris autem stantes, testes eorum quæ in illam gesta sunt exstiterunt. Deinde, dicitur, illa sistitur ante Alexandri tribunal, interrogat iste ut narret illa nomen, fortunam et quam obtinuit patriam. Illa vero cum libertate ante judicem Christi Domini nomen confessa est, dicens, Christiana sum.

6. Iratus autem Alexander jussit ab illa abripi puerum Cirycum, et ad se afferri, tanquam venustum, et nihil eorum quæ agebantur scientem; illam autem nudatam et vi extensam crudis boum nervis percuti crudeliter imperavit. Ut vero puerum vi e matris ulnis carnifices abripuerunt multa
B lacrymantem adducunt ad præfectum, indesinenter matrem intuentem, et ejus nomen vocitantem, martyrem autem ipsam secundum quod sibi mandatum fuerat carnifices boum nervis dire cædebant, quæ velut statua quædam insensibilis plagis laniata, nihil aliud sonabat, quam hanc egregiam vocem sine intermissione edendo, Christiana sum et dæmonibus non sacrifico.

7. Præfectus igitur manibus puerum accipiens blanditiis tentabat adducere ne lacrymaretur, et suis genibus imponebat, oscularique conabatur; ille autem matrem indesinenter intuens, præfectum quidem arcebat, caputque suum retrahebat manibus
C autem renitens, ungulis cædebat præfecti vultum; et tanquam castæ turturis pullus infantile balbutiens vocem et ipse sanctus Cirycus edebat quam a matre didicerat clamantem audiens, Et ego Christianus sum. Ita ipse quoque Christi, nomen invocans, et calce judicis latus impetens, amat enim quam sæpissime infantilis indoles talibus motibus agitari, ad iram incitavit crudelem hanc feram. Non enim homo iste vocandus est, qui ignoscere intrepidæ actioni noluit. Pede igitur egregium puerum apprehendens, projecit e summo tribunali in terram: cranio autem illustris martyris talem confessionem edentis in graduum angulos projecto, et acutis et duris gradibus contrito, cruore implentur quæ circum tribunal jacent, et
D in manus Dei spiritum immittit Deo acceptabilis infans; animæ enim justorum in manu Dei sunt.

8. Id ergo aspiciens sancta Julitta, et gaudio exsultans: Gratias ago tibi, Domine, dixit, quia dignum præstitisti filium meum ante me morientem qui coronam immortalem obtineat. Sed in hoc iratus judex jubet armentario suspensam illam dire dilacerari, et e lebete hauriri picem liquefactam, et in pedes ejus effundi; jussit autem præconem clamare dicere que illi: Julitta, miserere tui ipsius et sacrifica diis, et exime te suppliciis, ne te male perdas, ut tuus filius. Generosa autem martyr fortiter supplicia perferens, exclamavit

dicens : Ego dæmonibus non sacrifico, Christum vero adoro unigenitum Dei Filium, per quem fecit omnia Pater ; et ardenter cupio filium meum assequi, ut cum illo digna efficiar regni cœlorum. Cum vero videret atrox iste omnes furore vincens judex firmam martyris constantiam, contra illam pronuntiat, gladio quidem caput ejus amputari jubens, corpus autem ejus et filii in locum condemnatis assignatum projici.

9. Carnifices igitur capistrum ori ejus alligantes, duxerunt eam ad locum assuetum ut mandatum complerent. Julitta vero paululum carnifices n orari rogavit, donec solum bonum Deum oraverit ; iisque annuentibus, et paululum temporis concedentibus, genibus flexis illa oravit dicens : Gratias ago tibi, Domine, qui advocasti ante me filium meum, et præstitisti per nomen tuum sanctum et terribile ut præsentem hanc et inanem vitam deserat, et in æternam vitam cum sanctis tuis admittatur. Me quoque indignam ancillam tuam, magni hujus boni fac participem, ut numerari merear inter castas virgines quæ dignæ fuerunt ut intrarent in æternum tuum et immaculatum thalamum ; et benedicat spiritus meus tuum Patrem omnipotentem et creatorem omnium, et te Filium ejus unigenitum, et Spiritum sanctum in sæcula, amen. Ut autem amen complevit sancta martyr, gladium speculator immittens, amputavit generosum ejus collum extra urbem ; corpus vero ejus projecit in locum condemnatorum, secundum quod mandatum erat ab impio judice. Ibi etiam inclyti martyris Cirycі ejus filii corpus depositum est.

10. Consummatur autem Christi gratia et virtute generosa martyr Julitta, et illius inclytus filius Ciryeus quintodecimo die mensis Julii. Die igitur sequenti duo ejus ancillæ cum corpora noctu tulissent, et longe abduxissent, sepeliverunt abscondentes ea in quadam spelunca regionis illius quæ Tarsorum limitibus continetur. Usque ad tempus Constantini pii imperatoris una ex ancillis vitam ducens, quando veritas in lucem adducta est, et Ecclesiæ Dei libertatem per ejus gratiam acceperunt, locum manifestat ; et quisque fidelium accurrens studebat aliquid sumere a venerandis i tis reliquiis, in tutamen et protectionem suæ vitæ, et gloriam boni nostri Dei.

11. Hæc igitur in veritate ut acta sunt patefeci Deo dilectæ tuæ animæ, quæ fidelibus præbe, quicunque apti erunt ad docendum et persuadendum alios, neque fabulosis aperte commentis exornantes, sed ipsa veritate persuadentes, in Christo Jesu Domino nostro, quocum Patri cum Spiritu sancto gloria, honor, potestas, nunc et semper et in sæcula.

A υἱός. Ἡ δὲ γενναία μάρτυς καρτερῶ ὑπομένουσα τὰς βασάνους, ἔκραξε λέγουσα· Ἐγὼ δαίμοσιν οὐ θύω, Χριστὸν δὲ σέβομαι τὸν μονογενῆ Υἱὸν τοῦ Θεοῦ, δι' οὗ τὰ πάντα ἐποίησεν ὁ Πατήρ· καὶ ἐπείγομαι καταλαβεῖν τὸν ἐμὸν υἱὸν, ἵνα σὺν αὐτῷ καταξιωθῶ τῆς βασιλείας τῶν οὐρανῶν. Ὡς δὲ ἑώρα ὁ πάντας μανίᾳ ὑπεραίρων ἀνήμερος δικαστὴς τὴν τῆς μάρτυρος ἐπίμονον ἔνστασιν, ἀποφαίνεται κατ' αὐτῆς ξίφει μὲν τὴν κεφαλὴν αὐτῆς ἀποτμηθῆναι προστάξας, τὸ δὲ λείψανον αὐτῆς καὶ τοῦ ταύτης υἱοῦ εἰς τὸν τῶν καταδίκων τόπον ῥιφῆναι.

θ'. Οἱ οὖν δήμιοι, χάμον κατὰ τοῦ στόματος αὐτῆς ἐπιδήσαντες, ἀπήγαγον εἰς τὸν ἠθισμένον τόπον πληρῶσαι τὸ προσταχθέν. Ἰουλίττα δὲ μικρὸν τοὺς δημίους ἐπισχεῖν παρεκάλει, ἕως ἂν προσεύξηB ται τῷ μόνῳ ἀγαθῷ Θεῷ· καὶ τῶν δημίων ἐπικαμφθέντων, καὶ πρὸς ὀλίγον ἐνδεδωκότων, κλίνασα τὰ γόνατα προσηύξατο λέγουσα· Εὐχαριστῶ σοι, Κύριε, προσκαλεσαμένῳ πρὸ ἐμοῦ τὸν ἐμὸν υἱὸν, καὶ ἀξιώσαντι διὰ τὸ ὄνομά σου τὸ ἅγιον καὶ φοβερὸν, τὴν παροῦσαν ταύτην καὶ ματαίαν καταλιπεῖν ζωὴν, καὶ τῇ αἰωνίῳ ζωῇ μετὰ τῶν ἁγίων σου συναφθῆναι· κἀμὲ δὲ τὴν ἀναξίαν δούλην σου, τοῦ μεγάλου ἀγαθοῦ ποίησον ἐπιτυχεῖν, ἵνα ἐναρίθμιος γένωμαι τῶν φρονίμων παρθένων ἀξιωθεισῶν εἰσελθεῖν εἰς τὸν αἰώνιον καὶ ἄφθαρτόν σου νυμφῶνα· καὶ εὐλογείτω τὸ πνεῦμά μου τὸν σὸν Πατέρα τὸν παντοκράτορα καὶ δημιουργὸν τῶν ἁπάντων, καὶ σε τὸν μονογενῆ αὐτοῦ Υἱὸν καὶ τὸ Πνεῦμα τὸ ἅγιον εἰς τοὺς αἰῶνας. C ἀμήν. Ὡς δὲ τὸ Ἀμὴν ἐπλήρωσεν ἡ ἁγία, παραθήξας ὁ σπεκουλάτωρ τὸ ξίφος, ἀπέτεμεν τὸν γενναῖον αὐτῆς τράχηλον ἔξω τῆς πόλεως· τὸ δὲ ταύτης σῶμα ἔῤῥιψεν ἐν τῷ τῶν καταδίκων τόπῳ, κατὰ τὸ ὑπὸ τοῦ ἀσεβοῦς δικαστοῦ πρόσταγμα· ἔνθα δὴ καὶ τὸ τοῦ καλλινίκου μάρτυρος Κηρύκου τοῦ ταύτης υἱοῦ ἐναπέθεντο λείψανον.

ι'. Τελειοῦται δὲ τῇ τοῦ Χριστοῦ χάριτι καὶ δυνάμει ἥ τε ἀθλοφόρος μάρτυς Ἰουλίττα, καὶ ὁ ταύτης ἐπίδοξος υἱὸς Κήρυκος τῇ πέντε καὶ δεκάτῃ τοῦ Ἰουλίου μηνός. Τῇ οὖν ἑξῆς ἡμέρᾳ αἱ ταύτης δύο θεραπαινίδες ἀνελόμεναι τὰ σώματα ἐν νυκτὶ, καὶ πόῤῥω ταῦτα ἀπαγαγοῦσαι ἀπέθεντο κατακρύψασαι ἔν τινι σπηλαίῳ εἰς τὴν γῆν ἐν τῇ Ταρσέων ἐνορίᾳ. Μέχρι δὲ τῶν χρόνων Κωνσταντίνου τοῦ εὐσεD βῶς βασιλεύσαντος, ἡ μία τῶν θεραπαινίδων ἐπιβιώσασα, ὅτ' ἂν ἡ ἀλήθεια εἰς φῶς ἤχθη, καὶ αἱ ἐκκλησίαι τοῦ Θεοῦ παῤῥησίαν διὰ τῆς αὐτοῦ χάριτος ἔλαβον, ἐκφαίνει τὸν τόπον· καὶ πᾶς τις τῶν πιστῶν ἔσπευδε παραγενόμενος λαβεῖν τι ἐκ τῶν τιμίων ἐκείνων λειψάνων, εἰς φυλακτήριον μὲν καὶ σύστασιν τῆς ἰδίας ζωῆς, εἰς δόξαν δὲ τοῦ ἀγαθοῦ ἡμῶν Θεοῦ.

ια'. Ταῦτα τοίνυν ἐν ἀληθείᾳ πραχθέντα ἐσήμανα τῇ φιλοθέῳ σου ψυχῇ, ἅτινα παράθου πιστοῖς ἀνθρώποις, οἵτινες ἱκανοὶ ἔσονται καὶ ἑτέρους διδάξαι καὶ πληροφορῆσαι· μὴ τοῖς προδήλως μυθώδεσι συγγράμμασι συμπεριφέρεσθαι, ἀλλ' αὐτῇ τῇ ἀληθείᾳ πείθεσθαι· ἐν Χριστῷ Ἰησοῦ τῷ Κυρίῳ ἡμῶν, μεθ' οὗ Πατρὶ σὺν τῷ ἁγίῳ Πνεύματι, δόξα, τιμὴ, κράτος, νῦν καὶ ἀεὶ καὶ εἰς αἰῶνας.

ANNO DOMINI MVI.

LEONIS PRESBYTERI

PROLOGUS

AD PASSIONEM SS. RUFI ET RESPICII.

(MAI, Spicileg. Rom. tom. IV, p. 290.)

Non enim (1) insignes antiquorum Patrum titulos infirmare conamur, neque generosa illorum monumenta suggillare nitimur; quin potius laudamus, atque laudando roboramus; sed ea quæ per incuriam et temeritatem, ut simplicium scriptorum, depravata videntur, in quantum divinæ Providentiæ sors dederit, emendare satagimus, ne apud sobrios et grammatico sale conditos lectores veritas gestorum ipsa corruptione vilescat, ac pius labor piorum omnium sputo obnoxius judicetur. Est autem et alia causa hujusce renovationis non minima, quæ nos tam annosum ac neglectum opus comminare (*ita cod.*) cogit in melius, quia sine titulo auctoris amphibolium est thema subsequentis operis, et ideo verendum ne inter apocrypha jure censeatur. Quod igitur ad publicas aures ob multorum ædificationem proficisci oportet, necesse est ut grammaticæ diligentiæ cribro ab omni prius vitiorum lolio purgetur. Dixit namque Isidorus, abrade titulum ut muta sit pagina. Ergo ne tantæ calumniæ ansa nostram parvitatem aliquo modo innodare videatur, sanandi ac medicandi operis prodendus est medicus, ut cum probata persona omnibus in notitiam venerit, ejus opuscula, divina veritate subnixa, nemo fidelium refutare permittatur, sed potius contra omnes æmulos divinæ protectionis vis bene defensare comprobetur. Est nempe Theodoricus ille monachus ac sacerdos peregrinus, atque diutius viscerum cruciatibus confectus qui ante varios [*cod.* raros] annos vitam composuit beati Martini PP. jucundius, necnon et alia opuscula in hac urbe Romana positus conscripsit diligentius; qui cum fratrum rogatu aliquid dignum scriptitasset commendandum, haud fuco anquo usus dicendi, nec phalera pretiosorum verborum, sed humillimo narrationis genere, quod Græci ταπείνωσιν vocant, ob commune auditorum atque lectorum commodum subulco prosecutus est stylo. Scripsit quoque, ut multorum fatetur auctoritas, elegantissimum et omni veneratione dignum de sanctis quadraginta martyribus sermonem. Compinxit præterea passionem beatorum martyrum Anthimi sociorumque ejus hexametris intersertam versiculis. Memoriam quoque nuperrime haudquaquam vilipendendam edidit, qualiter caput eximium martyris Damiani Romanis illatum est septulis. His addendum non superfluum videtur, quod et rusticano sermone translationem patefecit sanctorum Christi athletarum Basilidis, Tripodis, et Magdalis. Ego quoque Leo, quanquam minus idoneus, superna tamen favente clementia presbyter et sacerdos, memoratum monachum cœpi pro Christo amare ardentius, non ob hoc tantum quod videbatur sciolus, quinimo quia testimonium habuit bonum ab omnibus, quod esset hujus sæculi inimicus, et mundus illi esset crucifixus. Nam ejus infirmitati assidue compassus, hospitio illum recepi omnium nostrorum primus, ejusque me interesse disputationibus gavisus sum sedulo. Cumque illi compertum foret, quod essem etiam quotidianus beati triumphatoris Christi Respicii titularius, ejusque servitor indefessus, cœpit a me disquirere utrumnam beatus martyr suæ passionis esset insignitus memorialibus [*cod.* memorilibus], an feculentia ruitura præ manibus mundi historia, omnino chronographis deficientibus, careret. Cum beatum Christi pugillatorem proprios responderem habere titulos; Velim, ait ille, videre, styli probandi gratia. Qui cum citius primæ pagellæ campos percurreret, Habemus nactam, inquit, occasionem, qua de agresti atque insulso pulmento fas nobis sit laceratum facere cibum. Nam amarissimas projiciamus colocynthidas, et mellifluas pro illis inseramus herbas, ut sicut indocti scriptores de bono fecerunt malum, sic et nos de malo nitamur facere bonum, ipsius fulti levamine, sine quo nihil possumus facere.

Explicit prologus, incipit passio.

Sæpe divina consuevit clementia in tenera adhuc parvaque ætate, *etc.*

(1) *Enim* apud sequiores præsertim auctores significat *sane, profecto, utique.* Quin adeo apud Julium Valerium primam quoque sedem in periodo occupat.

MONITUM.

(MAI, Spicilego Rom. tom. V, p. 153.)

Leonis clerici, patria Romani, dignitate presbyteri, prologum eruditum in hoc Spicilegio jam edidimus t. IV, ubi ipse, pag. 292 titularium se appellat S. Respicii martyris, de cujus antiqua ecclesia et sacra statione loquitur Carolus Barth. Platea in Hemerologio Romano, p. 672. Nihil tamen nos diximus in prædicto tomo de Leo se Theodoricum monachum peregrinum et infirmum hospitio recepisse, habemus jam exploratum Leonis ævum : etenim Theodoricus (qui fuit patria Trevirensis et morbo podagricus) monachatui se nomen dedisse anno Christi 1006, narrat ore proprio apud Mabillonium in *Annalibus Bened.* t. IV, p. 174; quo loco miror Maurinum doctissimum vix unam commemorare Theodorici lucubratiunculam de vita et miraculis S. Celsi episcopi, cum apud nos loco prædicto tot alia Leo enumeret Theodorici scripta; quibus adde illa quæ recenset Trithemius, itemque Bollandus t. III, Martii die 21, p. 199 et 200, quorum nonnulla in Vaticanis quoque codicibus conservantur.

Nunc ad Leonem ut redeam, novam ejus aspexi in reginæ Sveœ codice lucubrationem, vitam scilicet S. Joannis Chrysostomi, quam ego lectitans statim comperi, eam de Græco Metaphraste potissimum a Leone ejusque adjutore Christophoro fuisse derivatam; quæ cum apud Surium exstet Latino, etsi aliis verbis, nihil erat causæ, cur Leonis compilationem in vulgus emitterem. Hunc adeo verbosiorem quoque illam multoque prolixiorem Chrysostomi historiam, quam a Christophoro interprete sibi exhibitam dicit Leo, in alio Vaticano codice offendi, quam item consulto prætermisi. Igitur ex universa Leonis lucubratione prologum tantummodo ineditum, seu potius præviam ad quemdam Lupum epistolam retinui, adjecta etiam brevi operis clausula. Sane quia Romæ versor, et quia Romani cleri studiis apprime faveo, hanc Romani clerici, hactenus ut puto incogniti, et notitia et religiosam scriptiunculam celandam non judicavi.

LEONIS PRESBYTERI

PROLOGUS

IN VITAM S. JOANNIS CHRYSOSTOMI.

Sacræ dignitatis summi presbyteratus culmine sublimato viro, quondam Juliano, nunc Lupo nomine non iniquo actu, Leo qui et Joannes cognomine infelix exsistens clericus, a prima infantia divino judicio lumine visibili carens, ex toto perennem optat in Domino salutem.

Actiones passionesque beati Chrysostomi Joannis ab exordio usque ad terminum vitæ ejus, sed et post obitum ipsius aliquanta de eo facta, ex Græco in Latinam linguam transferri, satis anxie quæsisti, quæ et ego nosse cum innumeris sitiebam. Sed quamvis hæc scire vobiscum avidus essem, ea tamen transferre te crebro a me postulante, et plurimis hoc fieri a me poscentibus, pro mea imperitia nequaquam gaudebam. Id enim me agere, idoneum minime fore noveram. Verebar quoque ne forte interpres, quanquam disertus et prudens ac loquax foret, humana tamen oblivione quadam præpeditus, hæc obscure mihi aliquan- A tulum interpretaretur; et ego ob meam nimiam exstantem imperitiam, his criduri ut congrueret nequidquam. Sed tandem vi divina quodammodo cogente, et propriam, ut beatus Augustinus ait, exhibente dignationem, ac præbente occasionem aptam, precantibus vobis præbui assensum et prout quivi verbis interpretatis ex tribus voluminibus multo tempore capere ea quibus instrui ardenter cupiebamus, libellum ex eis quamvis imperito sermone contexui. Quod vero ne accideret formidaveram, accidit te perficiente. Quam ob rem præfati interpretis Christophori scilicet reverendi sacerdotis per totum volumen cum illud ederem, addidi ex mente et ratione propria innumera B verba quæ congrua mihi visa sunt ad ornamentum favoris Dei sanctique Joannis, et ad deprecandum eumdem, ac vituperandam imperatricem hujus inimicam. Plurima tamen quæ ab interprete ad plenum ut se habent dicta sunt, propter fasti-

dium legentium prætermisi. Judicavi enim quod sufficeret excellentia tantum nota esse, ad declaranda eximii viri merita nosse desiderantibus. Ex quibus a nemine, ut reor, debeo depravari; nam fere cuncti structissimi et sanctissimi historiographi hæc in plerisque libris cum eos conderent egerent, si diligenter quisque scrutetur. Triumphare nos semper ex cunctis hostibus, summi sacerdotis Joannis, cunctorumque sanctorum meritis ac precibus, efficiat omnipotens ac clemens Dominus.

Clausula vero Leonini operis ita se habet.

Hæc pauca de magnis virtutibus tuis, sancte Joannes, ad ædificationem proximorum et laudem tuam legenda, ego omnium Christianorum ultimus A meritis, ingenio, memoria, et intellectu existens quamvis rusticano modo, cum multo tamen ut nosti labore, pio amore tuo devictus edidi. Tu benigne dignare pro multis ista suscipere, et quasi diserto sint sermone composita imputare; et fac perpetuo mihi prodesse indigno, cunctisque horum lectoribus pariter et auditoribus. Pia etiam cum dilectione acuentes et petentes a me, ut hunc libellum gloriosæ actionis ac passionis tuæ de Græco sumens, Latino sermone componerem; et qui sumptus proprios ex fide et amore tui ad hoc opus efficiendum expendit, collaborantesque mihi in hoc opere, alienentur per te a cunctis noxis, et magnis in hoc sæculo a Deo Patre, atque in futuro maximis ditari præmiis mereantur.

ANNO DOMINI MXIII.

LEO GRAMMATICUS.

Ejus Chronographiam habes inter Scriptores post Theophanem, *Patrologiæ* t. CIX.

ANNO DOMINI MXIII.

JOANNIS PRESBYTERI

EPISTOLA

AD LEONEM GRAMMATICUM ET ARCHIEPISCOPUM CALABRIÆ.

(Cotelerius, Monum. Ecclesiæ Græcæ, tom. III, p. 465. — Vide Hanckium de Script. rer. Byzant. p. 678.)

—

Τῷ καθηγητῇ τῶν καθηγητῶν καὶ πνευματικῷ A μου πατρὶ κυρῷ Λέοντι τῷ γραμματικῷ, καὶ ἀρχιεπισκόπῳ Καλαβρίας (1), Ἰωάννης πρεσβύτερος δοῦλος Ἰησοῦ Χριστοῦ ἀνάξιος.

Κληρικός τις ἔγημε γυναῖκα, διδάσκαλε, καὶ πρὶν ἢ συνοικῆσαι αὐτὴν τῇ γαμετῇ, βούλεται χειροτονηθῆναι πρεσβύτερος, ἐκδεχόμενος μετὰ τὴν χει-

Doctori doctorum et spirituali Patri meo, domino Leoni Grammatico et archiepiscopo Calabriæ, Joannes presbyter, indignus Jesu Christi servus.

Quidam clericus uxorem duxit, magister, et antequam cum ea habitet, vult presbyter ordinari, exspectans ut postquam ordinatus fuerit illam de-

(1) *Καλαβρίας*. Salmasius quidem in Animadversa Petavii, p. 81, citat initium hujus epistolæ Leonis Grammatici et archiepiscopi Calabriæ ad Joannem presbyterum, sed an ex editis an ex ineditis non dicit. Vide Fabrotum, in titul. *De vita et honestate clericorum*, apud Gregor. Item ad tit. de sacerdotibus, *Biblioth. Juris canon.* p. 1409. Vide etiam præcipue Notitias Græcorum episcopatuum. De argumento autem ipso Epistoliorum, imperatoris Leonis Constitutio tertia, Balsamon ad Can. Antioch. I, Trull. VI, Ancyr X, et Scholium in Epitome Harmenopuli sect. 2, tit. 1. p. 23. Inter capitula concilii Lateranensis IV, illud comma: *Qui autem secundum regionis suæ morem non abdicarunt copulam conjugalem, si lapsi fuerint, gravius puniantur, cum legitimo matrimonio possint uti.* Græce redditur, οἱ δὲ κατὰ τὸ τῆς χώρας αὐτῶν ἔθος μὴ τηρήσαντες τὴν γαμικὴν σύζευξιν, ἐὰν ὀλισθήσωσιν, βαρύτερον κολασθήτωσαν, ἐπεὶ τῷ νομίμῳ συνοικεσίῳ δύνανται χρῆσθαι, prava versione. Edendum fuisse videtur, aut ex sensu, οἱ τηρήσαντες, aut ad verbum, οἱ μὴ ἀθετήσαντες, vel quid simile.

virginet. An itaque id liceat, mihi indica. Rem enim absurdam esse reputans servus tuus, ausus sum ad te scribere.

Responsum Leonis Grammatici et archiepiscopi Calabriæ.

Leo humilis, grammaticus, et archiepiscopus Calabriæ, Joanni spirituali fratri, ac Domini sacerdoti.

Is qui puellam virginem in sponsam accepit, sicut scripsisti, sancte fili, et postquam ordinatus fuerit, vult eam devirginare, nihil aliud exhibet quam se occultum fornicatorem, vel uxorem suam suspectam ut antea constupratam. Et si ipse quidem Christo pollicitus est se in virginitate victurum, quid necesse fuit cum virgine copulari? Nam etiam absque muliere, poterat virgo manens ordinatione donari. Sin vero propter naturæ imbecillitatem atque affectuum incoercibile agmen, illam sibi junxit, prius cum ea legitime concumbat, ac deinde ordinetur. Mulieris enim patefacta virginitate, tanquam unius uxoris vir, ad sacerdotii formidabilissimum gradum promovebitur.

A ροτονίαν ἐκπαρθενεῦσαι αὐτήν. Εἰ οὖν ἔξεστι τοῦτο, δήλωσόν μοι. Ἄτοπον γὰρ αὐτὸ λογισάμενος εἶναι ὁ δοῦλός σου, ἐτόλμησα γράψαι σοι.

Ἀντίγραμμα Λέοντος γραμματικοῦ καὶ ἀρχιεπισκόπου Καλαβρίας.

Λέων ὁ ταπεινὸς γραμματικὸς, καὶ ἀρχιεπίσκοπος Καλαβρίας, Ἰωάννῃ τῷ πνευματικῷ ἀδελφῷ, καὶ ἱερεῖ Κυρίου.

Ὁ παρθένον κόρην ὁρμασάμενος (2), καθὰ γέγραφας, τέκνον ἅγιον, καὶ μετὰ τὴν χειροτονίαν, ταύτην ἐκπαρθενεῦσαι βουλόμενος, οὐδὲν ἕτερον ἢ κλεψίγαμον ἑαυτὸν παρίστησιν, ἢ τὴν ἑαυτοῦ γυναῖκα ὕποπτον, ὡς προεκπορνευθεῖσαν. Καὶ εἰ μὲν Χριστῷ συνέθετο παρθενεύειν αὐτὸς, τίς χρεία τῆς πρὸς παρθένον αὐτῷ συναφείας; Καὶ χωρὶς γὰρ B γυναικὸς, ἠδύνατο παρθενεύων χειροτονίας ἀξιωθῆναι. Εἰ δὲ διὰ τὸ τῆς φύσεως ἀσθενὲς καὶ τὸν ἀκατάσχετον ἑσμὸν τῶν παθῶν, ὡρμάσατο ταύτην, συγγινέσθω πρότερον αὐτὴν [*leg.* αὐτῇ] νομίμως, καὶ τότε χειροτονείσθω. Καταδήλου γὰρ τῆς παρθενίας αὐτῆς γινομένης, ὡς μιᾶς γυναικὸς ἀνὴρ, εἰς τὸν τῆς ἱερωσύνης φρικωδέστατον βαθμὸν ἀναχθήσεται.

(2) *Ὁρμασάμενος.* Est ὁρμάσασθαι *despondere, cum sponsa nuptias contrahere.* Epiphanius hæresi 78, n° 13, de Maria et Josepho, ἀπὸ τοῦ ὁρμασθῆναι αὐτὴν αὐτῷ, *eo quod illa ei desponsata esset.* Apud eumdem Epiphanium *De laudibus Deiparæ*, t. II, p. 292, ὡρμάσατο τὴν Παρθένον εἰς τὸν μονογενῆ Υἱόν· Pater *despondit Filio suo unigenito Virginem.*

ANNO DOMINI MXV.

EPIPHANIUS MONACHUS.

NOTITIA.

Auctore Joanne Aloysio Mingarellio, apud Amadutium *Anecdot. litter*, tom III.

—

Illustrissimo ac reverendissimo præsuli Stephano Borgiæ, sacræ congr. de Propaganda Fide a secretis, D. Joannes Aloysius Mingarellius S. D.

Optas, eruditissime præsul, pro tua in me benignitate, maximoque in litteras amore, ut vetustum aliquod opusculum, idque Græcum, tertio Anecdotorum volumini, quod Romanis propediem typis, imprimetur, inserendum præbeam. Ego autem cupienti si quid negem, quod præstare queam, ingratus sim. Necdum enim tibi vel de facie notus eram, cum omni humanitatis officio me devinxisti. Memoria probe teneo, vir humanissime, duodecim circiter abhinc annis cum Beneventum forte venissem, quam tu civitatem mirifica per id tempus dexteritate regebas, atque prudentia, quam liberaliter a te, comiterque exceptus fuerim una cum supremo tunc cœtus nostri moderatore Joanne Chrysostomo Trombellio, quamque jucunde paucos illos dies, quibus ibi manere licuit, transegerim, tuam et in consuetudine suavitatem expertus, et in colloquio doctrinam, atque eruditionem admiratus. Quamobrem nihil est, quod non tui causa facturus libenter sim. E vestigio itaque converti e Græco libellum quemdam Epiphanii monachi de Vita Deiparæ, cujus apographum apud me ineditum jampridem latet, semperque forsitan latuisset, nisi hanc tu mihi occasionem præbuisses, ut rursus in manus sumerem: diu enim dubitavi, an eum supprimere præstaret, quam in manus omnium emittere: propterea quod e monumentis non sinceris modo, atque indubitatis, sed apocryphis etiam, ut ipsemet auctor profitetur, ac dubiis contex-

tus sit. Nunc autem cum alicui nihilominus utilitati visus sit esse posse, si evulgetur, eum ad te mittere constitui, ut tute ipse, cujus plurimi judicium duco, quid agendum sit, videas. Tuus ergo sit arbitratus: ut illum, prout libuerit, vel comburas, cum legeris, vel typographo librario excudendum tradas: mihi vero id unum cordi esse noris, ut nihil a me edatur, quo lectorum in Dominam nostram pietas aut debitus ipsi honor vel minimum, te quidem judice, imminui queat.

Libelli porro auctor tibi incredibili memoria prædito plane ignotus esse non potest: nam Leo Allatius et fragmenta ex hoc ipso haud semel protulit opusculo, et aliud quoddam ejusdem scriptum in Symmictis divulgavit, hujusmodi titulum in fronte habens: *Epiphanii monachi Hagiopolitæ Syria, et urbs sancta;* nec enim dubito quin unus idemque Epiphanius utriusque libelli auctor sit, cum eodem plane stylo utrumque conscriptum videam, tenui scilicet, atque adeo, ut verius loquar, humili ac pene abjecto. Quin homiliam quoque Epiphanii monachi in sanctum Andream apostolum commemorat ipse Allatius in Diatriba de Simeonum scriptis: sed ea utrum Epiphanii nostri sit, quis tuto, nisi illam viderit, definire queat, cum Allatius nihil præter titulum atque initium attulerit? Si quid tamen e tam exiguis indiciis judicari potest, equidem eam quoque homiliam ipsi tribuendam crediderim. De membraneo autem exemplari, e quo libellum ego exscripsi, nihil dicere attinet in præsenti: satis enim descriptum fuit iis litteris, quas de quodam sancti Gregorii Thaumaturgi sermone ad Ægidium fratrem meum Bononiæ dedi: unus enim, idemque codex et eum Gregorii sermonem, et hunc Epiphanii mihi subministravit. Illud potius optandum jam esset ut quo tempore Epiphanius noster scripserit, accurate, ac liquido definiri posset; nam Joannes Albertus Fabricius, *incertæ ætatis* scriptorem dixit. At si adamussim illud determinare, ac veluti acu tangere non licet, valde tamen angustis finibus spatium omne intra quod eum scripsisse necesse sit, circumscribi posse reor, atque includi: ut neque ante undecimum Christi sæculum, nec post tertium decimum vixisse dici debeat. Non ante undecimum quidem: quia Hippolytum Thebanum citat, quem decimo, aut summum undecimo floruisse consentiunt eruditi. Post tertiumdecimum vero sæculum scribi non potuit opusculum, e quo fragmentum Nicephorus Callistus protulit Epiphanium ipsum nominans, ut mox videbimus: præsertim cum ipse codex, unde illud exscripsi, aut duodecimi sæculi sit, aut non multo sane recentior. Ex quibus omnibus illud tandem conficitur, ut sæculo circiter duodecimo Epiphanium nostrum vixisse haud temere statui queat. Si qua igitur identidem occurrent inter legendum, quæ parum tibi arrideant, mirari non debebis, vir præclarissime: Græcum enim ejus ætatis vinum, ut ita cum Catone loquar, quod neque areat, neque muceat, vix ullum est, ut nosti. Mucida sane haud pauca hic offendes, multa ineleganter dicta, barbara etiam nonnulla, atque solœca; plura demum incerta, nulloque idonei scriptoris, qui quidem exstet, aut notus sit, testimonio confirmata. Attamen hæc ipsa utpote quodammodo nova, aliquam fortasse afferent oblectationem. Vale, præsul doctissime, ac tua me amicitia ornare perge.

Dabam Romæ in ædibus S. Petri ad Vincula, Kalendis Martiis, anno 1774.

SELECTA QUÆDAM

DE EPIPHANIO MONACHO ET PRESBYTERO TESTIMONIA.

Nicephorus Callistus in Hist. eccl. lib. II, *cap.* 23 *ex Epiphanii Opusculo, quod nunc edimus, locum quemdam sic citat.*

A Ἦν δὲ τὸ ἦθος καὶ ἡ θέσις τῆς μορφῆς καὶ τῆς ἡλικίας αὐτῆς οὕτως ἔχοντα, ὥς φησιν Ἐπιφάνιος. Σεμνή, φησίν, ἦν κατὰ πάντα· ὀλίγα τε καὶ ἀναγκαῖα λαλοῦσα· ταχεῖα πρὸς ὑπακοὴν καὶ εὐπροσήγορος· τιμῶσα πάντας καὶ προσκυνοῦσα. Μέση δὲ τὴν ἡλικίαν ἦν· εἰσὶ δὲ οἳ καὶ πλέον τι τοῦ μέσου χειν αὐτὴν φασί· τὸ εὐπαῤῥησίαστον δὲ πρὸς πάντα ἄνθρωπον εἶχε· πόῤῥω γέλωτος· ἔξω τε ταραχῆς· καὶ ἀόργητος μάλιστα· σιτόχροος δ' ἦν καὶ ξανθόθριξ· εὐόφθαλμος· ὑποξανθιζούσας καὶ ἱονεὶ ἐλαιώδεις τὰς κόρας τῶν ὀφθαλμῶν ἔχουσα· περιηγμένας καὶ μελαίνας περιβεβλημένη ὀφρῦς ἀποχρώντως· ἐπίῤῥιν· χείλη ἐπανθοῦντα ἔχουσα, καὶ τῆς ἐκ τῶν λόγων γλυκύτητος γέμοντα· πρόσωπον οὐ στρογγύλον, ἀλλ' ὡσανεὶ ἐπίμηκες κεκτημένη· μακρόχειρ τε καὶ μακροδάκτυλος ἦν· ἄτυφός τε καὶ ἀσχημάτιστος· μὴ βλακείαν ἐπισυρομένη τινά· ταπείνωσιν ὑπερβάλλουσαν ἔχουσα· ἱμάτια αὐτόχροα φοροῦσα καὶ ἀγαπῶσα· ὁποῖον νῦν καὶ τὸ ἅγιον αὐτῆς μαφόριον δείκνυται. Καὶ συνόλως εἰπεῖν, ἐφ' ἅπασι τοῖς αὐτῆς, θείας χάριτος πεπληρωμένη. *Quæ sic interpretatus est Joannes Langius.*

Mores autem (*sanctissimæ Deiparæ*), formæque, et staturæ ejus modus, talis, ut inquit Epiphanius, fuit. Erat, inquit, in rebus omnibus honesta, et gravis, pauca admodum eaque necessaria loquens, ad audiendum facilis, et perquam affabilis, honorem suum, et venerationem omnibus exhibens; B statura mediocri, quamvis sint qui eam aliquantulum mediocrem longitudinem excessisse dicant.

decenti dicendi libertate adversus homines omnes usa est, sine risu, sine perturbatione, et sine iracundia maxime. Colore fuit triticum referente, capillo flavo, oculis acribus, subflavas, et tanquam oleæ colore pupillas in eis habens. Supercilia ei erant inflexa, et decenter nigra; nasus longior, labia florida, et verborum suavitate plena; facies non rotunda, et acuta, sed aliquanto longior; manus simul, et digiti longiores. Erat denique fastus omnis expers, simplex, minimeque vultum fingens; nihil mollitiei secum trahens, sed humilitatem præcellentem colens; vestimentis, quæ ipsa gestavit, coloris nativi contenta fuit : id quod etiamnum sanctum capitis ejus velamen ostendit. Et, ut paucis dicam, in rebus ejus omnibus multa divinitus inerat gratia.

Leo Allatius in Συμμίκτοις libro 1, pag. 48, Opusculum edidit, quod sic inscribitur :

Ἐπιφανίου μοναχοῦ τοῦ Ἁγιοπολίτου τοῦ πνευματικοῦ ἡμῶν Πατρὸς διήγησις, εἰς τυπον περιηγητοῦ, περὶ τῆς Συρίας, καὶ τῆς ἁγίας πόλεως, καὶ τῶν ἐν αὐτῇ ἁγίων τόπων : *Epiphanii monachi Hagiopolitæ, spiritualis Patris nostri, ad modum descriptionis situs Orbis, Enarratio Syriæ, Urbis sanctæ, et sacrorum ibi locorum.*

Idem Allatius in Diatriba de Simeonum scriptis pag. 90.

Epiphanii monachi et presbyteri (Sermo) Περὶ τοῦ βίου καὶ πράξεων, καὶ τέλους τοῦ ἁγίου ἀποστόλου Ἀνδρέου. (*De vita et gestis, et obitu sancti apostoli Andreæ.*) Incipit : Ἐπειδήπερ πολλοὶ ἀνεγράψαντο βίους (*Quoniam multi scripserunt vitas.*)

Et pag. 106.

Epiphanii monachi et presbyteri (Sermo) Περὶ τοῦ βίου τῆς ἁγίας Θεοτόκου, καὶ τῆς ζωῆς αὐτῆς χρόνων. Incipit : Περὶ τῆς κυρίως καὶ ἀληθῶς Θεοτόκου καὶ ἀειπαρθένου Μαρίας πολλοὶ διεξῆλθον τῶν πάλαι διδασκάλων. Unde sua hauserit, ipse in principio Orationis sic narrat : Ἐγκωμιασται δὲ αὐτῆς πολλοὶ ἐκ τῶν ἁγίων πατέρων. . . . .

Tillemontius tom. I Monumentorum ad Historiam ecclesiasticam spectantium, pag. 70, in Vita B. Mariæ Virginis.

Nicéphore tire d'un Epiphane une description de tout son extérieur (*B. Virginis scilicet*) qui est bell et avantageuse si elle estoit mieux autorisée. Car il y a bien de l'apparence qu'on l'a depeinte telle qu'on a jugé qu'elle devoit estre. Pour ce qu'il dit de son visage, il l'a pu tirer du portrait qu'un historien du VI siecle dit que S. Luc en avoit fait, et qu'on envoya de Jerusalem à Pulquerie.

Joannes Albertus Fabricius in Bibliotheca Græca, vol. 6, pag. 705.

Epiphanii monachi ac presbyteri Hagiopolitæ, sive Hierosolymitani, incertæ ætatis, *Syria, et Urbs sancta*, Græce e codice Vaticano, cum Federici Morelli versione per Allatium multis locis interpolata. Ejusdem scriptoris *De Vita S. Deiparæ* laudat Allatius de Simeonum scriptis p. 106, et ad Eustathii Hexaemeron pag. 285 seq. *Homiliam de S. Andrea apostolo*, idem de Simeonibus, pag. 90.

Codicem, quo usus sum, quique hoc Epiphanii opusculum habet pag. 237, sic descripsi egomet in Epistola ad Ægidium fratrem meum, Bononiæ impressa anno 1770, cum ineditum S. Gregorii Thaumaturgi Sermonem in lucem proferrem.

Horum ergo codicum (*Nanianæ Bibliothecæ*) unum, qui nunc 22 est, dum evolverem, in illam incidi scriptiunculam, de qua superius commemorabam. Membraneus is est, ea membranarum magnitudine ut unaquæque ex ducentis nonaginta tribus chartis, quibus omnino constat, cum quarta mediocris folii parte nostratis chartæ ex lineis, vilibusque scrutis confectæ exæquetur. Harum pleræque, imo ferme omnes... quingentis circiter ante annis exaratæ sunt, sed ab exscriptore adeo rudi, ut nihil admodum quid scriberet intellexisse videatur.... Totus autem codex e libris, quos *ecclesiasticos* vocamus, unus est : quem Latini quidem sacerdotes *Homiliarium* dicerent, Græci vero Πανηγυρικὸν appellant. Nihil namque aliud eo continetur, nisi septem et quadraginta sive Orationes, sive *Homiliæ*.... quarum nonnullæ quidem sunt ἀνεπίγραφοι, cæteræ autem Gregorio Nazianzeno... Epiphanio monacho ac presbytero, et Germano episcopo Constantinopolitano inscribuntur.

ΕΠΙΦΑΝΙΟΥ ΜΟΝΑΧΟΥ

ΚΑΙ ΠΡΕΣΒΥΤΕΡΟΥ

ΛΟΓΟΣ

ΠΕΡΙ ΤΟΥ ΒΙΟΥ ΤΗΣ ΥΠΕΡΑΓΙΑΣ ΘΕΟΤΟΚΟΥ.

ΚΑΙ ΤΩΝ ΤΗΣ ΑΥΤΗΣ ΧΡΟΝΩΝ.

EPIPHANII MONACHI

ET PRESBYTERI

SERMO DE VITA SANCTISSIMÆ DEIPARÆ

ET DE IPSIUS ANNIS (1).

A Εὐλόγησον, Δέσποτα, Λόγος μα'.

Περὶ τῆς κυρίως καὶ ἀληθῶς Θεοτόκου καὶ ἀειπαρθένου Μαρίας, πολλοὶ διεξῆλθον τῶν πάλαι διδασκάλων· οἱ μὲν προφητικοῖς διαφόροις εἴδεσι καὶ ὀνόμασι τὰ τέρατα ἑαυτῆς, καὶ τοῦ ἐξ αὐτῆς ἀνερμηνεύτως τεχθέντος Χριστοῦ τοῦ ἀληθινοῦ Θεοῦ ἡμῶν προεῖπον· οἱ δὲ ἅγιοι ἀπόστολοι περὶ τοῦ ἐξ αὐτῆς σαρκωθέντος Θεοῦ Λόγου τὴν σπουδὴν ἐποιήσαντο· καὶ εἰς τὰς τούτου πράξεις ἐσχόλασαν· περὶ ταύτης δὲ ὀλίγα τινὰ εἰπόντες· εὐθέως παρέδραμον· οὕτω τοῦ Πνεύματος οἰκονομήσαντος. Οἱ πάντες δὲ ἀπὸ Δαυῒδ κατάγεσθαι αὐτὴν λέγουσιν· ἐγκωμιασταὶ δὲ αὐτῆς ἐκ τῶν ἁγίων Πατέρων γεγόνασιν· οὐδεὶς δὲ ἐξ αὐτῶν περὶ τῆς βιώσεως αὐτῆς καὶ τῶν χρόνων, ἢ τῆς ἀνατροφῆς, ἢ τοῦ τέλους, ὀρθῶς καὶ εὐαποδέκτως ἐσήμανεν· B ἀλλὰ καὶ οἱ ἐπιχειρήσαντες καὶ μέρη τινὰ εἰπόντες, οὐκ ὠρθοτόμησαν, ἀλλ' ἑαυτοῖς ἐγένοντο κατήγοροι, οἷον, Ἰάκωβος ὁ Ἑβραῖος, καὶ Ἀφροδισιανὸς Πέρσης, καὶ ἄλλοι τινὲς, μόνον περὶ τῆς γεννήσεως αὐτῆς εἰπόντες, εὐθέως

Benedic, Domine (2). Sermo XLI.

De Maria, quæ proprie ac vere Deipara, et Semper-Virgo (3) dicitur, multi e vetustis doctoribus sermonem habuerunt: nam nonnulli quidem variis propheticis figuris ac nominibus usi, mirabilia cum de ipsa (4), tum de eo, qui ex ipsa ineffabiliter natus est, Christo vero Deo nostro prænuntiarunt: sancti vero apostoli de Deo Verbo ex ipsa incarnato studiose egerunt, ac de iis quæ ab ipso gesta sunt; de Maria vero cum pauca quædam dixissent, ad alia statim transierunt, ita Spiritu sancto disponente. Sed omnes illam ex David originem duxisse (5) aiunt. Fuerunt (6) autem e sanctis Patribus haud pauci, qui eam encomiis celebrarent: sed ipsorum nullus de illius vita, et annis, aut educatione, aut obitu, recte ac probabiliter scripsit. Imo qui id facere aliqua ex parte aggressi sunt, a recta via aberrarunt, ac unusquisque sui ipsius veluti accusator exstitit, ut exempli, gratia, Jacobus Hebræus (7), et

Mingarellii notæ.

(1) Allatius in Diatriba de Simeonum scriptis p. 106, opusculi hujus titulum afferens legit: Καὶ τῆς ζωῆς αὐτῆς χρόνων. Quæ verba Fabricius in codice apocrypho Novi Testamenti, pag. 43, sic vertit: *Et de ejus vitæ temporibus*. Attamen Græcis minus antiquis sæpe χρόνοι sunt potius *anni*, quam tempora.

(2) Indicant hæc verba, legi olim consuevisse sermonem huncce in Græca aliqua Ecclesia: idem enim valent, ac nostra formula: *Jube, Domne, benedicere.*

(3) De vetustissimo hoc Mariæ titulo, Semper-Virgo, dixi in notis ad librum II Didymi, *De Trinit.* pag. 84.

(4) Codex: ἑαυτῆς. Legendum foret αὐτῆς, si Epiphanius noster de sermonis elegantia sollicitus esset.

(5) De hac re, aliisque ad opusculi hujus illustrationem opportunis fuse et erudite agit diligentissimus scriptor Trombellius in Dissertationibus de vita et gestis B. Mariæ.

(6) Fragmentum ab Allatio editum, et notis a Fabricio illustratum incipit a verbis: ἐγκωμιασταὶ δὲ αὐτῆς πολλοί· sed postrema hæc vox deest in meo apographo, sive in codice Naniano.

C (7) Quisnam est Jacobus iste Hebræus? Multo aliter loqueretur Epiphanius noster, si sanctum Jacobum Minorem, qui Adelphotheus, sive frater Domini dicitur, indicare vellet. Exstat tamen liber apocryphus sancto huic apostolo perperam tributus.

Aphrodisianus (8) Persa. Alii vero quidam postquam de Mariæ nativitate duntaxat locuti sunt, continuo siluerunt. Joannes autem Thessalonicensis (9), qui de illius Dormitione celeberrimum scripsit sermonem, ipse semetipsum offuscavit. Alius insuper Joannes (10), qui Theologum se ipse denominat, mendacii reum se prodit. Andreas vero Hierosolymitanus (11), qui Cretæ episcopus fuit, postquam pauca quædam, eaque recte de hoc argumento dixit, encomium deinceps texuit potius quam narrationem. Nos vero cum plerosque examinaverimus, ac ea quæ credibilia, et firma, et vera essent cum ex *Ecclesiastica Historia* Eusebii, qui Pamphili cognominatur, tum e reliquis scriptoribus, ac magistris collegerimus, simplici nunc stylo cupidis (12) lectoribus ea quæ ad Deiparam spectant exhibebimus : et cujusque scriptoris, e quo aliquid accepimus (ne quis calumniari nos queat, quasi de nostro quidpiam addere, aut demere (13) ausi simus), nomen in fronte (14) indicavimus. Neque vero, si quid ex apocryphis libris, aut ex hæreticis deprompserimus, nos quisquam redarguat : inimicorum enim testimonia fide sunt digniora, ut Magnus ait Basilius. Quin etiam admirabilis vir Cyrillus (15) Alexandriæ episcopus id ipsum fecit, ab Abrahamo usque ad David (16) texens genealogiam Josephi, immaculatæ

A ἐσιώπησαν. Περὶ δὲ τῆς κοιμήσεως αὐτῆς, Ἰωάννης ὁ Θεσσαλονικεὺς πολυθρύλλητον ποιησάμενος λόγον, αὐτὸς ἑαυτὸν ἐπεσκίασεν · καὶ ἕτερος δὲ Ἰωάννης ἑαυτὸν Θεολόγον ἐπιχρώσας · τὸ τοῦ ψεύδους ἔγκλημα ἐφ' ἑαυτὸν ἐπεσπάσατο. Ἀνδρέας δὲ ὁ ἐξ Ἱεροσολύμων ἐπίσκοπος Κρήτης, ὀλίγα τινὰ εἰπὼν καὶ ὀρθοτομήσας, εἰς ἐγκωμίου τάξιν τὴν διήγησιν ἔστησεν. Ἡμεῖς δὲ τοὺς πολλοὺς διευκρινησάμενοι καὶ συλλέξαντες τὰ εὔπιστα καὶ βέβαια καὶ ἀληθῆ, ἔκ τε τῆς *Ἐκκλησιαστικῆς Ἱστορίας* Εὐσεβίου τοῦ ἐπονομαζομένου τοῦ Παμφίλου, καὶ ἐκ τῶν λοιπῶν συγγραφέων καὶ διδασκάλων, ἁπλαῖς ταῖς λέξεσιν τοῖς ποθοῦσιν τὰ περὶ αὐτῆς παραστήσομεν · καὶ ἑκάστου τὸ ὄνομα, παρ' οὗπέρ τι ἐλάβομεν · ἵνα μὴ δόξῃ τισὶ διαβάλλειν ἡμᾶς ὥς
B ἴδιόν τι προσθεῖναι, ἢ ὑφελεῖν, ἐπὶ τοῦ μετώπου ἐσημάνομεν, κἂν ἐκ τῶν ἀποκρύφων τι λάβωμεν, ἢ ἐξ αἱρετικῶν, μηδεὶς ἡμᾶς μεμφέσθω · αἱ γὰρ παρὰ τῶν ἐχθρῶν μαρτυρίαι ἀξιοπιστότεραί εἰσιν, ὥς φησιν ὁ μέγας Βασίλειος. Ἀλλὰ καὶ ὁ θαυμάσιος Κύριλλος ὁ Ἀλεξανδρείας ἐπίσκοπος αὐτὸ τοῦτο ἐποίησεν, ἀπὸ Ἀβραὰμ ἕως Δαυῒδ εἰς τὴν γενεαλογίαν τοῦ Ἰωσὴφ τοῦ μνηστευσαμένου τὴν πανάμωμον καὶ Θεοτόκον Μαρίαν · λοιπὸν δὲ καὶ αὐτὸς, ἐπειδὴ ἀπὸ ἀδελφῶν ἐτέχθησαν ὅ τε Ἰωσὴφ, καὶ ἡ Θεοτόκος, δείξας ὡς συμφωνοῦσιν οἱ δύο εὐαγγελισταὶ, ὅ τε Ματθαῖος κατιὼν, καὶ Λουκᾶς

Mingarellii notæ.

qui a S. Epiphanio hæres. 79. vocatur *Historia B. Mariæ*. Eum edidit Fabricius in codice apocrypho Novi Testamenti, ac *Protevangelium Jacobi* nuncupavit. An spurium ejusmodi libellum respiciat monachus noster, paulo post videbimus.

(8) De Aphrodisiano Persa nihil habeo quod addam iis quæ Fabricius loco citato scribit, pag. 44.

(9) Joannis Thessalonicensis sæpius meminit Fabricius in Bibliotheca Græca. Lege quæ ex ejus sermone in Mariæ Dormitionem affert Combefisius, pag. 786 Appendicis ad Historiam Monothelitarum.

(10) Lege Notam Fabricii ad hæc verba. Illud tantum addo ipse, ex verbis Epiphanii nostri colligi, spurium ab ipso etiam habitum fuisse libellum sub Joannis Theologi et Evangelistæ nomine confictum, quem Fabricius ibidem memorat, et Combefisius citato loco, pag. 787.

(11) Lege tres S. Andreæ Cretensis Orationes in Dormitionem Deiparæ.

(12) In Græco : τοῖς ποθοῦσι. Miror, Allatium virum Græce doctissimum interpretari : *cupientes*.

(13) Codex : ὑφελεῖν. Allatius legit, ὑφεῖλαι.

(14) Allatius legit : ἐπὶ τοῦ μετωπαίου σημαίνομεν. Codex Nanianus habet : ἐπὶ τοῦ μετώπου οὐσημάνομεν (*sic*).

(15) Ubinam S. Cyrillus ea scripsit, quæ memorat Epiphanius noster? Equidem in ejus operibus, quæ exstant, nihil tale inveni. Itaque arbitror Cyrillo ea tribui ab Epiphanio, quæ Joannis Damasceni sint. Nam Joannes Aubertus tomo VI Operum Cyrilli Alexandrini librum edidit, quem ita inscripsit : *De Sacrosancta Trinitate liber D. Cyrillo ascriptus*. Sed revera hujusmodi liber nihil est aliud, quam initium Operis S. Joannis Damasceni *De fide orthodoxa*, quamvis interpolatum. In quibusdam ergo codicibus olim opus hocce Damasceni Cyrillo inscriptum fuit. Cum itaque in isto Damasceni opere ea inveniantur quæ affert Epiphanius noster, mea valde verisimilis est, ut reor, conjectura. Attamen illud

C prætermittere nolo, quod ex Papebrochio didici, librum scilicet quemdam de ortu Virginis Cyrillo episcopo Alexandrino tribui etiam a Trithemio : imo ipsa Papebrochii verba placet his exscribere, quæ in Actis Sanctorum legi tomo I Maii pag. 55, ubi is Ephemerides Græcas Moscasque illustrat. « Placet (inquit) Augustini et plurimum Patrum sententia, regiæ ac sacerdotalis stirpis concursum in Deipara agnoscentium, adeoque S. Annam Leviticæ tribui ascribentium..... Neque me movet liber *De ortu Virginis*, Cyrillo episcopo Alexandrino imputatus a Trithemio, ex quo sumpti Stolanus, et Emerentiana de tribu Juda Annam Ismeriamque genuerint, hanc Prodromi, istam Christi aviam. Quanticunque enim magni faciant librum, qui nuspiam nunc exstat, quidam scriptores Carmelitani, puto meliori, antiquiorique auctore opus esse, quam sit Trithemius, ad prudenter credendum, in totius vetustatis silentio, talia a sancto Cyrillo
D fuisse conscripta. Nec dubito quin si liber exstaret, haud minus facile foret ostendere, opus esse scriptoris nec Græci, nec antiqui, quam id ostendatur de similis farinæ libro, sub nomine Joannis patriarchæ Hierosolymitani ab iisdem scriptoribus Carmelitanis laudato. » Ita Papebrochius. Verum Trithemius nec Stolanum, nec Emerentianam, nec Ismeriam nominat in libro *De scriptoribus ecclesiasticis*, cap. 134, sed S. Cyrilli Alexandrini libros recensens, hæc tantummodo scribit : *De ortu, et laude S. Mariæ liber unus*. Itaque fieri etiam potest, ut hujusmodi libellus Cyrillo ascriptus, aut a Cyrillo scriptus, revera exstiterit, quem et Epiphanius noster viderit, et sanctus Joannes Damascenus aliqua ex parte exscripserit.

(16) In Græco post verba ἕως Δαυῒδ puto deesse aliquod verbum, etsi ne Allatius quidem id legerit. Fragmentum vero ab ipso Allatio evulgatum desinit in verbis τὴν πανάμωμον καὶ Θεοτόκον Μαρίαν.

ἀναποδίζων· εἰς τὸν Νάθαν καὶ αὐτὸν υἱὸν Δαυῒδ ἐνάρχεται. Ἔστιν δὲ ἡ τῶν λόγων ἀπόδειξις οὕτως. A Deiparæ Mariæ sponsi; deinceps vero etiam ipse, quoniam ex fratribus cum Josephus, tum Deipara orta erat, ostendens sibi invicem non adversarii duos evangelistas, Matthæum nempe qui descendendo, et Lucam qui ascendendo ac retrocedendo genealogiam descripsit, in Nathan, qui et ipse fuit filius David, exorditur. Est autem rei demonstratio hujusmodi.

Β'. Ἐκ τῆς σειρᾶς τοῦ Νάθαν υἱοῦ Δαυῒδ γεννᾶται Λευΐ· Λευῒ δὲ ἐγέννησεν τὸν Μελχὶ καὶ τὸν Πάνθηρα· Μελχὶ ἔλαβεν γυναῖκα, καὶ ἀπέθανεν ἄπαις. Ὁ Πανθὴρ ἐγέννησεν τὸν Βαρπανθήρ· ὁ Βαρπανθὴρ ἐγέννησεν τὸν Ἰωακεὶμ τὸν πατέρα τῆς Θεοτόκου. Ἐκ δὲ τῆς σειρᾶς Σολομῶνος υἱοῦ Δαυῒδ γεννᾶται Ματθάν· οὗτος γεννᾷ τὸν Ἰακὼβ τὸν πατέρα Ἰωσήφ· καὶ ἀπέθανεν· καὶ ἔλαβεν τὴν γυναῖκα τὴν μητέρα Ἰακώβου· Μελχὶ ὁ ἀδελφὸς Πανθήρι· καὶ ἐγέννησεν τὸν Ἡλί. Ὁ μὲν οὖν Ἰακὼβ ἐκ τῆς φυλῆς τοῦ Σολομῶντος· ὁ δὲ Ἡλὶ ἐκ τῆς φυλῆς τοῦ Νάθαν, B λαμβάνει γυναῖκα· καὶ ὁ Ἡλὶ ἀπέθανεν ἄπαις· καὶ ἔλαβεν τὴν γυναῖκα αὐτοῦ ὁ ἀδελφὸς αὐτοῦ ὁμομήτριος Ἰακώβ· καὶ ἐγέννησεν τὸν Ἰωσήφ. Ὁ οὖν Ἰωσὴφ φύσει μὲν υἱὸς τοῦ Ἰακώβ· κατὰ δὲ τὸν νόμον τοῦ Ἡλί. Ἔλαβον οἱ δύο ἀδελφοὶ τὴν μίαν γυναῖκα· ἐπεὶ ὁ νόμος μετέβη, ἐάν τις ἀποθάνῃ ἄπαις· ἵνα λαμβάνῃ ὁ ἀδελφὸς αὐτοῦ τὴν γυναῖκα αὐτοῦ· καὶ ἀναστήσῃ σπέρμα τῷ ἀδελφῷ αὐτοῦ. Ἰωακεὶμ καὶ Ἡλὶ ἐκ πατρὸς τοῦ Πανθήρι ἀδελφοί· Ἡλὶ καὶ Ἰακὼβ ἐκ πατρὸς τοῦ Ματθὰν ἀδελφοί· Ἰωακεὶμ ἐγέννησεν Μαρίαν τὴν Θεοτόκον· Ἡλὶ δὲ ἐγέννησεν τὸν Ἰωσὴφ κατὰ νόμον· ὥστε εἶναι τὸν Ἰωσὴφ καὶ τὴν Μαρίαν ἀδελφῶν παιδία. Ἰωσὴφ δὲ ἦν τῇ ἐπιστήμῃ τέκτων· ἔσχεν δὲ ἀδελφὸν ἐκ τοῦ Ἰακὼβ ὁμομήτριον τὸν Κλεόπαν ἢ καὶ Κλωπᾶν. C

Γ'. Κατὰ μητέρα ἡ Θεοτόκος ἦν οὕτως· Ματθὰμ ὁ ἱερεὺς ἀπὸ Βηθλεέμ, εἶχεν θυγατέρας τρεῖς· Μαρίαν, Σωβήν, καὶ Ἄνναν. Ἡ μὲν Μαρία ἔτεκεν Σαλώμην τὴν μαῖαν· ἡ δὲ Σωβὴ ἔτεκεν τὴν μητέρα Ἰωάννου τοῦ Βαπτιστοῦ· ἡ δὲ Ἄννα ἔλαβεν Ἰωακεὶμ τὸν ἀδελφὸν τοῦ πατρὸς Ἰωσήφ· καὶ κατέβη Ἄννα νύμφη εἰς τὴν Γαλιλαίαν εἰς πόλιν Ναζαρέτ· καὶ συνῴκησεν Ἄννα τῷ Ἰωακεὶμ ἔτη πεντήκοντα, καὶ τέκνον οὐκ ἐποίησαν. Ἐγένετο δὲ αὐτοὺς ἀναβῆναι εἰς Ἱερουσαλὴμ τῇ ἑορτῇ τῶν Ἐγκαινίων· καὶ προσευχομένου τοῦ Ἰωακεὶμ εἰς τὸ ἱερόν, ἐγένετο ἀκοῦσαι φωνὴν ἐκ τοῦ οὐρανοῦ λέγουσαν αὐτῷ· ὅτι Ἐστίν σοι παιδίον· καὶ δι' αὐτοῦ δοξασθήσῃ. Συνέλαβεν οὖν ἡ γυνὴ αὐτοῦ Ἄννα ἐν γήρᾳ αὐτῆς,

II. Ex stirpe (17) Nathan filii David oritur Levi: Levi autem genuit Melchi, et Pantherem. Melchi uxorem duxit, et filiis carens mortuus est. Panther genuit Barpantherem (18). Barpanther genuit Joacim patrem Deiparæ. E stirpe autem Salomonis, filii David, oritur Mathan. Hic generat Jacobum patrem Josephi, et moritur. Tunc Melchi frater Pantheris (19) accipiens uxorem (20) ejus, matrem Jacobi, genuit Eli (21). Itaque Jacobus fuit e stirpe Salomonis, Eli vero ex stirpe Nathan. Eli duxit uxorem, et mortuus est sine filiis: ejus vero uxorem sumpsit illius frater uterinus Jacobus, et genuit Joseph. Josephus ergo natura quidem filius erat Jacobi; secundum legem vero erat filius Eli. Hi duo fratres unam eamdemque acceperunt in uxorem, quia lex præcipiebat [1], ut, si quis mortuus fuerit sine filiis, accipiat frater ejus uxorem ipsius, et suscitet semen fratri suo. Joacim, et Eli ex patre Panthere fratres erant: Eli, et Jacob ex patre Mathan erant fratres. Joacim genuit Mariam Deiparam; Eli vero genuit Josephum secundum legem: adeo ut Josephus et Maria essent filii fratrum. Josephus autem erat professione faber, et habuit fratrem ex Jacobo uterinum Cleopam (22), qui dicitur etiam Clopas.

III. Quoad maternum genus Deipara talis erat. Matham sacerdos Bethleemita habuit tres filias (23), Mariam, Sobem et Annam. Maria quidem peperit Salomen obstetricem: Sobe autem peperit matrem Joannis Baptistæ: Anna vero accepit Joacim fratrem patris Josephi. Et descendit Anna sponsa in Galilæam in urbem Nazareth: et habitavit Anna cum Joacimo annos L, quin filium gignerent. Factum est autem, ut ipsi ascenderent in Jerusalem in solemnitate Encæniorum (24): et dum Joacim orabat in templo, contigit, ut vocem audiret e cœlo dicentem ei: Tibi erit proles, et per eam glorificaberis. Concepit ergo ejus uxor Anna jam senex, et peperit filiam, et vocavit

[1] Deut. xxv, 5.

Mingarellii notæ.

(17) Hic incipiunt quæ ex Cyrillo se desumpsisse ait auctor. Exstant apud Damascenum, lib. iv *De fide orth.* cap. 14. p. 274. Lege quæ ibi adnotat Michael Lequien. Cæterum S. Joanne Damasceno antiquior S. Andreas Cretensis similia fere scripserat oratione in Circumcisionem Domini, pag. 29 editionis Parisinæ anni 1634. D

(18) A sancto Andrea Cretensi vocatur Καρπανθὴρ *Carpanther*, nisi mendosa est lectio.

(19) Lego: τοῦ Μελχὶ ἀδελφὸς Πανθήρ.

(20) Codex hoc in loco, iterumque alibi habet γυναῖκαν pro γυναῖκα.

(21) Codex ubique habet ἡλλ, non vero ἡλεί.

(22) Eusebius lib. iii *Hist. eccles.*, cap. 11. fratrem S. Josephi vocat, ex Κλωπᾶν Hegesippo, quem citat. Vide Valesii Notas ad eum locum. Sanctus etiam Epiphanius, hæres. 78, Jacobum memorat, qui cognominaretur Panther, filiosque ab ipso procreatos Josephum et Cleopam.

(23) Similia scripsit Hippolytus Thebanus, cujus verba affert etiam Romanus Trombellius noster, tom. 1, p. 208 citati operis.

(24) Affinia narrantur in apocrypho libro *De Nativitate Mariæ* apud Fabricium in codice apocr. Novi Testamenti, pag. 20. Eadem attingit Nicephorus lib. i *Hist. eccles.*, cap 7

nomen illius Mariam (25), sororis suæ causa. Et congratulati sunt cum ea propinqui omnes atque amici.

V. Cum tres jam annos nata esset puella Maria, duxerunt eam ipsius parentes in Jerusalem, et præsentarunt eam Domino cum muneribus. Et excepit illam, ipsiusque munera sacerdos Jodae (26) qui Barachias quoque dicitur, Zachariæ pater. Et omnes sacerdotes gavisi sunt, et orantes benedixerunt Joacim, et Annam, et puellam Mariam. Hi vero abierunt in Nazareth. Cumque septennis facta est Maria, rursus parentes eam duxerunt in Jerusalem, et donaverunt eam Domino, consecratam ipsi per omnes dies vitæ suæ. Cumque hoc fecissent, paulo post Joacim pater ejus mortuus est annos natus, ut ferunt, octoginta. Maria vero e templo non recedebat nec noctu, nec interdiu. Et Anna, relinquens Nazareth, venit in Jerusalem, et convivebat cum filia Maria : cumque supervixisset annos duos, mortua est annos nata septuaginta duos.

V. Maria autem parentibus orbata, qui ejus curam haberent, e templo Domini non exibat : ac, si qua re indigeret, ad Elisabeth tantum se conferebat : prope enim habitabat. Didicit vero Hebraicas litteras Joacimo patre suo adhuc vivo : eratque ingenio prædita, ac discendi cupida, et quamvis orphana, operam ac studium in divinas Scripturas conferebat : et in opificio lanæ, et lini, et serici, et byssi ob suam scientiam, atque intelligentiam admirabilis erat plus quam aliæ omnes ejusdem ætatis adolescentulæ : adeo ut de ipsa illius proavus Salomon dixerit (revera enim de ipsa loquebatur) : *Mulierem fortem quis inveniet* [a] ? et quæ sequuntur omnia.

VI. Erat autem in templo Domini locus segregatus prope porticum (27) ex parte altaris. Ibi solæ virgines degebant : et aliæ quidem virgines post dimissum conventum ad suos cunctæ revertebantur : Maria vero manebat, custodiens sanctuarium, et templum, ac sacerdotibus ministrans. Ejus autem mores erant hujusmodi. Gravis (28) atque augusta erat in omnibus actionibus, pa-

[a] Prov. xxxi, 10.

A καὶ ἔτεκεν παιδίον θῆλυ· καὶ ἐκάλεσεν τὸ ὄνομα αὐτῆς Μαριάμ, διὰ τὴν ἀδελφὴν αὐτῆς· καὶ συνέχαιρον αὐτῇ πάντες οἱ συγγενεῖς καὶ φίλοι αὐτῆς.

Δ'. Γενομένης τῆς παιδὸς Μαρίας τριετοῦς, ἀνήγαγον αὐτὴν οἱ γονεῖς αὐτῆς εἰς Ἱερουσαλήμ, καὶ παρέστησαν αὐτὴν τῷ Κυρίῳ μετὰ δώρων· καὶ ἐδέξατο αὐτὴν καὶ τὰ δῶρα αὐτῆς ὁ ἱερεὺς Ὀδαὲ, ὁ καὶ Βαραχίας, ὁ πατὴρ Ζαχαρίου. Καὶ πάντες οἱ ἱερεῖς ἦσαν χαίροντες, καὶ ἐπευξάμενοι ηὐλόγησαν τὸν Ἰωακεὶμ καὶ τὴν Ἄνναν, καὶ τὴν παῖδα Μαρίαν· καὶ ἀπῆλθον εἰς Ναζαρέτ· καὶ τῷ ἑβδόμῳ αὐτῆς ἔτει πάλιν ἀνήγαγον αὐτὴν οἱ γονεῖς αὐτῆς εἰς Ἱερουσαλὴμ· καὶ ἐχαρίσαντο αὐτὴν τῷ Κυρίῳ ἀφιέρωμα πάσας τὰς ἡμέρας τῆς ζωῆς αὐτῆς· καὶ τοῦτο ποιήσαντες, μετ' ὀλίγον Ἰωακεὶμ ἐτελεύτησεν B ὁ πατὴρ αὐτῆς, ὥς φασιν ἐτῶν ὀγδοήκοντα. Ἡ δὲ Μαρία ἐκ τοῦ ναοῦ οὐκ ἀφίστατο νύκτα καὶ ἡμέραν· καὶ ἡ Ἄννα καταλιποῦσα τὴν Ναζαρὲτ, ἦλθεν εἰς Ἱερουσαλήμ, καὶ συνῆν τῇ θυγατρὶ Μαρίᾳ. Καὶ ἐπιζήσασα ἔτη δύο, ἀπέθανεν, γενομένη ἐτῶν ἑβδομήκοντα δύο.

Ε'. Ἡ δὲ Μαρία πάντοθεν ἀπορφανευθεῖσα γέγονεν ἀπρονόητος, μὴ ἐξερχομένη ἐκ τοῦ ναοῦ Κυρίου· καὶ εἴ τινος ἐν χρείᾳ ἐγένετο, πρὸς τὴν Ἐλισάβετ ἀπῄει καὶ μόνον· ἐγγὺς γὰρ ᾤκει. Ἔμαθεν δὲ τὰ Ἑβραϊκὰ γράμματα ἔτι ζῶντος Ἰωακεὶμ τοῦ πατρὸς αὐτῆς· καὶ ἦν εὐμαθὴς καὶ φιλομαθὴς, καίπερ μονωθεῖσα, πονοῦσα καὶ σχολάζουσα περὶ τὰς θείας Γραφάς· τῇ τε ἐργασίᾳ τοῦ ἐρίου καὶ τοῦ λινοῦ, καὶ τῆς μετάξης καὶ βύσσου C ἐθαυμαστώθη· ἐπὶ τῇ σοφίᾳ καὶ συνέσει, ὑπὲρ πάσας τὰς ἐν τῇ γενεᾷ ἐκείνῃ νεάνιδας, ὡς πρὸς αὐτὴν λέγειν τὸν προπάτορα αὐτῆς Σολομῶντα· καὶ γὰρ ὡς ἀληθῶς πρὸς αὐτὴν ἔλεγεν· *Γυναῖκα ἀνδρείαν τίς εὑρήσει;* καὶ τὰ ἑξῆς ἅπαντα.

Ϛ'. Ἦν δὲ ἀφωρισμένος τόπος ἐν τῷ ναῷ Κυρίου πλησίον τοῦ ἐμβόλου τοῦ θυσιαστηρίου μέρους· ἔνθεν ἱστήκεισαν αἱ παρθένοι μόναι· καὶ αἱ μὲν ἄλλαι παρθένοι μετὰ τὴν σύναξιν καὶ ἀπόλυσιν πᾶσαι ἀπῄεισαν πρὸς τοὺς ἰδίους· ἡ δὲ Μαρία προσεκαρτέρει φυλάττουσα τὸ θυσιαστήριον καὶ τὸν ναόν· ἐξυπηρετοῦσα καὶ τοῖς ἱερεῦσιν. Τὸ δὲ ἦθος αὐτῆς ἦν τοιοῦτον· σεμνὴ κατὰ πάντα καὶ

Mingarellii notæ.

(25) Epiphanius noster hoc tantum in loco beatæ Virginis nomen Hebraico accentu, et terminatione scribit. Maria enim Hebraice dicitur מרים, Mirjam, seu Marjam. Ex quo nomine Hebræi Hellenistæ fecerunt nomen *Mariamne*.

(26) Codex habet, Ὀδαέ. Sed nomen hocce Hodaë inauditum plane est, ac mendosum, ut puto. Quomodo autem emendandum sit, colligo ex iis quæ S. Hieronymus scripsit ad caput 23 Matthæi. « In Evangelio (inquit) quo utuntur Nazareni, pro filio Barachiæ, filium Joiadæ reperimus scriptum. » Itaque Barachias iste a quibusdam dictus est Ioiada. Cum ergo is, qui in Latinis Bibliis dicitur *Joiada*, et in Hebraicis *Jehojadah*, nuncupetur in Græcis Ἰωδαὲ, sive *Jodaë*. Epiphanium quoque nostrum et hic, et paulo inferius scripsisse arbitror Ἰωδαέ.

(27) Codex mendose : ἐνδόνου. Emendavi legens D ἐμβόλου. Emboli autem a Græcis minus antiquis dicuntur *porticus*. Vide Ducangii Glossarium in voce ἔμβολος.

(28) His valde affinia scripserat S. Ambrosius lib. II *De virginibus*, c. 2 : « Virgo erat (inquit)..... corde humilis, verbis gravis..... loquendi parcior, legendi studiosior..... intenta operi, verecunda sermone..... assurgere (solita) majoribus natu..... nihil torvum in oculis..... Quid ego exsequar ciborum parcimoniam..... congeminatos jejunio dies? » Nicephorus autem lib. I *Hist. ecclesiast.*, cap. 23, locum hunc Epiphanii nostri citat., ac fere totum exscribit in hunc modum : Ἦν δὲ τὸ ἦθος, καὶ ἡ θέσις τῆς μορφῆς καὶ τῆς ἡλικίας αὐτῆς, οὕτως ἔχοντα, ὥς φησιν Ἐπιφάνιος. Σεμνὴ, φησὶν, ἦν κατὰ πάντα, ὀλίγα τε καὶ ἀναγκαῖα λαλοῦσα. Et reliqua a me superius allata.

ὀλιγόλαλος, ταχυπήκοος, εὐπροσήγορος, ἀπαῤῥησίαστος πρὸς πάντα ἄνθρωπον, ἀγέλαστος, ἀτάραχος, ἀόργητος, εὐπροσκύνητος, τιμητική, τιμῶσα καὶ προσκυνοῦσα πάντα ἄνθρωπον, ὥστε θαυμάζειν ἅπαντας εἰς τὴν σύνεσιν καὶ τὴν λαλιὰν αὐτῆς· τὴν ἡλικίαν μέση· τινὲς δέ φασιν αὐτὴν πλέον ἔχειν τοῦ μέσου· σιτόχροος, ξανθόθριξ, ξανθόμματος, εὐόφθαλμος, μελανόφρυς, ἐπίῤῥινος, μακρόχειρ, μακροδάκτυλος, μακροπρόσωπος, χάριτος θείας καὶ ὡραιότητος πεπληρωμένη· ἄτυφος, ἀσχημάτιστος, ἄδλαχος, ταπείνωσιν ὑπερβάλλουσαν ἔχουσα· διὸ καὶ *ἐπέβλεψεν* ἐπ' αὐτὴν ὁ Θεὸς, ὡς αὐτὴ ἔφη, *μεγαλύνουσα τὸν Κύριον*· ἱμάτια αὐτόχροα ἀγαπῶσα καὶ φοροῦσα· καὶ μαρτυρεῖ τὸ ἅγιον μαφόριον αὐτῆς. Ἔνηθεν δὲ τὰ τῶν ἐρίων, ἤγουν τὰ τοῦ ναοῦ Κυρίου· καὶ ἐτρέφετο ἐκ τοῦ ναοῦ Κυρίου, καρτεροῦσα ταῖς προσευχαῖς, καὶ τῇ ἀναγνώσει, καὶ τῇ νηστείᾳ, καὶ τῷ ἐργοχείρῳ, καὶ πάσῃ ἀρετῇ· ὡς τῇ τε ποικιλίᾳ τῶν ἔργων, καὶ τῇ καταστάσει, πολλῶν γυναικῶν διδάσκαλον γενέσθαι τὴν ὄντως ἁγίαν Μαρίαν. Γενομένης δὲ αὐτῆς ἐτῶν ιβ', ἐγένετο αὐτῇ ἐν μιᾷ νυκτὶ προσευχομένῃ παρὰ τὰς θύρας τοῦ θυσιαστηρίου, κατὰ τὸ μεσονύκτιον, φῶς λάμψαι ὑπὲρ τὴν λαμπρότητα τοῦ ἡλίου· καὶ φωνὴ ἐκ τοῦ ἱλαστηρίου πρὸς αὐτὴν ἦλθεν λέγουσα· Τέξῃ τὸν Υἱόν μου. Ἡ δὲ ἐσίγησεν, μηδενὶ ἐξειποῦσα τὸ μυστήριον, ἕως οὗ ἀνελήφθη ὁ Χριστός.

Ζ'. Ἀβιὰ δὲ ὁ ἀρχιερεὺς ἐγέννησεν τὸν Ἰουδαῖον ὃν ἐκάλουν Βαραχίαν· οὗτος δὲ ἐγέννησεν τὸν Ἀγγαῖον καὶ Ζαχαρίαν καὶ αὐτοὺς ἱερεῖς. Καὶ ἔλαβεν ὁ Ζαχαρίας ἐξαδέλφην τῆς Μαρίας, καὶ ᾤκουν ἐν Βηθλεέμ· ἐγέννησεν δὲ τὸν Βαπτιστὴν Ἰωάννην. Ὁ δὲ Ἀγγαῖος ὁ ἀδελφὸς Ζαχαρίου ἐγέννησεν θυγατέρα ὀνόματι Σαλώμην· καὶ ἔλαβεν αὐτὴν ὁ Ἰω-

A rum loquebatur, cito obediebat, affabilis erat, modesta (29) cum omnibus viris, risu abstinens et strepitu ac ira, libenter adorans, ad honorandum proclivis, et honorans ac venerans omnes viros, adeo ut universi ipsius intelligentiam, et sermonem admirarentur. Statura fuit mediocri : quidam tamen dicunt, fuisse plusquam mediocri. Tritícei coloris erat, flavis crinibus, oculis flavis et pulchris, nigris superciliis, justo naso (30), longis manibus, longis digitis, longo vultu, divinæ gratiæ, et speciei plena, fastus inimica, et comptus, ornatusve, et mollitiei (31) ; summopere humilis, ideoque eam *respexit* Deus, ut ipsamet ait, cum *Dominum magnificaret*, vestes amans, ac ferens nullo ascititio colore infectas, ut testimonio est sacrum ejus B velum (32). Nebat autem lanas, eas nempe, quæ usui essent templo Domini, et alebatur ex templo Domini, operam constanter dans orationibus, et lectioni, et jejunio, et manuum labori, et cuilibet virtuti : adeo ut (33) plerarumque mulierum magistra et operum varietate, et statu foret sanctissima Maria. Cum vero duodennis facta esset, contigit ut, quadam nocte dum oraret ad januas sanctuarii, media nocte lux splenderet solis splendore major : et vox e propitiatorio venit dicens ei : Paries Filium meum. Ipsa vero tacuit, nemini mysterium manifestans, donec in cœlum ascendit Christus.

VII. Abia vero princeps sacerdotum genuit C Jodae (34), quem vocarunt Barachiam : hic vero genuit Aggæum et Zachariam, qui et ipsi sacerdotes fuere. Et accepit Zacharias consobrinam Mariæ, et habitabant in Bethleem : genuitque Joannem Baptistam. Aggæus autem Zachariæ frater genuit filiam (35) nomine Salome : eam acce-

Mingarellii notæ.

(29) Codex : ἀπαῤῥησίαστος. Nicephorus videtur egisse εὐπαῤῥησίαστος. Ait enim ibi : Τὸ εὐπαῤῥησίαστον δὲ πρὸς πάντα ἄνθρωπον εἶχε.

(30) Vel, *longiore naso*. Apud Nicephorum pro ἐπίῤῥινος legitur ἐπίῤῥιν. Interpres autem vertit : *Nasus* (erat ei) *longior*.

(31) Codex habet, ἀύλαχος. Quam vocem cum ego nequaquam intelligerem, fecit Nicephorus ut repente mihi genuina illius et scriptura et significatio in mentem veniret. Nimirum ipse Nicephorus habet : Ἄτυφός τε, καὶ ἀσχημάτιστος, μὴ βλακείαν ἐπισυραμένη τινά. Cum igitur Græcis librariis a pluribus jam sæculis pravus hic mos sit, ut non raro scribant υ pro β, nihil dubito, quin hic pro αὔλαχος scribendum sit ἄβλαχος. Quæ vox cum parum elegans et inusitata sit, proinde Nicephorus pro ἄβλαχος dixit : Μὴ βλακείαν ἐπισυραμένη τινά.

(32) Codex μοφόριον. Quæ scriptura non est contemnenda : apud Nicephorum tamen scribitur μαφόριον : sicque revera vulgo appellatur. Vide Ducangium in Glossario ad vocem μαφόριον. De sacro Deiparæ maphorio, quod prope Constantinopolim in Blacherniana ecclesia asservabatur, fuse agit Ducangius ipse in Notis ad Annam Comnenam ad lib. VII *Alexiados*. Legi etiam potest Oratio historica in Depositionem vestis sanctæ Mariæ edita a Combefisio una cum *Historia Monothelitarum*, pag. 751. Ex Epiphanio autem nostro nunc novimus, sacrum hoc maphorium « nullo ascititio colore tinctum » fuisse. Georgius vero Nicomediensis, sive auctor Orationis a Combefisio evulgatæ, quam dixi, sacrum maphorium, sive, ut ipse loquitur, sacram vestem B. Mariæ, ait fuisse ἐξ ἐρίων ἐξυφασμένην, id est, *lana contextam*; tum addit : D Καὶ ὁ στήμων γὰρ καὶ ἡ κρόκη, ἐριόν ἐστιν τὸ αὐτὸ ὁμοειδὲς καὶ ὁμόχροον, id est, « nam et stamen, et trama (ipsius maphorii) est ex una eademque lana, ejusdemque rationis, et coloris. »

(33) Voculam, ὡς, addidi ipse, ne sententia esset mutila.

(34) Codex : τὸν Ἰουδαῖον, hoc est Judæum. Sed mendosam esse ejusmodi scripturam non dubito. Puto autem legendum esse : Ἐγέννησεν τὸν Ἰωδαὲ ὃν ἐκάλουν καὶ Βαραχίαν. Hoc est *genuit Judae* (sive Joiadam) *quem vocabant etiam Barachiam*. Vide quæ dixi nota 27. Similia porro narrat Nicephorus, lib. II *Histor. eccles.*, cap. 3, quasi desumpta ex S. Hippolyto Portuensi : et Hippolytus Thebanus in Fragmento Chronici Commentarii de prosapia D. N. Jesu Christi, pag. 47. Appendicis ad Opera S. Hippolyti Portuensis edita a Joanne Alberto Fabricio Hamburgi, anno 1716.

(35) Codex : θυγατέραν, pro θυγατέρα.

pit Josephus faber, filius Eli, et patruelis Mariæ : et genuit ex ipsa sex filios, Jacobum, Simonem, Judam, Josen (36), Soben, Martham et Mariam. Et mortua est Salome uxor ejus, et Josephus viduitatem et continentiam servabat ; annos enim natus erat circiter septuaginta, opibus pauper, arte faber (37), degens in Nazareth civitate Galilææ. Maria vero manebat in Jerusalem in domo Domini. Et cum facta esset annorum quatuordecim, qua ætate imbecillitas naturæ muliebris manifestatur, sacerdotes existimantes eam esse cæteris feminis similem (adhuc enim ignota erant mysteria ad illam spectantia), consilio coacto, orationem pro illa fundebant.

VIII. Zacharias autem princeps sacerdotum, pater Joannis Baptistæ, sumpsit duodecim virgas (38) a sacerdotibus consanguineis Virginis, easque posuit circum altare, dicens : Ostendet Dominus signo, cujusnam futura sit Virgo. Dum vero illi orarent, germinavit virga Josephi fabri. Tum judicio Dei desponderunt ei (39) Virginem Mariam non ad nuptias, sed ad custodiam et conservationem intemeratæ virginitatis : idque manifestum est ex ipsis verbis sanctæ Virginis angelo Gabrieli dictis (40) : cum enim is ei post salutationem dixisset : *Ecce concipies filium, et vocabis nomen ejus Jesum, et dabit ei Dominus Deus thronum David patris ejus*, et cætera : respondit ei Virgo : *Quomodo fiet mihi istud, quoniam virum non cognosco* [a] ? Nam si Josephus conjunctionis (41), et connubii lege eam despondisset, non ita ipsa respondisset, sed dixisset : Ex viro, cui nupta sum, aut desponsata, omnino concipiam. Sed cum sciret, quod is ipsam acceperat non connubii causa, sed ad eam custodiendam et conservandam, dixit ea verba veritatis (42) plena : *Quomodo fiet mihi istud, quoniam virum non cognosco ?* Non sum tradita viro nuptialis conjunctionis causa, sed ut perpetuo munda virgo et intacta servarer. Hujusmodi ergo fuit desponsationis causa.

IX. Accepta autem Josephus patruele sua Maria e manu Domini, et omnium sacerdotum rei testium, deduxit eam in domum suam, et tradidit ei binas filias suas, ut eas quasi suas (43) sapientia, et intelligentia instrueret. Ipsa autem degebat in domo Josephi cum omni humilitate, et gravitate. Cumque ibi mansisset sex menses, et de more jejuna foret circa horam nonam diei orante ipsa, re-

A σήφ ὁ τέκτων, ὁ υἱὸς Ἠλὶ ὁ ἐξάδελφος Μαρίας· καὶ ἔτεκεν ἐξ αὐτῆς ἓξ παιδία· Ἰάκωβον, Σίμωνα, Ἰούδαν, Ἰωσῆν, Σωβῆν, Μάρθαν, καὶ τὴν Μαρίαν. Καὶ ἀπέθανεν Σαλώμη ἡ γυνὴ αὐτοῦ, καὶ διῆγεν ἐν χηρείᾳ καὶ σωφροσύνῃ ὁ Ἰωσήφ· ἐτῶν γὰρ ἦν περίπου ἑβδομήκοντα· τῇ περιουσίᾳ πένης, τὴν δὲ τέχνην τέκτων ἀκράτητος, διάγων εἰς πόλιν τῆς Γαλιλαίας Ναζαρέτ. Ἡ δὲ Μαρία ἦν ἐν Ἱερουσαλὴμ, εἰς τὸν οἶκον Κυρίου. Καὶ γενομένης αὐτῆς ἐτῶν δεκατεσσάρων, ὅτε καὶ τῆς τῶν γυναικῶν φύσεως ἡ ἀσθένεια δείκνυται· νομίσαντες αὐτὴν μίαν τῶν πολλῶν ὑπάρχειν οἱ ἱερεῖς· ἔτι γὰρ ἄδηλα τὰ περὶ αὐτὴν ὑπῆρχεν μυστήρια· συμβούλιον ποιήσαντες, ἔστησαν εἰς προσευχὴν περὶ αὐτῆς.

B Η'. Ζαχαρίας δὲ ὁ ἀρχιερεὺς, ὁ πατὴρ Ἰωάννου τοῦ Βαπτιστοῦ, ἔλαβεν δώδεκα ῥάβδους, ἐκ τῶν ἱερέων τῶν συγγενῶν τῆς Παρθένου, καὶ ἔθηκεν αὐτὰς περὶ τὸ θυσιαστήριον λέγων· Δείξει Κύριος σημεῖον, τίνος ἔσται ἡ Παρθένος. Προσευχομένων δὲ αὐτῶν, ἐβλάστησεν ἡ ῥάβδος Ἰωσὴφ τοῦ τέκτονος, καὶ λοιπὸν κρίσει Θεοῦ, ἥρμοσαν αὐτῷ τὴν Παρθένον Μαρίαν· οὐ πρὸς γάμον, ἀλλ' εἰς φυλακὴν καὶ συντήρησιν τῆς ἀμωμήτου παρθενίας. Καὶ τοῦτο δῆλον ἐξ αὐτῶν τῶν ῥημάτων τῆς ἁγίας Παρθένου τῶν λεγομένων πρὸς τὸν ἄγγελον Γαβριήλ· εἰπόντος γὰρ αὐτοῦ πρὸς αὐτὴν, μετὰ τὸν ἀσπασμόν· ὅτι *Ἰδοὺ συλλήψῃ υἱὸν, καὶ καλέσεις τὸ ὄνομα αὐτοῦ Ἰησοῦν, καὶ δώσει αὐτῷ Κύριος ὁ Θεὸς τὸν θρόνον Δαυῒδ τοῦ πατρὸς αὐτοῦ*· καὶ τὰ ἑξῆς·
C ἀπεκρίθη αὐτῷ ἡ Παρθένος· *Πῶς ἔσται μοι τοῦτο, ἐπεὶ ἄνδρα οὐ γινώσκω;* Ὁ γὰρ Ἰωσὴφ νόμῳ συζυγίας καὶ γάμῳ αὐτὴν ἁρμοσάμενος, οὐκ ἂν οὕτως ἀπεκρίνατο· ἀλλ' εἶπεν οὖν· ὅτι Ἐκ τοῦ ἁρμοσαμένου ἀνδρὸς, ἢ τοῦ μνηστευσαμένου πάντως συλλήψομαι· ἀλλ' εἰδυῖα ἀκριβῶς, ὅτι οὐ πρὸς γάμον αὐτὴν ἔλαβεν, ἀλλ' εἰς φυλακὴν καὶ συντήρησιν, εἶπεν ἐκεῖνο ῥῆμα τὸ γέμον πᾶσαν ἀλήθειαν· *Πῶς ἔσται μοι τοῦτο, ἐπεὶ ἄνδρα οὐ γινώσκω;* τουτέστιν· οὐκ ἐξεδόθην ἀνδρὶ πρὸς γαμικὴν συνουσίαν, ἀλλὰ τὸ φυλάττεσθαι διηνεκῶς με παρθένον καθαρὰν καὶ ἀνέπαφον. Καὶ αὕτη μὲν οὖν ἦν ἡ τῆς μνηστείας αἰτία.

Θ'. Παραλαβὼν δὲ Ἰωσὴφ τὴν ἐξαδέλφην Μαρίαν
D ἐκ χειρὸς Κυρίου καὶ μαρτύρων πάντων τῶν ἱερέων, κατήγαγεν αὐτὴν εἰς τὸν οἶκον αὐτοῦ, καὶ παρέδωκεν αὐτῇ τὰς δύο θυγατέρας αὐτοῦ, σοφίσαι καὶ συνετίσαι αὐτὴν ὡς ἑαυτάς. Ἡ δὲ διῆγεν ἐν τῷ τοῦ Ἰωσὴφ οἴκῳ μετὰ πάσης ταπεινοφροσύνης τε καὶ σεμνότητος· ποιήσασα δὲ ἐν αὐτῷ μῆνας ἕξ, καὶ συνήθως νηστεύουσα, περὶ ὥραν ἐννάτην τῆς

[a] Luc. I, 31-34.

Mingarellii notæ.

(36) Vide Marc. VI, 3 ; ubi quatuor hi fratres Christi recensentur, ac nominantur.

(37) In Græco additur, ἀκράτητος. Quæ vox quid hic significet, aut quomodo emendanda sit, ignoro.

(38) Ex vetusta hacce, etsi incerta, traditione derivatus est mos pingendi S. Josephum cum virga efflorescente.

(39) Codex : ὁρμώσαντο τὴν παρθένον. Lego : ἥρμοσαν αὐτῷ τὴν παρθένον.

(40) Codex : τὸ γενόμενον. Legendum τῶν γενομένων, aut τῶν λεγομένων.

(41) Codex : συνζυγίας.

(42) In Græco dicendum erat : Πάσης ἀληθείας. Sed aut auctoris, aut librarii oscitantia factum est, ut legatur : πᾶσαν ἀλήθειαν.

(43) In Græco, ὡς ἑαυτάς. Barbare.

ἡμέρας, προσευχομένης αὐτῆς, ἀπεκαλύφθη αὐτῇ ὁ ἀρχάγγελος Γαβριὴλ ἀποσταλεὶς παρὰ Θεοῦ· καὶ ἐξεῖπεν αὐτῇ πάντα τὰ μυστήρια τὰ περὶ τοῦ μονογενοῦς Υἱοῦ τοῦ Θεοῦ, ὅσα καὶ τοῖς Εὐαγγελίοις ἀναγέγραπται. Καὶ οὐδεὶς ἔγνω τὸ γεγονὸς ἐκ τοῦ οἴκου αὐτῆς, οὐδὲ ἀπήγγειλέ τινι, οὔτε μὲν αὐτῷ τῷ Ἰωσήφ, ἕως οὗ ἴδεν εἰς οὐρανοὺς ἀνερχόμενον τὸν Υἱὸν αὐτῆς. Διὰ τοῦτο λέγει ὁ εὐαγγελιστὴς Ματθαῖος· *Καὶ οὐκ ἐγίνωσκεν αὐτὴν, ἕως οὗ ἔτεκεν τὸν υἱὸν αὐτῆς τὸν πρωτότοκον*· τουτέστιν· οὐκ ἐγίνωσκεν τὰ μυστήρια τοῦ Θεοῦ, οὐδὲ τὸ κεκρυμμένον βάθος τῶν ἐπ' αὐτῇ τελουμένων πραγμάτων. Ἦν δὲ ἡμέρα τῆς ἑβδομάδος πρώτη· κατὰ δὲ τὸν σεληνιακὸν κύκλον μὴν πρῶτος, ἤγουν Ἀπρίλλιος· οὗτος μὴν πρῶτος ἐν τοῖς μησὶν τοῦ ἐνιαυτοῦ· αὐτοῦ πρώτη ἡμέρα, ἐν ᾗ τὸ πρωτόκτιστον ἠλάθη σκότος· καὶ εἶπεν ὁ Θεός· *Γενηθήτω φῶς, καὶ ἐγένετο φῶς*· μὴν δὲ ἕκτος, ἀφ' οὗπερ Ἰωάννης ὁ Βαπτιστὴς συνελήφθη· τῷ γὰρ ἑβδόμῳ μηνὶ τῆς Σκηνοπηγίας, ἐπιτελουμένων τῶν Ἐγκαινίων καὶ τῆς καταπαύσεως τῆς κιβωτοῦ, λοιπὸν εἰσῆλθεν εἰς τὰ Ἅγια τῶν ἁγίων μονώτατος, κατὰ τὸν νόμον τοῦ θυμιᾶσαι, καὶ ὤφθη αὐτῷ ἄγγελος Γαβριήλ. Ἀπὸ τότε οὖν οἱ μῆνες ἀριθμοῦνται, κατὰ τὸν σεληνιακὸν κύκλον· ὕστερον δὲ ἐπενοήθησαν οἱ ἰνδικτιῶνες, καὶ οἱ μῆνες παρὰ Ῥωμαίοις.

Ι'. Τὸ δὲ εἰπεῖν τὴν ἁγίαν Παρθένον πρὸς τὸν ἀρχάγγελον· *Πῶς ἔσται μοι τοῦτο, ἐπεὶ ἄνδρα οὐ γινώσκω;* καθὼς καὶ προλαβόντες εἰρήκαμεν· ἔχει καὶ ἑτέραν τινὰ ἔννοιαν, οὐκ ἀπᾴδουσαν τῆς πρώτης καὶ προτέρας ἡμῶν διηγήσεως· τουτέστιν· Ἄνδρα οὐκ ἐπιθυμῶ· ἀνδρὸς ἐπιθυμίαν οὐ κέκτημαι· οὐκ οἶδα θέλημα σαρκικῆς ἐπιθυμίας ἀνδρός· οὐ γὰρ ἔσχεν τὴν παρθενίαν καὶ τὴν ἐγκράτειαν καὶ ἀγῶνα, ὥσπερ τῶν γυναικῶν αἱ κοσμιώτεραι καὶ τὴν σωφροσύνην ἐπιμελούμεναι· ἀλλ' ἐκ φύσεως, ὅπερ ἐστὶν ἐξαίρετον πασῶν τῶν γυναικῶν, καὶ ξένον τῆς ἀνθρωπίνης φύσεως. Καὶ τοῦτό ἐστιν τὸ παρὰ Ἰεζεκιὴλ τοῦ προφήτου εἰρημένον· *Ἔσται ἡ πύλη ἡ κατὰ ἀνατολὰς κεκλεισμένη, καὶ οὐδεὶς οὐ μὴ διέλθῃ δι' αὐτῆς, εἰ μὴ Κύριος ὁ Θεὸς Ἰσραήλ· αὐτὸς μόνος εἰσελεύσεται καὶ ἐξελεύσεται δι' αὐτῆς, καὶ ἔσται ἡ πύλη κεκλεισμένη.* Καὶ πάντες δὲ οἱ προφῆται, καὶ οἱ ἀπόστολοι τὸ αὐτὸ μαρτυροῦσιν· ἀλλὰ καὶ οἱ φωστῆρες οἱ Πατέρες ἡμῶν καὶ οἱ διδάσκαλοι τῆς καθολικῆς καὶ ἀποστολικῆς Ἐκκλησίας αὐτῷ συμφωνοῦσιν. Διὸ καὶ ὁ μέγας Διονύσιος ὁ Ἀρεοπαγίτης φησὶν περὶ τοῦ Χριστοῦ, ὅτι Ὑπὲρ ἄνθρωπον τὰ ἀνθρώπινα ἔπραττεν· καὶ μαρτυρεῖ παρθενίαν γέννησιν καὶ τόκος

A velatus est ei archangelus Gabriel missus a Deo, et declaravit ei omnia mysteria de unigenito Filio Dei, quæ et in Evangeliis scripta sunt: et nemo rescivit quod factum erat ex domo sua, nec ipsa id cuiquam annuntiavit, ne ipsi quidem Josepho, donec vidit in cœlos ascendentem Filium suum. Ideo dicit evangelista Matthæus: *Et non cognoscebat eam, donec peperit filium suum primogenitum* [4]: hoc est: non cognoscebat mysteria Dei, nec absconditam profunditatem rerum, quæ in ea perficiebantur. Erat autem dies hebdomadis prima: et juxta lunarem cyclum mensis primus, nempe Aprilis (hic est mensis primus in mensibus anni): dies prima ipsius, qua die primigeniæ tenebræ expulsæ sunt, dixitque Deus;

B *Fiat lux, et facta est lux*: mensis autem sextus ab eo tempore, quo Joannes Baptista conceptus fuit: nam septimo mense Scenopegiæ, dum celebrarentur Encænia, et requies arcæ, Zacharias (44) ingressus est in Sancta sanctorum solus, ut juxta legem suffimenta offerret, et apparuit ei angelus Gabriel. Ex eo tempore igitur numerantur menses, juxta lunarem cyclum: postea vero excogitatæ sunt indictiones ac menses Romani.

X. Quod vero ait sancta Virgo archangelo: *Quomodo fiet mihi istud, quoniam virum non cognosco?* sicut antea diximus, habet etiam quamdam

C aliam significationem, quæ aliena non est a prima nostra interpretatione superius tradita. Hoc est: Virum non concupisco: viri concupiscentia careo: non novi voluntatem carnalis concupiscentiæ viri. Nec enim habebat virginitatem et continentiam cum tentatione, ut mulieres modestiores, ac de temperantia sollicitæ, sed ex natura illam habebat, quod eximium est ac singulare supra omnes feminas, et extraordinarium humanæ naturæ. Atque hoc illud est, quod ab Ezechiele propheta dictum fuit: *Erit porta orientalis clausa, et nemo transibit per eam, nisi Dominus Deus Israelis: ipse solus ingredietur, et egredietur per eam: et erit porta clausa* [5]. Omnes insuper prophetæ et apostoli idem testantur: quin et ii qui sunt luminaria, et

D Patres nostri, et magistri catholicæ et apostolicæ Ecclesiæ hac in re consentiunt. Itaque magnus etiam Dionysius Areopagita (45) de Christo ait: « Supra hominem humana operabatur. » Et virginali generationi testimonium perhibet etiam partus doloribus vacuus. Athanasius (46) autem Ale-

[4] Matth. I. [5] Ezech. XLIV, 2, 3.

Mingarellii notæ.

(44) Desideratur in codice nomen Zachariæ.

(45) Citat, opinor, Monachus noster Epistolam 4, ad Caium, in qua hæc exstant verba: Ὑπὲρ ἄνθρωπον ἐνήργει τὰ ἀνθρώπου· καὶ δηλοῖ Παρθένος ὑπερφυῶς κύουσα. Id est: *Supra humanam conditionem operabatur* (Jesus) *ea quæ sunt hominis. Quod declarat Virgo quæ supra naturam parit.*

(46) Locum hunc, a verbis, Ἀθανάσιος δὲ usque ad ἐπληροφορήθη, affert Allatius in Notis ad Eustathii Hexaemeron, pag. 286 editionis Lugdunensis anni 1629. Ipse tamen legit in suo codice ὀρθόδοξοι pro ὀρθοδόξως: et ψηλαφηθεῖσα pro ψηλαφηθεῖσα: et βουδὶν pro βουδὶμ: ac demum ἐπεξεργασάμενος διὰ τῆς μαρίας pro ἐπεξεργασάμενος διὰ τῆς μαίας.

xandrinus, et Leo Romanus pontifex dixit de ipsa, quod concupiscentiam viri ignoravit. Et omnes sanctæ synodi orthodoxæ idem testantur (47). Ita Jacobus Hebræus (48), qui tunc aderat, et de illa scripsit, dicit: « Cum fuisset singularis, et omnino extraordinarius partus, palpata ab obstetrice inventa est virgo ut ante partum: et Rubim sacerdos id ipsum faciens per obstetricem, rei veritate convictus est. » Quidam vero alii de hoc singulari miraculo dixerunt: « Extraordinariam quamdam rem invenit natura. » Alii autem: « Supra fines naturæ fuit. »

XI. Sancta autem Virgo post apparitionem angeli statim abiit in Bethleem ad Elisabeth. Judæa vero, in qua civitas Bethleem sita est, excelsior est respectu Galilææ, in qua est Nazareth. Ideo ait Lucas: *Maria autem cucurrit cum festinatione in montanam regionem, et ingressa est in domum Zachariæ, et salutavit Elisabeth* *. Ingressa vero cum esset, et eam salutavisset, notam fecit ei apparitionem angeli, et illius sermones, dixitque insuper ei, quod masculus erat is quem habebat in ventre, et quod Zacharias angelum viderat in templo, et ideo siluerat: quoniam Zacharias nihil locutus fuerat, nec enim poterat. Et ipsæ intra semetipsas mysterium tenuerunt, et nemini annuntiarunt sermones ab ipsis factos. Et post tres menses descendit sancta Maria in domum Josephi. Erat autem composita (49) et sermone, et moribus, et incessu sancta Virgo. Et tempore progrediente, cum illius venter intumesceret, Josephus videns sanctam, et ignorans mysteria ad illam spectantia, pudore perfusus voluit dimittere ipsam occulte e domo sua. Sed angelus Dei prohibuit quominus id faceret, sicut narrat Matthæus evangelista.

XII. Illo autem tempore contigit, ut descriptio fieret juxta Augusti Cæsaris præceptum: et ascendit Joseph e Galilæa in Judæam cum tota domo sua, ut describeretur juxta Cæsaris jussum: et filios quidem præmisit, filias autem, et sanctam Virginem Mariam secum sumens cum jumento ascendit. Cumque in Jerusalem non pervenissent, in suburbano civitatis Bethleem, quod possidebat

* Luc. I, 39.

ἄνευ ὠδινῶν. Ἀθανάσιος δὲ ὁ ἐξ Ἀλεξανδρείας, καὶ Λέων ὁ Ῥώμης εἶπεν περὶ αὐτῆς, ὅτι ἐπιθυμίαν ἀνδρὸς ἠγνόησεν· καὶ αἱ ἅγιαι πᾶσαι σύνοδοι ὀρθοδόξως τὸ αὐτὸ ἐπιμαρτυροῦσιν· οἷον Ἰάκωβος ὁ Ἑβραῖος τότε παρὼν καὶ τὰ περὶ αὐτῆς γράψας λέγει, ὅτι « Διὰ τὸ γενέσθαι ξένον καὶ παρηλλαγμένον κατὰ πάντα τοκετὸν, ψηλαφηθεῖσα ὑπὸ τῆς μαίας, εὑρέθη παρθένος ὡς πρὸ τοῦ τόκου· καὶ Ῥουβὶμ ὁ ἱερεὺς τοῦτο αὐτὸ ἀπεργασάμενος διὰ τῆς μαίας, ἐπληροφορήθη. » Ἄλλοι δέ τινες περὶ τούτου τοῦ παραδόξου θαύματος εἶπον, ὅτι « Ἐξαίρετόν τι πρᾶγμα εὗρεν ἡ φύσις. » Ἄλλοι δέ· « Ὑπὲρ τοὺς ὅρους τῆς φύσεως γέγονεν. »

ΙΑ'. Ἡ δὲ ἁγία Παρθένος, ἅμα τῷ παρελθεῖν B τὴν ὀπτασίαν τοῦ ἀγγέλου, εὐθέως ἀπῆλθεν πρὸς τὴν Βηθλεὲμ, εἰς τὴν Ἐλισάβετ. Ἡ δὲ Ἰουδαία ἐν ᾗ πόλις κεῖται Βηθλεὲμ, ὑψηλότερος τόπος ἐστὶν πρὸς τὴν Γαλιλαίαν, ἐν ᾗ ἐστιν ἡ Ναζαρέτ. Διὰ τοῦτο λέγει ὁ Λουκᾶς· *Ἡ δὲ Μαρία ἔδραμεν μετὰ σπουδῆς εἰς τὴν ὀρεινὴν, καὶ εἰσῆλθεν εἰς τὸν οἶκον Ζαχαρίου, καὶ ἠσπάσατο τὴν Ἐλισάβετ.* Εἰσελθοῦσα δὲ καὶ ἀσπασαμένη αὐτὴν, ἐγνώρισεν αὐτῇ τὴν ὀπτασίαν τοῦ ἀγγέλου, καὶ τοὺς λόγους αὐτοῦ, καὶ ὅτι ἄῤῥεν ἐστὶν τὸ ἐν κοιλίᾳ αὐτῆς, καὶ ὅτι ὁ Ζαχαρίας ἄγγελον ἑώρακεν ἐν τῷ ναῷ, καὶ διὰ τοῦτο ἐσίγησεν· ἐπειδὴ ὁ Ζαχαρίας οὐδὲν ἦν λαλήσας, οὐδὲ γὰρ ἠδύνατο. Καὶ αὐταὶ ἐν αὐταῖς τὸ μυστήριον εἶχον, καὶ οὐδενὶ ἀπήγγειλαν τὸ λαληθὲν αὐταῖς. C Καὶ μετὰ τρεῖς μῆνας κατῆλθεν ἡ ἁγία Μαρία εἰς τὴν Γαλιλαίαν εἰς τὸν οἶκον Ἰωσήφ. Ἦν δὲ τακτικὴ καὶ τῷ λόγῳ καὶ τῷ ἤθει καὶ τῷ βήματι ἁγία. Τοῦ δὲ χρόνου παρερχομένου, καὶ τῆς κοιλίας αὐτῆς ὀγκουμένης, ὁ Ἰωσὴφ ὁρῶν τὴν ἁγίαν, μὴ εἰδὼς τὰ περὶ αὐτῆς μυστήρια, αἰσχύνῃ καταπεσὼν, ἠβουλήθη διώξαι αὐτὴν ἐκ τοῦ οἴκου αὐτοῦ κρυφίως. Ὁ δὲ ἄγγελος τοῦ Θεοῦ ἐκώλυσεν αὐτὸν, καθὼς Ματθαῖος ὁ εὐαγγελιστής.

ΙΒ'. Κατὰ δὲ τὸν καιρὸν ἐκεῖνον συνέβη τὴν ἀπογραφὴν γενέσθαι κατὰ τὴν τοῦ Αὐγούστου Καίσαρος κέλευσιν· καὶ ἀνέβη Ἰωσὴφ ἀπὸ τῆς Γαλιλαίας εἰς τὴν Ἰουδαίαν σὺν ὅλῳ τῷ οἴκῳ αὐτοῦ, ὑπογράψασθαι κατὰ τοῦ Καίσαρος δόγμα· καὶ τοὺς μὲν υἱοὺς προέπεμψεν, τὰς δὲ θυγατέρας καὶ τὴν ἁγίαν Παρθένον Μαρίαν αὐτὸς λαβὼν μετὰ τοῦ ὑποζυγίου ἀνήρχετο. Μὴ φθάσαντες τὴν Ἱερουσαλὴμ, εἰς προ-

Mingarellii notæ.

(47) In Græco aliqua hic desiderari puto.

(48) De Jacobo hocce, quem citat monachus noster, quæri potest primo, an is putaverit esse Jacobum apostolum, cui perperam tribuitur apocryphus, ac fabulosus liber a Fabricio editus in codice apocrypho Novi Testamenti: deinde an saltem hunc ipsum libellum citet hoc in loco Epiphanius. Quod spectat ad primum, aio Epiphanium nostrum minime in ea fuisse opinione, ut censeret Jacobum hunccce exstitisse apostolum: etsi enim dicat: *qui tunc aderat*, tamen si ut apostolum habuisset, neque dixisset, *Jacobus Hebræus*, sed *Jacobus apostolus*, neque in Proœmio hujus Opusculi contemptim de ipso loqueretur. Quod vero attinet ad alteram D quæstionem, equidem reor, ab Epiphanio nostro non libellum a Fabricio sub Jacobi apostoli nomine evulgatum citari, sed alium qui jam non exstet. Etenim narratur quidem ibi, pag. 110, exploratio ab obstetrice facta, sed non iis verbis, quæ affert Epiphanius noster; imo ibidem de sacerdote Rubim, seu Ruben, obstetricis exploratione convicto, nihil plane legitur, etsi is pag. 68, memoretur, ac vocetur Ῥουβεὶμ ὁ ἀρχιερεὺς, Rubim pontifex.

(49) Codex: τακτική. An legendum, ταχτῇ, an potius Epiphanius ineleganter, ac barbare scribens dixit τακτικὴ pro τακτῇ? Paulo inferius autem legendum videtur: Καθὼς φησι Ματθαῖος.

σπήλαιον τῆς Βηθλεὲμ, ὃ ἦν κτῆμα Σαλώμης ἐξαδέλφης τῆς ἁγίας Θεοτόκου, κατεκλίθησαν, καὶ τῇ αὐτῇ νυκτὶ ἔτεκεν τὸν Ἐμμανουὴλ ἡ ἁγία Παρθένος, ἐξυπηρετησαμένης πρὸς ἅπαντα Σαλώμης τῆς μαίας, οὔσης ἐν Βηθλεὲμ, ἐξαδέλφης τυγχανούσης καὶ αὐτῆς τῆς ἁγίας Θεοτόκου Παρθένου Μαρίας, κατὰ τὸ μητρῷον αὐτῆς γένος. Ἦν δὲ σπήλαιον, καὶ οἴκημα τετραπόδων. Μαθοῦσα δὲ ἡ Ἐλισάβετ τὴν ἐπιστασίαν αὐτῶν, καὶ ἤνεγκεν αὐτοῖς τὰ πρὸς τὴν χρείαν, καὶ ἄλλοι τινὲς συγγενεῖς αὐτῶν. Καὶ ἀκούσαντες τὰ τοῖς ποιμέσιν λαληθέντα, ἐξέστησαν, καὶ τῇ δευτέρᾳ ἡμέρᾳ ἐκ Περσίδος πόλεως Βαβυλῶνος, οἱ Μάγοι ἀπὸ τῆς θερινῆς Ἀνατολῆς· ἰδόντες δὲ τὸν ἀστέρα ἐξ εὐωνύμων τῆς Ἱερουσαλὴμ· οὕτως γὰρ παράκειται ἡ Περσὶς τῇ Ἰουδαίᾳ. Καὶ ὁ ἀστὴρ οὐκ ἦν ἐκ τῶν λοιπῶν ἀστέρων, ἀλλὰ χαμηλὸς ἦν, καὶ μηδέποτε φανείς, ὥς φησιν Ἰωάννης ὁ Χρυσόστομος. Καὶ τῇ ὀγδόῃ ἡμέρᾳ περιέτεμον τὸ παιδίον, καὶ ἐκάλεσαν τὸ ὄνομα αὐτοῦ Ἰησοῦν, ὅς ἐστιν Σωτήρ. Καὶ τότε ὑπέστρεψαν εἰς Ναζαρέτ. Ἀπεγράφησαν δὲ Ἰάκωβος καὶ οἱ ἀδελφοὶ αὐτοῦ, υἱοὶ Ἰωσήφ, καὶ κατῆλθον εἰς Ναζαρέτ. Καὶ συμπληρουμένων τῶν τεσσαράκοντα ἡμερῶν, ἀνήγαγον τὸ παιδίον εἰς Ἱεροσόλυμα, καὶ παρέστησαν τῷ Κυρίῳ μετὰ δώρων, καὶ ἐπέδωκαν τῷ πρεσβύτῃ ἱερεῖ Συμεὼν, καὶ εὐλόγησεν αὐτούς· καὶ ἐκεῖ ἐχρηματίσθη φυγεῖν εἰς Αἴγυπτον ὁ Ἰωσήφ.

ΙΓ'. Ὁ δὲ Ἡρώδης ἐν ταῖς ἡμέραις ἐκείναις ἔσχεν πόλεμον οἰκεῖον μετὰ Σαλώμης τῆς θυγατρὸς ἀρχιερέως τοῦ Ὑρκανοῦ, ἥτις καὶ γυνὴ αὐτοῦ ἦν, καὶ τῶν υἱῶν αὐτῆς Ἀλεξάνδρου καὶ Ἀριστοβούλου. Καὶ τὴν μὲν γυναῖκα φονεύσας, κατῆλθεν εἰς Ῥώμην πρὸς τὸν Καίσαρα· καὶ λαβὼν ἐξουσίαν, ἐπανελθὼν ἔπνιξεν καὶ τοὺς υἱοὺς αὐτῆς ἐν τῷ ποταμῷ, ὡς λοιπὸν τὰ ὑπὸ τῶν Μάγων λαληθέντα, ἐν λήθῃ παραδραμών. Εὐκαιρήσας δὲ καὶ ὑπομνησθείς, ἐξεζήψεν αὐτὸν ἡ ὀργή· καὶ μετὰ δύο ἔτη τῶν Μάγων, ἐποίησεν ὁ Ἡρώδης τὴν βρεφοκτονίαν· καὶ λειτουργοῦντα τὸν Ζαχαρίαν ἀνεῖλον οἱ στρατιῶται ἔσω τοῦ θυσιαστηρίου. Ἡ δὲ Ἐλισάβετ ἐν Βηθλεὲμ οὖσα, λαβοῦσα τὸν Ἰωάννην ἐξῆλθεν εἰς τὴν ἔρημον, καὶ ἐκρύβη ἡμέρας τεσσαράκοντα ὑπὸ τὸ σπήλαιον. Ὁ δὲ Ἡρώδης μετὰ τὴν βρεφοκτονίαν, ἑαυτὸν ἀνεῖλε μαχαίρᾳ, ὢν ἐτῶν σ'. Ὁ δὲ Ἰωάννης ἐκεῖ ἀνατραφεὶς ἔμεινεν ἐν ταῖς ἐρήμοις, ἕως τῆς ἀναδείξεως αὐτοῦ πρὸς τὸν Ἰσραήλ.

A Salome consobrina sanctæ Deiparæ, diversati sunt: et eadem nocte genuit Emmanuelem sancta Virgo, ministrante ad omnia Salome obstetrice (50), quæ erat in Bethleem, et erat ipsa quoque consobrina sanctæ Deiparæ Virginis Mariæ quoad maternum illius genus. Erat autem ibi spelunca, et stabulum quadrupedum. Cum vero ea quæ evenerant rescivit Elisabeth, attulit eis quæ usui futura erant, idemque fecerunt alii nonnulli consanguinei. Auditis autem iis, quæ pastoribus dicta fuerant, obstupuerunt. Et post biduum ex Persidis civitate Babylone venerunt Magi ab Oriente æstivo: viderant autem stellam a sinistro Hierosolymæ latere, talis enim est Persiæ situs respectu Judææ. Et stella non erat una ex aliis stellis, sed telluri vicina, B et nunquam apparuerat, ut ait Joannes Chrysostomus (51). Et octavo die circumciderunt puerum, et vocarunt nomen ejus Jesum, hoc est, Salvatorem: et tunc reversi sunt in Nazareth. Descripti vero fuerunt Jacobus, et fratres ejus, qui erant filii Josephi: et descenderunt in Nazareth. Et completis XL diebus duxerunt puerum in Jerusalem, et obtulerunt eum Domino cum donis, et dederunt seni sacerdoti Simeoni: et benedixit eos. Et ibi divinitus monitus est Josephus, ut fugeret in Ægyptum.

XIII. Herodes autem diebus illis domesticum bellum gerebat cum Salome (52) filia Pontificis C Hyrcani, quæ etiam uxor ipsius erat, et cum filiis ipsius Salomes, Alexandro et Aristobulo: et cum uxorem interfecisset, perrexit Romam ad Cæsarem, et obtenta potestate reversus suffocavit etiam filios Salomes in fluvio, quasi deinceps oblivioni traditurus ea quæ dixerant Magi. Nactus vero tempus opportunum, et eorum recordatus, ira accensus est (53): et post duos annos a Magis indicatos fecit Herodes infantium cædem. Et Zachariam, dum sacris operam daret, occiderunt milites intra sanctuarium. Elisabeth vero, quæ erat in Bethleem, Joannem sumpsit, et in desertum exivit, et dies XL latuit sub spelunca. Herodes autem post infanticidium se ipse gladio interfecit, annos natus LXX. Joannes vero ibi educatus mansit in desertis donec D sese ostendit Israeli.

Mingarellii notæ.

(50) Obstetricem quidem vocat auctor Salomen, sed ipsam hacce occasione consuetis omnibus obstetricum officiis functam esse non ait: imo superius Virginis partum *doloribus vacuum* dixit. Cæterum vox μαῖα non obstetricem semper denotat, sed et eam, quæ lac infanti præbet, et illam quæ ipsius umbilicum secat.

(51) Talia pluribus in locis scripsit S. Joannes Chrysostomus, ut hom. 6, in Matthæum, tom. VII, pag. 87, editionis Parisinæ anni 1727, et homilia sequenti; itidemque in alia homilia, quam Montfauconius edidit tom. XII, pag. 379.

(52) Inter uxores Herodis nulla (quod sciam) vocata est Salome. Alexander atque Aristobulus filii erant Mariammes: Mariamme vero ipsamet filia erat Alexandræ filiæ Hyrcani. Sed de his consulendi sunt Eusebius, lib. I. Hist. eccl., et Flavius Josephus, et qui Josephum ipsum illustrarunt. Nonnulla enim hi aliter narrant, atque Epiphanius noster.

(53) Codex habet, ἐξήληψεν. Quæ vox non video, quid significare possit. Aut εἴληφεν legendum puto, aut ἐξῆψεν. Quod vero de Zachariæ cæde hic subjungit Epiphanius, id S. Hieronymus ex apocryphis monumentis desumptum esse ait in Comment. ad caput XXIII Matthæi.

XIV. Et Josephus mansit in Ægypto cum filiis suis, et filiabus, et Deipara, et Christo annos quinque: tum ob revelationem recessit, et reversus venit in Nazareth Galilææ. Et accepit filiam Mariam frater ipsorum Cleopas in uxorem suam. Cleopas autem frater ipsius Josephi (54) ex eodem patre Jacobo nati. Et genuit ex ea Symeonem. Symeon vero iste post Jacobum fratrem Domini, episcopus fuit in Jerusalem: et sub Domitiano Romæ imperatore, post multa tormenta postea cruci affixus est (55), annos natus 120, Jacobus autem filius Josephi, ut quidam dicunt, habuit uxorem duos annos, et illa mortua aliam non habuit. Judas vero frater ejus duos filios genuit, Zocerum et Jacobum; sic enim vocati sunt. Hi astantes Domitiano imperatori Romæ, ob eorum virtutem et sapientiam cessare fecerunt persecutionem Christianis illatam. Jacobus autem et Judas fratres Domini in numero sunt duodecim apostolorum. Joses vero et Symeon sumpserunt sibi uxores. Et Sobe convivebat cum Deipara continue. Joses autem a matre relictus est adhuc lactens, et enutrivit eum Maria filia Salomes consobrinæ Deiparæ.

ΙΔ'. Ὁ δὲ Ἰωσὴφ ἐποίησεν εἰς Αἴγυπτον σὺν τοῖς υἱοῖς αὐτοῦ καὶ ταῖς θυγατράσιν καὶ τῇ Θεοτόκῳ καὶ τῷ Χριστῷ ἔτη ε', καὶ λοιπὸν δι' ἀποκαλύψεως ἀνεχώρησεν· καὶ ἀποστρέψας ἦλθεν εἰς Ναζαρὲτ τῆς Γαλιλαίας. Καὶ ἔλαβεν τὴν θυγατέρα Μαρίαν ὁ ἀδελφὸς αὐτῶν Κλωπᾶς γυναῖκα ἑαυτῷ· Κλεόπας δὲ ὁ ἀδελφὸς αὐτοῦ, Ἰακὼβ ὁμοπάτριος ἐκ τοῦ Ἰακὼβ, καὶ ἐγέννησεν ἐξ αὐτῆς τὸν Συμεῶνα. Οὗτος δὲ ὁ Συμεὼν μετὰ Ἰάκωβον τὸν ἀδελφὸν τοῦ Κυρίου ἐπίσκοπος γέγονεν εἰς Ἱεροσόλυμα· καὶ ἐπὶ Δομετιανοῦ βασιλέως Ῥώμης· μετὰ πολλὰς βασάνους ὕστερον ἐσταυρώθη, ὢν ἐτῶν ρκ'. Ἰάκωβος δὲ ὁ υἱὸς Ἰωσὴφ, ὥς φασίν τινες, ἔσχεν αὐτῷ γυναῖκα ἐπὶ ἔτη δύο· καὶ τελευτησάσης αὐτῆς, ἑτέραν οὐκ ἔσχεν. Ἰούδας δὲ ὁ ἀδελφὸς αὐτοῦ ἐποίησεν δύο υἱοὺς, Ζωκὴρ καὶ Ἰάκωβον, οὕτω προσαγορευομένους. Οὗτοι παραστάντες Δομετιανῷ βασιλεῖ Ῥώμης, διὰ τὴν ἀρετὴν αὐτῶν καὶ σοφίαν, τὸν κατὰ τῶν Χριστιανῶν ἐπαύσαντο διωγμόν. Ἰάκωβος δὲ καὶ Ἰούδας ἀδελφοὶ τοῦ Κυρίου, εἰς τὸν ἀριθμόν εἰσιν τῶν δώδεκα ἀποστόλων. Ἰωσῆς δὲ καὶ Συμεὼν ἔλαβον αὐτοῖς γυναῖκας· ἡ δὲ Σωβὴ συνῆν τῇ Θεοτόκῳ πάντα τὸν χρόνον· Ἰωσῆς δὲ ὑπομάζιος κατελήφθη ὑπὸ μητρὸς, καὶ ἀνεθρέψατο αὐτὸν Μαρία ἡ θυγάτηρ Σαλώμης ἐξαδέλφης τῆς Θεοτόκου.

XV. In solemnitate autem Paschatis reversi sunt ex Nazareth in Jerusalem, cum esset Jesus annorum decem. Cumque reversi forent in Jerusalem, a multis cognitus fuit, qui admirati sunt ejus intelligentiam, et sapientiam, adeo ut multos obstupefaceret. Erat autem valde pulcher aspectu, sicut Propheta ait: *Speciosus forma præ filiis hominum* *: statura longus erat sex pedes, flavis crinibus (56), justo naso, flavis oculis, suaviter intuens (57), subflava barba, longis capillis: nunquam novacula ascendit in caput ejus, nec manus hominis, nisi matris ejus cum esset infans. Et cum fuit triginta annorum, baptizatus est a Joanne in Jordanis flumine.

ΙΕ'. Κατὰ δὲ ἑορτὴν τοῦ Πάσχα ἀνήρχοντο ἀπὸ Ναζαρὲτ εἰς Ἱεροσόλυμα, δεκαετοῦς ὄντος τοῦ Ἰησοῦ. Ἀνελθόντων δὲ αὐτῶν εἰς Ἱεροσόλυμα, ἐγνώσθη ὑπὸ πολλῶν· καὶ ἐθαυμαστώθη ἡ σύνεσις καὶ ἡ σοφία αὐτοῦ, ὡς καὶ πολλοὺς ἐξίστησεν. Ἦν δὲ ὡραῖος τῇ ὄψει σφόδρα, καθὼς ὁ προφήτης λέγει. *Ὡραῖος κάλλει παρὰ τοὺς υἱοὺς τῶν ἀνθρώπων*· τῇ ἡλικίᾳ ἓξ πόδας ἔχων τὸ μῆκος, ξανθόθριξ, ἐπίῤῥινος, ξανθόμματος, εὐόφθαλμος, μαυρόθριξ, ἐπιξανθίζων τὸ γένειον, μακρόθριξ, οὐδέποτε ξυρὸς ἀνῆλθεν ἐπὶ τῆς κεφαλῆς αὐτοῦ, οὐδὲ χεὶρ ἀνθρώπου, εἰ μὴ τῆς μητρὸς αὐτοῦ νηπιάζοντος. Καὶ τριάκοντα ἐτῶν γενόμενος, ἐβαπτίσθη ὑπὸ Ἰωάννου ἐν τῷ Ἰορδάνῃ ποταμῷ.

XVI. Cum vero Joannes erat in deserto, annos natus et ipse triginta et unum (incipiendo nempe annum a mense Septembri) factus est ei sermo de baptismo; et venit in Judæam prædicans baptismum pœnitentiæ et remissionem peccatorum, et per baptismum etiam regnum cœlorum: non tamen etiam baptismum in Spiritu sancto. Et cum populi vidissent ejus vitam terribilem, atque admirabilem, secuti sunt eum multi, et facti sunt ejus discipuli. In his fuere et Andreas a Bethsaida urbe Galilææ, et Joannes a Zebeda. Principes autem sacerdotum cum audivissent quæ de Joanne promulgabantur, et de doctrina ejus, alii quidem dicebant: Hic est Christus; alii vero: Non est (58).

ΙϚ'. Ὁ δὲ Ἰωάννης ὢν ἐν τῇ ἐρήμῳ, καὶ αὐτὸς τριάκοντα καὶ ἑνὸς χρόνου ὑπάρχων· ἀρχομένου τοῦ ἔτους ἤγουν ἀπὸ μηνὸς Σεπτεμβρίου· ἐγένετο πρὸς αὐτὸν λόγος περὶ τοῦ βαπτίσματος· καὶ ἦλθεν εἰς τὴν Ἰουδαίαν, κηρύσσων βάπτισμα μετανοίας καὶ ἄφεσιν ἁμαρτιῶν, καὶ διὰ τοῦ βαπτίσματος καὶ τὴν βασιλείαν τῶν οὐρανῶν, οὐ μέντοι καὶ εἰς Πνεῦμα ἅγιον. Θεωροῦντες δὲ οἱ λαοὶ τὴν ἀναστροφὴν αὐτοῦ τὴν φοβερὰν καὶ θαυμαστὴν, ἠκολούθησαν αὐτῷ πολλοὶ, καὶ ἐγένοντο αὐτοῦ μαθηταί· ἐν οἷς καὶ Ἀνδρέας ὁ ἀπὸ Βηθσαϊδὰ τῆς πόλεως τῆς Γαλιλαίας, καὶ Ἰωάννης ὁ ἀπὸ Ζεβεδῆς. Οἱ δὲ ἀρχιερεῖς τῶν Ἰουδαίων ἀκούσαντες τὰ περὶ Ἰωάννου, καὶ τῆς διδασκαλίας αὐτοῦ, οἱ μὲν ἔλεγον ὅτι ὁ

Mingarellii notæ.

(54) In Græco videtur legendum αὐτοῦ Ἰωσὴφ, id est, *ipsius Josephi*.

(55) Consule Breviarium Romanum ad diem 18 Februarii.

(56) Codex: ξανθόθριξ· ὡραῖος· ἐπίρινος. Expunxi vocem secundam ὡραῖος.

(57) Aut hic vox μαυρόθριξ, aut paulo superius vox ξανθόθριξ inducenda videtur.

(58) In Græco legendum fortasse: ὅτι οὔ. Καὶ ζητήσεως πολλῆς.

* Psal. XLIV, 3.

Χριστός ἐστιν, οἱ δὲ ὅτι οὔ· καὶ οὐ ζητήσεως A πολλῆς γενομένης ἀναμεταξὺ αὐτῶν περὶ τοῦ ῥήματος τούτου, ἀπέστειλαν πρὸς Ἰωάννην, καὶ ἠρώτησαν αὐτόν· καὶ εἶπεν αὐτοῖς, ὅτι Οὐκ εἰμὶ ὁ Χριστὸς, ἀλλ' ὀπίσω μου ἔρχεται, μέσος δὲ ὑμῶν ἕστηκεν. Ἐγένετο ἡμέρα, καὶ ἤρχοντο λαοὶ πολλοὶ καὶ ἄρχοντες ἐν τῇ ἐρήμῳ, εἰς τὸν Ἰορδάνην πρὸς τὸν Ἰωάννην ἐξομολογούμενοι τὰς ἁμαρτίας αὐτῶν, καὶ βαπτισθέντες ὑπ' αὐτοῦ. Τοῦ δὲ Ἰωάννου τὸν λαὸν κατηχοῦντος ἐν Βηθαράχα χωρίον πέραν τοῦ Ἰορδάνου, ἦλθεν ὁ Ἰησοῦς εἰς ἔρημον τοῦ Ἰορδάνου, καὶ ἐποίησεν ἐκεῖ ἡμέρας τεσσαράκοντα, καὶ πάλιν ὑπέστρεψεν πρὸς τὸν Ἰωάννην. Ὡς δὲ εἶδεν ὁ Ἰωάννης τὸν Ἰησοῦν ἐρχόμενον πρὸς αὐτὸν, ἔλεγεν περὶ αὐτοῦ· *Ἴδε ὁ Ἀμνὸς τοῦ Θεοῦ, ὁ αἴρων τὴν ἁμαρτίαν τοῦ κόσμου*· ἴδον γὰρ τὸ Πνεῦμα τὸ ἅγιον B κατελθὸν ἐξ οὐρανοῦ, καὶ μένον ἐπ' αὐτὸν, καὶ φωνὴν λέγουσαν πρὸς αὐτόν· *Οὗτός ἐστιν ὁ Υἱός μου ὁ ἀγαπητός*. Καὶ ἤκουσαν οἱ λαοὶ καὶ ἐξεπλήσσοντο. Τῇ δὲ ἐπαύριον πάλιν ἴδεν ὁ Ἰωάννης τὸν Ἰησοῦν περιπατοῦντα, καὶ λέγει περὶ αὐτοῦ· *Ἴδε ὁ Ἀμνὸς τοῦ Θεοῦ, ὁ αἴρων τὴν ἁμαρτίαν τοῦ κόσμου*.

Cum quæstio magna orta esset inter ipsos de hac re, miserunt ad Joannem, et interrogaverunt eum. Et dixit eis: Non sum Christus, sed post me venit, medius autem inter vos stat. Factum est quadam die, ut essent multi populi et principes in deserto ad Jordanem apud Joannem confitentes peccata sua, et baptizati ab eo. Cumque Joannes populum doceret in Betharaca (59), qui locus est trans Jordanem, venit Jesus in desertum Jordanis, et mansit ibi dies 40, et rursus rediit ad Joannem. Ut autem vidit Joannes Jesum ad se venientem, ait de ipso: *Ecce agnus Dei, qui tollit peccatum mundi* [1]: vidi enim Spiritum sanctum descendentem e cœlo, et manentem super eum, et vocem audiri dicentem ei: *Hic est Filius meus dilectus* [2]. Et audierunt populi, et obstupuerunt. Postridie vero rursus vidit Joannes Jesum ambulantem, et ait de ipso: *Ecce agnus Dei, qui tollit peccatum mundi* [3].

ΙΖ'. Καὶ ἀκούσαντες οἱ μαθηταὶ αὐτοῦ Ἀνδρέας καὶ Ἰωάννης, ἀφέντες αὐτὸν ἠκολούθησαν τῷ Ἰησοῦ, καὶ ἦλθον μετ' αὐτοῦ εἰς τὸ καταγώγιον, καὶ ἔμειναν παρ' αὐτῷ τὴν ἡμέραν ἐκείνην. Ἐζήτησεν δὲ Ἀνδρέας τὸν ἴδιον ἀδελφὸν Σίμωνα, καὶ εὑρὼν ἤγαγεν αὐτὸν πρὸς τὸν Ἰησοῦν. Καὶ ἀκούσας ὁ C Ἰησοῦς, ὅτι Ἰωάννης παρεδόθη, τῇ ἐπαύριον ἐξῆλθεν εἰς τὴν Γαλιλαίαν σὺν τοῖς τρισὶν μαθηταῖς· καὶ εὑρὼν τὸν Φίλιππον, ἥλκυσεν αὐτὸν, κἀκεῖνος τὸν Ναθαναήλ· καὶ ἦλθον εἰς Κανὰ τῆς Γαλιλαίας· καὶ τῇ τρίτῃ ἡμέρᾳ ἐγένετο γάμος, καὶ ἐκλήθησαν· καὶ ἐποίησεν τὸ ὕδωρ οἶνον· τὸ δὲ ὄνομα τοῦ νυμφίου, Σίμων, ὃς καὶ μεθ' ἡμέρας ἠκολούθησεν τῷ Ἰησοῦ. Κἀκεῖθεν εἰς Βηθσαϊδὰ πόλιν τῆς Γαλιλαίας, καὶ εἰσῆλθεν εἰς τὸν οἶκον Πέτρου, καὶ ἀσθενοῦσαν τὴν πενθερὰν αὐτοῦ, ἐπιστὰς ὁ Ἰησοῦς ἐθεράπευσεν αὐτήν. Ὑποστρέψαντες εἰς Ναζαρὲτ, Ἰωσὴφ ὁ μνήστωρ τῆς Θεοτόκου ἐτελεύτησεν πρεσβύτης καὶ πλήρης ἡμερῶν, ὥς φασιν ρι'. Οἱ δὲ υἱοὶ Ἰωσὴφ, Ἰάκωβος καὶ Ἰούδας ἠκολούθησαν τῷ Ἰησοῦ. Πλὴν οἱ πάντες συνεπορεύοντο, κατὰ πόλιν καὶ χώραν D πορευόμενοι, καὶ κηρύσσοντες τὴν βασιλείαν, καὶ ἰώμενοι πᾶσαν νόσον καὶ πᾶσαν μαλακίαν. Καὶ ἡ πενθερὰ τοῦ Πέτρου ἰαθεῖσα σὺν τῇ θυγατρὶ γυναικὶ Πέτρου ἠκολούθησεν αὐτοῖς καὶ συνῆν τῇ Θεοτόκῳ.

XVII. Et audito hoc discipuli ejus Andreas et Joannes relicto illo secuti sunt Jesum, et venerunt cum eo in diversorium, et manserunt apud eum die illa. Quæsivit Andreas suum fratrem Simonem, et inventum duxit ad Jesum. Et cum audisset Jesus Joannem traditum fuisse, sequenti die exiit in Galilæam cum tribus discipulis. Et inveniens Philippum traxit eum, et is Nathanaelem: et venerunt in Canam Galilææ. Et post tres dies factæ sunt nuptiæ, et vocati sunt: et Jesus ex aqua fecit vinum (nomen autem sponsi erat Simon, qui etiam post aliquot dies secutus est Jesum). Inde petiit Jesus Bethsaidam civitatem Galilææ, et ingressus est in domum Petri, et ægrotam hujus socrum superveniens sanavit. Cum rediissent (60) in Nazareth, Josephus sponsus Deiparæ mortuus est senex, et plenus dierum, annos natus, ut aiunt, centum et decem. Josephi vero filii Jacobus et Judas secuti sunt Jesum. Sed omnes simul ibant per urbes, et regiones, et prædicantes regnum Dei, et sanantes omnem morbum, et omnem languorem. Et socrus Petri sanata simul cum filia, uxore Petri, secuta est eos, et convivebat cum Deipara.

ΙΗ'. Ἀπάραντες δὲ ἐκεῖθεν, ἦλθον εἰς κώμην τῆς Βηθσαϊδὰ πόλιν τῆς Γαλιλαίας, ἐν ᾗ ἐστιν ἡ λίμνη ἡ καλουμένη Γεννησαρὲτ, καὶ φιάλη, διὰ τὸ ἴσον τοῦ γύρου· καὶ τὸ ὕδωρ πάνυ διαυγὲς καὶ καθάριον· καὶ ἑπτὰ μίλια κυκλεύεσθαι· ἔλαιον δὲ πάνυ θαυμαστὸν,

XVIII. Et inde discedentes, venerunt in castellum Bethsaidæ civitatis Galilææ, ubi est lacus qui Gennesareth, ac Phiala vocatur ob æqualitatem ambitus, et aquam omnino pellucidam ac mundam. Is habet septem milliaria in circuitu (61): oleum vero

[1] Joan. I, 33. [2] Matth. III, 17. [3] Joan. I, 36.

Mingarellii notæ.

(59) Legendum forsitan: ἐν βηθαράβα (aut βηθαβάρα) χωρίῳ. Betharabæ mentio fit Josue XVI, 61, ubi legitur: *In deserto Betharaba*. Apud Joannem vero evangelistam cap. I, vers. 27, legitur: *Hæc in Bethania facta sunt trans Jordanem, ubi erat Joannes baptizans*. Sed in hæc verba mendum irrepsisse multi suspicati sunt, et pro *Bethania* legendum esse *Bethabara*. Lege Bonfrerium, aliosque interpretes.

(60) Codex, ὑποστρέψαντες. Si auctor eleganter scriberet, emendandum, ac legendum esset: ὑποστρεψάντων αὐτῶν.

(61) Lege quæ de hoc lacu fuse scribit Josephus lib. III. *De bello Jud.* cap. 10, et ea confer cum his. Videtur enim Epiphanii nostri textus alicubi hic corruptus a librario, qui et aliqua verba omisit fortasse, et alia perperam exaravit.

optimum est, et fructus autumnales circa lacum, A et pisces bene olentes. Venit autem Jesus in Zebedam simul cum matre, et discipulis, et diversatus est apud Zebedæum, qui habebat uxorem, et duos filios Jacobum et Joannem, et accepit eos in discipulos. Mater illorum putans eum polliceri regnum terrenum, petiit ab eo, ut unus a dextris ipsius, et unus a sinistris sederet in regno ejus. Et inde egressi venerunt in Capernaum; et sanavit paralyticum, et alios multos. Ubicunque autem diversabantur, sponte illis afferebant multa qui curabantur, et principes civitatum. Discipuli multos docebant, et baptizabant; Jesus vero non baptizabat, sed tantum docebat, et sanabat infirmos quocunque ibant. Zebedæus autem mortuus est : qua re audita Jacobus accedens ad Dominum ait : Sine, ut B abeam ad sepeliendum patrem meum : et non permisit ipsi. Et post breve tempus misit duos fratres Jacobum et Joannem : hi vero abeuntes patrem quidem sepelierunt, matrem vero adduxerunt ad Christum : et mansit cum Deipara reliquo vitæ illius tempore. Possessionibus vero suis venditis, quæ erant multæ, venerunt in Jerusalem, et emerunt Sion. Cum venisset autem Jesus simul cum matre, et ipsis discipulis in Judæam, et hi ubique Evangelium prædicarent, et baptizarent, et sanarent, ascenderunt in Jerusalem; et Salome uxor Chuezæ (62) procuratoris Herodis Philippi (63) habens septem spiritus nequitiæ accessit, et oravit Christum, et liberata est a spiritibus, et non recessit amplius a Domino, sed secuta est eum. C

XIX. Cum vero ibi mansissent aliquot diebus (erat enim solemnitas Scenopegiæ), et multos doctrina illuminasset Christus, et e templo mercatores ejecisset, ac multos sanavisset a multis, variisque morbis, rediit in Galilæam, et venit in civitatem Magdala. Quædam mulier nomine Maria recepit eum in domum suam, et auditis sermonibus ejus, atque conspectis miraculis, quæ is faciebat, valedixit omni domui suæ, accessit ad Christum, et secuta est eum, et convivebat cum Deipara, et reliquis feminis. Erat autem prudentissima, et fervens spiritu et lacrymis sicut Petrus, et de suis D substantiis ministrabat eis. Discipuli autem erant Andreas, et Petrus fratres a Bethsaida civitate; Philippus et Bartholomæus, Jacobus et Judas fratres Domini (nam Joseph cognomento (64) dicebatur Alphæus); Simon a Cana, et Matthæus evange-

καὶ ὀπώρα περὶ τῆς λίμνης, καὶ ἰχθύων εὐόσμων. Ἐλθὼν δὲ ὁ Ἰησοῦς εἰς Ζεβεδῆ σὺν τῇ μητρὶ καὶ τοῖς μαθηταῖς, κατεκλίθη παρὰ Ζεβεδαίῳ, ὃς ἔσχε γυναῖκα καὶ δύο υἱοὺς, Ἰάκωβον καὶ Ἰωάννην· καὶ ἔλαβεν αὐτοὺς μαθητάς. Ἡ δὲ μήτηρ αὐτῶν νομίσασα ὅτι περὶ ἐπιγείου βασιλείας ἐπηγγέλλετο, ᾐτήσατο αὐτὸν ἵνα εἷς ἐκ δεξιῶν αὐτοῦ, καὶ εἷς ἐξ εὐωνύμων καθίσωσιν ἐν τῇ βασιλείᾳ αὐτοῦ. Καὶ ἐκεῖθεν ἐξελθόντες, ἦλθον εἰς Καπερναούμ· καὶ ἰάσατο τὸν παραλυτικὸν καὶ ἄλλους πολλούς. Ὅπου δὲ ἂν κατεκλίνοντο, οἱ θεραπευόμενοι καὶ οἱ πρῶτοι τῶν πόλεων αὐτοπροαιρέτως προσέφερον αὐτοῖς ἀναλωμάτων πλήθη. Πολλοὺς ἐκατήχουν καὶ ἐβάπτιζον οἱ μαθηταὶ, ὁ δὲ Ἰησοῦς οὐκ ἐβάπτιζεν· μόνον δὲ ἐδίδασκεν, καὶ ἰᾶτο τοὺς ἀσθενοῦντας ὅπου ἐὰν ἐπορεύοντο. Ὁ δὲ Ζεβεδαῖος ἀπέθανεν· καὶ ἀκούσας Ἰάκωβος, προσελθὼν λέγει τῷ Κυρίῳ· Ἐπίτρεψόν μοι ἀπελθεῖν θάψαι τὸν πατέρα μου· καὶ οὐκ ἐπέτρεψεν αὐτόν· καὶ μετ' ὀλίγον ἀπέστειλεν τοὺς δύο ἀδελφοὺς Ἰάκωβον καὶ Ἰωάννην· οἱ δὲ ἀπελθόντες τὸν μὲν πατέρα ἔθαψαν· τὴν δὲ μητέρα προσήνεγκαν τῷ Χριστῷ· καὶ ἦν σὺν τῇ Θεοτόκῳ τὸ λοιπὸν τῆς ζωῆς αὐτοῦ. Τὴν δὲ κτῆσιν αὐτῶν πωλήσαντες πολλὴν οὖσαν, ἐλθόντες εἰς Ἱερουσαλὴμ, ἠγόρασαν τὴν Σιών. Ἐλθόντος δὲ τοῦ Ἰησοῦ σὺν τῇ μητρὶ καὶ αὐτοῖς μαθηταῖς εἰς τὴν Ἰουδαίαν, καὶ πανταχοῦ εὐαγγελιζομένων καὶ βαπτιζόντων καὶ θεραπευόντων, ἀναβάντων αὐτῶν εἰς Ἱεροσόλυμα, Σαλώμη ἡ γυνὴ Χουεζᾶ ἐπιτρόπου Ἡρώδου τοῦ Φιλίππου, ἔχουσα πνεύματα πονηρίας ἑπτὰ, προσελθοῦσα δὲ καὶ δεηθεῖσα τοῦ Χριστοῦ, ἠλευθερώθη ἐκ τῶν πνευμάτων, καὶ οὐκέτι ἀπέστη ἀπὸ τοῦ Κυρίου, ἀλλ' ἠκολούθει αὐτῷ.

ΙΘʹ. Διατριψάντων δὲ ἐκεῖ ἡμέρας τινὰς (ἦν γὰρ καὶ ἡ ἑορτὴ τῆς Σκηνοπηγίας), καὶ πολλοὺς φωτίσας τῇ διδασκαλίᾳ ὁ Χριστὸς, ἐκ τοῦ ναοῦ τοὺς καπήλους ἐξελάσας, καὶ πολλοὺς ἰασάμενος ἀπὸ πολλῶν καὶ ποικίλων νόσων, ὑπέστρεψεν εἰς τὴν Γαλιλαίαν, καὶ ἦλθεν εἰς Μαγδαλὰ πόλιν. Γυνή τις ὀνόματι Μαρία ὑπεδέξατο αὐτὸν εἰς τὸν οἶκον αὐτῆς, καὶ ἀκούσασα τὸν λόγον αὐτοῦ, καὶ θεασαμένη τὰ θαυμάσια αὐτοῦ ἃ ἐποίησεν, ἀποταξαμένη τὸν οἶκον αὐτῆς πάντα, προσελθοῦσα τῷ Χριστῷ ἠκολούθησεν, καὶ συνῆν τῇ Θεοτόκῳ καὶ ταῖς λοιπαῖς. Ἦν δὲ φρονιμωτάτη καὶ θερμὴ τῷ πνεύματι καθὼς καὶ Πέτρος ἐν τοῖς δάκρυσιν, καὶ ἐκ τῶν ὑπαρχόντων αὐτῇ διηκόνει αὐτοῖς. Οἱ δὲ μαθηταὶ ἦσαν Ἀνδρέας καὶ Πέτρος, οἱ ἀδελφοὶ ἀπὸ Βηθσαϊδὰ τῆς πόλεως· Φίλιππος καὶ Βαρθολομαῖος· Ἰάκωβος καὶ Ἰούδας, ἀδελφοὶ τοῦ Κυρίου· ὁ γὰρ

Mingarellii notæ.

(62) Codex, Χουεζᾶ. Sed legendum videtur Χουζᾶ ex Lucæ Evangelio cap. VIII, v. 3. Cæterum hujus Chuzæ uxorem Lucas ibidem non Salomen vocat, ut monachus noster, sed Joannam : scribit enim : Καὶ Ἰωάννα γυνὴ Χουζᾶ ἐπιτρόπου Ἡρώδου, id est : *Et Joanna uxor Chuzæ procuratoris Herodis.*

(63) Lege Noldii Diatribam de vita et gestis Herodum segm. 31, pag. 361, tom. II, Operum Fl. Josephi.

(64) Codex : τὸ ἐπίκλη. Scribendum puto aut ἐπίκλην, aut, minus eleganter, τὸ ἐπίκλιον. Equidem τὸ ἐπίκλη nusquam alibi legere me memini. Sed mendis multo gravioribus inquinatus videtur hic locus; nam hic et Thomas apostolus prætermittitur, et tres Judæ nominantur, et Thaddæus Edessenus fuisse dicitur

Ἰωσὴφ τὸ ἐπίκλη ἐλέγετο Ἀλφαῖος· Σίμων ἀπὸ Κανᾶ, καὶ Ματθαῖος ὁ εὐαγγελιστής· Ἰούδας ὁ ἀπὸ Ἱεροσολύμων· Θαδδαῖος ἀπὸ Ἐδέσσης Συρίας· Ἰούδας ὁ προδότης ἀπὸ Σκάρας τῆς πόλεως· Ἰάκωβος καὶ Ἰωάννης ἀπὸ Ζεβεδῆς.

Κ'. Ὁ δὲ Ἰωάννης ὁ υἱὸς τοῦ Ζεβεδαίου μετὰ τὸ ἀποθανεῖν τὸν πατέρα αὐτοῦ, ἐπώλησεν τὴν κτῆσιν αὐτοῦ τὴν ἐν Ζεβεδῇ πολλὴν οὖσαν, καὶ ἐλθὼν εἰς Ἱερουσαλὴμ ἠγόρασεν τὴν ἁγίαν Σιών· ὑψηλότερον δέ ἐστιν τοῦτο τὸ μέρος τῆς Ἱερουσαλήμ. Οἱ δὲ ἀρχιερεῖς τότε κατ' ἐνιαυτὸν ἠλλάσσοντο, καὶ οὐκ ἐντόπιοι ἐγένοντο, ἀλλ' ἐκ διαφόρων ἐπαρχιῶν· ὅθεν καὶ ὁ Καϊάφας ἀπὸ Κίου τῆς Βιθύνων ἐπαρχίας, ἀρχιερεὺς τοῦ ἐνιαυτοῦ ἐκείνου γεγονώς, ἔμεινεν ἐν τῇ ἀγορασίᾳ Ἰωάννου τοῦ Θεολόγου. Διὰ τοῦτο B λέγει· ὅτι *ἦν γνωστὸς τῷ ἀρχιερεῖ*. Καὶ τὰ ἥμισυ ἡτοίμασαν τὸ Πάσχα, ἤγουν τὸ μυστικὸν δεῖπνον τῷ Χριστῷ· σὺν τοῖς μαθηταῖς καὶ ταῖς μαθητρίαις. Ὅταν δὲ λέγει· *Ὑπάγετε πρὸς τὸν δεῖνα*· Ἰωάννην τὸν Θεολόγον λέγει. Ἐκεῖ ἐτέλεσαν τὸ μυστικὸν δεῖπνον, καὶ ἐκεῖ ἔμειναν μετὰ τὴν ἀνάστασιν τοῦ Κυρίου· παραλαβὼν γὰρ Ἰωάννης παρεστὼς τῷ σταυρῷ ἐκ τοῦ Ἰησοῦ τὴν μητέρα, ἤγαγεν αὐτὴν εἰς τὰ ἴδια, ὅ ἐστιν ἡ ἁγία Σιών. Ἐκεῖ *εἰσῆλθεν ὁ Χριστὸς τῶν θυρῶν κεκλεισμένων, καὶ ἔστη εἰς τὸ μέσον*, καὶ εἶπεν, *Εἰρήνη ὑμῖν*, καὶ τὰ ἑξῆς.

ΚΑ'. Μυροφόροι δὲ ἦσαν ἑπτά· Μαρία ἡ Μαγδαληνή, καὶ Σαλώμη, καὶ ἡ μήτηρ τῶν υἱῶν Ζεβεδαίου, καὶ Μαρία Ἰακώβου τοῦ μικροῦ μήτηρ, Ἰούδα γυνὴ ἀδελφοῦ τοῦ Κυρίου, καὶ Ἰωσῆ μήτηρ ἡ ἀναθρέψασα C τὸν ἀδελφὸν τοῦ Κυρίου, καὶ Ἰωάννα· αὕτη, φασί τινες, γυνὴ Πέτρου, ἄλλοι δὲ, μήτηρ Κλήμεντος· καὶ ἡ ἀδελφὴ τῆς Μητρὸς τοῦ Κυρίου, Μαρία ἡ τοῦ Κλεωπᾶ, γυνὴ ἀδελφοῦ Ἰωσήφ· ἐπεὶ Ἰωακεὶμ καὶ Ἄννα ἄλλο τέκνον οὐκ ἐποίησαν. Αὗται αἱ μυροφόροι ἑπτάκις τῆς νυκτὸς ἦλθον εἰς τὸ μνῆμα τοῦ Κυρίου, καὶ τὸ πότε ἠγέρθη οὐκ οἴδεισαν. Ἡ δὲ Θεοτόκος εἰς τὸ μνῆμα οὐκ ἀπῆλθεν τῇ νυκτὶ ἐκείνῃ· ἀπὸ γὰρ τῆς λύπης ἔκειτο. Ἀλλὰ ἐν τῷ τὸν ἄγγελον λαλεῖν μετὰ Μαρίας τῆς Μαγδαληνῆς, ὁ Χριστὸς ἐφάνη εἰς τὸν οἶκον τοῦ Θεολόγου, ἤγουν εἰς τὴν ἁγίαν Σιών. Ἐκεῖ ἔμειναν πάντες σὺν αὐτῇ οἱ ἀπόστολοι σὺν γυναιξὶν, καὶ σὺν τοῖς ἀδελφοῖς αὐτοῦ, ἐν νηστείαις καὶ χαμευνίαις καὶ δάκρυσι προσεύχεσθαι, καὶ ἀκαταπαύστοις ὑμνῳδίαις μετὰ χαρᾶς D πολλῆς. Καὶ ἐκεῖ ἐπεφαίνετο αὐτοῖς ὁ Χριστὸς πυκνότερον. Ἀποστελλόμενοι εἰς τοὺς τόπους καὶ πορευόμενοι, ἐκεῖ πάλιν συνήγοντο.

ΚΒ'. Ἰδοῦσα δὲ ἡ ἁγία Θεοτόκος τὴν τοῦ Υἱοῦ αὐτῆς εἰς οὐρανοὺς ἀνάληψιν, ἐπὶ πλεῖον ἐπιδῶκεν

A lisia, Judas Hierosolymitanus, Thaddæus ab Edessa Syriæ, Judas proditor a Scara civitate, Jacobus et Joannes a Zebeda.

XX. Joannes autem Zebedæi filius, post mortem patris vendidit possessiones suas, quas habebat in Zebeda multas; et veniens in Jerusalem emit sanctam Sion (65), quæ est excelsior pars Hierosolymæ. Principes autem sacerdotum tunc singulis annis mutabantur, neque indigenæ erant, sed ex variis provinciis : unde et Caiphas a Cio provinciæ Bithyniæ, cum factus esset pontifex anni illius, morabatur in loco empto a Joanne Theologo : ideo dicitur fuisse *notus Pontifici* (66) [10]. Et ibi præparaverunt Pascha, id est mysticam cœnam Christo cum discipulis et discipulabus. Cum autem ait : *Ite ad quemdam*, Joannem Theologum dicit. Ibi perfecerunt mysticam cœnam, et ibi manserunt post resurrectionem Domini. Cumque accepisset Joannes cruci astans a Jesu Matrem, duxit eam in domum suam, nempe in sanctam Sion. Ibi *ingressus est Dominus januis clausis, et stetit in medio*, et dixit : *Pax vobis* : et reliqua [11]

XXI. Unguentiferæ autem erant septem : Maria Magdalene, et Salome, et mater filiorum Zebedæi, et Maria Jacobi Minoris mater, uxor Judæ fratris Domini, et mater Jose, quæ enutrivit fratrem Domini, et Joanna (67) (hæc, ut quidam dicunt, erat uxor Petri, ut vero alii aiunt, mater Clementis) : et soror Matris Domini Maria Cleopæ, uxor fratris Josephi : nam Joachim et Anna alium filium non genuerunt. Hæ unguentiferæ septies noctu venerunt ad monumentum Domini, et quando surrexit, nescierunt. Deipara vero ad monumentum non ivit nocte illa; nam præ dolore jacebat. Sed dum angelus loquebatur cum Maria Magdalena, Christus apparuit in domo Theologi, id est in sancta Sion. Ibi manebant cuncti cum ipsa apostoli simul cum uxoribus, et cum Domini fratribus, jejunantes, humi cubantes, flentes, orantes et continue hymnos canentes magno cum gaudio. Ibi apparuit eis Christus sæpius. Missi ad varia loca et euntes, illic rursus congregabantur.

XXII. Videns autem sancta Deipara sui Filii Ascensionem in cœlos, multo magis se dedit exer-

[10] Joan. XVIII, 15. [11] Luc. XXIV, 36.

Mingarellii notæ.

(65) Anonymus auctor libelli de locis Hierosolymitanis ab Allatio editus in Symmictis pag. 84, Joannes Phocas ibidem pag. 19, Nicephorus, in Hist. eccles. aliique similia narrant.

(66) Hoc ipsum monet Hippolytus Thebanus in fragmento, quod superius citavi. In codice Naniano post vocem ἀρχιερεῖ aut aliqua exciderunt, aut legendum : καὶ ἐκεῖ pro καὶ τὰ ἥμισυ.

(67) Joannam vocat Nicephorus uxorem Zebedæi.

citationi virtutum, et genuflexionibus; nam, ut ait Andreas Hierosolymitanus archiepiscopus Cretæ (68), usque ad hodiernum diem cavitates genuum ipsius in marmoribus sanctæ Sion ostenduntur: et situm reclinationis in lapide, ubi parum naturalis somni capiebat, prosequebantur honore et timore omnes homines, et glorificabatur non solum a fidelibus, sed a Judæis: et nullus Judæorum princeps, aut Græcorum audebat quid unquam de illa dicere, aut appropinquare domui, in qua ipsa manserat. Sion vero, et Gethsemani idem est. Multos autem infirmos sanabat, et obsessos a dæmonibus immundis liberabat: eleemosynas, et curam in pauperes, et viduas conferebat. Nullus vero e duodecim apostolis missus est, aut recessit ab ea quandiu ipsa vixit. Quin et in lapidatione protomartyris Stephani, quæ contigit septem annis post Christi Ascensionem, cuncti dispersi sunt præter illos duodecim. Et habebant Jacobum fratrem Domini ut primum (69), et sine ipso nihil faciebant. Mulieres vero ex diversis provinciis nobiles cum Deipara erant, aliæ quidem a spiritibus immundis liberatæ, aliæ vero fidem amplexæ (70). Inter has erat etiam uxor Pauli, ut quidam dicunt.

XXIII. Hippolytus autem Thebanus (71) narrat, eam vixisse annos omnino 59; nos vero invenimus eam diutius vixisse. Itaque prædictus Andreas episcopus Cretæ ex traditione ait, ipsam pervenisse ad magnam senectutem: at quinquaginta novem anni non faciunt magnam senectutem. Sed propter perturbationes nemo scripsit res illius; scilicet ob direptionem Hierosolymæ, quæ contigit viginti octo annis post Christi Ascensionem; et apostoli juxta angeli mandatum venerunt in civitatem nomine Pellam; sic enim ea vocatur. Dionysius vero Areopagita (72) dicit se interfuisse dormitioni Deiparæ una cum Timotheo, et Hierotheo, et aliis. Hi autem erant discipuli Pauli: qui post sex annos, et dimidium baptizatus est, et post tres annos cœpit prædicare, et post novem annos discipulum habuit Dionysium. Ait autem beatus Paulus, se post viginti annos ascendisse in Jerusalem *secundum revelationem* [11] (73); et invenimus in scholiis (74), cum ab Epheso raptus est

A ἑαυτὴν τῇ ἀσκήσει καὶ ταῖς γονυκλισίαις· ὡς φησιν Ἀνδρέας ἀπὸ Ἱεροσολύμων ἀρχιεπίσκοπος Κρήτης, ὅτι μέχρι καὶ νῦν τὰ κοιλώματα τῶν γονάτων αὐτῆς ἐν τοῖς μαρμαρίοις τῆς ἁγίας Σιὼν εἰσιν δεικνύμενα· καὶ ἡ ἀνάκλισις ἐπὶ τοῦ λίθου, ὅπου τὸν φυσικὸν ὕπνον μικρὸν μετελάμβανεν, τιμήν τε καὶ φόβον εἶχεν παρὰ πάντας ἀνθρώπους, καὶ δόξαν, οὐ μόνον παρὰ πιστῶν, ἀλλὰ καὶ παρὰ Ἰουδαίων· καὶ οὐδεὶς ἐτόλμα τῶν Ἰουδαίων ἄρχων ἢ Ἑλλήνων λαλῆσαι περὶ αὐτῆς τί ποτε, ἢ προσεγγίσαι τῇ οἰκίᾳ ἔνθα κατέμενεν· Σιὼν δὲ καὶ Γεθσημανῆ τὸ αὐτό ἐστιν· ἰάσεις δὲ πολλὰς ἐπιτελοῦσα τοῖς ἀσθενοῦσιν, καὶ δαιμονιῶντας ἐλευθεροῦσα τῶν ἀκαθάρτων, ἐλεημοσύνας τε καὶ ἐπιμελείας, εἰς τοὺς πτωχοὺς καὶ

B τὰς χήρας. Οὐδεὶς δὲ τῶν δώδεκα ἀποστόλων ἀπεστάλη ἢ ἐχωρίσθη αὐτῆς ἐν τῇ ζωῇ αὐτῆς· ἀλλὰ καὶ ἐν τῇ λιθοβολίᾳ τοῦ πρωτομάρτυρος Στεφάνου, ἥτις γέγονεν μετὰ ἑπτὰ ἔτη τῆς ἀναλήψεως Χριστοῦ, πάντες διεσπάρησαν πλὴν τῶν δώδεκα· καὶ εἶχον τὸν Ἰάκωβον τὸν ἀδελφὸν τοῦ Κυρίου πρῶτον, καὶ χωρὶς αὐτοῦ ἐποίουν οὐδέν. Γυναῖκες δὲ ἐν διαφόρων ἐπαρχιῶν ἦσαν σὺν τῇ Θεοτόκῳ εὐγενεῖς· αἱ μὲν, ἐκ πνευμάτων ἀκαθάρτων· ἄλλαι δὲ πίστει· ἐν αἷς ἦν καὶ ἡ γυνὴ Παύλου, ὥς τινες λέγουσιν.

ΚΓʹ. Ἱππόλυτος δὲ ὁ Θηβαῖος ἱστορεῖ, πεντήκοντα ἐννέα ἔτη τὰ πάντα αὐτὴν σαρκὶ βιοῦν· ἡμεῖς δὲ εὑρίσκομεν πλεῖον. Ἀνδρέας οὖν ὁ προῤῥηθεὶς ἐπίσκοπος Κρήτης, ἐκ παραδόσεως λέγει εἰς βαθὺ γῆρας αὐτὴν καταντῆσαι· ἕνεκεν δὲ πεντήκοντα

C ἐννέα ἐτῶν βαθὺ γῆρας οὐκ ἔστιν. Διὰ δὲ τὰς ταραχὰς οὐδεὶς συνεγράψατο τὰ περὶ αὐτῆς· πάντως διὰ τὴν ἀνάλωσιν τῆς Ἱερουσαλὴμ, ἥτις γέγονεν μετὰ εἴκοσι ὀκτὼ ἔτη τῆς Χριστοῦ ἀναλήψεως· καὶ οἱ ἀπόστολοι ἐξάραντες ἀπὸ Ἱερουσαλὴμ κατ' ἐπιταγὴν ἀγγέλου ἦλθον εἰς πόλιν ὀνόματι Πέλλαν οὕτω προσαγορευομένην. Διονύσιος δὲ ὁ Ἀρεοπαγίτης λέγει παρεῖναι εἰς τὴν κοίμησιν αὐτῆς μετὰ Τιμοθέου, καὶ Ἱεροθέου, καὶ ἑτέρων· τούτους δὲ ἐμαθήτευσεν ὁ ἅγιος Παῦλος, ὅστις μετὰ ἓξ ἥμισυ ἔτη ἐβαπτίσθη, καὶ μετὰ τρία ἔτη ἤρξατο τοῦ κηρύγματος· καὶ μετὰ ἐννέα ἔτη ἐμαθήτευσεν τὸν Διονύσιον. Λέγει δὲ ὁ μακάριος Παῦλος, μετὰ εἴκοσι ἔτη ἀνελθεῖν εἰς Ἱεροσόλυμα *κατὰ ἀποκάλυψιν*. Εὕρο-

D μεν ἐν σχολίοις· τὸ οὖν ἀπὸ Ἐφέσου ἡρπάγη ὁ Παῦ-

Mingarellii notæ.

(68) Desumpta hæc sunt ex Andreæ Cretensis oratione prima in Dormitionem. Deiparæ pag. 122 et 126. Operum ipsius anno 1634. Parisiis impressorum.

(69) Nugaretur auctor, nisi de meris urbanitatis officiis accipiendus esset. Nam potestate, auctoritate, jurisdictione, clavium cœlestium possessione primus sine dubio erat Petrus, princeps apostolorum a Domino ipso constitutus. Ne Febronii quidem audacia eo devenit, ut Jacobum principem apostolorum diceret.

(70) Emendatione indigent verba: καὶ μὲν ἐκ πνευμάτων ἀκαθάρτων, ἄλλαι δὲ πίστει. Quomodo ipse legerim, vides in mea interpretatione.

(71) Hippolyti Thebani locus, quem citat monachus noster, exstat pag. 47, tom. II Operum S. Hippolyti editorum a Fabricio. Cæterum Evodius quoque a Nicephoro lib. II Hist. eccles. cap. 3, citatus idipsum affirmat de B. Virgine, quod Hippolytus.

(72) Ipsa Dionysii, aut Pseudodionysii verba ex libro De Divinis nominibus, *cap.* 3, affert S. Andreas Cretensis orat. 1, in Dormitionem Deiparæ, pag. 124.

(73) In epist. ad Galat. II, v. 1, ait Paulus: *Deinde post annos quatuordecim iterum ascendi Hierosolymam*. ascendi autem secundum revelationem.

(74) In codice locus hic vitiatus est, ut reor. Legendum forsitan: Εὕρομεν ἐν σχολίοις· ὅτε οὖν ἀπὸ Ἐφέσου.

λος· διὰ τὴν κοίμησιν τῆς Θεοτόκου ἡρπάγη. Καὶ A τὸ εἰρημένον ὑπ' αὐτοῦ πρὸς Κορινθίους· ὅτι *Ὤφθη αὐτοῖς ἐπάνω πεντακοσίοις ἀδελφοῖς ἐφάπαξ ὁ Χριστὸς* μετὰ τὴν ἀνάστασιν· εἰς τὴν κοίμησιν τοῦτο λέγει τῆς ἁγίας Θεοτόκου.

ΚΔ'. Μοναχὸς δέ τις πρεσβύτερος ἐνάρετος εὐλαβὴς ἔργῳ καὶ λόγῳ διεβεβαιοῦτο λέγων, ὅτι Ἀσχολουμένῳ μοί ποτε ἐν τούτοις, μιᾷ νυκτὶ ἐπίσταταί τις λέγων μοι, ὅτι ὁ ἀπόστολος Παῦλος ἀπὸ Ἐφέσου εἰς τὴν κοίμησιν τῆς Θεοτόκου ἡρπάγη διὰ νεφέλης, καὶ ἀνῆλθεν ἕως τρίτης ζώνης τῶν ἄστρων, καὶ ἀπεκεῖ ἐθεάσατο τὰ πέρατα τοῦ Ὠκεανοῦ καὶ τὸν παράδεισον. Ὅτε δὲ ἤκουσεν *ἄῤῥητα ῥήματα*, τὴν ὕμνησιν τῶν ἀγγέλων καὶ τῶν ἀποστόλων λέγει· ὅτι οἱ δώδεκα διὰ νεφελῶν παρεγένοντο. Ψεύδεται· B οἱ γὰρ παρόντες ἐκεῖ, Ἰάκωβος, καὶ Ἰωάννης, καὶ Ματθαῖος, πῶς διὰ νεφελῶν ἦλθον; Ἴσως δὲ οἱ ἀπὸ μήκοθεν; Διονύσιος τότε ἐκεῖ παρὼν, τοῦτο οὐ λέγει· οὐδὲ ἦν ἐκ τῶν δώδεκα προτελευτήσας εἰ μὴ Ἰάκωβος ὁ ἀδελφὸς Ἰωάννου τοῦ Θεολόγου, ὃν ἀνεῖλεν Ἡρώδης, καὶ Ἀγρίππας ὁ υἱὸς τοῦ πρώτου Ἡρώδου ἐκ Μαριάμνης· ὃς καὶ ἐγένετο σκωληκόβρωτος. Ἐκ δὲ τῶν λοιπῶν ἁγίων οἱ προτελευτήσαντες, αἱ ψυχαὶ αὐτῶν παρεγένοντο πᾶσαι.

ΚΕ'. Ἡ δὲ ἁγία Θεοτόκος πρὸ δεκαπέντε ἡμερῶν προεῖπεν περὶ τῆς ἐξόδου αὐτῆς· καὶ πρὸ τριῶν ἡμερῶν ἦλθεν ὁ ἄγγελος Γαβριὴλ, καὶ ἐμήνυσεν αὐτῇ τὴν ἔξοδον καὶ τὴν παρουσίαν τοῦ Κυρίου. Καὶ ἀποστείλασα προσεκαλέσατο τοὺς ἀποστόλους πάντας· καὶ πολλοὶ C παρεγένοντο πρὸς αὐτὴν, ὥστε γενέσθαι τὴν παρεμβολὴν μεγάλην σφόδρα καὶ πολλήν. Ἐξέθετο αὐτοῖς καὶ μυστήρια φρικτὰ, ἅπερ ἐν τῇ καρδίᾳ αὐτῆς διετήρει· καὶ τὸν χαιρετισμὸν τοῦ ἀγγέλου, καὶ τὴν ὀπτασίαν αὐτοῦ, καὶ τὴν πρώην ἐπιφάνειαν, ἣν προσευχομένης αὐτῆς ἐν τῷ ναῷ ἑώρακεν. Καὶ διαθήκην ἐποιήσατο, ὡς λέγει ὁ ἅγιος Βαρθολομαῖος ὁ ἀπόστολος. Ἦν δὲ τεταπεινωμένη ἐκ τῆς πρώην ἀσκήσεως, καὶ ὅτε ἦλθεν ἡ ὥρα αὐτῆς, πᾶσιν ἐφανέρωσεν ἑαυτὸν ὁ Χριστὸς, καὶ ἐκ τῆς αἴγλης τοῦ φωτὸς, πάντες ἔπεσον χαμαὶ ἐκ τοῦ φόβου, καὶ ἐγένοντο ὡσεὶ νεκροί. Καὶ εἶπεν αὐτοῖς· *Εἰρήνη ὑμῖν*. Οἱ δὲ ἀπὸ τῆς χαρᾶς πάντες ἐῤῥώσθησαν, καὶ ὑμνήσαντες πρῶτον οἱ ἄγγελοι, καὶ οἱ ἄνθρωποι ἵσταντο ἐννεοί· εἶτα ὕμνησαν οἱ ἀπόστολοι. D Καὶ ὡς ἐπὶ ὕπνον γλυκὺν ἀνοίξασα τὸ στόμα παρέδωκεν τὸ πνεῦμα τῷ Υἱῷ καὶ Θεῷ, οὖσα ἐτῶν οβ'. Καὶ πάλιν ὑμνήσαντες οἱ ἄγγελοι ἀπῆλθον· οἱ δὲ ἅγιοι ἀπόστολοι, ὡς λέγει Διονύσιος ὁ Ἀρεοπαγίτης ὃς παρῆν, ὕμνησαν ἴδιον ὕμνον· καὶ οὐχ ἅμα πάντες· ὅθεν καὶ εἰς τὸν ὕμνον Ἱεροθέου πάντες ἐθαύμασαν·

Paulus, ob dormitionem Deiparæ raptum fuisse. Et cum dixit scribens ad Corinthios : *Apparuit ipsis plusquam quingentis fratibus simul*[13] Christus post resurrectionem, de dormitione hoc dicit sanctæ Deiparæ.

XXIV. Monachus vero quidam presbyter virtute præditus, et factis ac verbis pius, asseveravit dicens : Cum olim in his occupatus essem, quadam nocte, supervenit quidam dicens mihi : Apostolus Paulus ab Epheso in dormitione Deiparæ raptus fuit per nubem, et ascendit usque ad tertiam zonam stellarum, et inde vidit fines Oceani, et paradisum : cum vero *audivisse arcana verba* dicitur[14], hymni ab angelis et apostolis cantati designantur, quia duodecim apostoli per nubes advenerant. Sed mentitur. Ii enim qui ibi erant præsentes, Jacobus et Joannes, et Matthæus, quomodo per nubes venerunt? An forte qui longe aberant? Dionysius qui ibi tunc aderat, hoc non dicit : neque ex duodecim illis antea mortuus quisquam fuerat, nisi Jacobus fratrer Joannis Theologi, occisus ab Herode, qui et Agrippa (75) dicitur, filio primi Herodis ex Mariamne : qui etiam a vermibus consumptus fuit. Aliorum vero sanctorum, qui antea mortui erant, animæ omnes aderant.

XXV. Sancta vero Deipara quindecim ante diebus prædixit obitum suum : et tribus ante diebus venit angelus Gabriel, et significavit ei obitum et Domini præsentiam. Et ipsa misit ad invitandos apostolos omnes, et plerique venerunt ad illam : adeo ut fieret magnus, valde, et multus concursus. Exposuit ipsis tremenda mysteria, quæ in corde suo conservabat, et Salutationem angeli, et ejus visionem, et primam apparitionem, quam ipsa dum oraret in templo, vidit. Et testamentum fecit (76), ut ait sanctus Bartholomæus apostolus (77). Erat autem ipsa ob præteritas asceticæ vitæ perpessiones debilitata. Et cum venit hora ejus, Christus omnibus seipsum manifestavit : et ob splendorem lucis omnes in terram ceciderunt præ timore, et facti sunt velut mortui ; et dixit eis : *Pax vobis*. Omnesque præ gaudio convaluerunt. Et dum hymnos prius canerent angeli, homines stabant muti : deinceps hymnos cantarunt apostoli. Et ipsa velut dulciter dormiens, aperto ore, tradidit spiritum Filio, et Deo, annos 72. Et angeli hymnos rursus canentes abierunt. Sancti vero apostoli, ut dicit Dionysius Areopagita, qui aderat, cantarunt proprium hymnum, non vero simul universi. Unde et hymnum Hierothei admirati sunt cuncti. Et cantatis hymnis, post funebrem pompam posue-

[12] Galat. II, 2. [13] I Cor. XV, 6. [14] II Cor. XII, 4.

Mingarellii notæ.

(75) Lego : Ἡρώδης, ὃ] καὶ Ἀγρίππας, υἱός.

(76) B. Mariæ Virginis testamentum memorat Joannes Thessalonicensis, oratione in Dormitionem Deiparæ. Vide Combefisii Notas, pag. 786, Appendicis ad *Historiam hæresis Monothelitarum*, sive Auctarii Novi.

(77) De spuriis libellis S. Bartholomæi nomine confictis agit Fabricius, pag. 340 codicis apocr. Novi Testam. part. I.

runt eam in monumento : nempe in Gethsemani. Et post parvum tempus, spectantibus omnibus qui aderant, corpus factum est invisibile ab oculis eorum. Et rursus canentes hymnos abierunt singuli ad proprias domos.

XXVI. Anni vero ejus numerantur sic. Septennem parentes eam Domino obtulerunt in Jerusalem. Mansit in templo sex annos, et dimidium : et in domo Josephi sex menses : tunc annuntiatum est ei gaudium totius mundi. Quinto decimo anno peperit. Et cum Filio fuit triginta tres annos. Sunt simul anni 48. Post ascensionem Filii mansit in domo Joannis Theologi in sancta Sion simul cum ipso, et aliis qui ibi erant, annos 24. Summa est annorum 72. Post dormitionem vero sanctæ Deiparæ omnes apostoli dispersi sunt; et Joannes profectus est Ephesum. Matthæus autem evangelista dicit : usque ad expugnationem Jerosolymæ nemo meo tempore (87) missus fuit. Evangelium vero quod secundum ipsum est, post 30 annos scripsit ex mandato Jacobi fratris Domini, qui vixit, ut dicit, post Ascensionem Domini annos 28. Jacobus autem iste partitus est ipsis regiones, et mittens eos, præcepit unicuique, ut singulis annis ei scriberent (79) quid docerent : quod et fecerunt, ut eorum doctrina consentanea esset prædicationi Christi, cui gloria et potentia in sæcula. Amen.

A καὶ μετὰ τὴν ὕμνησιν κηδεύσαντες αὐτὴν, ἔθηκαν ἐν μνημείῳ· δῆλον δὲ εἰς Γεθσημανή. Καὶ μετ' ὀλίγον πάντων θεωρούντων τῶν παρόντων, τὸ σῶμα γέγονεν ἄφαντον ἀπὸ τῶν ὀφθαλμῶν αὐτῶν· καὶ πάλιν ὑμνήσαντες, ἀπῆλθεν ἕκαστος εἰς τὰ ἴδια.

ΚϚʹ. Ἀριθμοῦνται δὲ τὰ ἔτη αὐτῆς οὕτως· ἑπτὰ ἐτῶν προσέφερον οἱ γονεῖς τῷ Κυρίῳ εἰς Ἱεροσόλυμα, καὶ ἐν τῷ ναῷ ἓξ ἥμισυ, καὶ εἰς τὸν οἶκον Ἰωσὴφ μῆνας ἕξ· καὶ εὐηγγελίσθη τὴν παγκόσμιον χαρὰν, καὶ τῷ πεντεκαιδεκάτῳ ἔτει ἔτεκεν· καὶ σὺν τῷ Υἱῷ ἔτη λγʹ· ὁμοῦ γίνονται ἔτη μηʹ. Καὶ μετὰ τοῦ Υἱοῦ τὴν ἀνάληψιν εἰς τὸν οἶκον Ἰωάννου τοῦ Θεολόγου εἰς τὴν ἁγίαν Σιὼν σὺν αὐτῷ καὶ τοῖς σὺν αὐτοῖς, ἔτη κδʹ· ὁμοῦ ἔτη οβʹ. Μετὰ δὲ τὴν κοίμησιν τῆς ἁγίας Θεοτόκου πάντες οἱ ἀπόστολοι διεσπάρησαν, καὶ Ἰωάννης κατῆλθεν εἰς Ἔφεσον. B Ματθαῖος δὲ ὁ εὐαγγελιστὴς λέγει, ὅτι Ἕως τῆς ἁλώσεως Ἱερουσαλὴμ, οὐδεὶς οὐδαμοῦ ἐπὶ ἐμοῦ ἐπέμφθη. Τὸ δὲ κατ' αὐτὸν Εὐαγγέλιον μετὰ τριάκοντα ἔτη ἔγραψεν, κατ' ἐπιτροπὴν Ἰακώβου τοῦ ἀδελφοῦ τοῦ Κυρίου, ὃς ἔζησεν, ὡς λέγει, μετὰ τὴν ἀνάληψιν τοῦ Κυρίου ἔτη κηʹ. Οὗτος δὲ Ἰάκωβος ἐμέρισεν τὰς χώρας αὐτοῖς· καὶ ἀποστέλλων αὐτοὺς, ἑνὶ ἑκάστῳ παρήγγειλεν, ἵνα καθὼς διδάσκει, ἀποστέλλῃ αὐτῷ κατ' ἐνιαυτὸν, ὃ καὶ ἐποίουν, ἵνα ὁμοφωνῇ τῷ κηρύγματι τοῦ Χριστοῦ· ᾧ ἡ δόξα καὶ τὸ κράτος εἰς τοὺς αἰῶνας. Ἀμήν.

Mingarellii notæ.

(78) Voces, ἐπὶ ἐμοῦ, i. e. sub me, nempe meo tempore, mendosas esse suspicor.

(79) Codex : ἀποστέλλῃ. Malim, ἐπιστέλλῃ.

ΕΠΙΦΑΝΙΟΥ ΜΟΝΑΧΟΥ ΚΑΙ ΠΡΕΣΒΥΤΕΡΟΥ

ΠΕΡΙ ΤΟΥ ΒΙΟΥ ΚΑΙ ΤΩΝ ΠΡΑΞΕΩΝ ΚΑΙ ΤΕΛΟΥΣ ΤΟΥ ΑΓΙΟΥ ΚΑΙ ΠΑΝΕΥΦΗΜΟΥ ΚΑΙ ΠΡΩΤΟΚΛΗΤΟΥ ΤΩΝ ΑΠΟΣΤΟΛΩΝ ΑΝΔΡΕΟΥ.

EPIPHANII MONACHI ET PRESBYTERI

DE VITA ET ACTIBUS ET MORTE SANCTI, ET PLANE LAUDANDI, ET PRIMI VOCATI INTER APOSTOLOS ANDREÆ.

Quoniam multi scripserunt vitas et acta Dei amicorum virorum ac mulierum, ad æmulationem et imitationem eorum qui cœlestem semitam ambulare volunt, et spem habent regna cœlorum adipiscendi per angustias et labores multos; sicut et martyrum luctas et prælia contra diabolum, et præclaras virtutes et miracula; non solum autem, sed et sanctorum eremitarum otia et mundi fugas, et corporum ordinationes, beatorum autem apostolorum vitas nemo decenter scripsit : visum est et mihi cupienti, et hac et illac quærenti, investigare, et excipere ex oculatis testibus et sanctis viris quæ

C Ἐπειδήπερ πολλοὶ ἀνεγράψαντο βίους καὶ πράξεις θεοφιλῶν ἀνδρῶν τε καὶ γυναικῶν πρὸς ζῆλον καὶ μίμησιν τῶν εἰς οὐράνιον τρίβον ὁδεύειν θελόντων καὶ ἐλπίδας ἐχόντων βασιλείας οὐρανῶν ἀπολαύειν διὰ θλίψεων καὶ πόνων πολλῶν, οἷον τὰς τῶν μαρτύρων παλαίστρας καὶ ἀγῶνας κατὰ τοῦ διαβόλου καὶ ἀνδραγαθήματα καὶ θαυματουργίας, οὐ μόνον δὲ, ἀλλὰ καὶ ὁσίων ἀσκητῶν ἡσυχίας καὶ φυγὰς κοσμικὰς καὶ τάξεις σωμάτων· τῶν δὲ μακαρίων ἀποστόλων οὐδεὶς βίους ἀνεγράψατο αἰσίως· ἔδοξε κἀμοὶ ποθοῦντι καὶ ζητοῦντι ὧδε κἀκεῖσε, ἐρευνῆσαι καὶ ἐκλέξασθαι παρὰ αὐτοπτῶν καὶ θεοφόρων

ἀνδρῶν τὰ περὶ τούτων, ἀπό τε Κλήμεντος Ῥώμης καὶ Εὐαγρίου Σικελοῦ καὶ Ἐπιφανίου τῆς Κύπρου. Λέγει γὰρ ἐν τῇ ἀναγραφῇ τῶν ἑβδομήκοντα μαθητῶν, ὅτι ὡς οἱ πρὸ ἐμοῦ *παρέδωκαν ἡμῖν*· δῆλον ὅτι ἀγράφως καὶ ἐξ ἱστοριογράφων ἀποκρύφων καὶ ἐγκωμιαστῶν ἀνδρῶν, ἀλλὰ καὶ ἐξ ἄλλων παρόδων.

Ἐγένετο ἐν ταῖς ἡμέραις Ὑρκάνου ἱερέως καὶ βασιλέως τῶν Ἑβραίων Ἰωνᾶς τις ἐκ φυλῆς τοῦ Συμεὼν ἀπὸ κώμης Βηθσαϊδὰ (ἣν ὕστερον ἔκτισε Φίλιππος ὁ τετράρχης, ὁ υἱὸς Ἡρώδου Ἀντιπάτρου), ὃς ἔσχε δύο υἱούς, Σίμωνα καὶ Ἀνδρέαν. Πένης δὲ ἦν πάνυ καὶ ἄπορος. Ἐπιζήσας δὲ χρόνους ἱκανοὺς ἐτελεύτησεν, καταλιπὼν τοὺς παῖδας ἐν πτωχείᾳ πολλῇ. Οἱ δὲ ἐμίσθωσαν ἑαυτούς. Καὶ ὁ μὲν Σίμων ἔγημε τὴν θυγατέρα Ἀριστοβούλου, ἀδελφοῦ Βαρνάβου τοῦ ἀποστόλου, καί, ὥς φασί τινες, ἐποίησεν υἱὸν καὶ θυγατέρα· ὁ δὲ Ἀνδρέας ἐπέδωκεν ἑαυτὸν τῇ ἁγνείᾳ· οὐδεὶς δὲ αὐτῶν (1) ἐμεμαθήκει γράμματα, ἀλλ' ἐγένοντο ἁλιεῖς τῇ τέχνῃ. Καὶ τοῦ Ἰωάννου κηρύττοντος τὸ βάπτισμα, ὁ Ἀνδρέας θεωρῶν αὐτοῦ τὴν ἰσάγγελον πολιτείαν, καὶ τὸ εὐγενὲς ζηλώσας ἐγένετο αὐτοῦ μαθητής· τοῦ δὲ Ἰωάννου δακτυλοδεικτοῦντος (2) τὸν Χριστὸν καὶ εἰπόντος· *Ἴδε ὁ ἀμνὸς τοῦ Θεοῦ ὁ αἴρων τὴν ἁμαρτίαν τοῦ κόσμου*, ὁ Ἀνδρέας, ἀκούσας καὶ ἰδών, καταλιπὼν τὸν Ἰωάννην ἠκολούθησε τῷ Ἰησοῦ. Καὶ ἐνέγκας τὸν ἴδιον ἀδελφὸν ἔδειξεν αὐτῷ τὸν Χριστόν, ὃς μετωνόμασεν αὐτὸν Πέτρον. Τοῦ δὲ Ἰησοῦ ἐξελθόντος εἰς τὴν ἔρημον πειρασθῆναι ὑπὸ τοῦ διαβόλου, Πέτρος καὶ Ἀνδρέας ὑπέστρεψαν εἰς τὰ ἴδια καὶ εἰργάζοντο τὴν ἁλείαν· ὑποστρέψαντος δὲ τοῦ Ἰησοῦ ἀπὸ τῆς ἐρήμου, ἐκάλεσεν αὐτούς· οἱ δὲ καταλιπόντες ἅπαντα ἠκολούθησαν αὐτῷ.

Καὶ ὁ μὲν Πέτρος θερμὸς τῷ πνεύματι ἦν πάνυ καὶ εἰς κοσμικῶν χρειῶν μέριμναν ἐπιτήδειος, ὁ δὲ Ἀνδρέας πραῢς καὶ ὀλιγολάλος. Καὶ τῆς πενθερᾶς Πέτρου τελευτησάσης τὴν γυναῖκα ὁ Πέτρος παρέδωκε τῇ Θεοτόκῳ.

Τοῦ δὲ Χριστοῦ παθόντος, καὶ ἀναστάντος, καὶ ἀναληφθέντος εἰς οὐρανούς, καὶ Ματθία (3) ἀντὶ Ἰούδα συναριθμηθέντος τοῖς ἕνδεκα ἀποστόλοις, μετὰ τοῦ ἐκ γενετῆς χωλοῦ ἴασιν δαρέντες καὶ ἀπολυθέντες οἱ ἀπόστολοι, κατὰ τὴν κέλευσιν τοῦ Διδασκάλου δύο δύο πορεύεσθαι, λαβόντες μεθ' ἑαυτῶν Ματθίαν καὶ Γάϊον καὶ ἑτέρους μαθητάς, ἦλθον εἰς Ἀντιόχειαν τῆς Συρίας. Καὶ κηρύξαντες τὸν λόγον, καὶ ποιήσαντες θαύματα πολλά, καὶ διδάξαντες καὶ μαθητεύσαντες πολλούς, ἦλθον εἰς Τύανα, πόλιν τῆς Καππαδοκίας. Καὶ ὑπεδέχθησαν παρὰ Ἰουδαίῳ ὀνόματι Ὀνησιφόρῳ. Εἶτα νεκρὸν ἀναστήσαντες καὶ πολλοὺς μαθητεύσαντες, κἀκεῖθεν διερχόμενοι τὰς πόλεις, ἡρμήνευον διαλύοντες τὰς Γραφάς, καὶ θαυματουργοῦντες, καὶ πολλοὺς πείθοντες καὶ βαπτίζοντες, καὶ τὰ θεῖα μυστήρια παραδιδόντες, κατῆλ-

A do eis sunt, a Clemente Romano, et Evagrio Siculo et Epiphanio Cyprio. Ait enim in historica scriptione de septuaginta discipulis quod sicut qui ante me fuerint. *Tradiderunt nobis* [1]. Haud dubium quin sine scripto, et ex auctoribus apocryphis et panegyricis viris, sed et ex aliis viatoribus (audierit).

Fuit in diebus Hyrcani sacerdotis et regis Hebræorum, Jonas quidem ex tribu Simeon et oppido Bethsaida (quod ultimo condidit Philippus tetrarcha, filius Herodis Antipatris), qui habuit duos filios Simonem et Andream. Pauper autem erat valde et egens. Cum vixisset autem multis annis, obiit, pueros in egestate magna relinquens. Qui locaverunt seipsos. Et Simon quidem uxorem duxit B filiam Aristobuli, fratris Barnabæ apostoli, et ut ferunt quidam, filium habuit et filiam. Andreas autem castitati se dedit, nullus vero eorum didicerat litteras, sed facti sunt arte piscatores. Et Joanne baptismum prædicante, Andreas videns angelicam ejus agendi rationem et recti æmulator, factus est ejus discipulus, cum autem Joannes digito indicasset Christum et dixisset: *Ecce agnus Dei, qui tollit peccatum mundi*, Andreas audiens et videns, reliquit Joannem, et secutus est Jesum. Et cum adduxisset fratrem suum, ostendit ei Christum qui cognominavit eum Petrum. Cum autem exiisset Jesus in desertum ut tentaretur a diabolo, Petrus et Andreas reversi sunt ad propria, et exercebant piscationem; reversus autem Jesus de de- C serto vocavit eos, qui relictis omnibus secuti sunt eum.

Et Petrus quidem erat ardentissimus spiritu, et in mundanarum necessitatum cura sollicitus; Andreas autem mitis et parviloquens. Et defuncta Petri socru, uxorem tradidit Petrus Dei Genitrici.

Christo autem passo et redivivo, et sublato in cœlos, et Matthia loco Judæ annumerato, undecim apostoli post curationem claudi a nativitate, virgis cæsi et liberati apostoli, secundum præceptum Domini ut bini ambularent, accipientes secum Matthiam et Caium et alios discipulos, abierunt D Antiochiam Syriæ. Et prædicantes verbum et facientes prodigia multa, et docentes, et discipulos lucrantes multos, venerunt Tyanam, civitatem Cappadociæ. Et hospitati sunt apud Judæum nomine Onesiphorum. Deinde postquam mortuum suscitassent, et discipulos multos asc?ivissent, exinde lustrantes civitates, interpretabantur solventes Scripturas; et prodigia facientes, et multos persuadentes, et baptizantes, et divina mysteria tradentes, venerunt Sinopem civitatem Ponti inter voca-

[1] Luc. I, 2.

Variæ lectiones.

(1) Αὐτόν. Vat.
(2) Δακτύλῳ δεικτοῦντος. Vat.
(3) Ματθίαν. Vat.

los Scythas, sicut ait et ipse Petrus in Epistola catholica Pontum et Galatiam. Erat autem Judæorum multitudo magna in civitate illa, habentes inter se dissensiones multas, viri moribus barbari et efferi, qui propter hoc vocantur anthropophagi. Venientes autem apostoli Petrus et Andreas, non ingressi sunt civitatem, sed in promontorio insulæ morati sunt. Erat autem desertum quasi millia sex a civitate. Ad ipsum autem cum pervenissemus, ego quidem Epiphanius monachus et presbyter, et Jacobus monachus, invenimus Oratorium sancti apostoli Andreæ, et duos monachos presbyteros, Theophanem et Simeonem; et effigiem sancti Andreæ, mirabilem plane, in marmore cælatam. Et Theophanes erat annos plusquam septuaginta natus, qui ostendit nobis cathedras apostolorum, et lapidea cubicula. Et dixit quia sub Cabalino (Copronymo), venerunt quidam iconoclastæ volentes statuam comminuere, et multa tentantes nil potuerunt, sed potius infirmæ factæ sunt manus eorum. Traditione autem tenemus, quia vivente adhuc apostolo imago facta est, et curationes multas operatur.

A θον εἰς Σινώπην, πόλιν τοῦ Πόντου ἐν τοῖς λεγομένοις Σκύθαις, ὡς καὶ αὐτὸς Πέτρος ἐν τῇ καθολικῇ Ἐπιστολῇ λέγει· Πόντον καὶ Γαλατίαν. Ἦν δὲ Ἰουδαίων πλῆθος πολὺ ἐν τῇ πόλει ἐκείνῃ, ἔχοντες καθ' ἑαυτοὺς αἱρέσεις πολλὰς, ἄνδρες τὰ ἤθη βάρβαροι καὶ ἀνήμεροι, οἳ (4) ἕνεκεν τούτου λέγονται ἀνθρωποφάγοι. Ἐλθόντες δὲ οἱ ἀπόστολοι Πέτρος καὶ Ἀνδρέας οὐκ εἰσῆλθον ἐν τῇ πόλει, ἀλλ' εἰς τὸ ἄκρον τῆς νήσου κατέλυσαν. Ἦν δὲ ἔρημος ὡς ἀπὸ μιλίων τῆς πόλεως ἕξ. Ἐν αὐτῇ δὲ γενόμενοι ἐγώ τε Ἐπιφάνιος μοναχὸς καὶ πρεσβύτερος, καὶ Ἰάκωβος μοναχὸς, εὕρομεν εὐκτήριον τοῦ ἁγίου ἀποστόλου Ἀνδρέου καὶ δύο μοναχοὺς πρεσβυτέρους, Θεοφάνην καὶ Συμεὼν, καὶ εἰκόνα τοῦ ἁγίου Ἀνδρέου, θαυμαστὴν πάνυ, εἰς μάρμαρον ὑλογραφουμένην. B Καὶ ὁ Θεοφάνης ἐτῶν ἦν ἐπέκεινα τῶν ο', ὃς ἔδειξεν ἡμῖν τὰς καθέδρας τῶν ἀποστόλων καὶ τὰς ἀνακλίσεις ἐπὶ λίθων. Καὶ ἔλεγεν, ὅτι ἐπὶ τοῦ Καβαλίνου (5) ἦλθόν τινες εἰκονομάχοι θέλοντες ξέσαι τὴν εἰκόνα. Καὶ πολλὰ μηχανησάμενοι οὐδὲν ἴσχυσαν, μᾶλλον δὲ καὶ ἐκρατήθησαν αἱ χεῖρες αὐτῶν. Παράδοσιν δὲ ἔχομεν, ὅτι ἔτι ὄντος τοῦ ἀποστόλου ἡ εἰκὼν ἐγράφη. Ποιεῖ δὲ ἰάσεις πολλάς.

Cum venissent autem apostoli Petrus et Andreas, et in finibus morati essent, dæmones regionis illius clamaverunt dicentes : Quia discipuli Jesu venerunt ejicere nos a viris loci hujus. Ex urbe autem quidam audientes exierunt ad eos. Et populi venientes afferebant vexatos a dæmone, et laborantes morbis insanabilibus. Exeuntes autem apostoli ad eos, vocabant dicentes : Viri, ut quid habetis sectas multas, Hebræi cum sitis, et non ambulatis in lege Moysi omnes, credentes iis quæ scripsit ipse et tradidit? Ea enim nos prædicamus. Quem enim dicitis prophetam venturum, ipsum nos vidimus et misit nos prædicare in nomine ejus pœnitentiam et remissionem peccatorum omni mundo, abstinentes ab omni scelere, et baptizatos in nomine ejus. Cum autem verbis multis populum confirmassent et illuminassent Judæos et Græcos, et his qui in fide manere spoponderant manus imposuissent, et ægrotos sanassent, dimiserunt eos. Et venientium multos baptizaverunt in nomine Patris et Filii et Spiritus sancti, et participes fecerunt eos divinorum Christi mysteriorum.

Ἐλθόντων δὲ τῶν ἀποστόλων Πέτρου καὶ Ἀνδρέου καὶ καταλυσάντων εἰς τὸ ἄκρον (6), εὐθέως οἱ δαίμονες τῆς χώρας ἐκείνης ἐβόησαν λέγοντες, ὅτι Οἱ τοῦ Ἰησοῦ μαθηταὶ ἦλθον διῶξαι ἡμᾶς ἀπὸ τῶν ὧδε. Ἐκ δὲ τῆς πόλεως ἀκούσαντες ἐξῆλθον πρὸς αὐτούς. Οἱ δὲ λαοὶ συνερχόμενοι ἔφερον δαιμονιῶντας καὶ νοσοῦντας ἀνίατα. C Ἐξελθόντες δὲ οἱ ἀπόστολοι πρὸς αὐτοὺς παρεκάλουν λέγοντες· Ἄνδρες, διατί ἔχετε δόξας πολλὰς, Ἑβραῖοι ὄντες, καὶ οὐ στοιχεῖσθε τῷ νόμῳ Μωσέως οἱ πάντες, πιστεύοντες ἅπερ αὐτὸς ἔγραψε καὶ παρέδωκεν; Αὐτὰ γὰρ ἡμεῖς κηρύττομεν· ὃν γὰρ λέγετε προφήτην ἀναστησόμενον, τοῦτον ἡμεῖς ἑωράκαμεν· καὶ ἀπέστειλεν ἡμᾶς, κηρῦξαι ἐν τῷ ὀνόματι αὐτοῦ μετάνοιαν καὶ ἄφεσιν ἁμαρτιῶν παντὶ τῷ κόσμῳ, ἀπεχομένους πάσης ῥᾳδιουργίας καὶ βαπτιζομένους εἰς τὸ ὄνομα αὐτοῦ. Πολλοῖς δὲ λόγοις τὸν λαὸν στηρίξαντες καὶ φωτίσαντες Ἰουδαίους καὶ Ἕλληνας, καὶ συνθεμένοις ἐμμένειν τῇ πίστει χεῖρας ἐπιθέντες, καὶ τοὺς νοσοῦντας ἰασάμενοι, ἀπέλυσαν αὐτούς. Καὶ τῶν συνερχομένων πολλοὺς ἐβάπτισαν εἰς τὸ D ὄνομα τοῦ Πατρὸς καὶ τοῦ Υἱοῦ καὶ τοῦ ἁγίου Πνεύματος, καὶ μετέδωκαν αὐτοῖς τοῦ Χριστοῦ τῶν θείων μυστηρίων.

Cum autem abiisset Matthias in civitatem propter aliquam necessitatem, manus injicientes in eum conjecerunt in carcerem tribus diebus, volentes postridie interficere eum. Andreas autem descendens de monte per noctem, venit ad custodiam; porta autem carceris ultro aperta est ei. Adducens autem

Κατελθόντος δὲ τοῦ Ματθία εἰς τὴν πόλιν διά τινα χρείαν, οἱ Ἰουδαῖοι κρατήσαντες αὐτὸν ἔθεντο εἰς φυλακὴν τρεῖς ἡμέρας, βουλόμενοι τῇ ἐπαύριον ἀνελεῖν αὐτόν. Ὁ δὲ Ἀνδρέας κατελθὼν ἀπὸ τοῦ ὄρους διὰ τῆς νυκτὸς ἦλθεν εἰς τὴν φυλακήν· ἡ δὲ πύλη τῆς φυλακῆς αὐτομάτως ἠνοίχθη αὐτῷ.

Variæ lectiones.

(4) Pron. οἳ textui inserendum erat. Abest a cod. Vat.

(5) Constantinum Copronymum intelligit. Τῷ γ' ἔτει ἐτέχθη τῷ βασιλεῖ Λέοντι υἱὸς δυσσεβέστατος καὶ τοῦ Ἀντιχρίστου πρόδρομος, Κωνσταντῖνος ὁ Καβαλῖνος. Cedrenus in Compend. Histor. p. 452 C. ed. Parisien. a. 1647.

(6) Τὸ ἄκρος. Vat.

Ἐξαγαγὼν δὲ τὸν Ματθίαν καὶ σὺν αὐτῷ δεδεμένους πιστεύσαντας, ἔκρυψεν αὐτοὺς ἔξω τῆς πόλεως ἑπτὰ ἡμέρας, ὡς ἀπὸ μιλίου ἑνὸς, παρὰ θάλασσαν. Ἦν δὲ συκῶν δάσος ἐκεῖ πολὺ δυσδιόδευτον ἡμέρων τε καὶ ἀγρίων, καὶ ὁ καιρὸς τῶν σύκων· ἦν δὲ καὶ σπήλαιον. Κατηχήσας δὲ αὐτοὺς ἑπτὰ ἡμέρας ἐβάπτισε τῇ νυκτὶ παρὰ τὴν ὄχθην τῆς θαλάσσης, καὶ τῇ ὀγδόῃ ἡμέρᾳ ἀπολούσας ἀπέλυσεν. Παρακαλῶν δὲ παρήγγειλεν αὐτοῖς λέγων· Τεκνία μου, Σκυθικὰς αἱρέσεις φεύγετε, τοῖς Ἕλλησι μὴ συναναμίγνυσθε ἐν τοῖς εἰδωλικοῖς δείπνοις, τοῖς Ἰουδαίοις μὴ προσέχετε. Ἰδοὺ γὰρ ἐξελέξατο ὑμᾶς ὁ Θεὸς ὁ μόνος ἅγιος, καὶ ἀγαθὸς, καὶ φιλάνθρωπος, καὶ ἐσημειώσατο ὑμᾶς διὰ τοῦ ὀνόματος καὶ βαπτίσματος τοῦ Υἱοῦ αὐτοῦ Ἰησοῦ Χριστοῦ· ἀνεγεννήθητε γὰρ δι' ὕδατος καὶ πνεύματος· διότι ἐβάπτισα ὑμᾶς εἰς τὸ ὄνομα τοῦ Πατρὸς, καὶ τοῦ Υἱοῦ, καὶ τοῦ ἁγίου Πνεύματος (7). Εἷς Θεὸς τῶν ἁπάντων ἐν οὐρανῷ, καὶ ἐν τῇ γῇ, καὶ ἐν πάσαις ταῖς ἀβύσσοις· τοῦτον μόνον προσκυνεῖτε καὶ αὐτῷ μόνῳ λατρεύετε· καὶ τῷ Μωσέως νόμῳ στοιχεῖσθε καὶ φυλάττεσθε, καὶ ὁ Θεὸς τῆς εἰρήνης ἔσται μεθ' ὑμῶν. Καὶ ἀπέλυσεν αὐτούς. Τὸν δὲ Ματθίαν λαβὼν ἐξῆλθεν ἐπὶ Ἀνατολήν.

Τοῦ δὲ ἁγίου Ἐπιφανίου ἐπισκόπου Κύπρου λέγοντος ὡς ἐκ παραδόσεως ἔχειν, τὸν μακάριον ἀπόστολον Ἀνδρέαν διδάξαι Σκύθας, Κοσογδιανοὺς καὶ Γορσινοὺς (8), ἐν Σεβαστοπόλει τῇ μεγάλῃ, ὅπου ἐστὶν ἡ παρεμβολὴ Ἀψάρου καὶ Ὕσσου λιμὴν καὶ Φᾶσις ποταμός· ἔνθα οἰκοῦσιν Ἴβηρες καὶ Σοῦσοι καὶ Φοῦστοι καὶ Ἀλανοί· ταῦτα ἡμεῖς ἐπὶ χεῖρας ἔχοντες τὰ ὑπομνήματα καὶ φεύγοντες τὴν κοινωνίαν τῶν εἰκονομάχων (ταὐτὸν γὰρ εἰκὼν καὶ τὸ ἀρχέτυπον· καὶ ὥσπερ ἡμεῖς ἐν τῇ εἰκόνι τὸν Χριστὸν προσκυνοῦμεν, οὕτως αὐτοὶ ἐν τῇ εἰκόνι αὐτοῦ αὐτὸν ὑβρίζουσιν· ὥς φησιν ὁ μέγας Βασίλειος· ἡ τιμὴ τῆς εἰκόνος ἐπὶ τὸ πρωτότυπον διαβαίνει)· λοιπὸν περιερχόμενοι χώρας καὶ πόλεις μέχρι Βοσπόρου πολλῷ πόθῳ διερχόμενοι ἠρευνῶμεν περὶ τῶν ἐγχωρίων ἁγίων, καὶ εἴ πού ἐστι λείψανον· καὶ πολλῶν ἐτύχομεν. Ὅπου δὲ οὐκ ἐφθάσαμεν, τοὺς παρατυγχάνοντας ἀκριβῶς διηρωτῶμεν καὶ ἡδέως ἐμανθάνομεν. Καὶ τὰ μὲν ἐν Νικαίᾳ ὕστερον ἐροῦμεν· ἐν Νικομηδείᾳ δὲ γενόμενοι τοῦ ἁγίου μάρτυρος Παντελεήμονος ἑωράκαμεν τὰ λείψανα. Καὶ ὅσα περιέχει ἡ βίβλος αὐτοῦ ταῖς χερσὶν ἡμῶν ἐψηλαφήσαμεν. Ὁμοίως καὶ Ἀνθίμου ἐπισκόπου τῶν αὐτόθι, Ἴνδους (9) καὶ σὺν αὐτῷ καὶ ἄλλων μαρτύρων· ἐν Δαφνουσίᾳ Ζωτικοῦ καὶ Ἀνικήτου καὶ Φωτίου· ἐν Ἡρακλείᾳ ἕτερα θαυμάσια· ἐν Ἀμάστριδι Ὑακίνθου· εἰς τὸ Δορόπην Χριστίνης μάρτυρος λείψανον ἑωρακότες προσεκυνήσαμεν· εἰς Καρουσίαν Ὑπατίου. Εἰς Σινώπην ἐλθόντες, καθὼς φθάσας εἶπον, καὶ μακροημερεύσαντες, Πέτρου καὶ Ἀνδρέου τῶν μακαρίων ἀποστόλων οἱ ἐντόπιοι τὰς

A Matthiam et cum eo credentes vinctos, abscondit eos extra civitatem diebus septem, quasi milliario uno, prope mare. Erat autem ibi ficulnearum mollium et ferarum densissima silva difficili pervia, et tempus ficuum; erat quoque spelunca. Cum autem docuisset eos septem diebus, baptizavit nocte prope littus maris, et octava die baptizatos dimisit. Exhortans autem denuntiavit eis dicens: Filii mei, Scythicas dissensiones fugite, Græcis ne commisceamini in conviviis idololatricis, Judæis non contemini. Ecce enim elegit vos Deus solus sanctus, et bonus, et hominum amator, et signavit vos in nomine et baptismate Filii sui Jesu Christi, regenerati enim estis per aquam et spiritum; quare baptizavi vos in nomine Patris et Filii et Spiritus B sancti. Unus Deus omnium in cœlo et in terra, et in omnibus abyssis, hunc solum adorate et ei soli servite, et in lege Moysis ambulate et servate eam, et Deus pacis erit vobiscum. Et dimisit eos. Et accipiens Matthiam abiit ad Orientem.

Dicente autem sancto Epiphanio Cypri episcopo quasi ex traditione tenere, quod beatus apostolus Andreas docuerit Scythas et Sogdianos et Gorsinos, in Sebastopoli magna, in qua est Apsari castrum, et Hyssi portus, et Phasis fluvius, ubi commorantur Iberi et Susi et Phusti, et Alani: C hæc nos documenta in manibus habentes, et consortium fugientes iconoclastarum (idem enim sunt effigies et archetypus; et sicut in imagine Christum veneramur, ita illi in imagine ejus ipsi contumeliam inurunt, ut ait magnus Basilius; honor imagini impensus ad prototypum refertur), cæterum lustrantes regiones et civitates, Bosphorum usque, magno desiderio circumeuntes, de locis sacris inquirebamus, et si uspiam reliquiæ forent, et multas invenimus. Ubi vero non pervenimus, occurrentes diligenter interrogavimus, et gaudenter discebamus. Et hæc quidem in Nicæa novissime inquisivimus; Nicomediam vero cum pervenissemus sancti martyris Panteleemonis reliquias vidimus; et quæ continet liber ejus, manibus nostris con- D trectavimus. Similiter et Anthimi episcopi ejusdem loci, Indis et aliorum cum ipso martyrum; Daphnusiæ, Zotici et Aniceti, et Photii; Heracleæ, alia mirabilia; Amastride, Hyacinthi; in Dorapen, Christinæ martyris reliquias videntes venerati sumus; Carusiæ, Hypatii, Sinopen venientes, ut supra dixi, et longo manentes tempore, beatorum apostolorum Petri et Andreæ sedem incolæ ostendebant nobis, et cathedras, et effigiem apostoli plane mirabilem. quæ vivente eo facta est, et miracula quæ fecit, et

Variæ lectiones.

(7) Post v. Πνεύματος in cod. Vat. exstat οὕτως, quod expunxi.

(8) Maluerim Σκύθας καὶ Σογδιανοὺς καὶ Γορσινούς. In cod. est: Σκύθας, Κοσογδιανοὺς καὶ Γορσινούς.

(9) Idem esse videtur Indes ille, cujus mentio fit in Menologio Græco die 28 m. Decembris. Ibi tamen sic est: ἄθλησις τῶν ἁγίων μαρτύρων Ἴνδη καὶ Δόμνας.

carcerem quem ultro aperuit Andreas, signans cum A signo crucis, et educens Matthiam et vinctos qui postridie morituri erant, et ficulneas ubi abscondit eos, et littus in quo baptizavit eos; erant autem, ut aiunt, numero decem et septem; et de septem dæmoniacis, quomodo curati sunt; et de feris moribus eorum qui tunc erant, maxime autem eorum qui nunc exstant virorum. Amisiani autem alia nobis narrabant. Cæterum invenimus quomodo duo fratres partiti sint orbem universum, et Petro quidem obtigerit ut occidentales plagas illuminaret, Andreæ autem orientales.

διατριβὰς ἐδείκνυον ἡμῖν καὶ τὰς καθέδρας καὶ τὴν εἰκόνα τοῦ ἀποστόλου πάνυ θαυμαστὴν οὖσαν, ἥτις περιόντος αὐτοῦ ἐγράφη· καὶ τὰ σημεῖα, ἃ ἐποίησεν, καὶ τὴν φυλακὴν, ἣν ἤνοιξεν ὁ Ἀνδρέας αὐτομάτως, σφραγίσας αὐτὴν καὶ ἐξαγαγὼν τὸν Ματθίαν καὶ τοὺς συνδεδεμένους μέλλοντας ἐπὶ τὸ αὔριον ἀποθνήσκειν· καὶ τὰς συκᾶς, ὅπου αὐτοὺς ἔκρυψεν· καὶ τὴν ὄχθην, ὅπου αὐτοὺς ἐβάπτισεν· ἦσαν δὲ, φασὶν, οἱ πάντες δεκαεπτά· καὶ περὶ τῶν ἑπτὰ δαιμονιζομένων, πῶς ἰάθησαν· καὶ περὶ τοῦ ἀγρίου ἤθους τῶν τότε, μᾶλλον δὲ καὶ νῦν ἀνθρώπων. Ἀμισιανοὶ δὲ ἕτερα ἡμῖν ἐξηγοῦντο· Λοιπὸν εὕρομεν, ὡς οἱ δύο ἀδελφοὶ ἐμερίσαντο τὸν κόσμον ὅλον· καὶ τὸν μὲν Πέτρον λαχόντα τῆς Δύσεως τὰ κλίματα φωτίσαι, τὸν δὲ Ἀνδρέαν τῆς Ανατολῆς.

Postquam igitur ab invicem disjuncti sunt, Andreas a Sinope discedens cum discipulis et Matthia, B venit Amisum, civitatem maritimam, et divertit apud Domitianum quemdam Judæum. Et Sabbato ingressus est synagogam. Viri autem loci hujus boni erant et optimi; locus autem in veritate Amysus (non odiosus), ferax olivarum, et omnis generis fructuum. Andream autem ingressum synagogam cum discipulis, interrogaverunt unde essent, et quis sermo. Qui ait: Jesu Galilæi discipuli sumus: audistis plane verbum quod egressum est ab Jerusalem. Aderant autem Herodiani, et dixerunt: Jesum quidem audivimus; sed Herodem dicimus Christum esse, qui deposito Hyrcano, sacerdotium suscepit et diadema, qui et trophæa multa erexit. Respondit Andreas: Herodes alienigena erat filius Antipatris, C servi sacerdotis Ascalonitæ; Herodes homicida erat, puerorum interfector, et in mulieres insaniens. Non erat Judæus; de tribu Juda loquuntur prophetæ. Responderunt alii et dixerunt quia Joannem ex tribu Juda et Zachariæ sacerdotis filius esset. Et ait Andreas: Fratres, audite me. Ego Joannis primus discipulus exstiti; ego a Joanne primum edoctus sum cum aliis. Et prædicans Joannes baptismum pœnitentiæ, vidit Jesum venientem ad se, et digito indicans illum ait de Jesu: *Ecce Agnus Dei qui tollit peccatum mundi* [1]. Et dixit ad Jesum: *Ego debeo a te baptizari, et tu venis ad me* [2]*?* Et testificatus est Joannes de Jesu: *Quia vidi Spiritum descendentem et stantem super* D *eum; ego quidem nesciebam eum; sed qui misit me baptizare hic mihi dixit. Super quem videris Spiritum Dei descendentem sicut columbam et manentem super eum, hic est Filius Dei vivi* [3]. Hæc audiens ego Andreas a Joanne, relinquens eum secutus sum Jesum annis tribus. Et plus quam prodigia Moysis coram nobis fecit Jesus. Et post ea quæ prescripta erant a prophetis de eo, sacerdotes odio habentes eum tradiderunt Pilato præsidi Judææ, et crucifixerunt eum, Pilato lavante manus quasi innocente. Et deposito eo in monumento novo, tertia die ante auroram surrexit, et per dies quadraginta visus est nobis, et jussit nobis ut

Μετὰ οὖν τὸ διαχωρισθῆναι αὐτοὺς ἀπ' ἀλλήλων ὁ Ἀνδρέας ἀπὸ Σινώπης ἀπάρας σὺν τοῖς μαθηταῖς καὶ Ματθίᾳ ἦλθεν εἰς Ἀμισὸν, πόλιν παραθαλασσίαν· καὶ εἰσῆλθε πρὸς Δομετιανόν τινα Ἰουδαῖον. Καὶ τῷ Σαββάτῳ εἰσῆλθεν εἰς τὴν συναγωγήν. Οἱ δὲ ἐντόπιοι ἄνθρωποι καλοὶ καὶ ἀγαθοί· ὁ δὲ τόπος κατὰ ἀλήθειαν ἄμισος, φυτοκόμος ἐλαιῶν καὶ παντοίων καρπῶν. Τοῦ δὲ Ἀνδρέου συνελθόντος σὺν τοῖς μαθηταῖς εἰς τὴν συναγωγὴν, διηρώτων πόθεν καὶ τίς ὁ λόγος αὐτῶν. Ὁ δὲ εἶπεν· Ἰησοῦ τοῦ Γαλιλαίου μαθηταί ἐσμεν· πάντως τὸ ῥῆμα ἠκούσατε τὸ ἐξελθὸν ἀπὸ Ἱερουσαλήμ. Παρῆσαν δὲ Ἡρωδιανοὶ καὶ εἶπον· Τὸν μὲν Ἰησοῦν ἠκούσαμεν, τὸν δὲ Ἡρώδην λέγομεν εἶναι Χριστὸν, ὃς τὸν Ὕρκανον καθελὼν περιέθετο τὴν ἀρχιερωσύνην καὶ τὸ διάδημα, ὃς καὶ τρόπαια πολλὰ ἀνεστήσατο. Ἀπεκρίθη ὁ Ἀνδρέας· Ἡρώδης ἀλλόφυλος ἦν υἱὸς Ἀντιπάτρου, δούλου ἱερέως Ἀσκαλωνίτου· Ἡρώδης μιαιφόνος ἦν, τεκνοκτόνος καὶ γυναικομανής. Οὐκ ἦν Ἰουδαῖος· περὶ τῆς φυλῆς Ἰούδα εἶπον οἱ προφῆται. Ἀπεκρίθησαν ἕτεροι καὶ εἶπον, ὅτι Ἰωάννης ἐκ φυλῆς Ἰούδα, καὶ ὁ ἀρχιερέως Ζαχαρίου υἱός. Καὶ εἶπεν ὁ Ἀνδρέας· Ἀδελφοὶ, ἀκούσατέ μου. Ἐγὼ Ἰωάννου μαθητὴς πρῶτος· ἐγὼ Ἰωάννου πρῶτον ἐμαθητεύθην μετὰ καὶ ἑτέρων. Καὶ κηρύσσων ὁ Ἰωάννης βάπτισμα μετανοίας εἶδεν τὸν Ἰησοῦν ἐρχόμενον πρὸς αὐτὸν, καὶ δακτυλοδεικτῶν εἶπεν περὶ τοῦ Ἰησοῦ· *Ἴδε ὁ ἀμνὸς τοῦ Θεοῦ ὁ αἴρων τὴν ἁμαρτίαν τοῦ κόσμου.* Καὶ εἶπεν τῷ Ἰησοῦ· *Ἐγὼ χρείαν ἔχω ὑπὸ σοῦ βαπτισθῆναι, καὶ σὺ ἔρχῃ πρός με;* Καὶ ἐμαρτύρησεν ὁ Ἰωάννης περὶ τοῦ Ἰησοῦ, ὅτι *Τεθέαμαι τὸ Πνεῦμα καταβαῖνον καὶ μένον ἐπ' αὐτόν· κἀγὼ οὐκ ᾔδειν αὐτόν· ἀλλ' ὁ πέμψας με βαπτίζειν, ἐκεῖνός μοι εἶπεν· Ἐφ' ὃν ἂν ἴδῃς τὸ Πνεῦμα τοῦ Θεοῦ καταβαῖνον ὡσεὶ περιστερὰν καὶ μένον ἐπ' αὐτὸν, οὗτός ἐστιν ὁ Υἱὸς τοῦ Θεοῦ τοῦ ζῶντος.* Ταῦτα ἀκούσας ἐγὼ Ἀνδρέας παρὰ Ἰωάννου, καταλιπὼν αὐτὸν ἠκολούθησα τῷ Ἰησοῦ ἔτη τρία. Καὶ ὑπὲρ τὰ θαύματα Μωσέως ἐνώπιον ἡμῶν ἐποίησεν ὁ Ἰησοῦς. Μετὰ δὲ τὰ προγεγραμμένα ὑπὸ τῶν προφητῶν περὶ αὐτοῦ οἱ ἀρχιερεῖς φθονήσαντες αὐτὸν παρέδωκαν Πιλάτῳ, τῷ ἡγεμόνι τῆς Ἰουδαίας,

[1] Joan. I, 29. [2] Matth. III, 14. [3] Joan. I, 32, 33.

καὶ ἐσταύρωσαν αὐτὸν, τοῦ Πιλάτου ἀπονιψαμένου τὰς χεῖρας ὡς ἀθῴου. Καὶ τεθέντος αὐτοῦ ἐν μνημείῳ καινῷ, τῇ τρίτῃ ἡμέρᾳ πρὸ ὄρθρου ἀνέστη. Καὶ ὤφθη ἡμῖν ἐπὶ ἡμέρας τεσσαράκοντα· καὶ ἐνετείλατο ἡμῖν κηρῦξαι μετάνοιαν καὶ ἄφεσιν ἁμαρτιῶν ἐν τῷ ὀνόματι αὐτοῦ εἰς πάντα ἔθνη, βαπτιζομένους ἐν ὕδατι καθαρῷ εἰς τὸ ὄνομα τοῦ Πατρὸς, καὶ τοῦ Υἱοῦ, καὶ ἁγίου Πνεύματος, ἀφιεμένους τὰ πταίσματα, κληρονόμους οὐρανῶν βασιλείας. Καὶ ἡμῶν θεωρούντων ἀνῆλθεν εἰς οὐρανούς. Καὶ ἐκάθισεν ἐν δεξιᾷ τοῦ Θεοῦ· ὃς μέλλει ἔρχεσθαι κρῖναι ζῶντας καὶ νεκροὺς κατὰ τὰς αὐτοῦ ἐντολάς.

A prædicaremus pœnitentiam et remissionem peccatorum in nomine ejus, in omnes gentes, baptizantes in aqua munda in nomine Patris et Filii et Spiritus sancti, absolutos a delictis, hæredes regni cœlorum. Et videntibus nobis abiit in cœlum. Et sedit a dexteris Dei; qui venturus est judicare vivos et mortuos, secundum præcepta sua.

Ἐξελθὼν δὲ ἀπὸ τῆς συναγωγῆς ὁ Ἀνδρέας εἶδεν ὄχλον πολὺν περιεστῶτα φέροντας ἀσθενεῖς καὶ ὀχλουμένους ὑπὸ πνευμάτων ἀκαθάρτων, οἳ καὶ προανέκραγον, ὅτι Οἱ τοῦ Γαλιλαίου Ἰησοῦ μαθηταὶ ἦλθον διῶξαι ἡμᾶς. Καὶ προσέπιπτον αὐτῷ βοῶντες· Διάκονε Θεοῦ, διὰ σοῦ ἡμᾶς ὁ Θεὸς ἐλεείτω. B Ὁ δὲ Ἀνδρέας ἐπιβὰς λίθῳ τινὶ, κατασείσας τῇ χειρὶ, ἡσύχασαν, καὶ αὐτὸς ἤρξατο λέγειν· Ἄνδρες, οἱ ἔχοντες ὦτα ἀκούειν, ἀκούσατε λόγον ζωῆς· ἀκούσατε καὶ σύνετε καὶ πιστεύσατε ἵνα ζήσητε ζωὴν ἀθάνατον. Ἀπόστητε τῶν πολλῶν δοξῶν ὑμῶν, καὶ πιστεύσαντες προσέλθετε ἑνὶ Θεῷ ζῶντι καὶ ἀληθινῷ, τῷ τῶν Ἑβραίων Θεῷ. Αὐτὸς γὰρ μόνος ἀληθινὸς καὶ ἀγαθὸς δημιουργὸς πάσης κτίσεως, ἐρευνῶν καρδίας καὶ νεφροὺς ἑκάστου ἀνθρώπου, εἰδὼς τὰ πάντα πρὶν γενέσεως αὐτῶν, ὡς ποιητὴς τῶν ἁπάντων. Αὐτῷ μόνῳ ἀτενίζοντες εἰς οὐρανὸν προσπίπτετε ἑσπέρας καὶ πρωῒ καὶ μεσημβρίας, καὶ αὐτῷ μόνῳ θύετε θυσίαν (10) αἰνέσεως, ἀπεχόμενοι ἃ αὐτοὶ μισεῖτε, οἷον· Οὐ θέλεις ἀδικηθῆναι, μὴ ἀδικήσεις· οὐδὲ τὴν γυναῖκά σου μοιχευθῆναι, C μηδὲ σὺ τὴν ἑτέρου· ἅπερ ὑμεῖς μισεῖτε, ἑτέροις μὴ ποιεῖτε· ἐπιδείξατε ἔργα μετανοίας· ἐλεημοσύνην εἰς τοὺς ξένους καὶ εἰς τοὺς δούλους, ἀγάπην ἁπλῆν πρὸς πάντας, ἄδολον καὶ ἀμνησίκακον, καὶ ὑπακοὴν εἰς τὸ ἀγαθόν. Καὶ ἐὰν τὰ ὑπ' ἐμοῦ λεγόμενα ποιῆτε, καὶ τῶν νόσων καὶ τῆς βλάβης τῶν δαιμόνων ἀπαλλαγήσεσθε, καὶ εἰρηνικὸν χρόνον τῆς ζωῆς ὑμῶν διατελέσετε. Οὕτω (11) τὸ λοιπὸν πορεύεσθε, καὶ αὔριον συνάχθητε, ἵνα καὶ τῆς ἰάσεως τύχητε, καὶ τὰς ψυχὰς φωτισθῆτε. Καὶ ἀπέλυσεν αὐτούς.

Exiens autem a synagoga Andreas vidit turbam magnam circumstantem, portantes infirmos et vexatos a spiritibus immundis, qui et exclamabant quia discipuli Jesu Galilæi venerunt persequi nos. Et prociderunt coram eo clamantes: Serve Dei, per te Deus misereatur nostri. Andreas autem conscendens super lapidem quemdam, manu silentium indixit, et sedatis illis ipse cœpit loqui: Viri, qui habetis aures audiendi, audite verbum vitæ; audite, intelligite et credite, ut vitam vivatis æternam. Relinquite opiniones varias multas, et credentes accedite ad Deum vivum et verum, Deum Hebræorum. Ipse enim solus verus et bonus artifex omnis creaturæ, scrutans corda et renes uniuscujusque hominis, sciens omnia ante ortum eorum, et creator omnium. Hunc solum, intendentes in cœlum, invocate vespere et mane, et meridie, et ei soli sacrificate sacrificium laudis, fugientes ea quæ ipsi odio habetis, verbi gratia, non vis injustitiam pati, non lædes ipse; non pollui uxorem tuam, nec tu uxorem alicujus: quæ vos detestamini, cæteris ne feceritis; ostendite opera pœnitentiæ, eleemosynam in hospites et servos, charitatem sinceram in omnes, non fucatam, injuriarum non recordantem, et obedientiam in bonum. Et si quæ a me dicta sunt perfeceritis, a morbis et a dæmonum vexatione immunes eritis, et in pace tempus vitæ vestræ consumetis. Ita deinceps ambulate, et cras congregamini, ut et curationem obtineatis, et illuminantur animæ vestræ. Et dimisit eos.

Αὐτὸς δὲ ἐξελθὼν σὺν τοῖς μαθηταῖς ἐπαύσατο· καὶ ἀνεπαύσαντο. Ἦσαν δὲ μαθηταὶ, ὥς φασιν, ὀκτώ· Θαδδαῖος καὶ Ματθίας, Τύχικος καὶ Ἄσταχυς, Εὐώδιος καὶ Σίμων, Ἀγαπητὸς καὶ Δομέτιος. D Προσέφερον δὲ αὐτοὶ, χρήματα πολλὰ καὶ ἀναλώματα. Ὁ δὲ Ἀνδρέας πάντα τοῖς πτωχοῖς διένεμεν. Καὶ ἔκτιζεν ἐκκλησίας καὶ καθιέρου (12) θυσιαστήρια· καὶ καθίστα ἱερεῖς. Αὐτοὶ δὲ μονοχίτωνες καὶ ἀνυπόδητοι μετὰ σανδαλίων ἄρτῳ, καὶ ὕδατι τρεφόμενοι ἅπαξ τῆς ἡμέρας, καὶ μετὰ (13) χαμεύνης.

Ipse autem exiens cum discipulis suis constitit, et quieverunt simul. Erant autem discipuli, ut fertur, octo, Thaddæus et Matthias, Tychicus et Astarchus, Evodius et Simon, Agapetus et Domatius. Afferebant autem eis divitias multas et impendia. Andreas autem omnia pauperibus dividebat; et ædificabat ecclesias et templi sancti altaria, et constituebat sacerdotes. Ipsi vero una tunica contenti, et nudis pedibus cum sandaliis, pane et aqua victitantes semel in die, et humi cubantes.

Τῇ δὲ ἐπαύριον συνελθόντος τοῦ λαοῦ καὶ μηνύσαντός τινος, ὁ Ἀνδρέας ἐξελθὼν ἔστη ἐπὶ βάθρου πρὸς τῷ θεωρεῖσθαι. Οὐδὲ τῇ ἡλικίᾳ ἦν μικρὸς,

Postridie autem cum venisset populus et indicasset aliquis, exiens Andreas stetit super scamnum ut videretur. Nec erat statura parvus, sed magnus,

Variæ lectiones

(10) In cod. Vat. a pr. manu θυσίας ab ipso librario mutatum in θυσίαν.

(11) Οὕτω inserui, ne hiantia Epiph. loquatur. In cod. Vat. non occurrit.

(12) Καθιέρουν. Vat.

(13) Μετά omitt. in Vat.

paululum autem inclinatus, nasutus, supercilia habens magna. Et ait : Segregate vexatos a dæmonibus in unam partem. Quo facto tumultuabantur dæmones; Andreas autem conversus dixit eis : Obmutescite, et confestim steterunt. Et ait populis : Pax vobis, fratres : ipsi autem : Et tecum. Et leniter cœpit dicere : Si recesseritis ab idolis vestris et abominandis conviviis et injustis actibus vestris, credideritis autem in creatorem vestrum Deum, et a morbis immunes eritis, et fugient a vobis dæmones; et si aqua sancti Spiritus ablueritis veterem vestram turpitudinem, eritis participes cœlestium angelorum. Hæc dicens Andreas jussit adduci ad se turbas, et unicuique manum imponens sanavit cunctos; dæmones autem torvo oculo tantum comminans ejecit; et leprosos aqua tingens sanos fecit et puerulos. Claudos autem et gibbosos et paralyticos, et debiles et cæcos manibus impositis omnes ab ægritudine liberavit.

Videntes autem homines apostolos fastu carentes, absque cibo degentes, pallidos, nudis pedibus cum sandaliis ambulantes, et una tantum indutos tunica, et divinum verbum effundentes, et laudes Deo vesperi et mane et meridie persolventes, et sanitatem donantes, admirabantur, nec volebant recedere ab eis. Per dies autem apponebantur credentium Domino turbæ virorum ac mulierum. Et jussit Andreas ut discipuli docerent eos; ipse autem cum discipulis duobus circuibat vicinos pagos, in gratiam eorum qui ad se venire non poterant. Et cum docuissent eos diebus multis, baptizaverunt turbas multas; sed et principum multi crediderunt et baptizabantur : Tunc enim imperatores Tiberius et Caius et Claudius non prohibebant; sed et generosarum feminarum et Judæarum multæ crediderunt. Cum baptizasset eos in nomine Patris et Filii et Spiritus sancti, dedicavit altare et templum beatæ Dei Genitrici; et usque hodie cunctis est manifestum. Ordinavit autem ex eis sacerdotes et diaconos. Facta est autem lætitia magna in civitate illa; participes enim illos fecit divinorum Christi mysteriorum, et tradidit liturgiam, et canonem psalmodiæ, ut vespere et mane congregarentur, ad orientem genu flecterent, et sic stantes orarent, psalterium Davidis præcinerent, et cæteros prophetas, nec fabulis Græcorum adhærerent, sed ambularent in lege Moysis, et statuta ab apostolis custodirent. Sic Andreas faciens et docens multas civitates et pagos, convertit ad Christum.

Discedens autem ab Amyso, venit Trapezuntem, civitatem Laziæ terræ. Viri autem illi stulti et

A ἀλλὰ καὶ μέγας, μικρὸν δὲ κεκυφὼς, ἐπίῤῥινος, κάτοφρυς. Καὶ εἶπεν · Ἀφορίσατε τοὺς δαιμονιῶντας ἐπὶ ἓν μέρος. Καὶ τούτου γενομένου ἐθορύβουν οἱ δαίμονες · ὁ δὲ Ἀνδρέας ἐπιστραφεὶς λέγει αὐτοῖς · Φιμώθητε · καὶ εὐθέως ἔστησαν. Καὶ εἶπεν τῷ λαῷ · Εἰρήνη ὑμῖν, ἀδελφοί · οἱ δέ · Καὶ μετὰ σοῦ. Καὶ πραέως ἤρξατο λέγειν · Ἐὰν ἀποστῆτε τῶν εἰδώλων καὶ τῶν μυσαρῶν δείπνων καὶ τῶν ἀθεμίστων (14) πράξεων ὑμῶν, πιστεύσητε δὲ εἰς τὸν ποιήσαντα ὑμᾶς Θεὸν, καὶ τῶν νόσων ἀπαλλαγήσεσθε, καὶ οἱ δαίμονες φεύξονται ἀφ' ὑμῶν · καὶ ἐὰν (15) τῷ ὕδατι τοῦ θείου Πνεύματος ἀπολούσησθε τὸν παλαιὸν μολυσμὸν ὑμῶν, συμμέτοχοι τῶν οὐρανίων ἀγγέλων γενήσεσθε. Ταῦτα εἰπὼν ὁ Ἀνδρέας ἐκέλευσε προσάγεσθαι αὐτῷ τοὺς ὄχλους καὶ B τιθεὶς ἑκάστῳ τὴν χεῖρα πάντας ἰάσατο · τοὺς δὲ δαίμονας βλοσυρῷ τῷ ὄμματι ἐμβριμούμενος μόνον ἐξέβαλεν, τοὺς δὲ λελωβημένους ὕδατι ἀπονίπτων ὑγιεῖς ἐποίει ὡς παιδία μικρά. Χωλοὺς δὲ, καὶ κυρτοὺς, καὶ ξηροὺς, καὶ κυλλοὺς, καὶ ἀναπήρους τὰς χεῖρας ἐπιθεὶς πάντας τῶν παθῶν ἀπήλλαττεν.

Οἱ δὲ ἄνθρωποι θεωροῦντες τοὺς ἀποστόλους ἀτύφους, ἀτρόφους, ὠχροὺς, ἀνυποδήτους μετὰ σανδαλίων καὶ μόνον μονοχίτωνας, καὶ τὸν θεόπνευστον λόγον ῥέοντας, καὶ τὴν ὕμνησιν τοῦ Θεοῦ ἑσπέρας καὶ πρωῒ καὶ μεσημβρίας ἀποπληροῦντας, καὶ τὰς ἰάσεις διδόντας, ἐξεπλήττοντο, καὶ οὐκ ἤθελον ἀφίστασθαι αὐτῶν. Καθ' ἡμέραν δὲ προσετίθεντο πιστεύοντες τῷ Κυρίῳ πλήθη ἀνδρῶν τε καὶ γυναικῶν. Καὶ ἐκέλευσεν ὁ Ἀνδρέας τοῖς μαθηταῖς C κατηχεῖν αὐτούς · αὐτὸς δὲ μετὰ δύο μαθητῶν (16) περιήρχετο τὰς κύκλῳ κώμας πρὸς τοὺς μὴ δυναμένους ἐπ' αὐτὸν ἐλθεῖν. Καὶ κατηχήσαντες αὐτοὺς ἡμέρας πολλὰς ἐβάπτισαν πλήθη πολλά · ἀλλὰ καὶ ἐκ τῶν ἀρχόντων πολλοὶ ἐπίστευσαν καὶ ἐβαπτίζοντο · οἱ γὰρ τότε βασιλεῖς, Τιβέριος, καὶ Γάϊος, καὶ Κλαύδιος, οὐκ ἐκώλυον · ἀλλὰ καὶ ἐκ τῶν εὐγενίδων γυναικῶν καὶ Ἰουδαίων πολλαὶ ἐπίστευσαν. Βαπτίσας αὐτοὺς εἰς τὸ ὄνομα τοῦ Πατρὸς, καὶ τοῦ Υἱοῦ καὶ τοῦ ἁγίου Πνεύματος καθιέρωσε θυσιαστήριον καὶ ναὸν τῆς ἁγίας Θεοτόκου · καὶ ἕως τὴν σήμερον πᾶσίν ἐστι φανερόν (17). Ἐχειροτόνησε δὲ ἐξ αὐτῶν πρεσβυτέρους καὶ διακόνους. Ἐγένετο δὲ χαρὰ μεγάλη ἐν τῇ πόλει ἐκείνῃ · μετέδωκε γὰρ αὐτοῖς τοῦ D Χριστοῦ τῶν θείων μυστηρίων, καὶ παρέδωκε τὴν λειτουργίαν καὶ τὸν κανόνα τῆς ψαλμῳδίας, ἑσπέρας καὶ πρωῒ συνέρχεσθαι, κατὰ ἀνατολὰς γονυκλινεῖν καὶ οὕτως ἑστῶτας προσεύχεσθαι, τὸ ψαλτήριον τοῦ Δαβίδος ψάλλειν καὶ τοὺς λοιποὺς προφήτας, καὶ μὴ τοῖς μύθοις τῶν Ἑλλήνων προσέχειν, ἀλλὰ στοιχεῖσθαι τῷ νόμῳ Μωσέως, καὶ τὰ κεκριμένα ὑπὸ τῶν ἀποστόλων φυλάττειν. Οὕτως ὁ Ἀνδρέας ποιῶν τε καὶ διδάσκων πολλὰς πόλεις καὶ κώμας προσήγαγε τῷ Χριστῷ.

Ἀπάρας δὲ ἀπὸ Ἀμισοῦ ἦλθεν εἰς Τραπεζοῦντα, πόλιν τῆς Λαζικῆς. Οἱ δὲ ἄνθρωποι οὗτοι ἀνόητοι

Variæ lectiones.

(14) Ἀθεμήτων. Vat.
(15) Εἰ. Vat.
(16) Μαθητάς. Vat.
(17) Scripsit fortasse φανερός.

καὶ κτηνωδῶς (18) ἀλόγιστοι. Ἐ εῖθεν ἀπάρας εἰς Ἰβηρίαν διέτριψεν· καὶ πολλοὺς φωτίσας διὰ τῆς παρὰ θάλασσαν ὁδοῦ ἦλθεν εἰς Ἱεροσόλυμα διὰ τὸ Πάσχα. Καὶ μετὰ τὴν Πεντηκοστὴν Πέτρος, καὶ Ἀνδρέας καὶ Ἰωάννης τοῦ Ζεβεδαίου, καὶ Φίλιππος τῶν δώδεκα καὶ Βαρθολομαῖος ὑπερέστρεψαν εἰς τὴν ἄνω Φρυγίαν. Καὶ Φίλιππος κατῆλθεν εἰς Ἀντιόχειαν τῆς Συρίας. Καὶ ὁ μὲν Πέτρος ἐναπέμεινε καὶ ἐχειροτόνησε σὺν Παύλῳ Μαρκιανὸν καὶ Παγκράτιον ἐπισκόπους Σικελίας. Οἱ δὲ λοιποὶ ἀπάραντες διήρχοντο τὰς πόλεις τῶν μεσογαίων (19). Φίλιππος δὲ (20) τῶν δώδεκα καὶ Βαρθολομαῖος ἔμειναν εἰς τὴν ἄνω Φρυγίαν καὶ Πισιδίαν. Ἀνδρέας δὲ καὶ Ἰωάννης διέτριβον εἰς Ἔφεσον καὶ ἐδίδασκον. Εἶπε δὲ ὁ Κύριος τῷ Ἀνδρέᾳ· Ἄπελθε εἰς Βιθυνίαν· κἀγὼ μετὰ σοῦ εἰμι οὗ ἂν πορεύσῃ, ὅτι ἡ Σκυθία B περιμένει σε. Ὡς δὲ εἶπεν ὁ Ἀνδρέας τῷ Ἰωάννῃ πάντα, ἠσπάσαντο ἀλλήλους, καὶ λαβὼν τοὺς ἰδίους μαθητὰς ἀνῆλθεν εἰς Λαοδίκειαν τῆς Φρυγίας Πακατιανῆς (21), κἀκεῖθεν εἰς τὴν Μυσίαν εἰς Ὀδυσσούπολιν (22). Καὶ ποιήσας ὀλίγας ἡμέρας, καταστήσας αὐτοῖς ἐπίσκοπον Ἀπίονα, ὑπερβὰς τὸν Ὄλυμπον ἦλθεν εἰς Νίκαιαν, κώμην τῆς Βιθυνίας· οὐ γὰρ ἦν ἔτι περιτειχισθεῖσα καὶ καλλωπισθεῖσα, ἀλλ' ὕστερον ἐπὶ Τραϊανοῦ περιετειχίσθη· καὶ ἡ λίμνη τότε μακρὰ ἦν, ἀπέχουσα τῆς κώμης πολύ. Εἰσελθὼν δὲ Ἀνδρέας πρὸς αὐτοὺς ἐκήρυσσε τὸν Χριστὸν καὶ παρεκάλει, δέξασθαι τὸν λόγον τοῦ Κυρίου. Οἱ δὲ ἐντόπιοι ἄνθρωποι ψεῦσται, μυχοὶ (23), ἐπίορκοι, ὑπερήφανοι, ἀγυρτώδεις ἕως τὴν σήμερον, Ἰουδαῖοί C τε καὶ Ἕλληνες. Καὶ παρὰ μὲν Ἰουδαίοις συναγωγὴ μεγάλη, ἐπειδὴ καὶ ἡ κώμη μεγάλη ἦν, παρὰ δὲ Ἕλλησιν εἴδωλον τοῦ Ἀπόλλωνος, ὃ ἐποίει χρησμοὺς καὶ φαντασίας. Οἱ δὲ ἐξ αὐτοῦ χρησμοδοτούμενοι τὸν μὲν χρησμὸν ἔλεγον, ἄλλο δὲ λαλῆσαι οὐκ ἠδύναντο, τοῦ δαίμονος φράσσοντος τὰ ὦτα καὶ τὰ στόματα αὐτῶν, καὶ διέμενον κωφοὶ καὶ ἄλαλοι. Ἀσθένειαι δὲ παρ' αὐτοῖς καὶ δαιμονιζόμενοι πολλοί. Ὁ δὲ Ἀνδρέας ἔλεγεν αὐτοῖς· Οὐ δυνήσεσθε ἀπαλλαγῆναι τῶν δαιμόνων καὶ τῶν νόσων, ἐὰν μὴ προσέλθητε τῇ ὑγιαινούσῃ διδασκαλίᾳ. Οἱ δὲ συνετίθεντο μὲν, ἐψεύδοντο δέ. Ἦν δὲ πέτρα ὑψηλὴ πάνυ, ὡς ἀπὸ μιλίων ἐννέα. Ἐν αὐτῇ, ὥς φασιν, ᾤκει δράκων παμμεγέθης, καὶ πολλοὺς ἠδίκει. Ὁ δὲ Ἀνδρέας ἀπῆλθεν πρὸς αὐτὸν, κρατῶν δὲ τὴν D σιδηρᾶν ῥάβδον, ᾗ καὶ πάντοτε ὑπεστηρίζετο, μετὰ καὶ δύο μαθητῶν. Καὶ ὡς προσήγγισαν, ἐξῆλθε πρὸς αὐτοὺς ὁ δράκων· ὁ δὲ Ἀνδρέας ἔπηξε τὴν σιδηρᾶν ῥάβδον εἰς τὸν ὀφθαλμὸν τοῦ δράκοντος, καὶ ἐξῆλθεν εἰς τὸν ἕτερον, καὶ εὐθέως ἐξέψυξεν. Τούτου δὲ γενομένου πολλοὶ ἐπίστευσαν εἰς τὸν Κύριον. Ὁ δὲ Ἀνδρέας ὑπέστρεψεν εἰς Νίκαιαν καὶ ἤρχετο τῆς διδασκαλίας. Μετὰ δὲ τὸ ἀποκτανθῆναι εἰς λόχους τῇ

A ferarum more bruti. Inde discedens in Iberiam divertit; et multos illuminans per viam prope mare venit Jerosolymam propter Pascha. Et post Pentecosten, Petrus et Andreas et Joannes Zebedæi filius, et Philippus unus ex duodecim, et Bartholomæus deflexerunt in Phrygiam superiorem. Et Philippus venit Antiochiam Syriæ. Et Petrus quidem mansit, et cum Paulo ordinavit Marcianum et Pancratium episcopos Siciliæ. Cæteri autem abeuntes perlustrabant civitates in medio terrarum jacentes. Philippus autem unus ex duodecim et Bartholomæus manserunt in Phrygia superiore et Pisidia. Andreas autem et Joannes morabantur Ephesi, et docebant. Dixit autem Dominus Andreæ: Vade in Bithyniam et ego tecum sum quocunque ieris, quia Scythia te exspectat. Ut autem Andreas cuncta dixit Joanni, osculati sunt invicem, et sumens proprios discipulos, abiit Laodiceam Phrygiæ Pacatianæ, et exinde in Mysiam, Odyssopolim petiit. Et factis aliquot diebus, constituens eis episcopum Apionem, transiit Olympum et venit Nicæam, vicum Bithyniæ; nondum enim tunc munita fuerat et ornata, sed postea a Trajano muro circumdata est; et lacus tunc productus erat, longe distans ab oppido. Ingrediens autem Andreas ad eos, prædicavit Christum et hortabatur ut acciperent verbum Domini. Viri autem hujus loci deceptores, bardi, perjuri, superbi et abjecti usque in hodiernam diem, Judæi et Græci. Et apud Judæos synagoga magna, erat quippe magnum oppidum; apud Græcos autem idolum Apollinis quod oracula edebat, et visiones. Et qui ab eo vaticinia edebant, oraculum quidem proferebant, aliud autem dicere nequibant, dæmone aures et ora eorum claudente, et manebant surdi et muti. Infirmitates autem inter eos multæ, et dæmoniaci multi. Andreas autem dixit eis: Non poteritis a dæmonibus et morbis liberari, nisi accesseritis ad vivificatricem doctrinam. Et hi quidem conscribebantur, sed mentiebantur. Erat autem rupes excelsa valde, quasi millibus novem. In ea, ut aiunt, morabatur draco maximus, et multos vexabat. Andreas autem abiit ad eum, sumens ferreum baculum cui et semper innitebatur, simul et duos discipulos. Et ut accesserunt, exiit ad eos draco: Andreas autem infixit baculum in oculum draconis et exiit per alium, et confestim exspiravit (draco). Quo facto multi crediderunt in Dominum. Andreas autem reversus est Nicæam, et cœpit docere. Postquam autem e regione rupis interfectus est draco, incoluerunt locum octo Patrones, erat enim nemorosus; et multos letho dederunt; duo autem ex eis erant a dæmone vexati. Advocatus autem An-

Variæ lectiones.

(18) Κτηνώδης. Vat.
(19) Μεσογίων. Vat.
(20) Δέ addidi. Desideratur in cod. Vat.
(21) i. e. Phrygiæ Pacatianæ sive Salutaris. In cod. Vat. est Καπατιάνης.
(22) Ita Vat. Fortasse Ὀδυσσὸν πόλιν.
(23) Μοῦχοι. Vat. Suspicor μυσαροί.

dreas ab indigetibus incolis, processit ad eos; dæmoniaci occurrerunt ei cum clamoribus. Et Andreas comminatus est eis, et antequam appropinquaret, dæmones exierunt. Ipsi autem astrictis manibus, a dæmonibus mundati, modesti appropinquaverunt Andreæ; cæteri autem videntes compuncti sunt, et projectis armis venientes, prociderunt ad pedes apostoli. Qui blanda voce cœtui ait: Ut quid ita, filii mei, agitis? Quæ odio habetis vos, quare aliis facitis? Nescitis quia Conditor est parvorum et magnorum, et reddet unicuique secundum opera sua? Tu verberari non vis, et quare verberas? Perire non vis, et quare furaris? Deus dedit vobis sanitatem et robur ut laboretis, et habeatis ex labore vestro, et nullius indigeatis, sed potius ut et non habentibus largiamini. Recedite deinceps ab his malis quæ agitis, et abite in domos vestras, et Deus misericordiam vobis potest impertiri, et principes laudibus vos extollere queunt, et vos præmia consequi potestis. Et locutus est eis verbum Dei. Qui compuncti manserunt cum eo per diem, et sic baptizavit eos. Et redeuntes invenerunt rupem non ita excelsam in ipsa via, habentem idolum Dianæ; in ea autem morabantur spiritus multi, et faciebant visiones; et quærebant hostias: ab hora autem nona usque ad horam tertiam, non sinebant quemquam transire per viam istam. Veniens igitur Andreas mansit in ea cum discipulis; dæmones autem fugerunt ut corvi, clamantes! O violentiam a Jesu Galilææ, quia discipuli ejus ubique persequuntur nos. Andreas autem projiciens idolum erexit crucem, et mundata est rupes et regio a dæmonibus. Erat autem locus a sinistra parte Nicææ. Prope eam erat regio nemorosa quam tenebat draco et dæmonum multitudo, et Græcis immolabant eis; erat enim simulacrum Veneris. Andreas autem abiens cum discipulis suis in hunc locum, genibus flexis oravit, et surgens manum extendit, et cruce signavit locum, et draco et dæmones fugerunt; et ex tunc habitatur locus ille.

A πέτρα (24) τὸν δράκοντα, ὀκτὼ λῃσταὶ ᾤκησαν ἐν αὐτῇ· ἦν γὰρ ἀλσιώδης· καὶ πολλοὺς φόνους εἰργάσαντο· δύο δὲ ἐξ αὐτῶν ἦσαν δαιμονιζόμενοι. Παρακληθεὶς δὲ ὁ Ἀνδρέας ὑπὸ τῶν ἐντοπίων παρεγένετο πρὸς αὐτούς· οἱ δὲ δαιμονιζόμενοι προϋπήντησαν αὐτῷ μετὰ κραυγῶν. Καὶ ὁ Ἀνδρέας ἐνεβριμήσατο αὐτοῖς, καὶ πρὸ τοῦ ἐγγίσαι οἱ δαίμονες ἐξῆλθον. Οἱ δὲ δήσαντες τὰς χεῖρας καθαρισθέντες ἐκ τῶν δαιμόνων σώφρονες παρέστησαν τῷ Ἀνδρέᾳ· οἱ δὲ λοιποὶ θεωρήσαντες κατενύγησαν, καὶ ῥίψαντες τὰ ὅπλα ἐλθόντες ἔρριψαν ἑαυτοὺς παρὰ τοὺς πόδας τοῦ ἀποστόλου. Ὁ δὲ πραείᾳ τῆς φωνῆς καταστάσει εἶπεν· Ἵνα τί οὕτως, τεκνία μου, ποιεῖτε; ἅπερ ὑμεῖς μισεῖτε, διατί ἑτέροις παρέχετε; οὐκ οἴδατε, ὅτι ποιητής ἐστι μικρῶν καὶ μεγάλων, καὶ ἀποδώσει B ἑκάστῳ κατὰ τὰ ἔργα αὐτοῦ; σὺ τυφθῆναι οὐ θέλεις, καὶ διὰ τί ἀδικεῖς; Ἀπολέσαι οὐ θέλεις, καὶ διὰ τί κλέπτεις; Ὁ Θεὸς ἔδωκεν ὑμῖν ὑγιείαν καὶ ῥώμην, ἵνα ἐργάζησθε καὶ ἔχητε ἐκ τοῦ ἔργου ὑμῶν καὶ μηδενὸς δέησθε, ἀλλὰ μᾶλλον καὶ τοῖς μὴ ἔχουσι παρέχητε. Ἀπόστητε τοῦ λοιποῦ ἐκ τῶν κακῶν τούτων ὧν πράττετε, καὶ ἀπέλθετε εἰς τὰς οἰκίας ὑμῶν, καὶ ὁ Θεὸς ἐλεῆσαι ὑμᾶς ἔχει, καὶ οἱ ἄρχοντες ἐπαινέσαι ὑμᾶς ἔχουσιν, καὶ ἀντιλήψεων ἔχετε τυχεῖν. Καὶ ἐλάλησεν αὐτοῖς τὸν λόγον τοῦ Θεοῦ. Οἱ δὲ κατανυγέντες παρέμειναν αὐτῷ ἡμέρας, καὶ οὕτως ἐβάπτισεν αὐτούς. Καὶ ὑποστρέψαντες εὗρον πέτραν οὐ πάνυ ὑψηλὴν ἐν τῇ αὐτῇ ὁδῷ, ἔχουσαν εἴδωλον τῆς Ἀρτέμιδος· ἐν αὐτῇ δὲ C ᾤκουν πνεύματα πολλά, καὶ ἐποίουν φαντασίας, καὶ ἐζήτουν θυσίας· ἀπὸ δὲ ὥρας ἐννάτης ἕως πάλιν τρίτης ὥρας οὐκ εἴων τινὰ παρελθεῖν διὰ τῆς ὁδοῦ ἐκείνης. Ἐλθὼν οὖν ὁ Ἀνδρέας ἔμεινεν ἐν αὐτῇ σὺν τοῖς μαθηταῖς· οἱ δὲ δαίμονες ἔφυγον, ὥσπερ κόρακες, κράζοντες· Ὢ βία ἀπὸ τοῦ Γαλιλαίου Ἰησοῦ, ὅτι οἱ μαθηταὶ αὐτοῦ πανταχοῦ διώκουσιν ἡμᾶς! Ὁ δὲ Ἀνδρέας ῥίψας τὸ εἴδωλον ἔστησεν σταυρὸν, καὶ ἐκαθαρίσθη ἡ πέτρα καὶ ὁ τόπος ἐκ τῶν δαιμόνων. Ἦν δὲ χωρίον (25) εὐωνύμου μέρους τῆς Νικαίας. Πλησίον αὐτῆς ἦν τόπος δασὺς, ἐν ᾧ κατῴκει δράκων καὶ πλῆθος δαιμόνων, καὶ οἱ Ἕλληνες ἔθυον αὐτοῖς· ἦν γὰρ ξόανον τῆς Ἀφροδίτης. Ὁ δὲ Ἀνδρέας ἀπελθὼν σὺν τοῖς μαθηταῖς αὐτοῦ εἰς τὸν τόπον, κλίνας τὰ γόνατα προσηύξατο, καὶ ἀναστὰς τὴν χεῖρα ἐκτείνας ἐσφράγισε τὸν τόπον, καὶ ὁ δράκων καὶ οἱ δαίμονες ἔφυγον· καὶ ἐκτότε ὁ τόπος ἐκεῖνος οἰκεῖται.

Andreas autem per diem docebat venientes, et curabat infirmos; nocte autem exibat ad montem in orientem, et ibi cum discipulis orabat Deum ut sibi cooperaretur, quia multi resistebant ei. Factum est autem festum Græcorum, et sacrificaverunt diis, et postridie intraverunt dæmones in vivos, et furibundi comedebant proprias carnes, omnis populus; et cito exierunt in montem ad Andream gementes, clamantes et vociferantes: Miserere nostri, apostole boni Dei. Hæc ex traditione aiunt indigenæ, et alia quædam. Descendens autem An-

D Ὁ δὲ Ἀνδρέας τὴν ἡμέραν ἐδίδασκε τοὺς προσερχομένους, καὶ ἰᾶτο τοὺς ἀσθενοῦντας· τὰς δὲ νύκτας ἐξήρχετο εἰς τὸ ὄρος τὸ πρὸς ἀνατολὰς, κἀκεῖ σὺν τοῖς μαθηταῖς προσηύχετο τῷ Θεῷ συνεργῆσαι αὐτῷ, ὅτι πολλοὶ ἀνθίσταντο αὐτῷ. Ἐγένετο δὲ ἑορτὴ τῶν Ἑλλήνων καὶ ἔθυσαν αὐτοῖς (26)· καὶ τῇ ἐπαύριον εἰσῆλθον οἱ δαίμονες εἰς τοὺς ἀνθρώπους, καὶ μανέντες ἤσθιον τὰς ἰδίας αὐτῶν σάρκας πᾶς ὁ λαός· καὶ εὐθέως ἐξῆλθον πρὸς τὸ ὄρος πρὸς τὸν Ἀνδρέαν ὀδυρόμενοι, κράζοντες καὶ βοῶντες· Ἐλέησον ἡμᾶς, ἀπόστολε τοῦ ἀγαθοῦ Θεοῦ. Ταῦτα οἱ ἐντόπιοι ἐ

Variæ lectiones.

(24) Sic Vat. Locus emendatione indiget. Maluerim ἐν λόχῳ τῆς πέτρας.

(25) Δαύχωμης χωρίον (sic). Vat.

(26) Subintelligo δαίμοσιν. In cod. Vat. αὐτῶν.

παραδόσεως λέγουσιν, καὶ ἕτερά τινα. Κατελθὼν οὖν ὁ Ἀνδρέας ἀπὸ τοῦ ὄρους, ἀπελθὼν ἔστη ἐν μέσῳ αὐτῶν, καὶ ἐκτείνας τὴν χεῖρα ἐσφράγισεν αὐτούς. Καὶ ἐπαύσαντο ἐσθίοντες τὰς ἑαυτῶν σάρκας· καὶ ἀνελθὼν ἐπὶ βάθρου ἤρξατο λέγειν· Πῶς ὑμᾶς ἔχει ἐλεῆσαι ὁ Θεὸς καὶ παῦσαι τὴν ὀργὴν ταύτην ἀφ' ὑμῶν, ὃν οὐ θέλετε δέξασθαι, ἢ καὶ ἐμὲ πῶς ὑπακούσει ὑπὲρ ὑμῶν (27) παρακαλοῦντα, ὑμῶν μὴ συνευδοκοῦντα τῇ πίστει; Καὶ ἀποστῆναι προαιρουμένων ἐκ τῶν πονηρῶν ὑμῶν ἔργων διδάσκω ὑμᾶς ὁδὸν σωτηρίας· καὶ ὑμεῖς μυκτηρίζετέ με. Πολλὰ εἶπον ὑμῖν· Ἀπόστητε ἀπὸ τῶν εἰδώλων· καὶ οὐ χρῆν εὔχεσθαι (28), οὓς λατρεύετε θεούς, μᾶλλον δὲ δαίμονας. Οὗτοι ὡς οἰκείοις δούλοις εἰσοικισθέντες ἐν ὑμῖν τὴν ἰδίαν κακίαν ἐπεδείξαντο· ἀγαθὸν γὰρ ποιῆσαι οὐ δύνανται. Νίψατε καὶ προσέλθετε Θεῷ ζῶντι καὶ ἀληθινῷ, καὶ σφραγίσατε τῷ σημείῳ τοῦ σταυροῦ, καὶ φεύξονται ἀφ' ὑμῶν οἱ δαίμονες· ἀποτάξασθε αὐτῶν τοῖς λόγοις τὰ ἔργα, τὰς λατρείας, ὅτι σκοτειναί εἰσιν, καὶ ἀναλάβεσθε ὅπλα φωτός, ἵνα καὶ νῦν ἐν εἰρήνῃ καὶ ὑγείᾳ βιώσητε καὶ τῶν μελλόντων ἀγαθῶν ἀπολαύσητε. Ταῦτα ἐνθυμεῖσθε καὶ κατανοεῖτε, καὶ τὸν τούτων Θεὸν προσκυνεῖτε, καὶ εὐχαριστεῖτε διὰ παντὸς τὸν Θεὸν καὶ Πατέρα τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ, καὶ τὸ ἅγιον αὐτοῦ Πνεῦμα· καὶ φεύξονται ἀφ' ὑμῶν οἱ δαίμονες καὶ πᾶσα νόσος.

Συνθεμένων οὖν αὐτῶν καὶ παρακαλούντων ἐπὶ τὸ προσελθεῖν αὐτοῖς (29), πάντας ἰᾶτο. Καὶ τῇ ἐπαύριον συνήχθη πᾶς ὁ λαός, μικροί τε καὶ μεγάλοι, ἄνδρες καὶ γυναῖκες, Ἰουδαῖοί τε καὶ Ἕλληνες· πάντες γὰρ συνήρχοντο. Ὁ δὲ Ἀνδρέας ἐξελθὼν πρὸς αὐτοὺς καὶ στὰς εἰς τὸν χθὲς τόπον εἶπεν· Εἰρήνη πᾶσιν· οἱ δὲ ῥωσθέντες μιᾷ φωνῇ ἔκραξαν· Καὶ τῷ πνεύματί σου. Καὶ ὁ Ἀνδρέας ἤρξατο λέγειν· Τοῦ ἀγαθοῦ καὶ μόνου Θεοῦ καὶ Ποιητοῦ τῶν ἁπάντων τιμήσαντος τὸν ἄνθρωπον τῇ ἰδίᾳ εἰκόνι ἐφύτευσε παράδεισον κατὰ ἀνατολάς, καὶ ἔθετο ἐκεῖ τὸν ἄνθρωπον δοὺς αὐτῷ ἐντολὴν ἀθανασίας. Ὁ οὖν πονηρὸς διάβολος φθονήσας ἐποίησε δι' ὑπερηφανείας καὶ ὑψηλοφροσύνης παρακοῦσαι τὸν ἄνθρωπον Θεοῦ τοῦ πεποιηκότος. Εἶπε γάρ, ὅτι *Ἔσεσθε ὡς θεοί*· ὅθεν ἐτράπη εἰς φθορὰν ἐξ ἀφθαρσίας. Καὶ ἔτεκεν υἱὸν παρακοῆς, τὸν Κάϊν, ὃς ἐχαρακτήρισε τὸν διάβολον. Ἐγένετο γὰρ Κάϊν ἐφευρετὴς πάντων κακῶν. Καὶ φονεύσας τὸν ἴδιον ἀδελφόν, δίκαιον ὄντα καὶ ἅγιον, ἔλαβεν ἑπτὰ καταδίκας, ἐπειδὴ καὶ ἑπτὰ κακὰ εἰργάσατο. Ὅτε γὰρ τὰς ἀπαρχὰς προσέφερε τῷ Θεῷ τῶν καρπῶν, αὐτὸς τὰ κάλλιστα πρῶτος ἤσθιεν, καὶ οὕτως τῷ Θεῷ προσέφερεν· ἰδοὺ γὰρ πρῶτον κακόν. Δεύτερον δέ, φθόνον· ἐφθόνει γὰρ τὸν ἀδελφόν· τρίτον, δόλον, ὅτι καὶ τῷ Θεῷ καὶ τοῖς γονεῦσιν ἐδολιεύσατο· τέταρτον, μῖσος· μισῶν γὰρ ἐμελέτα, πῶς αὐτὸν ἀποκτενεῖ· πέμπτον, τὴν παρακοὴν τοῦ Θεοῦ καὶ τῶν γονέων· πολλὰ γὰρ αὐτῷ ἐλάλουν, μὴ ποιεῖν δόλον τῷ Θεῷ· ἕκτον, τὴν πλά-

A dreas de monte, abiens stetit in medio eorum, et extendens manum signo crucis signavit eos. Et desierunt manducare carnes suas; et ascendens super scamnum cœpit dicere: Quomodo potest misereri vestri Deus, et continere iram hanc a vobis, quem non vultis accipere? vel quomodo exaudiet me deprecantem pro vobis fidei non assentientibus? Et desiderantes vos recedere a pravis vestris operibus doceo viam salutis, et irridetis me. Multa dixi vobis: Recedite ab idolis; et non oportet deprecari quos adoratis deos, potius autem dæmones. Ipsi, in vobis ut in servis suis inhabitantes, propriam ostenderunt improbitatem; bonum enim facere non possunt. Mundemini et accedite ad Deum vivum et verum, signemini signo crucis B et fugient a vobis dæmones; valedicite verbis, eorum operibus et obsequiis, quia tenebræ sunt, et accipite arma lucis, ut et nunc in pace et valetudine firma vivatis, et futura bona possideatis. Hæc animo condite et cogitate, et eorum Deum adorate, et in omnibus gratias agite Deo et Patri Domini nostri Jesu Christi, et sancto ejus Spiritui; et fugient a vobis dæmones et omnis ægritudo.

Assentientibus autem eis et flagitantibus ut occurreret eis, sanavit omnes. Et postridie congregatus est omnis populus, parvuli et magni, viri et mulieres, Judæi et Græci; omnes enim convenerant. Andreas autem exiens ad eos, et stans in C hesterno loco ait: Pax omnibus; qui viribus prævalentes, una voce clamaverunt: Et spiritui tuo. Et Andreas cœpit dicere: Cum bonus et solus Deus et Creator omnium hominem auxisset imagine sua, plantavit paradisum ad Orientem; et ibi posuit hominem, dans ei præceptum immortalitatis. Perversus igitur diabolus, invidia flagrans, fecit per superbiam et arrogantiam ut non pareret homo Deo Creatori. Dixit enim quia *Eritis sicut dii* [a]; unde conversus est in corruptionem ex incorruptione. Et genuit filium inobedientiæ Cain, qui imaginem expressit diaboli. Factus est enim Cain inventor omnium malorum. Et postquam interfecit fratrem suum qui justus erat et sanctus, D septem pœnas dedit, quoniam et mala septem fecerat. Cum enim primitias frugum Deo obtulit, optima ipse primus comedit, et ecce primum malum; secundum invidia, invidebat enim fratri; tertium dolus, Deum enim fefellit et parentes; quartum odium, abhorrens enim cogitabat quomodo illum interficeret; quintum inobedientia erga Deum et parentes, multa enim illi dicebant ut ne fraudem faceret erga Deum; sextum simulatio, decepit enim fratrem suum dicens, *Exeamus in campo* [b].

[a] Gen. III, 5. [b] Gen. IV, 8.

Variæ lectiones.

(27) Ἡμῶν Vat.

(28) Sic explico, quæ Vat. præbet: καὶ οὐχ ην εὔχεσθε (sic).

(29) Ἐπὶ τῷ προσελθεῖν αὐτῷ Vat.

quasi ut in altum tolleretur; septimum mendacium, postquam enim interfecit, dixit ei Deus: *Ubi est Abel frater tuus?* non ignorans, sed dans ei locum pœnitentiæ; at ille non solum non curvatus est, dolens de solitudine et discessu fratris, sed et impudenter mentitus est dicens: *Nescio; numquid custos fatris mei sum ego* [a]? sic irridens Deum. Sed justus Deus septem malorum septem pœnas sumpsit. Et prima quidem, alienatio a Deo; exiit enim Cain a facie Dei; secunda autem, maledictam terram incolens, ut qui eam sanguine fratris polluerat; tertia irrequietus labor, nocte enim et die requiem non habuit; quarta, sterilitas terræ: Tellurem, ait, exercebis, nec addet ut robur suum largiatur tibi; quinta ut ederet singultus, et angina laboraret indesinente; sexta, ut trepidaret: Gemens et tremiscens eris super terram; tremens enim nec cibum nec potum poterat ad os admovere, nec aliud quid pro corpore; septima, prolixitas vitæ: volebat enim ille interfici et a tantis malis eximi; lucrum enim pœna afflictis fit mors, celerem adducens liberationem. At Deus ait: Non sic; omnis qui interfecerit, Cain, vindicamina septem luet, id est septem vindictas absolvet, nimirum retrorsum agit Abel interfectum. Factus est Seth similis Adami justus, sapiens, bonus, mitis, doctus: ipse enim scientias afferebat. Hic genuit Enos similem sibi; propter virtutes enim illum deum vocabant. Hujus filii videntes filias Cain sumpserunt in uxores sibi. Leprosæ enim gentis filiæ pulchræ fiunt visu. Quæ docuerunt eos paterna vitia, furari, interficere, litigare, limites ponere, civitates ædificare (primus enim Cain ædificavit civitatem), bella inferre propter unam mulierem, et mulieres certare propter unum virum. Et deinceps nati sunt gigantes: nondum enim tales terra ferebat. Et videns Deus prava opera hominum, adduxit diluvium, et aqua lavit culpam, et mundavit terram. Unum autem justum ex justo semine ortum, Noe salvavit cum uxore, et tribus filiis cum uxoribus, jubens ut faceret navim grandem. Et cum eo introduxit ex omnibus animantibus et seminibus cunctis. Reliquum autem mundum destruxit. Et multiplicatis iterum hominibus, pravissimus diabolus non cessavit impugnans genus humanum; docuit enim idololatriam et, loco boni Dei creatoris omnium, venerantur homines creaturas, potius autem dæmonem, boni et sapientes stulta et prava. Abraham autem solus, idololatriam fugiens, Deum verum adoravit, creatorem cœli et terræ et siderum omnium. Hæc enim videns et cogitans, agnovit horum Creatorem. Unde delectus est a Deo, et benedictum est semen ejus;

A νην· ἐπλάνησε γὰρ τὸν ἴδιον ἀδελφὸν εἰπών· *Διέλθωμεν εἰς τὸ πεδίον*, δῆθεν μετεωρισθῆναι· ἕβδομον τὸ ψεῦδος· μετὰ γὰρ τὸ φονεῦσαι εἶπεν αὐτῷ ὁ Θεός· *Ποῦ Ἄβελ ὁ ἀδελφός σου;* οὐκ ἀγνοῶν, ἀλλ' αὐτῷ χώραν μεταμελείας διδούς· ὁ δὲ οὐ μόνον οὐκ ἐκάμφθη σπλαγχνισθεὶς ἐπὶ τῇ μονώσει καὶ τῷ χωρισμῷ τοῦ ἀδελφοῦ, ἀλλὰ καὶ ἀναιδῶς ἐψεύσατο εἰπών· *Οὐκ οἶδα· μὴ φύλαξ εἰμὶ τοῦ ἀδελφοῦ μου;* ὡς τὸν Θεὸν μυκτηρίζων. Ὁ δὲ δίκαιος Θεὸς τῶν ἑπτὰ κακῶν ἑπτὰ ἔδωκεν τὰς τιμωρίας. Καὶ πρώτη μὲν, ἡ τοῦ Θεοῦ ἀλλοτρίωσις· ἐξῆλθε γὰρ Κάϊν ἀπὸ προσώπου τοῦ Θεοῦ· δευτέρα δὲ, ἐπὶ κατάρατον γῆν κατοικήσας, ὡς μιάνας αὐτὴν αἵματι ἀδελφικῷ· τρίτη, ἡ ἀκατάπαυστος ἐργασία· νυκτὸς γὰρ καὶ ἡμέρας οὐκ εἶχεν ἀνάπαυσιν· τετάρτη (30), ἡ ἀκαρ-

B πία τῆς γῆς· Ἐργάσει, φησὶ, τὴν γῆν, καὶ οὐ προσθήσει δοῦναί σοι τὴν ἰσχὺν αὐτῆς· πέμπτη, τὸ στένειν στεναγμὸν καὶ συνάγχην ἄπαυστον· ἕκτη, τὸ τρέμειν· Στένων καὶ τρέμων ἔσῃ ἐπὶ τῆς γῆς· τρέμων γὰρ οὔτε βρωτὸν οὔτε ποτὸν ἴσχυε προσενέγκαι τῷ ἰδίῳ στόματι, οὔτε ἄλλο τι τῷ σώματι (31)· ἑβδόμη, ἡ παρέκτασις τῆς ζωῆς· ἐκεῖνος γὰρ ἐβούλετο φονευθῆναι καὶ ἀπαλλαγῆναι πολλῶν κακῶν· κέρδος γὰρ τοῖς κολαζομένοις ὁ θάνατος γίνεται, ταχεῖαν ἐπάγων τὴν λύσιν. Ὁ δὲ Θεὸς εἶπεν· Οὐχ οὕτως· πᾶς ὁ ἀποκτείνας Κάϊν ἑπτὰ ἐκδικούμενα παραλύσει, τουτέστιν, ἑπτὰ ἐκδικήσεις παραλύσει, ἤτοι ἀποστρέφει τοῦ Ἄβελ φονευθέντος. Ἐγεννήθη ὁ Σὴθ ὅμοιος τῷ Ἀδὰμ, δίκαιος, σοφὸς, ἄκακος,

C πρᾶος, ἐπιστήμων· αὐτὸς γὰρ τὰς ἐπιστήμας ἔφερεν. Οὗτος ἐγέννησε τὸν Ἐνὼς ὅμοιον αὐτῷ· διὰ γὰρ τὰς ἀρετὰς αὐτοῦ θεὸν αὐτὸν ἐκάλουν. Τούτου οἱ υἱοὶ ἰδόντες τὰς θυγατέρας τοῦ Κάϊν ἔλαβον αὐτοῖς (32) γυναῖκας. Κελεφοῦ γὰρ γένους θυγατέρες ὡραῖαι γίνονται τῇ ὄψει. Ἐκεῖναι δὲ ἐδίδαξαν αὐτοὺς τὰ πατρῷα κακὰ, ἁρπάζειν, φονεύειν, ἐρίζειν, ὅρους τιθέναι, πόλεις οἰκοδομεῖν (πρῶτος γὰρ ὁ Κάϊν ᾠκοδόμησε πόλιν), πολέμους ποιεῖν διὰ μίαν γυναῖκα, καὶ γυναῖκας πολεμεῖν διὰ ἕνα ἄνδρα. Καὶ λοιπὸν ἐγεννήθησαν οἱ γίγαντες. Καὶ οὐκέτι ἔφερεν ἡ γῆ. Καὶ ἰδὼν ὁ Θεὸς τὰ κακὰ ἔργα τῶν ἀνθρώπων ἐπήγαγε (33) τὸν κατακλυσμὸν, καὶ ὕδατι κατέπλυνε τὴν ἁμαρτίαν καὶ ἐκάθαρε τὴν γῆν. Ἕνα δὲ δίκαιον ὄντα ἐκ δικαίου σπέρματος, Νῶε, περιέσωσε

D σὺν γυναικὶ καὶ τρισὶν υἱοῖς μετὰ γυναικῶν, κελεύσας αὐτὸν ποιῆσαι πλοῖον μέγα. Καὶ μετ' αὐτοῦ εἰσήνεγκεν ἀπὸ παντὸς ζώου καὶ ἀπὸ παντὸς σπέρματος. Τὸν δὲ λοιπὸν ἅπαντα κόσμον ἀπώλεσεν. Καὶ πάλιν πληθυνθέντων τῶν ἀνθρώπων ὁ ἀρχέκακος διάβολος οὐκ ἐπαύσατο πολεμῶν τὸ γένος τῶν ἀνθρώπων· ἐδίδαξε γὰρ τὰς εἰδωλολατρείας· καὶ ἀντὶ τοῦ ἀγαθοῦ Θεοῦ τοῦ πεποιηκότος τὰ πάντα προσ-

[a] Gen. iv, 9.

Variæ lectiones.

(30) Τέταρτον Vat.

(31) Οὐδὲ ἄλλο τι τοῦ σώματος Vat.

(32) Αὐτοί, Vat. Legendum aut αὐτοῖς aut αὐτάς.

(33) In cod. Vat. hic ordo vbb.: Τὰ κακὰ ἔργα τῶν ἀνθρώπων· καὶ ἰδὼν ὁ Θεὸς ἐπήγαγεν.

κυνοῦσιν οἱ ἄνθρωποι τὰ ποιήματα, μᾶλλον δὲ δαίμονας, οἱ ἀγαθοὶ καὶ σοφοὶ τὰ ἀνόητα καὶ πονηρά. Ἀβραὰμ δὲ μόνος ἐκφυγὼν τὴν εἰδωλολατρίαν ἐλάτρευσε Θεῷ ἀληθινῷ, Ποιητῇ οὐρανοῦ καὶ γῆς καὶ πάντων ἄστρων. Ταῦτα γὰρ ὁρῶν καὶ ἐννοῶν ἐπέγνω τὸν τούτων Ποιητήν. Ὅθεν ἠγαπήθη παρὰ τοῦ Θεοῦ, καὶ εὐλογήθη τὸ σπέρμα αὐτοῦ· καὶ ἐξ αὐτοῦ ἀνέστησεν ὁ Θεὸς διδασκάλους θεοσεβεῖς καὶ προφήτας, καὶ τὸν Ἰωσήφ, ὃς ἦν σώφρων. Καὶ λιμοῦ γενομένου ἔθρεψε τὴν Αἴγυπτον ἔτη ἑπτά. Μετὰ τοῦτο οἱ Αἰγύπτιοι τὸ δίκαιον σπέρμα ἐποίησαν (34) δούλους· ὅθεν ὁ ἀγαθὸς Θεὸς ἀνέστησε διδασκάλους θεοσεβεῖς καὶ προφήτας. Ἀνέστησε δὲ ἐκδικητὴν τοῦ ἰδίου ἔθνους, τὸν Μωϋσῆν, ὃς ἐποίησε τέρατα καὶ σημεῖα μεγάλα ἐν Αἰγύπτῳ. Σχίσας γὰρ τὴν θάλασσαν διεβίβασε διὰ ξηρᾶς τὸν ἴδιον λαόν· καὶ καταδιώξαντες αὐτοὺς οἱ Αἰγύπτιοι εἰσῆλθον καὶ αὐτοὶ εἰς τὴν θάλασσαν κατὰ τὸ ξηρόν. Ἐπιστραφεὶς δὲ Μωϋσῆς ἀποκατέστησε τὸ ὕδωρ· οἱ δὲ Αἰγύπτιοι ἔμειναν εἰς τὸν βυθόν. Καὶ ὁ λαὸς τοῦ Μωϋσέως λυτρωθεὶς τῆς δουλείας ἔμεινεν ἐν τῇ ἐρήμῳ ἔτη τεσσαράκοντα δύο, τρεφόμενος οὐρανόθεν, ὃς ἐδέξατο λόγια Θεοῦ ζῶντος καὶ τὰς ἐντολάς. Τελευτῶν δὲ Μωϋσῆς εἶπε τῷ λαῷ· *Προφήτην ἀναστήσει Κύριος ὁ Θεὸς ἐκ τῶν ἀδελφῶν ὑμῶν, ὡς ἐμέ· ὅστις δὲ ἀπιστήσει τούτῳ τῷ προφήτῃ ἐξολοθρευθήσεται ἐκ βίβλου ζώντων.* Καὶ παρέδωκεν αὐτοῖς διάδοχον αὐτοῦ Ἰησοῦν τὸν τοῦ Ναυῆ. Καὶ καθεξῆς οἱ κριταὶ μέχρι Σαμουὴλ καὶ Δαυῒδ τοῦ βασιλέως, ᾧ καὶ ὤμοσεν ὁ Θεὸς ἐκ καρποῦ τῆς ὀσφύος αὐτοῦ δοθῆναι τὴν βασιλείαν ἀδιάδοχον· καὶ μετὰ τὸν Δαυῒδ τοὺς προφήτας πάντας, οἳ καὶ προεφήτευσαν περὶ τῆς ἐλεύσεως τοῦ Χριστοῦ· καὶ πληρωθεισῶν (35) τῶν ἑβδομάδων τοῦ Δανιὴλ ὁ Θεὸς ἀπέστειλε τὸν Υἱὸν αὐτοῦ εἰς τὸν κόσμον, καὶ ἐνῴκισεν εἰς κόρην ἀμίαντον ἐκ σπέρματος Δαυῒδ ἔχουσαν φύλακα. Καὶ τεχθεὶς ἐξ αὐτῆς καὶ ἀνδρωθεὶς (36) ἐξελέξατο ἡμᾶς μαθητάς. Ἐμαίνοντο οὖν οἱ Ἰουδαῖοι κατ' αὐτοῦ· αὐτὸς δὲ πάντα ᾔδει. Καὶ προέλεγεν ἡμῖν τὰ μέλλοντα αὐτῷ συμβαίνειν, καὶ τὴν τριήμερον ἀνάστασιν αὐτοῦ, καὶ ποῦ αὐτὸν ὀψόμεθα, καὶ πάλιν τὴν ἔλευσιν αὐτοῦ μετὰ δόξης πολλῆς, ἐν ᾗ μέλλει ἔρχεσθαι κρῖναι ζῶντας καὶ νεκροὺς καὶ ἀποδοῦναι ἑκάστῳ κατὰ τὰ ἔργα αὐτοῦ. Διδάσκων δὲ ἐν τῷ ἱερῷ ἤλεγχε τοὺς ἀρχιερεῖς καὶ τὰ τολμήματα αὐτῶν καὶ τὰς παρανομίας. Οἱ δὲ μὴ φέροντες, κρατήσαντες αὐτὸν ἐν νυκτὶ παρέδωκαν Πιλάτῳ, τῷ ἡγεμόνι τῆς Ἰουδαίας. Ὁ δὲ ἀνακρίνας καὶ γνοὺς, ὅτι διὰ φθόνον παρέδωκαν αὐτῷ, ἤθελεν ἀπολῦσαι αὐτόν. Οἱ δὲ ἀρχιερεῖς ἀνέκραξαν· *Ἐὰν τοῦτον ἀπολύσῃς, οὐκ εἶ φίλος τοῦ Καίσαρος· τὸ αἷμα αὐτοῦ ἐφ' ἡμᾶς καὶ ἐπὶ τὰ τέκνα ἡμῶν.* Ὁ δὲ Πιλάτος παρέδωκεν αὐτὸν τῷ θελήματι αὐτῶν, καὶ ἐσταύρωσαν αὐτὸν αὐτοῦ (37) θελήσαντος.

A et ex eo suscitavit Deus magistros, Dei cultores et prophetas. Suscitavit autem Deus vindicatorem proprii generis Moysen, qui fecit signa et prodigia magna in Ægypto. Diviso enim mari, transitum præbuit populo suo per siccum; et persequentes eos Ægyptii, ingressi sunt et ipsi in mare per siccum. Conversus autem Moyses convertit undam in pristinum locum: Ægyptii autem manserunt in profundo. Et populus Moysis a servitute redemptus mansit in deserto annis quadraginta duobus, cœlitus cibum sumens, qui accepit oracula Dei vivi et præcepta. Moriens autem Moyses dixit populo: *Prophetam suscitabit Dominus ex fratribus vestris, sicut me; qui non crediderit prophetæ illi, delebitur de libro viventium* [7]. Et dedit eis successorem suum B Jesum filium Nave; et deinceps judices usque ad Samuel et David regem, cui et juravit Dominus de fructu ventris ejus datum iri regnum perpetuum; et post David, prophetas omnes qui prophetaverunt de adventu Domini; et completis hebdomadibus Danielis, misit Deus Filium suum in mundum, et mansit in incorrupta Virgine de semine David custodem habente. Et genitus ex ea et homo factus, nos elegit discipulos. Insaniebant igitur Judæi contra eum, ipse autem noverat omnia. Et prædixit nobis omnia quæ sibi ventura erant, et post tres dies resurrectionem suam, et quo eum visuri eramus, et rursum adventum cum gloria multa, in quo venturus est judicare vivos et mortuos, et reddere unicuique secundum opera ejus. Docens C autem in templo arguebat principes sacerdotum, et audacia facinora eorum et iniquitates. Ipsi autem mali ferentes, apprehensum eum nocte tradiderunt Pilato præsidi Judææ, qui judicans et sciens quia per invidiam tradiderunt eum, volebat liberare eum. Principes autem sacerdotum exclamaverunt: *Si hunc dimittis, non es amicus Cæsaris* [8]; *sanguis ejus super nos, et super filios nostros* [9]. Pilatus autem tradidit eum voluntati eorum, et crucifixerunt eum ipso volente (nec contradicente). Et ponentes in monumento novo signaverunt ponentes custodiam; dixit enim quia Tertia die suscitabor. Nocte autem, lucescente tertia die surrexit, relinquens testes sibi funereas vittas. Angelus autem lapidem monumenti revolvens, sedit super eum, custo- D des somno quasi interficiens. Mulieres autem ex nobis abierunt ad monumentum cum aromatibus festinatione magna. Et dixit eis angelus: *Surrexit Dominus; desiderantibus dicite discipulis ut abeant in Galilæam, et ibi eum videbitis sicut prædixi vobis* [10]. Et vidimus eum sæpenumero, suscitatum a mortuis, et comedimus cum eo et combibimus, diebus quadraginta. Et denuntiavit nobis ut prædicaremus in nomine ejus pœnitentiam et remissionem peccato-

[7] Deut. XVIII, 15. [8] Joan. XIX, 12. [9] Matth. XXVII, 25. [10] Matth. XXVIII, 6, 7; Marc. XVI, 6, 7.

Variæ lectiones.

(34) Ἐποίησεν Vat.
(35) Πληρωθέντων Vat.
(36) Ἀνδρυνθεὶς Vat.
(37) Forte excidit μή.

rum in omnes nationes, baptizantes in nomine Patris et Filii et Spiritus sancti. Et videntibus nobis hora diei tertia elevatus est, et abiit in cœlum, et sedet ad dexteram Patris sui. Nos autem exspectamus eum in consummationem æternitatis. Et nunc in nomine ejus mortuos suscitamus, dæmones ejicimus, et morbum omnem curamus.

A Καὶ θέντες εἰς μνημεῖον καινὸν ἐσφραγίσαντο παραστήσαντες φύλακας. Εἶπε γὰρ, ὅτι Τῇ τρίτῃ ἡμέρᾳ ἐγείρομαι. Τῇ δὲ νυκτὶ ἐπιφαυσκούσης (38) τῆς τρίτης ἡμέρας ἀνέστη, καταλείψας μάρτυρας αὐτοῦ τὰ ἐντάφια. Ἄγγελος δὲ τὸν λίθον τοῦ μνημείου ἀποκυλίσας, ἐκάθισεν ἐπάνω αὐτοῦ, τοὺς φύλακας τῷ ὕπνῳ ἀπονεκρώσας. Γυναῖκες δὲ ἐξ ἡμῶν ἀπῆλθον εἰς τὸ μνημεῖον μετὰ μύρων ταχὺ λίαν. Καὶ εἶπεν αὐταῖς (39) ὁ ἄγγελος· *Ἀνέστη ὁ Κύριος· ποθοῦσιν* (40) *εἴπατε τοῖς μαθηταῖς, ἵνα ἀπέλθωσιν εἰς τὴν Γαλιλαίαν, κἀκεῖ με ὄψονται, ὡς προεῖπον αὐτοῖς.* Καὶ ἐθεασάμεθα αὐτὸν πολλάκις ἀναστάντα ἐκ νεκρῶν, καὶ συνεφάγομεν, καὶ συνεπίομεν αὐτῷ ἐπὶ ἡμέρας τεσσαράκοντα. Καὶ παρήγγειλεν ἡμῖν, κηρῦξαι ἐπὶ τῷ ὀνόματι αὐτοῦ μετάνοιαν καὶ ἄφεσιν ἁμαρτιῶν εἰς πάντα τὰ ἔθνη, βαπτιζομένους εἰς τὸ ὄνομα τοῦ Πατρὸς καὶ τοῦ Υἱοῦ καὶ τοῦ ἁγίου Πνεύματος. Καὶ θεωρούντων ἡμῶν ὥρᾳ τρίτῃ τῆς ἡμέρας ἐπήρθη· καὶ ἀνῆλθεν εἰς τὸν οὐρανὸν, καὶ ἐκάθισεν ἐν δεξιᾷ τοῦ Πατρὸς αὐτοῦ. Ἡμεῖς δὲ ἐκδεχόμεθα αὐτὸν ἐπὶ συντελείᾳ τοῦ αἰῶνος. Καὶ νῦν τῷ ὀνόματι αὐτοῦ νεκροὺς ἐγείρομεν, καὶ δαίμονας φυγαδεύομεν καὶ πᾶσαν νόσον ἰώμεθα.

Hæc cum dixisset Andreas, clamavit omnis populus: Spiritus sanctus in corpore tuo; vere boni et sancti Dei apostolus es, festina ut salves nos. Ipse autem de more cum orasset, et manus imposuisset, dimisit eos. Sic Andreas faciens et docens toto biennio, et leges condens, et sanans homines, evertit idolorum delubra, et synagogam fecit ecclesiam, ædificans eam in altare (potius: in ea altare), et nomen imponens Dei Genitricis; baptizavit quoque populum multum, et ordinavit presbyteros et diaconos, et Dracontium episcopum. Dracontius autem postea martyrium subiit, circa duodecimam mensis Maii diem. Unde clerici Magnæ Ecclesiæ hæc mihi narraverunt, sed et multa alia signa Andreæ.

B Ταῦτα τοῦ Ἀνδρέου εἰπόντος ἀνέκραξε πᾶς ὁ λαός· Ἅγιον Πνεῦμα ἐν τῷ σώματί σου· ἀληθῶς ἁγίου καὶ ἀγαθοῦ Θεοῦ ἀπόστολος εἶ· τάχυνον εἰς τὸ σωθῆναι ἡμᾶς. Ὁ δὲ συνήθως ἐπευξάμενος χειροθετῶν ἀπέλυσεν αὐτούς· Οὕτως ὁ Ἀνδρέας ποιῶν καὶ διδάσκων διετίαν ὅλην καὶ νομοθετῶν καὶ ἰώμενος τοὺς ἀνθρώπους κατέλυσεν εἰδωλεῖα, καὶ τὴν συναγωγὴν ἐποίησεν ἐκκλησίαν, ἱδρύσας αὐτὴν εἰς θυσιαστήριον καὶ ὀνομάσας Τῆς Θεοτόκου· ἐβάπτισέ τε λαὸν πολὺν, καὶ ἐχειροτόνησε πρεσβυτέρους καὶ διακόνους καὶ Δρακόντιον ἐπίσκοπον. Δρακόντιος δὲ ἔπειτα ἐμαρτύρησε κατὰ τὴν δωδεκάτην τοῦ Μαΐου μηνός. Δι' ὃ οἱ κληρικοὶ τῆς Μεγάλης ἐκκλησίας ταῦτά μοι διηγοῦντο, ἀλλὰ καὶ πολλὰ θαύματα τοῦ Ἀνδρέου.

A Nicæa autem solvens abiit Nicomediam, et fratres obviaverunt ei. Cum paucis diebus confirmasset eos, æquora corripiens abiit Chalcedonem. Et cum Callistus quidam a dæmone cæsus esset et decessisset, Andreas illum per preces suscitavit, et artes principis dæmoniorum infamia notavit. In ipsa autem civitate Bithyniæ commorans, Tychicum constituit episcopum. Et rursus solvens, Ponticum mare navigio currens, Heracleam venit. Et ibi cum docuisset quosdam, abiit Cromnam quæ nunc Amastra vocatur. Et ingrediens civitatem, invenit discipulos paucos, et mansit apud eos. Civitas autem solorum Judæorum plena erat. Audientes autem quia Andreas venit, qui carcerem solvit, et vinctos adduxit, congregati sunt, et stantes domum erant incensuri. Andream autem accipientes, percusserunt lapidibus trahentes, et veluti canes carnem ejus mordentes. Unus autem ex eis momordit et amputavit digitum dexteræ manus ejus. Et usque hodie propter hoc anthropophagi vocantur. Trahentes autem eum per omnem civitatem, percutientes, lapidantes, mordentes, semimortuum projecerunt extra civitatem. Et statim apparuit ei Dominus dicens: Surge, discipule mi,

C Ἀπὸ δὲ Νικαίας ἀπάρας ἀπῆλθεν εἰς Νικομήδειαν, καὶ οἱ ἀδελφοὶ προϋπήντησαν αὐτῷ. Ὀλίγαις δὲ ἡμέραις ἐπιστηρίξας αὐτοὺς παραπλέων ἀπῆλθεν εἰς Καλχηδόνα. Καὶ Καλλίστου τινὸς ὑπὸ δαίμονος πληγέντος καὶ ἀποθανόντος, ὁ Ἀνδρέας τοῦτον δι' εὐχῆς ἀνέστησεν, καὶ τὰς τέχνας τοῦ ἄρχοντος τῶν δαιμόνων ἐστηλίτευσεν. Εἰς δὲ τὴν αὐτὴν πόλιν τῆς Βιθυνίας διατρίψας κατέστησε τὸν Τυχικὸν ἐπίσκοπον. Καὶ πάλιν ἀπάρας πλέων τὴν Ποντικὴν θάλασσαν ἦλθεν εἰς Ἡράκλειαν. Κἀκεῖ τινας μαθητεύσας ἀνῆλθεν εἰς Κρῶμναν, νῦν δὲ καλουμένην Ἄμαστραν. Καὶ εἰσελθὼν εἰς τὴν πόλιν εὗρε μαθητὰς ὀλίγους· καὶ ἔμεινε παρ' αὐτοῖς. Ἡ δὲ πόλις πλήρης Ἰουδαίων μόνων. Ἀκούσαντες δὲ, ὅτι Ἀνδρέας παρεγένετο, ὁ ἀνοίξας τὸ δεσμωτήριον καὶ
D ἐξαγαγὼν τοὺς δεσμώτας, ἐπισυναχθέντες καὶ ἐπιστάντες ἔμελλον καὶ τὴν οἰκίαν ἐμπρῆσαι. Τὸν δὲ Ἀνδρέαν ἐπιλαβόμενοι ἔτυπτον μετὰ λίθων σύροντες καὶ ὡς ἐπὶ κυνῶν δάκνοντες τὰς σάρκας αὐτοῦ. Εἷς δὲ ἐξ αὐτῶν ἔδακεν καὶ ἀπέκοψεν τὸν δάκτυλον τῆς δεξιᾶς χειρὸς αὐτοῦ. Καὶ ἕως τῆς σήμερον διὰ τοῦτο ἀνθρωποφάγοι καλοῦνται. Σύραντες δὲ αὐτὸν καθ' ὅλης τῆς πόλεως, τύπτοντες, λιθάζοντες, δάκνοντες, λοιπὸν ἡμιθανῆ τυγχάνοντα ἔρριψαν ἔξω

Variæ lectiones.

(38) Ἐπιφωσκούσης Vat.
(39) Αὐτοῖς Vat.
(40) Correxi lect. Vat. ποθεῖσαι.

τῆς πόλεως. Καὶ εὐθέως ἐφάνη αὐτῷ ὁ Κύριος λέγων· Ἀνάστα, μαθητά μου, καὶ εἴσελθε πρὸς αὐτούς, καὶ μὴ φοβηθῇς αὐτούς· ἐγὼ γάρ εἰμι μετὰ σοῦ. Καὶ τὸν δάκτυλον ἀποκατέστησεν αὐτῷ. Ἀναστὰς οὖν ὁ Ἀνδρέας εἰσῆλθεν εἰς τὴν πόλιν. Καὶ ἰδόντες τὴν ὑπομονὴν αὐτοῦ καὶ τὸ πρᾶον καὶ πῶς παρεκάλει αὐτούς, κατενύγησαν καὶ ἤρξαντο ἀκούειν αὐτοῦ. Καὶ ἀκούσαντες τῆς διδασκαλίας ἐξεπλάγησαν. Ἡρμήνευε γὰρ τὰς Γραφάς, καὶ ἐδέξαντο τὸν λόγον τοῦ Χριστοῦ, ἕωθεν ἐπισωρευόμενοι, φέροντες ἀσθενεῖς, οὓς ὁ Ἀνδρέας τῇ ἐπικλήσει τοῦ Χριστοῦ ἰᾶτο. Εὑρεθέντος δὲ πεφονευμένου ἀνθρώπου μέσον τῆς πόλεως, καὶ ζητουμένου τοῦ φονέως, τῆς γυναικὸς αὐτοῦ ὀδυρομένης καὶ τοῦ λαοῦ περιῤῥέοντος, παρακληθεὶς ὁ Ἀνδρέας παρεγένετο, καὶ προσευξάμενος, τῇ ἐπικλήσει τοῦ Χριστοῦ ἤγειρε τὸν νεκρόν· καὶ πολλοὶ ἐπίστευσαν ἐπὶ τὸν Κύριον. Οὕτως ὁ λόγος τοῦ Κυρίου ηὐξήθη καὶ ἐπλατύνθη. Ἐχειροτόνησε δὲ ἐξ αὐτῶν πρεσβυτέρους καὶ διακόνους, καὶ οὕτως ἐξῆλθεν εἰς τὸν Ζάλιχον (41). Καὶ ἀκούσαντες οἱ Ἀμισηνοὶ προϋπήντησαν αὐτῷ χαίροντες, καὶ εὐφημοῦντες ἤγαγον εἰς τὴν ξενίαν.

A et ingredere ad eos, et ne timueris eos; ego enim tecum sum. Et digitum restituit ei. Surgens igitur Andreas ingressus est civitatem. Et videntes patientiam ejus et mansuetudinem, et quomodo vocabat eos, compuncti sunt, et cœperunt audire eum. Et audientes doctrinam commoti sunt. Interpretabatur enim Scripturas; et acceperunt verbum Christi, ab aurora coacervati, portantes infirmos quos Andreas invocatione Christi sanavit. Invento autem interfecto homine in medio civitatis, et quæsito interfectore ejus, et uxore illius lamentante, et populo circumfuso, venit advocatus Andreas, et cum orasset, invocatione Christi mortuum excitavit, et multi crediderunt in Dominum. Sic sermo Dei crescebat et divulgabatur. Ordinavit B autem ex eis presbyteros et diaconos et sic abiit Zalichum. Et audientes Amiseni obviaverunt ei gaudentes, et adgratulantes adduxerunt in hospitium.

Ἀπὸ δὲ Ἀμισοῦ (42) προπεμπόμενος ἀπῆλθεν εἰς Τραπεζοῦντα. Ἄνθρωποι δὲ ἐκεῖ ἀνόητοι· πλὴν τινες ἐδέξαντο τὸν λόγον. Καὶ ἦλθεν εἰς Νεοκαισάρειαν. Καὶ κηρύξαντος αὐτοῖς τὸν λόγον τινὲς ὀλίγοι ἐδέξαντο. Ἐκεῖθεν ἀνῆλθεν εἰς Ἀμουσάτον, πόλιν τῆς παραθαλασσίας μεγάλην. Ὄντες δὲ ἐν αὐτῇ Ἕλληνες πολλοὶ καὶ φιλόσοφοι ἀντέλεγον τῷ Ἀνδρέᾳ. Ὁ δὲ ἔλεγεν αὐτοῖς· Αὐτοὶ ὑμεῖς κατανοήσατε τὸ ἀσύστατον τῶν θεῶν ὑμῶν, ὅτι εἰς ἀλλήλους μάχονται. Τὰ δὲ μαχόμενα ἀλλήλων, φθορά· ὁ δὲ εἷς Θεὸς ἀγαθὸς ὢν ἀγαθὰ παράγει. Κατανοήσατε, τίς ὁ στοιχεῖα ποιήσας καὶ ἑνώσας καὶ ἐξ αὐτῶν συστησάμενος τὴν ἐπίγειον κτίσιν. Κατανοήσατε τὸν δρόμον τῶν φωστήρων καὶ τῶν ἀστέρων, καὶ τίς ὁ τάξας αὐτοῖς τὸν ἄληκτον καὶ ἴσον δρόμον, ὅτι ἄψυχά εἰσι καὶ οὐκ ἀφ' ἑαυτῶν κινοῦνται, καὶ ὅτι τὸ πολύαρχον καὶ ἀσύστατον. Ἐπιλάβεσθε ὁδοῦ ἀγαθῆς τῷ νόμῳ Μωσέως, ὅτι εἰρήνην παρέχει τῷ στοιχοῦντι· πιστεύσατε τοῖς προφήταις, ὅτι ἀλήθειαν διδάσκουσιν, καὶ ζωὴν καὶ εἰρήνην αἰώνιον. Θεωρεῖτε, ὅτι τῷ ὀνόματι τοῦ Χριστοῦ νεκροὶ ἐγείρονται, καὶ δαίμονες καὶ πάθη φυγαδεύονται. Διατρίψας δὲ ἐν αὐτοῖς ἡμέρας πολλὰς καὶ μαθητεύσας πολλούς, ἀφεὶς αὐτοὺς ἀνῆλθεν εἰς Ἱεροσόλυμα.

Ab Amiso autem cum honore deductus venit Trapezuntem. Viri autem hic stulti erant; vix quidam acceperunt verbum. Et venit Neocæsaream. Et cum prædicasset eis verbum, pauci quidam receperunt. Inde abiit Amusatum civitatem in littore maris grandem. Stantes autem in ea Græci multi et philosophi contradixerunt Andreæ. Qui dixit eis: Vos ipsi considerate inconstantiam deorum vestrorum, quia inter se decertant; quod autem pugnetur C inter eos, invidia facit; Deus autem bonus exsistens, bona gignit. Cogitate quis elementa creavit et univit, et ex eis constituit terrenas creaturas. Mente tractate cursum luminarium et siderum, et quis ordinavit eis incessabilem et æqualem cursum, quia inanima sunt, nec a semetipsis volvuntur, et quia a plurimis reguntur, nec inter se cohærent. Viam bonam carpatis per legem Moysis, quia pacem præbet ambulanti in ea; credite prophetis quia veritatem docent, et vitam, et pacem æternam. Considerate quia in nomine Christi mortui excitantur, et dæmones et dolores in fugam vertuntur. Cum mansisset inter eos diebus multis, et multos docuisset, relinquens eos abiit Hierosolymam.

D

Καὶ μετὰ τὴν Πεντηκοστὴν Ἀνδρέας καὶ Σίμων ὁ Χαναναΐτης καὶ Ματθίας καὶ Θαδδαῖος ἔμειναν ἐκεῖ πρὸς Αὔγαρον· οἱ δὲ λοιποὶ διερχόμενοι τὰς πόλεις διδάσκοντες καὶ θαυματουργοῦντες κατῆλθον εἰς Ἰβηρίαν καὶ εἰς τὸν Φᾶσιν, καὶ μεθ' ἡμέρας εἰς Σουσανίαν. Οἱ δὲ ἄνδρες τοῦ ἔθνους ἐκείνου ὑπὸ τῶν γυναικῶν ἐκρατοῦντο. Εὔπειθὴς δὲ ἡ γυναικεία φύσις, καὶ ταχὺ ὑπήκουσαν (43). Ἔμεινε δὲ ὁ Ματθίας σὺν μαθηταῖς εἰς τὰς χώρας ἐκείνας διδάσκων

Et post Pentecosten, Andreas et Simon Cananites, et Matthias et Thaddæus manserunt ibi (Edessæ) apud Augarum; cæteri percurrentes civitates et prodigia facientes pervenerunt in Iberiam et in Phasin, et post dies in Susaniam. Viri autem gentis hujus mulieribus mancipantur. Persuasu facilis est feminea natura, et cito acquieverunt. Mansit autem Matthias cum discipulis in regionibus illis docens, et signa faciens multa.

Variæ lectiones.

(41) Ap. Ptolemæum de situ Galatiæ Ζαλίσκος.
(42) Ἀμινσοῦ Vat.
(43) Ὑπήκουσεν Vat.

A Simon autem et Andreas abierunt in Salaniam, et in civitatem Phustam. Et multa prodigia cum fecissent, et multos docuissent, abierunt in Abasgiam. Et ingredientes Sebastopolim magnam, docuerunt verbum Dei. Andreas autem, relicto ibi Simone, abiit ipse cum discipulis in Zecchiam. Zecchii autem rudes homines et barbari, et usque nunc increduli dimidii. Andream autem erant interfecturi, nisi vidissent egestatem ejus et mansuetudinem et studium. Cæterum relinquens eos, adiit Sagdæos superiores. Viri autem dociles et mites, et cum gaudio susceperunt verbum. Et venit Bosporum civitatem prope mare, quam et ipsi attigimus. Et ii videntes prodigia quæ faciebat, et divinitus inspiratum verbum, cito crediderunt, ut ipsi nobis narraverunt. B Ostenderunt autem nobis arcam nomen habentem inscriptum Simonis apostoli, contumulatam ad fundamenta templi Sanctorum Apostolorum amplissimi, reliquias habentem. Et dederunt nobis ex eis. Est et aliud sepulcrum Nicopsi Zecchiæ, titulum habens Simonis Cananitæ, et ipsum habens reliquias. Andreas autem a Bosporo venit Theudosiam civitatem, viris numerosam, philosophiæ deditam, regem habentem Sarmatam. Pauci autem ex eis crediderunt, et relinquens eos abiit Chersonem, ut ipsi nobis narraverunt. Theudosia autem hodie nec vestigium hominis in se habet. Facile circumventa gens Chersacum, et usque hodie fortes contra fidem, deceptores, et omni vento circumducti. C Andreas autem mansit apud eos compluribus diebus, et reversus est Bosporum, et invento Chersaimo navi, transiit Sinopem. Et post paucos dies, confirmatis illis, constituit episcopum Philologum.

καὶ ποιῶν θαύματα πολλά. Ὁ δὲ Σίμων καὶ Ἀνδρέας ἀπῆλθον εἰς Σαλανίαν καὶ εἰς Φοῦσταν πόλιν. Καὶ πολλὰ θαύματα ἐργασάμενοι καὶ πολλοὺς μαθητεύσαντες ἀπῆλθον εἰς Ἀβασγίαν. Καὶ εἰσελθόντες εἰς Σεβαστόπολιν τὴν μεγάλην ἐδίδαξαν τὸν λόγον τοῦ Θεοῦ. Ὁ δὲ Ἀνδρέας καταλείψας τὸν Σίμωνα ἐκεῖ, σὺν μαθηταῖς αὐτὸς ἐξῆλθεν εἰς Ζηχχίαν. Οἱ δὲ Ζηκχοὶ σκληροὶ ἄνθρωποι καὶ βάρβαροι καὶ ἕως τοῦ νῦν ἄπιστοι ἡμίσεις. Ἔμελλον δὲ τὸν Ἀνδρέαν φονεύειν, εἰ μὴ ἑώρων τὴν ἀκτημοσύνην καὶ τὸ πρᾶον καὶ τὴν ἄσκησιν αὐτοῦ. Καὶ λοιπὸν ἀφεὶς αὐτοὺς κατῆλθεν εἰς Σουγδαίους τοὺς ἄνω. Οἱ δὲ ἄνθρωποι εὐπειθεῖς καὶ ἥμεροι, καὶ μετὰ χαρᾶς ἐδέξαντο τὸν λόγον. Καὶ ἦλθεν εἰς Βόσπορον, πόλιν πέραν τοῦ πόντου, εἰς ἣν καὶ ἡμεῖς ἐφθάσαμεν. Κἀκεῖνοι θεωρήσαντες τὰ θαυμάσια ἃ ἐποίει, καὶ τὸν θεόπνευστον λόγον, ταχὺ ὑπήκουσαν, ὡς αὐτοὶ ἡμῖν διηγοῦντο. Ἔδειξαν δὲ ἡμῖν λάρνακα ἐπιγραφὴν ἔχουσαν Σίμωνος ἀποστόλου εἰς θεμέλια κεχωσμένην ναοῦ τῶν Ἁγίων Ἀποστόλων πάνυ μεγάλου, ἔχουσαν λείψανα. Καὶ ἔδωκαν ἡμῖν ἐξ αὐτῶν. Ἔστιν δὲ καὶ ἕτερος τάφος εἰς Νίκοψιν τῆς Ζηκχίας ἐπιγραφὴν ἔχων Σίμωνος Κανανίτου, καὶ αὐτὸς ἔχων λείψανα. Ὁ δὲ Ἀνδρέας ἀπὸ Βοσπόρου κατῆλθεν εἰς Θευδέσιαν τὴν πόλιν, πολύανδρον καὶ φιλόσοφον, ἔχουσαν βασιλέα Σαυρομάτην. Ὀλίγοι δὲ ἐξ αὐτῶν ἐπίστευσαν. Καὶ καταλιπὼν αὐτοὺς ἀπῆλθεν εἰς Χερσῶνα, ὡς αὐτοὶ ἡμῖν διηγήσαντο. Ἡ δὲ Θευδέσια σήμερον οὐδὲ ἴχνος ἀνθρώπου ἐν αὐτῇ ἔχει. Εὐπερίστατον δὲ ἔθνος, οἱ Χέρσακες, καὶ ἰσχυροὶ μέχρι τῆς σήμερον πρὸς πίστιν, ψεῦσται καὶ παντὶ ἀνέμῳ περιφερόμενοι. Ὁ δὲ Ἀνδρέας, ποιήσας παρ' αὐτοῖς ἡμέρας ἱκανὰς, ὑπέστρεψεν εἰς Βόσπορον, καὶ εὑρὼν πλοῖον Χερσακινὸν ἐπέρασεν εἰς Σινώπην. Καὶ ποιήσας ὀλίγας ἡμέρας καὶ ἐπιστηρίξας αὐτοὺς κατέστησεν αὐτοῖς ἐπίσκοπον τὸν Φιλόλογον.

Et sic confirmans Ecclesiam, pervenit Byzantium: tunc autem florebat Argyropolis. Constituit eis Stachyn episcopum, et in arce Byzantina dedicavit oratorium beatæ Dei Genitricis, quod usque hodie exstat. Exinde abiens venit Heracleam Thraciæ. Et post dies aliquot abiit. Percurrens autem civitates Macedoniæ, docens, exhortans et sanans, ædificans quoque ecclesias et dedicans altaria, et ungens sacerdotes, venit Peloponnesum usque Patras, sub Ægeate Patrarum proconsule. D

Καὶ οὕτως ἐπιστηρίζων τὰς ἐκκλησίας κατῆλθεν εἰς τὸ Βυζάντιον· τότε δὲ ἡ Ἀργυρόπολις ἤνθει. Κατέστησε δὲ αὐτοῖς τὸν Στάχυν ἐπίσκοπον, καὶ εἰς τὴν ἀκρόπολιν τοῦ Βυζαντίου καθιέρωσεν εὐκτήριον τῆς ἁγίας Θεοτόκου, ὅ ἐστι μέχρι τῆς σήμερον. Ἐκεῖθέν τε ἐξελθὼν κατῆλθεν εἰς Ἡράκλειαν τῆς Θρᾴκης. Καὶ ποιήσας ἡμέρας τινὰς ἐξῆλθεν. Περιερχόμενος δὲ (44) τὰς πόλεις τῆς Μακεδονίας διδάσκων, παρακαλῶν καὶ ἰώμενος, κτίζων τε ἐκκλησίας καὶ καθιερῶν θυσιαστήρια καὶ χρίων ἱερεῖς κατῆλθε μέχρι Πελοποννήσου ἐν Πάτραις, ἐπὶ Αἰγεάτου ἀνθυπάτου Πατρῶν.

Ingressus est autem Andreas cum discipulis suis, et excepit eos vir Sosius nomine, quem sanavit Andreas lethali infirmitate. Peragrans autem civitatem, vidit hominem projectum in stercore paralyticum: et progressus ad eum Andreas, et dans ei manum erexit per invocationem Christi. Et hoc per famam vulgato, Maximilla proconsulis uxor misit fidam suam Ephidamiam, idoneam ad

Εἰσῆλθε δὲ ὁ Ἀνδρέας μετὰ τῶν μαθητῶν αὐτοῦ, καὶ προσελάβετο αὐτοὺς ἀνὴρ ὀνόματι Σώσιος, ὃν ἰάσατο Ἀνδρέας ἀπὸ ἀσθενείας θανατικῆς. Διερχόμενος δὲ τὴν πόλιν εἶδεν ἄνθρωπον ἐῤῥιμένον ἐπὶ τῆς κοπρίας παραλελυμένον· καὶ προσελθὼν αὐτῷ ὁ Ἀνδρέας, δούς τε αὐτῷ χεῖρα ἀνέστησε τῇ ἐπικλήσει τοῦ Χριστοῦ. Καὶ τούτου διαφημισθέντος Μαξιμίλλα, ἡ γυνὴ ἀνθυπάτου, ἔπεμψε τὴν πιστὴν

Variæ lectiones.

(44) Δὲ addidi, quo expeditius sermo procedat. Abest a cod. Vat.

αὐτῆς Ἐφιδαμίαν (45), ἱκανή... ...σαν ἰδεῖν καὶ λαλῆσαι καὶ ἀκοῦσαι τοῦ Ἀνδρέου. Ἐλθοῦσα δὲ ἡ Ἐφιδαμία κατήντησε τὸν Σώσιον, μαθητὴν τοῦ Ἀνδρέου, πρὸς ὃν ἐξενίζετο. Ὁ δὲ κατήχησεν αὐτὴν τὸν λόγον τοῦ Θεοῦ καὶ τὴν ἰδίαν ἴασιν, καὶ εἰσήγαγεν αὐτὴν πρὸς τὸν Ἀνδρέαν. Καὶ πεσοῦσα εἰς τοὺς πόδας αὐτοῦ ἤκουσε τῶν λόγων αὐτοῦ· καὶ ἀπήγγειλε πρὸς (46) τὴν κυρίαν αὐτῆς. Μεθ' ἡμέρας δέ τινας ἠσθένησε Μαξιμίλλα, ἡ γυνὴ τοῦ ἀνθυπάτου. Καὶ τῶν ἰατρῶν ἀποκαμόντων ἀπογνωσθεῖσα ἀπέστειλε τὴν Ἐφιδαμίαν καὶ προσκαλεῖται τὸν Ἀνδρέαν. Ὁ δὲ συνῆλθεν αὐτῇ μετὰ τῶν μαθητῶν αὐτοῦ. Καὶ εἰσελθὼν εἰς τὴν οἰκίαν εὗρε τὸν ἀνθύπατον κρατοῦντα μάχαιραν καὶ ἐκδεχόμενον τὸν θάνατον τῆς ἑαυτοῦ γυναικός, βουλόμενον (47) ἑαυτὸν ἀνελεῖν, συνθνηξόμενον αὐτῇ. Ὁ δὲ Ἀνδρέας πραείᾳ τῇ φωνῇ εἶπε πρὸς αὐτόν· Ἀπόστρεψον τὴν μάχαιραν, τέκνον, εἰς τὸν τόπον αὐτῆς, καὶ ἐπικάλεσαι Κύριον τὸν Θεὸν τοῦ οὐρανοῦ καὶ τῆς γῆς πιστεύσας αὐτῷ. Ἐπετίμησε δὲ τῷ πυρετῷ λέγων· Ἀπόστηθι ἀπ' αὐτῆς, ὁ πυρετός. Καὶ ἐπέθηκεν ἐπ' αὐτῇ τὰς χεῖρας, καὶ εὐθέως ἵδρωσεν· καὶ μετ' ὀλίγον ἐζήτησε φαγεῖν, καὶ παραχρῆμα ἠγέρθη. Τοῦτο θεωρήσαντες πολλοὶ ἐπίστευσαν. Ὁ δὲ Αἰγεάτης ὡς ἰατρῷ προσεῖχε τῷ Ἀνδρέᾳ· ἦν γὰρ Ἕλλην, καὶ οὐκ ἤθελε τὸν λόγον τοῦ Θεοῦ ἀκούειν. Ἐδίδου δὲ αὐτῷ ὡς χιλίους χρυσοῦς εἰπών· Λάβε τὸν μισθόν σου. Ὁ δὲ οὐκ ἀπεδέξατο (48) εἰπών· Ἡμεῖς δωρεὰν ἐλάβομεν, δωρεὰν δίδομεν. Προσένεγκε δὲ μᾶλλον, εἰ δύνασαι, σεαυτὸν τῷ Θεῷ. Ἐκεῖθέν τε ἐξελθόντες ὑπεβάσταζον τὸν Ἀνδρέαν· ἦν γὰρ πρεσβύτης. Καὶ ὁρᾷ τινα εἰς τὸν ἔμβολον κατακείμενον καὶ προσαιτοῦντα, ὅστις εἶχε χρόνους πολλοὺς παραλυτικῶς (49). Καὶ λέγει αὐτῷ ὁ Ἀνδρέας· Ἰᾶταί σε Ἰησοῦς ὁ Χριστός. Καὶ ἔδωκεν αὐτῷ χεῖρα· εὐθέως δὲ ἐγένετο ὑγιὴς ὁ ἄνθρωπος, καὶ ἔτρεχε διὰ μέσης τῆς πόλεως, δεικνύων ἑαυτὸν καὶ δοξάζων τὸν Θεόν. Καὶ προβὰς ἐκεῖθεν εἶδεν ἄνδρα μετὰ γυναικὸς καὶ παιδίου τυφλούς. Καὶ ἥψατο τῶν ὀφθαλμῶν αὐτῶν, καὶ εὐθέως ἀνέβλεψαν, καὶ ἠκολούθουν αὐτῷ δοξάζοντες καὶ εὐχαριστοῦντες τὸν Θεόν. Θεωροῦντες δὲ οἱ ὄχλοι ἐξεπλήσσοντο θαυμάζοντες, καὶ πολλοὶ ἐπίστευον. Καὶ παρακαλοῦσιν αὐτὸν ἀπελθεῖν εἰς τὸν λιμένα, ὅτι τις τῶν ἀρχαίων εὐγενὴς ἐλεπρώθη· καὶ μὴ φέροντες τὴν δυσωδίαν αὐτοῦ ἔθηκαν αὐτὸν ἐπὶ τῆς κοπρίας· καὶ οὐδεὶς αὐτῷ πλησιάσαι δύναται, ἀλλ' ὅταν προσφέρωσιν αὐτῷ τὴν τροφήν, τὰς ῥῖνας αὐτῶν κρατοῦντες, ταχέως ἀναχωροῦσιν. Ἀκούσας δὲ ταῦτα ὁ Ἀνδρέας καὶ σπλαγχνισθεὶς ἀπῆλθε πρὸς αὐτόν· συνῆλθον δὲ καὶ ἄλλοι ἐκ τοῦ λαοῦ πολλοί. Ὁ δὲ Ἀνδρέας ἐγγίσας αὐτῷ λέγει· Ἰᾶταί σε Ἰησοῦς ὁ Χριστός· ἀνάστα. Καὶ εὐθέως ἀνέστη ὑγιής. Καὶ κρατήσας αὐτὸν ἔλουσεν εἰς τὴν θάλασσαν· καὶ ἐγένετο ἡ σάρξ αὐτοῦ ὡσεὶ παιδαρίου μικροῦ, καὶ ἐκαθαρίσθη. Ὁ δὲ Ἀνδρέας εἶπεν αὐτῷ· Περιβαλοῦ τὸ ἱμάτιόν σου καὶ ἀπόλουσαι τὰς ἁμαρτίας σου, πεπιστευκὼς τῷ Χριστῷ. Καὶ βαπτισθεὶς εὐχαριστῶν ἠκολούθει.

A videndum et loquendum et audiendum Andream. Abiens autem Ephidamia occurrit Sosio, Andreæ discipulo, apud quem hospitabatur. Qui docuit eam verbum Dei, et propriam curationem, et adduxit eam ad Andream. Et procidens ad pedes ejus, audivit verba illius, et nuntiavit dominæ suæ. Post dies aliquot, infirmata est Maximilla uxor proconsulis. Et medicis laborem recusantibus, sciens illa misit Ephidamiam, et advocavit Andream. Qui venit ad eam cum discipulis suis. Et ingrediens domum, invenit proconsulem tenentem gladium, et exspectantem uxoris suæ obitum, volentem seipsum interficere, commoriturum ei. Andreas autem benigna voce dixit ei : Converte gladium, B fili, in locum suum, et invoca Deum cœli et terræ credens ei. Comminatus est autem febri dicens : Recede ab ea, febris. Et imposuit illi manus, et statim sudavit, et post aliquantulum postulavit cibum, et confestim surrexit. Quod videntes multi crediderunt. Ægeates autem accessit ad Andream velut ad medicum ; erat enim Græcus, et nolebat audire verbum Dei. Dabat autem ei quasi mille aureos dicens : Accipe mercedem tuam. Qui non accepit dicens : Nos donum accepimus, donum damus ; sed potius offer teipsum Deo, si potes. Et inde exeuntes, portabant Andream, erat enim senex. Et vidit quemdam in porticu jacentem, et eleemosynam petentem, et tempora multa habentem in paralysi. Et ait illi Andreas : Sanat te C Jesus Christus. Et præbuit illi manum ; confestim autem sanus factus est vir, et currebat per mediam civitatem, ostendens seipsum et laudans Deum. Et procedens inde, vidit hominem cum muliere et puero cæcos. Et tetigit oculos eorum, et cito viderunt, et sequebantur eum laudantes Deum, et gratias illi agentes. Videntes autem turbæ commotæ sunt admirantes, et multi crediderunt. Et orant eum ut ad portum veniat, quia unus senex nobilis lepra afficiebatur, et non ferentes fœtorem ejus, posuerunt eum super stercus ; et nemo potest appropinquare ei, sed quando afferunt ei cibum, nasum tenentes, citius recedunt. Audiens hæc Andreas, et misericordia motus, abiit ad eum ; D secuti sunt autem et alii multi ex plebe. Andreas accedens ad eum dixit : Sanat te Jesus Christus, surge. Et confestim surrexit sanus. Et accipiens eum lavit in mari ; et facta est caro ejus sicut caro parvuli et mundatus est. Andreas autem ait ei : Circumda tibi vestimentum tuum, et ablue culpas tuas credens Christo. Et baptizatus, gratias agens, secutus est eum.

Variæ lectiones.

(45) Et Ἐφιδάμα et Ἐφιδαμία in cod. nuncupatur.

(46) Πρὸς addendum erat. Non est in cod.

(47) Βουλόμενος Vat.

(48) Ὁ δὲ οὐ κατεδέξατο Vat.

(49) Παραλυτικός Vat.

Vulgatis autem his prodigiis factis, et iis qui A sanati erant clamantibus in universa Patrarum Achaiæ civitate, et in omni regione illa, attulerunt ei dæmoniacos et infirmos; et verbum charitatis contestans eis, et docens, invocatione Christi sanavit omnes. Subvertebant autem templa idolorum, et conterebant statuas aureas et argenteas, et libros incendebant. Et divitias multas attulerunt ad Andream, qui per manus discipulorum dividebat eas orphanis et viduis, et in ædificationem ecclesiarum; et nihil earum ipsis opus erat, nisi quod esset necessarium. Tradidit autem eis Testamentum Vetus et Evangelium; et postquam ordinasset eis sacerdotes et diaconos, jussit ecclesiam fieri magnam, mandans ut in muris describeretur Testamentum Vetus et Novum, ut indigenæ testantur, usque hodie traditionem habentes.

Διαβοήτων οὖν αὐτῶν τῶν θαυμάτων [τῶν] γενομένων καὶ τῶν ἰαθέντων βοώντων ἐν πάσαις ταῖς Πάτραις τῆς Ἀχαΐας καὶ ἐν ὅλῃ τῇ γῇ ἐκείνῃ, προσέφερον αὐτῷ τοὺς δαιμονιῶντας καὶ ἀσθενοῦντας· καὶ τὸν λόγον τῆς χάριτος διαμαρτυρόμενος αὐτοῖς καὶ κατηχῶν, τῇ ἐπικλήσει τοῦ Χριστοῦ πάντας ἰᾶτο. Κατέστρεφον δὲ τοὺς ναοὺς τῶν εἰδώλων, καὶ κατέκλαον τὰ ξόανα τὰ χρυσᾶ καὶ ἀργυρᾶ, καὶ κατέκαιον τὰς βίβλους. Καὶ πολλὰ χρήματα προσέφερον τῷ Ἀνδρέᾳ· ὁ δὲ διὰ τῶν μαθητῶν ἐδίδου αὐτὰ τοῖς ὀρφανοῖς καὶ ταῖς χήραις καὶ εἰς κτίσιν ἐκκλησιῶν· καὶ οὐδὲν ἐξ αὐτῶν ἐχρῶντο, εἰ μή τι (50) ἦν ἀναγκαῖον. Παρεδίδου δὲ αὐτοῖς τὴν Παλαιὰν Διαθήκην καὶ τὸ Εὐαγγέλιον· καὶ χειροτονή- B σας αὐτοῖς πρεσβυτέρους καὶ διακόνους ἐκέλευσεν ἐκκλησίαν γενέσθαι μεγάλην, κελεύσας γράψαι ἐν τοῖς τοίχοις τὴν Παλαιὰν Διαθήκην καὶ τὴν Νέαν, ὡς οἱ ἐντόπιοι μαρτυροῦσιν, μέχρι τῆς σήμερον τὴν παράδοσιν ἔχοντες.

Proconsul autem Ægeates, postquam sanata est uxor ejus, abiit Romam ad Cæsarem Neronem. Habebat autem fratrem nomine Stratoclem, Athenis versantem educationis gratia. Dum proconsul Romæ degeret, Stratocles rediit ab Athenis Patras: qui servum habebat charissimum, nomine Alcamanam. Agitatus autem a dæmone Alcamanas volvebatur spumans; quem videns Stratocles contristatus est usque ad mortem, et ambigebat quid ageret. Maximilla autem, soror ejus, nuntiavit ei quæ de Andrea erant, et quomodo sanata est a lethali febre. Qui audiens advocavit Andream. Ille superveniens, comminatus est immundo spiritui dicens: In nomine Jesu Christi, exi ab hoc homine, et ne amplius introeas in eum. Et statim exiit spiritus, et sanatus est ex illa hora. Tunc Stratocles credidit cum omni domo sua, et baptizatus est ipse et Maximilla soror ejus, et Ephidamia, et turbæ multæ, et erant omni tempore cum Andrea et fratribus lætantes. Andreas autem nocte et die hortabatur, et commonefaciebat omnes ut in fide manerent, et custodirent legem et Evangelium, et curarent animam, corpus autem despicerent, ut puri essent, temperantes, virgines, sapientes, injustitiam paterentur nec facerent, non garrirent, nec mentirentur, sed indesinenter orarent. Maximilla autem non secernebatur ab eis.

Ὁ δὲ ἀνθύπατος Αἰγεάτης ἅμα τῷ ἰαθῆναι τὴν γυναῖκα αὐτοῦ ἐξεδήμησεν εἰς (51) τὴν Ῥώμην πρὸς τὸν Καίσαρα Νέρωνα. Ἔσχε δὲ ἀδελφὸν ὀνόματι Στρατοκλῆν, ὃς ἦν Ἀθήναις παιδείας χάριν. Τοῦ δὲ ἀνθυπάτου ὄντος ἐν Ῥώμῃ ὁ Στρατοκλῆς ἐπανῆλθεν ἀπὸ Ἀθηνῶν ἐν Πάτραις· ὃς εἶχε δοῦλον πάνυ ἀγαπητὸν ὀνόματι Ἀλκαμανάν. Κρουσθεὶς δὲ ὑπὸ δαίμονος ὁ Ἀλκαμανὰς ἐκυλίετο ἀφρίζων· ὃν ἰδὼν ὁ Στρατοκλῆς ἐλυπήθη ἕως θανάτου, καὶ διηπόρει τί πράξει. Μαξιμίλλα δὲ, ἡ νύμφη αὐτοῦ, C ἀπήγγειλεν αὐτῷ τὰ κατὰ τὸν Ἀνδρέαν, καὶ πῶς ἰάθη ἀπὸ τοῦ θανατικοῦ πυρετοῦ. Ὁ δὲ ἀκούσας προσεκαλέσατο τὸν Ἀνδρέαν. Ὁ δὲ παραγενόμενος ἐπετίμησε τῷ ἀκαθάρτῳ πνεύματι εἰπών· Ἐν ὀνόματι Ἰησοῦ Χριστοῦ ἔξελθε ἀπὸ τοῦ ἀνθρώπου καὶ μηκέτι εἰσέλθῃς εἰς αὐτόν. Καὶ εὐθέως τὸ πνεῦμα ἐξῆλθεν, καὶ ἰάθη ἀπὸ τῆς ὥρας ἐκείνης. Τότε ὁ Στρατοκλῆς ἐπίστευσε σὺν ὅλῳ τῷ οἴκῳ αὐτοῦ, καὶ ἐβαπτίσθη αὐτὸς καὶ ἡ Μαξιμίλλα, ἡ νύμφη αὐτοῦ, καὶ Ἐφιδαμία καὶ πλήθη πολλὰ, καὶ ἦσαν διὰ παντὸς σὺν τῷ Ἀνδρέᾳ καὶ τοῖς ἀδελφοῖς ἀγαλλιώμενοι. Ὁ δὲ Ἀνδρέας νυκτὸς καὶ ἡμέρας παρεκάλει καὶ ἐνουθέτει πάντας, ἐμμένειν τῇ πίστει καὶ φυλάσσειν τὸν νόμον καὶ τὸ Εὐαγγέλιον, ἐπιμελεῖσθαι ψυχῆς, σώματος δὲ καταφρονεῖν, ἁγ- D νεύειν, ἐγκρατεύεσθαι, παρθενεύειν, σωφρονεῖν, ἀδικεῖσθαι, καὶ μὴ ἀδικεῖν, μὴ φλυαρεῖν, μηδὲ ψεύδεσθαι (52), ἀλλὰ ἀδιαλείπτως προσεύχεσθαι. Ἡ δὲ Μαξιμίλλα οὐκ ἐχωρίζετο αὐτῶν.

Inter hæc Ægeates revertitur ab (invisendo) Cæsare, et statim accessit ad uxorem suam Maximillam; quæ viam Christi tenens, non suscepit eum, et se finxit ægram. Diebus autem transactis, et nolente ipsa dormire cum Ægeate, ipse anxius hærebat. Et unus vernaculorum dixit ei quæ circa Andream erant, quia frater tuus, et uxor tua, et tota domus tua Deo Andreæ adhæserunt, et casti-

Ἐν τούτοις ὁ Αἰγεάτης παραγίνεται ἀπὸ τοῦ Καίσαρος, καὶ εὐθέως προσῆλθε τῇ γυναικὶ αὐτοῦ Μαξιμίλλῃ· ἡ δὲ τὴν ὁδὸν τοῦ Χριστοῦ κατέχουσα οὐ κατεδέξατο αὐτὸν, ἀλλὰ προσεποιήσατο νοσεῖν. Ἡμερῶν δὲ διαγενομένων καὶ μὴ βουλομένης αὐτῆς συγκαθευδῆσαι τῷ Αἰγεάτῃ, αὐτὸς διηπόρει. Καί τις τῶν οἰκογενῶν εἶπεν αὐτῷ τὰ κατὰ τὸν Ἀνδρέαν, ὅτι Ὁ ἀδελφός σου καὶ ἡ γυνή σου καὶ πᾶς

Variæ lectiones.

(50) Εἰ μή τι ἂν Vat.
(51) Πρὸς Vat.
(52) Ψεύδευσθαι Vat.

ὁ οἶκός σου τῷ Θεῷ τοῦ Ἀνδρέου προσῆλθον καὶ ἁγνεύειν καθωμολόγησαν. Τότε ὁ ἀνθύπατος εἶπε πρὸς Μαξιμίλλαν τὴν γυναῖκα αὐτοῦ· Πείσθητί μοι, κάθευδέ μοι, καὶ ἔσο κυρία πάντων τῶν ἐν τῷ οἴκῳ μου· εἰ δὲ μή, σταυρῷ παραδίδωμι τὸν ἀπατήσαντά σε. Ταύτης δὲ μὴ ἀνασχομένης αὐτοῦ, συλλαβόμενος τὸν Ἀνδρέαν ἔθετο αὐτὸν ἐν τῇ φυλακῇ. Ἡ δὲ Μαξιμίλλα ἀπῄει πρὸς αὐτὸν καὶ ἐδιδάσκετο ὑπ' αὐτοῦ ὑπομένειν τὰς θλίψεις· ἐν ταύταις γὰρ ἡ ἐπίδειξις τῆς βεβαίας πίστεως ἐπιδείκνυται. Γνοὺς δὲ ὁ ἀνθύπατος, ὅτι καὶ οἱ ἀδελφοὶ συνέρχονται πρὸς αὐτόν, ἐταράχθη καὶ εἶπε τῇ Μαξιμίλλῃ· Εἰ μὲν ἐπιστρέψει σε ὁ γέρων ἐκεῖνος συγκαθευδῆσαί μοι, ἀπολύω αὐτόν· εἰ δὲ μή, διὰ τάχους ἀπολέσω (53) ἀμφοτέρους. Ἐλθοῦσα δὲ εἰς τὸ δεσμωτήριον ἡ Μαξιμίλλα ἀπήγγειλε τῷ Ἀνδρέᾳ πάντας τοὺς λόγους τοῦ ἀνδρὸς αὐτῆς. Ὁ δὲ Ἀνδρέας μᾶλλον ἐστήριξεν αὐτὴν εἰς τὸν φόβον τοῦ Θεοῦ, καὶ τῆς σαρκὸς πρόνοιαν μὴ ποιεῖσθαι εἰς ἐπιθυμίαν, λέγων αὐτῇ· Πρὸς ὀλίγον ὑπόμεινον, ἵνα αἰωνίως χαρῇς. Καὶ ἐμοὶ δὲ χαρά ἐστι, τὸν θάνατον τοῦ Κυρίου μου ἀπενέγκασθαι, καὶ σὺν αὐτῷ εἶναι. Ἡ δὲ ἐλθοῦσα ἀπήγγειλε τῷ ἀνδρί, ὅτι Τοῦ θανάτου ὀρέγομαι μᾶλλον (54) ἢ τὴν σωφροσύνην μου προδοῦναι. Ὅτε δὲ ἤκουσεν ὁ ἀνθύπατος τοὺς λόγους τούτους, ἐξῆψεν αὐτὸν ἡ ὀργή, καὶ ἀπελθὼν εἰς τὸ δεσμωτήριον ἠσφαλίσατο αὐτόν, κλεῖθρα καὶ μοχλοὺς περιθεὶς καὶ σφραγίσας τῷ ἰδίῳ δακτυλίῳ, παραστήσας καὶ φύλακας. Καὶ (55) οἱ ἀδελφοὶ σὺν τῷ Στρατοκλεῖ καὶ τῇ Μαξιμίλλῃ βαθείας νυκτὸς παρεγένοντο πρὸς αὐτόν· καὶ κρουσάντων αὐτῶν ἔξω, γνοὺς ὁ Ἀνδρέας ἐσφράγισεν ἔσωθεν, καὶ εὐθέως αἱ θύραι πᾶσαι ἀνεῴχθησαν (56), καὶ οἱ φύλακες τῷ φόβῳ ἔπτηξαν. Ὁ δὲ Ἀνδρέας εἶπεν· Οὐ γὰρ μὴ γνῷ ὁ ἀνθύπατος. Οἱ δὲ ἀδελφοὶ συνελθόντες ἀνῆψαν λαμπάδας. Καὶ πολλὰ αὐτοῖς ὁμιλήσας μετέδωκεν αὐτοῖς τῶν ἀχράντων μυστηρίων, καὶ τὸν Στρατοκλῆν ἐχειροτόνησεν ἐπίσκοπον, καὶ παρέδωκεν αὐτῷ τὸν κανόνα τῆς ψαλμῳδίας τοῦ ὄρθρου καὶ τῶν ἑσπερινῶν καὶ τῶν ἁγίων βαπτισμάτων καὶ πᾶσαν ἀκολουθίαν, καὶ ἀσπασάμενος πάντας ἀπέλυσεν αὐτούς. Καὶ πάλιν σφραγίσας τὸ αὐτὸ αἱ θύραι ἐκλείσθησαν σὺν ταῖς σφραγῖσιν.

A tatem servare promiserunt. Tunc proconsul dixit ad Maximillam conjugem suam : Obtempera mihi, dormi mecum, secus autem cruci tradam deceptorem tuum. Ipsa autem non ferente eum, comprehensum Andream conjecit in carcerem. Maximilla autem abiit ad eum, et discebat ab eo tribulationes pati : in his enim vere ostenditur fidei firmitas. Sciens autem proconsul quod et fratres venirent ad eum, turbatus est et ait Maximillæ : Siquidem converterit te senex ille ut concumbas mihi, liberum eum dimitto; sin autem ambos festinanter perdam. Veniens autem ad carcerem Maximilla nuntiavit Andreæ cunctos sermones viri sui. Andreas autem confirmavit eam in timore Dei, et ut carnis curam non faceret in desiderio, dicens ei :
B Ad modicum sustine, ut in æternum gaudeas. Et mihi gaudium est mortem Domini mei tolerare, et esse cum eo. Quæ abiens nuntiavit viro quia Morte subeo, potius quam a castitate mea deficiam. Ut audivit proconsul verba hæc, ira accensus est, et vadens ad carcerem munivit eum, claustra et vectes ponens, signans eum annulo suo, custodes quoque constituens. Et fratres cum Stratocle et Maximilla in profunda nocte venerunt ad eum, et pulsantibus eis foris, sciens Andreas signum crucis fecit ab intus, et statim portæ omnes apertæ sunt, et custodes timore perculsi sunt. Ait autem Andreas : Non enim resciet proconsul. Venientes autem fratres accenderunt lucernas. Et multa cum
C eis locutus, impertitus est eis sacrosancta mysteria, et Stratoclem ordinavit episcopum, et tradidit ei canonem psalmodiæ matutinæ et vespertinæ, et sacri baptismatis, et omnem ritum, et osculans omnes dimisit eos, et rursus facto eodem crucis signo, portæ clausæ sunt cum sigillis.

Ὁ δὲ ἀνθύπατος τῆς μὲν γυναικὸς ἐφείσατο διὰ τοὺς συγγενεῖς αὐτῆς, ὅτι ἐφοβεῖτο αὐτούς, τὸν δὲ Ἀνδρέαν παρέδωκεν, ἵνα σταυρωθῇ. Ἐκέλευσε δέ, μὴ ἥλοις αὐτὸν ἐμπαρῆναι, ἀλλὰ σχοινίοις δεθέντα τανύσαι πρὸς περισσοτέραν τιμωρίαν, ὅπως ἀποκαμὼν ἐπιστρέψει τὴν Μαξιμίλλαν συγκαθευδῆσαι αὐτῷ.

Proconsul autem pepercit uxori suæ, propter parentes ejus, quia timebat eos, Andream autem tradidit ut crucifigeretur. Jussit autem ut clavis non configeretur, sed funibus alligatus extenderetur ad majorem pœnam, ut viribus fractus Maximillam converteret ad accumbendum sibi.

D

Διεδόθη τοίνυν ἡ τοιαύτη φήμη ἐν ὅλαις ταῖς Πάραις διαβοωμένη, ὡς ὁ δίκαιος καὶ δοῦλος Χριστοῦ, ὃν Αἰγεάτης δέσμιον κατεῖχεν, πορεύεται τιμωρηθησόμενος. Ὁμοθυμαδὸν δὲ πάντες ἐπὶ τὴν θέαν συνέτρεχον, κατὰ τοῦ ἀνθυπάτου ἀγανακτοῦντες διὰ τὸ ἀνόσιον τῆς κρίσεως. Ὡς δὲ διῆγον αὐτὸν πρὸς τὸν τῆς τελειώσεως οἱ δήμιοι τόπον, τὸ κελευσθὲν ἀποπληρῶσαι, τὸ τηνικαῦτα ὁ Στρατοκλῆς πυθόμενος τὸ συμβάν, δρομαῖος καταλαμβάνει, καὶ ὁρᾷ τὸν μα-

Diffusa est igitur fama hæc in universa Patrarum civitate proclamata, quia justus et servus Christi quem Ægeates captivum tenebat, vadit pœna plectendus. Omnes autem unanimiter in viam cucurrerunt, indignantes proconsuli propter injustitiam sententiæ. Cum autem eum ad supplicii locum ducerent lictores, ut jussa complerent, tunc audiens Stratocles quæ acciderant festinus supervenit, et vidit beatum vi tractum a carnificibus,

Variæ lectiones.

(53) Ἀπολεύσω Vat.
(54) Adjunxi μᾶλλον, quod in cod. deest.
(55) Καὶ addidi, in cod. non exstat.
(56) Ἠνεῴχθησαν Vat.

velut virum nequam, ad judicium. Atrociter igitur verberans eos, et tunicas rescindens eorum qui hæc faciebant, avulsit Stratocles dicens eis : Ignoscite mihi, et gratias in hoc agite apostolo, quod docuerit me per verba sua absque ira agere, et per hoc magnum furorem meum compescuerit ; ostendissem quippe vobis quid possit Dei servus Stratocles, quid vero impurus Ægeates. Et accipiens manu apostolum, abiit cum eo in locum juxta mare, ubi et disposuerant interficere eum. Qui vero comprehenderant eum milites, auctore Ægeate relinquentes apostolum cum Stratocle, revertentes nuntiaverunt proconsuli dicentes, quia Euntibus nobis cum Andrea, præveniens Stratocles proscidit tunicas nostras, et avulsum eum a nobis accepit secum, et ecce ante te stamus, ut vides. Proconsul autem respondit eis : Accipientes alia vestimenta, abite, et implete quæ vobis jussa sunt a me contra damnatum Andream : a Stratocle autem non videamini quoad potueritis, sed nec quidquam ei denegaveritis, si quid petierit a vobis. Novi enim generosum animum ejus, qualis sit, ita ut nec mihi parcat, si forsan succensuerit. Qui confestim jussa fecerunt. Stratocles autem cum apostolo vadens in præfixum locum, indignabatur maledicens Ægeati ; et apostolus ad eum : Nequaquam, fili, nolo te talem esse unquam, sed modestum, mansuetum, humilem, non reddentem malum, memorem Dominici verbi dicentis : *Si quis te percusserit in maxillam dexteram, præbe illi et alteram ; et volenti rapere tunicam tuam da et vestimentum* [11]. Et nos, fratres, trahentes per Christum sequemur, et exteriorem deponentes hominem, volentibus eum dimittemus, et contendemus renovare interiorem, et ad Deum hunc advolare, in quo versatur omne desiderium nostrum.

A χάριον βίᾳ ἑλκόμενον ὑπὸ τῶν δημίων, ὥσπερ τινὰ κακοῦργον εἰς κρίσιν. Ἀφειδῶς οὖν τούτους πλήξας καὶ τοὺς χιτῶνας διαῤῥήξας τῶν ταῦτα δρώντων, ἀπέσπασεν ὁ Στρατοκλῆς εἰπὼν πρὸς αὐτούς· Σύγγνωτέ μοι καὶ χάριν ἐν τούτῳ νείματε τῷ ἀποστόλῳ, ὡς παιδεύσαντί με (57) διὰ τῶν λόγων αὐτοῦ ἀοργήτως φέρειν, καὶ διὰ τοῦτο τὸν πολὺν θυμὸν καταπραΰναντι· ἐπεὶ ἐφανέρωσα ἂν ὑμῖν, τί μὲν ὁ τοῦ Θεοῦ δοῦλος Στρατοκλῆς δύναται, τί δὲ ὁ μιαρὸς Αἰγεάτης. Καὶ περικρατῶν τῆς χειρὸς τοῦ ἀποστόλου ἄπεισι σὺν αὐτῷ εἰς τὸν παραθαλάσσιον τόπον, ἔνθα καὶ ηὐτρέπιστο τελειωθῆναι αὐτόν. Οἱ δὲ παραλαβόντες αὐτὸν στρατιῶται παρὰ τοῦ ἀνθυπάτου ἀφέντες τὸν ἀπόστολον μετὰ τοῦ Στρατοκλέους (58) ὑποστρέψαντες ἀνήγγειλαν τῷ Αἰγεάτῃ λέγοντες·
B ὅτι Βαδιζόντων ἡμῶν μετὰ τοῦ Ἀνδρέου προφθάσας ὁ Στρατοκλῆς διέῤῥηξεν ἡμῶν τοὺς χιτῶνας, καὶ ἀποσπάσας αὐτὸν ἀφ' ἡμῶν ἔλαβεν αὐτὸν μεθ' ἑαυτοῦ· καὶ ἰδοὺ παρεστήκαμεν ὡς ὁρᾷς. Ὁ δὲ ἀνθύπατος πρὸς αὐτοὺς ἀπεκρίνατο· Λαβόντες ἐσθῆτας (59) ἑτέρας πορεύθητε καὶ πληρώσατε τὸ κελευσθὲν ὑμῖν παρ' ἐμοῦ εἰς τὸν κατάδικον Ἀνδρέαν· τῷ μέν τοι Στρατοκλεῖ μηδὲ ὀφθῆτε ὅσον τὸ ἐφ' ὑμῖν, ἀλλὰ μηδὲ ἀντείπητε εἴ τινος ὅλως χρήζει ὑμῶν. Οἶδα γὰρ τὸ τῆς ψυχῆς αὐτοῦ εὐγενὲς, οἷόν ἐστιν, ὡς τάχα κἀμοῦ ἀφειδήσει εἰ ἄρα παροξυνθείη. Οἱ δὲ τὸ κελευσθὲν ἐποίησαν παραχρῆμα. Ὁ δὲ Στρατοκλῆς ἅμα τῷ ἀποστόλῳ ἐρχόμενος ἐπὶ τὸν προκείμενον τόπον ἠγανάκτει διαλοιδορούμενος τῷ Αἰγεάτῃ· καὶ ὁ ἀπόστολος πρὸς αὐ-
C τόν· Μὴ, τέκνον· οὐ βούλομαί σε τοιοῦτον εἶναί ποτε (60), ἀλλ' ἐπιεικῆ, πρᾶον, ταπεινόφρονα, μὴ ἀποδιδόντα κακὸν, μεμνημένον (61) τοῦ Κυριακοῦ λόγου τοῦ λέγοντος· *Ἐάν τίς σε ῥαπίσῃ εἰς τὴν δεξιὰν σιαγόνα, στρέψον αὐτῷ καὶ τὴν ἄλλην· καὶ τὸν θέλοντα λαβεῖν τὸν χιτῶνά σου, ἀπόδος αὐτῷ καὶ τὸ ἱμάτιον.* Καὶ ἡμεῖς, ἀδελφοὶ, τοῖς ἕλκουσι διὰ τὸν Κύριον ἐπακολουθήσωμεν, καὶ τὸν ἔξωθεν ἀποδυσάμενοι ἄνθρωπον τοῖς θέλουσι τοῦτον καταλείψωμεν, σπουδάσωμέν τε ἀνανεῶσαι τὸν ἔσωθεν, καὶ πρὸς τὸν Θεὸν τοῦτον ἀναπτερῶσαι, ἐν ᾧ πᾶσα ἡμῶν ἔφεσις ὑπάρχει.

Hæc et alia plura tunc Stratocli, et his qui cum eo erant cum dixisset per viam, pervenerunt ad locum ubi erat conficiendus. Et videns erectam crucem prope arenam maris, relinquens omnes, processit ad crucem, et quasi animatæ dixit magna voce : Salve, crux ; tu enim cuncto hominum generi gaudium præbuisti, per suspensum in te corporaliter Dei Filium ; salve, crux vivifica, ter beata, et victrix armatura ejus qui in te libens extensus est, et salvavit me hominem ; salve, crux, quæ ligni amaritudinem per suspensum in te Christum mitigasti, et primos parentes per ejus esum deceptos revocasti, et ad vitam reduxisti pristinam ; salve, crux, et vere gaudeas ; bene novi quid requiescere

Ταῦτα καὶ ἕτερα πλείονα τότε Στρατοκλεῖ καὶ τοῖς σὺν αὐτῷ διαλεχθεὶς κατὰ τὴν ὁδὸν, κατέλαβον τὸν τόπον ἔνθα ἤμελλε τελειοῦσθαι. Καὶ θεασάμενος πεπηγότα τὸν σταυρὸν πρὸς τὸ χεῖλος τῆς θαλασσίας ψάμμου, ἀπολιπὼν πάντας πρόσεισι τὸν σταυρὸν καί φησιν, ὡς ἐμψύχῳ, μετὰ φωνῆς ἰσχυρᾶς· Χαίροις, ὦ σταυρέ· σὺ γὰρ παντὶ τῷ τῶν ἀνθρώπων
D γένει χαρὰν καὶ ἀγαλλίασιν προεξένησας διὰ τοῦ ἐν σοὶ σαρκικῶς παγέντος Θεοῦ Λόγου. Χαίροις, ὦ σταυρὲ, τὸ ζωηφόρον καὶ τρισόλβιον καὶ νικητικὸν ὅπλον τοῦ ἐν σοὶ βουλήσει τανυσθέντος καὶ σώσαντός με τὸν ἄνθρωπον. Χαίροις, σταυρὲ, ὁ τοῦ ξύλου τὴν πικρὰν γεῦσιν διὰ τοῦ ἐν σοὶ κρεμασθέντος Χριστοῦ καταγλυκάνας καὶ τοὺς πρωτοπλάστους διὰ

[11] Matth. v, 39, 40.

Variæ lectiones.

(57) In cod. Vat. locus in hunc modum vitiatus legitur : Σύγγνωτέ μοι καὶ χάριν. ἐν τούτων εἵματε τῷ ἀποστόλῳ. ὡς παιδεύσαντί μοι.

(58) Μετὰ τοῦ Στρατοκλεῖ Vat.

(59) Εὐθῆτας Vat.

(60) Πώποτε Vat.

(61) Μεμνημένου Vat.

τῆς αὐτοῦ βρώσεως ἀπατηθέντας ἀνακαλεσάμενος καὶ πρὸς ζωὴν ἐπαναγαγὼν τὴν ἀρχαίαν. Χαίροις, ὦ σταυρέ· καὶ γὰρ χαίροις ὄντως· εὖ οἶδα καὶ ἀναπαυόμενόν σε (62) λοιπὸν ἐκ πολλοῦ κεκμηκότα, ἥκω ἐπὶ σέ, ὃν ἠπιστάμην. Καὶ εἰπὼν ταῦτα ὁ μακάριος Ἀνδρέας, ἑστὼς ἔτι ἐπὶ τῆς γῆς καὶ ἀτενὲς ὁρῶν εἰς τὸν σταυρὸν, ἀνῆλθεν ἐπ' αὐτὸν, ἐπιτρέψας τοῖς ἑστῶσιν ἀδελφοῖς, φωνῆσαι τοὺς δημίους, τοῦ ποιῆσαι τὰ κελευσθέντα αὐτοῖς· ἦσαν γὰρ πόῤῥωθεν ἑστηκότες. Οἵτινες ἐλθόντες μόνον ἀπέδησαν αὐτοῦ τοὺς πόδας, μήτε μὴν τὰς ἀγκύλας ἀποτεμόντες, διὰ τὸ οὕτω προστετάχθαι αὐτοῖς (63) ὑπὸ τοῦ ἀνθυπάτου. Ἐκ τούτου γὰρ μείζονα ὑπενόει ὁ δείλαιος ἔσεσθαι τῷ δικαίῳ τὴν τιμωρίαν, ὡς ἂν καὶ τῆς νυκτὸς ἐπιλαβομένης τὸ σῶμα αὐτοῦ ἔτι ἔμπνουν (64) ὑπὸ κυνῶν βρωθείη. Καὶ ἀφέντες αὐτὸν κρεμάμενον ἀπέστησαν ἀπ' αὐτοῦ. Ἰδόντες δὲ οἱ περιεστῶτες ὄχλοι οἱ ὑπ' αὐτοῦ μαθητευθέντες, ὅτι οὐδὲν τῶν ἀνασκολοπιζομένων ἐποίησαν αὐτῷ, ἤλπισαν πάλιν ἀκούεσθαί τι παρ' αὐτοῦ. Ὁ δὲ Στρατοκλῆς ἐπύθετο αὐτοῦ λέγων· Τί ὅτι μειδιᾷς, δοῦλε τοῦ Θεοῦ πρωτόκλητε, μή τί γε ἡμᾶς πενθῶν διὰ τὸ στερίσεσθαί σου (65) ἡμᾶς; Καὶ ὁ ἀπόστολος· Οὐ γελάσω, Στρατόκλεις (66), τὰς ὑπούλους καὶ δολερὰς ἐνέδρας τοῦ Αἰγεάτου ἐννοῶν; Ἐκ γὰρ τοῦ μὴ κατὰ τάξιν ἀνασκολοπίσαι οἴεται μειζόνως τιμωρεῖσθαι ἡμᾶς, ἀγνοῶν, ἀτιμωρήτους μένειν ἡμᾶς διὰ τὴν πρὸς Χριστὸν ἀγάπην. Καὶ ἀπεκρίνετο διαλεγόμενος τῷ λαῷ· Ἄνδρες οἱ ἐνταῦθα παρεστῶτες, γυναῖκές τε καὶ παῖδες, πρεσβῦται καὶ νέοι, δοῦλοι καὶ ἐλεύθεροι, ἀκούσατέ μου, καὶ μὴ προσέχετε τῇ κενῇ ἀπάτῃ τοῦ παρόντος βίου, ἀλλὰ μᾶλλον προσχόντες εἰς ἡμᾶς κρεμαμένους διὰ τὸν Κύριον, καὶ ἤδη μέλλοντας (67) ἀπαίρειν ἐκ τοῦδε τοῦ σώματος, ἀποτάξασθε πάσας τὰς κοσμικὰς ἐπιθυμίας, καὶ καταπτύσατε τῶν βδελυκτῶν εἰδώλων τὰ σεβάσματα, καὶ προσδράμετε τῇ ἀληθινῇ λατρείᾳ τοῦ ἀψευδοῦς Θεοῦ ἡμῶν, ὅπως αὐτός τε σὺν τῷ Πατρὶ καὶ τῷ ἁγίῳ Πνεύματι ἐλεύσεται καὶ μονὴν παρ' ὑμῖν ποιήσει. Ἀποτινάξασθε τὴν ῥαθυμίαν καὶ τὸν ζόφον ἀπὸ τῶν καρδιῶν ὑμῶν, καὶ ἀναλάβετε εὐπρόθυμον ἀνδρείαν καὶ φωτισμὸν ἐν ταῖς ψυχαῖς ὑμῶν. Διεγέρθητε καὶ στῆτε περιεζωσμένοι τὰς ὀσφῦς ὑμῶν ἐν εὐφροσύνῃ, καὶ τῷ πνευματικῷ θώρακι περιφράξατε ὑμῶν τὰ στέρνα, καὶ τὴν μάχαιραν τοῦ λόγου σπασάμενοι ἐκκόψατε τὰς σαρκικὰς ἐπιθυμίας ἀπὸ τῶν καρδιῶν ὑμῶν, καὶ γίνεσθε καθαροὶ καὶ τέλειοι, ἄμεμπτοί τε καὶ ἀνεπίληπτοι τῷ καθαρῷ Θεῷ ἡμῶν. Ἁγνίσατε ἑαυτοὺς καὶ τῆς ἡμῶν διδασκαλίας μὴ ἐπιλανθάνεσθε. Διὰ ταῦτα γὰρ κληρονόμοι γενήσεσθε τῶν μήτε ὀφθαλμῷ μήτε ἀκοῇ μήτε καρδίᾳ ληπτῶν παναγάθων τοῦ Θεοῦ ἡμῶν δωρεῶν, τῶν τοῖς ἀγαπῶσιν αὐτὸν εἰς ἀεὶ ἡτοιμασμένων.

Ταῦτα διεξιόντος τοῦ ἀποστόλου νυχθήμερον κρεμαμένου, καὶ τοῦ λαοῦ ἡδέως αὐτοῦ ἀκούοντος καὶ εἰς κατάνυξιν καὶ σύγχυσιν καρδίας ἐλθόντος, βλέποντες τὸ γενναῖον αὐτοῦ τῆς ἀνδρείας καὶ τὸ ἀκαμπὲς

A deinceps facias fatigatum in multis; venio ad te quam cognoscebam. Et hæc dicens beatus Andreas, stans adhuc super terram, et attente aspiciens in crucem, ascendit in eam, hortatus astantes fratres ut vocarent lictores ad faciendum quæ sibi imperata fuerant : erant enim a longe stantes. Quidam venientes, ligaverunt pedes ejus tantum, nec nervos quidem præcidentes, quia sic præscriptum erat eis a proconsule. Exinde enim putabat miser, majorem justo futuram pœnam, quasi forsan adveniente nocte corpus ipsius adhuc animatum a canibus voraretur. Et relinquentes eum suspensum, recesserunt ab eo. Videntes autem circumstantes turbæ ab eo edoctæ, quia nihil cruci affigendorum fecerunt ei, speraverunt audire rursus aliquid ab B eo. Stratocles autem quæsivit ab eo dicens : Quid est quod subrideas, serve Dei, prime vocate, vel quid nos dolore afficis per futuram orbationem tui? Et apostolus : Non ridebo, Stratocles, occultas et callidas cogitationum Ægeatis insidias? Quia enim non juxta normam cruci affixus sum, magis puniri nos arbitratur, ignorans impunitos manere nos per dilectionem ad Christum. Et respondit loquens populo : Viri qui hic adestis, mulieres et infantes, senes et juvenes, liberi et servi, audite me, neque adhæreatis inani deceptioni præsentis vitæ, sed potius attendentes nos propter Dominum suspensos, et jam ex hoc corpore exituros. Valedicite omnibus mundanis desideriis, et contemnite infandum C idolorum cultum, et accurrite ad veram adorationem non mentientis Dei nostri, quoniam ipse cum Patre et sancto Spiritu veniet, et mansionem apud vos faciet. Excutite socordiam et tenebras de cordibus vestris, et revocate alacrem virilitatem, et illuminationem in pectoribus vestris. Expergiscimini, et state succincti lumbos vestros in lætitia, et spirituali lorica circumdate pectus vestrum, et gladium verbi stringentes, præcidite carnalia desideria de cordibus vestris, et fiatis puri et perfecti, et sine querela, et irreprehensibiles puro Deo nostro. Mundate vosmetipsos, et doctrina nostra non fugiat a vobis. Per hæc enim eritis participes excellentium Dei nostri donorum, quæ nec oculus, nec auris, neque cor capere possunt, quæ præparantur D in perpetuum diligentibus eum.

Hæc cum exposuisset apostolus, nocte et die suspensus, et populus eum lætanter audisset, et in compunctionem et in confusionem spiritus venisset, videntes generosam ejus fortitudinem et

Variæ lectiones.

(62) Exspectasses ἀναπαύοντά σε. Cfr. tamen illud κατέπαυσεν ἡ τοῦ ὄχλου στάσις p. 81 l. 30.
(63) Αὐτοῦ; Vat.
(64) Ἐμπνέων Vat.
(65) Σε Vat.
(66) Στρατοκλεῖ Vat.
(67) Ἤδη μέλλοντας Vat.

intelligentiæ firmitatem, et verbi abundantiam, et morum probitatem, et animi constantiam, et spiritus prudentiam, et mentis stabilitatem, et argumentationis sinceritatem, indignati sunt, et unanimiter festinantes abierunt ad tribunal, insimulantes Ægeatem et dicentes : Pravum judicium, proconsul, male statuisti, inique judicasti, injusta judicia tua, injuste regis omnem Achaiam, indigna statuisti contra justum hominem. Quid enim nocuit? Vel quid fecit? Quod scelus commisit? Omnes nos lædis, tota civitas commovetur, omnis plebs turbatur. Ne occidas justum; da nobis hominem sanctum, neque interficias hominem religiosum, a duobus pene diebus suspensum, et adhuc spirantem. Ipse cibum non sumens, nos verbis suis aluit. Et ecce credimus Deo ab eo prædicato. Depone justum, et omnes recto operam dabimus : solve prudentem, et omnes Patræ quieti erimus; libera primum vocatum, et omnis Achaia per te liberabitur. Ut autem primum audivit Ægeates, turbæ non promisit se justum absoluturum; sed potius manu annuebat, ut e tribunali recederent; tanto enim stupore perculsus est in hoc, videns multitudinem venientem, ut mutus manserit; furore perciti aliquid audebant contra eum exsequi, erant quippe numero quasi mille. Proconsul igitur amens factus, et veritus ne quid seditiosum pateretur, surgens e tribunali ibat cum illis, promittens se liberaturum justum. Præveniebant igitur alter alterum, nuntiante apostolo et reliquæ multitudini quæ aderat ei, significantes quam ob causam proconsul venisset. Et cum ille advenisset, lætata est omnis turba discipulorum cum Maximilla, et Ephidamia et Stratocle. Audiens autem beatus Andreas cœpit dicere : O magna segnities et incredulitas, et simplicitas eorum qui a me edocti sunt! Quanta locutus usque nunc, non persuasi amicos meos, ut fugerent terrenorum affectionem; sed adhuc his vinciuntur, et in iis manent, nec volunt ab eis separari! Quæ talis amicitia, et amor, et carnalis affectio! Quousque mundanis et temporalibus adhærebitis? Quando tandem quæ supra vos sunt intelligetis, et quæ huc sunt apprehendere festinabitis? Sinite me tandem in habitu quem videtis interimi, nec ullo modo me quisquam ab his vinculis solvat : sic enim mihi sorte exiit, peregrinari ex hoc corpore, et adjungi ad Dominum, cui confixus sum cruci, quod et fiet. Et conversus dixit ad Ægeatem : O proconsul, quid adhuc ad nos venis? Quid quærens usque ad nos descendisti? Cujus causa alienus et inimicus noster exsistens venisti? Vel quid agere cogitans? Quid attentare volens? Solvere nos ab his vinculis? Sed non solves nos, Ægeates, nec reduces; nec si omnia bona tua te

A τῆς διανοίας καὶ τὸ πολὺ τοῦ λόγου καὶ τὸ χρηστὸν τοῦ ἤθους καὶ τὸ εὐσταθὲς τῆς ψυχῆς καὶ τὸ σῶφρον τοῦ πνεύματος καὶ τὸ ἑδραῖον τοῦ νοῦ καὶ τὸ εἰλικρινὲς τοῦ λογισμοῦ, ἀγανακτήσαντες ὁμοθυμαδὸν σπεύδοντες ἀπῄεσαν εἰς τὸ βῆμα καταβοῶντες τοῦ Αἰγεάτου καὶ λέγοντες· Κακὴν κρίσιν (68), ἀνθύπατε, κακῶς ἐδίκασας, ἀνοσίως ἔκρινας, παράνομα τὰ δικαστήριά σου, ἀδίκως διοικεῖς τὴν πᾶσαν Ἀχαΐαν, ἀναξίως ἀπεφήνω κατὰ τοῦ δικαίου ἀνδρός. Τί γὰρ ἠδίκησεν; ἢ τί ἐποίησεν; ποίαν ἁμαρτίαν εἰργάσατο; Πάντας ἡμᾶς ἀδικεῖς, πᾶσα ἡ πόλις θορυβεῖται, πᾶς ὁ δῆμος ταράττεται. Μὴ ἀποκτείνῃς τὸν δίκαιον· χάρισαι ἡμῖν ἄνδρα ὅσιον· μὴ δὲ ἀνέλῃς ἄνθρωπον εὐσεβῆ, δυσὶ σχεδὸν ἡμέραις κρεμάμενον καὶ ἔτι ἐμπνέοντα. Αὐτὸς τροφῆς μὴ
B μετασχὼν ἡμᾶς τῶν λόγων αὐτοῦ ἐχόρτασεν. Καὶ ἰδοὺ πιστεύομεν τῷ ὑπ' αὐτοῦ κηρυττομένῳ Θεῷ. Κάθελε τὸν δίκαιον, καὶ πάντες φιλοσοφήσομεν· λῦσον τὸν σώφρονα, καὶ ὅλαι αἱ Πάτραι εἰρηνεύσομεν· ἀπόλυσον τὸν πρωτόκλητον, καὶ πᾶσα ἡ Ἀχαΐα (69) διὰ σοῦ ἐλευθερωθήσεται. Ὡς δὲ πρῶτα μὲν παρήκουσεν ὁ Αἰγεάτης, μὴ ὑποσχόμενος τῷ ὄχλῳ ἀπολύειν τὸν δίκαιον, ἀλλὰ μᾶλλον ἔνευε τῇ χειρὶ ἀναχωρεῖν τοῦ βήματος· κατεπλάγη γὰρ τοσοῦτον ἐπ' αὐτῷ πλῆθος ἐπιὸν θεασάμενος, καὶ ἄφωνος ἔμεινεν· θυμοῦ πλησθέντες ἐτόλμων (70) τι εἰς αὐτὸν διαπράξασθαι, ὄντες τὸν ἀριθμὸν ὡσεὶ χίλιοι. Ὁ οὖν ἀνθύπατος ἐμμανὴς γενόμενος καὶ δεδιὼς, μή τι νεωτερικὸν πάθοι, ἀναστὰς ἀπὸ τοῦ
C βήματος ἐπορεύετο σὺν αὐτοῖς, ὑπισχνούμενος ἀπολύειν τὸν δίκαιον. Προέφθανον οὖν ἄλλος τὸν ἕτερον ἀπαγγέλλοντες τῷ ἀποστόλῳ καὶ τῷ λοιπῷ ὄχλῳ τῷ παρεστηκότι αὐτῷ, μηνύοντες (71) δι' ἣν αἰτίαν ὁ ἀνθύπατος παραγίνεται. Καὶ τούτου οὖν ἐφθακότος (72) ἔχαιρε πᾶς ὁ ὄχλος τῶν μαθητευθέντων ἅμα τῇ Μαξιμίλλῃ καὶ τῇ Ἐφιδαμίᾳ καὶ τῷ Στρατοκλεῖ. Ἀκούσας δὲ ὁ μακάριος Ἀνδρέας ἤρξατο λέγειν· Ὦ ἡ πολλὴ νωθρία καὶ ἀπείθεια καὶ ἁπλότης τῶν ὑπ' ἐμοῦ μαθητευθέντων! Πόσα εἰρηκὼς μέχρι τοῦ νῦν οὐκ ἔπεισα (73) τοὺς ἰδίους, φυγεῖν τῆς προσπαθείας τῶν γηΐνων· ἀλλ' ἔτι τούτοις δέδενται καὶ ἐν αὐτοῖς ἐμμένουσιν, καὶ οὐ βούλονται τούτων ἀποστῆναι. Τίς ἡ τοσαύτη φιλία καὶ ὁ ἔρως καὶ ἡ πρὸς τὴν σάρκα συνήθεια; ἕως τίνος τοῖς κοσμικοῖς
D καὶ προσκαίροις προσανέχετε; ἕως πότε συνίετε τὰ ὑπὲρ ὑμᾶς, καὶ τὰ ἐκεῖ καταλαμβάνειν ἐπείγεσθε; Ἄφετέ με λοιπὸν ἐν τῷ σχήματι ᾧ ὁρᾶτε ἀναιρεθῆναι, καὶ μηδαμῶς τῶν τῇδε δεσμῶν λυσάτω μέ τις· οὕτω γάρ μοι κεκλήρωται, ἐκ τούτου ἐκδημῆσαι τοῦ σώματος καὶ ἐνδημῆσαι πρὸς τὸν Κύριον, ᾧ καὶ συνεσταύρωμαι, ὅπερ δὴ καὶ γενήσεται. Καὶ στραφεὶς εἶπε πρὸς τὸν Αἰγεάτην· Ὦ ἀνθύπατε, τί πάλιν πρὸς ἡμᾶς παραγέγονας; τί ζητῶν μέχρις ἡμῶν κατέλαβες; τίνος ἕνεκεν ἀλλότριος καὶ ἐχθρὸς

Variæ lectiones.

(68) Κακῆ κρίσις Vat.
(69) Πᾶσα Ἀχαΐα Vat.
(70) Ἐτόλμουν Vat.
(71) Μηνύον Vat.
(72) Πεφθακότος Vat.
(73) Ἐπείσαμεν Vat.

ἡμῶν ὧν προσέρχῃ; ἢ τί (74) διαπρᾶξαι διανοούμενος; τί τολμῆσαι βουλόμενος; λῦσαι ἡμᾶς τῶν τῇδε δεσμῶν; ἀλλ' οὐ λύσεις ἡμᾶς, Αἰγεάτα, οὐδὲ κατάξεις· οὐδ' ἂν πάντα ὑπίσχνῃ τὰ σὰ παρέχειν ἡμῖν, πεισθησόμεθά σοι. Ταῦτα γὰρ πρόσκαιρα ὄντα συντόμως ἀμμασὺ (75) ἀφανισθήσονται. Οὐδὲ πάλιν τὰς ἀπειλάς σου πτοηθήσομαι· ὁ γὰρ Κύριός μου Ἰησοῦς Χριστὸς αὐτός μοι ἐνεφάνισεν εἰπών· Κατάμαθε τὸν Αἰγεάτην, καὶ μὴ φοβηθῇς ἀπ' αὐτοῦ, εἰ καὶ δεινός ἐστι καὶ λυμεὼν ὑπάρχει, καὶ ἐχθρὸς ἀπατεών, καὶ φθορεὺς μανιώδης, καὶ περίεργος, καὶ φονεύς, καὶ κόλαξ, καὶ ὀργίλος, καὶ ἀσυμπαθής, καὶ ἰὸς ἀσπίδων ὑπὸ τὰ χείλη αὐτοῦ, καὶ ἡ περιβολὴ αὐτοῦ ὡς λύκου δορά, καὶ θηριόγνωμος, καὶ ἀνθρωποκτόνος· οἷα δὴ καὶ ὁ πατὴρ αὐτοῦ ἐξ ἀρχῆς πέφυκεν, ὁ Σατανᾶς. Τοιγαροῦν ἐπιγνοὺς διὰ τοῦ ἐπιστρέψαντός μοι ἀψευδοῦς Θεοῦ ἀπαλλάσσομαί σου πρὸς τὸν δίκαιον κριτήν. Εὖ οἶδα ὅτι κόψῃ καὶ ἀνιάσῃ καὶ ἀθυμήσεις, ἡνίκα ὄψει (76) σεαυτὸν ἐμβαλλόμενον εἰς πῦρ τῆς γεέννης, τὸ ἡτοιμασμένον σοί τε καὶ τοῖς σὺν σοὶ τῷ πατρί σου λατρεύουσι τῷ διαβόλῳ. Ὁ δὲ ἀνθύπατος ἵστη ἐννεὸς ἀκούων ταῦτα, τρόπον τινὰ ἐξεστηκώς. Πάσης οὖν τῆς πόλεως θορυβούσης αὐτὸν, τοῦ ἀπολύειν τὸν Ἀνδρέαν, φησὶν αὐτός· Ὃς τολμᾷ, προσεγγίσει (77) τῷ ξύλῳ τοῦ λῦσαι αὐτόν. Ὁ ἀπόστολος μετὰ φωνῆς μεγάλης ἀτενίσας εἰς τὸν οὐρανὸν εἶπεν· Μὴ ἐπιτρέψῃς, Δέσποτα, ἐμὲ τὸν ἐπὶ ξύλου ἀναρτηθέντα πάλιν λυθῆναι· μὴ παραχωρήσῃς τὸν ἐπὶ τοῦ σοῦ μυστηρίου κρεμασθέντα καθ' ὁμοιότητά σου· μὴ ἐάσῃς συσταλῆναι, Πάτερ, Υἱὲ, καὶ ἅγιον Πνεῦμα, τοὺς ἐγνωκότας σου τὸ μέγεθος, καὶ ποθήσαντάς σε καὶ ἀγαπήσαντάς σε καὶ πιστεύσαντας εἰς σὲ δι' αὐτοῦ τοῦ (78) κηρύγματος. Διαφύλαξον ἀπήμονας καὶ βεβαίωσον αὐτοὺς ἐν τῇ σῇ πίστει, καὶ χάρισαι αὐτοῖς τὴν πρὸς σὲ παῤῥησίαν, τοῦ δοξάζειν σε τὸν ἀληθινὸν Θεὸν, ὃν εἶδον, ὃν ἔχω, ὃν φιλῶ, ἐν ᾧ εἰμὶ καὶ ἔσομαι. Δέξαι με ἐν εἰρήνῃ εἰς τὰς αἰωνίους σκηνάς. Ταῦτα δὲ εἰπὼν καὶ ἐπὶ πλεῖον δοξάσας τὸν Κύριον, παρέδωκε τὸ πνεῦμα, κλαιόντων καὶ ἀνιωμένων (79) ἐπὶ τῷ χωρισμῷ αὐτοῦ. Μετὰ δὲ τὴν τοῦ μακαρίου αὐτοῦ πνεύματος ἔξοδον ἡ Μαξιμίλλα μηδ' ὅλως φροντίσασα τῶν παρεστώτων, προσελθοῦσα αὐτὴ δι' ἑαυτῆς, ἔλυσε τὸ λείψανον τοῦ μακαρίου καὶ πρωτοκλήτου ἀποστόλου Ἀνδρέου, καὶ τὴν συνήθη ἐπιμέλειαν προαγαγοῦσα (80) ἔθαψεν αὐτὸν (81) πλησίον τοῦ αἰγιαλοῦ. Ἔνθα κατάκλειστος ὑπῆρχεν, καὶ παρέμενεν αὐτόθι κεχωρισμένη τοῦ Αἰγεάτου διὰ τὴν θηριώδη αὐτοῦ γνώμην καὶ ἄνομον πολιτείαν. Ἣν πολλὰ λιπαρήσας καὶ ὑπισχνούμενος αὖθις αὐτῇ ὧν αὐτοῦ (82) πάντων κυριεύειν καὶ δεσπόζειν, οὐχ ὅμως μαλάξαι ἴσχυσεν· ἀλλ' ἑλομένη βίον σεμνὸν

A spoponderis daturum, confidemus tibi. Hæc enim temporalia cum sint, citius deficient tecum. Nec rursus minis tuis terrebar: Dominus enim meus Jesus Christus indicavit mihi dicens: Observa Ægeatem, et ne timueris ab eo, licet metuendus sit, et vastator exsistat, et dolosus inimicus, et stuprator vesanus, et ardelio, et occisor, et adulator, et iracundus, et immisericors, et venenum aspidum sub labiis ejus, et amictus ejus quasi pellis lupi, et belluarum more ferus sit et homicida: qualiter ab initio fuit pater ejus Satanas. Sciens igitur per eum qui revocavit me veracem Deum, digrediar a te ad justum judicium. Bene novi quia frangeris, et discruciaberis, et animis deficies, quando teipsum videbis præcipitatum in gehennæ
B ignem, qui tibi paratus est, et his qui tecum venerantur patrem tuum diabolum. Proconsul autem stetit stupens, et quasi extra se raptus. Universa autem civitate tumultuante circa eum, ut solveretur Andreas, ait ipse: Qui ausus fuerit, accedat ad lignum ut solvat eum. Apostolus cum magna voce intendens in cœlum ait: Ne sinas, Domine, me in ligno elevatum rursum exsolvi; ne abjicias eum qui propter mysterium tuum suspensus est ad similitudinem tuam. Ne permittas dejici, Pater, Fili, Spiritus sancte, eos qui noverunt magnitudinem tuam, et qui desiderant te, et qui amant te, et qui credunt in te per ipsam prædicationem. Serva incolumes et confirma eos in fide, et dona
C eis fiduciam in te, ut laudent te verum Deum quem vidi, quem habeo, quem diligo, in quo sum et exsistam. Accipe me in pace in æternis tabernaculis. Hæc cum dixisset et amplius laudasset Dominum, tradidit spiritum, flentibus et dolore discruciatis (omnibus) propter discessum ejus. Et post beatæ illius animæ exitum, Maximilla nihil omnino astantes curans, procedens ex semetipsa, solvit reliquias beati et primi vocati apostoli Andreæ, et solitam exercens diligentiam, sepelivit eum juxta oram maris. Hic inclusa stetit, et ibidem mansit sejuncta ab Ægeate, propter efferatum animum ejus, et iniquam conversationem. Quam multum obsecrans, et pollicens eam omnia bona in potestate habituram, et dominam incessuram, nullo modo
D molire valuit: sed sanctam et solitariam vitam suscipiens, ex amore Christi, manente cum Maximilla ipsa Ephidamia, dies transegit, apostolo famulans, et ministrans fratribus, quousque supremum emisit spiritum. Cum autem subjectam sibi illam efficere non potuisset Ægeates, demens nocte surrexit, alto regnante silentio, et omnes fallens, seipsum præcipitem dedit ab excelso prætorii sui fastigio. Et sic exspiravit, secundum prædictionem

Variæ lectiones.

(74) Ὅ τι Vat.
(75) Fortasse ἅμα σοι. Alteram mediæ aut infimæ Græcitatis vocem esse puto. Ἀμμασὺ Vat.
(76) Ὄψῃς Vat.
(77) Fortasse προσεγγίσεις vel προσεγγίσαι.
(78) Artic. τοῦ in textum introduxi. Non exstat in cod.
(79) Vox πάντων excidisse videtur.
(80) Προσαγαγοῦσα Vat.
(81) Αὐτῷ Vat.
(82) Αὐτοῦ Vat.

beati apostoli et prep' etiam. Stratocles autem, frater ejus, relictam ab eo hæreditatem tangere noluit (absque liberis enim decessit miser), dicens: Tua tecum abeant, Ægea, horum enim nullum nobis opus, ut abominanda exsistentia. Mihi autem Christus Salvator sit dilectus et ego servus ejus, et omnia mea ipsi superaddo. In quem et credidi, et oro, beatis ejus doctrinis acquiescens, ut ei consors factus, recipiar in suo incorruptibili et finem nesciente regno.

A καὶ ἔρημον τῇ ἀγάπῃ τοῦ Χριστοῦ, ἐμμένουσα ἅμα τῇ Μαξιμίλλῃ καὶ ἡ Ἐφιδαμία, διῆγεν, διακονοῦσα τῷ ἀποστόλῳ καὶ ἐξυπηρετουμένη τοῖς ἀδελφοῖς μέχρις ἐσχάτης αὐτῆς ἀναπνοῆς. Ὡς δὲ οὐκ ἴσχυσεν αὐτὴν πειθήνιον αὐτῷ (83) καταστῆσαι, μανεὶς νυκτὸς ἀναστὰς, σιγῆς βαθείας οὔσης, διαλαθὼν πάντας, ῥίπτει ἑαυτὸν ἀπὸ ὕψους μεγάλου τοῦ ἑαυτοῦ πραιτωρίου. Καὶ οὕτως ἐξέψυξε κατὰ τὴν τοῦ μακαρίου ἀποστόλου πρόῤῥησιν καὶ προφητείαν. Ὁ δὲ Στρατοκλῆς, ὁ τούτου ἀδελφὸς, οὐκ ἠβουλήθη τῆς ὑπ' αὐτοῦ καταλειφθείσης οὐσίας θιγεῖν (καὶ γὰρ ἄτεκνος ὁ δείλαιος ἐτελεύτησεν) εἰπών· Τὰ σὰ, Αἰγέα, σὺν σοὶ πορευέσθω· τούτων γὰρ ἡμῖν οὐδαμῶς ἔσται χρεία, ὡς βδελυκτὰ τυγχάνοντα. Ἐμοὶ δὲ Χριστὸς ὁ Σωτὴρ εἴη φίλος, κἀγὼ αὐτοῦ δοῦλος, καὶ τὰ ἐμὰ πάντα αὐτῷ προσανατίθημι. Εἰς ὃν καὶ πεπίστευκα καὶ εὔχομαι, τῶν μακαρίων ἀξίως διδαχῶν ὑπακούων, συμμέτοχος αὐτῷ ἀναδειχθῆναι ἐν τῇ ἀγήρῳ καὶ ἀτελευτήτῳ βασιλείᾳ.

Et sic cessavit turbæ tumultus, gaudentibus cunctis de indecoro, et immaturo, et repentino casu impii et iniqui Ægeatis. Defunctus est autem sanctus et primus vocatus apostolus Andreas mense Novembri, die tricesimo, regnante super nos Domino Jesu Christo, cui gloria et potestas nunc et semper, et in perpetuas æternitates. Amen.

B Καὶ οὕτω κατέπαυσεν ἡ τοῦ ὄχλου στάσις, εὐφραινομένων πάντων ἐπὶ τῷ ἐξαισίῳ καὶ ἀώρῳ καὶ αἰφνιδίῳ πτώματι τοῦ δυσσεβοῦς καὶ παρανομωτάτου Αἰγεάτου. Ἐτελειώθη δὲ ὁ ἅγιος καὶ πρωτόκλητος ἀπόστολος Ἀνδρέας μηνὶ Νοεμβρίῳ τριακάδι, βασιλεύοντος τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ· ᾧ ἡ δόξα καὶ τὸ κράτος νῦν καὶ ἀεὶ καὶ εἰς τοὺς ἀτελευτήτους αἰῶνας τῶν αἰώνων. Ἀμήν.

Variæ lectiones.

(83) Αὐτῷ Vat.

ΕΠΙΦΑΝΙΟΥ ΜΟΝΑΧΟΥ

ΤΟΥ ΑΓΙΟΠΟΛΙΤΟΥ ΤΟΥ ΠΝΕΥΜΑΤΙΚΟΥ ΗΜΩΝ ΠΑΤΡΟΣ

ΔΙΗΓΗΣΙΣ

ΕΙΣ ΤΥΠΟΝ ΠΕΡΙΗΓΗΤΟΥ, ΠΕΡΙ ΤΗΣ ΣΥΡΙΑΣ, ΚΑΙ ΤΗΣ ΑΓΙΑΣ ΠΟΛΕΩΣ, ΚΑΙ ΤΩΝ ΕΝ ΑΥΤΗ ΑΓΙΩΝ ΤΟΠΩΝ.

—

EPIPHANII MONACHI

HAGIOPOLITÆ

AD MODUM DESCRIPTIONIS SITUS ORBIS, ENARRATIO SYRIÆ, URBIS SANCTÆ, ET SACRORUM IBI LOCORUM.

(Leonis Allatii *Symmicta*, p. 48.)

—

Primum, cum ad Cyprum transieris, quærito Tyrum. A Tyro autem iter dierum octo suscipis ad Austrum: et hic est sancta Civitas. In ejus medio sepulcrum sanctum Domini est; et prope sepulcrum locus est Calvariæ, eo loci cruci affixus est Christus: cujus altitudo est graduum triginta sex. Infra fixionis crucis locum est ecclesia Adami et tumulus: et in horum medio interstitio hor-

C Πρῶτον μὲν περάσας εἰς Κύπρον, ζήτει τὴν Τύρον. Ἀπὸ δὲ τῆς Τύρου περιπατεῖς ἡμέρας ὀκτὼ πρὸς νότον, καὶ ἔστιν ἡ ἁγία Πόλις. Μέσον δὲ τῆς ἁγίας πόλεώς ἐστιν ὁ ἅγιος τάφος τοῦ Κυρίου, καὶ πλησίον τοῦ τάφου ἐστὶν ὁ τόπος τοῦ Κρανίου, ἔνθα ἐσταυρώθη ὁ Χριστὸς, ἔχων τὸ ὕψος βαθμο ς, ἤτοι σκαλία λς', ὑποκάτω δὲ τῆς σταυρώσεώς ἐστιν ἐκκλησία τοῦ Ἀδὰμ, καὶ Ἀδὰμ ὁ τάφος. Καὶ μέ-

σου αὐτῶν ἐστιν ὁ κῆπος τοῦ Ἰωσήφ· καὶ πρὸς βοῤῥᾶν τοῦ κήπου ἐστὶν ἡ φυλακὴ, ὅπου ἦν ὁ Χριστὸς ὑποκεκλεισμένος, καὶ Βαραββᾶς. Καὶ μέσον τῆς φυλακῆς, καὶ τῆς σταυρώσεώς ἐστιν ἡ πύλη τοῦ ἁγίου Κωνσταντίνου, ἐν ᾧ εὑρέθησαν οἱ τρεῖς σταυροί. Καὶ ἐπάνω τῆς πύλης ἐστὶ τὸ ἱερὸν, ἔνθα κεῖται τὸ ποτήριον ὅπου ἔπιεν ὁ Χριστὸς τὸ ὄξος καὶ τὴν χολήν· ἔστι δὲ ὡς χαλίκιν πράσινον ἐνδεδυμένον ἀσίμιν. Εἰς δὲ τὸν αὐτὸν τόπον κεῖται τὸ λεκάνιον ὁποῦ ἔνιψεν ὁ Χριστὸς τοὺς πόδας τῶν μαθητῶν αὐτοῦ. Ἔστι δὲ μαρμάρινον. Ἔνθα κεῖται ἡ λόγχη, καὶ ὁ σπόγγος, καὶ ὁ κάλαμος, καὶ ὁ στέφανος ὁ ἐξ ἀκανθῶν, καὶ ἡ σινδόνη ἡ καθαρὰ εἰς τύπον τῆς σινδόνος, ἣν εἶδε Πέτρος ὁ ἀπόστολος ἐν τῷ οὐρανῷ ἔχουσα πᾶν ζῶον ἱστορισμένον. Εἰς τὸ ἓν μέρος τὰ δαπανώμενα, καὶ εἰς τὸ ἓν μέρος τὰ μὴ δαπανώμενα, πᾶν κοινὸν, ἢ ἀκάθαρτον, ἣν λέγουσι δειχθῆναι παρὰ Γαβριὴλ τοῦ ἀρχαγγέλου. Πλησίον δὲ αὐτῆς ἐστι τὸ πατριαρχεῖον· κάτωθεν τοῦ πατριαρχείου ἐστὶν ἐκκλησία ἀνενθρονίαστος, ἡ μέλλουσα ἐνθρονιάζεσθαι ὑπὸ συνόδου εἰς τὸν διωγμὸν τῶν Σαρακηνῶν. Καὶ εἰς τὸ ἀριστερὸν μέρος τοῦ ἁγίου Κωνσταντίνου ἐστὶν ἡ εἰκὼν τῆς ὑπεραγίας Θεοτόκου, ἡ κωλύουσα τὴν ὁσίαν Μαρίαν τοῦ εἰσελθεῖν εἰς τὸν ναὸν τῇ τῆς Ὑψώσεως ἡμέρᾳ· ἔνθα καὶ τὴν ἐγγύην δέδωκε. Καὶ εἰς τὸ ἀριστερὸν μέρος ἐστὶ τοῦ Ἰωσὴφ ὁ οἶκος· κάτωθεν δὲ τοῦ οἴκου ἐστὶ τετρακιόνιν, ἐν ᾧ ὑπήντησεν ἡ ἁγία Ἑλένη τὸ ἐξόδιον τῆς κόρης, καὶ θήσασα τοὺς τρεῖς σταυροὺς ἐλάλησεν ἡ κόρη εἰς τὸν Δεσποτικὸν σταυρόν. Καὶ πρὸς ἀνατολὴν αὐτῶν ἐστιν ἡ Προβατικὴ κολυμβήθρα, ἔχουσα πέντε βήματα, αἱ λεγόμεναι στοαί. Καὶ πλησίον αὐτῆς ἐστι τὰ Ἅγια τῶν ἁγίων, ἔνθα τοῦ Ζαχαρίου τὸ αἷμα πέπηκται, καὶ ὁ λίθος ὁ κρεμάμενος, καὶ ὁ ναὸς τοῦ Σολομῶντος ἰδιότειχα. Καὶ εἰς τὴν δυτικὴν πόρταν τῆς ἁγίας πόλεώς ἐστιν ὁ πύργος ὁ Δαυϊτικὸς, εἰς ὃν ἐκάθισεν ἐπὶ σποδοῦ, καὶ ἔγραψε τὸ Ψαλτήριον. Δεξιὸν δὲ τοῦ πύργου ἐστὶ τὸ λιθόστρωτον, ἐκκλησία μικρὰ, ἔνθα παρέδωκεν ὁ Ἰούδας τὸν Κύριον. Δεξιὸν δὲ τοῦ λιθοστρώτου ἐστὶν ἡ ἁγία Σιὼν, ὁ οἶκος τοῦ Θεοῦ. Καὶ εἰς τὴν μεγάλην πύλην ἀριστερόν ἐστιν ὁ τόπος, ἐν ᾧ ἔλουσαν οἱ ἅγιοι Ἀπόστολοι τὴν ὑπεραγίαν Θεοτόκον μετὰ ἔξοδον αὐτῆς. Καὶ εἰς τὸ δεξιὸν μέρος τῆς αὐτῆς πύλης ἐστὶν ἡ ἀναπνοὴ τῆς γεέννης τοῦ πυρός. Καὶ πλησίον αὐτῆς ἵσταται ὁ λίθος, ἐν ᾧ ἐφραγγέλλωσαν τὸν Χριστὸν καὶ Θεὸν ἡμῶν. Καὶ εἰς τὰ ἅγια θυρία τοῦ θυσιαστηρίου εἰσὶ τὰ ἴχνη τοῦ Χριστοῦ, ἔνθα ἵστατο κρινόμενος ὑπὸ Πιλάτου. Εἰς τὸ δεξιὸν δὲ μέρος τοῦ θυσιαστηρίου τὸ ὑπερῷον ὅπου ἐδείπνησεν ὁ Χριστὸς μετὰ τῶν μαθητῶν αὐτοῦ. Καὶ εἰς τὸν αὐτὸν τόπον ἐστὶν ἐνίστορος ὁ Φαρισαῖος αὐχῶν, καὶ ὁ Τελώνης ταπεινῶν ἑαυτόν. Καὶ εἰς τὴν κόγχην τῆς ἁγίας Σιὼν ἤγουν τοῦ πραιτωρίου ἐστὶ τετρακιόνιν μικρόν. Ἔνθα ἡ ἀνθρακία, ἐν ᾧ τόπῳ ἠρωτήθη ὁ ἅγιος Πέτρος παρὰ τῆς παιδίσκης, καὶ ἠρνήσατο ἐκ τρίτου τὸν Χριστὸν, καὶ εὐθέως ἀλέκτωρ ἐφώνησε. Καὶ εἰς τὸν αὐτὸν τόπον ἐστὶν ὁ οἶκος τοῦ τε Πιλάτου καὶ τοῦ Ἄννα, καὶ τοῦ Καϊάφα, καὶ τοῦ Καίσαρος.

A tus est Josephi : et ad aquilonarem partem horti illius, est carcer, ubi Christus clausus fuit et Barabbas : et in medio carceris et fixionis crucis est porta divi Constantini, in qua inventæ sunt tres cruces : et supra portam est templum, ubi conditum est poculum, in quo bibit Christus acetum et fel. Est vero instar saxei coloris Veneti, argento circumvestitum. Eodem in loco reconditum est malluvium, in quo Christus pedes discipulorum abluit : idque marmoreum est. Ibidem lancea reposita est, et spongia, et arundo, et corona e spinis, et sindon, pura instar sindonis quam vidit Petrus apostolus in cœlo, omne animal præmonstrantem; in parte cujus una consumenda, et in
B altera quæ non consumerentur, erant, omne immundum et impurum. Hanc porro ferunt ostensam esse a Gabriele archangelo. Prope vero hanc patriarchium situm est : et infra patriarchium est ecclesia, throno destituta, et quæ mox throno ornanda erat a concilio ob persecutionem Saracenorum. Et ad lævam partem D. Constantini, imago est sanctissimæ Deiparæ, quæ prohibuit beatam Mariam ingredi templum, Exaltationis crucis die sacro. Eo etiam loci sponsionem dedit : et ad sinistram partem Josephi domus est : atque infra domum est quatuor columnarum structura, ubi sancta Helena venit obviam puellæ, cujus funus efferebatur; et cum tres cruces apposuisset, locuta est virgo in Dominica cruce. Item orientem versus
C est Probatica piscina, quinque ambones habens, qui dicebantur porticus. Et non procul ab illa sunt Sancta sanctorum, ubi Zachariæ sanguis concretus est, et lapis suspensus, et Salomonis templum, peculiari muro. Item ad occidentalem portam sanctæ civitatis est turris Davidica, ubi consedit super cinere, et scripsit Psalterium : in dextra parte turris, lithostrotum est, ecclesia parva, ubi Judas Dominum prodidit. A dextra autem lithostroti est S. Sion, domus Dei. Inde in magna porta, parte sinistra, locus est, in quo sancti apostoli abluerunt sanctissimam Dei Genitricem post obitum ipsius. Deinde ad dextram portæ partem est spiramentum gehennæ ignis. Ac juxta hanc stat lapis, ad quem flagris ceciderunt
D Christum Dominum nostrum. Et in sacris portulis sanctuarii sunt Christi vestigia, ubi institit, Pilati judicium subiens. A dextra vero sanctuarii est cœnaculum, in quo cœnavit Christus cum discipulis suis. Eodem in loco depictus est Pharisæus se jactans, et Publicanus se deprimens. Præterea ad concham S. Sionis, nimirum prætorii, est quadricolumnium parvum, ubi locus, quo in loco B. Petrus interrogatus est ab ancilla, ac tertia vice inficiatus abnegavit. Atque hoc ipso loco ædes sunt Pilati et Annæ Christum; et confestim gallus cantavit et Caiphæ et Cæsaris.

A Extra urbem vero dextrorsum prope murum est ecclesia, ubi egressus Petrus flevit amare : et a dextra ecclesiæ, tribus sagittæ jactibus, est Siloam piscina, ubi abstersus cæcus respexit : et a dextra ejus ager figuli est, in quo dati sunt argentei nummi pretium Christi : ibique sepeliuntur mortui ad hanc usque diem. Porro, ad dextram arbores sunt, quibus Judas suspensus est.

In meridionali parte urbis sanctæ, duobus fere milliaribus extra viam, Rachelis tumulus est. Et rursus, quasi sex millium distantia, Bethleem sancta sita est, in quo oppido natus est Christus. Ecclesia ibidem, magna admodum, beatissimæ Deiparæ; et infra sacram mensam est spelunca duplex ; atque in orientali quidem parte natus est B Christus : in occidentali est sanctum præsepe : duo simul antra, quæ sunt inaurata et depicta, quemadmodum reipsa fuerant. Ad hæc a plaga boreali speluncæ puteus est, fundum non habens : atque ad aquam putei est stella, quæ comes erat itineris Magorum ; et ad sinistram partem ejusdem ecclesiæ sunt possessiones paternæ Davidis. Item ad orientem Bethleem, est conditum monasterium quod dicitur Pœmnium, ubi visus est angelus pastoribus, dixitque ipsis : *Cessate a gregibus custodiendis ; clamate, celebrantes.* Ad meridiem vero Bethleem, duo sunt monasteria, S. Sabæ et S. Charitonis. Sed ad partem magis australem eorumdem, monasterium, duobus circiter millibus, incolunt Patres duo, Dionysius et Theo- C dosius.

Et occidentali sanctæ urbis parti propinquæ sunt speluncæ duæ, quæ reliquias continent SS. Innocentium, qui ab Herode sunt interfecti, estque ad occidentem circiter sex millia. Ibidem Carmelus mons, possessiones paternæ Præcursoris : et ad occiduam Carmeli montis partem, circiter XVIII mill. Emmaus. Hoc iter peregit Cleopas cum Christo ; sed ignorabat, quod is Christus esset. Rursumque ab eodem loco fere mill. octo, Ramble, et prope Ramble est oppidum Diapolis. Est sanctus Georgius, ubi conditæ sunt B. Georgii, insignis martyris, reliquiæ, ecclesia magna valde. Ad D sacram mensam collocata es. Rota ; in dextra autem templi parte est columna, in qua alligata fuerat Rota, atque, ad sancti memoriam per tres horas sanguis scaturit : in eadem columna marmor est pertusum, edens mira signa ; ut, si confessus peccata fueris, pertransire possis absque impedimento ; sin confessionem non peregeris, pertransire nequeas. Jam vero ad occidentale B. Georgii latus, circiter IV mill., est aqua probationis, et lapides sterilitatis, probro obstantes, de quibus aiunt prophetæ : *Quando nos tacuerimus, hi lapides vociferabuntur*[1]. Ab occasu horum ad unius diei intervallum est castrum Ascalorum, ubi conditi

[1] Luc. XIX, 40.

A Ἔξωθεν δὲ τῆς πόλεως δεξιὸν, πλησίον τοῦ τείχους ἐστὶν ἡ ἐκκλησία, ἔνθα ἐξελθὼν ὁ Πέτρος ἔκλαυσε πικρῶς· καὶ δεξιὸν τῆς ἐκκλησίας ὡς ἀπὸ σαγιτοβόλων τριῶν ἐστιν τοῦ Σιλωὰμ ἡ κολυμβήθρα, ἔνθα νιψάμενος ὁ τυφλὸς ἀνέβλεψε καὶ δεξιὸν αὐτῆς ἐστιν ὁ ἀγρὸς τοῦ Κεραμέως, ἐν ᾧ ἐδόθησαν τὰ ἀργύρια ἡ τιμὴ τοῦ Χριστοῦ, καὶ θάπτονται οἱ νεκροὶ ἕως τῆς σήμερον· καὶ δεξιὸν αὐτοῦ εἰσιν οἱ μοιρίχες εἰς οὓς Ἰούδας ἀπήγξατο.

Καὶ νοτινὸν μέρος τῆς ἁγίας πόλεως ὡς ἀπὸ μιλίων δύο παράστρατά ἐστι τῆς Ῥαχὴλ ὁ τάφος. Καὶ πάλιν ὡς ἀπὸ μιλίων ἓξ ἐστιν ἡ ἁγία Βηθλεὲμ, ἔνθα ἐγεννήθη ὁ Χριστὸς, ἐκκλησία μεγάλη σφόδρα, ἡ ὑπεραγία Θεοτόκος. Καὶ ὑποκάτω τῆς τραπέζης ἐστὶ τὸ σπήλαιον τὸ διπλοῦν, B καὶ εἰς μὲν τὸ ἀνατολικὸν μέρος ἐγεννήθη ὁ Χριστός· εἰς δὲ τὸ δυτικόν ἐστιν ἡ ἁγία φάτνη, τὰ δύο σπήλαια ὁμοῦ· εἰσὶ δὲ περιχρυσωμένα, καὶ εἰκονισμένα καθὼς ἐγένοντο. Καὶ πρὸς τὸ βόρειον μέρος τοῦ σπηλαίου ἐστὶ τὸ φρέαρ τὸ ἀνώρυκτον, καὶ εἰς τὸ ὕδωρ τοῦ φρέατός ἐστιν ὁ ἀστὴρ ὁ συνοδοιπορῶν τῶν Μάγων. Καὶ εἰς τὸ ἀριστερὸν μέρος τῆς αὐτῆς ἐκκλησίας εἰσὶ τὰ γονικὰ τοῦ Δαυῒδ, καὶ πρὸς ἀνατολὴν τῆς Βηθλεὲμ ἐστι τὸ μοναστήριον τὸ λεγόμενον Ποίμνιον, ἔνθα ἐφάνη ὁ ἄγγελος τοῖς ποιμέσι, καὶ εἶπεν αὐτοῖς· *Παύσασθε ἀγραυλοῦντες, κράξατε ἀνυμνοῦντες.* Καὶ πρὸς νότον τῆς Βηθλεὲμ εἰσι τὰ δύο μοναστήρια τοῦ ἁγίου Σάβα, καὶ τοῦ ἁγίου Χαρίτωνος. Καὶ νοτινώτερον τῶν αὐτῶν μοναστηρίων, ὡς ἀπὸ μιλίων δύο, κατοικοῦσιν ἕτεροι C δύο Πατέρες, Διονύσιος καὶ Θεοδόσιος.

Καὶ πρὸς δύσιν τῆς ἁγίας πόλεως πλησίον εἰσι σπήλαια δύο, ἔχοντα λείψανα τῶν ἁγίων Νηπίων τῶν ἀναιρεθέντων ὑπὸ Ἡρώδου. Καὶ ἔστι πρὸς δύσιν αὐτῶν ὡς ἀπὸ μιλίων ἕξ. Καὶ ἔστι τὸ Καρμήλιον ὄρος τὰ γονικὰ τοῦ Προδρόμου· καὶ πρὸς δύσιν τοῦ Καρμηλίου ὄρους ὡς ἀπὸ μιλίων ιη', ἐστὶν ἡ Ἐμμαούς. Ἔνθα ὁδοιπόρησεν ὁ Κλεόπας μετὰ τοῦ Χριστοῦ, καὶ οὐκ ᾔδει ὅτι ὁ Χριστὸς ἐστι. Καὶ πάλιν ὡς ἀπὸ τοῦ αὐτοῦ τόπου, ὡς ἄχρι μιλίων ὀκτὼ, ἐστὶ τὸ Ῥάμβλε καὶ πλησίον τοῦ Ῥάμβλε ἐστὶ χωρίον ἡ Διάπολις. Ἔστιν ὁ ἅγιος Γεώργιος, ἔνθα κατάκειται τὸ λείψανον τοῦ μεγαλομάρτυρος ἁγίου Γεωργίου, ἐκκλησία D μεγάλη πάνυ. Καὶ εἰς τὰ τραπεζαῖα αὐτῆς κεῖται ὁ τροχός. Εἰς δὲ τὰ δεξιὰ μέρη τοῦ ναοῦ ἵσταται κίων, εἰς ὃν ἐδέθη ὁ τροχὸς, καὶ εἰς τὴν μνήμην τοῦ αὐτοῦ τρεῖς ὥρας βρύει τὸ αἷμα. Εἰς τὸν αὐτὸν κίονά ἐστι μάρμαρον τετρυπημένον, ποιοῦν σημεῖα, ἐὰν ἐξαγορεύσῃς, δύνασαι διελθεῖν ἀκωλύτως καὶ εὐκόλως, εἰ δὲ οὐκ ἐξαγορεύσῃς, διελθεῖν οὐ δυνήσῃ. Καὶ πρὸς δύσιν τοῦ ἁγίου Γεωργίου, ὡς ἀπὸ μιλίων τεσσάρων, ἐστὶ τὸ ὕδωρ τῆς ἐλέγξεως, καὶ οἱ ἀτόκιοι λίθοι, οἷς λέγουσιν οἱ προφῆται· *Ὅτε ἡμεῖς σιωπήσομεν, οἱ λίθοι οὗτοι κράξονται.* Καὶ δυτικὸν αὐτῶν ὡς ἡμερούσιον διάστημά ἐστι τὸ κάστρον ὁ Ἀσκαλὼν, ἔνθα κεῖνται οἱ ἅγιοι

Ἀνάργυροι Κοσμᾶς καὶ Δαμιανός. Ἔστιν ὁ τόπος ὅπου ἠπήντησεν Ἰωσὴφ τὸν πατέρα αὐτοῦ, καὶ προσεκύνησεν ἐπὶ τὸ ἄκρον τῆς ῥάβδου αὐτοῦ, καὶ ἐποίησε τὸν ἀσπασμόν. Καὶ εἰς τὸν αὐτὸν τόπον ἐγεύσατο ἡ ὑπεραγία Θεοτόκος μετὰ τοῦ Ἰωσὴφ καὶ τοῦ Υἱοῦ αὐτῆς εἰς τὸ κάστρον τὸ ἐπιλεγόμενον Φαρμὰ, ἡ ἀρχὴ τῆς Αἰγύπτου.

Καὶ πρὸς δύσιν ὡς ἄχρι ἡμερῶν δύο ἐστὶ τὸ Ταμιάθιν, ἡ ἐξορία τοῦ Χριστοῦ, κάστρον μέγα. Καὶ πρὸς δύσιν αὐτοῦ ἡμερῶν τεσσάρων ἐστὶν ἡ πόλις Ἀλεξάνδρεια, ἔνθα κατάκειται ὁ ἅγιος Μάρκος ὁ ἀπόστολος καὶ εὐαγγελιστὴς, καὶ Ἀθανάσιος ὁ μέγας, καὶ Τρώϊλος ὅσιος, καὶ ὁ ἅγιος Ἰωάννης ὁ Ἐλεήμων, καὶ ὁ ἅγιος Πέτρος, τὸ τέλος τῶν μαρτύρων, καὶ ὁ Ἀπολινάριος ὁ ὀρθόδοξος, καὶ ὁ ὅσιος Βιτάλιος· καὶ αἱ πέντε παρθένοι αἵτινες γεγόνασιν εἰς τύπον τῶν πέντε παρθένων τῶν φρονίμων. Καὶ εἰς τὸν λιμένα τῆς Ἀλεξανδρείας ἵσταται πύργος ὁ λεγόμενος Φάρας, τὸ πρῶτον θαῦμα. Ἔστι δὲ κεκτημένον ἀπὸ ὑέλου καὶ μολίβδου, ἔχων τὸ ὕψος τριακοσίας ἓξ ὀργυιάς. Καὶ πρὸς δύσιν τῆς Ἀλεξανδρείας, ὡς ἀπὸ μιλίων ἐννέα κεῖται ὁ ἅγιος Μηνᾶς. Καὶ μεθ' ἕτερα ἄλλα ἐννέα μίλια κεῖται ἡ ἁγία Θεοδώρα, ἡ μετονομασθεῖσα Θεόδωρος, ἥτις καὶ κατηγορηθεῖσα. Καὶ πρὸς νότον τῆς Ἀλεξανδρείας ἡμερῶν ἓξ κεῖται ὁ ἅγιος Μακάριος ὁ μέγας, ὁ πλησιάσας τὸν παράδεισον. Ἔχει δὲ ἡ αὐτοῦ μονὴ ἀββάδας χιλίους καὶ χίλια κελλία. Ἔστι δὲ ἰδιόκαστρον. Καὶ ἀπὸ τοῦ ἁγίου Μακαρίου, ὡς ἀπὸ ἡμερῶν τεσσάρων, εἰσὶν αἱ ἀποθῆκαι τοῦ Ἰωσὴφ αἱ τριάκοντα ἕξ· καὶ ἐκ τῶν ἐκεῖσε περνᾷς τὸν ποταμὸν τὸν Φισὼν εἰς γέφυραν βασταζομένην ὑπὸ ὀγδοήκοντα καράβων.

Καὶ ἐκεῖθεν εἰσέρχεσαι τὴν μεγάλην Βαβυλῶνα, εἰς τὸ βασίλειον τοῦ Φαραώ. Καὶ πρὸς ἀνατολὴν τῆς Βαβυλῶνος, ὡς ἀπὸ μιλίων ἕξ, κεῖται ὁ ἅγιος μέγας Ἀρσένιος· καὶ ἀπὸ ἀνατολικώτερον αὐτοῦ ἡμερῶν τεσσάρων κεῖται ὁ ἅγιος Ἀντώνιος. Ἀπὸ δὲ τοῦ ἁγίου Ἀντωνίου ὡς ἀπὸ ἡμερῶν δύο ἐστὶν ἡ Ἐρυθρὰ θάλασσα, καὶ ὁ λίθος ἔνθα ἔστη ὁ Μωϋσῆς, καὶ σφραγίζων τὴν θάλασσαν, ὡς σχισθεῖσα εἰς τμήματα δώδεκα κατὰ φυλὴν, καὶ περάσας μετὰ τοῦ λαοῦ αὐτοῦ. Ἦν δὲ τὸ πέραμα μίλια δέκα ὀκτώ. Ἐγγὺς δὲ τῆς αὐτῆς πέτρας ἔνθα ὁ Μωϋσῆς ἔστη, ῥεῖ τὸ πετρέλαιον. Ἐξελθὼν δὲ ἐκεῖσε κατήντησαν εἰς Ῥαϊθοῦ, ἔνθα ἀνῃρέθησαν οἱ ἑπτακόσιοι Πατέρες ὑπὸ τῶν Βαρβάρων. Ἐν ἐκείνῳ δὲ τῷ τόπῳ ἐστὶ καὶ ἡ ἀκρότομος πέτρα, ἣν ἐπάταξεν ὁ Μωϋσῆς, καὶ ἐῤῥύησαν ὕδατα. Καὶ ἐκ τοῦ αὐτοῦ τόπου ὡς ἀπὸ ἡμερῶν πέντε ἐστὶ τὸ Σινᾶ ὄρος, ὅπου ἐλάλησεν ὁ Θεὸς τῷ Μωϋσῇ, καὶ εἶδε τὰ ὀπίσθια αὐτοῦ. Καὶ πλησίον αὐτοῦ ἐστι τὸ μοναστήριον, ὁ ἅγιος Βάθος, καὶ ὁ λίθος ἔνθα ἔστη Μωϋσῆς, θεωρῶν τὴν βάτον καιομένην, καὶ μὴ καταφλεγομένην. Καὶ πλησίον τοῦ μοναστηρίου ἐστὶν ἡ κάμινος, ἔνθα ἐχώνευσαν τὸ χρυσίον καὶ τὸ ἀργύριον, καὶ ἐξῆλθε τὸ βοόκρανον, εἰς ὃ ἐπίστευσαν ὡς θεῷ. Καὶ εἰς τὸν αὐτὸν τόπον εἰσὶν οἱ τάφοι τῶν Ἑβραίων τῶν ἑξακοσίων ὀγδοήκοντα χιλιάδων. Καὶ πλησίον τοῦ μονα-

A sunt sanctissimi viri, Anargyri, Cosmas et Damianus. Est etiam locus, ubi Josephus patri obviam venit, et in virgæ ipsius summitate adoravit, ac salutationem amplexumque peregit. Hoc eodem loco beatissima Deipara cibum sumpsit cum Josepho et Filio ad castellum, nuncupatum Pharma : atque hoc Ægypti initium est.

Hinc ad occasum, spatio prope duorum dierum, est Tamiathin, exsilium Christi, castellum ingens. Tum ad occiduam ejus partem, quatuor circiter dierum intervallo, sita est urbs Alexandria, ubi jacent B. Marcus apostolus et evangelista, et Athanasius Magnus, ac venerabilis Troilus, necnon sanctus Joannes Eleemon, et B. Petrus martyrum terminus, et Apollinarius orthodoxus, et confes- B sor Vitalius, et quinque virgines quæ conformarunt se ad mores virginum prudentium. Atque ad portum Alexandriæ structa turris est, quæ dicitur Pharas, primum inter miracula. Est autem coagmentata vitro et plumbo, in altitudinem trecentarum sex ulnarum. Deinde ad occidentem Alexandriæ, tanquam millib. novem, situs est S. Menas. Ulterius aliis IX mill. peractis condita est S. Theodora, quæ mutato nomine dicta est Theodorus, et accusata. Hinc ad meridiem Alexandriæ, quinque dierum spatio, remotus est S. Macarius Magnus, qui paradiso appropinquavit. Cujus monasterium abbates mille continet et mille cellulas. Est autem per se castellum. Item a S. Macario distant, itinere dierum quatuor, repositoria XXXVI C Josephi : ex iisque locis prætervehere potes fluvium Phison, ad pontem qui sustinetur ad octoginta navigiis.

Atque inde ingrederis Babylonem magnam, Pharaonis regiam. Ad orientem vero Babylonis, circiter VI millib. conditus est sanctissimus Arsenius : et a partibus ejus magis orientalibus quatuor dierum intervallo situs est beatus Antonius. A sancto Antonio bidui ferme itinere occurrit mare Rubrum, ac saxum ubi stetit Moyses et virga signavit mare; quod sectum est in XII partes, pro ratione tribuum : proinde trajecit æquor cum populo suo. Fuit trajectus ille XVIII mill. Juxta saxum illud, in quo propheta constitit, petroleum fluit. Inde egres- D sus ad Raithu devenit : ubi interempti sunt septingenti Patres a Barbaris. In eodem illo loco exstat rupes peracuta, qua percussa a Moyse, aquæ effusæ sunt. Ab hac regione quinque diebus dissidet mons Sinai, ubi Deus allocutus est Moysem, qui vidit posteriora ejus. Illi prope est monasterium S. Bati; ad saxum, in quo stans Moses vidit rubum ardentem et non combustum. Prope hoc monasterium fornax est, in qua fuso liquefactoque auro et argento, ediderunt bubulum caput; in quod, veluti numen, crediderunt. Eadem in regione sunt Hebræorum tumuli sexcentarum octoginta chiliadum. Propius ad monasterium spectatur scala montis Sinai, quæ gradus septem habet. Ibique visitur antrum, in quo jejunavit

lias vates XL diebus, cum fugeret e conspectu A Jesabel. Conditus etiam est eodem in monasterio beatus Pater et doctor noster Climax. Non longe ab illo monasterio celebratur miraculum, quod Dei jussu factum est olim eo loci. Præterito altari alio, ad montem Sina, duorum mill. intervallo, velo obduxit arcam Moses et Aaron, interim dum populus Hebræorum a Mose duceretur. Tu qui a colle Sinai abscedendo per octo dies, ingrederis Thebaidem, ubi jacet abbas Pastor et frater ipsius, et plerique alii beatorum Patrum; at Thebaide relicta viam sexdecim dierum conficis, et relegens vestigia ad Urbem sanctam reverteris.

Ad orientem civitatis te confers: ecce tibi extra B portam erecta quatuor columnarum moles, in qua Jephonias, correpto feretro sanctæ Deiparæ, cum non crederet esse Matrem Domini, abscissas sibi manus sensit; cum postea credidisset, rursum illi manus redditæ sunt. Non procul inde ad orientem est S. Gethsemani, sepulcrum B. Deiparæ, quæ splendidissima est ecclesia. Juxta quam venerabilis spelunca est, quo se receperat Christus cum discipulis: at in specu thronus est Filii Dei, ac XII apostolorum ejus, ubi consessurus est ad judicandas XII tribus Israelis. Porro ad verticem throni Dominici, foramen quoddam est, cujus profunditas conspici non valet, verum exoritur ex eo vociferatio multa, ut sint qui audeant dicere, animas esse eo loci. Eodem in loco centum inclusæ sunt, C quemadmodum et in Myrophoris; ac gubernat ipsas Stylites alter per fenestram: et proxime dextrorsum est Manganum, saxum in quo cæsus sanctus Jacobus frater Dei. Sunt ista certe omnia in valle Lacrymarum. Eodemque in loco torrens est Cedron et vallis Josaphat atque hortus in quo proditus est Christus; itemque mons Olivarum unde assumptus est. Stant præterea columnæ in orbem, et in medio mensa: verum extra columnas, non multum distat impluvium, marmoribus stratum. Ad orientalem vero partem columnarum, brevi intervallo est concha; et mensa consistit, ubi sacrum celebrat patriarcha die festo Ascensionis. Inde rursus circiter mille passibus D locus est, in quo Christus consedit in pullo: ibidemque olea est, e qua quotannis ramum unum abscindunt, pendentes pro ipso pretium, et supplicantes Hierosolyma ingrediuntur sancto die Palmarum. Ab oliva ista mille pass. quod omne declive est, invenies Bethaniam, tumulum Lazari: a declivi autem parte Urbis sanctæ usque ad flumen Jordani, in quo baptizatus est Dominus noster, sunt mill. XXIV; totum vero istud in declive deprimitur, ubi fons est Meræ. Trans Jordanem vero, spatio trium circiter mill. reperitur antrum, in quo habitabat Præcursor. Erat autem cubile ipsius, in quo quiescebat, sedicula ex se nata, ex eodem saxo sive specu, et camera exigua. Est etiam sca-

A στηρίου παραλαμβάνει ἡ σκάλα τοῦ Σινᾶ ὄρους ἔχουσα βαθμίδια ἑπτά. Καὶ ἔστη τὸ σπήλαιον ἐν ᾧ ἐνήστευσεν Ἠλίας ὁ προφήτης ἡμέρας τεσσαράκοντα, ὅτε ἔφυγεν ἐκ προσώπου τοῦ Ἰεσάβελ. Καὶ εἰς τὸ αὐτὸ μοναστήριον κεῖται ὁ ἐν ἁγίοις Πατὴρ ἡμῶν καὶ διδάσκαλος, ὁ Κλίμαξ. Καὶ πλησίον τοῦ μοναστηρίου ἐστὶ τὸ θαῦμα ὅπερ ἐγένετο τῇ τοῦ Θεοῦ κελεύσει ἐν αὐτῷ τῷ τόπῳ. Εἰσελθόντες δὲ ἑτέρου βωμοῦ πρὸς τὸ Σινᾶ ὄρος, ὡς ἀπὸ μιλίων δύο, ἐκάλυψε Μωϋσῆς καὶ Ἀαρὼν καὶ τὴν κιβωτὸν, ἐν ᾧ ὡδήγησε τοὺς Ἑβραίους. Ἀπὸ δὲ τοῦ Σινᾶ ὄρους ὁδεύεις ἡμέρας ὀκτὼ, καὶ εἰσέρχεσαι εἰς Θηβαΐδα, ἔνθα κεῖται ὁ ἀββᾶς Ποιμὴν, καὶ ὁ ἀδελφὸς αὐτοῦ, καὶ πολλοὶ ἕτεροι τῶν μακαρίων καὶ ἁγίων Πατέρων· ἀπὸ δὲ Θηβαΐδος ὁδεύεις ἡμέρας ιϛ΄, καὶ πάλιν ὑποστρέφεις εἰς τὴν ἁγίαν Πόλιν.

B Καὶ πρὸς ἀνατολὴν τῆς ἁγίας πόλεως ἔξω τῆς πύλης ἵσταται τετρακιόνιν, ἐν ᾧ Ἰεφωνίας δραξάμενος τὴν κλίνην τῆς ὑπεραγίας Θεοτόκου, καὶ ἀπιστήσας, ὅτι ἐστὶν ἡ τοῦ Κυρίου Μήτηρ, ἐξεκόπησαν αἱ χεῖρες αὐτοῦ, καὶ πιστεύσαντος αὐτοῦ, πάλιν ἰάθησαν αἱ χεῖρες αὐτοῦ. Καὶ πλησίον αὐτοῦ πρὸς ἀνατολὴν ἐστιν ἡ ἁγία Γεθσιμανὴ, ὁ τάφος τῆς ὑπεραγίας Θεοτόκου. Ἔστι δὲ ἐκκλησία πάνυ ὡραία. Καὶ πλησίον αὐτῆς ἐστι τὸ ἅγιον σπήλαιον, ἔνθα κατέφυγεν ὁ Κύριος μετὰ τῶν αὐτοῦ μαθητῶν. Καὶ εἰς τὸ σπήλαιόν ἐστιν ὁ θρόνος τοῦ Υἱοῦ τοῦ Θεοῦ καὶ τῶν δώδεκα ἀποστόλων αὐτοῦ, ἔνθα μέλλει καθέζεσθαι κρίνων τὰς δώδεκα φυλὰς τοῦ Ἰσραήλ. Εἰς κεφαλὴν δὲ τοῦ δεσποτικοῦ θρόνου ἐστὶ θυρὶς μικρὰ, ἀφανὴς εἰς τὸ βάθος, καὶ ἐξέρχεται ἐξ αὐτῆς ῥυ- C σμὸς, ἤτοι βοασμὸς πολύς. Καὶ μέλλουσι λέγειν, ὅτι αἱ ψυχαί εἰσι. Καὶ εἰς τὸν αὐτὸν τόπον εἰσὶν ἑκατὸν ἔγκλειστι, ὡς ἐπὶ τῶν Μυροφόρων, καὶ ποιμαίνει αὐτὰς Στυλίτης ἕτερος διὰ θυρίδος. Καὶ πλησίον αὐτῶν δεξιόν ἐστι τὸ μάγγανον ὁ λίθος, ἔνθα κατεκόπη ὁ ἅγιος Ἰάκωβος ὁ ἀδελφόθεος. Εἰσὶ δὲ ταῦτα πάντα εἰς τὴν κοιλάδα τοῦ κλαυθμῶνος. Ἐν τῷ αὐτῷ τόπῳ ἐστὶ καὶ ὁ χείμαῤῥος τῶν Κέδρων, καὶ ἡ κοιλὰς τοῦ Ἰωσαφὰτ, καὶ ὁ κῆπος ἔνθα παρεδίδοτο ὁ Χριστός. Ἔστι δὲ καὶ τὸ ὄρος τῶν Ἐλαιῶν, ἔνθα ἀνελήφθη. Ἵστανται δὲ κίονες κυκλοειδῶς, καὶ μέσον τράπεζα. Ἔξωθεν δὲ τῶν κιόνων ἐστὶ περίαυλον μαρμαρωτόν. Πρὸς ἀνατολὴν δὲ τῶν κιόνων ὡς ἀπὸ διαστήματος ὀλίγου ἐστὶ κόγχη, καὶ ἵσταται τράπεζα, ἔνθα λειτουργεῖ ὁ πατριάρχης εἰς τὴν D ἡμέραν τῆς ἑορτῆς τῆς Ἀναλήψεως. Ἐκεῖθεν οὖν πάλιν ὡς ἀπὸ μιλίου ἑνός ἐστιν ὁ τόπος, ἐν ᾧ ἐκάθισεν ὁ Χριστὸς ἐπὶ τοῦ πώλου. Εἰς τὸν αὐτὸν τόπον ἐστὶν ἐλαία ἐξ ἧς κατ' ἐνιαυτὸν κόπτουσι κλάδον ἕνα, διδόντες ὑπὲρ αὐτοῦ τὸ τίμημα, καὶ μετὰ λιτῆς εἰσέρχονται εἰς τὴν πόλιν Ἰερουσαλὴμ τῇ ἡμέρᾳ τῇ Βαϊοφόρου. Ἀπὸ δὲ τῆς ἐλαίας διερχόμενοι μίλιον ἓν κατώφορον εὑρίσκεις τὴν Βηθανίαν, τὸν τάφον τοῦ Λαζάρου. Ἀπὸ δὲ τοῦ καταβασιδίου τῆς ἁγίας Πόλεως, ἕως τοῦ ποταμοῦ Ἰορδάνου, ἐν ᾧ ἐβαπτίσθη ὁ Κύριος ἡμῶν, εἰσὶ μίλια κδ΄. Ὑπάρχει δὲ ὅλον κατώφορον, ἐν ᾧ ἐστι καὶ πηγὴ τῆς Μερᾶς. Πέραν δὲ τοῦ Ἰορδάνου ὡς ἀπὸ μιλίων τριῶν ἐστι σπήλαιον, εἰς ὃ ᾤκει ὁ Πρόδρομος. Ἔστι δὲ ἡ κοίτη

αὐτοῦ, εἰς ἣν ἀνεπαύετο πεζούλιον αὐτοφυὲς, ἐκ τῆς αὐτῆς πέτρας, ἤτοι σπηλαίου, καὶ καμάρα μικρά. Ἔστι δὲ βρύσις ὕδατος ἔσωθεν τοῦ σπηλαίου. Καὶ ἔνδον τῆς καμάρας ἐστὶ πηγὴ, εἰς ἣν ἐβάπτιζεν ὁ ἅγιος Ἰωάννης ὁ Πρόδρομος. Ἐκεῖθεν δὲ ὑπάρχει εἰς τὸ χωρίον Καπερναοὺμ, ἐν ᾧ ᾤκει ὁ Χριστὸς καὶ Θεὸς ἡμῶν. Ἔστι δὲ ὁ οἶκος τοῦ Θεολόγου, ἔνθα ἐγένετο καὶ τοῦ ἑκατοντάρχου τὸ θαῦμα, ἐκεῖ ἐχάλασαν καὶ τὸν παραλυτικὸν μετὰ τοῦ κραβδάτου ἀπὸ τῆς στέγης. Καὶ πάλιν ὡς ἀπὸ μιλίου ἑνὸς ἵσταται πέτρα, ἔχουσα τύπον σταυροῦ. Ἔνθα ἐθεράπευσε τὴν Αἱμόῤῥουν. Καὶ πάλιν ὡς ἀπὸ μιλίου ἑνὸς εὑρίσκεις καστέλλιον, ἐν ᾧ ἐστιν ἐκκλησία μεγάλη, καὶ λεγόμενον Ἑπτάπηγον, ἐν ᾧ ἐποίησε τὸ θαῦμα τῶν πέντε ἄρτων καὶ δύο ἰχθύων. Καὶ πάλιν ὡς ἀπὸ μιλίων δύο, ἐστὶν ἐκκλησία, ἐν ᾧ ἐστιν ὁ οἶκος τῆς Μαγδαληνῆς εἰς τὸν τόπον τὸν καλούμενον Μαγδαλᾶ, ἔνθα ἐθεράπευσεν αὐτὴν ὁ Κύριος. Ἀπὸ δὲ τῶν ἐκεῖσε εἰσέρχῃ εἰς πόλιν τῆς Τιβεριάδος· διέρχῃ δὲ μέσον τοῦ κάστρου, καὶ περιπατεῖς μίλια δεκαὲξ, καὶ εὑρίσκεις βρύσιν ὕδατος, ἐν ᾗ κατελήφθησαν οἱ ἐννέα μαθηταί. Ἐκεῖ ἐστι καὶ ὁ τόπος, ἐν ᾧ ηὐλόγησεν ὁ Μελχισεδὲκ τὸν Ἀβραάμ. Καὶ ἀνέρχῃ μίλια δύο, καὶ εὑρίσκεις τὴν Ναζαρέτ. Καὶ ὡσεὶ τόξου βολή ἐστιν ἡ συκῆ, ἣν ἐκατηράσατο ὁ Χριστὸς, ἔνθα ὁ Ναθαναὴλ τὸν Φίλιππον ἐφώνησε τό· *Ἐκ Ναζαρὲτ δύναταί τι ἀγαθὸν εἶναι;* Ἀνατολικώτερον δὲ αὐτῶν ἐστι σκαλία βτμ'. Ἀνέρχῃ καὶ εἰς τὸ διδασκαλεῖον, ἐν ᾧ ἐδίδασκεν ὁ Χριστὸς τοὺς ἀποστόλους, λέγων. *Ἐγὼ ὑπάγω ἀναληφθῆναι· ἀπέλθετε καὶ ὑμεῖς, καὶ διδάξατε ἅπερ ἐδίδαξα ὑμᾶς.* Πλησίον δὲ τοῦ διδασκαλείου πρὸς βοῤῥᾶν ἐστιν ἐκκλησία. Μέσον δὲ τῆς ἐκκλησίας ἵσταται λίθος, εἰς ὃν ἔστη Χριστὸς, καὶ ἀνελήφθη. Λέγεται δὲ ὁ ἅγιος λίθος. Εἰς κεφαλὴν δὲ τοῦ ὄρους τῶν Ἐλαιῶν πρὸς βοῤῥᾶν ἀπὸ διαστήματος μιλίων δεκαὲξ κεῖται ὁ ἅγιος Σαμουὴλ ὁ μέγας· καὶ πρὸς ἀνατολὴν τοῦ ὄρους ὡς ἀπὸ μιλίου ἑνός ἐστιν ἡ Βηθανία, ἔνθα ἀνέστησεν τὸν Λάζαρον ὁ Χριστός. Ἀνατολικώτερον δὲ τῆς Βηθανίας κεῖται ὁ ἅγιος Εὐθύμιος ὁ μέγας, καὶ πρὸς ἀνατολὴν ὡς ἀπὸ μιλίων δώδεκα ἐστὶν ἐκκλησία, ἐν ᾧ καθίσας ὁ Ἀδὰμ ἔκλαυσεν ἀπέναντι τοῦ παραδείσου. Πλησίον δὲ τῆς αὐτῆς ἐκκλησίας ἐστὶν ὁ οἶκος τοῦ Ἰωακεὶμ, μοναστήριον. Πρὸς ἀνατολὴν δὲ τοῦ μοναστηρίου ὡς ἀπὸ μιλίων τεσσάρων ἐστὶν ἡ Ἱεριχώ· καὶ πρὸς βοῤῥᾶν τῆς Ἱεριχὼ ὡς ἀπὸ μιλίων ἓξ ἐστιν ἡ Ἔδεσσα, ἔνθα κεῖται Κῦρος καὶ Ἰωάννης. Πρὸς δὲ τῆς ἀνατολῆς τῆς Ἱεριχὼ ὡς ἀπὸ μιλίων τριῶν κεῖται ὁ ἅγιος Γεράσιμος εἰς καστέλλιον. Καὶ ἀπὸ μιλίων δύο ἐστὶ τὸ μοναστήριον τοῦ ὁσίου Ζωσιμᾶ τοῦ μεγάλου, ἔνθα κεῖται, καὶ πλησίον αὐτοῦ ὁ ἅγιος Ἄνθιμος. Καὶ πρὸς ἀνατολὴν τῆς Ἱεριχὼ ὡς ἀπὸ μιλίων ὀκτὼ ἐστιν ὁ Ἰορδάνης. Ἔστι δὲ ἐκεῖ κάστρον μικρὸν, ἔχον ἐκκλησίαν μεγάλην, τὴν ἁγίαν Τριάδα. Καὶ εἰς τὸν αἰγιαλὸν τοῦ ποταμοῦ ἐστιν ἐκκλησία τοῦ Προδρόμου. Καὶ εἰς τὴν κόγχην τῆς

A turigo aquæ intra speluncam. Itidem intra cameram est fons, in quo Joan. Præcursor baptizabat. Ex ea parte est oppidum Capernaum, ubi habitabat Christus et Deus noster. Ad hæc domus Theologi ibidem fuit, et centurionis miraculum; ibidemque laxarunt paralyticum cum grabato a tecto. Rursus, mille prope passus ulterius, cautes eminet, quæ signum crucis expressum habet, ubi Dominus mulierem fluxu sanguinis cruciatam sanavit. Totidem utique abhinc passibus, invenis castellum in quo ædificata est ecclesia magna, quod dicitur Heptapegum; quo in loco Christus edidit miraculum quinque panum et duorum piscium. Postea millibus ferme duobus ecclesia quædam est, atque etiam domus Magdalenæ, ad regionem quæ vocatur
B Magdala, ubi Dominus eam sanavit. Ab iis locis migrans, ingrederis in oppidum Tiberiadis; transis per medium castelli; et progrederis sexdecim millia passuum, atque invenis aquæ fontem, in quo relicti fuerunt novem discipuli. Locus est ibidem, in quo Melchisedec benedixit Abrahamo. Item profectus duo millia, reperis Nazareth. Et ad teli jactum ficus est, cui imprecatus est Christus: ubi Nathanael ad Philippum exclamavit: *Numquid ex Nazareth aliquid boni esse potest* [1]? Propius ad orientem gradus sunt bis mille trecenti quadraginta; proinde ascendis ad scholam in qua docuit Christus apostolos, dicens: *Ego vado et assumar; abscedite etiam vos, et docete quæ docui vos* [2].
C Prope hanc scholam ad aquilonem est ædes sacra: atque in medio illius stat lapis, in quo stetit Christus, et assumptus est: nominaturque hic lapis sacer. In jugo autem montis Olivarum ad boream, millibus sexdecim passuum, conditus est sanctus Samuel magnus: et ad orientem montis, quasi mille passuum spatio, Bethania, ubi Christus Lazarum excitavit a mortuis. Porro in magis orientali parte Bethaniæ fixus est sanctus magnus Euthymius. Itemque ad orientem circiter millia duodecim, est ecclesia in loco ubi considens Adam flevit e regione paradisi. Prope ecclesiam est domus Joachim, monasterium. Atque ad orientalem monasterii partem circiter quatuor millia, est Jericho: et ad aquilonem Jericho circiter sex millia,
D Edessa sita est, ibique conditi Cyrus et Joannes. Item ab oriente Jericho quasi tribus millibus, conditus distat sanctus Gerasimus: locus est castellum. Et a duobus millibus est ad monasterium venerabilis Zosimæ magni, ubi sepultus est, et juxta ipsum sanctus Anthimus. Et ad orientem Jericho, octo circiter millibus, est Jordanes. Porro ibi est castellum exiguum, ubi ecclesia magna structa est, S. Trinitati dicata. Item ad ripam fluvii est templum Prodromi: et in concha ecclesiæ lapis compactus est, in quo stetit Præcursor, cum Christum baptizavit. Ac trans Jordanem, tanquam ad mille passus, est spelunca ejusdem

[1] Joan. I, 46. [2] Joan. XIV, 28.

Prodomi. Deinde ad austrum speluncæ, circiter duobus millibus passuum, uxor Lothi stat, instar columnæ salis, retro aspiciens. Atque ad orientem ipsius est foramen emittens fumum; atque egreditur vox e foramine, dicens : Væ Sodomis. Et fama est, spiraculum esse Orci, ubi sunt vincti.

A ἐκκλησίας ἵσταται ὁ λίθος, ἐν ᾧ ἵστη ὁ Πρόδρομος ἔνθα ἐβάπτισε τὸν Χριστόν. Καὶ πέραν τοῦ Ἰορδάνου ὡς ἀπὸ μιλίου ἑνός ἐστι τὸ σπήλαιον τοῦ Προδρόμου. Καὶ πρὸς νότον τοῦ σπηλαίου ὡς ἀπὸ μιλίων δύο, ἵσταται ἡ γυνὴ τοῦ Λὼτ, στήλη ἁλὸς, βλέπουσα ὄπισθεν. Καὶ πρὸς ἀνατολὴν αὐτῆς ἐστιν ὀπὴ ἐκβάλλουσα καπνὸν, καὶ ἐξέρχεται φωνὴ ἐκ τῆς ὀπῆς, λέγουσα, Οὐαὶ τὰ Σοδόμα. Καὶ φέρεται ὁ λόγος ὅτι ἡ ἀναπνοὴ τοῦ Ἅδου ἐστὶν, ἔνθα εἰσὶ δεδεμένοι.

Postea a baptismo Christi, longitudine quatuor dierum, itur ab urbem Tiberiadis, ad littus paludis a qua Jordanes exit : ubi etiam apostoli piscati sunt. A Tiberiade vero ad montem Thabor, est intervallum unius diei : sunt autem ad ascensum montis graduum quatuor millia trecenta quadraginta : ibique est sacra ædicula et abbates duodecim. Itemque a colle Thabor est iter unius diei usque ad oppidum magnum, quod in Cana Galilææ est : in qua etiam factæ sunt nuptiæ, ubi Christus aquam in vinum convertit. Est etiam monasterium in quo miraculum factum est.

Ἀπὸ δὲ τῆς βαπτίσεως τοῦ Χριστοῦ οι' ἡμερων τεσσάρων ἀπέρχεται εἰς τὴν πόλιν Τιβεριάδος εἰς τὸν αἰγιαλὸν τῆς λίμνης, ὅθεν ἐξέρχεται Ἰορδάνης, ἔνθα καὶ οἱ ἀπόστολοι ἡλίευσαν. Ἀπὸ δὲ τῆς Τιβεριάδος ἕως τοῦ ὄρους Θαβὼρ ἐστι διάστημα ἡμέρας μιᾶς. Ἔστι δὲ τὸ ἀνάβα τοῦ ὄρους σκαλία τετρακισχίλια τριακόσια τεσσαράκοντα. Ἔστι δὲ λαύρα, B ἀββάδες δώδεκα. Καὶ ἀπὸ τὸ Θαβὼρ, ἐστὶν ὁδὸς ἡμέρας μιᾶς ἕως τῆς πόλεως τῆς μεγάλης τῆς ἐν Κανᾷ τῆς Γαλιλαίας, ἐν ᾗ γέγονεν ὁ γάμος, ἔνθα ἐποίησεν ὁ Χριστὸς τὸ ὕδωρ οἶνον. Ἔστι δὲ μοναστήριον, ἐν ᾧ τὸ θαῦμα ἐγένετο.

Deinde ad Occidentem Galilææ usque ad horam sextam pervenis ad pratum, ubi recubuit populus, et Christus quinque panes distribuit. Præterea pratum ad meditullium situm est paludis Genesareth ac maris Tiberiadis. Ad occasum autem ipsius prati, monasterium est eo loci, ubi Christus allocutus est Samaritanam : et ad ipsum mare prope littus, est ecclesia, ubi stat Christus, ubi focus et pisciculus : eodemque in loco Petrus mare pedibus calcavit, eoque calcato perrexit ad Christum.

Καὶ πρὸς δύσιν τῆς Γαλιλαίας μέχρις ὥρας ἕκτης ἀπέρχῃ εἰς τὸ λιβάδιον, ἔνθα ἀνεκλίθη ὁ λαὸς, καὶ δέδωκεν ὁ Χριστὸς τοὺς πέντε ἄρτους. Ἔστι δὲ τὸ λιβάδιον ἀναμέσον τῆς λίμνης Γενησαρὲτ, καὶ τῆς θαλάσσης τῆς Τιβεριάδος. Καὶ πρὸς δύσιν τοῦ αὐτοῦ λιβαδίου ἐστὶ μοναστήριον, ἐν ᾧ τόπῳ ἐλάλησεν ὁ Χριστὸς τῇ Σαμαρείτιδι· καὶ εἰς τὴν αὐτὴν θάλασσαν εἰς τὸν αἰγιαλόν ἐστιν ἐκκλησία, ἔνθα ἵσταται ὁ Χριστὸς, ἐν ᾧ καὶ ἡ ἀνθρακιὰ, καὶ τὸ ὀψάριον. Εἰς δὲ τὸν αὐτὸν τόπον πεζεύσας ὁ Πέτρος C ἐν θαλάσσῃ ἦλθε πρὸς τὸν Χριστόν.

Deinde ad occidentem, circiter unius diei itinere, est Nazareth. Deinceps a Cana Galilææ proficisceris ad sanctam urbem Alexandriam, et ingressus navigium, Dei ope abis ad Romaniam, cum fide et alacritate multa. Cæterum ii, quorum in manus veniet scriptum hoc minimi monachi Epiphanii, orent pro me per Dominum : nam ex rei veritate certa scripsi, juxta loca quæ peragravi, et vidi oculis meis. Qui vero aliter enarrat, seipsum decipit, veritatem non percipiens. Gratiam Domino Deo habeo, qui corroboravit servos suos ad ejusmodi iter aggrediendum et spectacula intuendum : quoniam ipsum D. N. decet gloria cum Patre, principio carente, et vivificante sancto Spiritu, honor et adoratio nunc et semper et in omne ævum. Amen.

Καὶ πρὸς δύσιν αὐτοῦ ὡς ἡμέρας μιᾶς ὁδόν ἐστιν ἡ Ναζαρέτ. Ἀπὸ δὲ Κανᾶ τῆς Γαλιλαίας κατέρχῃ εἰς τὴν ἁγίαν πόλιν Ἀλεξάνδρειαν, καὶ εἰσερχόμενος εἰς πλοῖον τῇ τοῦ Θεοῦ βοηθείᾳ ἐξέρχῃ εἰς Ῥωμανίαν μετὰ πίστεως καὶ προθυμίας πολλῆς. Οἱ δὲ ἐντυγχάνοντες τῇδέ μου τῇ γραφῇ τοῦ ἐλαχίστου Ἐπιφανίου μοναχοῦ, εὔχεσθε ὑπὲρ ἐμοῦ διὰ τὸν Κύριον· τὴν γὰρ πᾶσαν ἀλήθειαν ἔγραψα, καθὼς περιεπόλευσα, καὶ εἶδον οἰκείοις ὀφθαλμοῖς. Ὁ δὲ ἄλλως διηγούμενος ἑαυτὸν φρεναπατᾷ, μὴ συνιεὶς τὴν ἀλήθειαν. Χάρις δὲ τῷ Θεῷ τῷ ἐνδυναμώσαντι τοὺς αὐτοῦ δούλους πρὸς τὴν τοιαύτην ὁδὸν καὶ θεωρίαν, ὅτι αὐτῷ πρέπει ἡ δόξα σὺν τῷ ἀνάρχῳ D Πατρὶ, καὶ ζωοποιῷ καὶ ἁγίῳ Πνεύματι, τιμὴ, καὶ προσκύνησις, νῦν καὶ ἀεὶ, καὶ εἰς τοὺς αἰῶνας. Ἀμήν.

DE RELIGIONE CHRISTIANA

LIBELLUS

Ex Epiphanio in Latinum a Petro de Monte traductus.

(Latine tantum apud D. Emman. a Schelestrate in Actis Orientalis Ecclesiæ, p. 52. Romæ 1739 fol.)

—

Christianæ religionis veram sanctam puramque A esse doctrinam, quam plurima nobis documenta sunt, quæ si recte, si pie considerare voluerimus, intelligimus profecto omnes alias religiones falsas, fictas, inanes ac superstitiosas, hanc vero unicam veritatis indagatricem, inventricemque fuisse : reliquas, quæ terrena, temporalia atque fragilia sunt, suis observatoribus polliceri : hanc cœlestibus æternis ac incommutabilibus bonis, perpetua denique felicitate cultores suos ornatissime decorare. Verum ad hujus nostræ religionis veritatem pertingere cupienti, pernecessarium est animam vitiis exuere, vestire virtutibus, et sancte, juste atque innocenter vitam ducere. Sicut enim lingua febrium ardoribus præpedita vini dulcedinem gustare non potest ; aut oculus malis quibusdam humoribus occupatus claritatem luminis nequit intueri ; sic animus peccatorum tenebris offuscatus, et vitiorum mole oppressus ad contemplanda divina mysteria pertingere nullatenus potest. Propterea labia Isaiæ prophetæ calculo de altari sumpto mundantur, et sic ad prædicandum idoneus redditur. Hinc factum esse existimamus, ut religionis nostræ traditiones plerisque deliramenta videantur, qui cum aditum vitiis patefecerint, virtutibus præcluserint, stultam putant esse doctrinam, quæ arcet voluptates, cohibet illecebras, incontinentiam damnat, luxuriam prohibet, et sensus nostros ratione, virtute ac sanctimonia regendos esse testatur. Cum enim hominibus veritas divino munere innotescat, et omnis veritas a Spiritu sancto sit ; mali autem et vitiis dediti Spiritus sancti gratiam habere non possint, dicente Domino : *Super quem requiescet Spiritus meus, nisi super humilem et quietum ac trementem verba mea* [1] ? Quid mirum, si peccator indignus est, cui religionis Christianæ sublimitas aperiatur ? Nam qui se totum in cœno voluptatum mundanarum, velut sus in luto involverit ac demerserit ; quomodo poterit tam profundam veritatem tam alta, tamque secreta mysteria speculari ? Quæ si plerumque minus homines intelligant quam vellent, non tam illorum profunditati, quæ tamen maxima est, quam nostræ infirmitati ascribendum est, quæ cum ex peccatis præcipue proveniat, nos profecto reddit ad hanc sublimem veritatem considerandam inferiores. Quisquis igitur vult Christianæ religionis dignitatem atque excellentiam apprime intelligere, ejusque reconditos thesauros intueri, prius studeat suam purgare conscientiam ; et latebras animæ suæ diligenter inquirens, si quid invenerit, quod Deum merito possit offendere, id procul abjiciat, seque mundum ac purum receptaculum Deo præparet. Et quanquam nos velut homines peccatis obnoxii (nemo enim, ut inquit Scriptura [2], gloriari potest mundum se habere cor), curamus tamen quam maxime atque ad id omnem
B impendimus operam ut in semita divinorum mandatorum ambulantes, devotam saltem et humilem voluntatem Domino exhibeamus. Ac propterea de ipsius bonitate misericordiaque confisi, qui in se sperantium preces exaudit, et pro viribus bene agere conantes, non despicit ; aliquid de nostra fidei excellentia scribere præsumpsimus, quo infideles si fieri potest erudiantur, eruditique fideles vero fortiores robustioresque efficiantur.

Dignitatem Christianæ religionis ex ipso primum Institutore atque Auctore licet intueri, et cum ore divino instituta sit, solumque Deum habeat auctorem : quid mirum si omnes alias doctrinas, disciplinas et religiones longe antecedit ? Quod enim a digniori, sapientiori atque excellen-
C tiori institutum est ; illis, quæ ab inferioribus constituta sunt, debet jure anteferri. Sic regum scita ducum atque comitum sanctionibus præferuntur ; et quæ a majoribus excellentioribusque magistratibus præcipiuntur, veluti digniora majori sunt observantia exsequenda. Quid autem dignius ? quid majus ? quid excellentius, quam professionis suæ summum illum ac sapientissimum rerum omnium opificem Deum habere auctorem ? Accedit huic rei amplior dignitas ; quia non eam nobis Deus per angelos, non per homines, non per legatos, aut nuntios, sed per proprium Filium sibi coæternum, et consubstantialem tradere dignatus est, quem ex sinu suo misit in uterum Virginis, ut

[1] Isa. LXVI, 2. [2] Prov. XX, 9.

ex Spiritu sancto nascens homo, et inter homines conversans, humano generi maximorum plurimorumque errorum tenebris circumfuso hac veritatis saluberrima lege lata mirifice subveniret. Quo quid potest esse præclarius? quid præstantius? Si quis regum ac principum civitati ut populo sibi subjecto munus aliquod magnum atque utile mitteret, idque nemine poscente, sed ex sui animi liberalitate faceret; deberet id quidem propter mittentis amplitudinem excellens judicari. Quod si tantum splendoris et ornamenti illi dono adderetur, ut qui illud deferret, principis filius esset, et quidem primogenitus: quid tali munere posset dici dignius? quid majus? quid pretiosius? In hoc igitur longe excellentior est hæc nostra religio lege illa veteri, quæ Hebræorum populo data est. Nam etsi illa, et hæc nostra Deum auctorem habuerit, non tamen per unigenitum Dei Filium hominibus tradita est, sed per Moysem primum, aliosque deinde ab ipso Domino electos nuntios ac prophetas; qui cum puri homines essent, et communi infirmitatis humanæ legi subjecti, nullum ex eorum persona splendorem illi, quam prædicabant, doctrinæ afferre potuerunt. Sed et vetus illa uni tantum populo, uni genti data est: hæc autem omnes omnino homines complectitur, omnibus providet: cunctis rectum iter veritatis ostendit, neminem excipit, nullam neque ætatis, neque conditionis differentiam faciens, sed omnes ad æternam beatitudinem per virtutum semitam benigne ac misericorditer invitans. Cum enim omnes, ut inquit Apostolus [a], a veritate declinassent, et a cultu et cognitione veri Dei aberrassent, morbusque iste omnes teneret obnoxios; omnibus necessaria fuit salutaris medicina. Homines namque cum per peccatum a Dei contemplatione procul discessissent, neque posset mens nostra otio torpescere, ad considerationem terrenorum et corporalium se convertit: sicque paulatim oblivione rerum divinarum corporeis illecebris alligata, præsentia solummodo et corporalia intuens existimare cœpit, nihil plus esse, quam intueretur: quinimo hæc humana et corporea sola esse bona; oblitaque prorsus se ad imaginem veri Dei constitutam, haud amplius in Deum ipsum, a quo creata erat, se intuendo aut speculando convertit. Solis igitur sensibilibus circumsepta, ac vanis sæculi delinita illecebris Deum in corporeis sensibus fingens, rebus mundanis ac corporalibus Dei nomen posuit, atque ea sola colere cœpit, in quibus errore seducta veram putavit esse felicitatem. Hinc æthera et aera, quæque in eis sunt, elementa quoque et qualitates rerum corporalium, caliditatem scilicet et frigiditatem, humiditatem ac siccitatem deos appellavit; ac sic paulatim ex erroribus errores inveniens hominum imagines partim viventium, partim jam defunctorum divinis honoribus

A dignas esse judicavit. Hinc simulacra et simulacrorum vani et stultissimi cultus ab hominum erroribus adinventi; qui cum hominem quempiam plusquam Deum diligerent, eum et viventem et mortuum colebant, honorabant, venerabantur, eique in signum præcipuæ dilectionis divina sacrificia exhibebant, erectumque ejus simulacrum pro Deo adorabant, dedicabant ædes, templa ædificabant, et vota velut Deo offerebant. Crescentibus vero in dies illecebris, demersisque magis ac magis hominibus in cœno voluptatum, quid fieri necesse erat? Postquam autem a veri Dei cognitione semetipsos alienaverunt, hæc impietas quam maxime aucta est, dicente Scriptura: *Dum venerit impius in profundum malorum, contemnit* [b]. In tantum itaque lapsa est humana fatuitas, ut nedum homines, sed lapides, et ligna, et reptilia tam aquatilia, quam terrestria, necnon immanissima quædam bruta, sed et monstra quædam teterrima ornatissima illa Dei appellatione nominare non formidaverit. Sed nec hucusque stultorum perstitit audacia. Alii enim voluptatem ac libidinem, turpissima vitia consecrarunt: sicut apud Lybicos Cupidinem, et in Papho Venerem illam impudicissimam mulierem veneratam esse, poetæ nobis tradiderunt. Hinc nefandi sacrificii ritus, hinc obsceni cultus, et ludi turpissimi, quibus humana stultitia deos suos placandos esse edicto constituebant, quorum fœtorem ac spurcitiam et obscenitatem quisquis legerit, colere profecto atque ita venerari veritatem debet, a qua homines recedentes in tantam devenerunt amentiam, ut qui honoris indignus bonis hominibus videretur, eum, veluti ex religione, suis diis pro majori sacrificio exhiberent. Longum profecto nimis esset, atque a nostro prorsus instituto alienum, omnes illos errores recensere, in quos lapsi sunt homines, qui a veri Dei cognitione atque dilectione se averterunt. Cum enim ipse Deus testante Scriptura sit via, veritas et vita [c]: quid mirum, si hi, qui a recta via aberrarunt, in varios anfractus erroresque deciderunt? Iter enim rectum unum est, a quo si quis deflexerit, necesse est hunc etiam nolentem magnis defatigari laboribus, et per devia quæque vagantem multipliciter errare.

His tot tantisque errorum ac delictorum tenebris, quibus totum humanum genus detinebatur, tandem compassus miserator et misericors Dominus, eo tempore, quo ipsius inscrutabilis sapientia disposuit, nobis tandem succurrere ac subvenire dignatus est. Et ut eo dignior atque excellentior esset subventionis modus, quo per digniorem Mediatorem fieret, non angelum, non hominem, ut diximus, ad nos misit, ut his nos erroribus liberaret, sed Filium suum unigenitum, quem ut nobiscum esset, ut nobiscum viveret, nobis loqueretur, et hanc sanctissimam legem et doctrinam veritatis

[a] Rom. I, 25 seqq. [b] Prov. XVIII, 3. [c] Joan. XIV, 6.

traderet, eamque verbo et exemplo confirmaret, carne induit humana in utero virginali, ut sic novus, et miraculose, ac præter ordinem naturæ natus, non homo tantum, nec Deus tantum, sed Deus et homo, novam hanc, miram, et quasi supernaturalem legem omnibus hominibus prædicaret, illuminaretque mortalium mentes, eosque doceret, et relictis errorum tenebris ac peccatorum illecebris falsisque blandimentis, virtutes amplecterentur, et deducerentur quoque ad veri Dei cognitionem, a quo, et cujus causa conditi essent; quem tandem cognitum toto corde, tota mente diligerent, et sancto ac devoto sacrificio honorarent; ei demum jugiter servientes, ambulantes quoque in semitis mandatorum ejus, ad æternam illam beatitudinem, cœlestium quoque spirituum consortium dignissime vocarentur: ubi secundum Apostolum [a] non per speculum in ænigmate, veluti in hoc sæculo, sed revelata facie divinam illam majestatem contemplabimur; in quo summam esse hominis felicitatem immensamque voluptatem, nemo nisi maxime demens inficiabitur. Hæc est hujus nostræ evangelicæ traditionis summa; in hoc sola ipsius vis pendet; ad hoc ejus sunt tam præcepta, quam consilia instituta: hic piissimi et clementissimi legislatoris nostri finis; hæc intentio: hoc ipse a nobis per Unigenitum suum, quem ad ferendam hanc legem misit, instanter monet, hortatur, postulat et requirit; ut qui creando cuncta ex nihilo suam maxime omnipotentiam ostendit, sapientiam vero creata tanto ordine regendo atque gubernando; nos tandem a peccatis et erroribus hoc mirabili modo liberando infinitam suam clementiam atque misericordiam demonstraret.

Nihil igitur hac nostra Christiana professione potest reperiri dignius, nihil præclarius, nihil fructuosius; sive legislatoris dignitatem, sive institutionem, ipsarum et traditionum sanctimoniam, sive æternæ felicitatis gloriam, ad quam vocamur, diligenter animadvertere voluerimus. Ut autem nihil, quod ad salutem nostram pertinere posset, sapientissimus legislator prætermitteret, sacratissima quædam sacramenta instituit nostræ fragilitatis remedia saluberrima, quibus veluti quibusdam medicamentis, nostris posset infirmitatibus subvenire. Sicut enim non sufficit medico depulsa adversa valetudine bonam inducere, nisi remedia quoque illa adhibeat, quibus et valetudo bona conservetur, et si quando morbus inciderit, adversus illum debitis medicamentis provideatur: sic summus ille et omnipotens Deus, neque infinitæ sapientiæ suæ, neque saluti nostræ abunde satisfactum esse existimavit, si nos tantum per gratiam suam a vitiis ad virtutem, ab erroribus ad viam veritatis vocasset, nisi et remedia invenisset, quibus veluti quibusdam adminiculis hanc suam in nobis gratiam servaremus: et quasi, quando illam præ fragilitate nostra, et humanæ naturæ corruptela amitteremus, in nostra esset potestate illam per hæc salutaria adjumenta recuperare. Ea autem sunt hæc: baptismus, pœnitentia, confirmatio, eucharistia, matrimonium, ordo, et extrema unctio. Horum tanta est vis, tanta potestas, ut si rite ac legitime administrentur, ab omni nos valeant quamvis lethali vulnere ac pernicioso morbo curare, et pulcherrimæ valetudini restituere. Hæc autem omnia consideranti mihi, ac persæpe pie atque religiose animo revolventi, nullum videtur majus, nullum mirabilius, quam corporis et sanguinis Domini sacramentum, quod eucharistiam vocamus: cujus speculationi quoties intendo, toties mirum in modum obstupesco, atque præ tantæ rei suavitate, animum extra se ferri cognosco: quod cuicunque attente consideranti evenire posse non dubito. Quis enim non summe admirabitur, cum audit substantiam corruptibilem panis et vini in verum Domini nostri Jesu Christi corpus, et sanguinem sacerdotis ministerio transmutari? cum lectio illa evangelica suis auribus intonat: *Nisi comederitis carnem Filii hominis et sanguinem ejus biberitis, non habebitis vitam in vobis* [b]. Et alibi: *Caro*, inquit, *mea vere est cibus, et sanguis meus vere est potus; qui manducat meam carnem, et bibit meum sanguinem, in me manet et ego in eo* [c]. Stupet profecto humanus animus, atque ad tales sermones totus contremiscit, tantæque rei admiratione plerumque extra se fertur. Cumque tam mirabilis sacramenti cognitione intellectus profunditatem eorum, quæ in eo latent, mysteriorum scrutari avide cupit, tantorum arcanorum magnitudine pressus in ipso conatu succumbens, quod minus perfecte intelligit, quammaxime admiratur, dicens cum Propheta: *Memoriam fecit mirabilium suorum miserator et misericors Dominus, escam dedit timentibus se* [d]. Et profecto omnem admirationem excedit, omnia mirabilia superat, quia sub modici panis et vini specie, verum Christi corpus et sanguis a fidelibus communicando sumitur. Unde cum divinorum operum magnitudinem considero, hoc summe admirandum, venerandum, atque magno cum tremore tractandum censeo. Admirabile siquidem et præclarum fuit hanc mundi machinam tot cœlorum elementorumque sphæris, tot diversarum rerum varietate ornatum creare, non solem diei, lunam ac stellas nocti præficere, distinguere tempora, cœlorum ac siderum cursus motusque disponere, innumerabilia deinde avium, piscium, terrestriumque animalium, arborum quoque ac fructuum, cæterarumque rerum genera ad hominum usum, hunc in mundum producere, hominem ipsum demum a cæteris animantibus rationis et sermonis dignitate secernere. Sed cum me ad hujus corporis et sanguinis sacramentum converto, nihil mihi videtur mirabilius,

[a] I Cor. XIII, 12; II Cor. III, 18. [b] Joan. VI, 54. [c] Ibid. 56, 57. [d] Psal. CX, 4.

nihil veneratione dignius, nihil sanctius atque devotius pertractandum, in quo Creator creaturæ conjungitur, corruptibilis substantia in incorruptibilem transfunditur, et sub parva panis et vini specie rerum omnium Conditor mira verborum prolatione supponitur. In hoc siquidem sacramento vis ac potentia naturæ superatur, communis lex vincitur, divina maxime virtus ostenditur, et aliud sensu percipimus, aliud fide credere compellimur. Quid enim, quæso, tam naturæ contrarium, quam accidentia per seipsa sine subjecto illa sustentante exsistere? Cum enim naturæ accidentium proprium sit, ut alteri insint, nec per se possint ulla ratione subsistere; quis hoc præcipuum singulareque miraculum non admirabitur, ubi post sacerdotis consecrationem est quantitas nihil extendens, rotunditas nihil circulare faciens, albedo nihil omnino albificans? Transsubstantiata enim ministerio sacerdotis panis et vini substantia in Christi corpus et sanguinem, ut nostræ religionis vera atque illibata fides prædicat et affirmat; quid superest, quod quantitatem aut qualitatem, quas sensibus percipimus, in se valeat suscipere ac sustinere? Sed et sub qualibet tanti sacramenti particula integer, et totus est Christus: ille, inquam, et non alius, qui in utero natus est virginali, qui inter homines visus et conversatus est, qui in cruce pependit, qui demum ad cœlos gloriosus ascendit, ille, inquam, ad sacerdotis vocem Patris dexteram non deserens, sub panis tamen, ac vini specie continetur. Hæc tam alta tamque divina mysteria, quæ omnem naturæ vim superant, omnem humani ingenii potentiam excedunt: cum non nisi pia et religiosa mens a terrenis affectibus expurgata possit comprehendere, dignatus est plerumque benignus et misericors Dominus omni loco et omni tempore nostræ infirmitati subveniens visibilibus quibusdam miraculis dignitatem tanti sacramenti ostendere; et quod solo intellectu ac fide percipitur, id exterioribus ac sensibilibus rebus patefacere, et per hæc quæ sensu cognoscimus, quasi baculo quodam iter ostendente ad insensibilium notitiam facilius perducamur. Ex multis autem miraculis, quæ ad relationem hujus sacramenti ubique operatus est Dominus, unum solum inferre institui, quod sanctorum virorum fideli relatione verum esse cognovi.

Est apud Hierosolymam locus quidam, quem fideles magna devotione ac frequentia visitant, ubi verum Redemptoris nostri corpus ex Virgine assumptum post plurimas injurias, acerbas contumelias, crudelia vulnera, crucis patibulo pro nostra redemptione suffixum, ac mortuum Joseph manibus sepultum esse, evangelica nobis tradit historia. Hoc in loco Christiano more constructa est ecclesia, in qua a nostræ religionis professoribus divina celebrantur officia, qui sepulcrum illud Domini visitantes cœlesti pabulo recreati fideliores devotioresque revertuntur. Ad hanc ecclesiam nonnulli Christianorum persecutores accedebant, nostra sacrificia irridentes, aut Christianos ibidem orationi intentos perturbantes, quos inde abstractos magnis aliquando injuriis persequebantur. Contigit autem, inter cæteros ducem quemdam ac principem infidelium Christiani nominis acerrimum impugnatorem hunc in locum divertere, ut omnia nostræ legis sacrificia ac cæremonias exploraret; quod cum alias sæpe, tum eo maxime die, quem ob Salvatoris nostri sacratissimam cum discipulis suis cœnam colit et veneratur Ecclesia, in cujus memoriam verum ejus corpus sanguinemque suscipimus, ab ipso edocti, qui cum in cœna esset, omnesque discipulos corporis, et sanguinis sui communione participasset, illico subjunxit dicens: *Hoc facite in meam commemorationem* [10]. Astabat ante aram sacerdos singulos monens, ut de peccatis pœnitentiam agant, eaque fletu, dolore atque gemitu redimant, et ad tanti sacramenti susceptionem seipsos devotissime præparent, memoresque sint verborum Apostoli, qui ad Corinthios scribens, cum excitare vellet hominum corda ut tam admirabile sacramentum digne susciperent: *Probet autem*, inquit, *seipsum homo, et sic de pane illo edat, et de calice bibat; qui enim manducat et bibit indigne, judicium sibi manducat et bibit, non dijudicans corpus Domini* [11]. Audiebantur interea innumeræ orantium voces, pectorum verbera, planctus ac fletus gemitusque permaximi, qui non mediocrem delictorum dolorem, veramque cordis contritionem præseferre videbantur. Is enim, quem peccati pœnitet, declarat profecto, maluisse se non peccare, quam pœnitere. Hoc cum infidelis ille attente conspiceret, ac diligenter animadverteret, in magnam incidit tantorum fletuum tamque devotissimam actuum admirationem, omniaque secum repetens cœpit judicare, harum rerum institutionem non tam ab hominibus, quam ab ipso Deo prodiisse, qui maxime gaudet, cum homines sibi puro corde, et munda mente devotum exhibent famulatum. Postquam vero sacerdos circumstantes ad compunctionem cordis, doloremque, ac pœnitentiam de peccatis, ut diximus, monuit, conversus ad altare reliqua rite prosecutus est, ac sub panis et vini specie sacrum Christi corpus et sanguinem verborum ministerio consecravit. Quo peracto id ipsum fidelibus, qui illuc ejus rei causa convenerant, distribuere tremens ac gemens quam devotissime cœpit. Cum autem ipsum sacramentum sacerdotis manibus attrectaretur, omniaque infidelis ille accurate animadverteret, sicut Conditori omnium placuit: visus est ei videre agniculum quemdam nive candidiorem in altari exsistere. Quæ res cum supra quam dici aut condi posset, in stuporem convertit: ex quo

[10] Luc. XXII, 19. [11] I Cor. XI, 28, 29.

cœpit tam admirandæ rei finem multo avidius exspectare. Cum autem pro more omnes flexis genibus ante altare consisterent, cœpissetque sacerdos singulis hoc sacramentum distribuere: ecce priori miraculo aliud non minus adjungitur. Intuenti enim infideli, quid a sacerdote fieret, visum est, quosdam eorum qui hujus sacramenti suscipiendi causa convenerant, quoniam neque vere purgati, neque perfecte mundati accesserunt, non sub specie panis et vini, sed sub aliarum rerum variis horrendisque speciebus illud accipere. Unus itaque visus est ei corticem assumere, quia is forsitan, quantum humano ingenio interpretari possumus, non tam medullæ ac sensui, quam cortici et verbis Scripturarum divinarum inhæserat, neque tam esse, quam videri et judicari bonus curaverat. Alius pilos ac capillos dentibus conterere videbatur, quia sæculi hujus illecebris ac voluptatibus, superfluaque cupiditate detentus ad tam divinæ rei communionem indignus accesserat. Ut enim ex superfluis humani corporis humoribus capillos natura producit ac pilos: sic ex nimia rerum voluptatumque mundanarum appetentia in diversas vitiorum sordes maximasque divinorum mandatorum transgressiones mens nostra prolabitur, dicente ipso Domino: *Non potestis servire Deo et mammonæ* [11]. Videbatur prætereа tertius quidam nigerrimos carbones accipere, quasi is animam delictorum tenebris denigratam, vero ac salutifero pœnitentiæ remedio neque albam neque mundam facere curasset. Sicut enim sancti et justi in luce, sic peccatores et impii in tenebris ambulare dicuntur. Virtutis siquidem ac veritatis proprium est, se sequentibus lumen ostendere: e contra vero vitiorum atque errorum homines tenebris circumfundere; cum Dominus dicat: *Ego sum lux mundi; qui sequitur me non ambulat in tenebris* [12]. Ignem ex his alter ore assumebat, quasi illico per totum ejus corpus diffundi videbatur. Hic forsitan carnis molliore ac turpissimo luxuriæ vitio non solum animam, verum etiam corpus dehonestaverat, cujus atrocissimi criminis causa venit, ut inquit Apostolus: *Ira Dei in filios diffidentiæ* [13]; et ut sacræ lectionis nos monet historia, septem illæ civitates de cœlo misso exsecrabili incendio perierunt. Inter hos exstitit quidam, qui cineres ore suscipere videbatur: hunc corporis segnitie mentisque desidia occupatum, bonis virtuosisque operibus haudquaquam vacasse, possumus interpretari. Sextum carnem et quidem immundam deglutisse accepimus, utpote qui illicitis feminarum voluptatibus demersus, nunquam per abstinentiam et continentiam salubremque de commissis pœnitentiam sibi prospexerat: sicque immunda mente ac polluto ore ad tam mundissimi sacramenti participationem accedere præsumpserat. Post hos fuit et alius, qui aurum impurissimis faucibus gustare videbatur: erat siquidem auri cupiditate, atque immoderato pecuniæ amore ita alligatus, ut nihil præter aurum sitiret ac desideraret, quod vitii genus idololatriam non immerito dicere possumus, Apostoli testimonio confirmati, *qui avaritiam idolorum servitutem* [14] appellat. Postremus vero ille fuit, qui sacram eucharistiam a sacerdote recipiens magno lucis splendore toto corpore illustrari videbatur: ex quo intelligere possumus, hunc purgatis animæ suæ latebris ac mundata conscientia dignum se reddidisse, qui verum Christi corpus et sanguinem sumeret; cæteros autem ad suarum animarum judicium et condemnationem tam excellentissimi sacramenti susceptioni se immiscuisse. O rem stupore atque admiratione dignissimam! Contremisco ipse non parum, cum divinam potentiam animadverto, quæ omnem naturæ vim ac potestatem in hisce mirabilibus rebus excedit, sensus superat et sensibilium rerum similitudines immutat. Hæc et his similia quoties audiunt, qui gentilium philosophiam sectantur, eamque solam cunctis præferunt disciplinis, nos irrident, damnant, et maledictis atque opprobriis insectantur, nostrosque sermones veluti deliramenta quædam atque inania ludicra contemnunt, ac parvi pendunt; quoniam præter naturalem potentiam nihil altius, nihil majus, aut excellentius considerantes, immensam Dei potentiam, quæ naturam ipsam naturaliaque omnia creavit ex nihilo, nequaquam animadvertunt. Nos vero qui Christi doctrinam sequimur, qui fide vivimus et evangelicas traditiones toto corde amplectimur, nihil Deo impossibile judicamus: quin imo et his majora, pia fide et puro cordis affectu confitemur et credimus. Quoties enim mentis nostræ aciem ad divinæ illius potentiæ abyssum erigimus, toties omnia, quæcunque illi placuerunt, fieri posse constanter asserimus. Discant igitur fideles cuncti, hoc tam celebri miraculo admoniti, non temere neque inconsulte ad tam purissimi sacramenti communionem accedere, sed quisque prius seipsum dijudicet, et secreta cordis sui diligenter inquirat: quæ cum salutari pœnitentiæ remedio purgaverit, magna cum humilitate et reverentia Dominum interioris cordis hospitio timens tremensque suscipiat; de ipsius gratia et bonitate confisus, qui solus ex peccatoribus sanctos facit et justos, et per prophetam peccatores consolatus est dicens: *In quacunque hora conversus ingemuerit peccator, omnium iniquitatum ejus non recordabor* [15]. Summa igitur mentis et corporis puritate atque mundilia sumendum est hoc sacramentum, cum illum eumdemque Dominum assumamus, qui pro nostra salute ex Virgine nasci, versarique inter homines, qui cæcis visum, claudis gressum, auditum surdis, loquelam mutis, debilibus robur, infirmis valetudinem, mortuis

[11] Matth. vi, 24. [12] Joan. viii, 12. [13] Ephes. v, 6. [14] Ephes. v, 5. [15] Ezech. xxxiii, 12.

vitam animamque restituit; qui in crucis patibulo nostra peccata purgavit, qui ab inferis antiquorum patrum animas eduxit, qui tertia die a mortuis resurrexit, ut morte se verum hominem, resurrectione vero se verum Deum ostenderet: qui nobis suo pretioso sanguine januam regni cœlestis aperuit, qui deinde ad cœlos ascendit, et tandem post universæ carnis resurrectionem tum severo, tum benigno vultu malos ac bonos judicaturus adveniet. Quis quæso non formidet? quis non paveat? quis non contremiscat, cum secum considerat, se verum omnium Creatorem, Regem cœli et terræ, tot tantorumque mirabilium Patratorem, Judicem denique vivorum et mortuorum, sub specie panis et vini miro quodam modo recipere? Quis est tam impius, tam sacrilegus, tamque salutis suæ immemor, qui se non præparet, non disponat, non abjiciat sordes, non deponat maculas, se denique totum ab omni inquinamento non expurget, ut talem ac tantum hospitem suo digne recipiat habitaculo? Si quis principem suum aut alium superiorem in domum suam venturum præscierit, nonne domum ornat, mundat, curatque quam sedulo, ne quid in ea sit turpe, immundum, inhonestum ac sordidum, quod advenientis hospitis oculos aut animum ulla ratione possit offendere? Quod si homo terrenum ac mortalem hominem suscepturus eam diligentiam adhibet, quam puritatem, quam munditiam, quem nitorem atque ornatum adhibere debet mens humana, summum atque omnipotentem Deum, qui omnium secretorum est cognitor, intra pectoris sui arcana merito susceptura! Sed jam unde paulisper digressi sumus, ad historiæ ordinem redeamus.

Re divina completa, sacrisque illis omnibus rite peractis, cum omnes qui aderant ab Ecclesia discessissent, infidelis ille tantarum rerum admiratione superatus, sacerdotem convenit, eumque amice ac reverenter alloquitur, et omnia, quæ illi tempore sacrificii apparuerant, suo ordine exponit; cupiebat enim velut divinæ potentiæ prorsus ignarus apprime intelligere, quid tot distinctarum rerum species in eodem sibi vellent sacramento, quamque præ se ferrent significationem. Tum sacerdos divinam manum huic rei affuisse cognoscens, vidensque hujus infidelis mentem timore simul atque admiratione concussam, cœpit illi ex sacris Litteris divinam in primis potentiam ostendere, ac deinde per singula discurrens, quantum temporis angustia patiebatur, Christum illi evangelizavit. Quæ cum ille attente simul ac devote audisset, adessetque gratia Domini, qui, ut inquit Scriptura [17], solus potest cor lapideum facere cor carneum, et ex lapidibus suscitare filios Abrahæ: illico Christianæ doctrinæ credidit, seque baptizari, atque relictis idolis et erroribus inter fideles Christi milites ascribi voluit. Sacri itaque baptismatis unda ministerio sacerdotis rite perfusus, cum supra caput ejus columba nive candidior astitisset, Pauli secundi ab ipso sacerdote illi nomen imponitur. Idque admodum convenienter. Ut enim Paulus apostolus post innumeras Christianæ legis cunctorumque in Christo credentium persecutiones, damna atque injurias, divina gratia perfunditur, fit ex Saulo Paulus, ex hoste amicus, ex impugnatore defensor, ex persecutore prædicator; fit religionis nostræ resonans tuba, fit vas electionis, et Christi apostolus, et tandem religionem nostram constantissime prædicans, et ubique intrepide defendens capitis martyrio migravit ad Dominum: sic Paulus iste secundus post innumeras divini nominis blasphemias, et Christianorum persecutiones, rapinas, injurias, cædes, divino munere ad fidem conversus multo in ea propaganda atque defendenda fuit ardentior quam fuit in impugnanda. Vitam summa integritate, continentia et severitate exegit; corpus jejuniis, vigiliis, et flagellis castigans, brevi docuit obedire spiritui. Carnis voluptates atque illecebras omnes contempsit: orationi et lectioni sacrarum Scripturarum semper intentus. Oculi somnum ac corporis requiem nisi ad naturæ ac virium sustentationem velut pestem aspernabatur, sciens hosce laqueos esse diaboli, quibus irretire et capere animas soleat. Summam omnibus in rebus gravitatem continentiamque servavit. Divitias, quas multas congregaverat, omnes in pauperes distribuit, ut nudus atque expeditus Christum nudum ac pauperem facilius sequeretur, ut de ipso propheticum illud non abs re dici possit: *Dispersit, dedit pauperibus, et justitia ejus manet in sæculum sæculi* [18]. Pecuniæ cæterarumque rerum mundanarum cupiditates calcavit atque perdomuit. Totius denique vitæ partes mira quadam bonitate sanctimoniaque perfecit. Nihil in eo reprehensibile, non sermo, non incessus, non aspectus; nihil quod cujusque oculos in se posset offendere. Doctrinam vero evangelicam, quam ante irridebat, damnabat, insectabatur, populis ardentissime prædicavit, atque pro ejus veritate tuenda, seipsum martyrio sæpissime obtulit. Cum autem jam plures annos in hac tam sancta conversatione transegisset, omnibusque esset stupori et admirationi, hisque præsertim, qui ejus vitam ante conversionem cognoverant, placuit omnipotenti Deo militem suum ad se vocare, ut qui strenue ac viriliter dimicaverat, debita reciperet stipendia meritorum. Voce itaque angelica, qua sæpius consolari solebat, vitæ suæ finem instare illi nuntiatur, qua ex re de Domini bonitate misericordiaque confisus, qui nunquam deserit sperantes in se, incredibilem animo lætitiam cœpit, illud Apostoli sæpius repetens: *Cupio dissolvi, et esse cum Christo* [19]. Intelligens autem nullum gratius acceptabiliusque offerri sacrificium,

[17] Matth. III, 9. [18] Psal. CXI, 9. [19] Philipp. I, 23.

quam cor contritum et humiliatum, facta peccatorum confessione, peractaque pœnitentia, seipsum Deo humilians de admirando ac salutifero illo sacramento corporis et sanguinis Domini quod conversionis suæ causa fuerat, devotissime participavit. Deinde cum se orationi dedisset, corpore in terram inclinato, anima ad gloriosam beatorum patriam comitantibus angelis mira celeritate advolavit. Aderant plerique sancti viri, qui referunt magnum quemdam splendorem per unius ferme horæ spatium corpus illud pretiosum circumfulsisse, sed et suavem odorem super aromata cuncta omnes in cubiculo sensisse. Qui vero sepeliendi curam habuerunt, in id consentiunt, nudato vestibus corpore, in ejus pectoris medio crucis cujusdam effigiem ex ipsius puro sanguine visam esse, quam hæ litteræ in modum coronæ seu circuli ambiebant : *Paulus secundus servus Jesu Christi.* Quæ res cum digna visa esset, quæ pro honore atque excellentia religionis nostræ ad multorum notitiam perveniret, effecit ut gloriosum illud corpus aliquot diebus inhumatum jaceret. Accessit autem ad id visendum magna hominum multitudo, qui rem tam stupendam intuentes summum atque omnipotentem Deum multis preconiis laudabant : *Qui facit mirabilia magna solus* [10]. Postquam vero tanti miraculi fama longe lateque diffusa est, pretiosum illud corpus Christiano more ecclesiasticæ sepulturæ tradiderunt. Locus autem sepulcri paucis cognitus esse dicitur, idque ea factum esse ratione, ne infidelium furore atque impetu tam sanctum, tam præclarum, tamque insigne monile Ecclesia perderet. Longum nimis esset referre beneficia quæ benignus Dominus visitantibus illam sacram ædem sua bonitate largitur; nam A cæci vident, surdi audiunt, muti loquuntur, claudi ambulant, leprosi mundantur, et omnium morborum genera hujus sancti viri meritis et intercessione curari dicuntur.

Quanto igitur in honore habendam, quantis efferendam laudibus, quibus extollendam præconiis hanc nostram Christianam doctrinam arbitramur! Quis de ipsius veritate, dignitate atque excellentia dubitabit, quæ cum summum Deum habuit auctorem, Unigenitum vero ipsius Filium mediatorem sanctis ac justis repleta sit documentis, et mortales ab erroribus trahat ad veritatem, eos demum consortes, regni cœlestis participes faciat? quis eam non amplectetur, ac sibi veluti ornatissimam quamdam sponsam indissolubili vinculo non copu- B labit? Ipsum vero salutiferum corporis et sanguinis Domini sacramentum omnem supereminens naturalem potentiam quis non admirabitur, non venerabitur, ac maxima cordis puritate suscipiendum non judicabit? Quod divina potentia per sacerdotis confici ministerium sacrosancta tradit Ecclesia : in quo Dei Filius Dominus noster Jesus Christus se talem nobis manducandum præbet, qualem ex Virgine natum et confitemur et credimus, quod quisquis digne suscipiat, beatorum societati numerabitur; qui vero indigne, æterno supplicio deputabitur. Deum itaque pium et misericordem orandum arbitror et sanctis operibus placandum, ut corda nostra suæ gratiæ splendore C illuminet, actusque nostros in semita mandatorum suorum sic dirigat ac disponat, ut cum nobis e vita hac fragili migrandum fuerit, ita digne istud admirabile sacramentum suscipiamus, ut sanctissimo illi beatorum spirituum cœtui, ipso nos ad tam suaves epulas invitante aggregari mereamur.

[10] Psal. LXXI, 18.

ANNO DOMINI MXLIII.

ALEXII PATRIARCHÆ CP.

CONSTITUTIONES SYNODALES.

Vide hujusce Patrologiæ Græcæ tom. CXIX, in collectione sententiarum synodalium patriarcharum CP., col. 743 et 1009

ANNO DOMINI ML.

DEMETRII SYNCELLI

CYZICENI METROPOLITÆ

RESPONSIONES DE NUPTIIS PROHIBITIS.

Vide Patrologiæ t. CXIX, col. 1098-1115.

Libellum de hæresi Jacobitarum, seu de rebus Armeniæ, quem nonnulli Demetrio adjudicant, jam supra dedimus in Philippo Solitario. Vide t. CXXVII.

ANNO DOMINI ML.

SYMEON JUNIOR.

NOTITIA.

(Leo Allatius De Symeonum scriptis, p. 151.)

Alius a Metaphraste est Symeon præfectus monasterii Sancti Mamantis in Xerocerco. Quidquid illos confundant Josephus Methonensis et Gretserus, ut supra indicavi. Cætera prætereo, tempus, quo vixerit præfectus Sancti Mamanti, tantum examino. Sive enim floruerit anno ab orbe condito 6200, ut vertit Pontanus in ipsius Symeonis orat. 13 : *Diabolum esse nostrum hostem annis jam plus sexies mille ducentis*, qui fuerit nostræ salutis 692, sive anno 6600, Christi 1092, ut habent omnes codices Græci manuscripti in eadem Oratione expresse : Αὐτὸς δὲ ἑξακισχιλίοις καὶ ἑξακοσίοις, καὶ ἐπέκεινα τούτων ἔτεσι διαμείνας ἀεὶ πολέμιος τῶν ἀνθρώπων ἄδηλος καὶ κρύφιος· *Sexies mille sexcentis, et amplius annis semper persistens hostis hominum ignotus atque occultus.* A Symeonis Metaphrastæ ætate abest quam longissime, qui circa tempora Leonis Basilii filii ætatem agebat circa annum Domini 886. Et inania plane sunt quæ afferuntur, Symeonem hunc ipsis Iconomachorum temporibus, vel certe post ipsa vixisse, sub Leone Isaurico et Copronymo : vel certe sub Leone Armeno, Michaele Balbo, et Theophilo, qui omnes cum imaginibus bella gessere. Næniæ præterea sunt, quæ ad Symeonis probandam ætatem ex Menologiis Græcorum die 20 Nov. referunt, Gregorium Decapolitanum multa ab Iconoclastis perpessum venisse Constantinopolim : Καὶ Συμεῶνα τὸν ὁμολογητὴν καὶ Θεοφόρον ὑπὲρ τῶν ἁγίων εἰκόνων εὑρεῖν ἐγκεκλεισμένον· *Et Symeonem confessorem reperisse inclusum in carcere propter sacras imagines.* Nihilque vetare Symeonem istum a Gregorio aditum esse eum ipsum, quem quærimus, cum ipse in exsilium se projectum esse duobus locis testetur ; uno in Orationibus, altero in Commentationibus, tametsi causam taceat. De martyrio quoque Stephani Junioris loqui tanquam de re plane suo ævo recenti ; licet enim qui sub Justiniano Rhinotmeto vivebat anno Domini 692, potuerit adhuc in vivis esse, cum Leo Isaurus imperium occupavit, annos post Rhinotmetum viginti quinque ; et si diuturniorem quoque vitam duxisset, Copronymum ipsum attingere annos post eumdem Rhinotmetum quadraginta novem, certe sub Leone Armeno et Balbo, et Theophilo ipse ætatem protraxisse, nisi insanire velimus, non potuit annos post Rhinotmetum 137 et Stephani Junioris ob defensionem sacrarum imaginum interfecti meminisse.

Quare exploso primo hoc numero ad illum, quem codices Græci repræsentant, apertissime recurrendum est. Hunc nempe Symeonem anno mundi 6600, Christi 1092, infra etiam nonnullos alios, ne temere illud ἐπέκεινα projectum esse

asseramus, vixisse, Metaphraste recentiorem A annos minimum 200 sub Alexio Comneno, qui post Nicephorum Botoniatem imperium occupaverat ante Joannem et Manuelem Comnenos. Verum si in hoc negotio aliquis conjecturæ locus dandus est, dixerim, hunc scriptorem bis, quos ipse recenset, annis antiquiorem fuisse ; numerum vero integrum usurpasse, quem postea adverbio illo ἐπέκεινα moderatus est, quod non tantum annos sequentes, sed præeuntes etiam sexcentis illis innuere valet ; cum ex vi suæ significationis tam anteriores, quam subsequentes indicet, sensumque illorum verborum esse, diabolum clam semper et subdole adversatum esse hominibus ab orbe ipso condito ad annum fere sex millesimum sexcentesimum imminentem. Hinc ipse illius æta- B tem statuo an. 1051. vel circiter sub Isaacio Comneno et Ducis.

Illud mihi adhuc probandum maximo argumento sit Nicetas Stethatus, qui cum Michaele Cerulario patriarcha Constantinopolitano, imperante Constantino Monomacho, multis est in Latinos invectus. Ideoque volumen illius exustum anno 1054, in hujus Simeonis de divinis laudibus librum præfatur, refertque se illius discipulum fuisse : Ταῦτα καὶ ἡμεῖς ὡς αὐτῷ μαθητευθέντες, καὶ τὸ ὕψος, καὶ βάθος καὶ πλάτος τῆς αὐτοῦ σοφίας εἰδότες διὰ τῶν εἰρημένων καὶ τοῦ παρόντος λόγου τῶν πάντη χονδρῶν καὶ ἀμύστων διαστέλλομεν, καὶ ἀνέκφορα τούτοις εἶναι βουλόμεθα. C *Hæc nos tanquam ab eo edocti, et sublimitatem et profunditatem et latitudinem illius sapientiæ cognoscentes per hæc dicta, et præsentem sermonem ab idiotis omnino, et penitus harum rerum ignaris separamus, et occulta esse illis volumus.* Et infra : Ἐπεὶ δὲ πρὸς τοσοῦτον ὕψος ἀνήχθη ἡ θεία τῷ ὄντι καὶ καθαρωτάτη ψυχὴ τοῦ καθηγεμόνος ἡμῶν, καὶ τοιούτων ἐμφάσεων ἠξιώθη. *Quandoquidem vero ad tantam sublimitatem vere divina et purissima anima præceptoris nostri evecta est, et similium illuminationum digna effecta.* Et, Ταῦτα τοίνυν διὰ τοὺς φθόνῳ πρὸς τὰ καλὰ καὶ ἀπιστίᾳ καὶ ἀγνωσίᾳ κεκρατημένους ἡμῖν προετέθη τῶν ἐρωτικῶν καὶ θείων ὕμνων τοῦ διδασκάλου. D *Hæc igitur propter eos, qui adversus bona invidentia, incredulitate et ignoratione detinentur, ex divinis amoribus ac laudibus præceptoris a nobis præposita sunt.* Sic discipulus de præceptoris scriptis. Quare certo, certius concludendum videtur hunc Symeonem, vel iisdem cum Niceta temporibus, vel paulo ante scripsisse : ne cogamur dicere discipulum ætate antiquiorem magistro, ut plane cogeremur, si anni sexcenti integris perfectisque, tum cum illa scriberet Symeon, fuissent : alias affirmandum esset, Nicetam ἐσχατόγηρον fuisse, cum Præfationem illam dictaret. Nam illum 1054 ætate provecta fuisse et scripta illius, et auctoritas, et judicium, in quo ipse condemnatus est, plane probant. Si sexcentesimum addas, addentur vitæ Nicetæ anni 38, tum cum adhuc vivens, florensque scriberet Symeon, cujus ulterioris vitæ annos ad obitum ipsum, si reliquis connumeres, Nicetam centenario majorem cum præfaretur, habebimus ; quod nisi aliunde probetur, ipse non ita facile credidero.

Dictus est Theologus Junior, ut notant Gretserus et Possevinus, ut a Gregorio Nazianzeno distingueretur. Sic Stephanus Junior martyr sub Copronymo ad distinctionem protomartyris Stephani, Theodosius Junior, Valentinianus Junior, respectu ad ejusdem nominis antecessores. De sancto Mamante, et Xerocerco, quod in Xylocercum immutaut, deque Hegumeno in principem ab hæreticis mala fide verso, vide eosdem. Mihi singula et minutissima quæque examinare operæ pretium non videtur.

Hujus orationes triginta tres de fide et moribus tum Christianis tum monasticis. Librum item divinorum amorum, sive laudum sacrarum, necnon capita moralia ducenta duodetriginta quæ Græce Πρακτικὰ et Θεολογικὰ sunt inscripta, e Bavarica et Augustana bibliothecis simul collata Jacobus Pontanus ex Græcis Latina fecit, et Ingolstadii cum aliis auctoribus ab se e Græco in Latinum conversis edi curavit apud Adamum Sartorium anno 1603, Jacobus Gretserus addidit Notas, in iisque præfatus est. Accessit cujusdam scholastici Dialogus de Deo ad eumdem Symeonem.

Ut tamen lectori satisfaciam, apponam hic suo ordine, quæ ipse in variis manuscriptis codicibus observavi ; edita Latine ab ineditis notans, ut quæ fuerit hujus auctoris in scribendo facilitas, alii quoque, me præeunte, sine labore internoscant. Sit igitur,

I. Περὶ ἀγάπης, καὶ ποῖαί εἰσι τῶν πνευματικῶν ἀνδρῶν αἱ ὁδοὶ καὶ αἱ πράξεις· καὶ μακαρισμὸς πρὸς τοὺς ἔχοντας τὴν ἀγάπην ἐγκάρδιον. P. Ἀδελφοὶ καὶ Πατέρες, θέλω πρὸς ὑμᾶς λαλεῖν τὰ συντείνοντα πρὸς ὠφέλειαν ψυχῆς.

II. Περὶ τοῦ φεύγειν τοὺς λοιμοὺς καὶ φθοροποιοὺς τῶν ἀνθρώπων, καὶ τοὺς λόγους αὐτῶν ἀποπέμπεσθαι, καὶ πρὸς τὴν ἐργασίαν τῆς ἀρετῆς ἀναστῆναι. Ἔτι δὲ καὶ περὶ τοῦ δεῖν σκοπεῖν, εἰ τὰ τῶν μακαρισμῶν τοῦ Χριστοῦ ἐν ἑαυτοῖς ἔχομεν· καὶ περὶ δακρύων, καὶ κατανύξεως. P. Πᾶς ὅστις εὑρεῖν βούλεται τὸν Θεὸν, ἀπαρνησάσθω ἑαυτόν. Inter editas per Pontanum num. 28.

III. Περὶ τοῦ, ὅτι χρὴ καλῶς ὑποτάσσεσθαι, καὶ μὴ ἐπιλανθάνεσθαι τῶν συνθηκῶν, ὧν πρὸς Θεὸν συνεθέμεθα· καὶ ὅτι οὐ δεῖ γογγύζειν ἐπὶ ταῖς παννυχέσιν ἀγρυπνίαις τῶν ὄρθρων. P. Ἀναμνησθέντες τῶν τοῦ Θεοῦ προσταγμάτων, οὕτω λεγόντων· Μὴ κρίνετε.

IV. Περὶ μετανοίας καὶ κατανύξεως, καὶ ἐκ ποίων ταύτην ἔργων κτήσασθαι δυνατὸν, καὶ ὅτι ἄνευ δακρύων ἀδύνατον εἰς καθαρότητα καὶ ἀπάθειαν ἐλάσαι τινά. P. Ἐπειδήπερ, Πατέρες καὶ ἀδελφοὶ, τοῦ ἁγίου Πατρὸς ἡμῶν Συμεὼν τοῦ Στουδίω-

του τῶν θεοπνεύστων. Habetur inter editas Latine per Pontanum, numero 22.

V. Περὶ μετανοίας, καὶ ὅτι οὐκ ἀρκεῖ ἡμῖν ἡ τῶν ἐνόντων μόνον διάδοσις, καὶ ἡ ἀπογύμνωσις τῶν ὑπαρχόντων εἰς κάθαρσιν ψυχῆς, ἐὰν μὴ καὶ τὸ πένθος κτησώμεθα. Καὶ περὶ τῆς τοῦ Ἀδὰμ ἐξορίας, καὶ ὅτι, εἰ μετενόησε παραβὰς, οὐκ ἂν τοῦ παραδείσου ἐξέπεσεν· καὶ οἷον ἀγαθὸν εἰργάσατο αὐτοῦ ἡ μετὰ τὴν ἔκπτωσιν μετάνοια. Καὶ περὶ τῆς δευτέρας τοῦ Κυρίου παρουσίας, καὶ τῆς τῶν ἁμαρτωλῶν κατακρίσεως. Καὶ πρὸς τῷ τέλει ἔλεγχος τῶν ἐν κακίᾳ καὶ ὑποκρίσει ζώντων. P. Καλὸν ἡ μετάνοια, καὶ ἡ ἐξ αὐτῆς γενομένη ὠφέλεια. Habetur in editis num. 33.

VI. Περὶ ἐργασίας πνευματικῆς, καὶ τίς ἦν ἡ ἐργασία τῶν παλαιῶν ἁγίων· καὶ πῶς ταύτην κατορθῶσαι δυνάμεθα, ἵνα καὶ μέτοχοι ὥσπερ ἐκεῖνοι τοῦ παναγίου γενώμεθα Πνεύματος. P. Ἐπειδήπερ μεγάλα τινὲς οἰόμενοι περὶ ἑαυτῶν ὡς οὐκ ὤφελον. In editis est, num. 8.

VII. Περὶ προσπαθείας τῆς εἰς τοὺς συγγενεῖς, καὶ τίς ἡ ἀπάτη αὐτῆς· καὶ εἰς οἷον βόθρον καὶ δεσμὸν κατάγει τοὺς κρατουμένους ὑπ' αὐτῆς· καὶ περὶ ἀπογνώσεως, καὶ τίς ἐν ταύτῃ ὁ ἀφορμή· τί ἐστι τὸ, Ὁ πιστεύσας καὶ βαπτισθεὶς σωθήσεται· ὁ δὲ ἀπιστήσας κατακριθήσεται. P. Ὡς ὠφελόν γε ἂν σιωπᾷν ἠδυνάμην, καὶ τὰ ἐμαυτοῦ κακὰ ἀποκλαίεσθαι.

VIII. Περὶ τελείας ἀγάπης, καὶ τίς ἡ ταύτης ἐνέργεια· καὶ ὅτι, ἐὰν μὴ διὰ σπουδῆς ἐντεῦθεν ἤδη τῆς τοῦ Πνεύματος μεθέξεως γενώμεθα μέτοχοι, οὐδὲ πιστοὶ καὶ Χριστιανοὶ δυνάμεθα εἶναι, ἀλλ' οὐδὲ υἱοὶ καὶ τέκνα Θεοῦ χρηματίσομεν. P. Εἰ ὁ τὴν ἀρετὴν ὑποκρινόμενος πρὸς ἀπάτην πολλῶν.

IX. Περὶ ἐλεημοσύνης, καὶ τίς ἐστιν ὁ πεινῶντα τὸν Θεὸν τρέφων, καὶ διψῶντα ποτίζων, καὶ καθεξῆς, καὶ πῶς τοῦτό τινι κατορθωθήσεται· καὶ ὅτι, εἰ μή τις καὶ ἐν αὐτῷ ταῦτα πάντα ποιήσας καὶ θρέψει, καὶ ποτίσει Χριστὸν, οὐδὲν ὠφεληθήσεται ἐκ τοῦ ταῦτα μόνον ποιεῖν εἰς τοὺς πένητας, ἑαυτὸν δὲ ἄτροφον καὶ γυμνὸν παρορᾷν τῆς δικαιοσύνης τοῦ Χριστοῦ. P. Ἔδει μὲν μὴ τολμᾷν με πρὸς ὑμᾶς ὅλως φθέγγεσθαι.

X. Περὶ μετοχῆς Πνεύματος ἁγίου, καὶ ἁγιωσύνης, καὶ τελείας ἀπαθείας· καὶ ὅτι ὁ ἀγαπῶν τὴν ἐξ ἀνθρώπων δόξαν οὐδὲν ἐκ τῶν λοιπῶν ἀρετῶν ὠφελεῖται, κἂν πάσας κατώρθωκεν. P. Οὐχ ὁρᾶτε πῶς οἱ τῷ ἐπιγείῳ βασιλεῖ παριστάμενοι, αὐτοί τε δόξαν ἡγοῦνται.

XI. Ὅτι οὐ χρὴ τὸ τῆς νηστείας ὠφέλιμον ἐν τῇ πρώτῃ καὶ μόνῃ τῶν νηστειῶν ἑβδομάδι σπουδαίως τηρεῖν, καὶ ἀσπάζεσθαι· ἀλλὰ τὴν ἴσην καὶ τὴν αὐτὴν σπουδὴν ἐν πάσαις ταῖς ἑβδομάσι τῶν νηστειῶν ἀναγκαῖον τοῖς σπουδαίοις διατηρεῖν. P. Ἔδει μὲν ἡμᾶς τῇ παρελθούσῃ Κυριακῇ τὰ νῦν μέλλοντα ῥηθήσεσθαι.

XII. Περὶ ἐγκρατείας καὶ ὑπομονῆς εἰς τὴν ἐργασίαν τῶν ἀρετῶν ἐν τῷ καιρῷ τῆς νηστείας· καὶ περὶ σιωπῆς, καὶ ὅπως δεῖ ἐν πάσῃ τῇ νηστείᾳ διάγειν τοὺς ἀγωνιζομένους ἐν ἀληθείᾳ. P. Ἐγὼ μὲν καὶ τῇ ψυχῇ καὶ τῷ σώματι ἐκ πλημμελοῦς καὶ ῥαθύμου προαιρέσεώς τε καὶ διαθέσεως.

XIII. Περὶ τῆς Χριστοῦ ἀναστάσεως, καὶ ὁποία τίς ἐστιν, ἢ πῶς ἐν ἡμῖν γίνεται ἡ ἀνάστασις τοῦ Χριστοῦ, καὶ ἐν αὐτῇ ἡ ἀνάστασις τῆς ψυχῆς· καὶ τί τὸ μυστήριον ταύτης τῆς ἀναστάσεως. P. Ἤδη τὸ Πάσχα ἡ χαρμόσυνος ἡμέρα, ἡ πάσης εὐφροσύνης καὶ θυμηδίας.

XIV. Περὶ μετανοίας καὶ ἀρχῆς βίου μοναδικοῦ, καὶ πῶς τις ὁδῷ καὶ τάξει προβαίνων εἰς ἀρετὴν ἐν τῇ τῶν ἐντολῶν ἐργασίᾳ εἰς τελειότητα ἔρχεται. P. Ἄνθρωπος ὁ πάντων καταφρονήσας τῶν ὁρωμένων καὶ αὐτῆς αὐτοῦ τῆς ψυχῆς. Inter editas num. 26.

XV. Περὶ ἐμπαθοῦς καὶ ἀπίστου καὶ πονηρᾶς διαθέσεως· καὶ τίς ἡ ἕνωσις τοῦ Θεοῦ πρὸς τοὺς υἱοὺς τοῦ φωτός· καὶ τίνα τρόπον ἐν αὐτοῖς αὕτη γίνεται· καὶ πρὸς τὸ τέλος καταδρομὴ τῶν ἀναξίως κατατολμώντων τῆς ἀρχιερωσύνης. P. Ἀεὶ μὲν ἀλλήλοις ἀντίκεινται τῷ φωτὶ τὸ σκότος, τῇ πίστει ἡ ἀπιστία. Est in editis num. 27.

XVI. Περὶ τῶν ἐνεργειῶν τοῦ ἁγίου Πνεύματος, καὶ τίς ἡ θεωρία τῶν μυστηρίων αὐτοῦ, καὶ ὅπως τοῖς καθαροῖς τῇ καρδίᾳ ἀποκαλύπτονται· καὶ διήγησις ἐκ προοιμίων ἐπωφελὴς περί τινος ὑποτακτικοῦ λαβόντος Πνεῦμα ἅγιον ταῖς εὐχαῖς τοῦ πνευματικοῦ αὐτοῦ Πατρός. P. Νεώτερός τις διηγήσατό μοι λέγων, ὅτι ὑποτακτικὸς τυγχάνων Πατρὸς τιμίου

XVII. Περὶ θεωρίας καὶ ἀποκαλύψεως, καὶ πεφωτισμένης ψυχῆς, καὶ ὅπως ὁ ὑπὸ τῆς ἀγάπης κατασχεθεὶς τοῦ Θεοῦ, καὶ εἰς βάθος ταπεινοφροσύνης ἐλάσας ἐνεργεῖται ὑπὸ τοῦ Πνεύματος τοῦ ἁγίου. P. Πολλὴ ἡ συγκατάβασις, καὶ ἡ φιλανθρωπία Θεοῦ πρὸς ἀνθρώπους· διὸ καὶ ἐκπληττόμενος.

XVIII. Περὶ μεθόδων τοῦ πονηροῦ, ὧν ὑποβάλλει τοῖς κουφοτέροις καὶ φιλοπρωτεύουσιν, ὁπόταν ποιμὴν ἐξ ἀνθρώπων γίνηται. Καὶ ὅτι χρὴ τοὺς μὲν ἀναξίως ἐπιπηδῶντας τῇ ἀρχῇ πάσῃ κωλύειν σπουδῇ, τοὺς δὲ πνευματικοὺς καὶ ἁγίους συνωθεῖν καὶ συνεργεῖν· καὶ πρὸς τῷ τέλει πρὸς τὸν ποιμένα. P. Εἰ λαοῦ καὶ ποίμνης ἡγούμενος κατεστάθης, σκόπησον καλῶς.

XIX. Ὅτι οὐ χρὴ ἐπὶ μόνοις τοῖς λόγοις καὶ ταῖς ὑποσχέσεσι θαρρεῖν τῶν ἀνθρώπων, ἀλλ' ἐκ τῶν ἔργων τὸ πιστὸν βεβαιοῦσθαι τῶν λόγων αὐτῶν· καὶ οἷα τίς ἐστιν ἡ τῶν ἀληθινῶν διδασκάλων διάθεσις, καὶ ἀγάπη πρὸς τοὺς μαθητευομένους αὐτοῖς, καὶ ὁποῖα τὰ σπλάγχνα, καὶ ἡ φροντὶς αὐτῶν, καὶ ὅπως ὑπὲρ αὐτῶν ἐντυγχάνουσι τῷ Θεῷ. P. Τὴν ἀρχὴν τῆς ὑμετέρας πρός με φιλίας γινώσκει ἕκαστος.

XX. Περὶ ἀποταγῆς καὶ ἐκκοπῆς θελήματος πρὸς τοὺς αἰτήσαντας γράψαι αὐτοῖς, πῶς ὀφείλει τις τὸν ἀσκητικὸν διανύσαι βίον, καὶ ὅτι καλὸν ἐπὶ τούτῳ

ἐμπείρῳ χρήσασθαι ὁδηγῷ, ἤγουν πνευματικῷ Πατρὶ εἰς τὸ μαθεῖν τὰ τῆς ἀρετῆς, καὶ τῆς ἀσκητικῆς τέχνης τὴν δυσκατόρθωτον ἐργασίαν. Καὶ περὶ πίστεως τῆς εἰς τοὺς πνευματικοὺς Πατέρας, καὶ θεωρίας φωτὸς, ὑφ' οὗ πᾶσα φωτιζομένη ψυχὴ προκόπτει εἰς ἀγάπην Θεοῦ. Ρ. Ἀγαπητοί μου καὶ περιπόθητοι ἀδελφοὶ, πολλάκις ἠθελήσατε λόγον ὠφελείας ἀκοῦσαι.

XXI. Περὶ μνήμης θανάτου, καὶ οἷον ἀγαθὸν τέλος δέδωκεν ὁ τρισόλβιος αὐτοῦ ἀδελφὸς Ἀντώνιος, καὶ πρὸς τῷ τέλει ἐπιτάφιος πρὸς αὐτόν. Ρ. Εὔχομαι τῷ ἐλεήσαντί με Θεῷ τὰ ὑπὲρ τῆς σωτηρίας πάντων.

XXII. Περὶ πίστεως καὶ διδασκαλίας περὶ τῶν λεγόντων μὴ εἶναι δυνατὸν ἐν μέσῳ τῶν βιωτικῶν τὸ τέλειον φθάσαι τῶν ἀρετῶν· καὶ διήγησις ἐκ προοιμίων λίαν ἐπωφελής. Ρ. Καλὸν ἡμᾶς ἀνακηρύττειν πάντας τὸ ἔλεος τοῦ Θεοῦ.

XXIII. Περὶ μετανοίας καὶ φόβου Θεοῦ, καὶ ὁποῖον ἀγῶνα ἔχει ψυχῆς καὶ πόνον καρδίας ὁ μετὰ συντετριμμένου τοῦ σώματος μετανοῶν, καὶ τίνα εἰσὶν ἃ λέγει, καὶ πρὸς τὸν Κύριον εὔχεται. Ρ. Ἀκούσατέ μου τὸν λόγον, υἱοί μου ἔσχατοι, ἀγαπητοί μου, περιπόθητοί μου.

XXIV. Περὶ γνώσεως πνευματικῆς, καὶ ὅτι ὁ ἐγκεκρυμμένος τοῦ πνεύματος θησαυρὸς ἐν τῷ γράμματι τῆς θείας Γραφῆς οὐ πᾶσιν εὔδηλός ἐστι, καὶ τοῖς βουλομένοις, ἀλλὰ μόνοις τοῖς τὸν διανοίγοντα τὸν νοῦν κτησαμένοις εἰς τὸ συνιέναι τὰς Γραφάς. Ρ. Ἔοικεν ἡ πνευματικὴ γνῶσις οἰκίᾳ τινὶ μέσον τῆς κοσμικῆς καὶ Ἑλληνικῆς γνώσεως κατεσκευασμένῃ. Habetur inter editas num. 19.

XXV. Περὶ ἀλλοιώσεως ψυχῆς τε καὶ σώματος τῶν ἐξ ἀέρος, τῶν ἐκ στοιχείων, τῶν ἐκ βρωμάτων, καὶ τῶν δαιμόνων ἐπιγινομένων ἡμῖν. Ρ. Ὀφείλει ὁ μοναχὸς μὴ μόνον τὰς ἐν τῇ ψυχῇ γενομένας ἀλλοιώσεις καὶ μεταβολὰς ἐπίστασθαι καὶ νοεῖν. Est inter editas num. 18.

XXVI. Περὶ ἀρχῆς βίου ἐπωφελοῦς καὶ σωτηρίου ἁρμοζούσης τοῖς ἄρτι τῷ κόσμῳ καὶ τοῖς ἐν κόσμῳ ἀποτασσομένοις, καὶ πρὸς τὸν μοναδικὸν ἀποτρέχουσι βίον· καὶ διδασκαλία εἰς ἀρχαρίους λυσιτελεστάτη. Ρ. Πᾶς ἄνθρωπος ὁ ἄρτι τῷ κόσμῳ καὶ τοῖς ἐν κόσμῳ πᾶσιν ἀποταξάμενος.

XXVII. Περὶ τοῦ μὴ ἀμελῶς ἔχειν πρὸς τὴν ἐργασίαν τῶν τοῦ Θεοῦ ἐντολῶν, μηδὲ καταφρονεῖν μιᾶς καὶ μόνης αὐτῶν, ἀλλ' ἀγωνίζεσθαι τηρεῖν ὁμοῦ πάσας, ἵνα μὴ ὡς καταφρονηταὶ ἔξω τοῦ νυμφῶνος ἀποκλεισθῶμεν· καὶ περὶ τοῦ ὑπομένειν γενναίως τοὺς πειρασμούς. Ρ. Οὐκ ἀκούσετε τοῦ Κυρίου, καὶ τῶν ἀποστόλων αὐτοῦ βοώντων; Ἐάν τις, φησὶ, τὸν νόμον ὅλον φυλάξῃ.

XXVIII. Περὶ τῆς ἐκ τοῦ Πνεύματος ἐγγινομένης τοῖς ἀγωνιζομένοις καὶ πρὸ τοῦ θανάτου ζωοποιοῦ νεκρώσεως, καὶ ὅτι οἱ ἐν τῇ χάριτι ὑπὲρ τοῦ νόμου γενόμενοι τὴν τοῦ θείου φωτὸς χάριν γνωστῶς ἐν ἑαυτοῖς λαμβάνουσιν· οἱ γὰρ μὴ λαβόντες ἤδη τοῦτο τὸ φῶς κατὰ τὴν παροῦσαν ζωὴν, μηδὲ καθορῶντες αὐτὸ, ἔτι ὑπὸ τὴν σκιὰν τοῦ νόμου εἰσὶ, καὶ κριθήσονται ὑπ' αὐτοῦ. Καὶ ὁποῖον δεῖ εἶναι τὸν ἱερέα, τὸν δεσμεῖν καὶ λύειν ἄνωθεν λαβόντα τὴν ἐξουσίαν, καὶ ὅτι τῷ ἀληθῶς ἱερουργοῦντι καὶ ὑπὸ τοῦ θείου καταλαμπομένῳ φωτὸς πάντες κατάδηλοι· αὐτοί τε οἱ Πνεύματι περιπατοῦντες Θεοῦ, καὶ οἱ μήπω τὸν χοϊκὸν ἐκδυσάμενοι ἄνθρωπον. Ρ. Βλέπετε πῶς ἀκούετε· φησὶ γὰρ ὁ Χριστὸς καὶ Θεὸς, Ἐρευνᾶτε τὰς Γραφάς· ἵνα τί φησιν;

XXIX. Περὶ τοῦ μὴ δεῖν λέγειν ὅτι ἀδύνατον νῦν εἰς ἄκρον ἐλθεῖν ἀρετῆς τὸν βουλόμενον καὶ τοῖς πάλαι ἁμιλληθῆναι ἁγίοις· καὶ ὅτι πᾶς ὁ διδάσκων τῶν θείων Γραφῶν ἐναντία νέαν αἵρεσιν τοῖς πειθομένοις αὐτῷ δογματίζει. Ρ. Πολλοὶ καθεκάστην λέγουσιν ὧν ἀκούομεν καὶ ἡμεῖς λεγόντων. In editis 30.

XXX. Περὶ μετανοίας, καὶ ἀρχῆς ἐπαινετοῦ βίου· ὅπως δεῖ τὸν μετανοοῦντα καθεκάστην ποιεῖν, ἐν ᾧ καὶ περὶ δαιμόνων ἅμα καὶ κατανύξεως. Ρ. Ἀκούσατέ μου τῶν λόγων τὴν δύναμιν, καὶ ὡς εἰς ἀγαθὴν οὖσαν ἡμῖν συμβουλὴν προσδέξασθαι ἀσμένως αὐτήν.

XXXI. Περὶ τοῦ πῶς δεῖ ἕκαστον αὐτὸν ἐπισκέπτεσθαι, καὶ καθ' ἑαυτὸν ἐπιμελῶς ἐρευνᾷν· καὶ πῶς τὰ ἑαυτοῦ ἀντιπαρατίθεσθαι χρὴ ταῖς ἐντολαῖς τοῦ Χριστοῦ. Ρ. Ἐν τῇ προλαβούσῃ κατηχήσει, διὰ τὸ μὴ τὸν λόγον μηκύνειν ἐπὶ πολὺ, τὰ κατηχηθέντα τότε ἐλλιπῆ κατελίπομεν.

XXXII. Περὶ βλασφημίας, καὶ ὅτι ὁ λέγων μὴ δύνασθαί τινα κατὰ τὴν παροῦσαν γενεὰν ἐν μετοχῇ τοῦ ἁγίου γενέσθαι Πνεύματος, ἀλλὰ καὶ ὁ διαβάλλων τὰς ἐνεργείας τοῦ Πνεύματος, καὶ τῷ ἐναντίῳ ταύτας ἐπιφημίζων, αἵρεσιν νέαν εἰς τὴν τοῦ Θεοῦ Ἐκκλησίαν ἀνακαινίζει. Ρ. Πᾶσα ἁμαρτία, φησὶ τὸ ἱερώτατον λόγιον τοῦ Σωτῆρος, ἀφεθήσεται τοῖς ἀνθρώποις· τῷ δὲ εἰς Πνεῦμα τὸ ἅγιον.

XXXIII. Περὶ μετοχῆς Πνεύματος ἁγίου, καὶ ὅτι ἀδύνατον ἄλλως βεβαιωθῆναι τὰ ἔργα τῆς ἀρετῆς εἰ μὴ δι' ἐπιδημίας τοῦ Πνεύματος, οὗ χωρὶς οὐδεὶς πρὸς ἀρετὴν κατευθύνεται, οὐδὲ ἄλλους ὠφελεῖν δύναται, ἢ ἀλλοτρίους δέχεσθαι λογισμούς. Ρ. Πῦρ ἐστιν ὁ Θεὸς, καὶ τοῦτο παρὰ πάσης τῆς θεοπνεύστου.

XXXIV. Ὅτι οὐκ ἀκίνδυνον τὸ διδόμενον ἡμῖν παρὰ Θεοῦ τάλαντον κατορύττειν. Χρὴ γὰρ δημοσιεύειν αὐτὸ καὶ τοῖς πᾶσιν ὑποδεικνύειν, καὶ τὰς εὐεργεσίας Θεοῦ εὐγνωμόνως ἀνακηρύττειν εἰς τὴν τῶν ἀκουόντων ὠφέλειαν, κἂν τινες ἀπαρέσκωνται. Ρ. Ἀδελφοὶ καὶ Πατέρες, καὶ τέκνα ἐν Χριστῷ, τί πρὸς τὰ κατηχηθέντα παρ' ἡμῶν ἐν διαφόροις πολλάκις λόγοις ὑπενοήσατε;

XXXV. Εὐχαριστία πρὸς τὸν Θεὸν ὑπὲρ ὧν ἠξίωται δωρεῶν, καὶ εἰσήγησις ὅπως τοῖς ἐκκεκαθαρμένοις τῇ καρδίᾳ Θεὸς ἀεὶ ἐπιφαίνεται. Καὶ ἐν ποίοις τοῖς πράγμασι καὶ γνωρίσμασιν. Ρ. Εὐχαριστῶ καὶ προσκυνῶ, καὶ προσπίπτω σοι, Κύριε τοῦ παντὸς, καὶ πανάγιε βασιλεῦ.

XXXVI. Μερική τις φυσιολογία περὶ τῆς τοῦ κόσμου κτίσεως, καὶ τῆς πλάσεως τοῦ Ἀδάμ. Ρ. Ἀ

μὲν οὖν ἀπολογήσασθαι καὶ εἰπεῖν ἔδει πρὸς τοῖς ἀντιδιατιθεμένοις ἡμῖν.

XXXVII. Περὶ τῆς παραβάσεως καὶ ἐξορίας τοῦ Ἀδάμ. Ρ. Ἐπεὶ δὲ καὶ νόμον αὐτοῖς δέδωκεν, ἐντειλάμενος μὴ φαγεῖν μόνου τοῦ ξύλου.

XXXVIII. Περὶ τῆς τοῦ Λόγου σαρκώσεως, καὶ τίνα τρόπον δι' ἡμᾶς ἐσαρκώθη. Ρ. Ὅτε δὲ ὁ κολοφὼν ἐπληρώθη τῆς ἄγαν κακίας.

XXXIX. Πῶς αὖθις ἡ κτίσις πᾶσα μέλλει ἀνακαινισθῆναι, καὶ γενέσθαι καινὸν οὐρανὸν καὶ καινὴν γῆν κατὰ τὸν θεῖον Ἀπόστολον. Ρ. Ἀλλὰ σκοπήσωμεν, πῶς ἡ κτίσις ἀνακαινισθήσεται.

XL. Ποία ἔσται ἡ ἐσχάτη λαμπρότης τῆς κτίσεως· ἐν ᾧ καὶ περὶ ἀγγέλων καὶ ψυχῆς. Ρ. Καθαρθεῖσα δὲ εἰς φθορὰν καὶ δουλείαν μετήχθη τῇ ματαιότητι.

XLI. Πῶς ἑνοῦνται τῷ Χριστῷ καὶ Θεῷ, καὶ ἓν γίνονται μετ' αὐτοῦ πάντες οἱ ἅγιοι. Ρ. Ἀρκούντως οὖν καὶ ἱκανῶς περὶ τούτων εἰπόντες.

XLII. Πῶς δεῖ πληρωθῆναι τὸν ἄνω κόσμον, καὶ ὁποῖός τίς ἐστι, καὶ τίνα πληρωθήσεται τρόπον. Ρ. Ἀλλὰ πετάσατέ μοι τὰς ἀκοὰς καὶ τὸν ἡγεμόνα νοῦν.

XLIII. Ὅτι οἱ μὲν πάντες οἱ προωρισμένοι οἱ κατὰ γενεὰν καὶ γενεὰν τεχθήσονται ἕως ἐσχάτης ἡμέρας, καὶ πληρωθήσεται ὁ ἄνω κόσμος. Ρ. Τεχθῆναι δεῖ πάντας τοὺς προεγνωσμένους.

XLIV. Εἰς τὸ ῥητὸν τοῦ Εὐαγγελίου· Ὡμοιώθη ἡ βασιλεία τῶν οὐρανῶν βασιλεῖ. Ρ. Χρὴ οὖν ἀπο τῶν εὐαγγελικῶν ῥημάτων ἡμᾶς ἐνάρξασθαι.

XLV. Ὅτι καὶ πάντες οἱ ἅγιοι τὸν Λόγον τοῦ Θεοῦ ἐν ἑαυτοῖς συλλαμβάνουσι τῇ Θεοτόκῳ παραπλησίως, καὶ γεννῶσιν αὐτὸν, καὶ γεννῶνται ὑπ' αὐτοῦ, καὶ γεννᾶται ἐν αὐτοῖς· καὶ πῶς υἱοὶ, καὶ ἀδελφοὶ, καὶ μητέρες αὐτοῦ χρηματίζουσι. Ρ. Ἐνταῦθά μοι τὸ καινὸν τοῦ νοήματος· διατί;

XLVI. Εἰς τὸ ῥητὸν τοῦ Εὐαγγελίου, Καὶ ἀπέστειλε τοὺς δούλους αὐτοῦ καλέσαι τοὺς κεκλημένους εἰς τοὺς γάμους, καὶ οὐκ ἤθελον ἐλθεῖν. Ρ. Τοῦτο τοίνυν τὸ τῶν γάμων μυστήριον, ὃ τῷ Μονογενεῖ αὐτοῦ.

XLVII. Ὅτι οὐ χρὴ πρὸ τῆς ἐργασίας τῶν ἐντολῶν, καὶ τῆς εἰς ἀρετὴν προκοπῆς, τελειότητος τὰ κεκρυμμένα μυστήρια τῆς βασιλείας τῶν οὐρανῶν ἐρευνᾷν τῶν ἀμυήτων τινὰ, καὶ ὅτι ἐν τῇ δευτέρᾳ τοῦ Κυρίου ἐλεύσει πάντες ἀλλήλους γνωρίζουσιν οἱ ἅγιοι. Ρ. Τοιγαροῦν ἐάσωμεν τὰς ματαίας καὶ ἀνωφελεῖς συζητήσεις.

XLVIII. Προτρεπτικὸς ἐκ προοιμίων εἰς μετάνοιαν, καὶ εἰς τὸ ῥητὸν τοῦ Ἀποστόλου, Οὓς προέγνω, τούτους καὶ προώρισε, καὶ εἰς τὰ ἑξῆς· καὶ κατὰ τῶν στρεβλούντων αὐτό τε καὶ πᾶσαν τὴν θείαν Γραφήν. Ρ. Πολλοὺς ἀκήκοα λέγοντας τῶν ἀνθρώπων, Ἐπειδήπερ φασὶν, Οὓς προέγνω ὁ Θεός.

XLIX. Εἰς τὸ ῥητὸν τοῦ Ἀποστόλου, ἐν ᾧ λέγει· Καὶ εἶδον τὸν τοιοῦτον εἰς τρίτον οὐρανὸν ἁρπαγέντα, καὶ ἀκούσαντα ἄῤῥητα ῥήματα, ἃ οὐκ ἐξεστιν ἀνθρώπῳ ἀκούειν. Τί οὖν εἰσιν ἃ ἀκήκοεν ὁ Παῦλος ἄῤῥητα ῥήματα; Τίνα δὲ τὰ ἀγαθὰ ἃ ὀφθαλμὸς οὐκ εἶδεν, καὶ οὖς οὐκ ἤκουσε, καὶ ἐπὶ καρδίας ἀνθρώπου οὐκ ἀνέβη; Τίς δὲ καὶ πῶς ἔσται, καὶ ἔστιν ἡ εἰς ἡμᾶς τοῦ Θεοῦ βασιλεία, καὶ τίς ἡ ἐν ἡμῖν ταύτης ἐνέργεια; Ρ. Ἐπειδήπερ διαῤῥήδην ὁ τῶν ἁπάντων Δεσπότης, καὶ καθεκάστην διὰ τῶν Εὐαγγελίων βοᾷ.

L. Περὶ ἀπαθείας, καὶ τῶν ἐν αὐτῇ κατὰ προκοπὴν χαρισμάτων καὶ δωρεῶν· καὶ τίς ἡ τελείωσις τῆς κατὰ Χριστὸν πνευματικῆς ἡλικίας. Ρ. Ὥσπερ ὁ τῷ λαμπροτάτῳ ἡλίῳ ἐνατενίζειν βουλόμενος καθαροὺς ὀφείλει

LI. Περὶ τῶν οἰομένων ἀγνώστως ἔχειν ἐν ἑαυτοῖς τὸ Πνεῦμα τὸ ἅγιον, μὴ ἐπαισθανομένων δὲ καθόλου τῆς ἐνεργείας αὐτοῦ· καὶ περὶ τῶν λεγόντων μὴ δύνασθαί τινα τῶν ἀνθρώπων κατὰ τὴν παροῦσαν ζωὴν ὁρᾷν τὴν δόξαν αὐτοῦ· καὶ ἀπόδειξις διὰ χρήσεων περὶ τούτου· καὶ ὅτι φθόνος οὐδεὶς ἐν τοῖς ἁγίοις, ὅταν διὰ πάσης σπουδῆς ἐναρέτου τούτοις συνεξισώμεθα· καὶ ποίῳ τρόπῳ ὁρᾷ τις τὸν Θεὸν, ἔνθεν ἤδη μυεῖται καὶ τὴν μέλλουσαν δοθῆναι ἐν τῷ μέλλοντι τοῖς ἁγίοις ἀπόλαυσιν, καὶ ὅτι ὅσα ἂν ὁ τοιοῦτος λέγῃ, ἢ ποιῇ, ἢ γράφῃ, οὐκ αὐτὸς, ἀλλὰ τὸ Πνεῦμα τὸ ἅγιον τὸ λαλοῦν ἐν αὐτῷ ταῦτα λέγει, καὶ γράφει· καὶ ὁ τοὺς λόγους αὐτοῦ ἀθετῶν ἢ παραλογιζόμενος εἰς τὸ Πνεῦμα τοῦ Θεοῦ τὸ ἐνεργοῦν καὶ λαλοῦν ἐν αὐτῷ ἁμαρτάνει, καὶ βλασφημεῖ. Ρ. Ἰδοὺ καὶ πάλιν ἐγὼ πρὸς τοὺς λέγοντας ἔχειν ἀγνώστως Πνεῦμα Θεοῦ.

LII. Περὶ ἀπαθείας καὶ ἐναρέτου ζωῆς· καὶ ὅπως χρὴ τὸ οἰκεῖον ἐκκόπτειν θέλημα, καὶ εἰς ὕψος ἀνέρχεσθαι τελειότητος, καὶ περὶ συναφείας Θεοῦ πρὸς ψυχὴν καὶ ψυχῆς πρὸς σῶμα, καὶ ἑνώσεως τῶν τριῶν παραδόξου· καὶ πρὸς τούτοις πνευματικῆς ἰατρείας· καὶ ὅπως χρὴ θεραπεύειν τοὺς ψυχικῶς ἀσθενοῦντας. Ρ. Πολλοῖς τοῖς ἐν κόσμῳ πολλάκις προσομιλήσας, καὶ τινων συζητήσεων ἀναμεταξύ.

LIII. Περὶ τῶν δουλευόντων τῷ Θεῷ, τίνες τε εἶεν καὶ ὁποῖοι καὶ ποταποί· καὶ τίς ἐστιν ὁ μετανοῶν, καὶ ἡ ἐργασία αὐτοῦ· καὶ τίς ἐστιν ὁ τὴν ἀσκητικὴν ζωὴν μετερχόμενος, καὶ ἡ ἐργασία αὐτοῦ· καὶ τίς δουλεύων Θεῷ, καὶ τὸ ἔργον αὐτοῦ· καὶ ἐὰν μὴ τὰς ἀρετὰς κτησώμεθα, οὐδὲν ἡμᾶς ἡ ἀπαλλαγὴ μόνη τῶν παθῶν ὠφελήσει. Ρ. Ἐπειδήπερ ὅσον ἀπὸ τοῦ θείου βαπτίσματος Χριστιανοὺς ἡμᾶς αὐτοὺς δίχα τῶν ἔργων.

LIV. Περὶ ἀγάπης καὶ πίστεως· καὶ ὅπως τις ἐγκύμων γίνεται τῆς τοῦ Θεοῦ ἀγάπης, καὶ περὶ ἐλλάμψεως καὶ θεωρίας φωτὸς, καὶ μυστικῆς ὁμιλίας τοῦ Πνεύματος. Ρ. Εἰ δοκεῖ τοίνυν, ἀκούσωμεν τοῦ Σωτῆρος ἡμῶν Θεοῦ διαῤῥήδην βοῶντος, καὶ λέγοντος.

LV. Περὶ γνώσεως ἀληθινῆς· καὶ ὅτι ἡ τοῦ Θεοῦ γνῶσις οὐκ ἐκ μαθημάτων, ἀλλ' ἐκ καθαρότητος καὶ τῆς ἄνωθεν χάριτος ἐπιγίνεται τῷ σπουδαίῳ. Καὶ ὅτι χαλεπὸν τὸ κρίνειν· καὶ ἔλεγχος τῶν οἰομένων εἰδέναι τὰ τοῦ Πνεύματος χωρὶς Πνεύματος· ἐν ᾧ καὶ περὶ τῆς τοῦ Πνεύματος ἁγιωσύνης. Καὶ οἷον ἀγαθόν ἐστιν ἡ πίστις, καὶ τίς ὁ ταύτης καρπὸς, καὶ ὅπως αὐξάνεται· καὶ ὅτι οἱ τὸν θησαυρὸν ἐν ἑαυτοῖς ἐσχηκότες τοῦ Πνεύματος, καὶ ἐν ἄλλοις

ὄντα γνωρίζουσιν. Καὶ τίνα τῶν ἁγίων τὰ σημεῖα, καὶ πῶς καὶ τίσι γνωρίζονται· καὶ ὅτι ὁ μὴ γεννηθεὶς ἄνωθεν, οὐ δύναται ἰδεῖν τὸν γεγεννηκότα Θεὸν, οὐδὲ γνωρίσαι τὸν εἰς τοῦτο πεφθακότα διὰ τοῦ Πνεύματος. Ρ. Νῦν εὐκαίρως καλὸν εἰπεῖν μετὰ τοῦ Δαυὶδ, καὶ οὕτω γεγωνότερον φθέγξασθαι.

LVI. Περὶ τῆς φοβερᾶς τοῦ Κυρίου ἡμέρας καὶ τῆς μελλούσης κρίσεως· ὅτι καὶ πρὸ τοῦ θανάτου ἐν ἡμῖν ἔνθεν ἤδη καθαιρομένοις διὰ δακρύων ἐνεργεῖται· καὶ ἐν οἷς ἂν ἐγγένηται κατὰ τὴν παροῦσαν ζωὴν, κατὰ τὴν μέλλουσαν οὐχ ὑπαντᾷ. Καὶ τίς ἐστιν ἡ ἡμέρα Κυρίου, καὶ τίσιν αἴφνης ἀποκαλύπτεται, καὶ ὅτι ἡ εἰς Χριστὸν πίστις οὐ δύναται μόνη σῶσαι ἡμᾶς, εἰ μὴ καὶ ἁγίου Πνεύματος γνωστῶς γενώμεθα μέτοχοι· καὶ ὅτι οὐ πάντες οἱ βαπτιζόμενοι διὰ τοῦ βαπτίσματος μεταλαμβάνουσι τὸν Χριστόν· καὶ πῶς δύναταί τις γνῶναι εἰ περιφέρει ἐν ἑαυτῷ τὸν Χριστὸν, καὶ Πνεύματος ἁγίου γέγονε μέτοχος· καὶ ἑρμηνεία ὡς ἐν παραδρομῇ εἰς τὸ, «Ἐν ἀρχῇ ἦν ὁ Λόγος,» καὶ μακαρισμὸς εἰς τοὺς ἐξ ἀγώνων τὴν ἐπιφοίτησιν δεξαμένους τοῦ Πνεύματος. Ρ. Πολὺς ἡμῖν, ἀγαπητοὶ, ὁ περὶ τῆς κρίσεως λόγος, καὶ δυσερμήνευτος.

LVII. Περὶ τῆς ζωοποιοῦ νεκρώσεως τοῦ Ἰησοῦ καὶ Θεοῦ τῆς ἀεὶ γινομένης ἀναισθήτως ἐν τοῖς τελείοις, καὶ ὅτι ἡ κτῆσις τῶν ἀρετῶν αἵματι ἀγοράζεται· καὶ τίνα τῶν ἀρετῶν τὰ καταγώγια· καὶ ὅτι ὁ μὴ διὰ τῆς πρώτης βαθμίδος κατὰ τάξιν εἰς τὴν βασιλείαν τῶν οὐρανῶν ἀνερχόμενος οὐδαμῶς εἰσελεύσεται εἰς αὐτήν· καὶ ὅτι ἐν τοῖς τελείοις χαρὰ καὶ ἀγαλλίασίς ἐστι καὶ οὐ δάκρυον, καὶ ἐν αὐτοῖς βρύουσι τῆς θεολογίας τὰ ῥεῖθρα· καὶ πρὸς τὸ τέλος, ὅτι οὐ δεῖ ἐπιπηδᾷν ταῖς ἀρχαῖς ἄνευ τῆς πληροφορούσης τὰς καρδίας ἡμῶν χάριτος, τῆς ἐπὶ τὸ ποιμαίνειν καλούσης τὸν λαὸν τοῦ Θεοῦ· καὶ τί τὸ ἔργον τῶν προϊσταμένων, τίς δὲ ἡ περὶ τὰ λογικὰ πρόβατα φροντίς· καὶ πῶς ὀφείλουσι ταῦτα παρὰ τῶν ποιμένων ποιμαίνεσθαι. Ρ. Τὰ τῆς ζωοποιοῦ νεκρώσεως τοῦ Ἰησοῦ καὶ Θεοῦ, καὶ τῆς θαυμαστῆς ἐνεργείας αὐτῆς.

LVIII. Εἰς τὸ ῥητὸν τὸ λέγον τοῦ Ἀποστόλου· «Ὁ πρῶτος ἄνθρωπος ἐκ τῆς γῆς χοϊκὸς, δεύτερος ἄνθρωπος ὁ Κύριος ἐξ οὐρανοῦ·» καὶ πῶς τὸν χοϊκὸν ἀποτιθέμεθα ἄνθρωπον, καὶ τὸν Χριστὸν ἐνδυόμεθα, συγγενεῖς αὐτοῦ καὶ ἀδελφοὶ χρηματίσαντες. Ρ. Καλῶς ἡμᾶς ἑστιάσας ὁ μακάριος Παῦλος ἐν τῇ προτέρᾳ τῶν θείων.

LIX. Εἰς τὸ ῥητὸν τὸ λέγον τοῦ Ἀποστόλου, «Ἐξαγοραζόμενοι τὸν καιρὸν, ὅτι αἱ ἡμέραι πονηραί εἰσι·» καὶ πῶς ἐξαγοράζεταί τις φρονίμως τὸν καιρὸν τῆς παρούσης ζωῆς. Ρ. Οὐδὲν οὕτως ἕτερον τῶν ἄλλων ἁπάντων ὠφελιμώτερον ψυχῇ τῆς νυκτὸς καὶ ἡμέρας.

LX. Περὶ ἑορτῶν· καὶ ὅπως χρὴ ἑορτάζειν· καὶ τίνων σύμβολα τὰ τελούμενα ἐν ταῖς ἑορταῖς, καὶ κατὰ τῶν ἐναβρυνομένων ἐν αὐταῖς· καὶ περὶ τῶν ἀξίως ἢ ἀναξίως κοινωνούντων, καὶ τίς ἡ ἐν τούτοις διαφορά· καὶ πρὸς τὸ τέλος πῶς συνάπτεταί τις διὰ τῆς κοινωνίας Θεῷ· καὶ πῶς οὐ συνάπτεται.

A Ρ. Ὁ συνιέναι, καὶ συνιδεῖν δυνηθεὶς, ὅτι γυμνὸς ἐκ τοῦ μὴ ὄντος παραχθείς.

LXI. Περὶ ἡσυχίας, καὶ ὁποίας ἐργασίας ὀφείλει ἔχεσθαι ὁ ἐν ταύτῃ ἀνδρείως προσκαρτερῶν. Ρ. Περὶ τῆς τελειοτέρας τῶν ἀρετῶν ὀλίγα τινὰ προθυμούμενος εἰπεῖν, Δέομαι ὑμῶν, ἀνοίξατέ μοι τὰ ὦτα.

LXII. Περὶ ἐξομολογήσεως, πρός τινα γράφεις, τέκνον αὐτοῦ πνευματικὸν ὄντα, καὶ τίνες ἄρα εἰσὶν οἱ τὴν ἐξουσίαν τοῦ δεσμεῖν καὶ λύειν ἁμαρτήματα λαβόντες. Ρ. Ἐπέταξας τῇ εὐτελείᾳ ἡμῶν, Πάτερ.

LXIII. Λόγος ἀσκητικὸς πολυμερὴς ἠθικός. Ρ. Ἀδελφὲ, ταύτην ἡγοῦ λέγεσθαι ἀναχώρησιν τελείαν κόσμου, τὴν παντελῆ τοῦ ἰδίου θελήματος ἀπονέκρωσιν.

LXIV. Περὶ μετανοίας, καὶ τίνα εἰσὶν ἃ ὀφείλει
B ποιεῖν ὁ ἄρτι ἐξομολογούμενος. Ρ. Οὔτε πρὸς τὸ πλῆθος τῶν ἁμαρτημάτων ἀπαγορεύειν ποτὲ χρή.

LXV. Πρὸς ἕνα τῶν αὐτοῦ μαθητῶν περὶ τοῦ ποίῳ τρόπῳ τις δύναται ἅγιον ἄνδρα γνωρίσαι, καὶ πῶς ἢ τί ποιῶν εὕροι αὐτὸν, καὶ μετὰ τὸ τυχεῖν τῶν τοιούτων, πῶς χρὴ διακεῖσθαι πρὸς αὐτόν. Ρ. Συνελάβομέν σε διὰ διδασκαλίας· ὠδινήσαμέν σε διὰ μετανοίας, ἀπέτεκόν σε δι' ὑπομονῆς.

LXVI. Περὶ τῶν αὐτοχειροτονήτων διδασκάλων, καὶ τὸ ἀποστολικὸν ἀξίωμα δίχα τῆς ἄνωθεν χάριτος περιτιθεμένων ἑαυτοῖς· καὶ ὅτι οὐ χρὴ, πρὸ τοῦ γεννηθῆναι παρὰ πνευματικοῦ Πατρὸς καὶ φωτισθῆναι, ἄλλους ὁδηγεῖν, ἢ τὸ παράπαν διδάσκειν. Ρ. Ἐβουλόμην ἐπὶ τοσοῦτον κἀγὼ νεκρωθῆναι τῷ κόσμῳ.

C LXVII. Ὅτι δεῖ σκοπεῖν εἰ τὰ τῶν μακαρισμῶν τοῦ Χριστοῦ ἐν ἑαυτοῖς ἔχομεν· οὗτοι γάρ εἰσι τὸ σημεῖον τῆς τοῦ Χριστοῦ σφραγῖδος, καὶ τοῦ χαρακτῆρος αὐτοῦ τὰ ἰδιώματα· καὶ ὅτι ἀδύνατον τὸν μὴ σημειωθέντα τῷ σημείῳ τοῦ Χριστοῦ, καὶ τὸν χαρακτῆρα αὐτοῦ ἐν ἑαυτῷ φέροντα εἰς βασιλείαν εἰσελθεῖν. Ρ. Ὅσοι ἐσμὲν ἀσφράγιστοι τῆς τοῦ Κυρίου καὶ Θεοῦ καὶ Σωτῆρος ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ σφραγῖδος. Edita Numer. xxi.

LXVIII. Περὶ τῆς ἐκ τοῦ Πνεύματος ἐγγινομένης τοῖς ἀγωνιζομένοις πιστοῖς, καὶ πρὸ τοῦ θανάτου ζωοποιοῦ νεκρώσεως· καὶ ὅτι οἱ ἐν τῇ χάριτι ὑπὲρ τὸν νόμον γενόμενοι, τὴν τοῦ θείου φωτὸς χάριν γνωστῶς ἐν ἑαυτοῖς λαμβάνουσιν. Οἱ γὰρ μὴ λα-
D βόντες ἤδη τοῦτο τὸ φῶς κατὰ τὴν παροῦσαν ζωὴν, μηδὲ καθαρῶς ὁρῶντες αὐτὸ, ἔτι ὑπὸ σκιὰν τοῦ νόμου εἰσὶ, καὶ κριθήσονται ὑπ' αὐτοῦ. Πῶς δὲ ἡ μετοχὴ τοῦ ἁγίου Πνεύματος ἐν τοῖς πιστοῖς καὶ ἡ ἁγιωσύνη, καὶ ἡ τελεία ἀπάθεια γίνεται. Ρ. Ἐρευνᾶτε, ἔφησε, τὰς Γραφὰς, ὁ Κύριος καὶ Θεὸς ἡμῶν Ἰησοῦς Χριστὸς, ἵν' ἐν πρώτοις μὲν τὴν σωτηρίαν. In editis Num. xx.

LXIX. Τί ἐστι τὸ, «Ὁ πιστεύσας καὶ βαπτισθεὶς σωθήσεται, ὁ δὲ ἀπιστεύσας κατακριθήσεται·» ὁποῖα δὲ τὰ σημεῖα τῆς εἰς Θεὸν ἀγάπης, καὶ τοῦ πλησίον· καὶ περὶ τελείας ἀγάπης, καὶ τίς ἡ ταύτης ἐνέργεια, καὶ ὅτι, ἐὰν μὴ μετὰ σπουδῆς ἐντεῦθεν ἤδη τῆς ἀγάπης καὶ τῆς τοῦ ἁγίου Πνεύματος μεθέξεως γενώμεθα μέτοχοι, οὐδὲ Χριστιανοὶ

δυνάμεθα εἶναι· ἀλλ' οὐδὲ υἱοὶ καὶ τέκνα Θεοῦ χρηματίσομεν, ἀλλ' ὡς ἄπιστοι μᾶλλον ἐν τῇ ἡμέρᾳ τῆς κρίσεως κατακριθησόμεθα. P. Ὁ Κύριος καὶ Θεὸς ἡμῶν Ἰησοῦς Χριστὸς, Υἱὸς ὢν γνήσιος τοῦ Θεοῦ καὶ Πατρὸς, ὁμοούσιός τε καὶ ὁμοφυής. Edita Num. XXII.

LXX. Περὶ ἡσυχίας. P. Γενέσθω τοιγαροῦν ὁ ἡσυχάζων, καὶ ἐν κελλίῳ μόνος καθήμενος ὡς ἡ πρωτομάρτυς Θέκλα· αὐτὴ γὰρ ἐπὶ τῆς θυρίδος καθημένη.

LXXI. Ὅτι δι' ὑπερβολὴν ἀγάπης πολλαῖς περιστάσεσιν ὑπέθηκε τὸν ἄνθρωπον ὁ Θεός· καὶ ὅτι ἡ ἔνδεια εὐεργεσία Θεοῦ ἐστιν. Ὁ φεύγων τὴν ἔνδειαν φεύγει τὸν Χριστιανισμόν· αἱ γὰρ τοῦ Θεοῦ ἀποφάσεις φύσεις εἰσὶ, καὶ αἱ θλίψεις πᾶσαι εὐχαριστίαν διδάσκουσι· τίνος δὲ ἕνεκεν ἁμαρτία καὶ νόσος καὶ θάνατος. P. Φόβοις πολλοῖς καὶ περιστάσεσι παντοδαπαῖς ὁ Θεὸς τὸν ἄνθρωπον περιεστίχισεν. In editis Num. XVI.

LXXII. Ὅτι πᾶς ὁ αἰτῶν μὴ εἰδὼς τί αἰτεῖ, εἰ δὲ καὶ οἶδε τί αἰτεῖ, οὐ φθάνει δὲ ὅπερ αἰτεῖ λαβεῖν, οὐδὲν ὠφελεῖται. Τίς δὲ ἡ βασιλεία τοῦ Θεοῦ, καὶ πῶς λαμβάνουσιν αὐτὴν οἱ Χριστιανοί. Τίς δὲ ὁ πονηρὸς, καὶ πῶς δύναταί τις ῥυσθῆναι ἐκ τῆς τοῦ πονηροῦ δουλείας. Πῶς δὲ καὶ διὰ ποίων ἔργων ἡ ἀνάστασις γίνεται τῆς ψυχῆς. P. Οἱ πολλοὶ τῶν Χριστιανῶν, οἵ τε τὸ σχῆμα φοροῦντες τῶν μοναχῶν. Habetur inter editas Num. IV.

LXXIII. Θεολογικὸς λόγος πρῶτος κατὰ τῶν τιθεμένων τὸ πρῶτον ἐπὶ τοῦ Πατρός. P. Τὸ περὶ Θεὸν λέγειν, ἢ φθέγγεσθαι, καὶ τὰ κατ' αὐτὸν ἐρευνᾶν.

LXXIV. Θεολογικὸς δεύτερος, καὶ κατὰ τῶν ἐπιχειρούντων θεολογεῖν ἄνευ Πνεύματος. P. Ὁ ἄνωθεν εἰληφὼς τὴν τοῦ Θεοῦ αἴνεσιν ἐν τῷ στόματι διὰ παντὸς περιφέρειν.

LXXV. Θεολογικὸς τρίτος, καὶ ὅτι, εἴ τι ὁ Πατὴρ, τοῦτο καὶ ὁ Υἱὸς, εἴ τι ὁ Υἱὸς, τοῦτο καὶ τὸ Πνεῦμα τὸ ἅγιον. Καὶ ὅτι ἓν ταῦτα, Πνεῦμα ὁμότιμον, ὁμοούσιον, καὶ ὁμόθρονον. P. Ἀεὶ μὲν ὁ Θεὸς ὑμνούμενός τε καὶ παρ' ἡμῶν δοξαζόμενος.

LXXVI. Εὐχαριστία πρὸς τὸν Θεὸν περὶ τῶν γεγονότων εὐεργεσιῶν εἰς αὐτὸν παρ' αὐτοῦ, ἐν ᾗ καὶ περὶ εὐχῆς πνευματικῆς, καὶ περὶ προκοπῆς, καὶ ἀγάπης τῆς πρὸς Θεόν. P. Εὐχαριστῶ σοι, Δέσποτα Κύριε οὐρανοῦ καὶ γῆς, ὁ ἐκ τοῦ μὴ ὄντος εἰς τὸ εἶναι πρὸ καταβολῆς κόσμου γενέσθαι με προορίσας.

LXXVII. Μέθοδος περὶ τῆς ἱερᾶς προσευχῆς καὶ προσοχῆς. P. Τρεῖς εἰσι τῆς προσευχῆς οἱ τρόποι. Hæc non reperiisse in codicibus Bavaricis refert Latinus interpres, licet eorum meminerit Conradus Gesnerus: reperiuntur tamen passim in bibliothecis Italicis.

LXXVIII. Διὰ τί ἡ πρώτη καὶ δευτέρα φυλακὴ οὐ δύναται τελειῶσαι τὸν μοναχόν; P. Ἐπειδὴ οὐ κατὰ τάξιν ταῦτα μετέρχεται.

LXXIX. Ἐρωταποκρίσεις σχολαστικοῦ τινος πρὸς Συμεώνην τὸν Νέον Θεολόγον. P. Ἐρώτησις. Τί ἦν A ἐν τῷ κόσμῳ πρὸ τοῦ τὸν κόσμον γενέσθαι; Ἀπόκρισις. Θεὸς ὁ τὸν κόσμον ποιήσας. Edita cum aliis orationibus Symeonis Latine per Pontanum.

Præter has a nobis ex libris manuscriptis numeratas, nonnullas alias Latine Pontanus edidit, quarum copia in Græcis nobis nondum facta est; illæ sunt num: 1, 2, 3, 4, 5, 6, 7, 8, 9, 10, 11, 12, 13, 14, 15, 16, 18, 23, 24, 29, 31. Eæ si aliis addantur, puto futurum opus Symeonis absolutissimum, quoad pietatem tendentibus via sternetur satis commoda.

Præterea divinum Hierotheum sancti Dionysii Areopagitæ Præceptorem æmulatus, Amatorios hymnos et divinas laudes vario carminum genere B decantavit, quas sub sacrarum Commentationum vocabulo Latinas fecit, edidítque Pontanus. Eas tamen ex defectu suorum codicum neque integras, neque absolutas, cum multo auctiores reperiantur in Italicis Bibliothecis, ut ex Elencho hic appenso lector æquus conjiciet. Ineditæ stellula notabuntur.

Τοῦ αὐτοῦ τῶν θείων ὕμνων ἀρχή. P. *Ἐλθὲ τὸ φῶς τὸ ἀληθινὸν, ἐλθὲ ἡ αἰώνιος ζωή.*

I. Περὶ τῆς θείας ἐλλάμψεως, καὶ φωτισμοῦ Πνεύματος ἁγίου· καὶ ὅτι εἷς τόπος ὁ Θεὸς, ἐν ᾧ μετὰ πότμον τὴν ἀνάπαυσιν πάντες οἱ ἅγιοι ἔχουσι· καὶ ὅτι ὁ τοῦ Θεοῦ ἐκπίπτων ἐν ἑτέρῳ τόπῳ οὐκ ἔχει ἀνάπαυσιν ἐν τῇ μελλούσῃ ζωῇ. P. Τί τὸ φρικτὸν μυστήριον, ὃ ἐν ἐμοὶ τελεῖται.

C II. Τίς ἡ ἐπὶ τῷ Πατρὶ τούτῳ γενομένη ἀλλοίωσις, καὶ πῶς καθαρθεὶς εἰς ἄκρον ἡνώθη Θεῷ, καὶ οἷος ἐξ οἵου ἐγένετο, οἱ πρὸς Θεὸν αὐτοῦ ἐρωτικοὶ λόγοι δηλοῦσιν ἐντεῦθεν, ὃς καὶ θεολογῶν λέγει πρὸς τὸ τέλος περὶ ἀγγέλων. P. Τίς ἡ ἄμετρος εὐσπλαγχνία σου, Σῶτερ.

III. Τίς ὁ μοναχὸς, καὶ τίς ἡ αὐτοῦ ἐργασία, καὶ εἰς οἷον ὕψος οὗτος ὁ θεῖος Πατὴρ θεωρίας ἀνῆλθεν. P. Μοναχὸς ὅστις ἀμιγής ἐστι κόσμῳ.

IV. Διδασκαλία εἰς μοναχοὺς ἀποταξαμένους ἄρτι κόσμῳ, καὶ τοῖς ἐν κόσμῳ· καὶ περὶ τοῦ ὁποίαν τι; ὀφείλει πίστιν ἔχειν πρὸς τὸν ἴδιον Πατέρα. P. Ἄφες κόσμον ἅπαντα καὶ τοὺς ἐν κόσμῳ.

V. Ἀλφάβητος κατὰ στοιχεῖον διπλοῦν προτρέD πων, καὶ ὁδηγῶν εἰς τελειότητα τοῦ βίου ἀναδραμεῖν τὸν ἄρτι τοῦ κόσμου ἀναχωρήσαντα. P. Ἀρχὴν ποιήσας Χριστὸν καὶ θερμὴν πίστιν.

VI. Τετράστιχα τοῦ αὐτοῦ τὸν πρὸς Θεὸν αὐτοῦ δεικνύοντα ἔρωτα. P. Πῶς καὶ πῦρ ὑπάρχεις βλύζον; πῶς καὶ ὕδωρ εἰς δροσίζον;

* VII. Ἔντευξις τοῦ αὐτοῦ εἰς Θεὸν, καὶ ὅπως Θεῷ συναπτόμενος, καὶ δόξαν Θεοῦ ὁρῶν ἐν ἑαυτῷ ἐνεργοῦσαν ἐξεπλήττετο. P. Πῶς σε ἐντός μου προσκυνῶ; πῶς δὲ μακράν σε βλέπω;

VIII. Τίσι Θεὸς ἐμφανίζεται, καὶ τίνες ἐν ἕξει γίνονται τοῦ καλοῦ διὰ τῆς τῶν ἐντολῶν ἐργασίας. P. Πῶς βλέπεις κεκρυμμένος ὢν, πῶς ἐφορᾷς τὰ πάντα;

IX. Ὅτι ὁ τοῦ ἁγίου Πνεύματος μέτοχος γεγονὼς,

ὑπὸ τοῦ φωτὸς καὶ τῆς δυνάμεως αὐτοῦ ἁρπαζόμενος ἐπάνω πάντων φέρεται τῶν παθῶν, μὴ βλαπτόμενος τῷ πλησιασμῷ ὑπ' αὐτῶν. Ρ. Αἶ, αἶ, Θεὲ καὶ Κύριε παντοκράτωρ, τίς χορτασθῇ σοῦ;

X. Ὅτι ὁ θάνατος καὶ τῶν στερεωτέρων τῇ φύσει καθάπτεται. Ρ. Ἤκουσα πρᾶγμα ξένον καὶ πλῆρες θάμβους.

XI. Ὅπως ὡράθη αὐτῷ Θεὸς, ὡς Στεφάνῳ καὶ Παύλῳ τοῖς ἀποστόλοις ἐνταῦθα ὁ Πατὴρ ἐκπληττόμενος διηγεῖται. Ρ. Τί τὸ καινὸν τοῦ θαύματος, τοῦ καὶ νῦν γινομένου;

XII. Περὶ τοῦ ἑνὸς κατὰ πάντα τῆς τρισυποστάτου θεότητος θεολογία, καὶ δι' ὧν τῇ ταπεινώσει χρώμενος λέγει περὶ αὐτοῦ, καὶ τῶν δοκούντων εἶναί τι ἐκτρέπει τὴν οἴησιν. Ρ. Πῶς ἅ ποτε ἠφάνισας ἐν ἐμοὶ πάλιν ζῶσιν;

XIII. Προτροπὴ εἰς μετάνοιαν, καὶ πῶς τὸ θέλημα τῆς σαρκὸς τῷ θελήματι τοῦ Πνεύματος ἑνωθὲν θεοειδῆ τὸν ἄνθρωπον ἀπεργάζεται. Ρ. Κλαίω καὶ κατανύσσομαι, ὅταν τὸ φῶς μοι λάμψῃ.

XIV. Εὐχαριστία πρὸς Θεὸν τῶν δωρεῶν ἕνεκα ὧν παρ' αὐτοῦ ἠξιώθη, καὶ ὅτι φρικτὸν καὶ ἀγγέλοις τὸ τῆς ἱερωσύνης καὶ ἡγουμενείας ἀξίωμα. Ρ. Ἐγὼ κἂν θέλω, Δέσποτα, λαλῆσαι οὐκ ἰσχύω.

XV. Ὅπως βλέπων τὴν δόξαν τοῦ Θεοῦ, οὕτως ὁ θεῖος ἐνηργεῖτο Πατὴρ ὑπὸ τοῦ ἁγίου Πνεύματος· καὶ ὅτι τὸ Θεῖον ἐντός ἐστι τοῦ παντός· ἀλλὰ καὶ ληπτόν τε καὶ ἄληπτον τοῖς ἀξίοις· καὶ ὅτι εἰς πολλὰ γινόμενος ὁ Χριστὸς καὶ Θεὸς ἡμῶν μέλη, εἷς ἐστι καὶ ὁ αὐτὸς, καὶ μένων ἀμέριστός τε καὶ ἀναλλοίωτος. Ρ. Ἀποκαλυπτομένου σου, Δέσποτα τῶν ἁπάντων, καὶ δόξαν τοῦ προσώπου σου.

XVI. Ὅτι ποθεινόν τε καὶ ἐπιθυμητὸν κατὰ φύσιν μόνον τὸ Θεῖον, οὗ ὁ μετέχων πάντων ἐν μετοχῇ γέγονε τῶν καλῶν. Ρ. Ὅτι τὸ πρᾶγμα τὸ κρυπτὸν πάσῃ κτιστῇ οὐσίᾳ.

XVII. Ὅτι ὁ φόβος γεννᾷ τὴν ἀγάπην· ἡ δὲ ἀγάπη ἐκριζοῖ τὸν φόβον ἀπὸ τῆς ψυχῆς, καὶ μένει μόνη ἐν αὐτῇ Πνεῦμα θεῖον οὖσα καὶ ἅγιον. Ρ. Πῶς ὑμνήσω; πῶς δοξάσω; πῶς ἀξίως εὐφημίσω;

* XVIII. Διδασκαλία σὺν θεολογίᾳ περὶ τῶν ἐνεργειῶν τῆς ἁγίας ἀγάπης, ἤγουν αὐτοῦ τοῦ φωτὸς τοῦ ἁγίου Πνεύματος. Ρ. Τίς ἐξισχύσει, Δέσποτα, περὶ σοῦ διηγεῖσθαι;

* XIX. Διδασκαλία σὺν θεολογίᾳ, ἐν ᾗ καὶ περὶ ἱερωσύνης ἅμα καὶ ἀπαθοῦς θεωρίας. Ρ. Πῶς σου ἐξείπω, Δέσποτα, τὰ θαυμαστὰ καὶ ξένα;

* XX. Εὐχαριστία καὶ ἐξομολόγησις σὺν θεολογίᾳ, καὶ περὶ δωρεᾶς καὶ μετουσίας Πνεύματος ἁγίου· Ρ. Ὤφθη δι' ἐμὲ ἐπὶ γῆς ἐκ παρθένου ὁ πρὸ αἰώνων ἀόρατος ὑπάρχων.

* XXI. Ἐπιστολὴ πρὸς μοναχὸν ἐρωτήσαντα, Πῶς χωρίζεις τὸν Υἱὸν ἀπὸ τοῦ Πατρὸς, ἐπινοίᾳ, ἢ πράγματι· ἐν ᾗ πλοῦτον εὑρήσεις θεολογίας ἀνατρεπούσης τὴν αὐτοῦ βλασφημίαν. Ρ. Ἔλαμψας, ἐξέφανας φῶς τὸ τῆς δόξης.

* XXII. Εὐχαριστία σὺν θεολογίᾳ· καὶ περὶ ὧν ἡ θεία χάρις τοῦ Πνεύματος διὰ τῶν ἐνεργειῶν ὑπὸ-

A μασται. Ρ. Τί τὸ καινὸν μυστήριον, Δέσποτα τῶν ἁπάντων, ὃ εἰς ἐμὲ τὸν ἄσωτον;

* XXIII. Περὶ τῆς ἀκαταλήπτου καὶ ἀπεριγράπτου θεότητος ἀκριβὴς θεολογία· καὶ ὅτι ἀπερίγραπτος οὖσα ἡ θεία φύσις, οὔτε ἐντὸς οὔτε ἐκτός ἐστι τοῦ παντός· ἀλλὰ καὶ ἐντὸς καὶ ἐκτός ἐστιν, ὡς τῶν ὅλων αἰτία, καὶ ὅτι μόνον κατὰ νοῦν τῷ ἀνθρώπῳ ληπτὸν ἀλήπτως τὸ θεῖον, ὡς τοῖς ὀφθαλμοῖς αἱ τοῦ ἡλίου ἀκτῖνες. Ρ. Ὦ Τριὰς ἡ κτίσις πάντων! ὦ Μονὰς ἀρχικωτάτη!

* XXIV. Δι' ὧν ἐξομολογούμενος ἐν τῷ παρόντι γράφει λόγῳ, δείκνυσι τὸ βάθος τῆς ἑαυτοῦ ταπεινώσεως, καὶ προϊὼν διδάσκει αὐτὴν τὸν εἰς μέτρον ἐλάσαντα τελειότητος, καὶ ἀξιωθέντα τοιούτων ἐν θεολογίᾳ ἀποκαλύψεων, Παῦλον τὸν θεῖον κἂν τούτῳ

B μιμούμενος ἁμαρτωλὸν ἑαυτὸν ἀποκαλοῦντα, καὶ ἀνάξιον τοῦ καλεῖσθαι Ἀπόστολον. Ρ. Δίδου μοι, Χριστὲ, καταφιλεῖν τοὺς πόδας.

* XXV. Περὶ τῆς γενομένης θεωρίας αὐτῷ τοῦ θείου φωτὸς, καὶ ὅπως τὸ θεῖον φῶς οὐ καταλαμβάνεται ὑπὸ σκότους, ἐν οἷς καὶ διὰ τὴν ὑπερβολὴν τῶν ἀποκαλύψεων ἐκπληττόμενος μέμνηται τῆς ἀνθρωπίνης ἀσθενείας καὶ ἑαυτὸν κατακρίνει. Ρ. Πῶς διαγράψω, Δέσποτα, προσώπου σου τὴν θέαν;

* XXVI. Ὅτι ὁ ἐν ἀγνωσίᾳ Θεοῦ ἔτι ζῶν, νεκρός ἐστι μέσον τῶν ζώντων ἐν γνώσει Θεοῦ· καὶ ὅτι τοῖς ἀναξίως τῶν μυστηρίων μεταλαμβάνουσιν ἄληπτον τὸ θεῖον σῶμα καὶ αἷμα τοῦ Χριστοῦ γίνεται. Ρ. Νῦν ἐν τοῖς ζῶσιν ὡς νεκρὸς, ὦ Δέσποτα, ὑπάρχω.

C XXVII. Ὁποῖον δεῖ εἶναι τὸν μοναχὸν, καὶ τίς ἡ ἐργασία τούτου καὶ προκοπὴ, καὶ ἀνάβασις. Ρ. Ἀπείργασαι παλάτιον τὸν τῆς ψυχῆς σου οἶκον εἰς κατοικίαν τῷ Χριστῷ.

XXVIII. Περὶ τῆς ἀποκαλύψεως τῶν ἐνεργειῶν τοῦ θείου φωτὸς, καὶ ἐργασίας νοερᾶς τε καὶ θείας τῆς ἐναρέτου ζωῆς. Ρ. Ἐάσατε τῇ κέλλῃ μου μόνον ἐγκεκλεισμένον.

XXIX. Ὅτι μόνοις ἐκείνοις καταφανῆ τὰ τῶν θείων πραγμάτων, οἷς διὰ τῆς μετουσίας τοῦ ἁγίου Πνεύματος ὅλοις ὅλος ἡνώθη Θεός. Ρ. Πόθεν ἔρχῃ, πῶς εἰσέρχῃ ἔνδοθεν τῆς κέλλης λέγε.

XXX. Ὅτι ταῖς καθαρθείσαις ψυχαῖς διὰ δακρύων καὶ μετανοίας προφαῦσαν τὸ θεῖον πῦρ δράσσεται αὐτῶν,

D καὶ πλέον καθαίρει φωτίζον τὰ ὑπὸ τῆς ἁμαρτίας ἐσκοτισμένα μέρη αὐτῶν, καὶ τὰ τραύματα ἐξιώμενον εἰς τελείαν φέρει συνούλωσιν, ὡς τῷ θείῳ κάλλει ὑπεραστράπτειν αὐτοῖς. Ρ. Ἐπεὶ πῦρ τὸ θεῖον ὁ ὄντως, ὅπερ εἶπεν ὁ Δεσπότης, ὅτι ἦλθεν ἵνα βάλλῃ.

* XXXI. Περὶ θεολογίας, καὶ ὅτι ἀνεξερεύνητος ἡ θεία φύσις, καὶ πάντη τοῖς ἀνθρώποις ἀκατανόητος. Ρ. Κύριε ὁ Θεὸς ἡμῶν Πατὴρ, Υἱὲ, καὶ Πνεῦμα σῇ τῇ μορφῇ ἀνείδεος.

* XXXII. Ὅτι οἱ ἔνδοξοι τῆς γῆς, καὶ σοβαροὶ τῷ πλούτῳ περὶ τὴν σκιὰν τῶν ὁρωμένων πλανῶνται· οἱ δέ γε τῶν παρόντων καταφρονήσαντες ἐν ἀπλανεῖ μεθέξει τοῦ θείου γίνονται Πνεύματος. Ρ. Ὑπὸ πιστῶν με, Δέσποτα, λοιδορούμενον βλέπων.

* XXXIII. Περὶ θεολογίας, καὶ ὅτι οἱ τὸ κατ' εἰ-

A κόνα φυλάξαντες τὰς πονηρὰς δυνάμεις τοῦ ἄρχοντος τοῦ σκότους καταπατοῦσιν· οἱ δὲ ἄλλοι οἷς ἐμπαθὴς ὁ βίος, ὑπ' αὐτοῦ κρατοῦνται καὶ βασιλεύονται. Ρ. Φῶς ὁ Πατήρ, φῶς ὁ Υἱός, φῶς τὸ ἅγιον Πνεῦμα.

XXXIV. Ὅτι ἡ τοῦ παναγίου Πνεύματος ἕνωσις πρὸς κεκαθαρμένας ψυχὰς ἐν αἰσθήσει τρανῇ, ἤγουν ἐν ἐπιγνώσει γίνεται, καὶ ἐν αἷς ἂν γένηται, φωτοειδεῖς ὁμοίας ἑαυτοῦ καὶ φῶς αὐτὰς ἀπεργάζεται. Ρ. Διΐσταται τῶν ὁρατῶν ὁ ἀόρατος πάντως καὶ τῶν κτισμάτων.

XXXV. Ὅτι πάντες ἄγγελοι ἐλλαμπόμενοι αὐγάζονται, καὶ τὴν δόξαν τοῦ Θεοῦ καθορῶσιν, ὡς θεμιτὸν ἀνθρωπίνῃ φύσει ὁρᾷν Θεόν. Ρ. Βλέψον ἄνωθεν, Θεέ μου, καὶ εὐδόκησον φανῆναι.

XXXVI. Εὐχαριστία ὑπὲρ τῆς ἐξορίας καὶ τῶν θλίψεων, ὧν ὑπέστη ἐν τῷ κατ' αὐτὸν διωγμῷ. Ρ. Εὐχαριστῶ σοι, Κύριε, εὐχαριστῶ σοι, μόνε.

XXXVII. Δέησις καὶ προσευχὴ τοῦ αὐτοῦ πρὸς Θεόν, τῆς ἐκείνου ἕνεκα βοηθείας. Ρ. Δέσποτα Χριστέ· Δέσποτα ψυχοσῶστα, Δέσποτα Θεὲ πάντων.

XXXVIII. Περὶ θεολογίας· καὶ ὅτι ὁ νοῦς τῆς ὕλης τῶν παθῶν καθαρθεὶς ἀΰλως τὸν ἄϋλον καὶ ἀόρατον καθορᾷ. Ρ. Ποίαν ὁδὸν ὁδεύσαιμι; ποίαν ἐκκλίνω τρίβον;

XXXIX. Ὅτι ὁ πόθος καὶ ἡ πρὸς Θεὸν ἀγάπη ὑπερβαίνει πᾶσαν ἀγάπην, καὶ πάντα πόθον ἀνθρώπινον. Βαφεὶς δὲ ὁ νοῦς τῶν καθαιρομένων ἐν τῷ φωτὶ τοῦ Θεοῦ, ὅλος θεοῦται, καὶ νοῦς ἐκεῖθεν χρηματίζει Χριστοῦ. Ρ. Ἀμήχανον τὸ κάλλος σου, ἀσύγκριτον τὸ εἶδος.

XL. Ὁμολογία τῆς χάριτος τῶν τοῦ Θεοῦ δωρεῶν, καὶ ὅπως ὁ ταῦτα γράφων Πατὴρ ἐνηργεῖτο ὑπὸ τοῦ ἁγίου Πνεύματος, καὶ διδασκαλία ῥηθεῖσα ὑπὸ Θεοῦ, τὰ [illegible] ποιοῦντά τινα τῆς τῶν σωζομένων σωτηρίας [illegible]. Ρ. Πάλιν ἐκλάμπει μοι τὸ φῶς· πάλιν τρανῶς ὁρᾶται.

XLI. Εὐχαριστία πρὸς Θεὸν ὑπὲρ τῶν παρ' αὐτοῦ γεγονυιῶν εὐεργεσιῶν, καὶ αἴτησις τοῦ μαθεῖν, τίνος χάριν οἱ τέλειοι γεγονότες ὑπὸ τῶν δαιμόνων παραχωροῦνται πειράζεσθαι· καὶ περὶ τῶν ἀποτασσομένων τῷ κόσμῳ διδασκαλία, καὶ ὑποτύπωσις ῥηθεῖσα παρὰ Θεοῦ. Ρ. Γινώσκεις τὴν πτωχείαν μου, ἴδε τὴν ὀρφανίαν.

XLII. Ὅτι οἱ τῷ Θεῷ ἀπεντεῦθεν ἤδη διὰ τῆς τοῦ ἁγίου Πνεύματος μετουσίας, ἑνωθέντες ἐκδημοῦντες τοῦ βίου, εἰς αἰῶνα αὐτῷ ἐκεῖθεν συνέσονται. Εἰ δ' οὖν ἀλλὰ τὸ ἀνάπαλιν τοῖς ἄλλως ἔχουσιν ἐνταῦθα γενήσεται. Ρ. Ἀρχὴ τοῦ βίου τέλος μοι, καὶ τὸ τέλος ἀρχή μοι.

XLIII. Ὅτι κρεῖσσον τὸ καλῶς ποιμαίνεσθαι ἢ τοὺς μὴ βουλομένους ποιμαίνειν. Οὐδὲν γὰρ ἔσται κέρδος τῷ ἄλλους μὲν σπουδάζοντι σῶσαι, ἑαυτὸν δὲ διὰ τῆς ἐκείνων ἀπολέσαντι προστασίας. Ρ. Εἰπέ, Χριστέ, τῷ δούλῳ σου, εἰπὲ τὸ φῶς τοῦ κόσμου.

XLIV. Τί ἐστι τὸ κατ' εἰκόνα, καὶ πῶς εἰκότως νοεῖται ὡς τοῦ Θεοῦ εἰκὼν ὁ ἄνθρωπος· καὶ ὅτι ὁ τοὺς ἐχθροὺς ὡς εὐεργέτας φιλῶν μιμητής ἐστι τοῦ Θεοῦ. Πνεύματος δὲ ἁγίου ἐντεῦθεν μέτοχος γεγονὼς θέσει Θεός, καὶ χάριτι γίνεται, μόνοις ἐκείνοις γνωριζόμενος, τοῖς ὑπὸ τοῦ ἁγίου Πνεύματος ἐνεργουμένοις. Ρ. Δόξα, αἶνος, χάρις τῷ ποιήσαντι τὴν κτίσιν ἐξ οὐκ ὄντων.

XLV. Περὶ θεολογίας ἀκριβεστάτης, καὶ ὅτι ὁ μὴ ὁρῶν τὸ φῶς τῆς τοῦ Θεοῦ δόξης χείρων τυγχάνει τυφλῶν. Ρ. Ὦ φιλοικτίρμων Θεέ μου, Ποιητά μου, λάμψον πλεῖόν μοι

XLVI. Ἐξομολόγησις εὐχῇ συνημμένη· καὶ περὶ συναφείας Πνεύματος ἁγίου, καὶ ἀπαθείας. Ρ. Ἐμάκρυνα, φιλάνθρωπε, ηὐλίσθην ἐν ἐρήμῳ.

XLVII. Περὶ τοῦ νοητοῦ παραδείσου τηλαυγὴς θεωρία· καὶ περὶ τοῦ ἐν αὐτῷ ξύλου ζωῆς. Ρ. Εὐλογητὸς εἶ Κύριος· εὐλογητὸς εἶ μόνος.

XLVIII. Ὅτι δόξα καὶ τιμή ἐστι παντὶ ἀνθρώπῳ ὑβριζομένῳ, καὶ πάσχοντι κακῶς διὰ Θεοῦ ἐντολήν, B ἡ ὑπὲρ αὐτῆς τῆς ἐντολῆς τοῦ Θεοῦ ἀτιμία· καὶ διάλογος πρὸς τὴν ἰδίαν ψυχήν, διδάσκων τὸν ἀκένωτον πλοῦτον τοῦ Πνεύματος. Ρ. Δός μοι τὴν αἴσθησιν, Χριστέ, ἣν ἅπαξ ἐδωρήσω.

XLIX. Ὅτι ἔστιν ὅτε καὶ διὰ τῆς πλησίον ἐπιμελείας καὶ διορθώσεως συγκατασπᾶσθαι τὸν διδάσκαλον εἰς τὴν ἐνοῦσαν ἐκείνῳ τοῦ πάθους ἀσθένειαν. Ρ. Ἐλέησόν με, Κύριε, ἐλέησόν με, μόνε.

L. Περὶ θεωρίας Θεοῦ, καὶ θείων πραγμάτων, καὶ Πνεύματος ἁγίου παραδόξου ἐνεργείας, καὶ περὶ τῶν ἰδίων τῆς ἁγίας καὶ ὁμοουσίου Τριάδος· καὶ ὅτι ὁ μὴ φθάσας εἰσελθεῖν εἰς τὴν βασιλείαν τῶν οὐρανῶν, οὐδὲν ὠφεληθήσεται, κἂν ἐκτὸς γένηται τῶν τοῦ ᾅδου κολάσεων. Ρ. Τί τὸ ἐν ἐμοὶ παρὰ σοῦ εἰργασμένον.

C LI. Ὅτι τοῦ Πνεύματος λάμποντος ἡμῖν τοῦ ἁγίου πάντα τῶν παθῶν φυγαδεύεται, ὡς ὑπὸ τοῦ φωτὸς τὸ σκότος· συστέλλοντος δὲ αὐτοῦ τὰς ἀκτῖνας, ὑπὸ τούτων καὶ τῶν πονηρῶν βαλλόμεθα λογισμῶν. Ρ. Τὸ φῶς σου περιλάμπον με ζωογονεῖ, Χριστέ μου.

LII. Περὶ θεολογίας· καὶ ὅτι τῷ μὴ ἀλλοιωθέντι τῇ τοῦ ἁγίου Πνεύματος μετουσίᾳ, καὶ γεγονότι θέσει ἐν γνώσει Θεῷ, διδάσκειν τὰ θεῖα τοὺς ἀνθρώπους οὐκ ἔξεστιν. Ρ. Τίς μου παραμυθήσεται τὸν πόνον τῆς καρδίας;

LIII. Κατὰ διάλεκτον Θεοῦ, καὶ τοῦ Πατρὸς τῶν λόγων ὁ Λόγος, καὶ ὅπως ὑπὸ τοῦ ἁγίου Πνεύματος ἐλλαμπόμενος ὁ θεῖος οὗτος Πατὴρ ὡμίλει Θεῷ, καὶ ὑπ' D ἐκείνου ἐμυσταγωγεῖτο τὰ θεῖά τε καὶ ἀνθρώπινα. Ρ. Deest.

LIV. Ὅτι τῶν ἀνθρώπων ἑκάστῳ δέδωκεν ὁ Θεὸς προσφυῶς, καὶ πρὸς τὸ συμφέρον τὸ χάρισμα διὰ Πνεύματος ἁγίου εἰς τὸ ἐνεργεῖν, οὐχ ὥσπερ αὐτὸς θέλει, ἀλλ' ὡς ὑπ' αὐτοῦ προωρίσθη, εἰς τὸ μὴ κενὸν εἶναι μέσον τῆς Ἐκκλησίας αὐτοῦ. Absque principio. Incipit vero ab illis carminibus. Ἕκαστον τὴν ἐνέργειαν κέκτηται τὴν ἰδίαν. Ἀλλ' οὐκ ἀφ' ἑαυτοῦ λαβών, ἐξ ἡμῶν δέ γε πάντως.

LV. Ὅτι τοῖς τὸ ἅγιον βάπτισμα φυλάξασι καθαρόν, παραμένει τὸ Πνεῦμα τὸ ἅγιον· ἀπὸ δὲ τῶν μολυνάντων αὐτὸ ἀπανίσταται. Ρ. Σύ με γινώσκεις, ὦ Χριστέ, πάσης παρανομίας ἐργάτην.

LVI. Εὐχὴ πρὸς τὸν Θεόν, ἐπὶ γεγονόσιν εἰς αὐ-

τῶν, ἱκετήριός τε ὁμοῦ, καὶ εὐχαριστήριος. P. Κύριε, δός μοι σύνεσιν, Κύριε, δός μοι γνῶσιν.

LVII. Ὅτι τὸν Θεὸν ἐξ ὅλης ποθήσας ψυχῆς, μισεῖ τὸν κόσμον. P. Σκιᾷ κρατοῦμαι, καὶ ἀλήθειαν βλέπω.

LVIII. Διδασκαλία κοινῇ σὺν ἐλέγχῳ πρὸς πάντας βασιλεῖς, ἀρχιερεῖς, ἱερεῖς, μονάζοντας καὶ λαϊκοὺς ὑπὸ στόματος λαληθεῖσα καὶ λαλουμένη Θεοῦ. P. Ὦ Χριστὲ, παράσχου μοι λόγους σοφίας, λόγους γνώσεως θείας.

Orationes solutæ; divinæ Laudes, sive Amores stricta oratione conscripti sunt: namque ut plurimum versibus politicis, iambicis et Anacreonticis constant, ita tamen ut nulla quantitatis syllabarum, quod accuratissime veteres observabant, ratio habeatur; tantum earum numerus, declinationesque accentuum attendantur. Et ratio ista confingendorum carminum non nunc primum in ea natione, seu multa abhinc sæcula, laboris forsan pertesa ante et barbarie omnia occupante (adde quoque similium rerum ignorationem) in usu fuisse comperitur ut videmus in Photii patriarchæ, Christophori primi a secretis, Constantini Anagnostæ, Manuelis imperatoris et aliorum hemiiambis, sive Anacreonticis, Pselli, Metaphrastæ, Manassæ, Philippi Solitarii, Manuelis Philæ, Tzetzæ iambis et politicis: quo tamen recentiores et negligentiores in illis pangendis fuere. Et quemadmodum Anacreontici non omnes eodem syllabarum, ac pedum numero concluduntur, ita et hi nunc pluribus, nunc paucioribus syllabis, ad eorum tamen normam componuntur. In iambicis aliter factum est: nam cum veteres ratione pedum longiorum, aut contractiorum nunc syllabis auctiores, nunc imminutiores dictos versus fecerint licet semper pedum numerum observarint, recentiores syllabas tantum easque duodecim religiosissime servant. Quod idem servatum est in politicis, in quibus syllabas quindecim nunquam excedunt; et si quæ ultra videntur, eas per aphæresim, sive synalœphem decurtant et absumunt, quod magis in Græcorum recenti, vulgatoque sermone, ut et in Italorum, apud quos similes hiatus ad numerum syllabarum retinendum restringuntur, conspicitur. Politici ideo dicti, quod communes omnium civium sunt, usuique eorum accommodati; sic quoque scorta et meretrices quod omnibus sunt obsequiosæ et peculiares, et servitutem publicam serviunt, non alio addito, sed solummodo πολιτικῶν nomine innotescunt. Meri Trochaici sunt, quemadmodum enim illi septem pedibus et syllaba constant, ita et hi: nisi quod antiquorum similes versus ratione pedum longiorum quindecim syllabas aliquando excedunt, politici nunquam, ut de iambicis dictum est. Et quemadmodum antiquorum duobus membris integrantur, mediique inciduntur, ita et hi qui nuncupantur politici: sit exemplum.

Ἀκούσατε νὰ σᾶς εἰπῶ
Αἰφνίδιον πολλὰς σκληρὸν
Ὁποῦ συνέδη μία φορά·
Ἀνάμεσα σὲ δύο νιουτζίκους
Θάνατον λυπημένον,
Καὶ παραπονεμένον
σ' ἓν' ὄμορφο λιβάδη,
ποῦ ξεφαντόναν μάδη.

Et pro carminum horum generibus, quidquid alii dicant, ne extra materiam diutius evagemur, satis sint.

Gesnerus ex Capitibus Symeonis practicis et theologicis ponit tantummodo centum, ad hæc alia viginti quinque. In Bavaria bibliotheca longe plura suppeditantur tribus titulis: Τοῦ ὁσίου Πατρὸς ἡμῶν Συμεὼν τοῦ Νέου Θεολόγου, etc. 1. Κεφάλαια πρακτικὰ καὶ θεολογικὰ ρα'. 2. Κεφάλαια τοῦ αὐτοῦ γνωστικὰ, καὶ περὶ θεολογίας κε'. 3. Τοῦ αὐτοῦ κεφάλαια θεολογικὰ καὶ πρακτικὰ ρβ'. Ea ad unum corpus Pontanus redegit, vidensque in tanta multitudine pauca et sparsim inserta theologica, eademque Practica potius, quam θεωρικὰ, a numero potiori moralia nominanda censuit, et Latine cum aliis Symeonis operibus publicavit. Ego Græce ipsius in Italicis bibliothecis legi.

I. Κεφάλαια ρ'. P. Ἀδελφὲ ταύτην ἡγοῦ λέγεσθαι ἀναχώρησιν, τελείαν κόσμου τὴν παντελῆ.

II. Κεφάλαια πρακτικὰ καὶ θεολογικά. P. Πίστις ἐστὶ τὸ διὰ Χριστὸν ὑπὲρ τῆς αὐτοῦ ἐντολῆς ἀποθανεῖν.

III. Κεφάλαια. P. Ἄδειαν εὗρεν ὁ διάβολος μετὰ τῶν αὐτοῦ δαιμόνων, ἀφ' οὗ τοῦ παραδείσου.

IV. Ἐκ τοῦ αὐτοῦ λόγων ἐκλογαί τινες θεολογικαί. P. Ὃν τρόπον αἱ νοεραὶ τάξεις τῶν ἄνω δυνάμεων ὑπὸ Θεοῦ. In bibliotheca Vaticana, quemadmodum et pleraque alia, quæ supra recensuimus, habentur præterea ejusdem preces.

V. Principium, Ἐλθὲ ἡ κρυσταλλοειδὴς ζωὴ, καὶ διάλιθος, καὶ παντοκρατορικὴ δεξιά.

VI. Principium, Κύριε Ἰησοῦ Χριστὲ, ὁ πάσης κτίσεως Ποιητής.

VII. Εἰς τὸ ἅγιον Πνεῦμα. P. Σοὶ μόνῳ ἀγαθῷ καὶ παναγίῳ, καὶ ζωοποιῷ Πνεύματι.

VIII. Ἑτέρα. P. Κύριε παντοκράτωρ, ἡ ὑπεράπειρος καὶ ἀνέκφραστος.

In Bibliotheca Antonii Augustini cod. 86, habebantur ejusdem: *Capita practica et theologica* 101. *De theologia alia Capita* 25. *Alia Capita theologica et practica* 102. Cod. 87. *Sermones* 35. *Institutiones de dilectione vel charitate, et quales esse debent spiritualium virorum vitæ et actiones. Ejusdem Capita practica et theologica* 100. *De pœnitentia, et quæ agere debet, qui nuper confessus est. Ad unum ex discipulis suis, quomodo potest quis sanctum virum nosse.* Cod. 37.: *Ex Symeone Theologo Excerpta de silentio.* In bibliotheca regis Gallorum: *Symeonis Junioris præpositi monasterio Sancti Mamantis Capitula practica et theologica* 101. *Ejusdem Capitula gnostica* 25. *Ejusdem Ethica*, etc. *Ejusdem de differentia* προσοχῆς et προσευχῆς. *Ejusdem præcepta ad vitam monasticam Ejusdem varia Capitula. Ejusdem de pœnitentia et perfectione vitæ*

monasticæ. Ejusdem Quæstiones et Responsiones. In bibliotheca Altempsiana Romæ : *Symeonis Junioris Orationes* 46, *et Capita, et De oratione.* In Regia Sancti Laurentii, *Symeonis Junioris Theologi Historicum Opus ex variis auctoribus collectum. De oratione et attentione. De pœnitentia. Capita theologica ad proximi cognitionem et theologiam spectantia. De charitate et beatitudinibus. Quomodo cognoscere quis debeat virum sanctum. Capita practica et theologica* 100. *Capita gnostica et theologica* 25. Antonius Verderius in Catalogo librorum Constantini Varini : *Symeonis monachi Novi Theologi Explicatio de sancta Trinitate.*

Habuit suos laudatores et potissimum similis conditionis homines, Hierotheum monachum et presbyterum, præpositum monasterii Pulchri Fontis : Alexium Philosophum, magnum magistrum; Nicetam, diaconum Magnæ Ecclesiæ; Basilium primum a Secretis et conditorem monasterii Evergetidis, Nicetam Stethatum et alios. Horum in Symeonem Carmina cum non cuique obvia sint, non gravabor hic exscribere :

Ἱεροθέου μοναχοῦ καὶ πρεσβυτέρου μονῆς τῆς Ὡραίας πηγῆς.

Ἡ παμμεγίστη σὴ ταπείνωσις, Πάτερ,
Τὸ δαψιλές τε δάκρυον τῆς καρδίας,
Ἀνώτερον θέντα σε τῶν ἐγκοσμίων,
Θεωριῶν ἔπλησαν ὑπερκοσμίων.
Τοὺς ἐνθέους οὖν ὃς χαχίζει σου λόγους
Κακὸς κακῶς ὄλοιτο σὺν βλασφημίαις.

Ἀλεξίου φιλοσόφου γεγονότος μεγάλου Διδασκάλου.

Ὁ χοῦς ἀμέτροις ἐντακεὶς κακουχίαις,
Ποιεῖ σε νοῦν ἄπληστον ἐν θεωρίαις.

Νικήτα τοῦ θεοφιλοῦς διακόνου τῆς τοῦ Θεοῦ Μεγάλης Ἐκκλησίας.

Ὡς ἄλλον εἰδότες σε θεῖον Μωσέα,
Ἐξ οὐρανοῦ τε μᾶλλον ἤπερ ἐξ ὄρους
Τὰς μυστικὰς λαβόντα πανσέπτους πλάκας
Ἐκ χειρὸς αὐτοῦ τοῦ Θεοῦ καὶ Δεσπότου,
Καὶ δόντα πᾶσι προξένους σωτηρίας
Τὰς σωστικάς σου, Πάτερ, πανσόφους βίβλους,
Τιμῶμεν ὡς μάλιστα σὲ πρὸς ἀξίαν
Ὡς μυσταγωγὸν ἐνθέων διδαγμάτων,
Καὶ πρᾶξιν αὐτὴν, καὶ θεωρίας βάθη,
Πολλοῖς ἐφικτὰ μηδαμῶς πεφυκότα
Σαφῆ προθέντα τοῖς θέλουσιν εἰδέναι.
Καὶ μὴ φθόνῳ φεύγουσι τούτων τὴν θέαν.
Φλεχθεὶς γὰρ αὐτὸς ἄνθρακι τρισηλίῳ,
Ψυχὴν, λόγον, νοῦν, καὶ καθαρθεὶς τὰς φρένας,
Φέγγεις ὁμοῦ τε καὶ φλογίζεις τοῖς λόγοις,
Τοὺς μὲν πονηροὺς πυρπολεῖς τε καὶ φλέγεις,
Χρηστοὺς δὲ φωτίζεις τε καὶ σώζεις ὅλως,
Συγγράμμασι σοῖς ἀσμένως πειθηνίους.
Ὧνπερ τὸ πλῆθος, κάλλος, ὕψος καὶ βάθος
Καὶ τὸ κραταιὸν ἰσχύος νοημάτων,
Διδαγμάτων τε ποικίλας διακρίσεις
Τίς ἐξιχνιάσειεν, ἢ σιγῇ μόνη

A Τούτοις τὸ σεμνὸν νοῦν ἔχων τί προσνέμει;
Νικῶσι μήκει καὶ κράτει τὰ τῶν λόγων.
Ταῦτα βδέλυγμα Πατρὶ τῷ σεβασμίῳ,
Πλὴν πίστεως ἔνδειγμα τοῖς ἐμοῖς μόνον.
Πυρός τι χρῆμα πᾶς νόμιζε λαμβάνειν
Ἐν χερσὶν ὃς ἂν τήνδε τὴν βίβλον δέχῃ.
Εἰ μὲν γὰρ εἶ τέλειος, ἁγνὸς καρδίαν
Τὴν πρᾶξιν ἤδη μυστικῇ θεωρίᾳ
Σοφῶς ὑπερβὰς, καὶ Θεῷ προσεγγίσας,
Καὶ τὰς ἐκεῖθεν ἀστραπὰς δεδεγμένος,
Ἄνοιξον αὐτὴν καὶ μέτελθε γνησίως,
Δρέψῃ γὰρ ὄντως ὠφέλειαν, οὐ βλάβην,
Εἰς γνῶσιν ἐλθὼν μᾶλλον ἐκπρεπεστέραν
Ὥσπερ μετέσχες Πνεύματος κοινωνίας,
Ἐλλάμψεων θείων τε μέτρα, καὶ τρόπους
B Σοφῶς μυηθεὶς φωτὶ φῶς ἂν προσλάβοις.
Εἰ δ' οὐκ ἀνὴρ τέλειος ἀκμὴν τυγχάνεις
Τοῦ πνεύματός σου φημὶ τὴν ἡλικίαν,
Οὔ ποτε αἴσθησιν ἐκβὰς ἐνθέως,
Τὴν ὑλικὴν παρῆλθες ἤδη δυάδα·
Καὶ ταῖς ἀΰλοις γνωστικαῖς θεωρίαις
Γνωσθεὶς ἐπέγνως ἐν Θεῷ Θεὸν βλέπων·
Γνῶναι θελήσεις μηδαμῶς τὰ τῆς βίβλου,
Μή πως θέλων φῶς, μᾶλλον εὑρήσεις φλόγα,
Ἀπιστίᾳ φλέξῃ τε τὴν σὴν καρδίαν,
Ἢ καὶ βλαβήσῃ τοῦ νοός σου τὰς κόρας.
Πρὸς πᾶν ὅπερ πρόεισιν ἐξ αὐτῆς φάος
Οὐκ εὐτονήσαις ἀντιβλέψαι γνησίως.

Βασιλείου πρωτοασηκρῆτις, καὶ κτήτορος μονῆς τῆς Εὐεργέτιδος.

C Σπουδὴν, κάθαρσιν, καὶ κάθαρσίς σου, Πάτερ,
Φωτὸς μέθεξιν, καὶ Θεοῦ κοινωνίαν
Καὶ γνῶσιν αὐτὴ δογμάτων ἀποκρύφων
Παρέσχον εἰς ἔνδειξιν εὐπρεπεστάτην,
Πόνων τε τῶν σῶν, καὶ Θεοῦ δωρημάτων.
Λοιπὸν σιώπα πᾶσα γλῶσσα, καὶ σίγα,
Ἐκ γῆς λαλοῦσα, κἂν στροφὰς πλουτῇς λόγων.
Αὐτὸς δὲ τρανῶς ἐκδίδασκε καὶ λέγε
Τὰς τῶν ἀδήλων ἐμφάσεις μυστηρίων,
Ὡς εὐπρεπεῖς· ἰδοὺ γὰρ ἡμεῖς μανθάνειν.

Τοῦ αὐτοῦ.

Καλῶς μὲν ἄρα, καὶ λίαν καλλιόνως
Ἠγώνισαι πάντιμε Συμεὼν μύστα
Λειμὼν γενέσθαι πράξεων ἐναρέτων.
D Καὶ δή περ αὐτῶν μιᾶς οὐκ ἀπεσφάλης,
Ἀλλὰ τόσον ἔτυχες τῶν χαρισμάτων,
Ὅσον περ οὐδεὶς τῶν ἀπ' ἀρχῆς ἁγίων.
Καὶ μάρτυς τούτου ἡ παροῦσά σου βίβλος,
Ἵν' αὐτὸς μὴ λέγοιμι καθ' ἓν τοῖς πᾶσι.
Ποῖος γὰρ ἄλλος ἡρπάγη οὐρανόσε,
Τρὶς καὶ τετράκις, καὶ ἔτι ἐσωτέρω,
Ἔνθα τριλαμπὲς καὶ τρισήλιον φάος,
Ἁπλοῦν, ἀσχημάτιστον ἀῤῥήτως λάμπει.
Ὁ ποῖος δ' ἄλλος βροντῆς υἱὸς ὁράθη
Μετὰ τὸν πρῶτον τὸν μέγαν Ἰωάννην.
Ποῖος δὲ Χριστὸν ἑώρα καὶ προσωμίλει
Ὡς σύγε γνωστῶς καὶ τρανῶς ὑπὲρ λόγον,
Υἱὸς Θεοῦ τε καὶ Θεὸς χρηματίσας,
Φέρων ἐν αὐτῷ ἁγίαν Τριάδα.

Τοῦ αὐτοῦ.

Ὦ μύστα θείου Πνεύματος μυστηρίων,
Καὶ μυσταγωγὲ δογμάτων ἀποκρύφων.
Ὁ φῶς μεθέξει τοῦ φύσει πρώτου φάους
Υἱὸς Θεοῦ τε καὶ Θεὸς χρηματίσας,
Ὡς τῶν ἀπείρων θλίψεων καὶ ποικίλων
Στεῤῥῶς ἐνεγκὼν τὴν ἐπηρμένην φλόγα,
Καὶ μὴ μαλαχθεὶς τῇ πυρώσει τὰς φρένας.
Ἆρας στέφος τε μαρτύρων ἐπαξίως.
Σὺ μὲν καθαρὰς τῶν θυμῶν τὴν πεντάδα,
Ἱδρῶσι πολλοῖς πράξεων ἐναρέτων
Καὶ τῆς προσύλου προσπαθείας τῶν κάτω
Τὸ τοῦ νοὸς φρόνημα πάντη χωρίσας
Θεῷ παρέσχες σαυτὸν εἰς κατοικίαν.
Αὐτὸς δέ σου τὸν εἶκον εἰσδύνας ὅλως,
Ἔπλησεν εὐθὺς ἀφθόνου μετουσίας
Τῶν ἐπταρίθμων Πνεύματος χαρισμάτων·
Καταξιώσας εἶθ' οὕτως σὴν καρδίαν,
Ἀφ' ἧσπερ ἐκρεύσαντα ῥεῖθρα τῶν λόγων,
Χριστοῦ καταρδεύουσι τὴν Ἐκκλησίαν,
Καὶ δεῖγμα τῆς σῆς μυστικῆς θεωρίας
Ἣν σοι παρέσχεν ἡ κάθαρσις πλουσίαν.
Πολλαὶ μὲν ἄλλαι σῶν πονημάτων βίβλοι,
Ἃς συντέθεικας, τὴν συνοικοῦσαν χάριν
Τοῦ πανσθενουργοῦ Πνεύματος κεκτημένος,
Τὴν θεῖα πάντας μυσταγωγοῦσαν φρένα,
Παιδεύσεως γὰρ τῆς πατουμένης ὅλως
Ἄγευστος ἦσθα, πάντα τῦφον ἐκκλίνων.
Πλέον δὲ πασῶν ἡ παροῦσα δεικνύει,
Ἣν ἔμμετρον μὲν καὶ στιχηρὰν ἐξέθου,
Ὡς πάντα πράττων σὺν λόγῳ τε καὶ μέτρῳ,
Καὶ τάξιν εἰδὼς πᾶσι μᾶλλον ἐμπρέπειν.
Στίχων δ' ἀριθμὸν συντεθεικὼς μυρίων,
Ἑπτακοσίων πεντήκοντα καὶ δύο
Σαφῶς παριστᾷς σῶν καλῶν κορωνίδα
Τὴν παντελῆ κάθαρσιν αἰσθητηρίων.
Πῶς ἐντὸς ἦγουν καί γε τῶν δρωμένων.
Τὴν μυστικήν τε Πνεύματος κοινωνίαν,
Καὶ τοῦ τελείου τὴν ἄκραν μετουσίαν.

Illius præterea non sine laude meminit Symeon Thessalonicensis Dialogo contra hæreses, inter eos qui de oratione scripserunt, Καὶ Συμεὼν ὁσίῳ τῷ Νέῳ Θεολόγῳ, καὶ λοιποῖς ἄλλοις ἀξίως τοῦ ἐν αὐτοῖς θείου Πνεύματος· *Et Beato Symeoni Juniori Theologo, et reliquis aliis pro dignitate divini, qui in ipsis erat, Spiritus.*

Catholici quoque non minus pietatem, atque doctrinam laudibus extulerunt. Hunc scriptorem integritatis et innocentiæ Christianorum omnium summorum juxta ac infimorum longe cupidissimum, ad quam sedulo excolendam eos omnibus modis exsuscitat et exstimulat, fuisse : ut porro commu- nem hanc perfectionem, atque sanctimoniam vehementer urget, sic monasticam creberrime et accuratissime commendare, ejusque consectandæ desiderio τοὺς μονάζοντας inflammare, et inertes ac secundum carnem ambulantes acerrime reprehendere : nec non præpositos atque rectores eorum, officii sui diserte admonere. Hinc inscriptionem A convenientem et appositam Operi datam, *Orationes de fide et moribus tum Christianis, tum monasticis*, in sacris Litteris eaque doctrina, quæ theologorum habetur propria, bene exercitatum, ac tutum apparere. Quæ in *Sacris laudibus* efferuntur, pietatem vel præcipuam, et beatos illos flores, quibus Sponsa fulciri desiderat, et unguenta illa redolere, quorum odor est super omnia aromata. De Deo multa non solum doctissime, sed etiam dulcissime, tametsi nonnunquam, ut etiam supra in Orationibus ἐκστατικωτέρως disseruntur : sic quoque non paucas præceptiones interjici, quibus vel Christiana, vel monastica vita instituitur et ad perfectionem suam conformatur. In Capitibus similem esse sibi Symeonem, et qua religione, pietate, B doctrina cætera eadem hæc edidisse; nec minus in his, quam in antecedentibus Christianam, ac monasticam sanctitudinem, adhibitis etiam idoneis similitudinibus, doceri et inculcari. Cautius tamen Gretserus non modo in hoc Symeone, sed in aliis non paucis monasticis et asceticis scriptoribus occurrere quædam duriuscule dicta quæ lima judicii egeant, quorum pleraque notis suis eruditissimis emollivit, et in bonum sensum trahere conatus est. Et hæc quidem isti non omnia subodorati de pietate et doctrina Symeonis hujus in medium attulerunt.

Nos tracto proscenio rei totius scenam discutiamus, nodumque difficultatis ingenue expediemus. C Quidquid sit de pietate hujus viri, verane an ficta fuerit; nolo enim quidquam illi de gloria derogare. Sane de doctrina est aliquid, quod me in aliam partem trahere possit, quæ etiam cum ipse viveret, scriberetve aliorum variis criminationibus fuit obnoxia, quam Symeonis Symmistæ verbo, scriptoque defendere conati sunt. Nicetas Stethatus Præfat. in sacras Laudes : Εἰ γὰρ αἱ ἀποκαλύψεις αὗται, καὶ αἱ φωναὶ, οὐ φωναὶ Θεοῦ, οὐδὲ ψυχῆς ἀποθεωθείσης, καὶ γενομένης ἔξω πάσης τοῦ κόσμου αἰσθήσεως καὶ ὅλης καθόλου ἁγίας, σχολῇ γ' ἂν ἄλλο τι τῶν ἀνθρωπίνων καὶ πρὸς ἡμῶν τελουμένων διὰ πάσης σπουδῆς, εὐαπόδεκτον ἀποδειχθείη Θεῷ καὶ ἀνθρώποις ἐπαινετὸν, ὃ μὴ σοφίᾳ καὶ γνώσει τῇ ἀνωτάτω Θεοῦ τὸ ἐπίδοξον καὶ λαμπρὸν ἐπιφέρεται. D Ταῦτα τοίνυν διὰ τοὺς φθόνῳ πρὸς τὰ καλὰ καὶ ἀπιστίᾳ, καὶ ἀγνωσίᾳ κεκρατημένους ἡμῖν προετέθη τῶν ἐρωτικῶν καὶ θείων ὕμνων τοῦ διδασκάλου· ἵν' ἢ κατὰ πρώτην εὐθὺς ἐπιβολὴν ἐντυγχάνοντες κρείττονες ἑαυτῶν γένοιντό ποτε, καὶ φθόνου καὶ βασκανίας ἀνώτεροι, καὶ δοξάσωσιν ὡς ἐφικτὸν τὸν ἐν πράξει καὶ λόγῳ, καὶ θεωρίᾳ δοξάσαντα τὸν Θεὸν, καὶ τὸ ὄνομα, τὸ ὑπὲρ πᾶν ὄνομα ἐν τοῖς ἑαυτοῦ μέλεσιν ἁγιάσαντα· ἢ ὡς τῶν καλῶν ἄγευστοι, καὶ πάντη ἀχώρητοι τῶν ὑψηλῶν θεαμάτων διὰ τὴν αὐτοῖς προσοῦσαν παχύτητα, τῆς ἐγχειρήσεως καὶ τῆς τῶν γεγραμμένων ἐνταῦθα περιέργου ἐρεύνης ἀπόσχοιντο· *Etenim si revelationes et voces non sunt Dei voces, neque animæ in Deum conversæ, et extra omnem mundi sensum factæ, et totius secundum*

omnes suas partes sanctæ, multo minus aliquid humanum, et a majoribus diligentissime patratum, acceptabile Deo ostendetur, et hominibus laudabile, quod sapientia et suprema Dei cognitione laudem sibi adjunctam, et splendorem non habeat. Hæc igitur propter eos qui in bona invehuntur, obsidenturque invidentia, incredulitate et ignoratione, a nobis proposita sunt divinis laudibus et amoribus præceptoris, ut qui primo statim aggressu in hæc offenderint, seipsis meliores aliquando evadant, et invidiam ac calumniam repellant, extollantque laudibus, ut poterunt, eum, qui actione, sermone et speculatione Deum glorificavit, nomenque supra omne nomen in suis membris sanctificavit; aut tanquam bonarum rerum jejuni, et penitus sublimium speculationum incapaces propter innatam illis ruditatem, ab ipsa aggressione et horum scriptorum curiosæ indagatione abstineant. Quin imo publicatis etiam Orationibus opposita Magistro crimina abluere contenderunt, oppugnatores non alio quam *Hagiocategororum* nomine nuncupantes, quasi qui Symeonem incusaret, sanctitatem ipsam criminaretur. Sub hoc titulo Orationem idem Nicetas edidit; Πιπτέτω φθόνος, ὁ τοῖς καλοῖς νεμεσῶν, καὶ ὑμνείσθω, καὶ εὐφημείσθω ὁ ὕμνων καὶ ἐγκωμίων παντοίων ἄξιος Συμεὼν, καθὰ καὶ ἐν τῷ Ἁγιοκατηγόρων λόγῳ μετὰ χρήσεων ἱερῶν πλατύτερον ἐξεθέμεθα· *Abeat invidentia, quæ semper bonos edit. Laudetur et satis faustis vocibus extollatur, qui laudibus et omnigenis encomiis dignus est Symeon, quemadmodum adversus Hagiocategoros Oratione sanctorum auctoritatibus adductis fusius explicavimus.*

Cum turbæ non quiescerent Symeon in judicium vocatus, et in sententia persistens condemnatur in carcerem, non propter fidem et ob defensas imagines, quas tum nullus oppugnabat, et ardentem ejus zelum, quo effervescens solutos imperatoris mores licentiamque liberius accusarit quod sane nunquam ipse, cum carceris meminerit, tacuisset, quod ad gloriam ipsius et universæ Ecclesiæ verteretur. Theodorus Studita sua exsilia, supplicia, carceresque commemorans, causam ob quam similia subiit, non reticuit: ne quid dicam de Athanasio, Chrysostomo, Joanne Vecco et aliis. Fatetur carceres, causam tacet in tanto scriptorum numero, non laudabilis causa est. Suspectus ipse de scelere est. Quem finem carceres habuerint, mihi non liquet; subsequentium nihilominus scriptorum silentium indicio est, illius opiniones condemnatas, in obscuro ac latebris neglectas jacuisse. Sed novo nova semper audentium fastu e tenebris erutæ, inter Montis Athi monachos auctoritatem obtinuerunt, donec Barlaamus, ut narrat Cantacuzenus, Histor. lib II, e Calabria Monachus, acuto vir ingenio et perspicaci, et lingua disertissimus, extera philosophorum, nostraque sanctorum Patrum doctrina imbutus, Thessalonicam adveniens, et multa in religionis negotio adversus La-

A tinos edens, ab imperatore et magno Domestico ampliter accipitur, carus illis ac intimus. Hic ad quemdam ex iis, qui Hesychastæ dicuntur, profectus, modum vitæ solitariæ, ac præcepta obedientiæ audivit: tum quo pacto proficiscentes solitarii paulatim et tranquille precationibus intenti, exsultatione animi, et divina quadam inexplicabilique voluptate perfundantur, et oculis corporeis lumen se circumfulgens aspiciant. Id audiens Barlaamus statim solitarios insectari; impostores, Massalianos, Omphalopsychos, germanorum Ecclesiæ dogmatum corruptores, et similibus aliis notis nuncupare, eorumque consuetudinem, tanquam qui seducerent et seducerentur, fugiendum esse publice disseminare: animas enim sibi ob pietatem, quam

B præ se ferebant concreditas, maxima religionis clade, perdebant. His commoti Thessalonicenses solitarii, intermissis amicis rogabant ut talia loqui adversus Hesychastas desisteret; nec unius male sani instructione projecte sanctam quietem invaderet, et maledictis proscinderet. Hoc lumine multos persecutionis temporibus; sanctum quoque Antonium contra dæmones in acie stantem, convestitos fuisse: posse fieri ut oculis corporeis quispiam divinum et increatum Lumen contempletur. In monte Thabore homines et adhuc imperfecti, circumfulgens ipsos, ac increatum Lumen videre potuerunt: non esse mirum, si nunc sancti superne a Deo collustrati dicantur hoc Lumen cer-

C nere. Dictis Barlaamus se continere non potuit, sed exclamavit: Si Lumen illud neque res condita, neque Dei natura est, Deum enim nemo vidit unquam, vos duobus diis servitis, uni quidem omnium fabricatori, quem et inaspectabilem omnes confitentur, alteri sub aspectum cadenti, et increato Lumini. Nihil se a divina essentia diversum, ac discrepans increatum arbitrari, quare ipsis διθεΐαν, *duorum deorum cultum* crimini dabat. Sic Byzantium navigans, aususque suæ causæ, synodum congregari instat: Monachi Thessalonicenses ad judicium accersuntur: et cum imperator lites componere niteretur, et altercationibus modum fieri hortaretur, Barlaamo haud quiescente, synodo ne-

D gotium committitur. Præsidentibus itaque imperatore et patriarcha necnon reliquis episcopis, proceribus et senatoribus assidentibus in templo divinæ Sapientiæ synodus cogitur. Barlaamo veluti actori primus dicendi locus datus est, qui libellum de iis rebus Patribus porrigit, ad rem propositam verba adjecit, tandem monachos criminatus est, quod neque precationem quam se celebrare dicerent, absque defectu et convenienter proferrent; sed egentem additamento, idque ipse adjiciebat, ut quod deesset, suppleret. Pro monachis respondit Palamas, et sanctorum, et theologiæ peritorum hominum effatis contrarium astruebat. Docebatque lumen in Thabor, quo discipuli illustrati sunt, esse gloriam Dei principio carentem et majestatem ejus, et lumen Divinitatis et Deitatem, et naturale æter-

numque Dei lumen, et quæcunque alia a theologis de illo dicuntur; deinceps concludebat æternum et naturale Dei non esse conditum, nec ejus gloriam et majestatem, nec quidquid illud lumen a theologis esse prædicatur; tum Tomum a monachis in Atho habitantibus compositum promens, se cum sanctis consentire, dicta vero Barlaami perversa dogmata esse monstrabat. Cum post longam disputationem victoria ad Gregorium et monachos inclinaret, Barlaamus videns, non effugiturum se, quin maledicentiam suam et scurrilitatem lueret, ad magnum domesticum accedit ab eo flagitans auxilium et consilium, quo imminentem pœnam evaderet. Magnus domesticus officia sua promisit, hortaturque ne exspectaret atrum calculum, sed potius priorem ipse inscitiam, et agnitam veritatem palam fateretur, assentiretur cum sanctis, et inimicitias cum monachis poneret, sic innocuus vitam ageret, monachis amicus, qui non conviciis in se effusis, sed perversitati doctrinæ ecclesiasticæ resisterent. Affirmabat Barlaamus optimum sibi id videri consilium : timere tamen, ne post confessionem aliqua multaretur ignominia, cum probatis et receptis dogmatibus se opposuerit ; proinde si talia passurus esset, melius silentio tulisse judicium, ut et in posterum sibi factam injuriam et judicium possit revocare. Cum magnus domesticus moneret, ne quid ejusmodi se præsente metueret, ille medius stans præteritam ignorantiam confitetur, ob stulte dicta veniam petit, se, cum alios errare opinaretur, ad eorum errorem emendandum diligentiam adhibuisse : nunc nihil ab iis dissidere, et in Thabore lumen gloriam Dei principii expertem, et æternum esse lumen credere se, atque confiteri. Nunc Gregorius cum cœtu suo Barlaamum complexi veniam præteritis dederunt, Deoque pacis et concordiæ gratias egerunt. Et hac ratione synodus dimissa est. Barlaamus non diu post, imperatore defuncto, denuo litem movit, et judicium valde claudicasse clamitans in Italiam aufugit. Gregorius postea cognomento Acindynus, Barlaami longo temporis spatio discipulus, eadem conatus, in plena synodo in eodem templo coacta ab omnibus condemnatur, et contra Barlaamum ejusque sectatores, ut hæreticos nisi resipiscerent, lata est sententia, et ab orthodoxorum communione uterque segregatus, et si quis alius de cætero talia auderet, et Palamæ, aliisque, quasi male de religione sentientibus crimen inferret, et Tomum pro veteri synodorum more compositum cui subscripserat Joannes patriarcha et tum præsentes episcopi, alii postea multi prioribus assensi subscripserunt, Palamæ et consortibus ejus, quo se defenderent, tradiderunt. Et hæc quidem Cantacuzenus prolixius, quæ magis succincte repetit in Proœmio quod præponit suis contradictionibus adversus Hieromonachum Prochorum Cydonium, Demetrii fratrem, de lumine Thaborio.

Gregoras, lib. II, refert in ea synodo nihil actum A esse de dogmate ob præsentiam imperitæ multitudinis, tum ne theologiæ mysteria profanis vulgi auribus ingererentur, tum ne Palamas contra disputante Barlaamo blasphemæ doctrinæ convinceretur . et Barlaamum condemnatum non quod non sentiret ea quæ Palamas, sed ex aliis ipsius scriptis malevolentiæ et pertinaciæ, et in primis gloriæ cupiditatis, convictus. Audiatur : Τοῦτο δὲ καὶ ἵνα μὴ δίκας ἀτόπου γλώττης καὶ γνώμης διδόντος τοῦ Βαρλαὰμ, δίκας βλασφήμου τε καὶ ἀκαίρου θεολογίας ὀφλὼν φανῇ καὶ ὁ Παλαμᾶς, κἀντεῦθεν ἀντὶ τῆς ἁρμοττούσης τοῖς πράγμασιν εἰρήνης καὶ εὐταξίας, θόρυβος γένηται καὶ ἀτέκμαρτος σύγχυσις· ὅθεν τὰ τῆς εὐχῆς εἰς μέσον ἐτίθετο· τὰ δὲ τῆς τῶν Μασσαλιανῶν αἱρέσεως ἐπὶ τούτοις ἐγκλήματα, ὅσα B κατὰ τοῦ Παλαμᾶ προὐτείνετο, ὑπέρθεσιν εἰς βραχείας ἔσχον ἡμέρας· καὶ εἰ μὴ ὁ τοῦ βασιλέως εἵπετο κατόπιν αἰφνίδιος θάνατος, ταχὺ τὸ πέρας ἐλάμβανον ἂν αἱ αὐτοῦ σφοδραὶ κατὰ τῆς αἱρέσεως τῆς Παλαμικῆς ἐπαγγελίαι. Λέγω δὴ τὴν ἐκτομὴν αὐτῆς, μελλούσης ἔτι φύεσθαι. Καὶ ἵνα τἀν μέσῳ συντέμω, μὴ συγχωρηθεὶς ὁ Βαρλαὰμ ἀποδεῖξαι τὰ προτεινόμενά οἱ τῶν θεολογικῶν ἐγκλημάτων, δι' ἅσπερ ἔφθημεν εἰρηκότες αἰτίας, ἐξ ἑτέρων αὐτοῦ συγγραμμάτων ἡττήθη, καὶ ἀπηλέγχθη κακογνωμοσύνῃ καὶ αὐθαδίᾳ σύνοικος ὤν, καὶ δόξης δημώδους ἐς τὰ μάλιστα ἐραστής· *Tum ne cum Barlaamus ineptæ loquacitatis et mentis pœnas lueret, Palamas blasphemæ et importunæ theologiæ reus esse videretur : atque inde loco pacis,* C *quam res flagitabant atque boni ordinis, tumultus et ingens confusio oriretur. Primum itaque crimina precationis proponebantur. Quæ vero ad Massalianam hæresim, et quæ alia contra Palamam afferebantur, pertinebant, in paucos dies dilata sunt ; et nisi mox imperatoris mors consecuta fuisset, celeriter vehementes in Palamicam hæresim velitationes absolutæ essent : hoc est, ea quæ futurum erat ut augeretur, exstirpata tum fuisset. Et ut ea quæ intercesserunt, omittam, cum Barlaamo non concederetur, quas ob causas diximus, theologica crimina demonstrare, ex aliis ejus scriptis compertus est, et malevolentiæ et pertinaciæ, et in primis popularis gloriæ cupiditate damnatus.* Causa ergo Barlaami fuit maledicentia, et procax in monachos aggressio; Pa- D lamæ, blasphema et importuna theologia. Vero porro narrare nobis Gregoram habeo ex Tomo Joannis patriarchæ, qui synodo interfuit agente de alio Tomo, quem nos Græce et Latine edidimus, *De consensione Ecclesiæ Occidentalis atque Orientalis*, lib. II, cap. 17 : Ἔστι μὲν ἀπὸ τοῦ Τόμου καταφανές, τῷ μὴ πρὸς ἀπέχθειαν κρίνειν ἐθέλοντι, ὡς ἐπὶ μόνοις τοῖς δυσὶ κεφαλαίοις ἐγένετο ἡ κρίσις καὶ ἡ ἀπόφασις, τῷ περὶ τοῦ ἐν τῷ Θαβωρίῳ λέγω θείου φωτὸς, καὶ τῷ περὶ τῆς εὐχῆς, ὡς δηλώσομεν προϊόντες· καὶ ἐπ' αὐτοῖς τοῖς δυσὶ κεφαλαίοις κατεδικάσθη, καὶ ἀπεπέμφθη ὁ Βαρλαὰμ, καὶ τὸ ἐν τῷ Τόμῳ τεθὲν τοῦ ἐπιτιμίου βάρος ἐπὶ δεφενδεύσει τῶν δύο τούτων ἕνεκα μόνων κεφαλαίων ἐτέθη. *Palam est ex ipso Tomo, nisi quis ex invidia atque*

odio res dijudicare velit, de duobus tantum capitibus judicium factum esse et determinationem, de divino lumine in monte Thaborio, et de oratione, ut infra exponemus : et pro duobus hisce capitibus condemnatum ejectumque Barlaamum, pœnasque in Tomo appositas, ad defensionem monachorum, ob hæc duo solummodo capita indictas esse. Et, Καὶ ἐξετέθη ὁ Τόμος ἀρχὴν καὶ τέλος οὐδὲν ἄλλο ποιούμενος, ἀλλ' ἢ μόνον τὰ ἐν αὐτῷ διαλαμβανόμενα δύο κεφάλαια, τοῦ θείου λέγω φωτὸς τῆς Μεταμορφώσεως, καὶ τῆς εὐχῆς· ὑπὲρ ὧν δὲ κεφαλαίων καὶ τὰ ῥητὰ τῶν ἁγίων ἐτέθησαν. *Quare editus est Tomus, nullum aliud neque principium, neque finem habens, nisi tantum duo illa, quæ in eo continentur capita, divini, inquam, Transfigurationis Luminis, et Orationis, de quibus capitibus et dicta Patrum apposita sunt.* Et, Εἴρηται ἡμῖν τοίνυν διὰ βραχέων τὸ ὅλον ἐπὶ τῇ τοιαύτῃ ὑποθέσει τῆς ἀληθείας, ὅτι τε ἐπὶ μόνοις τοῖς διαληφθεῖσι δύο κεφαλαίοις, καὶ ἐπ' οὐδενὶ ἑτέρῳ τὸ πέρας ἡ ἐξέτασις εἴληφεν ἡ συνοδική. *Breviter ergo nos exposuimus summam in hac veritatis causa de duobus solummodo capitibus, nec de ullo alio synodale examen finitum.*

Stant itaque crimina monachis opposita a Barlaamo, et dum ita vident lumen divinum, tenentque quæ Palamas asserit, manifeste convincuntur esse Massaliani et Ompsolophychi, et rectorum Ecclesiæ dogmatum corruptores. Verumtamen similium errorum, ac hæresum fons et origo fuit iste Symeon, ex quo sua primum parum cauti hauserunt; postea metu infamiæ defendere totis viribus, et verbo et scripto nisi sunt. Namque orat. 3, de oratione, sive attentione, modum orandi suis, ut lumen Dei videant, eoque illustrentur, ita præscribit : Πρὸ πάντων δὲ τρία πράγματα δεῖ σεαυτῷ περιποιήσασθαι, καὶ οὕτω τοῦ ζητουμένου ἀπάρχεσθαι, ἀμεριμνίαν ἀλόγων καὶ εὐλόγων πραγμάτων, τουτέστι τὴν ἐκ πάντων θνῆσιν συνείδησις καθαρὰν φυλάττειν ἑαυτῷ ἀκατάγνωστον τῇ ἰδίᾳ συνειδήσει, καὶ ἀπροσπάθειαν, ἐν μηδενὶ ἐπιῤῥεπῶς ἔχων τοῦ αἰῶνος τούτου, οὔτε αὐτοῦ τοῦ σώματος. Εἶτα καθίσας ἐν κελλίῳ ἡσύχῳ καὶ ἐν μιᾷ κατὰ μόνας γωνίᾳ, πρόσεξαι ποιῆσαι ὃ λέγω σοι. Κλεῖσον τὴν θύραν, καὶ ἔπαρον τὸν νοῦν σου ἀπὸ παντὸς ματαίου, ἤγουν προσκαίρου. Εἶτα ἐρείσας τῷ στήθει τὸν πώγωνα, κινῶν τὸν αἰσθητὸν ὀφθαλμὸν σὺν ὅλῳ τῷ νοΐ ἐν μέσῃ κοιλίᾳ, ἤγουν ἐν τῷ ὀμφαλῷ. Ἄγξον οὖν καὶ τὴν τῆς ῥινὸς τοῦ πνεύματος ὁλκὴν, τοῦ μὴ ἀδεῶς ἀναπνεῖν, καὶ ἐρεύνησον νοητῶς ἔνδον ἐν τοῖς ἐγκάτοις εὑρεῖν τὸν τόπον τῆς καρδίας, ἔνθα ἐμφιλοχωρεῖν πεφύκασι πᾶσαι αἱ ψυχικαὶ δυνάμεις. Καὶ πρῶτον μὲν σκότος εὑρήσεις, καὶ πάχος ἀνένδοτον· ἐπιμένοντος δέ σου, καὶ τούτου τοῦ ἔργου νυκτὸς καὶ ἡμέρας ποιουμένου· εὑρήσεις, ὢ τοῦ θαύματος! ἄληκτον εὐφροσύνην. Ἅμα γὰρ εὕροι ὁ νοῦς τὸν τόπον τῆς καρδίας, βλέπει παρευθὺς ἃ οὐδέποτε ἠπίστατο· βλέπει γὰρ τὸν μεταξὺ τῆς καρδίας ἀέρα, καὶ ἑαυτὸν φωτεινὸν ὅλον, καὶ διακρίσεως ἔμπλεων· καὶ ἔκτοτε ὅθεν ἀνακύψει λογισμὸς πρὶν τοῦ ἀπαρτισθῆναι ἢ εἰδωλοποιηθῆναι τῇ ἐπικλήσει Ἰησοῦ Χριστοῦ, ἐκδιώκει τοῦτον καὶ ἀφανίζει. Ἐντεῦθεν ὁ νοῦς μνησικακῶν δαίμοσιν ἐγείρει τὴν κατὰ φύσιν ὀργὴν, καὶ διώκων βάλλει τοὺς νοητοὺς πολεμίους. Τἄλλα δὲ μαθήσει σὺν Θεῷ ἐν τηρήσει νοὸς τὸν Ἰησοῦν ἐν καρδίᾳ κατέχων. Καθέζου γὰρ, φησὶν, ἐν τῷ κελλίῳ σου, καὶ ταῦτα πάντα σε διδάξει. *Ante omnia, tria inquirenda tibi sunt, tum aggrediendum quod optas; omnimodus rerum tum rationabilium, tum irrationabilium neglectus; hoc est, in omnibus mortificatio, conscientiæ puræ conservatio quæ a propria conscientia damnari non possit, et affectuum vacuitas, quæ ad nullam hujusce sæculi rem, neque ipsius corporis inclinaverit. Tum sedens in cella quieta, solusque in uno angulo, attende ut facias quod tibi dico. Clauso ostio eleva mentem tuam ab omni vanitate, temporaria nempe re, tum figens pectori tuo mentum, movensque sensibilem oculum cum mente in medio ventris, umbilico nempe; suffoca et naris spiritus attractionem, ne libere efflet, et perquire cum intellectu in visceribus invenire locum cordis, ubi omnes animæ facultates immorari solent; et primum quidem tenebras offendes, et crassitiem haud ita facile cedentem. Verum ubi perseveraveris, et hoc opus diu, noctuque continuaveris, invenies rem miram. Nunquam finientem consolationem : statim enim atque mens invenerit locum animæ, illico videt quæ nunquam cognovit. Videt enim circa cor aerem, et semetipsum totum luminosum, et plenum discretionis, ex eoque tempore cum emerserit cogitatio, antequam robur accipiat aut figuram, invocatione Jesu Christi fugabitur et evanescet. Hinc intellectus indignatus dæmonibus, iracundiam, quæ secundum naturam est, excitat; et persequens fugat intellectuales adversarios. Cætera disces cum Deo, conservatione mentis Christum in corde retinens. Sede enim ait, in cella tua, et hæc docebit te omnia.* Vides Ompholopsychorum originem, et dogma Massalianorum, hoc auctore inter istos Hesychastos conceptum et propagatum? Imo omnes hæreses postea a Palama, aliisque, non ab alio, quam hoc fonte enatæ in Ecclesia Græcorum disseminatæ sunt. Nipho Hieromonachus, sive Demetrius Cydonius, de hæresibus Palamæ : Ἵνα δ' ὡς ἐν κεφαλαίῳ τὰ τοῦ Παλαμᾶ διεξέλθωμεν δόγματα, ἄνωθεν ἀρξάμενοι δείξομεν συντόμως ὅτι τὴν μὲν ὅλην τῆς αἱρέσεως οὐχ ὑπενόησε πρῶτος Παλαμᾶς, ἀλλὰ πρὸ πολλῶν χρόνων παρὰ τοῖς λεγομένοις Ἡσυχασταῖς ὡς ἐν μυστηρίῳ τὰ τῆς αἱρέσεως ταύτης ὑπεψιθυρίζετο· καὶ δῆλον ἐξ ὧν Συμεών τις τῆς Ξυλοκέρκου μονῆς ἐπιλεγομένης ἡγούμενος, ὃν καὶ Θεολόγον Νέον ἐπέγραψαν οἱ τῶν τοιούτων μύσται καὶ μυσταγωγοὶ, ἐν ἄλλοις μὲν αὐτοῦ συγγράμμασι πολλὰ βέβηλα καὶ βλάσφημα συνεγράψατο· ἰδίᾳ δὲ ἐν τῷ περὶ νήψεως καὶ προσοχῆς τοιαῦτα διέξεισιν. Κάθισαι ἐν μιᾷ γωνίᾳ, καὶ τὰ ἑξῆς· *Ut vero summatim Palamæ dogmata percurramus, a superioribus temporibus initium sumentes ostendemus argumenta propriæ hæresis non primum excogitasse Palamam, sed multos ante au-*

nos apud eos, qui Hesychastæ dicebantur, veluti in A *arcanis hæresis ista insusurrabatur. Quod palam sit ex his quæ Symeon quidam monasterio Xerocerci præfectus, quem et theologum juniorem similium mystæ et mystagogi inscripserunt, in aliis scriptis suis multa blasphema profanaque tradidit, sed potissimum in opere De sobrietate et attentione hæc habet : « Sede in uno angulo, »* etc. Hinc Symeon iste singulis paginis sæpius et ad nauseam inculcat illuminationes divinas, lumen divinum, uniones divinas, uniones essentiales cum Deo, et sexcenta alia similia. Sed quis illa æquo animo feret, ut reliqua silentio involvam, quæ habentur orat. 27 : Ὢ τοῦ θαύματος ! ὅτι ἄνθρωπος ἑνοῦται πνευματικῶς καὶ σωματικῶς, εἴπερ οὐ χωρίζεται τοῦ νοῦ ἡ ψυχή, οὐδὲ τῆς ψυχῆς τὸ σῶμα, ἀλλὰ τῇ οὐσιωδῶς ἑνώσει B γίνεται τρισυπόστατος κατὰ χάριν καὶ ὁ ἄνθρωπος εἷς θέσει Θεὸς, ἐκ σώματος καὶ ψυχῆς καὶ οὗπερ μετείληφε θείου Πνεύματος, καὶ πληροῦται τηνικαῦτα τὸ εἰρημένον ὑπὸ τοῦ προφήτου Δαυῒδ, Ἐγὼ εἶπα Θεοί ἐστε, καὶ υἱοὶ Ὑψίστου πάντες· κατ' εἰκόνα δηλαδὴ, καὶ καθ' ὁμοίωσιν τοῦ Ὑψίστου, γεννήματα θεῖα ἐκ τοῦ θείου Πνεύματος· *O mira res! homo Deo spiritualiter, corporaliterque unitur : siquidem anima non a mente, nec ab anima corpus sejungitur, et unione essentiali etiam homo per gratiam sit trium hypostaseon unus per adoptionem Deus, ex corpore videlicet et anima, et, cujus factus est particeps, divino Spiritu constans, impleturque tum illud Davidis Prophetæ : « Ego dixi, dii estis, et filii* C *Excelsi omnes; » filii Excelsi secundum imaginem videlicet similitudinemque Altissimi divina progenies ex divino Spiritu.*

Hinc concludendum censeo caute scripta ejusmodi versanda esse, ne veneno, quod sub illis latet nocentissimo hausto, sub specie pietatis cultusque divini, in pessimas hæreses, et quæ difficulter ex animo avelli possunt, lectores prolabantur, quod temporibus Palamæ, maximo religionis suæ detrimento universa Græcorum Ecclesia experta est, non tantum quod similes hæreses inter eos potissimum, qui aliorum ductores erant ad pietatem, pedem fixerant, sed quod in partes ac factiones distracta in inanibus contentionibus, et plane nullis astu plusquam diabolico studia sua omnia conferens, veram et a Patribus acceptam de rebus divinis doctrinam perdiderat. Et mirum sane est inter tot dissidia, et mentium obstinatas agitationes, ita Symeonis hujus famæ provisum fuisse, ut videantur suæ sententiæ auctorem ignorasse, quem nunquam de nomine fere norunt. Et cum illius mentio necessario inculcanda est, tacito nomine, titulis aliis virum indicasse, καθάπερ τὶς τῶν μεγάλων, *u quidam ex viris magnis*, de eo sermonem habens dicit Palama in 2 orat. quas ipse inscripsit Πατέρες. *Patres*. Epistola ad Menam, οἱ μεμυημένοι *initiati*, alibi Θεολόγοι, *Theologi* Cantacuzenus, et similia Factum autem id existimo, ne nomine viri indicato, quibus intererat, homines libros illius conquirerent et examinarent, et cum non omnia, uti par erat, nuntiata ad normam veræ doctrinæ dictata reperirent, criminarentur, coacta etiam synodo, ut sueverat, condemnarent, qua postea condemnatione ipsi quoque in crimen adducerentur, tanquam qui alias per synodum condemnata tenerent ac defenderent.

JACOBI PONTANI PRÆFATIO.

[Opp. Symeonis Junioris, Ingolstad. 1603.]

Titulus orationum est iste : Τοῦ ἐν ἁγίοις Πατρὸς ἡμῶν Συμεὼν τοῦ Νέου Θεολόγου, sive, ut habet inscriptio libro divinorum hymnorum præfixa, Τοῦ νέου ἐν D θεολόγοις πρεσβυτέρου καὶ ἡγουμένου τῆς μονῆς τοῦ ἁγίου μεγαλομάρτυρος Μάμαντος τῆς Ξυλοκέρκου. *Sancti Patris nostris Symeonis* (vulgo Simeonis per ἰῶτα, non per ὑψιλόν) *Junioris Theologi*, sic appellatus videtur, ut secerneretur a Gregorio Nazianzeno, qui Theologi nomen apud Græcos obtinuit : quod quia et Simeoni nostro datum est, ideo vox τῆς νέου usitato Græcorum more adjicitur, ne quis, audito sine ulla adjectione Theologi nomine, Gregorium Nazianzenum animo conciperet ; sic Stephanus ὁ νέος, *Junior*, martyr sub Copronymo, ad distinctionem protomartyris Stephani ; sic Theodosius ὁ νέος, Valentinianus ὁ νέος, respectu ad ejusdem nominis antecessores : *Presbyteri et præpositi monasterii sancti et magni martyris Mamantis in Xylocerco.* De sancto Mamante martyre agunt Latina Martyrologia 17 die Augusti, Græcorum Menologia 2 Septembris. Celeberrimus fuit apud Græcos, ut liquet cum aliunde, tum ex oratione qua martyrem hunc sanctus Basilius exornavit. De eodem non pauca sanctus Gregorius Nazianzenus, orat. in Novam Dominicam. Meminit et Miscella historia aliquoties martyris Mamæ, in hunc enim modum inflectit auctor ille nomen hujus martyris. In cujus honorem templum et monasterium Constantinopoli condidit Pharasmanes (qui sub Justiniano imperialis cubiculi præfectus fuit, ut scribit Nicephorus, lib. XVIII, cap. 441 „*prope murum, cui Xylocercus nomen est.* Et hujus monasterii fuit hic noster Symeon antistes et presbyter. Nec murus tantum Ξυλόκερκος appellatus est ; sed et ejus

loci porta, ea de causa, ut notat auctor *Pandect.* A *Turc. Hist.* : *Quod artifices portam illam struentes, magna in fundamento aquæ reperta copia, lignis plurimis ac palis in aqua defixis lapides injecerint, atque ita demum ædificii fundamentum firmum effecerint.* Hodie nominatur *Hagiobazari porta*, *per quam scilicet ingrediuntur urbem Hagiobazaritæ trans sinum habitantes e regione hujus portæ. Nomen Hagiobazari significat vel sancti vel sanctum emporium. Et Emporii voce Symeon quoque Magister cum aliis Græcis utitur pro nullis clauso portis, aut nullis cincto muris oppidulo. Sancti potius existimem dicendum emporium, ut intelligatur emporium Sancti Mamantis, quod olim monasterium insigne, palatium Augustale celeberrimum in historiis, pontem denique non minus nobilem Sancti Mamantis appellatum*, B *habuit. Hic enim effundunt se in extremum Ceratinum sinum celebres illi priscis fluvioli Cydaris et Barbyses, nunc Machlena et Chartaricon, qui quidem ad Sanctum Mamantem ponte junguntur. Hagiobazariotarum vox denotat incolas emporii Sancti Mamantis.* Hæc ille.

Fuit insuper apud Sanctum Mamantem celebris Hippodromus, in quo Copronymus Andream Calybiten monachum occidit, ut libro XXII Miscellæ traditur. De ponte ad Sanctum Mamantem vide Suidam verbo μάμας, et *Origines Constantinopolitanas* Cod. M. Scripta ejus nunc primum in lucem proferuntur, quorum meminit etiam epitome bibliothecæ Gesnerianæ. Sed male ex uno Symeone C tres nobis cudit. Nam Symeon presbyter, et Symeon Junior, seu, ut Epitome loquitur, *Novus* Theologus, et Symeon Xerocerci princeps, sunt unus et idem Symeon, nisi quod inepte vocat *Xerocerci principem*, qui vocandus erat antistes seu præsul S. Mamantis ad Xylocercum. Etsi enim noster etiam codex habet τῆς Ξηροκέρχου, non tamen dubito, quin legendum sit Ξυλοκέρχου.

Porro præter monumenta illa Symeonis, quæ nunc in lucem exeunt, commemorat Epitome Gesn. librum *De oratione*, *sive de tribus modis orandi*, quem in Bavaricis codicibus non reperimus. Ex capitibus practicis et theologicis ponit tantummodo centum, et ad hæc, alia viginti quinque. Sed D instructissima Boiorum principis Bibliotheca longo plura, ut vides, nobis suppeditavit : quæ in codice 104 tribus titulis distinguuntur. 1. Τοῦ ὁσίου Πατρὸς ἡμῶν Συμεὼν τοῦ Νέου Θεολόγου ἡγουμένου μονῆς τοῦ Ἁγίου Μάμαντος τῆς Ξηροκέρχου κεφάλαια πρακτικὰ καὶ θεολογικὰ ρα'. 2. Κεφάλαια τοῦ αὐτοῦ γνωστικὰ καὶ περὶ θεολογίας κε'. 3. Τοῦ αὐτοῦ κεφάλαια θεολογικὰ καὶ πρακτικὰ ρβ'.

De tempore quo Symeon iste floruit, dicam non quæ certo, sed quæ probabiliter comperta habeo. Ac in primis ne monendum quidem arbitror, hunc Symeonem nostrum diversum esse a Symeone Stylita seniore ; cujus vitam Theodoretus litteris mandavit ; item a Symeone Stylita juniore, qui sub Justino minore floruit ; item a Symeone Stylite in Cilicia, cujus meminit *Pratum spirituale*, cap. 57. Nam noster iste non fuit Stylites ; et tres isti Simeones vixerunt ante tempora Iconomacha ; noster vel in ipsis, vel certe post ipsa. Nam Stephani Junioris a Copronymo ob defensionem sanctarum imaginum interfecti, meminit. Quæ ergo ejus ætas ? Equidem sub Iconoclastis imperatoribus vixisse eum arbitrari quis posset ; sub Leone, inquam, Isaurico et Copronymo ; vel certe sub Leone Armeno, Michaele Balbo et Theophilo, qui omnes cum imaginibus bella gesserunt. Hoc confirmare licet ipsius Symeonis testimonio, qui oratione XIII ait : *Diabolum esse nostrum hostem annis jam plus sexies mille ducentis*, supputatione videlicet Græcorum, ab orbe condito. Et ne quis mendum in numeros irrepsisse existimet, scire oportet, numerum hunc in Græco codice non notari notis numeralibus, sed integris verbis diserte perscribi.

Iniit autem Leo Isauricus imperium anno mundi conditi sexies millesimo ducentesimo nono, teste Cedreno. Deinde in Menologiis Græcorum die 20 Novembris refertur, Gregorium Decapolitanum multa ab Iconoclastis perpessum, venisse Constantinopolin. Καὶ Συμεῶνα τὸν ὁμολογητὴν καὶ θεοφόρον ὑπὲρ τῶν ἁγίων εἰκόνων εὑρεῖν ἐγκεκλεισμένον· *Et Symeonem confessorem reperisse inclusum in carcere propter sacras imagines.* Quid autem vetat Symeonem istum a Gregorio aditum esse eum ipsum, quem quærimus, cum ipse in exsilium se projectum esse duobus locis testetur, uno in orationibus ; altero, in commentationibus : tametsi causam tacet. De martyrio quoque Stephani junioris loqui videtur, tanquam de re suo ævo plano recenti.

Hæc et id genus alia verisimilitudine non carerent ; si in Græco codice διακοσίοις non ἑξακοσίοις expresse scriptum esset, αὐτὸς δὲ ἑξακισχιλίοις καὶ ἑξακοσίοις καὶ ἐπέκεινα τούτων ἔτεσι διαμείνας ἀεὶ πολέμιος τῶν ἀνθρώπων ἄδηλος καὶ κρύφιος, etc. *Sexies mille sexcentis, et eo amplius annis.* Longe ergo junior est iste Symeon ; ætasque illius in imperium Joannis aut Manuelis Comneni incidit ; cujus exstant aliquot novellæ, quarum una *De voluntariis homicidis*, edita et publicata est ab orbe condito sexies millesimo sexcentesimo septuagesimo quarto, ut et alia ejusdem imperatoris Περὶ διαφόρων ὑποθέσεων, *De diversis causis ac negotiis.* Iniit autem Manuel imperium anno Christi 1143, si non fallit Onuphrius in Chronico; quod annos triginta octo administravit, tribus mensibus demptis, teste Niceta, lib. VII *De rebus Manuelis*, sub finem. Ergo Symeon iste Comnenorum imperio Joannis aut Manuelis floruit, hasque orationes conscripsit. Quare corrigenda sunt ea quæ in Adnotatione ad orationem tertiam de ætate Symeonis dicta sunt, convenienter primæ opinioni, quæ tamen ruit, si non διακοσίοις, sed ἑξακοσίοις cum Græco codice legamus, ut sane legere oportet; cum Scripturam hanc codex manifeste repræsen-

ter. Et quamvis jam tum schisma Græcanicum exstitisset, omnia tamen loca quibus Symeon processionis sancti Spiritus meminit, a bono lectore in bonum sensum accipi possunt, ut et alia pleraque, ad quorum nonnulla adnotatiunculas adjecimus; alia eruditi lectoris candori permisimus. Etenim non modo in hoc Symeone nostro, sed et in aliis non paucis monasticis et asceticis scriptoribus occurrunt quædam duriuscule dicta, quæ lima judicis egeant. Vera me loqui fatebitur, qui percur- A rere volet sermones asceticos Esaiæ abbatis, Joannis Climaci, Marci, Nili et aliorum. Tantum de Symeone habuimus: ad quem etiam scriptus est scholastici illius Dialogus, quem reperies post capita moralia, quæ nihil aliud sunt, quam aphorismi quidam, brevesque sententiæ ad vitam recte instituendam accommodatæ; cujusmodi capita ediderunt cum alii, tum Marcus Asceta et sanctus Nilus, quæ exstant.

SYMEONIS JUNIORIS

PRÆPOSITI MONASTERII SANCTI MAMANTIS AD XYLOCERCUM

ORATIONES XXXIII.

ORATIO PRIMA.

ARGUMENTUM.

Quemadmodum homo paradiso exturbatus, veritatem, quæ est verbum Dei, perdiderit. De peccato diaboli et Adami. Ab ipsa conceptione hominem quemlibet esse peccatorem: et quo pacto per baptismum in Spiritu sancto regeneretur. Quænam multi reges, et prophetæ ante Christi tempora concupiverint. Christianos nondum initiatos, dolentesque, et peccata sua confitentes, canonicis vinculis, ac pœnis minime subjici, sed fidei mysteriis erudiri, et ita demum initiari debere. Unumquemque Christianum divina immutatione indigere, in qua perfectio consistat.

Adamus postquam diabolo mentito fidem habuit, et cum ea fide de ligno scientiæ comedit, veritatem amisit; quam deinde natura humana diu multumque investigatam, invenire non potuit. Testimonio sunt omnes Græciæ sapientes, dum tantam humanarum opinionum diversitatem, per varias disciplinas via ac ratione traditas præcipueque per multas ac longas de virtute et vitio disputationes, quas reliquerunt, ad simplicitatem et rectitudinem redigere, congruenterque in unum coagmentare et constringere nequiverunt. Est autem veritas Verbum Dei, sive gratia Christi, quæ complures illas, et inter se pugnantes, atque implicitas, et tortuosas ex hominum cogitationibus, ratiocinationibusque profectas verborum dissertationes, una et directa simplicitate, velut naturali, pacifica et tranquilla conjunctione, incomprehensa potentia sua composuit, reliquosque D doctrinarum sermones ad unum omnes otiosos, irritos et inutiles demonstravit; cum more cæcorum palpando, veritatem, ab oculis nostris merito remotam, inquirentes, non valeant reperire. Simul ac enim homo mendacium sponte, ac nulla impul- B sus necessitate complexus est, in eam pœnam incurrit, ut veritatem scrutetur ille quidem, ejus tamen compos non evadat, persequatur, nec comprehendat. Etenim quæ fide mendacio adhibita oculis nostris erepta fuit, fide veritati commodata, rursum invenitur ac restituitur. Ille mendacio aperto manifestoque credidit: nos magnum ac manifestum mysterium [1], Deum videlicet humano corpore indutum, credimus. Illud propter Dei mandatum erat incredibile: hoc propter Deum nos alloquentem redditur credibile. Illud creditum deprehensum est falsum (credentem quippe in exitium ac mortem præcipitavit [2]); hoc creditum veritas comperitur, siquidem eum qui mendacio fidem C commodaverat, ab exitio ac morte revocat, peccatum ejus tollens, eique ut bene ac beate sit largiens: et ex fine utrumque, mendacium puta veritasque, perspicitur. Unum igitur peccatum, et una justitia.

Vide quid diabolus, considera quid Adamus peccaverit, et non aliud, quam suimet admirationem superbiamque invenies. Verum illi ob excellentem gloriæ magnitudinem ita se gesserunt. Nec enim ex humilitate gloriam adepti se extulerunt: sed cum humilitatem needum cognoscerent, et secuturam e casu ipsorum humiliationem ignominiamque ignorarent, idcirco nihil eam metuentes, eousque efferre se non dubitarunt. Animadverte contra, quomodo justificatus sit Jesus. Cum Deus esset, usque ad mortem voluntariam, et mortem crucis (quod erat sceleratorum supplicium) semetipsum humiliavit [3]. Unum ergo peccatum, inflata de se opinio, et una justitia, extrema humilitas. Nunc autem quis seipsum, nisi admodum fatuus exaltet? Nemo enim in hac vita vi divina præditus est, ut summam sibi gloriam comparet: nec ille,

[1] I Tim. III, 16. [2] Gen. III, 6. [3] Philipp. II, 7, 8

antequam se humiliaret, gloriam consecutus est, sed quicunque in hanc lucem editur, statim est inglorius, et gradatim quodammodo ad gloriam tandem progreditur. Qui igitur pristinam vilitatem suam recordatus, se ipsum exaltat, quomodo stultus ac cæcus non sit? Nam quod dicitur, *Nemo sine peccato, nisi solus Deus, nec infans, cujus vita unius diei est*[4]; non de iis dicitur, qui peccaverunt : quo enim pacto infans unicum diem natus, peccatum committat? sed hoc latet mysterii, naturam humanam ab ipso conceptu peccatricem esse. Ac Deus quidem hominem non peccatorem, sed purum et sanctum finxit. Posteaquam vero protoplastus ille, sanctitatis stola solius superbiæ piaculo spoliatus, corruptioni, interituique factus est obnoxius, ex eo etiam satio, conceptio, ortus, et reliqua deinceps omnia peccato subdita fuerunt. Et omnino, quisquis homo numeratur, quamvis non peccarit, nihilominus peccator est. Quocirca venit alia nascendi conditio, et altera formatio, qua quidem homo e sacrosancto fonte baptismatis in Spiritu sancto denuo generatur, iterumque cum divina natura, sicut erat, quando illum divinæ manus effingebant, modo quodam miscetur, et tanquam a primis elementis, ejus animæ vires universæ informantur, atque in eum statum, in quo caput et princeps generis nostri ante transgressionem versabatur, renovatæ restituuntur; et isto modo ad regnum Dei instruitur ac præparatur, in quod, qui salutari aqua purgatus nondum est, nec ingredi, nec ipsum speculari, nec intelligere potest. Ut ita quilibet baptizatus (1), talis jam, qualis ille erat, qui primus est conditus, in paradiso sub intelligentiam cadente operetur, et custodiam agat : operetur quidem mandata Jesu Christi, a quo renovatus est, custodiat autem, quam divino tinctus lavacro a Spiritu sancto gratiam accepit, confiteaturque et dicat, virtus ejus (gratiæ, inquam) quæ in me est, Christi præcepta mecum operatur[5]. Hæc enim est custodia. Sicut namque ædificium stare, aut excitari absque fundamento nequit : ita anima Christo credens, nisi gratiæ Spiritus sancti fundamentum collocaverit, vitam et mores Deo placitos suscipere neutiquam potest; ejusque jejunia, pervigilationes, humi stratum cubile, aliæ corporis afflictationes, paupertas, lacrymæ, precationes nullius momenti censenda sunt. Sic etenim Christum negaverunt, qui post multos cruciatus negaverunt : *Qui in me confessus fuerit*[6], inquit. In ipso confitemur, in ipso adoramus, in ipso salvamur. Spiritus sanctus siquidem animam renovat, quemadmodum illa corpus.

Magnum mysterium, quod totus terrarum orbis jure veneretur. In eodem sacrificium laudis inest, nimirum cor purum, quod est cor contritum et humiliatum[7]. Novit enim se proprium nihil habere et quomodo elevabitur? Est porro ipsum sibi humilitatis argumentum et materia. Quod si veritas, non ambitio sacrificium laudis est Deo, et apud illum non peccator (quis enim caret peccato?) sed omnis elato corde immundus habetur, humilis corde justificatus, justus munere suo functus, seu, ut debuit, conversatus est. Justificatio sancti Spiritus donum est. Qui a Spiritu sancto gubernatur, glorificatus;

[4] Job xiv, 4, 5 sec. LXX. [5] Coloss. i, 29. [6] Luc. xii, 8. [7] Psal. l, 19.

(1) Caute legendus est Simeon, quando et hic et alibi sæpius baptismati nimis multum tribuere videtur, nempe, quod reddat homines *impeccabiles*. Idem asserit de professione vitæ religiosæ seu monasticæ. Verba Græca perioches, quæ orationi præponuntur, sunt ista : Τὸ ἅγιον βάπτισμα ἢ ἀκινήτους ἢ δυσκινήτους, πρὸς τὸ κακὸν διατίθησιν, ὥσπερ καὶ τὸ δεύτερον βάπτισμα τὸ διὰ τοῦ θείου καὶ ἀγγελικοῦ σχήματος. *Sanctum baptisma aut immobiles, aut difficulter mobiles ad malum reddit, ut et alterum baptisma, quod consistit in susceptione divini et angelici habitus*, hoc est, in ingressu in religiosum seu monasticum ordinem; hunc enim alterum baptisma nominat. In ipsa oratione sic præter cætera loquitur Simeon : Τὸ γὰρ θεῖον βάπτισμα τοῦ Χριστοῦ τοὺς πρὶν ἀβαπτίστους, καὶ πρὸς τὸ κακὸν εὐκινήτους, κραταιὰν ἔχει δύναμιν, κατασκευάζειν βαπτισθέντας, ἀκινήτους πρὸς τὸ κακὸν, εἰ δ' οὔ, ἀλλὰ τέως πρὸς τὸ παρὸν ἀκινήτους. Quæ omnia dura profecto sunt et animadversione digna, et errorem Joviniani redolentia, qui, ut scribit sanctus Hieronymus, lib. ii *contra Jovinianum*, et sanctus Augustinus, lib. *De Hæresibus*, cap. 82, docuit hominem, vere baptizatum non posse amplius peccare, et si forte peccat, non fuisse tinctum nisi aqua. Ad quem errorem loquendique modum alludit Simeon, cum ait illis qui post baptisma faciles seu flexibiles sunt ad malum, aquam superfusam esse ὡσεὶ νεκροῖς, *tanquam mortuis*. Quod itidem de altero baptismo, seu de ingressu in religionem affirmat. Forte erit, qui Simeonem excuset. Id vero nobis non modo non molestum, sed et perquam jucundum erit; utinam non modo Simeon noster, sed et quivis alius ab omni errore sit immunis. Interim veritatis hæ sunt voces : Vere et legitime baptizatum denuo peccare posse, si velit. Ad baptizatum enim tendit illa cohortatio sancti Pauli Rom. xi, 20 : *Tu fide stas, noli altum sapere, sed time.* Et ad Hebr. vi, 4 : *Impossibile enim est eos qui semel sunt illuminati, gustaverunt etiam donum cœleste, et participes facti sunt Spiritus sancti, gustaverunt nihilominus bonum Dei verbum, virtutesque sæculi venturi, et prolapsi sunt, rursus renovari ad pœnitentiam*, etc. Ubi manifeste indicat Apostolus eum qui vere baptizatus gratiæque divinæ particeps effectus est, in peccata denuo labi posse, atque adeo per baptismum *impeccabilem* non effici, quod multo magis ad religiosæ vitæ professionem accommodari debet. Quæ, ut et baptismus nec ἀκινήτους, nec δυσκινήτους ad peccandum reddit, et si baptizatus δυσκίνητος aliquo sensu dici potest, quia gratiam Dei per baptismum jam consecutus, multo habet majora et validiora præsidia vitiorum illecebras repudiandi, quam ante baptismi initiationem, dummodo illis legitime uti velit : nam si uti nolit, et per arbitrii libertatem rursus ad peccati sordes declinet, æque id potest ac antea : *Contingitque* ei, ut sanctus Petrus ait (II Petr. ii, 22), *illud veri proverbii : Canis reversus ad suum vomitum, et sus lota in volutabro luti.* Lector consulat cardinalem Bellarminum libro *De baptismo*, cap. 14, ubi copiose adversus hæreticos ostendit, homines per baptismum non fieri impeccabiles.

qui glorificatus, sanctificatus est; sine sanctificatione Deum nemo videbit. *Tollatur impius, ne videat gloriam Domini* [8]. Quis est impius? Superbus utique, et tantum impius quantum superbus. Quis humilis corde? non prudens, non sapiens, non intelligens, non versipellis, non a semetipso doctus ac sciens; sed cum Spiritu sancto communicans, in quo prudentia et sapientia, et intelligentia, eruditio ac scientia in ipso purgatæ, ac viventis, Deoque placentis animæ. Ob id enim Verbum ac Filius Dei hominem induit, ac mortem pertulit, seque ipsum pro toto genere humano liberando pretium dedit. Verum enimvero pro piis, qui antea obdormiverant, magnum et augustum, ac propterea repulsæ nescium sacrificium factus est, quando post Adami lapsum justorum nullus adipisci salutem potuit, omnibus peccato primi parentis, mortique ac perditioni subjectis: quod nemo exstaret, quem flammea illa romphæa paradisi custos, post ejectum inde protoplastum facile admitteret, quo in impolluta, et ab omni delicto munda, et sancta tabernacula intrare et in Sanctis sanctorum atriis permanere posset (quoniam, ut etiam Apostolus ait, *corruptio incorruptionem non hæreditabit* [9]) oportebatque incorruptibile Dei Verbum in carne sua mortali oblato sacrificio justos a corruptione eximere. Haud enim in illorum potestate erat, ad incorruptionem illam instaurari, in qua princeps homo effictus fuerat, et ex qua exciderat: sed ad magnam hanc, et in judicio ac justitia susceptam œconomiam spectabat. At vero pro iis qui postea vixerunt, tum sacrificium, tum communio appellatur; quia scilicet per sumptionem se cum sumente commiscet, et illa commistione unioneque de integro eum format, unitumque inexplicabili virtute artificis divinitatis suæ ad semetipsum adducit, ut secum germane coalescat. Quemadmodum et ignis, tametsi a corporibus se durioribus susceptus, conjunctione ipsa ignem facit, nec eorum naturam evertit: nihilominus quandiu cum igne copulata sunt, etiam ipsa ignis sunt. Atque hoc est, quod olim multi prophetæ, reges et justi desiderarunt, cum eos prævidere [10], qui caro de carne Verbi Dei et os ex ossibus ejus futuri essent, seque a tanto bono sejunctos intelligerent.

Quapropter instructis, et eruditis, magnique mysterii Christianitatis cognitionem consecutis, initiatisque fidelibus, si postea pro humana imbecillitate, et quia adhuc pulvere circumdantur, in culpam inciderint, bona erit medicina spiritualis, si eam confitentibus injiciantur vincula canonica, quibus peccati nexibus exsolvantur, et pharmaca salutaria applicentur, quandoquidem quibus debent initiamentis exculti, virtutem Christi gustaverunt, cui fidere, et peccatum cavere oportebat, juxta illud Apostoli: *Peccatum enim vobis non dominabitur, non enim estis sub lege, sed sub gratia Christi* [11]. Nisi enim rejecissent gratiam Christi, quam cognoverant, non eos illa peccare permisisset. Et ipsi semet reos fecerunt sanguinis Christi, *qui emundavit conscientiam illorum ab operibus mortuis, ad serviendum Deo vivo et vero* [12]: denuoque per labores nempe, sudores, gemitus, lacrymas emundari debent, ut dicant Deo: *Vide humilitatem et laborem meum, et dimitte omnia peccata mea* [13]. Remissio autem perfecta rursum gratiæ participatio est, non quod Deus defatigationibus ac laboribus pœnitentis indigeat: sed ne pœnitens divinæ gratiæ citra laborem reconciliatus, eam, uti prius, contemnat, tertiaque purgatione opus habens, reprobetur, et in ignem sempiternum purgandus conjiciatur, qui cum semper urat, purgare non potest quem urit.

Jam vero arcana Christianæ religionis ignorantibus (sunt enim, sunt, inquam, plures baptismo affecti quidem, et propterea indigitati Christiani: sed penitus nulla catechesi imbuti et indocti, et ut breviter dicam, profani, ac rudes hujus præclari mysterii) talibus, inquam, peccata sua, post sacrum baptismum perpetrata, confitentibus, nexus et auxilia medica nullam utilitatem afferunt. Quia enim mysterium Christi nesciunt, sed spiritualium vinculorum medicaminumque sensum et intelligentiam habere unquam poterunt. Et cum non intelligentes crediderint, sine intellectu peccaverunt: et quia sine ratione peccaverunt, spiritualem, et quæ animo cernitur, medicinam agnoscere non possunt. Quamobrem quomodo mysteria Christianismi scientibus, memoriaque tenentibus, pro mensura cognitionis, et errati vinculis, medicina, ustione, afflictione, et pœna; sic eorum rudibus, nondumque institutis, institutione, fide, et initiatione, non vinculis opus est. Vincire enim et urere, quod sensu caret, absurdum; et curationem adhibere mortuo, ineptum negotium ac fatuum est. Verum *quicunque in lege peccaverunt*, hoc est, cum cognitione, *per legem judicabuntur* [14], ad sacrorum canonum normam ac præscriptum videlicet. At qui sine lege peccaverunt, hoc est, ea non cognita, sine lege etiam peribunt, frustra nimirum ignorationem excusantes, cum a Domino dictum sit: *Prædicabitur Evangelium hoc in toto mundo, in testimonium omnibus gentibus* [15]. Sequitur hinc, si gentes manet condemnatio, multo magis eos condemnatum iri, qui in medio Christi Ecclesiæ primorum rudimentorum imperiti, et in rationibus divinæ pietatis hospites ac peregrini Christiani versantur, contemptores admirandi hujus operis Verbi Dei, cujus causa humanis se artubus convestivit, cum Deus esset, contumelioseque tractatum, et non secus quam pro sceleribus suis neci deditum est. Quod autem nonnulli de profanis istis in throno gloriæ

[8] Isa. xxvi, 10 sec. LXX. [9] I Cor. xv, 50. [10] Luc. x, 24. [11] Rom. vi, 14. [12] Hebr. ix, 14. [13] Psal. xxiv, 18. [14] Rom. ii, 12. [15] Matth. xxiv, 14.

regni Christi sedentes, quæ ipsi non didicerunt, alios docent, pro patientia Dei, imo vero iram magnam et derelictionem; quoniam illusores dominantur, et dolosi, et impudentes, et ut malam conscientiam habentes, increduli. Maxime qui in idolis suis gloriantur, *in doctis* videlicet, *humanæ sapientiæ verbis*, quorum gratia ab auditoribus suis æque profanis laude et admiratione afficiuntur [16].

Bonum est in Christum credere, quoniam sine fide in ipsum non est ut quis salvetur [17]. Verumtamen etiam veritatis notitiam capessere necesse est. Bonum est veritatem doceri, siquidem et necessarium: quin et baptismate lustrari in nomine vivificæ Trinitatis, ut anima vitam adipiscatur. Bonum est baptizari: sed mysticæ hujus vitæ, sive luminis spiritualis etiam animo sensum capere oportet. Bonum est sensum illum, qui in mentem cadit, sive illuminationem cognoscere: sed opera quoque lucis requiruntur. Qui namque pure et liquidissime cernit, cum etiam opera Dei facere convenit. Bonum est lucis opera facere, sed humilitatem et mansuetudinem Christi induere insuper decet: ut qui in Christum credit, Christi characterem et insignia ferat, et ad naturam mitem atque humilem immutatus, in regnum cœlorum ad gaudia Domini sui recipiatur. Cæterum qui hoc ordine viam Dei ambulant, si in ea pro naturali conditione moriendi præpediti fuerint, a misericordia Altissimi non repellentur, nec ab introitu regni cœlestis arcebuntur. Hoc itinere qui non incedunt, eorum et fides et progressio inanis est.

ORATIO II.

Argumentum.

Hominem prius a Christo per sanctum baptisma corroborari, ac tum demum mandatis ejus deditum esse oportere. Eam inesse in sancto lavacro vim, ut aut inflexibiles, aut pene inflexibiles ad improbitatem reddat: quomodo et alterum baptisma, quod per divinum et angelicum habitum confertur. Quinam vere in Christum credidisse dicendi. Quales sacrorum ministri, sacerdotes, episcopi, animarumque doctores requirantur.

Qui cuipiam dicit, hoc fac, et illud ne feceris, plane sic dicit, ac si ille, cui præcipit, facere possit aut omittere. Qui vero sic dicit ei, qui non potest, nonne frustra dicit? Dominus ait discipulis suis: *Euntes docete omnes gentes, baptizantes eos in nomine Patris, et Filii, et Spiritus sancti* [18-19]. En expurgatio et virtus sacri baptismatis primo loco constituitur. Quid postea? *Docentes eos servare omnia quæ mandavi vobis* [20]. Quicunque igitur hoc robore ante confirmatus non est, in mandatis Dei observandis incassum laborat; quicunque illa homini præcepta dat, pro cæco et stolido habeatur licet: quando prius gratiam Christi, quæ mente percipitur, et purgat, animam suscipere, indeque eam confirmari res postulat, atque ita demum leges

A præscribere. Qui enim fieri potest ut tellus spinis ac tribulis plena purum frumenti semen accipiat, et idipsum semen non suffocetur? Quare fructum nunquam referent, qui contra naturam, contraque ordinem, commoditatem rationis infirmos adhuc aggrediuntur: ratione enim et producta sunt, et continentur, et ad finem perducuntur omnia. Nam divinum Christi baptisma nondum ablutos, et cereos in vitium flecti, efficacitatem habet, jam lotos a peccato invictos præstare. Sin minus, saltem cum se obtulerit occasio, ad id difficiles, quod ejus vim potentiamque declarat. Ad virtutem autem honestatemque proclives, tanquam *angelos potentes virtute, facientes voluntatem Dei* [21]. Ideo

B Christus sacrosanctum sanguinem suum credentibus in illum largitus est, ut per ejus sumptionem communicationemque fideles divinæ prius naturæ consortes effecti (Dei enim sanguis est) ceu divini divinæque virtutis jam assecuti robur, etiam secundum perfectam Christi legem vitæ rationes instituant: ut potentes virtute voluntatem ejus exsequentes. De cætero quisque fidelium, et Christum confitentium apud se cogitet, si hoc robore septus, Christi legibus parere spreverit, cum iis parere queat, nec vitam, et mores ad Dei nutum composuerit, se Christum negavisse, et ex Apostoli sententia *conculcasse Filium Dei, sanguinemque testamenti pollutum duxisse* [22].

Quod si, aquis salutaribus expiati, divinique cor-

C poris et sanguinis participes facti, nondum potentes sunt virtute ad perficiendam Dei voluntatem; sed ad vitia et peccata adhuc facile moventur, perinde ac mortuis aqua illis superfusa est: etiamnum quippe in Christum non crediderunt. Atque opus est hujuscemodi homines ad episcopos et sacerdotes adire, fidei formulam edoceri, in Christum credere, tuto antea fundamento posito, pœnitentia, inquam, hujus amentiæ, et impositione manuum, unctioneque sacri charismatis. Et cum illis Evangelium justitiæ revelatum fuerit, novumque sensum intelligibilis Christi gratiæ hauserint, quæ animas eorum tetigerit, et in ipsis cor contritum ac humiliatum creat, castumque Dei timorem ædificat

D (hæc namque Christianis viæ bonæ ad vitam ex Christi præscripto agitandam primordia sunt), tum quoque immaculato ejus corpore, et sanguine percipiendo, merito digni censeantur: ut cum divinæ naturæ consortes [23], et sanctificati evaserint, non eis peccatum, quomodo antehac, dominetur. In hoc enim sanctificatio sita est, ut Christianis ad faciendam voluntatem Dei potens virtute fiat, quo corroboratus et fidelis Christianus nominetur, qui Christi gratiam susceperit, et cui fides habeatur, quique in Spiritu sancto curriculum vitæ suæ moderetur. Ita enim non aliter quempiam Christianum fieri, et esse datur. Prior vero ille gravibus pœnis

[16] I Cor. II, 13. [17] Hebr. XI, 6. [18-19] Matth. XXVIII, 19. [20] Ibid. 20. [21] Psal. CII, 20. [22] Hebr. X, 29. [23] II Petr. I, 4.

et animadversionibus peccata admissa compensare debet, et lacrymas ad baptismi fontem exæquandum fundere, ac Deum orare præterea, ut usque ad finem curationis ætatem degere sibi concedatur, nè ante sanationem abreptus et damnatus in gehenna, pro eo ac meruit, torreatur. Quis enim præstabit, tandiu dum curetur, fore superstitem?

Hic vincula opus sunt, hic excommunicationes, hic diuturnæ lacrymationes, hic genuflexiones, rarusque, et vix aliquis cum fidelibus congressus. Ac tale quidem judicium haud injustum est. Cur enim qui divinum mysterium cognovit, et accepit, non cavit? Lapsum hunc Adami lapsu minorem dicere non potest. Ille etenim, si Deum esse in se novisset, de fructu prævaricationis non gustasset. Et quanquam seipsum non norat prius, cum Deo privaretur, tamen postea in habitu cognovit. Ast hic per sanctum baptisma Christum a se cognitum nudus induerat, ut scriptum est ab Apostolo: *Quicunque in Christo baptizati estis, Christum induistis* [14]. Omnis enim mentis et consilii particeps anima, ex ipso baptismo Christi gratiam consequi intelligitur: statim quippe Christus in ea formatur. Porro ab infantibus baptizatis, baptismi sanctificatio propter ignorantiam non sentitur; est siquidem intellectualis sensus. Jam vero paulatim tempore procedente, fit etiam immutatio. Et in aliis quidem prorsus exstinguitur: in aliis quidam igniculi manent, iterumque per fidem, institutionem et spem magna hæc misericordia accenditur. In his namque qui speraverunt et crediderunt, sensim ignem illum exsuscitat, eorumque intelligentiæ manifestat. Deinde cum gaudio titionibus humilitatis ac misericordiæ subjectis, flamma emicat, vicinosque illustrat: illius, quia non ex nobis, sed ex Deo est misericordia; hujus, quia misericordiam consecutum, plane misericordem esse decet. Quod si qui item altero baptismo per angelicum habitum accepto, quid acciperent, non intellexerunt, divinam et omnipotentem sancti Spiritus virtutem non participant, gratia ea similiter avolante, ut quæ per aquæ baptismum collata est: et propter stuporem adhuc ad malum proni sunt ut prius; inanis est eorum fides, vanumque secundum quoque baptisma, cum sensus expertibus, et mortuis indumenta sacra sint imposita. Una est enim salutis notitia, quia et veritas unum est, menti intelligenti, et intelligenti animæ donatæ per fidem supernæ gratiæ sanctissimi Spiritus intellectualis cognitio. Dignantur enim tali gratia, qui in Christum, cum baptizarentur, crediderunt, alii quidem ut et signa faciant; plurimi ut ad malum immobiles, ad bonum contra perfaciles perseverent, et quidquid Deo placet, id in vita impigre et exsultabundi consectentur. Hic eorum ordo est, qui in Christum crediderunt.

Sed videndum, ne quando præter nunc ordinem quidam aut ministri ecclesiastici, aut sacerdotes, aut episcopi, et animarum magistri sint, et veniat *fex iræ Dei* [15] super nos, si non sit qui imperitos instituat et erudiat, divinissimaque, et humanum captum superanti fictione refingat. Hanc enim cuiquam fas, nisi prius naturæ divinæ consorti, Spiritus sancti cathedram, ut ita dicam, magistralem conscendere: alioqui Dei adversus se iram concitabit. Hac nempe de causa multi in verbo sapientes, alii hæresis auctores ac duces exstiterunt; alii hæreticorum sermonibus capti sunt. Cæterum quoniam quemadmodum a divino baptismate, velut a principiis informati essent, non intellexerunt, ingressi prius per pœnitentiam et cognitionem, ut supra diximus, intercedente impositione manuum per arbitros et œconomos magni hujus mysterii, et sacræ scientiæ peritos, informationem ab initio, speciemque ac formam spiritualium, et mysticorum habituum suorum consequantur; ut confirmati, in vinea Dei laborent, ne fides ipsorum, et confessione irrita sit, et Christus nequidquam creditus et adoratus, nihil eis prosit. Nec enim, ut quispiam fortasse dixerit, Deus homo natus est, ut ita simpliciter Deus homo crederetur, illique adoratio adhiberetur: verum ut nos divinæ naturæ consortes fieremus, sicut ipse naturæ humanæ consortem se fecisset, cognoscerentque adepti hoc consortium mysterii vim, et gratias agerent. Et quotquot hujus consortii gnari sunt, ac de eo probe judicant, hi sunt amici Christi, his creditum est hoc mysterium, et hi vitam Christi imitabuntur. Qui autem ejus naturæ participes, sive consortes facti sunt; aut cum facti essent, rem ignorarunt, ii hostes ejus sunt: propterea quod omnis qui cum natura divina nihil commune habet, carnalis est, et Deo placere non potest: *Prudentia enim carnis inimica est Deo* [16], *et caro, et sanguis regnum Dei non possidebunt. Non enim corruptio incorruptionem possidebit* [17]; sed audiet aliquando: *Etiam quod videtur habere, auferetur ab eo. Habenti enim dabitur, et abundabit* [18], propter gratiam immensam, inexhaustam, superabundantem, et quæ imminui atque consumi non potest. Nam ponamus quempiam mille annos vivere, ac per totidem annos in dies singulos divina gratia perfundi, cum sane illa supra Christum quodammodo locabit, cum totum impleat (siquidem ipse ætate et gratia proficiebat), ipsa tamen salva, nihilque imminuta manebit. Verumtamen non est prorsus necessarium, paulatim eam mundare, aut minui, et paulatim deficientem vacuum omnino deserere eum qui illa spoliatur, et cum quasi clam recesserit, ipsi hujus recessus sensum non relinquere.

ORATIO III.

ARGUMENTUM.

Quæ, et quot sint divinæ cognitionis genera. Cognoscendum quod Deus sit; quid autem sit, non

[14] Galat. III, 27. [15] Psal. LXVIII, 25. [16] Rom. VIII, 7. [17] I Cor. XV, 50. [18] Matth. XIII, 12.

scrutandum. Christianum credere, et baptismo ablui oportere. Quis dicatur, et sit christianus: et quis dicatur quidem, nec sit. Qui enim non facit voluntatem Christi, eum non esse christianum. Improbos Christianos perditis Judæis deteriores habendos.

Deum cognoscendi genera, seu modi quinque sunt. Primus, quod Deus nihil sit eorum omnium quæcunque aut sub aspectum, aut sermonem, aut intelligentiam subjiciuntur. Alter, quod si quid est, quod vel aspectu sentiatur, vel oratione exprimatur, vel mente tantummodo comprehendatur, ab ipso sit, cum prius non exstiterit. Tertius, quod hæc omnia, nullius eorum indigus, bonitate sua e nihilo procreaverit, ut ipsius gloria potius fruerentur, in ipsoque subsisterent. Quartus, et quod cum bonus sit, omne quod bonum et honestum est, id velit, et omnem pravitatem vitiositatemque oderit. Quintus, quod in ipso omnis administratio, et vita virtutis compos ac divina feliciter institui possit; non aliter, nisi illius vi ac potestate adjuvante, quæ sensum oculorum, intellectumque fugiens, complectitur omnia, et præcellit omnibus, nullique nisi castissime se invocanti opitulantur.

Est porro Divinitas, quantum humana lingua enuntiari, quantumque metaphora quadam ab essentia, et natura ducta indicari potest, una essentia et natura superessentialis et supernaturalis; tres autem hypostases, sive subsistentiæ, alia atque alia unius unitatis, et rursum tripartito discrimine divisæ unitatis, et discriminum unitorum: ut ipsa Divinitas non sit unum, neque tria, sed et unum, et tria in eodem: ut neque unum per unionem confundatur, neque tria per distinctionem separentur. Deitas namque cum sit superessentialis, etiam et sola est immutabilis et invariabilis; estque tanquam mens, rationem et spiritum habens dicitur que Pater, Filii Pater (qui est quasi ratio) et productor Spiritus (2), quemadmodum item genitor rationis. Et cum Pater Deus nominatur, simul cum Filio, ac Spiritu intelligitur. Quando autem Filius nominatur Deus, intelligitur Filium esse Dei. Quando demum Spiritus sanctus appellatur Deus,

A intelligitur eum ex Patre procedentem, etiam Filii Spiritum esse, unione et discretione inexplicabili.

Scire igitur solum oportet, Deum esse: quid autem sit, investigare, non modo temerarium, sed etiam vehementer stultum est. Figulus enim vasa e luto fingens, et ea ex eadem, qua ipse constat, substantia (de luto quippe et ipse fictus est) nunquam vas, quod suis manibus efformavit, se de ipso artifice suo alloqui audivit. Jam si figulus tantopere differt a vase fictili, cui substantia similis est, quantopere Deus ab homine discrepat? Si enim Deus nihil istorum est, quæ aut cernuntur, aut nominantur, aut cogitantur, quicunque illius essentiam indagare, aut animo percipere desiderat, is minus quam testa rationis est particeps. Quod

B cum ita sit, silentio venerandus et adorandus est unus Deus, quem nemo hominum vidit, nec videre potest, et credendum in Patrem, et Filium, et Spiritum sanctum, unam naturam, et tres proprietates hypostaticas, et magnum œconomiæ mysterium, quod Verbum Dei, et Filius, in Patre genitus et subsistens, ab eodem non separatus, conclusus fuerit utero Mariæ, ante partum et post partum virginis, factusque sit caro, humana natura perfecte in seipso suscepta, mansitque Deus immutabilis, et natus sit ex ea homo, unus in duabus naturis perfectis, et his citra confusionem permistis, ac sine divisione unitis. Item quod sponte, ac libens tormenta passus, sponte ab homi-

C cidis interfectus, sponte sepultus, Deitate ejus nequaquam per mortem nec ab anima, nec a corpore suo quod susceperat, sejuncta. Deinde et tertia die redivivus ab inferis exstitit, et post dies quadragenos ut homo in cœlum assumptus, in throno divinitatis suæ cum carne sua considet, laudibusque cum Patre suo, et sancto Spiritu ab universis cœlestium ordinibus celebratur. Et hæc facta esse credendum, ut Spiritu sancto, quo Adamus protoplastus prævaricator exutus ac nudatus fuerat, per Christum ipsum, qui in eumdem crederent, induerentur, et participes facti Spiritus sancti, tum divina mandata per illum operari, ut olim sancti

(2) Καὶ λέγεται Πατὴρ Υἱοῦ τοῦ Λόγου, ὢ καὶ προβολεὺς τοῦ Πνεύματος, ὥσπερ καὶ γεννήτωρ τοῦ Λόγου. Paulo post: Ὅταν δὲ ὀνομάζηται τὸ Πνεῦμα τὸ ἅγιον Θεὸς νοεῖται ὡς ἐκ τοῦ Πατρὸς ἐκπορευόμενον καὶ τοῦ Υἱοῦ Πνεῦμα ὑπάρχον. Quibus verbis videri posset favere Simeon errori Græcorum, de processione sancti Spiritus ex solo Patre. Sed non est cur quis Simeonem huc trahat; cum enim vixerit et floruerit sub imperatoribus Iconomachis Leone Isauro, et Constantino Copronymo, ut suo loco ostensum; non est quod quis existimet, eum ejus opinionis fuisse, cujus hodie sunt Græci: cum ea post multum demum annos sub Photio patriarcha Constantinopolitano nata, et pertinaciter defendi cœpta sit. Fecit quidem olim Theodoretus, cum adhuc a Nestorianis partibus staret, hujus erroris semina in refutatione Anathematismorum sancti Cyrilli cap. 9, aperte scribens, a solo Patre Spiritum sanctum esse: attamen sepultus jacuit hic error, donec

D sub Michaele imperatore Constantinopolitano, et Nicolao I pontifice Romano, Photius contra Romanam Ecclesiam brachia tendere instituit, qui inter cæteras labes, quibus Græciam infecit, vel potius perdidit, hanc etiam de Spiritu sancto ex solo Patre Orientali Ecclesiæ affricuit, incredibili tot animarum strage. Nec dicit Simeon noster aut hic, aut alibi Spiritum sanctum ex solo Patre procedere; sed ex Patre. Ut ergo Christus Joan. xv, 26, illis verbis: *Cum venerit Paracletus, quem ego mittam vobis a Patre, Spiritum veritatis, qui a Patre procedit*, non exclusit Filium, hoc est, seipsum, ita nec antiqui scriptores, qui hac loquendi formula utuntur, excludunt Filium. Vide cardinalem Bellarminum, lib. II *De Christo*, præsertim cap. 27. Et hujus adnotationis lectorem memorem esse oportet, cum ad orationem decimam quintam; similesque locos de processione sancti Spiritus pervenerit.

per fidem, tum diabolum ac dæmonas inspectabiles debellare possent. Absque Spiritu sancto enim nec peccatis vacare, nec potestatem dæmonum adversum nos, viresque repellere possumus. Baptizari quoque oportet in Trinitate consubstantiali, quam et credimus, prout Dominus noster Jesus Christus imperavit, cum apostolis ita præcepit : *Euntes docete omnes gentes, baptizantes eos in nomine Patris, et Filii, et Spiritus sancti, docentes, eos servare omnia quæcunque mandavi vobis* [29]. Quæ si servemus, nostram erga illum charitatem demonstramus, et qui in ea maneamus, digni habemur ; sicut scriptum : *Si mandata mea servaveritis, manebitis in dilectione mea : sicut et ego Patris mei præcepta servavi, et maneo in ejus dilectione* [30]. Si non servemus, illum non amare convincimur : *Qui enim non diligit me*, inquit Dominus, *sermones meos non servat* [31]. Et iterum : *Qui habet mandata mea, et servat ea, ille est qui diligit me* [32]. Quapropter qui in Christum credit, non habet aliud prius, quo fidem suam ostendat ac probet, nisi quia fugit, quæ ille prohibuit, et facit quæ jussit.

Præclarum est in Christum credere : sed necesse est etiam Christo credere. Nam qui Christo non credit, in Christum credendo nihil proficit. Credere quidem in Christum debemus, ut in Deum, consubstantialem Deo et Patri, hominem natum propter nos, ut dictum est. Credere autem illi etiam in omnibus quæ locutus est, nempe in bonis ac præmiis quæ pollicitus, et in suppliciis quæ comminatus est. Etenim martyres, qui in eum crediderunt, cum credidissent dicenti : *Qui me negaverit, negabo illum vicissim : et qui perseveraverit usque in finem, hic salvus erit* [33], ideo ad mortem usque cruciamenta sustinuerunt. Alioqui, cedo, qui vitam projecissent, si in his ei fidem non habuissent ? Et omnes qui cum sanctimonia ætatem egerunt suam ob divina illa promissa, pollicitationesque, et minas ac terrores, ita sancte justeque vixerunt. Qui autem in Christum credit, seque etiam illi credere profitetur, neque tamen ab improbis factis declinat, neque ad virtutem incumbit, infidelis est, Christum negat, *per prævaricationem legis Deum inhonorans*, ut apud Apostolum legimus [34]. Quod si affirmet, credere se quidem Christo, quando quidem et in ipsum credat, in virtutibus autem elaborare, hoc est, mandata ejus observare præ infirmitate non posse, mentitur : omnia namque apostolis a Christo Deo præcepta, nobis similiter præcepta sunt, eaque dum in hac vita commoramur, servare quidem possumus ; sed quia charitate in Christum imbecilles sumus, nolumus. Quorsum enim alioqui verba illa Apostoli de Christo pertinebant : *Qui factus est nobis sapientia a Deo, et justitia, et sanctificatio, et redemptio ? Christus enim Dei virtus et Dei sapientia* [35]. Patet igitur eum huic non communicasse. Virtus enim Christi duplex est credentibus : quando et ipse, licet secundum hypostasin unus, tamen duplex est. Et ut substantia nostrum similis, et genere noster frater, cordibus nostris prius ejuscemodi statum largitur, qualem habeat oportet : qui proprie homo est. Secum quippe communionem habentem, pœnitentia contritum et humiliatum, sobrium, compunctum facit ut, cum talem effecerit, supplicantem non despiciat : sicut et Propheta ait : *Cor contritum et humiliatum, Deus, non despicies* [36]. Qui enim in corde contrito et humiliato non petit, despicitur.

Ubi deinde Christianus talem se præbuerit, tunc oranti, petentique Christus etiam virtutes donat ; quippe ut jam mitem et paratum doceri vias Domini [37] (soli namque mites eas docentur), reddit eum castum, temperantem, justum, fortem in tentationibus, rerum divinarum peritum, misericordem, aliena incommoda sentientem, humanum, bonum Christianum, Christi insignia portantem, ac fidelem. Creditur enim illi gratia sanctissimi Spiritus ejus, per quam, et in qua ista acquisivit (a solo enim Deo virtutes hominibus suppeditantur), fitque similis Patri suo cœlesti, sicut et divinus apostolus Joannes Theologus inquit : *Filioli, nondum apparuit quid erimus. Scimus enim quod, cum apparuerit, similes illi erimus* [38], id est, Christo Deo, Filio Dei. Regnum cœlorum siquidem tales admittit, qui Filii Dei similitudinem gerant, quam quidem consummata Dei mandatorum observatio conciliat, et ea ipsa ex charitate erga Christum proficiscitur : *Qui diligit me*, ait Dominus, *mandata mea servabit* [39]. Et qui servat mandata Christi, ejus similitudinem adipiscitur : formatur enim in eo Christus, juxta illud Apostoli : *Filioli, quos iterum parturio, donec formetur Christus in vobis* [40]. Nisi enim in christiano quolibet Christus formatus invenietur, regnum cœlorum ei non patebit.

Itaque nemo Christianus semet decipiat, putans se partem habere cum Christo, dum non obtemperat Christo : *Non enim omnis qui dicit mihi, Domine Domine, intrabit in regnum cœlorum : sed qui facit voluntatem Patris mei qui in cœlis est* [41]. Et rursum : *Ego descendi de cœlo, non ut faciam voluntatem meam, sed ejus qui misit me Patris* [42]. Atqui Patris et Filii voluntas eadem est. Si ergo Dominus ipse hæc loquitur, quo pacto in Christianis numerabitur qui suam voluntatem facit, et Christi quasi limis oculis aspicit ? Aut qua tandem spe Christum esse Dominum confitetur ? Quis, quæso, cui servit, eum fatetur esse Dominum suum, et eidem non obedit ? Dæmones Christo non obsequuntur, nihilominus eum confitentur, et horrent

[29] Matth. xxviii, 18-20. [30] Joan xv, 10. [31] Joan. xiv, 24. [32] Ibid. 21. [33] Matth. x, 22, 23. [34] Rom. ii, 23. [35] I Cor. i, 24-30. [36] Psal. L, 19. [37] Psal. xxiv, 1, 5. [38] I Joan. iii, 2. [39] Joan. xiv, 23. [40] Galat, iv, 19. [41] Matth. vii, 21. [42] Joan. vi, 38.

Deum esse : aiunt enim : *Novimus te qui sis sanctus* A *Dei* [43]. Sed quoniam defecerunt, jamque nec volunt nec possunt, hunc, Dominum suum appellare; etiam ejus voluntati obtemperare nequeunt. Solus igitur ille censendus est Christianus, qui Christum simul Dominum suum confitetur, simul eidem obsecundat. Qui enim habet, et confitetur Christum Dominum suum, virtute cognominationis a Christi nomine confirmatur, ut se ad arbitrium ejus voluntatemque accommodet. Si non confirmatur, tum eum ore tenus Christum confiteri, corde autem longe ab eo distare certum est [44]. Fieri siquidem non potest, ut qui medullitus Christum Dominum suum confitetur, non etiam ejus voluntati parere queat. Magnitudini enim fidei alacritatis ad exsequendam B Dei voluntatem incrementum respondet. Ergo qui mandata conficit, secundum proportionem obedientiæ suæ, modum ac mensuram fidei suæ demonstrat. E contrario, qui mandata negligit, pro portione cessationis, omissionisve, quantopere in fide claudicet, ostendit, et pro incredulitatis suæ modo gratiæ detrimentum accipit. Nam ut sine Christo Christi voluntatem facias, haud est possibile, id quod ipsemet testatur : *Quia*, inquit, *sine me nihil potestis facere* [45]. Jam qui Christi voluntatem non facit, absque Christo est, nec ex eo quod Christum confitetur, ullam utilitatem capiet. Etenim Christum confiteri, et Christo obedire, quanquam duo videntur, tamen non duo, C sed unum quiddam sunt : nec enim unum sine altero constat, tametsi ignorantes quidam aliter sentiant. Audi apostolum : *Fides sine operibus mortua est in semetipsa* [46]. Et Dominum : *Quid me vocatis, Domine, Domine, et non facitis quæ dico* [47]? *Amen, amen dico vobis, omnis qui facit peccatum, non est servus Christi, sed peccati* [48-49]. Servus autem peccati in domo Dei et Patris manere non potest in æternum : sed Filius, et quem Filius a servitute peccati liberaverit. Atqui domus Dei et Patris, regnum est ejus. Si quis ergo christianus appellatus dicit : Confiteor Christum, et in ipsum credo, et in hac sola confessione christianismum suum constituit, seque hac via regnum Christi assecuturum arbitratur, seipsum seducit. Quonam enim D modo christianus erit, qui in singulos dies, vel potius in singulas horas Christum operibus negat, quem Deum esse verbis confitetur? En Apostolum dicentem : *Deum confitentur se nosse, factis autem negant abominati, incredibiles, et ad omne opus bonum reprobi* [50]. Nam qui jussa Christi contemnit, is ne existimet se non etiam hoc ipso Christum negare. Quoties enim mandata Christi violat, toties eumdem negat : ut e diverso, qui legibus ejus obedit, singulis actionibus obedientiæ illius Christum confitetur. Quia ut factis negant, qui verbis tantum credunt, sic operibus fidem suam testantur, qui verbis eam confitentur; quoniam timent Deum, quem confitentur.

Timere autem Deum, aliud nihil est, quam nihil improbi facinoris committere, cum nemo videt. Multi quippe propter timorem hominum, propter pudorem, propter gratiam a flagitio temperant; quod proinde est, ac si perpetrarent. Quemadmodum ex altera parte, qui his causis commoti, laudabile quidpiam præstant, eodem loco sunt, quo qui non præstant, propterea quod quicunque in recte factis hominum favorem plausumque aucupatur, aut ex alio quodam affectu ea suscipit, reprobus est apud Deum. Verum in omni opere, verbo, cogitatione is finis propositus esse debet, ut Deo placeas, illumque honores, convenienter sententiæ apostolicæ : *Sive comeditis, sive aliud quid facitis, omnia ad gloriam Dei facite* [51]. Quod si verbum hoc verum ac certum est, sicut est (regis enim et judicis, et Domini Jesu omnipotentis est), nempe : *Nisi abundaverit justitia vestra plusquam Scribarum et Pharisæorum, non intrabitis in regnum cœlorum* [52], quid supra Scribas et Pharisæos præmii reportabunt, qui injustitia abundaverint? Si enim illi, cum essent extra gratiam, justitia erant præditi, et qui Christum, hoc est Deum induerunt, potius injustitia cumulati fuerint, num qui a regno cœlorum velut exsulatum mittantur, dignissimi non erunt?

ORATIO IV.

ARGUMENTUM.

Qui petit, nesciens quid petat, eum frustra petere. Quod si etiam scit quid petat, nec tamen prius accepit quod petit, id ei nihil prodesse. Quod sit regnum cœlorum, et qua ratione Christiani id acquirant. Quis sit mulus (dæmon) et quo pacto ab ejus jugo liberari possimus. Quomodo, et per quæ tandem opera anima resurgat.

Plerique Christiani, partim qui cultu monastico incedunt, partim qui in vita mundana pietati dant operam, spiritualem sese fructum percipere opinantur, cum Davidicos psalmos, et reliqua cantica cecinerint tantum quod ea decantarint, et se ita glorificare Deum opinantur; nescientes se et illum exacerbare; et præterquam quod nullum consequuntur emolumentum, etiam non levi peccato ex hoc obstringi. Omnis enim sermo non simpliciter sermo, sed alicujus rei sermo est. Nam si quis esurit et sitit, et nudus est, si rogaverit panem et vinum, et vestimentum, num ei satis est tantummodo loqui; an, si nihil obtinuerit, ipse quemadmodum antea esurit, sitit, nudus est, et sermo ei nihil contulit? Idem in canticis omnibus usuvenit. Quæ enim psalluntur, aut petitiones sunt, aut gratiarum actiones eorum, qui, quæ petunt impetrant. Qui igitur dicit Deo : *Adveniat regnum tuum*, nisi modum regni didicerit, quemodo ad-

[43] Marc. I, 24. [44] Isa. XXIX, 13. [45] Joan. XV, 5. [46] Jac. II, 20. [47] Luc. VI, 46. [48-49] Joan. VIII, 34. [50] Tit. I, 16. [51] I Cor. X, 31. [52] Matth. V, 20.

venlet? Sin modum quidem intelligat, quo venit, ipse autem qui regnum advocat, idcirco preces concipit, ei subjectus non est, quid lucri ex eo quod dicit: *Adveniat regnum tuum*, referet? ait enim Dominus in Evangelio: *Pœnitentiam agite, appropinquavit enim regnum cœlorum* [11]. Quo ergo qui omnia ex nihilo producit, quique implet omnia, et est ubique, et regit omnia Deus, quo, inquam, ille, et regnum ejus nunc abierunt? Utique nisi recessisset et nunc rediisset, non dixisset: *Quoniam appropinquavit*. Non recessit ille, sed ipsi nos ab eo abrupimus: ab ipso enim Adamo condito nobis conjunctus erat. Qui postquam fraude circumventus, scelere se obligavit, regnum Dei, quod est Spiritus sanctus, a nobis seclusum est. Nequit enim Deus bonus et sanctus cum improbitate habere commercium. Porro cum ipsi per nos ad bonitatem regredi non valeremus (quemadmodum et pannus lacer, luto et putredine fœdatus, a semet, et sine aqua ablui non potest), idcirco ipse rursum venit, qui nos valet abluere, ut nos primum aqua, Spiritu sancto mista ac temperata lavet: deinde mundus ipse super mundatos regnet: ut super nos regnans, per nos voluntates suas in opus deducat. Nisi enim ipse imperium in nos teneat, a nobis fieri quod illum delectet, neutiquam potest. Quocirca quicunque suo regno Dei prius non fuit, nec secundum intellectum sentit, Deum in ipso voluntatem suam per Christum explere, frustra defatigatur, frustra vivit, impostoris regnum etiamnum patitur, nec anim advertit. Etenim nisi anima intelligens, regni Dei, quo contacta est, sensum intellectualem acceperit, salutis nulla spes relinquitur. Cæterum ratione utentem animam quæ regnatur, divinitatis regnantis beneficia et sancti Spiritus multiplicem efficientiam intelligere oportet, charitatem, gaudium, pacem, longanimitatem, et cætera. Ubi namque Deus rex est, ibi diabolo non servitur: sed omne ministerium ad Deum confertur.

Rursum qui Deum ita precantur: *Libera nos a malo*, nisi quis sit ille malus, et quomodo possideantur a malo, et quæ ejus vincula, quæ item ejus in subjugatos potestas, cognoverint, quo pacto Deus illos liberabit? Quod si hæc eos non latent, nec tamen a malo liberati sunt, clamare assidue: Sed libera nos a malo, quid prodest? Malus enim est, qui in naturam humanam legem peccati implicuit diabolus: quem quandiu actionibus cum improbitate conjunctis colimus, non est pars nostra ille bonus, nec Dei regno digni sumus, ut qui ipsum falso Deum Patremque nominemus, cum diabolum principem, et patrem, et dominum, ac deum habeamus, cujus et characterem in nobis per opera vitæ nostræ ferimus, sicut Judæis alicubi objicit Dominus: *Vos ex patre diabolo estis, et desideria patris vestri vultis facere* [12]. Et: *A quo quis victus est, hujus et servus est* [13]. Quemadmodum enim filius omnis similis est patri (filius quippe non nisi ex natura patris sui exsistit), sic et Christianum Patris sui, Christi, inquam, similitudinem, per virtutes Spiritus, non similitudinem mali, per affectus peccati induere opus est. Quare tyrannis illius mali cognoscenda est, et qua vafritie ac dolo eam exerceat: qua item via evertenda ac destruenda sit, ut docti regnum Christi, ejusque percepta notitia idipsum in veritate advenire et a cupiditatum laqueis, malique servitute expediri, vindicarique desideremus. Verumenimvero iis duntaxat regnum Dei advenit, qui ipsum cognoverunt: et in quibus regnat, eos angelorum cives reddit. Nam ex inobedientia primi hominis genus humanum maledicto devinctum est: maledictum consecuta est corruptio, corruptionem excepit interitio. Contra, ex obedientia secundi hominis, Christi videlicet, pervenit ad nos benedictio, ex benedictione incorruptio, ex incorruptione immortalitas, ex immortalitate vita, et ut olim, vita ex Deo. Ubi enim est Deus, inde diabolus ac dæmones fugiunt. Ita liberatio a malo, et a dæmonibus ejus, redemptioque generi hominum per Christum parta est; antequam libertatem nemo se hominem existimet. Melius enim erat, ei si natus non fuisset.

Porro duo sunt in his qui quid petant nesciunt: ignorantia et stupor. Et ignorans quidem quid dicat non videt: stupidus quid roget, nescit. Quis autem princeps misericordiam petenti, et tamen quæ illi præstatur misericordiam ignoranti, aut non intelligenti quod dicat, largiri solet, quæ labiis tantum simpliciter, et quasi ex sola consuetudine, ut æs sonans, aut cymbalum tinniens promit? Propter hoc regnum diaboli, et potestas ejus adversum Christianos invalescit ac stabilitur. Et hinc tum monachi, tum sæculares christiani mendaces, maledici, criminatores, perjuri, zelotypi, invidi, queruli, detractores, avari, raptores, injusti, hypocritæ, fornicarii, adulteri, lascivi, improbi, superbi, legirupæ inveniuntur. Et hæc dici, atque esse Christiani gloriantur, populus stultus, insipiens, inobediens, ingratus, sine affectione, absque fœdere, osor hominum, osor fratrum, osor patrum, osor liberorum, osor amicorum, Deo odibilis. Væ talibus cum Deo laudes concinunt; væ cum dant eleemosynas; væ cum dona Deo offerunt; væ cum Deum adorant; væ cum preces ad eum fundunt. Etenim *viæ impiorum abominabiles coram Deo* [14], et precatio iracundi ac malevoli, odor deterrimus: eleemosyna superbi holocaustum canis, et beneficentia libidinosi, merces meretricis: avari munus, sacrificium immundum, et sanguis suillus. Sed enim interrogabit quispiam fortasse, quid igitur isti faciant? Quisque eorum, quod illum decet. Qui indignitatem suam perspexerit, cum sacer-

[11] Matth. III, 2. [12] Joan. VIII, 44. [13] II Petr. II, 19. [14] Prov. XV, 8.

dote congressus, rationem veritatis edocebitur, quatenus ei Evangelium justitiæ revelatum facit et tunc aptum et conveniens Christiano homini vitæ institutum capesset.

Discendum est ergo prius, quid sit : *Gloria in altissimis Deo, et in terra pax hominibus bonæ voluntatis* [57]. Quæ sit bona voluntas. Quid illud : *Deus Dominus, et illuxit nobis* [58]. Quid illud : *illucere.* Christianus enim quilibet, qui Deum ejus jussis factitandis, mandatisque custodiendis non glorificat, nihil ab iis distat, qui in Deum non credunt, nisi etiam iisdem deterior est : *Si ego Pater sum*, inquit, *ubi est honor meus? et si Dominus sum, ubi est timor meus* [59] ? Placuit autem Deo et Patri humanam naturam, quæ a vita divina per peccatum desciverat, secumque inimicitias susceperat, per incarnationem Filii sibi reconciliare, eamque cum divina vita denuo copulare, ut item Apostolus scribit : *Justificati per fidem Domini nostri Jesu Christi, pacem habemus ad Deum per conversationem in Christo* [60]. *Ipse enim est pax nostra, qui fecit utraque unum, et medium parietem maceriæ solvit, inimicitias in carne sua* [61], *et pacificavit per sanguinem crucis suæ per semetipsum, sive quæ in terris, sive quæ in cœlis sunt. Et nos cum essemus aliquo modo alienati, et inimici sensu in operibus malis, nunc reconciliavit in corpore carnis suæ per mortem, et exhibuit nos sanctos, et immaculatos, et irreprehensibiles coram ipso : si tamen permanetis in fide fundati, et stabiles, et immobiles a spe Evangelii quod audistis, quod prædicatum est omni creaturæ quæ sub cœlo est, cujus factus sum ego Paulus minister* [62]. Christianus enim, qui per transgressionem mandatorum Evangelii Christo resistit, et cum Deo bellum gerit, sibimet, ac Deo inimicus est et cum eo pacem habere neutiquam potest. Eousque siquidem inimici atque hostes Dei sumus, etiamsi fidelium nos appellatione velemus, quousque passionibus ignominiæ servire concupiscimus : *Apparuit*, inquit, *gratia Dei et Salvatoris nostri omnibus hominibus, erudiens nos, ut abnegantes impietatem et sæcularia desideria pie, sobrie, et juste vivamus in hoc sæculo* [63]. Igitur qui non pie vivit, impius est. Et qui non sobrie ac juste vitam traducit, multum abest ut ei gratia Dei salutaris appareat. Et quomodo hic Christianorum ordine et loco censeatur? Ingrediens vero templum Domini, quid dicet? gratias aget, an petet? Si illud, semet fallit, utpote non habens, cum non acceperit, et nequidquam gratias agens. Si hoc, qua petitione? quam non novit, et quam ignorat? Talis nullius pretii, et inutilis est, tanquam incredulus, et mortuus, et atheus : incredulus, quoniam Christi resurrectionem non suscepit, summopere mentiens, cum in cantico dicit : *Christi resurrectionem speculati*, etc.

A Ipse enim adhuc inter mortuos versatur, nec hausit a Deo rorem, qui intelligentia perspicitur, et mortuis sanitatem impertit. Christi quippe resurrectio et gloria, nostra, qui sepulti infra jacemus, resurrectio est, quæ per resurrectionem ejus in nobis fit, ostenditur, et apparet, ut est in sanctissimo responsorio, quod ore nostro quotidie depromimus : *Christi resurrectionem speculati, adoremus sanctum Dominum Jesum Christum, qui solus omni peccato vacat.* Hic enim cum nunquam peccatum ullum admiserit, ut scriptum est, nec ullam gloriæ suæ immutationem quoquomodo passus, qui resurget aliquando, et glorificabitur, qui supra modum, et supra omnem principatum, et potestatem glorificatus est, et manet? Sed resurrectio, et gloria Christi, nostra est gloria, ut B diximus, quæ per resurrectionem scilicet ejus in nobis fit, et in nobis conspicitur. Quia enim nostra semel assumpsit, quæ in nobis ipse facit, ea sibi ascribit. Et quemadmodum ipse Christus, et Deus noster in cruce suspensus, cum in seipso peccata mundi cruci affixisset, mortemque gustavisset, et in infima inferni descendisset, deinde rursum exstitisset, in immaculatum corpus suum revertit, a quo, cum eo descenderet nequaquam dissociata est ejus divinitas, statimque a mortuis resurrexit; ac deinde cum virtute et gloria multa in cœlum ascendit : sic sane et nunc nobis de mundo egredientibus, et imitatione quadam pasC sionis ejus pœnitentiæ, et humilitatis monumentum quoddam subeuntibus, ipse de cœlo descendens, corpus nostrum ceu sepulcrum ingreditur, unitusque animabus nostris, convenienter eas a morte suscitat.

Resurrectio autem animæ, est illius cum vita conjunctio. Sicut enim corpus mortuum, nisi animam viventem in se recipiat, et cum ea absque mistione misceatur, non dicitur, nec dici potest vivere : sic nec anima sola per seipsam vivere potest, nisi modo quodam inexplicabili, citraque confusionem cum Deo, qui vere vita æterna est, consocietur, et uniatur. Unita autem Deo, mox ei, qui ita cum Christo resurrexit, mysticæ resurrectionis suæ gloriam cernendi facultatem præbet. D Hinc dicimus : *Deus Dominus, et illuxit nobis.* Et secundum significantes adventum, subjicimus : *Benedictus qui venit in nomine Domini* [64]. Hanc resurrectionem qui liquido non vidit (utpote incredulus, impius ac mortuus), nec Christum Jesum ut sanctum, ac Dominum adorare potest : *Nemo enim*, inquit, *potest dicere : Dominus Jesus, nisi in Spiritu sancto* [65]. Et alibi : *Spiritus est Deus, et qui adorant eum, in spiritu et veritate oportet adorare* [66]; hoc est, in Spiritu sancto, et in unigenito ejus Filio. Hic autem infidelis est, qui fidem per opera non ostendit, quando fides secun

[57] Luc. II, 14. [58] Psal. CXVII, 27. [59] Malac. I, 6. [60] Rom. V, 1. [61] Ephes. II, 14. [62] Coloss. I, 20-23. [63] Tit. II, 12. [64] Matth. XXI, 9. [65] I Cor. XII, 3. [66] Joan. IV, 24.

dum Jacobum apostolum sine operibus in se ipsa A est mortua, sicut et opera sine fide [67]. Mortuus autem ideo, quia vivificantem Deum in se non habet; quandoquidem eum qui dixit: *Qui diligit me, mandata mea servabit, et ego et Pater per Spiritum veniemus, et mansionem apud eum faciemus* [68], in sese non possidet, qui præsentia sua ipsum a mortuis excitet, atque vivificet, et tum excitatum in se, tum excitatorem videre largiatur. Cum enim in nobis per Spiritum fuerit, animas nostras a mortuis resuscitat, easque vita munerat, conceditque ut ipsum totum, qui immortalis, et interitus expers est, vivere in nobis videamus. Etenim anima, antequam se Deo unitam cognoscat, videat, ac sentiat, quanquam intelligens, et natura immortalis est, nihilominus mortua, cæca, et sine B sensu est. Atheus autem est, quia si judicium futurum, et supplicia sempiterna credidisset, vitam suam in nugis non exigeret. Nunc tam eos videri in perniciem ruere, quam nec ethnicos, super quos nomen Dei invocatum non est, indignum est. Et ambulant subnixi, nec majores suos miseri intuentur. Non sunt isti Christiani ne semet ludificentur, non sunt: sed impii, et sine Deo, et increduli; præsertim si monachi, aut sacerdotes sint, proh dolor! Sin autem episcopi, o Christe, patientiam, et longanimitatem tuam, quod non terra dehiscit, eosque absorbet.

Si quis hujusmodi peste laborat, quomodo, obsecro, in templum, et maxime in Sancta sanctorum ingredietur? Scribens enim ad Corinthios C Apostolus clamat: *Nolite errare, neque fornicarii, neque adulteri, neque molles, neque masculorum concubitores, neque avari, neque ebriosi, neque malefici, neque raptores, neque injusti, regnum Dei possidebunt. Et hæc fuistis*, inquit, *sed abluti, sed sanctificati, sed justificati estis in nomine Domini Jesu, et in spiritu Dei nostri* [69]. Qui enim ablutus, et sanctificatus, et justificatus est, ad ista aut immobilis est prorsus, aut difficile movetur. Quod si eo levi momento impellitur, eum de integro contaminatum, et ablutione gratiæ mulatum, justitiaque spoliatum, atque ideo ab Ecclesia Christi semotum, et ejus solo, ingressuque in templum Domini indignum esse constat. Quisquis ergo talem in se characterem animadverterit, saluti suæ D prospiciat, certo sciens se extra christianismum esse Christumque sibi nihil profuturum: sed cum diabolo in ignem illi præparatum abiturum. Nisi enim sigillatim Christianorum mysteria cognoverit, scilicet per virtutem Christi intelligibilem iterum conflari, ac refingi debere, et in divinum hominem transmutari, fierique novam creaturam, et hominem novum, quo fides et baptismus referuntur, frustra Christiani nomen usurpat. Nam quicunque servatur, aut redimitur, aut liberatur, aut honore augetur, aut beneficio afficitur, aut opibus cumulatur, ab alio, non a seipso unumquodque horum assequitur. Quin etiam omnis qui lapsus, et attritus est, ab alio erigitur, et portatur, cum semel erigere non queat. Veruntamen, si se lapsum sentit, a quo erigatur, quærit, et inventum rogat, hortaturque. In sanitatem autem restitutus gratias agit, cumque collaudat, a quo erectus, sublatus, et sanatus est. Sic Christianus quilibet, ante sanitatem exorans illum, cujus opera sanandus est, potius sanitate gratias agit medico. Quod nisi fiat, omnia inania, et cum iis quoque psalmodiæ, seu paucæ, seu multæ, inanes ac vanæ sunt.

ORATIO V.

Argumentum.

Qui mysteriorum divinorum participes fieri debeant, et quis indigne manducet, et bibat corpus, ac sanguinem Christi, ut Apostolus loquitur (*I Cor.* XI, 27-29).

Doctrina Patrum est, quemadmodum vir nobilis, et copiosus, si tritum, et directum relinquens iter, perque avia, et solitudinem ambulans in latrones inciderit, veste eleganti dispoliatur, vilique ac detrita, et carnes cruoremque redolente tunica coopertus, cum ipsis crapulæ, et ebrietati, rebus turpibus, et latrocinio vacat, expertusque, et delectatus edacitate illa, potatione, libidinum sordibus (3), tandem tam fœde, et latronum more vivendi consuetudine obfirmatus, et totius cognationis suæ, et honestæ, ac illustris, ordinatæque vitæ prioris, amore gravitatis, et honestatis, in eo penitus frigente, velut oblitus manet: pari modo Christianus, si deserta Christianis congruenti semita, diaboli via procedat, hoc est, si modestiam, frugalitatem vitæ, morumque gravitatem parvi ducat, et illa inania in amoribus habeat, injustitiam, avaritiam, rapinam, atque ex his ad immunditiam, fornicationem, protervium delabens, et ita comparatus, gloriam quæ datur ab hominibus persequatur, postquam per iter istiusmodi in manus dæmonum devenerit, aliquando et ipso baptismate sancto, ejusque indicio et insigni nudatur,

[67] Jac. II, 20. [68] Joan. XIV, 23. [69] I Cor. VI, 9-11.

(3) Ἔστιν ὅτε καὶ αὐτὸ τὸ ἅγιον ἐκδύεται βάπτισμα, καὶ τούτου γνώρισμα, ὅταν λέγῃ μὴ δύνασθαι ὅλως δοῦναι διακοπὴν τῇ ἀσελγείᾳ εἰ μὴ μόνον ἐν καιρῷ τοῦ κόρου τῶν αἰσχίστων. Ad verbum. *Est cum et ipsum sanctum exuitur baptisma, et ejus insigne seu nota: cum quis dicit: se non posse luxuriæ maledicere, nisi ex turpissimis satietatem ceperit.* Locus durior, nisi molliatur benigna interpretatione: quod fiet, si quis asserat Simeonem non loqui de quibusvis peccatoribus; sed de illis, qui, ut Salomon ait, *in profundum venerunt, lætanturque in rebus pessimis* (*Prov.* II, 14); et qui cum inferno pactum pepigerunt. Isti enim exuunt baptismum ejusque notam, non quidem reipsa, cum baptismi character sit indelebilis; sed vita et moribus, cum actiones suas, totamque vitæ rationem non aliter instituant, quam si diabolo ejusque pompæ in baptismo nunquam renuntiassent.

cum affirmet, improbitati ac petulantiæ nuntium remittere se plane non posse, ni ante e rebus spurcissimis satietatem ceperit: potissimum si immaculatum Christi corpus, ac pretiosum sanguinem sumere non dubitaverit.

Væ tum ei qui porrexerit, tum ei qui sumpserit. Huic, quia quo majore cum improbitate sumit, eo magis propter imprudentiam, et audaciam diabolicæ potestati subjicitur, derelictus a Deo, sicut in sacro Evangelio scriptum legimus de Juda, cum Dominus in cœna illa divina buccellam intinctam ei porrexisset, illeque accepisset, statim Satanam in eum intravisse. Illi, quia purissimo corpore, et sanguine Domini dignatus est hominem, qui nec pedem in templo ejus ponere dignus fuit: quicum etiam cibum capere Christiano cuilibet interdictum est: *Si quis enim*, ait Apostolus, *frater nominatur, et est aut fornicator, aut avarus, aut maledicus, aut ebriosus, aut rapax, cum hujusmodi nec cibum sumere* [10]. Viden' quomodo nec frater est, nisi solo nomine? et damnatum esse proditorem, siquidem hominem peccando tanquam a via deflectentem, et aberrantem, perfectum Dei inimicum reddidit. Sed talis placide rogandus, futurarumque et horribilium pœnarum peccatoribus decretarum redintegranda illi memoria, et commonefaciendus, aut instar cæci manu ducendus est (nam oculis orbatos non punimus, sed manu ducimus), aut ut demens miserandus, ut qui a diabolo vexetur quo auribus sibi a Domino Deo apertis, impietatem suam aliquando cognoscat, iterumque per pœnitentiam ad fidelium ordinem aggregetur. Talis enim in impietatem ruit, qui si Christum sancte coluisset, et Deum esse cognovisset, qui non vult iniquitatem, juxta illud: *Non habitabit juxta te malignus, neque permanebunt iniqui ante oculos tuos* [11]. Et: *Odit Dominus omnes qui operantur iniquitatem* [12], pavore ac metu se contrahens, corpus ejus contingere noluisset, ne angelica rhomphæa percussus interiret.

Verumenimvero quia hujus generis non pauci in mundo, coram hominibus erubescentes (nimirum ne indigni videantur) divina participare non reformidant quos si quis ab ea audacia deterreat, molestus videtur, et convicia recipit, non enim intelligunt, se id facere, quod erubescant, sed cum immaculata communione prohibentur, incitantur amplius ut sese in vecordiam, summum contemptum, desperationem, perditionemque præcipitent, nec a tanto periculo, quanto majus nec est, nec fuit (per indignam quippe communionem, corporis Christi, et sanguinis rei fiunt) eos revocanti gratias agent. Quid autem intolerabilius, quam supplicium tale incurrere, quale perpetientur, qui Christum in crucem egerunt? Quia, inquam, multi tales sunt, ita eos tractare oportet. Cogenda fratrum multitudo, et Deus super iis cum lacrymis invocandus, ut eos Satanæ tradat in interitum carnis, quo spiritus salvetur in die Domini. Quid porro vult tradi Satanæ in interitum carnis? ut morbis, et incommodis, et doloribus, et plagis, et vulneribus pene immedicabilibus, et variis, atque omnigenis invaletudinibus corpus jactetur ac lancinetur, quemadmodum diabolus Job percussit ulcere pessimo, a pedibus usque ad verticem: ut propter contritionem corporis quanquam inviti sapiant, et quod sani refugerunt, cum gemitibus, cruciatuque præstent. Deus enim anima peccante, corpus ad pœnam vocat. Sanctitudo autem divinæ communionis peccata dispellendi, animæque ab affectione, et impulsu ad ea purgandæ vim ac potestatem validam habet. Et sicut in uno vase ignis, et aqua simul esse nequeunt: ita nec mundissimum Christi corpus, et detestabile peccatum in uno eodemque christiano. Quod si amore peccandi irretitus, dum sanctam Christi carnem, impollutumque sanguinem participat, illico non interit, ibi tamen reconditur, *ubi vermis non moritur, et ignis non exstinguitur* [13]. Quamobrem si talis in omnem æternitatem cum diabolo ignem perferre potest, intrepide participet. Sin autem, expedit ei ad tempus a sacra communione arceri, et pœnitere, item aliquandiu indulgere lacrymis, quodque ad se attinet, sudare paululum, frenare aliquantum, ac domitas habere libidines, ac tum demum nullo periculi metu communicare, ad expellendum introgressum, tirannyceque ad lasciviam, aliasque impuritates sollicitantem Satanam. Etenim qui turpibus rebus impense delectatur, haud per se id facit, sed ab ipso diabolo impulsus, cui ab ipso inescatus, ostium appetitus sui voluptarii reseravit, ut inde caput suum proferret. Et nunc sensim ingressus, plane ut super lectulum cordis recubat: perinde ut qui a dæmonibus agitantur, sæpe cum voluptate stercus devorant. Quod cogitare secum debet, quem propter multam Dei misericordiam, visitationemque serpens antiquus vel paulum sapere patitur, et ad Christum confugere, qui solus et dæmones abigere, et tam animi quam corporis morbos depellere potis est.

Porro scire licet, quinque hominum genera sacra communione a sanctis Patribus excludi. Primi sunt catechumeni, utpote baptismo nondum expiati. Secundi, baptizati quidem, sed qui sordes et peccata diligere cœperunt: nam hi vitæ sanctæ desertores, et apostatæ nominantur. Tertii, qui a malis spiritibus humano generi infestis, et adversariis insidentur, et occupantur. Quarti, qui a vita facinorosa recesserunt illi quidem, verum adhuc pœnitentiam agunt. Quinti, qui non totam vitam suam Deo consecrarunt, nec in Christo omnimodis sine crimine vivunt. Quatuor quippe sunt, dignus indignus, digne indigne. Indignus omnino, a cibo

[10] I Cor. v, 11. [11] Psal. v, 6. [12] Ibid. 7 [13] Isa. LXVI, 24.

et potu isto rejicitur. Dignus autem, siquidem digne accesserit, dignus est: si indigne, *judicium sibi manducat, et bibit, non dijudicans corpus Domini* [76]. Quinque enim ponuntur ordines ejectitiorum ab Ecclesia : catechumeni, ut nondum baptizati : fornicarii et adulteri, in masculos insanientes, corrupti, homicidæ, avari, raptores, injusti, superbi, iniqui, impœnitentes in his sceleribus; a dæmonibus, posses it ; qui ad pœnitentiam et confessionem accesserunt, et ut ad tempus definitum extra manerent, puniti sunt ; postremi, qui perscriptum pœnitentiæ spatium nondum compleverunt. Illi igitur, id est, quinque ordines isti, manifeste indigni sunt (4). Dignus autem corpore, et sanguine Christi purus et incu patus. Cum vero quispiam dignus, alicujus errati, ut homo reprehensus fuerit, talis dignus indigne susceperit, si non, quod in ipso reprehenditur, excusserit et abjecerit. Itaque et ille edit ac bibit indigne, qui cum dignus sit, digne tamen non accessit.

ORATIO VI.

ARGUMENTUM.

Homines pecunia, vana gloria, et voluptatum illecebris capi, atque irretiri solere.

Tria sunt, quibus anima omnis in hanc vitam A ingressa capitur et subjugatur, pecunia sive opes, gloria, voluptas. Omnis namque homo, mundum hunc propter primam primi hominis prævaricationem locum afflictionis et supplicii, ac sola in morte miseriarum, et ærumnarum esse requiem ignorans, cum traducere vitam incipit, ad eam citra molestiam, citraque indigentiam traducendam opes expetit : et procedens in honore et gloria esse desiderat. Ubi ver ætatis contigerit, jucundis rebus frui ; ut sensus compos, iis qui sensibus percipiuntur : ut aspectabilis, aspectabilibus : ut temporaneus, temporaneis. Nam qui videt ea quæ sub oculos cadunt, etiam ea quæ non cadunt videre nequit : sicut qui illa inaspectabilia contemplatur, similiter quæ aspectu sentiuntur, intueri non po- B test. Quisquis enim in vitam hanc quæ videtur, nuper introivit, nisi doceatur, nescit num quædam exstent, oculorum sensum fugientia : atque etiam hoc ipsum ignorat se caducum, et mortalem esse, nec se propter præsentem hunc, sed alium quemdam perpetuumque mundum procreatum : quem ut mereatur, hic erudiri præparari, ac perfici debeat. Tenendum itaque, si hæc tria ei dominabuntur, fore ut ab iis etiam cum volet, se extricare non valeat : uti nec passer tendiculis implicitus

[76] I Cor. II, 29.

(4) Cur non baptizati a sacra communione repellantur, ratio in promptu est; quia baptismus ad omnia sacramenta fores pandit. Secundo rejicit Simeon ab hac cœlesti mensa peccatores, C manifestos nimirum et publice notos; scortatores, adulteros, raptores, et hujus generis alios ; ut ipsemet Simeon explicat. Vide S. Th. III p., q. 67. art. 6, et ibid. Franc. Suar. sect. 2 et 5.

Tertio, excludit energumenos, seu a dæmone obsessos. Eosdem excludit S. Dionys. Areopag. cap. 3. *De cœlesti hierarchia*, part. II ; collocat enim illos extra templum eo tempore, quo res divina peragitur, inter catechumenos et publice pœnitentes : quem S. Thomas III p. q., 69, art. 9, interpretatur de energumenis nondum baptizatis, *in quibus scilicet nondum est vis dæmonis exstincta, quæ viget in eis per originale peccatum.* Cum energumenis baptismatis unda ablutis dicit S. Thom. idem servandum esse, quod cum cæteris amentibus, nimirum si absque periculo irreverentiæ communicare possint, et intervalla habeant, non esse illis negandam Eucharistiam ; nam ejus vir- D tute et auxilio aut dæmon expelletur, si id ad salutem hominis conducat ; aut certe corroborabitur, ut ærumnam illam generoso animo perferat. Hanc doctrinam confirmat sanctus Thomas testimonio Cassiani, cujus hæc sunt verba collat. 7, c. 30 : *Communionem vero eis* (obsessis) *sacrosanctam a senioribus nostris nunquam meminimus interdictam : quinimo, si possibile esset, etiam quotidie eis impartiri eam debere censebant.* Paulo post subdit : *Hoc namque modo curatum et abbatem Andronicum nuper aspeximus, aliosque complures. Magis namque ac magis inimicus insultabit obsesso, cum eum a cœlesti medicina viderit segregatum, tantoque dirius et frequentius attentabit, quanto eum a spirituali remedio longius senserit abdicatum.* Hæc abbas Serenus apud Cassianum : Sic etiam Timotheus Alexandrinus episcopus in suis Responsionibus vult, ut energumeni statis temporibus Eucharistiæ sacramentum percipiant, etsi non quotidie. Idem docet Balsamon scholiis ad Timothei Responsiones : Vide Francisc. Suarez tom. III, d. 69. sect. 2. in fin. Exstant quæstiones monachorum quorumdam, et ad easdem responsa, ubi quæritur an oporteat dæmoniacum communicare sacramentis, sanctum enim Timotheum aliter dixisse ; et aliter sanctos apostolos : Responsio est : *Eum qui vere sit dæmoniacus sacramentis minime dignandum esse.* Quod tamen Balsamoni in scholiis ad ejus Responsum non probatur, si loquamur de illo dæmoniaco, qui mentis interdum est compos ; et a dæmonis agitatione nonnullam quietem interdum habet

Quarto excludit Simeon ab Eucharistia publice et solemniter pœnitentes. Nam istis non dabatur Eucharistia durante pœnitentiæ tempore, nisi periculum vitæ impenderet ; quod cum aliunde, tum ex canonibus apud Gratianum 26, quæst. 6, et ex cod. de pœnitentibus de consecrat. d. 3, liquet. Legantur epistolæ, ut sic vocem, *Pœnitentiales*, Dionysii Alexandrini, S. Athanas. S. Gregor. Thaumaturgi, S. Gregor. Nysseni, S. Basilii, et aliorum cum Balsamonis commentariis.

Quinto rejicit illos a sacra Synaxi, οἱ μὴ ὅλην τὴν ἑαυτῶν ζωὴν τῷ Θεῷ ἀναθέμενοι, καὶ ἐν Χριστῷ ζῶντες ἄμωμοι παντελῶς, *qui totam vitam suam Deo non consecrarunt, neque prorsus in Christo, sine crimine vivunt.* Ubi Simon non videtur loqui de illis, qui vel post baptisma, vel post confessionem peractam denuo peccant ; sed de illis, qui in idem lethale peccatum sæpius recidunt, quos vulgo recidivos nominant. De quibus Nesteuta in suo Nomocanone : *Sunt enim multi*, inquit, *qui consuetudine rursus labuntur, et in peccata incidunt. Hi ergo debent semper confiteri, quoties ceciderint, etiamsi injunctas pœnas compleverint, quas ab eo, qui ipsos ligavit, acceperunt, nunquam autem communicare. Sin autem eorum omnino misereris, communicabant : cavendum est tamen ne communicent, donec peccatum absciderint. Misericordiæ enim gratia sic quoque digni habentur.*

fugere, quamvis alas multum concusserit: auxilio enim virtuteque sublimiore indiget. Sunt hæc nempe firma diaboli retia, per quæ homo in potestatem ejus redigitur, et aliquando post mortem quoque ab eo retinetur. *A quo enim qui victus est, ejus et servus est* [75]. Validam nimirum vim hæc tria habent, ut aspectabilia, et fructuosa, et appetitui dulcedine sua ante blandientia, eumque præoccupantia: deinde præoccupato jam homini persuadentia, propterea solum hanc lucem ipsum aspexisse. Et quanquam ab his tribus obsessus devictusque non fuerit, invictum se tamen servare nequit: sed paulo post vivus ab iisdem capitur. A nobis enim arma sumit diabolus, quibus nos latenter subigit. Quocirca conandum ut præveniamus, et armaturam Dei induamus [76], quæ multa, varia ac diversa, et tota Christus solus est. Hoc est, conjunctionem ejus, quam animo cernimus, et virtutem de plenitudine ejus [77]; virtutem dico omnis animæ vivificatricem; sine qua eam vivere, et videre perquam difficile, atque adeo impossibile est. Nam et quotquot baptizati sunt, Christum induerunt [78], ut in eo vivant, et viventes videant, et ab his tribus minime capi possint. Revelantur enim eis quæ germana bona sunt, quorum gratia in hujus oras luminis prodierunt. Qui autem superatus fuerit Christum vehementer oret, ac exoret etiam per deprecationes necesse est, non ut sibi peccata sua dimittantur, sed ut eum Christus a servitute ac dominatu ipsorum liberet ac dimittat, cum semet, quantumvis cupiens, liberare non queat: quo liberatus tum remissionem peccatorum flagitet, et obtineat, tum divinæ virtutis commercio de reliquo ea non committat. Fertur enim canon in hæc verba: *Quicunque dixerit gratiam Dei, qua justificamur per Jesum Christum Dominum nostrum, ad solam remissionem peccatorum, jam perpetratorum valere, et non insuper auxilium præbere, ne alia perpetrentur, anathema esto.*

In quo porro horum trium ad nos occupandos ac possidendos vis consistit? In occulta et clandestina quadam vi Satanæ, qua nos ad ea, ut bona desideranda allicit, quasi requiem et lætitiam animæ parientia, et in doloris afflictionisque vacuitate ipsam conservantia. Quod nisi anima prius a Deo illuminetur, oppugnatoris incursum, insultumque haud facile potest intelligere; quemadmodum videmus mulierem uterum ferentem sordida quædam appetere, et ipsam solam ea ut jucunda aspicere, atque comedere. Nam quod semper machinatur diabolus, hoc est, ne cognoscamus ipsum esse, qui talia molitur, per ea patientem, et mysterium christianismi ignorantem occulte inescans, et avertens. Est enim hoc mysterium, quod per fidem, et non ex operibus in animas baptizatorum, virtus divinitatis Jesu, quam intelligentia perspicit, illabitur, eisque ostendit, quo pacto non per se ipsæ pecuniarum, gloriæ, voluptatumque cupidine, et amore ducantur. In animas porro post sanctum baptisma his tribus edomitas, alia ratione talis gratia influere non potest, quam per instaurantia bona, per quæ solum confertur salus: ut per haustum sanctificatorum, per unctionem benedictarum olivarum, et unguenta sanctorum, eorumque suaveolentiæ perceptionem: quoniam his Christus sanctificandi vim largitur, et his anima purgatur: et spiritus nequam, qui hanc contra naturam animi necessitudinem, et amicitiam in homine conciliant, per hæc, quæ sensus tangunt, et oculis usurpantur, Spiritus Sancti adventum, quem mens percipit, non ferentes aufugiunt. Ac tum demum christianus libertatem intelligit, quam ad se confugientibus Christus largiri consuevit, et gratias agere non desinit dicenti: *Omnis qui facit peccatum servus est peccati: servus autem non manet in domo in æternum, filius manet. Si igitur Filius vos liberavit, vere liberi eritis* [79].

Quid amplius? qui in hac cognitione divinum Christi corpus, sanguinemque participat, unum fit cum eo, *os ex ossibus ejus et caro de carne ejus* [80]; et ex quo sanctificatus fuerit, pecuniam si habuerit sic habet, quasi non haberet: qualis etiam natura sua est, talem æstimat. Si gloria circumfluxerit, ea non secus afficitur, quam si careret. Et: *Qui uxores habent*, inquit Apostolus, *tanquam non habentes sint: et qui utuntur hoc mundo, tanquam non utantur* [81]. Ejusdem et hoc est: *Mihi autem absit gloriari, nisi in cruce Domini mei, per quem mihi mundus crucifixus est et ego mundo* [82]! Illud *per quem*, hoc significat, nisi venisset Christus, et semetipsum pro me hostiam obtulisset, et sanctificatione ejus repletus fuissem, me periturum fuisse, quando aliunde salus speranda non est. Hæc qui non didicit, ignorans est: et qui ea diserte detrectat, frustra in Christum credidit, frustra Christiani vocabulum gerit, et Christus nihil ei proderit: peccatorque deterior factus, plus virium adversus se diabolo concedit. Jejunium hujus pro nihilo est: affectiones enim peccati magis in eum insurgunt. Si psallat, aut preces faciat, diabolus eum a Deo, velut cum contemptu illi astantem, majore cum potestate abstrahit (nec enim cum pio, intelligentique timore astare potest), et efficit ut mens nefanda quædam, et impurissima imaginetur, et ad ea potius coram Deo, quam quæ dicuntur, attendat. Si eleemosynas det, eas amittit. Qui enim in egentes munificus est, nisi animam suam hisce vinculis avaritiæ, vanæ gloriæ, et voluptatis solutam, et expeditam sciat, quæcunque dedit, perdidit. Qui eleemosynas impertit, Deus vicissim magna illum misericordia dignatur, sanitate scilicet mentis, quæ sanitas est ipsa a tribus hisce

[75] II Petr. II, 19. [76] Ephes. VI, 11. [77] Joan. I, 16. [78] Galat. III, 27. [79] Joan. VIII, 34, 35. [80] Gen. II, 23. [81] I Cor. VII, 31. [82] Galat. VI, 14.

malis remissio, ac liberatio. Et quoniam hinc A emigrantes animas regnum cœlorum sanas duntaxat admittit, *oportet enim corruptibile hoc induere incorruptionem, et mortale hoc induere immortalitatem* [83], officina medica morbosæ, et necessitati perturbationum expositæ naturæ hic est, et radices regni cœlestis hic infra propagantur. Nisi enim Christus hic in anima regnet, salute nusquam potietur. Hic prius denuo generatur homo, ac tum demum regnum Dei videre potest. Qui autem regnum Christi necdum in se experitur, nondum natus est denuo. Atqui omnino nasci oportet, ut hic regnum Dei videre liceat.

Jam mihi discrimen quoque istarum trium tyrannicarum affectionum considera, quarum una in pecuniæ et divitiarum, altera in honoris et gloriæ, tertia in voluptatum consectatione versatur. Est enim invenire inter homines hunc quidem nummi, istum nominis, alium suavium corporis motionum amantem, et cupidum : sed unum eumdemque et pecuniæ valde sitientem, et gloriæ multum, et voluptatis prorsus appetentem invenire non poteris, nam uni potissimum deditus est, in cæterorum mediocritate acquiescit. Cui autem horum aliquid plane imperat, ac dominatur, is alia duo contemnit. Pecuniæ avidus ejus causa et gloriam, et voluptatem aspernatur. Illam, quia, ut obolum lucretur, pudorem et dedecus non veretur : quin etiam e rebus injustis, abjectis, inhonestis, absurdum quæstum colligere gaudet, cum ejus C animus in lucro sit totus, hanc ne impendat, et exhauriat, quam diligit pecuniam. Ambitiosus gloriæ desiderio, et nummos, et voluptatum blandimenta despicit : illos temere profundens, ut laudem et honorem adipiscatur : has repellens, ne in ignominiam, et reprehensionem incurrat. Voluptuarius et pecuniam, et gloriam in minimis ponit, dum opes suas per luxuriam dilapidat, et honorem quemcunque posthabens, propter gaudia, obscenasque voluptates perfruendas, in omne genus dedecoris præceps abit. Et ab his unusquisque nec suppliciorum terrore, nec regni cœlestis amore pedem referre vult; sed illa irridet, hoc vilipendit. Quid præterea? Avarus voluptuarium, et ambitiosum D ludos facit : hunc, quoniam non etiam, ut ipse, et vilibus et despicabilibus rebus lucella captare dignum putat : illum, quia propter quæsitam e turpitudine jucunditatem rem familiarem, divitiasque suas absumit. Ambitiosus similiter avarum, et voluptuarium deridet : illum, quia e sordidis contemptisque rebus compendia quærit : hunc, quia dedecore et infamia laborat. Voluptuarius utrumque naso suspendit : alterum, quod propter existimationem, ne a quoquam vituperetur, seipsum ad castitatem tanquam freno cogit : alterum, quod ne sumptum toleret, continens, et paucis contentus est. Atque horum quisque a suo dæmone exstimulatus, alium, mali quod sibi adest cæcus, insipienter condemnat : ut utrinque tum ob morbum, tum ob condemnationem æternæ damnationis rei sint. Quocirca solam spem nostram Christum cogitemus, ut nos ab hisce tribus vinculis solvat, sensusque nostros sanctificet; ut divina audire oracula; ut animo tranquillo uti aspectu possimus : ut pro maledictis, et condemnatione, pœnitentiæ et benedictionis verba loquamur : ut salubriter tangamus, contrectemusque. Nam nisi animos nostros ab hisce ægritudinibus curaverimus, inanis est fides, inanis pietas, inanis Dei cultus, inane jejunium, inanis precatio, inanis eleemosyna : hæc enim omnia ad nos a vitiis revocandos, sanandosque B conferuntur. Quod si sani et integri non sumus, sine fructu in Christum credimus. Nam qui in Christum credit, habet vitam æternam, quæ est gratia Domini nostri Jesu Christi. Qui porro in Christum credit, nec vitam æternam habet, frustra in eum credit. Petat igitur, et accipiat vitam æternam, quæ, ut in Christum credere cognoscatur. Quoniam qui Christi spiritu caret, illum utique diabolus ut infidelem sibi vindicat; nihil quippe est medium. Et ut vita æterna ex fide est, sic fides a vita æterna cognoscitur, quam utinam per misericordiam Christi, in quem credimus, jam hinc usque in sempiterna sæcula consequamur!

ORATIO VII.

ARGUMENTUM.

De labore spirituali, et in quibus sancti veteres elaborarint. Quomodo nos iisdem recte fungi, et instar illorum sanctissimi Spiritus participes evadere possimus. De perfecta commotionum a ratione aversorum vacatione, et sanctitudine. Quis sit absolutus e mundo secessus. Gloriam hominum diligentes, quanquam in cæteris virtutibus universis rite processerint, fructum nullum percipere.

Quandoquidem nonnulli, contra quam deberent, ne se magnifice sentientes, actione, contemplatione et perfectione antiquorum sanctorum, atque a Deo afflatorum Patrum nostrorum similes sese arbitrantur, et eodem spiritu præditos, quo illi vivebant, ac movebantur, ex verbis tantum sine operibus commendationem aucupantes, cum arrogantiæ spiritu ab eorum semita aberraverint, age de hujusmodi hominibus sanctis disserere aggrediamur, et a rebus testatis plena fide accepta, per eorum vestigia incedere studeamus, si eos interim antevertere non possimus. Altius autem ducto principio, ad nos usque sensim delabamur.

Ergo magnus Antonius in monumento sedens, quid agebat, tametsi spirituales actiones nondum plane noverat? Annon velut mortuum se in eo inclusit, nihil mundanum inferens, nec ulla de re sollicitus? Annon totus mundo mortuus, et in monumento delitescens, Deum qui reviviscere, et exsurgere facit exquirebat? Annon pane solo, et aqua contentus erat? Annon multa a dæmonibus

[83] II Cor. XV, 53.

gravia sustinuit, jacuitque ex intolerandis verberibus semimortuus? Annon cum in ecclesiam pro exanimi esset illatus, ubi sensus convaluere, suopte impulsu ad pugnas edendas rediit? Nisi enim ad adversarios rediisset, sed in mundo mansisset, ac nisi ad finem usque fortiter dimicasset, seseque alacri voluntate morti obtulisset, exoptatissimo Domini sui aspectu dignatus non fuisset; nec suavem illam vocem audivisset. Sed toto pectore quæsivit, impigre pulsavit, usque ad finem toleravit, et mercedem condignam retulit. Mortuus enim voluntate pro Christo, jacebat instar mortui; donec accessit, qui mortuos in vitam restituit, eumque ab inferis excitavit: a tenebris, inquam, animæ, et eduxit illum in admirabile lumen vultus sui quod intuitus, molestiisque liberatus, et mirifice recreatus aiebat: *Domine, ubi eras hactenus?* Hoc igitur verbum: *Ubi eras*, omnino ignorantis est, ubi erat. Illud autem *hactenus*, aspectum, et sensum, et notitiam præsentiæ Domini declarat. Si ergo nos ita rebus nuntium remittere nolumus, et ut ille perseverare, ac perpeti nos statuimus, num digni simus, qui Deum in Spiritu sancto, ut idem, videamus, et exsultatione repleamur? Ah neutiquam.

Verum ad alium quoque, si placet, nos convertamus. Magnus Arsenius ab initio renuntiationis suæ quid fecit? Nonne relictis imperatoribus cum palatio ipsorum, et sericatis aulicis, relictis item famulis, et omnibus divitiis suis, incomitatus ad monasterium ut pauper et mendicus venit, gloriamque et laudem hominum, ut a Deo glorificaretur, fugiens, quis fuisset ignorari studuit? Quid ergo? num hoc fecisse satis habuit? nullo modo. Sed qui etiam ut vilis hominibus sese vilibus æquare noluit, verum pro cane se reputavit. Etenim cum illi a præposito frustum panis projiceretur, idque humi cecidisset, ille quadrupedem incedendo imitatus, non manu, sed dentibus more canis panem sublatum comedit. In cella autem residens non solum laborabat, sed multo etiam minus, quam ex opere manuum redigebatur, ad usum suum consumebat, aquam turbidam et putidam bibens. Quin et laborans, et orans, continenter vultum lacrymis irrigabat: et cum vesperi cœpisset, usque in tempus matutinum stando preces continuabat: atque in extrema egestate, vilitateque usque ad obitum perseveravit. Cur istud? Ut pateretur prorsus, videretque etiam ipse quæ magnus Antonius pati, et videre dignus est habitus. Quomodo igitur de hoc similiter litteris traditum non est, vidisse Dominum? Num labores suscepit, et quasi præstruxit, illum tamen videre non meruit? nihil minus: sed ipse quoque, etiamsi ejus historiæ scriptor ita aperte hoc non prodidit, sic Dominum videre promeruit. Quod si accurate vis discere, vitam Arsenii descriptam evolve, unde et hunc vidisse Deum cognosces. Quamobrem qui ipsos opere ac labore A imitando expresserit, revera eamdem gratiam non immerito consequetur. Jam si quis horum humilitatem, patientiam imitari non vult, cur insuper id fieri posse negat?

Porro Euthymii, et Sabæ, reliquorumque deinceps sanctorum actiones majores quam pro nomine quis enarraverit? Sive enim ante acceptam Spiritus gratiam, sive post acceptam, sine molestiis, laboribus, multisque sudoribus, sine violentia, angustia, et tribulatione, nemo animæ caliginem pervasit, neque sanctissimi Spiritus lucem est contemplatus. *Regnum enim cœlorum vim patitur, et violenti rapiunt illud* [84], quia scilicet *per multas tribulationes oportet nos introire in regnum Dei* [85]. At enim regnum cœlorum Spiritus sancti participatio B est. Hoc siquidem est, quod dicitur: *Regnum cœlorum intra vos est* [86], ut Spiritum sanctum intra nos recipere et habere studeamus. Parcant igitur dicere, qui assiduo sibi vim non faciunt, qui quotidie in angustiis, in rerum tenuitate, et afflictionibus non sunt, intra nos Spiritum sanctum habemus. Citra virtutis quippe exercitationem, citra sudores ac labores ista merces contingit nemini. Quare mihi illud in vulgi ore proverbium bene placet: *Ostende opera, et postula mercedem.* Novi ego hominem, qui antequam labori se dederet, ut semet acrius urgeret, cum Scripturis mente recta et simplici operam dedisset, paucosque dies, et noctes sine lassitudine, ut ita dicam, vigilasset, C precesque frequentasset, a superna gratia tantopere illustratum, ut extra corpus, extra domicilium, extra totum denique mundum esse videretur. Nox erat, et divina claritate refulsit. Cæterum quia otiosus divitias acceperat, actutum eas parvipendit, atque neglexit; unde simul omnes perdidit, usque adeo ut se unquam talem gloriam spectavisse ne meminerit quidem. Quare quo pacto quibus neque ex parte aliqua accipere, aut conspicere aliquando hancce gloriam suo ipsorum merito contigit, se eam universam in semet habere autument, dubitare me confiteor. Sed, o cæcitatem! o caliginem! o stultitiam et opinionem de se arrogantem! ubi tandem istud, aut quibus e Scripturis didicerunt? Vere *evanuerunt in cogitationibus suis, et obscuratum est* D *insipiens cor eorum*, et in Ægypto, hoc est, in tenebris perturbationum ac voluptatum suarum manserunt. Nam qui terram promissionis videre concupiverunt, quam mansuetorum, humilium et pauperum oculi videre digni sunt, quamvis angustiam, tribulationem, abjectionem subeunt, atque ab omni, et omnigena corporis voluptate, honore, remissione, et quiete vehementer abstinent: neque hoc tantum, sed etiam cujusvis hominis seu plebeii, seu primarii congressum ac familiaritatem vitant; eos citra odium fugientes, quo digni habeantur, qui ad hanc perveniant, priusquam viæ hujus vitæ brevitas eorum cursum interrumpat. Humiliantes enim

[84] Matth. xi, 12. [85] Act. xiv, 21. [86] Luc. xvii, 21.

se, et pro improbis, quique multa offenderint, habentes, idque ex animo, imo inimicos, et transgressores divinarum legum se reputantes, sibimet exosi ac mœsti vitam ducunt, aventes nosse quid eos ad recuperandam Christi Domini gratiam præstare opus sit. Ideo Dominus iis donat, non solum ut quid agere debeant intelligant, verum etiam vires, et patientiam; ut cum universa, quæ scire illorum interest, impleverint, et qui est super omnia, et in omnibus Deum possederint, tunc quoque velut in cœlo vivant, ibique conversentur: ac sive in speluncis, sive in montibus, sive in cellis ævum degant, sive in mediis urbibus commorentur, etiam sic semper in gaudio, et hilaritate, et exsultatione, quanta dici non potest, ipsi serviant.

Hic igitur nunc sanctorum labor, hæc actio est eorum, qui spiritu Dei aguntur: qualis et nostris temporibus exstitit pius, sanctus ac beatissimus Simeon, qui in medio illo fama tam nobilitato monasterio, quod *Studium* dicitur, instar solis effulsit. Is in medio mundi aliquando cum esset, rebus labentibus, amicis, cognatis, quinimo et curis, sollicitudinibus ac voluptatibus vitæ tam valde renuntiavit, ut earum memoriam ex animo deleret penitus, atque a se procul exterminaret. Qui multos inter monachos acta vita, beatam illam vocem emisit: *Fratres, hanc perfectam a mundo successionem putato:e, mortificationem propriæ voluntatis.* O sanctam vocem, vel potius, o sanctam animam, quæ talis fieri, et a toto mundo separari meruit! Et idem rursum: *Debet,* inquit, *monachus in monasterio versari, ac si sit, et non sit, nec appareat: seu potius, qui non cognoscatur:* quod hunc in modum explicabat: *Ac si sit,* corpore: *ac si non sit,* spiritu. *Non apparens* autem, nisi iis tantum, qui per Spiritum sanctum mundo sunt corde. *Non cognitus,* ut illi nihil cum quoquam negotii intercedat. O divina oratio, per quam vita ejus excellentior, quam pro homine, et angelica prædicatur; per quam comparatæ in cœlo conversationis ipse sibi per Spiritum sanctum fert testimonium. Per quam nobis vitam cum Deo insinuat, dum ait: *Nihil cum quoquam habere negotii!* quod quidem nemini recte præstare, aut vere licet dicere, nisi omnimodis ac totus toti Deo unitus fuerit. Aliter si dixerit, semet ludificatur. Qui enim dicit se non peccare, cæcus est, clausos habens oculos. Qui vero Deum habet, peccare nequit, *quia semen ejus in eo manet* [87], sicut maxime theologicum illud apostolorum tonitru Joannes affirmat. Et quia Simeon Deum totum in se habebat, hinc et vivens dicebat, et mortuus per litteram manus suæ quasi magna voce clamat: *Deum tibi amicum acquire, et hominum auxilio non egebis.* Iterum: *Deum posside, et libro tibi opus non erit.* Laboravit hic sanctus Pater noster ita, ut complures SS. Patrum antiquorum superaverit.

A Ærumnas autem, tentationesque tot pertulit, ut cum multis martyribus illustrioribus comparari queat. Ob id a Deo gloriam, et tranquillissimum animi statum, acceptoque in se Paracleto, sanctitatem consecutus est. Sicut enim cisterna aquam defluentem, ita ipse de plenitudine Christi Domini nostri accepit, et gratia spiritus ejus repletus est, quæ est *aqua viva* [88], ut hic idem Joannes evangelista memorat; imo vero ipse Filius et Verbum viventis Dei, a quo et Joannes sermonis sui divitias adeptus est: *Qui bibit, ex aqua hac* (aspectabili puta) *sitiet iterum: qui autem biberit ex aqua, quam ego dabo ei, non sitiet in æternum: sed fiet in eo fons aquæ salientis in vitam æternam* [89]. Quod his verbis Evangelista interpretatur: *Hoc autem dixit de Spiritu, quem accepturi erant credentes in eum.* B Et Apostolus: *Nos non hujus mundi spiritum accepimus: sed Spiritum qui ex Deo est, ut sciamus quæ a Deo donata sunt nobis, quæ et loquimur* [90]. Per hujuscemodi enim aquam vitiositas ex anima ut sordes eluitur: sine qua qui multa fecerit, nihil efficiet. Quocirca Dominus dicit: *Nolite putare, quia veni solvere legem, aut prophetas: non veni solvere, sed adimplere* [91]. Plenitudo autem legis hæc est, ne quis se in aliquo defendat, causamque suam tueatur, nec semet ulciscatur. Hæc enim est perfecta mundi relictio, propriæ voluntatis integra mortificatio. Quidquid etiam afflictionis ei quidam intulerint, nihil omnino movetur, nec perturbatus contradicit: verum omnibus ad omnia, instar mortui se objicit, statuens vivere, moveri, et agere in C illis tantum, quæ ad Deum spectant mandatis, et servare ejus præcepta; similis leoni, aut giganteo alicui Samsoni, aut si quis alius vel fuit, vel est illo fortior: *Qui habet mandata mea,* inquit, *et servat ea, ille est qui diligit me: et qui diligit me, diligetur a Patre meo* [92]. *Et ego, et Pater per Spiritum veniemus, et mansionem apud eum faciemus* [93]. His et similibus aiebat Dominus: *Vos non estis de hoc mundo: sed ego elegi vos de mundo* [94]. *Venite ad me, et ego reficiam vos* [95]. Qui enim aliter, in suis scilicet voluntatibus quomodocunque, aut in quibusdam opinione duntaxat bonis ambulant, vitam, quam abscissi, ac divisi a sæculo, et suæ D voluntati jam mortui vident, nequaquam videbunt.

Jam si ego humiliari ac subjici, premi, ignominia affici, villipendi, probris conscindi nolo, et tanquam unus de obscuris, insipientibus, et abjectis, et mente emotis non sustineo fieri; sed neque ab obviis contemni, et velut arreptitius, aut mendicus per plateas, et vicos urbis reputari, dic mihi, quanam alia ratione propriæ voluntati moriar? Si enim hæc ad probationem, et experimentum supervenientia patienter ferri Deus ab omnibus nobis mandavit: imo enimvero, si non ad probationem, et experimentum, sed ad purgationem animorum nostro-

[87] I Joan. iii, 9. [88] Joan. iv, 10. [89] Ibid. 14. [90] Cor. ii, 12. [91] Matth. v, 17. [92] Joan. xiv, 21. [93] Ibid. 23. [94] Joan. xv, 19. [95] Matth. xi, 28.

rum invecta nos ista perpeti nolimus, et voluntas ista minime tolerandi in nobis vivat, quæ est terrena carnis prudentia, qui quæso mortui evademus? nullo modo evademus. Quod si mundo, et his quæ in mundo sunt non moriamur, qui tandem, ut qui Dei causa facti, sunt mortui, vitam in Christo absconditam vivemus?

Christum Deum imitemur; propter salutem nostram et ipsi patiamur, ut ille propter nos passus est, quem vocabant dæmoniosum, seductorem, voracem, potatorem vini. Sic enim dictitabant: *Dæmonium habes* [96]. Et rursum, *Ecce homo vorax, et potator vini, amicus publicanorum, et peccatorum* [97]. Audimus item ut homicidam, et maleficum ligatum, tractum, et ut vilem homuncionem Pilato exhibitum, alapa a servo percussum, in carcerem contrusum, e carcere eductum, a lictoribus perductum, populo a Pilato traditum; cum diceret: *Accipite eum vos, et crucifigite* [98]. Cogitemus igitur, quomodo venditus stabat in medio eorum, qui super omnes cœlos est, et manu sua complectitur universa, pulsus, repulsus, pugnis, alapis percussus, irrisus, in prætorium introductus, quem nulla creata natura, nec ipsi Seraphim possunt intueri, vestibus nudatus, columnæ alligatus, plus quadraginta plagis (quæ reum ad mortem lata sententia damnatum indicabant) acceperit. Quid deinde? purpura coccinea per ludibrium coopertum, in caput arundine verberatum, interrogatumque: *Quis est, qui te percussit* [99]? spinis coronatum, adoratum et illusum, consputum, et cum irrisione audientem: *Ecce rex Judæorum*. Denuo sua vestimenta indutum, collum fune devinctum, et ad necem eductum. Postmodum ita cruce sua oneratum, et in locum Calvariæ adductum, et eam depangi videntem, et solum ab amicis ac discipulis relictum. Iterum exutum, in sublime suspensum, manibus et pedibus per milites clavis affixum, et pendere permissum, felle potatum, lancea vulneratum, a latrone probro laceratum, subsannatum, et audire coactum: *Vah, qui destruis templum Dei, et in triduo reædificas illud, salva temetipsum, et descende de cruce* [1]. Et rursus: *Si Filius Dei est, descendat nunc de cruce, et credemus in eum* [2]. Et ita, postquam hæc omnia passus est, gratias agentem, pro interfectoribus suis orantem, et animam in manus Patris sui commendantem. Num hæc omnia, fratres mei, ad imitationem nobis non sufficiunt? Sed hæc perpeti erubescimus. Per quæ igitur alia opera, aut quo pacto illi conglorificabimur? *Quicunque enim me*, inquit, *et sermones meos erubuerit, erubescam et ego illum coram Patre meo, qui in cœlis est* [3]. Itaque et Pauli vox est: *Si compatimur, et conglorificabimur* [4]. Sin quæ pro nobis passus est imitari et pati, ut ille passus est, præ pudore nolumus, nec gloriæ ejus socios fore nos manifestum est: quoniam sic non opere, sed verbo tantum fideles sumus: operibus autem non conjunctis, fides mortua est. Si absque operibus fides mortua est, cum malis operibus ne fides quidem est. Mortuum enim, si recens est, velut modo exanimatum, dicitur mortuum. Quod si multorum jam dierum est, non mortuum, sed putidum, corruptum et fœtidum vocatur. Quoniam ergo duo sunt genera operum, Deo placentia, et exosa, si fides sine operibus mortua est, ut scriptum legimus [5] (sine operibus videlicet Deo placentibus, fides illa, quæ non solum operibus Deo acceptis caret, sed et opera Deo invisa habet, quo nomine afficietur? mortua? imo magis putrida et corrupta nominari debet; aut ut verius loquar incredulitas, et impietas. De qua et Isaias propheta locutus videtur: *Impius non videbit gloriam Dei* [6].

Quare affirmo, et repetens iterum iterumque affirmabo, qui Christi passiones per pœnitentiam, et obedientiam non fuerint imitati, et mortis ejus participes effecti, ut supra subtiliter docuimus eos nec spiritualis ejus resurrectionis participes fieri, nec Spiritum sanctum adipisci, per quem omnium resurrectio fieri consuevit. Non illam in consummatione sæculi resurrectionem corporum, *canet enim angelus tuba, et defuncta corpora resurgent* [7]; sed eam quæ quotidie spirituali modo fit, mortuarum animarum spiritualem regenerationem, resurrectionemque intelligo, quam, qui semel mortuus est, et resurrexit, per omnes, et in omnibus, ut decet, viventibus resurgens, et commortuas sibi voluntate ac fide animas una excitans per sanctissimum Spiritum largitur, ex hoc illis regnum cœlorum donans. Quamobrem ne mihi hæc dicenti fidem denegatote, fratres. Hoc autem scitote, si in omni genere virtutis nos exercebimus; si miracula patrabimus; si nec modicum, nec magnum mandati prætermittemus, solam vero humanam gloriam appetiverimus, eamque quoquomodo in studiis nostris spectaverimus, et ad eam capiendam festinaverimus, jam omnium aliarum mercedem perdidimus: et hominum gloriam admittentes, nec Dei potiorem judicantes, pro infidelibus, et idololatris condemnamur, creaturæ magis, quam Creatori servientes, sicut et ipse Dominus id talibus objicit: *Quomodo potestis vos credere, qui gloriam ab invicem accipitis, et gloriam quæ a solo Deo est, non quæritis* [8]? Quin etiam, qui obtingentem sibi terrenam gloriam cum gaudio, et voluptate complectitur, eaque se jactat, et in medullis delectatur, ut fornicator damnabitur. Est quippe similis homini, qui virginitatem colere constituit, mulierumque consuetudine et congressu sibi interdixit, et neque ad eas ventitat, neque cum iis vivere cupit. Cum autem femina quæpiam ad eum accesserit, mox lætus ac libens eam recipit, et

[96] Joan. VII, 20. [97] Matth. XI, 19. [98] Joan. XIX, 6. [99] Matth. XXVI, 68. [1] Matth. XXVII, 40. [2] Ibid. 42. [3] Luc. IX, 26. [4] Rom. VIII, 17. [5] Jac. II, 20. [6] Isa. XXVI, 10. [7] I Cor. XV, 52. [8] Joan. V, 44.

corpus cum illa commiscens, voluptatem suam expleat. Hoc porro æque in omni alia cupiditate, et in quavis motione rationi non obtemperante usuvenit. Sive enim invidiæ, sive avaritiæ, sive zelo, sive contentioni, aut alii cuipiam pravitati sponte quis se tradiderit, coronam justitiæ non assequetur. Nam Deus cum sit justus, consortes injustos repudiat : et cum sit purus, cum in puro non polluitur : et cum omni motu turbido vacet, cum iis qui affectibus serviunt, non moratur : et cum sanctus sit, in animam inquinatam et improbam non ingreditur. Malus autem atque improbus est, qui semine mali in corde suo suscepto, fructum fert diabolo spinas et tribulos, æterni ignis nutrimenta, puta invidiam, odium, injuriarum altam memoriam, zelum, contentionem, arrogantiam, vanam gloriam, superbiam, dolum, curiositatem, calumniam, et si quis alius aversandus et exsecrandus affectus per corpus jucunde exercetur, et internum hominem nostrum coinquinat, secundum vocem Domini. Sed Deus meliora, fratres, ne aliquando hujusmodi zizania producamus, ex socordia suscepto in cordibus nostris mali semine. Contingat autem fructum ad tricesimum, et sexagesimum, et centesimum [9], spiritu eumdem in nobis progignente Christo fundere; ut sunt charitas, gaudium, pax, longanimitas, benignitas, bonitas, fides, mansuetudo, continentia, et alia pane cognitionis, et crescere virtutibus, et occurrere in virum perfectum, in mensuram ætatis plenitudinis Christi.

ORATIO VIII.

Argumentum.

Duas esse causas, unam perditionis, alteram salutis. Superbiam hominibus simul cum ætate accrescere. Notam, et signum commune Christiani demissionem animi, et humilitatem esse, omninoque requiri, ut unusquisque norit, se nihil esse. Duobus sacrificiis Deum placari, circa quæ salus non constat. Quo indicio quis Deo appropinquare cognoscatur.

Quæcunque in ista mortalium vita sunt, ad duo rediguntur, quorum aliud magnum bonum, aliud magnum est malum. Et illud quidem ut summum ac præstantissimum bonum in cœlum homines pervehit : hoc e diverso, ut extremum malum ad inferiorum infima eos deprimit, ac demergit. Et illud veritas, hoc mendacium est. Illud eximia voluptas, et oblectatio ; hoc infinita afflictio. Illud prudentia; hoc fatuitas. Illud omnibus, et omnimodis genuinum ; hoc inimicum, et peregrinum. Illud rectitudo; hoc obliquitas. Illud gaudium, et exsultatio ; hoc tristitia, et tumultus. Illud ordo : hoc confusio. Quænam ergo ista sunt? Quæ? Illud humilitas ; hoc arrogantia. Unum enim peccatum, sui admiratio ; et una justitia, suprema humiliatio. Considera igitur peccatum, quod Adamus in gloria, et deliciis paradisi sedens commisit, et nullam necessitatem, aut infirmitatem, aut rationi consentaneam occasionem, sed solum mandati ex superbia contemptionem, contraque ipsum, qui eum e terra finxerat improbitatem, ingratitudinem apostasiam (in quam diabolus ille per se ac sua sponte primus incidit) invenies. Quare unumquemque hominem scire oportet, superbiam cuique cum ætate augeri, conceptam in animo ex amentia, quam amentiam inflata de se opinio generat. Proinde ante omnia quemlibet statim a tenebris unguiculis sui ipsius cognitionem doceri necessarium est : quoniam de corruptione quidem, ut saliva, satus est ; augescit autem ut herba ; et pluribus ex partibus flaccide compositus, facile dissolvitur, ac dissipatur. Vivitque quotidianæ putrefactioni obnoxius : *Et interiora ejus*, juxta prophetam, *etiam ante mortem efferbuerunt* [10]. Etenim qui seipsum nescit, paulatim in fastum, et arrogantiam delapsus, stultus efficitur. Quid enim tam stolidum, quam leprosus, et toto corpore vitiatus, si forte torquem aureum gestet, et splendidis induatur vestibus, ipse deformis, et fœditatis plenus? Cum autem mentem amiserit, organum, et instrumentum dæmonis appellatur in omni vitæ consuetudine, et inimicus Dei evadit. Jam quid eo miserabilius, qui se ut inimicus a Deo separavit? Nam cui male est in corpore, morbum sentiens ad medicos properat. Qui animo ægrotat, ægritudinis sensu caret : et quo periculosius ægrotat, hoc minus sensit ; atque idcirco etiam ad medicos spirituales non vult accurrere. Cum igitur quempiam superbe se gerentem conspexeris, proportione superbiæ ac superbientis, stuporem animæ ejus conjicito. Quisquis enim ægrotum se non sensit, a morte haud longe abest. Et hoc peccatum ad mortem, superbus morbi sui sensu destitutus. Nam qui in peccatis vitam agit, aliosque docet et commonet, morti proximus, hic medico non indiget.

Quapropter faciendum penitus, ut homo quivis seipsum cognoscat, quod de se humiliter sentire possit : nam humilitas occulta quædam prudentia est. Ut enim omnis superbus insipiens ac stultus est, ita omnis humilis prudens et intelligens. Et quoniam fatuitas, ac cæcitas superbiæ multa et magna adjuncta est hominibus ; ideo Deus, cum sit bonus, suavibus molesta, ac tristia admiscuit, ne elevemur. Cujus rei Pauli apostoli; qui in excellenti Deitatis gloria fuit, et admirabilia opera patravit, stimulus carnis, et colaphizans eum Satanas fidem faciet [11] : ut proinde majores pro omni tribulatione, quam pro remissione ac indulgentia gratias agere debeamus, quo, quemadmodum in jucundis, sic etiam in tristibus gratiam promereamur. Necesse est itaque, mortalem quemvis nosse, se nihil esse, idque ab eo, qui diademate ornatus incedit, usque ad nudum, et

[9] Matth. XIII, 8 seqq. [10] Job XXX, 27. [11] I Cor. XII, 7.

mendicum. Quia Deus omnipotens nescientem se nihil esse, quamvis salvare velit, salvare tamen non potest. Etiamsi quis mundum universum Deo donaverit, quod fieri nequit, nec tamen sibi persuaserit, se nihil esse, salvari nunquam poterit. *Quam ergo dabit homo commutationem pro anima sua* [12] ? non sane ipsum scire quod nihil sit : sed in eo quod seipsum nihil esse scit, fortasse agnitionem, et per agnitionem prudentem cor contritum et humiliatum, quod solum proprium est pii viri sacrificium, ab ipso purpura vestito usque ad eum, qui per plateas stipem cogit : quod solum Deus non despiciet, qui novit nihil aliud proprium suppeditare homini, quod ei sacrificet. Testis est David : *Quoniam si voluisses sacrificium*, inquit, *dedissem utique : holocaustis non delectaberis. Sacrificium Deo spiritus contribulatus* [13]. Corde contrito et humiliato hoc sacrificium continetur. Reges, dynastæ, nobiles, sapientes, rustici, divites, pauperes, mendici, latrones, avari, injuriosi, legum violatores, impudici, homicidæ, quique per omne genus scelerum iverunt, mensuræ peccatorum remensa hujus præstantia sacrificii salvati sunt, et salvabuntur. Imo sancti quoque, et justi, et mundo corde per hoc unum sacrificium salutis fiunt compotes. Eleemosynæ præterea, fides, fuga sæculi et ipsum illud magnum certamen, martyrium, sub cinere prunarum sacrificii hujus lucem dant. Et hoc est sacrificium absque peccato, quod benignum Deum vincit. Solum istud sacrificium poscunt morbi, tribulationes, angustiæ, delicta animæ, affectus corporis, ut quis eo Deum pie colat. Quod qui habuerit, etiamsi subter omnia fuerit, tamen alicunde cadere non poterit. Nulla quippe alia de causa Deus in terras descendit, et semetipsum humiliavit usque ad mortem, nisi ut in se credentibus cor contritum et humiliatum crearet.

Sunt ergo duo sacrificia, quæ Deus et Pater Domini nostri Jesu Christi suscipit, et cujuslibet, atque adeo totius mundi miseretur. Unum, ipse Dominus et noster Jesus Christus, idemque Filius Dei, ut Deus incarnatus : alterum, uniuscujusque cor contritum et humiliatum. De cætero, si quis omnes facultates suas distribuerit in pauperes, et si quis jejunaverit, vigilaverit, et si quis Deum noctes atque dies precibus fatigaverit, nec in eo cor contritum, et humiliatum fuerit creatum *quoniam omne donum perfectum desursum est, descendens a Patre luminum* [14], talis inanem operam sumit. Illa idcirco, et sola via quærenda est per quam contritum et humiliatum creetur, et nascatur. In quo enim cor istiusmodi creabitur, super terram ut in regno cœlorum ambulabit ; siquidem et cum ad ultimum spiritum edendum homo venerit, aut gaudens, et exsultans invenitur,

A quod sanctificatorum commune indicium est : aut contritus et humiliatus, quod misericordiæ adeptæ argumentum habetur. Etenim fidelis omnis, si quid propter Christum fecerit, cor contritum et humiliatum vicissim recipit, divinum, et incomparabile donum, miraculorum, signorum et prodigiorum basim ac fundamentum, animarum resurrectionem in præsenti sæculo, ante generalem resurrectionem, redemptionem, propter quam dedit Deus Filium suum : *Ut omnis qui credit in eum, non pereat, sed habeat vitam æternam* [15]. Et ut vivens *cognoscat solum verum Deum, et quem misit Jesum Christum* [16]. Cognitio enim divinæ pietatis, habitum humilitatis ingenerat, humilitas habitum mansuetudinis ; qui duo habitus ad Deum faciunt
B appropinquare. Semper enim hæ duæ virtutes sibi copulatæ sunt, et religiosum erga Deum ceu insigne quoddam et nota indicant proque magnitudine sua ad Deum accessisse demonstrant : perinde ut quæ humilitati et mansuetudini adversantur vitia, nempe superbia, et iracundia, quantum ab eo quispiam distet ostendunt. Ob id Dominus ac Deus noster Jesus Christus altissimus semetipsum usque ad mortem humiliavit, et mortem crucis [17], ut credentes in ipsum, et baptismo initiati, edentes ejus corpus, et bibentes ejus sanguinem (in quibus eorum incorruptio et vita) hanc quoque humilitatem habeant. Tria enim hæc immaculata, et potens Jesu Christi communio operatur, vitam, in-
C corruptionem, humilitatem. Vita, et incorruptio propter humilitatem, humilitas ex vita et incorruptione eadem humilitas et prima, et tertia. Prima quidem, ut duarum occasio : tertia, ut quæ has comprehendit. Quare si quis christianus, non velut insitam et innatam habet, quam a Christo accepit humilitatem, nihil aliud a Christo habet, neque Christus illi proderit : etenim talis homo et Dei et suimet ignorantia laborat. Nam si cognovisset se absque Christo nihil boni unquam, aut salutare efficere posse, et se humiliasset, et Christi humilitatem plane induisset, ut regalem diploidem in qua christiani reges sunt, per ipsam et animi perturbationibus, et dæmonibus imperantes. Pro modo enim sinceræ humilitatis, in corde, etiam
D modus salutis, quia mater humilitatis, mens illuminata Christi gratia, propriam infirmitatem in divino lumine clare perspiciens ; quemadmodum parens superbiæ, in tenebris stultitiæ mens sese contemplans.

ORATIO IX.

ARGUMENTUM.

Quis sit ἄνομος exlex, et quis παράνομος violator legis. Quis peccator, et quis impius. Christum propter impietates, et scelera hominum esse mortuum, ut omnes sanaret. Tantum dici Christianos, venire ab ipso genere.

Exlex, violator legis, peccator, impius, peccat-

[12] Matth. xvi, 26. [13] Psal. l, 18. [14] Jac. i, 17. [15] Joan. iii, 16. [16] Joan. xvii, 3. [17] Philipp. ii, 7 seqq.

res sunt communiter, unusquisque autem horum quiddam peculiare habet. Exlex, qui est extra leges; violator legis, qui præter leges, quibus subjicitur, facit; peccator, qui frustratione quadam non bene agit; impius, qui in Deum peccat, utpote qui aut nullum Deum, aut multos colit. Vocatur porro nomine impii in sancta Scriptura etiam peccator, et adulter, et avarus, et pecuniæ cupidus, et inanis gloriæ captator, et qui hujuscemodi vitiis se dediderunt. Qui cum sciant, Deum, qui finxit oculum, omnia perspicere, vitam instituunt, ac si Deus non videat. Nam si Deum, qui ubique præsens est, et intuetur omnia, venerarentur, haud eum quasi non intuentem contemnerent. Qui enim magis hominum gloriam diligunt, quam Dei, et qui in omni genere improbitatis volutantur, existimantque ea fallere oculum nunquam dormitantem, qui tandem isti Deum colunt, quem et inanima creatura tremit? Inquit ergo David: *Perdes omnes qui loquuntur mendacium* [18]. Et paulo post: *Secundum multitudinem impietatum eorum expelle eos* [19], impietates peccata vocans, quæ eos circa mandata Dei, non circa fidem labi fecerunt. Idem rursus de adulterio cum Bethsabea, et cæde Uriæ perpetrata ait: *Dixi, confitebor adversum me injustitiam meam Domino, et tu remisisti impietatem cordis mei* [20]. En cor Davidis propter injustitiam impie egit: et Christianus citra metum peccans, et opprobrium Christi factus, impius est. Atque istud quidam a Deo afflatus pater explanat, dum illum sic alloquitur. Impietatem commisimus, quoniam opprobrium facti sumus dilecto tuo. Et alius divina sapientia præditus, quid prodest fide pios esse, vita impios? Ponamus enim quempiam avarum, proditorem, protervum esse, et nihilominus recte credere: quid hic capiet emolumenti, si nihil eorum, quæ Christianum decent, habuerit? si nihil egerit ex iis, quæ pietatem produnt; sed ethnicos etiam vitiis superaverit? si familiaribus nocuerit? si Deum blasphemaverit? si veneranda religionis dogmata per opera dedecoraverit? Nam *ideo manifestatus est Filius Dei*, secundum evangelistam Joannem Theologum, *ut dissolveret opera diaboli* [21]. Qui ergo manifestatum Dei Filium suscepit, si adhuc vinctus operibus diaboli tenetur, quæ hic Dei Filius manifestatus dissolvit, deterior ipsis infidelibus, et atheis magis impius est.

Quare cum audis, Deum esse hominem factum, qui fecit cœlum et terram et mare, quæque in medio sunt omnia, et quæ oculis subjecta sunt, et quæ non sunt, et ipsum denique hominem, non ob aliam causam factum hominem intellige, nisi ut Deus per humanam naturam mori posset. Plus noli quærere: sed tantummodo causam et necessitatem suscipiendæ hujus demissionis et patientiæ opta

A cognoscere. Deinde cum Joannem Baptistam dicentem audis: *Ecce agnus Dei, qui tollit peccata mundi* [21*], de quo ante multa sæcula vaticinans Isaias [22], ovem et agnum qui duceretur ad victimam, appellavit, disce propter peccatum esse mortuum; ut qui hunc morte affectum, et die tertio redivivum recepissent, per eam amplius peccare non possent; nam peccantes eum non receperunt, quamvis ita sibi persuadeant. Etenim si recepissent, dedisset eis potestatem filios Dei fieri, qui peccare nequeunt: quando scriptum est: *Omnis qui peccat, non vidit, nec cognovit eum* [23]. Et: *Qui facit iniquitatem, ex diabolo est* [24]. Et: *In hoc manifesti sunt filii Dei, et filii diaboli* [25]. Et: *Omnis qui non facit justitiam, non est ex Deo* [26]. Quod si
B is, qui non facit justitiam, non est ex Deo, qui facit injustitiam, undenam est? *In hoc*, inquit, *manifestatus est Filius Dei, ut dissolvat opera diaboli* [26*], quibus non dissolutis, nulla est speranda utilitas. Multi itaque de genere Christianorum prodesse sibi arbitrantur, Christianos dici; nescientes id paternum ac maternum esse, et cum patria ac regione ipsorum tota commune: qui si vitam ex Christi legibus instituerint, tum simul et Christiani nominabuntur, et in Christum credere dicentur; alioqui præstabat nec credere in Christum, quinimo nec natos fuisse. Non enim poterant in Christum non credere: atrocius autem quam infideles punientur. Ast alienigenæ, qui ut Chri-
C stiani cognominarentur, a majoribus non acceperunt, si in Christum crediderint, magna inde commoda sibi parabunt: cum ille de genere Christiano, per legis Christi prævaricationem Christum inhonorent, et avitam ac veram pietatem commaculent.

ORATIO X.

ARGUMENTUM.

Non Deum, sed dæmonas potius humanæ servitutis auctores esse. De ira et cupiditate, in quibus non est ratio. Et unde ab his animus afficiatur. Sicut aspectus corporeus illæso sentiendi organo, item motu, intervallo pro rata portione, aere puro, solis luce indiget: ita etiam aspectum animi his modo quodam, qui intelligentia percipitur, egere.

In præsenti sæculo, id est, in hac vita, pater est, et filius: servus, et mercenarius procreatus
D non est; neque enim primus parens, neque primus ejus filius servi, aut mercenarii fuerunt. Cui enim pro servis ac mercenariis subdi poterant? Servitus et opera mercenaria posteriora sunt: servitus quidem ex eorum, qui essent genere consortes improbitate mutua: opera vero quæstuaria ex indigentia, propter eos qui cum essent de eodem genere cum aliis, plus habere avide cupiebant. En, et servus, et mercenarius ex subsecuto hominum vitio exstiterunt; qui ut exsisterent, sola indigentiæ necessitas in causa fuit. Et quemadmodum servus ac mercenarius non agunt quodlibet, sed quæ ip-

[18] Psal. v, 7. [19] Ibid. 11. [20] Psal. xxxi, 5. [21] I Joan. iii, 8. [21*] Joan. i, 29. [22] Isa. liii, 1 seqq. [23] I Joan. iii, 6. [24] Ibid. 8. [25] Ibid. 10. [26] Ibid. [26*] Ibid. 8.

sorum dominis et, heris placent: similiter diabolus (intelligens illa, et maligna potestas) qui a Deo descivit, qui nequitiam humanam fabricatus est, et ejus amorem mortalibus persuasit, eos in servitutem suam trahit: cui (quod animo et cogitatione videmus) in voluptatibus, rapinis, avaritia et omnibus sceleribus servilem in modum parent. Et tales cum sint, eos, impudentes, et superbiores, et stolidos reddit; ut neque se ipsi vindicare possint, neque aliunde vindicari in libertatem velint. Omnes igitur hujusmodi, sive ethnici, et Deum ignorantes, sive infideles, sive fideles Christiani et orthodoxi, diabolo servientes, ad ejus partes, qui ipsorum dominatur, pertinent, atque a Deo projecti, in domo ejus in æternum manere non possunt [17]. Unde magna illis vi opus est, ut e manibus ejus, qui servitutem ipsis imposuit, eruantur. Alia autem nec inventa est, nec inveniri potuit, nec est, nisi Christus Dei virtus. Si ergo is liberaverit, ita demum liber erit, qui liberatus est ab eo [18]. Erit enim castus, sobrius, bonus, justus, religiosus, humanus, pius, misericors, patiens, humilis, mansuetus, alienis malis dolens, continens, hoc est, vere homo. Qui his carent, aut pecudes, aut dæmones sunt, etiamsi Christiani et orthodoxi fuerint, et hi maxime in examen severius adducentur, nec ipsorum vindex, et assertor Christus quidquam illis proderit, quia nimirum noluerunt ejus solius redemptionem, hanc solam libertatem, omni virtute humana majorem, propter quam cum Deus esset, homo nasci dignatus est, et ejus solius causa necem ultro pertulit. Nam quod quidam existimant, in humana natura perturbationes, ut iram, et cupiditatem ingenitas esse, non ita est profecto. Verum ira, et cupiditas ut a Deo naturæ nostræ sunt insitæ, non perturbationes, sed bona sunt, et eos homo intelligentis naturæ suæ quodammodo characteres a summo illo bono accepit: quæ quanquam brutis quoque animantibus insunt, at non isto modo: siquidem et caro illa quidem est, tamen eadem caro feris ac pecudibus minime est.

Sunt sane inditæ homini ira, et cupiditas, sed etiam mens, quæ quandiu sanitatem suam retinuit, hæ intra naturæ suæ terminos ac limites manserunt; cupiditas ad ea quæ intelliguntur Dei bona respiciens, et incitata ira, ipsam cupiditatem ad illa generosius captanda, et ad ascendendum, Deoque magis ac magis appropinquandum extimulans. At postquam mens debilitata, et qua custodiebatur sanitate spoliata est, ad inferiora sola, ut vitiata deflexit, atque idcirco quæ illius haud intersunt, insipienter concupiscit, et sine ratione tanquam feræ, ac bestiæ irascitur. Christianus igitur ex Christi consortio recuperata sanitate, rursum illa duntaxat, quorum gratia ira, et cupiditas naturæ inditæ sunt, concupiscit. Qui secus facit, nondum est Christianus. Non itaque ira et

A cupiditas perturbationes sunt, sed privatio sanitatis animi, propter quam ira expers sit rationis, et cupiditas amens, illa, inquam, imaginem perturbationum iis imponit. Anima enim unum est: idque simplex, nec partitionem admittens, ut intellectuale quiddam scilicet, nec est aliqua compositio, seu coagmentatio, ob quam pati cogatur sicuti corpus ex quatuor elementis concretum, necessario ab aliquo horum afficitur, si vel abundet, vel deficiat. Omne enim quod afficitur, ab aliquo afficiatur necesse est. Quoniam ergo nihil habet anima, a quo patiatur, constatque ipsam simplicem, incompositam, divisionis exsortem, intelligentem, a cupiditatibus, et ira ratione vacantibus pati, undenam ipsi istud pati, cum omne quod patitur, ab
B alio patiatur? Invenitur igitur alia intelligens natura dæmonum, in ipsam, quod intelligere possumus, irruens, et in motionibus ejus naturalibus quibus semper cietur, negotium ac molestiam ei facessens ac tenebris quibusdam offusis, illam probe cernere non sinens, desiderantem recta, vera, quæque meram imaginationem et umbram atque errorem non habent. Etenim naturales humanæ naturæ habitus, a lapsu primi hominis de linea deflexerunt, mens, cogitatio, opinio, facultas imaginatrix, sensus, et in quibus anima tripartita perspicitur, nempe pars illa, in qua inest ratio et consilium; et altera, in qua iracundia; et postrema, in qua cupiditates, libidinesque versantur. Atque
C idcirco ratiocinari quidem homo potest: sed ad recte ratiocinandum imbecillis est. Concupiscere quidem potest, sed stulte. Irasci quidem potest, sed temere irascitur: ideoque sensa, commentationes, opiniones, imaginationes, sensiones pertinacia, distorta, instabilia et lubrica sunt. Quamobrem sancta, intaminata et omnipotens natatoria Jesu Dei hosce secundum naturam habitus corrigit, confirmat, et corroborat, et ob hanc causam lex et regulæ divinitus datæ sunt, ut intelligentiæ particeps, semperque mobilis anima in motionibus suis legitimis, divinisque canonibus temperetur: quo in iis jugiter ambulans, cernat quæ recta sunt, eamque decent: et in hac contemplatione exercitata, vexatorem a se fugere
D compellat, et cum in omnis veritatis comprehensione perfectior evaserit, in veris tantummodo studium atque operam suam collocet: quo sic ipsum illum legislatorem ad requiescendum super se attrahat, impleaturque in ipsa, quod dictum est a Domino: *Qui diligit me, sermones meos servabit, et ego diligam eum, et manifestabo ei meipsum. Et ego et Pater veniemus, et mansionem apud eum faciemus* [19].

Hoc animæ mysterium omnis sæculi hujus sapientia ignoravit: quæ sapientia ob id etiam pastus rationis expers dicitur: nam hoc solum animæ arcanum pastus cum ratione conjunctus est. Unum-

[17] Joan. VIII, 35. [18] Ibid. 36. [19] Joan. XIV, 22.

quemque enim Deum, seipsum, et dæmones nosse oportet. Illum, ut Dominum, quique solus salvare possit. Semet, ut imbellem adversus hostem, quem animo videmus. Dæmonas, ut hostes inaspectabiles, qui, quod admirabile est, perpetuo nos per nos ipsos oppugnant. Ut enim exterior aspectus præter solis lucem ad perspicue evidenterque dignoscendum res quatuor requirit, illæsum oculum, commensam motionem, commensam distantiam, purum aerem : sic sane et interior aspectus eget mente perfecta, motione commensa contemplationis, quam Dei timor ceu freno moderetur, et quadam intelligibili aeris puritate, illuminati vero lumine, quod omnem hominem in mundum virtutum venientem illuminat. Etsi vero hoc lumen abscondi impossibile est, quod nullo sepimento, aut nube intercipitur, aut prohibetur, tamen haud ab infidelibus animabus, sed ab iis solum, quæ in Christum crediderunt, videtur. Fideles porro animæ in veritate sunt, quæ post regenerationem divini et sacri baptismatis in nullo penitus magni Dei, et Salvatoris nostri Jesu Christi mandatum transgrediuntur : sed cum sancto Davide optant dicere : *Ad omnia mandata tua dirigebar. Omnem viam iniquitatis odio habui, quoniam omnia mandata tua justitia* [30]. *Omnis enim qui facit justitiam*, scribit dilectus ille Joannes, *ex Deo natus est : qui autem facit peccatum, ex diabolo est* [31]. Fidelem itaque et infidelem mandata distinguunt. Nam ut in quolibet Christi mandato exsequendo fides et confessio Christi exercetur : sic in unaquaque ejus mandati violatione infidelitas et negatio invenitur. Credentibus igitur in Christum animabus, et ejus jussa legesque custodire statuentibus, pro mensura fidei et obedientiæ, quam Christo præstant, etiam illis ut videant largitur; quod quidem videre, est notitia eorum quæ proprie bona sunt et quæ non sunt, quæque in malis habenda, et quæ non habenda, ne exitium pro salute, neve salutem pro exitio intueamur : sed veluti cum aurum projectum videmus, ad id colligendum accurrimus : et præcipitium conspicientes, non inde nos præcipitamus : sic cernentes Dei voluntatem, prompte ad illam ferimur; et videntes peccatum, cavemus ne in id præcipites abeamus confringanturque ossa nostra, et neque ad temperantiam, neque ad justitiam stare possimus : verum non secus, quam qui in lecto decumbunt paralytici, jacere velimus in immunditiis, et avaritia, et gaudeamus potius instar delictorum, quorumdam, nulla idcirco molestia doloreque affecti. Ut enim oculis subjecta creatura omnis continenter lumine, quod sentitur, indiget, ut videatur : pari modo quælibet sub intelligentiam veniens natura, semper intellectuali quodam lumine opus habet, ut mente comprehendatur.

Duo quippe sunt lumina, unum hic sol, qui sensum movet, et visu percipitur, quique oculis
A dat, ut corporatam creaturam aspiciant : alterum quod intellectile lumen dicitur, Christus Deus, qui aspectibus intelligibilibus donat, ut creaturam incorpoream intelligibiliter contueantur. Nisi exortus fuerit sol, quem sensus attingit, loca plana, et directa, vias puras, et sorde vacantes nemo videt : ita nisi sol quem mente cognoscimus, sese extulerit, vitiorum præcipitia, et directum justitiæ callem, divinorumque mandatorum pulchritudinem nullus perspicit. Si ergo Christianus reperiatur, qui per viam improbitatis totam, aut ex parte ingrediatur, necdum est Christianus. Nam Christianus ab ipsa arcana Dei cognitione, qua per sacrum baptisma imbuitur, divino impletur lumine, et illuminatus est, ac dicitur. Atqui omnis qui in
B lumine ambulat, foveas et offendicula videt. Si non videt, nec lumen habet. Quomodo ergo Christianus est? Si autem se videre affirmat, et nihilominus deliciarum illecebris capitur, mendacium dicit. Videt enim quemadmodum qui lumine carent, id est, infideles : et illi quippe bona et mala internoscunt quidem, verumtamen a malo non declinant : propterea quod non pure ac liquido vident, quid proprie bonum aut malum sit. At Christianus quandiu non perspicue, ac limpide malum cernit, nondum fuit Christianus. Certabit vero certamen in gemitibus, et lacrymis et jejuniis, ut sibi verum perfectumque lumen illucescat, quod omnem hominem in hunc mundum venientem il-
C luminat [32], et habitus animæ naturales emendet, atque illustret, firmosque ac validos reddat, quo voluntatem Dei bonam, beneplacentem, et perfectam videat, et eamdem cupide ardenterque complectatur. Qui enim vim cœlestem a sancta baptismatis natatoria non senserunt, quæ vis regeneratio et renovatio, et, ut vere est, reformatio totius hominis vocatur, iis post hæc et institutione et impositione venerandarum manuum a sanctis illuminatisque opus est. Nisi enim cuique Christiano habitus a natura ingenerati antea correcti, transmutati, et a turpitudine eos obscurante perpurgati, solideque stabiliti fuerint, perdifficile, imo impossibile est omnino cuivis animæ, divinis voluntatibus obsequi. Nam prius quod debile et ægrotum est
D sanato confirmatoque, ita demum ad ministerium accedere fas est, quod omni cui ministratur conducit. Quod enim adhuc morbidum est, cuilibet hero inutile est. Ex hac ignorantia plurimi ascetæ imbecilles et invalidi, frustra laborant, et dormiunt multi [33], quos proinde æternum illud incendium cremabit.

ORATIO XI.

ARGUMENTUM.

Qui de præteritis peccatis delet, eum nequidquam dolere, nisi medicinam quoque infirmitatis suæ, per quam peccat, a Christo flagitatam accipiat. Quæcunque homines in hac vita agunt, si ad

[30] Psal. CXVIII, 128, 172. [31] I Joan. III, 7, 8. [32] Joan. I, 9. [33] I Cor. XI, 30.

animarum sanitatem ea non conducant, inania esse, ideoque morbos spirituales curare oportere. Quomodo sponte, et præter voluntatem peccetur.

In lacrymis, et mœrore versari, et precari a Deo misericordiam ob delicta sua, præcedentibusque offensionibus et erratis veniam poscere, bonum ac laudabile est : sed istud nihil cuiquam commodabit, nisi Christus imbecillitatibus ejus medicinam fecerit : quibus ascribi debet, quod etiam peccare nequeat. Quocirca pœnitens quibusque contendet, ut a Christo vires, ad affectiones turbidas penitus penitusque profligandas impetret, quo jam sanctificatus, ad exsequendam Dei voluntatem, et Christi jussa facessenda aptus, et idoneus fiat. Etenim ante sanctificationem, id est, ante adeptam perturbationum vacuitatem, qui aliquando ex insita infirmitate se culpa contaminat; aliquando semel ad Christi præcepta servanda cogit, quem tandem fructum colligit? Certe ædificanti, et rursum ædificata destruenti similis est. Itaque naturæ imbecillitatem a Christo sanari necesse est, qui solus advenit medicus ad tollendas infirmitates nostras, e quibus est illa, unde in peccata prolabi consuevimus. Hic est enim Agnus Dei, qui tollit peccata mundi, quæ est corruptæ naturæ nostræ infirmitas. Post Adamum quippe propter inobedientiæ scelus e paradiso ejectum, homo quilibet æger, debilis, infirmus est redditus. Infirmitates porro hæ admirabiles sunt, inter naturam et voluntatem intercedentes : ut nonnunquam ad naturam, nonnunquam ad arbitrium et voluntatem referendæ videantur. Sunt autem istæ. Homo quivis plus minus alio infirmus est ad sinceram charitatem. Infirmus ad non invidendum. Infirmus ad non conviciandum. Infirmus ad non reprehendendum. Infirmus ad non irridendum. Infirmus ad non mentiendum. Infirmus ad non irascendum. Infirmus ad non concupiscendum jucunda quæ videt. Infirmus ad temperantiam. Infirmus ad vitandam vanam gloriam. Infirmus ad fugiendam avaritiam. Infirmus ut nolit aliis, et æqualibus aut sapientior, aut prudentior, aut robustior, aut celebrior, aut honore dignior esse. Infirmus ad commiserationem, ad misericordiam, ad communicationem, ad gratias Deo assidue agendas, ad abstinendam ab omni malo, ad consectandum omne bonum : ut quemadmodum, supra dictum est, nunc quidem per viam liberæ voluntatis, nunc per naturæ tyrannidem infirmus atque imbecillis appareat.

Quod cum ita sit, hasce infirmitates et languores istos curari oportet; quærere autem medicum a quo curentur, magis oportet. Ideo nobis Christianis precem supplicem majores præscripserunt, ut dicamus semper Deo, in contritione cordis : *Visita, et sana infirmitates nostras propter nomen* A *tuum*, hoc est, gratis, *ut habens nomen gloriosum, ut misericors, et benefactor, et solus medicus.* Quisquis igitur curationem est consecutus, evasit etiam Christianus : nec in seipso gloriatur, sed in medico, cui dies noctesque gratias agit, et ex animo se humiliat. Nisi enim sanatus invenitur, nondum sanatus est, ab ignorantia videlicet, sive incogitantia, ut qui nesciat, quid Deo dicat, et quas infirmitates sanari desideret. Quod si non curatus, purgatusque moriatur, gehennæ flammis in omne ævum ardens purgabitur. Est vero perquam miserabile spectaculum, cum homines Christiani diu noctuque clamant : *Visita, et sana infirmitates nostras, Domine* ; et Dominus his mederi non B potest, cum, quæ sint ipsorum infirmitates (quæ tantæ, tam multæ, tam variæ sunt) nesciant. Hæc causa est, cur Christiani pereant, de mendicis et pauperibus, de civibus et militibus, de monachis, clericis, diaconis, sacerdotibus, episcopis, principibus et regibus. Horum infirmitates communiter ac simul uno quodam medicamine, divinæ naturæ communione scilicet curantur. Nisi enim unusquisque Christianus secundum captum propriæ fidei divinæ naturæ consors fuerit [34], seu pervigilet, seu humi cubet, seu dies noctesque psallat, et jejunet, et preces frequentet, si incuratus manserit, extra partem Christi, sicut et infideles, manet. Quoniam omnis homo, sapiens insipiens, intelligens obtusus, prudens imprudens, C eruditus indoctus, urbanus rusticus, dives mendicus, cui quod adest sufficit, et qui labore victum tolerat, quæcunque in hac vita cum labore, lassitudine et ærumna effecerit, nisi huc solum ea conferat, ut ejus anima infirmitatibus soluta, et incolumis sit, vana et supervacua sunt omnia, faciuntque, ut extra regnum cœlorum, quod tantummodo illæsas, ac sospites animas admittit, relinquatur. Cæterum omnis anima, quæ prædictis morbis tenetur implicita, et rerum cum corpore conjunctarum cupiditatibus, et terrenorum mundanorumque appetitionibus, et gloriæ desideriis, nec a semetipsa, nec ab hominibus curari sanarique unquam potest : sed a solo Domino, ac Deo D nostro Jesu Christo, de quo scriptum exstat, *Quia ipse peccata nostra tulit, infirmitates nostras ipse portavit* [35]. Si namque animæ hominum, non atheorum et ethnicorum modo, sed etiam ipsorum Hebræorum credentium, facile mundanas cupiditates, et carnales appetitus odisse potuissent, et ita mundi principem diabolum, qui per illa imperium mortis habet [36], effugere, bonus, misericors et benignus Deus homo fieri, contumeliis et tormentis affici, ac per mortem *in inferiores partes terræ descendere* [37] omnino nihil necesse habuisset. Nam odisse mundum, et ea quæ in mundo sunt, quæque ad carnem spectant, sola divinæ virtutis Jesu participatione contingit.

[34] II Petr. I, 4. [35] Isa. LIII, 4. [36] Hebr. II, 14. [37] Eccli. XXIV, 45.

Ergo quicunque in Christum credunt, nisi ante A virtutis ejus auxilio mundana, et carnalia medullitus oderint nunquam, ulli mandatorum ejusdem gerere morem poterunt, sicut legimus : *Declina a malo, et fac bonum* [38*]. Ex quibus sequitur, credentem in Christum ante omnia Christi virtutem, gratiam, et misericordiam flagitare debere, ut mundum, et mundana carnalesque concupiscentias detestetur, et in id operam dare cum fide, ut ea detestatus, etiam eorum mortificationem consequatur, quæ solius Dei est, juxta Apostolum : *Ego enim*, inquit, *mortificationem Jesu in corpore meo porto* [39]. Hæ sunt Deo gratæ petitiones, de quibus Joannes Theologus : *Quodcunque petierimus secundum voluntatem Dei, faciet nobis* [40]. Ista enim B sola homines ab se rogare vult Deus : quæ nimirum ad æternam eorum salutem accommodata sunt. Quandiu igitur cuique vita suppeditat, ne alia in re præter hanc studium, occupationemque suam consumat : in hac omnibus diebus vitæ suæ elaboret, ut anima ejus supremo illo die, quando effundet extremum halitum, bene valens, omnique carnis ac mundi affectu expedita ac libera inveniatur, necessarium est itaque eam sanam esse, ac potentem, ut pro sana Christo inserviat, sanctorumque ac divinorum ejus præceptorum operatrix sit : ut cum ad illius tribunal steterit, nec erubescat. Id si factum non fuerit, at saltem sospitem eam inveniri necesse est, ne morbos ejus gehennæ ignis corruptos, camino suo, qui C nunquam exstinguitur, cohibeat, et sine ullo fine exurat. Sententia siquidem gehennæ natura sua eos tantum potest attingere, quorum animæ ad futurum illud sæculum sanitatis expertes abierunt. Nam peccatum ex voluntario, et non voluntario proficiscitur, ex utroque, inquam. Videtur itaque peccatum quasi esca quædam, ad quam cum mens modo quodam intelligibili se inclinarit, animarum tyrannus, quem animo, non oculis cernimus, ipsam a tergo incitat, ut se illa esca farciat, quo peccatum ex voluntario per involuntarium consummatum inveniatur. Quapropter sapientia Dei Christus principia peccatorum elidit, ut neque cupiamus, neque infueamur. Etenim cum in cupiditate, et aspectu peccati anima fuerit, difficile se potest D avertere, quod e vestigio dæmones, citius ictu oculi eam impellant. Ac necessario omnis anima accessum ad hæc fugere debet. Fuga autem non alia est, nisi ut non concupiscas.

ORATIO XII.

ARGUMENTUM.

Si quid boni actitat homo, id totum propter se actitare. Unde cognoscatur, jejunium, eleemosynam, orationem placere Deo. Quomodo psallendum. Sanctificationem, et libertatem per fidem acquiri. Psalmodiam proprie humilitatem esse. Quæ res gratiam exstinguant.

Quoties audieris sanctos Patres nobis dicentes, propter Deum jejunemus, aut eleemosynas impertiamus, aut aliud quippiam bonorum operum præstemus, existima eos ad nostram sese imbecillitatem accommodantes ita loqui : Deus enim qui nulla re eget, nullius horum indiget. Omnia autem, quæ in vitæ hujus curriculo cum virtute egerimus, ad nostram utilitatem redundant Dei, qui nulla re opus habet, nihil intersunt. Nam qui jejunat, et qui sese affligtat, et qui eleemosynas dispertit, ut miserationem et misericordiam Dei consequatur, hæc faciet, et hic Dei benigni cultus atque obsequium est. Nam si in loco vitæ hujus caliginosæ, ac plenæ offendiculis non libenter angustiamur, nec naturæ nostræ socios misereamur Deus vicissim misericordia et commiseratione nos haud dignatur. Qui enim homo hominis non miseretur, nec justus Deus miserebitur. Qui autem libere peccat, nec dolorem ob id concipit, ejus vicem misericors judex minime dolebit. Nemo itaque cum quidpiam ex virtute facit, propter Deum, sed propter suam ipsius salutem se id facere arbitretur. Hoc siquidem sciens, et sentiens, et non poterit quidpiam boni perpetrare ut ab hominibus, sed tantum ut ab oculis nunquam dormientibus occulta cognoscentis Dei videatur. Nam Christianus, potissimumque qui in disciplina justitiæ procedit, nisi crediderit, planeque persuasum habuerit, quemadmodum noster hic sol, nullo pacto hominis alicujus eget (propterea quod servitute, aut ministerio quopiam humano neutiquam opus habet, cum ipso potius omnibus mortalibus serviat, exoriens, totumque terrarum orbem radiis suis illustrans, fructus omnes calore fovens, ad maturitatemque perducens, et ad coagmentationem corporum humanorum, universorumque e terra nascentium plurimum adjumenti afferens) nec potest, aut poterit quisquam dicere se servisse, aut servire soli : sic neque Deum alicujus operam requirere, aut ut ei a quoquam ministretur, opus habere. Qui ita non sentit, primum gradum principii salutaris viæ haud potest unquam contingere : sed quamvis jejunando, vigilando, laborando, psallendo eleemosynas ac justitias faciendo et docendo, et commonefaciendo alios se Deo servire existimet, cum eo tamen partem habere nequibit. Nam qui hæc agit, ideo aget, ut misericordiam apud Deum inveniat : *Quia omnes egent gloria Dei, et justificantur gratis per gratiam ipsius* [41], quærentes, et pulsantes, et petentes, ut misericordiam consequantur, et janua misericordiæ ipsis aperiatur, et apud Dominum misericordiam inveniant. Qui non quærunt non pulsant, non petunt, sententia et lege Christi regis omnipotentis immutabili statutum est, ut nec inveniant, nec illis ostium misericordiæ recludatur : *Qui habet aures audiendi audiat* [42].

Qui igitur jejuniis, precationibus, eleemosynis dat operam (per quæ tria Christiani omnes ab

[38] II Cor. iv, 10. [38*] Psal. xxxvi, 27. [40] I Joan. v, 14. [41] Rom. iii, 23. [42] Matth. xi, 15.

exsilio ad salutem revocantur, ac restituuntur) ne dies jejunii numeret, ne ad eleemosynæ modum, nec ad laborem vigiliarum atque precum respiciat, quam multum jejunaverit, quam benignus in pauperes, quam multus in precibus fuerit : sed an Dominus attenderit. Si attendit, missa est ipsi gratia de cœlo, quam si suscepit, se contritum et humiliatum, pœnitentem et compunctum, et per hunc statum infirmitatem suam, peccata sua ut deformia, ut turpia, ut belluina, ut anima rationis participe indigna, et ab homine mente prædito remota cernentem inveniet. Talis enim contingit animæ prima a Deo illuminatio. Proinde hæc visa ut odio digna odit, et exsecratur. Si se ita constitutum non cognoverit, et jejunia, et eleemosynas, et orationes perdidit. Unum quippe Deo sacrificium, a quovis homine, spiritus contribulatus [53] : ac propter tale sacrificium, peccata remittuntur; quemadmodum propter ipsum hoc sacrificium et jejunium, et eleemosyna, et oratio instituitur. Hoc enim est mysterium Christiani, et ita agere par est. Nam jejunia, vigiliæ, humi strata cubilia, eleemosynæ, preces, psalmodiæ, voluntaria mendicitas, et quæ homo fecerit omnia, ad Deum sibi placandum facit. Quod si ille secum in gratiam non redierit, quod tandem in his emolumentum? Anima enim Deo reconciliato humilis, et mansueta fit, Deoque astans, ut Deo astat, nec se huc et illuc versat. Itaque si talis nondum est, Deum nondum amicum habet : sed sive psallat, sive oret, adhuc sub potestate maligni est, et reconciliationem istam ante psalmos et orationes petere oportet; alioqui spes salutis nulla superest. Errant, qui antequam se Deo reconcilient, canunt, ac psallunt, et voces in aerem frustra jactant, Deumque ad iram provocant. Avertit enim ab ipsis faciem suam. Et ore quidem psallentes, mente et cogitatione in rebus diabolicis versantur. Non igitur sola jejunia, preces, et eleemosynæ sanctitatem libertatemque pariunt : sed ante hæc fides, et cognitio ejus, qui liberare potest, divinorum mysteriorum, nempe immaculati corporis, et sanguinis Domini Jesu, ac Dei omnipotentis communicatio : *Qui dicit his qui vincti sunt, exite : et his qui in tenebris, revelamini* [54], cum is qui communicat, anima et corpore illi conjungitur ac miscetur, inque divinam naturam commutatur. Alia via fidelem salvari, et remissionem peccatorum accipere, cœlesteque regnum obtinere impossibile est, nisi cum timore et tremore mysteriorum corporis, et sanguinis Christi particeps fiat. Deus autem quomodo queat esse servus, aut impurus, aut cum facultate aliqua peccandi? In his enim relinquere, sanctimoniæ amissio est : amissio autem ex arrogantia; arrogantia ex oblivione; oblivio ex contemptu; cum, qui semel sanctifica-

A tus est, sanctificatoris sui obliviscitur; quis nempe ipsum sanctificarit sanctificationemque in ipso contineat, et per gratiarum actionem continuam, humilemque spiritum custodiat. Qui enim a quopiam e profundo maris extractus, ac veluti a mortuis excitatus est, qualem, et quantum humilitatis sensum habebit? *In humilitate enim nostra memor fuit nostri Dominus* [55] ; proprie enim demissio animi psalmodia, et omnia quæ facimus, huc spectant.

Quid porro est demittere animum, seu sentire de se submisse ac humiliter? Humanam imbecillitatem cognoscere, quæ cognitio, est a Deo credentibus in ipsum cœlitus demissa illuminatio : alioqui B homo quilibet seipsum noscere nequit. Quare superbus nihil cernit, sed cæcus est, ut aiunt Patres. Qui baptismo tinctus non est, nec illuminatus est. Ut autem absque lumine oculis videre non potest : sic anima a Christo mystice non illuminata, suam ipsius imbecillitatem conspicere nequit. Sed ad hanc illuminationem quænam pertinent? Infidelibus quidem fides in Christum, et divinum baptisma, ut diximus : ast iis, qui post baptismum cæcutiunt, atque ideo superbiunt, et in leges committunt (*Superbi* enim, inquit, *agebant usquequaque* [56]. Et : *Dominus superbis resistit* [57]. Et, *Principium omnis peccati superbia* [58]. Et : *Principium peccati, nescire Dominum* [59]), talibus, inquam, ante alia mysteriorum Christianæ fidei institutio, ut cum crediderint, C illuminentur. Si enim primam fidem tenuissent, non utique cæcutivissent. Et postquam instituti fuerint, crediderintque, videbunt omnino, totoque affectu pœnitebunt, metuentes judicium Dei, et aspicientes quæ aut turpia, aut perversa designarint sibique persuadentes, mille supplicia se commeruisse. Turpia, ut voluptates ac libidines; perversa, ut avaritiam, injustitiam, dolum. Et quoniam omnis pœnitens humiliatur, huic Deus, tanquam humili, dat gratiam, ut et voluptates, et pravitates oderit, semperque imbecillitatem suam agnoscat, quo eorum vicem doleat, qui similiter vitiosis affectionibus laborant, et animum aliena incommoda sentientem gerat, offendentesque non condemnet, et sit mitis ac patiens, inveniatque D animæ suæ requiem, et sic *Cantet Domino canticum novum, carmen Deo nostro* [60], quæ est ex puro et contrito corde gratiarum actio. Cor enim contritum et humiliatum, est purum cor : quod si desit, omnis alia psalmodia nihil valet. Nam qui Deo hoc modo non psallit, non potest psallere, etsi multum sudarit : sed lingua loquitur, animo autem illa volutat, quæ Deum irritant, ejusque iram contra ipsum accendunt. Quapropter, quomodo quævis creatura aspectabilis semper lucem postulat, ut videatur, ita omnis quæ intellectui patet creatura, semper lucem sub sensum non cadentem requirit,

[53] Psal. L, 19. [54] Isa. XLIX, 9. [55] Psal. CXXXV, 23. [56] Psal. CXVIII, 51. [57] Jac. IV, 6. [58] Eccli. X, 15. [59] Ibid. 14. [60] Psal. XXXIX, 4.

ut comprehendatur. Et sicut quis de multis præclaris facinoribus, et actionibus suis dicere non potest, noctu, et sine lumine feci : sic neque qui vitam Deo placentem egerit, dicere quibit, sine lumine, quod in intelligentiam cadit, feci. Si ausus fuerit, mendax est, et filius diaboli : nec seipsum aliquando est contemplatus, nec viam Dei ambulavit omnino. Unde scriptum est : *Qui gloriatur, in Domino glorietur* [81].

Cæterum attendas oportet, o illuminate a Christo desuper, ne forte inde veniens te lateat illuminatio, cum sit occulta, tibique eam ut propriam, et ex te ortam ascribas, ideoque ab oculis tuis ablata, rursum te in tenebris deserat. Deus enim qui sub aspectum non venit, lumine quodam haud aspectabili illuminat : et ea illuminatio (quomodo item B Deus) inaspectabilis, ex effectis suis perspicitur. Si te humilem et contritum experiere, quam humilis, tam illuminatus es. Proficit enim anima, si in humilitate proficit; cognitioque humilitatis et mansuetudinis, sui ipsius, et Dei cognitio est, ut divinæ sapientiæ antistites affirmarunt. Animæ quæ Dei visitationem, sive divinam illuminationem, ac serenitatem adepta est, pacata est, et nullis turbis agitatur. Hujusmodi illustrationem exstinguunt inhumanitas, judicare fratrem, tenax injuriarum memoria. Qui enim ex misericordia et humanitate Dei servatus est, per misericordiam et humanitatem salutem sibi custodiet, secundum divinam et regiam vocem ita sonantem : *In quo judicio judicabitis, vicissim judicabimini : et qua mensura C metiemini, remetietur vobis* [82]. Idcirco præcedat misericordia, et sequatur misericordia. Nam qui a gravi et incurabili animæ morbo per solam Dei visitationem liberatus, et sospitati restitutus est gaudebit, et exsultabit; et qui ipsius misertus, sanitatem ei donavit, Deo nimirum, tota anima, et tota mente gratias aget, eritque mansuetus ac lenis, Dei erga se misericordiam, benignitatem, pietatem admirans: ac totus in benignitatem, et viscera pietatis effusus, similibus obnoxios miserabitur, adversus neminem tollens supercilium, sed omnibus se hilariter subjiciens. Sic sane peccator omnis, cum per Christum a turbulentis motibus expeditus fuerit, gaudebit et exsultabit in salutari ejus. Si autem D post sanitatem efferatur, prope est tyrannus diabolus, et apud eos instrumenta motionum rationi non obedientium. Gratia Christi se subducet, et dæmon propior factus, mente concussa, per corpus deteriora prioribus efficiet.

ORATIO XIII.

Argumentum.

Quinque magnæ artes diaboli. Quidquid boni propter Deum agit homo id agere vel quia petit, vel quia gratias agit. Quomodo voluntas veri cupientis salvari, salutem velle debeat. Quorum rex sit, quorum non sit, is qui est Dominus, et rex omnium.

Quia diabolus est spiritus intelligentiæ compos, A et in naturam nostram depravatam libertatem nactus, secundum quam in eam agit, cum qui ab ipso sine intermissione oppugnantur, sæculis sibi succedentibus prætereant ac dilabantur, ipse vero annos amplius sexies mille sexcentos semper hostis humani generis, et quidem occultus atque clandestinus permanserit, hominesque par ipsosmet oppugnet, et eos præsertim, qui modo nascentes in vitam introierunt, qui non solum certaminis hujus periti non sunt, sed etiam vires ejus bellicas funditus ignorant (sic enim jaculatur, ut videatur, nec tamen ipsi vident : ut angelus lucis apparet, et ut tenebræ bellum gerit), adversus unumquemque non mediocrem usum, experientiamque est consecutus. Finis autem et scopus ejus oppugnationis non contemnendus, et formidabilis est. Nam cum a principio genus hominum a Deo exterminaverit, contendit nihilominus, ut ab eo exterminatum maneat : aut ut ab exsilio ad Deum Christi opera revocatum (sicut est sapiens ad male faciendum) rursum ab eo segregetur et exsulet. Hinc igitur quivis scientiis scientissimus evasit, Hellenismi, Judaismi, hæresum, vitæ orthodoxorum, et asceticorum certaminum. Ac per Hellenismum quidem, perque externam, ut vocant, sapientiam, homines in fraudem inducit, per Judaismum vero, et cultum Dei ab illo præscriptum, judaizantibus persuadet, eos bono in statu versari. Idque etiam Agarenis fecit. Per hæreses cultores Dei circumscriptos, ab una in Deum fide divellit. Orthodoxos quoque per id, quod orthodoxæ, seu ex vera et recta opinione institutæ vitæ adversatur, per voluptatem scilicet, per avaritiam, et vanam gloriam, a Deo abducit. Per asceticam denique, et philosophicam vivendi normam, multorumque incommodorum perpessionem, cum vectem subjecerit, initium improbitatis, nempe existimationem sui, sive arrogantiam, desideriumque honoris ab hominibus impotentissimum, hoc omnium virtutum adversario, et inimico machinamento, animas in sanctitate ac justitia viventium prosternit atque subvertit. Quibusdam item zelo Dei injecto, sed non secundum scientiam miseros illos tyrannos reddit, quod profecto multis deflendum est lacrymis : siquidem præsentibus futurisque bonis privantur. Quid enim est aliorum omnium interitus, si cum talium hominum jactura comparetur? Hæc namque singularis est et incomparabilis calamitas. Sequitur ergo ut investigandum sit, quo pacto ejus insidias devitemus. Id aliter inveniri non potest, nisi ad extremam humilitatem animi, et summam contritionem cordis, atque ad unum Deum, eumdemque hominem, et Dominum Jesum Christum confugiamus : *Qui pro nobis pugnabit, et nos tacebimus* [83]; in quo solo datur contra hostem hunc aciem instruere, et resistere, et vincere : nec est hic alia via, ratioque sapientiæ.

Quapropter si in Christi gratiam in egestate quispiam vixerit, inediam vigiliasque toleraverit,

[81] I Cor. I, 31. [82] Matth VII, 2. [83] Exod. XIV, 14.

et per continentiam corpus macerarit, liberalis in pauperes, alienam vicem dolens ac benignus fuerit, bene sane, sunt enim bona hæc. Verumtamen caveat diligenter, ne labores et mercedem perdat. Etsi enim hæc opera bona sunt, tamen præterea aliud quiddam bonum est, per quod salvantur, qui per ista salutem adipiscantur : siquidem duarum magnarum rerum instrumenta et efficientia sunt, propitiationis puta, et gratiarum actionis, et ea comparate fieri necesse est. Nam dilectus ille Joannes ait : *Omnis qui peccat, non vidit Deum, neque novit eum* [84]. Si igitur quis agnitis peccatis suis pœnitentiæ lumen acceperit, et pœnitere cœperit, talia opera suscipiet, ut Dominus ejus contritionem, humilitatem, studium alacre videat, et misertus ei reconcilietur. Argumenta autem reconciliationis sunt, affectuum turbidorum sedatio, odium peccati, perpetuus Dei ubique præsentis timor, compunctio, religio, animi in sacris cantibus, lectionibus, auditionibus a Deo inspiratarum Scripturarum attentio. Omnino enim nemo quidquam horum ante recuperatam Dei gratiam consequitur. Animam quippe gratia Dei quodammodo tangit, inaspectabili quadam ratione ei reconciliata, et quæ eo usque instabilis et vaga fuit, firmari ac stabiliri incipit. En unam rem magnam et admirabilem, pro qua gratiæ debentur Deo. Consecutus autem misericordiam, sanitatem, firmitudinem, si hæc opera facit, ut pro adeptis gratias agat, pro reconciliatione, inquam, cum Deo, etiam sic rationi convenienter faciet, ut perfectam redemptionem consequatur, et diviniore cognitione occultorum Dei bonorum (quorum pulchritudo ab oculis non peccantium modo, verum etiam pœnitentium abscondita est) dignus evadat. Quicunque igitur hujusmodi actiones usurpant, simpliciter ut bonas, nec ob has causas, culpa non carent, viventesque in egestate voluntaria, jejunantes, eleemosynas impertientes, moriuntur peccatores. Atque id lamentabile est, eos apud tam placabilem Deum se in gratia non reposuisse, neque secundum rationem videlicet, neque congruenter reconciliationem operatos. Congruenter dico, quia si jam reconciliatus adhuc iisdem pro reconciliatione impetranda deditus sit, Deum a se avertit : quemadmodum et ante reconciliationem, si pro gratiarum actione ista præstet. Etenim homo, ut intelligentiæ ac mentis particeps animal facultatem cognoscendi habet, omniaque cum ratione et cognitione illi facienda sunt : id quod erga homines alios facere consuevit. Qui enim regem pro offensa sibi propitiare studet, non prius gratias agit, quam in ejus amicitiam restitutus sit : sed conatur, ut prius placatum habeat, ac tum demum gratiarum actione fungitur. Alioqui τὸν λογικὸν (mentis compotem) Dei Patris λόγος (mens) et Filius, et solus Salvator salvare ἀλόγως (sine mente seu temere) non vult. Sed ut justus, juste postulat eum in quo est ratio et intellectus, ita se erga Deum gerere, quomodo se erga homines gerit : et timere illum, ut homines timere solemus. Sane si nos dignitatem ac præstantiam, quam ratio nobis affert, labefactamus atque imminuimus, ipse eam labefactare et imminuere non potest : sed secundum naturam a se cuique tributam, etiam legem teneri vult in omnibus.

Quis ergo salvari concupiscit, quamvis id se concupiscere omnes fateantur? Omnes cupiunt affluentibus rerum copiis ditari, aurumque et argentum, lapides pretiosos, margaritas citra laborem, lassitudinem, ærumnam, sollicitudinem possidere, quod fieri haud potest. Qui igitur aiunt : salvari volumus, et pro salute acquirenda defatigationem animi et corporis nullam suscipere instituunt, qui tandem salvari queunt? quando etiam qui salutis causa ad laborandum prompti sunt, totoque animo, verbo et opere eam expetunt, nec ipsi quidem salvari possunt. Ut enim, qui cum nihil laborent, tamen salvari desiderant, salvari nolunt, cum salus sine labore non constet : sic qui facultate, prudentiaque propria ad labores pro salvatione obtinenda aggrediuntur, ideo ea potiri nequeunt, quod non in virtute salvari cupientis, sed in misericordia Dei per Jesum Christum constituta est. Alius enim est qui salvatur, et alius qui salvat. *Absque me non est salvator* [85], ait Deus. Et apostolus Paulus : *Velle bonum adjacet mihi, perficere autem non invenio* [86]. Quid igitur, Paule? Dic age, quo pacto salvari licet? Gratias ago Deo meo, respondet, per Jesum Christum, *quia lex spiritus vitæ in Christo, liberavit me a lege peccati et mortis* [87]. Et gratia sit benigno Deo, qui ex immensa charitate erga homines ipsum velle cum infirmitate copulavit, ut homo volens non possit bonum operari, tametsi cum labore multo; et in ipsum arrogantiæ vestigium declinet, quæ primum peccatum, et fons criminum, et naturæ lapsæ ac debilitatæ causa fuit. Solo namque Deo vires sufficiente, etiam ipsa voluntas nostra ad ejus voluntatem ab omni arrogantiæ macula purgatur.

Verum dicat fortasse aliquis, quid porro saluteni consequenti proprium relinquitur? Si enim ipsa quoque voluntas ejus sublimiore quadam virtute indiget, quomodo volens salvatur? Hoc est quod solum ei relinquitur, ut audiat de salute, ejus desiderio flagret, et norit eum, qui salvare possit : cætera ut sibi donentur ab eo qui salvare, et conservare, et restituere in pristinum statum potest, ex imo pectore, omni dubitatione remota roget, ducto initio ab accipienda voluntate qua velit, quæ Dei, et salutis sunt, usque dum eam adipiscatur, et desiderium conquiescat. Primum quippe Dei munus est, aliquem de salute verba facientem nancisci; præcones enim ignorantibus mittuntur : et hoc donum plane mittentis est. Secundum autem

[84] Joan. III, 6. [85] Isa. XLIII, 11. [86] Rom. VII, 18. [87] Rom. VIII, 2.

munus, quod humanæ naturæ antea insitum est, A aures dictis commodare. Ideo enim et illis qui non audiunt, his verbis Christi gravissime minatur. *Si non receperint, nec audierint vos, tolerabilius erit terræ Sodomorum et Gomorrhæorum in die judicii, quam illis* [58]. Tertium Dei donum lumen quoddam est, quod intellectu perspicitur, quodque maxime recens per baptismum illuminatis tribuitur. Qui namque de salute audivit, seque docenti attentum præbuit, ipsam quidem desideravit, elegantiam autem et pulchritudinem ejus nondum aspexit, et divino lumine mystice opus habet, quod ei desuper obumbret. Hoc animæ oculos illuminans, duo hæc ostendit, pulchritudinem et fœditatem: pulchritudinem quidem salutis, fœditatem vero ejus qui salvatur.

Quid amplius? postquam desiderium primam animæ motionem assumens, voluntatem adhuc imbecillem, et cunctatiorem et impotentem ad salutem habuerit, senseritque anima voluntatis miseriam, ex alto virtutem flagitat, ut voluntas confirmetur, et tota salutem cupiat. Post hæc incipit oratio, laboriosa ad cognoscendum, et a spiritibus adversariis, ut arundo agitata. Hic confirmata hæc voluntas laborabit, et sudabit multum, petens divinum orandi donum cœlitus accipere, ut in Spiritu sancto fiat oratio. Jesum enim non potest anima Dominum suum, hoc est, sibi imperantem dicere, aut explorate nosse, nisi in Spiritu sancto [59], ut ipse Spiritus sanctus cum habitaverit in anima, *Postulet pro nobis gemitibus inenarrabilibus, clamans Abba Pater* [60], quo illius vox glorificatorum propria fiat, et per orationem gratiosam, acceptamque anima fructus spiritus germinet, charitatem, gaudium, pacem, longanimitatem, benignitatem, bonitatem, fidem, mansuetudinem, continentiam [61]. Hic ordo eorum est, qui salvantur. Sin minus, in montibus, et solitudinibus, et locis quos Dominus non visitat, oberrabit, qui hunc ordinem non sequitur. Nam nullum servare ordinem, licentiæ et contumaciæ indicium est. Cujus autem initium lubricum, etiam finis inutilis, laborandoque fatigabitur, et studio inani lassescet, qui saluti vacat. Ferme enim salus omnis in Christo Jesu Domino nostro posita est. Idcirco et rex, et Dominus appellatur, quoniam super singulos in eum credentes, per Spiritum sanctum regnat, et ut rex, ac Dominus suorum fidelium, ipse per eos quod placitum coram se est, operatur. Fit enim iis, in quibus regnat, viæ dux, gubernator, magister, œconomus, præses, opitulator, ab omni peccato redemptor. Atque enim si quidam citra Christum boni quispiam agere videantur, mendacium sunt. Tunc autem veritas fiunt, cum Christus super ipsos regnaverit, cui dicebat Pilatus: *Ergo rex es tu?* et respondit ei: *Ego in hoc natus sum, et ad hoc veni in mundum, ut testimonium perhibeam veritati* [62].

Tum ille quæsivit, quid esset veritas. Sed tacuit Dominus, quod sciret Pilatum hoc mysterium absconditum non posse capere. Nam cum regnare super omnem hominem oportet, quoniam aliter characteres rationales humanæ naturæ apud unumquemque resplendere nequaquam possunt: et irrationabilitatem præter naturam ex peccato in genus humanum ingressam, atque ita firmatam, ut secundum naturam existimetur, obscurari ac deleri. Non enim possumus, non, inquam, possumus ab ἀλογίᾳ liberari, nisi Christus, qui est Λόγος, super nos regnaverit. Atque hæc est illa veritas, cui ut testimonium perhiberet, Christus venit. Nisi enim ipso rex noster fuerit, nunquam quod placitum est coram eo, B præstare poterimus: sed ab impostore et inimico humani generis regemur, nec sentiemus. Ubi enim regnat Deus, non ibi diabolo servitur, sed ministerium omne in Deum confertur.

Etenim quis ignorat Deum esse conditorem cœli ac terræ, et omnis creaturæ, tam quæ cogitatione percipitur, quam quæ sub aspectum subjicitur? Esse etiam regem eorum, quæ ex nihilo ut exstarent, producta sunt, creatis simul ab eo omnibus? Deus enim Pater Verbi sui ac Filii, Dei ac Domini nostri Jesu Christi, per quem fecit omnia, etiam in Spiritu sancto suo regnat super omnia. Hæc igitur una Deitas, Pater, Filius, et Spiritus sanctus, quæ in tribus subsistentiis, coæterna, principii coexpers, consubstantialis regit cœlum, solem, C lunam, stellas, aerem, terram, mare, et omnia quæ in eis sunt, et angelos, et homines velint nolint, quia Dominus unus est [63]. Quoniam autem regiæ potestatis proprietas est providere omnibus, in quos regnum est, etiam Deus hisce omnibus providentiam et curam suam declarat. Sed quia omnis condita natura, præter ratione præditas, angelos nimirum atque homines cognitionem ac notitiam capere nequit, hoc ipso quod ratione caret, ideo Deus quoque ut ignoranti, simplici via providet: cum angelorum hominumque, quorum est cognitio, curam gerat assiduam. Vult autem hos, ut naturas intelligentia ornatas nosse opificem, provisorem, et Salvatorem Deum. Ea propter siquidem procreati sunt, ut tanquam naturæ consilii, mentisque par- D ticipes, et ingeneratam cognitionem habentes, conditorem perpetuo celebrarent, eique tum pro seipsis, tum pro universis gratias agerent. Unde quanquam Deus rex est omnium, tamen hominum duntaxat et angelorum volentium rex esse vult: nolentium nequaquam, ut ne arbitrii libertatem illis tollat. Qui enim ratione utens natura sit, si voluntate careat? Quocirca etiam Dominus noster Jesus Christus nostrum similis homo natus, et magister, quod latebat, et ignorabatur, consortibus generis ac fratribus suadet, dum ita docet ac dicit: *Quærite regnum Dei, et justitiam ejus* [64], ut volentibus nobis imperet. Simul enim naturam

[58] Matth. x, 15. [59] I Cor. xii, 3. [60] Rom. viii 26. [61] Galat. v, 23. [62] Joan. xviii, 37. [63] Deut. vi, 4. [64] Matth. vi, 33.

sorum dominis et, heris placent : similiter diabolus (intelligens illa, et maligna potestas) qui a Deo descivit, qui nequitiam humanam fabricatus est, et ejus amorem mortalibus persuasit, eos in servitutem suam trahit : cui (quod animo et cogitatione videmus) in voluptatibus, rapinis, avaritia et omnibus sceleribus servilem in modum parent. Et tales cum sint, eos, impudentes, et superbiores, et stolidos reddit ; ut neque se ipsi vindicare possint, neque aliunde vindicari in libertatem velint. Omnes igitur hujusmodi, sive ethnici, et Deum ignorantes, sive infideles, sive fideles Christiani et orthodoxi, diabolo servientes, ad ejus partes, qui ipsorum dominatur, pertinent, atque a Deo projecti, in domo ejus in æternum manere non possunt [37]. Unde magna illis vi opus est, ut e manibus ejus, qui servitutem ipsis imposuit, eruantur. Alia autem nec inventa est, nec inveniri potuit, nec est, nisi Christus Dei virtus. Si ergo is liberaverit, ita demum liber erit, qui liberatus est ab eo [38]. Erit enim castus, sobrius, bonus, justus, religiosus, humanus, pius, misericors, patiens, humilis, mansuetus, alienis malis dolens, continens, hoc est, vere bono. Qui his carent, aut pecudes, aut dæmones sunt, etiamsi Christiani et orthodoxi fuerint, et hi maxime in examen severius adducentur, nec ipsorum vindex, et assertor Christus quidquam illis proderit, quia nimirum noluerunt ejus solius redemptionem, hanc solam libertatem, omni virtute humana majorem, propter quam cum Deus esset, homo nasci dignatus est, et ejus solius causa necem ultro pertulit. Nam quod quidam existimant, in humana natura perturbationes, ut iram, et cupiditatem ingenitas esse, non ita est profecto. Verum ira, et cupiditas ut a Deo naturæ nostræ sunt insitæ, non perturbationes, sed bona sunt, et eos homo intelligentis naturæ suæ quodammodo characteres a summo illo bono accepit : quæ quanquam brutis quoque animantibus insunt, at non isto modo : siquidem et caro illa quidem est, tamen eadem caro feris ac pecudibus minime est.

Sunt sane inditæ homini ira, et cupiditas, sed etiam mens, quæ quandiu sanitatem suam retinuit, hæc intra naturæ suæ terminos ac limites manserunt; cupiditas ad ea quæ intelliguntur Dei bona respiciens, et incitata ira, ipsam cupiditatem ad illa generosius captanda, et ad ascendendum, Deoque magis ac magis appropinquandum extimulans. At postquam mens debilitata, et qua custodiebatur sanitate spoliata est, ad inferiora sola, ut vitiata deflexit, atque idcirco quæ illius haud intersunt, insipienter concupiscit, et sine ratione tanquam feræ, ac bestiæ irascitur. Christianus igitur ex Christi consortio recuperata sanitate, rursum illa duntaxat, quorum gratia ira, et cupiditas naturæ inditæ sunt, concupiscit. Qui secus facit, nondum est Christianus. Non itaque ira et cupiditas perturbationes sunt, sed privatio sanitatis animi, propter quam ira expers sit rationis, et cupiditas amens, illa, inquam, imaginem perturbationum iis imponit. Anima enim unum est : idque simplex, nec partitionem admittens, ut intellectuale quiddam scilicet, nec est aliqua compositio, seu coagmentatio, ob quam pati cogatur sicuti corpus ex quatuor elementis concretum, necessario ab aliquo horum afficitur, si vel abundet, vel deficiat. Omne enim quod afficitur, ab aliquo afficiatur necesse est. Quoniam ergo nihil habet anima, a quo patiatur, constatque ipsam simplicem, incompositam, divisionis exsortem, intelligentem, a cupiditatibus, et ira ratione vacantibus pati, undenam ipsi istud pati, cum omne quod patitur, ab alio patiatur? Invenitur igitur alia intelligens natura dæmonum, in ipsam, quod intelligere possumus, irruens, et in motionibus ejus naturalibus quibus semper cietur, negotium ac molestiam ei facessens ac tenebris quibusdam offusis, illam probe cernere non sinens, desiderantem recta, vera, quæque meram imaginationem et umbram atque errorem non habent. Etenim naturales humanæ naturæ habitus, a lapsu primi hominis de linea deflexerunt, mens, cogitatio, opinio, facultas imaginatrix, sensus, et in quibus anima tripartita perspicitur, nempe pars illa, in qua inest ratio et consilium ; et altera, in qua iracundia ; et postrema, in qua cupiditates, libidinesque versantur. Atque idcirco ratiocinari quidem homo potest : sed ad recte ratiocinandum imbecillis est. Concupiscere quidem potest, sed stulte. Irasci quidem potest, sed temere irascitur : ideoque sensa, commentationes, opiniones, imaginationes, sensiones pertinacia, distorta, instabilia et lubrica sunt. Quamobrem sancta, intaminata et omnipotens natatoria Jesu Dei hosce secundum naturam habitus corrigit, confirmat, et corroborat, et ob hanc causam lex et regulæ divinitus datæ sunt, ut intelligentiæ particeps, semperque mobilis anima in motionibus suis legitimis, divinisque canonibus temperetur : quo in iis jugiter ambulans, cernat quæ recta sunt, eamque decent : et in hac contemplatione exercitata, vexatorem a se fugere compellat, et cum in omnis veritatis comprehensione perfectior evaserit, in veris tantummodo studium atque operam suam collocet : quo sic ipsum illum legislatorem ad requiescendum super se attrahat, impleaturque in ipsa, quod dictum est a Domino : *Qui diligit me, sermones meos servabit, et ego diligam eum, et manifestabo ei meipsum. Et ego et Pater veniemus, et mansionem apud eum faciemus* [39].

Hoc animæ mysterium omnis sæculi hujus sapientia ignoravit : quæ sapientia ob id etiam pastus rationis expers dicitur : nam hoc solum animæ arcanum pastus cum ratione conjunctus est. Unum-

[37] Joan. VIII, 35. [38] Ibid. 36. [39] Joan. XIV, 22.

quemque enim Deum, seipsum, et dæmones nosse oportet. Illum, ut Dominum, quique solus salvare possit. Semet, ut imbellem adversus hostem, quem animo videmus. Dæmonas, ut hostes inaspectabiles, qui, quod admirabile est, perpetuo nos per nos ipsos oppugnant. Ut enim exterior aspectus præter solis lucem ad perspicue evidenterque dignoscendum res quatuor requirit, illæsum oculum, commensam motionem, commensam distantiam, purum aerem : sic sane et interior aspectus eget mente perfecta, motione commensa contemplationis, quam Dei timor ceu freno moderetur, et quadam intelligibili aeris puritate, illuminati vero lumine, quod omnem hominem in mundum virtutum venientem illuminat. Etsi vero hoc lumen abscondi impossibile est, quod nullo sepimento, aut nube intercipitur, aut prohibetur, tamen haud ab infidelibus animabus, sed ab iis solum, quæ in Christum crediderunt, videtur. Fideles porro animæ in veritate sunt, quæ post regenerationem divini et sacri baptismatis in nullo penitus magni Dei, et Salvatoris nostri Jesu Christi mandatum transgrediuntur : sed cum sancto Davide optant dicere : *Ad omnia mandata tua dirigebar. Omnem viam iniquitatis odio habui, quoniam omnia mandata tua justitia* [30]. *Omnis enim qui facit justitiam*, scribit dilectus ille Joannes, *ex Deo natus est : qui autem facit peccatum, ex diabolo est* [31]. Fidelem itaque et infidelem mandata distinguunt. Nam ut in quolibet Christi mandato exsequendo fides et confessio Christi exercetur : sic in unaquaque ejus mandati violatione infidelitas et negatio invenitur. Credentibus igitur in Christum animabus, et ejus jussa legesque custodire statuentibus, pro mensura fidei et obedientiæ, quam Christo præstant, etiam illis ut videant largitur; quod quidem videre, est notitia eorum quæ proprie bona sunt et quæ non sunt, quæque in malis habenda, et quæ non habenda, ne exitium pro salute, neve salutem pro exitio intueamur : sed veluti cum aurum projectum videmus, ad id colligendum accurrimus : et præcipitium conspicientes, non inde nos præcipitamus : sic cernentes Dei voluntatem, prompte ad illam ferimur; et videntes peccatum, cavemus ne in id præcipites abeamus confringanturque ossa nostra, et neque ad temperantiam, neque ad justitiam stare possimus : verum non secus, quam qui in lecto decumbunt paralytici, jacere velimus in immunditiis, et avaritia, et gaudeamus potius instar delictorum, quorumdam, nulla idcirco molestia doloreque affecti. Ut enim oculis subjecta creatura omnis continenter lumine, quod sentitur, indiget, ut videatur : pari modo quælibet sub intelligentiam veniens natura, semper intellectuali quodam lumine opus habet, ut mente comprehendatur.

Duo quippe sunt lumina, unum hic sol, qui sensum movet, et visu percipitur, quique oculis dat, ut corporatam creaturam aspiciant : alterum quod intellectile lumen dicitur, Christus Deus, qui aspectibus intelligibilibus donat, ut creaturam incorpoream intelligibiliter contueantur. Nisi exortus fuerit sol, quem sensus attingit, loca plana, et directa, vias puras, et sorde vacantes nemo videt : ita nisi sol quem mente cognoscimus, sese extulerit, vitiorum præcipitia, et directum justitiæ callem, divinorumque mandatorum pulchritudinem nullus perspicit. Si ergo Christianus reperiatur, qui per viam improbitatis totam, aut ex parte ingrediatur, necdum est Christianus. Nam Christianus ab ipsa arcana Dei cognitione, qua per sacrum baptisma imbuitur, divino impletur lumine, et illuminatus est, ac dicitur. Atqui omnis qui in lumine ambulat, foveas et offendicula videt. Si non videt, nec lumen habet. Quomodo ergo Christianus est? Si autem se videre affirmat, et nihilominus deliciarum illecebris capitur, mendacium dicit. Videt enim quemadmodum qui lumine carent, id est, infideles : et illi quippe bona et mala internoscunt quidem, verumtamen a malo non declinant : propterea quod non pure ac liquido vident, quid proprie bonum aut malum sit. At Christianus quandiu non perspicue, ac limpide malum cernit, nondum fuit Christianus. Certabit vero certamen in gemitibus, et lacrymis et jejuniis, ut sibi verum perfectumque lumen illucescat, quod omnem hominem in hunc mundum venientem illuminat [32], et habitus animæ naturales emendet, atque illustret, firmosque ac validos reddat, quo voluntatem Dei bonam, beneplacentem, et perfectam videat, et eamdem cupide ardenterque complectatur. Qui enim vim cœlestem a sancta baptismatis natatoria non senserunt, quæ vis regeneratio et renovatio, et, ut vere est, reformatio totius hominis vocatur, iis post hæc et institutione et impositione venerandarum manuum a sanctis illuminatisque opus est. Nisi enim cuique Christiano habitus a natura ingenerati antea correcti, transmutati, et a turpitudine eos obscurante perpurgati, solideque stabiliti fuerint, perdifficile, imo impossibile est omnino cuivis animæ, divinis voluntatibus obsequi. Nam prius quod debile et ægrotum est sanato confirmatoque, ita demum ad ministerium accedere fas est, quod omni cui ministratur conducit. Quod enim adhuc morbidum est, cuilibet hero inutile est. Ex hac ignorantia plurimi asceta imbecilles et invalidi, frustra laborant, et dormiunt multi [33], quos proinde æternum illud incendium cremabit.

ORATIO XI.

ARGUMENTUM.

Qui de præteritis peccatis delet, eum nequidquam dolere, nisi medicinam quoque infirmitatis suæ, per quam peccat, a Christo flagitatam accipiat. Quæcunque homines in hac vita agunt, si ad

[30] Psal. CXVIII, 128, 172. [31] I Joan. III, 7, 8. [32] Joan. I, 9. [33] I Cor. XI, 30.

animarum sanitatem ea non conducant, inania esse, ideoque morbos spirituales curare oportere. Quomodo sponte, et præter voluntatem peccetur.

In lacrymis, et mœrore versari, et precari a Deo misericordiam ob delicta sua, præcedentibusque offensionibus et erratis veniam poscere, bonum ac laudabile est : sed istud nihil cuiquam commodabit, nisi Christus imbecillitatibus ejus medicinam fecerit : quibus ascribi debet, quod etiam peccare nequeat. Quocirca pœnitens quibusque contendet, ut a Christo vires, ad affectiones turbidas penitus penitusque profligandas impetret, quo jam sanctificatus, ad exsequendam Dei voluntatem, et Christi jussa facessenda aptus, et idoneus fiat. Etenim ante sanctificationem, id est, ante adeptam perturbationum vacuitatem, qui aliquando ex insita infirmitate se culpa contaminat; aliquando semel ad Christi præcepta servanda cogit, quem tandem fructum colligit? Certe ædificanti, et rursum ædificata destruenti similis est. Itaque naturæ imbecillitatem a Christo sanari necesse est, qui solus advenit medicus ad tollendas infirmitates nostras, e quibus est illa, unde in peccata prolabi consuevimus. Hic est enim Agnus Dei, qui tollit peccata mundi, quæ est corruptæ naturæ nostræ infirmitas. Post Adamum quippe propter inobedientiæ scelus e paradiso ejectum, homo quilibet æger, debilis, infirmus est redditus. Infirmitates porro hæ admirabiles sunt, inter naturam et voluntatem intercedentes : ut nonnunquam ad naturam, nonnunquam ad arbitrium et voluntatem referendæ videantur. Sunt autem istæ. Homo quivis plus minus alio infirmus est ad sinceram charitatem. Infirmus ad non invidendum. Infirmus ad non conviciandum. Infirmus ad non reprehendendum. Infirmus ad non irridendum. Infirmus ad non mentiendum. Infirmus ad non irascendum. Infirmus ad non concupiscendum jucunda quæ videt. Infirmus ad temperantiam. Infirmus ad vitandam vanam gloriam. Infirmus ad fugiendam avaritiam. Infirmus ut nolit aliis, et æqualibus aut sapientior, aut prudentior, aut robustior, aut celebrior, aut honore dignior esse. Infirmus ad commiserationem, ad misericordiam, ad communicationem, ad gratias Deo assidue agendas, ad abstinendam ab omni malo, ad consectandum omne bonum : ut quemadmodum, supra dictum est, nunc quidem per viam liberæ voluntatis, nunc per naturæ tyrannidem infirmus atque imbecillis appareat.

Quod cum ita sit, hasce infirmitates et languores istos curari oportet; quærere autem medicum a quo curentur, magis oportet. Ideo nobis Christianis precem supplicem majores præscripserunt, ut dicamus semper Deo, in contritione cordis : *Visita, et sana infirmitates nostras propter nomen* A *tuum*, hoc est, gratis, *ut habens nomen gloriosum, ut misericors, et benefactor, et solus medicus*. Quisquis igitur curationem est consecutus, evasit etiam Christianus : nec in seipso gloriatur, sed in medico, cui dies noctesque gratias agit, et ex animo se humiliat. Nisi enim sanatus invenitur, nondum sanatus est, ab ignorantia videlicet, sive incogitantia, ut qui nesciat, quid Deo dicat, et quas infirmitates sanari desideret. Quod si non curatus, purgatusque moriatur, gehennæ flammis in omne ævum ardens purgabitur. Est vero perquam miserabile spectaculum, cum homines Christiani diu noctuque clamant : *Visita, et sana infirmitates nostras, Domine*; et Dominus his mederi non B potest, cum, quæ sint ipsorum infirmitates (quæ tantæ, tam multæ, tam variæ sunt) nesciant. Hæc causa est, cur Christiani pereant, de mendicis et pauperibus, de civibus et militibus, de monachis, clericis, diaconis, sacerdotibus, episcopis, principibus et regibus. Horum infirmitates communiter ac simul uno quodam medicamine, divinæ naturæ communione scilicet curantur. Nisi enim unusquisque Christianus secundum captum propriæ fidei divinæ naturæ consors fuerit [34], seu pervigilet, seu humi cubet, seu dies noctesque psallat, et jejunet, et preces frequentet, si incuratus manserit, extra partem Christi, sicut et infideles, manet. Quoniam omnis homo, sapiens insipiens, intelligens obtusus, prudens imprudens, C eruditus indoctus, urbanus rusticus, dives mendicus, cui quod adest sufficit, et qui labore victum tolerat, quæcunque in hac vita cum labore, lassitudine et ærumna effecerit, nisi huc solum ea conferat, ut ejus anima infirmitatibus soluta, et incolumis sit, vana et supervacua sunt omnia, faciuntque, ut extra regnum cœlorum, quod tantummodo illæsas, ac sospites animas admittit, relinquatur. Cæterum omnis anima, quæ prædictis morbis tenetur implicita, et rerum cum corpore conjunctarum cupiditatibus, et terrenorum mundanorumque appetitionibus, et gloriæ desideriis, nec a semetipsa, nec ab hominibus curari sanarique unquam potest : sed a solo Domino, ac Deo D nostro Jesu Christo, de quo scriptum exstat, *Quia ipse peccata nostra tulit, infirmitates nostras ipse portavit* [35]. Si namque animæ hominum, non atheorum et ethnicorum modo, sed etiam ipsorum Hebræorum credentium, facile mundanas cupiditates, et carnales appetitus odisse potuissent, et ita mundi principem diabolum, qui per illa imperium mortis habet [36], effugere, bonus, misericors et benignus Deus homo fieri, contumeliis et tormentis affici, ac per mortem *in inferiores partes terræ descendere* [37] omnino nihil necesse habuisset. Nam odisse mundum, et ea quæ in mundo sunt, quæque ad carnem spectant, sola divinæ virtutis Jesu participatione contingit.

[34] II Petr. I, 4. [35] Isa. LIII, 4. [36] Hebr. II, 14. [37] Eccli. XXIV, 45.

Ergo quicunque in Christum credunt, nisi ante virtutis ejus auxilio mundana, et carnalia medullitus oderint nunquam, ulli mandatorum ejusdem gerere morem poterunt, sicut legimus : *Declina a malo, et fac bonum* [38]. Ex quibus sequitur, credentem in Christum ante omnia Christi virtutem, gratiam, et misericordiam flagitare debere, ut mundum, et mundana carnalesque concupiscentias detestetur, et in id operam dare cum fide, ut ea detestatus, etiam eorum mortificationem consequatur, quæ solius Dei est, juxta Apostolum : *Ego enim*, inquit, *mortificationem Jesu in corpore meo porto* [39]. Hæ sunt Deo gratæ petitiones, de quibus Joannes Theologus : *Quodcunque petierimus secundum voluntatem Dei, faciet nobis* [40]. Ista enim sola homines ab se rogare vult Deus : quæ nimirum ad æternam eorum salutem accommodata sunt. Quandiu igitur cuique vita suppeditat, ne alia in re præter hanc studium, occupationemque suam consumat : in hac omnibus diebus vitæ suæ elaboret, ut anima ejus supremo illo die, quando effundet extremum halitum, bene valens, omnique carnis ac mundi affectu expedita ac libera inveniatur, necessarium est itaque eam sanam esse, ac potentem, ut pro sana Christo inserviat, sanctorumque ac divinorum ejus præceptorum operatrix sit : ut cum ad illius tribunal steterit, nec erubescat. Id si factum non fuerit, at saltem sospitem eam inveniri necesse est, ne morbos ejus gehennæ ignis corruptos, camino suo, qui nunquam exstinguitur, cohibeat, et sine ullo fine exurat. Sententia siquidem gehennæ natura sua eos tantum potest attingere, quorum animæ ad futurum illud sæculum sanitatis expertes abierunt. Nam peccatum ex voluntario, et non voluntario proficiscitur, ex utroque, inquam. Videtur itaque peccatum quasi esca quædam, ad quam cum mens modo quodam intelligibili se inclinarit, animarum tyrannus, quem animo, non oculis cernimus, ipsam a tergo incitat, ut se illa esca farciat, quo peccatum ex voluntario per involuntarium consummatum inveniatur. Quapropter sapientia Dei Christus principia peccatorum elidit, ut neque cupiamus, neque intueamur. Etenim cum in cupiditate, et aspectu peccati anima fuerit, difficile se potest avertere, quod e vestigio dæmones, citius ictu oculi eam impellant. Ac necessario omnis anima accessum ad hæc fugere debet. Fuga autem non alia est, nisi ut non concupiscas.

ORATIO XII.

ARGUMENTUM.

Si quid boni actitat homo, id totum propter se actitare. Unde cognoscatur, jejunium, eleemosynam, orationem placere Deo. Quomodo psallendum. Sanctificationem, et libertatem per fidem acquiri. Psalmodiam proprie humilitatem esse. Quæ res gratiam exstinguant.

Quoties audieris sanctos Patres nobis dicentes, propter Deum jejunemus, aut eleemosynas impertiamus, aut aliud quippiam bonorum operum præstemus, existima eos ad nostram sese imbecillitatem accommodantes ita loqui : Deus enim qui nulla re eget, nullius horum indiget. Omnia autem, quæ in vitæ hujus curriculo cum virtute egerimus, ad nostram utilitatem redundant Dei, qui nulla re opus habet, nihil intersunt. Nam qui jejunat, et qui sese affligat, et qui eleemosynas dispertit, ut miserationem et misericordiam Dei consequatur, hæc faciet, et hic Dei benigni cultus atque obsequium est. Nam si in loco vitæ hujus caliginosæ, ac plenæ offendiculis non libenter angustiamur, nec naturæ nostræ socios misereamur Deus vicissim misericordia et commiseratione nos haud dignatur. Qui enim homo hominis non miseretur, nec justus Deus miserebitur. Qui autem libere peccat, nec dolorem ob id concipit, ejus vicem misericors judex minime dolebit. Nemo itaque cum quidpiam ex virtute facit, propter Deum, sed propter suam ipsius salutem se id facere arbitretur. Hoc siquidem sciens, et sentiens, et non poterit quidpiam boni perpetrare ut ab hominibus, sed tantum ut ab oculis nunquam dormientibus occulta cognoscentis Dei videatur. Nam Christianus, potissimumque qui in disciplina justitiæ procedit, nisi crediderit, planeque persuasum habuerit, quemadmodum noster hic sol, nullo pacto hominis alicujus eget (propterea quod servitute, aut ministerio quopiam humano neutiquam opus habet, cum ipso potius omnibus mortalibus serviat, exoriens, totumque terrarum orbem radiis suis illustrans, fructus omnes calore fovens, ad maturitatemque perducens, et ad coagmentationem corporum humanorum, universorumque e terra nascentium plurimum adjumenti afferens) nec potest, aut poterit quisquam dicere se servisse, aut servire soli : sic neque Deum alicujus operam requirere, aut ut ei a quoquam ministretur, opus habere. Qui ita non sentit, primum gradum principii salutaris viæ haud potest unquam contingere : sed quamvis jejunando, vigilando, laborando, psallendo eleemosynas ac justitias faciendo et docendo, et commonefaciendo alios se Deo servire existimet, cum eo tamen partem habere nequibit. Nam qui hæc agit, ideo aget, ut misericordiam apud Deum inveniat : *Quia omnes egent gloria Dei, et justificantur gratis per gratiam ipsius* [41], quærentes, et pulsantes, et petentes, ut misericordiam consequantur, et janua misericordiæ ipsis aperiatur, et apud Dominum misericordiam inveniant. Qui non quærunt non pulsant, non petunt, sententia et lege Christi regis omnipotentis immutabili statutum est, ut nec inveniant, nec illis ostium misericordiæ recludatur : *Qui habet aures audiendi audiat* [42].

Qui igitur jejuniis, precationibus, eleemosynis dat operam (per quæ tria Christiani omnes ab

[39] II Cor. iv, 10. [38] Psal. xxxvi, 27. [40] I Joan. v, 14. [41] Rom. iii, 23. [42] Matth. xi, 15.

exsilio ad salutem revocantur, ac restituuntur) ne dies jejunii numeret, ne ad eleemosynæ modum, nec ad laborem vigiliarum atque precum respiciat, quam multum jejunaverit, quam benignus in pauperes, quam multus in precibus fuerit : sed an Dominus attenderit. Si attendit, missa est ipsi gratia de cœlo, quam si suscepit, se contritum et humiliatum, pœnitentem et compunctum, et per hunc statum infirmitatem suam, peccata sua ut deformia, ut turpia, ut belluina, ut anima rationis participe indigna, et ab homine mente prædito remota cernentem inveniet. Talis enim contingit animæ prima a Deo illuminatio. Proinde hæc visa ut odio digna odit, et exsecratur. Si se ita constitutum non cognoverit, et jejunia, et eleemosynas, et orationes perdidit. Unum quippe Deo sacrificium, a quovis homine, spiritus contribulatus [43] : ac propter tale sacrificium, peccata remittuntur; quemadmodum propter ipsum hoc sacrificium et jejunium, et eleemosyna, et oratio instituitur. Hoc enim est mysterium Christiani, et ita agere par est. Nam jejunia, vigiliæ, humi strata cubilia, eleemosynæ, preces, psalmodiæ, voluntaria mendicitas, et quæ homo fecerit omnia, ad Deum sibi placandum facit. Quod si ille secum in gratiam non redierit, quod tandem in his emolumentum? Anima enim Deo reconciliato humilis, et mansueta fit, Deoque astans, ut Deo astat, nec se huc et illuc versat. Itaque si talis nondum est, Deum nondum amicum habet : sed sive psallat, sive oret, adhuc sub potestate maligni est, et reconciliationem istam ante psalmos et orationes petere oportet; alioqui spes salutis nulla superest. Errant, qui antequam se Deo reconcilient, canunt, ac psallunt, et voces in aerem frustra jactant, Deumque ad iram provocant. Avertit enim ab ipsis faciem suam. Et ore quidem psallentes, mente et cogitatione in rebus diabolicis versantur. Non igitur sola jejunia, preces, et eleemosynæ sanctitatem libertatemque pariunt : sed ante hæc fides, et cognitio ejus, qui liberare potest, divinorum mysteriorum, nempe immaculati corporis, et sanguinis Domini Jesu, ac Dei omnipotentis communicatio : *Qui dicit his qui vincti sunt, exite : et his qui in tenebris, revelamini* [44], cum is qui communicat, anima et corpore illi conjungitur ac miscetur, inque divinam naturam commutatur. Alia via fidelem salvari, et remissionem peccatorum accipere, cœlesteque regnum obtinere impossibile est, nisi cum timore et tremore mysteriorum corporis, et sanguinis Christi particeps fiat. Deus autem quomodo queat esse servus, aut impurus, aut cum facultate aliqua peccandi? In his enim relinquere, sanctimoniæ amissio est : amissio autem ex arrogantia; arrogantia ex oblivione; oblivio ex contemptu; cum, qui semel sanctifica-

A tus est, sanctificatoris sui obliviscitur; quis nempe ipsum sanctificarit sanctificationemque in ipso contineat, et per gratiarum actionem continuam, humilemque spiritum custodiat. Qui enim a quopiam e profundo maris extractus, ac veluti a mortuis excitatus est, qualem, et quantum humilitatis sensum habebit? *In humilitate enim nostra memor fuit nostri Dominus* [45] ; proprie enim demissio animi psalmodia, et omnia quæ facimus, huc spectant.

Quid porro est demittere animum, seu sentire de se submisse ac humiliter? Humanam imbecillitatem cognoscere, quæ cognitio, est a Deo credentibus in ipsum cœlitus demissa illuminatio : alioqui B homo quilibet seipsum noscere nequit. Quare superbus nihil cernit, sed cæcus est, ut aiunt Patres. Qui baptismo tinctus non est, nec illuminatus est. Ut autem absque lumine oculis videre non potest : sic anima a Christo mystice non illuminata, suam ipsius imbecillitatem conspicere nequit. Sed ad hanc illuminationem quænam pertinent? Infidelibus quidem fides in Christum, et divinum baptisma, ut diximus : ast iis, qui post baptismum cæcutiunt, atque ideo superbiunt, et in leges committunt (*Superbi* enim, inquit, *agebant usquequaque* [46]. Et : *Dominus superbis resistit* [47]. Et, *Principium omnis peccati superbia* [48]. Et : *Principium peccati, nescire Dominum* [49]), talibus, inquam, ante alia mysteriorum Christianæ fidei institutio, ut cum crediderint, C illuminentur. Si enim primam fidem tenuissent, non utique cæcutivissent. Et postquam instituti fuerint, crediderintque, videbunt omnino, totoque affectu pœnitebunt, metuentes judicium Dei, et aspicientes quæ aut turpia, aut perversa designarint sibique persuadentes, mille supplicia se commeruisse. Turpia, ut voluptates ac libidines; perversa, ut avaritiam, injustitiam, dolum. Et quoniam omnis pœnitens humiliatur, huic Deus, tanquam humili, dat gratiam, ut et voluptates, et pravitates oderit, semperque imbecillitatem suam agnoscat, quo eorum vicem doleat, qui similiter vitiosis affectionibus laborant, et animum aliena incommoda sentientem gerat, offendentesque non condemnet, et sit mitis ac patiens, inveniatque D animæ suæ requiem, et sic *Cantet Domino canticum novum, carmen Deo nostro* [50], quæ est ex puro et contrito corde gratiarum actio. Cor enim contritum et humiliatum, est purum cor : quod si desit, omnis alia psalmodia nihil valet. Nam qui Deo hoc modo non psallit, non potest psallere, etsi multum sudarit : sed lingua loquitur, animo autem illa volutat, quæ Deum irritant, ejusque iram contra ipsum accendunt. Quapropter, quomodo quævis creatura aspectabilis semper lucem postulat, ut videatur, ita omnis quæ intellectui patet creatura, semper lucem sub sensum non cadentem requirit,

[43] Psal. L, 19. [44] Isa. XLIX, 9. [45] Psal. CXXXV, 23. [46] Psal. CXVIII, 51. [47] Jac. IV, 6. [48] Eccli. X, 15. [49] Ibid. 14. [50] Psal. XXXIX, 4.

ut comprehendatur. Et sicut quis de multis præclaris facinoribus, et actionibus suis dicere non potest, noctu, et sine lumine feci : sic neque qui vitam Deo placentem egerit, dicere quibit, sine lumine, quod in intelligentiam cadit, feci. Si ausus fuerit, mendax est, et filius diaboli : nec seipsum aliquando est contemplatus, nec viam Dei ambulavit omnino. Unde scriptum est : *Qui gloriatur, in Domino glorietur* [61].

Cæterum attendas oportet, o illuminate a Christo desuper, ne forte inde veniens te lateat illuminatio, cum sit occulta, tibique eam ut propriam, et ex te ortam ascribas. Ideoque ab oculis tuis ablata, rursum te in tenebris deserat. Deus enim qui sub aspectum non venit, lumine quodam haud aspectabili illuminat : et ea illuminatio (quomodo item Deus) inaspectabilis, ex effectis suis perspicitur. Si te humilem et contritum experiere, quam humilis, tam illuminatus es. Proficit enim anima, si in humilitate proficit; cognitioque humilitatis et mansuetudinis, sui ipsius, et Dei cognitio est, ut divinæ sapientiæ antistites affirmarunt. Animæ quæ Dei visitationem, sive divinam illuminationem, ac serenitatem adepta est, pacata est, et nullis turbis agitatur. Hujusmodi illustrationem exstinguunt inhumanitas, judicare fratrem, tenax injuriarum memoria. Qui enim ex misericordia et humanitate Dei servatus est, per misericordiam et humanitatem salutem sibi custodiet, secundum divinam et regiam vocem ita sonantem : *In quo judicio judicabitis, vicissim judicabimini : et qua mensura metiemini, remetietur vobis* [62]. Idcirco præcedat misericordia, et sequatur misericordia. Nam qui a gravi et incurabili animæ morbo per solam Dei visitationem liberatus, et sospitati restitutus est gaudebit, et exsultabit; et qui ipsius misertus, sanitatem ei donavit, Deo nimirum, tota anima, et tota mente gratias aget, eritque mansuetus ac lenis, Dei erga se misericordiam, benignitatem, pietatem admirans: ac totus in benignitatem, et viscera pietatis effusus, similibus obnoxios miserabitur, adversus neminem tollens supercilium, sed omnibus se hilariter subjiciens. Sic sane peccator omnis. cum per Christum a turbulentis motibus expeditus fuerit, gaudebit et exsultabit in salutari ejus. Si autem post sanitatem efferatur, prope est tyrannus diabolus, et apud eos instrumenta motionum rationi non obedientium. Gratia Christi se subducet, et dæmon propior factus, mente concussa, per corpus deteriora prioribus efficiet.

ORATIO XIII.

ARGUMENTUM.

Quinque magnæ artes diaboli. Quidquid boni propter Deum agit homo id agere vel quia petit, vel quia gratias agit. Quomodo voluntas veri cupientis salvari, salutem velle debeat. Quorum rex sit, quorum non sit, is qui est Dominus, et rex omnium.

Quia diabolus est spiritus intelligentiæ compos, et in naturam nostram depravatam libertatem nactus, secundum quam in eam agit, cum qui ab ipso sine intermissione oppugnantur, sæculis sibi succedentibus prætereant ac dilabantur, ipse vero annos amplius sexies mille sexcentos semper hostis humani generis, et quidem occultus atque clandestinus permanserit, hominesque par ipsosmet oppugnet, et eos præsertim, qui modo nascentes in vitam introierunt, qui non solum certaminis hujus periti non sunt, sed etiam vires ejus bellicas funditus ignorant (sic enim jaculatur, ut videatur, nec tamen ipsi vident : ut angelus lucis apparet, et ut tenebræ bellum gerit), adversus unumquemque non mediocrem usum, experientiamque est consecutus. Finis autem et scopus ejus oppugnationis non contemnendus, et formidabilis est. Nam cum a principio genus hominum a Deo exterminaverit, contendit nihilominus, ut ab eo exterminatum maneat : aut ut ab exsilio ad Deum Christi opera revocatum (sicut est sapiens ad male faciendum) rursum ab eo segregetur et exsulet. Hinc igitur quivis scientiis scientissimus evasit, Hellenismi, Judaismi, hæresum, vitæ orthodoxorum, et asceticorum certaminum. Ac per Hellenismum quidem, perque externam, ut vocant, sapientiam, homines in fraudem inducit, per Judaismum vero, et cultum Dei ab illo præscriptum, judaizantibus persuadet, eos bono in statu versari. Idque etiam Agarenis fecit. Per hæreses cultores Dei circumscriptos, ab una in Deum fide divellit. Orthodoxos quoque per id, quod orthodoxæ, seu ex vera et recta opinione institutæ vitæ adversatur, per voluptatem scilicet, per avaritiam, et vanam gloriam, a Deo abducit. Per asceticam denique, et philosophicam vivendi normam, multorumque incommodorum perpessionem, cum vectem subjecerit, initium improbitatis, nempe existimationem sui, sive arrogantiam, desideriumque honoris ab hominibus impotentissimum, hoc omnium virtutum adversario, et iniquico machinamento, animas in sanctitate ac justitia viventium prosternit atque subvertit. Quibusdam item zelo Dei injecto, sed non secundum scientiam miseros illos tyrannos reddit, quod profecto multis deflendum est lacrymis : siquidem præsentibus futurisque bonis privantur. Quid enim est aliorum omnium interitus, si cum talium hominum jactura comparetur? Hæc namque singularis est et incomparabilis calamitas. Sequitur ergo ut investigandum sit, quo pacto ejus insidias devitemus. Id aliter inveniri non potest, nisi ad extremam humilitatem animi, et summam contritionem cordis, atque ad unum Deum, eumdemque hominem, et Dominum Jesum Christum confugiamus : *Qui pro nobis pugnabit, et nos tacebimus* [63]; in quo solo datur contra hostem hunc aciem instruere, et resistere, et vincere : nec est hic alia via, ratioque sapientiæ.

Quapropter si in Christi gratiam in egestate quispiam vixerit, inediam vigiliasque toleraverit,

[61] I Cor. I, 31. [62] Matth VII, 2. [63] Exod. XIV, 14.

et per continentiam corpus macerarit, liberalis in pauperes, alienam vicem dolens ac benignus fuerit, bene sane, sunt enim bona hæc. Verumtamen caveat diligenter, ne labores et mercedem perdat. Etsi enim hæc opera bona sunt, tamen præterea aliud quiddam bonum est, per quod salvantur, qui per ista salutem adipiscantur : siquidem duarum magnarum rerum instrumenta et efficientia sunt, propitiationis puta, et gratiarum actionis, et ea comparate fieri necesse est. Nam dilectus ille Joannes ait : *Omnis qui peccat, non vidit Deum, neque novit eum* [85]. Si igitur quis agnitis peccatis suis pœnitentiæ lumen acceperit, et pœnitere cœperit, talia opera suscipiet, ut Dominus ejus contritionem, humilitatem, studium alacre videat, et misertus ei reconcilietur. Argumenta autem reconciliationis sunt, affectuum turbidorum sedatio, odium peccati, perpetuus Dei ubique præsentis timor, compunctio, religio, animi in sacris cantibus, lectionibus, auditionibus a Deo inspiratarum Scripturarum attentio. Omnino enim nemo quidquam horum ante recuperatam Dei gratiam consequitur. Animam quippe gratia Dei quodammodo tangit, inaspectabili quadam ratione ei reconciliata, et quæ eo usque instabilis et vaga fuit, firmari ac stabiliri incipit. En unam rem magnam et admirabilem, pro qua gratiæ debentur Deo. Consecutus autem misericordiam, sanitatem, firmitudinem, si hæc opera facit, ut pro adeptis gratias agat, pro reconciliatione, inquam, cum Deo, etiam sic rationi convenienter faciet, ut perfectam redemptionem consequatur, et diviniore cognitione occultorum Dei bonorum (quorum pulchritudo ab oculis non peccantium modo, verum etiam pœnitentium abscondita est) dignus evadat. Quicunque igitur hujusmodi actiones usurpant, simpliciter ut bonas, nec ob has causas, culpa non carent, viventesque in egestate voluntaria, jejunantes, eleemosynas impertientes, moriuntur peccatores. Atque id lamentabile est, eos apud tam placabilem Deum se in gratia non reposuisse, neque secundum rationem videlicet, neque congruenter reconciliationem operatos. Congruenter dico, quia si jam reconciliatus adhuc iisdem pro reconciliatione impetranda deditus sit, Deum a se avertit : quemadmodum et ante reconciliationem, si pro gratiarum actione ista præstet. Etenim homo, ut intelligentiæ ac mentis particeps animal facultatem cognoscendi habet, omniaque cum ratione et cognitione illi facienda sunt : id quod erga homines alios facere consuevit. Qui enim regem pro offensa sibi propitiare studet, non prius gratias agit, quam in ejus amicitiam restitutus sit : sed conatur, ut prius placatum habeat, ac tum demum gratiarum actione fungitur. Alioqui τὸν λογικὸν (mentis compotem) Dei Patris λόγος (mens) et Filius, et solus Salvator salvare ἀλόγως (sine mente seu temere) non vult. Sed ut

A justus, juste postulat eum in quo est ratio et intellectus, ita se erga Deum gerere, quomodo se erga homines gerit : et timere illum, ut homines timere solemus. Sane si nos dignitatem ac præstantiam, quam ratio nobis affert, labefactamus atque imminuimus, ipse eam labefactare et imminuere non potest : sed secundum naturam a se cuique tributam, etiam legem teneri vult in omnibus.

Quis ergo salvari concupiscit, quamvis id se concupiscere omnes fateantur? Omnes cupiunt affluentibus rerum copiis ditari, aurumque et argentum, lapides pretiosos, margaritas citra laborem, lassitudinem, ærumnam, sollicitudinem possidere, quod fieri haud potest. Qui igitur aiunt : salvari volumus, et pro salute acquirenda defati-

B gationem animi et corporis nullam suscipere instituunt, qui tandem salvari queunt? quando etiam qui salutis causa ad laborandum prompti sunt, totoque animo, verbo et opere eam expetunt, nec ipsi quidem salvari possunt. Ut enim, qui cum nihil laborent, tamen salvari desiderant, salvari nolunt, cum salus sine labore non constet : sic qui facultate, prudentiaque propria ad labores pro salvatione obtinenda aggrediuntur, ideo ea potiri nequeunt, quod non in virtute salvari cupientis, sed in misericordia Dei per Jesum Christum constituta est. Alius enim est qui salvatur, et alius qui salvat. *Absque me non est salvator* [86], ait Deus. Et apostolus Paulus : *Velle bonum adjacet mihi, per-*

C *ficere autem non invenio* [86]. Quid igitur, Paule? Dic age, quo pacto salvari licet? Gratias ago Deo meo, respondet, per Jesum Christum, *quia lex spiritus vitæ in Christo, liberavit me a lege peccati et mortis* [87]. Et gratia sit benigno Deo, qui ex immensa charitate erga homines ipsum velle cum infirmitate copulavit, ut homo volens non possit bonum operari, tametsi cum labore multo; et in ipsum arrogantiæ vestigium declinet, quæ primum peccatum, et fons criminum, et naturæ lapsæ ac debilitatæ causa fuit. Solo namque Deo vires sufficiente, etiam ipsa voluntas nostra ad ejus voluntatem ab omni arrogantiæ macula purgatur.

Verum dicat fortasse aliquis, quid porro salutem consequenti proprium relinquitur? Si enim ipsa

D quoque voluntas ejus sublimiore quadam virtute indiget, quomodo volens salvatur? Hoc est quod solum ei relinquitur, ut audiat de salute, ejus desiderio flagret, et norit eum, qui salvare possit : cætera ut sibi donentur ab eo qui salvare, et conservare, et restituere in pristinum statum potest, ex imo pectore, omni dubitatione remota roget, ducto initio ab accipienda voluntate qua velit, quæ Dei, et salutis sunt, usque dum eam adipiscatur, et desiderium conquiescat. Primum quippe Dei munus est, aliquem de salute verba facientem nancisci; præcones enim ignorantibus mittuntur : et hoc donum plane mittentis est. Secundum autem

[85] Joan. III, 6. [86] Isa XLIII, 11. [86] Rom. VII, 18. [87] Rom. VIII, 2.

munus, quod humanæ naturæ antea insitum est, aures dictis commodare. Ideo enim et illis qui non audiunt, his verbis Christi gravissime minatur. *Si non receperint, nec audierint vos, tolerabilius erit terræ Sodomorum et Gomorrhæorum in die judicii, quam illis* [58]. Tertium Dei donum lumen quoddam est, quod intellectu perspicitur, quodque maxime recens per baptismum illuminatis tribuitur. Qui namque de salute audivit, seque docenti attentum præbuit, ipsam quidem desideravit, elegantiam autem et pulchritudinem ejus nondum aspexit, et divino lumine mystice opus habet, quod ei desuper obumbret. Hoc animæ oculos illuminans, duo hæc ostendit, pulchritudinem et fœditatem: pulchritudinem quidem salutis, fœditatem vero ejus qui salvatur.

Quid amplius? postquam desiderium primam animæ motionem assumens, voluntatem adhuc imbecillem, et cunctatiorem et impotentem ad salutem habuerit, senseritque anima voluntatis miseriam, ex alto virtutem flagitat, ut voluntas confirmetur, et tota salutem cupiat. Post hæc incipit oratio, laboriosa ad cognoscendum, et a spiritibus adversariis, ut arundo agitata. Hic confirmata hæc voluntas laborabit, et sudabit multum, petens divinum orandi donum cœlitus accipere, ut in Spiritu sancto fiat oratio. Jesum enim non potest anima Dominum suum, hoc est, sibi imperantem dicere, aut explorate nosse, nisi in Spiritu sancto [59], ut ipse Spiritus sanctus cum habitaverit in anima, *Postulet pro nobis gemitibus inenarrabilibus, clamans Abba Pater* [60], quo illius vox glorificatorum propria fiat, et per orationem gratiosam, acceptamque anima fructus spiritus germinet, charitatem, gaudium, pacem, longanimitatem, benignitatem, bonitatem, fidem, mansuetudinem, continentiam [61]. Hic ordo eorum est, qui salvantur. Sin minus, in montibus, et solitudinibus, et locis quos Dominus non visitat, oberrabit, qui hunc ordinem non sequitur. Nam nullum servare ordinem, licentiæ et contumaciæ indicium est. Cujus autem initium lubricum, etiam finis inutilis, laborandoque fatigabitur, et studio inani lassescet, qui saluti vacat. Ferme enim salus omnis in Christo Jesu Domino nostro posita est. Idcirco et rex, et Dominus appellatur, quoniam super singulos in eum credentes, per Spiritum sanctum regnat, et ut rex, ac Dominus suorum fidelium, ipse per eos quod placitum coram se est, operatur. Fit enim iis, in quibus regnat, viæ dux, gubernator, magister, œconomus, præses, opitulator, ab omni peccato redemptor. Atque enim si quidam citra Christum boni quispiam agere videantur, mendacium sunt. Tunc autem veritas fiunt, cum Christus super ipsos regnaverit, cui dicebat Pilatus: *Ergo rex es tu?* et respondit ei: *Ego in hoc natus sum, et ad hoc veni in mundum, ut testimonium perhibeam veritati* [62]. Tum ille quæsivit, quid esset veritas. Sed tacuit Dominus, quod sciret Pilatum hoc mysterium absconditum non posse capere. Nam cum regnare super omnem hominem oportet, quoniam aliter characteres rationales humanæ naturæ apud unumquemque resplendere nequaquam possunt: et irrationabilitatem præter naturam ex peccato in genus humanum ingressam, atque ita firmatam, ut secundum naturam existimetur, obscurari ac deleri. Non enim possumus, non, inquam, possumus ab ἀλογίᾳ liberari, nisi Christus, qui est Λόγος, super nos regnaverit. Atque hæc est illa veritas, cui ut testimonium perhiberet, Christus venit. Nisi enim ipse rex noster fuerit, nunquam quod placitum est coram eo, præstare poterimus: sed ab impostore et inimico humani generis regemur, nec sentiemus. Ubi enim regnat Deus, non ibi diabolo servitur, sed ministerium omne in Deum confertur.

Etenim quis ignorat Deum esse conditorem cœli ac terræ, et omnis creaturæ, tam quæ cogitatione percipitur, quam quæ sub aspectum subjicitur? Esse etiam regem eorum, quæ ex nihilo ut exstarent, producta sunt, creatis simul ab eo omnibus? Deus enim Pater Verbi sui ac Filii, Dei ac Domini nostri Jesu Christi, per quem fecit omnia, etiam in Spiritu sancto suo regnat super omnia. Hæc igitur una Deitas, Pater, Filius, et Spiritus sanctus, quæ in tribus subsistentiis, coæterna, principii coexpers, consubstantialis regit cœlum, solem, lunam, stellas, aerem, terram, mare, et omnia quæ in eis sunt, et angelos, et homines velint nolint, quia Dominus unus est [63]. Quoniam autem regiæ potestatis proprietas est providere omnibus, in quos regnum est, etiam Deus hisce omnibus providentiam et curam suam declarat. Sed quia omnis condita natura, præter ratione præditas, angelos nimirum atque homines cognitionem ac notitiam capere nequit, hoc ipso quod ratione caret, ideo Deus quoque ut ignoranti, simplici via providet: cum angelorum hominumque, quorum est cognitio, curam gerat assiduam. Vult autem hos, ut naturas intelligentia ornatas nosse opificem, provisorem, et Salvatorem Deum. Ea propter siquidem procreati sunt, ut tanquam naturæ consilii, mentisque participes, et ingeneratam cognitionem habentes, conditorem perpetuo celebrarent, eique tum pro seipsis, tum pro universis gratias agerent. Unde quanquam Deus rex est omnium, tamen hominum duntaxat et angelorum volentium rex esse vult: nolentium nequaquam, ut ne arbitrii libertatem illis tollat. Qui enim ratione utens natura sit, si voluntate careat? Quocirca etiam Dominus noster Jesus Christus nostrum similis homo natus, et magister, quod latebat, et ignorabatur, consortibus generis ac fratribus suadet, dum ita docet ac dicit: *Quærite regnum Dei, et justitiam ejus* [64], ut volentibus nobis imperet. Simul enim naturam

[58] Matth. x, 15. [59] I Cor. xii, 3. [60] Rom. viii 26. [61] Galat. v, 23. [62] Joan. xviii, 37. [63] Deut. vi, 4. [64] Matth. vi, 33.

rationis capacem regnum Dei attingit, et simul omni eam justitia cumulat. Hinc et quotidie Deum ita precamur : *Adveniat regnum tuum, fiat voluntas tua*[65]. Hoc enim vult, et ob hoc ipsum corpus humanum induit, et istud primum editum, etiam principium Evangelii fuit. Nam quod dicitur : *Appropinquavit regnum cœlorum*[66], hoc est. Nisi enim intelligens anima modo intelligibili sensum regni Dei acceperit, quod ipsam tetigit, spes salutis in irritum cadit. Animam porro in qua Deus regnat, regnantis beneficia, et efficientias nosse oportet. Ubi enim rex præsens est, ibi item regni notæ et indicia plane sunt, æquitas, mansuetudo, veritas, humilitas, quæ illam regis humilitatem referat, bonitas, justitia, et omnis pietas. Insuper patientia, humanitas, compassio, dilectio sine simulatione, longanimitas, tolerantia, sustinentia. Et horum contraria in iis, in quibus Deus non regnat, perspiciuntur, et inde cognoscuntur, de quibus præcepit Dominus exercitibus suis : *Illos inimicos meos, qui noluerunt me regnare super se, adducite huc, et interficite coram me*[67]. Qui enim audiverunt, et didicerunt multifariam, per quæ opera et mandata a Christo regnum cœlorum adepturi sint, et ea contempserunt, terrena ac pereuntia, temporalemque gloriam præferentes, prorsus quam infideles acerbius punientur, quoniam Christum cognitum recipere noluerunt. Nam qui recusavit illud opus, cujus causa Christus ex sancta Virgine natus in mundum venit, manifestum est utique eum neque Christum recipere, etiamsi eum recepisse videatur. Qui autem vere in Christum crediderunt, eumque receperunt : *Dedit eis potestatem filios Dei fieri*[68]. Mox enim ut crediderunt, divinitas ejus ipsis creditur, ut quemadmodum ille est Deus homo sic qui credit sit homo Deus.

ORATIO XIV.

ARGUMENTUM.

Quam potestatem Christus acceperit. Prius Christi gratiam participare, atque ita vitam secundum Deum consectari oportere. De peccato, et justitia. De carnali, et spirituali. De virtutum capite, et pedibus.

Apud Davidem legimus : *Quis est homo qui vivet, et non videbit mortem, et eruet animam suam de manu inferi*[69]. Si igitur istud cuivis et ubique impossibile, soli autem Christo possibile est, ob quod etiam in terras venit, id est, Deus homo factus est, nemo propter aliud quippiam, nisi propter hoc solum vim inferat, id est, ut volentem omnes liberare, cogat et cogentem liberare. Cogitur quippe rex Jesus, volens hoc non propter se : sed quia res ardua est, et nos magnitudinem salutis ignoramus, vult a nobis cogi, et vim pene tyrannicam sustinere, ut partim quidem ex iis quæ patimur, a peccato graviter circumsessi ; intelligamus in qualem necessitatem non sponte venerimus : A partim vero, ut cum libertatem a peccando adepti fuerimus, gratias liberatori magnificas agamus, tanquam pro re ingenti, et cuivis omnino impossibili. Propter hoc obsecrationibus et jejuniis, et erogatione, et contritione, et aliis afflictionibus opus est. Non enim citra laborem, et otiosis gratuito hoc præstare vult Christus ; sed postquam id in immersione baptismi cujuslibet fecit, infantes magnam, præcellentemque gratiam, non potuerunt agnoscere, necesse fuit hoc rursum per laborem acquiri, iterum accepta gratia, quæ hoc habet, ut apud neminem se ignorantem perseveret : sed ob ignorantiam illam avolet. Quisquis ergo Christianus nondum ex imbecillitate ad faciendam Dei voluntatem per divinam Christi virtutem confir- B matus est, eat, ac per fidem, et impositionem manuum dispensatorum gratiæ confirmetur prius (quæ gratia ex fide donatur, non ex operibus) ut virtute ex alto prius indutus, ita demum vitam Christiano dignam transigere possit : ne nudus a Christi gratia inventus, extra Christi partem ejiciatur : nec enim tantum propter peccatum recedit, qui illa potitus fuit, quantum propter ignorantiam. Nam hoc est omnem hominem velle ad agnitionem veritatis venire[69*], quoniam non aliud quidem veritas, quam gratia Christi, ac propter eam gratiam venit, et occisus est Christus : qui cum Deus, Dominus ac hæres sit omnis creaturæ per ipsum conditæ, potestatemque habeat in ea quæ condidit, non tamen habet potestatem gratis C dandi hanc gratiam hominibus : *Quoniam justus Dominus, et justitias dilexit*[70]. Injustum siquidem erat, volentem, et nulla compulsum necessitate, et per dolosum mendacium tantum ea sponte nudatum, et scelere inquinatum, sine magna vi in resistendo adhibita, eadem rursus circumdari. Idcirco et nobilis facta est compensatio, Deus ipse natus homo, in sacrificium pro ea datus est. Unde et Christus post resurrectionem ait : *Data est mihi omnis potestas in cœlo, et in terra. Euntes docete omnes gentes, et baptizate eos in nomine Patris, et Filii, et Spiritus sancti, docentes eos servare omnia quæcunque mandavi vobis*[71]. Hinc et nomen ejus est apud Isaiam[72] ἐξουσιαστής, potestatem habens, D non ut Dei, sed ut θεανθρώπου, Dei et hominis. Etenim ut Deus, quomodo eorum, quæ fabricatus est, non habebat potestatem ? Sed ut homo, cum se volens pro redemptione in sacrificium obtulisset, ab ipsa natura operis quod peragebat, potestatem accepit. Si enim Deus in pretium redemptionis impensus est, patet non fuisse ullum donum isto præstantius, quod ad oblitterandum Adami delictum Divinitati offerretur. Lapsus enim Adamus, intelligibili Dei gratia qua fruebatur, exutus est, quam nunc salutari perfusus unda quilibet rursus induit. Nam *quicunque in Christo baptizati sunt, Christum induerunt*[73].

[65] Matth. vi, 10. [66] Matth. x, 7. [67] Luc. xix, 27. [68] Joan. i, 12. [69] Psal. lxxxviii, 49 [69*] I Tim. ii, 4. [70] Psal. x, 8. [71] Matth. xxviii, 18, 19. [72] Isa. ix, 6. [73] Galat. iii, 27.

Itaque humana quæ sentiuntur, cernunturque, humanorum quæ tantum intelliguntur, nec sub oculos veniunt, formæ et imagines quædam sunt. Exempli causa, homo nascitur nudus, puer infans, qui nulla re semet juvare potest, quandiu lacte materno alitur, ab ea sola curatur : ast ubi ratione jam uti, et institui, ac proficere cœperit, ut sibimet opem ferre queat, tum nimirum quærere et rogare potest. Pari modo anima omni virtute nuda creatur : cumque ad regenerationem accesserit, Christum induit, a Christo nutritur, eruditur, quærere et rogare discit. Exinde nisi roget, nihil ei Christus largitur. Rogabit vero conducibilia. Primum quidem lumen, ut videat. Videbit autem omnem in seipsa miseriam, illicoque humiliabitur, et humiliata mansuescet, mansuefacta vias Domini a Domino mystice docebitur : *Qui mites docet vias suas* [74]. Sane qui prius gratiam Christi non induit, atque ita ad vitam, moresque Christianos sese dat, operam perdit. Quæcunque enim mala pertulerit, aut bona egerit, nondum Christi gratia vestitus, nullam inde utilitatem reportabit, perinde ut Judæi et ethnici Deum nescientes : siquidem non est in orbe terrarum quisquam adeo impius, qui nunquam aliquid cum virtute conjunctum naturæ hortatu effecerit. Prius igitur contendendum, quod supra docuimus, ut per fidem, per pœnitentiam, per impositionem manum presbyteri gratiam adipiscare : sine quibus ad eos, qui ipsam post baptismum amiserunt, non reveniat. Quod si etiam citra manuum impositionem in aliquos venit, certe eorum exiguus est numerus, duo aut tres forsitan, et raritas legem Ecclesiæ non præfigit. Nec peccasse itaque, nec peccare peccatum est : quemadmodum nec cæco aut offendisse pedem ambulando, aut offendere cæcitas est, nec ægroto morbus cibi stomacho nocentis appetitio : sed non participare divinam naturam ejus, qui pro nobis in cruce pependit Deus Jesus Christus, hoc peccatum est. Est enim nimium quantum difficile, atque adeo impossibile, ut non peccet, qui cum Jesu communionem non habet. Hæc etiam justitia est, participare et communicare cum Jesu. Cum hoc qui non communicat, nunquam a peccato mundabitur. Communicanti autem cum eo, peccatum non dominabitur. In ipso enim vivunt, moventur et sunt Christiani [75]. Atque ut breviter dicam, frustra Christiani nomen gerit, qui in agnitione Jesu communionem cum eo non habet. Talis porro ex confidentia et audacia adversus divina et sacra, ex iracundo et præfracto, arrogantique animo ; quomodo alius contra ex reverentia et pietate erga res divinas et sacras, item ex summa morum suavitate, et animi submissione cognoscitur. Nam ut ille nescit, sic iste novit, nihil se fecisse laudabile, nisi in communione boni Jesu, qui usque eo se nobis attemperavit, ut formam atque substantiam nostri similem in se capesseret, ut per cognationem communionemque cum eo, vitæ rationem homini respondentem inveniamus.

Sunt vero qui in terris etiam et in corpore angelicos mores æmulantur, cum penitus tota animæ et corporis natura Jesus communicanti sibi permistus fuerit, et cum eo unum evaserit, ut hujusmodi homo possit usurpare illud : *Vivo autem jam non ego, vivit vero in me Christus* [76]. Duo quippe sunt citra confusionem unita : disjunguntur autem aliquando, idque in nobis ipsis, et ea carnalia ac spiritualia dicuntur : quando idem homo interdum carnalia, interdum spiritualia sapit. Qui igitur spiritualia sapit, et agit, fidelis est, et nominatur; nisi enim in seipso gratiam sanctissimi Spiritus haberet, sibi creditam, spiritualibus non fungeretur. Qui autem quæ carni affinia sunt et sapit, et agit, infidelis, et nullius pretii est. Quod nisi ita esset, nunquam vacuus gratia Christi et diaboli patiens incursus, carnalia operaretur : quia omnis qui facit malum, ex maligno est [77]. Idcirco qui male agunt, eos certum est a dæmonibus impelli, habentes nequitiæ principem, qui in ipsis habitare cognoscitur. Etenim spiritus nequam et intelligentiæ notus est, qui infideles, et a divina gratia desertos spiritualiter afflat. Quocirca ratione præditi, et libera voluntate cohonestati, velut alieno arbitrio subjecti cernuntur regi, sibimet ignoti, et opinantes ex illa sua libertate malum se committere. Quam opinionem magnum robur architecti improbitatis esse novimus : cujus omne studium in id impenditur, ut eo annitente, in iis qui malum operantur, operantes se id facere existiment.

Quid igitur? dicet quispiam, periit arbitrii libertas (5)? Sane, at non tota. Remansit enim in nobis

[74] Psal. xxiv, 9. [75] Act. xvii, 28. [76] Galat. ii, 20. [77] I Joan. iii, 8.

(5) Locus lubricus censuraque dignus, videtur enim Simeon existimare, peccata ab homine per liberum arbitrium non committi, sed potius a dæmone in homine et per hominem, tanquam per instrumentum operante; quod adeo falsum est, ut peccati ratio nulla ratione subsistere possit ; nisi a libero arbitrio procedat ; neque est ulla res præter ipsum hominem qui peccat ; quæ voluntatem directe ad peccatum movere et inclinare queat, docet sanctus Thomas, 1-2, quæst. 80, art. 2. Indirecte tamen potest et solet diabolus inducere ad ad peccatum; vel proponendo et objiciendo materiam, qua quis ad peccatum allicitur, vel suggerendo et persuadendo objectum propositum habere rationem boni, quia et suggerens, et suadens, seu persuadens aliqualiter proponit, *proprium objectum voluntati, quod est rationis bonum verum vel apparens*, ut inquit sanctus Thomas : *Sed nullo istorum modorum potest aliquid esse directa causa peccati, quia voluntas non ex necessitate movetur ab aliquo objecto, nisi ab ultimo fine. Unde non est sufficiens causa peccati, neque res exterius oblata, neque ille, qui eam proponit, neque ille, qui persuadet. Unde sequitur, quod diabolus non sit causa peccati directe vel sufficienter, sed solum per modum persuadentis vel proponentis appetibile.* Hæc sanctus Thomas.

sola cognitio, quod mali simus : sicut ægroto in lecto jacenti scire, se ægrotum jacere. Vult ille quidem surgere, at non potest. Illud potest, volens, ac pro arbitrio suo medicum quærere. Idem his usu venit. Quapropter ait Dominus : *Omnis qui facit peccatum; servus est peccati, servus autem non manet in domo in æternum. Si igitur filius vos liberaverit, vere liberi eritis* [78]. Quoniam igitur arbitrii nostri libertas eo devenit, ut tantummodo medicum quærere debeamus, ad Christum accedamus, qui a dominatione diaboli nos vindicet. Nemo ergo malum operans existimet, aut dicat, dæmonem non habeo : pro portione enim pravitatis aut parvum, aut magnum, aut etiam multos dæmonas habet : sicut spiritualis pro mensura virtutis aut modicam, aut multam gratiam obtinet, aut etiam plenus est Christi gratia. Jam vero divina Scriptura diversa charismata virtute præditorum spiritus appellare consuevit.

Omnes itaque virtutes bonum quoddam sunt ; omnium vero caput quoddam et pedes esse oportet : corpus enim sine capite ac pedibus constare nequit. Pedes virtutum sunt humilitas, caput charitas. Absque his duabus virtutibus omnis alia virtus vana et inanis est. Omnes siquidem virtutes

A simul columnæ possunt comparari, cujus basis humilitas, caput charitas, Deum portans. Nam sub charitate sunt ordine quodam miseratio, compassio, eleemosyna, communicatio, patientia, longanimitas, beneficientia, et quæ Deus facit, benignitas. Circum humilitatem autem quasi circa basim columnæ versantur obedientia, tolerantia, cognitio, prudentia, humanæ imbecillitatis et altitudinis divinæ cognitio, pro Dei beneficiis gratiarum actio, qui benefacit *a dexteris et a sinistris, per ignominiam et bonam famam* [79]. Jam ubi erga Deum est gratiarum actio, ibi etiam videtur Deus. Qui autem pulchritudinem Dei intuetur, quomodo hunc ut longe pulcherrimum, omnisque pulchritudinis originem non amabit? Jam qui Deum diligit, etiam ejus mandata servabit, cujus mandatum est, ut amemus inter nos [80]. Cæterum *qui non diligit fratrem suum quem videt*, inquit Scriptura, *Deum quem non videt, quomodo potest diligere* [81]? Per gratiarum vero actionem, et charitatem acquiritur Dei visio. Sustinet igitur humilitas charitatem, et charitas firmat humilitatem. Hæc quidem veluti pedes, qui per medium corpus ipsum et caput sustentant : at charitas ut cheribicus thronus Deum portans, per interpositum corpus ab humi-

B

[78] Joan. VIII, 34-36. [79] II Cor. VI, 7. [80] Joan. XIII, 34. [81] I Joan. IV, 20.

quæst. et art. cit. qui etiam articulo proxime sequente pulchre docet, quomodo dæmon possit esse causa peccati interius ad peccandum instigando; hoc est, commovendo phantasiam et appetitum sensitivum. Nec aut obest nostræ et veræ, aut prodest Simeonis sententiæ; quod qui peccat, servus peccati efficitur. Hæc enim servitus, et sponte contrahitur, cum quivis per peccatum libere se dæmoni subjiciat . et sponte etiam seu libere servitur, cum homo divina gratia adjutus libere possit illam deserere, et ad libertatem filiorum Dei transire : et quidquid mali fit, dum quis in servitute dæmonis permanet, id libere fit ab ipso homine, quamvis impellente et incitante diabolo; quæ tamen incitatio non affert necessitatem, libertati voluntatis. Nec notio servi excludit libertatem voluntatis; quia, licet servus sit instrumentum Domini, non est tamen instrumentum naturale aut inanimatum, sed animatum ; nec qualecunque animatum, sed ratione præditum. Quare in quamcunque servitutem incidat, quidquid agit ut homo, id libere agit, tametsi jussus et impulsus a Domino : nam et servus mandato domini sui homicidium perpetrans, libere illud perpetrat ; quis enim cogeret, si nollet? Par ratio in nostro argumento.

Quod addit Simeon, *periisse arbitrii libertatem, sed non totam*, id itidem benigna interpretatione temperari debet, potest enim intelligi de imminuta naturali inclinatione potentiarum animæ ad bonum, quam ex peccato exstitisse communiter tradunt theologi : quod tamen non est absolute intelligendum, quasi ipsa anima seu potentia amiserit aliquam partem ejus inclinationis, sed accipiendum est ex parte objecti, ut sensus sit peccatum, removendo justitiam, atque adeo naturam corrumpendo, obstitisse quominus potentiæ (et in his ipsa etiam voluntas libera) prompte et sine peccato ferantur in bonum ; quod planius significaretur, si diceremus inclinationem potentiarum per pecca-

C tum impediri. Vide sanctum Thomam 1-2, quæst. 85, art. 1 et 2, et ibid. Gregorium de Valentia quæst. 15, part. II, alioquin ex fide catholica certum et constitutum est, hominem habere liberum arbitrium ad omnes actiones civiles seu externas, et morales et etiam supernaturales ; cum hoc tamen discrimine, ut liberum arbitrium per suas vires naturales minime sufficiat ad omnes actiones, sed ad quasdam supernaturali adjutorio gratiæ indigeat, cujusmodi sunt in primis actiones illæ quæ ad pietatem et salutem pertinent : de quo copiosissime disputat Bellarminus, lib. IV, V et VI, *De gratia et libero arbitrio.*

Hæc pro explicatione verborum Simeonis, cujus mentem certius fortasse attigeris, si dicas, eum amissionem liberi arbitrii, etsi non totius, tantum in hoc collocasse : quod homo in peccatum lapsus, nequeat amplius per solum liberum arbitrium resurgere, et cum Deo in gratiam redire, quod verum est, quamvis modus loquendi durior sit ; non enim D propterea dici debet amissum ex parte liberum arbitrium; licet namque homo a peccatis resurgere non possit solis liberi arbitrii viribus ; potest tamen resurgere per liberum arbitrium gratia Dei excitatum, corroboratum et adjutum, ita ut adjuvanti libere cooperetur. Ergo cum homo gratiam Dei per peccatum perdit, nihil perdit de libero arbitrio simpliciter et proprie loquendo, sed perdit tantummodo usum quemdam liberi arbitrii, qui est supernaturales actiones exercere quas liberum arbitrium sine subsidio gratiæ exercere nequit, quippe quæ longe excedant vim et facultatem naturalem liberi arbitrii. Gratiam tamen amissam, ipsa gratia divinitus adjuvante, potest liberum arbitrium denuo libere acquirere. Deique amicitiam recuperare; sicut et æger (quod est exemplum Simeonis) studio et beneficio medici, libere sanari potest ; licet sanitatem, suis duntaxat viribus obtinere non queat.

litate, tanquam a pedibus sustentata. Paupertas, jejunium, continentia, iræ, linguæ, cupiditatis omnis sub jugo sunt justitiæ, quæ virum pium ac religiosum decet, ut ne sit injustus, nec alium, sed ante alios semet multet. Plura enim quam necessitas requirit possidere, aut necessaria quidem, sumptuosiora tamen, injustitia est : quemadmodum et ventri definito alimento plus dare, injustitia est. Iræ autem frenos laxare, stultitia; proterve loqui, fatuitas; cupiditatibus sæcularibus indulgere, amentia. Non enim virtus est, a malo abstinuisse : etsi qui malum non fecit, non vapulabit, sicut ille scilicet qui fecit. Si autem faciet, omnino etiam vapulabit. At qui bonum fecerit, illi bene fiet : non quidem secundum rationem justitiæ, sed ex humanitate et bonitate Dei. Una enim quædam Christi sententia est, qua dicitur : *Qui cognovit voluntatem Domini sui, et non fecit, vapulabit multis* [82]. Alia : *Cum feceritis omnia quæ præcepta sunt vobis, dicite, servi inutiles sumus : quia quod facere debuimus, fecimus* [83].

ORATIO XV.

ARGUMENTUM.

Tenere, seu observare quæ in divinis Scripturis leguntur, totum Dei munus esse. De oratione, et lectione, et quomodo Christiano psallendum sit.

Qui docetur, nisi quæ doctus est in animo retinet, nihil profecit. Qui litteras sciens, legit, nisi intelligat quæ legit, quodammodo illitteratus est. Qui legit et intelligit, nisi intellecta servare potest, nihil ei podest. Divinas Scripturas legere, nisi arbitratus est intelligere lecta in nobis est, et non est. In nobis, studium : intelligere a gratia Dei pendet. Verum tenere, seu præstare intellecta, id totum supremæ gratiæ acceptum referri debet. Quocirca pauci sunt qui ea præstant [84]; sicut pauci sunt qui salvantur. Sunt ergo duo, oratio et lectio, quorum hæc qua via ad Deum perveniamus; docet, facitque hominem divinum : illa Deum flectit, ut mentem legentis illuminet, quo lecta et intelligat, et observet. Alia etenim scripta percipere et cognoscere possunt qui legunt : quæcunque autem divina et salutaria sunt, citra Spiritus sancti illuminationem comprehendi servarique nequeunt. Et quidem qui orare ut debet, edoctus est, tantopere lectionis non indigebit, divinæ gratiæ divino lumine replente ejus animam, et in statum quemdam diviniorem immutante. Qui autem continuam lectionem pluris facit, antequam orare, ut oportet, didicerit, errat, seque ipsum a divina salute abducit : imo vero sensus omnino expers est, tametsi in tota Scriptura sacra exercitatum se, et eam recitare memoriter posse fateatur. Ut enim citra calorem solis, fructus provenire non potest, sed hieme quidem nascitur, vere maturescere incipit, frigore autem nascitur, vere maturescere incipit, frigore autem perseverante ad maturitatem non pertingit, sed inutilis efficitur, meliusque erat, si nec a principio germinasset : sic qui calori solis illius, quem intelligentia percipimus, sese per orationis præstantiam non subjecit, nunquam fructum maturum per lectionem edere poterit : siquidem et discere prius, quemadmodum oratio instituenda sit, ut ubi didiceris, etiam orare queas, multum tempus, laboremque, et animi magis quam corporis desiderat. Quamobrem et Apostolus hortatur assidue cantare et psallere Deo in corde non in labiis [85]. Sed quoniam *ex abundantia loquitur* [86], necesse est etiam per os ex abundantia illius orationem promi, cum ipsum cor prius mundum creatum, deinde divinus rectitudinis Spiritus innovatus fuerit : post lætitiam salutaris Dei gustaverit, quæ ex consortio et communione Christi exsistit : deinde gratia Spiritus principalis firmitatem acquisiverit, ut spiritualia nequitiæ, quæ cogitatione cernuntur, nulla ex parte ejus motiones, cogitata concutere et quassare suis flatibus possint [87]. Ac tunc precibus divinis vacans, per radios mysticos per orationem super orantem exortos cognita et agnita, ad frugem maturam perducere potest : alioqui insipiens ac stupidus est.

Psallere igitur Deo bonum est, quia in primis fructuosum. Si enim quiddam singulare est, cum rege terreno colloqui, quanto singularius cum rege cœlesti? Quis accedere propius, et cujusquam cum rege sermonem interturbare audet? Sic neque dæmones ad illum appropinquare sustinent, qui cum Deo loquitur. Non psallere Deo, magna est jactura : anima quippe non psallentis divino lumine, divina virtute et quiete insultibus dæmonum privatur, et omnis petulantia, omnis immunditia, omnis improbitas et injustitia, omnis fastus, ostentatio, arrogantia ab iisdem in eamdem invehitur. Sicut enim cœli aspiratione corpora, ita perenni Dei memoria omnis anima prorsus indiget. Verum enimvero psallere Deo simpliciter ac perfunctorie, et sine timore, qui Deo astanti est necessarius, quem Cherubim tremunt, tantum abest, ut aliquid commodi, ut potius incomparabile detrimentum afferat; quia Deum exasperat, et a nobis avertit, nosque ab illo tanquam in exsilium ejicit. Nimirum quemadmodum cum contemptu regi astantem satellites regis abripiunt, et a conspectu ejus exturbant, idque rex minime reprehendit : sic angeli Dei, mentem contemptim Deo astantis a Dei visitatione ejiciunt, quam confestim dæmones arreptam, majore auctoritate libertateque (quia velut a lupanari aut caupona) imperiose quolibet, sive ad turpia et nefanda, sive ad improba, sive ad vana et inania ductitant : et neque qui patitur animadvertit, neque Deus liberat, quoniam ipsemet spretus atque contemptus est. Lege enim ita sanxit : *Servite Domino in timore, et exsultate*

[82] Luc. xii, 47. [83] Luc. xvii, 10. [84] Matth. vii, 14. [85] Ephes. v, 1 seqq. [86] Luc. vi, 45. [87] Ephes. vi, 12.

ei cum tremore[88]. Quapropter homini tali multo erat melius, si non psalleret. Dæmones namque in cæteris peccatis omnibus non æque, ut in isto contemptu Dei in animam dominari possunt. Et rex quidem terrenus debitores, quique in se peccarunt, patitur, contemptores severe ulciscitur. Quare cum contemptu psallere peccatum est omnium maximum. Deus enim cum a corpore segregatus sit, nec oculis istis aspiciatur, etiam modo quodam incorporeo et visibili colitur. Quem corporea ratione, et ut videri possit, colere, minus est illi conveniens ac proprium, sicut et apud Davidem est : *Quoniam si voluisses, sacrificium dedissem utique : holocaustis non delectaberis*[89]. Idcirco *cor contritum et humiliatum Deus non despiciet*[90]. Contritio autem cordis mente et cogitatione fiat. Non tangunt oculorum sensum mens nostra et cogitatio, id est, ipsa anima. Hæc igitur mens, inquam, et cogitatio Deo qui intelligibitur, nec videtur, danda sunt. In hoc enim cultus ejus consistit, ut inaspectabilia inaspectabili, intelligibilia intelligibili, et corporalia cum anima quoque ad Deum colendum se subjiciant, qui manibus humanis colitur. Quod vero etiam, quæ in sensus cadunt, non respuit, sciendum, tunc ea accipere, cum mente pura ac sincera oblata fuerint.

Omnis quippe oratio, ac psalmodia divinæ Scripturæ, cum Deo reconciliatio est. Aut enim petitio est eorum quæ Deus per gratiam, pro eo ac ipsum decet, hominibus donare solet. Aut sunt gratiarum actiones Deo pro opificio, qui nulla subjecta materia procreavit universa. Aut commemoramus per ætates admiranda opera, prodigia et signa ad gloriam ejus, et salutem hominum, et vindictam iniquorum, improborumque exhibita. Aut arcanioribus rationibus divinam ejus administratam providentiam. Aut mysterium Incarnationis Verbi Dei, quomodo quem universitatis ambitus non cœpit, immaculatæ Virginis utero captus, natus, educatus sit, cœlestemque vivendi normam docuerit et ostenderit, salutaremque mortem perpessus, ab inferis resurrexerit, spemque resurrectionis, et vitæ æternæ generi hominum donaverit, et in cœlum, ut homo, assumptus fuerit, ut Spiritum sanctum ex Deo Patre suo procedentem, in eos qui in ipsum credidissent, demitteret; quem ab initio princeps homo Adamus habuit, et ob infidelitatem amisit. Hic namque totius œconomiæ finis, ut credentes in ipsum velut Deum et hominem, in duabus naturis non separatis neque confusis unum Christum, Spiritum sanctum in suas animas, quasi animam accipiant, et ita nominentur fideles, et quasi sursum conflati, ac de integro ficti, et a principio informati, ac per sanctum baptisma reformati, factique denuo, qualis primus homo erat, animo et conscientia, et sensibus omnibus sanctificentur : ut de cætero penitus non habeant in seipsis vitam corruptam, quæ possit appetitum animæ in carnales et mundanas appetitiones, cupiditatesque abstrahere. Qui ergo de his et similibus Deum qua die, qua nocte, et longis temporum spatiis alloquitur, et lingua quidem loquens, mente nescit quid loquatur, nonne hic nugari videtur? Nondum sane fidelis hujusmodi, neque Deo reconciliatus est. Fidelis siquidem est, et appellatur, cui donum sancti Spiritus concreditum est, quique, illud habet, quod donum simul mentem ipsam accipientium illustrat, et simul continet, colligens et conservans horum duorum intelligentiam, cui dicatur et quid dicatur. Prius itaque credere, et reconciliari Deo necesse est, et tum illi psallere sic ut qui psallere constituit, ante veniam de admissis qua verborum, qua operum, qua actionum, qua cogitationum petat. Reconciliata autem Deo anima, mansueta, humilis, et contrita efficitur, id quod reconciliationis cum Deo argumentum est. Sunt enim ista præcipua Dei dona, et charismata, mansuetudo et humilitas. Animam mitem et humilem dæmones ad voluptates corporis, aut avaritiam, aut ad vanam gloriam iterum oppugnare, ut ante, non possunt. Et in his duobus Christi donis levationem, ac requiem ab hujusmodi necessitatibus, invenit anima. Quamobrem pauca, cum timore et intellectu psallere debemus. Quod tamen omni sæculari, monacho, anachoretæ, clerico, diacono, sacerdoti, episcopo impossibile est prorsus, nisi horum uniuscujusque anima pro mensura fidei ipsius in Christum, Spiritus sancti particeps fiat. Quoniam *nemo potest dicere Dominus Jesus, nisi in Spiritu sancto*[91]. Et quia spiritus est, in quo adoramus, et preces inimus[92]. Et quia *Ubi Spiritus Domini, ibi libertas*[93], libertas autem et securitas a dæmonibus videlicet, qui odium, tristitiam, perturbationem, pusillanimitatem, pravitatem morum, nequitiam, incredulitatem, iracundiam, intemperantiam in anima excitant. Quibus qui constricti sunt, jejunantes, vitam solitariam quietamque sectantes, possessionibus carentes, multum psallentes, divinarum Scripturarum explanatores, orthodoxorum dogmatum conscriptores, et magistri Ecclesiarum, et sanctissimi, ac justissimi, et longe religiosissimi, cum Christo, vero lumine, qui omnem hominem sponte sua in verum mundum virtutum venientem illuminat, partem habere non possunt : *Nulla enim societas luci ad tenebras*[94].

ORATIO XVI.

ARGUMENTUM.

Deum propter excellentem charitatem multis calamitatibus hominem exposuisse. Penuriam, seu indigentiam Dei munus esse, quique eam fugit, eum

[88] Psal. II, 11. [89] Psal. L, 18. [90] Ibid. 19. [91] I Cor. XII, 3. [92] Joan. IV, 24. [93] II Cor. III, 17. [94] II Cor. VI, 14.

Christianismum fugere: Dei enim sententiam naturam nobis factam; et tribulationes omnes gratiarum actionem docere. Cujus rei causa peccatum, morbi, et mors exstiterint.

Deus hominem post lapsum timoribus multis, et omnigenis casibus, quasi muro vallavit, et undique fecit turbis ac terroribus impeti atque jactari, ipsumque in se a semetipso oppugnari. Causa hujus rei, admirabilis, omnique charitate ac bonitate referta est. Sicut enim pater quispiam, dives ac fortunatus bonis omnibus, si filium haberet sibi multo charissimum, ac propter vehementiam amoris erga hunc germanum ac dilectum filium suum nec cibum, nec potum, nec vestem, nec calceos, nec aliud commodum, recreationemve, nisi tantum ab se genitore vellet illum accipere, ut idcirco a patris latere nunquam discederet, et super ejus genua requiesceret: si quando autem a patre alienari eum contingeret, et ab aliis, non a parente ad usum suum necessaria sibi præberi vellet, aut non inveniret, aut invenire quidem, sed in sudore ac labore et afflictione acciperet, quod omnibus patri servientibus valde serio imperatum esset, talem filium missum facere, repellere, et modis omnibus molestiis afficere, quando extra patris conspectum versantem viderent, ut alibi non inveniens requiem, adactus necessitate, et invitus ad patrem, qui eum incredibiliter, et plus omnibus dilexisset, reverteretur, in eoque conquiesceret: eodem modo Deus egit cum homine, ut nullam in hac vita rebusque mundi requiem inveniens (quoniam hæc omnia vanitas) ad bonum Deum, Dominum, Herum, Patrem, Tutorem, Provisorem, Redemptorem, Salvatorem reverteretur, et cum eo continenter versaretur, et inveniret ipse quidem requiem, Pater autem et Deus eo perfrueretur, ac super eo lætaretur. Erat enim, cum homo circumflueret omnibus copiis, et propter eam abundantiam in quiete ac voluptate esset, vacaretque afflictione et ægritudine, gaudens et exsultans, nesciretque prorsus quid ægritudo esset. Ex negligentia igitur propter affluentiam desiderium parturivit eorum quæ supra ipsum erant, et quæ assequi non poterat, et quæ cum tetigisset, ut illi videbatur, de ipsa illa copia et abundantia dejectus, ad multorum, imo sane omnium penuriam redactus est, in tanta egestate constitutus, ut summæ abundantiæ summa indigentia e regione, et ex diametro opponeretur; arrogantiam scil. vindicans, unde audax illud facinus exstitisset, quo in donatam sibi affluentiam præ satietate contumeliosus exstiterat. Ex quo autem in egestatem devenit, multis ob eam ærumnis, laboribus, defatigationibus cumulatur, nec expleta penuria, tristatur, affligitur, desperat: naturaliaque et inevitabilia vincula indigentiæ fugere volens, magnopere contendit, ut in vita nulla re egeat. Hinc aut occultus, aut manifestus et impudens alienorum invasor, avarus, injustus, rapax sit, zelo agitatur, invidet, rixatur, mentitur, pejerat, insidiatur, calumniatur, maledicit, pugnat, irascitur, bellat, se ulciscitur, occidit, etiam ipsum Deum contemnens quodammodo, qui velut temporaneum supplicium in hac vita indigentiam esse voluit, quam mortalium generi protoplasti transgressio induxit, et Deo inimicitias indicit, ac propterea rerum copias sibi parans, inde gloriosus, superbus, jactabundus redditur. Quid deinde? *Dominus superbis resistit* [95], et tandem extrema ejus in eamdem damnationem cum desertore Dei diabolo cadunt. Scire igitur licet, indigentiam justum esse a Deo supplicium, gratoque ferendam animo, ut ita commiserationem et misericordiam, et providentiam Dei in nos excitemus. Idcirco *Quem diligit Dominus castigat*, longe eum a superbia propter indigentiam removens: *Flagellat autem omnem filium, quem recipit* [96], per morbos varios, et invaletudines eum sibi copulans, gratias agentem, et patientem, et pro hujuscemodi certaminum corona adoptionem reportantem. Etenim protoplastus non ob aliud violavit mandatum, nisi quod nulla prorsus re egeret, essetque sine labore dives bonorum omnium.

Quare qui indigentiam fugit, quam effugere nunquam poterit, Deo videtur adversari, et ab ipso pronuntiatam sententiam, naturæque loco constitutam, quasi evertere conari, nempe qua jubet, ut *in sudore vultus nostri panem nostrum comedamus, donec revertamur in terram, de qua sumpti sumus* [97]. Quoniam igitur indigentia quilibet homini in hoc sæculo, parvo et magno naturalis pœna est, qui hanc quærit effugere, in pœnas sempiternas incurret. Aliter enim quam per avaritiam, injustitiam, rapinam, præsentem indigentiam explere non datur. Solet autem bonorum copia generare superbiam, unde peccatis principium, et caput. Ea prostrata, superbum et arrogantem turpia designandi voluntas invadit, quæ ex amentia, et discessu a recta ratione progignitur. Omnis itaque Christianus qui indigentiam fugere laborat, etiam germanum Christianismum fugit. Esse enim Christianum, et nullius egere, impossibile est. Etenim Deus nostri similis inter nos factus, ut humanam naturam usque a principio instauraret, decreta sua, quæ ad damnationem transgressoris mandati sui, primi, inquam, parentis nostri fecit, corruptionem videlicet et mortem, cum dixit: *In sudore vultus tui comedes panem tuum* (6): Et: *Terra es, et in*

[95] Jac. IV, 6. [96] Hebr. XII, 6. [97] Gen. III, 19.

(6) Illa verba Domini ad Adamum post divini præcepti transgressionem Gen. III, 19. *In sudore vultus tui vesceris pane tuo*, non magis significant præceptum, quam illa ejusdem ad eumdem: *Pulvis es, et in pulverem reverteris.* et illa ad Evam: *In dolore paries filios;* sed significans pœnam, qua Deus primos parentes, eorumque posteros multavit. Ergo, qui modis licitis operam dat, ut ἱδίαν

terram reverteris [98], non ita leviter sustulit. Ecce A enim et sudor ad panem acquirendum permanet; et in terram de qua sumpti sumus, revertimur. Sed virtutis suæ ut divinæ virtutis, et sapientiæ suæ ut divinæ sapientiæ participes faciens, qui in ejus incarnationem crediderunt, eatenus legem suam infirmat; ipse primum nobis exemplar factus, multis doloribus et afflictionibus usque ad mortem crucis ignominiosam perferendis. Similiter apostoli et fideles omnes a Christo bene corroborati, cum gaudio sudores et tentationes sustinent, et in multa patientia fructum ferunt. Propter hoc item martyres et ascetæ, illi quidem pœnis et suppliciis non eximi, hi vero labores asceticos non abjicere, sed egregiam sibi tolerantiam suppeditari rogabant, B propositum certamen per patientiam certantes, ut pro labore suo mercedem in futuro sæculo reciperent. Unde Deus patientiæ et longanimitatis Deus nominatur [99]. Igitur pro cuilibet angustia, et omnis tristitia necessaria est, propterea quod ante omne tentamentum nemo tentationum notitiam adipiscitur. Ubi autem a tentationibus irruentibus vindicatus fuerit, vindici sive Deo, sive homini gratias agit. Cum itaque homo a tentationibus immunis custoditur, ad gratias ob id Deo agendas segnis ac piger est. Lapsus autem in tentationes, et ereptus, impense ei gratias agit. Quin si quis etiam semper Deo gratias agat, non ita, nec tantopere tamque alacriter agit, quam tentationibus et tribulationibus liberatus agere consuevit. Ut ergo ex animo, C et ex tota mente, et ex omnibus viribus gratias agat in tentationes et afflictiones, et angustias, et tristitias incidere oportet, ut virtutem Dei cognoscat. Alioqui remissio, et feriæ duo non mediocria mala pariunt, nimirum, ut non tota anima gratiæ agantur Deo; et ut mens curis inanibus occupetur. Adamus in illa sua quiete, tranquillitateque inexplicabili, si Deo gratias egisset, deceptus non fuisset; neque malum illud consilium unquam admisisset, neque Deus fieri concupivisset. Quare quemadmodum aspiratione aeris, sic gratiarum actione erga Deum opus habemus, si in tentationes, afflictiones, angustias, mœrores, quod velle debemus, inciderimus.

ORATIO XVII.

ARGUMENTUM.

De vero monacho, et pecuniæ, aut voluptatis, aut gloriæ cupidum, non esse monachum: qui morbi ut a Deo sanentur, ascetis dura perpetienda. Cur omne opus bonum hunc habeat finem, ut sanctificationem Christi recipiat. Cum intellectu psallere, solius Dei beneficio ascribendum. Quo pacto inter Deum, et homines inimicitiæ intercedant.

Monachus est, qui professus coram Deo et angelis, se mundo, et iis quæ in mundo sunt, nuntium remisisse, et ad Christum se aggregasse, divina gratia, quæ animo concipitur, mystice dignatus est, et ejus gratiæ sensum quemdam intelligibilem hausit. Præ ipsa enim omnes carnis undique illecebras detestatus, per eamdem mortuus, et ad omnes illas inhabilis, et ineptus efficitur. Ac tunc cum summo gaudio, ferventique desiderio ad divina Christi mandata fit strenuus, et ab omni voluptate, pecuniarumque, et honorum studio alienus (velut qui extra carnem, et mundum viveret) cognoscitur, et soli Spiritui sancto arctissime conjunctus, semper lætus et psallens: *Ego autem in Domino gaudebo, et exsultabo in Deo salutari meo* [1]. Aliter quispiam referri in album monachorum neutiquam potest. Tria enim sunt, voluptas, pecunia, gloria. Monachus qui adhuc voluptatibus se submittit, nondum monachus, sed etiamnum peccati, et Satanæ mancipium est. Monachus cui amor pecuniæ adhuc imperat, nondum monachus, sed idololatra est. Monachus adhuc ambitiosus, nondum monachus, sed principis hujus mundi probatissimus miles est. Qui igitur possidetur aut ab his tribus ex parte, aut ab uno horum trium universe, seu jejunet, seu vigilet, seu oret, seu psallat, seu humi cubet, et quævis alia incommoda, laboresque ac molestias subeat, omnemque scientiam norit, cum Patre, Filio, et Spiritu sancto societatem non habet. Necesse est enim hunc prius libertatem, quæ mente videtur a Dei Filio adipisci, qui ait, *Omnis qui facit peccatum servus est peccati: servus autem peccati non manet in domo Dei in æternum* [2]. Est autem domus Dei regnum ejus. Audin' formidandam sententiam? *Si igitur filius vos libe-*

[98] Gen. III, 19. [99] Rom. II et XV. [1] Habac. III, 18. [2] Joan. VIII, 34, 35.

seu indigentiam, partis opibus, effugiat, is non D magis peccat in præceptum Dei quam si det operam ut morbos effugiat; ipsamque mortem, si non semper vitet, certe differat. Itaque quando Simeon dicit: *Eum, qui indigentiam fugere nititur, fugere etiam germanum Christianismum*, et si quid aliud hujus generis in hac oratione occurret, id accipiendum est de illo qui paupertatem intolerandum gravissimumque malum reputat, immissamque sibi invito et iniquo animo tolerat: oblitus Salvatoris sui, qui hanc omnibus divitiis anteposuit, immemorque pœnæ illius primævæ, quam Deus in mortales statuit, ut scilicet in sudore vultus sui vescerentur pane suo, vitamque inter varias ærumnas et paupertatis incommoda exigerent, quam pœnam, cum a Deo infligitur, quivis patienter persolvere debet; tametsi ipsemet ea se afficere, nec tenetur, nec jubetur. Et si quis aut exsisteret, aut unquam exstitisset, quem sudor iste vultus nunquam tetigisset, omnisque indigentiæ expertem vitam traduxisset, paratus ferre si quid a Deo sibi mitteretur: is nihil propterea in ullum præceptum Dei commisisset, quanquam quis unquam fuit, qui indigentiam penitus a suo limine excludere potuerit, et hoc sudore aspersus non fuerit? imo quo quis avarior est; eo egentior est. Vere poeta: *Semper avarus eget.*

raverit, inquit, *vere liberi eritis* [1]. Cum ergo quis a tribus hisce liberatus fuerit, tum demum, ut jam Christianus, et Christi servus effectus, psallere et orare debet. Certe enim qui aut ab his tribus tyrannicis affectionibus, aut ab harum aliqua subjugatus est, etiam volens in libertatem se vindicare nequit. Soli enim Dei Filio, atque Regi Jesu Christo, secundum potestatem quam a Patre propter necem perpessam accepit, istam donare libertatem concessum est, qui post resurrectionem suam dicit: *Data est mihi omnis potestas in cœlo et in terra* [4]. Ad liberatorem igitur confugiendum, quem penes solum est ista auctoritas. Et ne quid omittamus, quo ab eo a tribus hisce tyrannis in libertatem asseramur, pro ea nos inedia maceremus, et eleemosynas distribuamus, ut videat nos cupere libertatem, qui vult misericordiam. Cæterum partæ libertatis indicium est, perfectum odium illorum; ut a quorum cervicibus hoc jugum servile depulsum est, hæc tanquam monstra fœdissima, quæ secundum Salomonis exsecrationem nunquam impleri queant [5], detestentur etiam. Itaque bonum est psallere Deo, orare, jejunare, vigilare, misericordiam exercere, et propter Christum egere. Bonum se humiliare: sed videmus in his, fratres, multos in vacuum aut cucurrisse, aut currere, et laborare inutiliter. Causa aperta est. Etenim quidquid agitur, propter aliquid agitur. Quia vero tota natura hominum post prævaricationem corruptibilis et mortalis esse cœpit, atque idcirco imbecilla et ærumnosa, omniumque vitiorum et stultitiæ capax, quonam pacto ipsa sese a semetipsa liberaverit? Quomodo ergo liberabitur? Si jejunia, vigilias, precationes frequentarit, et laborarit, et facultates suas pauperibus distribuerit, ut a corrupta voluntate diviniore virtute liberetur, ab eo qui solus liberat, et qui venit tollere peccata mundi Jesus Christus et Deus. Qui ob hanc causam jejunat, vigilat, aliaque facit, et laborat, optatis potietur, et cognoscet, et gratias aget, et *humiliabitur sub potenti manu Dei* [6]. Qui autem in vita agenda hunc scopum sibi propositum non habet, incassum laborabit, infelixque et miser Christianus ad futurum sæculum transmittetur.

Intelligendum est autem, omnem operam diaboli, dæmonumque adversus Christianos in hoc collocari, ut hanc ignorantiam per omnium mentes diffundant. Atque ob eam rem dæmones ad jejunia, vigilias, humi cubationes, et cætera, quæ dicta sunt, ascetica administros se præbent, ut qui se affligunt, cum se recte fecisse putaverint, minime se a Jesu curatos inveniant. Lex enim Christo posita est inviolabilis, ne quemquam perturbationes, et morbos suos, eorumque medicum, et ipsam sanationem ignorantem curare possit: quam quidem primum apostoli, post eorum discipuli docuerunt. Atqui non doceri, et nosse sanitatem impossibile est. Affectus enim morbo quispiam, qui prius bene valebat, de statu suo in quo sanus erat, cogitat. Verum ab ipsa conceptione, nedum ab ortu et exitu in lucem, natura æger, quomodo quid sit sanitas nosse possit? Qui etiam de sanitate audiens, non modo doctrinam non complectetur, sed et pro nugis ducet, quæ dicuntur, propter suam incredulitatem omnia, jejunia scilicet, ejusque comites pro incredibilibus habens, et pro vinculis ferreis, de peccatis tum propriis, tum fratrum dolere, et flere cum flentibus, ut etiam gaudere cum gaudentibus. Sed hæc omnia bona, admirabilia, et laude digna in nihilum recidunt, si is, qui ea consectatur, Dei sanctificationis particeps non fiat: huc enim una tendunt universa, sicut Apostolus ait [7] de iis quos Deus erudire tanquam filios dignatur, quoniam erudit ad id quod utile est, in recipiendo sanctificationem ejus. Quod nisi fiat, inanis labor, inanis fides. Primum igitur neque sine virtute Jesu, et Dei ipsa legitime exercere possis: et non coronatur, qui non legitime certat. Lex porro in his una, ut occulte et cautissime fiant, coram oculis solius Dei, usque adeo diligenter, ut neque sinistra nostra cognoscat, quid dextera faciat. Quæ autem sinistra, et quæ dextera? Dextera est, quæ Christum dicentem audit: *Cum omnia feceritis, dicite, quia servi inutiles sumus, quoniam quod facere debemus, fecimus* [8]. Sed enim, quis ille qui omnia fecit, quæ facere debet? Quod si quis aut omnia, aut nonnulla aliquando fecit, quis hoc potuit, ut prius mysticam Christi virtutem non susceperit? Sin autem sine Christo fecit, væ ipsi, et operi ejus. Sinistra est, cum quis officio functus, honorem sibi a Deo deberi existimat. Talis post tantum certamen, et laborem ac defatigationem nunquam Christi sanctificatione impertietur. Et væ illi, postquam ex hac luce migraverit. Et quæ tandem receptionis notæ? quæ? Non irasci, mundum esse a sordibus, quas amor impuræ voluptatis creat. Item mansuetudo, et firmissima horum basis humilitas, malorum tolerantia et compassione non secus quam ferreis fulta tibicinibus ferens dextera globum aureum, lucentem et coruscam, simplicem, immaculatam (per bonam puta conscientiam) quæque nunquam excidit, benignam charitatem: sinistra autem fidem, ut arma solidissima. *Credidit* enim *Deo* sine dubitatione, *et reputatum est ei ad justitiam* [9]: alioqui omnia faciet volens nolens, ut glorificetur ab hominibus. Non enim ubi Christus, illic dæmones; ubi autem dæmones, ibi a curriculo rectæ rationis deflectitur. Nam ut vespertiliones noctu circumvolant, et pascuntur: ita etiam dæmones cum principe suo, naturæ intelligentes, solutæque ac liberæ in vita hominum misera ac perdita, velut noctu terras atque aerias regiones perambulant.

[3] Ibid. 36. [4] Matth. XXVIII, 18. [5] Prov. XXVII, 20. [6] I Petr. V, 6. [7] II Tim. II, 1 seqq. [8] Luc. XVII, 10. [9] Gen. XV, 6.

Similitudinem quispiam ex nostra mente ducat. A Quæ enim hæc aliquando cognovit, quantumvis longe posita, momento ac puncto temporis pervadit, idque adhuc corporis sui constricta vinculis. Hinc non est promptum vero Christiano animum sursum ad Deum, divinorumque perspicientiam erigere, atque sustollere, et cum illo summo bono colloqui, et per sanctissimas notiones illic circumfusi luminis participem fieri, nisi ante a Spiritu sancto velut sigillo insignitus sit. Cum enim diabolus eam divina gratia destitutam, aerem modo quodam spirituali concitatam penetrare, et Deum concipere, suorumque erratorum recordari viderit, audacter viam custodiens, quodammodo clamat, Quo infelix per meum imperium pergis? Ego princeps tenebrarum. Ego eorum qui mundum sapiunt B princeps appellatus sum. Ego corrupti aeris Dominus et arbiter Satanas. Nondum e potestate mea translata es (ut inquit Apostolus [10] de his, quos Christus transtulit de potestate Satanæ ad Deum.) Adhuc ditioni meæ subjecta, quæ mea sunt respice. Mea est enim salacitas, insolentia, injustitia, improbitas, quæ te antea, ut admodum bona docui. Vidisti, gustasti, delectata es, mane infra. Ideo scriptum est: *Et nemo potest dicere, Dominus Jesus, nisi in Spiritu sancto* [11].

Non ergo ullum Christianum ad psalmodiam, divinosque hymnos concinendos astare oportet, qui prius a sancto Spiritu mentem insignitam non habuerit; ne coram Deo astans, quæ Satanæ sunt, C ut minister ejus, operari intelligatur: et ex hac causa sordibus inquinatior, malisque iræ, et carnalis cupiditatis dirius, et suavius repletus subvertatur. Qui namque in officinam medicamentariam ingressus, vulnera vibicum immitius sibi refricuerit, præstabat hunc eo nunquam ingressum. Multo igitur studio, accurationeque cujusque Christiani mens corrigenda est prius, ne hoc ipso fiat deterior, quod ante correctionem psallit, hymnosque ac preces persolvit. Non enim potest impurus animus astare Deo, quantumvis corpus astet: quia non ipse unusquisque, sed quæ unumquemque obumbrat Christi gratia, ea est, quæ Deum benedicit, et in ipso laudat, et mysterium illud admirabile admittit. Omnes itaque D homines congredientes, norunt quid loquantur, et quænam sint, quæ mutuo disserunt, cognoscunt. Qui vero audiunt, quæ ipsis dicantur non ignorant; et est manifesta stultitia, colloquentes vicissim aures non dare. Quoniam vero, cum Deo astantes eum alloquimur, ut imprudentes ac fatui animum ei non attendimus, unde salutem nos adepturos confidimus? præsertim si id diu fecerimus, noctes scilicet ac dies ita sine intellectu psallentes, et nos Deo placituros existimantes. Opus est enim cum Deo loquentes tantam saltem attentionem adhibere, quantam dum pro hujus vitæ rebus contendimus, et jurgamur, adhibere solemus. Hinc perspicitur, quo pacto diabolus mentem hominum tam gravi malo involuti circumducat. Et omnis medicina spiritualis, curatioque experienda est, ut medicus animorum, et corporum Jesus hunc morbum sanet. Sin minus, psalmodia tota, habitusque ad Deum sermo inanis est, et evanescit. Quare ingemiscere, et plorare insipienter, ac sine intellectu psallentem oportet, nec putare, se psalmos cecinisse. Quod si idcirco non dolet, quid salutem sperat? Illud enim: *Non est speciosa laus in ore peccatoris* [12], non de atheo, et infideli quopiam scriptum est (nullus quippe horum laudat Deum, quem ignorat) sed de eo qui Deum cognoscens, et in eum credens, per opera mala impius, et per peccatum Dei inimicus atque hostis est. Quemadmodum namque speciosum aliquid pulchrum est et elegans, ut pulchritudinem et elegantiam continens aspectuque jucundissimum, et ideo etiam oculorum obtutum ad se allectat: deforme contra est odiosum, et intuentium oculos a se avertit: sic laus peccatoris divinos oculos a se repellit. Solis enim labiis eam pronuntiat, corde autem cum peccatis, quæ id præoccuparunt, loquitur: a quibus ut tuta ac certa possessio retinetur. Nemo siquidem Deo cantare, et interim non in pectore infanda volutare potest, ni prius per pœnitentiam, et confessionem illum sibi reconciliaverit; quæ reconciliatio est quædam, quæ intellectu percipitur, ejus ad animam obumbratio. Cujus obumbrationis argumentum, in laudibus divinis timore quodam et reverentia perfusus animus, bonus ordo, et attentio ad ea quæ canuntur: *Quia nemo potest dicere Dominum Jesum, nisi in Spiritu sancto.* Qui sic non laudant, sive sacerdotes sint, sive celsiores his, aliorum apud Deum interpretes ac deprecatores, adhuc a divino conspectu remoti sunt. Quod si hi inimici sunt ejus apud quem hoc officio funguntur, quid facient, qui hujusmodi interpretes, et causæ suæ actores quæsiverunt? At enim si sol calidus cum sit, apricantes radiis suis calefacere consuevit: quomodo Deus, cum sit sanctus, omnes per orationem secum agentes non sanctificat? Quoniam ibi sol iis qui calefiunt sensum affert, sentiunt quippe se calefieri, et ob hoc ipsum ad solem sedere se sciunt; hi autem qui Deo preces fundunt, quid petant nesciunt: quod matri filiorum Zebedæi, ipsisque filiis ejus Christus dicebat [13]. Talibus, ut vel centum annos precando consumant, Deus nihil dat. Quia igitur frustra laborant, qui psallunt et orant, nec sanctificantur, magistros a Deo afflatos prius adeant, et doceantur, quid orare debeant. Ni faxint, seu sapientes, seu insipientes sint, profani atque impuri morientur. Nam quid petant nescientes, Deus exaudire nescit

[10] Coloss. I, 13. [11] I Cor. XII, 3. [12] Eccli. XV, 9. [13] Matth. XX, 22.

ORATIO XVIII.

ARGUMENTUM.

De immutatione animæ, et corporis ex iis quæ nobis tum ab aere, cæterisque elementis, tum a cibo ac potione, atque etiam a dæmonibus accidunt.

Non solum conversiones, et mutationes, quæ in animo exsistunt, verum etiam eorum causas, quales tandem sint, et unde sibi eveniant, monachus scire, atque intelligere debet. Interdum quippe repentinum gaudium animam incessit: interdum improvisa tristitia eamdem occupat, et tanquam onus quoddam premit. Et nunc quidem facile compungitur: nunc ita ad dolorem de peccatis obfirmatur, et obdurescit, ut tota saxea videatur. Aliquando mitis fit, et humilis: paulo post se erigit, iracundiaque et rabie concitata, adversus B omnes fratres furit, et insanit. Est quando remissa, et iners ad omne opus bonum torpet; est quando excitatur et vigilat, et ad omnem obedientiam gestit, ut et in socios ac familiares jocetur, eosque ad capessendam virtutem exstimulet. Nonnunquam timore contrahitur, et circumspicit omnia; nonnunquam se impudenter effundit. Modo nugatorum, et ridiculorum libenter meminit, eosque ad se accersit; modo nec illos, nec contubernales intueri sustinet. Quandoque in se ipsa ita pressatur, et arctatur, ut etiam hujus lucis pertædeat; quandoque sic dilatatur, et sic amplifice exsultat, ut quamvis magno conatu reprimere, atque cohibere se nequeat. Et ista quidem circa C naturales animi motiones fieri consueverunt, cum ad certamen in exercenda virtute, et ad mandata observanda accingitur. Sed quemadmodum animus, ita et mens nostra immutatur variaturque. Alias etenim ad intelligendum expedita est, et ad ea quæ intelligit, seu perspicit celeriter percurrenda ac discernenda expeditior: alias pigra, et tarda ad utrumque. Interdum eadem mens quasi amens, muta et surda fit: interdum viget, et facunda est, et audire potest, atque percipere. Aliquando cæca, aliquando oculata, in profunditatem et altitudinem contemplationis supra captum humanæ naturæ ingredi enititur; aliquando ad omnem contemplationem inepta, eaque vacans, universe peccatorum præteritorum meminit, nihil D quidquam simile excogitans prorsus; nonnunquam varie, velut non facta cogitans, et comminiscens, et nequiter agens, et tanquam flamma in lignis humidis fumo suffocata, fit maligna, non in præsentes tantum, sed et de absentibus nonnullis sæpe inania, et falsa in semetipsa fabricans. Et cum cor multum contristetur, nec cum mente in talibus sentiat, nihil penitus tamen proficere, nec avertere ipsam a vanis cogitationibus potest. Et hactenus de mutationibus mentis, animæque nostræ intelligentis, ac divinæ dictum esto.

Quæ porro circa corpus varietates nobis con- A tingunt, etsi parvo negotio videantur posse dijudicari, facileque cognosci, tamen aliter res habet. In hoc enim potissimum multa frequentissime incidit mutatio. Anima namque natura et essentia immutabilis est: similiter et mens illi a Conditore concreatur. Solæ consilio reguntur, propriaque voluntate virtutem aut vitia capessentes, luminis, aut tenebrarum sociæ et hæredes in æternum constituuntur; anima, inquam, et mens alteri horum consilio, ut dictum est, et voluntate ultro adhærentes, seu bono, bona fiunt, seu malo, mala vocantur. At vero corpus etiam natura sua est mutabile, quia compositum, et essentia fluxum; nempe ex materia interitui obnoxia, et caduca, ex contrariis scilicet commistum sive coagmentatum. Ex calido enim et frigido (ut docent philosophi, et veritas idem testatur) ex arido et humido hujus essentia conflatur. Verumtamen ipsum secundum se arbitrio, et voluntate caret, atque etiam, si dicendum est, motu: nisi omnino hujus fluxionem pregressumque ad interitum, motionem quispiam ejus hypostaseos naturalem dicat, in qua nihil rationis cernitur. Quod cum ita sit, certum est etiam, non inesse peccatum, nec eam a Deo condemnari. Et merito. Quod enim naturam comitatur, illud quoque damnationem haud meretur. Ardorem autem, appetitionemque nuptiarum, conjunctionem corporum veneream, voluptatem, helluationem, ingluviem, somnolentiam, pigritiam, ornatum vestium, aliaque omnia, quæ vulgus existimat corpus requirere, non corpus (haud magis, quam cum exanime jacet) sed anima per hoc requirit, anima, inquam, semel huic luto indita, gaudens, et velut sus in cœno in his volutari concupiscens, carnisque sibi consociatæ voluptates affectans. Quare nemo a corpore suo ad hæc compelli, et cogi se arbitretur, quod falsum est. Sed audi, et intellige quomodo. E gleba terræ Deus hominem finxit. En ostendi jam tibi corpus. Tu vicissim, quales in eo concitationes, ac turbidi motus sint, ostende, quod penitus non poteris. Quid postea? *Et inspiravit Deus in faciem ejus, et factus est homo in animam viventem* [14]. Et ab humo excitatus, spiritu qui in ipso erat (herili videlicet) corpus movente ambulabat; ardor, aut incitatio libidinis, aut bruta ventris insania, et immoderatus cibi appetitus nusquam adhuc apparebant, vitaque tranquille, et citra molestiam traducebatur. Videamus igitur, ne forte, quia non exstabat femina, aut quia non suppeditabant escæ, cupiditatem irritantes, idcirco homo nec ad concubitus desiderium, nec ad ingluviem moveretur. Quid ergo ait? *Produxitque Dominus Deus de humo omne lignum pulchrum visu* [15]. *Et erant Adam et Eva in paradiso nudi, et non erubescebant* [16]. Cernis, neque quia femina esset Eva, neque quia essent ambo nudi, ideo alterius ex ipsis læsam

[14] Gen. II, 7. [15] Gen. II, 9. [16] Ibid. 25

esse pudicitiam? Sed et nudi erant, et se non cognoscebant, nec erubescebant, nec tamen a natura corporis ad rem habendam sollicitabantur. Sed post peccatum, et transgressionem, et postquam paradiso pulsi, ac Deo nudati fuerunt, et divina ejus gloria exciderunt, tunc, ut scriptum est: *Cognovit Adam uxorem suam, concepitque et peperit* [17]. Proinde, dilecte, si tu quoque Deum sincere amaveris, et in ejus dilectione manseris, nunquam ullus animi motus a ratione alienus tui dominabitur: neque corporis necessitate quadam tyrannide opprimet. Sicut enim corpus sine anima ad nihil moveri potest: sic neque Deo per charitatem conjuncta anima ad ventris et libidinum voluptates pessumdari: nec ad alias quasdam cupiditates rerum aspectabilium, aut non aspectabilium, in quibus locum habet perturbatio: quandoquidem appetitus cordis ejus, aut potius omnis inclinatio voluntatis ejus, cum dulci amore Dei devincta est. Ipsa igitur Conditori suo colligata, ut diximus, cedo, quomodo a corpore incendi, aut moveri, aut per ipsum suas omnino cupiditates explere potest?

Naturam autem consequentes, et in ipso corpore exsistentes mutationes manifestæ sunt; omnibus enim, etiam sanctis, contingunt. Aliquando etenim sanum esse dicitur, cum illa ex quibus concretum, et compositum est, non dissident. Aliquando morbum sentire cogitur, quando unum ex quatuor elementis seipso vel acutius, vel minutius contra alia insurrexerit, imo ab illis devictum oppressumque fuerit. Hinc distillationes, extremarum corporis partium mutilationes, et nonnunquam totius animantis pernicies et interitus, citra damnum animæ nostræ, cum horum plurima ex intemperantia victus generentur. Quorumdam vero corporum mutatio ventis et aeri ascribenda est. Aer enim quia frigidus, corporis frigidam sortita naturam offendit, ac debilitat, ut nimium refrigerata videlicet. Alia, quoniam constitutione calidiora sunt, cœlo frigidiore temporaria potius ac valentiora redduntur. Contra, cum aer incaluerit, frigida foventur quodammodo, et reviviscunt: ut muscæ, et reliqua insecta a radiis solaribus tepefacta, et validiora, et agiliora evadunt. At quibus constitutio calida est, vehementissime exardescunt, et ad omnem actionem atque motum similiter languida, et imbecilla fiunt: et omnino unumquodque pro temperamento suo in aeris ventorumque mutatione ipsum quoque pro rata portione mutationem admittit. Quin etiam sine his separatim ex cibo, potuque immodico, et ex intemperantia immutatio sequitur. Præterea ex multo somno, ac labore, aut pigritia corporis. Rursum alia est, quod ex ipsa concretione corporis, et calore naturali producitur fumosum incendium, velut ab aqua exstinctis carbonibus, quod alias caput solum petit, alias toto se corpore diffundit. Postremo alia restat, quæ connivente bono Deo, ac Domino nostro, secundum œconomicam institutionem ad humilitatem nobis a dæmonibus infertur tentatio. Quænam isthæc? ipsum hoc unus, et pondus corporis nostri, quod quamvis nulla alia de causa, propter vanam gloriam solum, aut elationem animi aut per damnationem alterius, ut negligentis, aut propter alias etiam causas plurimas, dæmoni traditur in interitum carnis, et contritionem animæ; probationem vero, et exercitationem ampliorem ejusdem, et ut cum viscera pietatis, et miserationem Dei circa nos cognoverimus, totum amoris affectum ad eum transferamus, totoque in illum desiderio feramur. Quare et hæc non omnes omnia norunt: sed animæ quidem alterationes, et corporis mutationes, qui mediocriter ad virtutem affecti sunt, eorum quisque ex parte novit, si forte contigerit in ipso quippiam hujuscemodi: nam plane tenebris offusos non curamus.

At quas mens patitur conversiones, et mutationes, de quibus diximus, soli turbidis affectibus carentes, et perfecti, puri et liberi anima atque mente cognoscunt. Quin ne ipsi quidem. Non enim sui ipsorum, sed alterius sunt, a quo de his etiam erudiuntur. Interdum quippe ex istis diversitatibus menti accidentibus, constringitur, tristaturque anima, cum de præsenti gaudio aliquid amiserit. Verumtamen viriliter mentem exsuscitat. Interdum vero mens in his quæ patitur anima compatitur et ipsa, et in nocte versari urgetur illa quidem, sed non cedit: conatur autem manere in lumine, et forsitan etiam animam illustrat. Alias rursum ab inconstanti et inæquali corporis habitu utraque premuntur vehementer. Aliquando extrinsecus gravantur, et onus sentiunt; et tamen in pace sunt. Interdum intrinsecus turbantur, et commoventur, perturbationibusque generatim subduntur, ut qui patitur, priorem tranquillitatis suæ conditionem sperare non possit. Sic itaque anima, et mens a corpore, mens ab anima ipsa, et anima denique a mente, et corpore habet, quod delinquit. Neque hæc duo, anima et mens semper turbantur: sed ex iis est quando anima patitur sola, percunctaturque mens, et, quid, inquit, est tibi? illamque consolatur. Interdum mens excæcatur, et obtegitur, animaque cum sit libera, virtute ignis sui persequitur caliginem, et sublato velamine mentem facit aspicere. Quamobrem, patres et fratres mei, non solum mutationes, conversiones, quæque nobis eveniunt alterationes, verum etiam unde eveniant, et quomodo, et a quibus, quique venti cogitationum spirent, et ex quibus pravarum affectionum, tentationumque flumina descendant, aut superveniant, intelligere debemus, ut domum animæ tuto firmemus, et navigii clavum bene moderemur ne artis imperiti, naturaque inhabiles ipsum versemus: quorum cognitionem vita studiose se-

[17] Gen. IV, 1.

cundum regulam perpetuo acta suppeditat. Sibi enim ipsi terminum ac typum ponere monachum oportet, et scire quo pacto singuli dies peragendi sint, ut curriculum virtutis expedite queat currere, et ne per inscitiam cursus ejus impediatur. Sic etiam sibi viam virtutis asperam simul et laboriosam complanabit: cum nimirum habitum, consuetudinemque recte faciendi acquisierit, et proficiens, ascensionesque in corde suo disponens, et ex parvis ad majora perfectioraque se attollens Deo placebit, dictorumque a nobis omnium notitiam habebit [18], et multorum aliorum magister audiet, sermone, et morum innocentia eos qui cum ipso versabuntur illuminans, ut qui etiam ipse desuper illuminatus sit; et profunda revelans his, qui cum desiderio quærunt discere profunda spiritus [19], in Christo Jesu, Domino nostro, cui gloria, et imperium cum Patre, et sancto Spiritu nunc et in sæcula sæculorum. Amen.

ORATIO XIX

ARGUMENTUM.

De cognitione spirituali: et thesaurum spiritus in littera sanctorum Scripturarum absconditum, non omnibus, quanquam cupientibus manifestum esse: sed possidentibus duntaxat illum, qui sensum ad Scripturas intelligendas aperit.

Spiritualis cognitio, fratres, cuipiam domui in medio mundanæ, et gentilis cognitionis ædificatæ similis est: in qua domo, velut scriniolum solidum, et communitum est cognitio a Deo inspiratarum Scripturarum, et divitiarum, quæ in eo inexplicabiles, instar thesauri jacent reconditæ: quem, qui domum ingrediuntur, videre nequeunt, nisi arcula illis penitus reseretur; quam tamen humana sapientia reserare nunquam valebit. Quocirca spiritus opes in ea repositæ, mortalibus universis ignotæ manent. Et quemadmodum, licet ipsam arculam totam humeris suis impositam quis ferat, locatum in ea thesaurum ignorat: sic, etsi quis omnes Scripturas legerit, et in pectore recondiderit, et quasi unum psalmum eas recitare ex memoria possit, absconditum nihilominus in arcula sancti Spiritus donum nescit. Neque enim per arculam quæ insunt in arcula, neque per Scripturam quæ sunt in Scriptura, notescunt. Audi quanam ratione. Cernis arcam parvulam, bene clausam undique, quantumque ex ejus pondere, et exteriore elegantia colligis (aut forsitan etiam ab aliis audivisti) credis thesaurum intus latere: qua etiam sublata, festinanter ambulas. Narra igitur mihi, quid proderit, si obsignatam, et clausam ipsam solam in omni vita circumferas, nec aperias, nec aliquando ibidem repositum thesaurum inspicias? si lapillorum in ea fulgorem, margaritarum claritatem, auri coruscum splendorem non videas? Quis fructus, si dignus non sis, qui ex iis vel pauxillum auferas, et inde ad victum vestitumve aliquid commodi percipias; sed arculam quidem obsignatam, magnoque, et opulento thesauro refertam, quandiu in vita commoraris, circumferas, ut diximus, tu autem ipse interea fame, siti, nuditate crucieris? Nullus plane opinor. Ista mihi, frater mi, etiam de spiritualibus cogita, et arculæ nomine Christi Evangelium, cæterasque Scripturas intellige, habentes in se conclusam, et signatam vitam æternam, et cum eadem quæ in illa sunt, nullis exprimenda verbis, quæque oculis corporeis non cernuntur bona æterna, secundum Domini vocem: *Scrutamini Scripturas, quoniam in ipsis est vita æterna* [20]. Hominem porro, qui arculam in humeros sustulit, pone illum esse, qui Scripturas omnes reddere queat ex memoria, et in ore eas semper habeat. Eas itaque in arcula memoriali animæ, mandata Dei ut pretiosos quosdam lapides continente, in quibus est vita æterna (verba enim Christi lux et vita sunt ut idem ipse ait [21], et qui non credit in Filium Dei, non videbit vitam) apportat. Cum mandatis autem virtutes, ut margaritas quasdam, a mandatis enim virtutes, in quibus mysteriorum in littera latentium, et obvelatorum revelatio. Factitandis enim mandatis virtutes exercentur: virtutibus exercendis mandata implentur. Atque ita per hæc nobis janua cognitionis aperitur; imo vero non per hæc, sed per eum qui dixit: *Qui me diligit, mandata mea servabit, et Pater meus diliget eum, et ego manifestabo ei meipsum* [22].

Si ergo habitaverit, et ambulaverit inter nos Deus, et ipse seipsum nobis clare manifestaverit, tunc quæ in arcula, id est, in divinis Scripturis abscondita sunt mysteria, cognoscendo intuebimur: aliter fas non est. Nemo erret, quasi ei arcula cognitionis aperta sit, et bonis quæ in ea sunt perfruatur; aut eorum sit particeps, eaque aspiciat. Qualium vero, quorumque horum, obsecro? perfectæ charitatis erga Deum, et proximum. Contemptus eorum quæ videntur omnium; mortificationis carnis, et membrorum ejus, quæ sunt super terram, usque ad malam cupiditatem [23]: ut quomodo mortuus penitus nec cogitat, nec sentit aliquid, ita et nos ipsi nullam cogitationem improbæ cupiditatis, aut sensus cum perturbatione conjuncti omnino unquam concipiamus; aut tyrannicæ turbationis malum experiamur, et tantum mandatorum Salvatoris memores simus. Insuper immortalitatis, incorruptionis, æternæ gloriæ, vitæ sempiternæ, regni cœlorum, adoptionis per regenerationem sancti Spiritus, et ut per adoptionem, et gratiam dii fiamus, vocemurque hæredes Dei, cohæredes autem Christi [24], et una cum his Christi sensum possideamus, per quem Deum, et Christum ipsum secundum divinitatem inter nos habitantem, et ambulantem videamus, et cognoscamus. His igitur omnibus, et his majoribus, quæ verbis comprehendi et explicari nequeunt, mandata Dei audien-

[18] Psal. LXXXIII, 6. [19] I Cor. II, 10. [20] Joan. V, 39. [21] Joan. VI, 64. [22] Joan. XIV, 21. [23] Coloss. III, 5. [24] Rom. VIII, 17.

tes, eaque custodientes ac facientes, per apertam arcam, de qua locuti sumus, id est, per revelationem intelligibilium oculorum, intuitu in divina Scriptura latentium digni habentur, et iis largiter fruuntur. Cæteri omnia quæ scripta sunt imperite nescientes, eorum dulcedinem vitam æternam complectentem non gustaverunt, soli Scripturarum doctrinæ innitentes, quos ipsa in exitu, magis quam eos qui omnino non audierunt, judicatura, et condemnatura est. Ex his enim quidam errantes, omnes divinas Scripturas pervertunt, eas secundum pravas ipsorum cupiditates interpretantes, commendare volentes seipsos; quasi nimirum etiam sine accurata mandatorum Christi observatione salutem adepturi sint, virtutem sanctarum litterarum funditus abnegantes. Et merito. Obsignata enim, et clausa, quæ nulli mortalium nec visa nec cognita sunt, a solo autem sancto Spiritu reserata, et ita nobis revelata, factaque spectabilia, et ad cognoscendum exposita, quomodo tandem scire, aut cognoscere, aut saltem aliquantum animo pertractare poterunt, qui adventum sancti Spiritus, illuminationem, illustrationem, inhabitationem in semetipsis nunquam se cognovisse dicunt? Quo pacto talia mysteria assequantur, qui nunquam prorsus sese ab eodem spiritu iterum conflatos, renovatos, immutatos, regeneratos animadverterunt? Quod si nondum in Spiritu sancto baptizati sunt, immutationem in eo baptizatorum quomodo scire possunt? Qui denuo nati non sunt, denuo natorum (ut ait Dominus) ex Deo, inquam, et inter filios Dei ascriptorum gloriam quomodo videant? Qui hoc sibi contingere noluerunt, sed hanc gloriam neglectum iverunt, (etenim potestatem acceperant, ut tales fierent) dic mihi, quali cognitione perspicere, aut saltem quoquo modo cogitatione informare poterunt, quales illi appellati sunt?

Spiritus est Deus, qui sub aspectum non venit, immortalis, inaccessus, incomprehensus; et tales efficit, ex se natos, similes patri suo, a quo geniti sunt, corpore solo comprehensibiles, et aspectabiles, cætera soli Deo cognitos, et solum Deum cognoscentes, vel potius a solo Deo cognosci volentes, ad quem et semper respicere, et ab eo respici desiderant. Præterea sicuti expertes litterarum, perinde ut earum gnari libros legere nequeunt: sic neque qui factis per Christi mandata ambulare noluerunt, æque, ut qui ipsis invigilarunt, eaque impleverunt, et pro iis sanguinem suum profuderunt, sancti Spiritus revelatione, sicut illi aliquando dignabuntur. Nam ut homo accepto libro clauso, et signato, in eo scripta videre aut qualia scripta sint, cogitare non potest, quandiu liber clausus et signatus est, quantumvis universam mundi sapientiam didicerit: sic neque qui sacram Scripturam totam in ore habet, ut dicebamus, mysticam, et divinam gloriam, virtutemque in ipsis contectam nosse, et perspicere aliquando poterit, nisi omnia Dei mandata, ea servando quasi peragraverit, et Paracletum sensa illi, ut librum aperientem, quæ in ipsis est gloriam mysticè demonstrantem habuerit. Neque hoc solum, sed etiam in his latentia, et æterna Dei bona, cum ipsa hæc effundente Deitate revelantem: quæ omnibus contemptoribus, et negligentioribus operta et obscura sunt omnimodis. Nec injuria. Quia enim sensus suos omnes mundi vanitatibus affixerunt, et jucunditatibus vitæ, corporumque pulchritudine afficiuntur, animæ videndi facultatem caliginosam circumferentes, inenarrabilium bonorum elegantias, ad quas intelligentia penetratur, intueri nequeunt. Et quomodo cui obtusa est acies oculorum, nec leviter potest puriorem solis radium aspicere, sed si in illum oculos intendat, statim quem habuit aspectum plane amittit: sic nempe qui vitiatos animi oculos, et sensus ipsos motionibus turbulentis obnoxios habet, sine commotione, citraque damnum venustatem elegantiamque corporum contueri nequit? sed et quam ante id tempus cogitationum pacem, et a pravis cupiditatibus tranquillitatem obtinebat, hanc ipsam in meditatione affectus sui commorans amittit. Proinde nec imbecillitatem suam talis ullo modo pernoscere potest. Si enim se totum ægrotare sibi persuasisset, alios quosdam bene valere credidisset, et forsitan aliquando se ipsum incusasset, seque sibimet causam morbi esse dixisset, et quæ ad sanitatem recuperandam attinerent, animo reputasset. Nunc hujuscemodi homo omnes arbitrans passionibus deditos, se illis exæquat, et ut ipse solus sit invictus, et omnibus superior, fieri neutiquam posse autumat. Quid hoc? ut una cum improbo affectu suo moriatur miser, ab hoc malo liberari refugiens. Si enim voluisset liberari, potuisset, utpote qui a Deo potestatem acceperat. Quicunque enim in nomine ejus baptismo abluti sumus, præteritam ignobilitatem corruptionis, ut vestimentum vetus exuendi, et Christum superinduendi, ac filios Dei nos appellandi auctoritatem ab eo consecuti sumus. Verum absit, fratres, ut ita affectis, et talia sapientibus captivis, ac terrenis similes evadamus. Contingat autem sequi Christum, qui nostra causa mortuus est, et resurrexit, et nos secum in cœlum exaltavit, ejusque vestigiis semper insistere, purgatis per pœnitentiam a labe peccati, ac superindutis lucidam tunicam incorruptionis spiritus, in ipso Christo Deo nostro, cui gloria, et imperium cum Patre, et sancto Spiritu nunc et semper, et in omnes sæculorum ætates. Amen.

ORATIO XX.

ARGUMENTUM.

De ea quæ certantibus fidelibus e Spiritu inest etiam ante mortem vivifica mors, sive mortificatio: et qui in gratia supra legem jam sunt, eos divini luminis gratiam in seipsis accipere. Quod qui in hac vita adepti nondum sunt, neque id liquido cernunt, eos adhuc sub umbra legis esse, et ab ea judicatum iri. Quemadmodum fideles Spiritum sanctum, sanctimoniam, perturbationumque vacuitatem nanciscantur.

Scrutamini Scripturas, inquit Dominus ac Deus

noster Jesus Christus [29], ut ante omnia scilicet viam salutis doceamur. Deinde etiam in mandatis ejus citra conversionem peracta via, ad ipsam animarum nostrarum salutem perveniamus. Quæ est igitur salus nostra? Jesus Christus, id quod et angelus pastoribus astans prædicabat : *Ecce evangelizo vobis gaudium magnum, quod erit omni populo, quia natus est vobis hodie Salvator, qui est Christus Dominus, in civitate David* [30]. Festinemus igitur unusquisque, dilecti; curramus contente, nihil oneris, aut ad vitam hanc pertinens, aut portatu grave nobiscum gestantes; ne ob hoc lentius coacti incedere, civitatem David attingere, atque ingredi non possimus. Obsecro vos, per operantem in nobis gratiam, ne salutem nostram in minimis ducamus : sed velut a somno perversæ arrogantiæ, socordiæque expergefacti, ne stemus, nec sedeamus, donec extra hunc mundum toto animo simus, Salvatoremque ac Dominum nostrum inventum, et conspectum illic procidentes adoremus. Et neque tum stemus, sed donec ille nobis dicat : *Vos non estis de hoc mundo, sed ego elegi vos de mundo* [31]. Quinam autem aliquis eo perveniat, ut non sit de hoc mundo? si seipsum mundo crucifixerit et mundum in seipso, ut Paulus ait : *Mihi mundus crucifixus est, et ego mundo* [32]. Et quomodo hæc verba cum illis consentiunt? Verba quidem, inquit, alia sunt, vis amborum una eademque. Quemadmodum enim qui extra domum est, intus conclusos non videt; sic mundo crucifixus, aut mortificatus, rerum mundanarum sensum nullum habet. Rursum sicuti corpus mortuum nec viva, nec secum jacentia corpora mortua sentit quoquo modo : sic nec qui extra mundum in spiritu Dei est, et cum Deo est, mundo, aut rebus mundanis affici potest. Atque ita, fratres, et ante mortem mors, et ante corporum resurrectionem animarum resurrectio fit opere, virtute, experientia, veritate. Mortali enim cogitatione ab immortali sensu deleta ac profligata, et mortalitate a vita effugata, anima tum velut a mortuis excitata, semet convenienter videt (ut qui de somno surrexerunt, semetipsos conspiciunt) et Deum a quo excitata est agnoscit : quem intelligens, gratias agit, adorat, et immensam ejus bonitatem dilaudat. At vero corpus ad proprias cupiditates nullam vel qualemcunque inspirationem, aut motionem, aut cogitationem habet : sed est in his totum mortuum et exanime. Nonnunquam, imo sæpe, etiam eorum quæ secundum naturam sunt, propter assiduam animæ in rebus quæ supra naturam sunt mentalem occupationem ac studium obliviscitur. Et recte, inquit enim : *Spiritu ambulate, et desideria carnis non perficietis* [33]. Caro igitur, ut dictum est, per adventum Spiritus facta mortua, imperturbatos de cætero vos relinquet, et citra impedimentum vivetis : *Ubi enim spiritus Domini est*, inquit, *ibi libertas* [34], libertas ex subjectione sub legem per omnia. Lex quippe dux viæ, et pædagogus, et manuductrix, et magistra justitiæ est, dum dicit, hoc et hoc facies. Gratia autem et veritas non ita : sed quomodo? et facies omnia, et loqueris secundum datam tibi, et loquentem in te gratiam, sicut scriptum est : *Et erunt omnes docibiles Dei* [35]; non per litterarum notas, et signa quod bonum est discentes, sed in Spiritu sancto id edocti : nec in verbo solo, sed in lumine Verbi luminis mystice divinis initiati. Tunc enim vobis ipsis, inquit, et proximis doctores eritis, neque id solum, sed et lux mundi [36], et sal terræ [37]. Illi ergo ante gratiam velut sub lege erant, et sub umbra ejus sedebant. Nos autem post gratiam ut in lumine, et die constituti, ab umbra seu servitute legis liberati sumus, superiores scilicet illa facti, quasi per gradus quosdam vitæ evangelicæ in altitudinem sublati, et cum legislatore viventes, vel potius etiam ipsi legislatores, aut legum custodes.

Num igitur est, qui habet aures audiendi, ut eorum quæ a Spiritu dicuntur vim auditione queat percipere? Num etiam est, qui sensum Christi habeat, ut probe et Deo convenienter intelligat quæ ab eo scripta sunt? Num etiam invenietur quispiam, Christum in se ipso loquentem habens, ut bene possit eloqui, quæ verbis teguntur mysteria? *Sapientiam enim loquimur*, inquit, *non sæculi hujus, quæ evacuatur, sed sapientiam in mysterio, quæ abscondita est* [38] multis, nobis autem probe revelata, et cognita, qui in timore Dei velut ab elementis instituti sumus, et ad illum semper respicimus. Non enim quod nescimus loquimur; sed quod scimus testificamur, quoniam lux in tenebris jam lucet [39], et in nocte, et in die, et intus, et extra. Intus quidem in cordibus nostris; extra autem in animo circumlustrans nos sine vespera, sine mutatione, sine varietate, sine figura, loquens, operans, vivens, et vivificans, et collustratos lumine reddens. Nos testificamur quoniam Deus lux est, et qui digni sunt habiti, ut eum viderent, omnes ut lucem viderunt, et qui eum acceperunt, ut lucem acceperunt. Quoniam præcedit ante illum lumen gloriæ illius, et sine lumine apparere non potest : quique ejus lumen non viderunt, nec illum viderunt, quoniam ipse lux est. Et qui lumen non acceperunt, nondum gratiam acceperunt. Qui namque gratiam acceperunt, lumen Dei et Deum acceperunt, sicut ipsa lux Christus ait : *Inhabitabo, et inambulabo in eis* [40]. Quibus autem hoc nondum contigit, nec digni sunt habiti, qui id assequerentur, omnes hi sub lege ante gratiam censentur, servi, servorumque discipuli. Et auditores legis, circum umbram et typum adhuc

[29] Joan. v, 39. [30] Luc. II, 10, 11. [31] Joan. xv, 19. [32] Galat. vi, 14. [33] Galat. v, 16. [34] II Cor. III, 17. [35] Joan. vi, 45. [36] Matth. v, 14. [37] ibid. 13. [38] I Cor. II, 6. [39] Joan. I, 5. [40] Levit. xxvi, 12; II Cor. vi, 16.

oberrantes, filii ancillæ, et filii tenebrarum sunt, sive imperatores, sive patriarchæ, sive episcopi, sive sacerdotes, sive principes, sive subjecti, seu profani, seu monachi, seu ascetæ, seu præpositi, seu pauperes, seu divites, seu ægroti, seu sani sint. Omnes enim, qui in tenebris sedent, et pœnitere nolunt, filii tenebrarum numerantur. Pœnitentia siquidem est janua, quæ e tenebris educit, et ad lumen deducit. Qui igitur ad lumen ingressus non est, januam pœnitentiæ non bene pertransiit. Nam si pertransisset, ad lumen venisset. Qui autem non pœnitet, peccat, propterea quia non pœnitet : *Scienti enim bonum*, inquit, *et non facienti, peccatum est illi* [37]. Jam *qui facit peccatum, servus est peccati, et odit lucem, et non venit ad lucem, ne arguantur opera ejus* [38]. Nunc enim sponte, et nostro ipsorum arbitratu ad lumen per pœnitentiam ingressi redarguimur, et judicamur : sed mystice judicium istuc, et abscondite, in interiore animarum nostrarum cubiculo, ad purgationem, et remissionem peccatorum nostrorum misericordia, et benignitate Dei subimus, solo nimirum Deo res nostras sciente ac intuente. Hoc igitur tam præclaro judicio quisquis hic judicatus fuerit, aliud supplicium aut examen non timebit, nec tentationes sibi superventuras formidabit. Tum vero, hoc est, in adventu Domini, iis qui nunc ad lumen venire, et ab ipso judicari, purgarique nolunt, sed id oderunt, quod modo absconditum est lumen revelabitur, occultaque horum omnia manifestabuntur. Et quales nunc sumus unusquisque nostrum, nos ipsos occultantes, et per pœnitentiam nostra manifestare nolentes, tunc a luce manifesti, et aperti Deo et omnibus sumus, et erimus ; et magnitudo pudoris ac dedecoris illic pro spectaculo erit.

Etenim sicut in domo januas intus obseratas habente, si quis e nobis, quasi foris a nemine visus effuse peccet, adulteria scilicet, aut masculorum concubitus, aut alia exsecranda perpetrans, deinde subito in ipso flagitio deprehendatur, magnam incurrit infamiam ; aut (ut aliud exemplum demus), si quis adversus regem insidias meditetur easque illi scripto exponat, aut si dicat , statuatur nefas aliquod, omnino intra ædes, ut dictum est, latitans, post rex cum toto senatu suo, consuetoque satelli io adveniat , et domum cingat, statimque ea tota eversa ipse, et omnia ejus consilia appareant, pœnam magnam damnationemque sustinet ; ad eumdem modum tunc omnibus qui in mundo sunt fiet. *Et nox quidem sicut dies illuminabitur* [39], domus autem omnis, et spelunca, et cœlum ipsum ac terra tollentur, omnesque qui Christum non induerunt, seu qui lumen non acceperunt, ut supra docebamus, et in ipso prius non fuerunt, et lumen non fuerunt, nudi apparebunt,

A omnique ignominia undique replebuntur. Nec istuc tantum, sed et omnis cujuslibet actio seu bona, seu mala, omnis sermo, omnis cogitatio commentatioque ab ipso cujusque ortu videlicet, usque ad ultimum halitum illic collectim in unoquoque hominum apparebit. Et quam, quæso, fratres, ignominiam cum hac, quæ vere sola est ignominia, tunc comparabimus ? aut quæ pœna timore illo pudoreque major, cum, ut dictum est, adeo tenebrosi, et sine illuminante spiritu inventi fuerint ? Qualem porro vitam, quale oblectamentum habebit homo, qui in tenebris sedet, ac metuit, ne repentina lucis illuminatione cogitationis, aut actionis alicujus sordes in ipso reperiantur ?

B Quare studeamus, fratres mei, hinc jam per pœnitentiam portam angustam intrare [40], quodque intus est lumen spectare. Etiam, rogo, ne deficiamus pulsando, quærendo, et petendo antequam exaudiamur, et aperiatur, et detur nobis : insuper donec ingressi lumen accipiamus, et illud exstinctum in cordibus nostris habeamus. Nolite igitur errare, fratres. Qui in tenebris vivit, extra ostium est. Qui autem se ingressum existimat, et per ostium ingressus non est, etiam ipse extra ovile est. Si enim lux mundi, et ostium est Christus, omnino lucidum ostium est, non ostium simplex. Et qui in eo est, in luce mundi est. Lux autem mundi est, non quam oculorum sensus percipiat, sed quam animus videat, atque contempletur. C Nam sol hic, quem sensus attingit, tantummodo corporis oculos illuminat hominum, bestiarum, volucrum : at sol qui sub intelligentiam cadit, qui mundo illuxit, animas duntaxat ratione præditas, neque has citra discrimen omnes, et indignas etiam illuminare novit. Haud enim inanimus, seu, ut melius dicam, non animal est, nec servus, aut creatura ad aliis ministrandum constituta, sicut nempe iste sol quem cernimus, quique oritur super justos et injustos, probos simul et improbos [41]. Sed quanquam lux, et sol nominatur, tamen et supra lucem, et supra solem, et ut lucis ac solis conditor ac Dominus est, vita, vivificus, veritas, justitia, et sanctificatio [42], simplex, ab omni compositione liber, et omne bonum, et melior omni D bono. Ut igitur veritas est ac dicitur, vere convertentibus se veritas efficitur. Ut justitia est, omnem injustitiam exorsis justitia est. Ut sanctificatio, elutis ac per lacrymas purgatis. Ut simplex, illis qui nullam perversitatem, aut nequitiam intus gestant in præcordiis. Ut non compositus, nullam duplicitatem, aut ambiguitatem, aut incredulitatem animi habentibus. Ut bonus, iis qui spiritualibus pœnitentiæ operibus, ad corpus, aut vitam istam pertinentes curas ac sollicitudines non inducunt, quibus ea misceant atque confundant; sed nuda voluntate, et applicatione animi in malo-

[37] Jac. iv, 17. [38] Joan. iii, 21. [39] Psal. cxxxviii, 12. [40] Matth. vii, 13. [41] Matth. v, 45. [42] I Cor. i, 30.

rum patientia ad eum accedentibus; quorum sinceritatem approbans, omni bono brevi eos cumulat, et bonorum intellectum, cogitationemque vincentibus, dum illis revelatur, apparetque, statim participes reddit. Si enim bona, *quæ oculus non vidit, nec auris audivit, nec in cor hominis ascenderunt, quæ præparavit Deus diligentibus se* [43], humani ingenii captum excedunt, et omnia quæ cernuntur bona exsuperant, quanto magis ipse qui hæc præparavit Deus: nec solum ipse, sed etiam qui eum videre, ei assistere, et cum eo versari meruerunt, et ejus divinitatis, gloriæque consortes, ac participes effecti, superiores omnino bonis, ipsis a Deo paratis, utpote Dominum ipsum, qui bona illa præparavit pro hæreditate possidentes evaserunt? Tales autem eos evasisse, et usque nunc evadere, non dico post mortem solum, sed adhuc superstites, tota divinitus inspirata Scriptura docet, omnesque per vitam et mores suos sanctitatem consecuti, testimonium ferunt. Porro sanctorum laus omnis, et beatitudo his duobus constat, orthodoxa fide, et laudabili vita. Item dono sancti Spiritus, et charismatum ejus, duobus enim his hoc tertium copulatur. Nam cum quis vitam bene, et cum amore Dei traduxit, cum sensu orthodoxo, et gratia donatus, atque a Deo per sancti Spiritus donum glorificatus est, comitatur illum laus, et ab omni fidelium Ecclesia, ab omnibusque magistris ejus beatus prædicatur. Fide autem, et operibus perfecte non suppositis, adorandum ac divinum scriptum advenire, et donum ejus accipere quemquam hominum impossibile est; sicut etiam sanctus Jacobus ait: *Quid proderit, fratres mei, si quis dicat fidem se habere, opera autem fidei non habeat? num fides eum salvare potest? Quomodo enim corpus sine spiritu mortuum est, sic fides sine operibus mortua est* [44]. Et iterum: *Si frater aut soror nudi sint, et quotidiano victu egeant, dicat autem aliquis vestrum illis, Ite in pace, calefacimini, et saturamini, non dederit autem eis quæ necessaria sunt corpori, quid proderit? sic et fides, nisi opera habeat, mortua est in semetipsa* [45]. Hæc et Joannes apostolus: *Filioli, non diligamus verbo, neque lingua, sed opere et veritate* [46]. Et: *In hoc cognoscimus, quoniam ex veritate sumus, et in conspectu ejus suadebimus corda nostra, quoniam si reprehenderit nos cor nostrum, major est Deus corde nostro, et novit omnia. Si enim cor nostrum non reprehenderit nos, fiduciam habemus ad Deum, et quidquid petierimus, accipiemus, quoniam mandata ejus custodimus, et ea quæ sunt placita coram eo, facimus* [47]. Et: *Hoc est mandatum ejus, ut credamus in nomine Filii ejus Jesu Christi, et servemus mandata ejus* [48]. Et: *Qui servat mandata ejus, in Deo manet, et Deus in eo. In hoc autem cognoscimus, quod in nobis manet, ex Spiritu quem dedit nobis* [49]. Nam si Spiritus sanctus in ho-

A minem non venerit, nec in eo habitare cognitus fuerit, alienum est quemvis spiritualem appellari. Qui autem spiritualis nondum est, quomodo sanctus erit? qui sanctus nondum est factus, per quænam alia opera, actionesque beatus evadet? Beatitudo Deus est, cujus qui non est particeps, vel potius quem qui totum in se non habet, quo tandem modo beatus? nullo, ut mihi quidem videtur. Sol sine luce, num dicetur sol? et homo Spiritus sancti expers, num sanctus dicatur? *Estote sancti*, ait Dominus, *quoniam ego sanctus sum* [50]. Quibus verbis nos explorate cognitos peccatores ad imitationem per opera misericors ille cohortatur; ac si diceret: Desistite a rebus improbis, et ad B omnem probitatem incumbite, omne genus virtutis pro viribus vestris consectemini, et quantum potestis, sancti evadite, si modo communionem mecum habere desideratis. Ego enim sanctus sum, hoc est, purus, incontaminatus, idque natura. Vos autem in mandatis meis exsequendis ab inquinamentis peccatorum abstinentes, meique participes gratia Spiritus mei facti, sancti quoque eritis. Hoc enim sibi vult, *Estote*. Ergo mala fugiendo et bona operando fit sanctus homo: non quasi omnino ex operibus sanctificetur (*Non enim justificabitur ex operibus legis omnis anima* [51]), sed quia sancto Deo per hujusmodi actionum frequentationem se adjungit, eumque sibi conciliat. Hoc porro etiam ad eos, qui jam Spiritus gratiam acceperunt, et C magis quidem Dominum dicere opinor. Qui præcipere videtur, non fidendum dono, et per desidiam ad vitia et peccata redeundum, et quodammodo his uti verbis. Heus tu spiritualis, ne te otio dedas, qui gratiam sancti Spiritus, et per illam me accepisti. Otium enim generat nequitiam, nequitia omne genus vitiorum procreat. Mandatis igitur quotidie servandis sanctus esto, siquidem me in te, et tecum, et te in me, et mecum esse vis. Nihil enim adeo ex omnibus inconstans et mutabile est, ut mens humana, tum denique consistens, cum fluxis et creatis, et quæ cernuntur omnibus rejectis, tenebras quibus circumfunditur pertransierit.

Quoniam vero hæc ita se habent, et mens res est D semper mobilis, nunquam potis requiescere, eam sollicitam, divinarumque legum studiosam esse oportet, cum alioqui vita omnis humana sollicitudinum et curarum plena sit, et ex re nulla possit quietem capere, quanquam id multi supra vires suas facultatemque contenderunt. Quin ab initio ea conditione conditus est homo. Operari enim et custodire paradisum jussus est Adamus, et dum ad honestatem movemur, natura operamur. Qui itaque, otio et inertiæ seipsos tradiderunt, quicunque fuerint, alioqui sancti et spirituales, in affectiones naturæ parum consentaneas se præcipitant.

[43] I Cor. II, 9. [44] Jac. XXII, 14-26. [45] Ibid. 15-17. [46] I Joan. III, 18. [47] Ibid. 19-22. [48] Ibid. 23. [49] Ibid. 24. [50] Levit. XI, 44. [51] Galat. II, 16.

Ut enim fons perennem aquam scaturiens, si paulum constiterit, exsiccatus, nec jam fons, sed fovea potius est : ita qui mandatis factitandis semper se purgat, et ex Deo purgatus ac sanctificatus est, si ab exsecutione paulum deflexerit, pro portione etiam a sanctitate deflectit. Qui vero cum uno quodam peccato sciens simul abducitur, totus e puritate excidit; sicut et vas aquæ plenum modico cœno totum inquinatur. Nec solum peccatum, quod per corpus admittitur, sed alia quoque vitia, quæ intra nos per nos perpetrantur, nec videntur, intelligo, vanam gloriam, hominibus placendi studium, superbiam, fastum, jactantiam, hypocrisin, amorem dominandi, dolum, malignitatem, odium, perfidiam, invidiam, elationem, zelum, sui complacentiam, amorem sui, contentionem, insipientiam, et reliquas omnes passiones ignominiæ, quæ in anima operantur, a quibus et propheta David liberari desiderans, Deum rogabat in hunc modum : *Ab occultis meis munda me, et ab alienis parce servo tuo. Si mei non dominabuntur, tunc immaculatus ero, et mundabor a delicto maximo* [52]. Et : *Fiat cor meum immaculatum in justificationibus tuis, ut non confundar* [53]. Et rursum : *Cor mundum crea in me, Deus, et spiritum rectum innova in visceribus meis* [54]. Et : *Spiritu principali confirma me* [55]. Quæ enim utilitas, fratres, laborum corporalium, si opus interius postponatur? An non audimus Paulum dicentem : *Corporalis exercitatio ad modicum utilis est, pietas autem ad omnia* [56]. Et rursum : *Mundemus nosmet ipsos ab omni inquinamento carnis et spiritus* [57]. Eadem et sanctus Petrus clamat in hæc verba : *Succincti lumbos mentis vestræ, sobrii perfecte, sperate in eam, quæ offertur vobis gratiam, in revelationem Jesu Christi, quasi filii obedientiæ, non configurati prioribus ignorantiæ vestræ desideriis, sed secundum eum, qui vocavit vos, sanctum, et ipsi in omni conversatione sancti sitis, et Dominum Jesum sanctificate in cordibus vestris. Idcirco scriptum est : Sancti estote, quoniam ego sanctus sum. Et, si patrem invocatis eum, qui sine acceptione personarum judicat secundum uniuscujusque opus, in timore incolatus vestri tempore conversamini : scientes quod non corruptibilibus auro, vel argento redempti estis de vana vestra conversatione paternæ traditionis, sed pretioso sanguine quasi agni immaculati Christi* [58]. Optemus igitur et nos toto animo, et fixa sit sententia, non decipi, aut ab aliqua corporis, animæve perturbatione inescari, et alligari, ne per unam seu parvam, seu magnam mandati transgressionem via in cœlum ferente excidamus. Sed cum ambulaverimus, nec retro respexerimus, festinemus antecedentem nos Jesum prævenire, factique ejus compotes, ante eum procidamus, et coram ejus bonitate ploremus [59], A ardenterque oremus, uti prorsus a nobis ne separetur, neve sinat nos abire a via, qui est ipsemet, qui dixit : *Ego sum via, resurrectio et vita* [60]. Hunc ergo exquiramus, hunc prævenire studeamus, ut etiam illum teneamus. Quod si factum fuerit, et ad ejus exemplum vitam nostram instituerimus, non solum cum hinc emigraverimus, sed nunc etiam in cœlum cum ipso ascendemus, et una assumemur : imo potius ipse nos secum sustollet, et glorificabit, et donabit felicitate sempiterna perfrui.

ORATIO XXI.

ARGUMENTUM.

Videndum, ecquid beatitudines, de quibus locutus est B *Christus, in nobis habeamus; eas enim esse indicium signaculi, et proprietates characteris ejus. Qui signo Christi signatus non est, nec characterem illius in se fert, hunc in regnum cœlorum introire neutiquam posse.*

Quicunque signo Domini ac Dei, et Salvatoris nostri Jesu Christi, signati non sumus, curramus ut signemur. Quicunque insigniti non sumus, nota spiritus insigniri properemus. Mors enim in animas primitivorum [61] per sanguinem Christi, et gratiam sanctissimi Spiritus non dominatur : nec lupus qui mente percipitur, sigillum principis pastorum Christi, quo oves suas signare consuevit, contra intueri audet. Itaque, fratres fideles, divinarumque rerum cupidi, festinemus, agentes et molientes omnia quæ Christo sunt placita, ut ab C ipso quoque signati, de cætero sine metu vivamus : quin etiam, ut de manu ejus misericordiam accipiamus, et digni habeamur, qui mysterium Christi cognoscamus. Cognitionem autem intelligo, non quæ verbo duntaxat et auditione traditur : sed quæ in ipso opere et actione elucet. Audi igitur quemadmodum cognitio mysteriorum Dei per opus, et actionem in nobis perspiciatur. Christus Deus noster per Evangelium suum quotidie aperte clamat : *Beati pauperes spiritu, quoniam ipsorum est regnum cœlorum* [62]. Hoc quoties audimus considerare, et nos ipsos diligenter excutere debemus, num revera pauperes istiusmodi simus, ut etiam nostrum sit regnum cœlorum; adeo ut nos D id tuto possidere animo sentiamus, itaque ejus tenere divitias, ut citra dubitationem nos in eo esse experiamur, et illius bonis atque deliciis oblectemur. Intra nos enim illud esse, ipse Dominus pronuntiavit [63]. Argumenta porro, quibus id intra nos esse demonstretur, hæc sunt : Nihil eorum quæ oculis subjiciuntur et pereunt, concupiscere; res, inquam et oblectamenta hujus vitæ, non opes, non gloriam, non delicias, non ullam denique aliam vitæ præsentis, aut corporis voluptatem : sed ita se his omnibus abstinere, et sic judicio, ac voluntate ab illis abhorrere, ut potes-

[52] Psal. XVIII, 13, 14. [53] Psal. CXVIII, 80. [54] Psal. L, 12. [55] Ibid. 14. [56] I Tim. IV, 8. [57] II Cor. 7, 1. [58] I Petr. I, 13-19. [59] Psal. XCIV, 6. [60] Joan. XI, 25. [61] Hebr. XII, 23. [62] Matth. V, 3. [63] Luc. XVII, 21.

tate et honore regio præcellentes ab his qui lupanaria obeunt, abhorrent : et quantum qui pura et munda vestimenta induti, et suaveolentibus unguentis perliti sunt, graveolentiam ac lutum aversantur. Qui enim ad unum aliquod nominatorum sese convertit, regnum illud cœlorum neque vidit, neque olfecit, neque jucunditatem et dulcedinem ejus degustavit. Deinde : « *Beati qui lugent, quoniam ipsi consolabuntur*[64]. » Videamus nunc iterum, et in nosmet inquiramus, num huncce luctum in nobis habeamus, et quænam sit ista consolatio, quæ luctus hujus comes dicitur. Primum quidem pauperes spiritu beatos affirmavit, utpote quorum sit regnum cœlorum. Pauperes autem, ut docuimus, hisce præsentibus plane non capiuntur, neque animum ita cum iis copulant, atque conjungunt, ut vel modica delectatione deliniatur. Quo igitur pacto, et quam ob causam lugebit, qui totum mundum detestatus est, et corde tam longe ab eo abest, quam corpore illi appropinquat? qui nullo rerum aspectabilium amore tenetur, quid est, obsecro, cur se tristitiæ, lætitiæve dedat? Et quomodo lugebit, solatiisque mulcebitur, qui regnum cœlorum habet, et in eo lætatur assidue?

Attendite mentes, rogo, iis quæ dicam, et quæsiti rationem cum ejus solutione accipietis. Homo fidelis, qui ad mandata Dei exhaurienda sedulo semper incumbit, cum omnia servarit, et ad fastigium horum, id est, ad inculpatam vitam, et puritatem ingressus fuerit, tunc modulo suo se metiens, imbecillum inveniet, quique ad celsitatem illam mandatorum pertingere non possit : sed et pauperem imprimis, sive indignum ad suscipiendum Deum, ad gratias et laudes eidem tribuendas, ut qui nunquam proprium, ac suum aliquod bonum possederit. Hæc qui propter se cum animi sensu reputat, omnino lugebit luctu vere beatissimo, qui et consolatione promissa levatur, et animam mitem efficit : est siquidem pignus regni cœlorum ex luctu progeneratum solatium. « *Fides* namque, secundum Apostolum, *est rerum sperandarum substantia*[65]. Consolatio porro, quam in animis lugentibus illustratio spiritus conciliat, adventus Dei est, præmium certaminis humilitatem eis donans, quæ et semen, et talentum vocatur. Aucta quippe, et multiplicata in ipsis certantium animabus, partim tricesimum, partim sexagesimum, partim centesimum Deo fructum fert[66], fructum sanctum charismatum, ac donorum Spiritus. Ubi enim non fucate sed vere humilis ac demissus animus, ibi etiam humilitatis fundum. Et ubi humilitas, ibi illuminatio spiritus. Ubi spiritus illuminatio, ibi divini luminis copia, et Deus in sapientia et cognitione mysteriorum ejus. Ubi vero hæc, ibi regnum cœlorum, et regni cognitio, et absconditi thesauri scientiæ Dei, in quibus etiam paupertas spiritus patescit. Ubi autem paupertatis spiritualis notitia, ibi quoque luctus gaudio mistus. Ibi item jugiter manantes lacrymæ, quæ animam hanc amantem purgent, ac prorsus lucidissimam reddant. Per hæc igitur anima sursum respiciens, et Dominum suum cognoscens reliquas virtutes studiose progignere sibi, et Christo orditur. Nec immerito. Irrigata enim continenter, et pinguescens lacrymis, et iram in se penitus exstinguens, mitis totaque ad irascendum immobilis efficitur. Concupiscit autem et appetit, esuriens simul, et sitiens discere justificationes Dei. In his vero et misericors, et alienis incommodis dolens fit : quo ex his omnibus cordis ejus puritas perficiatur, et ipsa Deum videat, ejusque gloriam secundum promissionem clare intueatur. Qui hunc in modum animas suas compararunt, pacifici sunt in veritate, et filii Altissimi nominantur, qui et pure Patrem Dominumque suum agnoscunt, et ex tota anima illum diligunt; quemvis laborem videlicet : et quamvis afflictionem ejus causa sustinentes, injuriis vexati, contumeliis appetiti, angustiati ob justum ejus mandatum, quod et nobis servandum præcepit, exprobrationes, persecutiones, et omne verbum malum falso contra se dictum, propter nomen ejus toleranter sufferentes, exsultantes, quoniam digni sunt habiti, qui pro ejus amore ignominia ab hominibus afficerentur[67]. Animadvertistis, fratres, signaculi Christi expressam effigiem? Agnovistis, fideles, proprietates characteris ejus? Unum profecto signaculum illuminatio Spiritus est, etsi multæ sunt formæ operationum illuminationis hujus, multaque virtutum ejus indicia, quorum primum, et magis necessarium, et tanquam principium ac fundamentum est humilitas : *Ad quem enim respiciam*, inquit, *nisi super humilem et quietum, et trementem sermones meos*[68]?

Alter luctus est lacrymarum fons, de quibus cum copiose velim disserere, verbis ad sensa explicanda destituor. Res mira, et quam lingua non potest effari. Per oculos fluere sentiuntur, et ex anima cœnum peccatorum eluere intelliguntur : et in terram cadentes, dæmones urunt, ac prosternunt, animamque e vinculis peccati inspectabilibus eximunt. O lacrymæ ex divina illuminatione scaturientes, cœlum ipsum reserantes, et divina mihi solatia parientes : iterum quippe et sæpius eadem præ suavitate, et desiderio dico. Ubi lacrymarum copia, fratres, cum cognitione vera, ibi etiam divini luminis splendor; ubi luminis hujus splendor, ibi bona suppeditant omnia, et signaculum sancti Spiritus plantatur in corde, unde et omnes vitæ fructus exoriuntur. Hinc Christo mansuetudo producitur, pax, eleemosyna, compassio, benignitas, bonitas, fides, continentia. Hinc manat inimicos diligere, et pro illis orare, gaudere in tentationibus, gloriari in tribulationibus, alienos lapsus ducere suos, et deflere tanquam proprios,

[64] Matth. v, 5. [65] Hebr. xi, 1. [66] Matth. xiii, 8 seqq. [67] Act. v, 41. [68] Isa. lxvi, 2.

animam pro fratribus prompte ad mortem offerre. Audite igitur, obsecro, Christiani fratres, et resipiscite, et videte, num lumen in cordibus vestris illuxerit; num magnum illud lumen cognitionis aspexeritis : num visitaverit vos Oriens ex alto, illuscescens vobis in tenebris, et in umbra mortis sedentibus [69]. Deus enim cum nullius egeat, sitque bonorum plenus, nihil a nobis præter salutem nostram requirit; qua aliter potiri fas non est, nisi mens nostra divina virtute immutetur, ut sit enthea, id est, Numine afflata, a Deo acta, sive omni perturbatione carens, et sancta. Mens enim enthea est, quæ Deum in se habet. Talis autem a semetipsa fieri haud potest. Jam qui Deo per fidem conjunctus est, perque mandatorum observationem illum novit, eum quoque per contemplationem B cernere omnino dignus est. Per fidem siquidem certam Christus in eo habitat, et mens enthea fit. Servatur porro enthea ex eo, quod res ad Christum pertinentes semper exercet, et legibus ejus attendit. Inde fit, ut etiam mandata ejus custodiat, quemadmodum ex eo quod mentem divinitus afflatam habet, efficitur, ut mandata Christi et cogitet, et exsequatur : singula enim et cohibent, complectunturque quod proximum est, et cohibentur ab ipso, continenturque et continent. Contendamus itaque Dei præceptis facessendis (per quod divinum lumen amplius apparere, et amplificari consuevit) divinum ignem in nobis abundantius alere. Ut enim apud nos ignis sub sensum cadens in C ligno conspicitur, et scintillula, si materiam comprehenderit, magnam facem incendit, appositoque nutrimento flammam ingentem suscitat : sic se habet ignis ille spiritualis, in his quæ soli intelligentiæ patent. Quod igitur lignum est igni corporato, hoc anima rationis compos habens mandata, igni Divinitatis. Non enim secundum seipsam Divinitas perspicitur, si in id, quod est rationis et consilii particeps, non inciderit. Sicut autem se habet ignis hic noster in his, ad quæ sensus pertingit : ita ignis intelligibilis in his quæ ad intelligentiam spectant. Et quomodo ignis sensibilis non videtur, nisi in materia fuerit excitatus : ita neque intelligibilis in intelligibilibus, nisi in materia sacrorum mandatorum, quasi in lignis exstiterit : D *Qui diligit me*, inquit Dominus, *mandata mea servabit, et ego diligam eum, et manifestabo ei meipsum* [70]. Ignis quem sensu percipimus, antequam emicet, latet in sensibilibus : et abditum est divinum lumen, priusquam eluceat, in his quæ intelligentiæ sunt. Ignis principium non comprehenditur, estque occultum in sensibilibus : et intellectualis ignis principium, est occultum in rebus ad intelligentiam spectantibus. Verum sensibilis ignis sensibilibus substantia similis est : intelligibilis autem ignis intelligibilibus substantia dissimilis est, quia opifex cum opificio suo idem non est.

A Multo igitur ignis intelligibilis in ipsis intelligibilibus occultior, et arcanus magis, quam sensibilis in sensibilibus.

Proinde inspiciamus, fratres, subtiliterque nosmet perscrutemur, et pernoscamus animos nostros, num in nobis Christi signaculum sit. Discamus an in nobis sit Christus, ex indiciis et signis, quæ protulimus. Quod si Christum, aut ejus signaculum necdum accepimus, dictaque signa in nobis ipsis haud agnoscimus : quin contra potius, mundus fallax in nobis vivit, nosque in ipso infelices vivimus, temporaria magni ducentes, et in tribulationes incidimus, et propter ignominias, ac detrimenta cruciamur, honoribus inde verso, divitiis, deliciis gaudemus et exsultamus, proh damnum, proh ignorantiam, proh cæcitatem, proh miseriam, stuporemque nostrum, a quibus subacti, in terram proculcamur. Sane miserabiles, longeque infelicissimi, atque ab ipsa æterna vita et a regno cœlorum extranei sumus, non amplius in nobis ipsis Christum possidentes, sed mundum in nobismetipsis viventem habentes, utpote in ipso viventes, et terrena sapientes. Qui ita est animatus, inimicus Dei apertus est. Nam affectio erga mundum, inimica est Deo [71], juxta illud Apostoli : *Ne diligatis mundum, neque ea quæ in mundo sunt* [72]. Quia nemo potest Deo servire, et secundum hominem vivere. Vere nihil melius, fratres, in mundo, quam nihil habere mundi, neque ultra ea quæ corpori necessaria sunt, desiderare quidquam. Necessitas autem ista, si rationem audiamus, est panis et aqua, vestimentum et tegumentum, secundum divinum Apostolum, *habentes victum et vestitum, his contenti erimus* [73] Quod si re aliqua insuper egebimus, ipse pro certo præbebit nobis credentibus et sperantibus, qui majora largitus est, *et implet omne animal benedictione* [74], modo cætera omnia hujus fluxæ et caducæ vitæ relinquamus; puta vanam gloriam, invidiam : contentionem mutuam, dolum, murmurationem, rixas, mendacium, perjurium, injustitiam avaritiam, contumeliam, calumniam, maledictum, concertationem, obtrectationem, criminationem, superbiam, hominum odium, improbitatem, cæteraque universa, quæ diabolus genus humanum docuit. Propter hæc enim non diligere mundum, nec ea quæ in mundo sunt, jussi sumus. Non ut creaturas Dei sine ullo discrimine odio persequamur : sed ut malorum occasiones præcidamus. Propter hæc itaque mundum, et omnia a Deo avertentia, et ad periculum animæ deducentia fugiamus censeo. Etenim quis gloriæ et honoris humani avidus, extremum vilissimumque omnium se unquam reputabit, et humilis spiritu, aut corde contritus fiet, aut lugere unquam, omnino poterit? Quis item amans divitias, pecuniarumque et possessionum cupiditate pessumdatus, ad aliis tribuendum

[69] Luc. I, 78, 79. [70] Joan. XIV, 21. [71] Jac. IV, 4. [72] I Joan. II, 15. [73] I Tim. VI, 8. [74] Psal. CXLIV, 16.

misericors, et aliena mala dolens, et non potius omni fera immitior atque crudelior invenietur? Quis vanæ gloriæ mancipium, et arrogantia obsessus, aliquando ab invidentia, et obtrectatione discedet? Qui autem ad corporis etiam voluptates perfruendas sese demiserit, et in cœno libidinum volutatur, quando tandem mundus corde evadet, aut quando, et quomodo Deum fabricatorem suum videbit?

Jam pacificus quo pacto futurus est, qui seipsum alienavit a Deo, nec dicentem audit: *Pro Christo legatione fungimur, tanquam Deo per nos exhortante, reconciliamini Deo* [74]. Quisquis enim per mandatorum violationem cum Deo bellum gerit, etiamsi omnes inter se pacificaverit, Dei hostis est: siquidem nec ut ipsi, inter quos pacem conciliat, Deo placeant, id facit. Nam cum ipse primus sit inimicus sui ac Dei, inimici Dei fiunt etiam hi, qui per tales pacem amplectuntur. Prorsus enim qui adversus quempiam hostilem gerit animum, quæ hosti videntur et placent, cæteris ex animo suadere, et docere eos facere, quæ ille vult, nescit, utpote alia via, et illius voluntati contraria incedens. Itaque, dilecti fratres, oderimus mundum, et ea quæ in mundo sunt. Quid namque nobis cum mundo, et cum iis qui in mundo vivunt hominibus? Desideremus contra medullitus, quæ Deus amplecti nos jubet, paupertatem spiritus, quam divinus sermo humilitatem nominat: luctum perpetuum die ac nocte, ex quo tanquam e fonte gaudium animæ, et consolatio Deum diligentibus in horas profluit. Ex hoc omnibus in veritate certantibus mansuetudo etiam feliciter procedit, justitiam esurientibus ac sitientibus, semperque regnum Dei, quod omnem humanum sensum exsuperat, quærentibus. Neque hoc tantum, sed et quempiam misericordem fieri, et mundo corde, plenum pacis, et pacificum, contraque tentationes animosum ac virilem hinc est, ex quotidiano luctu videlicet. Hinc item peccatorum odium in nobis nascitur. Hinc divinus in anima zelus accenditur, qui nullo modo eam quiescere, aut cum improbis ad improbitatem declinare patitur: sed eam virilitate ac virtute implet, quo in rebus adversis usque ad finem perseveret. Curramus, persequamur, donec quippiam e stantibus, ac minime fluentibus comprehendamus. Præsentia cuncta pereunt, et ut somnia prætereunt, nihilque inter ea quæ oculis aspicimus, firmum est, ac stabile. Sol, astra, cœlum, et terra, omnia transeunt; solus ex omnibus homo manet. Quid ergo ex aspectabilibus universis prodesse nobis poterit, cum moriendi necessitas advenerit? cum hinc ad illam illius sæculi requiem abibimus, et fugacia ista post nos relinquemus? Quod si hæc visibilia nondum transibunt, quid lucri inde nobis, ex hoc sæculo morte digressis, et hic exanimi relicto corpore? Ex quo enim anima corpus suum deseruerit, nec videre amplius potest per id, nec videri ab alio; sed exinde solis invisibilibus afficitur, nullusque ei harum quæ apud nos sunt rerum sensus, aut cura superat, cum illic duplicem vitam, et geminum certamen habeat, aut regni cœlestis, et æternæ gloriæ; aut gehennæ, ac pœnæ ignis. Alterum quippe horum ad hæreditatem sempiternam pro meritis a Deo recipit. Quocirca ob hæc fallaciam hujus vitæ, et quæ putatur, ejus lætitiam fugiamus, et ad solum Christum animarum Salvatorem accurramus, quæso. Hunc invenire studeamus, qui ubique præsens adest, et, inventum teneamus, prostratique pedibus ejus, eos fervide amplectamur. Eia obsecro, studeamus dum supersumus ipsum videre et contemplari. Si enim digni habebimur, qui eum hic sensu vigenti videamus, non moriemur, mors nostri non dominabitur [76]. Ne exspectemus ut in futuro eum videamus, sed nunc eum videre annitamur, cum et Joannes Theologus ita dicat: *Scimus autem, quoniam Deum habemus in cordibus nostris, ex Spiritu, quem ab ipso accepimus* [77]. Quicunque igitur fidem in ipsum ex operibus infractam ac stabilem ostendistis, quæ a nobis a principio dicta sunt accurate, beneque dijudicantes, cavete, ne dum putatis vos Christum in vobismet habere, non animadvertatis vos nihil habere, vacuisque manibus e vita subducamini, et audiatis (quod Deus avertat) vocem illam horribilem: *Tollite quod servus nequam videtur habere, et date plus habenti* [78]. Tunc in omnem æternitatem plorabitis, et lugebitis, et tristabimini.

ORATIO XXII.

ARGUMENTUM.

Quid sibi velit illud: « Qui crediderit, et baptizatus fuerit, salvus erit: qui vero non crediderit, condemnabitur [79]. » *Quæ sint charitatis erga Deum, et proximum argumenta. De perfecta, et consummata charitate, ejusque efficientia. Nisi hic charitatis, et sanctissimi Spiritus participes fieri laboremus, non posse nec fideles, nec Christianos esse, nec filios Dei appellari: sed potius pro infidelibus in die judicii condemnatum iri.*

Dominus ac Deus noster Jesus Christus, germanus Dei Patris Filius, ejusdem cum illo substantiæ, naturæ, gloriæ, sedens in eodem throno, et throni socius, in Patre manens, sicut et Pater in ipso, ad miseriam, afflictionemque nostram, quin etiam ad servitutem, quam per peccatum ab inimico seducti, eidem inimico serviebamus, cum respexisset, benignitate sua quanta dici non potest nos miseratus, volensque e servitute, et seductione turpissima eripere, totus inde descendit paternum sinum haud relinquens, ut ipse novit, et exsistens in terra, in tenebris, et in umbra mortis sedentibus apparuit [79*], de Spiritu sancto, et sancta semper Virgine Maria humanis artubus contectus videlicet. Cumque ambulasset, et cum hominibus nobis ac peccatoribus conversatus esset, ac divinam vivendi rationem, modumque nobis demon-

[74] II Cor. v, 20. [76] Rom. vi, 8 seqq. [77] Joan. i, 13. [78] Luc. xix, 24 seqq. [79] Marc. xvi, 16. [79*] Isa. ix, 2.

animam pro fratribus prompte ad mortem offerre. Audite igitur, obsecro, Christiani fratres, et resipiscite, et videte, num lumen in cordibus vestris illuxerit; num magnum illud lumen cognitionis aspexeritis : num visitaverit vos Oriens ex alto, illuscescens vobis in tenebris, et in umbra mortis sedentibus [69]. Deus enim cum nullius egeat, sitque bonorum plenus, nihil a nobis præter salutem nostram requirit; qua aliter potiri fas non est, nisi mens nostra divina virtute immutetur, ut sit enthea, id est, Numine afflata, a Deo acta, sive omni perturbatione carens, et sancta. Mens enim enthea est, quæ Deum in se habet. Talis autem a semetipsa fieri haud potest. Jam qui Deo per fidem conjunctus est, perque mandatorum observationem illum novit, eum quoque per contemplationem cernere omnino dignus est. Per fidem siquidem certam Christus in eo habitat, et mens enthea fit. Servatur porro enthea ex eo, quod res ad Christum pertinentes semper exercet, et legibus ejus attendit. Inde fit, ut etiam mandata ejus custodiat, quemadmodum ex eo quod mentem divinitus afflatam habet, efficitur, ut mandata Christi et cogitet, et exsequatur : singula enim et cohibent, complectunturque quod proximum est, et cohibentur ab ipso, continenturque et continent. Contendamus itaque Dei præceptis facessendis (per quod divinum lumen amplius apparere, et amplificari consuevit) divinum ignem in nobis abundantius alere. Ut enim apud nos ignis sub sensum cadens in ligno conspicitur, et scintillula, si materiam comprehenderit, magnam facem incendit, appositoque nutrimento flammam ingentem suscitat : sic se habet ignis ille spiritualis, in his quæ soli intelligentiæ patent. Quod igitur lignum est igni corporato, hoc anima rationis compos habens mandata, igni Divinitatis. Non enim secundum seipsam Divinitas perspicitur, si in id, quod est rationis et consilii particeps, non inciderit. Sicut autem se habet ignis hic noster in his, ad quæ sensus pertingit : ita ignis intelligibilis in his quæ ad intelligentiam spectant. Et quomodo ignis sensibilis non videtur, nisi in materia fuerit excitatus : ita neque intelligibilis in intelligibilibus, nisi in materia sacrorum mandatorum, quasi in lignis exstiterit : *Qui diligit me*, inquit Dominus, *mandata mea servabit, et ego diligam eum, et manifestabo ei meipsum* [70]. Ignis quem sensu percipimus, antequam emicet, latet in sensibilibus : et abditum est divinum lumen, priusquam eluceat, in his quæ intelligentiæ sunt. Ignis principium non comprehenditur, estque occultum in sensibilibus : et intellectualis ignis principium, est occultum in rebus ad intelligentiam spectantibus. Verum sensibilis ignis sensibilibus substantia similis est : intelligibilis autem ignis intelligibilibus substantia dissimilis est, quia opifex cum opificio suo idem non est. Multo igitur ignis intelligibilis in ipsis intelligibilibus occultior, et arcanus magis, quam sensibilis in sensibilibus.

Proinde inspiciamus, fratres, subtiliterque nosmet perscrutemur, et pernoscamus animos nostros, num in nobis Christi signaculum sit. Discamus an in nobis sit Christus, ex indiciis et signis, quæ protulimus. Quod si Christum, aut ejus signaculum necdum accepimus, dictaque signa in nobis ipsis haud agnoscimus : quin contra potius, mundus fallax in nobis vivit, nosque in ipso infelices vivimus, temporaria magni ducentes, et in tribulationes incidimus, et propter ignominias, ac detrimenta cruciamur, honoribus inde verso, divitiis, deliciis gaudemus et exsultamus, proh damnum, proh ignorantiam, proh cæcitatem, proh miseriam, stuporemque nostrum, a quibus subacti, in terram proculcamur. Sane miserabiles, longeque infelicissimi, atque ab ipsa æterna vita et a regno cœlorum extranei sumus, non amplius in nobis ipsis Christum possidentes, sed mundum in nobismetipsis viventem habentes, utpote in ipso viventes, et terrena sapientes. Qui ita est animatus, inimicus Dei apertus est. Nam affectio erga mundum, inimica est Deo [71], juxta illud Apostoli : *Ne diligatis mundum, neque ea quæ in mundo sunt* [72]. Quia nemo potest Deo servire, et secundum hominem vivere. Vere nihil melius, fratres, in mundo, quam nihil habere mundi, neque ultra ea quæ corpori necessaria sunt, desiderare quidquam. Necessitas autem ista, si rationem audiamus, est panis et aqua, vestimentum et tegumentum, secundum divinum Apostolum, *habentes victum et vestitum, his contenti erimus* [73]. Quod si re aliqua insuper egebimus, ipse pro certo præbebit nobis credentibus et sperantibus, qui majora largitus est, *et implet omne animal benedictione* [74], modo cætera omnia hujus fluxæ et caducæ vitæ relinquamus; puta vanam gloriam, invidiam : contentionem mutuam, dolum, murmurationem, rixas, mendacium, perjurium, injustitiam avaritiam, contumeliam, calumniam, maledictum, concertationem, obtrectationem, criminationem, superbiam, hominum odium, improbitatem, cæteraque universa, quæ diabolus genus humanum docuit. Propter hæc enim non diligere mundum, nec ea quæ in mundo sunt, jussi sumus. Non ut creaturas Dei sine ullo discrimine odio persequamur : sed ut malorum occasiones præcidamus. Propter hæc itaque mundum, et omnia a Deo avertentia, et ad periculum animæ deducentia fugiamus censeo. Etenim quis gloriæ et honoris humani avidus, extremum vilissimumque omnium se unquam reputabit, et humilis spiritu, aut corde contritus fiet, aut lugere unquam, omnino poterit? Quis item amans divitias, pecuniarumque et possessionum cupiditate pessumdatus, ad aliis tribuendum

[69] Luc. I, 78, 79. [70] Joan. XIV, 21. [71] Jac. IV, 4. [72] I Joan. II, 15. [73] I Tim. VI, 8. [74] Psal. CXLIV, 16.

misericors, et aliena mala dolens, et non potius omni fera immitior atque crudelior invenietur? Quis vanæ gloriæ mancipium, et arrogantia obsessus, aliquando ab invidentia, et obtrectatione discedet? Qui autem ad corporis etiam voluptates perfruendas sese demiserit, et in cœno libidinum volutatur, quando tandem mundus corde evadet, aut quando, et quomodo Deum fabricatorem suum videbit?

Jam pacificus quo pacto futurus est, qui seipsum alienavit a Deo, nec dicentem audit : *Pro Christo legatione fungimur, tanquam Deo per vos exhortante, reconciliamini Deo* [75]. Quisquis enim per mandatorum violationem cum Deo bellum gerit, etiamsi omnes inter se pacificaverit, Dei hostis est : siquidem nec ut ipsi, inter quos pacem conciliat, Deo placeant, id facit. Nam cum ipse primus sit inimicus sui ac Dei, inimici Dei fiunt etiam hi, qui per tales pacem amplectuntur. Prorsus enim qui adversus quempiam hostilem gerit animum, quæ hosti videntur et placent, cæteris ex animo suadere, et docere eos facere, quæ ille vult, nescit, utpote alia via, et illius voluntati contraria incedens. Itaque, dilecti fratres, oderimus mundum, et ea quæ in mundo sunt. Quid namque nobis cum mundo, et cum iis qui in mundo vivunt hominibus? Desideremus contra medullitus, quæ Deus amplecti nos jubet, paupertatem spiritus, quam divinus sermo humilitatem nominat : luctum perpetuum die ac nocte, ex quo tanquam e fonte gaudium animæ, et consolatio Deum diligentibus in horas profluit. Ex hoc omnibus in veritate certantibus mansuetudo etiam feliciter procedit, justitiam esurientibus ac sitientibus, semperque regnum Dei, quod omnem humanum sensum exsuperat, quærentibus. Neque hoc tantum, sed et quempiam misericordem fieri, et mundo corde, plenum pacis, et pacificum, contraque tentationes animosum ac virilem hinc est, ex quotidiano luctu videlicet. Hinc item peccatorum odium in nobis nascitur. Hinc divinus in anima zelus accenditur, qui nullo modo eam quiescere, aut cum improbis ad improbitatem declinare patitur : sed eam virilitate ac virtute implet, quo in rebus adversis usque ad finem perseveret. Curramus, persequamur, donec quippiam e stantibus, ac minime fluentibus comprehendamus. Præsentia cuncta pereunt, et ut somnia prætereunt, nihilque inter ea quæ oculis aspicimus, firmum est, ac stabile. Sol, astra, cœlum, et terra, omnia transeunt ; solus ex omnibus homo manet. Quid ergo ex aspectabilibus universis prodesse nobis poterit, cum moriendi necessitas advenerit? cum hinc ad illam illius sæculi requiem abibimus, et fugacia ista post nos relinquemus? Quod si hæc visibilia nondum transibunt, quid lucri inde nobis, ex hoc sæculo morte digressis, et hic exanimi relicto corpore? Ex quo enim anima corpus suum deseruerit, nec videre amplius potest

A per id, nec videri ab alio ; sed exinde solis invisibilibus afficitur, nullusque ei harum quæ apud nos sunt rerum sensus, aut cura superat, cum illic duplicem vitam, et geminum certamen habeat, aut regni cœlestis, et æternæ gloriæ ; aut gehennæ, ac pœnæ ignis. Alterum quippe horum ad hæreditatem sempiternam pro meritis a Deo recipit. Quocirca ob hæc fallaciam hujus vitæ, et quæ putatur, ejus lætitiam fugiamus, et ad solum Christum animarum Salvatorem accurramus, quæso. Hunc invenire studeamus, qui ubique præsens adest, et inventum teneamus, prostratique pedibus ejus, eos fervide amplectamur. Eia obsecro, studeamus dum supersumus ipsum videre et contemplari. Si enim digni habebimur, qui eum hic B sensu vigenti videamus, non moriemur, mors nostri non dominabitur [76]. Ne exspectemus ut in futuro eum videamus, sed nunc eum videre annitamur, cum et Joannes Theologus ita dicat : *Scimus autem, quoniam Deum habemus in cordibus nostris, ex Spiritu, quem ab ipso accepimus* [77]. Quicunque igitur fidem in ipsum ex operibus infractam ac stabilem ostendistis, quæ a nobis a principio dicta sunt accurate, beneque dijudicantes, cavete, ne dum putatis vos Christum in vobismet habere, non animadvertatis vos nihil habere, vacuisque manibus e vita subducamini, et audiatis (quod Deus avertat) vocem illam horribilem : *Tollite quod servus nequam videtur habere, et date plus habenti* [78]. Tunc in omnem C æternitatem plorabitis, et lugebitis, et tristabimini.

ORATIO XXII.

ARGUMENTUM.

Quid sibi velit illud : « Qui crediderit, et baptizatus fuerit, salvus erit : qui vero non crediderit, condemnabitur [79]. *» Quæ sint charitatis erga Deum, et proximum argumenta. De perfecta, et consummata charitate, ejusque efficientia. Nisi hic charitatis, et sanctissimi Spiritus participes fieri laboremus, non posse nec fideles, nec Christianos esse, nec filios Dei appellari : sed potius pro infidelibus in die judicii condemnatum iri.*

Dominus ac Deus noster Jesus Christus, germanus Dei Patris Filius, ejusdem cum illo substantiæ, naturæ, gloriæ, sedens in eodem throno, et D throni socius, in Patre manens, sicut et Pater in ipso, ad miseriam, afflictionemque nostram, quin etiam ad servitutem, quam per peccatum ab inimico seducti, eidem inimico serviebamus, cum respexisset, benignitate sua quanta dici non potest nos miseratus, volensque e servitute, et seductione turpissima eripere, totus inde descendit paternum sinum haud relinquens, ut ipse novit, et exsistens in terra, in tenebris, et in umbra mortis sedentibus apparuit [79*], de Spiritu sancto, et sancta semper Virgine Maria humanis artubus contectus videlicet. Cumque ambulasset, et cum hominibus nobis ac peccatoribus conversatus esset, ac divinam vivendi rationem, modumque nobis demon-

[75] II Cor. v, 20. [76] Rom. vi, 8 seqq. [77] Joan. i, 13. [78] Luc. xix, 24 seqq. [79] Marc. xvi, 16. [79*] Isa. ix, 2.

strasset, præceptaque salutaria sanctis discipulis suis edidisset, rursus ad patrem suum cum gloria ascendit, dato iisdem mandato, nempe hoc : *Euntes docete omnes gentes, baptizantes eos in nomine Patris, et Filii, et Spiritus sancti, docentes eos servare omnia.* Non hoc aut illud servare, sed *omnia, quæcunque mandavi vobis* [80]. Quoniam autem dixit, *Omnia*, nihil prætermisit, quod non servare jusserit. Quid amplius? *Qui crediderit*, inquit, *et baptizatus fuerit, salvabitur : qui autem non crediderit, condemnabitur.* Num igitur, fratres charissimi, quid hoc sit nostis, quod ait : *Qui crediderit, et baptizatus fuerit;* deinde iterum : *Qui non crediderit?* Arbitror enim quod dictum est planum esse, ac facile ad intelligendum. Habet tamen alicubi sensus profunde latentes. Fidem hic dicit, non hanc solam, Christum esse Deum, sed illam maxime, quæ omnia de sanctis mandatis ejus dicta complectitur, quæque in se omnia divina ejus mandata continet, et credit, nihil in illis, usque ad ultimum apicem otiosum : sed omnia usque ad unum iota vitam, et vitam sempiternam conciliare. Itaque si quis credit, ita se illa habere, et per sacrum baptisma ad hæc omnia servanda, ac sine prætermissione facienda descriptus est, salvabitur. Qui vere sermones ejus etiam usque ad unum apicem, aut unum iota, ut dictum est, non crediderit, non secus, quam si totum negavisset, damnabitur. Et merito. Qui enim in magnis ei credidit, nimirum, quod Deus cum esset, sine immutatione factus sit homo; quod in crucem actus; quod mortuus, quod ab inferis redierit; quod redivivus clausa janua ingressus, discipulis suis in conspectum se dederit; quod in cœlum profectus, ad dextram Dei Patris sedeat; quod venturus judicare vivos et mortuos, et unicuique secundum opera sua redditurus : restitutis videlicet in vitam prius nobis omnibus Adami posteris, usque ad ultimum illum diem nascituris, qui in his, inquam, ei credidit, dicenti autem : *Amen dico vobis, quia etiam de verbo otioso reddent homines rationem in die judicii* [81], qui istuc, inquam, ei non credit, qui tandem fidelis erit, interque fideles numerabitur? Qui ergo in venerandis illis, mentemque et humanam omnem cogitationem excedentibus Christo credit, factisque, et faciendis ab ipso Domino nostro Jesu Christo obtemperantem, et consentientem gerit animum, non credit autem illi, cum ab eo audit : *Qui vult venire post me, abneget semetipsum, et tollat crucem suam, et sequatur me* [82]. Et : *Qui diligit patrem, et matrem, et fratres, et sorores, et uxorem, et filios, adhuc autem et animam suam plus quam me, non potest meus esse discipulus* [83]. Et : *Qui solverit unum de mandatis istis minimis, minimus vocabitur in regno cœlorum* [84]. Quomodo hic fidelis, et non magis ut infidelis, aut etiam infideli deterior judicabitur; quoniam in majoribus quidem confitetur se Christo credere, in minimis autem ipsum, universorum Deum, ac Dominum contemnit : et profitens se in aliis credere ut Deo, æque ut cuipiam plebeio, ac vulgari fidem denegat, dicenti, etiam de verbo otioso homines rationem reddituros in die judicii : putatque se ridentem, obscenaque, et inania garrientem salvari posse, cum ille miseros affirmet, qui rident, beatos autem qui lugent [85]. Quinimo qui se non abnegat etiam, neque crucem bajulat, in omnium tentationum impetu usque ad mortem alacriter sustinendo, quomodo sua causa crucifixum sequi se existimet? Et qui plus illo parentes, cognatosque diligit, quomodo se Christi dignum discipulum ex animo reputat? Et qui non abnegant animam suam, sed seipsos amant potius, suisque voluntatibus, magis quam Dei obsequuntur, frustra se ejus discipulos esse confidunt. Et qui in horas non unum, et minimum mandatorum, sed multa, et præcipua solvunt, nihil omnino, illicitum se committere, committere autem? imo sic constituti magnos se in regno cœlorum fore arbitrantur. Et quod caput malorum est omnium, omnino ne mandata quidem se his modis violare autumant, et nos patrocinium, veritatis suscipientes, ad idem sentiendum inducere stolide conantur.

Duo enim sunt mali genera, unum, cum quis in multitudinem peccatorum delapsus salutem suam desperat; alterum, cum malum loco boni habet, certoque sibi persuadet, se mala perpetrando benefacere. Ac prior quidem, si de pœnitentia, et benignitate Dei doctus didicerit, nullam esse peccatorum tantam multitudinem, quam pœnitentia non deleat : *Et ubi abundavit delictum, ibi et superabundasse gratiam* [86]; item illud : *Gaudium est in cœlo super uno peccatore pœnitentiam agente* [87], forsitan se colligens, et compunctus, concupiscet aliquando peccatis liberari, ac pœnitentiam ferventer amplexus exsurget, intolerandoque conscientiæ onere levabitur. Alter revocatu difficilior, prorsus medicamentis hujusmodi curari recusat. Qui enim curationem admittat, qui penitus ne in morbo quidem se esse, aut lapsum jacere credit? Neutiquam profecto. Nemo igitur vos seducat, fratres. Omnia quippe quæ Christus Deus apostolis præcepit, nos quoque similiter servare jussit: quæ quidem in hoc mundo servare possumus. Sed id plane deliberatum nobis non est, quia fide charitateque in Christum infirmi sumus. Et hoc verum esse testantur omnes, qui ante legem, et in lege, et post Salvatoris adventum cum liberis et conjugibus, et omnium ad vitam requisitorum curis, ac sollicitudinibus Deo placuerunt, cum se voluntate et affectu, quo illis inhærebant,

[80] Matth. XXVIII, 18, 19. [81] Matth. XII, 36. [82] Matth. XVI, 24. [83] Matth. X, 37. [84] Matth. V, 19. [85] Luc. VI, 25. [86] Rom. V, 20. [87] Luc. XV, 9.

separassent, iis qui in montibus et speluncis vixerunt illustriores, fide et moribus per charitatem erga Deum conspicui. *Primum enim et magnum mandatum est, diligere Deum ex toto corde, et ex tota anima, et ex totis viribus, et ex tota mente*[88], ut ipse Dominus et antiqua lex ait. Alterum, *diligere proximum, ut seipsum*[89]. Notæ autem, et probationes Deum amantis sunt, observare mandata Christi, et pro eo usque ad mortem dura perpeti : *Qui habet*, inquit, *mandata mea, et servat ea, iste est qui diligit me*[90]. Et Apostolus : *Quis nos separabit a charitate Christi? tribulatio, an angustia, an persecutio, an fames, an nuditas, an periculum, an gladius? sicut scriptum est, quoniam propter te* (id est, justum mandatum tuum), *mortificamur tota die, æstimati sumus sicut oves occisionis*[91]. Qui enim universas vitæ hujus cogitationes transcendentes, nihil aliud, quam solam Dei voluntatem cogitant, ut ad perfectam Christi charitatem pervenire possint, quotidie moriuntur. Hoc item beatus Paulus desiderans dicebat : *Persequor, si quo modo comprehendam, in quo et comprehensus sum a Christo*[92], hoc est, ut diligam, in quo et dilectus sum a Christo, consummatam charitatem per hujuscemodi verba indicans.

Documentum porro non diligentis Deum, et Christum ejus, est mandatis illius non parere, quod ipse Dominus testificatur, cum ait, *Qui non diligit me, sermones meos non servat*[93]. Proinde et nobis, fratres, una communis via esto, mandata scilicet Christi, quæ nos ad cœlum, ac Deum perducant. Quanquam enim sacra Scriptura diversas vias præscribit, non tamen penitus secundum naturam suam; verum ad facultatem, consilium atque scopum cujusque in multa figurari dicitur, quando ex multis, et diversis operibus actionibusque incipientes, quasi ex locis diversis, multisque urbibus singuli abiremus, in unum diversorium, nempe in regnum cœlorum studemus devenire. Actiones autem, et spirituales divinorum virorum viæ virtutes intelligendæ sunt. Omnis enim virtus Dei mandatum est. Cæterum aliud mandati, aliud virtutis actio est, tametsi bonorum occasiones ex se mutuo accipiant. Actio mandati est, facere quod justum est; virtutis, ut quod fit, veritati placeat. Est enim qui mandato obtemperat, et aperte vitioso affectui servit, et pravis cogitationibus bonam actionem obscurat, ac perimit. Qui igitur in mandatis Christi

A ambulare cœperunt, ad unam metam debent currere, ut ex diversis regionibus et locis in unam urbem (regnum cœlorum puta), ut supra diximus, conveniant, et digni habebuntur, qui una cum Christo regnent. Urbem hic unam mihi, non multas, sanctam, et individuam virtutum trinitatem intelligito : vel potius primam reliquarum, quam et ultimam dicunt, ut finem bonorum et majorem omnibus, charitatem, inquam, ex qua, et in qua fides omnis fundata, et spes ædificata est, ac sine hac nihil eorum quæ sunt, constructum, atque constitutum est, nec constituetur omnino. Etenim virtutes omnes sine hac marcidæ, et inutiles censentur. Et qui charitate destituuntur, quamvis interim nulla virtute careant, divina gloria nudi in

B die judicii invenientur. Corpus siquidem absque capite mortuum, ac spiritu vacuum est. Multa porro charitatis nomina, multæ actiones, multa indicia, proprietates divinæ et plurimæ, natura una, et æqualiter omnibus prorsus ineffabilis, angelisque et hominibus, et omni alii creaturæ (7) (quæ forte ignoratur a nobis), ratione incomprehensibilis, gloria inaccessa, consilio non investigabilis, æterna, quia et sine tempore, sub aspectum non cadens, et quæ intelligitur quidem, non tamen comprehenditur. Multa hujus non manufactæ, et sanctæ Sionis decora et elegantiæ, quam qui intueri cœpit, de cæteris spectaculis sensum moventibus non delectatur; non amplius gloriæ mundi

C hujus adhæret.

O desideratissima charitas, beatus qui te complexus est, quoniam post hanc terrenam pulchritudinem turbido agitatus affectu non amplexabitur. Beatus qui ex amore Dei tibi est implicitus : totum quippe mundum abnegabit, et cum homine quocunque familiarius versans, nequaquam inquinabitur. Beatus qui venustates tuas exosculatus est, et infinita tui cupidine in te delicias suas habuit : nam aqua et sanguine ex te puriter distillante, secundum animam sanctificabitur. Beatus qui te cupide attraxit, quia pulchra immutatione immutabitur, spirituque et animo lætabitur, quoniam tu es gaudium inexplicabile. Beatus qui te acquisivit, quoniam thesauros mundi pro nihilo reputabit. Tu

D enim revera inexhausta es opulentia. Beatus, ac ter beatus, quem tu assumpsisti. Erit enim in abjectione quæ cernitur, omnibus gloriosis gloriosior, et honoratis omnibus honoratior, atque augustior.

[88] Matth. XXII, 37, 38. [89] Ibid. 39. [90] Joan. XIV, 21. [91] Rom. VIII, 35, 36. [92] Philipp. III, 12. [93] Joan. XIV, 23.

(7) Videtur Symeon dubitare, num præter angelicam et humanam creaturam sit alia intellectu prædita. Sed pro certo statuendum est non esse aliam; unde enim quis divinet aliam esse, cum nec Scripturæ, nec conciliorum, nec Patrum auctoritas, nec ratio aut experientia quidquam de ea tradat? Imo in cap. *Firmiter*, extra. Voy. *De summ. Trinit. et fide catholica* dicitur Deus *creator omnium visibilium et invisibilium, spiritualium et corporalium, qui sua omnipotenti virtute simul ab initio temporis utramque de nihilo condiderit, creaturam spiritualem et corporalem; angelicam videlicet et mundanam, ac deinde humanam, quasi communem ex spiritu et corpore constitutam.* Ubi nulla alia creatura mere spiritualis agnoscitur præter angelicam; et nulla partim spiritualis, partim corporalis præter humanam.

Laudabilis qui te quærit, laudabilior qui te invenit. Beatior qui susceptus est a te, qui doctus abs te, qui habitavit in te, qui per alimentum tuum Christum immortalem nutritus est. O divina charitas, ubi Christum contines? ubi eum abscondis? Cur arrepto Salvatore mundi longe a nobis recessisti? Aperi etiam nobis indignis ostiolum tuum, ut et nos eum videamus, Christum, inquam, propter nos passum, et credamus misericordiæ illius, ut eo conspecto ne amplius moriamur. Aperi nobis, quæ facta es ejus janua, ut in carne appareret, quæ larga, et quæ cogi non poterant viscera Domini nostri, peccata et infirmitates omnium portare coegisti. Ne abjicias nos, dicens: *Non novi vos* [15]. Esto nobiscum, ut noveris nos; etenim tibi incogniti sumus. Habita in nobis, ut propter te Dominus, cum illi occurreris, nos quoque humiles visitet (nos quippe simul et semel indigni sumus) ut maneat, paululum tecum colloquens, et sinat etiam nos peccatores ad immaculatos ejus pedes procidere: et loquere pro nobis bona, rogaque ut peccatorum debita nobis remittantur: ut ipsi per te rursus digni simus, qui Domino serviamus, et is alimenta nobis provideat. Nam nihil quidem debere, fame autem ex mendicitate emori, pœnæ par supplicium importat. Per te, sancta charitas, veniam consequamur. Per te bonis Domini nostri perfruamur, quorum suavitatem, nisi per te nemo gustabit. Qui enim te non, ut oportuit, dilexit, et abs te non est dilectus ut debuit, currit quidem fortasse, sed non comprehendit. Omnis autem qui currit, ante confectum curriculum de palma incertus est [16]. Ast qui te comprehendit, aut abs te comprehensus est, omnino certus est, quandoquidem finis legis tu es. Tu enim prophetarum magistra, apostolici cursus socia, martyrum virtus, Patrum et doctorum inspiratio.

Curramus igitur et nos, fratres, quantum possumus eamque cum fide et observatione omnium Christi mandatorum consectemur. Qui namque hanc comprehendere meruerunt, spe sua nequaquam aliquando exciderunt. Enitamur vero, sicut per omnia, ita etiam per mutuam charitatem Deum colere. Omne siquidem studium, omnisque exercitatio cum multis conjuncta laboribus, quæ non in charitatem cum spiritu contrito tendit, inanis est, et in nihil fructuosum desinit. Discipuli enim Christi ex dilectione mutua, tanquam tessera cognoscuntur: nec potest quispiam in alia quapiam virtute, aut observatione Dominici mandati discipulus Christi agnosci: *In hoc*, inquit, *cognoscent omnes, quod discipuli mei estis, si dilectionem habueritis ad invicem* [16]. Quod idem et B. Paulus indicat, in quo ipse Christus loquebatur. Quinque enim excellentia dona complexus, et citra charitatem inutilia, et periculosa esse docet, linguarum, prophetiæ, fidei, eleemosynæ, et martyrii: *Si linguis hominum, et angelorum loquar*, inquit, *si habuero prophetiam, et noverim mysteria omnia, et omnem scientiam: si habuero omnem fidem, ut montes transferam: si distribuero in cibos pauperum omnes facultates meas: et si tradidero corpus meum ita ut ardeam, charitatem autem non habuero, nihil mihi prodest* [17]. Qui autem vere ea præditus sit, ex operibus manifeste declarans, ait: *Charitas patiens est, benigna est, non æmulatur, non agit perperam, non inflatur, non est ambitiosa, non quærit quæ sua sunt, non irritatur, non cogitat malum, non gaudet super iniquitate, congaudet autem veritati: omnia suffert, omnia credit, omnia sperat, omnia sustinet. Charitas nunquam excidit* [18]. Propter hanc et *Verbum caro factum est, et habitavit in nobis*. Propter quam homo factus Dei Filius, omnes vivificos cruciatus sponte ac libens pertulit, ut plasma suum, humanam naturam in multas partes a diabolo dissectum ac diremptum, per fidem rectam et charitatem spiritualem in unum congregaret, et a vinculis inferni liberatum recuperatumque in cœlum subveheret. Propter hanc et apostoli irrequietum illum cursum cucurrerunt, et cum totum mundum reti ac sagena verbi conclusissent, e profundo idolomaniæ ad littus regni cœlorum incolumem extraxerunt. Propter hanc Christi martyres, ne Christum amitterent, sanguinem suum profuderunt. Propter hanc divini Patres nostri, et orbis terrarum magistri animas suas pro catholica et apostolica Ecclesia non inviti abjecerunt. Propter charitatem sancti omnes usque ad sanguinem peccato restiterunt, nullam rationem præsentis vitæ ducentes, et varia mortis genera sustinuerunt, ut a mundo ad seipsos, et ad Deum colligerentur, et naturæ verba in seipsis unirent (8). Hæc est enim vera, et inculpata Dei sapientia, cujus finis illud bonum est, et veritas: siquidem bonum humanitas, et veritas amor Dei secundum fidem; argumenta charitatis, Deo homines, et illos inter se copulantis, et idcirco stabilem bonorum permansionem habentis. Hæc est, ostium et via, quam Dei Verbum seipsum appellavit, et in ea procedentes, Deo et Patri puros ab omni concitata, et sinistra motione exhibet.

Vidi ego hominem, fratres, qui diligens in eo studium poneret, variosque modos experiretur, ut fratrum, quibuscum familiariter vivebat, hunc quidem sermone, alium muneribus, alium alia quadam occasione a vitiosis actionibus et cogitatis abduceret. Et vidi talem nunc quidem flentem hu-

[15] Matth. XXV, 12. [16] I Cor. IV, 24, 25. [16] Joan. XIII, 35. [17] I Cor. XIII, 1-3. [18] Ibid. 4-8.

(8) Græce καὶ τὰ τῆς φύσεως ἐφ' ἑαυτῶν ἑνώσωσι ῥήματα, per ῥήματα φύσεω; videtur intelligere leges et decreta naturæ, seu appetitiones naturales. Ista enim sunt, quasi verba et voces naturæ.

jus, nunc lamentantem illius causa: aliquando et faciem suam, et pectus verberantem propter alium, qui verbo, aut opere offenderat; suscipientem ejus personam videlicet, et se illum ipsum, qui deliquerat reputantem, ac Deo confitentem, et illi procumbentem suppliciter, lugentemque vehementer. Vidi alium super certantibus et vincentibus tantopere gaudentem, illorumque in virtute progressus approbantem, ut appareret, ipsum illum potius, quam eos virtutum laborumque præmia accepturum. Propter eos autem, qui verbo, aut opere delinquerent, et in peccatis perseverarent, adeo tristem ac gemebundum, ut ipsum solum revera pro iis omnibus rationem reposcendum, et pœnis tradendum existimares. Et vidi alium salutis fratrum suorum tanto flagrantem desiderio, ut sæpe calentibus lacrymis, toto pectore, divinoque, et Mosaico zelo benignum Deum oraret, aut illis salutem dari, aut se quoque cum ipsis condemnari. Sancta enim charitate in sancto Spiritu spiritualiter iis colligatus, ne in ipsum quidem regnum cœlorum intrare, et ab eis sejungi volebat.

O sanctum vinculum, o vis inenarrabilis, o cœlestia cogitans, vel potius divino afflatu concitata, atque in Dei proximique charitate egregie perfecta anima! Qui igitur ad hanc charitatem nondum pervenit, nec vestigium ejus in anima sua vidit, nec ejus præsentiam ulla ex parte sensit, adhuc in terra et terrenis, imo sub terra instar talpæ jacet, cæcus nimirum, ut illa bestiola, et solo sensu aurium in terra loquentes auscultans. O calamitatem, quoniam ex Deo nati, et immortalitate donati, vocationis cœlestis participes, et hæredes Dei, cohæredes autem Christi, et cives cœlorum facti, nondum tantorum bonorum sensum hausimus: sed sine sensu, ut ita dicam, sicut ferrum in ignem mittitur, aut ut inanima pellis colore purpureo imbuitur, nec sentit: ita et nos adhuc in tam multis Dei bonis manemus et versamur, nos in illis nullo affici sensu confitentes, et ut jam salvati, sanctisque ascripti efferimur, et velut schemate in theatro obvelati, sanctimoniam ut histriones simulamus, vitam miseram ducentes; mimisque et scortis similes, quæ naturali carentes pulchritudine, fucis infricandis, et exoticis pigmentis seipsas stulte ornare creduntur. At non sanctorum denuo natorum characteres hujusmodi. Sciendum autem, quomodo infans utero materno egressus, cum aerem hunc non sentiens sentit, statim ad fletum et vagitum nullius impulsu movetur: sic et qui denuo natus est, et e mundo hoc, ut ex utero tenebroso prodiit, et in cœleste lumen, quod mente cernitur ingrediens, paulum in illud quasi prospexit, mox incredibili gaudio repletur, et sine dolore lacrymas profundit, cogitans ut consentaneum est, qualibus e tenebris liberatus, in quali luce versari dignus sit existimatus. Nam qui e tenebris eximitur, hic solus eorum miseriam, quibus illæ dominantur, præclare cognoscit. Principium itaque in Christianismo quempiam censendi hoc est. Cæterum qui bonum tale nondum cognoverunt, et inspexerunt, nec ipsum perseverantia multa, lamentisque et lacrymis quæsiverunt, ut per hujuscemodi actiones purgati eo potirentur, et perfecte illi uniti, cum eo communionem haberent, quomodo, dic mihi, simpliciter, et absolute spirituales nominentur? non enim sunt, quales esse oportet. Si enim *quod e carne natum est, caro est, et quod ex spiritu natum est, spiritus est* [99], qui secundum corpus genitus est, et virilem ætatem attigit, spiritualiter autem se nasci debere aut cogitavit, nec credidit, nec unquam studuit, quomodo tandem spiritualis fiet, et spiritualibus sese annumerabit? nisi clam, ut qui sordidas vestes induit, sese sanctis splendide amictis interserat, et in mensa regia cum illis discumbens, ejiciatur foras, ligatus manus et pedes [1], non ut filius lucis, sed carnis et sanguinis, et mittatur *in ignem æternum, qui præparatus est diabolo et angelis ejus* [2].

Curramus igitur fideles totis viribus; festinemus pigri in laborum patientia; resurgamus mortui, ut obtineamus, seu potius ut participes fiamus charitatis, et ita cum ipsa ab his rebus demigrantes, Creatori ac Domino assistamus, extra creaturas aspectabiles cum ipsa constituti, et inaspectabili, increato, et experti omnis principii Deo uniti, cum ipso inaspectabilibus, et incorruptibilibus uniamur: *Præterit enim figura hujus mundi* [3], *et cœlum ac terra magno impetu transibunt, elementa vero in medio ardentia solventur* [4]. Et qui charitate tum vacaverint, cum visibilibus creaturis ut creaturæ derelicti, in igne et horribilibus suppliciis invenientur; charitas enim Deus est, et non creatura: *Et qui manet in charitate, in Deo manet, et Deus in eo*, ut dilectus ille Joannes ait [5]. Sed forsitan aliquis insipienter quærat, quomodo extra thalamum, et regnum, et chorum justorum alius insuper locus salutis, aut requiei non est? Stulte, sacram Scripturam dicentem non audis, locum omnium qui salvantur Deum esse? *Esto mihi*, inquit, *in Deum protectorem, et in locum refugii, ut salvum me facias* [6]. Salus autem est, quæ a Deo dabitur dignis, plenissima deificationis gratia, quam vix assequetur, qui acceptam in sacro baptismate gratiam fideliter custodivit, et per multa quæ passus est mala, adoptionem filiorum per Spiritum sanctum in hoc mundo sartam tectam conservavit. Pauci enim sunt profecto, qui quasi decumanis vitæ fluctibus non jactentur, neque spinis ejus suffocentur, et ejus voluptatibus inescentur ac serviant. Domus autem Dei, thalamus, et regnum omnia complexu ambiens suo, ejus deitas est, solis dæmonibus, et peccatoribus inaccessa. Videtur quidem præclusa omnibus sed fidelibus ac pro nobis tantum patet.

[99] Joan. III, 6. [1] Matth. XXII, 13. [2] Matth. XXV, 40. [3] I Cor. VII, 31. [4] I Petr. III, 10. [5] I Joan. IV, 16. [6] Psal. XXX, 3.

Si igitur Deus lux est, a luce separati, quomodo tenebras effugiemus? Si extra thalamum inveniamur, quomodo vel aliquantum lætabimur? Si gratia privemur, quomodo tristitia carebimus? Si regno excidamus, aspectu, inquam, et contemplatione Christi, et Dei nostri, quam aliam salutem, aut consolationem exspectabimus, aut in quo alio loco delectari possimus? nusquam certe. Locus enim positionem cum circumscriptione significat. Deus autem non est in loco, sed super omnia, ut qui capi et comprehendi non potest, in quo omnium qui salvantur sedes. Quis ergo locus eorum qui regnum ejus amittunt? Annon audimus, unum mandatum transgressum primum parentem nostrum Adamum in paradiso, et ipsum cum Eva divina gloria exutum, illicoque paradiso exterminatos esse? Sic mihi etiam de terribili judicii die cogita. Quicunque divina gloria virtutum et charitate, ut ille, nudatus reperietur, extra cœlestem thalamum, et regnum Dei mox expelletur, etiamsi peccatum non habeat, audiens a justo Judice: Non novi te: qui sis. Et: *Quomodo huc intrasti, non habens vestem nuptialem* [7]? Qui namque potestatem accepit in hoc sæculo Filius Dei, regnique Dei, et bonorum vitæ æternæ hæres fieri: qui didicit multis modis, per quæ opera et mandata ad hunc honorem et gloriam sustolli debeat, et hæc omnia floccipendit, prætulitque terrena et fluxa, et vitam porcorum præoptavit, temporalemque gloriam æterna potiorem duxit, quomodo non jure ab omnibus fidelibus secludetur, et cum infidelibus, cumque ipso diabolo condemnabitur? In hoc enim, ait Scriptura: *Manifesti sunt filii Dei, et filii diaboli, quia omnis qui facit justitiam, ex Deo natus est: qui autem facit peccatum, ex diabolo est* [8]. Sicut et ipse Dominus apud incredulos Judæos testatur: *Vos ex patre diabolo estis, et desideria patris vestri vultis facere* [9].

Idcirco rogo, patres et fratres, dum tempus est, et inter vivos numeramur, studiose contendamus, ut filii Dei et lucis appellemur, id quod regeneratio nobis præstat. Nam ut Dominus noster Jesus Christus affirmavit: *Nisi quis renatus fuerit ex aqua et Spiritu sancto, non potest introire in regnum cœlorum* [10]. Sic rursum affirmavit: *Nisi quis natus fuerit denuo, non potest videre regnum Dei* [11]. Et iterum: *Ipse vos baptizabit in Spiritu sancto et igni* [12]. Hoc enim est semen Christi, per quod nos mortales cognationem ejus adipiscimur. Oderimus itaque mundum, et ea quæ sunt in mundo. Oderimus carnem, et quæ inde pullulant motiones malæ. Oderimus omnem pravam cupiditatem, et avaritiam funditus. Id facere poterimus, si magnitudinem excepturæ nos gloriæ, gaudii deliciarumque cogitabimus. Quid ergo, cedo, in cœlo et in terra majus, quam Dei filium, et hæredem, et cohæredem Christi fieri? Nihil utique. Quicunque enim crediderunt, et

A in veritate ipsum receperunt, dedit eis filios Dei fieri [13], qui non possunt peccare, ut scriptum est: *Omnis qui natus est ex Deo, peccatum non facit, quia semen ejus in eo manet, et non potest peccare, quia ex Deo natus est, et mandata ejus servat* [14]. Et: *Qui servat mandata Dei, in Deo manet, et Deus in eo, et malignus non tangit eum* [15]. Nos autem, quia terrena, et quæ in manibus sunt præponimus, et quia bona in cœlis reposita non quærimus, nec ab eorum desiderio pendemus, primum quidem perspicuum videntibus damus indicium, nos infidelitatis morbo oppressos, sicut legimus: *Quomodo potestis vos credere, qui gloriam ab invicem accipitis, gloriam autem quæ a solo Deo est, non quæritis* [16]? Deinde et perturbationum nostrarum servi, terræ

B et terrenis affigimur, nec ullo modo in cœlum ad Deum vultus tollere volumus, sed in animi insipientia ejus mandata repellentes, facimus, ne ab eo adoptari possimus. Nam qui credit Deum esse, magna quædam de eo concipit: novit enim eum solum herum, conditorem ac dominum esse omnium inexplicabilem, immortalem, et regni ejus non fore aliquando finem. Ergo qui scit talem esse Deum, quinam eumdem non amabit? quomodo non etiam animam suam in mortem pro ejus amore tradere conabitur, ut dignus sit, non dicam filius ejus, et hæres, sed unus saltem e germanis ejus servis ipsi propius assistentibus, fieri? Si autem omnis qui in agone contendit, et mandata Dei cu-

C stodit, sic ut ab iis non deflectat; Deique filius factus, denuo nascitur, et pro vere fideli Christianoque ab omnibus agnoscitur, nos vero mandata ejus contemnimus, et legem Dei aspernamur (quos, quando iterum cum gloria et virtute tremenda veniet, suppliciis subjiciet) in nostra fide ipsis operibus infideles nos ostendimus, in infidelitate autem verbis solum fideles. Nolite errare, sine operibus nihil nobis sola fides proderit [17]; est enim mortua, mortui vitam non adipiscuntur, nisi prius per exsecutionem mandatorum hanc quæsierint. In qua exsecutione velut fructus cum usura producitur in vobis charitas, eleemosyna erga proximum compassio, mansuetudo, humilitas, lacrymæ, tentationum patientia, castimonia, puritas cordis, per

D quam dignamur visione Dei; et in qua Spiritus sancti adventus atque illuminatio sita est, quæ denuo nos generat, et Dei filios efficit, Christumque superinduit, et animæ lampadem accendit, et filios lucis reddit, et ab anima nostra tenebras dispellit, et deinceps jam æternæ vitæ consortes, quod cognoscamus, facit. Quare ne quibusdam aliis actionibus, et solis confisi jejuniis dico, vigiliis, et aliis corporis afflictationibus, hanc mandatorum Dei obedientiam vilipendamus; quasi per illas sine hac salvari queamus. Hoc enim fieri non potest, non potest, inquam, fieri, idque tibi quin-

[7] Matth. xxii, 12. [8] I Joan. iii, 8, 10. [9] Joan. viii, 44. [10] Joan. iii, 5. [11] Ibid. [12] Matth. iii, 11. [13] Joan. i, 16. [14] I Joan. iii, 9. [15] I Joan. v, 18. [16] Joan. v, 44. [17] Jac. ii, 20.

que virgines fatuæ persuadeant, quique multa signa et prodigia perpetrarunt. Quid quod charitatem in se, et sanctissimi Spiritus gratiam non haberent, a Domino audiverunt : *Discedite a me operarii iniquitatis : non enim novi vos* [18], unde sitis. Nec isti modo, sed cum istis alii præterea non pauci, qui fuerunt quidem a sanctis apostolis, eorumque successoribus baptizati, verum Spiritus sancti gratia propter improbitatis magnitudinem caruerunt : nec vitam vocatione qua vocati erant, consentaneam egerunt : nec Dei filii appellati sunt, sed caro et sanguis manserunt; nec an esset omnino Spiritus sanctus credentes : nec illum quærentes; nec se accepturos exspectantes. Unde hujusmodi homines nec desideriorum carnis, nec turbidarum affectionum capessere imperium unquam poterunt, nec ullum egregium virtutis documentum præbebunt, cum Dominus dicat : *Sine me nihil potestis facere* [19]. Sed elaboremus, obsecro, patres et fratres, et quantum in nobis est, ut de cætero charitatis, et Spiritus sancti communionem promereamur, quo et præsentia, et futura bona assequamur, gratia et benignitate Domini nostri Jesu Christi, cui gloria in sæcula sæculorum. Amen.

ORATIO XXIII.

De abnegatione et exscidio propriæ voluntatis. Qua ratione vita ascetica colenda sit; in qua expediat habere ducem, id est, Patrem spiritualem, cujus opera virtutem, asceticæque artis opus perdifficile discas. De fide in Patres spirituales, et visione luminis, a quo illuminata omnis anima proficit in charitate erga Deum.

Cum te in cœnobio, frater, collocaveris, noli patrem, a quo detonsus es adversari, tametsi scortis, aut poculis deditum, et opinione tua monasterii res male administrantem videas, atque etiam verberibus et ignominia, multisque aliis vexationibus ab eodem afficiare. Ne sedeto cum illis qui probra in eum torquent : neve ambulato cum iis qui malum ei machinantur. Quæcunque autem laudabilia factitantem cernis, ea in corde tuo recondc, eaque tantummodo meminisse contende. Quæ vero indecentia, et improba vel agentem vel loquentem notaveris, ea tibimet ascribe, et in peccatis tuis numera, et cum lacrymis pœnitentiam age : illum pro viro sancto habe, et preces ejus implora. Quod si in cœnobio non vivis, Deum impense ora, uti hominem tibi demonstret, qui te commode regat : quemque ille aut secreto per semetipsum, aut aperte per aliquem servorum suorum ostenderit, eum pete, nec aliter quam si Christum aspiceres, et alloquerere, venerator. Nam non secus quam ipsi Deo ejus voluntati parere debes : ut quæ in rem tuam sunt, ab illo doceare : quæque is tibi dixerit, sine ulla hæsitatione in opus confer, quamvis tibi non bona, et damnosa videantur. Præstat enim, discipuli discipulum vocari, quam ad numeros suos vitam instituere, inutilesque propriæ voluntatis fructus decerpere. Quando igitur ab eo audies, exi de terra voluntatis tuæ, et de cognatione sensus tui, ne cuncteris, neve erubescas, a vana gloria victus videlicet. Si dixerit : Agedum veni in terram obedientiæ, quam monstrabo tibi, curre, mi frater, quantum potes : ne des somnum oculis tuis, ne pigritia, aut desidia dissolutus, contrahas genua tua. Fortassis enim illic apparebit tibi Deus, qui patrem multorum filiorum te facturus, terramque promissionis tibi donaturus est, quam hæreditatem justi duntaxat adibunt. Si te sursum in montem duxerit, impigre conscende. Etenim sat scio, Christum transfiguratum et divino lumine clarius ipso sole collucentem aspicies, nec sustinens intueri, quæ nunquam spectasti, pronus fortasse cades, vocemque Patris desuper audies, et nubem obumbrantem, ac prophetas astantes, et eum vivorum mortuorumque Dominum esse confirmantes videbis [20]. Si te sequi hortabitur, fidenter cum eo per oppida vade, maximum inde fructum capturus, si in ipsum solum respexeris. Si cum fornicariis, et publicanis manducantem cernes [21], nihil commoveare, nec humanum aliquid, sed omnia affectu sinistro carentia, et sancta de ipso cogita. Item illud : *Omnibus omnia factus sum, ut omnes lucrarer* [22], in animo versa, dum eum humanis se affectibus attemperantem observas. Sed neque si oculis tuis videas aliquid, universe et plane illis credito : falluntur enim etiam hi, quod expertus novi. Ipsum sequens, illique dicto audiens, ne comites et socios tuos considera, neve dicas de aliquo : *Domine, hic autem quid* [23]? sed tibi semper attende, et ante oculos mortem propone, ac tecum expende, qua virtute Deum glorifices.

Ne supercilium tollas propter magistrum tuum, si honorere a majoribus : non, quod propter illius famam multos tibi obsequentes habeas : sed gaude potius, si nomen tuum in cœlo humilitatis scriptum sit [24]. Quod si etiam umbram tuam videris dæmonibus formidabilem, ne tibi istuc, sed patris tui precibus attribue, et amplius te formidabunt. Si te in mensa, et propius assidere hortabitur, agnosce gratiam et admitte, illumque tacitus sancte observa, et cole, et ne quid de appositis, nisi precibus ab eo factis, attinge : nec citra ejus jussum ac voluntatem alteri porrige : nec quempiam alteri præferre aude. Quod si post omnes alios te vocabit, cave dicere : A dextris, aut sinistris sedebo, cum hoc aliis paratum esse non ignores, et audieris : *Qui vult omnium primus esse, sit omnium ultimus* [25]. Partem infimam, ut primæ conciliatricem amplectere, et magistrum dilige, quippe qui scite per vilia et abjecta ad majora te laboret evehere.

[18] Luc. XIII, 27. [19] Joan. XV, 5. [20] Matth. XVII, 1 seqq. [21] Matth. IX, 10, 11. [22] I Cor. IX, 22. [23] Joan. XXI, 21. [24] Luc. X, 20. [25] Matth. XX, 27.

Neque vero per arrogantiam primus cum ipso manuum in paropsidem intinges: cujus enim sit hæc audacia, non te fugit. Si tibi pedes abluere voluerit, eum ut dominum et magistrum reverere, et renitere. Sin dixerit: *Nisi pedes tibi lavero, non habebis partem mecum* [26], etiam totum corpus tuum abluendum alacriter expone: ut ex his quæ tibi fiunt, sublimitatem et magnam humilitatis, etiam deos facientis, intelligas, et majorem tunc utilitatem referas, si animadvertas, quam si tu patris tui pedes abluisses. Si dixerit inter accumbendum: *Unus ex vobis me tradet* [27], aut scandalizat me, ne tegas dolum: sed si conscius tibi es, confitere: sin autem, ad pedes ejus in faciem tuam prostratus, cum lacrymis interroga: *Numquid ego sum, Domine* [28]? Etenim *in plurimis, et per ignorantiam offendimus* [29]. Porro in pectus Patris recumbere non conducit tibi. Nam etsi Joannes præ multa erga Christum charitate, ut cum homine egit libere, nihilominus et ipse cum omnibus, cum omnia fecisset, seipsum inutilem servum vocare jussus est. Si videris ducem tuum supra naturæ morem mira edere, famaque clarescere, crede, et lætare, Deoque gratias age, quod hujusmodi magistrum sortitus es. Sed ne invidi scandalum tibi pariant, cum eum ab illis fortasse ignominiis multari, et alapis cædi, et raptari conspicies: quin ut fervidus ille Petrus gladium arripe, ejusque qui contra patrem tuum blaterare, aut eum attingere non veretur non auriculam solum, sed et manum et linguam amputa. Quod si etiam, ut ille, castigere, omnino tamen ob egregiam fidem et charitatem magis laudabere. Sin, ut homo, perterritus dixeris: *Non novi hominem* [30], rursum super hoc amare plora, et ne desperatione absorbeare. Quod si faxis, persuasum habeo fore, ut ille te primum ad se attrahat. Si eum tanquam sceleratum in crucem affigi, et pro sceleratis mori aspexeris, si potes, commorere: aut certe ne malis ut malus, et proditor te adjunge, neque cum ipsis in sanguine innocenti communica; sed ut qui ex timiditate, et infractione animi paulisper pastorem deserueris, fidem in illum de integro custodi. Si vinculis levabitur, ac dimittetur, iterum accede, ac velut martyrem amplius venerare. Quod si in tentationibus animam reddiderit, corpus ejus sine metu require, et illud multo magis quam vivens præsens honora, unguentoque delibutum, sumptuose tumula. Quanquam enim non post triduum extremo die profecto cum universis resurget. Crede autem, illum cum fiducia astare Deo, tametsi corpus ejus sepulcro abs te conditum jaceat, ac sine dubitatione preces ejusdem exposce, et opitulabitur tibi hic, atque in adversis omnibus tuebitur te, et e corpore excedentem recipiet, æternamque mansionem præparabit tibi. Si post omnia quæ diximus, seorsum te vocarit, et ad quiescendum hortatus, dixerit: sede hic, et publico abstine, *donec induaris virtute ex alto* [31], cum firma spe et inexplebili gaudio obedi: verax siquidem, fratres mei, talis magister, et a mendacio alienus est. Superveniet namque in te etiam nunc par sanctissimi Spiritus virtus, non in specie ignis, ut sensu percipi possit, apparens; nec cum multo sonitu, in spiritu vehementi (hæc enim propter incredulos facta sunt) sed in specie luminis, quod menti patet, cum omni tranquillitate et jucunditate animi, sic, ut intelligas, tibi apparebit: quod æterni ac primi illius luminis prooemium, et fulgor ac scintilla quædam sempiternæ beatitudinis est. Hoc nunc lucente lumine, omnis inquieta ac turbulenta cogitatio dispe- rit, et omnis concitatior animi motio dissipatur, omnis corporis morbus sanatur. Tunc oculi cordis tui purgantur, cernuntque Deum, quod in beatitudinibus scriptum est [32]. Tunc velut in speculo parva errata sua intuens anima, in abyssum humilitatis dejicitur, perspectaque gloriæ magnitudine, omni lætitia et voluptate repletur, et insperato attonita miraculo, lacrymis ubertim rorat: atque ita totus homo immutatur, et Deum cognoscit, ab eoque primum cognoscitur. Hæc namque sola omnium cœlestium ac terrestrium, præsentium et futurorum, tristificorum, lætificorumque contemptionem homini ingenerat, quem simul amicum Dei, et Filium Altissimi, et Deum (quantum quidem in hominem cadit) efficit.

Vide igitur, frater, ne forte præter voluntatem deteriores sequaris. Nam qui perspicientia valet, lupum ab ove, latronem a pastore internoscet: sicut nimirum ipse Dominus ac Deus noster affirmavit: *Attendite*, inquit, *a falsis prophetis, qui veniunt ad vos in vestimentis ovium, intrinsecus autem sunt lupi rapaces. A fructibus eorum cognoscetis eos* [33]. Ut enim arbor ex fructu, sic homo ex sermone et opere suo qualis sit cognoscitur: sed cognoscitur ab iis in quibus sana est ratio, et animæ sensus constat. Cæteri namque homines etiam ad ipsa opera discernenda stupidi ac stolidi sunt. Quempiam ex inedia captantem auram popularem videntes commendant, et cum humilitate comedentem damnant. Alium in humilitate cibo abstinentem pro hypocrita habent; contra ingluviei deditum, simplicem, et minime in epulis accuratum ducunt, qui cum crebro accumbere delectantur, vitiosas inde affectiones suas consolantes. Quin etiam salem simulantes, facetasque nugas intempestive effutientes, et gestibus indecoris risum aliis moventes, velut qui per studia istiusmodi, gestus, et sermones virtutem suam, et ἀπάθειαν tegere conentur dum reputant, eos qui cum religione, cum virtute et simplicitate cordis vitam traducunt, vere sanctos, ut aliquos de fæce vulgi falsis ratiun-

[26] Joan. XIII, 18. [27] Matth. XXVI, 21. [28] Ibid. 22. [29] Jac. III, 2. [30] Matth. XXVI, 72. [31] Luc. XXI, 49. [32] Matth. V, 1 seqq. [33] Ibid. VII, 15.

culis decipiant, iisque antevertunt. Adhæc alii loquacem, et ostendabundum, appositum ad docendum, et spiritualem esse existimant: taciturnum, et otiosa verba caventem sedulo, agrestem et mutum pronuntiant. Alii in Spiritu sancto loquentem, ut alta sapientem ac superbum aversantur, verbis ejus attoniti magis, quam compuncti: natura autem, aut ex disciplinarum peritia ore rotundo disserentem, et contra salutem suam mentientem, supra modum commendant et probant. Atque ita nullus inter hos est, qui recte, et ut se habet, rem videre, dijudicareque possit. Rari sunt enim, et his temporibus potissimum, qui animos bene regere, eorumque morbos probe curare sciant. Jejunia enim, et vigilias et speciem pietatis multi fortasse simularunt, aut etiam opere exercuerunt, nec pauca e pectore depromere, et verbis docere plures facile possunt: ast qui cum lacrymis motus a ratione aversos exscindant, virtutesque comprehensivas ita possideant ut iis spoliari nequeant, perpauci reperiuntur. Virtutes comprehensivas appellamus humilitatem, vitiosarum affectionum jugulatricem, et cœlestis atque angelicæ apathiæ conciliatricem. Item charitatem, quæ nunquam stat, neque cadit; sed prioribus semper adjicit, desiderium desiderio, amorem amore cumulans. Ex qua discretio exsistit, quæ et seipsam, et sequentes se recta ducit, et bene procedendo ac proficiendo mare, quod sola intelligentia percipitur, trajicit; quam et tu Deum poscere debes, nunc maxime, quo res tuas secundum ejus beneplacitum discernas atque dijudices, et ita labores contendasque, ut Christum et in hac vita adjutorem, et in futura claritatis suæ voluptatem affatim et tibi impertientem invenias. Et neque ut pastorem sequaris lupum, neque morbido gregi te immisceas, neque solus seorsum reperiare; ut neque aut a lupo animarum perditore, aut a bellua interceptus conspiciare; aut alio atque alio morbo ægrotus, secundum animam intereas; aut cum solus cecideris, illud *Væ in te quadret* [31]. Qui enim bono se præceptori tradiderit, nihil istorum curabit, sed sollicitudinis expers, vita peracta, in Christo Jesu Domino nostro salvabitur.

ORATIO XXIV.

ARGUMENTUM.

Ducem Christi gregis ratione præditi primum semetipsum accurate considerare et explorare debere; quippe quem discere, et exsequi Dei voluntatem semper oportet, et ita demum alios idipsum docere quo sermo doctrinæ ejus cum actione conjunctus, auditoribus gratus accidat. Alioqui salutem sibi suam ipse curet, ne tum sibi, tum quibus præest, perniciem atque interitum creet.

Dominus noster Jesus Christus non solum docentem beatum prædicat: sed eum quoque, qui fecit, ante quam doceret: *Beatus*, inquit, *qui fecit et docuit, hic magnus vocabitur in regno cœlorum* [32]. A Et sancti Patres Ecclesiæ lumina ac magistri, nihil scriptis mandarunt, aut voce docuerunt, quod ipsi prius facto non præstitissent, et ubi præstiterunt, res illis successit ex sententia. Etenim discipuli magistro tali operam dantes, ad ejus imitationem incitantur: nec tantum ex illis sermonibus proficiunt, quantum præclaris ejusdem actionibus et exemplo ad virtutem capessendam exardescunt, et iisdem vestigiis incedere coguntur. At enim, væ nobis, fratres, cum in istam confidentiam, et in has tenebras monachi incidimus, ut vos Christi oves sine Christo pascere aggrederemur, ac propter voluptatem, commodaque corporis, et acquirendam pecuniam, honoremque ab hominibus (væ abjecto mihi atque misero) apostolicam dignitatem omni- B modis assumere contendimus, illorumque potestatem auro mercamur, nec Deum timentes, nec homines nos intuentes reveriti. Ac solium quidem regis illo invito conscendere nemo audet. Sed neque grammatici, aut rhetoris alicujus occupare locum, qui idiota sit, neque audiente populo Scripturas recitare, qui litteras nescit, cum nos interim apostolici muneris amplitudinem quærimus; aut etiam delatam non rejicimus, qui gratiam apostolorum nondum accepimus neque fructus ejus in nobis demessos aspeximus. Et quomodo, fratres, tantam audaciæ magnitudinem concipere non formidamus? Dicite mihi, dilecti, si frequens ista, et ampla civitas quempiam advocaret, ac diceret: Te C præpositum, et imperatoris protovestiarium creabimus, tu solus ascende in regiam, ingressusque, causam nostram apud imperatorem age, ipsumque precare, ut hæc et illa nobis præstet. Si is palatium nunquam intravisset; sed tam ipsis aulicis omnibus, quam imperatori ignotus esset, num istuc unquam facere, aut dignitatem istam inire sustineret? Adeo projectum fore neminem omnes procul dubio fatebimur, et suasores istos ut insanos et amentes reprehensurum et irrisurum, dignitatemque non ut honoris, sed ut dedecoris, et supplicii materiam repudiaturum. Si igitur in rebus humanis hæc, et similia committere nefas est, nonne horribile est ac videtur, fratres, apostoli- D cam dignitatem inconsiderate suscipere, et ad inaccessibile lumen accedere, mediatoresque, et interpretes Dei et hominum fieri? Num leve quiddam, et despicabile hujus rei conatum ducimus? Proh dolor! fratres, quoniam, ut vereor, in quamdam tenebrarum universitatem devoluti sumus, atque idcirco quam audaci nos facinore obstrinxerimus, non videmus. Nam si videremus, nunquam eo arrogantiæ, confidentiæque processissemus, ut divinis rebus insultaremus, majoreque honore ac timore terrenum, quam immortalem regem Christum coleremus. Quocirca nos ipsos excutere, examinareque, et ad hunc magistratum indigne conantes ascendere, omni ratione evertere, eorumque

[31] Eccle. IV, 10. [32] Matth. V, 19.

consiliis obviam ire ne desinamus, sed pro virili nostra appetitu rationi haud consentaneo eos prohibere studeamus, ut et ipsos damnatione liberemus, et nos vitam securiorem agitemus.

Porro qui in semet diligenter inquirens, omni gloriæ desiderio solutum, nec ullum in se voluptatis, aut corporeæ cupiditatis vestigium invenit, avaritiaque, et malevolentia ob illatam injuriam purgatum, perfecte mansuetum, et irasci nescium, ut sola auditione nominis Christi ejus amore ac desiderio accendatur, et oppleatur lacrymis, et insuper proximorum vice lugeat, alienaque delicta sua æstimet, ac se majorem omnibus peccatorem ex animo reputet, ac postremo, si uberem sancti Spiritus gratiam, solis instar in se micantem, et interiora cordis ejus perficientem videt, et ubi miraculum in se manifeste perpetrari animadvertit, ut ardeat quidem in eo, quod igni inaccessibili uniatur, non autem comburatur, in eo, quod ejus anima omni turbido motu vacet: præterea, si sic humiliatur, ut se haud idoneum, et indignum, humanæ naturæ infirmitatem sciens, arbitretur, fidit vero supernæ gratiæ, et aptitudini, quam illa largitur, et eadem ita postulante munus alacriter capessit, omnem humanam ratiocinationem repellens, animamque ipsam propter solum Dei mandatum, charitatemque proximi pro fratribus morti objectat: si insuper mentem omni mundana cogitatione immunem habet, et lucida humilitatis tunica coopertus est, ut erga adjutores suos nec modice afficiatur, sed pari bonitate, candore, et innocentia cordis sui in omnes est; ne tunc quidem citra patris sui consilium ac voluntatem provinciam suscipere audeat: sed humiliet se, et eo bene precante jubenteque id faciat, præfecturamque ob solam fratrum salutem accipiat. Verum si patrem suum spiritualem ejusdem spiritus participem, et eadem cognitione ac dono dignatum novit, ut non divinæ voluntati contraria, sed secundum ipsum donum et mensuram loquatur ei, quæ Deo placent, et ejus animæ conducant, quo non Deo, sed homini obediens inveniatur, et gloria collatoque sibi dono exuatur. Si enim adjutorem bonum, et spiritualem consiliarium invenerit, tutius istuc munus auspicabitur, et humilius de se sentiet. Hæc itaque omnia et his plura si videns viderit, vere inveniet, et per seipsum cognoscet, imo vero a Sole justitiæ discet, si forte etiam in solem aliquando oculos intendit. Quod si quæ prætexuntur talia et tam difficilia sunt, nec facile est intelligere, quomodo secundum Deum fiant, quanto tandem operosior erit rei ipsius aggressio, et administratio, et ad tentationes sufferendas patientia, et in bellis istiusmodi subtilissima dijudicatio.

Quare, pater spiritualis etiam atque etiam cor tuum inspecta, oculum animi tui magis semper lava, purumque et mundum conserva, per quem et cor tuum, et commissarum tibi ovium, vel potius patrum et fratrum tuorum perspicere poteris, bene illos internoscens, ac pro eo ut decet gubernans. Ecclesia enim, seu conventus et congregatio monachorum corpus quoddam est, ut audis ex Paulo [10] de Christianorum Ecclesia, et ejus caput præpositus. Jam quemadmodum cætera corporis membra singula seorsum suam propriam functionem habent, ut pes ambulandi, manus tenendi et operandi, caput autem totius instar est, utpote in quo omnes sensus, et mens, et ratio habitant; sic et in monasterio fratres non omnes omnia, sed alius aliud quiddam efficere, et in hoc vel illo ministrare consuevit. Unde in cœtu sub unius obedientia degentium vix unam, aut duas virtutes in eodem invenias. Nec mirum, membra enim particulatim sunt; præses autem, sive præpositus omnes virtutes poscitur; nec solum illas quæ in anima, sed etiam quæ in corpore subjiciuntur: et insuper cum virtutibus ipsa mystica, magnaque charismata. Sicut namque viri caput, ab externa conformatione, et decora specie eximiam, honore dignam præfert elegantiam: verumtamen nisi mens in eo vigeat, sensusque salvos, et integros habeat, inutile judicatur, sperniturque ab omnibus: ita sane et præfectus. Non enim tantummodo ab animæ et corporis dotibus ornari et fulgere, verum etiam a charismatis spiritualibus plus honestari debet: siquidem aliud est virtus, et aliud charisma. Virtutibus enim studio ac diligentia nostra recte fungimur, et nostris eæ laboribus comparantur: spiritualia vero charismata dona sunt, quæ certantibus a Deo dantur. Verbi causa, jejunium, et castitas virtutes sunt, marcidas etenim reddunt voluptates, et corporis incendia compescunt: quæ quidem nostræ voluntatis et arbitrii opera sunt. At vero sine afflictione, ac labore has exercere, et ad castimoniam, absolutamque perturbationum vacuitatem pervenire, hoc donum Dei, et charisma summum est. Rursum, iræ, et excandescentiæ imperare, magni certaminis est, laborisque non mediocris. Eo autem venire, ut ab his motum nullum sentias, et cordis tranquillitatem, perfectamque mansuetudinem possideas, solius Dei opus, et illius dextræ mutatio est [11]. Rursum, dispergere ac distribuere facultates omnes pauperibus, mendicumque fieri, et stipem cogere, nostri est propositi atque consilii. Sed nihil concupiscere, quin cum gaudio et voluptate mendicitatis durissima perferre incommoda, mystica quædam, et divina operatio est. Sic quælibet actio bona et honesta, secundum Dei legem suscepta, virtus dicitur. Tamen sicut agricola solum arando, fodiendo, et semina humo obruendo laborat, Dei autem munus est, ut eadem semina comprehendant, et fructum ferant matutinum ac serotinum: ita et in spiritualibus omnino usuvenire comperies. Nostrum est

[10] Rom. XII, 4 seqq. [11] Psal. LXXVI, 11.

nullam actionem subterfugere, et cum labore ac sudore virtutum sementem facere: Dei solius donum et misericordia ut imber quoque benignitatis ejus, et gratiæ terram cordium nostrorum irriget, et ex sterili frugiferam efficiat: ut si granum sermonis, quod in animas nostras cecidit, divinæ clementiæ humorem acceperit, oriatur, atque augescat, et in arborem proceram excrescat, in virilem videlicet perfectionem mensuræ ætatis plenitudinis Christi [37].

Te igitur pastorem ovium Christi omni virtute, ut diximus, qua spiritus, qua corporis conspicuum esse oportet, ut caput reliqui corporis; ejus nempe quæ tibi subest Israeliticæ Ecclesiæ: quo fratres tanquam in archetypum bonitatis in te intuentes, ipsi quoque bonos, ac regales characteres quam maxime sibimet insculpant. Ne ergo tuba resonare in te unquam desinat: sed aliis quidem venturam super inobedientes, et præfractos rhomphæam prænuntia: ut si tibi non obtemperetur, tuam saltem a terribili ira Dei serves animam. Alios autem admone, doce, roga. Si qui interdum reprehensionibus et objurgationibus egeant, insta opportune, importune, argue, increpa, conatus eorum ad malum comprime, ut tibi mandat divinus Apostolus [38]. Viscera tua omnibus fratribus tuis æqualiter aperi, totumque collegium dilige, et honorem cuique pro dignitate (quantum scilicet ejus virtus meretur) tribue, spirituali ac virtute prædito ne illum quidem anteponens, quem in ministeriis gregis tui principem habes. Qui enim ministrant, septem diaconorum, de quibus est in Actis apostolicis [39], dignitatem officiumque adumbrant; qui etiam velut Spiritus administratorii sunt, in ministerium missi, et sincere, ut illi, fideliterque, ac nullius turpis lucri gratia ministrantes, mercedem merito et magnam tum hic, tum illic recipiunt. Cæterum qui orationi, quieti et ministerio verbi instant, in patientia exercitationis operum præstantissimorum, ipsorum apostolorum et coryphæorum excellentiam tecum repræsentant; quos et in Evangelio spiritualis doctrinæ tuæ auxiliares habebis, fratrum onera suscipientes, et laboribus te levantes, in medio videlicet reliquorum, ut lapides pretiosos versantes. In hoc munere nulla tibi requies corporis, nulla oblectatio. Noctes perinde ut dies in curam concreditarum tibi animarum impendes, ne qua ex ipsis a bestia excipiatur; aut ab urso concupiscentiæ devorata, aut a dracone iracundiæ absorpta, aut a gryphibus superbarum cogitationum discerpta, et una unius diversitatibus hujuscemodi distracta ac dissipata, multa fiat: sed ut gregem tuum incolumem, fecundum, totum virtutibus multis fructuarium, divina cognitione illustratum, non scabiosum, non truncum auribus, aut plane claudum principi pastorum [40] conserves. Sic enim et multos servabis, in operibus perfectis

A perfectos reddens, nemini in ullo cedentes, totos castos, et a sordidis operibus puros Christo tuo offerens; teque ipsum magnis et cœlestibus remunerationibus dignum præstabis, contubernalis apostolorum et pastorum Christi factus, et una cum ipso Dei Filio in infinita sæcula regnaturus.

Vita tua inculpata, et recta in medio fratrum, ac patrum tuorum pro canone seu regula esto proposita, ad quam aliorum obliquitates, tortuositatesque dirigantur. Ne vanitatum mundi sis amans, ne gloriæ, ne voluptatis, ne mensarum, ne vini. Ne sis nugator, aut scurrilis, aut avarus: ne iracundus, ne inanis gloriæ cupidus, ne contumeliosus, ne injuriæ memor, et malum pro malo rependens: sed esto potius pauper,
B gloriam, omnemque vitæ hujus voluptatem, et carnis delicias odio habens, demisso animo, frugalis, ad compunctionem facilis, placidus, mansuetus; expers iræ, non avarus, incuriosus, quietus, decenter vestitus, patiens, fidelis, continens, sine sollicitudine, vigilans, diligens, æmulator, commendatarum tibi animarum, non secus quam tuorum ipsius membrorum curam gerens; et, si res postulet, pro unaquaque illarum etiam tuam animam ponens, nihil quidpiam mundanum charitati erga illos præferens. Etenim postquam aliis, ad gregem Domini ac Dei tui rationis compotem pascendum, regendumque prælatus es, oportet te juxta verbum ejus, spiritu et humilitate tua secun-
C dum Deum, ultimum esse omnium, ut tanquam validus infirmitates invalidorum sustentes; ut medicus autem secundum animam ægrotantium morbos, et affectiones cures; ut pastor, quod errat in viam reducas, et quod bene valet, virtutibus fecundum reddas, scabie vero opertum, et incurabile, a grege tuo abscindas, ne etiam sanis ovibus tuis luem affricet. Domini tui gregem augere labora. Ne ad remissiones, aut suavitates corporis deflectas, neque lanam, et adipem ovium Christi perperam consumas, tibi magis quam fratribus tuis monasterii opes ad voluptates tuas in thesaurum recondens. Ne propter hominum gloriam quidquam rerum ad monasterium tuum pertinentium agas aut corrigas. Ne ames crebro prodire in mulis
D splendide instratis, cum magno præcedentium sequentiumque famulorum comitatu. Sufficiat tibi vel semel in mense foras exire, et gregis tui negotia majoris momenti obire. Cætera curabunt qui ministrant, qui abs te ministerio verbi, et procurationi fratrum, cum precibus intento, nunquam distrahuntur. Ne tibi epulas sumptuosas, filiis abjectas, plebeias, et inconditas para: sed communis mensa, sine aliquo morbi periculo, et invitatione amicorum, tibi cum filiis tuis esto, quorum idem tecum sensus, idem institutum vitæ, sive ex coctis oleribus, et leguminibus, sive ex pisce semel per hebdomadem, Dominico die, et festo despo-

[37] Ephes. IV, 13. [38] II Tim. IV, 1 seqq. [39] Act. VI, 1 seqq. [40] I Petr. V, 4.

tico (hoc est, solemnioribus Domini festis per annum) a cellario communiter paretur. Ubi nihil exsistit, quod animæ periculum afferat, cavebis ira, et clamore contra fratres ac filios tuos insurgere; sed miti sermone et alloquio docebis eos, quomodo unumquemque ambulare, et in medio fratrum conversari deceat. Juniores, et nondum confirmatos monebis parcere sibi ipsis, et aliis fratribus, ne aspicientibus incessu, moribusque, ac studiis incompositis offendiculo sint. Qui in statu religioso diutius vixerunt, eos prudenti oratione ad patientiam tentationum ab inimico supervenientium, humilitatem, contritionem cordis, compunctionem, lacrymas, diligentiam, persolutionem precationum, beatum luctum, et ad verbo opereque cæteris commodandum erudies. Sacerdotes pietatem docebis, quietem, divinarum Scripturarum meditationem, accuratam apostolicorum canonum, traditionumque scientiam, dogmatum sinceritatem, cordis puritatem, in precibus constantiam et compunctionem, in timore et tremore ad Dei solium assistentiam, sacrificii mysterium, revelationem mysteriorum Dei, quoniam secundum Domini vocem [41], ipsis datum est nosse mysterium regni Dei, ut toti fratrum multitudini, et extraneis divinum sal, et lumen, verbum vitæ in seipsis continentes fiant. Quod si etiam contra turbulentos, et inordinatos aliquando te in virga et baculo cum ratione irasci oportet, ut malum aliquod prohibeas, et pestiferam inter eos labem reprimas, ne opus malum, et affectus vitiosus in deterius serpat, neque istuc apostolicis Constitutionibus, et divinis Patribus alienum judicatur. Omnis siquidem motio, et actio nostra, quæ improbitatem compescit, ac persequitur, justitiæ autem ac virtuti patrocinatur, laudabilis est, et Deo placet, justisque omnibus probatur maxime. Testis Jesus, qui contumaces Judæos ex domo orationis domum negotiationis facientes, flagello percussit, et mensas nummulariorum evertit [42]. Ne igitur prætexens mansuetudinem, propter solam laudem humanam modicum quidpiam præter Dei mandatum admissum ad subversionem apostolicorum canonum, et constitutionum, contumeliamque vitæ evangelicæ, et status monastici neglexeris; sed Jesum ac Dominum tuum imitatus, infremens, ac teipsum sine turbatione turbans, mandata Dei, et canones ab ejus apostolis præscriptos ulciscere. Cum omnibus istis etiam cujusque cogitationes diligenter investiga, ut noris, qui ex ipsis ad comprecantium, et communicantium cœtum admittendi, et quibus excommunicatione ac pœnitentia cum lacrymis, statione que pœnitentium opus sit, ne Ecclesiam pro templo sancto speluncam latronum, aut lupanar vel scias vel insciens faciens, dum per affectum cui-

A piam affixus es, et idcirco horrendum Dei judicium non effugias. Scito enim unicuique talium ab iis qui spectatores, et discipuli sermonis fuerunt, locum convenientem (9), ac jure destinatum esse, quorum canonibus, constitutionibusque legendis incumbere necessario debes ut ne ignores, quæ credentium in Christum abscondita sint mysteria, et ne pecces, dum pietati erga Deum parum consentanea geris. Spirituales filios tuos secundum Scripturas religiosos redde, eosque a sacris et divinis locis, simul et vasis templi. Dei sanctificati, et ministerii ejus abstinere doce siquidem scriptum est: *Beatus homo, qui semper est pavidus* [43], quandoquidem solis consecratis, et qui ex certaminibus ac pœnitentia per lacrymas multas purgati, imma-
B culatorumque Christi mysteriorum participes sunt, sanctificatis, et religiosissimis monachorum ministerium talium, et contrectatio a Patribus, et apostolis dicata est. Non omnibus, et cuique volenti ingressum divini tabernaculi, sed sacratis duntaxat, ut dictum est, et sanctificatis, religiosissimisque fratribus, et patribus tuis permittito. Reliquis, et inordinate ambulantibus (vide quid tibi dicatur) ipsum claudes. Multi quippe, mihi crede, propter contemptum istiusmodi rerum e vita præsenti tolluntur. Et plane, si hoc præceptum vilipenderis, sanguis de hac vita sublatorum de manibus tuis requiretur [43*].

Hæc sunt, et plura his, o pastor ovium Christi,
C quæ ad gregis tui custodiam perfecte scire, et studiose facere debes. Proinde si nosti, te ad tantam sufficientiam progressum, tantaque charismata feliciter adeptum, ex solo elucente ex te lumine bonorum operum, et divinæ sapientiæ ac notitiæ, ad illuminandum omnes familiariter adeuntes ad te tuos, alienosque et rege fidenter oves Christi scienti sermone collatæ tibi gratiæ, et actione virtutis secundum modum et legem tibi prius datam desuper; et pasce agnos ejus in pascuis salutiferis mandatorum illius, donec crescant, et in mensuram ætatis plenitudinis Christi occurrant [44], et inde præmium consequere, quando cum apostolis considebis et habitabis. Sin minus, apud te ipsum pavita, si quid mihi credis de salute tua sollicito:
D siquidem Deus noster ignis consumens est [45], quem decet omnis gloria, honor et adoratio in sæcula. Amen.

ORATIO XXV.

ARGUMENTUM.

De primordiis vitæ admodum frugiferis ac salutaribus, pro iis qui nuper mundo, et mundanis renuntiantes, ad vitam solitariam confugerunt, et doctrina ad tyrones, seu novitios longe utilissima.

Quicunque, fratres, mundo et iis quæ in mundo sunt universis recens renuntiavit, seque ad vitam

[41] Luc. VIII, 10. [42] Joan. II, 1 seqq. [43] Prov. XXVIII, 14. [43*] Ezech. III, 18. [44] Ephes. IV, 13. [45] Deut. IV, 24

(9) De loco pœnitentium vide epist. 5. Gregorii Thaumaturgi can. XI. Bal. Som. in scholiis ad can. cit. Ant. Augustinum in notis ad eumdem canonem.

et stadium monachorum contulit, si quidem propter Deum id fecit, et hanc artem artium discere constituit, suumque e mundo discessum non inanem esse desiderat, ab ipso statim initio impigerrime, et ardentissima cum voluntate, propositoque ad virtutis opera incumbere debet. Atque ut elementa et principia scientiæ scientiarum, nostri, inquam, religiosi instituti et ἀσκήσεως his qui nuper e mundo ad eam tanquam ad scholam quandam accesserunt, introductione quadam scriptis tradamus, primo loco ipsis, et qui eos sequentur, hæc rudius summatimque præcipimus. Scire igitur licet, qui jam terrenum hominem cum prudentia sua per ea quæ apparent exuit, cœlestemque cum habitu monastico induit, nocte media, ante diluculum surgere debere, precem præscriptam fundere, atque ita demum cum omnibus ad doxologiam congregari, eaque considerate, et vigilanter perfungi, ut ad principium hymnodiæ attentus sit vehementer, sive ad hexapsalmum, ad versiculos, ad lectionem, citra omnem pigritiam; non discincto corpore, et pedem ante pedem collocans, aut muris, columnisve se acclinans. Manus constanter junctas, pedes æqualiter in terra firmatos habere, caput non hac illac agitare, et antrorsum illud inflectere, mente non efferri, nec curiosa cogitare, aut cum negligentioribus, et inter se fabulantibus ac susurrantibus a cœptis abduci: quin potius nec oculos, nec animum in sublime tollere, solique psalmodiæ, et lectioni, et virtuti eorum quæ psalluntur, atque e divinis Scripturis leguntur, quoad ejus fieri potest, attentum se præbere, ut ne quid eum non adnimadversum prætereat: verum ex omnibus pinguescens ejus anima, ad compunctionem, humilitatem et illuminationem sancti Spiritus pertingat.

Quocirca vos universos tanquam unum, Patres, fratres, et filii mei, obsecro, et hoc ut legem salutarem jubeo, ut unusquisque vestrum tale initium ad opus virtutis, imo vero ad opus Dei faciat (per quod et mercedem laboribus nostris respondentem, ceu ab eo qui bonus amet accipimus) ut si fieri queat, nemo nostrum sine lacrymis ad officium et lectionem accedat. Si enim, mi frater, ita te ad opus hoc assuefeceris, brevi tempore processus efficies, et in virum perfectum, in mensuram ætatis plenitudinis Christi occurres. Instans enim tibi ipsi, ne citra lacrymas præscriptum Ecclesiæ, seu congregationis officium decurras, habitum boni hujus adipisceris, atque in ipsa stichologia, et tropariis quæ psallis, alitur animus tuus, dum divinos eorum sensus, in se recipit, et per ea quæ dicuntur, ad ea quæ intelliguntur, mens provehitur, dulcique fletu stillans, ita in cœtu fratrum, ut in cœlo cum beatis mentibus vivis. Fer igitur tibi et hanc legem, ne ante ultimam precationem e synaxi sine magna necessitate, aut corporis levandi unquam exeas: sed in statione tua, ut dictum est, persevera: siquidem *qui perseveraverit usque in finem, hic*, ut scriptum exstat, *salvus erit*[46]. Non hoc tantum; sed primum quidem auxilium occulte, ut non sentiat: deinde etiam ut sentiat, pauloque post in illuminatione ab omnipotenti Deo accipiet. Absoluta matutina doxologia, statim egrediens ne ab hujus, aut illius ore pendere, et otiosa colloqui incipias. Verum postquam seorsum in cella consuetam, et longam precationem cum lacrymis, et adoratione multa persolveris, ad opus aliquod corporeum aggredere, statimque eo decurre, sive ministerium est ad ministerium, sive opus manuum ad opus manuum, sive lectio ad lectionem. Ne porro otiosus omnino in cella desidere velis, ne, quod dictu nefas: *Otiositas te multam malitiam doceat*[47]. Sed neque monasterium obambula, laborantesque, aut ministrantes curiose observa. Custodi autem silentium, et abstine te ab omnium familiaritate et consuetudine, quæ est vera peregrinitas. Tibi soli, et operi manuum qualecunque est, attende. Alterius cellam, nisi a patre tuo spirituali, aut a monasterii curatore missus sis (10), ne ingrediare. Quo cum veneris, cave neve dicas, neve audias quidpiam extra id quod res postulat, cujus ergo missus es: sed cum breviter responderis, revertere. Quod si in transitu fratrem solum, aut cum altero sedentem, et intempestive garrientem aspexeris, capite profundius inclinato tacitus præteri. Noli accedere, et una considere, memor illius ex Psalmo: *Beatus vir, qui non abiit in consilio impiorum, et in via peccatorum non stetit, et in cathedra pestilentiæ non sedit*[48]. Pestilentes namque sunt hujusmodi, sicut et Paulus ait: *Corrumpunt bonos mores colloquia prava*[49]. Jam si quid pestis est, idem est et corruptio. Quare cum otiosa fabulantibus, dilecte, ne sederis; nec dicas: Audiam et ego quid loquamini; sed ut modo aiebam, sub misso reverenter capite, præteri.

Silentium et statum conditionemque peregrini serva. Silentium, dum tibimetipsi tacens ais, quidnam ego boni possum proloqui, qui totus sum lutum, et fatuus? imo etiam hospes, et indignus, qui loquar, aut audiam, aut inter homines numerer. Peregrinitatem vero, fugamque omnis consortii, dum hæc cogitas, et tibimet occinis, constituens tibi peccata tua ante oculos, nec primoribus duntaxat labris, sed ex præcordiis dicis: Quis sum ego abjectus et vilis, ignobilis et mendicus, ut cellam alterius subeam? nonne ut me viderit, quasi monstrum aversabitur? nonne dicet, quid exsecrandus iste ad me venit, ut cellulam meam incestet? Et quanquam a principio hæc apud te

[46] Matth. x, 22. [47] Eccli. xxxiii, 29. [48] Psal. i, 1. [49] I Cor. xv, 33.

(10) Περὶ τοῦ διακονητοῦ τῆς μονῆς vide Cassian. Collat. xxi, cap. 1 et 2.

dicere non potuisti, tamen sensim etiam ad hoc, A gratia tibi cooperante pervenies. Tantum audi me humilem; tantum fac horum initium, frater, tantum hæc facere, et agere, et loqui ordire, et Deus te non deseret: mire enim te amat, teque ad agnitionem veritatis venire[80], et salvari desiderat. Cum tempus usque ad horam liturgiæ, seu missæ sic transegeris, iterum magno studio, et alacritate ad synaxin vade. Sta ea forma, quam in matutina doxologia tibi præscripsimus, et luctus neutiquam obliviscere. Asta cum tremore, utpote Filium Dei propter te sacrificari conspiciens, et si dignus es, atque ad hoc expiatus, in timore et gaudio accede communicaturus bonis inenarrabilibus. Post extremas preces egressus, cum omnibus accubitum ito, nec te a fratribus tuis separa. Et siquidem mi- B nistrare jubeberis, asta ut Christo, non ut hominibus, sincero affectu, et ex charitate, omnibus, ut sanctis, vel potius, sicut dicebamus, ut ipsi Christo ministraturus: animo singulos veluti complexans, et teipsum intentione ac voluntate totum per charitatem eis impendens, et te ex ministerio isto ad sanctimonii fructum percipiendum confirmans. Quod si mensæ cum cæteris tu quoque accubueris, en quid tibi, ut dilecto patri, ac fratri meo mandem. Ad appositas epulas ne festinus ac præceps manum extendas, antequam seniores de fratribus comedere incipiant, et antequam superne a sacerdote recitata sit benedictio. Cumque simul cum fratribus ac patribus tuis corpus cibo reficere cœperis, C attende tibi, quam compositissime, et tacitus sedens, cum nullo penitus loquens, in lectione defixus, et ut corpus, sic animum quoque ex divinis sancti Spiritus oraculis alens. Oportet enim te, cum geminus sis, ex animo, inquam, et corpore constans, convenienter gemino alimento ac mensa uti. Et cum corpus tibi sit terrestre, quod sensu percipitur, animus vero, qui sola ratione comprehenditur, ac divinus est, illud etiam sensibilibus, et e terra nascentibus eduliis, hunc intellectualibus, divinisque Scripturarum dapibus nutrire. Itaque partes in mensa appositas, quæ forte major aut minor sit curiose ne inspicias: sed quæ tibi præbita fuerit, eam cum omni gratiarum actione susceptam comede, idque temperanter, in omni- D bus saturitatem fugiens; indignum videlicet te fratrum mensa reputans, taliaque tecum volvens: Quis sum ego abjectus et nullius pretii, ut hisce sanctis assideam, et cibum una capiam? Sic tecum loquens, toto corde te solum peccatorem ducito. Quemadmodum mendicus aliquis, et pannis obsitus, si in medium principum ac divitum splendide sumptuoseque vestitorum inciderit, erubescit, ac timore perfusus, ne appropinquare quidem, aut liberius accedere ad quemquam eorum audet. Similiter tu erga omnes te gere, locum postremum semper eligens, et os pudore suffundens, cum ante quempiam sedere conspiceris; perinde ac si omnes illi divites sint virtutibus, tu autem mendicus, et nudus, et qui inter eos versere, eorumque vultus aspicias, indignissimus.

Cæterum cibum tacturus, rursum ista peccatorum tuorum recordatus cogitabis: An non in judicium et condemnationem fiat, si quid ex appositis contigero? Deo enim qui hæc procreavit, nobisque vescenda largitus est, ego ab infantia mea inobediens fui, et sanctas leges ejus non custodivi. Et quomodo bonis ipsius proinde ut sancti Patres isti ego quoque indignus et reus perfruar? Quo vultu ante oculos Domini mei ego nequam et improbus et ingratus servus, priusquam peccatorum me pœnituerit, et ab illius benignitate veniam perfecte acceperim, sicut qui non peccaverunt, aut cum peccassent, per pœnitentiam veniam impetrarunt, ipse pariter comedam, et bibam et cum sanctis gaudeam? Nullo modo, sed cibo et potione solum utar, ne vita deficiam, et meipsum macerabo, cruciabo et damnabo, ut Deus desuper respiciens, et angustias voluntariamque afflictionem meam intuens, misereatur, et multa mihi peccata mea ignoscat. Hæc igitur cogita, horum identidem memento. Adhæc impera tibi tot bolos edere, ut saturitas non sequatur, multo pauciores utique, quam pro necessitate, et quam concoquere posses. Item unum, aut duo pocula, et id una hora diei constituta sumere. Cum comedis, ne cogitationi subeunti cedas, ut aliquid de appositis eligas, quod absumas: sed cave ne quid comedas, quod tibi sapidum fore visum est: sola vero quæ ante te sunt, comede. Quin etiam si forte fructus, aut alia quædam bellaria fuerint, et unum quiddam tibi arriserit, dixeritque tacita cogitatio: Pulchrum est illud, accipe et comede, da operam ne vincare, neve tangas illud; quando per aliud nihil Adamus e paradiso exterminatus est, nisi quia arboris fructus pulcher ei, et bonus ad vescendum apparuit, et comedit ex ipso, ideoque ejectus et expulsus, morteque et corruptione damnatus est. Qui ergo in paradisum illum, vel potius in regnum cœlorum reverti volunt, continentiam sine ulla transgressione etiam ad hæc usque servare debent, ne paulatim in majores, et noxias cupiditates incurrant. Si te fratres simul accumbentes hortantur, ut amplius comedas, aut bibas, nihil aliud respondebis, nisi quod junctis manibus paulum assurgens, inclinato capite, ac voce leni dices: Ignosce. Sic semper in omnibus respondeto. Nec quemquam de tuis reliquiis honora, nec ab aliis quidquam accipe. Si vinum non bibis, illud ne poscas; sed nec alteri cuipiam ex fratribus porrigas, nisi forte peregrinus est, et usus alicujus gratia ad te venit. Noli unquam cum aliquo ante tempus gustare, nec vesperi comedere, aut bibere, aut cœnare iterum; hinc enim mala omnia profl-

[80] I Tim. II, 4.

ciscuntur. Atque hæ sunt insidiæ, et tendiculæ diaboli, quæ cum speciem boni habeant, tamen venenum tegunt mortiferum, quas, qui credit nobis, fugiet, et qui paret verbis meis, adjuvante Deo, et Spiritus sancti gratia, nullum ab eis vulnus detrimentumve reportabit. Cæteri vitam mundanam sub habitu monachi se consectari nesciunt, nec se in barathra et præcipitia incidere sentiunt.

Tu igitur, frater amantissime, hæc servare velis, etiamsi tibi moriendum sit; alioqui dæmonem gastrimargiæ, seu gulæ effugere non poteris. Si servaveris, scito diabolum conspectum tuum non ferentem, omnes contra te ignavos ac desides excitaturum, qui te probris conscindent, irridebunt, invidebunt, illudent, vexabuntque millies, ut te a bono consilio, et actionibus salutiferis avocent: quæ si æquo animo toleres, magnum a Deo et Salvatore nostro auxilium, solatiumque consequere. Proinde et aliis in cœna sedentibus ac vescentibus, te autem non, sed sive ministrante, sive aliud agente, ne obliviscare, etiam hæc tibimet tacitus cantare: Si satis et me pœnituisset, et mihi quoque peccata mea remissa essent, gauderem et ego, et cum fratribus meis accumberem. Quoniam autem per fœda facinora mea indignum me reddidi miser, hic secundum opera mea recipio. Hæc tibi dicito, et impera ventri quantum potes. Primos accubitus nunquam desidera; sed odi ex animo, ut superbiæ materiam. Humilitas enim tua exaltabit te: et infimum esse omnium, primum te efficiet; quia scriptum est: *Omnis qui seipsum exaltat humiliabitur, et qui seipsum humiliat exaltabitur* [81]. Ubi vero cum fratribus universis de mensa surrexeris, Deoque gratias egeris, atque a sacerdote dimissus fueris, cum silentio in cellam tuam festina, clausoque ostio librum arripe, et post brevem lectionem, si quidem dies æstivi sunt, super storeolam tuam recubans, breviculum somnum carpe. Etenim saturitatem vitans, et tenuem adhibens alimoniam, panem scilicet et aquam cum mensura, et olera, aut legumina, minus dormies, et citius exsurges. Si hiems fuerit, postquam pauca legeris, operi manuum accingere, et in eo persevera, quoad lignum ad vespertinam hymnodiam vos convocaverit (11). Tum rursus synaxin ingressus, sta cum timore et attentione coram Deo, psallens ei, et confitens, nihilque penitus negligens. Vespertino officio completo, si potes a cibo et potu abstinere omnino, decreverisque semel in die cibum sumere, non vulgarem in persolvendo vespertino officio tuo, et in nocturna precatione, vigiliaque utilitatem invenies. Sin autem, uno paximatio seu pane, et uno aquæ poculo, extra in valitudinem aliquam et languorem stomachi, contentus esto. Ubi cum fratribus preces vespertinas Deo reddideris, ad pedes præpositi perinde ut ad ipsos Christi pedes procumbes et benedictione ab eo percepta, salutatisque sanctis fratribus, tacitus, nemini verbum faciens in cellam tuam recede, obseratoque ostio, corripe primum codicem, et paginis circiter tribus attente perlectis, sta ad orandum, psalle, et adora Deum quiete, ut a nullo audiaris. Sta autem honeste, nec cogitationes alibi temere vagari sine, sed eas collige. Conjunge manus, conjunge pedes æqualiter, et immobiliter, pari vestigio. Oculos claude, ne aliud aspiciant, mentemque distrahant. Mentem porro ipsam, totumque cor tuum in cœlum ad Deum eleva, inde cum gemitibus et lacrymis misericordiam implorans. Psalmos a Patre tuo spirituali tibi constitutos habe, qui nimirum verba pœnitentiæ et compunctionis continent, et quotquot viribus, voluntatique sufficiunt. Necesse est enim te psalmorum hymnodiam, et crebritatem genuflexionis, tempus stationis ad vires, et robur tuum exigere, ne te conscientia tua reprehendens dicat: Adhuc stare, hymnos promere, ac Deo confiteri poteras. Adhæc sint tibi etiam preces ipsæ definitæ, matutinam et vespertinam ad Deum confessionem continentes. Defunctus precibus, denuo paulisper lege. Deinde opus manuum capesse, et usque ad primam vigiliam finitam, id est, usque ad tertiam horam noctis hoc age. Cum sic surrexeris, et feceris τὸν ἄμωμον, (psalmodiæ genus est) signato corpore toto super stoream tuam cuba, et usque ad noctem mediam somno capto, deinceps fac, ut tibi a principio formam tradidimus (12).

Præterea cogitata cordis tui Patri tuo spirituali in horas, si potest, indica, sin minus, ne unam vesperam, dilecte, prætereas, sed post matutinum, discussis omnibus quæ tibi contigerunt, ei expone, et fidem indubitatam erga illum habe, et si totus mundus ei convitietur atque obtrectet, et

[81] Matth. XXIII, 12.

(11) Ἕως τὸ ξύλον τὴν ὑμνῳδίαν σημάνῃ τοῦ λυχνικοῦ Syn. 7: act. 4 *sacra ligna pulsantes*; neque enim olim in huncusum erant æra, ut hodie.

(12) Præcipiebant hæc et similia veteres illi monasticæ vitæ magistri, tum reverentiæ causa erga superiores; tum ut subditos a temerariis judiciis arcerent: a quibus nemo remotius distat, quam ille qui ne de manifestis quidem judicium ferre solet. Nec mirum, talia præcepta religiosæ vitæ professoribus fuisse data, quando et Constantium Magnum imperatorem simile quid factitasse accepimus: *In Scripturis narratur Constantinus imperator dixisse*: inquit Nicolaus primus Pontifex, in epist. ad Ludovicum imperatorem, et refertur a Gratiano d. 96: *Vere si propriis oculis vidissem sacerdotem Dei, aut aliquem eorum qui monachico habitu circum amicti sunt, peccantem, chlamydem meam exspoliarem, et cooperirem eum, ne ab aliquo videretur.* Hæc de Constantino Nicolaus Pontifex, et ante eum Rufinus et Theodoretus.

quamvis tu ipse oculis tuis fornicantem videas, ne scandalizeris, nec fidem tuam in ipsum minuas, obtemperans dicenti : *Nolite judicare, et non judicabimini* [52]. Sic te faciente, et certante quotidie, non procrastitinabit Deus te visitare desuper, sed auxilium de sancto habitaculo suo mittet, et gratia sanctissimi Spiritus ejus obumbrabit tibi, brevique in instituto tuo progressus, spiritualem ætatem augebis : *Et in virum perfectum occurres, in mensuram ætatis plenitudinis Christi* [53], illuminatus, et lumine cognitionis omnes tecum familiariter versantes, tecumque sermonem conferentes, instar solis illuminans, ac Deum, qui donum sancti sui, ac vivifici Spiritus impertivit, moribus et oratione glorificans; quem decet omnis gloria, honor, et adoratio nunc et semper, et in omnium sæculorum æternitatem. Amen.

ORATIO XXVI.

Argumentum.

De pœnitentia, et principio vitæ solitariæ, et quomodo quis via et ordine ad virtutem procedens, mandatorum observatione perfectionem consequatur.

Qui omnia oculis subjecta, et insuper animam suam contempsit, ut veram ac legitimam pœnitentiam secundum Dei mandatum præstare queat, et opus istuc incepit, non a seipso id dicendum existimat : sed ubi se ad artificem peritumque virum applicarit, cum timore ac tremore multo, et contentis precibus, eidem se subjiciens, spiritualem ab eo actionum cum virtute conjunctarum disciplinam, et exercitationem, quæque pœnitenti facienda sint, docetur ac percipit. Timorem autem, et tremorem eum postulo intelligi, ne tali bono frustretur, et ut reprobus mandatorum Dei executor, ad ignem sempiternum condemnetur. Nam sermones ejus quasi ex ore Dei procedere arbitratur, et quasi in iisdem custodiendis, aut despiciendis vita æterna verteretur, accurate eos servat. Atque ita cum fide indubitata cœperit, a promissis Dei pendens, quotidie secundum Deum proficit, et via progrediens, ætate spirituali crescit, virque perfectus in Christo Deo evadit. A quibus igitur promissis ? Audi intelligenter, qualia Dominus noster Jesus Christus nobis polliceatur: *Amen amen dico vobis, quia gaudium erit in cælo super uno peccatore pœnitentiam agente* [54]. Et iterum : *Qui venit ad me* (tali videlicet itinere) *eum non ejiciam foras* [55]. Et rursum : *Qui sitit, veniat ad me, et bibat* [56]. Et : *Qui credit in me, non gustabit mortem in æternum* [57]. Et alibi : *Convertimini ad me, et convertar ad vos* [58]. Et : *Venite ad me omnes qui laboratis, et onerati estis, et ego reficiam vos* [59]. Et alio loco : *Qui habet mandata mea, et servat ea, ille est qui diligit me. Qui autem diligit me, diligitur a Patre meo, et ego et Pater per Spiritum veniemus, et mansionem apud eum faciemus* [60]. Et : *Si vos, cum sitis mali, nostis bona data dare filiis vestris, quanto magis Pater vester cœlestis dabit spiritum bonum petentibus se* [61]? In his ergo pollicitationibus, et promissis Dei, fide non dubia sperans, ut diximus, multa alacritate, cupidissimeque omnia ejus mandata impigre observat; quorum primum hoc est : *Pœnitentiam agite, appropinquavit enim regnum cœlorum* [62]. Et rursum : *Pulsate, et aperietur vobis. Omnis enim qui petit accipit, et qui quærit invenit, et pulsanti aperietur* [63]. Post hæc docere nos volens Deus, quemadmodum, et qualibus verbis, aut operibus petere oporteat, inquit : *Qui vult inter vos esse primus, sit omnium ultimus, et omnium servus, et omnium minister* [64]. *Qui enim seipsum exaltat humiliabitur : qui vero seipsum humiliat, exaltabitur* [65].

Hæc omnia, et his similia, qui jugitur animo versat, et in ipsis dies, noctesque est occupatus, intelligensque et sentiens ea reputat, et studiose facit, paulatim obliviscitur mundi, rerum mundi, rerum hujus vitæ, cognatorum, rerum denique suarum, et consuetudinem spiritualium pro portione capit. Sic autem in dies proficiens, quomodo cogitationes pristinarum, seu anticipatarum opinionum sensim recedant, experitur ac sensit. Deinde quo pacto ipsæ illæ opiniones ac sententiæ minuantur, et emollitum cor humilitatem amplectatur : et quomodo postea ipsum cor cogitationes humilitatem, ingenerantes producat. Hæc autem ita experiens, vix ad compunctionem, et fletum adducitur, sed tamen adducitur multis tribulationibus, et plus humiliatum, amplius compungitur. Nam humilitas luctum gignit, luctus genitricem suam alit, et crescere facit. Ipsa autem mandatorum per humilitatem observatio (o rem admirandam) sordes omnes ex anima eluit. Etiam omnem affectionem rationi adversantem, et concupiscentiam malam, corpoream, inquam, et ad vitam istam pertinentem expellit. Qua ratione homo secundum animam ab omni terrena cupiditate asseritur ac liberatur; non solum a vinculis corporeis, sed similiter ac si quis exuta veste totus nudus fiat. Et jure quidem. Absolvitur enim primum anima a stupore, quem Apostolus velamen appellat [66], qui Judæorum incredulorum corda occupat. Imo et nunc omnis, qui mandatis novæ gratiæ non quantum potest ac valet, et ferventi animo paret, hoc velamen parti intelligenti animæ suæ superpositum habet, et ad sublimitatem agnitionis filii Dei subvehi nequit. Sicut insuper qui secundum corpus exutus est, vulnera in corpore suo videt : ita iste vitiosos affectus animam ejus obtinentes tunc liquido perspicit (exempli causa, amorem gloriæ, avaritiam, injuriarum memoriam,

[52] Matth. vii, 1. [53] Ephes. iv, 13. [54] Luc. xv, 7. [55] Joan. vi, 37. [56] Joan. vii, 37. [57] Joan. viii, 52. [58] Zach. i, 3. [59] Matth. xi, 28. [60] I Joan. xiv, 21-23. [61] Matth. viii, 11. [62] Matth. iii, 1. [63] Matth. vii, 8. [64] Marc. ix, 34. [65] Matth. xxiii, 12. [66] II Cor. iii, 15.

odium fraternum, invidiam, zelum, contentionem, existimationem præclaram sui, et reliquos deinceps) mandata ut medicinas, tentationes ut cauterem, seu ferrum chirurgicum his imponens, humiliatusque ac lugens, et opem divinam ardenter exquirens, gratiam sancti Spiritus advenientem, ac singulos evellentem perimentemque videt, donec animam ejus ab omnibus istis tandem perfecte liberam reddat. Non enim illam ex parte, sed omnino ac pure Paracletus præsens in libertatem vindicare vult. Cum nominatis enim affectionibus quidquid est mœstitudinis, quidquid negligentiæ, quidquid desidiæ, ignorantiæ, oblivionis, gastrimargiæ, studii voluptuarii, hæc, inquam, omnia fugat, adeoque hominem renovat, et instaurat anima simul et corpore, ut non interitui obnoxium, et ponderosum atque crassum, sed spirituale, et expers materiæ, et jam idoneum, quod in cœlum rapiatur, corpus gestare videatur. Nec istud solum gratia Spiritus in eo operatur: sed nec intueri quidpiam sensibilium ei permittit: vel potius quasi non intueretur, ita eum has res intueri facit. Nam cum mens iis quæ intelliguntur, se dediderit, ab his quæ in sensum cadunt tota discedit, etsi ea videre et animadvertere putetur. Sic igitur in his, nempe quæ intelligentia sola perspiciuntur, immorans, secundum sanctum, cujus illa vox: *Nostra autem conversatio in cœlis est, non contemplantibus nobis quæ videntur, sed quæ non videntur* [67], ibi detinetur, illuminatur, assiduo spirituali ætate augescens, et infantiæ sensibus evacuatis, in virilem perfectionem proficiens. Quapropter juxta mensuram quoque ætatis hujus suæ, secundum vires et functiones animæ immutatur, et ad mandata Dei factitanda fortior ac potentior fit. Quæ quotidie implens, pro portione exsecutionis eorum adhuc purgatur, splendescit, collustratur, magnorum mysteriorum revelationes meretur, quorum profunditatem nemo illorum qui in eamdem puritatem ut eveherentur, non contenderunt, aut vidit unquam, aut videre potest.

Mysteria autem dico, quæ cum ab omnibus videantur, non tamen comprehunduntur. Etenim mens a Spiritu innovatore illuminata, etiam oculos novos, aures item novas acquirit, et de cætero non ut homo sensibilia sensibiliter, sed ut homine jam superior, sensibilia et corporea spiritualiter, et tanquam similitudines inaspectabilium, eorumque formas velut informes ac specie carentes intuetur, auditque, non ut quispiam dixerit, vocem, aut voces hominum; sed solius, et viventis Verbi, quando per humanam vocem se exeruerit. Hoc enim, et solum, tanquam notum sibi, et amicum per aures anima suscipit, eique aditum concedit, et receptum libens amplectitur: sicut ait Dominus: *Oves meæ vocem meam audiunt, alieno-*

A *rum autem non audiunt* [68]. Reliquos omnium hominum sermones audit illa quidem, non tamen admittit, nec ad se penetrare patitur; sed eos aversata, vacuos dimittit. Aliquando nec allapsum, aut pulsum eorum percipit: sed quanquam audit, veluti surdus non audiens [69], sic ergà eos sese habet. Proinde cum talis evaserit, statim Deus eam inhabitat, fluitque in ea quæcunque cupiverit, etiam supra quam cupiverit. Deus enim cum sit omne bonum, animam, in qua sedem posuerit, omni bono implet, quantum potis est natura nostra impleri; Deus quippe a nulla re condita capitur ac sustinetur. Bona autem illa intelligo: *Quæ oculus non vidit, et auris non audivit, nec in cor hominis*

B *ascenderunt* [70], ejus puta, qui talis nondum exstitit. Quare etiam docet hujusmodi hominem habitans in eo Deus, de futuris, et præsentibus; nec verbo, sed opere, experientia, et reipsa intellectuales ejus oculos revelans, quæcunque vult, et quæ ei conducunt, demonstrat. Cætera non indaganda, nec quærenda, nec curiose scrutanda suadet [71]; quandoquidem nec quæ Deus ipsi revelat et ostendit, sine reverentia, ac libere potest perspicere atque intueri: sed quasi per transennam profunditatem divitiarum sapientiæ, et cognitionis Dei inspiciens, mox æstuat, et percellitur, semet aspiciens, et cogitans quis sit, et qualibus spectandis dignatus sit. Magnitudinem enim benignitatis Dei considerans, et obstupescens, seque talium bono-

C rum spectaculo toto pectore indignum statuens, nec ad ea aperte respicere, nec ea pernoscere vult: sed timore et tremore, ac reverentia coarctatus exclamat: *Quis sum ego, Domine, et quæ domus patris mei* [72], quoniam talia mysteria indigno committere non dubitasti, meque tantorum bonorum tuorum non modo contemplatorem, sed etiam participem et consortem admirabiliter fecisti? Talis itaque qui jam super omnem creaturam se extulit, retro redire, et quæ creaturæ sunt, in iis curiose inquirendis versari minime vult. Nam cum angelorum Dominum possidet, essentiam et naturam ministrantium ei angelorum pervestigare abhorret, cum sciat, Deo non placere, hominem

D quæ supra hominem sunt, per curiositatem indagare. Si enim jussi sumus divinas Scripturas non curiose discutere [73], multo magis supra ea quæ scripta sunt, nos curiosos esse omnino haud oportet. Talis Deum videt, quantum fieri potest, et quantum ipsi Deo libet, et semper eum videre studet, atque ut post obitum videat, perpetuo rogat, et sola ejus visione contentus, nihil præterea requirit. Unde nec Deum ac Dominum suum, a quo repletur lumine, et a quo vitæ sinceræ, et incorruptæ voluptatem habet, relinquere, et ad sua vincula respicere cupit. Talis visus, sive desuper a Deo illustratus, et ipse præcellentem ejus

[67] Philipp. III, 20; II Cor. IV, 18. [68] Joan. X, 16. [69] Psal. XXXVII, 14. [70] I Cor. II, 9. [71] Rom. XI, 33. [72] II Reg. VII, 18. [73] Eccli. III, 22.

gloriam videns, ut ab aliis qualis, et in quanta gloria sit videatur, hoc illi in mentem venire nunquam potest. Quælibet enim sancta anima omni cupiditate gloriæ vacat : siquidem regia, et lucidissima spiritus tunica ornata, et immensa Dei gloria repleta, non solum humanam gloriam pro nihilo putat, sed omnino nec ad oblatam sibi sese convertit. A Deo quippe visa, et ipsa vicissim eum videns, alium aliquem hominem videre, aut ab alio videri nunquam desiderabit.

Quamobrem obsecro vos, fratres in Christo, ne verbis duntaxat ineffabilia discere velimus, quod et docentibus et audientibus æque est impossibile. Neque enim qui quæ solo intellectu percipiuntur, et divina sunt docent, ea manifestis exemplis perspicue demonstrare, eorumque veritatem, ut in negotio aliquo solertes, ac triti repræsentare : nec qui docentur, ex verbis solis eorum quæ dicuntur evidentiam discere possunt : sed actione, laboribus et sudoribus ipsa comprehendere, et contemplari studeamus : ut si inde etiam rationes horum, velut sacra mysteria docti fuerimus, et glorificetur Deus, sic nobis habentibus, et nos per illorum cognitionem glorificemus eum, ipseque glorificet nos in ipso Christo Deo nostro; quem decet omnis gloria, honor et adoratio cum Patre, et sanctissimo ac vivifico Spiritu, nunc et semper, et in sæcula sæculorum. Amen.

ORATIO XXVII.

ARGUMENTUM

De turbida et infideli ac prava affectione. Quæ sit Dei cum filiis lucis consociatio, et quonam pacto in illis efficiatur. Ad finem, sacerdotio indigne fungi audentium insectatio.

Semper, et omni tempore, fratres, inter se contraria sunt lux et tenebræ, fides et infidelitas, cognitio et ignorantia, charitas et odium. Nam cum ab initio dixisset Deus, *Fiat lux* [74], eaque exstitisset, illico tenebræ evanuerunt. Luce occidente, statim nox rediit. Adam vero fide in Deum munitus ac tutus, immortali gloria circumfluebat, et in paradiso erat. Ab inimico autem ad infidelitatem detortus, morte damnatus, et paradiso exturbatus, pro divina spiritualique cognitione carnalem cognitionem recepit. Etenim oculis animæ orbatus, vitaque perenni spoliatus, corporeis oculis cœpit aspicere, iisque sensibilibus et aspectabilibus ex commotione adjectis, cognovit Evam uxorem suam, quæ concepit et peperit Cain [75]. Porro talis cognitio vere omnis boni ignorantia est. Nisi enim prius divinam cognitionem visionemque perdidisset, nunquam in istam cognitionem devolutus esset. Sic deinde et Cain filius ejus, nisi ante in odium, et invidiam erga Abel fratrem suum exarsisset, non ei necem attulisset. Quotquot igitur tenebris ab

A animi insitis obsidentur, et in lumen quod animo et cogitatione cernitur quodque primus ille pater amisit, aspectum defigere nolunt, hi in ipso lumine natos, et quæ luminis sunt disserentes, eorum sermonibus perculsi, pro hostibus sibi adversariis ducunt. Quemadmodum namque radius solis, ubi domum quampiam obscuram intraverit, tenebras ut jaculum penetrat, ac dissecat : ita spiritualis, et sancti viri a Deo inspirata oratio, ceu gladius anceps cor hominis carnalis consauciat, idque ad contradictionem et odium, præ ignorantia, et infidelitate concitat : *Qui autem existimat se aliquid scire, cum nihil sciat* [76], etiamsi angelum de cœlo ad se descendentem viderit, ut malum dæmonem adversatur : et quamvis Apostolum, quamvis prophetam Dei, etiam ipsum ut alium quemdam Simonem Magum abominatur; et quod extremæ stoliditatis est, cæcus videntem ut cæcum ducit quique ipsemet revera nugator est, ejus verba pro nugis habet. Et quomodo cæcus, si qui noctu sæpius affirment solem lucere, fidem eis adjungit, et rursum in meridie lucem esse dicentibus non credit, suspicans se ab utrisque decipi : et sive lucem in die, sive tenebras in nocte sibi prædicantes ambiguus rejicit : ita qui in tenebris animi perturbationum sedent, sensumque ignorantia obcæcatum habent, vel potius, qui sensum Christi non habent, ipsius sensum habentem, velut ejus expertem, et non habentem velut ejus compotem reputant. De quibus bene David propheta : *Stultus, et insipiens peribunt* [77]. Quocirca tales totam divinam Scripturam secundum proprias ipsorum concupiscentias depravant, et pro vitiosis eorum affectibus, quos in ipsa non inveniunt, sed adulterantes eam patiuntur, corrumpunt. Cedo igitur, qui de rebus perperam indicant, nec præ arrogantia doceri se sinunt, et cæci sunt, recte unquam per semetipsos sensus lucis cognoscent? Oculis captus, nec lucem intuens, qui tandem litteras in luce leget? Qui vero cæcus est sensu, et Christi sensum in se non habet, quomodo in lumine Christi sensus repositos ac reconditos videre, et expendere potest? Talis, quamvis millies exterioribus oculis scripta sensum moventia legat, nunquam, opinor, spiritualia, et materiæ expertia, et luci similia in nocturno ac tenebroso loco videre queat. Nemo itaque vos seducat. Deus lux est, et quibus conjunctus fuerit, cum iis pro gradu puritatis ipsorum claritatem suam communicat. Atque tunc exstincta lampas animæ, id est, mens divinum ignem se circumplexum, et redaccensum esse cognoscit.

O mira res, homo Deo spiritualiter corporaliterque unitur (13) : siquidem anima non a mente, nec ab anima corpus sejungitur, et unione essen-

[74] Gen. I, 3. [75] Gen. IV, 1. [76] I Cor. VIII, 2. [77] Psal. XLVIII, 11.

(13) Verba Græca sunt ista : Ὢ τοῦ θαύματος, ὅτι ἄνθρωπος Θεῷ ἑνοῦται πνευματικῶς, καὶ σωματικῶς, εἴπερ οὐ χωρίζεται τοῦ νοῦ ἡ ψυχὴ οὐδὲ τῆς ψυχῆς τὸ σῶμα, ἀλλὰ τῇ οὐσιωδῶς ἑνώσει γίνε-

tiali, etiam homo per gratiam τρισυπόστατος fit, unus per adoptionem Deus, ex corpore videlicet et anima, et (cujus factus est particeps) divino Spiritu constans, impleturque tunc illud Davidis prophetæ: *Ego dixi: Dii estis, et filii Excelsi omnes* [78]. Filii Excelsi secundum imaginem videlicet, similitudinemque Altissimi: divina progenies ex divino Spiritu; quibus dixit merito Dominus, semperque dicit: *Manete in me, ut fructum multum afferatis* [78*]. Fructum intelligit eorum copiam, qui apud ipsum salvantur: *Palmes*, inquit, *nisi manserit in vite arescit, et in ignem mittitur. Manete igitur vos in me, et ego in vobis* [79]. Quomodo igitur maneat in nobis, et quomodo vicissim nos maneamus in ipso, Dominus ipse docuit illis verbis, *Tu, Pater, in me, et ego in te, et hi in me, et ego in illis* [80]. Et istud volens confirmare, iterato ait: *Hi in me, et et ego in illis, sic ut tu, Pater, in me, et ego in te, ut et ipsi in nobis unum sint* [81]. Adhuc porro, ut audientibus plenam fidem ac certam faciat, hæc adjungit: *Sicut tu me dilexisti, ego illos dilexi: et gloriam quam dedisti mihi, dedi eis, ut sint unum, sicut nos unum sumus* [82]. Patet ergo, sicut manet Pater in Filio suo, et Flius in sinu Patris, secundum naturam: sic etiam qui in veritate crediderunt, et per Spiritum sanctum regenerati sunt, Christique ac Dei per ejus donum facti sunt fratres, et filii Dei, et adoptione dii, manere eos in Deo per gratiam, et Deum in illis.

Quam ob causam qui tales non evaserunt, nec actione, et cognitione, spectationeque universe sunt immutati, quomodo seipsos appellare Christianos non verentur? quomodo os aperire, deque occultis mysteriis, velut super stratum neglectim jacentes impudenter loqui audent? quomodo inter Christianos, et spirituales se numerare non pudet? quomodo sacerdotum assessores, corporisque et sanguinis Domini sacrificii, et ministri esse non perhorrescunt? Prorsus mirari satis non queo. Sed nimirum cæcitas mentis, ut dictum est, illiusque comites stupor et stultitia, et hinc nascens arrogantia, tale aurum, pretiosissimumque lapidem ipsum Dominum nostrum Jesum Christum, ut lutum conculcare facit. O audaciam horribilem, cujus impulsu tanquam sublimem gradum conscendunt, ut ibi stantes, infimæ multitudini excellentes, A et conspicui appareant. Quis ergo Christianus hosce Christianos nominabit?

Verum hactenus contra eos qui omnia scire et dicere conantur, et existimant se aliquid esse cum nihil sint, velut in cippo quales sint Christiani docuimus: ut sese cum archetypo comparantes, quantum a germane Christianis absint, intelligant. Ad vos autem Christi servos, et discere cupientes, paratosque ad audiendum, universitatis Dominus per sancta Evangelia sua clamat: *Dum lucem habetis, ad lumen currite, ne vos tenebræ comprehendant* [83]. Currite per pœnitentiam in via mandatorum ejus, currite. Currite dum durat ejus illuminatio, priusquam nox mortis vos comprehendat, et ad tenebras sempiternas amandemini. B Currite, quærite, pulsate, ut janua regni cœlorum vobis aperiatur, et sitis intra illud, et ipsum intra vos possideatis. Qui enim ante de hac vita exierunt, quam id acquisissent, ubi tandem ad mortuos profecti illud reperient? Hic ergo petere, et quærere, et pulsare in pœnitentia et lacrymis jussi sumus; et sic facientibus, Dominus id se nobis daturum est pollicitus. Quod si hoc facere, et Christo Domino obedire detrectabimus, ut adhuc superstites ab ipso regnum cœlorum intra nos accipere festinemus, nonne cum illuc excesserimus, merito dicentem nobis audiemus, quid nunc quæritis, quod a me oblatum vobis accipere noluistis? Nonne sæpenumero hortante me, ut laboraretis, C et id a me sumeretis, vos recusastis, et contempsistis: pereuntiumque, ac terrenorum voluptatem prætulistis? Quibus ergo factis, aut qua oratione id in posterum invenire poteritis? Quapropter, Patres et fratres mei, quæso vos, omni sedulitate mandata Dei nostri custodiamus, quo vitam regnumque æternum consequamur; et ne audiamus nunc quidem: *Qui non obedit Filio, non videbit vitam: sed ira Dei manet super eum* [84]; in futuro autem sæculo, *Nescio unde sitis* [85]: sed benedictam potius illam vocem excipiamus: *Venite, benedicti Patris mei, percipite regnum vobis præparatum* [86], quoniam salutem vestram esurientem me per observationem mandatorum meorum pavistis, potastis, vestivistis, collegistis, et venistis ad D me, purgate corda vestra ab omni macula, et sordibus peccati. De reliquo fruimini bonis meis cum

[78] Psal. LXXXI, 6. [78*] Joan. XV, 4, 8. [79] Ibid. 4. [80] Joan. XVII, 21. [81] Ibid. 23. [82] Ibid. 22. [83] Joan. XII, 35. [84] Joan. III, 36. [85] Matth. XXV, 12. [86] Ibid. 34.

ται τρισυπόστατος κατὰ χάριν, καὶ ὁ ἄνθρωπος, εἷς θέσει θεὸς ἐκ σώματος καὶ ψυχῆς, καὶ οὗπερ μετείληφε θείου πνεύματος, καὶ πληροῦται τηνικαῦτα τὸ εἰρημένον ὑπὸ τοῦ προφήτου Δαβὶδ Ἐγὼ εἶπα· Θεοί ἐστε, καὶ υἱοὶ Ὑψίστου πάντες, καθ' εἰκόνα δηλαδὴ, καὶ καθ' ὁμοίωσιν τοῦ Ὑψίστου, γεννήματα θεῖα ἐκ τοῦ θείου Πνεύματος. Occurrit, quod Jureconsultus, ff. *De legibus*, monet: *Benignius leges interpretandæ sunt, quo voluntas earum conservetur.* Et: *In ambigua voce legis, ea potius accipienda est significatio, quæ vitio caret: præsertim cum etiam voluntas legis ex hoc colligi possit.* Idem ego in hac Simeonis oratione faciendum esse dico. Nam illud οὐσιωδῶς ἑνώσει, nec ad Deum, nec ad gratiam referendum est. (Neque enim homo justus aut cum Deo, aut cum gratia essentialiter unitur) sed ad solam conjunctionem corporis et animæ; quæ utique essentialis est; et quia corpus, anima et gratia sunt res trinæ in eodem composito; ideo ait hominem per gratiam fieri θεὸν τρισυπόστατον. Ubi vox τρισυπόστατος improprie et secundum similitudinem accipi debet; ut ipse Simeon satis superque declarat.

voluptate inexplicabili, cum vita immortali ac A sempiterna, qua contingat nos omnes potiri, gratia et benignitate Domini nostri Jesu Christi, cui gloria et imperium cum Patre principii experte, et sanctissimo vivificoque Spiritu nunc et semper, et per infinita sæcula. Amen.

ORATIO XXVIII.

Argumentum.

De corruptoribus ac pestiferis hominibus fugiendis, deque repudiandis eorum sermonibus, et cultura virtutis arripienda. De indicio libertatis animæ, et quis crucem suam tollens, Christum sequatur. Quemadmodum fideles Dei bonis ineffabilibus tum in hoc tum in futuro sæculo fruantur. De justo Dei super justis, et peccatoribus judicio.

Quisquis Deum invenire desiderat, abneget se- B metipsum, et animæ suæ ne parcat : sed inimicitias inter se, et omnes secundum carnem ambulantes ponat, ne alicujus horum sermonibus hortatoriis incitatus, retro convertatur. Ne cum iis in cathedra sedeat; nec colloquia cum illis mala serat, per quæ virus in animam infundatur, et ipse prioribus nequam consiliis, cogitationibusque immorari cogatur. Homo cum hamo escam time; audi me, et procul ab illis recede ne animam tuam iterum ad inferos deducas. Mentem tuam fige, et constabili, et ne illam ad vana, et inania audienda vagari sinas. Ne pedem referas. Ne piger sis, neve socordia gravere, et opprimare. Ne des somnum oculis tuis, neu guttur tuum alicujus cibi suavitate demulceas, donec videas per quid, et C propter quid vocati simus, et quorsum secundum scopum tuum festines. Hujusmodi cogitationibus, cum te subierint, locum non relinques. Quid tibi labore, et ista importuna defatigatione opus est? Tempus jam implevisti, hæc bis terque faciens, nec ullum inde fructum perspexisti. Ne, frater mi, ne hoc laqueo impliceris, neve prodas salutem tuam ; sed impensius ac generosius ad virtutis opus incumbe potius, Patrumque tuorum secundum Deum sermonibus, et institutionibus ne diffide. Constitue igitur apud animum, a vita citius, quam ab hac vitali inquisitione discedere. Quod si ab initio nihil cunctatus fecisses, benignus Deus non te despexisset, tibique desiderii tui fructum pro certo concessisset. D

Media nocte experrectus, memento ejus qui dixit : *Media nocte surgebam ad confitendum tibi super judicia justitiæ tuæ* [87]. Et gratias age Deo, qui te ad laudes ipsius canendas e somno excitavit; gaude, et exsulta, quia dignus es habitus, qui cum sanctis angelis Deum concelebres. Christianus enim peccator, de flagitiis anteactæ vitæ dolens, et vitam Deo gratam instituens, nisi ad divinas synaxes, et sacras psalmodias, et precationes lætitiam, alacritatem, taleque studium, et attentionem, quantam et qualem antea ad voluptates, vitæque improbitatem, ostendit; sed velut laborans adhuc, et quodam onere pressus, vim ut uno verbo dicam, ac tyrannidem se perpeti existimat, ac proinde invitus his fungitur, ne is e manibus diaboli se evasisse, verum improbi tyranni imperio etiam num subjectum intelligi arbitretur. Ast ubi cum gaudio et jucunditate animi se orantem ac psallentem, mentemque omnia hujus vitæ blandimenta, et quidquid ea in pretio habet, exsecrantem cognoverit, tum demum sub Christi regnum se successisse credat. Hoc redemptionis et libertatis manifestum argumentum est, de qua scripsit Apostolus : *In libertate, qua nos Christus liberavit, state* [88]. Ergo unusquisque ad hanc libertatem adipiscendam properet, eamque a Christo flagitet. Sin consuetam synaxin moleste fert, et longitudinis hymnorum, qui Deo canuntur eum tædet, et frangitur, profecto nescit : *Quam dulcia sint eloquia Dei in faucibus diligentium eum, et super mel ac favum in ore cognoscentium ipsum* [89] : sed totus caro, nempe carnali præditus animo, et magis carnali sensu, non potest spiritualiter gustare, quæ a Deo data sunt nobis beneficia, verum omnia divina ei amara videntur; et illud : *Gustate, et videte, quoniam suavis est Dominus* [90], ignorat. Quod qui evidenter non scit, a charitate, et dulcedine Dei alienus est. Qui porro gustus horum exsors est, proh dolor! Dei inimicus, et a regno cœlorum extraneus, ac peregrinus est. Quam enim, quæso, aliam spem habebit, aut cujus alius dilectione implicabitur, aut a quo consolationem seu hic, seu post obitum inveniet? In die vero judicii, quid respondebit, quando Christus veniet reddere unicuique secundum opera sua [91] : quando a monachis, qui se illi coram multis testibus aggregarunt, pacta quæ ad sanctum altare, et coram sanctis angelis ejus præstituros ac servaturos se pepigerunt, requiret.

Quid enim interrogati respondemus? Annon, ad sanctum altare, et ad sacrum hunc conventum, vitam monasticam, et vitæ institutum angelicum sectari desiderantes nos accessisse? Quid enim ad singula referimus? nonne illud : *Etiam, venerande Pater?* Sacerdos autem, quid rursum nobis dicit? Scitote, fratres, venisse vos, ut militibus ac famulis Christi regis cœlestis adnumeremini, ideoque ad tentationes vos comparate. Videbitis enim jam hinc inimicum omnes artes suas adversum vos ferventius experiri. Oportebit igitur et esurire, et sitire, et algere, ignominiam accipere, conspui, alapis cædi, subsannari, et quævis tristia propter Deum perferre. Quid nos tum ad ista? nonne passuros et toleraturos omnia promittimus, et illud solemne : *Etiam, reverende Pater*, ad omnem interrogationem per patientiam ferendorum incommodorum enuntiamus? Nonne continentiam, vigilias, obedientiam usque ad mortem servaturos, præposito, totique fratrum collegio coram

[87] Psal. cxviii, 62. [88] Galat. iv, 31. [89] Psal. cxviii, 103. [90] Psal. xxxiii, 9. [91] Matth. xvi, 27.

Deo et angelis promittimus? Quam ob causam vero militare, Christique bellatoribus accenseri voluimus? nonne ut contra hostes sub aspectum non venientes pugnaremus, ut contra concitatos animi motus bellum capesseremus? Et nunc, perinde ut si pacta conventa nemo a nobis exacturus sit nos gerimus: solutique timore Dei et mandata ejus contemnentes vivimus. Mihi equidem in mentem venit admirari, quomodo in tantam caliginem præcipitaverimus, omniaque cum animorum nostrorum detrimento faciamus: cumque nosmetipsi jugulemus, id tanquam vivi ac superstites non curemus: et cum ipsi nos peccatorum vinculis constringamus, etiam gaudium agitemus, committamusque omnia quæ Deus odit, et quæ in gehennam ignis animas nostras deturbent, et ea vincula a B nobis auferentes, quasi truculentæ bestiæ, devorare conemur. Nam si a quopiam fuerimus impediti, ne quid contra animas nostras moliamur, illum more canum rabidorum allatramus, et conviitiis incessimus, nec desinimus, donec re perpetrata animis nostris exitium conflaverimus. Postmodum ad hujusmodi perversitatem assuefacti, naturaliter perversi, atque improbi reddimur, nec amplius cœlo caput tollere libet. Ubi post hominum memoriam similis machinatio audita est? Quis dæmon modum perditionis hoc majorem adversum animas nostras excogitabit imo certe, quid hoc amplius contra nos dæmones cum omni cura, et sollicitudine invenire poterunt? Monachos fore nos C spopondimus, et en supra mundanos improbitati nos alligavimus. Ad famem, sitim, afflictionem sustinendam, ut ante dicebamus, descripti sumus, et propter unicum panis frustum (quod forte extra definitum cibi sumendi tempus requirimus) verbis velitari, et probra jactare non erubescimus. Omnibus quæ in mundo sunt, renuntiare venimus, parentibus, inquam, fratribus, et amicis, et tamen illos de monasterii panibus alere potius non cessamus. Mundum ut hostem fugimus, et interim mundanos, et quæ mundi sunt, plus quam Christum ipsum diligimus.

Qui autem assequi vult quæ cupit, et desiderat, bona Dei videlicet, et ex homine in angelum terrestrem migrare, afflictationem corporis amabit, D malorum perpassionem amplectetur, tentationes ut omnis boni sibi conciliatrices haud aspernabitur. Ut enim aurum multa infectum ærugine, nisi in prunas conjiciatur, et malleis tundatur, purgari aliter, atque in pristinum fulgorem restitui non potest: sic anima quoque peccati ærugine cooperta, et ad summum facta inutilis, alia via purgari, et antiquam recuperare pulchritudinem nequit, nisi tentationibus jactetur, et tribulationum conflaturam subeat. Nam et istuc Domini nostri verbum subindicat: *Vende facultates tuas, et da pauperi-* A *bus, et tolle crucem tuam, et veni sequere me* [23], tentationes, ac tribulationes crucis nomine insinuans. Dare porro omnia, pecunias ac possessiones, incursibus autem tentationum reliquorum acerborum ac molestorum non excelso animo resistere, animæ ignavæ, ac sua commoda non intelligentis mihi videtur. Nihil enim pecuniis tantummodo aliisque rebus abjiciendis ac deferendis, et ad vitam solitariam confugiendo proficitur, nisi in tentationibus, et tribulationibus, et secundum Deum molestiis usque ad finem perseveres. Neque enim Christus Deus noster in rerum nostrarum abjectione, sed in patientia nostra animas nostras possessuros affirmavit [24]. Facultatum in pauperes distributionem, et fugam sæculi bonam atque utilem esse constat: verumtamen sola per seipsam, citra tentationum tolerantiam, hominem secundum Deum perfectum reddere non potest. Quod ut ita se habere, et ita Deo placere credas, audi ipsius verba ad divitem: *Si vis perfectus esse, vende quæ habes, et da pauperibus, et tolle crucem tuam, et veni sequere me.* Vocabulo *crucis*, ut dictum est tribulationes et tentationes obscurius significat. Quoniam enim *regnum cœlorum vim patitur, et violenti rapiunt illud* [25], aliterque fidelis in ipsum, nisi per angustam portam tribulationum, et tentationum introire nequit, merito divina Scriptura præcipit: *Contendite intrare per angustam portam* [26]. Et iterum: *In patientia vestra possidebitis animas vestras* [27]. Et: *Per multas tribulationes oportet nos intrare in regnum cœlorum*, ut et alibi id Scriptura testatur [28]. *Fili, accedens ad servitutem Dei præpara animam tuam ad tentationem. Deprime cor tuum, et sustine* [29]. Et Apostolus: *Quod si extra disciplinam estis, cujus participes facti sunt omnes, ergo adulteri, et non filii estis* [30]. Et alio loco: Omnia quæ tibi inferuntur, ut bona suscipe, sciens sine Deo nihil fieri. Qui enim fortunis suis in egentes collatis e mundo et rebus ejus recedit, in spe mercedis, et voluptate multa gestat conscientiam. Et aliquando vana gloria mercedem furatur Qui vero, postquam omnia dedit pauperibus, etiam molesta sustinet, et gratias agit, et adversa patienter perfert, in eo quidem maximam acerbitatem, laborem, ac dolorem sentit: sed præsens ac futurum præmium, ingentemque retributionem pro perfugio habet; utpote qui passiones Christi imitetur, cumque in diebus tentationum, et adversitatum irruentium sustineat, et exspectet. Quocirca oro vos, fratres in Christo, demus operam secundum vocem Domini, Dei ac Salvatoris nostri Jesu Christi, ut postquam mundo, et his quæ in mundo sunt valediximus, per angustam portam intremus, quæ carnalis nostri sensus, et voluntatis præcisio, et fuga est. Nisi enim carni, concupiscentiis, ac voluntatibus ejus moriamur, remissionem, abso-

[23] Matth. XIX, 21. [24] Luc. XXI, 19. [25] Matth. XI, 12. [26] Matth. VII, 13. [27] Luc. XXI, 19. [28] Act. XIV, 21. [29] Eccli. II, 1, 2. [30] Hebr. XII, 8.

lutionemque malorum, et libertatem, et sequentem a sancto Spiritu consolationem adipisci non poterimus: quæ nisi superveniat, nemo Dominum nec in hoc nec in futuro sæculo videbit. Nam recte te fecisse, cum omnes facultates tuas in pauperes distribuisti (si tamen nihil tibi exemplo Ananiæ illius reservasti [1]) et adhæc mundo, et iis quæ in mundo sunt renuntiasti, desertisque hujus vitæ curis ad portum æternæ vitæ cucurristi, speciem et figuram pietatis indutus, ego quoque non inficior, et te ob hoc studium laudo: sed insuper prudentiam carnis velut tunicam exuere, et secundum stolam, quam per Christum induisti, mores animæ, ipsamque spiritualem prudentiam possidere necesse est: neque hoc solum, sed etiam per pœnitentiam tunicam lucidam, qui est ipse Spiritus sanctus, superinduere; quod nisi per constantem mandatorum observationem, et tolerantiam tribulationum non est ut fiat. Pressa enim per tentationes, ad lacrymas commovetur; lacrymæ cor purgantes, templum, et diversorium Spiritus sancti efficiunt. Nec enim nobis ad salutem, et perfectionem solus vestitus, et exterior statuæ ornatus sufficit: sed ut exteriorem, ita interiorem hominem nostrum ornare amictu Spiritus, totosque et integros cum anima, et corpore Deo se offerre oportet. Et corporalem quidem exercitationem propter virtutis labores assumere, ut egregie molestis secundum Deum assuescamus, et feramus ingenue amaritiem jejunii, difficultatem continentiæ, necessitatem vigiliarum, afflictionis omne genus: pietate autem spiritus erudire animam ad sapiendum quæ oportet sapere, et meditandam semper vitam æternam, esse humilem, mitem, contritum, compunctum, lugentem assidue, et lucem spiritus per preces ad se elicientem, quæ et adesse illi per pœnitentiam ferventissimam consuevere, purgatæ per uberes lacrymas, sine quibus nec tunicam ejus mundari, nec in sublime contemplationis eam ascendere licet. Nam ut vestimentum e cœno alicunde, et sterquilinio nimium quantum defœdatum, nisi aqua multa, et crebro pedibus calcatum non purgatur: sic et animæ vestis ex luto, et sterquilinio peccatricum affectionum turpata, nisi per ubertim fluentes lacrymas, tentationumque, et tribulationum tolerantiam a sordibus non abluitur. Nam cum a corporis nostri substantia naturaliter duæ fluxiones exsistant, una superior lacrymarum, altera inferior, a facultate genitali: et hæc quidem si contra quam natura, et legibus institutum est, fiat, animam contaminet; illa, si ex pœnitudine procedat, eamdem purget, eos qui turbulenta, et cum peccato conjuncta cordis motione, cupiditatum a ratione alienarum formas sibi insculpserunt, et ita animam inquinarunt, plurimis lacrymis mundari, tunicamque animæ purissimam acquirere oportet. Alioqui videre Deum, ipsum lumen, quod A cujusvis nominis per pœnitentiam ad se venientis cor illuminat, est impossibile: siquidem mundi corde Deum vident [2].

Enitamur itaque patres, fratres, et filii mei per diligentiam in moribus, et jugem occultarum cogitationum confessionem cor purum obtinere. Quæ enim frequenter, et quotidie fit a nobis harum confessio, si ex animo pœnitente procedat, resipiscentiam doloremque in nobis factorum, meditatorumve operatur, qui ex intimis animæ lacrymas ciet; lacrymæ animam purgant, et ingentia peccata delent; quibus deletis, sancti Spiritus solatiis permulcetur, ex compunctione fluento quodam dulcedinis irrigatur, unde quotidie, ita ut intelligentia percipiatur, pinguescit, et fructus spiritus B alit; quos tempore congruenti ceu frumentum multo cum fœnore ad se in vitam immortalem, ac sempiternam citra ullam absumptionem nutriendam offert. Cum hucusque studio suo præclare pervenerit, Deo familiaris, et domicilium habitaculumque sacrosanctæ Trinitatis evadit, pure intuens Deum fabricatorem suum, et cum ipso versans quotidie, e corpore, et mundo, et aere isto excidit, et virtutibus, atque alis charitatis a Deo elevata in cœlum ascendens, cum omnibus justis a laboribus suis requiescit, et est in infinito ac divino lumine, ubi apostolorum Christi, martyrum, sanctorum et omnium supernarum virtutum ordines una choris indulgent. Hunc itaque sta- C tum, fratres in Christo, nos quoque complectamur ne sanctis Patribus nostris inferiores simus: sed ut per exercitationem rerum honestarum, et per obedientiam Christi mandatorum, in virum perfectum evadamus, in mensuram ætatis plenitudinis Christi [3]. Nihil enim prohibet, si velimus. Sic et Deum nobis ipsis glorificabimus, et Deus a nobis lætitia afficietur, et ex hac vita demigrantes eum inveniemus, qui nos ut magnus Abrahæ sinus in regno cœlorum excipiat, et foveat. Et qui in medio tumultu, et strepitu, et qui in cœnobiis, et qui in montibus, ac speluncis sunt, mandatisque Christi convenienter vivunt, salvantur, et magnis a Deo donis dignantur: *Voluntatem enim timentium se faciet, et deprecationem eorum exaudiet, et* D *salvabit eos* [4]. Ubi timor, ait divinus Gregorius, ibi mandatorum custodia; ubi mandatorum custodia, ibi carnis purgatio; nempe nobis obtenebrantis animam, nec sinentis divinum radium clare intueri. Ubi purgatio, ibi illuminatio. Illuminatio autem desiderii impletio his, qui maxima, aut maximum, aut plusquam magnum appetunt. Itaque cum hæc dixit, finem non finem esse omnis animæ illuminationem Spiritus significavit, quam adeptus quis, finem quidem, et extremum sensibilium omnium comprehendit, principium autem cognitionis spiritualium invenit. Quamobrem uti cursum mandatorum Christi patienter laborando curratis oro, et

[1] Act. v, 1 seqq. [2] Matth. v, 8. [3] Ephes. iv, 13. [4] Psal. CXLIV, 19.

facies vestræ non confundentur: sed sicut cuilibet patienter, constanterque pulsanti portas regni sui aperit, et dat petenti Spiritum rectum, et sanctissimum, nec fieri potest, ut tota anima quærens non inveniat, et ditescat divitiis donorum ejus: sic et nos in bonis ejus ineffabilibus, nunc quidem ex parte, cum intelligentia, et cognitione præstantiorum; in futuro autem sæculo perfecte et consummate cum sanctis omnibus delicias nostras habeamus. Æterna quippe bona a Deo electis, et salvandis partim jam nunc pignora dantur, ipsis proposita, revelata, apparentia, et visa, partim post mortem, et resurrectionem contingunt.

Discite igitur, dilecti fratres, thesaurum inexplicabilem, super omnem principatum et potestatem, cujus hæreditatem justi adituri sunt, non in futuro sæculo duntaxat, sed jam quodammodo ante oculos, et manus, et pedes nostros propositum esse; quem nos animæ oculos præ ignorantia, infidelitate, sensu perturbationum, quasi quadam caligine offusi, et cæcati, non videmus: Venite, credite thesaurum istum, quem vobis prædico, lumen mundi esse: *Ego sum resurrectio et vita* [5]. Ego sum *granum sinapis* [6], quod in terra absconditur. Ego sum *margarita* [7], quæ a fidelibus emitur. Ego sum *regnum cœlorum* [8], quod intra vos latet. Et quemadmodum cernor ab his qui me nunc quæsierunt, et invenerunt: sic fulgebo, in illis, et super omnes cœlos residens. Ego qui etiam hic natura a vobis non capior, et invisibilis videor, non quantus sum me ostendens, quanquam totus maneo qui sum, dum videor; sed quantum me videntium natura, et virtus capit. Ego sum *fermentum* [9], quod acceptum anima misit in tres partes suas, et fermentatur ipsa, et tota mihi similis efficitur. Quale enim fermentum, talis fit etiam farina, quæ huic cum aqua, et sale miscetur. Qui enim, inquit, mecum est, connaturalis Pater meus, et ejus Spiritus, idonei natura sunt, ut pro aqua, et sale sint. Ego pro sensibili intelligibilis paradisus servis meis factus sum, in quo colloco omnes credentes in me, et regeneratos per Spiritum: qui peccare amplius non possunt; nec princeps hujus mundi quidquam adversum illos valet. Ego enim sum in illis, et ipsi in me, et vincunt mundum, quia extra mundum sunt, meque fortissimum omnium secum habent. Ego sum fons lucidus immortalis fluenti ac fluvii, in quo non post mortem, sed in horas, qui me toto pectore diligunt, aqua ex me defluente lavantur, corpusque et animam ab ea labe purgant, et toti instar lampadis, et in speciem radii solis micant. Ego sum qui in horas, ut mane, in his exorior, et videor sol per intellectum; sicut olim quoque in prophetis manifestabam meipsum, ipsique videntes laudabant, et

A invocabant me semper. *Mane*, inquit David, *exaudi me* [10]. *Mane astabo tibi et videbo* [11]. Et alius: *Tunc erumpet quasi mane lumen tuum, et sanitas tua citius orietur* [12], quando et tu videlicet mandata mea custodiveris. Et quid attinet omnia percensere, quæ Deus salutis nostræ sitiens ad nos loquitur? nisi omnino, ut per omnia cognoscatis et credatis, sedentes in tenebris magni luminis fulgorem videre oportere, si quidquam vident. Et ne qui de vobis cogitent, fulsisse quidem, sed qui adhuc in corpore sunt homines, ipsum videre non posse. Si enim hoc fieri non poterat, quid luxit, et lucet adhuc, cum ab eis non cernatur? Imo vero lumen semper erat, et semper luxit, et lucet in his qui purgati sunt, et in te-
B nebris apparebat, et tenebræ id non comprehendebant [13]. Et nunc lucet, et tenebræ id non comprehendunt, sive non tangunt. Quod autem dixit, quia ortum est populo sedenti in tenebris [14], id est, modo placuisse revelari iis in quibus et manifestatur. Alii enim in tenebris versantes, illud non comprehendunt. Invisibilis enim, tunc quidem per corpus visus est omnibus, qui aspexerunt eum credentibus et non credentibus. Etiam divinitatis ejus lumen cognitum et revelatum est solis illis per opera fidelibus, qui et dicebant ei: *Ecce nos, Domine, reliquimus omnia, et secuti sumus te* [15]. Quod ait, *omnia*, ea voce pecunias, possessiones, voluntates, contemptum hujus vitæ et abomina-
C tionem ejus, propter gustum subsistentis in nobis et æternæ illius vitæ complexus est. Hoc enim plane dulcius est, et anteponendum omnibus, quod est ipse Deus. Hæc, fratres mei, sunt Dei admirabilia. Misereamur itaque nostri ipsorum quæso, et hujus vitæ participes fieri elaboremus, quæ est lumen Dei, ipse Spiritus sanctus, sui participes sanctificans, et deos per adoptionem faciens. Credamus toto animo in Deum, terram, et omnia prætereuntia relinquamus, ad illum accedamus, ei adhæreamus, quoniam adhuc modicum, et cœlum ac terra transibunt, et extra illum non est status, nec terminus, nec comprehendi potest, quo peccatores decidant. Deus enim capi non potest, nec intellectu comprehendi. Quis igitur locus est, dic
D mihi, regno ejus excidentium.

Cogor lamentari, et cor meum comedo, et maceror, cum cogito Dominum tam munificum et humanum, ut propter solam in se fidem talia nobis largiatur, quæ mentem, auditum, et cogitationem superant, nec in cor hominis ascenderunt unquam; eos autem velut bestias præferre terram solam, et terrena, nobis per multam misericordiam ad sufficientem corporis usum impertita, ut ex his moderate et pro portione alamur, et anima nostra citra impedimentum ad superna gradiatur, ipsa quoque intellectuali pastu ex Spiritu, juxta men-

[5] Joan. xi, 25. [6] Matth. xxiii, 31. [7] Ibid. 46. [8] Luc. xvii, 20. [9] Matth. xiii, 33. [10] Psal. v. 4. [11] Ibid. 5. [12] Isa. lviii, 8. [13] Joan. i, 5. [14] Isa. ix, 2. [15] Matth. xix, 27.

suram purgationis et ascensus sui nutrita. Hoc enim est homo, et hoc fine conditi, et ob istud in mundum procreati sumus, ut hic paucis affecti beneficiis, per gratiarum actionem, et pium erga Deum affectum, majoribus, et æternis illic perfruamur. At enim, proh dolor! nihil prorsus de futuris solliciti, ingrati etiam de his sumus, quæ in manibus habemus, et dæmones imitamur, vel dæmonibus etiam, si vera dicenda sunt, deteriores sumus. Atque idcirco et atrocius supplicium nobis debetur, quanto et præstantioribus beneficiis cumulati sumus, et Deum propter nos similem nostri, solo peccato excepto, factum cognoscimus, ut nos ab errore et peccato liberaret. Sed quid de his sigillatim verba facere opus est? Profecto, verbo tantum credentes; factis negamus, ut etiam beatus Paulus infidelitatem reprehendens ait: *Confitentur se Deum nosse, factis autem negant, abominati, et incredibiles, et ad omne opus bonum reprobi* [16]. An non ubique Christi nomen personat? in urbibus, in vicis, in cœnobiis, in montibus. Quære, si placet, et scrutare diligenter, an servent mandata ejus, et vix invenies unum e millibus, ut dilectus ille discipulus Joannes ait: *Omnis qui peccat, non vidit Deum, neque novit eum* [17]. Et iterum: *Omnis qui facit peccatum, ex diabolo est* [18]. Ubi igitur, bona quæ sunt in manibus nostris relinquentes, inanibus autem, et fluxis dediti et affixi, spem habemus?

Ut porro ad singulos vanitati adhærentes sermonem convertam, age, quo pacto dicis, hæc omnia novi, et me mortalem, et umbram esse quæ videntur, et mortem improvisam, et gloriam justorum æternam, et confusionem peccatorum carere fine, et interim ab improbitate non desistis? Si enim vides, quomodo tanquam cæcus offendens, totum corpus, totamque animam denigratus es? Si nosti meliora, quomodo quasi expers sensus, deteriora sequeris? Si nosti omnia esse umbram, et omnia præterire quæ videntur, non erubescis cum umbra colludere, et fluentia pro thesauro colligere? non advertis te, ut puerum, in vas confractum haurire? et te putas tibi amicissimum. Perabsurdum sane et grave est, putare, et exist mare; nam per hæc esse aufertur. Homo, credin' Christum esse Deum? Si credis, time, et mandata ejus serva. Si non credis, at saltem dæmones ipsos, quos forsitan fide digniores existimas, interroga. Disce ab iis, a quibus in servitutem redactus es, et quos sequeris, quoniam non est alius Deus præter illum, cui nullus assimilatur, nec comparari potest, omnium enim Dominus ipse est, omnium rex, conditor lucis, et vitæ arbiter. Ipse lumen illud ineffabile, inaccessibile, qui solus est. Ipse in adventu suo dissipabit a facie sua inimicos suos, et qui non obediverunt mandatis ejus, quomodo noctis caliginem exoriens sol dispellit. Et erit A proprie Deus solus non potis capi inter ea quæ non capiuntur, et in incomprehensibilibus incomprehensibilis solis dignis apparens, pro mensura fidei in ipsum. Peccatores vero erunt ut in lumine operti ac circumfusi tenebris, in gaudio erubescentes, et in lætitia ipsi tabescentes, et ardentes horribiliter, et diversis suarum affectionum generibus cruciati: sicut scilicet et justi a lumine collustrati, et diversis virtutibus ornati apparebunt. Nam Deus, qui secundum naturam suam charitas est, et vocatur, nec damnatos odit, omni affectu naturaliter liber, nec a damnatis jure odio habetur: sed quibuscum nostra voluntate et sententia in hoc sæculo pravorum studiorum societatem elegimus, cum his ut merito, et necessario in B futuro sæculo, quamvis nolentes simus, condemnabimur. Etenim prout quisque affectus, ac dispositus est, Deus unitus omnibus, in fine sæculorum sicut novit ipse, sensum cuique præbet, quomodo ab ipso formatus sit. Dignis igitur per gratiam unitus supra naturam, divina, et omnem cogitationem superans voluptas esse consuevit. Indignis autem præter gratiam unitus, præter naturam secundum privationem hujus gratiæ constitutum, et ineffabilem dolorem facere solet, ut et magnus Gregorius Theologus ait: O Trinitas, quæ aliquando omnibus, aliis illustratione, aliis vocatione cognita fuisti. Sic igitur corporaliter in Scripturis divinitus inspiratis hæc posita inveni, et spiritualiter C edoctus sum a Spiritu, et ad vos plene instruendos ex multa charitate, nihil subtrahens scripsi dicta mihi, et declarata, et jussa a Domino nostro Jesu Christo, per adorandum et sanctum ejus Spiritum, de sublimibus donis, et charismatibus simul principii expertis Dei, et patris ejus. Quorum ut sint participes, qui cum labore quærunt, iis semper concedit per fidem, ipse etiam nunc bonus, et benefactor noster Deus. Ecce, annuntiavi vobis omnia, et talentum non abscondi. Unusquisque igitur vestrum de cætero quod vult eliget: ego enim quod ad vos attinet, crimine vaco, in Christo Jesu Domino nostro, cui gloria et imperium cum Patre principii experte et sancto Spiritu in sæcula. Amen.

D

ORATIO XXIX

Argumentum.

Omnes homines a Christo non illuminatos, cæcos esse, nec opera lucis efficere posse, nec in via recte vivendi progredi. Quare circumspiciendum, et advertendum animum, an vero itinere in cœlum ambulemus, quod in Dei mandatis situm est. Qui parvis peccatis succumbunt, eos magnorum servos fieri. Quibus actionibus ab affectibus illaudatis vindicemur.

Quemadmodum cæcus ingrediens, velit nolit, pedibus offendit; sic homo oculis animæ sub intelligentiam cadentibus, non ante apertis ab eo, qui ut cæcorum oculos aperiret, humanum corpus

[16] Tit. I, 16. [17] I Joan. III, 6. [18] Ibid. 8.

assumpsit, non potest non viam hujus vitæ carpendo delinquere: adhuc enim cæcus est, et ad id quod proprie malum est, a bono internoscendum superno divinoque lumine, opus habet. Ab omni igitur peccante hæc quatuor requiruntur. Ut cognoscat unde privetur lumine, edoctus mysterium, ne sit stupidus. Confessio peccatorum, ut sit verus. Fuga occasionum et causarum, quibus ad peccandum impellitur, ne sit stultus et insipiens. Postremo, ut medicum petat a solo Christo medico, qui contritos sanat, et modo quodam inexplicabili contritiones alligat, dicitque: *Fides tua te salvum fecit, vade in pace* [19]: alioqui enim vita in pace, citraque lapsus degi non potest. Ex his primum illud bonum est; secundum melius; tertium præstantius; quartum proprie bonum, extra quod non datur salus; uti sine tribus antecedentibus quartum hoc Christus operari nequit. Valde siquidem opus habet, ut nos ipsos prius agnoscamus, quo sanati, demus gloriam Deo. Quo enim pacto quispiam adepta sanitate medico gratias agat, si morbi magnitudinem, gravitatem, et summam ejus depellendi difficultatem ante non perspexerit? maxime, si is ab alio nullo medicorum curari queat. Meretur enim supplicium dirissimum, qui curatus medico pro dignitate gratias non agit. Ac propterea cum a quo sanandus est, nosse debet. Hinc visitare, et sanare infirmitates nostras sæpe moratur, quantumvis imploretur. Parcit enim nobis, ne ingrati ad pœnas majores devolvamur. Quamobrem quotquot hominis vocabulo censemur, dispiciamus, et attendamus nobis necesse est, fideles juxta atque infideles, parvi atque magni: ut infideles quidem ad cognitionem et fidem Dei conditoris nostri veniamus: fideles, ut vita pie acta, eidem in omni opere bono placentes appareamus; parvi, ut magnis propter Dominum subjiciamur; magni, ut erga parvos tanquam parentes erga liberos afficiamur, propter mandatum Domini, dicentis: *Quamdiu fecistis uni istorum ex minimis meis, mihi fecistis* [20] Non enim, quod quidam opinantur, de pauperibus tantummodo, et victu corporeo egentibus hoc dixit, sed de fratribus item nostris omnibus, qui non fame panis, et siti aquæ, sed segnitiei, et inobedientiæ mandatorum Dei contabescunt. Omnes itaque curramus, antequam nobis per mortem pœnitentiæ janua claudatur. Curramus, ut ante exitum comprehendamus. Festinemus, ut accipiamus. Pulsemus, ut priusquam de hac luce migremus, paradisi portam Dominus nobis reseret, et seipsum manifestet. Studeamus regnum cœlorum intra nos acquirere, et idipsum cognoscere, ac sentire, et ne sine illo hinc discedamus. Idcirco enim et Christi mandato pro subsidio utimur, utpote propter nos, infirmitatemque nostram præscripto. Idcirco renun- A tiamus omnibus, et ad angustam atque arctam viam procedimus, et a mundo, mundanisque corporaliter quodammodo amputamur, et ab alia regione, loco, et urbe ad aliam habitationem, mansionemque abeuntes, ad stadium, in quo virtutis viget exercitatio, devenimus, per institutum vitæ, et sanctæ vivendi normam pro suo quisque arbitrio incedentes, aut etiam accelerantes, currentesque et vestigiis Domini nostri Jesu Christi insistentes, ut ne amplius rebus perituris delectemur, et voluntas carnis voluntati spiritus subdatur. Idcirco e mundo secedentes, statim mandata Domini capessimus, et ejus jussis obtemperantes, viam in cœlum ferentem auspicamur.

B Hic porro mihi pensiculate dictorum vim considera. Informa animo viam bene tritam, quam longa est, pedibus scilicet eorum qui præcesserunt. Hinc inde montes, silvas, rupes excelsas, scopulos atque valles concipe. Cum his nihilominus campos, hortos, loca jucunda et umbrosa, longeque amœnissima, et omnigenis fructibus abundantia. Deinde non mediocrem bestiarum multitudinem, latronumque, et sicariorum globos per loca illa absconditos. His ita se habentibus, ex hisce locis nullus aut inescabit nos, sensumque nostrum commovebit, aut nocere nobis poterit, sequentibus sanctos, qui præiverunt, eademque semita ambulantibus, qua illi ambulaverunt. Incedentibus quippe nobis per viam C mandatorum Dei ac Domini nostri citraque respectum ad ea quæ retro sunt omnia quæ audisti permeantibus, nemo neque latronum illorum, neque belluarum aperte ac proterve insultat, aut appropinquare audet. Verumtamen alias remotius, alias vicinius; alii minas intendunt, cædemque spirantibus oculis nos obeunt; alii quibusdam delinimentis et blanditiis amicisque colloquiis vicissitudinem et intermissionem nobis offerunt, et ostentant locorum per regiones delectamenta, et fructuum speciem pulcherrimam, hortanturque ut paululum requiescentes, laborem viæ consolemur, et de fructibus edere suadent, plus voluptatis, quam pro eorum aspectu afferentibus. Multos insuper laqueos nobis, occasionesque ad capiendum varias, callide D excogitant; nec id per diem solum, sed per noctes etiam: nec vigilantes modo, verum etiam dormientes aggrediuntur; interdum quidem titillationibus, et exorationibus; interdum ciborum interdictorum gustu; interdum cum facibus, lampadibus et ensibus tanquam latrones, et more latronum nos invadunt, terroremque mortis incutiunt. Percellunt nos, arbitrantes etiam a recto itinere aversuros. Et nonnulli quidem de ipsis monent fieri non posse, ut quandiu vivimus, hujus viæ difficultates sustineamus. Alii, hæc esse infrugifera, et quæ laborantibus nullam queant utilitatem parere. Alii nunquam esse nec fore finem hujus viæ, eo argumento, quod quibusdam res parum feliciter pro-

[19] Luc. VII, 50. [20] Matth. XXV, 40.

cesserit, et eo in primis quod qui multum temporis in hoc vivendi genere contriverunt, nullum ex diuturnitate fructum reportarint, dum putarint se cursum mandatorum Dei currere, et id non secundum scientiam, ac sano judicio præstiterint, sed ad numeros, quos sibi finxerint, et ad opinionem, quam de se ipsi stulte habuerint : quibus merito etiam gressus secundum Deum præciduntur, illusis, et ad ea quæ retro sunt revertentibus, seque per negligentiam maligno, ad suam in ipsis voluntatem explendam tradentibus.

Sed cur ego ista apud vos fratres meos spirituales dissero? Quia numerum excedunt adversarii nostri diaboli, malignorumque ejus spirituum insidiæ et tendiculæ. Consideremus nos ipsos in via, de qua diximus, qui vel nuper eam inivimus, vel diutius in ea perreximus, et ab omnibus istis quæ dictæ sunt bestiis et latronibus, multa quidem passi eorum quæ commemoravimus, gratia autem Christi neque adulationibus decepti, neque elegantia rerum apparentium ad voluptatem furtim pertracti, neque timore aut minis ad declinandum de recta via, aut a progressu desistendum inflexi, neque vero retrorsum conversi sumus, sed potius, et quidem contentius currimus. Num in tali statu et conditione nostra, quievit a nobis oppugnandis Satanas; et num aliquando tandem quieturus est? Nunquam sane. Quocirca Deus semper nobis summo desiderio, totaque mente orandus est, ne nos unquam inescari a maligno, aut falli patiatur. Hæc pauca e multis decertantibus disputavimus.

De iis porro, qui nullo discrimine, et nihil omnia pendentes hac via, et vita ingrediuntur, quid ego dicam? quandoquidem velut stupidæ aves omnis generis diaboli laqueis irretiuntur, semet cuivis affectui dedentes ac mancipantes, et escam semper maligno se objicientes, circumeunti, *et rugienti instar leonis, quærentique quem devoret* [21], et mori præoptant, quam e dentibus et faucibus ejus crudelissimis extrahi. Hortor itaque, et omnes oratos volo in Christo Jesu, ut sibimetipsis attendant, et unusquisque non plus quam oportet, sed ad sobrietatem sapiat [22], directamque viam, quæ Deus et Christus est, ambulet (cui et respondere oportebit, ut justo Judici, et qui circumscribi nequit) non declinantes ad dextram, nec ad sinistram [23] : sed ejus vestigia perpetuo prementes, in mandatis ejus omnibus absque ulla omissione custodiendis, ut salvemini sicut caprea e maculis, et passer e laqueo [24]. Primum quippe mandatum est, diligere Dominum Deum, et mandata ejus servare [25], sicut ipse ait : *Qui diligit me, mandata mea custodit* [26]. Secundum, diligere inter se, sicut ipse Deus mundum dilexit. Vera autem dilectio his quasi characteribus cognoscitur [27], adversus fratrem non inflari, nec efferri, nec æmulari illum, sed æmulari bonum : non agere perperam, non esse audacem A adversus eum, non murmurare, non illudere, non irridere, in judicio nunquam nec parva, nec magna de re contendere. Persuasissimum ergo habeatis, fratres mei dilecti, nihil tam facile salutem vobis conciliaturum, quam divina Salvatoris jussa facessere. Nihilominus multis lacrymis, multo timore, multa patientia, perseverantiaque in precibus nobis opus est, ut saltem unius verbi Domini virtus reveletur nobis, ut noscamus quod in parvis sermonibus ejus absconditum est mysterium, ut pro uno apice mandatorum Christi animas nostras ponere ne dubitemus. Sermo enim Dei armatus, et quasi gladius anceps [28], et a quo quis victus est, ejus et servus est [29].

Ut autem exemplo quoque credibile faciam, quod B dico, vos interrogabo. Cui cum decem, aut duodecim viris suscepta est dimicatio, dum manus cum iis conserit, si antesignanos et fortissimos eorum simul prima impressione in fugam compulerit, reliquos vulneraverit, ac prostraverit, unum vero, aut duos ex his despicabiliores, infirmioresque relictos postea timide, et cum blanditiis procul ad se venientes viderit, nec occurrens eos comprehenderit, manus pone revinxerit, aut occiderit, nonne sæviter ab iis ipse trucidabitur? Si enim ex superbia et arrogantia projectis armis recubuerit, illisque contemptis supinus dormiverit, an non sciens et volens in servitutem miseris illis se tradidit? An non qui supervenerunt duo ex illis, aut etiam unus, C ligatum cum in suo mancipio habebit, et pro servo abducet? aut si etiam gladio jugulaverit, faciet omnibus mortalibus ludibrium? Annon præterea omnes sui negligentem et confidentem illum, imo dementem ac stupidum merito cæsum dicent? Omnino enim non tam laudabilis erit propter pugnam et victoriam illam contra fortiores, quam vituperabilis, abominandus, et vilipendendus seu servus, seu mortuus, ut libere dicam, quod ab uno illo victus sit. Sic igitur, fratres mei charissimi, nihil nobis proderit, si majoribus perturbationibus edomitis, in minorum potestate simus. Exempli gratia (eadem enim rursus dicam, et dicere non desinam) si carnis inquinamenta vitemus, si ab invidia, et furtis magni momenti abstineamus, si a D nefariis puerorum amoribus, et aversa libidine, si a mollitie, et omni alia petulantia temperemus, vitio tamen ventris, aut multo vino, aut somno, aut inertiæ, aut pigritiæ, contradictioni, inobedientiæ, murmurationi tanquam servi, et flagriones subjiciamur, quem, obsecro, ex sola operum pessimorum abstinentia fructum consequemur? Si clam panis fragmenta surripimus, et comedimus, aut quippiam aliud aliunde sublegimus, idque citra permissum præfecti nostri, qui nos peccati immunes pronuntiet? Si a synaxi absque magna corporis imbecillitate, aut necessitate aliqua sponte abfuerimus? Si fructus custodientes, ab ipsis gulam non

[21] I Petr. v, 8. [22] Rom. xii, 3. [23] Deut. xvii, 11. [24] Prov. xi, 15. [25] Deut. vi, 5. [26] Joan. xiv, 15. [27] I Cor. xiii, 1 seqq. [28] Hebr. iv, 12. [29] II Petr. ii, 19.

continuerimus? Etenim quid aliud Adamum e paradiso ejecit, mortique dedidit? Quid ex graviorum illorum vitatione commodi nanciscemur? Nec enim quispiam toto corpore lacer, deinde pluribus medicamentis, præter unam modicam plagam curatus, dici sanus potest, si vulneris parvas reliquias, ut foramen acus adhuc circumferat : sed qui etiam vulnerum cicatrices, si potest, sustulerit, ille curatus prædicabitur ob omnibus. Ne igitur ista parvifaciamus : sed propter ea alios punitos, et vehementer damnatos audientes, quod nos inde nocumentum manet, totis viribus fugiamus. Et nemo, dilectissimi, in aliquo horum, aut alio quopiam turbulento, ac vitioso affectu de cætero permaneat; sed hinc jam profligato, pœnitentiæ faciat initium, et se victum fuisse confiteri ne cesset, donec pudefactus suggestor inimicus, ab eo oppugnando discesserit. Ne dominetur nostri invidia, ne ira, ne furor et clamor, ex quibus turpiloquia, et contumeliæ generari consueverunt. Ne inanis gloria, superbia, sui admiratio nobis imperantes, in profundum inferni nos trahant : verum his omnibus procul exterminatis, virtutes eorum loco comparemus.

Sed occurrat forte quispiam, cum tam multæ sint, et innumerabiles propemodum quæ recensitæ sunt motiones in reprehensione positæ, quis eas omnes scrutari, et ab universis cavere sibi potest, ut ne ab una quidem occupetur? Quis? ego Christo adjuvante vos docebo. Qui peccata sua semper ante oculos habet, futurumque judicium assiduo prospicit, ac pœnitentia fervet, et amaras fundit lacrymas, hic supergreditur, longeque vincit omnia simul, a pœnitentia in sublime actus, ut ne una quidem, et sola ex dictis motionibus ad eum pervenire, ejusque tanquam per aereas regiones incedentem animam attingere possit. Pœnitentiæ namque, et ex imo corde emissarum lacrymarum fervor, peccati sordes quomodo ignis conflat et absumit, animamque contaminatam expurgat. Tantumne? imo et lumen largum in illam, per adventum Spiritus sancti magnifice infundit, ut inde misericordia, et bonis fructibus abundet. Quod nisi anima nostra a pœnitentia et lacrymis, et quæ hinc in ea nascitur humilitate, velut alis acquisitis ad excelsa ἀπαθείας tollatur, a nulla harum, quarum meminimus passionum liberari poterimus : sed nunc quidem ab hac, nunc ab alia semper vulnerabimur, et non secus quam ab immitibus belluis devorabimur, ac post obitum cœlorum regno idcirco exclusi, pœnas in omnem æternitatem expendemus. Quare vos omnes obsecro, spirituales mei fratres, et obsecrare charitatem vestram non cessabo, ut unusquisque salutem suam ne contemnat; sed omnimodis a terra se paulum efferre conetur. Hoc miraculum, quod vobis stuporem incussit, ab humo, inquam, in aera suspendi, si factum fuerit,

A descendere in terram, in eaque consistere nullo modo in posterum voletis. Per terram porro carnalem, per aerem spiritalem sensum, cogitataque intelligo. Nam si mens pravis cogitationibus, et motibus expedita, quam Christus Deus nobis donavit libertatem aspiciendi facultatem præbuerit, ad pristinam peccati servitutem, carnalesque sensus descendere amplius non sustinebimus : sed secundum Domini verbum [30], vigilare et orare non desinemus, donec ad beatitudinem illam evecti, promissis bonis potiamur, gratia et benignitate Domini nostri Jesu Christi, cui gloria cum Patre et sancto Spiritu nunc et semper ætatibus sæculorum sempiternis. Amen.

ORATIO XXX.

B

ARGUMENTUM.

Non esse dicendum, hodie ad fastigium virtutis perveniri, et cum veteribus sanctis certari non posse; etiamsi velis. Quicunque divinis Scripturis contraria docet, eum sibi credentes nova hæresi imbuere. Lacrymas nobis a natura datas esse.

Complures quotidie, Patres et fratres mei, nos etiam dicentes audimus, si vixissemus temporibus apostolorum, et Christum perinde ut illi istis oculis cernere digni fuissemus, nos quoque sancti, quemadmodum illi evasissemus. Hæc dum dictitant, ignorant eumdem esse qui tum, quique nunc mundo loquitur. Nam si nunc non idem est, qui olim, æque super omnia Deus et in efficiendo, et in effectis, quomodo videtur in Filio semper loqui
C Pater, et Filius in Patre per Spiritum hæc dicere : *Pater meus usque modo operatur, et ego operor* [31]? Sed objiciet forsitan aliquis, non idem est, illum ipsum tunc corporeis oculis vidisse corporeum, et hodie ejus verba duntaxat audire, quæque ad eum, et regnum cœlorum pertinent, edoceri. Fateor ego quoque, non prorsus idem esse nunc et tunc : sed quod modo et nunc est, id aio longe majus esse, et ad pleniorem fidem, persuasionemque certiorem facilius multo nos adducere, quam si tunc eum in corpore humano videre et audire nobis contigisset. Tunc enim nefariis Judæis homo nullius pretii apparebat : at nunc verus Deus a nobis prædicatur. Tunc cum publicanis et peccatoribus versabatur, et cibum per corpus capiebat : nunc ad dexte-
D ram Dei, et Patris sui considet, a quo nunquam, et nusquam separatus; mundum alere universum creditur, sine quo nihil fieri dicimus. Ac, si credimus, tunc a vilissimis homuncionibus despiciebatur, illa scilicet opprobrantibus, nonne hic est Mariæ, et Joseph fabri filius [32]? nunc a regibus et principibus, ut veri Dei Filius, ac verus ipsemet Deus adoratur et glorificatur, atque glorificabit adorantes se in spiritu et veritate (tametsi sæpe eos peccantes punit) cum ferreos eos super omnes gentes quæ sub cœlo sunt, pro testaceis fecerit scilicet. Tunc ut unus de cæteris hominibus, interitui

[30] Matth. xxvi, 41. [31] Joan. v, 17 [32] Matth. xiii, 55; Marc. vi, 3.

obnoxius, censebatur, magnumque erat in corpore humano Deum sine varietate aliqua, et mutatione sui carentem forma, nec sub aspectum venientem, forma præditum, et nihil nisi hominem apparentem, nihil præ aliis mortalibus in his quæ aspectu sentiuntur habentem: sed comedentem, bibentem, dormientem, sudantem, lassum, et humanis denique universis, dempto peccato, fungentem, talem, inquam, agnoscere et credere Deum esse, qui cœlum et terram, et quæ in eis sunt, omnia condidisset. Quare et Petrum propter vocem illam: *Tu es Christus Filius Dei vivi*, beatum Dominus affirmavit, *Beatus es*, inquit, *Simon Bar Jona, quia caro et sanguis non revelavit tibi*, ut hæc, inquam, videres et diceres, *sed Pater meus, qui in cœlis est* [33]. Itaque qui nunc cum quotidie in sancto Evangelio clamantem, et benedicti Patris sui voluntatem annuntiantem audit, nec cum timore, ac tremore illi obedit, et ejus jussa facessit, ne tunc quidem, si præsens præsentem spectavisset, docentemque auscultasset, plane in eum credere potuisset. Timendum potius, ne neutiquam credens, eumque non pro vero Deo, sed pro Dei adversario reputans blasphemasset.

Et hæc quidem qui sunt omnino cæteris hebetiores ac stupidi. Quid vero his graviores? Si exstitissemus, inquiunt, ætate sanctorum Patrum, certassemus et nos. Bona enim eorum vitæ instituta, contentionemque intuentes, imitandi studio exarsissemus. At nunc cum desidiosis, et negligentibus versantes, una cum iis ferimur, et nolentes simul perimus. Sed hi quoque, ut credibile est, ignorant, nos magis quam illos in portu navigare. Sæculo patrum nostrorum (arrigant isti aures) multæ vigebant hæreses, multi erant pseudochristi [34], multi Christum cauponantes [35], multi erant pseudomagistri, qui vagarentur libere, et maligni zizania spargerent [36], nec paucos sermonibus suis in fraudem illectos secum abstraherent, eorumque animas ad exitium mitterent; id quod ex Patrum Antonii, Euthymii et Sabbæ vitis verum esse reperias. Traditum est siquidem litteris, Antonium tunc veste splendidiore præter consuetudinem indutum, in locum editum ascendisse, semet exhibuisse, ostentasseque, ut manifestus et conspicuus, omnino ab hæreticis apprehenderetur et neci daretur. Certe nisi tum persecutio ferbuisset, hoc ille non fecisset. Temporibus autem sancti Patris nostri Euthymii, Ecclesiis a Deo tranquillitatem donatam esse, nonne litteris exstat? cum nimirum tunc persecutiones et hæreses conquievissent. Sanctus vero pater noster Sabbas cum esset præpositus, an nescitis quantopere pro Ecclesiis contra illius temporis hæreses pugnaverit, et quot monachi tum ab hæreticis seducti sint? Quid quæ sub Stephano Juniore contigerunt? annon gravissimam et acerbissimam persecutionem habuerunt? Annon cogitatis, qualis tum procella, quanta vis tempestatis monachos in salo jactaverit? Sed quid ego omnia niter persequi? Cum enim recordor, quæ ante hæc sub Magno Basilio, sicut magnus narrat Gregorius, et quæ sub aureum orationis flumen fundente Joanne Chrysostomo, et Patribus consecutis acciderunt, et ipse me miserum judico, et hæc non expendentes miseror. Haud enim satis sciunt, omne tempus præteritum fuisse mœstius, et palam repletum maligni zizaniis.

Verumtamen quamvis tristia et adversa fuerint præterita, nihilominus etiam hoc tempore multi sunt hæretici, multi lupi, aspides, et serpentes inter latera nostra; sed nihil contra nos possunt, ac velut quamdam malignitatis suæ noctem agunt. Et quidem ad se ventilantes, et tenebris suis involutos rapiunt ac devorant. In lumine autem divinarum Scripturarum ambulantibus, et in via mandatorum Dei incedentibus, ne occurrere quidem audent: sed cum per transeuntes cernunt, eorum conspectum perinde ac flammam fugiunt. Quosnam igitur hæreticos me significare suspicamini? num eos qui Dei Filium negant? num qui Spiritum sanctum blasphemant, ac divinitate spoliant? num qui Patrem Filio majorem asserunt? num qui Trinitatem in unitatem confundunt, aut unum Deum in tres deos dividunt? num qui Christum Dei quidem Filium nominant, eumdem vero ex muliere corpus sumpsisse non credunt? num qui corpus quidem assumpsisse, sed sine anima nugantur? num qui illud animatum, ut integrum hominem, non autem unum secundum hypostasin Dei et Mariæ Filium appellatum, Deum esse contendunt, sed in duos filios unum Christum secernunt? num demum qui Patrem principio carentem, principio circumscribunt, et dicere non verentur, fuit, cum non esset Pater, id est, aliquando non fuit Pater? aut qui Patrem quidem paternitatis carere initio, Filium vero ut ex eo genitum post tempus aliquod initium accepisse, tanquam creaturam perverse et sentiunt, et docent? Erat enim, inquiunt, aliquando Pater, cum Filius ei non coesset. Et qui tandem Pater, qui sine Filio est, appellabitur? An fortasse eos, qui alium quidem passum, alium e mortuis exstitisse asseverant? Apage, neminem istorum impiorum, et atheorum, nec aliorum hæresum ullam tibi dico, quæ, cum ut tenebræ emersissent, a Patribus qui tum claruerunt, velut a lumine discussæ ac dissipatæ sunt. Usque adeo enim gratia sancti Spiritus per eos resplenduit, dictarumque hæreseon tenebras propulit ut usque hodie Deo dictante composita eorum volumina, solis luce fulgidius reluceant, et iis contradicere nemo attentet.

Sed de iis loquor, eosque nomino hæreticos, qui docent, non esse quemquam nostro hoc ævo, et in medio nostrum, qui evangelica mandata servare, et ad exemplar sanctorum Patrum se conformare

[33] Matth. XVI, 17. [34] Marc. XIII, 22. [35] II Cor. II, 17. [36] Matth. XIII, 25.

possit : ut primum quidem omnium sit fidelis, et actioni deditus, nam ex operibus fides, quemadmodum per speculum faciei intuentis similitudo demonstratur : deinde contemplatione maxime excellat. Deumque cernat, dum scilicet ab eo illustratus, et Spiritu sancto auctus, per eumdem quoque Filium cum Patre cognoscit. Qui igitur hoc fieri non posse ratiocinantur, non particularem quamdam hæresin alunt, sed, si dici potest, universas : quandoquidem hæc omnes impietatis, et blasphemiæ magnitudine exsuperat et includit. Assertor ille Scripturas divinas ad unam evertit. Frustra, puto, dicit ineptus, modo legi Evangelium : frustra magni Basilii, aliorumque sacerdotum sanctorumque Patrum nostrorum scripta volutari, aut confecta esse testificatur. Si igitur quæ Deus dicit, omnes sancti et factis exsecuti sunt omnia, et ad nostram admonitionem scripserunt, impossibile nobis est opere præstare, ita ut nihil omittatur, quid est quod ii et tum illa cum tanto labore litteris consecrarunt, et nunc in Ecclesia eadem lectitantur? Qui hæc dicunt, cœlum a Christo descendente nobis reseratum claudunt, et ascensum in illud, quem idem ipse nobis instauravit, intercidunt. Nam cum ille, qui est super omnia Deus, desuper velut ad portam cœli astet, et despiciat, atque a fidelibus aspiciatur, et per sacrum Evangelium clamet : *Venite ad me omnes, qui laboratis et onerati estis, et ego reficiam vos* [37], isti hostes Dei, seu Antichristi potius aiunt, hoc fieri non potest, non potest istud fieri. Quibus recte Dominus magna voce refert : *Væ vobis Scribæ et Pharisæi. Væ vobis duces cæci cæcorum, quoniam et vos in regnum cælorum non introitis, et volentes introire prohibetis* [38]. Cum ille lugentes manifeste ac palam beatos declaret, isti impossibile esse reclamant quempiam lugere et flere quotidie

O stuporem, et os lacerum ac solutum nimis, scelestas contra Deum altissimum voces emittens, et Christi oves belluis capiendas objiciens, pro quibus unigenitus Dei Filius revera sanguinem suum effudit! Bene de talibus divinus pater David vaticinatus est : *Filii hominum, dentes eorum arma et sagittæ, et lingua eorum gladius acutus* [39]. Cur enim, dic mihi, istud est impossibile? et per quid aliud sancti in terris emicuerunt? et luminaria mundi exstiterunt? Si impossibile erat, nec illi unquam recte facere potuerunt, quando ipsi quoque similes nostri homines erant, nec plus nobis habebant, nisi certum ac deliberatum bene agendi propositum, studium, patientiam, humilitatem, et amorem Dei. Hæc tu similiter possideto, et anima tua nunc petrosa, fons lacrymarum tibi fiet. Sin tu tribulationes et angustias pati recusas, at saltem rem humana facultate majorem esse ne affirma. Nam qui hoc dicit, purgationem negat. Etenim post homines natos nunquam auditum est, animam quæ post baptismum peccato se fœdasset, absque lacrymis ab illis sordibus purgatam esse. Per baptismum namque Deus omnem lacrymam a facie terræ abstulit, cum Spiritum suum sanctum abunde effudit. Verum ut a sacra Scriptura didici, etiam in ipso baptismate quidam coævi baptizati, superventu Spiritus compuncti fleverunt. Non habent dolorem parturientium, nec sunt operosæ lacrymæ : sed efficientia, et munere sancti Spiritus melle dulciores, qui eas sine labore, sine strepitu per oculos derivat (13).

[37] Matth. XI, 28. [38] Matth. XXIII, 13, 24. [39] Psal. LVI, 5.

(13) Videri posset Simeon noster cum hic, tum alibi præsertim oratione 32, nimis multum lacrymis tribuere; si quidem de lacrymis corporalibus loquatur, ut certe loqui videtur. Etsi enim lacrymæ ex interno cordis dolore manantes, multum ad peccati sordes eluendas conferunt, non tamen ita necessariæ sunt, ut si absint, maculæ post baptismum contractæ expiari nequeant : cum non sint in potestate hominis. Et quandoque homo fleat, invitus, et quandoque non possit flere volens, ut recte dixit Durandus, IV, d. 17, q. 4. Quod etiam Simeonem agnovisse conjicio inde, quia oratione 32 monet, ut si quis lacrymis careat; eas nihilominus ex tota virtute et anima desideret. Quo indicat, se non modo lacrymis, sed et desiderio lacrymarum contentum fore, licet nec hoc sit absolute necessarium explicite, ut vocant; implicite autem et tacite omnis ille hoc desiderium habet, qui veram contritionem habet; hoc ipso, quod Dei placandi gratia quidvis facere et tolerare paratus est. Tantum porro abest, ut fletus iste corporalis per se simpliciter sit necessarius ad remissionem peccatorum obtinendam; ut aliquando maxima contritio sine hoc externo fletu in animo inesse posset; quia lacrymæ non sunt immediate et per se effectus doloris illius interni, qua voluntas afficitur; sed mediate tantum et indirecte : *Prout vires inferiores moventur ex redundantia superiorum*, inquit Durandus, *quod non fit ita efficaciter, sicut quando moventur a propriis objectis*. Tametsi ne mediate quidem necessario ad internum dolorem consequuntur. *Et quia immutationes istæ corporales immediate consequuntur ad passiones sensitivæ partis*, hinc fit, *ut ex dolore sensibili, vel etiam sensibili vicino, citius defluant lacrymæ corporales, quam de dolore spirituali contritionis*, ut recte docet sanctus Thomas in Supplem. III p. quæst. 3, art. 1. Dicit autem, *citius*, quia si sequantur citius, cæteris paribus, sequuntur ex dolore sensibili, quam ex spirituali; quanquam necessario ne ex sensibili quidem semper exsistant: cum experientia constet, quosdam gravissimis corporis doloribus excruciari, neque tamen vel unam lacrymulam emittere.

Legatur Cassianus Collat. IX, cap. 27, 28, 29 et 30, ubi pulchre de lacrymis disputat; inter cætera sic scribit : *Ab his, qui in affectum jam transiere virtutum, nequaquam debet hoc modo extorqueri profusio lacrymarum, nec exterioris hominis magnopere affectandi sunt fletus; qui etiamsi fuerint utcunque producti, nunquam pertingere ad illam spontanearum lacrymarum poterunt ubertatem*. Sanctæ ergo sunt lacrymæ ex amore Dei scelerumque detestatione profectæ, atque adeo assiduis precibus a Deo expetendæ; sed non simpliciter ad salutem aut obtinendam aut retinendam necessariæ. Videat lector, si placet, librum de contemptu mundi Isaaci monachi et presbyteri, et homiliam 107 Antiochi, quæ de compunctione inscribitur.

Quocirca quibus concessum est, ut lacrymas A istas experirentur, cognoscent quæ dixi, et vera esse testimonium mihi dabunt, sicut etiam illa Theologi vox mihi astipulatur. Offerat quispiam, hic quidem hoc, ille aliud; et multis in medio enumeratis, ad extremum addit, omnes lacrymas, omnes purgationem, omnes ascensum, et ad anteriora extendi [40]. Num igitur in hoc distinxit, aut separavit quosdam, et illos quidem dixit hoc posse, hos non posse? Num, ut vos insipienter asseritis, vos, inquam, incircumcisi cordibus et auribus [41] (pro eo ac meremini vos tangam) quoniam quidam sortiti sunt naturam duriorem, qui nequeant aliquando compungi, et lacrymas emittere, hoc etiam magnus Gregorius adjungit? Absit, neque natura humana sic comparata est, ut si non potius B ingenitæ sint illi luctus et lacrymæ; neque sanctus hic, aut alius sanctorum hoc dixit, aut scripsit. A natura autem nobis inesse fletum, ipsi infantes dum nascuntur te doceant: qui simul atque ex utero prodierunt, plorant, eoque indicio obstetricibus, et matribus vivere se ostendunt. Infans quippe nisi vagiat, ne vivere quidem dicitur. Si vagierit, illico naturam ab ipso ortu suo luctum, et lacrymas habere comites demonstrat. Atque istud etiam sanctus pater noster Simeon Studita confirmabat, cum hujuscemodi lacrymis hominem debere hanc vitam traducere, et cum, etc. (*Deest in utroque exemplari una pagina hoc loco.*) Obtorto collo tracti, etsi minime audire vultis quotidie C clare intonantem vobis divinam Scripturam: *Omnes enim stabimus ante tribunal Christi, ut recipiat unusquisque pro ut in corpore suo gessit, sive bonum sive malum* [42]. Quod cum omnibus nobis brevi evenerit, ubi tum corpora nostra operiens, et exornans pretiosa vestis erit? ubi humeralia conspicua? ubi fulgentia, et pellucida pallia? ubi humum prementia illa pulchra, solidaque sandalia? ubi lora cingulorum muliebrium similia? ubi virorum principum occursus? ubi ante alios honorifice salutari? ubi contentiones de prima cathedra? ubi sumptuosæ mensæ? ubi (ut et hoc dicam) prævenire fratrem, et ex appositis plura melioraque sumere? quod ego primus, et qui mei similes sunt, vani et inepti facere consuevimus. Ubi tunc fastus et superbia nostra, imperare, et imperari? Ubi cellæ latæ, et eleganter in morem thalami ornatæ. Ubi ministrorum, et quibus ministratur prærogativa in iis, in quibus nos alios præire debere arbitramur? Ubi immodicus, et indecorus risus? ubi longæ, et apparatissimæ cœnæ, prandia, et inter ista confabulationes intempestivæ? Ubi tunc magna nomina? Ubi sanctitudo, quam nunc habere putamur, aut ipsi putamus etiam? Ubi adulatores, et illusores, qui nunc sanctos nos appellitant, et vestigia nostra calcare formidant? Ubi excelsi throni, et qui in iis sedentes, cæteris illustriores apparent? Ubi propter quippiam possidendum, aut majorem præfecturam acquirendam concursatio, et diligentia? Ubi contradictio, et contumacia, et posteriorem videri nolle? Ubi cognatorum in nos affectus? Ubi qui nos visere solebant mundanorum, ac nobilium virorum superbia? per quos ego miser existimo, et mihi persuadeo, me supra cæteros claritatem adipisci. Ubi cognitione rerum, et sapientia hujus mundi inclytorum scientia? Ubi magnifica de seipso opinio, et putare nos esse aliquid, cum nihil simus? Ubi tum lubrica lingua, et velut e fonte promanans oratio? ubi tunc, imo nunc *sapiens? ubi scriba? ubi conquisitor hujus sæculi* [43], ut revertatur, et constituamus simul, deque terribili die, et hora illa consultemus, et omnem, quod dicitur, rudentem in nobis ipsis, et in Scripturis divinis moveamus et accurate scrutati doceamur inde, discamusque quid nobis tunc prodesse possit, et illud cupidissime eligamus? Sic, fratres mei dilecti, ut omnis Scriptura aperte clamat, magna necessitas, magnus timor et tremor in illa hora proinde, ut ego desides, dissolutos ac pigros occupabit. Beatus autem, fratres, qui nunc omni creaturæ subjectus luget, et plorat nocte et die coram Domino, quia a dextris ejus, stola amictus statuetur. Beatus qui hæc audit, et non solum gemens, nec de die in diem differens, tempus vitæ suæ sine fructu decurrit: sed qui simul ac Domini vocem accipit: *Pœnitentiam agite* [44], statim manum operi admovet. Talis enim ut obediens, ac bonus servus misericordiam consequetur, nec cum inobedientibus damnabitur. Et in hac quidem vita ab omnibus vitiosis motibus animi liberabitur, omniumque virtutum probatus cultor evadet: in futura autem vita bonis Dei nulla lingua exprimendis oblectabitur, cum omnibus, qui a sæculo illi placuerunt; quibus omnes nos utinam potiamur, gratia et benignitate Domini nostri Jesu Christi, cum quo Patri simulque sancto Spiritui gloria, imperium, honor, D et adoratio nunc et semper, et in sæcula sæculorum. Amen.

ORATIO XXXI.

ARGUMENTUM.

Christianum æquo et generoso animo, incursantium se tentationum impetus sufferre oportere.

Qui vere sunt servi Dei, quique ipsum diligunt, et quasi bonorum tutissimum thesaurum in se

[40] Philipp. III, 13. [41] Act. VII, 52. [42] Rom. XIV, 10; II Cor. V, 10. [43] I Cor. I, 20. [44] Matth. III, 2.

Cæterum, quo verbis istis Simeon respexerit, me fugit; verbis, inquam, istis: Ἀλλ' ὡς παρὰ τῆς Θείας Γραφῆς ἀκήκοα, καὶ ἐν αὐτῷ τῷ βαπτίσματι ἡλικιῶταί τινες οἱ βαπτιζόμενοι τῇ ἐπελεύσει κατανυγέντες τοῦ πνεύματος ἐδάκρυσαν. Ubi enim in sacris Litteris proditum legimus de istis ἡλικιώταις, seu coævis simul baptizatis, ipsoque baptismatis puncto in lacrymas erumpentibus?

ipsis habent, tempore tentationis injurias, et con- A temptus cum gaudio, et animi jucunditate inenarrabili patiuntur, et eos a quibus ita tractantur, sincero cum affectu, ut bene de se merentes maximopere diligunt. Qui autem tempore tentationis consputationes, alapas, petulanter illatas injurias pacate non sustinet, aut animo concitatus, verbum indecens profert; aut denique per exteriorem habitum se ira ferventem prodit, contraque verbis contumeliosis insurgit; aut aliud sui ulciscendi causa facit, quomodo is ulla ex parte servum se, et imitatorem Domini sui, ac non inimicum potius dicere audebit? Qui enim verberanti resistit, eumque vicissim verberat, Deum inhonorat, dicentem: *Qui percutit te in una maxilla, præbe illi et alteram* [45]. B Qui porro sic se defendunt, et aiunt, in rixa et pugna, ad iram et excandescentiam ut homines commovemur: aliquando etiam verbis, et opere ipso de fratribus nos vindicamus, post, animum ab ipsis non alienum gerimus, sed omnia dimittimus, potissimum si veniam inter nos dederimus, videntur mihi tabulæ puræ similes, in qua inimicus et hostis captata opportunitate, per eos ipsos prava sua placita inscribit, et inducit, ipsique rursum delentes, quæ incitatu maligni inscripserant, nolunt pro iis Christi placita inscribere, ut cum venerit adversarius, tabulas cordium eorum conscriptas inveniat, victusque cum dedecore discedat: sed unusquisque eorum præ pigritia, ac desidia hasce vacuas relinquens, cum mandaverit C Dominus, ut in aliqua harum suæ leges inscribantur, illi mox, et prompte inimici leges inscribunt, et amara atque mortifera admittentes, vivifica, et melle dulciora, a se repellunt. Qui igitur nihil deliquit Jesus Dominus ac Deus noster, percussus est, ut ejus exemplo peccatores non solum remissionem peccatorum accipiant, sed etiam divinitatis ejus per obedientiam participes fiant. Quod qui in humilitate cordis non admiserit, quasi erubescens Domini perpessiones imitari, Christus illum coram angelis, et Patre suo cœlesti erubescet [46].

Quod dico, hujusmodi est. Cum esset Deus, nostri causa hominem indutus, alapis cæsus, consputus, in crucem actus est: docens, ac dicens D quodammodo cuique nostrum per ea quæ passus est (qui, qua Deus, pati non poterat), si vis Deus esse, o homo, vitamque æternam assecutus mecum vivere, quod pater generis tui, cum male concupivisset, non est assecutus, sic humiliare, quomodo ego tua causa me humiliavi, arrogantiaque et superbia, in quibus est spiritus diabolicus, deposita, alapas, consputationes, colaphos suscipe. Perfer ista ad mortem usque, et noli erubescere. Sin tu propter mandata mea pati erubueris, postquam ego Deus propter te passus sum, etiam ego, quando cum majestate advenero, pudori habebo te mecum esse, dicamque angelis meis, hic in humilitate mea erubuit me, et gloriam mundi deserere, meque imitando exprimere haud sustinuit. Nunc, quando ipse quidem fluxa gloria exutus est, ego vero in immortali Patris mei gloria glorificatus sum, vel tantummodo videre eum erubesco. Itaque foras ejiciatur: *Tollatur impius, ne videat gloriam meam* [47].

Hæc audient, qui omnia quidem mandata Domini observare se putant, propter pudorem autem, et opprobrium apud homines, illatas ab iisdem injurias, ignominias, maledicta non patiuntur, neque alapas, neque verbera, et plagas inflictas tolerant. Horrescite, et tremite mortales, et injurias, quas pro salute vestra Deus pertulit, etiam vos cum gaudio sufferte. Deus a servo impurissimo in faciem cæditur, tibi ad exemplum; et tu ab homine similibus tecum affectionibus obnoxio hoc pati detrectas? Dei imitatorem esse pudet? Et quo pacto cum ipso regnabis, et cum eo in regno cœlorum conglorificaberis, si cum eo nihil toleraveris? Nam si et ille, quod ad te attinet, propter te homo nasci erubuisset, et in prævaricationis lapsu jacentem te hucusque destituisset, nonne, miser, cum infidelibus, et impiis in inferni recessibus permansisses? Credin' tu Christum esse Deum? credo, inquis. Si ergo esse Deum credis, qui cœlum, et terram condidit, qui citra exinanitionem de sinu Patris exinanitus est [48], qui ex immensa altitudine divinitatis, et inexplicabilis gloriæ suæ descendit, et propter te homo abjectus, ac pauper factus est, tu lutum, cinis, ac pulvis, non potes in animum inducere, ut a sublimi throno tuo descendens, fratri tuo te humilies, qui infra te quidem videtur stare, fortassis autem virtutibus te supereminet? Quin vestem tuo judicio splendidam abjicis, illius ex pilis confectam, et humilitatem ejus reveritus? Quin despicis omnia, quæ revera ludus, et velamenta, ac persona quædam turpitudinis potius, quam gloria claritatis sunt? Quin per omnia fabricatori tuo ac Deo similem te præstans, cum illo fratribus tuis te humilias? Si illi similis effici non vis, majorem nescio quomodo, et gloriosiorem illo te facis, aliumque te nobis Annam, aut Caipham, aut Pilatum tyrannum exhibes, opificem universitatis non ut assessorem, sed ut unum quemdam damnatorum tibi astare cupiens.

Hæc ad divites et principes, et aliorum præsides, et cum fastu supercilium tollentes dicta sint. Quid jam dicemus iis, qui relictis omnibus, propter regnum cœlorum ad egestatem se redegerunt? Quid dicemus, inquam? Ecce frater, mendicus factus, et Dominum Christum, ac Deum imitatus es. Intuere igitur hunc modo tibi junctum, tecumque versantem, qui super omnes cœlos est. Ecce duo vos simul inceditis. Occurrit quispiam vobis in itinere, deditque Domino alapas, dedit similiter tibi. Dominus non contradicit, et tu contra irruis? Imo

[45] Matth. v, 39. [46] Luc. ix, 26. [47] Isa. xxvi, 10. [48] Philipp. ii, 7.

ais, dixit enim danti sibi alapam : *Si male locutus sum, testimonium perhibe de malo : si autem bene, quid me cædis* [29] ? Hoc ille non protulit, ut contradiceret, quod tu existimas ; sed quoniam *ipse omnino peccatum nullum fecit, nec inventus est dolus in ore ejus* [30]. Præterea, ne, qui dixerat : *Sic respondes pontifici?* juste eum, ut qui peccasset, percussisse putaretur, idcirco se innoxium volens declarare, sic locutus est. Verum nos, multis obstricti criminibus, longissime ab ista innocentia distamus. Nam postea Dominus, cum multa indigniora istoc excepisset, nullum penitus verbum edidit ; quin etiam, quod constat, pro crucifixoribus oravit. Ille irrisus non indignatur, et tu moleste fers ? Ille sputa, colaphos, flagella patitur ; et tu ne verbum quidem asperum audire potes ? Ille crucem, et mortem ignominiosam, et dolores clavorum excipit, et tu ministeria abjectiora obire refugis ? Et quinam ejus gloriæ consors eris, cujus mortis consors fieri abnuis ? Sane frustra divitiis te abdicasti, crucem ut ille jussit in veritate tollere nolens : *Vende quæ habes, et da pauperibus, et tolle crucem tuam, et sequere me* [31], adolescenti, et nobis cum ipso Christus præcepit. At tu facultatibus distributis, crucem tamen horrens tollere, ut diximus (quod nihil aliud est, quam omnium tentationum impressionem hilari animo sustinere ac perpeti) in via hujus vitæ relictus, et a dulcissimo Domino tuo divulsus es. Sed, obtestor, patres ac fratres, omnia Christi mandata custodiamus, adorientes nos tentationes usque ad mortem regni cœlestis amore sufferamus, ut et gloriæ Jesu socii, et æternæ vitæ compotes, et bonorum quibus nulla par est oratio, hæredes evadamus, gratia, et benignitate magni Dei ac salvatoris nostri Jesu Christi, cum quo Patri gloria, imperium, honor, cum sancto Spiritu, nunc et semper, et in omnem æternitatem. Amen.

ORATIO XXXII.

ARGUMENTUM.

De pœnitentia et compunctione, et quibus actionibus ea potiamur. Sine lacrymis ad purum, tranquillumque animi statum neminem unquam perventurum.

Quoniam, Patres ac fratres, sancti Patris nostri Studitæ divina sublimium ejus actionum monumenta nobis lecta sunt, quæ ille cœlesti Spiritu instinctus, ad multorum utilitatem publicavit, cum aliis ejusdem supra modum egregie factis, etiam hoc, ita expresse, sicut in omni vita sua constanter observarat, scripsit, in hæc verba : *Frater, absque lacrymis non communicabit unquam.* Quod ubi audierunt qui aderant (aderant autem multi, non laici modo, verum etiam ob virtutem magni nominis, et famæ monachi) mirati sunt dictum, et mutuum aspicientes, ac subridentes pariter, una voce dixerunt, de cætero nos nunquam communicemus, sed sine communione maneamus. His ego miser et infelix auditis, seorsum ea mecum revolvens, et indigne ferens, acerbe flevi in dolore cordis mei, ita apud animum memet interrogans : Num revera in hoc negotio sic affecti sunt, et ita sentiunt ut verba sonant, serioque impossibile hoc reputantes dixerunt, quæ dixerunt ? an potius non parvum ac facile quoddam officium rati, tempore communionis lacrymari, solo verbo id irriserunt ? Sane, nisi quis assiduo diebus et noctibus coram Christo Deo in fletu occupatus sit, nec cum divina participare voluerit, quomodocunque lugere, aut lacrymari fletuque secundum Deum stillare poterit. Qui enim ? nisi forte secreta quadam œconomia, aut eventu, ex causa aliqua raro id contingat alicui, quod mihi mirum non videtur, quando multi etiam in exitu animæ e corpore lacrymarunt. Opinor autem hic non multi, sed pauci admodum, et quorum numerus iniri facile queat. Quod si prorsus fieri non posse existimant, ut quis cum lacrymis in dies participet divina mysteria, proh ignorantiam, socordiam, et cæcitatem ista loquentium. Si enim seipsos judicassent, non e suis ipsorum sermonibus judicarentur. Si pœnitentiæ studerent, non hoc pro impossibili effutivissent. Si fructuosis vacarent operibus, talis boni tantæ liberalitatis Christi gustum aliquem haberent. Si esset in iis timor Dei, non solum tempore communionis divinorum mysteriorum lugere quempiam, ac flere posse attestarentur, sed et omni hora propemodum. Quocirca et vestram charitatem de hoc certius erudire volens, et illos qui ita locuti sun, tanquam præsentes compellans, percunctandum statui. Dicite mihi, boni viri, cur hoc fieri nequit ? quia, inquiunt, alii quidem propensi ac faciles ad compunctionem sunt, alii duro, alii lapideo corde, qui etiam puncti non compunguntur. Qui igitur ita sunt comparati ? qui flere et lugere, et cum lacrymis semper communicare poterunt ? Quin et ipsi sacerdotes, qui divino incruentoque sacrificio operantur, quomodo lacrymas fundent ? Ipsum igitur hoc, esse duros, ut dixistis, et ad compunctionem difficile permoveri, unde ipsis accidit ? dicite, si nostis. Si ignoratis, paululum celsitudinem vestram citra verecundia submittentes, et aurem benevole inclinantes, ne ex me infimo discere gravemini. Scriptum est enim : *Si autem postremo revelatum est, primus sileat* [32].

Unde igitur, inquis, hic quidem durus, hic autem ad compunctionem mollis ? Audi. Ex proposito et voluntate, unus bona, alter mala, et ex cogitationibus hic quidem pravis, alius vero aliusmodi : et ex actionibus, hic quidem divini amoris indicibus, ille vero contrariis. Ac si placet, considera, et videbis omnes inde a primordio sæculorum per sola hæc tria partim multos ex bonis malos, partim multos ex malis bonos exstitisse. Nam ut a prin-

[29] Joan. xviii, 23. [30] I Petr. ii, 22. [31] Matth. xix, 12. [32] I Cor. xiv, 30.

cipio eos enumeremus, Luciferi casus unde exstitit? nonne quia voluntati, et cogitationi perversæ assensit? Unde Cain fratricida? nonne ex prava voluntate, cum se Conditori prætulisset, et cogitationibus improbis locum reliquisset, invidiæ mancipium evasit, cædemque perpetravit? Unde Saul quærebat Davidem comprehendere, et occidere, quem prius quanti seipsum faciebat, plurimumque, ut bene merentem, diligebat? ex natura, an ex corrupta voluntate? planum est, ex vitiosa, et depravata voluntate. Natura enim nemo est malus, quoniam Deus non malorum, sed valde bonorum operum auctor, et effector est. Imo potius bonus est quisque, idque non ascitu et electione, sed natura, et veritate. Ad hæc, unde latro alter cum Domino Jesu crucifixus dicebat: *Si Filius Dei es, salva temetipsum, et nos;* alter vero reprehendens occurrebat: *Neque tu times Deum: nam nos quidem digna factis juste recipimus, hic autem nihil mali gessit* [11]. Velim mihi dicas, unde hic quidem isthæc, ille vero alia locutus, et unus quidem justificatus, alter condemnatus est? nonne ex voluntate, et cogitationibus uterque, unus nempe bonis, alter contra malis? Ex his enim alter infidelis, alter fidelis dicebat: *Memento mei Domine, cum veneris in regnum tuum* [12].

Ut alios complures silentio prætercam, ex his quid velim percepistis, et didicistis, unumquemque voluntatis suæ libertate aut ad compunctionem propensum, et humilem, aut duri cordis, et superbum fieri. Et merito. Duobus enim huic vitæ renuntiantibus, ejusdem artis, cognatis, coævis, aliquando etiam fratribus, concordibus, moratis ad eumdem modum, improbis inquam, asperis, misereri nesciis, crudelibus, carnis et pecuniæ studiosis, et in omni genere perversitatis æqualiter exercitatis, et in stadium vitæ sanctæ, ac Dei cultui consecratæ simul ingredientibus, unus illorum omnium virtutum semitam simul calcat feliciter, fervore exsequendi omnia vitia amputans: alter pejor, quam ante renuntiationem erat, efficitur. Quid ergo est, quod non æque virtutis funguntur munere, quemadmodum summa vitiorum pariter contigerant? Nonne quoniam alter consilio ac voluntate bonæ animæ omnia secundum Deum tristia tolerat, et insuper ab ipso ingressu, et renuntiatione prudenter divinis Scripturis se dedit, et per se, suaque sponte probatas actiones eligit, religiosorum hominum vitam, et mores ad imitandum sibi proponens, et cum ipsis in jejuniis, in precibus, in observationibus, in silentio, in compunctione, et lacrymis, in abstinentia delicatarum epularum, et intempestivorum colloquiorum, in fugienda excandescentia, ira, et clamore, certat, injurias, tribulationes, et angustias patienter sustinens, vilia et abjectiora operum ultro subiens, non contradicens, aut murmurans, cum ei quid imperatur: sed prompte præstans singula, postremum semper locum quærens, et ut summatim dicam, universa scienter efficiens, quæ a divinis Scripturis docemur, præteritorum peccatorum veniam, et misericordiam adeptus, coram Deo fiduciam inveniat? Qui autem omnia his contraria, mala videlicet mala animi inductione committit, manet improbus, id quod etiam ante renunciationem erat: ut ne dicam, etiam improbior fit, quam erat. Ita non ex natura, ut quidam opinantur, sed ex voluntate sponte suscepta quilibet homo sive humilis, et ad compunctionem proclivis, sive durus corde, et excæcatus, et a compunctione alienus evadit.

Quonam enim modo, quæso te, animo dolorem concipiet, et rorabit lacrymas, qui toto ferme die huc illuc divagans, neque precationis, neque silentii, neque lectionis, et quietis cura tangitur: sed nonnunquam cum proximis in conventibus fabulatur, non solum seipsum, sed et congerrones, utilitate privans; nonnunquam calumniis, et probris religiosos fratres, nonnunquam ipsum præpositum insectatur? Unde compunctionem acquiret, qui res omnes monasterii, nec monasterii duntaxat, sed uniuscujusque insuper mores curiose scrutatur, et indagat? Et aliquando quidem fratres quosdam alloquens, hoc et hoc heri, inquit, audivi. Aliquando, scin' quid illi misero acciderit? rursumque, nunquid, illius calamitatem audivistis? Hujusmodi homo quando tandem suorum peccatorum recordabitur, ut doleat, ut in lacrymas eat? Qui porro etiam e Synaxi egressus, dum ibi Scripturæ divinæ recitantur, longeque, aut prope sedens, cum aliquibus sermonem miscet, nunc illo, nunc aliis eventus quosdam sine fructu in medium afferentibus, itaque dicentibus, scitis quid illi fratri præpositus fecerit? hic ita excipit: si vobis narravero, quomodo infelicem illum habuerit, quid diceetis? Sic talia, et his deteriora garriens, et propter nugas istiusmodi alios impediens, et ipse impeditus, quando in conscientiam peccatorum suorum descendet, ac seipsum deflebit? Qui enim divinitus inspiratis sermonibus non attendit, nec ostium circumstantiæ labiis suis posuit [13], nec ab auditione vana aures suas avertit, nec illius ultimæ responsionis, et terribilis Christi tribunalis, quomodo nudi, et obtorto velut collo tracti omnes ei astare debemus, et de rebus in vita transactis rationem reddere, qui horum, inquam, non meminit, quo pacto, amabo si plus centum annos viveret in habitu monastico lacrymas acquirat, et seipsum fervide lugeat? Quomodo qui primos affectat in statione Ecclesiæ, in accubitu mensæ, et super his semper contendit, rixaturque, aliquando propter animam suam contristabitur, et coram Deo amaras solvetur in lacrymas? Qui autem excusationes excusat in peccatis [14], imbe-

[11] Luc. XXIII, 39, 40. [12] Ibid. 42. [13] Psal. CXL, 3. [14] Ibid. 4.

cillitatem objiciens in statione Ecclesiæ, cum robustus sit, plenoque ac juvenili corpore, et se cum religiosioribus monachis ac fratribus, qui admodum diu in professione vitæ monasticæ desudarunt, comparans dicit: Num ego quidquam huic, aut huic concedo, quia ille stans innititur? et abit ac seipsum illis stando, et innitendo exæquat, qui fortasse indignus est etiam inferiore loco, quando hic suam infirmitatem agnoscat, ut ex animo ingemiscens, corde compungatur, et oculis fleat? Vana quippe gloria eum servum acediæ tradens, non amplius ulla in re cum patientia perdurare sinit. Et vivit deinde quisque talis in segnitie et negligentia ad omnem Synaxin, accedentibus ad eum, et audiendi cupidis frequenter narrans inanes, et aniles fabulas. Atque ita sine sensu, aut, ut melius dicam, sine dolore cum spiritualibus, et Deum sancte colentibus viris ad divinas synaxes conveniens, sine fructu inde recedit, nullum penitus in se incitamentum atque impetum ad meliora experiens, qualem Deus contendentibus, et laborantibus per compunctionem immittere solet, et hoc solum, ut ne a consuetis, et præscriptis synaxibus absit mane puta, et vesperi, et horis quibus psallitur, ita simpliciter, ad felicem in virtute progressum, et ad consummationem consummatorum in ætatem Christi sibi sufficere existimans. Novi enim quosdam hac fallacia captos, et operam dantes, ne in peccatum aliquod carnale, si corpus corpore copulaverint, labantur. Ut autem quæ in occulto ab ipsis fiunt, aut quæ in abscondito cordis volvuntur, cogitanturque fugiant, prorsus nihil pensi habere, et arbitrari, se sine alio opere salvatum iri (precum, intellige, silentii, vigiliarum, continentiæ, paupertatis spiritus, humilitatis) cum solo, ac simplici ad synaxes occursu. Verum aliter res habet. Deus enim, fratres, non ad faciem, nec ad solam exteriorem morum modestiam, sed ad cor contritum, et humiliatum et quietum, ac Dei timore plenum respicit: *Super quem respiciam,* inquit, *nisi super mitem, et quietum, et trementem sermones meos* [87]?

Quid autem de iis loquar, qui, quod indignum est, ad præpositos suos adeunt, atque eos petitionem deponunt? Et quicunque tantummodo exteriori religioni, ac pietati dant operam, aut potius, qui tantum lucris, gloriæ, ac præsentibus solis inhiant. Annon sumus, inquiunt, digni et nos, honorande Pater, ut monasterio, et fratribus ministremus? num solus hic et hic ad ministerium hoc idoneus est, et ille melius quam nos res gerere, et administrare novit? Fac periculum, si placet, etiam in nobis, et invenies, per nos rectius, quam per illos tractari negotia monasterii.

Alii vero, cum nudius tertius e mundo advenerint, seque ab ipsa renuntiatione socordiæ, ignaviæ dediderint, et peccatis scateant innumerabilibus, antequam se subjecerint, et in opere Dei laborarint, ac sudarint, corporis imbecillitatem prætendentes, abeunt, stant, innituntur, ut dictum est, cum iis, qui multos jam labores exhauserunt. Et si proximus cuiquam horum dixerit: Ingredere frater in consuetum tibi locum, et sta illic psallens cum fratribus, potes enim, respondet: Ex hoc loco attentius audiens melius psallo, quam ubi stare consuevi. Quod si frater adjunxerit: Non potes hic stare, frater, citra facultatem a præposito nostro impetratam, statim digrediens, facultatem orat, corpus debile et infirmum excusans, donec voti compos fiat, et: Ut audiam Pater, inquit, protocanonarcham, et stem in prima statione, aut secunda prope illum, veterano parem se faciens, cujus jam spectata sunt certamina. Et cum assecutus fuerit, quod voluit, ex eo nunquam stare potest in choro.

Paulatim porro talis in quodvis aliud negotium se studens immiscere, externam pietatem simulat, et modestum habitum, aliorum amicis, illustribusque viris in monasterium venientibus studiose occurrit, et ad quos veniunt fratres, crebrius abit, ut in eorum notitiam veniat, causam prætexens, se ex illorum (fratrum scilicet) colloquiis, et divinæ Scripturæ explanationibus utilitatem percipere. Quod igitur consequens est, circumcursare per monasterium, et a cella in cellam ventitare incipit, singulisque dicit: Crede mihi frater, adeo te diligo, ut quo die te non viderim, illo me vixisse non putem. Quod si quis ex illis, quibus adveniens hæc dicit, Deum timet, his ei verbis respondet: Memor sit Deus charitatis tuæ, frater. Quid enim in me vides boni? Tum ille, quid autem boni tu non habes? quis tam mansuetus, pius, sapiens, eruditus, candidus, et quod majus omnibus, paterna gerens viscera, et humanus erga universos? Hæc dicit eo fine, ut de ejus patina simul comedat. Spiritualis autem frater, secundum datam sibi gratiam de salute animæ cum illo agit, et quantum in se est, ejus laudationem rejiciens, fratrem corrigit. Quod si talis inventus non fuerit, sed contra, carnalis, instabilis, laudibus inflatur, excipitque, et quid, o pater, et frater charitate majus? certe nihil. Beatus qui hanc possidet, et alia demum, quæ adulatorem libenter audire, et ad laudandum irritare novit. Postea talis fictis laudibus velut demulsus, ac levitate mentis tumidus, si copia suppeditat, mox hunc encomiasten suum nec abire sinit, sed ut secum epuletur rogat, et esca illum excipiens, laudes ventosas recipit, quæ in aerem, fumi instar, dissipantur, detrimentum vero ejus animæ non mediocre apportant. Sin minus, saltem post longos, et inutiles sermones ait illi: Ne mihi vitio des, frater, novit ipsa charitas, nihil te dignum habeo, quod tibi apponam. Sed quia me abjectum sic amas, debemus in posterum commu

[87] Isa. LXVI, 2.

niter, et amice his perfrui, quæ Deus in cibum nobis suppeditaverit, et una lætari. Exin igitur uterque horum conflictatur sollicitudine perpetua, nec desinunt vias quærere, unde ipsis queat suppetere, quo per varios ac multos cibos quæ videtur charitatem constabiliant. Sic ubi specie dilectionis, imo potius fraude cum omnibus se devinxerit, nunc quidem ipse alium, nunc ex aliis singulis ipsum invitant. Quare mensa, et hilaritas in delicias pabuli usque ad saturitatem ipsum non deficit, et ita porcus fit, constringiturque voluptatibus, et assiduo ventrem suum colit; vereor enim dicere, etiam ea quæ sub ventre sunt. Quocirca studiose omnibus membris saginatus (14), quotidie vespera veniente, post officium a cœna in cellam suam discedens, famulo dicit: En furcifer, siti crucior, sed calidum para (15), et da mihi bibere, sitimque restinguere. Ille, utpote consuetudinem habens, statim benevolus, et ad faciendum promptissimus minister invenitur, quippe qui et ipse cum eo epuletur. Tum meracius vinum haurit et exsorbet, tenebris eum occultantibus. Et postquam semel bibit, rursum ad cibum appetendum excitatur, epularumque suavitate quasi clam sibi surreptus, satiari se non sentit, ventremque obesum, et intractabilem, et appetitui animæ refractarium reddit. Subjicit ei tunc cogitatio: Dimitte famulum, et stans consuetas preces funde. Respondet huic alia cogitatio: At quomodo saburratus stabis? dormi aliquantum, et naturam ad concoquendum quod comedisti, adjuva, et ante synaxin surge, tum habens corpus levius, commode precaberis. Audit cogitationem, ac recumbens dormit, somnoque solutus non surgit: Sed, nondum, inquit, tempus est, dormiam adhuc unum somnulum. Sic tardantem matutina synaxis antevertit. Inde consurgens ad Synaxin accedit, conscientiam negligentiæ desidiæque suæ accusatricem sentiens. Ut ergo prius diximus, tenet hunc morem, ut crebrius amicorum, et charorum Patrum cellas obeat, donec tandem sedeat, una cœnet, bibat, confabuletur, et ita in cellam regressus, non solum ad precationem vespertinam, sed etiam ad Synaxin matutinam ineptus fit, nihil omnino spirituale aut cogitare, aut facere potis. Quin etiam in cella sua, si alius accesserit, similiter in noctem fabulationem protrahit, et aliquando vitam aliorum carpit, ac dijudicat, atque in tali statu ætatem omnem perseverat, ante tempus ebrietate, crapula, indignis sollicitudinibus sese iens perditum.

Verum cur ego hæc omnia disserui? ut vos docerem, fratres, qui talem vitam ducit, non posse unquam ex oculis lacrymam emittere. Qui enim emittat, qui semper ventri suo servit, et in diem, sicut ethnici, quid esurus, aut bibiturus sit, sollicitus est, et gulæ voluptati tanquam dominæ ob-

A sequitur? Ponamus tamen eum abstinere ab his quæ nominavimus, et neque ad alius cujuspiam cellam adire, neque alium ad cellam admittere nec differciendo ventri, aut potationi, aut otiosis sermonibus vacare, sed clauso ostio in cella solum penitus manere, quid hoc ei prodest, si spiritualis actio cum intelligentia desit, sedeat autem legens quippiam ad depromendum aliquid tempore synaxeos, aut etiam in adventu, seu præsentia amicorum, ut sciens ac peritus videatur? Sed demus, eum non hoc fine et scopo, sed utilitatis gratia, et ut verbum Dei audiat divinas Scripturas legere: deinde surgere, et ad orandum stare, sintque ejus oratio psalmi duo, tres decem, centum, adorationes similiter eum peragere quam multas vis. Post-
B modum sic expletis omnibus, mandat corpus somno, nihil amplius. Quis igitur ei fructus, obsecro, dum istud, et solum agit, nec fructus precum, lectionis, per pœnitentiæ lacrymas in ejus anima efflorescit? qui quidem fructus est perturbationum vacuitas, humilitatis et mansuetudinis accessio, et cognitio cum sapientia. Quilibet enim, qui ex cognitione spirituali opus mandatorum Dei facit, pro portione laboriosæ actionis suæ, quæ dicta sunt, acquirit. Si autem laborare se existimanti, et operanti non efflorеant quæ dicta sunt, non est secundum Deum ejus actio, sed tantummodo ad placendum hominibus, et merito meliora non assequitur. Qui igitur de his, de quibus locuti sumus, perpetuo ta-
C lem vitam vivit, poterit ne aliquando, sicut ab initio renuntiationis suæ, seipsum totum ad omnia secundum Deum molesta sustinenda, ac patienda exponens, ut supra diximus, lacrymas, aut compunctionem adipisci: aut quæ a mundo illi adhærent vitia, et improbitatem, et duritiam cordis abjicere, humilitatemque possidere? neutiquam. Seducit seipsum quicunque sic putat, aut sibi hanc legem fert. Quemadmodum enim non potest ferrum non ignitum æque ut ignitum resplendere, aut ad mollitiem alia quadam machina redigi, et fabricari, et in instrumentum usui accommodatum formari: sic neque negligentem ac desidem, et vitam ita noxiam degentem, ut docuimus, possibile est ei, qui a principio ex subjectione erga Patres spi-
D rituales præclaris veluti formis impressus atque consignatus est, et vitam virtutibus ornatam consecutus parem esse, iisdemque donis, et charismatis Spiritus frui. Nec injuria. Qui enim est humilis corde, cogitationesque submissas, et animum contritum gerit, et divinis Scripturis studiosius parere decrevit, et quamvis tribulationem sustinet, genus omne tentationum perfert, insuper omnibus abjectioribus se annumerat, actiones videlicet suas, et peccata reputans, et quotidie semetipsum reprehendens, atque ut peccatorem considerans, brevi tempore, Dei adjutus gratia, proficit, quam-

(14) Ἐκ τῶν ὀργάνων γαστριζόμενος.

(15) Ἀλλὰ θερμὸν εὐτρέπισας· Nam calidus potus olim in deliciis habebatur, de quo Lipsius lib. II Elect. cap. 4.

vis hominem non habeat, a quo ad salutem pertinentia doceatur: paulatim exscindens ab anima sua, quæ ei ex hoc mundo pravitates, et nequitiæ adhærescunt, illarumque loco virtutes introducens. Qui vero immunditia plenus est, et se magnifice circumspicit, ac sub potenti manu Dei humiliari, Patrique spirituali cordis sui nequitias revelare, et ei adhærere, facereque et pati omnia quæ ad virtutem et Deum cum discretione perducunt, hominemque secundum ipsum perficiunt, non vult, pejor fit quam in mundo erat, spiritu mundano reverso, et in eo habitante, cum aliis septem nequam spiritibus. Et ita ille alius fratrem una secum stadium ingressum tantum antegreditur, aut vincit, quantum qui liber, ac solutus currit, vinculis et compedibus ferreis impeditum superat: B at iste victus, in malis prioribus, aut deterioribus etiam permanet, nolens in deposcendis sibi sponte virtutis certaminibus, facinora bona facere.

Idcirco, ut supra docui, et Scriptura divinitus inspirata passim testatur, fructus actionis, et fructuum conciliatrix, imo vero effectrix ac parens, et fabricatrix virtutum omnium compunctio est. Proinde qui affectiones turbidas amputare, aut virtutes possidere cupit, hanc præ bonis omnibus, et cum virtutibus omnibus diligenter consectetur necesse est, sine qua animam suam haud unquam puram intuebitur, atque ita etiam corporis puritatem neutiquam acquiret. Sine aqua siquidem vestimentum conspurcatum abluere non datur: et C sine lacrymis anima ablui, atque a maculis inquinamentisque purgari multo minus potest. Ne inanes, animæque noxias, sive, ut verius dicam, penitus falsas, et exitiosas excusationes excusemus: sed hanc virtutum reginam toto pectore exquiramus. Qui enim id toto animo facit, illam invenit: vel potius ipsa accedens, se cum labore requirentem invenit: et seu ære, seu ferro, seu adamante cor durius habuerit, simul atque advenerit, quavis cera illud mollius reddit. Est enim divinus quidam ignis, montes et petras resolvens, et complanans omnia, et in hortos commutans, animasque ipsum suscipientes alias quam erant efficiens. Nam in medio earum fit fons, unde aqua vitæ semper saliens, et emicans eas large irriget, et tanquam a C vase in eos qui prope, et eos qui longe defluat, abundeque impleat animas, quæ sacra verba cum fide suscipiunt. Eluit enim primo labes eorum, qui se inquinaverunt: postea vitio implicitas affectiones una eluit, ac profligat, eas ceu vulnerum crustas abstrahens, puta nequitiam, invidiam, vanam gloriam, et cætera omnia quæ illas consequuntur. Nec id solum, sed etiam ut flamma quædam ambiens, sensim eas abolet, et in horas veluti spinas exurit, atque consumit: quæ etiam primum quidem perfectæ hujus libertatis et puri- A tatis. Deinde bonorum a Deo ipsum diligentibus præparatorum, ac repositorum desiderium ingenerat. Hæc universa cum lacrymis, vel potius per lacrymas divinus compunctionis ignis operatur. Absque lacrymis autem, ut diximus (16), nihil horum aut in nobis ipsis, aut in aliis unquam factum est, neque fiet. Nec enim ex divinis Scripturis quisquam probabit, citra lacrymas, compunctionemque perpetuam aliquando quempiam purgatum fuisse, aut sanctitatem invenisse, aut Spiritum sanctum accepisse, aut Deum vidisse, aut in se habitantem sensisse, aut omnino aliquando hunc cordis incolam habuisse, pœnitentia, inquam, compunctioneque non præcedente, et quasi a fonte semper scatentibus assiduo lacrymis; inundantibus nimirum, eluentibusque domicilium animæ, eamque ab igne inaccesso occupatam, et ardentem irrorantibus ac refrigerantibus.

Qui igitur autumant dies ac noctes flere non esse possibile, seipsos omni virtute nudatos produnt. Si enim sancti Patres nostri ita asseruerunt, dixeruntque, qui vult perturbationes amputare, fletu eas amputat, et qui vult comparare virtutes, fletu eas comparat, manifestum est, qui non quotidie fundit lacrymas eum neque perturbationes amputare, neque virtutes probe acquirere, etiamsi ad operam se dare arbitretur. Quid namque, oro te, instrumenta artis conducunt, si artifex non adsit, qui materiam tractare, et ex ea vas idoneum conficere novit? Et quid olitori prodest, si hortum totum subegerit, olerumque omne genus in eo seminaverit, atque plantaverit, si super ea cœlo imber non descenderit, aut si aquis irrigata non fuerint? Nihil prorsus. Sic neque qui in aliis virtutibus elaborat, easque persequitur, sine beata illa, et sancta domina, virtutumque omnium architecta ullum operæ pretium faciet. Ut enim imperator sine exercitu suo infirmus est, et in cujusvis potestatem venire potest, nec imperator apparet, sed cæterorum hominum similis est: sic vicissim frequens exercitus, et castra imperatore, aut summo duce suo destituta, levi negotio dissipantur, delenturque ab adversariis. Eodem modo luctum ad reliquas virtutes habere se existima. Exercitum enim in unum collectum, omnes isagogicas, ac veluti præcursorias virtutes esse cogita: imperatorem, et ducem harum beatum illum luctum, et ploratum, per quem totæ copiæ in aciem digeruntur, et ordinantur, incitantur, corroborantur, et arma capere ubi, quomodo, et quando, et quæ, et in quem, et cujusmodi adversarium, et qua occasione oporteat, certa lege docentur. Qui præterea mittendi speculatores, quales constituendæ excubiæ, quid, et quando respondendum hostium legatis. Licet enim solo afflatu omnes eos in fugam vertere. Interdum ne in

(16) Vide Adnot. in orat. 30. Hanc Simeonis disputationem, aut caute lege, aut benigne interpretare.

congressum quidem eos admittere. Qua item ratione, et quando in insidiis contra eos latendum, et quibus in locis, et quanta manus ad hoc emittenda, ipse luctus non dubie constituit. Sine his populus virtutum universus facile capitur.

Atque idcirco cum omnibus, et præ omnibus hoc vestrum opus sit, fratres, pœnitentia, et ei conjuncta lamentatio, lamentationisque comites lacrymæ. Nec enim sine pœnitentia lamentum, nec sine lamento lacrymæ : sed hæc tria invicem sibi connexa sunt, et aliud sine alio apparere non potest. Ne quis ergo dicat, quotidie flere esse impossibile; nam qui ita loquitur, etiam quotidie pœnitere dicit esse impossibile, et totam Scripturam sacram evertit, ne dicam, ipsum quoque mandatum Dei, quo dicitur : *Pœnitentiam agite, appropinquavit enim regnum cœlorum* [58]. Et iterum : *Petite et accipietis, quærite et invenietis, pulsate et aperietur vobis* [59]. Si enim pœnitere, et lamentari, et flere quotidie ais impossibile, humiliare se, et semper gaudere, et sine intermissione orare [60], quin etiam ipsum cor ab omnibus perturbationibus et cogitationibus ad Deum spectandum habere liberum, tu ne unquam dices homini mortali esse possibile, et ab eo ista recte præstari posse? haud dices. Et ita in numero infidelium, non fidelium reponere. Nam si Deus hæc a nobis effici posse dixit, et præcepit, et assiduo clamat, tu autem contrarium affirmas, nempe, impossibilia nobis esse, plane nihil ab infideli differs. Vis igitur nunquam Eucharistiam percipere sine lacrymis? fac quæ abs te cantantur simul, et leguntur, tunc etiam istud præstare poteris. Audi Apostolum : *Non enim auditores legis justi sunt apud Deum, sed factores legis justificabuntur* [61]. Quæ porro illa sunt? Tu ne funditus ignoras? sed ne oratione longius procedamus, ipsa tibi Davidis verba suggerimus : *Si ascendero*, inquit, *super lectum strati mei : si dedero somnum oculis meis, et palpebris meis dormitationem : et requiem temporibus meis, donec inveniam locum Domino, tabernaculum Deo Jacob* [62]. Et rursum : *Non est pax ossibus meis, a facie peccatorum meorum, quoniam iniquitates meæ supergressæ sunt caput meum, et velut onus grave gravatæ sunt super me. Putruerunt, et corruptæ sunt cicatrices meæ, a facie insipientiæ meæ. Laboravi, et incurvatus sum usque in finem : tota die contristatus ingrediebar. Afflictus et humiliatus sum nimis : rugiebam a gemitu cordis mei* [63]. *Et factus sum sicut passer solitarius in tecto : similis factus sum pelicano in solitudine. Qui cinerem tanquam panem manducabam, et potum meum cum fletu miscebam* [64]. *Laboravi in gemitu meo. Lavabo per singulas noctes lectum meum : lacrymis meis stratum meum rigabo* [65]. Porro etiam auctor Scalæ, sanctus Joannes ait : Sitis et vigilia premunt cor, presso corde prosiliunt lacrymæ. Quæ insuper de his disserit, lecto ejus libro, quis voluerit, cognoscet.

Jam si et tu, quæ in dies legis et psallis, aut aliis legentibus audis, nihil omittendo, toto corde, cum humilitate et fide in omni vita præstiteris, amen *evangelizo tibi gaudium magnum* [66]. Nam si in his faciendis perstiteris, sitiendo, vigilando, usque ad mortem te subjiciendo, et obediendo præposito tuo indiscriminatim, omnem tribulationem, injuriam, maledicta, calumniam, nec isthæc tantum, sed etiam flagella et verbera a fratribus tuis abjectioribus cum omni gratiarum actione sustinendo, ita erga eos affectus, ut mala ab illis tibi illata non memineris, et pro eis oraveris, gaude et exsulta gaudio ineffabili, quia non solum vesperi, mane et meridie, sed etiam edenti et bibenti tibi, et sæpius cum aliis alloquenti, psallenti, et legenti, et precanti, et super lectulo recubanti ipsum Dei inexplicabile donum veniens, se dignabitur te omnibus diebus vitæ tuæ, et comitabitur te in via, et cum diverteris, tecum divertet, et cum ministrante ministrabit, laborum tuorum molestias ac dolores consolans et recreans. Ac tum, quam bene convenienterque sanctus Simon dixerit, nemini communicandum absque lacrymis, et hoc fieri posse, et revera omnes decere intelliges. Non enim ille, sed per illum Spiritus sanctus locutus est, et scripsit. Si namque sine peccato nullus est, nec infans, cujus est unius diei vita [67], et nemo potest castum habere cor, clarum est, nec sine pœnitentia et lacrymis debere hominem, quantum in se est, vel unum, et solum diem in omni vita sua traducere. Quamvis enim lacrymis careat, nihilominus ex tota virtute, et anima eas desiderare debet : siquidem aliter peccati purus, et corde castus esse nequit.

Quod si quis multitudinem, gravitatemque suorum delictorum secum expendens humi cubare, et pervigilare noluerit, nec præ negligentia, et contemptu putentes ac putridas vibices, affectibus malis obnoxii appetitus, et anticipatarum opinionum, quæ cum ad stuporem istum perduxerunt, corrigere sustinuerit, quæ vera insipientia est, quo pacto paratum peccatoribus judicium, et damnationem apprehendet, et in dolore cordis sui plorabit? Sic recusat tribulari laboribus et ærumnis perferendis, dum incurvatur usque in finem, et tota die constristatus ingreditur, dum affligitur, et humiliatur nimis, rugit a gemitu cordis sui, et fit tanquam passer solitarius in tecto, et assimilatur pelicano in solitudine, dum affectione animi hospes et peregrinus fit ad omnia, quæ in monasterio, et in mundo sunt, et in parvis æque ut in magnis nihil ei licet, dum laborat in gemitu, et cinerem tanquam panem manducat, et potum suum cum

[58] Matth. iv, 17. [59] Matth. vii, 7. [60] I Thess. v, 17. [61] Rom. ii, 13. [62] Psal. cxxxi, 3-5. [63] Psal. xxxvii, 4-9. [64] Psal. ci, 7-10. [65] Psal. vi, 7. [66] Luc. ii, 10. [67] Job xiv, 4 sec. LXX.

fletu miscet; quomodo is unquam, fratres mei, A aut lavare singulis noctibus lectum suum, aut lacrymis rigare stratum suum poterit? Sane nunquam poterit. Non solum hæc in se facta non videbit, sed nec in precibus suis ea inveniet, neque locum Domino, neque tabernaculum dignum Deo Jacob, qui est Christus Dominus, Salvator et Deus noster, præparaverit. Quod nisi hæc prius bene præparabit, neque cum lacrymis scilicet, neque digne, ut par est, consortem ac socium Deum ac regem in seipsum suscipiet, etiamsi semel tantum in anno hoc faciat. *Sancta sanctis* quotidie hi quidem dicunt, et alii alta voce occinunt, utinam autem et sibimet occinerent. Alii vero dicentes illos auditis. Quid ergo? qui sanctus non est, etiam indignus est? minime: sed qui non in singulos B dies occulta cordis sui enuntiat: qui non dignam pro his, et quæ ignorantia peccavit, pœnitentiam agit, qui non semper luget, et contristatus ingreditur, et quæ supra memoravimus, cum diligentia non consectatur, hic indignus est. Qui autem hæc præstat universa, et in gemitibus atque lacrymis spatia vitæ suæ decurrit, hic non in die festo duntaxat, sed etiam quotidie, ab ipso, si dici fas, initio pœnitentiæ suæ conversionisque divinorum istorum particeps fieri perquam dignus est. Pater quippe, hunc in his, et similibus operibus ad extremum usque perseveraturum, in humilitate et contritione cordis incedentem. Nam dum ita se gerit, animo illustratur atque in dies singulos ex parti- C cipatione sanctorum opem et auxilium consequitur, et ad perfectam puritatem, ac sanctimoniam brevi provehitur. Alio quodam modo immundum vas nostrum, sordidumque domicilium ablui, ac perpurgari nequit. Amplius aliquid ego quidem neque e divinis Scripturis didici, neque marte meo invenire ac perspicere potui. Audiamus enim dicentem Apostolum: *Probet autem unusquisque seipsum, et sic de pane illo edat, et de calice bibat. Qui enim indigne manducat et bibit, judicium sibi manducat et bibit* [68]. Rursumque: *Qui autem indigne manducat corpus, et bibit sanguinem Domini, reus erit corporis et sanguinis Domini, non dijudicans corpus Domini* [69]. Quod si, qui dignos pœnitentiæ fructus non ostendit, ut indignus a tota D divina Scriptura redarguitur, cedo, quomodo sine lacrymis aliquando purgari quisquam poterit, et pro viribus suis digne participare mysteria? Hæ namque primus pœnitentiæ fructus sunt. Et quemadmodum aversandus ille fluxus e corpore, et cordis cum omni affectu tanquam voluptaria quædam, et libidinosa commistio, diabolo instar sacrificii a nobis offertur: sic quæ ex eo, ex corde, inquam, vicissim promanant lacrymæ, gratum acceptumque sacrificium Domino a nobis offeruntur, et furentis illius voluptatis turpitudinem oluunt. Hoc significans David aiebat: *Sacrificium Deo spiritus contribulatus: cor contritum et humiliatum, Deus, non despicies* [70]. Et recte. Anima enim nostra in tali habitu constituta, et ita humiliata assidue, nec unum unquam diem absque lacrymis exigit, secundum illud Davidicum: *Lavabo per singulas noctes lectum meum, lacrymis meis stratum meum rigabo* [71].

Quocirca vos rogo, Patres et Fratres mei, sedulo quilibet animam suam in his et talibus rebus exerceat, quæ compuncta et paulatim immutata fons efficitur, lacrymarum et compunctionis fluenta scaturiens. Ni ita puri evadere contendemus, sed in dissolutione, segnitie et tumore superbiæ pergere volucrimus, equidem nihil odiosius dicam, parcens charitati vestræ, nisi hoc, quod etiamsi contigerit aliquando cum lacrymis fortasse communicare quempiam, aut ante liturgiam, aut in ipsa divina liturgia, aut in ipso articulo participationis divinorum mysteriorum lacrymas emittere, reliquos autem dies et noctes non studebit idem facere, nulla ei ex unico fletu constabit utilitas. Non enim hoc solum nos statim purgans dignos efficit: sed in dies, et sine cessatione usque ad supremam lucem in luctu versari, quemadmodum ut faceremus, ipse Dominus nobis præcepit: *Pœnitentiam agite*, inquit; *Petite, quærite, pulsate*. Quousque? donec accipiatis, inquit, et inveniatis, et aperiatur vobis. Quid? Regnum cœlorum utique. Hæc enim est pœnitentia, et ita absque cessatione, ut dicebamus, usque ad mortem cum labore, et tribulatione consummata, paulatim facit nos lacrymas nobis amaras fundere, per quas animæ sordes, et inquinamenta purgat et abstergit. Postea puram nobis pœnitentiam inserit, et amaras lacrymas dulcibus permutat, perennemque in cordibus nostris lætitiam excitat, et ad videndum lumen inaccessum nobis viam parat: quod lumen nisi omni studio apprehendere laboremus, patres et fratres mei spirituales, nunquam omnibus perturbationibus ad unguem liberari poterimus; nunquam omnes virtutes comparabimus; nunquam digne, aut cum lacrymis secundum Deum quotidie divina percipere mysteria, aut quod in iis est, divinum lumen aspicere poterimus. Sed neque cor purum unquam habebimus: neque Spiritum sanctum in nobis habitare cognoscemus: neque digni judicabimur, ut quemadmodum sancti, Deum videamus, nec dum hic sumus, nec ibi, ut mihi videtur, cum cæci hinc discesserimus. Nam ex Gregorii Theologi sententia, tantum illius visione excidemus, quantum nos singuli volentes in hac vita ejus lumine, secundum proportionem hebetudinis oculorum nostrorum privaverimus. Cæterum utinam omnes nos purgari contingat, et purgatos haberi dignos qui Deum videamus! Qui enim extra hæc duo a rebus mortalibus demigrant, de extrema in se pronuntianda sententia incerti sunt. Quod autem

[68] I Cor. xi, 28, 29. [69] Ibid. 27. [70] Psal. l, 19. [71] Psal. vi, 7.

incertum, etiam instabile, non sperabile, et incertæ fidei est. Qui enim gratia cor non stabilivit, non aliunde spem non confundentem, et indubiam unquam acquiret, ut opinor. Qua qui caret, per quid aliud in occursum Domini cum sanctis rapietur? Per quid et lampas tunc nostra, exstincta ab his quæ hic sunt, redaccendetur? ubi et unde oleum invenietur? et quinam ignis, quæso, hanc accensurus est? aut unde, aut quomodo, ut tunc parati hilariter cum lampadibus Sponso obviam eamus? Cum enim velut enim e somnis consurrexerimus, illico, ut auditis, ad occursum cursuri sumus. Si igitur sedentes, et in monumentis dormientes tuba insonans nos expergefaciet, nos autem non ante velut lampades accensas habeamus animas, sed aut nihil penitus, aut parum lucentes inveniamur, et jam exstinguendi secundum vocem evangelicam, ubi tunc aut prorsus exstinctas redaccendendi, aut jam oleo deficiente aliquantulum infundendi copia erit? Nihil profecto uspiam inveniemus. Quamobrem ex hoc tempore eas per pœnitentiam, et lacrymas luculenter accendere conemur, ut in resurrectione Sponso cum luce occurramus, et cum ipso in regnum cœlorum ingrediamur, ac bonis sempiternis perfruamur. Quæ eveniant nobis omnibus in ipso Christo Deo nostro, quem decet omnis gloria, honor et adoratio cum Patre et sancto Spiritu, nunc et semper, et in sæcula sæculorum. Amen.

ORATIO XXXIII.

ARGUMENTUM.

De pœnitentia, et tantum facultates distribuere, seque rebus omnibus nudare, ad purgationem animæ nobis haud sufficere, nisi luctum insuper habeamus. De exsilio Adami, et si post transgressionem pœnituisset, paradiso ejiciendum non fuisse. Quantum boni pœnitentia post lapsum ei attulerit. Quomodo vere pœnitendum sit.

Bona est pœnitentia, et quæ inde emanat utilitas. Quod cum nosset, qui novit omnia Jesus Christus Dominus ac Deus noster: *Pœnitentiam agite*, inquit, *appropinquavit enim regnum cœlorum* [72]. Quod si intelligere avetis, quo pacto citra pœnitentiam, et pœnitentiam ex animo, qualem Scriptura sancta a nobis requirit, salvari non possumus, ipsum Apostolum clamantem audite: *Omne peccatum extra corpus est: qui autem fornicatur, in corpus suum peccat* [73]. Et iterum: *Manifestari nos omnes oportet ante tribunal Christi, ut recipiat unusquisque, prout gessit in corpore suo sive bonum, sive malum* [74]. Potest igitur hinc quilibet sæpenumero dicere, Gratias ago Deo, quandoquidem nulla prava actione contaminavi membrum corporis mei: quod quidem ego omnis iniquitatis operarius adhuc dicere nequeo. Et capit nimirum ex hoc solatium, quia extra peccatum sui corporis est. Sed contradicit Dominus, et

A allata in medium quinque fatuarum virginum parabola [75], demonstrat nobis omnibus, et pronuntiat, nihil nobis commodare puritatem corporis, si reliquis virtutibus destituti simus. Illæ enim particulatim oleum habentes in vasis suis, id est, aliquarum virtutum, externorumque recte factorum, et quorumdam charismatum participes (quare et lampades earum aliquandiu arserunt), per negligentiam, ignorantiam, socordiam suam ad ignem exteriorem damnatæ sunt. Non enim internas motiones a malignis spiritibus in ipsis concitatas curaverunt, nec exacte cognoverunt, sed ab adversariorum instigationibus eorum mentes in consensu cogitationum corruptæ sunt, inescatæ ab ipsis, et devictæ, et

B occulte eis communicantes, invidiæ, æmulationi, contentioni, rixæ, odio, iræ, nequitiæ, malevolentiæ, vanæ gloriæ, studio hominibus placendi, complacentiæ, avaritiæ, concupiscentiæ carnis, in cogitationibus voluptatem operantes, incredulitati, metus vacuitati, timiditati, acediæ, tristitiæ, contradicentiæ, tumori, somno, opinioni propriæ, justitiæ, elationi, arrogantiæ, aviditati, luxuriæ, avaritiæ, desperationi reliquisque subtilibus improbitatis effectis. Etiam ipse B. Paulus apostolus cum Domino consentiens, clamat: *Pacem sequimini cum omnibus, et sanctimoniam, sine qua nemo videbit Deum* [76]. Cur usus est verbo *Sequimini?*

C Quia nos una hora fieri, et esse sanctos impossibile est. A parvis enim ducto initio, ad sanctitudinem puritatemque sensim progredi oportet, et quia quamvis mille annos in hac vita maneremus, nunquam ejus perfectionem attingere possumus: sed semper quotidie, ac si fundamentum poneremus, inciperemusque, in ea contendere debemus. Quod idem rursus indicavit, cum ita scripsit: *Persequor, si quo modo comprehendam, in quo et comprehensus sum a Christo Jesu* [77].

Quapropter oro, attendite dictis, et *Venite adoremus, ac procidamus ante* bonum ac benignum *Deum. Præveniamus faciem ejus in confessione, et ploremus ante eum, qui fecit nos; quia ipse est Dominus Deus noster: nos autem populus ejus, et*

D *oves pascuæ ejus* [78], et non avertet faciem suam a nobis, tantum pœniteat nos peccatorum ex intimis præcordiis, et abjiciamus a nobis non solum mala opera nostra, sed et ipsas malas et immundas cogitationes cordis nostri ejiciamus, sicut scriptum est? *Scindite corda vestra, et non vestimenta vestra* [79]. Quid enim habet emolumenti, obsecro, si omnibus fortunis nostris in pauperes distributis, a peccato non abstinuerimus, nec illud oderimus? Quid tum porro, si re ipsa, et actu corporale peccatum non perpetremus, animo autem cum fœdis et immundis cogitationibus commercium habeamus, secretoque peccatum designemus, et

[72] Matth. iv, 17. [73] I Cor. vi, 18. [74] II Cor. v, 10. [75] Matth. xxv, 1 seqq. [76] Hebr. xii, 14. [77] Philipp. iii, 12. [78] Psal. xciv, 6, 7. [79] Joel ii, 13.

ab effrenatis affectionibus regnum quoddam tyrannidemque patiamur? Cum facultatibus nostris, etiam quæ diximus malorum consuetam servitutem, quæso, projiciamus, neve hic consistamus, verum pœnitentiæ lacrymis quoque eorum sordes studiose abluamus. Quemadmodum enim ipse imperator, qui diadema et purpuram imperii symbola gestat, qui immensos auri argentique thesauros possidet, et in throno excelso et elevato considet, si cœnum ac fuliginem alicunde volens sustulerit, ipsisque manibus totam faciem suam obleverit, atque omnes sensus obstruxerit, ut neque audire, neque odorari possit : deinde facti pœnitens, et se malo hoc liberare quærens, non celeriter cubiculum suum ingrediatur, multaque aqua lutum illud ac fuliginem abluat, atque ita denuo in solio, ut antea, mundatus, in solio, inquam, regni sui resideat, sed hujus loco tantummodo omnes thesauros suos egentibus dispertiat, omniaque bona sua mobilia et immobilia illis dilargiatur, nihil hinc sibi proderit, nisi aqua lutum ac fuliginem abluerit : quin etiam aspicientibus risum movebit, in medio asseclarum ac procerum suorum instar portenti seu spectri obversans : sic nec alius quispiam sibi quæstum colliget, si omnibus opibus suis in pauperes effusis, quamvis inopiam mendicitatemque susceperit, peccare tamen non desierit, nec per pœnitentiam et lacrymas animam suam eluerit. Quicunque enim homo, perinde ut ego damnatus, peccavit, et cœno voluptatum sensus animæ suæ obturavit, quamvis rem suam omnem pauperibus donaverit, omnemque gloriam dignitatum, pulcherrime ædificatas ædes, nobiles equos, greges, armenta, servos, omnem suam familiam, et cognatos reliquerit, egensque, et inops monachi habitum induerit, attamen, ut re quadam vitæ suæ necessaria eget pœnitentiæ lacrymis, quibus cœnum peccatorum suorum abluat, eoque magis, si adhuc, quemadmodum ego, fuliginem et cœnum plurimorum delictorum suorum non in facie solum et manibus, sed omnino in toto corpore circumferat. Haud enim unica facultatum largitio ad purum animi statum nobis sat est, fratres, nisi etiam lamentemur et ploremus ex animo.

Puto equidem, nisi ego memetipsum omni sedulitate a maculis peccatorum meorum fusis lacrymis expurgem, sed ita turpatus vitam compleam, jure optimo me a Deo et angelis ejus irrisum, et cum dæmonibus in ignem æternum deturbatum iri. Et revera sic est, fratres; *Nihil enim intulimus in hunc mundum*[80], ut cum peccaverimus, id ipsum Deo ad peccata nostra redimenda pretii loco persolvamus : *Quid enim dabit homo Deo*, ait Apostolus, *et retribuetur ei*[81]? Hoc est verum judicium, hæc justa et vera humilitas; sicut et Spiritus A sanctus per prophetam David inquit : *Non accipiam de domo tua vitulos, et de gregibus tuis hircos, quoniam mea sunt omnia*[82], et quæ sequuntur. Et rursum : *Si voluisses, sacrificium dedissem utique, holocaustis non delectaberis. Sacrificium Deo spiritus contribulatus : cor contritum et humiliatum, Deus, non despicies*[83]. Hæc etiam cum sciret Dominus, dicebat : *Nolite putare, quoniam veni solvere legem aut prophetas. Non veni solvere, sed adimplere*[84]. Non enim per terrena medicamenta, hoc est, per corporales justitias donorum, sacrificiorum, holocaustorum, et reliquorum ab anima morbum inaspectabilem turbidorum motuum depellere poterat. Hinc et Joannes : *Ecce Agnus Dei, qui tollit peccata mundi*[85]. Et iterum Paulus : B *Lex enim spiritus vitæ* (quod est Evangelium) *liberavit nos a lege peccati et mortis*[86]. Placet autem discere, quomodo Christus legem et prophetas impleat? Lex ait : *Non occidas;* Christus, *Ne irascaris.* Lex, *Non mœchaberis;* Christus, *Non concupisces.* Lex, *Non pejerabis;* Christus, *Non jurabis omnino*[87]. Qui ergo non irascitur, qui tandem occidet? qui non concupiscit, quomodo mœchabitur? qui penitus non jurat, quomodo pejerabit? radices enim peccatorum Salvator per legem Spiritus sui ab ista anima evellit. Et hæc plenitudo legis, ut homo sit, et vivat in solis mandatis ejus, ut sola illius jussa servet et operetur. Contra omnia enim peccata omnia mandata C Christi nobis data sunt, et in his solis vivendum atque operandum ei qui vitam æternam desiderat adipisci : in cæteris omnibus esse velut mortuum, omni functione carentem : *Si verba mea in vobis manserint*, ait Dominus, *quodcunque volueritis, petetis, et fiet vobis*[88]. Sequamur ergo Verbum sedulo, donec ad locum perveniamus ubi Christus ipse est : illuc enim se sequentes trahit, et in Sancta sanctorum introducit, ut magnus pontifex quo, quoad nos attinet, ipse pro nobis Præcursor introivit, sicut ipsemet inquit : *Nemo venit ad Patrem, nisi per me. Ego enim sum via, veritas, et vita*[89]. Et alio loco : *Volo, Pater, ut quos dedisti mihi, ubi ego sum, et illi sint mecum, ut videant claritatem meam quam dedisti mihi*[90]. Cum ipso D itaque cruci configamur, per omnium tentationum nos invadentium tolerantiam, et per voluptates hujus vitæ commoriamur ei, ut etiam vivamus cum eo. Cum ipso puris mentibus viam ad cœlum ducentem ambulemus. Gradientibus etenim nobis per viam mandatorum Domini ac Dei nostri, cumque sequentibus, nec retro pedem referentibus, nihil inimicus nocere poterit, maxime si cum fideli duce, bonisque comitibus incesserimus. Metuamus exemplum ob sterilitatem maledictæ ficus, et Christo dignos pœnitentiæ fructus offeramus : ne per ignaviam animæ dormitantes, lampade,

[80] I Tim. VI, 7. [81] Rom. XI, 35. [82] Psal. XLIX, 9. [83] Psal. L, 18, 19. [84] Matth. V, 17. [85] Joan. I, 29. [86] Rom. VIII, 2. [87] Exod. XX, 13 seqq. ; Matth. V, 21 seqq. [88] Joan. XV, 7. [89] Joan. XIV, 6. [90] Joan. XVII, 24.

quæ ex illis ardet, careamus, et ne, dum tempus A est operandi, per fallacias vitæ vagantes, virginibus fatuis similes efficiamur : sed pro bonorum operum proportione, talentum gratiæ multiplicemus. Universis enim, etiam laicis, non monachis tantum, semper, et quovis tempore pœnitentiam agere, flere, et Deo supplicare, perque actiones hujuscemodi etiam cæteras virtutes omnes comparare possibile est.

Hoc ita esse, magna illa columna, et magister Ecclesiæ, Joannes Chrysostomus, mihi testis accedit, dum psalmum Davidis quinquagesimum explanat. Asserit enim, qui uxorem, liberos, ancillas, servorum ingentem numerum, amplas facultates habet, et rebus hujus sæculi eximie oret, posse B non solum ut ploret quotidie, et oret, et pœniteat, sed etiam, ut ad virtutis perfectionem ascendat, si velit, et Spiritum sanctum accipiat, et amicus Dei fiat, et insuper ejus visione fruatur, quales etiam ante Christi adventum fuerunt Abraham, Isaac et Jacob, et qui inter Sodomitas vivebat Lot, et, ut multos alios prætermittam, Moses et David. In nova autem gratia, cum Deus ac Salvator noster apparuit, Petrus piscator, et illitteratus cum socru, et aliis præsentem esse Deum prædicans. Reliquos, plures quam sint pluviarum guttæ, aut stellæ cœli, quis percensuerit? reges, principes, dynastas (ne nominem pauperes, et qui parva in re vitam agitarunt suam) quorum urbes, et domus, et ecclesiarum naves, quas illi magnifice C condiderunt : quorum gerocomia, seu senibus alendis domicilia, et xenodochia manent, et exstant usque hodie, quæ illi superstites habebant, et iis pie utebantur, non ut propriis, sed ut servi Domini ea quæ ipsis Dominus dedisset, administrantes, et hoc mundo utentes quidem secundum Pauli vocem, non autem abutentes[11]. Nam propterea etiam in hac vita inclyti et illustres fuerunt, et nunc sunt, et sæculis innumerabilibus erunt, atque in cœlestibus illis sedibus etiam amplius. Quod nisi pigri, inertes, mandatorumque contemptores essemus, sed seduli, excitati, vigilantes, nihil abdicatione rerum, aut tonsura, aut fuga mundi opus haberemus. Hoc ut probemus, auscultandum.

Deus ab initio hominem omnium terrenorum, D quin omnium, quæ complexu cœli continerentur, regem constituit. Nam sol, luna, astra propter hominem plane creata sunt. Quid igitur, cum esset rex horum quæ videntur omnium? Num hæc illi ad virtutem impedimento fuerunt? non sane, non, inquam : quinimo majorem in modum inclaruisset, si Deo conditori suo a quo hæc omnia acceperat, gratus mansisset. Nam si mandatum Domini non fregisset, regnum istud non perdidisset, Dei gloria non semet spoliasset. Quia vero secus fecit, merito expulsus, et exsilio multatus vixit, ac mortem obiit.

Dicam tibi quiddam, quod meo judicio nemo adhuc satis explanavit. Quidnam ergo? attende ad divinam Scripturam[11*]. *Et dixit Deus Adamo*, post prævaricationem puta : *Adam, ubi es?* quid sibi vult his verbis omnium Procreator? Omnino, ad sensum casus sui eum adducere, atque ad pœnitentiam provocare volens, inquit, *Adam, ubi es?* Considera teipsum, et perpende nuditatem tuam. Vide quali indumento, quali gloria privatus sis. *Adam, ubi es?* velut si eum hortaretur, ac diceret : Hem, resipisce, miser, hem egredere ubi te abscondisti. Me latere te posse existimas? dic, Peccavi. At ille hoc non dicit, vel potius ego infelix non dico, meum enim malum hoc est. Sed quid respondet? *Vocem tuam audivi, deambulantis in paradiso, et timui, eo quod nudus essem, et abscondi me.* Quid contra Deus? *Et quis indicavit tibi, quod nudus esses, nisi quia de ligno de quo præceperam tibi, ut de eo solo non comederes, comedisti?* Vides, dilecte, longanimitatem Dei? Cum diceret ipse Adamo, *Ubi es?* et ille non statim peccatum confiteretur, sed responderet, *Vocem tuam audivi, et timui, eo quod nudus essem, et abscondi me*, non est iratus, non est repente aversus ; sed secunda illum quæstione dignatur, et ait : *Quis enim indicavit tibi, quod nudus esses, nisi quia de ligno, de quo præceperam tibi, ut de eo solo non comederes, comedisti?* Intellige profunditatem sermonum sapientiæ Dei. Quid dicis? *Quod nudus essem*, inquit. Peccatum tuum abscondis? an putas me tantum corpus tuum videre, cor autem, et cogitationes tuas non perspicere? Sperabat enim delusus Adamus, Deum ignorare peccatum ipsius, et sic quodammodo secum loquebatur. Si dixero me nudum esse, nesciens Deus, quæret, cur nudus sim. Tunc mihi negare licebit, et dicere, nescio, possumque latere illum, et primam stolam recipere. Sin minus, tamen me non ejiciet, tamen in exsilium non mittet. Hæc illo apud se volutante (ut et nunc multi faciunt, et ego primus, sua peccata occultantes) Deus nolens adversum eos multiplicare judicium ac damnationem, ait : *Et unde nosti, quod nudus sis, nisi quia de ligno, de quo præceperam tibi ne comederes, comedisti?* quasi diceret. Et omnino me latere putas? egone quid feceris ignoro? non dices, Peccavi? dic miser, etiam, revera mandatum tuum transgressus sum. Audivi consilium mulieris, et lapsus sum, deceptus sum vehementer, illi parens, et tibi inobediens. Miserere mei. Atqui non dicit istud, non humiliatur, non flectitur : *Nervus ferreus cervix cordis ejus*[12], quasi nimirum et ego miser sum. Si hoc verbum protulisset, in paradiso mansisset, totamque illam periodum malorum infinitorum, quæ exterminatus subiit, et tot sæcula, quibus

[11] II Cor. VII, 31. [11*] Gen. III, 9 seqq. [12] Isa. XLVIII, 4.

apud inferos delituit, unica voce hac evadere potuisset.

Hoc igitur est, quod me dicturum pollicebar. Audi reliqua, et quod dixi, citra ullam falsitatem verum esse cognosces. Dixit Deus Adamo : *Quacunque hora comederitis de ligno, de quo præcepi vobis ne comedatis, morte moriemini*[11], morte videlicet animæ, quod et ipsa illa hora factum est, ideoque stolam immortalitatis perdidit. Nihil amplius prædixit Deus, et nihil præterea factum est. Præsciens enim, ut Deus, peccare posse Adamum, volensque pœnitenti ignoscere, nihil amplius, ut dictum est, contra eum antea pronuntiavit. Postquam autem negavit peccatum suum, et neque reprehensus a Deo pœnitudinem concepit, ait enim : *Mulier, quam dedisti mihi, ipsa me decepit. — Quam dedisti mihi;* o animam parum attentam, ac Deo quasi dicentem, Tu offendisti : *Mulier quam dedisti mihi, ipsa me decepit*, quod et nunc abjecto mihi, et infelici usu venit : non enim volo unquam humiliari, et dicere ex animo, Ego perditionis meæ causa sum : sed aio, ille me ad hæc, et illa dicenda, facienda instigavit. Ille mihi suasit, ut hoc et hoc facerem, et patrarem. O infelicem animam, verba peccati plena profundentem ! O animæ impudentis et scelestæ impudentem scelestamque orationem ! Itaque cum et hoc Adamus protulisset, dicit ei Deus : *In labore et sudore comedes panem tuum, et spinas ac tribulos terra germinabit tibi.* Et postremo : *Quia pulvis es, et in pulverem reverteris.* Dicebam, inquit, ut pœniteret te, pristinamque vitæ formam retineres. Quia vero adeo præfractus es, apage de cætero a me, et sufficiet tibi ad disciplinam desertio tua : *Quoniam pulvis es, et in pulverem reverteris.* En igitur, didicisti, cum post prævaricationem, quia non pœnituit, nec dixit, Peccavi, et expulsum, et in labore ac sudore vitam agere jussum, et in terram, de qua assumptus est, damnatum esse ut rediret, quod ita evenisse constat ex his quæ in Scriptura sequuntur. Proinde illo dimisso ad Evam venit, ostendere volens, ipsam quoque pœnitere nolentem, jure cum ipso ejectum iri, et ait : *Quid hoc fecisti?* ut et illa subjiciat, peccavi. Nam quid alioqui opus habebat Deus, quæso, hujusmodi verbis eam compellare, nisi hac sola de causa, ut diceret illa : In insipientia mea, Domine, istud feci? ego nullius pretii, et misella tibi Domino meo non obtemperavi miserere mei. Sed ista non dixit. Quid autem ? *Serpens decepit me.* O stuporem ! Itane pæne cum serpente contra Dominum verba tibi ingerente commercium habuisti, et hunc Deo creatori tuo prætulisti, et consilium ejus mandato Domini præstantius, ac verius existimasti ! Ubi igitur nec illam dicentem invenit, Peccavi, ejiciuntur e deliciis, a paradiso, et Deo expelluntur.

[11] Gen. II, 17

A Sed profunditatem mysteriorum Dei dispice, et disce, ac docere inde, non fuisse ejiciendos, si eos sceleris pœnituisset : non fuissent condemnati, non fuisset lata sententia, ut in terram reverterentur, de qua sumpti essent. Audi quomodo. Posteaquam ejecti sunt, mox in labores ac sudores inciderunt, esurireque ac sitire, et rigere ex frigore, ac tremere cœperunt, ac perpeti hujusmodi incommoda, qualia et nos hodie, et plura perpetimur, qui videlicet calamitatis hujus et casus cognitionem accepimus : nec id solum, sed etiam ipsius eorum stultitiæ, et ineffabilis Dei misericordiæ. Extra paradisum itaque vagantes, et sedentes, pœnitebant, flebant, lamentabantur, frontem feriebant, capillos laniabant, pertinaciam suam

B deplorantes. Id porro non unum, aut duos, aut decem dies, sed, credatis mihi velim, quandiu ætas suppeditavit. Quomodo enim poterant non continenter atque omni tempore lacrymas profundere, cum Dominum illum tam mansuetum, delicias illas, quas sermo nequit declarare, illam florum pulchritudinem inenarrabilem, illam vitam omni sollicitudine ac labore vacuam, angelorum ad ipsos descensus ascensusque recogitarent? Quemadmodum enim, qui ab aliquo principum hujus sæculi electi sunt servi, ad præstandum illi coram ministerium, quandiu reverentiam, et honorem, et serviendi munus sincerum Domino suo præstant, ipsumque, ac conversos suos diligunt,

C etiam libertate erga eum, et benevolentia ejus amoreque multa cum vacatione, jucunditate et oblectatione perfruuntur. Sin autem in vesanam insolentiam contra Dominum suum versi, obtorto collo rapiunt conservos suos, seque supra illos efferant, qui apud illum libertate, benevolentia, et amore gaudebant, ea omnia amittunt, et in longinquam ab eo regionem relegati, ejusque jussu innumeris lassitudinum, vexationumque tentationibus objecti, magis magisque ferias quibus fruebantur, et detrimenta bonorum amissorum intelligunt. Eodem modo protoplastis evenit, qui cum in paradiso agentes bonis illis circumfluerent, deinde ab iisdem exclusi et projecti, ubi ea amisisse senserunt, semper lamentabantur, semper

D flebant, Domini sui misericordiam implorantes. Quid facit, qui multus est in misericordia, et tardus in supplicio ? Ut vidit eos humiliatos, prolatam sententiam mox revocat, cum ad castigationem scilicet, et ne quis Conditori universorum se opponeret, eam tulisset. Cum enim, ut Deus, et casum hominis et pœnitentiam præsciret, antequam universitatem moliretur, et opportunitatem, et tempus, et quomodo, et quando hunc ab exsilio reduceret, secretissimo judicio, et investigabili omni spiritui definivit. Nam si quibusdam hæc revelata fuissent, et scribere voluissent, non eis tempus, non charta, non atramentum suffecisset.

Sicut ergo miseratus ante constituit et prædixit, sic utique etiam fecit: et quos e paradiso propter impudentiam, et impœnitens cor, ac voluntatem obstinatam ejecit, ut decuit, eos acta pœnitentia, et pro eo, ut debebant, humiliatos, et post fletum ac lamenta ipse ille solus ex solo unigenitus Filius, et Verbum Patris sui, qui fuit ante omne principium, cum descendisset, ut omnes nostis, non solum similis illis homo factus est, sed etiam ad violentam et probrosam mortem raptatus, perinde ut illi mori non recusavit: et descendens ad inferos, etiam inde eos eripuit. Qui ergo tam multa, quam quotidie audis, eorum causa pertulit, ut eos a longinquo illo exsilio revocaret, si pœnituissent in paradiso, non illos commiseratus fuisset? Quid ni, qui benignus est, et idcirco hominem crearat, ut bonis ipsius in paradiso frueretur, et benefactorem suum glorificaret? Sane ita, ut arbitror, fratres, factum fuisset.

Ut autem et cætera discas, et verbis meis major apud te fides sit, audi reliqua. Si pœnituissent adhuc in paradiso degentes, ipsum illum paradisum recepissent, ac præterea nihil. Quia vero propter impœnitentiam suam expulsi sunt, ac deinde vehementer pœnitentes, lacrymas fuderunt, afflictique sunt: quæ, ut dixi, non essent passi, si in paradiso pœnituissent, pro laboribus istis, sudoribus, et molestiis, et bona pœnitentia volens Dominus Deus honore eos et gloria afficere, nec id tantum, sed etiam omnium illorum malorum oblivionem illis afferre, quid agit? Perpende mihi benignitatis magnitudinem. Descendit ad inferos, eosque deinde reductos, non in paradisum, quem amiserant, restituit, sed in illud cœlum cœli eos subvexit. Qui cum ad dexteram Dei Patris sui principio carentis sedisset, quid ei, Adamo, inquam, servo quidem suo secundum naturam, patri autem suo vocato secundum gratiam, fecisse dicis? Vide in quantam altitudinem propter ejus pœnitentiam, humilitatem, lamenta atque lacrymas Dominus ipsum sustulerit. O lacrymarum et pœnitentiæ vim! O immensæ benignitatis, et scrutabilis misericordiæ pelagus, fratres! Quia non ipsum solum, sed et universum ejus semen, nos nimirum ejus filios, ejus confessionem, pœnitentiam, lamenta, lacrymas, et alia quæ supra dixi, imitatos, perinde ut illum et honoravit, et glorificavit: et ita facientibus usque nunc, et ex hoc facturis, sive mundani, sive monachi sint, parem honorem et gloriam tribuet. Amen, dixit verax Deus, non relinquam eos unquam, sed tanquam fratres meos, et amicos, patres, matres, cognatos, cohæredes meos reddam eos, et glorificavi, et glorificabo, et in cœlo sursum, et in terra deorsum, et vita, lætitia, atque gloria ipsorum nullo fine circumscribetur.

Quid ergo, mi frater, protoplastis vitæ ratio in paradiso, laboris et curarum nescia profuit, cum desidiosi fuerint incredulitate sua Deum contempserint, et præceptum ejus violaverint? Si enim illi credidissent, non serpentem Eva, non Evam Adamus ille fide digniorem existimasset. Sed cavere oportebat, ne de arbore vetita comederent. Ubi comederunt, ejecti sunt. Rursum, nihil illis exsilium damni, sed amplissima bona contulit, et ad salutem nobis omnibus conduxit. Delapsus quippe de cœlo Dominus noster, morte sua mortem nostram destruxit, damnationemque prævaricationem primi parentis nostri consecutam funditus sustulit, perque sacrum baptisma nos regenerans, et refingens, et ea perfecte nos solvens, in hoc mundo prorsus liberos, nec tyrannidi inimici subjectos collocat: sed primæva arbitrii libertate nos honorans, potius vires contra eum ministrat, ut qui volunt, nullo cum negotio devincant, felicius quam sancti omnes, qui ante Christi adventum vixerunt. Die autem suo perfuncti, non sicut illi, ad inferos, sed in cœlum, et ad delicias illas ac voluptates perducuntur. Et nunc quidem moderatius lætantur: at post reditum corporum in vitam, penitus sempiterno gaudio quantum, quantum est dignabuntur. Qui igitur volunt, mantellum non quærant, nec dicant: Plane propter Adami transgressionem cupiditatibus nos, ac libidinibus agitari, et inde nos ad peccatum pertrahi. Qui ita sentiunt et loquuntur, Domini ac Dei nostri adventum infructuosum, inanemque exstitisse opinantur, quod hæreticorum, non fidelium est, ut dici solet. Quare enim descendit, aut cur necem passus est, nisi ob hoc omnino, ut damnationem peccati mercedem tolleret, et genus nostrum e servitute, et operatione Satanæ inimici assereret? Hæc enim est germana libertas, nullius dominationem quocunque tandem modo perpeti.

Nos siquidem a peccatore peccatores, a transgressore transgressores, et a servo peccati propagati, etiam ipsi servi peccati eramus, a maledicto et mortuo maledicti atque mortui, ab eo qui suasu maligni transversim actus, et in mancipium ejus redactus, suum jus ac potestatem amiserat: ut filii ejus, eodem maligno in nobis operante, suaque nos potentia opprimente, tyrannico ipsius imperio parebamus. Deus autem de cœlo adfuit, carnem induit, similis nostrum natus, absque peccato, peccatum sustulit, conceptionemque, et procreationem sanctificavit, et gradatim educatus, totam ætatem benedixit. Viriles autem annos ingressus, concionari instituit, docens nos, ne canos prudentia et virtute, nos juvenes maxime, et prudentia nondum viri præcurrere, et antevertere in aliquo velimus. Suscepit nostra pro nobis, custoditisque omnibus patris sui præceptis, transgressione nos solvit, transgressoresque a damnatione vindicavit. Servi forma accepta servus est factus [**], et nos servos in antiquam dignitatem dominorum restituit, ac tyranni veteris dominos effecit. Cujus-

[**] Philipp. II, 7.

rei testes sunt sancti, qui etiam morte jam obita ipsum, et ministros ejus ut languidos, et imbecilles repellunt, ac fugant. Maledictus factus est in cruce suffixus (*Maledictus* enim, inquit Scriptura, *omnis qui pendet in ligno* [93]) et universam Adami maledictionem a nobis depulit. Mortuus est, et morte sua mortem peremit. Resurrexit, et inimici, qui per mortem et peccatum potestatem in nos exercebat, virtutem operationemque delevit. In mortiferum quippe venenum, et virus peccati, ineffabili deitatis, et carnis suæ vivifica efficacitate injecta, genus humanum ab operatione inimici omnimodis liberavit. Per sacrum autem baptisma, et communionem intemeratorum ejus mysteriorum, corporis nempe, et sanguinis pretiosi, emundans nos [94], et vivificans, sanctos, et peccati puros reddit. Sed et rursum arbitrii libertate condecorari sinit, ut non coacti, sed volentes Domino servire videamur: et quemadmodum ab initio erat Adamus in paradiso liber, extraque vim et peccatum voluntate soluta ac libera obediebat inimico, a quo deceptus mandatum Dei violavit: sic et nos e sacro baptismate regenerati, servitutis jugo a nobis depulso, nostri juris liberique reddimur: ac nisi ultro inimico obtemperare velimus, alia quadam via contra nos moliri nihil potest. Si enim ante legem et adventum Christi his omnibus carentes auxiliis multi, imo innumerabiles Deo placuerunt, et extra culpam vixerunt (e quibus justum Enoch translatione honoravit, Eliam curru igneo velut in cœlum assumpsit), quid nos respondebimus, qui post gratiam, talemque ac tantam beneficentiam, post mortis et peccati destructionem, post baptismi regenerationem, et sanctorum angelorum custodiam, et ipsam Spiritus sancti obumbrationem, adventumque super nos, ne illis quidem qui ante gratiam fuerunt, pares invenimur, sed ignavia corrupti, Dei jussa vilipendimus, ac prætarimus? Porro gravius nos punitum iri, quam qui in lege peccaverunt, si in peccatis permanserimus, sanctus Paulus his verbis indicavit: *Si enim qui per angelos dictus est sermo, factus est firmus, et omnis prævaricatio et inobedientia accepit justam mercedis retributionem, quomodo nos effugiemus si tantam neglexerimus salutem* [95]?

Non ergo Adamum, sed semetipsum unusquisque nostrum accuset et reprehendat, in quodcunque peccatum inciderit, et si vitam æternam velit consequi in Domino, pœnitentiam, ut ille ostendat, flens in dolore cordis sui, et in agnitione sui ad omnipotentem Dominum clamans: Ecce vides, Domine, (quid est autem quod tu non videas?), ego opus manuum tuarum, opera mandatorum tuorum non feci: sed per stultitiam omni me scelere alligavi. Tu igitur bonus Dominus, ego autem non cognoscebam te. Nunc audivi de te, et contremui, et quid faciam nescio. Intellexi judicium tuum, et defensio non est inventa in ore meo. Nihil enim super terram feci, quod unicum verbum otiosum oris mei compensare queat. Nam si omnem justitiam fecerit homo, tanquam servus, et debitor faciet, compensationem autem peccati sui nullam inveniet. Etenim misericordia abs te solo est, et peccatum mors est. Et quisnam per ipsum moriens, etiam per seipsum resurgat? nullus omnino. Tu solus mortuus resurrexisti, quoniam peccatum non admisisti, nec inventus est dolus in ore tuo [96]. Jam vero quis morietur in peccatis et non capietur pœnitudine: at nihil ei proderit. Sic et me, Domine omnipotens, pœnitet quidem malorum quæ patravi, non proficit autem ad justitiam mihi pœnitentia mea: est enim tantummodo peccati agnitio. Et nunc vides omnia, omnium inspector, Domine, qui nusquam mihi relicta est salutis occasio, sed vivum me infernus deglutivit. Tu autem solus potes me reducere et sanare dolorem cordis mei, quoniam potens est manus tua ad omnia, et in fines abyssorum penetrans, et omnia pro nutu tuo operans. Non audeo dicere, Miserere mei, sum enim indignus misericordia. At tu, Domine, nosti omnia, et, ut novit benignitas tua, fac in me, qui etiam ipsa vita indignus sum.

Sic erit, fratres, qui coram Deo omnipotente peccavit, et timore judicii, aversionisque Dei ab se, animi sensum accipit. Timor enim Domini, et notitia retributionis ejus ita carnes liquefacit et ossa conterit, ut lapis a machina suspensus in torculari uvas comprimit, vehementer inde vinum exprimit. Nam uvas qui calcant primum, postmodum eas saxo superimmisso exprimunt, et iis omnem vini humorem demunt. Hominem autem Dei timorem ingressum, ipse timor omnibus se conculcandum præbere facit. Et cum superbiam, et cogitationis carnis, vanæ gloriæ cupidus perfecte contriverit, atque deleverit, tunc sancta humilitas, ille lapis, qui mente percipitur, levissimus et utilissimus desuper illapsus, ubi totum humorem carnalium voluptatum affectionumque expresserit, animam ita expressam, fructus haud inanem demonstrat: sed cum eam flumine lacrymarum perfuderit, aquam vivam scaturire facit, et inflicta a peccato vulnera sanat, eorumque saniem et ulcera abluit, et hominem illum totum nive candidiorem reddit: modo ne quis dubio et ancipiti corde ad Deum accedat. Dubitatio enim cordis est, ratiocinari, aut plane secum ita cogitare: miserebitur mei Deus, annon miserebitur? Illud, *annon?* incredulitatis est. Quod si non credis, eum tui misereri velle supra quam exspectas, quid accedis, cumque rogas? Ancipitis autem cordis est, non in mortem prorsus seipsum tradere, propter regnum cœlorum: sed de iis esse sollicitum, quæ ad carnem spectant. Qui enim laboriosam pœnitentiam agit, hoc solum cavere debet, ne seipsum machina

[93] Deut. xxi, 23; Galat. iii, 13. [94] I Joan. i, 16. [95] Hebr ii, 2, 3. [96] I Petr. ii, 22.

aliqua exstinguat, et sui homicida fiat : verbi gratia, aut ex alto se præcipitans, aut strangulans, aut aliud contra naturam sibi inferens. De reliquis, per quæ corpus ali ac vivere scit, ne curet : secundum illud sanctorum oraculum : *Quærite primum regnum Dei, et hæc omnia* (ad usum videlicet corporis necessaria) *adjicientur vobis* [99]. Potest namque, qui vitam in certamine ducit, et ex præscripto Evangelii vivit, solo pane, et aqua ali quotidie, et vivere, et habitior esse, quam qui mensis delicatioribus accumbunt. Quocirca et Paulus hujus rei gnarus dicebat, semperque dicit : *Habentes victum, et quibus tegamur his contenti simus* [1]. Et rursum : *Ut in nobis ipsis responsum mortis habentes, non simul fidentes in nobis ipsis, sed in Deo, qui suscitat mortuos* [2].

En, fratres dilecti, docuimus, quomodo ad Deum accedendum, et qualis ei pœnitentia exhibenda sit. Ne igitur ab ea usque ad ultimum halitum nostrum desistamus, neque boni hujus consilii nos capiat oblivio. Si enim ad hæc, Deo adjuvante, et ad hoc opus pœnitentiæ incubuerimus, ipsi sensim majora mysteria intelligemus, superna illa gratia edocti : nec solum fons lacrymarum, sed etiam omnium pravarum affectionum horror, et alienatio per hujuscemodi actiones nobis donabitur. Nam pœnitentiam et compunctionem semper exquirere, et scrutari quæ ad lugendum, flendum, dolendum valeant, eaque enixe præstare, et in nullo sibi potiores deferre, aut ulla ex parte carni obsequi, compendio quodam hominem ad perfectionem, et ad puritatem, affectuumque vacuitatem deducit, et sancti Spiritus participem efficit. Et hæc quidem, si pœnitentiam et contritionem dilexerimus. Sin noluerimus, quæque dicta sunt, in iis sine intermissione non elaboraverimus, ne quis tamen loquatur impie, et dicat id esse impossibile : nec, quod ista in medium attuli, me multum abundare otio, neque recenseat mihi, quantum auri argentique distribuerit, ac disperserit : neve dicat, tot et tot de facultatibus meis nudos vestivi, esurientes alui, sitientes potavi, omnia mea dilargitus sum, veni in hunc montem, intravi in hanc speluncam, ad Domini sepulcrum accessi, in montem Olivarum ascendi, et nunc in hoc monasterium me abdidi, et jam detonsus, aut etiam antea detonsus, in cella sedeo, tantum numerum precationum fundens, cum his salvabor, et sufficit mihi. Ne tibi fucum facias, quicunque es, frater, nec teipsum vanis cogitationibus insipienter consolere. Hæc enim omnia bona, et valde bona sunt, sed semen tantum esse scito. Vide igitur (exempli causa) agrum renovasti, fimum sparsisti, tribulos vellisti, seminasti. Non ergo ex herba terræ semen se ostendere, num crevisse comperisti? num spicas prodeuntes, num albas animæ tuæ segetes, et ad messem idoneas conspexisti? vellisti spicas inde?

A fricuisti manibus, ut fructum laborum tuorum absolutum aspiceres? eo autem spectato, num altius ad saturitatem, et viribus factus es robustior? Si horum certus es, pedes, et vestigia pedum tuorum adoro, et exosculor, non enim dignus sum faciem tuam osculari. Triumpha, et exsulta, cum gaudio colligens, quæ cum labore et lassitudine seminasti. Sin autem et ipsa quæ a me dicuntur nescis, et neque an in terra tua, in agro, inquam, cordis tui, de fructibus melioribus seminatum sit, nosti, narra mihi, extremos orbis terrarum fines dum obiisti, et ultima pelagi spatia emensus es, quid profecisti? Nihil utique. Si enim in eleemosynam dedero totum mundum, non tamen de meis, sed esto, de meis, me autem nudum et inopem sivero, B et ita in bonorum egestate moriturum, et ad terribile Christi tribunal sistendum, quid mihi prodest? Indutos et ornatos e corpore exire oportet, si modo velimus in nuptiis Regis una cum ejus amicis discumbere. Quid porro est, quod et ego, et omnes amici ejus superinduere debemus, ne tunc nudi appareamus? Christus et Deus fratres.

Quod si universum, qui sub cœlo est, orbem peragravero, nullamque regionem, aut urbem, aut ecclesiam prætermisero, in quam non adoratum introeam, ipsasque bene perlustravero, et accurate cognovero, regno autem cœlesti excidero, ecquid non melius erat, me nunquam natum esse, nec in terram cecidisse, aut spiritum hunc ducere cœpisse, et oculis solem aspexisse? Etiam, hoc mihi C melius erat. Quid igitur faciam, ne hoc regno priver? Si functus omnibus pœnitentiæ operibus, Spiritum sanctum accepero. Istud quippe est semen Christi, per quod nos pauperes, et mortales ejus cognatis ascribimur. Quod si ceciderit in terram bonam, fructum fert, unum tricesimum, et aliud sexagesimum, aliud centesimum [3]. Atque hoc ipsum est regnum cœlorum : cætera omnia sine hoc nihil commodi habent. Nisi enim, fratres, nostri ipsorum misereamur, et per pœnitentiam animas nostras purgatas, ac luminis plenas inveniamus, nihil nos alia fecisse juvabit, ut ait Dominus, et Deus noster : *Quid prodest homini, si universum mundum lucretur, animæ vero suæ detri-* D *mentum patiatur? aut quam dabit homo commutationem pro anima sua* [4]? Et iterum : *Qui perdiderit animam suam*, sive mundo, aut iis qui in mundo sunt mortuam, et sine sensu reddiderit, *propter me, inveniet eam* [5]. Qui autem invenerit eam in aliqua carnis voluntate, perdet eam. Si igitur animas nostras non ita propter Christum perdiderimus rursumque invenerimus, quando cum Christo vitam sempiternam vixerimus, quid reliqua omnia nobis emolumenti dabunt? Prorsus nihil proderunt, dilecti servi Christi, nec ab æternis flammis nos asserent. Quare omnia, et omnes relinquentes, nos ipsos solos, et nostra perpetuo inspiciamus, donec

[99] Matth. vi, 33. [1] I Tim. vi, 8. [2] II Cor. i, 9. [3] Matth. xiii, 8. [4] Matth. xvi, 26. [5] Matth. x, 39.

lis quæ deterioris, id est, corporis sunt, victis et A edomitis, et meliori, nempe rationi, et animo subditis, et ita pacis Spiritu perfruiti, a tumultu terrestris spiritus expediamur, et in portum beatæ quietis nostræ ingrediamur.

Beatus igitur, qui, quæ diximus cum fide audit, et ad unguem ea exsequitur, et hanc veram pœnitentiæ imaginem descriptionemque imitatur, quam prius praxis nostra implevit, postmodum Scriptura verbis commisit. Nam cum bona intellectum, cogitationem, sermonem superantia invenerit, miseram manum meam, quæ hoc scripsit, beatam pronuntiabit, et misericordem, multæque miserationis Dominum prædicabit, qui per linguam sordidam, et immundam, et os impurum hæc scriptura consignavit, ad exemplum conversionis et pœnitentiæ, B et ad viam directam verissimamque eorum qui ex tota anima sanari concupiscunt, et regnum vitamque immortalem, ac cœlestem pro hæreditate adituri sunt. Quamobrem rogo vos, in Christo fratres, procul a nobis omnem affectionem turbidam, et omnem hujus vitæ sollicitudinem amandemus. Oderimus voluptates carnis, jucunditates corporis, oblectamenta, et otium, per quæ quod deterius est, potiori prævalet, et agite, suscipiamus fidem sinceram erga Deum, et qui secundum Deum sunt patres ac fratres nostri. Possideamus cor contritum et humiliatum animæ spiritum, et per pœnitentiam, et lacrymas cor purum ab omni macula, et labe peccati, ut etiam possimus pervenire aliquando ad compendiosam mensuram spiritualis ætatis, et videre ac frui bonis ineffabilibus, indeque divino lumine, quamvis non consummate, sed ex parte, et pro captu nostro, secundum proportionem puritatis, et innocentiæ nostræ. Sic enim et nos uniemus Deo, et Deus unietur nobis, et consuetudine nostra utentibus erimus lumen, et sol, ad magnam eorum utilitatem in Christo Jesu Domino nostro, quem decet omnis gloria, honor, et adoratio, cum Patre et sanctissimo, ac vivifico Spiritu, nunc et semper, et in sæcula sæculorum Amen.

EPILOGUS AD LECTOREM.

Laudetur Deus, qui huic labori finem dedit. At tu, lector, qui in hunc librum incideris, mente ab omni cura hujus mundi vacuus, ut decet, te adhibe C sermonibus istis, quos studio et labore suo confecit venerandus ille, et inclytus Pater Symeon, qui monasterio ad Xylocercum præfuit. Et cum eos videris esse tres et triginta, totidem annos, quos Dominus noster corpore humano vestitus, ut mortalis nobiscum in terris vixit, cogita. Et hoc mandans animo, festina, ut spirituali incremento, quod liber hic exponit ac declarat, celeriter annos illius exæques, ex sermonibus, inquam, haud obscuris, et totidem numero Patris hujus. Quos cum legeris et perceperis, quemadmodum tibi vita secundum Deum instituenda sit, cognosces, et cum Christo vivens, animæ tuæ ætatem ultra phœnicis sæcula augebis, donec vir jam perfectus, ad mensuram venias ætatis, qua fuisse Dominum constat. Ubi una cum Christo sic vixeris ex animo, et spiritualiter, unitus ei quantum licet, etiam cum eo de terra exaltato sublatus, ad locum ubi ille manet pervenies. Trahit enim in Sancta sanctorum omnes qui volunt in ejus semitis vestigia ponere, quibus pro nobis prior ipse incessit, tanquam Mediator scilicet, et magnus noster Pontifex. Nemo enim, nisi per eum ad Patrem veniet, quemadmodum ipse affirmavit. Cujus et hoc verbum est : *Volo, Pater, quos dedisti mihi, ut mecum sint, et videant gloriam meam, quam dedisti mihi*[a].

[a] Joan. XVII, 24.

EJUSDEM SYMEONIS

PRESBYTERI

DIVINORUM AMORUM, SIVE SACRARUM COMMENTATIONUM, LIBER SINGULARIS.

CAPUT PRIMUM.

Precatio mystica, qua Spiritus sanctus invocatur.

Veni, Lumen verum. Veni, vita æterna. Veni, absconditum mysterium. Veni, Thesaure carens nomine. Veni, res ineffabilis. Veni, persona humanam intelligentiam fugiens. Veni, perennis exsultatio. Veni, Lumen nunquam occidens. Veni, omnium salvandorum vera exspectatio. Veni,

mortuorum resuscitatio. Veni, potens, qui omnia A semper solo nutu facis, immutas, et varias. Veni, penitus inaspectabilis, intactilis, impalpabilis. Veni, semper manens immobilis, quique in horas totus transmoveris, et ad nos venis jacentes in inferis, qui supra omnes cœlos habitas. Veni, nomen exoptatissimum, et celebratissimum, de quo fari quid sis, aut nosse qualis, aut cujusmodi sis, nobis prorsus negatum est. Veni, lætitia sempiterna. Veni, corona immarcescibilis. Veni, magni Dei et Imperatoris nostri purpura. Veni, zona (17) ut crystallus lucida, et gemmis variegata. Veni, refugium inaccessum. Veni, regalis purpura, et augustæ majestatis dextera. Veni, quem misera anima mea desideravit, et desiderat. Veni, sole, ad solum; sum enim solus, uti vides. Veni, qui B me separasti, et solum esse in terra fecisti. Veni, qui factus es desiderium meum, fecistique ut desiderarem te, ad quem aspirare nullus potest. Veni, halitus et vita mea. Veni, despicabilis animæ meæ consolatio. Veni, gaudium, et gloria, et deliciæ meæ assiduæ. Gratias ago tibi, quando unus mecum spiritus citra confusionem, immutationem et conversionem factus es, qui cum sis Deus super omnia, mihi omnia factus es in omnibus. Alimonia inexplicabilis, quæ absumi neutiquam potes, quæque labris animæ meæ jugiter affunderis, et in fonte cordis mei ubertim scaturis. Indumentum fulgurans, et dæmonas adurens. Lustratio, per continuas et sanctas lacrymas, quas præsentia tua C iis ad quos venis largitur, eluens me. Gratias ago tibi, quoniam dies sine vespera mihi factus es, et sol citra occasum: qui non habes ubi te abscondas, quique gloria tua imples universa. Nunquam tu ab ullo te abscondisti, verum nos semper nosmet a te abscondimus, dum ad te venire nolumus. Ubi enim te absconderes, cui requiescendi locus nusquam est? Aut cur te absconderes, qui ex omnibus aversaris neminem, revereris neminem? Nunc igitur, pie Domine, tabernaculum in me tibi fige, et habita in me, et usque ad obitum meum ne divellaris, nec separeris a me servo tuo, ut et ego in exitu meo, et post exitum in te inveniar, et regnem tecum, qui regnas, Deus, super omnia. Mane, Domine, et ne me solum relinque, ut cum D venerint inimici mei, qui continenter quærunt devorare animam meam, teque intra me manentem repererint, penitus penitusque refugiant, nec prævaleant mihi, cum te fortiorem omnibus intus in domicilio humilis animæ meæ residentem conspexerint. Sane, ut memor fuisti mei, Domine, cum in mundo essem, et me inscio ipse elegisti me, et a mundo removisti, atque ante faciem gloriæ tuæ constituisti: sic etiam modo intus me constitutum, semper immobilem, propter tuam in me habitationem custodi, ut quotidie intuens te ego mortuus, vivam, possidens te ego pauper, semper dives sim. Sic ero quibusvis regibus opulentior: et manducans, ac bibens te, et in horas singulas induens te fruar bonorum deliciis inenarrabilibus. Quoniam tu omne bonum, et omne decus, et omne delectamentum es, et te decet gloria, sanctam et consubstantialem Trinitatem, quæ in Patre, et Filio, et Spiritu sancto honoratur, et agnoscitur, et adoratur, et colitur ab universitate fidelium nunc et semper, et per infinitatem sæculorum. Amen.

CAPUT II.

De divina illustratione et illuminatione Spiritus sancti. Unum esse locum Deum, in quo post mortem sancti omnes requiescunt: et qui Deum amisit, alio in loco in futura vita requiem non inventurum.

Item, quod istud tam venerandum mysterium in me patratur? quod nec lingua effari, nec manus infirma litteris exarare potest, ad laudem et gloriam illius cui revera par laus, et oratio nulla reperiri queat. Sed si quæ nunc in me deplorato aguntur, ineffabilia et inexplicabilia sunt, quo tandem pacto is, qui talia largitur et efficit, nostris encomiis et prædicationibus indigebit? Certe non glorificabitur, qui est glorificatus: quemadmodum nec illustrabitur, nec lumen a nobis mutuabitur hic sol, quem in cœlo fulgentem aspicimus. Illuminat, non illuminatur, lucem fundit, non recipit: habet siquidem, quam ei a principio conditor est impertitus. Si ergo qui solem fecit omnium procreator Deus, ita fecit, ut luceret abundanti lumine, nec opus haberet ullo modo aliunde majus petere, quomodo a me vili abjectoque gloriam accipiet fabricator solis, cui nulla omnino re opus est, et qui nutu ac voluntate (solus enim potens est) bonis omnibus implet omnia? Interim et lingua mea ingenti verborum egestate laborat, et quæ in me aguntur, mens mea videt illa quidem, sed exponere non valet. Aspicit, et eloqui vult, sed quo sermone id faciat, non invenit. Intuetur quippe inaspectabilia, et omnis figuræ undequaque expertia, simplicia prorsus, non composita, et magnitudine infinita. Nec enim principium ullum, nec finem perspicit, et medium plane ignorat, nec scit, quinam efferat, quod videt. Totum quoddam in summa, ut arbitror, et neutiquam ipsa essentia sua, sed participatione videtur. Etenim ex igne ignem accendis, et totum quod est ignis accipis: ipsa tamen natura ignis non deficit, et indivisa, ut ante, permanet. Veruntamen, quod communicatur, a primo separatur: et quia corporatum quiddam est, in lampadas complures dispertitur. Illud autem spirituale est, divisionemque, sectionem, separationem prorsus nullam admittit. Non enim quoniam communicatur, idcirco in multa secernitur, sed indivisum perseverat, et in me est, et in me intus in misero corde meo tanquam sol, aut discus solis hujus, rotundus, luci similis

(17) Cod. mend. ὑπόθημα, leg. ὑπόδημα.

(nam et lux est) exoritur. Nescio, ut aiebam, quid de eo dicam. Et volebam tacere, quod utinam possem : sed miraculum venerationis plenum sollicitat animum, et reserat impurum os meum : quique nunc in corde meo tenebroso ortum protulit, ad loquendum, scribendumque vel invitum me compellit.

Qui mihi demonstravit mirabilia, quæ oculi non viderunt, qui in me ut postremum ac infimum omnium se demisit. Qui apostolos discipulos, et filios reddidit. In me, inquam, quem horribilis, et interfector hominum draco tenebat, prius omnis iniquitatis ministrum, et operarium. Sol ille, qui exstitit ante originem sæculorum, et qui apud inferos resplenduit, et tandem collustrata anima mea tenebris oppleta, diem mihi vespera carentem largitus est. Qui mendicitatem meam bonis omnibus cumulasti, tu sermonem dona, et verba mihi suggere, ad enarrandum universis opera tua mirabilia, quæ hodie quoque præstas erga nos famulos tuos : ut et qui in tenebris socordiæ dormientes, asserunt peccatores non posse salvari, ac veluti Petrum, cæterosque apostolos sanctos et justos, ipsos similiter misericordiam adipisci, id bonitati tuæ facile fuisse, esse, et fore cognoscant, et intelligant : et qui se opinantur possidere te lumen orbis terrarum, nec tamen te videre dicunt, non vivere in lumine, non illuminari, non perspicere, te jugiter, mi Salvator, norint, te in mentibus eorum non fulsisse, nec incoluisse eorum corda sordida, frustraque eos vana spe exsultare, dum se post finem hujus vitæ lumen tuum visuros arbitrantur. Nam pignus, et sigillum, seu tessera ad dexteram collocandis ovibus plane hic data est. Si enim unusquisque mortem in se inclusam circumfert, et post mortem omnibus ex æquo facultas operandi deerit, et nemo seu boni, seu mali quidpiam agere poterit, quilibet utique, qualis tum inventus fuerit, talis erit. Istud est, Domine, quod mihi terrorem tremoremque incutit. Istud omnes sensus meos labefacit. Sicuti cæcus fato functus, et illuc translatus, nunquam solem hunc sensu vivendi usurpavit, quamvis olim in vitam rediens, lumina receperit : ita neque qui cum mente cæca diem extremum obierit, te solem, intelligentiæ soli parentem, Deus meus, intuebitur, sed egressus e tenebris habitabit in tenebris, atque in omne ævum a te separabitur. Nemo hominum, Domine, in te credentium, nemo in nomine tuo baptizatorum, magnum hoc et horroris plenum onus sustinebit, ut abs te separetur. Dira est enim ista tribulatio, dira, et intoleranda, et æterna mœstitudo. Quid namque, Salvator mi, pejus esse potest, quam abs te divelli, atque sejungi? quid cruciabilius, quam a vita disjunctum illic vivere instar mortui, privatumque vita, privari simul bonis universis? Nam qui abs te separatur, omnis boni jacturam incurrit.

A Non enim quemadmodum nunc in terris, sic etiam tunc futurum est. Nunc quippe qui te nesciunt, hic in deliciis, et voluptatibus corporeis ætatem exigunt, hic exsultant, et instar brutarum animantium saltibus lasciviunt. Quæ ad usum et commoditatem vitæ agendæ dedisti, ea sibi habent, et in iis solis defixi, post discessum ex hac luce similem animæ statum fore existimant. Sed male conjectant, male sapiunt, qui se non tecum, verumtamen in requie futuros autumant, cui locum quemdam, o dementiam, extra regnum ac thalamum, a gehenna et ignis supplicio semotum, nec eum lucidum, ac tenebris vacantem constituunt, in quem infelices illi devenire optant, non egere se æterna tua gloria, aut cœlorum regno, sed in requie fore
B arbitrantes. Proh istorum caliginem! proh ignorantiam! proh miseriam et spes inanes! nusquam hoc scriptum exstat, nusquam hoc erit : verum in lumine felicitatum, qui sancta et divina gesserint, in tenebris autem pœnarum erunt, qui iniquitatis operarii fuerint. In medio autem hiatus est formidabilis, ambos secernens, quomodo tu ipse, Domine, docuisti [7], qui hæc præparasti. Hoc intervallum homini in ipsum delabenti omni tormento ac supplicio dirius erit, in abyssum pœnarum, in chaos perditionis per caput infeliciter se præcipitanti, ruentique, quo his qui in cruciatu versantur, difficile est ascendere, et ad terram justorum transmeare. Malunt siquidem in igne cum acerbi-
C tate in cinerem redigi, quam in chaos horrendum se projicere. Qui ergo illic post mortem esse concupiscunt, multis lacrymis et lamentis digni sunt : quoniam ut jumenta rationis expertia, penitus nihil sapiunt, sibimet pestem imprecantur, seipsos seducunt.

Tu regnum cœlorum, Christe, tu terra mitium. Tu virens paradisus. Tu thalamus divinus, et ineffabilis. Tu mensa communis omnium. Tu panis vitæ. Tu potus maxime novus. Tu poculum aquæ, Tu aqua vitæ. Tu cujusque sanctorum lucerna inexstincta. Tu et tunica, et corona, et coronarum distributor. Tu gaudium, et requies. Tu gloria, et deliciæ. Tu exsultatio. Tu animorum jucunditas. Et
D lucebit gratia sancti Spiritus tui, Deus meus, instar solis in omnibus sanctis tuis. Et lucebis in eorum medio, Sol inaccessus, omnesque proportione fidei, operum, spei, charitatis, puritatis et illustrationis, ex Spiritu tuo, illuminabuntur. Deus sole longanimis, et judex omnium, his qui mansiones diversas, et loca comminiscuntur, mensura charitatis rursum erit mensura claritatis ipsorum, et mensura visionis tuæ, erit iterum portio magnificentiæ illorum, honor, deliciæ, et gloria, ad distributiones domorum, et mansionum admirandarum. Hoc tabernacula diversa, hoc multæ domus, hoc stolæ splendidissimæ multarum dignitatum, et coronæ distinctæ, lapilli, margaritæ, et flores immortales, novam

[7] Luc. XVI, 26.

habentes speciem, hoc lecti, stragulæ vestes, mensa, throni, et quidquid ad voluptatem jucundissimum est, erat, est et erit, te solum intueri. Si igitur, ut supra dicebamus, non videntes lumen tuum, nec abs te visi, sed separati, visione tua, omnia bona complectente privantur, ubinam requiem, ubi locum dolore vacuum invenient? ubi habitabunt, si recti non fuerint? etenim *Recti habitabunt cùm vultu tuo* [8]. Formatus es enim in eorum recto corde, et habitant cum forma tua in te, Christe meus.

O mira res, o bonitatis donum inopinabile, in forma Dei esse homines, et formari in ipsis, quem nemo capit, Deum, cujus natura est invariabilis, et immutabilis, qui in omnibus se dignis habitare vult, ut quilibet in se totum regem, ipsum regnum, et ad regnum pertinentia habeat, et fulgeat, quemadmodum refulsit redivivus Deus meus, plusquam radii solis hujus, quem cernimus. Et cum astiterint ei qui sic ipsos glorificavit, magnitudine gloriæ, et assiduo divinæ claritatis incremento admiratione attoniti manent. Nec enim ullis sæculis proficiendi finis erit: siquidem statio, seu cessatio incrementi finiret id quod finiri nequit, et comprehensionem prorsus incomprehensibilis, satietatemque induceret illius, quo satiari nullus potest: sed plenitudo ejus, et gloria lucis abyssus erit profectus, et sine fine principium. Et sicut qui habent Christum intus formatum, eidem, quanquam ita fulgenti, ut adiri nequeat, astant nihilominus: sic finis in ipsis, gloriæ est initium. Atque ut tibi sensum mentemque meam dilucidius exponam, in fine habebunt principium, et in principio finem. Plusquam plenum intellige mihi, et accessionis haud indigum, et qui currunt, eos finem infiniti non antevertere. Si namque transeat cœlum istud, quod videmus et terra, et quæ in ea sunt omnia (conjecta quod dixi) erit loci comprehensio, ubi finem invenies, non dico corporeum, sed animo plenitudinem mundi incorporei poteris comprehendere. Non est autem mundus, sed aer, sicut antea: nec aer, sed inenarrabilis (quod universum vocant) abyssus, fine carens penitus, æqualiter undique tota ex partibus utrisque. Hoc omne divinitate repletum est. Qui ergo ejus participes sunt, et in ipso habitant, quomodo totum complectantur, ut etiam saturentur? aut quomodo, dic mihi, finem infiniti capient? Difficillimum plane, et impossibile est. Nam neque hic in corpore sanctos degentes, neque illuc in Deo translatos talis omnino cogitatio subire potest. Obteguntur namque lumine divinæ gloriæ, illuminantur, et lucent, et oblectantur in his, et sciunt vere, omnique et plena fide, horum perfectionem infinitam fore. A Deo autem abjecti, miror ubi consistent, longe sejuncti ab eo qui ubique est. Et sane, fratres, miraculum obstupescendum, et ad quod bene intelligendum mente illuminata opus sit, ut non incidas in hæresim quasi divini

A Spiritus sermonibus incredulus. In omni utique etiam hi erunt, revera autem extra divinum lumen, ipsumque Deum. Ut cæci, lucente sole, et toti circumfusi lumine, tamen extra lumen sunt, cognitione aspectuque ab eo sejuncti: sic est in omni divinum Trinitatis lumen, et in medio sunt peccatores, tenebris præpediti, quominus videant, ullamque Divinitatis notionem ac sensum habeant: sed ardentes, et sua ipsorum conscientia condemnati, afflictionem inexplicabilem, et dolorem inenarrabilem per sæcula sempiterna sustinebunt.

CAPUT III.

B *Quomodo Pater hic immutatus, purgatusque, arctissime cum Deo conjunctus sit, et qualis ex quali evaserit, verba ejus in hoc capite ad Deum amoris plena demonstrant. Ad extremum theologice ac angelis disserit. Principio orationis, more justorum, accusator sui est.*

Quæ est ista, Salvator mi, immensa misericordia tua? Quomodo me impurum, me perditum, me fornicarium, fieri membrum tuum voluisti? Quomodo me stola lucidissima, splendore immortalitatis coruscante, et omnia membra mea lucida reddente vestivisti? Etenim corpus tuum immaculatum, divinumque, non commistum, et commistum ineffabiliter, totum igne divinitatis fulgurat. Et hoc quoque donasti mihi, Deus meus. Deus namque huic sordido, et interitui obnoxio tabernaculo meo unitur corpus tuum incontaminatissimum, et sanguis C meus permiscetur sanguini tuo, sat scio, unitus sum etiam divinitati tuæ, et effectus sum corpus tuum mundissimum, membrum fulgidum, membrum vere sanctum, membrum longe rutilans, pellucidum, et splendens. Video pulchritudinem, video splendorem, in speculo gratiæ tuæ lumen intueor, et inexplicabilem fulgorem obstupesco, et mente excedo, dum animadverto, qualis fuerim, qualis factus sim mirabiliter: et timeo, et revereor meipsum, et tanquam te revereor ac metuo, et perplexus sum, et omnino vereor ubi sedeam, cui appropinquem, et ubi membra tua reclinem, ad quæ opera, ad quas actiones tam venerabilibus divinisque membris tandem uti debeam. Da mihi quæ dico et loqui, et facere, o artifex, et fictor meus. D Nam, si quæ loquor, factis non præsto, factus sum æs, acute, et frustra tinniens, et sonum pulsuum nihil sentiens [9]. Sed tu noli me dimittere, noli derelinquere: neve sinas oberrare me Salvator meus, me, inquam, miserum, mendicum, ac peregrinum, et decem millium talentorum tibi debitorem [10]: verum sicut olim, ita et nunc facito. Tunc enim ab hæreditate, totaque terra patria, patre, fratribus, matre, domesticis, alienis, et cognatis omnibus, et amicis me peccatorem, et omnibus istis viliorem separasti, tuisque ulnis mundissimis complexus es, qui me adversus beneficia tua ingratum exhibueram: sic etiam nunc tu misericors misericor-

[8] Psal. CXXXIX, 14. [9] I Cor. XIII, 1. [10] Matth. XVIII, 24.

diam mihi tribue, sic, inquam, imo vero magis, o Deus meus, et miserere mei, et custodi me, et non rectos animi mei impetus compesce, et ad omnem tentationem molestiamque vitæ hujus, et quæcunque ipse mihi stulte creo, et in quibus me invida dæmonum natura tentat, et quæ imbecilles isti fratres mei pariunt mihi verbis et factis, ad hæc, inquam, omnia patienter perferenda me idoneum redde. Heu me, quia membra mea consumunt me atque conficiunt, et propter eadem rursum doleo trahorque a pedibus, qui locum capitis sortitus sum. Incedo nudis pedibus, et spinis compungor, cruciorque vehementer, nec cruciatum fero. Alter pedum meorum porro procedit, alter iterum retro convertitur, huc illuc trahunt, et rapiunt me, supplantor, et deorsum cado. Omnes igitur sequi non possum. Jacere malum est, et incedere sic improvide deterius est, quam jacere, quando omnes alias calamitates vincit. Domine, largire mihi luctum et compunctionem, et dignare me servire tibi, te colere, et servare sancta mandata tua in tenebris vitæ hujus, et in mundo isto, qui tristitiæ locus est. Gratias tibi ago, cum vitam mihi tribuisti, donastique ut cognoscerem, et adorarem te, Deus meus. Hæc est enim vita, cognoscere te solum Deum, et conditorem effectoremque omnium, non natum, non creatum, solum absque principio, et Filium ex te genitum [11], et procedentem ex utroque Spiritum sanctissimum, omnibus prosequendam laudibus trinam unitatem, quam adorare et pie colere, quamvis aliam gloriam seu terrenam, seu cœlestem antecellit.

Quid enim Angelorum, quid Archangelorum, Dominationum, Cherubim, et Seraphim, cæterarumque omnium cœlestium legionum gloria est, nisi lumen immortalitatis, nisi gaudium, nisi illuminatio vitæ ab omni fece rerum humanarum purissimæ? nisi unum lumen sanctæ Trinitatis divisum indivise tripliciter, quod unum est in tribus characteribus, incognite cognitum quantum vult? Nec enim creatura Creatorem sic totum potest cognoscere, ut ipse se secundum naturam suam cognoscit: sed per gratiam omnes angeli, omnisque creata natura eum vident et intelligunt. Nec comprehendunt, sed intelligunt, quatenus lumen cæcis, aut etiam plane videntibus manifestari, et ab iis cognosci voluerit. Nam oculus absque lumine non videt, sed ut etiam videat, a lumine accipit, quando ab ipso quoque fabricatus est. Seu corporeum, seu incorporeum, omnia Deus fecit, quæ in cœlis, et quæ in terris et quæ in abyssis sunt. Et horum omnium una vita et gloria, unum desiderium, unum regnum, divitiæ, gaudium, corona, victoria, pax, et omnis decor non alius est, quam cognitio principii et causæ unde producta et orta sunt omnia. Hæc est superiorum inferiorumque conjunctio. Hæc ordo omnium quæ intelligentia percipiuntur. Hæc subjectio omnium quæ aspectu sentiuntur. Hanc habuerunt angeli status sui firmitudinem, cum Satanam et socios ejus, opinione inflata, quam de semet habebant seductos, de cœlo cadere cernentes, cognitione et timore aucti sunt. Qui enim hujus tantum obliti sunt, etiam elatione voluntaria deciderunt. Contra, qui istud cognoverunt, timori charitatique adhærentes, exaltati sunt. Unde cognitio Dominicæ potestatis charitatem quoque amplificavit, quoniam plures etiam coruscum Trinitatis fulgorem manifestius videbant, et istud rursum omnem aliam cogitationem excludebat, immutabilesque faciebat eos qui ab initio mutabilem naturam acceperant, in sublimitate cœlestium permanentes.

CAPUT IV.

De vero monacho et ejus officio. Ad quantum contemplationis fastigium ipse ascenderit.

Quicunque monachus est, mundo se non miscet, et cum solo Deo perpetuo versatur. Videt, et videtur, amat, et amatur. Fit lumen, lucens quantum verbis declarari non potest. Prædicatus, magis se mendicum reputat, et conciliata sibi multorum amicitia, instar hospitis ac peregrini est. Hem novum prorsus, et quod non possis sat eloqui miraculum. In immensis opibus pauper sum: et cum possideam plurima, nihil habere me puto, et in aquarum copia sitire me profiteor. Et quis mihi suppeditabit, quo abundo? et ubi inveniam, quem quotidie cerno? et quomodo potiar eo qui in me et extra mundum est? prorsus enim non videtur. Qui habet aures audiendi, audiat, probe verba illitterati intelligens.

CAPUT V.

Doctrina ad monachos, qui recens mundo, et iis quæ in mundo sunt, nuntium remiserunt. Qualem fidem quis erga Patrem suum spiritualem gerere debeat.

Mundum totum, et homines hujus mundi desere, solumque beatum luctum assume, et tantum commissa abs te peccata lamentare: quoniam ista te omnium conditore Christo, et societate sanctorum ejus spoliaverunt. Præter hæc nihil tibi curæ sit. Quin etiam corpus tuum ut ignotum ac peregrinum habeto, et oculos, veluti condemnatus, et ad mortem excipiendam procedens, humi dejice. Ab imo pectore duc gemitus assiduo, et faciem tuam lacrymis duntaxat prolue, pedes, qui ad malum cucurrerunt, neutiquam velis aliquando aqua abluere. Sane vero etiam manus tuas contractas habe, easque impudenter ad Deum ne extende, quas ad peccatum sæpenumero extendisti. Linguam lubricam coerce pro virili: est enim ipsa facilis ad peccatum, et per ipsam solam etiam multi, et magni viri a recto itinere aberrantes, regnum cœlorum perdiderunt. Sed ante sepi aures tuas, ut nihil turpe ac vanum audiant: tum

[11] Joan. XVII, 3.

fortasse et huic imperabis. Patris tui admonitionibus tantummodo ausculta, ei humiliter responde, et non secus quam Deo cogitata mentis tuæ, usque ad primos motus detege, nihil illum cela, nec aliquid eo nolente incipe, neve eo invito dormi, neve comede, neve bibe. Cum hæc ad tempus præstiteris, nihil eximium præstitisse te judicabis. In sudore tu quidem, et lassitudine seminasti, nondum tamen laborum tuorum fructum collegisti. Ne fallare igitur, aut quod quæris, te invenisse credas, priusquam spirituales oculos acquisieris, et aures cordis tui lacrymis tuis, elutis inde sordibus purgaveris spiritualiterque videas, et audias, et sensibus penitus immutari incipias. Videbis enim complura, quæ efferri nequeunt, et audies longe plura, eaque ingentia, quæ lingua B exprimere non poteris. Mira igitur, et veneratione digna res, spiritualiter audire, et spiritualiter quoque videre, miraculorum maximum. Talis homo nihil cum carne conjunctum unquam cogitat, et terram calcat, ac si per aerem ingrederetur, omniaque ad ima Tartara usque cernit, et quæ facta sunt, perspicit omnia. Deum cognoscit, timore percellitur, et ut conditorem precibus veneratur, atque glorificat. Magnum est porro nosse, quam late pateat, et quale sit ejus imperium: quod quanquam omnes nosse se existiment, errant tamen plurimi, ne dubita. Soli illuminati istud norunt: reliqui universi (o fœdam ignorantiam!) ipsis quoque dæmonibus majore versantur in caligine. C

Cæterum, o Domine et molitor omnium, qui me e terra mortale animal creavisti, et gratia immortali honorasti, dedistique vivere, loqui, et moveri, et celebrare laudes tuas universorum Domini, ipse tu, da mihi misero ante te prosterni, et rogare conducentia. Etenim quomodo in hunc mundum productus sim, et quid ista sint, quæ homines esse rentur, ego nescio. Quæ sit visio mea, o Deus meus, quid quæ aspiciuntur, dicere nequeo. Quid ita stultitiam induimus homines universi, et de rebus judicamus perperam? Heri primum veni, cras recedo, et me hic immortalem fore arbitror. Palam me habere te Deum confiteor, factis autem te nego quotidie [12]. Doceo te auctorem esse omnium, et sine te habere omnia contendo. Tu su- D peris, et inferis imperitas, et ego solus tibi reniti, et adversari non horresco. Da inopi, da miserrimo omnem animæ nequitiam abjicere, quam inflatio, et vana animi elatio heu me simul comminuunt, et conterunt. Præbe humilitatem, præbe manum opitulatricem, et absterge maculas animæ meæ, et suffice mihi lacrymas pœnitentiæ. Desidero lacrymas, lacrymas salutis, lacrymas eluentes fuliginem animæ meæ, meque reddentes clarum ac lucidum deintegro, volentem te videre lumen mundi, lumen oculorum meorum, meorum, inquam, miseri, qui cor multis hujus vitæ malis, et incommodis ple- A num gero, ex persecutionibus, et invidia eorum qui in exsilio mihi curando tragœdiam quamdam dederunt: aut, ut verius dicam, benemerentium, dominorum, et vere amicorum meorum. Quibus, Christe meus, pro malis bona repende sempiterna, ditia, et divina, quæ te diligentibus, et ex animo desiderantibus in sæcula sæculorum constituisti.

CAPUT VI.

Præceptiones, quibus tyro monachus ceu ducibus, et viam munientibus ad perfectionem status sui contendere docetur.

A Christo, et ferventi fide ducto principio, sic a mundo secedo, et fuge cognatos cum amicis (id enim commodat incipientibus), et nudus a mundanis et materialibus rebus, ad eum qui materia vacat te confer, quo nullum majus auxilium invenies. Pusillanimitatem omnem abs te repelle: ad potentem quippe Dominum confugisti. Quin potius non dubia spe concepta, Domini, etiam passerculorum curam gerentis leve jugum porta: magna enim nos manet in futurum retributio. Ille nos omnes mortales gratis salvat, quandoquidem sacrosancto ipsius sanguine empti sumus. Et jugum illud virtute vocantis Deos nos facit. Hoc enim voluit incarnatio Domini, ut opere exitus operum cognoscas. Quod omnimodis mirabilius est his quæ videntur, præclarum tibi lucrum tuarum amputatio voluntatum, unde te martyrem esse cognoscas. Quæ tibi verbis præcipit pater tuus, ea facito; ducunt enim ea te per viam citra offendiculum usque ad mortem. Magna est hæc sublimitas, et Deum quoque id propter te fecisse constat. Statue te vilissimum esse omnium, quod tibi primas in regno cœlorum conciliabit. Puta te peregrinum, mendicum, et abjectiorem aliis. Magni hæc momenti sunt, si ea recte præstiteris. Omnino imitator esto Domini, quo nihil potest cogitari melius. Luctu quotidiano bene procedunt omnia, et is cibo ac potione dulcior est, fluentium stantiumque cognitionem docet. Ante enim a toto mundo sejungit, et bonorum quæ diximus custodem silentium exercet. Radices omnigenas affectionum malarum ut inutiles evellit. Memoriam mortis jugem habet. Idem humilitatis effector est. Ab his cor purgatus et illustratus (mira res) quod ab omnibus exquiritur, divinum lumen qui præclare videas, dignus eris. Telum est enim immateriale ex immateriali. Christus autem est perfecta charitas, qua qui præditus est, adoptione Deus est. Et ea animas se inquirentes illuminat, quæ solæ vivent, ne quis erret (o charitas Deus, et deificans!): quæ res stuporem habet, et investigatu est difficilis

CAPUT VII.

Amorem suum erga Deum declarat.

Ut ignis es scaturiens, aqua irrorans, et uris, et dulcedine affluis, et corruptionem tollis? ut

[12] Tit. I, 16.

homines deos facis, tenebras lumen reddis, ab inferis reducis, mortuos immortalitate donas? ut tenebras in lucem producis, noctem pugno concludis, cor circumfulges, me totum immutas? ut te conjungis hominibus, Dei filios facis, amore tui inflammas, adoptione et gratia tua, per Spiritum tuum, distantia, ut Deus, admirabiliter copulas?

CAPUT VIII.

Quibus manifestetur Deus, et in quibus per observationem mandatorum ejus, boni habitus insit.

Quomodo tu, qui es absconditus, inspectas omnia? Quomodo nobis non cerneris, et nos cernis omnes? Verumtamen, non omnes quos vides, etiam agnoscis: sed diligentes te, eos solos pro amicis agnoscis, et iis excellenter te manifestas solem absconditum. Omnes mortales fornicarii, adulteri, decoctores, peccatores, publicani, dum pœnitentiam agunt, divinæ lucis tuæ filii evadunt. Lux autem omnino lucem generat: itaque et ipsi lux sunt filii Dei, ut scriptum est [13], et dii per gratiam, quotquot divina mandata tua probe servaverint. Quicunque mundi vanitates, et imposturas valere jusserint. Quicunque parentes, et fratres sine odio oderint, peregrinos se, et viatores in hac vita arbitrati. Quicunque divitiis et pecunia sese nudaverint, illarumque affectum penitus abjecerint. Quicunque inanem gloriam humanasque laudes ex animo, propter cœlestem gloriam repudiaverint. Quotquot propriam voluntatem perfecte exstirpaverint, et quemadmodum oves innocentes erga pastorem se gesserint. Quicunque corpore ad quamlibet actionem pravam mortui, virtutum labori insudaverint, et ex sola moderatoris sui voluntate vixerint, obedientia mortui, iterumque vivificati. Quicunque timore Dei, et recordatione mortis, in singulos dies et noctes lacrymas fuderint, et secundum intellectum ad pedes Domini procumbentes, misericordiam et veniam delictorum flagitaverint. Hi bonorum omnium exercitatione, et usu habitum boni adipiscuntur, lugentesque quotidie, et perseveranter pulsantes, misericordiam consequuntur. Hi crebris obsecrationibus gemitibusque inenarrabilibus, et lacrymarum fontibus animam expurgant, quam purgatam videntes incensum desiderium eam plene expurgatam videndi concipiunt. Quoniam autem finem lucis invenire non valent, omnis purgatio ipsis imperfecta est.

Quantumcunque enim purgatus fuero, et nituero miser, et quantumcunque a me visus fuerit, purgans me Spiritus, semper mihi et purgationis, et visionis principium videtur. In profundo enim infinito, in altitudine immensa quis medium aut finem invenerit? Multum esse scio, sed quantum sit, nescio. Plus plus desidero, et continenter gemo, quia exiguum est, quod datum est (etsi multum esse opinor) ad id, quod procul a me A abesse suspicor, quod cernens concupisco, et nihil habere me existimo, plane donatas mihi opes non sentiens; nec quod solem intueor, id reputo. Quonam modo? audi, et crede. Quod ego aspicio est sol, cujus mihi sensus supra quam dici potest jucundus, animamque mirifico et divino amore trahit. Ipsa cernens uritur, et ardet amore, ac totum quod apparet, intra se habere cupit; quod cum nequeat, ob id contristatur, et videre, lustrareque non esse bonum judicat. Quando igitur qui cernitur, et a nemine capi potest, et revera inaccessus est, afflictæ et humiliatæ animæ meæ misereri voluerit, repente qualis a me videtur ante oculos fulgens, talis totus in me B coruscare cernitur, et totus omni gaudio, omni desiderio, et dulcedine visionis me humilem complet. Repentina est hæc mutatio, peregrina hæc variatio, nec verbis describi potest, quod in me peragitur. Si enim solem hunc, quem omnes contuemur, intra cor suum descendisse quispiam, et totum id inhabitantem, et æque lucentem vidit, nonne miraculo attonitus, et pene exanimis fuit, et omnes qui eum viderunt, obstupuerunt? Jam qui solis creatorem instar luminaris hujus in se splendentem, operantem, loquentem cernit, quomodo aspectu non obstupescet? quomodo religione non perfundetur? quomodo non diliget, a quo vitam accepit? Homines sibi similes homines diligunt, quando præstare nonnihil aliis videntur. Ast C omnium conditorem, solum immortalem, omnimodis potentem, quis visum non amabit? Ex sola auditione multi fidem habentes eum dilexerunt, et vitam ejus causa posuerunt sancti, et vivunt nihilominus. Ast qui visionis et luminis ejus participes facti sunt, cogniti ab ipso, et cognoverunt ipsum, quomodo non amabunt, quæso? quomodo propter eum non lugebunt perpetuo? quomodo non mundum, et quæ in mundo sunt contemnent? quomodo non omnem honorem et gloriam despicient, qui omni gloria terrestri, omni honore majores, eum, qui est extra terram, et extra omnia aspectabilia, imo vero qui condidit aspectabilia universa, et gloriam immortalem invenerunt, et acceperunt, citraque defectum omne bonum inde D habent? Quin et omnem appetentiam, omne desiderium sempiternorum bonorum, rerumque divinarum, ex eodem fonte semper vivente, tanquam divitias hauserunt: quo et nobis, Domine, abundanter satiari concede, et omnibus amantibus, et quærentibus te ex animo, ut et ipsi nos cum sanctis tuis æterna felicitate in omnia sæculorum spatia oblectemur. Amen.

CAPUT IX.

Spiritus sancti compotem, ab ejusdem lumine rapi, et supra omnes perturbationes ferri, nec earum contactu lædi.

Proh! proh! Domine omnipotens, quis tua

[13] Psal. LXXXI, 6.

inaspectabili pulchritudine satiabitur? quis tua incomprehensibilitate implebitur? quis cum pro eo ac decet in mandatis tuis ambulaverit, etiam vultus tui lumen aspiciet? Magnum quoddam, et admirabile, et quod omnino intelligentiæ vim superet, in hoc gravi et tenebroso mundo viventem auferri e mundo cum corpore. Hem mysterium inauditum! Quis parietem suæ carnis transgressus est? quis pervasit corruptionis caliginem, totoque mundo deserto latuit? Papæ, quam facilis ista cognitio, et non subtilis oratio! Ubi latuit, qui mundum trajecit, et extra omnia quæ videbat se extulit? dic, sapientia sapientum reprobata, ne dicam a Deo stulta facta, ut inquit Paulus [13], et quilibet Dei servus. Hic est vir concupiscens spiritum. Hic corpore corpori appropinquans potest spiritu sanctus esse. Extra mundum enim et hæc corpora, non est appetitus carnalis affectionis, sed vacuitas passionum, quam qui dilexit, et ex ea dilectione vitam lucrifecit, eum, etiamsi indecore se gerentem, et ad actionem hujusmodi quasi transfugam se conferentem videas, scito id corpus mortuum facere. Non dico corpus sine anima, quæ illi motum affert, sed sine mala cupiditate. Voluptas enim præclaræ ἀπαθείας, et quod exinde incredibili quodam modo me diligit lumen, totam mihi mentem percellens abripit, ipsamque nudam continens immateriali manu, non me sua claritate excidere, aut aliquid cum vitiosa motione conjunctum cogitare patitur: sed complectitur continenter, et animam meam torret amor, nec est in me sensus alius. Quanto enim mundissimus panis fimo pretiosior et suavior est, tanto amplius et sine comparatione amplius superna infernis præstant apud illos, qui ea bene gustaverunt. Erubescat sapientum sapientia, veræ cognitionis expers. Simplicitas enim nostrorum sermonum reipsa legitimam sapientiam possidet, quæ consuetudine divina fruens illum adorat, a quo omnis sapientia in hac vita donata est, per quam refingor, aut etiam deitate afficior.

CAPUT X.

Tristitiam ex obitu charorum etiam robustiores attingere.

Rem novam et obstupescendam audivi. Naturam, cui nihil cum rebus caducis commercii, lapide, cui nomen adamas, solidiorem pati potuisse. Qui lapis cum nec igne, nec ferro mollescat, plumbo implicatus, cera fit mollior. Modo credidi guttas aquæ longo spatio in petram cadentes, eam cavare. Et profecto nihil est in vita immutabile. Nemo me ex occursu judicet. Væ, fugacia hujus vitæ bona tanquam firma et valida intuenti, et lætanti in illis. Eadem illi usu venient, quæ mihi misero. Nox me a fratre dulcissimo, interrupto charitatis indiviso lumine separavit

CAPUT XI.

Deum sibi sicut Paulo et Stephano apostolis visum, cum stupore commemorat.

Quæ hujus miraculi novitas, quod et nunc patratur? Deus etiam hodie a peccatoribus vult conspici, qui jam olim ascendit, et in cœlis paterno in throno considens est absconditus. Abstulit enim se ab oculis sanctorum apostolorum, ut audivimus, et solus postea Stephanus cœlos apertos vidit, ac dixit: *Video Filium stantem a dextris gloriæ Patris* [14]. Atque idcirco ab ipsis legis doctoribus lapidibus obrutus, pro naturæ conditione moritur, et vivit ævo sempiterno. Verumtamen erat ipse apostolus, et erat sanctificatus, et sacrosancto Spiritu undique plenus. Initio autem promulgatum est Evangelium multitudini infidelium, qui apostolorum opera in Christum credentes, etiam gratiam fidei donum acceperunt. At enim nunc res nova hæc quæ in me fit, quidnam sibi vult? Quid his quæ in me perpetrantur ita obstupesco? quis hic benignitatis modus, quem experior? Novæ divitiæ bonitatis, alius fons misericordiæ, multo plus quam olim effundens. Multis enim ex benignitate Dei misericordia impertita est: verumtamen et ipsi proprium quiddam, fidem nimirum afferebant, cum aliis virtutibus probatisque actionibus. Ego vero his omnibus me carere perspicio, et scio, et ferre nequeo, quæ in me ab utero matris deploratum fiunt a Deo, qui verbo omnem naturam procreavit, quæque et animo cogitare reformido, nedum ut ea scribere audeam. Nam quænam manus huic rei inserviet? quis calamus exarabit? quis sermo eloquetur? quæ lingua renuntiabit? quæ labra expriment, quæ in me cernuntur fieri, et tota die perfici? Etenim et in ipsa nocte, et in ipsis tenebris cum tremore Christum cœlos mihi aperientem video, ipsumque prospicientem, et in me deorsum intuentem, cum Patre et Spiritu, lumine ter sancto. Unum igitur in tribus, et in uno tria ipsum lumen plane est, et lumen unum tria, quod et plusquam sol animam meam irradiat, et mentem tenebris offusam illustrat. Si enim vidisset mens mea, ab initio vidisset. Sed cæcus eram, mihi credite, nec videbam, atque ideo miraculum magis me obstupefacit, cum oculum mentis aperiat, et quodammodo videre det, et est ipsum quod videtur. Ipse enim lumen in lumine apparet videntibus, et qui in lumine vident, ipsum rursum vident, in lumine enim Spiritus vident, qui vident, et in hoc videntes, Filium perspiciunt. Qui autem dignus est habitus, videre Filium, Patrem quoque videt. Patrem autem videns, cum Filio omnino videt, sicut et nunc, ut dictum est, in me fit. Et non intelligibilia aliquantum intelligo: et nunc pulchritudines propter lumen inaccessibile, propter gloriam non sustinendam incontemplabiles procul aspicio.

[13] I Cor. I, 19. [14] Act. VII, 55

Attonitus fio vehementer, et tremore corripior, cum nisi unam guttam ex abysso videam, universitas autem aquarum, ut in gutta demonstratur, quanam qualitate et specie sit: sicut ex fimbria totum textum, et, ut aiunt, ex ungue leo. Sic totum in parvo amplexans video, ipsumque illum Christum, et Deum meum adoro. Solabatur autem me nonnihil, quod non devorarer, quod non comburerer, *velut cera a facie ignis*, ut dixit Propheta [13], quia longe distarem a lumine inaccessibili, et consisterem in mediis tenebris, et his occultarer, unde velut per modicum foramen prospiciens, vertiginem patiebar. In his dum vivo, mentemque distineo, et quasi in cœlum me puto suspicere, timeoque, ne propior mihi factus me afflet, ipsum illum inveni, quem Stephanus cœlis apertis vidit, et postea Paulus cum vidisset, excæcatus est [14], totum profecto ut ignem in medio cordis mei. Quamobrem miraculo tremefactus, et trepidus valde, et solutis viribus, de mente decessi, totus hæsitabundus. Non sustinens autem immensam gloriam, in nocte harum notitiarum aversus aufugi, tectusque cogitationibus, in his velut in monumentum ingressus, et pro lapide hoc crassissimo corpore superposito, obtectus sum, et absconditus opinione mea a præsente ubique, qui olim mortuum ac sepultum me excitavit. Tremens enim, et non potis videre ejus gloriam, subire elegi potius, et manere in sepulcro, et habitare cum mortuis, vivens ipse in sepulcro, quam ut igne illo combustus funditus perirem. Ibi sedentem me desperatum, omnino sine fine lamentari, et plorare oportet, quia desiderato frustratus, nunc in monumento delitesco. Vivens autem mortuus sub terra, et lapide contectus, vitam inveni Deum ipsum, qui vitam dedit, cui sit gloria, et honor in sæcula.

CAPUT XII.

De unitate omnimoda τρισυποστάτου *Deitatis; et in quibus se aliquid esse dicat, humilians se hac confessione, et arrogantiam pudefaciens.*

Quomodo, quæ aliquando in me delevisti, Deus meus, reviviscunt, meque cruciant, et tenebras mihi faciunt? perturbationes, inquam, iræ, et excandescentiæ, unde vapor, et caligo invadunt caput meum, cæcanturque oculi intelligentiæ meæ. Etenim velut connivere et occludi coguntur, et tuo spolior lumine; quod cum nemo non desideret, pauci tamen exquirunt. Quin etiam quos tuis arcanis dignatus es, et ad materialem communionem cum sensu non materiali, ineffabilium, et omnibus tremendorum mysteriorum tuorum admisisti, et dedisti eis ut cognoscerent invisibilem in visibilibus gloriam, novumque mysterium in mundo factum (admodum pauci sunt, sat scio, qui hæc liquido apud animum suum contemplati fuerunt)

A ab eo, qui est in principio, ante omnia sæcula, ex Patre, cum Spiritu sancto, Filio et Verbo Dei. (*Deest in utroque exemplari pagina fortasse una*).... et in me producunt bestias, et dracones mihi nascuntur, et reptilia, et serpentes, membra animæ meæ vexantes semper. Vana quippe et inanis gloria mordet me, et dentes infigit in cor meum, ex quo infirmo jam et plane fracto me canes feroces exstiterunt et ferarum multitudo. Cumque jacentem invenissent, comederunt me. Deliciæ enim et laudes humanæ emedullarunt et enervarunt animam meam, abstuleruntque mihi robur et alacritatem meam. Heu me! qui scribam omnia? Magnifica autem opinione de me ipso, inertia, voluptate, cura hominibus placendi, tanquam latronibus mihi B impositis, utrinque trahentes, distraxerunt me. Et hæc quidem ablata sobrietate et temperantia; hæc vero opera bona, et actiones secundum Deum, ut a seipsa profectas ostentans, mortuum me reddiderunt. Dic, amabo, an non miserabile, et miseratione dignissimum est, cum tam multæ affectiones, et impetus turbulenti in me repente irruerunt, et omni virtute exutum ac despoliatum interemerunt, rursum me ipsum nescio, et nihil eorum quæ mihi contigerunt agnoscens, statuo me majorem omnibus, et vacantem perturbationibus, et virum sanctum, et sapientem, eximiumque theologum, et jure venerandum ab universis mortalibus. Sed et cum laudor, ut laudem meritus, C omnes advocans, ab iis mihi honoris testimonium colligendum puto. Congregatis enim illis, ego amplius intumesco, et crebro circumspicio, ne forte quis absit, qui me non videat. Quod si forte quispiam limis oculis me aspexerit, malignor, et convicior, et de illo detraho, ut et ipse, his auditis, convitiorum meorum impatiens veniat, me salutet, meæque fidei, mearumque precum, et charitatis indignus appareat. Quod de reliquis omnibus dico. Venit alius, et benedictionem meam reportat, sermones et doctrinam meam auscultat. Proh stultitiam meam! Quomodo nuditatem ac miseriam meam non cerno, et plagas non sentio, non tristor, non fleo, nec sanationem quæro in nosocomio jacens, nec accerso medicos ostendens vibi- D ces meas et detegens illis etiam occultas animi mei ægritudines, ut sicca emplastra et ustoria imponant, quæ fortiter sanitatis recuperandæ causa sustineam? Sed potius addo vulnera quotidie.

At tu, o Deus meus, miserere mei, qui deceptus sum et erravi; et timorem tuum insere in cor meum, ut secundum mandata tua mundum fugiam, et oderim, et salubri metu contraham me sapienter. Ne sinas, Christe, me in medio illius oberrare vagarique; nam te solum, hactenus non dilectum, diligo, et tua solum præcepta me servaturum confido, qui totus sum in vitiis, nec cogno-

[13] Psal. LXVII, 3. [14] Act. IX, 8.

vi te. Quis etenim te cognovit, et mundi gloriam A desiderat? aut quis te amat, et præter te aliud quærit? nempe ut omnes ad se laudandum, et admirandum advocet; aut quibusdam aduletur; aut omnium amicitias sibi conciliare studeat. Hæc nullus servorum tuorum germanorum fecit; et hoc est quod me cruciat, et in tristitiam dat, Deus meus, quia video me in his servitute subactum, nec persuaderi in alteram partem, nec humiliari possum, nec tuam solius gloriam quærere instituo, per quam demonstrer fidelis, ac servus tuus, et per quam (præcipue in vilitate et mendicitate, ac laboribus) non potentioribus modo, sed et regibus queo fieri sublimior. Flectere igitur, Deus omnium opifex, ad tribuendam misericordiam animæ meæ, qui bene ut essem, dedisti mihi, et cognitionem ve- B ram largire, ut bonis tuis æternis et solis sciens et prudens inhæream, gloriamque tuam ex animo diligam et quæram, humanam ac terrenam neutiquam curem; ut tibi nunc, et post mortem conjungar, et merear regnare tecum, qui mea causa ignominiosam necem es perpessus, et omnem œconomiam implevisti. Tunc mortalibus universis ero illustrior. Amen. Ita fiat, Domine, nunc et in sæcula.

CAPUT XIII.

Ad pœnitentiam cohortatio, et quomodo voluntas carnis, voluntati spiritus copulata, hominem Deo similem reddat.

Illacrymo et compungor, cum mihi lumen fulsit, videoque mendicitatem meam, et cognosco ubi C sum, et qualem mundum incolam, mortalis mortalem et interiturum scilicet. Delector vero et gaudeo, quoties statum meum et concessam mihi a Deo gloriam perspicio, ac me velut angelum Domini totum indumento non materiali ornatum conjecto. Gaudium igitur largitoris et immutantis me Dei desiderium in me exsuscitat, desiderium lacrymarum fluenta protrudit, et me uberius illuminat. Audite, qui in Deum, ut ego, peccatis; elaborate et currite in bonis operibus, ut comprehendatis, et complectamini ignis materia vacantis materiam (cum dico materiam, divinam tibi naturam significo) et accendatis intellectualem animæ lampadem, ut fiatis soles in mundo collucentes et D nequaquam visi ab his qui in mundo sunt; ut sitis sicut dii, totam Dei gloriam intra vos possidentes, in duabus essentiis, duabus omnino naturis, duplici functione, gemina voluntate, quemadmodum Paulus clamat [17]. Alia est siquidem fluxæ carnis voluntas, alia spiritus et animæ meæ: verumtamen non triplex, sed duplex, ut homo, sum. Anima mea corpori meo inexplicabili vinculo colligata est. Attamen utrumvis congruenter sua quærit, corpus, comedere, bibere, dormire; quas etiam carnis terrenæ voluntates appello. Quod postquam ab anima separatum fuerit, nihil appetit hujuscemodi: sed mortuum, sine sensu, instar luti est. Totam animæ hominis voluntatem unam esse puto. Qui ergo suam divino Spiritui conjunxerit, Deo similis evasit; Christo in pectus accepto, Christianus a Christo est, Christum formatum in seipso, incomprehensum, solum, et revera omnibus conditis naturis inaccessum plane in se continens. Sed, o natura intemerata, essentia occulta, ignota benignitas plurimis hominibus, misericordia quæ non videtur a stulte viventibus invariabilis, insecabilis, ter sancta essentia, simplex lumen, et carens specie, minime compositum, incorporeum, quodque a nulla natura capi atque comprehendi potes, quomodo, o rex, oculis humanis objectus es ut ego, cognitus ab his qui in mundo sunt, gestatus sanctæ Matris tuæ manibus, ligatus ut homicida, passus ut maleficus, dum me prorsus salvare vis, et in paradisum gloriæ denuo reducere. Hæc est œconomia tua, hæc causa adventus tui, hæc misericordia, et humanitas tua, omnibus mortalibus nobis exhibita, fidelibus, infidelibus, ethnicis peccatoribus, et sanctis. Facta est enim apparitio tua in carne communis omnium vivorum ac mortuorum salus et redemptio.

Quod autem in me perdito occulte, et seorsum in ignorantia cognoscibili mihi quidem certe, aliis autem non, perfectum est, quæ lingua eloquetur? quæ mens interpretabitur? quis sermo enuntiabit, ut et manus mea litteris exaret? vere enim tremendum, tremendum est, inquam, nec satis dici potest, quod a me videtur lumen, quod mundus iste non habet. Et diligit me, qui in hoc mundo non est. Et ego in medio cellæ meæ video illum, qui extra mundum est. Super lectulo meo sedeo, et extra mundum versor. Eum autem qui semper est, et tamen genitus est video, qui cum et loquor audeoque dicere, Amo, quoniam ille me amat. Sola ejus contemplatio præclaræ mihi dapes et nutrimenta sunt; illique unitus supra cœlos scando. Et hoc verum ac certum esse scio. Ubi autem hoc corpus tum sit, nescio. Scio descendere, qui est immobilis. Scio a me videri, qui natura est inspectabilis. Scio, qui ab omni creatura longe distat, ab eo accipi, et inter ulnas ejus abscondi, et tunc extra totum mundum me inveniri. Vicissim ego mortalis, et in hoc mundo parvus atque exiguus, intra me creatorem mundi totum aspicio: et dum intra vitam sum, totamque vitam intra me vigentem et florentem complector, me non moriturum scio. In corde meo est, et in cœlo non deest: hic et ibi a me cernitur æqualiter coruscans. Quonam autem modo intelligentia satis consequar, quo pacto hæc fiant? aut quomodo tibi enarrare potero, quæ intelligo et video? Sunt enim profecto effatu impossibilia, et universe inenarrabilia, quæ oculus non vidit, nec auris audivit, et in cor carnale non ascenderunt [18]. Gra-

[17] Rom. VII, 14 seqq. [18] Isa. LXIV, 4; I Cor. II, 9.

tias ago tibi, Domine, quoniam misertus es mei et donasti mihi, ut hæc viderem, et conscriberem, posterisque meis prædicarem benignitatem tuam; ut et nunc sacra hac doctrina imbuantur populi, tribus et linguæ, quod omnium fervide pœnitentium misereris; sicut apostolorum tuorum, et omnium sanctorum misertus es. Benefacis illis, eos honoras, et glorificas, Deus meus; ut cum desiderio multo, et timore te exquirentes, et ad te solum mundi opificem conversos, quem decet gloria, honor, imperium, majestas, ut regem, et Deum, ac Dominum universi, nunc et innumerabilibus sæculorum ætatibus. Amen.

CAPUT XIV.

Gratiarum actio ad Deum, propter dona quibus ab eo dignatus est. Præpositurœ, ac sacerdotii dignitatem ipsis quoque angelis venerabilem, ac suspiciendam esse.

Ego, Domine, etiamsi loqui velim, non possum. Quid enim tandem loquar, cum consiliis, actionibus et omnibus cogitationibus immundus sim? Nihilominus vulnerata est anima mea, et intus ardeo, cupiens te alloqui saltem aliquantum, Deus meus. Video enim memet, quod scis, et video quomodo membra omnia corporis et animæ meæ ab ipso ortu inquinaverim, totus peccatum (18).

Considero misericordiam, benignitatem, et multa bona tua quæ in me operatus es, et obmutesco, propemodumque despero, et affligor continenter, ac tristor infelix, quia omnibus bonis tuis indignus sum. Cum porro in meipsum descendens, multitudinem peccatorum meorum apud animum reputo, mecumque cogito, nec unum saltem opus bonum in vita suscepisse me, et pro suppliciis, quæ ex justa ira tua sustinere debebam, ut qui te sæpius offendissem, plurimis potius beneficiis abs te humaniter cumulatum esse, in desperationem adducor, quandoquidem adhuc quotidie errata erratis adjicio; et ne multam miserationem benignitatemque tuam ad majus supplicium mihi imponendum vertas formido: quoniam quo pluribus meritis abs te ornor, eo magis ingratus sum tibi ego, boni Domini servus improbus. Omnia igitur alia incommoda, Domine, patientiæ mihi erant, spem æternæ vitæ suggerentia; cujus rei causa gaudebam sæpe, quod solus nosti, confisus clementia et misericordia tua. Ob hoc enim ex toto mundo elegisti me, atque ab amicis cognatisque sejunxisti A ut mei misertus salvares me. Hoc certa fide persuasum habens, a gratia tua gaudium carpebam inexplebile, et solida spe sustentabar. De duobus autem illis extremis quid dicam nescio, quæ tibi, Rex meus, in me fieri complacitum est, quæ animæ ac menti privationem afferunt, functionesque et intelligentias omnes impediunt. Quin et magnitudine gloriæ tuæ gravant, et ferme commovent me ad cessandum, ut nihil loquar, nihil faciam, nihil horum attingam.

Æstuo, et admirans contristor, quod ad res tales, tam sacrosanctas me dederim, ut servirem, et liturgum agerem in iis ego miser, quæ intueri libere angeli verentur; prophetæ cum timore co- B gnoverunt, simul de gloriosa, et incomprehensa œconomia audiverunt: apostoli, martyres, et doctorum chorus clamant et vociferantur, se indignos palam prædicantes. Ego autem perditus, ego fornicator, quomodo fratrum rector, divinorumque mysteriorum sacerdos, et Trinitatis immaculatæ minister sum? Quando enim panis ponitur, et vinum hauritur ad corpus et sanguinem tuum, o Verbum, conficiendum, ibi ades tu ipse, Deus meus, et hæc vere corpus tuum et sanguis fiunt, superventu Spiritus sancti, virtuteque Altissimi, et Deum inaccessum, vel potius habitantem lucem inaccessibilem non solum huic naturæ humanæ, et corruptioni obnoxiæ, sed etiam omnibus quæ ratione intelliguntur, angelorum agminibus, au- C demus contingere. Hoc igitur arcanum, hoc supra naturam opus, et hæc actio, ad quam obeundam delectus sum, suadet ut mihi uti mortem, ante oculos proponam. Unde posthabita lætitia tremore concutior, cum sciam nec me, nec quemvis alium pro dignitate posse λειτουργεῖν (sacrificio fungi) et vitam adeo angelicam, imo plusquam angelicam in corpore traducere: ut quemadmodum ratio docet, et veritas habet, pro eo ac dignum est, familiarior ipsis angelis Deo fiat; utpote et manibus tractans, et ore absumens, quod illi auguste venerantur, et cum tremore circumsistunt.

Judicium autem fratrum, quibus moderandis D sum præpositus, quæ anima portaverit? quæ mens sufficiet, citra justam reprehensionem gubernare cujusque animum, et cuncta quæ sui officii sunt, sine defectione conferre, seque ipsum ab eorum censuris eripere? Hoc mihi neutiquam alicui possibile videtur. Induxi ergo in animum, et malo

(18) Humilitatis et religiosæ modestiæ sunt istæ voces; similes illi Davidicæ: *Non est sanitas in carne mea* (*Psal.* XXXVII, 4). Et: *Lumbi mei impleti sunt illusionibus* (*Ibid.* 8). Inquinantur membra corporis per peccatum, quatenus sunt instrumenta hominis peccantis. Et ille homo fit totus peccatum: qui omnibus suis pœnitentiis et membris ad peccatum abutitur, nimirum quando immensitatem seu exsuperantiam rei alicujus denotare volumus, tum abstracta vocabula subjecto tribuimus. Ut cum aliquem ob eximium animi candorem, *totum candorem* nominamus. Quo pertinet etiam illius oratio, qui dicebat, lusciniam nihil aliud esse, nisi *vocem*. Hæc adnotaverim, ne quis ex hæreticorum grege in hunc locum incidens, exsultaret ὡς ὄνος εἰς ἄχυρα ἐμπίπτων, ratus se reperisse stabilimentum delirio suo de peccato originis etiam post baptismum in homine remanente, eumque, ut fermentum massam, miserabiliter inficiente et corrumpente, ita ut nihil sit quod ab hac lue vacet.

esse discipulus, et sub unius voluntatem arbitriumque subjici, et unius capessere jussa, et ob hunc unum reddere rationem, quam moribus et voluntatibus servire plurium, eorumque mentes scrutari, consilia comperire, actiones et cogitationes penitius investigare; quando et judicium me manet, et responsurus sum pro iis quæ peccarunt, ad quos regendos ego arcano omnino Dei consilio electus sum solus. Unusquisque enim per se judicabitur, et rationem plene reddet eorum quæ ipse seu bona seu mala gesserit. Pro unoquoque autem solus ego reddam. Et quinam salvabor, aut quomodo misericordiam impetrabo, qui neque pro una mea et misera anima possum ullum opus ullo modo ad salutem peractum ostendere, per quod ignes æternos evadam? Sed, o benigne Salvator, misericors et miserator: mihi abjecto divinam largire virtutem, ut quos in fidem meam tradidisti fratres, eos regam verbo cum prudentia, atque ad pascua legum tuarum divinarum deducam, et in mansiones cœlestis regni restituam salvos, illæsos, virtutum pulchritudine splendidos, dignos adoratores ad terribile tribunal tuum. Et me quoque indignum e mundo assumptum, tametsi multis peccatorum notis inustum, tamen sacerdotem, et inutilem servum tuum, quo nosti judicio, choris electorum cum discipulis meis adnumera; ut simul omnes gloriam tuam divinam videamus, et bonis tuis ineffabilibus oblectemur. Tu enim es voluptas, deliciæ, decus ardenter te amantium, in sempiterna sæcula.

CAPUT XV.

Videns gloriam Dei, quam in se operationem senserit. Divinitatem esse in omni, seu universo, comprehendique et non comprehendi ab his qui merentur. Nos esse domum David. Christum in multis membris nostris cognitum, eumdem unum atque indivisum esse.

Dum te revelas, Domine universorum, et vultus tui gloriam manifestius demonstras, totus tremo, te superne aspiciens, quantum pro humili et abjecta natura mea possum, et timore ac stupore correptus dico, Superant captum meum omnia tua, Deus meus. Sum enim immundus, et indignus omnino intueri te, purum et sanctum Dominum, quem reverentur angeli, et cui cum tremore ministrant; cujus a facie concutitur, et contremiscit omnis creatura. Cum hæc dixi, claudo oculos, hoc est, ad inferna averto mentem meam, quia videre ac perspicere Deitatis tuæ majestatem non sustineo. Et tum lamentor, orbatus pulchritudine tua, nec fero separari abs te, qui solus es benignus. Tu vero sic lamentantem, et plorantem, totum, papæ! circumfulges, et obstupefio, et uberius fluunt mihi lacrymæ, dum misericordiam tuam erga me perditum admiror. Tum corporis mei multam fœditatem, et miserabilis animæ meæ indignitatem video, eaque consideratione mentem perculsus exclamo, Quis igitur ego sum, o Deus, et auctor omnium? et quid tandem feci laudabile in vita mea; aut quodnam mandatum tuum complevi, quod tali gloria me despicabilem glorificas? Et unde, et qua de causa miserum me die noctuque tali luce circumfundere dignatus es? Egone aliquando sitiens quæsivi te, Rex meus, egone laboribus mandatorum tuorum defatigatus et afflictus sum? egone tentationes et flagella pertuli, quomodo omnes sancti post hominum memoriam hæc patienter tulerunt, ut me illis adnumeratum salvum esse velis? Quanquam mirifice humanus ac benignus es, ut parens et conditor omnium, audio tamen Jacobum dicentem [19], mortuam esse fidem sine operibus, horreoque supplicia, pro certo illic vilem homuncionem me manentia. Quo pacto igitur confidam ego, Domine, me ut fidelem ad illorum numerum aggregatum iri, qui antehac tibi servierunt, cum ipse nec unum de mandatis tuis servaverim? Verum novi te posse omnia, facis omnia ut vis, et postremis das ut primis, et quod mirum est valde, primorum extremis primum das. Hæc cum tibi dico, tibi, inquam, conditori hujus mundi, prius supra apparenti, et rursum te occultanti, ac postea me totum radiis circumdanti, repente te totum in me perspicio exstitisse, qui ante supra videbaris, et te iterum occultaveras, sicut sol tectus nubibus tenuioribus contractisque radiis. Quemadmodum ille tum aspectui patet, et tunc melius cernitur ab hominibus: sic et tu mihi accessibilis es, latens intra me, alioqui inaccessus, oculis meis, quos intellectus novit conspectus, ut scis, paulatim crescens, majoremque lucem diffundens, et amplius coruscans. Aliquando iterum mihi inaccessus es. Quare quod comprehendi non potes, ideo te celebro, et magnis vocibus bonitatem tuam prædico, naturamque nostram glorificantem glorifico.

Gloria, o Verbum, immensæ condescensioni tuæ. Gloria misericordiæ tuæ. Gloria potentiæ. Gloria tibi, quoniam immutabilis, atque invariabilis manens, totus es immobilis, cum semper movearis, totus extra creaturam et totus in creatura, totus imples omnia et totus extra omnia. Super omnia es, Domine, super omne principium, super omnem essentiam, super naturam naturæ, super omnia sæcula, super omne lumen, super intelligentes beatarum mentium naturas: nam et illæ tuum, vel potius cogitationis tuæ opus sunt. Tu enim nihil es omnium, et superior omnibus. Nam exstantium causa es, ut omnium procreator, et idcirco separatus es, ac distas ab universis, et supra omnia quæ sunt eminere intelligeris, oculorum obtutum effugiens, inaccessus, incomprehensus, intactilis, haud intelligibilis, immutabilis, totus simplex, et tamen totus varius

[19] Jac. II, 20.

et omnino mens mea varietatem gloriæ, et decorem A elegantiæ tuæ perspicere nequit. Ergo qui ex omnibus nihil est, quomodo tandem est super omnia? Qui extra omnia, et omnium Deus es, aspectum, accessum, intellectum, tactum omnem fugiens, idem mortalis factus, in mundum es ingressus, assumptoque corpore humano, apparuisti omnibus accessibilis. Cognitus es etiam a fidelibus cum gloria divinitatis tuæ, et ab ipsis comprehensus, qui prorsus es incomprehensibilis, et visus ab illis totus; alioqui omnibus invisibilis, et viderunt majestatem sacrosanctæ divinitatis tuæ. Soli fideles vident: omnes autem infideles viso te mundi lumine, cæci permanent. Fideles, itaque et tunc et nunc semper te vident, et secum te habent, universitatis opificem, versantem, et B habitantem cum ipsis in hujus vitæ tenebris, ut solem inaccessum, ut lampadem inexstinguibilem, qui a tenebris penitus non comprehenderis, et te videntes semper illuminas. Quia igitur tu, ut diximus, extra omnia es, etiam abs te illuminatos extra ea quæ sensum oculorum movent, esse facis, et sursum cum Patre tuo. Et quomodo tu cum illic sis, sine intervallo nobiscum es totus: sic nos servos tuos, in medio rerum sub sensus aspectumque cadentium versantes, educis, et sursum omnino tecum lumine tuo illustratos tollis, et ex mortalibus immortales reddis, manentesque quod sumus, gratia tua filii, similes tibi evadimus, dii Deum videntes. Quis itaque ad te non accurrat, qui solus es benignus? quis te non sequatur? quis C non ex charitate dicat: En, projectis omnibus te sequimur, te compatientem, mansuetum, misericordem Dominum, nostram conversionem jugiter exspectantem, nolentem interitum eorum qui te offenderunt [19], qui in nobis modo stupenda perficis, quæ olim in domo David futura audientes, miramur, qualia futura sint. Domus David nos sumus, tanquam cognati illius. Nam ipse tu omnium Conditor, filius illius factus es, et nos filii tui per gratiam. Tu cognatus noster carne, nos Deitatis tuæ. Indutus enim corpore dedisti nobis Spiritum sanctum, omnesque simul una domus David facti sumus, quia proprii tui et cognati tui. Dominus igitur David tu in spiritu es, nos filii David, semen divinum tuum omnes. Congregati autem in unam coalescimus domum; id est, omnes sumus fratres, omnes cognati tui. Et quomodo non res admiranda, quomodo non stupenda cuivis hoc cogitanti, hoc perpendenti, quod tu nobiscum es nunc, et in sæcula et unumquemque domum facis, et habitas in omnibus, et es ipse domus omnibus, et in te habitamus unusquisque nostrum, totus cum toto, et quod quolibet vicissim tu, cum solo solus, et supra nos solus, et totus es? Nunc ergo in nobis augusta perpetras. Quæ augusta? dicam pauca de multis. Et quamvis dicta hactenus, omnia plusquam obstupescenda sunt, tamen jam illis amplius obstupescenda accipe.

Membra Christi sumus, et membra nostra Christus. Et manus mea miseri, et pes meus Christus. Et manus Christi et spes Christi ego minimus. Moveo manum? etiam Christus, omnino enim manus mea est: individuam enim Deitatem intelligas oportet. Moveo pedem? et ecce fulget ut ille. Cave dicas blasphemare me, sed hæc approba, et Christum adora, qui te talem facit. Etenim tu quoque, si volueris, membrum ejus fies. Et ita omnia membra uniuscujusque nostrum membra Christi fient, et Christus nostrum membrum, et is omnia indecora ac deformia formosa, et decora reddet, pulchritudine videlicet et gloria Deitatis suæ illa exornans; et fiemus simul dii, cum Deo familiariter conjuncti, nullam in corpore nostro maculam aspicientes, sed toti totius corporis Christi similitudinem consecuti, quisque totum Christum membrum nostrum habebimus. Unus enim multa factus, unus manet individuus; pars autem unaquæque totus Christus est (19).

Si ergo tu indutus es carnis tuæ dedecus, nec mentem atque animam nudatus, et tenebris opertus, lumen adhuc videre potuisti, quid tibi ego faciam? quomodo venerationis plena ostendam? quomodo, proh dolor! in domum David te introducam? Adiri enim non potest ab ignavis, ut ego sum: nec videri a cæcis, mihi similibus; et distat procul plane ab infidelibus et pigris, procul ab omnibus improbis, ab omnibus mundi amatoribus, ab inanis gloriæ cupidis. Sic

[19] Ezech. XXXIII, 11.

(19) Hujus theoriæ occasionem sumpsisse vi- D detur Simeon ex illo I Cor. XII, 17: *Vos autem estis corpus Christi, et membra de membro*. Et cap. VI, vers. 15: *Nescitis, quoniam corpora vestra membra sunt Christi?* Et ex aliis hujus generis; quæ quidem omnia mystice et spiritualiter accipienda sunt. Porro apud Simeonem sequebatur hic disputatio de membris nostris in membra Christi transformatis, deque Christi membris in nostra conversis, quam silentio prætermittendam, Latinisque auribus non satis dignam censuimus. Si quis ejus desiderio tenetur, is codicem Augustanum aut Bavaricum adeat. Multa honeste et decore in hac rerum universitate et sunt, et fiunt, et facta sunt, quæ libero ore honeste effari non possumus. Nec quia nobis aliquid a natura tributum est; ideo linguæ vestisque tegumento celari non debet. Nec satis aut piæ aut decentes mihi videntur illæ rerum spiritualium considerationes, quæ mentem supra hæc nimis, ut sic dicam, physica non attollunt. Nec qui abdit, quæ natura abdi voluit; ideo Christum non induit. Quod si quis esset, qui arbitraretur Christiano, qui Christum et re et nomine induit, omnia in propatulo habenda esse; is non injuria plenior cynicismo quam Christianismo existimari posset. Verum de his satis.

autem citra comparationem distat, ut si super altitudinem cœli, aut infra profundum abyssi esset! Et quisnam, aut quo pacto in cœlum tandem ascendet? aut quomodo sub terram descendens, scrutabitur abyssos? et margaritam, ut granum sinapi parvissimum exquirens, quomodo invenire poterit? Sed, o filii, congregamini, o matres adeste, o patres prævenite, antequam mors præveniat, mecumque lamentamini, et plorate omnes, quod cum parvuli in baptismate Deum acceperimus, vel potius infantes filii Dei facti simus, cum peccassemus, mox extra domum David ejecti simus, neque id senserimus, et curramus per pœnitentiam; per eam quippe ejecti omnes regrediuntur: aliter regredi non licet, ne erretis, nec videre, quæ in ea perfecta sunt, perficiunturque in sæcula innumerabilia in Christo Deo meo, quem decet omnis gloria, honor, adoratio in sempiternum.

CAPUT XVI.

Secundum naturam Deum solum amabilem, ac desiderabilem esse; cujus qui factus sit particeps, eum bonorum universorum factum esse participem.

O quæ res ista tam venerabilis omni creaturæ? quod hoc sub intelligentiam cadens lumen, quod videtur ab omnibus? quæ istæ tantæ divitiæ, quas omnino mortalium nullus invenire aut possidere potuit? sunt enim omnibus incomprehensibiles, et a mundo capi nequeunt; sunt super orbem terrarum desideratissimæ; sunt optabiles, quantum rebus aspectabilibus earum procreator antecellit. Atque ideo ejus charitate vulneror. Quatenus autem eum non capio, mente maceror et tabesco, et ardenti corde ingemisco, et hic illic obambulans ac circumiens inflammatus quæro, nec uspiam invenio quem diligit anima mea. Circumspicio crebrius, si possim videre quem desidero. At ille quasi inaspectabilis, penitus non apparet. Cum autem cœpero lamentari quasi desperabundus, tunc se mihi videndum offert, et intuetur me qui intuetur omnia. Admiror, et insigni pulchritudine obstupesco; et quomodo cœlo aperto prospexerit inde Conditor, mihique gloriam novam et inenarrabilem demonstrarit. Et dum ego ita mecum cogito, quis tandem illi propior fiet? aut qua ratione in altitudinem infinitam elevabitur? ipse intra me adest, et in misero corde meo coruscat, undique me immortali splendore convestiens, et cuncta membra mea irradians, totum me complectens, osculum totum impertit, et totum se mihi indigno dat, et ejus charitate pulchritudineque satior, divinitatisque voluptate et dulcedine compleor. Particeps luminis, particeps fio gloriæ, et resplendet facies mea quemadmodum ejus, qui est desiderium meum, et omnia membra mea clarescunt, speciosisque speciosior tunc fio, divitibus divitior, potentibus omnibus potentior, et regibus major sum, et honorabilior longe quibuscunque visibilibus, non terra modo et eorum quæ in terris, sed cœlo quoque et omnium quæ in cœlis sunt, omnium Opificem mecum habens, quem decet gloria, et honos nunc et in sæcula. Amen.

CAPUT XVII.

Timorem generare charitatem, et illam eradicare timorem ex anima, manereque in ipsa, cum sit sanctus divinusque Spiritus.

Quomodo hymnis decantabo, quomodo glorificabo, quomodo digne prædicabo Deum meum qui tam multa peccata mea dissimulavit? quomodo attollam oculos meos, quomodo aperiam os meum, Salvator mi, quomodo movebo labia mea, quomodo ad sublime cœlum extendam manus meas, quem sermonem inveniam, quibus verbis utar, quomodo loqui audebo, quomodo veniam flagitabo tam multis erratis, tam innumerabilibus peccatis? Certe facinora admisi omni indigna venia? nosti tu quid dicam. Omnes naturæ fines transivi, præter naturam patratis sceleribus, brutis animalibus pejor exstiti, omnibus marinis, omnibus terrestribus, pecudibus, reptilibus, feris revera deterior fui, cum mandata tua violavi. Qui igitur corpus meum ita contaminavi, et animam sordidavi, quomodo apparebo tibi, quomodo aspiciam te, quomodo vel stare miser ante conspectum tuum audebo? quomodo non fugiam gloriam tuam, et lumen fulgurans sancti Spiritus tui? Quomodo solus ego ad tenebras non vadam, et a sanctorum cœtibus non separabor, qui opera tenebrarum feci? Quomodo sustinebo vocem tuam, qui hinc ex factis meis fero mecum damnationem meam? totus horreo, totus contremisco, totus in timorem stuporemque versus exclamo ad te. Scio, Salvator, neminem perinde ut ego peccasse tibi, nec quisquam se tantis, quantis ego flagitiis involvit: quin aliis etiam auctor perditionis fui. Atqui hoc contra novi, hoc persuasus sum, Deus meus, non magnitudinem admissorum, non multitudinem peccatorum, neque turpitudinem actionum unquam benignitatem tuam, et magnam, imo vero plusquam magnam, et quam nulla ratio, nulla mens capit misericordiam tuam supergressuram esse, quam copiose in peccatores effundis, dum ferventer agunt pœnitentiam, eosque purgas, et illuminas, et luminis participes, et divinitatis tuæ consortes efficis, et cum eis haud aliter, quam cum sinceris amicis versaris, atque colloqueris.

O clementiam infinitam, o charitatem ineffabilem! Idcirco ante te in genua procido, et magno te clamore appello: sicut prodigum et meretricem ad te accedentes in gratiam recepisti, ita me recipe, misericors Salvator, pœnitentem ex animo, et lacrymas meas ut e fonte continenter stillantes non aspernatus, ablue per illas animæ meæ, ablue corporis, quas ex motibus non rectis contraxi maculas. Elue quoque cor meum ab omni nequitia. Illud siquidem radix et fons pec-

cati est. Nequitia mali seminatoris malum semen illic germinat, et in altum crescens, ramos plurimos improbitatis ac vitiositatis producit. Hujus radices funditus evelle, Christe meus, et animæ atque cordis mei agellum purga, et timorem tuum illis insere, et da ut radices agat, ac repullulet, ut in sublime excrescat custodia mandatorum tuorum, dum in horas apponis, adhibitasque lacrymas meas fluentis scatentibus auges: quo inde irrigatus, maximopere incrementum capiat, et quantum corroboratur et attollitur, tantum pro rata parte humilitas cum eo augescat, cui turbidi motus omnes cedunt, et cum iis dæmonum phalanx repellitur, quam virtutes universæ, ut reginam, circumdare, et tanquam custodes, et amicæ, et famulæ dominam comitari cernuntur. His autem congregatis et consociatis, in medio earum velut arbor secus decursus aquarum plantatus [21] timor tuus efflorescit, et sensim mihi florem novum ostendit. Novum dixi, quoniam natura omnis secundum genus suum parit, et arborum omnium semen secundum genus suum in unaquaque inest. Timor autem tuus, et florem novæ cujusdam naturæ, et fructum æque novum, et a se alienum exhibet. Est namque timor sua natura mœroris plenus, et a se occupatos, semper mœsto vultu, contractisque superciliis incedere facit, tanquam servos, tanquam multis verberibus dignos, tanquam in horas exscindi se a morte exspectantes; et falcem quidem illius videntes, momentum vero ignorantes; nec spem habentes, nec plenam fidem perfectæ veniæ; sed trementes finem et judicii illius sententiam, ut incertam animis ac memoria circumferentes. Flos igitur quem effert specie est inexplicabili; sed minus tamen modus ejus explicari potest. Nam dum erumpit videtur; sed statim absconditur, quod nec naturale nec consequens est, verum naturæ naturam conditionemve superat, naturamque omnem transcendit. Paulisper cernitur flos tam formosus, quam verbis nullis declarari queat, et ad se contemplandam rapit mentem meam, nec quidpiam eorum meminisse sinit, quæ timor suggerit, sed omnium mihi tum oblivionem inducit, et actutum avolat. Ita arbor timoris iterum flore destituitur, et ego in tristitiam datus ingemisco, et ad te impense clamans, florem denuo in ramis conspicio, et oculis, o Christe meus, in eo solo defixus, non tunc arborem video, sed crebrius florem enitentem et me toto cum desiderio ad se trahentem intueor, qui tandem in fructum charitatis consummatur ac desinit. Porro hic fructus ab arbore timoris portari se non patitur; sed bene jam maturus, absque arbore cernitur: nullo enim modo timor in charitate reperitur, et rursum sine timore in anima non progignitur hic fructus.

Vere quiddam mirabilius, quam cogitatione, nedum sermone possis assequi, arborem labore cultam florescere, et fructum ferre, fructum autem totam arborem radicitus exstirpare, solumque fructum permanere. Quo pacto fructus absque arbore sit, explicare prorsus nequeo. Manet tamen et est tamen charitas sine timore, ex quo tanquam parente profluxit. Charitas igitur omnem profecto in se lætitiam continet, et gaudio jucunditateque se habentem cumulat, efficitque ut se extra mundum esse sentiat, quæ facultas in timorem neutiquam cadit. Nam cum is intra ea sit, quæ visu cæterisque sensibus percipiuntur, quomodo, quæso, timentem procul ab his sejungere, et ejus sensum, omnimodis cum inaspectabilibus conjungere, ac devincire ulla ratione valebit? Cæterum flos, et fructus, quem timor generat, charitas, inquam, an hæc valeat, velim, ais, nosse perspicue. Exprimi hæc nequeunt, ut affirmavi: verumtamen adverte animum, et te docebo.

Divinus Spiritus est charitas, lumen omnia operans, et illustrans. Verumtamen non est e mundo, neque omnino aliquid mundi, nec creatura, quia increatum, et extra creaturas universas, et ab omnibus separatum, increatum in medio creatorum. Intellige, fili, quid dico. Hoc increatum nunquam creari potest. Attamen si velit, etiam hoc facere potest, scilicet, ut creatura fiat. Etenim Verbum, Spiritu cooperante, et Patre ita volente, nullam sui mutationem passum, hominem induit, quique erat natura Deus increatus, modo ineffabili creatura factus est, et eo quod assumpserat deificato, ostendit mihi duplex miraculum ambabus functionibus, et voluntatibus similiter, visibilem,et invisibilem,qui teneri. nec teneri possit: et qui apparebat ut creatura in medio creaturarum omnium, ut non creatura disparebat, sicut illi putabant. At enim neutiquam evanescebat; sed in medio omnium creaturarum sensibilium exstans Verbum, cum eo quod assumpserat copulatum, ut creatura non cernebatur. Assumptam autem creaturam celans, aut in sublime in gloriam suam, quæ intelligentiam nostram excedit, evehens, illico abscondebatur, hoc illi dicebant evanuisse Dominum; sed rem ex se metientes plane. Creator enim omnium, qui a nemine capi potest, et, ut Deus, implet omnia, quomodo aliter occultaretur? Num Dominum de loco in locum alium translatum, et ita ab oculis apostolorum ablatum dices (20)? Apage ne ex ignorantia in blasphemiam incidas.

Audi vero charitatis effecta, si placet, et quo-

[21] Psal. I, 3

(20) Intelligendum est hoc de Christo secundum divinam naturam; q[illegible] planum fit ex verbis præcedentibus: *Creator enim omnium, qui a nemine capi potest, et ut Deus implet omnia, quomodo aliter*

modo ea major sit omnibus, cognosces. Quibus omnibus? Num te latet illud Apostoli [11], dicentis potius esse charitatem habere, quam loqui linguis angelorum, et habere omnem omnium hominum fidem, ita ut montes transferas, nosse omnem scientiam, et abditissima mysteriorum, distribuere omnes facultates suas, et ipsum mendicum fieri, etiam corpus ipsum tradere propter Christum ut ardeat? Et quidem tanto major his est charitas, quod hæc, sive unum, sive omnia, sine charitate nihil penitus utilitatis afferant illis a quibus possidentur. Quare quicunque et a charitate, et ab istis enumeratis omnibus nudus est, dic mihi, ubi apparebit? quid faciet? quomodo interrogantibus se fidelem esse respondere audebit? Attendendum igitur ita loquenti de charitate. Sedeo in cella mea nocte aut die, adest, ut non appareat, et ut non cognoscatur, charitas. Et cum extra creaturas omnes, rursumque cum omnibus sit, est ignis, et est fulgor, fit luminis nebula, fit sol denique. Ut ignis, animam calefacit, et cor meum incendit, atque ad desiderium et amorem Conditoris exsuscitat. Affatim autem inflammatum, et animo ardentem, ut splendor lucidus me tota circumvolat, ac radios coruscos in animam meam jacit, mentemque illustrans, et perspicacem reddens, ad sublimitatem contemplationis idoneam facit. Atqui hic erat, quem timoris florem esse supra dixi. Viso autem splendore, et impletus gaudio incredibili, non sum lætatus quod vidissem. Sed ipse cum cœlesti me gaudio implevisset, avolavit, secumque mentem meam, et sensum, et omnem rerum mundanarum cupiditatem abstulit. Et insequens mea mens comprehendere visum splendorem desiderabat : verum non inveniebat eum creaturam, nec illi jucundum accidebat, e creaturis prorsus excedere, ut splendorem illum increati, et incomprehensi comprehenderet. Nihilominus circumibat omnia, et illum videre conabatur. Scrutabatur aerem, cœlum obibat, abyssos perambulabat, et extrema mundi, ut videbatur, pervestigabat excutiebatque; sed nihil in his omnibus inveniebat, creata enim omnia. Et lamentabar, et lugebam, et medullitus ardebam, et veluti mente alienatus sic vivebam. Venit igitur postquam voluit, et in speciem lucidæ nebulæ irruens, totum caput meum insidere videbatur, ut obstupefactus exclamarem. At ille rursus avolans solum me reliquit; quem cum operose quærerem, iterum repente in me inventum didici, et in medio cordis mei ut lumen instar rotundi solis visus est. Cum sic apparuisset, cognovissemque, et suscepissem, globum dæmonum in fugam vertit, timiditatem imbellem repulit, fortitudinem indidit, mentem meam sensu mundano exuit, et vicissim sensu intellectuali me induit. Ab his quæ videntur me seclusit, et cum his quæ non videntur colligavit; donavit mihi increatum videre, et lætari quod a creatis, et visibilibus, et brevi pereuntibus separatus essem, et conjunctus cum increato, cum immortali, et qui caret principio, et a nemine videri potest. Ista enim charitas est.

Intendamus cursum, o fideles, laboremus festinare segnes, excitemur ignavi, ut charitatis compotes, ejus amplius fiamus participes, et ita ab his rebus abeuntes, et cum illa a visibilibus adducti, Domino assistamus : ne alioqui sine charitate in his, quæ sub videndi sensum cadunt, et in his creaturis ut creaturæ relicti, in igne Tartareo, horribilibusque suppliciis inveniamur. Quod si etiam salvari licet, sive hac, Christe bone, quomodo tandem licet? Si a luce separemur, qui tenebras effugiemus? Si gaudio privemur, quinam tristitia liberabimur? Thalami ingressu prohibiti, quomodo lætabimur? Exclusi regno, tuo conspectu, inquam, Salvator, quam aliam salutem, quam consolationem, aut quo demum alio in loco invenire poterimus? Vere nusquam omnino, etiamsi id quibusdam insipienter videatur : insipiens est enim qui id dicit.

Occurret autem quispiam fortasse, quomodo extra regnum cœlorum, quomodo extra thalamum, et agmen justorum locus alius salutis, aut requiei non erit? Stultus es, inquit charitas, non audisti primum patrem tuum Adamum unicum mandatum in paradiso transgressum, nudatum esse divina gloria, et Evam cum ipso mox inde ejectam in exsilium, pro mercede voluptatis heu misere morte recepta, et vita sudoribus ac laboribus plena, proh dolor! juste statutis a Deo et vivendi et moriendi temporibus? Sic futurum existima, cum judicium exercebitur. Nam qui a divina gloria, ut ille revera nudus fuerit, statim a paradiso, et sane a regno cœlorum, cœlestique thalamo abigetur, quamvis peccatum non habuerit, sed virtutibus vacuus astiterit. Omnium porro virtutum prima, regina et domina charitas est profecto. Illa caput, et vestimentum, et gloria est omnium. Sine capite autem corpus mortuum, ac sine spiritu est. Corpus absque vestimento quo pacto nudum non est? Virtutes sine charitate marcidæ et inutiles sunt : et qui charitate præditus non est, a gloria Dei nudus est; et quamvis omnium virtutum compos sit, nudus astat, et nuditatem suam non ferens, occultari mavult. Nam cum sic dedecus ac turpitudinem habeat, etiam

[11] I Cor. XIII, 1.

occultaretur? Ergo quando Christus ex præsentium aspectu evanescebat, non movebatur ut Deus erat localiter : etsi localiter movebatur ut homo erat; quod Simeon testatur, cum de Christo evanescente sic scribit : *Assumptam autem creaturam* (humanitatem scilicet suam) *celans aut in sublime in gloriam suam*, etc., *evehens* (en motum localem Christi hominis) *illico abscondebatur.*

damnationem habet, et audit ab universorum judice, non novi te. Venit in hunc mundum Creator, corpus et animam assumpsit, deditque nobis divinum Spiritum, qui est charitas. Si itaque vis, et placet tibi divinum obtinere Spiritum, crede Deo perfecte, et abnega te perfecte similiter; tolle crucem sine hæsitatione in humeros, ac proposito et voluntate morere, fili, ut vitam immortalem adipiscare. Ne te impostores fallacibus dictis suis decipiant, morientes post mortem vitam accipere, ne credulus negligenter agas, et vitæ particeps minime fias.

Audi verba Dei, audi apostolorum, audi magistrorum Ecclesiæ. Quid Christus in horas clamat? Flumina de ventre in me credentium fluent divini fontis, aquæ semper viventis [33]. Quam aliam hanc aquam, nisi Spiritus sancti gratiam intelligit? Mundos autem corde beatos nominans [34], ait hos Deum hic visuros. Apostoli vero et magistri ad unum omnes clamant, hic Spiritum sanctum, et Christum accipiendum, si quidem salutem consecuturi simus. Ausculta vocem Domini, audi verbum Verbi, quomodo regnum cœlorum jam nunc hominibus accipiendum significet. *Simile est*, inquit, *pretiosæ margaritæ* [35]. Margaritam cum audis, quidnam cogitas? num hanc genus lapidis esse didicis? an qui teneri omnino, an qui videri aliquantum potest? Abi cum tua blasphemia, intelligentia tantum ista margarita percipitur. Mercator autem qui hanc invenit, qua ratione invenerit nunc expone. Si non est, ut manu tangi aut videri possit, ubi igitur iste illam reperit, quomodo vidit? velim mihi dicas. Quomodo etiam venditis omnibus comparavit eam quam non invenit, quam non vidit, quam in manibus non habuit, nec in sinum immisit? Respondebis mihi, fide sola et spe sic affectum iri, ac si eam haberet. Atqui non dixit Dominus, ut tu existimas, nec spe inveniendi, nec spe accipiendi facultates suas vendidisse. Quid erratis? quid vana spe nitimini, et aliis quidem frustra credentibus exitium, vobis grande supplicium vultis struere? Sed suadet tibi, ut prius margaritam invenias, et cum, ut nimis, et immense pretiosam contemplatus fueris, tunc venditis omnibus emas eam. Tu contra ais, in spe, et ostendis te nolle quærere, nolle invenire, nolle fortunas tuas vendere, ut ita regnum cœlorum acquiras, quod intra te, si velis, Dominus esse affirmavit.

Sed forsitan in egestate es, nec aurum, nec possessiones, aut divitias habes; et audiens omnium distractione facultatum inæstimabilem illam margaritam emi, dicis, ego, cui nullæ sunt opes, qua tandem via divinam hanc et speciosam margaritam comparare potero? Hortor itaque te, ut super hoc sapienter me audias. Si mundum universum, et quæ in mundo sunt habeas, et ea in orphanos, viduas, mendicos et egentes dispergas ac distribuas, si ipse quoque mendicus fias, planeque par pretium dedisse te cogites, et dicas: Date margaritam mihi, dedi enim omnia mea, confestim audies a Domino, quæ sunt ista tua omnia quæ dicis? Tu nudus egressus es de utero matris tuæ, et nudus in sepulcrum omnino redibis, quæ igitur tua esse jactas? Stultus es penitus, non intelligis, nec accipies margaritam, nec continget tibi regnum. Quod si quæcunque tandem tibi sint bona consideraris, et te pauperrimum repereris, et accedens ita eum compellaris? Intuere nunc, Salvator, cor et animam meam contritam, castigatam graviter, et inflammatam vehementer. Aspice, Domine, nudum me; vide egentem, ab omni virtute alienum, et in his summa laborantem penuria, nec habentem, quo abs te emam; vide, et miserere mei solus patiens Deus meus. Quid enim in hoc mundo inveniam dignum, quod dem in pretium tui, qui fecisti omnia? Quid namque persolvit meretrix, quid numeravit latro? Prodigus autem, Christe mi, quas tibi opes obtulit? Si hæc, inquam, dixeris, audies vicissim, imo offerebant divitias, datoque quod habebant, margaritam toto mundo præstantiorem acceperunt. Hæc tu quoque si vis, mihi affer, et prorsus eamdem accipies. Cum his accede ad me, et mox tibi monstrabo quam illi consecuti sunt margaritam: et si ipsam animam dederis, nihil dignum dedisse te existimabis. Quidquid denique pro pretio persolveris, nihil te solvisse arbitrabere. Ego, si ad me, ut illa meretrix, accesseris, plane habeo potestatem, plane habeo margaritas, quas si mundus accipiat, et cum mundo hoc aliorum mundorum myriades, ne una quidem margarita thesauro meo deerit, et donabo te, sicut illam donavi. Sic te Deus affabitur et docebit, quomodo ad se latro et meretrix accesserint, qui per orbem terrarum fama celebrantur; quomodo item filius prodigus, simul ac reversus est, susceptus sit. Fide porro latro salvatus est, qui multis erat sceleribus obligatus; nec immerito, quandoquidem solus ipse, omnibus me negantibus, omnibus scandalum patientibus, in cruce pendentem, Deum ac regem confessus est, et immortalem esse ex animo exclamavit; idcirco etiam ante omnes regnum est adeptus. Meretricis autem, amorem quæ oratio consequatur? quem scilicet illa in corde suo gestabat, cum ad me ut Deum ac Dominum visibilium et invisibilium accedens, eum largiter mihi, ut nemo antea offerret. Quem videns approbavi, nec amorem illum accepi; sed data ei margarita, reliqui ei etiam amorem, vel potius amplius eum accendi, et in flammas ingentes excitavi, eamque virginibus honestiorem ac venerabiliorem dimisi. Subito enim legem totam ut murum supergressa, aut tanquam per scalas supra omnes virtutes sublata, ad finem legis pervenit, qui est charitas, et abiit, usque ad mortem charitatem illæsam conservans. Similiter prodigus

[33] Joan. VII, 38. [34] Matth. V, 8. [35] Matth. XIII, 45.

toto ex corde reversus, sincere pœnituit et cum esset ante filius meus, non tanquam filius meus ad me adiit : sed sicut unus de mercenariis meis fieri petivit. Nec vero lingua tantum, sed et animo loquebatur, et quæ verbis dicebat, operibus demonstrabat. Humilitas ejus ad misericordiam me impulit, quem mox ditavi, et continuo gloria extuli, quoniam ex animo ad me conversum videbam, cum neutiquam (quod multi solent) mentem a me reflecteret. Hoc modo quisquis ad me venerit, et se mihi sincere prostraverit (audiant omnes mortales) confestim eum suscipiam. Qui autem gratia mea per dolum potiri vult, et cum hypocrisi seu simulatione ad me accesserit, aut improbitatem celans, aut operibus suis confidens, aut elatione, aut invidia constrictus, hic prorsus non habebit partem mecum. Hæc tibi, et universis Deus per nos in horas occinit.

Ac si placet aliunde quoque perspicuum tibi faciam, hic tibi totum regnum cœlorum accipiendum esse, si post obitum in id ingredi concupiscis. Audi iterum in parabolis loquentem. Regnum cœlorum cui simile dicam? Attende. Simile est grano sinapis, quod homo quispiam acceptum, sevit in horto suo, et comprehendit, et revera in arborem magnam se sustulit [15]. Dic tu jam qui hæc audis, quisnam est granum istuc? quid esse illud putas? dic libere, alioqui ego dicam, et veritatem eloquar. Certum est regnum cœlorum vocasse granum. Istud autem granum est divini Spiritus gratia, hortus cor uniuscujusque hominis; ubi, qui accepit spiritum, serit illud et contegit, absconditque in intimis visceribus, ut nemo videat, et cum omni sedulitate custodit, ut germinet, et arbor evadens cœlo se tollat. Si tu affirmas, non hic, sed post mortem omnes accepturos regnum Dei, qui id ferventer diligunt, Dei ac Salvatoris nostri verba evertis. Nisi enim acceperis granum sinapis, de quo dixit, nisi id in horto tuo severis, sementis expers manes omnino. Quod si etiam semen illud jeceris, et vel spinis suffocaveris, vel avibus rapiendum prodideris, aut negligentia tua hortum non rigaveris, et granum rupta tellure non prodierit, non germinaverit, non fructum tulerit, agedum, dicito quæ tibi ex hac satione proveniet utilitas? Quando autem, et quo alio tempore si non hic, semen accipis? Post mortem, inquis. Sed aberras ab eo quod est rationi consentaneum. Interrogo te, quoniam in horto tunc istuc granum terræ abscondes? quonam labore coles, ut eliciatur inde herbescens ex eo viriditas? Vere, mi frater, deceptus, et plenus erroris es. Hoc enim tempus operum, futurum, coronarum est. Hic tu arrhabonem seu pignus accipe, dixit Dominus; hic sigillum seu notam cape; jam modo animæ tuæ lampadem accende, priusquam contenebret, priusquam claudantur portæ obeundorum operum. Si sapis, hic tibi margarita sum, hic emor. Hic tibi triticum, et velut sinapis granum sum. Hic tibi fermentum sum, et massam tuam fermento. Hic tibi aqua et suavis ignis sum. Hic et vestimentum et alimentum, et omne genus potionis tibi sum, si modo tu vis. Dominus hæc dicit. Si igitur ita ex caducis rebus, et talem me cognoveris, etiam ibi talem me habebis, ut ineffabili ratione fiam tibi omnia. Sin hinc emigraris, ignorans quid operetur gratia mea, illic me tantummodo judicem inexorabilem invenies. O Christe meus et Deus meus, ne me tunc condemnes, neve pœnis subjicias, qui multis te peccatis offendi, sed me ut unum de infimis tuis mercenariis suscipe; et dignare me posthac servire tibi, Salvator mi, et Spiritum sanctum tuum pignus regni accipere, et illic thalami tui gloria perfrui, videntem te Deum meum in omnem æternitatem. Amen.

CAPUT XVIII.

Qualem oporteat esse monachum, quæ ejus actio, et qui ascensus.

Animæ tuæ domum fac palatium, quod Christus universorum rex inhabitet : fac autem lacrymis stillantibus, ejulatibus, lamentationibus, genuum flexionibus, et crebris gemitibus, si monachus vere μονάζων esse vis. Tunc non eris μονάζων, id est, solitarius, nam cum rege versaberis : eris autem μονάζων secundum nos, ut qui ab hominibus et mundo universo separatus sis, quod est legitime μονάζειν : Deo autem et regi conjunctus, non μονάζων, sed omnium sanctorum socius, angelorum convictor, justorum contubernalis, et revera omnium cœlestium cohæres effectus es. Quo igitur pacto μονάζων, qui ibi vitam ducis, ubi celebritas martyrum, ubi chorus prophetarum et divinorum apostolorum, ubi innumerabilis justorum, episcoporum, patriarcharum, aliorumque sanctorum frequentia? Qui vero etiam Christum in se habitantem gerit, dicite mihi, quomodo hic solus esse dici potest? Nam cum Christo meo una est Pater, et Spiritus sanctus. Et qui tandem solus, qui tribus, ut uni copulatus est? Non est solus, qui Deo est unitus, etiamsi solus est, et quamvis in solitudine, et in antro degat. Quem si non invenit, si non cognovit, si non accepit totum incarnatum Dei Verbum, heu me! neutiquam est monachus : sed μόνος solus, a Deo separatus, et sejunctus videlicet. Quin etiam singuli nostrum, qui hoc animo sumus, ab aliis hominibus omnino dissociati, et omnes orphani ac desolati sumus, tametsi habitatione conjungi videmur, et multorum aggregatione inter nos misceri. Animo enim et corpore sejuncti sumus, quod esse verum mors ostendit, unumquemque ab amicis et cognatis divellens, et qui nunc diliguntur, eorum omnium oblivionem afferens. Sic et nox, et somnus, et actiones vitæ, consociationem multorum, ut consentaneum est, dissolvunt. Qui autem per virtutem cellam suam cœlum fecit, et in

[15] Matth. XIII, 31.

ea sedens Creatorem cœli et terræ considerat, et videt et odorat, et semper est cum lumine inaccesso, lumine sine occasu, lumine sine vespera, a quo non divellitur, procul omnino non removetur, non die, non nocte, non in cibo, non in potu, sed nec in somno, aut itinere, aut in mutatione loci; sed ut vivus, ita mortuus, imo, ut clarius dicam, anima prorsus in sempiternum illi adest. Quomodo enim sponsa a sponso, aut vir ab uxore, cui colligatus est semel, sejungi possit? Legislator, cedo, legem non servabit? Qui dixit, *Et erunt duo in carne una* [27], quomodo cum ipsa spiritus unus non erit? In viro enim mulier, in muliere vir, et anima in Deo, et Deus in anima unitur, et cognoscitur in sanctis omnibus.

Sic uniuntur Deo, qui per pœnitentiam animas suas in hac vita purgantes monachi fiunt, semoti ab aliis, quique sensum Christi accipiunt, cujus et os sunt et lingua a mendacio aliena est, cum qua Patrem omnipotentem alloquuntur, et clamant semper : O Pater, o Rex, et Conditor omnium. Horum cella cœlum est, ipsique sol, et lumen est in ipsis nunquam occidens, ac divinum, quod et omnem hominem venientem in hunc mundum, ex Spiritu sancto renatum illuminat [28]. Nox enim non est in illis, nec quo id modo fiat, dicere queo. Horreo enim dum hæc tibi scribo, et cogitatione ipsa tremisco : sed doceo te, quomodo et qua ratione vivant, qui Deo serviunt, et illum præ omnibus inquisitum, solum invenerunt, solum dilexerunt; quomodo soli per monasticum statum uniti, cum solo soli, quamvis in frequenti populo, sint quasi relicti. Hi enim revera sunt monachi, et soli μονάζοντες, qui cum solo Deo, et in Deo soli, nudi cogitationibus et omnigenis animi agitationibus : solum intuentur Deum apud animum, cogitantes, nec cogitantes infixi nimirum in lumine, quemadmodum telum in pariete, aut stella in cœlo, aut nescio quo alio modo. Verumtamen ut quemdam lucidum thalamum habitant cellas suas, et se in cœlo arbitrantur vivere. Num autem vere habitent, considera, et fidem habeto. Non enim sunt in terra, quamvis terra teneantur; sed in lumine venturi sæculi vivunt, in quo habitant et inambulant angeli, a quo rapiuntur Principatus et Potestates, Throni et Dominationes omnes confirmantur. Et quanquam Deus requiescit in sanctis suis, tamen in Deo sancti vivunt, et moventur, ambulantes in lumine, velut super pavimento. Miranda res, tanquam angeli, et filii Altissimi post mortem erunt, dii cum Deo viventes, cum eo qui natura est, hi qui per adoptionem similes ei facti sunt. Hoc tantum nunc illi cedunt, quod corpore vincti tenentur, eoque, heu velantur, et obteguntur, ut qui in carceribus vincti custodiuntur, qui solem, et radios ejus per foramen ingredientes perspiciant quidem, ipsum autem totum videre, et speculari custodia egressi

A non possunt, nec exserto capite libero cœli aspectu frui. Atque istud est, quod illos angit et contristat, quod Christum totum non vident, tamen totum vident; nec e vinculis corporis se expedire queunt, etiamsi perturbationibus, et omni rerum affectu vacent : sed a multis liberi ac soluti, ab uno retinentur. Alius enim multis vinculis constrictus est, nec ab illis multis se solutum iri sperat. Qui autem vincula plurima abrumpere potuit, et adhuc ab uno impeditur, plus aliis dolet, et ab illo quoque ut eximatur, studiose dat operam, ut liber appareat, ut gaudens incedat, ut cum festinatione ad eum proficiscatur, quem desideravit, cujus causa item vinculis exsolvi contendit.

B Illum igitur singuli solum expetamus, qui nos levare istis vinculis potest; illum exoptemus, illum, cujus pulchritudine omnis cogitatio et mens obstupescit, quæque animam omnem vulnerat, et quibusdam alis ad charitatem subvehit, et cum Deo in omne ævum consociat atque conglutinat.

Eia, fratres mei, ad hunc actionibus currite. Eia amici, exsurgite. Ne posteriores ferre velitis. Ne vos nimium amantes, nobis obloquamini. Ne affirmetis impossibile videri Spiritum sanctum accipere. Ne dicite, absque ipso salutem posse dari. Ne dicite, quemquam hujus inscienter esse participem. Ne dicite, Deum ab hominibus non videri. Ne dicite, homines divinum lumen non videre; aut id his temporibus fieri non posse. Nequaquam ita est, amici; imo volentibus etiam

C facile est : sed iis qui vitam a perturbationum tumultibus vacantem et sedatam agunt, et quibus puri mentium oculi. Aliis peccatorum immunditiæ cæcitatem pariunt, quæ et hic et illic divino eos lumine privabunt, et, mihi credite, in ignem et tenebras mittent. Videte, amici, qualis, quam pulcher, sit Dominus. Eia, ne conniveatis animo, ad terram aspicientes. Eia, ne curis terrenorum negotiorum et opum, et cupiditate gloriæ occupemini, ut hoc lumen vitæ æternæ relinquatis. Agite, venite, amici, mecum, et una, non quidem corpore, sed anima et corde elevemur, in humilitate bono Domino acclamantes, misericordi, et soli benigno Deo, et omnino exaudiet, omnino miserebitur, et

D omnino revelabitur, et omnino se patefaciet, et lumen suum lucidum nobis ostendet. Quid gravamini miseri, quid pigramini? Quid requiem corporis, et gloriam inhonoram et ingloriam, inanem et vanam mavultis? Quid vitam virtuti deditam esse otiosam, et vacare sollicitudine dicitis? Non ita est, fratres, non est, ne erretis. Sed quemadmodum qui vitam sæcularem agunt, habentque uxores, et liberos, et divitias, ac temporalem gloriam appetunt, studium adhibent, et currunt, ut opinioni suæ satisfaciant : ita quoque omnis pœnitens, et Deo serviens festinare debet, et in continua sollicitudine versari, quomodo ejus pœni-

[27] [illegible]. [28] Joan. I, 9.

ia fiat acceptabilis perfectaque, et Deo placita A ritus. Tum Deo ex his penitus familiaris, pe-is ei unitur, ipsumque ante oculos intuetur; ntumque voluntati ejus morem gerere conten-tantam sibi apud eum fiduciam ac libertatem nit; quod utinam et nos facere mereamur, et sericordiam impetrare cum omnibus sanctis, ic quidem quantam in hac vita assequi licet, : autem Christum totum, ac totum Spiritum Patre consequamur in sæcula sæculorum. en.

CAPUT XIX.

intellectuali revelatione functionum divini lumi-nis, deque divina, et quæ animo cernitur actione llius vitæ, quæ cum virtute transigitur.

Sinite me solum, cellæ meæ inclusum; dimittite : cum Deo, qui solus est benignus; absistite, igius vos removete; sinite me solum mori co-n Deo, qui finxit me. Nemo ostium pulset; nemo cem mittat; nemo cognatorum amicorumque : visat, nemo mentem meam a contemplatione ni ac speciosi Domini abstrahat; nemo mihi oum porrigat; nemo potum afferat : sufficiet im mihi emori in conspectu Dei mei, Dei mise-cordis, Dei benigni, qui in terras descendit, ut eccatores vocaret, et secum eos in vitam cœle-em perduceret. Nolo lucem mundi hujus, nec sum solem, nec quæ in mundo sunt, videre am-lius. Video namque Dominum meum, video re-m, video verum lumen, et cujusque luminis reatorem. Video fontem omnis boni. Video aucto-m, et causam rerum omnium. Video principium rincipii expers, a quo producta sunt universa, et er quem vivunt alimentoque implentur omnia; et ujus voluntate deficiunt ac desinunt omnia. Quo-modo igitur eo deserto cellam meam egrediar? inite me, et lamentabor, et deplorabo noctes et ies, quos perdidi, dum intueor mundum hunc, ntueor solem, intueor lumen mundi hoc sub sen-um cadens, et caliginosum, quod animam haud luminat, citra quod etiam oculis capti vivunt, et um hinc morte discesserint, nunc videntibus pares runt; in quo et ego vagabundus lætabar omnimo-is, ac prorsus aliud lumen esse non putabam, uod et vita esset, ut diximus, et causa essentiæ mnino tum ejus quod est, tum ejus quod erit : ramque velut ἄθεος, cum ignorarem Deum meum. Nunc autem postquam complacuit ineffabili mise-icordiæ videri a me et revelari mihi indigno, vidi et vere cognovi, ipsum Deum universorum esse, Deum omnium quæ in mundo sunt, quem nemo hominum vidit; extra mundum quippe est, extra lucem ac tenebras, extra aerem, extra men-tem ac sensum omnem. Quare ego quoque eum videns, a sensibus abii. Ergo vos quibus sensus imperant, me missum facite, ac sinite me non solum cellam occludere, et intus sedere; sed si vel effossa humo me abscondero, et ibi vitam extra mundum totum vixero, aspiciensque immortalem Conditorem ac Dominum, ejus amore mori voluero, sciens me utique non moriturum. Quid igitur commodi mundus mihi attulit? et quid nunc lucri referunt, qui in mundo degunt? Profecto nihil; sed nudi in sepulcris habitant, resurgentque nudi, et judicabuntur omnes; quia veram vitam, quia lucem mundi, Christum, inquam, relinquentes, dilexerunt tenebras, et in ipsis ambulare elegerunt omnes, qui lucem non receperunt, quæ fulsit in mundo, quam mundus non capit, nec videre potest [11]. Quocirca relinquite, sinite me solum, obse-cro, ut fleam et requiram hunc, ut detur mihi vi-B deaturque a me largiter. Non enim videtur tan-tummodo, non solum spectatur; sed communicatur etiam, et incolit, et manet, et est tanquam thesau-rus in sinu absconditus : quem qui portat, volu-ptatem percipit, et qui videt, gaudio exsultat exi-stimatque eum quamvis occultatum cerni ab omni-bus. Sed plane non cernitur, nec attingitur ab omnibus. Non hunc fur, non latro surripere atque auferre potest, quantumvis portantem jugulaverit. Si rapere voluerit, quærendoque excutiat marsu-pium, scrutetur tunicam, cingulum solvat, eumque libere indaget; si etiam dissecto ventre rimetur viscera, invenire ac tollere neutiquam poterit. Nam oculorum obtutum effugit, et manibus non tenetur. Et cum sit contrectabilis omnino, simul est incon-C trectabilis. Verumtamen tenetur manibus eorum, qui hoc digni sunt (indigni ab hoc facessite), jacet-que in manu quiddam, o miraculum! et non quid-dam, nomen enim non habet. Attonitus igitur, et hoc cupiens retinere, constringens manum, visus sum tenere et habere, vidique rursum in ea, quod prius, o ineffabile miraculum! o inusitatum mysterium!

Quid frustra omnes turbamur, quid decipimus, quid ad lumen hoc quod sensui subjicitur hiamus, qui sensu intellectuali, nempe ratione condeco-rati sumus? Cur ad res vitæ hujus caducas et pe-rituras respicimus, qui anima incorporea et im-mortali sumus præditi? Quid ista admiramur nos D stupidi penitus, et, instar cæcorum, pondus ferri et magnam hanc placentam modico auro aut pretiosæ margaritæ, ut rem æstimatione majorem, anteferimus: nec parvum sinapis granum quæri-mus, quod omnibus quæ oculis usurpantur, quæ-que sub aspectum non veniunt, majus atque præ-stantius est? Cur non damus omnia, et comparamus illud? Et cur hoc destituti in vita manere volu-mus? Credite mihi, si vel sæpius mori liceret, ut istud parvum granum acquireremus, non esset recusanda conditio.

Væ illis, qui id in sinu animæ satum non ha-bent, vehementer utique esurient. Væ qui id ger-

[11] Joan. III, 16 seqq.

A ea sedens Creatorem cœli et terræ considerat, et videt et odorat, et semper est cum lumine inaccesso, lumine sine occasu, lumine sine vespera, a quo non divellitur, procul omnino non removetur, non die, non nocte, non in cibo, non in potu, sed nec in somno, aut itinere, aut in mutatione loci; sed ut vivus, ita mortuus, imo, ut clarius dicam, anima prorsus in sempiternum illi adest. Quomodo enim sponsa a sponso, aut vir ab uxore, cui colligatus est semel, sejungi possit? Legislator, cedo, legem non servabit? Qui dixit, *Et erunt duo in carne una* [17], quomodo cum ipsa spiritus unus non erit? In viro enim mulier, in muliere vir, et anima in Deo, et Deus in anima unitur, et cognoscitur in sanctis omnibus.

B Sic uniuntur Deo, qui per pœnitentiam animas suas in hac vita purgantes monachi fiunt, semoti ab aliis, quique sensum Christi accipiunt, cujus et os sunt et lingua a mendacio aliena est, cum qua Patrem omnipotentem alloquuntur, et clamant semper : O Pater, o Rex, et Conditor omnium. Horum cella cœlum est, ipsique sol, et lumen est in ipsis nunquam occidens, ac divinum, quod et omnem hominem venientem in hunc mundum, ex Spiritu sancto renatum illuminat [18]. Nox enim non est in illis, nec quo id modo fiat, dicere queo. Horreo enim dum hæc tibi scribo, et cogitatione ipsa tremisco : sed doceo te, quomodo et qua ratione vivant, qui Deo serviunt, et illum præ omnibus inquisitum, solum invenerunt, solum dilexerunt; C quomodo soli per monasticum statum uniti, cum solo soli, quamvis in frequenti populo, sint quasi relicti. Hi enim revera sunt monachi, et soli μονάζοντες, qui cum solo Deo, et in Deo soli, nudi cogitationibus et omnigenis animi agitationibus : solum intuentur Deum apud animum, cogitantes, nec cogitantes infixi nimirum in lumine, quemadmodum telum in pariete, aut stella in cœlo, aut nescio quo alio modo. Verumtamen ut quemdam lucidum thalamum habitant cellas suas, et se in cœlo arbitrantur vivere. Num autem vere habitent, considera, et fidem habeto. Non enim sunt in terra, quamvis terra teneantur; sed in lumine venturi sæculi vivunt, in quo habitant et inambulant angeli, a quo D rapiuntur Principatus et Potestates, Throni et Dominationes omnes confirmantur. Et quanquam Deus requiescit in sanctis suis, tamen in Deo sancti vivunt, et moventur, ambulantes in lumine, velut super pavimento. Miranda res, tanquam angeli, et filii Altissimi post mortem erunt, dii cum Deo viventes, cum eo qui natura est, hi qui per adoptionem similes ei facti sunt. Hoc tantum nunc illi cedunt, quod corpore vincti tenentur, eoque, heu velantur, et obteguntur, ut qui in carceribus vincti custodiuntur, qui solem, et radios ejus per foramen ingredientes perspiciunt quidem, ipsum autem totum videre, et speculari custodia egressi non possunt, nec exserto capite libero cœli aspectu frui. Atque istud est, quod illos angit et contristat, quod Christum totum non vident, tamen totum vident; nec e vinculis corporis se expedire queunt, etiamsi perturbationibus, et omni rerum affectu vacent : sed a multis liberi ac soluti, ab uno retinentur. Alius enim multis vinculis constrictus est, nec ab illis multis se solutum iri sperat. Qui autem vincula plurima abrumpere potuit, et adhuc ab uno impeditur, plus aliis dolet, et ab illo quoque ut eximatur, studiose dat operam, ut liber appareat, ut gaudens incedat, ut cum festinatione ad eum proficiscatur, quem desideravit, cujus causa item vinculis exsolvi contendit. Illum igitur singuli solum expetamus, qui nos levare istis vinculis potest; illum exoptemus, illum, cujus pulchritudine omnis cogitatio et mens obstupescit, quæque animam omnem vulnerat, et quibusdam alis ad charitatem subvehit, et cum Deo in omne ævum consociat atque conglutinat.

Eia, fratres mei, ad hunc actionibus currite. Eia amici, exsurgite. Ne posteriores ferre velitis. Ne vos nimium amantes, nobis obloquamini. Ne affirmetis impossibile videri Spiritum sanctum accipere. Ne dicite, absque ipso salutem posse dari. Ne dicite, quemquam hujus inscienter esse participem. Ne dicite, Deum ab hominibus non videri. Ne dicite, homines divinum lumen non videre; aut id his temporibus fieri non posse. Nequaquam ita est, amici; imo volentibus etiam facile est : sed iis qui vitam a perturbationum tumultibus vacantem et sedatam agunt, et quibus puri mentium oculi. Aliis peccatorum immunditiæ cæcitatem pariunt, quæ et hic et illic divino eos lumine privabunt, et, mihi credite, in ignem et tenebras mittent. Videte, amici, qualis, quam pulcher, sit Dominus. Eia, ne conniveatis animo, ad terram aspicientes. Eia, ne curis terrenorum negotiorum et opum, et cupiditate gloriæ occupemini, ut hoc lumen vitæ æternæ relinquatis. Agite, venite, amici, mecum, et una, non quidem corpore, sed anima et corde elevemur, in humilitate bono Domino acclamantes, misericordi, et soli benigno Deo, et omnino exaudiet, omnino miserebitur, et omnino revelabitur, et omnino se patefaciet, et lumen suum lucidum nobis ostendet. Quid gravamini miseri, quid pigramini? Quid requiem corporis, et gloriam inhonoram et ingloriam, inanem et vanam mavultis? Quid vitam virtuti deditam esse otiosam, et vacare sollicitudine dicitis? Non ita est, fratres, non est, ne erretis. Sed quemadmodum qui vitam sæcularem agunt, habentque uxores, et liberos, et divitias, ac temporalem gloriam appetunt, studium adhibent, et currunt, ut opinioni suæ satisfaciant : ita quoque omnis pœnitens, et Deo serviens festinare debet, et in continua sollicitudine versari, quomodo ejus pœni-

[17] Gen. II, 24. [18] Joan. I, 9.

.ia fiat acceptabilis perfectaque, et Deo placita ritus. Tum Deo ex his penitus familiaris, pe-is ei unitur, ipsumque ante oculos intuetur; ntumque voluntati ejus morem gerere conten tantam sibi apud eum fiduciam ac libertatem ,it; quod utinam et nos facere mereamur, et ;ericordiam impetrare cum omnibus sanctis, ıc quidem quantam in hac vita assequi licet, : autem Christum totum, ac totum Spiritum Patre consequamur in sæcula sæculorum. en.

CAPUT XIX.

intellectuali revelatione functionum divini lumi-ıis, deque divina, et quæ animo cernitur actione llius vitæ, quæ cum virtute transigitur.

Sinite me solum, cellæ meæ inclusum; dimittite : cum Deo, qui solus est benignus; absistite, ıgius vos removete; sinite me solum mori co-n Deo, qui finxit me. Nemo ostium pulset; nemo cem mittat; nemo cognatorum amicorumque : visat, nemo mentem meam a contemplatione ni ac speciosi Domini abstrahat; nemo mihi bum porrigat; nemo potum afferat : sufficiet im mihi emori in conspectu Dei mei, Dei mise-cordis, Dei benigni, qui in terras descendit, ut ccatores vocaret, et secum eos in vitam cœle-em perduceret. Nolo lucem mundi hujus, nec sum solem, nec quæ in mundo sunt, videre am-ius. Video namque Dominum meum, video re-:m, video verum lumen, et cujusque luminis reatorem. Video fontem omnis boni. Video aucto-:m, et causam rerum omnium. Video principium rincipii expers, a quo producta sunt universa, et er quem vivunt alimentoque implentur omnia; et ujus voluntate deficiunt ac desiuunt omnia. Quo-iodo igitur eo deserto cellam meam egrediar? inite me, et lamentabor, et deplorabo noctes et ies, quos perdidi, dum intueor mundum hunc, ıtueor solem, intueor lumen mundi hoc sub sen-um cadens, et caliginosum, quod animam haud lluminat, citra quod etiam oculis capti vivunt, et um hinc morte discesserint, nunc videntibus pares runt; in quo et ego vagabundus lætabar omnimo-lis, ac prorsus aliud lumen esse non putabam, uod et vita esset, ut diximus, et causa essentiæ mnino tum ejus quod est, tum ejus quod erit : ramque velut ἄθεος, cum ignorarem Deum meum. Nunc autem postquam complacuit ineffabili mise-icordiæ videri a me et revelari mihi indigno, vidi et vere cognovi, ipsum Deum universorum esse, Deum omnium quæ in mundo sunt, quem nemo hominum vidit; extra mundum quippe est, extra lucem ac tenebras, extra aerem, extra men-tem ac sensum omnem. Quare ego quoque eum videns, a sensibus abii. Ergo vos quibus sensus imperant. me missum facite, ac sinite me non A solum cellam occludere, et intus sedere; sed si vel effossa humo me abscondero, et ibi vitam extra mundum totum vixero, aspiciensque immortalem Conditorem ac Dominum, ejus amore mori voluero, sciens me utique non moriturum. Quid igitur commodi mundus mihi attulit? et quid nunc lucri referunt, qui in mundo degunt? Profecto nihil; sed nudi in sepulcris habitant, resurgentque nudi, et judicabuntur omnes; quia veram vitam, quia lucem mundi, Christum, inquam, relinquentes, dilexerunt tenebras, et in ipsis ambulare elegerunt omnes, qui lucem non receperunt, quæ fulsit in mundo, quam mundus non capit, nec videre potest [19]. Quocirca relinquite, sinite me solum, obsecro, ut fleam et requiram hunc, ut detur mihi vi-B deaturque a me largiter. Non enim videtur tantummodo, non solum spectatur; sed communicatur etiam, et incolit, et manet, et est tanquam thesaurus in sinu absconditus : quem qui portat, voluptatem percipit, et qui videt, gaudio exsultat existimatque eum quamvis occultatum cerni ab omnibus. Sed plane non cernitur, nec attingitur ab omnibus. Non hunc fur, non latro surripere atque auferre potest, quantumvis portantem jugulaverit. Si rapere voluerit, quærendoque excutiat marsupium, scrutetur tunicam, cingulum solvat, cumque libere indaget; si etiam dissecto ventre rimetur viscera, invenire ac tollere neutiquam poterit. Nam oculorum obtutum effugit, et manibus non tenetur. Et cum sit contrectabilis omnino, simul est incon-C trectabilis. Verumtamen tenetur manibus eorum, qui hoc digni sunt (indigni ab hoc facessite), jacetque in manu quiddam, o miraculum! et non quiddam, nomen enim non habet. Attonitus igitur, et hoc cupiens retinere, constringens manum, visus sum tenere et habere, vidique rursum in ea, quod prius, o ineffabile miraculum! o inusitatum mysterium!

Quid frustra omnes turbamur, quid decipimus, quid ad lumen hoc quod sensui subjicitur hiamus, qui sensu intellectuali, nempe ratione condecorati sumus? Cur ad res vitæ hujus caducas et perituras respicimus, qui anima incorporea et immortali sumus præditi? Quid ista admiramur nos D stupidi penitus, et, instar cæcorum, pondus ferri et magnam hanc placentam modico auro aut pretiosæ margaritæ, ut rem æstimatione majorem, anteferimus; nec parvum sinapis granum quærimus, quod omnibus quæ oculis usurpantur, quæque sub aspectum non veniunt, majus atque præstantius est? Cur non damus omnia, et comparamus illud? Et cur hoc destituti in vita manere volumus? Credite mihi, si vel sæpius mori liceret, ut istud parvum granum acquireremus, non esset recusanda conditio.

Væ illis, qui id in sinu animæ satum non habent, vehementer utique esurient. Væ qui id ger-

[19] Joan. III, 16 seqq.

ea sedens Creatorem cœli et terræ considerat, et videt et odorat, et semper est cum lumine inaccesso, lumine sine occasu, lumine sine vespera, a quo non divellitur, procul omnino non removetur, non die, non nocte, non in cibo, non in potu, sed nec in somno, aut itinere, aut in mutatione loci; sed ut vivus, ita mortuus, imo, ut clarius dicam, anima prorsus in sempiternum illi adest. Quomodo enim sponsa a sponso, aut vir ab uxore, cui colligatus est semel, sejungi possit? Legislator, cedo, legem non servabit? Qui dixit, *Et erunt duo in carne una* [17], quomodo cum ipsa spiritus unus non erit? In viro enim mulier, in muliere vir, et anima in Deo, et Deus in anima unitur, et cognoscitur in sanctis omnibus.

Sic uniuntur Deo, qui per pœnitentiam animas suas in hac vita purgantes monachi fiunt, semoti ab aliis, quique sensum Christi accipiunt, cujus et os sunt et lingua a mendacio aliena est, cum qua Patrem omnipotentem alloquuntur, et clamant semper : O Pater, o Rex, et Conditor omnium. Horum cella cœlum est, ipsique sol, et lumen est in ipsis nunquam occidens, ac divinum, quod et omnem hominem venientem in hunc mundum, ex Spiritu sancto renatum illuminat [18]. Nox enim non est in illis, nec quo id modo fiat, dicere queo. Horreo enim dum hæc tibi scribo, et cogitatione ipsa tremisco : sed doceo te, quomodo et qua ratione vivant, qui Deo serviunt, et illum præ omnibus inquisitum, solum invenerunt, solum dilexerunt; quomodo soli per monasticum statum uniti, cum solo soli, quamvis in frequenti populo, sint quasi relicti. Hi enim revera sunt monachi, et soli μονάζοντες, qui cum solo Deo, et in Deo soli, nudi cogitationibus et omnigenis animi agitationibus : solum intuentur Deum apud animum, cogitantes, nec cogitantes infixi nimirum in lumine, quemadmodum telum in pariete, aut stella in cœlo, aut nescio quo alio modo. Verumtamen ut quemdam lucidum thalamum habitant cellas suas, et se in cœlo arbitrantur vivere. Num autem vere habitent, considera, et fidem habeto. Non enim sunt in terra, quamvis terra teneantur; sed in lumine venturi sæculi vivunt, in quo habitant et inambulant angeli, a quo rapiuntur Principatus et Potestates, Throni et Dominationes omnes confirmantur. Et quanquam Deus requiescit in sanctis suis, tamen in Deo sancti vivunt, et moventur, ambulantes in lumine, velut super pavimento. Miranda res, tanquam angeli, et filii Altissimi post mortem erunt, dii cum Deo viventes, cum eo qui natura est, hi qui per adoptionem similes ei facti sunt. Hoc tantum nunc illi cedunt, quod corpore vincti tenentur, eoque, heu velantur, et obteguntur, ut qui in carceribus vincti custodiuntur, qui solem, et radios ejus per foramen ingredientes perspiciant quidem, ipsum autem totum videre, et speculari custodia egressi non possunt, nec exserto capite libero cœli aspectu frui. Atque istud est, quod illos angit et contristat, quod Christum totum non vident, tametsi totum vident; nec e vinculis corporis se expedire queunt, etiamsi perturbationibus, et omni rerum affectu vacent : sed a multis liberi ac soluti, at uno retinentur. Alius enim multis vinculis constrictus est, nec ab illis multis se solutum iri sperat. Qui autem vincula plurima abrumpere potuit, et adhuc ab uno impeditur, plus aliis dolet, et ab illo quoque ut eximatur, studiose dat operam, ut liber appareat, ut gaudens incedat, ut cum festinatione ad eum proficiscatur, quem desideravit, cujus causa item vinculis exsolvi contendit. Illum igitur singuli solum expetamus, qui nos levare istis vinculis potest; illum exoptemus, illum, cujus pulchritudine omnis cogitatio et mens obstupescit, quæque animam omnem vulnerat, et quibusdam alis ad charitatem subvehit, et cum Deo in omne ævum consociat atque conglutinat.

Eia, fratres mei, ad hunc actionibus currite. Eia amici, exsurgite. Ne posteriores ferre velitis. Ne vos nimium amantes, nobis obloquamini. Ne affirmetis impossibile videri Spiritum sanctum accipere. Ne dicite, absque ipso salutem posse dari. Ne dicite, quemquam hujus inscienter esse participem. Ne dicite, Deum ab hominibus non videri. Ne dicite, homines divinum lumen non videre; aut id his temporibus fieri non posse. Nequaquam ita est, amici; imo volentibus etiam facile est : sed iis qui vitam a perturbationum tumultibus vacantem et sedatam agunt, et quibus puri mentium oculi. Aliis peccatorum immunditiæ cæcitatem pariunt, quæ et hic et illic divino eos lumine privabunt, et, mihi credite, in ignem et tenebras mittent. Videte, amici, qualis, quam pulcher, sit Dominus. Eia, ne conniveatis animo, ad terram aspicientes. Eia, ne curis terrenorum negotiorum et opum, et cupiditate gloriæ occupemini, ut hoc lumen vitæ æternæ relinquatis. Agite, venite, amici, mecum, et una, non quidem corpore, sed anima et corde elevemur, in humilitate bono Domino acclamantes, misericordi, et soli benigno Deo, et omnino exaudiet, omnino miserebitur, et omnino revelabitur, et omnino se patefaciet, et lumen suum lucidum nobis ostendet. Quid gravamini miseri, quid pigramini? Quid requiem corporis, et gloriam inhonoram et ingloriam, inanem et vanam mavultis? Quid vitam virtuti deditam esse otiosam, et vacare sollicitudine dicitis? Non ita est, fratres, non est, ne erretis. Sed quemadmodum qui vitam sæcularem agunt, habentque uxores, et liberos, et divitias, ac temporalem gloriam appetunt, studium adhibent, et currunt, ut opinioni suæ satisfaciant : ita quoque omnis pœnitens, et Deo serviens festinare debet, et in continua sollicitudine versari, quomodo ejus pœni-

[17] Gen. II, 24. [18] Joan. I, 9.

sentia fiat acceptabilis perfectaque, et Deo placita servitus. Tum Deo ex his penitus familiaris, penitus ei unitur, ipsumque ante oculos intuetur; quantumque voluntati ejus morem gerere contendit, tantam sibi apud eum fiduciam ac libertatem sumit; quod utinam et nos facere mereamur, et misericordiam impetrare cum omnibus sanctis, nunc quidem quantam in hac vita assequi licet, illic autem Christum totum, ac totum Spiritum a Patre consequamur in sæcula sæculorum. Amen.

CAPUT XIX.

De intellectuali revelatione functionum divini luminis, deque divina, et quæ animo cernitur actione illius vitæ, quæ cum virtute transigitur.

Sinite me solum, cellæ meæ inclusum; dimittite me cum Deo, qui solus est benignus; absistite, longius vos removete; sinite me solum mori coram Deo, qui finxit me. Nemo ostium pulset; nemo vocem mittat; nemo cognatorum amicorumque me visat, nemo mentem meam a contemplatione boni ac speciosi Domini abstrahat; nemo mihi cibum porrigat; nemo potum afferat : sufficiet enim mihi emori in conspectu Dei mei, Dei misericordis, Dei benigni, qui in terras descendit, ut peccatores vocaret, et secum eos in vitam cœlestem perduceret. Nolo lucem mundi hujus, nec ipsum solem, nec quæ in mundo sunt, videre amplius. Video namque Dominum meum, video regem, video verum lumen, et cujusque luminis creatorem. Video fontem omnis boni. Video auctorem, et causam rerum omnium. Video principium principii expers, a quo producta sunt universa, et per quem vivunt alimentoque implentur omnia; et cujus voluntate deficiunt ac desinunt omnia. Quomodo igitur eo deserto cellam meam egrediar? Sinite me, et lamentabor, et deplorabo noctes et dies, quos perdidi, dum intueor mundum hunc, intueor solem, intueor lumen mundi hoc sub sensum cadens, et caliginosum, quod animam haud illuminat, citra quod etiam oculis capti vivunt, et cum hinc morte discesserint, nunc videntibus pares erunt; in quo et ego vagabundus lætabar omnimodis, ac prorsus aliud lumen esse non putabam, quod et vita esset, ut diximus, et causa essentiæ omnino tum ejus quod est, tum ejus quod erit : eramque velut ἄθεος, cum ignorarem Deum meum. Nunc autem postquam complacuit ineffabili misericordiæ videri a me et revelari mihi indigno, vidi et vere cognovi, ipsum Deum universorum esse, Deum omnium quæ in mundo sunt, quem nemo hominum vidit; extra mundum quippe est, extra lucem ac tenebras, extra aerem, extra mentem ac sensum omnem. Quare ego quoque eum videns, a sensibus abii. Ergo vos quibus sensus imperant, me missum facite, ac sinite me non

A solum cellam occludere, et intus sedere; sed si vel effossa humo me abscondero, et ibi vitam extra mundum totum vixero, aspiciensque immortalem Conditorem ac Dominum, ejus amore mori voluero, sciens me utique non moriturum. Quid igitur commodi mundus mihi attulit? et quid nunc lucri referunt, qui in mundo degunt? Profecto nihil; sed nudi in sepulcris habitant, resurgentque nudi, et judicabuntur omnes; quia veram vitam, quia lucem mundi, Christum, inquam, relinquentes, dilexerunt tenebras, et in ipsis ambulare elegerunt omnes, qui lucem non receperunt, quæ fulsit in mundo, quam mundus non capit, nec videre potest [19]. Quocirca relinquite, sinite me solum, obsecro, ut fleam et requiram hunc, ut detur mihi vi-

B deaturque a me largiter. Non enim videtur tantummodo, non solum spectatur; sed communicatur etiam, et incolit, et manet, et est tanquam thesaurus in sinu absconditus : quem qui portat, voluptatem percipit, et qui videt, gaudio exsultat existimatque eum quamvis occultatum cerni ab omnibus. Sed plane non cernitur, nec attingitur ab omnibus. Non hunc fur, non latro surripere atque auferre potest, quantumvis portantem jugulaverit. Si rapere voluerit, quærendoque excutiat marsupium, scrutetur tunicam, cingulum solvat, cumque libere indaget; si etiam dissecto ventre rimetur viscera, invenire ac tollere neutiquam poterit. Nam oculorum obtutum effugit, et manibus non tenetur.

C Et cum sit contrectabilis omnino, simul est incontrectabilis. Verumtamen tenetur manibus eorum, qui hoc digni sunt (indigni ab hoc facessite), jacetque in manu quiddam, o miraculum! et non quiddam, nomen enim non habet. Attonitus igitur, et hoc cupiens retinere, constringens manum, visus sum tenere et habere, vidique rursum in ea, quod prius, o ineffabile miraculum! o inusitatum mysterium!

Quid frustra omnes turbamur, quid decipimus, quid ad lumen hoc quod sensui subjicitur hiamus, qui sensu intellectuali, nempe ratione condecorati sumus? Cur ad res vitæ hujus caducas et perituras respicimus, qui anima incorporea et immortali sumus præditi? Quid ista admiramur nos

D stupidi penitus, et, instar cæcorum, pondus ferri et magnam hanc placentam modico auro aut pretiosæ margaritæ, ut rem æstimatione majorem, anteferimus; nec parvum sinapis granum quærimus, quod omnibus quæ oculis usurpantur, quæque sub aspectum non veniunt, majus atque præstantius est? Cur non damus omnia, et comparamus illud? Et cur hoc destituti in vita manere volumus? Credite mihi, si vel sæpius mori liceret, ut istud parvum granum acquireremus, non esset recusanda conditio.

Væ illis, qui id in sinu animæ satum non habent, vehementer utique esurient. Væ qui id ger-

[19] Joan. III, 16 seqq.

manasse non viderunt, quoniam nudi, ut arbores A foliis viduatæ, stabunt. Væ qui verbis Domini fidem non commodant, ut hæc arbor fiant, et ramos emittant, studiosaque et attenta mente quotidianum istius parvi grani incrementum curent; nam ejus efficientiæ detrimentum facient, sicut servus, qui stulte talentum defodit [20]. Quorum de numero ego quoque sum, negligens, et cessans assidue.

Sed, o individua Trinitas, o inconfusa unitas, o lumen innominatum ut prorsus carens nomine, o rursum multorum nominum ut operans omnia, o una gloria, principium, potentia, regnum, o lumen, una voluntas, sententia, nutus, vis et virtus, me afflictum pie miserare. Qui enim non affligar, qui non mœrorem concipiam, qui tantam bonitatem et miserationem tuam contempsi, qui viam B mandatorum tuorum tam segniter et remisse, et improbe, infelix ambulavi? Sed et nunc commoveantur viscera tua, et nunc miserere mei, et æstum cordis mei denuo accende, Christe meus, quem miseræ carnis meæ dissolutio exstinxit, et somnus, saturitas ventris, et vini ingurgitatio, hæc totam animæ meæ flammam exstinxerunt, et fontem, scaturiginem scilicet lacrymarum, exsiccarunt. Etenim calor ignem generat, ignis vicissim calorem, et ex ambobus flamma accenditur, et fons lacrymarum. Flamma producit fluenta; fluenta autem flammam, in quibus me divinorum mandatorum meditatio provexit. Rursum præceptorum observatio pœnitentiam ut adjutricem assumens, C in medio præsentium ac futurorum me constituit. Unde repente abreptus a visibilibus, timore correptus sum, cernens unde servatus essem. Futura autem longissime distantia videbam, et illa mihi comprehendere desideranti, ignis amoris accensus est, qui paulatim visus est flamma modo inexplicabili, prius quidem in mente mea, post etiam in corde, flammaque illa divini desiderii expressit lacrymas, et cum eis incredibilem mihi suavitatem præbuit. Confisus igitur in meipso, prorsus haud exstinctum iri (pulchre enim ardet dicebam) et desidiæ me dedens, somno et saturitate insipienter subjugatus sum, et remissius vivens, vinoque liberaliter usus, non quidem ut inebriarer, sed ut D poteram tamen, illico exstinctum sensi illud mirum et venerabile desiderium nempe cordis mei, illam flammam, quæ ad cœlum pertingebat et in me ardebat quidem vehementer: non tamen fenaceam intra viscera mea substantiam exurebat; sed totam, mirum dictu! in flammam convertebat, et fenum ab igne tactum, penitus non ardebat. Imo vero ignis fenum comprehendens, illi uniebatur, totumque inconsumptum custodiebat.

O divini ignis virtutem, o novam efficacitatem! Qui dissolvis petras, et colles a solo timore, et a facie tua, Christe Deus meus, quomodo feno commisceris tu, plane divina essentia, qui in lumino penitus intolerabili habitas? Quomodo manens immutabilis, et omnino inaccessibilis, feni substantiam ita custodis, ut non comburatur? Et manens fenum lux est, non autem lux fenum est; sed feno tu lux citra confusionem es unitus, et fenum fit ut lux, mutatum immutabiliter. Non queo hæc tua miranda silentio tegere: non possum non loqui œconomiam tuam, quam fecisti mecum, qui sum prodigus et fornicarius, et benignitatis tuæ inexhaustum thesaurum non enarrare omnibus nequeo, mi Redemptor. Desidero enim mundum universum ex hoc lucem accipere, et neminem prorsus ea vacuum relinqui. Verumtamen in me primum fulge, o rex omnium; incole, et illumina abjectam animam meam, ostende mihi aperte Deitatis tuæ faciem, et omnino invisibiliter appare mihi, Deus meus. Nullo enim modo videris a me, omnino tamen appare mihi. Qui ab universitate capi non potes, vere parvus quodammodo fis in manibus meis, et labiis meis ut uber lucidum, et dulcedo versaris et coruscas, o novum mysterium, ita et nunc da te mihi, ut te satier, ut osculer, et amplectar tuam gloriam inenarrabilem, lumen vultus tui, et implear, et aliis omnibus communicem, et obita morte totus glorificatus ad te veniam. Ex lumine tuo et ego lumen factus tibi assistam, et tunc curis multorum malorum expeditus, etiam timore liberabor, ne rursus immuter. Etiam, Domine, da mihi hoc; etiam largire mihi hoc, qui indigno mihi omnia cætera gratis dedisti. Hoc enim maxime opus est, et in hoc sunt omnia. Nam etsi nunc a me videris, etsi nunc quoque misereris, etsi nunc illuminas me, et mystice doces, et potenti manu tua protegis et custodis, et ades, et dæmonas in fugam vertis, et omnia mihi subjicis, et omnia mihi suppeditas, et imples me bonis omnibus, Deus meus, tamen nihil ex omnibus his proficio, nisi mihi citra pudorem dederis præterire portas mortis: nisi princeps tenebrarum veniens gloriam tuam mihi adesse viderit, et erubuerit, adustus lumine tuo inaccesso, et omnes adversariæ potestates, visa nota sigilli tui, cum ipso in fugam convertentur, et ego gratia tua confisus transibo intrepidus, tibique appropinquabo, et ante te procumbam, quem referam fructum ex his quæ nunc in me fiunt? Revera nullum, sed ignem in me amplius accendent. Qui enim me bonorum tuorum, et æternæ gloriæ tuæ participem, et servum atque amicum tuum fore confido, si privabor simul omnibus, et te ipso, Christe meus, quomodo non gravius tribulabor, quam infideles, qui te non cognoverunt, nec splendorem luminis tui viderunt, nec dulcedine tua saturati sunt? Quod si mihi contigerit assequi arrhabonem horum, hanc pensionem, et hæc præmia adipisci, quæ in te credentibus promisisti, tum ego quoque beatus ero, et laudabo

[20] Matth. xxv, 25.

Patrem, Filium, et Spiritum sanctum unum vere Deum in sæculorum sæcula. Amen.

CAPUT XX.

Solum iis perspectas, et manifestas esse res divinas, quibus per communionem sancti Spiritus totis totus unitus est Deus.

Undenam venis, et quinam in cellam undique clausam ingrederis? hoc novum quiddam est, quod nec dici satis nec cogitari potest: intra me autem esse te, et totum repente lucere, luminosumque cerni, ut lunam totam lucidam, hoc mihi mentem et linguam eripit, Christe meus. Scio te esse, qui venisti, ut illuminares sedentes in tenebris [11], et obstupesco, nec apud me sum; nec fari queo; quoniam miraculum novum video, quod omnem creaturam, omnem naturam, omnem sermonem exsuperat. Verumtamen proloquar nunc omnibus, quæ mihi donasti proloqui.

O mortales universi, reges, principes, divites, pauperes, monachi, mundani, omnis terrigenarum natio, mihi modo aures date, dum magnitudinem benignitatis Dei mei edissero. Peccavi ei, ut alius in orbe terrarum nemo. Ne quis me istud ex animi demissione arbitretur dicere. Peccavi plusquam omnes mortales, peccati omne genus, ut uno verbo dicam, et sceleribus me astrinxi. Verumtamen vocavit me, et exaudivit statim, quod scio. At enim quo tu me ab ipso vocatum esse suspicatus es? num ad gloriam mundanam, aut delicias, aut remissionem et ferias? Num ad divitias, aut amicitiam principum, aut ad eorum aliquid, quæ in hac vita sunt? Mitte male loqui. Ad pœnitentiam me vocavit, inquam, statimque vocantem secutus, et cursu currentem fugientemque, ut leporem canis, insecutus sum. Distante autem a me longius et abscondito Salvatore, non adhibui desperationem in consilium, nec ut eo amisso pedem retuli: sed in quo eram loco sedens lamentabar, flebam, ablatumque e conspectu meo Dominum revocabam. Cum sic jactarer et vociferarer, se oculis meis reddidit, mihique proxime appropinquavit. Quem cernens exilui, et ad eum apprehendendum prosilui. Verum ille celeriter se proripuit. Ego currere incitatius, et sæpe ejus laciniam prehendere. Ille consistere paululum; ego lætari mirifice. Avolat denuo, insequor denuo. Et cum ita abiisset qui venerat, occultasset se qui apparuerat, non me retro converti, nec me tantillum piguit, nec de cursu remisi, nec me ab illo deceptum, aut tentatum existimavi ullo modo; sed quem non amplius videbam, quantis valebam viribus, et omni facultate mea cœpi exquirere, viasque et sepes circumspicere, sicubi appareret. Obortis autem complebar lacrymis, et omnes percontabar, qui aliquando ipsum vidissent. Quos porro a me putas intelligi? An hujus mundi sapientes, et scientiis excultos? Minime sane; sed prophetas, apostolos, et Patres vere sapientes, illam ipsam sapientiam totam possidentes, quæ est Christus ipsemet Dei sapientia. Hos igitur lacrymans, cum incredibili dolore cordis mei rogabam, ut dicerent mihi, ubi tandem ipsum vidissent, aut quo in loco, aut quomodo, et qua ratione. Certior ab iis factus, currebam quantum poteram, et somnum penitus excludens, mihimet instabam. Unde contigit ut viderem quem desiderabam, sed mediocriter, et recognoscens eum, celeri cursu, ut ante dixi, insequebar. Postquam itaque vidit me omnia ducentem pro nihilo quæque in mundo sunt, et ipsum mundum, et homines hujus mundi quasi non exstarent, reputantem ex animo et a mundo separatum, in hac affectione mea totus toti mihi se conspiciendum præbuit, totus se mecum conjunxit, qui extra mundum est, eumque cum omnibus quæ in eo sunt portat, et manu sola quæque cernuntur quæque non cernuntur continet. Ergo hic, audite, cum ocurrisset, invenit me; unde venerit, nescio. Quomodo enim nosse poteram, cum nemo hominum unquam noverit nec unde venerit, nec ubi sit, ubi pascat, ubi cubet? Prorsus enim non videtur, prorsus non intelligitur, et habitat lucem inaccessibilem, et lux est in triplici hypostasi, modo inexplicabili, in locis incircumscriptis, nullis finibus ac terminis inclusus, et circumscriptus Deus meus, unus Pater, similiter unus Filius cum Spiritu sancto, unum tria, et tria unus Deus ineffabiliter. Non enim sermo expresserit, quibus verba nulla sunt paria, et quæ mens parum assequitur.

Certe quæ in nobis sunt, vix ea tibi aliquantum explicare queo: hæc autem divina nec ego, nec ullus alius ulla ratione: quo pacto videlicet Deus segregatus ab omnibus essentia, natura, potestate, gloria, et quomodo ubique in omnibus, singulariter vero in sanctis habitet, et in his tabernaculum sibi constituat, ita ut idipsum cognoscant, et essentialiter, qui penitus essentiam omnem excedit: quo pacto contineatur humanis visceribus, qui omnem creaturam ipse continet: quo pacto fulgeat in corde carnali atque crasso: quomodo intra illud sit, quomodo extra omnia sit, et tamen impleat omnia. Die noctuque splendet, et non cernitur. Hæc omnia, dic mihi, ecquid mens humana penetrabit, aut explanare tibi poterit? Profecto non angelus, non archangelus exponere verbisque declarare hæc valebit, quæ solus Spiritus divinus cognoscit, solus scit: quippe ejusdem naturæ thronique socius, et simul cum Patre, ac Filio principii expers. Is quibus fulserit, et abunde copulatus fuerit, illis omnia re ipsa ostendit, modo quo dici non potest. Quemadmodum enim cæcus, si aspiciat, primum videt lumen, deinde in lumine, mirum dictu, omnem creaturam: sic cœlesti Spiritu illustratus animam, statim lumen participat, et lumen videt, lumen Dei, et

[11] Luc. I, 79.

Deum omnino, qui ei monstrat omnia, vel potius omnia quæ jubet, quæ vult, et cupit. Quos illuminat, iis dat intueri quæ sunt in divino lumine; ac pro portione claritatis et custodiæ mandatorum Dei illuminati cernunt, occultorumque Dei mysteriorum altitudine initiantur. Perinde ut si quis in domum tenebrosam manu lampadem tenens, aut alio cum lampade præcedente ingressus, omnia quæ illic sunt aspiciat. Nam similiter radiis solis sub intelligentiam cadentis clare illustratus, ab omnibus aliis ignorata videt, et loquitur: imo non omnia, sed quæ verbis consequi licuerit. Quis enim quæ illic sunt, qualia, quanta, cujus generis sint, cum incomprehensa et invisibilia sint universis, oratione expresserit? Speciem namque B specie carentium, quantitatem non quantorum, pulchritudinem non intelligibilium quis intelliget? quomodo metietur quomodo formas formam non habentium ulla ratione verbis proferre, et sermone describere poterit? Respondebis, omnino non posse. Sed illi tantummodo hæc norunt, qui vident.

Quod cum ita sit, non verbis, sed factis efficere festinemus, ut videamus, divinorumque arcanorum divitias discamus, quas donat Dominus cum labore inquirentibus, et quos totius mundi oblivionem, rerumque illius omnium sibi comparasse certum est. Etenim qui illa exquirit, totoque animo consectatur, qui tandem omnium prætereuntium ac labentium memoriam vere non ejiciet, et ab iis mentem nudatam possidebit, et mox superior omnibus, et solus invenietur? Quem Deus, qui solus C est, propter se solum factum, ac mundum, mundanaque aspernatum conspiciens, solus solum inveniens, cum eo unum fit. O venerandam œconomiam, o bonitatem inexplicabilem! Quæ hinc sequuntur, ne interroga, ne scrutare, ne exquire. Nam si stellarum multitudinem, aut pluviæ guttas, aut arenas numerare, quin et reliquarum creaturarum dignitatem, elegantiam, naturam, dispositionem et ordinem, et harum causas ut sunt, nullus dicere aut cogitare potest, quomodo misericordiam Creatoris effari poterit, quam exhibet animabus sanctis, quibuscum unitus fuerit? Prorsus enim illas conjunctione sua quadam divinitate impertit. Qui tum sint mores animæ deificatæ quæ natura, D quæ affectio, quæ voluntas, quis demum status, et conditio, qui narrare tibi vult, is etiam sermone nescio quo quid Deus sit, docere te contendit. Verum hæc indagare fas non est mundanis, aut secundum carnem viventibus, sed fide sola amplectenda sunt; imitanda exempla sanctorum omnium, et in lacrymis ac pœnitentia, et reliqua austeritate vitæ, tentationibusque sufferendis currendum, ut mundum evadant, quod supra tetigimus, et omnia, ut aiebamus, sufficienter invenient. Obstupescent autem eo invento, et admirabuntur, ac pro me misero supplicabunt, ne hæc amittam: A sed ea ipsa assequar, quæ assequi desiderabam, et desidero, desiderioque desiderium obfusco, et hebeto. Et cum audierim aliquando, desiderium accendere desiderium; et ignem alere flammam, id in me non experior: sed nescio quomodo amoris magnitudo amorem meum exstinguit.

Non dicam quantum vellem dicere, et puto nequaquam amorem Dei me acquisivisse. Dum autem insatiabiliter amare studeo quantum volo, etiam quo præditus eram, mira res, amorem Dei perdo. Ut avarus homo, qui thesaurum habet, quia non omnia habet, plane nihil se habere putat, quamvis auri plurimum habeat: sic sane in mea causa infelix ego puto accidere. Quia non amo ut volo, et plane non quantum volo, non arbitror me amare vel aliquantum. Amare igitur quantum volo, amor supra amorem est, et cogo naturam meam supra naturam amare. Infirma autem natura et ipso quod possidebat robore spoliatur, et moritur mirabiliter vivens amor; magis enim tunc vivescit, et in me florescit. Ut tibi declarem quemadmodum floreat, exemplis careo. Hoc solum accipe, verbis hæc affari posse neminem. Qui solus Deus, et talium bonorum verus suppeditator est, det omnibus per pœnitentiam hæc exquirentibus, lugentibus, et lamentantibus, et bene purgatis adipisci, et cum jucundo sensu his perfrui, et cum his peregrinationem suam conficientibus, et in iis quiescentibus vita æterna potiri, et consortes gloriæ ineffabilis per ea inveniri.

CAPUT XXI.

Ad quemdam discipulum. Animas pœnitentia, et fletibus purgatas cum divinus ignis sancti Spiritus afflaverit, eas complecti, et purgare amplius, partes earum propter peccatum obscuratas illuminare, et sanatione vulnera ad perfectam cicatricem perducere, ut divina pulchritudine supra modum coruscent.

Vere ignis est Divinitas, ut dictum est a Domino, quem ut in terras mitteret, idcirco venit [22]. Sed in quam terram? cedo. In omnes homines, qui terrena sapiunt, quem voluit, et vult ardere in omnibus. Audi, mi fili, et cognosce divinorum mysteriorum altitudinem. Hunc cœlestem ignem qualemnam esse judicas? An aspectabilem et creatum, aut intellectu percipiendum? Non utique, nam de eo nunc doceris, et initiaris, certoque scis, illum non capi, increatum, ab omni aspectu extraneum, sine principio, ab omni concretione liberum, immutabilem et incircumscriptum penitus, inexstinctum, immortalem, omnino incomprehensum, extra omnes creaturas materia constantes, et a materia segregatas, visibiles invisibiles, corporeas incorporeas, terrestres et cœlestes, extra has, inquam, omnes est secundum naturam et essentiam, imo etiam secundum potentiam. Hic igitur, dic mihi, in quam materiam inseretur? In animas utique habentes oleum

[22] Luc. XII, 49.

uberrime, et ante istuc et cum istoc fidem, et opera fidem confirmantia possidentes. His ut lychno, oleo et stuppa pleno ignem Dominus immittit, quem mundus non vidit, nec videre potest. Mundum dico, qui in mundo sunt, et mundana sapiunt. Sicut porro lychnus seu lucerna quam videmus, admoto igne accenditur : ita spiritualiter intellige divinum ignem animas attingere, easque inflammare. Quomodo inflammabit, antequam attingat? quomodo attinget, antequam mittatur? Profecto nequaquam omnino. Ardens autem lychnus, et clarum lucens omnibus, si oleum defecerit, numquid non exstinguetur?

Aliud majus observa, quod me terret plus omnibus. Conspicuum lychnum meum valde, cum olei infusi copia, et stuppa plurima, mus, sive alia quæpiam bestiola prorepens, aut evertit, aut paulatim linctu oleum absumpsit, stuppamque comedit, atque ita lampadem exstinxit. Mirabilius autem, quod stuppa tota (ellychnium vocant) illapsa in oleum, repente ignem exstinguit, et est mihi lucerna mea tenebrosa prorsus, nec apparet. Lucernam seu lampadem animam intelligito, oleum virtutes, mentem ipsam ellychnium, et in eo divinum ignem lucentem, illuminantemque animam simul, et domicilium totum corporis mei, quæque in eo sunt cogitationes, et agitationes animi omnes. Hoc autem non lucente, si invidia, aut malevolentia, aut amor gloriæ, aut cupiditas alia cujuspiam voluptatis, aut perturbatio demum alia sese commoverit, et lampadem everterit, id est, scopum, et propositum voluntatis meæ, aut oleum elinxerit, virtutes omnes aut alioqui ellychnium, nempe mentem meam, ut dixi, in se ipsa habentem lumen clare fulgens, pravis cogitationibus absumit et devorat, aut etiam totam in oleo demergit, dum videlicet virtutum suarum actiones recolit ac versat, et hinc de se magnifice existimans excæcatur, si lampadem meam hinc, aut aliunde fortasse exstingui contingat, ubi tunc ignem esse, aut quid me fieri dices? Permanere illum cum lampade, an ab ea secludi ac sejungi? Proh amentiam! proh insaniam! Quo pacto lampas citra ignem accendi, aut ignis absque materia manere in lampade potest? Semper enim ignis materiam appetit qua pascatur. Nostrum est autem plane hanc præparare, et prompte nos ipsos tanquam lampades exhibere, oleo plenos, id est, omnigenis virtutibus exornatos. Mentis vero ellychnium erectum proferre, ut igne contactum, paulatim flammam concipiat. Sic cum iis manet, qui ipsum acquisierunt. Aliter, ne quis sibi fraudem det, non videtur, non tenetur, non cohibetur penitus. Est enim, quod memoravi supra, extra hanc rerum naturam, et ita capitur unione ineffabili, ut tamen capi nequeat : similiterque circumscribitur, nec tamen circumscribitur.

Hæc porro neutiquam sermonibus, nec cogitationibus investiga : sed ignem posce accipere, qui manifeste istæc omnia, et istis ineffabiliter arcaniora docet, et ostendit his, a quibus habetur. Audi, si placet, fili. Cum fulserit, quemadmodum dixi, et examen motionum rationi repugnantium expulerit, domumque animæ tuæ expurgaverit, sine mistione illi admiscetur, et modo inexplicabili essentialiter ejus essentiæ, totus toti penitus unitur, eamque sensim lucidam facit, inflammat, et illuminat sic, ut a me explicari non possit. Fit unum ex duobus, ex anima et creatore, et in anima est creator solus cum sola totus. Qui manu sua creaturam omnem continet, ne dubita, hic totus cum Patre, et sancto Spiritu una anima capitur, et animam intra se totam complectitur. Intellige, vide, perpende hæc : dixi enim tibi, animam lumen intolerabile, et inaccessum angelis intra se continere, et ipsum lumen vicissim habitare intra animam, et eam neutiquam urere. Cognosti profundum mysterium; homo, inter ea quæ sub aspectum subjiciuntur exiguum quid, umbra et pulvis, in medio sui Deum totum continet, a cujus digito pendet creatura, et a quo quilibet essentiam suam, vitam, et motum habet. Mens omnis, anima, et ratio ratione præditorum ab hoc est : eodemque modo spiritus animalium intelligentia vacantium, et omnino universorum tum ratiocinantium, tum tantummodo sentientium esse hinc manat. Hunc habens, quisquis habebit, et intra se gestans, et ejus pulchritudinem spectans, quomodo desiderii flammam feret? quomodo ignem amoris sustinebit? quomodo calidas e corde lacrymas non stillabit? quomodo admiranda illa enuntiabit? quomodo quæ in ipso fiunt enumerabit? quomodo plane tacebit, cum cogatur loqui? Videt etiam sese in inferis, post illustrationem luminis, inquam. Etenim nemo ibi sedentium ante divini luminis illuminationem se cognoscit; sed in ignorantia caliginis, qua obsessi tenentur, corruptionisque, et mortis versantur. Verumtamen videt ubi fulget anima illa, et se in densissimis tenebris, et custodia tutissima profundissimæ ignorantiæ totam esse intelligit. Tunc cernit, ubi clausa sit, locum totum nihil esse præter cœnum, immundorum, venenatorum, et serpentium plenum; seipsam vero ligatam, et vinculis constrictam manus et pedes, et squalidam, et sordidam, et serpentum simul morsibus sauciam, et gestare se carnem suam tumefactam, scatentemque vermibus. Hæc qui videt, quomodo non exhorrescet? quomodo non plorabit? quomodo non clamabit, et ferventer pœnitebit, atque a teterrimis vinculis ut liberetur rogabit? Profecto quicunque hæc vere viderit, et ingemiscet, et lamentabitur, et cum eo qui lumen fudit, cum Christo, inquam, esse volet.

Hæc itaque faciente me, quæ dixi, et in genua ante effulgentem cadente (probe mihi quæ dicam considera) tangit ille manibus, vulnera, et vincula mea. Atque ubi manus me tangit, aut digitus ad-

movetur, statim rumpuntur vincula, vermes emoriuntur, oræ vulnerum in unum attrahuntur, decidunt sordes, et labes carnis meæ, fit contractio in cicatricem repente tanta, ut eo in loco cicatrix omnino nulla appareat, sed, is potius similiter ut divina manus coruscus efficitur. Mira et nova res caro mea. Essentia animæ meæ, imo et corporis mei divinam assecuta gloriam, fulgorem jacit divinum. Videns hoc in parte corporis mei perfectum, quomodo non desiderabo, et supplicabo totum corpus meum a malis liberari, similiterque sanitatem, qualem dixi, et gloriam assequi? Tamen sic me faciente, imo etiam ferventius, et obstupefacto proportione miraculorum, bonus Dominus mota manu sua reliqua corporis mei obit; et cerno hæc, eo quo narravi modo, purgata, et divinam induta gloriam. Mox igitur purgato, et vinculis liberato, divinam mihi manum porrigit, e cœno me erigit, me complectitur, et cadit super collum meum (heu me qui istæc sustinebo?) et crebro osculatur me. Defectum autem me penitus, et jam vires recipientem (proh! quomodo hæc litteris committam?) tollit me in humeros suos, o charitas, o bonitas, et ab inferis, cœnoque, et caligine eductum, inducit me in alium sive mundum, sive aerem, nam penitus rem effari nequeo; hoc novi tantum, me portari, et contineri a lumine, et ad magnum lumen induci, cujus admirabilitatem ingentem, ne angeli quidem omnino, ut arbitror, inter se declarare poterunt. Cum jam essem illic, alia mihi ostendit quæ in lumine, puta, vel potius quæ ex lumine. Novam reformationem dedit mihi intelligere, qua ipse reformavit, et denuo finxit, et a corruptione liberavit me, et a morte, quod sensi, totum absolvit, vitamque immortalem donavit, et a mundo isto perituro, et his quæ ipse in eo sunt omnibus me sequestravit, stolaque non materiali, et lucida vestivit me. Induxit item calceos, annulum, et coronam, immortalia, sempiterna, omnia nova ab his quæ hic cernuntur. Fecit me, o novitatem, intactilem, impalpabilem, nec non invisibilem, conjunctum his quæ sub videndi sensum non cadunt.

Postquam me isto modo, et talem fecit Conditor meus, in tabernaculum sensibile, et corporeum introduxit, et in eo inclusit, munitionemque adversum me adhibuit, deductumque in mundum quem sentimus, et aspicimus, jussit rursum in eo vitam propagare. Et cum mandasset mihi consuetudinem habere cum iis qui versantur in tenebris, liberatum a tenebris, et includi cum illis, qui in cœno habitant, vel potius docere, ad agnitionem, quibus undique affecti sunt vulnerum, et quibus detinentur vinculorum, eos perducere: cum hæc, inquam, mandasset, abivit. Relictus igitur solus in prioribus tenebris, non fui contentus, quæ mihi donata ante memoravi bonis ineffabilibus, cum me totum renovasset, totum immortalem reddidisset, totum deificasset, et Christum effe-

A cisset. Sed privatio ejus omnium horum bonorum oblivionem mihi afferebat, ut me egentem, ac destitutum putarem. Quare ut adhuc veteribus involutus, malis cruciabar, sedensque in medio tabernaculo, velut in domuncula, aut in vase inclusus, flebam, lamentabar vehementer, prorsus foras non prospiciens. Requirebam enim illum, illum quem desiderabam, quem amavi, cujus formæ elegantia vulneratus sum. Incendebar, ardebam, totus ignescebam. Sic ergo me viventem, sic lacrymantem, tabescentemque, et atrociter flagellatum, et præ dolore vociferantem, exaudito clamore meo prospiciens ab immensa, et inconjecturabili altitudine, cum me vidisset, misertus, et pro humano captu videri rursum dignatus est, B qui est omnibus inaspectabilis. Quo conspecto, perculsus sum ego in domicilio inclusus, et in vase conclusus, et in medio tenebrarum, cœli, inquam, ac terræ medio. Res enim sensibiles appello tenebras, omnibus hominibus, et eorum animis, sensibilibus sese immiscentibus superfusas. In quibus, in sensibilibus, inquam, hærentes, premuntur ab iis, et obscurantur mirum in modum.

Cæterum in his cum essem, vidi animo qui prius erat, et nunc est extra omnia: sumque admiratus, crede mihi, et obstupui, timui, et gaudio exsultavi. Consideransque miraculum quomodo, qui nihil cum rerum natura commune habet, et est extra omnia, sit tamen in omnibus, video solus videntem me, C nesciens ubi sit, quantus, cujusmodi, et qualis sit quem video, aut quomodo videam, aut quid videam. Tamen videns quæ vidi, lamentor, quia modum hunc cognoscere nequeo, et nequaquam cogitare, aut aliqua ex parte perspicere, quo pacto me videat, quem ego video. Vidi rursum hunc totum intra domum meam, et intra hoc vas repente exstitisse, meque sibi ineffabiliter univisse, inenarrabiliter copulasse, et citra mistionem mihi, ut ignem ferro, ut lucem vitro missum esse. Et reddidit me igni, reddidit vitro similem, evasique illud, quod antea videbam, et procul aspiciebam, et quo pacto admirabilem illum modum tibi explanem, verba non reperio; nec enim potui cognoscere, nec nunc prorsus cognosco, quomodo in me ingressus, D quomodo mecum unitus sit. Unitus porro cum eo, quomodo explicabo tibi, quis ille, qui mihi, et cui vicissim ego unitus sim? Horreo, et metuo, ne forte, si dixero, tu non credas, et ex ignorantia lapsus in blasphemiam, frater mi, animam tuam perdas. Verum quem me cum illo unitum vocabo? Deum, natura geminum, hypostasi unum, duplicem enim me fecit, et, ut cernis, etiam geminum mihi nomen indidit. En distinctionem, homo sum natura, Deus gratia. Vide qualem gratiam dicam, unionem scilicet cum illo, sensibiliter, et intellectualiter, spiritualiter et essentialiter. Intellectualem quidem unionem exposui tibi diverse ac variis modis: sensibilem autem aio esse illam, quæ in mysterio contingit. Purgatus enim peni-

tentia, et fluentis lacrymarum, et deificati corporis, A ut Dei, factus particeps in sacra Eucharistia nimirum, ego quoque ineffabili unione Deus fio. Vide et observa mysterium. Anima igitur et corpus (ut eadem iteremus ex incredibili lætitia) in duabus substantiis unum sunt. Hæc itaque cum unum sint et duo, ubi corpus Christi sumpserint, et ejus sanguinem biberint, ambabus substantiis, et naturis unita Deo meo, similiter participatione quadam Deus fiunt, vocorque et honoror ejus nomine, cujus substantialiter particeps effectus sum. Dicite igitur, quomodo carbo, et ferrum atrum ignita ignis videntur? Quod apparent, id vocentur: ignis apparent, ignis nominentur. Si tu te ejusmodi non deprehendis, de hujusmodi saltem tibi disserentibus fidem denegare noli, sed ex toto B corde tuo quære, et accipies margaritam, aut guttam, aut sinapis granum, divinum semen ut scintillam.

At enim quo pacto quæres quod tibi dico? Audi, et diligenter facito, et mox reperies. Accipe perspicuam imaginem, sive similitudinem lapidis, et ferri; in his enim natura ignis omnino una et eadem est, tametsi plane non cernatur, ignis, inquam. Quod si collidantur, et materiam arripuerint, ei ex horum collisione parva scintilla exsiliens ac sese conjungens penitius, eamdem paulatim accendit, flammamque in altum mittit, ac pulsis tenebris domum illuminat, et quotquot in domo sunt, eos in conspectu constituit. Vidisti rem miram? C Dic igitur, amabo, antequam crebrius collidantur, quomodo scintillas emittent? Sine scintilla vero, quomodo per se materia accendetur? Si prius non accendatur, quomodo tenebras dispellet? quomodo ædes collustrabit? quomodo tibi cernendi facultatem dabit? Utique respondebis, neutiquam istud fieri posse. Ergo et tu ita facere studeas, et accipies. Quid accipies? divinæ naturæ scintillam, quam creator, pretiosæ margaritæ, et grano sinapis comparavit. Quid est autem quod tibi præstandum dico? Audi patienter, fili. Sit tibi corpus, et anima pro ferro et lapide, mens ut imperatrix et domina affectionum, in actionibus cum virtute conjunctis, et cogitationibus Deo placitis se exercens, et corpus quidem ceu lapidem, animam autem ut ferrum D tenens, manibus quæ intelligentia percipiuntur, eam trahat, et ad agendum vi impellat: *Regnum quippe cœlorum vim patitur* [44]. Quas autem actiones intelligis? quas? pervigilationes, jejunia, fervidam pœnitentiam, imbres lacrymarum, luctum, continuam mortis memoriam, preces assiduas, omnigenarum tentationum in te irruentium patientiam. Ante hæc omnia silentium, et profundam humilitatem, perfectam obedientiam, abnegationem propriæ voluntatis. His, et horum similibus anima vacans, et semper intenta, in primis scintillas suppeditat menti tuæ, quæ cito exstinguuntur: quandoquidem nondum ita tenuata est, ut statim accendatur. Ubi autem divinum cordis jaculum accensum fuerit, tum et ipsam animam illuminat, et mentem purgat, atque in altum subvehit, et in cœlum extollit, atque cum divino lumine conjungit.

Priusquam hæc facias, quæ ex me audisti, quæso quomodo purgaberis? antequam vero purgeris, quo pacto mens tua divinas scintillas accipiet? Et quomodo, obsecro, et si aliunde, undenam cordi tuo illapsus ignis divinus accendetur, et ipsum accendet, et inflammabit, et uniet, et copulabit, et creaturam a Creatore inseparabilem efficiet? Nemini istud omnium qui nunc sunt, et qui post aliis erunt in annis possibile dices. Quæ deinceps sequuntur, ne interroga. Si enim lumini unitus fueris, ipsum te docebit omnia, et revelabit tibi omnia, et monstrabit, ac suggeret, quæcunque discere tua intererit: nam alioqui verbis humanis percipere ea quæ illic sunt, non est ut fieri queat. Deum decet gloria, nunc et in sæcula. Amen.

CAPUT XXII.

Omnes sanctos illuminatos illustrari, videreque gloriam Dei, quatenus eam a natura humana videri fas est.

Respice de supernis, Deus meus, et complaceat tibi, ut appareas mihi, et cum mendico converseris. Aperi cœlum, et revela mihi lumen tuum: vel potius aperi mentem meam, et etiam nunc intra in me, dissere per impuram linguam meam sicut olim, et refelle eos qui ita loquuntur, non esse hodie, qui Deum se vidisse noverit, neque ante hoc tempus fuisse, extra apostolos. Sed neque illos aiunt clare vidisse Deum, Patrem tuum, docentes eum cognosci et videri a nullo posse; et opponentes verbum Joannis dilectissimi discipuli tui: *Deum nemo vidit unquam* [45]. Eia, Christe meus, dic acturum, ut ne imprudentibus ego nugari videar. Scribe, inquit, quæ dico, nihil vereare. Ego Deus ante omnes dies, horas et tempora, imo ante omnia sæcula, ante creaturas omnes visibiles et invisibiles, supra omnem omnino captum, sermonem, cogitationem solus cum solo solus, et nihil eorum quæ aspiciuntur; sed nec eorum quæ non aspiciuntur. Eram revera, antequam nascerer. Solus ego increatus cum Patre, et Spiritu sancto. Solus absque principio ex Patre meo, cujus item nullum est principium. Nemo angelorum unquam, nec archangelorum, nec aliorum ordinum vidit naturam meam, nec me Creatorem totum, qualis sum, sed tantummodo radium gloriæ, et defluxum quemdam luminis mei vident, contemplanturque. Sicut enim speculum solaribus radiis percussum, et ut lapis cristallinus in meridie illustratus; sic omnes deitatis meæ radios suscipiunt. Totum autem me videre nondum quisquam, vel angelorum,

[44] Matth. XI, 12. [45] I Joan. IV, 12.

vel hominum, vel sanctarum virtutum promeruit. Sum enim extra omnia, et nullis oculis aspectabilis. Neque vero his aspectum mei invideo, neque ut deformis me occulto ne appaream : sed quia nemo deitate mea dignus est inventus : neque par esse potuit creatura Creatori. Nec illis expedit, ut me videant. Parvum autem ex me fulgorem cernentes, initiantur, unde sciunt vere me esse, et me Deum cognoscunt, qui ipsos procrearim, et cum tremore ac timore me celebrant, et colunt. Haud enim potuit Deus alium producere, qui potentia æquaret Creatorem, nec naturæ suæ consortem. Nec ulla ratione quod conditum est, consubstantiale potest esse conditori. Qui enim increato creatura aliquando assimiletur? Atque ut hæc fateberis, sic illud non negabis, eo qui semper est, qui initium nescit, nec creatus est, creata inferiora esse; tantumque ab eo differre, quantum currus et serra a fabro suo differunt. Quomodo igitur currus fabricatorem suum intelligat, quomodo serra ducentem se cognoscat, nisi cognitionem illis det, nisi videndi sensum eis immittat, qui ea paravit? quod creatis omnibus est impossibile. Prorsus igitur nullus hominum, nullus angelorum, dandi aliis spiritum aut vitam præbendi accepit potestatem. Dominus autem, quem penes solum est potestas omnium atque potentia, tanquam fons vitæ, animata producit, qualia voluerit, et largitur cuique ut artifex, ut Dominus pro voluntate ac beneplacito suo, cui gloria, et imperium, nunc et semper, et sæculis sempiternis. Amen.

CAPUT XXIII.

Gratiarum actio pro exsilio, et afflictionibus, quas in persecutione sua pertulit.

Gratias ago tibi, Domine, gratias ago tibi soli, cognitor cordium, rex juste, misericordissime, qui in terras descendisti, et carnem induisti, Deus meus, et factus es quod non eras, homo similis mihi, sine mutatione, sine fluxu, et omni peccato : ut passus tu, qui pati non poteras, injuste ab injustis, mihi damnato vacationem omnium passionum donares, dum imitarer passiones tuas. Justum igitur judicium tuum, et præceptum simul, quod nos servare jussisti, quod quidem est imitatio humilitatis tuæ : ut quemadmodum tu passus es, qui peccato carebas, sic nos qui peccavimus, sufferamus omnia, puta tentationes, persecutiones, flagella, tribulationes, et tandem ipsam quoque necem ab improbis nobis illatam. Tu enim dæmoniacus audivisti, et seductor es habitus, et Dei adversarius, et prævaricator legis. Tu ut facinorosus comprehensus, ligatus, et ductus es solus, cunctis discipulis, et amicis te deserentibus. Tu ad judicem ut condemnatus cum adducerere, quam is in te protulit sententiam suscepisti. Tu locutus, alapam a servo sustinuisti, et tacens, illico morti es addictus : nam verba tua instar gladii sceleratis erant. Idcirco non ferentes ipsi injusti te solum justum intueri, turpissimæ neci te dediderunt. Hinc percussus caput, spinis coronatus, chlamydem ut coccineam purpuram indutus, faciem consputus, heu me, et illusus es, audistique per ludibrium : *Ave, rex Judæorum.* Tu humeris portasti crucem tibi, eique infixus, in altum sublatus es Deus meus. Tu manus ac pedes transfixus, aceto potatus, et latus lancea perfossus es. Hæc tellus indignata contremuit, et quos continebat mortuos, sepulcris apertis cito reddidit. Sol te aspiciens, in sanguinem tum conversus est, et luna operta est caligine; velum præterea templi a summo usque deorsum in duas partes scissum est. Atque horum nihil omnino illi improbi intellexerunt : sed et in monumento jacenti custodes apposuerunt, et lapidem signaverunt, ita te retenturos arbitrati. At tu, Domine, pro potestate propria resurrexisti, et claustra illa transgressoribus intacta integraque reliquisti. Adveniens autem angelus lapidem revolvit, et custodes illos timore exanimavit. Nec tum vel aliquid intelligere volentes, cæci manserunt, et mentem atque cor obduratum usque ad mortem retinuerunt. Quid ergo magnum facio, si et ego hæc patiar, quæ tu quoque passus es, qui sine peccato eras, ut mundum salvares : ego, inquam, qui inde a prima ætate peccavi plurima, et ad iram te dictis et factis provocavi. Hoc mihi magnum revera, et majus omni gloria, quod me participem facit gloriæ tuæ ineffabilis, communio passionum, et imitatio operum tuorum; et humilitas tua his qui eam consectari sciunt, divinitatem conciliat. Gratias ago tibi, Domine, cum injuste patior. Cum autem juste, id mihi in compensationem peccatorum, et purgationem innumerabilium delictorum meorum esto. Quæso, Domine, ne mihi unquam labores aut tentationes, aut afflictiones supra vires iuvehi sinas; sed exitum, et ad sustinendum robur mihi semper impertias. Tu enim es bonorum largitor ab initio, his qui potentiæ tuæ ex animo supplices cadunt, erogans fidei, operumque, et bonæ spei charismata, et dona omnia divini adorandique Spiritus tui, nunc et semper, et in sæcula sæculorum. Amen.

CAPUT XXIV.

Supplex ad Deum precatio pro auxilio impetrando.

Domine Jesu Christe, Domine Salvator animarum, o Deus, Domine virtutum omnium quæ sub aspectum subjiciuntur, et quæ non subjiciuntur, utpote conditor omnium quæ in cœlo, et supra cœlos sunt, cœli cœlorumque omnium, similiter omnium quæ in terra, et sub terra sunt. Tu es Deus, et Dominator Dominus. Tu manu tua creaturam omnem concludis, quoniam ipsa contines universa. Manus tua, Domine, est illa magna potestas, quæ Patris voluntatem implens, fabricatur, operatur, creat, et administrat res nostras modo inenarrabili. Ipsa igitur et nunc me produxit, et cum non essem, fecit ut essem. Qui etiam natus ita eram in hoc mundo, ut ignorarem te omnimodis, bonum Dominum, creatorem meum, opificem meum, et instar cæci eram, et velut ἄθεος, cum

non nossem Deum meum. Tu itaque misertus mei visitasti, et convertisti me, cum in tenebris mihi illuxisses, et traxisti me ad te ipsum, eductoque e fovea profundissima, et tenebris vitiorum, e tenebris altissimis concupiscentiarum et voluptatum hujus vitæ, ostendisti viam, et attribuisti ducem mihi, qui me ad mandata tua servanda perduceret, quem sequens, solutus cura vivebam semper, gaudebamque gaudium inexplicabile, videns illum tua consectantem vestigia, et tecum colloquentem sæpius. Quin etiam videns, te pium Dominum cum duce, et Patre meo spirituali versantem familiarius, immensum, supraque fidem et spem concepi amorem ac desiderium tui; dicebamque, En futura video, et regnum cœlorum adest, et bona quæ oculus non vidit, auris non audivit [11], coram aspicio, ipsaque habeo; et quid amplius spero? aut fidem meam in quibus aliis demonstrabo? aliud quippe majus his non erit. Cum in his essem, et in his delicias haberem meas, e terris sustulisti patrem meum; abstulisti ducem meum ab oculis meis, et reliquisti me solum, plane orphanum, plane desertum, et omni prorsus auxilio destitutum: et heu me, gregis præfectum ac pastorem, me rectore ac tutore vere viduatum, peregrinum, quod ipse nosti judicio constituisti. Quare te modo suppliciter rogo, ad te pronus clamo, ne adverseris, neque derelinquas, aut deseras me solum, Domine. Nosti viam transitu difficilem; nosti latronum nobis insidiantium insaniam; nosti malarum bestiarum multitudinem; nosti imbecillitatem meam et ignorantiam, qua ut homo teneor. Verumtamen plane me hominem non puto, sed longe infra homines. Quippe secundum omnia omnium postremus, et minimus omnium hominum sum. Præbe mihi, rex, et Deus meus, quæso, magnam misericordiam tuam, quæ defectus, et negligentias meas suppleat, et hominem totum perfectum, et integrum, nullo, quod necessarium sit, egentem efficiat; et ita me coram te servum tuum indemnatum, nulli reprehensioni affinem, et laudes tuas prædicantem statuat in sæcula sæculorum. Amen.

CAPUT XXV.

Quædam theologica. Mentem a sordibus motionum cum ratione pugnantium expurgatam, Deum invisibilem, et a concretione materiæ liberum aspicere.

Quam viam ambulem, quam semitam declinem, quam ingrediar portam, quam aperiam januam, intra quod cubiculum, intra quam, aut qualem domum inveniam, qui manu sua tenet universa? Quem montem conscendam, ex qua parte, et quod antrum illuc contingam, aut quem paludem pervadens, ubique præsentem, et incomprehensum, inaspectabilemque videre, miser, et obtinere merebor? In quem infernum descendam, in quod cœlum ascendam, et cujus maris fines petam, ut inveniam omnino inaccessum, omnino incircumscriptum, totum impalpabilem? In materialibus immaterialem, in corruptibilibus incorruptibilem, in creaturis increatum, dic mihi quo pacto reperiam? Qui in mundo sum, quomodo extra mundum ero? Qui materiæ implicatus sum, quomodo cum immateriali consociabor? Qui totus sum corruptioni obnoxius, quomodo cum interitus omnis experte devinciar? Qui sum in morte, quomodo tandem vitæ appropinquabo? Ego mortuus, quomodo immortali propior fiam? Qui totus sum fenum, quomodo ignem tangere audebo? Verumtamen nunc arcanorum dissolutionem audi.

Priusquam cœlum et terra conderentur, Deus erat Trinitas, solus sine socio, lux sine principio, lux increata, lux penitus ineffabilis, Deus verus, solus interminabilis, perpetuus, sempiternus, longe optimus. Recte intellige Deum solum, in principio Trinitatem plusquam sine principio, et super omne principium, quam nemo imaginari, cujus altitudinem, profunditatem, latitudinem metiri nemo potest, quæque magnitudinis, et lucis finem, ac modum nullum habet. Non erat aer ut nunc, non erant tenebræ ullæ, non lumen, non aqua, non æther, non aliud rerum quidquam. Erat autem solus Deus, spiritus lucidissimus, omnipotens, et omni concretione liber. Is Angelos, Principatus, et Potestates, Cherubim, et Seraphim, Dominationes, Thronos, et sine nomine ordines, cum timore et tremore ei assistentes ac ministrantes creavit. Postea cœlum ut cameram, corporea natura constans, sensibile, crassum, et aspectabile produxit, et ut ipse solus novit, in ictu oculi extendit, simulque terram, aquas, et omnes abyssos in medio complexu ejus sola voluntate talia fecit, qualia nunc videmus; mansitque in his lumen illud immateriale, nihil ex his participans. Cœlum extensum, et sensui subjectum, ut dixi, a lumine immateriali non scintillas aliquas excussit. Nam cum in iis sit, quæ materia constant, tamen extra ea omnino, non quidem loco, sed natura et essentia est, a materialibus enim, qui longissime abest a materia, separatur, non habens locum sibi proprium, quandoquidem non circumscribitur. Ipse verbo omnia in seipso producit, et natura a creatis omnibus sejunctus, et portans omnia in seipso, extra omnia est. Quemadmodum enim mentem, et angelum muri, et januæ ab ædibus non arcent, nec intus detinent: sic horum opifex neutiquam extra, nec intra cœlum, nec in alio loco, sed omnino ubique Deus est, segregatus ab omnibus cum materia conjunctis, et creatis a se rebus. Factum est igitur cœlum, et natura, ut dictum est, a lumine immateriali discrepuit, et tanquam domus atra absque lumine mansit: cui universitatis Dominus solem et lunam accendit, ut ipsa sensibilia iis lucerent, qui sensibus uterentur. Dedit etiam in manus nostras genus luminis, quod

[11] I Cor. II, 9.

noctu luceret, e ferro et silice excussum mirabiliter. Ipse autem nihil commune habet cum ullo lumine, omni luce lucidior, longeque splendidissimus, quantum ferre nulla creatura potest. Ut enim radiante sole astra non apparent : sic si Dominus solis lucere voluerit, ejus ortum nemo vivens sustinebit. Quapropter mentem pulveri, rei corporatæ copulavit, et nos homines universos in materialibus collocavit, ut in fide constanti, et mandatorum observatione, mentem materiæ expertem, quam prævaricationis caligine confudimus et contaminavimus in concupiscentiis materialibus, et gustu voluptatum videlicet, rursum perpurgantes, immateriale in materialibus immaterialiter aspiciamus lumen illud, quod dixi esse Deum plusquam absque principio oculis istis corporeis inaspectabilem, et intellectualibus cordis oculis inaccessibilem. Miror enim, quo pacto anima, cum tota a materia semota sit, et intellectualem mentis oculum habeat, ceu duabus fenestris sensibiliter usa corporis oculis, per eosdem prospiciens omnia quæ videri possunt, videat, reversaque omnia sub intellectum cadentia, et materia vacantia immaterialiter videat, et in medio pereuntium, ac permanentium singulari quodam modo detenta, ab illis ad voluptates, et vitia pertrahatur : ab illis contra ad cœlum velut alis subvecta, ibi consistere contendat; sed abstrahatur tamen, iterumque subvolare ardenter studeat, per cœlum cupiens incedere, et sub se cernere omnia, quæ aspectu sentiuntur. Nam cum omnia quæ in mundo sunt, ipsi laquei videantur, male metuit plane, in terra ingredi et considere, ne istis laqueis implicata retineatur, et immitium bestiarum esca fiat. Talis piorum, fidelium, et sanctorum omnium vita est, quam omnes imitari oportet; ut etiam cum iisdem Christo Deo, universorum judici, insontes sistantur, et ejusdem regni atque gloriæ in omne ævum consortes fiant.

CAPUT XXVI.

Desiderium, et amorem erga Deum quemvis amorem, et quodvis desiderium humanum transcendere, mentemque purgatorum in lumen Dei immersam, divinam naturam induere, indeque Christi mentem, seu sensum appellari.

Incredibilis pulchritudo tua, Domine Jesu, incomparabilis species, ineffabilis elegantia, sermonem et opinionem vincunt. Mores tui, bonitas, et mansuetudo tua omnium mortalium cogitationes excedunt. Ideoque desiderium tui, et amor erga te, omnem hominum amorem, ac desiderium multis partibus superat. Quantum enim tu aspectabilibus antecellis, tanto major est amor tui, et omnem qui hominibus intercedit amorem obscurat, omnes corporearum voluptatum amores evertit, omnesque malas cupiditates mox repellit. Vere enim concupiscentiæ tenebræ sunt, et nox profunda turpis peccatorum perpetratio, amor autem, et charitas erga te lux : quæ cum in animabus Deum amantibus exoritur, illico depulsis perturbationum ac voluptatum tenebris, diem ἀπαθείας diffundit. O mi-

A rificum, et inopinabile opus Dei altissimi. O mysteriorum, quæ occulte peraguntur virtus. Tu et labentia, et æterna nobis donas. Tu terrena cum cœlestibus, præsentia cum futuris, ut omnium opifex, ut potestatem habens cœlestium ac terrestrium. Cur igitur infelices nos, homines plus quam te diligimus, et illis misere amplius servimus, ut ab eis exiguam et fluxam mercedem recipiamus, quibus addicimus animas nostras, et corpora, ut iis ceu vasis vilibus abjectisque abutantur, et cum simus membra tua domini universorum, sancta, inquam, membra sancti Domini, et cujus potestas aliunde non pendet, non perhorrescimus ea perversis dæmonibus sponte nostra ad

B fœdissime peccandum exponere? Quis ergo servorum tuorum fidelium a lacrymis temperabit? quis adeo arrogantem audaciam non lamentabitur? quis non tantam patientiam tuam, Deus, venerabitur? quis divini judicii retributionem non tremiscet? gehennæ videlicet ignem intolerabilem, et nullis exstinguendum sæculis, ubi fletus, et stridor dentium, et dolor non consolabilis, et cruciatus inexplicabilis.

Sed, o Sol, solis hujus quem cernimus, et lunæ, et siderum omnium, et lucis, et totius rerum naturæ conditor, absconde me ab his in tuo lumine, ut in eo te solum intuens, mundum, et ea quæ in mundo sunt, non videam : sed et videns sim quasi non viderem, et audiens quasi non audirem. Et

C quod accidit sedentibus in hujus vitæ tenebris, quibus operiuntur, voluptatum, inquam, et vanæ gloriæ, videntes non vident gloriam tuam cœlestem, et audientes mandata ac præcepta tua, prorsus non intelligunt, idem mihi usuveniet in lumine tuo, cum non videbo mundum, nec quæ mundus continet. Quis namque te viso, et a gloria, divinoque lumine tuo se illustratum sentiens, non mentem, animam, et præcordia immutatus est, aliterque videre, et audire ingenti sane differentia meruit? Immergitur quippe mens in lumine tuo, et simile gloriæ tuæ lumen perfecte adipiscitur, et hujuscemodi mens tua vocatur, cum tu eam dignatus sis fieri, et habere mentem sive sensum tuum, tecumque unitur vinculo indissolubili. Et

D quomodo non omnia imperturbate, sicut tu, videbit et audiet? quomodo divinitatem consecuta, quidpiam quod sensu percipiatur, expetet? quomodo labile, et corruptioni obnoxium aliquid, seu inanem gloriam, quæ omnibus, et omni gloria, quæ videtur, major est? Nam qui omnibus istis, quæ in oculos incurrunt, spretis, in Dei familiaritatem se insinuavit, vel potius ipse quoque Deus appellatur, qui tandem ex infra se jacentibus gloriam ullam, aut delicias volet quærere? Hæc enim profecto pudori ac dedecori sunt illi, contumeliæ, contemptui, infamiæ. Gloria autem, et deliciæ, et divitiæ ejus Deus Trinitas, quæque Dei, ac divina sunt, quem decet omnis gloria, honor, potentia semper, et nunc, et in omnia sæcula. Amen.

CAPUT XXVII.

Confessio gratiæ donorum Dei, et quomodo in Patre hæc scribente Spiritus sanctus operatus fuerit. Item a Deo parænesis quid ad salutem obtinendam faciendum sit.

Rursum fulget mihi lux. Rursus lucem clare aspicio. Rursum aperit cœlum, et noctem fugat. Rursum retegit, et ostendit omnia. Rursum cernitur sola. Rursum me ab omnibus visibilibus abducit, similiterque ab omnibus ad sensum pertinentibus, papæ, me disjungit. Rursum qui est super omnes cœlos, quem hominum nemo vidit unquam, non reserans cœlum, non dividens noctem, non dirimens aerem, non rumpens domus tectum, nulla penitus re penetrata mecum misero intra cellam meam, intra mentem meam versatur, et in medium cor meum (o venerandum mysterium) omnibus ut sunt manentibus, illabitur mihi lumen, et attollit me super omnia; quique in medio sum omnium, fio extra omnia, haud scio, num etiam extra corpus. Nunc ibi totus sum revera, ubi lumen est solum, et simplex; quod intuens, simplex evado innocentia. Hæc sunt, Christe, miraculorum tuorum mirabilia; hæc potentiæ, et benignitatis tuæ opera, quæ in nos indignos edis. Ea de causa timeo et tremo, et sollicitudine afficior assidua, macerorque vehementer, quid tibi pro tantis, et innumerabilibus donis ex tanta misericordia in me collatis retribuam, quidve tibi offeram, nihilque in me inveniens, cum nihil meum sit in vita, sed omnia tibi serviant, omnia sint manuum tuarum opera, majorem in modum pudore suffundor, valdeque excrucior, et discere percupio, quid faciendum sit ut colam te, ut placeam tibi, quo coram terribili tribunali tuo in die judicii damnationem effugiam.

Audi quid facias, quicunque salvandus es, imo vero tu ante omnes, qui me rogas. Hodie te mortuum esse puta; hodie renuntiasse; hodie totum mundum reliquisse; hodie amicos, cognatos, omnem vanam gloriam deserens, simul sollicitudinem rerum inferiorum pone funditus, sublatamque crucem tuam in humeros arcte constringe, et eam usque ad exitum vitæ bajula. Labores tentationum, dolores tribulationum, et molestiarum clavos summo gaudio excipe, ut coronam gloriæ. Injuriarum lanceis confixus in horas, et omni genere ignominiarum acerrime lapidatus, lacrymis pro sanguine profusis, martyr eris, illusionesque, et alapas ferens animo gratissimo, divinitatis, et gloriæ meæ consors fies. Quod si teipsum omnium postremum feceris, servumque, ac ministrum, postea primum omnium te reddam, quemadmodum promisi. Si inimicos, et omnes odientes te dilexeris, et pro injuriosis in te oraveris, illisque pro viribus tuis benefeceris, similis profecto evasisti Patri tuo altissimo; et hinc purum cor adeptus, A in eo Deum videbis, quem nemo vidit unquam. Quod si etiam propter justitiam te persecutionem pati contingat, exsulta, quoniam regnum cœlorum tuum factum est. Et quid hoc majus? Hæc, et his plura, quæ mandavi, facito, et alios doce, et inter vos alter alterum, qui in me creditis, si salvationem exoptatis, mecumque in sæcula sempiterna habitare vultis. Si renuitis, et indignamini, et dedecus interpretamini ista pati, et contemni, et pro mandatis meis animas ponere, quid ergo discere quæritis, quomodo vos salvari oporteat, et quibus actionibus mihi conciliemini? quid tandem Deum vestrum me appellatis? quid item vos in me credere insipienter arbitramini? Ego quippe hæc vestra causa libens, ac sponte perpessus sum, in B crucem actus, facinorosorum mortem obii; gloriaque mundi, vita, splendor, mortuorum resurrectio, omnium in me credentium gloriatio, indumentum immortalitatis, et deificationis probra mea, et mors ignominiosa facta sunt. Quare qui venerabiles passiones meas imitantur, etiam divinitatis meæ consortes, et regni mei hæredes, bonorumque nulla lingua enarrandorum exprimendorumque socii fient, et mecum in sempiternum erunt. Cæteros quis non defleat? quis non lugeat? quis non ex compassione cordis lacrymas fundat? quis magnam eorum stoliditatem non lamentetur? quandoquidem deserta vita seipsos morti tradiderunt, a Deo infeliciter abrupti; a quorum parte C libera me tu Domine omnium, meque abjectum, atque ultimum servorum tuorum ne spernas immaculatarum perpessionum tuarum participem fieri, ut etiam, sicut dixisti, particeps gloriæ, et suavitatis bonorum tuorum fiam; nunc quidem ut in ænigmate, et in figura, et in speculo: tunc vero cognoscam, sicut et cognitus sum [37].

CAPUT XXVIII.

Gratiarum actio ad Deum pro acceptis ab eo beneficiis; et in quæstione positum, quamobrem perfecti a dæmonibus tentari permittantur. Descriptio renuntiantium mundo, et institutio, in persona Dei.

Cognoscis mendicitatem meam, nosti orbitatem, scis solitudinem, cernis imbecillitatem, et impo- D tentiam meam, qui me finxisti Deus meus; non ignoras, inquam, sed aspicis tu, tu omnia cognoscis. Vide cor humiliatum, vide contritum, vide ut desperabundum ad te accedentem, et da ex alto gratiam tuam; da divinum Spiritum tuum; da, Salvator, Paracletum; mitte sicut promisisti, mitte et nunc ipsum una assidenti in superiore cœnaculo, revera mihi eminenti supra res terrenas et supra totum mundum, et te quærenti, tuumque Spiritum præstolanti. Ne igitur cuncteris misericors, ne despicias miserator, ne obliviscaris sitiente anima te quærentem, et ne excludas gloria hunc indignum, neve abomineris me, neu deseras. Viscera tua ob-

[37] I Cor. XIII, 12.

tendo, misericordiam tuam objicio, et benignitatem tuam interpretem meam atque conciliatricem tibi offero. Non laboravi, non præstiti opera justitiæ, nunquam servavi ullum mandatum tuum: sed vitam meam omnem luxuriose, ac perdite transivi. Verumtamen non es me aspernatus; sed quæsitum invenisti, errantem a via erroris reduxisti; et cum me per lumen gratiæ tuæ humeris tuis immaculatis miseratus imposuisses, portasti, nec defatigationem ullam sentire me passus es: verum tanquam in curru, aut vehiculo quiescentem, dedisti molliter per vias asperas iter peragere, donec in caulam ovium tuarum restituisti, et famulis tuis aggregasti. Misericordiam tuam prædico, miserationem laudo, gratias ago, et divitias bonitatis tuæ admiror. Cum porro in te recubuerim, ut narravi, etiam nunc apud te sum, ut puto, totus servus tuus, affixusque lumini, et tibi agglutinatus, et desiderio tui victus, et amore compeditus, hæreo, obstupesco, et perspicere nequeo, quare tribulatio attingat miseram meam animam; quare tristitia subintret, quare me totum conturbet; quare me privet dulcedine tua Deus, et a gaudio abstrahat terrenorum afflictio. Num me tantopere lapsum, et peccato obstrictum, aut quia te ad iram gravius concitarim, bone Christe, relinquis, ut amplius contrister quam antea, quando anima mea serviebat turbulentis affectionibus? Dic, et doce me nunc profunda judicia tua. Dic, et ne detesteris loquentem me, quamvis indignus sim qui loquar, tu qui quondam cum peccatoribus, et meretricibus epulas iniisti, et cum asotis ac publicanis cœnavisti. Ad hæc Dominus meus hunc in modum respondit:

Nosti quemadmodum ego te e mundo ac infantem inter ulnas asportatum gestaverim. Ego totum te fasciis involvebam et lacte nutriebam, cui nullus cibus potusque comparari potest; res enim meæ inscrutabiles omnino, et inexplicabiles sunt. Pædagogo te commendavi (scis quem dicam) qui te ut parvum puerum, in horas crescentem, curavit pulchre, et ut decuit, educavit. Postea factus es ephebus, quin etiam adolescentiam es ingressus, neque nescis, quomodo semper tecum fuerim, tecum accreverim, te undique texerim, quoad commode omnes ætatum gradus excessisti. Nunc igitur adolescens esse cum desieris, et vir perfectus, jam ad senectutem tendas, quomodo etiamnum ut puerulum te inter brachia gestari, ac circumferri postulas? quomodo denuo fasciis involvi, ac portari desideras? quomodo lacte educari, et sub pædagogo vivere? quæso, non erubescis ista dicere? Cum tu ætatem virilem agites, aliis ministra, aliis educa; quæque ad ipsorum incrementum pertinent, provide et cura omnia. Inimicis resiste, et percussus percute. Intelligis, opinor, de quibus inimicis loquar. Instructas dæmonum acies invade, et feri, nihil parcas; cadens resurge, et affatim tela contra adversariorum tela remitte:

A et cum te immissa pusillanimitate, ac desperatione vulnerare conentur, spe tua velut emissis in ipsos jaculis vulnerentur. Iracundia te, ut pugillatu oppugnantes, et in furorem impellentes, a mansuetudine tua in faciem alapas accipiant, extraque domum tuam procul ejiciantur. Num enim, ut dixi, infans, aut puer pusillus es? num adhuc te imbecillitas animi tenet? Num etiam modo mens tibi ad obnitendum infirma est? Nosti et inimicos fugere, et rursum eosdem vincere. Nam et pugnans me adjutorem, ac defensorem, et fugam capessens me validum ac tutum tegumentum habes. Et quidnam, amabo, terrenorum istorum mœstitiam tibi apportat? Aurum, an argentum, an pretiosi lapides? et quis lapis me fulgidior, aut quis clarius

B lucet? Et tamen quis lapis, ut ego, in nulla æstimatione penitus? An vero agrorum amissio, aut penuria alimenti, aut defectio vini omnino te discruciat? Et quis alius paradisus est mei similis? aut quid par habent hæc inferiora, et caduca terræ mitium? Quis autem panis in mundo talis, aut quod vinum conferri potest cum gratia mea, cum divino spiritu, cum pane vitæ, quem ego do, corpus scilicet et sanguinem meum, puris corde, et indubitata fide, cum timore, et tremore manducantibus, et bibentibus qua intellectu, qua sensu? quæ deliciæ, quod gaudium, quæ gloria, quæso, major est in terris, quam me solum intueri, me solum per speculum in ænigmate contemplari? et solum

C meæ gloriæ fulgorem aspicere, perque ipsum hæc, et his plura doceri, et me Deum esse, conditorem omnium perfecte scire, et intelligere, hominem in lacu profundissimo sedentem, mecum in gratiam restitutum, et sine intervallo ut amicum cum amico colloqui, mercenariorum ordine exemptum, servili timore liberum, sine labore mihi servientem, charitate me colentem, obedientia mandatorum familiaritatem meam consecutum?

Agedum, non mercede mihi servientium, nec serviliter ad me venientium, sed amicorum, et notorum, ac filiorum meorum actiones quales solent esse, litteris consigna breviter. Omnibus mortalibus viliorem se ducere. Non mundanis solum, et in vita religiosa commilitonibus, sed etiam Ethni-

D cis pejorem se æstimare ex animo; unam minimi mandati parvam transgressionem, vitæ æternæ amissionem esse arbitrari; parvos pueros, non secus, quam constanti ætate viros intueri, et tanquam honoratos venerari ac revereri; cæcis item honorem tribuere; utpote me ab alto omnia hominum facta inspiciente. Hæc quoque facere propter me, quæ perinde conscribe: Non habere adversus quempiam prorsus in corde vel tenuem commotionem, aut levem suspicionem; toto animo precationes obire cum dolore cordis; ex commiseratione omnes in te peccantes, similiter et me perinde offendentes orare cum lacrymis, ut ab his convertantur; benedicere maledicentibus, et laudare ex invidia conviciantes; et incommoda inve-

bentes, in benemerentibus numerare : refractarios autem, nec tibi obtemperantes, omnino ut me ipsorum Dominum negantes, lamentari, et deflere assiduo, nec eos admonendi finem facere : *Qui enim vos suscipit*, dixi, *me suscipit : et qui vos audit, prorsus me audit* [38]. Qui vero verba vestra, admonitionesque non cum timore admittit, et iis usque ad mortem obsequitur, non est futurus æternæ gloriæ meæ particeps : non collocabitur mecum, qui crucem pertuli, et Patri usque ad mortem obediens fui : non statuetur ad dexteram, non erit cohæres eorum qui seipsos crucifixerunt. De cætero, ne cesses admonere, ne desinas plorare, ne intermittas ipsorum salutem exquirere : ut si te audierint, et conversi fuerint, habeas eos tanquam fratres, lucratus membra tua, mihique ut germanos, et morigeros offeras, ut et ego illos suscipiam, per te, et glorificem, et tecum Patri meo in muneris loco donem. Si voluntates suas non abnegaverint; si animas suas non contempserint, ut dixi; si voluntatibus suis mortui non fuerint, et vitam ac mores suos ad tuam voluntatem non accommodaverint, per tuam voluntatem meam explentes, tu mercedem tuam haud amittes, nec ea spoliaberis; quin pro simplici ego tibi duplam rependam, quod quamvis non audirere, non tamen loqui destiteris, et potius odia, alienationes, et exsecrationes eorum subieris, quemadmodum et ego olim odio fui, et nunc sum per istos istorumque similes.

Per opera hujuscemodi coli volo. Per talia et similia mihi complacere stude : super his namque vehementer lætor. Ne malis otiari, nec utilitati animæ tuæ quidquam in mundo ullo modo præferas. Quem enim fructum reportabit, qui mundum lucratur, aut omnes qui in eo sunt erudit, ac docet, et universos salvat, si non et ipse salvabitur [39]? Quis igitur ille est, aut quo pacto, miser, alios salvans, animam suam non salvabit, sed perdet? Qui solvit mandatum unum Domini omnium, et quodammodo ipsum conculcando incedit, et leges meas transgreditur, et jussa transilit. Qui extra caulam et septa mandatorum meorum cum sit, si omnes mortales, totumque mundum salvaverit, mihi ignotus et peregrinus, et ab ovibus meis remotissimus erit. Maxime autem, quia sepem caulæ ruperit, et ovibus aliunde exitum, quam per januam, et introitum iniquum feris patefecerit, judicium severius quam dici potest, propter oves sustinebit, et dividetur, tartareoque igni traditus, esca vermium erit homo miserrimus. Hoc enim dixit Pater per Filium, et Spiritus, qui est os Domini, locutus est; angeli vocibus indesinentibus approbarunt, justi audientes calculum adjecerunt, dixeruntque : Incorruptum judicium tuum, non suspecta sententia, citra affectum judicasti Deus misericordissime. Quomodo enim, qui voluntatem suam non exuit, et voluntatem ejus qui personam tuam refert ac sustinet, ut tuam, qui Dominus es, in studio sibi non posuit, et integre non custodivit, ut tu ipse Patris tui voluntatem custodivisti, cohæres et consors tuus erit? præsertim cum pepigerit, quandiu superaverit, nunquam suæ ipsius voluntati pariturum : non adhæsurum sanguini, non carnem prælaturum, id est, cognationem, et vinculum naturæ, amorem illum naturalem, qui in hac vita homines iterum cum iis colligat, quæ abdicaverant, eosque totos ad ea quæ retro sunt, convertit.

Martyres clamarunt : Vere justum judicium. Sicut enim qui ad perferendum martyrium alacriter se obtulit, adeuntibus se consanguineis, uxore et liberis cum hujusmodi querimoniis, et lamentis : Non misereris filiorum? O immitis, nihil te movet viduitas conjugis? non eorum mendicitate ad commiserationem inflecteris? non ipsorum exitium cogitas et emollescis? Ergone relinquens uxorem viduam, ipsamque et liberos orphanos, peregrinos et mendicos, teipsum solum servare mavis? quomodo non magis pro homicida damnaberis, quando nos omnes perdendos deseris, et animam tuam solam salvare conaris; si, inquam, cum talibus lamentationibus veniant, omnino eorum voces, nec ad punctum temporis sustinere debet; nec aures illis tantillum commodare et sive donis, ac pretio vincula, carceremque dimittere; sive te, Christe, negato ab his liberari; sed ut jam mortuus, perstare in cruciatibus, perseverare in custodia, perdurare in fame et siti, rerum ac possessionum suarum immemor; et, si fieri possit, nec aliud quidpiam extra custodiam cogitans, etiam velut per transennam; sed ad te respicere, Domine universorum, et mentem suam in te contemplando defigere perpetuo, atque ita usque ad mortem solo tui amore dura perpeti : nec curare debet, si qui declinent, si qui negent te, et ad priorem vomitum revertantur, ad actiones pristinas, ad sollicitudines terrenorum, et uxoris, ac filiorum; nec ullo prætextu iis illigari, non enim amplius animæ suæ Dominus est. Quare complures servi tui, carceribus abs te apertis, vinculisque corporum plane solutis, exire ac fugere omnino noluerunt : sed ut erant, vincti manserunt. Sic igitur et qui nunc in mundo sunt, voluntate sua imprimis et ante omnia nullam penitus sui habent potestatem. Sed quamvis a præpositis ea uti non prohibeantur, servent tamen pacta conventa tecum necesse est. Non enim hominibus, sed Deo polliciti sunt se obedientiam et subjectionem præpositis, et omnibus fratribus, quibuscum in monasteria religiosa instituta persequuntur, servaturos. Idcirco monasterium, ut insulam aliquam solam in medio mari inhabitare debent, ac totum mundum sibi omnino impervium esse arbitrari,

[38] Luc. x, 16. [39] Matth. xvi, 26.

velut alta fossa in circuitu communito monasterio, ut nec qui in mundo sunt, transire ad monasterium possint; nec qui in insula degunt ad eos qui foris sunt pervenire, et eos cum affectu aspicere; nec in animo horum versare memoriam : sed ut mortui erga mortuos affici, et sentientes eos non sentire debent quo pacto revera oves sua sponte mactatæ fiunt.

Propter hæc sanctissima verba sanctorum, desiderii, et summi amoris plena, cum ea audissent Cherubim, Dominum laudarunt, et in timore dixerunt : Gloria tibi, Domine; gloria tibi, misericordissime, qui in terris martyres sine tyrannis, ac persecutoribus, solo amore tui in horas testimonium tibi dantes ostendisti. Etiam, dixit rursum Pater per Filium. Et adjecit Spiritus : Vere qui Deum toto pectore diligunt, et in ejus solius charitate persistunt, et in horas propriæ voluntati moriuntur, hi et germani amici mei, hi et cohæredes, hi et sine ungularum laniatu, sine suspensionibus, focis et lebetibus, sine exurente flamma, et gladiis secantibus, sola abnegatione voluntatis martyres sunt. Ad hæc supramundanæ legiones simul omnes lætatæ exclamarunt : *Justum judicium tuum* [44], misericordissime. Scribatur, obsignetur in sempiternum.

CAPUT XXIX.

Qui per communionem sancti Spiritus Deo jam conjuncti ex hac luce discedunt, eos illic in omnem æternitatem cum eo victuros. Aliter se in hac vita habentibus, tum secus eventurum.

Principium vitæ mihi finis et finis principium est. Unde veniam ignoro, ubi sim nescio : nec quo miser abiturus sim novi. Terra e terra, corpus e corpore nascor; ex corruptioni obnoxio corruptibilis et plane mortalis sum : brevi tempore in terris commoror, in carne vivens, et exstinguor, atque ex hac vita digrediens, aliam vivere incipio. Corpus humo opertum linquo, redivivum olim accepturus, et ævum nullo fine terminandum victurus. Nunc igitur respice in me Deus, tu solus nunc pietate tua me imperti; nunc te miseratio mei capiat. En defecit virtus mea, senectuti, id est, vestibulo mortis appropinquavi. Venit princeps mundi, perquisiturus turpia, et nefanda opera mea : carnifices astant torve me intuentes, et jussum exspectantes, ut miseram animam meam arripiant, et in barathrum inferni detrahant. Quamobrem tu, qui natura es misericors, et benignus solus, qui es Dominus clementissimus, miserere mei tunc; et ne memineris irrogatæ a me tibi injuriæ; ne derelinquas me; ne des locum contra me doloso inimico meo, qui in horas mihi comminatur, et contra me rugit, ac stridet dentibus, et ait : In quo confidis? quomodo te manus meas effugiturum speras; quandoquidem ludificatus præcepta mea, et me relicto ad Christum te adjunxisti? Sed neutiquam effugies. Quo enim abibis? Prorsus nunquam mihi elaberis, qui Adamum et Evam e paradiso exegi; qui Cain fratricidam reddidi; qui fallaciis meis usque ad extremum inescatos, omnes mortales decepi, et in diluvio horribili generi interitus objeci; qui Davidi ad adulterium et cædem impulsor fui; qui adversum omnes sanctos bellum gessi, et multis necem intuli; me talem, inquam, quomodo speras te posse effugere, cum sis infirmissimus? Hæc audiens, Domine, et Deus, et creator, et opifex, et judex meus, qui habes potestatem animæ, et corporis mei, ut fictor utriusque, horreo miser, et tremo totis artubus. Objicit mihi et dicit vafer ille : En, non vigilas; en, non exerces continentiam : en, non frequentas preces, non adorationes; non exerces labores, quos olim es ingressus; atque ob hæc sola abstractum te a Christo mecum rapiam in ignem, qui non exstinguitur. Ego vero, ut tu scis, Domine, nunquam in operibus, aut actionibus animæ meæ salutem constitui; sed ad tuam misericordiam benignitatemque confugi; confisus, quoniam es summe misericors, me gratuito abs te salvatum iri : et misereberis mei ut Deus; sicut aliquando misertus es meretricis, et filii prodigi, postquam dixit : *Peccavi.* Cum hac fide cucurri; cum hac fiducia veni; cum hac spe ad te Domine, accessi. Et nunc, ne, quæso, glorietur contra me servum tuum : ne dicat : Ubi Christus tuus, ubi susceptor tuus? an non ipsemet te manibus meis tradidit? Si enim me fraude circumvenerit, et captivum duxerit, non id voluntati, nec ignaviæ meæ, sed totum tibi, qui me dereliqueris ascribens, dicet : Vide cui fidisti; vide ad quem te contulisti; vide cui te in amore et charitate putabas esse; cui te loco fratris, amici, filii, et hæredis gloriabaris esse. Quomodo te deseruit, et in manus meas hostis tui te tradidit, insperatoque alienatus, subito odisse te cœpit?

His igitur auditis, ne me deseras, ne me probrum tuum fieri sinas, Deus meus; ne, o Rex, ne, o Domine, qui me quondam e tenebris, et e manibus, et e faucibus ejus eductum in lumine tuo liberum collocasti. Te enim cum video, interiora cordis mei vulneror, et non possum aspicere, et tamen non videre te ferre nequeo. Inaccessibilis siquidem est pulchritudo tua, inimitabilis species, incomparabilis gloria. Ecquis aliquando te vidit? aut quis totum te videre poterit Deum meum? Nam omne, seu universum quis oculus conspicere valebit? Qui vero super universum est, quæ mens eum comprehendere, aut complecti poterit, aut extendi tota secundum totum, et cernere continentem omnia, extra omnia, et ipsum omne, et implentem omnia, et tamen extra omnia manentem modo ineffabili? Nihilominus ut solem te intueor, et ut stellam aspicio, et ut lampadem in vase suo

[44] Psal. CXVIII, 137.

ardentem video, et in sinu te ut margaritam porto. Quod autem te non dilatas, quod non totum me lumen facis, et ostendis te mihi totum qualis, et quantus es, plane non me existimo habere te vitam meam: sed lamentor, ut quispiam ex divite mendicus, ex illustri infamis, ac desperatione conflictatus. Hoc animadvertens inimicus, dicit mihi: Non salvaberis. Ecce enim spe tua frustratus es, et a scopo aberrasti; quoniam non habes quam olim habebas erga Deum fiduciam ac libertatem. Cui verbo respondere non dignor; sed sufflo, et extemplo evanescit. Sic oro Domine, sic rogo te, misericordiam dona etiam tum mihi, cum egredietur ex hoc corpore anima mea, ut solo flatu pudefacere possim incursuros in me servum tuum, et lumine Spiritus tui custoditus, transire illæsus, et stare ante tribunal tuum, habens mecum sacrosanctam gratiam tuam, tegentem me, et nullo suffusum pudore exhibentem. Quis namque coram te apparere audeat, nisi ipsam indutus sit? Nisi ipsam intus teneat, et ab ipsa illuminetur, quomodo ullus omnino intolerabilem illam Dei gloriam videre poterit? Nam qui tandem gloriam Dei, et naturam deitatis humilis, et abjecta hominis natura videbit? Deus enim increatus est, nos omnes creati. Ille corruptionem nescit; nos corruptibiles et pulvis sumus. Ille spiritus est, nobilior omni spiritu, ut conditor spirituum ac Dominus; nos carnes terrestres, et substantia terrestris. Ille auctor omnium, principii expers, incomprehensus: nos vermes, et cœnum et cinis. Et quis de nobis ex propria virtute, aut actione hunc videre unquam poterit, nisi ipse Spiritum suum divinum emiserit, ac per eum infirmæ naturæ robur, vires, virtutemque suffecerit, et hominem videndæ gloriæ suæ idoneum effecerit? Alioqui enim non videbit, nec videre poterit hominem quispiam in gloria venientem. Et ita injusti a justis separabuntur, tenebrisque obruentur peccatores, et quicunque hinc secum lumen in ipsis non attulerint. Qui autem ex his quæ hic egerunt, ei copulati sunt, etiam tunc mystice et germane Deo copulabuntur, atque ab ejus communione nunquam divellentur. Porro qui hinc emigraverint ab ejus lumine sejuncti, quomodo aut qua ratione tunc ei uniantur, discere a vobis cupio, aut vos docere potius.

Deus homo factus, sociatus est hominibus. Communicavit nobiscum in humana natura, vicissimque cum universis in eum credentibus, et fidem ex operibus ostendentibus divinitatem suam communicavit. Hos igitur salvatum iri affirmavit, solos divinitatis ejus consortes; sicut ipse naturæ nostræ consors est, effector omnium, ut Paulus testificatur, Christi Ecclesiam corpus unum fore dominicum et divinum, absque macula, irreprehensibile, sine omni ruga, qui erunt fideles; caput autem Christus [40]. Si ergo sic erit, quemadmodum etiam est, quis sordidus ipsum attingere audebit, aut quis indignus ei agglutinabitur? Nam si et hodie extra Ecclesiam peccatores ejiciuntur, et consortio aliorum penitus excluduntur, et insuper aspectu divinarum rerum privantur, qui sancti non sunt, proh quomodo tunc cum corpore inculpabili conjungentur, et membra Christi fient, cum sint contaminati, ac sordidi (21)?

Non licet hoc, fratres, non fiet omnino. Qui autem a divino corpore, id est, Ecclesia, et a choro electorum secernuntur, dic, quonam abibunt? in quod regnum? in quo loco, cedo, sperant domicilium? Plane enim et paradisus, et sinus Abrahæ, et omnis locus requiei eorum est qui salvantur. At enim qui salvantur, sunt omnes omnino sancti, ut divina Scriptura passim docet, testaturque. Multæ quippe mansiones sunt, sed intra Thalamum [41]. Quemadmodum enim unum est cœlum, et in eo stellæ, honore et claritate differentes: sic item unus thalamus est, et regnum. Cæterum et paradisus, et civitas sancta, et omnis locus requietis, Deus est solus. Et ut homo non habet in vita requiem, qui non manet in Deo, et Deus in eo: sic etiam post mortem extra illum unicum, non erit, opinor, ulla requies, non locus a tristitia, a gemitu, a tribulatione liber.

Quocirca studeamus, fratres, studeamus ante obitum nostrum Deo auctori omnium coalescere, qui propter nos miseros cœlos inclinavit, et in terras descendit [42]; qui latuit angelos, et in utero sanctæ Virginis habitavit, ex qua corpus assumpsit, modo inenarrabili, et citra mutationem sui, indeque ad nostram omnium salutem operandam processit. Salus autem nostra hæc est plane, quod sæpius diximus, et nunc denuo dicemus, non nos quidem ex nobis ipsis, sed ex ore divino. Apparuit magnum lumen futuri sæculi, regnum cœlorum in terras descendit; imo vero superum et inferum, et omnium Rex venit, voluitque nobis fieri similis, ut ex ipso tanquam ex lumine omnes accensi, lumina altera primo similia evaderemus; et regni cœlestis consortes, gloriæque participes, nec non æternorum bonorum, quæ nemo vidit unquam, hæredes fieremus. Hæc autem sunt, ut credo, et mihi persuadeo et autumo, Pater, Filius et Spiritus sanctus, una Trinitas. Hic fons bonorum; hæc vita

[40] Ephes. v, 23. [41] Joan. xiv, 2. [42] Psal. xvii, 10.

(21) Hæc quæ Symeon scribit, intelligenda sunt, non de quibuscunque peccatoribus, sed de excommunicatis. Alii enim peccatores, quantumvis enormes, sive manifesti sive occulti, vere sunt in Ecclesia; dummodo tamen fidem non abjiciant. De quo videat lector Card. Bellarm. lib. III *De Ecclesia militante*, cap. 9, qui etiam cap. 10, docet, quomodo infideles occulti in Ecclesia censeri possint.

rerum exstantium; hæc deliciæ et requies; hæc stola et gloria; hoc gaudium ineffabile et salus omnium, qui illuminationis ejus inexplicabilis facti sunt participes, et communionem se cum ipso habere sentiunt. Idcirco enim, audite, Salvator nominatur, quoniam omnibus quibuscum unitus fuerit, salutem dat. Salus porro est omnium malorum depulsio, et in eodem omnium bonorum æterna inventio, a morte vitam, a tenebris lucem, a servitute vitiosorum affectuum, turpissimarumque actionum perfectam libertatem omnibus cum Christo omnium Salvatore conjunctis ac devinctis largiens, qui tunc omne gaudium citra periculum amittendi, omnem exsultationem, lætitiamque possident. Qui autem prorsus ab eo sejuncti, non eum quærunt, nec jugum motuum animi rationi adversantium excusserunt, nec a morte sunt liberati, seu reges, seu principes, seu viri summates sint, etsi in deliciis, in hilaritatibus, et oblectationibus, et in bonis perfruendis versari se putent, nunquam tamen talem acquirent lætitiam, qualem servi Christi ab omnibus illegitimis gloriæ, ac voluptatum cupiditatibus immunes percipiunt; quæ quidem tanta est, ut eam oratio consequi non possit, quam eorum nemo aliquando cognoscet, intelliget, aut videbit, qui Christo sincere fruenterque non adhæserint, eique unione, quam explicare non est, astricti et impliciti non fuerint; quem decet gloria et honor, laus et omnis prædicatio ab omni creatura, et spiritu in sæcula. Amen.

CAPUT XXX.

Melius esse bene regi, quam regere invitos. Nullum enim capi emolumentum, si quis alios servare studeat, et se per illorum præfecturam perditum eat.

Dic, Christe, servo tuo, dic lumen mundi, dic scientia totius universi, dic Verbum sapientia, quæ omnia præscis, omnia prænosti, et nobis conducentia doces sine invidia; dic et doce me quoque vias salutares tuarum voluntatum, ac divinorum tuorum mandatorum. Dic, et ne despicias me, neve celes indignum servum tuum, Deus meus, beneplacitum tuum, et aperi mihi benigne Salvator utrum ex duobus melius apud te sit, tibique gratius, sollicitudinem gerere me rerum monasterii, et candide procurare necessitudines corporum, propugnareque odiose pro omnibus; an soli quieti semper esse deditum, et mentem serenam, atque imperturbatam conservare, et gratiæ tuæ scintillas suscipere, et secundum animæ sensum continenter illuminari, divinosque sermones arcane percipere, et mansuete docere alios, docerique similiter. Qui enim docet alios, eadem sibi quoque dicit, et primus omnino ea præstare factis debet. Ex his itaque ambobus, dic mihi, o fictor et Deus meus, utrum mihi conducibile, utrum tibi placitum ac perfectum est? age, ne mihi istud denega tu, cujus summa est misericordia.

A Audi quæ percunctaris, et audita litteris manda. Ego Deus ante omne principium, ego natura Dominus, superorum et inferorum rex, cujus servi omnes censentur, etiam qui nolunt. Ego utique Conditor omnium, Judex, et Dominus et nunc sum, et in sæcula sæculorum ero. Sed nolentem nullum unquam cogo. Volo enim eos qui mihi serviunt, et dicto audientes sunt, servire libere, ex animi arbitrio, cum timore et charitate. Tales servos meos, tales qui apud me merent, tales amicos meos esse desidero. Alios nondum cognovi, nec ab iisdem cognitus sum. Quocirca durum me, et qui commiseratione non tangar, et iniquum ipsi filii iniquitatis appellant. Qui igitur me contumeliose tractant, qui B convicia mihi dicunt, qui me probris onerant, quomodo tibi se subjiciant, aut quomodo te magistrum admittant? quomodo lupi te pastorem reputabunt? aut quomodo vocem tuam sequentur, cum sint feræ belluæ? Egredere, fuge et subduc te ex horum medio. Satis esto tibi, si teipsum serves. Quod si mundum serves, te vero perdes, quid mundus opera tua servatus tibi proderit? Nolo te quemquam nolentem regere: quod ipsum me in mundo fecisse videas licet. Volentium ego rector ac Dominus; cæterorum creator quidem, et natura Dominus, non autem ullo modo rex, neque dux, ac præses sum, qui non tollunt crucem suam, nec me sequuntur: diaboli enim filii, et vasa sunt. Vide mysterium horribile, vide stoliditatem, et eos lamentis pro- C sequere si potes vel in horas singulas. Vocati namque e tenebris ad lumen non occiduum, a morte ad vitam, ab inferno ad cœlum, a temporariis et perituris ad gloriam sempiternam, irascuntur, et contra magistros insaniunt, omnigenasque insidias in eosdem componunt, et mori præoptant, quam a tenebris, et operibus tenebrarum discedere, ac me sequi. Hos quo pacto tandem moderaberis? quomodo his præeris: quomodo hos duces, dic age, qui sponte sua ad ignem transfugiunt, hosti adhærentes, et cum eo præceptis meis contraria impigre designantes? Quomodo pasces ut oves; quomodo ad pascua, quæso, mandatorum meorum, ad aquam voluntatum mearum induces? quomodo educes eos D ad montes, qui animo videntur, visionum mysticarum gloriæ meæ inenarrabilis, per quam qui eam intuentur, inferiorem hanc gloriam despiciunt, omniumque sub sensus cadentium obliti, hæc omnia pro umbra, et fumo ducunt? Dic quomodo adversarium in causa dicenda patronum habebis? quomodo hostem infestum ad te diligendum adduces? Facile enim potius, parva occasione inventa, ex amicis inimici fiunt. Ast inimici difficile conjungunt amicitiam, quamvis beneficiis afficiantur, donisque nobilibus, et magnis cohonestentur. Venenum clausum gerunt in pectore, quod opportunitate oblata mox evomunt, ac benemeritos de se impie, crudeliterque non formidant occidere. O extremum furorem. Hi sunt imitatores Cain; hi Lamecho sceleratiores; hi Saulo moribus similes, sequaces

Judæorum, Judæ æmuli, et ejus laquei hæredes. Illis si præesse quæris, considera quo devenias: non enim eo se convertent quo tu volueris, sed te eamdem viam ambulare compellent, et primum, ante illos in pestem, et exitium incidere, et infra ipsos in foveam imam descendere, ut qui eos omnino comites a tergo habeas. Quod si plane ipsis assimilari recusaveris, et eorum consiliis cogitationibusque una auferri, abducique nolueris, nec communicare eorum malis operibus, seditionem, pugnam, bellum implacabile habebis. Inde quid tibi fiet? quid continget? Dicam, si audis, quid lucri sis facturus, et dicam paucis. Ante omnia, servus meus esse neutiquam poteris. Servum enim meum pugnare neutiquam volo. Odium in præcordiis fovebunt contra te irreconciliabile, et cædem tibi aperte occulteque molientur, tuque pro ipsis in judicium vocatis respondebis. Nihil quippe mors tua aliis commodabit, quemadmodum mea mors vitam mundo peperit. Quin et damnationis causa illis eris, et tu ita hinc abibis, ut libere te defendere nequeas. Præstat itaque omnino regi, non regere tales, resque suas curare potissimum, et pro illis, proque omnibus hominibus orare, ut omnes convertantur, et ad agnitionem sui perveniant; et ex his volentes docere, ac pietatis rudimentis imbuere. Ne vero cogas eos facere quæ doces; sed sermones meos illis occine, et ad eos ut vitæ æternæ conciliatores opere exsequendos cohortare. Ipsi hi sermones statuent eos ante me, et unumquemque pro meritis judicabunt. Tu reddendæ rationi non eris obnoxius, et indemnatus plane manebis, quoniam argentum eloquiorum meorum non abscondisti, sed quantum ipse accepisti, omnibus expendisti. Hoc mihi placet, hoc apostolorum et discipulorum meorum opus fuit, quod mandavi, promulgare videlicet me Deum per orbem terrarum, et docere voluntates ac mandata mea, eaque humano generi perscripta relinquere. Sic tu quoque facere et docere elabora. Nolentibus autem audire sermones meos, responde, quod ego respondi quibusdam dicentibus: *Durus est hic sermo, et quis potest audire eum* [44]? dixi ergo, Si sic non vultis, itote, et facite quilibet quodlibet; totumque eorum potestati et arbitrio permisi, ut si mortem, seu vitam eligerent. Nemo enim aliquando præter voluntatem, et inductionem animi bonus fuit; neque infidelis, si nolit, fidelis erit; nec amicus mundi, amicus Dei. Nunquam stultus præter voluntatem mutato animo probus fiet. Nullus enim natura, sed consilio et proposito mentis factus est improbus: sic vicissim ex perverso atque improbo, sententia et arbitratu, si placuerit, probus et integer fiet: quod si nolit, voluntarie nequaquam talis erit. Nemo in isthoc mundo invitus virtutis fungetur officio. Nemo nolens salvatur: hoc ne plus quære. Da operam salvare te, et audientes te, si forte in terra hominum inve-

A neris habentem aures audiendi, et obtemperantem his quæ audit.

Faciam ego istud, Domine, sicut præcepisti mihi. Verumtamen tuam opem, tuam gratiam dona mihi indigno servo tuo, Deus meus, ut semper glorificem te et celebrem potentiam tuam vocibus perennibus in omnium sæculorum infinitatem. Amen.

CAPUT XXXI.

Quid sit illud: « Secundum imaginem » et merito intelligi hominem prototypi similitudinem, seu imaginem esse. Diligentem inimicos, tanquam bene meritos, Deum imitari, et hinc Spiritus sancti participem, adoptione et gratia Deum fieri, atque ab iis solis cognosci, qui eodem Spiritu aguntur.

B Gloria, laus, hymnus, gratia, qui hoc totum rerum naturæ opus ex nihilo solo verbo, et voluntate sua procreavit, Deo universorum, qui in trinitate hypostaseon, et in una essentia adoratur. Unus Deus sancta Trinitas, supersubstantialis substantia, una in tribus personis, et tribus subsistentiis, inseparabilibus atque indivisibilibus, una natura, una gloria, una virtus, una voluntas. Hæc sola creatrix est omnium. Hæc me totum e luto formavit, inditaque anima in terra collocavit, et lumen dedit, in quo viderem et intuerer omnia, nempe hunc mundum sensibus expositum, solem, lunam, astra, cœlum, terram, mare, et quæcunque sunt in horum medio. Dedit etiam mentem et rationem. Attendas velim. Secundum imaginem igitur τοῦ

C λόγου datus est nobis, ὁ λόγος, id est, *ratio;* nam ἐκ λόγου λογικοὶ, id est, *ex ratione rationales*, ἐκ λόγου, qui est absque principio, increatus, incomprehensus, vacans materia. Sic secundum imaginem anima cujusque hominis λογικὴ εἰκὼν τοῦ λόγου. Quo pacto? doce me. Attende ad verba mea. Ex Deo Deus Verbum, coæternum Patri et Spiritui sancto. Eodem modo et anima mea similitudine quadam illius. Habens enim mentem et rationem, habet hæc secundum essentiam indivisa, et inconfusa similiter consubstantialia, unum hæc tria unitim, et divisim tria, quæ semper et unita, et divisa sunt: uniuntur enim inconfuse, et secernuntur indivise. Si unum ex his deduxeris, omnia deduxeris. Anima sine ratione et mente, simile

D quiddam brutorum est: absque anima vero non potest ratio subsistere. Sic ergo ex imagine prototypon intellige. Sine Spiritu nec Pater, nec Verbum ejus erit. Pater est Spiritus, et Filius ejus est Spiritus, tametsi carnem induit, et rursum Spiritus Deus est: unum enim natura, et essentia ambo sunt, sicut mens, anima et ratio. Sed Pater quidem Verbum ex se genuit ineffabiliter. Sicut autem mens est ex anima mea, vel potius in anima mea; sic ex Patre Spiritus, vel potius in Patre manet, et procedit modo inexplicabili. Quomodo rursum mens mea semper generat rationem, et producit, et emittit, et notam facit omnibus, non tamen se-

[44] Joan. vi, 61

paratur ab ea: sed gignit rationem, et in se continet? ita intellige Patrem genuisse Verbum, quoniam semper generat; nullo autem modo ab hoc Filio Pater separatur, sed in Filio cernitur, et Filius in eo manet.

Hanc imaginem etsi obscura est, eam tamen accurate nostra descripsit ac informavit oratio, quam nunquam videbis, neque intelliges, nisi prius imaginem tuam labe purgaveris atque elueris, nisi prius affectionibus pravis obrutam erueris, et perfecte absterseris, atque ut nivem dealbaveris. Hoc cum præstiteris, et ipsam probe purgaveris, et perfecta imago fuerit; prototypon haud videbis, neque intelliges, nisi tibi per Spiritum sanctum reveletur: omnia enim docet Spiritus, in lumine ineffabili refulgens. Quatenus intelliguntur intelligibilia tibi omnia demonstrabit, quantum vidère potes, quantum homo assequi potest, secundum proportionem purgatæ animæ tuæ; et operum diligenti imitatione Deo assimilabere, temperantia, fortitudine, humanitate, tentationum tolerantia et charitate adversus inimicos. Hoc enim humanitatis est, ut benefacias inimicis, et tanquam amicos ac benemerentes eos diligas, et ores pro iis qui te persequuntur, et charitate æqualiter erga omnes, et bonos et malos, propendeas, et pro omnibus quotidie ponas animam tuam, pro salute, inquam, unius, aut si fieri queat, omnium.

Hæc te, fili, imitatorem Domini facient et veram te Creatoris imaginem reddent: imitatorem divinæ perfectionis per omnia. Conditor autem tunc, adverte animum, divinum Spiritum tibi mitti, non aliam quam habuisti animam, sed spiritum ex Deo, et inspirabit, et inhabitabit et essentialiter incolet, et illuminabit, et clarificabit, et rursus conflabit te, corruptibilemque incorruptibilem præstabit, et inveteratam animæ tuæ domum renovabit. Cum hac et corpus tuum solum incorruptionem induet. Quin deum te per gratiam, prototypo similem efficiet. Incredibile dictu, et mirum sane et ignotum omnibus qui ab affectibus captivi tenentur, ignotum mundi amatoribus, ignotum gloriæ cupidis, ignotum superbis, ignotum iracundis, ignotum injuriam non obliviscentibus, ignotum carnis amantibus, ignotum avaris, ignotum invidis, ignotum omnibus maledicis, ignotum hypocritis, ignotum gulonibus, ignotum clam vorantibus, ebriosis et scortatoribus, ignotum otiose fabulantibus, ignotum turpia loquentibus, ignotum socordibus, ignotum pœnitentiam vel in horas negligentibus, ignotum non quotidie et jugiter lugentibus, ignotum rebellibus, ignotum contradictoribus, ignotum ad placitum et numeros suos viventibus, ignotum putantibus se esse aliquid cum nihil sint [44], ignotum gloriantibus et gaudentibus de proceritate corporis, aut robore, pulchritudine, aut alio quocunque ornamento:

A ignotum his qui cordis puritatem non acquisiverunt, ignotum cupide non petentibus ut divinum Spiritum accipiant, ignotum non credentibus, etiam modo impertiri Spiritum sanctum poscentibus: incredulitas enim arcet ac repellit divinum Spiritum. Qui non credit, non petit; qui non petit, non accipit; qui non accipit, est mortuus; mortuum autem quis non plorabit, quia cum mortuus sit, vivere se existimat? Plane mortui mortuos nunquam nec videre, nec lamentari queunt: vivi hos videntes, lamentantur. Vident quippe novum monstrum, occisos viventes; quin et obambulantes; cæcos putantes se aspicere, et revera surdos arbitrantes se audire. Vivunt sane, et audiunt, et vident ut pecudes; ut non intelligentes intelligunt, in
B sensu insensili, in vita mortua. Licet enim et non viventem vivere, et non videntem videre, et non audientem audire.

Quomodo, dic mihi, dic confestim, quicunque vivunt secundum carnem, quicunque res hujus mundi admirantur, qui carnalibus duntaxat auribus audiunt, divinos ac cœlestes sermones auscultabunt? Illi omnes secundum spiritum surdi, cæci, mortui sunt. Prorsus enim ex Deo non sunt, ut vivant; nec acceperunt, nec viderunt lumen divinum. Quod cum minime factum sit, penitus surdi manserunt. Jam vero tales, quæso te, cur Christiani vocentur? Audi divinum Paulum hæc tibi perspicue significantem; vel potius
C audi Christum loquentem: Primus homo e terra plane creatus est; secundus homo de cœlo descendit [46]. Adhibe te dictis. Qualis igitur est primus, terrenus videlicet, tales etiam qui ex eo gignuntur, omnes terreni. Qualis autem Christus est, cœlestis Dominus, tales cœlestes omnes, qui in eum crediderunt, nati denuo, baptizati in Spiritu sancto. Qualis est qui genuit, Deus vere, tales ex ipso geniti, ex Deo dii per adoptionem, *et filii Excelsi omnes* [47], ut divinum os inquit. Audisti Dei verba? audisti quemadmodum fideles ab aliis secernat? quemadmodum servis suis signum et notam dederit, ne seducantur alienorum magistrorum sermonibus? Primus, inquit, de terra, quia terrenus creatus est. Secundus autem homo
D omnium ille Dominus, de cœlo descendit. Primus omnibus hominibus prævaricatione sua mortem et interitum invexit. Secundus mundo donavit, et nunc universis fidelibus lumen, vitam, incorruptionem donat. Audisti quæ tibi cœlestium rerum interpres dixit? Audisti Christum loquentem per ipsum et docentem homines, quales sint, qui in eum crediderunt, et fidem ex operibus ostendere perseverant? Posthac, nihil ambigas, qualis Christus est cœlestis, te quoque talem esse debere. Quod si talis non es, quomodo Christiani vocabulum usurpabis? Si enim qualis est Dominus, cœlestis nempe, etiam tales esse dicit qui in eum credide-

[44] Galat. vi, 3. [46] I Cor. xv, 48 [47] Psal. LXXXI, 6.

runt, omnino cœlestes videlicet, qui mundana sapiunt, qui secundum carnem vivunt, non sunt ex verbo Dei, quod e superis descendit; sed plane ex homine terreno, de terra formato. Sic senti, sic affectus esto, sic crede, et enitere ut talis fias, cœlestis nimirum, quod dixi. Qui e cœlo advenit, et dedit vitam mundo, hic idem est panis qui inde descendit, quem qui edunt, nunquam utique mortem vident [44]. Nam cum sint cœlestes, semper corruptionem penitus exuti, et incorruptionem induti erunt, et abjecta morte, vitæ agglutinati, incorrupti, et immortales evadunt, et idcirco cœlestes appellantur. Quis enim post homines natos ita appellatus est ex Adami filiis ac posteris, priusquam Dominus omnium, cœlestium, ac terrestrium cœlitus delaberetur? Hic carne nostra se vestivit, divinumque Spiritum nobis dedit, quod sæpe diximus; et idem Spiritus omnia ut Deus nobis præbet. Quænam illa? quæ crebro rudius, ac simplicius enumeravi, quod et nunc faciam.

Fit quasi quædam natatoria, lumine divino clarissima, et ea complectitur omnia. Quos dignos invenerit, intus (quibus verbis eloquar, quibus enuntiabo, quibus pro dignitate edisseram, quæ fiunt? Da mihi verba qui donasti mihi animam, Deus meus) divinus Spiritus ergo cum Deus sit, quos intra se acceperit, totos refingit, totos renovat, et instaurat admirabiliter: nec sordibus eorum inficitur. Et quomodo nec ignis nigrorem a ferro contrahit, et illi quæcunque habet communicat: pari modo divinus Spiritus cum sit incorruptibilis, et immortalis, incorruptionem et immortalitatem impertit. Et cum sit lumen nunquam occidens, lumen facit omnes, quos inhabitat. Et cum sit vita, omnibus vitam largitur. Ut Christo naturæ consors, et consubstantialis, et ejusdem gloriæ socius, eique unitus, hos etiam Christo simillimos reddit. Neque enim invidet Dominus, mortales divina gratia sibi similes fieri; nec dedignatur servos suos similitudinem ipsius gerere; quin delectatur, et gaudet, dum cernit tales factos nos ex hominibus natos, idque per gratiam, qualis ipse genitus est, et natura est. Cum enim sit benefactor, tales nos esse vult, qualis ipse est. Nam si ejusmodi non simus, perfecte, inquam, similes, quomodo illi uniti erimus, sicut dixit? quomodo etiam in eo manebimus? et quomodo ipse in nobis manebit, si ei simus dissimiles? Hoc igitur cum perspicue sciatis, studete accipere Spiritum qui ex Deo est, et divinus est, ut tales evadatis, quales nos docuimus, cœlestes ac divini, quales dixit Dominus, ut et regni cœlestis hæreditatem adeatis in sempiternum. Si tales non fueritis, aut hic non fietis, cœlestes, ut dixi, quomodo ullo modo cum ipso cœlum vos habitaturos arbitramini? quomodo in regnum cum

[44] Joan. vi, 49-52.

A cœlestibus intraturos, et regnaturos, et una futuros cum omnium rege ac Domino? Curramus itaque sedulo omnes, ut digni habeamur, qui in cœlis cum Christo omnium Domino regnemus, quem decet omnis gloria cum Patre, et sancto Spiritu in sæcula sæculorum. Amen.

CAPUT XXXII.

Subtilitates theologicæ. Qui non videt lumen gloriæ Dei, cæco infeliciorem esse.

Qui tam pronus es ad miserendum, Deus meus, creator meus, fulge mihi amplius inaccesso lumine tuo, ut gaudio cor meum impleas: et ne irascaris, neve derelinquas me? sed luce tua illustra animam meam; lux enim tua tu ipse es, Deus meus. Quanquam enim multis, ac diversis
B nominibus appellaris, tamen unum es. Hoc autem unum omni naturæ incognitum, invisibile, et inexplicabile est, quod ex comparatione quocunque indigitatur nomine. Ergo istuc unum est natura τρισυπόστατος, una deitas, unum regnum, una potestas; Trinitas quippe unum est. Trinitas una est Deus meus, non tria. Sed nihilominus tria illud unum, secundum subsistentias, natura mutuo ὁμοφυεῖς competentes, et consubstantiales omnimodis inconfuse, supra captum humanum unitas, et rursum citra divisionem divisas, in unum scilicet tria, et unum in tria. Unus enim est, qui condidit omnia Jesus Christus cum Patre experte principii, et cum Spiritu sancto, cujus æque nullum
C initium.

Unum igitur Trinitas, indivise prorsus. In uno autem tria, et vicissim in tribus unum, vel potius unum tria ista, et contra, tria unum. Intellige, adora, crede nunc et in sæcula. Hoc enim unum cum apparuerit, cum luxerit, cum participatum et communicatum illuminaverit, omne bonum est. Quocirca etiam non unum, sed multa a nobis accipit nomina, lumen, pax, gaudium, vita, esca, potus, indumentum, amictus, tabernaculum, divinum habitaculum, oriens, resurrectio, requies, lavacrum, ignis, aqua, fluvius, fons vitæ, fluentum, panis et vinum, novum et exquisitum fidelium condimentum, opiparum convivium, alimentum mysticarum deliciarum. Hoc sol est nunquam
D occumbens, astrum semper splendens, lampas intus in domicilio animæ effulgens. Hoc unum multa est, destruens et ædificans. Hoc unum simul omnia verbo produxit, et Spiritu virtutis suæ hæc omnia continet. Hoc unum, cœlum, et terram ex nihilo condidit, essentia impertivit, et ineffabiliter coagmentavit. Hoc unum solem, lunam, stellas (mira, nova, inusitata res) sola voluntate fecit. Hoc unum quadrupedes, reptilia, et feras, et volucrum omne genus, et maris pisces sicut cernimus, existere jussit. Postremo autem loco me finxit, tanquam regem, et hæc universa ad obsequium mihi subjecit; ut more servorum

necessitates meas explerent. Et quidem omnia A cætera hujus unius, Dei, inquam, universitatis mandatum custodiverunt, et etiamnum custodiunt; ego miser solus ingratus apparui, et improbus, et inobediens Deo fictori meo, et qui mihi hæc omnia bona liberaliter præbuit violatoque mandato factus sum inutilis, jumentisque, et feris, bestiis et reptilibus, et volucribus inferior ac pejor apparui, et a recto itinere digressus, datam mihi gloriam infelix perdidi, lucidaque, et divina stola spoliatus sum, et in tenebris natus, nunc in tenebris jaceo, et me luce privatum nescio. Ecce, inquam, sol diem illuminat, quem nocte superveniente occidere video. Tum ut videam, cereos et lampadem accendo. Et quid alius homo plus B me habet? Sic enim homines in mundo vident, aliterque aut plus nemo. Hæc cum dico, mentior et meipsum ludo, meipsum fallo, et adversus memet me jacto, dum nolo me cæcum esse cognoscere, dum nolo laborare, nolo sursum aspicere, nolo damnatus ego meam cæcitatem agnoscere.

Dico autem, quis vidit Deum lumen mundi? et dum hoc dico, prorsus non sentio, non intelligo, Domine, me male cogitare, et loqui. Qui namque lumen tuum non videt, et se videre affirmat, imo vero impossibile dicit esse, videre lumen gloriæ tuæ, omnes prophetarum, apostolorumque Scripturas, et sermones, atque œconomiam tuam, Jesu, negat. Si enim ab alto illuxisti et in tenebris apparuisti, et advenisti, in mundo C more nostro volens conversari cum hominibus humaniter, et lumen mundi teipsum esse, citra vanitatem dixisti, nos autem te non videmus, an non penitus cæci, et cæcis miserabiliores sumus? Verissime mortui, et cæci sumus, dum te vivificum lumen non cernimus. Solem hunc corporeum cæci non vident, vivunt tamen, et quocunque modo motibus cientur; non enim vitam donat, sed ut videas duntaxat. Tu autem cum sis omnia bona, semper omnia das servis tuis videntibus: videntibus, inquam, lumen tuum. Et quoniam vita es, cum aliis omnibus bonis, quæ tu ipse es, etiam vitam largiris. Vere enim omnia in te possidet, qui te habet. Ne priver te Domine, ne, mi creator, priver te, ne te priver, miseri- D cors, ego humilis, et peregrinus. Etenim peregrinus, et inquilinus hic, ut tibi complacuit, non voluntate, non sponte mea factus sum: sed gratia tua meipsum inter hæc visibilia cognovi hospitem, intellectualiter illustratus tuo lumine, perspectoque, te ad mundum immaterialem, et inaspectabilem, transferre, et in eo facere habitare genus humanum, describendo ac distribuendo pro meritis cuique habitationem suam, pro eo scilicet ac servavit mandata tua. Propterea precor ut me tecum colloces, tametsi peccavi multum supra omnes mortales, pœnaque et ultione dignus sum. Verum ut publicanum, et meretricem supplicantem me suscipe, Domine. Etsi ego non perinde fleo; etsi non similiter pedes tuos capillis meis extergo; etsi non similier gemo, et lamentor, tamen tu emanas misericordiam, et scaturis miserationem, et quasi e fonte effundis bonitatem, per quæ miserere mei. Eia, qui manus et pedes tuos fixus es in cruce, et lancea latus apertus, o misericordissime, miserere mei, et ab igne sempiterno serva me, et dignum fac, qui de reliquo approbe serviam tibi, et tunc indamnabilis stem coram te, accipiarque intra thalamum tuum, ubi lætabor tecum bono Domino in omnia sæcula. Amen.

CAPUT XXXIII.

Confessio precationi conjuncta, et de copula sancti Spiritus cum perturbationum vacuitate.

Elongavi, o benigne, *mansi in solitudine* [**], et abscondi me abs te dulci Domino. Circumventus nocte sollicitudinis vitæ hujus, multos inde morsus, ac vulnera sustinui: multas plagas reversus fero in anima mea, clamoque in cruciatu, et dolore cordis mei: Miserere mei prævaricatoris, miserere, o medice, qui diligis animas, et solus admodum libenter misereris. Qui ægris, et vulneratis mederis gratis, medere vibicibus et vulneribus meis. Stilla misericordiam gratiæ tuæ Deus meus, oblittera plagas, atque ulcera mea, in unum attrahe, et constringe male dissoluta membra mea, et omnes cicatrices meas dele, meque totum perfecte sana, ut prius, quando me nulla fœdabat inquinatio, nulla vibex, nec plaga tumens aut macula: sed mecum erat tranquillitas, gaudium, pax, mansuetudo, sancta humilitas, et longanimitas, patientiæ, bonorumque operum claritudo, tolerantia, et penitus invicta virtus, unde quotidianæ et suavissimæ lacrymæ, unde exsultatio in corde meo velut fons scaturiebat, fluebatque jugiter, et erat fluentum melleum, et potus lætitiæ assiduo versans in ore mentis meæ; unde omnis sanitas, unde puritas, unde malarum affectionum sedatio, et cogitationum inanium abjectio, unde mihi ἀπάθεια corusca quodammodo aderat, et mecum consuescebat (spiritualiter intellige, qui hæc legendo percurris, ne turpiter inquineris) immensam voluptatem commistionis, infinitumque nuptiarum divinæ conjunctionis mihi desiderium inferens; ex qua et ego mutatus, solutus sum perturbationibus, inflammatus voluptate, et incensus ejus desiderio, et particeps luminis, imo et lumen evasi, omni passione superior, ab omni nequitia remotus. Non enim attingit lumen apathiæ passio, ut nec solem umbra, aut nocturnæ tenebræ. Talis porro cum essem, mihi fidens inflatus sum superbia, rerumque sensibilium sollicitudine, et curis vitæ subtractus decidi infelix, refrigeratusque nigrorem ferri indui,

[**] Psal. LIV, 8.

et diu jacens, insuper venenum arripui. Idcirco ad te clamo, o benigne, et denuo purgari ad pristinamque pulchritudinem sustolli, tuoque lumine frui obsecro, nunc et semper, et in omnium spatia sæculorum. Amen.

CAPUT XXXIV.

De intelligibili paradiso splendida commentatio, et de ligno vitæ in eodem.

Benedictus es, Domine, benedictus es solus, benedictus es misericors, et plusquam benedictus, qui dedisti in cor meum lucem mandatorum tuorum, plantastique in me lignum vitæ, et fecisti me paradisum alium inter aspectabilia, in sensibilibus quidem intellectualem, in intellectualibus autem sensibilem, et alium spiritum, nempe Spiritum tuum sanctum animæ meæ conjunxisti, eumque in visceribus meis habitare fecisti. Plane hoc unicum est vitæ lignum. Hoc, in qua terra consitum fuerit, in anima nempe hominis, et si in corde radices egerit, paradisum reddit, et id mox splendidissime speciosis stirpibus, arboribus, et diversis fructibus, variisque floribus, et unguenta spirantibus liliis exornat, quæ sunt humilitas, pax, gaudium, mansuetudo, condolescentia, luctus, imbres lacrymarum, et inusitata in illis delectatio, splendor gratiæ tuæ illucens omnibus in paradiso versantibus. Tu es crater vitalia fluenta tua mihi effundens, et sermones divinæ cogitationis copiose ministrans. Quod si tu nolueris, sed contra ista demolitus fueris, ego amens, et instar lapidis stupidus sum. Ut tuba sine inflatu nunquam sonabit, sic et ego absque te velut inanimus sum; sine anima vero fieri non potest, ut corpus agat aliquid, et anima sine spiritu tuo moveri, et mandatis tuis obedire, aut te videre, aut astare tibi, aut cantare intelligenter gloriam tuam nequit. Ideo clamo, ideo vociferor ad te, qui sursum cum Patre, et infra nobiscum es; non ut quidam ratiocinantur, operatione sola; nec, ut multi putant, voluntate sola, nec sola potentia tua, sed etiam essentia: siquidem hoc vocabulum de te usurpare, aut intelligere fas est, qui solus immortalis, et superessentialis es. Etenim si revera omnino ininterpretabilis es, quem te appellabimus? quomodo te vel essentiam, et quam tandem et qualem dicere audebimus? Profecto nihil eorum quæ in rerum natura subsistunt tu es, Deus meus; sed omnia opera tua ex nihilo producta sunt; solus tu increatus es, et sine principio, Trinitas sancta, et veneranda, Deus universorum. Et ostendisti nobis lumen gloriæ tuæ incontaminatæ, id ipsum et nunc mihi sine intervallo præbe. Da mihi per illud perpetuo ceu in speculo intueri, et contemplari te Verbum, et immensam pulchritudinem tuam manifeste perspicere atque intelligere; quod cum sit omnimodis non intelligibile, supra modum obstupefacit, et percellit mentem meam, et in A corde meo ignem charitatis erga te accendit; qui ubi in flammam divini desiderii erupit, clarius mihi gloriam tuam demonstrat; quam adorans, oro te, Fili Dei, fac ut eam nunc et in futuro sæculo citra vicissitudinem obtineam, et per ipsam te Deum per æterna tempora videam. Ne des mihi, Domine, vanam mundi gloriam, ne divitias pereuntes, ne talenta auri, ne sublime solium, ne in ista fugacia principatum: humilibus, pauperibus ac mitibus me associa: ut ego quoque humilis et mitis fiam. Etsi ministerium meum non utiliter, atque ad beneplacitum et cultum tuum obeo, placeat tibi ut eo abdicatus, tantummodo peccata mea defleam, deque solo justo judicio tuo sim sollicitus, et quomodo respondeam B tibi, qui multoties iram tuam provocavi.

O Pastor, quem aliena mala commovent, bone et mansuete Pastor, qui omnes in te credentes salvari cupis, miserere, et hanc precem meam exaudi; ne irascaris, neu faciem tuam avertas a me, sed doce me implere voluntatem tuam. Non enim studeo fieri voluntatem meam, sed tuam, ut te colam. Adjuro te, miserere mei, qui es natura misericors [80], et fac quid miseræ animæ meæ conducat; quoniam Deus benignus et humanus tu solus es increatus, nunquam desiturus, omnipotens, omnium te diligentium, et abs te vehementer dilectorum vita et lumen. Quibus utinam me annumeres, et divinæ gloriæ tuæ socium, et cohæredem præstes! Te enim decet gloria, Patrem cum C Filio, simul carente principio, et sacrosanctum Spiritum in sæcula sæculorum. Amen.

CAPUT XXXV.

Cuilibet homini propter divinas leges injuriose et contumeliose tractato, eam ipsam ignominiam honori et ornamento esse. Item dissertatio ad animam suam, qua inexhaustæ Spiritus divitiæ explicantur.

Da mihi sensum, Christe, quem semel donasti; eo me tege, Salvator, et in eo totum me absconde, et ne sinas appropinquare mihi sensum mundi, ne intrare in me, et penitus ne sinas lædere me humilem servum tuum, cujus tu solus es misertus. Nam cum se curæ ac sollicitudini commendabili mundanus sensus repente ingesserit, statim prava desideria in misera anima mea exsuscitat. D Suggerit enim gloriam, admonet divitiarum, ad ambiendam regum consuetudinem incitat, et hoc in magna felicitate ducit. Ex hujuscemodi igitur cogitationibus, sicut a vento uter intumescit, et ignis in flammam accenditur: sic anima inflata turgescit, et cupiditate gloriæ, opum ac inertium feriarum, quibus deorsum trahitur, vehementer distenditur. In gloria et admiratione concupiscit esse cum his, qui vivunt in gloria; illustris videri cum illustribus: possidere divitias cum divitibus. Quam tu glorificasti lumine tuo ineffabili, quam tu vestisti gloria tua inexplicabili, quam tu exem-

[80] Psal. LXXXV, 15.

plum claritatis, et fulgoris tui exhibuisti, ejus mentem sensus mundanus pro captiva occupans, ostendit illi reges, proponit honores, præsentis vitæ opes suggerit, et ad ista cogitationem detorquet.

O caliginem, o cæcitatem, o inanes cogitationes, o scopum sordidum, o mentem stolidam; quoniam relictis ineffabilibus, et immortalibus, terrena cogito et apud animum volvo. Nonne rex morietur? nonne gloria evanescet? nonne divitiæ, ut pulvis a vento dispergentur? nonne putrescent corpora in sepulcris? et fortunæ istæ caducæ alios habebunt dominos, deinde alios, et post hoc rursum alios? Et cujusnam, dic mihi, anima mea, facultates istæ et copiæ fuerunt? Quis autem in hac vita vel exiguum quæstum facere potuit, quem etiam moriens secum hinc auferret? nullum mihi, nullum plane nominabis, aut ostendes, præter misericordes, qui omnibus in pauperum manus distributis, nihil sibi reliquerunt. Illi namque tuto retinent, quæ dederunt, ex quo ea in manus Domini dederunt. Cæteri omnes, ut mendici, et mendicis infeliciores sunt, qui divitias suas habent sine usu repositas, nudi enim ut effossa terra denuo in fossam, sic illi in tumulos projiciuntur, et in hoc sæculo miseri, et in futuro hospites ac peregrini. Quid igitur, anima mea, in his eximium intuens delectaris? quid horum expetendum censes? Nihil penitus habes quod dicas, nihil quod respondeas.

Væ qui divitias cumularunt. Væ qui gloriam ab hominibus volunt accipere. Væ qui se inseruerunt divitibus, et non Dei gloriam, ejusque divitias, et solum cum ipso esse, versarique desiderant. Mundus enim vanus est, et quæ in mundo sunt, vanitates sunt, et omnia vanitas: Deus autem solus est æternus, immortalis, semper manens, et cum ipso erunt, qui nunc eum quærunt, qui solum illum præ omnibus dilexerunt. Væ tunc illis, qui modo mundum diligunt; quandoquidem propter ipsum addicentur suppliciis sempiternis. Væ sitientibus gloriam hominum; quia tunc gloria Dei privabuntur. Væ, anima, his qui congregaverunt divitias, quoniam ibi aquæ guttam consequi optabunt. Væ anima, figentibus spem in homine; quia ille morietur, et cum illo spes, et tunc spe sua carentes et frustrati invenientur. Væ, anima, habentibus hic consolationem suam; quoniam ibi tribulationem æternam habituri sunt.

Narra mihi, anima, quid contristaris? quid rerum hujus vitæ concupiscis? Dic mihi, et docebo te uniuscujusque necessitatem et usum. Tu intellige, et disce, quid boni sit in quolibet. Quid ais? vis honoribus tolli, vis prædicari? audi igitur quid sit honor, quid ignominia. Honor est honorare quidem omnes; sed Deum ante omnes, et mandata ejus insuper ut opes sibi comparare, eorumque causa injurias, maledicta et omne genus probra sustinere. Cum enim, o anima, negotium aliquod ad honorem, et gloriam Dei inceptaveris, et ob idipsum contemptu, et injuriis affecta fueris,

A tunc honorem, et stabilem gloriam adepta es: nam gloria Dei omnino ad te perveniet. Tum quoque omnes angeli te collaudabunt quod honoraveris Deum, quem ipsi collaudant. Vis, anima mea, vestes, et opes possidere? ausculta, jam tibi opes æternas demonstrabo. Age pœnitentiam in lacrymis; despice omnia; esto pauper spiritu; esto inops pecuniæ; esto mundo peregrina; esto sinistris voluntatibus tuis inimica, et in solius Domini tui voluntate acquiesce, et ejus vestigiis insistere contende: tum lentius gradiens ille, a te misera prehendetur; quem cum videris, clamorem ingentem ede. Conversus ipse, placido vultu te intuebitur, seque paululum tibi aspiciendum præbebit, et iterum ablatus ab oculis tuis te relinquet.

B Tunc lamentaberis misella, tunc dolens plorabis, et doloris impatiens mortem invocabis, non ferens abs te separari tam dulcem Dominum. Ast bonus Dominus cum te consilii inopem, et in fletu, mœstitiaque constantissimam viderit, iterum repente tibi apparebit; iterum te illuminabit; iterum tibi inexhaustas divitias demonstrabit, paterni vultus gloriam immarcescibilem, et exhilarabit, gaudioque te implebit ut prius, et ita gaudii plenam relinquet. Mundanum porro gaudium quod verbis et cogitationibus percipiebas, sensim te deficiet, et in tristitiam commutabitur. Sic rursus, ut ante, magnopere lamentaberis, et cum gemitu voces effundens, illum lætitiæ promum, gaudii largitorem, illum in quo revera stabiles semper divitiæ,

C requires. Eo sic explorante voluntatem, ac propositum tuum, cave ne defatigeris, anima, ne retro reflectare, ne dicas, quousque te non comprehendam? ne dicas, quid apparens, subito occultatur iterum? et quousque tandem molestias mihi dat, non misericordiam? Ne dicas, qui usque ad mortem lassari queo? et ita graveris exquirere Dominum; sed ut quæ morti te semel obtuleris, et consecraris, ne quietem ac remissionem tangas, ne gloriam consecteris, nec delicias corporis, nec amicitiam cognatorum. Ne dextra, neve sinistra circumspicias aliquatenus, sed, ut cœpisti, vel potius festinantius currens, studo semper assequi, et manu apprehendere Dominum. Quod si millies

D se occultaverit, et toties tibi apparuerit, nec comprehendi potuerit, hac via abs te tenebitur. Decies millies, imo vero quandiu spiras, prompte et alacriter quære, et ad ipsum accurre. Etenim non deseret te, non deficiet a te; sed paulatim magis magis apparebit, et frequentius tecum erit, ac tandem purgatam illustratione luminis, totus veniens inhabitabit, manebitque tecum, qui mundum fecit, et habebis veras divitias, quas mundus non habet; sed cœlum, et qui illic in album relati sunt. Si istud tibi contingat, memorandum, quid vis amplius?

Dic, anima ingrata; dic, anima stulta; dic, vilis anima mea, quid his majus sive in cœlis, sive in terris, ut illud persequare? Cœli Fabricator, et

terræ Dominus, et omnium quæque in cœlo, quæque in mundo sunt conditor, judex, et rex ipse solus in te habitat, totum se manifestans tibi, totus illuminans te luce sua, et pulchritudinem vultus sui tibi ostendens, ut ipsum expressius videas, et consortem te gloriæ suæ faciens, dic quid hoc uno præstantius? Respondebis, nihil penitus. Audi insuper. Tali honore dignata, o anima, quid adhuc terræ inhias? quid istis rebus demulceris? quid adhæres perituris, quæ immortalia accepisti? quid moraris in præsentibus, quæ futura invenisti? Illa conare jugiter possidere, illis totam te agglutina, anima mea, ut et post obitum inveniaris in æternis illis bonis, quæ hic acquisivisti, et cum iis Creatori ac Domino assistas, et cum eodem lætere per innumerabilia sæcula. Amen.

CAPUT XXXVI.

Spiritu sancto in nobis fulgente, omnes non rectas animi motiones fugari : eodemque radios contrahente, ab his, et a pravis cogitationibus nos infestari.

Lumen tuum, Christe, me circumfulgens vivificat; nam te videre, est reviviscere, et a mortuis resurgere. Quid efficiat lumen tuum, non possum dicere. Verumtamen hoc re ipsa cognovi, et cognosco, sive morbo, sive afflictionibus, sive mœroribus, sive vinculis, sive fame, sive custodia detinear, sive gravioribus molestiis premar, emicante lumine tuo, omnia tanquam tenebras discuti ac dispelli, et in requie ac luce, et fruitione luminis per divinum Spiritum tuum subito me constitui. Scio tribulationes fumum, cogitationes malas tenebras, tentationes jacula, sollicitudines caliginem, passiones belluas vocari, a quibus olim liberasti, et eruisti me; et illucescens paulatim mihi lumine tuo, etiam nunc in horum medio versantem me invulneratum custodis, tuo lumine me protegens. Quia vero delinquo sæpe admodum, et in horas pecco, quia, inquam, effero me adversum te, quia irrito te, indigeo misericordi castigatione tua, quam vehementer in me adhibitam sentio divini recessu luminis, quod tegebat me. Ut enim sole occidente nox et tenebræ ingruunt, et feræ omnes ad pastum exeunt : sic ubi me lumen tuum deseruit, illico vitæ hujus tenebræ, ac pelagus irrequietarum cogitationum me obruunt, et feræ turbidorum motuum me devorant, jaculisque omnigenarum cogitationum vulneror. Ubi rursus pietate commotus, mei misertus fueris, et flebiles lamentationes meas exaudieris, gemitusque perceperis, et lacrymas admiseris, et ad humilitatem meam respicere volueris, qui inexpiabilia peccavi, procul ut stella exoriens videris, et paulatim dilataris (non tu ipse hoc patiens, sed mentem servi tui ad videndum aperiens), sensim major, et instar solis cerneris. Fugientibus quippe, et evanescentibus tenebris advenire te puto, qui ubique

A præsens es. Ubi totum uti prius me circumdedisti, ubi complexu tuo totum ambivisti et texisti, malis liberor, a tenebris, tentationibus, motionibus cum ratione pugnantibus, et omnibus pravis cogitationibus eripior, impleorque bonitate, lætitia, gaudio, jucunditate animi incredibili, cernens tremenda mysteria, et nova quædam mira; cernens quæ neque oculus humanus videt, aut videre, neque auris audire possit, neque in cor hominis ascenderunt [51]. In quibus obstupesco vehementer, ac de potestate decedo atque a terrenis omnibus universe alienor, continenter laudans te, et in meipso novam mutationem, modumque auxilii manus omnipotentis animadvertens, quomodo fulgore et apparitione unius luminis tui omnem B mihi tristitiam exemeris, mundoque ereptum, et tecum arcano fenore unitum, mox in cœlum me restitueris, ubi nulla est ægritudo, nulli gemitus, nullæ lacrymæ, non serpens calcaneum mordens, et ostenderis minime laboriosam esse et ærumnosam viam, quæ alioqui omnibus mortalibus contraria, angusta, difficilis, aut, ut verius dicam, invia est. Quis enim hominum potuit, aut poterit, quæso, corpore in cœlo esse, aut sine corpore, quibus alis eo pervolabit?

Elias curru igneo in sublime raptus est, et ante illum Enoch, verum non in cœlum, sed in alium quemdam locum, non ipse quidem a se ipso, sed tamen translatus est. Quid ista ad ea quæ in nobis C fiunt? quænam umbræ cum veritate, aut quæ spiritus ministratorii, ac servientis, cum divino, et Dominico, omnium opifice, et quamcunque creatam naturam confirmante et corroborante Spiritu comparatio? Alia creaturæ sunt, ipse Creator solus, utpote a Patre et Filio inseparabilis. Deus hæc tria, Trinitas quippe unus Deus est. Ipsa omni, seu universitati ut esset, contulit, ipsa produxit omnia; ipsa Verbum et Filium Patris in mundo secundum carnem pro salute nostra creavit, a Patre et Spiritu sancto inseparabilem. Vere autem superventu Spiritus incarnatur, et fit quod non erat, homo mihi similis, peccatum omne et iniquitatem si excipias, Deus simul et homo videndus omnibus habens divinum Spiritum, qui ipsi naturaliter adest, cum D quo mortuos in vitam reduxit, et cæcorum oculos aperuit, leprosos mundavit, dæmones e corporibus humanis expulit. Idem passus crucem, et mortem, in spiritu resurrexit, et in gloria assumptus est, semitamque in cœlum reparavit omnibus in se certa ac firma fide credentibus; et Spiritum sanctissimum in omnes fidem operibus probantes abunde effudit; et nunc quoque eumdem large in tales effundit, ac per ipsum deos repente facit, quibus copulatus fuerit; et ille eos ex hominibus immutabiliter immutat, ac Dei filios, fratres Salvatoris, et hæredes quidem Dei, cohæredes autem Christi efficit, deos cum Deo versantes in Spiritu sancto, alligatos

[51] I Cor. II, 9.

quidem sola carne, spiritu autem liberos; qui facile cum Christo in cœlum ascenderunt, et totam vitæ bene agendæ rationem ibi acquisierunt, in visione bonorum, quæ oculus non vidit.

Quid igitur currus igneus, qui Eliam abstulit? quid Enochi translatio? ad hæc ego ita statuo, sicut mare olim virga divisum, et manna e cœlo cadens typus solum, et symbola fuerunt, mare baptismatis, manna Salvatoris: eodem modo illa horum adumbrationem, et symbola quædam esse; horum, inquam, incomparabili excellentia, et gloria præditorum, quantum videlicet increatum creato natura antecellit. Manna enim, quod panis et alimonia angelorum vocatur [31], quod Hebræi in solitudine comederunt, defecit, periit, mortuique sunt omnes, et quotque eo vescebantur, nón inde vitam assequebantur. Caro autem Domini mei, cum sit deificata, et vitæ plena, omnes comedentes vitæ participes facit, et immortalitate auget. Facit porro eos non altum mare transire, nec ex Ægypto in aliam regionem traducit, quæ rursum fructus interituros hominibus efferat; sed nec per annos quadraginta nos ambulare mundi Redemptor jubet, ut in terram promissionis deveniamus; sed cum fide minime dubia baptizatos, factosque corporis, et sanguinis ejus participes, ab interitu in vitam, a tenebris in lucem, a terra in cœlum mox simul subvectat. Prius me corruptione, et morte exutum, totum, quod cognovi et sensi, in libertatem asseruit; ac deinde, quæ magis est suspicienda novitas, cœlum me fecit, et in me omnium auctor habitavit; quod beneficium nemini veterum sanctorum contigit. Olim quippe loquebatur per sanctum Spiritum, ejusque virtute opera supra naturam, conditionem rerum perpetrabat: substantialiter autem nequaquam ulli Deus conjunctus est, antequam Christus Deus meus humanos artus susciperet. Assumpto enim corpore, dedit Spiritum sanctum suum, et per eum substantialiter unitur fidelibus universis: et irrupta atque insolubilis est ista unio.

Eheu! (acerbe enim hominum errore cogor ingemiscere) quomodo non credimus Christo? quomodo eum non sequimur? quomodo vitam non exoptamus? quomodo divitias ejus non deprædabiles, et immortales, non senescentem gloriam, et ævum cum ipso degendum non concupiscimus? quomodo perituris affixi, nos salvatum iri confidimus, qui Christum non plusquam quæ contuemur, diligimus, nec post fata nos cum illo futuros speramus, sed sensu minus etiam quam ligna et lapides utimur. Libera me, Christe, ab ista insania voluntaria, et doce amare te vitam fidelium omnium. Tibi enim semper, ut regi, gloria, honor, et laus debetur, cum Patre, et sancto Spiritu in sempiterna sæcula. Amen.

A

CAPUT XXXVII.

Quædam theologumena. Item, qui per Spiritus sancti communionem immutatus non sit, nec per adoptionem Deum cognoverit, ei ut homines de divinis rebus erudiat, non concedi.

Quis dolorem cordis mei consolabitur? dolorem cum dixi, Salvatoris desiderium significavi. Desiderium autem atque ardor iste, effectum Spiritus vel potius essentialis præsentia est, lux ἐνυποστάτως; intus in me visa. Est autem lux incomparabilis et ineffabilis penitus. Quis me secernet ac disjunget a rebus sensum moventibus, a quibus semel liberatus, et absconditus sum, quando mundum sub pedibus habui? quis mihi dabit tranquillitatem et
B quietem ab omnibus, ut illius pulchritudine, aspectuque satier; quem quia intelligere nequeo, ideo amore inflammor? quantum vero comprehendi, atque intelligi potest, subsistens amor est. Nam charitas non est nomen, sed divina substantia, participabilis, et incomprehensibilis, et divina prorsus. Quod participatur, comprehendi potest; hoc plus non potest. Idcirco dixi tibi, comprehensibilem esse amorem, et ipsum ἐνυπόστατον, ut participabilem, et comprehensibilem. Omne enim quod comprehendi et participari potest, utique essentia est ἐνυποστάτος participabilis, similiterque comprehensibilis; nam quod sine essentia est, nihil est, et nihil dicitur. Divina autem natura increata, et superessentialis est, utpote omnium rerum con-
C ditarum essentiam supergrediens. Vocatur superessentialis ὑπερούσιος, et tamen est ἐνούσιος, est ἐνυπόστατος super omnem essentiam, et cum creata hypostasi nulla ratione conferri posse intelligitur, est enim natura sua tota incircumscripta. Quod non est circumscriptum, quomodo hypostasin nominabis? quod non subsistit, nihil est, et quomodo mihi communicabile?

Si non credis, Paulum testem, utrumque credibile esse confirmantem tibi producam. Cum enim dicat habere se intus Christum loquentem, et in Spiritu sancto se loquentem, communicabilem, et circumscribilem divinitatem dicit, quæ sic illi aderat, ut tamen circumscribi, atque comprehendi nequiret. Quando autem lumen inaccessibile habi-
D tantem introducit, testaturque, nunquam visum ab homine, tum incircumscriptam, et incomprehensam ostendit. Quod namque nullus hominum unquam vidit, quomodo aut particeps ejus fuit, aut illud aliquatenus attigit? nequaquam dices, certo scio, nec contendes mecum. Cum rursus dixerit tibi: *Deus qui dixit de tenebris lumen splendescere, qui illuxit in cordibus nostris* [32], quem tibi, quæso, alium Deum intelligendum subjicit, nisi illum, qui habitat lumen, quod ferre nemo præ claritate potest, et quem nemo unquam hominum vidit? Ipse enim superessentialis, et prius increatus, carnem suscepit, et creatus mihi visus est. totum me as-

[31] Psal. LXVII, 24, 25; Exod. XVI, 4. [32] II Cor. IV, 6.

sumptum mirabiliter deificans. Credisne istud, dic age, et neutiquam dubitas? Si igitur Deus homo factus, ut credis, hominem me, quem assumpsit, deificavit, adoptione deus ego, cum qui natura Deus est, video; illum scilicet, quem nemo mortalium aliquando videre potuit, nec potest ullo modo. Qui Deum fidei operibus receperunt, et in Spiritu renati, dii appellantur, ipsum illum Patrem eorum vident, semper habitantem lumen inaccessibile, ipsi in seipsis eumdem incolam habentes, et ipsi vicissim in eo qui est inaccessus, habitant.

Hæc fides vera, hoc Dei opus, hoc sigillum Christianorum, hæc divina communicatio, hæc participatio, et divinus arrhabo; hæc est vita, hoc regnum, hoc indumentum, hæc tunica Christi, quam baptizati fide superinduuntur. Non ignorantia, non stupore, sed per fidem, cum notitia et sensu; ut non dicam, Christum credo me induisse. Non dico: hoc crede; sed fidei opus, et fidei confirmationem, et fidei tesseram, et fidem consummatam citra hæsitationem habeto, ex eo, quod Christum sentiens, et cognoscens induisti, fulgentem, coruscantem, et in lumine clarissimo totum te immutantem, manentem immutabilem, ex utroque duplicem, adoptione Deum videlicet, natura nihil nisi hominem. Talis cum evaseris, ut ex me audisti, tum veni, frater mi, et nobiscum supra montem divinæ cognitionis, ac visionis asta, percipiemusque simul paternam vocem.

Heu! quantum a divina dignitate distamus? quantum a vita æterna absumus? Quam longe distat cœlum a locis inferis, et ibi jam olim detentis, tam et amplius nos a divinitatis excellentia, contemplatuque revera sejungimur, etiamsi nos cum illo, quod admirabile est, habitare, et habitantem lumen inaccessibile nos in nobis ipsis totum manentem, habitantemque habere dicamus, et velimus infra terram sedentes, de iis quæ supra terram, et in cœlo, et supra cœlum sunt, ut illa perfecte scientes, philosophari, et narrare omnibus, vocarique gnostici (hoc est, vi seu facultate cognoscendi præditi), et egregii theologi, et doctores rerum arcanarum; quod stoliditatis plane argumentum est. Natus enim miser in subterraneis, et densas tenebras præsentis sæculi incolens, qui lumen futuri sæculi non vidit, quod in terra luxit, ac semper lucet, et affirmans se cœlestia nosse ac sentire, et cernere omnia quæ illic sunt, et alios de iis instituere, nonne is stolidus est, et si quid hoc gravius dici potest? Quemadmodum enim cæcus cum videntibus litigans, et asseverans, hoc numisma æreum est, hoc sigillum alterius est, et quæ in eo sunt sculptæ litteræ hæc, et hæc significant, monstro mirabili est audientibus et videntibus numisma aureum, et concinnum admodum, et signum regis verum, ejus imaginem minime adulteratam repræsentans, et litteras illius nomen exprimentes: sic cum nobis idem accidat, non putamus accidere, nec quemquam reveremur, nec ipsos cœlites et angelos, desuper res nostras intuentes: sed impletur in nobis verbum Domini, *Videntes non vident* [84]. Et audientes spiritualia, aures obstruunt potius, et verba Spiritus audire nolunt. Et auribus quidem corporeis audiunt; spirituales vero aures cordis occlusas habent, et penitus non possunt Deum audire. Haud enim possunt a seipsis velamen elationis et stuporis auferre, quod ipsi sua sibi voluntate imposuerunt, volentesque oculos atque aures operiunt, et hinc se videre atque audire arbitrantur. Quod si quis illis dicat, audite, filii mei, et tollite velamen de cordibus vestris [85], ad hæc ipsa verba ferociunt, quod non patres, sed filios appellaverit, magisque odium adversus illum concipiunt, nec sentire morbum queunt quo laborant, vel morbos potius, qui mentem tenebris involvunt, et jam a Deo assumptos, ab illo separant. Ab existimatione sui, et a superbia in servitutem redacti, et istorum vitiorum servi sponte nominati, voluntatem suam perpetuo explent, relictisque Dei legibus, ipsi leges sibi ferunt; nec Deo, sed sibimet serviunt, homines audacissimi; et gloriam suam pro Dei gloria aucupantes, operibus, et modis omnibus eam constituere annituntur. Gloria igitur Christi, est crux, et tormenta, quæ nostra causa sustinuit, ut nos gloria afficeret. Hæc porro illi perpeti recusant, quemadmodum ille passus est; et proh nefas! gloriam ex hominibus malunt, voluntariamque a Deo separationem eligunt. Sed tu, Christe meus, in te confidentes ab impuro vanæ gloriæ studio, superbia libera, tuarumque passionum, et gloriæ fac participes, et dignare nos tuos esse inseparabiliter, nunc et in futura sæculorum sæcula. Amen.

CAPUT XXXVIII.

Precatio ad Deum supplex simul, et gratiarum actoria, de beneficiis in se collatis.

Da mihi, Domine, intellectum, da cognitionem, doce me facere mandata tua. Tametsi peccavi ut homo, et plusquam homo, ut nosti, nihilominus tu Deus consueta tibi misericordia misertus es mei pauperis et orphani in hoc mundo, fecistique quod tu solus nosti. A patre, et fratribus, cognatis, et amicis, a natali domo mea velut ex Ægypto tenebrosa, velut ex inferni recessibus (sic enim mihi abjecto servo tuo de illis cogitare dedisti, et non stulte loqui) separatum, et assumptum, et terribili manu tua apprehensum duxisti me ad eum, quem complacuit tibi in terris esse patrem meum, et ad pedes ejus, atque ulnas deposuisti me: qui me obtulit Patri tuo, Christe meus, et tibi per Spiritum, o Trinitas, o Deus meus. Cumque essem prodigo similis, et ante te supplex procumberem (ut tu ipse scis, quia docuisti me), tu quoque non es dedignatus vocare me filium tuum. O indignum os,

[84] Luc. VIII, 10. [85] II Cor. III, 15.

et immunda labia! o verba linguæ inopis, et in laudibus tuis, agendisque gratiis, et beneficiis tuis enarrandis egestate laborantis, quæ in me pupillum ac peregrinum conferre voluisti! tui enim sunt peregrini in hoc mundo. Quæ autem tua tuorumque sunt, oculi non vident, lingua non potest eloqui, nec mundus capere. Propterea, Domine, odit nos mundus, persequitur, maledicit, invidet, furit, occidit, cum in tales inciderit, audet omnia. Nos vero, ut tibi complacitum est, humiles servi tui, in infirmitate potentes in paupertate ditescimus, in omni tribulatione gaudemus, velut extra mundum positi. Nos tecum sumus, Domine, corporea nostra mundus retinet. De cætero cæcus oberrat, lutum tenens solum, quod nec ipsum lucrifaciet; dabis enim, ut promisisti, in extrema tuba [84] et hoc spirituale, et huic soli mala propria lucrabitur, cum consentientibus sibi cæcis, et mundi amatoribus.

CAPUT XXXIX.

Qui Deum desiderat, odit mundum.

Umbra detineor, et veritatem cerno, quod nihil est, nisi solida spes. Quænam igitur spes? quam oculi non viderunt. Hæc enim vita, quam omnes concupiscunt. Vita autem illa quid est aliud, quam Deus conditor omnium? Hunc ama, et odio habebis mundum. Mundus mors: quid enim non fluxum et caducum habet?

CAPUT XL.

Gratiarum actio ad Deum pro acceptis beneficiis. Ubi et de oratione spirituali, et progressu in ea, et de divina illuminatione, visioneque non falsa, et charitate erga Deum disseritur.

Benedic, Pater, Dominator Domine cœli ac terræ, qui ante constitutionem mundi statuisti, ut e nihilo nascerer, gratias ago tibi, quoniam, priusquam adveniret dies et hora, in qua mandasti ut prodirem in hanc lucem, ipse solus immortalis, solus omnipotens, solus bonus et humanus, cum descendisses de excelso sanctuario tuo, a paterno sinu non discedens, et e sancta Virgine Maria incarnatus et genitus esses, finxisti, et vivificasti, et a primi parentis lapsu liberasti me, et ascensum in cœlum præparasti mihi. Deinde prognatum me, et sensim crescentem, tu me sancto baptismate tuo refinxisti, et renovasti, sanctoque Spiritu condecorasti. Angelum lucis custodem mihi attribuisti, et ab operibus malis, et laqueis inimici, usque ad perfectam et plenam ætatem me illæsum custodivisti. Quoniam vero non vi, ac nolentes, sed voluntate, et arbitratu ad hoc propendentes salvare nos æquum justumque censuisti, me quoque arbitrii libertate honorari permisisti, ut ex voluntaria mandatorum tuorum observatione meam erga te charitatem ostenderem. Ego autem improbus, et ingratus, atque contemptor, velut equus vinculis

A liber dignitatem ac præstantiam hujus liberæ voluntatis ac potestatis non reputans, a dominio, et imperio tuo resiliens, præcipitem me abjeci, et illic me jacentem, ac sine sensu corpus volutantem, attritumque vehementer, non es aversatus, non es passus jacere, lutoque conspurcari: sed propter viscera misericordiæ tuæ misisti, et inde me sustulisti, et illustrius honorasti. A regibus et principibus, ut vase ignominiæ ad ministerium cupiditatis suæ uti me cupientibus, judiciis tuis ineffabilibus redemisti. Auri et argenti munera, quanquam pecuniæ avarum, accipere me non tulisti. Gloriam, vitæ claritudinem, quæ mihi ad vendendam sanctificationem tuam loco pretii offerebatur, ut exsecrarer ac detestarer donasti B mihi.

Sed hæc omnia, confiteor tibi, Domine Deus cœli ac terræ, me rursus nihili facientem, in lacum, et profundum cœnum turpium cogitationum, actionumque miserabiliter ultro incidisse, et in manus illic latentium latronum devenisse, unde me non solum ego solus, sed nec mortales universi in unum congregati extrahere, et ab eorum manibus liberare potuerunt. Verumtamen ibi me misere ab illis coercitum, et infande huc illuc raptatum, compressum et illusum, tu misericors, et benignus Dominus non despexisti, non es abominatus perversam voluntatem meam, non diu permisisti me sponte latronum illorum tyrannidem perpeti: C verum quamvis ego sine sensu abductus ab illis lætarer, tu tam fœde me circumagi atque trahi non ferens, visceribus commotus, et mei misericordia captus es; nec angelum, aut hominem ad me miserum peccatorem misisti; sed tumetipse a bonitatis tuæ præcordiis incitatus, in profundissimum lacum te immisisti, et in cœni alta voragine infra defesso, ac sedenti, dexteram intaminatam tetendisti, meque non videntem te (qui enim poteram, aut quomodo suspexissem, qui totus luto mersus suffocabar?) capillo capitis apprehensum, inde vi extraxisti; cum ego dolorem quidem, et crebros in superiora attractus, ascensumque sentirem, at prorsus nescirem, a quo in sublime educerer, aut quis esset tandem, qui me prensaret atque educeret. D Porro sursum eductum, et in terra collocatum, servo ac discipulo tuo me tradidisti, totum inquinatum, et luto oculos, aures, os obstructum, et ita nec tum te videntem, quis esses; nisi hoc solum indicantem, quisquis esses, bonum, et humanum esse, qui me e profundo lacu, et cœno eripuisses. Dicto igitur mihi confortare, et homini huic adhæresce, eumque sequere, hic enim te abductum abluet: et firmam mihi in illum fidem largitus, recessisti. Ubi igitur fueris ignoro; ego præscriptum mihi ducem abs te, sanctissime Domine, citra conversionem secutus sum; cumque ille ad scaturigines, et fontes, id est, Scripturas,

[84] I Cor. xv, 52.

et mandata multa cum lassitudine et labore cæcum me, et tergo suo manu fidei abs te mihi data tractum, ac sequi coactum abduxisset, respexit me, et pedum vires probe resumpsi. Transibat autem per lapidosa, per fossas, per offendicula, et superabat omnia. Ast me in hæc impingere, et offendere, multumque laborem, multas vexationes, et afflictiones perferre, ac sustinere contingebat. Et ipso quidem in omni fonte, et scatebra per se in horas lavabat, ac se abluebat: ego, quod eas non cernerem, multas præteribam. Ac nisi ille manu me prehensum, ad fontem statuisset, et pedes animi mei pro duce rexisset, nusquam scatentem aquam invenire potuissem. Ubi autem mihi scaturigines illas demonstravit, permisitque ut sæpius aqua pura me abluerem, forte aliquando etiam de luto ad marginem fontis jacente manu hauriebam, et inde faciem lavans contaminabam. Quin et sæpenumero palpando volens scaturiginem invenire, trahebam una pulverem, et aquam iterum turbabam; cumque penitus nihil viderem, turpans cœno faciem, pura me lympha putabam ablui.

Quo autem pacto commemorabo quæ me deinde rursum necessitas, et vis occuparit? quomodo præterea quidam frequenter testarentur, et quotidie mihi cantilenam istam occinerent, quid inanem laborem stulte capessis, et illusorem atque impostorem hunc sequeris, et te aspectum recuperaturum frustra, et inutiliter confidis? non enim nunc fieri potest. Quid pedes ita offendens, et cruentans sequeris; cur non potius misericordibus auscultas, qui hortantur te, ut quieti indulgeas, ciboque et potione et reliqua cura corpori tuo servias? Non enim potes ab animæ lepra liberari; nec unquam istis temporibus aspicies. Unde illusor iste, miraculorum effector modo exstitit, qui, quæ apud omnes homines ætatis hujus sunt impossibilia, tibi pollicetur? Væ tibi, quoniam et oblatam a Christi, et fratrum amantibus, et aliena mala, tanquam propria, sentientibus curationem amittes, et incommoda afflictionesque quas sustines, vana spe sustinebis; et promissa tibi a deceptore illo ac sycophanta pro certo haud consequeris. Quid? non ratiocinaris, neque apud te cogitas quomodo sine nobis nihil possis? Quid? annon et nos omnes cernimus? an, quemadmodum seductus ille ipsemet tibi dictitat, cæci sumus? Cernimus profecto omnes, et ne frustra sis, non est hoc nostra videndi facultas minor. Verum enim vero ab his omnibus citra controversiam seductoribus, et impostoribus, qui dolo proximum circumvenire atque subvertere conantur, tu misericors et benigne libera me, per eam quam mihi fidem et spem largitus es; per quam et quæ dixi, et alia plura ut perferrem, me corroborasti.

Cæterum cum in omnibus his perdurassem, nec defecissem, et sic palpando turbida aqua me abluerem, et eluerer quotidie, opinione mea pro eo ac apostolus discipulusque tuus docebat aliquando ambulanti mihi, et ad fontem currenti, tu qui me antea de cœno extraxeras, rursum occurristi, et tunc primum intaminato vultus tui splendore infirmos oculos meos illuminasti, quodque videbar habere lumen, id ipsum perdidi, quo te cognoscere non potueram. Et quomodo potuissem, cujus neque faciei fulgorem videre possem, neque intelligere, aut perspicere, aut cognoscere quis tandem esses? Ex eo me crebrius ad fontem consistente, qui vacas omni superbia, non es dedignatus descendere, ad me accedere, prehendere caput meum, et id in ipsas aquas immergere, efficereque, ut lumen vultus tui purius aspicerem. Mox te abstulisti, cum non dedisses cogitare quis esses, qui hæc faceres; aut unde venisses; aut quo abiisses, non, inquam, dabas hoc mihi, neque cum ad tempus venires, et abires paulatim magis ac magis apparebas, et aquis me irrorabas, et ut te liquidius cum majore lumine intuerer, largiebaris. Dum hoc diu facis, visu mysterii cujusdam venerabilis me dignatus es. Te enim adveniente, et, ut putabam, aquis me abluente, et immergente sæpius, fulgorem circumdantem me, et radios vultus tui in mediis aquis conspicio, obstupuique vehementer, cum me aqua luciflua viderem ablui, et ubi esset, et quis esset hujus rei præbitor, non cognoscebam: gaudebam solum me lavari, fide augeri, spe velut alis subvehi; et in cœlum usque ascendere. Seductores autem illos, verba fallaciæ, et mendacium mihi suadentes, ac suggerentes plurimum exosus, et errantes miserans, eorum congressum, consuetudinem, conspectumque ut noxium devitavi penitus: contubernalem autem, et adjutorem meum, sanctum discipulum tuum dico, et apostolum, ut teipsum fictorem meum venerabar, honorabam, diligebam toto pectore: jacebam ad pedes ejus noctes et dies, orans, ut si quid posset, adjuvaret me; certo mihi persuadens, quæcunque vellet, abs te obtenturum. Sic perdiu gratia tua cum perseverarem, iterum aliud mirabile arcanum vidi. Apprehensum quippe me una tecum in cœlum ascendens duxisti sive in corpore, sive extra corpus, nescio, tu solus nosti, qui id fecisti. Cum illic horam tecum exegissem, et essem gloriæ (quæ, aut cujus fuerit nescio) magnitudine, et majestate perculsus, et immensa altitudine attonitus, totus cohorrui. Rursum me solum ubi prius stabam dimisisti, et inventus sum cum stupore lamentans infelicitatem meam. Non multo post, cum essem infra, supra in cœlis apertis, faciem tuam ut solem informem dignatus es mihi ostendere, et quis esses, ne sic quidem voluisti me cognoscere. Quid enim? cum non alloquereris me, sed illico abscondereris. Ego vero circumibam quærens te, quem non cognoscebam, et videre formam tuam, et noscendo noscere quis esses, desiderabam. Quocirca præ incredibili ardore charitatis erga te flebam continenter, quod nescirem te quis esses, qui me ex nihilo ut essem produxisti, et e cœno

eduxisti, et quæ dicta sunt omnia mihi factus es. A Postquam igitur hunc in modum sæpe mihi rursum visus, et sæpe rursum me allocutus, evanuisti, nec visus es a me penitus, fulgorem ac splendorem vultus tui rursum in aquis, ut prius circumfundentem me videns, et eum prorsus cernere non valens, recordatus sum, ubi aliquando te in supernis viderim. Et alium esse insipienter suspicatus, denuo cum lacrymis videre te quæsivi.

Cum itaque multum me cruciarem et affligerem, et mei totius, ac totius mundi, et eorum quæ in mundo sunt, oblitus, neque umbram saltem, neque aliud quidquam, aut etiam omnino exstare quidquam eorum quæ videntur, cogitarem, tu omnibus inaspectabilis, intactilis et incomprehensibilis B apparuisti, et visus es mihi mentem meam purgare, et augere vim cernendi animæ meæ, ampliusque ac plenius spectandam præbere gloriam tuam, quia crescebas magis, et splendens amplius dilatabaris. Etiam ex recessu tenebrarum te venire, et appropinquare animadverti; id quod nobis non semel in sensibilibus usuvenit. Luna siquidem apparente, et nubibus velut ambulantibus, videtur illa currere celerrime, cum nihil ad cursum consuetum addat; aut institutum ab initio iter mutet. Similiter tu videbaris venire, qui es immobilis, et qui es immutabilis augescere, ac major fieri, et formam capere, qui capax formæ non es. Quemadmodum enim in cæco paulatim videre incipiente, et notam, seu indicium figuramve hominis C animadvertente, et quis sit, sensim cognoscente, non nota, seu figura propter visionem immutatur, aut transformatur; sed vis videndi quæ in oculis ejus est purgata, figuram et formam qualis est percipit, tota ejus similitudine velut impressa facultati videndi, et illam penetrante, atque in eam abstersa, et quasi in tabulam insculpta in anima, qua parte intelligit, et meminit: sic etiam tu ipse lumine sancti Spiritus perspicue visus es, et purgasti mentem meam integre: qua clarius et purius vidente, tu mihi alicunde egredi, et lucidior apparere visus es, et characterem formæ sine forma ut viderem concessisti mihi, et tum me extra mundum abduxisti, et quod dici fas existimo, D etiam extra corpus; nam ut istud accurate scirem, non dedisti. Supra modum igitur illuminasti me, et, ut videbatur, plane pulchre videnti mihi visus es. Et cum te interrogarem, Domine, quis esses, tunc primum me perditum voce tua dignatus es, perculsumque stupentem ac trementem, et apud animum leviter cogitantem, ac dicentem, quid sibi ista gloria, et hujus splendoris magnitudo vult? quomodo aut unde ego talia bona mereor? leniter ac placide affatus es in hunc modum: Ego sum Deus, tua causa homo factus. Et quoniam me tota anima quæsivisti, de cætero, ecce, frater meus, et cohæres, et amicus eris.

Ad hanc orationem cum obstupuissem, et animus me defecisset, viresque destituissent, et retulissem contra, et quis ego miser sum, Domine, aut quid feci ego homuncio, ut me hujuscemodi bonis dignarere, et tantæ gloriæ socium, ac hæredem institueres? putaremque hanc gloriam, et hoc gaudium mentem meam excedere, tu, Domine, rursum, ut amicus cum amico disserens, per Spiritum tuum in me loquentem respondisti, hæc ob solum scopum et institutum, et fidem tuam donavi tibi, et adhuc donabo. Quid enim aliud aut habes, aut habuisti aliquando tuum (nudus a me procreatus), ut illud accipiam, et hæc tibi rependam? Ac nisi vinculis corporis hujus solvare, quod perfectum est non videbis, neque eo toto præclare perfrui poteris. Cum subjicerem, quid vero hoc majus, aut splendidius? mihi interim sic esse etiam post mortem sufficit, tu excipis; quam pusillo et angusto es animo, qui istis contentus sis? Hæc cum futuris collata, similia sunt cœlo in charta, quam quis manu teneat, depicto, et ad spectandum proposito. Quantum enim hoc vero cœlo inferius est, tanto major, et sine comparatione major hac quam nunc vides, futura gloria revelabitur.

Hæc locutus conticuisti, et sensim bonus, ac dulcis Dominus ab aspectu meo ablatus es. Utrum quia ego recederem a te, an quia tu abscederes a me, mihi non liquet. Tunc rursus in me plane fui, alicunde me venisse ratus; et ingressus sum prius tabernaculum, indeque in memoriam rediens pulchritudinis gloriæ tuæ, et verborum tuorum, ambulans, sedens, comedens, bibens, orans flebam, et in gaudio vivebam inenarrabili, cum te cognovissem. Opificem omnium. Quomodo enim non gauderem? Sed rursum mœstus, et isto modo rursum te videre concupiscens, ut abii ad immaculatæ Parentis tuæ imaginem, ipsam salutatum, et in genua procubui, tu antequam surgerem, in abjecto corde meo, ut lumen perficiens ipsum a me visus es. Et tum cognovi te pro certo in me esse. Ex eo non quod memor essem tui, et eorum quæ tua sunt, te diligebam, sed te subsistentem charitatem intra me vere habere credidi. Vere enim tu Deus charitas es. Fidei igitur spes insita, et in ipsa a pœnitentia et lacrymis rigata, postquam etiam a lumine tuo illustrata radices egit, et bene aucta est, tum deinde tu ipse bonus artifex, et auctor adveniens, per gladium tentationum, per humilitatem, inquam, in magnam altitudinem enatos inutiles cogitationum ramos amputans, spei soli, ut uni radici arboris sanctam charitatem tuam inseruisti. Hanc itaque assiduo incremento proficere, et consuetam ac familiarem mihi, vel potius te per hanc docentem, et illustrantem me cernens, ut jam omni fide ac spe superior, sic afficior, quemadmodum et Paulus clamans ait: *Quod enim quis videt, quid sperat* [17]? Si igitur ego te habeo, quid præterea spero?

[17] Rom. VIII, 24.

Audi quid. Ut solem in aqua vides, illum ipsum autem neutiquam vides, quamvis magis deorsum te inclines, tale quid esse intellige, quod in te fit; et instrue te, et stude semper, intra te pure et clare, ceu solem in aqua limpida, me intueri. Quod utinam sic videre me, ut dixi, etiam post mortem mereare. Aliter totus iste orbis operum et laborum, et verborum tuorum nihil tibi proderit: proderit autem? imo ista magis te condemnabunt, tribulationemque majorem parabunt: siquidem, ut audis, *potentes potenter tormenta patientur* [58]. Nam pauperi ab ortu suo non tam pudori est paupertas sua, nec ejus comes tristitia, adeo ipsum cruciat, ut eum, qui in divitiis, et in gloria, excelsoque gradu vixit, regumque familiaritate usus, deinde omnibus illis amissis ad summam mendicitatem depressus est. Tametsi res non ita se habet in terrenis, et quæ sub oculos cadunt, sicut in cœlestibus, et quæ sub aspectum minime veniunt. Qui enim certam ob causam terreni regis amicitia, et famulatu multati sunt, iis fortunarum suarum dominis esse, iisque frui, et vivere non prohibetur. Ast mea charitate, et amicitia si quis exciderit, vivere nequit prorsus; vita enim ejus ego sum: sed illico nudatur, et spoliatur omnibus, meisque ac suis hostibus capiendus permittitur. Cui arrepto illi pro pristino ejus in me amore, et benevolentia furiosius insultant, pœnasque cum irrisionibus, et ludibriis irrogant.

Sane ita est, Rex sanctissime. Sane et ego credo tibi Deo meo, et supplex ac pronus te rogo, custodi me peccatorem, et indignum collata in me misericordia tua: et surculum dilectionis tuæ, quem in arborem spei meæ insevisti, virtute tua corrobora, ne a vento conquassetur, ne a procella confringatur, ne ab aliquo inimico evellatur, ne præ negligentia mea æstu exuratur, ne præ pigritia et superbia mea exarescat, ne præ studio gloriæ inanis omnino tandem pereat. Tu enim nosti, qui hoc mihi donasti, et in me operatus es, te ob istud me ab omnibus mortalibus, a mundo universo, sevocasse; a me quoque ipso adjutorem et auxiliarium meum, tuum vero apostolum pro voluntate tua corporaliter separasse. Tu scis infirmitatem meam, tu non ignoras miseriam, et ad omnia imbecillitatem meam. Proinde amplius miserere mei, qui abundas misericordiæ visceribus. Advolvor tibi ex animo; ne permittas me voluntati meæ, qui tam multa benefecisti mihi, sed in charitate tua constabilito animam meam, et in ipsa eam radices tuto fac propagare: ut secundum impollutam, sanctam, a mendacio alienam promissionem tuam mecum in me sis, et ego vicissim in te, et tegar ab ipsa, et ego tegam, et custodiam ipsam in me. Et tu quidem videas me in ipsa, Domine, ego autem te videre per ipsam merear, nunc quidem ut in speculo et in ænigmate, ut dixisti [59], tunc autem in tota charitate te, qui totus es charitas [60], et ita vocari dignatus es. Quoniam te decet omnis gratiarum actio, gloria, imperium, honor, et adoratio, Patrem, et Filium, et Spiritum sanctum, et semper, et in infinita sæcula. Amen.

[58] Sap. VI, 7. [59] I Cor. XIII, 12. [60] I Joan. IV, 8.

ΤΟΥ ΟΣΙΟΥ ΠΑΤΡΟΣ ΗΜΩΝ

ΣΥΜΕΩΝ ΤΟΥ ΝΕΟΥ ΘΕΟΛΟΓΟΥ

ΚΕΦΑΛΑΙΑ ΠΡΑΚΤΙΚΑ ΚΑΙ ΘΕΟΛΟΓΙΚΑ ΡΜΕ'.

SANCTI PATRIS NOSTRI

SYMEONIS JUNIORIS THEOLOGI

CAPITA PRACTICA ET THEOLOGICA CCXXVIII *

1. Fides est, propter Christum pro ejus mandato morte occumbere, et credere, mortem huju- A

α'. Πίστις ἐστὶ, τὸ διὰ Χριστὸν ὑπὲρ τῆς αὐτοῦ ἐντολῆς ἀποθανεῖν· καὶ τὸν θάνατον τοῦτον ζωῆς

(1) Præcedunt apud Jac. Pontanum capitula sequentia :

« Deus corporeis oculis aspicientibus nusquam est, effugit enim sensum omnem cernendi. Ast animo, et cogitatione intuentibus, ubique est. Nam cum in omni, seu in rerum universitate est, tum extra omne est. In illo prope est timentibus eum (*Psal.* LXXXIV, 10), et longe a peccatoribus salus ejus (*Psal.* CXVIII, 155).

« Memoria Christi mentem illuminat, et dæmonas fugat. Lumen autem sanctæ Trinitatis in corde puro lucens, hominem a toto mundo sejungit, suique participem jam hinc futura gloria complet, quatenus eam potest capere, qui a superna gratia regitur, et adhuc in corporis custodia detinetur. B

« Si prætereuntibus, ac pereuntibus omnibus, quæ oculorum sensu percipiuntur, tantummodo Deus permanet, ac permanebit, omnino ejus gratiæ in hac vita affatim compotes, quanquam in terris versantur, tamen nunc maximam partem cum futuro sæculo apti, atque conjuncti sunt, et in umbra ista, onere corporis tanquam gravi sarcina depressi, ingemiscunt.

« Dominus noster non eos beatos esse affirmat (*Matth.* v, 19), qui docent duntaxat; sed dignos prius per mandatorum obedientiam habitos, qui cœlestia suspicerent, quique in semetipsis lumen spiritus illuminans coruscare conspexerunt, et in vera ejusdem visione per ipsum et cognitione, et actione didicerunt, de quibus apud alios docendi causa dissererent. Primum igitur eos qui ad docendum aggrediuntur, ita sustolli, ac subvehi, quemadmodum diximus, necesse est : ne si doceant quæ nesciunt, tam sese ipsos, quam sibi credentes C in fraudem et exitium inducant.

« Qui Deum non timet, is non credit Deum esse, Insipiens enim est (*Psal.* XIII, 1). Qui autem istud credit, illum timet : « Qui porro dicit se timere Deum, et mandata ejus non custodit, mendax est (*I Joan.* II, 4), » et timor Dei in illo non est; ubi enim timor, inquit Scriptura (*Psal.* CXI, 1), ibi custodia mandatorum. Quod si et timore Dei vacamus, et divinis legibus non paremus, ab ethnicis atque infidelibus nihil discrepamus.

« Fides, timor Dei, observatio mandatorum ejus pro portione purgationis præmium conciliant. Quantum purgamur, tantum in charitatem Dei a timore evehimur, et proficiendo quodammodo a timore ad charitatem Dei transimus, audientes ab eo : « Qui habet mandata mea, et servat ea, ille est qui diligit me (*Joan.* XIV, 21). » Et ita certamen certamini addamus, magisque semper ac magis contendamus, ut operibus charitatem demonstremus. Quod si fiat, ipse, sicut promisit, nos diliget. Si Christus nos diligat, Pater ejus similiter nos charos habebit, et Spiritus utique B viam muniet, ac domicilium præparabit, ut in uno hypostaseon personarumve conventu, Patris, et Filii, et Spiritus sancti mansio et habitaculum evadamus.

« Divinitatis tres hypostases habentis suscepta in perfectis habitatio, quam iidem cognoverunt, et præclare senserunt, ea desiderium ipsorum non satiat, sed majoris potius, et ardentioris desiderii initium, et causa est. Exinde enim istorum hospitum susceptori nullam partem quietis concedit : verum efficit, ut quasi ab igne semper incensus, et inflammatus, ad divinioris cujusdam desiderii flammam sese extollat. Quoniam enim mens, quem desiderat intelligendo comprehendere, et finem ejus indagare nequit, etiam desiderio, et amori finem ac terminum ponere non potest : sed eum fine infinito assequi, et comprehendere enitens, desiderium semper immensum infinitumque, et charitatem inexplebilem in seipsa circumfert.

C « Qui ad hanc metam processit, nondum se desiderii, aut charitatis Dei in seipso principium invenisse arbitratur : sed de se ita sentit, quasi Deum non amaret : quandoquidem charitatis plenitudinem assequi haud potuerit. Hinc seipsum postremum omnium timentium Deum reputans, indignum censet, qui cum fidelibus salutem adipiscatur.

* 145 tantum habemus Græce edita in Φιλοκαλίᾳ τῶν ἱερῶν Νηπτικῶν, Venetiis 1782. fol. Jac. Pontanus 220 Latine ediderat.

πρόξενον εἶναι πιστεύειν· τὴν πτωχείαν, ὡς πλοῦτον λογίζεσθαι· τὴν εὐτέλειαν καὶ ἐξουδένωσιν, ὡς δόξαν τῷ ὄντι καὶ περιφάνειαν· καὶ ἐν τῷ μηδὲν ἔχειν, τὰ πάντα κατέχειν πιστεύειν· μᾶλλον δὲ κεκτῆσθαι τὸν ἀνεξιχνίαστον πλοῦτον τῆς ἐπιγνώσεως τοῦ Χριστοῦ, καὶ πηλὸν ἢ καπνὸν ἅπαντα τὰ ὁρώμενα καθορᾷν.

β'. Ἡ εἰς Χριστὸν πίστις ἐστὶ, τὸ μὴ μόνον καταφρονῆσαι τῶν ἐν τῷ βίῳ τερπνῶν, ἀλλὰ καὶ τὸ καρτερῆσαι καὶ τὸ ὑπομεῖναι πάντα πειρασμὸν ἐπερχόμενον ἐν λύπαις, καὶ θλίψεσι, καὶ συμφοραῖς, ἕως ἂν θελήσῃ καὶ ἐπισκέψηται ἡμᾶς ὁ Θεός. « Ὑπομένων γὰρ, φησὶν, ὑπέμεινα τὸν Κύριον, καὶ προσέσχε μοι. »

γ'. Οἱ τοὺς ἑαυτῶν γονεῖς ἔν τινι προτιμῶντες τῆς τοῦ Θεοῦ ἐντολῆς, πίστιν οὐ κέκτηνται πρὸς Χριστόν. Πάντως γὰρ ὑπὸ τῆς ἰδίας κρίνονται συνειδήσεως· εἴγε καὶ συνείδησιν ζῶσαν ἔχουσι περὶ τῆς ἀπιστίας αὐτῶν. Πιστῶν γὰρ τοῦτό ἐστι, τὸ ἐν μηδενὶ μηδαμῶς τοῦ μεγάλου Θεοῦ καὶ Σωτῆρος ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ παραβαίνειν τὴν ἐντολήν.

δ'. Πίστις ἡ εἰς Χριστὸν τὸν ἀληθινὸν Θεὸν, ἐπιθυμίαν καλῶν ἔτεκεν, καὶ φόβον κολάσεων. Ἡ δὲ τῶν κρειττόνων ἐπιθυμία, καὶ ὁ φόβος τῶν κολάσεων τήρησιν ἀκριβῆ τῶν ἐντολῶν κατειργάσατο. Ἡ δὲ ἀκριβὴς τῶν ἐντολῶν τήρησις, τὴν ἰδίαν τοὺς ἀνθρώπους ἐκδιδάσκει ἀσθένειαν. Ἡ δὲ κατανόησις τῆς ἀληθοῦς ἀσθενείας ἡμῶν, θανάτου μνήμην ἐγέννησεν. Ὁ δὲ σύνοικον ταύτην κτησάμενος, αὐτὸς μαθεῖν ἐμπόνως ζητήσει, ὁποῖα ἔσται αὐτῷ μετὰ τὴν ἔξοδον τοῦ βίου τούτου καὶ ἀναχώρησιν. Ὁ δέ γε περὶ τῶν μελλόντων γνῶναι σπουδάζων, πρῶτον ἑαυτὸν ἀποστερῆσαι τῶν παρόντων ὀφείλει. Ὁ γὰρ ἐν τούτοις καὶ μέχρις εὐτελοῦς τινος ὑπὸ προσπαθείας κρατούμενος, ἐκείνων τὴν γνῶσιν τελείαν οὐ δύναται κτήσασθαι. Εἰ δὲ καὶ ταύτης γεύσεται κατ' οἰκονομίαν τὴν τοῦ Θεοῦ, εἰ μὴ τάχιον ἐάσῃ τὰ ὑφ' ὧν καὶ ἐν οἷς κρατεῖται κατὰ προσπάθειαν, καὶ ὅλως τῆς τοιαύτης γένηται γνώσεως, μηδὲν ταύτης ἕτερον ἔξωθεν ἐννοεῖν ἑκουσίως καταδεχόμενος, καὶ αὐτὴ ἣν δοκεῖ ἔχειν, ἀρθήσεται ἀπ' αὐτοῦ.

ε'. Ἡ ἀποταγὴ τοῦ κόσμου καὶ παντελὴς ἀναχώρησις, ξενιτείαν ἀναλαβομένη πάντων τῶν ἐν βίῳ ὕλων, καὶ ἠθῶν, καὶ γνωμῶν, καὶ προσώπων, καὶ ἄρνησιν σώματος καὶ θελήματος, μεγάλης ὠφελείας πρόξενος γίνεται τῷ οὕτω θερμῶς ἀποταξαμένῳ ἐν βραχεῖ τῷ καιρῷ.

ς'. Ὁ φεύγων τὸν κόσμον, ὅρα μὴ δῷς τὴν ψυχὴν εἰς παράκλησιν κατ' ἀρχὰς, ἐν αὐτῷ τὰς οἰκήσεις ποιούμενος· εἰ καὶ πάντες σε τοῦτο ποιεῖν συγγενεῖς καὶ φίλοι καταναγκάζουσι. Τοῦτο γὰρ αὐτοῖς οἱ δαίμονες ὑποβάλλουσιν, ὅπως τὴν θέρμην ἀποσβέσωσι

A sempiterni vitæ conciliatricem, ac parentem esse; paupertatem divitias ducere. Vilitatem et contemptum, veram gloriam, claritatemque judicare et in nihil habendo omnia possidere, se existimare: imo potius « investigabiles Christi divitias [1] » possidere, et universa quæ videntur, non aliter, quam ut lutum, et fumum aspicere.

2. Fides in Christum est, non solum oblectamenta hujus vitæ aspernari, sed omnes quoque in nos invadentes tentationes patienter ferre ac sustinere, in molestiis, afflictionibus, calamitatibus, quoad Deus voluerit, et nos visitaverit.

B 3. Qui in re aliqua parentes suos Dei mandato anteferunt, fidem in Christum non habent. Plane enim a sua ipsorum conscientia judicantur, si modo sanam gerunt infidelitatis suæ conscientiam. Fidelium quippe hoc proprium est officium, in nulla re magni Dei, et Salvatoris nostri jussa ullo modo violare.

4. Fides in Christum Deum verum, bonorum desiderium, et pœnarum metum gignit. Desiderium autem bonorum, suppliciorumque timor, perfectam mandatorum observationem operantur. Deinde perfecta mandatorum observatio homines suam ipsorum imbecillitatem docet. Perspicientia veræ imbecillitatis nostræ mortis memoriam generat: quam qui contubernalem habuerit, cognoscere laborabit, quæ sibi post migrationem ex hac C luce eventura sint. Cæterum qui futurorum certior fieri studet, ante omnia præsentibus se privatum ire debet. Nam qui his, etiam parvi momenti rebus affectum submittit, exactam illorum cognitionem non consequitur. Quod si et hanc, Deo ita permittente, gustabit, nisi primo quoque tempore dimiserit, quorum ei affectus et amor dominatur, penitusque huic sese notitiæ consecraverit, nihil aliud extra eam sponte cogitandum ratus ipsa quoque quam videtur habere cognitio, ab eo auferetur.

5. Renuntiatio mundi, absolutaque secessio peregrinitatem quamdam ab omnibus vitæ istius vanitatibus, et illecebris, moribus, sententiis, D personis, abnegationemque corporis, et propriæ voluntatis assumens, brevi magnam utilitatem ei pariet, qui tam studiose ardenterque mundo renuntiavit.

6. Qui mundum fugis, cave ne des solatium animæ tuæ, ut in eo nonnunquam rogatus habites, quamvis id omnes te rogent: hos enim dæmones illis suggerunt, quo fervorem animi tui exstinguant. Nam ut non prorsus propositum tuum im-

[1] Ephes. III, 8.

« Omnia possibilia sunt credenti (*Marc.* IX, 22), fides enim ad justitiam reputatur. Nam *finis legis Christus* (*Rom.* X, 4). Fides autem in Christum pro opere legis reputatur, credentemque justificat, et consummat, ac per mandata Evangelii stabilita et demonstrata, fideles vitæ æternæ, quæ in ipso Christo est, consortes ac participes reddit. »

pedire queant, laxius quidem certe, et languidius illud efficient.

7. Cum te adversus omnia vitæ humanæ blandimenta virum præstiteris, nihilque ab eis allevamenti petiveris, tum diaboli flexis ad commiserationem cognatis, flere eos, et lamentari propter te in conspectu tuo facient : quod ita esse cognosces. Quod si tu immota mente contra talem impetum persliteris, videbis eos repente furore et odio tui accensos, te ut inimicum aversari, et vultum tuum amplius ferre non posse.

8. Cum a parentibus, fratribus, amicis tibi negotia facessi, et tribulationem creari senseris, dæmonem irride, cujus instinctu impulsuque hæc multimodis contra te suscipiuntur, et cum timore, curaque multa clam secede, Deum impense ora, ut celeriter ad portum boni alicujus Patris appellaris, in quo animam tuam oneratam ac delassatam reficere, ac recreare possis. Etenim pelagus vitæ hujus ad pericula objicienda, extremamque perniciem struendam ac parandam idonea multa continet.

9. Qui mundum odisse vult, ex medullis intimis Deum diligat, eumque continenter ante oculos habeat oportet : quando quidem nihil perinde ut ista duo facit omnia cum gaudio relinquere, et ut quisquilias despicatui ducere.

10. Omnino fuge, probabilibus de causis (imo enimvero improbabilibus, et rationi parum consentaneis) assiduo in mundo versari. Verum accersitus, aetutum obedi : non enim in alio Deus æque, ut in celeri obedientia nostra lætatur : siquidem melior expedita, et prompta obedientia cum egestate, quam tarditas cum abundanti pecunia.

11. Si mundus, et mundana universa prætereunt, solus autem Deus sempiternus est, nec eum ulla mortis fata periment, lætamini, quicunque propter illum rebus fluxis salutem dixistis. Fluxa autem sunt non divitiæ modo, et pecuniæ, sed et omnis voluptas, et oblectatio peccati fluxa est : sola vero Dei mandata lux, et vita sunt, idque ab omnibus appellantur.

12. Si concepta flamma, et quasi tæda ardenti accepta, frater, cursu te ad cœnobium, aut Patrem spiritualem contulisti, ob id, etiam hortatu illius, aut qui tecum sunt religiosorum fratrum, lavationibus, escis, aliisve obsequiis ad corpus pertinentibus recreationis, et animi causa utendum tibi ne putes, sed ad jejunium, ad aspera ferenda, ad summam continentiam paratus semper esto : ut si Patris tui in Domino auctoritate ad fruendum aliquod solatium incitere, illi obsecundans reperiare, et voluntati tuæ nec in hoc dedita opera parere. Alioqui cum voluptate sustine, ac patere, quæ libens et ultro ad animæ emolumentum inde comparandum facere instituisti. Ita si faxis, semper ab omnibus inedia te affligere, et continentiæ stu-

A τῆς καρδίας σου. Εἰ γὰρ καὶ μὴ τελείως ἐμποδίσουσι τὴν πρόθεσιν, ἀλλά γε χαυνοτέραν ταύτην πάντως καὶ ἀσθενῆ ἀπεργάζονται.

ζ'. Ὅταν πρὸς πάντα τὰ τοῦ βίου ἡδέα εὑρεθῇς ἀνδρεῖος καὶ ἀπαράκλητος, τότε εἰς συμπάθειαν δῆθεν οἱ δαίμονες τοὺς συγγενεῖς μεταστρέψαντες, κλαίειν ποιοῦσι καὶ θρηνεῖν πρὸ προσώπου σου διὰ σέ. Καὶ τοῦτο ἀληθὲς εἶναι γνώσῃ. ὅτε σὺ μὲν ἄτρεπτος καὶ ἐν ταύτῃ ἐμμείνῃς τῇ προσβολῇ, κἀκείνους εἰς μανίαν τὴν κατὰ σοῦ καὶ μῖσος αἴφνης ἐξαφθέντας ἴδῃς, καὶ ὡς ἐχθρὸν ἀποστρεφομένους σε, καὶ ὁρᾷν ἐθέλοντας.

η'. Τὴν παρὰ τῶν γονέων, καὶ ἀδελφῶν, καὶ φίλων σου θλίψιν ὁρῶν διὰ σὲ γινομένην, γέλα ἐπὶ τῷ ὑποβάλλοντι ταῦτα ποικίλως κατὰ σοῦ γίνεσθαι δαί-
B μονι· καὶ μετὰ φόβου καὶ σπουδῆς πολλῆς ὑποχώρησον· καὶ τὸν Θεὸν ἐκτενῶς δυσώπει, τοῦ τάχιον εἰς λιμένα καλοῦ Πατρὸς καταντῆσαί σε· ἐν ᾧ τὴν ψυχήν σου κεκοπωμένην καὶ πεφορτισμένην ὑπάρχουσαν αὐτὸς ἀναπαύσειε. Πολλὰ γὰρ ἔχει τὸ πέλαγος τοῦ βίου πρόξενα κινδύνων καὶ ἀπωλείας ἐσχάτης.

θ'. Ὁ μισῆσαι θέλων τὸν κόσμον, ἀγάπην ἐκ βαθέων ψυχῆς ἔχειν ὀφείλει πρὸς τὸν Θεὸν, καὶ μνήμην τούτου ἀέναον. Οὐδὲν γὰρ ἕτερον ὡς ταῦτα, ἅπαντα μετὰ χαρᾶς καταλιμπάνειν ποιεῖ, καὶ σκυβάλων δίκην ἀποστρέφεσθαι.

ι'. Μὴ θέλε δι' εὐλόγους αἰτίας ἢ ἀλόγους τῷ κό-
C σμῳ προσμεῖναι τὸ σύνολον· ἀλλ' ὅτε κληθῇς, συντόμως ὑπάκουσον. Ἐν οὐδενὶ γὰρ ἑτέρῳ οὕτω Θεὸς, ὡς ἐν τῇ ταχυτῆτι ἡμῶν ἐπευφραίνεται. Ἐπειδὴ καὶ κρείσσων ὑπακοὴ συντόμως μετὰ πενίας, ἢ βραδύτης μετὰ πλήθους χρημάτων.

ια'. Εἰ ὁ κόσμος καὶ τὰ ἐν κόσμῳ παρέρχονται πάντα, ὁ δὲ Θεὸς ἄφθαρτος καὶ ἀθάνατος, χαίρετε ὅσοι δι' αὐτὸν τὰ φθαρτὰ κατελείψατε. Φθαρτὰ δέ εἰσιν οὐ μόνον πλοῦτος καὶ χρήματα, ἀλλὰ καὶ πᾶσα ἡδονὴ καὶ ἀπόλαυσις ἁμαρτίας φθορά ἐστι. Μόναι δὲ αἱ τοῦ Θεοῦ ἐντολαὶ φῶς εἰσι καὶ ζωή· καὶ τοῦτο παρὰ πάντων καλοῦνται.

D ιβ'. Εἰ φλόγα ἔλαβες, ἀδελφὲ, καὶ δραμὼν παρεγένου ἐν κοινοβίῳ ἢ πνευματικῷ πατρὶ, διὰ τοῦτο, εἰ προτρέπῃ παρ' αὐτοῦ, ἢ παρὰ τῶν συνασκουμένων σοι ἀδελφῶν, λουτροῖς, ἢ βρώμασιν, ἢ ἄλλαις θεραπείαις χρήσασθαι ἀναπαύσεως χάριν, τοῦτο μὴ καταδέξῃ· ἀλλ' ἀεὶ παρεσκευασμένος ἔσο πρὸς νηστείαν, πρὸς κακοπάθειαν, πρὸς ἐγκράτειαν ἀκροτάτην· ἵνα εἰ μὲν παρὰ τοῦ σοῦ ἐν Κυρίῳ πατρὸς, προτροπῆς μετασχεῖν παρακλήσεως, εὑρεθῇς ἐκείνῳ μὲν ὑπήκοος, τὸ δὲ ἴδιόν σου θέλημα μηδὲ ἐν τούτῳ ποιῶν· εἰ δὲ μὴ, μετὰ χαρᾶς ὑπομένῃς ἅπερ ἑκουσίως ποιῆσαι ἠθέλησας, ψυχικῶς ὠφελούμενος. Τοῦτο γὰρ φυλάττων, ἔσῃ διαπαντὸς ἐπὶ πᾶσιν ὡς νηστεύων, καὶ ἐγκρατευόμενος, καὶ τῷ ἰδίῳ θελήματι κατὰ πάντα ὑποταξάμενος. Οὐ μόνον δὲ, ἀλλὰ καὶ

τὴν ἐνοῦσαν ἐν τῇ καρδίᾳ σου φλόγα ἄσβεστον διατηρήσεις, τὴν πάντων καταφρονεῖν σε βιάζουσαν.

ιγ'. Ὅταν πάντα παρ' ἑαυτῶν οἱ δαίμονες πράξωσι, καὶ τὸν κατὰ Θεὸν ἡμῶν σκοπὸν κατασεῖσαι οὐ δυνηθῶσιν, ἢ ἐμποδίσαι, τότε τοῖς τὴν εὐλάβειαν ὑποκρινομένοις ὑπεισέρχονται, καὶ δι' αὐτῶν τοὺς ἀγωνιζομένους ἐμποδίζειν πειρῶνται. Καὶ πρῶτον μὲν ὡς ἐξ ἀγάπης δῆθεν καὶ συμπαθείας κινούμενοι, εἰς σωματικὰς ἀναπαύσεις χωρεῖν παραινοῦσιν αὐτούς· ἵνα μὴ καὶ τὸ σῶμα ἀδυνατήσῃ, φησὶ, καὶ εἰς ἀκηδίαν ἐμπεσεῖται. Ἔπειτα καὶ εἰς συντυχίας ἀνωφελεῖς ἐκκαλούμενοι, τὰς ἡμέρας ἐν ταύταις προσαναλίσκειν αὐτοὺς ποιοῦσιν. Εἰ μέν τις ὑπακού- B σας τῶν σπουδαίων ὁμοιωθῇ αὐτοῖς, στρέφονται καὶ ἐπιγελῶσι τὴν αὐτοῦ ἀπώλειαν. Εἰ δὲ μὴ ὑπαχθῇ τοῖς αὐτῶν λόγοις, ἀλλὰ τηρεῖ ἑαυτὸν ξένον ἐκ πάντων, καὶ σύννουν, καὶ ἀπαῤῥησίαστον, κινοῦνται εἰς φθόνον, καὶ πάντα ποιοῦσι καὶ πράσσουσι, ἕως οὗ καὶ τῆς μονῆς αὐτὸν ἐκδιώξωσι· οὐ φέρει γὰρ κενοδοξία ἄτιμος, ἐπαινουμένην ταπείνωσιν ὁρᾷν ἀπεναντίας αὐτῆς.

ιδ'. Ἄγχεται κενόδοξος, ταπεινόφρονα ὁρῶν προχέοντα δάκρυα, καὶ διττῶς ὠφελούμενον· Θεὸν ἵλεων δι' αὐτῶν ἐργαζόμενον, καὶ ἀνθρώπους εἰς ἔπαινον ἐπισπώμενον ἀβούλητον.

C

ιε'. Ἀφ' οὗ σεαυτὸν ὅλον τῷ πνευματικῷ σου ἀναθήσεις πατρὶ, ἴσθι ὡς ξένος ἧς ἐπὶ πᾶσιν οἷς ἔξωθεν ἐπιφέρῃ· ἀνθρώποις, λέγω, πράγμασί τε καὶ χρήμασιν. Οὗ χωρὶς, μηδὲν ἐν αὐτοῖς πρᾶξαι ἢ ποιῆσαι θελήσῃς. Ἀλλὰ μηδὲ μικρὸν ἢ μέγα πρᾶγμα αἰτήσῃ παρ' αὐτοῦ· εἰ μήτι αὐτὸς τῇ οἰκείᾳ γνώμῃ ἢ προστάξει λαβεῖν σε, ἢ αὐτὸς ἐκεῖνος αὐτοχείρως παρέξει σοι.

ιϛ'. Μὴ δῷς ἄνευ τοῦ κατὰ Θεόν σου πατρὸς ἐλεημοσύνην, ἐξ ὧν χρημάτων προσήνεγκας· ἀλλὰ μηδὲ διὰ μεσίτου λαβεῖν τινα ἐξ αὐτῶν θελήσῃς παρ' ἐκείνου. Κρεῖττον γὰρ πτωχὸν καὶ ξένον εἶναί τε καὶ ἀκούειν σε, ἢ σκορπίζειν χρήματα καὶ διδόναι τοῖς D πένησιν, εἰσαγωγικὸν ὄντα. Πίστεως δὲ ἀκραιφνοῦς τὰ πάντα, ὡς ἐν χειρὶ Θεοῦ, τῇ τοῦ πνευματικοῦ πατρὸς ἀναθέσθαι βουλήσει.

ιζ'. Μηδὲ λαβεῖν ὕδατος ποτὸν αἰτήσῃ, εἰ καὶ συμβῇ σε φλέγεσθαι, μέχρις ἂν οἴκοθεν κινηθεὶς ὁ πνευματικός σου πατὴρ προτρέψῃ σε. Ἄγχε γὰρ σεαυτὸν, καὶ βιάζου ἐν πᾶσι, πείθων καὶ λέγων τῷ λογισμῷ· Εἰ θέλει ὁ Θεὸς, καὶ ἧς ἄξιος τοῦ πιεῖν, ἀποκαλύπτει πάντως τῷ Πατρί σου καὶ λέγει σοι· Πίε. Καὶ τηνικαῦτα πίεσαι μετὰ καθαροῦ συνειδότος, εἰ καὶ παρὰ τὸν καιρὸν ἢ ὥρα ἐστίν.

A dere, propriamque voluntatem funditus exuisse judicaberis. Neque id solum, sed insuper ardentem in pectore tuo flammam inexstinctam conservabis, quæ te ad omnium rerum contemptionem adigit.

13. Cum præstiterint dæmones, et experti fuerint omnia, quæ in se fuerunt, nec tamen nos a scopo nostro secundum Deum avertere potuerint, nec remorari, atque impedire, tum se in religiosam cautionem simulantes insinuant, eorumque opera sacro certamini deditis, impedimenta objicere adnituntur. Ac primum quidem velut amore, et mutuo illorum miseriæ sensu commoti, eos ad corpora secum recreanda, ac fovenda concedere cohortantur: ne debilitentur, ac frangantur, inquiunt, et in torporem ac socordiam, sive acediam delabantur. Post ad colloquia infructuosa eos provocant, in quibus dies totos conterunt. Ac si quispiam bonus, et virtutis studiosus illis se æquaverit, conversi, ejus interitum rident. Si eorum sermonibus aures obstruxerit, seque ab omnibus et peregrinum, et gravem ac serium, et a licentia alienum servaverit, ad invidiam concitantur, velisque ac remis contendunt, ut eum etiam e monasterio expellant. Vana quippe gloria contempta, humilitatem ex adverso laudatam videre non sustinet.

14. Angitur magnopere inanis gloriæ consectator, cum humilem lacrymas profundentem, dupliciterque sibimet commodantem intuetur. Nam et Deum per illas propitiat: et homines ad sui commendationem (tametsi id minime volens) excitat.

15. Postquam te totum Patri spirituali tradidisti, scio te instar peregrini ac hospitis esse in extraneis omnibus, quibus præficeris; hominibus, inquam, negotiis et facultatibus, citra cujus auctoritatem nihil facere velis. Sed neque exiguum, aut magnum quidpiam ab eo tibi committi petas: nisi is suopte nutu aut illi te manus admovere jusserit; aut ipsemet sua velut manu illud tibi tradiderit.

16. De illata abs te pecunia ne des eleemosynam injussu patris tui secundum Deum. Sed neque velle debes, ut quis per vicarium, sive internuntium tuum de illa ab eodem patre accipiat. Præstat enim mendicum, et peregrinum esse, et nominari te, quam dissipare pecunias, et dare pauperibus, cum in hoc vitæ statu novellus adhuc, et tyro sis. Sinceræ autem fidei est, omnia voluntati Patris spiritualis haud secus quam Dei manibus permittere.

17. Potestatem bibendi aquam, ne roga, licet siti ardeas, donec suopte impulsu Pater spiritualis te ad bibendum hortabitur. Coerce teipsum, et acriter tibimet impera in omnibus, ita loquens, et suadens tibi apud animum. Si placet Deo, et sis dignus bibere, plane revelabit Patri tuo spirituali, et is dicet tibi: Bibe. Tum bibes pura conscientia, quamvis extra tempus, aut horam bibas.

18. Qui spiritualem utilitatem experiundo cognovit, fidemque germanam ac sinceram habuit, Deum veritatis testem invocans, dixit, Statui mecum, ut neque comedere, neque bibere a Patre meo spirituali unquam peterem; neque eo nescio quidquam penitus mihi ad usum sumerem: quoad Deus certo illum doceret, et is demum mandaret mihi. Sic me habens, inquit, a proposito scopo nunquam aberravi (a).

A ιη'. Ὁ πεῖραν ἐσχηκὼς πνευματικῆς ὠφελείας καὶ ἀνόθευτον πίστιν κτησάμενος, μάρτυρα τῆς ἀληθείας τὸν Θεὸν προβαλλόμενος εἶπεν· Ἐθέμην τοιοῦτον ἐν ἐμαυτῷ λογισμὸν, ὡς μήτε φαγεῖν, μήτε πιεῖν αἰτήσασθαί ποτε τῷ Πατρί μου, ἢ πάρεξ αὐτοῦ μεταλαβεῖν τινος τὸ καθόλου, ἕως ἂν ὁ Θεὸς πληροφορήσῃ αὐτὸν καὶ προστάξῃ μοι. Καὶ οὕτως ἔχων, οὐδέποτε, φησὶ, τοῦ σκοποῦ μου ἀπέτυχον.

19. Qui erga patrem suum secundum Deum fidem evidentem habet in illo Christum ipsum intueri se existimat, et cum eo familiariter versans, eumque affectans, et comitans, cum Christo se versari, et eum comitari constanter credit. Talis nunquam alterius consuetudinem desiderabit, ejusque memoriæ, et charitati nihil rerum mundanarum anteponet. Quid enim, obsecro, tum in futura vita melius, quam cum Christo esse omni tempore? quid vero ejus aspectu aut speciosius, aut dulcius? Jam si etiam colloquio illius dignus censeatur, prorsus ex eo vitam æternam haurit *.

ιθ'. Ὁ πίστιν κτησάμενος ἐναργῆ πρὸς τὸν κατὰ Θεὸν πατέρα αὐτοῦ, βλέπων αὐτὸν, βλέπειν αὐτὸν τὸν Χριστὸν λογίζεται· καὶ συνὼν, ἢ ἀκολουθῶν αὐτῷ, Χριστῷ συνεῖναι καὶ ἀκολουθεῖν βεβαίως πιστεύει. Ὁ τοιοῦτος οὐκ ἐπιθυμήσει ἑτέρῳ τινὶ ὁμιλῆσαί ποτε· οὐ προτιμήσει τι τῶν τοῦ κόσμου πραγμάτων ὑπὲρ τὴν ἐκείνου μνήμην ὁμοῦ καὶ ἀγάπην. B Τί γὰρ μεῖζον, ἢ καὶ ὠφελιμώτερον ἐν τῇ παρούσῃ, καὶ ἐν τῇ μελλούσῃ ζωῇ, τοῦ συνεῖναι Χριστῷ; τί δὲ ὡραιότερον, ἢ γλυκύτερον τῆς θέας αὐτοῦ; Εἰ δὲ καὶ ὁμιλίας ἀξιοῦται τῆς παρ' αὐτοῦ, πάντως ζωὴν αἰώνιον ἐκ ταύτης ἀρύεται.

20. Qui cum sensu quodam convicìantes sibi, aut injurios, aut osores suos, et spoliatores diligit, et pro eorum salute preces Deo adhibet, brevi non mediocrem progressionem efficit. Hoc quippe cum sensu cordis factum, animum in profundum humilitatis; et in fontes lacrymarum adigit: in quibus submergitur quidem tripartita animæ vis, et facultas, sed in cœlum ἀπαθείας mentem sustollit, et contemplatricem facit. Hinc gustu utilitatis ibi inventæ omnia præsentis vitæ arbitratur ut stercora, ipsumque cibum, ac potionem neque cum declaratione, neque crebrius admittit (2).

κ'. Ὁ ἐκ διαθέσεως τοὺς λοιδοροῦντας, ἢ ἀδικοῦντας, καὶ ἀποστεροῦντας αὐτὸν ἀγαπῶν, καὶ ὑπὲρ τούτων εὐχόμενος, εἰς προκοπὴν ἐν ὀλίγῳ μεγάλην ἀνέρχεται. Ἐν αἰσθήσει γὰρ καρδίας τοῦτο γινόμενον, εἰς ἄβυσσον ταπεινώσεως, καὶ εἰς δακρύων πηγὰς τὸ λογιζόμενον καταφέρει· ἐν οἷς καταποντίζεται τὸ τριμερὲς τῆς ψυχῆς. Ἀνάγει δὲ εἰς οὐρανὸν C ἀπαθείας τὸν νοῦν, καὶ θεωρητικὸν ἀπεργάζεται· καὶ τῇ γεύσει τῆς ἐκεῖθεν χρηστότητος, πάντα σκύβαλα τὰ τοῦ παρόντος βίου ἡγεῖσθαι ποιεῖ· καὶ αὐτήν τε τὴν τροφὴν καὶ πόσιν, μὴ ἐνηδόνως, ἢ συχνοτέρως προσίεσθαι.

* Joan. vi, 47 et alibi.

(2) Hic in editione Jac. Pontani interseruntur capitula septem quæ in Philocalia non leguntur. « Fidem certissimam clare ostendit, qui et locum, in quo dux, et pater ejus consistit, ut sanctum reveretur, pulveremque pedum, seu vestigiorum ejus, magna pietate capiti suo aspergit, et cordi suo, ut passionum inde proficiscentium medicamentum, peccatorumque purgationem quamdam affricat. Ipse autem appropinquare non audet, neque saltem vestem, aut tegumentum ejus eo non jubente attingere. Et cum quidpiam illius manibus tractat, cum timore, et reverentia illud tractat, indignum seipsum judicans, non solum qui eum videat, eique ministret: verum etiam qui in eadem cella cum eodem commoretur, et vivat.

D « Multi huic vitæ, rebusque perituris, pauci etiam voluntatibus suis renuntiant: de quibus divina Scriptura: « Multi sunt vocati, pauci vero electi. » (*Matth.* xx, 16.)

« Quando cum fratrum collegio mensæ accumbis, et mente omnia, ut umbram oculis descripseris, ac repræsentaris, cibique suavitatem non senseris: sed totam animam miraculo attonitam,

(a) Nihil magis veteribus monasticæ vitæ magistris curæ et cordi fuit; quam ut tirones Patri spirituali penitus subjicerent; illius injussu nihil agerent; nullamque cogitationem præterire sinerent; quam ei non patefacerent: *Instituuntur*, inquit Cassianus lib. XLI *De instit. renuntiant.*: cap. 9, *nullas penitus cogitationes prurientes in corde perniciosa confusione celare, sed confestim, ut exortæ fuerint, eas suo patefacere seniori: nec super earum judicio quidquam suæ discretioni committere, sed illud credere malum vel bonum esse, quod discusserit ac pronuntiaverit senioris examen.* Et cap. 10: *Post hæc tanta observantia obedientiæ regula custoditur, ut juniores absque præpositi sui scientia vel permissu, non solum non audeant cellam progredi, sed ne ipsi quidem communi ac naturali necessitati satisfacere sua auctoritate præsumant.* Ad quam perfectissimæ subjectionis normam pertinet itidem, quod hoc loco Symeon præcipit; tametsi qui rem accuratius non perpendit, credere fortassis posset tentationem Dei includi, saltem *interpretative*, in facto secundum præceptionis hujus præscriptum suscepto. Sed secus se habet; quia, ut docet sanctus Thomas 2-2, q. 97, art. 1: *Quando quis propter aliquam necessitatem seu utilitatem committit se divino auxilio in suis petitionibus vel factis, hoc non est Deum tentare.* At monasticæ vitæ professores faciebant hæc et his similia, propter spiritualem utilitatem; nihil enim viro religioso fructuosius accidit; quam si in omnibus suis actionibus ab antistite suo dependeat.

κα'. Οὐ πράξεων μόνον πονηρῶν ἀπέχεσθαι δεῖ, A ἀλλὰ καὶ λογισμῶν, καὶ ἐννοιῶν ἐναντίων, σπουδάζειν χρὴ τὸν ἀσκητὴν ἐλεύθερον εἶναι· ἐνδιατρίβειν δὲ ἀεὶ ταῖς ψυχωφελέσι καὶ πνευματικαῖς ἐνθυμήσεσι· ἵνα οὕτως ἀμέριμνος ἀπὸ τῶν βιωτικῶν διαμένῃ.

κβ'. Ὥσπερ ὁ ὅλον ἑαυτοῦ ἀπογυμνώσας τὸ σῶμα, ἐὰν καλύμματί τινι κεκαλυμμένους ἔχῃ τοὺς ὀφθαλμοὺς, καὶ οὐ θελήσῃ ἆραι καὶ ἀποσείσασθαι αὐτὸ, οὐ δύναται ἀπὸ μόνης τῆς γυμνότητος τοῦ λοιποῦ σώματος ἰδεῖν τὸ φῶς· οὕτω καὶ ὁ πάντων τῶν ἄλλων πραγμάτων ὁμοῦ καὶ χρημάτων καταφρονήσας, καὶ ἀπαλλαγεὶς αὐτῶν τῶν παθῶν, εἰ μὴ καὶ τῶν βιωτικῶν ἐνθυμήσεων καὶ τῶν πονηρῶν ἐννοιῶν ἐλευθερώσει τὸν τῆς ψυχῆς ὀφθαλμὸν, οὐκ ὄψεταί ποτε B τὸ νοητὸν φῶς τὸν Κύριον ἡμῶν Ἰησοῦν Χριστὸν καὶ Θεόν.

κγ'. Ὥσπερ κάλυμμα ἐν ὀφθαλμοῖς ἐπιτεθὲν, οὕτω λογισμοὶ κοσμικοὶ, καὶ βιωτικαὶ ἐνθυμήσεις ἐν διανοίᾳ, ἤγουν ἐν ὀφθαλμῷ ψυχῆς γίνονται. Καθ' ὅσον οὖν ἐαθῶσι χρόνον, οὐ βλέψομεν. Ἐπὰν δὲ ἐξαρθῶσι τῇ τοῦ θανάτου μνήμῃ, τότε τρανῶς ἴδωμεν τὸ φῶς τὸ ἀληθινὸν, ὃ φωτίζει πάντα ἄνθρωπον εἰς τὸν ἄνω κόσμον ἐρχόμενον.

κδ'. Ὁ ἐκ γενετῆς ὢν τυφλὸς, οὐ γνώσεται οὐδὲ πιστεύσει τῶν γραφομένων τὴν δύναμιν. Ὁ δὲ καταξιωθεὶς ποτε βλέψαι, συμμαρτυρήσει εἶναι ἀληθῆ τὰ λεγόμενα.

C κε'. Ὁ βλέπων τοῖς αἰσθητοῖς ὀφθαλμοῖς, οἶδε πότε νὺξ, πότε ἡμέρα ἐστίν. Ὁ δὲ τυφλὸς τὰ ἀμφότερα ἀγνοεῖ. Καὶ ὁ πνευματικῶς ἀναβλέψας, καὶ τοῖς νοεροῖς ὁρῶν ὀφθαλμοῖς, θεασάμενος τὸ ἀληθινὸν καὶ ἄδυτον φῶς, ὅταν ἐκ ῥᾳθυμίας εἰς τὴν προτέραν ἀποστραφῇ τύφλωσιν, καὶ τοῦ φωτὸς ἀποστερηθῇ, εὐαισθήτως ἐπαισθάνεται τῆς τούτου στερήσεως· καὶ πόθεν αὕτη συνέβη γενέσθαι, οὐκ ἀγνοεῖ. Ὁ δέ γε μένων τυφλὸς ἐκ γενετῆς, οὐδὲν οὔτε τῇ ἐνεργείᾳ τούτων ἐπίσταται· εἰ μή τι ἐξ ἀκοῆς ἀκού-

21. Non tantum ab improbis actionibus abstinendum est, verum etiam a cogitatis, et agitationibus animi perversis asceiam, seu virum religiosum oportet esse liberum, ac nunquam non in cogitationibus fructuosis, et spiritualibus occupari : quo nulla rerum ad hanc vitam spectantium sollicitudine tangatur.

22. Quemadmodum qui totum corpus suum nudavit, si velamento aliquo oculos opertos habet, nec id tollere, et abjicere voluerit, non potest ex sola reliqui corporis nuditate lumen aspicere : sic qui res alias omnes, et facultates quoque suas contempsit, et ab ipsis earum perturbationibus est vindicatus, nisi etiam curis hujus vitæ, pravisque cogitationibus animæ oculum expediverit, lumen intellectuale, ipsum Dominum, ac Deum nostrum Jesum Christum nunquam videbit.

23. Ratiocinationes mundanæ, et cogitationes rerum labentium in mente, id est, in oculo animæ, imitantur velum, quod exterioribus oculis superponitur. Quandiu igitur eæ relinquuntur, nihil videmus. Cum per memoriam mortis ablatæ fuerint, tum clare lumen cernimus, quod omnem hominem in mundum illum superiorem venientem illuminat.

24. Qui ab ortu cæcus est, rerum depictarum elegantiam nec intelliget, nec credet. Sed cui aliquando videre contingit, vera esse quæ audit, non negabit.

25. Qui utitur oculis corporeis, quando nox, quando dies sit novit : cæcus utrumque ignorat. Et qui spiritualiter aspicit, et oculis intelligentiæ utitur, viso lumine vero, et inaccesso, si ex desidia in pristinam cæcitatem revolutus, lumineque privatus fuerit, facile eam privationem sentit, nec unde contigerit ignorat. Qui vero ab ortu cæcus manet, nihil horum experientia, et actione novit ; nisi forte quidpiam auditione acceperit, et didicerit de iis quæ nunquam vidit, et audita aliis nar-

lacrymis plenam habueris, tum cognosce, gratiam Dei propter egregiam ex timore humilitatem tuam hæc ita tibi ostendere, ut visis Dei creaturis, et doctus sensibilium infirmitatem, dilectioni intelligibilium timorem inseras. Hæc est enim quam spiritualem cognitionem dici audis, media inter timorem, et charitatem, ab illo ad hanc sine sensu, et periculo hominem transmittens.

« Perfectam Dei charitatem ita possidere, ut amittere nequeat, nemo potest, nisi pro mensura spiritualis cognitionis, quæ in anima, ad virtutis exercitationem assidue incumbente paulatim crescit. Id quod sciens Apostolus, ait (*Rom.* I, 20), ex magnitudine, et pulchritudine rerum conditarum, proportione auctorem et conditorem conspici.

« Amplitudinem cœli, et spatia immensa terrarum, cæterorumque omnium rationes oculis corporeis nemo satis potest noscere. Nam quæ mentem et ingenium superant, quo pacto oculi ea perceperint? vix siquidem a cogitationibus non bonis purgata, et ab anticipatis opinionibus liberata, misericordiaque, et gratia Dei illuminata mens, secundum mensuram illuminationis rerum

spectacula digne lustrare poterit.

D « Sicut nocturno tempore oculis corporum illo tantum in loco videmus, in quo lucernam accendimus, toto mundo reliquo nobis nox est ; ita in nocte peccati ambulantibus bonus Dominus modicum quoddam lumen fit, cum sit Deus, quem nemo capit, parens imbecillitati nostræ videlicet. Tum repente suspiciens homo, et rerum naturam contemplans, quam nunquam ante est contemplatus, obstupescit, et absque dolore voluntarias profundit lacrymas, quibus purgatur, et tanquam secundo baptismate abluit ; de quo in Evangelio Dominus : « Nisi quis renatus fuerit ex aqua, et Spiritu sancto, non intrabit in regnum cœlorum (*Joan.* III, 5). » Et iterum : « Oportet vos nasci denuo (*Ibid.* 7), » ubi per vocem *denuo*, ex Spiritu generationem subindicavit.

« Prius baptisma habet aquam, et adumbrat, seu præfigurat lacrymas. Habet unguentum chrismatis, quo spiritus unguentum, quod animo tantum videtur, nobis cogitandum subjicit. Posterius autem baptisma, non jam figura veritatis, sed ipsa veritas est. »

σῃ καὶ μάθῃ, περὶ ὧν οὔποτε ἐθεάσατο, καὶ διηγήσηται ἄλλοις ἅπερ ἀκήκοεν· αὐτοῦ καὶ τῶν ἀκουόντων, περὶ ποίων πραγμάτων ἀλλήλοις προσδιαλέγονται, μὴ εἰδότων.

κς'. Ἀδύνατον καὶ τὴν σάρκα τῷ κόρῳ τῶν βρωμάτων κατεμπιπλᾷν, καὶ πνευματικῶς τῆς νοερᾶς καὶ θείας ἐπαπολαύειν χρηστότητος. Ὅσῳ γὰρ τὴν γαστέρα τις θεραπεύσει, κατὰ τοσοῦτον ἐκείνης ἑαυτὸν ἀποστερήσει. Καθ' ὅσον δὲ τὸ σῶμα ὑπωπιάσει, ἀναλόγως καὶ τῆς πνευματικῆς τροφῆς τε καὶ παρακλήσεως ἐμπλησθήσεται.

κζ'. Καταλείψωμεν πάντα τὰ ἐπὶ τῆς γῆς· μὴ πλοῦτον μόνον, καὶ χρυσὸν, καὶ τὰς ἄλλας ὕλας τοῦ βίου, ἀλλὰ καὶ τὴν ἐπιθυμίαν τὴν πρὸς αὐτὰ, τέλεον ἀπὸ τῶν ψυχῶν ἡμῶν ἀπελάσωμεν. Μισήσωμεν μὴ μόνον τὰς ἡδονὰς τοῦ σώματος, ἀλλὰ καὶ τὰς ἀλόγους κινήσεις αὐτοῦ, καὶ νεκρῶσαι τοῦτο διὰ πόνων σπουδάσωμεν· διὰ τούτου γὰρ ἐνεργοῦνται τὰ τῆς ἐπιθυμίας, καὶ εἰς ἔργον ἐξάγονται. Καὶ ζῶντος αὐτοῦ, ἀνάγκη πᾶσα τὴν ψυχὴν ἡμῶν νεκρὰν εἶναι, καὶ δυσκίνητον πρὸς πᾶσαν θείαν ἐντολὴν, ἢ καὶ παντελῶς ἀκίνητον.

κη'. Καθάπερ ἡ φλὸξ τοῦ πυρὸς εἰς ὕψος ἀεὶ αἴρεται, καὶ μᾶλλον ἐὰν στρέψῃς τὴν ὕλην ἀφ' ἧς ἀνάπτεται· οὕτω καὶ ἡ τοῦ κενοδόξου καρδία ταπεινωθῆναι οὐ δύναται· ἀλλ' ὡς ἂν εἴπῃς αὐτῷ τὰ τῆς ὠφελείας αὐτοῦ, μᾶλλον καὶ μᾶλλον ἐπαίρεται. Ἐλεγχόμενος γὰρ, ἢ καὶ νουθετούμενος, ἀντιλέγει σφοδρῶς· ἐπαινούμενος δὲ, ἢ καὶ παρακαλούμενος, ἀνυψοῦται κακῶς.

κθ'. Ἄνθρωπος μεμελετηκὼς ἀντιλέγειν, ἑαυτῷ δίστομός ἐστι μάχαιρα, ἀναιρῶν ἀγνώστως τὴν ἰδίαν ψυχὴν, καὶ τῆς αἰωνίου ζωῆς ἀλλότριον αὐτὴν ἐργαζόμενος.

λ'. Ὁ ἀντιλέγων, ὅμοιός ἐστι τῷ ἑκουσίως ἔκδοτον ἑαυτὸν ποιοῦντι τοῖς ὑπεναντίοις τοῦ βασιλέως ἐχθροῖς· ἡ γὰρ ἀντιλογία ἁρπάγιόν ἐστι, δέλεαρ ἔχον τὴν δικαιολογίαν. Δι' ἧς ἀπατώμενοι, τὸ ἄγκιστρον καταπίνομεν τῆς ἁμαρτίας· ὑφ' οὗ καὶ ἁρπάζεσθαι εἴωθεν ἡ ἀθλία ψυχὴ, ἀπὸ τῆς γλώττης καὶ τοῦ λαιμοῦ ὑπὸ τῶν πνευμάτων τῆς πονηρίας· καὶ ποτὲ μὲν εἰς ὕψος ὑπερηφανίας ἀνάγεσθαι· ποτὲ δὲ εἰς χάος ἀβύσσου ἁμαρτίας καταβυθίζεσθαι, καὶ μετὰ τῶν ἐξ οὐρανοῦ ἐκπεπτωκότων καταδικάζεσθαι.

λα'. Ὁ ἀτιμαζόμενος ἢ ὑβριζόμενος, καὶ σφόδρα ἀλγῶν τὴν καρδίαν, γινωσκέτω ἐκ τούτου ὅτι παλαιὸν ὄφιν περιφέρει ἐγκόλπιον. Εἰ μὲν οὖν μετὰ σιωπῆς ὑπομείνῃ, ἢ μετὰ πολλῆς ταπεινώσεως ἀποκριθήσεται, ἀσθενῆ τοῦτον καὶ ἐκλελυμένον εἰργάσατο· εἰ δὲ μετὰ πικρίας ἀντείπῃ, ἢ καὶ λαλήσει μετὰ θρασύτητος, δέδωκεν ἰσχὺν τῷ ὄφει, τὸν ἰὸν ἐκχέαι ἐν τῇ καρδίᾳ αὐτοῦ, καὶ ἀνημέρως κατεσθίειν τὰ ἐντὸς αὐτοῦ· ὡς ἐντεῦθεν καθ' ἑκάστην ἐνδυναμούμενον αὐτὸν, κατάβρωμα ποιεῖσθαι τὴν ἐπ' ἀγαθοῖς διόρθωσιν καὶ ἰσχὺν τῆς ἀθλίας αὐτοῦ ψυχῆς· καὶ ζῆν μὲν αὐτὸν ἔκτοτε τῇ ἁμαρτίᾳ, νεκρὸν δὲ παντελῶς εἶναι τῇ δικαιοσύνῃ.

λβ'. Ἐὰν ἀποτάξασθαι βουληθῇς, καὶ τὴν εὐαγγελικὴν πολιτείαν ἐκδιδαχθῆναι, μὴ ἀπείρῳ, μηδὲ ἐμπα-

A raverit, ipsomet, et ipsis etiam auditoribus nescientibus, quibus de rebus sermo sit.

26. Fieri nequit, ut carnem esca farciamus, et simul spiritualiter intellectualibus ac divinis commoditatibus perfruamur. Quantum enim quis ventri servierit, tantum illis sese fraudabit. Quantum autem corpus domuerit, atque compresserit, tantum vicissim alimonia, consolationeque spirituali implebitur.

27. Omnia quæ in terris sunt, divitias, aurum, et alias vitæ res, non relinquamus solum, sed etiam illorum cupiditatem ab animis nostris perfecte repellamus. Oderimus voluptates corporis, et
B omnes motiones ejus a ratione alienas, ipsumque laboribus mortificare studeamus. Per hoc enim concupiscentiæ vigent, et in opus exeunt : quo vivido, et vigente, animam nostram totam exanimem, et ad omne Dei mandatum exsequendum tardam, ac difficilem, aut etiam omnino immobilem esse necesse est.

28. Quomodo flamma ignis superiora semper appetit, quomodocunque veteris materiam unde accenditur : sic cor vanæ gloriæ studiosi humiliari nequit : sed utcunque utilia ei dixeris, magis magisque elevatur. Reprehensus enim, aut admonitus, vehementer contradicit. Laudatus autem, aut rogatus, spiritus male tollit.

C

29. Homo in contradicendo exercitatus, sibimet anceps gladius est, inscienter animam suam interficiens, et a vita æterna alienam efficiens

30. Qui contradicit, similis illi est, qui se regis inimicis, et adversariis sponte in servitutem addicit. Contradictio enim esca est rapax, habens quamdam causæ suæ defensionem, qua decepti, hamum peccatorum devoramus, a quo et misera anima, quasi per linguam et gulam a spiritibus nequitiæ rapi consuevit : et aliquando in altitudinem superbiæ extolli : aliquando in chaos abyssi peccatorum demergi, et cum his qui de cœlo ceciderunt, apud inferos condemnari.

D 31. Qui ignominia, et injuriis afficitur, ex eoque magnum animi dolorem capit, inde colligat, se antiquum serpentem in sinu circumferre. At vero si cum silentio sustinuerit, aut magna cum humilitate responderit, illum infirmabit, et invalidum reddet. Sin cum acerbitate contradicat, aut cum audacia, et temeritate loquatur, jam serpenti ad venenum in corde suo diffundendum, et ad interiora crudeliter depascenda vires addit ; ut hinc quotidie valentior, quod bene correxit in moribus, et robur misellæ ejus animæ devoret : et ipse de cætero justitiæ plane mortuus, peccato vivat.

32. Si mundo nuntium remittere, et evangelicam vivendi normam doceri vis, cave te imperito,

θεῖ διδασκάλῳ ἑαυτὸν ἐκδῷς· ἵνα μὴ ἀντὶ εὐαγγελι- A κῆς διαβολικὴν πολιτείαν ἐκδιδαχθῇς. Ἐπειδὴ καλῶν διδασκάλων, καλὰ τὰ μαθήματα· κακῶν δὲ, κακά· καὶ σπερμάτων πονηρῶν, πάντως πονηρὰ τὰ γεώργια.

λγ'. Εὐχαῖς καὶ δάκρυσι τὸν Θεὸν καθικέτευσον, πέμψαι σοι ὁδηγὸν ἀπαθῆ τε καὶ ἅγιον. Ἐρεύνα δὲ καὶ αὐτὸς τὰς θείας Γραφὰς, καὶ μάλιστα τὰς τῶν ἁγίων Πατέρων πρακτικὰς συγγραφάς· ἵνα ταύταις ἀντιπαρατιθεὶς τὰ παρὰ τοῦ διδασκάλου καὶ προεστῶτός σοι διδασκόμενα καὶ πραττόμενα, ὡς ἐν κατόπτρῳ δύνασαι βλέπειν ταῦτα καὶ καταμανθάνειν· καὶ τὰ μὲν συνᾴδοντα ταῖς Γραφαῖς, ἐγκολποῦσθαι καὶ κατέχειν τῇ διανοίᾳ· τὰ δὲ νόθα καὶ ἀλλότρια, δια- B κρίνειν καὶ ἀποπέμπεσθαι, ἵνα μὴ πλανηθῇς. Πολλοὶ γὰρ, ἴσθι, πλάνοι καὶ ψευδοδιδάσκαλοι ἐν ταῖς ἡμέραις ταύταις γεγόνασιν.

λδ'. Πᾶς ὁ μὴ βλέπων, ἄλλους δὲ ὁδηγεῖν ὑπισχνούμενος, πλάνος ἐστὶ, καὶ τοὺς ἑπομένους αὐτῷ εἰς βυθὸν ἀπωλείας ἐντίθησιν, κατὰ τὴν τοῦ Κυρίου φωνήν· « Τυφλὸς τυφλὸν ἐὰν ὁδηγῇ, ἀμφότεροι εἰς βόθυνον ἐμπεσοῦνται. »

λε'. Ὁ τυφλὸς πρὸς τὸ ἕν, τυφλὸς ὅλος πρὸς πάντα ἐστίν. Ὁ δὲ βλέπων ἐν τῷ ἑνὶ, ἐν θεωρίᾳ τῶν πάντων ἐστί· τῆς θεωρίας τε τῶν πάντων ἀπέχεται, καὶ ἐν τῇ θεωρίᾳ τῶν πάντων γίνεται, καὶ τῶν θεωρουμένων ἔξω ἐστίν. Ἐν τῷ ἑνὶ οὕτως ὢν, τὰ πάντα ὁρᾷ· καὶ ἐν πᾶσιν ὢν, οὐδὲν τῶν πάντων ὁρᾷ. Ὁ βλέπων ἐν τῷ ἑνὶ, διὰ τοῦ ἑνὸς καὶ ἑαυτὸν, καὶ ἅπαν- C τα, καὶ πάντας καθορᾷ· καὶ κεκρυμμένος ὢν ἐν αὐτῷ, οὐδὲν τῶν ἁπάντων ὁρᾷ.

λς'. Ὁ μὴ τὴν εἰκόνα τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ, τοῦ ἐπουρανίου ἀνθρώπου τε καὶ Θεοῦ, ἐν τῷ λογικῷ καὶ νοερῷ ἀνθρώπῳ εὐαισθήτως καὶ γνωστῶς ἐνδυσάμενος, αἷμα μόνον ἐστὶ καὶ σάρξ, πνευματικῆς δόξης αἴσθησιν μὴ δυνάμενος διὰ τοῦ λόγου λαβεῖν· καθάπερ καὶ οἱ ἐκ γενετῆς τυφλοὶ, διὰ τοῦ λόγου μόνου τὸ τοῦ ἡλίου φῶς γνῶναι οὐ δύνανται.

λζ'. Ὁ ἀκούων καὶ οὕτως βλέπων καὶ αἰσθανόμενος, οἶδε τῶν λεγομένων τὴν δύναμιν, ὡς ἤδη τὴν εἰκόνα φορέσας τοῦ ἐπουρανίου, καὶ εἰς ἄνδρα τέλειον ἐλθὼν τοῦ πληρώματος τοῦ Χριστοῦ· καὶ οὕτως ἔχων, D δύναται καὶ καλῶς ὁδηγεῖν ἐν τῇ ὁδῷ τῶν τοῦ Θεοῦ ἐντολῶν τὸ ποίμνιον τοῦ Θεοῦ. Ὁ δὲ μὴ εἰδὼς, καὶ ἄλλως ἔχων, πρόδηλός ἐστιν, ὅτι οὐδὲ τὰ αἰσθητήρια τῆς ψυχῆς τετρανωμένα καὶ ὑγιῆ ἐπιφέρεται. Ὧ καὶ μᾶλλον καλῶς ἕξει τὸ ἄγεσθαι, ἢ τὸ ἄγειν ἐπικινδύνως.

λη'. Ὁ τῷ διδασκάλῳ καὶ ὁδηγῷ αὐτοῦ, ὡς Θεῷ ἀτενίζων, ἀντιλέγειν οὐ δύναται. Εἰ δὲ οἴεται καὶ λέγει ἀμφότερα ἔχειν, ἴστω, πεπλάνηται. Ὁποίαν γὰρ οἱ τοῦ Θεοῦ πρὸς τὸν Θεὸν ἔχουσι τὴν διάθεσιν [*ἐν ἄλλ.* διάνοιαν] ἀγνοεῖ.

A et perturbationibus agitato magistro in disciplinam tradas: ne pro evangelica ratione diabolicam discas. Bona siquidem bonorum magistrorum præcepta, malorum mala: et vitiosorum seminum ipsa quoque cultura prorsus vitiosa et improba est.

33. Precibus et lacrymis Deum fatiga, ut tibi ducem sanctum, et a moribus rationi adversantibus sincerum, integrumque mittat. Tu quoque sanctas Scripturas, et præcipue practicos sanctorum Patrum Commentarios scrutare, ut cum iis comparans quæ a magistro et præfecto doceris, velut in speculo qualia sint videre et pernoscere queas: et cum Scripturis quidem divinis consentientia in sinum immittere, et animo infigere: spuria B autem, et aliena discernere, et detestari, ne errore auferaris. Nam his temporibus seductores, et mendaces non paucos reperiri, scias, velim.

34. Quicunque ipse non videt, et aliis viam præiturum pollicetur, seductor est, et sequentes se in foveam perditionis inducit, juxta verbum Domini: « Cæcus si cæco ducatum præstet, nonne ambo in foveam cadent [3]? »

35. Qui in uno cæcus est, totus cæcus est in omnibus: contra, qui videt in uno, videt in omnibus. Cum a visu omnium abstineat, nihilominus omnia videt, et extra visa est. Sic cum in uno (Deo) sit, cernit universa: et inter universa cum sit, nihil ex omnibus cernit. Qui in uno per unum videt, et C seipsum, et omnia videt, et in eo absconditus, nihil omnium videt.

36. Qui imaginem Domini nostri Jesu Christi, cœlestis hominis ac Dei in homine interiore ac rationali cognoscens, et sentiens necdum induit, etiamnum caro tantum, et sanguis est: nec potest spiritualis gloriæ notitiam per Dei verbum accipere, quemadmodum oculis ab ipsa origine sua orbati, solis lumen per alterius sermonem nequeunt cognoscere.

37. Qui sic audit, cernit et intelligit, haud nescit quid sibi verba nostra velint: ut qui jam imaginem cœlestis portare cœperit [4], et in virum per- D fectum plenitudinis Christi evaserit [5]. Qui in hoc statu est, is gregi Christi in via mandatorum Dei cum laude præire poterit. Qui ignorat, et aliter se habet, cum nec sensus animæ illustratos et sanos habere constat. Quamobrem illi magis conducet, si regatur, quam si periculose regat.

38. Qui magistrum ac ducem suum non secus quam Deum auscultat, et in eo defixus est, contradicere non potest. Sin autem arbitratur in utramque partem dici posse se errare sciat. Quo modo enim qui Dei sunt erga Deum afficiantur, compertum non habet.

[3] Matth. xv, 14. [4] I Cor. xv, 49. [5] Ephes. iv, 13.

39. Qui vitam juxta ac interitum suum in manu A pastoris sui positum esse credit, nunquam contradicet. Atque hujus rei inscitia contradictionem generat : contradictio mortis sub intelligentiam cadentis, ac sempiternæ effectrix est.

40. Priusquam aliquis damnationis sententia feriatur, datur locus facta sua defendendi apud judicem. Factis autem plane jam constantibus, et manifestis, et sententia judicis prolata, tortoribus nec multum, nec parum contradicere ac repugnare fas est.

41. Antequam ad istud tribunal accedat monachus, et aperta fiant quæ latent in corde ejus, fortassis ei contradicere licet, partim propter ignorantiam; partim quia sua se occultare posse opinatur. Sed post cogitationum revelationem, sinceramque confessionem non licet unquam, usque B ad mortem judici secundum Deum, et vicario ejus sese dictis opponere. Monachus quippe ab initio ad hoc tribunal ingressus, cordis sui retectis arcanis jam inde sibi persuasit, si vel modicam cognitionem acquisierit, mille mortes se commeruisse : et per obedientiam, humilitatemque suam (si vere utique mysterii modum scit) omni ultione suppliciοque liberatum credit.

42. Qui hæc indelebilia in animo suo custodit, doctus, admonitus, castigatus nunquam corde movebitur. Quoniam qui in hæc mala incidit, in contradictionem, inquam, et infidelitatem erga Patrem spiritualem et magistrum suum, in casses et pro- C funda inferorum adhuc vivens miserandum in modum deturbatur : et ut inobedientiæ ac perditionis filius, domicilium Satanæ fit, et omnis immundæ potestatis ejus.

43. Adhortor te, fili obedientiæ, ut hæc in pectore tuo volutes identidem, omnemque contentionem adhibeas, ne in mala inferni, de quibus dictum est a nobis, præcipites, sed in dies singulos Deum ita roges et dicas : Deus, et Domine universorum, quem penes est omnis spiritus, et animæ potestas, qui solus sanare me potes, exaudi me infelicem, et in me delitescentem draconem sanctissimi Spiritus tui adventu interemptum dele; meque mendicum, et ab omni virtute nudum, sancti Patris mei pedi- D bus procidere velis, et sanctam ejus animam ad dolendam vicem meam, et ad misericordiam mihi inde tribuendam adducito; et da humilitatem cordi meo, et cogitationes decentes, peccatori, qui pepigit tecum, ut pœnitentiam ageret : et ne in finem derelinquas animam, quæ semel tibi se aggravevit, et te confessa est, totique mundo præoptavit, ac prætulit te. Tu enim nosti, Domine, velle me salvari, tametsi mala consuetudine retardor et impedior. Verumtamen omnia tibi possibilia sunt, quæ apud homines impossibilia.

44. Qui præclarum fidei ac spei fundamentum aulæ ac palatii pietatis posuerunt, et supra petram obedientiæ Patribus spiritualibus exhibendæ pedes

λθ'. Ὁ πιστεύων ἐν τῇ χειρὶ τοῦ ποιμένος αὐτοῦ, τὴν ἑαυτοῦ ὑπάρχειν ζωὴν καὶ τὸν θάνατον, οὐκ ἀντείποι ποτέ. Ἡ δὲ τούτων ἄγνοια ἀντιλογίαν γεννᾷ τὴν πρόξενον τοῦ νοητοῦ καὶ αἰωνίου θανάτου.

μ'. Πρὸ τοῦ λαβεῖν τὴν ἀπόφασιν τὸν κατάδικον, τόπος δίδοται ἀπολογίας αὐτῷ, τῷ δικαστῇ λαλεῖν περὶ ὧν ἔπραξε· μετὰ δὲ τὴν τῶν πρακτέων φανέρωσιν, καὶ τὴν τοῦ δικαστοῦ ἀπόφασιν, οὐδὲν ἢ μικρὸν, ἢ μέγα τοῖς βασανίζουσιν ἀντιλέγει.

μα'. Πρὸ τοῦ εἰσελθεῖν εἰς τοῦτο τὸ δικαστήριον τὸν μοναχὸν, καὶ φανερῶσαι αὐτοῦ τὰ ἐγκάρδια, ἴσως ἀντιλέγειν ἔξεστιν αὐτῷ· τὰ μὲν κατὰ ἄγνοιαν, τὰ δὲ καὶ ὡς οἰομένῳ κρύπτειν τὰ ἑαυτοῦ. Μετὰ δὲ τὴν τῶν λογισμῶν ἀποκάλυψιν, καὶ εἰλικρινῆ ἐξαγόρευσιν, οὐκ ἔξεστιν ἀντιλέγειν τῷ μετὰ Θεὸν δικαστῇ, καὶ ἐξουσιαστῇ αὐτοῦ, μέχρι θανάτου ποτέ. Ὁ γὰρ μοναχὸς ἐν τούτῳ κατ' ἀρχὰς εἰσελθὼν τῷ δικαστηρίῳ, καὶ ἀπογυμνώσας τὰ κρυπτὰ τῆς καρδίας αὐτοῦ, πέπεισται ἐκ προοιμίων, εἴγε καὶ ὁπωσοῦν γνῶσιν κέκτηται, ὅτι μυρίων ὑπάρχει θανάτων ἄξιος· καὶ διὰ τῆς ὑπακοῆς αὐτοῦ καὶ ταπεινώσεως, πάσης τιμωρίας καὶ κολάσεως λυτρωθῆναι πιστεύει, εἰ ὡς ἀληθῶς ἄρα τὸν τρόπον τοῦ μυστηρίου ἐπίσταται.

μβ'. Ὁ ἀνεξάλειπτα ταῦτα φυλάττων ἐν τῇ ἑαυτοῦ διανοίᾳ, τὴν καρδίαν οὐδέποτε κινηθήσεται, παιδευόμενος, ἢ νουθετούμενος, ἢ ἐλεγχόμενος. Ἐπειδὴ ὁ ἐμπίπτων τοῖς τοιούτοις κακοῖς, λέγω δὴ τῇ ἀντιλογίᾳ καὶ ἀπιστίᾳ, τῇ πρὸς τὸν πνευματικὸν πατέρα αὐτοῦ καὶ διδάσκαλον, εἰς πέταυρον καὶ βυθὸν ᾅδου ἔτι ζῶν ἐλεεινῶς καταφέρεται, καὶ οἶκος τοῦ Σατανᾶ καὶ πάσης αὐτοῦ τῆς ἀκαθάρτου δυνάμεως γίνεται, ὡς ἀπειθὴς καὶ ἀπωλείας υἱός.

μγ'. Παρακαλῶ σε τὸν τῆς ὑπακοῆς, ἵνα ταῦτα στρέφῃς συνεχῶς ἐν τῇ διανοίᾳ σου· καὶ πάσῃ σπουδῇ ἀγωνίσασθαι, τοῦ μὴ κατελθεῖν ἐν τοῖς εἰρημένοις τοῦ ᾅδου κακοῖς· ἀλλ' οὕτω δέεσθαι θερμῶς τοῦ Θεοῦ καθ' ἑκάστην, καὶ λέγειν· Θεὲ καὶ Κύριε τῶν ἁπάντων, ὁ πάσης πνοῆς καὶ ψυχῆς ἔχων τὴν ἐξουσίαν, ὁ μόνος ἰάσασθαί με δυνάμενος, ἐπάκουσόν μου τῆς δεήσεως τοῦ ταλαιπώρου, καὶ τὸν ἐν ἐμοὶ ἐμφωλεύοντα δράκοντα, τῇ τοῦ παναγίου σου Πνεύματος ἐπιφοιτήσει θανατώσας ἀφάνισον· κἀμὲ πτωχὸν καὶ γυμνὸν πάσης ἀρετῆς ὑπάρχοντα, τοῖς τοῦ ἁγίου μου Πατρὸς ποσὶ μετὰ δακρύων προσπεσεῖν ἀξίωσον, καὶ τὴν ἁγίαν αὐτοῦ ψυχὴν εἰς συμπάθειαν τοῦ ἐλεῆσαί με ἕλκυσον· καὶ δὸς, Κύριε, ταπείνωσιν τῇ καρδίᾳ μου, καὶ λογισμοὺς πρέποντας ἁμαρτωλῷ συνθεμένῳ σοι μετανοεῖν· καὶ μὴ εἰς τέλος ἐγκαταλείψῃς ψυχὴν ἅπαξ συνταξαμένην, καὶ ὁμολογήσασαν, καὶ ἀντὶ παντὸς τοῦ κόσμου ἐκλεξαμένην καὶ προτιμησαμένην σε. Οἶδας γὰρ, Κύριε, ὅτι θέλω σωθῆναι, εἰ καὶ ἡ πονηρά μου συνήθεια ἐμπόδιόν μου καθίσταται· ἀλλὰ δυνατά σοι, Δέσποτα, πάντα ὅσα παρὰ ἀνθρώποις ἀδύνατα.

μδ'. Οἱ καλὸν τὸν θεμέλιον τῆς πίστεως καὶ ἐλπίδος, ἐν τῇ αὐλῇ καταβαλόντες τῆς εὐσεβείας, μετὰ φόβου καὶ τρόμου, καὶ ἐπὶ τὴν πέτραν τῆς ὑπακοῆς

τῶν πνευματικῶν Πατέρων τοὺς πόδας ἀσαλεύτους A ἐρείσαντες, καὶ ὡς ἐκ Θεοῦ στόματος τὰ παρ' ἐκείνων ἐντελλόμενα ἀκούοντες, καὶ τῷ θεμελίῳ τούτῳ τῆς ὑπακοῆς ἀδιστάκτως ἐποικοδομοῦντες αὐτὰ ἐν ταπεινώσει ψυχῆς, εὐθὺς κατορθοῦσι· καὶ κατορθοῦται αὐτοῖς τὸ μέγα τοῦτο καὶ πρῶτον κατόρθωμα, τὸ ἑαυτοὺς ἀπαρνήσασθαι· τὸ γὰρ πληροῦν ἀλλότριον θέλημα, καὶ μὴ τὸ ἑαυτοῦ, οὐ μόνον ἀπάρνησιν τῆς ἰδίας ψυχῆς, ἀλλὰ καὶ νέκρωσιν τὴν πρὸς τὸν κόσμον ἅπαντα ἐμποιεῖ.

με'. Τῷ τῷ ἑαυτοῦ Πατρὶ ἀντιλέγοντι συγχαίρουσι δαίμονες, τὸν δὲ μέχρι θανάτου ταπεινούμενον θαυμάζουσιν ἄγγελοι· ἔργον γὰρ Θεοῦ ὁ τοιοῦτος ἐργάζεται, ἐξομοιούμενος τῷ Υἱῷ τοῦ Θεοῦ, τῷ τὴν ὑπακοὴν πεπληρωκότι τῷ ἰδίῳ Πατρὶ μέχρι θανάτου, B θανάτου δὲ σταυροῦ.

μϛ'. Ὁ πολὺς καὶ ἄκαιρος συντριμμὸς τῆς καρδίας σκοτίζει καὶ θολοῖ τὴν διάνοιαν, καὶ τὴν μὲν καθαρὰν εὐχὴν καὶ κατάνυξιν ἀπὸ τῆς ψυχῆς ἐξαφανίζει· πόνον δὲ καρδιακὸν ἐμποιεῖ. Ἐντεῦθεν δὲ σκληρότητα καὶ πώρωσιν ἄπειρον· διὰ δὲ τούτων τοῖς πνευματικοῖς οἱ δαίμονες τὴν ἀπόγνωσιν πραγματεύονται.

μζ'. Ὁπηνίκα σοι ταῦτα ὑπαντήσουσι, μοναχὲ, εὕρῃς δὲ ζῆλον καὶ πόθον τελειότητος ἐν τῇ ψυχῇ σου πολὺν, ὡς ἐπιθυμῆσαι πᾶσαν μὲν ἐντολὴν πληρῶσαι Θεοῦ, καὶ μηδὲ μέχρις ἀργοῦ λόγου παραπίπτειν καὶ ἁμαρτάνειν· μηδενὸς δὲ τῶν πάλαι ἀπολειφθῆναι ἁγίων κατὰ πρᾶξιν, καὶ γνῶσιν, καὶ θεωρίαν· ὁρᾷς δὲ κωλυόμενον σαυτὸν παρὰ τοῦ ὑπο- C σπείροντος τὰ τῆς ἀθυμίας ζιζάνια, καὶ μὴ ἐῶντός σε εἰς τοσοῦτον ὕψος ἁγιωσύνης ἐλάσαι, ἐν τῷ ὑποβάλλειν αὐτὸν λογισμοὺς ἀθυμίας καὶ λέγειν· Ἀδύνατόν σοι μέσον τοῦ κόσμου σωθῆναι, καὶ φυλάξαι πάσας τὰς ἐντολὰς ἀνελλιπῶς τοῦ Θεοῦ· τότε σὺ ἐν μιᾷ καθίσας καταμόνας γωνίᾳ, σύστειλον σεαυτὸν, καὶ ἐπισύναξόν σου τὸν λογισμὸν, καὶ δὸς ἀγαθὴν βουλὴν τῇ σῇ ψυχῇ, καὶ εἰπέ· « Ἵνα τί περίλυπος εἶ, ἡ ψυχή μου; » καὶ, « Ἵνα τί συνταράσσεις με; » Ἔλπισον ἐπὶ τὸν Θεὸν, ὅτι ἐξομολογήσομαι αὐτῷ, σωτήριον τοῦ προσώπου μου, οὐχὶ τὰ ἔργα μου, ἀλλ' ὁ Θεός μού ἐστι· τίς γὰρ καὶ ἐξ ἔργων νόμου δικαιωθήσεται; Οὐ δικαιωθήσεται γὰρ ἐνώπιόν σου πᾶς ζῶν· ἀλλ' ἐκ πίστεως τῆς εἰς αὐτὸν τὸν Θεόν μου, ἐλπίζω σωθῆναι διὰ τῆς ἀφάτου εὐσπλαγχνίας αὐ- D τοῦ δωρεάν. Ὕπαγε ὀπίσω μου, Σατανᾶ· Κυρίῳ τῷ Θεῷ μου προσκυνῶ, καὶ αὐτῷ ἐκ νεότητός μου λατρεύω, τῷ δυναμένῳ με σῶσαι ἐν μόνῳ τῷ ἐλέει αὐτοῦ. Ἀπόστηθι οὖν ἀπ' ἐμοῦ. Ὁ Θεὸς ὁ ποιήσας με κατ' εἰκόνα καὶ καθ' ὁμοίωσιν αὐτοῦ καταργήσει σε.

μη'. Ὁ Θεὸς ἐξ ἡμῶν οὐδὲν ἕτερον ἐπιζητεῖ τῶν ἀνθρώπων, ἀλλ' ἢ τὸ μὴ ἁμαρτάνειν καὶ μόνον. Τοῦ-

inconcussos firmaverunt, eorumque jussa tanquam e divino ore profecta audientes, et huic obedientiæ fundamento citra dubitationem superædificantes, ea in humilitate animæ protinus recte obeunt, magnoque illo ac primo officio, quod est seipsum abnegare, bene funguntur. Nam ex aliena, non ex sua voluntate pendere, non solum abnegationem animæ suæ continet: sed etiam toti mundo mortuum esse facit.

45. Contradicente quopiam Patri suo, lætantur dæmones: humiliantem vero se, usque ad mortem, admirantur angeli. Talis enim opus Dei operatur; similis Filio Dei, qui factus est Patri suo cumulate « obediens usque ad mortem: mortem autem crucis [9,10]. »

46. Multa, et intempestiva cordis contritio mentem turbidam reddit, eique tenebras offundit, et puram orationem atque humilitatem ab anima tollit; dolorem autem cordis ingenerat: inde duritiem et cæcitatem immensam, per quæ dæmones vitæ spiritualis desperationem moliuntur.

47. Quando hæc tibi occurrerint, monache, et in anima tua perfectionis zelum, desideriumque non vulgare perspexeris, ut omnibus Dei mandatis obtemperare, ac ne verbo quidem otioso delinquere, actioneque, cognitione, contemplatione nulli veterum sanctorum cedere concupiscas, cernis autem impediri te ab eo qui zizania desperationis interseminat [11], ne ad tantam sanctimoniæ celsitudinem pervenias, dum tibi cogitationes suggerit, ac dicit: Non potes ullo modo in hoc mundo salvari, et ad unguem omnia mandata Dei servare: tum tu in aliquo angulo solitarius considens temet collige, daque bonum, et probatum animæ tuæ consilium, in hæc verba: « Quare tristis es, anima mea, et quare conturbas me? Spera in Deo, quoniam adhuc confitebor ei [12]. » Salutare enim vultus mei non benefacta mea, sed Deus est. Nam quis ex operibus legis etiam justificabitur? « Non justificabitur enim in conspectu tuo omnis vivens [13], » sed ex fide in ipsum Deum meum salvatum me iri confido gratis, propter misericordiam ejus ineffabilem: « Vade retro me, Satana, Dominum meum adoro, et ei servio [14] » a juventute mea, qui me in sola misericordia sua salvare potest. Apage igitur: Deus qui me ad similitudinem et imaginem suam fecit, ipse te destruet.

48. Hoc solum Deus ab hominibus nobis requirit, ne peccemus (a), præterea nihil. Istud porro

[9,10] Philipp. II, 8. [11] Matth. XIII, 25. [12] Psal. XLI, 15, 16. [13] Psal. CXLI, 2. [14] Matth. IV, 10.

(a) Requirit a nobis Deus, ut servemus mandata ejus. (Matth. XIX, 17): « Si vis ad vitam ingredi, serva mandata: » at hoc reipsa non est aliud, quam ut non peccemus: nam peccando non servamus mandata; et servando mandata, non peccamus. Itaque qui tantum præcipit, ut servemus mandata; is etiam tantum præcipit, ut non peccemus. Et qui tantum præcipit, ut non peccemus; is tantum præcipit, ut servemus mandata.

non est opus legis, sed inviolabilis custodia imaginis, et cœlestis nostræ dignitatis : in quibus secundum naturam consistentes, et lucidam spiritus vestem gestantes, in Deo manemus, et ipse in nobis, adoptione dii, et filii Dei appellati, et in lumine cognitionis Dei signati [13].

49. Torpor, et onus, seu molestia corporis, et pigritia, et negligentia in animum illabentia, cum a consueto canone, seu ordine, et regula procedendi avocant, atque abducunt, et tenebras menti, desperationemque afferunt, ut hinc timiditatis et blasphemiæ cogitationes in corde emergant : nec possit ad consuetum orationis locum regredi, qui sic a dæmone acediæ tentatur : sed ipsum metuat, et adversus opificem universorum absurda cogitet. Causa igitur cognita, et unde hæc tibi acciderint, locum orationis tuæ solitum studiose ingredere, et coram benigno Deo in genua cadens, ei cum gemitibus, et lacrymis in dolore cordis supplex esto, ut abs te pondus acediæ, perversarumque cogitationum auferat : et ab his, si pulsando cum patientia perseveres, cito liberaberis.

50. Qui cor purum adeptus est timiditatem vicit. Qui autem etiamnum purgatur, modo eam ferit, modo feritur ab ipsa. Ast qui prorsus non contendit, aut penitus non sentit, et dum vitiosorum motuum, et dæmonum amicus est, cum inanis gloriæ appetitu, etiam magnifica de se opinione ægrotat, putans se aliquid esse, cum nihil sit : aut timiditati servus est, et mancipium, tremens ut mente puer, et timore timens, ubi nullus est timor, nec timiditas Dominum timentibus.

51. Qui timet Dominum, nec impetus dæmonum, nec imbecilles eorum incursus, hominumve improborum minas pertimescit. Sed velut flamma quædam, aut ignis, totus ardens, loca inaccessa, et obscura noctes, et dies circumiens, dæmonas fugat : qui magis eum fugiunt, quam ipse illos ne a flammante radio divini ignis ex eo emisso incendantur.

52. Qui in timore Dei ambulat, hic in medio hominum pravorum vivens et conversans, non timet, timorem suum intus habens, et instructus armis fidei inexpugnabilibus, qua cum valet, et potest facere omnia, etiam quæ vulgo difficilia, factuque impossibilia videntur. Verum ut gigas aliquis in medio simiarum, aut leo rugiens in medio canum et vulpium degit, animique firmitudine et constantia eos percellit, et eorum mentes exterret, sermonem in sapientia ut virgam ferream illis impingens (5).

A τὸ δὲ οὐκ ἔστιν ἔργον νόμου, ἀλλὰ φυλακὴ ἀπαράβατος τῆς εἰκόνος, καὶ τοῦ ἄνωθεν ἀξιώματος· ἐν οἷς κατὰ φύσιν ἑστῶτες, καὶ τὸν χιτῶνα φοροῦντες λελαμπρυσμένον τοῦ Πνεύματος, ἐν τῷ Θεῷ μένομεν, καὶ αὐτὸς ἐν ἡμῖν· θέσει θεοὶ καὶ υἱοὶ Θεοῦ χρηματίζοντες, ἐν τῷ φωτὶ τῆς γνώσεως τοῦ Θεοῦ σημειούμενοι.

μθ'. Ἀκηδία καὶ βάρος τοῦ σώματος, ἐξ ὀκνηρίας καὶ ἀμελείας προσγινόμενα τῇ ψυχῇ, τοῦ συνήθους ἀφιστῶσι κανόνος, καὶ σκότωσιν τῇ διανοίᾳ προξενοῦσι καὶ ἀθυμίαν· ὡς ἐντεῦθεν δειλίας καὶ βλασφημίας λογισμοὺς ἐπιπολάζειν ἐν τῇ καρδίᾳ. Καὶ μηδὲ ἐν τῷ συνήθει τόπῳ τῆς προσευχῆς εἰσελθεῖν, τὸν ὑπὸ τοῦ δαίμονος τῆς ἀκηδίας πειραζόμενον δύνασθαι, ἀλλὰ καὶ ὀκνεῖν αὐτόν· καὶ κατὰ τοῦ ποιητοῦ
B τῶν ἁπάντων ἐνθυμεῖσθαι παράλογα. Γνοὺς οὖν τὴν αἰτίαν, καὶ πόθεν σοι ταῦτα ἐπῆλθον, σπουδαίως εἴσελθε εἰς τὸν συνήθη τόπον τῆς προσευχῆς σου, καὶ τῷ φιλανθρώπῳ Θεῷ προσπεσών, δεήθητι μετὰ στεναγμῶν τῆς καρδίας, ἐν ὀδύνῃ καὶ δάκρυσι, τὴν ἀπαλλαγὴν τοῦ βάρους τῆς ἀκηδίας, καὶ τῶν πονηρῶν λογισμῶν ἐξαιτούμενος, καὶ δοθήσεταί σοι ἐμπόνως κρούοντι καὶ ἐπιμένοντι, ἡ τούτων ἐν τάχει ἐλευθερία.

ν'. Ὁ καθαρὰν τὴν καρδίαν κτησάμενος, οὗτος δειλίαν ἐνίκησεν. Ὁ δὲ ἀκμὴν καθαιρόμενος, ποτὲ μὲν βάλλει αὐτήν, ποτὲ δὲ βάλλεται ὑπ' αὐτῆς. Ὁ δὲ μηδόλως ἀγωνιζόμενος, ἢ παντελῶς ἀναισθητεῖ, καὶ ἐν τῷ φίλος εἶναι παθῶν καὶ δαιμόνων, ὃς πρὸς τῇ κενοδοξίᾳ, καὶ οἴησιν νοσεῖ, δοκῶν εἶναί τι μηδὲν ὤν,
C ἢ δειλίας δοῦλος ὑπάρχει καὶ ὑποχείριος, τρέμων ὡς τῷ φρονήματι νήπιος, καὶ φοβούμενος φόβον ἐκεῖ, ἔνθα οὐκ ἔστι φόβος, οὐδὲ δειλία τοῖς φοβουμένοις τὸν Κύριον.

να'. Ὁ φοβούμενος τὸν Κύριον, δαιμόνων ὁρμὰς οὐ ῥοιζεῖται, οὐδὲ τὰς ἀσθενεῖς ἐφόδους αὐτῶν, ἀλλ' οὐδὲ ἀνθρώπων πονηρῶν ἀπειλάς. Ὥσπερ δέ τις φλόξ, ἢ φλέγον πῦρ, ὅλως ὤν, ἐν ἀδύτοις τόποις καὶ ἀφεγγέσι, νυκτὸς καὶ ἡμέρας περιιών, φυγαδεύει τοὺς δαίμονας, φεύγοντας μᾶλλον αὐτόν, ἤπερ αὐτοὺς ἐκεῖνος, μὴ ἐμπρησθῆναι ὑπὸ τῆς ἐκπεμπομένης ἐξ αὐτοῦ φλογοειδοῦς ἀκτῖνος τοῦ θείου πυρός.

νβ'. Ὃς τῷ φόβῳ τοῦ Θεοῦ στοιχεῖ, οὗτος μέσον ἀνδρῶν ἀναστρεφόμενος πονηρῶν οὐ φοβεῖται· τὸν
D φόβον αὐτοῦ ἔνδον ἔχων, καὶ φέρων τὸ ἀκαταμάχητον ὅπλον τῆς πίστεως, μεθ' οὗ ἰσχύει καὶ δύναται πάντα δρᾷν, καὶ αὐτὰ τὰ δοκοῦντα δυσχερῆ τοῖς πολλοῖς καὶ ἀδύνατα· ἀλλ' ὥσπερ τις γίγας ἐν μέσῳ πιθήκων, ἢ λέων βρυχόμενος, ἐν μέσῳ κυνῶν καὶ ἀλωπέκων διάγων, πεποιθώς ἐστιν ἐπὶ Κύριον, καὶ τῷ στεῤῥῷ τοῦ φρονήματος καταπλήττει αὐτούς, καὶ ἐκδειματοῖ τὰς φρένας αὐτῶν, ὡς ῥάβδον σιδηρᾶν, τὸν ἐν σοφίᾳ λόγον ἐπιφερόμενος.

[13] Psal. IV. 7.

(5) Apud Pontanum interseruntur sequentia capitula septem :

« Noli mirari, si a timiditate occupatus hæc times et tremis. Adhuc enim imperfectus es, et invalidus, et ut parvulus puer, larvas metuis : timiditas enim est puerilis, et vanam gloriam consectantis animæ irridenda affectio. Contra hunc dæmonem igitur ne velis verba facere, aut contradi-

νγ. Οὐχ ὁ ἡσυχάζων μόνος, ἢ ὁ ὑποτασσόμενος, ἀλλὰ καὶ ὁ ἡγουμενεύων, καὶ ὁ πολλῶν προϊστάμε-

A 53. Non solum quiescens, et contemplationi deditus, aut subjectus, sed etiam præpositus, quique

cendo insurgere. Animæ siquidem trementis, et tumultuosius agitatæ verba non proficient. Missis autem his, quantum potes animum tuum humilia, et mox timiditatem profligatam cognosces.

« Ab acedia quispiam oppressus, mentem remissam, et tenebris offusam, et animam suam dissolutam habet, ut ex hoc propemodum luctus a corde ejus deficiat, et flamma spiritus in eo exstinguatur, totaque domus corporis ejus fumo impleatur. Quin etiam membrorum torpor in ipso excitatus, ex pigritia eum in altissimum somnum demergit, ut necessario a consueta acoluthia, seu ordinatæ functione sua cesset. His per continentiam, et vigilias resistens, victo somno statim arrogantia cor induratur, et deficiente luctu, timiditate corripitur. Quam ut rursus in se experitur, alieno tempore cellam exiens, et in caliginosum ac tenebrosum locum se conferens, stansque in eo manibus in cœlum levatis, et signo crucis in se expresso, sublatis ad Deum oculis, ubi paulum humiliavit animum, statim timiditatis dæmon ab eo aliquantum recedit. Eo autem potentior, et formidandus ille hostis, qui ad vanam gloriam sollicitat, cogitationem istam suffurans, dilaniare eum, iterumque pusillanimitatis, seu timiditatis dæmoni tradere vult. Quod ubi intelligit, miratur, Deumque ferventer orat, uti animam suam ab hujuscemodi laqueis diaboli tueatur.

« Multis, et ut ego quidem opinor, omnibus, horum dæmonum conflictus, nequitiaque et via, ac ratio, qua utuntur, ad intelligendum difficilis est. Norunt enim pusillanimitatis dæmonem cum acediæ dæmone venire, et conspirare, et hunc illi auxilium ferre. Ac priorem quidem illum timorem in anima cum obfirmatione gignere: posteriorem tenebras, et remissionem, præterea cæcitatem animæ, et intellectus, et desperationem introducere. Certantibus autem acedia probatio, et exploratio quædam est humilitatemque iisdem conciliat.

« Qui in oratione progressus habent, aut ejus studio ducuntur, eos acediæ dæmon frequentissime lacessere, et oppugnare consuevit. Nam reliquorum dæmonum nullus contra hos quidquam valet: sive ille alius œconomica quadam Dei permissione contra ipsos valet: sive (quod ego libentius credo) ex inæqualitate, et perturbatione temperamenti corporis adversum nos vires sumit. Quod dico, est hujusmodi. Si multo cibo stomachum gravavi, et ex saturitate nimia somnosum consopitus, dominata est menti meæ vituperanda affectio, et victus sum. Deinde rursus, si immoderate cibis abstinui, mentem meam obscuravi, et pene immobilem reddidi, iterumque postea in eamdem affectionem incidi. Interdum ex cœli temperie nescio quomodo, et nebulosa crassitie venti humidi talia certantibus eveniunt.

« Acedia mentis et animæ mors est: quam si Deus permisisset in nos grassari, quantum potest, nemo unquam spirituale certamen certantium salutem fuisset consecutus. Muneris autem nostri est, pro virili parte eidem resistere, Dei vero, arcana quadam ratione nos excitare, palamque victores præstare. Est porro impossibile, quemquam mortuum vitale lumen recipere sine ejus ope, qui semetipsum a mortuis resuscitavit.

« Si furto quodam, seu per subreptionem mens in arrogantiam, et magnificam de se opinionem devenerit, et in ea longius processerit, ut se in certamine spirituali aliquid esse existimet, tum gratia, quæ ipsam illuminabat, nec cernebatur, avolat. Et cum eam brevi inanem deseruerit, statim in aperto est ejus imbecillitas, incursantibus illam perturbationibus instar canum atrocium, ac

devorare nitentibus. Dumque æstuat, et quo se vertat nescit, nec habet quo confugiat, et a quo salutem, conservationemque petat, ad Dominum tandem confugit, qui eam salvare potest.

« Qui e mundo toto se removit, velut in solitudine invia, et ferarum plena se esse perspicit: unde timore incredibili, et tremore longe maximo eum incessente clamat ad Dominum, ut Jonas (*Jon.* II, 1 seqq.) quidem e ceto, et mari vitæ hujus: ut Daniel (*Dan.* VI, 1 seqq.; XIV, 28, 1 seqq.) autem e lacu passionum, ut leonum scilicet; ut tres pueri ex camino ignis insitæ (*Dan.* III, 1 seqq.) et innatæ nobis concupiscentiæ, et urentis: ut Manasses (*II Paral.* XXXIII, 1 seqq.) ex catenis hujus lutei, et interitui subjecti corporis: quem et Dominus

B exaudiens ipsum e profundo ignorantiæ, et amicitia hujus mundi liberat, quemadmodum prophetam illum a ceto, ut ad hæc non revolvatur. Liberat sicut Danielem a lacu malarum cogitationum concupiscentiæ, rapientium, et devorantium animas hominum. Ab antea conceptis opinionibus, vitiosorum affectuum plenis, illius ignis, qui comburit et vastat ejus animam, atque ad actiones nefarias compellit et trahit, incombustum custodit, et Spiritu sancto irrorans ejus animam, ut Israelitas illos pueros, et a terrena hac, gravique, et motibus a ratione aversis plurimum obnoxia carne neutiquam humiliatam, et sine lapsu conservans, filium lucis, et diei ipsum facit, et hinc jam gustum immortalitatis ei præbet.

« Anima sic habitans in isto abjecto corpore, ut eo utatur familiariter, et voluptates ejus affectans, gloriæque humanæ dedita: aut horum quidem nullam rationem ducens, lucis autem, seu vitæ hujus

C jucunditatem sentiens, ad omnem virtutem, et mandatum Dei torpet plane, minimeque alacris est, a malis jam dictis quasi arctis gravata compedibus. Cum autem excitata laboribus afflictionis, et lacrymis pœnitentiæ, pondus carnis a se excussit, salsuginem terreni sensus fletibus magnis eluit, humilitatemque rerum quæ videntur, transcendit, et puro lumine fruitur, et a dominatione tyrannicarum animi passionum asseri meruit, mox et ipsa cum Propheta exclamat: « Conscidisti saccum meum et circumdedisti me lætitia, ut cantet tibi gloria mea, et non compungar (*Psal.* XXIX, 12).

« Tres locos sacra Scriptura indicat, in quibus mens libenter habitare consuevit. Ego vero duos potius esse aio, non ut doceam Scripturæ contraria, quod absit! sed medium inter principium et finem haud numerans. Exempli causa, qui ex urbe in urbem, et e regione in aliam regionem transiit, non etiam iter ipsum quo profectus est, urbem aut

D regionem appellabit, quamvis in eo multa et admirabilia viderit. Etenim qui ex Ægypto in terram promissionis migravit, et in ea sedem posuit, omnium quidem recordatur, quæ in medio occurrerunt, eaque narrat omnibus: non tamen a prima ad secundam, et a secunda in tertiam urbem, aut regionem se ambulasse dicit: sed quomodo a servitute ad libertatem, a tenebris ad lucem, a conditione captivi ad patriam: sic etiam ab affectionibus ad earum vacuitatem, ab earum servitute ad libertatem spiritus: et ab anticipatis contra naturam animi opinionibus (quam velut captivitatem spiritualis lex nominat) ad reditum supra naturam: a vitæ hujus pelago, et fluctibus ad statum tranquillitatis eorum quibus cum mundo nihil est negotii: ab amaritudine sollicitudinum et tribulationum propter res caducas ad ineffabilem suavitatem, et otium a curis rerum terrenarum universe: a cupiditate multiplici, et distractione, et tumultu ad unum solum, et universalem convenientiam

multis præest, et ipse minister, cura vacare debet : hoc est, ab omnibus vitæ negotiis citra dubitationem liber, et expeditus esse. Nam si sollicitudinibus agitamur, prævaricatores invenimur illius mandati : « Ne solliciti sitis animæ vestræ quid manducetis, aut quid bibatis ; neque corpori vestro quid induamini : hæc enim omnia gentes inquirunt [16]. » Et iterum : « Cavete, nequando graventur corda vestra crapula, et ebrietate, ac sollicitudinibus hujus sæculi [17]. »

54. Quem res vitæ hujus sollicitum habent, et angunt, non est liber. Propter harum quippe sollicitudinem, et curam anxiam sese demittit, et servitutis jugo submittit, sive sua, sive aliorum causa sollicitus sit. A quibus liber, nec de se, nec de aliis (quoad vitam hanc attinet) sollicitus erit, seu episcopus, seu præpositus, seu diaconus fuerit. Sed neque feriabitur aliquando ; aut quidquam, etiam minimorum, vilissimorumque contemnet. Dei autem beneplacito omnes actiones, et opera sua metiens, in omni re, et in omni vita sollicitudine carebit (4).

55. Dum proximi domum ædificare cogitas, cave ne tuam diruas. Perpende enim quam istud laboriosum ac difficile opus sit, nequando hoc te moliente, ac deliberatum habente, et tuam dejicias, et illius neutiquam instaurare queas.

56. Nisi ita comparatus sis, ut negotiis, et facultatibus rerum nihil movearе, ne tibi administrationem committi velis ; ne in his captus, pro mercede ministerii, furis, et sacrilegii damnationem subeas. Sin autem a præposito ad hoc munus urgeare, perinde te habeto, ut si manibus ignem urentem tractares. Et applicationem animi per confessionem, et pœnitentiam cohibens, ex ista præfecti voluntate nihil detrimenti accipies.

57. Qui nondum est ἀπαθής, neque num ἀπάθεια sit, novit : neque talem hominem esse in terris (qui scilicet omni turbido motu vacet) credere potest. Quonam enim modo, qui se ipsum non

A νος, καὶ αὐτὸς ὁ διακονῶν, ἀμέριμνος ὀφείλει εἶναι, ἤγουν ἐλεύθερος ἀπὸ πάντων τῶν βιωτικῶν πραγμάτων ἀναμφιβόλως. Εἰ γὰρ μεριμνῶμεν, παραβάται τῆς τοῦ Θεοῦ ἐντολῆς εὑρισκόμεθα, τῆς λεγούσης, « Μὴ μεριμνήσητε τῇ ψυχῇ ὑμῶν τί φάγητε, ἢ τί πίητε, ἢ τί ἐνδύσησθε· ταῦτα γὰρ πάντα τὰ ἔθνη ἐπιζητεῖ· » καὶ πάλιν· « Βλέπετε μήποτε βαρυνθῶσιν αἱ καρδίαι ἡμῶν ἐν κραιπάλῃ, καὶ μέθῃ, καὶ μερίμναις βιωτικαῖς. »

νδ'. Ὁ ἐν τοῖς βιωτικοῖς πράγμασι τὸν λογισμὸν ἔχων μεριμνῶντα, οὐκ ἔστιν ἐλεύθερος· ὑπὸ γὰρ τῆς τούτων μερίμνης κατέχεται καὶ δουλοῦται, κἂν ὑπὲρ ἑαυτοῦ μεριμνᾷ ταῦτα, κἂν δι' ἑτέρους. Ὁ δὲ ὑπὸ τούτων ἐλεύθερος, οὔτε δι' ἑαυτὸν, οὔτε δι' ἑτέρους

B μεριμνήσει βιωτικῶς, κἂν ἐπίσκοπος, κἂν διάκονος, κἂν ἡγούμενος εἶναι τύχῃ· ἀλλ' οὐδὲ ἀργήσει ποτὲ, ἤ τινος καταφρονήσει τῶν εὐτελεστάτων καὶ μικροτάτων· θεαρέστως δὲ ἅπαντα ποιῶν καὶ πράττων, ἀμέριμνος ἐν πᾶσι διατελέσει, καὶ ἐν τῷ βίῳ παντί.

νε'. Μὴ καταλύσῃς σου τὴν οἰκίαν, ἐν τῷ βούλεσθαί σε τὴν τοῦ πλησίον οἰκοδομῆσαι· ὅρα γὰρ ὡς χαλεπὸν τὸ ἔργον καὶ δύσκολον· μήποτε προαιρούμενος τοῦτο, καὶ τὴν σὴν καθαιρήσῃς, καὶ ἀνοικοδομῆσαι τὴν ἐκείνου ἰσχύσῃς οὐδόλως.

νς'. Ἐὰν μὴ τελείαν ἀπροσπάθειαν τῶν πραγμάτων καὶ τῶν χρημάτων κτήσῃ τοῦ βίου, μὴ θελήσῃς οἰκονομίαν ἐγχειρισθῆναι πραγμάτων, ἵνα μὴ ἁλοὺς ἐν

C τούτοις, ἀντὶ τοῦ λήψεσθαι μισθὸν διακονίας, κλέπτου καὶ ἱεροσύλου καταδίκην ὑφέξῃς. Εἰ δὲ ὑπὸ τοῦ προεστῶτος πρὸς τοῦτο ἐκβιασθῇς, ὡς πῦρ μεταχειριζόμενος φλέγων διάκεισο· καὶ τὴν προσβολὴν τοῦ λογισμοῦ, δι' ἐξαγορεύσεως καὶ μετανοίας ἀπείργων, ἀβλαβὴς τῇ τοῦ προεστῶτος εὐχῇ διατηρηθήσῃ.

νζ'. Ὁ μὴ γεγονὼς ἀπαθὴς, οὐδὲ ὅτι ἔστιν ἀπάθεια οἶδεν, ἀλλ' οὐδὲ πιστεύει εἶναί τινα τοιοῦτον ἐπὶ τῆς γῆς. Πῶς γὰρ ὁ μὴ ἑαυτὸν ἀρνησάμενος πρῶτον, καὶ τὸ αἷμα κενώσας προθύμως αὐτοῦ ὑπὲρ τῆς μα-

[16] Matth. VI, 25. [17] Luc. XXI. 34.

suam, charitatemque mens humana transmeare solet.

D « Transitio mentis ab his quæ cernuntur, ad ea quæ non cernuntur, ejusdemque a sensibilibus, ad ea quæ supra sensum sunt migratio, et jucunda in illis commemoratio, omnium quæ retro sunt, oblivionem gignit. Hanc igitur ego veram quietem, et quietis regionem ac locum appello : in quem qui ascendere meruit, non inde, quemadmodum Moses, quadraginta diebus et noctibus in monte exactis, descendet : sed ubi compererit, bonum esse illic esse, de cætero ad inferiora haud quaquam convertetur. Domus autem Trinitatis hic factus, et ipse in Trinitate velut in regno cœlorum inhabitabit : charitate nimirum eum sustentante, nec ut cadat permittente. »

(4) Pontanus addit capitulum unum : « Est sollicitudo quædam vacans actione, et actio expers sollicitudinis : ut contra, vacuitas sollicitudinis actuosa, et otiositas sollicita, quas et Dominus expressit his verbis; illam quidem cum dixit : « Pater meus usque modo operatur, et ego operor » (*Joan*. V, 17). Et rursum : « Operamini cibum non qui perit, sed qui manet in vitam æternam » (*Joan*. VI, 27), non prohibens operari, sed docens nos absque sollicitudine operari ; hanc vero, dum ait : « Quis vestrum cogitans potest adjicere ad staturam suam cubitum unum ? » (*Matth*., VI, 27) tollens videlicet otiosam sollicitudinem, cui actio deest. Quæ autem habet conjunctam actionem, de ea sic loquitur : « Et de vestimento aut alimento quid solliciti estis ? Considerate lilia agri, et volatilia cœli, quomodo illa crescunt, et hæc pascuntur » (*Ibid*. 28). Sic unam quidem removens, alteram confirmans Dominus, erudit nos, quomodo non sollicitos sollicite operari, et quomodo sollicitudine vacantes, operibus, et laboribus nihil attinentibus abstinere oporteat.

κορίας ταύτης τῷ ὄντι ζωῆς, ἄλλον ὑπονοήσῃ ταῦτα πεποιηκέναι εἰς τὸ κτήσασθαι τὴν ἀπάθειαν; Οὕτω δὲ καὶ ὁ δοκῶν Πνεῦμα ἔχειν ἅγιον, μηδὲν ἔχων, οὐ πιστεύει πώποτε τὰς ἐνεργείας αὐτοῦ γινωσκομένας ἀκούων, ἐν τοῖς τὸ Πνεῦμα τὸ ἅγιον ἔχουσι. Καὶ ὅτι ἔστι τις κατὰ τὴν γενεὰν ταύτην ἐπίσης τοῖς ἀποστόλοις Χριστοῦ, καὶ τοῖς ἀπ' αἰῶνος ἁγίοις, θείῳ ἐνεργούμενος, καὶ κινούμενος Πνεύματι. Ἢ ἐν ὀπτασίᾳ τούτου γνωστῶς καὶ ἐν αἰσθήσει γινόμενος· ἕκαστος γὰρ ἐκ τῆς οἰκείας καταστάσεως, καὶ τὰ τῶν πλησίων κρίνει, ὡς ἔχει, εἴτε ἀρετῆς εἰπεῖν, εἴτε κακίας.

abnegavit primum, et deinde pro hac vere beata vita sanguinem suum non fudit alacriter, alium hæc ad ἀπάθειαν consequendam præstitisse suspicabitur? sic etiam, qui Spiritum sanctum se habere putat, nec habet, nunquam credit, dum, quid ille in sanctis, ipsum habentibus effecerit, audit. Nempe exstare quempiam hac ætate, qui perinde atque apostoli Christi, et sancti qui post homines natos exstiterunt, divino Spiritu concitetur et gubernetur, aut eum cognoscendo, efficaciterque sentiendo perspexerit. Unusquisque enim ex sua constitutione de alterius seu virtute, seu vitio semper judicat.

νη'. Ἄλλο ἀπάθεια ψυχῆς, καὶ ἄλλο ἀπάθεια σώματος. Ἡ μὲν γὰρ καὶ τὸ σῶμα καθαγιάζει, τῇ οἰκείᾳ λαμπρότητι καὶ τῇ φωτοχυσίᾳ τοῦ Πνεύματος· ἡ δὲ αὐτὴ μόνη καθ' ἑαυτὴν, εἰς οὐδὲν τὸν κτησάμενον ὠφελεῖν δύναται.

58. Aliud est apathia animæ, aliud apathia corporis. Illa enim claritate sua, et diffuso lumine Spiritus corpus quoque sanctificat : hæc sola per se nihil ei in quo est prodesse potest (5).

(5) Sequentia capitula interserit editio Jac. Pontani : « Aliud est immobilitas, seu quies membrorum animæ et corporis, aliud virtutum acquisitio. Illa siquidem natura inest : hæc vero etiam naturales motiones componit.

« Non concupiscere aliquem jucunda, et delectabilia hujus mundi, non est simile æternorum, et sub visum non cadentium bonorum desiderio : aliud enim hoc ab illo. Nam priora illa multi despexerunt: hæc paucis mortalibus cordi fuerunt.

« Non si quid est aversari, et non quærere gloriam hominum, idem est etiam a divina gloria suas rationes aptas et suspensas habere : magnum quippe inter hæc discrimen est. Illa enim alii quoque multis præterea vitiis subjecti repulerunt : hanc perpauci labore, et sudore multo accipere meruerunt.

« Veste vili contentum esse, nec desiderare tunicam splendidam, non est etiam Dei lumen induisse. Aliud hoc, aliud illud. Nam vestium splendorem mille impliciti cupiditatibus facile spreverunt : hoc soli amiciuntur, qui per omne genus mortificationis non remisse ac languide ipsum consectantur, et per mandatorum observationem filii lucis ac diei fiunt.

« Aliud est humiliter loqui, aliud humiliter sentire; et aliud humilitas, aliud flos humilitatis; et aliud fructus ejus, et fructus hujus pulchritudo, et ejus pulchritudinis jucunditas, et insuper aliud ex hoc fructu operationes. Horum alia in nostra potestate sunt, alia non sunt. In nobis sunt, omnia cogitare, omnia sentire, omnia reputare, dicere, facere, quæ nos ad humilitatem ducunt. Sancta autem humilitas, et reliquæ proprietates ipsius, charismata et sanctiones ejus, non nostra, sed Dei dona sunt, quibus nemo dignus unquam æstimabitur, nisi prius, quantum in ipso est, semina bene jecerit.

« Aliud est non stomachari in contemptibus, injuriis, tentationibus, et tribulationibus; aliud in ipsis acquiescere, aliud orare pro his qui hæc nobis inferunt; aliud ex animo eosdem diligere, et aliud præter hæc, animo insculptam ferre cujuslibet horum faciem, et ut germane amicos, sine rancore, in lacrymis sinceræ charitatis eos amplexari; ut nimirum nullum tunc sensus insuavis, aut molestiæ alicujus vestigium in anima reperiatur. Majus porro omnibus quæ diximus, si quis etiam ipso tempore tentationum æquo isto modo, et similiter, citra immutationem erga in faciem sibi maledicentes, et calumniantes, et injuriam inferentes, et conspuentes affectus est. Quin etiam erga eos qui se foris amicos simulant, clam eadem faciunt, nec latent. Cæterum incomparabili modo excellentius est, meo judicio, si quis omnia quæ passus sit, sempiterna oblivione deleverit, et neque absentibus, neque præsidentibus his, a quibus vexatus fuerit, ullius maleficii meminisse : eosque citra omnem cogitationem eorum quæ acciderunt, in congressibus, et conviviorum invitationibus amplecti.

« Non quale est meminisse Dei, tale etiam est amare Deum : nec quale timere ipsum, tale item custodire mandata ejus. Differunt inter se, quanquam utraque perfectorum et a perturbationibus vindicatorum sunt.

« Aliud est non peccare, aliud Dei mandata exsequi. Hoc certantium, et ex Evangelio viventium : illud tantummodo principium ἀπαθείας adeptorum est.

« Non si quid vacatio, et otium, idem continuo quies est : nec si quid quies, ideo et silentium. Interest inter hæc, et aliud, atque aliud sunt. Otium et inertia eorum sunt, qui scire volunt quæ sit bonorum Dei communicatio : nec aliquid boni operis facere sustinent. Hæc ad parandam Dei cognitionem semper vacantium, sermonique insitæ sapientiæ auscultando assidentium, et profunda Spiritus, novaque mysteria, dum a Deo initiarentur, patrata scrutantium. Tertium, puta silentium, intellectus functionem, cum sollicita cogitationum ac ratiocinationum attentione obeuntium est.

« Non idem est secessio, id est, de loco in locum transitio, et ipsa verissima peregrinatio, seu peregrinitas. Illa nempe adhuc pugillatu quasi certantium, et aut per negligentiam ab inconstantia, mentis alio se transferentium : aut propter fervoris magnitudinem insigniora adhuc certamina cupientium est : hæc vero crucifixorum mundo, et quæ in mundo sunt, et cum solo Deo et angelis semper esse desiderantium, nulloque modo ad humana pedem referentium.

« Aliud est, resistere et oppugnare hostes : aliud eos perfecte debellare et subigere et occidere. Alterum enim athletarum, et religiosa exercitatione generosorum : alterum ab illaudatis affectibus liberorum, perfectorumque est.

« Hæc omnia in lumine ἀπαθείας ambulantium sanctorum actiones sunt. Qui autem se ab his alienos esse animadverterunt, ne seducantur ab aliquo, ne ipsi suas animas decipiant, sed se incassum in tenebris ambulare sciant.

« Multi sane, alius ob aliud, et alter rursum ob aliud ad hæc adducti sunt : admodum pauci vero cum interno timore et amore Dei ad ea agenda se

59. Quemadmodum ab extrema paupertate a rege in divitiis, et illustri dignitate collocatus, vesteque pretiosa indutus, ac stare in conspectu ejus jussus, et ipsum regem cupide intuetur et ut benemeritum singulariter diligit et qua tectus est tunicam animadvertit, et qua ornatus est dignitatem cognoscit et facultates sibi donatas novit : ita monachus, qui vere a mundo, mundanisque rebus secessit, et ad Christum accessit, vocatusque magno cum sensu, et ad sublimia spiritualis theoriæ per mandatorum observationem evectus, et ipsum Deum citra deceptionem videt, et factam in se mutationem clare animadvertit. Videt enim semper se circumfulgentem gratiam Spiritus, quæ indumentum vocatur, et regalis purpura, imo quod ipse Christus est : quandoquidem in eum credentes, ipso superinduuntur (6).

A νθ'. Καθάπερ ὁ ἀπὸ πτωχείας ἐσχάτης, ὑπὸ τοῦ βασιλέως εἰς πλοῦτον ἀνενεχθεὶς, καὶ περιφανὲς ἀξίωμα, στολήν τε παρ' αὐτοῦ λαμπρὰν ἐνδυθεὶς, καὶ πρὸ προσώπου αὐτοῦ ἵστασθαι κελευσθεὶς, αὐτόν τε τὸν βασιλέα μετὰ πόθου ὁρᾷ, καὶ ὡς εὐεργέτην ὑπεραγαπᾷ, καὶ τὴν στολὴν, ἣν ἐνεδύσατο τρανῶς κατανοεῖ, καὶ τὸ ἀξίωμα ἐπιγινώσκει, καὶ τὸν δοθέντα αὐτῷ πλοῦτον ἐπίσταται, οὕτω καὶ μοναχὸς ὁ ἀληθῶς ἀπὸ τοῦ κόσμου καὶ τῶν ἐν αὐτῷ πραγμάτων ἀναχωρήσας, καὶ προσελθὼν τῷ Χριστῷ, ἀνακληθείς τε εὐαισθήτως, καὶ πρὸς ὕψος πνευματικῆς θεωρίας διὰ τῆς τῶν ἐντολῶν ἐργασίας ἀνενεχθεὶς, αὐτόν τε τὸν Θεὸν ἀπλανῶς ὁρᾷ, καὶ τὴν γενομένην εἰς αὐτὸν ἀλλοίωσιν τρανῶς κατανοεῖ· βλέπει γὰρ ἀεὶ τὴν χάριν τοῦ Πνεύματος τὴν περιλάμπουσαν αὐτὸν, ἥτις καὶ B ἔνδυμα καλεῖται καὶ βασίλειος ἁλουργίς· μᾶλλον δὲ, ὅπερ αὐτός ἐστι Χριστὸς ὁ Κύριος, εἴπερ αὐτὸν οἱ εἰς αὐτὸν πιστεύοντες ἐπενδύονται.

contulerunt : qui etiam soli, superna Dei gratia eos adjuvante, brevi spatio in virtute proficiunt feliciter, et ad ea de quibus memoravimus se extendunt. Illi alii velut invia oberrare sinuntur : nec per viam, ad quam emissi sunt, sed secundum adinventiones cordium suorum ambulant in studiis suis.

« Qui hæc summa usus diligentia expertus est, quæ dico intelliget. Qui non est, quæ quidem secundum sensum dixi, percipiet : de spiritualiter autem, et secundum intelligentiam dictis, leves et exiles quasdam notiones habebit : potiusque falsa quædam in animo effinget, et a veritate dictorum, ut vehementer deceptus ac frustratus, longe abeit.

« Cum laboribus ac sudoribus tuis vile et abjectum corpus tuum perdomueris ac subjugaris, et te necessitatibus ejus exueris, ipsumque leve jam, et quodammodo spirituale gestaveris, ut nec laborem, nec famem, nec sitim sentiat, tum clarius quam in speculo cernes eum qui supra captum mentis est, et oculis revelatis, atque cum lacrymis videbis, quem nemo vidit unquam : et anima tua ejus amore sauciata, lamenta fletu miscebis. Tum recordare mei, et ora pro me indigno, ut qui cum Deo conjunctus, etiam fiduciam apud illum pudore non afficiendam inveneris.

« Nec de Deo, divinisque rebus philosophanti pœnitentia, nec pœnitenti de Deo disputare, ac philosophari decorum est. Quantum enim distat oriens ab occidente, tanto pœnitentiam sublimitate theologia exsuperat. Nam ut homo morbis, et languore affectus, aut pauper pannis obsitus, et cum clamore eleemosynam petens : sic qui in pœnitentia versatur, et opera pœnitentiæ vere obire dicitur. At qui in theologicis volutatur, cum eo conferri potest, qui in regum palatiis victitans, vestibus nitidissimis ac regiis operitur, regisque familiaris, cum eo sæpissime colloquitur, et quid sibi, aliisque faciendum sit, ab eo in horas perspicue docetur.

« Divinæ cognitionis incrementum facit; ut alia omnia, imo etiam ipsum Deum non cognoscamus, et magnitudo illuminationis ejus, est perfecta cæcitas, supraque sensum sensus longe perfectissimus, et omnium quæ extra hunc sensum sunt, insensibilitas. Quæ enim qualia, et cujusmodi, et ubi, et quæ, et quomodo in quibus sint ignorat, et hæc pernoscere, aut intelligere neutiquam potest, quomodo notitia, et non magis illa supra notitiam erunt ? et mens in cognitione infirmitatis suæ, nihil intelligens, in his quæ supra intellectum sunt, invenietur. Quæ namque « Oculus non vidit, nec auris audivit, nec in cor hominis ascenderunt » (*I Cor*, II, 9), quomodo notitiæ subjicientur?

« Dominus qui largitur nobis quæ supra intelligentiam sunt, dat nobis etiam per Spiritum suum supra intelligentiam aliam intelligentiam, ut quæ supra intelligentiam sunt donorum ejus charismata, mirifice, clare et pure intelligamus.

« Quemadmodum insensilis ad unum, ad omnia est insensilis : sic sensilis ad unum sentit omnia, et extra omnium sensum est. In intelligentia, seu notitia omnium est, et ab eorum notitia non cohibetur. C

« Qui surdus est ad sermonem, ad omnem vocem surdus est : sic et qui audit sermonem, audit omnia. Hic surdus est ad omnem vocem. Omnia audit, et nihil audit, nisi qui in solo Verbo verba faciunt : ac ne ipsos quidem, sed Verbum solum, quod in voce sine voce sonat.

« Qui sic audit, videt, sentit, eum non latet quid velimus. Qui id non novit, hunc certum est animæ sensus illuminatos et sanos non habere. Dum in eo statu est, nondum cognovit, se conditum spectatorem creaturæ visibilis, et mysten atque interpretem intelligibilis : sed cum in honore esset, comparatus et assimilatus est brutis et jumentis sarcinariis, in eaque similitudine manet adhuc, non reversus, non revocatus, aut ad veterem dignitatem reductus, secundum donum œconomiæ Domini nostri Jesu Christi Filii, Dei scilicet.

« Qui infra est, supera ne indaget, antequam D apud superos sit. Noli curiose inferiora scrutari, ne lapsus utraque amittas : vel potius in inferioribus interclusus hæreas. »

(6) Adde ex Pontano sequentia capitula : « Qui cœlestibus ditatus est opibus, præsentia, inquam, et inhabitatione illius qui dixit : « Ego et Pater veniemus, et mansionem apud eum faciemus » (*Joan.* XIV, 23), cognoscit apud animam suam, quantum gratiæ commodum, atque fructum perceperit, quantamque, et qualem gestet in regia cordis sui beatitudinem. Nam velut amicus cum amico disserens cum Deo, libere astat ante faciem ejus, « qui lumen inaccessibile habitat » (*I Tim.* VI, 16).

« Beatus qui his fidem adjunxit. Ter beatus, qui per actionem, et sancta certamina a me dictorum cognitionem festinat comprehendere. Angelus est, ne plus dicam, qui cognitione et contemplatione ad hujus status excelsitatem pervenit, et domesticus Dei, tanquam filius, evasit.

ξʹ. Πολλοὶ μὲν ἀναγινώσκουσι τὰς θείας Γραφάς· οἱ δὲ καὶ ἀναγινωσκομένας ἀκούουσιν· ὀλίγοι δὲ οἱ τῶν ἀναγινωσκομένων τὴν δύναμιν καὶ τὴν ἔννοιαν ὀρθῶς εἰδέναι δυνάμενοι· οἳ ποτὲ μὲν ἀδύνατα εἶναι τὰ ὑπὸ τῶν θείων Γραφῶν ἀποφαίνονται· ποτὲ δὲ καὶ ἄπιστα παντελῶς ἡγοῦνται· ἢ καὶ ἀλληγοροῦσι ταῦτα κακῶς· καὶ τὰ μὲν κατὰ τὸν ἐνεστῶτα χρόνον λεγόμενα, ὡς πρὸς μέλλοντα ἐκβῆναι κρίνουσι, τὰ δὲ περὶ τῶν μελλόντων εἰρημένα, ὡς ἤδη γεγονότα, καὶ καθ' ἑκάστην γινόμενα ἐκλαμβάνονται· καὶ οὕτως οὐκ ἔστι κρίσις ὀρθὴ ἐν αὐτοῖς, οὐδὲ διάγνωσις ἀληθὴς ἐν θείοις καὶ ἀνθρωπίνοις πράγμασιν.

60. Complures divinas Scripturas legunt, alii eas legi ac recitari audiunt : pauci autem sunt, qui vim et notionem, seu intelligentiam recitatorum probe assequantur. Alii quidem de illis multa fieri non posse pronuntiant, quæ illis litteris traduntur; alii pro plane incredibilibus ducunt aut, ea allegorii pervertunt. Et quæ dicta sunt de præsenti tempore, in futuro eventura accipiunt : de futuris porro dicta, sic interpretantur, quasi ea jam facta sint, et quotidie fiant. Ita carent vero, sincerœque judicio; nec inter divinas humanasque res internoscere, ac distinguere sapienter possunt (7).

« Qui prope maris littus stat, immensitatem aquarum pelagi conspicit ille quidem, earum autem extremum visu non potest definire, sed partem aliquam duntaxat videt : sic qui in infinitum divinæ gloriæ pelagus contemplando respicere, ipsumque intelligentia videre, ac lustrare meruit, non quam latum et vastum est : sed quam longe, animæ ejus oculi conspectum ferunt, videt.

« Quemadmodum prope mare consistens, non solum ipsum aspicere, sed etiam in aquas ejus intrare quantum libuerit, potest : sic in lumine Dei homines spirituales qui volunt, ejus videndi cognoscendique copiam pro modo desiderii sui consequuntur.

« Quomodo in littore maris stans, quandiu extr.. aquam est, videt omnia, profunditatemque pelagi intelligit. Ubi autem in ipsas undas ingredi, et in iis mergi cœperit, quo amplius descendit, hoc magis ab aspectu eorum quæ foris sunt abest : ita qui divini luminis facti sunt participes; quantum in cognitione divinitatis proficiunt, tantum proportione cætera ignorare incipiunt.

« Quemadmodum qui in aqua maris est genuum, aut lumborum tenus, omnia extra aquas perspicue videt. Si autem in profundum descendat, et totus sub unda sit, nihil jam eorum quæ extra aquam sunt, videre potest : et hoc solum novit, se totum quantus quantus est in profundo maris esse : sic iis contingere solet, qui progressu spirituali crescunt, atque ad perfectionem cognitionis et visionis ascendunt.

« Quando, qui in spirituali perfectione proc..dunt, particulatim illuminantur, sive mentem tantummodo illustrantur, tunc gloriam Dei, ut in speculo per intelligentiam intuentur, cognitioneque magis ac magis, et mysteriorum revelatione a superna gratia mystice imbuuntur, a speculatione eorum quæ sunt, ad cognitionem illius, qui est super omnia quæ sunt, sublati videlicet.

« Qui perfectioni appropinquant, et adhuc velut ex parte vident, imperitiam, et comprehensibilitatem eorum quæ vident intelligentes obstupescunt. Quo enim plus in lumen divinæ cognitionis intrant, eo ignorantiam suam amplius cognoscunt. Quando autem id quod intelligentia capit, quodque obscurius ipsis apparet, et tanquam in speculo ostenditur et ex parte illuminat, expressius, et indulgentius videri voluerit, et illuminato per communicationem uniri, totumque in se ipso complecti, et ille ipse in profundo spiritus, ut in medio abysso fulgentium aquarum immensarum inclusus, et interceptus fuerit, tum in perfectam ignorantiam, utpote qui omnem cognitionem transcenderit, modo ineffabili emergit.

« Mens simplex, vel potius omni notione nudata, et in simplicitate divinum lumen tota ingressa, et ab ipso cooperta, non habet aliud quidpiam invenire, in quo sit, ut etiam ad illius intelligentiam moveatur ; sed in profundo luminis divini manens, foras respicere omnino non permittitur. Et hoc est, quod dicitur, Deus lux est, et lux suprema : et his qui ejus compotes facti sunt, ab omni visione quies et cessatio.

« Tum mens, continuo motu cieri solita, sit immobilis, et omni cogitationi pausam dat, cum nimirum tota a divina caligine, lumineque contecta fuerit. Nihilominus spectat, sentit, et fruitur bonis, in quibus versatur. Nec enim ut profunditas undarum maris, sic et profunditas sancti Spiritus : sed est aqua viva vitæ æternæ (*Joan.* IV, 10). Omnia porro illic nec intelligi, nec comprehendi, nec explicari queunt, in quibus mens omnia aspectabilia, et sub intellectum cadentia transiens, moratur, et in solis illis immobiliter movetur ac vertitur, vivens in vita supra vitam, ipsa lumen in lumine, lumen non per se : non enim tunc seipsam, sed qui super ipsam est videt, et ex illa gloria cogitationibus immutatis, seipsam ignorat.

« Mortuus, nec mortuus est, qui cum ad mensuram perfectionis pertigerit, vivit in Deo, in quo est, quasi in semetipso non vivat. Cæcus, quasi natura, cum omni aspectu naturali factus sit superior : utpote qui novos oculos, et naturalibus absque comparatione præstantiores acceperit et supra naturæ vim cernat. Operis expers, et immobilis, ut qui omnem functionem suam expleverit, et absolverit. Sine cogitatione, ut unionem omni cogitatione superiorem adeptus, et requiescens, ubi nulla est mentis actio, sive ullus ad cogitandum, aut ratiocinandum, aut concipiendum motus. Quæ enim intellectu impossibilia sunt, ea intelligere, aut pernoscere non potest : et quodammodo in his, requie illa, immobilitatis beatæ insensibilitatis requiescit, sensu constanti inexplicabilium bonorum deliciis, posita curiositate se objectans.

« Qui ad hunc modum perfectionis pervenire, et hujusmodi bona obtinere non meruit, seipsum solum condemnet, et ne excusationem prætexat, esse rem impossibilem : aut contingere quidem perfectionem, sed ita, ut non cognoscas, sed e divinis Scripturis certissime norit, rem esse possibilem ac veram, et opere ipso fieri, et ita quidem, ut cognoscatur fieri. Omissione autem, et inertia in mandatis obeundis, unusquisque horum se ipse proportione bonis istis privat.

(7) Pontanus addit : « Deus ab initio duos mundos fabricavit, visibilem et invisibilem : unum autem regem eorum quæ oculorum sensu perciperentur; duorumque mundorum characterem, seu notam in se ipso ferentem, aspectabilis nimirum, et ad intelligentiam pertinentis. His congruenter quoque duo soles lucent, unus sensibilis, alter intelligibilis : quodque est in visibilibus, et sub sensum cadentibus, sol, hoc in iis quæ tantum intelliguntur, Deus. Justitiæ enim Sol est, ac nominatur (*Malach.* IV, 2). Habes igitur secundum hæc soles duos) unum subjectum oculis, alterum menti et rationi; quemadmodum item duo mundi sunt, ut diximus. Et alter quidem horum, id est, qui

61. Nos qui fideles sumus, universos fideles velut unum intueri debemus, et existimare in omnibus Christum esse : eamque erga ipsum gerere charitatem, ut pro eo animas nostras ponere parati simus. Etenim universe neminem improbum dicere aut judicare debemus, sed omnes pro bonis ducere, ut dicebamus. Etiamsi quempiam vitiosis motibus tumultuantem videris, non fratrem, sed pravas concitationes oderis, a quibus oppugnatur. Sin a cupiditatibus, et curis anticipatis misere exagitatum, majore illum misericordia prosequere, ne et tu tenteris; utpote natura mutabili præditus, quamque adversa incursare facile possunt (8).

A ξα'. Πάντας τοὺς πιστοὺς ὡς ἕνα βλέπειν ὀφείλομεν οἱ πιστοὶ, καὶ ἐπὶ ἑνὶ ἑκάστῳ αὐτῶν εἶναι λογίζεσθαι τὸν Χριστόν· καὶ οὕτω τῇ πρὸς αὐτὸν ἀγάπῃ διακεῖσθαι, ὡς ἑτοίμους εἶναι ὑπὲρ αὐτοῦ τιθέναι τὰς ἰδίας ψυχάς· οὐδὲ γὰρ τὸ καθόλου λέγειν, ἢ νομίζειν ὀφείλομέν τινα πονηρὸν, ἀλλὰ πάντας ὡς ἀγαθοὺς ὁρᾷν, ὥσπερ εἴπομεν· κἂν γὰρ ὑπὸ παθῶν ὀχλούμενον ἴδῃς τινὰ, μὴ τὸν ἀδελφὸν, ἀλλὰ τὰ πάθη μίσησον τὰ πολεμοῦντα αὐτὸν, κἂν ὑπὸ ἐπιθυμιῶν καὶ προλήψεων τυραννούμενον, ἐπὶ πλεῖον σπλαγχνίσθητι· μή ποτε καὶ αὐτὸς πειρασθῇς, ὡς ὑπὸ τροπὴν ὢν ὕλης εὐπεριστάτου.

62. Si quis ut hypocrita fucatus, aut ob facta sua reprehensione dignus, aut ad breve tempus fractus, et abjectus est, aut aliquantum ex negligentia in aliqua parte officii sui claudicat, perfecte sanis non adnumeratur : sed tanquam inutilis, et reprobus abjicitur, ne, dum catena intenditur, ipse faciat ut ejus conjunctio dirumpatur et intervallum detur in his, quæ proxime, arctissimeque sine intervallo cohærebant : et utrisque molestiam, doloremque pariat, dum priores propter sequentium, et hi propter præcedentium separationem cruciantur (9).

B ξβ'. Εἴ τις κίβδηλος ἐξ ὑποκρίσεως, ἢ ἐξ ἔργων ἐπίμωμος, ἢ πρὸς βραχὺ τεθραυσμένος ἐξ ἑνὸς πάθους, ἢ μικρὸν ἐλλιπὴς ἐξ ἀμελείας ἐν μέρει τυγχάνει, οὐ συγκαταριθμεῖται τοῖς ὁλοκλήροις, ἀλλ' ὡς ἄχρηστος καὶ ἀδόκιμος ἀποβάλλεται, ἵνα μὴ ἐν καιρῷ τάσεως, διαῤῥαγῆναι ποιήσῃ τὸν σύνδεσμον τῆς ἁλύσεως, καὶ διάστασιν ἐν ἀδιαστάτοις, καὶ λύπας ἐν ἀμφοτέροις ἐργάσηται· τῶν μὲν ἔμπροσθεν, ὑπὲρ τῶν ὑστέρων, τῶν δὲ, ὑπὲρ τοῦ χωρισμοῦ τῶν προαγόντων ἀλγεινομένων.

sensum movet, cum omnibus, quæ complectitur, ab hoc sensibili et aspectabili sole illuminatur. Alter vero, sive intelligibilis, ipse, et quæ in eo sunt, ab intellectuali Sole justitiæ lucem, claritatemque accipiunt. Sensibilia igitur a sensibili, et intelli- C gibilia ab intelligibili Sole divisim illustrantur : nullam penitus inter se conjunctionem, aut notitiam, aut communionem habentibus, neque intelligibilibus cum sensibilibus, neque sensibilibus cum intelligibilibus.

« Solus homo ex omnibus quæque videntur, quæque tantum animo cernuntur, duplex, seu geminus a Deo creatus est, corpus quidem ex quatuor primis corporibus, seu elementis coagmentatum habens, sensumque ac spiritum, per quem horum principiorum est particeps et in illis vivit : animam autem intelligentiæ, et consilii compotem, a materia, et corpore liberam, seu minime corporatam hisce imperscrutabili et inexplicabili ratione copulatam, citraque mistionem et confusionem commistam. Hæc porro unus homo sunt, animal mortale et immortale, quod videri nec videri potest, sentiri, et intelligi : in quo spectandi creaturam aspectabilem, et intelligendi inaspectabilem facul- D tas inest. Ut igitur in duobus mundis efficientia duo soles differunt ac separantur, pari modo etiam in uno homine, unus quidem corpus, alter animam ejus collustrat : et uterque de suo lumine illuminato, pro ejus captu abundantius, aut parcius communicat.

« Sensibilis sol videtur, non videt : intellectualis videtur ab his qui digni sunt, et omnes videt; magis autem eos qui ipsum vident. Sensibilis non loquitur, nec cuiquam loqui donat : intellectualis et loquitur cum amicis suis, et ut loquantur, dat omnibus. Sensibilis in horto sensibili micans, radiorum suorum fervore humorem duntaxat terræ exsiccat, non etiam plantas, et semina pinguefacit : intelligibilis in anima illucescens, utrumque conficit nempe humorem vitiorum arefacit, et fœditatem ex illis natam expurgat, animæque pinguedinem, quam intelligere possumus, inserit, qua velut irrigatæ plantæ virtutum sensim in auras prodeunt, atque adolescunt.

« Sol sensibilis exoritur, mundumque istum luce sua vestit, et omnia quæ illo continentur, homines, feras, jumenta, et alia super quæ lux se æqualiter diffundit : qua rursum occidens, locum quem illustrabat, tenebris oppletum relinquit. Sol intelligibilis fulget, et fulgebat, totus a toto omni sic captus, ut capi nequeat : a creaturis autem suis secernitur, et totus ab iis absque distantia sejungitur, estque in toto omni totus, et nusquam est. In totis creaturis visibilibus totus, et rursum extra has totus. Totus in visibilibus, et totus in invisibilibus, et ubique totus adest, et totus neutiquam, uspiam.

« Christus principium, medium, et finis, seu consummatio est in omnibus, quippe qui in primis, etiam in mediis, et extremis, ut in primis est : nec enim quod ad hæc attinet, ullum in eo discrimen est : sicut nec Barbarus, nec Scytha, nec Græcus in ipso est, sed omnia, et in omnibus Christus (*Galat.* III, 28).

« Sancta Trinitas habitans per omnes, a primis ad ultimos, ut ab aliquo capite usque ad pedes, coagmentat, componit, conglutinat, adunat, et colligat sibi, et ita colligatos, et congregatos firmos eos, et infractos reddit, et in quolibet eorum una eademque cognita patet, quæ Deus est, in quo ultimi primi fiunt, et primi tanquam ultimi (*Matth.* XX, 16). »

(8) Pontanus addit capitulum unum : « Quo pacto ratione valentes illi ordines supernarum virtutum a Deo ordinatim illustrantur, a principe ac primo omnium ordine usque ad secundum, et ab hoc ad tertium, et deinceps ab hoc ad alium, et ad omnes denique lumine divino penetrante : eodem et sancti a divinis angelis illuminati, vinculoque spiritus colligati, et uniti, honore illis pares, et æquales fiunt.

(9) Sequuntur apud Pontanum octo capitula : « Qui unionem

ξγ'. Ὃν τρόπον ἐν φλογὶ καιομένης καμίνου, χοῦν A ἐπιβαλών τις ταύτην σβεννύει, τὸν αὐτὸν τρόπον καὶ αἱ βιωτικαὶ μέριμναι, καὶ πᾶς προσπαθείας τρόπος εὐτελοῦς καὶ σμικροτάτου πράγματος, τὴν ἀναφθεῖσαν ἐν ἀρχαῖς θέρμην τῆς καρδίας ἐξαφανίζει.

ξδ'. Πᾶσαν βρῶσιν, καὶ πόσιν, καὶ καλλωπισμὸν ἐνδυμάτων, ὁ τὸν φόβον ἐγκυμονῶν τοῦ θανάτου βδελύξεται, καὶ ἐνηδόνως οὐ φάγεται ἄρτον, οὐ πίεται ὕδωρ. Παρέξει δὲ μόνον τὴν χρείαν τῷ σώματι, ὅσον μόνον αὔταρκες πρὸς τὸ ζῆν. Πᾶν θέλημα ἑαυτοῦ ἀπαρνήσεται. Καὶ δοῦλος πάντων ἐν διακρίσει τῶν ἐπιταττομένων γενήσεται.

ξε'. Ὁ δοῦλον ἑαυτὸν δοὺς τοῖς κατὰ Θεὸν πατράσιν αὐτοῦ, διὰ τὸν φόβον τῆς κολάσεως, οὐ τὰ κουφίζοντα τὸν τῆς καρδίας αὐτοῦ πόνον, ἐπιτασσόμενα ἕλοιτο, οὐ τὰ λύοντα τὸν τοῦ φόβου δεσμόν, οὐδὲ τοῖς B ἐπὶ τὰ τοιαῦτα φιλικῶς, ἢ κολακευτικῶς, ἢ προστα-

63. Quemadmodum flammæ camini injectu pulveris exstinguuntur : ita sollicitudines hujus vitæ, et affectus in rem vilem, et minimam, accensum in precibus fervorem cordis tollunt (10).

64. Omnes ciborum, potus, vestiumque delicias, et ornatum detestabitur, qui timorem mortis concepit : nec cum sensu voluptatis aut panem comedet, aut aquam bibet : tantummodo quæ necessitas exigit, corpori suo præstabit, ut in vita manere queat. Voluntatem suam funditus abnegabit, et cum discretione omnia imperata ut servus exsequetur.

65. Qui se patribus suis secundum Deum pro servo mancipavit, propter metum inferni supplicii, quamvis jussus, non eliget, quæ dolorem cordis ejus mitigent; nec quæ vinculum timoris ejus dissolvant; nec ad ista vel amice, vel assentato-

fiunt. Qui enim inde usque a priscis sanctis per singulas ætates incedentes in mandatis Domini sanctimoniam vitæ colunt, illisque adhærescunt, perinde ut ipsi, Dei gratia secum communicata, illuminantur : similes catenæ aureæ, in qua singuli ansam unam efficiunt, dum unusquisque præcedenti fide, operibus, charitateque connectitur. Quia connexione, ut diximus, una quædam catena in Deo fiunt, quæ cito rumpi non potest. »

« Qui unionem cum ultimo omnium sanctorum cum charitate, et humilitate, vehementique desiderio non expetit : sed prava quadam adversus illum infidelitate tenetur, nunquam penitus eidem C unietur, neque cum eo primis et antecedentibus sanctis quasi in ordine militari ascribetur, etsi omnem fidem charitatemque erga Deum et sanctos universos habere videatur. Ejicietur enim ab ipsis foras, ut qui locum sibi constitutum, et ut ei hæreret ante sæcula a Deo definitum, per humilitatem non susceperit.

« Luctum secundum Deum humilitas præcedit, sequitur gaudium, et lætitia quanta dici non potest. Humilitati porro secundum Deum spes salutis agnoscitur. Quo enim magis quispiam se ex animo omnibus peccatoribus sceleratiorem ducit, eo magis spes una cum humilitate augescit, et in corde ejus floret, fidemque facit, per hanc salutem partum iri.

« Quo profundius in humilitatem quispiam descendit, seque indigniorem judicat, qui salvetur, hoc acerbius luget, et lacrymis indulget magis : quibus pro portione respondet, quæ in corde ejus D scaturit spiritualis voluptas, qua cum spes quoque ut fons scatet, et simul crescit, persuasionemque adipiscendæ salutis ex certa et confirmata certiorem confirmatioremque reddit.

« Considerare seipsum unusquisque debet, et intelligere : neque soli spei absque luctu secundum Deum, et humilitate spirituali : neque humilitati, et lacrymis absque spe, et gaudio spirituali istarum comitibus fidendum esse.

« Est quæ putatur humilitas, ex negligentia, et segnitie, vehementique damnatione conscientiæ, progenita. Verum nulla est, quoniam luctum lætificum adjunctum non habet.

« Est quidam luctus humilitate spirituali carens quo qui lugent, peccata eo purgari arbitrantur, in quo frustra sunt : nam dulcedine spiritus, quæ mystice in intellectuali animæ cubiculo innascitur, privantur, et bonitatem Dei minime gustant. Id-

circo tales ira facile accenduntur, mundumque, et quæ in mundo visuntur, perfecte contemnere nequeunt. Enimvero qui hæc omnibus numeris non despexerit, nec ex animo oderit, neque salutis suæ firmam et indubitatam spem habere unquam poterit : sed cum fundamentum supra petram non jecerit, huc illuc incertus ac dubius jactabitur.

« Luctus duplex est effectus. Nam et aquæ instar per lacrymas flammam omnem affectuum vitiosorum restinguit, animamque a maculis, et sordibus inde natis expurgat : et instar ignis per præsentiam sancti Spiritus cor vivificat, incendit, inflammat, calefacit, atque ad Deum amandum, desiderandumque impellit.

« Vide, et pernosce quid in te humilitas, et luctus efficiant, et inquire, quem ex illis in horas utilitatis fructum percipias : qui est novitiis, ac tironibus omnis curæ terrenæ abjectio, nulla erga parentes, cognatos et amicos, affectio, eorumque abnegatio : liber a sollicitudine omnium rerum et facultatum animus, earum dispicientia, non solum usque ad acum, verum etiam usque ad ipsum corpus.

(10) Sequentia interserit Pontanus : « Qui res exteriores, et homines, et omnia demum hujus vitæ, integro cordis sensu, et cum gaudio abnegavit, et oblitus est, affectionemque ut murum transiit, in mundo, et iis quæ in mundo sunt, hospes, ac peregrinus est, colligens in se animum suum, et in una mortis memoria, cogitationeque occupatus. Quocirca etiam de extremo judicio, et retributione semper est sollicitus, et in his plane ut captivus detinetur, ex talibusque cogitationibus, et commentationibus timere, supra quam dici potest ingenti percellitur.

« Similis est damnato cuipiam, et vinculis onerato in hujus vitæ theatro, qui timore judicii admodum gravidatus, ab eodem tanquam carnifice aliquo rapiari, et ad mortem duci videtur : nihil aliud secum volvens, quam dolorem et cruciamenta, quæ ex æterno supplicio subiturus sit. Cum autem hunc timorem ex animo deponere nunquam possit, fit ut inde progeneretur alius timor, qui eum nulla rerum humanarum cura tangi patitur. Sic enim vivit perpetuo, ac si cruci clavis affixus, doloribus ad mortem vehementer urgeretur : nec in cujusquam vultum oculos intendere sineretur; nec ignominiæ ab hominibus creatæ ullam rationem duceret. Nam quia se ipse omni ignominia, contemptuque dignum ex animo reputat, quas illi injurias sibi moliantur, nihil pensi habet. »

rio, vel cum imperio inducentibus obtemperabit, A sed quæ ipsum hunc timorem augeant, ea potiora censebit; et quæ istud vinculum arctius astringunt, ea volet; et quæ hunc carnificem corroborent, amabit. Atque in his ita perdurabit, at qui nullam omnino liberationem sibi polliceatur. Spes enim libertatis, doloris levamentum est; eaque fervide pœnitenti non conducit.

66. Unicuique vitam suam divinæ voluntati convenienter auspicanti, timor supplicii, et ex eo natus dolor utilis est. Qui autem citra hunc dolorem, citra vinculum, et tortorem hunc incepturum se imaginatur, non modo fundamentum actionum suarum super arenam collocat : sed etiam domum suam in aere absque fundamento se constructurum opinatur, quæ fieri nentiquam potest. Dolor B enim iste statim omne gaudium parit : et hoc vinculum, omnium peccatorum, malorumque affectionum vincula dirumpit : et carnifex iste non necem offert, sed vitam sempiternam conciliat.

67. Qui a dolore, quem æterni supplicii formido ingenerat, resilire; eumque effugere noluerit : sed animum ad eum applicabit, et ejus sibi vincula magis astringet, hunc ille breviore via ductum, quod sequitur, ante conspectum Regis regum statuet. Quod cum factum fuerit, simul ejus gloriam clare conspexerit, subito vincula dissolventur, et timor carnifex procul aufugiet, et dolor cordis ejus in gaudium convertetur, erumpetque fons, manans ad sensum quidem lacrymis, instar C fluminis : ad intellectum vero tranquillitate, mansuetudine, et dulcedine ineffabili. Insuper fortitudine, et ad omnem obedientiam expedita voluntate, et cursu in via mandatorum libero; quod adhuc tironibus, et qui primum ad religiosum vivendi genus introducuntur, non conciditur : eorum autem, qui ad medium hujus spatii proficiendo jam ascenderunt, proprium est : consummatis vero atque perfectis hic fons, corde subito variato, et immutato lumen fit.

68. Qui intra se Spiritus sancti lumen habet, ejus radios non ferens, pronus cadit, vociferatur, et clamat cum stupore ac timore multo, ut qui supra naturæ captum quidpiam, nec in sermonem, cogitationemque cadens viderit, assenserit : imita- D turque hominem, qui alicunde accensis ab igne visceribus ardens, nec ustionem flammæ perferre potis, mente velut alienatus est, nec in potestate ullo modo esse potest. Lacrymis autem perennibus exhaustus, et ab his refrigeratus, ignem desiderii vehementius accendit. Hinc porro lacrymas profundit uberius, et ea profusione ablutus, coruscat splendidius. Ubi demum totus ignitus, instar luminis erit, tunc impletur quod dicitur, « Deus diis unitus et cognitus ; » et tantum fortasse, quantum jam sibi copulatis unitus, et his qui cognoverunt revelatus est (11).

A κτικῶς ἐνάγουσιν ὑπακούσεται, ἀλλὰ μᾶλλον τὰ αὐξάνοντα αὐτὸν προτιμήσει, καὶ τὰ τὸν δεσμὸν ἐπισφίγγοντα θελήσει, καὶ τὰ τὸν δήμιον ἐνισχύοντα ἀγαπήσει, καὶ ἐν τούτοις ἐμμείνει, ὡς μὴ προσδοκῶν ποτε ἐλευθερίαν λήψεσθαι ὅλως ἐξ αὐτῶν. Ἡ γὰρ ἐλπὶς τῆς ἀπαλλαγῆς κουφότερον τὸν πόνον ἐργάζεται, ὅπερ ἐστὶν ἀλυσιτελὲς τῷ μετανοοῦντι θερμῶς.

ξϛ'. Παντὶ τῷ κατὰ Θεὸν βιοῦν ἀρχομένῳ, ἐπωφελὴς ὁ τῆς κολάσεως φόβος, καὶ ὁ πόνος ὁ τικτόμενος ἐξ αὐτοῦ· ὁ δὲ τοῦ τοιούτου πόνου καὶ δεσμοῦ χωρὶς, ἀρχὴν βαλεῖν φανταζόμενος, οὐκ ἐπὶ ψάμμου μόνον, τῶν ἑαυτοῦ πράξεων τὸν θεμέλιον καταβάλλεται, ἀλλὰ καὶ εἰς ἀέρα οἴεται δίχα θεμελίων συνιστάνειν οἰκίαν· ὅπερ πάντη ἀδύνατον· ὁ γὰρ πόνος B οὗτος, ὅσον οὔπω πᾶσαν χαρὰν ἀποτίκτει, καὶ ὁ δεσμὸς οὗτος, πάντων ἁμαρτημάτων καὶ παθῶν τὰ δεσμὰ διαῤῥήσσει· καὶ ὁ δήμιος οὗτος οὐχὶ θάνατον, ἀλλὰ ζωὴν αἰώνιον προξενεῖ.

ξζ'. Ὃς ἂν μὴ θελήσῃ ἀποσκιρτῆσαι καὶ ἐκφυγεῖν τὸν τικτόμενον πόνον, ἀπὸ τοῦ φόβου τῆς αἰωνίου κολάσεως, ἀλλὰ προθέσει καρδίας ἀκολουθήσῃ αὐτῷ, καὶ ἐπισφίγξῃ πλέον τὰ τούτου δεσμὰ ἑαυτῷ ἀναλόγως, συντομωτέρως ὁδεύσει, καὶ πρὸ προσώπου τοῦ Βασιλέως τῶν βασιλευόντων παραστήσει αὐτόν· τούτου δὲ γεγονότος, ἅμα τῷ θεάσασθαι αὐτὸν ἀμυδρῶς πρὸς τὴν δόξαν αὐτοῦ, εὐθέως λυθήσονται μὲν τὰ δεσμά. Ὁ δὲ δήμιος φόβος φεύξεται μακρὰν ἀπ' C αὐτοῦ· καὶ ὁ ἐν τῇ καρδίᾳ αὐτοῦ πόνος τραπήσεται εἰς χαρὰν, καὶ πηγὴ γενήσεται βρύουσα, αἰσθητῶς μὲν δάκρυα ποταμηδὸν ἀεννάως, νοητῶς δὲ γαλήνην, πραότητα, καὶ ἄφραστον γλυκασμόν· ἔτι δὲ ἀνδρείαν, καὶ τὸ πρὸς πᾶσαν ὑπακοὴν ἐλευθερίως καὶ ἀνεμποδίστως τρέχειν τῶν ἐντολῶν τοῦ Θεοῦ· ὃ τέως τοῖς εἰσαγωγικοῖς ἀδύνατον, τῶν δὲ πρὸς τὸ μέσον κατὰ προκοπὴν ἀνελθόντων καὶ ἴδιον. Τοῖς δέ γε τελειουμένοις, φῶς ἡ πηγὴ αὕτη, τῆς καρδίας αἴφνης ἀλλοιουμένης καὶ μεταβαλλομένης γίνεται.

ξη'. Ὁ ἔνδον αὐτοῦ τὸ φῶς τοῦ παναγίου Πνεύματος ἔχων, μὴ φέρων τοῦτο ὁρᾷν, εἰς γῆν πρηνὴς πίπτει, κράζει τε καὶ βοᾷ ἐν ἐκπλήξει τε καὶ φόβῳ πολλῷ, ὡς ὑπὲρ φύσιν, ὑπὲρ λόγον, ὑπὲρ ἔννοιαν D πρᾶγμα ἰδὼν καὶ παθών. Καὶ γίνεται ὅμοιος ἀνθρώπῳ ποθὲν ἀναφθέντι τὰ σπλάγχνα ὑπὸ πυρὸς, ὑφ' οὗ φλεγόμενος, καὶ τῆς φλογὸς τὸν ἐμπρησμὸν μὴ δυνάμενος φέρειν, ὑπάρχει ὥσπερ ἐξεστηκώς· καὶ μηδὲ ἑαυτοῦ γενέσθαι ὅλως ἰσχύων. Τοῖς δάκρυσι δὲ καταντλούμενος ἀεννάως, καὶ ὑπὸ τούτων καταψυχόμενος, τὸ πῦρ ἐξάπτει τοῦ πόθου σφοδρότερον. Ἐντεῦθεν δὲ τὰ δάκρυα προχέει πλειόνως, καὶ τῇ τούτων ἐκχύσει πλυνόμενος, λαμπρότερον ἀπαστράπτει· ὅτε δὲ ὅλως ἐκπυρωθεὶς, ὡς φῶς γένηται, τότε πληροῦται τὸ φάσκον, Θεὸς θεοῖς ἑνούμενός τε καὶ γνωριζόμενος, καὶ τοσοῦτον ἴσως, ὅσον ἤδη τοῖς συναφθεῖσιν ἡνώθη, καὶ τοῖς ἐγνωκόσιν ἀπεκαλύφθη.

(11) Pontanus addit : « Quantum a nobis cognosci voluerit Deus, tantum etiam revelatur. Quantum fuerit revelatus, tantum a dignis cernitur, et cognoscitur. Tale quid experiri, aut videre

ξθ'. Πρὸ τοῦ πένθους καὶ τῶν δακρύων, μηδεὶς ἡμᾶς κενοῖς ἀπατάτω λόγοις, μηδὲ πλανῶμεν ἑαυτούς. Οὐκ ἔστιν ἐν ἡμῖν μετάνοια, οὐδὲ ἀληθὴς μεταμέλεια, οὐδὲ φόβος Θεοῦ ἐν ταῖς καρδίαις ἡμῶν, οὐδὲ κατέγνωμεν ἑαυτῶν, οὐδὲ ἐν αἰσθήσει τῆς μελλούσης κρίσεως καὶ τῶν αἰωνίων βασάνων ἐγένετο ἡ ψυχὴ ἡμῶν· εἰ γὰρ κατέγνωμεν ἑαυτῶν, καὶ ἐκτησάμεθα ταῦτα, καὶ ἐν τούτοις ἐγενόμεθα, εὐθὺς καὶ δάκρυα κατηγάγωμεν ἄν· τούτων γὰρ χωρὶς, οὔτε ἡ σκληροκαρδία ἡμῶν ἀπαλυνθῆναί ποτε δύναται, οὔτε ἡ ψυχὴ ἡμῶν πνευματικὴν ταπείνωσιν κτήσεται, οὔτε ταπεινοὶ γενέσθαι ἰσχύσωμεν. Ὁ δὲ μὴ οὕτω γενόμενος, ἑνωθῆναι τῷ Πνεύματι τῷ ἁγίῳ οὐ δύναται. Ὁ δὲ μὴ τούτῳ ἐκ καθάρσεως ἑνωθεὶς, οὔτε ἐν θεωρίᾳ καὶ γνώσει Θεοῦ γενέσθαι δύναται, οὔτε ἄξιός ἐστι τὰς τῆς ταπεινώσεως ἀρετὰς μυστικῶς ἐκδιδάσκεσθαι.

ο'. Τοὺς ὑποκρινομένους τὴν ἀρετὴν, καὶ τῷ μὲν κωδίῳ τοῦ σχήματος, ἄλλο φαινομένους, ἄλλο δὲ ὄντας κατὰ τὸν ἔσω ἄνθρωπον· πάσης τάχα πεπληρωμένους ἀδικίας, μεστοὺς ζήλου, καὶ ἐριθείας, καὶ ἡδονῶν δυσωδίας, ὡς ἀπαθεῖς οἱ πλείους καὶ ὡς ἁγίους τιμῶσι, μὴ κεκαθαρμένον ἔχοντες τὸν τῆς ψυχῆς ὀφθαλμὸν, μηδὲ ἐπιγνῶναι αὐτοὺς δυνάμενοι ἐκ τῶν καρπῶν αὐτῶν. Τοὺς δὲ ἐν εὐλαβείᾳ, καὶ ἀρετῇ, καὶ ἀφελότητι καρδίας διάγοντας, καὶ ἁγίους ὄντας τῷ ὄντι, ὡς τοὺς λοιποὺς τῶν ἀνθρώπων παραλογίζονται, καὶ καταφρονοῦντες αὐτῶν παρατρέχουσι, καὶ ὡς οὐδὲν λογίζονται.

οα'. Τὸν λάλον καὶ ἐπιδεικτικὸν, διδακτικὸν μᾶλλον, καὶ πνευματικὸν οἱ τοιοῦτοι εἶναι λογίζονται, τὸν δὲ σιωπηλὸν καὶ περὶ ἀργολογίαν ἀκριβαζόμενον, ἄγροικον καὶ ἄφωνον ἀποφαίνονται.

οβ'. Τὸν ἐν Πνεύματι ἁγίῳ φθεγγόμενον, οἱ ὑψηλόφρονες, καὶ τὴν ὑπερηφανίαν νοσοῦντες τοῦ διαβόλου, ὡς ὑψηλόφρονα καὶ ὑπερήφανον ἀποστρέφονται, τοῖς λόγοις αὐτοῦ πληττόμενοι μᾶλλον ἢ κατανυσσόμενοι· τὸν δὲ ἀπὸ κοιλίας, ἢ μαθημάτων πορνολογοῦντα, καὶ τῆς αὐτοῦ σωτηρίας καταψευδόμενον, ὑπερεπαινοῦσι καὶ ἀποδέχονται, καὶ οὕτως οὐδεὶς ἐν τοῖς τοιούτοις ἐστὶν ὁ καλῶς καὶ ὡς ἔχει τὸ πρᾶγμα διακρῖναι καὶ ἰδεῖν δυνάμενος.

ογ'. « Μακάριοι, φησὶν ὁ Θεὸς, οἱ καθαροὶ τῇ καρδίᾳ, ὅτι αὐτοὶ τὸν Θεὸν ὄψονται· » καθαρὰν δὲ καρ-

69. Ante luctum et lacrymas (nemo vos inanibus verbis seducat, neve ipsi nos seducamus) non est in nobis potentia, nec vera pœnitudo, nec timor Dei in cordibus nostris, nec cognovimus ipsum, nec sensit futurum judicium, et æterna tormenta anima nostra. Etenim si hæc sibi parasset, et in his fuisset, mox etiam lacrymas emisisset. Sine his quippe nec durum cor nostrum molliri unquam potest, nec anima nostra spiritus humilitatem consequi : nec nos humiles evadere. At enim qui talis noli fuerit, Spiritui sancto uniri nequit : cui qui purgatus ante, et sic unitus non fuerit, nec spectare et cognoscere Deum valebit, nec dignus est, qui mysticas humilitatis virtutes doceatur (12).

70. Virtutem simulantes, et vellere quidem habitus aliud foris apparentes, cum aliud sint secundum interiorem hominem, pleni forsitan omni iniquitate, pleni zelo, et contentione, et fœtore obscenarum voluptatum : multi, qui oculum purgatum non habent, nec ex fructibus eorum illos cognoscere possunt, tanquam nulli vitio servientes, et sanctos colunt honorantque. Viros contra pietate, virtute, simplicitate cordis præstantes, ac vere sanctos, ut vulgares ludificantur, illisque despectis prætereunt.

71. Hujus mundi homines garrulum, et ostentatorem potius aptum ad docendum, et spiritualem esse decernunt : silentii autem amantem, et ab otioso sermone sibi diligenter caventem, agrestem, et mutum appellant.

72. Loquentem in Spiritu sancto, alta sapientes, et diabolica superbia laborantes, ut alta sapientem, et superbum aversantur, verbis ejus attoniti magis, quam compuncti. Ab utero matris autem, aut ex disciplina, et institutione rotunde ac diserte loquentem, et in perniciem ipsorum mentientem, mirifice probant, et laudibus ornant. Atque ita horum nullus est, qui recte, et ut rei natura requirit, videre ac discernere possit.

73. « Beati mundo corde, inquit Dominus, quoniam ipsi Deum videbunt [13]. » Ast mundum cor non is solus potest, qui prius Spiritui sancto unitus cor humile, purum, simplex contritum laboribus, sudoribusque suis sibi comparaverit. »

[13] Matth. v, 8.

(12) Editio Pontani capitula duo interserit : Sicut qui discenti syllabas colligere, de rhetoricis, aut philosophicis dogmatis, atque præceptis narrat, non solum nihil prodest : sed potius inchoatam auditionem perparum curare, et ea desciscere facit : propterea quod ingenium ejus, quæ dicuntur, minime capit : ita qui tironibus, et præsertim ignavioribus de perfectione concionatur, non solum non illis commodabit : sed etiam efficiet ut retro abeant. Nam cum ad virtutis altitudinem respexerint, et quantum ab ejus fastigio absint cogitaverint, et se ad ejus culmen ascendere non posse statuerint : et quæ particulatim cœperant, ea contemnent, et in desperatione absorbebuntur.

Cum ii, quibus adhuc motus vitiosi imperant ac dominantur, audiunt hominem secundum Deum perfectum quovis homine, quavis animante ac bellua se immundiorem judicare, dedecore affectum gaudere, maledictis appetitum bene precari, persecutionem perpeti, pro inimicis suis cum lacrymis, et dolore cordis Deum rogare suppliciter, primum fidem non accommodant sibi illos similes facere conantes. Deinde a divinis Scripturis refutati, et a sanctis, qui hæc opere, factis suis demonstrarunt eversi ac prostrati, non posse se ad ista pertingere confitentur. Sed cum audiunt, his non præstitis, se nequaquam salvatum iri, tum plane nolentes vitiositatem suam exscindere, et ob peccata commissa pœnitentiam agere, se ipsos desperant.

una virtus, non duæ, non decem consueverunt absolvere, sed omnes, ut breviter dicam, velut una, eaque ad summam perfectionem exculta. Verumtamen ne sic quidem per se, ac sola, citra præsentiam, et actionem Spiritus sancti id possunt. Quemadmodum namque faber ærarius artem suam per instrumenta ostendit, citra vim autem et actionem ignis opus nullum efficit : ita etiam homo facit omnia, et virtutibus tanquam instrumentis utitur. Nihilominus nisi ignis spiritualis adsit, instrumenta illa nihil efficacitatis et utilitatis habent : quandoquidem animæ sordes, et saniem non abstergunt (15).

A δίαν, οὐχὶ μία ἀρετὴ, οὐδὲ δύω, οὐδὲ δέκα πεφύκασιν ἐκτελεῖν, ἀλλὰ πᾶσαι ὁμοῦ ὡς εἰπεῖν, οἱονεὶ μία τις οὖσα, καὶ εἰς ἄκρον κατορθωθεῖσα· καὶ οὐδὲ οὕτω καθαρὰν τὴν καρδίαν μόναι ποιῆσαί δύνανται, δίχα τῆς ἐνεργείας καὶ παρουσίας τοῦ ἁγίου Πνεύματος. Καθάπερ γὰρ ὁ χαλκεὺς, τὴν μὲν τέχνην διὰ τῶν ἐργαλείων αὐτοῦ ἐπιδείκνυται, δίχα δὲ τῆς τοῦ πυρὸς ἐνεργείας οὐδὲν ὅλως κατασκευάσαι εἰς ἔργον δύναται, οὕτω δὴ καὶ ὁ ἄνθρωπος πάντα μὲν ποιεῖ, καὶ ὡς ἐργαλεῖα χρῆται ταῖς ἀρεταῖς, ἄνευ δὲ τῆς τοῦ πνευματικοῦ πυρὸς παρουσίας ἀνενέργητα μένει καὶ ἀνωφελῆ, τὸν ῥύπον καὶ τὸν ἰχῶρα μὴ καθαίροντα τῆς ψυχῆς

(15) Sequentia insuper leguntur in editione Pontani : « Ubi profunda humilitas, ibi et lacrymarum abundantia : ubi hæc, ibi et præsentia sancti et adorandi Spiritus, unde puritas omnis, et sanctimonia conciliatur ei in quo is operatur, videturque ab eodem Deus, et videt ipsum Deus : *Super quem enim respiciam*, inquit, *nisi super humilem, et quietum, et trementem sermones meos ?* (*Isa.* LXVI, 2.)

« Perturbationes et affectus cum vitio conjunctos debellare quidem homo potest, exstirpare, et radicitus evellere non potest. Et cum mali non committendi potestatem acceperit, tamen ejusdem etiam non cogitandi haud accepit. Pietatis porro est, non solum bona facere, sed etiam mala non cogitare. Qui igitur mala cogitat, cor purum possidere nequit, cum id inde ceu speculum a luto inquinetur.

« Cordis puritatem hanc esse existimo, non solum a nullo affectu concitari : sed etiam nihil improbum, aut ad vitam hanc pertinens animo volvere, quoties placuerit : solamque Dei cum amore immenso conversare memoriam. Nam in puro lumine pure Deum oculus videt, cum inter aspectum illum, et Deum nihil aliud sese interponat.

« Hoc ego ἀπάθειαν esse affirmo, non modo abhorrere a factis, ad quæ affectibus impellimur, sed etiam ab eorum concupiscentia alienari, et insuper ab eorumdem cogitatione quoque nudari animum : ut cum volumus, supra cœlos simus, extra omnia quæ aspiciuntur, sentiunturque, veluti clausis nostris sensibus, et animo ad ea quæ sensum superant, ingrediente, virtutem seu facultatem sentiendi quemadmodum alas aquila secum ferente.

« Mens absque sensibus actiones et functiones suas non exerit : nec ullo modo absque mente suis officiis funguntur sensus.

« Illud est, ac dicitur cor mundum, quod in se nullam rerum temporalium cogitationem, aut ratiocinationem cernit : quodque Deo sic adhæret, et sic cum eo unitum est, ut neque molestorum, ac tristium, neque lætorum, jucundorumque hujus vitæ meminerit : verum ita vivit, ut contemplando in tertium cœlum, ac paradisum rapiatur, et arrhabonas bonorum sanctis promissorum intueatur, ipsaque sempiterna bona inde pro captu naturæ humanæ conjiciat. Atque istud mundi cordis verum signum, ac documentum certum est, in quo quis et mensuram munditiei cognoscit, et quasi in speculo semetipsum contemplatur.

« Qui extra domum est, intus inclusos non videt : sic mundo crucifixus, aut mortuus, rerum mundi nihil sentit.

« Ut corpus exanime nec ad viventia, nec ad exanima secum jacentia ullo sensu fungitur : sic qui spiritu e mundo excessit, et cum Deo est, non potest sensum aliquem mundi habere, aut ejus

B rebus affici : quantumvis corporis necessitatibus satis cogatur facere.

« Anima ante mortem moritur, et ante resurrectionem corporum resurgit, opere, virtute, experientia, veritate. Mortali quippe sensu ab immortali mente profligato, et mortalitate a vita expulsa, anima velut e mortuis exsistens, seipsam convenienter videt (ut qui e somno surrexerunt, seipsos vident) quique eam exsuscitavit Deum cognoscit : quem perspiciens, et velut gratias agens, a sensibus, totoque mundo alienatur, voluptate repleta ineffabili, et in ipso omnem motionem suam intellectualem componit.

« Quædam a nobis conferuntur, quædam nobis cœlitus a Deo suppeditantur. Quantum enim per sacros labores ac sudores purgamur, tantum per lumen compunctionis splendescimus ; et quantum lumine splendescimus, tantum lacrymis purgamur, quorum illud sponte, ac per nos impendimus, hoc vicissim desuper datum recipimus.

« Multi sua conferentes, divina more consueto non recipiunt, quod exemplis Cain et Esau patet. Nisi enim quis cogitatione recta, seu consilio sincero, et pio affectu, et ardenti fide, et magna cum humilitate sua obtulerit, Deus super ipsum non respiciet, nec oblata suscipiet. Hoc nisi fiat, nec Deus vicissim sua sic offerenti contribuet.

« Mortuus est mundus, et qui mundi sunt, sanctis adversantur. Hinc ipsorum bona opera videntes non vident ; et in Spiritu sancto prolatos eorum sermones divinos audientes, prorsus nequeunt intelligere. Contra, nec qui sunt spirituales, mundo deditorum, improborumque perversa opera videre sustinent, nec eorum verba ex animi passionibus profluentia capiunt : sed ipsi quoque videntes quæ in mundo sunt, non vident, et mundanorum voces audientes sic affecti sunt sensu, quasi eas non audirent. Atque ita nulla his cum illorum, illis cum horum, spiritualium, inquam, hominum rebus communio et societas intercedit.

« Quemadmodum lucis et tenebrarum manifesta est distinctio, et eorum nequit fieri conjunctio (*Quæ enim conventio lucis ad tenebras ?* inquit, *aut quæ pars fideli cum infideli* (*II Cor.* VI, 15) ? sic inter eos qui Spiritum habent, quique non habent, summa est distantia, atque disjunctio. Illorum namque conversatio in cœlis est, cum angeli jam ex hominibus facti sint : isti in avitis tenebris, et in umbra mortis adhuc sedent, terræ, ac rebus terrenis affixi. Illi lumine sub intelligentiam cadente, et occasum nesciente : hi tantum hac sensibili luce illustrantur. Illi seipsos, et proximos vident emori : hi videntes seipsos, et proximos animas efflantes in dies singulos, se esse homines, et ut homines morti deberi ignorant, et hoc ignorantes, nec futurum judicium nec resurrectionem,

A οδ'. Ἀπὸ μὲν τοῦ θείου βαπτίσματος τὴν τῶν ἡμαρτημένων λαμβάνομεν ἄφεσιν, καὶ τῆς πρὶν κατάρας ἐλευθερούμεθα, καὶ τῇ παρουσίᾳ τοῦ ἁγίου Πνεύματος ἁγιαζόμεθα· τὴν δὲ τελείαν χάριν, κατὰ τό· «Ἐνοικήσω ἐν αὐτοῖς καὶ ἐμπεριπατήσω,» οὐ τότε, τοῦτο γὰρ τῶν βεβαιοπίστων καὶ ἐκ τῶν ἔργων ταύτην ἐπιδεικνύντων ἐστί· μετὰ γὰρ τὸ βαπτισθῆναι ἡμᾶς, πρὸς πονηρὰς καὶ αἰσχρὰς πράξεις ἐκκλίνοντες, καὶ αὐτὸν τὸν ἁγιασμὸν εἰς ἅπαν ἀποβαλλόμεθα. Μετανοίᾳ δὲ, καὶ ἐξομολογήσει, καὶ δάκρυσι, κατὰ ἀναλογίαν τὴν ἄφεσιν πρότερον τῶν ἡμαρτημένων λαμβάνομεν, καὶ οὕτω τὸν ἁγιασμὸν μετὰ τῆς ἄνωθεν χάριτος.

οε'. Ἀπὸ μὲν τῆς μετανοίας ἔκπλυσις τοῦ μολυσμοῦ τῶν αἰσχρῶν πράξεων γίνεται· μετὰ δὲ ταύτην, μετοχὴ Πνεύματος ἁγίου· οὐχ ἁπλῶς δὲ, ἀλλὰ B κατὰ τὴν πίστιν, καὶ τὴν διάθεσιν, καὶ τὴν ταπείνωσιν τῶν ἐξ ὅλης μετανοούντων ψυχῆς. Οὐ μόνον δὲ, ἀλλὰ καὶ μετὰ τὸ τελείαν τὴν ἄφεσιν τῶν ἡμαρτημένων, παρὰ τοῦ Πατρὸς καὶ ἀναδόχου λαβεῖν· διὰ τοῦτο καλὸν καθ' ἑκάστην μετανοεῖν, διὰ τὴν κελεύουσαν ἐντολήν. Τὸ γὰρ, «Μετανοεῖτε, ἤγγικεν ἡ βασιλεία τῶν οὐρανῶν,» ἀόριστον ἡμῖν ὑπεμφαίνει τὴν ἐργασίαν.

ος'. Ἡ χάρις τοῦ παναγίου Πνεύματος ταῖς τῷ Χριστῷ νυμφευομέναις ψυχαῖς, ὡς ἀῤῥαβὼν δίδοται· καὶ καθάπερ ἀῤῥαβῶνος χωρὶς οὐκ ἔχει ἀσφάλειαν ἡ γυνὴ τὴν μετὰ τοῦ ἀνδρὸς συνάφειαν μέλλειν ποτὲ βεβαίως γενήσεσθαι, οὕτως οὐδὲ ψυχὴ βεβαίαν λαμβάνει πληροφορίαν ποτὲ, τοῦ μετὰ τοῦ Δεσπότου αὐ- C τῆς καὶ Θεοῦ εἰς αἰῶνας συνέσεσθαι, ἢ μυστικῶς καὶ ἀνεκφράστως αὐτῷ συνάπτεσθαι, καὶ τοῦ ἀπροσίτου κάλλους ἐπαπολαύειν αὐτοῦ, εἰ μὴ τῆς χάριτος αὐτοῦ τὸν ἀῤῥαβῶνα λάβοι, καὶ γνωστῶς αὐτὸν ἐν ἑαυτῇ κτήσηται.

οζ'. Ὃν τρόπον οἱ γραφόμενοι συμβολικοὶ χάρται, εἰ μὴ ὑπογραφὰς ἀξιοπίστων μαρτύρων δέξωνται, οὐκ ἔστιν ὁ ἀῤῥαβὼν βέβαιος, οὕτως οὐδὲ πρὸ τῆς ἐργασίας τῶν ἐντολῶν, καὶ τῆς τῶν ἀρετῶν κτήσεως, ἀσφαλὴς ἡ τῆς χάριτος ἔλλαμψις γίνεται· ὅπερ γὰρ ἐν τοῖς συμφώνοις οἱ μάρτυρες, τοῦτο ἐπὶ τοῦ πνευματικοῦ ἀῤῥαβῶνος ἡ τῶν ἐντολῶν ἐργασία καὶ αἱ

74. Per sacrosanctum baptisma peccatorum remissionem accipimus, et a veteri maledicto liberamur adventuque Spiritus sancti sanctificamur: perfectam autem gratiam, juxta illud: «Inhabitabo et inambulabo in eis [11],» non tunc adipiscimur, hoc enim firmiter, constanterque credentium, et fidem ex operibus ostendentium est. Baptismo enim lustrati, si ad nequam, et turpes actiones declinemus, ipsam quoque sanctificationem funditus amittimus. Per pœnitentiam porro, per confessionem et lacrymas pro portione veniam priorum delictorum impetramus, et ita demum sanctificationem cum cœlesti gratia recipimus.

75. Pœnitentia turpium actionum maculæ et labes eluuntur, post eam vero Spiritus sancti communicatione, non quidem simpliciter, sed secundum fidem, dispositionem et humilitatem eorum qui toto animo pœnitentiam agunt: neque hoc solum, sed etiam post perfectam peccatorum remissionem a Patre, et fidejussore acceptam. Quocirca expedit pœnitere quotidie, ut jubemur. Nam illud: «Pœnitentiam agite, appropinquavit enim regnum cœlorum [12],» indefinitum nobis hujus rei faciendæ tempus subindicat.

76. Sanctissimi Spiritus gratia Christo nuptis animabus pro arrha datur. Et quemadmodum femina sine arrha non est secura conjunctionem cum viro stabilem et indissolubilem fore: ita nec animæ fit certa fides, eam aliquando cum Domino, et Deo suo in omnis ævi spatia futuram, aut arcano, et inexplicabili modo cum ipso copulatum iri, et inaccessibili ejus pulchritudine fruituram, nisi ejus gratiæ arrhabonem acceperit, ipsumque in se sciens habuerit.

77. Quomodo chartæ symbolicæ, seu instrumenta inter contrahentes, nisi testes idonei subscripserint, firmi ac certi arrhabonis vim non habent: sic neque antequam mandata Dei opere fiant, et virtutes acquisitæ sint, certa gratiæ illuminatio contingit. Quod enim in pactis et conventis sunt testes, hoc in spirituali arrhabone mandatorum

[11] Levit. xxvi, 12; II Cor. vi, 16. [12] Matth. iii, 2.

et persolvendam cuique, prout vivens in hac vita meritus est, mercedem, credunt.

«Si Spiritus sancti compos es, omnino ex his quæ ab ipso in te fiunt cognosces, quæ Apostolus de illo scripsit, cum ait: *Ubi spiritus Domini, ibi libertas* (*II Cor.* iii, 17). Et: *Corpus quidem mortuum est propter peccatum: spiritus autem vivit propter justificationem* (*Rom.* viii, 10). Et: *Qui Christi sunt, carnem suam crucifixerunt cum vitiis, et concupiscentiis suis* (*Galat.* v, 24). Quicunque enim in Spiritu sancto baptizati sunt, totum Christum induerunt (*Galat.* iii, 27): et filii lucis sunt, et in lumine non occiduo ambulant (*Luc.* xv, 8): et videntes mundum non vident: et audientes quæ mundi sunt, non audiunt (*Luc.* viii, 10). Sicut enim litteris est traditum de carnalibus hominibus, eos videntes non videre, et divinas res audientes non intelligere, neque capere posse, quæ sunt D spiritus, stultitia enim est illis (*I Cor.* ii, 14): sic mihi de iis cogita, qui Spiritum sanctum intra se continent. Gestant quidem corpus, sed in carne non sunt: *Vos enim*, inquit Apostolus, *in carne non estis, sed in spiritu: siquidem Spiritus Dei habitat in vobis* (*Rom.* viii, 9). Mortui sunt mundo, et mundus ipsis. *Mihi enim*, ait, *mundus crucifixus est, et ego mundo* (*Galat.* vi, 14).

«Qui hæc signa, et mirabilia in se facta novit, revera Deum, et signa in se gestat, cum Deum, id est, ipsum Spiritum sanctissimum incolam habeat, loquentem, et operantem in se, quæ a Paulo dicta sunt. Qui vero hæc in se nondum cognovit, ne sibi verba det, etiamnum caro et sanguis est caligine desideriorum carnis opertus videlicet: *Caro autem et sanguis regnum Dei*, (quod est Spiritus sanctus) *non consequentur* (*I Cor.* xv, 50).

exsecutio, et virtutes. Nam per hæc unusquisque salvandorum perfectum arrhabonem obtinet.

78. Primum per mandatorum obedientiam quasi conventa scribuntur : deinde per virtutes subscribitur, et signum additur. Tunc sponsus Christus animæ sponsæ annulum, sive arrhabonem Spiritus largitur.

79. Quemadmodum sponsa ante nuptias arrhabonem duntaxat a sponso accipit, pactam vero dotem, et promissa simul dona post nuptias exspectat : sic et sponsa fidelium Ecclesia, et uniuscujusque nostrum anima, primum quidem a Christo sponso solum arrhabonem Spiritus accipit, æterna autem bona et regnum cœlorum post migrationem ex hac luce exspectat : per arrhabonem plene persuasa, sibi pacta sine ulla fraude eventura.

80. Quemadmodum sponso diutius peregrinante, aut aliis in negotiis occupato, et interim nuptiarum tempus extrahentem si sponsa irata ejus amorem contempserit, libellumque arrhabonicum aut deleverit, aut consciderit, confestim eorum spe, quæ a sponso exspectabat frustratur. Perinde in anima fieri solet. Nam cum quis certantium dixerit, quousque mihi afflictiones tolerandæ sunt? laboresque asceticos parvipenderit, ac per negligentiam mandatorum, prætermissionemque pœnitentiæ quotidianæ pacta quodammodo deleverit, et consciderit, statim et arrhabonem, et spem erga Deum perdit penitus.

81. Sicut sponsa, si amorem suum ad alium, quam ad debitum sibi sponsum transtulerit, et cum eo vel clam, vel palam cubilibus consueverit, non solum nihil promissorum a sponso munerum sperabit : sed potius, nec immerito, accusationem et pœnam ex legibus exspectabit : ita nobiscum fieri solet. Si quis amorem erga sponsum Christum ad alius cujuspiam rei desiderium aperte converterit, aut occulte cor ejus eo obsessum fuerit, ejus anima sponso odiosa, et exsecrabilis ipsiusque conjunctione, ac thalamo indigna erit. Dixit enim : « Ego diligentes me diligo [14] (14). »

A ἀρεταὶ καθεστήκασι· τελείαν γὰρ διὰ τούτων λαμβάνει τὴν τοῦ ἀῤῥαβῶνος κατάσχεσιν ἕκαστος τῶν μελλόντων σωθήσεσθαι.

οη'. Πρῶτον οἱονεὶ τὰ σύμφωνα γράφονται διὰ τῆς ἐργασίας τῶν ἐντολῶν, εἶτα ὑπὸ τῶν ἀρετῶν ἐπισφραγίζονται καὶ ὑπογράφονται. Καὶ τηνικαῦτα ἐπιδίδωσι τὸν δακτύλιον ὁ νυμφίος Χριστὸς τῇ νύμφῃ ψυχῇ, ἤγουν τὸν ἀῤῥαβῶνα τοῦ Πνεύματος.

οθ'. Ὥσπερ ἡ νύμφη πρὸ τοῦ γάμου τὸν ἀῤῥαβῶνα μόνον παρὰ τοῦ νυμφίου λαμβάνει, τὴν δὲ συμφωνηθεῖσαν προῖκα, καὶ τὰς ἐν αὐτῇ ὑποσχεθείσας δωρεὰς, μετὰ τὸν γάμον λαβεῖν ἀπεκδέχεται· οὕτω δὴ καὶ ἡ νύμφη τῶν πιστῶν Ἐκκλησία, καὶ ἡ ψυχὴ ἑνὸς ἑκάστου ἡμῶν, πρῶτον ὑπὸ τοῦ νυμφίου Χριστοῦ τὸν ἀῤῥαβῶνα μόνον λαμβάνει τοῦ Πνεύματος· τὰ δὲ B αἰώνια ἀγαθὰ, καὶ τὴν οὐράνιον βασιλείαν, μετὰ τὴν ἐνθένδε ἀποδημίαν λαβεῖν ἀπεκδέχεται, πληροφορουμένη διὰ τοῦ ἀῤῥαβῶνος, ὑποδεικνύοντος, ὡς ἐν ἐσόπτρῳ, ταῦτα αὐτῇ, καὶ βεβαιοῦντος τὰ συμπεφωνημένα μετὰ τοῦ Δεσπότου αὐτῆς καὶ Θεοῦ.

π'. Καθάπερ βραδύνοντος τοῦ νυμφίου ἐν ἀποδημίᾳ, ἢ ἀπασχολουμένου ἐν ἑτέραις τισὶν ὑποθέσεσι, καὶ τὸν γάμον τέως ὑπερτιθεμένου ποιῆσαι, ἐὰν ὀργισθεῖσα ἡ νύμφη, τῆς ἐκείνου ἀγάπης καταφρονήσῃ, καὶ τὸν ἀῤῥαβωνικὸν χάρτην, ἢ ἀπαλείψει, ἢ διαῤῥήξει, ἐκπίπτει τῶν πρὸς τὸν νυμφίον ἐλπίδων εὐθύς· οὕτω καὶ ἐπὶ τῆς ψυχῆς πέφυκε γίνεσθαι. Ἐπὰν γὰρ εἴπῃ τις τῶν ἀγωνιζομένων, Ἕως πότε κακοπαθεῖν ὀφείλω; καὶ τῶν ἀσκητικῶν πόνων τε C καὶ ἀγώνων κατολιγωρήσῃ, καὶ διὰ τῆς ἀμελείας τῶν ἐντολῶν, καὶ καταλείψεως τῆς διηνεκοῦς μετανοίας, οἱονεὶ ἀπαλείψῃ καὶ διαῤῥήξῃ τὰ σύμφωνα, εὐθὺς ἐκπίπτει καὶ τοῦ ἀῤῥαβῶνος, καὶ τῆς πρὸς Θεὸν ἐλπίδος τελείως.

πα'. Ὥσπερ ἡ νύμφη ἐὰν πρὸς ἕτερον τὴν ἀγάπην τοῦ ἁρμοσθέντος αὐτῇ νυμφίου μετάθηται καὶ συγκαταταθῇ αὐτῷ φανερῶς ἢ λαθραίως, οὐ μόνον οὐδὲν ἐκ τῶν ὑποσχεθέντων αὐτῇ παρὰ τοῦ νυμφίου λαμβάνει, ἀλλὰ καὶ τιμωρίας καὶ μέμψιν τὴν ἐκ τοῦ νόμου προσδοκήσει ἀξίως· οὕτω δὴ καὶ ἐπὶ ἡμῶν γίνεσθαι πέφυκεν. Ἐὰν γὰρ μετάθηταί τις τὴν ἀγάπην τοῦ νυμφίου Χριστοῦ πρὸς ἄλλου τινὸς πράγματος ἐπιθυμίαν, φανερῶς ἢ λαθραίως, καὶ κρατηθῇ ἡ καρδία αὐτοῦ ἐν αὐτῷ, μισητή ἐστι τῷ D νυμφίῳ, καὶ βδελυκτὴ, καὶ ἀναξία τῆς συναφείας αὐτοῦ· εἴρηκε γάρ· Ἐγὼ τοὺς ἐμὲ φιλοῦντας ἀγαπῶ.

[14] Prov. VIII, 17.

(14) Adde sequentia ex Pontano : « Arrhabo in his qui ipsum adepti sunt, non est enuntiabilis, non intelligitur et intelligitur, non tenetur et tenetur, non videtur et videtur, vivit, loquitur, movetur, et possidentem se movet. Avolat ex arcula in qua sub signo concluditur : et iterum præter spem in ea reperitur : ut possessor eum nec constanter manere, nec sine reversione recedere arbitretur : et non habens eum tanquam habens, et habens tanquam non habens sit, itaque sentiat.

» Quemadmodum si quis noctu in ædibus sit, earumque januis undique occlusis, si unum ostiolum, aut fenestram aperuerit, et eum repente fulgur coruscum circumfulserit, ille oculis tantum splendorem non ferens, mox se tuetur, lumina claudit, et extimescit. Sic etiam inclusa anima in sensibilibus, si extra hæc aliquando, ut per fenestram, mente prospexerit, a fulgore arrhabonis, qui in ipsa est, a Spiritu sancto, inquam, illustrata, claritatem luminis sustinere non valens, subito et mente percellitur, et tota in se ipsam pavitans contrahitur, velut in domum quamdam sub sensibilia et humana refugiens. »

πβ'. Δέον ἕκαστον ἐκ τῶν τοιούτων σημείων κατα- A νοεῖν, εἰ τὸν ἀῤῥαβῶνα τοῦ Πνεύματος ἐκ τοῦ νυμφίου καὶ Δεσπότου Χριστοῦ εἴληφεν· καὶ εἰ μὲν ἔλαβε, σπουδαζέτω τοῦτον κατέχειν, εἰ δὲ μήπω τοῦτον λαβεῖν ἠξιώθη, σπουδασάτω διὰ τῶν ἔργων τῶν ἀγαθῶν, καὶ πράξεων, καὶ θερμοτάτης μετανοίας αὖθις λαβεῖν, καὶ φυλάξαι αὐτὸν διὰ τῆς ἐργασίας τῶν ἐντολῶν, καὶ τῆς τῶν ἀρετῶν ἐπικτήσεως.

πγ'. Καθάπερ ἡ στέγη πάσης οἰκίας, διὰ τῶν θεμελίων καὶ τῆς λοιπῆς κτίσεως ἵσταται· ὡσαύτως δὲ καὶ τὰ θεμέλια, διὰ τὸ τὴν στέγην βαστάζειν καταβάλλονται, ὡς ἀναγκαῖα καὶ χρήσιμα· καὶ οὔτε στέγη δίχα θεμελίων συνίστασθαι πέφυκεν, οὔτε θεμέλιοι ἄνευ στέγης τῷ βίῳ χρειώδεις, ἢ ὅλως ὠφέλιμοί εἰσιν· οὕτω καὶ ἡ τοῦ Πνεύματος χάρις συν- B τηρεῖται διὰ τῆς ἐργασίας τῶν ἐντολῶν, καὶ αἱ πράξεις τῶν ἐντολῶν, διὰ τὴν τοῦ Θεοῦ δωρεὰν, ὡς θεμέλιοι καταβάλλονται. Καὶ οὔτε ἡ χάρις τοῦ Πνεύματος παραμένειν ἡμῖν πέφυκεν, ἄνευ τῆς τῶν ἐντολῶν ἐργασίας, οὔτε ἡ τῶν ἐντολῶν ἐργασία, ἄνευ τῆς χάριτος τοῦ Θεοῦ, χρήσιμος καὶ ὠφέλιμός ἐστιν.

πδ'. Ὃν τρόπον ἡ ἄστεγος οἰκία, ἡ ἀπὸ ἀμελείας τοῦ κτίσαντος οὕτως ἐαθεῖσα, οὐ μόνον ἄχρηστός ἐστιν, ἀλλὰ καὶ καταγελᾶσθαι τῷ κτίσαντι προξενεῖ, οὕτω καὶ ὁ τοὺς θεμελίους τῆς ἐργασίας τῶν ἐντολῶν καταβαλλόμενος, καὶ τοίχους ὑψηλῶν ἀρετῶν ἀναστήσας, ἐὰν μὴ καὶ τὴν χάριν τοῦ ἁγίου Πνεύματος, ἐν θεωρίᾳ καὶ γνώσει ψυχῆς λήψεται, ἀτελής ἐστι, καὶ παρὰ τῶν τελείων κατελεούμενος· ἐκ γὰρ τῶν δύω τούτων αἰτιῶν, ταύτης πάντως C ἐστέρηται· ἢ γὰρ τῆς μετανοίας ἠμέλησεν· ἢ πρὸς τὴν τῶν ἀρετῶν συλλογὴν, ὡς πρὸς ἄπειρον ὕλην ἀπειρηκὼς ἐνέλειψέ τινα τῶν δοκούντων μὲν ἡμῖν ἐλαχίστων, ἀναγκαίων δὲ ὄντων πρὸς τὸν ἀπαρτισμὸν τοῦ οἴκου τῶν ἀρετῶν, ὡς μὴ δύνασθαι ἄνευ ἐκείνων, διὰ τῆς τοῦ Πνεύματος χάριτος, στεγασθῆναι αὐτόν.

πε'. Εἰ διὰ τοῦτο ἐπὶ τῆς γῆς ὁ Υἱὸς τοῦ Θεοῦ καὶ Θεὸς κατῆλθεν, ἵνα δι' ἑαυτοῦ καταλλάξῃ ἡμᾶς, ἐχθροὺς ὄντας τῷ ἰδίῳ Πατρὶ, καὶ συνάψῃ γνωστῶς ἡμᾶς ἑαυτῷ, διὰ τοῦ ἁγίου καὶ ὁμοουσίου Πνεύματος αὐτοῦ, ὁ ταύτης ἐκπίπτων τῆς χάριτος, ἄλλης ποίας τεύξεται; Πάντως οὐδὲ κατηλλάγη αὐτῷ, οὐδὲ τὴν μετ' αὐτοῦ ἕνωσιν, διὰ τῆς μετουσίας τοῦ Πνεύματος ἔσχηκεν. D

πς'. Τῶν μὲν ἐμπαθῶν ἐπιθυμιῶν καὶ ἡδονῶν, ὁ μετασχὼν τοῦ θείου Πνεύματος, ἀπαλλάττεται· τῶν δὲ τῆς φύσεως σωματικῶν ἀναγκῶν, οὐ χωρίζεται. Καὶ ὡς μὲν ἐλευθερωθεὶς τῶν δεσμῶν τῆς ἐμπαθοῦς ὀρέξεως, καὶ συναφθεὶς τῇ ἀθανάτῳ δόξῃ τε καὶ γλυκύτητι, ἀδιαλείπτως ἄνω τε βιάζεται εἶναι, καὶ σὺν Θεῷ διάγειν, καὶ μηδὲ πρὸς βραχὺ τῆς ἐκείνου θεωρίας ἀφίστασθαι καὶ ἀκορέστου τρυφῆς· ὡς δὲ τῷ

82. Quemlibet ex hujuscemodi indiciis animadvertere oportet, ecquid arrhabonem Spiritus a Sponso et Domino Christo acceperit. Si accepit, eum retinere studeat. Si accipere nondum meruit, in id incumbat, ut per bona opera, et pias actiones, ferventissimamque pœnitentiam accipiat, acceptumque mandatis servandis, et virtutibus insuper comparandis custodiat.

83. Quemadmodum tectum quarumvis ædium per fundamentum, et reliquam ædificationem stat: ita vicissim fundamenta ut tecto sustentando utilia et necessaria jaciuntur: et neque tectum sine fundamento constrni solet, nec fundamenta citra tectum usum ullum, aut commodum in vita habent. Sic etiam divina gratia mandatis obeundis conservatur, et actiones mandatorum, propter donum Dei fundamenti loco ponuntur: et neque gratia Spiritus in nobis manere consuevit, nisi mandata operemur: neque mandatorum operatio absque gratia Dei commoda nobis, et fructuosa est.

84. Sicut domus tecto carens, aut incogitantia conditoris sic exstructa cum inutilis est, tum prætcrea ædificatorem ridiculum facit: sic qui fundamentum, nempe observationem divinorum mandatorum, constituit, muros excelsarum virtutum excitavit, nisi etiam Spiritus gratiam se accepisse cum anima sua viderit atque cognoverit, imperfectus, et perfectis miserationi est. Etenim ea hisce duabus de causis omnino spoliatus est. Aut enim pœnitentiam vilipendit: aut virtutibus colligendis, ut in negotio immenso defecit, et nonnulla prætermisit; quæ quanquam nobis minima videantur, tamen ad domum absolvendam necessario requiruntur, citra quæ tectum per gratiam Spiritus imponi neutiquam potest.

85. Si Dei Filius idcirco in terras delapsus est, ut nos cum Deo Patre, cui eramus inimici, per semetipsum in gratiam reduceret; sibique nos per sanctum et consubstantialem Spiritum suum, ita ut scire et cognoscere possemus, copularet, qui hac gratia excidit, quam aliam, amabo, consequetur? Prorsus, nec Patri reconciliatus, nec Filio per Spiritus sancti participationem conjunctus, atque unitus est (15).

86. Qui Spiritu sancto est impertitus, turbulentis cupiditatibus voluptatibusque absolvitur, naturæ autem et corpori quin serviat, facere non potest. Et simul vinculis turbidi appetitus exemptus, immortalique gloriæ, et dulcedini devinctus est, semper in cœlo esse, et cum Deo versari, et ab ejus conspectu, deliciisque nunquam satiantibus ne ad momentum quidem absistere contendit.

(15) Hoc capitulum interseritur: *Numquid potest homo abscondere ignem in sinu suo, ut vestimenta illius non ardeant*, ait Sapiens (*Prov.* VI, 27)? Ego aio: « Quis intolerabilem illum, cœlestemque ignem corde suscipiet, et non inflammabitur, ac relucebit, et Divinitatis ipse quoque radios emittet, secundum analogiam purgationis, et communicati ignis videlicet? puritatem enim communio, communionem illuminatio sequitur. Sic homo plane Deus per gratiam evadit. »

Porro mortali corpore, ceu pedicis implicatus, ab eodem trahitur, et ad terrena distrahitur : indeque tantum mœrorem suscipit, quantum, ut arbitror, anima peccatoris a corpore separata experitur.

87. Quemadmodum qui corpus, qui vitam, qui voluptates, qui mundum amant et consectantur, iis instar mortis est ab his sejungi ac divelli : ita qui castitatem, qui Deum, qui res cœlestes ac sempiternas, qui virtutem diligunt, vel paulisper ab his animo et cogitatione separari plagam mortiferam numerant. Si enim qui lumen istuc sensibile intuetur, cum paulum oculos clauserit, aut quispiam illi eosdem operuerit, dolet, et id ægre patitur (præcipue cum necessarium aliquid, aut admirabile aspicit et contemplatur), quanto magis, qui Spiritu sancto illustratus, bona illius vere videt, et intelligit, et vigilans et dormiens : « Quæ oculus non vidit, et auris non audivit, et in cor hominis non ascenderunt [12], in quæ et angeli prospicere desiderant [13], » si ab horum contemplatione ab aliquo abstractus fuerit, contristabitur et affligetur (16)?

88. Multi solitarium, alii mistum, id est, cœnobiticum vitæ genus beatum numeraverunt; alii præesse populo, admonere, docere, Ecclesias constituere et ordinare, unde compluribus alimonia qua animæ, qua corporis tribui solet. Ego nullum horum alteri prætulerim, neque hoc laudandum, illud vituperandum dixerim : generatim, et in omnibus operibus actionibusque vita propter Deum et secundum Deum acta longe beatissima est.

89. Sicut diversis artibus ac scientiis vita humana continetur, dum alius hanc, alius illam tractat, videlicet, atque confert et homines mutuum communicantes, quibusque corpus indiget vicissim navantes, ita ætatem traducunt : idem in spiritualibus videre licet. Quamvis enim alii aliam virtutem excolant, et alii alia vivendi via incedant,

σώματι καὶ τῇ φθορᾷ ἐμπεδούμενος, ὑπ' αὐτοῦ κατασπᾶται καὶ σύρεται, καὶ πρὸς τὰ γήϊνα ἐπιστρέφεται· καὶ τοσαύτην τηνικαῦτα ὑπὲρ τούτων τὴν λύπην ἔχει, ὅσην, οἶμαι, ἁμαρτωλοῦ ψυχὴν χωριζομένην ἔχει ἀπὸ τοῦ σώματος.

πζ'. Ὥσπερ τῷ φιλοσωμάτῳ καὶ φιλοζώῳ, τῷ φιληδόνῳ καὶ φιλοκόσμῳ, ὁ χωρισμὸς τῶν τοιούτων θάνατός ἐστιν, οὕτω τῷ φιλάγνῳ καὶ φιλοθέῳ, τῷ φιλαΰλῳ καὶ φιλαρέτῳ θάνατος τῷ ὄντι ἐστὶν ἐκ τῶν τοιούτων ἡ μικρὰ τῆς διανοίας διάστασις. Εἰ γὰρ ὁ τὸ φῶς ὁρῶν τὸ αἰσθητὸν, ἐὰν μικρὸν μύσῃ τοὺς ὀφθαλμοὺς, ἢ κατακαλυφθῇ τούτους ὑφ' ἑτέρου, ἄχθεται καὶ λυπεῖται, καὶ φέρειν ὅλως τοῦτο οὐ δύναται· καὶ μάλιστα ἐὰν ἀναγκαῖά τινα καὶ παράδοξα ᾖ ὁρῶν, πόσῳ μᾶλλον ὁ ἐν ἁγίῳ φωτιζόμενος Πνεύματι, καὶ τὰ ἀγαθὰ ἐκεῖνα ὁρῶν ὕπαρ καὶ νοερῶς, ἐγρηγορῶν καὶ καθεύδων· « Ἃ ὀφθαλμὸς οὐκ οἶδε, καὶ οὖς οὐκ ἤκουσε, καὶ ἐπὶ καρδίαν ἀνθρώπου οὐκ ἀνέβη, » εἰς ἃ παρακύψαι καὶ ἄγγελοι ἐπιθυμοῦσιν· ἐὰν ἀποσπασθῇ ἐκ τῆς τῶν τοιούτων θεωρίας ὑπό τινος, λυπηθήσεται καὶ θλιβήσεται; θάνατος γὰρ αὐτῷ δοκεῖ τοῦτο, καὶ ἀλλοτρίωσις εἰκότως τῆς αἰωνίου ζωῆς.

πη'. Πολλοὶ μὲν τὸν ἐρημικὸν, ἄλλοι δὲ τὸν μιγάδα, ἤγουν τὸν κοινοβιακὸν ἐμακάρισαν βίον, ἕτεροι δὲ τὸ προΐστασθαι λαοῦ, νουθετεῖν τε καὶ διδάσκειν, καὶ συνιστᾷν Ἐκκλησίας· ἐξ ὧν διάφοροι σωματικῶς τε καὶ ψυχικῶς πεφύκασι διατρέφεσθαι. Ἐγὼ δὲ οὐδέτερον τούτων τοῦ ἑτέρου προκρίναιμι· οὐδὲ τὸν μὲν ἐπαίνου, τὸν δὲ ψόγου ἄξιον εἴποιμι ἄν, ἀλλ' ἐν παντὶ καὶ ἐν πᾶσιν ἔργοις καὶ πράξεσιν, ὁ διὰ Θεὸν καὶ κατὰ Θεὸν βίος παμμακάριστος.

πθ'. Καθάπερ ἐκ διαφόρων τοῦ βίου ἐπιστημῶν καὶ τεχνῶν ὁ τῶν ἀνθρώπων βίος συνίσταται, ἄλλου ἄλλην ἐργαζομένου δηλονότι καὶ συνεισφέροντος, καὶ ἀλλήλοις οὕτω μεταδιδόντες, καὶ ἐξ ἀλλήλων μεταλαμβάνοντες ζῶσιν οἱ ἄνθρωποι, τὰς σωματικὰς χρείας τῇ φύσει παρέχοντες· οὕτως ἔστιν ἰδεῖν καὶ ἐπὶ τῶν πνευματικῶν· ἄλλου ἄλλην ἀρετὴν μετιόν-

[12] I Cor. II, 9. [13] I Petr. I, 12.

(16) Pontanus addit capitula tria : « Quandoquidem bipartitus est homo, ex corpore nimirum et anima compositus, etiam mundus ei convenienter creatus est, visibilis, et utrique horum opera, et curæ operum aptæ et idoneæ distributæ. Quod etiam de visis et somniis verum esse censuerunt. In quibus enim mens vigilans est occupata, aut volutatur, in his item per somnum aut vane ludit, aut philosophatur. Sive enim de humanis rebus est sollicita, futili negotio dedita somniat : sive divina et cœlestia meditetur, visa contemplatur et in visionibus secundum prophetæ verbum commentatur : *Et juvenes vestri visiones videbunt* (*Joel* II, 28), non decepta : sed veritatibus intenta, et revelationibus ad credendum confirmata.

« Quando pars animæ, in qua sunt cupiditates et libidines confixa, et ad commistionem corporum, delicias, voluptatesque hujus vitæ irritata fuerit, talia similiter in somnis anima videt. Sin pars irascens adversum cives, et contribules in modum belluæ efferatur, ferarum et serpentium incursus, bella et pugnas somniat : et cum quibus habet controversiam, cum iis quasi apud tribunalia digladiatur. Sin pars illa, in qua viget ratio, arrogantia et superbia sese tollat, tum volatus in aera, sublimes thronos, populorum principatus, in curribus alios præcedentes, alios sequentes per somnum imaginatur.

» Illorum tantummodo vera sunt visa (quæ non somnia, sed visiones et apparitiones vocari debent), quorum mens ex adventu sancti Spiritus simplicitatem, et ab omni turba ac servitute passionum libertatem invenit; quorum in rebus divinis et in futuris præmiorum, suppliciorumque mercedibus meditandis expendendisque omne otium tempusque consumitur; quorum vita aliorum vitæ præstat, distractione et sollicitudine vacans, quieta, pura, plena misericordiæ, cognitionis cœlestium et bonorum fructuum, quos Spiritus sancti cultura produxit. Qui alia via ingrediuntur, eorumque omnia falsa, confusa, et universe nihil aliud quam manifesta deceptio. »

τος, καὶ ἑτέρου ἑτέραν βίου ὁδὸν διανύοντος, εἰς ἕνα σκοπὸν ἐξ ἀμφοτέρων πάντων τούτων οἱ πάντες συντρέχουσιν.

ϟʹ. Σκοπὸς πάντων τῶν κατὰ Θεὸν πολιτευομένων ἐστὶν τὸ εὐαρεστῆσαι Χριστῷ τῷ Θεῷ ἡμῶν· καὶ τὴν καταλλαγὴν διὰ τῆς τοῦ Πνεύματος μετουσίας πρὸς τὸν Πατέρα λαβεῖν· καὶ τὴν ἑαυτῶν σωτηρίαν διὰ τοῦτο πορίσασθαι· τοῦτο γὰρ πάσης ψυχῆς σωτηρία ἐστίν· οὗ μὴ γινομένου, κενὸς ὁ κόπος, καὶ ματαία ἡ ἐργασία ἡμῶν· ἀνόνητός τε πᾶσα βίου ὁδὸς, ἡ μὴ πρὸς τοῦτο τὸν ἐν αὐτῇ τρέχοντα φέρουσα.

ϟαʹ. Ἔοικεν ὁ τὸν κόσμον ἅπαντα καταλείψας, πρὸς τὸ ὄρος δὲ ὡς πρὸς ἡσυχίαν ἀναχωρήσας, κἀκεῖθεν ἐπιδεικτικῶς γράφων πρὸς τοὺς ἐν κόσμῳ, τοὺς μὲν μακαρίζων, τοὺς δὲ κολακεύων καὶ ἐπαινῶν, τῷ γυναικὸς πόρνης, δυσείμονός τε καὶ παγκάκου διαζευχθέντι, καὶ εἰς χώραν μακρὰν ἀποδημήσαντι, πρὸς τὸ ἀπαλλαγῆναι καὶ τῆς μνήμης αὐτῆς· εἶτα ἐπιλαθομένῳ τὸν σκοπὸν, δι' ὃν τὸ ὄρος κατείληφε, καὶ πρὸς τοὺς τῇ πόρνῃ ἐκείνῃ συναναστρεφομένους, ἵν' εἴπω, καὶ συμμιαινομένους γράφειν ὀρεγομένῳ, καὶ αὐτοὺς μακαρίζοντι, ὃς εἰ καὶ μὴ τῷ σώματι, ἀλλὰ τῇ καρδίᾳ πάντως καὶ τῷ νοῒ συμπάσχει, ἐκ προθέσεως τοὺς τοιούτους ἀποδεχόμενος, οἱονεὶ τῆς μετ' ἐκείνης αὐτῶν συμπλοκῆς.

ϟβʹ. Ὅσῳ οἱ ἐν μέσῳ τοῦ κόσμου στρεφόμενοι, καὶ καθαρεύοντες τὰς αἰσθήσεις, καὶ τὰς καρδίας ἀπὸ πάσης πονηρᾶς ἐπιθυμίας, ἐπαινετοὶ καὶ μακάριοι, τοσούτῳ οἱ ἐν ὄρεσι καὶ σπηλαίοις ἐνδιαιτώμενοι, οἳ τῶν ἐπαίνων καὶ μακαρισμῶν ἐφίενται τῶν ἀνθρώπων, ψεκτοὶ καὶ ἀπόβλητοι· ὡς γὰρ μοιχεύοντες παρὰ τῷ τὰς καρδίας ἡμῶν ἐρευνῶντι Θεῷ ἔσονται· ὁ γὰρ ἐπιθυμῶν ἀκουσθῆναι τὸν βίον αὐτοῦ, καὶ τὸ ὄνομα, καὶ τὴν πολιτείαν ἐν τῷ κόσμῳ, ἐκπορνεύει, κατὰ τὸν πάλαι τῶν Ἰουδαίων λαὸν ἀπὸ Θεοῦ, ὥς φησιν ὁ Δαβίδ.

ϟγʹ. Ὁ πίστει τῇ πρὸς τὸν Θεὸν ἀδιστάκτῳ τῷ κόσμῳ καὶ τοῖς ἐν κόσμῳ ἀποταξάμενος, πιστεύει ὅτι ἐλεήμων ἐστὶ καὶ οἰκτίρμων ὁ Κύριος, καὶ προσδέχεται τοὺς ἐν μετανοίᾳ προσερχομένους αὐτῷ, εἰδὼς δι' ἀτιμίας τιμᾷν τοὺς δούλους αὐτοῦ, καὶ διὰ πτωχείας ἄκρας πλουτίζειν αὐτοὺς, καὶ δι' ὕβρεων καὶ ἐξουδενώσεων δοξάζειν αὐτοὺς, καὶ διὰ θανάτου τῆς αἰωνίου ζωῆς μετόχους αὐτοὺς καὶ κληρονόμους ἀποκαθιστᾷν· κατεπείγεται ὡς ἔλαφος διψῶσα ἐπὶ τὴν ἀθάνατον πηγὴν δι' αὐτῶν, καὶ πρὸς τὸ ἄναντες ἐν αὐτοῖς ὡς ἐν κλίμακι βαίνειν, δι' ἧς ἄγγελοι μὲν ἀναβαίνουσι καὶ κατέρχονται, πρὸς βοήθειαν τῶν ἀνερχομένων· Θεὸς δὲ ἄνωθεν τὴν κατὰ δύναμιν ἡμῶν πρόθεσιν καὶ σπουδὴν ἀναμένων κάθηται· οὐχ ὅτι πονοῦντας ἡμᾶς τέρπεται ὁρᾷν, ἀλλ' ὡς ὀφλήματα θέλων τοὺς μισθοὺς διδόναι ἡμῖν ὁ φιλάνθρωπος.

ϟδʹ. Τοὺς ἀδιστάκτως αὐτῷ προσερχομένους οὐκ ἐᾷ ὅλως καταπεσεῖν ὁ Θεὸς, ἀλλὰ ἀδυνατοῦντας βλέπων αὐτοὺς, συνεργεῖ καὶ βοηθεῖ, ὀρέγων αὐτοῖς

omnes tamen utrinque ad eumdem scopum concurrunt.

90. Scopus, et consilium omnium secundum Deum certantium est, Christo Deo complacere, et per communicationem Spiritus sancti Patris gratiam recuperare, per eumdemque salutem suam comparare et acquirere: in hoc enim omnis animæ, et cujusvis hominis salus sita est. Quod nisi fiat, inanis est labor, et vanum opus nostrum: infructuosum omne iter vitæ, quod in ea currentem huc non deducit.

91. Qui, toto mundo relicto, quietis agendæ ad montem secessit, indeque ostentabundus ad eos qui in mundo sunt scribit, aliosque beatos prædicat, alios laudat, et illis adulatur, alicui cum femina fornicaria, pannosa, et pessima, copulato, et in regionem longinquam, ad effugiendam ejus conjunctionem, atque adeo memoriam peregre abeunti: deinde oblito scopo, propter quem in montem venerit, ad eos qui cum scorto illo versantur et ut ita dicam, cum eo una polluuntur, cupide scribente, et eos ut beatos extollenti similis videtur. Qui et si non corpore, animo quidem certe, et corde ipso similiter illis afficitur, eorumque complexus meretricios approbat quodammodo.

92. Quam valde in medio mundo viventes, sensusque, et corda sua ab omni vitiosa cupiditate purgantes laudandi, et pro beatis prædicandi: tam valde, qui in montibus et speluncis habitant, si laudes, prædicationes et gloriam hominum concupiscant, vituperandi, et abjiciendi sunt: nam apud Deum qui scrutatur corda nostra, adulterorum loco erunt. Qui enim vitam suam, et nomen, et instituta in ora hominum venire desiderat [14], velut antiquus ille Judæorum populus a Deo fornicatur, ut inquit David [15].

93. Qui fide certa, ac firma in Deum, valere mundum, et suas sibi res habere jussit, Dominum esse misericordem, et pium, et in pœnitentia ad ipsum accedentes suscipere credit. Cumque sciat eumdem solere servos suos per ignominiam honorare, per summam paupertatem ditare, per injuriam et contemptum glorificare, et per mortem æternæ vitæ socios hæredesque instituere, per ea haud secus, quam cervus sitiens ad fontem currere properat quæ in ipsis sunt ardua, tanquam per scalas conscendit, per quas angeli ascendunt et descendunt, laturi opem ascendentibus. Supra vero Deus sedet, nostramque voluntatem diligenter ac pro viribus ad opus perduci exspectat: non solum ut nos laborantes aspiciens lætetur, sed etiam ut mercedem, tanquam debitum, pro sua benignitate nobis persolvat.

94. Dominus certa et magna cum fiducia ad se venientes cadere nequaquam sinit: sed eorum infirmitatem cernens, adjuvat, et auxilium fert, ma-

[14] Jerem. xvii, 5. [15] Psal. cv, 39.

numque potentem desuper ipsis porrigens, ad se reducit. Adjuvat porro aperte, simul et occulte, ut cognoscant, ut et non cognoscant, donec totis scalis ascensu superatis, ipsi appropinquaverint, totique toti uniantur, et terrenorum omnium obliviscantur, illic ejus consuetudine fruentes, sive in corpore, sive extra corpus, nescio[14], et cum eo conversentur, bonisque nullo sermone explicabilibus oblectentur.

95. Justum est, primum cervices nostras jugo mandatorum Christi supponere, nec, quasi œstro percussi essemus refugere, nec retrocedere: sed recta et impigre in ipsis usque dum moriamur, ambulare, et nos ipsos renovare, qui revera Dei paradisus sumus: donec cum Patre Filius per Spiritum sanctum ingressus in nobis habitet. Tum, quando eum totum incolam magistrumque habuerimus, cui ex nobis præceperit, et quod ministerium ei crediderit, id in manus sumat, et pro ejus arbitrio eo fungatur alacriter. Verum id ante tempus requirere, aut datum ab hominibus admittere non licet; sed Domini ac Dei nostri mandata perseveranter servanda, ejusque jussa exspectanda sunt.

96. Cum divinarum rerum administratio nobis commissa fuerit, et in ea excelluerimus, si a Spiritu ad aliam administrationem, opusve, aut actionem transire jubemur, ne refragemur. Deus enim nec otiosos esse nos, nec in uno atque eodem opere, in quo initium fecimus, usque ad finem vitæ vult persistere: sed proficere, et ad meliorum adeptionem semper incitari, in divina nimirum, non in propria voluntate procedentes (17).

97. Qui suam voluntatem necare studet, Dei voluntati parere debet, ac pro sua divinam induere, eamque in corde suo serere et inserere. Adhæc inspicere accurate, utrum quæ plantata et insita sunt, alia in profundum radicibus tendentia exsurgant: alia in cicatricem coeuntia, et trunco inolescentia, arboris speciem præbeant. Si creverint, floruerint, fructum speciosum ac dulcem protulerint, ut ignoret ipse et terram quæ prius semen excepit, et radicem in quam illud supra captum

χεῖρα δυνάμεως ἄνωθεν, καὶ πρὸς ἑαυτὸν ἐπανάγει, συνεργεῖ τε φανερῶς ἅμα καὶ ἀφανῶς, ἀγνώστως καὶ γνωστῶς, μέχρις οὗ πᾶσαν ἀνελθόντες τὴν κλίμακα, αὐτῷ προσεγγίσωσι, καὶ ὅλοι ὅλῳ ἑνωθῶσι, καὶ ἁπάντων ἐπιλάθωνται τῶν ἐπιγείων· συνόντες αὐτῷ ἐκεῖσε, εἴτε ἐν σώματι, εἴτε ἐκτὸς τοῦ σώματος, οὐκ οἶδα, καὶ συμπολιτευόμενοι, καὶ τῶν ἀποῤῥήτων ἐπαπολαύοντες ἀγαθῶν.

ϟε'. Δίκαιόν ἐστι τῇ ζεύγλῃ πρῶτον τῶν ἐντολῶν ὑποτιθέναι τοῦ Χριστοῦ τοὺς αὐχένας ἡμῶν, καὶ μὴ παροιστρεῖν, μὴ δ' ὀπισθοποδεῖν, ἀλλ' ὀρθῶς καὶ προθύμως μέχρι θανάτου βαίνειν ἐν αὐταῖς, καὶ ἑαυτοὺς ἡμᾶς νεουργεῖν, τὸν νέον ὄντως Θεοῦ παράδεισον· μέχρις οὗ μετὰ Πατρὸς ὁ Υἱὸς διὰ τοῦ ἁγίου εἰσέλθῃ καὶ κατοικήσῃ Πνεύματος ἐν ἡμῖν· καὶ τηνικαῦτα ὅταν ὅλον αὐτὸν κτησώμεθα ἔνοικον καὶ διδάσκαλον, ᾧτινι ἂν ἐξ ἡμῶν προστάξῃ, καὶ οἵαν ἐμπιστεύσῃ διακονίαν, ταύτην ἐγχειρισθήσεται, καὶ κατὰ τὸ ἐκείνῳ δοκοῦν ποιήσει προθύμως. Οὐκ ἔξεστι δὲ πρὸ καιροῦ ταύτην ἐπιζητεῖν, ἀλλ' οὐδὲ διδομένην ἐξ ἀνθρώπων λαβεῖν καταδέχεσθαι, ἀλλ' ἐμμένειν ταῖς ἐντολαῖς τοῦ Δεσπότου ἡμῶν καὶ Θεοῦ, καὶ τὸ πρόσταγμα αὐτοῦ ἀπεκδέχεσθαι.

ϟϛ'. Μετὰ τὸ ἐγχειρισθῆναι ἡμᾶς διακονίαν θείων πραγμάτων, καὶ ἐν αὐτῇ διαπρέψαι, εἰ ἐπιτραπῶμεν ὑπὸ τοῦ Πνεύματος, πρὸς ἑτέραν μεταβῆναι διακονίαν, ἢ ἐργασίαν ἢ πρᾶξιν, μὴ ἀντιτείνωμεν. Ὁ γὰρ Θεὸς οὔτε ἀργοὺς ἡμᾶς εἶναι, οὔτε ἐν μιᾷ καὶ τῇ αὐτῇ ἐργασίᾳ ἐν ᾗ ἠρξάμεθα, μέχρι τέλους ἐμμένειν βούλεται, ἀλλὰ προκόπτοντας καὶ ἀεικινήτους εἶναι πρὸς τὴν τῶν κρειττόνων ἐπιτυχίαν, τῷ θείῳ δηλαδὴ, καὶ μὴ τῷ οἰκείῳ στοιχοῦντες θελήματι.

ϟζ'. Ὁ τὸ ἴδιον θέλημα ἀπονεκρῶσαι σπουδάζων, τὸ τοῦ Θεοῦ ποιεῖν θέλημα ὀφείλει, καὶ ἀντὶ τοῦ οἰκείου θελήματος, τὸ τοῦ Θεοῦ ἀντεισάγειν ἐν ἑαυτῷ, καὶ ἐμφυτεύειν καὶ ἐγκεντρίζειν τοῦτο ἐν τῇ καρδίᾳ αὐτοῦ· καὶ πρὸς τούτοις σκοπεῖν ἀκριβῶς, εἰ τὰ φυτευόμενα καὶ ἐγκεντριζόμενα, τὰ μὲν εἰς βάθος προῤῥιζωθέντα φύει, τὰ δὲ καὶ συνουλωθέντα καὶ ἑνωθέντα, εἰς δένδρον ἐγένοντο ἕν· εἰ ηὐξήνθησαν, καὶ ἐξήνθησαν, καὶ καρπὸν ὡραῖον καὶ γλυκὺν πεποιήκασιν, ὥστε ἀγνοηθῆναι παρ' αὐτοῦ καὶ τὴν προϋ-

[14] II Cor. XII, 2.

(17) Pontanus addit: « Qui propriam voluntatem jugulavit, jam usu voluntatis omnino caret: quo nihil eorum caret, in quibus vita inest et motus. Nam in quibus sensus non inest, etsi moventur et crescunt, ut plantæ, ea tamen naturali voluntate impelli, ac moveri, augereque non dicimus: sunt enim inanima. Omnia vero animata, etiam naturalem voluntatem habent. Qui ergo religiosis exercitationibus, et diligentia sua voluntatem propriam mortificavit, et interemit quodammodo, et ἀθέλητος (sine usu voluntatis suæ) effectus est, omnino a natura propria descivit; et quoniam velle non habet, nec boni quippiam aut mali potest operari (*) ».

(*) Hæc sano modo accipienda sunt; nam qui voluntatem suam mortificavit, is nihil mali agere potest, cum ex voluntate per amorem Dei mortificata: et cum Christo crucifixa, qua talis est, nihil mali proficisci possit. At qui mali quidpiam agit, is hoc ipso indicat, se voluntatem suam nondum mortificasse: quia si mortificasset, utique respectu mali mortificasset, et sic malum non perpetraret: quod dum perpetrat, vivam se adhuc voluntatem ad malum possidere demonstrat. Quod vero ait: *Talem nihil boni amplius agere posse*, id ideo dicit, quia velle hujusmodi hominis, potius est velle superioris, cui quasi se subjecit, vel Dei, quam proprium. Quare sicut Apostolus dicebat: *Vivo ego jam non ego, vivit vero in me Christus* (*Galat.* II, 20); ita is qui ad hunc perfectionis gradum ascendit, dicere potest: Volo ego, jam non ego, vult vero in me superior, vel Deus, et sic quidquid boni facit, id ei cujus nutu et gubernatione regitur, ascribit; perinde ac si ipse prorsus nihil operaretur.

ποδεξαμένην τὸν σπόρον γῆν, καὶ τὴν ῥίζαν ἐφ' ἣν A ἐνεγκεντρίσθη τὸ ἀκατανόητον, καὶ ἄφραστον ἐκεῖνο, καὶ ζωηφόρον φυτόν.

ϞΗʹ. Ὁ ἐκκόπτων τὸ ἴδιον θέλημα διὰ τὸν τοῦ Θεοῦ φόβον, ἀγνώστως οὕτως, ὡς οὐκ οἶδεν, ὁ Θεὸς χαρίζεται αὐτῷ τὸ ἑαυτοῦ θέλημα, καὶ ἀνεξάλειπτον αὐτὸ διατηρεῖ ἐν τῇ καρδίᾳ αὐτοῦ, καὶ διανοίγει τοὺς ὀφθαλμοὺς τῆς διανοίας αὐτοῦ τοῦ ἐπιγινώσκειν αὐτὸ, καὶ ἰσχὺν δίδωσι τοῦ ἐκπληροῦν αὐτό. Ταῦτα δὲ ἡ χάρις τοῦ ἁγίου Πνεύματος ἐνεργεῖ, καὶ χωρὶς αὐτῆς γίνεται οὐδέν.

ϞΘʹ. Εἰ πάντων σου τῶν ἁμαρτημάτων τὴν ἄφεσιν ἔλαβες, εἴτε δι' ἐξαγορεύσεως, εἴτε διὰ τῆς ἀμφιάσεως τοῦ ἁγίου καὶ ἀγγελικοῦ σχήματος, πόσης σοι τοῦτο ἔσται ἀγάπης, καὶ εὐχαριστίας, καὶ ταπεινώσεως αἴτιον; ὅτι μυρίων ὑπάρχων τιμωριῶν ἄξιος, B οὐ μόνον τούτων ἀπηλλάγης, ἀλλὰ καὶ υἱοθεσίας, καὶ δόξης, καὶ οὐρανῶν ἀξιοῦσαι βασιλείας. Ταῦτα στρέφων ἐν διανοίᾳ, καὶ διαπαντὸς ἐνθυμούμενος, ἕτοιμος ἔσο, καὶ προπαρασκευάζου μὴ ἀτιμάσαι τόν σε ποιήσαντα καὶ τιμήσαντα, καὶ τὰ μυρία συγχωρήσαντα πταίσματα, ἀλλὰ πᾶσί σου ἔργοις δοξάσαι καὶ τιμῆσαι αὐτὸν, ἵνα καὶ αὐτός σε μειζόνως ἀντιδοξάσῃ, ὃν τετίμηκεν ὑπὲρ ἅπασαν τὴν ὁρωμένην κτίσιν, καὶ φίλον αὐτοῦ ὀνομάσει σε γνήσιον.

Ρʹ. Ὅσῳ ψυχὴ τιμιωτέρα τοῦ σώματος τυγχάνει, τοσούτῳ ὁ λογικὸς ἄνθρωπος κρείσσων τοῦ παντὸς κόσμου ἐστίν. Μὴ γὰρ τὰ μεγέθη τῶν ἐν αὐτῷ κτισμάτων κατανοῶν, καὶ διὰ τοῦτο τιμιώτερά σοι ταῦτα εἶναι νόμιζε, ἄνθρωπε, ἀλλὰ πρὸς τὴν δοθεῖσάν C σοι χάριν ἀποβλέψας, καὶ τῆς νοερᾶς καὶ λογικῆς σου ψυχῆς τὴν ἀξίαν καταμαθὼν, ἀνύμνει τὸν ὑπὲρ τὰ ὁρώμενα ἅπαντα τιμήσαντά σε Θεόν.

ΡΑʹ. Σκοπήσωμεν πῶς δοξάσωμεν τὸν Θεόν· δοξάζεται δὲ παρ' ἡμῶν οὐκ ἄλλως, ἢ ὡς παρὰ τοῦ Υἱοῦ ἐδοξάσθη· δι' ὧν γὰρ ἐκεῖνος τὸν ἑαυτοῦ Πατέρα ἐδόξασεν, ἐδοξάσθη καὶ ὁ Υἱὸς παρὰ τοῦ Πατρὸς δι' αὐτῶν. Κἀκεῖνα καὶ ἡμεῖς σπουδῇ πράξωμεν, ἵνα διὰ τούτων δοξάσωμεν τὸν Πατέρα ἡμῶν τὸν ἐν τοῖς οὐρανοῖς κληθῆναι καταδεξάμενον, καὶ δοξασθῶμεν παρ' αὐτοῦ τῇ δόξῃ τοῦ Υἱοῦ, ἣ εἶχε πρὸ τοῦ τὸν κόσμον εἶναι παρ' αὐτοῦ. Τὰ δέ εἰσιν, ὁ σταυρὸς, ἤγουν ἡ νέκρωσις τοῦ κόσμου παντός· αἱ θλίψεις, D

A humanum; et verbis haud dici potest, vivificumque plantarium insertum est.

98. Qui propter timorem Dei propriam voluntatem exscindit, illi, nescio quomodo, inscienti Deus voluntatem suam ipsius largitur ac donat, eamque indelebilem in ejus pectore custodit, et oculos cordis ejus aperit, ut ipsam cognoscat, et ad eamdem implendam vires sufficit. Hæc autem gratia sancti Spiritus operatur, citra quam nihil fit (18).

99. Si omnium peccatorum tuorum veniam, sive per confessionem, sive per angelicum habitum quem induisti, consecutus es, quantum hoc tibi charitatis in Deum gratiarum actionis, et humilitatis B argumentum erit? quoniam mille dignus suppliciis, non ea solum effugisti; sed insuper adoptione filiorum Dei, et gloria, et regno cœlorum dignatus es. Hæc mente versans, semperque recogitans, promptus et paratus esto, ne quando contemnas eum, qui te honoravit, et mille tibi delicta condonavit: sed in omnibus factis illum honores et glorifices, ut ipse te vicissim majore honore afficiat, quem super omnem creaturam aspectabilem extulit, germanumque amicum suum nominavit.

100. Quantum anima corpori, tantum homo intelligentiæ particeps toti mundo antecellit. Noli, homo, ad imaginem rerum conditarum attendere, et inde ea te honorabiliorem existimare: sed ad C impertitam tibi gratiam respiciens, intelligentisque et ratiocinantis animæ tuæ dignitatem perpendens, Deum lauda, qui te plus quam omnia quæ videntur cohonestavit.

101. Cogitemus, quo pacto Deum glorificare possimus. Glorificatur autem non aliter, quam quomodo a Filio glorificatus est. Per quæ enim ille suum Patrem glorificavit, et vicissim a Patre suo per eadem glorificatus est, ea nos quoque sedulo faciamus, ut per illa glorificemus eum, qui se Patrem nostrum cœlestem appellari non refugit, et glorificemur ab eodem gloria Filii, quam habuit apud eum, antequam mundus fie- D ret [17]. Quæ porro illa sunt? Crux, id est, mundus

[17] Joan. XVII, 5.

(18) Pontanus addit duo capitula: « Cum totis viribus, summa voluntate, et alacritate, ac desiderio incitatissimo, quæ a Deo mystice, et ad nostram intelligentiam obscurius didicimus, quæque ab illo mandata sunt nobis, impleverimus, nihilque penitus prætermiserimus, tunc nobis ut fidelibus, et obedientibus, germanisque discipulis, et amicis aperte revelatur: sicut olim sanctis discipulis, et apostolis suis revelatus est, et similiter omnibus, qui per eos in nomen ipsius credidissent. Tunc filii Dei secundum gratiam esse incipimus, ut Paulus ait: *Quicunque spiritu Dei aguntur, hi sunt filii Dei. Quod si filii, et hæredes: hæredes quidem Dei, cohæredes autem Christi.* (*Rom.* VIII, 14.)

« Qui digni sunt habiti, ut cum Deo in conjunctione Spiritus essent, gustarentque ejus bona ineffabilia, eorum nullus oblatæ ab hominibus infamis et despuendæ gloriæ desiderio, amoreque ducitur. Sed nec auri aut vestium, aut lapidum, qui ab insipientibus pretiosi censentur. Divitiis affluentibus cor non apponit (*Psal.* LXI, 11): nec a regibus et principibus cognosci vult, qui non imperant, sed a multitudine ipsis potius imperatur. Tales non valde ut magnos et sublimes admiratur ac suspicit: nec existimat, eos familiaribus suis majorem honorem et decus conciliare. Nec aliud quidquam hominibus illustre et splendidum expetet: nec ut quispiam ab opibus ad inopiam, aut a principatu et summa potestate, conspicuaque dignitate ad extremam ignominiam et contemptionem devolvi metuit.

in animis nostris plane mortuus, tribulationes, A tentationes, et si quid aliud passionum Christi est; quæ in multa patientia sufferentes, Christi passiones imitamur, et iis glorificamus Patrem ac Deum nostrum, ut gratia filii ipsius et cohæredes Christi.

102. Anima, quæ inclinatione affectuque ad ea quæ subjecta sunt oculis nondum se perfecte liberatam sentit, contingentia sibi molesta, et persecutiones allatas a dæmonibus, et hominibus, absque mœstitudine tolerare nequit; sed affectioni erga res humanas astricta, et alligata quodammodo, pecuniæ jactura mordetur, facultatumque spoliatione dolet, et plagis corpori suo inflictis, majorem in modum cruciatur.

103. Si quis a propensione et concupiscentia rerum sensus moventium animam suam abstra- B xerit, Deoque univerit et devinxerit, non solum pecunias ac possessiones suas despiciet, illisque amissis, velut si aliena et ad se nihil pertinentia amisisset, tranquillo erit animo, verum etiam acerba corpori suo illata cum gaudio, et qua decet gratiarum actione sustinebit, semper videns exteriorem quidem hominem juxta Apostolum [18] corrumpi, interiorem autem de die in diem renovari. Alioqui tribulationes secundum Deum hilariter, et læto animo perferri nequeunt. In his enim perfecta cognitio, et sapientia spiritualis exercetur: quibus qui caret, in tenebris ignorantiæ ac diffidentiæ perpetuo incedit, nec videre patientiæ et consolationis lumen ullo modo potest. C

104. Omnis suo judicio sapiens, et disciplinis interioribus eruditus, divina cernere et cognoscere mysteria dignus nunquam erit, donec humiliari, et magnifica existimatione sui deposita, stultus fieri voluerit. Nam qui istuc facit, et divinis in rebus sapientes fide firmissima sequitur, eorum ductu simul in civitatem Dei viventis ingreditur, ducenteque et illuminante se divino Spiritu, videt ac discit quæ aliorum hominum nemo vidit, aut videre et intelligere unquam potest, et tunc θεοδίδακτος, a Deo doctus fit.

105. A Deo doctos, hujus mundi sapientum discipuli pro fatuis habent, cum ipsi vere sint fatui, D terrena et insipienti sapientia ingeniosi scilicet et acuti, quam stultam fecit Deus, secundum Apostolum [19], et quam theologica vox pronuntiat terrenam, animalem, diabolicam, plenam contentionis et invidiæ. Hi enim quoniam extra divinum lumen sunt, et admirabilia quæ in ipso videre haud queunt, in lumine manentes, quæque in eo sunt aspicientes, et alios docentes, errore captos, et seductos arbitrantur, cum ipsimet seducti sint, et inexplicabilia Dei bona non gustaverint.

106. Etiam hodie sunt, qui omni motu non recto vacent, viri sancti, et divino lumine pleni, in me-

[18] II Cor. IV, 16. [19] I Cor. I, 20.

A οἱ πειρασμοὶ, καὶ εἴ τι ἕτερον τῶν παθημάτων Χριστοῦ, ἃ ὑποφέροντες ἐν ὑπομονῇ πολλῇ, μιμούμεθα τοῦ Χριστοῦ τὰ παθήματα, δοξάζομεν δὲ δι' αὐτῶν τὸν Πατέρα ἡμῶν καὶ Θεὸν, ὡς υἱοὶ αὐτοῦ χάριτι, καὶ συγκληρονόμοι Χριστοῦ.

ρβ'. Ψυχὴ ἡ μὴ τελείως τῆς σχέσεως καὶ προσπαθείας τῶν ὁρωμένων εὐαισθήτως ἀπαλλαγεῖσα, τὰ ἐπισυμβαίνοντα αὐτῇ λυπηρὰ, καὶ τὰς ἐπερχομένας αὐτῇ ἐπηρείας παρὰ δαιμόνων καὶ ἀνθρώπων, ἀλύπως φέρειν οὐ δύναται, ἀλλ' οἱονεὶ συνδέσμῳ δεδεμένη τῇ προσπαθείᾳ τῶν ἀνθρωπίνων πραγμάτων ζημίαις δάκνεται χρημάτων, καὶ ἀποστερήσεσιν ἄχθεται πραγμάτων, καὶ πληγαῖς ἐπιφερομέναις αὐτῆς τῷ σώματι σφοδρῶς ὀδυνᾶται.

ργ'. Εἴ τις σχέσεως καὶ ἐπιθυμίας τῶν αἰσθητῶν B ἀπέῤῥηξε τὴν ψυχὴν αὐτοῦ, καὶ τῷ Θεῷ ταύτην συνέδησεν, οὐ μόνον τῶν περὶ αὐτὸν χρημάτων καὶ κτημάτων καταφρονήσει, καὶ ὡς ἐπὶ ἀλλοτρίοις καὶ ξένοις ὑστερούμενος ἀλύπως διατεθῇ, ἀλλὰ καὶ τὰ ἐπιφερόμενα τῷ σώματι αὐτοῦ ἀνιαρὰ, μετὰ χαρᾶς καὶ τῆς προσηκούσης εὐχαριστίας ὑπομενεῖ, βλέπων ἀεὶ, κατὰ τὸν θεῖον Ἀπόστολον, τὸν μὲν ἔξω φθειρόμενον ἄνθρωπον, τὸν δὲ ἐντὸς, ἡμέρᾳ καὶ ἡμέρᾳ ἀνακαινούμενον· ἄλλως δὲ οὐκ ἔνι τὰς κατὰ Θεὸν θλίψεις ὑπενεγκεῖν μετὰ χαρᾶς· γνώσεως γὰρ τελείας ἐν τούτοις χρεία, καὶ σοφίας πνευματικῆς· ὁ δὲ τούτων ἐστερημένος, ἐν σκότει ἀνελπιστίας καὶ ἀγνωσίας ἀεὶ πορεύεται, μὴ δυνάμενος τὸ φῶς τῆς ὑπομονῆς καὶ τῆς παρακλήσεως ὅλως θεάσασθαι.

C

ρδ'. Πᾶς δοκήσει φρονῶν, ἐκ μαθηματικῆς ὢν ἐπιστήμης, εἰς μυστήρια Θεοῦ παρακύψαι καὶ ἰδεῖν οὐκ ἀξιωθήσεταί ποτε, ἕως ἂν ταπεινωθῆναι πρῶτον θελήσῃ, καὶ μωρὸς γένηται, σὺν τῇ οἰήσει καὶ ἣν κέκτηται γνῶσιν ἀποβαλών. Ὁ γὰρ τοῦτο ποιῶν, καὶ σοφῶς τὰ θεῖα ἐν ἀδιστάκτῳ πίστει ἀκολουθῶν, καὶ ὑπὸ τούτων χειραγωγούμενος, συνεισέρχεται μετ' αὐτῶν ἐν πόλει ζῶντος Θεοῦ, καὶ ὑπὸ τοῦ θείου Πνεύματος ὁδηγούμενός τε καὶ φωτιζόμενος, ὁρᾷ καὶ διδάσκεται ἅπερ οὐδεὶς τῶν ἄλλων ἀνθρώπων ἰδεῖν καὶ μαθεῖν ποτε δύναται, καὶ τηνικαῦτα γίνεται Θεοῦ διδακτός.

ρε'. Τοὺς διδακτοὺς Θεοῦ οἱ μαθηταὶ τῶν σοφῶν D τοῦ αἰῶνος τούτου ἀνθρώπων ἡγοῦνται μωρούς· αὐτοὶ ὄντες ἐν ἀληθείᾳ μωροὶ, ἐκμεμωραμένης σοφίας στομωθέντες τῆς θύραθεν, ἣν ἐμώρανεν ὁ Θεὸς, κατὰ τὸν θεῖον Ἀπόστολον, καὶ ἣν ἡ θεολόγος φωνὴ ἐπίγειον οἶδε, ψυχικὴν, δαιμονιώδη, μεστὴν ἐριθείας καὶ φθόνου. Ἔξω γὰρ ὄντες οἱ τοιοῦτοι τοῦ θείου φωτὸς, τὰ ἐν αὐτῷ ἰδεῖν μὴ δυνάμενοι θαύματα, τοὺς αὐλιζομένους ἐν τῷ φωτὶ, καὶ τὰ ἐν αὐτῷ βλέποντας καὶ διδάσκοντας, ὡς πεπλανημένους λογίζονται· πεπλανημένοι ὄντες αὐτοὶ, καὶ ἄγευστοι τῶν ἀποῤῥήτων τοῦ Θεοῦ ἀγαθῶν.

ρς'. Ὅτι καὶ νῦν εἰσιν ἀπαθεῖς, καὶ ἅγιοι, καὶ πεπληρωμένοι τοῦ θείου φωτὸς, ἀναστρεφόμενοι ἐν

μέσῳ ἡμῶν, τοσοῦτον τὰ μέλη νεκρώσαντες ἑαυτῶν τὰ ἐπὶ τῆς γῆς, ἐκ πάσης ἀκαθαρσίας καὶ ἐμπαθεστάτης ἐπιθυμίας, ὡς μὴ μόνον ἀφ' ἑαυτῶν ποτε λογίζεσθαι, ἢ ποιῆσαί τι τῶν κακῶν, ἀλλὰ μηδὲ ὑφ' ἑτέρου πρὸς τοῦτο ἑλκομένους, ἀλλοίωσίν τινα τῆς προσούσης αὐτοῖς ἀπαθείας ὑφίστασθαι· εἴδεσαν γὰρ ἂν τούτους εἴπερ εἰδότες ἦσαν τὰ καθ' ἑκάστην ἀναγινωσκόμενα θεῖα λόγια, καὶ ψαλλόμενα παρ' αὐτῶν, οἱ τοῖς τοιούτοις τὴν ἀδιαφορίαν ἐπιφημίζοντες καὶ διαπιστοῦντες τοῖς περὶ θείων πραγμάτων διδάσκουσιν ἐν σοφίᾳ τοῦ Πνεύματος. Εἰ γὰρ ἐν γνώσει τελείᾳ ἐγένοντο τῆς θείας Γραφῆς, ἐπίστευον ἂν τοῖς ὑπὸ Θεοῦ λαληθεῖσι καὶ δωρηθεῖσιν ἡμῖν ἀγαθοῖς· ἐπεὶ δὲ ἀμέτοχοι τῶν τοιούτων, ἐξ οἰήσεως καὶ ἀμελείας εἰσὶ καλῶν, καὶ τοὺς μετεσχηκότας, καὶ B περὶ τῶν τοιούτων διδάσκοντας, ἀπιστοῦντες ἐνδιαβάλλουσιν.

ρζ'. Διὰ τοῦτο μόνον παραβάλλειν καὶ βλέπειν τοὺς ἐν τῷ κόσμῳ θέλουσιν οἱ χάριτος πεπληρωμένοι Θεοῦ, καὶ τετελειωμένοι τῇ γνώσει καὶ σοφίᾳ τῇ ἄνωθεν, ἵνα μισθόν τινα προξενήσωσιν αὐτοῖς, διὰ ὑπομνήσεως τῶν ἐντολῶν τοῦ Θεοῦ, καὶ δι' ἀγαθοεργίας, εἰ ἄρα γε ἀκούσουσιν, εἰ ἄρα γε συνήσουσι καὶ πεισθήσονται, ἐπειδὴ οἱ μὴ τῷ τοῦ Θεοῦ ἀγόμενοι Πνεύματι, ἐν τῇ σκοτίᾳ περιπατοῦσι, καὶ οὐκ οἴδασιν οὔτε ποῦ ὑπάγουσιν, οὔτε ἐν τίσι προκόπτουσιν ἐντολαῖς. Τάχα γάρ ποτε ἀνασφήλαντες, ἐκ τῆς περιεχούσης αὐτοὺς οἰήσεως, δέξονται τὴν τοῦ ἁγίου Πνεύματος ἀληθῆ διδασκαλίαν, καὶ τὸ τοῦ Θεοῦ θέλημα ἀνοθεύτως, καὶ ἀκαπηλεύτως, ἀκούσαντες μετανοήσουσι, C καὶ ποιήσαντες αὐτὸ μεταλάβωσί τινος χαρίσματος πνευματικοῦ. Εἰ δὲ μὴ τοιαύτης ὠφελείας γενέσθαι δυνηθῶσιν αὐτοῖς πρόξενοι, θρηνοῦντες τὴν πώρωσιν τῆς καρδίας αὐτῶν, ὑποστρέφουσιν εἰς τὰς κέλλας αὐτῶν, νυκτὸς καὶ ἡμέρας εὐχόμενοι ὑπὲρ τῆς σωτηρίας αὐτῶν. Ὑπὲρ γὰρ ἄλλου τινὸς οὐδέποτε λυπηθήσονται οἱ τῷ Θεῷ ἀδιαλείπτως συνόντες καὶ ὑπερεμπιπλάμενοι παντὸς ἀγαθοῦ.

ρη'. Τίς ὁ σκοπὸς τῆς ἐνσάρκου οἰκονομίας τοῦ Θεοῦ Λόγου, ὁ ἐν πάσῃ τῇ θείᾳ Γραφῇ ἀνακηρυττόμενος, καὶ παρ' ἡμῶν μὲν ἀναγινωσκόμενος, μὴ ἐπιγινωσκόμενος δέ; Ἢ πάντως ἵνα μετεσχηκὼς τῶν ἡμετέρων, κοινωνοὺς τῶν ἐκείνου ποιήσῃ ἡμᾶς· ὁ γὰρ Υἱὸς τοῦ Θεοῦ διὰ τοῦτο υἱὸς τοῦ ἀνθρώπου ἐγένετο, ἵνα υἱοὺς Θεοῦ ποιήσῃ τοὺς ἀνθρώπους D ἡμᾶς· ὅπερ ἐστὶ κατὰ φύσιν ἐκεῖνος, ἀνάγων κατὰ χάριν τὸ γένος ἡμῶν, γεννῶν ἡμᾶς ἄνωθεν ἐν Πνεύματι ἁγίῳ, καὶ εὐθὺς εἰσάγων ἡμᾶς εἰς τὴν βασιλείαν τῶν οὐρανῶν· μᾶλλον δὲ ἡμῶν ἐντὸς τὴν τῶν οὐρανῶν βασιλείαν ἔχειν ἡμῖν χαριζόμενος, ὡς μὴ ἐν ἐλπίσιν εἶναι τοῦ εἰσελθεῖν ἡμᾶς ἐν αὐτῇ, ἀλλ' ἐν κατασχέσει ταύτης ὄντας βοᾷν· Ἡμῶν δὲ ἡ ζωὴ κέκρυπται σὺν τῷ Χριστῷ ἐν τῷ Θεῷ.

ρθ'. Τὸ αὐτεξούσιον καὶ αὐτοπροαίρετον ἡμῶν οὐκ ἀφαιρεῖται τὸ βάπτισμα, ἀλλὰ ἐλευθερίαν ἡμῖν χαρίζεται τοῦ μηκέτι καὶ ἄκοντας ἡμᾶς τυραννεῖσθαι ὑπὸ τοῦ διαβόλου· ἐφ' ἡμῖν δέ ἐστιν μετὰ τὸ βάπτι-

[30] Coloss. III, 5. [31] ibid. 3.

A dio nostrum versantes; qui adeo mortificarunt membra sua, quæ sunt super terram [30], ab omni immunditia et furente concupiscentia, ut non solum per sese mali quippiam non cogitent, nec ad id committendum incitentur: sed neque ab aliis ad hoc sollicitati, quietum animi sui statum aliqua ex parte mutare noverunt, quando memoria tenent quæ quotidie legunt et psallunt divina oracula. His illi de divinis rebus in sapientia spiritus docentibus, ut stultis, fidem non habent. Nam si perfecte divinas Scripturas nossent, crederent verbis Dei, et bonis quæ is humano generi donavit. Quia vero hujuscemodi bonorum ob arrogantiam et socordiam participes non sunt, etiam hos qui participes sunt, et eos docent, increduli calumniantur.

107. Hac sola de causa, qui gratia Dei repleti, cognitioneque ac sapientia superna instructi sint, his qui in mundo sunt se objicere, et eos videre volunt, ut illis mercedem aliquam per suggestionem charitatis Dei, et studiosas actiones concilient, si modo audiant, si modo intelligant et desistant: quandoquidem qui spiritu Dei non aguntur, in tenebris ambulant, et nesciunt neque quo vadant, neque ubi offendant. Fortassis enim aliquando erigentes se ex arrogantia qua oppressi sunt, veram sancti Spiritus doctrinam complectentur, Deique voluntatem sine fuco ac sincere audientes, pœnitentiam agent, atque ita aliquod spirituale charisma accipient. Quod si hanc eis utilitatem parare non poterunt, lacrymis cordis eorum cæcitatem prosequentes, in suos nidos revertentur, noctes et dies pro eorum salute vota facientes. Nunquam enim alterius rei causa molestiam capient, qui cum Deo sunt assidui, et omnibus bonis redundant.

108. Quisnam œconomiæ Verbi Dei in carne scopus est, qui in omni divina Scriptura revelatur, et a nobis legitur, nec intelligitur? An hic utique, ut consors factum nostrorum, quæ illic sunt, suorum consortes faceret: et quod ipse per naturam est, ad illud genus nostrum per gratiam eveheret, denuo nos in Spiritu sancto generans, et illico in regnum cœlorum inducens, vel potius hoc in nobis habere donans: ut non adhuc speremus illud ingredi: sed jam id ipsum possidentes clamemus, « Nostra autem vita abscondita est cum Christo in Deo [31]. »

109. Baptismus libertatem voluntatis nostræ, et quod spontis nostræ est, minime tollit: sed id nobis largitur, ut nolentes diabolus sua tyrannide amplius premere non possit. In nostro autem arbi-

tractu positum est, post baptismum aut volentes servare mandata Domini, in quo abluti sumus, Christi nempe, et in via legum ejus ambulare : aut per improbas actiones de recto isto itinere ad adversarium atque inimicum nostrum diabolum declinare.

A σμα, ἢ ταῖς ἐντολαῖς ἐμμένειν αὐτοθελῶς τοῦ εἰς ὃν ἐβαπτίσθημεν Χριστοῦ τοῦ Δεσπότου Θεοῦ, καὶ τῇ ὁδῷ πορεύεσθαι τῶν προσταγμάτων αὐτοῦ, ἢ ἐκκλίνειν τῆς εὐθείας ὁδοῦ ταύτης, πρὸς τὸν ἀντίπαλον δὲ καὶ ἐχθρὸν ἡμῶν διάβολον παλινδρομεῖν.

110. Qui post baptisma voluntatibus maligni cedunt, et ejus consulta perpetrant, sese a sancta baptismatis quasi matrice abalienant, secundum illud Davidis [22]; neque enim alienatur unusquisque, aut naturam cum qua creatus est mutat : sed bonus creatus a Deo (malum enim Deus non facit) immutabilis natura et essentia (sicut creatus est) cum sit, velut libera mente hæc seu bona, seu mala eligit et facit. Quemadmodum enim gladius naturam suam non mutat, seu bene seu male utare, sed ferrum manet : sic et homo operatur et facit, ut dictum est, quæ vult, a sua autem natura non dejicitur.

ρι'. Οἱ μετὰ τὸ ἅγιον βάπτισμα τοῖς τοῦ πονηροῦ θελήμασιν εἴκοντες, καὶ τὰ ἐκείνῳ βεβουλευμένα διαπραττόμενοι, ἑαυτοὺς τῆς τοῦ ἁγίου βαπτίσματος ἁγίας μήτρας ἀπαλλοτριοῦσι, κατὰ τὸ ὑπὸ τοῦ Δαβὶδ εἰρημένον· οὐ δὲ γὰρ ἀλλοιοῦται ἡμῶν ἕκαστος, ἢ τῆς καθ' ὃ ἔκτισται μεθίσταται φύσεως, ἀλλ' ἀγαθὸς κτισθεὶς ὑπὸ τοῦ Θεοῦ (κακὸν γὰρ ὁ Θεὸς οὐκ ἐποίησεν), ἄτρεπτος τῇ φύσει, καθ' ὃ ἔκτισται, καὶ τῇ οὐσίᾳ ὤν, οἷα ἐξ ἑκουσίου γνώμης προαιρεῖται καὶ θέλει, ταῦτα καὶ πράττει, εἴτε ἀγαθὰ, εἴτε κακά. B Ὥσπερ γὰρ τὴν μάχαιραν, κἂν ἐπὶ κακῷ τις αὐτὴν, κἂν ἐπὶ καλῷ χρήσηται, τῆς ἰδίας ἐκείνη οὐ μεθίσταται φύσεως, ἀλλὰ μένει σίδηρος ὤν, οὕτω καὶ ὁ ἄνθρωπος· ἐνεργεῖ μὲν καὶ πράττει, ὡς εἴρηται, ἅπερ βούλεται, τῆς δὲ οἰκείας οὐκ ἐξίσταται φύσεως.

111. Non si unius miserearis, salvaberis : sed si unum contempseris, in ignem mitteris. Nam et illud : « Esurivi, et sitivi, » non semel, aut unum diem, sed tempus vitæ universæ significat : sic et pasci Christum, potari, indui, et si quid præterea hæc comitatur, non semel, sed semper, et erga omnes servos ipsius suscipiendum Deus, et Dominus noster professus est (19).

ρια'. Οὐ τὸ ἕνα ἐλεῆσαι σώζει, ἀλλὰ τὸ ἑνὸς καταφρονῆσαι τῷ πυρὶ παραπέμπει. Τὸ γὰρ, « Ἐπείνασα, καὶ ἐδίψησα, » οὐ πρὸς ἅπαξ εἴρηται πάντως, οὐδὲ τὸ, ἐν μιᾷ ἡμέρᾳ, ἀλλὰ τὸ, διὰ βίου παντὸς δηλοῖ. οὐ τὸ τραφῆναι Χριστὸν, ποτισθῆναί τε καὶ ἐνδυθῆναι, καὶ εἴ τι ἕτερον τούτοις συνέπεται, οὐ πρὸς ἅπαξ, ἀλλὰ διὰ παντὸς καὶ ἐν πᾶσιν, ὑπὸ τῶν αὐτοῦ δούλων ταῦτα δέχεσθαι ὁ Κύριος ἡμῶν καὶ Θεὸς ὡμολόγησεν.

112. Qui centum mendicis dederit eleemosynam, potest autem et aliis dare, potareque, et cibare multos, quos se rogantes, et ejus misericordiam implorantes dimittit, ut qui Christum ipsum non paverit, ab eo judicabitur : quandoquidem et in illis omnibus ipse est, qui etiam in uno quolibet minimorum a nobis alitur.

C ριβ'. Ὁ τοῖς ἑκατὸν δοὺς ἐλεημοσύνην, δυνάμενος δὲ καὶ ἑτέροις δοῦναι, ποτίσαι τε καὶ θρέψαι πολλοὺς, παρακαλοῦντας αὐτὸν καὶ βοῶντας, ἀποπεμψάμενος ὡς μὴ θρέψας Χριστὸν κριθήσεται παρ' αὐτοῦ, ἐπειδὴ καὶ ἐν ἐκείνοις πᾶσιν αὐτός ἐστιν, ὁ καὶ ἐν ἑνὶ ἑκάστῳ τῶν ἐλαχίστων τρεφόμενος παρ' ἡμῶν.

113. Qui omnibus egentibus omnia ad explendam hodiernam necessitatem præbuit, et cras possit idem præstare quibusdam fratribus, et tamen sinit eos fame, siti, et frigore interire, ipsum illum non curavit mori, et contempsit, qui dicit : « Quod uni ex minimis meis fecistis, mihi fecistis (20). »

ριγ'. Ὁ πᾶσι μὲν πάντα τὰ πρὸς χρείαν τοῦ σώματος παρασχὼν σήμερον, αὔριον δὲ δυνάμενος τοῦτο ποιῆσαι, ἀμελήσῃ τινῶν ἀδελφῶν, καὶ λιμῷ, καὶ δίψει, καὶ ψύχει ἐάσῃ διαφθαρῆναι, αὐτὸν ὑπερεῖδεν ἀποθανεῖν, καὶ αὐτοῦ κατεφρόνησε τοῦ εἰπόντος· « Ἐφ' ὅσον ἐποιήσατε ἑνὶ τούτων τῶν ἐλαχίστων, ἐμοὶ ἐποιήσατε. »

114. Idcirco pauperis cujusque faciem suscipere voluit, et cuivis pauperi se assimilavit, ut nullus in se credentium adversus fratrem suum elevetur : sed unusquisque fratrem suum, ut pro-

D ριδ'. Ἐν τούτῳ τὸ ἑκάστου πένητος πρόσωπον ἀναλαβεῖν κατεδέξατο καὶ παντὶ πένητι ἑαυτὸν ἐξωμοίωσεν, ἵνα μηδεὶς τῶν εἰς αὐτὸν πιστευόντων τοῦ ἀδελφοῦ κατεπαίρηται, ἀλλ' ἕκαστος βλέπων τὸν ἀδ-

[22] Psal. 4. LXII.

(19) Pontanus addit capitulum unum : « In liv[...] divisum et ipsum totum in unoquoque pauperum, quomodo quidam se unis includunt? Pone centum esse pauperes et unum Christum (neque enim ulla ratione divisus est Christus) qui ergo ex nonaginta novem singulis dederit obolum, unum autem injuria affecerit, aut percusserit, aut vacuum dimiserit, cui nam hæc fecit ? Annon illi utique, qui dixit et semper dicit, et dicturus est : *Quandiu uni ex minimis meis fecistis, mihi fecistis* (*Matth.* XXV, 40) ? »

(20) Additur : « Ex his licet cognoscere, quomodo Dominus ad se omnia pauperum et fratrum nostrorum transferat, et sibi facta interpretetur. Ad justos dicit, *Mihi fecistis*; ad illos, qui in sinistra, *mihi non fecistis*. Non enim solum intuetur eos, quorum miserti sumus, aut qui injuriam acceperunt, aut fraudati, aut mille alia mala perpessi sunt : sed etiam despectos, ut hoc ad condemnationem nostram sollicitat. Neque enim illos, sed ipsum despicimus Jesum Christum, qui omnia ut sibi facta ducit, quæ illis fecerimus. »

τοῦ ἀδελφὸν καὶ τὸν πλησίον, ὡς τὸν Θεὸν αὐτοῦ, ἐλάχιστον ἑαυτὸν μᾶλλον τοῦ ἀδελφοῦ, ὡς τοῦ πεποιηκότος αὐτὸν λογίζοιτο, καὶ ὡς αὐτὸν ἀποδέχοιτο καὶ τιμᾷ, καὶ πάντα κενοῖ τὰ ὑπάρχοντα πρὸς θεραπείαν αὐτοῦ, ὡς ὁ Χριστὸς καὶ Θεὸς ἡμῶν ἐκένωσε τὸ ἴδιον αἷμα, διὰ τὴν ἡμῶν σωτηρίαν.

ριε'. Ὁ τὸν πλησίον ἔχειν ὡς ἑαυτὸν κελευσθεὶς, οὐ μίαν πάντως ἡμέραν, ἀλλὰ διὰ βίου παντὸς τοῦτον ἔχειν οὕτως ὀφείλει, καὶ ὁ παντὶ τῷ αἰτοῦντι διδόναι προστασσόμενος, τοῦτο ποιεῖν προστάττεται ἐν πάσῃ τῇ ζωῇ αὐτοῦ· καὶ ὁ θέλων ἵνα ποιῶσιν εἰς αὐτὸν ἄλλοι ἃ βούλεται ἀγαθὰ, ταῦτα καὶ αὐτὸς ποιεῖν ἄλλοις ἀπαιτηθήσεται.

ρις'. Ὥσπερ οὖν ὁ ἔχων τὸν πλησίον ὡς ἑαυτὸν, οὐδὲν ἔχειν πλέον τοῦ πλησίον ἀνέχεται, ἐὰν δὲ ἔχῃ καὶ μὴ μεταδίδωσιν ἀφθόνως, ἕως ἂν καὶ αὐτὸς πτωχὸς γένηται, καὶ τοῖς πλησίον αὐτοῦ ἐξομοιωθῇ, τῆς ἐντολῆς τοῦ Δεσπότου ἐκπληρωτὴς οὐχ εὑρίσκεται, οὐδὲ ὁ τοῖς αἰτοῦσι πᾶσι διδόναι θέλων, ἐὰν μέχρις ὀβολοῦ, ἢ κλάσματος ἄρτου κεκτημένος ἀποστρέψῃ τινὰ τῶν αἰτούντων αὐτὸν, οὐδὲ ὁ μὴ ποιῶν τὸν πλησίον ὅσα θέλει ἵνα ἕτερος ποιήσῃ πρὸς αὐτόν· οὕτω καὶ ὁ πάντα μὲν πένητα καὶ ἐλάχιστον θρέψας, ποτίσας, ἐνδύσας, καὶ τὰ ἄλλα πάντα εἰς αὐτὸν ἐργασάμενος, ἑνὸς δὲ μόνον καταφρονήσας, καὶ αὐτὸν παριδὼν, ὡς Χριστὸν τὸν Θεὸν παριδὼν πεινῶντα καὶ διψῶντα καὶ αὐτὸς λογισθήσεται.

ριζ'. Φορτικὰ ταῦτα τοῖς πᾶσιν ἴσως φανήσεται, διὸ καὶ δόξουσιν εὐλόγως λέγειν ἐν ἑαυτοῖς· Τίς ἄρα ταῦτα πάντα ποιῆσαι δύναται, ὥστε πάντας θεραπεῦσαι, καὶ θρέψαι, καὶ μηδόλως τούτων τινὰ παριδεῖν; ἀλλ' ἀκουσάτωσαν Παύλου διαῤῥήδην βοῶντος· « Ἡ γὰρ ἀγάπη τοῦ Χριστοῦ συνέχει ἡμᾶς, κρίναντας τοῦτο, ὅτι εἰ εἷς ὑπὲρ πάντων ἀπέθανεν, ἄρα οἱ πάντες ἀπέθανον. »

ριη'. Καθάπερ αἱ περιεκτικαὶ ἐντολαὶ συμπεριέχουσι πάσας ἐν ἑαυταῖς τὰς μερικὰς ἐντολὰς, οὕτω καὶ αἱ περιεκτικαὶ ἀρεταὶ τὰς μερικὰς ἐν ἑαυταῖς συμπεριλαμβάνουσιν ἀρετάς· ὁ γὰρ πωλήσας τὰ ὑπάρχοντα αὐτοῦ, καὶ διασκορπίσας αὐτὰ τοῖς πτωχοῖς, καὶ πένης ἐφάπαξ γενόμενος, πάντα ὑφ' ἓν τὰ τῶν μερικῶν ἐντολῶν ἐξεπλήρωσεν· οὐκ ἔτι γὰρ χρείαν ἔχει τῷ αἰτοῦντι διδόναι, ἢ μὴ ἀποστραφῆναι τὸν θέλοντα δανείσασθαι ἀπ' αὐτοῦ, οὕτω καὶ ὁ ἀδιαλείπτως εὐχόμενος, ἐν τούτῳ πάντα συνέκλεισε, καὶ οὐκ ἔτι ἑπτάκις αἰνεῖν τῆς ἡμέρας τὸν Κύριον, ἢ ἑσπέρας, καὶ πρωῒ καὶ μεσημβρίας ὑπ' ἀνάγκην ἐστὶν,

ximum, ut Deum intuens, minimum sese non fratris, sed ejus qui fratrem fecit, reputet, et ut ipsum creatorem ejus excipiat, et honoret, omniaque ad ejus obsequium, et ministerium impendat et exhauriat, et quemadmodum Christus et Deus suum ipsius sanguinem ob salutem nostram exhausit.

115. Qui jussus est proximum eo loco habere quo semet [22], plane non per unum diem, sed per omnem vitam sic eum habere debet. Et qui omni petenti jussus est dare [23], hoc facere jubetur, quamdiu vivit. Et cui cupit ab alio sibi præstari quæ vult bona, ab eo postulabitur, ut eadem ipse aliis præstet [24].

116. Quemadmodum igitur qui habet proximum eodem loco quo se, nihil præ proximo habere sustinet. Sin autem habuerit, nec liberaliter impertiverit, donec et ipse ad paupertatem redigatur, et proximis suis exæquetur, cum Domini præceptum non implevisse constat. Nec eum, qui omnibus petentibus dare volens, si usque ad obolum aut frustum panis pervenerit, quempiam rogantem inanem dimiserit: nec qui non facit proximo, quæcunque sibi ab alio fieri desiderat? Sic qui omni pauperi ac minimo cibum, potum, vestem dedit, aliaque omnia officia iis præstitit, unum autem et solum neglexit atque contempsit, id perinde accipietur, ut si Christum Deum esurientem, ac sitientem despexisset.

117. Dura hæc (*a*), et onerosa omnibus fortasse videbuntur. Quare existimabunt se consentanea cogitare, si ita secum cogitent. Quisnam hæc præstare potest, ut omnibus serviat, victumque ministret, et horum nullum negligat ullo modo? Sed Paulum audiant, diserte clamantem: « Charitas enim Christi urget nos, æstimantes hoc quoniam si unus pro omnibus mortuus est, ergo omnes mortui sunt [25]. »

118. Quemadmodum generalia mandata particularia complexu et amplitudine sua continent, sic et generales virtutes particulares virtutes suo ambitu coercent. Qui enim vendit facultates suas, et eas in pauperes dispertit, simulque ac semel ipse pauper fit, omnia mandata particularia in uno et simul exsecutus est. Nec enim de cætero opus habet petenti dare, aut non averti ab eo, aut non fœnerari illi. Sic qui nullum precandi finem facit, in hoc omnia inclusit: nec amplius septies in die Dominum laudare, et vespere, et mane, et meridie necesse habet: ut qui jam omnia implevit, quæ

[22] Deut. xv, 7. [23] Matth. v, 42. [24] Matth. vii, 7, 8. [25] II Cor. v, 14.

(*a*) Recte timuit Simeon, ea, quæ capite superiori tradiderat, nimis dura visum iri. Vere enim dura sunt. Quid si nec vera? *Non enim ut aliis sit remissio, vobis autem tribulatio, sed ex æqualitate*, inquit Apostolus II ad Cor. viii, cohortans fideles, ut egenis opem ferant. Quæ æqualitas non in hoc consistit, ut qui quid habet, exæquetur nihil habenti, sed in hoc, *ut qui multum habet, non abundet*, dando videlicet egenis id quod superfluum est; *et qui modicum, non minoret*, hoc est, ut qui pauper est, liberalitate aliena adjutus, non magis atque magis in egestatis incommoda incurrat; nam ut quis necessaria ad vitam eroget, seque pauperi erogatis omnibus parem efficiat; id ut interdum eximiæ charitatis indicium esse queat, nulli tamen per se loquendo præcipitur; quique id non observat, nullius mandati divini reus peragi potest.

canonice, distinctisque temporibus et horis precamur ac psallimus. Sic etiam, qui Deum in se habitare scit, a quo hominibus scientia data est [17], totam Scripturam divinam percurrit, et totum qui ex lectione colligitur fructum percepit: nec amplius volumina legere cogetur. Cur enim cogeretur, cum eum qui scriptoribus sacras Scripturas inspiravit apud se collocutorem habeat, et ab eo absconditorum mysteriorum arcana doceatur? Quin ipse aliis liber a Deo inspiratus erit nova et vetera afferens mysteria [18], conscripta digito Dei in ipso, ut qui perfecerit omnia, et quieverit in Deo (qui est summa perfectio) ab omnibus operibus suis (21).

ὡς ἤδη πάντα πεπληρωκὼς, ὅσα ἂν κανονικῶς καὶ ἐν ἀφωρισμένοις καιροῖς καὶ ὥραις εὐχόμεθά τε καὶ ψάλλομεν· οὕτω καὶ ὁ τὸν διδόντα γνῶσιν ἀνθρώποις Θεὸν ἐν ἑαυτῷ γνωστῶς κτησάμενος, πᾶσαν ἁγίαν διῆλθε Γραφὴν, καὶ πᾶσαν τὴν ἐκ τῆς ἀναγνώσεως ὠφέλειαν ἐκαρπώσατο, καὶ οὐκ ἔτι βιβλίων ἀναγνώσεως δεηθήσεται· πῶς γὰρ ὁ τὸν ἐμπνεύσαντα τοῖς τὰς θείας Γραφὰς γεγραφόσι συνόμιλον κεκτημένος, καὶ παρ' ἐκείνου μυούμενος τὰ τῶν ἀποκεκρυμμένων μυστηρίων ἀπόῤῥητα; ἀλλὰ βίβλος οὗτος τοῖς ἄλλοις θεόπνευστος ἔσται, καινά τε καὶ παλαιὰ μυστήρια φέρουσα, γεγραμμένα δακτύλῳ Θεοῦ ἐν αὐτῷ· ὡς πάντα τελέσας καὶ καταπαύσας ἐν Θεῷ τῇ ἀρχικῇ τελειότητι ἀπὸ πάντων τῶν ἔργων αὐτοῦ.

119. Pollutio nocturna ex multis causis provenire solet: ex ingluvie, ex superbia, et ex dæmonum invidia; oritur etiam ex longa vigilia, corpore in soporem nutante, et ex timore ne istud accidat. Vel si quis sacerdos divinam Liturgiam aut sacram communionem peragat, idque cogitans simul timeat ne illud in lecto patiatur, cubans patitur: quod et dæmonum invidia contingit. Et quidem alio modo fit: aliquis visum in die vultum decorum postea in imaginatione sibi repræsentans, in lubricis cogitationibus obdormescit, easque præ ignavia non repellens, somniat haud secus ac vigil in lecto recubans. Alio dein modo accidit: quidam sunt ignavi (meo quidem judicio), sedentes, deque libidinosis colloquentes rebus, ad libidinem incitandam sive aliter; deinde lectum petentes, easque in mentem revocantes, et cum ipsis obdormientes, illud per somnum experiuntur. Pariter ex ipso sermone alterius damnum aliquis patitur. Quapropter oportet omni cura sibi invigilare, et hæc Prophetæ verba meditari: « Providebam Dominum in conspectu meo semper, quoniam a dextris est mihi, ne commovear, » et aures ab istiusmodi sermonibus præmunire. Sæpius etiam aliqui ab oratione cessantes in motus carnales impulsi sunt, sicut in capite de oratione ostendimus.

ριθ'. Ἡ καθ' ὕπνους ῥεῦσις ἐκ πολλῶν ὑποθέσεων εἴωθε γίνεσθαι, ἐκ γαστριμαργίας, ἐκ κενοδοξίας, καὶ ἐκ φθόνου τῶν δαιμόνων· γίνεται δὲ καὶ ἐκ πολλῆς ἀγρυπνίας, εἰς ὕπνον χαυνουμένου τοῦ σώματος, καὶ ἀπὸ δέους τοῦ μὴ τοῦτο παθεῖν· ἢ διὰ τὴν θείαν λειτουργίαν ἱερέως τινὸς ὄντος, ἢ καὶ διὰ τὴν κοινωνίαν, καὶ τοῖς λογισμοῖς συνδυάζων τούτοις τῆς δειλίας ἐν τῇ κλίνῃ, τοῦ μήπως παθεῖν, κοιμηθεὶς τοῦτο πέπονθεν· ὃ καὶ αὐτὸ φθόνου δαιμόνων ὑπάρχει. Καὶ ἄλλως δέ· ἑωρακώς τις εὔοπτον πρόσωπον ἐν τῇ ἡμέρᾳ, εἶτα ἀνιστορῶν τοῦτο κατὰ διάνοιαν, συνυπνώσει τοῖς πορνικοῖς λογισμοῖς· διὰ χαυνότητα μὴ ἀπωσάμενος αὐτοὺς, πίπτει καθ' ὕπνους, ἴσως καὶ ἐγρηγορὼς κείμενος ἐν τῇ κοίτῃ. Καὶ ἄλλως δέ· εἰσί τινες ῥᾴθυμοι κατ' ἐμὲ, καθεζόμενοι, καὶ περὶ ἐμπαθῶν ὁμιλοῦντες πραγμάτων, ἢ καὶ ἐμπαθῶς, ἢ καὶ οὔ, εἶτα ἐν τῇ κοίτῃ ἐρχόμενοι, καὶ ταῦτα κατὰ νοῦν ἀναστρέφοντες, καὶ τῇ τούτων συνδοιάσει ἐναποκοιμώμενοι, καθ' ὕπνους ὑφίστανται. Ἴσως δὲ καὶ κατ' αὐτὴν τὴν ὁμιλίαν τοῦ θατέρου ἀνθρώπου θάτερος τὴν βλάβην ἐδέξατο. Διὰ τοῦτο προσέχειν δεῖ ἑαυτοὺς πάντοτε, καὶ τὸ τοῦ Προφήτου μελετᾷν· « Προωρώμην τὸν Κύριον ἐνώπιόν μου διαπαντὸς ὅτι ἐκ δεξιῶν μού ἐστιν, ἵνα μὴ σαλευθῶ· » καὶ τὰς ἀκοὰς ἀποφράττειν τοῖς τοιούτοις λόγοις. Πολλάκις καὶ τῆς εὐχῆς τινες ἀπασχολήσαντες, εἰς κινήσεις σαρκικὰς συνωθήσθησαν, καθὸ καὶ ἐν τῷ τῆς εὐχῆς κεφαλαίῳ ἐδηλώσαμεν.

120. Frater, statim ac mundo valedixisti, stude pulchras virtutes in teipso inserere, ut et communitati fias utilis, et te magnificet supra inferiores Dominus. Ne unquam affectes familiaritatem cum superiore, ut alibi diximus, nec velis ab illo honorari; ne captes amicitiam superiorum, nec eorum cellas circumeas memor inde fore ut non solum

ρκ'. Ἀδελφὲ, ἐν τῇ ἀρχῇ τῆς ἀποταγῆς σπούδασον καλὰς ἀρετὰς ἐν σεαυτῷ φυτεῦσαι, ὅπως καὶ τῷ κοινῷ γένῃ χρήσιμος, καὶ σὲ μεγαλύνει ἐπ' ἐσχάτων ὁ Κύριος. Μὴ κτήσῃ παῤῥησίαν μετὰ ἡγουμένου ποτὲ, καθὰ καὶ ἄλλοτε εἴπομεν, μηδὲ ζήτει παρ' αὐτοῦ τιμήν· μὴ κτήσῃ φιλίαν μετὰ τῶν προεχόντων· μηδὲ τὰς αὐτῶν κέλλας κύκλευε· γινώσκων ὡς ἐν

[17] Psal. cxviii, 66. [18] Matth. xiii, 52.

(21) Pontanus addit duo sequentia capitula: « Quodnam primum est, et majus, et quomodo hæc ordine fieri consueverunt? Primum est oratio, deinde illuminatio, postea illustratio, et hinc ingeneratur visio rerum quæ in lumine sunt. Quomodo enim sole non lucente quispiam illustrari? aut qui oculos perfecte illuminatos non habet, quomodo quempiam videre potest?

« Quies monastica, est imperturbatus animi status, liberæ, et exsultantis animæ serenitas, basis quædam cordis, nullis agitata turbis, nullis inundata fluctibus, contemplatio luminis, mystica Dei cognitio, sermo sapientiæ, abyssus consiliorum Dei, raptus mentis, pura cum Deo conversatio, oculus pervigil, intellectualis adoratio, unio et copulatio cum Deo, terminus, Deificatio, et in magnis asceticæ vitæ laboribus sine labore requies. »

τούτῳ οὐ μόνον τὸ τῆς κενοδοξίας πάθος ῥιζοῦν ἄρχεται ἐν σοί, ἀλλὰ καὶ μισητὸς παρὰ τοῦ προεστῶτος γενήσῃ· τὸ δὲ πῶς; ὁ νοῶν νοείτω· καθέζου δὲ ἐν τῷ κελλίῳ σου, οἷον ὃ ἂν ἔστιν, ἐν εἰρήνῃ· καὶ τῷ θέλοντί σοι συντυχεῖν μὴ ἀποστραφῇς, ἕνεκεν εὐλαβείας, ἀλλὰ γνώμῃ πατρικῇ τούτῳ συντυχών, οὐ βλαβήσῃ, εἰ καὶ ἐκ τῶν ἐναντίων ἐστίν· εἰ δὲ οὐχ ὁρᾷς συμφέρον τοῦτο, τῷ σκοπῷ τοῦ ὠφελουμένου δεῖ ἐξακολουθεῖν.

ρκα'. Δεῖ δὲ διαπαντὸς τὸν τοῦ Θεοῦ φόβον ἔχειν, καὶ καθ' ἑκάστην ἑαυτὸν ἀνακρίνειν, τί μὲν ἀγαθόν, τί δὲ τῶν φαύλων πέπρακταί σοι· καὶ τῶν μὲν ἀγαθῶν λήθην ποιεῖσθαι, μήπως τῷ τῆς κενοδοξίας πάθει περιπέσῃς· ἐπὶ δὲ τοῖς ἐναντίοις, δάκρυσι κεχρῆσθαι μετ' ἐξομολογήσεως καὶ προσευχῆς συντόνου. Ἔστω δὲ ἡ ἀνάκρισις οὕτω· τελεσθείσης τῆς ἡμέρας, καὶ τῆς ἑσπέρας καταλαβούσης, ἐν ἑαυτῷ διαλογίζεσθαι· Ἀράγε πως, τῇ βοηθείᾳ τοῦ Θεοῦ, τὴν ἡμέραν παρῆλθον; Μή τινα κατέκρινα, ἢ ἐλοιδόρησα, ἢ ἐσκανδάλισα, ἢ εἴς τινος ὄψιν ἐμπαθῶς προσέβλεψα, ἢ τοῦ ἐπιστατοῦντος ἐν τῇ διακονίᾳ παρήκουσα, καὶ αὐτῆς ἠμέλησα, ἢ ὠργίσθην τινί, ἢ ἐν τῇ συνάξει ἑστῶτός μου, τὸν νοῦν εἰς ἀνωφελῆ ἀπησχόλησα, ἢ ῥᾳθυμίᾳ βαρυνθείς, τῆς Ἐκκλησίας καὶ τοῦ κανόνος ἀπέστην; Ὅταν δὲ ἐν τούτοις πᾶσι σεαυτὸν ἀνεύθυνον εὕρῃς (ὅπερ ἀδύνατον, οὐδεὶς γὰρ καθαρὸς ἀπὸ ῥύπου οὐδ' ἂν μία ἡμέρα τῆς ζωῆς αὐτοῦ· καὶ οὐδεὶς καυχήσεται ἁγνὴν ἔχειν τὴν καρδίαν), τότε πρὸς τὸν Θεὸν μετὰ πολλῶν δακρύων βόησον· Κύριε, συγχώρησόν μοι, ὅσα ἐν ἔργῳ τε καὶ λόγῳ καὶ γνώσει καὶ ἀγνοίᾳ ἥμαρτον· πολλὰ γὰρ πταίομεν, καὶ οὐ γινώσκομεν.

ρκβ'. Δεῖ δὲ καθ' ἑκάστην ἐξαγορεύειν πάντα λογισμόν, πρὸς τὸν πνευματικὸν Πατέρα, καὶ τὸ παρ' αὐτοῦ σοι λεγόμενον, ὡς ἐκ θείου στόματος δέχεσθαι ἐν πάσῃ πληροφορίᾳ, καὶ μὴ πρὸς ἕτερόν τινα ταῦτα προφέρειν, ὡς ὅτι Τὸ καὶ τὸ ἐρωτήσαντός μου τὸν Πατέρα, τόδε μοι ἀπεφθέγξατο, καὶ εἰ ἄρα καλῶς ἀπεφήνατο ἢ οὔ, καὶ τί ἄρα ὀφείλω πρᾶξαι πρὸς θεραπείαν; ταῦτα γὰρ τὰ ῥήματα ἀπιστίας μεστὰ πρὸς τὸν Πατέρα καὶ ψυχοβλαβῆ, ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον δὲ συμβαίνειν εἴωθε τοῖς ἀρχαρίοις.

ρκγ'. Δεῖ δὲ πάντας τοὺς ἐν κοινοβίῳ ὡς ἁγίους βλέπειν, καὶ μόνον ἑαυτὸν ἁμαρτωλὸν καὶ ἔσχατον ἐννοούμενον· ὅτι πάντων σωζομένων, αὐτὸς μόνος κολασθήσεται ἐν τῇ ἡμέρᾳ ἐκείνῃ· καὶ ἐν τῇ συνάξει δὲ ἱστάμενος ταῦτα ἐννοῶν, μὴ παύσῃ ἐν κατανύξει κλαίειν θερμῶς· μὴ ποιούμενος λόγον τῶν εἰς τοῦτο σκανδαλιζομένων, ἢ καὶ σκωπτόντων. Εἰ δὲ ὁρᾷς σεαυτὸν ἐκ τούτου εἰς κενοδοξίαν ὀλισθαίνοντα, ἐξερχόμενος τῆς Ἐκκλησίας, ἐν κρυπτῷ τοῦτο ποίει, αὖθις ταχέως πρὸς τὸν ἴδιον τόπον ἀποκαθιστάμενος· τοῦτο γὰρ πρὸς τοὺς ἀρχαρίους μάλα ἐστὶ καλόν· μᾶλλον ἐν τῷ ἐξαψάλμῳ, καὶ τῇ στιχολογίᾳ, καὶ τῇ ἀναγνώσει, καὶ τῇ θείᾳ λειτουργίᾳ. Πρόσεχε δὲ τοῦ μὴ κατακρῖναί τινα, ἀλλὰ τοῦτο θοῦ ἐν νῷ, ὅτι ὅσοι βλέπουσί με οὕτως ὀλοφυρόμενον, ἐννοοῦντες πολυαμάρτητον εἶναί με, ὑπερεύχονται τῆς ἐμῆς σωτηρίας· καὶ πάντως τοῦτο ἀεὶ ἐννοούμενος, καὶ ἀδια-

A superbiæ vitium in te radicari incipiat, sed etiam odiosus superiori tuo fias (hoc autem prudens intelliget). Verum sede quietus in tua cellula, qualiscumque sit; et volentem te alloqui ne repellas propter pietatem, sed paterna benevolentia cum eo colloquens, noxam non patieris, etiamsi tuus sit inimicus : quod si hoc non judicas utile, intra limites utilitatis oportet consistere.

121. Oportet autem semper Deum timere, et singulis diebus temet examinare, quid boni vel quid mali feceris; et bonorum quidem oblivisci, ne in superbiæ vitium incidas; super malis autem operibus lacrymas fundere cum pœnitentia et precibus continuis. B Porro sic se habeat examen : die peracta et vespere succedente, hanc tecum redde rationem : « An aliquem judicavi, aut objurgavi, aut scandalizavi, aut alicujus vultum protorve aspexi, aut præfecto ministerii non obtemperavi, ipsumque ministerium neglexi? num alicui iratus sum, aut ad sacram synaxim stans mentem ad futilia converto, aut torpore gravatus ab ecclesia et officio canonico abfui? » Cum autem in his omnibus teipsum irreprehensibilem inveneris (quod impossibile est, nemo enim est sine macula, ne uno quidem die vitæ suæ, nec ullus gloriabitur quod habeat cor incontaminatum); tunc ad Deum multis cum lacrymis clama : « Domine, condona mihi quidquid opere, verbo, cogitatione et ignorantia C deliqui; in multis enim offendimus nescii. »

122. Oportet etiam singulis diebus reddere rationem Patri spirituali, et quidquid tibi dixerit, tanquam ex ore divino excipere cum omni fiducia, nec ulli alteri ea revelare, dicendo, verbi gratia : « Hoc et illud a Patre percontanti, hoc mihi respondit; » vel utrum bene sententiam exposuerit, an non; vel : « Quid ergo debeo facere ad illi satisfaciendum? » Hæc enim verba sunt plena diffidentiæ erga Patrem, et animæ nociva, ut plerumque accidere solet novitiis.

123. Oportet omnes in cœnobio viventes ut sanctos habere, seipsum autem solum peccatorem omD niumque infimum existimare; cæterisque salvatis, solum se in die judicii esse puniendum. Atque, cum in sacra synaxi astas, hæc cogitans, ne desinas cum compunctione calidis flere lacrymis, nihil curans de iis qui de hoc scandalizantur vel rident. Si autem videris teipsum inde in superbiam cadentem, egressus ex ecclesia, in occulto illud fac, et brevi in proprium locum rursus te recipe : hoc enim pro novitiis optimum est, maxime in psalmorum hymnorumque cantu, in lectione et in divina Liturgia. Cave autem ne quemquam judices, sed hoc in mente pone : « Quotquot vident me sic gementem, putantes me magnum esse peccatorem, orant pro mea salute. » Et ita omnino semper cogitans et indesinenter agens, multum proficies,

Deique gratiam tibi conciliabis, ac divinæ felicitatis particeps fies.

124. Ne ullius adeas cellulam, præterquam superioris, et hanc etiam raro. Quod si ad petendum aliquod consilium hunc interrogare velis, in ecclesia istud facito. A synaxi statim in cellulam recede, ac postea in ministerium. Post cœnam vero, a conspectu superioris, pœnitentiam exprimens et preces postulans, inclinato capite cum silentio in cellulam revertere : melius est enim unum Trisagion cum attentione ad dormiendum, quam vigilia quatuor horarum in colloquiis futilibus; attamen, ubi compunctio et luctus spiritualis, ibi et illuminatio divina : hujus autem præsentia pellitur accedia et languor.

125. Privatam amicitiam ne contrahas cum ulla persona, præsertim cum novitio, etiamsi arbitraris vitam ipsum agere optimam, non vero suspectam. Etenim ex spirituali te stimulabit ad libidinosam, ut plerumque accidit, et incurris in anxietates vanas : hoc enim præsertim accidere solet virtutis athletis. Verumtamen humilitas assiduaque oratio hoc docebit; non enim hic locus est minutatim de his disserendi : qui intelligens est, intelliget.

126. Oportet tenere teipsum ab omni fratre cœnobii extraneum, magis autem ab iis quos in sæculo cognoscis; omnes ex æquo diligere, piosque ac luctantes ut sanctos habere; pro iis vero qui meo judicio sunt negligentes, assidue precari. Attamen, ut supra diximus, omnes ut sanctos habens, stude per gemitus a cupiditatibus purgari, ut gratia illuminatus omnes æqualiter æstimes, et felicitatem mundorum corde consequaris.

127. Arbitrare, frater, dici perfectam a mundo separationem, totalem propriæ voluntatis mortificationem, deinde animum omni parentum, propinquorum et amicorum effectui renuntiantem.

128. Pari modo omnibus bonis præsentibus te spolia, dividens pauperibus, juxta eum qui dixit : « Vende quæ habes, et da pauperibus [29]; » et obliviscere omnium eorum quos amore amplectebaris, sive corporali, sive spirituali.

129. Omnia cordis occulta quæ ab infantia usque ad hanc horam fecisti, revela Patri spirituali, vel superiori, tanquam ipsi Deo qui scrutatur corda et renes [30], sciens Joannem baptizavisse baptismo pœnitentiæ, et omnes ad illum confluxisse confitentes peccata sua; ex hoc enim magnum gaudium menti et levamen conscientiæ provenit, juxta propheticum illud verbum : « Dic tu primum peccata tua, ut justificeris [31]. »

130. Mente persuasum habe, post ingressum in cœnobium, mortuos esse omnes tuos parentes et

A λείπτως ἐκτελῶν, μεγάλως ὠφεληθήσῃ, καὶ τὴν τοῦ Θεοῦ χάριν ἐπισπάσῃ, καὶ τοῦ θείου μακαρισμοῦ μέτοχος γενήσῃ.

ρκδ'. Μὴ παραβάλῃς δὲ κελλίῳ τινὸς, ἐκτὸς τοῦ ἡγουμένου, καὶ τούτου σπανίως, ἀλλ' εἰ καὶ περὶ λογισμοῦ τινος αὐτὸν ἐρωτῆσαι βούλει, ἐν τῇ ἐκκλησίᾳ τοῦτο ποίει. Ἀπὸ δὲ τῆς συνάξεως εὐθὺς ἐν τῷ κελλίῳ ὑποχώρει· εἶθ' οὕτως ἐν τῇ διακονίᾳ. Μετὰ δὲ τὰ ἀπόδειπνα, ἔξωθεν τοῦ ἡγουμένου βαλὼν μετάνοιαν, καὶ αἰτῶν εὐχὴν, πάλιν κεκυφὼς μετὰ σιωπῆς εἰς τὸ κελλίον ἀπότρεχε· κρεῖττον γὰρ ἓν τρισάγιον μετὰ προσοχῆς εἰς τὸ καθευδῆσαι, ἢ ἀγρυπνία τεσσάρων ὡρῶν ἐν ὁμιλίαις ἀνωφελέσιν· ὅμως ὅπου κατάνυξις καὶ πένθος πνευματικὸν, ἐκεῖ καὶ ἔλλαμψις θεία· ταύτης δὲ τῇ ἐπιφοιτήσει B ἀπελήλαται ἀκηδία καὶ νόσος.

ρκε'. Ἀγάπην δὲ ἰδικὴν μετὰ οἱουδήποτε προσώπου μὴ κτήσῃ, μάλιστα μετὰ ἀρχαρίου· εἰ καὶ δόξει σοι βίον ἄριστον ἔχειν, μήτοι γε ὕποπτον. Καὶ γὰρ ἐκ πνευματικῆς μετεκκεντρίζεταί σε εἰς ἐμπαθῆ ὡς τὰ πολλὰ, καὶ ἐμπίπτεις εἰς θλίψεις ἀνωφελεῖς· τοῦτο γὰρ μάλιστα εἴωθε τοῖς ἀγωνιζομένοις συμβαίνειν· ὅμως ἡ ταπείνωσις καὶ ἡ συνεχὴς εὐχὴ τοῦτο διδάξει, οὐ γὰρ ἄγει καιρὸς ἐν λεπτῷ περὶ τούτων λέγειν· ὁ δὲ νοῶν νοείτω.

ρκς'. Δεῖ δὲ ἔχειν σεαυτὸν ἀπὸ παντὸς ἀδελφοῦ τοῦ ἐν τῷ κοινοβίῳ ξένον, πλεῖον δὲ καὶ τῶν κατὰ κόσμον γνωστῶν· πάντας δὲ ἐξίσου ἀγαπᾷν· καὶ τοὺς εὐλαβεῖς καὶ ἀγωνιζομένους ὡς ἁγίους ὁρᾷν· ὑπὲρ C δὲ τῶν κατ' ἐμὲ ῥᾳθύμων ἐκτενῶς προσεύχεσθαι. Ὅμως, ὡς ἀνωτέρω δεδηλώκαμεν, πάντας ἁγίους ἐννοῶν, σπεῦδε διὰ πένθους τῶν παθῶν καθαρθῆναι, ὅπως ἐλλαμφθεὶς ὑπὸ τῆς χάριτος, πάντας ἐξίσου κατανοεῖν, καὶ τοῦ μακαρισμοῦ τῶν καθαρῶν τῇ καρδίᾳ ἐπιτεύξῃ.

ρκζ'. Ταύτην δὲ ἡγοῦ, ἀδελφὲ, λέγεσθαι ἀναχώρησιν τελείαν κόσμου, τὴν παντελῆ τοῦ ἰδίου θελήματος ἀπονέκρωσιν· ἔπειτα τὴν τῶν γονέων, οἰκείων τε καὶ φίλων ἀπροσπάθειαν καὶ ἀπάρνησιν.

ρκη'. Εἶθ' οὕτως καὶ τὸ τῶν προσόντων πάντων γυμνωθῆναι, διανείμαντα τοῖς πένησι, κατὰ τὸν εἰπόντα· « Πώλησόν σου τὰ ὑπάρχοντα καὶ δὸς πτωχοῖς, » λήθην τε ποιῆσαι πάντων ὧν σχετικῶς ἠγάπας D προσώπων, εἴτε σωματικῶς, εἴτε πνευματικῶς.

ρκθ'. Ἐξαγόρευσίν τε τῶν τῆς καρδίας κρυπτῶν ἁπάντων τῶν ἀπὸ βρέφους καὶ μέχρις αὐτῆς τῆς ὥρας παρὰ σοῦ πραχθέντων, πρὸς τὸν πνευματικὸν Πατέρα, ἢ πρὸς τὸν ἡγούμενον, ὡς πρὸς αὐτὸν τὸν Θεὸν τὸν ἐτάζοντα καρδίας καὶ νεφρούς· εἰδὼς ὡς Ἰωάννης ἐβάπτιζε βάπτισμα μετανοίας, καὶ πάντες ἤρχοντο πρὸς αὐτὸν ἐξομολογούμενοι τὰς ἁμαρτίας αὐτῶν· καὶ γὰρ ἐκ τούτου μεγάλη χαρὰ τῇ ψυχῇ, καὶ κουφισμὸς τῷ συνειδότι προσγίνεται, κατὰ τὸν προφητικὸν λόγον· « Λέγε σὺ πρῶτον τὰς ἁμαρτίας σου, ἵνα δικαιωθῇς. »

ρλ'. Θέσθαι δὲ τῷ λογισμῷ τοιαύτην πληροφορίαν, μετὰ τὴν εἰς τὸ κοινόβιον εἴσοδον, τεθνάναι πάντας

[29] Matth. XIX, 21. [30] Psal. VII, 10. [31] Isa. XLIII, 26.

γονεῖς τε καὶ φίλους, καὶ μόνον ἡγεῖσθαι πατέρα τε καὶ μητέρα τὸν Θεὸν καὶ τὸν προεστῶτα· καὶ μήποτε χάριν σωματικῆς χρείας παρ' αὐτῶν τι αἰτήσασθαι· εἰ δὲ καὶ ἐκ προνοίας παρ' αὐτῶν τι σοὶ ἀποσταλῇ, δέξαι, καὶ ὑπέρευξαι τῆς αὐτῶν κηδεμονίας· παράσχου δὲ τὸ σταλὲν εἰς τὸ ξενοδοχεῖον, ἢ εἰς τὸ νοσοκομεῖον· καὶ τοῦτο ποίησον ἐν ταπεινώσει· οὐ γὰρ τῶν τελείων ἐστὶ, ἀλλὰ τῶν ἐλαχίστων.

ρλα'. Ποιεῖν δὲ πᾶν πρᾶγμα, ὅπερ ἐστὶ καλὸν, μετὰ ταπεινώσεως, ἐννοούμενον τὸν εἰπόντα· «Ὅταν πάντα ποιήσητε, λέγετε ὅτι Ἀχρεῖοι δοῦλοί ἐσμεν· ὃ ὠφείλομεν ποιῆσαι, πεποιήκαμεν.»

ρλβ'. Φυλάττειν δὲ καὶ τοῦ μήποτε κοινωνίαν δέξασθαι, ἔχοντός σου κατά τινος, μέχρι καὶ προσβολῆς λογισμοῦ· ἕως ὅτου διὰ μετανοίας τὴν καταλλαγὴν B ἐργάσῃ. Πλὴν καὶ τοῦτο ἀπὸ τῆς εὐχῆς μαθήσῃ.

ρλγ'. Ἕτοιμον δὲ εἶναι καθ' ἑκάστην ἡμέραν πρὸς ὑποδοχὴν πάσης θλίψεως· ἐννοούμενον ἀπαλλαγὴν ταύτας τῶν πολλῶν ὀφλημάτων εἶναι, καὶ εὐχαριστεῖν τῷ ἁγίῳ Θεῷ· ἐκ γὰρ τούτων κτᾶταί τις παῤῥησίαν ἀκαταίσχυντον, κατὰ τὸν μέγαν Ἀπόστολον. Ἡ γὰρ θλίψις ὑπομονὴν κατεργάζεται· ἡ δὲ ὑπομονὴ, δοκιμήν· ἡ δὲ δοκιμὴ, ἐλπίδα· ἡ δὲ ἐλπὶς οὐ καταισχύνει. Καὶ γὰρ «ἃ ὀφθαλμὸς οὐκ εἶδε, καὶ οὖς οὐκ ἤκουσε, καὶ ἐπὶ καρδίαν ἀνθρώπου οὐκ ἀνέβη,» ταῦτά ἐστι κατὰ τὴν ἀψευδῆ ἐπαγγελίαν τοῖς διὰ θλίψεων τὴν ὑπομονὴν, συνεργούσης τῆς χάριτος, ἐπιδεικνυμένοις· ἄνευ γὰρ χάριτος οὐ δύναταί τι κατορθωθῆναι.

C ρλδ'. Μὴ κεκτῆσθαι δέ τι τῶν ὑλικῶν ἐν τῷ κελλίῳ, μέχρι καὶ ῥαφίδος· ἐκτὸς ψιάθου, κωδίου, καὶ παλλίου, καὶ ὧν περιβέβλησαι· εἰ δυνατὸν μηδὲ ὑποπόδιον· ἔστι γὰρ καὶ περὶ τούτων τις λόγος· ὅμως ὁ νοῶν νοείτω.

ρλε'. Μὴ δ' αὖ πάλιν ἀπαιτεῖν σε τὸν ἡγούμενόν τι τῶν χρειωδῶν, ἐκτὸς τῶν τετυπωμένων, καὶ ταῦτα ὅτε αὐτὸς καλέσας παρέξῃ· μηδὲ ὅλως τῷ ὑποβάλλοντι πειθόμενος λογισμῷ, ἀντικαταλλάξαι τι τῶν παρεχομένων, ἀλλ' οἷα δ' ἂν εἰσιν, ὡς ἐκ Θεοῦ μετ' εὐχαριστίας λαμβάνειν, καὶ μετ' αὐτῶν διοικεῖσθαι· μὴ ἐξεῖναι δὲ ἐξαγοράζειν ἕτερον, ῥυπουμένου δὲ τοῦ ἱματίου, δὶς τοῦ χρόνου δεῖ τοῦτο πλύνειν· αἰτοῦντα σχήματι πτωχοῦ καὶ ξένου, μετὰ πάσης ταπεινώσεως, ἑτέρου ἀδελφοῦ περιβόλαιον, μέχρις ὅτου τὸ ἴδιον D πλυθὲν ὑπὸ τοῦ ἡλίου ξηρανθῇ. Εἶθ' οὕτως πάλιν μετ' εὐχαριστίας ἀποδιδόναι· ὡσαύτως καὶ παλλίον, καὶ εἴ τι ἕτερον.

ρλς'. Κοπιᾷν δὲ κατὰ δύναμιν ἐν τῇ διακονίᾳ, ἐν δὲ τῷ κελλίῳ καρτερεῖν ἐν τῇ εὐχῇ, μετὰ κατανύξεως, καὶ προσοχῆς, καὶ συνεχῶν δακρύων, καὶ μὴ τιθέναι ἐν τῇ διανοίᾳ, ὅτι σήμερον ὑπερεκπερισσοῦ ἐκκεκοπιακὼς, ὑφέλω τι τῆς εὐχῆς ἕνεκα τοῦ σωματικοῦ κόπου. Λέγω σοι γὰρ, ὅτι ὅσον ἐάν τις ἑαυτὸν βιάσηται ἐν τῇ διακονίᾳ, στερηθεὶς τῆς εὐχῆς, μέγα τι ἀπολωλεκέναι οἰέσθω· καὶ γὰρ οὕτως ἔχει.

ρλζ'. Πρὸ πάντων δὲ, ἀπαντᾷν εἰς τὰς ἐκκλησια-

A amicos, nec ullos pro patre et matre habe, nisi Deum et superiorem; nec unquam corporalis commodi gratia quidquam ab illis postula; si quid vero præ benevolentia tibi miserint, accipe, ac pro eorum prosperitate precare, missum autem donum ad hospitium aut ægrotorum curam accepta, idque fac cum humilitate; hoc enim non est perfectorum, sed minimorum.

131. Fac omne opus bonum cum humilitate, memor illius qui dixit: « Cum feceritis omnia dicite: Servi inutiles sumus [33]. »

132. Cave ne unquam communionem suscipias, habens aliquid adversus proximum, etiam meram cogitationis offensam, donec per pœnitentiam reconciliationem operatus fueris.

133. Paratus esto quotidie ad suscipiendas omnes tribulationes, ratus illas a multis liberare peccatis, et gratias age Deo: illæ enim pariunt libertatem inconfusibilem, juxta magnum Apostolum: « Tribulatio patientiam operatur, patientia autem probationem, probatio vero spem, spes autem non confundit [34]. » Etenim « Quæ oculus non vidit, nec auris audivit, nec in cor hominis ascenderunt [35], » illa manent, juxta certissimam promissionem, eos qui per tribulationum patientiam, adjuvante gratia (sine gratia enim nihil boni fieri potest), probati fuerunt.

134. Nihil materiale possideas in tua cellula, ne acum quidem (exceptis storea, stragulo, pallio et vestimentis), nec etiam, si possibile sit, scabellum: nam et horum aliquod est pretium: attamen qui intelligens est intelligat.

135. Nihil utilium a superiore repetas, nisi quæ sunt notata, idque cum ipse tibi accersito ea obtulerit; nec ullatenus, suggestionibus mentis obtemperans, commutes aliquam rerum tibi oblatarum, sed quæcunque sint, cum gratiarum actione tanquam ab ipso Deo eas accipe, eisque acquiesce. Non licet aliquid aliud emere; sed sordidam vestem bis in anno lava, petens veluti mendicus et hospes cum omni humilitate alterius fratris vestimentum, donec tuum lotum sole siccetur; et illud postea cum gratiarum actione redde. Item de pallio et de cæteris

136. Labora pro viribus tuis in ministerio, in cella autem persevera in oratione, cum compunctione et attentione, et lacrymis continuis, nec ita ratiocinare: « Hodie nimis fatigatus aliquid orationi subtraham propter corporis lassitudinem. » Dico enim tibi, quantamcunque sibi vim aliquis in laborando intulerit, oratione privatus arbitretur se passum esse detrimentum, id quod verum est.

137. Ante omnes ad ecclesiæ synaxes accede, et

[33] Luc. XVII, 10. [34] Rom. V, 5. [35] Isa. LXIV, 4; I Cor. II, 9.

ultimus recede, excepta magna necessitate, sed præsertim in Officio matutino, et in sacra Liturgia.

138. Omnem obedientiam præbe tuo superiori, a quo tonsuram suscepisti, et indistincte quæcunque præcipit, adimple usque ad mortem, etiamsi impossibilia tibi videantur: in hoc enim imitaris illum qui factus est obediens usque ad mortem, mortem autem crucis [83]. Neque soli superiori, sed etiam omnibus fratribus, et ministeriorum præfecto, in omnibus obedire oportet. Quod si vires tuas excedat quod tibi præceptum est, dolorem tuum exprimens, posce condemnationem. Quam si denegaverit, dicens: « Regnum cœlorum vim patitur, et violenti rapiunt illud [84], » vim tibi infer.

139. Qui cum corde contrito procumbit ad pedes omnium fratrum, obscurus et inglorius videtur, sed minime est. Sic enim ad vitam reversus, et (audeo dicere) perspicax factus, multa prophetat, adjuvante gratia. Hujusmodi vir de aliorum peccatis gemit, et immotus ab omni materialium affectu permanet, quia spiritualis et divinus amor illum in his offendere non sinit. Non mirum vero illum prophetare, cum id sæpe ab ipsis dæmonibus provenire contingat: attamen qui intelligens est intelligat. Si quis tamen revelationes accipere cœperit, iis forsan privabitur, utpote perscrutandis aliorum cogitationibus vacans. Si autem præ magna humilitate ab hac curiositate, scilicet a dicendo et audiendo destiterit, pristino restituitur statui. Sed hujusmodi rerum solus Deus notitiam habet; ego, metu cohibitus, de talibus non audeo loqui.

140. Habeto animam in Deum semper intentam, in somno et in vigilia, in prandio et in sermone, in manuum labore et in omni alia operatione, juxta Prophetæ oraculum: « Providebam Dominum in conspectu meo semper. » Æstima teipsum ut maximum peccatorem inter cunctos homines. Perseverante enim hac recordatione, affulgere solet menti illustratio, radii instar; et quantum hanc quæris cum magna diligentia, constanti animo, labore tenaci et lacrymis, tanto splendidior affulget; affulgens vero amatur, amata purificat, purificans Deo similem reddit, illuminando ac docendo bonum a malo discernere. Præterea, frater, oportet multo labore Deo cooperari, ut illa perfecte inhabitet in tua anima, et te illuminet sicut luna tenebras noctis. Oportet etiam cavere ab offensis cogitationum, vanæ gloriæ ac præsumptionis, et ne condemnes aliquem quem vides aliquid incongrue facientem. Dæmones enim videntes animam a passionibus ac tentationibus, propter inhabitantem gratiam statumque tranquillum, liberatam, ei talia objiciunt. Attamen auxilium a Deo veniet. Sit tibi luctus continuus, et satietas lacrymarum nunquam sit.

[83] Philipp. II, 8. [84] Matth. XI, 12.

A στικὰς συνάξεις, καὶ ὕστατον ὑποχωρεῖν, ἐκτὸς ἀνάγκης μεγάλης· μᾶλλον δὲ ἐν τῷ ὄρθρῳ, καὶ τῇ λειτουργίᾳ.

ρλη'. Ὑποταγὴν δὲ πᾶσαν κεκτῆσθαι εἰς τὸν κατὰ σὲ ἡγούμενον, ὑφ' οὗ καὶ ἀπεκάρης· καὶ ἀδιακρίτως τὰ παρ' αὐτοῦ προσταττόμενα ἐκπληροῦν μέχρι θανάτου, εἰ καὶ ἀδύνατά σοι δοκεῖ. Ἐν τούτῳ γὰρ μιμῇ τὸν ὑπακούσαντα μέχρι θανάτου, θανάτου δὲ σταυροῦ. Οὐ μόνον δὲ τὸν ἡγούμενον, ἀλλὰ καὶ πᾶσαν τὴν ἀδελφότητα, καὶ τὸν τὰς διακονίας ἐγκεχειρισμένον, οὐ χρὴ παρακοῦσαι ἔν τινι· ἀλλ' εἰ καὶ ὑπὲρ δύναμιν ᾖ τὸ ἐπιταττόμενον, βαλὼν μετάνοιαν, αἴτησαι συγχώρησιν. Εἰ δὲ πρὸς τοῦτο ἀνανεύει, « Τῶν βιαστῶν ἐστιν ἡ βασιλεία τῶν οὐρανῶν, καὶ βιασταὶ ἁρπάζουσιν αὐτήν, » λογιζόμενον, ἑαυτὸν βιάζεσθαι.

B ρλθ'. Τὸ μετὰ συντετριμμένης καρδίας προσκυλινδεῖσθαι τοῖς ποσὶ πάσης τῆς ἀδελφότητος, ὡς ἀφανὴς καὶ ἄγνωστος, καὶ ὅλως μὴ ὤν. Καὶ γὰρ οὕτως ἐν βίῳ ἀναστρεφόμενος, θαῤῥῶ εἰπεῖν διορατικὸς γενόμενος, πολλὰ προλέγει, τῆς χάριτος συνεργούσης. Ὁ τοιοῦτος καὶ ὑπὲρ ἑτέρων ἐλαττωμάτων θρηνεῖ· ἀπερίσπαστος ἐξ ὑλικῶν προσπαθείας μένων· τοῦ πνευματικοῦ καὶ θείου ἔρωτος μὴ ἐῶντος αὐτὸν ἐν τούτοις ὀλισθῆσαι. Οὐ θαυμαστὸν δὲ τὸ προλέγειν, πολλάκις δὲ συμβαίνει καὶ ἐκ δαιμόνων προσγίνεσθαι· ὅμως ὁ νοῶν νοήσει· πλὴν ἐὰν ἄρξηταί τις δέχεσθαι ἐξαγορεύσεις, ἴσως καὶ τούτων στερεῖται, ἀπασχολούμενος ἐν τῷ τοὺς ἑτέρων λογισμοὺς ἀνακρίνειν. Ἐὰν δὲ πάλιν ἐκ πολλῆς ταπεινώσεως

C τούτων παύσηται, ἤγουν τοῦ λέγειν καὶ ἀκούειν, πάλιν ἀποκαθίσταται εἰς τὴν προτέραν ἀποκατάστασιν. Τὴν δὲ τῶν τοιούτων εἴδησιν μόνος ὁ Θεὸς ἐπίσταται. Ἐγὼ γὰρ φόβῳ συνεχόμενος, περὶ τοιούτων οὐ τολμῶ φθέγξασθαι.

ρμ'. Ἔχειν δὲ τὸν νοῦν πάντοτε πρὸς τὸν Θεόν, ἔν τε ὕπνῳ καὶ ἐγρηγόρσει, ἑστιάσει καὶ ὁμιλίᾳ, ἐργοχειρίᾳ τε καὶ πάσῃ ἄλλῃ πράξει, κατὰ τὸ προφητικὸν λόγιον· « Προωρώμην τὸν Κύριον ἐνώπιόν μου διαπαντός. » Ἡγοῦ δὲ ἑαυτὸν ἁμαρτωλότερον παντὸς ἀνθρώπου. Χρονιζούσης γὰρ ταύτης τῆς μνήμης, πέφυκεν ἐγγίνεσθαι τῇ διανοίᾳ ἔλλαμψις, δίκην ἀκτῖνος· καὶ ὅσον ταύτην ἐπιζητεῖς, πολλῇ προσοχῇ, καὶ ἀπερισπάστῳ διανοίᾳ, κόπῳ τε πολλῷ, καὶ δάκρυσι, τηλαυγέστερον φαίνεται· φαινομένη δὲ, ἀγαπᾶται·

D ἀγαπωμένη δὲ, καθαίρει· καθαίρουσα δὲ, θεοειδῆ ἀπεργάζεται, φωτίζουσα καὶ διδάσκουσα διακρίνειν τὸ καλὸν ἀπὸ τοῦ χείρονος. Πλὴν, ἀδελφὲ, πολλοῦ δεῖ κόπου, σὺν Θεῷ, τοῦ τελείως ταύτην εἰσοικισθῆναι τῇ σῇ ψυχῇ· καὶ ταύτῃ καταυγάσαι, ὥσπερ ἡ σελήνη τὸν τῆς νυκτὸς ζόφον. Προσέχειν δὲ δεῖ καὶ τὰς προσβολὰς τῶν λογισμῶν, κενοδοξίας τε καὶ οἰήσεως, καὶ τοῦ μὴ κατακρίνειν τινὰ ὁρῶντα ἀπρεπές τι πράττοντα. Οἱ γὰρ δαίμονες βλέποντες τὴν ψυχὴν ἀπὸ τῶν παθῶν καὶ τῶν πειρασμῶν διὰ τῆς ἐνοικήσεως τῆς χάριτος, καὶ τῆς εἰρηνικῆς καταστάσεως ἐλευθερωθεῖσαν, προβάλλουσι τὰ τοιαῦτα. Ὅμως ἡ βοήθεια ἐκ Θεοῦ. Γενέσθω δέ σοι καὶ τὸ

πένθος διηνεκὲς, καὶ κόρος τῶν δακρύων μὴ ᾖ. Πρόσεχε δὲ μὴ ἐκπαθεῖν τι ἐκ πολλῆς χαρᾶς καὶ κατανύξεως, μηδὲ ἐξ ἰδίου κόπου καὶ οὐκ ἐκ τῆς τοῦ Θεοῦ χάριτος ταῦτα λογίσασθαι, καὶ ἀφαιρεθῶσιν ἐκ σοῦ, καὶ πολλὰ ζητήσεις ἐν τῇ εὐχῇ καὶ οὐχ εὑρήσεις· καὶ γνώσῃ οἷον δῶρον ἀπώλεσας· ἀλλὰ μηδέποτε, Κύριε, στερηθείημεν τῆς σῆς χάριτος. Πλὴν, ἀδελφὲ, ἐὰν καὶ συμβῇ τοῦτο, ἐπίῤῥιψον ἐπὶ Θεὸν τὴν ἀσθένειάν σου, καὶ ἀναστὰς, ἐκτείνας τὰς χεῖρας, εὔξαι λέγων οὕτω· Κύριε, ἐλέησόν με τὸν ἁμαρτωλὸν, καὶ ἀσθενῆ, καὶ ταλαίπωρον, καὶ κατάπεμψον ἐπ' ἐμὲ τὴν χάριν σου, μὴ ἐῶν πειρασθῆναί με ὑπὲρ ὃ δύναμαι. Ἴδε, Κύριε, αἱ πολλαί ἁμαρτίαι μου εἰς οἵαν ἀθυμίαν καὶ λογισμούς με ἤγαγον. Ἐγὼ, Κύριε, εἰ καὶ θελήσω, ἐκ δαιμόνων καὶ οἰήσεως τὴν στέρησιν τῆς σῆς παρακλήσεως λογίσασθαι οὐ δύναμαι· οἶδα γὰρ πρὸς τούτους αὐτοὺς ἀντιπαρατάσσεσθαι τοὺς τὸ σὸν θέλημα θερμῶς ἐκτελοῦντας. Ἐγὼ δὲ τὸ αὐτῶν θέλημα καθ' ἑκάστην ἐκπληρῶν, πῶς ὑπ' αὐτῶν πειρασθήσομαι; πειράζομαι δὲ πάντως ὑπὸ τῶν ἰδίων ἁμαρτιῶν. Καὶ νῦν, Κύριέ μου, Κύριε, εἰ θέλημα σὸν καὶ ἐμοὶ συμφέρον, εἰσελθέτω πάλιν ἡ χάρις σου εἰς τὸν δοῦλόν σου, ὅπως βλέπων ταύτην χαίρω ἐν κατανύξει καὶ κλαυθμῷ, φωτιζόμενος ἐκ τῆς ταύτης ἀειφώτου ἐλλάμψεως· φυλαττόμενος ἀπὸ ῥυπαρῶν λογισμῶν, καὶ παντὸς πονηροῦ πράγματος, καὶ τῶν καθ' ἑκάστην σφαλλομένων μοι ἐν γνώσει καὶ ἀγνοίᾳ, ἔργων τε καὶ λόγων· λαμβάνων πληροφορίαν τῆς εἰς σὲ παῤῥησίας, Κύριε, ἐκ τῶν καθ' ἡμέραν προσπιπτουσῶν θλίψεων τῷ δούλῳ σου, παρά τε δαιμόνων καὶ ἀνθρώπων, καὶ τῆς ἐκκοπῆς τοῦ ἰδίου θελήματος, ἐννοούμενος καὶ τὰ μένοντα ἀγαθὰ τοῖς ἀγαπῶσί σε, Κύριε. Σὺ γὰρ εἶπας, Κύριε, ὅτι· « Ὁ αἰτῶν λαμβάνει, καὶ ὁ ζητῶν εὑρίσκει, καὶ τῷ κρούοντι ἀνοιγήσεται. » Πρὸς δὲ τούτοις, ἀδελφὲ, καὶ ἕτερα ὅσα ἐπιχορηγήσει ὁ Θεὸς ἐν τῇ σῇ διανοίᾳ, ἐπίμεινον παρακαλῶν, μὴ χαυνούμενος ἐξ ἀκηδίας, καὶ ὁ ἀγαθὸς Θεὸς οὐ μή σε ἐγκαταλείπει.

ρμα'. Κελλίον δὲ ὃ παρὰ τοῦ προεστῶτος κατ' ἀρχὰς εἴληφας, ἐγκαρτέρησον μέχρι τέλους. Εἰ δὲ διὰ παλαιότητα, ἢ σύμπτωσιν αὐτοῦ ἀπὸ τοῦ λογισμοῦ ἐνοχλῇ, βαλὼν μετάνοιαν τῷ προεστῶτι, μετὰ ταπεινώσεως ὑπόμνησον. Καὶ εἰ μὲν ἐπακούσει σου, χαῖρε· εἰ δ' οὖν, καὶ οὕτως εὐχαρίστησον, ὑπομνησθεὶς τοῦ σοῦ Δεσπότου τοῦ μὴ ἔχοντος ποῦ τὴν κεφαλὴν κλῖναι. Εἰ γὰρ δὶς, καὶ τρὶς, ἢ τετράκις ὑπὲρ τούτου παρηνώχλησας, τίκτεται παῤῥησία, εἶθ' οὕτως ἀπιστία, καὶ τέλος καταφρόνησις. Εἰ οὖν θέλεις ἤρεμον καὶ ἡσύχιον βίον διάξαι, μὴ ἀπαίτει τὸ σύνολον σωματικὴν θεραπείαν παρὰ τοῦ καθηγουμένου· καὶ γὰρ κατ' ἀρχὰς οὐ τοῦτο ὑπέσχου, ἀλλὰ καὶ ὑπὸ πάντων καταφρονεῖσθαι, καὶ ἐξουθενεῖσθαι κατὰ τὴν ἐντολὴν τοῦ Κυρίου, καὶ φέρειν γενναίως. Εἰ οὖν θέλεις πίστιν καὶ ἀγάπην πρὸς αὐτὸν σώζειν, καὶ ὡς ἅγιον βλέπειν, τὰ τρία ταῦτα φύλαξον· μὴ ἀπαιτεῖν τὰ πρὸς θερα-

Cave autem ne aliquod patiaris detrimentum ex multa lætitia et compunctione, neve hæc proprio labori, non autem gratiæ divinæ attribuas, et auferantur a te, ac multa quærens in oratione, nihil invenias, et scias quantum donum amiseris. Utinam, Domine, nunquam spoliemur tua gratia! Attamen, frater, si hoc tibi acciderit, conjice in Deum infirmitatem tuam, et surgens, extensis manibus precare sic loquens: « Domine, miserere mei peccatoris, et infirmi, et miserrimi, et mitte in me tuam gratiam, non patiens me tentari supra id quod possum. Vide, Domine, in quantam animi dejectionem, in quas cogitationes me induxerint multa peccata mea. Ego, Domine, etiamsi voluero, obstantibus dæmonibus meaque præsumptione, privationem tuæ consolationis æstimare non valeo: scis enim contra istos adversarios militandum esse iis qui tuam voluntatem fervide sectantur. Ego vero illorum voluntatem quotidie adimplens, quomodo eorum tentationibus obsistam? Tentor, heu! semper a propriis peccatis. Et nunc, Domine mi, Domine, si sit voluntas tua et mea utilitas, revertatur gratia tua in famulum tuum, ut eam videns gaudeam in compunctione et ploratibus, illuminatus hac luce semper coruscante, me diligenter defendens ab impuris cogitationibus, et omni nequitia, quotidianisque peccatis in quæ sciens et nesciens, verbo et opere, delabor, plenamque in te confidentiam hauriens ex tribulationibus quas servo tuo quotidie suscitant cum dæmones tum homines, et ex infirmitate propriæ voluntatis, ratus omnia cooperari in bonum diligentibus te, Domine; nam tu dixisti, Domine: « Qui petit, accipit, et qui quærit, invenit, et pulsanti aperietur [37]. » Præterea, omnia quæcumque Deus suggeret animo tuo, perseveranter efflagita, non remissus acedia, et Deus optimus non tibi deerit.

141. Cellulam quam a superiore accepisti ab initio, retine usque ad finem. Quod si propter vetustatem aut ruinam ejus fortuitam mente perturberis, dolorem tuum exprimens, superiori humiliter rem expone. Si te exaudiat, gaude; si non, nihilominus gratias age, memor tui Domini, qui non habebat ubi caput reclinaret [38]. Si enim bis terve aut quater circa illud superiori molestus fueris, nascetur nimia libertas, deinde diffidentia, ac demum despectus. Si ergo vis quietam tranquillamque degere vitam, nulla unquam corporis commoda postules a superiore: non hoc enim ab initio promisisti, sed ab omnibus despici et contemni, juxta præceptum Domini, te generose perlaturum esse. Si vis igitur fiduciam et amorem erga illum servare, eumque ut sanctum habere, tria hæc custodi: ne petas quæ ad corporis curam pertinent, ne nimiam habeas libertatem, nec

[37] Matth. VII, 8. [38] Matth. VIII, 20.

frequenter illum visita, ut quidam factitant, quasi medicinam apud eum quærentes : hoc enim non est monachicum, sed humanum. Non condemno autem, si non celaveris illum omnes cogitationes tibi succurrentes : si enim hoc observaveris, sine turbine trajicies vitæ mare, et Patrem, qualiscunque sit, ut sanctum habebis. Quod si Patrem tuum in ecclesia consultum iveris circa directionem conscientiæ, et alium inveneris qui te prævenerit ob eamdem vel aliam rationem, et hujus gratia tu paulisper procrastinaris, ne ægre feras, nec aliquid tibi molestum ibi esse reputes; sed seorsim sta junctis manibus, donec ille finierit, tuque accersitus fueris. Solent enim Patres ita erga nos agere, forsan etiam ultro, ad probationem nostram et præcedentium peccatorum expiationem.

142. Jejuna tres quadragesimas : in magna quidem biduum jejunus perage, propter magnum festum, exceptis Sabbato et Dominica : in duabus aliis, alterno die. Cæteris autem anni diebus, semel in die comede, præter Sabbatum, Dominicam et festa, sed non usque ad satietatem.

143. Stude signum utilitatis fieri omnibus fratribus, ad omnem virtutem, humilitatem et mansuetudinem, misericordiam et obedientiam etiam erga minimos, iræ et concupiscentiæ temperantiam, paupertatem et compunctionem, bonitatem et simplicitatem, candorem morum, segregationem a cunctis hominibus, visitationem infirmorum, afflictorum consolationem. Neminem ope tua indigentem repelle, ut Deo intimus fias : melior est enim amor precibus. Compatiens esto omnibus, sine vana gloria, sine nimia libertate, non amans arguere, nihil rogans superiorem aut aliquem inferiorum ; reverentiam erga omnes presbyteros serva, attentionem in oratione, habitum inaffectatum, et benevolentiam erga omnes ostende. Ne propter gloriam studeas curiose scrutari Scripturas. Oratio enim cum lacrymis et gratiæ illustratio omnia hæc te docebit. Itaque interrogatus de aliquo officiorum, magna cum humilitate, ex tua vita, tanquam ex aliena, haustam actionum divinarum disciplinam, adjuvante gratia, doce, a vanæ gloriæ cogitatione, quæcunque sit, alienus, solamque proximi utilitatem intendens. Juvamen in confessione quærentem a te ne repellas, sed recipe culpas ejus, quæcunque sint, super ipso fundens lacrymas ac preces : hæc enim sunt signa amoris perfectæque compassionis. Et ad te venientem ne repellas timens ne istiusmodi culparum auditio tibi noceat ; gratia enim adjuvante, nullum patieris detrimentum. Cæteroquin (ne lædantur multi, in loco secreto id dicere oportet), etsi forte in offensam cogitationis labaris, ut homo (si enim tibi gratia auxiliatur, id tibi non accidet), nonne edocti sumus quærere, non quod nostra, sed quod aliorum refert, ut salvi fiant. Sicut antea diximus, vitam serva tranquillam et pauperem, ac teipsum

πείαν, καὶ μὴ παῤῥησιάζεσθαι, καὶ μὴ συχνάζειν πρὸς αὐτὸν οἷά τινες πάσχουσι, ὡς δῆθεν θεραπευόμενοι παρ' αὐτοῦ, οὐ μόνιμον δὲ τοῦτο, ἀλλ' ἀνθρώπινον. Οὐ κατακρίνω δέ· καὶ τὸ μὴ κρύπτειν ἀπ' αὐτοῦ πάντα λογισμὸν ἐπεισερχόμενόν σοι· εἰ γὰρ ταῦτα φυλάξεις, ἀκυμάντως διέλθῃς τὴν τοῦ βίου θάλασσαν, καὶ τὸν Πατέρα, οἷος κἂν ἔστιν, ἅγιον ἡγήσῃ. Ἐὰν δὲ προσελθὼν ἐπερωτῆσαι ἐν τῇ ἐκκλησίᾳ τὸν σὸν Πατέρα χάριν λογισμοῦ, εὑρήσεις ἕτερόν σε προλαβόντα, χάριν τῆς αὐτῆς ὑποθέσεως, ἢ καὶ ἑτέρας τινὸς, καὶ ἕνεκεν τούτου σε παρεωραμένον πρὸς μικρὸν, μὴ δυσχεράνῃς, μήτε τι ἐναντίον λογίσῃ· ἀλλὰ ἰδίως ἵστασο τὰς χεῖρας ἔχων δεδεμένας, μέχρι τῆς αὐτοῦ συμπληρώσεως, καὶ τῆς σῆς προσκλήσεως. Εἰώθει γὰρ τοῦτο παρὰ τῶν Πατέρων, ἴσως καὶ ἑκουσίως πρὸς δοκιμασίαν καὶ ἀπαλλαγὴν τῶν προημαρτημένων, ἡμῖν γίνεσθαι.

ρμβ'. Νηστεύειν δὲ τὰς τρεῖς τεσσαρακοστὰς τῇ μὲν μεγάλῃ διπλᾶς, ἅπερ μεγάλης ἑορτῆς· ἐκτὸς Σαββάτου καὶ Κυριακῆς· ταῖς δὲ δυσὶν ἑτέραις, παρὰ μίαν. Τὰς δὲ ὑπολοίπους ἡμέρας τοῦ χρόνου, ἅπαξ τῆς ἡμέρας ἐσθίειν, ἐκτὸς Σαββάτου καὶ Κυριακῆς, καὶ ἑορτῆς· ἀλλ' οὐκ εἰς κόρον.

ρμγ'. Σπούδασον δὲ τύπον ὠφελείας πάσῃ τῇ ἀδελφότητι γενέσθαι σε, πρὸς πᾶσαν ἀρετὴν, ταπείνωσίν τε καὶ πραότητα, ἐλεημοσύνην τε καὶ ὑπακοὴν μέχρι καὶ τῶν εὐτελεστάτων, ἀοργησίαν τε καὶ ἀπροσπάθειαν, ἀκτημοσύνην τε καὶ κατάνυξιν, ἀκακίαν τε καὶ ἀπεριεργίαν· ἁπλότητα ἤθους, καὶ ξενιτείαν ἐκ παντὸς ἀνθρώπου, ἀσθενούντων ἐπίσκεψιν, θλιβομένων παραμυθίαν· τὸ μή τινα τῶν ὠφελείας τῆς παρὰ σοῦ δεομένων ἀποστραφῆναι, χάριν προσομιλίας Θεοῦ· κρεῖσσον γὰρ εὐχῆς, ἀγάπη· συμπαθῆ τε εἶναί σε πρὸς πάντας, ἀκενόδοξον, ἀπαῤῥησίαστον, μὴ ἐλεγκτικὸν, μὴ ἀπαιτοῦντά τι τὸν προεστῶτα ἤ τινα τῶν διακονητῶν· τὴν πρὸς τοὺς ἱερεῖς πάντας τιμὴν ἀποσώζοντα· προσοχὴν ἐν τῇ εὐχῇ, καὶ κατάστασιν ἀνεπιτήδευτον, καὶ ἀγάπην πρὸς πάντας ἐπιδείκνυσθαι. Μὴ ἕνεκεν δόξης σπουδάζειν περιεργάζεσθαι, καὶ ἐρευνᾷν τὰς Γραφάς. Ἡ γὰρ εὐχὴ ἡ μετὰ δακρύων, καὶ ἡ ἐκ τῆς χάριτος ἔλλαμψις, ταῦτά σε διδάξει. Ἐρωτώμενος τοίνυν περί τινος τῶν προσηκόντων, μετὰ πολλῆς ταπεινώσεως ἐκ τοῦ σοῦ βίου, ὡς ἐξ ἄλλου, τὰ τῶν ἐνθέων πράξεων, χορηγούσης τῆς χάριτος δίδασκε, ἀκενοδόξῳ λογισμῷ, ὅστις ἂν καὶ τύχῃ, ὠφελείας ὀρεγόμενος. Καὶ περὶ λογισμοῦ τὸν ζητοῦντα ὠφεληθῆναι ἀπὸ σοῦ μὴ ἀποστραφῇς· ἀλλ' ἀνάδεξαι τὰ αὐτοῦ σφάλματα οἷα καὶ ὦσιν, ὑπὲρ αὐτοῦ κλαίων καὶ εὐχόμενος· τεκμήριον γὰρ ὑπάρχει καὶ ταῦτα ἀγάπης καὶ τελείας συμπαθείας· καὶ μὴ χάριν τοῦ μὴ βλαβῆναι ὑπὸ τῆς ἀκροάσεως τῶν τοιούτων, ἀπώσῃ τὸν προσελθόντα· τῆς χάριτος γὰρ συνεργούσης, οὐδὲν βλαβήσῃ· πλὴν διὰ τὴν τῶν πολλῶν βλάβην, ἐν τόπῳ ἀποκρύφῳ τοῦτο δεῖ εἰπεῖν· κἂν τάχα καὶ προσβολὴν λογισμοῦ ὡς ἄνθρωπος ὑποστῇς· ἐὰν γὰρ κεχαριτωμένως ᾖς, οὐδὲ τοῦτο πείσῃ. Καὶ γὰρ διδασκόμεθα μὴ τὸ ἑαυτῶν ζητεῖν, ἀλλὰ τὸ τῶν ἑτέρων, ἵνα σωθῶσι. Καθὼς δὲ προείπομεν, φυλάττειν σε δεῖ

ἀπράγμονα βίον καὶ ἀκτήμονα· καὶ ἑαυτὸν τότε λογίσῃ ἐνεργούμενον ὑπὸ τῆς χάριτος, ὅταν ἁμαρτωλότερον πάντων ἀνθρώπων ἐν ἀληθείᾳ ἔχῃς· τοῦτο δὲ ὅπως γίνεται οὐκ ἔχω λέγειν, ὁ Θεὸς οἶδεν.

ρμδ'. Τὰς δὲ ὥρας τῆς ἀγρυπνίας, ὀφείλεις ἀναγινώσκειν μὲν ὥρας δύω, καὶ δύω εὔχεσθαι ἐν κατανύξει μετὰ δακρύων, καὶ κανόνα οἷον βούλει, καὶ ψαλμοὺς, εἰ βούλει, τοὺς δώδεκα, καὶ τὸν ἄμωμον, καὶ τὴν εὐχὴν τοῦ ἁγίου Εὐστρατίου· ταῦτα ἐν ταῖς μεγάλαις νυξίν. Ἐν δὲ ταῖς μικραῖς, συντομωτέραν τὴν ἀκολουθίαν, κατὰ τὴν παρεχομένην σοι παρὰ Θεοῦ δύναμιν· ἄνευ γὰρ αὐτοῦ οὐδὲν τῶν ἀγαθῶν κατορθοῦται, καθώς φησιν ὁ Προφήτης· «Παρὰ Κυρίου τὰ διαβήματα ἀνθρώπου κατευθύνεται·» καὶ αὐτοῦ τοῦ Σωτῆρος εἰπόντος· «Χωρὶς ἐμοῦ οὐ δύνασθε ποιεῖν οὐδέν.» Ἄνευ δὲ δακρύων μηδέποτε κοινωνήσῃς.

ρμε'. Ἐσθίειν δὲ τὰ παρατιθέμενά σοι οἷά εἰσιν. Ὁμοίως καὶ οἶνον μετὰ ἐγκρατείας ἀγογγύστως· εἰ δὲ καὶ κατὰ μόνας κάθῃ δι' ἀσθένειαν, ὠμὰ λάχανα μετὰ ἐλαιῶν. Ἐὰν δέ τις τῶν ἀδελφῶν βρῶσιμόν τι πέμψῃ σοι, δέξαι μετ' εὐχαριστίας καὶ ταπεινώσεως ὡς ξένος· καὶ ἐξ αὐτοῦ μετάλαβε, εἴ τι δ' ἂν ἐστι· καὶ τὸ περιλειφθὲν ἀπόστειλον ἑτέρῳ ἀδελφῷ, πτωχῷ καὶ εὐλαβεῖ. Ἐὰν δέ τις καλέσῃ σε εἰς παράκλησιν, ἐκ πάντων τῶν παρατιθεμένων σοι μετάλαβε, πρὸς μικρὸν δὲ, κατὰ τὴν ἐντολὴν, τὴν ἐγκράτειαν φυλάττων. Ἀνιστάμενος δὲ, βαλὼν μετάνοιαν ἐν ἤθει ξένου καὶ πτωχοῦ, τὴν εὐχαριστίαν αὐτῷ ἀπόνεμε λέγων· «Ὁ Θεὸς, Πάτερ ἅγιε, τὸν μισθὸν δώῃ σοι.» Πρόσεχε δὲ μὴ λαλῆσαί τι, κἂν τάχα καὶ ὠφέλιμον εἴη.

ρμς'. Εἰ δὲ καί τις τῶν ἀδελφῶν θλιβεὶς, ἢ παρὰ τοῦ προεστῶτος, ἢ τοῦ οἰκονόμου, ἢ τινος ἑτέρου, ἔλθῃ πρὸς σὲ, παραμύθησαι αὐτὸν οὕτως· «Πίστευσον, ἀδελφὲ, πρὸς δοκιμήν σοι τοῦτο γέγονε· κἀμοὶ γὰρ διαφόρως τοῦτο συνέβη, καὶ ἐκ μικροψυχίας ἐλυπούμην· ἐπεὶ δὲ ἐπληροφορήθην πρὸς δοκιμὴν ταῦτα εἶναι, φέρω εὐχαρίστως. Καὶ σὺ τοίνυν οὕτως ποίει· καὶ μᾶλλον εὐφράνθητι ἐπὶ ταῖς τοιαύταις θλίψεσι.» Εἰ δὲ καὶ πρὸς λοιδορίας τραπῇ, μηδ' οὕτως ἀποστραφῇς, ἀλλ' ὡς ἂν ἡ χάρις ἐπιχορηγήσῃ σοι, παραμύθησαι αὐτόν. Πολλαὶ γάρ εἰσι διακρίσεις, καὶ ὡς νοεῖς τὴν τοῦ ἀδελφοῦ κατάστασιν καὶ τοὺς αὐτοῦ λογισμοὺς, συνέρχου αὐτῷ, καὶ μὴ ἀφῇς ἀθεράπευτον αὐτὸν ἀπελθεῖν.

ρμζ'. Ἀσθενοῦντι δὲ ἀδελφῷ, εἰ συμβῇ σοι, μὴ ἐπισκέψασθαι μέχρι πολλοῦ, δεῖ σοί τι προαποστεῖλαι, δηλῶν καὶ τοῦτο, ὅτι. «Πίστευσον, Πάτερ ἅγιε, σήμερον ἔμαθον περὶ τῆς νόσου, καὶ αἰτοῦμαι συγχώρησιν.» Εἶθ' οὕτως ἀπελθὼν μετάνοιάν τε βαλὼν, καὶ εὐχῆς γενομένης, οὕτως εἰπὲ αὐτῷ· «Πῶς ὁ Θεὸς ἐβοήθησέ σοι, Πάτερ ἅγιε;» καὶ καθεσθεὶς δεδεμέναις ταῖς χερσὶ, σιώπα. Εἰ δὲ καὶ ἄλλοι εἰσὶ παραγενόμενοι, ἐπισκέψεως χάριν, πρόσεχε μὴ προσομιλῆσαί τι, ἢ γραφικὸν, ἢ φυσιολογικόν· μάλιστα μὴ ἐρωτώμενος· ἵνα μὴ ὕστερον θλιβῇς. Τοῦτο γὰρ ἐπὶ τὸ πλεῖστον συμβαίνει τοῖς ἁπλουστέροις τῶν ἀδελφῶν.

tunc reputa sub gratiæ beneficio agentem, cum majorem omnibus hominibus peccatorem te sincere habebis : id autem quomodo fiat, dicere non valeo, Deus scit.

144. Quoad horas vigiliæ, debes legere, duas horas, et duas precari cum compunctione et lacrymis, recitando quodlibet Officium canonicum, et psalmos, si vis, duodecim, et Marianam globulorum amomi coronam, et sancti Eustrathii orationem : hæc in longis noctibus. In brevibus autem, brevius sit Officium, pro viribus tibi a Deo suppeditatis : sine Deo enim nihil boni peragitur, ut ait Propheta : « Apud Dominum gressus hominis dirigentur [48]. » Et ipse Salvator dixit : « Sine me nihil potestis facere [49]. » — Sine lacrymis ne unquam ad communionem accedas.

145. Comede cibos tibi oblatos, quicunque sint : pariter et vinum bibe cum temperantia et sine murmuratione ; et si solus remanseris ob infirmitatem, cruda comede legumina cum oleo. Si quis fratrum tibi cibum aliquem miserit, accipe cum gratitudine atque humilitate tanquam hospes, et de illo assumpta quantulacunque parte, reliquum mitte alteri fratri mendico et pio. Si quis ad mensam suam te vocaverit, ex omnibus tibi oblatis accipe aliquid, etsi parum, juxta præceptum, temperantiam servans. Surgens autem, cum reverentiæ signo more hospitis et mendici, grates illi age dicens : « Deus, frater sancte, mercedem tibi rependat. » Cave autem ne quid effutias, etiamsi forte utile foret.

146. Si quis fratrum vexatus sive a superiore, sive ab œconomo, sive ab aliquo alio, te adierit, ita eum solare : « Habe fiduciam, frater. Ad probationem hoc tibi evenit ; nam ipsi mihi hoc utiliter contigit, et prius quidem præ pusillanimitate ægre ferebam ; postquam vero mihi persuasi hæc ad probationem esse, suffero cum gratiarum actione. Et tu fac similiter, et potius lætare de hujusmodi tribulationibus. » Si ad convicia convertatur, non ideo illum rejice, sed prout tibi gratia suggeret, eum consolare : multi enim sunt varii modi. Quales igitur noveris esse fratris dispositiones et cogitationes, te ipsi accommoda, nec sine illum non sanatum abire.

147. Ægrotanti fratri, si forte ipsum jam diu non visitaveris, aliquid præmittere debes, hoc declarans : « Crede, frater sancte, hodie comperi de tuo morbo, et posco veniam. » Deinde profectus, cum reverentia facta oratione, dic illi : « Quomodo Deus tibi auxiliatus est, frater sancte ? » et sedens junctis manibus sileto. Si alii sint assidentes visitationis causa, cave ne quid loquaris sive de litteris sive de scientiis naturalibus, præsertim si non interrogeris. Ne tandem fias molestus ; hoc enim plerumque accidit simplicioribus fratribus.

[48] Psal. xxxvi, 23. [49] Joan. xv, 5.

148. Cum piis fratribus si contingat tibi prandere, de omnibus indiscriminatim oportet te manducare, quæcunque sint. Si quis prohibuit ne piscem aut quidvis aliud comederes, tibi autem hæc offerantur, tunc, si sub manu habeas eum qui prohibuit, pete ab ipso veniam de illis comedendis; si vero absit, aut scias eum hoc tibi non condonare, illos autem scandalizare nolis, post prandium rem ei expone, postulans veniam. Quod si neutrum velis melius tibi est illos non adire; duo enim lucraberis: scilicet inanis gloriæ dæmonem fugies, illosque a scandalo et molestia liberabis. Si pinguiores sint cibi, serva Regulam; melius est tamen etiam de his omnibus paululum sumere. Pariter cum alicubi invitatus fueris, juxta Apostoli præceptum, de omnibus tibi oblatis comede sine ullo discrimine propter conscientiam.

149. Si, te peragente in tua cellula orationem, pulset aliquis januam, ei aperi. Et sedens colloquere humiliter, si quid tibi proponat ad utilitatem conducens; et si qua molestia gravetur, stude verbo vel opere illum sanare. Eo autem recedente, tu janua clausa resumptam orationem absolve: nam æquanda est reconciliationi cura adeuntium (22). De sæcularibus vero consulentem non ita excipe, sed nonnisi absoluta oratione alloquere.

150. Dum oras, si quis terror, aut strepitus, aut fulgor quasi luminis, aut quidquam aliud supervenerit, tu ne turberis, sed tenacius in oratione persevera: nam a dæmonibus suscitatur commotio, et fremitus, et distractio, ut animo deficiens orationem omittas, et hoc deinceps in consuetudinem deveniente, captivum te sub manu habeant. Si vero tibi orationem peragenti aliud affulgeat lumen de quo loqui non valeo, tibique fiat anima gaudio exsultans, et perfectionis desiderium, et lacrymarum effusio cum compunctione, hic agnosce Dei visitationem et auxilium: et si diu perseveraverit, te nihilominus humilia eo quod nihil perfeceris ex hac lacrymarum continuitate, quod mentem tuam ad aliquid carnale ducturum est. Orationem vero cave ne relinquas ob inimicorum formidinem; sed, sicut puer quibusdam lamiis territus in ulnas matris patrisve aufugiendo tales removet terrores, sic et tu per orationem ad Deum currens hujusmodi timorem fugies.

151. Si te in cella sedentem aliquid frater veniens interroget circa pugnam carnalem, ne illum repellas, sed cum compunctione quæ tibi gratia suggeret et quæ ex tua experientia didicisti, hæc illi ad ipsius utilitatem communica eumque sic libera. Egredientem autem reverenter salutans,

A ρμη'. Μετ' εὐλαβῶν ἀδελφῶν εἰ συμβῇ ἑστιαθῆναι, τῶν προκειμένων ἀδιακρίτως χρή σε μεταλαμβάνειν, εἴ τι δ' ἂν ὦσιν. Ἐὰν δὲ ἐντολήν τινος ἔχῃς, ἢ ἰχθύος ἢ ἑτέρου οἵου μὴ μεταλαβεῖν, εἰσὶ δὲ παρατιθέμενα, εἰ προχείρως ἢ ὁ τὴν ἐντολὴν δοὺς, ἀπελθὼν πεῖσον αὐτὸν συγχωρῆσαί σοι τοῦ μεταλαβεῖν. Εἰ δὲ οὐ πάρεστιν, ἢ καὶ γινώσκεις μὴ συγχωρεῖν σοι, καὶ πάλιν αὐτοὺς οὐ βούλει σκανδαλίσαι, μετὰ τὴν ἑστίασιν, ἀνάθου αὐτῷ τὰ τῆς πράξεως, αἰτῶν συγχώρησιν. Εἰ δὲ ἐκ τούτων οὐδέτερον βούλει, κρεῖττόν σοι μὴ ἀπελθεῖν πρὸς αὐτούς· δύω γὰρ κερδανεῖς, καὶ τὸν τῆς κενοδοξίας δαίμονα ἐκφεύξῃ, καὶ αὐτοὺς σκανδάλου καὶ θλίψεως ἀπαλλάξῃς. Εἰ δὲ τῶν παχυτέρων εἰσὶ, φύλαξον τὸν κανόνα. Κρεῖσσον δὲ καὶ ἐπὶ αὐτῶν ἐκ πάντων μικρὸν μεταλαβεῖν. Ὁμοίως καὶ ἐπὶ παρακλήσεώς τινος, κατὰ τὸν Ἀπόστολον νομοθετοῦντα πᾶν τὸ παρατιθέμενον
B ἐσθίειν, μηδὲν ἀνακρίνοντας διὰ τὴν συνείδησιν.

ρμθ'. Ἐὰν ποιοῦντός σου ἐν τῷ κελλίῳ σου τὴν εὐχὴν, κρούσῃ τις τὴν θύραν, ἄνοιξον αὐτῷ. Καὶ καθεσθεὶς ὁμίλησον μετὰ ταπεινώσεως, εἴ τι δ' ἂν προβάλλῃ τῶν συντεινόντων εἰς ὠφέλειαν· καὶ εἰ ὑπὸ θλίψεώς ἐστι βεβαρημένος, σπούδασον ἢ ἐν λόγῳ ἢ ἐν ἔργῳ θεραπεῦσαι αὐτόν. Καὶ πάλιν αὐτοῦ ἀναχωροῦντος, κλείσας, ἐπαναλαβόμενος τὴν εὐχὴν ἐπιτέλει. Καὶ γὰρ ὁμοίως τῆς καταλλαγῆς ὑπάρχει καὶ ἡ θεραπεία τῶν προσιόντων. Οὐχ ἐπὶ κοσμικῶν δὲ οὕτως δεῖ ποιεῖν· ἀλλὰ πληροῦντας τὴν εὐχὴν οὕτως αὐτῷ ὁμιλεῖν.

ρν'. Εὐχομένου δέ σου, εἰ δειλία τις ἢ κτύπος, ἢ ὡς φῶς ἐπιλάμψῃ, ἢ ἄλλο τι γένηται, σὺ
C μὴ θροηθῇς, ἀλλὰ μᾶλλον ἐκτενέστερον τῇ προσευχῇ καρτέρησον· ταραχὴ γὰρ γίνεται δαιμονικὴ, καὶ φρίκη, καὶ ἔκστασις, ὅπως χαυνωθεὶς τὴν εὐχὴν ἐάσῃς· καὶ λοιπὸν ἐν ἕξει τούτου γενομένου, ὑποχείριόν σε λάβωσι. Εἰ δὲ τὴν εὐχὴν ἐκτελοῦντος, ἕτερον φῶς ἐπιλάμψῃ σοι, ὅπερ ἀδυνατῶ φράσαι, χαρᾶς τε πλήρης ἡ ψυχὴ γένηται, ἐπιθυμία τε τῶν κρειττόνων, καὶ δακρύων ἐπίῤῥοια μετὰ κατανύξεως, γίνωσκε θείαν ἐπισκοπὴν εἶναι καὶ ἀντίληψιν τοῦτο· καὶ εἰ ἐπιμένῃ μέχρι πολλοῦ, διὰ τὸ μή τι πλέον σοι γενέσθαι ἐκ τῆς τῶν δακρύων συνοχῆς, αἰχμαλώτισον τὸν νοῦν σου εἴς τι τῶν σωματικῶν, καὶ ἐν τούτῳ ταπεινωθήσῃ· τὴν δὲ εὐχὴν πρόσεχε μὴ ἐν τῇ τῶν ἐχθρῶν ἐκφοβήσει καταλεῖψαι. Ἀλλ' ὥσπερ παῖς ὑπό τινων μορμολυκείων δεδιττό-
D μενος ὑπὸ τὰς ἀγκάλας τῆς μητρὸς ἢ τοῦ πατρὸς προσφεύγων, τὸν τούτων ἀπωθεῖται φόβον, οὕτω καὶ σὺ διὰ τῆς εὐχῆς, πρὸς τὸν Θεὸν ἀναδραμὼν, τὸν τούτων φόβον διαφεύξει.

ρνα'. Ἐὰν καθεζομένου σου ἐν τῷ κελλίῳ, ἀδελφός τις ἐλθὼν ἐρωτήσει σοι περὶ σαρκικοῦ πολέμου, μὴ ἀποστρέψῃς τὸν τοιοῦτον, ἀλλὰ μετὰ κατανύξεως, ἐξ ὧν ἡ τοῦ Θεοῦ χάρις ἐπιχορηγήσει σοι, καὶ ὃ ἐκ πράξεως κέκτησαι, ὠφέλησον αὐτὸν, καὶ οὕτως ἀπόλυσον. Ἐξερχομένου δὲ, βαλὼν μετάνοιαν πρὸς αὐ-

(22) Id est, sicut interrumpenda est oratio, ipsaque altaris oblatio, ut cum fratre reconcilieris, ita etiam ut ejus salutis curam geras.

τόν, εἰπέ· Πίστευσον, ἀδελφέ, ἐλπίζω εἰς τὴν φιλανθρωπίαν τοῦ Θεοῦ, ὅτι φεύξεται ἀπὸ σοῦ ὁ τοιοῦτος πόλεμος, μόνον μὴ ὑπενδώσῃς, ἢ χαυνωθῇς. Ἐξελθόντος δὲ αὐτοῦ, ἀναστὰς καὶ ἀνατυπωσάμενος τὸν αὐτοῦ πόλεμον, ἐπάρας τὰς χεῖρας μετὰ δακρύων πρὸς τὸν Θεὸν ἐν στεναγμοῖς ὑπὲρ τοῦ ἀδελφοῦ δεήθητι λέγων· Κύριε ὁ Θεός, ὁ μὴ θέλων τὸν θάνατον τοῦ ἁμαρτωλοῦ, ὡς οἶδας, καὶ συμφέρει τῷ ἀδελφῷ τούτῳ, οἰκονόμησον. Καὶ ὁ Θεός, ὁ γινώσκων αὐτοῦ τὴν πρὸς σὲ πίστιν, τὴν δὲ σὴν ἐξ ἀγάπης συμπάθειαν καὶ εἰλικρινῆ ὑπὲρ αὐτοῦ εὐχήν, κουφίζει τὸν τούτου πόλεμον.

ρνβ'. Ταῦτα δὲ πάντα ἐπιτήδειά εἰσιν, ἀδελφέ, πρὸς κατάνυξιν, καὶ δεῖ μετὰ συντετριμμένης καρδίας, ὑπομονῆς τε καὶ εὐχαριστίας ἐπιτελεῖν, δακρύων ὄντα αἴτια καὶ καθαιρετικὰ παθῶν, καὶ τῆς τῶν οὐρανῶν πρόξενα βασιλείας. Βιαστῶν γάρ ἐστιν ἡ βασιλεία τῶν οὐρανῶν, καὶ βιασταὶ ἁρπάζουσιν αὐτήν. Καὶ γὰρ εἰ ταῦτα κατορθώσεις, τῶν παλαιῶν ἠθῶν τελείως ἐκστήσῃ· ἴσως καὶ αὐτῶν τῶν τοῦ λογισμοῦ προσβολῶν· πέφυκε γὰρ ὑποχωρεῖν τῷ φωτὶ τὸ σκότος, καὶ τῷ ἡλίῳ ἡ σκιά. Καὶ γὰρ εἰ τούτων ἀμελήσει τις κατ' ἀρχάς, χαυνῶν τὸν λογισμὸν περίεργος γενόμενος, τῆς χάριτος στερεῖται, καὶ τότε εἰς πάθη κακῶν ἐμπεσών, γινώσκει τὴν ἰδίαν ἀσθένειαν, δειλίας πληρούμενος. Οὐ δεῖ δὲ καὶ τὸν κατορθοῦντα, ἐξ ἰδίου κόπου τοῦτο λογίζεσθαι, ἀλλ' ἐκ τῆς τοῦ Θεοῦ χάριτος· προκαθαίρειν δὲ δεῖ ἑαυτὸν κατὰ τὸν εἰπόντα· Καθαρτέον πρῶτον, ἔπειτα τῷ καθαρῷ προσομιλητέον. Ἐκ γὰρ πολλῶν δακρύων τοῦ νοῦ καθαρθέντος, καὶ ἔλλαμψιν τοῦ θείου φωτὸς ὑποδεχομένου, ὅπερ ὅλος ὁ κόσμος, εἰ λάβῃ, οὐκ ἐλαττοῖ, νοερῶς τοῖς μέλλουσιν ἐμφιλοχωρεῖ.

Ἠρωτήθη ποτὲ ὁ ἅγιος καὶ μακάριος οὗτος Συμεών, ὁποῖος εἶναι ὀφείλει ὁ ἱερεύς, καὶ ἀπεκρίθη λέγων· Ἐγὼ μὲν οὐκ εἰμὶ ἄξιος εἶναι ἱερεύς· πλὴν ποταπὸς εἶναι ὀφείλει ὁ μέλλων ἱερουργεῖν τῷ Θεῷ, ἀσφαλῶς ἔγνωκα. Ἐν πρώτοις μέν, ἁγνὸς οὐ τῷ σώματι μόνον, ἀλλὰ καὶ τῇ ψυχῇ· καὶ πρὸς τούτοις ἀμέτοχος εἶναι πάσης ἁμαρτίας. Δεύτερον δὲ ταπεινὸς καὶ τῷ ἔξω ἤθει, καὶ τῷ ἔνδοθεν τῆς ψυχῆς καταστήματι. Εἶτα ὅτε παρίσταται τῇ ἱερᾷ καὶ ἁγίᾳ τραπέζῃ, νοερῶς μὲν τὴν Θεότητα, αἰσθητῶς δὲ τὰ προκείμενα ἅγια ὁρᾷν ὀφείλει ἀναμφιβόλως· οὐ μὴν δέ, ἀλλὰ καὶ αὐτὸν τὸν ἐν δώροις ἀοράτως παρόντα, ἐνοικοῦντα κεκτῆσθαι χρεωστεῖ, ἐν τῇ ἑαυτοῦ καρδίᾳ γνωστῶς· ἵνα δύνηται οὕτω μετὰ παρρησίας τὰς ἱκετηρίας προσφέρειν· καὶ ὡς φίλος πρὸς φίλον διαλεγόμενος, οὕτω λέγειν· « Πάτερ ἡμῶν, ὁ ἐν τοῖς οὐρανοῖς, ἁγιασθήτω τὸ ὄνομά σου, » δηλούσης τῆς εὐχῆς, ὡς τὸν φύσει ὄντα Υἱὸν τοῦ Θεοῦ, ἔχων οἰκοῦντα ἐν ἑαυτῷ, μετὰ τοῦ Πατρός, καὶ τοῦ ἁγίου Πνεύματος. Τοιούτους εἶδον πρεσβυτέρους, συγχωρήσατέ μοι, πατέρες καὶ ἀδελφοί.

Ἔλεγε δὲ καὶ τοῦτο, ὡς περί τινος ἄλλου, ἑαυτὸν ὑποκρύβων, καὶ τὴν τῶν ἀνθρώπων δόξαν ἐκφεύγων, ὑπὸ δὲ φιλανθρωπίας αὐτοῦ ἑαυτὸν ἀναγκαζόμενος φανεροῖ. Ἤκουσα, φησί, παρά τινος μοναχοῦ ἱερέως,

dic : « Fiduciam habe, frater, spero misericordia Dei fore ut fugiat a te istiusmodi bellum, modo non te remittas, nec deficias. » Atque, illo egresso, stans ac tibi repræsentans ejus pugnam, manusque ad Deum extendens cum lacrymis et gemitibus, pro fratre deprecare, dicens : « Domine Deus, qui non vis mortem peccatoris, prout scis huic fratri prodesse, dispone. » Et Deus, sciens illius in te fiduciam, tuamque amicam compassionem et sinceras pro illo preces, allevabit ejus tentationes.

152. Hæc omnia utilia sunt, frater, ad compunctionem, et oportet cum contrito corde, constantia et gratiarum actione illa implere : quippe quæ lacrymas eliciunt, purgant a cupiditatibus, et aperiunt regnum cœlorum. Nam « regnum cœlorum vim patitur, et violenti rapiunt illud [81]. » Si illa exsequaris, veterem hominem perfecte exues, ipsas etiam cogitationis offensas : solent enim cedere luci tenebræ, et umbra soli. Si quis autem hæc ab initio negligat, remissa mente curiosus factus, gratia privatur, et tunc in pravas cupiditates incidens, propriam agnoscit infirmitatem, timore repletus. Non oportet vero eum qui ea feliciter exsequitur, id suo tribuere labori, sed tantum gratiæ divinæ ; atque seipsum purificare debet, juxta illum qui dixit : Oportet purificari prius quam cum puro conversari. Multis enim lacrymis mens purgata et illustrata divino illo lumine quod, si totus orbis de eo acceperit, non minuitur, spiritualiter et affectu in vita futura vivit.

Interrogatus quadam die sanctus et beatus ille Simeon qualis esse debeat sacerdos, respondit his verbis : « Equidem non sum dignus qui sim sacerdos ; attamen qualis esse debeat qui sacrificium Deo est oblaturus, certo novi. Et primo quidem sanctus, non corpore tantum, sed et anima, et insuper immunis sit ab omni peccato. Secundo, humilis, tum exteriori habitu, tum interiori animæ dispositione. Deinde, cum astat sacrosanctæ mensæ, spiritu Divinitatem, sensibus autem res sacras oculis propositas contemplari debet cum fide non hæsitante. At præsertim eum ipsum qui est in donis invisibiliter præsens, in corde suo inhabitantem familiariter habere debet, ut possit confidenter eum precari, et, quasi amicus amicum alloquens, ei dicere : « Pater noster, qui es in cœlis, sanctificetur nomen tuum ; » atque orationis fervore ostendat se in semetipso inhabitantem habere illum, qui est natura Filius Dei, ac simul Patrem et Spiritum sanctum. Tales vidi presbyteros, veniam mihi concedite, Patres et Fratres. »

Dicebat adhuc, tanquam de quodam alio (nam sese occultabat humanamque fugiebat gloriam, sed sua eum humanitas invitum prodit) : « Audivi quemdam monachum sacerdotem hoc mihi utpote

[81] Matth. xi, 12.

intimo communicantem : « Nunquam sacrificium A obtuli, quin viderim Spiritum sanctum, sicut ipsum vidi in me descendentem, quando super me extendebantur manus, sacerdotalisque consecrationis orationem metropolita recitabat, et euchologium misero capiti meo imponebatur. » Interrogatus igitur a me quomodo illum tunc vidisset et sub qua forma, respondit : « Simplex erat, nec videri poterat, nisi ut lux ; et cum primum mirarer, videns quod nunquam videram, et mecum cogitarem quidnam hoc esset, dixit ille mihi mystice, quasi linguam sciens : « Ego sic omnes olim prophetas et apostolos, et nunc Dei electos frequenter visito : sum enim sanctus Spiritus Dei. » Cui gloria et virtus in sæcula. Amen.

θαῤῥήσαντός μοι ὡς προσφιλεῖ αὐτοῦ, ὅτι Οὐδέποτε ἐλειτούργησα, μὴ ἰδὼν τὸ Πνεῦμα τὸ ἅγιον, καθὼς αὐτὸ εἶδον ἐλθὸν ἐπ' ἐμοί, ὅτε με ἐχειροτόνουν, καὶ τὴν εὐχὴν τοῦ ἱερέως ὁ μητροπολίτης ἔλεγε, τοῦ Εὐχολογίου ἐπικειμένου τῇ ἀθλίᾳ μου κεφαλῇ. Ἐρωτηθεὶς οὖν παρ' ἐμοῦ πῶς τοῦτο εἶδε τότε, καὶ ἐν ποίου εἴδους μορφῇ, εἶπεν· Ἁπλοῦν μὲν καὶ ἀνείδεον, πλὴν ὡς φῶς· καὶ ὡς ἐθαύμαζον κατ' ἀρχὰς ἰδὼν, ὃ οὐδέποτε ἐθεασάμην· καὶ τί ἂν εἴη τοῦτο διαλογιζομένου μου, ἔλεγέ μοι μυστικῶς ἐκεῖνο, ὥσπερ ἐν γνώσει φωνῆς· Ἐγὼ οὕτω πᾶσιν προφήταις, καὶ ἀποστόλοις, καὶ τοῖς νῦν ἐκλεκτοῖς τοῦ Θεοῦ, καὶ ἁγίοις ἐπιφοιτῶ· τὸ γὰρ ἅγιον Πνεῦμά εἰμι τοῦ Θεοῦ. Αὐτῷ ἡ δόξα, καὶ τὸ κράτος εἰς τοὺς αἰῶνας. Ἀμήν.

SANCTI PATRIS NOSTRI

SYMEONIS JUNIORIS THEOLOGI

ABBATIS MONASTERII S. MAMANTIS IN XEROCERCO

DE ALTERATIONIBUS ANIMÆ ET CORPORIS

Quæ ex varietate cœli aut aeris, quæque ex elementis, ex cibis, interdum etiam ex dæmonibus exsistere in nobis solent,

DISSERTATIO.

Interprete Petro Possino, societatis Jesu presbytero.

—

Fratres et Patres, debet monachus quæ in anima B contingunt alterationes mutationesque, non solum nosse et intelligere, sed etiam causas ipsarum, quales tandem sint, undeque in ipso exsistant. Aliquando enim subita exoritur animæ lætitia, aliquando simili modo mœstitia ipsam invadit et gravedo vehemens. Atque interdum quidem ad compunctionis motum ac sensum facillima est : interdum obcallescit, et ad lapidis duritiem riget. Alias rursus mansueta et humilis est, at paulo post vaga mente, cogitationibusque dispersis tum iracunda et rabiosula ad omnes fratres. Et nunc quidem remissa ac languida fit segnisque ad omne opus : alias vero experrecta et vigil, ac ad omnem obedientiam prompta, ut etiam circumstantes aut obvios provocet et quasi convicio excitet ad recte C agendum. Nonnunquam rursum in seipsam collecta et devota, mox passim effusa; tum subcontumax ac impudens. Nonnunquam omnium benevole et cum charitate reminiscens, eosque ad se provocans : alias neque illos, neque qui coram adsunt intueri sustinet. Nonnunquam denique contrusa in se ipsam undique et quasi in angustiis suffocationem patiens, ut vitam etiam recuset. Alias autem in tantum sese dilatans in ipsa quasi exundat lætitiæ vis, ut cohibere seipsam nequeat, quantumvis id conetur.

Hæc natura comparatum est ita fieri circa naturales innovationes animæ et corporis, dum nos pro virili contendimus in exercitio virtutis et mandatorum adimpletione. Verum quemadmodum in hunc modum alteratur anima, ita et mens nostra, consimilique hæc cum illa vicissitudine ac ratione commutatur. Est enim interdum acuta ad intelligendum : acutior et micantior illis quæ intelligentia versat intra se percurrendis et discernendis, celeriter. Nonnunquam ad utrumque lenta et tarda. Ac aliquando quidem eadem velut amens et muta surdaque fit, alias solers quidem et diserta, attentaque et prudens, expeditique consilii, rursus aliquando cæca, aliquando perspicax, acie oculi eo usque acri ac vivida, ut etiam usque ad profunditatem altitudinemque mysteriorum contemplando penetret, pene ultra quam pervenire homini fas est, viam sibi per vim quamdam aperiens. Interdum simplex et ad omnem contemplationis motum

procincta et libera. Septaque eadem ac in se reducta, seseque coram ostentantes malorum illecebras ne attendens quidem aut ullam earum cogitationem capiens: sic tanquam prorsus non essent. Interdum vero voluptatum imagines varias fingens, versans et reciprocans alterno æstu, seque in omnem nequitiæ speciem induens, aut potius tanquam flamma in virentibus lignis a multo fumo suffocationem quamdam patiens, res maxime nefarias ultro designans, non solum qua objecta invitant occasionum præsentium, sed absentia etiam quædam procul accersens, sibique admovens stulta et fallacia sibi in se ipsa deformat idola mendacium cogitationum. Qua vice rerum cor, licet multum gemens et reluctans anxieque contestans, nequaquam se acquiescere, nihil tamen proficit ad sedandam tempestatem, mentemque ab insanis cogitatis deducendam. Et hæc quidem hactenus de alterationibus mentis et intellectualis nostræ divinæque animæ. Quæ vero contingunt circa corpus inæqualitates, quamvis ad discernendum notabiles, cognituque nobis faciles videantur, nequaquam tamen tales sunt. Hujus enim partis pleraque omnis fere mutatio a natura est. Nostra quippe anima immutabilis natura substantiaque est. Similiter autem et mens eodem modo et conditione naturæ simul cum ipsa a Creatore edita. Sola utraque nimirum arbitrio sese movens proprio et libero impetu voluntatis virtutem vitiumve participans. Hoc est quod aliis verbis dici solet, lucis illas aut tenebrarum pro arbitrio electionis suæ participandarum communiter in omne ævum dominas et capaces ac quasi hæredes constitutas. Anima, inquam, et mens alteri horum, ut dictum est, arbitrio delectus et voluntaria adhæsione affectus liberi affixa, si quidem bono, bonæ fiunt; sin autem malo, malæ evadunt. At corpus et natura mutabile, utpote compositum et subtantia fluxum, ut quod ex materia corruptibili fluxaque constet, commistione aut contemperatione conflatum contrariorum invicem. Ex calido siquidem et frigido, ut talium consulti vere dicunt, exque sicco atque humido substantia ejus est. Cæterum ipsum per seipsum electione arbitrioque cassum est, imo si dicendum est, et motu: nisi si quis caducitatem ejus et fluxum in corruptionem motum substantiæ ejus naturalem quemdam dixerit, qui utique irrationalis est. Si autem irrationalis, et culpæ expers, neque obnoxius Dei judicio. Fomes vero, concupiscentia, libido, voluptas, gula, intemperantia, somnolentia, desidia, luxus vestium et similia omnia, quæ plerique corpori imputant, tanquam id in ea feratur, non sunt tamen ejus propria; quod apparet in morte, quando remota anima nihil horum corpus appetit. Animæ igitur per organa corporis isti motus sunt. Hæc illa sibi indulget, hæc appetit delinita necessitudine lutulentæ carnis ex

A quo ei semel agglutinata concrevit. Cujus in cœno sibi placet, immundæ suis instar obscenis sese gaudiis immergere volutareque gestiens. Nemo igitur ad hæc a proprio corpore impelli se trahique opinetur. Non ita est. Quid ergo? commoda mentem attentam, finxit Deus hominem, pulvere e terra sumpto. En ego tibi ostendi corpus, ostende jam et tu mihi quæ qualesque perturbationes ac cupiditates in ipso sint, profecto nullam demonstrare potes. Quid deinde? *Et insufflavit in faciem ejus Dominus Deus, et factus est homo in animam viventem* [1], et surrexit e terra, et ambulabat spiritu scilicet qui jam in ipso erat pro potestate arbitrioque suo movente corpus, fomes vero, indeliberatus irrationalisque motus secretarum partium:

B furor, inquam, ille ac libido nequaquam adhuc erant, sed erat in ipso vita concors ab intestinis tranquilla dissidiis et individuæ consensionis securitate felix status. Videamus igitur ne forte eo quod non esset mulier, aut quia non erat præsto copia ciborum salivam moventium, idcirco neque ad libidinem neque ad gulam homo moveretur. Quando igitur produxit de humo Deus arbores omne genus fructiferas, speciosas visu, gustatu suaves? Quando vero Adam et Eva nudi simul erant in paradiso nec erubescebant [2]? Vides neque quod esset Eva femina, nec quod nudus uterque ullum cujusquam illorum continentiæ dispendium esse oblatum. Sed quamlibet nudi, mutui tactus experientia carebant. Ac

C neque ulla perturbatione pudoris, neque naturalis corporibus pruriginis stimulo tentabantur. At post peccatum et transgressionem, ejectis ambobus e paradiso, Deoque nudatis, divinaque ejus exclusi gloria, tum demum, ut scriptum est [3], cognovit Adam uxorem suam quæ concepit et peperit. Igitur, charissime, si Deum sincere amaveris et tu, et in ejus dilectione manseris, nulla tibi unquam perturbatio dominabitur, nec te sub ditionem suam corporeæ necessitatis tyrannis unquam ulla redigei. Quemadmodum enim ad nihil corpus moveri potest sine anima: sic neque Deo unita per charitatem anima inde abduci ulla vi potest ad voluptates cupiditatesve corporeas. Sed neque ad alias concupiscentias quasvis visibilium aut invisibilium

D rerum aut vitiorum, tenetur enim astrictus dulci Dei charitate impetus cordis ejus. Illa igitur Creatoris, ut dictum est, sui complexu constricta, age qua tandem ratione queat corporei fomitis flamma corripi, aut omnino cupidinis ullius carnalis affectui mancipare consensum suum, nullo certe modo. Quod vero mutationes illas attinet quæ ex naturali conditione corporis necessario in ipso exsistunt, eæ sane manifestæ sunt, cadunt enim æque in omnes etiam sanctos, aliquando enim bene valere dicitur cum primæ qualitates inducias agunt, aliquando in morbum trahi, quoties unum quodpiam ex quatuor elementis aut exsuperans

[1] Gen. II, 7. [2] Ibid. 25. [3] Gen. IV, 1.

abundaverit, aut infirmius in minores quam proportio temperamenti requirit, sui ipsius reliquias defecerit, quod nimirum aut ipsum supra cætera prævaluerit : aut ipsis in se insurgentibus resistendo impar succubuerit. Ex quibus destillationes fluxionesque exsistunt, et extremarum interdum partium resecandarum necessitas : et videlicet animalis interdum totius corruptio, nihil ex his detrimenti capiente nostra anima. Quoniam pleraque horum ex intemperantia cibi potusque proveniunt : eorumque ex indigesta, maleque mista et congesta copia. Quædam tamen ortum habent ex ventorum mutatione atque aeris, quo, utpote natura frigido, frigus sæpiuscule concipiente solito majus, quæ frigidioris naturæ sunt imbecilliora scilicet fiunt. Quæ vero calidi temperamenti sunt, robustiora vegetioraque. Cum vero rursus fervore vehementiori aer incanduerit, frigida quidem refoventur et quasi reviviscunt : ut videmus ad solem muscas, et id genus insecta, vigere volitareque vitali tepore collustrata et confota radiorum ejus, valentia jam et strenua ad omnem expediti motus micare facultatem. Contra vero quæ calidiorem concretionem habent prorsus inflammantur et liquefacta resolvuntur : atque ad omnem actionem ac motum pariter imbecilla fiunt et languida. Adeoque in universum unaquæque res juxta proportionem temperamenti proprii in aeris, et ventorum mutatione, mutationem suscipit. Cæterum præter hæc quæ diximus alia est etiam animantium propria mutatio, quæ vel ex cibatu potuque nimio, vel ex jejunio summo exsistit. Neque hæc solum, sed etiam ex multo somno aut multa vigilia, ex labore aut desidia corporea fit etiam alia quædam mutatio in nobis. Alia rursus ex inexsistente corpori materia et naturali in nobis calido commoto exsistit motio evaporantis sursum fumosi incendii, ut fit cum aqua super injecta prunæ ardentes exstinguuntur, qui vapor aliquando in solum caput, aliquando toto corpore diffunditur. Super hæc omnia vero, alia rursus est, permissione boni nostri Dei et Domini, ingruens in nos a dæmonibus ad eruditionem et salutarem correctionem, tentatio. Qualis vera hæc est; gravedo ipsa corporis et ex maxime terrestribus ac crassis ejus fecibus lentescens torpor tristitiæ. Quando etiam sine nova apparente causa in pœnam titillationis unius vanæ gloriolæ, cui forte indulserimus consensum aut delectatiunculam voluntariam, aut quod in superbiam elati simus, quodque de aliis temere judicium præcipitaverimus, qui multorum quotidianus est lapsus, vel alias multas ob causas isti dæmoni condonamur in interitum quidem carnis, contritionem vero animæ, probationemque, et exercitationem ampliorem ejus, tum ut capto interim experimento misericordissimæ compassionis Dei erga nos totum in ipsum ex sincera præparatione animi transferamus amorem, desideriaque omnia et spes in ipso fixas, ex- A que ipso aptas et suspensas habeamus. Verum enimvero non hæc omnes intelligunt. Sed animales quidem alterationes ac mutationes corporis qui paulum ultra principia aliquousque in virtutis via processerunt, per partes horum aliqua quisque sentiunt : prout scilicet in ipsis fieri quidpiam contigerit. De iis enim qui toti adhuc in tenebris jacent, nullus nobis sermo. Mutationes autem quæ in mente exsistunt, ut diximus, et vicissitudines soli perturbationum victores perfectique et puri, expeditæ vitiis animæ et libertatem virtute nactæ perspectas scilicet habuerint. Neque id ipsi ex se, sed ejus cujus sunt, quique illos ut suos curat, institutione docti. Nonnunquam siquidem ex inæqualitatibus quæ subinde mentem interpolant, anima B coarctatur mœstaque fit, affluente paulo ante gaudio repente multata. Verumtamen virtute utens, conatumque intendens, emergit, et mentem erigit. Vice versa nonnunquam ex iis quæ patitur anima, propagatur compassio in mentem, quæ et ipsa sensu involvitur malorum ejus, et nocte ingruente veluti oppressa, subesse quidem tenebris cogitur; non acquiescit tamen, sed lucem vel amissam omni vi quærit, vel elabentem retentat mordicus : ex qua interdum victrix auxiliarem quoque radium in animam mittit. Alias ex inæquali rursus vicissitudine habitudinis corporis utraque vexatur, et quasi subjugantur gravi tyrannide. Nonnunquam obsessæ licet circumque oppugnatæ exterius, belli quidem C quasi fragorem audiunt, et facili sensu repulsuque defunguntur, salvo intus statu beatæ pacis, qua gaudent interim in sinu. Alias versa vice civile perturbatorum affectuum bellum et seditiosus tumultus fert atque agit intus omnia, tristie facie rerum et miserabili labore, ut neque illa extrema patienti spes restet tranquillitatis reversuræ. Sic ista sese invicem infestant, dum et anima et mens a corpore, et mens ab anima rursus ipsa : anima vero vicissim a mente et corpore incommodum accipit. Neque vero individue semper anima, et mens turbantur, verum ex his quandoque anima sola patitur, mente ipsam quasi pro officio naturalis amicitiæ consolante. Aliquando mens excæcatur et obruitur, dum anima libera permanens virtute di- D vini ignis abigit caliginem, et velum tollit, visumque menti restituit. Propterea dixi, o Patres et Fratres, oportere non solum notas esse nobis varietates mutationesque, ac contingere solitas in nobis alterationes; sed scire etiam præterea unde ipsæ et quomodo et a quibus qualesque spirent cogitationum venti; et ex quibus fontibus effluant atque exundent flumina perturbationum tentationumque, ut et domum animæ constabiliamus ad firmitatem resistendo parem, et gubernaculum navis nostræ dirigamus feliciter, non autem inscite ignaveque tractemus. Horum autem cognitionem usus assiduus et experientia longæ vitæ suppeditat, cum exactione vitæ intra inviolatæ disciplinæ observationem sancte transactæ. Sane opus est quis-

que monachus scopum sibi ac finem quotidie præstituat, propositumque velut in exemplari continuo cernat, quo quamque diem transigere ipsum deceat modo: ut strenuus ad exercitium virtutis sit, neque ullo ab isto cursu imperitiæ impedimento retardetur. Sic enim quamvis asperam et laboriosam disciplinæ viam consuetudo et bene agendi usus atque habitus quasi coæquabit. Sicque Deo placebit assidue proficiens et ascensiones in corde suo disponens, ex modicis ad majora et perfectiora pro- A currens. Quo id quoque consequetur ut eorum de quibus egimus omnium perfectam scientiam consequatur, peritusque aliquando magister evadat multorum aliorum: illuminans et verbi doctrina et vitæ exemplo conversantes secum, utpote illuminatus et ipse desuper, et revelans profunda iis qui dum desiderio quærunt profunda Spiritus dicere. In Christo Jesu Domino nostro, cui gloria et potestas in sæcula sæculorum. Amen.

ΤΟΥ ΟΣΙΟΥ ΚΑΙ ΘΕΟΦΟΡΟΥ ΠΑΤΡΟΣ ΗΜΩΝ

ΣΥΜΕΩΝ

ΤΟΥ ΝΕΟΥ ΘΕΟΛΟΓΟΥ

ΛΟΓΟΣ ΠΕΡΙ ΠΙΣΤΕΩΣ. ΚΑΙ ΔΙΔΑΣΚΑΛΙΑΣ

ΕΙΣ ΕΚΕΙΝΟΥΣ ΟΠΟΥ ΛΕΓΟΥΝ

Ὅτι δὲν εἶναι δυνατὸν ἐκεῖνοι, ὁποῦ εὑρίσκονται μεσα εἰς τὸν κόσμον, καὶ ἔχουν φροντίδες κοσμικαῖς μὰ φθάσουν εἰς τὴν τελειότητα τῆς ἀρετῆς· καὶ διήγησις περὶ τούτου εἰς τὴν ἀρχὴν, πολλὰ ὠφέλιμος· καὶ ἐμεταγλωττίσθη εἰς τὸ ἁπλοῦν, διὰ μὰ τὸ καταλαμβάνῃ κάθ' ἕνας (a).

Ἀδελφοί μου περιπόθητοι, καὶ Πατέρες, πολλὰ B καλὸν καὶ ψυχωφελέστατον πρᾶγμα εἶναι, νὰ κηρύττωμεν εἰς ὅλους κοινῶς τὸ μέγα καὶ ἄπειρον ἔλεος τοῦ παναγάθου καὶ πολυελέου Θεοῦ ἡμῶν, καὶ νὰ φανερώνωμεν εἰς ὅλους τοὺς ἀδελφούς μας Χριστιανοὺς τὸ ἀνεξιχνίαστον πέλαγος τῆς εὐσπλαγχνίας καὶ τῆς ἀγαθότητος τοῦ Θεοῦ ὁποῦ ἔχει εἰς ἡμᾶς. Ἐγὼ λοιπόν, καθὼς τὸ βλέπετε, ἀδελφοί μου, καὶ καθὼς τὸ ἰξεύρετε καλώτατα, μήτε νηστείας πολλὰς καὶ ὑπερβολικὰς ἔκαμα, μήτε ἀγρυπνίας, μήτε χαμαικοιτίας, ἀλλὰ μήτε ἄλλαις παρόμοιαις σκληραγωγίαις τοῦ σώματος ὑπερβολικαῖς, ἀλλὰ ἐγνώρισα τὴν ἀναξιότητά μου, ἐστοχάσθηκα τὰς ἁμαρτίας μου, ἐκατηγόρησα τὸν ἑαυτόν μου, καὶ ἐταπεινώθηκα, καὶ ὁ πολυεύσπλαγχνος καὶ πανάγαθος C Κύριος μὲ αὐτό με ἔσωσε, καθὼς τὸ λέγει καὶ ὁ θεῖος Δαβίδ· « Ἐταπεινώθην, καὶ ἔσωσέ με. » Καὶ διὰ νὰ σᾶς τὸ εἰπῶ μὲ ὀλίγα λόγια, ἐπίστευσα μοναχὰ εἰς τὰ λόγια τοῦ Θεοῦ, καὶ μὲ ἐδέχθη ὁ Κύριος καὶ Θεός μου μὲ αὐτὴν τὴν πίστιν· ἐπειδὴ καὶ τὸ νὰ ἀποκτήσῃ τινὰς τὴν ταπείνωσιν, εὑρίσκει πολλὰ ἐμπόδια ὁποῦ τὸν ἐμποδίζουν· ἀμὴ τὸ νὰ εὕρῃ τὴν πίστιν καὶ νὰ πιστεύσῃ εἰς τὰ λόγια τοῦ Θεοῦ, δὲν εἶναι κἀνένα ἐμπόδιον ὁποῦ νὰ τὸν ἐμποδίσῃ· διατὶ ἂν ἴσως καὶ θελήσωμεν ἐξ ὅλης μας τῆς ψυχῆς νὰ εὕρωμεν τὴν πίστιν, παρευθὺς χωρὶς κἀνένα κόπον

B τὴν εὑρίσκομεν. Ἐπειδὴ καὶ ἡ πίστις εἶναι χάρισμα τοῦ παναγάθου Θεοῦ ὁποῦ μᾶς τὸ ἐχάρισε φυσικὰ νὰ τὸ ἔχωμεν εἰς τὴν προαίρεσίν μας, καὶ ὅταν θέλωμεν νὰ τὸ ἔχωμεν. Διὰ τοῦτο βλέπομεν ὁποῦ καὶ οἱ Τάταροι, καὶ οἱ βάρβαροι καὶ ὅλα τὰ ἔθνη ἔχουν φυσικὰ τὴν πίστιν, καὶ πιστεύει ὁ ἕνας εἰς τοῦ ἄλλου τὰ λόγια, καὶ δείχνουν πίστιν ἀναμεταξύ τους. Καὶ διὰ νὰ σᾶς ἀποδείξω ἐτοῦτο ὁποῦ λέγω μὲ τὴν πρᾶξιν, καὶ ὄχι μὲ λόγια μοναχὰ ἀκούσατε τὴν κάτωθεν διήγησιν· Κάποιος Γεώργιος ὀνομαζόμενος, νέος πολλὰ εἰς τὴν ἡλικίαν, ἕως εἴκοσι χρόνων, ἐκατοικοῦσε μέσα εἰς τὴν Κωνσταντινούπολιν τώρα εἰς τοὺς καιροὺς τοὺς ἐδικούς μας· ὁ ὁποῖος ἦτον εὔμορφος πολλὰ εἰς τὴν θεωρίαν, καὶ μὲ τόσην C φαντασίαν ἐξωτερικὴν ἐπεριπατοῦσεν, ὁποῦ πολλοὶ τὸν εἶχαν εἰς ἀχαμνὴν ὑπόληψιν, μάλιστα ὅσοι συνηθίζουν νὰ κοιτάζουν μόνον τὸ ἐξωτερικὸν σχῆμα τοῦ ἀνθρώπου, καὶ χωρὶς νὰ ἰξεύρουν τὰ κρυπτὰ τοῦ κάθε ἑνὸς, τὸν κατακρίνουν, καὶ γίνονται κριταὶ ἀδιάκριτοι εἰς τοὺς ἄλλους. Τοῦτος ὁ νέος ἔλαβε γνωριμίαν μὲ ἕνα μοναχὸν ἁγιώτατον ἄνθρωπον ὁποῦ ἐκατοικοῦσεν εἰς ἕνα μοναστήριον τῆς Κωνσταντινουπόλεως, καὶ φανερώνωντάς του ὅλα τὰ κρυπτὰ τῆς καρδίας του τοῦ εἶπεν ἀκόμι καὶ ὅτι ποθεῖ τὴν σωτηρίαν τῆς ψυχῆς του, καὶ ἔχει μεγάλην ἐπιθυμίαν νὰ ἀναχωρήσῃ ἀπὸ τὸν κόσμον, καὶ νὰ

(a) Translationem istam in vernaculum sermonem Græcum ut Latinitate donaremus operæ pretium fore non duximus. Edit. Patr.

γένῃ μοναχός · ὁ δὲ τίμιος ἐκεῖνος γέρων, τὸν ἐπαίνεσεν διὰ τὸν σκοπὸν ὁποῦ εἶχε · τὸν ἐνουθέτησε, καθὼς ἔπρεπε, καὶ τοῦ ἔδωσε καὶ τὸ βιβλίον τοῦ ἁγίου Μάρκου τοῦ ἀσκητοῦ νὰ τὸ διαβάσῃ ὁποῦ ἔγραφε περὶ πνευματικοῦ νόμου · τὸ ὁποῖον ὁ νέος τὸ ἐπῆρε μὲ τόσον πόθον καὶ εὐλάβειαν, ὡσὰν νὰ ἦτον σταλμένον ἀπὸ τὸν Θεὸν, καὶ εἶχε τόσην πίστιν εἰς αὐτὸ, ὁποῦ ἤλπιζε πῶς ἔχει νὰ λάβῃ μεγαλωτάτην ὠφέλειαν, καὶ πηγαίνωντας εἰς τὴν κατοικίαν του, παρευθὺς ἄρχισε νὰ τὸ διαβάζῃ μὲ μεγάλην προσοχὴν, καὶ τὸ ἐδιάβασεν ὅλον μὲ πολλὴν εὐλάβειαν, τρεῖς καὶ τέσσαρες φοραῖς, καὶ πάλιν ἀπὸ τὰς χεῖράς του δὲν τὸ εὔγανε, καὶ καθὼς ἤλπιζε ὠφελήθη πολλὰ ἀπὸ τὸ βιβλίον ἐκεῖνο. Ὅμως ἐδιάλεξε τρία μοναχὰ κεφάλαια, καὶ τὰ ἐτύπωσε μέσα εἰς τὴν καρδίαν του, καὶ ἔκαμεν ἀπόφασιν μὲ τὸν ἑαυτόν του νὰ τὰ βάλῃ εἰς πρᾶξιν, καὶ νὰ τὰ φυλάξῃ μὲ κάθε προσοχήν. Τὸ ἕνα κεφάλαιον ἔλεγε τοῦτο. Ἀνίσως καὶ ζητεῖς νὰ εὕρῃς θεραπείαν τῆς ψυχῆς σου, κάνει χρεία νὰ ἔχῃς μεγάλην ἐπιμέλειαν καὶ ἔγνοιαν διὰ νὰ φυλάγῃς καλὰ τὴν συνείδησίν σου ὁποῦ νὰ μὴν σὲ ἐλέγχῃ εἰς κανένα πρᾶγμα · καὶ ὅσα καλὰ ἔργα σοῦ λέγει ἡ συνείδησίς σου διὰ νὰ κάμῃς, μὴν βαρεθῇς, ἀλλὰ κάμε τα, καὶ θέλεις εὕρῃ μεγάλην ὠφέλειαν. Τὸ ἄλλο κεφάλαιον ἔλεγε τοῦτο · Ὁποῖος ζητεῖ νὰ ἀποκτήσῃ τὰ χαρίσματα τοῦ ἁγίου Πνεύματος, πρὸ τοῦ νὰ κάμῃ τὰς ἐντολὰς τοῦ Θεοῦ, εἶναι παρόμοιος μὲ ἐκεῖνον τὸν σκλάβον ὁποῦ ζητεῖ ἀπὸ τὸν αὐθέντην του τὸ ἐλευθεροχάρτι του, τὴν ἰδίαν ὥραν ὁποῦ δώσει τὰ ἄσπρα διὰ νὰ τὸν ἀγοράσῃ. Καὶ τὸ τρίτον κεφάλαιον ἔλεγε τοῦτο · Ἐκεῖνος ὁποῦ προσεύχεται μὲ τὸ στόμα, καὶ ἀκόμι δὲν ἀπόκτησε γνῶσιν πνευματικὴν, μήτε ἠξεύρει νὰ προσεύχεται νοερῶς, ἐκεῖνος εἶναι παρόμοιος μὲ τὸν τυφλὸν ἐκεῖνον ὁποῦ ἐφώναζεν · « Υἱὲ Δαβὶδ, ἐλέησόν με. » Ἀμὴ ἐκεῖνος ὁποῦ ἀπόκτησε γνῶσιν πνευματικὴν, καὶ προσεύχεται νοερῶς, καὶ ἄνοιξε τὰ μάτια τῆς ψυχῆς του, παρομοιάζει μὲ τὸν ἴδιον τυφλὸν, ὅταν τὸν ἰάτρευσεν ὁ Κύριος ἀπὸ τὴν τυφλότητα, ὁποῦ ἔλαβε τὸ φῶς τῶν ματίων του, καὶ εἶδε τὸν Κύριον, καὶ πλέον δὲν τὸν ὠνόμασεν υἱὸν Δαβὶδ, ἀλλὰ τὸν ὡμολόγησεν Υἱὸν Θεοῦ, καὶ τὸν ἐπροσκύνησε καθὼς ἔπρεπε. Αὐτὰ τὰ τρία κεφάλαια ἄρεσαν πολλὰ τοῦ νέου ἐκείνου, καὶ πολλὰ τὰ ἐθαύμασε, καὶ ἔλαβε πληροφορίαν εἰς τὴν ψυχήν του, καὶ ἐπίστευσεν ἀδιστάκτως, πῶς θέλει εὕρῃ μεγάλην ὠφέλειαν, ἀνίσως καὶ προσέχῃ καλὰ τὴν συνείδησίν του, καθὼς λέγει ὁ ἅγιος Μάρκος · καὶ πῶς θέλει ἀπολαύσῃ τὰ χαρίσματα τοῦ ἁγίου Πνεύματος καὶ τὴν ἐνέργειάν του, ἀνίσως καὶ φυλάξῃ τὰς ἐντολὰς τοῦ Θεοῦ · καὶ τὸ τρίτον πῶς μὲ τὴν χάριν τοῦ ἁγίου Πνεύματος θέλει ἀξιωθῇ νὰ ἀνοίξῃ τὰ μάτια τῆς ψυχῆς του, καὶ νὰ ἰδῇ νοερῶς τὸν Κύριον. Ὅθεν ἐλπίζωντας πῶς ἔχει νὰ ἰδῇ ἐκεῖνο τὸ ἀνεκλάλητον κάλλος τοῦ Κυρίου, ἐπληγώθη εἰς τὴν καρδίαν ἀπὸ τὸν ἔρωτα τοῦτον καὶ ἀγάπην, καὶ εἶχε μεγάλην ἐπιθυμίαν εἰς τοῦτο. Ὅμως δὲν ἔκαμεν ἄλλο τίποτες, καθὼς μὲ ἐβεβαίωσεν ὕστερα μεθ' ὅρκου, πάρεξ μόνον κάθε βράδυ ὁποῦ ἐπήγαινεν εἰς τὸ κρεββάτι του διὰ νὰ κοιμηθῇ,

A ἔκανε πρῶτον τὴν προσευχὴν, καὶ τὰς μετανοίας ἐκείνας ὁποῦ τοῦ ἐπαράγγειλεν ὁ ἅγιος ἐκεῖνος γέρων, καὶ τότε ἐκοιμᾶτο. Λοιπὸν ἀπερνῶντας ὀλίγος καιρὸς, καὶ προσέχωντας αὐτὸς καλὰ τὴν συνείδησίν του, ἐκεῖ ὁποῦ ἔκανε αὐτὸν τὸν κανόνα τοῦ γέροντος ἕνα βράδυ, τοῦ λέγει ἡ συνείδησίς του, νὰ κάμῃ καὶ ἄλλην προσευχὴν ἀκόμι καὶ ἄλλας μετανοίας, καὶ νὰ εἰπῇ ἀκόμι καὶ τὸ, « Κύριε Ἰησοῦ Χριστὲ, ἐλέησόν με, » περισσότεραις φοραῖς, ὅτι ἠμπορεῖ νὰ τὸ κάμῃ. Καὶ αὐτὸς ὑπήκουσεν εἰς ἐκεῖνο, ὁποῦ τοῦ εἶπεν ἡ συνείδησίς του μὲ μεγάλην προθυμίαν, καὶ ἄρχισε χωρὶς κανένα δισταγμὸν παρευθὺς να τὸ κάμῃ, πιστεύωντας πῶς ἐκεῖνα ὁποῦ ἔκανε, τοῦ τὰ ἔλεγεν ὁ ἴδιος Θεός · καὶ ἀπὸ τότε πλέον δὲν ἔπεφτεν εἰς τὸ κρεββάτι νὰ κοιμηθῇ, ἀνίσως καὶ δὲν ἔκανε πρῶτον
B ἐκεῖνο ὁποῦ τοῦ ἔλεγεν ἡ συνείδησίς του, πῶς ἠμπορεῖ νὰ τὸ κάμῃ. Καὶ τοιουτοτρόπως ὑπακούωντας αὐτὸς τὴν συνείδησίν του, καὶ ἐκείνη αὐγατίζωντας πάντοτε, καὶ λέγωντάς του νὰ κάνῃ τὸ περισσότερον, εἰς ὀλίγον καιρὸν αὔξησε πολλὰ ἡ προσευχὴ ὁποῦ ἔκανε, καθὼς εἴπαμεν, κάθε βράδυ. Ἐπειδὴ καὶ τὴν ἡμέραν δὲν εἶχε εὐκαιρίαν νὰ προσεύχεται, διατὶ εἶχε τὴν ἐπιστασίαν ὅλην τοῦ ὀσπητίου ἑνὸς μεγάλου ἄρχοντος, καὶ εἶχε πολλαῖς φροντίδες καὶ ὑποθέσες, καὶ ἐπήγαινε καὶ κάθε ἡμέραν εἰς τὸ παλάτι τὸ βασιλικὸν, καὶ δὲν τοῦ ἔμενε καιρὸς τὴν ἡμέραν νὰ προσεύχεται, ἀλλὰ κάθε βράδυ ὁποῦ ἐπήγαινε διὰ νὰ κοιμηθῇ ἐπροσεύχετο, καθὼς εἴπαμεν, καὶ ἄρχισε νὰ θερμαίνεται ἡ καρδία του, καὶ νὰ τοῦ ἔρχεται κατάνυξις, καὶ νὰ τρέχουν ἀπὸ τὰ μάτιά του
C δάκρυα περισσὰ, καὶ νὰ κάνῃ συχναῖς φοραῖς γονυκλισίαις πολλαῖς, καὶ νὰ λέγῃ καὶ ἄλλας εὐχὰς εἰς τὴν Θεοτόκον μὲ ἀναστεναγμοὺς, καὶ μὲ πόνον καρδίας · καὶ τοῦ ἐφαίνετο πῶς παραστέκεται ἔμπροσθεν εἰς τὸν Κύριον σωματικῶς, καὶ ἐπρόσπεφτεν εἰς τοὺς ἀχράντους πόδας του, καὶ τὸν ἐπαρακαλοῦσε μετὰ δακρύων νὰ τὸν εὐσπλαγχνισθῇ ὡσὰν τὸν τυφλὸν ὁποῦ λέγει τὸ ἱερὸν Εὐαγγέλιον, καὶ νὰ τοῦ χαρίσῃ τὸ φῶς τῶν ματίων τῆς ψυχῆς του. Καὶ ἀπὸ ἡμέραν εἰς ἡμέραν τόσον αὐγάτισεν ἡ προσευχὴ ὁποῦ ἔκανε κάθε βράδυ, ὁποῦ ἐβάστα ἕως τὰ μεσάνυκτα καὶ εἰς καιρὸν ὁποῦ ἐπροσεύχετο ὀρθὸς ἐστέκετο ὡσὰν μία κολῶνα, καὶ δὲν ἐσάλευε παντελῶς μήτε τὰ πόδιά του, μήτε κανένα ἄλλο μέρος τοῦ κορμίου του · μήτε τὰ μάτιά του τὰ ἐγύριζε τὸ ἕνα
D μέρος καὶ τὸ ἄλλο διὰ νὰ κοιτάξῃ, ἀλλὰ ἐστέκετο μὲ μεγάλον φόβον καὶ τρόμον χωρὶς νὰ νυστάξῃ, ἢ νὰ τοῦ ἔλθῃ ποτὲ ἀκηδία καὶ ὀκνηρία. Λοιπὸν ἕνα βράδυ εἰς καιρὸν ὁποῦ ἐπροσεύχετο, καὶ ἔλεγε νοερῶς μὲ τὸν νοῦν του τὸ, « Ὁ Θεὸς, ἱλάσθητί μοι τῷ ἁμαρτωλῷ, » ἔξαφνα ἔλαμψεν εἰς αὐτὸν μία λάμψις θεϊκὴ, καὶ ἐγέμισεν ἀπὸ τὸ φῶς ἐκεῖνο ὅλος ὁ τόπος, καὶ ὁ νέος ἐκεῖνος, ὁ εὐλογημένος, λέγω, Γεώργιος, ἔμεινεν ἐκστατικὸς, καὶ ἀλησμόνησε τὸν ἴδιον τὸν ἑαυτόν του, ἀνίσως καὶ εὑρίσκετο μέσα εἰς σπῆτι, διατὶ ὁλοῦθεν ἔβλεπε φῶς, ὡσὰν νὰ ἦτον ἔξω · καὶ μήτε ἐκαταλάμβανε τότε ἀνίσως καὶ ἐπατοῦσεν εἰς τὴν γῆν, ἢ στέκεται εἰς τὸν ἀέρα · ἀλλὰ μήτε καμμίαν φροντίδα σωματικὴν, ἢ κοσμικὴν εἶχε παντε-

λῶς εἰς τὸν νοῦν του, ἀμὴ ἀλησμόνησε τελείως ὅλον τὸν κόσμον, καὶ ἀνταμώθη ὅλος, καὶ ἔγινεν ἕνα μὲ τὸ φῶς ἐκεῖνο τὸ θεῖκὸν, καὶ τοῦ ἐφαίνετο πῶς ἔγινε καὶ αὐτὸς φῶς, καὶ ἦτον ὅλος γεμάτος ἀπὸ δάκρυα, καὶ ἀπὸ μίαν χαρὰν ἀνεκδιήγητον· καὶ ὕστερα ἀπὸ τοῦτο ἀνέβη ὁ νοῦς του εἰς τοὺς οὐρανοὺς, καὶ ἐκεῖ εἶδεν ἄλλο φῶς πλέον λαμπρότερον, καὶ κοντὰ εἰς ἐκεῖνο τὸ φῶς τοῦ ἐφάνη πῶς ἐστέκετο ὁ ἅγιος ἐκεῖνος γέρων ὁποῦ τοῦ ἔδωκεν, ὡς εἴπαμεν, τὸ βιβλίον τοῦ ἀββᾶ Μάρκου, καὶ τὸν κανόνα ὁποῦ ἔκαμεν. Ἐγὼ λοιπὸν καθὼς τὰ ἄκουσα ἀπὸ τὸν νέον, ἐστοχάσθηκα πῶς καὶ ἡ πρεσβεία τοῦ ἁγίου γέροντος ἐσυνέργησε πολλὰ εἰς τοῦτο, καὶ ἔτζι τὸ οἰκονόμησεν ὁ Θεὸς διὰ νὰ δείξῃ τοῦ νέου εἰς ποῖον ὕψος ἀρετῆς εὑρίσκετο ὁ ἅγιος ἐκεῖνος γέρων, διὰ τοῦτο τὸν εἶδε πῶς ἐστέκετο κοντὰ εἰς ἐκεῖνο τὸ φῶς. Τότε ὁ νέος ἐκεῖνος, ὡσὰν ἐπέρασεν αὐτὴ ἡ θεωρία, καὶ ἦλθε πάλιν εἰς τὸν ἑαυτόν του, ἦτον γεμάτος, καθὼς ἔλεγεν, ἀπὸ χαρὰν καὶ θαυμασμὸν, καὶ εὔγανεν ἀπὸ τὴν καρδίαν του τὰ δάκρυα, καὶ μαζῆ μὲ ἐκεῖνα τὰ δάκρυα ἀκολουθοῦσε καὶ μία γλυκύτης ὑπερβολική. Τέλος πάντων ἔπεσεν εἰς τὸ κρεββάτι διὰ νὰ κοιμηθῇ ὀλίγον, καὶ τὴν ἴδιαν ὥραν ἐφώναξεν ὁ πετεινὸς, καὶ ἀφ' οὗ ἐπέρασεν ὀλίγον, καὶ ἐσήμαιναν ἡ ἐκκλησίαις διὰ τὸν ὄρθρον, καὶ ἐσηκώθη ὁ νέος διὰ νὰ διαβάσῃ τὸν ὄρθρον κατὰ τὴν συνήθειάν του, καὶ ἐκείνην τὴν νύκτα μήτε ἐκοιμήθη τελείως, μήτε στοχασμὸς ὕπνου τοῦ ἦλθε παντελῶς. Αὐτὰ μοῦ ἐδιηγεῖτο ὁ νέος πῶς ἠκολούθησαν εἰς αὐτόν. Ὁ ὁποῖος ἄλλο τίποτες δὲν ἔκαμε, καθὼς μὲ ἐβεβαίωνεν ὁ ἴδιος, πάρεξ αὐτὰ ὁποῦ ἠκούσατε μόνον, πλὴν εἶχε πίστιν καὶ ἐλπίδα ἀδίστακτον, καὶ διὰ τοῦτο ἠξιώθη νὰ ἰδῇ τέτοιαν θεωρίαν. Καὶ μὴν μοῦ εἰπῇ τινὰς πῶς ἐκεῖνος τὰ ἔκαμεν αὐτὰ διὰ νὰ δοκιμάσῃ, διατὶ αὐτὸς, ὡς μοῦ ἔλεγε, μήτε μὲ τὸν λογισμόν του τὸ ἔβαλεν αὐτὸ, διὰ νὰ δοκιμάσῃ ποτὲ, ἀλλὰ εἶχε πίστιν ἀδίστακτον, ὅθεν ἀποῤῥίπτωντας ἀπὸ λόγου του κάθε ἄλλον λογισμὸν σαρκικὸν καὶ κοσμικὸν, τόσην μεγάλην ἐπιμέλειαν ἔβαλε διὰ νὰ φυλάξῃ τὴν συνείδησίν του, καὶ νὰ κατορθώσῃ ἐκεῖνα ὁποῦ τοῦ ἔλεγεν ἡ συνείδησις, ὁποῦ εἰς ὅλα τὰ ἄλλα πράγματα τούτου τοῦ κόσμου εὑρίσκετο ὡσὰν ἀναίσθητος, καὶ δὲν τὰ αἰσθάνετο παντελῶς. Ἀλλὰ μήτε νὰ φάγῃ, ἢ νὰ πίῃ εἶχε κάμμίαν ὄρεξιν, ὥστε ὁποῦ καὶ πολλαῖς φοραῖς ἔμενε νηστικός. Ἀκούσατε, ἀδελφοί μου ἀγαπητοὶ, τί λογῆς πράγματα κατορθώνει ἡ πίστις, καὶ πόσην δύναμιν ἔχει, ὅταν στερεώνεται μὲ τὰ ἔργα τὰ καλά; Ἐγνωρίσετε πῶς μήτε ἡ νεότης μᾶς βλάπτει τίποτες, μήτε πάλιν τὸ γηρατεῖον μᾶς ὠφελεῖ, ἀνίσως καὶ μᾶς λείπει ὁ φόβος τοῦ Θεοῦ; Ἐμάθετε τώρα, πῶς μήτε ὁ κόσμος, καὶ ἡ πολιτείαις μᾶς ἐμποδίζουν εἰς τὸ νὰ κάμωμεν τὰς ἐντολὰς τοῦ Θεοῦ, ἀνίσως καὶ ἡμεῖς ἔχωμεν προθυμίαν· μήτε πάλιν ἡ ἀναχώρησις τοῦ κόσμου, καὶ ἡ ἐρημία μᾶς ὠφελοῦν, ἀνίσως καὶ ἡμεῖς εὑρισκώμεσθεν εἰς ὀκνηρίαν καὶ ἀμέλειαν; Ὅλοι μας ἀκούομεν τὸν Δαβὶδ πῶς μὲ τόσας φροντίδας, καὶ βασιλικὰς ὑποθέσεις, εἶχε τὸν νοῦν του ὅλως διόλου ἀφιερωμένον εἰς τὸν Θεὸν, καὶ θαυμάζομεν εἰς τοῦτο, καὶ λέγομεν, πῶς ἕνας Δαβὶδ ἔγινε, καὶ ὄχι ἄλλος; Καὶ νὰ ὁποῦ εἰς τοῦτον τὸν νέον ἀκολούθησε περισσότερον ἀπὸ τὸν Δαβίδ. Διατὶ ὁ Δαβὶδ ἔλαβε τὴν μαρτυρίαν ἀπὸ τὸν ἴδιον τὸν Θεὸν, ἐχρίσθη καὶ προφήτης, καὶ βασιλεὺς, ἔλαβε καὶ τὴν χάριν τοῦ ἁγίου Πνεύματος. Ἀνίσως λοιπὸν καὶ εἰς καιρὸν ὁποῦ ἔσφαλεν εἰς τὸν Θεὸν, καὶ ἔχασε τὴν χάριν τοῦ ἁγίου Πνεύματος, καὶ τὸ ἀξίωμα τῆς προφητείας, καὶ ἀπεμάκρυνεν ἀπὸ τὴν συναναστροφὴν τοῦ Θεοῦ, ἀνίσως λέγω ἦλθεν ὕστερα εἰς αἴσθησιν, καὶ ἐνθυμήθη τὰ καλὰ ὁποῦ εἶχε καὶ τὰ ἔχασε, καὶ τὰ ἐζήτησε πάλιν νὰ τὰ ἀποκτήσῃ, τί θαυμαστόν; Τὸ θαυμαστὸν εἶναι καὶ ἀξιέπαινον, ὁποῦ ἕνας νέος ἄνθρωπος εἴκοσι χρόνων, ὁποῦ νὰ εἶναι προσηλωμένος ὅλος διόλου εἰς τὰ κοσμικὰ πράγματα, καὶ εἰς αὐτὰ τὰ πρόσκαιρα νὰ ἔχῃ τὸν νοῦν του, καὶ ἔξω ἀπὸ αὐτὰ ἄλλο τίποτες ὑψηλότερον νὰ μὴν στοχάζεται, μήτε εἰς τὸν νοῦν του νὰ ἔλθῃ ποτὲ παρόμοιος λογισμὸς, καὶ μόνον ὁποῦ ἄκουσε ὀλίγον τίποτες ἀπὸ τὸν ἅγιον ἐκεῖνον γέροντα, καὶ ἐδιάβασε καὶ τὰ τρία ἐκεῖνα κεφάλαια τοῦ ἀββᾶ Μάρκου, παρευθὺς νὰ πιστεύσῃ ἀδιστάκτως εἰς τὰ γεγραμμένα, καὶ νὰ τὰ βάλῃ εἰς πρᾶξιν μὲ ἐλπίδα ἀναμφίβολον, καὶ μὲ ἐκείνην τὴν ὀλίγην ἐργασίαν ὁποῦ ἔκαμε, νὰ ἀξιωθῇ νὰ ὑψώσῃ τὸν νοῦν του ἕως εἰς τὸν οὐρανὸν, καὶ νὰ κάμῃ τὴν Θεοτόκον νὰ τὸν εὐσπλαγχνισθῇ, καὶ μὲ τὴν πρεσβείαν της εἰς τὸν Θεὸν, νὰ τὸν φιλιώσῃ τόσον μὲ αὐτὸν, ὁποῦ νὰ τοῦ στείλῃ ἀπὸ τὸν οὐρανὸν τὸν θεῖόν του φωτισμὸν, καὶ τὴν χάριν τοῦ παναγίου Πνεύματος, ἡ ὁποία νὰ τὸν δυναμώσῃ νὰ φθάσῃ ἕως τὸν οὐρανὸν, καὶ νὰ ἀπολαύσῃ τὸ φῶς ἐκεῖνο, τὸ ὁποῖον πολλοὶ τὸ ἐπιθυμοῦν, μὰ ὀλίγοι τὸ ἐπιτυχαίνουν. Μὲ ὅλον τοῦτο ὁ νέος οὗτος καὶ εὐλογημένος Γεώργιος, ὁποῦ μήτε χρόνους πολλοὺς ἐνήστευσεν, ἢ ἀγρύπνησεν, ἢ ἄλλους ἀγῶνας ἀσκητικοὺς ἔκαμεν· ἀλλὰ μήτε ποτέ του ἐκοιμήθη χάμω, μήτε τρύχινα ἐφόρεσε, μήτε καλόγηρος ἔγινε, μήτε ἀπὸ τὸν κόσμον ἀναχώρησε σωματικά· μόνον διὰ ὀλίγην ἀγρυπνίαν, καὶ προσευχὴν ὁποῦ ἔκαμεν, ἔγινεν ἄγγελος ἐπίγειος, καὶ ἄνθρωπος ἐπουράνιος· ἄνθρωπος εἰς τὸ φαινόμενον, καὶ ἄσαρκος εἰς τὸ νοούμενον· κρατητὸς, καὶ ἀκράτητος· βλεπόμενος ἀπὸ ὅλους, καὶ μόνος εὑρισκόμενος μὲ μόνον τὸν Θεὸν ὁποῦ ἰξεύρει τὰ πάντα. Διὰ τοῦτο καὶ ἠξιώθη νὰ ἰδῇ τὸ γλυκύτατον ἐκεῖνο φῶς τοῦ νοητοῦ Ἡλίου τῆς δικαιοσύνης. Καὶ πρεπόντως. Διατὶ ἡ ἀγάπη καὶ ὁ πόθος ὁποῦ εἶχεν εἰς τὸν Θεὸν, τὸν ἔκαμε νὰ γένῃ ἔξω κόσμου πνευματικῶς, καὶ νὰ ἀλησμονήσῃ καὶ κόσμον, καὶ σάρκα, καὶ ὅλα τὰ μάταια πράγματα τοῦ κόσμου, καὶ νὰ προσηλωθῇ ὅλος διόλου εἰς τὸν Θεὸν, καὶ ἔτζι νὰ γένῃ ὅλος πνευματικὸς, καὶ ὅλος φῶς, καὶ νὰ ἰδῇ τέτοιαν θεωρίαν, καὶ νὰ ἀπολαύσῃ τέτοιαν ἀπόλαυσιν· καὶ μάλιστα ὁποῦ ἐκατοικοῦσε μέσα εἰς πολιτείαν, καὶ εἰς τέτοιαν πολιτείαν, καὶ ἐδιάτριβε καὶ εἰς τὰ βασιλικὰ παλάτια, καὶ εἶχε καὶ ἐπιστασίαν ἐπάνω τοῦ ἀρχοντικοῦ μεγάλου, μὲ τόσους σκλάβους, καὶ ἄλλους ὑπηρέτας πολλοὺς, καὶ ὑπηρεσίας, καὶ ὑποθέσεις μεγάλας καὶ περισσάς.

Ἀλλὰ ἀρκετὰ εἶναι αὐτὰ ὁποῦ εἴπαμεν καὶ δι-

ἔπαινον τοῦ νέου ἐκείνου, καὶ διὰ παρακίνησιν ἐδικήν σας ὁποῦ νὰ ἔλθῆτε καὶ τοῦ λόγουσας εἰς πόθον τοιοῦτον, καὶ νὰ τὸν μιμηθῆτε, διὰ νὰ ἀξιωθῆτε νὰ λάβετε παρόμοιαν χάριν ἀπὸ τὸν Θεόν. Ἢ θέλετε νὰ σᾶς εἰπῶ καὶ ἄλλα μεγαλήτερα ἀπὸ αὐτὰ ὁποῦ σᾶς εἶπα; Ὅμως τί ἄλλο εἶναι μεγαλήτερον ἀπὸ τὸν φόβον τοῦ Θεοῦ, καθὼς λέγει ὁ Θεολόγος Γρηγόριος; πῶς δηλαδὴ ἡ ἀρχὴ τῆς σοφίας εἶναι ὁ φόβος τοῦ Θεοῦ; Διατὶ ἐκεῖ ὁποῦ εἶναι ὁ φόβος τοῦ Θεοῦ, ἐκεῖ εἶναι καὶ φύλαξις τῶν ἐντολῶν· καὶ ὅπου εἶναι ἡ φύλαξις τῶν ἐντολῶν· ἐκεῖ εἶναι ὁ καθαρισμὸς τῆς σαρκὸς, ἡ ὁποία εἶναι ἕνα παχὺ σύγνεφον ἐμπρὸς εἰς τὴν ψυχὴν, καὶ δὲν τὴν ἀφίνει νὰ ἰδῇ παστρικὰ τὴν λάμψιν τὴν θεϊκήν. Καὶ πάλιν ἐκεῖ ὁποῦ εἶναι καθαρισμὸς τῆς σαρκὸς, ἐκεῖ εἶναι ἔλλαμψις θεϊκή· καὶ ὅπου εἶναι ἡ ἔλλαμψις ἡ θεϊκὴ, ἐκεῖ εἶναι ἡ τελείωσις τοῦ θεϊκοῦ πόθου. Ὥστε ὁποῦ ἡ ἔλλαμψις ἡ θεϊκὴ καὶ ὁ φωτισμὸς τοῦ ἁγίου Πνεύματος εἶναι τέλος ἀτελείωτον κάθε ἀρετῆς, καὶ ὅποιος ἔλθῃ εἰς αὐτὸ τὸ τέλος, ἐτελείωσεν ὅλα τὰ αἰσθητὰ, καὶ ἄρχισε νὰ ἔρχεται εἰς τὴν γνῶσιν τῶν πνευματικῶν.

Αὐτὰ εἶναι, ἀδελφοί μου, τὰ θαυμάσια τοῦ ἁγίου Θεοῦ. Διὰ τοῦτο φανερώνει ὁ πάνσοφος Θεὸς τοὺς κρυπτοὺς ἁγίους του, ἢ διὰ νὰ τοὺς μιμηθοῦν οἱ ἄλλοι, καὶ νὰ μεταχειρισθοῦν καὶ αὐτοὶ τὴν πολιτείαν τους, ἢ ἂν δὲν τοὺς μιμηθοῦν, νὰ μείνουν ἀναπολόγητοι, καὶ νὰ μὴν ἔχουν κάμμίαν πρόφασιν νὰ εἰποῦν. Διατὶ καὶ ἐκεῖνοι ὁποῦ εὑρίσκονται μέσα εἰς τοὺς περισπασμοὺς καὶ ταραχὰς, ἀνίσως καὶ πολιτεύωνται καθὼς πρέπει, σώνονται, καὶ ἀξιώνονται νὰ λάβουν ἀπὸ τὸν Θεὸν μεγάλα καλὰ, διὰ μοναχὴν τὴν πίστιν ὁποῦ ἔχουν εἰς αὐτόν. Λοιπὸν λυπηθῆτε τὴν ψυχὴν σας ἀδελφοὶ, καὶ πιστεύσετε μὲ ὅλην σας τὴν καρδίαν ἀδιστάκτως εἰς τὸν Κύριόν μας, καὶ εἰς τὰ λόγιά του, καὶ μισήσατε ἐτοῦτα τὰ ψεύτικα πράγματα τοῦ κόσμου, καὶ ἀφήσετέ τα, ὡς προσωρινὰ ὁποῦ εἶναι, καὶ προσέλθετε εἰς τὸν Θεὸν, καὶ προσκολληθῆτε μὲ αὐτόν. Διατὶ χωρὶς τὸν Θεὸν δὲν εἶναι τίποτες εἰς τὸν κόσμον. Ὅλα τὰ πράγματα εἶναι οὐδὲν, ὅταν λείπῃ ὁ Θεός. Διὰ τοῦτο κλαίω, καὶ θρηνῶ, καὶ λυποῦμαι ὑπερβολικὰ, ὅταν συλλογισθῶ πῶς ἔχομεν τέτοιον αὐθέντην πλουσιόδωρον καὶ φιλάνθρωπον, ὁποῦ διὰ μόνην τὴν πίστιν ὁποῦ δείχνομεν εἰς τοὺς λόγους του, καὶ εἰς τὰς ὑποσχέσεις του μὲ τὴν πρᾶξιν, μᾶς χαρίζει τέτοια χαρίσματα, καθὼς τὰ ἠκούσαμεν, καὶ τὰ εἴδαμεν. Καὶ ἡμεῖς ἀσυλλόγιστα ὡσὰν τὰ ἄλογα ζῶα προτιμῶμεν καλήτερα τὴν γῆν, καὶ τὰ γήϊνα καὶ φθαρτὰ πράγματα, τὰ ὁποῖα ὁ πανάγαθος Θεὸς διὰ τὴν ἄκραν του εὐσπλαγχνίαν μᾶς τὰ δίδει πλουσιοπάροχα διὰ τὴν χρείαν τοῦ σώματος, διὰ νὰ κυβερνᾶται ἀπὸ αὐτὰ μέτρια, ὅσα τοῦ εἶναι ἀναγκαῖα διὰ νὰ ζῇ. Καὶ ἡ ψυχὴ νὰ μὴν ἔχῃ κανένα ἐμπόδιον, ἀλλὰ νὰ ἔχῃ τὴν ἐδικήν της ἔγνοιαν, καὶ νὰ πολιτεύεται καὶ αὐτὴ καθὼς πρέπει, καὶ νὰ τρέφεται καὶ αὐτὴ μὲ τὴν νοερὰν τροφὴν, καὶ μὲ τὴν χάριν τοῦ ἁγίου Πνεύματος. Διατὶ ὁ ἄνθρωπος διὰ τοῦτο ἔγινεν εἰς τὸν κόσμον τοῦτον, διὰ νὰ εὕρῃ αἰτίαν ἀπὸ ἐτοῦτα τὰ κοσμικὰ πράγματα νὰ δοξάσῃ τὸν

A Θεὸν ὁποῦ τοῦ τὰ ἔδωκε, καὶ νὰ γνωρίσῃ τὸν εὐεργέτην του, καὶ τὸν καλοθελητήν του, καὶ νὰ τὸν ποθήσῃ, καὶ νὰ τὸν εὐχαριστήσῃ, καὶ μὲ εὐχαριστίαν λόγου, καὶ μὲ εὐχαριστίαν θεαρέστων πράξεων, καὶ ἔτζι νὰ ἀξιωθῇ νὰ λάβῃ καὶ ἄλλαις εὐεργεσίαις ἀπὸ τὸν Θεὸν, καὶ χαρίσματα μεγαλήτερα καὶ αἰώνια. Ἀλλὰ ἡμεῖς, ἀλήμονον! τελείως, δὲν ἐγνοιαζόμεθα διὰ ἐκεῖνα τὰ μέλλοντα, μόνον εἴμεσθε δοσμένοι εἰς τὰ παρόντα, καὶ διὰ ἐκεῖνα φροντίζομεν, καὶ ἐπιμελούμεθα πῶς νὰ τὰ ἀποκτήσωμεν, πῶς νὰ τὰ περισσεύσωμεν, καὶ διὰ ἐκεῖνον ὁποῦ μᾶς τὰ ἔδωκεν διόλου τελα δὲν μᾶς ἐγνοιάζει, ἀμὴ δείχνομεν καὶ μεγάλην ἀχαριστίαν εἰς αὐτὸν, καὶ γινόμεθα παρόμοιοι μὲ τοὺς δαίμονας, ἢ καὶ χειρότεροι, ἂν πρέπῃ νὰ εἰπῶ B τὴν ἀλήθειαν. Καὶ διὰ τοῦτο πρέπει νὰ τιμωρηθοῦμεν καὶ περισσότερον ἀπὸ ἐκείνους, διατὶ καὶ περισσότεραις εὐεργεσίαις ἐλάβαμεν. Ἐπειδὴ καὶ ἡμεῖς ἐγεννήθημεν Χριστιανοὶ, ἐλάβαμεν τόσα μυστήρια, τόσα χαρίσματα πνευματικὰ, καὶ πιστεύομεν ἕνα Θεὸν ὁποῦ ἔγινε διὰ ἡμᾶς ἄνθρωπος, καὶ ἔπαθε τόσα βάσανα, καὶ τέλος πάντων θάνατον σταυρικὸν διὰ νὰ μᾶς ἐλευθερώσῃ ἀπὸ τὴν πλάνην τοῦ διαβόλου, καὶ ἀπὸ τὴν ἁμαρτίαν. Καὶ μὲ ὅλα ταῦτα τὸν πιστεύομεν μὲ τὰ λόγια μοναχὰ, καὶ μὲ τὰ ἔργα μας τὸν ἀρνούμεθα τελείως.

Δὲν κηρύττεται τὸ ὄνομα τοῦ Χριστοῦ τὴν σήμερον ὁλοῦθεν, καὶ εἰς ταῖς πολιτείαις, καὶ εἰς τὰ χωρία καὶ εἰς τὰ μοναστήρια, καὶ εἰς τὰς ἐρημίας; Μὰ, C ἂν ἀγαπᾷς, ἐξέταξε ἀκριβῶς νὰ μάθῃς πόσοι Χριστιανοὶ φυλάττουν τὰς ἐντολάς του· καὶ μετὰ βίας ἀνάμεσα εἰς τόσους θέλεις εὕρῃ ἕναν ὁποῦ νὰ εἶναι ἀληθινὰ Χριστιανὸς καὶ μὲ τὰ λόγια, καὶ μὲ τὰ ἔργα. Δὲν εἶπεν ὁ Κύριός μας εἰς τὸ ἱερὸν Εὐαγγέλιον· « Ὅποιος πιστεύει εἰς ἐμὲ, θέλει κάμῃ καὶ αὐτὸς ὅσα κάμω καὶ ἐγὼ, καὶ ἀκόμι μεγαλήτερα; » Τώρα ποῖος ἀπὸ ἡμᾶς ἀποκοτᾷ νὰ εἰπῇ, πῶς Ἐγὼ κάνω τὰ ἔργα τοῦ Χριστοῦ, καὶ πιστεύω ὀρθῶς εἰς αὐτόν; Βλέπετε, ἀδελφοὶ, ὁποῦ ἔχομεν νὰ εὑρεθοῦμεν ἄπιστοι εἰς ἐκείνην τὴν φοβερὰν ἡμέραν τῆς κρίσεως, καὶ ἔχομεν νὰ κολασθοῦμεν χειρότερα ἀπὸ ἐκείνους ὁποῦ δὲν γνωρίζουν τελείως τὸν Χριστὸν, μήτε τὸν πιστεύουν; Διατὶ ἀνάγκη εἶναι, ἢ ἡμεῖς νὰ καταδικασθοῦμεν ὡσὰν ἄπιστοι, ἢ Κύριος ἡμῶν Ἰη-D σοῦς Χριστὸς, ἡ αὐτοαλήθεια, νὰ ἀποδειχθῇ ψεύστης· τὸ ὁποῖον εἶναι ἀδύνατον. Καὶ αὐτὰ τὰ ἔγραψα, ἀδελφοί μου, ὄχι μὲ σκοπὸν διὰ νὰ ἐμποδίσω τοὺς Χριστιανοὺς ἀπὸ τὴν ἀναχώρησιν καὶ τὴν ἡσυχίαν, προτιμῶντας καλήτερα τὴν πολιτείαν τὴν κοσμικὴν (μὴ γένοιτο τοῦτο ποτέ!), ἀλλὰ ὁ σκοπός μου εἶναι νὰ πληροφορήσω ὅλους ἐκείνους ὁποῦ διαβάσουν τὴν παροῦσαν διήγησιν, πῶς ἐκεῖνος ὁποῦ θέλει καὶ ποθεῖ ἐξ ὅλης του ψυχῆς καὶ καρδίας νὰ κάμῃ τὸ καλὸν καὶ τὴν ἀρετὴν, ἔλαβε δύναμιν ἀπὸ τὸν παντοδύναμον Θεὸν νὰ ἠμπορεῖ νὰ τὸ κάνῃ εἰς κάθε τόπον, καὶ νὰ ἀξιωθῇ νὰ λάβῃ καὶ χαρίσματα πνευματικὰ, καὶ θείας θεωρίας, ὡσὰν καὶ τοῦτον τὸν νέον, τὸν εὐλογημένον λέγω Γεώργιον. Τὸν ὁποῖον, μὲ τὸ νὰ τὸν εἶχα καὶ ἐγὼ γνώριμον, καὶ φίλον μου ἀκριβὸν τὸν ἐπαρακάλεσα, καὶ μοῦ τὰ ἐδιηγήθη, καθὼς

τὰ ἔγραψα. Διὰ τοῦτο, ἀδελφοί μου ἐν Χριστῷ, σᾶς A παρακαλῶ, ἂς λάβωμεν καὶ ἡμεῖς προθυμίαν καὶ πόθον εἰς τὴν καρδίαν μας διὰ νὰ κάμωμεν τὸ καλόν, καὶ ἂς δράμωμεν μὲ πίστιν ἀδίστακτον καὶ ἐλπίδα, διὰ νὰ κατορθώσωμεν τὰς ἐντολὰς τοῦ Θεοῦ, καὶ πιστὸς καὶ ἀψευδέστατος εἶναι ὁ Κύριός μας. « Τὰ πρόσωπα ἡμῶν οὐ μὴ καταισχυνθῇ. » Βεβαιότατα θέλομεν δυνηθῇ νὰ κατορθώσωμεν κάθε καλόν, εἰς ὁποιον τόπον καὶ ἂν εἴμεσθε· ἢ εἰς πολιτείας, ἢ εἰς χωρία, ἢ εἰς μοναστήρια, ἢ εἰς ἐρημίας. Διατὶ ὁ πανάγαθος Θεὸς κατὰ τὴν ὑπόσχεσίν του ἀνοίγει τὰς πόρτας τῆς βασιλείας του εἰς κάθε ἕνα ὁποῦ κρούει ἀκατάπαυστα· καὶ δίδει τὴν χάριν τοῦ παναγίου Πνεύματος εἰς κάθε ἕνα ὁποῦ γυρεύει· καὶ δὲν εἶναι τρόπος ἐκεῖνος ὁποῦ ζητεῖ ὁλοψύχως, νὰ μὴν εὕρῃ τὸν πλοῦτον τῶν χαρισμάτων τοῦ Θεοῦ. Ὧ ἡ δόξα εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων. Ἀμήν.

ΤΟΥ ΑΥΤΟΥ ΕΝ ΑΓΙΟΙΣ ΠΑΤΡΟΣ ΗΜΩΝ

ΣΥΜΕΩΝ

ΤΟΥ ΝΕΟΥ ΘΕΟΛΟΓΟΥ

ΠΕΡΙ ΤΩΝ ΤΡΙΩΝ ΤΡΟΠΩΝ ΤΗΣ ΠΡΟΣΕΥΧΗΣ ΛΟΓΟΣ

Μεταγλωττισθεὶς εἰς κοινοτέραν διάλεκτον, καὶ ἐνταῦθα τεθεὶς εἰς εὐκολωτέραν των απλουστερων καταληψιν.

Τρεῖς εἶναι οἱ τρόποι τῆς προσοχῆς καὶ τῆς προσευχῆς, μὲ τοὺς ὁποίους ἡ ψυχὴ ἢ ὑψώνεται, καὶ προκόπτει· ἢ κρημνίζεται, καὶ χάνεται. Καὶ ἀνίσως αὐτοὺς τοὺς τρεῖς τρόπους τοὺς μεταχειρίζεται εἰς ἁρμόδιον καιρόν, καθὼς πρέπει, προκόπτει· εἰ δὲ καὶ τοὺς μεταχειρισθῇ ἀνόητα καὶ παράκαιρα, κρημνίζεται. Λοιπὸν ἡ προσοχὴ πρέπει νὰ εἶναι τόσον δεμένη καὶ ἀχώριστος μὲ τὴν προσευχήν, καθὼς εἶναι δεμένον καὶ ἀχώριστον τὸ κορμὶ μὲ τὴν ψυχήν, καὶ τὸ ἕνα χωρὶς τὸ ἄλλο δὲν ἠμπορεῖ νὰ σταθῇ. Καὶ ἡ προσοχὴ πρέπει νὰ πηγαίνῃ ὀμπρός, καὶ νὰ βιγλίζῃ τοὺς ἐχθρούς, ὡσὰν ἕνας βιγλάτορας, καὶ αὐτὴ πρῶτον νὰ πολεμῇ μὲ τὴν ἁμαρτίαν, καὶ νὰ ἀντιστέκεται εἰς τοὺς κακοὺς λογισμοὺς ὁποῦ ἔρχονται εἰς τὴν ψυχήν. Καὶ κατόπι ἀπὸ τὴν προσοχὴν νὰ ἀκολουθῇ ἡ προσευχή, ἡ ὁποία ἀφανίζει καὶ θανατώνει παρευθὺς ὅλους ἐκείνους τοὺς πονηροὺς λογισμούς, ὁποῦ ἐπολέμησε προτήτερα ἡ προσοχή· διατὶ αὐτὴ μοναχὴ δεν ἠμπορεῖ νὰ τοὺς θανατώσῃ. Καὶ εἰς αὐτὸν τὸν πόλεμον τῆς προσοχῆς καὶ τῆς προσευχῆς κρέμεται ἡ ζωὴ καὶ ὁ θάνατος τῆς ψυχῆς, ὅτι ἀνίσως καὶ μὲ τὴν προσοχὴν φυλάττωμεν καθαρὰν τὴν προσευχήν, προκόπτομεν, εἰ δὲ καὶ δὲν προσέχομεν νὰ τὴν φυλάττωμεν καθαράν, ἀλλὰ τὴν ἀφίνομεν ἀφύλακτον, καὶ μολύνεται ἀπὸ τοὺς κακοὺς λογισμούς, γινόμεσθεν ἀχρεῖοι καὶ ἀπρόκοποι. Ἐπειδὴ λοιπόν, καθὼς εἴπαμεν, καὶ οἱ τρόποι τῆς προσοχῆς καὶ προσευχῆς εἶναι τρεῖς, πρέπει νὰ εἰποῦμεν καὶ τὰ ἰδιώματα τοῦ κάθε ἑνὸς τρόπου, διὰ νὰ διαλέξῃ τὸ καλήτερον ἐκεῖνος ὁποῦ ἀγαπᾷ τὴν σωτηρίαν του, καὶ ὄχι τὸ χειρότερον.

Περὶ τοῦ πρώτου τρόπου της προσοχῆς καὶ προσευχῆς.

Τοῦ πρώτου τρόπου τὰ ἰδιώματα εἶναι αὐτά· Ὅταν B τινὰς στέκεται εἰς προσευχήν, ἀσηκώνει εἰς τὸν οὐρανὸν τὰς χεῖράς του, καὶ τὰ μάτιά του, καὶ τὸν νοῦν του, καὶ φαντάζεται μὲ τὸν νοῦν του θεῖκὰ νοήματα, καὶ τὰ ἀγαθὰ τοῦ οὐρανοῦ, καὶ τὰ τάγματα τῶν ἁγίων ἀγγέλων, καὶ τὰς σκηνὰς τῶν ἁγίων, καὶ ἐν συντομίᾳ, ὅλα ὅσα ἤκουσεν ἀπὸ τὰς θείας Γραφάς, τὰ μαζώνει εἰς τὸν νοῦν του, καὶ τὰ συλλογίζεται τότε εἰς τὸν καιρὸν τῆς προσευχῆς, καὶ κοιτάζει εἰς τὸν οὐρανόν, καὶ παρακινεῖ μὲ αὐτὰ τὴν ψυχήν του τάχα εἰς ἔρωτα καὶ ἀγάπην θεϊκήν. Καὶ μερικαῖς φοραῖς εὐγάνει καὶ δάκρυα, καὶ κλαίει· καὶ μὲ αὐτὸν τὸν τρόπον ἀπὸ ὀλίγον ὀλίγον ὑπερηφανεύεται ἡ καρδία του, χωρὶς νὰ τὸ καταλαμβάνῃ, καὶ τοῦ φαίνεται πῶς αὐτὰ ὁποῦ κάνει, εἶναι ἀπὸ χάριν θεϊκὴν πρὸς παρηγορίαν του, καὶ παρακαλεῖ C τὸν Θεὸν νὰ τὸν ἀξιώνῃ πάντα νὰ εὑρίσκεται εἰς τέτοιαν ἐργασίαν. Τὰ ὁποῖα εἶναι σημάδια τῆς πλάνης διατὶ τὸ καλόν, δὲν εἶναι καλόν, ὅταν δὲν γένῃ μὲ τρόπον καλόν, καὶ καθὼς πρέπει. Ὥστε ὁποῦ ὁ τέτοιος ἄνθρωπος, ἀνίσως καὶ ἡσυχάσῃ ἡσυχίαν ἄκραν, εἶναι τῶν ἀδυνάτων νὰ μὴν γένῃ ἔξω φρενῶν, καὶ νὰ μὴν τρελαθῇ· εἰ δὲ καὶ τύχῃ νὰ μὴν εὐγῇ ἀπὸ τὰς φρένας του, ὅμως δὲν εἶναι δυνατὸν ποτὲ νὰ ἔλθῃ εἰς γνῶσιν καὶ νὰ καταλάβῃ τὰς ἀρετάς, ἢ τὴν ἀπάθειαν. Μὲ τοῦτον τὸν τρόπον ἐπλανήθηκαν καὶ ἐκεῖνοι ὁποῦ βλέπουν φῶς καὶ λάμψιν μὲ τὰ μάτια ἐτοῦτα τοῦ κορμίου τους, καὶ ἀγροικοῦν εὐωδίαις μὲ τὴν ὄσφρησίν τους, καὶ ἀκούουν μὲ τὰ αὐτία τους D φωναῖς, καὶ ἄλλα παρόμοια. Καὶ ἄλλοι ἀπὸ αὐτοὺς ἐδαιμονίσθησαν, καὶ γυρίζουν ἔξω φρενῶν ἀπὸ τόπον εἰς τόπον· ἄλλοι πάλιν ἐδέχθηκαν τὸν δαίμονα ὁποῦ ἐμετασχηματίσθη καὶ ἐφάνη εἰς αὐτοὺς ὡσὰν ἄγγελος φωτὸς καὶ ἐπλανέθησαν, καὶ ἔμειναν ἀδιόρθωτοι ἕως τέλους, χωρὶς νὰ ἀκούσουν συμβουλὴν ἀπὸ κανένα

ἀδελφόν. Ἄλλοι δὲ ἀπὸ αὐτοὺς ἐπαρακινήθηκαν ἀπὸ τὸν διάβολον, καὶ ἐφονεύθηκαν μοναχοί τους· καὶ ἄλλοι ἐκρημνίσθηκαν· καὶ ἄλλοι ἐφουρκίσθησαν· καὶ ποῖος ἠμπορεῖ νὰ διηγῆται ταῖς διάφοραις πλάναις τοῦ διαβόλου, μὲ ταῖς ὁποίαις τοὺς πλανᾷ, ὁποῦ εἶναι ἀδιήγηταις; Πλὴν ἀπὸ αὐτὰ ὁποῦ εἴπαμεν, κάθε φρόνιμος ἄνθρωπος ἠμπορεῖ νὰ καταλάβῃ τί λογῆς ζημία προέρχεται ἀπὸ τοῦτον τὸν πρῶτον τρόπον τῆς προσοχῆς καὶ προσευχῆς. Εἰ δὲ καὶ τύχῃ τινὰς ἀπὸ ἐκείνους ὁποῦ μεταχειρίζονται αὐτὸν τὸν τρόπον, καὶ δὲν πάθῃ κἀκένα κακὸν ἀπὸ αὐτὰ ὁποῦ εἴπαμεν, ἐπειδὴ καὶ εὑρίσκεται μὲ συνοδίαν ἀδελφῶν (διατὶ αὐτὰ τὰ κακὰ τὰ παθαίνουν μάλιστα οἱ ἀναχωρηταὶ ὁποῦ εἶναι μοναχοί τους), ὅμως ἀπερνᾷ ὅλην του τὴν ζωὴν ἀπρόκοπος.

Περὶ τοῦ δευτέρου τρόπου.

Ὁ δεύτερος τρόπος τῆς προσοχῆς καὶ προσευχῆς εἶναι αὐτός· Ὅταν τινὰς συνάγῃ τὸν νοῦν του μέσα εἰς τὸν ἑαυτόν του, εὐγάνωντάς τον ἀπὸ ὅλα τὰ αἰσθητὰ, καὶ φυλάττῃ ταῖς αἰσθησές του καὶ μαζώνῃ ὅλους του τοὺς λογισμοὺς διὰ νὰ μὴ περιπατοῦν εἰς τὰ μάταια πράγματα τούτου τοῦ κόσμου· καὶ πότε ἐξετάζει τοὺς λογισμούς του, πότε προσέχει εἰς τὰ λόγια τῆς προσευχῆς ὁποῦ λέγει· καὶ ἄλλην ὥραν γυρίζει ὀπίσω τοὺς λογισμούς του ὁποῦ αἰχμαλωτίσθηκαν ἀπὸ τὸν διάβολον, καὶ ἐσύρθηκαν εἰς τὰ πονηρὰ καὶ μάταια· καὶ ἄλλην ὥραν πάλιν, μὲ κόπον πολὺν καὶ βίαν ἔρχεται εἰς τὸν ἑαυτόν του, ὁποῦ ἦτον κυριευμένος καὶ νικημένος ἀπὸ κἀνένα πάθος. Καὶ ἔχωντας τοῦτον τὸν ἀγῶνα καὶ πόλεμον εἰς τὸν ἑαυτόν του, δὲν εἶναι δυνατὸν νὰ εἰρηνεύσῃ ποτὲ, μήτε νὰ εὕρῃ καιρὸν νὰ ἐργασθῇ τὰς ἀρετὰς, καὶ νὰ λάβῃ τὸν στέφανον τῆς δικαιοσύνης. Διότι ὁ τοιοῦτος ἄνθρωπος παρομοιάζει μὲ ἐκεῖνον ὁποῦ κάνει πόλεμον μὲ τοὺς ἐχθρούς του τὴν νύκτα εἰς τὸ σκοτάδι· ὁ ὁποῖος ἀκούει ταῖς φωναῖς τῶν ἐχθρῶν, καὶ δέχεται ταῖς λαβωματιαῖς τους, μὰ δὲν ἠμπορεῖ νὰ ἰδῇ καθαρὰ, ποῖοι εἶναι, καὶ ἀπὸ ποῦ ἦλθαν, καὶ πῶς, καὶ διατὶ τὸν πληγώνουν. Ἐπειδὴ καὶ τὸ σκότος ὁποῦ εἶναι εἰς τὸν νοῦν του, καὶ ἡ ζάλη ὁποῦ ἔχει εἰς τοὺς λογισμοὺς, τοῦ προξενοῦν αὐτὴν τὴν ζημίαν, καὶ δὲν εἶναι δυνατὸν ποτὲ νὰ γλυτώσῃ ἀπὸ τοὺς ἐχθρούς του τοὺς δαίμονας ὁποῦ νὰ μὴν τὸν συντρίβουν. Καὶ ὑπομένει ὁ δυστυχὴς τὸν κόπον ματαίως, διατὶ χάνει τὸν μισθὸν, μὲ τὸ νὰ εἶναι κυριευμένος ἀπὸ τὴν κενοδοξίαν, χωρὶς νὰ τὸ καταλαμβάνῃ, καὶ τοῦ φαίνεται πῶς εἶναι τάχα προσεκτικός. Καὶ πολλαῖς φοραῖς καταφρονεῖ ἀπὸ τὴν ὑπερηφάνειάν του τοὺς ἄλλους, καὶ τοὺς κατηγορεῖ, καὶ συσταίνει τὸν ἑαυτόν του φανταζόμενος μὲ τὴν ἐδικήν του φαντασίαν, πῶς εἶναι ἄξιος νὰ γένῃ ποιμένας προβάτων, καὶ νὰ ὁδηγῇ ἄλλους· καὶ ὁμοιάζει μὲ τὸν τυφλὸν ἐκεῖνον ὁποῦ ὑπόσχεται νὰ ὁδηγῇ ἄλλους τυφλούς.

Τοῦτος εἶναι ὁ δεύτερος τρόπος, καὶ κάνει χρεία ὁ καθ᾽ ἕνας ὁποῦ θέλει τὴν σωτηρίαν του, νὰ μάθῃ τὴν ζημίαν ὁποῦ τοῦ προξενεῖ εἰς τὴν ψυχὴν, καὶ νὰ προσέχῃ καλῶς. Ὅμως τοῦτος ὁ δεύτερος τρόπος εἶναι καλήτερος ἀπὸ τὸν πρῶτον καθὼς εἶναι κα-

A λήτερη καὶ ἡ νύκτα ἐκείνη ὁποῦ ἔχει φεγγάρι, ἀπὸ τὴν νύκτα τὴν σκοτεινὴν, καὶ ἐκείνην ὁποῦ εἶναι χωρὶς φεγγάρι.

Περὶ τοῦ τρίτου τρόπου.

Ὁ τρίτος τρόπος εἶναι ἀληθινὰ πρᾶγμα παράδοξον, καὶ δυσκολοερμήνευτον, καὶ εἰς ἐκείνους ὁποῦ δὲν τὸν ἰξεύρουν ὄχι μόνον εἶναι δυσκολοκατάληπτος, ἀλλὰ τοὺς φαίνεται σχεδὸν καὶ ἀπίστευτος, καὶ δὲν τὸ πιστεύουν πῶς γίνεται παρόμοιον πρᾶγμα, ἐπειδὴ καὶ εἰς τοὺς καιροὺς τούτους δὲν εὑρίσκεται τοῦτος ὁ τρόπος εἰς πολλοὺς, ἀλλὰ εἰς πολλὰ ὀλίγους. Καὶ καθὼς ἐγὼ λογιάζω αὐτὸ τὸ καλὸν ἔφυγεν ἀπὸ ἡμᾶς μαζῇ μὲ τὴν ὑπακοήν. Διατὶ ἡ ὑπακοὴ ὁποῦ κάνει ὁ B κάθε ἕνας εἰς τὸν πνευματικόν του Πατέρα, ἐκείνη τὸν κάνει ἀμέριμνον ἀπὸ ὅλα, ἐπειδὴ καὶ ἔῤῥιψε τὴν μέριμνάν του εἰς τὸν πνευματικόν του Πατέρα, καὶ εἶναι πλέον μακρὰν ἀπὸ τὴν προσπάθειαν τούτου τοῦ κόσμου, καὶ πολλὰ πρόθυμος καὶ ἄοκνος ἐργάτης τούτου τοῦ τρίτου τρόπου· ἀνίσως ὅμως καὶ ἤθελεν ἐπιτύχῃ διδάσκαλον, καὶ πνευματικὸν Πατέρα ἀληθινὸν καὶ ἀπλανῆ, χωρὶς νὰ ἔχῃ κἀμμίαν πλάνην. Διότι ἐκεῖνος ὁποῦ ἀφιερώσῃ τὸν ἑαυτόν του, καὶ ὅλην του τὴν μέριμναν εἰς τὸν Θεὸν, καὶ εἰς τὸν πνευματικόν του Πατέρα, καὶ μὲ τὴν ὑπακοὴν τὴν ἀληθινὴν, δὲν ζῇ πλέον ζωὴν ἐδικήν του, ὁποῦ νὰ κάνῃ τὸ θέλημά του, ἀλλὰ νεκρωθῇ ἀπὸ κάθε προσπάθειαν τοῦ κόσμου, καὶ τοῦ ἰδίου του σώματος, ἐκεῖνος ἀπὸ ποῖον πρᾶγμα προσωρινὸν ἠμπορεῖ νὰ C νικηθῇ καὶ νὰ δουλωθῇ; ἢ ποίαν μέριμναν, καὶ φροντίδα ἠμπορεῖ νὰ ἔχῃ ὁ τοιοῦτος ἄνθρωπος; Ἀπὸ τοῦτον τὸν τρόπον λοιπὸν ὁποῦ εἶναι μαζῇ μὲ τὴν ὑπακοὴν ὅλαις ἡ τέχναις τῶν δαιμόνων, καὶ ὅλαις τους ἡ ἐφεύρεσες ὁποῦ μεθοδεύονται διὰ νὰ σύρουν τὸν νοῦν εἰς πολλοὺς καὶ διαφόρους λογισμοὺς, ὅλαις ἀφανίζονται καὶ διαλύονται. Καὶ τότε ὁ νοῦς ἐκείνου τοῦ ἀνθρώπου μένει ἐλεύθερος ἀπὸ ὅλα, καὶ μὲ μεγάλην ἄδειαν καὶ εὐκαιρίαν ἐξετάζει τοὺς λογισμοὺς ὁποῦ τοῦ φέρουν οἱ δαίμονες, καὶ μὲ ἐπιτηδειότητα μεγάλην τοὺς ἀποδιώχνει, καὶ μὲ καρδίαν καθαρὰν προσφέρει τὰς προσευχάς του εἰς τὸν Θεόν. Αὐτὴ εἶναι ἡ ἀρχὴ τῆς ἀληθινῆς πολιτείας, καὶ ὅσοι δὲν κάμουν τέτοιαν ἀρχὴν, ματαίως κοπιάζουν, καὶ δὲν D τὸ γνωρίζουν.

Καὶ ἡ ἀρχὴ τούτου τοῦ τρίτου τρόπου δὲν εἶναι, τὸ νὰ κοιτάζῃ τινὰς εἰς τὸν οὐρανὸν, καὶ νὰ ἀσηκώνῃ τὰ χέριά του ὑψηλὰ, καὶ νὰ ἔχῃ τὸν νοῦν του εἰς τὰ οὐράνια, καὶ ἐκεῖθεν νὰ ζητῇ βοήθειαν· ὅτι αὐτὰ, καθὼς εἴπαμεν, εἶναι ἰδιώματα τοῦ πρώτου τρόπου, καὶ εἶναι τῆς πλάνης. Μήτε πάλιν νὰ φυλάττῃ τινὰς μὲ τὸν νοῦν του ταῖς αἰσθησές του, καὶ νὰ προσέχῃ ὅλος δι᾽ ὅλου εἰς τοῦτο· καὶ τοὺς πολέμους τοὺς ἐσωτερικοὺς τῆς ψυχῆς ὁποῦ τοῦ κάνουν οἱ ἐχθροὶ νὰ μὴν τοὺς βλέπῃ, μήτε νὰ προσέχῃ ἀπὸ αὐτοὺς, ὅτι αὐτὰ εἶναι ἰδιώματα τοῦ δευτέρου τρόπου, καὶ ὅποιος τὰ μεταχειρίζεται, λαβώνεται, ἀπὸ τοὺς δαίμονας, μὰ δὲν λαβώνει· πληγώνεται, καὶ δὲν τὸ ἰξεύρει· σκλαβώνεται καὶ δουλώνεται, καὶ δὲν ἠμπορεῖ νὰ κάμῃ τὴν ἐκδίκησιν εἰς ἐκείνους ὁποῦ τὸν

ἐσκλάβωσαν, ἀλλὰ πάντοτε οἱ ἐχθροὶ καὶ φανερὰ A καὶ κρυφὰ τὸν πολεμοῦν, καὶ τὸν κατασταίνουν κενόδοξον καὶ ὑπερήφανον.

Ἀλλὰ σὺ, ἀγαπητὲ, ἀνίσως καὶ θέλεις τὴν σωτηρίαν σου, πρέπει νὰ κάμῃς ἀρχὴν αὐτοῦ τοῦ τρίτου τρόπου ἀπὸ ἐδῶ· Ὕστερα ἀπὸ τὴν τελείαν ὑπακοὴν ὁποῦ ἐπροείπαμεν πῶς πρέπει νὰ φυλάττῃς εἰς τὸν πνευματικόν σου Πατέρα, εἶναι χρεία νὰ κάνῃς καὶ ὅλα σου τὰ ἔργα μὲ συνείδησιν καθαρὰν, ὡσὰν νὰ εἶσαι ἔμπροσθεν εἰς τὸ πρόσωπον τοῦ Θεοῦ. Διατὶ χωρὶς ὑπακοὴν δὲν εἶναι τρόπος ποτὲ νὰ εἶναι ἡ συνείδησις καθαρά· καὶ τὴν συνείδησίν σου εἰς τρία πράγματα πρέπει νὰ τὴν φυλάττῃς καθαράν· πρῶτον εἰς τὸν Θεόν· δεύτερον εἰς τὸν πνευματικόν σου Πατέρα· καὶ τρίτον εἰς τοὺς ἄλλους ἀνθρώπους, B καὶ εἰς τὰ πράγματα τοῦ κόσμου.

Καὶ εἰς τὸν Θεὸν ἔχεις χρέος νὰ φυλάξῃς τὴν συνείδησίν σου καθαράν· ἤγουν νὰ μὴν κάνῃς ἐκεῖνα ὁποῦ ἠξεύρεις πῶς δὲν ἀναπαύουν τὸν Θεὸν, μήτε τοῦ ἀρέσουν. Εἰς τὸν πνευματικόν σου Πατέρα πάλιν νὰ κάνῃς ὅλα ἐκεῖνα ὁποῦ σε παραγγέλλει, καὶ μήτε παραπάνω ἀπὸ ἐκεῖνα, μήτε παρακάτω νὰ κάνῃς, ἀλλὰ κατὰ τὸν σκοπόν του, καὶ κατὰ τὸ θέλημά του, ἔτζι νὰ πορεύεσαι. Εἰς δὲ τοὺς ἄλλους ἀνθρώπους πρέπει νὰ φυλάττῃς συνείδησιν καθαρὰν, νὰ μὴν κάνῃς εἰς αὐτοὺς ἐκεῖνα ὁποῦ ἐσὺ μισεῖς, καὶ δὲν θέλεις νὰ τὰ κάμουν ἐκεῖνοι εἰς ἐσέ. Καὶ εἰς τὰ πράγματα τοῦ κόσμου πάλιν χρέος ἔχεις νὰ φυλάττεσαι ἀπὸ τὴν παράχρησιν· ἤγουν νὰ τὰ μεταχειρίζεσαι ὅλα καθὼς πρέπει, τόσον φαγητὰ, ὡσὰν καὶ πιωτὰ, C καὶ φορέματα· καὶ κοντολογῆς ὅλα πρέπει νὰ τὰ κάνῃς, ὡσὰν νὰ εἶσουν ἔμπροσθεν εἰς τὸν Θεὸν, καὶ εἰς κἀνένα σου ἔργον νὰ μὴν σε ἐλέγχῃ ἡ συνείδησίς σου, καὶ νὰ σὲ κεντᾷ, πῶς δὲν τὸ ἔκαμες καλά· καὶ ἔτζι μεταχειρίσου τὴν ἀληθινὴν καὶ ἀπλανῆ στράταν τοῦ τρίτου τρόπου τῆς προσοχῆς καὶ προσευχῆς, ὁ ὁποῖος εἶναι αὐτός·

Ἤγουν ὁ νοῦς νὰ φυλάττῃ τὴν καρδίαν εἰς καιρὸν ὁποῦ προσεύχεται, καὶ νὰ περιτριγυρίζῃ πάντοτε μέσα εἰς αὐτὴν, καὶ ἀπὸ ἐκεῖθεν μέσα, ἀπὸ τὸ βάθος τῆς καρδίας νὰ ἀναπέμπῃ τὰς εὐχὰς εἰς τὸν Θεόν· καὶ ἀφ' οὗ ἐκεῖθεν ἀπὸ μέσα τὴν καρδίαν γευθῇ, ὅτι εἶναι χρηστὸς ὁ Κύριος, καὶ γλυκανθῇ, πλέον δὲν θέλει μακρύνῃ ὁ νοῦς ἀπὸ τὸν τόπον τῆς καρδίας· D καὶ τότε θέλει εἰπῇ καὶ αὐτὸς τὰ ἴδια λόγια ὁποῦ εἶπεν ὁ ἀπόστολος Πέτρος· « Καλόν ἐστιν ἡμᾶς ὧδε εἶναι. » Καὶ παντοτινὰ ἐκεῖ μέσα εἰς τὴν καρδίαν θέλει κοιτάζῃ, καὶ ἐκεῖ θέλει περιτριγυρίζῃ, σπρόχνωντας τρόπον τινὰ καὶ διώκωντας ὅλα τὰ νοήματα ὁποῦ σπείρονται ἐκεῖ μέσα ἀπὸ τὸν ἐχθρὸν, τὸν διάβολον. Πλὴν εἰς ἐκείνους ὁποῦ δὲν ἔχουν κἀμμίαν εἴδησιν εἰς αὐτὸ τὸ σωτήριον ἔργον, καὶ δὲν τὸ ἠξεύρουν, φαίνεται ταῖς περισσότεραις φοραῖς, πῶς εἶναι πολλὰ κοπιαστικὸν καὶ στενοχωρητικόν· ἀμὴ ἐκεῖνοι ὁποῦ ἐγεύθηκαν τὴν γλυκύτητα ὁποῦ ἔχει, καὶ ἀπόλαυσαν τὴν ἡδονὴν μέσα εἰς τὸ βάθος τῆς καρδίας τους, ἐκεῖνοι φωνάζουν μὲ τὸν θεῖον Παῦλον, καὶ λέγουν· « Τίς ἡμᾶς χωρίσει ἀπὸ τῆς ἀγάπης τοῦ Χριστοῦ; » κτλ.

Διατὶ οἱ ἅγιοι Πατέρες μας, ἀκούοντες τὸν Κύριον ὁποῦ λέγει εἰς τὸ ἱερὸν Εὐαγγέλιον, πῶς ἀπὸ τὴν καρδίαν εὐγαίνουν οἱ πονηροὶ λογισμοὶ, φόνοι, πορνεῖαι, μοιχεῖαι, κλεψίαι, ψευδομαρτυρίαι, βλασφημίαι· καὶ πῶς αὐτὰ εἶναι ὁποῦ μολύνουν τὸν ἄνθρωπον. Καὶ πάλιν ἀκούοντές τον εἰς ἄλλο μέρος τοῦ Εὐαγγελίου νὰ μᾶς παραγγέλλῃ, νὰ καθαρίσωμεν τὸ ἔσωθεν τοῦ ποτηρίου, διὰ νὰ γένῃ καὶ τὸ ἀπέξω καθαρὸν, ἄφησαν κάθε ἄλλο ἔργον πνευματικὸν, καὶ ἀγωνίσθησαν ὅλως διόλου εἰς αὐτὸ τὸ ἔργον, ἤγουν εἰς τὴν φύλαξιν τῆς καρδίας, ὄντες βεβαιωμένοι, πῶς μαζῇ μὲ αὐτὸ τὸ ἔργον, θέλει ἀποκτήσουν εὔκολα κάθε ἄλλην ἀρετήν· ἀμὴ χωρὶς αὐτὸ δὲν εἶναι δυνατὸν νὰ ἀποκτηθῇ, καὶ νὰ μείνῃ κἀμμία ἀρετή. Αὐτὸ τὸ ἔργον μερικοὶ ἀπὸ τοὺς Πατέρας μας τὸ ὠνόμασαν ἡσυχίαν καρδιακήν· ἄλλοι τὸ ὠνόμασαν προσοχήν· ἄλλοι, νῆψιν, καὶ ἀντίῤῥησιν· ἄλλοι, ἔρευναν τῶν λογισμῶν, καὶ φύλαξιν τοῦ νοός. Διατὶ ὅλοι εἰς αὐτὸ ἐκαταγίνοντο, καὶ μὲ αὐτὸ ἀξιώθησαν τῶν θείων χαρισμάτων· καὶ διὰ αὐτὸ λέγει καὶ ὁ Ἐκκλησιαστής· « Εὐφραίνου, νεανίσκε, εἰς τὴν νεότητά σου, καὶ περιπάτει εἰς τὰς στράτας τῆς καρδίας σου ἄμωμος, καὶ καθαρὸς, καὶ μάκρυνε τὴν καρδίαν σου ἀπὸ τοὺς διαλογισμούς· » καὶ διὰ τὸ ἴδιον λέγει καὶ ὁ Παροιμιαστής· « Ἀνίσως καὶ ἔλθῃ καταπάνω σου ἡ προσβολὴ τοῦ διαβόλου, μὴν ἀφήσῃς νὰ ἔμβῃ εἰς τὸν τόπον σου· » καὶ μὲ τὸν τόπον ἐννοεῖ τὴν καρδίαν. Καὶ ὁ Κύριός μας λέγει εἰς τὸ ἱερὸν Εὐαγγέλιον· « Μὴ μετεωρίζεσθε· » ἤγουν, Μὴ σκορπίζετε τὸν νοῦν σας ἐδῶ καὶ ἐκεῖ. Καὶ εἰς ἄλλο μέρος πάλιν λέγει· « Μακάριοι οἱ πτωχοὶ τῷ πνεύματι· » δηλαδὴ, Καλότυχοι εἶναι ἐκεῖνοι ὁποῦ δὲν ἀπόκτησαν μέσα εἰς τὴν καρδίαν τους κἀμμίαν ἔννοιαν τούτου τοῦ κόσμου, ἀμὴ εἶναι πτωχοὶ ἀπὸ κάθε λογισμὸν κοσμικόν. Καὶ ὅλοι οἱ θεῖοι Πατέρες μας ἔγραψαν πολλὰ περὶ τούτου, καὶ ὅποιος θέλει ἂς διαβάσῃ τὰ συγγράμματά τους νὰ τὰ ἰδῇ. Καὶ ὅσα ἔγραψεν ὁ ἀσκητὴς Μάρκος, καὶ ὅσα εἶπεν ὁ ἅγιος Ἰωάννης τῆς Κλίμακος, καὶ ὁ ὅσιος Ἡσύχιος, καὶ ὁ Σιναΐτης Φιλόθεος, καὶ ὁ ἀββᾶ Ἡσαΐας, καὶ ὁ μέγας Βαρσανούφιος, καὶ ἄλλοι πολλοί.

Καὶ κοντολογῆς, ὅποιος δὲν προσέχει νὰ φυλάττῃ τὸ νοῦν του, ἐκεῖνος δὲν εἶναι δυνατὸν νὰ γένῃ καθαρὸς εἰς τὴν καρδίαν, διὰ νὰ ἀξιωθῇ νὰ ἰδῇ τὸν Θεόν. Ὅποιος δὲν προσέχει, δὲν ἠμπορεῖ νὰ γένῃ πτωχὸς τῷ πνεύματι· μήτε ἠμπορεῖ νὰ πενθήσῃ, καὶ νὰ κλαύσῃ· ἢ νὰ γένῃ πρᾶος καὶ ἥμερος· ἢ νὰ πεινάσῃ, καὶ νὰ διψήσῃ τὴν δικαιοσύνην· ἢ νὰ γένῃ ἐλεήμων, ἢ εἰρηνοποιὸς, ἢ δεδιωγμένος ἕνεκεν δικαιοσύνης· καὶ διὰ νὰ εἰπῶ καθολικῶς, δὲν εἶναι βολετὸν νὰ ἀποκτήσῃ τινὰς τὰς ἄλλας ἀρετὰς μὲ ἄλλο μέσον, παρὰ μὲ αὐτὴν τὴν προσοχήν. Διὰ τοῦτο περισσότερον ἀπὸ ὅλα αὐτὴν πρέπει νὰ ἐπιμεληθῇς, διὰ νὰ καταλάβῃς μὲ τὴν δοκιμὴν αὐτὰ ὁποῦ σοῦ λέγω. Εἰ δὲ καὶ θέλεις νὰ μάθῃς καὶ τὸν τρόπον, πῶς νὰ κάμῃς, ἐγὼ σοῦ λέγω καὶ περὶ τούτου τὸ κατὰ δύναμιν, καὶ πρόσεχε καλῶς·

Τρία πράγματα κάνει χρεία νὰ φυλάξῃς προτήτερα ἀπὸ ὅλα τὰ ἄλλα· πρῶτον ἀμεριμνίαν ἀπὸ κάθε

πρᾶγμα τόσον εὔλογον, ὅσον καὶ ἀνεύλογον, καὶ μάταιον· ἤγουν νέκρωσιν ἀπὸ ὅλα τὰ πάντα· δεύτερον συνείδησιν καθαρὰν εἰς ὅλα, καθὼς εἴπαμεν, ὁποῦ νὰ μή σε ἐλέγχῃ ἡ συνείδησις εἰς κἀνένα πρᾶγμα· καὶ τρίτον ἀπροσπάθειαν τελείαν, χωρὶς νὰ κλίνῃ ὁ λογισμός σου εἰς κἀνένα κοσμικὸν πρᾶγμα. Ἔπειτα κάθισε εἰς ἕνα τόπον παράμερον καὶ ἥσυχον κατὰ μόνας εἰς μίαν ἄκραν, καὶ κλεῖσε τὴν πόρταν, καὶ μάζωξε τὸν νοῦν σου ἀπὸ κάθε προσωρινὸν καὶ μάταιον πρᾶγμα· καὶ τότε ἀκούμβισε εἰς τὸ στῆθός σου τὸ κάτω σιαγόνι σου, ἤγουν τὸ πηγοῦνί σου, διὰ νὰ προσέχῃς μὲ αὐτὸν τὸν τρόπον μέσα εἰς τὸν ἑαυτόν σου, καὶ μὲ τὸν νοῦν σου, καὶ μὲ τὰ αἰσθητά σου μάτια. Καὶ κράτει ὀλίγον καὶ τὴν ἀναπνοήν σου, διὰ νὰ ἔχῃς ἐκεῖ τὸν νοῦν σου, καὶ ἐρεύνησε μὲ τὸν νοῦν σου νὰ εὕρῃς τὸν τόπον ὁποῦ εἶναι ἡ καρδία σου, καὶ ἐκεῖ νὰ εἶναι ὅλος διόλου καὶ ὁ νοῦς σου. Καὶ εἰς τὴν ἀρχὴν ἔχεις νὰ εὕρῃς ἐκεῖ μέσα ἕνα σκότος, καὶ πώρωσιν πολλήν, καὶ σκληρότητα. Ὕστερα ἀφ' οὗ ἐργασθῇς αὐτὸ τὸ ἔργον τῆς προσοχῆς ἀκατάπαυστα νύκτα καὶ ἡμέραν, θέλεις εὕρῃ, ὢ τοῦ θαύματος! μίαν χαρὰν ἀκατάπαυστον. Ἐπειδὴ καὶ ὁ νοῦς ἀγωνιζόμενος εἰς τοῦτο, θέλει ἐπιτύχῃ τὸν τόπον τῆς καρδίας, καὶ τότε παρευθὺς βλέπει ἐκεῖ μέσα ἐκεῖνα τὰ πράγματα ὁποῦ δὲν εἶδε ποτέ του, μήτε τὰ ἴξευρε. Διατὶ βλέπει τὸν ἀέρα ἐκεῖνον ὁποῦ εὑρίσκεται ἐκεῖ μέσα εἰς τὴν καρδίαν, καὶ ὅλον τὸν ἑαυτόν του, φωτεινόν, καὶ γεμάτον ἀπὸ κάθε φρονημάδα καὶ διάκρισιν. Καὶ ἀπὸ τότε καὶ εἰς τὸ ἑξῆς, ἀπὸ ὅποιον μέρος προκύψῃ, καὶ φανῇ κἀνένας λογισμός, πρὶν ἀκόμι νὰ ἔμβῃ, καὶ νὰ συλλογισθῇ, ἢ νὰ σχηματισθῇ, παρευθὺς τὸν διώχνει ἐκεῖθεν, καὶ τὸν ἀφανίζει μὲ τὸ ὄνομα τοῦ Ἰησοῦ· ἤγουν μὲ τό, « Κύριε Ἰησοῦ Χριστέ, ἐλέησόν με. » Καὶ ἀπὸ ἐδῶ ὁ νοῦς πλέον τοῦ ἀνθρώπου, ἀρχίζει νὰ ἔχῃ μνησικακίαν καὶ πάθος μὲ τοὺς δαίμονας, καὶ πόλεμον ἀκατάπαυστον, καὶ ἀσηκώνει καταπάνω τους τὸν θυμὸν τὸν φυσικόν, καὶ τοὺς κυνηγᾷ, καὶ τοὺς κτυπᾷ, καὶ τοὺς ἀφανίζει. Τὰ δὲ ἄλλα ὁποῦ ἀκολουθοῦν νὰ γίνωνται τότε, θέλεις τὰ μάθῃ, σὺν Θεῷ, μόνος σου μὲ τὴν δοκιμήν, διὰ μέσου τῆς προσοχῆς τοῦ νοός σου, καὶ κρατῶντας εἰς τὴν καρδίαν τὸν Ἰησοῦν, ἤγουν τὴν προσευχήν του, « Κύριε Ἰησοῦ Χριστέ, » κτλ. Διότι λέγει καὶ ἕνας Πατέρας· « Κάθου εἰς τὸ κελλίον σου, καὶ αὐτὸ θέλει σε διδάξει τὰ πάντα. »

Ἐρώτ. *Διατί ὁ πρῶτος καὶ δεύτερος τρόπος ὁποῦ εἴπαμεν δὲν ἠμποροῦν νὰ κατορθώσουν αὐτά;*

Ἀπόκρ. Διατὶ δὲν τοὺς μεταχειριζόμεθα καθὼς πρέπει. Ἐπειδὴ καὶ ὁ ἅγιος Ἰωάννης τῆς Κλίμακος, τοὺς παρομοιάζει τοὺς τρόπους τούτους ὡσὰν μίαν σκάλαν μὲ τέσσαρα σκαλοπάτια, καὶ λέγει· « Ἄλλοι εἶναι ἐκεῖνοι ὁποῦ ταπεινώνουν, καὶ ὀλιγωστεύουν τὰ πάθη· καὶ ἄλλοι ὁποῦ ψάλλουν, ἤγουν προσεύχονται μὲ τὸ στόμα τους· καὶ ἄλλοι ὁποῦ καταγίνονται εἰς τὴν νοερὰν προσευχήν· καὶ ἄλλοι ὁποῦ ἔρχονται εἰς τὴν θεωρίαν. » Ὥστε ὁποῦ ὅσοι θέλουν νὰ ἀναβοῦν αὐτὰ τὰ τέσσαρα σκαλοπάτια, δὲν ἀρχίζουν ἀπὸ τὰ

A ἀπάνω νὰ ἔρχωνται εἰς τὰ κάτω, ἀλλὰ ἀπὸ τὰ κάτω πηγαίνουν εἰς τὰ ἀπάνω· καὶ ἀναβαίνουν τὸ πρῶτον σκαλοπάτι, καὶ ἔπειτα τὸ δεύτερον, καὶ τότε τὸ τρίτον, καὶ ὕστερα τὸ τέταρτον· καὶ μὲ αὐτὸν τὸν τρόπον ἠμπορεῖ νὰ ἀσηκωθῇ τινὰς ἀπὸ τὴν γῆν, καὶ νὰ ἀνέβῃ εἰς τὸν οὐρανόν. Καὶ πρῶτα καὶ ἀρχὴ κάνει χρεία νὰ ἀγωνίζεται πῶς νὰ καταπαύσῃ καὶ νὰ ὀλιγωστεύσῃ τὰ πάθη· καὶ δεύτερον νὰ καταγίνεται εἰς τὴν ψαλμῳδίαν, ἤγουν νὰ προσεύχεται μὲ τὸ στόμα. Διατὶ ἀφ' οὗ ὀλιγωστεύσουν τὰ πάθη, τότε πλέον ἡ προσευχὴ φυσικὰ προξενεῖ ἡδονὴν καὶ γλυκύτητα εἰς τὴν γλῶσσαν, καὶ λογίζεται εὐάρεστος κοντὰ εἰς τὸν Θεόν. Καὶ τρίτον, νὰ προσεύχεται νοερῶς, καὶ τέταρτον νὰ ἀναβαίνῃ εἰς τὴν θεωρίαν. Καὶ
B τὸ πρῶτον, εἶναι τῶν ἀρχαρίων· τὸ δεύτερον, ἐκείνων ὁποῦ αὐξάνουν εἰς τὴν προκοπήν· τὸ τρίτον, ἐκείνων ὁποῦ ἦλθαν εἰς τὸ ἄκρον τῆς προκοπῆς· καὶ τὸ τέταρτον εἶναι τῶν τελείων.

Λοιπὸν ἡ ἀρχὴ δὲν εἶναι ἄλλο, παρὰ ἡ ὀλιγώστευσις τῶν παθῶν, τὰ ὁποῖα δὲν ὀλιγωστεύουν ἀπὸ τὴν ψυχὴν κατὰ ἄλλον τρόπον, πάρεξ μὲ τὴν φύλαξιν καὶ προσοχὴν τῆς καρδίας. Διατὶ ἀπὸ τὴν καρδίαν προέρχονται, καθὼς λέγει ὁ Δεσπότης ἡμῶν, οἱ πονηροὶ διαλογισμοὶ ὁποῦ μολύνουν τὸν ἄνθρωπον, καὶ ἐκεῖ χρειάζεται ἡ φύλαξις, καὶ ἡ προσοχή. Καὶ ἀφ' οὗ καταπαύσουν καὶ ὀλιγωστεύσουν τὰ πάθη μὲ τὸν πόλεμον, καὶ τὴν ἐναντιότητα ὁποῦ κάμῃ εἰς αὐτὰ ἡ καρδία, τότε ἔρχεται εἰς ἐπιθυμίαν ὁ νοῦς, καὶ ζητεῖ πῶς νὰ φιλιωθῇ μὲ τὸν Θεόν, καὶ ἔτζι αὐξάνει τὴν
C προσευχήν, καὶ καταγίνεται εἰς τοῦτο. Καὶ ἀπὸ τὸν πόθον αὐτὸν καὶ τὴν προσευχὴν δυναμώνει ὁ νοῦς, καὶ διώχνει ὅλους τοὺς λογισμοὺς ὁποῦ περιτριγυρίζουν διὰ νὰ ἔμβουν εἰς τὴν καρδίαν, κτυπῶντάς τους μὲ τὴν προσευχήν. Καὶ τότε γίνεται πόλεμος, καὶ ἐναντιώνονται μὲ μεγάλην ταραχὴν οἱ πονηροὶ δαίμονες, καὶ μὲ τὸ μέσον τῶν παθῶν προξενοῦν σύγχυσιν καὶ ζάλην μέσα εἰς τὴν καρδίαν, ὅμως μὲ τὸ ὄνομα τοῦ Ἰησοῦ Χριστοῦ ἀφανίζονται, καὶ λυώνουν ὅλα ὡσὰν τὸ κερὶ εἰς τὴν φωτίαν. Καὶ πάλιν ἀφ' οὗ διωχθοῦν, καὶ εὔγουν ἀπὸ τὴν καρδίαν δὲν ἡσυχάζουν, ἀλλὰ ταράσσουν ἐξωτερικῶς μὲ ταῖς αἰσθησαις τὸν νοῦν ἀπ' ἔξω, καὶ διὰ τοῦτο πολλὰ ὀγλίγωρα γροικᾷ ὁ νοῦς τὴν γαλήνην καὶ τὴν ἡσυχίαν ὁποῦ γίνονται εἰς αὐτόν, διατὶ δὲν ἔχουν δύναμιν νὰ ταράξουν κατὰ
D βάθος τὸν νοῦν, ἀλλὰ ἀπέξω εἰς τὴν ἐπιφάνειαν τοῦ νοός. Πλὴν νὰ γλυτώσῃ τελείως ἀπὸ τὸν πόλεμον, καὶ νὰ μὴν πολεμῆται ἀπὸ αὐτὰ τὰ πονηρὰ πνεύματα, εἶναι ἀδύνατον. Ἐπειδὴ καὶ αὐτὸ εἶναι τῶν τελείων καὶ ἐκείνων ὁποῦ ἀναχωρήσουν παντελῶς ἀπὸ ὅλα, καὶ καταγίνονται παντοτινὰ εἰς τὴν προσοχὴν τῆς καρδίας.

Ὅποιος λοιπὸν μεταχειρίζεται αὐτὰ κατὰ τάξιν εἰς τὸν καιρόν τους τὸ καθ' ἕνα, αὐτὸς ἠμπορεῖ, ὕστερα ἀφ' οὗ καθαρισθῇ ἡ καρδία του ἀπὸ τὰ πάθη, καὶ εἰς τὴν ψαλμῳδίαν νὰ δοθῇ ὅλος διόλου, καὶ τοὺς λογισμοὺς νὰ ἀντιπολεμήσῃ, καὶ τὸν οὐρανὸν νὰ κοιτάζῃ μὲ τὰ αἰσθητὰ μάτιά του (ὅταν κάμμίαν φορὰν κάμῃ χρεία), καὶ μὲ τὰ νοερὰ δυ-

ματα τῆς ψυχῆς νὰ τον υεωρῇ, καὶ νὰ προσεύχεται A καθαρῶς ἐν ἀληθείᾳ καθὼς πρέπει.

Πλὴν τὸ νὰ βλέπῃ εἰς τὸν οὐρανὸν, πολλὰ ὀλίγαις φοραῖς πρέπει νὰ τὸ κάνῃ διὰ τὸν φόβον τῶν πονηρῶν πνευμάτων ὁποῦ κατοικοῦν εἰς τὸν ἀέρα, καὶ διὰ τοῦτο ὀνομάζονται ἐναέρια πνεύματα, τὰ ὁποῖα προξενοῦν πολλαῖς καὶ διάφοραις πλάναις εἰς τὸν ἀέρα· καὶ πρέπει νὰ προσέχωμεν. Ἐπειδὴ τοῦτο μοναχὰ ζητεῖ ὁ Θεὸς ἀπὸ ἡμᾶς, τὸ νὰ εἶναι καθαρισμένη ἡ καρδία μας μὲ τὴν φύλαξιν καὶ προσοχήν. Καὶ ἀνίσως ἡ ῥίζα εἶναι ἁγία, καθὼς λέγει ὁ Ἀπόστολος, φανερὸν εἶναι, πῶς καὶ οἱ κλάδοι εἶναι ἅγιοι, καὶ ὁ καρπός. Χωρὶς δὲ τὸν τρόπον ὁποῦ εἴπαμεν, ὁποιος ἀσηκώνει τὰ μάτιά του καὶ τὸν νοῦν του εἰς τὸν οὐρανὸν, καὶ θέλει νὰ φαντάζεται κάποια νοητὰ, B αὐτὸς φαντασίας βλέπει καὶ ψεύτικα πράγματα, καὶ ὄχι ἀληθινὰ, μὲ τὸ νὰ εἶναι ἀκάθαρτος ἡ καρδία του. Καὶ καθὼς εἴπαμεν πολλαῖς φοραῖς, ὁ πρῶτος καὶ δεύτερος τρόπος δὲν προκόπτουν τὸν ἄνθρωπον. Διατὶ καθὼς ὅταν θέλωμεν νὰ κτίσωμεν ἕνα σπῆτι, δὲν βάνομεν πρῶτον τὴν σκέπην, καὶ ὕστερα τὸ θεμέλιον, διατὶ τοῦτο εἶναι ἀδύνατον· ἀλλὰ πρῶτον βάνομεν τὸ θεμέλιον, καὶ ὕστερα κτίζομεν τὸ σπῆτι, καὶ τότε βάνομεν καὶ τὴν σκέπην· ἔτζι πρέπει νὰ κάμωμεν καὶ εἰς τὰ πνευματικά· πρῶτον νὰ βάλωμεν θεμέλιον, ἤγουν νὰ φυλάξωμεν τὴν καρδίαν, καὶ νὰ ὀλιγωστεύσωμεν ἀπὸ αὐτὴν τὰ πάθη, καὶ ὕστερα νὰ κτίσωμεν τὸ πνευματικὸν σπῆτι· ἤγουν νὰ διώξωμεν τὴν ταραχὴν τῶν πονηρῶν πνευμάτων ὁποῦ μᾶς πολεμοῦν μὲ ταῖς αἴσθησες· καὶ νὰ φεύγωμεν τὸ ὀγλιγωρότερον τὸν πόλεμον αὐτῶν, καὶ τότε νὰ βάνωμεν καὶ τὴν σκέπην· ἤγουν νὰ ἀναχωροῦμεν τελείως ἀπὸ ὅλα τὰ πράγματα, καὶ νὰ εἰρηνεύωμεν καθὼς πρέπει, καὶ νὰ διδώμεθα ὅλως διόλου εἰς τὸν Θεόν. Καὶ ἔτζι τελειώνομεν τὸ πνευματικὸν σπῆτι ἐν Χριστῷ Ἰησοῦ τῷ Κυρίῳ ἡμῶν· ᾧ ἡ δόξα εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων. Ἀμήν.

APPENDIX.

SCHOLASTICI CUJUSDAM DIALOGUS DE DEO,

AD SYMEONEM THEOLOGUM.

INTERROGATIO. Quid erat in mundo, antequam C exsisteret?

RESPONSIO. Deus, ipsius mundi parens et conditor.

INT. Cum nondum exstaret mundus, quo tandem pacto in mundo erat?

RESP. Quoniam mundus, etiam priusquam fieret, in Deo plane tanquam factus inerat : quemadmodum homines quoque, necdum in hanc lucem nati, ut jam nati apud Deum sunt. Omnia quippe, etiam nondum procreata, in se ipso constituit, etsi id intelligentiæ nostræ imbecillitatem effugiat.

INT. Si igitur in mundo erat Deus, antequam mundum ædificaret, ut ais, quid eo factum est, ubi illum produxit? Num ab eo secessit; an adhuc in eo manet?

RESP. Loco quidem a creaturis suis ipsarum creator Deus separatus non est. Quo enim se transferret, quæso, qui ubique præsens adest, et divinitate sua implet universa, naturaque, et essentia, et subsistentia, cæterisque proprietatibus omnem naturam conditam excedit, ab eaque immenso et incomprehenso discrimine secernitur.

INT. Qua ratione, cum loco non distet, sed ubique præsens sit, quemadmodum affirmasti, ab omnibus tamen sejungitur?

RESP. Hæc quæstio difficilem intelligentiam, non item difficilem explicationem habet. Deo autem nihil est impossibile. Itaque potest tibi hujus quoque rei plenam fidem facere. Age, intelligenter ausculta. Sicuti mens humana nec cohibetur muris, nec loco circumscribitur : sed corpus tantum domunculæ includitur, et vinculis constringitur, ipsa extra corpus libere ubique vagatur : nec interim a corpore separatur, nec a domicilio procul distat, verum et absens quodammodo, his adest, et cum illis adest abest, præsentiamque cum absentia conjungit : ita Deus ubique, et in omnibus, et extra omnia, et nusquam est natura, essentia, et gloria, D quia circumscribi limitibus haud potest.

INT. Qui ergo non circumscribitur, quomodo implet omnia? Qui implet omnia, quomodo incircumscriptus est, et nusquam est?

RESP. Sane quidem concessu omnium Deus ubique est; et cum impleat omnia, his quæ videmus omnino non permiscetur : sed eo modo quo diximus secernitur. Nusquam autem est, quod ad captum nostrum attinet. Nemo enim novit, ne angeli

quidem, ubi sit Deus. Etsi enim illos assistere audis, sed throno gloriæ : et cum procedentem inde claritatem contra aspicere nequeant, timore facies suas velant, stuporeque attoniti, hymnum divinum nunquam conticentes modulantur. Intolerabili namque majestate perculsi, nec concipere possunt, nec cogitare ubi Dominus sit, aut qualis sit. Etenim si oculos in coruscum splendorem intendere non valent quomodo ultro curiose inquirant? Deum igitur esse, et ubique esse, et implere omnia tum angeli, tum sancti, qui se ipsos purgaverunt, et a divino Spiritu illuminati illustratique sunt, sciunt : ubi autem, aut quomodo, aut qualis sit, nemo omnium cognoscit : sed Pater novit Filium, et Filius Patrem, et Spiritus sanctus Patrem, et Filium, utpote illis consubstantialis et coæternus. Hæc siquidem tria cum unum sint, et cognoscunt se ipsa, et cognoscuntur invicem, quod ipse natura Deus, et Dei Filius prodidit : *Nemo novit Patrem*, inquit, *nisi Filius, nec Filium quis novit, nisi Pater* [1]. Et rursum Apostolus : *Quis enim hominum scit quæ sunt hominis, nisi spiritus hominis qui in ipso est* [2]? *sic quæ Dei sunt seu divina, præter Spiritum Dei nemo novit* [2]

Int. Quid ergo est, quod Christus dicit : *Videte ne contemnatis unum ex his pusillis, quoniam angeli eorum semper vident faciem Patris mei* [3]? Et alibi : *Beati mundo corde, quoniam ipsi Deum videbunt* [4]. Tu nec angelos nosse autumas, qualis, aut ubi sit Deus.

Resp. Quemadmodum sole lucente in meridie, quod inde emittitur lumen, clare ac manifeste vidimus, ipsum solem videre ac noscere nec quomodocunque possumus, et tamen nos eum videre haud falso dictitamus : pari modo et angeli, et sancti fulguris instar micantem Spiritus gloriam intuentes, in ipsa et Filium, et Patrem cernunt. Non ita peccatores et immundi. Illi enim cæcorum et nihil sentientium similes sunt. Nam ut cæci sensibilis hujus solis lumen fulgens non vident, ita ipsi divinum lumen semper lucens minime aspiciunt, nec calorem ejus sentiunt.

Int. Quid ergo corde et animo puri vident?

Resp. Quia Deus lux est, et lux suprema ac nobilissima, aliud nihil nisi lucem vident, qui ipsum vident : quod patet eorum testimonio, qui viderunt faciem ejus resplendere ut solem, et vestimenta ejus alba facta ut nivem [5]. Et testimonio Pauli apostoli, qui Deum lucem vidit, atque ad ejus agnitionem conversus est [6]; et ex aliis mille sanctis.

Int. Cur igitur, cum sit æterna lux Deus, semperque luceat, non videtur ab omnibus?

Resp. Quoniam a principio ita rem instituit Deus, ut nullam haberent communionem tenebræ cum lumine, nec impurus et profanus cum puro et sancto. Quocirca, etiam velut magnus hiatus et murus, peccata nostra a Deo nos separant [7]; præcipue cogitationes perversæ, et ratiocinationes vanæ atque inutiles quasi murus excelsus nobis fiunt, nosque a lumine vitæ dissociant ac secludunt. Deus enim lux, et vita est : quo qui privati sunt, mortui sunt secundum animam : quibus cum aliis æterni ignis hæreditas, ac societas debetur.

Int. Ecquid illi, qui ad hanc metam non pervenit, salus desperanda est?

Resp. Cum Dominus dicat : *In domo Patris mei mansiones multæ sunt* [8], planum fit, etiam vias salutis multas esse, quæ omnes in una via pœnitentiæ consummantur, et per abstinentiam a peccato; sive eleemosynam, sive peregrinationem, sive quodvis aliud genus sanctimoniæ, quo ad illa sempiterna contendimus, nihil nomines.

[1] Luc. x, 22. [2] I Cor. ii, 11. [3] Matth. xviii, 10. [4] Matth. v, 8. [5] Matth. xvii, 2. [6] Act. ix, 3 seqq. [7] Isa. lix, 2. [8] Joan. xiv, 2.

NICETAS

CHARTOPHYLAX NICÆNUS.

NOTITIA

(Apud Leonem Allatium in Diatriba de Nicetis, n. VII.)

Nicetam Byzantinum non longe post sequitur Nicetas Nicænus chartophylax. Legitur ipsius brevis tractatus : Κατὰ πόσους καιροὺς, καὶ διὰ ποῖα αἰτιάματα ἐσχίσθη ἀφ' ἡμῶν ἡ Ῥωμαϊκὴ Ἐκκλησία : *Quibus temporibus, et quas ob causas scissa est a nobis Romana Ecclesia.* Ut Regius codex Parisiensis legit, seu ut Vaticanus : Ποσάκις καὶ πότε, καὶ διὰ τί σχίσματα γέγονε μεταξὺ ταῖν Ἐκκλησίαιν Γραικῶν τε καὶ Ῥωμαίων. *Quoties, et quando, et quibus de causis dissidia orta sunt inter Ecclesias Græcam et Latinam.* P. Πρῶτον ἐπὶ Γρατιανοῦ τοῦ Βασιλέως διὰ Παυλῖνον τὸν τῶν Εὐσταθιανῶν ἄρχοντα. Tractatum in mei gratiam e codice ms. bibliothecæ regis Christianissimi descriptum sua manu ad me misit humanissimus Claudius Saravius. In codice regio Escurialensi manuscripto habetur ejusdem auctoris Περὶ σχίσματος καὶ τῆς Ῥωμαϊκῆς Ἐκκλησίας. *De schismate, et Romana Ecclesia.* Idemne cum superiori, an diversum? Vel diversa, unum *De schismate*, alterum *de Romana Ecclesia?* non mihi liquet. Illud sane liquet, Græcos improbe dissidium cum Romana Ecclesia fovere ; cum contentio inter Ecclesias nata, non e dogmatum varietate, et rationabili de causa, sed propter ambitionem et fastum exorta sit.

ΝΙΚΗΤΑ ΧΑΡΤΟΦΥΛΑΚΟΣ

ΤΟΥ ΝΙΚΑΕΩΣ

ΚΑΤΑ ΠΟΙΟΥΣ [1] ΚΑΙΡΟΥΣ ΚΑΙ ΔΙΑ ΠΟΙΑ ΑΙΤΙΑΜΑΤΑ ΕΣΧΙΣΘΗ ΑΠΟ ΤΗΣ ΕΚΚΛΗΣΙΑΣ ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΥΠΟΛΕΩΣ Η ΤΩΝ ΡΩΜΑΙΩΝ ΕΚΚΛΗΣΙΑ [1]

NICETÆ CHARTOPHYLACIS NICÆNI

QUIBUS TEMPORIBUS ET QUARUM CRIMINATIONUM CAUSA A CONSTANTINOPOLITANA ECCLESIA SEJUNXERIT SE ROMANORUM ECCLESIA.

αʹ. Ἐπὶ Γρατιανοῦ βασιλέως διὰ Παυλῖνον τὸν τῶν Εὐσταθιανῶν ἀρχηγόν [2] · τῇ συμβουλίᾳ γὰρ οὗτος τοῦ μεγάλου Μελετίου μὴ πεισθεὶς, ἀλλὰ σπεύδων τὸν θρόνον τῆς Ἀντιοχείας λαβεῖν, καὶ παροραθεὶς, προτιμηθέντος τοῦ Φλαβιανοῦ, ταραχὴν ἡ παρόρασις Παυλίνου καὶ σχίσμα τῇ Ῥωμαίων Ἐκκλησίᾳ ἐνεποίησεν.

A

1. Sub Gratiano imperatore propter Paulinum Eustathianorum antesignanum. Etenim hic magni Meletii monitioni minime obsequens, sed Antiochiæ sedem occupare satagens, cum fuisset præteritus, prælato Flaviano, perturbationem atque schisma Romanorum Ecclesiæ Paulini præteritio peperit.

Variæ lectiones.

[1] Al. cod. Rom. πόσους *quot.* Parisiensis ποσάκις καὶ πότε, *quoties et quando.* [2] Melius hic, quam p. 19, ἄρχοντα.

2. Sub Theodosio magno imperatore, cum sedes Constantinopolitana honore aucta fuisset a centum quinquaginta episcopis in secunda synodo, cui ne legati quidem Romani intererant, discidium et perturbatio conflata est. A

3. Sub Marciano cum Leo papa commonefactus fuisset, episcopum Constantinopolitanum paulatim ad se trahere alienas sedes, suoque præsulatui adjungere; qua super re litteras quoque Papa scripsit ad Anatolium, quæ nihil profuerunt; ex illo enim tempore Constantinopolitani præsules rapinas hujusmodi multiplicare non desiverunt: schisma obortum est.

4. Sub Zenone, Felix Romæ pontifex separavit se propter Acacium hæreticum Constantinopoleos patriarcham, quem etiam anathemate perculit: et paria Constantinopolitani fecerunt, communionem scilicet cum Roma, et nomen abolentes. B

5. Sub Anastasio imperatore, hæretico Acacio mortuo, promoto autem Euphemio, seu Euthymio, qui Acacii nomen e sacris diptychis non delevit, sejunxit se papa Anastasius, qui post Felicem et Gelasium pontifex processit.

6. Sub eodem imperatore Anastasio, perdurante schismate, Theodoricus qui Romæ imperabat, vir Barbarus et Arianus, ad imperatorem misit virum senatorium Romanum, nomine Festum. Huic ergo Festo supplex fuit Constantinopoleos episcopus Macedonius, ut pro unione Ecclesiarum intercederet. C

7. Adhuc sub eodem imperatore Anastasio, Silvanus Orientalis diaconus, qui multum pro rectis dogmatibus allaboraverat, Romam accessit unionis hujus procurandæ causa, atque ut papa Symmachus unioni consentiret. Verumtamen minime admissus, re infecta retrocessit.

8. Sub eodem imperatore Anastasio zelo commotus Vitalianus, consurrexit pro Ecclesiis adversus Anastasium. Cedente autem Anastasio ut synodus fieret, Heracleam tunc convenerunt etiam Romani; cumque ducentorum omnino episcoporum cœtus fuisset, attamen re infecta discesserunt. Erat tunc papa Hormisdas.

9. Sub eodem imperatore Anastasio, quadraginta ex Illyrico atque Græcia episcopi separati, Timotheo Romano pontifici semel adjunxerunt. D

10. Post Justini imperatoris obitum, Romana Ecclesia concordiam nobiscum coluisse videtur: in provinciali quippe synodo contra Severum et Anthimum celebrato, adfuerunt etiam ex Italia episcopi cum papa Agapeto in urbe Constantinopoli.

β'. Ἐπὶ Θεοδοσίου βασιλέως τοῦ μεγάλου, τιμηθέντος τοῦ θρόνου τῆς Κωνσταντινουπόλεως παρὰ τῶν ρν' ἐπισκόπων ἐν τῇ δευτέρᾳ συνόδῳ, ἐν ᾗ οὐδὲ τοποτηρηταὶ τῆς Ῥώμης παρῆσαν, διάστασις καὶ ταραχὴ γέγονεν.

γ'. Ἐπὶ Μαρκιανοῦ, ὑπομνησθέντος τοῦ πάπα Λέοντος, ὅτιπερ ὁ Κωνσταντινουπόλεως κατ' ὀλίγον ἐφαρπάζει ἀλλοτρίους θρόνους καὶ τῇ ἰδίᾳ συνάπτει ἀρχῇ· ἐφ' ᾧ καὶ γράμματα ἐγχαράττει ὁ πάπας τῷ Ἀνατολίῳ, κἂν οὐδὲν ὠφέλησαν· ἔκτοτε γὰρ οὐ διέλειπον οἱ Κωνσταντινουπόλεως ἀρχιερεῖς αὔξειν τὴν τοιαύτην ἐφαρπαγήν, σχίσμα γέγονε.

δ'. Ἐπὶ Ζήνωνος, Φῆλιξ ὁ Ῥώμης ἐσχίσθη δι' Ἀκάκιον τὸν αἱρετικὸν τὸν πατριάρχην τῆς Κωνσταντινουπόλεως, ὃν δὴ καὶ ἀνεθεμάτισε· τὸ αὐτὸ καὶ οἱ τῆς Κωνσταντινουπόλεως πεποιήκασι, τὴν κοινωνίαν τοῦ Ῥώμης καὶ τὸ ὄνομα ἀπαλείψαντες.

ε'. Ἐπὶ Ἀναστασίου τοῦ βασιλέως, τελευτήσαντος τοῦ Ἀκακίου τοῦ αἱρετικοῦ, καὶ προβληθέντος τοῦ Εὐφημίου, ἢ Εὐθυμίου, καὶ μὴ ἀπαλείψαντος τὸ τοῦ Ἀκακίου ὄνομα ἐκ τῶν ἱερῶν διπτύχων, ἐσχίσθη ὁ πάπας Ἀναστάσιος, ὁ μετὰ Φήλικα καὶ Γελάσιον.

ς'. Ἐπὶ τοῦ αὐτοῦ βασιλέως Ἀναστασίου, τοῦ σχίσματος ὄντος, Θεοδέριχος ὃς ἦρχε τότε τῆς Ῥώμης, ἀνὴρ βάρβαρος καὶ Ἀρειανός, ἀπέστειλεν πρὸς βασιλέα συγκλητικὸν ἄνδρα Ῥωμαῖον, Φῆστον ὀνόματι· τοῦτον οὖν Φῆστον ᾔτει Μακεδόνιος ὁ Κωνσταντινουπόλεως μεσάσαι τὴν ἕνωσιν [a] τῶν Ἐκκλησιῶν.

ζ'. Ἐπὶ τοῦ αὐτοῦ βασιλέως Ἀναστασίου, Σιλουανὸς διάκονος ἀνατολικὸς πολλὰ κεκμηκὼς ὑπὲρ δογμάτων ὀρθῶν, τῇ Ῥώμῃ ἐπεφοίτησε, τῆς τοιαύτης ἑνώσεως ἕνεκεν, καὶ τοῦ πάπα Συμμάχου [b] κατανεῦσαι τὴν ἕνωσιν· ἀλλὰ μὴ δεχθεὶς ἄπρακτος ἀνθυπέστρεψεν [c].

η'. Ἐπὶ τοῦ αὐτοῦ βασιλέως Ἀναστασίου ζηλώσας ὁ Βιταλιανός, ἀνταρσίαν ὑπὲρ τῶν Ἐκκλησιῶν κατὰ Ἀναστασίου ἐμελέτησε· καὶ ἐνδόντος Ἀναστασίου τοῦ γενέσθαι σύνοδον ἐν Ἡρακλείᾳ (1), συνήχθησαν τότε καὶ οἱ Ῥωμαῖοι, καὶ συνελθόντες οἱ πάντες διακόσιοι ἐπίσκοποι, διέστησαν ἄπρακτοι, Ὁρμίσδου τότε πάπα τυγχάνοντος.

θ'. Ἐπὶ τοῦ αὐτοῦ βασιλέως Ἀναστασίου τεσσαράκοντα ἐπίσκοποι ἀπὸ Ἰλλυρικοῦ σχισθέντες [d] καὶ τῆς Ἑλλάδος, Τιμοθέῳ [e] τῷ Ῥώμης προσετέθησαν.

ι'. Μετὰ τὴν τελευτὴν βασιλέως Ἰουστίνου φαίνεται ἡ Ῥωμαίων Ἐκκλησία ἑνωθεῖσα· ἐν γὰρ τῇ τοπικῇ συνόδῳ τῇ κατὰ Σεβήρου καὶ Ἀνθίμου γενομένῃ, παρῆσαν καὶ οἱ ἀπὸ Ἰταλίας συνελθόντες τῷ πάπᾳ Ἀγαπητῷ ἐν Κωνσταντινουπόλει· καὶ τὸ

Variæ lectiones.

[a] Al. cod. τῇ ἑνώσει. [b] Codices συμμαχίαν. [c] Al. cod. καθυπ. [d] Al. cod. σχισθέντος. [e] Nullus fuit papa *Timotheus*. Scribatur ergo Θεοδώρῳ.

Notæ.

(1) Quærendum de hac Heracleensi synodo.

πέμπτῃ δὲ καὶ οἰκουμενικῇ συνόδῳ συνήνεσε Βιγίλλιος.

ια'. Ἐπὶ Κωνσταντίνου τοῦ Πωγωνάτου ἦσαν οἱ Ῥωμαῖοι ὑποτεταγμένοι· ἀναγαγὼν γὰρ τὸν πάπαν οὗτος Μαρτῖνον, ἐξώρισεν εἰς Χερσῶνα. Ἐπὶ δὲ τοῦ υἱοῦ αὐτοῦ γενομένης τῆς ς' συνόδου, ὁ Ἀγάθων συνήνεσε διὰ τοποτηρητῶν· καὶ τότε μὲν κανόνες οὐκ ἐξετέθησαν· ἀπόντων δὲ τῶν Ῥωμαίων, οἱ λεγόμενοι κανόνες τῆς ς' συνόδου ἐγράφησαν μετ' οὐ πολὺ ἐπὶ τοῦ Ῥινοτμήτου· ἐξ ἐκείνου [8] ἤρξαντο καὶ τὰ Ῥωμαίων αἰτιάματα διελέγχεσθαι, ἅπερ παριστᾷ [9] ὁ ιγ', ὁ λς', ὁ νε' [10], τῆς αὐτῆς συνόδου κανών· οἵτινες κανόνες οὐδὲ φαίνονται δεχθῆναι μετὰ ταῦτα παρὰ Ῥωμαίων ἢ τρακταϊσθῆναι.

ιβ'. Ἐπὶ Λέοντος τοῦ εἰκονομάχου, πάλιν ἐσχίσθησαν οἱ Ῥωμαῖοι καὶ τῆς βασιλείας τῆς Κωνσταντινουπολιτῶν καὶ τῆς Ἐκκλησίας, ἐκτειναξάμενοι τὴν ὑποταγὴν καὶ ἕνωσιν, καὶ σπονδὰς πρὸς τοὺς Φράγγους ποιησάμενοι σὺν πάσῃ τῇ Ἰταλίᾳ ἐκώλυσαν καὶ τοὺς φόρους, καὶ τὸν ψευδοπατριάρχην [11] Ἀναστάσιον ἀνεθεμάτισεν ὁ ἅγιος Γρηγόριος.

ιγ'. Πάλιν ἐπὶ Κωνσταντίνου καὶ Εἰρήνης τῆς ζ' συνόδου συγκροτηθείσης, ὁ πάπας Ἀδριανὸς συνήνεσεν.

ιδ'. Ἐπὶ Φωτίου τοῦ Κωνσταντινουπόλεως μέγα ἦν σχίσμα, καὶ πολλὰ τὰ αἰτιάματα τῶν Ῥωμαίων, ὡς ἡ ἐγκύκλιος αὐτοῦ ἐπιστολὴ παριστᾷ· γενομένης δὲ ἑνώσεως τῶν Ἐκκλησιῶν, καθὼς ἡ παρὰ τοῦ αὐτοῦ Φωτίου συστᾶσα σύνοδος δηλοῖ, καὶ ἑνωθέντος Ἰωάννου τοῦ Ῥώμης, καὶ λαβόντος κανονικῶς τὰ ἀρχαιότατα προνόμια, τὰ Ῥωμαϊκὰ αἰτιάματα ἅπερ καὶ ἕκτη σύνοδος, ὡς εἴρηται, καὶ αὐτὸς ὁ Φώτιος καταμέμφεται, εἰάσθησαν παντελῶς ἀνεξέταστα. Ἀπὸ γοῦν τῆς ς' συνόδου μέχρι τῆς ζ' παρέδραμον ἔτη ρη' [12]· καὶ ἦσαν αἱ Ἐκκλησίαι ἡνωμέναι, καὶ οὐδεὶς λόγος περὶ τῶν σφαλμάτων τῶν Ῥωμαίων γέγονεν, εἰ μὴ συνέβη ἡ εἰκονομαχικὴ αἵρεσις, δι' ἣν καὶ αὖθις ἐσχίσθησαν· ἀπὸ δὲ τῆς ζ' καὶ ἐπὶ τὰ ἔμπροσθεν μέχρι καὶ Φωτίου οὐδὲ οὕτως λόγος τις ἐκινήθη περὶ τῶν Ῥωμαϊκῶν σφαλμάτων, ὧν καὶ ὁ Φώτιος καὶ ἡ ς' ἐμνήσθη σύνοδος· τοῦ δὲ Φωτίου μετὰ πολλὴν καταβοὴν καὶ ταραχὴν ἀπολυπραγμόνως πάλιν ἑνωθέντος τοῖς Ῥωμαίοις, τῶν τε Ἐκκλησιῶν ὑπῆρχεν ὁμοίως ἕνωσις.

ιε'. Καὶ ἐπὶ Σεργίου, τοῦ ἐπὶ τοῦ Βουλγαροκτόνου, πατριαρχεύσαντος, λέγεται πάλιν σχίσμα γενέσθαι· κατὰ ποίαν δὲ αἰτίαν, ἀγνοῶ (2)· δοκεῖ γὰρ διὰ τοὺς θρόνους· ἀλλ' εἰ μὲν ἄγνοια ἦν τῶν Ῥωμαϊκῶν σφαλμάτων, τὴν κοινωνίαν ἴσως οὐδεὶς κατεμέμφετο· ἐπεὶ δὲ ἀπὸ τῆς ς' συνόδου ἡ διάγνω-

A Quintæ insuper œcumenicæ synodo consensit Vigilius.

11. Regnante Constantino Pogonato, Romani subacti erant; is enim Martinum papam abductum Chersonem relegavit. Exin sub illius filio celebratæ sextæ synodo Agatho per suos legatos subscripsit. Et tunc quidem nulli canones conditi fuerunt; verum paulo post, absentibus jam Romanis, canones illi qui sextæ synodi dicuntur, scripti fuere, regnante Rhinotmeto. Atque ab eo tempore cœperunt criminationes illæ fieri Romanis, quas canones 13, 36, 55, repræsentant; qui cæteroqui canones non videntur postea a Romanis recepti, neque ad trutinam revocati.

B 12. Sub Leone Iconomacho, rursus sciderunt se Romani, et ab imperio Constantinopolitano et ab ejus Ecclesia, abjecta subjectione atque unione, fœdusque inierunt cum Francis, deficiente simul universa Italia. Tributa quoque dari prohibuerunt. Denique pseudopatriarcham Anastasium anathemati subjecit Gregorius.

13. Denuo sub Constantino et Irene septimæ synodo congregatæ consensit Adrianus.

14. Sub Photio Constantinopoleos patriarcha magnum erat schisma, multæque Romanis criminationes inflictæ fuerunt, ut in encyclica prædicti epistola videre est. Facta deinde Ecclesiarum unione, prout synodus a Photio celebrata demonC strat; copulato nobiscum Joanne Romæ pontifice, et antiquissimis vi canonica privilegiis ab eo recuperatis; criminationes contra Romanos, quas sexta ut diximus synodus et ipse Photius intorserant, sine ullo prorsus examine omissæ fuerunt. Jam vero a sexta synodo ad septimam anni centum et octo elapsi sunt; erantque Ecclesiæ invicem unitæ, nullusque de Romanorum erroribus sermo fuit; nisi quod Iconomachorum supervenit hæresis, cujus causa iterum schisma fecerunt. Post septimam synodum, imo et ulterius usque ad Photium, nullus æque commotus sermo fuit de Romanorum erroribus, illis videlicet quos Photius et sexta synodus memoraverant. Porro Photio, post clamorem tantum ac perturbationem, facili negotio rursus D Romanis reconciliato, Ecclesiarum pariter unio constitit.

15. Verumtamen Sergio, qui sub Bulgaroctono (Basilio II) patriarcha fuit, denuo dicitur factum schisma, cujus causam ignoro, sed tamen de sedibus contentio fuisse videtur. Jam vero si Romanorum errores incogniti fuissent, nemo fortasse communionem illam vituperaret; nunc quia in

Variæ lectiones.

[8] Al. cod. ἀφ' οὗ. [9] Al. cod. ἐλέγχει [10] Cod. ιγ' νβ' νε' ξε' vel ξζ'. [11] Al. cod. φρατριάρχην. [12] Cod. μη' 48.

Notæ.

(2) Sergius hic Photianus erat. Tum de hoc et de subsequente Cerulario, utiliter legetur Cuperus in tractatu de patriarchis Constantinopolitanis.

sexta synodo ea res ventilata fuit, multoque accuratius sub Photio, certe culpabilis unio fuisset. Oportebat enim quod pravum judicassent, aversari vel corrigere : et verbis saltem emendationem facere, si res forte vires nostras excederet. Quod si non innoxiæ criminationes erant, quod est incredibile, ut inde comperimus concludimusque, quia impunes tanto tempore ab episcopis dimissæ fuerunt, cur jam Græci Romanos reprehendunt? Videtis igitur, quomodo enumerata hactenus schismata, causam a nostris hominibus habuerint. Nam Photius odio commotus adversus papam Nicolaum etc.

16. Multo denique post, regnante Monomacho, sub Constantinopoleos patriarcha Cerulario, ut hic ad Antiochiæ præsulem scribit, atque ad eum Petrus, renovatis adversus Latinos criminationibus, separavit se Constantinopolitana Ecclesia, et ex sacris diptychis papa deletus fuit.

A σις γέγονε [13], καὶ ἐπὶ τοῦ Φωτίου τρανότερον, μεμπτέα ἡ ἕνωσις· ἐχρῆν γὰρ ὃ ἔκριναν κακὸν, καὶ ἀποστρέφεσθαι, ἢ διορθώσασθαι, ἢ κἂν μέχρι λόγων στῆσαι τοὺς διορθοῦντας, εἴ γε τὴν δύναμιν ὑπερβαίνουσαν εἶχε τὸ πρᾶγμα· εἰ δὲ βλαβερὰ [14] τὰ αἰτιάματα, ὅπερ ἀπίθανον, φωρᾶται γὰρ τοῦτο καὶ συνάγεται ὡς ἀκόλαστα οἱ ἀρχιερεῖς ταῦτα παρέδραμον ἐν τοσούτῳ χρόνῳ, ἵνα τί καταμέμφονται τῶν Ῥωμαίων; Ὅρα οὖν ὅτι τὰ ἀπαριθμηθέντα σχίσματα ἐξ αἰτίας γεγόνασι τῶν ἡμετέρων· ὁ γὰρ Φώτιος ἐχθρωδῶς κείμενος πρὸς τὸν πάπαν Νικόλαον, κ. τ. λ. (3).

ις'. Ὕστερον πολλῷ ἐπὶ τοῦ Κωνσταντινουπόλεως πατριάρχου τοῦ Κηρουλαρίου, τοῦ ἐπὶ τῆς βασιλείας B τοῦ Μονομάχου, ὡς πρὸς τὸν Ἀντιοχείας γράφει, καὶ πρὸς ὃν ὁ αὐτὸς Πέτρος (4), περὶ τῶν Λατινικῶν αἰτιαμάτων τῆς κοινωνίας αὐτῶν τελείως ἀπεῤῥάγη ἡ Ἐκκλησία Κωνσταντινουπόλεως, καὶ τῶν ἱερῶν διπτύχων ἀπηλείφθη ὁ Πάπας.

Variæ lectiones.

[13] Al. cod. ἐγνώσθησαν. [14] Al. cod. βλαπτικά.

Notæ.

(3) Sic est in utroque codice Vaticano seu Allatiano, nec non Parisiaco; abrupta idcirco, ut reor, historia, quia notissima erat.

(4) Sunt hæ epistolæ apud Cotelerium *Monum. Eccl. Gr.*, t. II.

ANNO DOMINI MLV.

MICHAEL CERULARIUS

PATRIARCHA CP.

—

NOTITIA

(Fabric. Biblioth. Græc. ed. Harles, t. XI, p. 195.)

—

Michael Cerularius ab anno 1043 ad 1059 [quo mortuus est], sedem CPol. tenuit (*a*). In hunc tanquam præcipuum ab a. 1053 schismatis auctorem, Photio etiam deteriorem, invehuntur post Baronium Allatius *De consensu* II, 9; Stephanus de Altimura sive Mich. le Quien in *Panoplia contra schisma Græcorum*, p. 214 seq. 284 seq. aliique. Et Nic. Comnenum p. 561 *Prænot. myst.* sic audimus, *Arrógantiam ejus regia ipsa ferre non potuit, tyrannidem Ecclesia Byzantina detestata est, e diptychis successores delendum curarunt, donec eum Anchiali Michael clam omnès inscriberet.*

De Epistola ejus ad Joannem Tranensem in Apulia episc. sive ad ipsum papam Leonem IX, Latine versa ab Humberto, Silvæ Candidæ episcopo, qua Latinis varia objectavit, vide Mabillonium præf. ad

(*a*) *Vindobon.* In cod. Cæsareo LXIV, II, 26, est Germani II patriarchæ CPol. et synodi ad Gregorii IX papæ confessionem fidei de processione Spiritus sancti responsio atque in margine legitur scholion de ætate Cerularii sub imperio Constantini Monomachi an. mundi 6552, s. a. Chr. 1044. Vid. Lambec. III, p. 311. — Conf. *Pagium* in Crit. Baron. an. 1043, VIII; an. 1053, XI, XII; an. 1058, XI, et aliis annis; Guill. Cave, *Hist. litt. SS. Eccles.* II, pag. 133, ad an. 1043, ubi de ejus infenso erga Latinos ac pontifices Romanos animo satisque plura observavit; Laur. Moshem. *Institutt. hist. eccl. sæc.* XI, part II, cap. 2, § 30, et cap. 3, § 9-11; Saxium in *Onom. litt.* pag. 172, ad annum 1045; Schroeckh. *Hist. eccl.* XXIV, pag. 210, s. 227 sqq. (Harl.)

part. II *Act. sanctorum ordinis Benedictini sæculi* VI (ab a. 1000 ad 1100), et Allatium, *De libris Eccles. Græcor.* diss. 2, p. 158 sqq. (Fabr.) Florent. in cod. Laurent. 40, n. 69, plut. 5, est ex epistola Michaelis, patriarchæ CPolit. inc. Ἐπὶ τῶν ἐκ τοῦ αὐτοῦ γένους· et n. 70, ex alia ejusd. epistola. V. Bandin. Cat. codd. Gr. Laur. I, pag. 79, qui citat Leunclav. *Jus Gr. Roman.* lib. IV, p. 263 sq. (Harl.) Michael. Cerularii et Leonis ep. Achrid. epist. ad Joannem ep. Tranensem in Basnag. *Thes. mon.* tom. III, p. I, p. 277 sqq.

Epistolæ II ad Petrum Antiochenum (cum Petri adversus Latinos responsoria pag. 145-162), Græce et Lat. apud Cotelerium, tom. II *Monument.* p. 135-145, et 162-168, e quibus prior apud Baronium, ad an. 1054, Latine n. 28 sq. Posterior ms. in bibl. Cæsarea Lambec. III, pag. 160, et simul tertia adhuc inedita, quæ incipit : Πρὸ καιροῦ τινος ἀναμαθόντες παρὰ τῶν ἐκ τῆς πρεσβυτέρας Ῥώμης. Primæ a Cotelerio editæ initium : Τὰ γράμματα τῆς μακαριότητός σου. Secundæ : Οὐ παύσεταί ποτε τῶν καθ' ἡμῶν ἐπιβουλῶν. (Fabr.) Sive p. 397 ed. Kollar. de cod. LXVII, n. 60 et n. 61, est Petri, patriarchæ Antiocheni Epist. responsoria ad Michaelem, patriarcham CPol. atque Lambec. Citat Baron. *Annal. eccles.* tom. XI, an. 1043, n. 4 ; ib. an. 1054, n. 28, qui refutasse dicitur Michaelis epistolam tertiam, et n. 36-43, ubi Petri Epistola laudatur ; item edit. Conciliorum Binianam, tom. III, part. II, p. 189-207 ; nec non Allatium, *De Ecclesiæ Occident. et Oriental. perpetua consensione*, lib. II, cap. 9. — Ibidem in cod. CCXLVII, n. 22, est *Enumeratio causarum, propter quas pontifex Rom. ex diptychis Græcorum ejectus est*, ex Michaelis Cerularii et Petri aliorumque nonnullorum epistolis ; ac n. 25, Mich. Cerul. Epistola (n. 1) ad Petrum patriarcham, cum subjuncto opere contra Latinos. V. Lambec. V, pag. 264 sqq. Kollar.— Monac. in cod. CXVIII, Mich. Epistola ad Petrum, et hujus responsio, sec. cat. Gr. codd. Bavar. pag. 50 sq. — Taurini in cod. CC, n. 11, exstat Petri Epistola ; et n. 14, Mich. Cerul. Epistola (n. 1) ad illum. V. Cat. codd. Gr. Taurin. pag. 298. — Florentiæ in cod. Laurent. XI, n. 20 et 21, plut. 57, reperiuntur Mich. Cerul. epistolæ (I et II) ac n. 22 Petri responsio. V. cat. codd. Gr. Laurent. II, col. 412 sq. — Venetiis in cod. DLXXV, eædem epistolæ. V. Cat. codd. Gr. bibl. Marc. p. 303. — Sec. Cat. ms. Angliæ, etc. II, n. 3781, inter codd. Abr. Sellerii, Mich. Cerul. Epistolæ duæ ad Petrum Antioch. — Secund. Montfauc. *Bibl. biblioth. Mss.* I, pag. 500; E. Mediolani, in bibl. Ambros. Mich. patriarchæ CPol. ad Marcum (sic) Antiochen. cum responsione ; item Epistola ad imperatorem. — Mosquæ in cod. CCCLV, Epist. (n. 1) et Petri Responsio V. Matthæi notit. codd. Gr. Mosquens. pag. 236, n. 28 et 29. — Paris. in bibl. publ. cod. MCLXVIII, epist. 1, ad Petrum, una cum hujus Responsione, et in cod. MCCLXVIII, n. 1, Epistola ad Petrum. (Harl.)

Edictum synodale, sive σημείωμα an. 1054, *de projecto a legatis Romanis in sacra mensa pittacio*, sive Charta excommunicationis, Græce et Lat. editum ab Allatio, *De libr. Eccles. Græcorum*, p. 161-173. Incip. Οὐκ ἦν ἄρα, ὡς ἔοικε, κόρος τῷ πονηρῷ τῶν κακῶν. (Fabr.) Vindobonæ, in cod. LXXVII, n. 62 : Σημείωσις περὶ τοῦ ῥιφέντος πιττακίου ἐν τῇ ἁγίᾳ τραπέζῃ τῆς Μεγάλης ἐκκλησίας παρὰ τῶν ἀπὸ Ῥώμης πρέσβεων κατὰ τοῦ ἁγιωτάτου πατριάρχου κυρίου Μιχαήλ. Προκαθημένου Μιχαὴλ — ἐν τοῖς δεξιοῖς μέρεσι τῶν κατηχουμένων, etc. f. *Relatio Mich. Cerularii, quomodo ipse cum sequacibus suis ab apocrisiariis sive legatis sanctæ Romanæ et apostolicæ sedis CPolitanæ in ipsa magna ecclesia S. Sophiæ sit excommunicatus.* Insertum est exemplar formulæ excommunicatoriæ, quam legati sedis apostolicæ in præsentia totius cleri et populi CPolit. deposuerunt super principale altare ecclesiæ S. Sophiæ. V. Lambec. III, pag. 398 sq. qui illam relationem vocat calumniosam et virulentam : add. eumdem p. 311. (Harl.)

De Missa citatur a Michaele Nau in vera effigie Ecclesiæ Romanæ Græcæque, pag. 290, ms. Memorat Lambec. III, p. 160. (Fabr.) Explicatio mysteriorum sacrorum, Romæ in cod. bibl. Vatic. V. Montfauc. *Bibl. biblioth. mss.* p. 11. (A. Harl.)

Opus contra Latinos, Epistolæ 1 ad Petrum Antiochenum subjunctum, quod incipit : Ὡς πολὺ τὸ πλῆθος τῆς χρηστότητος τοῦ παναγάθου Κυρίου. Ms. in bibl. Cæsarea, teste eodem Lambec. V. p. 123 seq. [p. 265, ed. Kollar.]

Homilia dicta in prima Dominica Quadragesimæ, festo Restitutionis imaginum, circa an. 1044. Incip. Προφητικαῖς ἑπόμενοι ῥήσεσιν, ἀποστολικαῖς τε παραινέσεσιν εἴκοντες. In hac Michaelis metropolitæ et Photii æterna memoria, pag. 99, ac pag. 100, Sisinnii patriarchæ CPol. qui an. Chr. 999 obiit, celebratur, iisque, quæ contra Photium scripta vel dicta sunt, anathema imponitur. Hæc homilia edita Græce et Latine e codice Coisliniano ab eruditiss. Montfaucono, pag. 96-102 Catalogi mss. Græcor. illius bibl. sub titulo : *Epistola synodi Nicænæ ad sanctam Alexandrinorum Ecclesiam*, Paris. 1715, fol. Vide *Memorias Trevoltinas* an. 1716, p. 40 seq. (1).

Synodica decreta complura, ut *De nuptiis in septimo gradu non contrahendis* lib. III Juris Græco-

(1) Ubi hæc loquuntur : « Le R. P. de Montfaucon s'est un peu trop fié à un des titres de cette pièce, tirée du manuscrit grec XXIV in folio, de la riche bibliothèque de Mgr le duc de Coislin, évêque de Metz, et imprimée page 96 du Catalogue. La lecture de ce petit ouvrage a fait apercevoir au docte éditeur, qu'il y était parlé d'empereurs et de patriarches postérieurs de longtemps au second concile de Nicée, et cependant cette difficulté ne lui a fait naître aucun soupçon sur le titre ; il s'est contenté d'avertir dans sa préface que les noms de ces empereurs et de ces patriarches avaient été ajoutés dans le onzième siècle. Tâchons de rendre ce savant Bénédictin un peu plus scrupuleux sur les titres des manuscrits grecs, et de montrer que la prétendue lettre du second concile de Nicée 1° ne s'adresse point à l'Eglise d'Alexandrie ; 2° qu'elle n'est point du second concile de Nicée ; 3° que ce n'est point une lettre ; 4° que c'est une homélie de Michel Cérularius, patriarche de Constantinople, prononcée le premier dimanche

Romano 206-210; Fragmenta quatuor epistolarum similis argumenti, lib. IV, p. 263, 264, *Contra rebelles abbates*, citat Nic. Comnenus, p. 340 Prænot. mystagog. *Contra Armenios*, id. 24. *De homicidio facto in ecclesia*, id. p. 251. *De episcoporum judiciis*, pag. 285; *Synodico sexto*, p. 148. *De sacerdotis uxore adulterio polluta*, exstat Græce et Lat. in Cotelerii *Patribus apostolicis* ad S. Hermæ lib. I, mandat. 4, et in codice meo apocrypho Nov. Test. tom. III, p. 837 (*b*). Ad hunc Michaelem patriarcham plura scripta apud Lambecium, VII, p. 224 seq. [p. 435, n. 2, p. 479 sq. n. 3 et 4 Kollar.]

(*b*) Florentiæ in cod. Laurent. XL, n. 84, plut. 5, sententia (ψῆφος) de matrimonio prohibito; et n. 85, de uxore sacerdotis mœcha. V. Bandin. in Cat. codd. Gr. Laur. I, p. 80, qui citat Leunclav. l. c. tom. I, lib. IV, p. 263, monetque posteriorem sententiam in codice multum ab edita differre.— Utraque Paris. in bibl. publ. cod. MCCCXV, n. 5 et 10, atque MCCCXIX, n. 55 ac 56; atque prior adhuc in cod. MCCCLV, n. 14. (HARL.)

de Carême, jour auquel les Grecs célèbrent la fête du rétablissement des saintes images; 3° que cette homélie a été prononcée l'an de Jésus-Christ 1044, ou peu après.

« 1° Quand ce serait une lettre, rien ne marque qu'elle s'adresse à l'Eglise d'Alexandrie, on y rappelle la mémoire des patriarches d'Antioche comme des patriarches de Constantinople; c'est aux patriarches d'Alexandrie qu'on donnerait des éloges, c'est pour eux qu'on ferait des vœux. 2° Si cette pièce était une lettre du second concile, on y parlerait du concile et au nom du concile, on y verrait des souscriptions et une adresse; rien de tout cela n'y paraît. Quelle raison aurait porté à y mêler dans la suite des vœux pour des empereurs et des patriarches postérieurs, mélange qui ne pouvait servir qu'à la faire passer pour supposée? Ce n'est donc pas une lettre du second concile. 3° Ce n'est pas même une lettre, elle n'en a pas la forme, et on y reconnaît le tour des homélies grecques; on y dit qu'on parle à l'occasion de la fête du rétablissement des saintes images qui se célèbre ce jour là; on y raconte la fin de la persécution des Iconomaques; on combat leurs erreurs par l'Ecriture et en orateur; on y fait des vœux pour tous les empereurs, depuis Michel et Théodore jusqu'à Michel le Paphlagonien, et pour plusieurs des patriarches, depuis saint Germain jusqu'à Sicinnius; on y loue l'impératrice Zoé comme vivante, et on ne joint à son nom celui d'aucun empereur. 4° L'homélie a donc été prononcée l'an mil quarante-quatre au plus tôt; Michel le Paphlagonien mourut au mois de décembre l'an mil quarante et un; Michel Calaphate régnait encore le premier dimanche de Carême de l'année suivante mil quarante deux, et l'impératrice Zoé était exilée, elle fut rappelée la même année au mois d'avril, et reconnue pour impératrice; elle épousa et associa à l'empire Constantin Monomaque, mais elle se réserva la suprême autorité. Michel Cérularius succéda l'an mil quarante-trois au patriarche Alexis, mais il ne lui succéda que le 25 de mars, la fête du rétablissement des images étant passée; je crois Michel auteur de l'homélie, parce que tout autre que le patriarche n'aurait pas manqué en la prononçant de faire des vœux pour le patriarche, comme il en fait pour l'impératrice; je reconnais d'ailleurs Michel Cérularius à l'affectation de faire des vœux pour Photius, de le mettre au rang des patriarches légitimes, de condamner tout ce qui a été fait ou écrit contre lui. On sait que Michel renouvela le schisme, et qu'il est proprement l'auteur de la division des deux Eglises.

On parle dans l'homélie des patriarches d'Antioche, peut-être parce que quelque député de cette Eglise était présent. L'histoire de ce temps nous apprend les liaisons de Michel et de Pierre, patriarche d'Antioche.

J'ajoute que le titre qui a trompé le P. de Montfaucon n'est pas le vrai titre, il est suivi d'un autre, qui sûrement est l'ancien; le voici traduit : *Action de grâces due à Dieu tous les ans, le jour que nous sommes rentrés en possession des Eglises, avec la déclaration de la vraie doctrine et la réfutation des impiétés que la malice a produites.* Ce titre convient à l'ouvrage, l'autre n'y convient pas, et il était facile de discerner le véritable titre du titre supposé.

MICHAELIS CERULARII

CP. PATRIARCHÆ

HOMILIA DICTA IN PRIMA DOMINICA QUADRAGESIMÆ

FESTO RESTITUTIONIS IMAGINUM.

Anniversaria Deo debita gratiarum actio qua die Ecclesiam Dei recepimus, cum declaratione piorum dogmatum et eversione impietatum a malitia profectarum.

Prophetica sequentes dicta, apostolicisque monitis obtemperantes, atque evangelicis historiis instituti, Encæniorum sive renovationis diem celebramus. Isaias enim ait [1], innovari insulas ad Deum, quibus verbis Ecclesias ex gentibus subindicat. Fuerint autem Ecclesiæ, non structuræ ornatusque templorum tantum, sed piorum in ipsis congregatorum plenitudo qui hymnis et canticis divinum

A *Ἐποφειλομένη πρὸς Θεὸν ἐτήσιος εὐχαριστία καθ' ἣν ἡμέραν ἀπελάβομεν τὴν τοῦ Θεοῦ Ἐκκλησίαν, σὺν ἀποδείξει εὐσεβείας δογμάτων καὶ καταστροφῇ τῶν τῆς κακίας δυσσεβημάτων.*

Προφητικαῖς ἑπόμενοι ῥήσεσιν, ἀποστολικαῖς τε παραινέσεσιν εἴκοντες, καὶ εὐαγγελικαῖς ἱστορίαις στοιχειούμενοι, τῶν Ἐγκαινίων τὴν ἡμέραν ἑορτάζομεν. Ἡσαΐας μὲν γάρ φησι ἐγκαινίζεσθαι νήσους πρὸς τὸν Θεὸν, τὰς ἐξ ἐθνῶν ὑπαινιττόμενος Ἐκκλησίας. Εἶεν δ' ἂν Ἐκκλησίαι, οὐχ αἱ τῶν ναῶν ἁπλῶς οἰκοδομαὶ καὶ φαιδρότητες, ἀλλὰ τῶν ἐν αὐταῖς εὐσεβούντων τὸ πλήρωμα, καὶ οἷς ἐκεῖνοι τὸ

[1] Isa. XLII, 12.

θεῖον ὕμνοις καὶ δοξολογίαις θεραπεύουσιν. Ὁ δὲ Ἀπόστολος αὐτὸ τοῦτο παραινῶν ἐν καινότητι ζωῆς περιπατῆσαι διακελεύεται, καὶ *Εἴ τις ἐν Χριστῷ καινὴ κτίσις, ἀνακαινίζεσθε*. Τὰ δέ γε Κυριακὰ λόγια τὴν προφητικὴν δεικνύντα κατάστασιν· *Ἐγένετο*, φησὶν, *Ἐγκαίνια ἐν Ἱεροσολύμοις καὶ χειμὼν ἦν*· εἴτε νοητὸς καθ' ὃν τὸ τῶν Ἰουδαίων ἔθνος κατὰ τοῦ κοινοῦ Σωτῆρος τὰς τῆς μιαιφονίας ἐκίνει καταιγίδας καὶ τὸν τάραχον· εἴτε καὶ ὁ τὰς σωματικὰς αἰσθήσεις τῇ τοῦ ἀέρος ἐπὶ τὸ κρυμῶδες παραλυπῶν μεταβολῇ. Γέγονε γὰρ δὴ, γέγονε καὶ καθ' ἡμᾶς χειμὼν οὐχ ὁ τυχὼν, ἀλλὰ τῷ ὄντι τῆς μεγάλης κακίας ἐκχέων τὴν ὠμότητα. Ἀλλ' ἤνθησεν ἡμῖν τῶν χαρίτων τοῦ Θεοῦ τὸ πρωτοχαίριον ἔαρ, ἐν ᾧ τὸ εὐχαριστήριον τῶν ἐπ' ἀγαθοῖς θερισμῶν τῷ Θεῷ συνεληλύθαμεν ποιήσασθαι, ὡς ἂν φαίημεν ψαλμικώτερον· *Θέρος καὶ ἔαρ σὺ ἔπλασας αὐτὰ, μνήσθητι ταύτης*. Καὶ γὰρ τοὺς ὀνειδίσαντας Κύριον ἐχθροὺς καὶ τὴν τούτου ἁγίαν προσκύνησιν ἐν ἁγίαις εἰκόσιν ἐξατιμάσαντας, ἐπαρθέντας τε καὶ ὑψωθέντας τοῖς δυσσεβήμασιν κατέῤῥαξεν αὐτοὺς ὁ τῶν θαυμασίων Θεὸς καὶ τοῦ τῆς ἀποστασίας φρυάγματος κατηδάφισεν, οὐδὲ παρεῖδε τῆς φωνῆς τῶν βοώντων πρὸς αὐτόν· *Μνήσθητι, Κύριε, τοῦ ὀνειδισμοῦ τῶν δούλων σου, οὗ ὑπέσχον ἐν τῷ κόλπῳ μου πολλῶν ἐθνῶν, οὗ ὠνείδισαν οἱ ἐχθροί σου, Κύριε, οὗ ὠνείδισαν τὸ ἀντάλλαγμα τοῦ Χριστοῦ σου*. Ἀντάλλαγμα δ' ἂν εἶεν τοῦ Χριστοῦ οἱ τῷ θανάτῳ αὐτοῦ ἐξαγορασθέντες καὶ πεπιστευκότες αὐτῷ διά τε λόγου ἀνακηρύξεως καὶ εἰκονικῆς ἀνατυπώσεως· δι' ὧν τὸ μέγα τῆς οἰκονομίας ἔργον τοῖς λελυτρωμένοις ἐπιγινώσκεται, διὰ σταυροῦ τε καὶ τῶν πρὸ τοῦ σταυροῦ καὶ μετὰ τὸν σταυρὸν παθῶν τε καὶ θαυμάτων· ἐξ ὧν καὶ ἡ τῶν αὐτοῦ παθημάτων μίμησις εἰς ἀποστόλους ἐκεῖθέν τε εἰς μάρτυρας διαβαίνει, καὶ δι' αὐτῶν μέχρις ὁμολογητῶν καὶ ἀσκητῶν κάτεισιν.

Τούτου τοίνυν τοῦ *ὀνειδισμοῦ, ὃν ὠνείδισαν οἱ ἐχθροὶ Κυρίου, ὃν ὠνείδισαν τὸ ἀντάλλαγμα τοῦ Χριστοῦ αὐτοῦ* ἐπιμνησθεὶς ὁ Θεὸς ἡμῶν, ὁ τοῖς ἰδίοις σπλάγχνοις καὶ ταῖς μητρικαῖς αὐτοῦ δεήσεσιν ἐπικαμπτόμενος, ἔτι δὲ καὶ ἀποστολικαῖς καὶ πάντων ἁγίων, οἳ συνεξυβρίσθησαν αὐτῷ καὶ συνεξουδενώθησαν ταῖς εἰκόσιν, ἵνα ὥσπερ συνέπαθον σαρκὶ, οὕτως ἄρα ὡς ἔοικεν καὶ ταῖς κατὰ τῶν εἰκόνων αὐτῷ συγκοινωνήσωσιν ὕβρεσιν, ἐνήργησεν ὕστερον ὅ τε βεβούληται σήμερον, καὶ πέπραχε δεύτερον ὅπερ ἐτέλεσε πρότερον. Πρότερον γὰρ μετὰ πολυετῆ τινα χρόνον τῆς τῶν ἁγίων εἰκόνων ἐκφαυλίσεως καὶ ἀτιμίας, ἐπανέστρεψε τὴν εὐσέβειαν εἰς ἑαυτόν· νυνὶ δὲ, ὅπερ ἐστὶ δεύτερον, μικροῦ μετὰ τριακονταετηρίδα κακώσεως κατηρτίσατο τοῖς ἀναξίοις ἡμῖν τὴν τῶν δυσχερῶν ἀπαλλαγὴν, καὶ τῶν λυπούντων τὴν ἀπολύτρωσιν, καὶ τῆς εὐσεβείας τὴν ἀνακήρυξιν, καὶ τῆς εἰκονικῆς προσκυνήσεως τὴν ἀσφάλειαν, καὶ τὴν πάντα φέρουσαν ἡμῖν τὰ σωτήρια ἑορτήν. Ἐν γὰρ ταῖς εἰκόσιν ὁρῶ-

Numen colunt. Apostolus autem ad idipsum adhortans, in novitate vitæ ambulare præcipit: et, *Si qua in Christo nova creatura, renovamini* [1]. Dominica autem eloquia prophetico more declarant: *Facta sunt Encænia Hierosolymis, et hiems erat* [2]; sive hiems spiritualis, qua gens Judæorum sanguinarias tempestates et tumultum contra communem Salvatorem commovebat; sive hiems illa, quæ per commutationem aeris in frigus corporeos sensus dolore afficit. Fuit utique, fuit et nostro tempore hiems non mediocris, sed quæ ingentis malitiæ crudelitatem effundit. Sed effloruit nobis per Dei gratiam primum vernæ tempestatis tempus, in quo ad gratiarum actionem Deo pro beneficiorum messe reddendam congregati sumus, ut congruentiore modo Psalmorum illud proferremus: *Æstatem et ver tu plasmasti ea, memor esto hujus* [3]. Etenim inimicos Domino exprobrantes, et sanctam adorationem ipsi in sacris imaginibus exhibendam inhonorantes, qui in impietatibus suis sese efferebant et superbiebant, confregit ille mirabilium opifex Deus et a defectionis fremitu deturbavit, neque despexit vocem clamantium ad se: *Memor esto, Domine, opprobrii servorum tuorum, quod continui in sinu meo, multarum gentium; quod exprobraverunt inimici tui, Domine, quod exprobraverunt commutationem Christi tui* [4]. Commutatio autem Christi fuerint ii qui morte ejus redempti sunt, et crediderunt ei per verbum prædicationis et per imaginis ejus repræsentationem; per quæ magnum œconomiæ opus a redemptis cognoscitur, per crucem scilicet ac per passiones et miracula quæ et ante et post crucem exhibita sunt; ex quibus ejus passionum imitatio ad apostolos, deindeque ad martyres transivit, et per eos usque ad confessores et ascetas devoluta est.

Hujus itaque *opprobrii, quod exprobraverunt inimici Domini, quod exprobraverunt commutationem Christi ejus*, recordatus Deus noster, propriis visceribus et maternis inflexus supplicationibus, necnon apostolicis et omnium sanctorum precibus, qui una cum illo contumeliis affecti et despecti sunt in imaginibus suis, ut sicut carne compassi sunt, ita ut par erat in contumeliarum quas in imaginibus passus erat consortium venirent, demum id operatus est quod hodie decrevit; idque secundo fecit quod prius consummaverat. Prius enim postquam multo annorum curriculo sanctæ imagines despectæ et inhonoratæ fuerant, pietatem erga seipsum reduxit: nunc autem, id est secundo, paulo post triginta afflictionis annos nobis indignis procuravit ærumnarum liberationem, et affligentibus redemptionem, piæ doctrinæ prædicationem, adorationis imaginum securitatem, et omnia nobis salutaria ferentem solemnitatem. In imaginibus enim videmus Christi cruciatus, quos pro nobis subiit,

[1] II Cor. v, 17. [2] Joan. x, 22. [3] Psal. LXXIII, 17. [4] Psal. LXXXVIII, 51, 52.

crucem, sepulcrum, infernum destructum et devastatum, martyrum certamina, coronas, ipsamque salutem quam primus noster præmiorum coronarumque largitor in medio terræ operatus est.

Hanc hodieque solemnitatem celebramus. In hac precibus et supplicationibus una lætantes et exsultantes, psalmis exclamamus et canticis : *Quis Deus magnus sicut Deus noster? Tu es Deus noster qui facis mirabilia solus* *. Nam gloriæ tuæ contemptores subsannasti, audaces illos et contra imaginem tuam feroces, timidos fugitivosque exhibuisti. Sed hactenus de gratiarum actione Deo referenda, deque Domino contra adversarios tropæo. Quod spectat autem ad certamina et prælia contra Iconomachos inita, alius sermo aliaque descriptio fusius declarabit. Verum quasi in requie quadam post transitum deserti ad possessionem spiritualis Jerusalem constituti, Mosaico moti exemplo, imo potius divina jussione, quasi in cippo quodam ex magnis lapidibus concinnato et ad recipiendam scripturam dispositio, in fratrum cordibus benedictiones quæ legis ultoribus debentur, et maledictiones quibus se obnoxios præstant prævaricatores, justum et æquum censuimus describere. Quamobrem hæc dicimus :

Eorum qui carnalem Dei Verbi adventum verbo, ore, corde ac mente, scriptura (f. pictura) et imaginibus confitentur, æterna memoria.

Eorum qui agnoscunt unius et ejusdem Christi hypostaseos in substantiis differentiam, et quod in ea est creatum et increatum, visibile et invisibile, passibile et impassibile, circumscriptum et incircumscriptum; et qui divinæ substantiæ increati rationem et similia attribuunt, humanæ autem naturæ tum cætera tum circumscriptionem competere tam verbo quam imaginibus profitentur, æterna memoria.

Eorum qui credunt et prædicant sive annuntiant verba in scriptis, res in figuris; et utrumque putant eamdem utilitatem conciliare, scilicet verba prædicationem, et imagines veritatis confirmationem, æterna memoria.

Eorum qui verbo sanctificant labia, deindeque auditores per ipsum verbum; ac qui sciunt et prædicant per venerandas imagines similiter sanctificari oculos videntium, mentemque eorum erigi ad Dei cognitionem, quemadmodum et per divina templa, sancta vasa, aliaque sacra cimelia, æterna memoria.

Eorum qui sciunt virgam et tabulas, arcam et candelabrum, mensam et altare incensi præmonstrasse et præfigurasse sanctissimam Virginem Deiparam Mariam; et illa quidem hanc præfigurasse, quæ tamen non fuerit idipsum quod illa (symbolat:

* Psal. LXXVI, 14.

A μεν τὰ ὑπὲρ ἡμῶν τοῦ Δεσπότου πάθη, τὸν σταυρὸν, τὸν τάφον, τὸν ᾅδην νεκρούμενον καὶ σκυλευόμενον, τῶν μαρτύρων τοὺς ἄθλους, τοὺς στεφάνους, αὐτὴν τὴν σωτηρίαν ἣν ὁ πρῶτος ἡμῶν ἀθλοθέτης καὶ στεφανίτης ἐν μέσῳ τῆς γῆς κατειργάσατο.

Ταύτην σήμερον τὴν πανήγυριν ἑορτάζομεν. Ἐν ταύτῃ εὐχαῖς καὶ λιτανείαις συνευφραινόμενοί τε καὶ συναγαλλόμενοι, ψαλμοῖς ἐκβοῶμεν καὶ ᾄσμασιν· *Τίς Θεὸς μέγας ὡς ὁ Θεὸς ἡμῶν; σὺ εἶ ὁ Θεὸς ἡμῶν ὁ ποιῶν θαυμάσια μόνος.* Τοὺς φαυλιστὰς γὰρ τῆς σῆς δόξης ἐξεμυκτήρισας· τοὺς τολμητὰς κατὰ τῆς σῆς εἰκόνος καὶ θρασεῖς, δειλοὺς καὶ πεφευγότας ἀπέδειξας. Ἀλλ' ἡ μὲν εἰς Θεὸν εὐχαριστία, καὶ τὸ Δεσποτικὸν κατὰ τῶν ἀντιπάλων τρόπαιον ἐν τούτοις· τὰ δέ γε κατὰ τῶν εἰκονομα- B χούντων ἆθλά τε καὶ παλαίσματα ἕτερος ὁ λόγος καὶ λογογραφία διεξοδικωτέρα δηλώσει. Ὡς ἐν καταπαύσει δέ τινι τῇ (*sic*) μετὰ τὴν ἐρημικὴν πάροδον εἰς κατάσχεσιν τῆς νοητῆς Ἱερουσαλὴμ καθεστῶτες, Μωσαϊκῇ τινι μιμήσει, μᾶλλον δὲ θεϊκῇ διακελεύσει, οἷα στήλῃ τινὶ ἐκ μεγίστων λίθων συνηρμοσμένῃ καὶ πρὸς ὑποδοχὴν γραφῆς διευθετισμένῃ, ταῖς τῶν ἀδελφῶν καρδίαις τάς τε εὐλογίας αἳ ὀφείλονται τοῖς νομοφυλακοῦσι, καὶ τὰς ἀρὰς δὲ αἷς καὶ ἑαυτοὺς ὑποβάλλουσιν οἱ παρανομοῦντες, δίκαιόν τε καὶ ὀφειλόμενον δεῖν ᾠήθημεν ἀναγράψαι. Διό φαμεν τάδε·

Τῶν τὴν ἔνσαρκον τοῦ Θεοῦ Λόγου παρουσίαν λόγῳ, στόματι, καρδίᾳ καὶ νοΐ, γραφῇ τε καὶ εἰκό- C σιν ὁμολογούντων, αἰωνία ἡ μνήμη.

Τῶν εἰδότων τῆς τοῦ Χριστοῦ μιᾶς καὶ τῆς αὐτῆς ὑποστάσεως τὸ ἐν οὐσίαις διάφορον, καὶ ταύτῃ τὸ κτιστὸν καὶ ἄκτιστον, τὸ ὁρατὸν καὶ τὸ ἀόρατον, τὸ παθητὸν καὶ τὸ ἀπαθὲς, τὸ περίγραπτον καὶ ἀπερίγραπτον· καὶ τῇ μὲν θεϊκῇ οὐσίᾳ τὸ ἄκτιστον καὶ τὰ ὅμοια προσαρμοζόντων, τῇ δὲ ἀνθρωπίνῃ φύσει τά τε ἄλλα καὶ τὸ περιγραπτὸν ἀνομολογούντων καὶ λόγῳ καὶ εἰκονίσμασιν, αἰωνία ἡ μνήμη.

Τῶν πιστευόντων καὶ διακηρυκευομένων, ἤτοι εὐαγγελιζομένων τοὺς λόγους ἐπὶ γραμμάτων, τὰ πράγματα ἐπὶ σχημάτων· καὶ εἰς μίαν ἑκάτερον συντελεῖν ὠφέλειαν, τήν τε διὰ λόγων ἀνακήρυ- ξιν καὶ τὴν δι' εἰκόνων τῆς ἀληθείας βεβαίωσιν, D αἰωνία ἡ μνήμη.

Τῶν τῷ λόγῳ ἁγιαζόντων τὰ χείλη, εἶτα τοὺς ἀκροατὰς διὰ τοῦ λόγου· εἰδότων τε καὶ κηρυσσόντων ὡς διὰ τῶν σεπτῶν εἰκόνων ὁμοίως ἁγιάζονται μὲν τὰ ὄμματα τῶν ὁρώντων, ἀνάγεται δὲ δι' αὐτῶν ὁ νοῦς πρὸς θεογνωσίαν, ὥσπερ καὶ διὰ τῶν θείων ναῶν καὶ τῶν ἱερῶν σκευῶν, καὶ τῶν ἄλλων ἁγίων κειμηλίων, αἰωνία ἡ μνήμη.

Τῶν ἐπισταμένων ὡς ἡ ῥάβδος καὶ αἱ πλάκες, ἡ κιβωτὸς καὶ ἡ λυχνία, καὶ ἡ τράπεζα καὶ τὸ θυμιατήριον τὴν παναγίαν προδιέγραφέ τε καὶ προδιετύπου Παρθένον τὴν Θεοτόκον Μαριὰμ, καὶ ὡς ταῦτα μὲν προετύπου ταύτην, οὐ γέγονε δὲ ἐκείνη

ταῦτα, γέγονε δὲ κόρη, καὶ διαμένει μετὰ τὴν θεογνωσίαν (l. θεογονίαν) παρθένος· καὶ διὰ τοῦτο μᾶλλον κόρην αὐτὴν τοῖς εἰκονίσμασι γραφόντων, αἰωνία ἡ μνήμη.

Τῶν τὰς προφητικὰς ὁράσεις ὡς αὐτὸ τὸ Θεῖον αὐτὰς ἐσχημάτιζε καὶ διετύπου, εἰδότων καὶ ἀποδεχομένων, καὶ πιστευόντων ἅπερ ὁ τῶν προφητῶν χορὸς ἑωρακότες διηγήσαντο· καὶ τὴν διὰ τῶν ἀποστόλων καὶ εἰς πατέρας διήκουσαν ἔγγραφόν τε καὶ ἄγραφον παράδοσιν κρατυνόντων, καὶ διὰ τοῦτο εἰκονιζόντων τὰ ἅγια καὶ τιμώντων, αἰωνία ἡ μνήμη.

Τῶν συνιέντων Μωσέως λαλοῦντος· *Προσέχετε ἑαυτοῖς, ὅτι τῇ ἡμέρᾳ ᾗ ἐλάλησε Κύριος ὁ Θεὸς ἐν Χωρὴβ ἐπὶ τοῦ ὄρους, φωνὴν ῥημάτων ὑμεῖς ἠκούσατε, ὁμοίωμα δὲ οὐκ εἴδετε*· καὶ εἰδότων ἀποκριθῆναι ὀρθῶς· Εἰ δὲ εἴδομέν τι ἀληθὲς, εἴδομεν ὡς ὁ τῆς βροντῆς Υἱὸς ἡμᾶς ἐδίδαξεν· *Ὃ ἦν ἀπ' ἀρχῆς, ὃ ἀκηκόαμεν, ὃ ἑωράκαμεν, ὃ ἐθεασάμεθα τοῖς ὀφθαλμοῖς, καὶ αἱ χεῖρες ἡμῶν ἐψηλάφησαν περὶ τοῦ Λόγου τῆς ζωῆς, καὶ ταῦτα μαρτυροῦμεν*· καὶ πάλιν ὡς οἱ ἄλλοι τοῦ Λόγου μαθηταί· καὶ συνεφάγομεν αὐτῷ, καὶ συνεπίομεν, οὐ πρὸ τοῦ πάθους μόνον, ἀλλὰ καὶ μετὰ τὸ πάθος καὶ τὴν ἀνάστασιν· τῶν γοῦν διαστέλλειν θεόθεν δυναμωθέντων τὴν ἐν τῷ νόμῳ παραγγελίαν καὶ τὴν ἐν χάριτι διδασκαλίαν, καὶ τὸ ἐκείνῳ μὲν ἀόρατον ἐν ταύτῃ δὲ καὶ ὁρατὸν καὶ ψηλαφητόν· καὶ διὰ τοῦτο τὰ ὁραθέντα καὶ ψηλαφηθέντα εἰκονογραφούντων καὶ προσκυνούντων, αἰωνία ἡ μνήμη.

(1) Οἱ προφῆται ὡς εἶδον, οἱ ἀπόστολοι ὡς ἐδίδαξαν, ἡ Ἐκκλησία ὡς παρέλαβεν, οἱ διδάσκαλοι ὡς ἐδογμάτισαν, ἡ οἰκουμένη ὡς συμπεφρόνηκεν, ἡ χάρις ὡς ἔλαμψεν, ἡ ἀλήθεια ὡς ἀποδέδεικται, τὸ ψεῦδος ὡς ἀπελήλαται, ἡ σοφία ὡς ἐπαῤῥησιάσατο, ὁ Χριστὸς ὡς ἐβράβευσεν· οὕτω φρονοῦμεν, οὕτω λαλοῦμεν, οὕτω κηρύσσομεν Χριστὸν τὸν ἀληθινὸν Θεὸν ἡμῶν καὶ τοὺς αὐτοῦ ἁγίους, ἐν λόγοις τιμῶντες, ἐν συγγραφαῖς, ἐν νοήμασιν, ἐν θυσίαις, ἐν ναοῖς, ἐν εἰκονίσμασι· τὸν μὲν ὡς Θεὸν καὶ Δεσπότην προσκυνοῦντες, τοὺς δὲ διὰ τὸν κοινὸν Δεσπότην καὶ ὡς αὐτοῦ γνησίους θεράποντας τιμῶντες, καὶ τὴν κατὰ σχέσιν προσκύνησιν ἀπονέμοντες. Αὕτη ἡ πίστις τῶν ἀποστόλων, αὕτη ἡ πίστις τῶν Πατέρων, αὕτη ἡ πίστις τῶν ὀρθοδόξων, αὕτη ἡ πίστις τὴν οἰκουμένην ἐστήριξεν.

Ἐπὶ τούτοις τοὺς τῆς εὐσεβείας κήρυκας ἀδελφικῶς τε καὶ πατροποθήτως, εἰς δόξαν καὶ τιμὴν τῆς εὐσεβείας ὑπὲρ ἧς ἠγωνίσαντο ἀνευφημοῦμεν, καὶ λέγομεν· Γερμανοῦ, Ταρασίου, Νικηφόρου καὶ Μεθοδίου, τῶν ὡς ἀληθῶς ἀρχιερέων Θεοῦ, καὶ τῆς ὀρθοδοξίας προμάχων καὶ διδασκάλων, αἰωνία ἡ μνήμη.

Ἰγνατίου καὶ Φωτίου, τῶν ἁγιωτάτων, ὀρθοδόξων καὶ ἀοιδίμων πατριαρχῶν, αἰωνία ἡ μνήμη.

A fuisse autem illam puellam, remansisseque post Dei partum virginem; quique propterea illam in imaginibus puellam depingunt, æterna memoria.

Eorum qui propheticas visiones, ut ipsum divinum numen eas efformabat et figurabat, sciunt ac recipiunt; et credunt ea quæ prophetarum chorus ab se visa enarravit; et qui traditionem per apostolos in Patres derivatam, sive scriptam sive non scriptam corroborant, et ideo sancta per imagines repræsentant et honorant, æterna memoria.

Eorum qui intelligunt Moysem loquentem : *Attendite vobismetipsis, quia ea die, qua locutus est Dominus Deus in Choreb supra montem, vocem verborum vos audivistis, similitudinem autem non vidistis* [7]; B sciuntque apte respondere : Si autem quidpiam vidimus veri, vidimus utique sicut filius tonitrui nos docuit : *Quod erat ab initio, quod audivimus, quod vidimus, quod contemplati sumus oculis, et manus nostræ contrectaverunt de verbo vitæ, et hæc testificamur* [8]; ac rursum ut alii discipuli Verbi, et una manducavimus et una bibimus cum illo, non solum ante passionem et resurrectionem, sed etiam post passionem et resurrectionem; eorum, inquam, qui divinitus distinguere possunt legis præceptum a doctrina gratiæ, et invisibilitatem quæ in illo a visibilitate et tangendi facultate quæ in hac reperitur; et ideo visibilia et sub tactum cadentia imaginibus repræsentant et adorant, C æterna memoria.

Prophetæ ut viderunt, apostoli ut docuerunt, Ecclesia ut accepit, doctores ut docuerunt, orbis ut una consensit, gratia ut effulsit, veritas ut demonstrata est, mendacium ut expulsum est, sapientia ut fidenter locuta est, Christus ut præmia distribuit, sic sentimus, sic loquimur, sic prædicamus Christum verum Deum nostrum et sanctos ejus, verbis, scriptis, cogitationibus, sacrificiis, templis, imaginibus honorantes : illum quidem ut Deum et Dominum adorantes, illos vero propter communem Dominum ut germanos ejus famulos honorantes, et relative ipsis adorationem ascribentes. Hæc est fides apostolorum, hæc est fides Patrum, hæc est fides orthodoxorum, hæc fides orbem susten- D tavit.

Ad hæc pietatis præconibus fraterno paternoque affectu in gloriam et honorem pietatis pro qua decertarunt, benedicimus ac dicimus : Germani, Tarasii, Nicephori et Methodii, qui vere summi sacerdotes Dei fuere, rectæ fidei propugnatores et doctores, æterna memoria.

Ignatii et Photii, sanctissimorum, orthodoxorum ac celebrium patriarcharum, æterna memoria.

[7] Deut. IV, 15. [8] I Joan. I, 2.

(1) Hæc citantur in Synodo Cp. sub Alexio Comneno infra exscripta ex codice XXXVI [et a nobis recusa in tomo CXXVIII].

Stephani, Antonii et Nicolai, sanctissimorum et orthodoxorum patriarcharum, æterna memoria.

Omnia quæ contra sanctos patriarchas, Tarasium, Nicephorum, Methodium, Ignatium, Stephanum, Photium, Antonium et Nicolaum scripta aut dicta sunt, anathema sint.

Omnia quæ præter ecclesiasticam traditionem, et doctrinam explanationemque sanctorum et celebrium Patrum innovata, aut gesta aut in posterum gerenda sunt, anathema sint.

Euthymii, Theophili et Æmiliani, celebrium confessorum et archiepiscoporum, æterna memoria.

Theophylacti, Petri, Michaelis et Joseph, beatorum Metropolitarum, æterna memoria.

Joannis, Nicolai et Georgii, ter felicium confessorum et archiepiscoporum, et omnium qui ejusdem sententiæ fuerunt episcoporum, æterna memoria.

Theodori sanctissimi hegumeni Studii, æterna memoria. Isaaci Thaumaturgi, et Joannicii prophetico spiritu plenissimi, æterna memoria.

Hilarionis sanctissimi archimandritæ et hegumeni Dalmati, æterna memoria. Symeonis sanctissimi Stylitæ, æterna memoria.

Theophanis sanctissimi hegumeni Magni Agri, æterna memoria.

Conciliabulo quod contra sacras imagines infremuit, anathema. Iis qui dicta Scripturæ sacræ contra idola, adversus venerandas Christi Dei nostri et sanctorum ejus imagines accipiunt, anathema.

Iis qui scienter participant cum contumeliosis erga sacras imagines, anathema. Iis qui dixerint alium præter Christum nos liberasse ab idolorum errore, anathema.

Iis qui ausi fuerint dicere, catholicam Ecclesiam idola aliquando admisisse, utpote qui totum mysterium evertant, et Christianorum fidem contumeliis afficiant, anathema.

Multos annos apprecamur imperatoribus : Deus custodiat imperium eorum ; Deus imperio eorum pacem concedat. Cœlestis Imperator, terrenos custodi. Michaelis orthodoxi imperatoris nostri et Theodoræ matris ejus, æterna memoria. Basilii et Constantini, Leonis et Alexandri Christophori, et Romani, Constantini Romani, Nicephori et Joannis, Basilii, Constantini, Romani et Michaelis, qui terrenum imperium cum cœlesti commutarunt, æterna memoria. Zoes piissimæ et beatissimæ Augustæ, æterna memoria.

Germani, Tarasii, Nicephori et Methodii venerabilium patriarcharum, æterna memoria.

Ignatii, Stephani et Antonii, Nicolai et Euthymii, Stephani, Tryphonis, Theophylacti, Polyeucti, Antonii, Nicolai et Sisinnii orthodoxorum patriarcharum, æterna memoria.

Quemadmodum hæ benedictiones ab ipsis Patribus in nos filios, eorum pietatem æmulantes

A Στεφάνου, Ἀντωνίου καὶ Νικολάου, τῶν ἁγιωτάτων καὶ ὀρθοδόξων πατριαρχῶν, αἰωνία ἡ μνήμη.

Ἅπαντα τὰ κατὰ τῶν ἁγίων πατριαρχῶν, Ταρασίου, Νικηφόρου καὶ Μεθοδίου, Ἰγνατίου, Στεφάνου, Φωτίου, Ἀντωνίου καὶ Νικολάου γραφέντα ἢ λαληθέντα, ἀνάθεμα.

Ἅπαντα τὰ παρὰ τὴν ἐκκλησιαστικὴν παράδοσιν, καὶ τὴν διδασκαλίαν καὶ ὑποτύπωσιν τῶν ἁγίων καὶ ἀοιδίμων Πατέρων καινοτομηθέντα, ἢ πραχθέντα ἢ μετὰ τοῦτο πραχθησόμενα, ἀνάθεμα.

Εὐθυμίου, Θεοφίλου καὶ Αἰμιλιανοῦ, τῶν ἀοιδίμων ὁμολογητῶν καὶ ἀρχιεπισκόπων, αἰωνία ἡ μνήμη.

Θεοφυλάκτου, Πέτρου, Μιχαὴλ καὶ Ἰωσὴφ, τῶν μακαρίων μητροπολιτῶν, αἰωνία ἡ μνήμη.

B Ἰωάννου, Νικολάου καὶ Γεωργίου, τῶν τρισολβίων ὁμολογητῶν καὶ ἀρχιεπισκόπων, καὶ πάντων τῶν ὁμοφρονησάντων αὐτοῖς ἐπισκόπων, αἰωνία ἡ μνήμη.

Θεοδώρου τοῦ πανοσίου ἡγουμένου τῶν Στουδίου, αἰωνία ἡ μνήμη. Ἰσαακίου τοῦ Θαυματουργοῦ, καὶ Ἰωαννικίου τοῦ προφητικωτάτου, αἰωνία ἡ μνήμη.

Ἱλαρίωνος τοῦ ὁσιωτάτου ἀρχιμανδρίτου καὶ ἡγουμένου τῶν Δαλμάτου, αἰωνία ἡ μνήμη. Συμεὼν τοῦ ὁσιωτάτου Στυλίτου, αἰωνία ἡ μνήμη.

Θεοφάνους τοῦ ὁσιωτάτου ἡγουμένου τοῦ Μεγάλου Ἀγροῦ, αἰωνία ἡ μνήμη.

Τῷ φρυαξαμένῳ συνεδρίῳ κατὰ τῶν σεπτῶν εἰκόνων, ἀνάθεμα. Τοῖς ἐκλαμβάνουσι τὰς παρὰ τῆς θείας Γραφῆς ῥήσεις κατὰ τῶν εἰδώλων εἰς τὰς C σεπτὰς εἰκόνας Χριστοῦ τοῦ Θεοῦ ἡμῶν καὶ τῶν ἁγίων αὐτοῦ, ἀνάθεμα.

Τοῖς κοινωνοῦσιν ἐν γνώσει τοῖς ὑβρίζουσι τὰς σεπτὰς εἰκόνας, ἀνάθεμα. Τοῖς λέγουσιν ὅτι πλὴν Χριστοῦ τοῦ Θεοῦ ἡμῶν ἄλλος ἡμᾶς ἐῤῥύσατο τῆς τῶν εἰδώλων πλάνης, ἀνάθεμα.

Τοῖς τολμῶσι λέγειν τὴν καθολικὴν Ἐκκλησίαν εἴδωλά ποτε δεδέχθαι, ὡς ὅλον τὸ μυστήριον ἀνατρέπουσι, καὶ τὴν Χριστιανῶν ἐνυβρίζουσι πίστιν, ἀνάθεμα.

Πολλὰ τὰ ἔτη τῶν βασιλέων· ὁ Θεὸς φυλάξει τὸ κράτος αὐτῶν· ὁ Θεὸς τὴν βασιλείαν αὐτῶν εἰρηνεύσει. Οὐράνιε Βασιλεῦ, τοὺς ἐπιγείους φύλαξον. Μιχαὴλ τοῦ ὀρθοδόξου ἡμῶν βασιλέως καὶ Θεοδώρας τῆς αὐτοῦ μητρὸς, αἰωνία ἡ μνήμη. Βασιλείου καὶ D Κωνσταντίνου, Λέοντος καὶ Ἀλεξάνδρου Χριστοφόρου καὶ Ῥωμανοῦ, Κωνσταντίνου Ῥωμανοῦ, Νικηφόρου καὶ Ἰωάννου, Βασιλείου, Κωνσταντίνου, Ῥωμανου καὶ Μιχαὴλ τῶν τὴν οὐράνιον βασιλείαν τῆς ἐπιγείου ἀλλαξαμένων, αἰωνία ἡ μνήμη. Ζωῆς τῆς εὐσεβεστάτης Αὐγούστης, καὶ τρισμακαρίστου, αἰωνία ἡ μνήμη.

Γερμανοῦ, Ταρασίου, Νικηφόρου καὶ Μεθοδίου τῶν ἀοιδίμων πατριαρχῶν, αἰωνία ἡ μνήμη.

Ἰγνατίου, Στεφάνου, καὶ Ἀντωνίου, Νικολάου καὶ Εὐθυμίου, Στεφάνου, Τρύφωνος, Θεοφυλάκτου, Πολυεύκτου, Ἀντωνίου, Νικολάου καὶ Σισιννίου τῶν ὀρθοδόξων πατριαρχῶν, αἰωνία ἡ μνήμη.

Αὗται ὡς εὐλογίαι Πατέρων ἀπ' αὐτῶν εἰς ἡμᾶς τοὺς υἱοὺς ζηλοῦντας αὐτῶν τὴν εὐσέβειαν, δια-

βαίνουσιν· ὡσαύτως δὲ καὶ αἱ ἀραὶ τοὺς πατραλοίας, καὶ τῶν Δεσποτικῶν ἐντολῶν ὑπερόπτας καταλαμβάνουσι. Διὸ κοινῇ πάντες ὅσον εὐσεβείας πλήρωμα, οὕτως αὐτοῖς τὴν ἀρὰν ἣν αὐτοὶ ἑαυτοῖς ὑπεβάλλοντο, ἐπιφέρομεν.

Τοῖς λόγῳ μὲν τὴν ἔνσαρκον οἰκονομίαν τοῦ Θεοῦ Λόγου δεχομένοις, ὁρᾷν δὲ ταύτην δι' εἰκόνων οὐκ ἀνεχομένοις· καὶ διὰ τοῦτο ῥήματι μὲν δέχεσθαι κατασχηματιζομένοις, πράγματι δὲ τὴν σωτηρίαν ἡμῶν ἀρνουμένοις, ἀνάθεμα.

Τοῖς τῷ ῥήματι τοῦ ἀπεριγράπτου κακῶς προσφυομένοις, καὶ διὰ τοῦτο μὴ βουλομένοις εἰκονογραφεῖσθαι τὸν παραπλησίως ἡμῖν σαρκὸς καὶ αἵματος κεκοινωνηκότα, Χριστὸν τὸν ἀληθινὸν Θεὸν ἡμῶν, καὶ ἐντεῦθεν φαντασιασταῖς δεικνυμένοις, ἀνάθεμα.

Τοῖς τὰς μὲν προφητικὰς ὁράσεις, κἂν μὴ βούλοιντο, παραδεχομένοις· τὰς δ' ὀφθείσας αὐτοῖς εἰκονογραφίας (ὢ θαῦμα!) καὶ πρὸ σαρκώσεως τοῦ Λόγου μὴ καταδεχομένοις, ἀλλ' ἢ αὐτὴν τὴν ἄληπτόν τε καὶ ἀθέατον οὐσίαν ὀφθῆναι τοῖς τεθεαμένοις κενολογοῦσιν· ἢ εἰκόνας μὲν ταῦτα τῆς ἀληθείας καὶ τύπους καὶ σχήματα ἐμφανισθῆναι τοῖς ἑωρακόσι συντιθεμένοις, εἰκονογραφεῖν δὲ ἐνανθρωπήσαντα τὸν Λόγον καὶ τὰ ὑπὲρ ἡμῶν αὐτοῦ πάθη οὐκ ἀνεχομένοις, ἀνάθεμα.

Τοῖς ἀκούουσι τοῦ Κυρίου ὡς· *Εἰ ἐπιστεύετε Μωσεῖ, ἐπιστεύετε ἂν ἐμοί*, καὶ τὰ ἑξῆς· καὶ τό· *Προφήτην ὑμῖν ἀναστήσει Κύριος ὁ Θεὸς ἡμῶν ἐκ τῶν ἀδελφῶν ὑμῶν, ὡς ἐμέ*· τοῦ Μωσέως λέγοντος συνιοῦσιν, εἶτα λέγουσι δέξασθαι μὲν τὸν προφήτην, οὐκ εἰσάγουσι δὲ δι' εἰκονισμάτων τὴν τοῦ προφήτου χάριν, καὶ τὴν παγκόσμιον σωτηρίαν, ὡς ὠράθη, ὡς συνανεστράφη ἀνθρώποις, ὡς πάθη καὶ νόσους ἰάσεως μείζονας ἐθεράπευσεν, ὡς ἐσταυρώθη, ὡς ἐτάφη, ὡς ἀνέστη, ὡς πάντα ὑπὲρ ἡμῶν ἔπαθέ τε καὶ ἐποίησεν· τοῖς οὖν ταῦτα τὰ παγκόσμια καὶ σωτήρια ἔργα ἐν εἰκόσιν ὁρᾷν μὴ ἀνεχομένοις, μηδὲ τιμῶσιν αὐτὰ καὶ προσκυνοῦσιν, ἀνάθεμα.

Τοῖς ἐπιμένουσι τῇ εἰκονομάχῳ αἱρέσει, μᾶλλον δὲ τῇ χριστομάχῳ ἀποστασίᾳ, καὶ μήτε διὰ τῆς Μωσαϊκῆς νομοθεσίας πρὸς τὴν σωτηρίαν αὐτῶν ἀναχθῆναι βουλομένοις, μήτε ταῖς ἀποστολικαῖς διδασκαλίαις ἐναναστραφῆναι τὴν εὐσέβειαν προαιρουμένοις, μήτε ταῖς πατριαρχικαῖς παραινέσεσι καὶ εἰσηγήσεσι τῆς πλάνης αὐτῶν ἐπιστραφῆναι βουλομένοις, μήτε τῇ συμφωνίᾳ τῶν ἀνὰ πᾶσαν τὴν οἰκουμένην Ἐκκλησιῶν τοῦ Θεοῦ δυσωπουμένοις· ἀλλ' ἐφάπαξ ἑαυτοὺς τῇ τῶν Ἰουδαίων καὶ Ἑλλήνων μερίδι καθυποβαλλομένοις· (ἃ γὰρ ἀμέσως ἐκεῖνοι εἰς τὸ πρωτότυπον βλασφημοῦσι, καὶ οὗτοι διὰ τῆς αὐτοῦ εἰκόνος εἰς ἐκεῖνον τὸν εἰκονιζόμενον τολμᾷν οὐκ ἐρυθριῶσι·) τοῖς οὖν ἀνεπιστρόφως τῇ πλάνῃ ταύτῃ κατεχομένοις, καὶ πρὸς πάντα ψόγον θεῖον καὶ πνευματικὴν διδασκαλίαν τὰ ὦτα βεβυσμένοις, ὡς ἤδη λοιπὸν σεσηπόσι, καὶ τοῦ κοινοῦ σώματος τῆς Ἐκκλησίας ἀποτεμοῦσιν ἑαυτούς, ἀνάθεμα.

[9] Joan. v, 46. [10] Deut. xviii, 15.

A descendunt; sic et maledictiones parricidas et Dominicorum præceptorum contemptores apprehendunt. Quamobrem communi voce omnes, quotquot pietatis cœtum et plenitudinem constituimus, ita in illos maledictionem cui se subjecerunt, inferimus.

Iis qui verbo quidem Dei Verbi in carne œconomiam recipiunt, ipsam vero in imaginibus conspicere recusant; atque ideo dum se eam recipere verbo simulant, revera salutem nostram abnegant, anathema.

Iis qui verbo incircumscriptum maligne admittunt, et ideo nolunt in imagine repræsentari eum, qui perinde atque nos et carni et sanguini communicavit, Christum verum Deum nostrum, atque inde phantasiastæ comprobantur, anathema.

B Iis qui propheticas quidem visiones, velint nolint, admittunt; visas autem ipsis prophetis imagines (o res mira!) etiam ante incarnationem Verbi non recipiunt, sed ipsam incomprehensibilem et invisibilem substantiam ab illis conspectam effutiunt; aut hæc imagines quidem veritatis et figuras et formas videntibus apparuisse fatentur, sed Verbum hominem factum ejusque pro nobis susceptas passiones imaginibus repræsentari nolunt, anathema.

Iis qui audiunt Dominum dicentem: *Si crederetis Moysi, mihi utique crederetis* [9], etc., etc. *Prophetam vobis excitabit Dominus Deus noster ex fratribus vestris, sicut me* [10]; Moysemque loquentem

C intelligunt, deinde dicunt se prophetam quidem recipere, sed prophetæ gratiam per imagines non inducunt ac totius mundi salutem, ut visa est, ut conversata cum hominibus, ut affectiones et morbos omni medela superiores curavit, ut crucifixa et sepulta est ac resurrexit, ut omnia pro nobis passa et operata est; iis, inquam, qui hæc ad totius mundi salutem patrata opera in imaginibus videre non sustinent, neque illa honorant adorantque, anathema.

Iis qui manent in iconomachorum hæresi, imo potius in Christomachorum apostasia, neque per Mosaicam legem ad salutem suam adduci volunt, neque in apostolica doctrina pietatem versari consentiunt, neque patriarchalibus adhortationibus et

D institutionibus ab errore suo converti volunt, neque ob consensum omnium per orbem Dei Ecclesiarum pudore afficiuntur, sed se Judæorum ac gentilium sorti penitus subjecerunt (nam quæ illi sine ullo intermedio in prototypum blasphemant, hi per ipsius imaginem in ipsum imagine repræsentatum audere non erubescunt); iis itaque qui sine ulla resipiscentia in hoc errore detinentur, et ad omnem divinam objurgationem et spiritualem doctrinam aures obturant, utpote jam putridis, qui se a communi Ecclesiæ corpore absciderint, anathema.

Anastasio Constantinopolitano et Nicetæ, qui sub Isauris initium hæresibus dederunt, ut exsecrandis et perniciei ducibus, anathema. Paulo qui in Saulum conversus est, et Theodoro cognomine Gastæ, Stephanoque Molitæ, insuperque Stephano Crithino, et Leoni Lalondio ; ac præterea si quis supradictis impietate similis, in quocunque Cleri catalogo aut dignitate aut officio reperiatur ; iis omnibus in impietate manentibus, anathema. Theodoto, Antonio et Joanni, qui sibi mutuo mala communicarunt, et impietatem alter ab altero successione quadam acceperunt, anathema.

Gerontio qui ex Lampe quidem venit, in Creta autem exsecrandæ hæresis suæ virus evomuit, et captum semetipsum revocavit ad eversionem (heu !) salutaris œconomiæ Christi, cum perversis ejus dogmatibus et scriptis et asseclis ejus, anathema. Omnibus hæreticis anathema.

Multos annos imperatoribus apprecamur. Christophori, Theodori, Agapii, Joannis, Nicolai, Heliæ, Theodori et Basilii, venerabilium patriarcharum Antiochenorum, æterna memoria. Sancta Trinitas ipsos glorificavit.

Horum pro pietate usque ad mortem præliis, certaminibus et doctrina nos institui ac roborari Deo supplicantes, ac eorum divinæ conversationis usque ad finem imitatores exhiberi rogantes, optata assequi mereamur miseratione et gratia magni et primi sacerdotum principis Christi veri Dei nostri, intercessionibus gloriosissimæ Dominæ nostræ Deiparæ et semper Virginis Mariæ, divinorum angelorum, et omnium sanctorum. Amen.

A Ἀναστασίῳ Κωνστ. καὶ Νικήτᾳ, τοῖς ἐπὶ τῶν Ἰσαύρων κατάρξασι τῶν αἱρέσεων, ὡς ἀνιέροις καὶ ὁδηγοῖς ἀπωλείας, ἀνάθεμα. Παύλῳ τῷ εἰς Σαῦλον ἀποστρέψαντι, καὶ Θεοδώρῳ τῷ ἐπικαλουμένῳ Γάστῃ, καὶ Στεφάνῳ τῷ Μολίτῃ, ἔτι δὲ Στεφάνῳ τῷ Κριθίνῳ, καὶ Λαλονδίῳ τῷ Λέοντι· καὶ πρὸς τούτοις εἴ τις τοῖς εἰρημένοις ὅμοιος τὴν δυσσέβειαν, ἐν ὁποίῳ ἂν εἴη καταλόγῳ κλήρου ἢ ἀξιώματός τινος ἢ ἐπιτηδεύματος ἐξεταζόμενος· τούτοις ἅπασιν ἐπιμένουσιν αὐτῶν τῇ δυσσεβείᾳ, ἀνάθεμα. Θεοδότῳ, Ἀντωνίῳ, καὶ Ἰωάννῃ, τοῖς ἀλληλοπροξένοις τῶν κακῶν, καὶ ἑτεροδιαδόχοις τὴν δυσσέβειαν, ἀνάθεμα.

Γεροντίῳ τῷ ἐκ Λάμπης μὲν ὁρμωμένῳ, ἐν δὲ τῇ Κρήτῃ τὸν ἰὸν τῆς αὐτοῦ μυσαρᾶς αἱρέσεως ἐξεμέσαντι, καὶ εἰλημμένον ἑαυτὸν ἀποκαλέσαντι
B ἐπ' ἀνατροπῇ (φεῦ !) τῆς σωτηριώδους οἰκονομίας τοῦ Χριστοῦ, σὺν τοῖς διεστραμμένοις αὐτοῦ δόγμασι καὶ συγγράμμασι καὶ τοῖς ὁμόφροσιν αὐτοῦ, ἀνάθεμα, ὅλοις τοῖς αἱρετικοῖς, ἀνάθεμα.

Πολλὰ τὰ ἔτη τῶν βασιλέων. Χριστοφόρου, Θεοδώρου, Ἀγαπίου, καὶ Ἰωάννου, Νικολάου, Ἡλιοῦ, Θεοδώρου καὶ Βασιλείου τῶν ἀοιδίμων πατριαρχῶν Ἀντιοχείας, αἰωνία ἡ μνήμη. Ἡ ἁγία Τριὰς αὐτοὺς ἐδόξασεν.

Τούτων τοῖς ὑπὲρ τῆς εὐσεβείας μέχρι θανάτου ἄθλοις τε καὶ ἀγωνίσμασι, καὶ διδασκαλίαις παιδαγωγεῖσθαί τε καὶ κρατύνεσθαι Θεὸν ἐκλιπαροῦντες, καὶ μιμητὰς τῆς ἐνθέου αὐτῶν πολιτείας μέχρι τέλους ἀναδείκνυσθαι ἐκδυσωποῦντες, ἀξιωθείημεν
C τῶν ἐξαιτουμένων οἰκτιρμοῖς καὶ χάριτι τοῦ μεγάλου καὶ πρώτου ἀρχιερέως Χριστοῦ τοῦ ἀληθινοῦ Θεοῦ ἡμῶν, πρεσβείαις τῆς ὑπερενδόξου Δεσποίνης ἡμῶν Θεοτόκου καὶ ἀεὶ Παρθένου Μαρίας, τῶν θεοειδῶν ἀγγέλων, καὶ πάντων τῶν ἁγίων. Ἀμήν.

MICHAELIS CERULARII

CP. PATRIARCHÆ

EDICTUM SYNODALE

(Mansi *Concil.* XIX, 811.)

—

Edictum de projecto pittacio in sacra mensa a legatis Romanis, contra sanctissimum Patriarcham Dominum Michaelem mense Junio, indictione septima.

Præsidente Michaele sanctissimo domino nostro et œcumenico patriarcha, a dextris catechumenorum, et simul cum ipso considentibus Dei amantissimis metropolitis Theophane Cyzici et Syn-

D ***Σημείωμα περὶ τοῦ ῥιφέντος πιττακίου ἐν τῇ ἁγίᾳ τραπέζῃ παρὰ ἀπὸ Ῥώμης πρέσβεων κατὰ τοῦ ἁγιωτάτου πατριάρχου κυροῦ Μιχαὴλ, μηνὶ Ἰουνίῳ, Ἰνδικτ. ζ.***

Προκαθημένου Μιχαὴλ τοῦ ἁγιωτάτου ἡμῶν δεσπότου καὶ οἰκουμενικοῦ πατριάρχου ἐν τοῖς δεξιοῖς μέρεσι τῶν κατηχουμένων, συνεδριαζόντων αὐτῷ θεοφιλεστάτων μητροπολιτῶν Θεοφάνους Κυζίκου

καὶ Συγκέλλου, Νικήτα Χαλκηδόνος, καὶ Συγκέλλου, Λαυρεντίου, Δυῤῥαχίου καὶ Συγκέλλου, Ἀνθίμου Σίδης, Νικολάου Πισινοῦντος, Λέοντος Μύρων, Λέοντος Τραπεζοῦντος, Ἰωάννου Σμύρνης, Εὐσεβίου Ἀδριανουπόλεως, Κωνσταντίνου Μιτυλήνης, Νικολάου Χωνῶν, Ὑπατίου Ἰδροῦντος, καὶ ἀρχιεπισκόπων Λέοντος Καραβιζύης, Γρηγορίου Μεσημβρίας παρισταμένων καὶ τῶν πατριαρχικῶν ἀρχόντων.

Οὐκ ἦν ἄρα, ὡς ἔοικε, κόρος τῷ πονηρῷ τῶν κακῶν. Διὰ τοῦτο γὰρ οὐ παύεται τοῖς εὐσεβέσιν ἐπιφυόμενος, καὶ καινόν τι κατὰ ἀληθείας ἀεὶ ἐφευρίσκειν ἐκμηχανώμενος. Τοιγάρτοι καὶ μυρίαις μὲν τόσαις ἀπάταις πρὸ τῆς ἐν σαρκὶ τοῦ Δεσπότου παρουσίας τὸν ἄνθρωπον ὑπηγάγετο. Μυρίαις δὲ καὶ μετὰ ταῦτα πλάναις καὶ δελεάσμασιν ὑποσκελίζειν καὶ παρασύρειν τοὺς αὐτῷ πειθομένους οὐχ ὑφῆκεν ὅλως, οὐδὲ διέλιπεν. Ἀλλὰ καὶ τούτων ἐκ ποδῶν γενομένων, καὶ εὐσεβοῦς καὶ βαθείας ἐλπίδος τοῖς εὐσεβεῖν ὑποτρεφομένης ἐθέλουσι μήτ' ἂν καινοτέρων δυσσεβημάτων ἐφευρετὰς γενέσθαι ποτὲ, ἐν πᾶσιν οἷς κατὰ τοῦ ὀρθοῦ λόγου ὁ πονηρὸς πειράσαι ἐσπούδασεν· εἰς τοὐναντίον αὐτῷ τῶν μηχανημάτων περιτραπέντων· νῦν τινες δυσσεβεῖς ἄνδρες καὶ ἀποτρόπαιοι, καὶ τί γὰρ οὐκ ἄν τις εὐσεβῶν τούτους ὀνομάσειεν, ἄνδρες ἐκ σκότους ἀναδύντες, (τῆς γὰρ Ἑσπερίου μοίρας ὑπῆρχον γεννήματα), εἰς τὴν εὐσεβῆ ταύτην ἐλθόντες πόλιν καὶ θεοφύλακτον, ἀφ' ἧς, ὥσπερ ἀπό τινος ὑψηλοῦ καὶ μετεώρου χωρίου αἱ τῆς ὀρθοδοξίας πηγαὶ ἀναδύονται, καὶ καθαρὰ τῆς εὐσεβείας τὰ νάματα ἐς τὰ τῆς οἰκουμένης διαῤῥέουσι πέρατα, καὶ ποταμῶν δίκην τὰς ἐν ἁπάσῃ τῇ ὑφ' ἥλιον ψυχὰς, τοῖς εὐσεβέσι δόγμασι καταρδεύουσιν, εἰς ταύτην, ὥσπερ κεραυνὸς, ἢ σεισμὸς, ἢ χαλάζης πλῆθος· εἰ χρὴ δὲ μᾶλλον εἰπεῖν οἰκειότερον, ὡς μονιὸς ἄγριος εἰσπηδήσαντες τὸν ὀρθὸν λόγον τῇ διαφορᾷ τῶν δογμάτων καταλυμήνασθαι ἐπεχείρησαν, ὡς καὶ Γραφὴν ἀποθέσθαι ἐν τῇ μυστικῇ τῆς μεγάλης τοῦ Θεοῦ Ἐκκλησίας τραπέζῃ, δι' ἧς ἡμᾶς, μᾶλλον δὲ τὴν ὀρθόδοξον τοῦ Θεοῦ Ἐκκλησίαν, καὶ πάντας τοὺς μὴ συνυπαγομένους τοῖς αὐτῶν δυσσεβήμασιν ὀρθοδόξους ἀναθέματι δι' αὐτὸ τοῦτο, ὅτι εὐσεβεῖν καὶ τὸ ὀρθόδοξον προβαίνειν ἐθέλομεν, καθυπέβαλον, ἐγκαλέσαντες ἡμῖν ἄλλα τέ τινα, καὶ ὅτι τοὺς πώγωνας παραπλησίως ἐκείνοις ξυρᾶν, καὶ τὴν κατὰ φύσιν ἀνθρώπου μορφὴν παρὰ φύσιν ἐξαλλάσσειν οὐκ ἀνεχόμεθα· πρὸς δὲ καὶ ὅτι μὴ διακρινόμενοι ἀπὸ πρεσβυτέρων μεταλαμβάνειν γεγαμηκότων. Πρὸς ἐπὶ πᾶσι δὲ τούτοις, καὶ ὅτι τὸ ἱερὸν καὶ ἅγιον σύμβολον, ὃ πᾶσι τοῖς συνοδικοῖς, καὶ οἰκουμενικοῖς ψηφίσμασιν ἄμαχον ἔχει τὴν ἰσχὺν, νόθοις λογισμοῖς καὶ παρεγγράπτοις λόγοις καὶ θράσους ὑπερβολῇ μὴ κιβδηλεύειν ἐθέλομεν, μηδὲ παραπλησίως ἐκείνοις ἐκ τοῦ Πατρὸς, καὶ τοῦ Υἱοῦ τὸ Πνεῦμα τὸ ἅγιον, ὢ τῶν τοῦ πονηροῦ μηχανημάτων, ἀλλ' ἐκ τοῦ Πατρός φαμεν ἐκπορεύεσθαι· μήτε τῇ Γραφῇ προσέχειν ἐθέλοντες, ἢ, Οὐκ ἀκομαδαράσετε, φησὶ, τοὺς πώγωνας ἡμῶν, οὔτε μὴν ἐννοεῖν ὅλως βουλόμενοι, ὅτι γυναιξὶν εὐπρεπὲς τοῦτο ὁ κτίσας ἐποίησε Θεὸς, ἀνδράσι δὲ ἀνάρμοστον

A cello, Niceta Chalcedonis et Syncello, Laurentio Dyrrachii et Syncello, Antimo Sides, Nicolao Pisiuntis, Leone Myrorum, Leone Trapezuntis, Joanne Smyrnæ, Eusebio Adrianopolis, Constantino Mitylenes, Nicolao Chonarum, Hypatio Hidruntis et archiepiscopis Leone Carabyziæ, Gregorio Mesembriæ assistentibus et patriarchalibus nobilibus.

Nequam ac improbo dæmoni non sat fuit, ut videtur, malorum. Propterea namque nullum unquam finem fecit, in pios homines arrepens, et novum quid adversus veritatem semper excogitans. Quapropter innumeris fere fraudibus ante Domini in carne adventum genus humanum illusit, innumeris vero postmodum erroribus et illecebris

B supplantare et dejicere eos qui illi credebant, omnino non destitit, neque unquam cessavit. Verumtamen his quoque de medio sublatis, cum pia magnaque spes esset in iis qui pietatem amplectuntur, nunquam in posterum nova impietatis semina inventuros in omnibus his quæ contra rectam rationem improbus ille disseminare studuit, cum contra ac ipse speraverat, machinæ illius dissipatæ fuissent, nunc quidam homines impii et exsecrandi, et quid non quicunque pietatem colit eos non nominaret, homines e tenebris erumpentes, cum ex Hesperia ortum ducant, in pietatis cultricem hanc et a Deo conservatam urbem ad venientes, ex qua tanquam ex alta et eminente specula orthodoxiæ fontes erumpunt, et pura

C pietatis fluenta in orbis terrarum fines perfluunt, et fluviorum instar animas, quæ sub sole degunt omnes piis dogmatibus irrigant, in hac veluti fulgur, sive turbo, sive grandinis copia, sive, ut magis proprie rem indicemus, veluti silvestris porcus irruentes, rectam rationem diversitate dogmatum prævertere conati sunt ita, ut et Scripturam in mystica magnæ Dei Ecclesiæ reponerent mensa, qua nos, imo orthodoxam Dei Ecclesiam, omnesque qui impiis eorum dogmatibus non abrepti sunt, orthodoxos ob id idem, quod pii esse et fidem orthodoxam dilatari præcupiunt, anathemate feriunt, incusantes nos in multis aliis, et præterea quod barbam æque ac illi radere, et

D eam quæ est secundum naturam, hominis figuram immutare non sustinemus. Nec non quod non divisi a presbyteris matrimonio junctis, communionem suscipimus. Ad hæc quod sacrosanctum Symbolum, quod omnibus synodalibus, et œcumenicis decretis inconcussum atque inexpugnabile robur habet, spuriis cogitatis et sermonibus adulterinis, et audaciæ excessu adulterare nolumus, nec ut illi, ex Patre et Filio Spiritum sanctum, o improbi dæmonis machinas! sed ex Patre dicimus procedere; neque Scripturæ animum advertere volentes, quæ Ne deglabretis, ait, menta vestra; neque omnino animo volvere volentes, decorum id mulieribus creatorem Deum statuisse, quod indecorum esset hominibus; sed et quintum Gan-

grensis synodi canonem de iis qui a nuptiis abhorrent, palam contemnentes, qui dicit : *Si quis se dividit a presbytero conjugato, quasi non oporteat, postquam ille sacrum fecerit, illius oblationis participem fieri, anathema sit;* et in hoc etiam sextam synodum rejicientes, et contemnentes, quæ ait can. 13 : *Quoniam Romanæ Ecclesiæ pro canone traditum esse cognovimus, ut qui ad diaconatum, vel presbyteratum promovendi sunt, profiteantur, se non amplius suis uxoribus conjungendos, nos antiquos canones apostolicæ perfectionis, ordinisque servantes, hominum, qui sunt in sacris, conjugia deinceps ex hoc temporis momento firma et stabilia esse volumus, nequaquam eorum cum uxoribus conjunctionem dissolventes, vel eos mutua, tempore convenienti, consuetudine privantes. Quamobrem si quis dignus inventus fuerit, qui hypodiaconus, vel diaconus, vel presbyter ordinetur, is ad talem gradum assumi nequaquam prohibeatur, si cum legitima uxore cohabitet. Sed neque ordinationis tempore ab eo postuletur, ut profiteatur se a legitima cum uxore consuetudine abstenturum, ne ex eo a Deo constitutas et sua præsentia benedictas nuptias injuria afficere cogamur, evangelica voce exclamante : « Quæ Deus conjunxit, homo non separet* [1] *: » et Apostolo docente : « Honorabiles nuptias, et thorum immaculatum* [2] *: et, « Alligatus es uxori, ne quære solutionem* [3]. *» Si quis ergo præter apostolicos canones incitatus sit aliquem eorum, qui sunt in sacris, presbyterorum inquimus, vel diaconorum, conjunctione cum legitima uxore, et consuetudine privare, deponatur. Similiter et si quis presbyter vel diaconus suam uxorem pietatis prætextu ejecerit, segregetur, et si perseveret, deponatur.*

A ἐδικαίωσεν, ἀλλὰ καὶ τὸν τέταρτον τῆς ἐν Γάγγραις συνόδου περὶ τῶν γάμον βδελυσσομένων φανερῶς ἀτιμάζοντες, ὅς φησιν, *Εἴ τις διακρίνοιτο παρὰ πρεσβυτέρου γεγαμηκότος ὡς μὴ χρῆναι λειτουργήσαντος αὐτοῦ προσφορᾶς μεταλαμβάνειν, ἀνάθεμα ἔστω·* κατ' αὐτὸ δὲ τοῦτο καὶ τὴν ἕκτην σύνοδον ἀθετοῦντες καὶ ἀτιμάζοντες, ἥ φησιν· *Ἐπειδὴ ἐν τῇ Ῥωμαίων Ἐκκλησίᾳ ἐν τάξει κανόνος παραδεδόσθαι διέγνωμεν, τοὺς μέλλοντας διακόνου, ἢ πρεσβυτέρου ἀξιοῦσθαι χειροτονίας, καθομολογεῖν, ὡς οὐκέτι ταῖς αὐτῶν συνάπτονται γαμεταῖς, ἡμεῖς ἀρχαίοις ἐξακολουθοῦντες κανόσι τῆς ἀποστολικῆς ἀκριβείας καὶ τάξεως, τὰ τῶν ἱερῶν ἀνδρῶν κατὰ νόμους συνοικέσια, ἀπὸ τοῦ νῦν ἐῤῥῶσθαι βουλόμεθα, μηδαμῶς αὐτῶν τὴν πρὸς τὰς γαμετὰς συνάφειαν διαλύοντες, ἢ ἀποστεροῦντες αὐτοὺς τῆς πρὸς ἀλλήλους κατὰ καιρὸν τὸν προσήκοντα ὁμιλίας. Ὥστε εἴ τις ἄξιος* B *εὑρεθῇ πρὸς χειροτονίαν διακόνου, ἢ ὑποδιακόνου, οὗτος μηδαμῶς κωλυέσθω ἐπὶ τὸν τοιοῦτον βαθμὸν ἐπαναβιβάζεσθαι νομίμῳ συνοικῶν γαμετῇ, μήτε μὴν ἐν τῷ τῆς χειροτονίας καιρῷ ἀπαιτείσθω ὁμολογεῖν, ὡς ἀποστήσεται τῆς νομίμου πρὸς τὴν οἰκείαν γαμετὴν ὁμιλίας, ἵνα μὴ ἐντεῦθεν τὸν ἐκ Θεοῦ νομοθετηθέντα, καὶ εὐλογηθέντα τῇ αὐτοῦ παρουσίᾳ, γάμον καθυβρίζειν ἐκβιασθῶμεν, τῆς τοῦ Εὐαγγελίου φωνῆς ἐκβοώσης, « Οὓς ὁ Θεὸς ἔζευξεν ἄνθρωπος μὴ χωριζέτω, » καὶ τοῦ Ἀποστόλου διδάσκοντος, « Τίμιον τὸν γάμον ἐν πᾶσι, καὶ τὴν κοίτην ἀμίαντον. » καὶ, « Δέδεσαι γυναικὶ, μὴ ζήτει λύσιν. » Εἴ τις οὖν τολμήσῃ παρὰ τοὺς ἀποστολικοὺς κανόνας κινούμενος, τινὰ τῶν ἱερουμένων,* C *πρεσβυτέρων φαμὲν, ἢ διακόνων, ἢ ὑποδιακόνων ἀποστερεῖν τῆς πρὸς τὴν νόμιμον γυναῖκα συναφείας, καὶ κοινωνίας, καθαιρείσθω. Ὡσαύτως καὶ εἴ τις πρεσβύτερος, ἢ διάκονος τὴν ἑαυτοῦ γυναῖκα προφάσει εὐλαβείας ἐκβάλλοι, ἀφοριζέσθω· ἐπιμένων δὲ καθαιρείσθω.*

Præter hæc omnia nihil omnino sapientes, Spiritum non ex Patre, sed ex Filio quoque affirmant procedere ; cum vocem illam neque ab evangelistis habeant, neque blasphemum hoc dogma a synodo œcumenica hauserint. Dominus enim Deus noster ait : *Spiritus veritatis, qui a Patre procedit* [4]. Verumtamen novæ hujusce impietatis parentes Spiritum inquiunt, qui a Patre et Filio procedit ; non illud rursus attendentes, si in quo a Patre Spiritus procedit, proprietas illius cognoscitur ; similiter et si in quo generatur Filius, Filii ; et procedit, ut ipsi nugantur, et Spiritus a Filio, pluribus proprietatibus Spiritum a Patre discerni, quam Filium. Commune enim Spiritui et Filio ex ipso Patre processus, propria vero Spiritus ex Patre processio, non vero a Filio. Quod si pluribus differentiis Spiritus quam Filius discernitur, proximior erit Paternæ substantiæ Filius, quam Spiritus. Et sic rursus Macedonii in Spiritum sanctum conatus emergent, eorum drama, scenam-

Πρὸς ἐπὶ πᾶσι δὲ τούτοις μηδὲ ἐννοεῖν ὅλως ἐθέλοντες, ἐν οἷς τὸ Πνεῦμα οὐκ ἐκ τοῦ Πατρὸς, ἀλλὰ καὶ ἐκ τοῦ Υἱοῦ φασιν ἐκπορεύεσθαι, ὅτι οὔτε ἀπὸ εὐαγγελιστῶν τὴν φωνὴν ἔχουσι ταύτην, οὔτε ἀπὸ οἰκουμενικῆς συνόδου τὸ βλάσφημον τοῦτο κέκτηνται δόγμα. Ὁ μὲν γὰρ Κύριος ὁ Θεὸς ἡμῶν φησι, *Τὸ Πνεῦμα τῆς ἀληθείας, ὃ παρὰ τοῦ Πατρὸς ἐκπορεύεται.* Οἱ δὲ τῆς καινῆς ταύτης δυσσεβείας πατέρες τὸ Πνεῦμά φασιν, ὃ παρὰ τοῦ Πατρὸς καὶ τοῦ Υἱοῦ ἐκπορεύεται· ἀλλὰ μηδὲ συνορῶντες D πάλιν ὡς εἰ ἐν ᾧ παρὰ τοῦ Πατρὸς ἐκπορεύεται τὸ Πνεῦμα, ἡ ἰδιότης ἐπιγινώσκεται αὐτοῦ· ὡσαύτως καὶ εἰ ἐν ᾧ γεννᾶται ὁ Υἱὸς, ἡ τοῦ Υἱοῦ· ἐκπορεύεται δὲ ὡς ὁ αὐτῶν λῆρος καὶ τὸ Πνεῦμα ἐκ τοῦ Υἱοῦ, πλείοσιν διαστέλλεται τὸ Πνεῦμα τοῦ Πατρὸς, ἤπερ ὁ Υἱός. Κοινὸν μὲν γὰρ Πνεύματι καὶ Υἱῷ ἡ ἐκ τοῦ αὐτοῦ Πατρὸς ἐκπόρευσις, οὐ μὴν καὶ ἡ τοῦ Υἱοῦ· εἰ δὲ πλείοσι διαφοραῖς διαστέλλεται τὸ Πνεῦμα ἤπερ ὁ Υἱὸς, ἐγγυτέρω ἂν εἴη τῆς Πατρικῆς οὐσίας ὁ Υἱὸς ἤπερ τὸ Πνεῦμα. Καὶ οὕτως ἡ Μακε-

[1] Matth. xix, 6. [2] Hebr. x, 4. [3] I Cor. vii, 27. [4] Joan. xv, 26.

σονίου πάλιν κατὰ τοῦ Πνεύματος παρακύψεις τόλμα τὸ ἐκείνων ὑποδυομένη δρᾶμα, καὶ τὴν σκηνήν. Χωρὶς δὲ τῶν εἰρημένων, οὐδὲ συνιέναι ὅλως ἐθέλουσιν, ὅτι εἰ πᾶν, ὅπερ μή ἐστι κοινὸν τῆς παντοκρατορικῆς, καὶ ὁμοουσίου Τριάδος, ἑνός ἐστι μόνου τῶν τριῶν· οὐκ ἔστι δὲ ἡ τοῦ Πνεύματος προβολὴ κοινὸν τῶν τριῶν. Ἀλλ' οἱ μὲν οὕτως ἡμῶν τε αὐτῶν, καὶ τῆς ὀρθοδόξου τοῦ Θεοῦ Ἐκκλησίας κατηναιδεύσαντο· ἐφ' ἑτέρας μὲν ἀπὸ τῆς πρεσβυτέρας Ῥώμης πρὸς τὸν φιλευσεβέστατον ἡμῶν αὐτοκράτορα ἀφικόμενοι· ἄλλα δέ τινα κατὰ τοῦ ὀρθοδόξου τῆς Ἐκκλησίας πληρώματος σκαιωρήσαντες· μᾶλλον δὲ καὶ αὐτὴν τὴν ἀρχὴν ποιησάμενοι, καὶ ἐκ τῆς Ῥώμης μὲν ἀφικέσθαι, καὶ παρὰ τοῦ πάπα ἀποσταλῆναι σκηψάμενοι, ταῖς δὲ ἀληθείαις ταῖς παρὰ τοῦ Ἀργυροῦ δολεραῖς ὑποθήκαις καὶ συμβουλαῖς, αὐτοί τε ἀφ' ἑαυτῶν ἀφικόμενοι, καὶ μήτε παρὰ τοῦ πάπα ἀποσταλέντες· ἀλλὰ καὶ τὰ γράμματα ἃ ὡς ἀπ' ἐκείνου δῆθεν ἐπεφέροντο, πλασάμενοι. Τοῦτο γὰρ ἀπό τε ἄλλων διεγνώσθη πολλῶν, καὶ ἀπὸ τοῦ τὰς τῶν γραμμάτων σφραγῖδας νενοθευμένας φανερῶς φωραθῆναι· αὐτὸ μὲν οὖν τὸ παρὰ τῶν δυσσεβῶν τούτων ἀποτεθὲν ἔγγραφον καθ' ἡμῶν, Ἰταλικοῖς γράμμασι γεγραμμένον, καὶ ἐπὶ παρουσίαν τῶν ὑποδιακόνων τῆς δευτέρας ἑβδομάδος, παρ' αὐτῶν πρῶτον μὲν τῇ τραπέζῃ τῆς τοῦ Θεοῦ Μεγάλης Ἐκκλησίας ἐπιτεθέν· ὕστερον δὲ διὰ τὸ τοὺς ὑποδιακόνους ἀπώσασθαι τοῦτο, καὶ τῆς θείας ἀποῤῥίψαι τραπέζης, καὶ προτείναντας μὲν τοῖς θεῖσι λαβεῖν, ἐκείνους δὲ μὴ βουληθῆναι τοῦτο κατὰ τοῦ ἐδάφους ῥιφέν, καὶ εἰς χεῖρας πολλῶν ἐλθόν, ἵνα μὴ δημοσιευθῇ τὰ ἐν αὐτῷ βλασφημούμενα, ἡ μετριότης ἡμῶν ἀνελάβετο, εἶτα τῶν τὴν Ἰταλίδα γλῶτταν εἰς τὴν Ἑλλάδα μεταβάλλειν εἰδότων προχαλεσαμένη τινάς, ἤγουν τὸν πρωτοσπαθάριον Κοσμᾶν, τὸν Ῥωμαῖον τὸν Πυρὸν καὶ τὸν μοναχὸν Ἰωάννην τὸν Ἱσπανόν, μεταφράσαι τὸ ἔγγραφον ἐπετρέψατο. Καὶ τοῦ ἐγγράφου παρὰ τούτων μεταφρασθέντος εἶχεν ἡ τούτου ὑφὴ αὐτοῖς ῥήμασιν οὑτωσί·

A que induens. Præter jam dicta neque illud capere omnino volunt, omne, quod commune non est omnium dominatricis, et consubstantialis Triadis, unius tantummodo ex tribus esse. Sed hi quidem hac ratione, et contra nos, et orthodoxam Dei Ecclesiam impudenter sese gesserunt, ab altera quam a vetere Roma ad piissimum nostrum imperatorem accedentes, et alia quædam contra orthodoxum Ecclesiæ cœtum dolo malo machinati, imo vero et ipsum accessum ab initio mentiti, cum comminiscerentur ex urbe Roma accedere, missosque esse a papa, re autem ipsa fraudis plenis monitis, et consiliis Argyri, ipsi ex se advenerant, nullo modo a papa missi. Sed et litteras, quas ab eo scilicet deferebant, commenti sunt : quod ab aliis etiam multis agnitum est, sed eo potissimum, quod palam litterarum sigilla adulterata esse deprehensa sunt. Scriptum autem ab B impiis hisce contra nos repositum Italicis litteris exaratum, et in præsentia hypodiaconorum secundæ hebdomadis ab ipsis primum altari Dei magnæ Ecclesiæ appositum, postmodum, quod hypodiaconi illud submoverunt, et a sacra mensa abjecerunt, et illis qui apposuerant, ut denuo reciperent, contenderunt, illi noluerunt. Illius in pavimentum dejecti, cum jam in manus multorum pervenerit, ne blasphema promulgarentur, mediocritas nostra in se recepit : ideoque nonnullis advocatis, qui ex Italica lingua in Græcam convertere callent, protospatarium duntaxat Cosmam, Romanum Pyrum, et monachum Joannem Hispanum, scripturam illam in nostram linguam transvehere imposuit. Transversi vero sententia his iisdem verbis ita se habebat.

Ὅστις ἂν τῇ πίστει, καὶ τῇ θυσίᾳ τῆς Ῥωμαϊκῆς καὶ ἀποστολικῆς καθέδρας ἀντιλέγοι, ἀνάθεμα ἔστω, καὶ μήτε δεχέσθω ὀρθόδοξος, ἀλλὰ λεγέσθω Προζυμίτης, καὶ νέος Ἀντίχριστος. Οὔβερτος Θεοῦ χάριτι τῆς ἁγίας τῶν Ῥωμαίων Ἐκκλησίας ἐπίσκοπος, Πέτρος τῶν Ἀμαλφηνῶν ἀρχιεπίσκοπος, Φρεδέριχος διάκονος, καὶ σακελλάριος πᾶσι τοῖς τῆς καθολικῆς Ἐκκλησίας τέκνοις. Ἡ ἁγία Ῥωμαϊκὴ πρώτη καὶ ἀποστολικὴ καθέδρα, πρὸς ἣν ἅτε δὴ πρὸς κεφαλήν, ἡ φροντὶς πασῶν τῶν Ἐκκλησιῶν ἰδικῶς ἐφαρμόζει, τῆς ἐκκλησιαστικῆς εἰρήνης καὶ χρείας χάριν, πρὸς ταύτην τὴν βασιλικὴν πόλιν ἡμᾶς ἀποκρισιαρίους αὐτῆς ποιῆσαι κατηξίωσεν· ἵνα, καθὼς γέγραπται, κατέλθωμεν καὶ ἴδωμεν εἰ ἄρα ἔργῳ πεπλήρωται ἡ βοή, ἡ ἀδιαστίκτως ἐκ τηλικαύτης πόλεως ἀνέβαινε πρὸς τὰ ὦτα αὐτῆς· εἰ δὲ καὶ μὴ ἦν οὕτως, γνῶ. Ὅθεν γινωσκέτωσαν πρὸ μὲν πάντων οἱ δεδοξασμένοι αὐτοκράτορες, ὁ κλῆρος, ἡ σύγκλητος,

C *Quicumque fidei, et sacrificio Romanæ et apostolicæ sedis se opponit, anathema sit, nec dicatur orthodoxus, sed Prozymita, et novus Antichristus. Ubertus divina gratia sanctæ Romanæ Ecclesiæ episcopus, Petrus Amalphitanorum archiepiscopus, Federicus diaconus, et sacellarius, universæ catholicæ Ecclesiæ filiis. Sancta Romana prima et apostolica sedes, ad quam, tanquam ad caput, cura omnium Ecclesiarum specialiter adaptatur, ecclesiasticæ pacis, ac necessitatis gratia ad hanc regiam urbem nos suos apocrisiarios mittere constituit, ut quemadmodum scriptum est*[a]*, descendamus, et videamus, si opere completa est vox, quæ continuo ex ea urbe ad aures illius ascendit, cognosceretque, si res aliter se haberet. Hinc notum sit præ omni-* D *bus, gloriosis imperatoribus, clero, senatui, populoque Constantinopolitano, universæque catholicæ Ecclesiæ, nos hic agnovisse quod maxime lætamur, bonum, et maximum, quod afflictim dolemus, malum. Num quod pertinet ad columnas imperii,*

[a] Gen. XVIII, 21.

virosque ab iisdem cohonestatos et cives sapientes, maxime omnium Christiana, et orthodoxa urbs est : quod ad Michaelem, qui patriarchatu abutitur, et illius insipientiæ socios et consortes, in medio illius plurima hæreseon zizania quotidie disseminantur. Quemadmodum enim Simoniaci donum Dei vendunt : ut Valesii, hospites suos castrant, et non solum ad clericatum, sed insuper ad episcopatum promovent : ut Ariani, rebaptizant in nomine sanctæ Trinitatis baptizatos, et Latinos potissimum : ut Donatistæ, decernunt, extra Græcorum Ecclesiam, Ecclesiam Christi, et verum sacrificium, et baptisma ex universo orbe periisse : ut Nicolaitæ, carnales nuptias concedunt, defenduntque sacris altaris ministris : ut Severiani, maledictam legem Moysis pronuntiant : ut Pneumatomachi, aut Theomachi, Spiritus sancti ex Filio processionem ex Symbolo absciderunt : ut Nazareni, carnalem Judæorum munditiem adeo servant, ut parvulos morientes ante octavum diem a nativitate baptizari contradicant : et mulieres vel in menstruis, vel partu periclitantes, communicare, vel si baptizatæ non fuerint, baptizari prohibent : et comam capitis, et barbam, veluti Nazareni nutrientes, eos qui comas tondent, et secundum institutionem Romanæ Ecclesiæ barbas radunt, in communionem non recipiunt. De quibus erroribus, et aliis pluribus operibus, ipse Michael litteris domini nostri Leonis papæ admonitus, resipiscere neglexit. Postmodum nobis illius nuntiis similium malorum argumenta rationabiliter opponentibus, præsentiam suam, atque colloquium penitus denegavit, neque sacrum imperatorum consilium, et sapientum eum cohortantium ad sanam mentem, audiit : quemadmodum et antea Latinorum ecclesias clausit, eosque Azymitas nuncupans, verbis et factis ubique persecutus est in tantum, ut in filiis suis anathematizaret apostolicam sedem, contra quam seipsum adhuc subscribit œcumenicum patriarcham. Quare nos ejusdem sanctæ, et primæ apostolicæ sedis insignem injuriam, et vim non ferentes, et catholicam fidem multis modis demergi posse suspicantes, præjudicatione sanctæ et individuæ Trinitatis, et throni apostolici, cujus nos sumus apocrisiarii, et omnium orthodoxorum Patrum, et septem synodorum, ex universa catholica Ecclesia anathemati, quod dominus noster piissimus papa eidem Michaeli et illius sequacibus, si suaderi nolunt, decrevit, hunc in modum subscribimus. Michael, qui patriarchatu abutitur, neophytus, et qui tantum humano timore monasticum habitum induit, nunc vero delictis incurabilibus apud multos difformatus, et una cum eo Leo, qui Acridæ dicitur, et ejusdem Michaelis sacellarius Nicephorus, qui Latinorum sacrificium in conspectu omnium pedibus conculcavit, cæterique omnes qui eos sequuntur in jam dictis erroribus et facinoribus, sit anathema, maranatha cum Simoniacis, Valesiis, Arianis, Donatistis, Nicolaitis, Severianis, Manichæis, cum quibus dogmata statuunt, et aliis qui fermentatum animatum esse dicunt, et cum

καὶ ὁ λαὸς ταύτης τῆς Κωνσταντινουπόλεως, καὶ πᾶσα ἡ καθολικὴ Ἐκκλησία, ἡμᾶς ἐνταῦθα διεγνωκέναι καὶ ὅθεν πλεῖστα χαιρόμεθα ἀγαθὸν καὶ μέγιστον, ὅθεν ἐλεεινῶς λυπούμεθα κακόν. Καὶ γὰρ ὅσον πρὸς τοὺς κίονας τοῦ κράτους, καὶ τοὺς αὐτοῦ τετιμημένους, καὶ τοὺς πολίτας σοφοὺς, Χριστιανικώτατος καὶ ὀρθόδοξός ἐστιν ἡ πόλις· ὅσον δὲ πρὸς τὸν Μιχαὴλ τὸν καταχρηστικῶς λεγόμενον πατριάρχην, καὶ τῆς αὐτοῦ ἀνοίας συνεργοὺς, πλεῖστα ζιζάνια τῶν αἱρέσεων καθεκάστην διασπείρεται ἐν μέσῳ αὐτῆς. ὅτι καθὼς οἱ Σιμωνιακοὶ τὴν δωρεὰν τοῦ Θεοῦ πιπράσκουσι, καὶ ὡς Βαλέσιοι τοὺς παροίκους αὐτῶν ἐξευνουχίζουσι, καὶ οὐ μόνον πρὸς Κληρικᾶτα, ἀλλὰ καὶ πρὸς ἐπισκοπᾶτα ἀνάγουσιν· ὡς οἱ Ἀρειανοὶ ἀναβαπτίζουσι τοὺς ἐν ὀνόματι τῆς ἁγίας Τριάδος βεβαπτισμένους, καὶ μάλιστα τοὺς Λατίνους· ὡς οἱ Δονατισταὶ ἐπιχοροῦσιν ὅτι ἐκτὸς τῆς Ἐκκλησίας τῶν Γραικῶν τὴν Ἐκκλησίαν τοῦ Χριστοῦ, καὶ ἡ ἀληθινὴ θυσία, καὶ τὸ βάπτισμα ἐξ ὅλου τοῦ κόσμου ἀπολωλεκέναι· ὡς οἱ Νικολαῖται τοὺς σαρκικοὺς γάμους παραχωροῦσι, καὶ διεκδικοῦσι τοῖς τοῦ ἱεροῦ θυσιαστηρίου ὑπηρέταις· ὡς οἱ Σεβηριανοὶ ἐπικατάρατόν φασι τὸν νόμον τοῦ Μωσέως· ὡς οἱ Πνευματομάχοι ἢ Θεομάχοι ἀπέκοψαν ἀπὸ τοῦ συμβόλου τοῦ ἁγίου Πνεύματος τὴν ἐκπόρευσιν ἐκ τοῦ Υἱοῦ· ὡς οἱ Ναζωρηνοὶ τὸν σαρκικὸν τῶν Ἰουδαίων καθαρισμὸν ἐπὶ τοσοῦτον τηροῦσιν, ὥστε τὰ βρέφη τὰ θνησκόμενα πρὸ τῆς ὀγδόης ἡμέρας ἀπὸ τῆς γεννήσεως βαπτίζεσθαι ἀντιλέγειν, καὶ τὰς γυναῖκας, τὰς ἐν τοῖς καταμηνίοις αὐτῶν, εἴτε ἐν τῇ γέννῃ κινδυνευούσας κοινωνήσασθαι, εἴτε ἀβάπτιστοί εἰσι, βαπτίζεσθαι διακωλύειν, καὶ τὴν κόμην τῆς κεφαλῆς καὶ τοῦ πώγωνος, ὡς οἱ Ναζωρηνοὶ τρέφοντες, τοὺς τὰς κόμας κείροντας, καὶ κατὰ τὴν διάταξιν τῆς Ῥωμαϊκῆς Ἐκκλησίας τοὺς πώγωνας ξυρίζοντας εἰς τὴν κοινωνίαν οὐ καταδέχονται· ὑπὲρ ὧν πλανισμῶν, καὶ ἑτέρων πλείστων ἔργων αὐτοῦ, ὁ αὐτὸς Μιχαὴλ γράμματι τοῦ κυροῦ ἡμῶν Λέοντος τοῦ πάπα νουθετηθεὶς, πα..... κατεφρόνησεν. Ἔπειτα ἡμῖν τοῖς ἀγγέλοις αὐτοῦ τὰς ὑποθέσεις τῶν τηλικούτων κακῶν λογικῶς ἀντιστῆναι λέγουσι, τὴν παρουσίαν αὐτοῦ, καὶ τὴν συντυχίαν παντελῶς ἀπηρνήσατο, οὔτε τῷ ὑγιεῖ βουλεύματι τῶν αὐτοκρατόρων καὶ τῶν σοφῶν νουθετούντων κατασπάσασθαι αὐτὸν, οὐχ ὑπήκουσεν, καθὼς καὶ πρότερον τὰς τῶν Λατίνων Ἐκκλησίας ἠσφαλίσατο, καὶ αὐτοὺς Ἀζυμίτας ἀποκαλῶν ῥήματι καὶ ἔργοις ἁπανταχῇ κατεδιώξατο ἐπὶ τοσοῦτον, ὥστε ἐν τοῖς υἱοῖς αὐτοῦ ἀναθεματίζειν τὴν ἀποστολικὴν καθέδραν, καθ' ἧς ἑαυτὸν ἔτι ὑπογράφει οἰκουμενικὸν πατριάρχην· ὅθεν ἡμεῖς τῆς ἁγίας αὐτῆς, καὶ πρώτης ἀποστολικῆς καθέδρας τὴν ἐξάκουστον βίαν καὶ ὕβριν οὐχ ὑποφέροντες, τήν τε καθολικὴν πίστιν καταδύεσθαι πολυτρόπως ὑφορώμενοι, προκρίσει τῆς ἁγίας, καὶ

ἀδιαιρέτου Τριάδος, τοῦτε ἀποστολικοῦ θρόνου οὗτινος τὴν ἀπόκρισιν διέπομεν, καὶ πάντων τῶν ὀρθοδόξων Πατέρων τῶν ἑπτὰ συνόδων, ἀπὸ πάσης τῆς καθολικῆς Ἐκκλησίας τῷ ἀναθέματι, ὅπερ ὁ κύριος ἡμῶν ὁ εὐλαβέστατος πάπας τῷ αὐτῷ Μιχαὴλ, καὶ τοῖς αὐτῷ ἑπομένοις ἐὰν μὴ πεισθῶσιν, ἀπεφήνατο, οὕτω καθυπογράφομεν. Μιχαὴλ ὁ καταχρηστικῶς πατριάρχης, ὁ νεόφυτος, καὶ μόνῳ ἀνθρωπίνῳ φόβῳ τὸ μοναχικὸν σχῆμα δεξάμενος, νῦν δὲ ἐγκλήμασιν ἀνηκέστοις παρὰ πολλῶν διαπεφημισμένος, καὶ μετ' αὐτοῦ Λέων ὁ τῆς Ἀχρίδας ἐπιλεγόμενος, καὶ ὁ σακελλάριος τοῦ αὐτοῦ Μιχαὴλ ὁ Νικηφόρος, ὅστις τὴν τῶν Λατίνων θυσίαν προφανῶς κατεπάτησε τοῖς ποσὶ, καὶ πάντες οἱ ἑπόμενοι αὐτοῖς ἐν τοῖς προκειμένοις πλανίσμασι, καὶ τολμήμασιν, ἔστωσαν ἀνάθεμα Μαραναθὰ σὺν τοῖς Σιμωνιακοῖς, Βαλεσίοις, Ἀρειανοῖς, Δονατισταῖς, Νικολαΐταις, Σεβηριανοῖς, Μανιχαίοις, σὺν οἷς δογματίζουσι καὶ τοῖς ἄλλοις, ὅτι τὸ ἔνζυμον ἔμψυχον εἶναι, καὶ σὺν πᾶσι τοῖς αἱρετικοῖς, μᾶλλον δὲ καὶ μετὰ τοῦ διαβόλου, καὶ τῶν ἀγγέλων, ἐὰν μὴ πεισθῶσιν. Ἀμὴν, ἀμὴν, ἀμήν.

A *omnibus hæreticis, imo vero cum diabolo et angelis ejus, si resipiscere nolunt. Amen, Amen, Amen.*

Ταῦτα μὲν οὖν τὰ τῆς δυσσεβοῦς ταύτης, καὶ ἀνοσίου γραφῆς· ἡ δὲ μετριότης ἡμῶν τὴν τηλικαύτην κατὰ τῆς εὐσεβείας τόλμαν, καὶ τὴν ἀναίδειαν μὲν ἀνασχομένη ἀνεπεξέλευστον μεῖναι, καὶ ἀτιμώρητον, τῷ κραταιῷ καὶ ἁγίῳ ἡμῶν βασιλεῖ τὰ περὶ τούτου κοινολογεῖται· καὶ ὃς, ἦσαν γὰρ οὗτοι ἀπόδημοι πρὸ μιᾶς καὶ μόνον ἡμέρας μετὰ τὸ περὶ τούτου ἀνενεχθῆναι τῷ κράτει αὐτοῦ, τοὺς ὡς τὴν μεγαλόπολιν τούτους μετασταλοῦντας ἐκπέμπει· καὶ θᾶττον μεταπέμπονται, οὐ βούλονται δὲ τῇ ἡμετέρᾳ μετριότητι προσελθεῖν, ἢ τῇ ἱερᾷ καὶ μεγάλῃ συνόδῳ εἰς ὄψιν ἐλθεῖν, καὶ ἀπόκρισίν τινα δοῦναι περὶ ὧν ἀσεβῶν ἀπηρεύξαντο· ἀλλ' ἀκολούθως μὲν τῷ παρ' αὐτῶν ἐκτεθέντι ἐγγράφῳ, καὶ πλείω δὲ τῶν ἐν αὐτῷ γραφέντων κατὰ τῆς ἡμετέρας πίστεως ἔχειν εἰπεῖν διατείνονται· αἱρεῖσθαι δὲ θανεῖν μᾶλλον, ἢ εἰς ὄψιν ἡμῖν, καὶ τῇ συνόδῳ ἐλθεῖν. Ταῦτα γὰρ ὁ κραταιὸς καὶ ἅγιος ἡμῶν βασιλεὺς δι' ἀποκρίσεως τοῦ περιβλέπτου μαγίστρου, καὶ ἐπὶ τῶν δεήσεων, καὶ τοῦ θεοφιλεστάτου χαρτοφύλακος, καὶ τοῦ ὑπομνηματογράφου λέγειν τούτους ἡμῖν, καὶ τῇ συνόδῳ μεμήνυκεν· ἐπεὶ δὲ αὐτοὺς μὲν μὴ βουλομένους τῇ συνόδῳ, καὶ ἡμῖν ἀπαντῆσαι, βιασθῆναι ὁ κραταιὸς καὶ ἅγιος ἡμῶν βασιλεὺς, διὰ τὸ δοκοῦν περικεῖσθαι τούτους τῆς πρεσβείας ὀφφίκιον, οὐκ ηὐδόκησεν· ἀνεκδίκητον δὲ πάλιν τὴν τηλικαύτην κατὰ τῆς εὐσεβείας μεῖναι ἀναίδειαν ἀπρεπὲς ἦν, καὶ ἄλλως ἀνάξιον, ᾠκονόμησε θεραπείαν ἀρίστην τῷ πράγματι, καὶ τίμιον, καὶ προσκυνητὸν γράμμα πρὸς τὴν ἡμετέραν μετριότητα διὰ Στεφάνου τοῦ ὁσιωτάτου μοναχοῦ, καὶ οἰκονόμου τῆς Μεγάλης ἐκκλησίας, καὶ Ἰωάννου μαγίστρου, καὶ ἐπὶ τῶν δεήσεων, καὶ Κώνσταντος βεστάρχου, καὶ ὑπάτου τῶν φιλοσόφων ἐξαπέστειλεν. Ἔχει δὲ ἐπὶ λέξεως οὑτωσί· *Ἁγιώτατε δέσποτα, περὶ τοῦ συμβάντος ἡ βασιλεία μου ἐρευνήσασα, εὗρε τὴν ῥίζαν τοῦ κακοῦ γενομένην ἀπὸ τῶν ἑρμηνευτῶν καὶ τοῦ μέρους τοῦ Ἀργύρου, καὶ τοὺς μὲν ἐθνικοὺς ὡς ξένους, καὶ παρ' ἑτέρων ὑποβληθέντας τι ποιῆσαι οὐκ ἔχομεν· τοὺς δὲ αἰτίους τυφθέντας ἀπεστείλαμεν πρὸς τὴν ἁγιωσύνην σου, ὡς ἂν δι' αὐτῶν παιδαγωγηθῶσι καὶ ἄλλοι, τὸ μὴ φλυαρεῖν τοιαῦτα· τὸ δὲ χαρτίον μετὰ τὸ ἀναθεματισθῆναι καὶ τοὺς συμβουλευσαμένους, καὶ τοὺς ἐκδεδωκότας, καὶ γράψαντας, καὶ μικρὰν*

Et hæc quidem in impio illo scripto et detestando continebantur. Mediocritas vero nostra tantam B contra pietatem audaciam et impudentiam haud sustinens sine examine, et impunitam prætergredi, valido et sancto imperatori nostro de hac re sermonem habuit. At ille, namque ante unum tantum diem ab urbe discesserant, postquam illi relatum fuerat, viros, qui eos in hanc magnam urbem reducerent, mittit, vocanturque citissime, sed nolunt mediocritatem nostram convenire, aut in conspectum sanctæ et magnæ synodi procedere, et responsum utcunque dare de his quæ ipsi impie enuntiarunt, sed ut ipsi in Scriptura ab ipsis exarata expresserant, et multo plura, quam in eo scripta fuerant, contra nostram fidem habere sese contendunt, velleque se potius mortem oppetere, C non tamen in conspectum nostrum et synodi venire. Hæc enim robustus et sanctus noster imperator, per responsum spectabilis magistri, et a supplicationibus Dei amantissimi chartophylacis, et commentariorum scriptoris, eos nobis et synodo dicere renuntiavit. Cum vero iis nolentibus ad synodum et nos accedere, vim inferri, validus et sanctus noster imperator, propter legationis provinciam, quam præ se ferre videbantur, non probaret, rursumque tantam contra pietatem impudentiam innoxiam permanere haud decorum esset, et prorsus indignum, medicinam optimam rei præparavit, et pretiosum et venerandum scriptum ad nostram mediocritatem per Stephanum sanctissimum monachum, et magnæ Ecclesiæ œconomum, D et Joannem magistrum, et a supplicationibus, et Constantem vestarchem, et philosophorum hypatum transmisit, cujus tenor ille est: *Sanctissime domine, de eo, quod acciderat, mea regia majestas perquirens offendit, mali radicem ortum habuisse ab interpretibus, et sociis Argyri; et de alienigenis quidem tanquam peregrinis, et ab aliis suppositis aliquid facere non possumus, mali vero auctores verberatos ad tuam sanctitatem transmisimus, ut per eos instruerentur et alii, ne similia in posterum effutiant. Chartula hæc post anathema dictum et consiliariis, et iis qui publicarunt aut scripserunt, aut rem ut gesta est vel tenuiter callent, coram omnibus comburatur. Mea siquidem*

regia majestas imperavit, ut et vestarches Argyri gener, et Vestes illius filius in phylacum concludantur, ut ibi vitam degant, malis divexati, quemadmodum sunt digni propter hanc causam. Mense Julio, indict. 7. Et hæc quidem regia et divina scriptura continebat. Secundum itaque pietatis cultoris imperatoris providentiam, ipsum impietatis scriptum, nec non qui illud exposuerunt, et vel ad illud faciendum adhortati sunt, vel auctoribus auxilium præstiterunt, in præsentia missorum ab imperatore in magno secreto anathemate subacti sunt; judicatum vero est quarta die, quæ est prima currentis hebdomadis.

A εἴδησιν τῆς τούτων ποιήσεως ἔχοντας, καυθήτω ἐνώπιον πάντων. Προσέταξε γὰρ ἡ βασιλεία μου ἵνα καὶ τὸν βεστάρχην τὸν γαμβρὸν τοῦ Ἀργυροῦ, καὶ τὸν Βέστην τὸν ἐκείνου υἱὸν ἀποκλείσωσιν εἰς τὴν φυλακὴν, ὡς ἂν διάγωσιν ἐν αὐτῇ κακοχούμενοι, καθὼς εἰσιν ἄξιοι ἕνεκα τῆς τοιαύτης ὑποθέσεως. Μηνὶ Ἰουλίῳ ἰνδικτιῶνος ζ'. Ταῦτα μὲν ἡ βασιλικὴ, καὶ θεία γραφή. Κατὰ γοῦν τοῦ φιλευσεβοῦς αὐτοκράτορος οἰκονομίαν, αὐτό τε τὸ ἀσεβὲς ἔγγραφον, οἱ τοῦτο ἐκθέμενοι, καὶ ἢ γνώμην εἰς τὴν τούτου ποίησιν δεδωκότες, ἢ αὐτοῖς τοῖς ποιήσασι συναράμενοι ἐπὶ παρουσίᾳ τῶν πρὸς βασιλέως ἀπεσταλμένων, ἐν τῷ μεγάλῳ σεκρέτῳ ἀναθέματι ὑπεβλήθησαν· ἐκρίθη δὲ κατὰ τὴν τετάρτην ἡμέραν, ἥτις ἐστὶ πρώτη μὲν τῆς ἐνεστώσης ἑβδομάδος.

B Vicesima quarta vero die præsentis mensis Julii, qua ut quintæ synodi expositio pro more legenda est, audiente multitudine, anathemate feriendum esse rursum impium scriptum, nec non et qui illud ediderunt, et scripserunt, et consensum aliquem aut consilium ut illud fieret, præstiterunt. Prototypum vero projecti ab impiis, impii exsecrandique scripti combustum non est, sed in sacro chartophylacis secreto repositum, ad perpetuum eorum dedecus, et stabiliorem condemnationem, qui similia adversus Deum nostrum blasphemarunt. Sciendum præterea est, quod vicesimo die præsentis mensis, quo illi qui adversus orthodoxam fidem blasphemarunt, anathemate icti sunt, aderant una cum aliis præsulibus, qui nobiscum considebant, universi metropolitæ et episcopi qui in urbe degebant; nempe Leo Athenarum et syncellus, Michael Sylæi et syncellus, Nicolaus Euchaniæ et syncellus; Demetrius Cariæ et archiepiscopus, Paulus Lemni, Leo Cotradiæ, Antonius Zicchiæ.

κδ' δὲ τοῦ παρόντος Ἰουλίου μηνὸς, καθ' ἣν καὶ ἡ τῆς πέμπτης συνόδου ἔκθεσις ἀναγνωσθῆναι μέλλει κατὰ τὸ σύνηθες ἐπ' ἀκροάσει τοῦ πλήθους, ἀναθεματισθῆναι τὸ αὐτὸ ἀσεβὲς καὶ αὖθις ἔγγραφον· πρὸς δὲ καὶ τοὺς τοῦτο ἐκθεμένους καὶ γράψαντας καὶ συναίνεσίν τινα, ἢ βουλὴν εἰς τὴν τούτου ποίησιν δεδωκότας· τὸ δὲ πρωτότυπον τοῦ ῥιφέντος παρὰ τῶν δυσσεβῶν ἀνοσίου ἐγγράφου καὶ μυσαροῦ οὐ κατεκαύθη· ἀλλ' ἐν τῷ εὐαγεῖ τοῦ χαρτοφύλακος ἀπετέθη σεκρέτῳ εἰς ἔλεγχον διηνεκῆ τῶν τηλικαῦτα τοῦ Θεοῦ ἡμῶν βλασφημησάντων, καὶ εἰς μονιμωτέραν κατάγνωσιν. Δεῖ δὲ γινώσκειν ὅτι κατὰ τὴν εἰκοστὴν ἡμέραν τοῦ ἐνεστῶτος μηνὸς, καθ' ἣν ἀνεθεματίσθησαν οἱ κατὰ τῆς ὀρθοδόξου πίστεως βλασφημήσαντες, συμπαρῆσαν τοῖς σήμερον C συνεδριάζουσιν ἡμῖν ἀρχιερεῦσι, καὶ οἱ ἐνδημοῦντες πάντες μητροπολῖται, καὶ οἱ ἀρχιεπίσκοποι, ἤγουν· Λέων ὁ Ἀθηνῶν καὶ σύγκελλος, Μιχαὴλ Συλαίου καὶ σύγκελλος, Νικόλαος Εὐχανείας καὶ σύγκελλος, Δημήτριος Καρίας καὶ ἀρχιεπίσκοπος, Παῦλος Λήμνου, Λέων Κοτραδίας, Ἀντώνιος Ζιχχίας.

MICHAELIS CERULARII

CP. PATRIARCHÆ

ALIA EDICTA SYNODALIA.

(Vide tomum CXIX, col. 747, 850, 851.)

—

ΤΟΥ ΠΑΤΡΙΑΡΧΟΥ ΚΥΡΙΟΥ ΜΙΧΑΗΛ

ΨΗΦΟΣ ΗΤΟΙ ΕΠΙΣΤΟΛΗ

ΠΕΡΙ ΓΥΝΑΙΚΟΣ ΙΕΡΕΩΣ ΜΟΙΧΕΥΘΕΙΣΗΣ.

—

DOMINI MICHAELIS PATRIARCHÆ

DECRETUM SEU EPISTOLA

DE SACERDOTIS UXORE ADULTERIO POLLUTA.

(Ex codd. mss. Paris. 277 et 1996, ap. Cotelerium in notis ad Hermam, p. 87 ed. Amstelod.)

—

Ἰωάννης οὗτος ἱερεὺς ὁ τὴν παροῦσαν γραφὴν A ἐπιδιδοὺς σοι, θεοφιλέστατε, ἐγκλήματι μοιχείας τὴν ἑαυτοῦ σύμβιον εἶπε περιπεσεῖν, καὶ αὐτὸν ἅμα τῷ τὴν μοιχείαν πλημμεληθεῖσαν καταμαθεῖν, διαστῆναι αὐτῆς, καὶ μηκέτι ἀνασχέσθαι συνοικῆσαι αὐτῇ. Ταῦτα οὖν εἰπὼν, ἠρώτησεν εἴ που τῆς ἱερωσύνης αὐτὸς διὰ τὴν τῆς γυναικὸς μοιχείαν κωλύεται. Καὶ ἀπεκρινάμεθα ὡς οὐ κωλύεται διὰ τοῦτο τοῖς ἱεροῖς ἐγχειρεῖν. Ὁ μὲν γὰρ τὴν ἤδη μοιχευθεῖσαν ἀγαγόμενος, ἱερωθῆναι κωλύεται· εἰ δέ τις παρθένον μὲν γυναῖκα ἀγάγηται, καὶ ἡ συνοικήσασα αὐτῷ μοιχεύσει, εἰ μὲν τοῦτο γνοὺς ὁ ἱερεὺς ἡσυχάσει, καὶ μήτε τοῦ οἰκείου οἴκου ἀποπέμψει αὐτὴν, μήτε διαστῆναι ταύτης προθυμηθῇ, ἀνάξιος διὰ τὴν τοῦ τοιούτου μύσους ἀποδοχὴν, τῆς ἱερωσύνης νομίζεται. B Εἰ μέν τοι γνοὺς τὴν μοιχείαν παρευθὺ τὴν μοιχεύουσαν τοῦ οἰκείου οἴκου ἀπώσεται, καὶ ταύτης διαζυγῇ, μένει τὸ τῆς ἱερωσύνης καὶ αὖθις ἔχων ἀξίωμα. Εἰ οὖν ἀληθεύει ὁ Ἰωάννης, καὶ μεθὸ τὴν γυναῖκα μοιχεύσασαν ἔγνω, διέστη αὐτῆς, καὶ τὸ ταύτῃ συνοικεῖν παρῃτήσατο, ἔστω καὶ αὖθις ἱερεὺς, καὶ μηδαμῶς τοῦ τοῖς ἱεροῖς ἐγχειρεῖν παρὰ τὴν τῆς γυναικὸς μοιχείαν κωλύηται. Ἐπεὶ δὲ καὶ παῖδα ἐκ τῆς μοιχευθείσης λέγει ἔχειν ὁ ἱερεὺς, τὸ μὲν δίμοιρον τῆς προικὸς παρακατεχέτω λόγῳ τοῦ παιδὸς ὁ ἱερεὺς, τὸ δὲ τρίτον δοθήτω τῇ γυναικὶ, ἵν' ἐν μοναστηρίῳ προσενέγκῃ τοῦτο, καὶ ἀποκαρῇ.

Joannes hic sacerdos, qui istud scriptum tibi tradit, Deo charissime, uxorem suam dixit in crimen adulterii incidisse; se vero simul ac adulterium commissum deprehendit, dissidium ab ea fecisse, nec amplius sustinuisse cum illa habitare. Illis itaque dictis, quæsivit, num ipse, ob uxoris mœchiam, a sacerdotio exercendo prohibeatur. Nos respondimus, quod ea de causa non impediretur sacra tractare. Etenim qui jam adulteratam conjugem ducit, sacerdos fieri non potest. Sed cum quis uxorem quidem virginem duxit, illa vero connubio juncta ei, adulterium admittit: si re cognita sacerdos maneat quietus, nec eam sua domo emittat, neque ab illa separari inducat in animum, indignus sacerdotio censetur, propter hujuscemodi sceleris tolerantiam. At si comperto adulterio, adulterantem domo sua confestim expulerit, et divortium fecerit, posthac quoque in sacerdotii quod habet dignitate permanet. Itaque si vera prædicat Joannes, et postquam agnovit uxorem adulterium perpetrasse, ab illa sejunxit se, habitationemque cum ea detrectavit, sit etiam postea sacerdos, nec ullatenus ob uxoris adulterium a rerum sacrarum tractatione arceatur. Quandoquidem autem ait sacerdos se filium ex adultera suscepisse; duas quidem partes dotis, pueri causa retineat sacerdos; tertia vero mulieri detur, quam in monasterium afferat, atque tondeatur.

—

MICHAELIS CERULARII

CP. PATRIARCHÆ

DOMINICI GRADENSIS ET PETRI ANTIOCHENI

EPISCOPORUM

EPISTOLÆ MUTUÆ.

(Ex Joan. Bapt. Cotelerii Monumentis Ecclesiæ Græcæ, t. II.)

I.

Epistola Dominici patriarchæ Venetiarum ad Antiochiæ patriarcham.

Excelsissimæ sanctæ sedis, Ecclesiæ Antiochensium præsidi, eminenti patriarchæ, magno et apostolico viro, Dominicus Dei gratia Gradensis et Aquileiensis Ecclesiæ patriarcha.

1. Admonemus, omnis desiderii ac reverentiæ voto, cum proposito fidelissimi obsequii, nostræ reverentia et amicitia honorari et coli Ecclesiam tuam; quæ nostræ matris Romanæ Ecclesiæ soror esse cognoscitur, atque fundatoris sui meritis, Petri videlicet apostolorum principis, post secundam prædicatur. His igitur omissis, fama pietatis tuæ, fide ac opere plene ipsam se ubique proclamans, cogit nos humilem tibi reverentiam reddere, necnon te per viam Domini incedente, vestigia tua sequi.

2. Nos ergo in septentrionali zona, longissimis terræ marisque intervallis divisi, animi tamen amore conjuncti, vestræ sanctitatis notitiæ agglutinari cupimus, mutui amoris nobis participationem rependenti. Quapropter indicamus, nostram Ecclesiam a beati Marci evangelistæ præconio sumpsisse originem; item beato Petro constituente, honorem patriarchici nominis intra Italiam duntaxat ha-

A

Α'.

Γράμμα Δομινίκου (1) πατριάρχου Βενετίας, πρὸς τὸν Ἀντιοχείας πατριάρχην.

Τῷ τῆς ὑψηλοτάτης ἁγίας καθέδρας τῆς Ἀντιοχέων Ἐκκλησίας προεδρεύοντι, ὑπερόχῳ πατριάρχῃ, μεγάλῳ καὶ ἀποστολικῷ ἀνδρὶ, Δομίνικος χάριτι Θεοῦ τῆς Γρανδέσης [*Al.* Γραδένσης] καὶ Ἀκυλίας Ἐκκλησίας πατριάρχης.

α'. Ἀπάσης ἐφέσεως καὶ εὐλαβείας εὐχὴν [*f.* εὐχῇ], μετὰ προσχήματος πιστοτάτης λατρείας, τὴν σὴν [*f. inser.* Ἐκκλησίαν] αἰδεῖσθαι καὶ σεβάζεσθαι, τῇ τῆς ὑμετέρας [*f.* ἡμετέρας] εὐλαβείᾳ καὶ φιλίᾳ παραινούμεθα· ἥτις τῆς ἡμετέρας μητρὸς Ῥωμαϊκῆς Ἐκκλησίας ἀδελφὴ γνωρίζεται, καὶ ταῖς τοῦ θεμελιωτοῦ αὐτῆς ἀριστείαις, τοῦ τῶν

B

ἀποστόλων δηλαδὴ κορυφαίου Πέτρου, μετὰ τὴν δευτέραν κηρύττεται. Τούτων τοίνυν ὑφεξαιρεθέντων, ἡ φήμη τῆς θρησκείας σου, πίστει καὶ ἐργασίᾳ πλῆρες ἑαυτὴν πανταχοῦ διαβοωμένη, βιάζεται ἡμᾶς χθαμαλὴν σοι εὐλάβειαν ἀποδοῦναι· καὶ ἀνὰ τὴν ὁδὸν τοῦ Κυρίου σου [*an* σοι] βαδίζοντι, τοῖς ἴχνεσιν ἐπακολουθεῖν.

β'. Ἡμεῖς οὖν ἐν τῇ ἀρκτῴᾳ ζώνῃ ἐπιμηκεστάταις γῆς καὶ θαλάττης διαστήμασι διῃρημένοι, νοῦ δ' ὅμως ἔρωτι συνεζευγμένοι, τῇ τῆς ὑμετέρας ἁγιωσύνης γνώσει ἐγκεκολλῆσθαι ὀρεγόμενοι, ἀμοιβαδοῦς στοργῆς ἡμῖν ἀναμοιρίαν ἀντισταθμοῦντι. Διὸ δὴ μηνύομεν τὴν ἡμετέραν Ἐκκλησίαν τῷ τοῦ μακαρίου Μάρκου τοῦ εὐαγγελιστοῦ κηρύγματι εἰληφέναι τὴν ἀρχαιογονίαν (2)· καὶ τοῦ μακαρίου Πέ-

Joan. Bapt. Cotelerii notæ.

(1) *Γράμμα Δομινίκου.* Dominici Gradensis Epistolam et Petri Antiocheni Responsum vidit in mss. Regio magnus antiquitatis ecclesiasticæ indagator Petrus de Marca, egitque de iis in Dissertatione de Primatibus num. 21, 26. Fuerunt autem Petrus et Dominicus viri celebres sæculo XI medio. Ac de patriarchatu Gradensi seu Aquileiensi et Veneto multi fuse disseruerunt; nosque diligentia sua ab onere notam hic conficiendi levavere. Unde superest ut inspiciamus titulum epistolæ Dominici. In codice Regio Scorialensi ita concipitur: Δομινίκου πατριάρχου Γραδένσης καὶ Ἀκυλῖας ἐπιστολὴ πρὸς τὸν Ἀντιοχείας πατριάρχην περὶ τοῦ ἀζύμου ἄρτου. Sed forte legendum, Γραδένσις· *Dominici patriarchæ Gradensis.* Nostra lectio τῆς Γραδέν-

C

σης, videtur orta ex imperitia Græculi scriptoris, qui putavit nomen esse substantivum, ideoque adjecit articulum. Scribi ergo debet, χάριτι Θεοῦ Γραδένσις καὶ Ἀκυλίας Ἐκκλησίας πατριάρχης. Nisi si relatum adjectivum *Gradensis* ad nomen *Ecclesia*, Græce conversum est in ἡ Γραδένση. Sicque retinebitur τῆς Γραδένσης. Aut Γρανδένσης, si quidem in Notitiis antiquis Gradensis et Grandensis exaratum invenitur.

(2) Ἀρχαιογονίαν. Hesychius Hierosolym. *De laudibus Mariæ*, statim post initium: Τίς εἶδε, τίς ἤκουσεν ἐξ ἀρχογονίας τὸ πρότερον ἄρουραν ἀγεώργητον ἐξανθήσασαν ἄσταχυν; An, ἀρχογονίας pro ἀρχαιογονίας? *Quis vidit, quis audivit ab antiquitate, quod antea ager incultus produxerit spicam?*

τρου καθιστῶντος, τὴν τιμὴν τοῦ πατριαρχικοῦ ὀνόματος ἐντὸς Ἰταλίας καταμόνας ἐσχηκέναι· καὶ ἐν τῇ Ῥωμαϊκῇ συνόδῳ συνεδρεῖον τοῦ οἰκουμενικοῦ πάπα δεξιὰν ἠξιῶσθαι. Οὗ δὴ πράγματος τὴν τάξιν ὑμῖν πληρέστερον εἰς τὸ μέλλον ὑποδείξομεν, ὁπηνίκα ἐξ ἀμοιβαίας χρήσεως ἀντιγραφῆς μάλιστα [*f deest* περὶ] τῶν εἰς τὴν πίστιν ἀνηκόντων εἰς ἀλλήλους σαφηνίσομεν. Ἀρτίως μόνον τῆς ὑμετέρας καλοκαγαθίας ἐρώμενοι πρὸς μόνην τὴν ὑμετέραν γνῶσιν ἀφικέσθαι σπεύδομεν, ἀγάπην τελείαν μεταξὺ ἡμῶν θεμελιωσόμενοι, ἐφ' ἣν μετέπειτα τὰ τοῦ Θεοῦ ὑψηλότερον οἰκοδομήσομεν (3).

A buisse, et in Romano conventu, confessionem œcumenici papæ dextram obtinuisse. Cujus quidem rei ordinem vobis plenius futuro tempore ostendemus, postquam ex mutuo rescripti usu, de iis quæ ad fidem pertinent ad invicem declaraverimus. Modo tantum vestræ probitatis amore capti, ad solam notitiam vestram pervenire festinamus, charitatem perfectam inter nos fundaturi, supra quam in posterum, quæ Dei sunt excelsius ædificabimus.

γ'. Τοῦτο δ' ὅμως τῇ ὑμετέρᾳ πατρότητι σιωπῆσαι οὐ δυνάμεθα, ὅπερ παρὰ τοῦ τῆς Κωνσταντινουπόλεως κλήρου τὴν ἁγίαν Ῥωμαϊκὴν Ἐκκλησίαν ὀνειδίζεσθαι ἀκηκόαμεν. Ψέγουσι τοίνυν τὰ ἱερώτατα ἄζυμα, ἅτινα ἐν τῷ σώματι τοῦ Χριστοῦ ἁγιάζομεν καὶ μεταλαμβάνομεν· κἂν τούτῳ ἡμᾶς ἀτελεῖς τοῦ αὐτοῦ σώματος κατασκευάζουσι, καὶ ἀπὸ τῆς ἑνότητος τῆς Ἐκκλησίας κρίνουσιν ἀφωρισμένους, ὅτιπερ ἄνευ μίξεως ζύμης τὴν Εὐχαριστίαν θύομεν. Ὅπου ἡμεῖς τὴν ἑνότητα τῆς καθολικῆς Ἐκκλησίας φυλάξαι χωρὶς οἱουδηποτοῦν σχήματος [*f.* σχίσματος] ἐπιθυμοῦντες ἐς τὰ μάλιστα τὴν τῶν ἀζύμων συνήθειαν, οὐ μόνον τῇ ἀποστολικῇ, ἀλλὰ μὴν καὶ αὐτῇ δὴ τοῦ Κυρίου κατέχομεν παραδόσει. Ὅμως ἐπεὶ ἡ τοῦ ἐνζύμου ἄρτου ἱερὰ φύρασις παρὰ τῶν ἁγιωτάτων καὶ ὀρθοδόξων Πατέρων τῶν Ἀνατολικῶν Ἐκκλησιῶν ληφθεῖσα πιστεύεται καὶ νομίμως σχεθεῖσα· ἑκατέραν συνήθειαν (4) πιστῶς συνιῶμεν, καὶ συνέσει πνευματικῇ ὑγιῶς διαβεβαιῶμεν. Ἡ γὰρ τῆς ζύμης καὶ τῆς ἀλεύρου φύρασις, ᾗ αἱ τῆς Ἀνατολῆς χρῶνται Ἐκκλησίαι, τὴν τοῦ σαρκωθέντος Λόγου (5) ἐμφαίνουσιν οὐσίαν· καὶ τὸ ἁπλοῦν φύραμα τῶν ἀζύμων, ὅπερ ἡ τῶν Ῥωμαίων κρατεῖ Ἐκκλησία, τὴν καθαρότητα τῆς ἀνθρωπίνης σαρκὸς ἣν ἡ θεότης αὐτῇ ἑνῶσαι ηὐδόκησεν, ἀναντιῤῥήτως παρίστησιν.

3. Attamen hoc paternitati vestræ tacere non possumus, quod a clero Constantinopolitano sanctam Romanam Ecclesiam vituperari audivimus. B Reprehendunt igitur sacratissima azyma, quæ in corpore Christi sanctificamus et sumimus; atque in hoc nos expertes illius corporis astruunt, et ab unitate Ecclesiæ judicant separatos; quod nimirum absque mistione fermenti Eucharistiam sacrificamus. Ubi nos unitatem catholicæ Ecclesiæ servare, sine quolibet schismate cupientes, maxime azymorum consuetudinem, non solum apostolica, sed etiam ipsamet Domini retinemus traditione. Tamen quia fermentati panis sacra commistio, a sanctissimis orthodoxisque Patribus Orientalium Ecclesiarum accepta creditur, ac legitime tenta: utramque consuetudinem fideliter intelligamus, intellectuque spiritali salubriter confirmemus. Nam fermenti et farinæ commistio, qua Orientis utuntur Ecclesiæ, C incarnati Verbi declarat substantiam; simplex vero massa azymorum, quam Romana tenet Ecclesia, puritatem humanæ carnis, quam placuit divinitati sibi unire, citra controversiam repræsentat.

δ'. Ἐπιτιμητέοι τοίνυν παρὰ τῆς ὑμετέρας πατρότητος οἱ οὕτως ἀναιδῶς τοῖς ἱεροῖς καὶ ἀποστολικοῖς θεσπίσμασι ἀντιλέγοντες· καὶ ἐν ὅσῳ οἰκοδομεῖν διανοοῦνται, οὐ μόνον τὰ ᾠκοδομημένα καθαίρουσιν, ἀλλὰ καὶ αὐτὸ τὸ θεμέλιον διορύττουσι. Μάτην γὰρ οἱ μακαριώτατοι Πέτρος καὶ Παῦλος τὴν Ἰταλίαν ἐκήρυξαν, εἰ πᾶσα ἡ Δυτικὴ Ἐκκλησία, ἀπὸ τῆς εὐδαιμονίας τῆς ἀϊδίου ζωῆς ὑστερεῖται· πρὸς ἣν οὐδεὶς ἀφικνεῖται ἐὰν μὴ μέτοχος γένηται τοῦ σώματος καὶ αἵματος τοῦ Χριστοῦ, καθὼς αὐτὸς διεμαρτύρατο· *Ἐὰν μὴ ἐσθίητε τὴν σάρκα τοῦ Υἱοῦ τοῦ ἀν-*

4. Itaque redargui debent a vestra paternitate qui adeo impudenter sacris apostolicisque sanctionibus contradicunt; et in quo ædificare arbitrantur, non solum ædificata destruunt, sed ad fundamentum ipsum effodiunt. Frustra quippe beatissimi Petrus et Paulus in Italia prædicarunt, si Occidentalis Ecclesia, beatitudine sempiternæ vitæ privatur: ad quam nemo perveniet, nisi particeps fuerit corporis et sanguinis Christi, sicut ipse contestatus est: D *Nisi comederitis carnem Filii hominis, et sanguinem ejus biberitis, non habebitis vitam in vo-*

Joan. Bapt. Cotelerii notæ.

(3) *Οἰκοδομήσομεν*. Post Philonem in Fragmentis, p. 1199 A. l. 2, de Septem mundi miraculis: Ἀφ' ὧν οὐδὲν ὄφελος ἐγένετο τοῖς οἰκοδομήμασιν, πλὴν μικρᾶς δόξης. Legendum, οἰκοδομήσασιν. *Ex quibus nullum emolumentum provenit conditoribus, præter parvam gloriam.* Est scholium Nicetæ Serrensis ad orationem 20 Gregorii Nazianzeni; homil. 19 Basilii Seleuciensis, ubi de Abrahamo, Προσώρα Θεὸν οἰκονομοῦντα, προσώρα Θεὸν ἐκ τῆς αὐτῆς φύσεως, τὸν οἰκονομίας ναὸν οἰκονομοῦντα, vel forte οἰκοδομοῦντα.

(4) *Ἑκατέραν συνήθειαν*. Si quem forte remorentur verba Ratramni, lib. IV *Contra Græcorum Opposita*, cap. 2, p. 111: *Rogo, quæ sit ista sapientia, vel sacræ zelus religionis, ut circa Romanos non patiantur imperatores Græcorum, quod in toto sustinet orbe universalis Ecclesia, et velint a sua consuetudine nec Romanos nec Occidentales discrepare, quandoquidem. Orientales multimoda separentur varietate. Hæc ipsa Constantinopolis unius consuetudinis est more contenta*; sciat is facili emendatione scribendum esse, *varietate; nec ipsa.*

(5) *Τὴν τοῦ σαρκωθέντος Λόγου οὐσίαν*. Unam Verbi incarnati naturam, substantiam, essentiam, personam, duabus naturis, divina et humana, constantem.

bis [1]. Si ergo infermentati panis oblatio corpus Christi non est, omnes nos alieni sumus a vita. Proinde his a sanctitate tua breviter intellectis, juxta nostri amoris signa, postulamus vestri quoque animi documenta nobis rescribi.

θρώπου, καὶ τὸ αἷμα αὐτοῦ πίνητε, οὐχ ἕξετε ζωὴν ἐν ὑμῖν. Εἰ οὖν ἡ τοῦ ἀζύμου ἄρτου προσφορὰ σῶμα Χριστοῦ οὐ τυγχάνει, ἡμεῖς ἅπαντες ἀλλότριοί ἐσμεν τῆς ζωῆς. Τούτων τοίνυν παρὰ τῆς ἁγιότητος ὑμῶν συντόμως νοουμένων, κατὰ τὰ ἡμετέρας στοργῆς σήμαντρα, ἐξαιτοῦμεν καὶ τὰ τῆς ὑμετέρας γνώμης διδάγματα ἡμῖν ἀντιγράφεσθαι·

II.

Venerando coangelico domino et spirituali nostro fratri, sanctissimo archiepiscopo Gradensi, seu Aquileiæ, Petrus misericordia Dei patriarcha Theopolis magnæ Antiochiæ.

1. Multa nos lætitia, ingentique gaudio spiritus affecerunt sacræ litteræ tuæ, sacratissime ac Deo charissime spiritualis frater et venerande domine. Revera quippe non mediocriter exsultavimus, ex ipsis deprehendentes sinceritatem tuæ in Christo dilectionis, orthodoxamque sententiam tui erga Deum amoris: licet doctrina de azymis, non parvam visa sit habere differentiam, utpote traditioni nostræ sanctissimæ catholicæ Ecclesiæ contraria: qua de re fusius postea, Deo adjuvante, dicemus, tuis fulti sacris precibus. Porro rubore nos suffu-

Β΄.

Τῷ σεβασμίῳ ἰσαγγέλῳ (6) *δεσπότῃ καὶ πνευματικῷ ἡμῶν ἀδελφῷ, τῷ ἁγιωτάτῳ ἀρχιεπισκόπῳ Γρανδέσης, ἤτοι Ἀκυλίας, Πέτρος ἐλέῳ Θεοῦ πατριάρχης Θεουπόλεως μεγάλης Ἀντιοχείας.*

α΄. Πολλῆς ἡμῖν εὐφροσύνης καὶ μεγάλης πνευματικῆς ἀγαλλιάσεως αἰτία, τὰ σὰ καθέστηκεν ἱερὰ γράμματα, ἱερώτατε καὶ θεοφιλέστατε (7) πνευματικὲ ἀδελφὲ καὶ τίμιε (8) δέσποτα. Ἐχάρημεν γὰρ οὐ μικρῶς [*All.* μικρὸν] τῷ ὄντι, τὸ εἰλικρινὲς ἐξ αὐτῶν καταμαθόντες τῆς ἐν Χριστῷ ἀγάπης σου, καὶ τὸ ὀρθόδοξον φρόνημα τῆς θεοφιλίας σου· κἂν ὁ περὶ τῶν ἀζύμων λόγος οὐ μικρὰν ἔδοξεν ἔχειν διαφορὰν, ἀσύμβατος ὢν τῇ παραδόσει τῆς καθ' ἡμᾶς ἁγιωτάτης καθολικῆς Ἐκκλησίας· περὶ οὗ καὶ διεξοδικώτερον ὕστερον, Θεοῦ συνεργοῦντος ἐροῦμεν,

[1] Joan. VI, 53.

Joan. Bapt. Cotelerii notæ.

(6) *Τῷ σεβασμίῳ ἰσαγγέλῳ.* Exstat manuscripta epistola hæc in multis bibliothecis, atque eapropter a doctis viris pluribus lecta est, et citata sæpe: integra vero Græce, quod sciam, nondum edita fuit. Damus e mss. Regiis octo, interdum inter se admodum diversis. Et codex quidem 912 titulum præfert: Τοῦ ἁγιωτάτου πατριάρχου Ἀντιοχείας ἀντιγραφὴ πρὸς τὸν ἁγιώτατον ἀρχιεπίσκοπον Γρανδέσης, ἤτοι Ἀκυληΐας, περὶ τοῦ μὴ εἶναι δεκτὸν, ὡς μηδὲ ἀκουσθέν ποτε, τὸ ὀνομάζεσθαι πατριάρχην τὸν τοιοῦτον ἀρχιεπίσκοπον, καὶ περὶ τῶν ἀζύμων. Πολλῆς, etc. Hoc est, ut legitur in Catalogo bibliothecæ Monachiensis: *Patriarchæ Antiocheni Responsio ad archiepiscopum Gradensem vel Aquileiæ: Non esse tolerandum, nec prius auditum, archiepiscopum loci illius vocari patriarcham; et de azymis.* Nec differt inscriptio in exemplari 2473, nisi quod Γρανδῶν habet. In ms. autem numerato 696 legitur: Τοῦ ἁγιωτάτου πατριάρχου Θεουπόλεως Ἀντιοχείας τῆς μεγάλης, πρὸς τὸν ἐπίσκοπον Βενετίας ἤτοι Ἀκυλίας. Id est: *Sanctissimi patriarchæ Theopoleos Antiochiæ magnæ, ad episcopum Venetiarum seu Aquileiæ.* Codice autem 2622, qui valde interpolatus est: Ἐπιστολὴ ἀντίγραφος Πέτρου πατριάρχου Θεουπόλεως μεγάλης Ἀντιοχείας, πρὸς τὸν ἀρχιεπίσκοπον Ἀκυλίας, ἤτοι Βενετίας, περί τε τοῦ μὴ ἑαυτὸν λέγεσθαι πατριάρχην, καὶ περὶ ἀζύμων. Τῷ θεοφιλεστάτῳ, ἰσαγγέλῳ δεσπότῃ μου καὶ πνευματικῷ ἡμῶν ἀδελφῷ, τῷ ἀρχιεπισκόπῳ Βραδένσεις (pro Γραδένσης), Πέτρος ἐλέῳ Θεοῦ πατριάρχης Θεουπόλεως μεγάλης Ἀντιοχείας, χαίρειν· *Epistola responsoria Petri patriarchæ Theopolis magnæ Antiochiæ, ad archiepiscopum Aquileiæ, seu Venetiarum; tum ne ipsum se existimet esse patriarcham, tum de azymis. Religiosissimo, coangelico domino meo et spirituali nostro fratri, archiepiscopo Gradensi, Petrus misericordia Dei patriarcha Theopoleos magnæ Antiochiæ, salutem.* Ms. 1052: Ἐπιστολὴ Πέτρου Ἀντιοχείας. Τῷ σεβασμιωτάτῳ δεσπότῃ ἰσαγγέλῳ καὶ πνευματικῷ ἀδελφῷ τῆς ἁγιωτάτης ἐπισκοπῆς Βενδέσης, Ἐπιλεγγέσης, Πέτρος, etc. Denique 1996: Τῷ σεβασμιωτάτῳ ἰσαγγέλῳ δεσπότῃ καὶ πνευματικῷ ἀδελφῷ τῷ ἁγιωτάτῳ ἀρχιεπισκόπῳ Βραδίσης Ἀπηνγένσης, Πέτρος, etc. Nec multum recedit liber Cæsareus 247, apud clarissimum Lambecium, dum ostendit: Τῷ σεβασμιωτάτῳ ἰσαγγέλῳ δεσπότῃ καὶ πνευματικῷ ἡμῶν ἀδελφῷ ἐπισκόπῳ Βραδένσης, Ἀπηλεγένσης, Πέτρος ἐλέῳ Θεοῦ πατριάρχης Θεουπόλεως μεγάλης Ἀντιοχείας. Πολλῆς, etc. Itaque Βενδέσης, Βραδίσης, et Βραδένσης, aperte corruptiones sunt scripturæ veræ Γραδένσης. At Ἐπιλεγγέσης, Ἀπηνγένσης, et Ἀπηλεγένσης, meo quidem judicio, deviarunt ab Ἀκυληϊένσης, *Aquileiensis, Aquileiensi.* Omittebam titulum breviorem exstantem in Alexii Aristini Epistolarum quæ dicuntur canonicæ Synopsi: Πέτρου Ἀντιοχείας πρὸς τὸν Βενετίας. Γέγονε δέ γ' οὗτος ἐπὶ τοῦ πατριάρχου κυροῦ Ἀλεξίου· *Petri Antiocheni ad Venetum. Vixit autem iste sub patriarcha domno Alexio,* Studite, prædecessore Michaelis Cerularii.

(7) *Θεοφιλέστατε.* Philo, *De Joseph*, p. 555 B, Κατευξάμενος δὲ ἐκείνῳ καὶ θεοφιλέστατε προσειπών. F. θεοφιλέστατα. In scholio autem 6, in gradum 20, Climaci θεοφιλῶς mutandum in θεοφιλεῖς.

(8) *Τίμιε.* Volo hic proponere varias opiniones circa comma difficillimum, n. 23 Vitæ Eudociæ martyris in Actis Sanctorum Martii I, ut eligat quisque quam voluerit. Ms.: Διὸ καὶ ἀλλημιάς ψυχῆς ταύτης τὴν πρόνοιαν ποιησάμενος, τὴν ἐκείνης προσφορὰν τῷ Θεῷ προσάγαγε. Ex paraphrastica versione Petri Possini viri valde docti: *Quare tibi commendo, ut huic quoque animæ proficere in melius studenti consulas, ejus oblatione ad Deum per manus pauperum transmittenda;* quasi, opinor, esset corrigendum ἠλλαγυίας ab ἀλλάσσω. At præstantissimi editores posuerunt τῆς ἀλαλημένης, explicaruntque de anima errore abducta. Mihi vero impense placet ἀεὶ τιμίας· *Quocirca et hujus semper honorandæ animæ curam gerens, ipsius oblationem Deo appone.*

ταῖς σαῖς ἁγίαις ἐπερειδόμενοι. Πλὴν ἐρυθριᾷν ἡμᾶς παρεσκεύασας, ἄνθρωπε τοῦ Θεοῦ, μεγάλα τῇ ἡμετέρᾳ ἐπιγραψάμενος μετριότητι κατορθώματα, ὧν οὐδὲν ἑαυτοῖς συνεγνωκότες αἰδούμεθα, πίστευε. Οὐδὲ γὰρ ἄλλο τι σύνισμεν, εἰ μὴ ὅτι γε μόνον Χριστιανοὶ ὀρθόδοξοί ἐσμεν· βραχεῖς μὲν ἐν ἀρχιερεῦσι Θεοῦ [*Al. inser.* ὄντες], ἐλάχιστοι δὲ πάντων καὶ δοῦλοι τῶν δούλων τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ. Ἐσόμεθα δὲ ἴσως τοιοῦτοι, οἵους ἡμᾶς ἡ σὴ ἐπεμαρτύρησε γραφὴ, εἰ τὴν ὑπὲρ ἡμῶν πρὸς Θεὸν πληθυνεῖς δέησιν.

β'. Περιείχετο τῇ τιμίᾳ γραφῇ τῆς θεοφιλίας σου (9), περὶ τῆς ὑπὸ σὲ ἁγιωτάτης Ἐκκλησίας, ὡς ὁ κορυφαῖος τῶν ἀποστόλων Πέτρος ταύτην συστησάμενος, ἐνεχείρισε τῷ ἁγίῳ ἀποστόλῳ καὶ εὐαγγελιστῇ Μάρκῳ· ὑφ' οὗ ὁ ταύτης προεστὼς εἰς τάξιν καὶ τιμὴν ἀνήχθη πατριάρχου· ὥστε κρατεῖν καὶ ἄρχειν διὰ τῆς διδασκαλίας· κἂν ταῖς Ῥωμαϊκαῖς συνελεύσεσιν ἐκ δεξιῶν εἶναι τοῦ μακαρίτου [*All.* μακαριωτάτου] πάπα συγκάθεδρον· καὶ ὡς εὐχερῶς ἔχεις ἐκ παλαιῶν [*Allat.* πολλῶν] τοῦτο δεῖξαι πράξεων· ὅτι ἀπὸ τοῦ ἁγίου Πέτρου τὴν μονομερῆ πατριαρχικὴν κλῆσιν, ὁ σὸς θρόνος ἐκληρώσατο· καὶ δεῖ με ὡς πατριάρχου τὰ σὰ δέξασθαι γράμματα, καὶ περὶ πίστεως ἐγγραμμάτως ὁμιλῆσαί σοι.

γ'. Καὶ ἡ ἐμὴ βραχύτης [*All.* βριλύτης], ἱερώτατε πνευματικὲ ἀδελφὲ, οὐχ ὡς πατριάρχου μόνου [*All.* μόνον], ἀλλ' ὡς ἰσαποστόλου καὶ μεγάλου ἀρχιερέως Θεοῦ, τὰ γράμματά σου μετὰ τῆς προσηκούσης τιμῆς ἐδέξατο καὶ ἠσπάσατο. Πλὴν ἐκ νηπίου [*All. inser.* καὶ] μέχρι γήρως τοῖς ἱεροῖς ἐντραφεὶς γράμμασι, καὶ τῇ τούτων ἀναγνώσει σχολάζων ἀεὶ, οὐδέπω οὐδαμοῦ παρ' οὐδενὸς ἔμαθον ἢ ἤκουσα μέχρι τῆς ἄρτι, τὸν πρόεδρον Ἀκυλίας [*All.* Ἀκυλη̃ίας *et* Ἀκοιλίας] ἤτοι Βενετίας, πατριάρχην ὀνομάζεσθαι. Πέντε γὰρ ἐν ὅλῳ τῷ κόσμῳ ὑπὸ τῆς θείας ᾠκονομήθη χάριτος εἶναι πατριάρχας, τὸν Ῥώμης, τὸν Κωνσταντινουπόλεως, τὸν Ἀλεξανδρείας, τὸν Ἀντιοχείας, καὶ τὸν Ἱεροσολύμων. Ἀλλ' οὐδὲ τούτων ἕκαστος κυρίως πατριάρχης καλεῖται· καταχρηστικῶς δὲ [*All.* δὲ πάντες] ἀνακηρύττονται [*All.* ἀνακηρύττεται γὰρ] δὲ (10)· ὁ μὲν ἀρχιερεὺς τῆς Ῥώμης, πάπας· ὁ δὲ Κωνσταντινουπόλεως, ἀρχιεπίσκοπος· ὁ Ἀλεξανδρείας, πάπας· καὶ ὁ τῶν Ἱεροσολύμων, ἀρχιεπίσκοπος· μόνος δὲ ὁ Ἀντιοχείας ἰδιαζόντως ἐκληρώθη πατριάρχης ἀκούειν καὶ λέγεσθαι. Καὶ τοῦτο εὑρήσει πολυπραγμονοῦσα ἡ ἀγάπη σου, διὰ πάσης γραφῆς ὁμολογούμενον.

disti, homo Dei, dum magnis mediocritatem nostram effers laudibus; quarum nullius nobis conscii, erubescimus, mihi crede. Neque enim aliud in nobis agnoscimus, nisi id unum, quod sumus Christiani orthodoxi; exigui inter Dei pontifices, minimi omnium, ac servi servorum Domini nostri Jesu Christi. Erimus autem forsan tales, quales nos esse attestata est epistola tua, si tuas erga Deum pro nobis preces auxeris.

2. Complectebantur honorandæ litteræ tuæ in Deum charitatis, de sanctissima Ecclesia cui præes, quod summus apostolorum Petrus, eam instituerit, tradideritque sancto apostolo et evangelistæ Marco; ex quo illius antistes in ordinem ac honorem patriarchæ evectus sit, ut potestatem et principatum obtineat per doctrinam, atque in Romanis conventibus a dextris beati papæ consideat; quodque facile possis, hoc est antiquis multisque actis, ostendere, scilicet sedem tuam a sancto Petro sortitam esse specialem patriarchatus appellationem; quodque oporteat ut ego litteras tuas tanquam patriarchæ suscipiam, ac de fide per litteras tecum colloquar.

3. At mea tenuitas, sacratissime spiritalis frater, non modo ut patriarchæ, sed ut apostolis paris, magnique pontificis Dei, litteras tuas recepit et amplexa est cum honore convenienti. Verum a puero ad senectutem usque sacris innutritus litteris, earumque lectioni vacans assidue, nunquam ullibi ab ullo didici, vel audivi usque ad hunc diem, præsulem Aquileiæ seu Venetiarum, nominari patriarcham. Quinque enim in universo orbe ex divinæ gratiæ dispensatione patriarchæ sunt, Romanus, Constantinopolitanus, Antiochenus, et Hierosolymitanus. Sed nec eorum unusquisque proprie nuncupatur patriarcha, sed abusive. Proclamantur autem, pontifex Romæ, papa; Constantinopolis, archiepiscopus; Alexandriæ, papa; Hierosolymorum, archiepiscopus; solus vero Antiochiæ, peculiariter sortitus est, ut patriarcha audiret atque diceretur. Idque inveniet, si diligenter scrutata fuerit charitas tua, in omni scriptura professum.

Joan. Bapt. Cotelerii notæ.

(9) *Περιείχετο τῇ τιμίᾳ γραφῇ τῆς θεοφιλίας σου.* Ex citationibus Leonis Allatii in opere *De Ecclesiæ Occidentalis et Orientalis perpetua consensione*, et in Exercitationibus contra Creyghtonum, variantes lectiones marginibus apposui. Itemque ex ms. viri clarissimi Claudii Jolii præcentoris Ecclesiæ Parisiensis, in quo paucula epistolæ hujus supersunt; cæteris de industria resectis.

(10) *Ἀνακηρύττονται δέ.* Hinc Balsamon Meditato, I Juris Græco-Rom. p. 419. At Nilus Doxapatrius, apud Allatium laudati mox operis lib. I, cap. 12, n. 5; et cap. 18, n. 1, ait Romanum pontificem et Alexandrinum vocari, Antiochenum et Hierosolymitanum patriarchas; Constantinopolitanum vero subscribere: *Archiepiscopus novæ Romæ et œcumenicus patriarcha.* Neque hanc distinctionem quam inducit Petrus Antiochenus, multum a veteribus servatam invenies: quin nec a recentioribus omni ex parte.

4. Porro attende ad id quod dico. Hominis corpus ab uno regitur capite : in eo autem membra sunt multa; quæ omnia a solis quinque gubernantur sensibus; sunt vero sensus : visus, odoratus, auditus, gustus et tactus. Iterum et corpus Christi, fidelium, inquam, Ecclesia, in diversis gentibus, velut membris, coaptatum, atque tanquam a quinque sensibus, a dictis magnis sedibus administratum, per unum regitur caput, ipsum Christum. Et quemadmodum præter quinque sensus, alius sensus non exstat : ita nec præter quinque patriarchas, alium patriarcham esse quisquam concedet. Itaque ab istis quinque sedibus, quæ vicem gerunt sensuum in Christi corpore, cuncta membra, seu omnes patriæ gentium [a], ac per loca dispersi episcopatus disponuntur, et Deo decenter diriguntur, velut in uno capite, Christo vero Deo nostro, per rectam unamque fidem apte coagmentati, et ab illo ducti.

A δ'. Καὶ πρόσχες ὃ λέγω (11). Τὸ σῶμα τοῦ ἀνθρώπου ὑπὸ μιᾶς ἄγεται κεφαλῆς· ἐν αὐτῷ δὲ μέλη πολλά· καὶ πάντα ὑπὸ πέντε μόνων οἰκονομεῖται αἰσθήσεων· αἱ δέ εἰσιν, ὅρασις, ὄσφρησις, ἀκοὴ, γεῦσις, καὶ ἁφή. Καὶ τὸ σῶμα δὲ πάλιν τοῦ Χριστοῦ· ἡ τῶν πιστῶν λέγω Ἐκκλησία· ἐν διαφόροις ὥσπερ μέλεσι συναρμολογούμενον [*All.* συναρμολογουμένη] ἔθνεσι, καὶ ὑπὸ [*All.* ὡς et καὶ ὡς] πέντε αἰσθήσεων οἰκονομούμενον [*All.* οἰκονομουμένη], τῶν εἰρημένων μεγάλων θρόνων, ὑπὸ μιᾶς ἄγεται κεφαλῆς· αὐτοῦ φημι τοῦ Χριστοῦ. Καὶ ὥσπερ ὑπὲρ τὰς πέντε αἰσθήσεις, ἑτέρα τις αἴσθησις οὐκ ἔστιν· οὕτως οὐδὲ ὑπὲρ τοὺς πέντε πατριάρχας, ἕτερον πατριάρχην δώσει τις εἶναι. Ὑπὸ γοῦν τῶν πέντε τούτων θρόνων, τῶν ὥσπερ αἰσθήσεων B ὄντων ἐν τῷ σώματι τοῦ Χριστοῦ, πάντα τὰ μέλη, ἤγουν πᾶσαι αἱ πατριαὶ τῶν ἐθνῶν, καὶ αἱ κατὰ τὸν τόπον ἐπισκοπαὶ οἰκονομοῦνται, καὶ θεοπρεπῶς διεξάγονται· ὥσπερ ἐν μιᾷ κεφαλῇ, Χριστῷ τῷ ἀληθινῷ Θεῷ ἡμῶν, δι' ὀρθοδόξου καὶ μιᾶς πίστεως συναρμολογούμεναι καὶ ἀγόμεναι ὑπ' αὐτῆς [*All.* αὐτοῦ].

5. Si vero ex eo quod sedes ad dexteram beatissimi papæ, confirmas te, sicut scripsisti, vocari patriarcham, hoc quoque admittimus. Sed audi quo pacto. Episcopos et pontifices, appellare Patres fidelis novit sermo; in unaquaque autem synodo eos qui primum locum tenent, exarchos et protothronos ac proedros consuevit nominare. Juxta quam utique rationem, convenit te patriarcham vocari, ut qui primas Romanæ synodi partes feras : quemadmodum et apud nos primus diaconorum nuncupatur archidiaconus. Quo enim alio modo sextum introducere poterimus patriarcham, non exstante, juxta quod jam dictum est, sexto sensu in corpore? Idque cum multæ magnæque in mundo sint, diœcesim tuam superantes, provinciæ ac regiones, a metropolitanis et archiepiscopis temperatæ et ad cultum Dei deductæ. Reputa namque, quanto regione tua major sit Bulgaria; quanto iterum hac amplior Babylon magna, et

ε'. Εἰ δὲ ἐκ τοῦ καθῆσθαί σε ἐκ δεξιῶν τοῦ μακαριωτάτου [*All.* μακαρίτου] πάπα, δικαιοῖς σεαυτὸν, ὡς ἔγραψας, πατριάρχην καλεῖσθαι, δεχόμεθα καὶ τοῦτο. Ἀλλ' ἄκουσον πῶς· τοὺς ἐπισκόπους καὶ ἀρχιερεῖς, Πατέρας ὁ πιστὸς οἶδε λόγος καλεῖν· τοὺς δὲ πρωτεύοντας ἐν ἑκάστῃ συνόδῳ, ἐξάρχους καὶ πρωτοθρόνους καὶ προέδρους εἴωθεν ὀνομάζειν. Καθ' ὃν δὴ λόγον εἰκὸς καὶ σὲ πατριάρχην καλεῖσθαι, ἅτε τὰ πρῶτα τῆς Ῥωμαϊκῆς φέροντα συνόδου· καθὼς καὶ παρ' ἡμῖν ὁ C πρῶτος τῶν διακόνων καλεῖται ἀρχιδιάκονος. Ἐπεὶ πῶς ἂν ἄλλως ἕκτον ἐπεισάγειν δυνησόμεθα πατριάρχην, μὴ οὔσης ἕκτης, ὡς εἴρηται, αἰσθήσεως ἐν τῷ σώματι; Καὶ ταῦτα πολλῶν καὶ μεγάλων ἐν τῷ κόσμῳ οὐσῶν ὑπὲρ τὴν σὴν ἐνορίαν ἐπαρχιῶν καὶ χωρῶν, ὑπὸ μητροπολιτῶν καὶ ἀρχιεπισκόπων ῥυθμιζομένων καὶ μεταγομένων πρὸς θεοσέβειαν. Ἀναλόγισαι γὰρ ὅσον μείζων τῆς κατὰ σὲ χώρας ἡ Βουλγαρία· ὅσον δὲ ταύτης πάλιν Βαβυλὼν ἡ μεγάλη, καὶ Ῥωμάγυρις (12) ἤτοι τὸ Χοροσὰν (13), καὶ

[a] Psal. xcv, 7.

Joan. Bapt. Cotelerii notæ.

(11) *Καὶ πρόσχες ὃ λέγω.* Georgius Trapezuntius, Epistola ad Cretenses, n. 13, tom. I *Græciæ orthodoxæ*, affirmat Romanam Ecclesiam esse instar tactus, Constantinopolitanam gustus, Alexandrinam visus, Antiochenam auditus, et Hierosolymitanam odoratus. At ex Anastasio Bibliothecario Præfatione in octavam synodum, *Romana sedes visui comparatur.* Per Nilum autem Doxapatrium, in Allatio, *De consensione Eccl. Occid. et Orient.*, cap 240, res tangitur, non explicatur.

(12) *Ῥωμάγυρις. Romagyris.* Allatius, Ῥωμανίς, *Romanis*; cod. Reg. 912, Ῥωμογυρές· 1652, Ῥωμόγυρις· 2473, Ῥωμόγηρες· 2622, Ῥωμαγύρης. Nilus Doxapatrius tractatu *De quinque thronis patriarchalibus*, apud Allatium, *De Occid. et Or. Eccl. perp. cons.* lib. I, cap. 9, n. 1 : Ὁ Ἀντιοχείας κατεῖχεν ἅπασαν τὴν Ἀσίαν, καὶ Ἀνατολὴν, αὐτήν τε τὴν Ἰνδίαν, ὅπου καὶ ἕως τοῦ νῦν καθολικὸν χειροτονῶν στέλλει καλούμενον Ῥωμογύρεως, καὶ αὐτὴν τὴν Περσίαν, ἔτι καὶ αὐτὴν τὴν Βαβυλῶνα, D τὴν νῦν καλουμένην Βαγδᾶ. Κἀκεῖ γὰρ ἔστελλεν ὁ Ἀντιοχείας καθολικὸν εἰς Εἰρηνούπολιν, τὸν λεγόμενον Εἰρηνουπόλεως· *Antiochenus obtinuit omnem Asiam, et Orientem, ipsamque Indiam; ubi ad præsens usque tempus, catholicum ordinans mittit, vocatum Romogyreos; ipsam quoque Persiam, adhucque ipsam Babylonem, quæ nunc appellatur Bagda. Nam et illuc mittebat Antiochenus catholicum ad Irenopolim, Irenopolitanum dictum.*

(13) *Τὸ Χοροσάν.* In codd. Reg. 696, 912, 2473, Χωροσάν. In 1652, Χωροσᾶν. At cod. 1996, Χωροσά· 2622, Χωράσαι. Antiquæ Notitiæ, ubi de patriarchatu Antiocheno : Μέχρι τῆς ἐσωτέρας ἐρήμου τοῦ Χοροσᾶν. In Cedreno, Anna Comnena, aliisque, Χωροσὰν, Χοροσὰν, et Χοροσᾶν. Apud Theophanem Χωρασὰν vel Χουρασάν. Codice Cæsareo 292, in observatione anonymi de Moscho, fit mentio cujusdam urbis τοῦ Χορησάν, dictæ Tapat, ubi f. leg. Χοροσάν. Alibi vocatur Chorazan, Chorasan, Chorozan, Chorosana, Chorasse, Corosa-

αἱ λοιπαὶ τῆς ἄλλης [*All.* ὅλης] Ἀνατολῆς ἐπαρχίαι· ἐν αἷς ἀρχιεπίσκοποι παρ' ἡμῶν πέμπονται καὶ καθολικοὶ, χειροτονοῦντες ἐν ἐκείνοις τοῖς μέρεσι μητροπολίτας, ἔχοντας ὑπ' αὐτοὺς ἐπισκόπους πολλούς· ἀλλ' εἷς ἐξ αὐτῶν πατριάρχης οὐκ ἐκλήθη ποτέ. Ἀλλὰ περὶ μὲν τούτων ἐν τούτοις.

ϛ'. Διελάμβανε δὲ ἡ γραφὴ τῆς ἁγιωσύνης σου, καὶ περὶ τοῦ ἁγιωτάτου καὶ μακαριωτάτου πατριάρχου Κωνσταντινουπόλεως, ὅτι τὴν θεοτίμητον Ῥωμαϊκὴν Ἐκκλησίαν ἐξουθενεῖ καὶ διαβάλλει καὶ βλασφημεῖ [*All.* λέγει βλασφημεῖν] διὰ τὰ ἄζυμα, ἅτινα εἰς τύπον τοῦ Κυριακοῦ σώματος συνήθως λαμβάνοντες πιστεύετε ἁγιάζεσθαι· καὶ ὡς ἀλλοτριοῦσθε ὑπ' αὐτοῦ δι' αὐτὰ τῆς ὀρθῆς καὶ ἀμωμήτου πίστεως, καὶ αὐτοῦ τοῦ τιμίου Δεσποτικοῦ σώματος, ἀποτεμνόμενοι τῆς καθολικῆς Ἐκκλησίας, ἧς τῷ B κανόνι στοιχοῦντες μετὰ πασῶν τῶν κατὰ τὴν Ἑσπέραν Ἐκκλησιῶν, ὥσπερ κεφαλῇ σῶμα μετὰ πάσης ὑποταγῆς ἕπεσθε. Προσέκειτο δὲ τῇ γραφῇ ὅτι καὶ τῆς παλαιᾶς διδασκαλίας τῶν ἀποστόλων ἀλλότριον ποιοῦμεν· οἵτινες τὴν τῶν ἀζύμων παράδοσιν οὐκ ἀπ' αὐτῶν τῶν ἀποστόλων μόνον, ἀλλὰ καὶ αὐτοῦ τοῦ Δεσπότου Χριστοῦ παρελάβομεν· οὐκ ἀγνοοῦντες ὅτι πάντες οἱ κατὰ τὴν Ἀνατολὴν ἀοίδιμοι Πατέρες, τὴν διὰ τοῦ ζυμίτου ἄρτου ἀναίμακτον θυσίαν ἐγίνωσκον· οἱ καὶ βίῳ καὶ λόγῳ διαπρέψαντες, καὶ ταῖς διδασκαλίαις πᾶσαν τὴν οἰκουμένην παιδαγωγήσαντες, καὶ ὅτι ταύτην ἁγίαν ἡγούμενοι, ὥσπερ δὴ καὶ τῶν ἀζύμων, τὸν μὲν ζυμίτην ἄρτον (14) λογίζεσθε τὸν δι' ἡμᾶς γεννώμενον [*All.* γενόμενον] τέλειον ἄνθρωπον, ἅτε δὴ καὶ C αὐτὸν ὄντα Θεὸν τέλειον· τὴν δὲ διὰ τῶν ἀζύμων μυσταγωγίαν, τὸ καθαρὸν καὶ ἀπαθὲς τῆς τοῦ Θεοῦ Λόγου ἐνανθρωπήσεως.

ζ'. Ταῦτα τῆς γραφῆς ὑπαγορευούσης, ὑπεραπολογούμεθα πρὸς τὴν κατὰ Θεὸν σύνεσιν καὶ ἀγάπην σου· ὅτι οὐχ οὕτως ὁ ἁγιώτατος πατριάρχης Κωνσταντινουπόλεως ἀποτόμως, ὡς ἔγραψας, τῆς ὑμετέρας ὑπολήψεως καταγίνεται, καὶ κακοδόξους ὑμᾶς ἀποκαλεῖ, ἐκτέμνων τῆς ἁγίας καθολικῆς Ἐκκλησίας· ἀλλ' ὀρθοδόξους καὶ ὁμόφρονας ἡμῖν περί τε τὴν ἀσφαλῆ θεολογίαν τῆς ζωαρχικῆς καὶ ὁμοουσίου ἁγίας Τριάδος, καὶ τὴν ἔνσαρκον οἰκονομίαν τοῦ Κυρίου καὶ Θεοῦ καὶ Σωτῆρος ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ, καλῶς ἐπιστάμενος· ἐνὶ δὲ μόνῳ τούτῳ D σκάζοντας, τῇ τῶν ἀζύμων ἀναφορᾷ, δεινοπαθεῖ καὶ λυπεῖται καὶ ἀγανακτεῖ· ὅτι μὴ περὶ τὴν θείαν

A Romagyris, sive Chorosan, necnon reliquæ Orientis provinciæ, ad quas a nobis mittuntur archiepiscopi et catholici, qui ordinant in illis partibus Metropolitanos quibus subsunt multi episcopi : attamen nullus eorum unquam appellatus est patriarcha. Verum de his hactenus.

6. Disserebat etiam epistola sanctitatis tuæ de sanctissimo beatissimoque patriarcha Constantinopolis, quod a Deo honoratam Ecclesiam Romanam contemnat, accuset, infamet, propter azyma, quæ in figura Dominici corporis ex more vos percipientes, creditis sanctificari; quodque propterea per eumdem abalienemini a recta et inculpata fide ipsoque venerabili pretiosoque Dominico corpore, abscissi a catholica Ecclesia; cujus tamen regulam B sectati, cum universis per Occidentem Ecclesiis, tanquam caput corpus cum omni subjectione sequamini. Adjiciebatur in litteris tuis, nos contrarium veteri apostolorum doctrinæ facere, qui azymorum traditionem, non tantum ab ipsis apostolis, sed et ab ipso Domino Christo acceperimus : non ignorantes quod incruentum ex fermentato pane sacrificium agnoverint cuncti in Oriente celebres Patres, qui cum vita tum sermone inclaruerunt, totumque orbem erudierunt doctrina sua. Præterea, vos hoc sacrificium sanctum existimare, ut et illud quod ex azymis conficitur, ac fermentatum quidem panem reputare loco ejus qui pro nobis factus est homo perfectus, utpote qui C sit etiam Deus perfectus; mysteriorum autem per azyma celebrationem habere pro pura et impassibili Dei Verbi incarnatione.

7. Hæc scriptura tua declarante, respondemus tuæ secundum Deum prudentiæ ac dilectioni : Non adeo præfracte, ac scripsisti, sanctissimus patriarcha Constantinopolitanus, vestram existimationem invadit, vosque appellat cacodoxos seu malæ sententiæ homines, abscinditque a sancta catholica Ecclesia : sed probe cognoscens orthodoxos esse, idemque nobiscum sentire circa solidam theologiam vivificæ et consubstantialis sanctæ Trinitatis, necnon circa incarnationem Domini, D Dei, Servatorisque nostri Jesu Christi : in uno autem solo hoc claudicare, nimirum in azymorum oblatione, graviter fert, dolet, indignatur, quod

Joan. Bapt. Cotelerii notæ.

num, Curasan, Corasmia diciturque a Theophane esse Persis interior. Unde populi Chorasmi, Chorosanitæ, Chorasanitæ, Chorasmii, Corasmini, Chorasmini, Chorosmini, Choraisanitæ, Chorasmeni et Choramnæi. Nec omitti debent verba Procopii, *De bello Persico*, lib. II, cap. 24 : Εἰς τὰ ἐπὶ Χορζιανηνῆς χωρία ἦλθον, quia emendari debet Χοροζιανηνῆς, ex scriptura codicis Boici, Χορυζιανηνῆς. Legitur tamen in eodem Procopio, lib. III *De ædificiis*, cap. 3 : Χορζάνη χώρα. Forte pro Χοροζάνη.

(14) *Τὸν μὲν ζυμίτην ἄρτον*, etc. Supra Epistola Dominici. Huc facit locus, qui tanquam Gregorii in Registro citatur a Thoma Aquinate : *Solet nonnullos movere, quod in Ecclesia nonnulli offerunt panes azymos, alii fermentatos. Ecclesia namque Romana offert azymos panes, propterea quod Dominus sine ulla commistione suscepit carnem. Aliæ vero Ecclesiæ offerunt fermentum, pro eo quod Verbum Patris indutum est carnem, et est verus Deus et verus homo. Nam et fermentum commiscetur farinæ. Sed tamen tam azymum quam fermentatum dum sumimus, unum corpus Domini Salvatoris nostri efficimur.* Prætereo loca Humberti cardinalis contra Græcos et contra Nicetam.

non in sacra mystagogia, secundum sanctæ Ecclesiæ traditionem idem sentientes, sequamini quatuor sacros patriarchas, nec in perfecto pane incruentum consecretis sacrificium, sicut qui ab initio spectatores et ministri fuerunt sermonis tradiderunt nobis [a].

8. Nam participem esse azymorum, est participem fieri veteris sacrificii, non autem Novi Testamenti. Neque enim azymum sumens Dominus, gratias egit, fregit, deditque discipulis; sed panem, ut quatuor evangelistæ una voce unoque sensu confirmaverunt, testaturque Apostolus Paulus, his verbis : *Ego accepi a Domino quod et tradidi vobis, quoniam Dominus Jesus, in qua nocte tradebatur, accepit panem, et gratias agens fregit, et dixit : Accipite et manducate, hoc est corpus meum quod pro vobis frangetur : hoc facite in meam commemorationem* [b], et quæ sequuntur. Ac azyma quidem sancita sunt Hebræis ad commemorationem celeris ex Ægypto fugæ; ut recordati mirabilium quæ erga eos ediderat Deus, persisterent in mandatis ejus, nec unquam obliviscerentur opera illius atque beneficia. Panis vero per antefermentum perfectus, qui ex consecratione commutatur in immaculatum corpus Domini et Servatoris nostri Jesu Christi, ad memoriam datus est œconomiæ seu dispensationis ejus in carne factæ. *Quotiescunque enim*, inquit, *manducabitis panem hunc, et calicem hunc bibetis, mortem Domini annuntiabitis donec veniat* [c]. Iterumque Paulus dicit : *Calix benedictionis cui benedicimus, nonne communicatio sanguinis Christi est? et panis quem frangimus, nonne participatio corporis Christi est? Quoniam unus panis, unum corpus multi sumus. Omnes enim de uno pane participamus* [d].

9. Animadverte, sacratissime spiritualis frater, ubique panis prædicatur corpus Domini, propter perfectionem ac integritatem; non vero azymum. Azymum enim, mortuum est et inanimum, ac omnino imperfectum. At fermentum in massam farinæ injectum, ei fit tanquam anima et constitutio. Quo modo autem non absurdum est, id quod imperfectum, mortuum, inanimum est, in viventem et vivificam carnem Domini Servatorisque nostri Jesu Christi excipi per eos qui in ipsum credunt? Non ergo ita, fratres, in magna hac re, periculose vos geratis; neque vestram quærentes stabilire opinionem, male desideretis vincere; sed hic

μυσταγωγίαν κατὰ τὴν παράδοσιν τῆς ἁγίας Ἐκκλησίας ὁμοφρονοῦντες τοῖς τέσσαρσιν ἐξακολουθοῦντες [*All.* ἐξακολουθεῖτε] ἱεροῖς πατριάρχαις, καὶ διὰ τελείου ἄρτου τὴν ἀναίμακτον ἱερουργεῖτε θυσίαν, καθὼς οἱ ἀπ' ἀρχῆς αὐτόπται καὶ ὑπηρέται γενόμενοι τοῦ λόγου παρέδοσαν ὑμῖν [*All.* ἡμῖν].

η'. Τὸ γὰρ μετέχειν ἀζύμων, τῆς παλαιᾶς θυσίας μετέχειν ἐστὶ, καὶ οὐ τῆς Καινῆς Διαθήκης. Οὐδὲ γὰρ ἄζυμον λαβὼν ὁ Κύριος, εὐχαριστήσας ἔκλασε, καὶ τοῖς μαθηταῖς ἔδωκεν· ἀλλ' ἄρτον, ὡς οἱ τέσσαρες εὐαγγελισταὶ ὁμοφρονοῦντες [*All.* ὁμοφωνοῦντες] διεβεβαιώσαντο, καὶ Παῦλος μαρτυρεῖ ὁ ἀπόστολος λέγων· *Ἐγὼ παρέλαβον ἀπὸ τοῦ Κυρίου ὃ καὶ παρέδωκα ὑμῖν, ὅτι ὁ Κύριος Ἰησοῦς, ἐν τῇ νυκτὶ ᾗ παρεδίδοτο, ἔλαβεν ἄρτον, καὶ εὐχαριστήσας ἔκλασε καὶ εἶπε· Λάβετε, φάγετε, τοῦτό μου ἐστὶ τὸ σῶμα τὸ ὑπὲρ ὑμῶν κλώμενον· τοῦτο ποιεῖτε εἰς τὴν ἐμὴν ἀνάμνησιν·* καὶ τὰ ἑξῆς. Καὶ τὰ μὲν ἄζυμα ἐνομοθετήθη τοῖς Ἑβραίοις, εἰς ἀνάμνησιν τῆς ἐξ Αἰγύπτου μετὰ σπουδῆς φυγῆς· ἵνα μνημονεύοντες ὧν ἐποίησε θαυμασίων μετ' αὐτῶν ὁ Θεὸς, ἐμμένωσι τοῖς προστάγμασιν αὐτοῦ, καὶ μηκέτι ἐπιλάθωνται τῶν ἔργων [*All.* εὐεργεσιῶν] αὐτοῦ· ὁ δὲ διὰ τῆς προζύμης (15) τέλειος ἄρτος, ὁ διὰ τῆς ἁγιστείας μεταποιούμενος εἰς τὸ ἄχραντον σῶμα τοῦ Κυρίου καὶ Σωτῆρος [*All. ins.* καὶ Θεοῦ] ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ, εἰς ἀνάμνησιν ἐδόθη τῆς ἐνσάρκου οἰκονομίας αὐτοῦ. *Ὁσάκις γὰρ ἂν ἐσθίητε*, φησὶ, *τὸν ἄρτον τοῦτον, καὶ τὸ ποτήριον τοῦτο πίνητε, τὸν θάνατον τοῦ Κυρίου καταγγέλλετε, ἄχρις οὗ ἂν ἔλθῃ*. Καὶ πάλιν ὁ Παῦλος λέγει· *Τὸ ποτήριον τῆς εὐλογίας ὃ εὐλογοῦμεν, οὐχὶ* [*All.* οὐχ ἡ] *κοινωνία τοῦ αἵματος τοῦ Χριστοῦ ἐστι; τὸν ἄρτον ὃν κλῶμεν, οὐχὶ* [*All.* οὐχ ἡ] *κοινωνία τοῦ σώματος τοῦ Χριστοῦ ἐστιν; Ὅτι εἷς ἄρτος, ἓν σῶμα οἱ πολλοί ἐσμεν. Οἱ γὰρ πάντες ἐκ τοῦ ἑνὸς ἄρτου μετέχομεν.*

θ'. Καὶ κατάμαθε, ἱερώτατε πνευματικὲ ἀδελφὲ, ὅτι πανταχοῦ ἄρτος καταγγέλλεται τὸ σῶμα τοῦ Κυρίου· διὰ τὸ ἐντελὲς καὶ ἄρτιον, καὶ οὐκ ἄζυμον. Τὸ γὰρ ἄζυμον, νεκρὸν καὶ ἄψυχον, καὶ τὸ πᾶν ἐλλιπές. Ἡ δὲ ζύμη (16) τῷ φυράματι τοῦ ἀλεύρου ἐμβαλλομένη, γίνεται αὐτῷ ὥσπερ ψυχὴ καὶ σύστασις. Καὶ πῶς οὐκ ἄτοπον, τὸ ἐλλιπὲς καὶ νεκρὸν καὶ ἄψυχον, εἰς ζῶσαν καὶ ζωοποιὸν σάρκα τοῦ Κυρίου καὶ Σωτῆρος ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ ἐκλαμβάνειν τοὺς εἰς αὐτὸν πιστεύοντας; Μηδὲ οὖν οὕτως, ἀδελφοὶ, περὶ τοιούτου μεγάλου πράγματος ἐπισφαλῶς διάκεισθε· μηδὲ τὴν ἰδίαν συστῆσαι ζητοῦντες πρόσληψιν [*All.* ἀσθένειαν καὶ πρόληψιν], νικᾷν ἐπιθυμεῖτε κακῶς·

[a] Luc. I, 2. [b] I Cor. XI, 23, 24. [c] ibid. 26. [d] I Cor. X, 16, 17.

Joan. Bapt. Cotelerii notæ.

(15) *Προζύμης*. Et num. 23, προζύμη; num. vero 9, ζύμη. Hinc προζυμίτης in Pittacio mox laudato. Græci nimirum Latinis prozymitæ, Latini Græcis azymitæ.

(16) *Ἡ δὲ ζύμη*. Græcorum malæ consuetudines, in Stevartii Observationibus ad Manuelem Calecam, p. 415 : *Asserentes fermentati panis vitam et animationem conferre*. Forte, *Asserentes fermentum pani vitam et animationem conferre*. Vide Humbertum contra Græcos; et [supra] Pittacium seu libellum legatorum Romanorum adversus Michaelem Cerularium, ejusdem sectatores. Quibus addi potest Nicetas Stethatus, in Latinos, cum Epistola Michaelis Cerulari et Leonis Achrideni ad Joannem Tranensem, cunque cæteris Græculis qui Latinæ Ecclesiæ azymis oblatrarunt.

ἀλλ' ἔστιν ὃ [*All.* οὗ] καὶ ἡττᾶσθαι καλῶς ἀνέχεσθε· A ὅτι ἡ *πεισμονὴ οὐκ ἐκ τοῦ καλοῦντος ἡμᾶς*, φησὶν ὁ Ἀπόστολος. Εἰ γὰρ ἔτι τῶν ἀζύμων μετέχομεν, πρόδηλον ὅτι ὑπὸ τὴν σκιὰν ἔτι τοῦ Μωσαϊκοῦ νόμου ἐσμὲν, καὶ τράπεζαν Ἰουδαϊκὴν ἐσθίομεν· οὐχὶ δὲ Θεοῦ λογικὴν καὶ ζῶσαν σάρκα, καὶ ἡμῖν τοῖς πεπιστευκόσιν ἐπιούσιόν τε καὶ ὁμοούσιον. Εἰ δὲ καὶ πιστεύομεν σάρκα Χριστοῦ [*All.* Θεοῦ] ἐσθίειν ζῶσαν τοῦ τελείου ἐν θεότητι καὶ ἀνθρωπότητι, τί κοινὸν ἐμψύχῳ καὶ ζώσῃ σαρκὶ Θεοῦ, καὶ ἀψύχοις ἀζύμοις καὶ νεκροῖς; Τὸ γὰρ ἄζυμον οὐκ ἄρτος· οὐ γὰρ ἄρτιον, οὐδὲ αὐτοτελές· ἀλλ ἐλλιπὲς καὶ ἡμιτελὲς καὶ δεόμενον τοῦ πληρώματος τῆς προζύμης [*al.* ζύμης]. Ὁ ἄρτος δὲ, ἄρτιος, αὐτοτελὴς, τέλειος, καὶ πληρέστατος.

ι'. Καὶ σύνες τῇ διαιρέσει [*All.* δυνάμει] τοῦ λόγου B προσέχων, συνετώτατε· Ἐν τοῖς ἀζύμοις, οὐδεμία τίς ἐστι ζωτικὴ δύναμις· νεκρὰ γὰρ, ὡς ἔφθημεν εἰπόντες· ἐν δὲ τῷ ἄρτῳ, ἤγουν τῷ σώματι τοῦ Χριστοῦ, τρία τὰ ζῶντα καὶ ζωὴν παρέχοντα τοῖς αὐτῶν [*All.* αὐτοῦ] μεταλαμβάνουσι· τὸ Πνεῦμα, τὸ ὕδωρ, καὶ τὸ αἷμα· ὡς καὶ αὐτὸς ὁ τοῦ Χριστοῦ ἐπιστήθιος Ἰωάννης συμμαρτυρεῖ τῷ λόγῳ, οὕτω λέγων διὰ τῆς ἀποκαλύψεως· *Τὸ Πνεῦμα, τὸ ὕδωρ, καὶ τὸ αἷμα· καὶ οἱ τρεῖς* [*All.* τὰ τρία] *εἰς* [*All. non habet*] *τὸ ἕν εἰσι*· δηλονότι τὸ σῶμα τοῦ Χριστοῦ. Ὃ καὶ κατὰ τὸν καιρὸν τῆς τοῦ Κυρίου σταυρώσεως δῆλον γέγονεν, ὁπηνίκα τὸ αἷμα καὶ τὸ ὕδωρ ἐκ τῆς ἀχράντου πλευρᾶς αὐτοῦ ἔῤῥευσε, λόγχῃ νυγείσης αὐτοῦ τῆς σαρκός [*All.* πλευρᾶς]· τὸ δὲ ζῶν ἅγιον C Πνεῦμα ἔμεινεν ἐν τῇ τεθεωμένῃ σαρκὶ αὐτοῦ· ἣν ἐσθίοντες οἱ πιστοὶ ἐν τῷ μεταβαλλομένῳ ἄρτῳ διὰ Πνεύματος ἁγίου εἰς σάρκα Χριστοῦ, ζῶμεν ἐν αὐτῷ, ὡς ζῶσαν καὶ τεθεωμένην σάρκα ἐσθίοντες.

ια'. Οὐ γὰρ ἔτι ἐσμὲν ὑπὸ νόμον (17), ἵνα καὶ ἄζυμον ζύμην προσφερώμεθα· ἀλλ' ὑπὸ χάριν. Καινὴ γάρ ἐσμεν κτίσις ἐν Χριστῷ· ἐπειδὴ *τὰ ἀρχαῖα παρῆλθε*, καθὼς Παῦλος βοᾷ, *καὶ γέγονε τὰ πάντα καινά*. Οἱ δὲ τὰ ἄζυμα ἐσθίειν βουλόμενοι, τί μὴ καὶ περιτέμνονται; Ἐπεὶ καὶ ὁ Χριστὸς περιετμήθη. Καὶ τὸ Σάββατον κατὰ τὴν ἀρχαίαν παράδοσιν, τί μὴ καὶ φυλάττουσι; Καὶ ἄκουσον τί Παῦλος πρὸς Γαλάτας φησί· *Ἴδε ἐγὼ Παῦλος λέγω ὑμῖν, ὅτι ἐὰν περιτέμνησθε, Χριστὸς ὑμᾶς οὐδὲν ὠφελήσει. Μαρτύρομαι δὲ πάλιν παντὶ ἀνθρώπῳ* D *περιτεμνομένῳ, ὅτι ὀφειλέτης ἐστὶν ὅλον τὸν νόμον πληρῶσαι. Κατηργήθητε ἀπὸ τοῦ Χριστοῦ, οἵτινες ἐν νόμῳ δικαιοῦσθε, τῆς χάριτος ἐξεπέσατε. Ἡμεῖς γὰρ Πνεύματι ἐκ πίστεως ἐλπίδα δικαιοσύνης ἀπεκδεχόμεθα.* Ἀλλὰ ταῦτα μὲν Παῦ-

locus est ut vinci bene patiamini; quia *persuasio hæc non est ex eo qui vocat nos*, inquit Apostolus [7]. Nam si adhuc azyma percipimus, liquet nos adhuc sub umbra Mosaicæ legis degere, et in Judaica mensa manducare, non vero comedere Dei rationalem ac viventem carnem, nobisque qui credidimus supersubstantialem atque consubstantialem. Quod si credimus edere carnem vivam Christi, qui perfectus est in divinitate et humanitate quid commune animatæ ac viventi carni Dei, cum inanimatis mortuisque azymis? Azymum scilicet non est panis, quia non est integrum ac in se perfectum, sed mancum et semiperfectum, indigensque complemento fermenti. Panis autem est integer, absolutus, perfectus, plenissimus.

10. Jam intellige, attendendo distributioni sermonis, vir intelligentissime: In azymis nulla est vitalis virtus, cum sint mortua, uti diximus; in pane autem, seu corpore Christi, tria sunt quæ vivunt vitamque præbent sumentibus, nempe Spiritus, aqua, sanguis: quemadmodum doctrinæ huic testimonium confert is qui supra pectus recubuit, Joannes, ita loquens per revelationem: *Spiritus, aqua et sanguis: et hi tres unum sunt* [8]; videlicet corpus Christi. Quod et tempore Dominicæ crucifixionis patuit, quando aqua et sanguis ex impolluto ejus latere effluxerunt, ubi per lanceam perforata fuisset ipsius caro; vivens vero sanctus Spiritus, mansit in deificata carne illius, quam fideles comedentes in eo pane qui per Spiritum sanctum mutatus est in carnem Christi, vivimus in eo, ut qui viventem ac deificatam carnem manducemus.

11. Non enim amplius sumus sub lege, ut et azymum fermentum offeramus sed sub gratia. Nam sumus nova creatura in Christo [9], quandoquidem *vetera transierunt*, uti Paulus clamat, et *facta sunt omnia nova* [10]. Qui autem azyma edere volunt, cur non etiam circumciduntur? quoniam et Christus circumcisus fuit. Sabbatum quoque juxta antiquam traditionem, quare non servant? Et audi quid Paulus ad Galatas dicat: *Ecce ego Paulus dico vobis, quoniam si cirumcidamini, Christus vobis nihil proderit. Testificor autem rursus omni homini circumcidenti se, quoniam debitor est universæ legis implendæ. Evacuati estis a Christo, qui in lege justificamini; a gratia excidistis. Nos enim Spiritu, ex fide, spem justitiæ exspectamus* [11]. Sed hæc quidem Paulus. Ego vero nonnihil e dicto

[7] Galat. v, 82. [8] I Joan. v, 8. [9] Rom. vi, 14. [10] II Cor. v, 17. [11] Galat. v, 2-5.

Joan. Bapt. Cotelerii notæ.

(17) *Οὐ γὰρ ἔτι ἐσμὲν ὑπὸ νόμον.* Ita codex Regius 1004, qui omnino similis est codici 1605. In codicibus vero 912 et 2173 legitur, Ὑπὸ νόμον, ἀλλ' ὑπὸ χάριν, ἵνα καὶ ἄζυμον ζύμην προσφέρωμεν. Καινὴ, etc. Nec aliter exemplaria 696, 2612, 1652, 1996, nisi quod duo priora habent, cum 1004 et 1605 προσφερόμεθα, posteriora duo, προσφερώμεθα. Cæterum pari modo objicit Latinis Nicetas Pectoratus ἄζυμον ζύμην, *azymum fermentum, infermentatum fermentum, fermentum azymi*, hoc est, ut ipsemet declarat, azymum quod continet fermentum Judaicum, fermentum Pharisæorum. Quapropter merito irridetur ab Humberto cardinali, qui azymum cum fermento miscuerit.

immutans, extulerim convenientor : Si azyma manducetis, Christus vobis nihil proderit; quoniam hæc lege tradita sunt in recordationem fugæ ex Ægypto, non autem salutaris Passionis.

A λος. Ἐγὼ δὲ μικρόν τι τοῦ ῥητοῦ [*All.* τὸν ῥητὸν] ὑπαλλάξας, εἴποιμι ἂν προσφόρως· Ἐὰν ἄζυμα ἐσθίητε, Χριστὸς ὑμᾶς οὐδὲν ὠφελήσει· ὅτι εἰς ἀνάμνησιν ταῦτα ἐνομοθετήθη τῆς ἐξ Αἰγύπτου φυγῆς, οὐχὶ δὲ τοῦ σωτηρίου πάθους αὐτοῦ.

12. Sed heu! quid loquar? Benedictus Deus, lacrymæ mihi oboriuntur, quoties cogito vos secundum omnia quæ Deus comprobat, firmiter vivere, Christi nomen operibus ipsis glorificare, iterque longum ac laboriosum suscipere, ab extremitate orbis petentes Hierosolymam, ad vivifici sepulcri adorationem : in uno autem hoc offendiculum et scandalum sanctis Dei Ecclesiis effici, quod videlicet unius Ecclesiæ præses, nimirum beatissimus papa Romæ, nolit cum cæteris patriarchis circa mysteriorum celebrationem consentire ac convenire, solusque erga alios contumax propriam nitatur confirmare sententiam.

ιβ'. Ἀλλ' ὢ τί ἂν καὶ λαλήσω; Εὐλογητὸς ὁ Θεός, δακρύειν [*All.* δάκρυόν] μοι ἐπέρχεται, ὅταν ἐνθυμηθῶ ὅτι κατὰ πάντα οἷς εὐαρεστεῖται Θεός, ἀσφαλῶς βιοῦσθε, καὶ τὸ τοῦ Χριστοῦ ὄνομα ἔργοις αὐτοῖς δοξάζετε, καὶ στέλλεσθε πορείαν ἐπίπονον (18) καὶ μακράν, ἀπ' ἄκρου γῆς κινοῦντες [*All.* κινούμενοι] ἐπὶ τὰ Ἱεροσόλυμα, εἰς προσκύνησιν τοῦ ζωοποιοῦ [*All.* τοῦ τιμίου καὶ] τάφου· ἐν ἑνὶ δὲ τούτῳ πρόσκομμα καὶ σκάνδαλον ταῖς τοῦ Θεοῦ ἁγίαις Ἐκκλησίαις γίνεσθε, ὅτε τοῦ προεστῶτος τῆς μιᾶς B Ἐκκλησίας, ἤγουν τοῦ μακαριωτάτου πάπα Ῥώμης, οὐ καταδεχομένου τοῖς ἄλλοις πατριάρχαις περὶ τὴν θείαν μυσταγωγίαν ὁμοφρονεῖν [*All.* ὁμοφωνεῖν] καὶ συνέρχεσθαι, καὶ μόνου τῶν ἄλλων ἀπαυθαδιαζομένου, καὶ τὸ ἴδιον σπεύδοντος ἐπικυροῦν θελημα.

13. Ut autem omne aliud omittam argumentum, interim possum in Christo ostendere, modo placide audieris, quod quando cœnavit Dominus cum discipulis, ad vesperam magnæ quintæ feriæ, nondum præparatum fuerat azymum, quandoquidem magna Parasceve, in quam decimaquarta lunæ coincidebat, Hebræi sacrificaturi erant Pascha. Atque hic attende mihi, dimissa omni contentionis instantia, necnon vana anticipatione. Non enim vincere desideramus; sed adjungere nobis fratres, quorum separatione convellimur. Ait Joannes, evangelista ac theologus, qui in cœna recubuit supra pectus Domini nostri Jesu Christi; et quis e discipulis alius fide dignior fuerit? *Ante diem festum Paschæ, sciens Jesus quia venit hora ejus, ut transeat ex hoc mundo ad Patrem; cum dilexisset suos qui erant in mundo, in finem dilexit eos. Et cœna facta, cum diabolus jam misisset in cor, ut traderet eum Judas Simonis Iscariotes; sciens Jesus quia omnia dedit ei Pater in manus, et quia a Deo exivit, et ad Deum vadit, surgit a cœna* [18], et sequentia.

ιγ'. Ἵνα δὲ πᾶσαν ἄλλην καταλίπω δικαιολογίαν· δυνατῶς τέως ἔχω ἐν Χριστῷ ἀποδεῖξαι, εἰ εὐμενῶς ἀκούεις ὅτι ὅτε συνεδείπνησεν ὁ Κύριος τοῖς μαθηταῖς πρὸς ἑσπέραν τῇ μεγάλῃ πέμπτῃ, οὔπω ἦν ἄζυμον παρητοιμασμένον. Ἐπεὶ [*All.* ἐπειδὴ] δὲ τῇ μεγάλῃ παρασκευῇ, καθ' ἣν ἡ τεσσαρεσκαιδεκάτη τῆς σελήνης συνέπιπτεν, ἔμελλον Ἑβραῖοι θύειν τὸ πάσχα. Καὶ πρόσχες μοι ἐνταῦθα πᾶσαν ἀφεὶς μετὰ τοῦ φιλονείκου [*All.* φιλόνεικον] ἔνστασίν τε καὶ ματαίαν πρόληψιν [*All.* πρόσληψιν]. Οὐ C γὰρ νικῆσαι ζητοῦμεν, ἀλλὰ προσλαβεῖν ἀδελφοὺς ὧν τῷ χωρισμῷ σπαρασσόμεθα. Φησὶ γὰρ ὁ εὐαγγελιστὴς Ἰωάννης ὁ θεολόγος, ὁ καὶ ἀναπεσὼν ἐν τῷ δείπνῳ ἐπὶ τῷ στήθει τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ, οὗ τίς ἂν καὶ εἴη ἄλλος μαθητὴς ἀξιοπιστότερος; *Πρὸ δὲ τῆς ἑορτῆς τοῦ Πάσχα, εἰδὼς ὁ Ἰησοῦς ὅτι ἦλθεν αὐτοῦ ἡ ὥρα ἵνα μεταβῇ ἐκ τοῦ κόσμου τούτου πρὸς τὸν Πατέρα, ἀγαπήσας τοὺς ἰδίους τοὺς ἐν τῷ κόσμῳ, εἰς τέλος ἠγάπησεν αὐτούς. Καὶ δείπνου γενομένου, τοῦ διαβόλου ἤδη βεβληκότος εἰς τὴν καρδίαν Ἰούδα Σίμωνος Ἰσκαριώτου, ἵνα αὐτὸν παραδῷ, εἰδὼς ὁ Ἰησοῦς ὅτι πάντα δέδωκεν αὐτῷ ὁ Πατὴρ εἰς τὰς χεῖρας, καὶ ὅτι ἀπὸ Θεοῦ ἐξῆλθε καὶ πρὸς τὸν Θεὸν ὑπάγει, ἐγείρεται τοῦ δείπνου* · καὶ τὰ ἑξῆς.

14. Per id quod ait dilectus Discipulus : *Ante diem festum Paschæ*; et, *Cœna facta*, aperte osten-

D ιδ'. Τὸ [*All.* ἐκ τοῦ] δὲ εἰπεῖν τὸν ἠγαπημένον (19)· *Πρὸ τῆς ἑορτῆς τοῦ Πάσχα*, καὶ *Δείπνου γενομ-*

[18] Joan. XIII, 1-4.

Joan. Bapt. Cotelerii notæ.

(18) *Ἐπίπονον*. Immani errore in Euchologio Goari, p. 804, l. VI : Διαγωγὴν ἐπίμονον invenies vulgatum, pro ἐπίπονον.

(19) *Ἠγαπημένον*. Sic emaculandus est locus depravatissimus Georgii Mitylenæi apud Gretserum, *De cruce*, c. 1665, C : Ἰδοὺ ὁ υἱός σου ὁ Ἰωάννης ὁ θεολόγος, ὁ ἠγαπημένος μαθητής, αὐτός σε παρηγορήσει καὶ τιμήσει καὶ δοξάσει. Παῦσαι τοῦ ὀδυρμοῦ· μήτηρ εἶ ἐμή· ἀλλὰ τὸ ἀπόῤῥητόν μου ἀγνοεῖς ὅτι τὸν παλαιὸν ἐκεῖνον Ἀδὰμ ἐπείγομαι σῶσαι. Ἔχουσα τοίνυν τὸν ἐπιστήθιον φίλον, ἄφες τὴν λύπην. Ἀνατίθεμαί σε σὺν αὐτῷ, καὶ εἰς τοὺς ἑτέρους μαθητάς, καὶ ἀξιόλογόν σοι τὸ σέβας καὶ τὴν τιμὴν ποιήσουσιν. Atque hæc dum relego, occurrit κατὰ συγκυρίαν breviloquium elegans de dilecto discipulo, sed leviter depravatum, in Epistola Alcuini ad abbates et monachos Gothiæ, t. I Miscellaneorum V. cl. Stephani Baluzii, p. 380 : *Stabat Joannes quando Christum cernebat.* Minima enim mutatione emendandum *Christus*, quia ad textum Evangelii respicitur, Joan. XIX, 26 : *Cum vidisset ergo Jesus matrem et discipulum stantem quem diligebat.*

μένου [*All.* γενομένου], φανερῶς παρέστησεν ὅτι οὐ τῇ πέμπτῃ ἔλαχεν εἶναι τὸ Πάσχα. Ἀλλ' οἰκονομία τις γέγονεν, ἵνα ἐπεὶ ἔμελλε τῇ νυκτὶ ἐκείνῃ παραδοθῆναι, παραδῷ τοῖς μαθηταῖς τῆς θείας μυσταγωγίας τὸ μυστήριον· καὶ διὰ τοῦτο εἶπεν· *Ἐπιθυμίᾳ ἐπεθύμησα τοῦτο τὸ Πάσχα φαγεῖν μεθ' ὑμῶν.* Ὥστε δῆλον ἐντεῦθεν εἶναι ὅτι οὔπω ἦν, ὡς εἴρηται, τότε παρεσκευασμένον τὸ ἄζυμον, ἀλλ' ἄρτος τὸ παρατεθέν. Πρὸ γὰρ τῆς ἑορτῆς τοῦ Πάσχα ὁ δεῖπνος ἐγένετο· ἐν ᾧ τοῦτον κλάσας ἔδωκε τοῖς μαθηταῖς, καὶ εἶπεν· *Λάβετε, φάγετε.* Καὶ μαρτυρεῖ τοῦτο πάλιν αὐτὸς ὁ Ἠγαπημένος, ἐν οἷς εἴρηκεν· *Ἄγουσι τὸν Ἰησοῦν ἀπὸ τοῦ Καϊάφα εἰς τὸ πραιτώριον· Ἦν δὲ πρωΐ· καὶ αὐτοὶ οὐκ εἰσῆλθον εἰς τὸ πραιτώριον, ἵνα μὴ μιανθῶσιν, ἀλλ' ἵνα φάγωσι τὸ Πάσχα.*

ιε'. Καὶ πάλιν ὁ αὐτὸς ἐν ἑτέρῳ κεφαλαίῳ λέγει· *Οἱ οὖν Ἰουδαῖοι, ἵνα μὴ μείνῃ ἐπὶ τοῦ σταυροῦ τὰ σώματα ἐν τῷ Σαββάτῳ, ἐπεὶ Παρασκευὴ ἦν· ἦν γὰρ μεγάλη ἡ ἡμέρα ἐκείνη* [*All.* ἐκείνου] *τοῦ Σαββάτου ἠρώτησαν τὸν Πιλάτον* (20) *ἵνα κατεαγῶσιν αὐτῶν τὰ σκέλη, καὶ ἀρθῶσιν.* Ὡς φαίνεται πάλιν πρὸ τοῦ τελέσαι τὸ Πάσχα ἀνὰ μέσον τῶν ἑσπερινῶν, δηλονότι τῇ Παρασκευῇ ἑσπέρᾳ, ἐν ᾗ καὶ ἡ τῶν ἀζύμων ἤρχετο ἑορτή, προσῆλθον τῷ Πιλάτῳ παρακαλοῦντες ἵνα ἀρθῶσιν ἀπὸ τοῦ σταυροῦ τὰ σώματα, ἴσως μή πως φαίνωνται ἀνδροφόνοι ἐν τῇ ἑορτῇ αὐτῶν. Πρόσχες οὖν ἀκριβῶς ὅτι πρὸ τοῦ Πάσχα καὶ τῶν ἀζύμων ὁ δεῖπνος ἐγένετο. Οὔπω γὰρ ἦν ἄζυμον τῇ ἑσπέρᾳ ἐν ᾗ συνδειπνήσας ἦν τοῖς μαθηταῖς ὁ Σωτήρ, ἀλλ' ἄρτος τὸ παρατεθὲν, ὃν κλάσας δέδωκεν αὐτοῖς, εἰπών· *Τοῦτο ποιεῖτε εἰς τὴν ἐμὴν ἀνάμνησιν.*

ιϛ'. Καὶ οὐχ ἅπαξ εἶπεν *ἄρτον*, ἀλλὰ καὶ πολλάκις. Καὶ οὐχ οὗτος τοῦτο λέγει μόνος, ἀλλὰ καὶ οἱ λοιποὶ τῶν εὐαγγελιστῶν. Καὶ ὁ μὲν Ματθαῖός φησιν· *Ἐσθιόντων δὲ αὐτῶν, λαβὼν ὁ Ἰησοῦς τὸν ἄρτον·* ὁρᾷς, ἄρτον καὶ οὗτός φησι· *καὶ εὐχαριστήσας, ἔκλασε, καὶ ἔδωκε τοῖς μαθηταῖς, καὶ εἶπε· Λάβετε, φάγετε.* Ὁμοίως δὲ τὰ αὐτὰ καὶ ὁ Μάρκος φησὶ, καὶ οἱ λοιποί. Καὶ οὐδαμοῦ ἄζυμον παρ' αὐτοῖς μνημονεύεται. Ἐπεὶ δὲ παθεῖν ἔδει τὸν Χριστὸν κατὰ τὴν αὐτὴν ἡμέραν τοῦ νομικοῦ Πάσχα, καθ' ἣν καὶ ὁ ἀμνὸς παρὰ τῶν Ἰουδαίων ἐθύετο, ἔμελλε γενέσθαι καὶ τὸ Πάσχα, παρὰ τῶν θεοκτόνων, παρασκευῇ ἡμέρᾳ, ἐν ᾗ τηνικαῦτα καὶ ἡ τεσσαρεσκαιδεκάτη τῆς σελήνης κατὰ τὸν πρῶτον μῆνα ἐν τῷ, εφλδ' [*All.*, εφλθ'] ἔτει ἐμπεσεῖν ἔτυχε· κύκλος γὰρ ἦν (21) ιη' τοῦ ἡλίου, καὶ πέμπτος τῆς

dit, quinta feria non exstitisse Pascha. Verum dispensatio quædam facta est, ut quia nocte illa prodendus erat, discipulis traderet divinæ mystagogiæ sacramentum. Quapropter dixit : *Desiderio desideravi hoc Pascha manducare vobiscum* [13]. Adeo ut hinc pateat, nondum tunc, quemadmodum dixi, præparatum fuisse azymum, sed quod appositum fuit exstitisse panem. Nam ante festum Paschæ, cœna contigit ; in qua eum panem fregit, deditque discipulis, aiens : *Accipite, manducate.* Et hoc iterum testatur idem dilectus, per hæc verba : *Adducunt Jesum a Caipha in prætorium ; erat autem mane ; et ipsi non introierunt in prætorium, ut non contaminarentur, sed ut manducarent Pascha* [14].

15. Rursusque idem in alio capite dicit : *Judæi ergo, ut non remanerent in cruce corpora Sabbato, quoniam Parasceve erat, erat enim magnus dies ille Sabbati, rogaverunt Pilatum ut frangerentur eorum crura, et tollerentur* [15]. Quantum apparet, rursus antequam peragerent Pascha inter vespertina tempora, nimirum Parasceves vespera, in qua azymorum incipiebat festum, accesserunt ad Pilatum, et postulaverunt ut de cruce tollerentur corpora : ne forte, ut videtur, in festo suo homicidæ esse conspicerentur. Diligenter ergo attende, quod ante Pascha atque Azyma cœna peracta fuerit. Nondum quippe erat azymum ea vespera, qua cœnavit cum discipulis Salvator ; sed quod appositum est, panis fuit, quem cum fregisset dedit eis, dicens : *Hoc facite in meam commemorationem* [16].

16. Et non semel tantum *panem* vocavit, imo sæpe. Nec solus ille ita loquitur, verum reliqui etiam evangelistæ. Matthæus quidem ait : *Cœnantibus autem eis, accepit Jesus panem ;* cernis, panem quoque iste appellat : *Et benedixit, ac fregit, deditque discipulis suis, et ait : Accipite, comedite* [17]. Pari modo eadem Marcus profert, ac reliqui. Neque uilibi per eos azymum memoratur. Quia porro oportebat Christum pati eadem legalis Paschalis die, qua agnus a Judæis mactabatur, et celebrandum fuit Pascha a Deicidis, die Parasceves, in quam tunc accidit ut etiam decima quarta lunæ ad primum mensem anno 5534 incideret (erat enim cyclus decimus octavus solis, lunæ quintus) ; ne forte proditione præventus, non posset discipulis proprium Pascha tradere ; recumbens in cœna, ad

[13] Luc. XII, 15. [14] Joan. XVIII, 28. [15] Joan. XIX, 31. [16] Luc. XII, 19. [17] Matth. XXVI, 26.

Joan. Bapt. Cotelerii notæ.

(20) *Ἠρώτησαν τὸν Πιλάτον.* In codd. 696, 912, 1004, 1605, et 2473 subditur, καὶ τὰ ἐπὶ τούτοις. Τούτων οὖν οὕτως εἰρημένων· *et quæ adduntur. His ergo hunc in modum prolatis.* Mss. autem 1652, 1996, καὶ τὰ ἐπὶ τούτοις. Καὶ οὐχ ἅπαξ, etc., *et quæ adduntur. Et non semel tantum.* Quæ autem posui, sunt ex libro 2622.

(21) *Κύκλος γὰρ ἦν.* Ms. 2622 : Κύκλος μὲν τοῦ ἡλίου κγ', δέκατος δὲ τῆς σελήνης, εἰκοστὴ τρίτη Μαρτίου μηνὸς, ἐπινεμήσεως ιε'. Αὐτῇ δὲ τῇ νυκτὶ τῇ φερούσῃ εἰς τὴν εἰκοστὴν τρίτην τοῦ αὐτοῦ μηνὸς, παρεδόθη καὶ ὁ Κύριος καὶ σταυρωθεὶς δηλονότι τῇ κγ', εἰς ἣν ἑσπέρᾳ τὸ Πάσχα τῶν Ἰουδαίων. Καὶ ἵνα μή. Hoc est, *Cyclus quidem solis vicesimus tertius, decimus autem lunæ, vicesima tertia dies mensis Martii, indictione 15. Ea porro nocte ducente ad*

vesperam quintæ feriæ, postquam cœnasset, accepto pane et fracto, apostolis tradidit mysterium Novi Testamenti, nocte quintæ ejusdem, qua per Judam traditus est, quemadmodum refert Scriptura.

17. Sed quid etiam eloquitur Lucas? *Et accepto pane, gratias egit, et fregit* [18]. Ecce Lucas pariter Christum dixit accepisse panem, non azymum. Non enim jam tunc temporis aderat, cum esset quinta dies. Si quidem per quintam illam decima tertia luna occurrebat adhuc, nec azymum comparebat, quod nondum panis sublatio contigisset. Nam lege præceptum fuit ut Azyma decima quinta luna fierent, at decima quarta duntaxat agnus mactaretur. Unde decimam quartam quidem primi mensis lunæ, lex Pascha nuncupat, decimam quintam vero nominat primam Azymorum et Sabbatum. [Heu dementiam illitterati!] Neque erant Azyma per illam quintam feriam, quandoquidem luna decimum tertium agebat diem. Scilicet solemnis mos erat, decima quinta lunæ Azyma confici, ut et agnum decima quarta mactari, in qua mactatus est Christus *Agnus Dei, qui tollit peccatum mundi* [19]. Quod si Christus mactatus fuit et crucifixus lunæ decima quarta, Parasceves die, Sabbatum vero festum Azymorum est, quandonam Azyma manducavit? et quando apostolis ut ea facerent in Novo Testamento tradidit? Quia dicitis: Azyma facere accepimus ab apostolis. Num postquam resurrexit a mortuis? Nonne videtis quam aperte rebus ipsis convincamini?

18. His ergo hunc in modum probatis, habesne quod ad ea opponas? Ecce ostensum est manifesto ante festum Paschatis accidisse cœnam: et Azyma comedi ante Pascha, non erat ex legis præscripto. Cæterum ad certissimam probationem propositæ doctrinæ, exponam tibi et aliud ejusdem evangelistæ caput, ita habens, prout ipse etiam fateberis; constat quippe Evangelia quibus utimur, eadem absque ullo discrimine esse apud vos: *Cum hæc dixisset Jesus, turbatus est spiritu, et protestatus est, et dixit: Amen, amen dico vobis, quia unus ex vobis tradet me. Aspiciebant ergo adinvicem discipuli, hæsitantes de quo diceret. Erat ergo recumbens unus ex discipulis ejus in sinu Jesu, quem diligebat Jesus. Innuit ergo huic Simon Petrus, ut interrogaret quisnam esset de quo diceret. Itaque cum recubuisset ille supra pectus Jesu, dicit ei: Domine, quis est? Respondit Jesus: Ille est, cui ego intinctum panem porrexero. Et cum intinxisset panem, dedit Judæ*

A σελήνης· ἵνα μὴ παραδοθεὶς οὐ φθάσῃ τὸ οἰκεῖον Πάσχα τοῖς μαθηταῖς παραδοῦναι, ἀναπεσὼν ἐν τῷ δείπνῳ κατὰ τὴν ὀψίαν τῆς πέμπτης, μετὰ τὸ δειπνῆσαι λαβὼν ἄρτον καὶ κλάσας, παρέδωκε τοῖς ἀποστόλοις τὸ μυστήριον τῆς Καινῆς Διαθήκης, ἐν τῇ νυκτὶ τῇ τῆς πέμπτης, ἐν ᾗ καὶ παρεδόθη ὑπὸ τοῦ Ἰούδα, καθὼς γέγραπται.

ιζ'. Ἀλλὰ τί φησι καὶ ὁ Λουκᾶς; *Λαβὼν ἄρτον καὶ εὐχαριστήσας ἔκλασεν.* Ἰδοὺ καὶ ὁ Λουκᾶς ἄρτον εἶπε λαβεῖν τὸν Χριστὸν, καὶ οὐκ ἄζυμον· οὐ γὰρ ἔτι ἦν τηνικαῦτα, πέμπτης οὔσης ἡμέρας· τρισκαιδεκαταία γὰρ ἦν ἔτι σελήνη τῇ πέμπτῃ ἐκείνῃ, καὶ οὐκ ἦν ἄζυμον, διὰ τὸ μήπω γενέσθαι τὴν ἄρσιν τοῦ ἄρτου. Τὰ γὰρ Ἄζυμα τῇ ιε' τῆς σελήνης γίνεσθαι νενομοθετημένον ἦν, τῇ δὲ ιδ' τὸν B ἀμνὸν καὶ μόνον θύεσθαι. Διὸ καὶ τὴν μὲν ιδ' τοῦ πρώτου μηνὸς τῆς σελήνης, Πάσχα προσαγορεύει ὁ νόμος, τὴν δὲ ιε' πρώτην τῶν ἀζύμων καὶ Σάββατον ὀνομάζει. [Φεῦ τῆς ἀνοίας τοῦ ἀγραμμάτου (22)!] Καὶ οὐκ ἦν ἄζυμα κατὰ τὴν πέμπτην ἐκείνην, τρισκαιδεκαταίας οὔσης τῆς σελήνης. Κατὰ γὰρ τὴν ιε' αὐτῆς νενομισμένον ἦν τὰ ἄζυμα γίνεσθαι, ὥσπερ καὶ τὸν ἀμνὸν κατὰ τὴν ιδ' θύεσθαι, καθ' ἣν ἐθύθη ὁ Χριστὸς *ὁ Ἀμνὸς τοῦ Θεοῦ, ὁ αἴρων τὴν ἁμαρτίαν τοῦ κόσμου.* Εἰ δὲ Χριστὸς ἐθύθη καὶ ἐσταυρώθη τῇ τεσσαρεσκαιδεκάτῃ τῆς σελήνης κατὰ τὴν ἡμέραν τῆς Παρασκευῆς, τὸ δὲ Σάββατόν ἐστι τῶν Ἀζύμων ἡ ἑορτή· πότε τὰ ἄζυμα ἔφαγε, καὶ πότε ταῦτα τοῖς ἀποστόλοις ποιεῖν ἐν C τῇ Καινῇ Διαθήκῃ παρέδωκεν; ὅτι τὰ Ἄζυμα, λέγετε, παρὰ τῶν ἀποστόλων ποιεῖν παρελάβομεν. Μὴ κατὰ τὸ ἀναστῆναι αὐτὸν ἐκ νεκρῶν; Οὐχ ὁρᾶτε πῶς προδήλως ἐκ τῶν πραγμάτων ἐλέγχεσθε;

ιη'. Τούτων οὖν οὕτως εἰρημένων, ἔχεις τι πρὸς ταῦτα ἀντιθεῖναι; Ἰδοὺ γὰρ δέδεικται προφανῶς ὅτι πρὸ τῆς ἑορτῆς τοῦ Πάσχα ὁ δεῖπνος ἐγένετο· ἄζυμα δὲ οὐκ ἦν νόμιμον πρὸ τοῦ Πάσχα ἐσθίεσθαι. Ἐκθήσομαι (23) δέ σοι καὶ πρὸς ἀναντίῤῥητον πίστωσιν τοῦ προκειμένου λόγου, κεφάλαιον ἕτερον τοῦ αὐτοῦ εὐαγγελιστοῦ, ἔχον ὡς καὶ αὐτὸς ὁμολογήσεις, οὕτως· βέβαιον γὰρ ὅτι τὰ παρ' ἡμῖν Εὐαγγέλια, τὰ αὐτὰ καὶ παρ' ὑμῖν [*All.* παρὰ Ῥωμαίοις] ἀπαραλλάκτως ἐστί· *Ταῦτα εἰπὼν ὁ Ἰησοῦς, ἐταράχθη τῷ πνεύματι, καὶ ἐμαρτύρησε,* D *καὶ εἶπεν· Ἀμὴν, Ἀμὴν λέγω ὑμῖν, ὅτι εἷς ἐξ ὑμῶν παραδώσει με. Ἔβλεπον οὖν πρὸς ἀλλήλους οἱ μαθηταὶ, ἀπορούμενοι περὶ τίνος λέγει. Ἦν δὲ ἀνακείμενος εἷς τῶν μαθητῶν αὐτοῦ ἐν τῷ κόλπῳ τοῦ Ἰησοῦ, ὃν ἠγάπα ὁ Ἰησοῦς· Νεύει οὖν τούτῳ Σίμων Πέτρος, πυθέσθαι τίς ἂν εἴη περὶ οὗ λέγει. Ἐπιπεσὼν δὲ ἐκεῖνος ἐπὶ τὸ στῆθος τοῦ Ἰησοῦ, λέγει αὐτῷ· Κύριε,*

[18] Luc. XXII, 19. [19] Joan. I, 29.

Joan. Bapt. Cotelerii notæ.

vicesimum tertium diem ejusdem mensis, traditus est Dominus, et crucifixus videlicet die vicesimo tertio, quo ad vesperam Pascha Judæorum. Et ne forte. Aliam lectionem confirmant Nicetas et Humbertus.

(22) *Φεῦ τῆς ἀνοίας τοῦ ἀγραμμάτου.* Glossema manifestum quod deest in alio codice ms.

(23) *Ἐκθήσομαι*, etc. Usque ad ἀναφθεγξάμενος, num. 21, absunt a mss. 1996, 2622.

τίς ἐστιν; Ἀποκρίνεται ὁ Ἰησοῦς (24)· *Ἐκεῖνός* A *ἐστιν, ᾧ ἐγὼ βάψας τὸ ψωμίον ἐπιδώσω. Καὶ ἐμβάψας τὸ ψωμίον, δίδωσιν Ἰούδᾳ Σίμωνος Ἰσκαριώτῃ. Καὶ μετὰ τὸ ψωμίον, τότε εἰσῆλθεν εἰς ἐκεῖνον ὁ Σατανᾶς. Λέγει οὖν αὐτῷ ὁ Ἰησοῦς· Ὃ ποιεῖς, ποίησον τάχιον. Τοῦτο δὲ οὐδεὶς ἔγνω τῶν ἀνακειμένων, πρὸς τί εἶπεν. Τινὲς γὰρ αὐτῷ ἐδόκουν ἐπεὶ τὸ γλωσσόκομον εἶχεν ὁ Ἰούδας, ὅτι λέγει αὐτῷ ὁ Ἰησοῦς, Ἀγόρασον ὧν χρείαν ἔχομεν εἰς τὴν ἑορτήν.*

ιθ'. Καὶ τοῦ εὐαγγελιστοῦ οὕτω ταῦτα διατρανοῦντος, πῶς οὐκ ἂν εἴη καὶ τυφλῷ δῆλον ὅτι πρὸ τοῦ νομικοῦ Πάσχα ὁ δεῖπνος ἐγένετο; Ἐκ γὰρ τοῦ εἰπεῖν (25) αὐτὸν, *Τινὲς γὰρ ἐδόκουν, ἐπεὶ τὸ γλωσσόκομον εἶχεν ὁ Ἰούδας, ὅτι λέγει αὐτῷ ὁ Ἰησοῦς· Ἀγόρασον ὧν χρείαν ἔχομεν εἰς τὴν ἑορτὴν*, ἐναργῶς ἀπέδειξε τὸν καιρὸν καθ' ὃν ὁ B Κύριος συνεδείπνησε τοῖς μαθηταῖς. Μὴ οὖν ἐνδοιασμόν [*All.* ἐνδυασμόν] τινα καὶ ἀμφιβολίαν περὶ τοῦ καιροῦ τὰ παρὰ τοῖς ἄλλοις εὐαγγελισταῖς εἰρημένα ἐμποιήτω σοι· ἤγουν παρὰ μὲν τῷ Ματθαίῳ· *Τῇ δὲ πρώτῃ τῶν Ἀζύμων, προσῆλθον οἱ μαθηταὶ τῷ Ἰησοῦ, λέγοντες αὐτῷ, Ποῦ θέλεις ἑτοιμάσωμέν σοι φαγεῖν τὸ Πάσχα;* Παρὰ δὲ τῷ Μάρκῳ· *Καὶ τῇ πρώτῃ ἡμέρᾳ τῶν Ἀζύμων, ὅτε τὸ Πάσχα ἔθυον, λέγουσιν αὐτῷ οἱ μαθηταὶ αὐτοῦ, Ποῦ θέλεις* [*All.* inser. ἀπελθόντες] *ἑτοιμάσωμέν σοι φαγεῖν τὸ Πάσχα;* Καὶ παρὰ τῷ Λουκᾷ· *Ἦλθε δὲ ἡ ἡμέρα τῶν Ἀζύμων ἐν ᾗ ἔδει θύεσθαι τὸ Πάσχα. Καὶ ἀπέστειλε Πέτρον καὶ Ἰωάννην, εἰπὼν, Πορευθέντες ἑτοιμάσατε ἡμῖν τὸ Πάσχα ἵνα φάγωμεν.*

κ'. Τὰ δὲ ῥητὰ ταῦτα τῶν τριῶν εὐαγγελιστῶν, οὐκ ἐναντίωσίν τινα καὶ διαφωνίαν ἔχει πρὸς τὸ ῥητὸν τοῦ εὐαγγελιστοῦ Ἰωάννου εἰπόντος, *Πρὸ δὲ* C *τῆς ἑορτῆς τοῦ Πάσχα*, καὶ τὰ ἑξῆς. Πρώτην γὰρ τῶν Ἀζύμων δίδωσιν ἡμῖν ἐννοεῖν τὰ θεῖα Εὐαγγέλια, τὴν δεκάτην τοῦ πρώτου μηνὸς, προπαρασκευήν τινα οὖσαν τοῦ Πάσχα, μετὰ καὶ τῶν ἄλλων τριῶν ἡμερῶν, ἤγουν τῆς ἑνδεκάτης, τῆς δωδεκάτης, καὶ τῆς τρισκαιδεκάτης, καθὼς ἐν τῇ βίβλῳ τῆς Ἐξόδου ἀναγέγραπται· *Εἶπεν Κύριος πρὸς Μωσῆν· Ὁ μὴν οὗτος ὑμῖν ἀρχὴ μηνῶν, πρῶτος ἔσται ὑμῖν ἐν τοῖς μησὶ τοῦ ἐνιαυτοῦ. Λάλησον πρὸς πᾶσαν συναγωγὴν υἱῶν Ἰσραὴλ, λέγων· Τῇ δεκάτῃ τοῦ μηνὸς τούτου λαβέτωσαν ἕκαστος πρόβατον, κατ' οἴκους πατριῶν, πρόβατον κατ' οἰκίαν.* Καὶ μετ' ὀλίγον· *Καὶ ἔστω ὑμῖν διατετηρημένον ἕως τῆς τεσσαρεσκαιδεκάτης τοῦ μη-* D *νὸς τούτου.* Ὃ γὰρ παρ' ἡμῖν δύναται ἡ λεγομένη μεγάλη ἑβδομὰς, ἑτοιμασία τις οὖσα καὶ προεόρτιος τῶν τε ἁγίων παθῶν καὶ τῆς τοῦ Κυρίου καὶ Σωτῆρος ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ ἐκ νεκρῶν ἀναστάσεως, τοῦτο καὶ παρ' Ἑβραίοις ἡ τετρὰς ἐκείνη τῶν ἡμερῶν, Προπαρασκευή τις οὖσα τοῦ νομικοῦ Πάσχα, νενόμιστο.

Simonis Iscariotæ. Et post buccellam, tunc introivit in eum Satanas. Et dicit ei Jesus : Quod facis, fac citius. Hoc autem nemo scivit discumbentium, ad quid dixerit ei. Quidam enim putabant, quia loculos habebat Judas, quod dixisset ei Jesus : Eme ea quæ opus sunt nobis ad diem festum [20].

19. Quæ cum evangelista sic patefaciat, quomodo non fiet vel cæco clarum, ante Pascha legale cœnam factam esse? Nam per ista verba : *Quidam enim putabant, quia loculos habebat Judas, quod dixisset ei Jesus : Eme ea quæ opus sunt nobis ad diem festum*, evidenter ille tempus ostendit quo Dominus cœnavit cum discipulis. Nullam ergo tibi pariant de eo tempore difficultatem ac dubitationem quæ ab aliis evangelistis pronuntiata sunt ; nempe, a Matthæo quidem : *Prima autem die Azymorum accesserunt discipuli ad Jesum, dicentes ei : Ubi vis paremus tibi comedere Pascha* [21]? A Marco autem : *Et primo die Azymorum, quando Pascha immolabant, dicunt ei discipuli ejus : Quo vis eamus, et paremus tibi ut manduces Pascha* [22]? A Luca vero : *Venit autem dies Azymorum, in qua necesse erat occidi Pascha. Et misit Petrum et Joannem, dicens : Euntes parate nobis Pascha, ut manducemus* [23].

20. Hæc trium evangelistarum dicta, nullam habent repugnantiam et dissonantiam cum dicto isto Joannis evangelistæ : *Ante vero festum Paschæ*, et quæ deinceps. Si quidem per primam diem Azymorum divina Evangelia dant nobis intelligere diem decimam mensis primi, utpote Proparasceven quamdam Paschæ, una cum aliis tribus diebus, undecima, duodecima, decima tertia ; quemadmodum in Exodi libro descriptum est : *Dixit Dominus ad Mosem : Mensis hic vobis principium mensium, primus erit vobis in mensibus anni. Loquere ad omnem Synagogam filiorum Israel, dicens : Decima mensis hujus sumat unusquisque pecus, per domos patriarum, pecus per domum* [24]. Paucisque interjectis : *Et sit vobis conservatum usque ad quartam et decimam mensis hujus* [25]. Quod enim apud nos valet quæ dicitur magna hebdomas, quæ est velut præparatio et antefestum sanctæ passionis atque a mortuis resurrectionis Domini et Servatoris nostri Jesu Christi, id apud Hebræos ex lege et consuetudine erat quaternitas illa dierum, nimirum Proparasceve quædam Paschæ legalis.

[20] Joan. XIII, 21-29. [21] Matth. XXVI, 17. [22] Marc. XIV, 12. [23] Luc. XXII, 7, 8. [24] Exod. XII, 1-3. [25] Ibid. 6.

Joan. Bapt. Cotelerii notæ.

(24) *Κύριε, τίς ἐστιν; Ἀποκρίνεται ὁ Ἰησοῦς.* Cod. 912, 2473. Κύριε, τίς ἐστιν ὁ παραδιδούς σε; Ἀπεκρίνατο ὁ Ἰησοῦς. *Domine, qui est qui tradet te? Respondit Jesus.* Joan. XXI, 20.

(25) *Ἐκ γὰρ τοῦ εἰπεῖν*, etc. Lib. Reg. 912, 2473. Εἰπεῖν αὐτῷ τὸν Ἰησοῦν, ὃ ποιεῖς, ποίησον τάχιον, ἐναργῶς, etc. At 696, Εἰπεῖν αὐτὸν, ἐναργῶς, etc. μαθηταῖς, πρὸ τῆς ἑορτῆς τοῦ Πάσχα. Μὴ οὖν.

21. Et alii quidem evangelistæ, qui prius vita excesserunt, non pertigerunt ad evangelicam prædicationem Joannis Theologi. Hic vero cum admodum longævus exstiterit, illorum vidit volumina, et sub vitæ finem, in Patmo insula divinitus motus, sanctum Evangelium suum Domitiano imperante conscripsit; multa quæ illi aut obscurius retulerant, aut omiserant penitus, veluti miraculum Lazari, tempus Cœnæ, aliaque nonnulla, explanans, manifestans, magna voce proloculus. Desinite, per Deum oro, adversus adeo manifestam veritatem repugnare; quodque nos Ecclesiæ alumni faciendum accepimus, hoc vos etiam facite, quatuor sacros patriarchas secuti: quoniam plurium suffragium prævalet; unus vero, nullus: *Boni* autem *duo super unum* [26]. At ubi quatuor una voce ac sententia idem sectantur, quis ambigit quin Deus inter ipsos assistat? quemadmodum ait Christus: *Ubi sunt duo vel tres congregati in nomine meo, ibi sum in medio eorum* [27].

A κα'. Καὶ οἱ μὲν ἄλλοι εὐαγγελισταὶ προαπελθόντες, οὐχ ἔφθασαν ἐντυχεῖν τῷ εὐαγγελικῷ κηρύγματι τοῦ Θεολόγου Ἰωάννου. Οὗτος δὲ μακροβιώτατος γεγονὼς ἐνέτυχε τοῖς ἐκείνων συντάγμασι, καὶ πρὸς τῷ τέλει τῆς ἑαυτοῦ βιοτῆς, ἐν Πάτμῳ τῇ νήσῳ θεόθεν κινηθεὶς, ἐπὶ Δομετιανοῦ βασιλέως τὸ κατ' αὐτὸν ἅγιον Εὐαγγέλιον συνεγράψατο· πολλὰ τῶν παρ' ἐκείνοις ἀσαφῶς εἰρημένων, καὶ παραλελειμμένων, οἷον τὸ θαῦμα τοῦ Λαζάρου (26), τὸν καιρὸν τοῦ δείπνου, καί τινα ἄλλα, τρανώσας καὶ σαφηνίσας καὶ μεγαλοφώνως ἀναφθεγξάμενος. Καὶ παύσασθε διὰ τὸν Θεὸν, πρὸς οὕτω φανερὰν ἀλήθειαν ἀντιβαίνοντες· καὶ ὃ ποιεῖν οἱ τῆς Ἐκκλησίας τρόφιμοι παρελάβομεν, τοῦτο καὶ ὑμεῖς ποιεῖτε, τοῖς τέσσαρσιν ἱεροῖς πατριάρχαις ἑπόμενοι· ὅτι τῶν B πλειόνων ἡ ψῆφος κρατεῖ (27), εἷς δὲ, οὐδείς· *Ἀγαθοὶ δὲ οἱ δύο ὑπὲρ τὸν ἕνα*. Ἔνθα δὲ τέσσαρες ὁμοφρονοῦντες (28) τῷ αὐτῷ στοιχοῦσι, τίς ἀμφιβάλλει μὴ καὶ Θεὸν ἐν αὐτοῖς παρεῖναι; καθά φησιν ὁ Χριστός· *Ὅπου εἰσὶ δύο ἢ τρεῖς συνηγμένοι ἐν τῷ ἐμῷ ὀνόματι* [*All.* ἐπὶ τῷ ὀνόματί μου], *ἐκεῖ εἰμι ἐν μέσῳ αὐτῶν*.

22. Quapropter obsecro, conveniamus invicem spiritualiter; malimusque fratrum quam nostri amantes esse. Non enim per Christum aut apostolos azyma comedere, vel offerre edocti fuimus: quando neque Christus ipse tempore passionis suæ, ut dicere occupavimus, pervenerit ad manducationem azymorum, nondum scilicet a Judæis paratorum, prout dictum est; neque rursus apostoli hoc tradiderunt quod non acceperant. Postquam enim cœnasset, inquiunt evangelistæ, per panem tradidit sacramentum Novi Testamenti, et dixit: *Desiderio*

κβ'. Καὶ διὰ τοῦτο παρακαλῶ [*All. inser.* ἵνα] συμβῶμεν ἀλλήλοις πνευματικῶς, καὶ γενώμεθα φιλάδελφοι μᾶλλον ἢ φίλαυτοι. Οὐ γὰρ πρὸς Χριστοῦ, ἢ τῶν ἀποστόλων, τὰ ἄζυμα ἐσθίειν ἢ προσκομίζειν ἐδιδάχθημεν· ἐπεὶ οὐδὲ Χριστὸς αὐτὸς κατὰ τὸν καιρὸν τοῦ πάθους αὐτοῦ, ὡς ἤδη προλαβόντες εἴπομεν, ἔφθασε φαγεῖν τὰ ἄζυμα, μήπω παρὰ τῶν C Ἰουδαίων ἑτοιμασθέντα, ὡς εἴρηται· οὔτε οἱ ἀπόστολοι πάλιν παρέδωκαν ὃ οὐ παρέλαβον. Μετὰ γὰρ τὸ δειπνῆσαι, φασὶν οἱ εὐαγγελισταὶ, Παρέδωκε διὰ τοῦ ἄρτου μυστήριον τῆς Καινῆς Διαθήκης, εἰπών·

[26] Eccle. IV, 9. [27] Matth. XVIII, 20.

Joan. Bapt. Cotelerii notæ.

(26) *Τὸ θαῦμα τοῦ Λαζάρου*. Quod Lazari miraculum dum enarrat Origenes, ad Joan. XI, 43, utitur verbo ignorabili, κιρήσαντι, si fides libris editis. Verum ego illis nequaquam credo; quem debere ἀκούσαντι, persuadet quod præcedit, ὡς οὐδέπω γενομένῳ ὀξυηκόῳ, *ut ei qui nondum acumine præditus esset audiendi*. Itaque velim, ἵνα μὲν αὐτῷ Χριστὸς φωνῇ μεγάλῃ εἴπῃ κραυγάσας τῷ μετὰ τὸ ἀποθανεῖν ἀκούσαντι μὲν, οὐχ ὀξέως δὲ, καὶ διὰ τοῦτο δεομένῳ τῆς Ἰησοῦ κραυγῆς, τὸ, *Λάζαρε, δεῦρο ἔξω· Ut Christus ipsi, post mortem quidem audienti, non tamen acute, ideoque opus habenti Jesu clamore, clamans dicat magna voce, « Lazare, veni foras. »* Legito, p. 349, et judicio tuo utere. Supposititius Chrysostomus in quatriduanum Lazarum, t. VII Anglicanæ edit. p. 531, l. VIII, 9: Τετραήμερον σῶμα μετὰ τῆς ἐνταφίου τοῖς ζῶσι συγχορεῦον αἰσθητός. Emend. ἐσθῆτος, deleta conjectura marginali omnino improbabili: *Quatriduanum corpus, cum veste sepulcrali una cum viventibus choros celebrans.*

(27) *Ὅτι τῶν πλειόνων ἡ ψῆφος κρατεῖ*. Sumptum ex canonibus, Nicæno VI, et Antiocheno XIX, ubi consulendi interpretes. Atque ad illa Decreta respiciebat imperator Constantius, cum ad Liberium papam his verbis uteretur: Τῶν γὰρ πλειόνων ἐπισκόπων ἡ ψῆφος ἰσχύειν ὀφείλει. *Histor. Eccles.* Theodoriti, lib. I, cap. 16. Errato autem memoriæ evenit, ut ab Anastasio, in *Hodego*, cap. 13, p. 272, et in fine Operis, canonibus apostolicis imputetur sententia. Ait priori loco: Νόμος γάρ ἐστιν ἐξ ἀποστολικῶν κανόνων, ὁ ἐπιτρέπων τῆς (f. vacat, vel aliquid deest) τῶν πλειόνων μαρτυριῶν ἢ χρήσεων εἶναι τὴν ψῆφον ἐπὶ παντὶ ζητήματι, καὶ δόγματι συντείνοντι εἰς Χριστόν. Posteriori autem: Τῶν πλειόνων γὰρ ἰσχύει ἡ ψῆφος ἐπὶ παντὶ πράγματι· καθὼς οἱ κανόνες τῶν ἁγίων ἀποστόλων Χριστοῦ διετάξαντο. Michael Glycas, *De processione Spiritus sancti*, citatus per Allatium, *De utriusque Ecclesiæ consensione*, c. 917: Ἐπὶ πᾶσι τῶν πλειόνων ἡ ψῆφος κρατεῖν εἴωθεν. In Disceptatione Joannis Plusiadeni pro concilio Florentino, t. I *Græciæ orthodoxæ*, p. 619: Εἷς οὐδείς· τῶν πλειόνων ἡ ψῆφος νικᾷ. Præfatio Theodoriti ad Psalmos, κρατείτω δὲ ὅμως τῶν πλειόνων ἡ ψῆφος.

(28) *Ὁμοφρονοῦντες*. Alias ὁμοφωνοῦντες marginis. Varietas frequens in codicibus manu exaratis: interdum absque dispendio sensus, ut hic et s. n. 8, 12; et in Theodorito, t. IV, p. 157 A, magno interdum cum errore. Pachymeræ Paraphrasis ad cap. 4 Dionysii *De divinis nominibus*, n. 31: Συμφωνία, πολυμιγέων καὶ δίχα φρονεόντων ἕνωσις λέγεται. Imo vero, φωνεόντων. *Consonantia, multorum varie mixtorum et seorsim sonantium unio dicitur.* Chrysostomus, orat. 1, *De incomprehensibili Dei natura*, p. 332, t. I: Καὶ φρονεῖ μὲν, οὐδὲν δὲ διηρθρωμένον. Haud dubie φωνεῖ. *Puer vocem quidem edit, sed nullatenus articulatam.*

Ἐπιθυμίᾳ ἐπεθύμησα τὸ Πάσχα τοῦτο φαγεῖν μεθ' ὑμῶν (29), τῆς ὥρας δηλονότι φθασάσης τοῦ πάθους αὐτοῦ.

κγ'. Οἱ δὲ τῶν ἀζύμων μετέχοντες κινδυνεύουσι λανθανόντως εἰς τὴν τοῦ Ἀπολλιναρίου περιπίπτειν αἵρεσιν (30). Ἐκεῖνος γὰρ σῶμα μόνον ἄψυχον καὶ ἄνουν ἐτόλμησεν εἰπεῖν, λαβεῖν τὸν Υἱὸν καὶ Λόγον τοῦ Θεοῦ ἐκ τῆς ἁγίας Παρθένου, ἀρκεῖν λέγων ἀντὶ ψυχῆς καὶ νοὸς, τὴν θεότητα. Καὶ οἱ τὰ ἄζυμα προσκομίζοντες νεκρὰν σάρκα καὶ οὐχὶ ζῶσαν προσφέρουσιν. Ἡ γὰρ προζύμη ἀντὶ ψυχῆς τῷ [*All.* ἐν τῷ] φυράματι γίνεται, καὶ τὸ ἅλας ἀντὶ τοῦ νοός· ὃ μὴ ἔχον τὸ ἄζυμον, πῶς οὐκ ἄψυχόν ἐστι καὶ νεκρὸν καὶ τῷ ὄντι νεκροποιόν; Ὁ γὰρ Κύριος ἡμῶν Ἰησοῦς Χριστὸς τέλειος ὢν Θεὸς καὶ τέλειος ἄνθρωπος, διπλοῦς τὴν φύσιν, ἀλλ' οὐ τὴν ὑπόστασιν, B σῶμα ἔμψυχόν τε καὶ ἔννουν ἐκ τῆς Ἀειπαρθένου προσλαβόμενος, διὰ τελείου ἄρτου εἰκότως παρέδωκε τὸ τῆς καινῆς Διαθήκης μυστήριον· εὐλογήσας αὐτὸν, καὶ κλάσας, καὶ εἰπὼν, *Λάβετε, φάγετε*· ὅς ἐστιν ὁ ἐπουράνιος ἄρτος καὶ ζωτικὸς καὶ ζωὴν διδοὺς τοῖς ἐσθίουσιν αὐτόν· καθὼς ὁ Χριστὸς ἐπηγγείλατο λέγων· *Ὁ τρώγων μου τὴν σάρκα καὶ πίνων μου τὸ αἷμα ἐν ἐμοὶ μένει, κἀγὼ ἐν αὐτῷ.*

κδ'. Εἰ δὲ καὶ πρὸς τὴν τῶν εἰρημένων δύναμιν δυσανασχετεῖτε καὶ φιλονείκως [*All.* φιλονίκως] διενίστασθε, παρὰ τῶν ἁγίων λέγοντες ἀποστόλων Πέτρου καὶ Παύλου τὴν τῶν ἀζύμων παράδοσιν παραλαβεῖν, συνερχόμεθα κἂν τούτῳ τῇ ὑμετέρᾳ ἀδελφότητι, καὶ δείξομεν σὺν Θεῷ, τινὰ τῶν παρὰ C τῶν ἀποστόλων παραδοθέντων, ὑπ' ἐκείνων αὐτῶν πάλιν διορθωθέντα [*All.* ἀναιρεθέντα] καὶ μεταποιηθέντα πρὸς τὸ εὐσεβέστερον· οἷα τῆς εἰς Χριστὸν πίστεως κρατυνομένης, καὶ τῆς Ἐκκλησίας Θεοῦ χάριτι στερεουμένης καὶ πλατυνομένης. Καὶ τὸ Σάββατον γὰρ ἴσα τῇ ἁγίᾳ Κυριακῇ προσετάγημεν τιμᾷν, καὶ φυλάττειν καὶ μηδὲν ἐν αὐτῷ ἐργάζεσθαι· ἀλλὰ τοῦτο νῦν οὐ γίνεται. Καὶ Πέτρος δὲ τοὺς ἐξ ἐθνῶν προσερχομένους τῇ ἀμωμήτῳ πίστει τῶν Χριστιανῶν, τὸ πρῶτον περιέτεμνε, καὶ οὕτως ἐβάπτιζε (31)· καὶ Παῦλος δὲ τὸν Τιμόθεον περιέτεμεν. Ἀλλὰ καὶ οἱ κατηχούμενοι τριακονταετεῖς ἐβαπτίζοντο. Καὶ ἄλλας τινὰς νομικὰς παρατηρήσεις οἱ πιστεύοντες ἐφύλαττον. Καὶ ἀρχιερεῖς γυναιξὶ συνεζεύγνυντο. Ἀλλ' οὐδὲν ἄρτι τοιοῦτον D ἐμπολιτεύεται, τῆς τοῦ Θεοῦ Ἐκκλησίας, ὡς εἴρηται, ἰσχυροποιουμένης καὶ προκοπτούσης ἐπὶ τὸ ἐντελέστερον.

κε'. Καὶ τί θαυμαστὸν ἢ ξένον, εἰ τηνικαῦτα μὲν οἱ μαθηταὶ ἐν ἀρχῇ τοῦ κηρύγματος, τῇ τῶν πολλῶν ἀσθενείᾳ συγκαταβαίνοντες, τινὰ τῶν ἐθίμων

A *desideravi Pascha hoc manducare vobiscum* [28], nempe adventante hora passionis suæ.

23. Qui autem azyma sumunt, in periculum incurrunt clam delabendi ad Apollinaris hæresim. Siquidem ille ausus est affirmare corpus solum animæ mentisque expers assumptum fuisse per Verbum et Filium Dei, de sancta Virgine; contenditque divinitatem sufficere loco animæ ac mentis. Item qui azymis in missa utuntur, carnem mortuam, non autem viventem offerunt. Fermentum namque pro anima fit massæ, et sal pro mente: quibus azymum cum careat, qua ratione non erit inanimatum, mortuum, ipsaque re mortiferum? Etenim Dominus noster Jesus Christus, perfectus B Deus, et perfectus homo, duplex natura, at non subsistentia, quique corpus anima menteque præditum e semper Virgine assumpsit, merito per panem perfectum tradidit novi testamenti sacramentum, quem benedixit fregitque, dicens: *Accipite, manducate*, qui est panis cœlestis, vitalis, vitamque largiens comedentibus eum; sicut Christus promisit, hoc sermone: *Qui manducat meam carnem, et bibit meum sanguinem, in me manet, et ego in illo* [29].

24. Quod si adversus allatorum vim ægre ferentes contentionis amore obsistitis, asseveratisque vos a sanctis apostolis Petro et Paulo accepisse azymorum traditionem; in eo quoque cum vestra fraternitate congredimur, et Deo adjuvante probabimus, C nonnulla eorum quæ ab apostolis tradita fuerunt, per ipsos eosdem postea correcta fuisse, et ad majorem pietatem translata: quia nimirum fides in Christum corroborata est, et Ecclesia per Dei gratiam firmata atque dilatata. Etenim Sabbatum pari honore cum Dominica prosequi jussi sumus, et servare, nihilque eo die operari: verum hoc nunc nequaquam observatur. Ad hæc Petrus eos qui ex gentibus accedebant ad inculpatam Christianorum fidem, primum circumcidebat, deinde baptizabat; itemque Paulus circumcidit Timotheum. Quinetiam catechumeni, annum agentes tricesimum baptizabantur. Aliæ nonnullæ legales observationes a fidelibus custodiebantur. Pontifices, cum uxoribus copulabantur. Nunc porro nihil ejus- D modi in usu est; quoniam sancta Dei Ecclesia (jam dictum fuit) robore crevit, atque ad perfectiorem provenit statum.

25. Et quid mirum aut novum, si tunc temporis, cum inciperet Evangelii prædicatio, discipuli multorum infirmitati sese accommodantes, permisu-

[28] Luc. XXII, 20, 15. [29] Joan. I, 56.

Joan. Bapt. Cotelerii notæ.

(29) *Μεθ' ὑμῶν*. Addunt codd. 912, 2473, πρὸ τοῦ με παθεῖν· *antequam patiar*. Luc. XXII, 15.

(30) *Λανθανόντως εἰς τὴν τοῦ Ἀπολλιναρίου περιπίπτειν αἵρεσιν*. Citatur hunc in modum a doctissimo Combefisio Auctarii 2, col. 437: Πλανῶντες εἰς τὴν Ἀπολλιναρίου περιπίπτειν αἵρεσιν. *Ne errore in Apollinarii incidant hæresim.*

(31) *Καὶ οὕτως ἐβάπτιζε*. Hucusque liber Reg. 690.

runt illis ut nonnullas consuetudines suas retinerent: scilicet per paulatim factam omnimodam subtractionem, sapienter immutando illos, ac traducendo ad Evangelium, jam ad obtemperationem exercitatos? Neque enim ramus obliquus ferre potest subitam reflexionem vimque manus ad rectitudinem ducentis; quemadmodum e nostris theologis quidam pronuntiavit [30]; citius quippe rumpetur, quam rectus fiet. Ideo, ut dictum est, ad tempus concessa fuere azyma, quoniam ingens tunc Hebræorum multitudo Romam incolebat; quod liber Actuum apostolorum indicat. Postea autem, in tempore, hæc etiam sublata sunt. Eamdemque Dei dispensationem in Moyse cernere est; qui Hebræis interim quidem sacrificia permisit, quo Deum mentibus illorum inderet; deinde vero cum hoc quoque bene feliciterque peractum fuit, ea tunc abolevit. Sufficiunt mihi hæc, ad hominem plenum Spiritu sancto ac intelligentia spirituali. *Da enim*, inquit, *sapienti occasionem, et sapientior erit* [31].

26. Cæterum antea, initio pontificatus mei, litteras commendatitias dedi ad beatissimum papam Romæ, easque per quemdam qui ex solemni voto Hierosolymam proficiscebatur misi ad clarissimum magistrum et ducem Italiæ Argyrum, ut dirigeret ad sanctitatem ejus. Quo ex tempore elapsum est biennium: nec de illis quidquam potui comperire. Et ecce iterum has describens, misi ad tuam in Deum dilectionem, ut propter amorem nostri, seu potius propter Deum, ob quem et pro quo Epistola est: *Pro Christo* enim *legatione fungimur*, inquit divinus Apostolus [32], efficias ut ad maxime venerandam illius beatitudinem perducatur; simulque petas respondeat scripto, quod mittas ad nos.

27. Si vero præsentem quoque epistolam, postquam legerit pietas tua, ad ipsum transmiserit,

αὐτοῖς συνεχώρησαν τελεῖσθαι ὑπ' αὐτῶν τῇ κατὰ μικρὸν πάντως ὑφαιρέσει σοφῶς ὑπαλλάττοντες αὐτοὺς καὶ μετάγοντες ἐπὶ τὸ Εὐαγγέλιον, ἤδη γεγυμνασμένους πρὸς εὐπείθειαν; Μὴ δὲ γὰρ ἂν πτόρθον λοξὸν ἐνεγκεῖν ἀθρόαν μετάκλισιν καὶ βίαν χειρὸς ἀπευθυνούσης· ὥς τις τῶν καθ' ἡμᾶς ἔφη θεολόγων· θᾶττον μὲν τ' ἂν [*All. ins.* τοῦτον] ῥαγῆναι, ἢ ὀρθωθῆναι. Καὶ διὰ τοῦτο, ὡς εἴρηται, πρὸς καιρὸν μὲν συνεχωρήθη τὰ ἄζυμα· ὅτι μεγάλη τις ἦν Ἑβραϊκὴ τότε εἰς Ῥώμην, καθὼς ἡ βίβλος τῶν Πράξεων τῶν ἀποστόλων διασαφεῖ. Ἔπειτα δὲ ἡνίκα καιρὸς, καταλυθῇ [*All.* κατελύθη] καὶ ταῦτα. Ὅπερ καὶ ἐπὶ Μωϋσέως ὁρᾶται παρὰ Θεοῦ οἰκονομούμενον· συγχωρήσαντος (32) μὲν τὰς θυσίας τέως τοῖς Ἑβραίοις, ἵνα ἐγκαταστήσῃ Θεόν· ἔπειτα δὲ ἡνίκα καὶ τοῦτο κατωρθώθη [*All.* κατορθωθῇ], καταλύσαντος αὐτὰς ὕστερον. Ἀρκεῖ μοι ταῦτα (33), πρὸς ἄνδρα πλήρη τυγχάνοντα Πνεύματος ἁγίου καὶ συνέσεως πνευματικῆς. Δίδου γὰρ, φησὶ, *σοφῷ ἀφορμὴν, καὶ σοφώτερος ἔσται* (34).

κϛ'. Πρὸ καιροῦ δὲ, ἐν ἀρχῇ τῆς ἀρχιερωσύνης μου, συστατικὴν ἔστειλα γραφὴν πρὸς τὸν μακαριώτατον πάπαν Ῥώμης, πέμψας αὐτὴν διά τινος τῶν κατ' εὐχὴν ἀπερχομένων εἰς Ἱεροσόλυμα, πρὸς τὸν λαμπρότατον μάγιστρον καὶ δοῦκα τῆς Ἰταλίας τὸν Ἀργυρὸν (35), ἵνα κατευοδώσῃ αὐτὴν πρὸς τὴν ἁγιωσύνην σου [*All.* αὐτοῦ]. Ἔκτοτε δὲ διετία ἀπῆλθε· καὶ περὶ ταύτης οὐδὲν ἠδυνήθην μαθεῖν. Καὶ ἰδοὺ πάλιν ταύτην μεταγράψας ἔστειλα πρὸς τὴν θεοφιλίαν σου· ἵνα διὰ τὴν ἡμετέραν ἀγάπην, μᾶλλον δὲ διὰ Θεὸν, δι' ὃν καὶ ὑπὲρ οὗ ἡ γραφή· *Ὑπὲρ Χριστοῦ γὰρ πρεσβεύομεν*, φησὶν ὁ θεῖος ἀπόστολος· διευθετήσῃς αὐτὴν πρὸς τὴν ἐκείνου σεβασμιωτάτην μακαριότητα, καὶ ζητήσῃς ἀντίγραφον καὶ ἀποστείλῃς πρὸς ἡμᾶς.

κζ'. Εἰ δὲ καὶ τὴν παροῦσαν γραφὴν ἀναγνοῦσα ἡ σεβασμιότης σου, διαπορθμεύσει πρὸς αὐτὸν,

[30] Greg. Naz. orat. 42. [31] Prov. IX, 9. [32] II Cor. V, 20.

Joan. Bapt. Cotelerii notæ.

(32) *Συγχωρήσαντος*. Nilus, Ad Magnam, c. 13: Καὶ πρὸς εἰδωλολατρείαν ὕστερον ἐκμανεῖσι τοῖς ἔπειτα τρέψαι θύειν αὐτῷ. Scribe mea fide ἐπιτρέψαι. *Atque ad idolorum cultum deinde furentibus posteris permisisse ut sibi sacrificium offerrent.*

(33) *Ἀρκεῖ μοι ταῦτα.* Metathesis litterarum vitiosam induxit lectionem in Novellam tertiam Manuelis Comneni, Juris Græco Romani, p. 156: Ἥτις (πρόσταξις) καταστρωθήσεται, καὶ τῷ ἱερῷ χαρτοφυλακίῳ ἐναποτεθήσεται, ἀρέσκουσα ταῖς ἁγιωτάταις Ἐκκλησίαις, κἂν ἰσότυπα καὶ μόνα ταύτης πεπιστωμένα, παρὰ τῶν μερῶν αὐτῶν ἐμφανίζηται. Quis enim probam, ἀρκέσουσα, non confestim agnoscat? cum sensu: *Quæ constitutio expandetur, et in sacro chartophylacio reponetur, suffectura sanctissimis Ecclesiis, etiamsi ejus exemplaria sola, competenti fide munita, ab ipsis partibus insinuentur.*

(34) *Σοφώτερος ἔσται.* Libri Regii 1004, 1605, subdunt: Ὁ δὲ τὰ πάντα εἰρηνοποιῶν Χριστὸς ὁ ἀληθινὸς Θεὸς ἡμῶν, ἀξιώσαι ἡμᾶς ὁμοθυμαδὸν εὐχαριστῆσαι αὐτῷ, καὶ συλλειτουργῆσαι, τὸ αὐτὸ φρονοῦντες, etc. *Qui vero cuncta reconciliat Christus verus Deus noster, dignos reddat nos qui uno animo gratias agamus ei, et comministremus, idem sentientes.*

(35) *Ἀργυρόν.* De Argyro infra adhuc non semel, et Edictum de Pittacio legatorum Romanorum, apud Allatium, dissertat. 2, *De libris ecclesiasticis Græcorum*; Joannes Veccus, orat. 2, Apologetica et Antirrhetica, n. 8; Georgius Metochita, *De processione Spiritus sancti*, lib. V. Quibus adde Guillelmum Apuliensem, lib. I et II *Rerum Normannicarum*, ubi Argyroum vocat; et Nicephorum Bryennium, aliosque historicos. Leo IX, Epistola ad Constantinum Monomachum imperatorem: *Suffultus ergo comitatu, qualem temporis brevitas, et imminens necessitas permisit, gloriosi ducis et magistri Argyroi fidelissimi tui colloquium et consilium expetendum censui.* Quem locum referens Wibertus archidiaconus in Vita Leonis papæ, cap. 10. *Argyrii* exhibet in libris editis. Argyrissum quidam nuncupant, et Argyrizzum. Plura vir diligentissimæ lectionis Carolus Fresnius in *Familiis Augustis Byzantinis*.

εὐάρεστον Θεῷ τε καὶ ἡμῖν ἔργον ἐκτελέσειεν. Ἴσως γὰρ Θεοῦ ἐπινεύσαντος πρεσβείαις τῶν ἁγίων κορυφαίων ἀποστόλων, προσδέξεται τὰ ἀναγεγραμμένα, καὶ ἀποδέξεται, καὶ συνέλθοι τοῖς περιποθοῦσι τὴν αὐτοῦ σεβασμιότητα τιμίοις ἀδελφοῖς καὶ Πατράσι· καὶ κοινῇ πάντες ὁμοθυμαδὸν, τῷ τὰ πάντα εἰρηνοποιοῦντι Χριστῷ τῷ ἀληθινῷ Θεῷ ἡμῶν εὐχαριστήσομεν, καὶ συλλειτουργήσομεν, τὸ αὐτὸ φρονοῦντες, τὴν αὐτὴν ἀναφορὰν ἱερουργοῦντες καὶ προσκομίζοντες.

κη'. Ὡς ἐξ ἡμῶν προσεῖπε τὴν κατὰ Θεὸν ἱερὰν καὶ ἁγίαν [*All. ins.* ἁγίας] σου σύνοδον. Ἀσπάζεται δὲ καὶ ἡ καθ' ἡμᾶς ἐν φιλήματι ἁγίῳ τὴν ἁγιωσύνην σου, ἐπικαλουμένη σὺν ἡμῖν τὰς σὰς εὐχάς [*Deest in All.*]. Καὶ χαῖρε, καὶ ἔῤῥωσο, εὐφραινόμενος ἐν Κυρίῳ πάντοτε, καὶ τῆς ἡμετέρας εὐτελείας ἐν ταῖς σαῖς ἱεραῖς τελεταῖς μνείαν ποιούμενος.

A gratum Deo nobisque opus peractura est. Forsan enim, Deo annuente intercessionibus sanctorum inter apostolos principum, suscipiet admittetque quæ in ea perscripta sunt; necnon conveniet cum honorandis fratribus Patribusque qui desiderio venerandæ religionis ejus flagrant: tum communiter omnes eadem mente, cunctorum reconciliatori Christo vero Deo nostro gratias agemus, et comministrabimus, idem sentientes, eamdem oblationem consecrantes atque celebrantes.

28. Nomine nostro saluta divinam, sacram, sanctamque congregationem tuam. Quæ apud nos est sanctitatem tuam salutat in osculo sancto, et nobiscum preces tuas implorat. Vale, lætus in Domino semper, ac tenuitatis nostræ in sanctis sa- B crificiis tuis memor.

Γ'.

Μιχαὴλ (36) τοῦ ἁγιωτάτου ἀρχιεπισκόπου Κωνσταντινουπόλεως νέας Ῥώμης καὶ οἰκουμενικοῦ πατριάρχου τοῦ Κηρουλαρίου πρὸς Πέτρον τὸν ἁγιώτατον πατριάρχην Θεουπόλεως μεγάλης Ἀντιοχείας.

α'. Τὰ γράμματα τῆς μακαριότητός σου ἀνέγνω ἡ μετριότης ἡμῶν, καὶ ἀναμαθοῦσα διὰ τοῦ ταῦτα διακομίσαντος, ὡς καλῶς, Θεοῦ χάριτι τὰ κατ' αὐτὴν διεξάγεται, τῇ αὐτοῦ ηὐχαριστήσαμεν, ὡς εἰκὸς ἀγαθότητι, ζωὴν σοι μακραίωνα καὶ ἄλυπον ἐπευχόμενοι. Οἷς δὴ καὶ περιείχετο περὶ τοῦ εὐλαβοῦς διακόνου καὶ βασιλικοῦ κληρικοῦ Πέτρου ὅτι τε κατὰ τὰς ἡμετέρας πρὸς τὴν σὴν ἁγιότητα εἰσηγήσεις σιγίλλιον αὐτῆς τούτῳ πεπόρισται ἐπὶ τῷ φιλοτιμηθέντι αὐτῷ παρὰ τοῦ πρώτου [*All.* πρὸ] σου πατριάρχου κληρικοτόπου [*All.* κληροτοπίῳ]· καὶ ὅτι ἑτέρας οὗτοσὶ προτυχὼν εὐεργεσίας παρὰ σοῦ [*All.* τῆς σῆς] τελειότητος, ἠγνωμόνησε, μηδὲ γραφῆς αὐτοῦ καταξιώσας αὐτήν.

β'. Καὶ ἡ μετριότης ἡμῶν εἰδυῖα οἵαν οὐ νῦν, οὐδ' ἐκ νέου, ἀλλ' ἀρχῆθεν εἶχε [*All.* εἶχες] πρὸς αὐτὸν [*All.* αὐτὴν] διάπυρον στοργὴν καὶ διάθεσιν, καὶ ὡς οὐ παρὰ φαῦλον λογίζῃ τὰς ὑπέρ τινων παρ' αὐτῆς πεμπομένας σοι γραφάς [*All.* συλλαβάς]· τούτου χάριν καὶ γράφει, καὶ ἀξιοῖ· ἅμα μὲν εὐεργετεῖσθαι διὰ σοῦ τοὺς ἀξιοῦντας ἐθέλουσα, πρὸς ἔπαινον καὶ ἀνακήρυξιν τῆς μεγαλοδώρου καὶ φιλοτίμου ψυχῆς σου· ἅμα δὲ καὶ μισθῶν οὐκ ὀλίγων

III.

Michaelis sanctissimi archiepiscopi Constantinopolis novæ Romæ, et œcumenici patriarchæ, Cerularii, ad Petrum sanctissimum patriarcham Theopolis magnæ Antiochiæ.

1. Beatitudinis tuæ litteras legit mediocritas nostra, et comperiens ex allatore earum, bene per Dei gratiam te agere, divinæ, ut par fuit, gratias egimus benignitati, vitam tibi longævam et tristitia carentem deprecati. Continebant autem litteræ tuæ de religioso diacono imperatorioque clerico Petro, C quod juxta nostras ad sanctitatem tuam suasiones, sigillum tuum obtinuerit pro clericatus loco quo donatus fuerat a patriarcha prædecessore tuo; quodque idem alia antea a perfectione tua beneficia consecutus, ingratus exstiterit, ac ne quidem litteris suis dignum te arbitratus.

2. At mediocritas nostra quia novit qualem quamque ardentem amorem et affectum, non nunc, neque recens, sed jam olim habeas erga nos, utque non in malam partem accipias quas pro nonnullis ad te mittimus litteras, idcirco et scribit et postulat: tum quidem cupiens a te beneficio affici petitores, in laudem ac præconium magnificæ et ge- D nerosæ animæ tuæ; tum vero etiam non exiguam mercedem nobis concilians, qua quidem ex parte

Joan. Bapt. Cotelerii notæ.

(36) *Μιχαὴλ.* Celebris est in Historia, præsertim ecclesiastica, Michael Cerularius, Patriarcha CP. Græcorum Schismaticorum caput, et Ecclesiæ Latinæ hostis capitalis. Vulgo Μιχαὴλ ὁ Κηρουλάριος. Μιχαὴλ Κηρουλλάριος. Cod. Reg. 2425. Μιχαὴλ ὁ Κηρουλάρης, quemadmodum apud Glycam. A Balsamone ad cap. 1, tit. 8. Nomocanonis ὁ Κήρουλλος Μιχαὴλ nuncupatur. Ὁ Κερουλάριος simpliciter apud Allatium, dissertatione 2, *De libris ecclesiasticis Græcorum*, p. 157. Ejus, ut et Petri Antiocheni contra Latinos Epistolæ in multis bibliothecis reperiuntur, et a viris doctis solent citari: hancque fere totam *Annalibus* suis inseruit Baronius anno 1054, sed Latine tantum. De Michaele suppleri debet pittacium legatorum Romanorum, in Allatio, *De libris ecclesiasticis Græcor.* p. 167, per eumdem libellum seu chartam excommunicationis, in conciliis post Leonis IX epistolas; Græca nimirum per Latina: Μιχαὴλ, inquit, γράμμασι τοῦ κυροῦ ἡμῶν Λέοντος τοῦ πάπα νουθετηθεὶς, πα. . . . . κατεφρόνησεν. Latine? *Michael litteris domini nostri Leonis papæ admonitus, resipiscere contempsit.* Repono πεισθῆναι. Nam ibidem apud Allatium, p. 168 B et C. Ἐὰν μὴ πεισθῶσιν. In Conciliis est: *Nisi resipiscerent.* Et *nisi forte resipuerint.* Cerularii decretum Juri Græco-Romano addendum alias edidi.

ad illam pertinet. At diaconus, indignum se, prout ait, qui ad te scribat judicans, ideo nunquam ausus ad sanctitatem tuam litteras dare. Non cessat autem tibi gratias plurimas agere, ac pro te orare Deum, ob innumera tua erga se beneficia et dona: poscitque sigillum commutari, quoniam madefactum fuit, vixque legi potest. Atque hæc quidem de istis.

3. Ante tempus autem aliquantum, edocti ex iis qui a veteri Roma huc veniunt, virtutem, ingenuitatem et scientiam papæ ejus civitatis, qui nuper obiit; de communi concordia et consensione, propter scandala circa orthodoxam fidem de illis evulgata, non pauca ei significavimus per nostras syllabas seu litteras, cum humilitate multa; quemadmodum ipse quoque ex hujusmodi scriptura cognoscere poteris, qui quidem partim lucrari eum omnino volebamus, partim vero et benevolum ac nostrum habere satagebamus, ut nobis adversus Francos auxilium præberet. Quas litteras cum tradidissemus in manum vestiaritæ qui imperatoris litteras ad illum deferebat, sperabamus cum portaturum illum ambas epistolas ad quem missæ fuerant, tum accepturum ab ipso rescriptum atque allaturum ad nos.

4. Ille vero, hujusmodi sumptis litteris, cum pervenisset usque ad magistrum et ducem Italiæ Argyrum, ipso ei artificiose subrepente, quo velociter ad papam mitteret, litteras illi tradidit. Verum magister, sicut accurate didicimus, nunquam oblitus religionis suæ atque astutiæ, at semper male affectus in regiam urbem Romanumque imperium, neque in hoc a consuetudine sua recessit; sed pecuniam quam ab imperatore acceptam vestiarius deferebat, retinuit, eam quoque, ut et prius missam, in usus suos plane volens convertere, ut qui in castrorum suorum ædificiis operam daret, curamque impenderet.

5. Atque hanc, uti dicemus, fraudem machinatus est. Convocavit nonnullos, quibus præcipue, ut

A πρόξενος ἡμῖν γενομένη, τόγε εἰς μέρος ἧκον αὐτῆς. Ὁ δέ γε διάκονος ἀνάξιον τοῦ πρὸς σὲ γράφειν ἑαυτὸν, ὥς φησι, κεκρικὼς, τούτου χάριν οὐδὲ γράψαι ποτὲ πρὸς τὴν σὴν ἐτόλμησεν ἁγιότητα. Οὐ παύεται δὲ αὐτῇ πάμπολλα εὐχαριστῶν καὶ ὑπερευχόμενος, τῶν εἰς αὐτὸν ἀπείρων αὐτῆς εὐεργεσιῶν ἕνεκεν καὶ χαρίτων· καὶ αἰτεῖται ἀμειφθῆναι αὐτῷ [*All.* αὐτῆς] τὸ σιγίλλιον, διὰ τὸ βραχῆναι, καὶ σχεδὸν μηδὲ ἀναγινώσκεσθαι δύνασθαι. Καὶ ταῦτα μὲν περὶ τούτου [*All.* τούτων].

γʹ. Πρὸ καιροῦ δέ τινος ἀναμαθόντες παρὰ τῶν ἐκ τῆς πρεσβυτέρας Ῥώμης ἐνταῦθα ἀφικνουμένων περὶ τῆς ἀρετῆς καὶ εὐγενείας καὶ γνώσεως τοῦ νῦν τελευτήσαντος πάπα ταύτης φημί· περὶ [*All.* καὶ περὶ] τῆς εἰς αὐτὸν [*All.* ταὐτὸν] ἡμῶν ὁμοφροσύνης τε καὶ συμβάσεως διὰ τὰ περὶ τὴν ὀρθόδοξον πίστιν περὶ αὐτῶν [*All.* αὐτὸν] θρυλλούμενα σκάνδαλα, οὐκ ὀλίγα δι' ἡμετέρων συλλαβῶν μετὰ πολλῆς ταπεινοφροσύνης, ὡς καὶ αὐτὸς ἔχεις γνῶναι ἐκ τῆς τοιαύτης γραφῆς, αὐτῷ ἐδηλώσαμεν· τοῦτο μὲν, κερδῆσαι τοῦτον πάντως βουλόμενοι· τοῦτο δὲ, καὶ εὔνουν (37) ἔχειν καὶ οἰκεῖον πραγματευόμενοι εἰς τὴν περὶ ἡμᾶς αὐτοῦ κατὰ τῶν Φράγγων ἐπικουρίαν. Ἅστινας δὴ συλλαβὰς, καὶ ἐγχειρήσαντες τῷ τὰ πρὸς ἐκεῖνον ἐπιφερομένῳ βασιλικὰ γράμματα βεστιαρίτῃ (38), ἠλπίζομεν ἀποκομίσαι μὲν αὐτὸν καὶ ἄμφω τὰ γράμματα πρὸς ὃν ἀπεστάλησαν, ἀντίγραφα [*All.* ἀντίγραμμα] δὲ ἐξ αὐτοῦ λαβεῖν καὶ πρὸς ἡμᾶς ἀγαγεῖν.

C δʹ. Ὁ δὲ τὰ τοιαῦτα λαβὼν γράμματα, καὶ μέχρις αὐτοῦ φθάσας τοῦ μαγίστρου καὶ δουκὸς Ἰταλίας τοῦ Ἀργυροῦ, τὰ γράμματα μὲν, εὐμηχάνως αὐτὸν αὐτοῦ ὑπελθόντος ἐφ' ᾧ ταῦτα διὰ ταχέων ἐς τὸν πάπαν ἐξαποστεῖλαι, αὐτῷ ἐνεχείρισεν· ὁ μάγιστρος δὲ, ὡς ἀκριβῶς μεμαθήκαμεν, οὐδέποτε τῆς οἰκείας ἐπιλελησμένος θρησκείας καὶ διπλόης (39), ἀλλ' ἀεὶ τἀναντία κατὰ τῆς βασιλίδος [*All.* βασιλείας] καὶ τῆς Ῥωμανίας φρονῶν, οὐδ' ἐν τούτῳ ἠμέλησε τῶν συνήθων, ἀλλ' αὐτά τε τὰ νομίσματα ἃ πρὸς βασιλέως ὁ βεστιαρίτης λαβὼν, ἐπεφέρετο, ἀνελάβετο, ἐν κέρδει πάντως ἰδίῳ θέσθαι καὶ ταῦτα βουλόμενος, ὡς τὰ προαποσταλέντα, ἅτε περὶ οἰκείων διαπονούμενος κάστρων (40) οἰκοδομὰς καὶ τὴν περὶ αὐτὸν [*f.* αὐτῶν] ἐπιμέλειαν [*All.* ἐπιμελείας].

D ϛʹ. Καὶ ταύτην, ὡς ἐροῦμεν, τὴν σκευὴν ἐσκαιώρησε. Προσκαλεσάμενος γάρ τινας, οἷς μᾶλλον,

Joan. Bapt. Cotelerii notæ.

(37) *Εὔνουν*. Ignorabiliter dictum Philoni libro *De plantatione Noe*, p. 228 E. Εὔνοια γάρ ἐστι βούλησις τοῦ τῷ πλησίον εἶναι τὰ ἀγαθὰ αὐτὰ χάριν ἐκείνου. Nisi se se offerret εὔνοια, claro sensu. *Benevolentia enim est, voluntas ut proximo eveniant ipsa bona propter eum.*

(38) *Βεστιαρίτῃ*. Per ea quæ ab insignibus viris observata fuere, explodet facile diligens lector joculare non neminis erratum. Is repertum inter officia palatii βεστιαρίτην, putavit esse bestiis curandis præfectum, ideoque vertit *bestiaritem*, et marginem inepta glossa maculavit, *Aliis* θηριοκόμος, immemor suæ paulo ante præcedentis interpretationis, ὁ πρωτοβεστιαρίτης, *protovestiarites.*

(39) *Διπλόης*. Quæst. 176. Cæsarii, οὐδὲ τοῦτο ἔξω διπλῆς καὶ ποικιλίας τὸ νόημα. L. διπλόης. Ut quæst. 118. Ἔχει δὲ καί τινα διπλόην τὸ νόημα.

(40) *Κάστρων*. Similiter vero mea quidem sententia ad istud triviale nomen producetur compendium scripturæ, quod Leo Allatius licet in mss. tractandis subactus, legere tamen non potuit, lib. II *De consensione Ecclesiæ utriusque*, cap. 12, c. 675, hoc pacto: Καὶ τὸ παραδοῦναι δὲ Χριστιανὴν γυναῖκά τινα τῷ ἐν τῷ κάστρῳ ἐκπροσωποῦντι τῷ Ἀμηρᾷ ὡμολόγει. Id est, *Tradidisse vero Christianam quamdam mulierem ei qui in castro personam Ameræ referebat, fatebatur.*

ὡς ἔοικε, τῶν ἄλλων εἶχε θαῤῥεῖν· ὧν ὁ μὲν, ἐν Ἀμάλφῃ ἐπισκοπήσας ποτὲ, ὡς ἤκουσται, ὕστερον δὲ τῆς τοιαύτης ἀπελαθεὶς Ἐκκλησίας δι' αἰτίας εὐλόγους, ἐπὶ πέντε ἤδη ὅλοις ἐνιαυτοῖς [*All.* ὅλους ἐνιαυτοὺς] δεδιωγμένος ὑπάρχων [*All.* ὑπάρχει]· ὁ δὲ, ὄνομα μόνον ἔχει ἀρχιεπισκόπου, πράγματος παντάπασιν ἔρημον· οὐδὲ γὰρ ὅπου καὶ ἀρχιερεύσας [*All.* ἀρχιεράτευσεν] οὐχ εὕρηται· τῷ δέ γε τρίτῳ προσωπεῖον, ὡς αὐτῷ ἐδόκει περιθεὶς καγκελλαρίου (41), καὶ τούτῳ δὴ τῷ Ῥωμαϊκῷ ἀξιώματι, ἐξ ὑπερβαλλούσης πανουργίας [*All.* κακουργίας] καὶ πονηρίας τοῦτον ἀναπείσας καλεῖσθαι, ἵνα ἔχῃ ἐπὶ τοῖς σκαιωρηθεῖσι κρατεῖν δι' αὐτοῦ, ὡς διά τινος δῆθεν τείχους ἀπροσμαχήτου. Καὶ τῶν ἐμῶν γραμμάτων ἀφελὼν (42) τὴν σφραγῖδα, καὶ τὰ ἐμφερόμενα αὐτῇ ἀναγνοὺς, ἕτερα δὲ πρὸς ἡμᾶς ἀπὸ τοῦ πάπα δῆθεν ἀπεσταλμένα συνθεὶς, καὶ τούτοις [*al.* τούτους] τοὺς εἰρημένους ἐφοδιάσας ἀνέπεισεν τοὺς ἀθλίους, φεῦ τῆς πλάνης (43) καὶ τῆς σκαιότητος, τὴν μεγαλόπολιν (44) καταλαβεῖν, καὶ τὰ τοιαῦτα ἐμφανίσαι γράμματα πρὸς ἡμᾶς!

ϛ'. Οἳ καὶ εἰσελθόντες τὴν βασιλεύουσαν, πρῶτον μὲν τῷ κραταιῷ καὶ ἁγίῳ ἡμῶν βασιλεῖ ἐθεάθησαν μετὰ σοβαροῦ καὶ γαύρου σχήματος καὶ φρονήματος καὶ βαδίσματος· ἔπειτα δὲ πρὸς τὴν ἡμετέραν μετριότητα ἀνεληλυθότες, τί ἄν τις εἴποι ὁπόσῃ ὑπερηφανείᾳ καὶ ἀλαζονείᾳ καὶ αὐθαδείᾳ ἐχρήσαντο; μηδὲ τὴν οἱανοῦν πρόσρησιν εἰπόντες ἡμῖν, ἢ κἂν γοῦν μικρὸν κλῖναι τὰς ἑαυτῶν κεφαλὰς, καὶ προσαγαγεῖν ἡμῖν τὴν συνήθη προσκύνησιν ἀνασχόμενοι; μήτε μὴν ὄπισθεν τῶν μητροπολιτῶν μεθ' ἡμῶν ἐν τῷ σεκρέτῳ συνηθροισμένων (45), καθίσαι ὅλως κατα-

patet, confidebat. Quorum unus quidem Amalphæ quondam episcopatum obtinens (ita accepimus), postea ab ea Ecclesia justis de causis expulsus, jam a quinque annis integris fugatus manet. Alter vero, nomen solum habet archiepiscopi, ipsa re penitus nudum: neque enim ubinam pontificatum gesserit potuit inveniri. Tertio autem, pro libito imposuit personam cancellarii, ac per summam versutiam et pravitatem persuasit ut ex hac Romana dignitate appellaretur, quo haberet in fraude quam moliebatur per quem obtineret, nimirum tanquam per murum inexpugnabilem. Et cum litterarum mearum sigillum abstulisset, illicque posita legisset, alia vero quasi ad nos per papam missa composuisset, hisce prædictos homines instruens, miseros induxit; o dolum et nequitiam! ut ad magnam urbem accederent, ac ejusmodi litteras commonstrarent nobis.

6. Qui imperantem urbem ingressi, primo quidem potenti sanctoque nostro imperatori conspiciendos se præbuerunt, cum arroganti superboque habitu, spiritu, incessu. Postea vero ad nostram venientes mediocritatem, quid dixerit quis quanta insolentia, jactantia, temeritate usi fuerint? nulla penitus nos salutatione impertiti, nec sustinentes vel minimum capita sua inclinare, nobisque solitam venerationem offerre, neque etiam omnino admittentes post metropolitanos nobiscum in secreto congregatos sedere, juxta jam olim obtinentem con-

Joan. Bapt. Cotelerii notæ.

(41) *Καγκελλαρίου.* Intelligit Fredericum, tunc diaconum et cancellarium, postea Romanum pontificem; quem σημείωμα de projecto pittacio in sacra mensa a legatis Romanis contra patriarcham Michaelem, quod producit Leo Allatius dissert. 2, *De libris ecclesiasticis Græcorum*, ita nuncupat p. 163. Φερεδέρικος διάκονος καὶ σακελλάριος. Sed forsan eodem errato quod cernitur initio actionis 6 synodi VII, et scribendum. καγκελλάριος, qui et a Græcis καντζιλέριος dicitur, et καγγελλάριος. καγκελάριος.

(42) *Ἀφελών.* Participium reddendum S. Nilo, *Ad Agathium*, cap. 2, in Opusculis, p. 86, 87. Contra avaros: Ἵνα διπλῇ τὸν συναγαγόντα κολάσει καταδικάσῃ, τῇ μὲν ὑπὲρ ὧν ἀσθενεστέρους ὀφείλων ἠδίκησε, τῇ δὲ, ἀνθ' ὧν ἅπερ ἐκείνων ἀφείλετο, ἄλλοις ὕλην συνήγαγεν ἀσώτου ζωῆς· *Ut duplici pœnæ coacervatorem adjudicet, alteri quidem, pro eo quod imbecilliores spoliando injuria affecit, alteri vero, quoniam quæ eorum bona abstulit, ea aliis congregavit ad vitæ flagitiosæ materiam.* Sed et pari errato leges in Josepho, lib. IX, cap. 2, p. 305 f. ὠφελοῦντο, pro ἀφελοῦντο. Εὐτελὲς δ' οὐδὲν οὐδ' ὀλίγον ἀφελοῦντο. Vet. Interpr. *Qui nihil tulerunt vile, nec parvum.* Et lib. XVI, cap. 12: Ὠφελήσειν γὰρ οὕτως τοῦ θυμοῦ τὸ περιττὸν, pro ἀφαιρήσειν. *Sic enim ademplurum ab eo iræ plurimum.*

(43) *Φεῦ τῆς πλάνης.* Ab Allatio in opere *De Purgatorio* editus, Eustratius presbyter CP. *De statu animarum post mortem*, p. 507, 508, ubi de Pythonissa, μετήλλαξε τὴν πάλιν, omnino scribendum τὴν πλάνην, ut et ipse clamat contextus. At ex Encomio S. Dionysii per Michaelem syncellum, multo ante medium, ejici debet πλάνην, et legi, εὐθὺς ἀπὸ τοῦ βαπτίσματος ἐξαναδὺς ἐπὶ τὴν πρὸς τὸν ἀνθρωποκτόνον ἀποστάτην ἵεται πάλην. Hoc est, *Statim ac e baptismi lavacro emersit, ad luctam adversus homicidam apostatam profectus est.*

(44) *Τὴν μεγαλόπολιν.* Ita passim apud auctores, non solum Constantinopolis, sed et Roma, aliæque urbes maximæ appellantur. Certe cap. 1, part. 3 concilii Chalcedonensis, ubi in titulo libri editi habent, ἀρχιεπίσκοπος Λέων, cod. Reg. 1026, f. 182, ostendit, ἀρχιεπίσκοπος τῆς μεγαλοπόλεως Ῥώμης Λέων, disertique sunt Græci in varietate epithetorum, quibus urbem suam novam Romam ornant. Sed notari debet censura Christophori de Bondelmontibus in *Descriptione Constantinopoleos: Fuit hæc urbs*, inquit, *pulcherrima valde, et aula sapientiæ et honestatis, nunc vero ad ignorantiam, et duritiam vetustæ opinionis, perventi* (lego *præventi*) *peccato gulæ, adhæserunt; et in tantum delati propter copiam piscium et carnium, quod pars quarta ipsius ad morbum inciderunt lepræ, et doctrinam Joannis Chrysostomi, Damasceni, et aliorum sanctorum Patrum dimisere.* Nec omittam errorem qui Antiquitates CP. Lambecii, p. 99, seu *Demonstrationes chronographicas* Combefisii p. 27, maculat: Τότε εὐφημίσθη ἡ πόλις ἀληθεῖσα Κωνσταντινούπολις, τῶν ἱερέων βοώντων, Εἰς ἀπείρους αἰῶνας εὐόδωσον ταύτην, Κύριε, errorem pudendum; cum sit in proclivi emendare, κληθεῖσα. *Tunc faustibus omnibus accepta est civitas vocata Constantinopolis, clamantibus sacerdotibus: In infinita sæcula hanc dirige et promove, Domine.*

(45) *Μητροπολιτῶν μεθ' ἡμῶν ἐν τῷ σεκρέτῳ συνηθροισμένων.* Hoc de secreto patriarchali accipio locum Joannis Mosch. cap. 193 *Prati spiri-*

suetudinem, verum id suam esse contumeliam arbitrati. Quorsum non eloquor quod his stolidius est? Neque etiam ad imperiale culmen majestatemque ullatenus humiles exhibuerunt se: quin imo majorem in modum se extollentes, ac sibi superiora imaginati, cum cruce et baculis intra regiam ingressi sunt.

7. Nihil igitur horum prout par erat perpetrantes, epistolam obsignatam tradiderunt nobis, statimque recesserunt. Quam accipiens mediocritas nostra, et sigillum auferre conata, diligenterque scrutata, ipsummet invenit adulteratum, et litteras plenas doli ac vaframenti. Illa enim citra discrimen declarabant, quæ dum in hac magna urbe Argyrus commoraretur, nostræ sæpe protulit mediocritati, præsertim de azymis, propter quæ non semel tantum, sed et bis jam et ter quaterque per nos pulsus est atque ejectus a divina communione ac sumptione eucharistiæ.

8. Porro exemplum nostræ ad papam epistolæ; sed et ipsius quæ quasi a papa ad nos scripta, per sceleratos homines allata fuit, quæque in linguam Græcam translata est, ad beatitudinem tuam misimus, ut cognoscas, quid nos ad illum scripserimus, quænam vero per redditam nobis epistolam fuerint significata; atque hinc plane intelligas, quod non nuda suspicione adducti fuimus, sed ipsam nudam apprehendimus veritatem. Cæterum manifestius idem figmentum deprehensum est per archiepiscopum Tranensem ac syncellum, qui illinc ad nos veniens, totam aperuit veritatem, quemadmodum narravi potenti sanctoque imperatori nostro.

9. Rumor autem quidem nostris auribus insonuit quod memoratum papam etiam perfectio tua in sacris diptychis referat, itemque Alexandrinus et Hierosolymitanus antistites. Sed non puto tanta ignorantia teneri, maxime præ aliis tuam incomparabilem virtutem. Nosti enim a tempore sanctæ et œcumenicæ sextæ synodi, ac deinceps relationem papæ in sacris diptychis, apud nostras videlicet sanctas Ecclesias excisam fuisse, propterea quod Vigilius tunc Romæ papa, ad eam synodum venire noluerit, nec anathema dicere tum Theodoriti

A δεξάμενοι, κατὰ τὴν κρατήσασαν ἀρχῆθεν συνήθειαν, ἀλλ' οἰκείαν τοῦτο ὕβριν νενομικότες. Τί μὴ λέγω τὸ τούτων ἀνοητότερον; Ἀλλ' οὐδὲ πρὸς βασιλικὴν ὅλως περιωπὴν καὶ μεγαλειότητα τεταπείνωνται· μᾶλλον μὲν οὖν ἑαυτοὺς μεγάλως ἐξαίροντες, καὶ τὰ ὑπὲρ αὐτοὺς φανταζόμενοι, μετὰ σταυροῦ καὶ σκήπτρων ἐντὸς τῶν βασιλείων εἰσέρχονται.

ζ'. Μηδὲν τοίνυν τούτων, ὡς εἰκὸς, δεδρακότες, ἐπιστολὴν ἐσφραγισμένην ἡμῖν ἐπέδωκαν, καὶ εὐθὺς ὑπεχώρησαν. Ἣν καὶ λαβοῦσα ἡ μετριότης ἡμῶν, καὶ ἀφελεῖν τὴν σφραγῖδα ἐπιχειρήσασα, καὶ ἀκριβῶς περιεργασαμένη, αὐτήν τε ταύτην εὗρε νενοθευμένην, καὶ τὰ γράμματα πλήρη δόλου καὶ περινοίας. Ἐκεῖνα γὰρ καὶ ἐδήλουν ἀπαραλλάκτως, ἅπερ ἐν τῇ μεγαλοπόλει ὁ Ἀργυρὸς ἐνδημῶν πρὸς B τὴν ἡμετέραν πολλάκις ἔλεγε μετριότητα· μάλιστα δὲ περὶ τῶν ἀζύμων· δι' ἃ καὶ οὐχ ἅπαξ μόνον, ἀλλὰ καὶ δὶς ἤδη καὶ τρὶς καὶ τετράκις τῆς θείας ἐξώσθη καὶ ἀπεβλήθη παρ' ἡμῶν κοινωνίας καὶ μεταλήψεως.

η'. Τὸ δὲ ἴσον τῆς πρὸς τὸν πάπαν ἡμετέρας γραφῆς, ἀλλὰ μὴν καὶ αὐτῆς τῆς πρὸς ἡμᾶς δῆθεν ἀπὸ τοῦ πάπα διὰ τῶν ἀλιτηρίων ἀποκομισθείσης, καὶ εἰς τὴν Ἑλλάδα μεθερμηνευθείσης φωνὴν, πρὸς τὴν σὴν μακαριότητα ἐξεπέμψαμεν· ὡς ἂν γνοίης, τί μὲν ἡμεῖς πρὸς ἐκεῖνον ἐγράψαμεν, τίνα δὲ διὰ τῆς ἐπιδοθείσης ἡμῖν ἐπιστολῆς ἐδηλοῦντο· καὶ ἀκριβῶς καταμάθῃς ἐντεῦθεν, ὡς οὐ ψιλὴν ὑπόνοιαν ὑπενοήσαμεν [*All.* ἐπενοήσαμεν], ἀλλ' αὐτῆς τῆς ἀληθείας γυμνῆς ἐδραξάμεθα. Φανερώτερον δὲ τὸ τοιοῦτον C ἠλέγχθη δρᾶμα καὶ διὰ τοῦ ἀρχιεπισκόπου Τράνας καὶ συγκέλλου ἐκεῖθεν ὡς τούτου [*All.* πρὸ τούτων ὡς] πρὸς ἡμᾶς ἀφιγμένου, καὶ τὴν ἀληθῆ [*All.* ἀλήθειαν] πᾶσαν διασαφήσαντο; [*Deest in All.*] γνώμην, ὃν τρόπον εἴρηκα τῷ κραταιῷ καὶ ἁγίῳ ἡμῶν βασιλεῖ.

θ'. Φήμη δέ τις τοῖς ἡμετέροις ὠσὶν ἐνηχήθη, ὡς τὸν δηλωθέντα πάπαν καὶ ἡ τελειότης σου ἐν τοῖς ἱεροῖς ἀναφέρει διπτύχοις, ἀλλὰ μὴν καὶ ὁ Ἀλεξανδρείας, καὶ ὁ Ἱεροσολύμων. Καὶ οὐκ οἶμαι τοσοῦτον ἀγνοῆσαι ἀγνόημα, μάλιστα πρὸ τῶν ἄλλων τὴν σὴν ἀσύγκριτον ἀρετήν. Οἶδας γὰρ ὅτι ἀπὸ τῆς ἁγίας καὶ οἰκουμενικῆς ἕκτης συνόδου (46), καὶ ἐπίταδε, ἡ ἐν τοῖς ἱεροῖς διπτύχοις ἀναφορὰ ταῖς D καθ' ἡμᾶς δηλαδὴ ἁγίαις Ἐκκλησίαις ἐξεκόπη (47) τοῦ πάπα, διὰ τὸν τηνικαῦτα πάπαν Ῥώμης τὸν Βιγίλλιον [*All.* Βιγίλιον] μὴ ἀπαντῆσαι (48) κατὰ

Joan. Bapt. Cotelerii notæ.

tualis, de Apollinari Alexandrino: Καθότι, inquit, ἐθεώρει αὐτὸν ἐν τῷ σηκρήτῳ vel σεκρέτῳ αὐτοῦ τὴν ψυχὴν ἐδάκνετο. Cum tamen interpres ita vertat: *Quoties videbat illum, in secreto conscientiæ suæ angebatur*. Acta Petri martyris, p. 218: Ἐν τῷ σεκρέτῳ γενόμενος. Ubi versio, *In cubiculum veniens*.

(46) *Οἰκουμενικῆς ἕκτης συνόδου*. Refellitur a Petro Antiocheno in Responsione. Et parili modo Joannes Veccus, in Opusculis Græcis Arcudii, p. 152, anathematismum 12 synodi quintæ, ex synodo sexta laudat. Contra vero in loco Simeonis Hierosolymitani, quem profert Allatius, *Adversus Creyghtonum*, p. 572: Πέμπτης συνόδου typis expressum est vice ἕκτης.

(47) *Ἡ ἐν τοῖς ἱεροῖς διπτύχοις ἀναφορὰ ἐξεκόπη*. Apud Lambecium cod. 247, lib. v, p. 125: Ἀπαρίθμησις αἰτιῶν, δι' ἃς ἀπόρηται (leg. ἀπέῤῥιπται) ἡ τοῦ πάπα Ῥώμης ἀναφορά, etc.

(48) *Ἀπαντῆσαι*. Ab ἀντὶ deducitur ἀντάω, ἀπαντάω, et cum aliis multis δυσάντητος. Ob quod ultimum hanc Notam conficere non dubitavi, ut indicarem sancti Cyrilli locum, qui bene habere videri posset, et male habet. In Oseam, n. 132, p. 165 A. Cyrus, inquit, in Babylonem et Assyriam expeditionem suscepit Σὺν ὄχλῳ βαρεῖ καὶ δυσαν-

ταύτην τὴν σύνοδον, μήτε μὴν ἀναθεματίσαι τὰ παρὰ Θεοδωρίτου κατὰ τῆς ὀρθῆς πίστεως καὶ τῶν δώδεκα κεφαλαίων τοῦ ἁγίου Κυρίλλου γραφέντα, ἔτι δὲ καὶ τὴν τοῦ Ἴβα ἐπιστολήν· καὶ ἔκτοτε καὶ μέχρι τοῦ νῦν ἀποτμηθῆναι τῆς καθ' ἡμᾶς ἁγιωτάτης καὶ καθολικῆς Ἐκκλησίας τὸν πάπαν. Οὗ χάριν καὶ ἄπιστον ἡμῖν τοῦτο παντάπασιν ἔδοξε· οὐ τοσοῦτον περὶ ἐκείνων, ὅσον περὶ τῆς σῆς πολυμαθείας τε καὶ ἐξῃρημένης συνέσεως.

ι'. Καὶ οὐ τοῦτο δὲ μόνον, ἀλλ' ὅτι καὶ οἱ δηλωθέντες δύο ἀρχιερεῖς οὐ μόνον ἄλλους τὰ ἄζυμα ἐσθίοντας καταδέχονται, ἀλλ' ἔστιν ὅτε καὶ αὐτοὶ δι' ἀζύμων τὴν θείαν ἐκτελοῦσι μυσταγωγίαν. Καὶ ἡμεῖς μὲν μήτινος εὐποροῦντες ἐκ τοῦ προχείρου, δι' οὗ τὴν περὶ τούτου πρὸς ἐκείνους ἐρώτησιν ποιησόμεθα, ἄλλως δὲ μηδὲ ἄλλοις περὶ τούτων θαῤῥεῖν ἔχοντες, τὸ πᾶν τῆς ἐρεύνης (49) τῇ σῇ ἀνατίθεμεν ἁγιότητι· ὡς ἂν αὐτὴ περὶ τοῦ πράγματος ἀκριβῶς ἐξετάσασα γνωρίσῃ τῇ ἡμῶν μετριότητι. Καὶ περὶ μὲν τούτων οὕτως.

ια'. Εἰς ἡμετέρας δὲ χεῖρας ἀπεδόθη διὰ τοῦ λαμπροτάτου προέδρου καὶ δουκὸς Ἀντιοχείας τοῦ Σκληροῦ (50) καὶ τὸ ἴσον τῆς πρὸς τὸν Γρανδέσης ἤτοι Ἀκυλίας γραφῆς σου· ὃ καὶ ἀναγνωσθὲν, καταδρομὴν αὐτοῦ [*All.* αὐτὸ] πολλὴν περὶ τῶν ἀζύμων μόνων [*All.* μόνον] εὑρέθη ποιούμενον, τῶν ἄλλων Ῥωμαϊκῶν σφαλμάτων πολλῷ τούτων χαλεπωτέρων ἀφέμενον. Εἰ τάχα δὲ καὶ ἔγραψεν οὑτωσὶ πρὸς τὴν σὴν ἁγιότητα, ὅτι περὶ τούτων ἔγραψεν αὐτῷ [*All.* αὐτὸ] ἡ μετριότης ἡμῶν· ἀλλ' οὖν περὶ οὐδενὸς τούτων ἐδήλωσέ ποτε ἢ αὐτῷ τῷ πάπᾳ, ἤ τινι ἄλλῳ τῶν ἐπισκόπων αὐτοῦ· πλὴν τῆς ἐπιστολῆς ἧς νῦν πρὸς σὲ τὸ ἴσον ἐξαπεστείλαμεν. Ἀλλ', ὡς φαίνεται, ἀπό τε τῶν γραμμάτων αὐτῶν καὶ τῶν πράξεων ὅλως εἰσὶ φιλοψευδεῖς καὶ περίεργοι. Ἀλλ' εὖ ἴσθι ὡς οὐχ ἑνὶ μόνῳ βέλει τῷ περὶ τῶν ἀζύμων περιπείρονται οἱ Ῥωμαῖοι, τῷ τὸ προδήλως πᾶσι γινωσκομένῳ, ἀλλὰ πολλοῖς τε καὶ διαφόροις δι' ἃ καὶ ἐκτρέπεσθαι τούτους ἐπάναγκες.

ιβ'. Καὶ ἃ μὲν ἐπιτελοῦσιν ἰουδαΐζοντες, ταῦτά ἐστι· αὐτό τε τὸ περὶ τῶν ἀζύμων αὐτοῖς ἐπικρεμάμενον ἔγκλημα, καὶ τὸ τὰ πνικτὰ τούτους ἐσθίειν, καὶ τὸ ξυρᾶσθαι (51), καὶ τὸ φυλάττειν τὰ Σάββατα,

A adversus rectam fidem duodecimque sancti Cyrilli capita scriptis, tum epistolæ Ibæ: atque ex eo tempore usque ad præsens, abscissum esse papam a nostra sanctissima et catholica Ecclesia. Quam ob causam, incredibilis nobis penitus visa est illa fama: non adeo circa illos præsules, quam circa multiplicem doctrinam tuam, singularemque prudentiam.

10. Neque vero hoc duntaxat relatum fuit, sed etiam quod duo memorati pontifices, cum homines alios azyma comedentes recipiunt, tum ipsi quoque interdum in azymis divina celebrant mysteria. Et nos quidem neminem ad manum habentes, per quem illos ea de re interrogemus, ad hæc B aliis circa ista nequaquam fidentes, omnem inquisitionem tuæ committimus sanctitati: ut ipsa, negotio diligenter explorato, nostræ mediocritati notum faciat. Ac de his quidem sic.

11. In nostras autem manus traditum est a clarissimo præside ac duce Antiochiæ Sclero exemplum epistolæ tuæ ad Gradensem seu Aquileiensem antistitem: quæ lecta, inventa est plurimum excurrere in sola azyma, aliis Latinorum erroribus, qui multo graviores sunt, omissis. Si forte autem et ita scripsit ad sanctitatem tuam, quod de his ad ipsum litteras dederit nostra mediocritas: attamen de nullo horum indicavit unquam, aut ipsi C papæ, aut alteri cuipiam episcoporum suorum; exceptā epistola, cujus exemplum impræsentiarum ad te misimus. Scilicet, sicut apparet ex litteris eorum atque actionibus, penitus mendaces sunt et vafri. Verum recte cognoscas, quod non uno tantum jaculo, nempe circa azyma, transfiguntur Latini, illo cunctis notissimo, sed multis variisque; ob quæ necesse est ut illos aversemur.

12. Et quidem quæ Judæos imitati peragunt, ista sunt: ipsum circa azyma impendens iis crimen, suffocata manducare, radi, Sabbata servare, polluta comedere, monachos carne vesci, adipe

Joan. Bapt. Cotelerii notæ.

τήτῳ δυνάμει· *Cum exercitu ingenti et potentia inexorabili*, juxta interpretem. Ego vero corrigo, et sic corrigere omnes volo, δυσανήτῳ. hoc est inexpugnabili, cuique vix ac ne vix quidem occurri potest. Sic mortis δυσάντητον κράτος dixit idem Pater, lib. IV, *Adversus Nestorium*, p. 107, similiaque multa proferremus ex ipso, si necesse esset. Unde ejusdem operis, lib. III, p. 82 E, ubi apparet δυσανὰ videtur scribendum, δυσάντητον· *inexpugnabile*, interpreti.

(49) Ἐρεύνης. Mihi permirum videtur, viros doctos omnia edere, omnia concoquere, omnia interpretari, plane securos de sensu. Quid enim, amabo, hæc Græca sibi volunt, Theophylacti, *In adorationem S. Crucis*, apud Gretserum, c. 1511 B:

D Τοὺς ἥλους ἀνασκοποῦντα, καὶ τὰ τῆς λόγχης κεντήματα, καὶ βάλλοντα δι' αὐτῶν τὸν τῆς ἐρεύνης δάκτυλον. Quid vero ista Latina, *Clavos contemplans, et lanceæ vulnera, inque ea velut retributionis digitum immittens.* Quo modo non statim ex ipso contextu et ex *Historia evangelica* occurrit ἐρεύνης δάκτυλος Thomæ apostoli?

(50) Zonaras, Cedrenus.

(51) *Καὶ τὸ ξυρᾶσθαι.* Magnum vero crimen; ut per Græcos Latinis objiceretur; non solum hic, sed et in Edicto de pittacio, ubi aiunt: Ἐγκαλέσαντες ἡμῖν, ὅτι τοὺς πώγωνας παραπλησίως ἐκείνοις ξυρᾷν, καὶ τὴν κατὰ φύσιν ἀνθρώπου μορφὴν παρὰ φύσιν· ἐξαλλάσσειν οὐκ ἀνεχόμεθα. *Incusantes nos*, Græcos Latini, *quod barbam æque ac illi*

* Constitut. apostol.

suillo, omnique corio usque ad carnem pertingente; in prima jejuniorum hebdomade, in carnisprivii et lacticinii hebdomadis, eodem modo circa cibum agere; feria quarta carnem edere, Parasceve autem caseum et ova; totum Sabbati diem jejunare. Quæ vero extra hæc, ejusmodi sunt, atque ita habent. In sancto Symbolo, tale additamentum recitant, ex mala periculosaque sententia, ad hunc modum: *Et in Spiritum sanctum, Dominum, et vivificantem, qui ex Patre Filioque procedit.* Item in sacra missa proclamant: *Unus sanctus, unus Dominus Jesus Christus, in gloria Dei Patris, per Spiritum sanctum.*

A καὶ τὸ μιαροφαγεῖν (52), καὶ τὸ τοὺς μοναχοὺς (53) κρεωφαγεῖν τὸ στέαρ τὸ χοίρειον, καὶ τὴν δερματίδα πᾶσαν τὴν διήκουσαν μέχρι τοῦ κρέατος, καὶ τὸ κατὰ τὴν πρώτην (54) τῶν νηστειῶν ἑβδομάδα, καὶ τὴν ἀπόκρεων ἐν ταὐτῷ καὶ τὴν τυρηνὴν ἐκτελεῖν, καὶ τὸ τῇ τετράδι κρεωφαγεῖν, τῇ δὲ Παρασκευῇ ἐσθίειν τυρὸν καὶ ὠά· ἐν τῷ Σαββάτῳ δὲ νηστεύειν (55) πᾶσαν τὴν ἡμέραν. Τὰ δ' ἐκτὸς τούτων, τοιαῦτα καὶ οὕτως ἔχοντα, ἐν τῷ ἁγίῳ Συμβόλῳ τοιάνδε τινὰ ποιοῦνται προσθήκην, κακῶς καὶ ἐπικινδύνως φρονοῦντες· ἔχει δὲ οὕτως· *Καὶ εἰς τὸ Πνεῦμα τὸ ἅγιον, τὸ Κύριον καὶ ζωοποιὸν, τὸ ἐκ τοῦ Πατρὸς καὶ Υἱοῦ ἐκπορευόμενον·* καὶ ἐν τῇ θείᾳ δὲ μυσταγωγίᾳ τὸ, *Εἷς ἅγιος, εἷς Κύριος Ἰησοῦς Χριστὸς, εἰς δόξαν Θεοῦ Πατρὸς, διὰ Πνεύματος ἁγίου*, ἐκφωνοῦσι.

13. Ad hæc, sacerdotum nuptias prohibent, hoc est, qui uxorem habent sacerdotii dignitatem non suscipiunt, sed conjugii expertes esse debent qui

B ιγ'. Πρὸς δὲ [*All. inser.* τούτοις] καὶ τὸν γάμον τῶν ἱερέων κωλύουσι· τουτέστι τοὺς γυναῖκας ἔχοντας μὴ καταδέχεσθαι τὸ τῆς ἱερωσύνης ἀξίωμα, ἀλλ

Joan. Bapt. Cotelerii notæ.

radere, et eam quæ est secundum naturam hominis figuram, immutare contra naturam non sustinemus. Μήτε τῇ Γραφῇ προσέχειν ἐθέλοντες *, ἥ, Οὐκ ἀπομαδαρώσετε, φησὶ, τοὺς πώγωνας ὑμῶν· οὔτε μὴν ἐννοεῖν ὅλως βουλόμενοι, ὅτι γυναιξὶν εὐπρεπὲς τοῦτο ὁ κτίσας ἐποίησε Θεὸς, ἀνδράσι δὲ ἀνάρμοστον ἐδικαίωσεν· *Neque Scripturæ animum advertere volentes, quæ, Non depilabitis, inquit* (*Levit.* XIX, 27), *barbas vestras: neque omnino cogitare volentes, quod Creator Deus id mulieribus decorum esse effecit; viris vero inconveniens merito censuit.* Præterea Græci iidem in Indice accusationum contra Latinos, edito per Stevartium Observation. ad Manuelem Calecam, num. 36, hoc modo criminantur: *Iidem barbam radunt, et pilos totius corporis; rati ad expiationem quamdam* (sic lego) *conducere. Quod Judaicum est.* Et num. 51: *Monachi mentum radunt, muliebrem in morem.* Vide Zonaram et Blastarem in canonem Trullanum 96. Nec vice versa Græcis pepercerunt Latini. Nam in Pittacio dicitur: Τὴν κόμην τῆς κεφαλῆς καὶ τοῦ πώγωνος, ὡς οἱ Ναζωρηνοὶ τρέφοντες, τοὺς τὰς κόμας κείροντας, καὶ κατὰ τὴν διάταξιν τῆς Ῥωμαϊκῆς Ἐκκλησίας τοὺς πώγωνας ξυρίζοντας εἰς τὴν κοινωνίαν οὐ καταδέχονται. In conciliis: *Sicut Nazareni, capillos capitis ac barbas nutrientes, eos qui comas tondent, et secundum institutionem Romanæ Ecclesiæ barbas radunt, in communione non recipiunt.* Et tractatu de Græcorum malis consuetudinibus, apud eumdem Petrum Stevartium, p. 418: *Græci nequaquam venerantes præceptum apostolicum illud* (*I Cor.* XI, 14): *« Vir, si comam* D *nutriat, ignominia est illi; » omnes cum maximo studio incrementis* (subjunxerim *capillorum*) operam præstant. *Hujus lapsus clerici maxime rei sunt, et etiam monachi, quos nullo modo decet nutrire. In coronæ modum, sicut regula præcipit, tonsuram capillorum non faciunt: sed pene ut mulieres in fronte dividendo discriminant; servatis undique capillis, ut colli nuda et aurium cartilagines protegant*, p. 419. *Sacerdotes eorum, more Judaico, promittunt barbas, quæ sunt Dominico sanguine, cum ab illis bibitur, madentes.* Nonnullos quoque Latinos non permisisse Græcis *barbam nutrire*, γένειον, τρέφειν, testatum invenies in libro Allatii *De ætate et interstitiis in collatione ordinum*, p. 6, 15. Adeo ex studiis partium res leves in atrocia vertuntur facinora. At Photius apud Joannem Veccum citatum a Leone Allatio *Dissertatione de perpetuo consensu Occidentalis et Orientalis Ecclesiæ*, p. 597, 593, ait: Οὕτω ξυρᾶσθαι μὲν, ἄλλοις πάτριον, ἑτέροις δὲ καὶ συνοδικοῖς ὅροις ἀπόβλητον. Εὐφήμως δὲ τὸν λόγον εἰπεῖν ἔδει, καὶ εἴπομεν. Εἰ δὲ καὶ τὸν ἐν Σίδῃ κανόνα προσέθεμεν, βαρεῖς ἂν καὶ λίαν φορτικοὶ κατεφάνημεν. *Sic, tonderi, aliis patrium est, aliis synodica etiam definitione abjiciendum. Bonis enim verbis hæc dici oportebat, ut et diximus. Quod si canonem Sidensem proposuissemus, graves visi fuissemus atque importuni.* Mitto cætera et cæteros, qui plura forsan dixi quam par erat.

C (52) *Μιαροφαγεῖν*. Quo de peccato præclara exstat lectuque dignissima Photii Epistola, Auctarii, num. 2, in qua ob leve mendum Montacutio aqua hæsit, Εἴτε καὶ μετὰ τεσσαράκοντα ἡμέρας ἐπιτεθῇ αὐτοῖς ἐπιτίμιον. Solemnis nimirum error est in μετὰ et κατὰ confusis. Tu, *si quidem juxta* (κατὰ) *regulam quadraginta dierum imposita fuerit pœnitentiæ multa.*

(53) *Καὶ τὸ τοὺς μοναχούς*, etc. Iidem Græci: *Si quis monachus in episcopum promoveatur, carnes manducat intrepide. Et monachi parva vexati ægritudine, carnibus vescuntur. Communiter autem omnes pinguedine porcina utuntur.* Ibidem, in *Accusationibus Græcorum contra Latinos*, cap. 59: *Monachi eorum manducant adipem, et pinguedinem suillam, quæ carnibus adnascitur, hoc est lardum; et prætextu cujusvis, etiam exigui morbi, carnibus vescuntur monachi et laici in magna Quadragesima: et si quis monachus ordinetur episcopus, impune carnes manducat.* Addo quæ in Humberto, *Contra* D *Græcorum calumnias*, sub finem et ad finem; itemque Theophanem Chronici, p. 368. A.; Theophylacti epistolam citatam Juris Græco-Romani, p. 320, ut de cæteris nihil dicatur.

(54) *Καὶ τὸ κατὰ τὴν πρώτην*, etc. Adversus Latinos Græci, ibidem apud Stevartium, p. 410: *Septimanam edulio casei dicatam non agnoscentes, carnes comedunt.* Similique modo Index Accusationum, cap. 53: *Non agnoscunt Tyrophagam hebdomadem, ab esu casei sic nominatam: sed in ea vescuntur carnibus.* Mox quæ uncis conclusi, desumpta sunt ex ms. 2376.

(55) *Ἐν τῷ Σαββάτῳ νηστεύειν*. Photius, epist. 2, n. 5: Καὶ πρῶτον μὲν αὐτοὺς ἐκθέσμως εἰς τὴν τῶν Σαββάτων νηστείαν μετέστησαν. Οἶδε δὲ καὶ ἡ μικρὰ τῶν παραδοθέντων ἀθέτησις, καὶ πρὸς ὅλην τοῦ δόγματος ἐπιτρίψαι καταφρόνησιν. Ubi nihil volo attentari in verbo ἐπιτρίβειν.

* Const. post. ib.

ἀζύγους εἶναι τοὺς ἱερᾶσθαι θέλοντας. Καὶ δύο ἀδελφὰς δύο λαμβάνουσι. Καὶ ἐν τῇ λειτουργίᾳ (56), κατὰ τὸν καιρὸν τῆς μεταλήψεως εἷς τῶν λειτουργούντων, ἐσθίω [*All.* ἐσθίει] τὰ ἄζυμα [*All.* καὶ τοὺ·], τοὺς λοιποὺς ἀσπάζεται. Καὶ δακτυλίους φοροῦντες ἐν ταῖς χερσὶν οἱ ἐπίσκοποι, ὡς δῆθεν γυναῖκας τὰς Ἐκκλησίας λαμβάνοντες, τὸν ἀῤῥαβῶνα φορεῖν λέγουσι· καὶ εἰς πολέμους δὲ ἐξιόντες, αἵμασι τὰς ἑαυτῶν χεῖρας χραίνουσι· καὶ πρὸ αὐτῶν [*in Allatio*, πρὸς ἑαυτῶν] τὰς ψυχὰς ἀναιροῦντες καὶ ἀναιρούμενοι. Ὡς δέ τινες ἡμᾶς διεβεβαιώσαντο, καὶ τὸ θεῖον βάπτισμα ἐπιτελοῦντες, τοὺς βαπτιζομένους βαπτίζοντες [*All.* βαπτίζουσι] εἰς μίαν κατάδυσιν, τὸ ὄνομα τοῦ Πατρὸς καὶ τοῦ Υἱοῦ καὶ τοῦ ἁγίου Πνεύματος ἐπιλέγοντες· ἀλλὰ καὶ ἅλατος πρὸς τούτῳ [*All.* τοῦτο] τὰ τῶν βαπτιζομένων πληροῦσι στόματα. Καχῶς δὲ καὶ τὸ ἀποστολικὸν ἐκεῖνο ῥητὸν ἐκλαμβάνοντες, τὸ φάσκον, *Μικρὰ ζύμη ὅλον τὸ φύραμα ζυμοῖ*, οὕτως ἐκεῖνο γεγραμμένον ἔχουσι, *Μικρὰ ζύμη ὅλον τὸ φύραμα φθείρει* (57)· πειρώμενοι διὰ τῆς μικρᾶς ταύτης τοῦ ῥήματος ἀφορμῆς ἀνατρέπειν τὴν ζύμην τὴν τὸν ἀναβατὸν ἄρτον αἴρουσαν.

A volunt sacrari. Duo fratres duas sorores ducunt. In missa, tempore communionis, unus ministrantium comedit azyma, et reliquos salutat. Annulos in manibus ferentes episcopi, quasi Ecclesias uxorum loco duxerint, gestari a se arrhabonem aiunt, et ad bellum progressi, sanguine manus inquinant; ante quas pollutas, tum animas occidunt, tum animabus occiduntur. Utque nonnulli nobis affirmarunt, divinum baptismum celebrando, eos qui baptizantur, una immersione baptizant, nomen Patris et Filii et Spiritus sancti proferentes; quin etiam sale eorum quos baptizant ora implent. Male præterea accipiunt illud Apostoli dictum: *Modicum fermentum totam massam fermentat*; quod ita habent scriptum: *Modicum fermentum totam massam* B *corrumpit* [33]; conanturque ex hac parva vocabuli occasione, evertere fermentum, quod panem sublevat et attollit.

ιδ'. Ἀλλ' οὐδὲ τὰ λείψανα τῶν ἁγίων ἀνέχονται προσκυνεῖν· τινὲς δὲ αὐτῶν οὐδὲ τὰς ἁγίας εἰκόνας (58). Οὔτε μὴν τοὺς ἁγίους καὶ μεγάλους Πατέρας ἡμῶν καὶ διδασκάλους καὶ ἀρχιερεῖς, τόν τε Θεολόγον φημὶ Γρηγόριον, καὶ τὸν μέγαν Βασίλειον, καὶ τὸν θεῖον Χρυσόστομον, τοῖς λοιποῖς συναριθμοῦσιν ἁγίοις, ἢ ὅλως τὴν διδαχὴν αὐτῶν καταδέχονται. Καὶ ἄλλα δέ τινα δρῶσιν, ἃ ἐργῶδές ἐστι κατὰ μέρος ἀπαριθμεῖσθαι. Οὕτω τοίνυν βιοῦντες, καὶ τοιούτοις ἔθεσιν ἐντεθραμμένοι, καὶ τὰ προδήλως ἀθέμιτα καὶ ἀπηγορευμένα τολμῶντες καὶ ἀποτρόπαια, ἐν ὀρθοδόξων ὅλως μοίρᾳ τοῖς εὖ φρονοῦσι τετάχθαι δόξουσιν; Οὐκ ἔγωγε οἶμαι. Οἱ δὲ ὀρθῶς ἴσως αὐτοὺς φρονεῖν οὕτω ποιοῦντας ἀποφαινόμενοι τύχοιεν τῆς μερίδος αὐτῶν. Οὐδὲ γὰρ ταύτης αὐτοῖς ποτε τῆς ὁμονοίας καὶ συμπνοίας φθονήσαιμεν. Μὴ οὕτω μανείημεν ἢ ἐκσταίημεν τῶν οἰκείων φρενῶν.

14. Sed nec sanctorum reliquias volunt adorare: quidam vero illorum, neque sacras imagines. Sanctos magnosque Patres nostros, doctores atque pontifices, Gregorium, inquam, Theologum, magnum Basilium, divinum Chrysostomum, cum aliis sanctis non recensent, vel prorsus admittunt eorum doctrinam. Necnon alia quædam agunt, quæ operosum est particulatim enumerare. Ita ergo viventes, ejusmodi moribus innutriti, manifesto illicita, vetita, aversanda audentes, an recte C sentientibus videbuntur in orthodoxorum omnino cœtu esse collocandi? Non ego sane arbitror. Qui autem forsan eos ita operantes recte sentire affirmant, sortem in parte illorum accipiant. Neque enim unquam illis inviderimus hanc concordiam atque consensionem. Absit ut adeo insaniamus et mente nostra excidamus.

ιε'. Ταῦτα κατὰ πάροδον διεξήλθομεν· ἵνα, εἰδέναι ἔχουσα ἡ τελειότης σου τὰ τούτοις τελούμενα [*All.* τούτων τολμώμενα], μὴ οἴηται ὡς περὶ μόνα τὰ ἄζυμα σφάλλονται, καθὼς καὶ αὐτοὶ μέχρι τοῦ παρόντος ὑπελαμβάνομεν· ἀλλὰ διαγνοῦσα καὶ τὰ

15. Ista obiter enarravimus; ut nota habens perfectio tua quæ ab iis geruntur, non existimet circa sola azyma errare, sicuti etiam nos hucusque credidimus, sed agnitis aliis pariter et pejoribus delictis, connumeret illos cum quibus merentur. Quod porro omnium est gravissimum ac minus to-

[33] I Cor. v, 6; Galat. v, 9.

Joan. Bapt. Cotelerii notæ.

(56) *Ἐν τῇ λειτουργίᾳ*. In indice objectorum Latinis per Græcos, num. 12, ex Stevartii ejusdem Observationibus in Calecam: *Sive sit episcopus, sive sacerdos, ipse solus oblationis fit particeps. Cæteros sive in sacris ordinibus constitutos, sive laicos, osculo oblationis participes faciunt*, etc. Post eumdem Manuelem Calecam, in *Erroribus Latinorum*, p. 412: *Participationem sanctæ communionis non similiter ut nos Græci perficiunt; sed dicunt, quod qui missam celebrat sacerdos osculatur volentem communicare.* Et Auctor libri Περὶ Φράγκων καὶ τῶν λοιπῶν Λατίνων, citatus a viris doctis: Ἄζυμα ἐκτελοῦντες οὐ μεταλαμβάνουσιν ὡς ἡμεῖς· ἀλλ' ἀλλήλους ἀσπάζονται ἀντὶ τῆς μεταλήψεως. Hoc est: *Azyma celebrantes, non sumunt uti nos; sed loco sumptionis invicem osculantur.* Quibus addo D Marcum Ephesium in Liturgiis Græcis Morelianis, p. 143.

(57) *Μικρὰ ζύμη ὅλον τὸ φύραμα φθείρει.* Nihil respondemus ad Græcorum objectiones. Neque enim responsionem merentur: quam tamen sæpe et a multis tulerunt. De hoc autem textu certum est, antiqua exemplaria, cum ab interpretibus et Patribus tractata, tum quæ ad nos usque pervenerunt, habuisse ac habere, aut φθείρει, aut ζυμοῖ, aut δολοῖ, aut etiam δηλεῖ.

(58) *Τινὲς δὲ αὐτῶν οὐδὲ τὰς ἁγίας εἰκόνας.* Nicetas Choniates in Isaacio Angelo: Ἀρμενίοις καὶ Ἀλαμανοῖς ἐπίσης ἡ τῶν ἁγίων εἰκόνων προσκύνησις ἀπηγόρευται. *Apud Alemannos et Armenios sacrarum imaginum adoratio æque interdicta est.*

lerabile, eorumque amentiam maxime declarat, A istud est : dicunt nempe, se ad hæc loca non accessisse, ut docerentur aut disceptarent, sed potius ut docerent, ac persuaderent nos tenere sua dogmata; idque alunt cum imperio et impudentia exsuperanti. Dominus conservet beatitudinem tuam, annorum multorum curriculis, orantem pro nobis.

ἐπέκεινα τούτων [*All.* τούτου] αὐτῶν ἐλαττώματα, συγκαταριθμῇ [*All.* συγκαταριθμήσῃ] τούτους μεθ' ὧν εἰσιν ἄξιοι. Τὸ δὲ πάντων βαρύτερον καὶ ἀνυποιστότερον, καὶ τὴν ἀπόνοιαν αὐτῶν ἐκ τοῦ περιόντος ἐμφαῖνον, τοῦτό ἐστι· λέγουσι γὰρ ὅτι οὐ διδαχθησόμενοι, ἢ διαλεχθησόμενοι, τὰ ἐνταῦθα κατέλαβον, ἀλλὰ διδάξοντες μᾶλλον καὶ πείσοντες κρατεῖν ἡμᾶς τὰ δόγματα τούτων, καὶ ταῦτα μετ' ἐξουσίας καὶ ἀναισχυντίας ὑπερβαλλούσης. Ὁ Κύριος φυλάξαι τὴν μακαριότητά σου (59) ἐν ἐτῶν πολλῶν περιόδοις, εὐχόμενον [*All.* εὐχομένην] ὑπὲρ ἡμῶν.

IV.

Petri Theopoleos totiusque Orientis patriarchæ dissertatio, eo tempore scripta quo advenit Italus Argyrus ut nostra reprehenderet.

1. Quanta inimicus maligne perpetraverit in B sancto tuo, quamque versutiam excogitaverint qui oderunt te, levantes caput in medio tuæ Ecclesiæ, abunde docuerunt nos sacræ litteræ tuæ, divinissime sancte domine. Et magna nos hac in re tenuit admiratio, qui non valemus intelligere, unde motus, aut quid volens Italus Argyrus, tantopere deflexerit a via, et sacra invaserit homo non sacratus. Quid enim, inquit, commune cani et balneo, ut ille in laicorum numero constitutus, sacerdotum negotiis sese ingerat, et scripta ejusmodi, sicut significasti, falsa excogitet, atque conficiat? Ex quibus nihil relaturus est præter compositi dramatis infamiam. Idque cum papa vitam cum morte commutarit. Verum sit Deo gratia, *qui comprehendit sapientes in astutia eorum* [34], nec diu pas- C sus est latere commentum.

2. Continebatur sacris litteris sanctitatis tuæ, rumorem quemdam ad tuas aures delatum fuisse, quod papam in sacris referam diptychis, idemque agant cæteri patriarchæ; quodque non oportuit tanta ignorantia teneri, præsertim ante alios me, qui cognitum habeam, a sanctæ sextæ synodi tempore ac deinceps, ut verbis tuis utar, relationem papæ in sacris diptychis, excisam fuisse, propterea quod Vigilius tunc papa ad synodum venire noluerit, nec anathema dicere Theodoriti adversus rectam fidem duodecimque sancti Cyrilli capita scriptis : atque ex eo tempore usque ad præsens, abscissum esse papam a nostra sanctissima Eccle- D sia.

Δ'.

Πέτρου Θεουπόλεως (60) καὶ πάσης Ἀνατολῆς πατριάρχου λόγος, καθ' ὃν καιρὸν εἰσῆλθεν ὁ Ἰταλὸς Ἀργυρὸς ἐλέγξων τὰ ἡμέτερα.

α'. Ὅσα ἐπονηρεύσατο ὁ ἐχθρὸς ἐν τῷ ἁγίῳ σου, καὶ ἣν κατεπανουργεύσαντο γνώμην οἱ μισοῦντές σε, ἄραντες κεφαλὴν ἐν μέσῳ τῆς Ἐκκλησίας σου, ἱκανῶς ἡμᾶς τὰ σὰ ἱερὰ ἐδίδαξε γράμματα, θεοειδέστατε ἅγιε δέσποτα. Καὶ θαῦμα μέγα κατέσχεν ἡμᾶς ἐπὶ τούτῳ, συνιδεῖν μὴ δυναμένους, ὅθεν κινηθεὶς, ἢ τί βουλόμενος ὁ Ἰταλὸς, εἰς τοσαύτην ἀνοδίαν ἐξέκλινεν Ἀργυρὸς, καὶ τοῖς ἱεροῖς ἐπεχείρει, ἀνίερος ὤν. Τί γὰρ, φησὶ, κοινὸν κυνὶ καὶ βαλανείῳ, ἵν' ἐκεῖνος, ἐν λαϊκοῖς τεταγμένος, τὰ ἱερέων πολυπραγμονῇ, καὶ συγγραφὰς τοιαύτας, ὡς ἐδήλωσας, ψευδεῖς ἐπινοῇ καὶ διαπράττηται; ἐξ ὧν οὐδὲν ἔμελλε πλὴν αἰσχύνης τοῦ δραματοφορηθέντος ἀποίσεσθαι, καὶ ταῦτα τοῦ πάπα τὸν βίον καταστρέψαντος. Ἀλλὰ χάρις τῷ Θεῷ, τῷ δρασσομένῳ *τοὺς σοφοὺς ἐν τῇ πανουργίᾳ αὐτῶν*, καὶ μὴ ἐπὶ πολὺ τὸ πλάσμα λανθάνειν παραχωρήσαντι.

β'. Περιείχετο τοῖς ἱεροῖς γράμμασι τῆς ἁγιωσύνης σου, φήμην τινὰ τοῖς σοῖς ἐνηχηθῆναι ὠσὶν, ὡς τὸν πάπαν τοῖς ἱεροῖς ἀναφέρω διπτύχοις, τοῦτο αὐτὸ ποιούντων καὶ τῶν ἄλλων [ἁγιωτάτων] πατριαρχῶν, καὶ ὡς οὐκ ἔδει τοσοῦτον ἀγνόημα ἀγνοῆσαι, καὶ μάλιστα πρὸ τῶν ἄλλων ἐμὲ, εἰδότα ὅτι ἀπὸ τῆς ἁγίας ἕκτης οἰκουμενικῆς συνόδου καὶ ἐπίταδε, ἵνα τοῖς σοῖς χρήσωμαι ῥήμασιν, ἡ ἐν τοῖς ἱεροῖς διπτύχοις ἀναφορὰ ἐξεκόπη τοῦ πάπα, διὰ τὸ τὸν τηνικαῦτα πάπαν Βιγίλλιον [*All.* Βιγίλιον] μὴ ἀπαντῆσαι κατὰ τὴν σύνοδον, μήτε μὴν ἀναθεματίσαι τὰ παρὰ τοῦ Θεοδωρίτου κατὰ τῆς ὀρθῆς πίστεως καὶ τῶν δώδεκα κεφαλαίων τοῦ ἁγίου Κυρίλλου γραφέντα· καὶ ἔκτοτε καὶ μέχρι τοῦ νῦν ἀποτμηθῆναι τῆς καθ' ἡμᾶς ἁγιωτάτης Ἐκκλησίας τὸν πάπαν.

[34] I Cor. III, 19.

Joan. Bapt. Cotelerii notæ.

(59) *Ὁ Κύριος φυλάξαι τὴν μακαριότητά σου.* Solemnis epistolica clausula quæ admonet me, ut illam Fulberti Carnotensis suppleam, epist. 7 : *Vale in infinitum, Angele magni consilii.* [*Deus*] *te consule Christo servet.* Vox *Deus* abest a libris editis.

(60) *Πέτρου Θεουπόλεως.* De hac oratione seu epistola Joannes Veccus, CP. patriarcha, apologetica II oratione, in qua emollit multa et mutat; Georgius Metochita, *De processione Spiritus sancti*, lib. V; Baronius, ad annum 1054, ubi multa ex ea Latine adducit; et Leo Allatius, tum alibi, tum multis in locis lib. *De consensione utriusque Ecclesiæ*. Titulum habet cod. Reg. 604 : Πέτρου Ἀντιοχείας ἀντίγραμμα πρὸς τὸν Κωνσταντινουπόλεως κηρουλάριον Μιχαήλ. Ὅσα. Ms. autem Cæsareo 247 : Τῷ θεοειδεστάτῳ, σεβασμίῳ καὶ προσκυνητῷ ἁγίῳ δεσπότῃ μου, τῷ μακαριωτάτῳ ἀρχιεπισκόπῳ Κωνσταντινουπόλεως νέας Ῥώμης, καὶ οἰκουμενικῷ πατριάρχῃ, Πέτρος ἐλέῳ Θεοῦ ἀρχιεπίσκοπος Θεουπόλεως μεγάλης Ἀντιοχείας. Ὅσα.

γʹ. Ταῦτα τῆς σῆς τιμίας περιεχούσης γραφῆς ᾐσχύνθην, οὐκ οἶδ' ὅπως εἴπω, πίστευε, καὶ τὸ πλεῖον ὑπὲρ σοῦ, καὶ μᾶλλον εἰ καθ' ὁμοιότητα τῆς πρὸς ἡμᾶς γραφῆς σου ἔφθης τοιαῦτα καὶ πρὸς τοὺς ἄλλους γράψας μακαριωτάτους πατριάρχας. Ὅτι πρὸ ἐξετάσεως καὶ τελείας καταλήψεως τὸ μὴ γεγονὸς ὡς γεγονὸς ἐξ ἀκοῆς ματαίας παρέστησας. Πῶς γὰρ καὶ ἔμελλον τέως αὐτὸν ἐγὼ ἀναφέρειν τὸν πάπαν, μὴ τῆς κατὰ σὲ ἁγίας Ἐκκλησίας ἀναφερούσης αὐτὸν, τρόφιμος ὢν ταύτης, καὶ ζηλωτὴς εἰ καί τις ἄλλος, ἔργῳ καὶ λόγῳ τὰ ταύτης πρεσβεῖα σεμνύνων καὶ μεγαλύνων ἀεί; Τὸ δὲ κατὰ τὸν Βιγίλλιον [*All.* Βιγίλιον] παρεξηγηθῆναι, τῆς ἀληθείας οὐχ οὕτως ἐχούσης, τοῦτο πόσην οὐ προσεπιμαρτυρεῖ ἀπροσεξίαν (61) τῷ εὐσεβεῖ χαρτοφύλακί σου; Εἰ γὰρ καὶ περὶ τὸ τῆς ῥητορικῆς μάθημα σοφιστικὸς ὁ ἀνὴρ, ὡς ἀκούομεν, ἀλλὰ νέος ὢν οὔπω πεῖραν ἔσχεν ἱκανὴν τῶν ἐκκλησιαστικῶν (62). Πίστιν δὲ οὐκ ἔχει, φησὶν Ἰωάννης, ὁ τῆς κλίμακος οἶνος εὐθὺς ἐκ ληνῶν ἐγκλειόμενος [*All.* ἐκλυόμενος f. ἐκκλειόμενος].

δʹ. Καὶ διὰ τοῦτο χρεών ἐστι τοῦτον εἰς τοσοῦτον ἀχθέντα [*All.* ἀναχθέντα] μέγαν βαθμὸν, ἐρευνητικῶς, ἀλλ' οὐ παροδευτικῶς (63) ἀνακρίνειν [*All.* ἀναγινώσκειν] τὰς Γραφάς. Οὐσία γὰρ τῆς καθ' ἡμᾶς ἱεραρχίας ἐστὶ τὰ θεοπαράδοτα λόγια (64), ἤγουν ἡ τῶν θείων Γραφῶν ἀληθινὴ ἐπιστήμη, καθὼς ὁ μέγας ἀπεφήνατο Διονύσιος. Ὁ Βιγίλλιος [*All.* Βιγίλιος] γὰρ, ἐπὶ τῆς πέμπτης ἦν, καθ' ἣν τὰ περὶ Ὠριγένους, Εὐαγρίου τε καὶ Διδύμου, καὶ τῶν ἄλλων, Πέτρου καὶ Σευήρου καὶ Ζωόρα [*All.* Σωώρα], ἀλλὰ καὶ τῶν συγγραμμάτων τοῦ Θεοδωρίτου κεκίνητο· οὐ μὴν δὲ ἐπὶ τῆς ἕκτης συνόδου. Διάστημα δὲ μεταξὺ τῶν δύο συνόδων ρκθʹ ἔτη. Τὸν δὲ συνέβη πρὸς μικρὸν τῆς ἀναφορᾶς ἀποτμηθῆναι [*All.* ἀποκοπῆναι], διὰ τὸ διενεχθῆναι (65) αὐτὸν πρὸς τὸν ἁγιώτατον πατριάρχην Μηνᾶν, καὶ καθαιρέσει τοῦτον ὑποβαλεῖν· ἕως οὗ καὶ πάλιν πρὸς ἀλλήλους οἱ ἀρχιερεῖς εἰρηνεύσαντες κατηλλάγησαν. Ἐπὶ δὲ τῆς ἕκτης τῆς ἁγίας συνόδου, ὁ ἱερὸς ἦν πάπας Ἀγά-

3. Hæc quia complectitur veneranda epistola tua pudore suffusus sum; nescio quo pacto rem exprimam, mihi crede, præsertimque propter te, et maxime si ad similitudinem epistolæ ad nos missæ a te, jam similia ad alios quoque beatissimos patriarchas scripseris. Quoniam ante examen notitiamque perfectam, quod nunquam evenit ac si contigisset, ex inani auditu protulisti. Qua enim ratione ego papam referrem, non referente sancta tua Ecclesia, qui hujus alumnus sum, et zelator, si quis alius, verboque ac opere ejus privilegia semper commendo atque extollo? De Vigilio autem perperam retulisse, veritate non ita habente, hoc quantam non attestatur religioso chartophylaci tuo negligentiam? Licet enim circa rhetoricam disciplinam vir sit peritus, quemadmodum audimus; tamen cum juvenis sit, nondum sufficientem habet notitiam rerum ecclesiasticarum. Fidem vero non obtinet, inquit Joannes Climacus, vinum mox e torcularibus expressum.

4. Idcirco debet ille, qui ad axcelsum adeo gradum evectus sit, indaganter non obiter disceptare Scripturas. Substantia enim nostræ hierarchiæ sunt a Deo tradita oracula, seu divinarum Scripturarum vera scientia, sicut magnus pronuntiavit Dionysius. Nam Vigilius tempore quintæ synodi vivebat, in qua agitata fuerunt quæ ad Origenem pertinebant, Evagrium, Didymum, aliosque, Petrum, Severum, Zooram, necnon scripta Theodoriti; non vero tempore sextæ synodi. Inter quas synodos intercessere anni 139. Contigit autem ut ad breve tempus Vigilius a relatione resecaretur, propter contentionem quam habuit cum sanctissimo patriarcha Mena, quodque hunc deposuisset: donec iterum pace inter ipsos constituta reconciliati sunt pontifices. At sanctæ sextæ synodi temporibus papa erat sacer Agatho, vir venerabilis ac in divinis sapiens. Lege sexti hujus concilii Acta, quæ recitari solent Dominica consequente

Joan. Bapt. Cotelerii notæ.

(61) *Ἀπροσεξίαν.* Locum ἀπροσεξίας occupat illi contraria προσεξία, in his Josephi Thessalonicensis, *De cruce*, apud Gretserum, c. 1205 D. Ἐκδιώκεται διὰ προσεξίας (l. δι' ἀπροσεξίας) καὶ ἀμελείας, διὰ ῥαθυμίας καὶ ὄκνου. Consimili modo φιλοστοργίαν invenies in Cyrillo Alex. ad Michæam, n. 65, p. 460 C, cum sensus exigat ἀφιλοστοργίαν. At ibidem, n. 59, ubi, δικαιοσύνης ψῆφον ἐπενεγκεῖν ἀνέχεσθαί ποτε τὸν φιλάρετον πεπιστεύκατε; τοὺς δὲ ἐν μαρσίπῳ στάθμια δόλου, etc., scribi debet, ἀφιλάρετον, εἰ τοὺς δὲ ἔχοντας ἐν μαρσίπῳ. Quibus adde correctiones has, apud Marum eremitam, *De baptismo*, interrogat. 4, ἀκουσίως. Gregor. Nyssen. lib. II *in Psalmos*, cap. 16, p. 361 D, ἀήθεσιν e ms. Reg. 1605, orat. 6 *De beatitudinibus*, p. 813 C, ἀλήπτων. *De euntibus Hierosolyma*, p. 652 C, ἀσχημοσύνης, cum eodem cod. 1605. Basil. Seleuc. orat. 5, κτίσεως ἀβουλίας ἀναχαιτίζειν. Theodorit. t. IV, p. 159 B, ἀπρεπείας. Metaphrastem, in Vita Chrysostomi, n. 19, edit. Savil. t. VIII, p. 392, lib. XIX, ἠμέλει. Theophyl. epist. 15, ἀπάνθρωπον. Nil. lib. I, epist. 118, ἀνοήτοις.

(62) Deest hoc comma in ms. 604.

(63) *Παροδευτικῶς.* Infra epist. v, num. 8, κατὰ πάροδον. Antioch. homil. 27, Christum vocavit Θύραν τῶν ἔξω παροδευομένων· *Ostium eorum qui extra transcurrunt et prætereunt.* Pro quo vulgarunt παροδυρομένων.

(64) Eccles. hierarch. I. 4, ibique interpretes.

(65) *Διενεχθῆναι.* Qui minus Græce sciunt, ubi occurrerit dictio aliqua manifeste corrupta, solent præteritis quæ ante pedes jacent, trans mare currere, et emendationem de longinquo petere, quam in vicinia non advertunt. Id contigit quoque Photianarum Epistolarum interpreti. Nam in verbo non nauci δυαφορεῖν, pro διαφορεῖν affini et probo, δυσαρεστεῖν hariolatus est, malo exemplo. Ex me igitur Photii manus epist. 23: Ὅταν τοῖς σοῖς ἀνιῶνται, καὶ φυγεῖν οὐκ ἔχουσι τὸ μὴ διαφορεῖν· *Cum tuis factis discrucientur, nec vitare possint quin dissideant.*

Exaltationem venerandæ pretiosæque crucis. Invenies dictum Agathonem a sancta ea synodo gloriose prædicari.

A θων, ἀνὴρ τίμιος καὶ τὰ θεῖα σοφός. Καὶ ἀνάγνωθι τὰ παρὰ [*All.* πρακτικὰ] τῆς ἕκτης συνόδου, ἥτις εἰώθει Κυριακῇ μετὰ τὴν ὕψωσιν τοῦ τιμίου σταυροῦ ἀναγινώσκεσθαι. Εὑρήσεις γὰρ τὸν εἰρημένον Ἀγάθωνα εὐκλεῶς ὑπὸ τῆς ἁγίας ταύτης συνόδου ἀνακηρυττόμενον.

5. Ad hæc ego quoque testis sum omni exceptione major, aliique mecum plures eorum qui in Ecclesia præcellunt, quod sub beatæ memoriæ patriarcha Antiochiæ domno Joanne, papa Romæ, ipse etiam Joannes nominatus, in sacris diptychis referretur. Constantinopolim præterea ante hos annos quadraginta quinque ingressus, reperi sub sanctæ memoriæ patriarcha domno Sergio prædictum papam in sacra missa cum aliis patriarchis referri. Quo autem pacto postea ejus amputata fuerit relatio, quamque ob causam, clam me est. Ac de his quidem ita persuasum habens, nolo te amplius circa papæ relationem laborare.

ε'. Ἐπὶ δὲ τούτοις κἀγὼ μάρτυς ἀπαράγραπτος, καὶ ἄλλοι σὺν ἐμοὶ τῶν τῆς Ἐκκλησίας ἐλλογίμων πολλοί, ὅτι ἐπὶ τῷ μακαρίτῃ πατριάρχῃ Ἀντιοχείας κυρῷ Ἰωάννῃ, ὁ πάπας τῆς Ῥώμης Ἰωάννης καὶ αὐτὸς ἀκούων, ἐν τοῖς ἱεροῖς διπτύχοις ἀνεφέρετο. Καὶ ἐν Κωνσταντινουπόλει δὲ πρὸ χρόνων τεσσαράκοντα καὶ πέντε εἰσελθὼν εὗρον ἐπὶ τοῦ μακαρίτου πατριάρχου κυροῦ Σεργίου τὸν δηλωθέντα πάπαν ἐν τῇ θείᾳ μυσταγωγίᾳ μετὰ τῶν ἄλλων πατριαρχῶν ἀναφερόμενον. Ὅπως δὲ ὕστε-

B ρον ἡ αὐτοῦ ἐξεκόπη ἀναφορὰ, καὶ δι' ἣν αἰτίαν, ἀγνοῶ. Ἀλλὰ περὶ μὲν τούτων οὕτως ἔχων, πλεῖον οὐδέν σε βούλομαι περὶ τῆς τοῦ πάπα ἀναφορᾶς προσεξεργάσασθαι.

6. Porro quæcunque a te enumerata sunt Latinorum vitia ac errata percurrimus. Et alia quidem eorum visa sunt detestanda atque fugienda, alia vero sanabilia, quædam denique digna quæ dissimulentur. Quid enim ad nos, si pontifices barbam radant, et in signum (sicut scripsisti) desponsationis cum sancta Dei Ecclesia, gerant annulum? Nos quoque supra caput Gararam facimus, in honorem omnino summi inter apostolos Petri, super quem magna Dei Ecclesia ædificata fuit. Quod enim in sancti contumeliam impii adinvenerunt, id nos pietate ducti in ejus gloriam honoremque vertimus: Latini quidem barbam radentes, nos vero in capitis vertice conficientes coronam. Sed et ipsi aurum gestamus, qui amicti simus chirothecis, manipulis, et stolis, auro intertextis.

ϛ'. Ὅσα δέ σοι καὶ ἀπηρίθμηται Ῥωμαϊκὰ ἐλαττώματα μετήλθομεν. Καὶ τὰ μὲν τούτων ἔδοξεν ἀπευκταῖα καὶ φευκτὰ, τὰ δὲ ἰάσιμα, τὰ δὲ παροράσεως ἄξια. Τί γὰρ πρὸς ἡμᾶς τὸ ξυρᾶσθαι τοὺς ἀρχιερεῖς τοὺς πώγωνας, καὶ δακτυλοφορεῖν (66) αὐτοὺς εἰς σύμβολον ὡς ἔγραψας τῆς παρὰ τῆς ἁγίας τοῦ Θεοῦ Ἐκκλησίας νυμφεύσεως; Καὶ ἡμεῖς γὰρ, Γαράραν (67) ἐπὶ τῆς κεφαλῆς ποιοῦμεν εἰς τιμὴν πάντως τοῦ κορυφαίου τῶν ἀποστόλων Πέτρου, ἐφ' ὃν [*al.* ἐφ' ᾧ] ἡ τοῦ Θεοῦ μεγάλη Ἐκκλησία ἐπῳκοδόμηται. Ὃ γὰρ εἰς ὕβριν τοῦ ἁγίου, οἱ δυσσεβεῖς

C ἐφεύρησαν, τοῦτο ἡμεῖς εὐσεβοῦντες, εἰς δόξαν αὐτοῦ καὶ τιμὴν πεποιήμεθα· Ῥωμαῖοι μὲν ξυρῶντες τοὺς πώγωνας· ἡμεῖς δὲ ἐπὶ κορυφῆς τὴν παπαλήθραν ἐπιτηδεύοντες. Χρυσοφοροῦμεν δὲ καὶ αὐτοὶ, ἐγχείρια (68) καὶ ἐπιμάνικα καὶ ἐπιτραχήλια περιβεβλημένοι χρυσόπαστα.

7. Quod autem polluta manducent ipsi, eorumque monachi edant carnem, adipem porcinum, illa quoque invenies, modo indagaveris, apud quosdam e nostris fieri. Nam Bithyni, Thraces, et Lydi comedunt picas, graculos, turtures, ac terrestres echinos quorum usum Patres indifferentem reliquerunt. Nulla quippe creatura Dei rejectitia est, quando cum gratiarum actione sumitur. Idque persuadet mihi vas lintei e cœlo demissi, in quo erant omnia quadrupedia terræ, bestiæ, reptilia,

ζ'. Καὶ τὸ μιαροφαγεῖν δὲ αὐτοὺς, καὶ τοὺς μοναχοὺς κρεωφαγεῖν τὸ στέαρ τὸ χοίρειον, εὑρήσεις καὶ ταῦτα πολυπραγμονῶν, παρά τισι τῶν ἡμετέρων γινόμενα. Βιθυνοὶ γὰρ καὶ Θρᾷκες καὶ Λυδοὶ, γαγύλας καὶ κολοιοὺς καὶ τρυγόνας καὶ χερσαίους ἐχίνους ἐσθίουσιν· ὧν τὴν χρῆσιν οἱ Πατέρες ἀδιάφορον εἴασαν. Οὐδὲν γὰρ κτίσμα Θεοῦ ἀπόβλητον, μετ' εὐχαριστίας λαμβανόμενον. Καὶ πείθει με τοῦ-

D το τὸ σκεῦος τῆς ἐξ οὐρανοῦ κατενεχθείσης ὀθόνης, ἐν ᾧ ὑπῆρχε πάντα τὰ τετράποδα τῆς γῆς καὶ τὰ

Joan. Bapt. Cotelerii notæ.

(66) *Δακτυλοφορεῖν.* Pro δακτυλιοφορεῖν, ut rectius, p. 318-321 Juris Græco-Roman., quæst. 3 Demetrii Chomateni, quæ est de Latinis. Δακτυλίους φοροῦντες, supra in Epist. Michaelis, n. 13. Δακτύλιον φορεῖν apud Allatium, *De Ecclesiæ Occident. et Orient. consensione*, cap. 1125, ex Joanne Citrio opusculo *De consuetudinibus et dogmatibus Latinorum.*

(67) *Γαράραν* vel *Γάῤῥαραν.* Al. πρὸς τὴν ἁγίαν γ. Nomen, nisi fallor, Syriacum, quod tonsuram clericalem significabat. Sane apud Hebræos גזר est *secuit.* Quæ sequuntur de corona S. Petri, et papalethra Græcorum, a veteribus et recentioribus tradita sunt atque explicata sufficienter, nec nos debent remorari.

(68) *Ἐγχείρια.* Inter multa clara testimonia istud paulo obscurius exstat in Epistola Nicephori CP. ad Leonem tertium, *stolam et simichenium auro variata.* Teste enim illustrissimo Baronio Græce ἐγχείριον habebatur. Unde viri præstantissimi emendarunt *semicinctium.* Fortassis tamen ab interprete perperam lectum fuit ἡμιχείριον, ideoque versum *semicherium*, quod postea transiit in *simichenium.* Utut sit, per ἐγχείρια hic intellige aut chirothecas juxta Allatium, aut potius manualia, mappulas, sudaria.

θηρία καὶ τὰ ἑρπετὰ, καὶ τὰ πετεινὰ τοῦ οὐρανοῦ· καὶ Πέτρος θεόθεν ἀκούσας· *Ἀναστὰς, Πέτρε, θῦσον καὶ φάγε·* καὶ εἰπὼν, *Μηδαμῶς, ὦ Κύριε, ὅτι οὐδέποτε πᾶν κοινὸν ἢ ἀκάθαρτον διῆλθε διὰ τοῦ στόματός μου·* καὶ πάλιν ἀκούσας, *Ἃ ὁ Θεὸς ἐκαθάρισε, σὺ μὴ κοίνου.*

η'. Καιρὸς δὲ καὶ τὸ τοῦ ἁγίου Βασιλείου ἐρεῖν. Φησὶ γάρ (69)· *Καὶ* [*All.* ὡς *al.* ὡς καὶ] *ἐν λαχάνοις τὸ βλαβερὸν τοῦ καταλλήλου χωρίζομεν, οὕτως καὶ ἐν τοῖς κρέασι τοῦ χρησίμου τὸ βλαβερὸν διακρίνομεν· ἐπεὶ λάχανόν ἐστι καὶ τὸ κώνειον, ὥσπερ κρέας ἐστὶ καὶ τὸ γύπειον, ἀλλ' ὅμως οὔτε ὑοσκύαμον* [*All. inser.* κώνειον] *φάγοι ἄν τις νοῦν ἔχων, ἢ* [*All.* οὔτε] *ὦτα* [γρ. ὀστᾶ] *κυνὸς ἅψαιτο, μὴ μεγάλης ἀνάγκης κατεπειγούσης· ὡς ὅ γε φαγὼν οὐκ ἠνόμησε.* Καὶ τὸ τοῖς ὀσπρίοις δὲ καὶ λαχάνοις στέαρ (70) χοίρειον ἐμβάλλεσθαι, τοῦτο παρὰ τῶν ἁγίων Πατέρων ἀνεκρίθη [*All.* ἐνεκρίθη] καὶ συνεχωρήθη· καὶ μᾶλλον παρ' οἷς χρηστὸν οὐχ εὑρίσκεται ἔλαιον.

θ'. Καὶ ἄκουσον τί φησιν ἐν τοῖς Ἀσκητικοῖς αὐτοῦ ὁ μέγας Βασίλειος (71)· *Βρωμάτων μέντοι διαφορὰς οὐδαμῶς ἐπιζητεῖν ὀφείλει ὁ ἀσκητὴς, καὶ προσποιῆσαι δῆθεν ἐγκρατείας ἐξαλλαγὰς ἐδεσμάτων ἐπινοεῖν. Τοῦτο γὰρ ἀνατροπὴ τῆς κοινῆς εὐταξίας ἐστὶ, καὶ σκανδάλων ὑπόθεσις· καὶ τοῦ οὐαὶ κληρονόμος γίνεται ὁ ἐν συστήματι ἀσκητικῷ τοιαύτας* [*All.* τοιαύτης] *αἰτίας ταραχῆς ἐνδιδούς. Ἀλλὰ κἂν τὸ προσέψημα τοῦτο τὸ ταριχευτὸν τὸ παρὰ τῶν ἁγίων Πατέρων ἐγκριθὲν* (72) *ἀντ' ἄλλου τινὸς ἀρτύματος, ἐλάχιστον τοῖς βρώμασιν ἐμβάλλεσθαι* [*All.* ἐπιβάλληται] *συμπεπλεγμένον τῷ λοιπῷ ἐδέσματι τοῦ ὕδατος, ἢ τῶν λαχάνων ὑπάρχει* [*All.* ὑπάρχῃ] *μὴ προφάσει δῆθεν κενοδόξου ἐθελοευλαβείας, ὡς κρέα παραιτούμενος, ἐπιζητείτω τῶν ἐδεσμάτων τὰ τιμιώτερα καὶ χρηστότερα· ἀλλὰ τῷ ἀποζέματι τοῦ ἐλαχίστου τεμάχους τὸν ψωμὸν ἀπαρατηρήτως ἀποβρέχων, προσφερέσθω μετὰ πάσης εὐχαριστίας. Τὸ γὰρ ἐλάχιστον ἐκεῖνο τμῆμα, εἰς τοσοῦτον πλῆθος ὕδατος, καὶ σπερματώδους εἰ τύχοι βρώματος ἐμβληθὲν, οὐ τρυφῆς ἐστι κατηγόρημα, ἀλλ' ἀκριβεστάτη τῶν ἀσκητῶν καὶ ἀταλαίπωρος* [*Bas. All. et al. cod.* ταλαίπωρος] (73) *ὄντως ἐγκράτεια.* Χρὴ τοίνυν τὰ τοιαῦτα μὴ παρατηρεῖν τὸν τῆς

volatilia cœli; tum Petrus divinitus audiens: *Surge, Petre, occide, et manduca*; ac dicens: *Absit, Domine, quia nunquam commune quidquam vel immundum pertransiit per os meum*; iterumque audiens: *Quæ Deus purificavit, tu communia ne dixeris* [33].

8. Occasio autem postulat ut verba sancti Basilii usurpemus: *Ut et in oleribus*, inquit, *noxium a conducenti sejungimus: sic et in carnibus, ab utili separamus nocentem, quandoquidem inter olera locum habet cicuta, sicut inter carnes vulturina: verumtamen neque cicutam neque altercum quis mente præditus comederit, aut canis carnem attigerit, nisi magna urgente necessitate, ut qui manducaverit extra delictum sit*: itidem in legumina oleraque suillum adipem immittere, hoc a sanctis Patribus admissum fuit et concessum, præsertim apud quos bonum oleum non invenitur.

9. Audi vero quid in Asceticis suis dicat magnus Basilius: *Jam ciborum diversitatem nullo modo consectari monachus debet, neque prætextu videlicet continentiæ, escarum discrimina excogitare. Siquidem hoc communis disciplinæ perversio, et scandalorum occasio est; fitque hæres illius væ, qui in conventu ascetico hujusmodi causas turbarum dederit. Sed etiam retineatur decoctum illud sale conditum quod a sanctis Patribus concessum est, ut modice pro alio quopiam condimento cibis injiceretur, commistum cum reliquo ferculo aquæ vel olerum: ne scilicet prætextu vanæ religionis propria voluntate susceptæ, tanquam carnes repudians, conquirat escarum pretiosiores ac meliores: sed in decocto minimi frusti bucceam citra observationem intingens, cum omni gratiarum actione assumat. Minimum enim illud segmentum, in tam magnam copiam aquæ, aut (si contigerit) seminalis cibi conjectum, non est indicium cupediæ, sed exactissima ascetarum vereque durissima continentia. Oportet igitur ut qui in sanctitate monastica exercet se, talia non observet. Neque enim Judæorum ritus sectati ab hujusmodi abstinemus, sed fugientes deliciarum saturitatem.* Hæc sancti Basilii verba.

[33] Act. x, 11-15.

Joan. Bapt. Cotelerii notæ.

(69) Basil. tom. III, p. 40.

(70) *Στέαρ*. Corruptus est turpiter in hac voce Philo Judæus, *Quis rerum divinarum hæres*, p. 516 C. Ἐν τῷ Λευϊτικῷ, κατὰ τὴν τῶν ἱερέων τελείωσιν, ἡμέρᾳ τῇ ὀγδόῃ, ὁπότε ἐξῆλθε πῦρ ἀπ' οὐρανοῦ, καὶ κατέφαγε τὰ ἐπὶ τοῦ θυσιαστηρίου, τά τε ὁλοκαυτώματα καὶ τὰ στέμματα. Λέγεται γὰρ εὐθύς· Καὶ εἶδε πᾶς ὁ λαὸς, καὶ ἐξέστη, καὶ ἔπεσεν ἐπὶ πρόσωπον. Levit. ix, ult. στέατα.

(71) Const. monast. c. 25.

(72) *Ἐγκριθὲν· ἐκκριθέν*. Varia lectio originem ducens ex pronuntiatione. Sic exemplo Theodoritus Ad. Isa. XIII, 8: Ἀλλήλοις ἐγκαλύψουσι τὸ δέος, contra sensum, qui ἐκκαλύψουσι poscit. Nec absimili modo propter pronuntiationem ex vocibus quæ habent γκ interdum elabitur γ. Ut Juris Græco-Romani t. I, p. 338, l. penult. ἐκρύψεως. Nam poni debet ἐγκρύψεως.

(73) *Ἀταλαίπωρος*. Basil., Allat. et al. cod. ταλαίπωρος. Contra in Cyrillo Alex. In Michæam, n. 27, t. III, p. 414 B, et lib. XI in *Joan.* t. IV, p. 992 A, οὐ ταλαίπωρον pro οὐκ ἀταλαίπωρον, quod passim apud eum occurrit.

δσιότητος ἄσκησιν. Οὐ γὰρ Ἰουδαΐζοντες ἀπεχόμεθα τῶν τοιούτων, ἀλλὰ τρυφῆς [*All.* τρυφὴν τῆς πλησμονῆς] *πλησμονὴν φεύγοντες.* Καὶ ταῦτα μὲν τὰ ῥητὰ τοῦ ἁγίου Βασιλείου.

10. Sanctus vero Pachomius in suo sancto monasterio sues e micis ac mensæ reliquiis pascebat, quibus mactatis, reliquam quidem carnem hospitibus quos exciperet in epulum dabat: interanea vero ac extremitates pedum capitisque senibus monachis in infirmitatem delapsis apponebat. Quam suave porro obsonium est, honore dignissime domine, rostrum porci, auresque et extrema pedum, itemque lens et faba cum adipe suillo coctæ? quæ nisi bono oleo affatim inspersa, ut parum et spiritaliter ad gratiam exhilarer, multis, quemadmodum novit Dominus, tristitiæ jaculis quotidie confixus, in cibum semper assumerem.

A ι'. Ὁ δὲ ἅγιος Παχώμιος χοίρους ἐν τῇ κατ' αὐτὸν ἁγίᾳ μονῇ ἐκ τῶν ψιχίων καὶ τῶν περισσευμάτων τῆς τραπέζης ἐσίτευε· καὶ σφαττομένων αὐτῶν, τοῖς μὲν ἄλλοις ἐξεναγώγει κρέασι τοὺς ἐπιξενουμένους ὑποδεχόμενος· τὰ ἐντόσθια δὲ καὶ τὰ ἄκρα τῶν ποδῶν καὶ τὰς κοιλίας [*All.* τῆς κεφαλῆς], τοῖς ἐξατονοῦσι γέρουσι τῶν μοναζόντων παρέβαλλεν. Οἷον δὲ ὄψον ἡδὺ, τιμιώτατε δέσποτα, ῥύγχος χοίρειον καὶ ὦτα καὶ ἄκρα ποδῶν· ἀλλὰ καὶ φακῆ καὶ κύαμος ἐν στέατι χοιρείῳ ἑψόμενα· ἃ εἰ μὴ καὶ χρηστοῦ εὐπόρησαν ἐλαίου, ἵνα τι καὶ πνευματικῶς εἰς τὴν χάριν μικρὸν διαχυθῶ [*All.* διαχυθῶ *al.* διαδεχέσθω], πολλοῖς ὡς οἶδε Κύριος ἀθυμίας βέλεσι καθ' ἑκάστην περιπειρόμενος, βρώμασιν [*All.* βρῶσιν ἂν] ἐποιούμην ἑκάστοτε;

11. Malum vero, et malorum pessimum, est adjectio ad sanctum Symbolum, hæc: *Et in Spiritum sanctum, Dominum et vivificantem, qui ex Patre Filioque procedit.* Nam si Evangelia eadem apud nos et Latinos sunt, unde illi plus aliquid addiscentes, tam alienum confecere additamentum? Sancto secundum Joannem Evangelio manifestissime docente nos de Spiritu sancto, in quibus ista complectitur: *Si diligitis me, mandata mea servate. Et ego rogabo Patrem, et alium Paracletum dabit vobis, ut maneat vobiscum in æternum, Spiritum veritatis, quem mundus non potest accipere, quia non videt eum, nec scit eum: vos autem cognoscitis eum, quia apud vos manet, et in vobis est* [36]. Paucisque interpositis: *Paracletus autem Spiritus sanctus, quem mittet Pater in nomine meo; ille vos docebit omnia, et suggeret vobis omnia quæcunque dixero vobis* [37]. Et iterum: *Cum autem venerit Paracletus, quem ego mittam vobis a Patre, Spiritum veritatis, qui a Patre procedit; ille testimonium perhibebit de me* [38]. Deinde: *Adhuc multa habeo vobis dicere, sed non potestis portare modo. Cum autem venerit ille Spiritus veritatis, docebit vos omnem veritatem. Non enim loquetur a semetipso: sed quæcunque audiet loquetur, et quæ ventura sunt annuntiabit vobis. Ille me clarificabit; quia de meo accipiet, et annuntiabit vobis. Omnia quæcunque habet Pater, mea sunt. Propterea dixi, quia de meo accipiet, et annuntiabit vobis* [39].

B ια'. Κακὸν δὲ, καὶ κακῶν κάκιστον, ἡ ἐν τῷ ἁγίῳ Συμβόλῳ προσθήκη, τὸ, *Καὶ εἰς τὸ Πνεῦμα τὸ ἅγιον, τὸ Κύριον καὶ ζωοποιὸν, τὸ ἐκ τοῦ Πατρὸς καὶ τοῦ Υἱοῦ ἐκπορευόμενον.* Εἰ γὰρ τὰ παρ' ἡμῖν Εὐαγγέλια τὰ αὐτὰ καὶ παρ' ὑμᾶς [*All.* παρὰ Ῥωμαίοις], πόθεν ἐκεῖνοι πλεῖόν τι [*All.* πλέον, ἤ τί *al.* πλέον ἡμῶν τι] μαθόντες (74) τὴν τοιαύτην ἀλλόκοτον προσθήκην ἐποιήσαντο; τοῦ κατὰ Ἰωάννην ἁγίου Εὐαγγελίου μᾶλλον ὁριδηλότερον ἡμᾶς περὶ τοῦ ἁγίου Πνεύματος ἐκδιδάσκοντος, ἐν οἷς καὶ διαλαμβάνει· *Ἐὰν ἀγαπᾶτέ με, τὰς ἐντολὰς τὰς ἐμὰς τηρήσατε. Καὶ ἐγὼ ἐρωτήσω τὸν Πατέρα καὶ ἄλλον Παράκλητον δώσει ὑμῖν, ἵνα μένῃ μεθ' ὑμῶν εἰς τὸν αἰῶνα, τὸ Πνεῦμα τῆς ἀλη-* C *θείας, ὃ ὁ κόσμος οὐ δύναται λαβεῖν, ὅτι οὐ θεωρεῖ αὐτὸ, οὐδὲ γινώσκει αὐτό· ὑμεῖς δὲ γινώσκετε αὐτὸ, ὅτι παρ' ὑμῖν μένει, καὶ ἐν ὑμῖν ἐστι* (75). Καὶ μετ' ὀλίγα· *Ὁ δὲ Παράκλητος, τὸ Πνεῦμα τὸ ἅγιον, ὃ πέμψει ὁ Πατὴρ ἐν ὀνόματί μου, ἐκεῖνος ὑμᾶς διδάξει πάντα, καὶ ὑπομνήσει ὑμᾶς πάντα ἃ εἶπον ὑμῖν·* καὶ πάλιν· *Ὅταν δὲ ἔλθῃ ὁ Παράκλητος, ὃν ἐγὼ πέμψω ὑμῖν παρὰ τοῦ Πατρὸς, τὸ Πνεῦμα τῆς ἀληθείας, ὃ παρὰ τοῦ Πατρὸς ἐκπορεύεται, ἐκεῖνος μαρτυρήσει περὶ ἐμοῦ·* εἶτα· *Ἔτι πολλὰ ἔχω λέγειν ὑμῖν, ἀλλ' οὐ δύνασθε βαστάζειν ἄρτι. Ὅταν δὲ ἔλθῃ ἐκεῖνος, τὸ Πνεῦμα τῆς ἀληθείας, ὁδηγήσει ὑμᾶς εἰς πᾶσαν τὴν ἀλήθειαν. Οὐ γὰρ λαλήσει ἀφ' ἑαυτοῦ· ἀλλ' ὅσα ἂν ἀκούσῃ λαλήσει, καὶ τὰ ἐρχόμενα ἀναγγελεῖ ὑμῖν. Ἐκεῖνος ἐμὲ δοξάσει, ὅτι ἐκ τοῦ ἐμοῦ λήψεται, καὶ ἀναγγελεῖ ὑμῖν. Πάντα ὅσα ἔχει ὁ Πατὴρ, ἐμά ἐστι. Διὰ τοῦτο εἶπον ὅτι ἐκ τοῦ ἐμοῦ λαμβάνει, καὶ ἀναγγελεῖ ὑμῖν.*

12. Evangelista sic apertissime disserente, orthodoxorum quis audebit vel poterit addere vel

D ιβ'. Καὶ τοῦ εὐαγγελιστοῦ οὕτω τρανότατα [*All.* τρανέστατα] (76) διαγορεύοντος, τίς ὀρθοδόξων

[36] Joan. xiv, 15-17. [37] Ibid. 26. [38] Joan. xv, 26. [39] Joan. xvi, 12-15.

Joan. Bapt. Cotelerii notæ

(74) *Μαθόντες.* Al. παθόντες. Male. Sic ejusdem Cyrilli editio iv *in Joan.* p. 424 C, παθήματα vitiose exhibet quod est μαθήματα. In concilio autem Chalcedonensi, p. iii, cap. 45, et in libello quem Justinianus imperator Agapeto R. pontifici obtulit CP. *anathema* inepte ponitur, cum sensus postulet *mathema*, id est Symbolum.

(75) *Παρ' ὑμῖν μένει, καὶ ἐν ὑμῖν ἐστι.* (Joan. xiv, 17.) Ita versiones multæ! et ex Patribus nonnulli; v. gr. Fulgent. lib. viii *Contra Fabianum*, ab eruditissimo Chiffletio publicatus, hunc in modum citat: *Vos cognovistis eum, quia apud vos manet, et in vobis est.* In duobus Romanis codd., Ἐν ὑμῖν μένει, καὶ ἐν ὑμῖν ἐστι.

(76) *Τρανότατα· τρανέστατα.* A τρανὸς et τρανής. E quo secundo putaverit aliquis formatum

τολμήσει, ἢ καὶ δυνήσεται προσθήκην ἢ ὑφαίρεσιν ποιήσασθαι; Περὶ ὧν γὰρ φανερώτατα ἡ θεία Γραφὴ ἐθέσπισεν, οὐ δεῖ ψηφίζεσθαι, ἀλλὰ μᾶλλον ἕπεσθαι. Ἀλλ' ὡς ἔοικεν, ἀπώλεσαν Ῥωμαῖοι τὰ ἀντίγραφα τῆς ἐν Νικαίᾳ πρώτης συνόδου, οἷα τῆς Ῥώμης ἐπὶ πολὺ τοῦ τῶν Οὐανδάλων [*All.* Οὐανδήλων] ἔθνους κυριαρχήσαντος (77)· παρ' ὧν ἴσως καὶ ἔμαθον ἀρειανίζειν [*All.* ἀρειανιζόντων ἐκείνων], καὶ εἰς μίαν κατάδυσιν, εἰ τοῦτο ἀληθές, ὡς ἐδήλωσας, τὸ βάπτισμα ἐπιτελεῖν. Ἡμῖν γὰρ ἀρκεῖ εἰς ἐντελῆ τῆς εὐσεβείας ἐπίγνωσίν τε καὶ βεβαίωσιν τὸ σοφὸν καὶ σωτήριον τῆς θείας χάριτος Σύμβολον. Περί τε γὰρ τοῦ Πατρὸς καὶ τοῦ Υἱοῦ καὶ τοῦ ἁγίου Πνεύματος ἐκδιδάσκει τὸ τέλειον, καὶ τοῦ Κυρίου τὴν ἐνανθρώπησιν τοῖς πιστῶς δεχομένοις παρίστησι. Τοὺς δὲ προστιθέντας τι ἢ ἀφαιροῦντάς τι [*All.* ἐξ αὐτοῦ], ἀναθεματίζομεν. *Εἴ τις γὰρ*, φησὶν ὁ Ἀπόστολος, *εὐαγγελίζεται ὑμῖν* [*All.* ὑμᾶς] *παρ' ὃ παρελάβετε, ἀνάθεμα ἔστω.*

ιγ'. Ἀλλ' οὐδὲ τὴν ἑτέραν προσθήκην καταδεχόμεθα, ἣν εἰς τὸ, *Εἷς ἅγιος, εἷς Κύριος Ἰησοῦς Χριστὸς, εἰς δόξαν Θεοῦ Πατρὸς, διὰ Πνεύματος ἁγίου*, πεποίηνται· εἰ καὶ δυνατὸν ταύτην ἡμᾶς εὐσεβῶς ἐκλαμβάνοντας, μηδὲν πρὸς τὸ ὀρθόδοξον καταβλάπτεσθαι. Φαίνεται γὰρ τούτῳ ἰσοδυναμοῦν, καὶ τὸ παρ' ἡμῶν τελούμενον· ὁπόταν τοῦ θείου ἄρτου ὑψουμένου, καὶ τοῦ λαοῦ βοῶντος, *Εἷς ἅγιος, εἷς Κύριος Ἰησοῦς Χριστὸς, εἰς δόξαν Θεοῦ Πατρὸς*, ἔνθεν κἀκεῖθεν ὁ ἀρχιδιάκονος καὶ ὁ δευτερεύων τὸ πρῶτον καὶ τὸ δεύτερον ποτήριον αἴροντες, λέγωσι· *Πλήρωσον, Δέσποτα*· αὐτοὶ δὲ μερίδα τῶν ἁγιασμάτων ἐμβάλλοντες [*All.* λαμβάνοντες], ἐκφωνοῦμεν [*All.* ἐκφωνῶμεν]· *Πλήρωμα Πνεύματος ἁγίου.*

ιδ'. Καλὸν γὰρ πρὸς τὸ καλοθελὲς ὁρῶντας ἡμᾶς, καὶ μᾶλλον ἔνθα μὴ Θεὸς ἢ πίστις τὸ κινδυνευόμενον, νεύειν ἀεὶ πρὸς τὸ εἰρηνικόν τε καὶ φιλάδελφον. Ἀδελφοὶ γὰρ καὶ ἡμῶν οὗτοι, κἂν ἐξ ἀγροικίας ἢ ἀμαθίας συμβαίνῃ [*All.* συμβαίη] τούτους πολλάκις ἐκπίπτειν τοῦ εἰκότος, τῷ ἑαυτῶν στοιχοῦντας θελήματι· καὶ μὴ τοσαύτην ἀκρίβειαν ἐπιζητεῖν ἐν βαρβάροις ἔθνεσιν, ἣν αὐτοὶ περὶ λόγους ἀναστρεφόμενοι ἀπαιτούμεθα. Μέγα γὰρ κἂν παρ' αὐτοῖς ἀσφαλῶς ἡ ζωαρχικὴ Τριὰς ἀνακη-

A minuere? Nam quæ clarissime sanxit sacra Scriptura, non oportet ad calculum vocare, sed sequi. Verum, ut videtur, amiserunt Latini exemplaria Nicænæ primæ synodi, propterea quod Vandalorum gens Romæ diu dominium tenuit: a quibus forsan et didicerunt Arianorum in morem agere, ac per unam immersionem, si hoc verum est, quemadmodum significasti, baptismum celebrare. Nobis ad perfectam pietatis agnitionem confirmationemque sufficit sapientia plenum et salutare divinæ gratiæ Symbolum. Nam de Patre, Filio et Spiritu sancto absolute docet, ac Domini incarnationem iis qui cum fide accipiunt exhibet. Eos autem qui nonnihil vel adjiciunt vel detrahunt, anathemate percutimus. *Si quis enim*, inquit Apo- B stolus, *vobis evangelizaverit præter id quod accepistis, anathema sit* [40].

13. Sed nec aliam additionem admittimus, quam in illo: *Unus sanctus, unus Dominus Jesu Christus, in gloria Dei Patris, per Spiritum sanctum*, fecerunt: quamvis possimus eam pie intelligendo, nullatenus in recta fide lædi. Huic enim æquivalere videtur quod peragitur apud nos, quando exaltato sancto pane, et populo clamante: *Unus sanctus, unus Dominus Jesus Christus, in gloria Dei Patris*, hinc et illinc archidiaconus, quique secundas partes gerit, primum et C secundum calicem levantes, dicunt; *Imple Domine*; ipsi autem particulam consecratæ oblationis immittentes, alta voce pronuntiamus: *Plenitudo Spiritus sancti.*

14. Cæterum convenit ut nos ad bonam voluntatem respiciendo, præsertim ubi nec circa Deum nec circa fidem periculum est, propendeamus semper ad pacem et fratrum amorem. Illi quippe fratres nostri sunt, quamvis ex rusticitate vel imperitia contingat, ut sæpe ab eo quod decet excidant, dum suam sequuntur voluntatem. Neque postulare debemus in barbaris gentibus adeo accuratam disciplinam, ac a nobis in doctrina eductis exigitur. Magnum enim est, si vel apud

[40] Galat. I, 2.

Joan. Bapt. Cotelerii notæ.

esse ἀτρανὴς a beato Cyrillo in isto loco, ad Amos, n. 54, p. 308: Οὐκ ἄχρηστον παντελῶς καὶ ἀτρανῆ φωνὴν ἱέντας Θεῷ. Verum etiam me tacente totus contextus clamat scribendum esse ἀδρανῆ.

(77) *Οἷα τῆς Ῥώμης ἐπὶ πολὺ τοῦ τῶν Οὐανδάλων ἔθνους κυριαρχήσαντος.* Vincere potes ad hoc stultiloquium Allatium, *De consensione*, etc., cap. 477, IV; necnon ejusdem exercitationem 28 in Creygtonum. Quam si legeris, emendes velim testimonium Joannis Claudiæ Metropolitæ: Καὶ ὅπερ ὕστερον ἐν τοῖς κατόπιν χρόνοις ὑπό τινος κακογνώμονος ἀνδρὸς καὶ Ἰουδαιόφρονος, ἤγουν ἀπὸ τῶν Βανδήλων ἐλάβετε τὸν τοῦτον εἶναι Νέμιτζον λεγόμενον, ὡς τῆς Ῥώμης κυριευθείσης ὑπ' αὐτῶν. Reponasque, ἐλάβετε, τῶν αὐτῶν εἶναι Νεμίτζων λεγομένων, partim ex sensu, qui est: *Et quod* D *postmodum annis subsequentibus a quodam male feriato homine, et cum Judæis sentiente, seu a Vandalis, qui ipsi Nemitzi esse dicuntur, accepistis; cum videlicet Roma eorum potestati succubuisset*; partim ex verbis Matthæi Hieromonachi ibidem prolatis: Πολλοῖς γὰρ ὕστερον χρόνοις πρὸς τῶν Οὐανδήλων, τῶν νῦν Νεμιτζίων λεγομένων ἡ νόσος τοῖς Λατίνοις εἰσεκώμασεν αὕτη, etc. De Nemitzis vir nunquam sine laude nominandus Carolus Fresnius, ad Alexiadem. Quod superat, per participium κυριαρχήσας admoneor, ut consimile αὐταρχήσας reponendum moneam in Historiarum Synagoge Scaligerana, quo loco editum fuit: Γάϊος Ἰούλιος Καῖσαρ ὁ μετὰ ταῦτα αὐτουργήσας ἐγεννήθη, inepte; præsertim cum ibidem non ita multo post Cæsaris αὐταρχίας mentio habeatur.

eos recte prædicetur vivifica seu vitæ principium Trinitas, necnon in carne factæ dispensationis mysterium juxta nostram sententiam teneatur. Et vero nec illud laudamus aut admittimus, si verum est quod sacerdotes qui legitimas habent uxores, non sinuntur sacra tractare, quodque hebdomada carnisprivii, sicut scripsisti, eodem modo ac in prima sanctorum jejuniorum hebdomade, carne et caseo vescuntur.

15. Nam quæstio de azymis, quemadmodum novit sanctitas tua, in cujus manus pervenit quam ad Venetiarum pontificem misimus responsionis epistola, jam sufficienter a nobis examinata est, resque tanquam quæ secundum Ecclesiæ ordinem minime fiat, eversa est et confutata. Nisi canonico huic effato innixi : *Visum est omnibus, antiquis utendum esse consuetudinibus*, antiquam apud se asserant esse azymorum traditionem. Jam vero quod illi suffocata comedant, quodque duo fratres duabus sororibus matrimonio conjungantur, non ex mandato, opinor, et consensu papæ aut aliorum pontificum delinquitur, sed hoc designatur per ausum eorum qui ita facere volunt : qualia multa nefaria et abominanda, in nostro Romano imperio, nobis ignorantibus, solent perpetrari.

16. Nam abstinendum esse a suffocato, liber Actuum apostolicorum aperte docet, ubi Jacobus Dei frater ita loquens inducitur : *Nota a sæculo sunt Deo cuncta opera ejus. Propter quod ego judico, non inquietari eos qui ex gentibus convertuntur ad Deum : sed scribere ad eos, ut abstineant se a contaminationibus simulacrorum, et fornicatione, et suffocato, et sanguine*[41]. Nec mihi persuadere ullatenus possum, papam cæterosque pontifices notitiam non habere illius libri ; unde constitutionum in aliis scripturis contentarum exactam qui habeant scientiam, cur ejusmodi delictum despicerent ac admitterent ? Invenies porro etiam in urbe ac extra urbem, multos porcino vesci sanguine. Idque testantur botuli qui ad cauponum seu tabernarum projecturas prostant, quique pleni sunt sanguine suillo.

17. Ac vide, honoratissime domine, quomodo plerisque eorum quæ a nostris peccantur non attendentes, aut etiam conniventes, majori cura sermones vanos serimus, et aliena curiose perscrutamur. Addamne hoc? Verum ne acerbe tuleris. In sanctissimo Studii monasterio diaconi

A ῥύττοιτο, καὶ τὸ τῆς ἐνσάρκου οἰκονομίας κατὰ τὴν ἡμετέραν δόξαν ἀνομολογεῖται μυστήριον. Ναὶ μὴν, οὐδὲ τοῦτο ἐπαινοῦμεν καὶ ἀποδεχόμεθα, εἰ καὶ τοῦτο ἀληθὲς, ὅτι μὴ καταδέχονται οἱ ἱερεῖς νομίμους ἔχοντες γυναῖκας τὰ ἅγια μεταχειρίζεσθαι, καὶ τὴν ἀπόκρεω ἐν ταὐτῷ κατὰ τὴν πρώτην τῶν ἁγίων νηστειῶν ἑβδομάδα, ὡς ἔγραψας, τῆς τοῦ κρέατος καὶ τοῦ τυροῦ ποιούμενοι.

ιε'. Τὸ γὰρ περὶ τῶν ἀζύμων ζήτημα, ἤδη, ὡς οἶδεν ἡ ἁγιωσύνη σου ἐντυχοῦσα τῇ παρ' ἡμῶν ἐκπεμφθείσῃ ἀντιγράφῳ ἐπιστολῇ πρὸς τὸν ἀρχιερέα Βενετίας, ἱκανῶς ἐξήτασται παρ' ἡμῶν, καὶ ὡς μὴ κατ' ἐκκλησιαστικὴν ἀκολουθίαν γινόμενον κατέστραπται καὶ ἀπεσκεύασται. Εἰ μὴ τῷ κανονικῷ
B τούτῳ ῥητῷ ἐπερειδόμενοι, φάσκοντι· *Ἔδοξε πᾶσι, τοῖς ἀρχαίοις ἔθεσι χρήσασθαι*· ἀρχαίαν εἶναι καὶ αὐτοὶ παρ' αὐτοῖς ἐροῦσι τὴν τῶν ἀζύμων παράδοσιν. Καὶ τὸ τὰ πνικτὰ δὲ τούτους ἐσθίειν· καὶ δύο ἀδελφοὺς δυσὶν ἀδελφαῖς σαρκικῶς προσπλέκεσθαι· οὐ κατ' ἐπιταγὴν, οἶμαι, καὶ σύνεσιν (78) τοῦ πάπα, ἢ τῶν ἄλλων ἀρχιερέων πλημμελεῖται· παρὰ δὲ τὴν τόλμαν τῶν ταῦτα ποιεῖν αἱρουμένων τοῦτο γίνεται· οἷα δὴ καὶ ἐν τῇ καθ' ἡμᾶς Ῥωμαϊκῇ ἐπικρατείᾳ, πολλὰ τῶν ἀθέσμων καὶ ἀποτροπαίων, ἡμῶν ἀγνοούντων, εἴωθε γίνεσθαι.

ις'. Περὶ γὰρ τοῦ ἀπέχεσθαι πνικτοῦ, ἡ βίβλος τῶν ἀποστολικῶν Πράξεων [*All.* διατάξεων] διασαφεῖ· ἐν οἷς Ἰάκωβος ὁ ἀδελφόθεος φαίνεται λέγων·
C *Γνωστὰ ἀπ' αἰῶνός ἐστι τῷ Θεῷ πάντα τὰ ἔργα αὐτοῦ. Διὸ ἐγὼ κρίνω μὴ παρενοχλεῖν τοῖς ἀπὸ τῶν ἐθνῶν ἐπιστρέφουσιν ἐπὶ τὸν Θεόν· ἀλλ' ἐπιστεῖλαι αὐτοῖς, τοῦ ἀπέχεσθαι ἀπὸ τῶν ἀλισγημάτων τῶν εἰδώλων, καὶ τῆς πορνείας, καὶ τοῦ πνικτοῦ, καὶ τοῦ αἵματος*. Καὶ οὐ πείθομαί ποτε, μὴ οὐχὶ καὶ τὸν πάπαν καὶ τοὺς λοιποὺς ἀρχιερεῖς ἐπίγνωσιν ἔχειν [τῆς τοιαύτης συγγραφῆς καὶ διατάξεως τῶν ἄλλων Γραφῶν] ἀκριβῆ εἴδησιν ἔχοντας [*f.* ἔχοντες], ἵνα τί καὶ τοιοῦτον πλημμελούμενον παραθεωρῶσι καὶ καταδέχωνται ; Εὑρήσεις δὲ (79) κἀν τῇ πόλει καὶ τοῖς ἔξω, πολλοὺς τὸ ὕειον αἷμα ἐσθίοντας. Καὶ μαρτυρεῖ τὰ ἐν ταῖς προβολαῖς τῶν καπήλων [*All.* καπηλίων] προτιθέμενα κωλέντερα μεστὰ ὄντα χοιρείου αἵματος.

D ιζ'. Καὶ ἴδε, τιμιώτατε δέσποτα, ὅπως τὰ πολλὰ τῶν παρὰ τοῖς ἡμετέροις πεπλημμελημένων περιφρονοῦντες, ἢ καὶ παραθεωροῦντες, ἐμμελέστερον σπερμολογοῦμεν (80) καὶ πολυπραγμονοῦμεν τὰ ἀλλότρια. Εἴπω δὲ καὶ τοῦτο ; Ἀλλὰ καὶ μὴ παροξυνθῇς. Ἐν τῇ εὐαγεστάτῃ μονῇ τῶν Στουδίου.

[41] Act. xv, 18-20.

Joan. Bapt. Cotelerii notæ.

(78) *Σύνεσιν*. Rectius Allatius, συναίνεσιν. Atque ego pariter συναίνεσιν malo apud Cyrillum, t. IV, p. 460 B, quam σύνεσιν, ut συναινούσῃ quam συναιρούσῃ, in Vita Bacchi martyris Combefisiana, p. 97.

(79) *Εὑρήσεις δέ*. Atque eo pertinent quæ Zonaras et Balsamon ad Canonem Trullanum 67 notant.

(80) *Σπερμολογοῦμεν*. Act. xvii, 18 : Σπερμολόγος· *seminiverbius*. Vide Lexica, et Grammaticos In Translatione S. Sebastiani et S. Gregorii in Suessionense monasterium, n. 36 : *Longum valde ac cuiquam spermologo difficillimum est.*

ζώννυνται οἱ διάκονοι, πρᾶγμα ποιοῦντες ἐκκλησιαστικῇ παραδόσει ἀνακόλουθον. Καὶ ὅρα ὅπως πολλὰ κοπιάσας, καὶ σπουδάσας τὴν τοιαύτην οὐκ ἠδυνήθης ἐκκόψαι μονολόγιστον συνήθειαν. Καὶ εἰ τῶν ὑφ' ἡμᾶς τελούντων περιγενέσθαι οὐ δυνάμεθα, πῶς τὸ σοβαρὸν ἐκεῖνο καὶ ὑψαύχενον (81) ἔθνος, τῶν ἰδίων ἐθίμων ἐκστῆσαι δυνησόμεθα; Ἀγαπητὸν γὰρ, ὡς εἴρηται, εἰ τὸ Θεῖον παρ' αὐτοῖς ὀρθοτομεῖται, καὶ κατὰ τὸν τῆς ἀληθείας λόγον ὁμοφρόνως ὑμνεῖται [*al.* ὑμνολογεῖται] καὶ δοξάζεται.

cinguntur, rem facientes ecclesiasticæ traditioni minime consentaneam. Et considera, quod post multum laboris et studii non potueris hujusmodi exscindere singularem consuetudinem. Quod si eorum qui sub nobis degunt superiores evadere nequimus, quo pacto illam gentem superbam altæque cervicis poterimus a suis consuetudinibus revocare? Bene erit, ut dixi, si Deus apud eos recte prædicetur, atque secundum veritatem laudetur et glorificetur communi nobiscum sententia.

ιη'. Περὶ γὰρ τῆς ἐν τῷ ἁγίῳ Συμβόλῳ προσθήκης, καὶ τοῦ μὴ κοινωνεῖν αὐτοὺς τῶν ἁγιασμάτων ἀπὸ γεγαμηκότος [*al.* ἀπὸ χειρὸς] ἱερέως, καλῶς καὶ θεοφιλῶς ἡ ἁγιωσύνη σου ἐνίσταται· καὶ μὴ παύσαιτό ποτε περὶ τούτου ἐνισταμένη καὶ πείθουσα, ἀπό τε τῶν ἁγίων Γραφῶν καὶ τῶν ἀναγεγραμμένων [*al.* ἄνω γεγραμμένων] εὐαγγελικῶν κηρυγμάτων, μέχρις ἂν αὐτοὺς ἕξεις συντιθεμένους τῇ ἀληθείᾳ, κατὰ (82) αὐτὰ καὶ ἡμῖν [*al.* καὶ τὰ αὐτὰ ἡμῖν—*al.* καὶ τὰ αὐτὰ καὶ] περὶ τῆς ἐκ τοῦ Πατρὸς θείας ἐκπορεύσεως τοῦ ἁγίου Πνεύματος δοξάζοντας. Τὰ δ' ἄλλα περιφρονητέα μοι εἶναι δοκεῖ, τοῦ τῆς ἀληθείας λόγου μηδὲν ἐξ αὐτῶν καταβλαπτομένου. Ὧν ἴσως καὶ τὰ πλείω τυγχάνει ψευδῆ. Οὐ γὰρ προχείρως ὀφείλομεν ταῖς ματαίαις πείθεσθαι διαβολαῖς, οὐδὲ ταῖς ἡμετέραις πάλιν ὑπονοίαις πιστεύειν, καὶ τὰ καθεστῶτα καὶ καλῶς ἔχοντα κινεῖν.

18. Nam de additamento ad sanctum Symbolum, quodque sacramentis non communicent de manu sacerdotis conjugio sociati, recte ac Deo grate insistet sanctitas tua: nec unquam cesset de eo insistere ac suadere per sacras Scripturas perque conscripta evangelica præconia, donec eos adduxeris ad consentiendum veritati, et ad existimandum nobiscum de divina Spiritus sancti processione a Patre. Cætera vero mihi videntur esse aspernanda, cum veritatis doctrina nequaquam ex illis lædatur. Quorum forsan et major pars falsa est. Neque enim facile aurem præbere debemus inanibus calumniis, nec nostris adhuc suspicionibus habere fidem, ac movere quæ firma sunt recteque habent.

ιθ'. Κἀντεῦθεν καὶ λίαν ἐπάναγκες, ἁγιώτατε δέσποτα, πάπα προχειριζομένου, πάντα ταῦτα τὴν σὴν ἱεροπρεπῆ τελειότητα διὰ τιμίας γραφῆς πρὸς αὐτὸν ἀνατάξασθαι· οὕτως ἐν πᾶσι συνεργοῦντός σοι Κυρίου, καὶ τὴν εἰς τοῦτο χάριν τῇ σῇ παρεχομένου ἁγιότητι. Ἴσως γὰρ, καθὼς λέγει ὁ Ἀπόστολος, ἡμῶν ἐν ἠπιότητι συναγόντων τοὺς τὰ διάφορα φρονοῦντας, δώσει αὐτοῖς μετάνοιαν ὁ Θεὸς, πρὸς τὸ ἐπιγνῶναι τὴν ἀλήθειαν, καὶ παύσονται τῆς πολλῆς αὐτῶν φιλονείκου ἐνστάσεως, αἰχμαλωτισθέντων αὐτῶν εἰς τὸ αὐτοῦ θέλημα. Τάχα δὲ καὶ ὁ πάπας ἀπολογήσεται, μὴ εἶναι ἀληθῆ τὰ

19. Unde necesse est, sanctissime domine, ut postquam papa electus fuerit, sacra tua perfectio cuncta hæc illi exponat per venerandam epistolam: ita Domino in cunctis adjuvante te, gratiamque ad hoc sanctitati tuæ largiente. Fortassis enim, quemadmodum ait Apostolus [44], nobis cum mansuetudine colligentibus eos qui diversa sentiunt, dabit illis Deus pœnitentiam ad agnoscendam veritatem, desinentque a sua instantia plena contentionis, instar captivorum perducti ad ejus voluntatem. Forte etiam papa excusans negabit vera esse quæ de Latinis fama dispersit; aut asseret hæc sæpe a

[44] II Tim. II, 25.

Joan. Bapt. Cotelerii notæ.

(81) Ὑψαύχενον. *In Ecclesiasten*, Gregorius Nyssen. homil. 7, p. 462 A: Ἵπποι γάρ εἰσί τινες ἀτεχνῶς ὑψαυχενισταὶ καὶ ὑψηλοκάρηνοι. Seu potius e ms. Reg. 1797: Ὑψαύχενές τε καί.

(82) *Κατά* pro καὶ τά in marg. Idem mendum in Vita Joannis Damasceni, p. 263, edit. Romanæ Græcæ; et in *Actis SS.* Maii 6, n. 30: Εὐθὺς οὖν ἄπεισι κατὰ τῆς καθάρσεως, ἐργαλεῖα ἐξητηκὼς, καὶ λαβὼν, πρόσεισι τῇ κέλλῃ τοῦ ἐκεῖ γειτονοῦντος τῷ γέροντι. Tu mecum: Ἄπεισι, καὶ τὰ τῆς καθάρσεως ἐργαλεῖα ἐκζητηκώς· *Confestim itaque abit, et conquisitis instrumentis ad repurgandas fæces accommodatis, iisque in manus assumptis, ad illius cellam, qui seni vicinus erat, accedit.* Et Cyrill. Alex. lib. III *in Joan.* p. 284 E. κατὰ μικρά, vice, καὶ τὰ μικρά, p. 321 A, κατὰ τὸ γεγραμμένον, pro καὶ τὸ γεγραμμένον. At in Asterio, *De cæco a nativitate*, Auctario I Combefisiano, cap. 121 A: Οὐδὲν δὲ ζυγομαχεῖτε καὶ τῶν ἀρχαίων, scribendum κατὰ τῶν. Apud Theodoritum vero ad βλέπετε τὴν κατατομήν. Philipp. III, 2: Τὴν γὰρ περιτομὴν κηρύττοντες, καὶ τέμνειν πειρῶνται τῆς Ἐκκλησίας τὸ σῶμα. Pari modo κατατέμνειν. Macar. homil. 42, init. Καὶ τὸ μέγεθος. Ex mss. Reg. 339, 1682: Κατὰ τὸ μέγεθος. In *Chronico Alex.* p. 254, l. II: Καὶ τὸ, κατὰ τό, ut in Epitome temporum apud Eusebium Scaligeri. Denique Cyrillus Alexandr. V. *in Julianum*, p. 136, disserens de humanis affectibus Deo attributis ait: Εἰ δὲ δὴ λέγοιντο καὶ ἐπὶ Θεοῦ, τότε δὴ τότε καὶ μάλα ἐμφρόνως, πρεπόντως τε καὶ τῇ ἀῤῥήτῳ φύσει ἐοικότως, συνιέντες ἡμεῖς, καὶ ταῖς καθ' ἡμᾶς ἀσθενείαις ἀσεβῆ (aut ἀμιγῆ, vel ἀσινῆ, seu potius ἀστιβῆ) τηροῦντες αὐτὴν, καὶ οὐδένα τρόπον δυσσεβήσομεν. Ubi quoque legam, κατ' οὐδένα· *Quod si etiam de Deo dicantur, tunc sane, tunc et valde sapienter, atque ut ineffabilem naturam decet, intelligentes, nostrisque infirmitatibus inaccessam servantes eum, nullo modo impie faciemus.*

nonnullis perpetrata, non ex ejus sententia ac animo fieri.

περὶ Ῥωμαίων φημιζόμενα · ἢ καὶ πολλάκις παρ' ἐνίων πραττόμενα, μὴ κατ' ἐκείνου γνώμην καὶ σύνεσιν ταῦτα γίνεσθαι.

20. Quis porro illud admitti dignum putabit, a Romanis sive Latinis sanctas venerandasque imagines non coli, nec honorari sanctorum reliquias: præsertim cum apud eos conditæ sint reliquiæ sanctorum summorumque Petri et Pauli: quibus magis efferre se conspiciuntur ac magnifice gloriari, quam cunctis aliis Romanis narrationibus et præclare gestis, quorum plenæ sunt omnes historiæ, omnia poemata? Præterea cum Adrianus Romanus papa septimæ synodo præfuerit una cum aliis sanctissimis patriarchis, et alienam novamque doctrinam hæreticorum Iconomachorum Christianos accusantium anathematizaverit, qua ratione non honorari per Latinos sacras colendasque imagines concedet quis? Maximeque multis sanctis imaginibus e Roma Constantinopolim translatis, quæ egregie ac exacte respondent sanctitati primitivæ eorum quorum imagines sunt. Quandoquidem et hic videmus Francos peregrinos in nostra omnino veneranda templa intrare, omnemque honorem ac reverentiam sacris imaginibus impertiri.

κ'. Τίς δὲ καὶ τοῦτο εὐπαράδεκτον ἡγήσεται, ὅτι Ῥωμαῖοι τὰς ἁγίας καὶ σεπτὰς εἰκόνας οὐ προσκυνοῦσιν (83), οὐδὲ τιμῶσι τὰ τῶν ἁγίων λείψανα · καὶ ταῦτα κειμένων παρ' αὐτοῖς τῶν λειψάνων τῶν ἁγίων καὶ κορυφαίων, Πέτρου καὶ Παύλου, οἷς πλέον ἐγκαυχώμενοι φαίνονται καὶ μεγαλοφρόνως ἐναβρυνόμενοι, ἢ πᾶσι τοῖς ἄλλοις Ῥωμαϊκοῖς διηγήμασι καὶ κατορθώμασιν, ὧν πᾶσα πλήρης συγγραφὴ καὶ ποίησις; Τοῦ πάπα δὲ Ῥώμης Ἀδριανοῦ, τῆς ἑβδόμης ἡγησαμένου συνόδου (84) μετὰ τῶν ἄλλων ἁγιωτάτων πατριαρχῶν, καὶ τὴν ἐπείσακτον καινοτομίαν τῶν Χριστιανοκατηγόρων Εἰκονομάχων αἱρετικῶν ἀναθεματίσαντος, πῶς μὴ τιμᾶσθαι παρὰ Ῥωμαίοις τὰς ἁγίας καὶ σεπτὰς εἰκόνας δώσει τις; καὶ μάλιστα πολλῶν ἐκ Ῥώμης εἰς Κωνσταντινούπολιν μετακομισθεισῶν ἁγίων εἰκόνων, πολὺ τὸ ἔκκριτον καὶ τὸ ἀκριβὲς ἐχουσῶν, ὧν εἰσιν εἰκόνες τῆς πρωτοτύπου ἁγιότητος [al. ὁμοιότητος]. Ὅπου γε καὶ ἐνταῦθα παρεπιδημοῦντας ὁρῶμεν Φράγγους, καὶ ἐν τοῖς [al. λυτοῖς] καθ' ἡμᾶς πανσέπτοις ναοῖς εἰσερχομένους, καὶ πᾶσαν τιμὴν καὶ προσκύνησιν ταῖς ἁγίαις εἰκόσιν ἀπονέμοντας.

21. Itaque rogo, supplico, obtestor, et mente tuos sacros pedes amplector, ut de eo quod exactius est remittens divina tua beatitudo, rebus sese accommodet. Metuendum enim est ne, dum vult discissum sarcire, pejorem scissuram faciat; dumque prolapsum erigere contendit, majorem efficiat casum. Considera etiam, num inde manifesto, ex diuturna hac, inquam, divisione ac dissensione, quod a sancta nostra Ecclesia divulsa fuerit magna hæc, prima et apostolica sedes, contigerit, omnem in sæculo crevisse malitiam, totum orbem male habere, omnia terrarum regna turbata esse, ubique obtinere luctum, ac multum væ, frequentesque in regionibus et urbibus fames ac pestes, nec ullatenus ut plurimum nostros exercitus prospere agere?

κα'. Καὶ παρακαλῶ, καὶ ἱκετεύω, καὶ δέομαι, καὶ νοερῶς τῶν σῶν ἁγίων ἐφάπτομαι ποδῶν, ἵνα τοῦ ἄγαν ἀκριβοῦς ἡ θεοειδὴς ἐνδοῦσα μακαριότης σου, συνέλθῃ τοῖς πράγμασι. Δέος γὰρ μήποτε ῥάψαι τὸ διεῤῥωγὸς βουλομένη, χεῖρον [al. μεῖζον] τὸ σχίσμα ποιήσῃ · καὶ τὸ καταπεπτωκὸς ἀνορθῶσαι σπουδάζουσα, μείζονα τὴν πτῶσιν ἐργάσηται. Σκόπησον δὲ, εἰ μὴ φανερῶς ἐντεῦθεν, ἤγουν ἐκ τῆς μακρᾶς ταύτης διαστάσεως καὶ διχονοίας τοῦ [al. καὶ τοῦ] τῆς καθ' ἡμᾶς ἁγίας Ἐκκλησίας τὸν μέγαν τοῦτον καὶ [al. καὶ πρῶτον] ἀποστολικὸν θρόνον ἀποῤῥαγῆναι, συνέβη πᾶσαν ἐν τῷ βίῳ κακίαν πληθυνθῆναι, καὶ σύμπαντα κόσμον ἔχειν κακῶς · καὶ ὅπως αἱ βασιλεῖαι πάσης [al. πᾶσαι] τῆς γῆς τεταραγμέναι εἰσὶ, καὶ πανταχοῦ [al. πανταχόθεν] θρῆνος, καὶ οὐαὶ πολὺ, καὶ λιμοὶ, καὶ λοιμοὶ, καὶ συνεχεῖς κατὰ χώραν καὶ πόλιν · καὶ οὐδαμῆ οὐδαμῶς ὡς ἐπὶ πάντα [al. ἐπίπαν] τὰ ἡμέτερα εὐοδοῦνται στρατόπεδα;

22. Ut equidem meam promam sententiam, si in adjectione Symboli corrigantur, nihil præterea postulaverim: necnon indifferentem relinquam cum aliis etiam de azymis quæstionem, quanquam evi-

κβ'. Ὡς ἔγωγε τὴν ἐμὴν γνώμην φανερῶ [φανερώσω] (85) · εἰ τὴν ἐν τῷ ἁγίῳ Συμβόλῳ προσθήκην διορθώσαιντο, οὐδὲν ἂν ἕτερον ἐπεζήτουν · ἀδιάφορον καταλιπὼν σὺν τοῖς ἄλλοις καὶ τὸ περὶ τῶν

Joan. Bapt. Cotelerii notæ.

(83) *Ἁγίας καὶ σεπτὰς εἰκόνας οὐ προσκυνοῦσιν.* Lectorem hic amandamus ad sæpe memoratum memorandumque magnum virum Leonem Allatium, *De utriusque Ecclesiæ perpetua consensione*, lib. III, cap. 12, n. 2; et cap. 15, n. 12 et seqq.

(84) *Ἑβδόμης συνόδου.* Obiter corrigi velim synodum Photianam, in *Synodo Anglicano*, t. II, p. 295 D, ita legendo: Ὁ οὖν ταύτην μὴ δεχόμενος, καὶ ὀνομάζων οἰκουμενικὴν καὶ ζ' σύνοδον, καὶ τὰς ἄλλας, κἂν μὴ τολμᾷ λέγειν, ἀπογράφεται. Id est: *Qui igitur illam non recipit, et nominat œcumenicam et septimam synodum; etiam alias, etsi non audeat dicere, proscribit.* Postea in Allatio, *De synodo Photiana*, p. 153, reperi, Κἂν οὐ τολμᾷ λέγειν, παραγράφεται.

(85) *Ὡς ἔγωγε τὴν ἐμὴν γνώμην φανερῶ.* Hunc Petri Antiocheni locum respicit Nicetas Choniates prope finem *Thesauri orthodoxæ fidei*, apud Allatium, *Dissertatione de perpetuo Ecclesiæ Occidentalis atque Orientalis, tam in dogmate quam in ritibus, consensu*, p. 698, quæ dissertatio in lucem emissa est una cum ejusdem viri doctissimi libro *De purgatorio.*

ἀζύμων ζήτημα· εἰ καὶ φανερῶς ἔδειξα δι' ὧν A πρὸς τὸν ἐπίσκοπον Βενετίας ἀπέστειλα, πρὸ τοῦ Πάσχα γενέσθαι τὸ δεῖπνον, ἐν ᾧ ὁ Σωτὴρ καὶ Κύριος ἡμῶν Ἰησοῦς Χριστὸς τὸ τῆς θείας μυσταγωγίας τοῖς μαθηταῖς παρέδωκε μυστήριον· καθ' ὃν καιρὸν οὐκ ἦν νόμιμον ἄζυμον ἐσθίεσθαι. Ὃ δὴ καὶ τὴν σὴν θεοειδῆ μακαριότητα συναινῶ καταδέξασθαι, ἵνα μή, τὸ πᾶν ἐκζητήσαντες, τὸ πᾶν ἀπολέσωμεν. Διὸ χρὴ [*al.* ἀπόχρη] ταῦτα τὴν ἡμετέραν παραστῆσαι γνώμην, περὶ ὧν ἐδήλωσας, καὶ τὴν σὴν πρὸς οἶκτον ἁγίαν κινῆσαι ψυχήν· εἰ καὶ μᾶλλον ὁ λόγος ᾄττει (86) πρὸς ἄλλων πλειόνων θεωρημάτων καὶ κρυφιωτέρων [*al.* κρυφιωδεστέρων] ὑποθέσεων ἀνάπτυξίν τε καὶ ἐξήγησιν.

κγ'. Ἀνέγνων δὲ καὶ τὰ ἴσα τῶν γραμμάτων, ὧν B πρὸς τὸν μακαριώτατον πάπαν ἀπέστειλας, καὶ τὰ ἐκείνου πάλιν ἀντίγραφα, εἰ μὴ παρὰ τοῦ Ἀργυροῦ [*al. inser.* ὡς ἐδήλωσας] ταῦτα πέπλασται καὶ παραπεποίηται· καὶ τῆς πολλῆς σε κατὰ Θεὸν ἐμακάρισα ταπεινοφροσύνης καὶ πραότητος [*al.* μετριότητος]. Πλὴν ἀνατετάχθαι [*al.* ἐντετάχθαι] τούτοις ἔδει, ἐπεὶ περὶ ἑνώσεως καὶ ὁμονοίας ἀνατέτακτο, καὶ τὰ τῆς διαστάσεως αἴτια· ἵνα, τούτων διαφωτιζομένων, ἐντελῆ δόξῃ τὰ γράμματα. Διεπορθμεύθησαν δὲ καὶ τὰ πρὸς τοὺς ἱερεῖς καὶ θεοφόρους ἀδελφοὺς καὶ συλλειτουργοὺς ἡμῶν, τόν τε Ἀλεξανδρείας, καὶ τὸν Ἱεροσολυμίτην ἐκπεμφθέντα ἱερὰ γράμματα τῆς ἁγιωσύνης σου. Οὐ διαλαμβάνει δὲ τὰ πρὸς τὸν Βενετίας ἐμὰ ἀντίγραφα δηλωθῆναί C μοι γράμματα παρ' αὐτοῦ [*al. inser.* παρ' ἐκείνου] πεμφθῆναι πρὸς τὴν σὴν μακαριότητα, καθὼς καὶ τοῦτο τῇ γραφῇ σου προσέκειτο. Καὶ διὰ τοῦτο δωρεάν μοι φαίνῃ λυπούμενος κατὰ τοῦ ἀνδρός, μηδὲν τοιοῦτον γράψαντος.

κδ'. Ἀπέστειλα καὶ τὸ ἴσον τῆς πρὸς ἐμὲ σταλείσης ἀντιγραφῆς τοῦ μακαρίτου πάπα, Ῥωμαϊκοῖς ἐνσεσημασμένον γράμμασιν. Οὐ γὰρ ἠδυνήθημέν τινα εὑρεῖν δυνάμενον πρὸς ἀκρίβειαν εἰς τὴν Ἑλλάδα ταύτην μεταμεῖψαι φωνήν. Καὶ διὰ ταῦτα τὸν ταύτην διακομίσαντα Φράγγον, ἔμπειρον ὄντα γραμμάτων Ῥωμαϊκῶν, ἔπεισα ταύτην μεταγράψαι. Σὸν οὖν ἐστι τοῦ λοιποῦ ταύτην ἀσφαλῶς διερμηνεῦσαι καὶ γνωσθῆναι τέλεον ἐξ αὐτῆς ἃ καὶ πρὸς ἡμᾶς ὁ δηλωθεὶς πάπας, ἡμετέραν συστατικὴν δεξάμενος γραφήν, ἀντέγραψεν.

κε'. Ἀλλ' εἴη μὲν ταῦτα ἐν τούτοις. Ὁ δὲ Θεὸς τῆς εἰρήνης· καλὸν γὰρ ἐκ τῆς γραφῆς ἀποδοθῆναι D τὸν τῆς ἐμῆς ἐπίλογον γραφῆς· *ὁ εὐαγγελισάμενος εἰρήνην τοῖς ἐγγὺς καὶ τοῖς μακράν*, τοῖς τε ὑπὸ νόμον καὶ τοῖς ἔξω νόμου, ὁ τῆς ἀγάπης Πατήρ, ἡ ἀγάπη· ταῦτα γὰρ πρὸ τῶν ἄλλων χαίρει καλούμενος, ἵνα νομοθετήσῃ κἂν τοῖς ὀνόμασι τὸ

denter probavi per quæ ad episcopum Venetiarum misi, ante Pascha cœnam contigisse, in qua Salvator et Dominus noster Jesus Christus divinorum mysteriorum discipulis tradidit sacramentum, quo tempore non solebat in lege azymum manducari. Atque hoc divinam tuam beatitudinem admittere exhortor : ne dum omnia requirimus, omnia amittamus. Sufficiunt ista, cum ad exhibendam nostram de iis quæ significasti sententiam, tum ad movendum sanctum animum tuum in miserationem : licet adhuc sermo prorumpat ad plurium aliarum propositionum, abstrusiorumque quæstionum declarationem ac expositionem.

23. Cæterum legi exempla litterarum, q[uas] misisti ad beatissimum papam, necnon ipsius rescriptum, nisi ab Argyro (sicut indicasti) confictum adulteratumque est, beatumque te in Deo prædicavi ob tantam humilitatem ac mansuetudinem. Verum inseri debuerant dissidii causæ, quandoquidem de unitate et concordia scribebatur ; ut iis elucidatis, perfectæ viderentur litteræ. Transmissæ quoque sunt sacræ epistolæ sanctitatis tuæ, quas ad sacerdotes ac deiferos fratres comministrosque nostros, Alexandrinum et Hierosolymitanum misisti. Non continebat autem responsio mea ad Venetum, significatum esse mihi ab illo, quod litteras misisset ad beatitudinem tuam, sicut fert epistola tua. Quocirca mihi videris absque causa conqueri de homine qui nihil ejusmodi scripsit.

4. Misi pariter exemplum epistolæ quam ad me rescripsit beatæ memoriæ papa, Latinis litteris expressum. Non enim potuimus invenire quempiam qui accurate valeret epistolam in linguam Græcam transferre. Propterea Franco qui eam attulit, cum Latinas litteras calleat, persuasi ut transcriberet. Tuum jam est, eamdem fideliter interpretari, quo plene cognoscatur quænam ad nos memoratus papa, acceptis litteris nostris commendatitiis, rescripserit.

25. Hæc hucusque. *Deus autem pacis* [43] : docet enim ex Scriptura exprimi scriptionis meæ epilogum, qui *evangelizavit pacem iis qui prope, ac iis qui longe fuerunt* [44]; iis qui sub lege, ac iis qui extra legem : Pater charitatis, charitas, hisce enim præ cæteris gaudet appellari, ut vel per nomina fraternum amorem sanciat, excitans excitet

[43] Rom. xv, 33. [44] Ephes. ii, 17.

Joan. Bapt. Cotelerii notæ.

(86) Ἄττει. Cyrillus Alex. homilia Paschali 16, initio, p. 210 E. Εὐστιβῆ ὥσπερ διατάττοντες τρίβον, præstiterit διάττοντες, ut p. 219 D, 238 B, et sæpe ubique. Apud eumdem Cyrillum Julianus imperator, p. 356 C. Ἔθος μὲν γὰρ Ἀβραὰμ ὥσπερ καὶ ἡμεῖς ἀεὶ καὶ συνεχῶς· ἐχρῆτο δὲ μαντικῇ τῇ τῶν διὰ τούτων ἀρίστῃ. An τῇ τῶν διαττόντων ἀρίστῃ? Nam p. 357 A idem, Δεῖξαι τοὺς διάττοντας αὐτῷ βουλόμενος. Et in Responsione Cyrilli, p. 357, 358, Τοὺς τῶν ἀστέρων διάττοντας. Τοὺς διάττοντας. Forte etiam in Theophrasto Gazæi, t. II *Bibliothecæ Patrum Græco-Latin.*, p 381 C, legi debeat, Τοὺς ἐπὶ σκηνῆς διάττοντας, non διατάττοντας.

sanctificatam animam tuam, ac persuadeat, ut majori cum moderatione et condescensu ad res accedas; præsertim ubi in Deum, sicut jam dixi, non cadit contemptus.

V.

Sanctissimi Michaelis archiepiscopi Constantinopolis novæ Romæ ac œcumenici patriarchæ, cerularii, ad Petrum patriarcham Antiochenum.

1. Nunquam diabolus absistit insidiis contra nos, et machinis adversus genus humanum, beatissime, sed subinde varias in vitam excitat calamitates, ac innumera quotidie contra homines commovet conimenta, per ea omnino nos quassare ac dejicere moliens. Et interdum quidem alias, plane vero infinitas, diversisque temporibus, procellas vitæ immisit. Nunc vero postquam tum hæreseon amota sunt scandala, tum orthodoxæ fidei fontes copiose et ubertim ad fines terræ diffluunt: homines quosdam exsecrandos, impios, et quo non eos piorum quispiam appellaverit nomine? ab Occidente in magnam hanc propulit civitatem; qui quidem adventus sui causam prætexuerunt, a papa missos se esse, verum Argyri dolosis suggestionibus consiliisque ad imperialem urbem venerunt, ubi ingentium scandalorum causas tam in aliis quam adversus ipsam pietatem dare conati sunt.

2. Ac eorum quidem dolos alios, cum machinationibus perversis ineptisque quid attinet enarrare? Utque litteræ quas ad nos et ad potentem sanctumque nostrum imperatorem detulerunt, confictæ exstiterint, sigillorum fraude et adulteratione palam figmentum convincente? Quod autem ordine postremum est, magnitudine malitiæ ac nequitiæ primum, id scripto repræsentabo perfectioni tuæ.

3. Postquam deprehensi sunt fraudulentam fecisse profectionem litterasque finxisse, varios quidem sermones superbia et confidentia plenos adversus rectam fidem addiderunt: a nobis depravatam esse orthodoxiam, cum in aliis, tum in eo quod Spiritum sanctum asseveremus a solo Patre, non autem etiam a Filio procedere; apud se vero hoc sanum permanere ac firmum pertendentes. Jactanter etiam dixerunt se profectos ad nostrorum correctionem, non ad perversionem suorum. Et nos quidem eorum colloquium congressionemque detrectavimus; tam quod certi essemus illos ab impietate dimoveri non posse, quam quia sine beatitudine tua, cæterisque sanctissimis patriarchis, hujusmodi de rebus verba cum legatis Romanis commovere, putavimus et omnino indignum esse, et consuetudini, quæ superioribus temporibus in hujusmodi obtinuit, contrarium ac minime conveniens

A φιλάδελφον· παρακαλῶν παρακαλέσαι τὴν σὴν ἡγιασμένην ψυχὴν, καὶ πεῖσαι μετριώτερόν τε καὶ συγκαταβατικώτερον συνελθεῖν σε τοῖς πράγμασι, καὶ μᾶλλον οὗ μή ἐστι Θεὸς, ὡς ἔφθην εἰπὼν, τὸ περιφρονούμενον.

Ε.

Ἁγιωτάτου Μιχαὴλ ἀρχιεπισκόπου Κωνσταντινουπόλεως νέας Ῥώμης καὶ οἰκουμενικοῦ πατριάρχου τοῦ κηρουλαρίου πρὸς τὸν Ἀντιοχείας πατριάρχην Πέτρον.

α'. Οὐ παύεταί ποτε τῶν καθ' ἡμῶν ἐπιβουλῶν καὶ τῶν κατὰ τοῦ ἀνθρωπίνου γένους ὁ πονηρὸς μηχανημάτων, μακαριώτατε, ἄλλοτε ἄλλας ἐπεγείρων τῷ βίῳ τὰς συμφορὰς, καὶ μυρία καθεκάστην τὰ κατὰ τῶν ἀνθρώπων ἀνακινῶν ἐφευρέματα, κατασείειν τούτοις πάντως ἡμᾶς καὶ καταβάλλειν ἐκμηχανώμενος. B Καὶ ἄλλοτε μὲν ἄλλας, μυρίας δὲ πάντως, καὶ κατὰ διαφόρους καιροὺς, τὰς τρικυμίας τῷ βίῳ ἐπήγειρε· νῦν δὲ ὅτε καὶ τὰ τῶν αἱρέσεων ἐκποδὼν γεγόνασι σκάνδαλα καὶ αἱ τῆς ὀρθοδοξίας πηγαὶ ἀφθόνως καὶ δαψιλῶς εἰς τὰ τῆς οἰκουμένης διαῤῥέουσι πέρατα, ἄνδρας τινὰς ἀποτροπαίους καὶ δυσσεβεῖς, καὶ τί γὰρ οὐκ ἄν τις εὐσεβῶν τούτους ἐξονομάσειεν; ἀπὸ τῆς ἑσπερίου μοίρας, εἰς τὴν μεγαλόπολιν ταύτην συνήλασεν, αἰτίαν μὲν τῆς αὐτῶν ἀφίξεως σκηψαμένους τὸ παρὰ τοῦ πάπα ἀποσταλῆναι, ἀλλὰ ταῖς τοῦ Ἀργυροῦ δολεραῖς ὑποθήκαις καὶ συμβουλαῖς εἴς τε τὴν βασιλίδα πόλιν ἀφικομένους, καὶ μεγάλων σκανδάλων ἀφορμὰς κατά τε ἄλλων καὶ κατὰ τῆς εὐσεβείας αὐτῆς δοῦναι σπουδάσαντας.

C β'. Τοὺς μὲν ἄλλους δόλους καὶ τὰς δυστρόπους καὶ περιέργους αὐτῶν μηχανὰς, καὶ ὡς ἃ ἐπεφέροντο πρός τε ἡμᾶς καὶ πρὸς τὸν κραταιὸν καὶ ἅγιον ἡμῶν αὐτοκράτορα γράμματα, πεπλαστευμένα ἐτύγχανον, τῆς τῶν σφραγίδων ἐπιβουλῆς καὶ παραποιήσεως διαῤῥήδην ἐπελεγξάσης τὴν πλάστευσιν, τί ἂν καὶ διηγοίμην; ὃ δὲ τῇ μὲν τάξει τελευταῖον, τῷ δὲ μεγέθει τῆς κακίας καὶ πονηρίας πρωτεῦόν ἐστι, τοῦτο διὰ γραφῆς παραστήσω τῇ σῇ τελειότητι.

γ'. Ὡς γὰρ καὶ τὴν ἄφιξιν δολερὰν ποιησάμενοι, καὶ τὰ γράμματα πλαστευσάμενοι ἐφωράθησαν, καὶ ἄλλους δὲ λόγους ὑπεροψίας καὶ θράσους μεστοὺς κατὰ τῆς ὀρθοδόξου πίστεως ὑπηγορεύοντο· παρ' ἡμῖν μὲν διεφθάρθαι τὸ ὀρθόδοξον, καὶ τά τε ἄλλα, D καὶ ὅτι ἐκ τοῦ Πατρὸς μόνου, ἀλλὰ μὴ καὶ ἐκ τοῦ Υἱοῦ τὸ Πνεῦμα τὸ ἅγιον ἐκπορεύεσθαι λέγομεν· παρ' ἑαυτοῖς δὲ ὑγιὲς εἶναι διατεινόμενοι τοῦτο καὶ ἀπαράθραυστον. Ἐκόμπαζον δὲ, καὶ ὡς ἐπὶ διορθώσει τῶν ἡμετέρων, οὐκ ἐπὶ διαστροφῇ τῶν οἰκείων ἀφίκοντο. Ἡμεῖς μὲν τὴν αὐτῶν συντυχίαν παρῃτησάμεθα καὶ τὴν ἔντευξιν· διά τε τὸ ἀμεταθέτως ἔχειν αὐτοὺς τῆς δυσσεβείας πεπεῖσθαι, καὶ ὅτι ἄνευ τῆς σῆς μακαριότητος, καὶ τῶν ἄλλων ἁγιωτάτων πατριαρχῶν, περὶ τοιούτων λόγους πρὸς τοὺς τοποτηρητὰς τῆς Ῥώμης ἀνακινεῖν, καὶ ἀνάξιον ὅλως, καὶ τῇ κατὰ τοὺς ἄνω χρόνους ἐν τοῖς τοιούτοις κρατησάσῃ συνηθείᾳ ἐναντίον καὶ ἀκατάλληλον ἐνομίζομεν.

δʹ. Ἐκεῖνοι δὲ καὶ μεῖζόν τι τῶν προτέρων βουληθέντες νεανιεύσασθαι, καὶ τοῖς ὑστέροις ὑπερβαλέσθαι τὰ πρῶτα θελήσαντες, γραφὴν καθ' ἡμῶν (87) ἐν τῇ τῆς Μεγάλης τοῦ Θεοῦ ἐκκλησίας μυστικῇ τραπέζῃ ἀπέθεντο· ἄλλα τέ τινα τῆς αὐτῶν δυσσεβείας διεξιοῦσαν ληρήματα, τελευταῖον δὲ καὶ πᾶσαν τὴν τῶν ὀρθοδόξων Ἐκκλησίαν, ὡς μήτε τοὺς πώγωνας παραπλησίως τῶν ἐν αὐτῇ τοῖς Λατίνοις βουλομένων ξυρᾷν, μήτε μὴν διακρινομένων μεταλαμβάνειν προσφορᾶς ἀπὸ πρεσβυτέρων γεγαμηκότων, ἀλλὰ καὶ ἔνζυμον ἄρτον προσφερόντων, καὶ ὡς ἐν τῷ Συμβόλῳ τῆς ἡμετέρας πίστεως μὴ ἐκ τοῦ Πατρὸς καὶ τοῦ Υἱοῦ, ἀλλ' ἐκ μόνου τοῦ Πατρὸς ἐκπορεύεσθαι λεγόντων τὸ Πνεῦμα τὸ ἅγιον, ὑποβάλλουσαν ἀναθέματι.

4. At illi qui majus quid prioribus vellent temerario consilio audere, et posterioribus prima superare, scripturam contra nos deposuerunt in mystica Magnæ Dei ecclesiæ mensa; alia quædam eorum impietatis exponentem deliramenta, quæque tandem subjicit anathemati omnem Ecclesiam orthodoxorum, quod qui in ea sunt nolint barbas instar Latinorum radere, nec dubitent oblationem sumere a presbyteris conjugatis; adhæc panem fermentatum offerant; item in Symbolo nostræ fidei non dicant Spiritum sanctum a Patre Filioque procedere, sed a solo Patre.

εʹ. Τὸ μὲν οὖν ἄμεινον ἦν κατακαυθῆναι τὴν ἀσεβῆ ταύτην γραφὴν, καὶ μηδ' εἰς ὄψιν ἡμῶν ὅλως ἐλθεῖν. Ὡς δὲ τότε οὐ γέγονε, διὰ τὸ καὶ φανερῶς καὶ ἐπ' ὄψει ἄλλων τινῶν καὶ τῶν ἑβδομαρίων πάντων ὑποδιακόνων (88) ἀποτεθῆναι αὐτήν· ἀλλὰ μὴν τοὺς οὕτω καθ' ἡμων, μᾶλλον δὲ κατὰ τῶν ὀρθοδόξων πάντων, ἐν τῇ Μεγάλῃ τοῦ Θεοῦ ἐκκλησίᾳ βλασφημήσαντας, ἀμύνεσθαι, ἀπεικὸς ἐνομίσαμεν· ὡς ἂν μὴ σκανδάλων τοῖς ἐν Ῥώμῃ δοίημεν ἀφορμήν. Πρὸς γὰρ τοῖς ἄλλοις, καὶ ὁ πρωτεύειν ἐν τῇ τοποτηρήσει δοκῶν, καγκελλάριον τῆς ἐν Ῥώμῃ Ἐκκλησίας καὶ ἀνεψιὸν τοῦ ῥηγὸς καὶ τοῦ πάπα ἑαυτὸν ἀπεκάλει. Τέως δὲ τῷ αὐτῷ δικαίῳ αὐτήν τε τὴν καθ' ἡμῶν βλασφημίαν καὶ τοὺς τὴν ἀσεβῆ κατὰ τῶν ὀρθοδόξων ἐκθεμένους γραφὴν, προστάξει βασιλικῇ ἐν τῷ μεγάλῳ σεκρέτῳ, ὑπεβάλομεν ἀναθέματι· πολλὰ μὲν μετὰ τὴν τῆς γραφῆς ταύτης ὑπόθεσιν, περὶ τοῦ εἰς ὄψιν ἡμῖν ἐλθεῖν, καὶ τοῖς τε ἄλλοις τῶν ἐν αὐτῇ, καὶ τῇ διαστροφῇ τοῦ ἁγίου Συμβόλου ἀποτάξασθαι παραινέσαντες. Ὡς δὲ οὐχ ἠνείχοντο ἀλλὰ καὶ διαχειρίσασθαι ἑαυτοὺς εἰ μὴ παύσονται περὶ τούτου ὀχλούμενοι διηπείλουν, εἰς τὸ κατὰ τῆς αὐτῶν βλασφημίας συνείδομεν χωρῆσαι ἀνάθεμα.

5. Cæterum præstitisset, impiam hanc scripturam igni fuisse traditam, nec ad nostrum omnino venisse conspectum. Id autem tunc non contigit, propterea quod palam coramque omnibus hebdomadariis subdiaconis et quibusdam aliis deposita fuerat. Sed et de iis qui sic adversum nos, seu potius adversum orthodoxos omnes, in Magna Dei ecclesia blasphemaverant, ultionem sumere, indecens duximus, ne Romanis scandalorum daremus occasionem. Inter alios enim, qui legationis primum locum tenere videbatur, cancellarium Romanæ Ecclesiæ, et consobrinum regis ac papæ seipsum appellabat. Interim tamen eodem jure ipsamque contra nos blasphemiam, et eos qui impiam adversus orthodoxos scripturam exposuerant, in magno secreto, jussu imperatoris, subdidimus anathemati: plurimum quidem post scripturæ illius suppositionem adhortati eos, ut in conspectum nostrum venirent, atque tam aliis ea contentis, quam sancti Symboli depravationi renuntiarent. Postquam autem recusarunt, ipsisque sibi manus violentas illaturos se comminati sunt, si ultra hac in re molestia afficerentur, ad anathema in eorum blasphemiam censuimus esse progrediendum.

ϛʹ. Καὶ ταῦτα μὲν ἅπερ καθ' ἡμῶν ὁ πονηρὸς ἐσκαιώρησεν. Ἀνακοινοῦμεν οὖν τοὺς περὶ τούτου (89) καὶ τῇ σῇ τελειότητι. Πρῶτον μὲν, ὡς τῆς αὐτῆς ὕβρεως ἡμῖν κοινωνῶν, τὴν [*al.* σὴν] γὰρ τὴν ἡμετέραν τίθεσθαί σε πειθόμεθα. Δεύτερον δὲ ὡς τοῦ ὀρθοῦ λόγου, οὗ πρόβολος στεῤῥὸς καὶ πρόμαχος ἀκαταμάχητος εἶ σὺ, παροινηθέντος παρὰ τῶν δυσσεβῶν καὶ βλασφημηθέντος οὐχ ἥκιστα. Ἔπειτα δὲ, ὡς ἂν τῶν προβάντων ἐσχηκὼς εἴδησιν καὶ κατάληψιν ἀκριβῆ, εἴ ποτέ σοι περὶ τούτων ἀπὸ Ῥώμης ἀφίκοιντο γράμματα, ἐσκεμμένως καὶ

6. Atque hæc sunt, quæ in nos malus machinatus fuit. Quæ sermone communicamus cum tua perfectione. Primo quidem, quod ejusdem contumeliæ nobiscum particeps sis. Persuasum quippe habemus te nostram loco tuæ ducere. Secundo vero, quoniam recta doctrina, cujus firmum præsidium es ac propugnator inexpugnabilis, non mediocriter probro affecta est atque blasphemiis impetita per impios homines. Adhæc, ut eorum quæ acciderunt notitiam scientiamque plenam adeptus, si forte a Roma ad te litteræ hisce de rebus ad-

Joan. Bapt. Cotelerii notæ.

(87) *Γραφὴν καθ' ἡμῶν.* Pittacium illud celebre, seu libellum, et chartam excommunicationis, ut alii vocant. Quo de pittacio nos supra aliquoties. Et cum aliis etiam Sigebertus ad annum 1051.

(88) *Καὶ τῶν ἑβδομαρίων πάντων ὑποδιακόνων.* Edictum de projecto pittacio, apud Allatium, *De libris ecclesiasticis Græcorum*, p. 165, 166: Ἐπὶ παρουσίᾳ τῶν ὑποδιακόνων τῆς δευτέρας ἑβδομάδος. *In præsentia hypodiaconorum secundæ hebdomadis.* Occurrunt passim ἑβδομάριοι, ἑβδομαδάριοι, ἀρχιεβδομάριος, archihebdomadarius, hebdomadarii, septimanarii, septimanariæ; inter episcopos, presbyteros, diaconos, subdiaconos, lectores, cardinales, monachos, moniales, laicos.

(89) *Τοὺς περὶ τούτου.* Subintellige aut supple λόγους.

venerint, responsionem considerate des, dignam magnanima, experientissima ac divinissima mente tua.

A τῆς σῆς μεγαλεπηβόλου καὶ θειοτάτης διανοίας ἀξίαν τὴν ἀπόκρισιν δῷς.

7. Porro epistolas istas ad beatissimos patriarchas, omnino consimiles huic ad sanctitatem tuam missæ, quia neminem religiosorum fideliumque invenimus qui deferret iis ad quos scriptæ sunt, tuæ misimus perfectioni; quo ad illos transmittas per aliquem pium qui ad loca illa proficiscetur. Præterea propriis litteris admonebis atque excitabis eos, ut zelum divinum pro recto dogmate et inculpata sinceraque nostra fide assumant, utque si forte de iis quæ Romæ gesta sunt interrogati fuerint, conveniens ad eos, dictumque, sicut declaravimus, dent responsum.

ζ'. Τὰ δὲ πρὸς τοὺς μακαριωτάτους πατριάρχας ταυτὶ γράμματα, ἰσοδυναμοῦντα κατὰ πάντα τῷ πρὸς τὴν σὴν ἁγιωσύνην ἀπεσταλμένῳ, μὴ εὑρόντες τινὰ τῶν εὐλαβῶν καὶ πιστῶν δι' οὗ ταῦτα τοῖς πρὸς οὓς ἐγράφησαν πέμψαι, τῇ σῇ πεπόμφαμεν τελειότητι· ὡς ἂν διαπορθμεύσῃς αὐτοῖς ταῦτα διά τινος εὐλαβοῦς τῶν πρὸς τοὺς τόπους ἐκείνους ἀφικνουμένων, πρὸς οὓς ἀπεστάλησαν. Πρὸς δὲ, καὶ οἰκείας [*l.* δι' οἰκείας] γραφῆς, παραινέσεις καὶ παραθήξεις αὐτοὺς ζῆλον ἔνθεον ἀναλαβεῖν περὶ τοῦ ὀρθοῦ δόγματος καὶ τῆς ἀμωμήτου καὶ εἰλικρινοῦς ἡμῶν πίστεως, καὶ ἴσως εἴγε περὶ τῶν ἐν Ῥώμῃ πεπραγμένων ἐρωτηθεῖεν, ἁρμόζουσαν πρὸς αὐτοὺς καὶ λεγομένην, ὡς δεδήλωται, ποιήσασθαι τὴν ἀπόκρισιν.

8. De nostris autem ad sanctissimum Alexandriæ patriarcham litteris, etiam ad sanctissimum Hierosolymorum patriarcham scripsimus; quo si ipse nancisci non potueris facilitatem illas mittendi, ipse ad ejus beatitudinem dirigat. Et nunc quidem urgente profectionem suam sanctitatis tuæ genero, paucis verbis ac obiter quæ evenerunt enarravimus. Postea vero, si necesse fuerit, fusius apertiusque scribemus iis de rebus: necnon mittemus scriptum quod adversus nos depositum fuit in mystica divinaque mensa. Ex quo disces istorum in fide perversitatem; quodque omni imperitia et rusticitate, imo, ut verius dicatur, stupore ac dementia, conferti sint.

B η'. Περὶ δὲ τοῦ πρὸς τὸν ἁγιώτατον πατριάρχην Ἀλεξανδρείας ἡμετέρου γράμματος καὶ τῷ ἁγιωτάτῳ πατριάρχῃ Ἱεροσολύμων ἐγράψαμεν· ὡς ἄν, εἴπερ αὐτὸς δυσχερῶς τυχεῖν σχοίης πρὸς αὐτὸν ἀποστεῖλαι τὴν γραφὴν, αὐτὸς ταύτην πρὸς τὴν ἐκείνου διαβιβάσῃ μακαριότητα. Καὶ νῦν μὲν, κατεπειγομένου τοῦ γαμβροῦ τῆς ἁγιωσύνης σου πρὸς τὴν ἐξέλευσιν, ἐν ἐπιτόμῳ καὶ κατὰ πάροδον τὰ πεπραγμένα διεξήλθομεν. Μετὰ δὲ τοῦτο πλατύτερον καὶ σαφέστερον, εἴγε δεήσει, ἐπιστελοῦμεν πρὸς σὲ περὶ τούτων· ἀποστείλαντες καὶ αὐτὸ τὸ καθ' ἡμῶν ἀποτεθὲν ἔγγραφον, ἐν τῇ μυστικῇ καὶ θείᾳ τραπέζῃ. Καὶ μαθήσῃ ἐκ τούτου τὸ διάστροφον τούτων περὶ τὴν πίστιν· καὶ ὡς ἀμαθίας πάσης καὶ ἀγροικίας, πολλῷ δὲ εἰπεῖν, ἀναισθησίας καὶ C ἀφροσύνης πεπλήρωνται.

Dominus in prospera valetudine conservet perfectionem tuam, orantem pro nobis.

Ὁ Κύριος ἐν ὑγείᾳ διαφυλάξαι τὴν σὴν τελειότητα, εὐχομένην ὑπὲρ ἡμῶν.

ANNO DOMINI MLVI

SAMONAS

GAZENSIS CIVITATIS EPISCOPUS

NOTITIA

(Galland. Veterum Patrum Biblioth. t. XIV, proleg. p. VII et p. 225.)

Fuit beatus Samonas Gazensis in Palæstina episcopus circa A. C. 1056, cujus exstat passim Græce et Latine disputatio quædam adversus Achmetem Saracenum de Eucharistia. A Saracenis interfectus fuit religionis causa. Quare inter beatos martyres recenset illum Nic. Comnenus (*a*). Totus in eo est, ut probet panem ac vinum per sacerdotis consecrationem verum esse et integrum corpus ac sanguinem Domini. Ad quod suadendum Mahometano homini hebeti ac rudi, exemplis utitur apprime congruentibus. Eam disputationem ex itinere habuit.

(*a*) Prænot. mystag. pag. 407.

ΤΟΥ ΜΑΚΑΡΙΟΥ ΣΑΜΩΝΑ

ΑΡΧΙΕΠΙΣΚΟΠΟΥ ΓΑΖΗΣ

ΔΙΑΛΕΞΙΣ ΠΡΟΣ ΑΧΜΕΔ ΤΟΝ ΣΑΡΑΚΗΝΟΝ

ΑΠΟΔΕΙΚΝΥΟΥΣΑ

ΤΟΝ ΥΠΟ ΤΟΥ ΙΕΡΕΩΣ ΙΕΡΟΥΡΓΟΥΜΕΝΟΝ ΑΡΤΟΝ ΚΑΙ ΟΙΝΟΝ, ΣΩΜΑ ΚΑΙ ΑΙΜΑ ΑΛΗΘΙΝΟΝ ΚΑΙ ΟΛΟΚΛΗΡΟΝ ΕΙΝΑΙ ΤΟΥ ΚΥΡΙΟΥ ΗΜΩΝ ΙΗΣΟΥ ΧΡΙΣΤΟΥ.

—

BEATI SAMONÆ

GAZENSIS EPISCOPI

DISCEPTATIO CUM ACHMED SARACENO

PERSPICUE DOCENS

PANEM AC VINUM, UTRUMQUE PER SACERDOTEM CONSECRATUM, VERUM ESSE ET INTEGRUM CORPUS AC SANGUINEM DOMINI NOSTRI JESU CHRISTI.

—

A Ἐτυγχάνομέν ποτε πορευόμενοι τὴν εἰς Ἔμεσαν μετὰ πολλῶν ἄλλων καὶ τῇ συνήθει διαλέξει τῇ καθ' ὁδὸν παραμύθιον αὐτῇ χρώμενοι, περὶ διαφόρων ὑποθέσεων, πέραν τοῦ δέοντος ἐν συνουσίᾳ διήλθομεν· ἐξ ὧν καί τις σοφὸς ἀνὴρ καὶ λόγιος, Σαρακηνὸς τὸ γένος, εἰς τὴν τῶν μυστηρίων διήγησιν τραπεὶς, ἠρώτησεν ἐμὲ, οὑτωσὶ φάσκων· Διὰ τί, ὦ ἐπίσκοπε, ὑμεῖς οἱ ἱερεῖς ἐμπαίζετε τοὺς Χριστιανοὺς, τὸν ἐξ ἀλεύρου ὀπτώμενον ἄρτον αὐτοῖς κατὰ βραχὺ μερίζοντες, καὶ σῶμα Χριστοῦ ὀνομάζοντες, ἄφεσιν ἁμαρτιῶν παρέχειν αὐτὸν τοῖς μεταλαμβάνουσι δυνάμενον διαβεβαιοῦντες; Ἄρα ἢ ὑμᾶς αὐτοὺς ἐμπαίζετε, ἢ τοὺς ὧν ἄρχετε;

B ΣΑΜΩΝΑΣ. Καὶ τί λέγεις; ἄρτος οὐ γὰρ Θεοῦ σῶμα;

ΑΧΜΕΔ. Ἑνάτερον ἀπορῶ μέρος ἀποκρίνασθαι τῆς ἀντιφάσεως.

ΣΑ. Τοσοῦτόν σε ἡ μήτηρ σου γεγέννηκεν;

ΑΧ. Οὐχί.

ΣΑ. Ἀλλὰ πόσον;

ΑΧ. Σμικρόν.

ΣΑ. Καὶ τίς σε ἐμεγέθυνε;

ΑΧ. Θεοῦ θέλοντος, ἡ τροφή.

ΣΑ. Οὐκοῦν ἄρτος σοι γέγονε σῶμα;

ΑΧ. Σύμφημι.

Aliquando forte proficiscebamur Emesam cum multis aliis, et familiari colloquio de variis atque diversis rebus utentes, quod nos in itinere consolabatur, ultra quam decuit in sermone progressi sumus: ex quorum numero vir quidam doctus atque facundus, genere Saracenus, ad narrationem mysteriorum conversus, me interrogavit his verbis: Heus! ex te audire velim, episcope, quamobrem vos sacerdotes Christianis illuditis, dum panem ex farina coctum eis minutim partientes corpusque Christi nominantes, remissionem peccatorum exhibere posse iis qui eum recipiunt, confirmatis. Vobisne ipsis illuditis, an iis in quos habetis imperium?

SAMONAS. Quid narras? panisne Dei corpus efficitur?

ACHMED. In utram partem contradictionis respondeam, mihi incertum est.

SAM. Tantumne quantus es te genuit mater tua?

ACH. Minime.

SAM. Sed quantum?

ACH. Parvulum.

SAM. Quis te in magnitudinem ita produxit?

ACH. Alimentum, Deo ita annuente.

SAM. Ergo panis tibi in corpus conversus est?

ACH. Ita prorsus existimo.

SAM. Quo tandem pacto panis tibi conversus est in corpus?

ACH. Haud quidem scio.

SAM. Per guttur cibus et potus in ventriculum demittuntur, tanquam in ollam aliquam. Sed cum hepar calidum adjaceat stomacho, coquitur alimentum, et in chylum convertitur: quodque crassum est, deorsum abit: quod autem tenue, in chylum mutatum innatat. At vero cum jecur sit calidum, molle et laxum, ad se attrahit et in sanguinem convertit: nec non universum corpus per venas veluti per canales irrigat, alimentum in chylum conversum in ventriculo distribuens, in ipsoque in sanguinem conversum, singulis membris commutatum, cujusmodi est illud: ossibus os, medullæ medullam, nervis nervum, oculis oculos, capillis capillum, cuti cutem, unguibus unguem: atque ita fit infantis incrementum in virum, pane ei in corpus mutato, et potione in sanguinem.

ACH. Vera memoras.

SAM. Eodem etiam pacto intelligas fieri nostrum mysterium. Sacerdos enim panem super mensam sanctam deponit, pariter et vinum: et comprecando, invocatione sancta Spiritus sanctus descendit, et supervenit in ea quæ sunt proposita: et igne suæ divinitatis, in corpus et sanguinem Christi, panem et vinum commutat, non minus quam jecur alimentum in corpus cujusdam hominis. An non, amabo, concedis posse sacrosanctum Dei Spiritum idem præstare quod tuum jecur?

ACH. Concedo.

SAM. Hoc igitur corpus et sanguinem assumimus in remissionem peccatorum, et in vitam æternam, Domino nostro dicente: *Qui manducat meam carnem, et bibit meum sanguinem, habet vitam æternam* [1]. Iis vero qui non facile credunt ob id quod apparet, tanquam non videntibus id evenire quod res pollicetur corporaliter effici (panis enim et vinum apparent) præterea iis qui dicunt: Quo pacto fieri potest ut oratio et divinæ virtutis invocatio super pane facta, transmutet eum in carnem vivam, simplex et unica ratio satis erit. Contra enim interrogabimus, cum ratio carnalis generationis omnibus sit perspicua, quei illud humidum quod infunditur ad procreationem animalis, in hominem convertitur? Atque nulla est in hac re ratio, quæ ratiocinatione aliqua probabile quid excogitare queat. Quidnam enim commune definitio hominis collata cum illa qualitate quæ cernitur, habet? Nam homo est quiddam rationis particeps, vique intelligendi præditum: illud autem in humida quadam qualitate cernitur. Nilque amplius quam id quod sensu cernitur, comprehendit intelligentia. Sed virtute divina illud convertitur in hominem: qua sublata, perstat immotum et inefficax. Si igitur illic, non id quod subjectum est, hominem efficit: sed virtus divina transfert id

[1] Joan. VI, 55.

A ΣΑ. Καὶ πῶς σοι ἄρτος γέγονε σῶμα;

ΑΧ. Τὸν τρόπον ἀγνοῶ.

ΣΑ. Διὰ τοῦ λαιμοῦ ἡ βρῶσις καὶ ἡ πόσις εἰς τὸν στόμαχον κατέρχεται, ὡς εἰς χύτραν· παρακειμένου δὲ τῷ στομάχῳ θερμοῦ ὄντος τοῦ ἥπατος, ἑψεῖται ἡ τροφὴ καὶ χυλοῦται καὶ τὸ μὲν παχυμερὲς, κάτω χωρεῖ· τὸ δὲ λεπτομερὲς, κεχυλωμένον ἐπιπολάζει. Ὡς δὲ θερμὸν ὑπάρχον τὸ ἧπαρ καὶ συμφῶδες, ἀνασπᾷ καὶ αἱματοῖ· καὶ ὡς δι' ὀχετῶν ἅπαν τὸ σῶμα διὰ τῶν φλεβῶν καταρδεύει· μερίζον τὴν χυλωθεῖσαν ἐν τῷ στομάχῳ τροφὴν, καὶ ἐν αὐτῷ αἱματωθεῖσαν, ἑκάστῳ τῶν μελῶν συμμεταβαλλομένην, οἷόν ἐστιν ἐκεῖνο, ὀστείοις ὀστοῦν, μυελῷ μυελὸν, νεύροις νεῦρον, ὀφθαλμοῖς ὀφθαλμοὺς, θριξὶ τρίχα, δέρματι δέρμα,
B ὄνυξιν ὄνυχα· καὶ οὕτω γίνεται ἡ τοῦ βρέφους εἰς ἄνδρα αὔξησις, τοῦ ἄρτου αὐτῷ γεγονότος σῶμα, καὶ τῆς πόσεως αἷμα.

ΑΧ. Ἔοικε.

ΣΑ. Τρόπον τὸν αὐτὸν καὶ τὸ ἡμέτερον νόει μοι γίνεσθαι μυστήριον. Τίθησι γὰρ ἐπὶ τὴν ἁγίαν τράπεζαν ὁ ἱερεὺς τὸν ἄρτον, ὁμοίως καὶ τὸν οἶνον· καὶ δεομένου ἐπικλήσει ἁγίᾳ τὸ Πνεῦμα τὸ ἅγιον κάτεισι, καὶ ἐπιφοιτᾷ τοῖς προκειμένοις· καὶ τῷ πυρὶ τῆς αὐτοῦ θεότητος εἰς σῶμα καὶ αἷμα Χριστοῦ τὸν ἄρτον καὶ τὸν οἶνον μεταβάλλει, οὐχ ἧττον ἢ τὸ ἧπαρ τὴν τροφὴν, εἰς τὸ τοῦ τινος ἀνθρώπου. Ἢ οὐ δίδως, ὦ τὰν, δύνασθαι τὸ πανάγιον τοῦ Θεοῦ Πνεῦ-
C μα, ὅπερ τὸ σὸν δύναται ἧπαρ ἐκτελεῖν;

ΑΧ. Δίδωμι.

ΣΑ. Τούτου τοίνυν τοῦ σώματος καὶ αἵματος μεταλαμβάνομεν εἰς ἄφεσιν ἁμαρτιῶν, καὶ εἰς ζωὴν αἰώνιον, τοῦ Δεσπότου ἡμῶν εἰρηκότος· *Ὁ τρώγων μου τὴν σάρκα, καὶ πίνων μου τὸ αἷμα, ἔχει ζωὴν αἰώνιον.* Τοῖς δὲ δυσπειθῶς ἔχουσι πρὸς τὸ φαινόμενον, ὡς μὴ βλέπουσι τὸ συμβαῖνον τῇ ἐπαγγελίᾳ τῶν σωματικῶς ἐνεργουμένων (ἄρτος γὰρ καὶ οἶνος φαίνεται) προσέτι δὲ καὶ τοῖς λέγουσι, Πῶς ἐστι δυνατὸν εὐχὴν καὶ δυνάμεως θείας ἐπίκλησιν ἐπὶ τοῦ ἄρτου γενομένην μεταβάλλειν αὐτὸν εἰς σάρκα ζῶσαν; ἁπλοῦς ἐξαρκεῖ λόγος. Ἀντερωτήσομεν γὰρ, τοῦ τρόπου τῆς κατὰ σάρκα γεννήσεως πᾶσιν ὄντος προδήλου, πῶς ἄνθρωπος ἐκεῖνο τὸ ὑγρὸν
D γίνεται, τὸ εἰς ἀφορμὴν τῆς συστάσεως τοῦ ζώου καταβαλλόμενον; Ἀλλὰ μὴν οὐδεὶς ἐπ' ἐκείνου λόγος ἐστὶν, ὁ λογισμῷ τινι τὸ πιθανὸν ἐξευρίσκων. Τί γὰρ κοινὸν ἔχει ὅρος ἀνθρώπου πρὸς τὴν ἐκείνῃ θεωρουμένην ποιότητα συγκρινόμενος; Ἄνθρωπος μὲν γὰρ λογικόν τι χρῆμα καὶ διανοητικόν ἐστιν· ἐκεῖνο δὲ ἐν ὑγρᾷ τινι θεωρεῖται ποιότητι. Καὶ πλέον οὐδὲν τοῦ κατ' αἴσθησιν ὁρωμένου καταλαμβάνει ἡ ἔννοια. Ἀλλὰ θείᾳ δυνάμει ἐκεῖνο ἄνθρωπος γίνεται· ἧς μὴ συμπαρούσης, ἀκίνητόν ἐστι καὶ ἀνενέργητον. Εἰ οὖν ἐκεῖ οὐ τὸ ὑποκείμενον ποιεῖ τὸν ἄνθρωπον, ἀλλ' ἡ θεία δύναμις πρὸς ἀνθρώπου φύσιν μεταποιεῖ τὸ φαινόμενον, τῆς

ἐσχάτης ἂν εἴη ἀγνωμοσύνης, ἐκεῖ τοσαύτην Θεοῦ προσμαρτυροῦντας δύναμιν, ἀτονεῖν ἐν τῷ μέρει τούτῳ τὸ Θεῖον οἴεσθαι, πρὸς τὴν ἐκπλήρωσιν τοῦ θελήματος.

ΑΧ. Ἀλλὰ τί κοινὸν ἄρτῳ καὶ σαρκί;

ΣΑ. Καὶ τί κοινὸν, λέξον μοι, ὑγρότητι καὶ εἰκόνι Θεοῦ; Ἀλλ' ὥσπερ οὐδὲν ἐκεῖ τὸ παράδοξον, εἰ, Θεοῦ βουλομένου, πρὸς τὸ τιμιώτατον ζῶον τὸ ὑγρὸν μεταβαίνει, οὕτω καὶ ἐπὶ τούτῳ τὸ ἴσον πιστευτέον, μηδὲν εἶναι θαυμαστὸν, εἰ θείας δυνάμεως παρουσίᾳ πρὸς ἀφθαρσίαν μετασκευάζεται ὁ ἄρτος, καὶ εἰς σῶμα Χριστοῦ μεταβάλλεται.

ΑΧ. Ἀλλ' ὁ Χριστὸς ὅτε τοῦτο τοῖς μαθηταῖς αὐτοῦ παρέδωκε, οὔτ' αὐτὸς πολλὰς εὐχὰς εἶπε, οὐθ' ὑμῖν οὕτω προσεπέτρεψε λέγειν. Πῶς τοίνυν ὑμεῖς οὐχ οὕτω ποιεῖτε, ἀλλ' εὐχῶν πολλῶν δεῖσθε;

ΣΑ. Ὁ Χριστὸς, καθὸ Θεὸς, κύριος ἦν καὶ τοῦ ἑαυτοῦ σώματος καὶ τῆς ψυχῆς, ᾗ φησιν αὐτὸς, ὅτι *Ἐξουσίαν ἔχω τὴν ψυχήν μου δοῦναι, καὶ πάλιν λαβεῖν αὐτήν.* Καὶ αὐτὸς φύσει Θεὸς ὢν, ἡγίασεν εὐθὺς τῇ αὐτοῦ θείᾳ δυνάμει καὶ χάριτι τότε τὸν ἄρτον, *Τοῦτό ἐστι τὸ σῶμά μου*, εἰπὼν, ἔχων καὶ τὸν Πατέρα καὶ τὸ Πνεῦμα ἐν ἑαυτῷ· καὶ οὕτως τὸν ἄρτον οἰκεῖον σῶμα ἐποίησε· καὶ οὐκ ἐδεῖτο ἑτέρου τινὸς ὑπερέχοντος, καὶ τὸν ἄρτον ἁγιάσοντος· *Τὸ γὰρ ἔλαττον ὑπὸ τοῦ κρείττονος εὐλογεῖται.* Αὐτὸς δὲ ὁ Χριστὸς, οὐκ ἐλάττων ὢν τοῦ Πατρὸς καὶ τοῦ Πνεύματος, αὐτεξουσίως ἐποίει ὅσα ἐβούλετο. Ὁ δέ γε παρ' ἡμῖν ἱερεὺς, εἰ καὶ τύπον φέρει Χριστοῦ, ἀλλ' ἄνθρωπός ἐστι παντὶ τρόπῳ ὑποκείμενος ἁμαρτίαις καὶ κατεχόμενος· (*Οὐδεὶς γὰρ ἀναμάρτητος*, ὡς τὸ θεῖον λόγιον *κἂν μία ὥρα ἐστὶν ἡ ζωὴ αὐτοῦ*, εἰ μὴ μόνος ὁ Θεός·) *διὰ τοῦτο δεῖται πολλῶν εὐχῶν, καὶ πρότερον μὲν ὑπὲρ τῶν οἰκείων ἀγνοημάτων, ἔπειτα τῶν τοῦ λαοῦ*, ὥς φησιν ὁ ἀπόστολος Παῦλος. Διὸ καὶ πᾶς ὁ λαὸς παριστάμενος ἔξω τοῦ ἀδύτου, συμπονεῖ καὶ συμπροσεύχεται τῷ ἱερεῖ. Δέεται τοίνυν ὁ ἱερεὺς τοῦ Θεοῦ καὶ Πατρὸς, ὡς μέσον Θεοῦ καὶ ἀνθρώπων ἱστάμενος πρέσβυς, ἵνα μὴ κώλυμα γένηται τῆς τοῦ παναγίου Πνεύματος ἐπελεύσεως, ἀλλὰ καταπέμψῃ καὶ αὖθις τὸ πανταχοῦ παρὸν θεῖον καὶ τελεταρχικὸν καὶ ἁγιαστικὸν πνεῦμα, δι' οὗ τὰ πάντα τά τε ἐν οὐρανῷ, τά τε ἐπὶ γῆς λεγόμενα ἅγια, τῇ μετοχῇ τῆς ἁγιαστικῆς αὐτοῦ χάριτος ἁγιάζεται, εἰς τὸ τελεσιουργῆσαι τὸν προκείμενον εἰς θυσίαν ἄρτον καὶ τὸ ποτήριον, καὶ ποιῆσαι αὐτὰ, αὐτὸ ἐκεῖνο τὸ Κυριακὸν σῶμα καὶ αἷμα τοῦ Χριστοῦ. Ὁ Πατὴρ γὰρ εὐδόκησε, φασὶ τὰ παρ' ἡμῖν λόγια, καὶ ὁ Υἱὸς ἐσκήνωσε, καὶ ἡ Παρθένος ἔτεκε Θεὸν ἐνανθρωπήσαντα, καὶ τὸ ἅγιον Πνεῦμα συνήργησεν· ὃ καὶ ἐκ τῶν παρθενικῶν αἱμάτων μέρος λαβὸν ᾠκοδόμησε τὸν σωματικὸν ναὸν τοῦ Χριστοῦ. Κἀντεῦθεν δηλοῦμεν καὶ τὸ ἀχώριστον καὶ ἰσοδύναμον, καὶ ὁμοφυὲς καὶ παντοδύναμον τῆς ἁγίας Τριάδος, εἰ καὶ ταῖς ὑποστάσεσι διῄρηται· καὶ ὅτι ἔνθα ἐστὶ μία τῶν τριῶν ὑποστάσεων, ἀχωρίστως καὶ αἱ λοιπαὶ δύο τῇ φύ-

A quod apparet in naturam hominis, extremæ est insciliæ, illic tantam tamque immensam Dei potentiam attestantes, existimare, hic Deum impotentem esse, ut adimpleat suam voluntatem.

ACH. Sed quid pani commune est cum carne?

SAM. Dic mihi, quæso, quid commune humori cum imagine Dei? Verum quemadmodum nil est illic novum et inauditum, si volente Deo humidum transeat in animal nobilissimum: ita etiam hic pariter credendum est, non esse mirum, si virtutis divinæ accessu ad immortalitatem panis transeat, et in corpus Christi convertatur.

ACH. At vero cum Christus hoc discipulis suis tradidit, non multas precationes effudit, neque sic vos admonuit dicere. Quomodo igitur vos non ita B facitis; imo precibus multis vobis opus est?

SAM. Christus quatenus Deus, dominus erat sui corporis et animæ, ut ipse ait: *Potestatem habeo dandi animam meam, et rursum accipiendi eam* [a]. Cum igitur ipse natura esset Deus, illico tunc panem illum sua potentia divina et gratia sanctificavit: *Hoc est corpus meum* [b], dicens, habens Patrem ac Spiritum sanctum in semetipso, sicque panem in corpus proprium convertit: nec alio quopiam se præstantiore opus habuit, qui sanctificaret panem. Nam *quod inferius est, benedicitur a superiore* [c]. Siquidem ipse Christus, cum non sit inferior Patre et Spiritu sancto, sua potentia quicquid vellet, efficiebat. Sacerdos autem qui est C apud nos, etsi Christi typum gerat, tamen homo est, omnino obnoxius peccatis et obvinctus. (*Nemo* enim *expers peccati*, ut divinus sermo habet, *licet unius horæ sit vita ejus* [d], nisi solus Deus); *propterea indiget multis precibus, et primum quidem pro ignorantiis propriis, deinde pro peccatis populi* ut ait apostolus Paulus [e]. Quocirca et omnis populus astans extra adytum, cum sacerdote comprecatur, cumque adjuvat. Sacerdos igitur Deum Patrem orat, utpote qui sit inter Deum et homines constitutus legatus, ne quid intercedat impedimenti, quominus sacrosanctus Spiritus adveniat; sed rursus demittat Spiritum divinum, sacræ hujus operationis initiatorem atque sanctificatorem, qui nullo non loco præsens est, per quem omnia quæ in D cœlo et in terra, sancta dicuntur, participatione ejus sanctificantis gratiæ sanctificantur, ut propositum panem et calicem in sacrificium perficiat, et ea commutet in illud ipsum Dominicum corpus et sanguinem Christi. Nam Patri complacitum est, ut aiunt oracula nostra, et Filius habitavit, et Virgo peperit Deum incarnatum, et Spiritus sanctus cooperatus est, qui ex virgineo sanguine parte sumpta, ædificavit corporale templum Christi. Hinc quoque demonstramus inseparabilitatem potentiæ simul et naturæ æqualitatem, insuper omnipotentiam sanctæ Trinitatis, licet tribus distinguatur personis: quodque ubi una est trium personarum.

[a] Joan. x, 18. [b] Matth. xxvi, 26. [c] II Petr. ii, 19. [d] Job xiv, 4 sec. LXX. [e] Hebr. ix, 7.

ibi et simul natura adsunt reliquæ duæ insepara- A biliter, tanquam cooperatrices, suaque providentia universitatem creaturarum moderantes.

ACH. Probe arcana memoras. Sed cur tandem Christus tradidit corpus suum edendum in se credentibus?

SAM. Ineffabili erga nos benignitate, miraque dispensatione factum est: partim ad aversionem contrariarum potestatum; partim et ad conservationem animæ nostræ simul et corporis: quandoquidem non amplius fieri poterat, ut Christus una nobiscum in terra corporaliter versaretur, et habitaret usque ad consummationem sæculi, et omnifarios morbos nostros singulis horis sanaret: hanc sane ob causam Omnipotens, cum sit multum misericors, clemens, atque benignus, noluit nos a B se separari; sed perinde atque filios suos secum esse per participationem atque communionem hujus panis atque vini et aquæ, eo quod res istæ familiarius naturæ nostræ congruant, nec quisquam eas fastidiat aut exsecretur, quæ in corpus ipsius et sanguinem mutantur divina virtute, juxta illius præceptum, quod etiam cedit in remissionem peccatorum et in vitam æternam, ac in tutelam animæ et corporis, digne illud cum sincera fide assumentibus. *Nisi enim manducaveritis*, inquit, *carnem Filii hominis, et biberitis ejus sanguinem, non habebitis vitam in vobis* [7]. Quocirca nobis ita traditum, et servatur et citra ullam controversiam creditur, quoad ipse venerit, juxta Pauli vocem [8].

C

ACH. Hæccine communicatio et sacrificium corporis et sanguinis Christi, quod offertis sacerdotes, verumne est Christi corpus et sanguis verus, an exemplar corporis ejus, perinde atque sacrificium hirci, quod Judæi offerunt?

SAM. Absit quod nos appellemus exemplar corporis Christi, sanctam communionem, aut panem nudum, aut figuram, aut imaginem: quinimo corpus ipsum revera, et sanguinem Christi Dei nostri a Deo assumptum assumimus, qui incarnatus et genitus est ex sancta Dei Genitrice semperque virgine Maria. Sic enim credimus, et ita profitemur juxta vocem ipsius Christi, quam ad discipulos in cœna illa mystica, tradens eis panem vivificantem, pronuntiabat: *Accipite, comedite, hoc* D *est corpus meum* [9]. Similiter et calicem eis tradens, inquit: *Hic est sanguis meus* [10]. Non dixit: Hoc est exemplar mei corporis et sanguinis, aut imago. Et in plerisque aliis locis constat Christum dixisse: *Qui manducat meam carnem et bibit meum sanguinem, habet vitam æternam* [11]. Cæterum cum ipsemet Christus testificetur, corpus suum esse revera et sanguinem, id quod nos fideles offerendo assumimus, quid amplius est opus de hac re dubitare, si Deum et Filium Dei ipsum esse credimus? Si enim ex nihilo mundum condidit, et verbum ejus verum est, vivum, efficax atque omni-

σει σύνεισιν, ὡς συνδημιουργοὶ καὶ τοῦ παντὸς προνοητικαί.

ΑΧ. Καλῶς τὰ ἀπόῤῥητα διεξέρχῃ. Ἀλλὰ τί δή ποτε ὁ Χριστὸς τὸ σῶμα αὐτοῦ ἐσθίειν τοῖς εἰς αὐτὸν πιστεύουσι παρέδωκεν;

ΣΑ. Ἀῤῥήτῳ φιλανθρωπίᾳ καὶ θαυμαστῇ οἰκονομίᾳ ἐγένετο· τοῦτο μὲν πρὸς ἀποτροπὴν τῶν ἐναντίων δυνάμεων, τοῦτο δὲ καὶ εἰς περιποίησιν ἡμῶν ψυχῆς ἅμα καὶ σώματος· ἐπειδὴ οὐκ ἦν δυνατὸν ἔτι καὶ σωματικῶς ἡμῖν τοῖς ἐπὶ γῆς τὸν Χριστὸν μέχρι συντελείας τοῦ αἰῶνος συναναστρέφεσθαι καὶ συνδιάγειν, καὶ τὰς παντοίας νόσους ἡμῶν ἑκάστῃ ὥρᾳ ἰᾶσθαι. Διὰ τοῦτο τοίνυν παντοδύναμος ὢν καὶ πολυεύσπλαγχνος καὶ φιλάνθρωπος, οὐκ ἠβουλήθη ἡμᾶς μὴ χωρίζεσθαι ἀπ' αὐτοῦ, ἀλλ' ὡς τέκνα αὐτῷ συνεῖναι διὰ τῆς μετοχῆς καὶ κοινωνίας τούτου τοῦ ἄρτου καὶ τοῦ οἴνου καὶ τοῦ ὕδατος, ὡς συνηθεστέρων ὄντων τῇ ἡμετέρᾳ φύσει, καὶ μὴ βδελυκτῶν, εἰς σῶμα αὐτοῦ, καὶ αἷμα μεταβαλλομένων θείᾳ δυνάμει κατὰ τὴν αὐτοῦ πρόσταξιν· ὃ καὶ εἰς ἄφεσιν ἁμαρτιῶν καὶ εἰς ζωὴν αἰώνιον, καὶ φυλακτήριον ψυχῆς τε καὶ σώματος τοῖς πίστει ἀξίως μεταλαμβάνουσι γίνεται· *Ἐὰν γὰρ μὴ φάγητε*, ἔφη, *τὴν σάρκα τοῦ Υἱοῦ τοῦ ἀνθρώπου, καὶ πίητε αὐτοῦ τὸ αἷμα, οὐκ ἔχετε ζωὴν ἐν ἑαυτοῖς*. Διὸ καὶ ἡμῖν οὕτω παραδοθὲν, καὶ φυλάττεται καὶ ἀναμφιβόλως πιστεύεται, ἄχρις οὗ ἂν αὐτὸς ἔλθῃ, κατὰ τὴν τοῦ Παύλου φωνήν.

ΑΧ. Αὕτη ἄρα ἡ κοινωνία καὶ ἡ θυσία τοῦ σώματος καὶ αἵματος τοῦ Χριστοῦ, ἣν προσφέρετε οἱ ἱερεῖς, σῶμα καὶ αἷμα ἀληθινόν ἐστι Χριστοῦ, ἢ ἀντίτυπος τοῦ σώματος αὐτοῦ, ὡς ἡ θυσία τοῦ τράγου ἣν Ἰουδαῖοι προσάγουσι;

ΣΑ. Μὴ γένοιτο ἡμᾶς εἰπεῖν ἀντίτυπον τοῦ σώματος τοῦ Χριστοῦ τὴν ἁγίαν κοινωνίαν, ἢ ψιλὸν ἄρτον, ἢ τύπον, ἢ εἰκόνα, ἀλλ' αὐτὸ τὸ σῶμα καὶ αἷμα ἀληθῶς Χριστοῦ τοῦ Θεοῦ ἡμῶν τεθεωμένον μεταλαμβάνειν, τοῦ σαρκωθέντος καὶ γεννηθέντος ἐκ τῆς ἁγίας Θεοτόκου καὶ ἀειπαρθένου Μαρίας· οὕτω γὰρ πιστεύομεν, καὶ οὕτως ὁμολογοῦμεν κατὰ τὴν φωνὴν αὐτοῦ Χριστοῦ, ἣν πρὸς τοὺς μαθητὰς ἐπὶ τοῦ δείπνου τοῦ μυστικοῦ μεταδιδοὺς αὐτοῖς τὸν ζωοποιὸν ἄρτον, ἔλεγε· *Λάβετε, φάγετε, τοῦτό μού ἐστι τὸ σῶμα*. Ὡσαύτως καὶ τὸ ποτήριον μεταδιδοὺς αὐτοῖς, φησί· *Τοῦτό μού ἐστι τὸ αἷμα*. Οὐκ εἶπε, Τοῦτό μού ἐστι τὸ ἀντίτυπον τοῦ σώματος καὶ τοῦ αἵματος, ἢ ἡ εἰκών. Καὶ ἐν ἑτέροις δὲ πλείστοις τόποις φαίνεται ὁ Χριστὸς εἰπὼν, ὅτι *Ὁ τρώγων μου τὴν σάρκα καὶ πίνων μου τὸ αἷμα, ἔχει ζωὴν αἰώνιον*. Λοιπὸν, αὐτοῦ τοῦ Χριστοῦ μαρτυροῦντος, ὅτι σῶμα αὐτοῦ ἐστιν ἀληθῶς καὶ αἷμα, ὅπερ οἱ πιστοὶ προσάγοντες μεταλαμβάνομεν, τί δεῖ πλέον περὶ τούτου ἀμφιβάλλειν, εἰ Θεὸν καὶ Υἱὸν τοῦ Θεοῦ αὐτὸν εἶναι πιστεύομεν; Εἰ γὰρ ἐκ τοῦ μὴ ὄντος τὸν κόσμον πεποίηκε, καὶ ὁ αὐτοῦ λόγος ἀληθὴς

[7] Joan. vi, 54. [8] I Cor. iv, 5. [9] Matth. xxvi, 26. [10] ibid. 28. [11] Joan. vi, 55.

ἐστι, καὶ ζῶν, καὶ ἐνεργής, καὶ παντοδύναμος, καὶ πάντα ὅσα ἠθέλησεν, ὁ Κύριος ἐποίησεν· οὐ δύναται τὸν ἄρτον εἰς τὸ ἴδιον αὐτοῦ σῶμα μεταποιῆσαι, καὶ τὴν τοῦ ὕδατος καὶ οἴνου κρᾶσιν εἰς τὸ ἴδιον αἷμα; Ὡς γὰρ εἶπεν ἐν τῇ ἀρχῇ· *Βλαστησάτω ἡ γῆ χλοάζουσαν βοτάνην*, καὶ μέχρι τοῦ νῦν ὄντος αὐτοῦ βλαστάνει βοτάνας ἡ γῆ, ὑπερασπιζομένη καὶ βιαζομένη ὑπὸ τῆς κελεύσεως τοῦ Θεοῦ· οὕτως εἶπεν ὁ Θεός· *Τοῦτό ἐστι τὸ σῶμά μου*, καὶ, *Τοῦτό ἐστι τὸ αἷμά μου*, καί, *Τοῦτο ποιεῖτε εἰς τὴν ἐμὴν ἀνάμνησιν*· καὶ ταύτῃ τῇ τοῦ παντοδυνάμου προστάξει μέχρι τῆς αὐτοῦ δευτέρας παρουσίας γίνεται, θείᾳ ἐπιπνοίᾳ καὶ ἐπιφοιτήσει τοῦ ἁγίου Πνεύματος.

ΑΧ. Ἀλλὰ διὰ τί μᾶλλον ὁ Χριστὸς ὑπὸ τῷ εἴδει ἄρτου καὶ τοῦ οἴνου, καὶ ὕδατος, τοῦ σώματος αὐτοῦ κεκρυμμένου καὶ τοῦ αἵματος, μεταλαμβάνειν παρέδωκεν, ἢ ὑπὸ ἄλλῃ ὕλῃ;

ΣΑ. Καὶ ἤδη εἴρηκα περὶ τούτου, καὶ πάλιν λέξω. Θεοῦ συγκαταβάσει καὶ ἀφάτῳ προνοίᾳ, ἀφέσει τε καὶ ἀξιώσει εἰς ἡμᾶς τοῦτ' ἐγένετο, ἵνα τοῖς τῆς φύσεως συνήθεσιν, εἰς τὸ φαγεῖν καὶ πιεῖν διαπερῶμεν, καὶ ἀναφερώμεθα εἰς τὰ ὑπὲρ φύσιν, φημὶ δ' εἰς τὰ θεῖα μυστήρια. Ἀλλ' οὖν ἐν πᾶσι τοῖς ἄλλοις βρώμασιν ὁ ἄρτος τὴν πρώτην εἴληφε τάξιν, ὁμοίως καὶ ἐν τοῖς ποτοῖς τὸ ὕδωρ καὶ ὁ οἶνος πρωτερεύει. Τούτοις τοίνυν, τῷ ἄρτῳ φημὶ καὶ τῷ οἴνῳ καὶ ὕδατι ἡμῖν ἐθισθεῖσι συζεύξας ὁ Κύριος τὴν αὐτοῦ θεότητα, τῇ δυνάμει τοῦ ῥήματος αὐτοῦ, ᾗ τὰ πάντα ἐκ τοῦ μὴ ὄντος εἰς τὸ εἶναι παρήγαγεν, εἰς τὸ ἴδιον αὐτοῦ σῶμα καὶ αἷμα αὐτὰ μεταβάλλει. Ἄρτος δ' ὅμως καὶ οἶνος παραλαμβάνεται καὶ φαίνεται. Καὶ τοῦτο τῷ οἰκονομικῷ τρόπῳ καὶ συγκαταβατικῇ δωρεᾷ, ἀφαιρεῖται ἡμῶν τὴν φρίκην καὶ τὸν φόβον, ὃν φρίττοντες κατείχομεν ἄν, εἰ τὴν αὐτοῦ σάρκα ἐν τῷ αὐτῆς ἰδίῳ εἴδει καὶ τὸ αἷμα ἐκέλευσεν ἡμᾶς λαμβάνειν. Πρὸς τούτοις δέ, καὶ τὰ ἔκφυλα γένη ἡμῶν σαρκοβορίαν κατέγνωσαν ἄν, λέγοντα δίκην θηρίων ἡμᾶς αἱμοποτεῖν καὶ ὠμοβορεῖν, ἃ διὰ τὴν ἀπιστίαν, ἄρτον μόνον καὶ οἶνον ὁρῶσιν· οἱ δὲ πιστοὶ σῶμα τοῦ Χριστοῦ καὶ αἷμα τὸ ἐκ τῆς ἀχράντου χεόμενον πλευρᾶς· ὥσπερ καὶ ἐν τῷ τοῦ βαπτίσματος λουτηρίῳ οἱ ἀπιστίᾳ κατεχόμενοι, ὕδωρ μόνον ἐπὶ τῆς κολυμβήθρας ὁρῶσιν· οἱ δὲ πιστοὶ τὸ ὕδωρ καὶ πῦρ καὶ πνεῦμα καθορῶσιν. Ὅταν δὲ καὶ ἐκεῖνοι μέτοχοι γένωνται τοῦ βαπτίσματος, τότε καὶ αὐτοὶ τὸ βέβαιον ἐκ τοῦ αἰσθητοῦ λαμβάνουσι πρὸς τὴν ἀόρατον ἀναγέννησιν. Ὥστε, εἴ τίς ἐστιν ἐν τῷ ὕδατι χάρις, οὐκ ἐκ τῆς φύσεώς ἐστι τοῦ ὕδατος, ἀλλ' ἐκ τῆς τοῦ Πνεύματος παρουσίας.

ΑΧ. Πρόδηλον ὅτι πάντα τρόπον καλῶς κηρύττεις καὶ διεξέρχῃ τὰ τῆς πίστεως τοῦ Χριστοῦ μυστήρια. Περὶ τούτου δὲ ἀπορήσειεν ἄν τις, πῶς εἷς ὢν ὁ Θεὸς καὶ τὸ σῶμα τοῦ Χριστοῦ ἕν, εἰς ἀναρίθμητα σώματα καὶ μέρη διαιρεῖται. Πολλοὶ τὰ διατρού-

A potens, et quæcunque voluit Dominus, fecit omnia; nonne potest panem in suum ipsius corpus mutare, et aquæ et vini commistionem in proprium sanguinem? Nam quemadmodum initio dixit: *Germinet terra herbam virentem* [11], et usque in hodiernum diem, eo pluviam mittente, terra germinat herbas, quæ Dei auxilio protegitur, ejusque jussu id præstare cogitur, ita locutus est Deus: *Hoc est corpus meum*. Et: *Hic est sanguis meus*. Et: *Hoc facite in meam commemorationem*. Idque Omnipotentis mandato usque ad ejus secundum adventum fit, divina inspiratione et accessu Spiritus sancti.

B ACH. Sed quare Christus sub specie panis, vini, et aquæ abditum suum corpus et sanguinem potius assumendum tradidit, quam sub alia materia?

SAM. De hoc superius dixi, rursus etiam dicturus. Demittente enim se Deo, perque ipsius inenarrabilem providentiam, condonationem, et erga nos dignationem, factum est, ut per ea quæ nobis usu ad edendum et bibendum familiaria sunt, transeamus, et ad ea sustollamur quæ nostram exsuperant naturam, id est, ad mysteria divina. Quinetiam inter alios omnes cibos panis sibi primum locum vindicavit. Itidem et inter potiones aqua et vinum primas tenent. His igitur, pane, inquam, vino et aqua nobis assuefactis, Dominus C conjuncta sua divinitate, virtute sui Verbi, qua omnia ut essent ex nihilo produxit, in proprium suum corpus et sanguinem ea transfert. Verumtamen panis et vinum assumuntur, et apparent. Idque prudenti dispensatione ac gratuita demissione sui ad captum nostrum, tollit a nobis horrorem atque metum qui deterriti ab eo resiliissemus, si carnem suam in sua propria specie, et sanguinem jussisset nos assumere. Adhæc, exteræ quoque nationes condemnassent nos voracitatis carnis humanæ, dicentes, nos more ferarum sanguinem bibere, et crudam carnem vorare: quæ propter incredulitatem solum panem et vinum intuentur: sed fideles corpus Christi et sanguinem ex incontaminato ejus latere effusum. Quemadmodum et D in lavacro baptismatis, qui sunt infideles, solam aquam in piscina vident: fideles autem, aquam, ignem, et Spiritum contemplantur. Cum vero illi etiam participes baptismatis fuerint effecti, tunc ipsi quoque firmitatem ac robur a re sensibus percepta sumunt ad invisibilem regenerationem. Itaque si qua est gratia in aqua, non est ex aquæ natura, sed ex adventu Spiritus sancti.

ACH. Non dubium est, quin omnibus modis recte prædices et recenseas mysteria fidei Christianæ. Verum de hac re ambigere quis posset, quo pacto cum sit unus Deus et unum corpus Christi, in infinita corpora et partes dividatur.

[11] Gen. I, 11.

Multi sunt ergo Christi quæ dividuntur, an unus? aut in singulis partibus unus et idem salvus et integer?

SAM. His exemplis quæ sub sensum et materiam cadunt, declaramus ea quæ carent materia, et quæ supra naturam sunt. Audiat igitur quispiam hoc exemplum, et intelligat vim verbi quæ in eo abdita est. Ponamus ita esse: Quispiam habens speculum allisit terræ, et in multa fragmenta comminuit, in singulis tamen fragmentis umbram sui salvam quis videre possit: sic intelligat oportet ex hac umbra, carnem Christi esse salvam atque integram in unoquoque frusto, quocunque tempore, quoties, et ubicunque frangitur. Rursusque tibi aliud exemplum assume. Omne verbum quod homo proferendo emittit, et qui loquitur, ipsum audit, atque intelligit, et qui circumstant: etsi multi sunt qui audiant, non tamen divisum, sed integrum audiunt. Eodem modo ponendum est et affirmandum in corpore Christi. Illud Christi sacrosanctum corpus assidens Patri, apud eum manet. Quin etiam panis consecratus per sacerdotem in verum Christi corpus transformatus potentia divina per accessum sacrosancti Spiritus, licet dividatur, tamen integrum et salvum in unoquoque frusto servatur: ut etiam oratio ejus qui loquitur, omnibus qui audiunt, integra, nec divisa auditur. Ita in exemplis quæ sub aspectum et sensum cadunt, pervicaces nimiumque curiosos ad intelligenda Dei mysteria, quæ supra naturam, rationem, intelligentiam, et supra nos sunt, adducimus. Cum igitur panis sanctificatus in partes dividitur, qui sacrosanctum Christi corpus est; ne existimes, quod particulatim diducatur, aut avellatur, aut more membrorum a se avulsorum dividatur incontaminatum illud corpus (nam immortale est et incorruptibile, quodque nunquam exhauriri et consumi poterit): sed quod partitio ea est accidentium, quæ sub sensum cadunt duntaxat post sanctificationem, ad fidei robur et exhibitionem signi visibilis rerum quæ permanent, simul et in arrhabonem, et in viaticum parandæ nobis vitæ æternæ.

ACH. Digna prorsus sunt hæc admiratione, et paradoxa, abba pater, et supra naturam, mentem et cogitationem humanam ineffabilia mysteria de fide Christianorum. Quare tibi gratias ago, quod et nobis ostenderis quam æquissimum, planum, et intellectu haud difficile, simul et verum esset dogma, quo Christum omnipotentem, benignum ac verum esse Deum demonstrasti, a quo mendacium quam longissime submotum est, procul explosa imaginaria omnis opinio. Cæterum his sancta et philosophica commentatione inter nos discussis, abeundum nobis est. Deinceps enim equi nobis exstimulandi sunt ad iter: namque, uti video, dies devergit in vesperum.

A μενα ἄρα Χριστοί εἰσιν, ἢ εἷς, ἢ ἐν ἑκάστῳ μέρει εἷς, καὶ ὁ αὐτὸς σῶος καὶ ὁλόκληρος;

ΣΑ. Ἐκ τῶν αἰσθητῶν καὶ ὑλικῶν παραδειγμάτων τὰ ἄϋλα καὶ τὰ ὑπὲρ φύσιν ἀποδεικνύομεν. Ἀκουέτω τοίνυν τούτου τοῦ παραδείγματος, καὶ νοείτω τὴν ἐν αὐτῷ ἐγκεκρυμμένην τοῦ λόγου δύναμιν. Θετέον· Κάτοπτρόν τις ἐσχηκὼς προσούδισε, καὶ εἰς πολλὰ κλάσματα κατέκλασεν· ἐν ἑκάστῳ δ' ὅμως κλάσματι τὴν σκιὰν σῶαν τις ὄψεται· οὕτω νοῆσαι ἄν τις καὶ ἐκ ταύτης τῆς σκιᾶς, τὴν τοῦ Χριστοῦ σάρκα εἶναι σῶαν καὶ ὁλόκληρον ἐν ἑκάστῳ κλάσματι, καθ' ὥραν καὶ ὁσάκις καὶ πανταχοῦ κλωμένῳ. Καὶ αὖθις λάβε καὶ ἕτερον παράδειγμα· B Πᾶν ὅ τι ἄνθρωπος ῥῆμα προφέρων λέγει, καὶ ὁ λέγων νοεῖ αὐτὸ καὶ ἀκούει, καὶ οἱ παρ' αὐτῷ ἀκούουσιν, εἰ καὶ πολλοί εἰσιν οἱ ἀκούοντες, οὐ διῃρημένον, ἀλλ' ὁλόκληρον. Τὸν αὐτὸν τρόπον θετέον καὶ ἐπὶ τοῦ σώματος τοῦ Χριστοῦ· τὸ τοῦ Χριστοῦ πανάγιον σῶμα, καθεζόμενον παρὰ τῷ Πατρὶ, μένει ἐν αὐτῷ. Ἀλλὰ δὴ καὶ ὁ ἱερουργούμενος ἄρτος εἰς τὸ ἀληθὲς τοῦ Χριστοῦ σῶμα μεταβαλλόμενος, δυνάμει θείᾳ δι' ἐπιφοιτήσεως τοῦ παναγίου Πνεύματος, καίπερ μερίζεται, ἀλλ' ὁλόκληρον καὶ σῶον ἐν ἑκάστῳ κλάσματι σώζεται, ὡς καὶ ὁ λόγος, τοῦ λέγοντος πρὸς πάντας τοὺς ἀκούοντας, ὁλόκληρος καὶ οὐ διῃρημένος ἀκούεται. Οὕτω διὰ τῶν ὁρατῶν καὶ αἰσθητῶν παραδειγμάτων τοὺς ἀπειθεῖς καὶ περιέργους τὸ κατανοῆσαι τὰ τοῦ C Θεοῦ μυστήρια, ὑπὲρ φύσιν καὶ λόγον, καὶ ἔννοιαν καὶ ὑπὲρ ἡμᾶς ὄντα, ἀνάγομεν. Ὅταν τοίνυν ὁ ἁγιασθεὶς ἄρτος εἰς μέρη τέμνηται, ὃς πανάγιον τοῦ Χριστοῦ ἐστι σῶμα, μὴ νομίσῃς ὅτι μερίζεται, ἢ ἀποσπᾶται, ἢ διαιρεῖται τὸ ἄχραντον ἐκεῖνο σῶμα· ἀθάνατον γὰρ καὶ ἄφθαρτον καὶ ἀδαπάνητον· ἀλλ' ὅτι μερισμός ἐστιν ἐκεῖνος τῶν αἰσθητῶν συμβεβηκότων μόνον μετὰ τὸν ἁγιασμὸν, πρὸς ῥώμην πίστεως καὶ παράστασιν ὁρατοῦ σημείου τῶν μενόντων, καὶ ἀῤῥαβῶνα καὶ ἐφόδιον ζωῆς τοῦ αἰωνίου.

ΑΧ. Ὄντως θαυμαστὰ καὶ παράδοξα καὶ ὑπὲρ φύσιν καὶ νοῦν καὶ ἔννοιαν ἀνθρωπίνην τὰ τῆς D πίστεως τῶν Χριστιανῶν ἀπόῤῥητα μυστήρια, Πάτερ ἀββᾶ. Εὐχαριστῶ δέ σοι ὅτι καὶ ἡμῖν ἀπέδειξας ἄγαν ὁμαλώτατον, καὶ λεῖον, καὶ ἀληθὲς δόγμα, τὸν Χριστὸν παντοδύναμον, καὶ φιλάνθρωπον, καὶ ἀληθῆ Θεὸν ὑποδεικνύον, ἐξ οὗ ἀπελήλαται τὸ ψεῦδος, ἐξελήλαται δὲ καὶ πᾶσα φαντασία. Ἀλλ' ἴωμεν· ἁγίως γὰρ ταῦτα πεφιλοσόφηται. Μυωπίζομεν δ' ἔτι μᾶλλον, ἐπεὶ, ὡς ὁρῶ, κέκλικεν ἡ ἡμέρα.

—

ANNO DOMINI MLVI

LEO ACHRIDANUS

NOTITIA.

(Fabric. Biblioth. Græc. ed. Harles, tom. VII, p. 715)

Leo, Bulgarorum archiepiscopus, Latinorum acer adversarius, de cujus scriptis Caveus ad an. C. 1051, qui recte *Achridenum* sive *Achridanum* appellat, (a) auctoritate Sigeberti Gemblacensis cap. 147, *De scriptoribus ecclesiasticis*, quia Bulgarorum archiepiscopi circa id temporis Achride sedem habebant (b). Contra hunc Leonem Achridanum scripsit Leo IX papa. Nullus illo aut furiosior aut petulantior contra Latinos scripsit, judice Nic. Comneno, pag. 185, ubi citat ejus *De processione Spiritus sancti*, quod ex solo Patre procedat, et lib. 1 *Contra azymorum usum in S. Eucharistia*, id pag. 188. Trium ejus Epistolarum de azymis mentio in Beverigii cod. canonum tom. II; in Alexii Aristeni Synopsi Epistolarum canonicarum, ubi ex prima locus affertur, *Dd.* 3 *b.* Ex epistola prima et tertia etiam Allatius *De consensu*, pag. 1163 et 1167. Epistola ad Joannem, Tranensem in Apulia episcopum, acerrima, quam an. 1053 adversus Latinos scripsit, exstat ex Humberti Legati versione Latina apud Baronium ad illum annum, n. 23 seq. cum Leonis IX, papæ, Epistola, Cerularii et hujus Leonis inauditis, ut ait, præsumptionibus opposita, quæ exstat etiam in tomis *Conciliorum*, tom. IX Labbei, pag. 949, et tom. VI Harduini p. 927. (Fabric.) — In codd. Mon. Bavar. 112 et 113, Leonis archiep. Bulgariæ, Epistola de azymis et Sabbatis missa ad quemdam Rom. pontificem. (Cat. codd. Gr. pag. 43 et 44.) — Eadem in cod. Paris. 1315, n. 2, bibl. publ. — Vindobonæ in cod. 157, n. 18, Excerpta ex Leonis metropolitæ, aliorumque Græcorum scriptor. operibus contra Latinos de processione Spiritus sancti, de azymis, de jejunio, Sabbatis, etc. (Lambec. Comment. vol. IV, p. 339.) — In cod. Escorial. membran. Leonis archiep. Bulgariæ, Epistolæ tres de annis et Sabbatis. Item de designatione et suffragio, electione, statu et privilegiis metropolitarum archiepiscoporum. Et de universo ecclesiastico statu et ordine, teste Pluero in *Itiner. per Hispan.* p. 179. (Harl.)

(a) *Leo Achridanus*, a Leone, archiepiscopo Bulgariæ, male distinguitur in Indice Nesseliano mss. bibl. Vindob.

(b) Vide Dissertationem operibus Theophylacti præmissam, tom. CXXIII. Edit. Patr.

LEONIS ACHRIDANI

EPISTOLA

AD JOANNEM EPISCOPUM TRANENSEM.

(Scripta a. 1053.)

Hujus epistolæ, *Latine* ex Humberti cardinalis versione apud Baronium et Canisium editæ, Græcum textum nondum vulgatum ex cod. Monac. 286 chart. sæc. xv, f. 277, exscripsit et nobiscum humanissime communicavit Dr J. Hergenrœther, in Universitate Wirceburgensi professor. Michaelis Cerularii nomen in inscriptione penitus deest.

ΛΕΟΝΤΟΣ

ΑΡΧΙΕΠΙΣΚΟΠΟΥ ΒΟΥΛΓΑΡΙΑΣ

ΕΠΙΣΤΟΛΗ

ΠΕΜΦΘΕΙΣΑ ΠΡΟΣ ΤΙΝΑ ΕΠΙΣΚΟΠΟΝ ΡΩΜΗΣ ΠΕΡΙ ΤΩΝ ΑΖΥΜΩΝ ΚΑΙ ΤΩΝ ΣΑΒΒΑΤΩΝ.

—

LEONIS

BULGARIÆ ARCHIEPISCOPI

EPISTOLA

MISSA AD QUEMDAM EPISCOPUM ROMANUM

De axymis et sabbatis *.

—

Dei magna dilectio et jucunda compassionis A viscera flexerunt nos scribere ad tuam sanctitatem, et per te ad universos principes sacerdotum, et sacerdotes Francorum, et monachos, et populos, et ad ipsum reverendissimum papam, et memorari de azymis et Sabbatis, quæ mystice indecenter custoditis et communicatis Judæis.

Etenim azyma et Sabbata ipsi custodire a Moyse jussi sunt; nostrum vero Pascha Christus est [1]. Qui ut non juxta legem inveniretur adversarius, et circumcisus est, et legale Pascha celebravit primitus. Sic illo discedente nostrum novum operatus est. Et hoc manifestum est in Evangelio secundum Matthæum. De mystica cœna loquens evangelista sic quoque, inquit: *Prima autem die* B *azymorum accessere discipuli ad Jesum dicentes ei: Ubi vis paremus tibi comedere Pascha? Qui ait: Ite ad civitatem ad quemdam, et dicite ei: Tempus meum prope est; apud te facio Pascha cum discipulis meis* [2]. Et post pusillum: *Vespere autem facto discumbebat cum duodecim, et edentibus illis dixit* [3]: *Amen, amen dico vobis, quia unus vestrum me tra-*

Ἡ τοῦ Θεοῦ μεγάλη ἀγάπη καὶ τὰ χρηστὰ τῆς συμπαθείας αὐτοῦ σπλάγχνα ἔπεισαν (1) ἡμᾶς γράψαι πρὸς τὴν σὴν ἁγιότητα (2) καὶ διὰ σοῦ πρὸς πάντας τοὺς ἀρχιερεῖς (3) τῶν Φράγγων (4), καὶ πρὸς αὐτὸν τὸν αἰδεσιμώτατον πάπαν καὶ ὑπομνῆσαι περί τε τῶν ἀζύμων καὶ τῶν σαββάτων, ἃ Μωσαϊκῶς (5) ἀσυντηρήτως ἐπιτελοῦντες συγκοινωνεῖτε τοῖς Ἰουδαίοις.

Τὰ γὰρ ἄζυμα καὶ τὰ Σάββατα ἐκεῖνοι φυλάττειν παρὰ Μωσέως ἐνετάλθησαν· τὸ δ' ἡμέτερον Πάσχα ὁ Χριστός ἐστιν, ὅς, ἵνα μὴ (6) νομισθῇ ἀντίθεος, καὶ περιετμήθη καὶ τὸ νομικὸν Πάσχα ἐτέλεσε πρότερον, εἶτα ἐκεῖνο καταπαύσας τὸ ἡμέτερον ἐκαινούργησε. Καὶ τοῦτο δῆλον ἀφ' ὧν ἐν τῷ κατὰ Ματθαῖον Εὐαγγελίῳ περὶ τοῦ μυστικοῦ δείπνου διαλεγόμενος ὁ θεῖος εὐαγγελιστὴς οὕτω πῶς (7) φησι· *Τῇ δὲ πρώτῃ τῶν ἀζύμων προσῆλθον τῷ Ἰησοῦ οἱ μαθηταὶ αὐτοῦ λέγοντες αὐτῷ· Κύριε, ποῦ θέλεις ἑτοιμάσωμέν σοι φαγεῖν τὸ πάσχα; Ὁ δὲ εἶπεν· Ὑπάγετε εἰς τὴν πόλιν πρὸς τὸν δεῖνα καὶ εἴπατε αὐτῷ· Ὁ καιρός μου ἐγγύς ἐστι, πρὸς σὲ ποιῶ τὸ πάσχα μετὰ τῶν μαθητῶν μου.* Καὶ μετ' ὀλίγον· *Ὀψίας δὲ*

[1] I Cor. v, 7. [2] Matth. xxvi, 27, 28. [3] ibid. 20, 21.

Variæ lectiones et notæ.

(1) Cod. ἔπεισας.
(2) Cod. ἁγιώτητα.
(3) Καὶ ἱερεῖς legit Humbertus.
(4) Καὶ μοναχοὺς καὶ λαούς Humb. addit.
(5) Humbertus perperam legit μυστικῶς.
(6) Κατὰ τὸν νόμον add. Humbertus.
(7) Humbertus videtur legisse καί.

* *Michael universalis patriarcha novæ Romæ et Leo archiepiscopus Acridiæ metropolis Bulgarorum, dilecto fratri Joanni Tranensi episcopo.* Humbertus.

γενομένης ἀνέκειτο (8) *μετὰ τῶν δώδεκα, καὶ ἐσθιόντων αὐτῶν εἶπεν· Ἀμὴν, ἀμὴν λέγω ὑμῖν, ὅτι εἷς ἐξ ὑμῶν παραδώσει με.* Καὶ μετ' ὀλίγον εἰπόντος τοῦ Ἰούδα *Μήτι ἐγώ εἰμι, ῥαββί;* λέγει αὐτῷ· *Σὺ εἶπας*· Μέχρι τούτου, ὦ τοῦ Θεοῦ ἄνθρωποι, τὰ τοῦ νομικοῦ Πάσχα εἰσίν· εἶτα τὰ τοῦ μυστικοῦ καὶ ἡμετέρου προσθεὶς ὁ εὐαγγελιστὴς λέγει· *Ἐσθιόντων δὲ αὐτῶν λαβὼν ὁ Ἰησοῦς ἄρτον ἔκλασε καὶ ἔδωκε τοῖς μαθηταῖς αὐτοῦ καὶ εἶπε· Λάβετε, φάγετε, τοῦτό μού ἐστι τὸ σῶμα, τὸ ὑπὲρ ὑμῶν κλώμενον· καὶ λαβὼν τὸ ποτήριον εὐχαριστήσας ἔδωκεν αὐτοῖς λέγων· Πίετε ἐξ αὐτοῦ πάντες· τοῦτό ἐστι τὸ αἷμά μου τὸ τῆς Καινῆς* Διαθήκης. Εἰπὼν δὲ *καινὴν* ἔδειξεν, ὅτι τὰ τῆς παλαιᾶς παρῆλθε καὶ ἐπαύθη. Ὁρᾶτε, πῶς τὸν ἄρτον σῶμα αὐτοῦ ἐπὶ τῆς καινῆς Διαθήκης ἐκάλεσεν, ὡς ζωτικὸν καὶ ὡς ἔμπνουν καὶ ὡς θερμότητος ἐμποιητικόν. Ὁ γὰρ ἄρτος ἐκ τοῦ *αἴρω* τε καὶ *ἐπαίρω* καὶ *φέρω ἐπὶ τὰ ἄνω* λέγεται, ἀπὸ τῆς ζύμης καὶ τοῦ ἅλατος τὴν θερμότητα καὶ τὴν ἔπαρσιν ἔχων· τὰ δὲ ἄζυμα οὐδὲν διαφέρει λίθου ἀψύχου καὶ πηλοῦ πλινθίνου καὶ κεράμου, κάτω προσκολλώμενα (9) τῇ γῇ καὶ τῷ καταξήρῳ πηλῷ προσφυόμενα, ἃ καὶ μετὰ νηστείας καὶ πικρίδων ὁ Μωσῆς ἐσθίειν τοῖς ἀθλίοις Ἰουδαίοις ἅπαξ τοῦ ἐνιαυτοῦ προσέταξε καὶ ἐνομοθέτησε λέγων, ὅτι Κακοπαθείας καὶ λύπης σύμβολά εἰσιν (10)· εἰ γὰρ ἐπὶ τῆς παλαιᾶς οἱ ἄρτοι τῆς προθέσεως *ἄρτοι* λέγονται, ἀλλὰ καταχρηστικῶς καὶ ἀδιαφόρως οὕτω λέγονται, ὡς τὸ *Ἄρτον οὐρανοῦ ἔδωκεν αὐτοῖς καὶ ἄρτον ἀγγέλων ἔφαγεν ἄνθρωπος*. Καὶ, *Ἐγενήθη τὰ δάκρυά μου ἐμοὶ ἄρτος ἡμέρας καὶ νυκτός*· τὸ μάννα δὲ διὰ τούτων δηλοῦται. Τὸ δὲ ἡμέτερον Πάσχα χαρὰ καὶ εὐφροσύνη ὅλον ἐστὶ καὶ ἐπαίρει ἡμᾶς ἀπὸ τῆς γῆς διὰ τῆς χαρᾶς εἰς τὸν οὐρανὸν, ὥσπερ καὶ ἡ ζύμη διὰ τῆς ἰδίας θερμότητος τὸν ἄρτον, ὃς καὶ ἅλατος καὶ ζύμης μετέχων (11) πάσης ἡδύτητος ἀνάμεστός ἐστι· τὸ δὲ ἄζυμον μήτε ζύμην μήτε ἅλας ἔχον πηλός ἐστι ξηρός. Ἢ οὐκ ἀκούετε τοῦ Χριστοῦ λέγοντος τοῖς μαθηταῖς, ὅτι *Ὑμεῖς ἐστε τὸ ἅλας τῆς γῆς*, καὶ ὅτι *Ὡμοιώθη ἡ βασιλεία τῶν οὐρανῶν ζύμῃ, ἣν λαβοῦσα γυνὴ ἔκρυψεν εἰς ἀλεύρου σάτα τρία, ἕως οὗ ἐζυμώθη ὅλον*; Γυναῖκα τὴν ἁγίαν Ἐκκλησίαν καλεῖ· σάτα τρία τρεῖς εἰσι μόδιοι πληρέστατοι τὴν χάριν, οἳ κρυφιομύστως (12) τὸν Πατέρα καὶ τὸν Υἱὸν καὶ τὸ ἅγιον Πνεῦμα αἰνίττονται, ἐν οἷς (13) ἡμεῖς πνευματικῶς ἀεὶ ζῶμεν καὶ κινούμεθα καὶ ἐσμέν· ὧν οὐδόλως τὸ πήλινον ἄζυμον μετέχει. Εἰ

A *diturus est* [3]. Et post pusillum dicente Juda : *Nunquid ego sum, Rabbi?* dicit ei : *Tu dixisti* [4]. Hucusque, o Dei homines, universa legalis Paschæ sunt : deinde quæ mystici et nostri sunt addidit evangelista, et dixit : *Edentibus autem illis, accepit Jesus panem et fregit, et dedit discipulis suis et dixit : Accipite et comedite; hoc est corpus meum quod pro vobis tradetur. Et accipiens calicem, gratias egit, et dedit illis, dicens : Bibite ex eo omnes, hic est sanguis meus novi Testamenti* [5]. Dicendo enim, *novi*, ostendit quomodo ea quæ veteris fuerunt Testamenti, cessaverunt. Aspicite quomodo panem corpus suum sub novo Testamento vocavit, sicut vivificum et plenum Spiritu, et sicut caloris demonstrativum. Vos quidem panem, nos *arton* B dicimus. *Artos* autem interpretatur *elevatus*, et *sursum portatus*, a fermento et sale calorem et elevationem habens; azymæ autem nil distant a lapide sine anima, et luto lateris deorsum consumptæ terræ, et sicco luto comparatæ, quas cum amaritudinibus Moyses comedere miseris Judæis semel in anno legem constituit, dicens [6], quoniam malæ passionis et tribulationis symbola sunt. Et nostrum Pascha gaudium, et lætitia totum est, et extollit nos ab humo propter gaudium ad cœlum, sicut et fermentum propter proprium calorem panem, qui panis omni suavitate repletus est. Azymæ vero neque sal, neque fermentum habentes, lutum est aridum [7]. Aut non audistis Jesum dicentem disci- C pulis suis : Quia *vos estis sal terræ* [8], et quoniam *Simile est regnum cœlorum fermento, quod accipiens mulier abscondit in farinæ satis tribus, usque dum fermentaretur tota* [9]? Mulierem sanctam Ecclesiam vocat; satis vero tribus modiis repletis, Patrem, et Filium, et Spiritum sanctum, quorum nequaquam lutulentæ azymæ sunt participes. Dicit enim et David de Christo : *Tu es sacerdos in æternum secundum ordinem Melchisedech* [10], qui, ante Moysen et Abraham cœli, et terræ et cæterarum creaturarum agnoscens Dominum, exsurgens obtulit isti panem et vinum [11]. Ideo dicit divinus Apostolus : *Quoniam si consummatio per Leviticum sacerdotium erat* [12], non secundum ordinem Melchisedech, sa- D cerdos Christus diceretur. Et quia, *translato sacerdotio, necesse est ut legis translatio fiat*, quæ lex lutulenta constituit azyma Judæis custodire.

[4] Matth. xxvi, 25. [5] ibid. 26, 28; Hebr. viii, 13 [6] Exod. xii, 8; Num. ix, 11; Deut. xvi, 3. [7] Exod. xxix, 32. [8] Matth. v, 13. [9] Matth. xiii, 33. [10] Psal. cix, 4; Hebr. vi, 20; vii, 17. [11] Gen. xiv, 17-19. [12] Hebr. vii, 11, 12.

Variæ lectiones et notæ.

(8) Hæc quæ immediate sequuntur, apud Humbertum differunt, qui et ista præmisit : « Vos quidem panem, » etc.

(9) Cod. προσκολλημένα.

(10) Sequentia εἰ γὰρ — δηλοῦται desunt apud Humbertum. « Si enim et in veteri fœdere panes propositionis ἄρτοι dicuntur, abusive tamen et indiscriminatim sic dicuntur, ut illud : *Panem cœli dedit eis et panem angelorum manducavit homo* (*Psal.* LXXVII, 24, 25). Et : *Fuerunt mihi lacrymæ meæ panis die ac nocte* (*Psal.* XLI, 3); manna autem per hæc significatur. »

(11) « Qui et salis et fermenti particeps, » desunt apud Humbertum.

(12) Desunt apud Humbertum verba : « Maxime gratia repleti, qui crypto-mystice. »

(13) Desunt ista apud Humbert. « In quibus nos spiritaliter semper *vivimus et movemur et sumus* » (*Act.* XVII, 28).

γὰρ (14) κακὸν ἦν τὸ ἅλας καὶ ἡ ζύμη, διὰ τί ὁ Χριστὸς ἐν τοῖς ὀνόμασι τούτων τοὺς μαθητὰς ἐδηλοῦτο (15) καὶ τῇ χάριτι τοῦ ἁγίου ἀναζύμῳ Πνεύματος φῶς αὐτοὺς τοῦ κόσμου καὶ ζύμην τέθεικεν; Ἀλλ' ὅρα μοι πάλιν, τί ψάλλων περὶ τοῦ Χριστοῦ ὁ Δαυῒδ λέγει· *Σὺ ἱερεὺς εἰς τὸν αἰῶνα κατὰ τὴν τάξιν Μελχισεδέκ*, ὃς πρὸ τοῦ Μωσέως καὶ τοῦ Ἀβραὰμ ἀπό τε τοῦ οὐρανοῦ καὶ τῆς γῆς καὶ τῶν λοιπῶν κτισμάτων γνοὺς τὸν Θεὸν ἐκ Παρθένου (16) καὶ ἀγενεαλογήτως ἐν τοῖς λογίοις φερόμενος καὶ ἀρχιερεὺς λεγόμενος, ἀναστὰς ἔδωκεν αὐτῷ ἄρτον καὶ οἶνον, τὴν καθ' ἡμᾶς (17) ἐν τούτοις ἐν πνεύματι καὶ ἀληθείᾳ (18) θείαν λατρείαν ἄνωθεν προτυπῶν. Διὰ τοῦτο λέγει ὁ θεῖος Ἀπόστολος, ὅτι *Εἰ ἡ τελείωσις διὰ τῆς λευιτικῆς ἀρχιερωσύνης ἦν, οὐκ ἂν κατὰ τὴν τάξιν Μελχισεδὲκ ὁ Χριστὸς ἱερεὺς ἐλέγετο*, καὶ ὅτι *μετατιθεμένης τῆς ἱερωσύνης ἐξ ἀνάγκης καὶ νόμου μετάθεσις γίνεται*. Παυθέντος οὖν τοῦ νόμου κατὰ τὸν αὐτὸν Ἀπόστολον, ἐξ ἀνάγκης καὶ τὰ ἄζυμα παύονται.

Idem ipse magnus Paulus ad Corinthios prima A
Epist. de his loquens ait : *Fratres, ego accepi a Domino, quod et tradidi vobis ; quoniam Dominus, in nocte qua tradebatur, accepit panem, et gratias agens fregit, et dicit : Accipite et comedite, hoc est corpus meum, quod pro vobis traditur. Hoc facite in meam commemorationem. Similiter et de calice : Hic est calix Novum Testamentum in meo sanguine ; hoc facite, quotiescunque bibetis in meam commemorationem. Quotiescunque manducabitis panem hunc, et calicem bibetis, mortem Domini annuntiabitis* [13]. Azymæ vero neque commemorationem habent Domini, neque mortem illius annuntiant, sicut Moysaicæ, et ante mille quadringentos annos ex lege constitutæ, et per Novum Testamentum, hoc
B est per sanctum Evangelium, et per Christum maledictæ et derelictæ.

Αὖθις ὁ αὐτὸς μέγας Ἀπόστολος ἐν τῇ πρὸς Κορινθίους πρώτῃ Ἐπιστολῇ περὶ τούτων διαλεγόμενος ἐν τῇ περικοπῇ τῇ ἀναγινωσκομένῃ κατὰ τὴν ἁγίαν καὶ μεγάλην πέμπτην (19) λέγει· *Ἀδελφοί, ἐγὼ παρέλαβον ἀπὸ τοῦ Κυρίου, ὃ καὶ παρέδωκα ὑμῖν, ὅτι ὁ Κύριος ἐν τῇ νυκτί, ᾗ παρεδίδοτο, ἔλαβεν ἄρτον, καὶ εὐχαριστήσας ἔκλασε καὶ εἶπε, Λάβετε, φάγετε, τοῦτό μου ἐστὶ τὸ σῶμα τὸ ὑπὲρ ὑμῶν κλώμενον· τοῦτο ποιεῖτε εἰς τὴν ἐμὴν ἀνάμνησιν. Ὁμοίως καὶ περὶ τοῦ ποτηρίου· Τοῦτο τὸ ποτήριον ἡ Καινὴ Διαθήκη ἐν τῷ ἐμῷ αἵματι· τοῦτο ποιεῖτε εἰς τὴν ἐμὴν ἀνάμνησιν. Ὁσάκις* (20) *γὰρ ἂν ἐσθίητε τὸν ἄρτον τοῦτον καὶ τὸ ποτήριον τοῦτο πίνητε, τὸν θάνατον τοῦ Κυρίου καταγγέλλετε*. Τὰ δὲ ἄζυμα οὔτε ἀνάμνησιν ἔχουσι τοῦ Κυρίου, οὔτε καὶ θάνατον αὐτοῦ καταγγέλλουσιν, ὡς Μωσαϊκὰ καὶ πρὸ χιλίων ἑξακοσίων (21) ἐτῶν νενομοθετημένα (22), καὶ διὰ τῆς Καινῆς Διαθήκης ἤγουν τοῦ Εὐαγγελίου κατηργηθέντα (23) τε καὶ παυθέντα.

At Sabbata vero quomodo in Quadragesima Judaice observatis ? Aut non audistis Evangelium loquens quia, *transeuntes discipuli in Sabbatis cœperunt iter agere, evellentes spicas et comedentes. Dicebant autem Judæi ad Christum : Vides quid isti faciunt in Sabbatis ? Qui dixit : Etiam. An nescitis quid egit David cum esuriret ipse, et qui cum eo erant, quomodo intravit in templum, panes propositionis comedit*, etc. ? *Et quia Sabbatum propter hominem factum est, non homo propter Sabbatum* [14] ? Qui et dicebant : *Quoniam homo iste non*
C *est ex Deo, qui Sabbatum non custodit* [15]. Et iterum loquente Christo in Sabbato, et ei qui manum aridam habebat [16], similiter et ei qui dæmonis

Καὶ τὸ Σάββατον πῶς κατὰ τὴν ἁγίαν Τεσσαρακοστὴν Ἰουδαϊκῶς φυλάττετε ; ἢ οὐκ ἀκούετε τοῦ Εὐαγγελίου λέγοντος, ὅτι *Ἐρχόμενοι οἱ μαθηταὶ ἐν τοῖς Σάββασιν ἤρξαντο ὁδὸν ποιεῖν τίλλοντες τοὺς στάχυας καὶ ἐσθίοντες* ; Ἀντὶ τοῦ (24) ἀρχὴν τῆς καταλύσεως τοῦ νόμου τὴν τοῦ Σαββάτου ἐποίουν κατάλυσιν, ὁδὸν εἰς ἀθέτησιν τοῦ νόμου εἰσάγοντες. *Ἔλεγον δὲ οἱ Ἰουδαῖοι πρὸς τὸν Χριστόν· Ὁρᾷς, τί οὗτοι ποιοῦσιν ἐν τοῖς Σάββασιν ; Ὁ δὲ εἶπε· Ναί. Ἢ οὐκ ἀκούετε τί ἐποίησε Δαυῒδ, ὅτε ἐπείνασεν αὐτὸς καὶ οἱ μετ' αὐτοῦ ; πῶς εἰσῆλθεν εἰς τὸν οἶκον τοῦ Θεοῦ καὶ τοὺς ἄρτους τῆς προθέσεως ἔφαγε*, καὶ τὰ ἑξῆς. *Καὶ ὅτι τὸ σάββατον διὰ τὸν ἄνθρωπον*

[13] I Cor. xi, 23-26. [14] Matth. xii, 1-4 ; Luc. vi, 1-4 ; Marc. ii, 23-27. [15] Joan. ix, 16. [16] Matth. xii, 10 seqq ; Luc. vi, 6 seqq.

Variæ lectiones et notæ.

(14) Usque ad vocem ψάλλων hæc omnia absunt a textu Humberti, scil. verba : « Si enim malum esset sal et fermentum, cur Christus in nominibus horum discipulos significavit et sancti Spiritus gratia fermentata eos lucem mundi (*Matth.* v, 14) et fermentum posuit ? »

(15) Cod. ἀλατῶ. Certe mendum est et laciniæ suspicio oritur.

(16) Verba ἐκ Παρθένου — λεγόμενος, desunt apud Humbertum « ex Virgine et sine genealogia D
in divinis oraculis fertur et summus sacerdos dicitur » (*Hebr.* vii, 3).

(17) Desunt rursum in textu Latino verba : « Divinum cultum antiquitus præsignificans, qui nostra ætate per hæc in spiritu et veritate exhibetur. »

(18) Cod. ἀληθείας.

(19) « In pericope, quæ legitur magna feria quinta hebdomadæ sanctæ, » omitt. apud Humb.

(20) Cod. ὡσάκις.

(21) *Quadringentos* pro *sexcentis* habet Humbert.

(22) Cod. νομοθετημένα.

(23) Interpret. Humbert. habet : *maledictæ* (καταρηθέντα).

(24) Verba hæc : « Loco dicendi : Initium destructionis legis faciebant Sabbati destructionem, viam aperientes ad legis abrogationem, » desunt in textu Latino.

ἐγένετο, οὐχ ὁ ἄνθρωπος διὰ τὸ Σάββατον. Οἱ δὲ ἔλεγον· Οὗτος οὐκ ἔστιν ἐκ τοῦ Θεοῦ, ὅτι τὸ Σάββατον οὐ τηρεῖ. Καὶ πάλιν εἰπόντος τοῦ Κυρίου (25) ἐν τῷ Σαββάτῳ τῷ ἐξηραμμένην ἔχοντι τὴν χεῖρα (26) ὁμοίως καὶ τὴν τῷ δαιμονίῳ πνεύματι συνεχομένην ἐν τῷ Σαββάτῳ ἐθεράπευσεν καὶ γογγυζόντων τῶν Ἰουδαίων καὶ τὰ ὅμοια λεγόντων, λέγει ὁ Χριστός· Ὑποκριταί, ἕκαστος (27) ὑμῶν οὐ λύει τὸν ὄνον αὐτοῦ ἐν Σαββάτῳ ἀπὸ τῆς φάτνης, ἢ καὶ τὸν βοῦν, καὶ ἀπαγαγὼν ποτίζει αὐτόν; Καὶ ἐπὶ τοῦ παραλύτου δὲ ὁμοίως, ὃν ὑγιῆ ἐν Σαββάτῳ ἐποίησε, καὶ διὰ τοῦτο οἱ τὰ Σάββατα μετὰ τῶν ἀζύμων φυλάττοντες, καὶ λέγοντες Χριστιανοὶ εἶναι, οὔτε Ἰουδαῖοι οὔτε Χριστιανοὶ καθαροί εἰσιν, ὅμοιοι ὄντες δορᾷ (28) παρδάλεως, ὡς ὁ μέγας λέγει Βασίλειος, ἧς ἡ θρὶξ οὔτε μέλαινά ἐστιν οὔτε δι' ὅλου λευκή.

A spiritus habebat, in Sabbato mundato, et murmurantibus Judæis et multa dicentibus dicit Christus: *Hypocritæ, unusquisque vestrum non solvit asinum a præsepe, aut bovem suum, et ducit adaquare* [17]? Et paralytico similiter, quem sanum fecit. Et ideo hi, qui Sabbata cum azymis custodiunt, neque Judæi, neque Christiani sunt, sed similes sunt leopardo, sicut dicit magnus Basilius, cujus capilli nec nigri sunt, nec omnino albi.

Πῶς δὲ καὶ τὰ πνικτὰ οἱ τοιοῦτοι ἐσθίουσιν, οἷς τὸ αἷμα αὐτοῦ συγκέκραται; ἢ οὐκ οἴδατε, ὡς ψυχὴ παντὸς ζώου τὸ αἷμα αὐτοῦ ἐστι καὶ ὅτι ὁ ἐσθίων αἷμα ψυχὴν ἐσθίει; *πλὴν κρέα*, φησὶν ἡ γραφή, *ἐν αἵματι ψυχῆς οὐκ ἔδεσθε· καὶ γὰρ τὸ ὑμέτερον* (29) *αἷμα ἐκζητήσω ἐκ χειρὸς τῶν θηρίων, καὶ ἐκ χειρὸς ἀνθρώπου ἀδελφοῦ αὐτοῦ ἐκζητήσω αὐτό* (30). Καὶ πάλιν κατὰ τοῦτο οὔτε (31) ἐθνικοὶ καθαροί εἰσι (κἀκεῖνοι γὰρ σφάττοντες οἱ πλείονες ἐσθίουσιν) οὔτε (32) Ἰουδαῖοι καθαροὶ (κἀκεῖνοι γὰρ οὔτε αἷμα οὔτε πνικτὰ ἐσθίουσιν), ἀλλ' οὔτε Χριστιανοὶ καθαροί, κρᾶσιν θολερὰν καὶ χύσιν τῇ θρησκείᾳ αὐτῶν εἰσάγοντες καὶ τὸ κατ' εἰκόνα τῆς ὀρθοδόξου πίστεως ἀπολύοντες.

Quomodo autem et suffocata hi tales comedunt, in quibus sanguis tenetur? aut nescitis, quod om- B nis animalis sanguis sit anima ipsius, et qui comederit sanguinem, animam comedit [18]? Et idcirco secundum hoc nec gentiles ex toto sunt, illi autem occidunt, aut plagantes comedunt.

Ὅτι δὲ καὶ τὸ Ἀλληλούϊα κατὰ τὴν Τεσσαρακοστὴν οὐ ψάλλετε (33), ἀλλὰ κατὰ τὸ Πάσχα μόνον· ὅπερ ἑρμηνεύεται· Ὁ Κύριος ἦλθε, καὶ αἰνεῖτε, ὑμνεῖτε καὶ εὐλογεῖτε αὐτόν. Κατὰ τοῦτο οὖν μηδὲ τὸ Θεὸς Κύριος, καὶ ἐπέφανεν ἡμῖν, μηδὲ τὸ Εὐλογημένος ὁ ἐρχόμενος, ψάλλετε· καὶ τοῦτο γὰρ Ἀλληλούϊα ἐστί.

Et iterum: *Alleluia* in Quadragesima non psallitis, sed semel in Pascha tantummodo, quod interpretatur: *Dominus venit* [19], *laudate, hymnum dicite, et benedicite eum.* Ergo, secundum hoc, neque *Domini Dominum*, neque *benedictus qui venit*, psallitis [20]. Et istud vero *Alleluia* Hebraice dictum est.

Τίς ἡ τοσαύτη ὑμῶν ἐπὶ τῶν τοιούτων πλάνη; C οὐκ ἀναβλέψετε, οὐ νοήσετε, οὐ διωρθώσασθε ἑαυτοὺς καὶ τὸν λαόν, ὡς μέλλοντες κριθῆναι περὶ τούτων ὑπὸ Θεοῦ; οὐ καταλείψετε τὸ λέγειν (34)· *οὕτω Πέτρος καὶ Παῦλος* [*καὶ Βενέδικτος* (35) *καὶ οἱ λοιποὶ ἐδίδαξαν*. Ἀπατᾶτε ἑαυτοὺς καὶ τὸν λαὸν ἐν τούτοις. Ἃ δὲ ἔγραψα, ταῦτά ἐστιν, ἃ Πέτρος καὶ Παῦλος] καὶ οἱ λοιποὶ ἀπόστολοι, καὶ ὁ Χριστὸς ἐδίδαξε, καὶ αἱ ἅγιαι καὶ αἱ οἰκουμενικαὶ ἑπτὰ σύνοδοι κυρώσασαι ἐβεβαίωσαν (36), καὶ ἡ ἁγία καὶ

Cur tantam deceptionem horum talium non aspicitis, nec intelligitis, neque corrigitis populos, et vosmetipsos, sicut qui debent judicari ex his a Deo? Non derelinquitis quod dicitur, quod hoc Petrus, et Benedictus, et Paulus et cæteri docuerunt? decepistis vos ipsos, et populum in istis. Quæ vero scripsi, ea sunt quæ Petrus et Paulus et cæteri apostoli, et Christus docuit, et sancta atque catholica Ecclesia suscepit et custodit religiose, quæ et vos correcti custodite. Azyma vero, et

[17] Luc. XIII, 15. [18] Levit. XVII, 14. [19] Psal. CXXVII, 27. [20] Matth. XXI, 9.

Variæ lectiones.

(25) Cod. εἰπόντι τῷ Κυρίῳ Humbert. « Loquente Christo; » locus corruptus videtur.

(26) Addendum videtur: Ἔκτεινον τὴν χεῖρά σου (*Matth.* XII, 13).

(27) Cod. ἕκαστον.

(28) Cod. δορά.

(29) Cod. ἡμέτερον.

(30) Hæc verba: *Verumtamen carnem cum sanguine non comedetis; sanguinem enim vestrum requiram de manu bestiarum, et de manu hominis fratris ejus requiram eum* (*Gen.* IX, 4, 5), in textu Latino desiderantur.

(31) Cod. οὐδέ.

(32) Desunt ista in textu Latino usque ad finem paragraphi quæ ita reddi possunt: « Neque Judæi puri (illi enim neque sanguinem neque suffocata comedunt), sed neque Christiani puri mistionem impuram et fusionem cultui eorum inducentes et id quod secundum imaginem orthodoxæ fidei est dimittentes. »

(33) Cod. ψάλλεται.

(34) Ab his verbis plura in Græco exemplari deficiunt; atque codicis nostri scriptori similia verba Πέτρος κ. τ. λ. causa fuisse videntur, ut negligenter et oscitanter ea præteriret, quæ interpres Latinus suppeditat. Sane verba illa οὐ καταλείψετε τὸ λέγειν flagitant, ut in sequentibus Latinorum D sententia quædam producatur; hæc vero alia esse nequit nisi quæ in versione Latina legitur. Nullo modo hic interpolationis interpres accusandus est, et textus concinne se habet, ut eum supra verbis ex Latino desumptis reddidimus. Ea vero uncis inclusa sunt, ut quæ ex versione apud Humbertum vulgata desumpsimus, a codicis nostri textu apto secernantur.

(35) Benedictum tunc in Occidente adeo celebrem a Græco scriptore hic ex Latinorum sententia cum apostolis commemoratum fuisse, nihil mirum est. In Lat. versione ante Paulum nominatur.

(36) « Et sancta et universalia septem concilia confirmarunt et corroborarunt; » desunt hæc in textu Latino.

custodias Sabbatorum projicite miseris Judæis; similiter et suffocata barbaris gentibus, ut flamus puri in recta et immaculata fide, et unus grex unius pastoris Christi. Cujus in cruce divino sanguine inebriati laudamus puri pure Patrem, et Filium, et Spiritum sanctum, universa Mosaicæ legis, et ab eo custodita derelinquentes sine Deo Judæis, qui velut cæci perquirentes Christum, lumen amiserunt, permanentes in umbra, sicut insipientes perpetuo.

καθολικὴ Ἐκκλησία ἐδέξατο καὶ φυλάττει εὐσεβῶς; Καὶ ὑμεῖς οὖν διορθωσάμενοι εὐσεβῶς φυλάττετε· τὰ δὲ ἄζυμα καὶ τὴν φυλακὴν τῶν Σαββάτων ἀποῤῥίψατε τοῖς ἀθέοις Ἰουδαίοις, ὁμοίως καὶ τὰ τῶν πνικτῶν τοῖς ἀπίστοις (37) καὶ Βαρβάροις ἔθνεσιν, ἵνα καλῶς καὶ συνετῶς συμφρονήσαντες γένησθε μεθ' ἡμῶν ἅπαντες διὰ τῆς ὀρθῆς καὶ ἀμωμήτου πίστεως μία ποίμνη ἑνὸς τοῦ καλοῦ καὶ ἀληθινοῦ ποιμένος Χριστοῦ, *τοῦ* (38) *μὴ θέλοντος τὸν θάνατον τοῦ ἁμαρτωλοῦ, ὥστε ἐπιστρέψαι καὶ ζῇν αὐτὸν*, οὗ τῷ ἐπὶ σταυροῦ θείῳ αἵματι συγκαυθέντες δοξάσωμεν τὸν Πατέρα καὶ τὸν Υἱὸν καὶ τὸ ἅγιον Πνεῦμα, πάντα τὸν Μωσαϊκὸν νόμον καὶ τὰς ἐν ἐκείνῳ παρατηρήσεις ἐγκαταλιπόντες τοῖς Ἰουδαίοις, οἵτινες ὡς τυφλοὶ ψηλαφῶντες (39) τοῖχον, τὸ φῶς ἀφέντες προσμένουσι τῇ σκιᾷ ὡς ἄφρονες ἀείποτε καὶ ἀσύνετοι (40).

Hæc autem, homo Dei, et multoties ipse cum populo agnoscens docuisti esse, et correctus scripsisti multis similem consuetudinem habentibus, et ut habeas salutem animæ tuæ, mitte principibus sacerdotum, et sacerdotibus, et adjura, ut per hæc seipsos corrigant, et Dei populum, ut Dei mercedem in istis habeas; et si hoc feceris, propono et per secundam scriptionem majora, et perfectiora his tibi scribere, fidei vera ostensione et firmamento animarum, pro quibus Christus posuit animam suam.

Ταῦτα, ὦ ἄνθρωπε τοῦ Θεοῦ, πολλάκις ἀναγνοὺς μετὰ τοῦ ἰδίου λαοῦ καὶ διδάξας οὕτω αὐτοὺς καὶ διορθωσάμενος, μεταστραφῆναι πρόσταξον (41) ἐν πολλοῖς ἰσοτύποις, ὅπως (42) ἔχῃς τὴν σωτηρίαν τῆς ἑαυτοῦ ψυχῆς· καὶ ἀπόστελλε τοῖς ἀρχιερεῦσι τῶν ἐπισκόπων τῶν κατὰ τὴν Ἰταλίαν θρόνων (43), καὶ ὅρκιζε αὐτοὺς διορθώσασθαι ἅπαντας ἵνα μέγιστον τὸν μισθὸν καὶ ἐν τούτοις, ὥσπερ καὶ ἐν τοῖς λοιποῖς σου καλοῖς (44), ἔχῃς, καὶ εἰ τοῦτο ποιήσῃς, προσθήσω καὶ διὰ δευτέρας γραφῆς τὰ μείζω καὶ πλατύτερα τούτων εἰς ἔνδειξιν (45) πρότερον τῆς ἀληθοῦς καὶ θείας πίστεως καὶ δόξαν Θεοῦ καὶ σωτηρίαν τῶν καλῶς καὶ ὀρθοδόξως πιστεύειν αἱρουμένων, ὑπὲρ ὧν Χριστὸς εὐκαίρως (46) τέθεικε τὴν ἑαυτοῦ ψυχήν.

Variæ lectiones.

(37) Hanc vocem *infidelibus* omisit Latinus interpres.

(38) Verba hæc : *Qui non vult mortem peccatoris, sed ut convertatur et vivat ipse* (*Ezech.* XVIII, 23; XXXIII, 11; *II Petr.* III, 9), omisit interpres Latinus.

(39) Cod. ψηλαφόντες.

(40) Duo postrema verba *et amentes* desunt apud Latinum interpretem.

(41) Male interpres imperativum neglexit.

(42) Cod. οὕτως.

(43) « Episcoporum earum, quæ sunt in Italia, sedium, » omisit interpres.

(44) « Sicut et in cæteris tuis bonis operibus, » deest in Lat.

(45) « Ad ostensionem prius veræ et divinæ fidei et gloriam Dei et salutem eorum, qui recte et orthodoxe credere desiderant, » deest in Lat. textu.

(46) « Tempore opportuno, » omittit interpres.

ANNO DOMINI MLVIII.

NICETAS PECTORATUS.

NOTITIA.

(Fabric. Biblioth. Græc. ed. Harles. tom. VII, p. 715.)

Nicetas Pectoratus, sive Sterno (στηθάτος), presbyter et monasterii Studiensis, quod CPoli fuit, monachus, acer Latinorum et Armeniorum adversarius circa annum Christi 1053, de cujus scriptis consulenda quæ observavit Caveus. Ex libro [*De process. Spiritus sancti ex solo Patre*], *de azymis, Sabbatorum jejunio et nuptiis sacerdotum contra Latinos*, locum Græce etiam profert Allatius lib. *De purgatorio*, p. 870 (1). Hunc Nicetam, a papæ apocrisiariis consecutum perfectam propositionum suarum

(1) Conf. Allatium *De Eccl. occid. et orient. perp. consens.* II, 9, § 6. (HARL.)

solutionem, iterum sponte anathematizasse omnia dicta et facta vel tentata adversus Romanam sedem, sicque ab eis in communionem receptum, effectum esse eorum familiarem amicum, scribit Wibertus, in Vita S. Leonis, II, 5. Idem tradit, invectivam Responsionem cancellarii Romani Friderici, Nicetæ oppositam, fuisse de Latino translatam Græce et coram imperatore recitatam; Nicetam vero coactum (2) damnare et comburere sua scripta, habita disputatione apud monasterium Studii in urbe CPolitana. (FABR.) Conf. de illo Guil. Cave, *Hist. litt. SS. Eccl.* tom II, p. 136; Hamberg. Z. N. III, p. 759; et Saxii, *Onom.* II, p. 181; Schroeckh. *Hist. eccl.* XXIV, p. 219 seq. — Nicetæ Pectorati, Libell. contra Latinos editus et ab apocrisiariis apostolicæ sedis CPoli repertus, Latine cum Refutatione Humberti, Patris purpurati (de quo vide Saxii *Onom.* II, p. 180, et quos ille laudat) in H. Canisii *Lect. antiq.* tom. III, p. 308, ed. Basnage. — Ejusdem carmen iambicum in Simeonem Juniorem, Gr. et Lat. in L. Allatii, *Diatribe de Symeonibus*, pag. 168. — In mss. codicibus Laur. Mediceis et Vindobon. Cæsar. servantur varia; in cod. Med. 19, n. 3, et cod. Vindobon. 240, n. 6, Opusc. ineditum, capitum asceticorum tres centuriæ. V. Bandin. Codd. Gr. bibl. Laurent. L. p. 262, et Lambec. Comm. de bibl. Cæsar. V, p. 216. — In cod. medic. 16, n. 25, plut. 9, et Cæsareo cod. 247, n. 21, atque cod. 233, n. 7, ad Latinos *De azymis, jejunio Sabbati et nuptiis sacerdotum.* (Bandin. ib. p. 415; et Lambec. V, p. 263 seq. ac p. 476.) — In cod. 30, plut. 10, est Ἐκλογὴ capitum ex sanctis Patribus. Præfatio, quæ præcedit, a Montfaucon. in Catal. tribuitur Nicetæ. Ex Niceta autem aliisque scriptoribus eccles. quorum nomina in margine sunt ascripta, adornata est hæc collectio, teste Bandin. l. c. p. 494 seq. — In cod. Cæsar. Vindob. 283, n. 9, est ejusdem Oratio prima invectiva contra blasphemam Armeniorum hæresin, ut scribit Lambec. V, p. 477. — In cod. 256, n. 18, Excerpta ex Photii, Nicetæ Stethati aliorumque Græcorum opp. contra Latinos, *de processione Spiritus sancti, de azymis*, etc. (Lambec. IV, p. 339.) — In cod. 45, n. 56, Nicetæ Stethati centuria tertia Epistolarum, Epistolæ tres *de canonibus ecclesiasticis.* (Lambec. VIII, p. 941 seq.) — In cod. Barocc. 69 bibl. Bodlei. Nicetæ Pectorati centuria II. — Ejusdem Περὶ τοῦ κατ' εἰκόνα. — Inter codd. Norfolc. Græc. (Cat. codd. Angliæ, tom. II, p. 84) n. 3434, Nicetas Pectoratus, de cœlesti Hierarchia, et Nicetas diaconus, ad Nicetam Pectoratum. — Taurini, in bibl. Reg. cod. 180, tres Centuriæ capitulorum asceticorum. — Cod. 200, n. 13, et 288, fol. 134, *De azymis, de jejunio Sabbati et de nuptiis sacerdotum.* — cod. 332, *De anima et de paradiso*; tertium, in Proœmio memoratum opusc. *De hierarchia angelica et ecclesiast.* Desideratur in illo cod. V. Catal. codd. Gr. Taur. p. 269, 298, 384, 415. — In cod. Veneto Marciano. 575, Nicetæ Stethati Op. *In Hexaemeron.* Dividitur in capita 15, quorum primum inscribitur: Λόγος περὶ ψυχῆς καὶ πρῶτον περὶ ἀγγέλων. — *De paradiso terrestri*, capita 5. — Aliud opus in cap. 8 distributum, quorum primum inscriptum est: Λόγος προτρεπτικὸς εἰς μετάνοιαν, etc. *V.* Car. codd. Gr. Venet. p. 301, ubi confector Catalogi: « Hæc Nicetæ, ait, opera non recensentur a bibliothecarum scriptoribus, quos vidimus. » Sed forsan partim partes opusculorum sunt, partim eadem opuscula ipsa, quæ tum in cod. Paris. mox memorando aliisque nominantur, tum quæ in bibl. Escurial. exstare, et a Plucro Nicetæ, monacho, ascripta fuisse supra in Niceta monacho, vidimus. — Parisiis in bibl. publ. cod. 362, n. 13, Capita ascetica in tres centurias divisa. — In cod. 2747, n. 2, liber *De paradiso intellectuali, De libertate, De natura actionum, De animæ facultatibus et oratione.* — Symeonis, theologi, Vita a Niceta Stethato scripta. *V.* FABR. B. Gr. vol. VII, *De elogiis vitisque* SS. p. 142, ed. vet.; et vol. VIII, p. 136, inter *Melodos Græcorum* Nic. in librum hymnorum Symeonis ms. in bibl. Bodlei. cod. 5 Barocc. (HARL.)

(2) Ab imp. Constantino, monomacho, hortantibus Humberto cardinale, cæterisque sedis apostolicæ legatis. V. Baron. *Ann. eccles.* tom. XI, a. 1054, n. 20, 21. (HARL.)

NOTITIA ALTERA.

(Ex Leone Allatio in Diatriba de Nicetis, apud Maium Biblioth. nova Patrum, tom. VI.)

—

Nicetæ monachi scribit Possevinus in bibliotheca Sfortiana haberi cod. 106, *De anima librum unum; De paradiso contemplationem; Epistolas aliquot; De hierarchiis.* Hunc porro Nicetam esse monachum et presbyterum Studii, cognomento Stethatum, colligo ex indice ms. Græco bibliothecæ Escurialis, in qua inter alia Stethati et hæc recensentur: Περὶ ψυχῆς· περὶ παραδείσου· εἰς τὴν οὐρανίαν καὶ ἐκκλησιαστικὴν ἱεραρχίαν. *De anima; De paradiso; In cœlestem et ecclesiasticam hierarchiam.* Quare de hoc Stethato, quæ libro II, *De consensione utriusque ecclesiæ* scripsimus, in medium proferamus: *Hoc nefario Cerularii exemplo, alii quoque in Græcia, qui se eo usque tacitos ac reverentes continuerant, rubore excusso, palam non ore sed scriptis editis in Romanam Ecclesiam oblatrare cœperunt; eaque ipsa ætate Cerularii Nicetas quidam ex monasterio Studii, cognomento Stethatus, quem Latine dixerunt* Pectoratum, *multa Latinorum, et præcipue de Spiritu sancto, de azymis, de Sabbato, et nuptiis sacerdotum criminatus*

est. Syntagmatis principium est : Καλὴ πρὸς τὸν πλησίον ἀγάπη, ὦ πάντων ἐθνῶν σοφώτατοι Ῥωμαῖοι καὶ εὐγενέστατοι. Scriptum in eadem urbe condemnatum, approbante quoque imperatore flammis exarsit. Ut videtur tamen, vel Cerularii, vel ipsius auctoris studio renatum, adhuc in bibliothecis perdurat; ut uno eodemque tempore, et malo auctoris animo, et argumentorum ac rationum futilitate perpensa, illum detestemur, hæc vero proposita diluamus, et eorum simul amentiam, qui ista tanti faciunt, deploremus. Nec alium hunc esse puto, quam quem incogitanter nimis, anonymus de dissidio Græcorum et Latinorum Basilium nuncupat. Ὅ τε Πέτρος πατριάρχης Ἀντιοχείας, Νικόλαος ὁ Μεθώνης, καὶ Βασίλειος ὁ ἱερομόναχος ἀπὸ τῆς Στουδίου μονῆς, ὅστις καὶ λατινολέκτης (*lego* Λατινελέγκτης) ἐκλήθη διὰ τὸ ἠκριβωμένως καὶ σαφῶς εἰς πλάτος ἐλέγξαι καὶ παραστῆσαι αὐτοῖς διὰ πλειόνων παραδειγμάτων καὶ μαρτυριῶν, ὅτι τὰ ἔθη ταῦτα ἅπερ κρατοῦσιν, ἤγουν τὰ ἄζυμα, ἡ τήρησις τῶν σαββάτων, ἡ ἀδιαφορία τῶν πνικτῶν, αἱ ἀνακαθάρσεις καὶ οἱ ῥαντισμοὶ, αἱ καταλύσεις τῶν τετραδοπαρασκευῶν, καὶ τῆς ἁγίας καὶ μεγάλης Τεσσαρακοστῆς, καὶ τὰ λοιπὰ ἅπερ ὄπισθεν λεπτομερῶς γράφουσιν, ταῦτα πάντα ἐλέγξας καὶ παραστήσας αὐτοῖς, ὅτι ἔξω καὶ ξένα τῆς ὀρθοδόξου πίστεως, καὶ ἔξω τῆς διδαχῆς, καὶ παραδόσεως τῶν ἁγίων ἀποστόλων εἰσὶ, καὶ τὰ ἑξῆς. *Petrus patriarcha Antiochenus, Nicolaus Methonensis, et Basilius Hieromonachus ex monasterio Studii, qui ab arguendis reprehendendisque Latinis,* Latinelenctæ *nomen habuit. Namque ille plane, accurateque et prolixioribus scriptis redarguit, et multis argumentis atque testimoniis comprobavit ritus, quos illi observant, azyma nempe, Sabbatorum jejunium, suffocatorum indifferentiam, expurgationes et aspersiones, feriarum quartæ et sextæ solutiones, et sancti magnique quadragesimalis jejunii et reliqua, quæ retro singulariter recensentur, extra esse et aliena a fide orthodoxa, et doctrina, et sanctorum apostolorum traditione.* Ita, inquam, sentio, donec mihi aliquid de Basilio isto, si quis fuerit, codices manuscripti suggerent. Nicetæ, quemadmodum et Michaeli Constantinopolitano, et Leoni archidiacono, respondit Humbertus cardinalis, episcopus Silvæ Candidæ; qui exstat ad calcem tom. XI Baronii, et tomo VI *Antiquarum lect.* Canisii, qui hæc Humberti monumenta ex Bavarica bibliotheca deprompsit, et vulgavit. Tractatus, qui in Græcia exarsit, conservatus est in plerisque Italiæ bibliothecis, Mediolanensi, Cryptoferratensi et Barberina. Illius meminisse Sigebertum tradit Possevinus, posuisseque in Apparatu *non ut legatur, sed ut ablegetur, cum de conjugio sacerdotum, deque aliis ejusmodi, in quibus Græci et Latini dissentiunt, agat. Quanquam quod errores Armeniorum oppugnat, aliquid fortasse ad rem dixerit.* Verum, fateor, tractatus iste est adeo tenuis enervisque et rationibus adeo incomptis constabilitur, ut sine animorum offendiculo manibus omnium teri possit, et potissimum Humberti Silvæ Candidæ responsione docta et accurata convulsus et refutatus. Tractatum ejusdem de azymo refutavit Hilario monachus, oratione de pane Græcorum mystico, et Latinorum azymo, edita a me Græce et Latine in primo tomo *Græciæ orthodoxæ*, quæ incipit : Ἐν τῷ μὲν διαλέγεσθαί με περὶ ἄρτου μυστικοῦ τῶν Ἑλλήνων, καὶ ἀζύμου τῶν Λατίνων, ἐδείχθη μοι λόγος ἤτοι ἐξήγησις τινὸς Νικήτου, Πατρὸς ἐν τοῖς Ἕλλησι σοφωτάτου, ἐν ᾧ μὲν πολλὰ περὶ τῶν ἀζύμων ἐν τῷ δείπνῳ τοῦ Χριστοῦ ταῦτα εἰς τοὺς Λατίνους ἀφήγηται· *Cum de mystico Græcorum pane, et Latinorum azymo dissererem, oratio mihi quædam, sive expositio Nicetæ cujusdam, Patris inter Græcos doctissimi, ostensa est, in qua ille pleraque de azymis in cœna Domini, sed hæc adversus Latinos discurrit.* Et infra, eum vocat ἄνδρα πεπαιδευμένον, *virum eruditum et doctum.*

Scripsit etiam, ut advertit Possevinus, adversus errores Armeniorum, nempe λόγον στηλιτευτικὸν κατὰ τῆς τῶν Ἀρμενίων αἱρέσεως. *Orationem confutantem Armeniorum hæresim.* P. Τὴν συγχυτικὴν τῶν δύο φύσεων. In Vaticana, cod. 1205.

Περὶ τοῦ διὰ χειρῶν ἀσπασμοῦ. *De salutatione per manus.* P. Ἀλλ' οὐδὲ ὁ διὰ χειρῶν ἀσπασμός (a).

Κατὰ Λατίνων, ἐν οἷς βλασφημοῦσιν εἰς τὸ Πνεῦμα τὸ ἅγιον λέγοντες ἐκ τοῦ Υἱοῦ τοῦτο ἐκπορεύεσθαι. *Adversus Latinorum blasphemias in Spiritum sanctum, asserentium ex Filio illum procedere.* P. Τὸ περὶ τοῦ ἁγίου Πνεύματος λέγειν, περὶ Θεοῦ λέγειν ἐστίν. Et hinc videntur desumpti syllogismi contra Latinos, qui dicuntur exstare in bibliotheca Bavarica, sub Nicetæ Byzantini nomine cod. 120. Hujus item Hugo Ætherianus mentionem facit in suo opere contra Græcos pro Latinis, nisi alius sit. Et verisimile est, Nicetæ cognomines in illa civitate, et tanta blaterantium procacitate et copia, multos fuisse, qui nunc obscuri atque illaudabiles sub pulvere delitescunt.

Vidi prætera, cum essem Chii : Νικήτα μοναχοῦ καὶ πρεσβυτέρου τοῦ Στουδίου, τοῦ ἐπίκλην Στηθάτου (non bene recordor modo) κατὰ πεῦσιν καὶ ἀπόκρισιν. *Nicetæ monachi et presbyteri Studii, cognomento Stethati, secundum interrogationem et responsionem.* Index manuscriptus Escurialensis explicat : Καὶ ἄλλοι λόγοι κατὰ πεῦσιν καὶ ἀπόκρισιν. *Et sermones alii secundum interrogationem et responsionem.*

Item Stethato tribuuntur Γνωστικῶν κεφαλαίων ἑκατοντὰς α'· πρακτικῶν ἑκατοντὰς β'· φυσικῶν ἑκατοντὰς γ'· καὶ ἕτερα κεφάλαια ι'. *Gnosticorum capitum centuria prima, practicorum centuria secunda, physicorum centuria tertia, et alia capita decem.* Quæ servantur etiam in Escuriali. Ita Index illius manuscriptus.

Concinnavit et *procemium in librum divinarum laudum Symeonis abbatis Xerocerci.* P. Τὸ λίαν ἀνατατικόν τε καὶ διῃρμένον, αὐτό τε τὸ ὑπὲρ αἴσθησιν. Quin etiam oratione scripta, opposita eidem Symeoni crimina abluere conatus est. Oppugnatores non alio quam *hagiocategororum* nomine nuncupans, quasi

(a) Scriptum hoc Nicetæ Stethati satis breve, sed curiosum, edidimus nos cum operibus S. Theodori Studitæ in *Bibl. nov. PP.* t. V, part. II, p. 118. A. M.

qui Symeonem incursarent, sanctitatem ipsam criminarentur. In eodem Prooemio : Ππτέτω φθόνος ὁ τοῖς καλοῖς νεμεσῶν, καὶ ὑμνείσθω, καὶ εὐφημείσθω ὁ ὕμνων καὶ ἐγκωμίων παντοίων ἄξιος Συμεὼν, καθὰ καὶ ἐν τῷ 'Αγιοκατηγόρων λόγῳ μετὰ χρήσεων ἱερῶν πλατύτερον ἐξεθέμεθα. *Abeat invidentia, quæ semper bonos odit. Laudetur, et satis faustis vocibus extollatur, qui laudibus et omnigenis encomiis dignus est Simeon, quemadmodum in oratione adversus Hagiocategoros, sanctorum auctoritatibus adductis, fusius explicavimus.*

In Palatina bibliotheca est : Νικήτα Στηθάτου κανὼν εἰς τὸν μέγαν ἱεράρχην Νικόλαον. *Nicetæ Stethati canon in magnum hierarcham Nicolaum.* Acrostichis est : Στέφω σε, Νικόλαε, Νικήτας ὕμνοις. P. Σήμερον ὁ λύχνος.

MONITUM

AD NICETÆ CAPITUM PRACTICORUM CENTURIAS TRES.

(Græce in libro rarissimo cui titulus : Φιλοκαλία τῶν ἱερῶν Νηπτικῶν. Venetiis 1782 fol.)

—

A Νικήτας ὁ ὁσιώτατος πρεσβύτερος τῆς Στουδίων μονῆς, ὁ καὶ Στηθᾶτος ἐπικαλούμενος, ἦν ἐν ἔτει ἀπὸ Χριστοῦ χιλιοστῷ τριακοστῷ, μαθητὴς χρηματίσας Συμεὼν τοῦ νέου Θεολόγου ὁ γνησιώτατος· παρ' οὗ πολλὰ μὲν ἐμυήθη τῆς πνευματικῆς φιλοσοφίας μυστηριώδη μαθήματα, καὶ τοσοῦτον τὰς ἐκείνου ἀνεμάξατο ἀρετὰς, ὡς ἄλλον ἀτεχνῶς δείκνυσθαι τοῦ διδασκάλου παρήλιον, ὅλας, ὡς εἰπεῖν, αὐγοειδεῖς ἀντανακλάσεις τῶν ἐκείνου χαρισμάτων καὶ διδαγμάτων ἐν τῇ ψυχῇ αὐτοῦ διαλάμποντα· παρ' ἑαυτοῦ δὲ πόνοις ἀτρύτοις ταῖς θείαις ἐμφιλοσοφήσας Γραφαῖς, πάμπολλα καὶ κάλλιστα νοήματα συλλεξάμενος. Ἔστι δ' ἃ καὶ πείρᾳ, καὶ μακαρίῳ πάθει, μὴ μόνον μαθὼν, ἀλλὰ καὶ παθὼν, καὶ οἱονεὶ ἐγκύμονα θείων καὶ ὑπερφυῶν ἐννοιῶν τὴν ἑαυτοῦ B διάνοιαν ἐκ τούτων ἁπάντων ἀπεργασάμενος· ὑψηλὰ καὶ σοφώτατα πονήματα ἀπεκύησεν, ὡς ἔξεστι κρίνειν τοῖς βουλομένοις, ἐκ τῶν προκειμένων τριῶν ἑκατοντάδων αὐτοῦ. Ἃς ἀκριβῆ κανόνα τῆς πρακτικῆς καὶ γνώσεως ἀπλανοῦς ὁδηγίαν, καὶ βίου θεοειδεστάτου τελείωσιν, καὶ συνόλως εἰπεῖν, ταμεῖον πλουσιώτατον τῆς ἠθικῆς καὶ ἀλληγορικῆς ἰδέας εἰπών τις, ἅπασαν ἐρεῖ τὴν ἀλήθειαν. Ὡς μὲν γὰρ εἰσιν ὑψηλαὶ τοῖς νοήμασιν, ὡς δὲ μεγαλήγοροι τῇ καλλιεπείᾳ τῆς φράσεως, ὥστε ἄπορον εἶναι, πότερον διὰ τὸν ἐν αὐταῖς ἐγκείμενον νοῦν, ἢ διὰ τὸ κομψὸν τῶν λέξεων, τοσαύτην χάριν ἐγχεῖσθαι ταῖς τῶν ἀναγινωσκόντων ψυχαῖς.

Nicetas, sanctissimus Studitarum monasterii presbyter, vocatus etiam Pectoratus, vivebat anno post Christum millesimo tricesimo, fidelissimi nomen sibi vindicans discipuli Simeonis Junioris theologi. Apud quem multa edidicit divinæ sapientæ mysteria, et ita expressit ejus virtutes, ut alterum vere videretur magistri parelion, omnes, ut ita dicam, lucidos gratiarum et doctrinarum ejus in sua mente radios reflectens. Ex seipso autem continuis laboribus sacras sapienter edoctus Scripturas, multas optimasque sententias collegit. Sunt et quæ experientia et felici tentamine, non solum didicit, sed et sensit, et quasi fetam divinis supernaturalibusque cogitationibus mentem suam ex his omnibus effecit. Alta et sapientissima concepit opera, ut quisque judicare potest ex tribus centuriis sequentibus. Quas certam esse practices regulam, infallibilis doctrinæ ducem et vitæ divinissimæ perfectionem, uno verbo, ditissimum scientiæ moralis et mysticæ repertorium qui dixerit, omnem asseret veritatem. Etenim sunt partim elatæ sententiis, partim eloquii leporibus præcellunt : ita ut dubites utrum infusa in illis doctrina, an verborum concinnitate tantam in animis lectorum delectationem infundant.

ΝΙΚΗΤΑ

ΜΟΝΑΧΟΥ ΚΑΙ ΠΡΕΣΒΥΤΕΡΟΥ ΤΗΣ ΕΥΑΓΕΣΤΑΤΗΣ ΜΟΝΗΣ ΤΩΝ ΣΤΟΥΔΙΩΝ

ΤΟΥ ΣΤΗΘΑΤΟΥ

ΜΑΘΗΤΟΥ ΣΥΜΕΩΝ ΤΟΥ ΝΕΟΥ ΘΕΟΛΟΓΟΥ

ΠΡΑΚΤΙΚΩΝ ΚΕΦΑΛΑΙΩΝ

ΕΚΑΤΟΝΤΑΣ ΠΡΩΤΗ.

NICETÆ

MONACHI ET PRESBYTERI SANCTISSIMI STUDITARUM MONASTERII, COGNOMINE PECTORATI, DISCIPULI SYMEONIS JUNIORIS THEOLOGI

PRACTICORUM CAPITUM

CENTURIA PRIMA.

1. Quatuor, ut arbitror, in perfecta virtutum trinitate sunt causæ ad utilia scribenda impellentes eum qui recenter ab initio ad medium progressus est, et ad trinitatem mysticæ theologiæ procedit. Prima est libertas, illa, inquam, impassibilitas animæ, quæ a laboriosa praxi ad physicam pervenit creationis theoriam, indeque mysteria theologiæ ingressa est. Secunda est mentis purificatio ex lacrymis et oratione : unde oritur sermo charitatis, et fluenta cogitationum scaturiunt. Tertia est sanctæ Trinitatis in nobis habitatio : unde Spiritus, illustrationes quæ singulis purificatis ad eorum utilitatem affulgent, ad manifestanda mysteria regni cœlorum, et revelandos absconditos in anima thesauros Dei. Quarta est necessitas incumbens omni qui accepit talentum sermonis scientiæ, propter has minas Dei dicentis : « Serve male et piger, oportuit te committere pecuniam meam nummulariis, et veniens ego recepissem utique quod meum est cum usura. » Ob quam necessitatem David timore perculsus dicebat : « Ecce labia mea non prohibebo : Domine, tu scisti. Justitiam tuam non abscondi in corde meo : veritatem tuam et salutare tuum

A α'. Τέσσαρας οἴομαι τὰς αἰτίας εἶναι ἐν τριάδι τελείᾳ τῶν ἀρετῶν, τὰς ἐπὶ τὸ γράφειν κινούσας τὰ λυσιτελῆ, τὸν ἄρτι τὸ μέσον τῆς ἀρχῆς ὑπερκύψαντα, καὶ πρὸς τὴν τριάδα τῆς μυστικῆς ἐφθακότα θεολογίας. Καὶ πρώτην μὲν εἶναι τὴν ἐλευθερίαν, αὐτὴν φημι τὴν ἀπάθειαν τῆς ψυχῆς, τὴν ἐξ ἐπιπόνου πράξεως ἐπὶ τὴν φυσικὴν προκύψασαν θεωρίαν τῆς κτίσεως, καὶ εἰς τὸν γνόφον τῆς θεολογίας εἰσελθοῦσαν ἐκεῖθεν. Δευτέραν δὲ, τὴν ἐκ δακρύων καὶ προσευχῆς τοῦ νοὸς καθαρότητα· παρ' οὗ ὁ λόγος γεννᾶται τῆς χάριτος, καὶ τὰ ῥεῖθρα πηγάζει τῶν νοημάτων. Τρίτην, τὴν ἐν ἡμῖν τῆς ἁγίας Τριάδος ἐνοίκησιν· ἐξ ἧς αἱ φωτοχυσίαι τοῦ Πνεύματος αἱ πρὸς τὸ συμφέρον ἐν ἑκάστῳ τῶν καθαιρομένων γινόμεναι, εἰς φανέρωσιν τῶν μυστηρίων τῆς βασι-
B λείας τῶν οὐρανῶν, καὶ ἀνακάλυψιν τῶν κεκρυμμένων ἐν τῇ ψυχῇ θησαυρῶν τοῦ Θεοῦ. Τετάρτην, τὴν ἐπικειμένην ἀνάγκην, παντὶ τῷ τὸ τάλαντον λαβόντι τοῦ λόγου τῆς γνώσεως, τῆς ἀπειλῆς τοῦ Θεοῦ, «Δοῦλε πονηρὲ, λεγούσης, καὶ ὀκνηρὲ, ἔδει σε καταβαλεῖν τὸ ἀργύριόν μου τοῖς τραπεζίταις, κἀγὼ ἐλθὼν, ἀπῄτησα ἂν τὸ ἐμὸν σὺν τόκῳ. » Δι' ἣν ἄρα καὶ Δαβὶδ μάλιστα δεδοικὼς ἔλεγεν· « Ἰδοὺ τὰ χείλη μου οὐ μὴ κωλύσω, Κύριε, σὺ ἔγνως. Τὴν δικαιοσύνην

σου, οὐκ ἔκρυψα ἐν τῇ καρδίᾳ μου, τὴν ἀλήθειάν A σου καὶ τὸ σωτήριόν σου εἶπα· οὐκ ἔκρυψα τὸ ἔλεός σου καὶ τὴν ἀλήθειάν σου ἀπὸ συναγωγῆς πολλῆς. »

β'. Ἀρχὴ τοῦ κατὰ Θεὸν βίου, ἡ καθόλου τοῦ κόσμου φυγή. Αὕτη δέ ἐστιν ἡ τῶν θελημάτων ἄρνησις τῆς ψυχῆς, καὶ τοῦ χοϊκοῦ φρονήματος ἡ μετάθεσις· δι' ἧς ἐπὶ τὸ θεῖον ἀνατρέχοντες φρόνημα, πνευματικοὶ ἐκ σαρκικῶν γινόμεθα, νεκρούμενοι μὲν τῇ σαρκὶ καὶ τῷ κόσμῳ, ζωοποιούμενοι δὲ τῇ ψυχῇ, ἐν Χριστῷ καὶ τῷ Πνεύματι.

γ'. Δόξα ψυχῆς περὶ Θεοῦ ἀψευδής, καὶ πίστις ἐνδιάθετος ἐν καταφρονήσει τῶν ὁρωμένων, καὶ πρᾶξις ἀρετῆς φιλαυτίας πάσης κεχωρισμένη, ἔντριτον, κατὰ τὸν Σολομῶντά, σπαρτίον· ὃ ταχέως B οὐ ῥαγήσεται παρὰ τῶν πνευμάτων τῆς πονηρίας.

δ'. Πίστει τὰς ἀμοιβὰς ἐλπίζομεν τῶν καμάτων ἀπολαβεῖν, διὸ καὶ φέρομεν τοὺς πόνους ῥᾳδίως τῶν ἀρετῶν. Ὑπὸ δὲ τοῦ θείου πληροφορούμενοι Πνεύματος, τῇ ἀγάπῃ πτερούμεθα πρὸς Θεόν.

ε'. Οὐχ ὅταν ὑπὸ λογισμῶν ἐνοχλούμεθα ἀκαθάρτων, ἤδη καὶ τῆς τῶν ἐνεργούντων τὰ φαῦλα μερίδος γινόμεθα· ἀλλ' ὅταν τοῦ τόνου ἑαυτῆς ὑποχαλάσασα ἡ ψυχή, καὶ ὁ νοῦς, ἐξ ἠμελημένης καὶ ἀκολάστου διαίτης, θολώδεις ἕξει καὶ σκιώδεις τὰς φαντασίας, καὶ οἱ πόνοι τῆς ἀρετῆς ἐν ῥᾳθυμίᾳ τῆς μελέτης καὶ προσευχῆς ἐπιλείψωσι. Τηνικαῦτα καὶ μὴ ἐνεργοῦντες τὰ φαῦλα, ἐν τῇ χώρᾳ τῶν C ἐν ταῖς ἡδοναῖς ἑκουσίως ἰλυσπωμένων ταττόμεθα.

ς'. Λυθέντων δὲ τῶν χαλινῶν τῶν ἡγεμονικωτέρων αἰσθήσεων, αὐτίκα καὶ παθῶν ἐπανάστασις γίνεται, καὶ ἡ τῶν ἀνδραποδεστέρων αἰσθήσεων κινεῖται ἐνέργεια. Εἴωθε γάρ πως ἡ τούτων ἀλογία τῶν τῆς ἐγκρατείας λυθεῖσα δεσμῶν, ταῖς αἰτίαις ἐπισκιρτᾷν τῶν παθῶν, καὶ ὡς ἐν θανασίμοις αὐταῖς ἐπιβόσκεσθαι πόαις, καὶ τοσούτῳ μᾶλλον, ὅσον καὶ ἡ ἄνεσις χρονιώτερον ἐπιτείνεται. Οὐ γὰρ ἀνέχεται, καθ' ὧν φυσικῶς ἔχει τὴν ὄρεξιν, λυθεῖσα τῶν χαλινῶν, τὴν μέθεξιν ἀποκρούσασθαι.

ζ'. Τῶν αἰσθήσεων, αἱ μὲν αὐτῶν λογικαί τέ εἰσιν· ὅρασις, ἀκοή, καὶ τῶν ἄλλων ἐμφιλόσοφοί τε καὶ D ἡγεμονικώτεραι· αἱ δὲ ἄλογοι καὶ κτηνώδεις· γεῦσις, ὄσφρησις, ἁφὴ πρὸς ὑπηρεσίαν τῶν λογικῶν. Ὁρῶμεν γὰρ πρῶτον καὶ ἀκούομεν, καὶ οὕτως ὑπὸ τοῦ λόγου κινούμενοι, ἁπτόμεθά τε τοῦ προκειμένου, καὶ ὀσφραινόμενοι, τῇ γεύσει διδοῦμεν. Διὸ καὶ τῶν δύο, ζωωδέστατοί εἰσιν αἱ τρεῖς, καὶ ἀτεχνῶς, ἀνδραποδωδέστατοι· περὶ ἃς τῶν θρεμμάτων καὶ θηρίων τὰ γαστριμαργότατα καὶ συνουσιαστικώτατα πεπόνηται μάλιστα· δι' ὅλης γὰρ ἡμέρας καὶ νυκτὸς, ἢ τροφῶν ἀπλήστως ἐμφορεῖται, ἢ πρὸς τὰς ὀχείας ὁρμᾷ.

η'. Ὁ τὰς ἐνεργείας τῶν ἐκτὸς αἰσθήσεων πρὸς τὰς ἔνδον τρέψας αἰσθήσεις, καὶ τὴν μὲν ὅρασιν,

[1] Psal. XXXIX, 10, 11.

dix[1]. Non abscondi misericordiam tuam a concilio multo[1]. »

2. Initium vitæ divinæ est totius mundi fuga. Hæc autem est abnegatio voluntatum animæ, et terreni spiritus immutatio, per quam in divinum Spiritum avolantes, spirituales ex carnalibus evadimus, morientes carni et mundo, viventes autem animæ, in Christo et Spiritu sancto.

3. Gloria animæ de Deo non ficta, fides sincera in contemptu visibilium, et praxis virtutis ab omni amore proprio segregata, hic est triplex a Salomone laudatus funiculus, qui difficile rumpitur a malignis spiritibus.

4. Fide mercedem laborum nobis retribuendam speramus, ideoque labores virtutum facile sufferimus. Fiducia autem a Spiritu sancto repleti, charitate volamus ad Deum.

5. Non quando cogitationibus perturbamur impuris, jam inter facientes mala partem habemus, sed quando de pristina virtute deficiens anima et spiritus, propter indolentem dissolutamque vitam, cœnosas habebit et caliginosas imagines, et labores virtutis in negligentia meditationis et orationis cessabunt. Tunc, licet opera non facientes mala, in eorum numero qui in voluptatibus ultro se volutant, ordinamur.

6. Solutis autem frenis sensuum imperii nimiorum, statim et cupiditates insurgunt, et fortiores suscitantur sensuum vires. Solet enim istorum insania, temperantiæ soluta vinculis, in objecta cupiditates excitantia præceps ferri, in hisque pestiferis quasi pasci pabulis, et quidem tanto magis, quanto diutius relaxatio producitur. Neque enim sustinet, frenis soluta, res a se rejicere in quas naturalem habet propensionem.

7. Inter sensus, alii sunt rationales, scilicet visus et auditus, qui philosophiæ ac imperii capaciores sunt quam cæteri; alii vero sunt irrationabiles, et animales, ut gustus, olfactus et tactus, ad rationalibus inserviendum destinati. Videmus enim primum et audimus, sicque ratione moti, objecta tangimus, odoramur et gustui tradimus. Itaque ex duobus sensuum generibus, tres posteriores sunt maxime bestiales ac prorsus serviles: quippe quos imprimis exercent jumenta et pecora ventri et veneri maxime indulgentia, nam diu noctuque vel insatiabile cibis effarciunt abdomen, vel in concubitus irruunt.

8. Qui sensuum externorum operationes ad sensus internos convertit, et visum ad intellectum

videntem vitæ lumen extendit, auditum vero ad conceptionem animæ, odoratum ad mentis sagacitatem, gustum ad rationis judicium, tactum ad cordis vigilantiam dirigit, ille vitam angelicam inter homines degens, homo inter homines et est et videtur, angelus vero inter angelos et est et habetur.

9. Per intellectum videntem lumen vitæ divinæ, occultorum Dei mysteriorum notitiam percipimus; per conceptionem animæ, ascensiones cogitationum in corde disponimus cum scientia, pejores a melioribus discernentes; per rationis judicium, species idearum gustamus, et quæ ex mala ortæ sunt radice, vel transformamus in dulces escas animæ distribuendas, vel omnino rejicimus; quæ vero ex bona et viridi planta proveniunt, admittimus, omnem cogitationem captivantes in obedientiam Christi. Per mentis sagacitatem, intelligibiles gratiæ spiritus odores olfacimus, gaudio et exsultatione cordis repleti. Per cordis denique vigilantiam, Spiritum nobis irrorantem bonorum desideriorum flammam, vel calefacientem vires nostras cupiditatum frigore algentes perfecte sentimus.

10. Sicut corpore nostro quinque sunt sensus, visus, auditus, gustus, odoratus et tactus : sic et animæ in eodem numero quinque sunt sensus, intellectus, ratio, sensus intellectualis, cognitio et scientia. Hæc autem ad tres revocantur animæ facultates, scilicet intellectum, rationem et sensibilitatem. Per intellectum cogitationes, per rationem interpretationes, per sensibilitatem imagines divinæ cognitionis et scientiæ percipimus.

11. Qui habet intellectum perceptiones cogitationum bene discernentem, et divina cogitata pure admittentem, rationem vero interpretantem physicos motus omnis creaturæ visibilis, id est, rationes entium penetrantem, intellectualemque sensibilitatem cœlestis Sapientiæ et scientiæ notitiam suscipientem, per illuminationes Solis justitiæ omnem sensum prætergressus, super objecta sensibilia elevatur, et invisibilium deliciis superabundat.

12. Matres potentiæ mentis sunt quatuor : conceptio, perspicacitas, comprehensio et activitas. Qui igitur conjungit matres has animæ facultates, et qui intellectus conceptioni consociat animæ temperantiam, et perspicacitati prudentiam, et comprehensioni justitiam, et activitati fortitudinem, ille currum flammeum et bijugibus cœlos secantem junxit, adversus tres generalissimos duces et exercitus belli cupiditatum, scilicet amorem divitiarum, voluptatum et honorum.

13. Qui fugavit amorem divitiarum, per com-

A πρὸς τὸν ὁρῶντα νοῦν τὸ φῶς τῆς ζωῆς, ἐκπετάσας· τὴν δὲ ἀκοὴν, πρὸς τὴν σύνεσιν τῆς ψυχῆς· τὴν δὲ γεῦσιν, πρὸς τὴν τοῦ λόγου διάκρισιν· τὴν δὲ ὄσφρησιν, πρὸς τὴν διάνοιαν τοῦ νοός· τὴν δὲ ἁφὴν, πρὸς τὸ τῆς καρδίας μετακινήσας ἐγρήγορον, ἀγγελικὴν ζωὴν ἐπὶ γῆς διανύει, ἄνθρωπος μὲν ἀνθρώποις καὶ ὢν, καὶ ὁρώμενος· ἄγγελος δὲ ἀγγέλοις συνὼν, καὶ νοούμενος.

θ'. Διὰ μὲν τοῦ ὁρῶντος νοὸς, τὸ φῶς τῆς ἐνθέου ζωῆς, τῶν κεκρυμμένων μυστηρίων Θεοῦ τὴν γνῶσιν λαμβάνομεν· διὰ δὲ τῆς συνέσεως τῆς ψυχῆς, τὰς ἀναβάσεις ἐν τῇ καρδίᾳ τῶν λογισμῶν διατιθέμεθα μετὰ γνώσεως, διακρίνοντες ἀπὸ τῶν κρειττόνων τοὺς χείρονας· διὰ δὲ τῆς τοῦ λόγου διακρίσεως τὰ εἴδη τῶν νοημάτων ἀπογευόμεθα. Καὶ τὰ μὲν ἐκ B πικρᾶς φυόμενα ῥίζης, ἢ μετασκευάζομεν ἐπὶ τὴν γλυκεῖαν ἀνάδοσιν τῆς ψυχῆς, ἢ καθολικῶς ἀποβαλλόμεθα· τὰ δὲ ἐκ βοτάνης εὐθέτου καὶ χλοερᾶς προσιέμεθα, πᾶν νόημα αἰχμαλωτίζοντες εἰς τὴν ὑπακοὴν τοῦ Χριστοῦ. Διὰ δὲ τῆς τοῦ νοὸς διανοίας, τοῦ νοητοῦ μύρου τῆς τοῦ Πνεύματος χάριτος ὀσφραινόμεθα, εὐφροσύνης καὶ ἀγαλλιάσεως τὴν καρδίαν πληρούμενοι· διὰ δὲ τῆς ἐγρηγόρου καρδίας, τοῦ δροσίζοντος ἄνωθεν Πνεύματος τὴν φλόγα τῆς ἐπιθυμίας ἡμῶν τῶν καλῶν, ἢ καὶ θερμαίνοντος τὰς καταψυχθείσας δυνάμεις ἡμῶν τῷ κρύει τῶν παθῶν, εὐσυνέτως ἐπαισθανόμεθα.

ι'. Καθάπερ τῷ σώματι ἡμῶν αἰσθήσεις πέντε εἰσὶν, ὅρασις, ἀκοὴ, γεῦσις, ὄσφρησις, καὶ ἁφή· οὕτω καὶ τῇ ψυχῇ κατὰ τὸν αὐτὸν ἀριθμὸν πέντε αἰσθή- C σεις εἰσί· νοῦς, λόγος, αἴσθησις νοερὰ, γνῶσις, καὶ ἐπιστήμη. Εἰς τρεῖς δὲ τῇ ψυχῇ ἐνεργείας ταῦτα συνάγεται· εἰς νοῦν, εἰς λόγον, εἰς αἴσθησιν. Καὶ διὰ μὲν τοῦ νοὸς, τὰς διανοήσεις· διὰ δὲ τοῦ λόγου, τὰς ἑρμηνείας· διὰ τῆς αἰσθήσεως δὲ, τὰς φαντασίας τῆς θείας ἐπιστήμης καὶ γνώσεως λαμβάνομεν.

ια'. Ὁ τὸν νοῦν ἔχων τὰς διανοήσεις τῶν λογισμῶν εὖ διακρίνοντα, καὶ τὰ θεῖα νοήματα καθαρῶς προσιέμενον, τὸν δὲ λόγον, ἑρμηνευτὴν τῶν φυσικῶν κινήσεων τῆς ὁρωμένης ἁπάσης κτίσεως, τοὺς λόγους δηλονότι τῶν ὄντων διατρανοῦντα, τὴν δὲ νοερὰν αἴσθησιν, ὑποδεχομένην τῆς οὐρανίου σοφίας καὶ γνώσεως τὴν ἐπιστήμην, διὰ τῶν ἐλλάμψεων D τοῦ Ἡλίου τῆς δικαιοσύνης πᾶσαν περάσας τὴν αἴσθησιν, εἰς τὰ ὑπὲρ αἴσθησιν γέγονε, καὶ τῶν ἀοράτων κατατρυφᾷ τῆς τερπνότητος.

ιβ'. Γενικαὶ δυνάμεις τοῦ νοὸς εἰσι τέσσαρες· σύνεσις, ἀγχίνοια, κατάληψις, καὶ ἐντρέχεια. Ὁ τοίνυν ταύτας ἐπισυνάψας τὰς γενικὰς τῆς ψυχῆς ἀρετὰς, καὶ τῇ μὲν συνέσει τοῦ νοὸς τὴν τῆς ψυχῆς σωφροσύνην συζεύξας, τῇ δὲ ἀγχινοίᾳ τὴν φρόνησιν, τῇ δὲ καταλήψει τὴν δικαιοσύνην, τῇ δὲ ἐντρεχείᾳ τὴν ἀνδρείαν ἑνώσας, ἅρμα φλογερὸν καὶ οὐρανοδρόμον ἑαυτῷ διττῶς συνηρμόσατο, κατὰ τῶν τριῶν γενικωτάτων ἀρχῶν καὶ δυνάμεων τῆς παρατάξεως τῶν παθῶν, φιλαργυρίας, φιληδονίας καὶ φιλοδοξίας.

ιγ'. Ὁ τὴν φιλαργυρίαν διὰ τῆς καταλήψε-

ἐννόμου δικαιοσύνης, ἥτις ἐστὶν ἡ πρὸς τὸ ὁμογενὲς A ἐλεήμων συμπάθεια, κατατροπωσάμενος· τῆς δὲ φιληδονίας, διὰ τῆς εὐσυνέτου σωφροσύνης, ἥτις ἐστὶν ἡ περιεκτικὴ ἐγκράτεια, καταχρατήσας· τὴν δὲ φιλοδοξίαν, διὰ τῆς ἀγχινοίας καὶ φρονήσεως, ἥτις ἐστὶν ἡ εὐδιάκριτος διάκρισις τῶν θείων καὶ ἀνθρωπίνων πραγμάτων, ὡς ἀσθενεστέραν καταδραμὼν, καὶ τοῖς ὡραίοις ποσὶν ὡς γεώδη ταύτην καὶ μηδενὸς ἀξίαν καταπατήσας, τὸ χοϊκὸν φρόνημα κατηγωνίσατο τῆς σαρκός· καὶ τοσούτῳ, ὡς εἰς νόμον τοῦ πνεύματος τῆς ζωῆς μεταβαλεῖν αὐτὸ, καὶ τοῦ νόμου τῆς τυραννούσης σαρκὸς, ἐλεύθερον ἀπεργάσασθαι, καὶ εἰπεῖν· Εὐχαριστῶ τῷ Θεῷ, ὅτι ὁ νόμος τοῦ Πνεύματος τῆς ζωῆς ἠλευθέρωσέ με ἀπὸ τοῦ νόμου καὶ τῆς δουλείας τοῦ θανάτου.

ιδ'. Ὁ τῆς δόξης τῶν ἀνθρώπων ὡς οὔσης, τῆς B μηδαμῶς οὔσης ἀντιποιούμενος, καὶ τὴν φιληδονίαν διὰ ψυχῆς ἀπληστίαν κατασπαζόμενος, καὶ τῆς φιλαργυρίας διὰ πλεονεξίας ἀντεχόμενος, ἢ δαιμονιώδης διὰ τῆς οἰήσεως καὶ ὑπερηφανίας κατασκευάζεται, ἢ κτηνώδης διὰ τῶν ἡδονῶν τῆς γαστρὸς καὶ τῶν ὑπογαστρίων ἀποτελεῖται, ἢ θηριώδης γίνεται τοῖς πλησίον διὰ τῆς πλεονεκτικῆς καὶ ἀπανθρώπου φιλαργυρίας· ἐκπίπτων μὲν τῆς πρὸς Θεὸν πίστεως, διὰ τὸ λαμβάνειν δόξαν παρὰ ἀνθρώπων κατὰ τὸ λόγιον· ἐκτρεπόμενος δὲ τῆς σωφροσύνης καὶ καθαρότητος, διὰ τὸ ἐκκαίειν τῇ ἀπληστίᾳ τὰ ὑπογάστρια, καὶ ταῖς ἀτάκτοις ὑπείκειν ὁρμαῖς· ἐξοστρακιζόμενος δὲ τῆς ἀγάπης, διὰ τὸ μόνῳ ἑαυτῷ περιέπειν καὶ μὴ διδόναι τὰ χρήματα χρῄζουσι τοῖς C πλησίον· [καὶ οὕτω πολύμορφόν τι θηρίον ἐκ πολλῶν συντεθειμένων τῶν ἑαυτοῖς ἐναντίων, ὁ τοιοῦτος δοᾶται Θεῷ καὶ ἀνθρώποις καὶ κτήνεσιν ἄσπονδος.

ιε'. Θυμὸς καὶ ἐπιθυμία καὶ τὸ λογιστικὸν τοῦ νοὸς, εἰ μὲν κατὰ φύσιν ἐφ' ἑαυτῶν ἑστήκασι καὶ κινοῦνται, ὅλον θεῖόν τινα καὶ θεοειδῆ τὸν ἄνθρωπον ἀπεργάζονται, ὑγιῶς δηλονότι κινούμενον, καὶ μηδ' ὁπωσοῦν τῆς φυσικῆς βάσεως ἐκτρεπόμενον. Εἰ δὲ παρὰ φύσιν τοῦ εἰκότος παρατραπεῖεν, καὶ τῆς ἰδίας ἀποκινηθεῖεν φύσεως, πολύμορφόν τινα τοῦτον, ὥσπερ εἴρηται, καὶ ἐκ πολλῶν τῶν ἐν αὐτοῖς ἐναντιουμένων συντεθειμένον ἀποδεικνύουσιν.

ις'. Ὁ θυμὸς μεθόριόν ἐστιν ἐπιθυμίας, καὶ τοῦ λογιστικοῦ τῆς ψυχῆς, ὅπλον οἷον ἑκάστῳ ὢν ἐν τῇ D παρὰ φύσιν, ἢ καὶ κατὰ φύσιν κινήσει αὐτοῦ. Κινουμένης γὰρ τῆς ἐπιθυμίας καὶ τοῦ λογιστικοῦ κατὰ φύσιν ἐπὶ τὰ θεῖα, ὅπλον ἐστὶν ὁ θυμὸς ἑκάστῳ δικαιοσύνης κατὰ μόνου τοῦ συρίζοντος καὶ ἐπιτιθεμένου αὐτοῖς ὄφεως τὴν μετάληψιν τῶν τῆς σαρκὸς ἡδονῶν, καὶ τὴν τῆς δόξης τῶν ἀνθρώπων ἀπόλαυσιν· παρατρεπομένων δὲ τῆς κατὰ] φύσιν κινήσεως, καὶ μεταβαλλομένων εἰς τὸ παρὰ φύσιν τὴν δύναμιν, καὶ ἀπὸ τῆς σχολῆς τῶν θείων πραγμάτων ἐπὶ τὰ ἀνθρώπινα μεταφερομένων, ὅπλον ἐστὶν ἀδικίας εἰς ἁμαρτίαν, δι' αὐτοῦ μαχομένων καὶ ἐπιτιθεμένων τοῖς ἀναχαιτίζουσι τὰς ὁρμὰς καὶ τὰς ὀρέξεις αὐτῶν· ὡς ἐντεῦθεν ἢ πρακτικὸν καὶ θεω-

[1] Rom. VIII, 2.

prehensionem justitiæ legalis, quæ est erga similes misericors compassio; et amorem voluptatum per intelligentem temperantiam, quæ est ab omnibus continentia, dominatus est; amorem vero honorum per perspicacitatem et prudentiam, quæ est sapien divinarum humanarumque rerum discrimen tanquam infirmiorem aggressus, eam tempestivis pedibus ut terrestrem et vilissimam calcavit, ille luteas carnis cogitationes superavit, ita ut ipsas in legem spiritus converterit et a lege dominantis carnis liberaverit, dicens: « Gratias ago Deo, quia lex spiritus vitæ liberavit me a lege servitutis mortis [1]. »

14. Qui gloriam humanam, quæ nihil est, tanquam si aliquid esset appetit, et amorem voluptatum propter insatiabilem animæ libidinem amplectitur, et avaritiæ per cupiditatem adhæret, vel assimilatur dæmonibus ob præsumptionem et superbiam, vel comparatur jumentis per voluptates ventris et abdominis, vel monstrum fit erga proximum ob cupiditatem et immanem argenti famem: excidens a fide in Deum, quia recipit gloriam ab hominibus, sicut scriptum est; rejectus a sapientia et puritate, quia insatiabili ardet flamma ejus abdomen, inordinatisque indulget impetibus; et exsulans a charitate, quia sibi soli consulit, nec sua indigenti proximo dat bona. Unde, veluti monstrum multiforme ex multis sibi invicem contrariis, talis homo videtur Deo, hominibus et bestiis hostis infensissimus.

15. Partes animæ irascibilis, concupiscibilis et rationalis, si secundum naturam ultro stent ac moveantur, totum hominem quasi imaginem et similitudinem Dei reddunt; videlicet sapienter motum nec ullo modo e naturali cursu perversum. Si vero contra naturam ex honestate deflexerint, et e propria recesserint natura, multiforme istud monstrum, ut dictum est, ex multis contrariis congestum exhibent.

16. Pars animæ irascibilis confinis est concupiscibili et rationali, et est veluti telum quo utraque utitur quando contra vel secundum naturam movetur. Motis enim secundum naturam in res divinas partibus concupiscibili et rationali pars irascibilis telum est justitiæ contra inimicum serpentem, qui ipsis insibilat et suggerit ut voluptatibus carnis et gloria fruantur humana. Iisdem vero a motu naturali perversis et vim suam contra naturam deflectentibus et a studio rerum divinarum in res humanas conversis, est telum iniquitatis ad peccatum, quo illæ pugnant et aggrediuntur eos qui suis impetibus et cupiditatibus resistant. Ita ut practicus et theoreticus et maxime theologus ostendatur homo in medio Ecclesiæ fidelium, si

secundum naturam moveatur, vel jumento, bestiæ A ac dæmoni similis, si ab ordine naturæ pervertatur.

17. Nisi quis prius vires animæ suæ per laboriosam pœnitentiam et continuum exercitium conversas, tales effecerit quales nobis in principio dedit Deus, quando Adam plasmavit; et spiraculum vitæ ipsi inspiravit; nunquam seipsum cognoscere poterit, nec partem rationalem a cupiditatibus liberam, modestam, non curiosam, non tristem, simplicem, humilem, invidiæ et obtrectationis expertem et omnia cogitata captivantem in obedientiam Christi, possidere. Sed neque animam suam ardentem accensamque Dei amore reperiet; neque temperantiæ fines prætergressam, contentam B oblatis, et quietis sanctorum cupidam. Quod si hæc omnia non habeat, neque cor suum mansuetum, pacificum sine ira, beneficum, sine contentione, plenum misericordiæ et hilaritatis possidere poterit, quia sic in seipsam dividetur anima, et propter virium perturbationem privata manebit lumine Spiritus sancti.

18. Qui non sic primævæ originis decus in se recuperat, et qui semper deformat characterem imaginis illius qui desuper ipsum ad suam similitudinem creavit, quomodo unquam uniri poterit ei a quo se separavit characteris dissimilitudine, et cui oppositas tanquam vero lumini tenebras, C lumine exstincto in se attraxit? Non unitus vero ei a quo principium habuit substantiæ, et a quo ex nihilo extractus substitit et exsistentiam sortitus est, nonne sequestratus tanquam Creatori dissimilis, reprobabitur? Liquet videntibus, etiamsi ego sileam.

19. Quandiu materiam passionum in nobis habemus, et objectis eas excitantibus libenter adhæremus, hæc non studentes excutere, viget contra nos illarum vis, robur videlicet ex nobis hauriens; ubi vero eas a nobis avellerimus, et cor pœnitentiæ lacrymis purificaverimus, abhorrentes etiam a rerum visibilium fallacia, tunc Parecleti præsentiæ participes simus, Deum videntes in D lumine invisibili ab eoque visi.

20. Qui mundani sensus vincula ruperunt, liberi ab omni sensuum servitute degunt, soli Spiritui viventes, et cum ipso conversantes, utpote ab eo moti, per quem consubstantialibus Patri et Verbo conjungi, et unum Spiritum, juxta beatum Paulum[1], efficere solent. Qui quidem non solum inexpugnabiles sunt dæmonibus, sed etiam formidabiles, tanquam ignis divini participes, et ipsi ignis realiter facti.

21. Tactus non est quid partiale, in una corporis parte suam vim exercens, ut reliqui sensus, sed

[1] I Cor. XII, 11.

ρητικὸν καὶ θεολογικώτατον μέσον, δειχθῆναι τὸν ἄνθρωπον, τῆς τῶν πιστῶν Ἐκκλησίας, κατὰ φύσιν κινούμενον, ἢ κτηνώδη καὶ θηριώδη καὶ δαιμονιώδη, εἰς τὸ παρὰ φύσιν παρατρεπόμενον.

ιζ'. Εἰ μή τις πρῶτον τὰς δυνάμεις τῆς ψυχῆς ἑαυτοῦ δι' ἐπιπόνου μετανοίας καὶ συντόνου ἀσκήσεως τοιαύτας μεταστρέψας ἀποτελέσει, οἵας ἡμῖν ἐξ ἀρχῆς δέδωκεν ὁ Θεὸς τὸν Ἀδὰμ πλαστουργήσας, καὶ πνοὴν ζωῆς ἐμφυσήσας αὐτῷ, οὐδὲ ἑαυτὸν γνῶναι ἰσχύσειέ ποτε· οὐδὲ τὸν αὐτοκράτορα λογισμὸν τῶν παθῶν ἄτυφον, ἀπερίεργον, ἀπόνηρον, ἁπλοῦν, ταπεινόφρονα, φθόνου καὶ βασκανίας ἐκτὸς, κτήσασθαι, πᾶν νόημα αἰχμαλωτίζοντα εἰς τὴν ὑπακοὴν τοῦ Χριστοῦ. Ἀλλ' οὐδὲ τὴν ἑαυτοῦ ψυχὴν ἐκκαιομένην καὶ πυρπολουμένην εὑρήσει εἰς τὴν ἀγάπην τοῦ Θεοῦ, μήτε τοὺς ὅρους τῆς ἐγκρατείας ὑπερβαίνουσαν, καὶ ἀρκουμένην τοῖς προκειμένοις, καὶ τῶν ἁγίων ἐφιεμένην τῆς καταπαύσεως. Εἰ δὲ μὴ οὕτω κτήσεται ταῦτα, οὐδὲ τὴν ἑαυτοῦ καρδίαν πραεῖαν, εἰρηνικὴν, ἀόργητον, χρηστὴν, ἄμαχον, μεστὴν ἐλέους καὶ ἱλαρότητος, κτήσασθαί ποτε δυνηθείη, οὕτω στασιαζούσης καθ' ἑαυτῆς τῆς ψυχῆς, καὶ διὰ ταραχὴν τῶν δυνάμεων, ἀχωρήτου μενούσης τῶν ἀκτίνων τοῦ Πνεύματος.

ιη'. Ὁ μὴ οὕτω τῆς παλαιᾶς εὐγενείας ἀπολαμβάνων ἐν ἑαυτῷ τὴν εὐπρέπειαν, καὶ τοὺς χαρακτῆρας ἀναμορφούμενος ἀεὶ τῆς εἰκόνος τοῦ ἄνωθεν αὐτὸν καθ' ὁμοιότητα ἑαυτοῦ πλαστουργήσαντος, πῶς δυνατόν ποτε ἑνωθῆναι, οὗ διέστησεν ἑαυτὸν τῇ τῶν χαρακτήρων ἀνομοιότητι; καὶ ᾧ φῶς ὄντι ἀποσβεσθεὶς τοῦ φωτὸς, τὸ ἐναντίον εἰς ἑαυτὸν ἐπεσπάσατο· μὴ ἑνωθεὶς δὲ ἐξ οὗ τὴν ἀρχὴν ἔσχε τῆς ὑποστάσεως, καὶ παρ' οὗ ἐξ οὐκ ὄντων ὑπέστη, καὶ τῶν ὄντων ἐκράτησεν, ἆρά που τμηθεὶς ὡς ἀνόμοιος τῷ πεποιηκότι ῥιφήσεται; Δῆλον τοῖς ὁρῶσι, κἂν ἐγὼ σιωπήσωμαι.

ιθ'. Ἕως μὲν τὰς ὕλας ἐν ἑαυτοῖς ἔχομεν τῶν παθῶν, καὶ τὰς τούτων αἰτίας αὐτοθελῶς περιέπομεν, ἀποσείσασθαι ταύτας μὴ προαιρούμενοι, ἰσχύει αὐτῶν καθ' ἡμῶν καὶ ἡ δύναμις, τὸ ἰσχύειν λαμβάνουσα δηλαδὴ ἐξ ἡμῶν. Ἐπὰν δὲ ταύτας ἐξ ἑαυτῶν ἀποῤῥίψωμεν, καὶ τὴν καρδίαν τοῖς τῆς μετανοίας δάκρυσι καθαρθῶμεν, μισήσαντες καὶ τὴν τῶν ὁρωμένων ἀπάτην, τηνικαῦτα τῆς τοῦ Παρακλήτου παρουσίας ἐν μεθέξει γινόμεθα, Θεὸν ὁρῶντες ἐν φωτὶ ἀϊδίῳ καὶ ὁρώμενοι ὑπ' αὐτοῦ.

κ'. Οἱ τῆς παγκοσμίου αἰσθήσεως ῥήξαντες τὰ δεσμὰ, ἐν ἐλευθερίᾳ πάσης δουλείας διάγουσι τῶν αἰσθήσεων, μόνῳ τῷ πνεύματι ζῶντες, καὶ αὐτῷ προσομιλοῦντες, ὡς ὑπ' ἐκείνου κινούμενοι, δι' οὗ καὶ τοῖς ὁμοουσίοις Πατρὶ, καὶ Λόγῳ, συνάπτεσθαί πως εἰώθασι, καὶ ἓν Πνεῦμα, κατὰ τὸν Παῦλον, ἀποτελεῖσθαι. Οἳ καὶ οὐ μόνον ἀχείρωτοί εἰσι δαίμοσιν, ἀλλὰ καὶ φοβεροὶ, ὡς μεταλαβόντες τοῦ θείου πυρὸς, καὶ πῦρ αὐτόχρημα χρηματίσαντες.

κα'. Ἡ ἁφὴ, οὐ μερική τίς ἐστιν ἐν τῷ σώματι ἐν ἑνὶ μέρει τὴν ἑαυτῆς ἐνέργειαν, ὥσπερ αἱ λοι-

καὶ τῶν αἰσθήσεων, φέρουσα, ἀλλ' ὁλική τις, καὶ A καθόλου τοῦ σώματος. Ὅταν οὖν μὴ χρειωδῶς προσψαύσειέ τινος, ἔτι προσπάσχουσα ταῖς λειότησι, σαλεύεσθαι τὸν νοῦν ὑπὸ λογισμῶν ἐμπαθῶν ἀπεργάζεται. Ὅταν δὲ κατὰ χρείαν τὴν ἀναγκαίαν τῇ φύσει ταῖς ἁπαλότησιν ἀποταξαμένη, καὶ τὴν αἴσθησιν ὑπερκύψασα, οὐκ εἴωθεν ὑποσαίνειν τὰ τῆς ψυχῆς αἰσθητήρια.

κβ'. Τοῦ νοὸς ἐν τοῖς ὑπὲρ φύσιν χωρήσαντος, αἱ αἰσθήσεις κατὰ φύσιν ἑστῶσαι, ἀπαθῶς ταῖς αἰτίαις προσομιλοῦσι, τοὺς λόγους μόνους καὶ τὰς φύσεις αὐτῶν ἐρευνῶσαι, καὶ ἀψευδῶς διακρίνουσαι τὰς τούτων ἐνεργείας ὁμοῦ καὶ ποιότητας, μὴ προσπάσχουσαι, ἢ σχετικῶς παρὰ φύσιν κινούμεναι πρὸς αὐτάς.

B κγ'. Ἀγῶνες καὶ πόνοι πνευματικοὶ, γεννῶσι τῇ ψυχῇ εὐφροσύνην· εἰρήνης δηλονότι προηγησαμένης παθῶν. Ὅπερ οὖν τοῖς ὑπὸ τὴν αἴσθησιν δυσχερὲς, τοῦτο ψυχῇ πονούσῃ καὶ πόθον ἐξ ἱερῶν ἱδρώτων ἐπὶ Θεὸν κτησαμένῃ, καὶ βεβλημένῃ θείας γνώσεως ἔρωτι, ῥᾷον καὶ μᾶλλον ἡδύτατον. Ἐκείνοις μὲν γὰρ οἱ πόνοι καὶ οἱ ἀγῶνες τῆς ἀρετῆς, ἅτε δὴ ἀνέσεσι σώματος καὶ ἡδονῶν ἀπολαύσεσι προσκειμένοις, δυσχερεῖς εἰσι, καὶ λίαν δοκοῦσι τραχεῖς, μὴ προμελετήσασι τὸ ἁλμυρὸν τῶν ἡδονῶν, ἀποκλύσασθαι τοῖς νάμασι τῶν δακρύων· ταύτῃ δὲ ποθούμενοί τε καὶ ἀσπαζόμενοι, βδελυξαμένῃ τὰς προξένους ἡδονὰς τῆς ὀδύνης, καὶ τὴν εὐπάθειαν ἀποσεισαμένῃ, μετὰ τῆς φιλαυτίας τοῦ σώματος. Ἓν οὖν αὐτῇ λυπηρὸν, ἡ ἄνεσις τῶν πόνων, καὶ ἡ C τῶν ἀγώνων ἀργία. Ὃ τοίνυν πρόξενον ἐκείνοις ἐστὶν εἰς εὐφροσύνην σωματικὴν, τοῦτο ψυχῇ μεταθεμένῃ τὰς ἐφέσεις ἐπὶ τὰ θεῖα, λύπης αἴτιον· καὶ ὃ ταύτης αἴτιον εὐφροσύνης πνευματικῆς, ἐκείνοις στεναγμῶν καὶ ὀδύνης παραίτιον.

κδ'. Οἱ πόνοι δοκοῦσι μὲν ἐκ προοιμίων ὀδύνης εἶναι ποιητικοὶ πᾶσι τοῖς εἰσανομένοις εἰς ἱδρῶτας καὶ ἀγῶνας πνευματικούς· γυμναζομένοις δὲ πρὸς ἐπίδοσιν ἀρετῆς, καὶ πρὸς τὸ μέσον ἐπεκτεινομένοις αὐτοῖς, ἡδονῆς τινος καὶ παραδόξου ἀνέσεως φαίνονται. Ὅταν δὲ τὸ θνητὸν τοῦτο καταποθῇ φρόνημα τῆς σαρκὸς, ὑπὸ τῆς ἀθανάτου ζωῆς τῆς ἐπιγινομένης ἐξ ἐπιδημίας τοῦ Πνεύματος, ἐν τοῖς ἀληθῶς ἐπεκτεινομένοις πρὸς τὰ τέλη τῶν ἀρετῶν διὰ πόνων, χαρᾶς ἀῤῥήτου καὶ εὐφροσύνης πληροῦνται, ἀναστομωθείσης αὐτοῖς δηλαδὴ πηγῆς χαλαρᾶς τῶν δακρύων καὶ γλυκεροῦ νάματος ἄνωθεν ἐπομβρυθέντος τῆς κατανύξεως. D

κε'. Εἰ βούλει τῶν ὅρων ἐπιβῆναι τῆς ἀρετῆς, καὶ τὴν πρὸς Θεὸν φέρουσαν εὑρεῖν ἀπλανῶς, μὴ δῷς ὕπνον τοῖς ὀφθαλμοῖς σου, μηδὲ νυσταγμὸν τοῖς βλεφάροις σου, ἢ ἀνάπαυσιν τοῖς κροτάφοις σου, ἕως οὗ, διὰ πόνων πολλῶν καὶ δακρύων, τόπον ἀπαθείας εὕρῃς τῇ τετρυχωμένῃ ψυχῇ σου· καὶ εἰσέλθῃς εἰς τὸ ἁγιαστήριον τῆς γνώσεως τοῦ Θεοῦ· καὶ διὰ τῆς ἐνυποστάτου σοφίας αὐτοῦ, εἰς τὰ ἔσχατα τέλει τῶν ἀνθρωπίνων πραγμάτων μετὰ συνέσεως ἴδῃς, καὶ τῶν κάτω καταφρονήσας, ἐπὶ τὰ ὑψηλὰ ὄρη τῆς θεωρίας, κατὰ τὰς ἐλάφους, καὶ αὐτὸς διψητικώτατα ἀναδράμῃς.

aliquid universale in totum corpus extensum. Cum igitur sine utilitate aliquid tetigit, adhuc lævia appetens, mentem pravis perturbat cogitationibus. Cum vero propter utilitatem, vix naturæ necessitatibus in lenia tangendo impletis, statim sensibilitatem supergressus, animæ sensus commovere non solet.

22. Intellectu circa res supernaturales versato, sensus in ordine naturæ sistentes, rerum causis student, rationes tantum et naturas earum scrutantes, et infallibiliter discernentes earumdem vires simul et qualitates, non vero cupiditate, affectuve in eas commoti.

23. Luctæ laboresque spirituales pariunt animæ gaudium, pace videlicet cupiditates præveniente. Quod igitur sensualibus ægrum est, hoc animæ laboranti, et e sacris sudoribus desiderium in Deum potitæ, atque amore divino vulneratæ, facile est et valde amœnum. Illis enim, utpote corporis mollitiæ voluptatumque fruitioni inservientibus, labores agonesque virtutis ingrati sunt et nimis asperi videntur, quia non recogitant voluptatum sal torrentibus lacrymarum ablui; huic vero animæ grati sunt ac desiderabiles, quia ei sordent voluptates irritamenta dolorum, et delectationem rejicit, cum amore proprii corporis, ac proinde unum ei displicet, nempe laborum quies luctarumque cessatio. Quod ergo illis affert corporis gaudium, hoc animæ desideria sua in Deum reponenti, est causa tristitiæ; et quod huic lætitiam dat spiritualem, illis gemitus ac dolorem parit.

24. Labores videntur in initio dolorem parere omnibus in sudores agonesque spirituales inductis. His vero qui pro virtute adaugenda luctantur jamque ad dimidium sunt occisi, gaudium quoddam et incredibilem afferre videntur quietem. Ac tandem ubi mortalis iste recessit carnis sensus, expulsus ab immortali vita quæ ex præsentia Spiritus innascitur iis qui vere interfecti sunt laboribus pro perfectione virtutum, tunc ineffabili gaudio et lætitia implentur, aperto videlicet ipsis fonte lacrymarum ac dulci compunctionis imbre cœlitus pluente.

25. Si vis ad virtutis apicem ascendere, et invenire viam quæ ad Deum recta ducit, ne des somnum oculis tuis, nec palpebris tuis dormitationem, nec requiem temporibus tuis, donec, sudoribus perfusus et lacrymis, locum impassibilitatis invenias defatigatæ animæ tuæ, et introeas in sanctuarium scientiæ Dei, ac per ejus personalem sapientiam, ad perfectissimas rerum humanarum prudenter intendas, et quæ deorsum sunt despiciens, in sublimes theoriæ montes, cervorum instar et ipse siti ardentissimus cursites.

26. Via brevis pro incipientibus ad acquirendam virtutem, est silentium labiorum, oculorum cæcitas, et surditas aurium. Namque animus inde ista negligere assuescens, externosque ad seipsum claudens aditus, sese suosque motus cognocere incipit. Ac statim inquirit quænam sint cogitationes in intelligibili suæ mentis mari natantes, quænam in fornacem sui intellectus injectæ; utrum videlicet puræ sint et sine mistione seminis amari, ab angelisque lucis missæ, an vero zizania mixtæ ac paleis, ab inimicisque lucis satæ. Itaque, velut dux omnipotens in medio cogitatorum stans, secernit separatque bona a malis, et quæ sibi inserta sunt, ipse triturans et ventilans, alia quidem in intelligibila deponit horrea, eaque spiritus igne decocta et aquis madefacta divinis comedens, roboratur et lumine repletur, alia autem rejicit in oblivionis abyssum, eorum amaritudine excussa. Hoc autem est illius duntaxat qui spiritualiter consecutus est viam ad Deum cœlosque recta ducentem, et luctuoso tenebrosarum cupiditatum pallio sese exuit.

27. Anima semel exuta vitio et curiosis nequissimæ superbiæ cogitationibus, et simplici innocentique corde per Paracleti gratiam ditata, statim tota Deo et sibimetipsi efficitur. Et quæcunque videt ac audit, credibila et vera incunctanter arbitratur, quia superavit periculosa diffidentiæ barathra, et invidiæ inferno supernatat.

28. Omnibus virtutibus antecedit sincera fides, qua gaudens anima non incerta pendet sententia, sed omnino abjicit amorem proprium. Nihil enim aliud ita valet athletam nuper ad luctam nudatum retrahere ab observatione mandatorum, quam nequissimus amor proprius. Hic obstat bonorum profectui. Hic supposititios eis allegat morbos cruciatusque corporis ægre sanabiles, quibus fervorem animæ refrigerat, suadetque ut a patiendo pro virtute abstineant, tanquam a vitæ amœnæ impedimento. Amor autem proprius est irrationabilis amor corporis, qui monachum reddens sui ipsius, id est, propriæ animæ propriique corporis amantem, eum removet a Deo et ejus regno, juxta sacrum hoc oraculum: « Qui amat animam suam, perdet eam. »

29. Qui laboriose incepit observare præcept Dei, et fervido amore leve ascesis jugum collo subiit, non parcit valetudini corporis, non ad asperitatem bonorum operum vertit oculos, non labores anxius respicit, non attendit ad aliquem alium negligenter luctantem; sed ferventi studio durissimoque labore sulcum findit virtutum, ad se solum spectans et ad Dei præcepta, et quotidie cum lacrymis mittit semina sua in agro viventium,

A κς'. Ὁδὸς ταχεῖα πρὸς ἀναγωγὴν ἀρετῆς ἡ σιωπή ἐστι τοῖς εἰσαγωγικοῖς τῶν χειλέων, καὶ ἡ μύσις τῶν ὀφθαλμῶν, καὶ τῶν ὤτων ἡ κώφευσις. Λαθὼν γὰρ ἐντεῦθεν ὁ νοῦς τὴν τούτων ἀργίαν, τὰς ἐκτὸς καθ' ἑαυτὸν ἐναποκλείσας εἰσόδους, κατανοεῖν ἑαυτὸν ἄρχεται καὶ τὰς ἰδίας κινήσεις. Καὶ τίνα μὲν εἰσιν εὐθὺς ἐρευνᾷ τὰ περὶ τὴν νοητὴν θάλασσαν τῶν λογισμῶν νηχόμενα ἐνθυμήματα· τίνα δὲ τὰ περὶ τὴν χώνην τῆς διανοίας αὐτοῦ εἰσβαλλόμενα νοήματα· πότερον, καθαρά τε καὶ ἀμιγῆ σπερμάτων πικρῶν, καὶ παρ' ἀγγέλου φωτὸς, ἢ ζιζάνια ἐπιμιγῆ τε καὶ ἀχυρώδη καὶ παρὰ τῶν τοῦ φωτὸς ἐναντίων. Καὶ οὕτως, ὥσπερ τις ἡγεμὼν αὐτοκράτωρ μέσον ἱστάμενος ἐννοιῶν, κρίνων καὶ διαιρῶν τοὺς κρείττονας τῶν λογισμῶν ἀπὸ τῶν χειρόνων, τὰ μὲν,
B τῶν εἰσβαλλομένων δεχόμενος τῇ παρ' ἑαυτοῦ τριβῇ καὶ κινήσει, εἰς νοερὰς ἀνατίθησιν ἀποθήκας, τῷ πυρὶ ἐξοπτηθέντα τοῦ πνεύματος, καὶ ὕδατος θείου πεπληρωμένα, ἀφ' ὧν καὶ τρεφόμενος, ἐνδυναμοῦται καὶ πληροῦται φωτός· τὰ δὲ, ἀποπέμπεται τῷ τῆς λήθης βυθῷ, τὴν τούτων πικρίαν ἀποσειόμενος. Τοῦτο δὲ μόνου ἔργον ἐστὶν ἐκείνου νοερῶς, τοῦ ἀψαμένου τῆς φερούσης πρὸς οὐρανοὺς καὶ Θεὸν ἀπλανῶς, καὶ τὸν πενθήρη χιτῶνα τῶν σκοτεινῶν ἀποδυσαμένου παθῶν.

κζ'. Ψυχὴ ἡ ἅπαξ ἀποσκευασαμένη τὴν πονηρίαν, καὶ τὸ περίεργον φρόνημα τῆς φαυλοτάτης ἀλαζονείας, ἁπλῆν δὲ καὶ ἄκακον τὴν καρδίαν ἐξ ἐπιδημίας τοῦ Παρακλήτου καταπλουτήσασα, εὐθὺς Θεῷ
C τε καὶ ἑαυτῇ γίνεται. Καὶ ἃ ὁρᾷ καὶ ἀκούει, πιστὰ καὶ ἀληθῆ νομίζει ἀνενδοιάστως, ὡς ὑπερβᾶσα τὰ χαλεπὰ τῆς ἀπιστίας βάραθρα. καὶ ὑπὲρ τὸν ᾅδην φερομένη τοῦ φθόνου.

κη'. Πασῶν τῶν ἀρετῶν προηγεῖται ἡ ἐνδιάθετος πίστις, ὅταν μὴ ἀμφίβολον τὴν γνώμην ἐπιφέρηται ἡ ψυχὴ, ἀλλ' εἰς τὸ παντελὲς ἀποβάλληται τὴν φιλαυτίαν. Οὐδὲν γὰρ οὕτως ἕτερον οἶδε τὸν ἄρτι πρὸς ἀγῶνας ἀποδυσάμενον κωλύειν τῆς ἐργασίας τῶν ἐντολῶν, ὡς ἡ παγκάκιστος φιλαυτία. Αὕτη ἐστὶ τὸ ἐμπόδιον τῆς προκοπῆς τῶν σπουδαίων. Αὕτη νόσους αὐτοῖς ὑποτίθεται, καὶ δυσθεράπευτα πάθη σώματος, δι' ὧν τὴν θέρμην τῆς ψυχῆς ψυχρὰν ἀπεργάζεται, καὶ τὸ κακοπαθεῖν ὑπὲρ ἀρετῆς πείθει παραιτεῖσθαι, ὡς ἐπίβουλον τῆς εὐπαθούσης ζωῆς.
D Φιλαυτία δέ ἐστιν ἡ ἄλογος φιλία τοῦ σώματος· ἥτις φίλαυτόν τε ἀποτελοῦσα τὸν μοναχὸν, ἤτοι φιλόψυχον, καὶ φιλοσώματον, μακρὰν ποιεῖ αὐτὸν τοῦ Θεοῦ καὶ τῆς βασιλείας αὐτοῦ, κατὰ τὸ ὅσιον λόγιον, τό· « Ὁ φιλῶν τὴν ψυχὴν αὐτοῦ ἀπολέσει αὐτήν. »

κθ'. Ὁ ἐμπόνως ἀρξάμενος τῆς ἐργασίας τῶν ἐντολῶν τοῦ Θεοῦ, καὶ θερμῷ τῷ ἔρωτι τὸν ἐλαφρὸν ζυγὸν τῆς ἀσκήσεως ἐπαυχένιον ἄρας, οὐ φείδεται ὑγείας σώματος, οὐ πρὸς τὴν τραχύτητα τῶν ἔργων τῆς ἀρετῆς ἰλιγγιᾷ, οὐ πρὸς τοὺς πόνους ἀποκναίει, οὐχ ὁρᾷ πρὸς ἕτερόν τινα ῥαθύμως περὶ τοὺς ἀγῶνας καὶ ἀμελῶς διακείμενον· ἀλλὰ ζέοντι πόθῳ τὴν αὔλακα τέμνει τῶν ἀρετῶν ἐν πάσῃ κακοπαθείᾳ, πρὸς ἑαυτὸν μόνον ὁρῶν, καὶ πρὸς τὰς

οῦ Θεοῦ ἐντολάς· καὶ καθ' ἑκάστην ἐν δάκρυσι τὰ σπέρματα αὐτοῦ καταβάλλεται ἐν τῇ χώρᾳ τῶν ζώντων, ἕως οὗ φυῇ αὐτῷ ἡ χλόη τῆς ἀπαθείας, καὶ εἰς καλάμην αὐξήσῃ γνώσεως θείας, καὶ στάχυν φέρῃ τὸν κόκκον τοῦ λόγου ἐπιφερόμενον, καὶ ἔλθῃ φέρων τὰ γεννήματα τῆς δικαιοσύνης αὐτοῦ.

λ'. Οὐδαμόθεν οὕτως οἴομαι τὴν προκοπὴν γίνεσθαι τῆς ψυχῆς ταχεῖαν καὶ σύντομον, ὡς ἐκ μόνης τῆς πίστεως· πίστεως δὲ, οὐ τῆς εἰς Θεὸν μόνον, καὶ τῆς πρὸς τὸν μονογενῆ τούτου Υἱὸν, ἀλλὰ καὶ τῆς ἐνδιαθέτου, μεθ' ἧς πιστεύομεν ἀληθεῖς εἶναι τὰς ἐπαγγελίας Χριστοῦ, ἃς ἐπηγγείλατο καὶ ἡτοίμασε τοῖς ἀγαπῶσιν αὐτὸν, καὶ τὰς ἀπειλὰς καὶ κολάσεις τοῦ ᾅδου, τὰς ἡτοιμασμένας τῷ διαβόλῳ καὶ τοῖς ἐργάταις αὐτοῦ. Αὕτη ἡ πίστις πληροφορεῖ τὴν ψυχὴν ἐλπίζειν ἐναγώνιον οὖσαν, ἐπιτυχεῖν τῆς καταστάσεως τῶν ἁγίων, τῆς μακαρίας αὐτῶν ἀπαθείας, καὶ ἀναδραμεῖν πρὸς τὸ ὕψος τῆς ἁγιωσύνης αὐτῶν, καὶ συγκληρονόμον τούτοις γενέσθαι τῆς τοῦ Θεοῦ βασιλείας. Οὕτω δὲ πληροφορουμένη, σπουδαίως πρὸς τὴν ἐργασίαν τῶν ἐντολῶν ἐπεκτείνεται, μὴ ἐνδοιάζουσα καθ' ἑαυτὴν, ἀλλὰ μιμουμένη τοὺς πόνους ἐκείνων, καὶ διὰ τῶν ὁμοίων ἀγώνων διώκουσα καταλαβεῖν τὴν αὐτῶν τελειότητα.

λα'. Συναλλοιοῦσθαι πέφυκεν ἡ ἔξωθεν τοῦ προσώπου κατάστασις, τῇ ἐντὸς τῆς ψυχῆς καταστάσει. Οἵαν γὰρ ἡ νοερὰ κίνησις αὐτῆς τὴν ἐργασίαν ἔχει, τοιαύτην καὶ ἡ ὄψις τοῦ προσώπου τοῖς ὁρῶσιν ἐμφαίνει τὴν ἰδίαν διάθεσιν. Τοῖς γὰρ ἐνεργοῦσι τὸν λογισμὸν συνδιατιθεμένη καὶ συναλλοιουμένη, ποτὲ μὲν ὁρᾶται φαιδρὰ, τῆς καρδίας εὐφραινομένης ἐπὶ ἀναβάσεσιν ἀγαθαῖς ἐνθυμήσεων καὶ μελέτῃ Θεοῦ· ποτὲ δὲ κατηφὴς καὶ ζοφώδης, ἐπὶ λογισμοῖς ἀτοπίας πικραινομένης· ἐν οἷς λαθεῖν οὐκ ἔστι τὸν ἐνεργούμενον τοὺς τὰ αἰσθητήρια τῆς ψυχῆς ἐπιφερομένους γεγυμνασμένα. Εἴτε γὰρ ἀλλοίωσίς ἐστι τῆς δεξιᾶς τοῦ Ὑψίστου, φανερά ἐστιν αὐτοῖς ὡς γνωρίμη καὶ φίλη, δι' ἣν ἀναγεννηθέντες ὑπὸ τοῦ Πνεύματος ἄνωθεν, φῶς καὶ ἅλας ἐχρημάτισαν τοῖς πλησίον· εἴτε τῆς στάσεώς ἐστι τῶν δυνάμεων, καὶ τῆς τῶν λογισμῶν ταραχῆς, δήλη τίς ἐστι τούτοις τρανῶς, ὡς ἀποβαλλομένοις αὐτὴν, καὶ τὸν χαρακτῆρα τῆς εἰκόνος τοῦ Υἱοῦ τοῦ Θεοῦ ἐπιφερομένοις λαμπρότατον ἐν τοῖς θείοις χαρίσμασι.

λβ'. Ἡ ἐντὸς ἐργασία ἢ στεφάνων πρόξενος γίνεται τῇ ψυχῇ, ἢ ποινῶν καὶ κολάσεων. Εἰ μὲν γὰρ περὶ τὰ θεῖα πράγματα καταγίνεται, καὶ ταπεινοφροσύνης φιλοχαλεῖ τὰ χωρία, ἔχει τὴν ἄρδειαν ἄνωθεν τῶν δακρύων, καὶ γεωργεῖ τὴν πρὸς Θεὸν ἀγάπην καὶ πίστιν, καὶ τὴν εἰς τὸν πλησίον συμπάθειαν· δι' ὧν ἀναμορφουμένη τὸ κάλλος ἡ ψυχὴ τῆς εἰκόνος Χριστοῦ, φῶς γίνεται τοῖς ἀνθρώποις, καὶ ταῖς ἀκτῖσι τῶν ἀρετῶν ἐφέλκεται πρὸς ἑαυτὴν τὰς ὁράσεις αὐτῶν, καὶ κινεῖ πάντας πρὸς δοξολογίαν Θεοῦ. Εἰ δὲ περὶ τὰ κάτω καὶ τὰ ἀνθρώπινα καὶ τοὺς ὑπονόμους τόπους ἐκταράσσει καὶ ἀνασαλεύει

A donec oriatur ipsi herba impassibilitatis, et crescat in calamum divinæ scientiæ, et crebrum ferat granum rationi superpositum, et eat ferens fructus justitiæ suæ.

30. Non aliunde tam citos brevesque animæ progressus fieri arbitror, quam ex sola fide; et quidem non duntaxat ex fide in Deum et in Unigenitum ejus Filium, sed ex sincera illa fide qua credimus veras esse tum promissiones Christi, quas promisit ac præparavit diligentibus ipsum, tum minas pœnasque inferni paratas diabolo et ejus asseclis. Hæc ipsa fides animæ in agone B luctanti persuadet ut speret se consecuturam esse restaurationem sanctorum felicemque eorum impassibilitatem, utque nitatur ad excelsam eorum sanctimoniam, et cohæres ipsa fiat vitæ æternæ. Tali autem fiducia repleta, studiosam adimplendis mandatis operam impendit, non in se dubitans, sed imitans illorum labores, et per similes pugnas similem persequens perfectionem.

31. Exterior vultus habitus simul cum interiori animæ habitu mutari solet. Quam enim operationem motus hujus intellectualis exercet, hanc facies proprio suo statu expressam oculis exhibet. C Nam variis sese conformans mentis affectionibus et mutationibus, modo videtur radians, quia cor gaudet piis desideriorum ascensionibus et amore Dei, modo vero dejecta et obscura, quia mens perversis amarisque laborat cogitationibus. Unde mens cum suis operationibus latere nequit eos qui sensus animæ sic præ se ferunt exercitos. Si enim mutatio sit dexteræ Excelsi, patet, quia nitet vultus ille benevolus et amicus, per quem, a Spiritu sancto regenerati, lux et sal proximo facti sunt; si vero tribuenda sit rebellioni potentiarum et cogitationum perturbatio, clare liquet, quia eam repudiant, et characterem imaginis Filii Dei D fulgidissimam exhibent in divinis charismatibus.

32. Interna operatio vel coronarum causa est animæ, vel pœnarum ac suppliciorum. Si enim circa res divinas exercetur, humilitatisque agros prædiligit, gaudet superna lacrymarum irrigatione, et colit fidem et charitatem in Deum misericordiamque in proximum, per quæ mens formam recuperans ac decus imaginis Christi, lumen fit hominibus, et radiis virtutum attrahit ad seipsam eorum oculos, omnesque impellit ad glorificandum Deum. Si vero circa infima humanaque ac subterraneos peccati locos se turbet et agitet, deorsum inveniens miseriam tenebrasque, colit odium et

aversionem boni, per quæ luteam et informem recuperans veteris hominis imaginem, vera caligo fit proximo, et operibus verbisque vitiosis corrumpit animas simplices et imbecilles impellitque ad Dei blasphemiam : et sic ubi morte occupatur anima, ibi similiter mutationem invenit.

33. Qui malas colit cogitationes, obscurum tristemque sibi efficit vultum, et linguam habet hymnos divinos tacentem, et ingratus aditu est omnibus occurrentibus. Qui econtra bonas immortalesque cordis plantas colit, amœnum et radiantem habet vultum, et canoram ad preces linguam, totumque seipsum in conversatione jucundissimum : ita ut inde clare oculis pateat quisnam impuris adhuc inserviat cogitationibus tyrannicæque terreni sensus legi subjaceat, quisnam liber ab istiusmodi servitute vivat sub lege spiritus, juxta sapientem Salomonem : « Cor gaudens exhilarat faciem ; in mœrore animi dejicitur spiritus [k]. »

34. Per praxim perfectæ cupiditates, per praxim etiam sanantur. Sicut enim intemperantia, voluptas, gula, vita mollis et dissoluta habitum cupiditatis perficiunt in anima, eamque ad perversas actiones inducunt : sic angustia, labores, et luctæ spirituales impassibilem illam reddunt, ac de passione in impassibilitatem transferunt.

35. Quando aliquis propter laboriosam continuamque ascesim magna dona a Deo accipere per humilitatem meruit, ac postea inde revulsus, cupiditatum ac dæmonum ferulæ traditus est, sciat se fuisse elatum, magna de se præsumpsisse, et alios aspernatum esse. Non aliter igitur hujusmodi vir sanitatem recuperabit et liberationem a cupiditatibus dæmoniisque vitam suam cohibentibus, quam redeundo per pœnitentiam ad pristinum statum, et interponendo tanquam optimas mediatrices humilitatem et propriæ exiguitatis agnitionem, per quas quilibet in fundamento virtutum bene stabilitus, omni sese creatura inferiorem existimat.

36. Æque malum est apud Deum et homines in Christo viventes, qui luxuriosa fovet desideria mentis operationibus, et qui intumescit in virtutibus spiritu præsumptionis. Quemadmodum enim quæ ille in occulto facit ac perpetrat turpe est vel dicere, ita et hujus cor exaltatum sordes est in conspectu Dei. Et sicut ille abominabilis est Deo in requiem, ita et hic impurus est coram Deo, quia est superbus.

[k] Prov. xv, 13.

A τῆς ἁμαρτίας, κατωθεν ἔχουσα τὸ δυσώδες καὶ ζοφερὸν, γεωργεῖ τὸ μῖσος καὶ τὴν ἀποστροφὴν τοῦ καλοῦ· δι' ἧς τὴν χοϊκὴν ἀναμορφουμένη καὶ ἄμορφον εἰκόνα τοῦ παλαιοῦ, σκότος αὐτόχρημα τοῖς πλησιάζουσι γίνεται, καὶ τῇ τῶν φαύλων ἐργασίᾳ καὶ ὁμιλίᾳ, διαφθείρει ψυχὰς ἀπλάστους καὶ ἀστηρίκτους, καὶ κινεῖ κατὰ τοῦ Θεοῦ βλασφημίαν· καὶ οὕτως ἐν οἷς ἂν ὑπὸ τοῦ θανάτου καταληφθῇ ἡ ψυχὴ, καὶ τὰς ἀμοιβὰς ἀναλόγως εὑρίσκει.

λγ'. Ὁ τῶν φαύλων ἐννοιῶν γεωργὸς ζοφώδεις αὐτοῦ ποιεῖται καὶ στυγνὰς τὰς ἐκτὸς ὄψεις, ἄναυδόν τε τὴν γλῶτταν ἔχει τῶν θείων ὕμνων, καὶ δυσαπάντητός ἐστι πᾶσιν εἰς ἐντυχίαν. Ὁ δὲ τῶν ἀγαθῶν καὶ ἀθανάτων φυτῶν γεωργὸς τῆς καρδίας χαροπὸν καὶ γεγαννωμένον ἔχει τὸ πρόσωπον, μελ-
B ῳδόν τε εἰς δεήσεις τὴν γλῶτταν αὐτοῦ, καὶ ὅλον ἑαυτὸν εἰς ὁμιλίαν ἡδύτατον· ὡς φανερὸν εἶναι καὶ γίνεσθαι τοῖς ὁρῶσιν ἐντεῦθεν καλῶς, αὐτόν τε τὸν ὑπὸ δουλείαν ἔτι τῶν ἀκαθάρτων ὄντα παθῶν, καὶ ὑπ' ἀνάγκην τοῦ νόμου τελοῦντα τοῦ γεώδους φρονήματος. Καὶ τὸν ἐλευθερωθέντα τῆς τοιαύτης δουλείας, ὑπὸ τοῦ νόμου τοῦ πνεύματος, κατὰ τὸν σοφὸν Σολομῶντα· « Καρδίας εὐφραινομένης, θάλλει πρόσωπον· ἐν δὲ λύπαις οὔσης, στυγνάζει. »

λδ'. Τὰ ἐμπράκτως τελούμενα πάθη ἐμπράκτως καὶ θεραπεύονται. Ὥσπερ γὰρ ἀκρασία, ἡδονὴ καὶ ἀδδηφαγία, καὶ βίος ἀμελὴς καὶ διακεχυμένος, τὴν ἐμπαθεστάτην ἕξιν ἀποτελοῦσιν ἐν τῇ ψυχῇ, καὶ εἰς πράξεις ἀτόπους αὐτὴν ἄγουσιν, οὕτω στένωσις καὶ
C ἐγκράτεια, πόνοι καὶ ἀγῶνες πνευματικοὶ, τὴν ἀπάθειαν περιποιοῦνται αὐτῇ, καὶ ἐξ ἐμπαθείας εἰς ἀπάθειαν αὐτὴν μεταφέρουσιν.

λε'. Ὅταν ἐξ ἐπιπόνου τις καὶ συντόνου ἀσκήσεως δωρεῶν μεγάλων παρὰ Θεοῦ διὰ ταπεινοφροσύνης ἀξιωθῇ, εἶτα ὑποσυρεὶς ἐκεῖθεν, πάθεσιν ἔκδοτος γένηται καὶ δαίμοσι παιδευταῖς, ἴστω ἑαυτὸν ὑψωθέντα, καὶ μεγάλα περὶ ἑαυτοῦ οἰηθέντα, καὶ τῶν ἄλλων κατεπαρθέντα· οὐδαμόθεν οὖν ἄλλοθεν ὁ τοιοῦτος εὑρήσει τὴν θεραπείαν καὶ ἀπαλλαγὴν τῶν συνεχόντων αὐτοῦ τὴν ζωὴν παθῶν καὶ δαιμόνων, ἀλλ' ἢ ἀπὸ τοῦ ἀναδραμεῖν αὐτὸν διὰ μετανοίας εἰς τὴν πρώτην κατάστασιν, καὶ χρήσασθαι μεσίτῃ καλῷ, τῇ ταπεινώσει καὶ τῇ ἐπιγνώσει τῶν οἰκείων
D μέτρων· δι' ἧς πᾶς ὁ ἱστάμενος καλῶς ἐν τῷ θεμελίῳ τῶν ἀρετῶν, ὑποκάτω ἑαυτὸν ἔχει πάσης κτίσεως.

λς'. Ἴσον κακόν ἐστι παρὰ Θεῷ καὶ ἀνθρώποις ζῶσι κατὰ Χριστὸν, τὸ καὶ ἐμπαθῆ τινα εἶναι ταῖς πράξεσι γνώμης ἀκολασίᾳ, καὶ πεφυσιωμένον ἐν ταῖς ἀρεταῖς τῷ τῆς οἰήσεως πνεύματι. Ὃν τρόπον γὰρ τοῦ πρώτου τὰ ἐμπράκτως καὶ κρυφῇ γινόμενα αἰσχρόν ἐστι καὶ λέγειν, οὕτω καὶ τοῦ δευτέρου τὰ ὑψώματα τῆς καρδίας βδελύγματά εἰσιν ἐνώπιον τοῦ Θεοῦ. Καὶ ὥσπερ ἐκεῖνος ἀπότροπαιος τῷ Θεῷ εἰς ἀνάπαυσιν, διὰ τὸ εἶναι αὐτὸν σάρκα, κατὰ τὸ λόγιον, οὕτω καὶ οὗτος παρὰ Κυρίῳ ἀκάθαρτος, διὰ τὸ εἶναι αὐτὸν ὑπερήφανον.

λζ'. Οὐ γὰρ εἴ τι πάθος, τοῦτο καὶ ἔμπρακτος A ἁμαρτία· ἀλλὰ ἕτερον τοῦτο, καὶ ἄλλο ἐκεῖνο. Πάθος μὲν οὖν ἐστι τὸ ἐπὶ ψυχὴν κινούμενον· πρᾶξις δὲ ἐφάμαρτος, ἡ ἐπὶ τὸ σῶμα θεωρουμένη· οἷον φιληδονία, φιλαργυρία, καὶ φιλοδοξία, πάθη χαλεπά ἐστι τῆς ψυχῆς· πορνεία δὲ, καὶ πλεονεξία, καὶ ἀδικία, πράξεις ἐφάμαρτοι τῆς σαρκός· ἐπιθυμία, θυμὸς, καὶ ὑπερηφάνεια, πάθη ψυχῆς, παρὰ φύσιν τῶν δυνάμεων κινουμένων αὐτῆς· μοιχία δὲ καὶ φόνος, κλοπὴ καὶ μέθη, καὶ εἴ τι ἄλλο διὰ τοῦ σώματος πράττεται, πράξεις ἐφάμαρτοι καὶ χαλεπαὶ τῆς σαρκός.

λη'. Τρεῖς εἰσιν οἱ γενικώτατοι πάντων τῶν παθῶν ἔξαρχοι· καὶ τρεῖς αἱ κατ' αὐτῶν παρατάξεις, καὶ τρεῖς οἱ τούτων καταγωνιζόμενοί τε καὶ καταβάλλοντες· ὁ εἰσαγωγικὸς, ὁ μέσος, καὶ ὁ τέλειος· B τὸν τῆς φιληδονίας, τὸν τῆς φιλαργυρίας, καὶ τὸν τῆς φιλοδοξίας τρικέφαλον δράκοντα.

λθ'. Οὐχ εἷς καὶ ὁ αὐτὸς ἀγὼν τοῖς τρισὶ κατὰ τῶν τριῶν ἀρχῶν καὶ δυνάμεων τοῦ ἐξουσιάζοντος πνεύματος, ἀλλ' ἄλλος καὶ ἄλλος. Ἄλλως κατὰ στρατευομένης τῆς μιᾶς καὶ μιᾶς τούτων ἀρχῆς ὑφ' ἑκάστου τοῦ πρὸς τὴν μάχην αὐτῆς ἱσταμένου καὶ καθοπλιζομένου φυσικῶς τῷ δικαίῳ θυμῷ.

μ'. Ὁ ἄρτι πρὸς τοὺς ἀγῶνας τῆς εὐσεβείας ἀποδυσάμενος, καὶ εἰσαγωγικὸς ὢν πρὸς παράταξιν τῶν παθῶν, κατὰ τοῦ πνεύματος τῆς φιληδονίας πᾶσαν αἴρει τὴν μάχην αὐτοῦ, καὶ δυνατὸς διὰ πάσης κακοπαθείας κατ' αὐτοῦ ἐκστρατεύει, σάρκας μὲν ταῖς ἀσιτίαις ἐκτήκων, ταῖς χαμευνίαις, ταῖς ἀγρυ- C πνίαις, καὶ ταῖς παννύχοις δεήσεσι, ψυχὴν δὲ συντρίβων τῇ μνήμῃ τῶν τοῦ ᾅδου ποινῶν, καὶ τῇ τοῦ θανάτου μελέτῃ, καὶ τὴν καρδίαν ἀποσμήχων τοῦ ῥύπου τῶν συνδυασμῶν καὶ συγκαταθέσεων διὰ δακρύων τῆς μετανοίας.

μα'. Ὁ πρὸς τὸ μέσον τῆς ἀρχῆς μεταθέμενος τὴν ἐπίβασιν, καὶ τοὺς ἱδρῶτας τοὺς κατὰ τοῦ φιληδόνου πνεύματος διὰ τοῦ σπόγγου τῆς πρώτης ἀπαθείας ἀπομαξάμενος, ἄρτι δὲ τοὺς ὀφθαλμοὺς ἀποκαλυφθεὶς, καὶ τὰς φύσεις ὁρᾷν τῶν ὄντων ἀρξάμενος, κατὰ τοῦ πνεύματος τῆς ἀπίστου φιλαργυρίας αἴρει τὰ ὅπλα τῆς πίστεως, τὸν νοῦν μὲν ἀνυψῶν ἑαυτοῦ τῇ μελέτῃ τῶν θείων πραγμάτων, τὸν δὲ λόγον παραθήγων τοῖς λόγοις τῆς κτίσεως, καὶ εἰς τὸ τὰς φύσεις αὐ- D τῶν ἐκδιηγεῖσθαι διατρανῶν· τὴν δὲ ψυχὴν ἀνάγων τῇ πίστει ἀπὸ τῶν ὁρωμένων, ἐπὶ τὰ ὕψη τῶν ἀοράτων, καὶ πείθων αὐτὸν εἶναι προνοητὴν, τὸν ἐκ τοῦ μὴ ὄντος εἰς τὸ εἶναι τὰ πάντα παραγαγόντα Θεὸν, τῶν οἰκείων ἔργων, καὶ ὅλην τὴν ἐλπίδα ποιῶν τῆς ἐνθέου ζωῆς.

μβ'. Ὁ τὸ μέσον διὰ θεωρίας καὶ ἀπαθείας περάσας, καὶ τὸ ἀπατηλὸν ὑπερκύψας τῆς παγκοσμίου αἰσθήσεως, ἄρτι δὲ μετὰ τοῦ λόγου τῆς γνώσεως καὶ τῆς ἐνυποστάτου Θεοῦ σοφίας, τῷ γνόφῳ τῆς θεολογίας εἰσδὺς, κατὰ τοῦ πνεύματος τῆς φιλοδοξίας, αἴρει, δυνάμει τῆς ταπεινοφροσύνης, τὰ ὅπλα, ψυχὴν μὲν ἐν ταῖς ἱεραῖς ἀποκαλύψεσι κατανύσσων, καὶ δάκρυα προχέειν ἀνωδύνως ποιῶν· τὸ δέ γε φρόνημα

37. Non quod cupiditas sit actus peccati, sed aliud hic, aliud illa est. Cupiditas est motus animæ, actus peccaminosus ad corpus spectat. Sic libido, avaritia et ambitio sunt pravæ cupiditates animæ; fornicatio autem, boni alieni usurpatio et injustitia sunt peccaminosi carnis actus: concupiscentia, ira et superbia, cupiditates sunt animæ facultates suas contra naturam moventis; adulterium vero et cædes, furtum et ebrietas, et quidvis aliud a corpore patratum, peccaminosi sunt pravique carnis actus.

38. Tres sunt generalissimi universarum cupiditatum duces, et tres contra eos acies, et tres sunt, nempe incipiens, proficiens et perfectus, qui eos debellant, ac prosternunt tricipitem amoris voluptatum, pecuniæque et honorum draconem.

39. Non unum et idem est tribus certamen contra tres duces et exercitus summi imperatoris spiritus, sed aliud et aliud. Aliter pugnatur contra unum, et aliter contra alterum ducum qui militant sub singulis præfectis eos ad prælium ducentibus et justa fortitudine naturaliter armatis.

40. Qui nuper ad agones pietatis se nudavit, quique incipit pugnam contra cupiditates, adversus luxuriæ spiritum luctam omnem dirigit, totisque viribus per multa tormenta contra eum decertat, carnem extenuans abstinendo cibis, humi cubando, totam noctem in vigiliis et oratione consumendo; animam vero conterens recordatione pœnarum inferni et mortis meditatione, et a corde extergens per pœnitentiæ lacrymas sordem copulæ et commercii carnalis.

41. Qui de initio ad medium gressus convertit, sudoresque in luctando contra luxuriæ spiritum elicitos primæ impassibilitatis spongia extersit, quique recenter discooperuit oculos rerumque naturas considerare incepit, contra spiritum diffidentis avaritiæ tollit arma fidei, mentem suam elevans meditatione divinorum operum, rationem acutam et perspicacem reddens ad explicandas creaturarum rationes ac naturas, et animam ducens a visibilibus ad invisibilium ardua, credens providentiæ Dei illius qui propria operatione omnia ex nihilo ad ens eduxit, atque tota spe vitam divinam exspectans.

42. Qui dimidium ope contemplationis et impassibilitatis transiit, fallaciamque sensus mundani supergressus est, ac recenter, juvante Verbo scientiæ et personali Dei Sapientia, obscura ingressus est theologiæ mysteria, contra spiritum superbiæ, humilitate obfirmatus, arma tollit, animam in divinis revelationibus compungens, lacrymasque sine dolore eliciens, animum vero memoria hu-

manæ infirmitatis dejiciens, erigens autem cum divinæ scientiæ cogitationibus.

43. Jejuniis, vigiliis, orationibus, humi recubando, laboribus corporis, et propriæ voluntatis mortificatione humilitati animæ conjuncta, inertem reddimus luxuriæ spiritum, subjugamus vero illum pœnitentiæ lacrymis, cumque in carcerem temperantiæ ductum, immobilem debilemque facimus, cum videlicet in ferventium athletarum acie militamus.

44. Armis fidei et spiritus gladio, qui est verbum Dei, devictum avaritiæ spiritum trucidamus, ac statim ad contemplationem entium cum verbo sapientiæ currentes, et vilitatem visibilium per Verbum scientiæ transilientes, ad palatia charitatis cum ditissimis spei divinæ thesauris tendimus.

45. Alis impassibilitatis et humilitatis in aere mysticæ theologiæ natantes, et in supernum scientiæ mysteriorum Dei abyssum cum sancto Spiritu ingressi, sideribus divinorum dogmatum et cogitatorum, superbiæ spiritum incendimus, imbre autem lacrymarum et fluminibus compunctionis in finem humanarum rerum respicientes, immergimus tres ejus dæmones, qui præsumptione, inani gloria et superbia contra nos decertant.

46. Qui concupiscentiam carnis, concupiscentiam oculorum superbiam vitæ (hanc iniquitatis mundum), per quæ a charitate Die alienamur, ex corde detestatur ac debellat, sibimetipsi mundum crucifixit, et ipse crucifixus est mundo, inimicitias inter Deum et animam solvens in carne sua, et faciens utraque unum. Qui enim illis per carnalis sensus spoliationem mortuus est, reconciliavit semetipsum Deo, odium mundi in mortificationem voluptatum per crucifixam mundo vitam interficiens, et amicitiam Jesu sibi conciliavit. Itaque hujusmodi vir jam non inimicus Dei (tanquam Dei inimicus), sed amicus illius est, utpote crucifixus mundo, et dicere valens: « Mihi mundus crucifixus est, et ego mundo [a]. »

47. Omnino derelictis luctantibus propter has contingere solet causas, scilicet inanem gloriam, proximi condemnationem, et elationes de virtutibus. Si quid igitur istorum animas luctantium invadens dominetur, eis derelictionem a Deo infert, nec poterunt quin de hac post offensas merito accusentur, quoadusque principalem derelictionis causam removentes, in humilitatis arcem perfugiant.

[a] Galat. vi, 14.

αὐτῆς τῇ μνήμῃ καταβάλλων τῆς ἀνθρωπίνης ἀσθενείας, καὶ ἀνυψῶν αὐτὸ τῆς θείας γνώσεως τοῖς νοήμασι.

μγ'. Νηστείαις μὲν γὰρ, καὶ ἀγρυπνίαις, καὶ προσευχαῖς, χαμευνίαις τε καὶ κόποις σώματος, καὶ τῇ ἐκκοπῇ τῶν θελημάτων ἐν ταπεινώσει ψυχῆς, ἄπρακτον ἱστῶμεν τὸ τῆς φιληδονίας πνεῦμα· χειρούμεθα δὲ αὐτὸ τοῖς τῆς μετανοίας δάκρυσι, καὶ πρὸς τὸ δεσμωτήριον ἄγοντες τῆς ἐγκρατείας, ἀκίνητον τοῦτο καὶ ἀνενέργητον ἀποτελοῦμεν, ἐν τῇ τῶν σπουδαίων δηλονότι καὶ ἀγωνιζομένων ἱστάμενοι παρατάξει.

μδ'. Πίστεως ὅπλοις καὶ μαχαίρᾳ τοῦ πνεύματος, ὅ ἐστι ῥῆμα Θεοῦ, τὸ τῆς φιλαργυρίας πνεῦμα κατατροπωσάμενοι, ἀποσφάττομεν· ἄρτι πρὸς τὴν θεωρίαν τῶν ὄντων μετὰ λόγου σοφίας ἀναδραμόντες, καὶ ὑπεράνω τῆς ταπεινώσεως γεγονότες τῶν ὁρωμένων, διὰ τοῦ λόγου τῆς γνώσεως, καὶ πρὸς τὰ βασίλεια τῆς ἀγάπης μετὰ τῶν πολυόλβων θησαυρῶν τῆς πρὸς Θεὸν ἐλπίδος ἐγκαταπαύσαντες.

με'. Πτεροῖς ἀπαθείας καὶ ταπεινοφροσύνης ἐν τῷ ἀέρι τῆς μυστικῆς θεολογίας νηχόμενοι, καὶ εἰς τὸν ἄνω βυθὸν τῆς γνώσεως τῶν μυστηρίων Θεοῦ μετὰ θείου Πνεύματος εἰσερχόμενοι ταῖς ἀστραπαῖς τῶν ἐνθέων δογμάτων καὶ νοημάτων, τὸ τῆς φιλοδοξίας καταφλέγομεν πνεῦμα· ὄμβροις δὲ δακρύων καὶ ποταμοῖς κατανύξεως εἰς τὰ τέλη τῶν ἀνθρωπίνων πραγμάτων ὁρῶντες, τοὺς τριστάτας αὐτοῦ καταποντίζομεν δαίμονας, οἰήσει τε καὶ κενοδοξίᾳ, καὶ ὑπερηφανίᾳ, καθ' ἡμῶν ἐκστρατεύσαντας.

μς'. Ὁ τὴν ἐπιθυμίαν τῆς σαρκὸς, καὶ τὴν ἐπιθυμίαν τῶν ὀφθαλμῶν, καὶ τὴν ἀλαζονείαν τοῦ βίου, τὸν κόσμον, ταῦτα τῆς ἀδικίας, δι' ὧν τῆς φιλίας ἐχθροὶ γινόμεθα τῷ Θεῷ, ἐκθύμως μισήσας, καὶ ταύταις ἀποταξάμενος, ἑαυτῷ τὸν κόσμον ἐσταύρωσε, καὶ αὐτὸς ἐσταυρώθη αὐτῷ, λύσας τὴν ἀναμεταξὺ Θεοῦ καὶ ψυχῆς ἔχθραν ἐν τῇ σαρκὶ αὐτοῦ, καὶ ποιήσας ἐν ἀμφοτέροις εἰρήνην. Ὁ γὰρ τούτοις ἐν τῇ ἀπεκδύσει τοῦ σαρκικοῦ φρονήματος νεκρωθεὶς, κατήλλαξεν ἑαυτὸν τῷ Θεῷ, ἀποκτείνας τὴν ἔχθραν τοῦ κόσμου ἐν τῇ νεκρώσει τῶν ἡδονῶν, διὰ τῆς ἐσταυρωμένης τῷ κόσμῳ ζωῆς, καὶ τὴν μετὰ Ἰησοῦ φιλίαν ἠσπάσατο. Τοίνυν οὐκ ἔτι ὁ τοιοῦτος ἐχθρὸς ὡς φίλος τοῦ κόσμου, ἀλλὰ φίλος τοῦ Θεοῦ καθίσταται, ὡς ἐσταυρωμένος τῷ κόσμῳ, καὶ δυνάμενος λέγειν· Ἐμοὶ κόσμος ἐσταύρωται, κἀγὼ τῷ κόσμῳ.

μζ'. Πᾶσα τοῖς ἀγωνιζομένοις ἐγκατάλειψις διὰ ταῦτα γίνεσθαι πέφυκε· διὰ κενοδοξίαν, διὰ τὴν εἰς τὸν πλησίον κατάκρισιν, καὶ διὰ τὴν ἐπ' ἀρεταῖς ἔπαρσιν. Εἴ τι οὖν τούτων ἐν ταῖς ψυχαῖς τῶν ἀγωνιζομένων προσεμπελάσαν ἡγήσεται, τὴν ἀπὸ Θεοῦ τούτοις ἐγκατάλειψιν προξενεῖ· καὶ οὐκ ἂν ταύτης τὴν ἐπὶ πτώμασι δικαίαν ἐκφύγωσι κρίσιν, μέχρις οὗ τὴν προηγησαμένην αἰτίαν τῆς ἐγκαταλείψεως ἀποσεισάμενοι, εἰς τὸ ὕψος τῆς ταπεινοφροσύνης προσφύγωσιν.

μη'. Οὐ γὰρ τὸ μὴ καθαρεύειν ἐμπαθῶν νοημάτων, A τοῦτό ἐστι μόνον καρδίας ἀκαθαρσία καὶ σπῖλος ψυχῆς, ἀλλὰ καὶ τὸ ἐν πλήθει κατορθωμάτων ἐπαίρεσθαι, καὶ τὸ ἐπ' ἀρεταῖς φυσιοῦσθαι, καὶ τὸ μεγάλα οἴεσθαι ἐπὶ σοφίᾳ καὶ γνώσει Θεοῦ, καὶ τὸ μέμφεσθαι τῶν ἀδελφῶν τοὺς ῥᾳθύμους καὶ ἀμελεῖς· καὶ τοῦτο δῆλον ἐκ τῆς τοῦ Φαρισσαίου καὶ τοῦ Τελώνου παραβολῆς.

μθ'. Μὴ οἴου τῶν παθῶν ἀνεθῆναι, καὶ τῶν γενομένων ἐκεῖθεν ἐμπαθῶν νοημάτων τὸν μολυσμὸν ἐκφυγεῖν, ἀγέρωχον ἔτι φέρων τὸ φρόνημα καὶ ἐξωγκωμένον ἐπ' ἀρεταῖς· οὐ γὰρ μὴ ἴδῃς εἰρήνης αὐλήν, ἐν ἀγαθωσύνῃ τῶν λογισμῶν, οὐδὲ εἰς ναὸν ἀγάπης εἰσέλθῃς μετὰ χαρᾶς, ἐν πάσῃ χρηστότητι καὶ γαλήνῃ καρδίας, ἕως οὗ ἐν σεαυτῷ πεποιθὼς εἶ καὶ B τοῖς ἔργοις σου.

ν'. Ἐὰν εἰς εὐχροίας σωμάτων προσπάσχῃ σου ἡ ψυχὴ κατ' ἐμπάθειαν, καὶ ὑπὸ τῶν ἐκεῖθέν σοι δῆθεν τικτομένων ἐμπαθῶν λογισμῶν τυραννῆται, μὴ ὑπολάμβανε ταύτας εἶναι αἰτίας τῆς ἐν σοὶ ταραχῆς καὶ ἐμπαθεστάτης κινήσεως, ἀλλὰ κεκρυμμένην ἴσθι ἐντὸς εἶναι τὴν αἰτίαν τῆς σῆς ψυχῆς, ὡς λίθον μαγνῆτίν τινα, ἕλκουσαν πρὸς ἑαυτὴν δυνάμει ἕξεως ἐμπαθοῦς καὶ πονηρᾶς συνηθείας τὴν ἀπὸ τῶν προσώπων λύμην, ὡς σίδηρον, ἐπεὶ καὶ κτίσματα Θεοῦ πάντα, καὶ λίαν τῷ ἰδίῳ λόγῳ καλά, μηδένα λόγων κατήγορον ἔχοντα τῆς πλάσεως τοῦ Θεοῦ.

να'. Ὥσπερ οἱ θάλασσαν περαιούμενοι καὶ ναυτιῶντες, οὐ παρὰ τὴν τῆς θαλάσσης φύσιν πάσχουσι τοῦτο, ἀλλὰ παρὰ τὴν τῆς ἔνδοθεν προαποκειμένης C αἰτίας τοῦ σεσηπότος χυμοῦ, οὕτω καὶ ἡ ψυχή, οὐ παρὰ τὴν τῶν προσώπων αἰτίαν, ἀλλὰ παρὰ τὴν τῆς ἔτι ἐναποκειμένης τοῦ κακοῦ ἕξεως, ἐν αὐτῇ τὸν ἐμπαθέστατον ὑφίσταται κλόνον καὶ τάραχον.

νβ'. Κατὰ τὴν ἔνδοθεν διάθεσιν τῆς ψυχῆς, συναλλοιοῦσθαι πέφυκε καὶ ἡ φύσις αὐτὴ τῶν πραγμάτων· ὅταν οὖν κατὰ φύσιν ἵσταται αὐτῇ τὰ νοερὰ αἰσθητήρια, καὶ ὁ νοῦς περὶ τοὺς λόγους τῶν γεγονότων ἀπλανῶς ὁδεύῃ, τὸν λόγον ἔχων διατρανοῦντα τὰς φύσεις καὶ τὰς κινήσεις αὐτῶν, κατὰ φύσιν ὁρᾶται αὐτῇ καὶ τὰ πράγματα, καὶ τὰ πρόσωπα, καὶ πᾶσα φύσις ἐνύλων σωμάτων, μὴ ἔχοντά τινα λύμης ἢ βλάβης ἐγκεκρυμμένην αἰτίαν. Ὅταν δὲ παρὰ φύσιν αὐτῆς αἱ δυνάμεις κινῶνται, πρὸς ἑαυτὰς στασιάζουσαι, παρὰ φύσιν αὐτῇ καὶ ταῦτα ὁρᾶται· μὴ D διὰ τῆς φυσικῆς αὐτῶν καλλονῆς πρὸς κατανόησιν τοῦ γενεσιουργοῦ ταύτην ἀνάγοντα, ἀλλὰ διὰ τῆς ἐμπαθεστάτης ἕξεως αὐτῆς εἰς βυθὸν ἀπωλείας κατάγοντα.

νγ'. Εἰ πέπτωκας ἐγκαταλειφθεὶς πτώματι σαρκός, ἢ γλώττης, ἢ λογισμοῦ, ἐπίπονον ἕλκων καὶ τραχύτατον βίον, μὴ ξένον τοῦτο καὶ παράδοξόν σοι καταφανῇ· σὸν γάρ ἐστι τὸ πτῶμα, καὶ ἀπὸ τῆς σῆς αἰτίας· εἰ μὴ γὰρ αὐτὸς ἢ καινόν τι πρῶτον καὶ ὄγκου μεστόν, ὡς οὐκ ὤφελον, ᾠήθης περὶ σαυτοῦ, ἢ κατεπήρθης ἑτέρου ἀλαζονικῷ τῷ φρονήματι, ἢ ἔκρινας ἐν ἀσθενείᾳ φύσεως ἀνθρωπίνης τινά, οὐκ ἂν

48. Non enim ille tantum impurus corde animaque inquinatus est, qui immundis sordet cogitationibus, sed etiam ille qui bonis exaltatur operibus ac de virtutibus intumet, qui magna præsumit de sua sapientia Deique notitia, qui fratres incusat molles et negligentes. Atque illud patet ex Pharisæi et Publicani parabola *.

49. Ne putes te a cupiditatibus solutum esse, et pravarum quas pariunt cogitationum fœditatem fugisse, quandiu sensum adhuc præ te fers superbum ac de virtutibus tumentem. Neque enim videbis pacis palatium in bonis cogitationibus, neque templum charitatis lætus ingredieris in omni bonitate et tranquillitate cordis, quandiu confidis in teipso tuisque operibus.

50. Si amœnos corporum colores anima tua cupide appetat, et pravis cogitationibus inde orientibus inserviat, ne arbitreris illos esse causas vehementissimorum quibus perturbaris impetuum, sed scito veram in interiore anima tua latere causam, quæ, sicut lapis magneticus ferrum, vi libidinosi pravique habitus a vultibus malum ad seipsam attrahit. Omnes enim Dei creaturæ propria natura sunt valde bonæ, nec ullam habent proprietatem quæ opus Dei reprehendat.

51. Sicut trajicientes mare ac nauseantes, non propter naturam maris hoc patiuntur, sed ob causam intrinsecam, nempe humorem putridum: sic et anima, non propter vultus, sed propter intrinsecam mali consuetudinem, intra se vehementis simum subit cupiditatis impetum et tumultum.

52. Pro interno animæ habitu, mutatur natura ipsa rerum. Quando igitur secundum naturam constituuntur intellectuales illius sensus, et mens rationes rerum recte perlustrat, ratione penetrans earum naturas et motus, tunc illi secundum naturam videntur res et personæ omniaque materialia corpora, nec ullam habent latentem perniciei vel nocumenti causam. Quando autem contra naturam moventur ejusdem facultates, contra sese invicem insurgentes, tunc illa contra naturam ei videntur, atque, nedum per naturalem suam pulchritudinem ad notitiam Creatoris ipsam eleven, eam contra propter libidinosum ipsius habitum, ad abyssum perditionis deducunt.

53. Si infeliciter cecideris lapsu carnis, linguæve aut cogitationis, laboriosam asperrimamque trahens vitam, ne hoc ut singulare et incredibile arbitreris; nam tuus est lapsus, teque habet auctorem, et nisi prius ipse insolenter et arroganter de te sensisses (quod Deus a me avertat), vel alterum superbo animo despexisses, vel aliquem judicasses in infirmitate naturæ humanæ, non ita, justo Dei

* Luc. xviii, 10 seqq.

judicio derelictus, tuam ipsius agnovisses infirmitatem, ut inde disceres non judicare, non te plus æquo æstimare, non despicere quemquam.

54. Lapsus in abyssum malorum, minime de salute desperes, etiamsi ad extrema delatus fuisses inferni nequitiæ transtra. Si enim practicis virtutibus propositum semper apud te habeas fundamentum pietatis, licet hujus ædificium, quod ex variis construxeras virtutis lapidibus, eversum corruerit usque ad pessimarum cupiditatum pavimentum, nihilominus non obliviscetur Deus antiquos tuos labores ac sudores, si contritum de tuis peccatis cor habeas, et memor antiquorum dierum, lapsum cum gemitibus tibi revoces in conspectu illius. Respiciens enim brevi respiciet te trementem sermones ipsius [7], tangetque invisibiliter oculos cordis tui dolentis, et laboriose jactum a te virtutis fundamentum custodiet, ac tibi dabit vires prioribus majores et perfectiores, in calore spiritus fervoris, ut per patientiam recuperes opera virtutis invidia maligni deperdita, atque restaures, in spiritu humilitatis, domum ipsa priore splendidiorem, in requiem (ut scriptum est [8]) ejus æternam.

55. Omnia ad ignominiam nobis contingentia, sive ab hominibus, sive a dæmonibus, justo Dei judicio et œconomia nobis contingunt ad humiliandum inanem animarum nostrarum spiritum: vult enim gubernator vitæ nostræ Deus nos esse semper humiles, nec nos plus æquo æstimare, nec magna sentire de nobis, sed ad illum intendere, et imitari, quantum possibile est, felicem ejus humilitatem, cum fuerit mitis et humilis corde: tales autem nos fieri desiderat qui passus est pro nobis mortem injustam et ignominiosam; nihil enim aliud adeo illi placet in omnique virtute vere immanet atque a stercore cupiditatum erigere valet, quam mansuetudo, humilitas et charitas erga proximum: quæ si desint nobis virtutem colentibus, omne opus est irritum, omnisque labor asceticæ vitæ inutilis et Deo ingratus.

56. Qui vitam virtutis inchoant, instigante pœnarum metu, servant mandata et declinant a malo. Qui autem in virtute profecerunt usque ad contemplationem gloriæ Dei, alio pariter aguntur timore, qui timidissimus est ac provenit ex charitate, nempe castus ille metus qui ad quiete perseverandum in amore Dei eos adjuvat, verentes formidandam hujus jacturam. Illos quidem, e proposito fine delapsos, ac postea resipiscentes et resurgentes, excipit prior metus; his vero, si ex

A ἐγκαταλειφθεὶς κρίσει δικαίᾳ Θεοῦ, τὴν ἑαυτοῦ ἐπέγνως ἀσθένειαν, ἔγνως δὲ, ἵν' ἐντεῦθεν μάθῃς μὴ κρίνειν, μὴ φρονεῖν παρ' ὃ δεῖ φρονεῖν, μὴ τινὸς κατεπαίρεσθαι.

νδ'. Πεπτωκὼς εἰς βάθη κακῶν, μηδαμῶς τὴν ἀνάκλησιν ἀπελπίσῃς, εἰ καὶ εἰς πέταυρον κατηνέχθης ἔσχατον ᾅδου κακίας· εἰ γὰρ ταῖς ἐμπράκτοις ἀρεταῖς προκαταβληθέντα θερμῶς τὸν θεμέλιον ἔχεις παρὰ σοὶ τῆς εὐσεβείας, εἰ καὶ πτῶσιν ὑπέστη κατασεισθὲν τὸ οἰκοδομηθὲν ταύτης οἴκημα παρὰ σοῦ, ἐκ διαφόρων λίθων τῆς ἀρετῆς, ἕως ἐδάφους τῆς ἐμπαθεστάτης γῆς τῶν κακῶν, ἀλλ' οὐκ ἐπιλησθήσεταί σου τῶν παλαιῶν πόνων καὶ ἱδρώτων ὁ Θεὸς, εἴγε συντετριμμένην ἐπὶ τοῖς πτώμασί σου τὴν καρ- B δίαν φέροις, μεμνημένην τε ἡμερῶν ἀρχαίων, καὶ τὴν ἑαυτῆς ἀνακαλουμένην πτῶσιν ἐν στεναγμοῖς, αὐτοῦ κατ' ἐνώπιον. Ἐπιβλέπων γὰρ ἐπιβλέψεται τάχιον ἐπὶ σὲ τρέμοντα τοὺς λόγους αὐτοῦ, καὶ ἅψεταί σου τῶν ὀφθαλμῶν ἀοράτως τῆς κατωδύνου καρδίας, καὶ τῷ προκαταβληθέντι παρὰ σοῦ θεμελίῳ τῆς ἀρετῆς μετὰ πόνων, ἐπιστήσειε, καὶ δώῃ σοι τῆς προτέρας ἰσχύος κρείττονά τε καὶ τελειοτέραν ἰσχὺν, ἐν θέρμῃ ζέοντος πνεύματος· εἰς τὸ πάλιν ἀνακτήσασθαι τὰ καταβληθέντα, βασκανίᾳ τοῦ πονηροῦ, μεθ' ὑπομονῆς ἔργα τῆς ἀρετῆς· καὶ ἀνεγεῖραι, ἐν πνεύματι ταπεινώσεως, τὸν οἶκον αὐτῆς τοῦ προτέρου λαμπρότερον· εἰς ἀνάπαυσιν, κατὰ τὸ γεγραμμένον, αἰωνίαν αὐτοῦ.

νε'. Πάντα τὰ πρὸς ἀτιμίαν ἡμῖν συμβαίνοντα, C εἴτε ἐξ ἀνθρώπων, εἴτε ἐκ δαιμόνων, κρίσει δικαίᾳ Θεοῦ, κατ' οἰκονομίαν ἐπισυμβαίνουσι πρὸς ταπείνωσιν τοῦ ματαίου φυσήματος τῶν ψυχῶν ἡμῶν· σκοπὸς γὰρ τῷ κυβερνήτῃ Θεῷ τῆς ἡμετέρας ζωῆς, τὸ ἀεὶ ταπεινοὺς ἡμᾶς εἶναι, καὶ μὴ φρονεῖν παρ' ὃ δεῖ φρονεῖν, ἀλλὰ φρονεῖν εἰς τὸ σωφρονεῖν· μὴ δὲ οἴεσθαι μεγάλα περὶ ἑαυτῶν, ἀλλὰ πρὸς αὐτὸν ἀφορᾷν, καὶ μιμεῖσθαι αὐτοῦ, κατὰ τὸ ἐφικτὸν, τὴν μακαρίαν ταπείνωσιν, ἐπειδὴ πρᾶος ἦν καὶ ταπεινὸς τὴν καρδίαν· καὶ τοιούτους ἡμᾶς γενέσθαι ἐπιποθεῖ ὁ ὑπομεμενηκὼς ὑπὲρ ἡμῶν θάνατον ἄδικόν τε καὶ ἄτιμον· οὐδὲν γὰρ οὕτως ἕτερον φίλον αὐτῷ, καὶ οἰκειούμενον ἐν πάσῃ ἀληθῶς ἀρετῇ, καὶ δυνάμενον ἀπὸ κοπρίας παθῶν ἀνυψοῦν, ὡς πραότης, καὶ ταπείνωσις, καὶ ἀγάπη πρὸς τὸν πλησίον· τούτων δὲ D μὴ συνόντων ἡμῖν ἐργαζομένοις τὰς ἀρετὰς, πᾶσα μάταιος ἡ ἐργασία, καὶ ἅπας κόπος ἀσκήσεως ἀνωφελὴς καὶ ἀπρόσδεκτος.

νς'. Τοῖς μὲν εἰσαγωγικοῖς εἰς τὸν κατ' ἀρετὴν βίον φόβος τῶν κολάσεων συνεργεῖ εἰς ἐργασίαν τῶν ἐντολῶν, καὶ ἀποφυγὴν τῶν κακῶν, τοῖς δὲ κατ' ἀρετὴν ἐπὶ θεωρίαν προκόψασι τῆς τοῦ Θεοῦ δόξης ἄλλος ἀναλόγως παρέπεται φόβος, λίαν ὢν αὐτοῖς φοβερὸς ἐξ ἀγάπης, ὁ ἁγνὸς, ὃς καὶ συνεργεῖ τούτοις εἰς τὴν παραμονὴν ἀκλονήτως ἵστασθαι τῆς ἀγάπης τοῦ Θεοῦ, φοβουμένοις τὸν ἐκ ταύτης φοβερὸν ὄλισθον. Ἐκείνοις μὲν γὰρ πεσοῦσι τοῦ κατὰ χεῖρα σκοποῦ, μεταμελομένοις, καὶ αὖθις ἀνισταμέ-

[7] Isa. LXVI, 2. [8] Matth. XI, 29.

νοις, ὁ πρῶτος φόβος παρέπεται μετ' ἐλπίδων χρηστῶν, τούτοις δὲ τοῦ ὕψους φθόνῳ τοῦ ἀντιπάλου ἐξαμαρτήσασι διὰ πτώσεως τῆς θεωρίας Θεοῦ, οὐκ εὐθὺς ὁ δεύτερος ἕπεται, ἀχλὺς δέ τις καὶ σκότος ψηλαφητὸν αὐτοὺς διαδέχεται, πλῆρες ἀθυμίας, καὶ ὀδυνῶν, καὶ πικρίας μετὰ τοῦ πρώτου τῶν κολάσεων φόβου. Καὶ εἰ μὴ Κύριος Σαβαὼθ τὰς ἡμέρας ἐκείνας ἐκολόβωσε τῆς ἀφορήτου ταύτης ὀδύνης, οὐκ ἂν ἐσώθη πᾶς ὁ ἐκεῖθεν ἐκπίπτων.

νζʹ. Ὁπόταν τῆς ἐπιμόνου τῶν ἐμπαθῶν λογισμῶν ὀχλήσεως ἡ ψυχὴ ἀνεθῇ, καὶ ἡ φλὸξ ἡ τύραννος ἀπομαρανθῇ τῆς σαρκὸς, ἔσο τηνικαῦτα εἰδὼς τὴν ἐπέλευσιν γίνεσθαι τοῦ ἁγίου Πνεύματος, ἐν ἡμῖν, μηνύουσαν τὴν ἄφεσιν τῶν προημαρτημένων, καὶ χαριζομένην ἡμῖν τὴν ἀπάθειαν· ἕως δὲ τῆς ὀσμῆς αὐτῶν διὰ τῆς συνεχοῦς ὀχλήσεως ἐπαισθάνηται, καὶ τὰ ὑπογάστρια φλέγηται τῆς σαρκὸς, μακρὰν ἴσθι ταύτης εἶναι τὴν εὐωδίαν τοῦ Πνεύματος, καὶ ὅλην ὑπὸ τὰ δεσμὰ κρατεῖσθαι τὰ ἄλυτα τῶν παθῶν τε καὶ τῶν αἰσθήσεων.

νηʹ. « Εἶδον ὑπὸ τὸν ἥλιον, φησὶν ὁ Σοφὸς, ἄνθρωπον παρ' ἑαυτῷ δόξαντα φρόνιμον εἶναι, ὃν εἶδον ὑπὸ τὴν ζωὴν κἀγὼ τῶν βροτῶν, πεποιθότα ἐπὶ τοῖς ἔργοις αὐτοῦ, καὶ μεγάλα φρονοῦντα ἐπὶ τῇ ἀνθρωπίνῃ σοφίᾳ, καὶ τῇ γεώδει καὶ ψυχικῇ· » καὶ οὐ μόνον διὰ ταύτην τῶν ἀπλάστων κατεπαιρόμενον, ἀλλὰ καὶ τῶν ἐν θείᾳ τῇ λήξει διδασκάλων Χριστοῦ κατειρωνευόμενόν τε ὁμοῦ καὶ καταμωκώμενον, διὰ τὸ τῆς λέξεως αὐτῶν ἰδιότροπον· καὶ ὅτι μὴ ἕπεσθαι εἵλοντο ταῖς ἐκλογαῖς τῶν τετορνευμένων λέξεων τῆς θύραθεν γνώσεως, μηδὲ τὸ τῆς θέσεως αὐτῶν εὔρυθμον ἐπετήδευσαν ἐν ταῖς ἐγγράφοις διδασκαλίαις αὐτῶν· ᾧτινι, ὡς ἠγνοηκότι, ὅτι παρὰ τῷ Θεῷ οὐ τορευταὶ τῶν λέξεων, οὐδὲ τὸ εὔηχον τῶν φωνῶν, ἀλλὰ τὸ εὔσημον, προτιμότερον καὶ φίλον, τῶν νοημάτων, ταύτην παρῳδήσω τὴν παροιμίαν. Ὁ κύων ὁ ζῶν, αὐτὸς ἀγαθὸς ὑπὲρ τὸν λέοντα τὸν νεκρὸν, καὶ ἀγαθὸς παῖς πένης καὶ σοφὸς, ὑπὲρ βασιλέα πρεσβύτην καὶ ἄφρονα, ὃς οὐκ ἔγνω τοῦ προσέχειν ἔτι.

νθʹ. Δεινὸν καὶ δυσκαταγώνιστον τὸ πάθος τῆς βλασφημίας· ἔχει δὲ τὰς ἀφορμὰς ἐκ τῆς ὑπερηφάνου διανοίας τοῦ Σατανᾶ· ὃ καὶ πάντας μὲν τοὺς κατὰ Θεὸν ὀχλεῖ βιοῦντας κατ' ἀρετὴν, πλέον δὲ τοὺς προκόπτοντας εἰς εὐχὴν καὶ εἰς θεωρίαν τῶν θείων πραγμάτων. Οὗ ἕνεκεν χρὴ πάσῃ φυλακῇ τὰς αἰσθήσεις τηρεῖν, καὶ εὐλαβεῖσθαι ἀπὸ πάντων τῶν φρικτῶν μυστηρίων τοῦ Θεοῦ, καὶ τῶν ἱερῶν τύπων καὶ λόγων, καὶ προσέχειν τῇ ἐφόδῳ τοῦ πνεύματος τούτου· ἐφεδρεύει γὰρ εὐχομένοις καὶ ψάλλουσιν ἡμῖν, καὶ ἐρεύγεται ἔσθ' ὅτε, διὰ τῶν χειλέων ἡμῶν, μὴ προσέχουσιν, ἀρὰς καθ' ἡμῶν καὶ βλασφημίας ἀλλοκότους κατὰ Θεοῦ τοῦ ὑψίστου· τοῖς στίχοις τῶν ψαλμῶν καὶ τοῖς ῥήμασι τῆς εὐχῆς παρεισάγων αὐτάς· ἀλλὰ τρεπτέον κατ' αὐτοῦ τὸν λόγον Χριστοῦ, ὁπηνίκα τοιοῦτόν τι φέρει ἐν τοῖς χείλεσι, ἢ ὑποσπείρει ἐν ταῖς διανοίαις ἡμῶν· καὶ, Ὕπαγε, Σατανᾶ, ὀπίσω μου, εἴπωμεν πρὸς αὐτὸν, πάσης δυσωδίας

A invidia inimici per peccatum deciderint de sublimitate contemplationis Dei, non statim posterior inseritur metus, sed caligo quædam ac densa ingruit nebula, feta dejectione animi, doloribus et amaritudine, cum primo pœnarum timore. Atque nisi Dominus exercituum dies illas abbreviasset intolerabilis istius doloris, non fuisset salvus omnis illinc delapsus.

57. Ubi continua libidinosarum cogitationum perturbatione liberata est anima, et flamma carnis imperiosa exstincta est, tunc scito illabi nobis Spiritum sanctum, qui annuntiat peccatorum remissionem, et impassibilitatem nobis largitur; quandiu vero illa horum fœtorem per continuam
B perturbationem sentit, flammaque impura caro ardet, scito procul ab illa esse suavem Spiritus fragrantiam, eamque indissolubilibus devinciri catenis cupiditatum et sensuum.

58. Vidi sub sole, ait Sapiens [9], hominem qui sibi videtur sapiens, quem vidi equidem in vita mortalium, confidentem in operibus suis, et se magnificantem de humana sapientia, terrenaque et animali, neque solum propter hanc sese simplicibus superextollentem, sed etiam divinæ hæreditati discipulorum Christi irridentem simul et insultantem, ob singularem eorum elocutionem, et quia non affectant selectas et anfractas dictiones
C sapientiæ mundanæ, nec numerosam harum dispositionem in scriptis suis institutionibus aucupantur. Cui quidem, utpote nescienti apud Deum non verborum circumlocutiones neque vocum canorem, sed claritatem sententiarum, magis æstimari et amari, hoc cantabo proverbium: « Canis vivus melior est leone mortuo [10], » et, « Melior est puer pauper et sapiens rege sene et stulto, qui nondum scit sese continere [11]. »

59. Terribile est ac difficile pugnatur vitium blasphemiæ: erumpit autem ex superba mente Satanæ, qui quidem turbat omnes qui Deo et virtuti vitam devovent, magis autem eos qui profecerunt usque ad orationem et contemplationem re-
D rum divinarum. Quare oportet omni cura sensus custodire, et circumspecte scrutari omnia horrenda Dei mysteria, sacrasque Scripturas ac traditiones, atque cavere ab illius spiritus accessu. Assidet enim precantibus et psallentibus nobis, et aliquando eructat per labia nobis incautis imprecationes contra nos singularesque blasphemias contra Deum altissimum, versibus psalmorum et orationis verbis istas inserens. At retorqueamus contra eum verba Christi, quoties aliquid istiusmodi e labiis nostris profert vel insinuat cogitationibus nostris, dicamusque ad illum: « Retro, Satana, omnis fœtoris plene, et damnate ignis

[9] Prov. xxvi, 12 seqq. [10] Eccle. ix, 4. [11] Eccle. iv, 13.

æterni : in caput tuum recidat tua blasphemia ; » et statim ad aliquam aliam rem divinam vel humanam tunc occurrentem captivum convertamus animum, vel cum lacrymis eum ad cœlos et Deum elevemus, et sic, Deo nobis succurrente, liberabimur mole blasphemiæ.

60. Tristitia est passio corruptrix animæ et corporis ipsasque attingens medullas. Est autem tristitia sæculi, quæ subito homines invadit, ac sæpe mortem operatur; et tristitia secundum Deum, quæ salutaris simul et valde utilis est, constantiamque in laboribus et tribulationibus operatur, fontem compunctionis aperiens militanti et sitienti justitiam, atque cibans cor lacrymis, ita ut adimpleatur Davidicum de hoc effatum : « Cibabis nos pane lacrymarum, et potabis nos in lacrymis in mensura vini compunctionis [12]. »

61. Partes animæ per peccatum dirutas apprime restaurat tristitia secundum Deum, et ad statum naturalem revocat : adeo enim hyemem cupiditatum nebulasque peccati lacrymis minuit, et ab spirituali animæ repellit aere, ut statim serenum fiat in cogitationibus mentis, tranquillitasque in mari intelligentiæ, et lætitia in nostris cordibus, atque in specie vultus nostri immutatio, in quam perspicaces quodammodo oculos affectusque suos reponentes, cum Davide exclamant : « Hæc mutatio dexteræ Excelsi [13]. »

62. Noli acceptas habere subrepentes tibi ex suspicionibus cogitationes adversus proximum : sunt enim mendaces, perniciosæ ac omnino fallaces. Scito igitur dæmonia hanc tentare viam ad pellendas in abyssum perditionis animas eorum qui jam profecerunt in virtutibus : aliter enim in gurgitem damnationis scelestæque actionis aliquem athletarum detrudere nequeunt, quam illi persuadendo ut malas concipiat suspiciones; nam sic eum in judicium peccatique lapsum inducentes, in condemnatione mundi implicant, juxta sacrum oraculum : « Quod si nosmetipsos dijudicaremus, non utique judicaremur; dum judicamus autem, a Domino corripimur, ut non cum hoc mundo damnemur [14]. »

63. Cum ex negligentia dæmoniis locum damus susurrandi in aures nostras suspiciones adversus fratres, quia nempe non invigilamus motibus oculorum, tum ab iis impellimur ad condemnandos etiam virtute perfectos. Nam si homo aliquid pulchri aspiciens vultu subridente, omnibusque aditu facilis ad colloquium, ideo tibi videtur pronus ad cupiditates ac voluptates; ergo quicumque videt aliquid dejectum ac triste, ille etiam tibi habeatur

A ἀνάμεστε, καὶ ὑπόδεχε πυρὸς αἰωνίου· κατὰ τῆς κεφαλῆς σου ἡ βλασφημία σου· καὶ αὐτίκα πρὸς ἄλλο τι τὸν νοῦν πρᾶγμα θεῖον, ἢ ἀνθρώπινον, τόγε νῦν ἔχον, δι' αἰχμαλωσίας ἀπασχολήσωμεν, ἢ καὶ μετὰ δακρύων πρὸς οὐρανοὺς αὐτὸν καὶ Θεὸν ἀνυψώσωμεν· καὶ οὕτως, Θεοῦ συναιρουμένου ἡμῖν, ἀπαλλαγησόμεθα τοῦ βάρους τῆς βλασφημίας.

ξ'. Φθοροποιὸν πάθος ἡ λύπη εἰς ψυχὴν καὶ σῶμα, καὶ αὐτῶν ἀπτομένη τῶν μυελῶν· ἀλλ' ἡ τοῦ κόσμου, ἡ διὰ τὰ πρόσκαιρα τοῖς ἀνθρώποις ἐφιπταμένη, ἣ καὶ πολλάκις αὐτοῖς θανάτου παραίτιος γίνεται· ἡ δὲ κατὰ Θεὸν λύπη, ὁμοῦ τε σωτήριος καὶ λίαν ἐπωφελὴς οὖσα, ὑπομονὴν ἐν τοῖς πόνοις καὶ τοῖς πειρασμοῖς κατεργάζεται, τὴν πηγὴν τῆς κατανύξεως ἀναστομοῦσα τῷ ἀγωνιζομένῳ, καὶ διB ψῶντι τὴν δικαιοσύνην τοῦ Θεοῦ, καὶ ψωμίζουσα διὰ δακρύων τὴν καρδίαν αὐτοῦ, ὡς πληροῦσθαι τὸ Δαβιτικὸν ἐπ' ἐκείνῳ λόγιον : « Ψωμιεῖς ἡμᾶς, φησίν, ἄρτον δακρύων, καὶ ποτιεῖς ἡμᾶς ἐν δάκρυσιν ἐν μέτρῳ τὸν οἶνον τῆς κατανύξεως. »

ξα'. Τὰ συμπεπτωκότα μέρη τῆς ψυχῆς ἀπὸ τῆς τῶν κακῶν ἐργασίας, λίαν ἡ κατὰ Θεὸν λύπη ἀνακτᾶται καὶ εἰς τὸ κατὰ φύσιν ἀνακαλεῖται· τοσοῦτον γὰρ τὸν χειμῶνα τῶν παθῶν, καὶ τὰ νέφη τῆς ἁμαρτίας ἐκλεπτύνει διὰ δακρύων, καὶ τοῦ νοητοῦ τῆς ψυχῆς ἀπελαύνει ἀέρος, ὡς αἰθρίαν ἐν τοῖς λογισμοῖς αὐτίκα τοῦ νοὸς ἡμῶν γίνεσθαι, καὶ γαλήνην ἐν τῇ θαλάσσῃ τῆς διανοίας, καὶ εὐφροσύνην ἐν ταῖς καρδίαις ἡμῶν, καὶ ἀλλοίωσιν ἐν τῇ ἐπιφανείᾳ τοῦ C προσώπου ἡμῶν, ἐφ' ἣν οἱ καλῶς ὁρῶντες ὥσπερ τὰς ὄψεις καὶ τὰς διαθέσεις αὐτῶν προσαναπαύοντες, οὕτω κατὰ τὸν Δαβὶδ ἀνακράζουσιν· « Αὕτη ἡ ἀλλοίωσις τῆς δεξιᾶς τοῦ Ὑψίστου. »

ξβ'. Μὴ παραδέχου τοὺς ἐξ ὑπονοιῶν ὑποσπειρομένους σοι λογισμοὺς κατὰ τοῦ πλησίον, εἰσὶ γὰρ ψευδεῖς καὶ ὀλέθριοι, καὶ πάντη ἀπαταιῶνες. Ἴσθι οὖν ὅτι διὰ τούτου τοῦ σκοποῦ πειρῶνται οἱ δαίμονες εἰς βόθρον ἀπωλείας ὠθῆσαι τὰς ψυχὰς τῶν ἤδη προκοπὰς ποιούντων ἐν ταῖς ἀρεταῖς· ἄλλως γὰρ εἰς βυθὸν κατακρίσεως καὶ ἁμαρτίας ἐμπράκτου τῶν ἀγωνιζομένων τινὰ παραπέμψαι οὐ δύνανται, εἰ μὴ λαβεῖν αὐτὸν ὑποψίας πείσουσι πονηράς, ἐκ τῶν ἔξωθεν ἠθῶν τε καὶ διαθέσεων τοῦ πλησίον· οὕτω γὰρ ὑπὸ κρίσιν καὶ πτῶσιν ἁμαρτίας τοῦτον ποιήσαντες, D συγκατακριθῆναι τῷ κόσμῳ ἐργάζονται, κατὰ τὸ ὅσιον λόγιον· « Εἰ γὰρ ἑαυτούς, φησίν, ἐκρίνομεν, οὐκ ἂν ἐκρινόμεθα· κρινόμενοι δέ, ὑπὸ Κυρίου παιδευόμεθα, ἵνα μὴ σὺν τῷ κόσμῳ κατακριθῶμεν. »

ξγ'. Ὅταν ἐκ ῥᾳθυμίας χώραν δῶμεν τοῖς δαίμοσι λαλεῖν εἰς τὸ οὖς ἡμῶν τὰς κατὰ τῶν ἀδελφῶν ὑπονοίας, ἀφυλάκτως δηλονότι ἔχοντες περὶ τὰς κινήσεις τῶν ὀφθαλμῶν, τότε εἰς τὸ κατακρίνειν ἀγόμεθα ὑπ' αὐτῶν, ἔσθ' ὅτε καὶ τοὺς τελείους εἰς ἀρετήν. Εἰ γὰρ ὁ χαροπὸν ὁρῶν ὑπομειδιῶντι προσώπῳ, καὶ ὁ εὐπρόσιτος πᾶσιν εἰς ὁμιλίαν συγκαταθετικὸς σοι πρὸς ἡδονὰς καὶ πάθη δοκεῖ, ἔστω σοι καὶ τὸ κατηφὲς ὁρῶν καὶ στυγνόν, θυμοῦ πνέων καὶ ὑπερη-

[12] Psal. LXXIX, 6. [13] Psal. LXXVI, 11. [14] I Cor. XI, 31, 32.

φανίας μεστός. Ἀλλ' οὐ χρὴ τοῖς ἀνθρωπίνοις προσ- A
έχειν ἰδιώμασι· σφαλερὰ γάρ ἐστι τοῖς πᾶσιν ἡ περὶ τὰ τοιαῦτα κρίσις. Εἰσὶ γὰρ ἀνθρώποις πολλαὶ τῷ ὄντι διαφοραὶ φύσεων, καὶ ἕξεων, καὶ σωματικῶν θέσεων, αἳ μόνοις ἐκείνοις εἰκότως εἰσὶν ὑπὸ θεωρίαν καὶ κρίσιν ἀληθινήν, τοῖς καθαρὸν κτησαμένοις τὸ νοερὸν ὄμμα τῆς ψυχῆς διὰ πολλῆς κατανύξεως, καὶ ἔνοικον ἔχουσι τὸ ἄπειρον φῶς τῆς ἐνθέου ζωῆς· οἷς καὶ τὸ εἰδέναι ἐδόθη τὰ μυστήρια τῆς τοῦ Θεοῦ βασιλείας.

ξδʹ. Αὐτουργοὶ τῶν φαύλων ἔργων γινόμενοι τῆς σαρκὸς, τῇ παρὰ φύσιν ἐπιθυμίᾳ καὶ τῷ θυμῷ τῆς ψυχῆς λειτουργοῦμεν, σάρκα μὲν μιαίνοντες ταῖς φαύλαις ῥοαῖς τῆς ἁμαρτίας, ψυχὴν δὲ τῇ τοῦ θυμοῦ πικρίᾳ σκοτίζοντες, καὶ ἀπαλλοτριούμενοι τοῦ Υἱοῦ B
τοῦ Θεοῦ. Δεῖ οὖν τὸν μὲν μολυσμὸν τῆς ἀπὸ τοῦ σώματος οὐσιώδους ῥοῆς, δι' ἐπιῤῥοῆς οὐσιωδῶν δακρύων, ἀποκαθαίρειν, ἵνα ὅπερ ἡ ἡδονὴ διὰ ῥοῆς φυσικῆς κατεμόλυνε σῶμα, τοῦτο ἡ ὀδύνη τῆς λύπης διὰ ῥοῆς αὖθις τῶν δακρύων φυσικῆς ἀποκαθαίρειν, τὸν δὲ ζόφον τῆς ψυχῆς τὸν ἀπὸ τῆς τοῦ θυμοῦ πικρίας, διὰ φωτὸς κατανύξεως καὶ γλυκύτητος τῆς κατὰ Θεὸν ἀγάπης, ἀποδιώκειν, καὶ ἑνοῦσθαι αὖθις, οὗ πρώην δι' ἐκείνων ἀπηλλοτριώθημεν.

ξεʹ. Ὥσπερ ὁ ἀπὸ τῆς ἡδονῆς μολυσμὸς τὸν σατανικὸν ἔρωτα προηγησάμενον ἔχει εἰς ἀποπλήρωσιν τῆς φαυλότητος, οὕτως ἡ ἀπὸ τῆς ἐνωδύνου λύπης κάθαρσις τὴν θέρμην ἔχει τῆς καρδίας εἰς ἀποπλήρωσιν τοῦ πένθους καὶ τῶν δακρύων· καὶ τοῦτο οἰκονομίᾳ τῆς πρὸς ἡμᾶς τοῦ Θεοῦ ἀγαθότητος, ἵνα C
κόποις ὀδύνης κόπον ἡδονῆς, καὶ ῥοαῖς δακρύων ῥοὴν αἰσχίστην σαρκὸς ἀποκρουόμενοί τε καὶ ἐκκαθαίροντες, τοὺς τύπους τῶν φαύλων ἀπὸ τοῦ νοὸς, καὶ τὰς ἀμόρφους εἰκόνας ἀπὸ τῆς ψυχῆς ἐξαφανίσωμεν, καὶ λαμπροτέραν ταύτην τῷ κάλλει τῷ φυσικῷ ἀποδείξωμεν.

ξϛʹ. Ὃν τρόπον τῷ πονηρῷ πνεύματι ἐνεργούμενος ὁ πορνεύων, μισθὸν καρποῦται τὴν ἡδονὴν τῆς σαρκὸς, καὶ πέρας αὐτοῦ τῶν φαύλων, ὁ μολυσμὸς, οὕτως ὁ τῷ Πνεύματι ἄνωθεν ἐνεργούμενος τῷ ἁγίῳ, μισθὸν καρποῦται τὴν χαρὰν τῆς ψυχῆς, καὶ πέρας αὐτῷ τῶν καλῶν, ἡ ἐκ τῶν δακρύων κάθαρσις, καὶ ἀναγέννησις, καὶ ἡ πρὸς τὸν Θεὸν ἕνωσις, καὶ συνάφεια.

ξζʹ. Δύο οὐσῶν ἐν ἡμῖν τῶν ἐκ τῆς αὐτῆς οὐσίας D
φυσικῶν ῥεύσεων, γονῆς καὶ δακρύων, ὑφ' ἧς τὸν χιτῶνα τῆς ψυχῆς μολυνόμεθα, καὶ δι' ὧν πάλιν αὐτὸν καθαιρόμεθα, ἀνάγκη τὸν ἐκ τῆς οὐσίας ἡμῶν μολυσμὸν ἀπονίψασθαι διὰ τῶν ἐκ τῆς αὐτῆς οὐσίας κινουμένων δακρύων· ἄλλως γὰρ τὸν ἐκ τῆς φύσεως ῥύπον καθᾶραι ἀδύνατον.

ξηʹ. Πᾶσα ψυχῆς πλημμελούσης διάθεσις, τῷ φαύλῳ κινουμένη τρόπῳ, εἰς ἡδονὴν βραχεῖαν καταλύει τὸν κάματον· πᾶσα δὲ καθαιρομένη ψυχὴ τῆς φαύλης συνηθείας καὶ διαθέσεως, εἰς μακρὰν ἡδονὴν εὐφροσύνης ἐπεκτείνει τοὺς πόνους, καὶ θαῦμα πῶς ἡδονὴν ἡδονὴ καταστέλλουσα, τὴν ἐκ τῆς ἡδονῆς τικτομένην καταγλυκαίνει ὀδύνην.

ξθʹ. Ποτὲ μὲν πικρία καὶ πόνος ἐπιγίνεται τῇ

ut iram spirans et superbia plenus. At non oportet immorari humanis proprietatibus, siquidem periculosum est omnibus in hujusmodi judicium. Sunt enim hominibus multæ in essendo discrepantiæ naturarum, habituum, dispositionum corporis, quæ ab illis tantum convenienter examinari et judicari possunt, qui spiritualem animæ oculum multa mundaverunt compunctione, qui infusum in se habent infinitum vitæ divinæ lumen, et quibus datum est nosse mysteria regni Dei.

64. Operarii malorum carnis operum facti, concupiscentiæ iræque mentis sacrificamus, carnem fœdantes sordidis peccati fluentis, animam vero amaritudine iræ obscurantes, et abalienati a Filio Dei. Oportet igitur fœditatem substantialis fluenti a corpore aborti, superfusis substantialibus lacrymis purificare, ut quod voluptas naturali fluento inquinavit corpus, hoc dolor tristitiæ pariter naturali lacrymarum torrente purificet, caliginem vero animæ amaritudine iræ effusam, luce compunctionis ac dulcedine divinæ charitatis dissipet, atque illi reconcilietur, a quo illa nos abalienaverant.

65. Sicut contracta ex voluptate sordes Satanicum amorem ducem habet in complementum nequitiæ, sic contracta ex pœnitentiæ tristitia puritas fervorem ducem habet in complementum luctus et lacrymarum : idque œconomia charitatis Dei erga nos, ut nempe laboribus doloris laborem voluptatis, et lacrymarum fluxu fœdissimum corporis fluxum removentes et purgantes, malas impressiones a mente turpesque imagines ab anima repudiemus, et præfulgentem hanc pulchritudine naturali ostendamus.

66. Quemadmodum sub influxu maligni spiritus agens fornicator, mercedem percipit voluptatem carnis, terminusque malorum ipsi est sordes, ita qui superno Spiritus sancti instinctu agit, mercedem percipit gaudium animæ, terminusque bonorum ipsi est lacrymarum purgatio et regeneratio, et cum Deo unio et societas.

67. Cum duo in nobis ex eadem substantia naturaliter effluant, nempe semen, quo animæ vestimentum inquinamus, et lacrymæ, quibus illud de novo mundamus, necesse est sordem ex substantia nostra contractam ablui lacrymis ex eadem substantia elicitis : aliter enim sordes ex natura proveniens mundari non posset.

68. Omnis animæ peccantis inclinatio male directa in brevem voluptatem resolvit laborem ; omnis vero anima ex prava habitudine et inclinatione expurgata ad longam gaudii voluptatem labores extendit, et mirum quomodo voluptatem voluptas reprimens, ex voluptate ortum allevet dolorem.

69. Modo amaritudo et labor supervenit intelle-

ctuali cordis sensui ab lacrymarum effusione, modo lætitia et exultatio. Quando igitur pœnitentia expurgamur a veneno et sorde peccati, similes calori ignis fundentes pœnitentiæ lacrymas, et veluti gravibus malleis mentem tundentes, emissis e profundo corde gemitibus amaritudinem ac laborem animo sensibusque sentimus. Ubi vero hujusmodi lacrymis sufficienter purgati, liberi a cupiditatibus evadimus, tunc, Spiritu sancto nos consolante, serenumque et puritatem cordibus nostris infundente, voluptate ac dulcedine ineffabili nos replent jucundæ compunctionis lacrymæ.

70. Aliæ sunt quæ ex pœnitentia, aliæ quæ ex divina compunctione profluunt lacrymæ. Illæ enim sunt veluti fluvius inundans et auferens omnia peccati propugnacula; hæ vero sunt animæ qualis pluvia gramini et qualis herbæ nix, scientiæ spicam alentes, eamque multiplicem et frugiferam reddentes.

71. Non enim quod lacrymæ, idem compunctio, sed magnum est discrimen inter lacrymas et compunctionem. Nam lacryma ex conversione vitæ et memoria veterum animæ lapsuum oritur, tanquam ex igne et fervente aqua, in purificationem cordis; compunctio autem e superno divini Spiritus rore profluit, in consolationem ac refrigerium animæ, quæ nuper in profundum humilitatis fervide ingressa est, luminisque inaccessibilis accepit contemplationem, et ad Deum Davidis instar clamavit in exsultatione: « Transivimus per ignem et aquam, et eduxisti nos in refrigerium [15]. »

72. Audivi quosdam dicentes non posse quemquam ad habitum pervenire virtutis, nisi procul secedat et in solitudinem fugiat, atque miratus sum quomodo infinitus ipsis videatur loco circumscribi. Etenim habitus virtutis est restitutio potentiarum animæ ad pristinam dignitatem, et congregatio generalium virtutum ad unam operationem secundum naturam. Porro non de foris tanquam extrinseca nobis superveniunt, sed nobiscum, juxta intellectualem divinumque sensum, illa innascuntur, per quæ et cum quibus secundum naturam moti, inducimur in regnum cœlorum; non autem intra nos est, juxta Domini vocem [16], ac proinde excellenter solitudo, in quam intramus et e qua egredimur per pœnitentiam et omnem mandatorum Dei adimpletionem, quæ quidem in omni loco dominationis ejus fieri potest, ut ait divus David: « Benedicit anima mea Dominum in omni loco dominationis ejus [17]. »

73. Qui in media regali acie sub ducibus et centurionibus militans ac pugnans, non potuit in hostium congressu fortitudinem et strenuitatem contra adversarios ostendere, ac ne unum quidem

A νοερᾷ τῆς καρδίας αἰσθήσει, ἀπὸ τῆς ῥεύσεως τῶν δακρύων· ποτὲ δὲ εὐφροσύνη καὶ ἀγαλλίασις. Ὅταν οὖν καθαιρώμεθα, διὰ τῆς μετανοίας, τοῦ ἰοῦ καὶ τοῦ ῥύπου τῆς ἁμαρτίας, θερμότητι πυρὸς, εἰκότα ἔχοντες τὰ ἐκ ταύτης δάκρυα, ὑπὸ τοῦ θείου πυρὸς ἐκπυρούμενα, καὶ σφύραις βαρείαις ὡσανεὶ τὸν λογισμὸν πληττόμενοι, τοῖς ἐκ βάθους ἀναπεμπομένοις στεναγμοῖς τῆς καρδίας, πικρίας καὶ πόνους νοερῶς τε καὶ αἰσθητῶς αἰσθανόμεθα. Ἐπὰν δὲ διὰ τῶν τοιούτων ἱκανῶς καθαρθέντες δακρύων, ἐπὶ τὴν ἐλευθερίαν ἐλάσωμεν τῶν παθῶν, τηνικαῦτα ὑπὸ τοῦ θείου παρακαλούμενοι Πνεύματος, ὡς γαληνὴν καὶ καθαρὰν τὴν καρδίαν κτησάμενοι, ἡδονῆς καὶ γλυκύτητος ἀφάτου πληρούμεθα ὑπὸ τῶν χαροποιῶν δακρύων τῆς κατανύξεως.

B ο'. Ἄλλα τὰ ἐκ τῆς μετανοίας δάκρυα, καὶ ἕτερα τὰ ἐκ θείας προχεόμενα κατανύξεως· τὰ μὲν γὰρ, ὡς ποταμὸς ἐπικλύζων καὶ κατασύρων πάντα τῆς ἁμαρτίας τὰ ὀχυρώματα, τὰ δὲ, ὡς ὄμβρος ἐπ' ἄγρωστιν γίνεται τῇ ψυχῇ, καὶ ὡσεὶ νιφετὸς ἐπὶ χόρτον, τὸν τῆς γνώσεως στάχυν ἐκτρέφοντα, καὶ πολύχουν τοῦτον καὶ καρποφόρον ἀποτελοῦντα.

οα'. Οὐ γὰρ εἴ τι δάκρυον, τοῦτο καὶ κατάνυξις, ἀλλὰ πολὺ τὸ μέσον δακρύων καὶ κατανύξεως. Τὸ μὲν γὰρ ἐκ μεταμελείας τῶν τρόπων, καὶ μνήμης τῶν παλαιῶν τῆς ψυχῆς συμπτωμάτων ἐπέρχεται, ὡς ἀπὸ πυρὸς καὶ ζέοντος ὕδατος, εἰς κάθαρσιν τῆς καρδίας· ἡ δὲ, ἐκ θείας δρόσου ἄνωθεν τοῦ πνεύματος, εἰς παράκλησιν καὶ ἀναψυχὴν κάτεισι τῆς ψυχῆς, ἄρτι πρὸς βυθὸν ταπεινοφροσύνης θερμῶς εἰσελθούσης, καὶ ἀπολαβούσης τῆς τοῦ ἀπροσίτου φωτὸς θεωρίας, καὶ πρὸς Θεὸν οὕτω βοώσης Δαβιτικῶς ἐν χαρᾷ· « Διήλθομεν διὰ πυρὸς καὶ ὕδατος, καὶ ἐξήγαγες ἡμᾶς εἰς ἀναψυχήν. »

C

οβ'. Ἀκήκοα λεγόντων μὴ δύνασθαί τινα εἰς ἕξιν ἐλθεῖν ἀρετῆς, ἄνευ ἀναχωρήσεως μακρᾶς καὶ τῆς εἰς ἐρημίαν φυγῆς, καὶ τεθαύμακα πῶς τὸ ἀπερίοριστον ἔδοξεν αὐτοῖς ἐν τόπῳ περιορίζεσθαι. Εἰ γὰρ ἡ ἕξις τῆς ἀρετῆς, ἡ ἀποκατάστασίς ἐστι τῶν δυνάμεων τῆς ψυχῆς εἰς τὴν παλαιὰν εὐγένειαν, καὶ ἡ ἐπὶ τὸ αὐτὸ σύνοδος τῶν γενικῶν ἀρετῶν, εἰς τὴν κατὰ φύσιν ἐνέργειαν· ταῦτα δὲ οὐκ ἔξωθεν, ὡς ἐπείσακτα, ἡμῖν ἐπιγίνονται, ἀλλὰ συμπεφύκασιν ἡμῖν ἐκ δημιουργίας, κατὰ θείαν καὶ νοερὰν αἴσθησιν, δι' ὧν καὶ μεθ' ὧν κατὰ φύσιν κινούμενοι, εἰσαγόμεθα εἰς τὴν βασιλείαν τῶν οὐρανῶν. ἡ δὲ ἐντὸς ἡμῶν ἐστι, κατὰ τὴν τοῦ Κυρίου φωνὴν, ἄρα περιττὸν ἡ ἐρημία, εἰσερχομένων ἡμῶν εἰς αὐτὴν, καὶ ταύτης χωρὶς, διὰ μετανοίας καὶ πάσης φυλακῆς τῶν τοῦ Θεοῦ ἐντολῶν, ἥτις καὶ ἐν παντὶ τόπῳ τῆς δεσποτείας αὐτοῦ, κατὰ τὸν θεῖον Δαβὶδ, δύναται γίνεσθαι· « Εὐλόγει γὰρ, φησὶν, ἡ ψυχή μου, τὸν Κύριον, ἐν παντὶ τόπῳ τῆς δεσποτείας αὐτοῦ. »

D

ογ'. Ὁ μέσον βασιλικῆς παρατάξεως ὑπὸ στρατηγοῖς καὶ λοχαγοῖς συνασπιζόμενός τε καὶ συγκροτούμενος, μὴ δυνηθεὶς ἐν τῇ μάχῃ τῶν πολεμίων νεανικόν τε καὶ γενναῖον κατὰ τῶν ἀντιπάλων ἐνδείξα-

[15] Psal. LXV, 12. [16] Luc. XVII, 21. [17] Psal. CII, 22.

σθαι, ἢ κἂν ἕνα τούτων τροπώσασθαι, πῶς μονομαχήσει καὶ ἐν μέσῳ πολλῶν μυριάδων ἐχθρῶν, καὶ στρατηγικόν τι ἔργον ἐνδείξεται, ἄπειρος ὢν τοῦ πολέμου; Εἰ δὲ τοῦτο ἐπὶ τῶν ἀνθρωπίνων ἀδύνατον, πολλῷ μᾶλλον ἐπὶ τῶν θείων. Τίς γὰρ πρὸς ἐρημίαν φυγὼν, τὰς τῶν δαιμόνων ἐπιδρομὰς, καὶ τῶν παθῶν τὰς ἐφόδους τὰς ἀφανεῖς καὶ προδήλους γνώσεται, ἢ καταδρομὴν ποιήσεται κατ' αὐτῶν, μὴ πρότερον καλῶς ἐγγυμνασθεὶς τὴν ἐκκοπὴν τοῦ θελήματος, μέσον ἐπὶ συναγωγῆς ἀδελφῶν, ὑπὸ ἐμπείρῳ ἀρχηγῷ τοῦ τοιούτου πολέμου, ἀοράτου ὄντος καὶ νοητοῦ; Εἰ δὲ τοῦτο ἀδύνατον, ἄρα πάντη ἀμήχανον, ὅπως ἄλλων ὁ τοιοῦτος ὑπερμαχήσῃ, καὶ ἄλλους διδάξῃ τὰ κατὰ τῶν ἀοράτων ἐχθρῶν τρόπαια.

οδʹ. Περίελε ἀπὸ σοῦ ὄνειδος ἀμελείας καὶ ἐξουδένωσιν καταφρονήσεως τῶν ἐντολῶν τοῦ Θεοῦ· ἀποβαλοῦ τὴν φιλαυτίαν, καὶ κατὰ τῆς σαρκὸς ἀφειδῶς ὅρμησον· ζήτησον τὰ δικαιώματα Κυρίου καὶ τὰ μαρτύρια αὐτοῦ· καταφρόνησον δόξης καὶ ἀτιμίας· μίσησον τὰς ἐνηδόνους ὀρέξεις τοῦ σώματος· φύγε τὸν κόρον, δι' οὗ τὰ ὑπογάστρια ἐκπυροῦνται· ἄσπασαι τὴν πενίαν, τὴν κακοπάθειαν· στῆθι κατὰ παθῶν· στρέψον σου τὰς αἰσθήσεις πρὸς τὰ ἐντὸς τῆς ψυχῆς· νεῦσον ἔνδον πρὸς τὴν τοῦ κρείττονος ἐργασίαν· κώφευσον ἀπὸ τῶν ἀνθρωπίνων πραγμάτων· κένωσον πᾶσάν σου τὴν ἰσχὺν εἰς τὴν τῶν ἐντολῶν ἐργασίαν· θρήνησον, χαμεύνησον, νήστευσον, κακοπάθησον, ἡσύχασον, γνῶθι, τὸ τελευταῖον, μὴ τὰ περὶ σὲ, σαυτὸν δέ· ὑπεράνω τῆς τῶν ὁρωμένων γενοῦ ταπεινώσεως· πέτασόν σου τὸ νοερὸν ὄμμα πρὸς θεωρίαν Θεοῦ, καὶ ἴδε τὴν τερπνότητα Κυρίου ἐκ τῆς καλλονῆς τῶν κτισμάτων· κἀκεῖθεν καταβὰς, διήγησαι τοῖς ἀδελφοῖς σου τὰ τῆς αἰωνίου ζωῆς, καὶ τὰ μυστήρια τῆς τοῦ Θεοῦ βασιλείας. Καὶ τοῦτό ἐστι τὸ ἔργον τῆς ἐξ ἀνθρώπων φυγῆς, δι' ἄκρας ἀσκήσεως, καὶ τὸ πέρας τῆς εἰς ἐρημίαν διατριβῆς.

οεʹ. Εἰ θέλεις ἰδεῖν τὰ ἀγαθὰ, ἃ ἡτοίμασεν ὁ Θεὸς τοῖς ἀγαπῶσιν αὐτὸν, ἐν τῇ ἐρημίᾳ γενοῦ τῆς ἀρνήσεως τοῦ ἰδίου θελήματος, καὶ φύγε τὸν κόσμον. Ποῖον δὴ τοῦτον; Τὴν ἐπιθυμίαν τῶν ὀφθαλμῶν τῆς σαρκός· τὴν ἀλαζονείαν τῶν λογισμῶν, καὶ τὴν ἀπάτην τῶν ὁρωμένων. Τοῦτον γὰρ ἐὰν φύγῃς τὸν κόσμον, πρώϊμον ἐπανατελεῖ σοι τὸ φῶς, ὄψει τῆς ἐνθέου ζωῆς, καὶ τὰ ἰάματα τῆς ψυχῆς σου, φημὶ δὲ τὰ δάκρυα, ταχὺ ἀνατελεῖ, καὶ τὴν ἀλλοίωσιν ἀλλοιωθήσῃ τῆς δεξιᾶς τοῦ Ὑψίστου, καὶ μάστιξ ἔκτοτε παθῶν οὐκ ἐγγιεῖ τῷ σκηνώματί σου, καὶ οὕτω μέσον κόσμου καὶ λαοῦ διατρίβων, ἔσῃ ὡς ἐν ἐρημίᾳ διάγων καὶ ἄνθρωπον μὴ ὁρῶν. Εἰ δὲ μὴ τοῦτον οὕτω φύγῃς τὸν κόσμον, οὐδέν σοι ἀπὸ τῆς φυγῆς μόνης τοῦ ὁρωμένου κόσμου πρὸς τελείωσιν τῶν ἀρετῶν καὶ συνάφειαν Θεοῦ προσγενήσεται.

οςʹ. Τὸ γενέσθαι μοναχὸν οὐ τὸ ἔξω τῶν ἀνθρώπων καὶ τοῦ κόσμου γενέσθαι ἐστὶν, ἀλλὰ τὸ καταλιπεῖν ἑαυτὸν ἔξω τῶν τῆς σαρκὸς θελημάτων γενέσθαι, καὶ ἀπελθεῖν εἰς ἐρημίαν παθῶν. Εἰ γὰρ καὶ πρὸς τὸν μέγαν ἐκεῖνον ἐῤῥέθη, Φεῦγε τοὺς ἀνθρώπους καὶ σώζῃ, ἀλλὰ τούτῳ τῷ τρόπῳ ἐῤῥέθη· ἐπεὶ καὶ μετὰ τὸ φυγεῖν ἐκεῖνον, μέσον ἀνθρώπων

A horum devincere, quomodo solus prœliabitur inter multas inimicorum myriades, vel aliquod militare factum edet, cum sit belli inexpertus? Si autem hoc est impossibile in humanis rebus, multo magis in divinis. Quis enim, postquam in solitudinem fugerit, dæmonum incursus aggressusque cupiditatum invisibiles et visibiles cognoscet, vel in ea irruet, si non prius se exercuit in resecanda propria voluntate, in media fratrum synagoga, sub duce talis belli perito, utpote invisibili et spirituali? Quod si hoc fieri nequit, non potest etiam istius generis homo pro aliis pugnare et alios docere modum vincendi hostes invisibiles.

74. Cave ne tibi exprobretur negligentia, neve
B ob despectionem mandatorum Dei vituperceris. Abjice amorem proprium, in carnem impavidus irrue; quære justificationes Domini et testimonia ejus; sperne gloriam et ignominiam; abominare libidinosos corporis impetus; fuge satietatem, qua inflammatur abdomen; amplectere paupertatem et cruciatus; obsta cupiditatibus; verte sensus tuos ad interiorem animam; inclina cor tuum ad bona opera; ne te misceas negotiis humanis; exhauri vires ad mandatorum observationem; geme, humi cuba, jejuna, te crucia, quietus esto; cognosce demum, non quæ sunt circa te, sed temetipsum. Supereminе vilitati visibilium; tende spiritualem tuum oculum ad contemplationem Dei,
C et vide dulcedinem Domini in creaturarum pulchritudine; indeque descendens, narra fratribus tuis magnalia vitæ æternæ et mysteria regni cœlorum. Hoc est opus illius qui ex hominibus fugit per sublimem ascesim, hic finis vitæ intra solitudinem degendæ.

75. Si velis videre bona quæ Deus præparavit diligentibus se, abi in solitudinem renuntiationis propriæ voluntatis, et fuge mundum. Quem mundum? Concupiscentiam oculorum carnis, cogitationum superbiam, et fallaciam visibilium. Hunc enim si fugeris mundum, matutina tibi orietur lux, intuitu vitæ divinæ, remedia animæ tuæ, id est, lacrymæ, mox orientur, mutaberis mutatione dex-
D teræ Excelsi; flagellum cupiditatum jam non appropinquabit tabernaculo tuo, sicque in medio vivens mundo et sæculo, eris tanquam in solitudine degens hominemque non videns. Si autem istum non ita fugeris mundum, sola visibilis mundi fuga nihil tibi proderit ad virtutum perfectionem et cum Deo conjunctionem.

76. Monachum fieri, non est ex hominibus et mundo exire, sed manere alienum a carnis voluntatibus, et abire in desertum cupiditatum. Quod enim dictum magno illi Viro: « Fuge homines, et salvus eris », hoc in nostro sensu dictum est: siquidem postquam ille fugit, nihilominus inter homines versabatur, in terraque degebat habitata,

et cum discipulis victitabat, sed conversa in fugam spiritualem sua sensibilitate, nullum ex hominum commercio patiebatur detrimentum. Alius quoque vir magnus, e synaxi egrediens, clamabat : « Fugite, fratres », sed os monstrabat sciscitantibus causam.

77. In unam domum congregatio tutior est solitudine. Necessitatem enim habitationis in unum testatur sacrum Domini Jesu verbum : « Ubi enim sunt duo aut tres congregati in nomine meo, ibi sum in medio eorum [18]. » De periculo autem solitudinis Salomon ait : « Væ soli, quia cum ceciderit, non habet sublevantem se [19]. » Atque eos qui in charitate et concordia Deum concelebrant, ipse David beatificat, exclamans : « Beatus populus qui scit jubilationem [20]. » Et in unum habitationem laudat dicens : « Ecce quid bonum aut quid jucundum, nisi habitare fratres in unum [21] ? » Ac de discipulis Domini dicitur : « Eorum erat cor unum et anima una [22]. » Insuper Deus ad nos descendit, non in solitudinem, sed in terram habitatam, et in medios homines peccatores. Necessaria igitur concordia vitæ communis, lubrica vero et periculosa solitudo.

78. « Necesse est ut veniant scandala, inquit Dominus, verumtamen væ homini illi per quem scandalum venit [23]. » Qui ergo pietatem amisit, atque Deum despiciens et non timens, in mediam fratrum congregationem revertitur, multis simplicibus affert scandala, modo per opera, habitusque et pravos mores, modo per verba et corruptos sermones, atque corrumpit animas moresque bonos et honestos.

79. Qui servat Dei mandata, non petra scandali fit hominibus, quia non est scandalum in ipso ; (Nam « pax multa diligentibus legem tuam, et non est illis scandalum [24] »), sed lux, et sal, et vita, juxta Domini vocem : « Vos estis lux mundi [25], et sal terræ [26] » : Lux quidem est, utpote in virtute vivens, rationeque fulgidus, et intellectu sapiens ; sal vero, ut in scientia divina multus, et potens in sapientia Dei ; vita denique, ut sermonibus suis vivificans enectos cupiditatibus, eosque resuscitans ex inferno desperationis : et luce quidem operum justitiæ fulgens coram hominibus, eos illuminat ; jucundis autem simul et acribus verbis constrictos a dissolutione retrahit, liberatque a cupiditatum putredine; vivificis demum sermonibus vitam reddit enectis peccato animis.

80. Inanis gloriæ vitium est telum triplici armatum cuspide, qui est inanis gloria, præsumptio et superbia, atque a dæmonibus ex igne et ære fa-

ηὐλίζετο, καὶ ἐν οἰκουμέναις ἐνδημῶν ἦν, καὶ μαθηταῖς συνέζη· ἀλλὰ τὴν νοητὴν φυγὴν ἐν τῇ αἰσθητῇ σπουδαίως φυγὼν, οὐδὲν παρὰ τῆς τῶν ἀνθρώπων συνουσίας ἐβλάπτετο. Τοῦτο δὲ καὶ ἄλλος τῶν μεγάλων ἐβόα, τῆς συνάξεως ἐξερχόμενος· Φεύγετε, ἀδελφοί, ἀλλὰ τὸ στόμα ἐδείκνυεν, ἐπερωτώμενος τὴν αἰτίαν.

οζ'. Ἡ ἐπὶ τὸ αὐτὸ ἐν συνοδίαις κατοίκησις, τῆς μονώσεως ἀσφαλεστέρα. Περὶ μὲν γὰρ τοῦ ἀναγκαίου τῆς ἐπὶ τὸ αὐτὸ κατοικίας, μάρτυς ὁ ἱερὸς λόγος τοῦ Ἰησοῦ καὶ Θεοῦ· « Οὗ γάρ εἰσι δύω ἢ τρεῖς συνηγμένοι, φησὶν, ἐν τῷ ἐμῷ ὀνόματι, ἐκεῖ εἰμι ἐν μέσῳ αὐτῶν· περὶ δὲ τοῦ ἐπισφαλοῦς τῆς μονώσεως ὁ Σολομών· « Οὐαὶ τῷ ἑνὶ, φησὶν, ὅτι ὅταν πέσῃ, οὐκ ἔστιν ὁ ἐγείρων αὐτόν. » Καὶ γὰρ τοὺς ἐν ἀγάπῃ καὶ ὁμονοίᾳ τὸν Θεὸν ὑμνοῦντας καὶ ὁ Δαβὶδ μακαρίζει· « Μακάριος, βοῶν, ὁ λαὸς ὁ γινώσκων ἀλαλαγμόν. » Καὶ τὴν ἐπὶ τὸ αὐτὸ κατοικίαν ἐπαινεῖ λέγων· « Ἰδοὺ δὴ τί καλὸν ἢ τί τερπνὸν, ἀλλ' ἢ τὸ κατοικεῖν ἀδελφοὺς ἅμα; » Καὶ ἐπὶ τῶν μαθητῶν τοῦ Κυρίου, « Μία ἦν ἐν αὐτοῖς ἡ ψυχὴ, καὶ ἡ καρδία. » Ἀλλὰ καὶ ἡ πρὸς ἡμᾶς τοῦ Θεοῦ κάθοδος, οὐκ ἐν ἐρημίᾳ γέγονεν, ἀλλ' ἐν οἰκουμέναις, καὶ ἐν μέσῳ ἀνθρώπων ἁμαρτωλῶν. Ἀναγκαῖον οὖν ἡ ὁμόνοια τῆς ἐπὶ τὸ αὐτὸ ζωῆς, σφαλερὰ δὲ ἡ μόνωσις καὶ ἐπικίνδυνος.

οη'. « Ἀνάγκη ἐλθεῖν τὰ σκάνδαλα, » φησὶν ὁ Κύριος, « ἀλλ' οὐαὶ δι' οὗ τὸ σκάνδαλον γίνεται. » Ὁ γοῦν τὴν εὐλάβειαν ἀπολωλεκὼς, καὶ ἐν καταφρονήσει καὶ ἀφοβείᾳ Θεοῦ, μέσον ὁμηγύρεως ἀδελφῶν, ἀναστρεφόμενος, πολλοῖς τῶν ἁπλουστέρων δίδωσι σκάνδαλα. Τοῦτο μὲν δι' ἔργων, καὶ σχημάτων, καὶ φαυλοτάτων ἠθῶν, τοῦτο δὲ διὰ λόγων, καὶ ὁμιλίας διεφθαρμένης, καὶ διαφθείρει ψυχὰς, ἤθη τε ἀγαθὰ καὶ χρηστά.

οθ'. Ὁ τηρῶν τὰς ἐντολὰς τοῦ Θεοῦ, οὐ πέτρα σκανδάλου γίνεται τοῖς ἀνθρώποις, ἐπειδὴ οὐδὲ σκάνδαλόν ἐστιν ἐν αὐτῷ. Εἰρήνη γὰρ πολλὴ τοῖς ἀγαπῶσι τὸν νόμον σου, καὶ οὐκ ἔστιν αὐτοῖς σκάνδαλον· ἀλλὰ φῶς, καὶ ἅλας, καὶ ζωή· κατὰ τὴν τοῦ Κυρίου φωνήν· « Ὑμεῖς ἐστε τὸ φῶς τοῦ κόσμου, καὶ τὸ ἅλας τῆς γῆς· » φῶς μὲν, ὡς τὸν βίον ἐνάρετος, καὶ λαμπρὸς τὸν λόγον, καὶ σοφὸς τὴν διάνοιαν· ἅλας δὲ, ὡς τὴν γνῶσιν τὴν θείαν πολὺς, καὶ δυνατὸς τὴν σοφίαν Θεοῦ· ζωὴ δὲ, ὡς τοῖς ῥήμασι τῆς ὁμιλίας αὐτοῦ ζωογονῶν νενεκρωμένους τοῖς πάθεσι, καὶ τούτους ἐξ ᾅδου ἀνιστῶν ἀπογνώσεως· καὶ τῷ μὲν φωτὶ τῶν ἔργων αὐτοῦ τῆς δικαιοσύνης λάμπων ἔμπροσθεν τῶν ἀνθρώπων, καὶ καταφωτίζων αὐτούς· τῷ δὲ ἡδεῖ καὶ στύφοντι τῶν λόγων συσφίγγων αὐτοὺς ἀπὸ τῆς χαυνότητος, καὶ ἀπαλλάττων τῆς σήψεως τῶν παθῶν· τῇ δὲ ζωῇ τῶν ῥημάτων αὐτοῦ, ζωὴν διδοὺς ταῖς νενεκρωμέναις ὑπὸ τῆς ἁμαρτίας ψυχαῖς.

π'. Τὸ τῆς κενοδοξίας πάθος τρίβολόν ἐστι, διὰ κενοδοξίας καὶ οἰήσεως καὶ ὑπερηφανίας, ὑπὸ τῶν δαιμόνων πυρούμενόν τε καὶ χαλκευόμενον· ἀλλ' ἐν

[18] Matth. XVIII, 20. [19] Eccle. IV, 10. [20] Psal. LXXXVIII, 16. [21] Psal. CXXXII, 1. [22] Act. IV, 26.
[23] Matth. XVIII, 7. [24] Psal. CXVIII, 165. [25] Matth. V, 14. [26] Ibid. 13.

τοῖς αὐλιζομένοις ἐν σκέπῃ τοῦ Θεοῦ τοῦ οὐρανοῦ A εὐφώρατον γίνεται, καὶ τὰ κέντρα τούτου συνθλῶνται, ὑπεριπταμένοις δηλονότι τούτων διὰ ταπεινοφροσύνης, καὶ εἰς τὸ φυτὸν τῆς ζωῆς ἐγκαταπαύουσιν.

πα'. Ὁπόταν ὁ ἀκάθαρτος οὗτος καὶ πολυμήχανος δαίμων προσβάλλῃ σοι προκοπὰς ποιουμένῳ κατ' ἀρετὴν, καὶ μαντεύηταί σοι θρόνων ὕψος, ταῖς ἐπινοίαις, ὑπὸ τὸ μνημονευτικὸν ἀνάγων καὶ ἐπαίρων σου τὴν ἐργασίαν, ὡς ὑπερκειμένην τῶν λοιπῶν· ἀλλὰ καὶ ψυχὰς ἄγειν ἱκανόν σε ὑποτίθεται εἶναι· κατασχὼν αὐτὸν νοερῶς, μὴ ἀφῇς ἀποδράσαι, εἴγε δύναμιν ἔλαβες ἐξ ὕψους, οὕτω ποιεῖν· καὶ λαβὼν, ἄπελθε τῇ διανοίᾳ ἐν τῷ δοκεῖν, πρός τί ποτε πεπραγμένον σοι φαῦλον· καὶ τοῦτο κατ' ἐνώπιον ἀπογυμνώσας αὐτοῦ, εἰπὲ πρὸς αὐτόν· B Εἰ οἱ τὰ τοιαῦτα πράσσοντες ἄξιοί εἰσιν εἰς τοιοῦτον ἀνελθεῖν προεδρίας ὕψος, καὶ ἱκανοί σοι δοκοῦσιν ἄγειν ψυχὰς, καὶ προσάγειν σεσωσμένας Χριστῷ; Σὺ ἂν εἴπῃς, ἐγὼ γὰρ σιωπῶ. Μὴ ἔχων οὖν ἐκεῖνος ἀποκριθῆναί σοί τι, ὡς καπνὸς ὑπὸ αἰσχύνης οἰχήσεται· καὶ οὐκ ἔτι μετὰ δυνάμεως ὀχλήσει σοι. Εἰ δέ τι πεπραγμένον, ἢ λελεγμένον τῶν φαύλων οὐκ ἔστι σοι, τῆς ὑπερκοσμίου ζωῆς σου, κἂν ταῖς ἐντολαῖς ἑαυτὸν, καὶ τοῖς πάθεσιν ἀντιπαράθες τοῦ Κυρίου· καὶ τοσοῦτον ἑαυτὸν εὑρήσεις τοῦ τελείου ἀπολειπόμενον, ὅσῳ κολυμβήθραν ὑδάτων ἀπολειπομένην θαλάσσης. Ἡ γὰρ δικαιοσύνη τῶν ἀνθρώπων τοσούτῳ τῆς δικαιοσύνης ἀπολείπεται τοῦ Θεοῦ, ὅσον εἰς μέγεθος ἡ γῆ τοῦ οὐρανοῦ, καὶ ὁ κώνωψ τοῦ λέοντος.

πβ'. Ὁ εἰς βάθος τρωθεὶς ὑπὸ τῆς ἀγάπης τοῦ C Θεοῦ, ἀπολειπομένην ἔχει τῆς προθέσεως τὴν τοῦ σώματος δύναμιν. Οὐ γὰρ ἔστι κόρο[illegible] τῇ τούτου προθέσει ἐν πόνοις καὶ ἱδρῶσιν ἀσκήσε[illegible]· κατὰ γὰρ τοὺς λίαν διψῶντας διακείμενος, τὸ διακαὲς αὐτῆς, οὐκ ἔστι τὸ θεραπεῦον εἰς κόρον· ἀλλὰ διὰ πάσης ἡμέρας τε καὶ νυκτὸς διψᾷ τὸ πονεῖν, καὶ τῇ δυνάμει τοῦ σώματος ἥττηται. Οἶμαι δὲ ὅτι τῷ ὑπερφυεῖ τούτῳ πάθει καὶ οἱ τοῦ Χριστοῦ μάρτυρες κρατηθέντες, τῶν βασάνων οὐκ ἐπῃσθάνοντο· καὶ κόρον οὐκ εἶχον ταύταις προσομιλοῦντες· ἀλλ' ἐνίκων αὐτοὶ ἑαυτοὺς τῷ διακαεῖ πρὸς Θεὸν ἔρωτι, καὶ ἀεὶ ἀπολειπομένους ἑώρουν τῆς πρὸς τὸ παθεῖν ἐμπύρου προθέσεως.

πγ'. Ὁ ἑαυτὸν, καθ' οἷον δή τινα τρόπον, τινὶ D παραμετρῶν τῶν συνασκουμένων, ἢ συνόντων αὐτῷ ἀδελφῶν, λέληθε φρεναπατῶν ἑαυτὸν, καὶ ξένην Θεοῦ βαδίζων ὁδόν. Ἢ γὰρ ἑαυτὸν ὁ τοιοῦτος οὐκ ἔγνω, ἢ τῆς φερούσης παρετράπη πρὸς οὐρανοὺς, ἣν οἱ σπουδαῖοι καταβεβλημένῳ φρονήματι τρέχουσι, καὶ δι' ἧς τῶν παγίδων ὑπεριπτάμενοι τοῦ ἐχθροῦ εἰς νοητὸν ἀέρα πτέρυξιν ἀπαθείας χωροῦσι, καὶ ἐν φωτεινοῖς ἐνεαρίζουσι τόποις μετριοφροσύνης κεκοσμημένοι.

πδ'. Ὁ πεφυσιωμένος καὶ οἰήσει τὰς φρένας ἐξαπατώμενος, οὔποτε ταπεινώσεως ἐν φωτὶ κατανύξεως ἐπιτεύξεται χάριτος, δι' ἧς ἐπιβραβεύεται φῶς σοφίας Θεοῦ τοῖς τὴν καρδίαν συντετριμμένοις, κατὰ τὸ γεγραμμένον· « Ἐν τῷ φωτί σου ὀψόμεθα φῶς· »

[17] Psal. XXXV, 10.

bricatum; sed commorantibus in Dei protectione fit captu facile, ejusque cuspides hebetantur, quia nempe illi ista supervolant alis humilitatis, et in ligno vitæ requiescunt.

81. Cum impurus iste callidissimusque dæmon accedit ad te in virtute proficientem, et animo tuo thronos pollicetur sublimes, in memoriam revocans et extollens tua opera tanquam aliis excellentiora, atque etiam supponit te idoneum esse ad animarum directionem; tunc, eum spiritualiter sistens, ne sinas abire, siquidem desuper accepisti potestatem id faciendi; illoque assumpto, abi per mentis imaginationem ad aliquod peccatum a te olim commissum, et hoc manifestans coram eo, dic ei: « An qui talia faciunt, digni sunt qui ad tantum præeminentiæ fastigium eleventur, an idonei tibi videntur ad dirigendum animas, easque salvas adducendum Christo? Tu dic, equidem sileo. » Nihil habens ille quod tibi respondeat, ut fumus cum pudore evanescet, nec amplius te fortiter turbabit. Quod si nihil mali feceris aut dixeris in vita tua vere cœlesti, nihilominus teipsum confer præceptis et passionibus Domini, teque invenies tanto a perfectione deficientem, quanto aquarum piscina discrepat a mari: justitia enim hominum tantum distat a justitia Dei, quantum magnitudine differt terra a cœlo et musca a leone.

82. Qui penitus vulneratus est amore Dei, animi voluntate minores habet corporis vires. In sua enim voluntate nullis satiatur laboribus sudoribusque ascesis: siquidem similis est eorum qui vehementi æstuant siti, ardoremque voluntatis nihil exstinguere potest ad satietatem, sed diu noctuque sitit laborem, et viribus corporis deficit. Arbitror autem supernaturalem hanc passionem martyres Christi dominatam fuisse, quando cruciatus non sentiebant, nec satiari poterant iis adhærentes, sed seipsos vincebant ardente in Deum amore, seque semper inveniebant impares voluntati in cruciatus flagranti.

83. Qui seipsum quocumque modo comparat alicui fratrum qui secum conversantur vitamve agunt asceticam, animum suum inscius fallit, et alienam a Deo percurrit viam. Vel enim hujusmodi vir se non cognoscit, vel declinavit a via ducente ad cœlum, quam ferventes conculcata superbia percurrunt, et per quam insidias inimici supervolantes alis impassibilitatis in spiritualem aerem festinant, et in lucidis vernant locis modestia ornati

84. Qui tumet ac præsumptione mentem suam fallit, nunquam humilitatis in luce gratiam consequetur compunctionis, per quam acquiritur lux sapientiæ contritis corde, sicut scriptum est: « In lumine tuo videbimus lumen [17] »; sed nox illum

obtenebrat cupiditatum, in qua omnes feræ quibus A pullulat sylva humanæ naturæ, transeunt, et scymni præsumptionis, id est, inanis gloriæ fornicationisque dæmonium, rugientes quærunt quem devorent et in ventrem desperationis deglutiant.

85. Illo qui vivit hominum more, et spiritu præsumptionis movetur, vita præsens efficitur mare malorum, inundans animum ejus salo voluptatum et violentis cupiditatum fluctibus, id est, triplicem ejus partem spiritibus malignis furiose percutiens. Illi terribile summæ desperationis periculum imminet, cum navis ejus et animæ gubernaculum voluptatibus carnis frangitur, et navarcha mens prope abyssum peccati spiritualemque mortem venit; B donec mare malorum in profundum humilitatis et serenum suos straverit fluctus, salum autem voluptatum in lacrymarum imbres suas converterit undas, mutaveritque ipsas in dulcedinem lucidæ compunctionis.

86. Qui ad satietatem voluptatibus operibusque carnis indulsit, ad satietatem quoque incumbat ascesis laboribus et sudoribus ærumnæ, ut satietas satietate, dolore voluptas, pigritia laboribus corporis repellatur, et satietatem gaudii et exsultationis in requiem invenias. Sic enim castitatis suavi delectaberis fragrantia et puritate, et voluptatem gustabis ineffabilem, immortalesque spiritus fructus; siquidem pariter solemus pharmaca sordes extergentia vestibus injicere ad earum mundationem, C cum propter maculas penitus inutiles factæ sunt.

87. Utiles sunt morbi inchoantibus virtutis vitam, quippe quos adjuvant ad macerandam humiliandamque fervidiorem carnem. Illi enim vires carnis debilitant, et luteum animæ sensum minuunt, ipsius autem animæ robur vigentius ac potentius reddunt, juxta divum Apostolum dicentem: « Cum enim infirmor, tunc potens sum[38]. » At quantum illis prosunt morbi, tantum nocent iis qui jam profecerunt in laboribus virtutis, quique jam sensibus superiores in rerum cœlestium contemplationem surrexerunt. Obstant enim quin rebus vacent divinis, aciem animi doloribus hebetant molestisque necessitatibus, cumque nebula D desperationis obscurant, et compunctionem siccant ariditate ægritudinis. Quod Paulus videns, recte seipsum præmuniens a lege judicii, dicebat: « Castigo corpus meum (exercitiis laborum) et in servitutem redigo (curis assiduis), ne forte cum aliis prædicavero, ipse reprobus efficiar[39]. »

88. Ex irregulari et inæquali regimine sæpe multis innascuntur morbi, cum ferveus vel summæ abstinentiæ laboribusque virtutum sine modo et discretione sese applicat, vel ad ingluviem et

A ἀλλὰ νὺξ αὐτὸν καλύψει παθῶν, ἐν ᾗ πάντα τὰ θηρία τοῦ δρυμοῦ τῆς ἀνθρωπίνης φύσεως διέρχονται· καὶ οἱ σκύμνοι τοῖς οἰήσεως, ὁ τῆς κενοδοξίας λέγω καὶ τῆς πορνείας δαίμων, ὠρυόμενοι ζητοῦσι τίνα καταπίωσι, καὶ εἰς γαστέρας ἀπογνώσεως παραπέμψωσι.

πε'. Τῷ ζῶντι κατὰ ἀνθρώπους, καὶ κινουμένῳ τῷ τῆς οἰήσεως πνεύματι, θάλασσα κακῶν ὁ βίος καὶ ἡ παροῦσα ζωὴ γίνεται. Καταντλοῦσα τὸ νοερὸν αὐτοῦ τῆς ψυχῆς τῇ ἅλμῃ τῶν ἡδονῶν, καὶ τοῖς ἀγρίοις κύμασι τῶν παθῶν, τὸ τριμερὲς αὐτοῦ κατατύπτουσα ὑπὸ τῶν πνευμάτων δηλονότι τῆς πονηρίας ἐκμαινομένη· ᾧ δεινὴ ἀπορία μεγίστης ἀθυμίας ἐπανατείνεται, ὁπηνίκα τὸ σκάφος αὐτοῦ καὶ τὸ πηδάλιον τῆς ψυχῆς ὑπὸ τῶν ἡδονῶν συντρίβεται τῆς σαρκός· B καὶ ὁ κυβερνήτης νοῦς ὑπὸ τὸν βυθὸν τῆς ἁμαρτίας καὶ τὸν νοητὸν θάνατον γίνεται· ἕως ἡ μὲν θάλασσα τῶν κακῶν εἰς ἄβυσσον ταπεινώσεως καὶ γαλήνην αὐτῷ καταστορέσῃ τὰ κύματα, ἡ δὲ ἅλμη τῶν ἡδονῶν εἰς ὄμβρους δακρύων τὰ ῥεύματα μεταστρέψῃ, καὶ εἰς ἡδονὴν μεταβάλῃ φωτοειδοῦς κατανύξεως.

πϛ'. Ὁ εἰς κόρον ταῖς τοῦ σώματος ἡδοναῖς καὶ ταῖς πράξεσιν αὐτοῦ ἐκδουλεύσας εἰς, κόρον χρήσαιτο καὶ τοῖς τῆς ἀσκήσεως πόνοις, ἐν ἱδρῶσι κακοπαθείας· ἵνα κόρος κόρῳ, καὶ ἡδονὴ ὀδύνῃ, καὶ ἄνεσις κόποις σώματος ἐκκρουσθῇ σοι, καὶ κόρον εὐφροσύνης καὶ ἀγαλλιάσεως εἰς ἀνάπαυσιν εὕρῃς. Οὕτω γὰρ καὶ ἁγνείας κατατρυφήσεις τῆς εὐωδίας καὶ καθαρότητος καὶ ἡδονῆς ἀπολαύσεις ἀῤῥήτου, τῶν ἀθανάτων καρπῶν τῶν τοῦ πνεύματος· ἐπειδὴ καὶ τὰ σμήχοντα φάρμακα κατὰ ἀναλογίαν εἰώθα- C μεν τοῦ ῥύπου τῶν ἐσθημάτων εἰς κάθαρσιν αὐτῶν ἐπιβαλεῖν, ὁπηνίκα τῷ ῥύπῳ εἰς βάθος ἀχρειωθῶσιν.

πζ'. Ἐπωφελῆ τὰ νοσήματα τοῖς ἔτι περὶ τὸν κατ' ἀρετὴν βίον εἰσαγωγικοῖς, συνεργοῦντα τούτοις εἰς τὴν τῆξιν καὶ τὴν ταπείνωσιν τῆς ζεούσης σαρκός. Ταῦτα γὰρ τὴν μὲν δύναμιν τῆς σαρκὸς ἀσθενεστάτην ἐργάζονται, τὸ δὲ χοϊκὸν φρόνημα τῆς ψυχῆς ἐκλεπτύνουσιν· αὐτὸν δὲ τὸν τόνον αὐτῆς εὐτονώτερόν τε καὶ δυνατώτερον, κατὰ τὸν θεῖον ἀποτελοῦσιν Ἀπόστολον. « Ὅταν γάρ, φησίν, ἀσθενῶ, τότε δυνατός εἰμι. » Ἀλλ' ὅσῳ ταῦτα τούτοις ἐπωφελῆ, τοσοῦτον ἐπιβλαβῆ τοῖς προβεβηκόσιν ἐν πόνοις τῶν ἀρετῶν, καὶ ἄρτι τὴν αἴσθησιν ὑπερκύψασιν, καὶ εἰς οὐρανίους θεωρίας κεχωρηκόσιν. Ἀπείργουσι D γὰρ αὐτοὺς τῆς ἐπὶ τὰ θεῖα σχολῆς, καὶ παχύνουσι ταῖς ὀδύναις καὶ περιστάσεσι τὸ τῆς ψυχῆς αὐτῶν λογιζόμενον· τῷ νέφει τε τῆς ἀθυμίας ἐπιθολοῦσιν αὐτό, καὶ τὴν κατάνυξιν τῷ αὐχμῷ τῶν πόνων ἀποξηραίνουσιν. Ὃ καὶ Παῦλος εἰδώς, ἐπιμελούμενος καλῶς ἑαυτοῦ τῷ τῆς διακρίσεως νόμῳ, ἔλεγεν· « Ὑπωπιάζω μου τὸ σῶμα ταῖς γυμνασίαις τῶν πόνων, καὶ δουλαγωγῶ ταῖς θεραπείαις, μήπως ἄλλοις κηρύξας, αὐτὸς ἀδόκιμος γένωμαι. »

πη'. Ἐκ τῆς ἀνωμάλου καὶ μὴ τὸ ἴσον ἐχούσης διαίτης πολλάκις τίκτονται τοῖς πολλοῖς τὰ νοσήματα, ἢ πρὸς ἄκραν ἀσιτίαν τοῦ σπουδαίου καὶ εἰς πόνους ἀρετῶν ἀμέτρως καὶ ἀδιακρίτως ἐκταθέντος.

[38] II Cor. XII, 10. [39] I Cor. IX, 27.

ἢ πρὸς ἀδδηφαγίαν, καὶ κόρον ἐκκλίναντος τὸν τῇ φύσει πολέμιον. Ἀναγκαῖον οὖν τοῖς τε πρὸς ἀρετὴν εἰσαγωγικοῖς ἡ ἐγκράτεια, καὶ τοῖς ὑπὲρ τὸ μέσον τοὺς ἀγῶνας μεταθεμένοις εἰς τὴν ἀκροτάτην τῆς θεωρίας ἐπίβασιν. Μήτηρ γὰρ ὑγείας αὕτη, φίλη τῆς ἁγνείας, καὶ ταπεινοφροσύνης ἀγαθὴ σύνευνος.

πθʹ. Διττὴν εἶναι τὴν ἀπάθειαν ἴσθι, καὶ διττῶς ἐν τοῖς σπουδαίοις μάλιστα γίνεσθαι. Καὶ πρῶτον μὲν ἀπὸ τοῦ τέλους τῆς ἐμπράκτου φιλοσοφίας ἡ πρώτη γίνεται τοῖς σπουδαίοις ἀπάθεια, ἥτις ἐκ νομίμου ἀθλήσεως τοῖς πόνοις πολυτρόπως προκόψασα, νεκροῦν μὲν οἶδεν αὐτίκα τὰ πάθη, καὶ τὰς ὁρμὰς τῆς σαρκὸς ἀπράκτους ἱστᾷν· κινεῖσθαι δὲ πρὸς τὸ κατὰ φύσιν τὰς τῆς ψυχῆς δυνάμεις ποιεῖ· καὶ τὸν νοῦν ἐν μελέτῃ τῶν θείων μετὰ συνέσεως ἀποκαθιστᾷ. B Ἔπειτα ἀπὸ τῆς ἀρχῆς τῆς φυσικῆς θεωρίας, ἡ δευτέρα καὶ τελειοτέρα σοφῶς αὐτοῖς ἐπιγίνεται, ἥτις ἐκ νοερᾶς ἡσυχίας τῶν λογισμῶν, εἰς εἰρηνικὴν τοῦ νοὸς ἀνυψωθεῖσα κατάστασιν, διορατικώτατόν τε καὶ προορατικώτατον οἶδε τὸν νοῦν ἀπεργάζεσθαι· διορατικώτατον μὲν, ἐν πράγμασι θείοις, ἔν τε ὀπτασίαις τοῦ κρείττονος, ἔν τε ἀποκαλύψεσι μυστηρίων Θεοῦ· προορατικώτατον δὲ, ἐν πράγμασιν ἀνθρωπίνοις, μακρόθεν ἐρχομένοις καὶ μέλλουσι γίνεσθαι· ἐν αἷς ἓν καὶ τὸ αὐτὸ πνεῦμα τὸ ἐνεργοῦν ἐστι, τὸ κρατοῦν μὲν καὶ συνέχον κατὰ τὴν πρώτην ἀπάθειαν, ἀπολύον δὲ, κατὰ τὴν δευτέραν, καὶ ἐλευθερίαν αἰωνίου ζωῆς, ὡς ὁ Παῦλός φησι.

ϙʹ. Ὁ τῆς ἀπαθείας πλησιάσας τοῖς ὅροις, ὀρθὰς μὲν περὶ Θεὸν καὶ τὰς φύσεις τῶν ὄντων ποιούμενος C τὰς ὁράσεις, ἐκ τῆς καλλονῆς τῶν κτισμάτων ἀναλόγως τῆς αὐτοῦ καθαρότητος πρὸς τὸν Ποιητὴν ἀνατρέχων, δέχεται τὰς φωτοχυσίας τοῦ Πνεύματος· ἀγαθὰς δὲ τὰς ὑπολήψεις ἔχων πρὸς πάντας, ἀεὶ λογίζεται περὶ πάντων καλά· ἁγίους τε πάντας ὁρᾷ καὶ ἁγνοὺς, καὶ περὶ θείων καὶ ἀνθρωπίνων πραγμάτων τὴν κρίσιν ὀρθὴν ἐπιφέρεται· καὶ ἐρᾷ μὲν οὐδενὸς τῶν περὶ τὴν ὕλην τοῦ κόσμου, καὶ τοῖς ἀνθρώποις σπουδαζομένων· ἐκδὺς δὲ τῷ νῷ τῆς παγκοσμίου αἰσθήσεως, πρὸς οὐρανοὺς καὶ Θεὸν ἀνατρέχει καθαρὸς πάσης ἰλύος, καὶ πάσης δουλείας ἐλεύθερος, καὶ ὅλος γίνεται τῶν νοητῶν τοῦ Θεοῦ ἀγαθῶν ἐν μόνῳ τῷ πνεύματι, καὶ τὸ θεῖον κάλλος ὁρᾷ, καὶ θεοπρεπῶς ἐμφιλοχωρεῖ τοῖς θείοις τόποις, τῆς μακαρίας Θεοῦ δόξης, ἐν ἀῤῥήτῳ σιγῇ D καὶ χαρᾷ, καὶ τὰς αἰσθήσεις πάσας ἀλλοιωθεὶς, ὡς ἄγγελος ἐν ὑλικῷ σώματι, ἄϋλος τοῖς ἀνθρώποις συναναστρέφεται.

ϙαʹ. Αἰσθήσεις οἶδεν ὁ λόγος πέντε καὶ τῆς ἀσκήσεως· ἀγρυπνίαν, μελέτην, εὐχὴν, ἐγκράτειαν, καὶ ἡσυχίαν· ταύταις ὁ τὰς ἑαυτοῦ αἰσθήσεις ἐπισυνάψας, καὶ τὴν μὲν ὅρασιν τῇ ἀγρυπνίᾳ, τὴν ἀκοὴν δὲ τῇ μελέτῃ, τὴν ὄσφρησιν τῇ εὐχῇ, τὴν γεῦσιν τῇ ἐγκρατείᾳ, καὶ τὴν ἀφὴν συζεύξας τῇ ἡσυχίᾳ, ταχέως καθαίρει τὸν νοῦν τῆς ἰδίας ψυχῆς, καὶ λεπτύνας διὰ τούτων αὐτὸν, ἀπαθῆ καὶ διορατικὸν αὐτὸν ἀπεργάζεται.

[39] I Cor. XII, 11.

A saturitatem inclinat corpus naturaliter nobis inimicum. Necessaria igitur temperantia et inchoantibus viam virtutis et iis qui jam stadii medium transgressi tendunt ad summum contemplationis apicem. Illa enim est mater sanitatis, castitatis amica, optima humilitatis contubernalis.

89. Duplicem esse impassibilitatem scito, eamque duplici præsertim modo a ferventibus acquiri. Et primo quidem a perfectione practicæ philosophiæ prima ferventibus inoritur impassibilitas, quæ ex legitima lucta multis laboribus progressa, statim cupiditates optime mortificat, impetus carnis reddit inefficaces, facultates animæ ut secundum naturam moveantur efficit, mentemque ad rerum divinarum meditationem restituit. Deinde ab inchoatione naturalis theoriæ secunda et perfectior illis peropportune supervenit impassibilitas, quæ e spirituali cogitationum quiete ad pacificum evecta mentis statum, hanc perspicacissimam ac providentissimam scit reddere: perspicacissimam in rebus divinis, et in videndo quod bonum est, atque in revelationibus mysteriorum Dei; providentissimam vero in rebus humanis postea futuris et a longe venientibus. In illa autem duplici impassibilitate unus et idem operatur spiritus, qui in priore moderatur et reprimit, in posteriore vero laxas dat habenas et libertatem æternæ vitæ, ut Paulus loquitur [39].

90. Qui impassibilitatis finibus appropinquavit, rectos ad Deum naturasque rerum tendens oculos, a creaturarum pulchritudine ob suam puritatem ad Creatorem assurgens, recipit illuminationes spiritus, optimamque habens opinionem de omnibus, de omnibus semper bene cogitat, omnes ut sanctos habet ac sanctos, de divinis humanisque rebus rectum fert judicium; nihil amat materialium sæculi rerum quas homines studiose appetunt; mente sensu mundano exuta, ad cœlos Deumque currit purus ab omni luto et ab omni servitute liber, totus est spiritualibus Dei bonis in solo spiritu, divinamque videt pulchritudinem, ac divine divinis inhabitat locis ubi residet beata Dei gloria, cum ineffabili silentio et lætitia, et cunctis sensibus transformatus, ut angelus in materiali corpore, immaterialis inter homines conversatur.

91. Ratio quinque cognoscit ascesis sensus: vigiliam, meditationem, orationem, temperantiam et quietem. His qui sensus accommodat, scilicet visum vigiliæ, auditum meditationi, odoratum orationi, gustum temperantiæ, et tactum coaptans quieti, brevi purificat mentem suæ animæ, illamque sic exacuens, impassibilem reddit et perspicacem

92. Animus impassibilis ille est, qui suarum victor cupiditatum et superior tristitia et lætitia factus est. Qui neque doloribus ex impetibus animæ obortis dejicitur, neque lætitia ex animæ quiete percepta inebriatur, sed in tribulationibus gaudet, et in prosperitatibus temperatur nec ultra modum effertur.

93. Magnus est dæmonum furor in eos qui proficiunt usque ad theoriam. Insidiantur enim eis diu noctuque : atque tum per eorum socios probationes sibimet nocivas excitant, tum per seipsos fragores cient ad eos terrendos. Imo dormientibus instant, eorum quieti invidentes, multisque modis vexant illos, quamvis nocere nequeant his qui Deo se consecrarunt. Et nisi angelus Domini omnipotentis ipsos custodiret, diabolicas insidias mortisque laqueos non effugerent.

94. Armatus pro practica virtutis philosophia, cave diligenter a lethiferis dæmonum insidiis. Quantum enim ascensionis progressum in excelsas virtutes disponis, et divina lux tibi augetur in orationibus, atque ad revelationes pervenis visionesque ineffabiles, adjuvante Spiritu, tantum illi, surgentem te ad cœlum videntes, strident dentibus, et multiplicia nequitiæ suæ retia in spirituali aere diligenter tendunt. Non solum enim concupiscentiæ iræque carnalia et bestialia contra te spirabunt dæmonia, sed etiam dæmones blasphemiæ amara invidia in te insurgent. Præterea, visibiliter et invisibiliter aerem principatusque ac potestates circumvolant, in mera specie sub singularibus horrificisque formis apparentes, ad nocendum tibi quantum in se est, evigilabunt, sed mentali orationi exercitio vigilem mentis oculum intendens, animoque naturæ contemplationi applicato Dei opera meditans, non timebis ab eorum sagitta volante in die, neque enim appropinquare tabernaculo tuo valebunt, a lumine tibi insito quasi caligo repulsi, ac divino igne combusti.

95. Spiritus sancti gratiam valde formidant maligni spiritus, ac præsertim cum abundans infunditur, vel nobis purificatis meditatione puraque oratione. Non ausi enim appropinquare tabernaculo eorum qui ab illa illuminantur, solis imaginibus horrificisque fragoribus et obscuris vocibus eos terrere ac perturbare conantur, et revocare ab exercitio vigiliæ et orationis : imo et eos humi dormientes nullo non adoriuntur artificio ; at invidentes vel brevissimæ eorum a laboribus quieti, insidiantur, et convulsionibus quibusdam auferunt somnum ab ipsorum oculis, ut laboriosiorem illorum vitam ac dolore plenam per istiusmodi artes efficiant.

96 Corpore subtili induti videntur tenebrarum

A ϟβ'. Νοῦς ἀπαθής ἐστιν, ὁ τῶν ἑαυτοῦ κρατήσας παθῶν, καὶ ὑπεράνω λύπης καὶ χαρᾶς γεγονώς· ὃς οὔτε ταῖς ἐξ ἐπιφορῶν λύπαις ἐπιστυγνάζει, οὔτε τῇ ἐξ εὐθυμίας διαχεῖται χαρᾷ, ἀλλ' ἐν μὲν ταῖς θλίψεσι, χαιρομένην ἐπιφερόμενος τὴν ψυχὴν, ἐν δὲ ταῖς εὐθυμίαις, ἐγκρατευομένην, καὶ μὴ τοῦ μέτρου φερομένην ἐκτός.

ϟγ'. Πολλὴ κατὰ τῶν εἰς θεωρίαν προκοπὰς ποιουμένων ἡ τῶν δαιμόνων μανία. Ἐφεδρεύουσι γὰρ κατ' αὐτῶν νύκτα καὶ μεθ' ἡμέραν· καὶ διὰ μὲν τῶν συνόντων πειρασμοὺς χαλεποὺς ἑαυτοῖς ἐπεγείρουσι· δι' ἑαυτῶν δὲ κτύπους ποιοῦσιν εἰς φόβον. Καὶ ὑπνοῦσιν ἐπιτίθενται τούτοις, τῇ ἀνέσει φθονοῦντες αὐτῶν, καὶ ποικίλως λυποῦσιν αὐτοὺς, εἰ καὶ μὴ δύνανται ἀδικῆσαι τοὺς ἀνακειμένους Θεῷ.
B Καὶ εἰ μὴ ἄγγελος Κυρίου παντοκράτορος ὁ φυλάσσων αὐτοὺς ἦν, οὐκ ἂν τῆς αὐτῶν ἐπιβουλῆς καὶ τοῦ θανάτου τοὺς βρόχους ἐξέφυγον.

ϟδ'. Ἐναγωνίως ἔχων περὶ τὴν ἔμπρακτον φιλοσοφίαν τῆς ἀρετῆς, πρόσεχε ἀκριβῶς ταῖς τῶν ὀλεθρίων δαιμόνων ἐπιβουλαῖς. Ὅσῳ γὰρ ἀναβάσεις προκοπῶν εἰς ὑψηλὰς ἀρετὰς διατίθεσαι, καὶ τὸ φῶς αὐξάνεταί σοι τὸ θεῖον ἐν προσευχαῖς, καὶ πρὸς ἀποκαλύψεις ἔρχῃ καὶ ὀπτασίας ἀῤῥήτους διὰ τοῦ Πνεύματος, τοσοῦτον ἐκεῖνοι ἀνερχόμενόν σε ὁρῶντες πρὸς οὐρανὸν, τρύζουσι τοὺς ὀδόντας, καὶ τὰ τῆς κακίας αὐτῶν πολύπλοκα δίκτυα ἐπὶ τὸν νοητὸν ἀέρα σπουδαίως ἐκτείνουσιν. Οὐ μόνον γὰρ οἱ τῆς ἐπιθυμίας καὶ τοῦ θυμοῦ φιλόσαρκοί τε καὶ
C θηριώδεις κατὰ σοῦ πνεύσουσι δαίμονες, ἀλλὰ καὶ οἱ τῆς βλασφημίας φθόνῳ πικρῷ σοι ἐπαναστήσονται. Καὶ πρὸς τούτοις, φανερῶς τε καὶ ἀφανῶς οἱ περὶ τὸν ἀέρα, καὶ τὰς ἀρχὰς, καὶ τὰς ἐξουσίας ἱπτάμενοι, κατὰ φαντασίαν γυμνὴν ἐν ἰδέαις ξέναις καὶ φρικταῖς μεμορφωμένοι, εἰς κάκωσίν σου ὅσον τὸ ἐπ' αὐτοῖς ἐγερθήσονται· ἀλλὰ τῇ νοερᾷ ἐργασίᾳ τῆς προσευχῆς ὄμματι νοὸς ἐγρηγόρῳ ἐνασχολούμενος, καὶ ταῖς ἐννοίαις τῆς φυσικῆς θεωρίας ἐν τοῖς ποιήμασιν ἐμμελετῶν τοῦ Θεοῦ, οὐ φοβηθήσῃ ἀπὸ τοῦ βέλους αὐτῶν τοῦ πετωμένου ἡμέρας· οὐδὲ γὰρ τῷ σκηνώματί σου πλησιάσαι ἰσχύσουσιν, ὑπὸ τοῦ ἐν σοὶ φωτὸς οἷα σκότος ἐκδιωκόμενοι, καὶ ὑπὸ τοῦ θείου πυρὸς ἐμπιπράμενοι.

ϟε'. Τὴν τοῦ θείου Πνεύματος χάριν δεδίττονται
D σφόδρα τῆς πονηρίας τὰ πνεύματα· καὶ μᾶλλον ὅταν πλουσίως ἐπιφοιτήσασα, ἢ καθαιρομένοις ἡμῖν ἐκ μελέτης καὶ καθαρᾶς προσευχῆς. Μὴ τολμῶντα γὰρ πλησιάσαι τῷ σκηνώματι τῶν καταλαμπομένων ἐκεῖθεν, μόναις ταῖς φαντασίαις καὶ τοῖς φοβεροῖς κτύποις, καὶ ταῖς ἀσήμοις φωναῖς ἐκφοβεῖν καὶ ταράσσειν ἐπιχειροῦσι, καὶ τοῦ ἔργου ἀπάγειν τῆς ἀγρυπνίας καὶ προσευχῆς· ἀλλὰ καὶ κατεψευσμένον τι ὑπνούντων αὐτῶν ἐπὶ γῆς, οὐ φείδονται. Φθονοῦντες δὲ τῇ βραχυτάτῃ τῶν πόνων αὐτῶν ἀναπαύσει, ἐφεδρεύουσι, καὶ σπασμοῖς τισιν αἴρουσι τὸν ὕπνον ἀπὸ τῶν βλεφάρων αὐτῶν, ἐπιπονωτέραν τούτων τὴν ζωὴν καὶ ὀδύνης μεστὴν ποιεῖν διὰ τῶν τοιούτων ἐπινοουμένων.

ϟϛ'. Ἐνσωματοῦσθαι δοκοῦσι λεπτόντως τὰ τοῦ

σκότους πνεύματα, ὡς ὁ λόγος ἐκ πείρας ὑπονοεῖν δίδωσιν· εἴτε τοῦτο φαντάζοντα, τῆς αἰσθήσεως ὑποκλεπτομένης, εἴτε καὶ εἰς τοῦτο κατακριθέντα ἀπὸ τῆς πάλαι ἐκπτώσεως. Πλὴν ὅμως συμπλέκεσθαι τῇ ἐναγωνίῳ ἐφορμῶσι ψυχῇ, τρεπομένου αὐτῆς πρὸς ὕπνον τοῦ δούλου σώματος· ὃ καὶ δοκιμή τις εἶναί μοι δοκεῖ ψυχῆς, ἄρτι γινομένης ὑπεράνω τῆς τοῦ σώματος ταπεινώσεως· ὡς ἂν τὸ θυμοειδὲς αὐτῆς καὶ ἀνδρεῖον, ὅπως ἔχοι κατὰ τῶν τοιούτων ἀποδειχθῇ, ἀπειλούντων αὐτῇ τὰ φρικτά, ἐν θυμῷ καὶ μανίᾳ πολλῇ· οἷς ἡ ἔρωτι τετρωμένη Θεοῦ, καὶ ταῖς γενικαῖς ἀρεταῖς πεπυκνωμένη ψυχή, οὐ μόνον τῷ δικαίῳ θυμῷ ἀντιτάσσεται, ἀλλὰ καὶ τύπτει τούτους, εἴ τις ἐν αὐτοῖς αἴσθησις ἐν τῷ δοκεῖν ἀφειδῶς ἀπογνωσθεῖσι τῇ ἐκπτώσει τοῦ πρώτου καὶ θείου φωτός.

A dæmones, ut ratio de experientia conjicere potest, sive meram exhibeant speciem sensibus illusis, sive ad hoc fuerint damnati propter antiquum lapsum. Quidquid sit, cum anima pugnam conserere adoriuntur, verso ad somnum famulo ejus corpore; idque mihi videtur esse probatio animæ, recenter supra corporis vilitatem elatæ, ut pateat qualis sit ejus fortitudo et virilitas adversus istiusmodi hostes, qui horribilia ipsi minantur cum ira et furore magno: quos quidem amore vulnerata divino præcipuisque ornata virtutibus, non solum congruo pugnat animo, sed etiam percutit, si quis sit sensus in eis; quippe quos immisericors in specie severitas ob lapsum repulit a primævo divinoque lumine.

B

ϟζʹ. Πρὸ τῆς συμπλοκῆς καὶ τῆς ἥττης πολλάκις οἱ δαίμονες τὴν αἴσθησιν τῆς ψυχῆς ἐκταράττουσι, καὶ τὸν ὕπνον ἀπὸ τῶν βλεφάρων ἁρπάζουσιν. Ἀλλὰ θάρσους καὶ ἀνδρείας ἡ ὑπὸ τοῦ Πνεύματος τοῦ ἁγίου πεπληρωμένη ψυχή, ἀλογεῖ μὲν τῆς τούτων ἐφόδου καὶ πικρᾶς μανίας, ἐν δὲ τῷ ζωοποιῷ μόνῳ τύπῳ, καὶ τῇ ἐπικλήσει τοῦ Ἰησοῦ καὶ Θεοῦ, τάς τε φαντασίας αὐτῶν διαλύει, καὶ τούτους ἅμα φυγάδας ἀποτελεῖ.

97. Ante congressum et cladem sæpe dæmonia sensus animæ turbant, et somnum ab oculis rapiunt. Sed confidentia et fortitudine a Spiritu sancto repleta anima, despicit istorum incursum acerbumque furorem, in soloque vivifico signo et invocatione Domini Jesu phantasmata eorum dissipat eosque simul in fugam convertit.

ϟηʹ. Εἰ τὰ σκῦλα προνομεῦσαι τῶν πολεμίων πνευμάτων, ἐκ πρακτικῆς ἐξῆλθες φιλοσοφίας, ὅρα καὶ πρόσεχε τοῖς ὅπλοις ἑαυτὸν πάντοθεν τοῦ Πνεύματος καθοπλίσας. Οἶδας γὰρ τίνων τὰ σκεύη ἁρπάσαι προεθυμήθης· πολεμίων μέν, ἀλλὰ νοητῶν καὶ ἀσάρκων, ὁ μετὰ σώματος ἔτι τῷ βασιλεῖ τῶν πνευμάτων καὶ Θεῷ στρατευόμενος. Ἴσθι γὰρ ὡς πικρότερον ἢ πρότερον ἐκστρατεύσουσι κατὰ σοῦ, καὶ πολλοὶ ταῖς κατὰ σοῦ γενήσονται μηχαναῖς· ἕως ἢ λαθόντες ἐν τῷ τὰ σκῦλα προσαπολύειν, μετὰ τούτων σε δορυάλωτον ἀφαρπάσωσι, καὶ πολλῆς πικρίας τὴν ψυχήν σου πληρώσωσιν, ἢ κακοῖς σε καὶ ὀδυνηροῖς καθυποβάλλωσι πειρασμοῖς, εἰς σκώλοπα τῆς σαρκός σου καὶ κάκωσιν.

98. Si spolia prædaturus adversariorum spirituum e practica exieris philosophia, vide et cave, cum te totum armis Spiritus sancti accinxeris. Etenim scis quorum vasa diripere cupias, nam contra hostes quidem, sed spirituales et incorporeos, tu adhuc corpore indutus sub C rege spirituum et Deo militas. Scito enim eos acrius quam antea contra te pugnaturos, variaque excogitaturos adversus te stratagemata, donec vel spolia recuperando inscium te simul cum his captivum rapiant, multaque amaritudine animam tuam repleant, vel malis te molestisque dejiciant tentationibus, ad flagellandam carnem tuam eique nocendum.

ϟθʹ. Οὐ δύναται πηγὴ ἀγαθὴ νάματα θολερὰ καὶ ὀζώδη πηγάζειν, ὕλης κοσμικῆς ἀποπνέοντα· οὐδὲ καρδία ἐκτὸς τῆς βασιλείας οὖσα τῶν οὐρανῶν, ῥεῖθρα ζωῆς ποτε θείας ἐκβλύζειν, εὐωδίαν μύρου νοητοῦ ἀναπέμποντα. Μήτι γάρ, φησίν, ἡ πηγὴ ἐκ τῆς αὐτῆς ὀπῆς βρύει τὸ γλυκὺ καὶ τὸ πικρόν; Μὴ δύναται βάτος ἐλαίας ποιῆσαι, ἢ βαλάνους ἐλαία; Οὕτως οὐδὲ πηγὴ μία καρδίας, πονηρὸν καὶ ἀγαθὸν ἐπὶ τὸ αὐτὸ τεκεῖν νόημα· ἀλλ' ὁ μὲν ἀγαθὸς ἄνθρωπος ἐκ τοῦ ἀγαθοῦ θησαυροῦ τῆς καρδίας αὐτοῦ ἐκφέρει τὰ ἀγαθά· ὁ δὲ πονηρὸς ἐκ τοῦ πονηροῦ θησαυροῦ τῆς καρδίας αὐτοῦ ἐκφέρει τὰ πονηρά, κατὰ τὴν τοῦ Κυρίου φωνήν.

99. Non potest fons bonus rivos emittere lutosos fetidosque et mundi fæcem spirantes; neque animus a regno cœlorum exsulans scatere vitæ divinæ fluentis suavem spiritualium odorum fragrantiam balantibus. Nam, ut dictum est, « numD quid fons de eodem foramine emanat dulcem et amaram aquam [31]? » Numquid potest rubus olivas facere, aut glandes oliva? Ita nec unus fons cordis bonas et malas circa idem producere potest cogitationes; sed « bonus homo de bono thesauro cordis sui profert bona, et malus homo de malo thesauro cordis sui profert mala, » juxta Domini vocem [32].

ρʹ. Ὥσπερ ἀδύνατον ἐλαίου καὶ πυρὸς ἄνευ λύχνου καίεσθαι, καὶ φαίνειν τοῖς ἐν τῇ οἰκίᾳ, οὕτω καὶ ψυχὴν ἀμήχανον ἄνευ θείου Πνεύματος καὶ πυρός, τὰ θεῖα τρανότερον φθέγγεσθαι, καὶ φωτίζειν ἀνθρώπους. Πᾶν γὰρ δώρημα τέλειον, ἄνωθέν ἐστιν ἐκ τοῦ

100. Sicut non potest sine oleo et igne lucerna accendi, et illucere iis qui sunt in domo, sic non potest anima sine divino Spiritu et igne divina clare explicare et illustrare homines. Etenim « omne donum perfectum desursum est, descendens a Patre

[31] Jac. III, 11. [32] Matth. XII, 35; Luc. VI, 45.

luminum (in mercedem animæ Deum diligentis): apud quem non est (juxta sacrum oraculum) transmutatio nec vicissitudis obumbratio [33]. »

A τῶν φώτων Πατρὸς, ἐπιβραβευόμενον πάσῃ φιλοθέῳ ψυχῇ· παρ' ᾧ οὐκ ἔνι, κατὰ τὸ λόγιον, παραλλαγὴ καὶ τροπῆς ἀποσκίασμα.

ΤΟΥ ΑΥΤΟΥ

ΔΕΥΤΕΡΑ ΦΥΣΙΚΩΝ ΚΕΦΑΛΑΙΩΝ ΕΚΑΤΟΝΤΑΣ

ΠΕΡΙ ΤΗΣ ΤΟΥ ΝΟΟΣ ΚΑΘΑΡΣΕΩΣ.

EJUSDEM

PHYSICORUM CAPITUM CENTURIA SECUNDA

DE PURGATIONE ANIMI.

1. Principium amoris Dei est visibilium humanarumque rerum despectus; medium vero, cordis et animi purgatio, ex qua procedunt spiritualis intellectualium oculorum apertio, et absconditi intra nos regni Dei cognitio; finis denique, vehemens desiderium supernaturalium Dei donorum, et naturalis appetitus societatis cum Deo, quæ est ipsamet in eo quies.

2. Ubi amor Dei et spiritualium rerum operatio, et inaccessibilis lucis participatio, ibi potentiarum animæ pax, mentisque purgatio, et inhabitatio sanctæ Trinitatis. Etenim « qui diligit me, Christus inquit, sermonem meum servabit, et Pater meus diliget eum, et ad eum veniemus, et mansionem apud eum faciemus [34]. »

3. Tres novit ratio status vitæ, carnalem, animalem et spiritualem. Horum unusquisque proprium habet existendi modum in se distinctum et ab aliis dissimilem.

4. Carnalis vitæ status totus voluptatibus et præsentis vitæ deliciis deditus est, nihil animalis spiritualisque status in se habens, aut acquirere ullatenus volens. Animalis, quasi vitium et virtutem interjacens, ad curam sanitatemque corporis et ad laudem humanam intendit, pariter labores virtutis excutiens, et opera fugiens carnis, neque virtuti, neque vitio incumbens, propter opposítas sibi invicem causas; non virtuti, propter asperitatem ejus simul et difficultatem; non vitio, ne amittatur hominum existimatio. Spiritualis demum vitæ status duorum priorum nihil habere vult, et ambos ita malos minime appetit, sed totus ab utroque prorsus liber, deargentatis charita-

B α'. Ἀρχὴ μὲν ἀγάπης Θεοῦ, τῶν ὁρωμένων καὶ ἀνθρωπίνων πραγμάτων ἡ καταφρόνησις· μεσότης δὲ, καρδίας καὶ νοὸς κάθαρσις, ἐξ ἧς ἡ νοερὰ τῶν νοητῶν ὀφθαλμῶν ἀποκάλυψις, καὶ ἡ ἐπίγνωσις τῆς κεκρυμμένης ἐν ἡμῖν τῶν οὐρανῶν βασιλείας· τέλος δὲ, ἀκατάσχετος ἔρως τῶν ὑπὲρ φύσιν τοῦ Θεοῦ δωρεῶν, καὶ φυσικὴ ἐπιθυμία τῆς μετὰ Θεοῦ συναφείας αὐτῆς τῆς ἐν αὐτῷ καταπαύσεως.

β'. Ὅπου ἔρως Θεοῦ, καὶ τῶν νοητῶν πραγμάτων ἡ ἐργασία, καὶ ἡ μετουσία τοῦ ἀπροσίτου φωτὸς, ἐκεῖ τῶν δυνάμεων τῆς ψυχῆς εἰρήνη, καὶ νοὸς κάθαρσις, καὶ ἡ ἐνοίκησις τῆς ἁγίας Τριάδος. « Ὁ γὰρ ἀγαπῶν με, φησὶ, τὸν λόγον μου τηρήσει, καὶ ὁ Πατήρ μου ἀγαπήσει αὐτὸν, καὶ πρὸς αὐτὸν ἐλευσόμεθα, καὶ μονὴν παρ' αὐτῷ ποιήσομεν. »

C γ'. Τρεῖς οἶδεν ὁ λόγος καταστάσεις τοῦ βίου· σαρκικὴν, ψυχικὴν, καὶ πνευματικήν. Τούτων ἑκάστη τὴν οἰκείαν ἔχει διάθεσιν τῆς ζωῆς διακεκριμένην πρὸς ἑαυτὴν, καὶ τῶν ἄλλων ἀνόμοιον.

δ'. Ἡ σαρκικὴ τοῦ βίου κατάστασις ὅλη καθόλου πρὸς ἡδονὰς καὶ ἀπολαύσεις τῆς παρούσης ζωῆς καταγίνεται, μηδὲν ἢ ἀπὸ τῆς ψυχικῆς καταστάσεως, ἢ ἀπὸ τῆς πνευματικῆς πρὸς ἑαυτὴν ἔχουσα, ἢ κἂν ὅλως βουλομένη προσκτήσασθαι. Ἡ δὲ ψυχικὴ, μεθόριός τις οὖσα κακίας καὶ ἀρετῆς, πρὸς τὴν τοῦ σώματος ἐπιμέλειαν καὶ ῥῶσιν ὁρᾷ, καὶ πρὸς τὸν ἔπαινον τῶν ἀνθρώπων· ἐπίσης τούς τε πόνους ἀποσειομένη τῆς ἀρετῆς, καὶ τὰς πράξεις φεύγουσα τῆς σαρκός· μὴ προσκειμένη κα-
D κίᾳ, ἢ ἀρετῇ, διὰ τὰς ἐν αὐταῖς ἀντιθέτους αἰτίας. ἀρετῇ μὲν, διὰ τὸ τραχὺ ταύτης ὁμοῦ καὶ ἐπίπονον· κακίᾳ δὲ, διὰ τὸ μὴ προσαπολέσαι τοὺς τῶν ἀνθρώπων ἐπαίνους. Ἡ δὲ πνευματικὴ τοῦ βίου

[33] Jac. I, 17. [34] Joan. XIV, 23.

κατάστασις τούτων μὲν οὐδὲν οὔτε ἔχειν αἱρεῖται A οὔτε πρὸς οὕτω κακὰ καταγίνεσθαι τὰ ἀμφότερα· ἀλλ' ὅλη δι' ὅλου ἐλεύθερός ἐστι ταύτης κἀκείνης, πτέρυξι περιηργυρωμένη ἀγάπης καὶ ἀπαθείας, ὑπεριπταμένη τῶν ἀμφοτέρων, μήτε πράττουσά τι τῶν ἀπηγορευμένων, καὶ τὴν ἀργίαν ἀποφεύγουσα τῶν κακῶν.

ε'. Οἱ σαρκικῶς ζῶντες, καὶ πολὺ τὸ τῆς σαρκὸς φρόνημα ἐπικείμενον ἐν ἑαυτοῖς ἔχοντες, σάρκες αὐτόχρημα ὄντες, οὐ δύνανται ἀρέσαι Θεῷ· σκοτεινοὶ γάρ εἰσι τοῖς φρονήμασι, καὶ τῶν ἀκτίνων τοῦ θείου φωτὸς πάντων ἀμέτοχοι. Τὰ γὰρ ἐπιπροσθοῦντα νέφη τῶν παθῶν, ὥσπερ ὑψηλὰ τείχη ἀποτειχίζοντα ἔχοντες τὰς λαμπηδόνας τοῦ πνεύματος, ἀφώτιστοι διαμένουσι. Πηροὶ δὲ τὰς αἰσθήσεις ὄντες τῶν ἰδίων ψυχῶν, οὐ δύνανται πρὸς τὰ νοητὰ κάλλη τοῦ Θεοῦ B ἀνανεῦσαι, καὶ τὸ φῶς ἰδεῖν τῆς ἀληθινῆς τῷ ὄντι ζωῆς, καὶ ὑπεράνω γενέσθαι τῶν ὁρωμένων τῆς ταπεινώσεως. Ἀλλ' οἷον ἀποκτηνωθέντες καὶ αἴσθησις γεγονότες τοῦ κόσμου, τοῖς αἰσθητοῖς καὶ ἀνθρωπίνοις πράγμασι, τὸ τοῦ λόγου δεσμοῦσιν ἀξίωμα, καὶ τὸν ἀγῶνα πάντα πρὸς τὰ ὁρώμενα καὶ φθειρόμενα ἔχουσιν, ἀλλήλοις διὰ ταῦτα μαχόμενοι, καὶ ὑπὲρ τῶν τοιούτων ἔσθ' ὅτε καὶ τὰς ἰδίας ψυχὰς τιθέντες, ἀντεχόμενοι χρημάτων, δόξης, καὶ ἡδονῶν τῆς σαρκὸς, καὶ ζημίαν μεγάλην τὴν τῶν τοιούτων ἀποτυχίαν ἡγούμενοι. Πρὸς οὓς εἰκότως ὡς ἐκ προσώπου τοῦ Θεοῦ τὸ προφητικὸν ἐκεῖνο λόγιον λέγεται, « Οὐ μὴ μείνει τὸ Πνεῦμά μου ἐν τοῖς ἀνθρώποις τούτοις, διὰ τὸ εἶναι αὐτοὺς σάρκας. » C

ς'. Οἱ ψυχικῶς ζῶντες, καὶ διὰ τοῦτο καλούμενοι ψυχικοὶ, ἡμίμωροί τινες, καὶ ὡς παρειμένοι τὰ μέλη τυγχάνουσι, μήτε πονέσαι ποτὲ ὑπὲρ ἀρετῆς καὶ ἐντολῆς Θεοῦ προθυμούμενοι, καὶ τὰς ἐπιψόγους πράξεις διὰ τὴν τῶν ἀνθρώπων δόξαν ἐκφεύγοντες· φιλαυτίᾳ δὲ τῇ τροφῷ τῶν ὀλεθρίων παθῶν κατακρατούμενοι, πάσης θεραπείας, διὰ τὴν ὑγείαν καὶ ἀπόλαυσιν τῆς σαρκὸς, ἀντιποιοῦνται· καὶ πᾶσαν θλῖψιν, καὶ πάντα πόνον, καὶ πᾶσαν κακοπάθειαν ὑπὲρ ἀρετῆς, ἀποσείονται, τὸ πολέμιον πέρα τοῦ δέοντος ἐπιθάλποντες σῶμα. Οὕτω δὲ βίου καὶ ἀγωγῆς ἔχοντες, ἀπογεοῦνται τὸν νοῦν, τοῖς πάθεσι παχυνθέντα, καὶ ἀπαράδεκτοί εἰσι τῶν νοητῶν, καὶ θείων πραγμάτων, ὑφ' ὧν ἡ ψυχὴ τῆς ὕλης ἁρπάζεται, καὶ ὅλη πρὸς νοητοὺς ἐμπεριπολεῖ οὐρανούς. D Τοῦτο δὲ πάσχουσιν, ὑπὸ τοῦ ὑλικοῦ ἔτι κατεχόμενοι πνεύματος, ὡς τὰς ἰδίας φιλοῦντες ψυχὰς, καὶ ποιεῖν τὰ θελήματα αὐτῶν προαιρούμενοι· κενοὶ γὰρ ὄντες Πνεύματος ἁγίου, ἄμοιροί εἰσι καὶ τῶν χαρισμάτων αὐτοῦ. Ὅθεν οὐδὲ καρπὸν ἔστι θεῖον ἰδεῖν ἐν αὐτοῖς, ἀγάπην εἰς Θεὸν καὶ τὸν πλησίον, ἢ χαρὰν ἐν πτωχείᾳ καὶ θλίψεσιν, ἢ ψυχῆς εἰρήνην, ἢ ἐνδιάθετον πίστιν, ἢ περιεκτικὴν ἐγκράτειαν· ἀλλ' οὐδὲ κατάνυξιν, ἢ δάκρυον, ἢ ταπείνωσιν, καὶ συμπάθειαν· πάντα δὲ ὄγκου καὶ ὑπερηφανίας μεστά· ἔνθεν τοι καὶ ἐμβαθύνειν εἰς τὰ βάθη τοῦ πνεύματος οἴκοθεν δυνάμεως ἀποροῦσιν. Οὐδὲν γάρ ἐστιν ἐν

[38] Gen. vi, 3.

lis impassibilitatisque pennis ambos supervolat, nihil vetiti sibi permittit, et inertiam fugit vitiorum.

5. Qui carnaliter vivunt, sensum carnalem immanentem in seipsis habentes, cum sint vere caro, placere Deo nequeunt: tenebrosi enim sunt cogitationibus, et omnibus divini luminis radiis privati. Objectas enim cupiditatum nebulas, velut excelsa mœnia illuminationes spiritus intercipientia habentes, sine lumine remanent. Atque orbati propriæ animæ sensibus, non possunt spirituales Dei pulchritudines aspicere, et lumen videre veræ magni Entis vitæ, ac supereminere visibilium vilitati. At veluti jumentis assimilati, sensusque mundanus effecti, sensibilibus humanisque rebus dignitatem rationis captivant, et omni lucta visibilia et corruptibilia appetunt, secum invicem ad ea consequenda pugnantes, et pro his aliquando proprias animas ponentes, adhærentes divitiis, gloriæ et carnis voluptatibus, et magnum damnum habentes talium rerum amissionem. Hos convenienter, tanquam ex persona Dei, propheta his alloquitur verbis: « Non manet Spiritus meus in eis, quia caro sunt [38]. »

6. Qui vitam ducunt animalem, deoque animales dicuntur, sunt velut quidam semifatui et membris debiles, qui, ut labores pro virtute et mandatorum observatione non sustinent, sic reprehensibiles actus propter hominum gloriam fugiunt; amore autem proprio pravarum fomite cupiditatum victi, omnem curam ad sanitatem delectationemque carnis impendunt, et omnem tribulationem, omnem laborem, omne tormentum pro virtute pati renuunt, inimicum plus æquo foventes corpus. Talem vitam et agendi rationem habentes, demergunt in terram animum cupiditatibus incrassatum, et capere nequeunt spiritales divinasque res, quibus anima ex materia eripitur, ac toto intelligibiles inhabitat cœlos. Hoc autem patiuntur, quia materiali adhuc detinentur spiritu, utpote proprias amantes animas, et propriam voluntatem facere volunt: non habentes enim Spiritum sanctum, privantur etiam ipsius charismatibus. Unde non videre est in eis divinos fructus, amorem Dei et proximi, vel gaudium in paupertate et tribulationibus, vel animæ pacem, vel sinceram fidem, vel universalem continentiam; sed neque compunctionem, vel lacrymas, vel humilitatem, vel compassionem; omnia autem tumore et superbia sunt plena: unde in profunda Spiritus se mergendi ex seipsis vim non habent. Nulla enim ipsis inest lux

quæ eos ducat mentemque aperiat ad Scripturarum intelligentiam. Quin etiam ab aliis ducibus se audire non patiuntur. Unde convenienter de istis Apostolus dixit : « Animalis homo non percipit ea quæ sunt Spiritus Dei ; stultitia enim est illi, et non potest intelligere, quia lex spiritualis est, et spiritualiter examinatur [36]. »

7. Qui spiritui adhærent, et omnino spiritualem eligunt vitam, placent Deo, cui ut Nazaræi sunt consecrati : semper enim laboribus suas purificant animas, et præcepta Domini custodiunt. Fundentes suum sanguinem ob amorem illius, carnem emundant jejuniis et vigiliis, lacrymis cor incrassatum attenuant, membra mortificant macerationibus, orationis et meditationis ope mentem lumine replent fulgidumque faciunt, voluntatis abnegatione proprias animas segregant a corporis cupiditatibus, ac toti unius fiunt spiritus : itaque spirituales non solum videntur, sed et vocantur convenienter ab omnibus. Iidem ad impassibilitatem et charitatem pervenientes, ad creaturarum contemplationem advolant. Inde scientiam entium accipiunt per sapientiam in Deo absconsam, hisque tantum datam qui superiores effecti sunt corporis vilitate. Omnem igitur mundi sensum transgressi, et intellectu illuminato ad ea quæ sensum superant elevati, rationem clarificant, et in medio Ecclesiæ Dei et concilii multi fidelium bonos sermones ex puro corde proferunt, atque fiunt hominibus sal et lux, juxta verbum quo Dominus eos alloquitur : « Vos estis lux mundi et sal terræ [37]. »

8. « Vacate, et videte quoniam ego sum Deus [38] ; » hæc est Verbi divini vox, quæ ad praxim a volentibus reducitur. Refert igitur ejus qui semel valedixit sollicitudinibus, periculis et vanitatibus vitæ, multa vigilantia et quiete diligenter examinare internos actus suos, et Deum in seipso inquirere, cum intra nos sit regnum Dei. Vix enim aliquis ita agens, per longum temporis spatium malas animæ impressiones evadere posset, et pristinum decus ei qui dedit, integrum servare.

9. Depositum in nobis mali venenum, cum multum sit, multum proinde suppetit ignem qui purificet per lacrymas pœnitentiæ et voluntarios ascesis labores. Siquidem vel per voluntarios labores vel per involuntarias calamitates a sordibus purificamur peccatorum. Si enim præcedant voluntaria non subsequuntur involuntaria ; si autem illa non mundant quod intus est calicis et paropsidis, hæc efficacius nos ad pristinum statum restaurant, speciali Creatoris œconomia.

A αὐτοῖς τὸ ὁδηγοῦν φῶς, καὶ διανοῖγον τὸν νοῦν εἰς τὸ συνιέναι τὰς Γραφάς. Ἀλλὰ γὰρ οὐδὲ ἄλλων διηγουμένων ἀκοῦσαι ταῦτα ἀνέχονται. Εἰκότως οὖν καὶ περὶ τῶν τοιούτων ὁ Ἀπόστολος ἀπεφήνατο· « Ψυχικὸς ἄνθρωπος οὐ δέχεται τὰ τοῦ Πνεύματος, μωρία γὰρ αὐτῷ εἰσι, καὶ οὐκ οἶδεν ὅτι ὁ νόμος πνευματικός ἐστι καὶ πνευματικῶς ἀνακρίνεται. »

ζ'. Οἱ πνεύματι στοιχοῦντες, καὶ τὴν πνευματικὴν ἐπανῃρημένοι δι' ὅλου ζωὴν, εὐάρεστοί εἰσι τῷ Θεῷ, αὐτῷ ὡς Ναζιραῖοι προσανακείμενοι· ἀεὶ γὰρ πόνοις ἑαυτῶν καθαίρουσι τὰς ψυχὰς, καὶ τὰς ἐντολὰς τοῦ Κυρίου τηροῦσι. Κενοῦντες ἑαυτῶν τὰ αἵματα ὑπὲρ τῆς ἀγάπης αὐτοῦ, καθαίρουσι τὴν σάρκα νηστείαις καὶ ἀγρυπνίαις, δάκρυσι τὸ πάχος λεπτύνουσι τῆς καρδίας, κακοπαθείαις νεκροῦσι τὰ μέλη, B προσευχῇ καὶ μελέτῃ τὸν νοῦν πληροῦσι φωτὸς καὶ λαμπρὸν αὐτὸν ἀπεργάζονται, τῇ ἀπαρνήσει τῶν θελημάτων χωρίζουσι τὰς ἰδίας ψυχὰς ἀπὸ τῆς τοῦ σώματος προσπαθείας, καὶ ὅλοι μόνου τοῦ πνεύματος γίνονται· διὸ καὶ πνευματικοὶ οὐ μόνον γνωρίζονται, ἀλλὰ καὶ καλοῦνται παρὰ πάντων εἰκότως. Οὗτοι πρὸς ἀπάθειαν καὶ ἀγάπην ἐρχόμενοι, πρὸς θεωρίαν πτεροῦνται τῆς κτίσεως. Καὶ τὴν γνῶσιν ἐκεῖθεν τῶν ὄντων διὰ σοφίας λαμβάνουσι τῆς ἀποκεκρυμμένης Θεῷ, καὶ μόνοις διδομένης τοῖς ὑπεράνω γινομένοις τῆς τοῦ σώματος ταπεινώσεως. Τοίνυν καὶ πᾶσαν τὴν αἴσθησιν τοῦ κόσμου διαπεράσαντες, καὶ διανοίᾳ πεφωτισμένῃ εἰς τὰ ὑπὲρ αἴσθησιν γεγονότες, τρανοῦνται τὸν λόC γον, καὶ ἐν μέσῳ Ἐκκλησίας Θεοῦ καὶ συναγωγῆς πολλῆς τῶν πιστῶν λόγους ἀγαθοὺς ἐκ καθαρᾶς καρδίας ἐρεύγονται· καὶ γίνονται τοῖς ἀνθρώποις ἅλας καὶ φῶς, καθὰ καὶ ὁ Κύριος πρὸς αὐτοὺς ἀποφθέγγεται· « Ὑμεῖς ἐστε τὸ φῶς τοῦ κόσμου καὶ τὸ ἅλας τῆς γῆς. »

η'. Σχολάσατε, καὶ γνῶτε, ὅτι ἐγώ εἰμι ὁ Θεός. Τοῦ θείου λόγου τοῦτο φωνὴ, καὶ πρακτικῶς τοῖς βουλομένοις ἐπιγινώσκεται. Συμφέρον οὖν ἐστι τῷ ἅπαξ ἀποταξαμένῳ τῇ πολυταράχῳ τοῦ βίου καὶ δεινῇ ματαιότητι, διὰ προσοχῆς πολλῆς ἑαυτὸν καὶ ἡσυχίας, τῶν ἔσω πραγμάτων, ἐπιμελῶς ἐπισκέπτεσθαι, καὶ τὸν Θεὸν ἐν ἑαυτῷ ζητεῖν ἐπιγνῶναι· ἐντὸς ἡμῶν οὔσης τῆς βασιλείας αὐτοῦ. Μόλις γὰρ ἂν οὕτω ποιῶν τις, διὰ πολλῶν περιόδων τοῦ χρόνου, τοὺς D τύπους τῆς κακίας ἀποξέσαι τῆς ψυχῆς δυνηθείη, καὶ τὸ ἀρχαῖον κάλλος τῷ δόντι καθαρῶς ἀνασώσασθαι.

θ'. Ὁ προαποτεθεὶς ἰὸς ἐν ἡμῖν τῆς κακίας, πολὺς ὤν, πολὺ καὶ τὸ πῦρ ἄρα τὸ καθαρτικὸν διὰ δακρύων χρῄζει τῆς μετανοίας, καὶ τῶν ἑκουσίων τῆς ἀσκήσεως πόνων. Ἐπειδὴ ἢ δι' ἑκουσίων πόνων καθαιρόμεθα τῶν μολυσμῶν τῆς ἁμαρτίας, ἢ δι' ἀκουσίων ἐπιφορῶν· τῶν γὰρ ἑκουσίων προηγουμένων, οὐχ ὑπαντᾷ τὰ ἀκούσια· ἐκείνων δὲ μὴ ἐνεργούντων τὴν κάθαρσιν τοῦ ἐντὸς τοῦ ποτηρίου καὶ τῆς παροψίδος, ταῦτα σφοδρότερον ἐνεργεῖ τὴν ἡμετέραν πρὸς τὸ ἀρχαῖον ἀποκατάστασιν, οὕτω τοῦ τεχνίτου οἰκονομήσαντος.

[36] I Cor. II, 4. [37] Matth. V, 13, 14. [38] Psal. XLV, 11.

ι'. Παίζουσι τὴν εὐσέβειαν, καὶ παίζονται ὑπὸ τῶν A πραγμάτων, οἱ μὴ κατὰ λόγον τὴν ἑαυτῶν πεποιηκότες ἀποταγὴν, μηδὲ διδασκάλῳ χρήσασθαι καὶ ὁδηγῷ βουληθέντες ἐκ προοιμίων, ἀλλὰ τῇ ἰδίᾳ συνέσει ἀκολουθήσαντες, καὶ φανέντες ἐνώπιον αὐτῶν ἐπιστήμονες.

ια'. Οὔτε τῶν σωματικῶν παθῶν τὰς νοσοποιοὺς αἰτίας δύναταί τις ἀκριβῶς εἰδέναι, καὶ τὰς θεραπείας αὐτῶν, ἄνευ πείρας πολλῆς τῆς ἰατρικῆς ἐπιστήμης, οὔτε τῶν ψυχικῶν, ἄνευ τῆς πολλῆς περὶ ταῦτα ἀσκήσεως. Ἐπειδὴ ὥσπερ σφαλερὰ δοκεῖ, καὶ ὀλίγοις κομιδῇ εὔγνωστος ἡ τῶν σωματικῶν νοσημάτων διάγνωσις, περὶ ἣν ἡ τῶν ἰατρῶν καταγίνεται ἐπιστήμη, οὕτω σφαλερωτέρα καὶ πολλῷ μᾶλλον, ἢ ἐκείνη, ἡ τῶν ψυχικῶν. Ὅσῳ γὰρ ψυχὴ σώματος κρείττων, τοσοῦτον μείζω τὰ ἐκείνης B καὶ δυσκατανόητα πάθη, ἢ τοῦ φαινομένου πᾶσιν αἰσθητῶς τούτου σώματος.

ιβ'. Φύσει τοῖς ἀνθρώποις αἱ γενικαὶ καὶ ἄρχουσαι τὸ λοιπὸν ἀρεταὶ συνεκτίσθησαν, ἀφ' ὧν ὡς ἐκ τεσσάρων ἀρχῶν οἱ ποταμοὶ τῶν ἄλλων ἁπασῶν ἀρετῶν πληροῦνται ὑδάτων, καὶ ποτίζουσι τὴν πόλιν τοῦ Θεοῦ ἥτις ἐστὶν ἡ καθαιρομένη καρδία, καὶ παρακαλουμένη διὰ δακρύων. Ταύτας ὁ τηρήσας ἀκατασείστους ἀπὸ τῶν πνευμάτων τῆς πονηρίας, ἢ ὁ συμπτωθείσας διὰ πόνων πολλῶν τῆς μετανοίας ἀνεγείρας, οἶκον ἑαυτῷ βασιλικὸν καὶ παλάτιον ἤγειρεν, ἐν ᾧ μονὴν ποιεῖται ὁ Βασιλεὺς τοῦ παντὸς, καὶ τὰς ὑψηλὰς δωρεὰς αὐτοῦ τοῖς οὕτως ἑαυτοὺς εὐτρεπίσασιν ἀφθόνως ἀπονέμει καὶ δίδωσι.

C ιγ'. Βραχὺς ὁ βίος, μακρὸς ὁ μέλλων αἰὼν, καὶ ὀλίγον τὸ διάστημα τῆς παρούσης ζωῆς. Ἄνθρωπος δὲ τὸ μέγα καὶ βραχὺ τοῦτο ζῶον, ᾧ στενὸς ὁ παρὼν ἐδόθη καιρὸς, ἀσθενής· καὶ ὁ μὲν στενὸς, ὁ δὲ ἀσθενής· τὸ δὲ προκείμενον ἆθλον, εἰς ἐπάθλων ἀντιμισθίαν, μέγα, μυρίους ἔχον τοὺς σκόλοπας, καὶ εἰς βραχυτάτην κινδυνεῦον ζωήν.

ιδ'. Οὐ βούλεται τῶν σπουδαίων τὴν ἐργασίαν ὁ Θεὸς ἀβασάνιστον εἶναι, ἀλλὰ καὶ λίαν δεδοκιμασμένην. Διὰ τοῦτο οὖν τὸ πῦρ ἐπαφίησι τῶν πειρασμῶν, καὶ τὴν χάριν συστέλλει πρὸς ὀλίγον τὴν διδομένην αὐτοῖς ἄνωθεν, καὶ τῶν λογισμῶν τὴν γαλήνην ὑπὸ τῶν πνευμάτων τῆς πονηρίας κυμανθῆναι κατὰ καιρὸν συγχωρεῖ· ἵν' ἴδῃ τὴν ῥοπὴν τῆς ψυχῆς, τίνι τὸ πλεῖστον χαρίζεται· πότερον αὐτῷ τῷ D ποιητῇ καὶ εὐεργέτῃ αὐτῆς, ἢ τῇ αἰσθήσει τοῦ κόσμου, καὶ τῷ λείῳ τῆς ἡδονῆς· καὶ οὕτως ἢ τὴν χάριν διπλασιάζει αὐτοῖς, προκόπτουσιν εἰς τὴν ἀγάπην αὐτοῦ, ἢ μαστίζει τούτους τοῖς πειρασμοῖς καὶ ταῖς θλίψεσι, προσκειμένους τοῖς πράγμασιν· ἕως οὗ μῖσος λάβωσι τῶν ὁρωμένων τῆς ἀστάτου περιφορᾶς, καὶ τὴν πικρίαν τῶν ἐκεῖθεν ἡδονῶν δάκρυσιν ἀποκλύσονται.

ιε'. Τῆς εἰρήνης τῶν λογισμῶν ὑπὸ τῶν πνευμάτων τῆς πονηρίας ἐκταραχθείσης, αὐτίκα καὶ τὰ πεπυρωμένα βέλη τῆς ἐπιθυμίας, κατὰ τοῦ ὀξέως τρέχοντος πρὸς τὰ ὕψη νοὸς, παρὰ τῶν θηρευτῶν καὶ φιλοσάρκων δαιμόνων, πέμπονται συνεχῶς. Ὁ

10. Ludunt pietatem et luduntur ab operibus, qui non seipsis rationabiliter renuntiaverunt, nec magistro vel duce uti volunt ab initio, sed proprium sequuntur consilium, et sibimet ipsis sapientes videntur.

11. Nemo potest morbificas passionum corporis causas earumque medelam percallere, sine multa scientiæ medicalis experientia; nec passionum animæ, sine multo circa has exercitio. Siquidem quantum lubrica videtur et paucis tantummodo accurate cognoscibilis morborum corporis notitia, circa quam versatur medicorum scientia; tantum et multo magis difficilis est morborum animæ cognitio. Quanto enim corpori præstat anima, tanto majora et cognitu difficiliora sunt mala animæ quam mala corporis hujus omnibus visibilis.

12. Natura hominibus matres ducesque cæterarum insitæ sunt virtutes, e quibus velut ex quatuor fontibus fluvii reliquarum virtutum aquis replentur, et irrigant civitatem Dei, quæ est cor purificatum et lacrymis allevatum. Illas qui servat inconcussas a spiritibus malignis, vel qui lapsus resurgit per multos pœnitentiæ labores, sibi domum struit regiam et palatium, in quo mansionem facit omnium gubernator, suasque superabundantes divitias bene præparatis copiose distribuit et largitur.

13. Brevis est vita, longum tempus futurum, et parvum vitæ præsentis spatium. Homo, animal illud magnum et parvum, cui breve datum est præsens tempus, debilis est : sicque tempus est breve, homo debilis; at bravium ad remunerationem athletarum offertur magnum, innumeras habens cruces, et periculis vitæ brevissimæ expositum.

14. Non vult Deus bonorum opera tentaminis expertia esse, sed valde probari. Propterea ignem tentationum immittit, et ad tempus retrahit gratiam illis datam desuper, et cogitationum tranquillitatem tempestate perturbari tempestive permittit : ut videat propensionem animæ, in quo sibi maxime complaceat, utrum in suo Creatore ac benefactore, an in sensu mundi voluptatisque dulcedine; tunc vero vel gratiam suam duplicat eis, si nempe in ejus amore proficiant, vel flagellat eos tormentis ac tribulationibus, si rerum cupiditate laborent, quoadusque instabilem visibilium vicissitudinem osi, amaritudinem terrenarum voluptatum lacrymis purgent.

15. Tranquillitate cogitationum a spiritibus malignis turbata, statim ignita concupiscentiæ tela contra eum qui ad mentis elevationem velociter currit, a venatoribus carnalibusque dæmoniis jaculantur indesinenter. Mens vero a motu ascensionis

remittens, in indecentes impurosque motus incidit, et sic inordinate insurgere adversus spiritum caro incipit, titillationibus animum ardoribusque attrahens, et in abyssum voluptatis eum dejicere cupiens. Et nisi Dominus Sabaoth abbreviasset dies illos, ac virtutem perseverantiæ famulis suis retribuisset, non fuisset salva omnis caro [89].

A δέ γε νοῦς τῆς ἐπὶ τὰ ἄνω κινήσεως περικοπεὶς, εἰς ἀπρεπεῖς κινήσεις καὶ πεφυρμένας ἐμπίπτει, καὶ οὕτως ἀτάκτως ἡ σὰρξ ἐπανίστασθαι κατὰ τοῦ πνεύματος ἄρχεται, γαργαλισμοῖς τὸν νοῦν καὶ πυρώσεσιν κατασπῶσα, καὶ πρὸς βόθρον ἡδονῆς καταχῶσαι τοῦτον ἐπιθυμοῦσα. Καὶ εἰ μὴ Κύριος Σαβαὼθ ἐκολόβωσε τὰς ἡμέρας ἐκείνας, καὶ δύναμιν ὑπομονῆς τοῖς ἑαυτοῦ ἐπεβράβευσε δούλοις, οὐκ ἂν ἐσώθη πᾶσα σάρξ.

16. Fornicationis dæmon, in artibus dolisque multus, aliis fit offendiculum et lacus cœnosus, aliis flagellum et virga vindex, aliis tentatio et animæ tormentum. Horum primum spectat ad inchoantes qui ascesis jugum negligenter adhuc et incuriose trahunt; secundum ad eos qui medium tenent viæ ad virtutem progredientis, sed tardius ad eam tendunt: tertium denique ad eos qui ad theoriam alis animi extensis, nuper ad perfectionem properaverunt impassibilitatem: et sic unumquodque ad utilitatem cœlitus disponitur.

ιϛ'. Ὁ τῆς πορνείας πολύπειρος καὶ πολυμήχανος δαίμων τοῖς μὲν πτῶσις καὶ λάκκος βορβόρου γίνεται· τοῖς δὲ, μάστιξ καὶ ῥάβδος δικαία· τοῖς δὲ, πεῖρα καὶ ψυχῆς βάσανος. Τούτων τὸ μὲν, περὶ τοὺς εἰσαγωγικοὺς ἔτι τὸν ζυγὸν ἕλκοντας τῆς ἀσκήσεως, χαύνως καὶ ἀμελῶς θεωρεῖται· τὸ δὲ, περὶ τοὺς μέσον ἔχοντας B προκοπῆς εἰς τὴν ἀρετὴν, καὶ σχολαιότερον πρὸς αὐτὴν ἐπεκτεινομένους· τὸ δὲ, περὶ τοὺς ἤδη πρὸς θεωρίαν τὸ πτερὸν πετάσαντας τοῦ νοὸς, καὶ ἄρτι καλῶς ἐλάσαντας πρὸς τὴν τελεωτέραν ἀπάθειαν· ἑκάστου πρὸς τὸ συμφέρον δηλονότι οἰκονομουμένου ἄνωθεν.

17. Offendiculum et lacus cœnosus iis qui prorsus indifferentes solitariam agunt vitam, fit fornicationis dæmon, membra eorum impuris flammis ac desideriis adurens, viasque iis præbens ad faciendam carnis voluntatem, etiam sine commercio alterius carnis. De quibus turpe est et dicere et cogitare. Isti carnem (ut ait quidam) maculant, et fructus comedunt amaræ voluptatis, et oculos habent caligine plenos, ac merito a bono deflectunt, quibus volentibus medela erit pœnitentiæ fervor, et exinde lacrymarum compunctio; quæ malum fugat, et animam purgat a sordibus, eamque facit divinæ misericordiæ participem; quam congrue innuit sapiens Salomon, dicens: « Curatio faciet cessare peccata maxima [90]. »

ιζ'. Πτῶσις καὶ λάκκος βορβόρου τοῖς ἐν ἀδιαφορίᾳ πάσῃ τὸν μονήρη διανύουσι βίον, ὁ τῆς πορνείας γίνεται δαίμων· τὰ μέλη τούτων, τῆς πορνείας τῇ φλογὶ καὶ τῇ ἐπιθυμίᾳ, κατεμπιπρῶν, καὶ μεθόδους παρέχων αὐτοῖς εἰς τὸ ποιεῖν τὸ τῆς σαρκὸς θέλημα, καὶ ἄνευ ὁμιλίας ἑτέρας σαρκός. Περὶ ὧν αἰσχρόν ἐστι καὶ λέγειν, καὶ ἐννοεῖν. Οὗτοι σάρκα τε, κατὰ τὸν εἰρηκότα, μιαίνουσι, καὶ τοὺς καρποὺς ἐσθίουσι τῆς ἁλμυρᾶς ἡδονῆς, καὶ ζόφου τὰς ὄψεις πληροῦν- C ται, καὶ τῶν κρειττόνων ἐνδίκως ἐξαμαρτάνουσιν, οἷς ἴαμα βουλομένοις ἔσται τῆς μετανοίας ἡ θέρμη, καὶ ἡ ἐκ ταύτης τῶν δακρύων κατάνυξις· ἥτις καὶ τὴν ἀποφυγὴν τοῦ κακοῦ ποιεῖται, καὶ τὴν ψυχὴν καθαίρει τῶν μολυσμῶν, καὶ κληρονόμον αὐτὴν τοῦ ἐλέους Θεοῦ ἀπεργάζεται· ἣν εἰκότως καὶ ὁ σοφὸς αἰνιττόμενος Σολομὼν, Ἴαμα, ἔφη, καταπαύσει ἁμαρτίας μεγάλας.

18. Flagellum et virga merito fit idem spiritus his qui in prima impassibilitate perfecti sunt per practicam philosophiam, ac recenter ad perfectiora novos faciunt progressus. Etenim postquam a vitæ asceticæ robore præ torpore defecerunt, et ad inconsideratam sensus mundani visionem paululum declinaverunt, atque in rerum humanarum concupiscentiam devenerunt; statim flagellans ille contra eos immittitur, a fastigio divini erga ipsos amoris, eorumque animum verberare cogitationibus concupiscentiæ carnalis incipit: ut hoc ferre non valentes, ad propriam arcem, assidui videlicet laboris et attentionis, velociter recurrant, et diligentius opera sibi salutifera per laboriosiorem agendi rationem factitent. Non vult enim Deus, utpote bonus, huc usque progressam animam omnino ad mundi sensum converti, sed semper progredi et perfectioribus operibus dili-

ιη'. Μάστιξ καὶ ῥάβδος γίνεται δικαίως τοῦτο τὸ πνεῦμα, τοῖς περὶ τὴν πρώτην ἀπάθειαν τελειουμένοις διὰ τῆς ἐμπράκτου φιλοσοφίας, καὶ προκοπὰς ἄρτι ποιουμένοις ἐπὶ τὰ πρόσω καὶ τελεώτερα. Ὁπηνίκα γὰρ τὸν τόνον τῆς ἐχομένης ἀσκήσεως διὰ ῥαθυμίας ἐνδώσουσι, καὶ πρὸς ἀφύλακτον θεωρίαν D τῆς τοῦ κόσμου αἰσθήσεως μικρὸν ὑποκλίνωσι, καὶ τῶν ἀνθρωπίνων πραγμάτων ἐν ἐπιθυμίᾳ γένωνται, τηνικαῦτα καὶ ὁ μαστίζων οὗτος κατ' αὐτῶν ἐπαφίεται, ἐξ ἄκρας τῆς τοῦ Θεοῦ πρὸς αὐτοὺς ἀγαθότητος, καὶ τύπτειν τὸν λογιζόμενον τοῦτον ἄρχεται, λογισμοῖς ἐπιθυμίας σαρκός· ὡς ἂν μὴ φέροντες, ἐπὶ τὸ οἰκεῖον φρούριον αὖθις ἐπαναδράμωσι σπουδαίως τῆς εὐτόνου ἐργασίας καὶ προσοχῆς· καὶ προθυμότερον τῶν σωζόντων αὐτοὺς ἔργων, δι' ἐπιπονωτέρας ἀγωγῆς δράξωνται. Οὐ βούλεται γὰρ ὁ Θεὸς φιλάγαθος ὢν, τὴν εἰς τοῦτο φθάσασαν ψυχὴν ὅλως πρὸς τὴν τοῦ κόσμου αἴσθησιν ἐπιστρέφεσθαι,

[89] Matth. xxiv, 22. [90] Eccle. x, 4.

ἀλλὰ βαίνειν ἐπὶ τὰ πρόσω ἀεὶ, καὶ τῶν τελειοτέρων A ἔργων σπουδαίως ἐφάπτεσθαι· ἵνα μὴ μάστιξ κακίας τῷ ταύτης ἐγγίσῃ σκηνώματι.

ιθ'. Πεῖρα, καὶ σκόλωψ, καὶ βάσανος κατ' οἰκονομίαν ἐκείνοις τοῦτο τὸ πνεῦμα γίνεται, ὅσους ἡ πρώτη πρὸς δευτέραν ἀπάθειαν ἤλασεν· ὡς ἂν ὑπὸ ταύτης ὀχλούμενοι, τῆς φυσικῆς μέμνηνται ἀσθενείας, καὶ μὴ τῇ ὑπερβολῇ τῶν ἐκ τῆς θεωρίας ἀποκαλύψεων, κατὰ τὸ λόγιον, ὑπεραίρωνται, ἀλλὰ τὸν ἀντιστρατευόμενον τῷ νόμῳ βλέποντες τοῦ νοὸς αὐτῶν, καὶ τὴν ψιλὴν ἀποσείσωνται μνήμην τῆς ἁμαρτίας· φόβῳ τοῦ μὴ λαβεῖν αἴσθησιν τῆς ἐντικτομένης λύμης ἀπὸ τῆς μνήμης αὐτῆς, καὶ τοῦ ὕψους τῆς θεωρίας μὴ χαλάσωσι τὸ ὀπτικὸν τοῦ νοὸς αὐτῶν.

κ'. Μόνοι καὶ τῆς ψιλῆς μνήμης τῆς ἁμαρτίας τὸν B ἑαυτῶν νοῦν ἀνενόχλητον διατηρῆσαι ἴσχυσαν, ὅσοι τὴν ζωοποιὸν τοῦ Κυρίου νέκρωσιν ἐν τοῖς ἑαυτῶν μέλεσι καὶ νοήμασιν ἄνωθεν λαβεῖν διὰ τοῦ Πνεύματος ἠξιώθησαν, καὶ τὴν μὲν σάρκα νεκρὰν τῇ ἁμαρτίᾳ περιφέρουσι, τὸ δὲ πνεῦμα ζωὴν διὰ δικαιοσύνην τὴν ἐν Χριστῷ Ἰησοῦ κατεπλούτησαν. Καὶ ὅσοις ὁ νοῦς ἐδόθη Χριστοῦ ἐν λόγῳ σοφίας, τούτοις καὶ ἡ ἀνενόχλητος ζωοποιὸς νέκρωσις ἐν γνώσει εὑρέθη Θεοῦ.

κα'. Ταῖς καθαιρομέναις ἄρτι ψυχαῖς εἴωθέ πως τὸ τῆς ἐπιθυμίας καὶ τοῦ θυμοῦ ἐπεμβαίνειν πνεῦμα. Τίνα τρόπον; Ἵνα τοὺς καρποὺς κατασείσῃ τοῦ Πνεύματος τοῦ ἁγίου, ἐπιβρίθοντας εἰς ἑαυτάς· ἐπειδὴ δὲ καὶ ἡ χαρὰ τῆς ἐλευθερίας διάχυσίν τινα ἐργάζεται εἰς τὰς τοιαύτας ψυχὰς, ἡ πάντα πρὸς C συμφέρον οἰκονομοῦσα σοφία, πρὸς ἑαυτὴν ἀεὶ βουλομένη διὰ τῶν αὐτῆς χαρισμάτων ἕλκειν αὐτῶν τὴν διάνοιαν, καὶ μένειν αὐτὰς ἐν ταπεινοφροσύνῃ ἀσείστους, ἵνα μὴ τῇ πολλῇ ἐλευθερίᾳ καὶ τῷ πλούτῳ τῶν χαρισμάτων τῶν ἄλλων κατεπαρθῶσιν, ἢ καὶ οἰηθῶσιν, ἐξ ἰδίας δυνάμεως καὶ συνέσεως, τὸ μέγα κτήσασθαι τοῦτο παλάτιον τῆς εἰρήνης, δίδωσι τούτοις χώραν τοῖς πνεύμασιν ἐπιπηδᾷν αὐταῖς, ἐν συστολῇ αὐτῆς· ὡς ἂν φόβῳ βαλλόμεναι πτώσεως, ἐπὶ τὴν ἰδίαν ἵστανται φυλακὴν τῆς μακαρίας ταπεινοφροσύνης· καὶ ἵνα μαθοῦσαι ὅτι σαρκὶ καὶ αἵματι δέδενται, ἐπιζητῶσι φυσικῶς τὸ οἰκεῖον φρούριον, ἐν ᾧ ἀβλαβεῖς δύνανται διαφυλαχθῆναι, τῇ δυνάμει τοῦ πνεύματος.

κβ'. Κατὰ τὴν ἐπικρατοῦσαν τῶν παθῶν ἀῤῥω- D στίαν, καὶ τὴν ἐγκειμένην ἐν ἡμῖν σῆψιν τῆς ἁμαρτίας, τῶν πειρασμῶν ἡ ἐπιφορὰ γίνεται· καὶ τὸ ποτήριον τῆς ἀψίνθου τῶν κριμάτων Θεοῦ, ἢ δριμύτερον κιρνᾶται ἡμῖν, ἢ συμπαθέστερον. Εἰ μὲν γὰρ ἰάσιμός τις εἴη καὶ εὐθεράπευτος ἡ ἐγκειμένη ἐν ἡμῖν ὕλη τῆς ἁμαρτίας, ἀπὸ λογισμῶν δηλαδὴ φιληδόνων ἢ φιλοζώων, κεκραμένον συμπαθείᾳ τὸ ποτήριον τῶν πειρασμῶν παρὰ τοῦ ἰατροῦ τῶν ψυχῶν ἡμῶν δίδοται, ὡς ἐν ἀνθρωπίνοις ἐξεταζομένοις νοήμασι [*ἐν ἄλλ.* νοσήμασι], καὶ ἔτι τὰ ἀνθρώπινα πάσχουσιν· εἰ δὲ δυσίατός τις εἴη καὶ ἐγκειμένη εἰς βάθος, καὶ τὴν πρὸς θάνατον κατεργάζεται σῆψιν, ἀπὸ λογισμῶν ἀλαζονείας καὶ ὑπερηφανίας ἐσχάτης, ἄκρατον ἐν δριμύτητι θυμοῦ δίδοται· ὡς ἂν τῷ πυρὶ

genter applicari, ne mali flagellum ejus tabernaculo appropinquet.

19. Probatio, crux et tormentum, Deo ita disponente, idem spiritus fit illis quos prima impassibilitas ad secundam evexit: ut hac tentatione turbati, naturalis meminerint infirmitatis, et ne magnitudine revelationum et visionum, juxta sacrum effatum, extollantur, sed eum videntes qui adversatur legi spiritus ipsorum, vel levem excutiant peccati memoriam, veriti ne ab hac recordatione detrimentum patiantur, et ne ab alta contemplatione remittant mentis suæ oculum.

20. Illi tantum vel tenui peccatorum recordatione imperturbatam mentem suam conservare possunt, qui vivificam Dei mortificationem in membris suis et cogitationibus desuper a Spiritu sancto suscipere meruerunt, et carnem peccato mortuam ferunt, atque spiritu vitali per justitiam quæ est in Christo Jesu ditati sunt. Et quibus datus est sensus Christi in sermone sapientiæ, his imperturbata inest vivificans in scientia Dei mortificatio.

21. In animas recenter mundatas solet quodammodo descendere concupiscentiæ iræque spiritus. At quomodo? Ut fructus decutiat Spiritus sancti illis impendentes. Cum autem gaudium libertatis in hujusmodi animas quasi diffunditur, omnia ad utilitatem disponens sapientia, volens semper ad seipsam per sua charismata allicere illarum cogitationes, et easdem permanere in humilitate inconcussas, ne multa libertate et charismatum abundantia sese aliis præferant, vel arbitrentur propria se virtute potitos fuisse hoc tanto pacis palatio, illis permittit spiritibus ut eam irruant, ipsamque hanc pacem retrahit, ut timore lapsus perculsæ ad felicem humilitatem sibi conservandam invigilent, utque scientes se carni et sanguini esse alligatas, naturaliter inquirant propriam arcem, ubi innocentes virtute spiritus conservari possunt.

22. Prout infirmi sumus et nobis inest peccati corruptio, tribulationum impetus fit et absinthiatus judiciorum Dei calix acerbior vel mitior nobis miscetur. Si enim remediabilis et curabilis sit in fusa nobis materia peccati, a nimio videlicet voluptatum vitæque amore exorta, tribulationum a medico animarum mitis miscetur nobis, utpote adhuc laborantibus humanis morbis (vel cogitationibus), et adhuc quæ sunt hominis patientibus. Si autem irremediabilis sit et in abyssum demersa, et corruptionem producat morti proximam materia peccati, a cogitationibus arrogantiæ et extremæ superbiæ proveniens, tunc intemperatus nobis calix in amaritudine cordis datur, ut igne alternarum tentationum imminutus consumptusque

morbus per humilitatem, recedat ab animabus nostris, amarasque cogitationes lacrymis abluamus (vel lugeamus), ac puri videamur in humilitatis lumine quo animæ nostræ sanantur.

23. Luctantes fugere non possunt successivas tentationes, nisi propriam agnoscant infirmitatem, et alienos ab omni justitia sese arbitrentur, et omni indignos solatio, omni honore, omni quiete. Vult enim medicus animarum nostrarum Deus nos humiles esse semper et modestos, a cunctis segregatos hominibus, et passionum quas ipse pertulit imitatores. Mitis enim erat et humilis corde, et in mansuetudine et humilitate cordis vult nos percurrere suorum viam mandatorum.

24. Humilitas non in cervicis depressione, non in crinibus hirsutis, non in veste neglecta, brevissimave aut maculata consistit, in quibus nonnulli totam circumscribunt virtutem, sed in corde contrito et in spiritu humilitatis, ut ait David: « Spiritum contribulatum, cor contritum et humiliatum Deus non despiciet [41]. »

25. Aliud humilitas verborum, aliud humilitas factorum, et aliud humilitas cogitationum. Humilitas verborum et factorum per omnem cruciatum et exteriora virtutis exercitia acquiritur a luctantibus, qui totas vires ad solas corporis operationes et exercitationes coadunant: ideoque horum anima, cum sæpius non sit firmiter stabilita, adveniente tentatione turbatur. Humilitas autem cogitationum, cum sit aliquid divinum ac sublime, in his tantum invenitur qui medium iter transiliere per gratiam Spiritus, id est, progressi sunt per omnem humilitatem in via virtutis brevissima.

26. Humilitas cogitationum, imam penetrans animam atque ut lapis gravis in eam incidens, tanta vi illam premit ac triturat, ut evacuet totum ejus robur in fluxu lacrymarum inexhausto, ab omnique macula purificetur animus, et ad visionem Dei, juxta Isaiam, perveniat, atque sub hoc instinctu dicat et ipse: « Væ mihi, quia *compunctus sum* [42], quia vir pollutus labiis ego sum, et in medio populi labia polluta habentis ego habito, et regem Dominum exercituum vidi oculis meis [43]. »

27. Cum verborum humilitas te penetraverit, tunc superba eloquia tibi desinent (vel exspoliabuntur). Cum humilitas factorum in intimo corde tuo radicata fuerit, tunc sive superficialem sive profundam rejicies verborum humilitatem. Cum denique superna cogitationum humilitate fueris ditatus, tunc et exteriorum humilitas operum, et

A τῶν ἀλλεπαλλήλων ὁμοῦ πειρασμῶν ἐκτακεῖσα καὶ λεπτυνθεῖσα ἡ νόσος διὰ ταπεινώσεως; ἀπογένηται ἀπὸ τῶν ψυχῶν ἡμῶν, καὶ τοὺς ἁλμυροὺς τῶν λογισμῶν διὰ δακρύων ἀποκλυσώμεθα [*ἐν ἄλλ.* ἀποκλαυσώμεθα], καὶ καθαροὶ ἐποφθῶμεν ἐν φωτὶ ταπεινώσεως τῷ ἰατρῷ τῶν ψυχῶν ἡμῶν.

κγ'. Οὐκ ἔστιν ἄλλως τοὺς ἀγωνιζομένους φυγεῖν τὸ ἀλλεπάλληλον τῶν πειρασμῶν, εἰ μὴ τὴν ἑαυτῶν ἀσθένειαν ἐπιγνῶσι, καὶ ξένους πάσης δικαιοσύνης ἑαυτοὺς ἡγήσονται, πάσης τε παρακλήσεως ἀναξίους, πάσης τιμῆς, πάσης ἀναπαύσεως. Σκοπὸς γὰρ Θεῷ τῷ ἰατρῷ τῶν ψυχῶν ἡμῶν ἀεὶ ταπεινοὺς ἡμᾶς εἶναι καὶ κατηφεῖς, ξένους ἀπὸ παντὸς ἀνθρώπου, καὶ μιμητὰς τῶν αὐτοῦ παθημάτων. Πρᾶος γὰρ ἦν, καὶ ταπεινὸς τῇ καρδίᾳ, καὶ ἐν πραότητι καὶ ταπεινώ-
B σει καρδίας βούλεται ἡμᾶς τρέχειν τὸν δρόμον τῶν αὐτοῦ ἐντολῶν.

κδ'. Ἡ ταπείνωσις, οὐκ ἐκ τρίψεως αὐχένος, ἢ αὐχμηρᾶς κόμης, ἢ χιτῶνος ἠμελημένου καὶ τραχυτάτου καὶ πιναροῦ κατορθοῦται, ἐν οἷς οἱ πολλοὶ τὸ πᾶν τῆς ἀρετῆς ἐπιγράφουσιν, ἀλλ' ἐκ συντετριμμένης καρδίας, καὶ πνεύματι ταπεινώσεως, κατὰ τὸν εἰπόντα Δαβίδ· « Πνεῦμα συντετριμμένον, καρδίαν συντετριμμένην καὶ τεταπεινωμένην ὁ Θεὸς οὐκ ἐξουδενώσει. »

κε'. Ἄλλο ταπεινολογία, καὶ ἄλλο ταπείνωσις, καὶ ἄλλο ταπεινοφροσύνη. Ἡ μὲν γὰρ ταπεινολογία καὶ ἡ ταπείνωσις, διὰ πάσης κακοπαθείας καὶ τῶν ἔξωθεν πόνων τῆς ἀρετῆς, κατορθοῦνται τοῖς ἀγωνιζο-
C μένοις, περὶ μόνην τὴν σωματικὴν ἐργασίαν καὶ γυμνασίαν τὸ συναγόμενον ἐχούσαις· διὸ καὶ μὴ οὔσης τῆς ψυχῆς πολλάκις ἐν καταστάσει, πειρασμοῦ ὑπαντήσαντος, ἐκταράσσεται· ἡ δὲ ταπεινοφροσύνη θεῖόν τι πρᾶγμα οὖσα καὶ ὑψηλὸν, ἐν μόνοις ἐπιγίνεται τοῖς τὸ μέσον ὑπερπηδήσασι διὰ τῆς τοῦ Παρακλήτου ἐπιδημίας· προβαδίσασι δηλονότι διὰ ταπεινώσεως πάσης τὴν ὁδὸν τὴν τραχυτάτην τῆς ἀρετῆς.

κς'. Ἡ ταπεινοφροσύνη εἰς βάθη ψυχῆς εἰσδῦσα, καὶ ὡσεὶ λίθος βαρὺς ἐπιπεσοῦσα αὐτῇ, τοσούτῳ ταύτην ἐκθλίβει καὶ ἐκπιέζει δυνάμει, ὡς κενωθῆναι πᾶσαν αὐτῆς τὴν ἰσχὺν ἐν τῇ ἀκατασχέτῳ φορᾷ τῶν δακρύων, καὶ κηλῖδος πάσης τῶν λογισμῶν καθαρθῆναι τὸν νοῦν, καὶ ἐν ὀπτασίᾳ γενέσθαι, κατὰ τὸν Ἡσαΐαν, Θεοῦ, καὶ οὕτως εἰπεῖν ἐνεργούμενον
D καὶ αὐτόν· Ὢ τάλας ἐγὼ, ὅτι κατανένυγμαι, ὅτι ἄνθρωπος ὢν, καὶ ἀκάθαρτα χείλη ἔχων, ἐν μέσῳ λαοῦ ἀκάθαρτα χείλη ἔχοντος, ἐγὼ οἰκῶ, καὶ τὸν βασιλέα Κύριον Σαβαὼθ εἶδον τοῖς ὀφθαλμοῖς μου.

κζ'. Ὅταν εἰς βάθος τὸ ταπεινολογεῖν σοι προσγένηται, τότε τὸ ὑψηγορεῖν ἀποστηθήσεταί σοι [*Ἴσ.* ἀποκτηθήσεται]· ὅταν δὲ εἰς βάθος ἡ ταπείνωσις ἐρριζωθήσεται τῆς καρδίας σου, τότε καὶ τὸ ἐπιπολαίως, ἢ κατὰ βάθος ταπεινολογεῖν, ἀποβληθήσεταί σοι. Ὁπηνίκα δὲ ἄνωθεν τὴν ταπεινοφροσύνην καταπλουτήσῃς, τηνικαῦτα αὐτή τε ἡ ἔξωθεν ταπείνω

[41] Psal. L, 19. [42] Isa. VI, 5. In Vulgata habetur: *Quia tacui.* [43] Ibid. 6.

σις, καὶ ἡ τῆς γλώττης ταπεινολογία, τέλεόν σοι A καταργηθήσεται, κατὰ τὸν οὕτω λέγοντα Παῦλον· « Ὅταν δὲ ἔλθῃ τὸ τέλειον, τὸ ἐκ μέρους καταργηθήσεται. »

κη'. Καθόσον ἀπέχουσιν ἀνατολαὶ ἀπὸ δυσμῶν, κατὰ τοσοῦτον ἀπέχει ἡ ἀληθὴς ταπεινολογία τῆς ἀληθινῆς ταπεινώσεως· καθόσον δὲ μείζων γῆς οὐρανὸς, καὶ ψυχὴ σώματος, κατὰ τοσοῦτον ἡ διὰ Πνεύματος ἁγίου διδομένη τοῖς τελείοις ταπεινοφροσύνη, καὶ τελειοτέρα, καὶ μείζων τῆς ἀληθινῆς ταπεινώσεως.

κθ'. Μήτε τὸν ταπεινὰ φθεγγόμενον ἐν σχήματι καὶ καταστολῇ ταπεινώσεως, ταπεινὸν εἶναι τὴν καρδίαν ὑπολάβῃς εὐκόλως, μήτε τὸν ὑψηλὰ καὶ μετέωρα, ἀλαζονείας καὶ τύφου μεστὸν, ἐκτὸς τῆς ἐπὶ τούτοις βασάνου· ἐκ δὲ τῶν καρπῶν αὐτῶν ἐπι- B γνώσῃ αὐτούς.

λ'. Ὁ καρπὸς τοῦ Πνεύματος τοῦ ἁγίου ἐστὶν ἀγάπη, χαρὰ, εἰρήνη, ἀγαθωσύνη, μακροθυμία, χρηστότης, πίστις, πραότης, ἐγκράτεια· ὁ δὲ τοῦ ἐναντίου πνεύματος καρπός ἐστι μῖσος, ἀθυμία κοσμικὴ, ἀκαταστασία ψυχῆς, ταραχὴ καρδίας, πονηρία, περίεργον φρόνημα, ὀλιγωρία, ὀργὴ, ἀπιστία, φθόνος, ἀδηφαγία, μέθη, λοιδορία, κατάκρισις, ἐπιθυμία τῶν ὀφθαλμῶν, τῦφος καὶ ἀλαζονεία ψυχῆς. Ἐκ γοῦν τῶν τοιούτων καρπῶν τὸ δένδρον ἔστω σοι γνώριμον, καὶ οὕτω πάντως εἰδὼς ἔσῃ ποίου πνεύματος ὑπάρχει ὁ ἐντυγχάνων σοι. Ἔχεις γὰρ τὰ σημεῖα τούτων καὶ ἀπὸ τῆς τοῦ Κυρίου φωνῆς ἐκδηλότερον· « Ὁ ἀγαθὸς, φησὶν, ἄνθρωπος ἐκ C τοῦ ἀγαθοῦ θησαυροῦ τῆς καρδίας αὐτοῦ ἐκβάλλει τὰ ἀγαθά· ὁ δὲ πονηρὸς ἐκ τοῦ πονηροῦ θησαυροῦ τῆς καρδίας αὐτοῦ ἐκβάλλει τὰ πονηρά· » ἐπειδὴ κατὰ τὸ δένδρον καὶ ὁ καρπὸς αὐτοῦ.

λα'. Ἐν οἷς οὖν εἰσὶ καὶ ἀναθεωροῦνται τὰ τοῦ ἁγίου Πνεύματος, ἐν αὐτοῖς ἐστι καὶ ἡ κατοίκησις τοῦ Θεοῦ· ἐκ τούτων καὶ ἡ ἀθόλωτος πηγὴ τοῦ λόγου μετὰ σοφίας καὶ γνώσεως, κἄν τε ταπεινολογοῦντες ἀκούωνται, κἄν τε ὑψηλὰ λέγοντες· ἐν οἷς δὲ οὐκ ἀναθεωροῦνται οἱ καρποὶ καὶ τὰ χαρίσματα τούτου, ἀλλὰ τοῦ ἐναντίου πνεύματος, ἐν αὐτοῖς σκότος ἐστὶν ἀγνωσίας Θεοῦ, ἐσμός τε παθῶν, καὶ κατοίκησις πολεμίων πνευμάτων, εἴτε ταπεινὰ φθεγγόμενοι καὶ φοροῦντες ὁρῶνται, εἴτε ὑψηλὰ μετὰ στολῆς ἐξάλου καὶ τῆς φαινομένης σεμνότητος. D

λβ'. Οὐ προσώποις, ἢ σχήμασιν, ἢ λόγοις χαρακτηρίζεται ἡ ἀλήθεια, οὐδὲ ἐν τούτοις Θεὸς ἀναπαύεται, ἀλλ' ἐν καρδίαις συντετριμμέναις, καὶ πνεύμασι ταπεινώσεως, καὶ ψυχαῖς πεφωτισμέναις ὑπὸ τῆς γνώσεως τοῦ Θεοῦ. Ἔστι γὰρ ὅτε ὑποπίπτοντά τινα λόγοις ὁρῶμεν ἐκτὸς, καὶ ταπεινοῖς πρὸς πάντα χρώμενον ῥήμασι, τὸν ἔπαινον θηρώμενον τῶν ἀνθρώπων· ἐντὸς δὲ οἰήσεως γέμοντα, δόλου, καὶ βασκανίας, καὶ πρὸς τὸν πλησίον μνησικακίας· καὶ ἔστιν ὅτε διὰ δικαιοσύνην μαχόμενόν τινα λόγοις ὑψηλοῖς σοφίας ὁρῶμεν ἐκτὸς, καὶ κατὰ τοῦ ψεύδους, ἢ τῆς παραβάσεως τῶν θείων νόμων ἱστά-

[44] I Cor. XIII, 10. [45] Matth. XII, 35.

linguæ humilitas tibi perfecte evacuabuntur, juxta Paulum dicentem : « Cum autem venerit quod perfectum est, evacuabitur quod ex parte est [44]. »

28. Quantum distat ortus ab occidente, tantum distat vera verborum humilitas a vera factorum humilitate; et quanto magnitudine præstat terræ cœlum et corpori anima, tanto cogitationum humilitas per Spiritum sanctum data perfectis perfectior est, et superior vera factorum humilitate.

29. Neque eum qui humiliter loquitur et habitum modestiamque humilitatis præ se fert, corde humilem esse facile credas; neque eum qui sublimia et elata loquitur, vanitate et superbia esse plenum, nisi hoc habueris comprobatum; a fructibus autem eorum cognosces eos.

30. Fructus Spiritus sancti sunt charitas, gaudium, pax, bonitas, longanimitas, benignitas, fides, mansuetudo, continentia. Fructus autem maligni spiritus sunt odium, timor mundanus, confusio animæ, perturbatio cordis, malignitas, curiositas, incuria, ira, infidelitas, homicidium, comessationes, ebrietates, convivia, condemnatio, concupiscentia oculorum, tumor et superbia animæ. Ex hujusmodi igitur fructibus arborem cognosce, et sic perfecte scies cujus spiritus sit quicunque tibi occurret. Manifestiora hujus rei indicia præbet vox Domini dicentis : « Bonus homo de bono thesauro cordis sui profert bona, et malus homo de malo thesauro cordis sui profert mala [45]; » qualis enim arbor, talis fructus.

31. In quibus igitur sunt et videntur fructus Spiritus sancti, in eis Deus inhabitat, ex eis scatet fons limpidus sermonis sapientiæ et scientiæ, sive humilia dicentes audiantur, sive etiam elata. In quibus autem non videntur fructus et dona illius, sed maligni spiritus, in istis tenebræ sunt et ignorantia Dei, cupiditatum examen, et inhabitatio spirituum malignorum, sive humilia dicant et ferant, sive superba cum vestibus transmarinis et apparente majestate.

32. Non vultu, non habitu, non verbis exprimitur veritas, nec in iis requiescit Deus, sed in cordibus contritis spiritibusque humilibus ac mentibus scientia Dei illustratis. Aliquando enim videmus aliquem verbis exterius se deprimentem, humilibusque semper utentem sermonibus ad laudem hominum captandam, interius autem præsumptione plenum, astutiaque, ac invidia, et memori adversus proximum ira. Aliquando contra videmus aliquem exterius pro justitia certantem elatis sapientiæ verbis, et mendacio divinarumve legum transgressioni obsistentem, atque solam veritatem re-

spicientem, interius vero plenum modestia, humilitate, et charitate erga proximum. Aliquando etiam aliquem videmus gloriantem in Domino, Pauli instar in Domino gloriantis, ac dicentis: « Gloriabor in infirmitatibus meis [56]. »

33. Non exteriorem eorum quæ dicimus vel facimus, corticem respicit Deus, sed dispositiones animarum, et intentionem qua vel facimus aliquid apparentium, vel dicimus aliquid cogitatorum. Atque sicut ad verborum vim et finem operum attendunt ii qui intelligentia cæteris præstant, et certa de illis ferunt judicia: sic « homo quidem faciem, Deus autem cor intuetur [57]. »

34. Dei decreto statutum est ut in generationem et generationem non desinerent prophetæ et amici ejus præparari a Spiritu sancto, ad restaurationem Ecclesiæ ipsius. Si enim antiquus draco non destitit vomere in aures hominum peccati venenum, quo anima morti redditur, quomodo qui finxit sigillatim corda eorum, non suscitabit a terra humilitatis inopem, et a cupiditatum stercore eriget pauperem, ferens gladium spiritus, qui est verbum Dei [58], in adjutorium hæreditatis suæ? Convenienter igitur ab humilitate incipientes qui seipsos abnegarunt, ad fastigium scientiæ properant, et datur eis desuper verbum sapientiæ, virtute Dei, ut evangelizantibus salutem Ecclesiæ ejus.

35. « Nosce teipsum, » hæc est vera et realis factorum humilitas, quæ docet humilitatem cogitationum, cor conterendo, et eamdem producere scit et conservare. Si vero nondum teipsum noveris, neque scis quid sit humilitas, nec pervenisti ad veram ejus operationem et custodiam; nam seipsum cognoscere est perfectio operationis virtutum.

36. Qui per puritatem ad scientiam entium ascendit, seipsum novit, prout dictum est: « Nosce teipsum. » Qui autem nondum ascendit ad scientiam et rationum creationis et divinarum humanarumque rerum, novit quidem quæ sunt circa se et quæ extra se, seipsum autem nullatenus.

37. Non idem ego et quæ sunt secundum me; nec idem quæ sunt secundum me et quæ sunt circa me; nec idem quæ sunt circa me et quæ extra me; sed aliud hæc, aliud illa, aliud cætera. Ego enim quidem imago sum Dei, in anima intellectuali, immortali et rationali spectatus, utpote intellectum habens verbi patrem, et ab anima indivisum eique consubstantialem. Quæ autem sunt penes me, sunt regia dignitas, principatus, ratio et liberum arbitrium. Quæ vero circa me, sunt quidquid facultate electiva eligi potest, ut esse agricolam, negotiatorem, mathematicum vel philosophum. Quæ demum extra me, quidquid attinet ad sæcularium honorum amo-

A μενον, καὶ πρὸς μόνην ὁρῶντα δηλαδὴ τὴν ἀλήθειαν, καὶ ἐντὸς πάσης ὄντα μετριοφροσύνης, ταπεινώσεως, καὶ ἀγάπης πρὸς τὸν πλησίον· ἔσθ' ὅτε καὶ καυχώμενον ἐν Κυρίῳ, κατὰ τὸν οὕτω λέγοντα Παῦλον, καὶ καυχώμενον ἐν Κυρίῳ, κατὰ τὸν οὕτω λέγοντα Παῦλον, καὶ καυχώμενον ἐν Κυρίῳ· « Καυχήσομαι ἐν ταῖς ἀσθενείαις μου. »

λγ'. Οὐ τῶν παρ' ἡμῶν λεγομένων, ἢ πραττομένων τὴν ἐπιφάνειαν ὁρᾷ ὁ Θεὸς, ἀλλὰ τὰς διαθέσεις τῶν ψυχῶν, καὶ τὸν σκόπὸν δι' ὃν ἢ πράττομέν τι τῶν ὁρωμένων, ἢ λέγομέν τι τῶν νοουμένων· ὥσπερ δὴ καὶ τὰς δυνάμεις τῶν λόγων, καὶ τὰ τέλη τῶν ἔργων, οἱ συνέσει τῶν λοιπῶν διαφέροντες, ὁρῶσι μᾶλλον, καὶ τὰς κρίσεις τούτων ποιοῦσιν ἀνεπισφαλεῖς· καθὰ καὶ ἄνθρωπος μὲν εἰς πρόσωπον, ὁ δὲ
B Θεὸς εἰς καρδίαν ὁρᾷ.

λδ'. Οὐ δεῖν ἐκρίθη Θεῷ μὴ κατὰ γενεὰς καὶ γενεὰς, προφήτας αὐτοῦ καὶ φίλους κατασκευάζεσθαι διὰ Πνεύματος, εἰς καταρτισμὸν τῆς Ἐκκλησίας αὐτοῦ. Εἰ γὰρ ὁ παλαιὸς δράκων οὐχ ὑφῆκεν ἐμεῖν τὸν ἰὸν τῆς ἁμαρτίας ἐν ταῖς ἀκοαῖς τῶν ἀνθρώπων, δι' οὗ πάλιν ὁ τῆς ψυχῆς ἐπιγίνεται ὄλεθρος, πῶς ὁ πλάσας κατὰ μόνας τὰς καρδίας ἡμῶν, οὐ πένητα ἀπὸ γῆς ταπεινώσεως ἀναστήσει· καὶ ἀπὸ κοπρίας παθῶν ἐγείρει πτωχὸν, τὴν τοῦ πνεύματος ἐπιφερόμενος μάχαιραν, ὅ ἐστι ῥῆμα Θεοῦ, εἰς βοήθειαν τῆς κληρονομίας αὐτοῦ; Εἰκότως οὖν ἐκ ταπεινώσεως ἀρχόμενοι οἱ ἑαυτοὺς ἀπαρνούμενοι, πρὸς ὕψος ἀνατρέχουσι γνώσεως, καὶ δίδοται αὐτοῖς ἄνω-
C θεν ῥῆμα σοφίας, δυνάμει Θεοῦ, ὡς εὐαγγελιζομένοις σωτηρίαν τῇ Ἐκκλησίᾳ αὐτοῦ.

λε'. « Γνῶθι σαυτόν· » καὶ τοῦτό ἐστιν ἡ ἀληθινὴ τῷ ὄντι ταπείνωσις, ἡ ταπεινοφρονεῖν ἐκδιδάσκουσα, ἡ συντρίβουσα τὴν καρδίαν, καὶ αὐτὸ τοῦτο ἐργάζεζεσθαι καὶ φυλάσσειν. Εἰ δὲ μήπω ἔγνως σαυτὸν, οὔτε τί ἐστι ταπείνωσις οἶδας, οὔτε ἧψω τῆς ἀληθοῦς ἐργασίας καὶ φυλακῆς· τὸ γὰρ ἑαυτὸν ἐπιγνῶναι, τέλος τῆς τῶν ἀρετῶν ἐργασίας

λς'. Ὁ ἐκ καθαρότητος εἰς γνῶσιν τῶν ὄντων ἐλάσας, ἔγνω ἑαυτὸν, κατὰ τὸ εἰρημένον· « Γνῶθι σαυτόν· » ὁ δὲ μήπω εἰς γνῶσιν πεφθακὼς αὐτῶν τε τῶν λόγων τῆς κτίσεως, καὶ τῶν θείων καὶ ἀνθρωπίνων πραγμάτων, ἔγνω μὲν τὰ περὶ αὐτὸν καὶ τὰ
D ἐκτὸς αὐτοῦ, ἑαυτὸν δὲ οὐδαμῶς.

λζ'. Οὐκ εἴ τι ἐγὼ, τοῦτο πάντως καὶ τὰ κατ' ἐμέ· οὐδὲ εἴ τι τὰ κατ' ἐμὲ, τοῦτο καὶ τὰ περὶ ἐμέ· οὐδὲ εἴ τι τὰ περὶ ἐμὲ, τοῦτο καὶ τὰ ἐκτὸς ἐμοῦ· ἀλλ' ἄλλο ταῦτα, καὶ ἄλλο ἐκεῖνα, καὶ ἄλλο τὰ ἄλλα· ἐγὼ μὲν γὰρ εἰκών εἰμι Θεοῦ, ἐν ψυχῇ νοερᾷ τε καὶ ἀθανάτῳ, καὶ λογικῇ θεωρούμενος, ὡς νοῦν ἔχων τοῦ λόγου πατέρα, καὶ τῆς ψυχῆς ἀδιαίρετόν τε καὶ ὁμοούσιον· τὰ δέ γε κατ' ἐμὲ, τὸ βασιλικόν ἐστι, τὸ ἀρχικὸν, τὸ λογικόν τε καὶ αὐτεξούσιον· τὰ δὲ περὶ ἐμὲ, ὅσα ἐκ προαιρέσεως αἱρετέα, τὸ γεωργὸν εἶναι, ἢ ἔμπορον, ἢ μαθηματικὸν, ἢ φιλόσοφον· τὰ δὲ ἐκτὸς ἐμοῦ, ὅσα τε περὶ τὸ φιλότιμον τοῦ βίου καὶ τὴν κάτω εὐγένειαν, πλοῦτος, δόξα, τιμὴ, εὐημερία

[56] II Cor. xii, 9. [57] I Reg. xvi, 7; Psal. vii, 10. [58] Ephes. vi, 17.

καὶ ὕψος ἀξιωμάτων, ἢ τὸ ἀνάπαλιν, πενία, ἀδοξία, ἀτιμία, καὶ δυστυχία.

λη'. Πᾶς ὁ ἑαυτὸν ἐπιγνοὺς, κατέπαυσεν ἀπὸ πάντων τῶν ἔργων αὐτοῦ τῶν κατὰ Θεὸν, καὶ εἰσῆλθεν εἰς τὸ ἁγιαστήριον τοῦ Θεοῦ, τὴν νοερὰν τοῦ Πνεύματος λειτουργίαν, καὶ εἰς λιμένα θεῖον τῆς ἀπαθείας καὶ ταπεινώσεως· ὁ δὲ μήπω ἑαυτὸν διὰ ταπεινοφροσύνης καὶ γνώσεως ἐπιγνοὺς, ἐν μόχθῳ ἔτι καὶ ἱδρῶτι κατὰ τὸν βίον πορεύεται. Τοῦτο γὰρ καὶ Δαβὶδ αἰνιττόμενος ἔλεγε· « Τοῦτο κόπος ἐστὶν ἐνώπιόν μου, ἕως οὗ εἰσέλθω εἰς τὸ ἁγιαστήριον τοῦ Θεοῦ. »

λθ'. Ὁπόταν ἐπιγνῷ τις ἑαυτόν· τοῦτο δὲ πολλῆς δεῖται τῆς ἔξωθεν φυλακῆς, καὶ τῆς ἀπὸ τῶν κοσμικῶν πραγμάτων σχολῆς, καὶ αὐτῆς τῆς τοῦ συνειδότος ἐρεύνης· αὐτίκα καὶ θεία τις αἰφνίδιον τῇ ψυχῇ ταπείνωσις ὑπὲρ λόγον ἐπιδημεῖ, συντριμμὸν φέρουσα τῇ καρδίᾳ καὶ δάκρυα θερμῆς κατανύξεως, ὡς τηνικαῦτα λογίζεσθαι τὸν ὑπ' αὐτῆς ἐνεργούμενον, γῆν ἑαυτὸν, καὶ σποδὸν, καὶ σκώληκα, καὶ οὐκ ἄνθρωπον, καὶ προσέτι μηδὲ τῆς κτηνώδους ταύτης ζωῆς ἄξιον, διὰ τὸ ὑπερβάλλον τῆς δωρεᾶς ταύτης τοῦ Θεοῦ, ἐν ᾗ ὁ χρονίσαι ἀξιωθεὶς, μέθης ἄλλης ἀῤῥήτου πληροῦται, τῆς κατανύξεως, καὶ εἰς τὸν βυθὸν τῆς ταπεινοφροσύνης εἰσέρχεται· καὶ ἐκστὰς ἑαυτοῦ, πάντων ἀλογεῖ τῶν ἐκτὸς βρωμάτων, πόσεως, καὶ σκεπασμάτων τοῦ σώματος, μὴ ὑπερβαίνων τὴν χρείαν, ὡς ἀλλοιωθεὶς τὴν καλὴν ἀλλοίωσιν τῆς δεξιᾶς τοῦ Ὑψίστου.

μ'. Χρῆμα μέγιστον ἐν ἀρεταῖς ἡ ταπείνωσις· αὕτη γὰρ ἐν οἷς ἂν ἐμφυτευθείη διὰ μετανοίας εἰλικρινοῦς καὶ τὴν εὐχὴν συνέμπορον μετὰ ἐγκρατείας προσλάβηται, παθῶν μὲν αὐτίκα δουλείας ἐλευθέρους αὐτοὺς ἀπεργάζεται, εἰρήνην δὲ ταῖς δυνάμεσιν αὐτῶν ἐμπαρέχει, καὶ τὴν καρδίαν καθαίρει διὰ δακρύων, καὶ πληροῖ γαλήνης αὐτὴν ἐν τῇ ἐπιδημίᾳ τοῦ Πνεύματος· οὕτω δὲ τούτων διατεθέντων, διατρανοῦται ὁ λόγος ἐντεῦθεν αὐτοῖς τῆς γνώσεως τοῦ Θεοῦ, καὶ ἐν θεωρίᾳ ἔρχονται τῶν μυστηρίων τῆς βασιλείας τῶν οὐρανῶν, καὶ αὐτῶν τῶν λόγων τῆς κτίσεως· καθόσον δὲ εἰς τὰ βάθη τοῦ Πνεύματος ἐμβαθύνουσι, κατὰ τοσοῦτον καὶ εἰς ταπεινοφροσύνης βυθὸν καταδύονται. Ἐκ δὲ τούτου αὐξάνεται αὐτοῖς ἡ ἐπίγνωσις τῶν οἰκείων μέτρων, γνωρίζεται ἡ ἀσθένεια τῆς ἀνθρωπίνης φύσεως, καὶ ἡ ἀγάπη τοῦ Θεοῦ καὶ τῶν πλησίον πληθύνεται, ὡς ἁγιασμὸν ἡγεῖσθαι αὐτοὺς ἀπαρύεσθαι ἐκ μόνου τοῦ ἀσπασμοῦ, καὶ τῆς τῶν συναναστρεφομένων ἐγγύτητος.

μα'. Οὐδὲν οὕτως ἕτερον πρὸς ἔρωτα Θεοῦ καὶ ἀγάπην ἀνθρώπων πτεροῖ τὴν ψυχὴν, ὡς ταπεινοφροσύνη, κατάνυξις, καὶ εὐχὴ καθαρά. Ἡ μὲν γὰρ συντρίβει τὸ πνεῦμα, δακρύων τε πηγάζει λιβάδας, καὶ τὴν ἀνθρωπίνην ἐπ' ὄψει βραχύτητα φέρουσα τῶν οἰκείων μέτρων εἰδέναι τὴν ἀσθένειαν ἐκδιδάσκει· ἡ δὲ καθαίρει τῆς ὕλης τὸν νοῦν, καὶ φωτίζει

A rem terræque hujus nobilitatem, divitiæ, gloria, honor, prosperitas et dignitatum apex, vel vice versa paupertas, obscuritas, ignominia et adversitas.

38. Quicunque seipsum novit, requiescit ab omnibus operibus suis quæ fuerunt secundum Deum, jamque ingressus est Dei sanctuarium, id est, intellectuale spiritus sacrificium, et in portum divinum impassibilitatis et humilitatis. Qui vero nondum seipsum per humilitatem ac scientiam novit, in labore adhuc et sudore vitam percurrit. Id innuebat David dicens : « Hoc labor est ante me, donec intrem in sanctuarium Dei [49]. »

39. Cum quis seipsum novit (ad id autem oportet B ab externis diligenter cavere, a mundanisque rebus abstinere, et ipsam perscrutari conscientiam), statim divina quædam humilitas inenarrabili modo animam occupat, secum ferens contritionem cordis fervidæque lacrymas compunctionis, ita ut qui illius instinctu agitur, se tunc reputet quasi lutum, cinerem, vermem et non hominem, quin etiam animal hac vita indignum : usque adeo superexcellens est illud Dei donum, quod conservare qui meruit, alia ineffabili repletur ebrietate compunctionis, et in profundum humilitatis immergitur, tuncque sui impos, omnes exteriores spernit cibos, et potus, et corporis indumenta, limites non excedens necessitatis, tanquam mutatus pulchra mutatione quæ est dexteræ Excelsi.

C

40. Est quid maximum in virtutibus humilitas. Nam in quibus hæc per sinceram pœnitentiam insita est, et orationem simul cum temperantia sibi consociat, illos statim a cupiditatum servitute liberos efficit, pacemque facultatibus eorum præstat, et cor lacrymis mundatum implet tranquillitate per gratiam Spiritus sancti. His autem ita dispositis, explanatur sermo scientiæ Dei, et ad contemplationem mysteriorum regni Dei perveniunt, ipsarumque creationis rationum : quantum vero penetrant profunda spiritus, tantum in profundum humilitatis immerguntur. Et exinde in eis crescit cognitio propriæ infirmitatis, innotescit humanæ D debilitas naturæ, et amor Dei et proximi augetur, ita ut sanctificationem arbitrentur se haurire ex solo amplexu et præsentia eorum quibuscum versantur.

41. Nihil aliud ad amorem Dei et charitatem proximi tam cito animam elevat, quam humilitas, compunctio et oratio pura. Humilitas enim conterit spiritum, fontes lacrymarum aperit, et humanam vilitatem ante oculos habens, virium suarum debilitatem agnoscere discit; compunctio purgat a corruptione animum, oculosque cordis illuminat,

[49] Psal. LXXII, 16, 17.

ac totam lucidam reddit animam; et oratio totum hominem Deo conjungit, eum facit angelorum convivam, dat ei gustandas æternorum Dei bonorum delicias, thesauros ipsi aperit altorum mysteriorum, eique charitate accenso persuadet ut ponere audeat propriam animam pro suis amicis, tanquam corporeæ vilitatis limites transgressus.

42. Serva, quæso, pretiosum ditantis depositum humilitatis, in quo sunt thesauri charitatis absconditi, in quo asservantur compunctionis margaritæ, et rex Christus Deus velut super throno requiescit deaurato, dona sancti sui Spiritus distribuens illius alumnis, et magna his largiens sua præmia, sermonem scientiæ suæ, sapientiam suam secretam, rerum divinarum perspicientiam, vivificantem impassibilitatis ope mortificationem, et cum ipso conjunctionem, ad conregnandum cum eo in Dei Patris regno, ut ipse hunc pro nobis rogat dicens: « Pater, quos dedisti mihi, volo ut ubi sum ego, et ipsi sint [30]. »

43. Cum quis, per praxim laborans ad exsequenda mandata, subito ineffabili et secreto repletur gaudio, ita ut singulariter et supra quod dici potest transformetur, et molem deponat corporis, et obliviscatur ciborum, somni et aliarum vitæ necessitatum: sciat ita manifestari in se gratiam Dei, quæ in luctantibus producit vivificam mortificationem, eisque dat exinde incorporeorum naturam. Felicis autem hujus vitæ causa est humilitas; nutrix et mater, sancta compunctio; amica et soror, divini luminis visio; thronus, impassibilitas; et perfectio, sacra et divina Trinitas.

44. Qui hanc adeptus est arcem, non potest detineri vinculis sensus mundani, omnes despicit vitæ delicias, non discernit inter pium et impium, sed sicut Deus æque pluit et solem suum oriri facit super justos et injustos, et super bonos et malos [31], sic et ipse super omnes pariter oriri facit et explicat charitatis radios, et viscera non restringit, super omnes diffundens amorem, sed angustiam et vim patitur si non benefacit quantum vult. Ex illo, velut ex altero Eden, fons quidam manat compunctionis, divisus in quatuor capita, scilicet in humilitatem, in castitatem, in impassibilitatem, et in sublimitatem orationis distractionum expertis, et irrigat faciem omnis intellectualis creaturæ Dei.

45. Qui dulcedinem compunctionis lacrymarum non gustaverunt, nec sciunt quæ sit hujus suavitas et potentia, has lacrymas nihil differre putant a lacrymis super mortuos effusis, sibi effingentes multas alias inanium prætextuum species, et in-

A τῆς καρδίας τὸ ὄμμα, καὶ ὁλολαμπῆ τὴν ψυχὴν ἀπεργάζεται· ἡ δὲ συνάπτει τὸν ἄνθρωπον ὅλον τῷ Θεῷ, καὶ τοῦτον ἀγγέλοις ποιεῖ ὁμοδίαιτον, καὶ γλυκύτητος τῶν αἰωνίων τοῦ Θεοῦ ἀγαθῶν ἀπογεύει, καὶ θησαυροὺς αὐτῷ δίδωσι μυστηρίων μεγάλων, καὶ πυρπολοῦσα τῇ ἀγάπῃ, τολμᾷν τιθέναι αὐτὸν πείθει τὴν ἰδίαν ψυχὴν ὑπὲρ τῶν φίλων αὐτοῦ, ὡς ὑπεράνω γεγονότα τῶν ὅρων τῆς τοῦ σώματος ταπεινώσεως.

μβʹ. Φύλασσέ μοι τὴν καλὴν παρακαταθήκην τῆς πλουτοποιοῦ ταπεινώσεως, ἐν ᾗ τῆς ἀγάπης οἱ ἀπόκρυφοι θησαυροὶ ἐναπόκεινται, ἐν ᾗ τῆς κατανύξεως οἱ μαργαρῖται φυλάττονται· καὶ ὁ βασιλεὺς Χριστὸς ὁ Θεὸς ὡς εἰς θρόνον ἐπαναπαύεται χρυσοκόλλητον, τὰς δωρεὰς διανέμων τοῦ ἁγίου αὐτοῦ Πνεύματος, τοῖς τροφίμοις αὐτῆς· καὶ τὰ μεγάλα τούτοις αὐτοῦ
B δωρούμενος ἀξιώματα, τὸν τῆς γνώσεως αὐτοῦ λόγον, τὴν σοφίαν αὐτοῦ τὴν ἀπόρρητον, τὴν τῶν θείων πραγμάτων διόρασιν, τὴν τῶν ἀνθρωπίνων πραγμάτων πρόορασιν, τὴν διὰ τῆς ἀπαθείας ζωοποιὸν νέκρωσιν, καὶ τὴν μετ' αὐτοῦ συνάφειαν, εἰς τὸ συμβασιλεύειν αὐτῷ ἐν τῇ τοῦ Πατρὸς καὶ Θεοῦ βασιλείᾳ, καθὼς αὐτὸς πρὸς αὐτὸν τὴν παράκλησιν ποιεῖται λέγων ὑπὲρ ἡμῶν· « Πάτερ, οὓς δέδωκάς μοι, θέλω ἵνα ὅπου εἰμὶ ἐγὼ, καὶ αὐτοὶ ὦσιν. »

μγʹ. Ὅταν πρακτικῶς κοπιῶν τις περὶ τὴν ἐργασίαν τῶν ἐντολῶν, αἴφνης ἐν ἀνεκλαλήτῳ καὶ ἀῤῥήτῳ χαρᾷ γένηται, ὡς ἀλλοιωθῆναι αὐτὸν ξένην καὶ ὑπὲρ λόγον ἀλλοίωσιν, καὶ τὸ μὲν βάρος ἀποθέσθαι τοῦ σώματος, ἐπιλαθέσθαι δὲ βρώσεως, ὕπνου, καὶ
C τῶν ἄλλων τῆς φύσεως ἀναγκῶν, γινωσκέτω ταύτην εἶναι Θεοῦ ἐπιδημίαν πρὸς αὐτὸν, τὴν ποιοῦσαν ἐν τοῖς ἀγωνιζομένοις τὴν ζωοποιὸν νέκρωσιν, καὶ δωρουμένην αὐτοῖς ἐντεῦθεν ἤδη τὴν τῶν ἀσωμάτων κατάστασιν· ταύτης τῆς μακαρίας ζωῆς πρόξενος, ἡ ταπείνωσις· τροφὸς δὲ καὶ μήτηρ, ἡ ἁγία κατάνυξις· φίλη δὲ καὶ ἀδελφὴ, ἡ τοῦ θείου φωτὸς θεωρία· θρόνος ἡ ἀπάθεια· καὶ τέλος ἡ ἁγία Τριὰς ὁ Θεός.

μδʹ. Ὁ ταύτην καταλαβὼν τὴν ἀκρόπολιν, οὐ δύναται ὑπὸ τὰ δεσμὰ κρατεῖσθαι τῆς τῶν ὅλων αἰσθήσεως, οὐχ ὁρᾷ τι τῶν τοῦ βίου τερπνῶν, οὐ διακρίνει τοῦ ἀνοσίου τὸν ὅσιον· ἀλλ' ὥσπερ ὁ Θεὸς ἐπίσης βρέχει καὶ ἀνατέλλει τὸν ἥλιον ἐπὶ δικαίους καὶ ἀδίκους, πονηρούς τε καὶ ἀγαθοὺς, οὕτως ἐπίσης καὶ αὐτὸς τὰς τῆς ἀγάπης ἀνατέλλει καὶ ἁπλοῖ
D πρὸς πάντας ἀκτῖνας, καὶ οὐ στενοχωρεῖται τὰ σπλάγχνα, πάντων ἐγχυμονῶν τὴν ἀγάπην, καὶ στενοχωρεῖται καὶ βιάζεται, μὴ εὐεργετῶν ὅσον βούλεται· ἐκ τούτου πηγή τις, ὡς ἐξ Ἐδὲμ, ἄλλη ἐκπορεύεται κατανύξεως, εἰς τέσσαρας διαιρουμένη ἀρχάς· εἰς ταπεινοφροσύνην, εἰς ἁγνείαν, εἰς ἀπάθειαν, καὶ εἰς ὕψος ἀπερισπάστου εὐχῆς, καὶ ποτίζει τὸ πρόσωπον πάσης τῆς νοητῆς κτίσεως τοῦ Θεοῦ.

μεʹ. Οἱ μὴ τῆς γλυκύτητος τῶν τῆς κατανύξεως δακρύων γευσάμενοι, μηδὲ εἰδότες τίς ἡ χάρις αὐτῆς καὶ τίς ἡ ἐνέργεια, οὐδὲν τῶν εἰς τεθνεῶτας χεομένων δακρύων, ταῦτα διαφέρειν οἴονται, προσαναπλάττοντες ἑαυτοῖς, ἄλλ' ἄττα εἴδη κενῶν προφάσεων

[30] Joan. XVII, 24. [31] Matth. V, 45.

πολλὰ, καὶ ἀπορίας συλλογισμούς· τὰ δὲ φυσικῶς A ἡμῖν ἐμπεφύκασι, καὶ ἡνίκα τὸ ἀγέρωχον ἄρτι τοῦ νοὸς πρὸς ταπείνωσιν κλίνῃ, μύσῃ δὲ καὶ ἡ ψυχὴ τὰς ὁράσεις αὐτῆς ἀπὸ τῆς ἀπάτης τῶν ὁρωμένων, καὶ ταύτας πρὸς μόνην τὴν θεωρίαν τοῦ ἀΰλου καὶ πρώτου φωτὸς ἐκπετάσῃ, πᾶσαν ἀποσεισαμένη τοῦ κόσμου τὴν αἴσθησιν, καὶ τύχῃ τῆς ἄνωθεν τοῦ πνεύματος παρακλήσεως, αὐτίκα τὰ δάκρυα ὡς ὕδατα πηγῆς ἐκβλύζουσιν ἐξ αὐτῆς, καὶ τὰ αἰσθητήρια ταύτης καταγλυκαίνουσι, πάσης εὐφροσύνης ἐμπιπλῶντα αὐτῆς τὴν διάνοιαν καὶ θείου φωτός· οὐ μὴν, ἀλλὰ γὰρ καὶ συντρίβουσι τὴν καρδίαν, καὶ τὸν νοῦν ταπεινόφρονα ἐν ὀπτασίᾳ τοῦ κρείττονος ἀπεργάζονται, ἃ γενέσθαι ἀδύνατον ἐν τοῖς ἄλλως θρηνοῦσι καὶ κοπτομένοις.

μϛ'. Ἀδύνατον ἄλλως τὴν πηγὴν τῶν δακρύων B ἀναστομῶσαί τινα, ἄνευ βαθυτάτης ταπεινοφροσύνης, οὔτε πάλιν ταπεινόφρονα εἶναι, ἄνευ τῆς ἐγγινομένης ἀπὸ τῆς ἐπιδημίας τοῦ πνεύματος κατανύξεως· τὴν γὰρ κατάνυξιν ἡ ταπεινοφροσύνη, καὶ τὴν ταπεινοφροσύνην ἡ κατάνυξις, διὰ τοῦ ἁγίου ἀπογεννᾷ Πνεύματος· ὡς εἴ τις γὰρ σειρὰ ἀλλήλων αὗται ἐχόμεναι, καὶ ἐν μιᾷ χάριτι συνδεόμεναι, ἄρρηκτον τὸν σύνδεσμον τοῦ Πνεύματος ἔχουσι.

μζ'. Τὸ ὑπὸ τοῦ θείου Πνεύματος ἐγγινόμενον φῶς τῇ ψυχῇ, ὑπαναχωρεῖν εἴωθεν ἐκ ῥαθυμίας, καὶ ἀμελείας, καὶ ἐξ ἀδιαφορίας, τῆς ἐν λόγοις καὶ βρώμασιν· ἥ τε γὰρ τῶν βρωμάτων ἀδιαφορία, καὶ τὸ ὑγρὸν τῆς διαίτης, αὐτό τε τὸ ἀκρατὲς τῆς γλώττης, καὶ τῶν ὀφθαλμῶν τὸ ἀφύλακτον, διώκειν τοῦτο C πέφυκεν ἐξ αὐτῆς, καὶ σκοτεινοὺς ἡμᾶς ἀπεργάζεσθαι· σκότους δὲ πληρωθέντων ἡμῶν, τὰ θηρία πάντα τοῦ ἀγροῦ τῆς καρδίας ἡμῶν, καὶ οἱ σκύμνοι λογισμοὶ τῶν παθῶν αὐτίκα διέρχονται ὠρυόμενοι ἐν αὐτῇ, ζητοῦντες βρῶσιν ἐμπαθείας, καὶ τοῦ ἁρπάσαι τὸν ἀποτεθέντα ἐν ἡμῖν παρὰ τοῦ Πνεύματος θησαυρόν· ἀλλ' ἡ φίλη τῷ ὄντι ἐγκράτεια, καὶ ἡ ἀγγελοποιὸς προσευχή, οὐ μόνον οὐδὲν τῶν τοιούτων συγχωρεῖ περὶ τὴν ψυχὴν διελθεῖν, ἀλλὰ καὶ τὸ φέγγος ἄσβεστον τοῦ Πνεύματος περὶ τὸν νοῦν διατηρεῖ, καὶ τὴν καρδίαν ἤρεμον ἀποτελεῖ, καὶ ἁγνὴν πηγάζει τὴν θείαν κατάνυξιν, καὶ τὴν ψυχὴν εἰς ἀγάπην πλατύνει Θεοῦ, καὶ αὐτὴν ὅλην ὅλῳ δι' εὐφροσύνης καὶ παρθενίας συνάπτει Χριστῷ.

μη'. Οὐδὲν οὕτως ἕτερον οἰκεῖον τῷ λόγῳ, ὡς D ἁγνεία καὶ σωφροσύνη ψυχῆς· τούτων δὲ μήτηρ ἡ περιεκτικὴ καὶ φίλη ἐγκράτεια· τῆς δὲ πατήρ, ὁ φόβος· οὗτος δὲ εἰς πόθον τραπεὶς, καὶ τῇ ἐφέσει τῶν θείων συναφθεὶς πραγμάτων, ἄφοβον ἀπεργάζεται τὴν ψυχὴν καὶ πλήρη ἀγάπης Θεοῦ, καὶ τοῦ θείου λόγου γεννήτριαν.

μθ'. Φόβος μὲν πρότερον συναφθεὶς τῇ ψυχῇ, ἐγκύμονα τοῦ λόγου τῆς κρίσεως αὐτὴν διὰ μετανοίας ποιεῖ, ἣν ὠδῖνες ᾅδου τῶν κολάσεων περικυκλοῦσιν αὐτίκα, στεναγμοί τε καὶ πόνοι ἐν συνοχῇ κατατρύχουσι τῆς καρδίας, ἀναλογιζομένην τὴν μέλλουσαν ἐπὶ κακοῖς ἀνταπόδοσιν. Εἶτα διὰ πολλῶν δακρύων καὶ πόνων αὕτη ἐν γαστρὶ διανοίας τὸ συλληφθὲν ἀπαρτίσασα, πνεῦμα σωτηρίας ἐπὶ τὴν γῆν

tricata argumenta. Verum, illæ nobis natura inseruntur, et cum superbia mentis ad humilitatem vergere incipit, et anima oculos claudit ne videat fallaciam visibilium, eosque ad solam dirigit visionem immaterialis et primi luminis, omnem rejiciens mundi sensum, ac supernam accipit Spiritus consolationem, statim lacrymæ ut aquæ fontis fluunt ex oculis ejus, et sensus ejus deliniunt, ejus intellectum omni lætitia et divino replentes lumine; quin imo cor conterunt, et mentem reddunt humilem in visione melioris: quæ quidem habere non possunt qui aliter lugent et plangunt.

46. Impossibile est fontem lacrymarum adaperire sine profundissima humilitate, et vice versa humilem esse absque compunctione quam producit gratia Spiritus: compunctionem enim humilitas et humilitatem compunctio generat; ac veluti quadam catena sibi invicem colligatæ, et in una charitate conjunctæ, rumpi nescio Spiritus nexu devinciuntur.

47. Lux quæ per Spiritum sanctum inseritur animæ, solet paulatim expelli mollitie, negligentiaque et indifferentia in verbis et cibis: ciborum enim indifferentia et vitæ mollities, necnon impotentia linguæ et oculorum incontinentia lucem illam expellit ex anima, et tenebras nobis offundit: nobis autem caligine obsitis, omnes bestiæ agri, id est, cordis nostri, et catuli leonum, id est, cupiditatum cogitationes, in illa currunt rugientes et quærentes suam satiare cupiditatem ac diripere thesaurum in nobis a Spiritu depositum. Sed amica Deo temperantia, et oratio angelos germinans, non solum nihil horum invadere animam sinunt, sed etiam lumen Spiritus inexstinctum servat in mente, cor facit tranquillum, limpidi instar fontis divinam effundit compunctionem, in anima auget amorem Dei, eamque totam toti per gaudium et virginitatem conjungit Christo.

48. Nihil tam propinquum est Verbo, quam castitas et continentia animæ. Harum autem mater et amica est universalis temperantia: hujus vero pater, timor, qui quidem in desiderium conversus, rerumque divinarum conjunctus appetitui, impavidam reddit animam, plenamque Dei amore, et Verbi divini genitricem.

49. Timor cum anima copulatus, primo eam verbo judicii gravidam reddit per pœnitentiam, et statim dolores inferni pœnarum circumdant eam, gemitusque et labores in angustia cordis ipsam defatigant, cogitantem de futura malorum retributione. Deinde, cum multis lacrymis ac doloribus in utero intelligentiæ conceptum disposuit fetum, spiritum salutis parit in terra cordis sui, atque

soluta doloribus inferni, et gemitibus judicii liberata, gaudium futurorumque appetitum bonorum suscipit, eique obvia venit comes continentiæ castitas, et amore ipsam conjungit Deo : huic autem anima conjuncta, inenarrabilem percipit lætitiam, ita ut exinde cum voluptate ac dulcedine effundat compunctionis lacrymas, et aliena fiat ab omni sensu mundano, et quasi egressa post sponsum currat, bisque vocibus exclamet ineffabilibus : « Post te curram in odorem unguentorum tuorum. Indica mihi, quem diligit anima mea, ubi pascas, ubi cubes in meridie puræ contemplationis, ne vagari incipiam post greges justorum : illuminationes apud te sunt sublimium mysteriorum [82]. » Et illam sponsus introductam in cellaria absconditorum suorum mysteriorum, contemplativam rationum creationis cum sapientia reddit.

50. Ne dixeris in corde tuo : Virgineam castitatem adipisci non possum amplius, qui corruptione et insano corporis amore toties cecidi. Ubi enim labores pœnitentiæ in cruciatu et fervore animæ conjecti fuerint, et lacrymarum torrentes ex compunctione fluxerint, ibi omnia destruuntur propugnacula, exstinguuntur omnia cupiditatum incendia, superna regeneratio gratia Spiritus perficitur, et rursus castitatis virginitatisque palatium fit anima, in quam supernaturalis Deus descendens per lumen et gaudium ineffabile, et velut in throno gloriæ insidens in fastigio mentis ejus, dat pacem ipsius potentiis, dicens : « Pax vobis ab infestis cupiditatibus; pacem meam do vobis, ut secundum naturam moveamini; pacem meam relinquo vobis, ut supra naturam perficiamini [83]. » Triplici igitur pacis dono triplicem sanans illius partem ad triplicemque perducens perfectionem, et eam sibi conjungens totam virginem pulchramque ac formosam facit, et odore unguentorum refectam sic alloquitur : « Surge, veni ad me, pulchra columba mea, per philosophiam practicam. Jam enim hiems cupiditatum transiit, imber libidinosarum cogitationum abiit et recessit; flores virtutum apparuerunt cum suavi cogitationum odore in terra cordis tui. Surge, veni ad me in scientia physicæ theoriæ; veni, columba mea, sponte tua sub tegmen ac tenebras mysticæ theologiæ, et fidei, quæ est immobilis in me Deo petra [84]. »

51. Felix et pulchra mihi videtur immutatio et ascensio illius, qui per practicam philosophiam habitus in cupiditates ardentissimi parietem superavit, indeque pennis impassibilitatis deargentatis, scientia duce, ascendit in spiritualem aerem contemplationis rerum, atque hinc penetravit in obscuritatem theologiæ, et ab omnibus operibus suis in Deo requievit beata vita quia angelus

A γεννᾷ τῆς καρδίας αὐτῆς, καὶ τῶν ὠδίνων ἐλευθερωθεῖσα τοῦ ᾅδου, καὶ τῶν στεναγμῶν ἀπαλλαγεῖσα τῆς κρίσεως, πόθος καὶ χαρὰ τῶν μελλόντων ἀγαθῶν αὐτὴν διαδέχεται, καὶ προσυπαντᾷ αὐτὴν ἡ φίλη μετὰ σωφροσύνης ἁγνεία, καὶ τῷ ἔρωτι αὐτὴν ἐπισυνάπτει Θεῷ· τούτῳ δὲ ἡ ψυχὴ συναφθεῖσα, ἀῤῥήτου ἡδονῆς ἐπαισθάνεται, ὡς ἐντεῦθεν τὰ τῆς κατανύξεως προχέειν μεθ' ἡδονῆς καὶ γλυκύτητος δάκρυα· ἔξω τε γίνεσθαι αὐτὴν τῆς παγκοσμίου αἰσθήσεως, καὶ ὡς ἐξεστηκυῖαν ὄπισθεν τοῦ νυμφίου διώκειν· καὶ οὕτω κράζειν φωναῖς ἀλαλήτοις· Ὀπίσω σου δραμοῦμαι εἰς ὀσμὴν μύρου σου, ἀπάγγειλόν μοι, ὃν ἠγάπησεν ἡ διάθεσίς μου, ποῦ ποιμαίνεις; ποῦ κοιτάζεις; ἐν μεσημβρίᾳ καθαρᾶς θεωρίας; μήποτε γένωμαι ὥσπερ ἡ βαλλομένη ἐπ' ἀγέλαις δικαίων· ἐλλάμψεις παρὰ σοὶ μυστηρίων
B μεγάλων· ἣν εἰσενεγκὼν ὁ νυμφίος εἰς τὸ ταμιεῖον τῶν κεκρυμμένων αὐτοῦ μυστηρίων, θεωρητικὴν αὐτὴν τῶν λόγων τῆς κτίσεως μετὰ σοφίας ἀποτελεῖ.

ν'. Μὴ εἴπῃς ἐν τῇ καρδίᾳ σου, Τῆς παρθενίας τὴν ἁγνείαν ἀδύνατόν μοι τοῦ λοιποῦ ἐπικτήσασθαι, φθορᾷ καὶ μανίᾳ τοῦ σώματος ποικίλως ὑποπεσόντι· ἔνθα γὰρ πόνοι μετανοίας ἐν κακοπαθείᾳ καὶ θέρμῃ καταβληθῶσι ψυχῆς, καὶ δακρύων ἐκ κατανύξεως ποταμοὶ ῥεύσουσιν, ἐκεῖθεν πάντα τὰ ὀχυρώματα κατασύρεται, καὶ πυρκαϊὰ πᾶσα παθῶν κατασβέννυται, καὶ τελεῖται ἡ ἄνωθεν ἀναγέννησις δι' ἐπιδημίας τοῦ Παρακλήτου· καὶ πάλιν ἁγνείας καὶ παρθενίας παλάτιον ἡ ψυχὴ γίνεται, ἐν ᾗ ὁ ὑπὲρ
C φύσιν Θεὸς καταβὰς διὰ φωτὸς καὶ χαρᾶς ἀῤῥήτου, καὶ ὡς ἐπὶ θρόνου δόξης ἐφ' ὑψηλοῦ κεκαθικὼς τοῦ νοὸς αὐτῆς, δίδωσι τὴν εἰρήνην ταῖς περὶ αὐτὴν δυνάμεσιν, οὕτω λέγων· Εἰρήνη ὑμῖν ἀπὸ τῶν πολεμίων παθῶν, εἰρήνην τὴν ἐμὴν δίδωμι ὑμῖν εἰς τὸ κατὰ φύσιν κινεῖσθαι· εἰρήνην τὴν ἐμὴν ἀφίημι ὑμῖν εἰς τὸ ὑπὲρ φύσιν τελειωθῆναι. Τῷ τριττῷ οὖν τῆς εἰρηνικῆς δωρεᾶς τὸ τριμερὲς θεραπεύσας αὐτῆς, καὶ εἰς τὴν τριαδικὴν τελείωσιν ἀναγαγὼν, καὶ ἑνώσας αὐτὴν ἑαυτῷ, ὅλην παρθένον ἤδη, καὶ καλὴν, καὶ ὡραίαν ἐν εὐωδίᾳ τῶν μύρων τῆς ἁγνείας ἀναχωνεύων ἀποτελεῖ, καί φησι πρὸς αὐτήν· Ἀνάστα, ἐλθὲ πλησίον μου, καλή μου περιστερὰ, δι' ἐμπράκτου φιλοσοφίας, ὅτι ἰδοὺ ὁ χειμὼν τῶν παθῶν παρῆλθεν· ὁ ὑετὸς τῶν φιληδόνων λογισμῶν
D ἀπῆλθεν, ἐπορεύθη ἑαυτῷ τὰ ἄνθη τῶν ἀρετῶν, ὤφθη μετ' εὐωδίας τῶν νοημάτων ἐν τῇ γῇ τῆς καρδίας σου· ἀνάστα, ἐλθὲ πλησίον μου ἐν γνώσει φυσικῆς θεωρίας, καὶ ἐλθὲ σὺ, περιστερά μου, δι' ἑαυτῆς ἐν σκέπῃ καὶ γνόφῳ μυστικῆς θεολογίας, καὶ πίστεως τῆς στεῤῥεᾶς ἐν ἐμοὶ τῷ Θεῷ πέτρας.

να'. Μακάριος, ἐμοὶ, τῆς καλῆς ἀλλοιώσεώς τε καὶ ἀναβάσεως, ὁ διὰ τῆς ἐμπράκτου φιλοσοφίας τὸ τεῖχος τῆς ἐμπαθεστάτης ἕξεως ὑπερβὰς, κἀκεῖθεν πτέρυξιν ἀπαθείας περιηργυρωμέναις τῇ γνώσει εἰς τὸν νοητὸν ἀέρα τῆς θεωρίας τῶν ὄντων ὑπεραρθεὶς, καὶ αὐτόθεν εἰς γνόφον θεολογίας εἰσδὺς, καὶ καταπαύσας ἀπὸ πάντων τούτων τῶν ἔργων αὐτοῦ, ἐν Θεῷ, τῇ μακαρίᾳ ζωῇ, ὅτι ἄγγελος

[82] Cant. I, 3, 6. [83] Joan. XIV, 27. [84] Cant. II, 10.

ἐπίγειος καὶ οὐράνιος ἄνθρωπος ἀποτελεσθεὶς, ἐδόξασε τὸν Θεὸν ἐν ἑαυτῷ, καὶ ὁ Θεὸς δοξάσει αὐτόν.

A terrestris, et cœlestis homo factus, glorificavit Deum in seipso, et ab eo glorificatus est.

νβ'. Εἰρήνη πολλὴ τοῖς ἀγαπῶσι τὸν νόμον τοῦ Θεοῦ, καὶ οὐκ ἔστιν αὐτοῖς σκάνδαλον· ἐπειδὴ οὐχ ὅσα μὲν ἀρέσκει τοῖς ἀνθρώποις, ταῦτα καὶ Θεῷ· ἀλλ' ὅσα δοκεῖ μὲν οὐ καλὰ, εἰσὶ δὲ καὶ λίαν τῇ φύσει καλὰ τῷ εἰδότι τοὺς λόγους τῶν ὄντων καὶ γεγονότων.

52. Pax multa diligentibus legem Dei [55], et non est illis scandalum : etenim non quæ hominibus, illa et Deo placent, sed quæ videntur quidem mala, sunt autem natura sua valde bona coram eo qui scit rationes omnium quæ sunt et facta sunt.

νγ'. Καλὸν τὸ θανεῖν τῷ κόσμῳ, ζῆσαι δὲ τῷ Χριστῷ· ἄλλως γὰρ οὐ δύναταί τις ἄνωθεν γεννηθῆναι, κατὰ τὴν τοῦ Κυρίου φωνήν· ἐὰν δὲ μὴ ἄνωθεν γεννηθῇ, οὐδὲ εἰς τὴν βασιλείαν δύναται τῶν οὐρανῶν εἰσελθεῖν· αὕτη δὲ ἡ γέννησις, ἐξ ὑποταγῆς Πατέρων πνευματικῶν γίνεσθαι πέφυκεν. Εἰ μὴ γὰρ B πρότερον τὸν τοῦ λόγου σπόρον διὰ τῆς διδασκαλίας τῶν Πατέρων ἐγκυμονήσωμεν καὶ υἱοποιηθῶμεν τῷ Θεῷ δι' αὐτῶν, οὐ δυνάμεθα ἄνωθεν γεννηθῆναι· οὕτω γὰρ οἱ μὲν δώδεκα ἐξ ἑνὸς τοῦ Χριστοῦ, οἱ δὲ ἑβδομήκοντα ἐκ τῶν δώδεκα ἐγεννήθησαν, καὶ υἱοποιήθησαν τῷ Θεῷ καὶ Πατρὶ κατὰ τὸ εἰρημένον ὑπὸ Κυρίου· « Ὑμεῖς ἐστε υἱοὶ τοῦ Πατρός μου τοῦ ἐν τοῖς οὐρανοῖς. » Ὅθεν καὶ πρὸς ἡμᾶς ὁ Παῦλός φησιν· « Εἰ γὰρ καὶ μυρίους παιδαγωγοὺς ἔχετε, ἀλλ' οὐ πολλοὺς πατέρας· ἐγὼ ὑμᾶς ἐγέννησα, μιμηταί μου γίνεσθε. »

53. Pulchrum est mortuum esse mundo, vivere autem Christo : alias enim nemo potest denuo renasci, juxta verbum Domini : « Nisi quis renatus fuerit denuo, non potest introire in regnum Dei [56]. » Hæc autem regeneratio ex obedientia patribus spiritualibus oritur. Nisi enim prius verbi semen per doctrinam Patrum concipiamus, et ab ipsis efficiamur filii Dei, non possumus renasci denuo. Sic duodecim ex uno Christo, et septuaginta ex duodecim sunt renati, et filii facti sunt Dei Patris, juxta verbum Domini : « Vos estis filii Patris mei qui in cœlis est [57]. » Unde et Paulus nobis dicit : « Si enim decem millia pædagogorum habeatis, sed non multos patres : ego vos genui, imitatores mei estote [58]. »

νδ'. Τὸ μὴ ὑποταγῆναι Πατρὶ πνευματικῷ κατὰ μίμησιν τοῦ μέχρι θανάτου καὶ σταυροῦ ὑποταγέντος Υἱοῦ τῷ Πατρὶ, τὸ μὴ γεννηθῆναι ἄνωθέν ἐστιν· ὁ δὲ μὴ γεγονὼς υἱὸς ἀγαπητὸς πατρὸς ἀγαθοῦ, C πῶς πατὴρ ἄρα, μὴ λόγῳ καὶ πνεύματι γεννηθεὶς ἄνωθεν, υἱῶν ἀγαθῶν καὶ αὐτὸς γένηται ἀγαθὸς πατήρ· καὶ ἀγαθὰ τέξεται τέκνα, τῆς ἀγαθότητος τοῦ πατρὸς αὐτῶν σύμμορφα; Εἰ δὲ μὴ οὕτως, κατὰ τὸ δένδρον πάντως, καὶ ὁ καρπὸς αὐτοῦ.

54. Non obedire patri spirituali, ad imitandum Filium qui Patri obediens fuit usque ad mortem, mortem autem crucis [59], non est denuo renasci. Qui autem non factus est filius dilectus patris boni, quomodo igitur, non Verbo et Spiritui renatus denuo, filiorum bonorum et ipse fiet bonus pater, et bonam procreabit sobolem, paternæ bonitati conformem? Sin autem, qualis arbor, talis omnino erit fructus ejus.

νε'. Κακὸν ἡ ἀπιστία, τῆς πονηρᾶς φιλαργυρίας καὶ τοῦ φθόνου τὸ πονηρότατον κύημα· εἰ δὲ αὕτη κακὸν, πόσῳ μᾶλλον ἡ τίκτουσα; ὅσον ὅτι τὴν τοῦ χρυσοῦ φιλίαν τῆς Χριστοῦ φιλίας προτιμοτέραν ἐν τοῖς υἱοῖς τῶν ἀνθρώπων ἐργάζεται, καὶ τὸν δημιουργὸν τῆς ὕλης ἑαυτῆς ἐλάττονα τίθεται, καὶ αὐτῇ λατρεύειν μᾶλλον, ἢ τῷ Θεῷ πείθει, τοὺς τῇ κτίσει παρὰ τὸν κτίσαντα τὴν λατρείαν προσνέμοντας, καὶ τὴν τοῦ Θεοῦ ἀλήθειαν μεταλλάσσοντας ἐν τῷ ψεύδει. D Εἰ δὲ τοσοῦτον ἡ νόσος κακὸν, ὡς καὶ δευτέρας αὐτὴν εἰδωλολατρείας κληρώσασθαι ὄνομα, ποίας οὐχ ὑπερβαίνει κακίας ὑπερβολὴν ἡ νοσοῦσα ταύτην ἐθελουσίως ψυχή;

55. Nequam est perfidia, pravæ avaritiæ et zeli pessimus iste fetus. Si autem ipsa est nequam, quanto magis ejus mater! Tanto magis quod pecuniæ amorem amore Christi pretiosiorem efficit apud filios hominum, et materiæ Creatorem ea ipsa minorem habet, utque hanc adorent magis quam Deum persuadet iis qui creaturæ, neglecto Creatore, cultum exhibent, et commutant veritatem Dei in mendacium. Si autem iste morbus tantum est malum, ut alterius idolorum servitutis nomen sit sortitus, quanto superat malitiæ cumulum anima hoc morbo sponte laborans!

νς'. Εἰ μὲν τοῦ Χριστοῦ φίλος εἶναι φιλεῖς, μισήσεις ἄρα χρυσὸν, καὶ τὴν τούτου λίχνον φιλίαν, ὡς τὴν διάνοιαν στρέφουσαν πρὸς ἑαυτὴν τοῦ φιλοῦντος, καὶ ἀποσπῶσαν αὐτὴν ἀπὸ τῆς γλυκυτάτης ἀγάπης τοῦ Ἰησοῦ· ἥτις οὐκ ἐν εἴδει λόγου φαίνεσθαί μοι δοκεῖ, ἀλλ' ἐν εἴδει πράξεως τῶν αὐτοῦ ἐντολῶν. Εἰ δὲ τοῦ χρυσοῦ ἐπιθυμεῖς, φεῦ! κερδήσεις μὲν κατορύττων αὐτὸν τόγε νῦν ἔχον, εἴ γε κέρδος καὶ οὐ ζημίαν ἐσχάτην ἔχεις αὐτοῦ τὴν φιλίαν, προτιμῶν

56. Si Christi amicus esse amas, odio habebis aurum, avidumque hujus amorem, utpote vertentem ad se amantis mentem, eamque a dulcissima retrahentem Jesu charitate : quæ quidem non meris mihi videtur manifestari verbis, sed praxi mandatorum ipsius. Si autem aurum cupis, heu! lucraberis quidem fodiens metallum istud nunc exsistens, siquidem lucrum et non ut imum damnum habes hujus amorem, quem Christo

[55] Psal. cxviii, 165. [56] Joan. iii, 3. [57] Matth. v, 45. [58] I Cor. iv, 15, 16. [59] Philipp. ii, 8.

præfers; illum autem Christum, scito, amittes et jactura perdes, et quem præcipuum habes, Deum, sine quo non est hominibus vita salutis.

57. Si amas aurum, Christum non amas. Si autem Christum non amas, amas autem aurum, vide cui te assimilare paret Magister, nempe isti qui discipulus videbatur sed perfidus erat, et amicus sed insidiator, qui indigne suo Magistro insultavit et misere decidit a fide et simul ab illius charitate, ac præceps ruit in abyssum desperationis. Cujus exemplum tu veritus, crede mihi, fuge aurum ejusque amorem, ut possis lucrari Christum, teipsum amando. Sin minus, scis locum cadenti reservatum.

58. Ne per aurum, hominumve concursum, aut preces, obtinere dignitates unquam festines, etiamsi videas te animis opitulari posse, quando tria hæc tibi occurrent, et unum ex his continget. Indignatio enim et ira Dei super te veniet per varias calamitates et circumstantias: adversabuntur enim tibi, non solum homines, sed fere omnes creaturæ, et vita tibi erit repleta miseriis; vel cum multa ignominia ex ea eripieris, inimicis tuis prævalentibus; vel ante diem tuam morieris, a præsenti vita excisus.

59. Non potest despicere gloriam et ignominiam, et supereminere voluptati ac dolori, qui non fines rerum respicere meruit. Cum enim videris omnis gloriæ, voluptatis, deliciarum, divitiarumque et prosperitatis novissima ad nihilum devenire, morte excepta et corrupta, tunc agnoscens evidentem omnium humanarum rerum vanitatem, sensus suos vertit ad fines divinarum rerum. Et his quæ sunt et corrumpi minime queunt, adhæret, et hæc appetens, superior fit dolore ac voluptate: dolore quidem, ut contra luxuriam, ambitionem et avaritiam animæ luctans; voluptate autem, ut omnem rejiciens mundi sensum. Itaque honoratus simul et inhonoratus, doloribusque ac deliciis jactatus corporis, in omnibus gratias agit Deo, nec rationem amittit.

60. Ex somniis etiam fervidus augurari potest animæ suæ motus ac dispositiones, et de suo statu curare. Qualis enim dispositio interioris hominis et cogitationum ejus, tales sunt motus corporis et mentis visiones. Si quis igitur materiæ et voluptatis amantem habet animam, sibi repræsentat rerum possessiones et honorum opulentiam, formasque mulierum et coitus libidinosos, ex quibus coinquinatur vestis ejus et caro fit fœtida. Si autem cupidam et pecuniæ amantem, aurum videt in omnibus, et aurum dure exigit, et superabundat

A αὐτὴν τοῦ Χριστοῦ. Ἐκεῖνον δὲ, ἴσθι, ζημιωθήσῃ, καὶ προσαπολέσῃς τῇ ζημίᾳ, καὶ ὃν ἔχεις τὸ κεφάλαιον, τὸν Θεὸν, οὗ χωρὶς οὐκ ἔστιν ἀνθρώποις σωτηρίας ζωή.

νζ'. Εἰ φιλεῖς χρυσὸν, Χριστὸν οὐ φιλεῖς. Εἰ δὲ Χριστὸν οὐ φιλεῖς, φιλεῖς δὲ χρυσὸν, ὅρα τίνι σε ὁ τύραννος ἐξομοιοῦσθαι παρασκευάζει· ἐκείνῳ τῷ μαθητῇ μὲν, ἀλλ' ἀπίστῳ, φίλῳ δὲ, ἀλλ' ἐπιβούλῳ φανέντι, καὶ κακῶς εἰς τὸν κοινὸν Δεσπότην ἐμπαροινήσαντι, καὶ ἀθλίως ἐκπεσόντι πίστεως ἅμα καὶ τῆς πρὸς ἐκεῖνον ἀγάπης, καὶ εἰς βυθὸν ἐγκυβιστήσαντι ἀπογνώσεως· οὗ σὺ δεδιὼς τὸ ὑπόδειγμα, φεῦγε χρυσὸν, ἐμοὶ πειθόμενος, καὶ τὴν τούτου φιλίαν, ἵνα δυνηθῇς κερδῆσαι Χριστὸν, ἐν τῷ φιλεῖν σεαυτόν. Εἰ δ' οὖν, ἀλλ' οἶδας τὸν τόπον τοῦ ἐκπεπτωκότος τὸν
B ἴδιον.

νη'. Μὴ διὰ χρυσοῦ, ἢ συνδρομῆς ἀνθρώπων καὶ ἐξαιτήσεως ἐπιτυχεῖν προεδρίας σπεύσῃς ποτὲ, εἰ καὶ συνορᾷς ἑαυτὸν ἰσχύοντα ὠφελῆσαι ψυχὰς, ἄνευ τῆς ἄνωθεν κλήσεως, ἐπεὶ τρία ταῦτά σοι προσυπαντήσει, καὶ τούτων ἓν ἀποβήσεται. Ἢ γὰρ ἀγανάκτησις ἀπὸ Θεοῦ σοι ἐπέλθῃ, καὶ ὀργὴ διὰ ποικίλων ἐπιφορῶν καὶ περιστάσεων· ἐκπολεμωθήσονταί σοι γὰρ οὐκ ἄνθρωποι μόνον, ἀλλὰ καὶ ἡ κτίσις σχεδὸν ἅπασα, καὶ γενήσεταί σοι πολυστένακτος ἡ ζωή· ἢ μετὰ πολλῆς ἀτιμίας ἐκεῖθεν καθαιρεθήσῃ, τῶν κατὰ σοῦ ὑπερισχυσάντων· ἢ ἀποθάνῃς ἐν οὐ καιρῷ σου ἀποτμηθεὶς τῆς παρούσης ζωῆς.

νθ'. Οὐκ ἔστι καταφρονῆσαι δόξης καὶ ἀτιμίας,
C καὶ ὑπεράνω γενέσθαι ὀδύνης καὶ ἡδονῆς, εἰ μή τις πρὸς τὰ τέλη τῶν πραγμάτων βλέπειν ἀξιωθήσεται. Ὁπηνίκα γὰρ πάσης δόξης, καὶ ἡδονῆς, τρυφῆς, καὶ πλούτου, καὶ εὐημερίας τὰ τέλη εἰς οὐδὲν ἴδῃ καταγινόμενα, τοῦ θανάτου ταῦτα διαδεχομένου καὶ διαφθείροντος, τηνικαῦτα πάντων καταγνοὺς τῶν ἀνθρωπίνων πραγμάτων σαφῆ ματαιότητα, τρέπει τὰς αἰσθήσεις αὐτοῦ πρὸς τὰ τέλη τῶν θείων πραγμάτων. Καὶ τῶν μὲν ὄντων καὶ μηδαμῶς διαφθαρῆναι δυναμένων ἀντέχεται, τούτων δὲ ἀντιποιούμενος, ὀδύνης μὲν καὶ ἡδονῆς ὑπεράνω γίνεται· ὀδύνης, ὡς τὸ φιλήδονον, καὶ φιλόδοξον, καὶ φιλοχρήματον καταγωνισάμενος τῆς ψυχῆς· ἡδονῆς δὲ, ὡς τὴν τοῦ κόσμου ἀποσεισάμενος αἴσθησιν. Διὸ καὶ τιμώμενος καὶ ἀτιμαζόμενος ὁ αὐτός
D ἐστιν, ὀδύναις τε καὶ ἀνέσεσι βαλλόμενος σώματος, ἐν πᾶσιν εὐχαριστεῖ τῷ Θεῷ, καὶ οὐ κατασπᾶται τὸν λογισμόν.

ξ'. Ἔστι καὶ ἀπὸ τῶν ἐνυπνίων τὰς τῆς ψυχῆς κινήσεις καὶ διαθέσεις καταστοχάζεσθαι τὸν σπουδαῖον, καὶ τῆς καταστάσεως ἐπιμελεῖσθαι αὐτοῦ. Κατὰ γὰρ τὴν διάθεσιν τοῦ ἐντὸς ἀνθρώπου, καὶ τῶν φροντίδων αὐτοῦ, εἰσὶ καὶ τοῦ σώματος αἱ κινήσεις, καὶ τοῦ νοὸς αἱ φαντασίαι. Εἰ μέν τις οὖν φιλόϋλον καὶ φιλήδονον τὴν ψυχὴν ἔχει, κτήσεις πραγμάτων καὶ χρημάτων εὐπορίαν φαντάζεται, μορφάς τε γυναικῶν καὶ συμπλοκὰς ἐμπαθεῖς, ἐξ ὧν ὁ ἐσπιλωμένος αὐτῷ χιτὼν, καὶ ὁ μιασμὸς τῆς σαρκὸς ἐπιγίνεται. Εἰ δὲ πλεονεκτικὴν καὶ φιλάργυρον, χρυσὸν ὁρᾷ

κατὰ πάντα, καὶ τοῦτον εἰσπράττει, καὶ πλεονάζει A τοῖς τόκοις, καὶ εἰς θησαυροὺς ἀποτίθεται, καὶ ὡς ἀσυμπαθὴς κατακρίνεται. Εἰ δὲ θυμώδη καὶ βάσκανον, θηρίοις καὶ ἰοβόλοις διώκεται ἑρπετοῖς, καὶ φόβοις καὶ δειλίᾳ καθυποβάλλεται· εἰ δὲ πεφυσιωμένην τῇ κενῇ δόξῃ, εὐφημίας καὶ προσυπαντήσεις λαοῦ, θρόνους ἀρχῆς καὶ ἡγεμονίας φαντάζεται, καὶ περὶ τὰ μήπω ὄντα αὐτῷ, ὡς ὄντα, ἢ πάντως ἐσόμενα, καὶ ἐγρηγορῶν διατίθεται. Εἰ δὲ ὑπερήφανον καὶ ἀλαζονείας μεστὴν, ἐπὶ ὀχημάτων φέρεσθαι λαμπροτάτων ὁρᾷ ἑαυτὸν, καὶ πτεροῖς ἔσθ' ὅτε εἰς ἀέρα πετόμενον, καὶ πάντας τὴν ὑπεροχὴν τρέμοντας τῆς ἐξουσίας αὐτοῦ. Οὕτω δὴ καὶ φιλόθεος ἄνθρωπος, σπουδαῖος ὢν εἰς ἐργασίαν τῆς ἀρετῆς, καὶ δίκαιος εἰς εὐσεβείας ἀγῶνας, καὶ καθαρὰν τῆς ὕλης ἐπιφερόμενος τὴν ψυχὴν, μελλόντων πραγμάτων ἐκβάσεις B καθ' ὕπνους ὁρᾷ καὶ φρικτῶν θεαμάτων ἀποκαλύψεις, ἀεί τε εὐχόμενον ἑαυτὸν ἐν κατανύξει καὶ εἰρηνικῇ καταστάσει, ψυχῆς τε καὶ σώματος ἀφυπνιζόμενος καταλαμβάνει, ὡς εἶναι μὲν ἐπὶ τῶν παρειῶν αὐτοῦ τὰ δάκρυα, ἐπὶ δὲ τῶν χειλέων τὴν πρὸς Θεὸν ὁμιλίαν.

ξα'. Τῶν καθ' ὕπνους φανταζομένων τὰ μὲν αὐτῶν ἐστιν ἐνύπνια, τὰ δὲ ὁράσεις, τὰ δὲ ἀποκαλύψεις. Καὶ τὰ μὲν ἐνύπνιά εἰσιν, ὅσα μὴ μένει περὶ τὸ φανταστικὸν τοῦ νοὸς ἀναλλοίωτα, ἀλλὰ συγκεχυμένην, καὶ ἀλλεπάλληλον, καὶ πυκνῶς ἀλλοιουμένην ἀπ' ἄλλου εἰς ἄλλο φέρει τὴν φαντασίαν· ἐξ ὧν οὐδεμία τῶν φανταζομένων ἐπιγίνεται ὠφέλεια, καὶ αὐτὴ ἡ φαντασία μετὰ τὴν ἀφύπνησιν ὄλλυται. Ἧς C καὶ καταφρονεῖν οἱ σπουδαῖοι ὀφείλουσιν. Αἱ δὲ ὁράσεις εἰσὶν, ὅσαι ἀναλλοίωτοί εἰσι· καὶ οὐκ ἐκ τούτου εἰς ἕτερον μετασχηματίζονται, ἀλλὰ μένουσιν ἐντετυπωμέναι τῷ νοῒ ἐπὶ πολλὰς περιόδους ἐτῶν καὶ ἀλάθητοι· καὶ ὅσοι μελλόντων πραγμάτων ἐκβάσεις δεικνύουσι, καὶ ψυχῆς ὠφέλειαν ἐκ κατανύξεως προξενοῦσι καὶ φοβερῶν θεαμάτων· σύννουν τε καὶ σύντρομον τὸν ὁρῶντα ἐκ τῆς τῶν ὁρωμένων ἀναλλοιώτου φρικτῆς θεωρίας ἀποτελοῦσιν, ὧν καὶ περὶ πολλοῦ τίθεσθαι χρεὼν τοὺς σπουδαίους τὰς ὀπτασίας. Αἱ δὲ ἀποκαλύψεις εἰσὶν, αἱ παρὰ πᾶσαν τὴν αἴσθησιν γινόμεναι θεωρίαι τῆς καθαρωτάτης καὶ πεφωτισμένης ψυχῆς, αἵτινες ξένων τινῶν θείων πραγμάτων καὶ νοημάτων φέρουσι δύναμιν, κεκρυμμένων τε μυστηρίων Θεοῦ μυσταγωγίαν καὶ ἐκβάσεις μεγί- D στων εἰς ἡμᾶς ὑποθέσεων, καὶ κοινὴν ἐναλλαγὴν ἐπὶ τῶν κοσμικῶν καὶ ἀνθρωπίνων πραγμάτων.

ξβ'. Τῶν εἰρημένων τὰ μέν εἰσιν ὑλικῶν καὶ φιλοσάρκων ἀνδρῶν, ὧν ὁ Θεὸς ἡ κοιλία καὶ ἡ ὕβρις τοῦ κόρου· ὧν τὸ ζοφερὸν τοῦ νοὸς, ἐκ βίου ἠμελημένου καὶ τετριμμένου τοῖς πάθεσι, καὶ οὓς φαντάζουσί τε καὶ παίζουσι δαίμονες· τὰ δὲ σπουδαίων καὶ καθαιρομένων τὰ τῆς ψυχῆς αἰσθητήρια, καὶ διὰ τῶν ὁρωμένων εὐεργετουμένων εἰς θείων πραγμάτων κατάληψιν, καὶ εἰς ἐπίδοσιν ἀναβάσεως· τὰ δὲ τελείων, καὶ ὑπὸ θείου ἐνεργουμένων πνεύματος, καὶ ἡνωμένων Θεῷ ἐκ θεολόγου ψυχῆς.

ξγ'. Οὐ πάντων αἱ καθ' ὕπνους ὄψεις εἰσὶν ἀληθεῖς, οὐδὲ πάντων τῷ ἡγεμονικῷ τοῦ νοὸς ἐντυ-

usuris, et in thesauros nova semper deponit; et velut immisericors judicatur. Si vero iracundam et invidam, feris et venenosis urgetur reptilibus, ac terroribus et formidine dejicitur; si tumidam inani gloria, bonam famam, occurrentes populi turbas, thronos imperii et principatus sibi effingit, et ea quæ nondum sunt, tanquam præsentia, vel saltem tanquam futura etiam vigilans sibi exhibet. Si denique superbam et arrogantia plenam, curribus vehi fulgidissimis sibi videtur, et alis aliquando in aerem volare, et omnes videt supereminentem suam trementes potentiam. Sic homo Dei amans, colendæ virtutis studiosus, dignus pietatis athleta, mundamque a materia servans animam, videt in somnis rerum futurarum exitus et revelationes terribilium spectaculorum, et expergefactus sese deprehendit semper orantem in compunctione et tranquillo corporis animæque statu, ita ut suffusæ sint genis ejus lacrymæ, et labiis ejus sermones de Deo.

61. Ex his quæ apparent in somno, alia sunt somnia, alia visiones, et alia revelationes. Somnia sunt quæcunque in parte mentis imaginativa non remanent immutabilia, sed confusas alternasque et frequenter ex hoc in illud mutatas exhibent imagines: ex quibus nulla percipitur utilitas, et ipsa imaginatio simul cum somno recedit. Hanc proinde contemnere fervidi debent. Visiones autem sunt, quæ immutabilia sunt, neque ex hoc in illud convertuntur, sed remanent impressa menti et oblivione indelebilia per multos annorum periodos; et quæ rerum futurarum exitus ostendunt, et animæ utilitatem per compunctionem terribiliaque spectacula procurant, et videntem meditativum ac timidum ex hac immutabili horrendorum contemplatione reddunt. Quæ quidem visiones magni habendæ sunt a ferventibus. Revelationes denique sunt superiores sensibus contemplationes purissimæ et illuminatæ animæ, quæ extraordinaria divinaque cogitandi et faciendi virtutem afferunt, absconditis Dei mysteriis initiant, sublimes nobis suggerunt sententias, nostrosque sensus de mundanis humanisque rebus omnino mutant.

62. Ex his de quibus modo diximus, alia competunt hominibus materiæ carnique deditis, quorum deus venter est et opprobrium saturitatis, quorum menti caliginem vita negligens cupiditatibusque trita offundit, quos imaginibus et illusionibus fallunt dæmones; alia vero iis qui studiosi sunt et sensibus animæ puri, et per visibilia proficiunt ad rerum divinarum intelligentiam et ascensionis augmentum; alia denique perfectis, qui divino aguntur Spiritu, animaque theologa Deo sunt uniti.

63. Non omnium visiones per somnum apparentes sunt veræ, nec omnium in rationali mentis

parte imprimuntur, sed illorum solummodo qui animum suum mundaverunt, sensusque fecerunt lucidos, et ad physicam ascenderunt theoriam, quibus nulla cura est de rebus ad vitam attinentibus, nec ulla de vita præsenti sollicitudo, quos longa jejunia ad universalem deduxerunt temperantiam, quibus sudores laboresque pro Deo tolerati habitationem paraverunt in sanctuario Dei, id est, in sciencia rerum cum sapientia superiori, quorum vita angelica et abscondita in Deo est, qui e sacra pace progressi ascenderunt ad similitudinem prophetarum Ecclesiæ Dei, de quibus in Moyse dixit Deus : « Si quis fuerit inter vos propheta, per somnum apparebo ei, et in visione loquar ad illum [60]. » Et in Joel : « Et erit post hæc, effundam de Spiritu meo super omnem carnem, et prophetabunt filii vestri et filiæ vestræ, et seniores vestri somnia somniabunt, et juvenes vestri visiones videbunt [61]. »

64. Tranquillitas est status animi imperturbatus, serenum liberæ et exsultantis animæ, cor in Deo stabilitum sine turbine ac tempestate, scientia mysteriorum Dei, sermo sapientiæ ex puro animo, abyssus cogitationum Dei, mentis exstasis, familiaritas cum Deo, oculus vigil, oratio mentalis, expers laboris in magnis laboribus quies, ac demum unio et societas cum Deo.

65. Quandiu anima divisa est contra seipsam, sine ordine movens suas facultates, et nondum capax est divinorum radiorum, nec libertatem meruit a servitute carnalis sensus, nec pace fruitur, quia recenter in ea cessavit infrenium cupiditatum pugna, multo indiget silentio laborum, ut et ipsa dicat cum Davide : « Ego autem tanquam surdus non audiebam, et tanquam mutus non aperiens os suum [62]. » Semper autem necesse est ut illa tristis ac mœsta percurrat viam mandatorum Dei, ab inimico tribulata, et exspectet visitationem Paracleti, per quem compuncta et lacrymis abluta, veram consequetur libertatem.

66. Cum is qui in pace mel virtutum conficit, vilitate carnis superior factus est per philosophiæ agones, et ad ordinem naturæ suas restituit facultates rejecta superbia, et capax est radiorum spiritus, corde lacrymis purificato, et vivificæ mortificationis Christi incorruptionem induit, atque Paracletum, in cœnaculo tranquillitatis sedens, cum ignita lingua et ipse suscepit, tunc loqui libere magnalia Dei debet, et in Ecclesia magna [63] justitiam ejus annuntiare, perinde ac si in medio ventre susceperit legem Spiritus : ut non, sicut servus ille nequam qui talentum sui domini absconderat, in ignem dejiciatur æternum. Sic enim ipse David a peccato ablutus per pœnitentiam, recuperato prophetiæ dono, tanquam non valens tantum occultare beneficium, dicebat ad Deum :

A ποῦνται· ἀλλὰ μόνων ἐκείνων τῶν κεκαθαρμένων τὸν νοῦν, καὶ τετρανωμένων τὰ αἰσθητήρια τῆς ψυχῆς, καὶ πρὸς φυσικὴν ἀναδραμόντων θεωρίαν· ὧν οὐδεμία φροντὶς πραγμάτων βιωτικῶν, οὐδέ τις μέριμνα τῆς παρούσης ζωῆς· ὧν αἱ μακραὶ ἀσιτίαι εἰς περιεκτικὴν ἐγκράτειαν ἔστησαν· καὶ οἱ κατὰ Θεὸν ἱδρῶτες καὶ πόνοι, εἰς τὸ ἁγιαστήριον τοῦ Θεοῦ τὴν γνῶσιν τῶν ὄντων τὸ κατάλυμα εὗρον μετὰ σοφίας τῆς κρείττονος· ὧν ὁ βίος ἀγγελικὸς καὶ ἡ ζωὴ νῦν παρὰ Θεῷ κέκρυπται, καὶ ἡ προκοπὴ ἐξ ἱερᾶς ἡσυχίας εἰς βάσιν προφητῶν τῆς τοῦ Θεοῦ Ἐκκλησίας ἀνέβη· περὶ ὧν καὶ ἐν Μωϋσῇ λελάληκεν ὁ Θεός· « Ἐὰν γένηται προφήτης ἐν ὑμῖν, ἐν ὕπνῳ ὀφθήσομαι αὐτῷ, καὶ ἐν ὁράματι λαλήσω πρὸς αὐτόν. » Καὶ ἐν Ἰωὴλ· « Καὶ ἔσται μετὰ ταῦτα, ἐκχεῶ
B ἀπὸ τοῦ Πνεύματός μου ἐπὶ πᾶσαν σάρκα, καὶ προφητεύσουσιν οἱ υἱοὶ ὑμῶν, καὶ αἱ θυγατέρες ὑμῶν, καὶ οἱ πρεσβύτεροι ὑμῶν ἐνυπνιασθήσονται, καὶ οἱ νεανίσκοι ὑμῶν ὁράσεις ὄψονται. »

ξδ'. Ἡσυχία ἐστὶ νοὸς κατάστασις ἀνενόχλητος, γαλήνη ἐλευθερίας καὶ ἀγαλλιωμένης ψυχῆς, καρδίας ἐν Θεῷ βάσις ἀτάραχος καὶ ἀκύμαντος, θεωρία φωτὸς, γνῶσις Θεοῦ μυστηρίων, λόγος σοφίας ἐκ καθαρᾶς διανοίας, ἄβυσσος νοημάτων Θεοῦ, ἁρπαγὴ νοὸς, ὁμιλία Θεοῦ, ἀκοίμητος ὀφθαλμὸς, προσευχὴ νοερὰ, ἄπονος ἐν πόνοις μεγάλοις ἀνάπαυσις· καὶ τέλος ἕνωσις μετὰ Θεοῦ καὶ συνάφεια.

ξε'. Μέχρις ἡ ψυχὴ στασιάζῃ καθ' ἑαυτὴν, ἀτάκτως κινουμένων αὐτῆς τῶν δυνάμεων, καὶ οὔπω χω-
C ρητικὴ γέγονε τῶν θείων ἀκτίνων, οὐδὲ ἐλευθερίας ἠξιώθη τῆς δουλείας τοῦ φρονήματος τῆς σαρκὸς, οὐδὲ εἰρήνης ἀπήλαυσεν, ἄρτι λήξαντος αὐτῇ τοῦ πολέμου τῶν ἀκαθέκτων παθῶν, πολλῆς δέεται σιωπῆς τῶν χειλέων, ὡς λέγειν καὶ αὐτὴν μετὰ τοῦ Δαβίδ· « Ἐγὼ δὲ ὡσεὶ κωφὸς οὐκ ἤκουον, καὶ ὡσεὶ ἄλαλος οὐκ ἀνοίγων τὸ στόμα αὐτοῦ. » Ἀεὶ δὲ σκυθρωπὴν εἶναι δεῖ, καὶ στυγνὴν πορεύεσθαι τὴν ὁδὸν τῶν ἐντολῶν τοῦ Χριστοῦ, ἐν τῷ θλίβεσθαι ὑπὸ τοῦ ἐχθροῦ, καὶ ἀναμένειν τὴν ἐπιδημίαν τοῦ Παρακλήτου· δι' οὗ ταύτῃ κατανυσσομένῃ, καὶ πλυνομένῃ τοῖς δάκρυσιν, ἡ ὄντως ἐλευθερία ἐπιβραβεύεται.

ξς'. Ὁπηνίκα ὁ ἐν ἡσυχίᾳ τὸ μέλι τῶν ἀρετῶν ἐργαζόμενος, ὑπεράνω τῆς ταπεινώσεως γένηται τῆς σαρκὸς ἐξ ἀγώνων φιλοσοφίας, καὶ εἰς τὸ κατὰ
D φύσιν ἔλθῃ τὰ τῶν δυνάμεων αὐτοῦ τῆς ψυχῆς ἐκ καταβεβλημένου φρονήματος, χωρήσῃ τε τὰς ἀκτῖνας τοῦ Πνεύματος, δάκρυσι καθαρθεὶς τὴν καρδίαν καὶ τῆς ζωοποιοῦ νεκρώσεως τοῦ Χριστοῦ τὴν ἀφθαρσίαν ἐνδύσηται, καὶ τὸν Παράκλητον, ἐν τῷ ὑπερῴῳ τῆς ἡσυχίας καθεζόμενος, μετὰ πυρίνης γλώττης καὶ αὐτὸς ὑποδέξηται, τηνικαῦτα λαλεῖν ἐν παῤῥησίᾳ τὰ μεγαλεῖα τοῦ Θεοῦ χρεωστεῖ, καὶ ἐν Ἐκκλησίᾳ μεγάλῃ τὴν δικαιοσύνην αὐτοῦ εὐαγγελίζεσθαι, ὡς ἐν μέσῳ τῆς κοιλίας δεξάμενος τὸν νόμον τοῦ Πνεύματος· ἵνα μὴ, ὡς ὁ πονηρὸς δοῦλος ἐκεῖνος, ὁ τὸ τάλαντον τοῦ οἰκείου κατακρύψας δεσπότου, εἰς πῦρ βληθήσεται τὸ αἰώνιον. Οὕτω γὰρ καὶ Δαβὶδ

[60] Num. xii, 6. [61] Joel ii, 28. [62] Psal. xxxvii, 14. [63] Psal. xxxix, 18.

τὴν ἁμαρτίαν ἀπονιψάμενος διὰ μετανοίας, καὶ τὸ A προφητικὸν πάλιν ἀπολαβὼν χάρισμα, ὥσπερ μὴ δυνάμενος τὴν εὐεργεσίαν κρύπτειν, ἔλεγε πρὸς Θεόν· « Ἰδοὺ τὰ χείλη μου οὐ μὴ κωλύσω· Κύριε, σὺ ἔγνως· τὴν δικαιοσύνην σου οὐκ ἔκρυψα ἐν τῇ καρδίᾳ μου· τὴν ἀλήθειάν σου καὶ τὸ σωτήριόν σου εἶπα· οὐκ ἔκρυψα τὸ ἔλεός σου καὶ τὴν ἀλήθειάν σου ἀπὸ συναγωγῆς πολλῆς. »

ξζ'. Νοῦς ἰλύος πάσης ἐκκαθαρθεὶς, οὐρανὸς κατάστερος ἐν λαμπροῖς καὶ φωτεινοτάτοις νοήμασι γίνεται τῇ ψυχῇ, τὸν Ἥλιον τῆς δικαιοσύνης ἔχων λάμποντα ἐν ἑαυτῷ, καὶ φαιδρὰς τὰς ἀκτῖνας τῆς θεολογίας εἰς τὸν κόσμον ἐκπέμποντα· ὁ λόγος δὲ τούτῳ καθαρὸς γενόμενος ἐξ ἀβύσσου σοφίας, ἁπλᾶς καὶ ἀμιγεῖς ἐκεῖθεν ἀνάγει πρὸς αὐτὸν τὰς τῶν B πραγμάτων ἰδέας, καὶ τὰς ἀποκαλύψεις τῶν κεκρυμμένων τετρανωμένας, εἰς τὸ εἰδέναι τί τὸ βάθος, καὶ ὕψος, καὶ πλάτος τῆς γνώσεως τοῦ Θεοῦ. Ταύτας δὲ φυσικῶς ἐκεῖνος ἐγκολπωσάμενος, διατρανοῖ τὰ βάθη τοῦ Πνεύματος διὰ τοῦ λόγου πᾶσι τοῖς ἔχουσι Πνεῦμα θεῖον ἐν τοῖς ἐγκάτοις, καὶ δημοσιεύει τῶν δαιμόνων τοὺς δόλους, καὶ τὰ μυστήρια διηγεῖται τῆς βασιλείας τῶν οὐρανῶν.

ξη'. Τὰς μὲν σωματικὰς ὀρέξεις καὶ τὰ σκιρτήματα τῆς σαρκὸς ἵστησιν ἐγκράτεια, καὶ νηστεία, καὶ ἀγῶνες πνευματικοί· τὰς δὲ φλεγμονὰς τῆς ψυχῆς καὶ τὰ οἰδήματα τῆς καρδίας καταψύχει τῶν θείων Γραφῶν ἡ ἀνάγνωσις, καὶ ταπεινοῖ ἡ ἀέναος προσευχὴ, καὶ ὡσεὶ ἔλεον καθιλαρύνει αὐτὰς ἡ κατάνυξις.

ξθ'. Οὐδὲν οὕτως ἕτερον, ὡς εὐχὴ καθαρά τε καὶ C ἄϋλος, συνόμιλον τῷ Θεῷ τὸν ἄνθρωπον ἀπεργάζεται, καὶ ἑνοῦν οἶδεν αὐτῷ τὸν λόγῳ ἀπερισπάστως μετὰ πνεύματος προσευχόμενον· ἡνίκα καὶ τοῖς δάκρυσιν ἀποσμηχομένην ἔχει τὴν ἰδίαν ψυχὴν, τῷ ἡδεῖ τε καταγλυκαινομένην τῆς κατανύξεως, καὶ τῷ φωτὶ καταφωτιζομένην τοῦ Πνεύματος.

ο'. Καὶ ἡ ποσότης ἐν ταῖς τῶν εὐχῶν ψαλμῳδίαις ἀρίστη, ἡνίκα ταύτης καρτερία προηγεῖται καὶ προσοχή. Ἀλλ' ἡ ποιότης ἐστὶ τὸ ζωογονοῦν τὴν ψυχὴν, ἡ καὶ πρόξενος τοῦ καρποῦ. Ποιότης δὲ ψαλμῳδίας καὶ προσευχῆς, τὸ μετὰ τοῦ πνεύματος εὔχεσθαι, καὶ τῷ νοΐ. Εὔχεται δέ τις τῷ νοΐ, ὅταν εὐχόμενος καὶ ψάλλων, ἀναθεωρεῖ τὸν νοῦν τὸν ἐγκείμενον ἐν τῇ θείᾳ Γραφῇ· καὶ δέχεται ἀναβάσεις ἐκεῖθεν νοημάτων ἐν τῇ καρδίᾳ αὐτοῦ ἐκ θεοπρεπῶν D ἐννοιῶν, ὑφ' ὧν ἁρπαζομένη νοερῶς ἡ ψυχὴ εἰς ἀέρα φωτὸς, ἐλλάμπεται τρανῶς, καὶ καθαίρεται πλέον, καὶ πρὸς οὐρανοὺς ὅλη μετάρσιος γίνεται, καὶ τῶν ἀποκειμένων τοῖς ἁγίοις ἀγαθῶν κατοπτεύει τὰ κάλλη· ὧν τῇ ἐπιθυμίᾳ ἐκκαιομένη, τὸν καρπὸν εὐθὺς τῆς εὐχῆς ἐκπέμπει ἀπὸ τῶν ὀφθαλμῶν, καὶ τὸ νᾶμα τῶν δακρύων πηγάζει, ἐκ τῆς φωτοποιοῦ ἐνεργείας τοῦ Πνεύματος. Ὧν ἡ γεῦσις τοσοῦτον ἡδεῖα, ὡς καὶ σωματικῆς τροφῆς ἔσθ' ὅτε τὸν ἐν μεθέξει τούτων γενόμενον ἐπιλανθάνεσθαι. Καὶ τοῦτό ἐστιν ὁ καρπὸς τῆς εὐχῆς, ὁ ἐκ τῆς ποιότητος τῆς ψαλμῳδίας ἐγγινόμενος ταῖς τῶν εὐχομένων ψυχαῖς.

« Ecce labia mea non prohibebo : Domine, tu scisti, justitiam tuam non abscondi in corde meo, veritatem tuam et salutare tuum dixi. Non abscondi misericordiam tuam, et veritatem tuam a concilio multo [41]. »

67. Animus ab omni macula mundatus, cœlum stellatum in fulgidis et lucidissimis cogitationibus fit animæ, Solem justitiæ in seipso habens coruscantem splendidosque radios theologiæ in mundum emittentem. Ratio autem ipsi purificata per abyssum sapientiæ, simplices et puras ad illum adducit rerum ideas et revelationes absconditorum patentes, ad sciendum quæ sit latitudo, et sublimitas et profundum scientiæ Dei. Atque illas naturaliter complexus animus, revelat profunda Spiritus per verbum omnibus qui divinum habent Spiritum in visceribus, ac divulgat dæmoniorum dolos, et mysteria narrat regni cœlorum.

68. Corporeos motus et impetus carnis reprimunt temperantia, jejunium et luctæ spirituales. Ardores autem animæ cordisque tumores refrigerat divinarum Scripturarum lectio et humiliat continua oratio, et sicut eleemosyna exhilarat illos compunctio.

69. Nihil aliud, sicut oratio pura et immaterialis, familiarem Deo reddit hominem, et illi conjungit eum cujus in oratione verba cum spiritu sine distractione consonant, cujus anima lacrymis est abluta, et dulcedine mitigata compunctionis, ac lumine illustrata Spiritus.

70. Quantitas in precum psalmodiis optima est, quando ei præest perseverantia et attentio. Sed qualitas est quod animam vivificat, quod fructum profert. Qualitas autem psalmodiæ et orationis consistit in orando spiritu ac mente. Orat autem mente, qui orans et psallens considerat mentem in divina Scriptura infusam, ac digna Deo sentiens, inde ascensiones cogitationum in corde suo disponit, quibus rapta spiritualiter anima in aerem luminis, clare fulget, amplius purificatur, ad cœlos tota elevatur, et sanctos manentium videt pulchritudinem bonorum : quorum desiderio accensa, statim fructum orationis emittit ab oculis, et lacrymarum fluento scatet, ex illuminativa Spiritus virtute. Quorum gustus adeo suavis est, ut cibum aliquando corporalem obliviscatur, qui particeps illorum factus est. Hic est orationis fructus, qui ex qualitate psalmodiæ animabus orantium innascitur.

[41] Psal. xxxix, 9, 11.

71. Ubi fructus videtur Spiritus, ibi et qualitas orationis. Et ubi qualitas, ibi et optima quantitas psalmodiæ. Fructu autem non apparente, arida est et qualitas. Si autem hæc sicca sit, multo magis quantitas: quæ, etsi corporis exercitium fert, nihilominus multis infructuosa est.

72. Attende a dolo, cum horas et psalmos cantas Domino. Vel enim alia pro aliis dæmones, sensum animæ subripientes, nobis deceptis suggerunt, psalmorum versus in blasphemiam vertentes, ut ore nefanda proferamus; vel nobis initium psalmorum inchoantibus, verba nostra ad finem transferunt, quæ sunt in medio a mente diripientes; vel unum eumdemque versum semper repetunt, non sinentes nos propter oblivionem quod psalmus continet invenire; vel nobis medium psalmi recitantibus, conjunctorum versuum memoriam a mente auferunt, ita ut non recordemus quos psalmodiæ versus in ore habuerimus, nec possimus eos reperire et linguæ reddere. Sic agunt ut nos conjiciant in torporem et acediam, utque fructus evacuent orationis nostræ, moram temporis supponentes. Sed mentem tu fortiter applica, et psalmum lentius recita, ut orationis fructum a versibus per contemplationem metas, ac diteris lumine Spiritus sancti animabus orantium illucente.

73. Quando aliquid ex dictis accidit tibi intelligenter psallenti, ne acedia torpescas, neque corporis requiem utilitati animæ tuæ præferas, de temporis mora cogitans. Sed unde captiva tua mens abducta est, ibi sta, et si ad finem psalmi jam perveneris, tu ad initium strenue redi, idque repetens, iterum viam psalmi percurre, etiamsi sæpe in una hora distractio recurset. Hoc enim si facias, non ferentes permanentiam perseverantiæ tuæ dæmones et vim fortitudinis tuæ, pudore suffusi a te recedent.

74. Pro certo habe continuam orationem illam esse, quæ non recedit ab anima per integram diem et noctem, quæ non in extensione manuum, vel in habitu corporis, vel in vocis sono, oculis videtur corporeis, sed in mentali exercitio operationum intellectualium et recordationis Dei per assiduam compunctionem intelligitur ab iis qui intelligere sciunt.

75. Potest aliquis semper intendere orationi, cum ejus cogitationes ad mentis imperium conveniunt in multa pace et circumspectione, profundaque Dei scrutantur, et quærunt inde gustare dulcissimos contemplationis latices. Si autem absit hujusmodi pax, non potest. Cui enim facultates animæ fœdere conjunguntur, hic ad continuam orationem feliciter pervenit.

A οα'. Οὗ ὁ καρπὸς ἀναθεωρεῖται τοῦ Πνεύματος, ἐκεῖ καὶ ἡ ποιότης τῆς προσευχῆς. Καὶ οὗ ἡ ποιότης, ἐκεῖ ἀρίστη καὶ ἡ ποσότης τῆς ψαλμῳδίας. Καρποῦ δὲ μὴ φαινομένου, ἄνικμος καὶ ἡ ποιότης. Εἰ δὲ αὕτη ξηρὰ, περιττὸν ἡ ποσότης· ἥτις, εἰ καὶ σώματος γυμνασίαν φέρει, ἀλλὰ πάντως γε τοῖς πολλοῖς ἀκερδής ἐστι.

οβ'. Βλέπε τον δόλον εὐχόμενος καὶ ᾄδων τοὺς ψαλμοὺς τῷ Κυρίῳ. Ἢ γὰρ ἄλλα ἀντ' ἄλλων οἱ δαίμονες τὴν αἴσθησιν τῆς ψυχῆς ὑποκλέπτοντες, λέγειν ἡμᾶς ἀπατῶσι, τοὺς στίχους εἰς βλασφημίαν τρέποντες τῶν ψαλμῶν, ὡς εἰπεῖν ἡμᾶς διὰ στόματος ἃ μὴ θέμις· ἢ τὴν ἀρχὴν τῶν ψαλμῶν ἀρξαμένους, ἐπὶ τὸ τέλος ποιοῦσιν ἡμῶν τὸν λόγον, τὰ ἐν B μέσῳ διασκεδάζοντες ἀπὸ τοῦ νοός· ἢ ἐπὶ τὸ αὐτὸ τὸν ἕνα στίχον ἀεὶ ἐπανακυκλοῦσι, μὴ συγχωροῦντες διὰ τῆς λήθης τὸ ἐχόμενον εὑρεῖν τοῦ ψαλμοῦ· ἢ ἐν μέσῳ γινομένων ἡμῶν τοῦ ψαλμοῦ, αἴφνης αἴρουσι τοῦ νοὸς τὴν μνήμην ἅπασαν τῶν ἐπισυναφθέντων στίχων· ὡς μηδὲ μνημονεύειν ἡμᾶς τίνα ἐπὶ στόματος εἴχομεν τῆς ψαλμῳδίας, μηδὲ δυναμένους εὑρεῖν ταῦτα καὶ ἐπαναλαβεῖν ἐπὶ γλώσσης. Τοῦτο δὲ ποιοῦσιν, ὥστε βαλεῖν ἡμᾶς εἰς ὀλιγωρίαν καὶ ἀκηδίαν· καὶ ἵνα καταργήσωσιν ἡμῶν τοὺς καρποὺς τῆς προσευχῆς, τὴν τῆς ὥρας βραδύτητα ὑποτιθέμενοι. Ἀλλ' ἔνστηθι σὺ δυνατῶς, καὶ τὸν ψαλμὸν σχολαιότερον ἔχου· ὡς ἂν τὴν τῆς εὐχῆς ἀπὸ τῶν στίχων διὰ θεωρίας τρυγήσῃς ὠφέλειαν, καὶ τὸν φωτισμὸν τοῦ ἁγίου Πνεύματος καταπλουC τήσῃς τὸν ἐγγινόμενον ἐν ταῖς τῶν εὐχομένων ψυχαῖς.

ογ'. Ὅταν τι τοιοῦτον ἐπισυμβῇ σοι ψάλλοντι συνετῶς, μὴ ὀλιγωρήσας ἀκηδιάσῃς· μηδὲ τὴν τοῦ σώματος ἀνάπαυσιν τῆς ψυχικῆς ὠφελείας σου προτιμήσῃς, τὴν βραδύτητα τῆς ὥρας κατανοῶν. Ἀλλὰ ἔνθα σε ἡ αἰχμαλωσία τοῦ νοὸς καταλήψεται, στῆθι, καὶ εἰ πρὸς τὸ τέλος γένησαι τοῦ ψαλμοῦ, σὺ πρὸς τὴν ἀρχὴν ἐκθύμως ἀνάδραμε· καὶ δραξάμενος αὐτῆς, αὖθις ἔχου τοῦ ψαλμοῦ καθ' ὁδὸν, κἂν πολλάκις ἐν μιᾷ ὥρᾳ ἡ αἰχμαλωσία προσυπαντήσῃ. Τοῦτο γὰρ ποιοῦντός σου, μὴ φέροντες τὴν ὑπομονὴν τῆς σῆς καρτερίας οἱ δαίμονες καὶ τὸν τόνον τῆς προθυμίας σου, αἰσχύνης πληρωθέντες, οἰχήσονται ἀπὸ σοῦ.

οδ'. Ἀένναον προσευχὴν ἐκείνην εἶναι γίνωσκε D ἀσφαλῶς, τὴν μὴ λήγουσαν ἀπὸ τῆς ψυχῆς διὰ πάσης ἡμέρας τε καὶ νυκτός· ἥτις οὐκ ἐν ἐκτάσει χειρῶν, ἢ παραστάσει σώματος, καὶ γλώττης ἤχῳ, τοῖς ὁρῶσιν ὁρᾶται· ἀλλ' ἐν νοερᾷ μελέτῃ τῆς τοῦ νοὸς ἐργασίας, καὶ τῆς τοῦ Θεοῦ μνήμης δι' ἐπιμόνου κατανύξεως τοῖς νοεῖν εἰδόσι νοεῖται.

οε'. Δύναταί τις ἀεὶ προσανέχειν εὐχῇ, ὁπόταν τοὺς ἑαυτοῦ λογισμοὺς ἐπισυνηγμένους ἔχῃ περὶ τὴν ἡγεμονίαν τοῦ νοὸς, ἐν εἰρήνῃ καὶ εὐλαβείᾳ πολλῇ, τὰ βάθη τοῦ Θεοῦ ἀνορύττοντας, καὶ ζητοῦντας ἐκεῖθεν γεύσασθαι τὸ γλυκύτατον νᾶμα τῆς θεωρίας. Εἰρήνης δὲ τοιαύτης ἀπούσης, οὐ δύναται. Εἴ τινι γὰρ αἱ ψυχικαὶ δυνάμεις διὰ γνώσεως σπένδονται, τούτῳ καὶ ἡ διηνεκὴς προσευχὴ κατωρθώθη.

ος'. Ἐὰν ᾄδῃς ᾆσμα εὐχῆς τῷ Θεῷ, καὶ ἀδελφὸς A παραστῇ τῇ θύρᾳ κρούων τῆς κέλλης σου, μὴ προτιμήσῃς τὸ ἔργον τῆς εὐχῆς τοῦ ἔργου τῆς ἀγάπης, καὶ παρίδῃς κρούοντα τὸν σὸν ἀδελφόν· τοῦτο γὰρ οὐκ ἔστι φίλον Θεῷ. Ἔλαιον γὰρ ἀγάπης θέλει, καὶ οὐ θυσίαν προσευχῆς. Ἀλλὰ τὸ δῶρον ἀφεὶς τῆς προσευχῆς, δὸς ὁμιλίαν ἀγάπης τῷ ἀδελφῷ, θεραπεύσας αὐτόν. Καὶ τότε στραφείς, πρόσφερέ σου τὸ δῶρον τῷ Πατρὶ τῶν πνευμάτων μετὰ δακρύων καὶ συντετριμμένης καρδίας, καὶ πνεῦμα εὐθὲς ἐγκαινισθήσεται τοῖς ἐγκάτοις σου.

οζ'. Οὐκ ἐν ὡρισμένῳ καιρῷ καὶ τόπῳ τὸ τῆς εὐχῆς τελεῖται μυστήριον. Εἰ γὰρ ὁρίζεις τὰ τῆς εὐχῆς ἐν ὥραις, καὶ καιροῖς, καὶ τόποις, ὁ τούτων ἐκτὸς ἄρα χρόνος σχολὴν ἐν ἄλλοις ἄγει πράγμασι ματαιότητος. Ὅρος γὰρ εὐχῆς τοῦτό ἐστι, τὸ περὶ B Θεὸν ἀνεκκλίνητον τοῦ νοός· ἔργον δέ, τὸ περὶ θεῖα πράγματα στρέφεσθαι τὴν ψυχήν· τέλος δέ, τὸ κολληθῆναι Θεῷ τὴν διάνοιαν, καὶ ἓν πνεῦμα μετ' αὐτοῦ χρηματίσαι, κατὰ τὸν ὅρον καὶ λόγον τοῦ Ἀποστόλου.

οη'. Εἰ καὶ τοῖς μέλεσι τῆς σαρκὸς ἐνεκρώθης, καὶ τὴν ψυχὴν ἐζωοποιήθης διὰ τοῦ Πνεύματος, καὶ ὑπερφυῶν χαρισμάτων ἠξιώθης ἀπὸ Θεοῦ, ἀλλά σύ γε μὴ ἄνετον ἐάσῃς τὸ λογιζόμενον τῆς ψυχῆς σου· στρέφεσθαι δὲ ἀεὶ τοῦτο ἔθιζε περὶ τὴν μνήμην τῶν ποτέ σοι ἡμαρτημένων, καὶ τῶν ἐν τῷ ᾅδῃ ποινῶν, καὶ ὡς κατάδικον νοερῶς ἑαυτὸν κατανόει. Οὕτω δὲ στρέφων ἐν τούτοις τὸν νοῦν, καὶ οὕτω κατανοῶν ἑαυτόν, συντετριμμένον φυλάξεις τὸ πνεῦμα, καὶ C τὴν πηγὴν βλύζουσαν ἕξεις τῆς κατανύξεως, τὰ τῆς θείας χάριτος ῥεῖθρα, Θεόν τε βλέποντα εἰς σέ, καὶ διδόντα σοι Πνεῦμα εἰς ἐπιστηριγμὸν τῆς καρδίας σου.

οθ'. Νηστεία λελογισμένη, ἀγρυπνίαν μετὰ μελέτης καὶ προσευχῆς λαβοῦσα συνέμπορον, ταχέως τοῖς τῆς ἀπαθείας ὅροις ἐπιβῆναι ποιεῖ τὸν ἐργάτην αὐτῆς, ἡνίκα τοῦτον, καὶ τὴν ψυχὴν δι' ὑπερβολὴν ταπεινώσεως, καταντλουμένην ἔχοντα τοῖς δάκρυσιν ἕξει, καὶ ὑπὸ τῆς ἀγάπης τοῦ Θεοῦ πυρπολούμενον. Εἰς τοῦτο δὲ ἐλθόντα, πρὸς τὴν εἰρήνην αὐτὸν τοῦ πνεύματος ἄγει τὴν πάντα νοῦν ἐλεύθερον ὑπερέχουσαν, καὶ διὰ τῆς ἀγάπης ἑνοῖ τῷ Θεῷ.

π'. Οὐχ οὕτω βασιλεὺς ἐπὶ δόξῃ καὶ βασιλείᾳ μέγα φρονεῖ, καὶ εἰς κράτος ἐναμβρυνόμενος χαίρει, ὡς D μοναχὸς ἐπὶ ψυχῆς ἀπαθείᾳ, καὶ δάκρυσι κατανύξεως. Ὁ μὲν γὰρ συμμαραινόμενον ἔχει τῇ βασιλείᾳ τὸ φρόνημα· ὁ δὲ συναπερχομένην ἐκεῖθεν καὶ μένουσαν μετ' εὐφροσύνης τὴν μακαρίαν ἀπάθειαν εἰς ἀπεράντους αἰῶνας. Οἷα γὰρ τροχὸς μέσον ἀνθρώπων κυλίεται κατὰ τὴν παροῦσαν ὁ τοιοῦτος ζωήν· μικρὰ μὲν τῇ γῇ καὶ τοῖς ἐν αὐτῇ προσεγγίζων διὰ τὴν ἀνάγκην τῆς φύσεως, ὅλος δὲ σφαιρειδῶς πρὸς ἀέρα φερόμενος νοητόν, ἀνακυκλουμένην ἐν ἑαυτῷ φέρει τὴν ἀρχὴν πρὸς τὸ τέλος, καὶ τὰ εἴδη τῶν χαρισμάτων ἐγκεκολαμμένα τῷ στεφάνῳ τῆς ταπεινώσεως. Ὧ καὶ πλήθουσά ἐστι τράπεζα, ἡ θεωρία τῶν ὄντων· πόμα δέ, ὁ κρατὴρ τῆς σοφίας· καὶ ἀνάπαυσις, ὁ Θεός.

76. Si cantes canticum orationis Deo, et frater astet pulsans januam cellæ tuæ, ne præferas opus orationis operi charitatis, nec despicias fratrem tuum pulsantem: hoc enim Deo gratum non est. Oleum enim vult charitatis, non vero sacrificium orationis. Sed munus relinquens orationis, da sermones charitatis tuo fratri, ipsum curans. Et tunc reversus, offer munus tuum Patri spirituum cum lacrymis et contrito corde, et spiritus rectus innovabitur in visceribus tuis.

77. Non in circumscripto tempore et loco perficitur orationis mysterium. Si enim circumscribis orationem horis, temporibusque et locis, ergo tempus extra hæc in aliis occupationibus peractum otio teritur inutili. Objectum enim orationis in eo consistit quod mens in Deo immota stet; opus autem, in eo quod ad res divinas convertatur anima; et finis, in eo quod adhæreat Deo intelligentia, unusque cum eo fiat spiritus, juxta effatum et vocem Apostoli.

78. Etsi membris carnis mortificatus es, animaque per Spiritum vivificatus, et supernaturalibus donis honoratus a Deo, ne tamen sinas relaxari partem animæ tuæ rationalem, sed hanc intendere sole ad memoriam iniquitatum tuarum antiquarum, ac pœnarum inferni, atque ut damnatum te mentaliter reputa. Hæc animo versans, hæc de te cogitans, contritum servabis spiritum, et compunctionis fons, divinæ gratiæ fluenta in te emittet, teque Deus respiciet, et spiritum tibi dabit ad stabiliendum cor tuum.

79. Jejunium rationabile, vigiliam cum meditatione et oratione comitem assumens, cito ad impassibilitatis limites suum ducit operarium, quando hujus animam reperit propter humilitatis excessum lacrymis madidam et amore Dei succensam; et eumdem huc evectum ducit ad pacem spiritus qua mens omnis libera fit, ac per charitatem Deo unit.

80. Non ita magna sentit rex de gloria et majestate regia, nec ita de sua potentia obstupefactus gaudet, quam monachus de impassibilitate animæ lacrymisque compunctionis. Etenim ille quidem gloriam habet simul cum diademate marcescentem, hic vero felicem habet impassibilitatem ab his terris inceptam et cum gaudio permansuram in infinita sæcula. Ut rota inter homines volvitur hujusmodi vir in præsenti vita; paululum quidem terram et ea quæ in ea sunt pertingens propter naturæ necessitatem, totus vero in aere spirituali circumvolutus, habet in seipso principium finem circulatim appetens, et imagines charismatum in humilitatis corona cælatas. Illi mensa est referta, theoria entium; poculum vero calix sapientiæ; et requies, Deus.

81. Qui laboribus virtutum sese ultro dedit, et A vitæ asceticæ cursum ardenter peragit, magnis muneribus a Deo dignus habetur. Hinc in medium progrediens, ad divinas revelationes et visiones venit, ac tantum lucidus et sapiens fit, quantum labor agonum ei augetur; quantum autem ad contemplationis apicem ascendit, tanto majorem in se commovet infestorum dæmonum invidiam: non possunt enim nisi ægre videre hominem in angeli naturam transformatum, cujus rei gratia acutum præsumptionis telum adversus eum parant. Et si dolum intelligens, in humilitatis arcem perfugiat sibimet diffidens, aufugit superbiæ abyssum, et in portum salutis deducitur. Si vero non, econtra correptus a Deo, spiritibus traditur vindicibus B ad involuntariam castigationem, quia voluntaria se non probavit: isti autem spiritus libidinosi sunt et carnales, pravique et iracundi: qui quidem ipsum humiliant amaris impetibus, donec propriam agnoscat infirmitatem, et questu tormenta pellat, ac dicat ipse cum David: « Bonum mihi quia humiliasti me, ut discam justificationes tuas [65]. »

82. Deus non vult nos esse semper cupiditatibus humiliatos, hisque persequentibus, leporum esse similes, ipsumque habere tantum ut petram refugii, tunc enim non dixisset: « Ego dixi: Dii estis, et filii Excelsi omnes [66]; » sed etiam ut cervos ad altos mandatorum suorum montes currere, C et vehementer sitire vivas Spiritus aquas; ut quemadmodum cervi naturaliter reptilia comedentes, calore ex longo cursu orto venenosam serpentium naturam in fetum, ut perhibent (vix credibile!) convertunt, nihil inde nocumentum patientes; ita et nos omnem cupiditatis cogitationem in intelligentiæ alvo captivam suscipientes, ardenti cursu mandatorum Dei et virtute Spiritus sancti transformemus eam in benevolentem ac salutarem virtutis praxim, sicque omnem cogitationem per praxim subjicere videamur in obedientiam Christi. Superior enim mundus non terrestribus et imperfectis hominibus, sed spirituali et perfectis et in virum perfectum plenitudinis Christi occurrentibus impleri debet.

83. Qui circa unum et idem versatur, nec ulterius moveri vult, similis est mulo qui machinam eodem semper circuit orbe. Qui enim semper carnem pugnat, et soli vacat corporis exercitationi, per omnem cruciatum inscio sibi magnum infert damnum, quia non consequitur divinæ voluntatis propositum. Nam « corporalis exercitatio ad modicum utilis est, » juxta divum Paulum [67], donec lutens carnis sensus demergatur pœnitentiæ fluentis, et vivifica spiritus mortificatio corporis mortificationi addatur, et lex spiritus regnet in nostra carne mortali. Pietas autem animæ, quam scientia

πα'. Ὁ πόνοις ἀρετῶν ἑαυτὸν ἑκουσίως ἐκδοὺς, καὶ τὸν τῆς ἀσκήσεως δρόμον θερμότερον ἐξανύων, μεγάλων ἀξιοῦται ἀπὸ Θεοῦ δωρεῶν. Ἔνθεν τοι καὶ πρὸς τὸ μέσον προκόπτων, εἰς θείας ἀποκαλύψεις καὶ ὀπτασίας ἔρχεται· καὶ τοσοῦτον ὅλος φωτοειδὴς καὶ σοφὸς γίνεται, ὅσῳ καὶ τῶν ἀγώνων αὐτῷ ὁ κάματος ἐπιτείνεται· ὅσον δὲ πρὸς ὕψος ἀνέρχεται θεωρίας, τοσοῦτον καὶ τὸν φθόνον πολὺν τῶν ὀλεθρίων δαιμόνων ἐγείρει κατ' αὐτοῦ. Οὐδὲ γὰρ φέρουσιν ὁρᾷν ἄνθρωπον εἰς ἀγγέλου φύσιν μεταβαλλόμενον· οὗ χάριν καὶ λεληθότως τὸ ὀξὺ τῆς οἰήσεως βέλος θήγουσι κατ' αὐτοῦ. Καὶ εἰ μὲν τὸν δόλον συνεὶς τῷ ὀχυρώματι προσφύγῃ τῆς ταπεινώσεως, καταγνοὺς ἑαυτοῦ, ἐκφεύγει τὸν τῆς ὑπερηφανίας ὄλεθρον, καὶ εἰς λιμένας εἰσάγεται σωτηρίας. Εἰ δ' οὖν, ἀλλ' ἐγκαταληφθεὶς ἄνωθεν, πνεύμασιν ἐξαιτοῦσιν ἐκδίδοται εἰς ἀκούσιον παίδευσιν, ἐπεὶ μὴ τῇ ἑκουσίῳ ἑαυτὸν ἐδοκίμασε· τὰ δέ εἰσι φιλήδονα καὶ φιλόσαρκα, πονηρὰ καὶ θυμώδη· ἃ καὶ ταπεινοῦσιν αὐτὸν ταῖς ἐπιφοραῖς δριμέως, ἕως οὗ ἐπιγνῷ τὴν οἰκείαν ἀσθένειαν, καὶ θρηνήσας, ἀποθήσῃ τὴν βάσανον· καὶ εἴπῃ μετὰ τοῦ Δαβὶδ καὶ αὐτός· « Ἀγαθόν μοι, ὅτι ἐταπείνωσάς με, ὅπως ἂν μάθω τὰ δικαιώματά σου. »

πβ'. Ὁ Θεὸς οὐ βούλεται ἡμᾶς εἶναι τοῖς πάθεσιν ἀεὶ ταπεινοὺς, καὶ ὑπ' αὐτῶν διωκομένους ὡς λαγωοὺς γενέσθαι, καὶ τιθέναι πέτραν καταφυγὴν μόνον αὐτόν· ἐπεὶ οὐκ ἂν εἶπεν· « Ἐγὼ εἶπα Θεοί ἐστε, καὶ υἱοὶ Ὑψίστου πάντες, » ἀλλὰ καὶ ὡς ἐλάφους ἐπὶ τὰ ὄρη τὰ ὑψηλὰ τῶν αὐτοῦ ἐντολῶν ἀνατρέχειν, καὶ διψητικωτάτους γίνεσθαι τῶν ζωοποιῶν ναμάτων τοῦ Πνεύματος· ἵνα καθάπερ ἐκεῖναι φύσει τοὺς ὄφεις ἐσθίουσαι τῇ ἐκ τοῦ πολλοῦ δρόμου θερμότητι τὴν ἰοβόλον φύσιν τῶν ὄφεων εἰς μόσχον παραδόξως, ὥς φασι, μεταποιοῦσι, μηδὲν ἐκεῖθεν βλαπτόμεναι· οὕτω καὶ ἡμεῖς πάντα λογισμὸν ἐμπαθείας ἐν γαστρὶ διανοίας δεχόμενοι, τῷ ἐμπύρῳ δρόμῳ τῶν τοῦ Θεοῦ ἐντολῶν, καὶ τῇ δυνάμει τοῦ Πνεύματος μεταποιῶμεν δι' αἰχμαλωσίας εἰς εὐώδη καὶ σωτηριώδη πρᾶξιν τῆς ἀρετῆς, ὡς ἂν πᾶν νόημα αἰχμαλωτίζειν φαινοίμεθα, διὰ πράξεως, εἰς τὴν ὑπακοὴν τοῦ Χριστοῦ. Ὁ γὰρ ἄνω κόσμος, οὐ διὰ χοϊκῶν καὶ ἀτελῶν ἀνδρῶν, ἀλλὰ διὰ πνευματικῶν καὶ τελείων, καὶ εἰς ἄνδρα τέλειον ἀναδεδραμηκότων τοῦ πληρώματος τοῦ Χριστοῦ, πληρωθῆναι δεῖται.

πγ'. Ὁ ἀεὶ περὶ τὸ αὐτὸ στρεφόμενος, καὶ μὴ πορρωτέρω κινηθῆναι βουλόμενος, ἡμιόνῳ τῷ περὶ τὴν μηχανὴν ἐπὶ τὸ αὐτὸ κινουμένῳ ἔοικεν. Ὁ γὰρ ἀεὶ μαχόμενος τῇ σαρκὶ, καὶ περὶ τὴν γυμνασίαν τοῦ σώματος ἐνασχολούμενος μόνην, διὰ πάσης κακοπαθείας ἔλαθεν ἑαυτὸν τὰ μέγιστα ζημιούμενος, ὡς μὴ καταλαβὼν τοῦ θείου βουλήματος τὸν σκοπόν· ἡ γὰρ σωματικὴ γυμνασία, κατὰ τὸν Παῦλον, πρὸς ὀλίγον ἐστὶν ὠφέλιμος, ἕως οὗ τὸ χοϊκὸν φρόνημα καταποθῇ τῆς σαρκὸς τοῖς τῆς μετανοίας ῥεύμασι, καὶ ἡ ζωοποιὸς τοῦ πνεύματος νέκρωσις τῷ σώματι ἐπιγένηται, καὶ ὁ νόμος τοῦ πνεύματος βασιλεύσῃ ἐν

[65] Psal. CXVIII, 71. [66] Psal. LXXXI, 6. [67] I Tim. IV, 8.

τῇ θνητῇ σαρκὶ ἡμῶν· ἡ δὲ εὐσέβεια τῆς ψυχῆς, ἡ A διὰ τῆς τῶν ὄντων γνώσεως καὶ τῶν ἀθανάτων φυτῶν, τῶν θείων ἐννοιῶν λέγω, θεωρουμένη ὡς ξύλον ζωῆς, ἐν τῇ νοερᾷ τοῦ νοὸς ἐργασίᾳ, πανταχοῦ καὶ ἐν πᾶσιν ὠφέλιμός ἐστιν, ὡς καθαρότητα καρδίας ἐργαζομένη· ὡς εἰρηνοποιοῦσα ἐν ταῖς δυνάμεσιν αὐτῆς, νοὸς φωτισμὸν, ἁγνείαν σώματος, σωφροσύνην, περιεκτικὴν ἐγκράτειαν, ταπεινοφροσύνην, κατάνυξιν, ἀγάπην, ἁγιασμὸν, γνῶσιν οὐράνιον, σοφίαν λόγου, καὶ θεωρίαν Θεοῦ. Ὃς τοίνυν ἐκ πολλῆς γυμνασίας ἀνέδραμεν εἰς τὴν τοιαύτην τελειότητα τῆς εὐσεβείας, τὴν ἐρυθρὰν τῶν παθῶν διαπεράσας θάλασσαν, εἰς τὴν γῆν τῆς ἐπαγγελίας εἰσῆλθε, ἐξ ἧς ῥέει τὸ γάλα καὶ τὸ μέλι τῆς τοῦ Θεοῦ γνώσεως, ἡ ἀδαπάνητος τῶν ἁγίων τρυφή.

πδ'. Ὁ μὲν μὴ προαιρούμενος ἀπὸ τῶν μερικῶν B καὶ πρὸς ὀλίγον τὸ ὠφέλιμον ἐχόντων ἀναστῆναι, καὶ ἐπὶ τὰ καθόλου ἐπωφελῆ ἀνελθεῖν, ἔτι τὸν πιτυρίαν ἄρτον ἐσθίει ἐν ἱδρῶτι τοῦ προσώπου αὐτοῦ, κατὰ τὴν ἄνωθεν ἀπόφασιν τοῦ Θεοῦ· διὸ καὶ ἀνόρεκτον ἐπιφέρεται τὴν ψυχὴν τοῦ νοητοῦ μάννα, καὶ αὐτοῦ τοῦ ἐκρεύσαντος μέλιτος ἀπὸ τῆς ῥαγείσης πέτρας τῷ Ἰσραήλ. Ὁ δὲ ἀκηκοώς· « Ἐγείρεσθε· ἄγωμεν ἐντεῦθεν, » καὶ ἀπὸ τῆς τοῦ διδασκάλου φωνῆς ἐγερθεὶς τῆς ἐπιπόνου ἐργασίας, καὶ ἐσθίειν τὸν ἄρτον τῆς ὀδύνης ἀφεὶς, τὴν αἴσθησιν ἀπεσείσατο, καὶ τῆς τοῦ Θεοῦ σοφίας τοῦ κρατῆρος ἐγεύσατο, οὗτος ἔγνω, ὅτι Χριστὸς ὁ Κύριος, ὡς πεπληρωκὼς μὲν τὸν νόμον τῶν ἐντολῶν ἐν τῇ διακονίᾳ τοῦ λόγου, ἀνελθὼν δὲ εἰς τὸ ὑπερῷον καὶ τὴν ἐπιδημίαν περιμένων τοῦ C Παρακλήτου.

πε'. Κατὰ τὰς τάξεις καὶ τοὺς βαθμοὺς τῆς ἐμφιλοσόφου ζωῆς, δεῖ πάντως ἡμᾶς ὁδεύειν ἐπὶ τὰ πρόσω, καὶ πρὸς τὸ ὑπερκείμενον, σπουδαίως ἀνέρχεσθαι, ὡς ἀεικινήτως ὄντας περὶ Θεὸν, καὶ στάσιν μὴ εἰδότας ποτὲ τοῦ καλοῦ. Ἔνθεν τοι καὶ ἀπὸ μὲν τῆς ἐμπράκτου ἀσκήσεως, ἐπὶ τὴν φυσικὴν θεωρίαν τῆς κτίσεως. Ἀπὸ δὲ ταύτης, ἐπὶ τὴν μυστικὴν τοῦ λόγου θεολογίαν ἀνέρχεσθαι χρὴ, καὶ καταπαύειν ἐν αὐτῇ ἀπὸ πάντων τῶν ἔργων τῆς σωματικῆς γυμνασίας, ὡς ὑπεράνω γεγονότας τῆς τοῦ σώματος ταπεινώσεως, καὶ τῆς ἀληθινῆς διακρίσεως τὴν γνῶσιν εἰληφότας τὴν εὐδιάκριτον. Εἰ δὲ οὔπω ταύτης τῆς διακρίσεως ἐλάβομεν τὴν γνῶσιν, οὐδὲ οὕτως ὁδεύειν ἐπὶ τὰ πρόσω, καὶ πρὸς τὸ τελειότερον οἴδαμεν ἐπι- D τείνεσθαι, χείρους ἔτι τῶν κατὰ κόσμον ἐσμὲν, οἳ ὅρον οὐκ οἴδασι προκοπῆς τῆς ἐχούσης ἀξίας, οὐδὲ στάσιν τῆς ἀναβάσεως, ἕως πρὸς τὸ ὑπερκείμενον τῶν ἄλλων ἀξιωμάτων ἀνέλθωσι, καὶ τὴν περὶ τούτου ἔφεσιν ἐν αὐτῷ καταπαύσωσιν.

πς'. Ἡ εὐτόνως ἐν θερμότητι καθαιρομένη ψυχὴ διὰ πόνων ἀσκήσεως, αὐγάζεται ὑπὸ τοῦ θείου φωτὸς, καὶ ὁρᾷν κατὰ μικρὸν ἄρχεται φυσικῶς τὸ δοθὲν αὐτῇ κάλλος ἀρχῆθεν ἀπὸ Θεοῦ, καὶ πλατύνεσθαι εἰς τὴν ἀγάπην τοῦ πεποιηκότος αὐτήν. Καθόσον δὲ τρανοῦνται αὐτῇ ἐκ καθάρσεως αἱ ἀκτῖνες τοῦ ἡλίου τῆς δικαιοσύνης, καὶ τὸ φυσικὸν κάλλος

entium et immortales plantæ, id est, divinæ cogitationes, habent ut lignum vitæ, in intellectuali mentis operatione, ubique et ad omnia utilis est, utpote producens puritatem cordis, pacem facultatum ejus, mentis illustrationem, castitatem corporis, prudentiam, universalem temperantiam, compunctionem, charitatem, sanctitatem, cœlestem scientiam, sapientiam Verbi, et visionem Dei. Qui igitur per multa exercitia ascendit ad talem pietatis perfectionem, rubro cupiditatum mari trajecto, in terram promissionis intravit, unde fluunt lac et mel scientiæ Dei, inexhausta sanctorum esca.

84. Qui non vult ab iis quæ imperfecta et ad modicum utilia sunt surgere, et ad ea quæ ad omnia sunt utilia ascendere, adhuc furfuraceum comedit panem in sudore vultus sui, juxta primævam Dei sententiam, ideoque anima ejus non appetit spirituale manna, nec ipsum mel de rupta petra fluens populo Israel. Qui vero audivit : « Surgite, eamus hinc [88], » et ad magistri vocem surrexit a laboriosa operatione, et comedere panem doloris desiit, hic sensualitatem exuit, calicemque sapientiæ Dei gustavit, hic scit Christum esse Dominum, quia implevit legem mandatorum in ministerio verbi, ascenditque in cœnaculum et adventum exspectat Paracleti.

85. Secundum ordinem et gradus vitæ philosophicæ, oportet nos semper procedere ulterius, et ad ea quæ sursum sunt, diligenter ascendere, tanquam ad Deum indesinenter tendentes, et immotos in bono stare nescientes. Hinc et a practica operatione procedendum est ad physicam contemplationem creationis. Ab ea vero ad mysticam Verbi theologiam ascendere oportet, et in hac requiescere ab omnibus corporalis exercitationis operibus, tanquam superiores corporis vilitate factos, verique judicii sanam adeptos scientiam. Si vero nondum hujus judicii scientiam accepimus, nec scimus procedere ulterius et ad perfectius contendere, pejores sumus mundanis hominibus, qui a dignis cessare progressibus et ab ascendendo desistere nesciunt, quin superiorem aliis dignitatem attigerint, hujusque cupiditas in ejus fruitionem desiverit.

86. Anima per continuos fervidosque ascesis labores purificata, illustratur divino lumine, ac paulatim incipit naturaliter videre insitam sibi primitus a Deo pulchritudinem, et crescere in amore sui auctoris. Quanto autem clarius ob suam puritatem radios perspicit solis justitiæ, ac naturale decus ei patet et innotescit, tantum labores

[88] Joan. xiv, 31.

exercitationis et ipsa multiplicat, ad augendam purificationem suam, ut pure muneris quo donata est magnitudinem intelligat, pristinam recuperet dignitatem, et imaginem puram et materiæ haud mistam conservet Creatori, atque nullatenus augere labores desinit, priusquam seipsam ab omni labe et macula mundaverit, dignamque effecerit visione et conversatione Dei.

87. « Revela oculos meos, et considerabo mirabilia de lege tua [69], » clamat ad Deum ille qui nebula terrestris sensus adhuc tegitur. Terrestris enim animi ignorantia, cum nebula sit et profunda caligo, animæ oculos circumtegens, eam reddit tenebrosam et caliginosam ad videndum res divinas et humanas, nec valentem splendores divini luminis respicere, aut pervenire ad fruitionem bonorum illorum « quæ oculus non vidit, nec auris audivit, nec in cor hominis ascendit [70]. » Hæc autem oculis per pœnitentiam revelatis, pure videt, audit in scientia, intelligenter comprehendit. Quin imo circa hæc ascensiones cogitationum disponit in corde suo. Unde dulcedine illorum gustata, clariorem acquirit scientiam, et sermone sapientiæ Dei narrat omnibus mirabilia Dei bona, quæ præparavit Deus diligentibus se, et omnes hortatur ad ea per multas luctas lacrymasque adipiscenda.

88. Septem donorum Spiritus enumeratio, desursum proficiscens, a sapientia incipit, ac descendit denique ad divini spiritum timoris, dicens: « Spiritus sapientiæ, spiritus intelligentiæ, spiritus consilii, spiritus fortitudinis, spiritus scientiæ, spiritus pietatis, spiritus timoris Dei [71]. » Nos autem incipere debemus a timore pœnarum, quo purificamur, ut per hunc primo recte a malo abstinentes, et per pœnitentiam a peccati sordibus purgati, spiritui timoris casti occurramus, viam ad eum dirigentes, omnisque boni operis quietem in ipso quærentes.

89. Qui a timore judicii incessit, et ad puritatem cordis per pœnitentiæ lacrymas progreditur, repletur primum sapientia, quia initium hujus est timor, ut scriptum est [72]; deinde intelligentia, et postea consilio, quo utilia sibi consilia amplectitur. Ad hoc progressus per mandatorum observationem, ad scientiam rerum pervenit, et divinarum humanarumque rerum certissimam accipit notitiam. Inde totus pietatis habitaculum factus, in charitatis arcem ascendens perficitur, et statim replet eum casti spiritus timoris, a quo servetur depositus in eo thesaurus regni cœlorum. Hic timor valde salutaris efficit ut ille qui in turrim

A ἀπογυμνοῦται αὐτῇ, καὶ γνωρίζεται, κατὰ τοσοῦτον τοὺς πόνους τῆς γυμνασίας καὶ αὐτὴ πληθύνει, εἰς πλείονα κάθαρσιν ἑαυτῆς· ἵνα καθαρῶς, ἧς ἠξιώθη δωρεᾶς, καταμάθῃ τὴν δόξαν. καὶ τὴν παλαιὰν εὐγένειαν ἀναλάβηται· καὶ τὴν εἰκόνα καθαρὰν καὶ ἀμιγῆ τῆς ὕλης ἀνασώσῃ τῷ πλάσαντι· καὶ οὐδαμῶς τῆς προσθήκης τῶν πόνων ἐνδίδωσιν, ἕως οὗ ῥύπου παντὸς καὶ μολυσμοῦ ἑαυτὴν ἐκκαθάρῃ, καὶ ἀξίαν εἰς θεωρίαν καὶ ὁμιλίαν Θεοῦ ἀπεργάσηται.

πζ'. « Ἀποκάλυψον τοὺς ὀφθαλμούς μου καὶ κατανοήσω τὰ θαυμάσια ἐκ τοῦ νόμου σου, » ὁ ὑπὸ τῆς ἀχλύος ἔτι τοῦ γεώδους φρονήματος καλυπτόμενος βοᾷ πρὸς Θεόν. Ἡ γὰρ τοῦ χοϊκοῦ νοὸς ἄγνοια, ἀχλὺς οὖσα, καὶ ζόφος βαθὺς, τὰς ὁράσεις τῆς ψυχῆς ἐπικαλύπτουσα, σκοτεινὴν αὐτὴν καὶ ζοφώδη περὶ τὸ
B νοεῖν τά θεῖά τε καὶ ἀνθρώπινα, ἀπεργάζεται, μὴ δυναμένην πρὸς τὰς αὐγὰς τοῦ θείου φωτὸς ἀτενίζειν, ἢ ἐν ἀπολαύσει γίνεσθαι τῶν ἀγαθῶν ἐκείνων, « ἃ ὀφθαλμὸς οὐκ εἶδε, καὶ οὖς οὐκ ἤκουσε, καὶ ἐπὶ καρδίαν ἀνθρώπου οὐκ ἀνέβη. » Ταῦτα δὲ ἀποκαλυπτομένη διὰ μετανοίας τοὺς ὀφθαλμοὺς, ὁρᾷ καθαρῶς, ἀκούει ἐν γνώσει, καὶ νοεῖ συνετῶς. Οὐ μὴν ἀλλὰ καὶ ἀναβάσεις περὶ τούτων διατίθεται νοημάτων ἐν τῇ καρδίᾳ αὐτῆς. Ἔνθεν τοι καὶ ἀπογευσαμένη τοῦ ἡδέος αὐτῶν, τρανοῦται τὴν γνῶσιν, καὶ διὰ λόγου σοφίας Θεοῦ διηγεῖται πᾶσι τὰ θαυμάσια τοῦ Θεοῦ ἀγαθὰ, ἃ ἡτοίμασεν ὁ Θεὸς τοῖς ἀγαπῶσιν αὐτὸν, καὶ πάντας εἰς τὴν μετουσίαν τῶν τοιούτων προτρέπεται, διὰ πολλῶν ἀγώνων, καὶ δακρύων
C ἐλθεῖν.

πη'. Ἑπτὰ τῶν χαρισμάτων ὄντων τοῦ Πνεύματος, ἄνωθεν ὁ λόγος ἀρχόμενος, ἀπὸ τῆς σοφίας ἀπαριθμεῖται αὐτὰ, καὶ καταβιβάζει τὸ τέλος, εἰς τὸν θεῖον φόβον τοῦ Πνεύματος, πνεῦμα λέγων σοφίας, πνεῦμα συνέσεως, πνεῦμα βουλῆς, πνεῦμα ἰσχύος, πνεῦμα γνώσεως, πνεῦμα εὐσεβείας, πνεῦμα φόβου Θεοῦ. Ἡμᾶς δὲ δεῖ ἀπὸ τοῦ φόβου τοῦ καθαίροντος ἄρχεσθαι, ὅς ἐστι τῶν κολάσεων, ἵνα διὰ τούτου καλῶς πρότερον τὴν ἀποχὴν τοῦ κακοῦ ποιήσαντες, καὶ διὰ μετανοίας προκαθαρθέντες τῶν σπίλων τῆς ἁμαρτίας, ἐπὶ τὸν φόβον τοῦ Πνεύματος τὸν ἁγνὸν καταντήσωμεν τοῦτον, καθ' ὁδὸν ἐρχόμενοι πρὸς αὐτὸν, καὶ καταπαύοντες ἐν αὐτῷ πᾶσαν ἐργασίαν τῆς ἀρετῆς.

D πθ'. Ὁ ἀπὸ τοῦ φόβου τῆς κρίσεως ἐναρξάμενος, καὶ εἰς καθαρότητα καρδίας διὰ δακρύων προκόπτων τῆς μετανοίας, πληροῦται πρῶτον σοφίας, ἐπειδὴ καὶ ἀρχὴ ταύτης ὁ φόβος, κατὰ τὸ εἰρημένον, ἐστίν· εἶτα συνέσεως, καὶ μεθ' ἅμα βουλῆς, δι' ἧς ἑαυτῷ τὰ λυσιτελῆ βουλεύεσθαι κατασπάζεται. Εἰς τοῦτο δὲ προκόψας διὰ τῆς ἐργασίας τῶν ἐντολῶν, εἰς γνῶσιν τῶν ὄντων ἀνέρχεται, καὶ λαμβάνει θείων καὶ ἀνθρωπίνων πραγμάτων ἀκριβεστάτην τὴν εἴδησιν. Ἐντεῦθεν δὲ ὅλος εὐσεβείας γενόμενος ἐνδιαίτημα, εἰς τὴν τῆς ἀγάπης ἀκρόπολιν ἀνελθὼν τελειοῦται· καὶ εὐθὺς ὁ ἁγνὸς τοῦ Πνεύματος φόβος λαμβάνει αὐτὸν εἰς τὸ φυλάττειν τὸν ἐναποτεθέντα θησαυρὸν ἐν

[69] Psal. cxviii, 18. [70] Isa. lxiv, 4; I Cor. ii, 9. [71] Isa. xi, 2, 3. [72] Prov. i, 7.

αὐτῷ τῆς βασιλείας τῶν οὐρανῶν. Οὗτος ὁ φόβος λίαν σωτήριος ὤν, τὸν εἰς τὴν περιωπὴν τῆς ἀγάπης ἀνυψωθέντα, σύντρομον ποιεῖ καὶ ἐναγώνιον, φόβῳ τοῦ μὴ ἐκπεσεῖν τοῦ τοιούτου ὕψους τῆς ἀγάπης Θεοῦ, καὶ πάλιν εἰς τὸν φόβον ἀποῤῥιφῆναι τὸν φρικτὸν τῆς κολάσεως.

A charitatis ascendit, tremat et arma non deponat, metuens ne decidat de hoc apice amoris Dei, ac rursus dejiciatur in terribilem pœnarum timorem.

ϙ'. Ἄλλως τοῖς εἰσαγωγικοῖς εἰς τὸν τῆς εὐσεβείας βίον τῶν Γραφῶν ἡ ἀνάγνωσις γίνεται, καὶ ἄλλως τοῖς ἐπὶ τὸ μέσον προκόψασι, καὶ ἑτέρως τοῖς ἐπὶ τὸ τέλειον ἀνατρέχουσι. Τοῖς μὲν γὰρ, ἄρτος γίνεται τραπέζης Θεοῦ, στηρίζων τὰς καρδίας αὐτῶν εἰς τοὺς ἱεροὺς ἀγῶνας τῆς ἀρετῆς· ὃς καὶ δύναμιν ἰσχύος παρέχει αὐτοῖς εἰς τὴν συμπλοκὴν τῶν ἐνεργούντων τὰ πάθη πνευμάτων, καὶ μαχητὰς ἀνδρείους κατὰ τῶν δαιμόνων τούτους ἀποτελεῖ, ὡς λέγειν αὐτούς· « Ἡτοίμασας ἐνώπιόν μου τράπεζαν ἐξ ἐναντίας τῶν θλιβόντων με· » τοῖς δὲ, οἶνος ποτηρίου θείου, εὐφραίνων τὰς καρδίας αὐτῶν, καὶ ἐξιστῶν αὐτοὺς τῇ δυνάμει τῶν ἐννοιῶν, καὶ τὸν νοῦν ἐπαίρων αὐτῶν ἀπὸ τοῦ ἀποκτιννύντος γράμματος, καὶ πρὸς τὰ βάθη τοῦ Πνεύματος ἐρευνητικῶς ἐμβιβάζων, καὶ ὅλον γεννητικόν τε καὶ ἐφευρετικὸν νοημάτων ἀπεργαζόμενος, ὡς καὶ αὐτοὺς οἰκείως λέγειν· « Καὶ τὸ ποτήριόν σου μεθύσκον με ὡσεὶ κράτιστον· » τοῖς δὲ, ἔλαιον θείου Πνεύματος, λιπαῖνον αὐτῶν τὴν ψυχὴν, καὶ καταπραΰνον καὶ ταπεινοῦν αὐτὴν τῇ ὑπερβολῇ τῶν θείων ἐλλάμψεων, καὶ ὅλην ὑπεράνω ποιοῦν τῆς τοῦ σώματος ταπεινώσεως· ὡς καὶ αὐτὴν καυχωμένην βοᾷν· « Ἐλίπανας ἐν ἐλαίῳ τὴν κεφαλήν μου, καὶ τὸ ἔλεός σου πάσας τὰς ἡμέρας τῆς ζωῆς μου καταδιώξει με. »

90. Scripturarum lectio aliud fit iis qui viam pietatis inchoant, aliud iis qui ad medium progressi sunt, aliud iis qui ad perfectionem currunt. Aliis enim fit panis mensæ Dei, confirmans cor eorum ad agones virtutis: qui validas eis suppeditat vires ad certandum cum dæmoniis cupiditates excitantibus, eosque fortes athletas contra dæmones efficit, ita ut dicant: « Parasti in conspectu B meo mensam adversus eos qui tribulant me [73]. » Aliis fit vinum calicis divini, lætificans cor eorum, eos sui impotes reddens vi cogitationum, mentem eorum eripiens a littera quæ occidit, et ad profunda spiritus placide adducens, totamque creatricem et inventricem cogitationum efficiens, ita ut et ipsi convenienter dicant: « Et calix tuus inebrians quam præclarus est [74]. » Aliis fit oleum divini Spiritus, impinguans eorum animam, mitigansque et humilians ipsam superabundantia divinarum illuminationum, ac totam elevans supra corporis vilitatem, ita ut et ipsa gloriabunda clamet: « Impinguasti in oleo caput meum, et misericordia tua subsequetur me omnibus diebus vitæ meæ. [75] » C

ϙα'. Ἕως ἂν ἐμπόνως διὰ τῆς ἐμπράκτου φιλοσοφίας ἐν ἱδρῶτι τοῦ προσώπου κατευθυνώμεθα πρὸς Θεὸν, τὰ πάθη τῆς σαρκὸς ἐκμειοῦντες, τὸν ἐπιούσιον ἄρτον τὸν ἀπὸ τῆς γεωργίας τῶν ἀρετῶν γεωργούμενον, καὶ τὰς καρδίας τῶν ἀνθρώπων στηρίζοντα, τρέφεται ὁ Κύριος μεθ' ἡμῶν, ἐν τῇ τραπέζῃ τῶν χαρισμάτων αὐτοῦ· ὅταν δὲ διὰ τῆς ἀπαθείας ἁγιασθῇ παρ' ἡμῖν τὸ ὄνομα αὐτοῦ, καὶ αὐτὸς βασιλεύσῃ, ἐν πάσαις ἡμῶν ταῖς δυνάμεσι τῆς ψυχῆς, καθυποτάξας καὶ εἰρηνεύσας τὰ διεστῶτα, φημὶ δὴ τὸ χεῖρον τῷ κρείττονι λογισμῷ· καὶ τὸ θέλημα αὐτοῦ γένηται ὡς ἐν οὐρανῷ καὶ ἐπὶ ἡμῶν, τότε πόμα καινὸν ὑπὲρ λόγον τῆς σοφίας τοῦ Λόγου, κιρνώμενον ἐν κατανύξει, καὶ γνώσει μυστηρίων μεγάλων, πίνει μεθ' ἡμῶν ἐν τῇ αὐτοῦ βασιλείᾳ, τῇ εἰς ἡμᾶς γινομένῃ, ἐν μετουσίᾳ δὲ τοῦ Πνεύματος γινομένοις ἡμῖν τοῦ Ἁγίου, καὶ τὴν καλὴν ἀλλοιουμένοις ἡμῖν ἀλλοίωσιν, ἐν τῇ ἀνακαινίσει τοῦ νοὸς ἡμῶν, τότε Θεὸς ὢν, θεοῖς συνέσεται ἡμῖν, ὡς ἀπαθανατίζων τὸ πρόσλημμα.

91. Quandiu laboriose per practicam philosophiam in sudore vultus nostri tendimus ad Deum, cupiditates carnis imminuentes, supersubstantialem panem a virtutum cultura exaratum, et corda hominum confirmantem, manducat nobiscum Deus in mensa charismatum suorum. Cum autem per impassibilitatem sanctificatum est a nobis nomen ejus, et ipse regnat in omnibus animæ nostræ facultatibus, subactis et reconciliatis quæ erant divisa, id est, malis cogitationibus cum bonis, et voluntas ejus fit sicut in cœlo et in nobis; tunc vinum novum et ineffabile sapientiæ Verbi, mistum in D compunctione altorumque mysteriorum scientia, bibit nobiscum in regno suo, quod in nos pervenit. Et cum participes facti erimus Spiritus sancti, et pulchra mutatione mutati erimus, in renovatione mentis nostræ, tunc Deus diis conjungetur nobis, quod assumpsit immortale faciens.

ϙβ'. Ὅταν τὸ ἄσχετον ὕδωρ τῶν ἐμπαθῶν τοῦ νοὸς λογισμῶν, διὰ τῆς ἐπιδημίας κατασχεθῇ τοῦ ἁγίου Πνεύματος, καὶ ἡ ἁλμυρὰ τῶν ἀπρεπῶν ἐννοιῶν τε καὶ ἐνθυμήσεων ἄβυσσος, δι' ἐγκρατείας καὶ μελέτης θανάτου χαλινωθῇ, τότε φυσᾷ τὸ θεῖον Πνεῦμα τῆς μετανοίας, καὶ κατέρχονται τὰ τῆς κατανύξεως

92. Cum infrenis unda libidinosarum mentis cogitationum præsentia Spiritus cohibita est, et amara pravarum cogitationum et conceptionum abyssus temperantia et mortis meditatione est refrenata, tunc spirat divinus pœnitentiæ Spiritus, ac descendunt compunctionis undæ, quas Deus Dominus

[73] Psal. XXII, 5. [74] ibid. [75] ibid. 5, 6.

in pœnitentiæ pelvim injiciens, spirituales lavat pedes nostros, eosque dignos facit qui calcent atria regni sui.

93. Verbum Dei factum caro, et perfectus homo secluso peccato, naturam nostram in unitate personæ assumptam, ut Deus, refecit ac deificavit. Cum sit ratio primæ intelligentiæ, quæ est Deus, parti illius rationali conjunctum est, eamque sublimem elevavit ut de rebus divinis cogitaret ac ratiocinaretur. Cum sit etiam ignis, igne substantiali ac divino partem illius irascibilem adversus hostiles cupiditates dæmonesque acriter duravit. Et cum sit ille quem desiderat omnis rationalis natura et in quo requiescit omnis appetitus, partem illius concupiscibilem cum sincero amore ardentiorem effecit in participationem bonorum vitæ æternæ. Sicque totum hominem in seipso redintegrans, novum ex veteri fecit, in eoque refecto nihil reliquit quod Verbum Creatorem criminaretur.

94. Verbum, oblato in se restaurationis nostræ sacrificio, ipse pro nobis seipsum per crucem ac mortem immolavit, immolandumque dat suum corpus immaculatum, et hoc in animæ cibum quotidie nobis præstat, ut illud manducantes, et bibentes pretiosum ejus sanguinem, hac participatione in sensibus animæ fiamus meliores quam sumus, commisti cum illis, et a deteriori in melius transformati, ac duplici Verbi naturæ duplici modo uniti, corpore scilicet et anima rationali, utpote Deo conjuncti incarnato nobisque secundum carnem consubstantiali, ita ut jam non nostri simus, sed illius qui nos sibiipsi adunavit per immortalem mensam, ac tales nos fecit esse gratia qualis ipse est natura.

95. Si ergo probati virtutum laboribus et lacrymis purgati, accedentes edamus de pane hoc, et de hoc calice bibamus, duplicis naturæ nostræ facultatibus duplex natura Verbum præ clementia commiscetur, totus transformans nosmetipsos in seipsum, ut incarnatus nobisque, quatenus homo consubstantialis, ac totos deificans sermone scientiæ, et nos sibi, tanquam conformes et fratres, identificans ut Deus et Patri consubstantialis. Si vero fœdati cupiditatum fæce et inquinati sorde peccati Christum adeamus, igne naturali iniquitatis ad nos accedens, nos accendit uritque totos, vitamque nostram succidit, non voluntate suæ bonitatis, sed contemptu insensibilitatis nostræ coactus.

96. Omnibus qui duce philosophia practica viam inire cœperunt mandatorum Christi, Dominus invisibiliter appropinquans, eos comitatur, utpote imperfectum adhuc habentes sensum et animam in sermone virtutis dubitantem: quorum proinde animæ oculi juste impediuntur quin proprios cognoscant progressus dum comitatur ipsos Dominus, et adjuvat ut a cupiditatibus liberentur,

A ὕδατα, ἅτινα ὁ Θεὸς καὶ Δεσπότης ἐν τῷ τῆς μετανοίας βάλλων νιπτῆρι, τοὺς νοητοὺς ἡμῶν ἀποκαθαίρει πόδας, καὶ πατεῖν ἀξίους αὐτοὺς ποιεῖ τὴν αὐλὴν τῆς βασιλείας αὐτοῦ.

ϟγʹ. Ὁ τοῦ Θεοῦ Λόγος γεγονὼς σάρξ, καὶ τὴν ἡμετέραν φύσιν ἐν ἑαυτῷ ὑποστήσας, καὶ ἄνθρωπος τέλειος χρηματίσας, χωρὶς ἁμαρτίας, ὡς Θεὸς τέλειος ταύτην ἀναπλάσας, ἐθέωσε. Λόγος δὲ ὢν τοῦ πρώτου νοὸς καὶ Θεοῦ, τῷ ταύτης ἡνώθη λογιστικῷ· καὶ τοῦτο τὰ θεῖα φρονεῖν καὶ λογίζεσθαι, εἰς ὕψος ἐπτέρωσεν· ἀλλὰ καὶ πῦρ ὑπάρχων, πυρὶ τῷ οὐσιώδει καὶ θείῳ, τὸ ταύτης θυμικὸν κατὰ τῶν ἀντιπάλων παθῶν καὶ δαιμόνων ὀξέως ἐστόμωσεν· ἔφεσις δὲ ὢν πάσης λογικῆς φύσεως, καὶ κατάπαυσις ἐπιθυμίας, τὸ ἐπιθυμητικὸν αὐτῆς, εἰς τὴν μετου-B σίαν τῶν ἀγαθῶν ἐκείνων τῆς αἰωνίου ζωῆς μετὰ ἐνδιαθέτου ἀγάπης ἐπλάτυνε. Καὶ οὕτως ὅλον τὸν ἄνθρωπον ἐν ἑαυτῷ ἀνακαινίσας, νέον ἐκ παλαιοῦ ἀπειργάσατο, μηδένα κατηγορίας λόγον κατὰ τοῦ δημιουργοῦ Λόγου ἐν τῇ ἀναπλάσει ἐπιφερόμενον.

ϟδʹ. Ἱερουργήσας ὁ Λόγος ἐν ἑαυτῷ τὴν ἡμετέραν ἀνάπλασιν, αὐτὸς ὑπὲρ ἡμῶν ἑαυτὸν, διὰ σταυροῦ καὶ θανάτου, ἔθυσε, καὶ θύεσθαι ἀεὶ δίδωσι τὸ ἄχραντον αὐτοῦ σῶμα, καὶ εἰς ψυχοτρόφον πανδαισίαν τίθησιν αὐτὸ καθ' ἑκάστην ἡμῖν, ὡς ἂν τοῦτο τρώγοντες, καὶ πίνοντες αὐτοῦ τὸ τίμιον αἷμα, ἐν αἰσθήσει ψυχῆς γενώμεθα τῇ μεθέξει κρείττονες, ἢ ὅπερ ἐσμὲν, ἀνακιρνώμενοι τούτοις, καὶ μεταποιούμενοι ἐπὶ τὸ μᾶλλον ἀπὸ τοῦ ἥττονος, καὶ ἑνοποιού-C μενοι τῷ διττῷ λόγῳ διττῶς· σώματι, καὶ ψυχῇ λογικῇ, ὡς σεσωματωμένῳ Θεῷ καὶ ἡμῖν κατὰ τὴν σάρκα ὁμοουσίῳ, ὥστε μὴ ἑαυτῶν εἶναι, ἀλλὰ τοῦ ἑνοποιήσαντος ἡμᾶς ἑαυτῷ διὰ τῆς ἀθανάτου τραπέζης, καὶ τοῦτο ποιήσαντος εἶναι θέσει, ὅπερ αὐτὸς κατὰ φύσιν ἐστίν.

ϟεʹ. Εἰ μὲν οὖν δεδοκιμασμένοι ἐν τοῖς πόνοις τῶν ἀρετῶν, καὶ προκεκαθαρμένοι τοῖς δάκρυσι, προσερχόμενοι τρώγομεν ἐκ τοῦ ἄρτου τούτου, καὶ ἐκ τούτου τοῦ ποτηρίου πίνομεν, ταῖς δυσὶ φυσικαῖς δυνάμεσιν, ὁ διττὸς λόγος ἐν πραότητι ἡμῶν ἀνακιρνᾶται, ὅλος μεταποιῶν ἡμᾶς αὐτοὺς ἑαυτῷ, ὡς σεσαρκωμένος, καὶ ἡμῖν, κατὰ τὸ ἀνθρώπινον, ὁμοούσιος, καὶ ὅλους θεοποιῶν τῷ λόγῳ τῆς γνώσεως, καὶ ἑαυτῷ ἡμᾶς, οἷα δὴ συμμόρφους, καὶ ἀδελφοὺς D οἰκειούμενος ὡς Θεὸς, καὶ τῷ Πατρὶ ὁμοούσιος. Εἰ δὲ πεφυρμένοι τῇ ὕλῃ τῶν παθῶν, καὶ ἐσπιλωμένοι τῷ ῥύπῳ τῆς ἁμαρτίας, τῷ φυσικῷ πυρὶ τῷ ἀναλωτικῷ τῆς κακίας προσπελάζων ἡμῖν, ἐμπιπρᾷ καὶ καταφλέγει ὅλους ἡμᾶς, καὶ τὰ τῆς ζωῆς ὑποτέμνει ἡμῶν, οὐ θελήματι τῆς αὐτοῦ ἀγαθότητος, ἀλλὰ τῇ καταφρονήσει τῆς ἀναισθησίας ἡμῶν βιαζόμενος.

ϟϛʹ. Πᾶσι τοῖς κατὰ τὴν πρακτικὴν φιλοσοφίαν τὴν ὁδὸν ἀρξαμένοις ὁδεύειν τῶν ἐντολῶν τοῦ Χριστοῦ, ὁ Κύριος ἀοράτως ἐγγίζων, ἀτελὲς ἔχουσιν ἔτι τὸ φρόνημα, καὶ διστάζουσαν τὴν ψυχὴν περὶ τοῦ λόγου τῆς ἀρετῆς, συμπορεύεται, ὧν ἄρα δικαίως καὶ οἱ ὀφθαλμοὶ τῆς ψυχῆς κρατοῦνται, τό γε νῦν ἔχον, τοῦ μὴ ἐπιγνῶναι τὴν ἰδίαν προκοπὴν ἐν τῷ συμπορεύεσθαι α[...]ς τὸν Κύριον, καὶ συνεργεῖν

μὲν εἰς ἀπαλλαγὴν τῶν παθῶν, ὀρέγειν δὲ χεῖρα βοηθείας, εἰς κατόρθωσιν πάσης ἀρετῆς. Ποιουμένων δὲ προκοπὴν εἰς τοὺς ἀγῶνας τῆς εὐσεβείας, καὶ πρὸς τὴν ἀπάθειαν διὰ ταπεινώσεως ἐρχομένων αὐτῶν, οὐ βούλεται ὁ λόγος μέχρι τούτου στῆναι αὐτοὺς κεκμηκότας τοῖς πόνοις τῶν ἀρετῶν, ἀλλὰ πορρωτέρω πορεύεσθαι καὶ πρὸς θεωρίαν ἀνάγεσθαι· ὅθεν καὶ ψωμίσας αὐτοὺς ἐν μέτρῳ, τὸν ἄρτον ἐφ' ἱκανὸν τῶν δακρύων, διὰ φωτὸς κατανύξεως ἐπευλογεῖ, καὶ τὸν νοῦν αὐτῶν διανοίγει εἰς τὸ συνιέναι τὸ βάθος τῶν θείων Γραφῶν, κἀκεῖθεν τὰς φύσεις καὶ τοὺς λόγους κατοπτεῦσαι τῶν ὄντων, καὶ συστέλλει εὐθὺς ἀπ' αὐτῶν ἑαυτὸν, εἰς τὸ διαναστῆναι αὐτοὺς καὶ σπουδαιότερον ζητῆσαι μαθεῖν, τίς ἡ τῶν ὄντων γνῶσις, καὶ τίς ἡ ἐκ ταύτης ἀνύψωσις· οἳ καὶ σπουδαίως ζητήσαντες, ἐπὶ τὴν ὑψηλοτέραν ἀνέρχονται τοῦ λόγου διακονίαν, καὶ κηρύσσουσι πᾶσι τὴν ἐκ πράξεως καὶ θεωρίας τοῦ λόγου ἀνάστασιν.

ϞΖʹ. Εἰκότως ὁ λόγος τὴν βραδυτῆτα προσονειδίζει τοῖς ἐγχρονίζουσιν εἰς τοὺς πόνους τῆς πρακτικῆς γυμνασίας, καὶ μὴ βουλομένοις μεταπεσεῖν ἐκεῖθεν, καὶ πρὸς τὴν ὑψηλοτέραν ἀνελθεῖν τῆς θεωρίας ἐπίβασιν, λέγων αὐτοῖς· Ὦ ἀνόητοι καὶ βραδεῖς τῇ καρδίᾳ, τοῦ πιστεύειν ἐπὶ τὸν δυνάμενον ἀποκαλύψαι λόγον τῆς φυσικῆς θεωρίας τοῖς κατὰ πνεῦμα περιπατοῦσι τὰ βάθη τοῦ Πνεύματος. Τὸ γὰρ μὴ βούλεσθαι ἀπὸ τῶν εἰσαγωγικωτέρων ἀγώνων ἐπὶ τοὺς τελεωτέρους μεταβαίνειν, καὶ ἀπὸ τοῦ ῥητοῦ σώματος τῆς θείας Γραφῆς, ἐπὶ τὸν νοῦν καὶ τὴν διάνοιαν τοῦ λόγου χωρεῖν, δεῖγμα ψυχῆς ῥαθύμου, καὶ ἀγεύστου τῆς πνευματικῆς ὠφελείας, καὶ φθονούσης δεινῶς τῇ ἑαυτῆς προκοπῇ, ἥτινι οὐ μόνον ῥηθήσεται, ὡς ἐσβεσμένην τὴν ἰδίαν φερούσῃ λαμπάδα, Ὕπαγε ἀγόρασον ἔλαιον ἀπὸ τῶν πωλούντων, ἀλλὰ πρὸς τὸ κλεισθῆναι αὐτῇ τὸν νυμφῶνα, καὶ, Ὕπαγε· οὐκ οἶδά σε πόθεν εἶ.

ϞΗʹ. Ὅταν ὁ τοῦ Θεοῦ λόγος ἐν τῇ καταπεσούσῃ ψυχῇ, ὡς ἐν πόλει παραγένηται Βηθανίᾳ, τὸν ὑπὸ τῆς ἁμαρτίας τεθνεῶτα νοῦν αὐτῆς, καὶ τεθαμμένον ὑπὸ τὴν φθορὰν τῶν παθῶν ἐξαναστήσων, τότε ἡ φρόνησις, καὶ ἡ δικαιοσύνη τῇ λύπῃ βεβαπτισμέναι τῆς νεκρώσεως τοῦ νοὸς οἷα δὴ θρηνοῦσαι, προσυπαντῶσιν αὐτῷ, καί φασιν· Εἰ ἧς ὧδε παρ' ἡμῖν τηρούμενός τε καὶ φυλαττόμενος, οὐκ ἂν ὁ ἀδελφὸς ἡμῶν νοῦς ἐτεθνήκει ὑπὸ τῆς ἁμαρτίας. Ἔνθεν τοι ἡ μὲν δικαιοσύνη θρέψαι τὸν λόγον διὰ πολλῆς μερίμνης καὶ ἐργασίας σπεύδει τῶν ἀρετῶν, καὶ τράπεζαν αὐτῷ ποικίλην, καὶ πολυειδῆ κακοπαθείας τεθέναι φιλοτιμεῖται· ἡ φρόνησις δὲ τῶν ἄλλων πασῶν ἀλογήσασα φροντίδων, καὶ τῆς ἐπιπόνου κακοπαθείας, ἐπὶ τὴν νοερὰν ἐργασίαν, καὶ τὰς νοερὰς κινήσεις τοῦ λόγου, καὶ τὴν τῶν νοημάτων τῆς αὐτοῦ θεωρίας ἀκρόασιν παρακαθέζεσθαι κέκρικε. Διὸ καὶ τὴν μὲν, ἀποδέχεται καλῶς ἀγωνιζομένην ὁ λόγος, θρέψαι αὐτὸν τῇ τραπέζῃ φιλοτίμως τῆς πολυειδοῦς καὶ ἐμπράκτου φιλοσοφίας, ἀλλὰ περὶ πολλὰ μεριμνῶσαν εἴδη κακοπαθείας, καὶ πρὸς τὸ ἐν ὀλίγοις

A manumque porrigit auxiliatricem, ad acquisitionem omnis virtutis. Illis vero in agonibus pietatis proficientes, et ad impassibilitatem per humilitatem devenientes, non vult Verbum tot laboribus virtutum fessos ibidem consistere, sed procedere ulterius et ad contemplationem ascendere : unde cibans eos in mensura pane plusquam sufficienti lacrymarum, per lumen compunctionis benedicit ; eorumque intelligentiam aperit ad penetranda profunda divinarum Scripturarum, indeque naturas et rationes rerum perspiciendas, et statim sese ab eis retrahit, ut illi resurgant ac diligentius inquirere discant quæ sit scientia rerum, et quæ proveniens ex hac elevatio : qui quidem diligenti B inquisitione facta, ad sublimius ascendunt verbi ministerium, et prædicant omnibus Verbi resurrectionem ex praxi ac theoria.

97. Convenienter Verbum tarditatem cordis exprobrat iis qui morantur in laboribus practicæ exercitationis, nec volunt inde divertere, et ad altiorem ascendere theoriæ gradum, dicens illis : O stulti et tardi corde ad credendum in eum qui potest physicæ theoriæ verba revelare illis qui spiritu perambulant profunda Spiritus [76]. Nolle enim ab initialibus agonibus ad perfectiores transire, et a corporali divinæ Scripturæ littera ad mentem et sensum verborum progredi, est signum animæ pigræ et spirituales fructus non gustantis, suique ipsius C profectui invidentis : cui, utpote exstinctam ferenti suam lampadem, non solum dicetur : « Recede, eme oleum a venditoribus [77], » sed quia clausa est ipsis Sponsi janua : « Recede, nescio te unde sis [78]. »

98. Quando Verbum Dei in anima delapsa, velut in civitate Bethania commoratur, spiritum ejus peccato mortuum et in cupiditatum corruptione sepultum resuscitans, tunc prudentia et justitia, dolore inundatæ, ac veluti gementes de morte spiritus, occurrunt illi, et dicunt : Si fuisses hic apud nos custoditus et conservatus, frater noster spiritus non fuisset mortuus peccato [79]. Inde D justitia nutrire Verbum per multam curam et operationem virtutum festinat, et variis refertam cibis mensam macerationis ei satagens apponit ; prudentia autem, omnes alias negligens curas laboriosamque macerationem, ad intellectualem operationem, spiritualesque motus verbi interni, et cogitationum contemplationis ipsius auditionem assidere maluit. Itaque priorem bene excipit Verbum studiose laborantem ad apponendas sibi dapes in mensa multiformis practicæque philosophiæ, sed circa plurimos sollicitam patiendi modos, et ad parum utilia semper distractam reprehendit, cum unum requiratur ad necessitatem et ministerium

[76] Luc. XXIV, 25. [77] Matth. XXV, 9. [78] ibid. 12. [79] Joan. XI, 21.

Verbi, nempe malas cogitationes subjicere bonis, terrenumque sensum animæ in spiritualem laboribus virtutis convertere; posteriorem vero laudat et naturaliter sibi identificat, quia optimam partem elegit scientiæ spiritus, per quam res humanas supervolans, scrutatur profunda Dei [80], unde margaritam verbi sapienter emit, absconditosque thesauros perspicit spiritus, et inenarrabili exsultat gaudio, quod non auferetur ab ea.

99. Mens cupiditatibus enecta, et gratia Verbi Dei vivificata, sublato duritiæ cordis lapide, solvitur vinculis peccati corruptriciumque cogitationum a discipulis Verbi, qui sunt timor pœnarum et labores virtutis, et lumine fruens vitæ futuræ, in impassibilitatem abire sinitur; indeque in throno sensuum sedens, facta oblatione munda secretissimo abdita mysterio, vivit cum Christo, et cum eo a terra in cœlos ascendens, conregnat Christo in Dei Patris regno, ubi desideria ejus explentur.

100. Futura mentis a corpore soluti restauratio cuique athletæ legitime certanti ad mediumque progresso et perfecto ad mensuram ætatis plenitudinis Christi [81] clara et manifesta fit ex confidentia et instinctu Spiritus sancti. Exsultatio autem perpetua in æterna luce est felicitas illius hæreditatis, et lætitia ineffabilis circumfundit corda eorum qui legitime his in terris decertant, eosque amplectitur Spiritus sancti gaudium, quod, juxta vocem Domini [82], non auferetur ab eis. Quem igitur hic sua Paracletus gratia dignatus est, quique uberes ejus fructus cultura virtutum percepit, ac divinis ejusdem donis ditatus est, lætitia repletus et perfecta charitate, quia nempe omnem foras misit timorem, cum gaudio a vinculis corporis solvitur, et cum exsultatione recedit a visibilibus, quibus sui eum viventem sensus alligabant, et cum ineffabili lætitia requiescit in lumine, ubi lætantium omnium habitatio est: quanquam sæpe nonnulli, in ipsa vinculi solutione et nexus recisione, corporis patiuntur dolores, mulierum instar ægre parturientium.

A ὠφέλιμον ἀπασχολουμένην ἀεὶ ἐπιμέμφεται· ἑνὸς ὄντος τοῦ ζητουμένου εἰς χρείαν καὶ θεραπείαν τοῦ λόγου, τοῦ τῷ κρείττονι λογισμῷ καθυποτάξαι τὸ χεῖρον, καὶ τὸ χοϊκὸν φρόνημα τῆς ψυχῆς μεταβαλεῖν εἰς πνευματικὸν, τοῖς ἱδρῶσι τῆς ἀρετῆς· τὴν δὲ, καὶ προσεπαινεῖ, καὶ φυσικῶς οἰκειοῦται, ὡς ἐκλεξαμένην τὴν ἀγαθὴν μερίδα τῆς τοῦ πνεύματος γνώσεως· δι' ἧς τῶν ἀνθρωπίνων ὑπεριπταμένη πραγμάτων, ἐπὶ τὰ θεῖα βάθη χωρεῖ τοῦ Θεοῦ, καὶ τὸν μαργαρίτην ἐκεῖθεν τοῦ λόγου καλῶς ἐμπορεύεται, καὶ τοὺς ἀποκρύφους θησαυροὺς κατοπτεύει τοῦ Πνεύματος, καὶ ἡ ἄφραστος αὐτῇ χαρὰ ἐπιγίνεται, ἥτις οὐκ ἀφαιρεθήσεται ἀπ' αὐτῆς.

ϞΘ'. Ὁ νοῦς ὁ νεκρωθεὶς ὑπὸ τῶν παθῶν, καὶ τῇ ἐπιδημίᾳ ζωοποιηθεὶς τοῦ λόγου τοῦ Θεοῦ, τὸν τῆς B πωρώσεως λίθον ἀποσεισάμενος, λύεται τῶν σειρῶν τῆς ἁμαρτίας, καὶ τῶν φθοροποιῶν λογισμῶν, παρὰ τῶν ὑπηρετῶν τοῦ λόγου· τοῦ φόβου, φημὶ, τῆς κολάσεως, καὶ τῶν πόνων τῆς ἀρετῆς, καὶ τοῦ φωτὸς τῆς μελλούσης ἀπολαύσας ζωῆς, ἀπολύεται εἰς ἀπάθειαν· κἀκεῖθεν ἐπὶ τὸν θρόνον κεκαθικὼς τῶν αἰσθήσεων, καὶ ἱερουργήσας καθαρῶς τὸ τῆς ἐποπτείας μυστήριον, συνδιαιτᾶται τῷ λόγῳ, καὶ συναπελθὼν αὐτῷ εἰς οὐρανοὺς ἀπὸ γῆς, συμβασιλεύει Χριστῷ ἐν τῇ τοῦ Πατρὸς καὶ Θεοῦ βασιλείᾳ, καταπαύσας τὰς ἐφέσεις πάσας αὐτοῦ.

Ρ'. Ἡ μετὰ τὴν λύσιν τοῦ σώματος ἐκεῖθεν ἀποκατάστασις, ἑκάστῳ τῶν σπουδαίων νομίμως ἀθλοῦντι, καὶ πρὸς τὸ μέσον προκόπτοντι, καὶ τελειουμένῳ εἰς μέτρον ἡλικίας τοῦ πληρώματος τοῦ Χριστοῦ, C δήλη καὶ φανερὰ γίνεται ἐκ πληροφορίας καὶ ἐνεργείας τοῦ Πνεύματος. Ἡ δὲ χαρὰ, αἰώνιός ἐστιν ἐν φωτὶ ἀϊδίῳ, ἡ μακαριότης ἐκείνης τῆς λήξεως, χαρὰ δὲ ἄληκτος περιλαμβάνει τὰς καρδίας τῶν ἀγωνιζομένων νομίμως ἐνταῦθα, καὶ καταφιλεῖ αὐτοὺς ἡ εὐφροσύνη τοῦ ἁγίου Πνεύματος, ἥτις, κατὰ τὸν λόγον τοῦ Κυρίου, οὐκ ἀφαιρεθήσεται ἀπ' αὐτῶν. Ἄρα ὁ τῆς ἐπιδημίας τοῦ Παρακλήτου ἐντεῦθεν ἀξιωθεὶς, καὶ τῶν καρπῶν κατατρυφήσας αὐτοῦ τῇ γεωργίᾳ τῶν ἀρετῶν, καὶ καταπλουτήσας αὐτοῦ τὰ θεῖα χαρίσματα, χαρᾶς ἔμπλεως ὢν, καὶ πάσης ἀγάπης· φόβου δηλονότι παντὸς δραπετεύσαντος, ἐν χαρᾷ τῶν δεσμῶν τοῦ σώματος λύεται, καὶ μετὰ χαρᾶς ἀπαίρει τῶν ὁρωμένων, ὧν καὶ περιῶν D τῆς αἰσθήσεως προσελύθη· καὶ εἰς χαρὰν ἀνεκλάλητον καταπαύει φωτὸς, ἔνθα πάντων εὐφραινομένων ἡ κατοικία· εἰ καὶ τὸ σῶμα πολλάκις ὠδῖνον ἐν τῇ λύσει καὶ τῇ τομῇ τῆς ἑνώσεως, ἔν τισι πάσχει, κατὰ τὰς δυστόκους τῶν γυναικῶν.

[80] I Cor. II, 10. [81] Ephes. IV, 13. [82] Joan. XVI, 22.

ΤΟΥ ΑΥΤΟΥ

ΤΡΙΤΗ ΓΝΩΣΤΙΚΩΝ ΚΕΦΑΛΑΙΩΝ ΕΚΑΤΟΝΤΑΣ

ΠΕΡΙ ΑΓΑΠΗΣ ΚΑΙ ΤΕΛΕΙΩΣΕΩΣ ΒΙΟΥ.

EJUSDEM

GNOSTICORUM CAPITUM CENTURIA TERTIA

DE CHARITATE ET PERFECTIONE VITÆ.

α'. Νοῦς ἀπαθής ἐστιν ὁ Θεὸς, ὑπὲρ πάντα νοῦν A καὶ πᾶσαν ἀπάθειαν· φῶς, καὶ πηγὴ φωτὸς ἀγαθοῦ· σοφία, λόγος, καὶ γνῶσις, καὶ σοφίας, λόγου, καὶ γνώσεως χορηγός. Οἷς οὖν ἐδόθη ταῦτα ἐκ καθαρότητος, καὶ ἐν οἷς ἐπιθεωρεῖται πλουσίως, τούτοις ἄνωθεν καὶ τὸ κατ' εἰκόνα, τετήρηται, ὡς εἶναι αὐτοὺς ἐντεῦθεν υἱοὺς Θεοῦ, ἀγομένους, κατὰ τὸ εἰρημένον, ὑπὸ τοῦ Πνεύματος· « Ὅσοι Πνεύματι Θεοῦ ἄγονται, οὗτοί εἰσιν υἱοὶ Θεοῦ. »

β'. Ὅσοι, πόνοις ἀσκήσεως, καθαροὺς ἑαυτοὺς ἀπειργάσαντο ἀπὸ παντὸς μολυσμοῦ σαρκὸς καὶ πνεύματος, δοχεῖα τῆς ἀθανάτου γεγόνασι φύσεως διὰ τῶν χαρισμάτων τοῦ Πνεύματος. Οἱ δέ γε πεφθακότες εἰς τοῦτο, φωτός εἰσιν ἀγαθοῦ ἔμπλεοι, ἐξ οὗ γαλήνης ἐν εἰρήνῃ τὴν καρδίαν πληρούμενοι, ἐρεύγονται λόγους ἀγαθοὺς, καὶ ἡ σοφία Θεοῦ πηγάζει B ἀπὸ τῶν χειλέων αὐτῶν, ἐν γνώσει θείων καὶ ἀνθρωπίνων πραγμάτων, καὶ ὁ λόγος αὐτῶν ἀδόλωτος, τὰ βάθη τοῦ Πνεύματος ἐξηγούμενος. Κατὰ τῶν τοιούτων οὐκ ἔστι νόμος, ἅπαξ ἑνωθέντων τῷ Θεῷ, καὶ τὴν καλὴν ἀλλοιωθέντων ἀλλοίωσιν.

γ'. Ὁ τῇ ἐνθύμῳ σπουδῇ πρὸς τὸ Θεῖον ἀπευθυνόμενος ἐμπόνως, ἀπόμοργμα τῆς εἰκόνος ἐκείνου, ταῖς ἀρεταῖς, τῆς ψυχῆς καὶ τοῦ σώματος γίνεται· αὐτὸς μὲν ἐν τῷ Θεῷ, ὁ δὲ Θεὸς ἐν αὐτῷ ἀναπαυόμενος κατὰ ἀνάκρασιν, ὡς εἶναι καὶ φαίνεσθαι αὐτὸν μὲν ἐντεῦθεν, εἰκόνα τῆς θείας μακαριότητος, ἐν τῷ πλούτῳ τῶν χαρισμάτων τοῦ Πνεύματος, καὶ θέσει Θεὸν, Θεὸν δὲ τελετάρχην τῆς αὐτοῦ τελειότητος.

δ'. Οὐκ ἐκ τῆς ὀργανικῆς τοῦ σώματος θέσεως, C ἀγνοίᾳ φερόμενος εἴποι τις, κατ' εἰκόνα Θεοῦ τὸν ἄνθρωπον, ἀλλ' ἐκ τῆς νοερᾶς φύσεως τοῦ νοὸς τῆς μὴ περιγραφομένης ὑπὸ τοῦ βρίθοντος κάτω σώματος. Ὥσπερ γὰρ ἡ θεία φύσις ἔξω πάσης κτίσεως

1. Deus est Spiritus impassibilis, omnem superans spiritum omnemque impassibilitatem; lumen, et fons bonæ lucis; sapientia, ratio ac scientia, et sapientiæ, rationis ac scientiæ dux. Quibus igitur hæc propter puritatem data sunt, et in quibus abundanter reperiuntur, illis cœlitus asservatur similitudo imaginis, ita ut sint abhinc filii Dei, acti Spiritu sancto, juxta effatum: « Quicunque Spiritu Dei aguntur, ii sunt filii Dei[11]. »

2. Quicunque laboribus ascesis seipsos mundarunt ab omni labe carnis et spiritus, receptacula immortalis naturæ facti sunt per Spiritus sancti charismata. Qui autem huc pervenerunt, pleni sunt lumine sacro, unde sereno ac pace ipsorum cor repletum eructat verba bona, et sapientia Dei fluit a labiis eorum, in scientia divinarum humanarumque rerum, et lingua eorum pura narrat profunda Spiritus sancti. Adversus hujusmodi non est lex, ubi semel Deo uniti sunt et pulchra mutatione mutati.

3. Qui diligenti cura ad Deum laboriose tendit, similitudo imaginis ejus fit virtutibus animæ et corporis, ipse nempe in Deo et Deus in ipso manet per modum commistionis, ita ut ille sit et videatur exinde imago divinæ beatitudinis, donis Spiritus dives, et gratia Deus, Deus autem perfectionis ejus sit auctor.

4. Non per organicam corporis constitutionem, sicut diceret aliquis ignorantia ductus, homo est imago Dei, sed per intellectualem animi naturam quæ non circumscribitur corpore ad infima vergente. Sicut enim natura divina, quæ est extra

[11] Rom. VIII, 14.

omnem creationem et massam, non circumscribitur, cum sit infinita et incorporalis, super omnem substantiam et rationem, sine qualitate et quantitate, intangibilis, invisibilis, immortalis, incomprehensibilis, uno verbo nullatenus a nobis intellecta: sic ab eo data nobis natura intellectualis, cum non circumscribatur, et sit extra hujus mundi massam, incorporalis est, invisibilis, intangibilis, incomprehensibilis, et imago immortalis æternæque illius gloriæ.

5. Deus cum prima sit intelligentia, quatenus Rex omnium, in seipso habet Verbum sibi consubstantiale et Spiritui sancto coæternum: neque a Verbo et Spiritu separatus unquam, quia natura est indivisibilis, neque cum eis confusus, quia personæ in eo sunt simul distinctæ et inconfusæ. Unde ex propria substantia Verbum naturaliter generans a seipso non egreditur, cum a seipso separari nequeat; Verbum autem connaturalem sibi et coæternum habet Spiritum, ex Patre ante sæcula procedentem, et a genitore non separatur; una enim utrique natura et indivisa: quanquam tamen, ob distinctionem hypostaseon, dividitur in personas, et Trinitatis nomine celebratur, Pater, Filius et Spiritus sanctus, qui quidem, quatenus una natura et Deus unus, nunquam a coæterna exeunt substantia et natura. Vide igitur hujus Dei personis trini et natura unius, creatum ab ipso hominem esse imaginem, parte intelligibili, non parte visibili, et immortali ac permanente, non mortali ac dissolubili.

6. Quemadmodum Deus, qui Spiritus est et supra creaturas a se in sapientia factas exaltatus, actu permanenti generans Verbum ad illarum perseverantiam, et ad virtutem earum mittens, ut scriptum est, sanctissimum suum Spiritum, est extra et intra omnia: sic et homo divinæ naturæ particeps, cum sit imago illius quoad partem intelligibilem intellectualis incorporeæque et immortalis animæ, et intellectum habeat rationem ex sua substantia naturaliter generantem (ab intellectu autem et ratione conservatur omnis virtus corporis), est extra et intra materiam cunctaque visibilia. Et sicut illius Creator separari nequit a suis hypostasibus, id est, a Verbo et a Spiritu, sic et ille, quatenus anima, dividi non potest ab intellectu et ratione, unam habens naturam et substantiam corpore non circumscriptam.

7. Sicut Deus tribus constans personis, et in Patre, Filio et sancto Spiritu adoratus, tribus coalescere partibus videtur, ita et factus ad ejus imaginem homo, anima, intellectu et ratione illum adorans Deum, qui omnia ex nihilo fecit. Quæ igitur Deo secundum naturam coæterna sunt et consubstantialia, hæc et imagini ejus secundum naturam connaturalia sunt et consubstantialia, ex quibus similitudo imaginis in nobis cernitur, et per quæ imago sum Dei, licet luto et imagine commistus.

8. Aliud imago Dei, et aliud ea quæ in imagine

A καὶ παχύτητος οὖσα οὐ περιγράφεται, ἀόριστος καὶ ἀσώματος οὖσα, καὶ ὑπὲρ οὐσίαν, καὶ λόγον ἄπαντα, ἄποιος, ἀναφής, ἄποσος, ἀόρατος, ἀθάνατος, ἀκατάληπτος, μὴ καταλαμβανόμενος τὸ σύνολον παρ' ἡμῶν· οὕτω καὶ ἡ δοθεῖσα παρ' αὐτοῦ ἡμῖν νοερὰ φύσις ἀπερίγραπτος οὖσα, καὶ ἐκτὸς τῆς τούτου παχύτητος, ἀσώματός ἐστιν, ἀόρατος, ἀναφής, ἀκατάληπτος, καὶ εἰκὼν τῆς ἀθανάτου, καὶ ἀϊδίου δόξης αὐτοῦ.

ε'. Νοῦς πρῶτος ὢν ὁ Θεὸς, ὡς Βασιλεὺς τοῦ παντὸς, ὁμοούσιον ἐν ἑαυτῷ ἔχει τὸν Λόγον, καὶ μετὰ τοῦ Πνεύματος συναΐδιον· μήτε τοῦ Λόγου καὶ τοῦ Πνεύματος ἐκτὸς γινόμενος πώποτε, διὰ τὸ τῆς φύσεως ἀδιαίρετον, μήτε συγχεόμενος τούτοις, διὰ B τὸ ἀσύγχυτον τῆς διαφορᾶς τῶν ἐν αὐτῷ ὑποστάσεων. Ἔνθεν τοι καὶ τὸν ἐκ τῆς οὐσίας αὐτοῦ Λόγον φυσικῶς γεννῶν αὐτὸς αὐτοῦ οὐ χωρίζεται, ἄτμητος ὢν ἑαυτοῦ, ἔχει δὲ τὸ συμφυὲς συνάναρχον αὐτοῦ Πνεῦμα, ἐκ τοῦ Πατρὸς ἐκπορευόμενον προαιωνίως ὁ συναΐδιος Λόγος καὶ τοῦ γεγεννηκότος οὐκ ἀποτέμνεται· μία γὰρ τοῖς ἀμφοτέροις ἡ φύσις, καὶ ἄτμητος· εἰ καὶ τῇ διαφορᾷ τῶν ὑποστάσεων, διαιρεῖται εἰς πρόσωπα, καὶ Τριαδικῶς ἀνυμνεῖται· Πατὴρ, Υἱὸς, καὶ ἅγιον Πνεῦμα, καὶ οὐδέ ποτε ταῦτα ὡς μία φύσις, καὶ Θεὸς εἷς, τῆς συναϊδίου χωρίζονται οὐσίας, καὶ φύσεως. Ταύτης οὖν τῆς τρισυποστάτου καὶ ἑνιαίας φύσεως εἰκόνα μοι βλέπε, κατὰ τὸ νοούμενον· τὸν πλασθέντα ὑπ' αὐτῆς ἄνθρωπον, ἀλλὰ μὴ κατὰ τὸ ὁρώμενον· κατὰ τὸ ἀθάνατον, καὶ C ἀεὶ ὡσαύτως ὂν, ἀλλὰ μὴ κατὰ τὸ θνητὸν, καὶ λυόμενον.

ς'. Καθάπερ νοῦς ὢν, καὶ ὑπερεπέκεινα τῶν ἐν σοφίᾳ ὑπ' αὐτοῦ δημιουργηθέντων κτισμάτων ὁ Θεὸς, γεννῶν ἀρεύστως τὸν Λόγον εἰς τὴν τούτων διαμονὴν, καὶ εἰς δύναμιν αὐτῶν ἐκπέμπων, ὡς γέγραπται, τὸ πανάγιον Πνεῦμα, ἐκτός ἐστι καὶ ἐντὸς τοῦ παντός· οὕτω καὶ ὁ τῆς αὐτοῦ θείας φύσεως μέτοχος ἄνθρωπος, εἰκὼν ὑπάρχων αὐτοῦ, κατὰ τὸ νοούμενον, τῆς νοερᾶς καὶ ἀσωμάτου καὶ ἀθανάτου ψυχῆς, καὶ νοῦν ἔχων φυσικῶς τὸν λόγον γεννῶντα ἐκ τῆς οὐσίας αὐτοῦ, ὑφ' ὧν πᾶσα ἡ δύναμις συντηρεῖται τοῦ σώματος, ἐκτός ἐστι καὶ ἐντὸς τῆς ὕλης, καὶ τῶν ὁρωμένων αὐτῶν· καὶ ὥσπερ ὁ πλάσας αὐτὸν ἀχώριστός D ἐστι τῶν αὐτοῦ ὑποστάσεων, λόγου, λέγω, καὶ πνεύματος, οὕτω καὶ αὐτὸς κατά γε τὴν ψυχὴν ἄτμητός ἐστι τοῦ νοὸς καὶ τοῦ λόγου, τῆς μιᾶς φύσεως καὶ οὐσίας τῆς ἀπεριγράπτου τῷ σώματι.

ζ'. Τρισυπόστατον τὸ Θεῖον ἐν Πατρὶ, καὶ Υἱῷ, καὶ ἁγίῳ Πνεύματι προσκυνούμενον, τρισὶν ἐπιθεωρεῖται μερισμοῖς· καὶ ἡ παρ' αὐτοῦ πλασθεῖσα εἰκὼν ὁ ἄνθρωπος, ψυχῇ, νοΐ, καὶ λόγῳ προσκυνῶν αὐτὸν τὸν ἐξ οὐκ ὄντων τὰ πάντα πεποιηκότα Θεόν· ἃ οὖν Θεῷ κατὰ φύσιν συναΐδιά τε καὶ ὁμοούσια, ταῦτα καὶ τῇ εἰκόνι αὐτοῦ κατὰ φύσιν συμφυῆ τε, καὶ ὁμοούσια, ἐξ ὧν τὸ κατ' εἰκόνα ἐν ἡμῖν ὁρᾶται, καὶ δι' ὧν εἰκών εἰμι Θεοῦ, εἰ καὶ τῷ πηλῷ καὶ τῇ εἰκόνι συμφύρομαι.

η'. Ἄλλο εἰκὼν Θεοῦ, καὶ ἕτερον τὰ ἐπιθεωρού-

μενα τῇ εἰκόνι. Εἰκὼν γὰρ Θεοῦ, ψυχὴ νοερὰ, νοῦς, A καὶ λόγος, ἡ μία καὶ ἀδιαίρετος φύσις· τὰ ἐπιθεωρούμενα δὲ τῇ εἰκόνι, τὸ ἀρχικόν ἐστι, καὶ βασιλικὸν, καὶ αὐτεξούσιον. Οὕτω καὶ δόξα ἄλλο νοὸς, ἄλλο δὲ ἀξία, καὶ ἕτερον τὸ κατ' εἰκόνα Θεοῦ, καὶ ἄλλο τὸ καθ' ὁμοίωσιν· καὶ δόξα μὲν νοὸς, τὸ ἀνωφερὲς, τὸ ἀεικίνητον πρὸς τὰ ἄνω, τὸ ὀξὺ, τὸ καθαρὸν, τὸ συνετὸν, τὸ σοφὸν, τὸ ἀθάνατον· ἀξία δὲ, τὸ λογικὸν, τὸ βασιλικὸν, τὸ ἀρχικόν τε, καὶ αὐτεξούσιον. Τὸ δὲ κατ' εἰκόνα Θεοῦ, τὸ περὶ τὴν ψυχὴν, καὶ τὸν νοῦν, καὶ τὸν λόγον, αὐθυπόστατόν τε καὶ ὁμοούσιον, ἀδιαίρετόν τε καὶ ἀχώριστον· τῆς γὰρ ψυχῆς ἐστιν ὁ νοῦς, καὶ ὁ λόγος τῆς ἀσωμάτου, καὶ ἀθανάτου, καὶ θείας, καὶ νοερᾶς, ἅτινα καὶ ὁμοούσιά εἰσι, καὶ συναΐδια, μὴ τεμνόμενά ποτε ἑαυτῶν, ἢ B χωρισθῆναι δυνάμενα· τὸ δὲ καθ' ὁμοίωσίν ἐστι, τὸ δίκαιον, τὸ ἀληθὲς, τὸ εὔσπλαγχνον, τὸ συμπαθὲς καὶ φιλάνθρωπον· ἐν οἷς οὖν ταῦτα ἐνεργεῖται καὶ φυλάττεται, ἐν ἐκείνοις ὁρᾶται τρανῶς καὶ τὸ κατ' εἰκόνα καὶ καθ' ὁμοίωσιν· κατὰ φύσιν μὲν δηλαδὴ κινουμένοις, κατὰ δὲ ἀξίαν τῶν ἄλλων ὑπερκειμένοις.

θ'. Τῆς λογικῆς ψυχῆς εἰς τρία μεριζομένης, καὶ εἰς δύω θεωρουμένης. Τὸ μὲν γὰρ αὐτῆς, λογικόν ἐστι, τὸ δὲ παθητικόν· καὶ τὸ μὲν λογικὸν αὐτῆς κατ' εἰκόνα τοῦ Κτίσαντος αὐτὴν ὂν, ἄσχετόν ἐστι καὶ ἀόρατον, καὶ ἀόριστον ταῖς αἰσθήσεσιν, ὡς ἐκτὸς καὶ ἐντὸς ὑπάρχον αὐτῶν· τούτῳ συγκοινωνοῦσα ταῖς νοεραῖς C καὶ θείαις δυνάμεσι, κατὰ φύσιν εἰς Θεὸν ὡς εἰς πρωτότυπον διὰ τῆς ἱερᾶς γνώσεως τῶν ὄντων ἀνατρέχει, καὶ τῆς θείας αὐτοῦ ἐν ἀπολαύσει γίνεται φύσεως· τὸ δὲ παθητικὸν αὐτῆς κατακερματίζεται ταῖς αἰσθήσεσι, πάθεσι καὶ ἀνέσεσιν ὑποκείμενον· τούτῳ τῇ αἰσθητικῇ, θρεπτικῇ τε, καὶ αὐξητικῇ συγκοινωνοῦσα φύσει, ἀέρος ἀντιλαμβάνεται, ψυχρότητός τε καὶ θάλψεως, καὶ τροφῶν εἰς διαμονὴν, εἰς ζωὴν, αὔξησιν, καὶ ὑγείαν. Διὸ καὶ τούτοις συναλλοιούμενον, ποτὲ μὲν ἐπιθυμεῖ ἀλόγους ἐπιθυμίας τῆς κατὰ φύσιν κινήσεως παρακινηθὲν, ποτὲ δὲ παροξύνεται, καὶ ἀλόγῳ θυμῷ φέρεται, πεινᾷν τε ποιεῖ καὶ διψᾷν, λυπεῖσθαι, πονεῖν, καὶ πάλιν διαχέεσθαι, ὡς ταῖς ἀνέσεσι μὲν ἐνηδόμενον, ταῖς δὲ D θλίψεσι συστελλόμενον· ὃ καὶ παθητικὸν μέρος αὐτῆς εἰκότως καλεῖται, ὡς ἐξεταζόμενον ἐν τοῖς πάθεσιν. Ὅταν οὖν τὸ θνητὸν τοῦτο καταποθῇ ὑπὸ τῆς τοῦ λόγου ζωῆς, τοῦ κρείττονος ἐκνικήσαντος, τότε καὶ ἡ ζωὴ τοῦ Ἰησοῦ ἐν τῇ θνητῇ φανεροῦται σαρκὶ ἡμῶν, τὴν ζωοποιὸν νέκρωσιν ἐν ἡμῖν ἐμποιοῦσα τῆς ἀπαθείας, καὶ τὴν ἀφθαρσίαν τῆς ἀθανασίας παρέχουσα, ἐν τῇ ἐπιδημίᾳ τοῦ Πνεύματος.

ι'. Ὥσπερ ὁ δημιουργὸς τοῦ παντὸς καὶ προτοῦ, τὰ πάντα ἐξ οὐκ ὄντων ποιήσας, τὴν γνῶσιν, τὰς φύσεις, καὶ τοὺς λόγους πάντων τῶν ὄντων εἶχεν, ὡς βασιλεὺς τῶν αἰώνων, καὶ προγνώστης ἐν ἑαυτῷ· οὕτω καὶ τὸν κατ' εἰκόνα αὐτοῦ πλασθέντα εἰς βασιλέα τῆς κτίσεως ἄνθρωπον, πάντων ἔχειν ἐποίησε

A cernuntur. Imago enim Dei est anima intellectualis, intellectus et ratio, unicam et individuam efficientes naturam; quæ vero in imagine cernuntur, sunt principatus, regia majestas, et liberum arbitrium. Sic etiam aliud gloria intellectus, aliud dignitas, et iterum aliud quod est ad imaginem, aliud quod est ad similitudinem. Gloria intellectus est nisus ad sursum, continuus ad alta motus, subtilitas, puritas, comprehensio, sapientia, immortalitas; dignitas vero, vis ratiocinandi, regia majestas, principatus et liberum arbitrium. Quod est ad imaginem Dei habere animam, intellectum et rationem per se subsistentes, consubstantiales, indivisibiles et inseparabiles: namque ad incorpoream, immortalem, divinam et intellectualem B animam pertinent intellectus et ratio, quæ consubstantialia sunt et coæterna, nec dividi a se invicem aut separari possunt; quod autem est ad similitudinem Dei, est justitia et veritas, misericordia, compassio et humanitas. Qui igitur hæc operantur et custodiunt, illos clare liquet esse ad imaginem et ad similitudinem, quippe qui secundum naturam moventur et dignitate aliis antecellunt.

9. Anima rationalis tripartita iterum in duas dividitur partes, quarum una est rationalis, et altera passionalis. Pars ejus rationalis, cum ad imaginem sui Creatoris sit, independens est et invisibilis nec circumscripta sensibus, utpote extra C intraque hos versata: per illam anima communicans intellectualibus divinisque potestatibus, naturaliter ad Deum tanquam ad prototypum duce sacra rerum scientia tendit, divinæque naturæ fit particeps. Pars autem illius passionalis minutatim dissecatur, sensibus, cupiditatibusque ac voluptatibus subjacens: per hanc anima sensibili nutritionisque et augminis capaci naturæ communicans, suscipit aerem, frigus, calorem, et cibos ad conservationem, vitam, incrementum et sanitatem. Ideoque ista pars, cum his commutata, a motu naturali devia, modo irrationabiles concupiscit concupiscentias, modo exasperatur, et insana exardescit ira, et famem parit ac sitim, dolorem, pœnam, et rursus exhilarat, utpote deliciis oblectata, tribulationibus vero attrita: quæ D quidem animæ pars convenienter passionalis dicitur, quia circa passiones versatur. Cum autem mortale hoc absorptum fuit a rationis vita, et bonum prævaluit, tunc vita Jesu manifestatur in mortali carne nostra, vivificam in nobis producens impassibilitatis mortificationem, et incorruptionem immortalitatis nobis sufficiens in gratia Spiritus.

10. Quemadmodum Creator omnium, qui omnia ex nihilo fecit, antea scientiam naturasque et rationes omnium entium habebat, ut Rex sæculorum et in seipso præsciens: sic et ad imaginem suam in regem creationis plasmatum hominem, voluit in seipso habere omnium entium rationes, naturas

et scientiam. Itaque hic in sua plasmatione habet ex terra siccum et frigidum humoris, calidum humidumque sanguinis ex aere et igne, humidum et frigidum phlegmatis ex aqua, ex plantis habilitatem ad crescendum, ex animalibus plantis nutritionis capacitatem, ex angelis intelligentiam et rationem, a Deo spiritum immaterialem, incorpoream que et immortalem animam, in intellectu et ratione et in virtute Spiritus sancti subsistentem et viventem.

11. Ad similitudinem Dei qui nos ad imaginem et similitudinem suam fecit, sumus per virtutem et intelligentiam; obumbravit enim cœlos virtus ejus, et intelligentia ejus plena est terra. Virtus autem Dei est justitia, et sanctitas, et veritas, sicut dicit David: « Justus es, Domine, et veritas tua in circuitu tuo [84]. » Et iterum: « Justus et sanctus Dominus [85], » propter rectitudinem et dulcedinem; nam « Dulcis et rectus Dominus [86], » propter verbum sapientiæ et verbum scientiæ, hæc enim ei insunt; et sapientia et Verbum dicitur; propter sanctitatem et perfectionem, ut ipse dicit: « Estote perfecti, sicut et Pater vester cœlestis perfectus est [87]; » — « Sancti estote, quia ego sanctus sum [88]; » propter humilitatem ac mansuetudinem; « Discite a me, inquit, quia mitis sum et humilis corde, et invenietis requiem animabus vestris [89]. »

12. Cum imago Dei sit intellectus noster, quod suum est in se habet, quando intra proprios limites manet, nec recedit a suamet dignitate ac natura. Itaque amat quasi commorari in iis quæ ad Deum spectant, illique uniri quærit a quo sumpsit exordium, per quem movetur, et ad quem naturalibus tendit proprietatibus, et eum imitari cupit misericordia et simplicitate. Unde et ipse Verbum interius generans, ut novos cœlos informat animas contribulium hominum, easque consolidat constanti virtutum praxi, et gignit illas spiritu oris sui, vires ipsis suppeditans adversus perniciosas cupiditates; sicque videtur et ipse opifex intellectualis creaturæ, et suum vastique orbis Deum imitatur, ac desuper hanc vocem clare audit: « Qui facit dignum de indigno, velut os meum erit [90]. »

13. Qui in naturali intellectus motu et in rationis dignitate perseverat, purus a materia servatur, ornatur mansuetudine, humilitate, charitate et misericordia, et fulgoribus sancti Spiritus illustratur; sublimibus autem contemplationibus intentus, ad scientiam pervenit abditorum Dei mysteriorum, et sermone sapientiæ iis qui hæc audire possunt benigne ministrat, non sibi soli multiplicans talentum, et proximum hujus possidendi participem faciens.

A τῶν ὄντων, τοὺς λόγους, τὰς φύσεις, καὶ τὴν γνῶσιν ἐν ἑαυτῷ. Τοίνυν καὶ τὸ μὲν ξηρὸν καὶ ψυχρὸν τοῦ χυμοῦ, ἐκ γῆς ἔχει κατὰ τὴν πλάσιν αὐτοῦ, τὸ δὲ θερμὸν τοῦ αἵματος καὶ ὑγρὸν ἐξ ἀέρος, καὶ ἐκ πυρὸς, τὸ δὲ ὑγρὸν τοῦ φλέγματος καὶ ψυχρὸν ἐξ ὕδατος, καὶ ἐκ μὲν τῶν φυτῶν, τὸ αὐξητικὸν, ἐκ δὲ τῶν ζωοφύτων, τὸ θρεπτικὸν, ἐκ δὲ τῶν ἀλόγων ζώων τὸ παθητικὸν, ἐκ τῶν ἀγγέλων τὸ νοερόν τε καὶ λογικὸν, παρὰ δὲ Θεοῦ τὴν πνοὴν αὐτὴν τὴν ἄϋλον, τὴν ἀσώματον, καὶ ἀθάνατον ψυχὴν, τὴν ἐν νῷ καὶ λόγῳ θεωρουμένην, καὶ ἐν δυνάμει Πνεύματος ἁγίου, εἰς τὸ εἶναι, καὶ ζῆν.

ια'. Καθ' ὁμοίωσίν ἐσμεν Θεοῦ τοῦ ἡμᾶς κατ' εἰκόνα ἑαυτοῦ καὶ καθ' ὁμοίωσιν πλαστουργήσαντος, ἀπὸ τῆς ἀρετῆς καὶ συνέσεως· ἐκάλυψε γὰρ οὐρανοὺς B ἡ ἀρετὴ αὐτοῦ, καὶ τῆς συνέσεως αὐτοῦ πλήρης ἡ γῆ. Ἀρετὴ δὲ Θεοῦ, ἡ δικαιοσύνη, καὶ ὁσιότης, καὶ ἡ ἀλήθεια, καθά φησιν ὁ Δαβίδ· « Δίκαιος εἶ, Κύριε, καὶ ἡ ἀλήθειά σου κύκλῳ σου. » Καὶ πάλιν· « Δίκαιος καὶ ὅσιος ὁ Κύριος, ἀπὸ τῆς εὐθύτητος καὶ χρηστότητος· χρηστὸς γὰρ καὶ εὐθὺς ὁ Κύριος, ἀπὸ τοῦ λόγου τῆς σοφίας, καὶ τοῦ λόγου τῆς γνώσεως· ἐν αὐτῷ γάρ εἰσι ταῦτα, καὶ σοφία καὶ λόγος καλεῖται, ἀπὸ τῆς ἁγιωσύνης, καὶ τελειότητος, ὡς αὐτός φησι· « Γίνεσθε τέλειοι, ὅτι ὁ Πατὴρ ὑμῶν ὁ οὐράνιος τέλειός ἐστι· γίνεσθε ἅγιοι, ὅτι ἐγὼ ἅγιός εἰμι· » ἀπὸ τῆς ταπεινώσεως, καὶ πραότητος· « Μάθετε ἀπ' ἐμοῦ, » φησὶν, « ὅτι πρᾶός εἰμι, καὶ ταπεινὸς τῇ καρδίᾳ, καὶ εὑρήσετε ἀνάπαυσιν ταῖς ψυχαῖς ὑμῶν. »

C ιβ'. Εἰκὼν Θεοῦ ὢν ὁ ἡμέτερος νοῦς, τὸ οἰκεῖον ἐν ἑαυτῷ ἔχει, ὅταν ἐν τοῖς ἰδίοις μένῃ, καὶ μὴ πόῤῥω τῆς ἑαυτοῦ ἀξίας κινῆται καὶ φύσεως. Διὸ φιλεῖ πως ἐν τοῖς περὶ Θεοῦ ἐμφιλοχωρεῖν, καὶ αὐτῷ ἑνοῦσθαι ζητεῖ ἐξ οὗ τὴν ἀρχὴν ἔσχε, καὶ δι' οὗ κινεῖται, καὶ πρὸς ὃν ἀνατρέχει ταῖς φυσικαῖς ἰδιότησι, καὶ αὐτὸν μιμεῖσθαι ποθεῖ τῷ φιλανθρώπῳ καὶ τῇ ἁπλότητι· ἔνθεν τοι καὶ αὐτὸς τὸν λόγον γεννῶν, ὡς ἄλλους οὐρανοὺς τὰς ψυχὰς ἀναπλάττει τῶν ὁμοφύλων ἀνθρώπων, καὶ στεῤῥὰς αὐτὰς δι' ὑπομονῆς τῶν ἐμπράκτων ἀποτελεῖ ἀρετῶν, καὶ ζωογονεῖ ταύτας τῷ πνεύματι τοῦ στόματος αὐτοῦ, δύναμιν κατὰ τῶν ὀλεθρίων παθῶν ἐμπαρέχων αὐταῖς, καὶ οὕτως ὁρᾶται δημιουργὸς καὶ αὐτὸς τῆς νοητῆς κτίσεως, καὶ τοῦ μεγάλου κόσμου τὸν αὐτοῦ μιμούμενος εἰκότως D Θεόν· καὶ ἀκούει τρανῶς ἄνωθεν· « Ὁ ἐξάγων ἄξιον ἐξ ἀναξίου, ὡς στόμα μου ἔσται. »

ιγ'. Ὁ ταῖς κατὰ φύσιν κινήσεσι τοῦ νοὸς, καὶ τῇ ἀξίᾳ ἐπιμένων τοῦ λόγου, καθαρὸς ἀπὸ τῆς ὕλης διατηρεῖται, καὶ κατακοσμεῖται πραότητι, ταπεινοφροσύνῃ, ἀγάπῃ καὶ συμπαθείᾳ, καὶ ὑπὸ τῶν ἐλλάμψεων τοῦ ἁγίου καταφαιδρύνεται Πνεύματος· ταῖς ὑψηλαῖς δὲ θεωρίαις ἐνατενίζων, ἐν γνώσει γίνεται τῶν κεκρυμμένων τοῦ Θεοῦ μυστηρίων, καὶ διὰ λόγου σοφίας τοῖς ἀκούειν δυναμένοις ταῦτα φιλαγάθως διακονεῖ, οὐχ ἑαυτῷ μόνον πολυπλασιάζων τὸ τάλαντον, ἀλλὰ καὶ τοῖς πλησίον τῆς τούτου μεταδιδοὺς ἀπολαύσεως.

[84] Psal. LXXXVIII, 9. [85] Psal. X, 8; Jerem. XXXI, 23. [86] Psal. XXIV, 8. [87] Matth. V, 48. [88] Levit. XIX, 12. [89] Matth. XI, 29. [90] Job XIV, 4.

ιδ'. Ὁ τὸ ἐν τῆς δυάδος ὑπερχουφίσας, καὶ ταύτης A ἐλευθέραν ἐργασάμενος τὴν τούτου εὐγένειαν, ἄϋλον εὗρεν ἐν ἀΰλοις πνεύμασι τὸ πολίτευμα, πνεῦμα καὶ αὐτὸς νοερὸν γεγονὼς, εἰ καὶ μέσον ὁρᾶται τῶν ἄλλων ἀνθρώπων ἀναστρεφόμενος σώματι.

ιε'. Ὁ τῇ τοῦ ἑνὸς ἀξίᾳ, καὶ φύσει τὴν τῆς δυάδος καθυποτάξας δουλείαν, τὴν ἅπασαν κτίσιν τῷ Θεῷ καθυπέταξεν, εἰς ἓν τὰ διεστῶτα συνάψας καὶ εἰρηνοποιήσας τὰ σύμπαντα.

ις'. Μέχρις ἂν πρὸς ἑαυτὴν ἡ φύσις τῶν ἐν ἡμῖν δυνάμεων ἀτάκτως ἔχῃ, καὶ εἰς πολλὰς ἑτερότητας διασχίδναται, ἀμέθεκτοί ἐσμεν καὶ τῶν ὑπερφυῶν δωρεῶν τοῦ Θεοῦ· τούτων δὲ ὄντες ἀμέθεκτοι, πόῤῥω που καὶ τῆς μυστικῆς ἱερουργίας τοῦ ἐπουρανίου θυσιαστηρίου τῆς κατὰ τὴν νοερὰν τελουμένης τοῦ νοὸς ἐργασίαν ἱστάμεθα. B Ἐπὰν δὲ διὰ πολλῆς σπουδῆς τῶν ἱερῶν ἀγώνων τῆς προσύλου κακίας ἐκκαθαρθῶμεν, καὶ εἰς ἓν τὰς ἑτερότητας ἡμῶν διὰ τῆς τοῦ Πνεύματος δυνάμεως ἐπισυνάξωμεν, τηνικαῦτα καὶ τῶν ἀποῤῥήτων ἀγαθῶν τοῦ Θεοῦ ἐν μεθέξει γινόμεθα, καὶ τὰ θεῖα μυστήρια τῆς μυστικῆς τοῦ νοὸς ἱερουργίας εἰς τὸ ὑπερουράνιον, καὶ νοερὸν τοῦ Θεοῦ θυσιαστήριον, ἀξίως τῷ λόγῳ καὶ Θεῷ ἀναφέρομεν, ὡς ἐπόπται καὶ ἱερεῖς τῶν ἀθανάτων μυστηρίων αὐτοῦ.

ιζ'. Ἡ σὰρξ ἐπιθυμεῖ κατὰ τοῦ πνεύματος, καὶ τὸ πνεῦμα κατὰ τῆς σαρκὸς, καὶ μάχη τίς ἐστιν ἐν ἀμφοτέροις ἀκήρυκτος, ὅπως θάτερον κατὰ τοῦ θατέρου τὰ νικητήρια ἕξῃ, καὶ ὑφ' ἑαυτὸ τὸ κράτος ἀγάγηται· αὕτη ἑτερότης ἐν ἡμῖν λέγεται, καὶ στάσις, C καὶ ῥοπὴ, καὶ ζυγὸς, καὶ ἀμφιγυιὴς πάλη, δι' ἧς ἡ ψυχὴ μερίζεται ἔνθα ἂν τὴν ῥοπὴν ὁ νοῦς δῷ, εἰς πρᾶγμά τι κατὰ πάθος ἀνθρώπινον.

ιη'. Ἕως τοῖς ἀστάτοις τῶν λογισμῶν μεριζόμεθα, καὶ ὁ νόμος τῆς σαρκὸς ἐν ἡμῖν κρατεῖται, καὶ τηρεῖται, εἰς πολλά τε μέρη διασκεδαννύμεθα, καὶ τῆς θείας ἑνάδος ἀποδιοπομπούμεθα, ὡς μὴ πεπλουτηκότες τὴν ταύτης ἑνότητα· ἐπὰν δὲ τὸ θνητὸν τοῦτο καταποθῇ ὑπὸ τῆς ἑνοποιοῦ δυνάμεως, καὶ ὑπερφυοῦς ἀμεριμνίας, καὶ ὁ νοῦς ἑαυτοῦ γένηται, ὑπὸ τῶν σοφοποιῶν ἐλλάμψεων καὶ νοημάτων καταυγασθεὶς, συμπτυσσομένη [*ἐν ἄλλ.* συμποσουμένη] εἰς ἑνάδα θεοειδῶς ἡ ψυχὴ, ἓν ἀντὶ πολλῶν ἑτεροτήτων γίνεται, καὶ τῇ θείᾳ ἐπισυναχθεῖσα μονάδι, ἐν ἁπλότητι D θεομιμήτως ἑνοῦται· καὶ τοῦτό ἐστιν ἡ εἰς τὸ ἀρχαῖον τῆς ψυχῆς ἀποκατάστασις, καὶ ἡ πρὸς τὸ κρεῖττον ἡμῶν ἀνακαίνισις.

ιθ'. Δεινὸν ἡ ἄγνοια καὶ πέρα δεινῶν, αὐτόχρημα σκότος οὖσα ψηλαφητὸν, καὶ τὰς ψυχὰς, ἐν αἷς ἂν ἐγγένηται, ζοφερὰς ἀποτελοῦσα, εἰς πολλά τε τὸ λογιζόμενον διαιροῦσα, καὶ ἀπὸ τῆς πρὸς Θεὸν ἑνώσεως τὴν ψυχὴν ἀποτέμνουσα· ταύτης τὸ συναγόμενον ἅπαν, ἀλογία ἐστίν· ἄλογον γὰρ καὶ ἀναίσθητον τὸ ὅλον ἀπεργάζεται τὸν ἄνθρωπον, ὃν δὲ τρόπον ἡ ἄγνοια εἰς πάχος ἐπιχυθεῖσα πολὺς βυθὸς ᾅδου γίνεται τῇ ὑπὸ ταύτης καμπτομένῃ ψυχῇ, ἐν ᾧ πᾶσα τιμωρία καὶ ὀδύνη, λύπη καὶ στεναγμὸς ὑπάρ-

14. Qui ex duabus naturis nostris unam alleviavit, et a dualitate liberavit ejus nobilitatem, immaterialem in immaterialibus spiritibus invenit civitatem, spiritus et ipse intellectualis factus, etsi inter cæteros homines corpore versari videtur.

15. Qui nobili divinæ monadis naturæ subjecit humanæ dyadis servitutem, omnem creationem Deo subjecit, in unum quæ erant divisa reconcilians et omnia pacificans.

16. Quandiu nostræ facultates nullum habent inter se ordinem, et in multas discerpuntur discrepantias, non sumus participes supernaturalium Dei donorum; horum autem non participes, longe stamus a mystico sacrificio quod in ara cœlesti intellectualis operatio mentis peragit. Postquam autem multa sacrorum agonum diligentia mundati sumus a carnis nequitia, et quæ sunt in nobis divisa, in unum Spiritus virtute coegimus, tunc secretorum Dei bonorum participes fimus, et divina mysteria mystici mentis sacrificii in cœlestem spiritualemque Dei aram cum ritibus Deo Verbo dignis inferimus, ut mystæ et sacerdotes immortalium ejus mysteriorum.

17. Caro concupiscit adversus spiritum, et spiritus adversus carnem [91], et secreta quædam exsistit inter utrumque pugna ut alterutrum de altero victoriam reportet, ac dominationem ad seipsum trahat. Hoc in nobis dicitur discordia, dissensio, proclivitas, jugum, et acerrima lucta, per quam anima dividitur, ubi animus ad aliquid humana inclinatur cupiditate.

18. Quandiu instabilibus discerpimur cogitationibus, et lex carnis in nobis dominatur et conservatur, in multas dividimur partes, divinamque unitatem a nobis removemus, ut non ditati ejus unione. Cum vero mortale hoc absorptum est ab unifica vi et supernaturali securitate, et mens sui juris facta est, fulgoribus cogitationibusque sapientiæ illustrata, tunc in unitatem divino modo replicata (vel absorpta) anima, jam non pluribus coalescit discrepantiibus, sed est quid unum, ac divinæ conjuncta monadi, simplicitate et unitate Deum imitatur. Et hæc est animæ restauratio in pristinum statum, et nostra in melius renovatio.

19. Horrendum et ultra omnia horrrendum est malum ignorantia, quæ est reipsa caligo densissima, animas in quibus offunditur, tenebrosas reddit, rationem in multas partes distrahit, et impedit quominus anima Deo uniatur. Quidquid ista congregat, est amentia, amentem enim et insensibilem totum reddit hominem. Quemadmodum autem ignorantia in massam concreta, animæ quam incurvavit profundus fit infernus, in quo sunt pœnæ, dolor, mœstitia et gemitus : sic et divina scientia

[91] Galat. v, 17.

lucida est et infinita, lumenque diffundit, et animas quæ ipsam puritate adeptæ sunt, divino illuminat fulgore, easque replet pace, tranquillitate, lætitia, sapientia ineffabili, et perfecta charitate.

20. Ubi est præsens divina lux, cum una sit et simplex, ad seipsam animas sui participes congregat et convertit, easque unit propriæ unitati, et propria perficit perfectione et in profunda Dei inducit earum intelligentiæ perspicacitatem, atque sublimium mysteriorum contemplatrices mystasque et mystagogas illas efficit. Stude igitur laboribus summam acquirere puritatem, et illorum quæ diximus adimpletionem Deo gratam in teipso clare videbis.

21. Primi luminis illustrationes animis purificatis per scientiam affulgentes, non solum eas bonas lucidasque reddunt, sed etiam per physicam contemplationem in spirituales cœlos perducunt. Neque hic moratur in eis divina operatio, sed huc usque pervenit, quoad uni Deo uniantur per sapientiam et abditorum scientiam, et in eo plura esse desinentes, quid unum fiant.

22. Primum oportet nos fieri per viam purgativam puros et mundos a carnali cogitationum nequitia, deinde intellectualibus oculis lucidos effici per aliam viam seu illuminativam, quæ per mysticam et in Deo absconditam perficitur sapientiam, sicque ascendere in sacrarum scientiarum cognitionem nova et vetera per verbum habentibus aures ministrantem, et participare aliis absconditas illius mysticas cogitationes, has videlicet in pias aures derivando, et ab imperfectioribus removendo, ut non dentur sancta canibus, nec margarita verbi projiciatur ante similes porcis animas quæ eam inutilem redderent.

23. Cum aliquis ardorem suæ animæ in sinceram fidem Deique charitatem crescere videt, tunc sciat ferri in seipso Christum, qui de terra et de visibilibus erigit ipsius animam, eique in cœlos habitationem parat. Cum autem repleri gaudio cor suum advertit, et concupiscere abdita in compunctione Dei bona, tunc sciat se a divino Spiritu esse instinctum. Cum vero lumine ineffabili suam repleri mentem sentit et cogitationibus sapientiæ superioris, tunc sciat Paracleti gratiam in suam infundi animam, ad revelandum absconditos in eo thesauros regni cœlorum, et sese ut Dei palatium et templum Spiritus sancti diligenter custodiat.

24. Ad servandum absconditos Spiritus thesauros, vacandum est a rebus humanis, quod proprie quietem ratio vocat. Hæc autem quies amorem charitatis Dei ex munditia cordis et dulcedine compunctionis vehementius accendens, solvit ani-

A χει, οὕτω καὶ ἡ θεία γνῶσις φαιδρά πως καὶ ἄπειρος εἰς φωτοχυσίαν ὑπάρχουσα, φωτοειδεῖς τὰς ψυχὰς, ἐν αἷς ἂν διὰ καθαρότητος γένηται, θεοπρεπῶς ἀπεργάζεται, καὶ πληροῖ ταύτας εἰρήνης, γαλήνης, χαρᾶς, σοφίας ἀῤῥήτου, καὶ τελείας ἀγάπης.

κ'. Ἡ τοῦ θείου φωτὸς παρουσία ἁπλῆ καὶ ἑνιαία οὖσα, πρὸς ἑαυτὴν συνάγει τὰς μετόχους αὐτῆς ψυχὰς, καὶ ἐφ' ἑαυτὴν ἐπιστρέφει, ἑνοῖ τε αὐτὰς τῇ ἑαυτῆς ἑνότητι, καὶ τελειοῖ τῇ ἑαυτῆς τελειότητι, καὶ πρὸς βάθη Θεοῦ ἀνάγει τὸ τῆς διανοίας αὐτῶν ὀπτικὸν, καὶ μυστηρίων μεγάλων θεωροὺς καὶ μύστιδας καὶ μυσταγωγοὺς αὐτὰς ἀπεργάζεται. Καθαρθῆναι οὖν βουλήθητι διὰ πόνων εἰς ἄκρον, καὶ ὄψει τῶν λεγομένων ἐν σοὶ ἐναργῶς, τὴν Θεῷ φίλην
B ἐνέργειαν.

κα'. Αἱ γινόμεναι διὰ γνώσεως πρὸς τὰς κεκαθαρμένας ψυχὰς ἐλλάμψεις τοῦ πρώτου φωτὸς, οὐ μόνον αὐτὰς ἀγαθύνουσι καὶ φωτοειδεῖς ἀπεργάζονται, ἀλλὰ καὶ ἀνάγουσι διὰ φυσικῆς θεωρίας εἰς νοητοὺς οὐρανούς· καὶ οὐδὲ οὕτω ταύταις τὰ τῆς θείας ἵστανται ἐνεργείας, ἀλλ' ἕως ἐκεῖ τελευτᾷ, μέχρις ἂν τῷ ἑνὶ διὰ σοφίας ἑνωθῶσι, καὶ γνώσεως τῶν ἀῤῥήτων, καὶ ἓν ἀντὶ πολλῶν ἐν αὐτῷ γένωνται.

κβ'. Πρῶτα μὲν, ἀμιγεῖς καὶ ἀθολώτους ἡμᾶς χρὴ γενέσθαι, διὰ καθαρτικῆς τάξεως, ἀπὸ τῆς προσύλου κακίας τῶν νοητῶν, εἶτα πεφωτισμένους καὶ ἀειλαμπεῖς, δι' ἑτέρας τάξεως τῆς φωτιστικῆς, τοὺς νοεροὺς ὀφθαλμοὺς, ἥτις διὰ τῆς μυστικῆς τελεῖται, καὶ ἐν Θεῷ κεκρυμμένης σοφίας, καὶ οὕ-
C τως ἀναδραμεῖν εἰς τὴν τῶν ἱερῶν γνώσεων ἐπιστήμην τὴν τὰ νέα, καὶ τὰ παλαιὰ διὰ τοῦ λόγου τοῖς ἔχουσιν ὦτα διακονοῦσαν, καὶ μεταδοτικοὺς γενέσθαι τῶν κεκρυμμένων αὐτῆς μυστικῶν νοημάτων, εἰς ἀβεβήλους αὐτὰ δηλονότι μετοχετεύοντας ἀκοὰς, καὶ ἀπὸ τῶν ἀτελεστέρων διαστέλλοντας, ἵνα μὴ τὰ ἅγια δίδωται τοῖς κυσὶ, μηδὲ ὁ μαργαρίτης τοῦ λόγου βάλληται εἰς χοιρώδεις ψυχὰς τὰς ἀχρειούσας αὐτόν.

κγ'. Ὅταν τις τὸ διάπυρον αὐτοῦ τῆς ψυχῆς περὶ τὴν ἐνδιάθετον πίστιν ὁρᾷ πλατυνόμενον, καὶ τὴν τοῦ Θεοῦ ἀγάπην, τότε Χριστὸν ἐπιφέρεσθαι γινωσκέτω ἐν ἑαυτῷ, τὴν ἀπὸ γῆς καὶ τῶν ὁρωμένων ἐνεργοῦντα ἀνύψωσιν τῆς αὐτοῦ ψυχῆς, καὶ εἰς οὐρανοὺς τὴν αὐτῆς ἑτοιμάζοντα κατοικίαν· ὅταν δὲ
D χαρᾶς πληροῦσθαι τὴν αὐτοῦ καρδίαν κατανοῇ, καὶ ἐν ἐπιθυμίᾳ γίνεσθαι τῶν ἀποῤῥήτων ἐν κατανύξει τοῦ Θεοῦ ἀγαθῶν, τότε εἰδὼς ἔστω ὑπὸ θείου ἐνεργούμενον ἑαυτὸν Πνεύματος· ὅταν δὲ φωτὸς ἀῤῥήτου πληρούμενον αἴσθηται τὸν ἑαυτοῦ νοῦν, καὶ νοημάτων σοφίας τῆς κρείττονος, τότε ἰδέτω τὴν ἐπιδημίαν εἶναι καὶ γίνεσθαι τοῦ Παρακλήτου ἐν τῇ ψυχῇ αὐτοῦ, εἰς φανέρωσιν τῶν κεκρυμμένων ἐν αὐτῷ θησαυρῶν τῆς βασιλείας τῶν οὐρανῶν, καὶ ὡς παλάτιον Θεοῦ καὶ κατοικητήριον Πνεύματος, ἀκριβῶς ἑαυτὸν φυλαττέτω.

κδ'. Ἡ φυλακὴ τῶν ἀποκρύφων τοῦ Πνεύματος θησαυρῶν, ἡ σχολὴ τῶν ἀνθρωπίνων πραγμάτων ἐστὶν, ἣν κυρίως καὶ ἡσυχίαν ὁ λόγος καλεῖ. Αὕτη δὲ τὸν ἔρωτα τῆς τοῦ Θεοῦ ἀγάπης, ἐκ καθαρότητος καρδίας καὶ ἡδονῆς κατανύξεως, σφοδρότερον ἐπανάπτουσα, λύει

τὴν ψυχὴν τῶν δεσμῶν τῶν αἰσθήσεων, καὶ τὴν ἐλευθερίαν πείθει τῶν τρόπων ἀσπάζεσθαι. Τὰς δὲ δυνάμεις αὐτῆς μεταστρέψασα, πρὸς τὸ κατὰ φύσιν ἀνακαλεῖται, καὶ τὴν ἀρχαίαν αὐταῖς ἀποκατάστασιν δίδωσιν εἰς τὸ μὴ κακίας εἶναί τι κατήγορον τῷ Δημιουργῷ τῶν καλῶν ἐκ τῆς ἐπὶ τὸ χεῖρον τῆς εἰκόνος παρατροπῆς καὶ κινήσεως.

κε'. Εἰς τὴν ἱερὰν ταύτην, καὶ θείαν τελείωσιν, ἡ εὔλογος ἀνάγει καὶ ἐπιστήμων φαιδρῶς ἡσυχία, ἐξασκουμένη δηλαδὴ, καὶ μετερχομένη νομίμως. Εἰ δ' οὐκ εἰς τοσοῦτον τὴν ἀνύψωσιν ἔσχε, καὶ τὴν τελείωσιν ὁ δοκῶν ἡσυχάζειν, ἄρα τὴν νοητὴν οὐκ ἔτι καὶ τελείαν ἡσύχασεν ἡσυχίαν· ἀλλ' οὐδὲ ἡσυχάσει ἀπὸ τῆς ἔνδον ζάλης τῶν ἀκαθέκτων παθῶν, ἕως ἂν εἰς τοῦτο ἀναδράμῃ τὸ ὕψος· μόνον δὲ τὸ σῶμα τοίχοις περιωρισμένον, ἢ ὀπαῖς, καὶ σπηλαίοις ἕξει, ὑπὸ νοῒ ἀτάκτῳ καὶ πλανωμένῳ κατατριβόμενον.

κϛ'. Ψυχαὶ αἱ εἰς ἄκρον ἐλάσασαι καθαρότητος, καὶ εἰς ὕψος ἀναδραμοῦσαι μέγα σοφίας καὶ γνώσεως, τοῖς Χερουβὶμ ἐοίκασιν ἀμέσως πως, διὰ τῆς αὐτῶν ἐπιστήμης τῇ πηγῇ πλησιάζουσαι τῶν καλῶν. Κἀκεῖθεν τὴν τῆς εὐθείας ἐποπτείας ἐκφαντορίαν καθαρῶς εἰσδεχόμεναι, ἧς καὶ μόναι τῶν Χερουβὶμ αἱ δυνάμεις ἀμέσως πρὸς τῆς θεαρχίας αὐτῆς καταλάμπονται τὰ πολλὰ, ὡς ἔφη τις, τῶν θείων θεωριῶν, καθ' ὑπερτάτην ἀνάτασιν.

κζ'. Καθάπερ αἱ πρῶται τῶν ἄνω δυνάμεις, αἱ μὲν αὐτῶν θερμόταταί εἰσι, καὶ ὀξύταται περὶ τὰ θεῖα, καὶ ἀκατάληκτον περὶ ταῦτα τὸ ἀεικίνητον ἔχουσιν· αἱ δὲ, θεοπτικώταται, γνωστικαὶ, καὶ σοφώταται· καὶ τοῦτο ἡ θεία ἕξις, τὸ αὐτὰς περὶ ταῦτα κινεῖσθαι ἀεί· οὕτω καὶ αἱ τοιαῦται ψυχαὶ θερμόταταί εἰσι περὶ τὰ θεῖα, καὶ λίαν ὀξύταται, σοφαί τε, καὶ γνωστικαὶ, καὶ ταῖς μυστικαῖς θεωρίαις ἀνατατικώταται, αἷς ἴδιον κατὰ δύναμιν καὶ θείαν ἕξιν, ἡ περὶ τὸ θεῖον ἀεικινησία καὶ ἀκλινὴς ἵδρυσις καὶ μονή. Καὶ πρὸς τούτοις, ἡ δεκτικὴ τῶν ἐλλάμψεων ἕξις, μεθ' ἧς τοῦ ὄντος μετέχουσι, καὶ μεταπέμπουσιν εἰς ἑτέρους ἀφθόνως, διὰ τοῦ λόγου, τὰς τούτου φωταγωγίας καὶ χάριτας.

κη'. Νοῦς ἐστιν ὁ Θεὸς, καὶ αἰτία τῆς τοῦ παντὸς ἀεικινησίας, καὶ πάντες οἱ νόες ἐν αὐτῷ τῷ πρώτῳ νοῒ, τήν τε στάσιν ἔχουσι μόνιμον, καὶ τὴν κίνησιν ἀκατάληκτον. Τοῦτο δὲ πάσχουσιν, ὅσοι οὐ πρόσυλόν τινα τὴν κίνησιν καὶ ἐπιμιγῆ, ἀλλὰ ἀμιγῆ καὶ ἀθόλωτον δι' ἱερῶν ἐσχήκασιν ἱδρώτων. Πάσχουσι δὲ τοῦτο, κατ' ἔρωτα θεῖον, κοινωνοῦντες ἀλλήλοις καὶ ἑαυτοῖς, τὰς ἐκ τῆς θεαρχίας ἐκπεμπομένας ἀγαθοδότως ἐλλάμψεις, καὶ τὴν ἐν τούτοις κεκρυμμένην σοφίαν τῶν μυστηρίων Θεοῦ· καὶ ἑτέροις φιλαγάθως μεταδιδόντες, εἰς ὕμνον ἀκατάπαυστον τῆς ἀγάπης Θεοῦ.

κθ'. Ἵστανται, καὶ κινοῦνται κύκλῳ περὶ Θεὸν αἱ ψυχαὶ, ὅσαι τὸ λογιζόμενον κοῦφον τῆς ὕλης εἰργάσαντο, καὶ τὴν μαχομένην πρὸς ἑαυτὴν κατὰ πάντα δυάδα, ἅρμα τοῦτο εὐήνιον τρέχον εἰς οὐρανοὺς συνηρμόσαντο· καὶ κύκλῳ μὲν ἀλήκτως κινοῦνται περὶ Θεὸν, ὡς πρὸς κέντρον, καὶ τῆς τοῦ κύκλου κινήσεως

A mam a vinculis sensuum, eamque invitat ad amplectendam vitæ libertatem. Illius autem facultates conversas ad motum naturalem revocat, in statumque restaurat pristinum, ut nihil mali exprobrari possit Creatori bonorum ex eo quod in deterius imago ejus deflectatur et ruat.

25. Ad hanc sacram divinamque perfectionem ducit rationabilis et docta splendide quies, exercitio videlicet et legitimæ vacans occupationi. Si vero nondum ad tantam pervenit elevationem et perfectionem qui videtur quietus, igitur spiritualem perfectamque nondum adeptus est quietem, imo non requiescet ab interna infrenium cupiditatum tempestate, quin ad hunc ascenderit apicem,
B solum autem corpus, ut muris cavernisque et antris circumdatum, contribulatum habebit, dum mens sine ordine vagabitur.

26. Animæ ad summam evectæ puritatem, et ad sublimem elevatæ apicem sapientiæ ac scientiæ, similes sunt Cherubim, quæ per suam scientiam fonti bonorum quasi immediate appropinquant. Exinde rectam altissimorum mysteriorum pure suscipientes revelationem, quam sola suscipiunt Cherubim, immediate ab ipso Omnipotente illuminantur plerumque, ut ait quidam, divinis visionibus in summa intensitate.

27. Quemadmodum ex primis angelorum ordinibus, alii sunt ardentissimi et vehementissimi in
C res divinas, et perpetuo impetu ad eas feruntur, alii vero Dei contemplatione et sapientia scientiaque in summo gradu gaudent, et illis divina inest habilitas ad divina appetenda; sic et præfatæ animæ sunt ardentissimæ et vehementissimæ in res divinas, et sapientiaque ac scientia præditæ atque mysticis contemplationibus intentissimæ, eisque propria divinitus indita est virtus tendendi indesinenter ad Deum et firmiter in eo innitendi et commorandi, ac præterea illuminationum capacitas qua Dei participes fiunt, et ad alios sine invidia transmittunt hujus illustrationes et gratias.

28. Spiritus est Deus, et principium perpetui omnium entium ad se motus, et omnes spiritus in illo primario Spiritu firmum habent fundamentum
D continuumque motum. Id autem contingit omnibus qui non materialem impurumque habent affectum, sed simplicem et sacris purgatum sudoribus. Et hoc quidem eis contingit, quia, divino amore accensi, sibi invicem communicant immissas suprema Dei benignitate illuminationes et absconditam in his mysteriorum Dei sapientiam, et illas aliis amice participant, ad celebrandam indesinenter Dei charitatem.

29. Stant ac moventur in circuitu Dei animæ quæ rationalem suam partem a materia vacuam reddiderunt, et inter se in omnibus pugnantes carnem et spiritum velut bigas freno dociles ad currendum in cœlos conjunxerunt. Circulari quidem motu jugiter in Deum feruntur, velut in centrum

suum orbicularisque motus principium. Stant vero firmiter et sine ulla inclinatione, ut radii circuli, in unum conveniunt punctum, a quo detrudi non possunt in sensus et in rerum humanarum fallaciam. Hæc est igitur summa quietis perfectio vere quietos eo adducens, ut stent sese moventes, et firmiter stantes sese moveant circa res divinas. Quandiu autem huc non pervenimus, quamvis quiescere videamur, impossibile est mentem nostram a materia et perturbatione liberari.

30. Quando pristinum rationis decus per multam curam operamque recuperavimus, ac datam desuper nobis sapientiam et scientiam a gratia Spiritus sancti sortiti sumus, tunc, res in sua natura perspicere valentes, agnoscimus primum fontem et auctorem exsistentiæ omnium esse sapientem et optimum, et minime a nobis accusandum de malo creaturæ inflicto, ex quo in deterius deciderit: quo tempore creatura quidem avulsa corruit, et ab antiquo decore detrusa, ex deificatione delapsa est; malum vero in eam irrumpens, irrationalis bruti formam ipsi indidit.

31. Primus gradus tendentibus ad progrediendum, est scientia rerum quam ex practica consecuti sunt philosophia. Secundus est absconditorum Dei mysteriorum cognitio, cui physica theoria eos initiavit. Tertius est cum primo lumine conjunctio et commistio, in qua omnis philosophici ac theoretici progressus quies.

32. Omnes spiritus, non solum singuli in seipsos et in eum qui vere est unus in tribus personis, circulatim feruntur, sed etiam proximos illustrantes divinis initiant mysteriis purisque similes spiritibus per cœlestem sapientiam reddunt, eosque tum seipsis tum uni Deo unificant.

33. Deificatio in vita est spirituale ac divinum magno Enti sacrificium, in quo sacrificatur verbum ineffabilis sapientiæ, et iis qui se pro viribus præparaverunt, traditur. Hoc benigne Deus rationali naturæ cœlitus dedit in unitatem fidei. Inde alii quidem, qui, propter suam puritatem, dignitatis illius sacrificii per rerum divinarum scientiam participes effecti sunt, Deo assimilantur, conformes facti imaginis Filii ejus [88], sublimibus spiritualibusque suis in divina motibus: sicque gratia dii sunt respectu hominum in terra. Alii vero, divinis illorum sermonibus piaque conversatione purificati, in virtute perficiuntur, et pro ratione propriæ purificationis et perfectionis, participes fiunt eorum deificationis et consortes ipsorum cum Deo unionis, ut omnes in unum conjuncti et quasi connexi vinculo charitatis, uni Deo uniantur indesinenter, atque Deus sit in medio eorum, bona opera in eis operans, Deus natura in diis gratia, et nullum dans crimini aditum a creatione.

34. Cum Deo assimilationem (in quantum hu-

[88] Rom. VIII, 29.

A αἴτιον· ἵστανται δὲ μονίμως, καὶ ἀῤῥεπῶς, ὡς πρὸς κύκλον, μὴ διασκεδασθῆναι δυνάμεναι ἐκ τῆς ἰδίας ἐπὶ τὸ αὐτὸ συνοχῆς, πρὸς τὴν αἴσθησιν, καὶ τὴν κάτω πλάνην τῶν ἀνθρωπίνων πραγμάτων. Τοῦτο οὖν ἐστι τὸ τετελεσμένον τέλος τῆς ἡσυχίας, εἰς τοῦτο ἄγον τοὺς ἀληθῶς ἡσυχάζοντας· ὥστε κινουμένους ἵστασθαι, καὶ μονίμως ἱσταμένους κινεῖσθαι περὶ τὰ θεῖα. Ἕως δ' ἂν μὴ τοῦτο γένηται, τῷ δοκεῖν ἡμῖν ἡσυχάζουσιν, ἀμήχανον τῆς ὕλης ἐκτὸς καὶ τῆς ἄλης γενέσθαι τὸν ἡμέτερον νοῦν.

λ'. Ὁπηνίκα πρὸς τὸ ἀρχαῖον κάλλος τοῦ λόγου, διὰ πάσης ἐπιμελείας τε καὶ σπουδῆς γενώμεθα, καὶ τῆς ἄνωθεν διδομένης ἡμῖν σοφίας καὶ γνώσεως, διὰ τῆς ἐπιδημίας τοῦ Πνεύματος εὐμοιρήσωμεν, τηνικαῦτα ἡ πρώτη πηγὴ, καὶ αἰτία τῆς τῶν πάντων B παραγωγῆς, σοφὴ καὶ καλὴ πρὸς ἡμῶν τῶν ὁρᾷν φυσικῶς δυναμένων γνωρίζεται, μηδὲν κατήγορον ἑαυτῆς ἐν ἡμῖν φέρουσα ἐκ τῆς ἐπιτριβείσης κακίας τῷ πλάσματι, ἀπὸ τῆς ἐπὶ τὰ χεῖρω παρατροπῆς. Ἡνίκα τὸ μὲν ἀποσπασθὲν, ὑπεῤῥύη, καὶ τοῦ ἀρχαίου κάλλους ἐκρεῦσαν, ἐξέπεσε τῆς θεώσεως. Ἡ δὲ τούτῳ ἐπεισπηδήσασα, τὴν ἄλογον αὐτῆς μορφὴν ἐνεποίησε.

λα'. Μία καὶ πρώτη βάσις τῶν ἐπεκτεινομένων εἰς προκοπὰς, ἡ γνῶσις τῶν ὄντων ἐκ τῆς ἐμπράκτου ἐπιγινομένη φιλοσοφίας αὐτοῖς. Δευτέρα, ἡ τῶν κεκρυμμένων μυστηρίων τοῦ Θεοῦ ἐπίγνωσις ἀπὸ τῆς φυσικῆς θεωρίας μυσταγωγουμένη αὐτοῖς. Καὶ τρίτη, ἡ μετὰ τοῦ πρώτου φωτὸς συνάφεια καὶ ἀνάκρασις, ἐν ᾗ πάσης προκοπῆς ἐμφιλοσόφου καὶ θεωρίας ἀνάπαυσις.

C λβ'. Πάντες οἱ νόες, αὐτοί τε καθ' ἑαυτοὺς, καὶ πρὸς ἑαυτοὺς, καὶ πρὸς τὸ ὄντως ὂν διὰ τῶν τριῶν ἑνοειδῶς φερόμενοι, συνελίσσονται· καὶ τοὺς πλησίον φωτίζοντες, μυσταγωγοῦσι τὰ θεῖα καὶ τελειοῦσιν ὡς καθαιρόμενα πνεύματα διὰ τῆς οὐρανίου σοφίας, αὐτοὺς ἑαυτοῖς, καὶ τῇ ἑνάδι ἑνοποιοῦντες.

λγ'. Θέωσίς ἐστιν ἐν τῷ βίῳ, ἡ νοερὰ καὶ θεία τῷ ὄντι ἱερουργία, καθ' ἣν ἱερουργεῖται ὁ λόγος τῆς ἀποῤῥήτου σοφίας, καὶ τοῖς ἑτοιμάσασιν ἑαυτοὺς, ὡς ἐνὸν, μεταδίδοται. Ταύτην ἀγαθοπρεπῶς ὁ Θεὸς τῇ λογικῇ φύσει ἄνωθεν ἐδωρήσατο εἰς ἑνότητα πίστεως, ἵνα οἱ μὲν, ὅσοι ἐκ καθαρότητος τῆς ἀξίας αὐτῆς διὰ γνώσεως τῶν θείων ἐν μεθέξει γεγόνασιν, ἀφομοιῶνται Θεῷ, σύμμορφοι τῆς εἰκόνος τοῦ Υἱοῦ αὐτοῦ γε- D νόμενοι, ταῖς ὑψηλαῖς καὶ νοεραῖς αὐτῶν περὶ τὰ θεῖα κινήσεσι· καὶ οὕτως θέσει θεοὶ ἔσονται τοῖς ἀνθρώποις ἐπὶ τῆς γῆς. Οἱ δὲ τῇ καθάρσει διὰ τοῦ θείου αὐτῶν λόγου καὶ τῆς ἱερᾶς συνουσίας τελειοῦνται πρὸς ἀρετὴν, καὶ ἀναλόγως τῆς ἰδίας προκοπῆς καὶ καθάρσεως, ἐν μεθέξει τῆς τούτων θεώσεως γίνονται, καὶ κοινωνοῦσιν αὐτοῖς ἐν Θεῷ τῆς ἑνώσεως, ὡς ἂν οἱ πάντες εἰς ἓν ἑνούμενοί τε, καὶ συμπτυσσόμενοι τῇ ἑνότητι τῆς ἀγάπης, τῷ ἑνὶ Θεῷ ἑνωθῶσιν ἀπαύστως· καὶ ἔσται Θεὸς ἐν μέσῳ θεῶν, ἀγαθῶν ἔργων αἴτιος, ὁ φύσει τῶν θέσει, μηδὲν κατήγορον ἑαυτοῦ φέρων ἀπὸ τῆς κτίσεως.

λδ'. Τῆς πρὸς Θεὸν ἀφομοιώσεως, ὡς ἡμῖν ἐφικτὸν,

ἀμήχανον τεύξασθαι τὸν σπουδαῖον, εἰ μὴ πρότερον τῆς ἐπιπροσθούσης τῶν κακιῶν ἰλύος διὰ δακρύων θερμῶν τὴν ἀμορφίαν ἀποσκευάσεται, καὶ τῆς ἱερουργίας ἅψεται τῶν ἱερῶν τοῦ Χριστοῦ ἐντολῶν. Ἄλλως γὰρ ἐν μετουσίᾳ τῶν ἀποῤῥήτων τοῦ Θεοῦ ἀγαθῶν γενέσθαι τοῦτον, ἀδύνατον. Ὁ γὰρ ἐπιθυμῶν γεύσασθαι τῆς θείας νοερῶς τῶν νοερῶν γλυκύτητός τε καὶ ἡδονῆς, πάσης ἀποδημεῖ τῆς τοῦ κόσμου καθόλου αἰσθήσεως, καὶ τῇ ἐφέσει τῶν ἀποκειμένων τοῖς ἁγίοις ἀγαθῶν, ἐν τῇ θεωρίᾳ τῶν ὄντων ἀδολεσχοῦσαν ἔχει τὴν ἰδίαν ψυχήν.

λε'. Τὸ τὴν θεοειδῆ ἀφομοίωσιν ἀναλλοίωτον ἑαυτοῖς διατηρῆσαι, τὴν ἐξ ἀκροτάτης ἐπιγινομένην καθάρσεως, καὶ ἀγάπης πολλῆς τοῦ Θεοῦ, μόνης ἐστὶ τῆς πρὸς τὸν Θεὸν διηνεκοῦς ἀνανεύσεως, καὶ τῆς τοῦ θεωρητικωτάτου νοὸς ἀνατάσεως, ἥτις ἐπιγίνεσθαι πέφυκε τῇ ψυχῇ, ἀπὸ τῆς ἐπιμόνου τῶν ἀρετῶν ἡσυχίας, ἀπὸ τῆς ἀΰλου καὶ ἀῤῥεμβάστου καὶ διηνεκοῦς προσευχῆς, ἀπὸ τῆς καθόλου ἐγκρατείας, καὶ τῆς συντόνου τῶν Γραφῶν ἀναγνώσεως.

λς'. Οὐ τὸ εἰς εἰρήνην μόνον ἐλθεῖν τῶν ἐν ἡμῖν δυνάμεων, σπεύδειν χρή· ἀλλὰ καὶ τὸ εἰς πόθον φθάσαι τῆς νοερᾶς ἀναπαύσεως· ἥτις πᾶσαν οἶδεν ἐπ' ἀγαθοῖς ἔφεσιν διὰ γαλήνης ἐπαναπαύειν τῶν λογισμῶν, καὶ διὰ τῆς οὐρανόθεν κατερχομένης θείας δρόσου, τὴν τετρωμένην ἰᾶσθαι καὶ ἀναψύχειν καρδίαν, ἀπὸ τοῦ πυρὸς τοῦ ἄνωθεν βαλλομένου, καὶ ἀναπτομένου ὑπὸ τοῦ Πνεύματος.

λζ'. Οὐ δύναται εἰς βάθος τρωθεῖσα ψυχὴ τῷ ἔρωτι τοῦ Θεοῦ, μετὰ τὴν γεῦσιν τῶν νοητῶν τῆς γλυκύτητος αὐτοῦ δωρεῶν, ὅλως ἐφ' ἑαυτὴν ἵστασθαι, ἢ μένειν ἐπὶ τὸ αὐτὸ καὶ μὴ πρὸς τὰ πρόσω τῶν εἰς οὐρανοὺς ἀναβάσεων ἀνατείνεσθαι. Ὅσῳ γὰρ τὰς ἑαυτῆς ἀναβάσεις ἀμείβει διὰ τοῦ Πνεύματος, καὶ ἐπὶ τὰ βάθη χωρεῖ τοῦ Θεοῦ, τοσούτῳ πυρπολεῖται τῷ πυρὶ τῆς ἐφέσεως, καὶ τῶν ἔτι βαθυτέρων αὐτοῦ μυστηρίων τὸ μέγεθος ἐρευνᾷ, καὶ πλησιάσαι τῷ μακαρίῳ φωτὶ κατεπείγεται, ἔνθα πᾶσα νοὸς ἔκστασις ἵσταται· ἵνα τὴν τῶν ἰδίων δρόμων κατάπαυσιν ἐν εὐφροσύνῃ καταπαύσῃ καρδίας.

λη'. Ὁπηνίκα γένηταί τις ἐν μετουσίᾳ τοῦ ἁγίου Πνεύματος, καὶ τὴν ἐπιφοίτησιν τούτου διά τινος ἀῤῥήτου ἐν ἑαυτῷ γνῷ ἐνεργείας καὶ εὐωδίας, ὡς διατρέχειν τὴν εὐωδίαν αὐτοῦ καὶ κατὰ τὴν τοῦ σώματος ἐπιφάνειαν, τηνικαῦτα μένειν ὁ τοιοῦτος ἐν ὅροις φύσεως τοῦ λοιποῦ οὐχ ἀνέχεται· ἀλλὰ τὴν καλὴν ἀλλοίωσιν τῆς δεξιᾶς τοῦ Ὑψίστου ἀλλοιωθεὶς, ἐπιλανθάνεται τροφῆς, ὕπνου, καταμεγεθεῖ σωματικῶν, σωματικῆς ἀλογεῖ ἀναπαύσεως· καὶ ὅλην τὴν ἡμέραν ἐν κόποις ὢν, καὶ ἱδρῶσιν ἀσκητικοῖς, κόπου τινὸς, ἢ φυσικῆς ἀνάγκης οὐκ ἐπαισθάνεται, πείνης ἢ δίψης, ὕπνου, καὶ τῶν ἄλλων τῆς φύσεως ἀναγκῶν· ἐκκέχυται γὰρ ἀοράτως ἡ ἀγάπη τοῦ Θεοῦ μετὰ χαρᾶς ἀῤῥήτου ἐν τῇ καρδίᾳ αὐτοῦ· καὶ ὅλην τὴν νύκτα ἐν φωτισμῷ πυρὸς διακαρτερῶν, τὴν νοερὰν ἐν σωματικῇ γυμνασίᾳ ἐργασίαν ἐργάζεται, καὶ τῆς ἀθανάτου κατατρυφᾷ πανδαισίας τῶν ἀθανάτων τοῦ νοητοῦ παραδείσου

A jus capaces sumus) non potest consequi vir bonus, quin prius officientis malorum luti deformitatem calidis excutiat lacrymis, piæ adhæreat observationi sacrorum Christi mandatorum. Alias enim in communicatione ineffabilium Dei bonorum esse non potest. Qui enim cupit gustare spiritualiter spiritualium dulcedinem et voluptatem, ab omni perfecte exsulat sensu mundano, ac desiderans bona sanctos manentia, in contemplatione entium suam animam nugari arbitratur.

35. Immutabilem in se conservare Dei similitudinem, summa acquisitam purificatione ac magno Dei amore competit solummodo continuæ ad Deum elevationi oculorum, et sedulæ mentis ad con-B templationem applicationi, quæ animæ innascitur e constanti virtutum quiete, ex oratione continua et rebus non distracta materialibus, ex universali temperantia, et ex assidua Scripturarum lectione.

36. Non studendum est tantum pervenire ad facultatum nostrarum pacem, sed etiam assequi spiritualis studium quietis, quæ omne bonorum desiderium explet per cogitationum pacem, et per cœlitus pluens divinum ros vulneratum cor sanat et refrigerat ab igne desuper emisso et accenso a Spiritu sancto.

37. Non potest penitus vulnerata Dei amore C anima, postquam gustavit spiritualia dulcedinis ejus bona, omnino immotam stare, vel manere in eodem statu nec per progressus et ascensiones ad Deum tendere. Quantum enim suas ascensiones permutat per Spiritum sanctum, et in profunda Dei mergitur, tantum accenditur igne desiderii, et adhuc altiorum illius mysteriorum magnitudinem scrutatur, et propius accedere festinat ad beatam lucem, ubi omnis animi raptus consistit, ut proprii cursus requiem in cordis gaudio accipiat.

38. Cum Spiritus sancti fit aliquis particeps, ejusque præsentiam per infusum in se ineffabilem quemdam vigorem et bonum odorem agnoscit, ita ut suavis illius fragrantia ipsam percurrat corporis D speciem, tunc ille vir intra limites naturæ manere jam non potest, sed, pulchra mutatione per dexteram Dei conversus, obliviscitur cibi et somni, despicit corporalia, corpoream negligit requiem, totamque diem in laboribus agens sudoribusque asceticis, nullam defatigationem, nullam naturæ necessitatem sentit, non famem, non sitim, non somnum, nec quidquid natura postulat: siquidem invisibiliter diffusa est charitas Dei cum ineffabili gaudio in corde illius; ac totam noctem in illuminatione ignis peragens, intellectuales in corporali exercitatione operationes facit et immortali pascitur convivio immortalium arborum paradisi spiritualis, in quem Paulus raptus audiit arcana verba quæ lu-

qui non licet homini rerum visibilium sensui dedito [92].

39. Semel corpus igne ascesis incensum et lacrymarum aqua immersum, non laboribus rursum debilitatur, cum multis sudoribus finem imposuit, utpote superius practicæ sollicitudini factum; sed tranquillitatem pacisque silentium intus suscipiens, novis majoribusque impletur viribus, nova fortitudine, novo Spiritus robore. Cum autem anima corpore ita sibi cooperante dives est, et hoc invenit ita constitutum ut corporalem superet exercitationem, tunc ad spirituales luctas convertit naturæ motus, et spiritualia opera studiose faciens, immortalium lignorum sibi conservat fructus in spirituali paradiso. Unde piarum cogitationum fons fluvii instar scatet, et ubi arbor scientiæ Dei crescit, ferens fructus sapientiæ, gaudii, pacis, benignitatis, bonitatis, longanimitatis, charitatisque ineffabilis. Sic diligenter operans, et sic fructus conservans, exit a corpore et in mysteria theologiæ intrat. Deinde ab omnibus egreditur, quia eam nihil visibilium dominatur, et Deo conjuncta, desinit a desiderio (*al.* luctu).

40. Utra pars nostri, sciscitatur ratio, nobis virtuti studentibus, melior est? ea ne quæ visibilis aut ea quæ intelligibilis est? Si pars visibilis, nihil igitur corruptibile non erit nobis appetendum ac diligendum, nec erit præstantior corpore anima. Si vero pars intelligibilis: « Spiritus est Deus, et eos qui adorant eum, in spiritu et veritate oportet adorare [93]; » ideoque superflua est corporalis exercitatio, quando viget intellectualis animæ operatio, quæ molem deorsum vergentem allevat, eamque totam reddit spiritualem ex unione cum natura superiori.

41. Triplicis generis ascensiones viros in via virtutis progredientes perficiunt, scilicet purgativa, illuminativa, et mystica, quæ est perfectionis apex. Prima est inchoantium, secunda mediorum, tertia perfectorum. Etenim vir diligens tres illas vias ordinatim percurrens, crescit in ætate secundum Christum, et « occurrit in virum perfectum, in mensuram ætatis plenitudinis Christi [94]. »

42. Via purgativa est eorum qui agones sacros nuper adoriuntur. Proprium hujus est, deponere figuram carnalis hominis, mundare ab omni vitio carnis, et induere novum hominem a Spiritu sancto renovatum. Opera vero ejusdem sunt odium materiæ, maceratio carnis, fuga omnis occasionis quæ rationem ad cupiditatem excitet, pœnitentia de factis; insuper lacrymis abluere amaritudinem peccati, mores conformare bonitati spiritus, quod intus est calicis, id est, mentem mundare ab omni labe carnis et spiritus, indeque in illud mittere

A φυτῶν. Εἰς ὃν καὶ Παῦλος ὀφθεὶς, ἤκουσεν ἄῤῥητα ῥήματα, ἃ οὐκ ἐξὸν ἀνθρώπῳ ἀκοῦσαι, τῇ αἰσθήσει τῶν ὁρωμένων προσπάσχοντι.

λθ'. Ἅπαξ τὸ σῶμα πυρωθὲν τῷ πυρὶ τῆς ἀσκήσεως, καὶ τῷ ὕδατι βαφὲν τῶν δακρύων, οὐκ ἔτι τοῖς πόνοις ἀμβλύτερον γίνεται, τῶν πολλῶν καταπαῦσαν ἱδρώτων, ὡς ὑπὲρ τὴν ἔμπρακτον γενόμενον δηλονότι σπουδήν· ἀλλὰ γαλήνην καὶ σιωπὴν εἰρήνης δεξάμενον ἔνδοθεν, πλῆρες μᾶλλον ἄλλης δυνάμεως γίνεται, ἄλλης εὐτονίας, ἄλλης ἰσχύος τοῦ Πνεύματος. Τοιοῦτον δὲ τὸ συνεργοῦν ἡ ψυχὴ καταπλουτήσασα σῶμα, καὶ ὑπὲρ τὴν σωματικὴν γυμνασίαν εὑραμένη τὴν τούτου κατάστασιν, εἰς νοητοὺς ἀγῶνας τὰς φυσικὰς μεταλλάττει κινήσεις, καὶ τὴν νοερὰν ἐργασίαν ὀξέως ἐργαζομένη, φυλάσσει τῶν ἀθανάτων φυ- B τῶν ἑαυτῇ τοὺς καρποὺς, ἐν τῷ νοητῷ παραδείσῳ. Ὅθεν ἡ πηγὴ τῶν θεοπρεπῶν νοημάτων κατὰ ποταμοὺς ἀναβλύζει, καὶ ἐν ᾧ τὸ φυτὸν τῆς τοῦ Θεοῦ γνώσεως ἵσταται, φέρον σοφίας καρποὺς, χαρᾶς, εἰρήνης, χρηστότητος, ἀγαθωσύνης, μακροθυμίας, καὶ ἀγάπης ἀῤῥήτου. Οὕτω δὲ σπουδαίως ἐργαζομένη, καὶ οὕτω φυλάττουσα, ἐκδημεῖ τοῦ σώματος, καὶ εἰς γνόφον εἰσδύνει θεολογίας. Ἐξίσταται τοῦ παντὸς, ὡς ὑπ' οὐδενὸς κρατουμένη τῶν ὁρωμένων, καὶ Θεῷ συναφθεῖσα, τῶν ἱδρώτων παύεται καὶ τοῦ πόθου [*ἐν ἄλλ.* τοῦ πένθους].

μ'. Τί τῶν ἐν ἡμῖν ὑψηλότερον, ὁ λόγος φησὶν, ἡμῖν τοῖς σπουδαίοις, τὸ ὁρώμενον ἢ τὸ νοούμενον; Εἰ οὖν τὸ ὁρώμενον, οὐδὲν ἄρα τῶν φθειρομένων C ἔσται ἡμῖν, ἢ προτιμητέον καὶ στεργόμενον, οὐδὲ κρείττων τοῦ σώματος ἡ ψυχή. Εἰ δὲ τὸ νοούμενον, « Πνεῦμα ὁ Θεὸς, καὶ τοὺς προσκυνοῦντας αὐτὸν ἐν πνεύματι καὶ ἀληθείᾳ δεῖ προσκυνεῖν. » Καὶ οὕτω, περιττὸν ἡ σωματικὴ γυμνασία, ὁπόταν ἔῤῥωται ἡ νοερὰ τῆς ψυχῆς ἐργασία· τὸ βρῖθον κάτω κουφίζουσα καὶ τὸ ὅλον αὐτοῦ ἐργαζομένη πνευματικὸν, ἐν ἑνώσει τοῦ κρείττονος.

μα'. Τρεῖς εἰσι τάξεις ἐν τοῖς ποιουμένοις τὰς προκοπὰς τῶν τελειοποιῶν ἀναβάσεων, καθαρτικὴ, φωτιστικὴ, μυστικὴ, ἥ ἐστι καὶ τελειοποιός. Καὶ ἡ μὲν ἔστι τῶν εἰσαγωγικῶν, ἡ δὲ τῶν μέσων, ἡ δὲ τῶν τελείων. Διὰ γὰρ τῶν τριῶν τούτων κατὰ τάξιν ἀνερχόμενος ὁ σπουδαῖος, αὐξάνεται τὴν κατὰ Χριστὸν ἡλικίαν, καὶ γίνεται « εἰς ἄνδρα τέλειον, εἰς D μέτρον ἡλικίας τοῦ πληρώματος τοῦ Χριστοῦ. »

μβ'. Ἡ καθαρτικὴ, τῶν ἤδη πρὸς ἀγῶνας ἱεροὺς εἰσαγομένων ἐστί. Καὶ ἴδιον μὲν αὐτῆς, ἡ ἀπόθεσις τῆς μορφῆς τοῦ χοϊκοῦ ἀνθρώπου, ἡ ἀπολύτρωσις πάσης προσύλου κακίας, καὶ ἡ ἀμφίασις τοῦ καινοῦ ἀνθρώπου τοῦ διὰ Πνεύματος ἀνακαινιζομένου ἁγίου. Ἔργον δὲ, τὸ μῖσος τῆς ὕλης, ἡ τῆξις τῆς σαρκὸς, ἡ φυγὴ πάσης αἰτίας ἐρεθιζούσης πρὸς πάθος τὸ λογιζόμενον, ἡ ἐπὶ τοῖς πεπραγμένοις μεταμέλεια· πρὸς δὲ τὸ τοῖς δάκρυσιν ἀποκλύσασθαι τὴν ἅλμην τῆς ἁμαρτίας· τὸ τὰ ἤθη τῇ χρηστότητι ῥυθμίσαι τοῦ πνεύματος, καὶ τὸ ἐντὸς τοῦ ποτηρίου, ἤγουν τὸν

[92] II Cor. xii, 4. [93] Joan. iv, 24. [94] Ephes. iv, 13.

νοῦν, διὰ κατανύξεως ἐκκαθᾶσαι παντὸς μολυσμοῦ σαρκός τε καὶ πνεύματος. κ... οὕτω τὸν οἶνον τοῦ λόγου βαλεῖν ἐν αὐτῷ, τοῦ εὐφραίνοντος καρδίαν ἀνθρώπου καθαιρομένου, καὶ προσαγαγεῖν τῷ βασιλεῖ τῶν πνευμάτων εἰς γεῦσιν· τέλος δὲ, τὸ πυρωθῆναι ἐμπράκτως τῷ πυρὶ τῆς ἀσκήσεως, καὶ τοῖς πόνοις τῶν ἀγώνων, πάντα ἰὸν ἀποσείσασθαι ἁμαρτίας, στομωθῆναί τε καλῶς, καὶ βαφῆναι τῷ τῆς κατανύξεως ὕδατι· καὶ ξίφος ἀποτελεσθῆναι τομὸν, κατὰ παθῶν καὶ δαιμόνων, εἰς δύναμιν. Ὁ εἰς τοῦτο φθάσας διὰ πολλῶν ἀγώνων ἀσκήσεως, ἔσβεσε δύναμιν ἐμφύτου πυρός· ἔφραξε στόματα λεόντων, ἀγρίων παθῶν· ἐνεδυναμώθη τῷ πνεύματι ἀπὸ ἀσθενείας· ἐγένετο ἰσχυρός· καὶ ὡς ἄλλος τις Αὐσίτης τρόπαιον ὑπομονῆς ἔστησε νικήσας τὸν πειράζοντα.

μγʹ. Ἡ φωτιστικὴ, τῶν ἐξ ἱερῶν ἀγώνων προκοψάντων ἐστὶν εἰς πρώτην ἀπάθειαν. Καὶ ἴδιον μὲν αὐτῆς, ἡ γνῶσις τῶν ὄντων, ἡ θεωρία τῶν λόγων τῆς κτίσεως, καὶ ἡ μετουσία τοῦ ἁγίου Πνεύματος· ἔργον δὲ, ἡ κάθαρσις τοῦ νοὸς, ἡ διὰ τοῦ πυρὸς γινομένη τοῦ θείου, ἡ τῶν ὀφθαλμῶν τῆς καρδίας νοερὰ ἀποκάλυψις, καὶ ἡ τοῦ λόγου γέννησις μεθ' ὑψηλῶν τῶν νοημάτων τῆς γνώσεως, τέλος δὲ, ὁ διατρανῶν λόγος τῆς σοφίας τὰς φύσεις τῶν ὄντων. Ἡ ἐπίγνωσις τῶν θείων καὶ ἀνθρωπίνων πραγμάτων, καὶ ἡ ἀποκάλυψις τῶν μυστηρίων τῆς βασιλείας τῶν οὐρανῶν. Ὁ εἰς τοῦτο φθάσας διὰ νοερᾶς τοῦ νοὸς ἐργασίας, ἅρμα πυρὸς ἐποχεῖται τῇ τετρακτύϊ τῶν ἀρετῶν, ὡς εἴ τις ἄλλος Θεσβίτης, καὶ ἔτι ζῶν εἰς ἀέρα τὸν νοητὸν αἴρεται, καὶ περιπολεῖ τὰ οὐράνια, ὑπεράνω τῆς τοῦ σώματος γεγονὼς ταπεινώσεως.

μδʹ. Ἡ μυστικὴ καὶ τελειοποιὸς τάξις, τῶν ἤδη πάντα διαδραμόντων ἐστὶ καὶ εἰς μέτρον ἡλικίας ἐλθόντων τοῦ Χριστοῦ. Καὶ ἴδιον μὲν αὐτοῖς τὸ διατεμεῖν τὸν ἀέρα, καὶ τοῦ παντὸς ὑπερκύψαι, τὸ περὶ τὰς ἄνω τάξεις γενέσθαι τῶν οὐρανῶν, καὶ τῷ πρώτῳ φωτὶ πλησιάσαι, καὶ τὰ βάθη τοῦ Θεοῦ ἐρευνῆσαι διὰ πνεύματος· ἔργον δὲ, τὸ πληρῶσαι τὸν θεατὴν τῶν τοιούτων νοῦν, τῶν περὶ προνοίας λόγων, τῶν περὶ δικαιοσύνης καὶ ἀληθείας, τῶν περὶ λύσεως αἰνιγμάτων, καὶ παραβολῶν, καὶ σκοτεινῶν λόγων τῆς θείας Γραφῆς, τέλος δὲ, τὸ μυσταγωγῆσαι τὸν οὕτω τετελεσμένον τὰ ἀπόκρυφα μυστήρια τοῦ Θεοῦ, τὸ, σοφίας ἑαυτὸν ἀῤῥήτου πληρῶσαι διὰ συνουσίας τοῦ Πνεύματος, καὶ σοφὸν θεολόγον μέσον Ἐκκλησίας μεγάλης ἀποδεῖξαι Θεοῦ, τῷ λόγῳ τῆς θεολογίας τοὺς ἀνθρώπους φωτίζοντα. Ὁ εἰς τοῦτο φθάσας διὰ βαθυτάτης ταπεινοφροσύνης καὶ κατανύξεως, εἰς τρίτον οὐρανὸν ἤρθη θεολογίας, ὡς εἴ τις ἕτερος Παῦλος, καὶ ῥήματα ἤκουσεν ἄῤῥητα, ἃ οὐκ ἐξὸν ἀνθρώπῳ ὑπὸ τὴν αἴσθησιν ὄντι, ἀκοῦσαι· καὶ τῶν ἀποῤῥήτων ἀγαθῶν, ἃ ὀφθαλμὸς οὐκ εἶδε, καὶ οὖς οὐκ ἤκουσεν, ἀπεγεύσατο, καὶ διάκονος γέγονε τῶν μυστηρίων Θεοῦ, στόμα γεγονὼς αὐτοῦ, διακονῶν ταῦτα τοῖς ἀνθρώποις διὰ τοῦ λόγου, καὶ καταπαύων

vinum verbi, quod lætificat cor hominis [96] puri, et ferre spiritum regi ad gustandum; ac denique purificari igne practicæ ascesis et laboribus agonum, omne venenum peccati rejicere, bene temperari et macerari compunctionis aqua, et gladium confici acutum quo adversus cupiditates ac dæmones fortiter dimicetur. Qui huc pervenit per multos ascesis agones, exstinxit impetum ignis innati, obturavit ora leonum, id est, agrestium cupiditatum, convaluit spiritu de infirmitate, fortis factus est, et velut alter Ausites tropæum constantiæ posuit tentatoris victor.

43. Via illuminativa est eorum qui e sacris agonibus in primam profecerunt impassibilitatem. Proprium ejus scientia rerum, contemplatio rationum creationis, et communicatio sancti Spiritus; opera vero purificatio intellectus divino igne facta, spiritualis oculorum cordis relevatio, generatio verbi cum excelsis scientiæ cogitationibus, ac denique sermo sapientiæ rationes rerum explicans, scientia divinarum humanarumque rerum, et revelatio mysteriorum regni cœlorum. Qui huc pervenit per spiritualem mentis operationem, quasi currus igneus vehitur quadrigis virtutum, velut alter Thesbites Elias, et adhuc vivens in spirituales auras fertur, et cœlos perlustrat, superior corporis vilitate factus.

44. Via mystica, quæ est perfectionis apex, eorum est qui jam occurrerunt et pervenerunt in mensuram ætatis Christi. Proprium ipsis est aerem secare, omnia superasse, cœlitum legionibus misceri, primo lumini propinquare, et profunda Dei spiritu scrutari. Opus vero in eo consistit quod illi contemplativam mentem suam implere verbis de providentia, de justitia et veritate, de resolutione ænigmatum, parabolarumque et obscurorum divinæ Scripturæ locorum, ac demum in eo quod vir adeo perfectus revelet abscondita Dei mysteria, seipsum ineffabili impleat sapientia per participationem Spiritus et sapientem se theologum in medio Ecclesiæ magnæ Dei ostendat, verbo theologiæ hominibus lumen præferendo. Qui huc pervenit per profundissimam humilitatem et compunctionem, in tertium cœlum theologiæ ut alter Paulus [97] raptus est, et audivit arcana verba, quæ audire non licet homini sensibus inservienti, et secreta gustavit bona, quæ oculus non vidit, neque auris audivit [98], et minister factus est mysteriorum Dei [99], os ejus factus, hæc hominibus verba ministrans, et beatam in hoc reponens requiem, perfectus in perfecto Deo, simul cum theologis

[96] Psal. CIII, 15. [97] II Cor. XII, 4. [98] I Cor. II, 9. [99] I Cor. IV, 1.

conjunctus excelsis Cherubim et Seraphim turmis, quorum est sermo sapientiæ simul et scientiæ.

45. Hominum vita, cujus status ad tres revocantur ordines, dividitur in duo genera. Unum est commune et mundanum, alterum vero non commune et mundo superius. Commune dividitur in temperantiam et in insatiabilem cupiditatem; non commune vero, in philosophiam; in physicam scientiam, et in supernaturalem operationem. Prius vel justitiæ adhæret, si nempe secundum naturam moveatur, vel in injustitiam et iniquitatem labitur, si nempe a naturali motu deflectat. posterius autem, si quidem propositum persequatur regulas observando, ad infinitam pervenit naturam, supra naturam perfectum; si vero superbe vacans exercitiis, a proposito devertatur, decidit in sensum reprobum, et tanquam imperfectum merito rejicitur a perfectione.

46. Lux, vita et pax est Spiritus. Qui ergo a divino illuminatur Spiritu, tranquillam in pace peragit vitam. Inde autem in eo scientia rerum et sapientia verbi scatet, sensusque Christi innascitur: hic novit regni Dei mysteria, profunda Spiritus penetrat, ac die diei eructat de corde sereno et illuminato verba vitæ, bona hominibus, quia bonus est, et de bono thesauro suo verba profert nova et vetera[1].

47. Deus est sapientia, et eos qui ratione et sapientia duce ambulant, scientia rerum (cœlestium) deificans, sibimetipsi per lumen unit, et gratia deos facit. Quemadmodum autem omnia ex nihilo sapientia fecit, et per sapientiam res mundi regit et gubernat, atque salutem omnium qui ad se convertuntur et accedunt, pariter in sapientia semper facit: sic etiam ille quem sua puritas dignum fecit qui altissimæ sapientiæ particeps fieret, semper quatenus imago Dei in sapientia et ipse facit et implet divinam voluntatem, seipsum retrahens a rebus externis in multasque partes divisis, rationem vero suam per scientiam abditorum adducens et elevans ad vitam vere angelicam; et unam efficiens pro viribus suam vitam, se unit cœlicolis potestatibus uno motu ad Deum tendentibus, et per eas velut per optimos duces ad primum principium primamque causam ascendit.

48. Qui per divinam sapientiam sese univit supernis virtutibus, ideoque Deo unitus est, cum sit ad similitudinem Dei, cum omnibus verbo et colloquio sapienter conversans, hominum bonæ voluntatis affectum virtute divina retrahit a rebus externis et divisibilibus, eosque ut seipsum ad unitatis vitam, utpote Dei imitator, in spiritu attrahens, ducit per sapientiam et scientiam ac mysteriorum revelationem, ad contemplationem

[1] Matth. XIII, 52.

A τὴν μακαρίαν ἐν τούτῳ κατάπαυσιν, τέλειος ἐν τελείῳ Θεῷ, συναφθεὶς μετὰ τῶν θεολόγων ταῖς ὑπερτάταις δυνάμεσι τῶν Χερουβὶμ τε καὶ Σεραφὶμ, ὧν καὶ ὁ λόγος τῆς σοφίας ὁμοῦ καὶ τῆς γνώσεως.

με'. Εἰς δύω διαιρούμενος τῶν ἀνθρώπων ὁ βίος, εἰς τρεῖς τάξεις ἔχει τὰ τέλη συναγόμενα τούτου. Καὶ τὸ μὲν αὐτοῦ κοινωνικόν ἐστι καὶ ἐγκόσμιον· τὸ δὲ, ἀκοινώνητον καὶ ὑπερκόσμιον. Καὶ τὸ μὲν κοινωνικὸν εἰς σωφροσύνην διαιρεῖται καὶ ἀπληστίαν· τὸ δὲ ἀκοινώνητον, εἰς φιλοσοφίαν, εἰς φυσικὴν ἐπιστήμην, καὶ εἰς ὑπὲρ φύσιν ἐνέργειαν. Τούτων τὸ μὲν ἢ τῷ δικαίῳ συνάπτεται κατὰ φύσιν ἐρχόμενον, ἢ τῇ ἀδικίᾳ καὶ εἰς ἀδικίαν χωρεῖ, ἀποπλανηθὲν τῆς κατὰ φύσιν κινήσεως· τὸ δὲ, εἰ μὲν κατὰ σκοπὸν διώξῃ τῷ κανόνι ἀπευθυνόμενον, εἰς B ἄπειρον τελευτᾷ φύσιν, ὑπὲρ τὴν φύσιν τελειωθέν. Εἰ δὲ κατὰ φιλοτιμίαν ἐγγυμναζόμενον τοῦ σκοποῦ ψεύσηται, εἰς ἀδόκιμον τελευτᾷ νοῦν, καὶ ὡς ἀτελὲς εἰκότως ἀποδοκιμάζεται τοῦ τελείου.

μς'. Φῶς, καὶ ζωὴ, καὶ εἰρήνη τὸ Πνεῦμα. Ὁ οὖν ὑπὸ τοῦ θείου φωτιζόμενος Πνεύματος, γαληναίαν εἰρηνεύων διανύει ζωήν. Ἐντεῦθεν δὲ ἡ γνῶσις αὐτῷ τῶν ὄντων, καὶ ἡ σοφία τοῦ λόγου πηγάζει, καὶ ὁ νοῦς τοῦ Χριστοῦ ἐπιγίνεται· οὗτος οἶδε τὰ τῆς βασιλείας μυστήρια, εἰς τὰ βάθη χωρεῖ τοῦ Θεοῦ, καὶ ἡμέρᾳ τῇ ἡμέρᾳ ἐρεύγεται λόγους ζωῆς, ἐξ ἀκυμάντου καὶ πεφωτισμένης καρδίας, ἀγαθοὺς τοῖς ἀνθρώποις· ἐπειδὴ ἀγαθός ἐστι, τὸν ἀγαθὸν ἔχων λαλοῦντα ἐν ἑαυτῷ καινά τε καὶ παλαιά.

μζ'. Σοφία ὁ Θεὸς, καὶ τοὺς ἐν λόγῳ καὶ σοφίᾳ C περιπατοῦντας, τῇ γνώσει τῶν ὄντων [*Ισ* οὐρανίων] θεοποιῶν, ἑνοῖ διὰ φωτὸς αὐτοὺς ἑαυτῷ, καὶ θέσει θεοὺς ἀπεργάζεται. Ὥσπερ δὲ αὐτὸς ἐκ τοῦ μὴ ὄντος σοφίᾳ τὰ πάντα κατασκευάσας, διὰ σοφίας τὰ ἐγκόσμια διεξάγει καὶ διοικεῖ, καὶ τὴν σωτηρίαν πάντων τῶν ἐγγιζόντων αὐτῷ δι' ἐπιστροφῆς ὡσαύτως ἀεὶ ἐν σοφίᾳ ἐργάζεται, οὕτω καὶ ὁ ἀξιωθεὶς τῆς ἀνωτάτω γενέσθαι σοφίας, ἐκ καθαρότητος, μέτοχος, ἀεὶ ὡς εἰκὼν Θεοῦ καὶ αὐτὸς ἐν σοφίᾳ ποιεῖ καὶ ἐργάζεται τὰ τοῦ θείου θελήματος· συνάγων μὲν ἀπὸ τῶν ἔξω καὶ μεριζομένων εἰς πολλὰ ἑαυτὸν, ἀνάγων δὲ ὁσημέραι καὶ ἀνατείνων τὸ λογιζόμενον αὐτοῦ διὰ γνώσεως τῶν ἀποῤῥήτων, πρὸς ἀγγελικὰς τῷ ὄντι ζωάς· καὶ ἑνοειδῆ, κατὰ τὸ ἐφικτὸν, τὴν αὐτοῦ ζωὴν ἐργαζόD μενος, ἑνοῖ ταῖς ἄνω δυνάμεσιν ἑαυτὸν, ταῖς ἑνιαίως περὶ Θεὸν κινουμέναις· καὶ δι' αὐτῶν πρὸς τὴν πρώτην ἀρχὴν καὶ αἰτίαν ὡς δι' ἀγαθῶν ἡγεμόνων ἀνάγεται.

μη'. Ὁ διὰ σοφίας τῆς κρείττονος ἑαυτὸν ἑνώσας ταῖς ἄνω δυνάμεσι, καὶ διὰ τοῦτο Θεῷ ἑνωθεὶς, ὡς καθ' ὁμοίωσιν ὢν τοῦ Θεοῦ, πᾶσι διὰ λόγου καὶ συνουσίας ἐμφιλοσόφως συγγινόμενος, ἀποτέμνει τῶν βουλομένων θείᾳ δυνάμει τὰς ἕξεις ἀπὸ τῶν ἔξω καὶ μεριστῶν, καὶ πρὸς ἑνοειδῆ ζωὴν, ὥσπερ ἑαυτὸν, οἷα δὴ Θεοῦ μιμητὴς καὶ αὐτοὺς συνελίσσων ἐν πνεύματι, ἀνάγει διὰ σοφίας καὶ γνώσεως, καὶ τῆς τῶν ἀποκρύφων ἐλλάμψεως, πρὸς θεωρίαν τῆς δόξης

τοῦ ἑνὸς καὶ πρώτου φωτός· καὶ ἑνώσας αὐτοὺς ταῖς περὶ Θεὸν οὐσίαις καὶ τάξεσιν, εἰς τὴν ἑνότητα ἄγει Θεοῦ, ὁλολαμπεῖς γεγονότας ἐκ τῆς τοῦ Πνεύματος ἐπιλάμψεως.

μθʹ. Τῇ τετρακτύϊ τῶν ἀρετῶν, ὀγδοὰς συνομαρτεῖ φυσικῶν τε καὶ γενικῶν ἀρετῶν, μιᾷ τούτων ἑκάστῃ ἐξ ἑκατέρου μέρους δύω ἐπανατελουσῶν, ὡς καὶ αὐτὴν ἑκάστην γίνεσθαι εἰς Τριάδα. Τῇ οὖν φρονήσει, γνῶσις ἐπανατέλλει, καὶ σοφὴ θεωρία· τῇ δικαιοσύνῃ, διάκρισις, καὶ εὐσυμπάθητος γνώμη· τῇ ἀνδρείᾳ, ὑπομονὴ καὶ ἔνστασις σταθηρά· τῇ σωφροσύνῃ, ἁγνεία καὶ παρθενία. Ταύτης τῆς τριαδικῆς δωδεκάδος, ὥσπερ τις κτίστης καὶ μυσταγωγὸς ὁ Θεὸς ἐν σοφίᾳ ὑπερκαθέζεται ἐν τῷ τοῦ νοὸς θρόνῳ, τὸν Λόγον ἐξαποστέλλων εἰς δημιουργίαν τῶν ἀρετῶν· ὃς καὶ λαμβάνων ἐκ τῶν ὑποκειμένων ἀρχῶν τὴν ἐξ ἑκατέρας ὕλην τῶν εἰρημένων, τὸν νοητὸν τῆς εὐσεβείας κόσμον δημιουργεῖ τῇ ψυχῇ. Καὶ ὡς μὲν οὐρανὸν ἐκτείνει αὐτῇ τὴν φρόνησιν, ὅλην κατάστερον εἰς ὁλολαμπῆ ζωὴν, ἐν ᾗ ὡς δύω μεγάλους φωστῆρας τὴν θείαν γνῶσιν, καὶ τὴν φυσικὴν θεωρίαν, λάμπειν καὶ καταφωτίζειν ταύτην ποιεῖ· ὡς δὲ γῆν θεμελιοῖ τὴν δικαιοσύνην αὐτῇ, εἰς πανδαισίαν ἀδάπανον· ὡς δὲ ἀέρα ἐφαπλοῖ τὴν σωφροσύνην, εἰς ἀνάψυξιν καὶ δρόσον ἀκραιφνεστάτης ζωῆς· ὡς δὲ θάλασσαν τὴν ἀνδρείαν ὁρίζει ἐν τῇ ἀσθενείᾳ τῆς φύσεως, εἰς καθαίρεσιν ὀχυρωμάτων, καὶ ὑψωμάτων τοῦ ἐναντίου. Τοῦτον οὖν οὕτω τὸν κόσμον ὁ Λόγος οἰκοδομῶν, δύναμιν ἐντίθησιν αὐτῇ τὸ Πνεῦμα εἰς κίνησιν μὲν νοητὴν, καὶ ἀεικίνητον, εἰς συνοχὴν δὲ ἀδιασκέδαστόν τε καὶ διαρκῆ, κατὰ τὸ εἰρημένον ὑπὸ Δαβίδ· « Τῷ λόγῳ Κυρίου οἱ οὐρανοὶ ἐστερεώθησαν, καὶ τῷ πνεύματι τοῦ στόματος αὐτοῦ πᾶσα ἡ δύναμις αὐτῶν. »

νʹ. Ταῖς πνευματικαῖς μεθηλικιώσεσι τῶν σπουδαίων, συναυξάνεσθαι πέφυκε καὶ ὁ Κύριος ἡμῶν Ἰησοῦς Χριστός. Καὶ ὅτε μὲν νήπιοί εἰσι δεόμενοι γάλακτος, θηλάζειν λέγεται τὸ γάλα τῶν εἰσαγωγικῶν ἀρετῶν τῆς γυμνασίας τοῦ σώματος, οὗ τὸ ὠφέλιμον πρὸς ὀλίγον ἐστὶ τοῖς αὐξάνουσι κατ' ἀρετὴν καὶ κατὰ μικρὸν ἀποβαλλομένοις τὴν νηπιότητα. Ὅτε δὲ πρὸς νεανίσκους ἀνέλθωσι καὶ τὴν στεῤῥεὰν τροφὴν τρέφωνται τῆς θεωρίας τῶν ὄντων, ὡς γεγυμνασμένοι τὰ τῆς ψυχῆς αἰσθητήρια, προκόπτειν λέγεται ἡλικίᾳ καὶ χάριτι, καὶ μέσον πρεσβυτέρων καθέζεσθαι, καὶ ἀνακαλύπτειν αὐτοῖς τὰ βαθέα ἐκ σκότους. Ὅτε δὲ πρὸς ἄνδρα τέλειον, πρὸς μέτρον ἡλικίας τελειωθῶσι τοῦ πληρώματος τοῦ Χριστοῦ, κηρύσσειν λέγεται τὸν λόγον πᾶσι τῆς μετανοίας, καὶ διδάσκειν τοὺς λαοὺς τὰ περὶ τῆς βασιλείας τῶν οὐρανῶν, καὶ πρὸς τὸ παθεῖν κατεπείγεσθαι. Τοῦτο γάρ ἐστι τὸ τέλος παντὸς τοῦ τελειωθέντος ἐν ἀρεταῖς, ἵνα μετὰ τὸ πάσας διελθεῖν τὰς ἡλικίας Χριστοῦ, εἰς τὸ πάθος καταντήσῃ τῶν πειρασμῶν, κατὰ τὸν ἐκείνου σταυρόν.

ναʹ. Ἕως ὑπὸ τὰ στοιχεῖα τῆς γυμνασίας ἐσμὲν,

gloriæ unius primique luminis, et postquam eosdem univit circumstantibus Deum substantiis et cohortibus, ad unitatem elevat ipsos fulgore spiritus illuminatos.

49. Quatuor naturalibus cardinalibusque virtutibus octo adsunt comites, quæ binæ singulis utrinque cooriuntur, ita ut illarum unaquæque Trinitas fiat. Sic prudentiæ cooriuntur scientia et sapiens contemplatio; justitiæ, judicium et compassionis sensus; fortitudini, patientia firmaque constantia; temperantiæ, castitas et virginitas. Supra quadruplicem hanc Tridditatem, ut creator et mystagogus, Deus cum sapientia sedet in mentis throno, ad informandas virtutes emittens Verbum: quod, ex unaquaque subditarum sibi potestatum assumens prædictarum materiam virtutum, spiritualem pietatis mundum creat animæ, atque ut cœlum ipsi extendit prudentiam, quæ tota stellis sparsa est ad vitam illuminandam, et in qua velut duo magna luminaria, divinam scientiam physicamque contemplationem ponit ad illam fulgore illustrandam; ut terram autem eidem fundat justitiam, ad convivium sempiternum; ut aerem explicat ei temperantiam, ad refrigerandam irrorandamque purissimam vitam; ut mare demum fortitudinem statuit in finibus debilitatis naturæ, ad destruendas turres arcesque inimici. Hunc igitur mundum sic creans Verbum, animam confirmat spiritu, ad motum spiritualem ac perpetuum, et ad unionem inseparabilem ac permansuram, juxta effatum David: « Verbo Domini cœli formati sunt, et spiritu oris ejus omnis virtus eorum [1]. »

50. Fervidis spiritualiter crescentibus, crescit cum eis Dominus noster Jesus Christus. Et cum parvuli sunt lacte indigentes, sugere dicuntur lac initialium virtutum corporalis exercitationis, quod parum utile est iis qui crescunt in virtute ac paulisper infantiam exuunt. Cum autem ad adolescentiam pervenerunt, et solido nutriuntur cibo contemplationis rerum, ut sensibus animæ exerciti, crescere dicuntur ætate et gratia, in medioque seniorum sedere, et eis revelare profunda tenebrarum. Cum denique in virum perfectum pervenerunt et in mensuram ætatis plenitudinis Christi [2], prædicare dicuntur omnibus verbum pœnitentiæ, et docere populos mysteria regni cœlorum, et ad crucem properare. Nam omnis in virtute perfectus eo tandem devenit, ut postquam percurrit ætates Christi, occurrat in passionem tentationum, ut ille in crucem.

51. Quandiu sub elementis exercitationis sumus;

[1] Psal. xxxii, 6. [2] Ephes. iv, 13.

caventes a gustando alimenta, vel a palpando tangibilia, vel ab inspicienda pulchritudine, vel ab audiendis canoribus, vel ab odoribus olfaciendis, sub tutoribus et actoribus sumus, ut adhuc parvuli, quamvis hæredes simus et domini omnium Patris bonorum. At ubi venit plenitudo temporis illius, et per impassibilitatem impleta est, tunc Verbum in nobis de puro corde nascitur, et fit sub lege spiritus, ut nos qui sub lege sumus carnales sumus, redimat, et adoptionem filiorum nobis reddat. Hoc autem facto, tunc Spiritus in cordibus nostris clamat : « Abba, Pater, » ostendens et manifestans nobis filiationem, et in Deum Patrem confidentiam. Et nobiscum habitat et colloquitur, tanquam filiis et hæredibus Dei, servituti sensuum non subjectis [1].

52. Coram illis qui ut Petrus in fide profecerunt, ut Jacobus ad spem ascenderunt, utque Joannes in charitate perfecti sunt, transfiguratur Dominus, postquam in excelsum theologiæ montem ascendit ; et resplendet eis sicut sol facie et charactere puri Verbi, cogitationibus vero absconditæ sapientiæ fit fulgidus sicut lux ; et apparet in eis Verbum, medium stans inter legem et prophetiam, alia præcipiens ac docens, alia revelans ex profundis absconditisque sapientiæ thesauris, aliquando etiam prævidens et prædicens. — Illos ut nubes lucida obumbrat Spiritus, et ecce vox mysticæ theologiæ de nube ad eos venit, ipsos docens mysterium Dei in tribus personis, et dicens : « Hic est dilectus meus » terminus verbi perfectionis, « in quo complacui [2] » mihi fieri filios perfectos in perfecto spiritu.

53. Anima omnia terrena despiciens, et amore Dei penitus vulnerata, raptum quemdam singularem ac divinum subit. Postquam enim clare perspexit naturas rationesque entium et rerum humanarum novissima intellexit, non amplius patitur se intra mundum remanere et rebus circumjacentibus circumscribi, sed proprios limites transgressa, sensuum vincula frangens et naturas omnium transiliens, tenebras theologiæ in silentio ineffabili ingreditur. Dei pulchritudinem in lumine cogitationum inenarrabilis sapientiæ considerat, in quantum ei gratia superna datum est. Divine autem in illius contemplationem immersa, timore filiali degustat immortalium arborum fructus, id est, piæ mentis cogitationes : quarum magnificentiam et sublimitatem ad se reversa nullatenus perfecte exprimere potest, sed quasi extraordinario instincta Spiritus influxu, laudabilem quem experitur affectum in ineffabili gaudio et silentio bene novit ; quomodo vero illum sentiat instinctum, vel quid sit illud quo movetur, quod videt, et quod ipsi loquitur arcana, minime potest explicare.

54 Qui spargit sibi in justitia lacrymas com-

[1] Galat. iv, 3, 7. [2] Matth. xvii, 1, 5.

A παρατηρούμενοι ἅπτεσθαι βρωμάτων, ἢ θίγειν ἁφῆς, ἢ ἐνατενίζειν ὡραιότησιν, ἢ μελῶν ἀκροᾶσθαι, ἢ μύρων ὀσφραίνεσθαι, ὑπὸ ἐπιτρόπους ἐσμὲν καὶ οἰκονόμους, ὡς ἔτι νήπιοι, εἰ καὶ κληρονόμοι τυγχάνομεν, καὶ κύριοι πάντων τῶν τοῦ Πατρός. Ὅτε δὲ ἔλθῃ τὸ πλήρωμα τοῦ χρόνου αὐτῆς, καὶ διὰ τῆς ἀπαθείας πληρωθῇ, τότε γεννᾶται ὁ λόγος ἐν ἡμῖν ἐκ καθαρᾶς διανοίας, καὶ γίνεται ὑπὸ τὸν νόμον τοῦ Πνεύματος, ἵνα τοὺς ὑπὸ νόμον ἡμᾶς τοῦ σαρκικοῦ φρονήματος ὄντας ἐξαγοράσῃ, καὶ τὴν υἱοθεσίαν ἡμῖν ἀποδῴη. Τούτου δὲ γεγονότος, τότε κράζει τὸ Πνεῦμα εἰς τὰς καρδίας ἡμῶν, Ἀββᾶ ὁ Πατήρ· δεικνύον καὶ γνωρίζον ἡμῖν τὴν υἱότητα, καὶ τὴν πρὸς τὸν Πατέρα καὶ Θεὸν παῤῥησίαν. Καὶ ὡς υἱοῖς καὶ κληρονόμοις Θεοῦ διὰ Χριστοῦ, ἡμῖν συμπαραμένει καὶ B διαλέγεται, μὴ τῇ δουλείᾳ τῶν αἰσθήσεων κρατουμένοις.

νβʹ. Τοῖς κατὰ Πέτρον εἰς πίστιν προκόψασι, καὶ κατὰ Ἰάκωβον εἰς ἐλπίδα ἐπανελθοῦσι, καὶ κατὰ Ἰωάννην εἰς ἀγάπην τελειωθεῖσι, μεταμορφοῦται εἰς ὄρος ὑψηλὸν ἀνελθὼν, θεολογίας, ὁ Κύριος· καὶ λάμπει μὲν αὐτοῖς τῇ ἐπιφανείᾳ καὶ τῷ χαρακτῆρι τοῦ καθαροῦ λόγου, ὡς ὁ ἥλιος· τοῖς δὲ νοήμασι τῆς ἀποῤῥήτου σοφίας, γίνεται λαμπρὸς ὡς τὸ φῶς· καὶ ὁρᾶται ὁ λόγος ἐν τούτοις, μέσον ἑστὼς νόμου καὶ προφητείας· τὰ μὲν νομοθετῶν καὶ διδάσκων, τὰ δὲ καὶ ἀνακαλύπτων ἐκ βαθέων καὶ κεκρυμμένων θησαυρῶν τῆς σοφίας· ἔσθ' ὅτε καὶ προορῶν, καὶ προλέγων· οὓς καὶ ὡς νεφέλη φωτεινὴ ἐπισκιάζει τὸ Πνεῦμα, καὶ φωνὴ μυστικῆς θεολογίας ἐκεῖθεν πρὸς C αὐτοὺς ἔρχεται, μυοῦσα τὸ μυστήριον αὐτοὺς τῆς τρισυποστάτου Θεότητος, καὶ οὕτω λέγουσα· Οὗτός ἐστιν ὁ ἀγαπητός μου ὅρος τοῦ λόγου τῆς τελειώσεως ἐν ᾧ εὐδόκησα, γίνεσθαί μοι τελείους υἱοὺς, ἐν τελείῳ πνεύματι.

νγʹ. Ψυχὴ τῶν χαμαιζήλων πάντων καταφρονήσασα, καὶ ὁλικῶς τῷ ἔρωτι τρωθεῖσα Θεοῦ, ἔκστασίν τινα ξένην καὶ θείαν ὑφίσταται. Μετὰ γὰρ τὸ κατιδεῖν τρανῶς τὰς φύσεις τῶν ὄντων καὶ τοὺς λόγους αὐτῶν καὶ τὰ τέλη τῶν ἀνθρωπίνων καταλαβέσθαι πραγμάτων, ἐντὸς οὐκ ἀνέχεται τοῦ παντὸς ἔκτοτε εἶναι, καὶ τῷ περιέχοντι περιγράφεσθαι· ἀλλὰ τῶν ἑαυτῆς ὅρων ἐκστᾶσα, καὶ τὰ δεσμὰ τυραννήσασα τῆς αἰσθήσεως, τὰς φύσεις πάντων περάσασα, εἰς γνόφον θεολογίας ἐν ἀῤῥήτῳ σιγῇ εἰσέρχεται, καὶ D τὸ κάλλος κατανοεῖ τοῦ ὄντος, ἐν φωτὶ νοημάτων ἀφράστου σοφίας, ὅσον ἂν αὐτῇ κατὰ χάριν ἐκεῖθεν δοθῇ. Θεοπρεπῶς δὲ τοῖς νοήμασιν εἰς τὴν θεωρίαν αὐτοῦ ἐμβαθύνουσα, ἐντρυφᾷ τῶν ἀθανάτων φυτῶν τοῖς καρποῖς, ἀγάπης φόβῳ, τῶν θείων ἐννοιῶν, λέγω, τοῖς νοήμασιν· ὧν οὐδέποτε συστελλομένη πρὸς ἑαυτὴν, δύναται τελείως ἐκφράσαι τὸ μεγαλοπρεπές τε καὶ ἔνδοξον· ἀλλ' οἷον ἐνεργουμένη ξένως ὑπὸ τοῦ Πνεύματος· τὸ μὲν ἐπαινετὸν πάθος, ἐν ἀῤῥήτῳ οἶδε χαρᾷ καὶ σιγῇ· τὸ δὲ πῶς ἐνεργεῖται, ἢ τί ἐστι τὸ κινοῦν καὶ ὁρώμενον, καὶ λέγον αὐτῇ μυστικῶς τὰ ἀπόῤῥητα, ἀμηχανεῖ ἐξηγήσασθαι.

νδʹ. Ὁ σπείρων ἑαυτῷ εἰς δικαιοσύνην δάκρυα

κατανύξεως, τρυγᾷ εἰς καρπὸν ζωῆς, χαρὰν ἀνεκλάλητον. Ὁ δὲ ἐκζητῶν καὶ ὑπομένων τὸν Κύριον ἕως τοῦ ἐλθεῖν τὰ γεννήματα τῆς δικαιοσύνης αὐτοῦ, οὗτος θερίσει πολύχουν τὸν στάχυν τῆς γνώσεως τοῦ Θεοῦ· καὶ φῶς ἑαυτὸν φωτίσει σοφίας, καὶ λυχνία φωτὸς ἀϊδίου γενήσεται, εἰς τὸ φωτίζειν πάντας ἀνθρώπους· καὶ οὐ φθονήσει ἑαυτῷ καὶ τοῖς πλησίον ὑπὸ τὸ μόδιον τοῦ φθόνου καλύπτων τὸ δοθὲν αὐτῷ φῶς τῆς σοφίας· ἀλλ' ἐπὶ τῆς Ἐκκλησίας τῶν πιστῶν ἐρεύξεται λόγους ἀγαθούς, εἰς ὠφέλειαν πολλῶν, καὶ φθέγξεται προβλήματα ἀπ' ἀρχῆς, ὅσα τε ἤκουσεν ἄνωθεν, θείῳ ὑπηχούμενος Πνεύματι, καὶ ὅσα ἔγνω τῇ θεωρίᾳ τῶν ὄντων σχολάζων, καὶ οἱ πατέρες αὐτοῦ διηγήσαντο αὐτῷ.

νε'. Ἔσται παντὶ σπουδαίῳ ἐν τῇ ἡμέρᾳ τῆς αὐτοῦ κατ' ἀρετὴν τελειώσεως, καὶ ἀποσταλάξει αὐτῷ τὰ ὄρη τῆς ἐργασίας τῶν τοῦ Θεοῦ ἐντολῶν γλυκασμὸν εὐφροσύνης, βασιλεύοντι ἐν Σιὼν τῇ καθαρᾷ διανοίᾳ· καὶ οἱ βουνοί, οἱ λόγοι τῶν ἀρετῶν, ῥυήσονται γάλα· τὴν τροφὴν αὐτῷ ἀναπαυομένῳ ἐπὶ κλίνης ἀπαθείας, προσφέροντες· καὶ πᾶσαι αἱ ἐφέσεις Ἰούδα, τῆς αὐτοῦ, φημί, πίστεώς τε καὶ γνώσεως, ῥυήσονται ὕδατα, δόγματα δηλαδή, καὶ παραβολάς, καὶ αἰνίγματα θείων πραγμάτων· καὶ πηγὴ σοφίας ἀποῤῥήτου ἐκ τῆς καρδίας αὐτοῦ ὡς ἐξ οἴκου Κυρίου ἐξελεύσεται, καὶ ποτιεῖ τὸν χειμάῤῥουν τῶν σχοίνων, αὐτοὺς δηλονότι τοὺς τῷ αὐχμῷ καὶ τῷ καύσωνι τῶν παθῶν ἀποξηρανθέντας ἀνθρώπους. Καὶ τότε γνώσεται τὴν ἀληθινὴν ἔκβασιν ἐν ἑαυτῷ τῶν λόγων Κυρίου· φησὶ γάρ· « Ὁ πιστεύων εἰς ἐμέ, ποταμοὶ ἐκ τῆς κοιλίας αὐτοῦ ῥεύσουσι ὕδατος ζῶντος. »

νς'. Ἀνατελεῖ ἐν τοῖς φοβουμένοις με, φησὶν ὁ Θεός, ἥλιος δικαιοσύνης, καὶ ἴασις ἐν ταῖς πράξεσιν· καὶ ἐκ φυλακῆς παθῶν ἐξελεύσονται, καὶ σκιρτήσουσιν ὡς μοσχάρια ἐκ δεσμῶν ἁμαρτίας ἀνειμένα· καὶ καταπατήσουσιν ἀνόμους ἄνδρας καὶ δαίμονας ὑποκάτω τῶν ποδῶν αὐτῶν, ὡς σποδόν, ἐν τῇ ἡμέρᾳ τῆς ἀποκαταστάσεως αὐτῶν, ᾗ ἐγὼ ποιῶ, λέγει Κύριος παντοκράτωρ· ἡνίκα διὰ πασῶν ἀνυψωθῶσι τῶν ἀρετῶν δηλονότι, καὶ τελειωθῶσι διὰ σοφίας καὶ γνώσεως ἐν τῇ μετουσίᾳ τοῦ Πνεύματος.

νζ'. Ἐὰν ἐπ' ὄρους πεδινοῦ τοῦ κόσμου τούτου, καὶ τῆς Ἐκκλησίας Χριστοῦ, γνώσεως καινῆς ἄνωθεν ἄρῃς σημεῖον, καὶ ὑψώσῃς τὴν φωνὴν ἑαυτῷ, κατὰ τὸν εἰρηκότα, τῆς δοθείσης σοι σοφίας ἀπὸ Θεοῦ, παρακαλῶν τῷ λόγῳ καὶ διδάσκων τοὺς σοὺς ἀδελφούς, διανοίγων τὸν νοῦν αὐτοῖς τῆς θείας Γραφῆς, εἰς κατανόησιν τῶν θαυμασίων δωρεῶν τοῦ Θεοῦ, καὶ προβιβάζων αὐτοὺς εἰς τὴν ἐργασίαν τῶν αὐτοῦ ἐντολῶν, μὴ φοβηθῇς ἀπὸ τῶν φθονούντων τῇ δυνάμει τῶν λόγων σου, καὶ διαστρεβλούντων πᾶσαν θείαν Γραφήν, κενῶν ὄντων καὶ σεσαρωμένων, καὶ ἑτοίμων εἰς κατοικίαν τῷ διαβόλῳ. Συντάσσει γὰρ τὰ τῶν χειλέων σου ὁ Θεὸς ἐν τῇ βίβλῳ τῶν ζώντων, καὶ οὐκ ἔσται σοι βλάβη ἐκ τῶν τοιούτων, ὡς οὐδὲ Πέτρῳ ἐκ Σίμωνος. Ἐρεῖς δὲ μᾶλλον καὶ

A punctionis, in fructum vitæ percipit gaudium ineffabile. Qui autem quærit et sustinet Dominum donec veniant fructus justitiæ suæ, hic metet multiplicem spicam scientiæ Dei, seipsum illustrabit lumine sapientiæ, et fax lucis æternæ fiet ad illuminandos omnes homines, nec invidebit sibi et proximo sub modio invidiæ abscondens datam sibi sapientiæ lucernam, sed in Ecclesia fidelium eructabit verba bona, ad multorum utilitatem, et loquetur arcana ab initio, quæ audivit desuper divino obediens Spiritui, et quæ didicit contemplationi rerum vacans, et quæ patres ejus ipsi narraverunt.

B 55. Omni viro pio, cum in virtute perfectus erit, surgent montes observantiæ mandatorum Dei, qui dulcedinem lætitiæ stillabunt et in Sion mente pura regnanti; et colles, seu virtutum verba, lac rorabunt, cibum ipsi in impassibilitatis lecto requiescenti afferentes, omniaque desideria Juda, id est, fidei et scientiæ ejus, pluent aquas, dogmata videlicet parabolasque et ænigmata rerum divinarum; atque fons absconditæ sapientiæ de corde illius tanquam de domo Domini egredietur, et potabit torrentem juncorum, ipsos scilicet homines ariditate et æstu cupiditatum exsiccatos. Et tunc sciet in se adimpleta esse hæc verba Domini dicentis : « Qui credit in me, flumina de ventre ejus fluent aquæ vivæ [6].

C 56. Oritur in timentibus, ait Dominus, Sol justitiæ [7], et medela in operibus; ex cupiditatum carcere egredientur, et salient ut vituli ruptis peccati vinculis; hominesque prævaricatores ac dæmonas sub pedibus suis ut cinerem conculcabunt in die suæ restaurationis, sicut ego facio, dicit Dominus omnipotens, cum scilicet omnibus elevati sunt virtutibus, et perfecti per sapientiam et scientiam in participatione Spiritus sancti.

57. Cum super montem campestris hujus mundi et Ecclesiæ Christi levaveris scientiæ novæ signum, D et elevaveris vocem, ut ait propheta [8], sapientiæ tibi a Deo datæ, exhortans verbo et docens fratres tuos, aperiens eis intelligentiam divinæ Scripturæ, ut intelligant mirabilia Dei dona, eosque inducens ad implenda ejus mandata, ne timeas istos qui invident efficaciæ verborum tuorum, et contorquent omnem divinam Scripturam, cum vacui sint scopisque mundati et paratum diabolo habitaculum [9]. Scribit enim Deus labiorum tuorum verba in libro viventium, et nihil tibi nocebunt istiusmodi homines, sicut non nocuit Petro Simon Magus. Sed potius dices et ipse cum propheta in illa die qua videbis istos contra te parantes viæ

[6] Joan. VII, 38. [7] Malach. IV, 2. [8] Isa. XIII, 2. [9] Matth. XII, 44.

offendicula : « Ecce Deus meus, salvator meus Dominus, et fiducialiter agam in eo, et ab ipso salvabor, et non timebo : quia fortitudo mea et laus mea Dominus, et factus est mihi in salutem, et non cessabo prædicare gloriam ejus in universa terra [10]. »

58. Si agnoscas impetum cupiditatum esse in te inefficacem, et compunctionis lacrymas ex humilitate fluere ab oculis tuis, scito venisse regnum Dei in te, et gravidum te esse Spiritu sancto. Si vero operantem, moventem et loquentem Spiritum sentis in visceribus tuis, teque excitantem ad prædicandam in Ecclesia magna salutem et veritatem Dei, ne cohibeas labia tua propter invidiam hominum Judæis similium ; at sedens scribe super buxum, ut ait Isaias [11], quæ Spiritus tibi dictat, quia illud erit in die novissimo et usque in æternum, ut dicit propheta. Qui enim invidiam parturiunt, sunt populus incredulus, filii mendaces, quibus non est fides, qui nolunt audire operari adhuc Evangelium et amicos prophetasque Deo parare, sed dicunt prophetis et magistris Ecclesiæ : « Ne annuntietis nobis sapientiam Dei, neque sic loquamini nobis spectacula naturæ videntibus, sed prædicate et annuntiate nobis aliam viam quam mundus amat, et auferte a nobis oraculum Israel [12]. » Ne attendas invidiæ et verbis eorum : nam tandem verba tua ad multorum utilitatem resonantia audient surdi spirituales, cæcorum oculi tenebris vitæ peccatique caligine obscurati videbunt verborum tuorum lumen, in his exsultabunt pauperes spiritu, spe fracti homines gaudio replebuntur, et spiritu palantes in verbis tuis recolligentur : qui autem contra te murmurant, discent obtemperare verbis Spiritus sancti, et linguæ balbutientes pacem loqui discent.

59. Beatus ille qui habet in Sion Ecclesia Dei semen doctrinæ verborum suorum, ut ait Isaias [13], et filios proprios sibi et Spiritui sancto in cœlesti primogenitorum Jerusalem ; erit enim homo ille, inquit, abscondens ad tempus verba sua, et abscondetur velut aqua decurrente, ac tandem in Sion fidelium Ecclesia videbitur velut terræ sitienti fluvius decurrens fluentis sapientiæ suæ gloriosus, et qui ab invidis deflectuntur, non amplius in his confident, sed aures suas præbebunt ad audienda illius hominis verba, et cor infirmorum anima patebit ad audiendum ; nec deinceps dicent invidiæ asseclæ, « Sile », siquidem ille, cum pius sit, sapientiam amplexus est, nec stultorum instar mundi sapientium stulta est locutus, nec animo

αὐτὸς μετὰ τοῦ προφήτου ἐν τῇ ἡμέρᾳ ἐκείνῃ ἐν ᾗ κατασκευάζοντας ὁρᾷς κατὰ σοῦ τοὺς τοιούτους σκάνδαλα τρίβειν, « Ἰδοὺ ὁ Θεός μου, Σωτήρ μου Κύριος, καὶ πεποιθὼς ἔσομαι ἐπ' αὐτῷ, καὶ σωθήσομαι ὑπ' αὐτοῦ, καὶ οὐ φοβηθήσομαι. Διότι ἡ δόξα μου καὶ ἡ αἴνεσίς μου Κύριος, καὶ ἐγένετό μοι Σωτήρ· καὶ οὐ παύσομαι ἀναγγέλλειν τὰ ἔνδοξα αὐτοῦ ἐν πάσῃ τῇ γῇ. »

νη'. Εἰ ἔγνως ὅτι ἡ φορὰ τῆς τῶν παθῶν ἐνεργείας ἐστὶν ἐν σοὶ ἄπρακτος, καὶ ἡ κατάνυξις ἐκ ταπεινοφροσύνης πηγάζει ἀπὸ τῶν ὀφθαλμῶν σου, γνῶθι ὅτι ἦλθεν ἡ βασιλεία τοῦ Θεοῦ ἐπὶ σὲ, καὶ ἐγκύμων ἐγένου τοῦ ἁγίου Πνεύματος. Εἰ δὲ καὶ ἐνεργοῦν, κινούμενόν τε καὶ λαλοῦν τὸ Πνεῦμα νοεῖς ἐν τοῖς ἐγκάτοις σου, καὶ διεγεῖρόν σε τοῦ λέγειν ἐν ἐκκλησίᾳ μεγάλῃ τὸ σωτήριον, καὶ τὴν ἀλήθειαν τοῦ Θεοῦ, μὴ δὴ κωλύσῃς τὰ χείλη σου διὰ τὸν φθόνον τῶν Ἰουδαιοφρόνων ἀνδρῶν· ἀλλὰ καθίσας, γράψον ἐπὶ πυξίου, καθώς φησιν Ἡσαΐας, ἃ τὸ Πνεῦμά σοι λέγει· ὅτι ἔσται εἰς ἡμέρας καιρῶν ταῦτα, καὶ ἕως εἰς τὸν αἰῶνα· κατὰ τὸν οὕτω εἰπόντα. Οἱ γὰρ τὸν φθόνον ὠδίνοντες, λαὸς ἀπειθής εἰσιν, υἱοὶ ψευδεῖς, οἷς οὐκ ἔστι πίστις, οἳ οὐ βούλονται ἀκούειν, ὅτι ἔτι τὸ Εὐαγγέλιον ἐνεργεῖ, καὶ φίλους Θεοῦ καὶ προφήτας κατασκευάζει· ἀλλὰ λέγουσι τοῖς προφήταις καὶ διδασκάλοις τῆς Ἐκκλησίας· Μὴ ἀναγγέλλετε ἡμῖν τὴν σοφίαν τοῦ Θεοῦ. Τοῖς τὰ ὁράματα τῆς φυσικῆς θεωρίας ὁρῶσι μὴ λαλεῖτε ἡμῖν, ἀλλὰ λαλεῖτε, καὶ ἀναγγέλλετε ἡμῖν ἑτέραν πλάνησιν, ἣν ὁ κόσμος φιλεῖ, καὶ ἀφέλετε ἀφ' ἡμῶν τὸ λόγιον τοῦ Ἰσραήλ. Μηδὲ προσέξῃς τῇ βασκανίᾳ, καὶ τοῖς λόγοις αὐτῶν· ἀκούσονται γὰρ τὰ ὑπηχούμενά σοι πρὸς ὠφέλειαν πολλῶν ἄνωθεν κωφοὶ ἔσχατον, καὶ οἱ ἐν τῷ σκότει τοῦ βίου, καὶ οἱ ἐν τῇ ὁμίχλῃ τῆς ἁμαρτίας ὀφθαλμοὶ τυφλῶν, ὄψονταί σου τῶν λόγων τὸ φῶς, καὶ ἀγαλλιάσονται ἐν αὐτοῖς οἱ πτωχοὶ τῷ πνεύματι, καὶ οἱ ἀπηλπισμένοι τῶν ἀνθρώπων, ἐμπλησθήσονται εὐφροσύνης, καὶ γνώσονται οἱ τῷ πνεύματι πλανώμενοι, σύνεσιν ἐν τοῖς λόγοις σου· οἱ δὲ γογγύζοντες κατὰ σοῦ, μαθήσονται ὑπακούειν τῶν λόγων τοῦ Πνεύματος, καὶ γλῶσσαι αἱ ψελλίζουσαι, λαλεῖν εἰρήνην μαθήσονται.

νθ'. Μακάριος ὃς ἔχει ἐν Σιὼν τῇ τοῦ Θεοῦ Ἐκκλησίᾳ, σπέρμα διδασκαλίας τῶν λόγων αὐτοῦ, φησὶν Ἡσαΐας, καὶ υἱοὺς οἰκείους ἑαυτῷ, καὶ τῷ Πνεύματι, ἐν τῇ ἄνω τῶν πρωτοτόκων Ἱερουσαλήμ· ἔσται γὰρ ὁ ἄνθρωπος ἐκεῖνος, κρύπτων εἰς καιρὸν, φησὶ, τοὺς λόγους αὐτοῦ, καὶ κρυβήσεται ὡς ἀφ' ὕδατος φερομένου, καὶ ἔσχατον, φανήσεται ἐν Σιὼν τῇ τῶν πιστῶν Ἐκκλησίᾳ, ὡς ποταμὸς φερόμενος ἔνδοξος, γῇ διψώσῃ τοῖς ῥείθροις τῆς σοφίας αὐτοῦ· καὶ οὐκ ἔτι ἔσονται οἱ ὑπὸ τῶν φθονούντων ἀνατρεπόμενοι πεποιθότες ἐπ' αὐτοῖς, ἀλλὰ τὰ ὦτα αὐτῶν δώσουσιν ἀκούειν τῶν λόγων τοῦ ἀνθρώπου ἐκείνου, καὶ ἡ καρδία τῶν κατὰ ψυχὴν ἀσθενούντων, προσέξει τοῦ ἀκούειν· καὶ οὐκ ἔτι οὐ μὴ εἴπωσιν οἱ ὑπηρέται τοῦ φθόνου· Σίγα· ἐπειδὴ εὐσεβὴς ὢν συνετὰ

[10] Isa. xii, 2, 5. [11] Isa. xxx, 8. [12] Ibid. 11. [13] Isa. xxxi, 9 sec. LXX.

ἐβουλεύσατο, καὶ οὐχ ὥσπερ οἱ μωροὶ τοῦ κόσμου A σοφοὶ μωρὰ ἐλάλησεν· οὐδὲ ἡ καρδία αὐτοῦ νενόηκε μάταια τοῦ συντελεῖν ἄνομα, καὶ λαλεῖν πρὸς τὸν Θεὸν πλάνησιν ὡς ἂν διασπείρῃ ψυχὰς πεινώσας, καὶ ψυχὰς τὰς διψώσας, κενὰς ποιήσῃ. Διὰ τοῦτο οἱ λόγοι αὐτοῦ μενοῦσιν εἰς ὠφέλειαν πολλῶν, κἂν μὴ δοκῇ τοῖς βασκαίνουσι.

ξ'. Τῷ ἐν ὑψηλῷ σπηλαίῳ πέτρας ἰσχυρᾶς οἰκοῦντι, ἄρτος εἰς κόρον δοθήσεται γνώσεως, καὶ ὁ κρατὴρ τῆς σοφίας εἰς μέθην· καὶ οὕτως ἔσται πιστὸν τὸ ὕδωρ αὐτοῦ· βασιλέα μετὰ δόξης ὄψεται, καὶ οἱ ὀφθαλμοὶ αὐτοῦ γῆν πόῤῥωθεν ὄψονται· ἡ ψυχὴ αὐτοῦ μελετήσει σοφίαν, καὶ ἀναγγελεῖ πᾶσι τὸν τόπον τὸν αἰώνιον, οὗ τῶν ὅρων ἐκτὸς οὐδέν.

ξα'. Εἰ οὖν ἡ παιδεία Κυρίου ἀνοίγει τὰ ὦτα παντὸς B τοῦ φοβουμένου αὐτὸν, καὶ προστίθησιν ὠτίον αὐτῷ τοῦ ἀκούειν, καὶ γλῶσσαν δίδωσι παιδείας τοῦ γνῶναι, ἡνίκα δεῖ εἰπεῖν λόγον, τίς ἕτερος ὁ ἀποστρέφων φρονίμους καὶ σοφοὺς τοῦ κόσμου εἰς τὰ ὀπίσω, καὶ τὴν σοφίαν μωραίνων αὐτῶν, μόνον δὲ ἱστῶν τὰ ῥήματα τῶν δούλων αὐτοῦ, ἀλλ' ἢ αὐτὸς ὁ ποιῶν καινὰ καὶ παράδοξα εἰς δόξαν αὐτοῦ, ὁ ποιῶν ἐν τῇ ἐρήμῳ καὶ ξηρᾷ καρδίᾳ ὁδὸν ταπεινώσεως καὶ πραότητος, ἐν δὲ τῇ ἀνίκμῳ, καὶ ἀνύδρῳ διανοίᾳ, ποταμοὺς σοφίας ἀῤῥήτου, εἰς τὸ ποτίσαι τὸ γένος αὐτοῦ τὸ ἐκλεκτὸν, λαὸν ὃν περιεποιήσατο, τὰς ἀρετὰς αὐτοῦ διηγεῖσθαι; Ἔμπροσθεν γὰρ τῶν ἀγαπώντων καὶ φοβουμένων αὐτὸν πορεύεται, καὶ ὄρη παθῶν ὁμαλίζει, καὶ θύρας χαλκᾶς ἀγνωσίας συντρίβει, καὶ ἀνοίγει τῆς αὐτοῦ γνώσεως τὰς θύρας, C καὶ ἀνακαλύπτει αὐτοῖς θησαυροὺς αὐτῆς σκοτεινοὺς, ἀποκρύφους τε καὶ ἀοράτους, ἵνα γνῶσιν, ὅτι αὐτός ἐστι Κύριος ὁ Θεὸς, ὁ καλῶν τὸ ὄνομα αὐτῶν Ἰσραήλ.

ξβ'. Τίς ὁ ταράσσων τὴν θάλασσαν τῶν παθῶν, καὶ ἱστῶν τὰ κύματα αὐτῆς; Ὁ ῥυόμενος τοὺς ἀγαπῶντας αὐτὸν τοῦ κινδύνου τῆς ἁμαρτίας, καὶ τὴν ζάλην τῶν λογισμῶν εἰς γαλήνην ποιῶν Κύριος Σαβαώθ· ὁ τοὺς λόγους αὐτοῦ τιθεὶς εἰς τὸ στόμα αὐτῶν, καὶ σκέπων αὐτοὺς ὑπὸ τὴν σκιὰν τῶν χειρῶν αὐτοῦ, ἐν ᾗ ἔστησε τὸν οὐρανὸν, καὶ τὴν γῆν ἐθεμελίωσεν. Αὐτὸς τοῖς φοβουμένοις αὐτὸν δίδωσι γλῶσσαν παιδείας, καὶ οὖς συνέσεως εἰς τὸ ἀκούειν ἄνωθεν τῆς φωνῆς αὐτοῦ, καὶ ἀπαγγέλλειν εἰς τὸν οἶκον Ἰακὼβ, τὴν τῶν πιστῶν Ἐκκλησίαν, τὰ προστάγματα αὐτοῦ· οἷς δὲ μὴ ὑπάρχει ὀφθαλμὸς εἰς τὸ D ὁρᾷν τὰς ἀκτῖνας τοῦ ἡλίου τῆς δικαιοσύνης, καὶ οὖς εἰς τὸ ἀκούειν τὰ ἔνδοξα τοῦ Θεοῦ, σκότος ἐστὶν ἡ ἀποκλήρωσις [*ἐν ἄλλ.* ἀποπλήρωσις] τῆς ἀγνωσίας, καὶ ἡ ἐλπὶς μετὰ τῶν λόγων ματαία. Τούτων οὐδεὶς λαλεῖ δίκαια, οὐδὲ ἔστι κρίσις ἐν αὐτοῖς ἀληθείας· πεποίθασι γὰρ ἐπὶ ματαίοις, καὶ λαλοῦσι κενά· κύουσι φθόνον, καὶ τίκτουσι βασκανίαν, ὅτι ἀπερίτμητά εἰσι τὰ ὦτα αὐτῶν, καὶ οὐ δύνανται ἀκούειν, καὶ διὰ τοῦτο ἐγενήθη αὐτοῖς τῆς γνώσεως τοῦ Θεοῦ ὁ λόγος εἰς ὀνειδισμὸν, καὶ οὐ μὴ βουληθῶσιν αὐτοῦ ἀκοῦσαι.

ξγ'. Σοφία τίς ἐστιν ἐν τοῖς τὸν φθόνον ὠδίνουσι κατὰ τοῦ πλησίον. Πῶς γὰρ ἐροῦσιν οἱ βάσκανοι, φησὶν Ἱερεμίας, ὅτι Σοφοί ἐσμεν ἡμεῖς, καὶ νό-

A vanum iniit consilium prava faciendi, et falso dicendi Deum dispergere animas esurientes et animas sitientes dimittere inanes. Idcirco verba illius stabunt ad utilitatem multorum, quamvis non placeant malignantibus.

60. Illi qui in excelsa petræ solidæ caverna inhabitat, dabitur panis scientiæ ad satietatem, et calix sapientiæ ad ebrietatem: et sic potabilis erit aqua illius; regem in sua majestate videbit, et ejus oculi terram de longe prospicient, anima ejus meditabitur sapientiam, et omnibus annuntiabit locum æternitatis, extra cujus fines nihil est.

61. Si igitur disciplina Domini aperit aures omnium qui timent eum, eisque aures suppeditat ad audiendum, et linguam disciplinæ ad sciendum quando oporteat loqui verbum; quis alius retro dejicit prudentes et sapientes mundi, stultamque facit eorum sapientiam, confirmat suorum duntaxat verba famulorum, nisi ille qui facit nova et incredibilia ad suam gloriam, qui facit in deserto et arido corde viam humilitatis et mansuetudinis, in sicca autem et inaquosa mente fluvios sapientiæ ineffabiles, ad potandum genus suum electum, populum cui curam credidit suas prædicandi virtutes? Namque amantes ac timentes se præcedit, montes cupiditatum deprimit, æreas confringit portas ignorantiæ, januas aperit scientiæ suipsius, et eis revelat thesauros ejus obscuros reconditosque et invisibiles, ut sciant ipsum esse Dominum Deum, qui vocat nomen eorum Israel.

62. Quis conturbat mare cupiditatum fluctusque ejus componit? Qui eruit diligentes se a periculo peccati, et qui cogitationum tempestatem in serenum convertit Dominus Sabaoth, qui verba sua ponit in ore eorum, eosque protegit sub umbra manuum suarum quibus cœlum stabilivit terramque fundavit. Ipse timentibus se dedit linguam disciplinæ et aurem intelligentiæ, ad audiendam desuper vocem suam, et annuntianda in domo Jacob, seu fidelium Ecclesia, sua mandata. Quibus vero non est oculus ad videndos radios solis justitiæ et auris ad audiendam gloriam Dei, illi tenebris ignorantiæ replentur, et spes sicut et verba eorum vana est. Horum nullus loquitur justitiam, nec in eis est judicium veritatis: In vanitatibus enim fiduciam habuerunt et locuti sunt inania; parturiunt invidiam, et parturiunt malignitatem, quia incircumcisæ sunt illorum aures nec possunt audire, et idcirco factum est illis scientiæ Dei verbum in opprobrium, et noluerunt illud audire.

63. Quæ sapientia est in iis qui invidia laborant adversus proximum? « Quomodo enim dicunt malignantes, ait Jeremias: Sapientes nos sumus, et

[14] Jerem. VIII, 8.

lex Domini nobiscum est[14]. » Cum tabescunt zelo contra eos qui susceperunt gratiam Spiritus per sapientiam et scientiam Dei. At frustra mendacem adepti sunt scientiam scribæ et sapientes mundi, quippe qui veram non acquisierunt scientiam. Itaque « confusi sunt sapientes[15], » a vera delapsi sapientia, quam in filiis piscatorum auctam viderunt, et « perterriti » sunt stupentes vim sermonum eorum, « et capti sunt[16] » in retibus cogitationum ipsorum, quia veram sapientiam et scientiam Domini reprobaverunt.

64. Cur zelo intabuerunt maligni adversus eos qui gratia Spiritus ditati sunt? cur adversus eos qui acceperunt linguam igneam veluti calamum scribæ velociter scribentis, insurrexerunt, deserto fonte sapientiæ Dei? Si enim viam Dei percurrissent, mansissent in æternum in pace impassibilitatis, novissent ubi sit prudentia, ubi fortitudo, ubi intelligentia, ubi scientia rerum, ubi longævitas et vita, ubi lumen oculorum et sapientia cum pace; didicissent quis inveniat locum ejus, quis thesauros ejus ingrediatur, et quomodo Deus prædicatoribus verbi hæc præcipiat per prophetam : « Propheta qui habet somnium revelationis, narret somnium visionis suæ, et qui habet sermonem meum, loquatur sermonem meum vere[17]; » et iterum : « Scribe tibi omnia verba quæ locutus sum ad te in libro[18]; » et nunquam invidia contra tales homines intabuissent.

65. « Si mutare potest Æthiops pellem suam, aut pardus varietates suas[19], » maligni quoque poterunt bene dicere et consiliari, meditati mala. Etenim calce conculcabunt proximum suum, cum dolose incedant, et suos derideant amicos, veritatem non loquentes, quia didicit lingua eorum loqui vana et mendacia verba. Intellige igitur, tu cui propter Dei scientiam et Verbum isti insident et fucum faciunt, perseveranter precare, dicens cum Jeremia : « Domine, recordare mei, et visita me, et tuere me ab his qui persequuntur me, noli in patientia tua rejicere me, me diu probare volens. Scito quoniam sustinui opprobrium ab his qui irritam faciunt scientiam tuam, consumma illos in zelo eorum, et erit mihi verbum scientiæ tuæ in gaudium et lætitiam cordis mei. Non enim sedi in consilio ludentium scientiam tuam, sed timui a facie manus tuæ, et sedebam solus, quoniam amaritudine me replevit eorum invidia : et exaudies, bene novi, siquidem convertis errantem a via sua[20]. » — « Stabiliam te inter amicos meos, ante faciem meam stabis, et si segregaveris pretiosum a vili, quasi os meum eris, liberabo te de manu pessimorum, ait Dominus Deus Israel[21]. »

66. Totum sermonis finem audiant maligni sa-

A μος Κυρίου μεθ' ἡμῶν ἐστιν; ὅταν ἐκτήκονται τῷ ζήλῳ κατὰ τῶν λαβόντων τὴν χάριν τοῦ Πνεύματος διὰ σοφίας καὶ γνώσεως τοῦ Θεοῦ. Ἀλλ' εἰς μάτην ἐγενήθη γνῶσις ψευδὴς γραμματεῦσι καὶ σοφοῖς τοῦ κόσμου, τῆς ἀληθινῆς ἐξαμαρτήσασι γνώσεως. Διὰ τοῦτο ᾐσχύνθησαν σοφοὶ ἐκπεπτωκότες τῆς τοῦ Παρακλήτου σοφίας, ταύτην ἐν υἱοῖς ἁλιέων πληθυνομένην ὁρῶντες, καὶ ἐπτοήθησαν τὴν δύναμιν τῶν λόγων αὐτῶν, καὶ ἑάλωσαν ἐν τοῖς δικτύοις τῶν νοημάτων αὐτῶν, ἐπειδὴ τὴν ὄντως σοφίαν καὶ τὴν γνῶσιν Κυρίου ἀπεδοκίμασαν.

ξδ'. Τί τῷ ζήλῳ ἐκτετήκασι βάσκανοι, κατὰ τῶν πεπλουτηκότων τὴν χάριν τοῦ Πνεύματος; κατὰ τῶν λαβόντων γλῶσσαν πυρὸς ὡσεὶ κάλαμον γραμματέως ὀξυγράφου, τὴν πηγὴν ἐγκαταλιπόντες τῆς τοῦ Θεοῦ
B σοφίας; Εἰ γὰρ τῇ ὁδῷ τοῦ Θεοῦ ἐπορεύθησαν, κατῴκησαν ἂν ἐν εἰρήνῃ ἀπαθείας εἰς τὸν αἰῶνα χρόνον· ἔμαθον ποῦ ἐστι φρόνησις, ποῦ ἐστιν ἰσχύς, ποῦ ἐστι σύνεσις, καὶ γνῶσις τῶν ὄντων, ποῦ ἐστι μακροβίωσις καὶ ζωή, ποῦ ἐστι φῶς ὀφθαλμῶν, καὶ σοφία μετὰ εἰρήνης· ἔμαθον τίς εὑρίσκει τὸν τόπον αὐτῆς, καὶ τίς εἰς τοὺς θησαυροὺς αὐτῆς εἰσέρχεται, καὶ ὅπως ἐντέλλεται ὁ Θεὸς διὰ τοῦ προφήτου τοῖς τοῦ λόγου μύσταις λέγων ὁ προφήτης· Ἐν ᾧ τὸ ἐνύπνιόν ἐστι τῆς ἀποκαλύψεως, διηγησάσθω τὸ ἐνύπνιον τῆς ὀπτασίας αὐτοῦ, καὶ ἐν ᾧ ὁ λόγος μου πρὸς αὐτόν, διηγησάσθω τὸν λόγον μου ἐπ' ἀληθείας· καὶ αὖθις· Γράψον σεαυτῷ πάντας τοὺς λόγους οὓς ἐχρημάτισα πρὸς σὲ ἐπὶ βιβλίου· καὶ οὐδέποτε ἂν τῷ φθόνῳ κατὰ τῶν τοιούτων ἐτήκοντο.

C ξε'. Εἰ ἀλλάξεται Αἰθίοψ τὸ δέρμα αὐτοῦ, καὶ πάρδαλις τὰ ποικίλματα αὐτῆς, καὶ οἱ βάσκανοι δυνήσονται εὖ εἰπεῖν καὶ βουλεύσασθαι, μεμελετηκότες κακά. Πτέρνῃ γὰρ πτερνιοῦσι τοὺς πλησίον αὐτῶν, ἐπειδὴ δολίως πορεύονται, καὶ καταπαίζουσι τοὺς φίλους αὐτῶν, ἀλήθειαν μὴ λαλοῦντες, διότι μεμάθηκεν ἡ γλῶσσα αὐτῶν λαλεῖν μάταια καὶ ψευδῆ. Σύνες οὖν ὁ διὰ τὴν τοῦ Θεοῦ γνῶσιν καὶ τὸν λόγον, ὑπ' αὐτῶν φθονούμενός τε καὶ ἐμπαιζόμενος, καὶ ἐκτενῶς δεήθητι, κατὰ τὸν Ἱερεμίαν, καὶ εἰπέ· « Κύριε, μνήσθητί μου, καὶ ἐπίσκεψαί με, καὶ ἀθῷωσόν με ἀπὸ τῶν καταδιωκόντων με βασκάνων ἀνδρῶν· » μὴ εἰς μακροθυμίαν σου βάλῃς με, δοκιμάσαι με θέλων ἐπὶ πολύ· γνῶθι ὡς ἔλαβον ἐμπαιγμὸν ὑπὸ τῶν ἀθετούντων τὴν γνῶσίν σου, συντέλεσον αὐτοὺς ἐν τῷ
D ζήλῳ αὐτῶν, καὶ ἔσται ὁ λόγος ἐμοὶ τῆς γνώσεώς σου εἰς εὐφροσύνην, καὶ εἰς χαρὰν καρδίας μου· οὐδὲ γὰρ ἐκάθισα ἐν συνεδρίῳ μετὰ τῶν παιζόντων τὴν γνῶσίν σου, ἀλλ' εὐλαβούμην ἀπὸ προσώπου χειρός σου, καὶ ἐκαθήμην κατὰ μόνας, ὅτι πικρίας ἀπὸ τοῦ φθόνου αὐτῶν ἐνεπλήσθην, καὶ ἀκούσεις, εὖ οἶδα, ἐὰν ἐπιστρέψῃς πεπλανημένον ἀπὸ τῆς ὁδοῦ αὐτοῦ· Ἀποκαταστήσω σε ἐν τοῖς φίλοις μου, πρὸ προσώπου μου στήσῃ, καὶ ἐὰν ἐξαγάγῃς τίμιον ἀπὸ ἀναξίου, ὡς στόμα μου ἔσῃ. Λυτρώσομαί σε ἐκ χειρὸς βασκάνων λοιμῶν, λέγει Κύριος ὁ Θεὸς Ἰσραήλ.

ξς'. Τέλος λόγου τὸ πᾶν, οἱ βάσκανοι σοφοὶ ἀκουέ-

[15] Jerem. VIII, 9. [16] Ibid. [17] Jerem. XXIII, 28. [18] Jerem. XXX, 2. [19] Jerem. XIII 23. [20] Jerem. XV 15-18 [21] ibid. 19 21.

τωσαν· ἐκαθαριεύθησαν Ναζιραῖοι Θεοῦ τοῖς πόνοις A ὑπὲρ χιόνα· ἔλαμψαν τῷ βίῳ ὑπὲρ γάλα, ὑπὲρ λίθον σάπφειρον τὸ εἶδος τῆς σοφίας αὐτῶν, καὶ ὑπὲρ μάργαρον καθαρὸν ὁ χαρακτὴρ τῶν λόγων αὐτῶν· οἱ δέ γε ἐσθίοντες τρυφὰς τῆς κοσμικῆς γνώσεως, ἠφανίσθησαν ἐν ταῖς ἐξόδοις τοῦ Πνεύματος, οἱ τιθηνούμενοι ἐπὶ κοκκίνῳ σοφίας Ἑλλήνων, κοπρίαν ἀγνωσίας περιεβάλοντο, καὶ ἐδόθησαν ἐπ' αὐτοῖς δεσμοὶ, καὶ ἐδέθησαν ἐν αὐτοῖς· συνεδέθη γὰρ ἡ γλῶσσα αὐτῶν πρὸς τὸν λάρυγγα αὐτῶν, καὶ ἀπεκωφώθησαν, ἐπεὶ τὴν ὄντως σοφίαν καὶ γνῶσιν τοῦ θείου ἀπεδοκίμασαν Πνεύματος, μὴ διὰ πόνων ταύτην λαβεῖν ἐθελήσαντες.

ξζʹ. Ὁ Θεὸς ὁ ταπεινῶν ξύλον ὑψηλὸν, καὶ ὑψῶν ξύλον ταπεινὸν, ὁ ξηραίνων ξύλον χλωρὸν, καὶ ἀναθάλλων ξύλον ξηρὸν, αὐτός ἐστιν ὁ διδοὺς στόμα B ἀνεῳγμένον, ἐν μέσῳ Συναγωγῆς πολλῆς, τοῖς δούλοις αὐτοῦ, καὶ ῥῆμα τοῖς εὐαγγελιζομένοις δυνάμει πολλῇ, ὅτι ἡ σοφία, καὶ ἡ σύνεσις, καὶ ἡ ἰσχὺς αὐτοῦ ἐστι, καὶ αὐτὸς ἀλλοιοῖ ὥσπερ καιροὺς καὶ χρόνους, οὕτω καὶ ψυχὰς ζητούσας καὶ ποθούσας αὐτὸν καθιστᾷ κατὰ παθῶν βασιλεῖς, καὶ μεθιστᾷ ἀπὸ ζωῆς εἰς ζωὴν, διδοὺς σοφίαν τοῖς σοφοῖς τῷ πνεύματι, καὶ φρόνησιν τοῖς εἰδόσι σύνεσιν· αὐτὸς ἀποκαλύπτει βαθέα καὶ ἀπόκρυφα τοῖς ἐρευνῶσι τὰ βάθη τοῦ Θεοῦ, καὶ γινώσκειν δίδωσιν αὐτοῖς τὰ ἐν τῷ σκότει τῶν αἰνιγμάτων, ὅτι τὸ φῶς τῆς σοφίας καὶ γνώσεως μετ' αὐτοῦ ἐστι, καὶ ᾧ βούλεται δίδωσιν αὐτό.

ξηʹ. Παντὶ τῷ καθ' ὑπομονὴν ἐργαζομένῳ τὰς ἐντολὰς κατὰ τὸν ἐκτὸς καὶ ἐντὸς ἄνθρωπον, καὶ πρὸς C μόνην ἀφορῶντι τὴν δόξαν τοῦ Θεοῦ, τιμὴ δίδοται γνώσεως οὐρανίου, εἰρήνη ψυχῆς καὶ ἀφθαρσία, ὡς οὐκ ἀκροατῇ, ἀλλὰ ποιητῇ τοῦ νόμου τῆς χάριτος· οὗ καὶ τὴν γνῶσιν ἐμμάρτυρον οὖσαν ἐξ ἔργων, οὐκ ἀτιμάζει Θεὸς, ἀλλὰ συνδοξάζει τοῖς λόγοις τῆς γνώσεως τῶν διὰ σοφίας αὐτοῦ λαμψάντων ἐν τῇ τῶν πιστῶν Ἐκκλησίᾳ, ἐπειδὴ προσωποληψία οὐκ ἔστι παρ' αὐτῷ. Τῷ δὲ ἐξ ἐριθείας ἀγωνιζομένῳ, καὶ ἀπειθοῦντι μὲν τοῖς λόγοις τῶν ἀγομένων ὑπὸ τοῦ Πνεύματος, πειθομένῳ δὲ τῇ ἑαυτοῦ συνέσει, καὶ τοῖς ἀπατηλοῖς λόγοις τῶν τὴν μόρφωσιν περικειμένων μόνην τῆς εὐσεβείας, καὶ ἀγομένων ὑπὸ φιλοδόξου, καὶ φιληδόνου πνεύματος, θλῖψις καὶ στενοχωρία δίδοται, φθόνος, καὶ θυμὸς, καὶ ὀργὴ, νῦν μὲν εἰς ἀντιμισθίαν τῆς πλάνης αὐτοῦ, ἔσχατον δὲ, εἰς D κατηγορίαν τῶν μεταξὺ ἀλλήλων κατηγορούντων, ἢ καὶ ἀπολογουμένων αὐτοῦ λογισμῶν· ἐν ἡμέρᾳ ᾗ κρινεῖ ὁ Θεὸς τὰ κρυπτὰ τῶν ἀνθρώπων, καὶ ἀποδώσει ἑκάστῳ κατὰ τὸ ἔργον αὐτοῦ.

ξθʹ. Ὥσπερ οὐκ ἔστιν Ἰουδαῖος ὁ ἐν τῷ φανερῷ, κατὰ τὸν εἰπόντα, οὐδὲ ἡ ἐν τῷ φανερῷ ἐν σαρκὶ περιτομὴ, ἀλλ' ὁ ἐν κρυπτῷ Ἰουδαῖος, καὶ περιτομὴ καρδίας ἐν πνεύματι, οὐκ ἐν γράμματι, οὕτως οὐδὲ τέλειος ἀνὴρ ἐν γνώσει καὶ σοφίᾳ, ὁ ἐν τῷ φανερῷ μόνῳ καὶ κατεγλωττισμένῳ λόγῳ πολὺς, οὐδὲ σπουδαῖος ἄκρως, ὁ ἐν τῇ σωματικῇ καὶ φανερᾷ γυμνασίᾳ τῶν πόνων, ἀλλ' ὁ ἐν τῇ κρυπτῇ καὶ νοερᾷ ἐργασίᾳ

pientes : Candidiores nive Nazaræi Dei effecti sunt laboribus, præ lacte vita nitent, sapphiro pulchrior sapientia eorum, et splendidiora margaritis ipsorum verba. Qui vero nutriti sunt deliciis mundanæ scientiæ, obtenebrati sunt recedente Spiritu sancto; et qui lactati sunt in purpura sapientiæ ethnicorum, stercore ignorantiæ circumfusi sunt, et data sunt illis vincula, quibus alligati sunt, adhæsit enim lingua eorum gutturi, et facti sunt muti, cum veram sapientiam et scientiam divini Spiritus rejecerint, nolentes eam laboribus consequi.

67. Ille Deus qui humiliat lignum sublime, et exaltat lignum humile, et siccat lignum viride, et frondere facit lignum aridum, ipse est qui dat os apertum in medio synagogæ multæ famulis suis, et verbum evangelizantibus virtute multa, quia sapientia, prudentia et virtus ab ipso procedunt, et ipse ut mutat tempora et momenta, sic animas ipsum quærentes et appetentes reddit cupiditatum reginas et transfert de vita in vitam, dans sapientiam sapientibus spiritu et prudentiam scientibus intelligere : ipse revelat profunda et abscondita scrutantibus profunda Dei, eisque manifestat constituta in tenebris ænigmatum, quia lux sapientiæ et scientiæ cum eo est, et cui vult illam impertitur.

68. Cuilibet adimplenti perseveranter Dei mandata secundum interiorem et exteriorem hominem, et solam intuenti gloriam Dei, honor tribuitur cœlestis sapientiæ, pax animæ et incorruptio, quippe qui non auditor sit, sed factor legis gratiæ. Illius scientiam ex operibus probatam non inhonorabit Deus, sed conglorificabit eum sermonibus scientiæ eorum qui refulserunt in Ecclesia fidelium, quia non est apud eum personarum acceptio. His autem qui sunt ex contentione, et non acquiescunt verbis eorum qui a Spiritu aguntur, credunt vero propriæ prudentiæ et verbis mendacibus eorum qui solam pietatis personam agunt et ducuntur spiritu superbiæ et voluptatis, tribulatio datur, et angustia, invidia, tumor et iracundia, nunc quidem in mercedem erroris eorum, novissime autem ad accusandas eorum cogitationes sese invicem insimulantes ac defendentes, in die qua judicabit Deus abscondita hominum et reddet unicuique secundum opera ejus [33].

69. Sicut « non est Judæus qui in manifesto, ut ait Paulus [34], neque quæ in manifesto in carne est circumcisio, sed qui in abscondito Judæus est, et circumcisio cordis in spiritu, non littera : » ita nec perfectus vir in scientia et sapientia, qui in manifesto duntaxat linguosoque sermone multus est, nec summe fervens qui in corporeo manifestoque laborum exercitio, sed qui in abscondita et

[33] Rom. II, 6-16. [34] ibid. 28. 29.

spirituali operatione studiosus, et qui ex puro et optimo corde loquitur per Spiritum Dei nec per litteraturam sapiens in scientia perfectusque est, cujus laus non ex hominibus, sed ex Deo est, quippe qui ignotus est invidiosusque hominibus, uni autem Deo dilectus et notus.

70. Si non ex operibus legis justificatur omnis caro [34] coram Deo, quis e solis agonibus et laboribus ascesis perficiatur coram Deo? Revera praxi ad virtutum habitum promovemur impetumque cupiditatum reprimimus, non tamen ea sola perficimur in plenitudine Christi. Quid ergo nos ducit ad perfectionem? Sincera in Deum fides, quæ est sperandarum substantia rerum [35]; qua plurimam hostiam Abel quam Cain obtulit Deo, per quam testimonium consecutus est esse justus, et qui vocatur Abraham obedivit exire et demorari in terra repromissionis. Hæc veritatis studiosos ducit in spem magnam sublimium Dei donorum indeque in scientiam rerum, et in eorum cordibus infundit inexhaustos Spiritus thesauros, ad effundendum exinde nova et vetera Dei mysteria et indigentibus largiendum. Qui ergo illam sortitus est, ascendit et perfectus est per charitatem in scientia Dei, et introit in requiem Dei [36], requiescens et ipse ab omnibus operibus suis, sicut a suis Deus.

71. Si incredulos juravit olim Deus non introituros in requiem suam, unde non potuerunt propter incredulitatem introire, quomodo aliqui per solam exercitationem corporalem sine fide possent introire in impassibilitatis requiem et scientiæ perfectionem, cum multos videamus non potuisse sic intrare et requiescere ab omnibus laboribus suis? Cavere igitur quisque debet ne unquam habeat cor nequam incredulitatis, ideoque multum laborans frustretur requie et perfectione sua, ad quas consequendas operibus laborat practices et panem doloris manducat; et si relinquitur ei sabbatismus, festinare ingredi per fidem in impassibilitatis requiem et scientiæ perfectionem, ne in idipsum incidat incredulitatis exemplum et eadem quæ veteres increduli patiatur.

72. Cum simus sensibiles, rationales et intellectuales, decimam quamdam et nos ex nobismetipsis debemus offerre Deo. Et primo ut sensibiles, bene sentire res sensibiles, earum pulchritudinem perlustrare ac per certam earum notitiam ascendere ad Creatorem; ut rationales autem, recte loqui de divinis humanisque rebus; atque ut intellectuales, sane cogitare de Deo, de vita æterna, de regno cœlorum, et de absconditis in eo mysteriis Spiritus sancti, ut sentientes, dicentes et

σπουδαῖος, καὶ ὁ ἐκ καθαρᾶς καὶ ἀγαθῆς καρδίας διὰ Πνεύματος Θεοῦ λέγων, καὶ οὐ διὰ γραμμάτων, σοφὸς ἐν γνώσει καὶ τέλειος, οὗ καὶ ὁ ἔπαινος οὐκ ἐξ ἀνθρώπων, ἀλλ' ἐκ τοῦ Θεοῦ, ὡς ἀγνοουμένου μὲν, ἢ φθονουμένου τοῖς ἀνθρώποις, μόνῳ δὲ Θεῷ, καὶ τοῖς τῷ αὐτοῦ Πνεύματι κινουμένοις, φιλουμένου τε καὶ γινωσκομένου.

ο'. Εἰ ἐξ ἔργων νόμου οὐ δικαιωθήσεται πᾶσα σὰρξ ἐνώπιον τοῦ Θεοῦ, κατὰ τὸν εἰπόντα, τίς ἐξ ἀγώνων καὶ πόνων ἀσκήσεως μόνων τελειωθήσεται ἐνώπιον τοῦ Θεοῦ; διὰ γὰρ πράξεως, εἰς ἕξιν ἀρετῆς στοιχειούμεθα, καὶ ἱστῶμεν τὴν ἐνέργειαν τῶν παθῶν, οὐ μέντοι δὲ τελειούμεθα διὰ μόνης αὐτῆς ἐν τῷ πληρώματι τοῦ Χριστοῦ. Τί οὖν ἐστι τὸ ἀνάγον ἡμᾶς εἰς τελειότητα; Ἡ ἐνδιάθετος εἰς Θεὸν πίστις, ἥτις ἐστὶν ἐλπιζομένων ὑπόστασις, δι' ἧς Ἄβελ πλείονα θυσίαν παρὰ Κάϊν προσήνεγκε τῷ Θεῷ, καὶ ἐμαρτυρήθη εἶναι δίκαιος, καὶ Ἀβραὰμ καλούμενος ὑπήκουσεν ἐξελθεῖν, καὶ παροικῆσαι εἰς τὴν γῆν τῆς ἐπαγγελίας. Αὕτη ἀνάγει τοὺς ἐν ἀληθείᾳ σπουδάζοντας, εἰς ἐλπίδας μεγάλας των ὑψηλῶν τοῦ Θεοῦ δωρεῶν, κἀκεῖθεν εἰς τὴν γνῶσιν τῶν ὄντων, καὶ δίδωσιν αὐτοῖς θησαυροὺς ἀκενώτους ἐν καρδίᾳ τοῦ πνεύματος, εἰς τὸ ἐκβάλλειν ἐκεῖθεν καινὰ καὶ παλαιὰ μυστήρια τοῦ Θεοῦ, καὶ διδόναι τοῖς χρῄζουσιν. Ὁ οὖν ταύτης εὐμοιρήσας, ἀνῆλθε, καὶ ἐτελειώθη δι' ἀγάπης εἰς γνῶσιν Θεοῦ, καὶ εἰσῆλθεν εἰς τὴν κατάπαυσιν αὐτοῦ, καταπαύσας καὶ αὐτὸς ἀπὸ πάντων τῶν ἔργων αὐτοῦ, ὥσπερ ἀπὸ τῶν ἰδίων ὁ Θεός.

οα'. Εἰ τοὺς ἀπειθήσαντας ὤμοσεν ὁ Θεὸς πάλαι μὴ εἰσελεύσεσθαι εἰς τὴν κατάπαυσιν αὐτοῦ, ὅθεν οὐδὲ ἠδυνήθησαν δι' ἀπιστίαν εἰσελθεῖν, πῶς ἄν τινες διὰ μόνης γυμνασίας σωματικῆς, ἄνευ πίστεως, δυνηθῶσιν εἰσελθεῖν εἰς τὴν τῆς ἀπαθείας κατάπαυσιν, καὶ τὴν τῆς γνώσεως τελειότητα, ὁπότε πολλοὺς ὁρῶμεν μὴ δυνηθέντας οὕτως εἰσελθεῖν, καὶ ἐγκαταπαῦσαι ἀπὸ πάντων τῶν πόνων αὐτῶν; Σκοπεῖν οὖν ἕκαστον χρὴ, μήποτέ ἐστιν ἐν αὐτῷ καρδία πονηρὰ ἀπιστίας, καὶ διὰ τοῦτο ὑστερεῖται, ἐν πόνοις πολλοῖς ὢν, τῆς καταπαύσεως καὶ τελειώσεως αὐτοῦ, οὗ εἵνεκεν, καὶ ἀεὶ τοῖς ἔργοις διαπονεῖται τῆς πρακτικῆς, καὶ τὸν ἄρτον τῆς ὀδύνης ἐσθίει, καὶ εἰ ἀπολείπεται σαββατισμὸς αὐτῷ, σπουδάσαι εἰσελθεῖν διὰ πίστεως εἰς τὴν τῆς ἀπαθείας κατάπαυσιν, καὶ εἰς τὴν τῆς γνώσεως τελειότητα, ἵνα μὴ ἐν τῷ παλαιῷ ὑποδείγματι πέσῃ τῆς ἀπειθείας, καὶ τὰ αὐτὰ τοῖς πάλαι ἀπειθήσασι πείσεται.

οβ'. Αἰσθητοὶ ὄντες, λογικοί τε καὶ νοητοὶ, δεκάτην τινὰ καὶ ἡμεῖς ἐξ ἑαυτῶν ὀφείλομεν προσφέρειν Θεῷ. καὶ ὡς μὲν αἰσθητοὶ, καλῶς αἰσθάνεσθαι τῶν αἰσθητῶν πραγμάτων, καὶ διὰ τῆς καλλονῆς τῶν τοιούτων, ἀνατρέχειν καὶ ἀνάγειν τούτων τὴν ἄπταιστον γνῶσιν πρὸς τὸν Δημιουργόν· ὡς δὲ λογικοὶ, τὸ εὖ λέγειν περὶ θείων καὶ ἀνθρωπίνων πραγμάτων· ὡς δὲ νοητοὶ, τὸ ἀπταίστως νοεῖν περὶ Θεοῦ, περὶ ζωῆς αἰωνίου, περὶ οὐρανῶν βασιλείας, καὶ περὶ τῶν ἐν αὐτῇ κεκρυμμένων μυστηρίων τοῦ Πνεύματος, ἵνα καὶ τὸ αἰσθά-

[34] Rom. III, 20. [35] Hebr. XI, 1. [36] Hebr. IV, 3.

νεσθαι, καὶ τὸ λέγειν, καὶ τὸ νοεῖν ὑγιῶς καὶ ἀνυπαιτίως κατὰ Θεὸν ἐξετάζηται, ὅπερ ἐστὶν ἀληθινὸν τῷ ὄντι, καὶ θεῖον μέτρον, καὶ ἱερὰ τῷ Θεῷ προσφορά.

ογ'. Δεκάτη κυρίως ἐστὶ πρὸς Θεὸν, τὸ ψυχικὸν Πάσχα, ἤγουν ἡ διάβασις πάσης ἐμπαθοῦς ἕξεως, καὶ πάσης ἀλόγου αἰσθήσεως· ἐν ᾗ θύεται μὲν ὁ λόγος, τῇ θεωρίᾳ τῶν ὄντων, τρώγεται δὲ ὁ αὐτὸς ἐν τῷ ἄρτῳ τῆς γνώσεως, καὶ πίνεται τὸ τίμιον αὐτοῦ αἷμα ἐν τῷ κρατῆρι τῆς ἀποῤῥήτου σοφίας. Τοῦτο γοῦν ὁ φαγὼν καὶ πασχάσας τὸ Πάσχα, ἔθυσεν ἑαυτῷ τὸν Ἀμνὸν τὸν αἴροντα τὴν ἁμαρτίαν τοῦ κόσμου, καὶ οὐκ ἔτι οὐ μὴ ἀποθάνῃ, ἀλλὰ κατὰ τὴν τοῦ Κυρίου φωνὴν, ζήσεται εἰς τὸν αἰῶνα.

οδ'. Ὁ ἐκ νεκρῶν ἔργων ἐγερθεὶς, Χριστῷ συνανέστη. Εἰ δὲ Χριστῷ συνανέστη διὰ τῆς γνώσεως, Χριστὸς δὲ οὐκ ἔτι ἀποθνήσκει, οὐδὲ αὐτοῦ θάνατος ἀγνωσίας κυριεύσει. Ὃ γὰρ ἀπέθανε πάλαι τῇ ἁμαρτίᾳ, παρακινηθεὶς τῆς κατὰ φύσιν κινήσεως, ἀπέθανεν ἐφάπαξ· ὃ δὲ νῦν ζῇ, ζῇ τῷ Θεῷ διὰ τῆς ἐλευθερίας τοῦ ἁγίου Πνεύματος, τοῦ ἐγείραντος αὐτὸν ἐκ τῶν νεκρῶν ἔργων τῆς ἁμαρτίας· ὥστε οὐκ ἔτι ζῇ αὐτὸς τῇ σαρκὶ καὶ τῷ κόσμῳ, νεκρωθεὶς τοῖς μέλεσι τοῦ σώματος αὐτοῦ, καὶ τοῖς πράγμασι τοῦ βίου, ἀλλὰ ζῇ ἐν αὐτῷ ὁ Χριστὸς, ὡς ὑπὸ χάριν γεγονότι Πνεύματος ἁγίου, καὶ οὐκ ὄντι ὑπὸ νόμον σαρκὸς, ὅπλα δικαιοσύνης τὰ μέλη αὐτοῦ δηλονότι προσαγαγόντι τῷ Θεῷ καὶ Πατρί.

οε'. Ὁ τῆς δουλείας τῶν παθῶν ἐλευθερώσας τὰ μέλη αὐτοῦ, καὶ τῇ δουλείᾳ τῆς δικαιοσύνης παραστήσας αὐτὰ, εἰς ἁγιασμὸν Πνεύματος ἁγίου προσήγγισεν, ὑπὲρ τὸν νόμον τῆς σαρκὸς γεγονώς. Καὶ οὐκ ἔτι ἁμαρτία κυριεύσει αὐτοῦ, τῇ ἐλευθερίᾳ καὶ τῷ νόμῳ σχολάζοντος τοῦ Πνεύματος· οὐ γὰρ ὥσπερ τὰ τέλη τῆς δουλείας τῶν παθῶν, οὕτω καὶ τὰ τέλη τῆς δουλείας τῆς δικαιοσύνης· ἐκεῖνα μὲν γὰρ εἰς νοητὸν ὄλεθρον πέφυκε λήγειν ψυχῆς, ταῦτα δὲ, εἰς ζωὴν αἰώνιον τελευτᾷ τὴν κεκρυμμένην ἐν Χριστῷ Ἰησοῦ τῷ Κυρίῳ ἡμῶν.

ος'. Ὁ νόμος τῆς σαρκὸς ἐφ' ὅσον χρόνον ζῇ ὁ ἄνθρωπος σαρκικῶς, κυριεύει αὐτοῦ, ἐὰν δὲ ἀποθάνῃ καὶ νεκρωθῇ τῷ κόσμῳ, καταργεῖται ἀπὸ τοῦ νόμου αὐτῆς· ἄλλως δὲ νεκρωθῆναι τῷ κόσμῳ οὐκ ἔστιν, εἰ μὴ τοῖς μέλεσι νεκρωθῶμεν τοῦ σώματος. Νεκρούμεθα δὲ τούτοις, ὅταν μέτοχοι τοῦ ἁγίου Πνεύματος χρηματίσωμεν. Πνεύματος δὲ ἁγίου τότε εἶναι γνωριζόμεθα μέτοχοι, ὅταν καρποὺς ἀξίους τοῦ Πνεύματος προσφέρωμεν τῷ Θεῷ, ἀγάπην εἰς Θεὸν ἐξ ὅλης ψυχῆς καὶ εἰς τὸν πλησίον ἐκ διαθέσεως, χαρὰν καρδίας ἐκ καθαρᾶς συνειδήσεως, εἰρήνην ψυχῆς ἐξ ἀπαθείας, καὶ ταπεινώσεως, ἀγαθωσύνην τῶν τοῦ νοὸς λογισμῶν, μακροθυμίαν ἐν ταῖς θλίψεσι καὶ τοῖς πειρασμοῖς, χρηστότητα ἐν τῇ καταστολῇ τῶν ἠθῶν, πίστιν ἐνδιάθετον εἰς Θεὸν καὶ μὴ διστάζουσαν ἔν τινι, πραότητα ἐκ ταπεινοφροσύνης καὶ κατανύξεως, καὶ περιεκτικὴν ἐγκράτειαν τῶν αἰσθήσεων. Ὅταν οὕτω καρποφορήσωμεν τῷ Θεῷ, ἔξω νόμου τελοῦμεν σαρκὸς, καὶ οὐκ ἔστι καθ' ἡμῶν νόμος κολάζων ἡμᾶς διὰ τοὺς καρποὺς, οὓς ἔτι ζῶντες τῇ σαρκὶ,

[27] Joan. VI, 52. [28] Rom. VI, 9.

cogitantes sane et irreprehensibiliter secundum Deum inveniamur, quod est verissima et divina mensura et sacra Deo oblatio.

73. Decima Deo oblata proprie est spirituale pascha, id est, transitus omnis habitus vitiosi et omnis sensus irrationalis, in quo immolatur Verbum contemplatione rerum, comeditur autem et ipsum in pane scientiæ, et bibitur ejus sanguis in calice abditæ sapientiæ. Itaque quicunque comedit et celebrat illud pascha, sibi immolat Agnum qui tollit peccatum mundi, et jam non morietur, sed, juxta vocem Domini [27], vivet in æternum.

74. Qui ex operibus mortuis resurrexit, surrexit cum Christo. Quod si cum Christo surrexit, Christus autem jam non moritur [28], proinde nec illi mors ignorantiæ ultra dominabitur. Quod enim mortuus est olim peccato, secundum naturam motus, mortuus est semel; quod autem nunc vivit vivit Deo per libertatem Spiritus sancti, qui suscitavit illum ex mortuis operibus peccati, ita ut vivat jam non ipse carni et mundo, utpote mortuus curis sui corporis et rebus vitæ, vivat vero Christus in eo, quippe qui sub gratia Spiritus sancti, non vero sola lege carnis constituitur, sua videlicet membra arma justitiæ Deo Patri exhibet.

75. Qui a cupiditatum servitute sua membra exemit eaque servituti justitiæ subjecit, ad sanctuarium Spiritus sancti accessit, lege carnis superior factus. Et peccatum illi ultra non dominabitur, utpote in libertate et sub lege sancti Spiritus requiescenti. Nec enim qualia servitutis cupiditatum novissima, talia sunt novissima servitutis justitiæ; siquidem illa in spiritualem animæ jacturam desinunt, hæc vero desinunt in vitam æternam quæ abscondita est in Christo Jesu Domino nostro.

76. Lex carnis, quanto tempore vivit homo carnaliter, dominatur illi; si autem morte mortuus fuerit mundo, legem carnis evacuat, mori autem mundo non possumus, quin mortui simus curis corporis; his autem morimur, cum Spiritus sancti fimus participes; et Spiritus sancti participes esse agnoscimur, cum fructus dignos Spiritus sancti proferimus, nempe charitatem in Deum ex tota anima et in proximum ex sinceritate cordis, gaudium cordis ex pura conscientia, pacem animæ ex impassibilitate et humilitate, bonitatem cogitationum mentis, patientiam in tribulationibus ac tentationibus, benignitatem in moderatione morum, fidem in Deum sinceram et nullatenus hæsitantem, mansuetudinem ex humilitate et compunctione, et omnium sensuum continentiam. Cum tales Deo fructus offerimus, efficimur alieni a lege carnis, nec est adversus nos lex castigans propter fructus quos adhuc viventes in carne protulimus mortis articulo; evacuati enim sumus a

lege carnis, qui ex mortuis operibus consurreximus Christo per libertatem Spiritus sancti [19].

77. Qui primitias Spiritus per lavacrum regenerationis habuerunt, easque servaverunt integras, illi, mole corporis pressi intra se gemunt adoptionem filiorum per plenitudinem Paracleti exspectantes, dum suum corpus a servitute corruptionis solutum videant. Adjuvat enim naturalem eorum infirmitatem Spiritus, et postulat pro eis gemitibus inenarrabilibus [20], quia secundum Deum cogitant et spe sua exspectant donec in carne sua mortali videant filiorum Dei revelationem, quæ est vivificans Jesu mortificatio, ut et ipsi fiant filii Dei, quippe qui spiritu Dei aguntur [21], utque liberentur a servitute carnis, et occurrant in libertatem gloriæ filiorum Dei, quibus utpote Deum diligentibus omnia cooperantur in bonum [22].

78. Cum spiritualiter intelligatur divina Scriptura et spiritualibus revelentur ejus thesauri per Spiritum sanctum, non potest animalis homo eorum revelationem capere, siquidem præter cogitationum suarum seriem nihil aliud valet videre vel audire ab alio dictum, neque enim in se habet Dei Spiritum scrutantem profunda Dei [23], et cognoscentem res divinas, sed spiritum mundi zelo et invidia contentioneque et discordia plenum, quapropter stultus est in scrutando sensum et in investigando mentem Scripturæ. Cum enim scire nequeat spiritualiter dijudicari quæcunque in Scriptura divina reperiuntur circa res divinas et humanas, deridet eos qui illas spiritualiter interpretantur, eosque non spirituales nec a Spiritu ductos, sed anagogicos vocans, quantum in se est detorquet ac pervertit, sicut Demas ille, eorum verba divinasque sententias. Non item spiritualis, sed judicat omnia divino instinctus spiritu, et ipse a nemine judicari potest, utpote sensum Christi habens, quem nemo instruere potest.

79. In igne semel revelata die novissima, et igne probata uniuscujusque actione, ait beatus Paulus [24], si cujus opus ex incorruptibili substantia est, quod sibi ad ædificationem conservavit, manet in medio igne incorruptum, et non solum non comburetur, sed etiam splendebit, a parvis tamen maculis perfecte purificatum. Si cujus autem opus ex corruptibili materia est, onus quod ille sibi alligavit, flammis combaretur et inanem illum in medio igne relinquet. Opus autem incorruptum et permanens sunt lacrymæ pœnitentiæ, eleemosyna, misericordia, oratio, humilitas, fides, spes, charitas, et quivis alius actus ad pietatem intentus: quæ qui-

A ἐκαρποφορήσαμεν τῷ θανάτῳ· κατηργήθημεν γὰρ ἀπὸ τοῦ νόμου αὐτῆς ὡς ἐκ νεκρῶν ἔργων συναναστάντες Χριστῷ, διὰ τῆς ἐλευθερίας τοῦ Πνεύματος.

οζ'. Οἱ τὴν ἀπαρχὴν τοῦ πνεύματος διὰ τῆς παλιγγενεσίας τοῦ λουτροῦ ἐσχηκότες, καὶ τετηρηκότες αὐτὴν ἄσβεστον, αὐτοὶ τῷ βάρει τῆς σαρκὸς πιεζόμενοι, ἐν ἑαυτοῖς στενάζουσι, τὴν υἱοθεσίαν διὰ τῆς πληρώσεως τοῦ Παρακλήτου ἀπεκδεχόμενοι, ἵνα τὴν ἀπολύτρωσιν τοῦ ἰδίου αὐτῶν σώματος ἀπὸ τῆς δουλείας τῆς φθορᾶς ἴδωσι· συναντιλαμβάνεται γὰρ ταῖς φυσικαῖς αὐτῶν ἀσθενείαις τὸ Πνεῦμα, καὶ ἐντυγχάνει ὑπὲρ αὐτῶν στεναγμοῖς ἀλαλήτοις, ὅτι κατὰ Θεόν ἐστι τὸ φρόνημα αὐτῶν, καὶ ἡ τούτων ἐλπὶς, τὴν ἀποκάλυψιν ἐκδέχεται ἰδεῖν ἐν τῇ θνητῇ ἑαυτῶν σαρκὶ τῶν υἱῶν τοῦ Θεοῦ, ἥτις ἐστὶν ἡ ζωοποιὸς τοῦ Ἰησοῦ B νέκρωσις· ἵνα υἱοὶ Θεοῦ ὡς ὑπὸ Πνεύματος ἁγίου ἀγόμενοι, χρηματίσωσι καὶ αὐτοὶ, καὶ ἐλευθερωθῶσιν ἀπὸ τῆς δουλείας τῆς σαρκὸς καὶ καταντήσωσιν εἰς τὴν ἐλευθερίαν τῆς δόξης τῶν τέκνων τοῦ Θεοῦ, οἷς ὡς ἀγαπῶσι τὸν Θεὸν, πάντα συνεργεῖ εἰς τὸ ἀγαθόν.

οη'. Πνευματικῶς συγκρινομένης τῆς θείας Γραφῆς, καὶ πνευματικοῖς ἀνακαλυπτομένων τῶν ἐν αὐτῇ θησαυρῶν διὰ τοῦ Πνεύματος τοῦ ἁγίου, οὐ δύναται ψυχικὸς ἄνθρωπος τὴν τούτων ἀνακάλυψιν δέξασθαι. Πλέον τῆς ἀκολουθίας τῶν αὐτοῦ λογισμῶν, μὴ καταδεχόμενος ἕτερόν] τι νοῆσαι ἢ ἀκοῦσαι παρ ἑτέρου λεγόμενον· οὐδὲ γὰρ ἔχει τὸ Πνεῦμα τοῦ Θεοῦ ἐν αὐτῷ, τὸ ἐρευνῶν τὰ βάθη τοῦ Θεοῦ, καὶ γινώσκον τὰ τοῦ Θεοῦ, ἀλλὰ τὸ πνεῦμα τοῦ κόσμου τὸ ὑλικὸν, C τὸ ζήλου καὶ φθόνου μεστὸν, ἐριδός τε καὶ διχοστασίας ἀνάπλεων, οὗ χάριν καὶ μωρία αὐτῷ ἐστι, τὸ τὴν διάνοιαν ἐρευνᾷν, καὶ τὸν νοῦν ἀνιχνεύειν τοῦ γράμματος. Γνῶναι γὰρ μὴ δυνάμενος ὅτι πνευματικῶς ἀνακρίνεται πάντα τὰ τῆς θείας Γραφῆς, κατὰ τῶν θείων καὶ ἀνθρωπίνων πραγμάτων, καταμωκᾶται τῶν συγκρινόντων ταῦτα πνευματικῶς, καὶ οὐ πνευματικοὺς, οὐδὲ ὑπὸ θείου Πνεύματος ἀγομένους, ἀλλ' ἀναγωγικοὺς τοὺς τοιούτους καλῶν, ὅσον τὸ κατ' αὐτὸν, διαστρέφει, καὶ ἀνατρέπει, ὡς ὁ Δημᾶς ἐκεῖνος, τοὺς λόγους αὐτῶν, καὶ τὰ θεῖα νοήματα· οὐχ οὕτως δὲ ὁ πνευματικὸς, ἀλλὰ ἀνακρίνει μὲν πάντα, θείῳ ἐνεργούμενος Πνεύματι, αὐτὸς δὲ ὑπ' οὐδενὸς ἀνακριθῆναι δύναται, ἐπειδὴ νοῦς ἐστιν αὐτῷ τοῦ Χριστοῦ, ὃν οὐδεὶς συμβιβάσαι ἰσχύσει.

D οθ'. Ἐν πυρὶ ἀποκαλυπτομένης τῆς ἐσχάτης ἡμέρας, καὶ ὑπὸ πυρὸς τηνικαῦτα δοκιμαζομένης, ἑκάστου τῆς πράξεως, φησὶ Παῦλος δηλονότι, εἴ τινος τὸ ἔργον τῆς ἀφθάρτου οὐσίας ἐστὶν, ὃ ἑαυτῷ εἰς οἰκοδομὴν ἐναπέθετο, μενεῖ μέσον τοῦ πυρὸς ἄφθαρτον, καὶ οὐ μόνον οὐ κατακαήσεται, ἀλλὰ καὶ λαμπρυνθήσεται τῆς μικρᾶς ἴσως καθαιρόμενον εἰς τὸ παντελὲς ἰλύος· εἴ τινος δὲ τὸ ἔργον, τῆς φθειρομένης ὕλης ἐστὶ, ὃ ἑαυτῷ εἰς φόρτον ἐδέσμευσεν, ἐμπρησθὲν κατακαήσεται, καὶ κενὸν αὐτὸν μέσον τοῦ πυρὸς καταλείψει. Ἔργον δὲ ἄφθαρτον καὶ διαμένον ἐστὶ, δάκρυα μετανοίας, ἐλεημοσύνη, συμπάθεια, προσευχὴ, ταπείνωσις, πίστις, ἐλπὶς, ἀγάπη, καὶ εἴ τι

[19] Rom. VIII, 21. [20] ibid. 26. [21] ibid. 14. [22] ibid. 28. [23] I Cor. II, 10. [24] I Cor. III, 13.

ἕτερον ἐν σκοπῷ εὐσεβείας πράττεται· ἃ καὶ ζῶντι A τῷ ἀνθρώπῳ συνοικοδομεῖται εἰς ναὸν ἅγιον τοῦ Θεοῦ, καὶ ἐκλείποντι συναπέρχεται, καὶ συμμένει ἄφθαρτα εἰς αἰῶνας. Τὸ δὲ ὑπὸ τοῦ πυρὸς ἐκείνου φθειρόμενον ἔργον, δῆλον τοῖς πᾶσίν ἐστι, φιληδονία, φιλοδοξία, φιλαργυρία, μῖσος, φθόνος, κλοπή, μέθη, λοιδορία, κατάκρισις, καὶ εἴ τι φαῦλον διὰ σώματος κατὰ ἐπιθυμίαν, ἢ θυμὸν ἐνεργεῖται· ταῦτα καὶ περιόντι τῷ ἀνθρώπῳ συμφθείρεται, ἐκκαιομένῳ ὑπὸ τοῦ πυρὸς τῆς ἐπιθυμίας, καὶ ἀποῤῥηγνυμένῳ τοῦ σώματος, συναπέρχεται, οὐ συμμένει δὲ, ἀλλὰ καταφθαρέντα, τὸν ἐργάτην αὐτῶν μέσον τοῦ πυρὸς ἐπαφίησιν εἰς αἰῶνας αἰώνων ἀθάνατα κολαζόμενον.

π'. Ἡ γνῶσις ἡ τοῦ Θεοῦ, τὸ ἐγνῶσθαι ὑπὸ Θεοῦ σημαίνει τὸν εἰς ταύτην διὰ ταπεινοφροσύνης καὶ προσευχῆς οἰκοδομηθέντα, καὶ τὸ γνῶσιν ἀψευδῆ B πλουτῆσαι παρὰ Θεοῦ τῶν ὑπερφυῶν αὐτοῦ μυστηρίων· εἰ δὲ φυσίωσις ὁρᾶται περὶ αὐτὸν, οὐχ ᾠκοδομήθη διὰ τούτων ἐν αὐτῇ, ἀλλ' ὑπὸ τοῦ πνεύματος τοῦ κόσμου τούτου τοῦ ὑλικοῦ ἄγεται. Διὰ τοῦτο καὶ εἰδέναι τι δοκεῖ ὁ τοιοῦτος, μηδὲν ἐγνωκὼς τῶν θείων πραγμάτων καθὼς γνῶναι δεῖ. Ὁ δέ γε τὸν Θεὸν ἀγαπῶν, καὶ μηδὲν ἡγούμενος προτιμότερον τῆς ἀγάπης αὐτοῦ, καὶ τοῦ πλησίον, ἐκεῖνος ἔγνω καὶ τὰ βάθη τοῦ Θεοῦ, καὶ τὰ μυστήρια τῆς αὐτοῦ βασιλείας, καθὼς χρὴ γνῶναι, τὸν ὑπὸ θείου κινούμενον Πνεύματος, καὶ ἔγνωσται ὑπὸ τοῦ Θεοῦ, ἐργάτης ἀληθὴς τοῦ Παραδείσου τῆς Ἐκκλησίας αὐτοῦ, ὃς ἐργάσεται δι' ἀγάπης τὸ θέλημα τοῦ Θεοῦ· ἐπιστρέφων δηλονότι ψυχὰς καὶ ἀξίους ἐξάγων ἐξ ἀναξίων, C τῷ λόγῳ τῷ δοθέντι αὐτῷ διὰ Πνεύματος ἁγίου, καὶ φυλάσσει τὸ ἔργον αὐτοῦ διὰ ταπεινοφροσύνης καὶ κατανύξεως ἄσυλον.

πα'. Πάντες εἰς Χριστὸν ἐβαπτίσθημεν ἐν ὕδατι καὶ Πνεύματι ἁγίῳ, καὶ πάντες τὸ αὐτὸ βρῶμα πνευματικὸν τρώγομεν, καὶ πάντες τὸ αὐτὸ πόμα πνευματικὸν πίνομεν· ταῦτα δέ εἰσιν ὁ Χριστὸς, ἀλλ' οὐκ ἐν τοῖς πλείοσιν ἡμῶν εὐδοκεῖ ὁ Θεός. Πολλοὶ γὰρ τῶν πιστῶν καὶ σπουδαίων ἐν πολλοῖς πόνοις ἀσκήσεως καὶ γυμνασίας σωματικῆς τὰ ἑαυτῶν ὑπωπίασαν καὶ κατίσχνωσαν σώματα, διὰ δὲ τὸ μὴ ἔχειν αὐτοὺς κατάνυξιν ἐκ συντετριμμένης καὶ φιλαγάθου γνώμης καὶ συμπάθειαν ἐξ ἀγάπης πρὸς τοὺς πλησίον, καὶ ἑαυτοὺς, κενοὶ τοῦ πληρώματος τοῦ ἁγίου Πνεύματος κατελείφθησαν, καὶ μακρὰν τῆς τοῦ Θεοῦ ἐγένοντο D γνώσεως, μήτραν διανοίας ἄκαρπον ἐσχηκότες, καὶ λόγον ἄναλον καὶ ἀφώτιστον.

πβ'. Οὐ τὸ ἀνελθεῖν ἐν τῷ Σιναίῳ ἐστὶ, διὰ πράξεως, ὄρει τὸ ζητούμενον τοῖς Ναζιραίοις παρὰ τοῦ λόγου, οὐδὲ τὸ καθαρισθῆναι πρὸ τοῦ ἀνελθεῖν, καὶ τὰ ἱμάτια πλῦναι, καὶ μὴ συνελθεῖν γυναικὶ, ἀλλὰ καὶ τὸ ἰδεῖν, οὐ τὰ ὀπίσθια τοῦ Θεοῦ, ἀλλ' αὐτὸν τὸν Θεὸν ἐν τῇ δόξῃ αὐτοῦ, εὐδοκοῦντα ἐν αὐτοῖς καὶ τὰς πλάκας τούτοις διδόντα τῆς γνώσεως, καὶ ἀποστέλλοντα αὐτοὺς εἰς οἰκοδομὴν τοῦ λαοῦ αὐτοῦ.

πγ'. Οὐ πάντας τοὺς ὑπηρέτας αὐτοῦ καὶ μαθητὰς ὁ λόγος εἰς τὴν τῶν κεκρυμμένων καὶ μειζόνων

dem et viventi homini coædificantur in sanctum Dei templum, cum eoque mortuo abeunt et incorrupta manent per sæcula. Econtra corruptum ab illo igne opus sunt, ut omnibus liquet, luxuria, ambitio, avaritia, odium, invidia, furtum, ebrietas, convicia, pravum judicium, et quidquid mali perpetrat corpus concupiscentia vel ira motum: ista simul cum vivente homine, quem exedit concupiscentiæ ignis, corrumpuntur, eumque a corpore avulsum comitantur, non vero manent, sed corruptæ auctorem suum in medio igne relinquunt in sæcula sæculorum æterno plectendum supplicio.

80. Scientia Dei eum qui in ea ædificatus est per humilitatem et orationem, indicat notum esse Deo et a Deo ditatum esse notitia supernaturalium ipsius mysteriorum; si vero superbia in eo videatur, non per illas virtutes in ipsa ædificatus est, sed a spiritu mundi hujus materialis agitur. Quocirca hujusmodi vir aliquid scire videtur, et nihil divinarum rerum scit sicut scire oportet. Qui econtra Deum amat, et nihil pretiosius existimat amore Dei et proximi, ille scit profunda Dei et mysteria regni ejus, sicut scire oportet quem divinus movet Spiritus, et cognoscitur a Deo, tanquam verus paradisi Ecclesiæ ejus operarius, qui per charitatem faciet voluntatem Dei, convertens videlicet animas dignasque ex indignis efficiens per verbum sibi datum a Spiritu sancto, et conservabit opus suum intactum per humilitatem et compunctionem.

81. Omnes in Christo baptizati sumus in aqua et Spiritu sancto, omnes eamdem escam spiritalem manducamus, et omnes eumdem potum spiritalem bibimus [83]; hæc autem sunt Christus, sed non in pluribus nostrum beneplacitum est Deo. Multi enim credentes et studiosi multis asceseos corporalisque exercitationis laboribus propria maceraverunt et extenuaverunt corpora, quia vero non habent compunctionem ex contrito et benevolo corde et misericordiam ex amore proximi et sui, vacui a plenitudine sancti Spiritus relicti sunt, et elongati sunt a scientia Dei, matricem intelligentiæ sterilem habentes, verbumque sine sale et luce.

82. Nazaræi a Verbo quærunt, non ascendere per praxim in montem Sinai, nec ante ascensum purificari et lavare vestes et ab uxore abstinere, sed etiam videre, haud posteriora Dei, at ipsum Deum in gloria ejus, complacentem in ipsis dantemque eis tabulas scientiæ et eos mittentem ad ædificandum ejus populum.

83. Non omnes famulos discipulosque suos Verbum ad absconditorum excelsiorumque mysterio-

[83] I Cor. x, 2 seqq.

rum suorum revelationem secum assumit, sed aliquos tantum quibus data est auris et apertus est oculus visionis et lingua nova manifestata est. Hos adhuc assumens et separans ab aliis, qui et ipsi pariter sunt discipuli, in Thaborium contemplationis montem ascendit, et transfiguratur ante eos: jam non initians eos regno cœlorum, sed eis ostendens divinitatis gloriam et splendorem, vitam sermonesque eorum ex suo fulgore fulgere dat in medio Ecclesiæ fidelium, cogitationes eorum convertit in candorem ac puritatem lucis nitidissimæ, et Spiritum suum ipsis inserit, atque sinit eos ex ore proferre nova et vetera in ædificationem suæ Ecclesiæ.

84. Multi suos agros cum magna diligentia colunt in eisque purum semen jaciunt, vepribus antea recisis et sentibus igne pœnitentiæ combustis; sed quia non pluit in eis imbrifer Dei Spiritus ex compunctione, nihil inde metunt, siquidem æstu siccati sunt, nec sibimet produxerunt fructum multiplicem scientiæ Dei. Itaque si non verbi divini penuria enecti, saltem scientiæ Dei inopes et manibus vacui perierunt, quippe qui pauca tantum alimenta ex eleemosyna sibi providerant.

85. Quicunque sermones utiles ore profert ad ædificationem proximi, de bono thesauro cordis profert illos, cum sit ipse bonus, juxta vocem Domini. Nemo autem potest ad loquendum de Deo moveri ac dicere quæ sunt Dei, nisi in Spiritu sancto; et nemo in Spiritu Dei loquens, dicit contraria fidei quæ est in Christum, sed quantum ædificat, tantum elevat ad Deum ejusque regnum, in pristinamque restituit nobilitatem ac Deo conjungit aliquos eorum qui salvantur. Si autem manifestatio Spiritus unicuique datur ad utilitatem, qui ergo sermone sapientiæ Dei ditatus et sermone scientiæ gaudet, ille sub divini Spiritus instinctu agit, et templum est infinitorum Dei thesaurorum.

86. Non relinquitur gratiæ Spiritus inops, quicunque in Christo baptizatus est et credidit, si nondum se captivum tradidit ad omnem operationem maligni spiritus nec fidem suam malis inquinavit operibus. Aut si tepide ac negligenter vivat, dummodo apud illum qui inexstinctas conservavit Spiritus sancti primitias in sacro baptismate acceptas, fidem exstinctam reaccendat ex operibus justitiæ, impossibile est eum hujus plenitudinem non recuperare. Vel enim bonum certamen certans, sermonem sapientiæ Dei meretur accipere per plenitudinem Spiritus, ad instructionem Ecclesiæ; vel sermonem scientiæ mysteriorum Dei secundum eumdem Spiritum, ad sciendum mysteria regni cœlorum; vel sinceram fidem in eodem Spiritu, ad credendum promissionibus Dei ad

A μυστηρίων αὐτοῦ ἀνακάλυψιν, μεθ' ἑαυτοῦ ἐπιφέρεται, ἀλλά τινας, ὅσοις προσετέθη οὖς, καὶ ἀνεῴχθη ὀφθαλμὸς ὀπτασίας καὶ γλῶσσα καινὴ ἐτρανώθη· τούτους ἔτι παραλαμβάνων, καὶ ἀποχωρίζων ἀπὸ τῶν ἄλλων, καὶ αὐτῶν ὡσαύτως μαθητῶν ὄντων, ἐπὶ τὸ Θαβώριον τῆς θεωρίας ἀνέρχεται ὄρος, καὶ μεταμορφοῦται ἔμπροσθεν αὐτῶν· οὐκ ἔτι μυσταγωγῶν αὐτοὺς τὰ τῆς βασιλείας τῶν οὐρανῶν, ἀλλὰ δεικνύων αὐτοῖς τὴν τῆς θεότητος δόξαν τε καὶ λαμπρότητα, καὶ τὸν μὲν χαρακτῆρα τοῦ βίου καὶ λόγου αὐτῶν, λάμπειν ἐξ αὐτοῦ δίδωσιν, ὡς τὸν ἥλιον, μέσον τῆς τῶν πιστῶν Ἐκκλησίας· τὰ δὲ νοήματα αὐτῶν μεταποιεῖ εἰς λευκότητα, καὶ καθαρότητα φωτὸς ὑπερλάμπρου, καὶ τὸν νοῦν ἑαυτοῦ αὐτοῖς ἐντίθησιν, καὶ ἐκφέρειν ἀπολύει διὰ στόματος καινά τε καὶ παλαιὰ,
B εἰς οἰκοδομὴν τῆς αὐτοῦ Ἐκκλησίας.

πδ'. Πολλοὶ τὰς ἑαυτῶν χώρας ἐν ἐπιμελείᾳ πολλῇ ἐγεώργησαν, καὶ σπέρμα καθαρὸν ἐν αὐταῖς κατεβάλοντο τὰς ἀκάνθας προυποτεμόντες, καὶ τὰς τριβόλους τῷ πυρὶ τῆς μετανοίας ἐμπρήσαντες, ἀλλὰ διὰ τὸ μὴ βρέξαι ἐν αὐταῖς τὸν Θεὸν ὑετὸν Πνεύματος ἁγίου ἐκ κατανύξεως, οὐδὲν ἐκεῖθεν ἠμήσαντο· τῷ αὐχμῷ γὰρ ἐξηράνθησαν, καὶ τὸν στάχυν τὸν πολύχουν οὐκ ἐκαρποφόρησαν ἑαυτοῖς, τῆς τοῦ Θεοῦ γνώσεως. Διὸ εἰ καὶ μὴ λιμῷ λόγου Θεοῦ, ἀλλὰ πένητες γνώσεως Θεοῦ, καὶ κενοὶ ταῖς χερσὶν ἐναπέψυξαν, ὀλίγοις τισὶν εἰς διατροφὴν ἐξ ἐράνου ἐφοδιάσαντες ἑαυτούς.

πε'. Πᾶς ὁ ἐκφέρων λόγους ὠφελείας ἀπὸ τοῦ στό-
C ματος, εἰς οἰκοδομὴν τοῦ πλησίον, ἐκ θησαυρῶν καρδίας ἀγαθῶν ἐκφέρει αὐτοὺς, ἀγαθὸς ὢν, κατὰ τὴν τοῦ Κυρίου φωνήν. Οὐδεὶς δὲ δύναται εἰς θεολογίαν κινηθῆναι, καὶ εἰπεῖν τὰ περὶ Θεοῦ, εἰ μὴ ἐν Πνεύματι ἁγίῳ· καὶ οὐδεὶς ἐν Πνεύματι Θεοῦ λαλῶν, λέγει τὰ ἐναντία τῆς εἰς Χριστὸν πίστεως, ἀλλ' ὅσα οἰκοδομεῖ, ὅσα πρὸς Θεὸν ἀνάγει, καὶ τὴν βασιλείαν αὐτοῦ, καὶ τὴν παλαιὰν εὐγένειαν ἀποκαθιστᾷ, καὶ συνάπτει Θεῷ τῶν σωζομένων τινάς. Εἰ δὲ καὶ ἡ φανέρωσις τοῦ Πνεύματος ἑκάστῳ δίδοται πρὸς τὸ συμφέρον, ἄρα ὁ τὸν λόγον πεπλουτηκὼς τῆς σοφίας Θεοῦ, καὶ τοῦ λόγου τῆς γνώσεως εὐμοιρήσας, ὑπὸ τοῦ θείου Πνεύματος ἐνεργεῖται, καὶ οἶκός ἐστι τῶν ἀκενώτων θησαυρῶν τοῦ Θεοῦ.

πς'. Ἄμοιρος οὐ καταλιμπάνεται τῆς τοῦ Πνεύμα-
D τος χάριτος, πᾶς ὁ εἰς Χριστὸν βαπτισθεὶς καὶ πιστεύσας, εἰ μήπου ἔκδοτον ἑαυτὸν εἰς πᾶσαν ἐνέργειαν τοῦ ἐναντίου δέδωκε πνεύματος, καὶ τὴν πίστιν τοῖς ἔργοις ἐμόλυνεν· ἢ ῥᾳθυμίᾳ καὶ ἀμελείᾳ συζῇ, ἐπὶ τὸν τὴν ἀπαρχὴν τοῦ ἁγίου Πνεύματος τετηρηκότα ἄσβεστον, ἣν ἐκ τοῦ ἁγίου βαπτίσματος ἔλαβεν· σβεσθεῖσαν ἀνάψαντα ἐξ ἔργων δικαιοσύνης, οὐκ ἔστι μὴ οὐχὶ καὶ τὸ πλήρωμα αὐτῆς τοῦτον ἄνωθεν δέξασθαι· ἢ γὰρ καλῶς ἀγωνισάμενος τοῦ λόγου τῆς σοφίας Θεοῦ, διὰ τοῦ πληρώματος ἀξιοῦται τοῦ Πνεύματος εἰς διδασκαλίαν τῆς Ἐκκλησίας· ἢ τοῦ λόγου τῆς γνώσεως τῶν μυστηρίων Θεοῦ, κατὰ τὸ αὐτὸ Πνεῦμα εἰς τὸ εἰδέναι τὰ μυστήρια τῆς βασιλείας τῶν οὐρανῶν· ἢ τῆς ἐνδιαθέτου πίστεως ἐν τῷ αὐτῷ Πνεύματι, εἰς τὸ πιστεύειν τὰς ἐπαγγελίας Θεοῦ

κατὰ τὸν Ἀβραάμ· ἢ τοῦ χαρίσματος τῶν ἰαμάτων A ἐν τῷ αὐτῷ Πνεύματι, εἰς τὸ ἰᾶσθαι τὰς νόσους· ἢ τῆς ἐνεργείας τῶν δυνάμεων, εἰς τὸ δαίμονας ἀπελαύνειν καὶ σημεῖα ποιεῖν· ἢ τῆς προφητείας, εἰς τὸ προορᾷν καὶ προλέγειν τὰ μέλλοντα· ἢ τῆς διακρίσεως τῶν πνευμάτων, εἰς τὸ διακρίνειν τίς ἐν Πνεύματι Θεοῦ λέγει, καὶ τίς οὔ· ἢ τῆς ἑρμηνείας διαφόρων γλωσσῶν· ἢ τῆς ἀντιλήψεως τῶν καταπονουμένων· ἢ τῆς κυβερνήσεως ποιμνίων Θεοῦ, καὶ λαοῦ· ἢ τῆς πρὸς πάντας ἀγάπης, καὶ τῶν χαρισμάτων αὐτῆς, τῆς μακροθυμίας, τῆς χρηστότητος, καὶ τῶν ἄλλων ὁμοῦ. Εἰ δὲ ἐκ πάντων τούτων ἄμοιρος εὑρεθῇ τις, οὐκ ἔχω, πῶς εἴπω τὸν τοιοῦτον πιστὸν, ἢ τοῦ καταλόγου τῶν ἐνδεδυμένων Χριστὸν ἀπὸ τοῦ θείου βαπτίσματος.

B πζ'. Ὁ τὴν ἀγάπην ἔχων, οὐκ οἶδε διὰ ζῆλον φθονεῖν, οὐ περπερεύεται ὡς ἐπηρμένος καὶ προπετὴς, οὐ φυσιοῦται κατά τινος, οὐκ ἀσχημονεῖ τὰ ἀπρεπῆ πρὸς τὸν πλησίον ποιῶν, οὐ ζητεῖ τὰ ἑαυτοῦ συμφέροντα μόνα, ἀλλὰ καὶ τὰ τοῦ πλησίον, οὐ παροξύνεται κατὰ τῶν λυπούντων ταχέως, οὐ λογίζεται, εἰ πάθῃ ποτέ τι κακὸν, οὐ χαίρει ἐπὶ τῇ ἀδικίᾳ τῶν φίλων, συγχαίρει δὲ τῇ ἀληθείᾳ τῆς δικαιοσύνης αὐτῶν· πάντα στέγει τὰ ἐπερχόμενα αὐτῷ λυπηρά· πάντα ἐξ ἁπλότητος καὶ ἀκακίας πιστεύει, πάντα τὰ ἐπηγγελμένα ἡμῖν ἀπὸ Θεοῦ ἐλπίζει ἀπολαβεῖν, πάντα ὑπομένει τὰ τῶν πειρασμῶν, μὴ ἀποδιδοὺς κακὸν ἀντὶ κακοῦ, καὶ οὐδέποτε τῆς τοῦ πλησίον ἀγάπης ἐκπίπτει ὁ τῆς ἀγάπης ἐργάτης.

πη'. Τῶν ἠξιωμένων τῆς ἄνωθεν χάριτος τοῦ C ἁγίου Πνεύματος ἐν διαφόροις χαρίσμασιν, οἱ μὲν εἰσὶν ἔτι νήπιοι καὶ ἀτελεῖς εἰς τὰ θεῖα χαρίσματα, οἱ δὲ ἄνδρες καὶ τέλειοι ἐν τῷ τούτων πληρώματι· καὶ οἱ μὲν πρὸς ἐργασίαν τῶν θείων ἐπεκτεινόμενοι ἐντολῶν, αὐξάνουσί τε ἐν τούτοις καὶ πληρούμενοι τῶν μειζόνων τοῦ Πνεύματος δωρεῶν, καταργοῦσι τὰ ὄπισθεν τῆς νηπιότητος χαρίσματα· οἱ δὲ εἰς τὸ ἄκρον ἐλάσαντες τῆς τοῦ Θεοῦ ἀγάπης καὶ γνώσεως, παύονται λοιπὸν τῶν ἐκ μέρους χαρισμάτων· εἴτε προφητεῖαί εἰσιν, ὡς τὸ λόγιον, εἴτε διακρίσεις πνευμάτων, εἴτε ἀντιλήψεις, εἴτε κυβερνήσεις, καὶ τὰ ἑξῆς. Ὁ γὰρ εἰς τὰ ἀνάκτορα τῆς ἀγάπης εἰσελθὼν, οὐκ ἔτι ἐκ μέρους γινώσκει Θεὸν τὴν ἀγάπην, ἀλλὰ πρόσωπον πρὸς πρόσωπον ὁμιλῶν αὐτῷ, ἐπιγινώσκει αὐτὸν, καθὼς καὶ αὐτὸς ὑπ' αὐτοῦ ἐπεγνώσθη. D

πθ'. Ὁ ἐκ ζήλου τῶν πνευματικῶν χαρισμάτων τὴν ἀγάπην διώξας, καὶ καταλαβὼν, οὐκ ἀνέχεται μόνῳ ἑαυτῷ λαλεῖν διὰ προσευχῆς καὶ ἀναγνώσεως εἰς οἰκοδομήν· ὁ γὰρ λαλῶν γλώσσῃ μόνῃ Θεῷ διὰ προσευχῆς καὶ ψαλμῳδίας, ἑαυτὸν οἰκοδομεῖ, ὥς φησι Παῦλος· ἀλλὰ καὶ προφητεύειν, κατ' αὐτὸν, ἐπείγεται, εἰς οἰκοδομὴν τῆς τοῦ Θεοῦ Ἐκκλησίας, ἤγουν διδάσκειν τοὺς πλησίον τὴν ἐργασίαν τῶν τοῦ Θεοῦ ἐντολῶν, καὶ ὅπως χρὴ σπεύδειν εἰς τὸ εὐαρεστῆσαι Θεῷ. Τί γὰρ καὶ ὠφελῆσαί τινας δυνηθείη ἂν ὁ ἑαυτῷ καὶ Θεῷ μόνῳ λαλῶν, προεστὼς διὰ προσευχῆς καὶ ψαλμῳδίας ἀεὶ, ἐὰν μὴ λαλήσῃ καὶ τοῖς ὑπ' αὐ-

A instar Abraham; vel gratiam sanitatum in uno spiritu, ad sanandos morbos; vel operationem virtutum, ad dæmones pellendos et signa facienda; vel prophetiam, ad providendum, ac prædicendum futura; vel discretionem spirituum, ad discernendum quis in Spiritu Dei loquatur, quis non; vel interpretationem variarum linguarum; vel opitulationem afflictorum; vel gubernationem ovium et plebis Dei; vel charitatem erga omnes ejusque charismata, longanimitatem, benignitatem et cætera. Si quis autem his omnibus careat, hunc dicere nequeo habere fidem vel esse ex eorum numero qui Christum induerunt per divinum baptisma.

B 87. Qui charitatem habet, nescit invide æmulari; non agit perperam, tanquam tumens ac temerarius; non inflatur contra quemquam; non incongrua aut indecentia facit adversus proximum; non quærit quæ sua sunt, sed quæ sunt proximi; non irritatur promptius contra molestos; non cogitat malum, si quid mali patiatur unquam; non gaudet super iniquitate amicorum, congaudet autem veritati justitiæ ipsorum; omnia suffert accidentia sibi incommoda; omnia credit, utpote simplex et innocens; omnia a Deo promissa sperat sibi consequenda; omnia sustinet tentamenta, non reddens malum pro malo; nec unquam ab amore proximi decidit charitatis operarius [86].

C 88. Inter eos qui desuper gratiam Spiritus sancti variis in charismatibus accipiendi digni habiti sunt, alii sunt adhuc infantes et imperfecti in divinis charismatibus, alii sunt viri et perfecti in horum plenitudine. Priores observationi divinorum mandatorum incumbentes, in eis crescunt, et repleti majoribus donis Spiritus, exuunt charismata quæ erant parvulorum. Posteriores vero, ad apicem evecti charitatis et scientiæ Dei, charismata ex parte tantum habere jam desinunt, sive prophetiæ sint, juxta verbum Pauli [87], sive discretiones spirituum, sive opitulationes, sive gubernationes et alia deinceps: qui enim in turrim charitatis intravit, jam non ex parte cognoscit Deum qui charitas est [88], sed facie ad faciem cum eo conversans, cognoscit illum sicut et cognitus ab eo est.

D 89. Qui spiritualium charismatum studiosus charitatem quæsivit et adeptus est, non satis habet sibi soli loqui per orationem et lectionem ad propriam ædificationem (qui enim sola lingua Deo loquitur per orationem et psalmodiam, semetipsum ædificat, ut ait Paulus [89]), sed etiam prophetare (juxta eumdem) festinat, ad ædificationem Ecclesiæ Dei, docere videlicet proximum observationem mandatorum Dei et quomodo studere oporteat ad placendum Deo. Quid enim aliis prodesse potest superior, qui sibi Deoque soli loquitur per orationem et psalmodiam, nisi loquatur etiam suis subditis,

[86] I Cor. XIII, 4-8. [87] I Cor. XII, 4-11. [88] Ibid. [89] I Joan. IV, 16.

sive in revelatione Spiritus sancti, sive in scientia mysteriorum Dei, sive in providæ dono prophetiæ, sive in doctrina sermonis sapientiæ Dei? Quis enim inferiorum se accinget ad pugnandum cupiditates ac dæmones, nisi clarum doctrinæ sermonem dederit sive scripto sive etiam viva voce? Revera nisi ad ædificationem sui gregis quærat pastor abundare verbo doctrinæ et scientia spiritus, non est æmulator Dei charismatum. Nam multas preces et psalmos lingua tantum recitando, et spiritu seu anima orando, seipsum ædificat, sed spiritus ejus sine fructu manet, non prophetans doctrinæ verbo, nec ædificans Ecclesiam Dei. Si autem Paulus, maxime omnium hominum per orationem Deo conjunctus, in Ecclesia voluit quinque verba sensu suo fecundissimo loqui ut et alios instrueret, quam decem millia verborum psalmodiæ in lingua, ergo a charitate aberrant aliorum superiores, qui viris solius psalmodiæ orationisque peritis dignitatem pastoris committunt.

90. Qui nos ex materiali et spirituali substantia constituit, duasque naturas adeo inter se dissimiles in unam essentiam et personam incredibili modo conjunxit, ille etiam ita nos bene constituit per sermonem sapientiæ et per sermonem scientiæ suæ, ut tum per scientiam Spiritus sancti sciamus absconditos regni cœlorum thesauros quibus ab eo donamur, tum per sermonem sapientiæ proximo revelemus bonitatis ejus divitias ac delicias vitæ æternæ quas præparavit diligentibus se.

91. Qui minis promissisque trium legum supereminet, hic vitam ingressus est legi non subjectam, ipse lex Ecclesiæ factus, nec legi obnoxius. Libera autem est vita legi non subjacens: ac proinde omni naturali necessitate et aberratione superior est; et qui hanc ingressus vitam, a carne liberatus et quasi exutus, et Spiritus sancti particeps factus, totus et ipse Christo qui omnem exsuperat naturam, unitur, cum evacuaverit omne quod ex parte est[69].

92. Si quis capax est scientiæ primi Intellectus, qui est omnium principium et finis, et in se infinitus, et intra extraque omnia versatur, ille scit et solus cum se solo, et solus inter solos vivere: ita ut neque ullum ex solitudine patiatur perfectionis detrimentum, neque cum multis vivens solitarius esse desinat, sed sit ubique idem et in omnibus solus, tanquam principium quo alii moveantur ad solitudinem, et finis propositus ut summa virtutis perfectio.

93. Cum animus et corpus inconfusi uniantur et conjungantur, si ambo concordant, unum efficiunt

[69] I Cor. xiii, 10.

A τὸν, ἢ ἐν ἀποκαλύψει Πνεύματος ἁγίου, ἢ ἐν γνώσει τῶν μυστηρίων Θεοῦ, ἢ ἐν προορατικῷ χαρίσματι προφητείας, ἢ ἐν διδαχῇ λόγου σοφίας Θεοῦ; Τίς γὰρ τῶν ὑπηκόων παρασκευάσεται εἰς πόλεμον παθῶν, καὶ δαιμόνων, ἐὰν μὴ εὔσημον διδασκαλίας λόγον δῷ ἐγγράφως, ἢ καὶ διὰ ζώσης φωνῆς; Ὄντως ἐὰν μὴ πρὸς τὴν οἰκοδομὴν τοῦ ποιμνίου αὐτοῦ ζητῇ ὁ ποιμὴν, ἵνα περισσεύῃ τῷ λόγῳ τῆς διδασκαλίας καὶ τῇ γνώσει τοῦ Πνεύματος, οὐκ ἔστι ζηλωτὴς τῶν τοῦ Θεοῦ χαρισμάτων. Ἐκ γὰρ τοῦ μόνου προσεύχεσθαι καὶ ψάλλειν τῇ γλώσσῃ πολλὰ τῷ πνεύματι, ἤγουν τῇ ψυχῇ προσευχόμενος, ἑαυτὸν οἰκοδομεῖ, ὁ δὲ νοῦς αὐτοῦ ἄκαρπός ἐστι, μὴ προφητεύων τῆς διδασκαλίας τῷ λόγῳ, καὶ οἰκοδομῶν τὴν Ἐκκλησίαν τοῦ Θεοῦ. Εἰ δὲ Παῦλος, ὁ πάντων ἀνθρώπων μᾶλλον,
B διὰ προσευχῆς, συναπτόμενος τῷ Θεῷ, πέντε λόγους διὰ τοῦ ἐγκάρπου νοὸς αὐτοῦ μᾶλλον ἠθέλησεν εἰπεῖν ἐν Ἐκκλησίᾳ, ἵνα καὶ ἄλλους κατηχήσῃ, ἢ μυρίους λόγους ψαλμῳδίας ἐν γλώσσῃ· ἄρα τῆς ἀγάπης ἀπεπλανήθησαν οἱ ἄλλων ἐξάρχοντες, καὶ τῇ ψαλμῳδίᾳ μόνῃ μετὰ τῆς ἀναγνώσεως ἐκδεδωκότες τὸ τοῦ ποιμένος ἀξίωμα.

ϙ'. Ὁ τὸ εἶναι δοὺς ἡμῖν ἐξ ὑποκειμένης ὕλης καὶ νοερᾶς οὐσίας, καὶ εἰς ἓν τὰ ἐναντία τῆς φύσεως καθ' ἑαυτὰ παραδόξως συνουσιώσας καὶ ὑποστήσας, καὶ τὸ εὖ εἶναι δέδωκε διὰ τοῦ λόγου τῆς σοφίας αὐτοῦ, καὶ τοῦ λόγου τῆς γνώσεως, ὡς ἂν τοῦτο μὲν ἴδωμεν διὰ τῆς τοῦ Πνεύματος γνώσεως, τοὺς κεχαρισμένους ἡμῖν ἀποκρύφους παρ' αὐτοῦ θησαυροὺς
C τῆς βασιλείας τῶν οὐρανῶν, τοῦτο δὲ καὶ γνωρίσωμεν τοῖς πλησίον διὰ τῆς τοῦ λόγου σοφίας τῆς χρηστότητος αὐτοῦ τὸν πλοῦτον, καὶ τὰ ἀγαθὰ τῆς αἰωνίου ζωῆς, ἃ ἡτοίμασεν εἰς τρυφὴν τοῖς ἀγαπῶσιν αὐτόν.

ϙα. Ὁ ὑπὲρ τὰς ἀπειλὰς καὶ τὰς ἐπαγγελίας τῶν τριῶν γενόμενος νόμων, εἰς τὴν μὴ ὑποκειμένην νόμῳ ζωὴν εἰσῆλθεν, νόμος γεγονὼς Ἐκκλησίας, καὶ μὴ ἀρχόμενος ὑπὸ νόμου. Ἡ δὲ ἐλευθέρα ἐστὶν, ἡ μὴ ὑποκειμένη νόμῳ ζωή· ἄρα πάσης φυσικῆς ἀνάγκης καὶ παρατροπῆς ὑπεράνω ἐστί· καὶ ὁ εἰσελθὼν εἰς αὐτὴν, ἐλευθερωθεὶς ὡς ἔξω σαρκὸς, καὶ πῦρ χρηματίσας ἐν μετουσίᾳ τοῦ Πνεύματος, ὅλως καὶ αὐτὸς τῷ ὑπεράνω πάσης φύσεως ἡνώθη Χριστῷ, καταργηθέντος ἐν αὐτῷ τοῦ ἐκ μέ-
D ρους.

ϙβ'. Ὁ τοῦ πρώτου νοὸς τὴν γνῶσιν χωρήσας, ὅς ἐστι τῶν ὅλων ἀρχὴ καὶ τέλος, καὶ ἀόριστος καθ' ἑαυτὸν, καὶ τῶν ἄλλων ἁπάντων ὑπάρχει ἐντὸς καὶ ἐκτὸς, οἶδε καὶ μόνος μονάζειν, καὶ μέσον μόνων μονάζειν· ὡς μήτε τῷ μόνον εἶναι, τοῦ τελείου ζημίαν ὑφίστασθαι, μήτε τῷ μετὰ πολλῶν, τῆς μονώσεως, ἀλλ' εἶναι τὸν αὐτὸν πανταχοῦ καὶ ἐν πᾶσι μόνον· ὡς ἀρχὴν μὲν πρὸς τὸ μονάζειν τοῖς ἄλλοις ὄντα κινήσεως, τέλος δὲ προκείμενον τῆς ἀρετῆς τελειότατον.

ϙγ'. Ἡ ἀσύγχυτος ἕνωσις, καὶ συνάφεια τῆς ψυχῆς, καὶ τοῦ σώματος, συμφωνοῦσα καθ' ἑαυτὴν,

ἓν ἔργον ἀποτελεῖ, εἴτε τῆς ὕλης, εἴτε τῆς φύσεως A μὴ συμφωνοῦσα δὲ, τὴν ἐπιθυμίαν τῆς νίκης ἐγείρει ἐμφύλιον. Ἀλλ' ὁ λόγος ἐλθὼν καὶ τὸ κῦρος λαβὼν, λύει μὲν αὐτίκα τὸν ζῆλον, πρεσβεύσας δὲ τὴν ὁμόνοιαν, τὸ πᾶν τῶν ἔργων τῇ φύσει καὶ τῷ πνεύματι δίδωσιν.

ϟδ'. Τῶν ἐν ἡμῖν τριῶν ὄντων κυριωτάτων, τὸ μὲν αὐτῶν ἄρχει, οὐκ ἄρχεται δέ· τὸ δὲ καὶ ἄρχει καὶ ἄρχεται· τὸ δὲ οὐκ ἄρχει, ἄρχεται δέ. Ὅταν οὖν τὸ ἄρχον ὑπὸ ἑτέραν γένηται τῶν ἀρχομένων ἀρχὴν, δοῦλον τὸ φύσει ἐλεύθερον τοῖς φύσει δούλοις ὁρᾶται· καὶ τῆς ἰδίας ἐξίσταται ἀρχῆς τε καὶ φύσεως, καὶ στάσις ἐν τούτοις μεγάλη ἐστί. Στάσεως δὲ τοιαύτης ἐν τούτοις οὔσης, οὔπω τὰ πάντα ὑποτεταγμένα ὁρῶμεν τῷ λόγῳ. Ὁπηνίκα δὲ τὸ ἄρχον τῶν ἄλλων κρατήσειε, καὶ ὑπὸ τὴν οἰκείαν ἀρχὴν καὶ δεσποτείαν B ἄξει αὐτὰ, τηνικαῦτα εἰς ἓν συνδραμόντα τὰ διεστῶτα, καὶ ὁμοφωνήσαντα, εἰρήνην ἄγει τὰ πρὸς τὸν Θεόν· καὶ πάντων ὑποταγέντων τῷ λόγῳ, παραδίδοται ἡ βασιλεία παρ' αὐτοῦ τῷ Θεῷ καὶ Πατρί.

ϟε'. Ταῖς τέσσαρσιν ἀρχαῖς τῶν γενικῶν ἀρετῶν, ἡ πεντὰς τῶν αἰσθήσεων καθυποταγεῖσα, καὶ αὐτὴ φυλάξασα τὴν εὐπείθειαν, τὴν ἐκ τεσσάρων στοιχείων πλασθεῖσαν φύσιν τοῦ σώματος, ἀταράχως κινεῖσθαι περὶ τὸν τροχὸν τοῦ βίου παρασκευάζει. Οὕτω δὲ κινουμένης αὐτῆς, αἱ δυνάμεις πρὸς ἑαυτὰς οὐ στασιάζουσιν· ἀλλὰ τοῦ παθητικοῦ μέρους τῆς ἐπιθυμίας καὶ τοῦ θυμοῦ, τῷ λογιστικῷ συναφθέντος, ἀναλαβὼν τὸ φυσικὸν κράτος ὁ νοῦς, ἅρμα μὲν ἑαυτοῦ τὰς τέσσαρας ποιεῖται ἀρχάς· θρόνον δὲ τὴν C δούλην πεντάδα, καὶ τῆς τυραννούσης καταστρατεύσας σαρκὸς, τέθριππος εἰς οὐρανοὺς ἁρπαζόμενος αἴρεται, καὶ τῷ βασιλεῖ παραστὰς τῶν αἰώνων, στέφεται τῆς νίκης τὸ στέφος· καὶ ἐν αὐτῷ καταπαύει πάντα τὸν δρόμον αὐτοῦ.

ϟϛ'. Τοῖς ἐν τῷ χρόνῳ τελειουμένοις τῆς θεωρίας, καὶ εἰς τοὺς στύλους ἐπερειδομένοις τοῦ Πνεύματος, κρατὴρ κιρνᾶται, καὶ ἄρτος ἐκ βασιλικῆς προτίθεται πανδαισίας, θρόνος εἰς ἀνάπαυσιν, καὶ εἰς πλοῦτον ἀργύριον, καὶ θησαυρὸς μαργάρων, καὶ λίθων τιμίων ἐπὶ θύραις εὑρίσκεται, καὶ πλοῦτος αὐτοῖς ἀναρίθμητος ἐν χερσὶ δίδοται. Τούτους διορατικοὺς ἄνδρας ἡ πρᾶξις ἀποτελέσασα, ἐκ ταχυτάτων εἰς ἔργα, βασιλεῖ, καὶ οὐκ ἀνδράσι νωθροῖς παρεστάναι παρασκευάζει. D

ϟζ'. Πότερον ἡ βασιλεία τῶν οὐρανῶν ἐντεῦθεν ἤδη πᾶσι δίδοται τοῖς σπουδαίοις, ἢ μετὰ τὴν λύσιν τοῦ σώματος; Εἰ μὲν οὖν ἐντεῦθεν, τὸ νῖκος ἀκαταμάχητον, ἡ χαρὰ ἀνεκλάλητος, καὶ ἡ πρὸς τὸν παράδεισον ἡμῶν ἄνοδος ἐλευθέρα· ἵσταται γὰρ οὕτως κατὰ θείας ἀμέσως ἀνατολάς. Εἰ δὲ μετὰ πότμον καὶ λύσιν, ζητητέον, εἰ φόβου χωρὶς ἡ ἔξοδος γίνεται, καὶ τί ποτέ ἐστι βασιλεία οὐρανῶν, καὶ βασιλεία Θεοῦ, καὶ παράδεισος μάθωμεν· καὶ τί τοῦ ἑτέρου διαφέρει τὸ ἕτερον, καὶ τίς ὁ χρόνος τούτων ἑκάστου, καὶ εἰ ἐν τοῖς ἀμφοτέροις γινόμεθα, καὶ πῶς, καὶ πότε, καὶ μετὰ πόσον χρόνον. Ὁ γὰρ εἴσω τῆς πρώτης γεγονὼς, ἔτι περιὼν καὶ τὴν σάρκα φορῶν, τῶν ἑτέρων οὐ διήμαρτεν.

opus, sive materiæ, sive naturæ; si vero discordant, oritur quasi bellum civile ubi utraque pars victoriam appetit. Sed ratio superveniens et imperium occupans, simultatem dirimit, concordiæ suum reddit honorem, et cuncta opera dat naturæ et spiritui.

94. Ex tribus quæ nobis insunt partibus, una imperat nec subdita est, altera imperat et subdita est, tertia non imperat, sed subdita est. Cum igitur pars imperans subditarum imperio subjacet, tunc pars natura libera partibus natura servis servire videtur, ac de propria decidit dignitate et natura, et magna in his rebellio est. Tali autem in his exorta rebellione, nondum omnia rationi obedientia videmus. Cum econtra pars imperans alias dominatur et sub propriam redigit potestatem ac ditionem, tunc partes diversæ in unum concurrentes et consonantes in pace ad Deum tendunt, et omnibus rationi subjectis, hæc regnum Deo Patri tradit.

95. Cum quatuor principiis virtutum cardinalium subditi sunt quinque sensus debitamque servant obedientiam, tum e quatuor elementis composita corporis natura tranquille circa vitæ curriculum movetur. Hujus autem taliter sese moventis facultates non a se invicem dissident; sed passionibus concupiscentiæ et iræ rationi subjectis, intellectus nativam recuperans dominationem, quatuor virtutum principia in currum, quatuor vero sensus subditos in thronum disponit, ac debellata carnis tyrannide, quadrigis raptus in cœlum evehitur, et astans regi sæculorum, coronatur corona victoriæ, in eoque a cursu laborioso requiescit.

96. Iis qui tempore contemplationis perficiuntur et innituntur columnis Spiritus sancti, calix miscetur, et panis offertur de regali mensa, thronus ad requiescendum apponitur, et ad ditescendum argenti margaritarumque et lapidum thesaurus in portis reperitur innumeræque divitiæ in manibus traduntur. Hos antea ad agendum præcipites praxis consideratos efficiens, eis regiam gravitatem, non vero pignorum tarditatem dat.

97. Cœlorumne regnum jam nunc in terra omnibus piis datur, an tantum post solutionem corporis? Si ab his terris, ergo jam nunc victoria est inexpugnabilis, et gaudium inenarrabile, et libera ascensio ad paradisum nostrum, hic enim aperitur statim ac divinus sol oritur in nobis. Si vero post mortem et corporis solutionem; quærendum nobis est an sine metu sit exitus vitæ ac discendum quid sit regnum Dei, quid regnum cœlorum et paradisus, in quo differat unum ab altero, quodnam sit utriusque tempus, an in ambobus simus, quomodo, quando et quanto tempore. Qui enim prius intravit adhuc vivens et carne indutus, altero non frustrabitur.

98. Superior mundus, cum adhuc incompletus sit, exspectat donec compleatur, et renovetur a primogenitis Israel videntibus Deum. Completur enim ac perficitur ab iis qui currunt in scientiam Dei, et a mundo inferiore perfectus, fidelium et infidelium limites determinans, unam sibi conficit congregationem, suum unicuique gradum distribuens et ab invicem separans quæ inter se non conveniunt; atque aliorum principia finesque a se deducta ad se reducit, ac limitat ut terminus interminatus, ipse vero ab alio principio nec ducitur nec limitatur tanquam motus. Nam semetipsum perpetuo movet, ita ut nec intra seipsum restringatur, nec proprias fines transgrediatur, sit vero aliorum sabbatismus et requies omnis principii et motus.

99. Novem supernæ Potestates, ut cantica et hymnos concinentes triplicem efficiunt chorum, ac triplici ordine Trinitatem circumstantes, cum tremore hymnorum sacrificia offerunt. Harum aliæ expansis alis cingunt omnium Principium et Causam a qua oriuntur: omnes attentæ hymnosque inchoantes, Throni, Cherubim et Seraphim nuncupantur, quibus propria est ignea sapientia, et scientia rerum cœlestium, ac denique dignus Deo hymnus *Guel*, juxta Hebraicam vocem. Aliæ autem, mediæ inter præcedentem et sequentem ordinem, circa Deum stant, scilicet Potestates, Dominationes et Virtutes: ad quas pertinent magnarum rerum gestiones, miraculorum signorumque ac prodigiorum operationes, ac denique sacrum Trisagion, sanctus, sanctus, sanctus. Aliæ demum, ad nos desinentes, nobis quidem superiores, supernis autem inferiores, Deum circumstant, nempe Principatus, Archangeli et Angeli: quibus propria sunt divina ministeria, ac demum sacer hymnus Alleluia. Illis omnibus rationalis hominum natura, omni perfecta virtute, omni scientia et sapientia Spiritus Ignisque sacri sublimata, conformatur per divina charismata, quod singulis proprium est sibi quodammodo appropriens. Etenim aliis quidem conformatur ministerio et mandatorum Dei observatione; aliis autem misericordia et protectione erga suos fratres, et insuper magnarum divinarumque rerum gestione et Spiritus operationibus; aliis denique ignito sermonis sapientia et scientia divinarum et humanarum rerum participat. Ita perfecta et naturæ dona mutuans, decimæ potentiæ Deo per illas conjungitur, quasi decimæ primitias ex seipsa huic offerens.

100. Deus Unitas et Trinitas, ab unitate incipiens, in seipsum decadis instar circulatim revertitur. Hic omnium principia et fines intra se habet. Est autem extra omnia, quatenus omnibus superior. Qui intra eum est rationes scientiamque rerum penetrat, et extra omnia stans, intra omnia inhabitat, principia finesque horum percallens, utpote Patri per Verbum spiritualiter unitus, et perfectus

A ϟη'. Ὁ ἄνω κόσμος ἀτελὴς ἔτι ὤν, μένει τὴν πλήρωσιν, εἰς τὸ λαβεῖν τὴν ἰδίαν ἀποκατάστασιν ἀπὸ τῶν πρωτοτόκων τοῦ Ἰσραὴλ τῶν ὁρώντων Θεόν. Ἀπὸ γὰρ τῶν εἰς γνῶσιν ἀνατρεχόντων Θεοῦ ἀναπληρούμενος τελειοῦται· καὶ τελειωθεὶς τὸν κάτω κόσμον, τῶν πιστῶν καὶ ἀπίστων ὁρίζων τὰ τέλη, μίαν ἑαυτῷ ποιεῖται τὴν σύνοδον, ἀπονέμων τὸν ἴδιον ἑκάστῳ βαθμόν, καὶ διαιρῶν ἀπ' ἀλλήλων τὰ μὴ καθ' ἑαυτὰ συναγόμενα· καὶ τὰς μὲν παρ' αὐτοῦ τῶν ἄλλων ἀρχὰς καὶ τὰ τέλη, ἄγει πρὸς ἑαυτόν, καὶ ὡς ὅρος ὁρίζει ταύτας ἀόριστος· αὐτὸς δὲ ὑπ' ἄλλης ἀρχῆς, οὔτε ἄγεται, οὔτε μὴν ὁρίζεται ὡς φερόμενος. Ἴδιον γὰρ τὸ ἀεικίνητον ἔχει, ὡς μήτε συστέλλεσθαι τοῦτον καθ' ἑαυτόν, μήτε τῶν οἰκείων ὅρων ὑπερεκτείνεσθαι, ἀλλ' εἶναι τῶν ἄλλων σαββατισμὸν καὶ
B κατάπαυσιν πάσης ἀρχῆς καὶ κινήσεως.

ϟθ'. Ἡ ἐνὰς τῶν ἄνω δυνάμεων, ὡς ὑμνῳδὸς καὶ τῶν ὕμνων ἐξάρχουσα, τριαδικὴν ποιεῖται χοροστατοῦσα τὴν σύνταξιν, καὶ τριαδικῶς τῇ Τριάδι παρισταμένη, ἐν φόβῳ λειτουργοῦσα, προσαναφέρει τὸν ὕμνον. Τούτων αἱ μὲν τῇ ἀρχῇ καὶ πάντων αἰτίᾳ καθυφαπλοῦνται, ἀφ' ἧς ἄρχονται, ὅσαι προσεχεῖς καὶ τῶν ὕμνων ἐξάρχουσαι, Θρόνοι, Χερουβίμ, Σεραφίμ, αὗται ὄνομα, αἷς ἴδιον ἡ ἐμπύριος σοφία, καὶ ἡ γνῶσις τῶν οὐρανίων, καὶ τέλος, ὁ θεοπρεπὴς ὕμνος τοῦ Γὲλ, κατὰ τὴν Ἑβραΐδα φωνήν· αἱ δὲ μέσον τούτων καὶ τῶν ἐφεπομένων τῆς τάξεως, περὶ Θεὸν ἵστανται, Ἐξουσίαι, Κυριότητες, καὶ Δυνάμεις· αἷς ἴδιον τῶν μεγάλων πραγμάτων αἱ
C διευθετήσεις, αἱ τῶν θαυμάτων ἐνέργειαι, καὶ τῶν σημείων αἱ τερατουργίαι· καὶ τέλος ὁ Τρισάγιος ὕμνος, τὸ, Ἅγιος, Ἅγιος, Ἅγιος· αἱ δὲ πρὸς ἡμᾶς τελευτῶσαι, ὑπεράνω μὲν ἡμῶν, ὑποβεβηκυῖαι δὲ τὸν ἄνω περὶ Θεὸν ἵστανται, Ἀρχαί, Ἀρχάγγελοι, Ἄγγελοι· αἷς ἴδιον τὸ λειτουργικὸν ἐν διακονίαις, καὶ τέλος ὁ ἱερὸς ὕμνος τοῦ Ἀλληλούϊα. Ταύταις ἡ λογικὴ τῶν ἀνθρώπων φύσις διὰ πάσης ἀρετῆς τελειουμένη, καὶ διὰ πάσης γνώσεως, καὶ σοφίας ἀνυψουμένη, τοῦ Πνεύματος, καὶ τοῦ θείου πυρός, οἰκειοῦται τοῖς θείοις χαρίσμασιν, ὡς τὸ ἴδιον διὰ καθαρότητος ἐπισπωμένη πασῶν. Ταῖς μὲν γάρ, τῇ διακονίᾳ, καὶ λειτουργίᾳ τῶν ἐντολῶν τοῦ Θεοῦ· ταῖς δέ, τῇ συμπαθείᾳ, καὶ τῇ προστασίᾳ τῶν ὁμοφύλων· ἔτι δὲ τῇ τῶν μεγάλων καὶ θείων πραγμά-
D των οἰκονομίᾳ, καὶ ταῖς ἐνεργείαις τοῦ Πνεύματος· ταῖς δέ, τῇ ἐμπύρῳ σοφίᾳ τοῦ λόγου, καὶ τῇ γνώσει τῶν θείων καὶ ἀνθρωπίνων πραγμάτων συγκοινωνεῖ. Οὕτω τελειουμένη, καὶ τὰς δωρεὰς ἀμείβουσα τὰς τῆς φύσεως, τῇ δεκάδι Θεῷ διὰ τούτων συνάπτεται, ὡς ἀπαρχὴν δεκάτης αὐτῇ προσενεγκοῦσα ἐξ ἑαυτῆς.

ρ'. Θεὸς ἡ Μονὰς καὶ Τριάς, ἀπὸ μονάδος ἀρχόμενος εἰς ἑαυτὸν οἷα δὴ δεκάς, κυκλικῶς τελειοῦται. Οὗτος τὰς πάντων ἀρχὰς καὶ τὰ τέλη ἐντὸς ἔχει. Ἔστι δὲ πάντων ἐκτός, ὡς ὑπερκείμενος τῶν ὅλων. Τούτου ὁ ἐντὸς γεγονώς, ἐντὸς τοὺς λόγους καὶ τὴν γνῶσιν τῶν ὄντων ἐχώρησεν· ἔξω δὲ πάντων ἑστώς, ἐντὸς πάντων αὐλίζεται, τὰς ἀρχὰς εἰδὼς καὶ τὰ τέλη τούτων, ὡς μετὰ Πατρὸς διὰ τοῦ Λόγου συνάφειαν νοερὰν

ἐσχηκὼς, καὶ τελειωθεὶς ἐν τῷ Πνεύματι· αὐτῇ τῇ παντελείῳ καὶ ἀδιαιρέτῳ Τριάδι καὶ ὁμοουσίῳ, τῇ ἐν Πατρὶ, καὶ Υἱῷ, καὶ ἁγίῳ Πνεύματι προσκυνουμένῃ, καὶ ἐν μιᾷ δοξαζομένῃ φύσει καὶ βασιλείᾳ καὶ δυνάμει θεότητος· ᾗ κράτος εἰς τοὺς αἰῶνας. Ἀμήν.

in Spiritu sancto. Ipsi perfectæ et indivisæ et consubstantiali Trinitati, quæ in Patre, et Filio, et Spiritu sancto adoratur, et in una glorificatur natura et majestate et potentia divinitatis, sit principatus in sæcula. Amen.

MONITUM IN SCHOLION SEQUENS.

Cardinalis Angelo Mai in tomo IV *Bibliothecæ novæ Patrum*, p. 118, ad ea verba Constitutionum Studitanarum : Χρὴ γινώσκειν ὡς καθ' ἕκαστον ἀποδεῖπνων ὁ διὰ χειρῶν σταυροειδὴς ἀσπασμὸς γίνεται· *Singulis completoriis salutatio fit manibus ad crucis formam compositis*, hæc adnotat : « De hoc ritu ejusque varia significatione Scholion eruditum Nicetæ Pectorati monachi Studitæ legebam in cod. Vat. 1105 f. 152, quod etsi paulo diffusius hic recitabo, sed Græce tantum, ne adnotatio enormior evadat. » Interpretationem Latinam addidimus.

ΝΙΚΗΤΑ ΜΟΝΑΧΟΥ ΚΑΙ ΠΡΕΣΒΥΤΕΡΟΥ ΤΩΝ ΣΤΟΥΔΙΩΝ ΤΟΥ ΣΤΗΘΑΤΟΥ ΠΕΡΙ ΤΟΥ ΔΙΑ ΧΕΙΡΩΝ ΑΣΠΑΣΜΟΥ.

NICETÆ PECTORATI MONACHI STUDITÆ DE SALUTATIONE MANIBUS FACTA.

Ἀλλ' οὐδὲ ὁ διὰ χειρῶν ἀσπασμὸς ἐπὶ μόνῳ τῷ B πραττομένῳ τὸν ἴδιον ἵστησι λόγον· ἔχει δὲ καὶ αὐτὸς ἄρα μυστικώτερόν τι πάντως ἐμφῆναι τοῖς τὰ ἡμέτερα ἐξετάζουσιν, ὡς τῷ ὁρωμένῳ συγκλειόμενος. Τρία γοῦν ταῦτα τοῖς ὁρῶσι ψυχῆς ὀφθαλμοῖς ἐμφαίνει τὰ μυστικώτερα· τὴν πρὸς ἀλλήλους καταλλαγὴν, τῶν τοῦ νοῦ φασμάτων τὴν ἀποδίωξιν, καὶ τὴν τοῦ ἁγίου ἐπισκίασιν Πνεύματος. Ἐπειδὴ γὰρ σταυρῷ μὲν τυποῦμεν τῶν μεγάλων τοὺς δακτύλους καὶ πρώτους περιβαλλόμενοι τὸ τῆς ἀκακίας κουκούλιον· τὰς παλάμας δὲ ἔνθεν κἀκεῖθεν ἡπλωμένας ἀντικρὺ πρὸς ἀλλήλους ἐκτείνομεν· οἵ τε ἱερεῖς καὶ οἱ ὅλον τὸ σχῆμα τῆς ἐσταυρωμένης ἀναλαβόντες ζωῆς διὰ μὲν τοῦ σταυροειδοῦς δεσμοῦ τῶν δακτύλων τὸ ἐγκρατὲς καὶ δεδομένον τῆς παῤῥησίας ἐμφαίνομεν, ἧς χάριν ὡς ὅπλον τὴν εὐλάβειαν ἐνδυόμεθα· διά C τε τῆς ἀναπετάσεως τῶν χειρῶν τὴν τῆς ἀγάπης διάθεσιν, ἣν εἰς ἀλλήλους ἔχειν πρὸς Χριστοῦ ἐπιτράπημεν· καὶ ὅπως ἕκαστος ἑκάστου τὴν φιλίαν πρὸς ἑαυτὸν ἐπισπεῦσαι δεικνύομεν. Διὰ δὲ τῆς προσψαύσεως τῶν δακτύλων, ὅπως δεξιὰς ἀλλήλοις κατὰ τὴν πάλαι διδόντες παράδοσιν, χεῖρας χερσὶν ἐμβάλλοντες συναπτόμεθα, τὴν εἰς ἀλλήλους ἑνότητα καὶ ὁμοτροπίαν καὶ τὸ ἄῤῥηκτον τῆς ἀγάπης δηλοῦμεν. Διὰ δὲ τοῦ ἀσπασμοῦ τῶν σταυροειδῶς δεδεμένων δακτύλων τὴν φιλίαν αὐτοῦ ἐσταυρωμένου αἰνιττόμεθα βίου, ὅπως αὐτὸν ἐνθύμως ἀσπαζώμεθα· οὐ μόνον δὲ ἀλλὰ καὶ τὴν νέκρωσιν τῶν μελῶν, καὶ τῶν τῆς σαρκὸς πράξεων καθήλωσιν· καὶ ἄλλως τὴν πρὸς ἀλλήλους ταπείνωσιν· ὅπως, τῷ συνδέσμῳ τοῦ πνεύματος συνδεόμενοι, τὴν τοῦ πλησίον πρόσψαυσιν ὡς ἁγιασμὸν δεχόμενοι ἀσπαζώμεθα. Καὶ ταῦτα μὲν κατὰ τὴν πρώτην τάξιν πρὸς ἀλλήλους οἱ ἱερεῖς, ὡς εἴρηται· καὶ οἱ τῷ μεγάλῳ σχήματι τεθωρακισμένοι τῷ πράγματι, καὶ καταλλαττόμενοι τῇ συναφείᾳ συναπτόμεθα τῆς ἀγάπης. Οὐχ οὕτως δὲ ἅμα καὶ ἐπὶ τὸν φέροντα τὸν ἀῤῥαβῶνα τοῦ σχήμα-

Salutatio manibus peracta neque signo visibili contenta, iis qui conditionem humanam pervestigant, mysticum aliquid pariter et visibile subindicat. Et quidem iis qui mentis oculis vident tria mystica apparent : mutua reconciliatio, imaginum phantasticarum repulsio, Spiritus sancti obumbratio. Cum enim per crucis signum digitis præfiguramus, innocentiæ veste nos induentes, palmas autem utrinque protendimus, sacerdotes et ii qui totam vitæ crucifixæ figuram præsumunt, digitorum in crucis formam compositorum unione modestiam in agendo loquendoque indicant. Hoc namque facto pietate nos armamus, manuum autem extensione charitatem innuimus, qua nos invicem amplecti a Christo jussi sumus. Digitorum porro contactu antiquæ traditionis exemplum imitamur, sicut manum manu jungentes unionem morum et amoris diuturnitatem proferimus. Salutatione denique peracta digitis in crucis formam compositis vitæ crucifixæ amorem innuimus, cujus exemplum strenue imitari debemus. Per idem vero et membrorum mortificationem indicamus et operum carnalium crucifixionem et erga alios humilitatem, ut spiritus vinculo uniti commercium cum proximo ut sanctimoniam amplectamur. Et primo quidem ordine ad sacerdotes id spectat, ut supra diximus. Nos autem qui exemplar sublime sequimur, mutuo nos amore consolidamus. Nec tamen idem de eo dicendum qui typi arrhabonem præ se fert. Qui enim certamina absolvunt, non tantum ad passionum furorem, sed etiam ad mentis conceptus et malas cogitationes cum male præparato pectore dilabuntur, sed tamen coram Patribus memoratis caput inclinant, ut aut humilitatem erga eosdem præstent, aut ipsorum suffragia expetant. Patres autem horum capita cruce signant, deinde dextris capiti istorum impositis et retractis, precibus fu-

sis eos absolvunt. His omnibus autem proprium est dicere, his quidem : Benedic, quæso ; illis autem : Salvet te Deus !

A τος γίγνεται. Ἐπεὶ γὰρ ἔτι τῶν εἰσαγωγικῶν εἰς ἀγῶνας τελοῦντες, καὶ τὴν στάσιν ἔχοντες, οὐ πρὸς μόνας τὰς τῶν παθῶν ἐνεργείας, ἀλλὰ καὶ πρὸς τὰς τοῦ νοῦ φαντασίας, καὶ πρὸς τὰ τῶν πονηρῶν ἰνδάλματα λογισμῶν ἀπερικάλυπτοι τὰς κεφαλὰς ἐρχόμενοι κλινοῦσι ταύτας τῶν εἰρημένων Πατέρων ἐνώπιον· τοῦτο μὲν, τὴν πρὸς αὐτοὺς δούλωσιν καὶ ταπείνωσιν ἐνδεικνύμενοι, τοῦτο δὲ καὶ τὴν παρ' ἐκείνων εὐλογίαν τυπούμενοι καὶ αἰτούμενοι. Οἱ δὲ πρῶτα μὲν σταυρῷ τὰς τούτων ἐπισφραγίζουσι κεφαλάς· εἶτα τὰς δεξιὰς χεῖρας ταῖς χάραις ἐπιτιθέντες αὐτῶν, καὶ ἅμα τὰς ἐπιτεθείσας οἱ θέντες ἀπωσάμενοι χεῖρας ἐπευχόμενοι αὐτοὺς ἀπολύουσιν. Ἴδιον δὲ τούτοις πᾶσίν ἐστι τὸ τοῖς μὲν, Εὐλόγησον εὔχομαι, λέγειν, τοῖς δὲ, Σῶσαι σε ὁ Θεός.

INCIPIT

CUJUSDAM NICETÆ

PRESBYTERI ET MONACHI MONASTERII STUDII

LIBELLUS CONTRA LATINOS EDITUS

Et ab apocrisiariis apostolicæ sedis Constantinopoli repertus

I. Niceta presbyter et monachus monasterii Studiorum, qui prænominor Pectoratus : Romanis, de azymis et sabbatorum jejuniis, et nuptiis sacerdotum. Bona est dilectio ad proximum, o omnium gentium sapientissimi et nobilissimi Romani. Ex habitudine enim dilectionis ad proximum, et humilitas abundat ad eum qui habet illam. Ipsa autem abundans efficit participem sui omnia diligere, omnia sustinere, ut ait divinus Apostolus, et non inflari adversus proximum suum aliquando, neque ea quæ ipsius solius sunt quærere, aut zelum habere adversus eum et altercationem et æmulationem. Omnia enim hæc dilectionem persequuntur et humilitatem, et faciunt hominem non secundum Deum ambulare, sed secundum hominum libitum. Quod et Paulus arguit, dicens : « Cum sit inter vos zelus et contentio et discordia, nonne carnales estis, et secundum hominem ambulatis ? » (*I Cor.* III, 3) Propter quod rogo vestram charitatem, humiliari vos propter Dei præceptum, et audire a nobis indignis et minimis.

II. Requirentes enim ab illis qui ex diversis provinciis Romanorum peregrinantur hic de azymis, quid dicemus de his in dilectione Christi ad vos? Qui azymorum adhuc participant, sub umbra legis sunt, et Hebræorum mensam comedunt, non autem rationalem et vivam Dei mensam, et nobis qui credidimus supersubstantialem, quemadmodum superius exigere supersubstantialem docti sumus panem. Quid enim est supersubstantialis, nisi quia B nobis est consubstantialis? Alter autem nullus est nobis consubstantialis panis, sed corpus Christi, quod consimile nobis est secundum carnem humanitatis ipsius. Si autem animata est nostræ massæ substantia qua Verbum induit se, ergo non substantialem nobis panem comeditis, quia azymorum participamini. Azyma enim inanimata sunt, sicut ipsa rerum natura declarat atque liquidius edocet. Intermistum enim modicum fermentum in farina et commista sibi, ipsa unam efficit seipsam propter fermentum, vivifica quadam virtute, et calefacit eam, et tam mobilem quam vivam operatur. Quod in azymo fermento Pharisæorum, quod effugere nos sermo admonet, neque effectum est aliquando, neque fiet omnino. Divinæ enim effecti sumus participes na- C turæ, cujus et participamur quotidie, qui communitatem habemus cum Christo, sicut dicit et Petrus vertex : « Gratia vobis et pax multiplicetur in cognitione Dei, et Jesu Domini nostri (*I Petr.* I, 2). » Et post pauca : « Ut per eam efficiamini divinæ participes naturæ (*II Petr.* I, 4), » non autem fermento azymi interfectorum Dei. Divinam autem naturam, quisquis rationis est dominus, dicet aliquando azymum et mortuum fermentum Judæorum, quod in sacrificio vos Deo offertis, quod in figura veræ et vivæ carnis Domini comeditis? Quomodo unitatem habebitis cum Christo, vivente Deo, mortuum, ut dictum est, et infermentatum fermentum comedentes, legis, umbræ, non Novi Testamenti? Si enim et hoc dixeritis, sed non sic se ha-

bet. Inquit enim dilectus Christi discipulus : « Si dixerimus quia communitatem habemus cum eo, et in tenebris ambulamus, mentimur, et non facimus veritatem. Si autem in lumine ambulamus sicut ipse est in lumine, communitatem habemus ad invicem, et sanguis Jesu Christi purificat nos ab omni peccato (*I Joan.* I, 6, 7). » Qui ergo azyma comedit, in tenebris legis ambulat. Et quomodo [non] habebit societatem cum Christo, qui est in lumine Novi sui Testamenti et gratiæ? Nam qui in lumine ambulant gratiæ, panem comedunt qui est corpus Christi, et bibunt sanguinem immaculatum ejus, et ita habent ad invicem, et cum Christo societatem, purificati, sicut dictum est, ab omni inquinamento. Azymum autem non est panis. Neque enim compositus, neque per se ipsum perfectus est, sed indigens semique perfectus, indigens plenitudine fermenti. Panis autem compositus, per seipsum perfectus est et plenissimus, sicut ille qui totum habet in seipso plenitudinis.

III. Animadvertite et attendite quia in azymis nulla est vivens virtus, mortua enim sunt; in pane autem, hoc est, corpore Christi, tria sunt viventia et vitam præbentia eis qui ea digne comedunt : Spiritus, aqua et sanguis, ceu et ipse, qui super pectus Christi in cœna recubuit, Joannes contestificatur in eo verbo : « Tres sunt qui testimonium dant, Spiritus, aqua et sanguis, et hi tres in uno sunt (*I Joan.* v, 8), » videlicet in corpore Christi. Quod et secundum tempus Dominicæ crucifixionis declaratum est, cum aqua et sanguis ex immaculata costa ipsius effluxit : lancea percussa carne ipsius, sanctus Spiritus vivificusque in deificata carne ejus permansit. Quam comedentes in pane, qui immutatus est per Spiritum et effectus est corpus Christi, vivimus in ipso, tanquam vivam et deificatam carnem edentes. Sic autem et sanguinem vivum et calidissimum ejus bibentes cum effluente aqua ex immaculata costa ejus, mundamur ab omni delicto, ferventi replemur Spiritu. Calidum enim, ut videtis, velut ex latere Domini, calicem bibimus, quia ex viva carne et calida spiritu Christi calidissimus nobis sanguis et aqua emanavit. Quod in eis qui azyma comedunt, nequit fieri.

IV. Si autem mortuum fermentum comeditis, o sapientissimi, ut sermo declaravit, cujus rei gratia gloriamini, dicentes : « Quia non sicut vos sale et fermento atque aqua farinam temperamus, et sic facimus oblationem azymorum nostrorum, sed aqua sola et farina et igni azymum conficimus, et in tribus his puram facimus nostram oblationem; » percontamur igitur vos, hæc tria, aquam et farinam et ignem, ad quid accipitis; et cui effigiem esse hæc æstimatis? Carnis Domini? Sed non inquit dilectus Christo Joannes : « Tres sunt qui testimonium perhibent (*I Joan.* v, 8), » aqua et farina et ignis. Sed quid? « Spiritus et aqua et sanguis, et hi tres in uno sunt (*Ibid.*), » videlicet in corpore Christi, ut dictum est, quod nos comedentes unimur incarnato propter

A nos et immolato Christo incorporati, et velut caro ejus, sicut scriptum est. Si autem ad increatam et incorpoream naturam sanctæ Trinitatis assumitis, erratis cadentes in hæresim eorum qui asserunt Deum passum, qui dicunt compassum Verbum carni, et eamdem ipsam deitatem sustinuisse passionem. Non enim pariter Trinitas incarnata est, Pater et Filius et Spiritus sanctus, ut conspiciantur in ea hæc tria, aqua ut dicitur, farina et ignis, et ut in figura ipsius faciatis azymum et sacrificium offeratis : sed unus ex Trinitate Filius, et Verbum Dei incarnatum est, ex castissimis sanctæ Virginis carnibus homo effectus; et omnia ordinationis suæ perficiens, crucifixus est carne, non passa divinitate ipsius. Carne igitur crucifixus, tradidit nobis edere per B panem carnem suam, quam in Spiritu sancto ita vivam dicimus : « Accipite et comedite, hoc est corpus meum, quod pro vobis fractum est, in remissionem peccatorum (*Matth.* XXVI, 26-28). »

V. Quid ergo vobis, in Christo fratribus nostris, et legi quæ maledicta est in Christo? quoniam adhuc azymum fermentum ejus comeditis? Nova creatura sumus in Christo : vetera transierunt. Paulum audite dicentem : « Ecce facta sunt omnia nova (*II Cor.* v, 17). » Si autem hæc comedere decernitis justum : cur non et circumcidimini? Christus circumcisus est. Cur non et purificamini? Paulus etiam et hoc fecit : et alia etiam omnia similiter servare veterum, sicut et hi ea quæ legis sunt faciunt, per quos nomen Dei in gentibus blasphematur, sicut est scri- C ptum : « Non bona est gloriatio vestra (*I Cor.* v, 6), ut et ego quæ Pauli sunt loquar ad vos : « Nescitis, » inquit, « quia modicum fermentum totam massam corrumpit ? » (*Ibid.*) Et panis tandem, non azymum efficitur. Sed quid hic dictus Apostolus scribit ad Corinthios? Nunquid, ut vos æstimatis, de celebratione quam vos in azymis celebratis? Nequaquam. Sed quoniam illi hoc despiciebant quod aliquis novercam acceperat, et in antiquis consuetudinibus falsæ scientiæ suæ gloriabantur; volens autem eos converti Paulus et ex vetere removere malitia, venit per similitudinem hanc, fermenti dico et massæ, ostendit eis quoniam unum malum, tanquam modicum contemptum, magnam in toto corpore Ecclesiæ faciet læsionem. Propterea inquit adjiciens : D « Et non luctum habuistis, ut auferatur de medio vestri qui hoc opus operatus est? » (*I Cor.* v, 2.) Potest enim, inquit, iniquitas ista ad omnes vestras urbes transire, et, tanquam modicum fermentum totam massam fermentat, sic omnes apprehendi et fermentari, et unam massam majoris iniquitatis operari : « Expurgate, » inquit, « vetus fermentum (*Ibid.*, 7), » peccati. Tollite hunc a medio, ut efficiamini Christo nova conspersio, sicut estis baptizati, id est vel azymi vel puri, mortificati mundo et desideriis carnis. Etenim pascha nostrum hoc est, quoniam, ut eriperet nos ex iniquitate ac morte, immolatus est Christus. Qua de re sic ait : « Epulemur non in fermento veteri, neque in fermento malitiæ

et nequitiæ, sed in azymis sinceritatis et veritatis (*Ibid.* 8), » hoc est puræ vitæ et fidei, qua in Deum credimus, et veraces oratores ejus efficimur. Sic Magnus Gregorius theologus hoc verbum accepit. O sapientissimi, ea quæ mentis apostolicæ sunt intelligite, et non, quemadmodum hoc vos accepistis, de azymorum festivitate et participatione. Si enim de azymis et de celebratione eorum Corinthiis Paulus præcepisset, et eos in azymis epulari jussisset, non promulgasset cum undecim, et omnem reducens Ecclesiam fidelium in ordinem, in septuagesimo canone, cum excommunicatione præcepisset omnibus, hujusmodi causam a Judæis nullatenus accipi : « Si quis episcopus, aut presbyter, aut diaconus, aut omnino ex numero clericorum jejunaverit cum Hebræis, aut epulatus fuerit cum eis, et acceperit festivitatum eorum munera, ut sunt azyma aut aliquid hujusmodi, deponatur : si autem laicus, sequestretur. »

VI. Si autem dicitis : Quia ab Hebræis non accipimus, sed domi facere consuevimus ; cur hoc? sive ab illis accipiatis sive domi faciatis, azyma sunt. Et juxta hoc graviorem pœnam habebitis, quoniam relinquitis agere quæ jussa sunt vobis a Christo et Apostolis ipsius, facientes velut illi qui sub servitute legis sunt, qualia Judæi faciunt, in umbra et tenebris legis sedentes, nullatenus dicenti Paulo credentes : « Fratres, unusquisque in eo ordine quo vocatus est, in ipso permaneat (*I Cor.* VII, 20 *et* 24). » Non enim invenietis omnino in divina Scriptura quoniam azymum dictum sit a Christo aut apostolis ejus, cum administraretur ab illo Novi Testamenti mysterium. Paulus enim Corinthiis scribens dicit : « Discernere vos oportet calicem benedictionis quem benedicimus; nonne communicatio sanguinis Christi est? Panem quem frangimus, nonne communicatio corporis Christi est? Quoniam unus panis, unum corpus, multi sumus. Etenim omnes ex uno pane participamus (*I Cor.* X, 16). Ego enim accepi a Domino, quod et tradidi vobis : quoniam Dominus Jesus in qua nocte tradebatur, accepit panem, » et non azymum, « et benedicens fregit, et dixit : Accipite et comedite : hoc est corpus meum, quod pro vobis frangetur. Hoc facite in meam commemorationem (*I Cor.* XI, 23, 24). » Et non semel dixit panem, sed etiam sæpe. Non hic solus dixit, sed et cæteri apostolorum, et Matthæus quidem ait : « Cœnantibus autem illis atque comedentibus accipiens Jesus panem (*Matth.* XXVI, 26) : » Aspicis, panem et hic inquit, « et benedicens fregit, et dedit discipulis suis et dixit : Sumite et comedite, hoc est corpus meum (*Ibid.*). » Similiter autem et hoc Marcus inquit, et reliqui : et nequaquam azymum ab eis commemoratur.

VII. Quoniam quidem oportebat pati Christum secundum diem legalis paschæ, in qua et agnus ab Hebræis immolabatur. Oportuit enim fieri pascha ab interfectoribus Dei in sexta feria, in qua tandem et quarta decima luna erat juxta primum mensem, in quo contingit evenire 1531 annos : cyclus enim solis erat 18 et 5, ut non adhuc traditus prævenisset proprium pascha discipulis tradere, recumbens in cœna secundum vesperum quinti diei; postquam cœnavit, accepit panem, fregit, tradidit apostolis mysterium Novi Testamenti in nocte quinta in qua traditus est a Juda : sicut scriptum est. Sed quid dicit Lucas apostolus? « Accepit panem, et benedicens fregit (*Luc.* XXIV, 30). » Ecce et Lucas accipere panem Christum dixit, et non azymum. Non enim adhuc erat sextæ feriæ dies. Tertia decima erat luna in illa quinta feria, et non erat azymum, neque adhuc oblatio fermentati.

VIII. Azyma enim in quintadecima luna promulgata erant in lege, ut in quartadecima die ad vesperam agnus immolaretur, et in quartadecima die lunæ primi mensis Pascha appellaret lex, quintamdecimam diem primum azymorum et Sabbatum nominaret. Proh dolor insipientiam illiteratorum! Et non erat azyma in quinta feria, cum esset luna tertiadecima, et non quartadecima. Secundum quintamdecimam lunam fuerat institutum azyma fieri, sicut et agnus ad vesperam quartædecimæ diei jussum esse immolari, secundum quam immolatus est Christus, Agnus Dei, qui tollit peccata mundi. Si autem Christus immolatus est et crucifixus in decima quarta die lunæ, feriæ sextæ, in Sabbato autem erat festum azymorum, quando azyma comedit? etiam apostolis sic facere in Novo Testamento tradidit? Quomodo dicitis ab apostolis accepisse vos facere azyma jam post resurrectionem a mortuis? Non videtis quia manifeste ex rebus arguimini, quoniam non tunc azyma, cum mysteria Novi Testamenti traderet apostolis Christus?

IX. Ostendam vobis hoc ex legislatione Moysi. Loquitur enim : « Hæ sunt festivitates Domini et ipsæ sanctæ, quas vocabitis in temporibus suis. In primo mense in quintadecima die mensis hujus festum azymorum Domini; et in quartadecima die mensis intra medium ad vesperum erit Pascha Domino; et in quintadecima die hujus mensis festum azymorum Domino. Septem enim diebus azyma comedite (*Levit.* XXIII, 4-6). » Ecce enim ex legislatione Moysi didicistis, quoniam non tunc azyma, quando post cœnam secundum diem quintæ feriæ Christus tradidit per fractionem panis Novi Testamenti mysterium. Ante festum autem azymorum hoc fecit, cum esset tertiadecima dies mensis. Quintadecima enim die mensis, ut legislatio Moysis, erat festum azymorum. Et Christus in feria sexta crucifixus, secundum quartamdecimam diem mensis, quando debebant Judæi immolare agnum; Sabbato autem secundum quintamdecimam diem mensis, cum esset festum azymorum, in sepulcro jacuit sepultus. Azyma ergo dum non essent ante festum azymorum in toto anno ipso : septem enim diebus comedebant azyma Judæi, ceu instituit Moyses : in quintadecima die primi mensis incipientes festum horum, ubi reperta sunt azyma, quando cum discipulis suis cœ-

nam comederet Christus? Si enim sicut dicitis, a Domino apostoli acceperunt azyma, et illi iterum tradiderunt vobis hæc in figura corporis Christi in mysterio Novi Testamenti, dum nec ablatio panis fieret secundum constitutionem Moysi, neque erant tunc azyma, ubi reperta sunt? Quomodo obliviscimur legislationum Moysis? Septem namque solis diebus facere tradidit vobis. Sed vos in toto anno conculcatis instituta Moysis. Et Christus non venerat solvere legem, sed adimplere (*Matth.* v, 17).

X. Valde enim veritatem obsistitis, fratres. Si enim traditum vobis fuit ab apostolis comedere azyma, quomodo Agathon sanctissimus papa vester, præsessor cum esset sextæ synodi sub Constantino imperatore, et divinus Gregorius Acragantinorum episcopus non abstinuere; cum, sicut hujus synodi divini Patres, adversum azyma legem constituissent a nemine fidelium hoc fieri? Et, ut ostendam vobis horum legislationem contra azyma, adjicio rationi et canonem ipsorum sic habentem in undecimo capitulo: « Nemo in sacerdotali constitutus ordine, aut laicus, ea quæ apud Judæos sunt azyma comedat, aut cum eis cohabitet, aut in infirmitatibus invitet, aut medicinam ab eis accipiat, vel in balneis cum eis lavetur. Si quis hoc agere initiaverit, siquidem clericus fuerit, deponatur; si autem laicus, sequestretur. » Qui azymum conficit et comedit, etsi non acceperit hoc a Judæis, sed imitator fuerit in hoc, ut Judæus intelligit, et extra legem est, quemadmodum et si circumciderit quis seipsum, aut a Judæis circumciditur, simul et in scientia est illis, canonesque et instituta apostolorum sanctorumque Patrum transgrediens, et irrita omnia facit, ut ratio nostra demonstravit. Sed de azymo sufficienter vobis quod prohibitum sit ab omni Scriptura divina demonstravimus.

XI. Age nunc qui cætera demonstravimus vobis, et subito memoriæ suggestum est vobis de jejunio Sabbatorum, quoniam insultatis nobis: unde jejunare Sabbata, ex qua sancta Scriptura accepistis? Ab apostolis? Nequaquam. Apostolorum vertices in quinto quidem libro ordinationum, qui de martyribus inscribitur, juxta Clementem: « Quartam feriam et sextam præcepit nobis jejunare Dominus. Unam quidem propter traditionem, alteram propter passionem. Ipsum autem Sabbatum non tradidit nobis jejunare, quoniam non oportet, propter illud solum, in quo Creator omnium sub terra fuit. » Unde, juxta calcem ejusdem libri, iterum sic loquitur: « Omne quidem Sabbatum et omnem Dominicum celebrandum esse dicimus. Gaudere enim oportet in his et non lugere. » Septimo quidem libro earum constitutionum juxta vicesimum quartum caput hoc inquiunt: « Sabbatum namque et Dominicum celebramus, quia illud quidem divinæ operationis est memoria; hic vero resurrectionis. Unum vero tantum Sabbatum custodiendum est in toto anno sepulturæ Domini, quo jejunare oportet. Quando enim Christus in sepulcro jacuit, discipuli potentiorem circa eum fletum habebant quam gaudium ex memoria divinæ operationis. » Verumtamen hæc mystice per Clementem papam constituentem non steterunt hic, sed scientes magnam damnationem esse jejunare Sabbata, excommunicatione valida ligant ex hoc Ecclesiam. Dicit enim in sexagesimo quarto canone. « Si quis inventus fuerit Dominicum diem jejunare, aut Sabbatum, præter unum solum, deponatur; si autem laicus, sequestretur. »

XII. Hoc autem exsequentes et qui in sexta synodo Patres, convenienter huic sic promulgant sancte, præsidente synodo Agathone papa Romæ, et Gregorio cum eis Agrigentinorum episcopo præsente: « Quoniam quidem discimus eos qui in Romanorum urbe sunt, in sanctæ Quadragesimæ jejuniis eadem Sabbata jejunare extra traditam sibi ecclesiasticam consequentiam: placuit sanctæ synodo observare Romanorum Ecclesiam immobilem canonem dicentem: Si quis clericus fuerit inventus, » et cætera quæ deinde scribit. Hæc igitur, sicut cernitis, apostolicis constitutionibus et canonicis fidelium Ecclesiam ligat cum papa Romæ Agathone. Vos unde aliter et ex quo jejunare Sabbata accepistis? Quinetiam oblationem perfectæ missæ per omnem diem facere in sacris diebus jejuniorum, sive Sabbato sive Dominico die: unde assuevistis? a quo doctore accepistis? Ex apostolis? nullatenus. Apostoli enim ex hoc posuere canonem sic loquentem: « Si quis episcopus aut presbyter, vel diaconus aut lector aut cantor, sanctam non jejunaverit Quadragesimam quartamque et sextam feriam, deponatur, nisi infirmitate corporis impediatur. » Ministrantes ergo atque complentes ministrationem sanctæ missæ secus tertiam horam diei, in qua et promulgatum est offerri sacrificium, quomodo jejunium usque ad horam diei nonam observatis? solventes hæc in tempore ministrationis missæ? Nequaquam. Si autem hoc impossibile est, maledictione plectemini.

XIII. Qui in Gangreno fuere Patres concilio cap. 19 talia effantur: « Si quis continentia sine corporali necessitate elatus fuerit, et constituta jejunia in commune et observata ab Ecclesia dissolverit, præsumendo sibi perfectam rationem, anathema sit. » Similiter Patres qui in Laodicensi fuere concilio, secundum quinquagesimum canonem sic effati sunt: « Quia non oportet in Quadragesima martyrum natalitia celebrare, sed sanctorum commemorationem facere in Sabbatis et Dominicis diebus. » Et juxta quadragesimum octavum canonem item aiunt ipsi: « Quod non decet in Quadragesima panem offerre, nisi in Sabbato et Dominico solo. »

XIV. Et qui in sexto universali concilio convenerunt Patres similiter juxta quinquagesimum secundum canonem sanciunt cum sanctissimo Agathone papa dicente sic: « In omnibus sanctis Quadragesimæ jejuniorum diebus, sine Sabbato et Dominico die, et sine sancto Annuntiationis die, fiat missa ex antesanctificatis oblationibus. » Sic ergo accipientes nos Sabbato et Dominico die, secus tertiam diei

horam, in qua et Spiritus sanctus descendit super discipulos, immolantes, in ipsis sanctificamus munera, ex quibus sufficientia in tota hebdomada conservamus. In aliis autem diebus hebdomadis juxta tempus horæ nonæ diei concludentes omnem ministrationem in consummationem completorii, agimus nos sacerdotes cum diaconibus ingressum, thuribulum solum ferentes. Et post lectionem prophetarum constitutas orationes a magno Basilio facientes, et munera transferentes appositionis altario et orantes cum ipsis. Insuper autem et traditam nobis a Domino orationem dicentes, exaltamus præsanctificatum panem, et damus præsanctificata sancta sanctis, et uniti communione pane et calice mysteriorum Christi. Et ita agentes gratias Deo, linquimus eos atque dimittimus ex congregatione, sumentes nos communem mensam per folia et legumina, et calidam aquam qui voluerint. Sunt autem et alii qui sola communione et benedictione per totam perseverant hebdomadam. Vos autem referentes per unumquemque diem perfectam in Quadragesima ministrationem, quæ congrua est juxta tertiam horam diei offerri, positos transgredimini canones Ecclesiæ. Et in hoc maledictioni Patrum subjacetis, sicut dictum est.

XV. Quis ille est qui tradidit vobis prohibere et abscindere nuptias sacerdotum? Quis ex doctoribus Ecclesiæ hanc vobis tradidit pravitatem? Siquidem nisi nupserit, manus impositionis accipiet. Et ita ad nuptias ruit, qui ordinatus est innuptus, legitime. Hoc et secundum canones facitis, hujusmodi nuptias prohibentes? Si autem ante habuerit uxorem ille qui ordinatus est sacerdos, perseveraveritque in castitate magnaque vita, nuptias ejus solvitis, transgredimini, ut ex præcepto apostolicorum canonum ostendam vobis. In sexto enim libro Clementis ordinationum quæ ab eo conscriptæ sunt, juxta septimum decimum caput Apostoli hæc dicunt : « Episcopum et presbyterum et diaconum dicimus, qui unam habent uxorem, ordinari, quamvis vivant eorum conjuges, quamvis defunctæ, non licet eos post manus impositionem innuptos esse, nec insuper ad nuptias ire, aut si nupserint, alteras amplecti, sed sufficere quas habent cum ad ordinationem venerunt. » In quinto sanctorum canonum ita fatur in 2 cap. : « Episcopus aut presbyter aut diaconus uxorem suam non abjiciat obtentu religionis; si autem abjecerit, sequestretur. Perseverans autem deponatur. » In quadragesimo vero canone, inquiunt palam : « Propriæ episcopi res. » Et post pauca : « Ne occasione ecclesiasticarum rerum cadere episcopum ab eis quæ sunt episcopi, in mulierem et pueros et propinquos, ne per occasionem eorum, ea quæ Ecclesiæ sunt subtrahat. » Et deinde: « Siquidem sunt qui prohibeant sacerdotes legitimis conjugibus. » Non ita vertices apostolorum exposuerunt ecclesiasticos canones. Si autem dicis mulierem Ecclesiam dixisse apostolos, tunc infidelis apparebit sermo tuus et vacuus, cum sacris canonibus ipsorum, qui a nobis prædicti sunt, non abjicere episcopos et presbyteros occasione religionis, uxores sanxerunt, et ut caderent res episcoporum ex potestatibus eorum propter filios et mulieres ipsorum.

XVI. Si autem aliquis dixerit de sancta et universali synodo, quod papam Romæ sanctissimum Agathonem, ut sæpissime diximus, præsessorem habuit, ipsa centum septuaginta Patrum, sub Constantino imperatore, nepote Heraclii et patre Justiniani : quomodo non obstitit divinus Agathon sanctæ synodo sancienti adversus hos impios quos usque nunc habetis? Si vero ab apostolis haberetis has traditiones, obsisteret forsitan, et non suscepisset hæc quæ apud nos ab ea promulgata sunt. Papa cum esset vester, quoniam adulteras cognoscebat traditiones ipsas et extraneas ab apostolorum doctrina : propterea pariter cum Patribus sacræ sextæ synodi, sicut de azymis et jejuniis Sabbatorum et sacræ missæ mysteriis, sic et de nuptiis sacerdotum promulgavit dicens in decimo tertio capite : « Quia in Romanorum Ecclesia in ordine canonis tradi cognovimus, præsentes diaconi aut presbyteri dignas fore manuum impositiones confiteri, ut non amplius a suis disjungantur conjugibus. Nos antiquum exsequentes canonem apostolicæ diligentiæ et ordinationis, sanctorum virorum copulationes secundum legem et a modo valere volumus, nullatenus a conjugum copulatione dissolventes aut privantes eos ab invicem, secundum tempus congruum locationis. Quia vero si quis dignus inventus fuerit, manus impositione diaconus vel subdiaconus aut presbyter, hic nullatenus prohibeatur ad hujusmodi gradum ascendere, conjugi cohabitaturus legitime; neque in tempore ordinationis exigatur confiteri ad legem propriæ locationis propter propriam uxorem. » Et post pauca : « Si quis ergo præsumpserit extra apostolicos ordines motus quemdam sacrorum presbyterorum et diaconorum privare a copulatione legitimarum mulierum, a communione sequestretur. Similiter si quis presbyter aut diaconus collactaneam suam occasione religionis projecerit, separetur; perseverans autem deponatur. »

XVII. Unde igitur vobis et ex quibus hæ horibiles infirmitates supervenerunt, o viri Romanorum sapientissimi et omnium aliarum gentium nobilissimi? Æstimo quod quidam ex Judæis in tempore apostolorum credentes, vana lucra cupientes et pecuniarum amatores reperti, volentes multos fidelium abstrahere ex Evangelio, hoc est, ex fidei prædicatione, corruptis dum prædixissent eis, in hoc et Christianitas et Judaismus corrupta sunt. De quibus Joannes fatus est : « Ex nobis exierunt, sed non erant ex nobis. Si enim fuissent ex nobis, permansissent utique nobiscum (*I Joan.* II, 19), » de his qui circa Simonem et Deman, Nicolaumque et Cleobium subtexendo. Reliqui autem verticum in septimo libro Institutionum juxta sextum decimum caput liquidius dixerunt : « Scimus enim, inquit, quis hi

qui, circa Simonem et Cleobium et Judam, conscripserunt libros in nomine Christi et discipulorum ejus, circumferunt ad seductionem vestram, et eorum qui diligunt Christum, et nos servos ipsius. » Et in veteribus quidam conscripserunt libros apocryphos Moysi et Enoch et Adam, Isaiæ et David, et Eliæ, et trium patriarcharum, corruptiones facientes atque veritatis inimicos libros. Sed et Paulum Domini apostolum hæc præscientem, ut æstimo, sic ad vos ascendisse hujusmodi seductores, dolum tenentes vobis, Philippensibus scribit : « Videte canes, videte malos operarios, videte abscissionem (*Philipp.* III, 2). » Et Timotheo iterum : « In ultimis temporibus discedent quidam a fide, attendentes spiritibus et doctrinis dæmonum, in hypocrisi loquentium mendacia, et incedentium propria conscientia, impedientium nubere, et abstinere a cibis quos Deus creavit (*I Tim.* IV, 1-3). » Et ea quæ exinde. Propter quod et Tito præcepit : « Argue eos, inquit, duriter, ut sani sint in fide, non attendentes Judaicis fabulis, et præceptis hominum subvertentium veritatem (*Tit.* I, 14). »

XVIII. Quamobrem diligentissime inquisivimus de cætero circa hæc, o fratres, ne aliquando ex his quæ dicta sunt et redarguta vobis mendacia, dico nunc azyma, Sabbatorum jejunia, nuptias sacerdotum et in jejuniis oblationes accipiatis; sed scientes nunc, quod primum est eorum, ex omni a Deo inspirata Scriptura; fugite quæ hujusmodi sunt actitare, cum sitis Ecclesia Dei et totius orbis semper splendidus oculus, ut uniti nobis vestris confratribus : quos per jam dicta scidistis, cum sitis corpus Christi; revelata facie gloriam Domini in concentu et unitate cum orthodoxa fide conspeculemur, et imaginem ejus transformemus in nobis, viva demonstratione, et ipsius ad gloriam sempiternam, sicut a Domini spiritu, quoniam ipse est caput nostræ Ecclesiæ corporis; et in eo sicut in uno corpore, omnes nos conjungimur.

XIX. Hæc vobis Romanis. Si ergo possimus vos, cum sitis homines, ad credulitatem nobiscum reducere per ea quæ diximus, et docendo vos ex divina Scriptura arguimus; gratia Dei, et vobis scientibus bene Spiritui sancto credere, et prosequi rationem jam dictam ex Scripturis. Si vero aliter tenetis, date nobis testimonia ex divina Scriptura consistentia : in quibus volo benevolos vos esse, ut super sedes intelligentiæ requiescatis, et nos, scientes obedire inenarrabili rationi spiritus, docere omnia quæ ad vos scripsimus. Salutamus vos in Christo Jesu Domino nostro, cui est gloria et potentia, cum Patre et Spiritu sancto, nunc et semper, et in sæcula sæculorum. Amen.

Finis libelli Nicetæ, presbyteri et monachi monasterii Studii, contra Latinos.

INCIPIT
RESPONSIO SIVE CONTRADICTIO
IN EUMDEM LIBELLUM
A FRATRE HUMBERTO
EPISCOPO SILVÆ CANDIDÆ.

I. Si diligenter sanctæ Chalcedonensis synodi quartum considerasses caput, quiete monastica et jejuniis atque orationibus in monasterio tuo contentus, nequaquam ecclesiasticis rebus communicasses, nec importunitatem intulisses. Quapropter sexcentorum triginta Patrum concordi decreto a communione es suspensus, ne per te nomen Domini blasphemetur. Decet enim unamquamque professionem se sub mensura sui habitus et gradus cohibere, ne conturbet ecclesiastici dogmatis ordinem totum, dum, non suo contentus officio, præripere quærit alienum. Sed væ tibi, Sarabaita, qui nulla cœnobitali examinatus disciplina, voluntate atque voluptate ductus propria, contra sanctam et Romanam et apostolicam Ecclesiam et omnium sanctorum Patrum concilia horribiliter latrasti, stultior asino, frontem leonis, et murum adamantinum frangere tentasti! In quo utique conatu, non es victor erroris, sed victus errore; nec presbyter, sed inveteratus dierum malorum, et puer centum annorum maledictus; potius dicendus Epicurus, quam monachus. Nec credendus es degere in monasterio studii, sed in amphitheatro aut lupanari. Qui etiam vere prænominaris *pectoratus*, quoniam cum serpente antiquo super pectus tuum graderis. Quod, sicut quidam Patrum dixit : « Quicunque vult, intrat et solvit asinum : » ex abundantia enim cordis os loquitur (*Matth.* XII, 34). Deinde detestabilior omni veneficio, labia mortiferi poculi melle charitatis et bono odore humilitatis imbuens, ex prædictis virtutibus delectabile exhibuisti prooemium, ut prægustata dulcedo faceret incunctanter absorberi fel draconum et reliquum

veneficium. Sed væ ei qui potat amicum suum potione turbulenta! Quam ideo necessariam duximus subtiliori linteo colatum ire, ut modus concinnationis ejus, et potentia aliquatenus possit deprehendi, et deinceps caveri, quia ingreditur blande, sed in novissimo mordebit ut coluber, et sicut regulus venena diffundet.

II. Ecce in ipso livoratus tui vestibulo tria proposuisti : de azymo scilicet, de Sabbato et de sacerdotum nuptiis. Ex quibus tot et tanta evomuisti, ut in pervertendo divinas sententias non inferior videaris perversis et rabiosis canibus Juliano et Porphyrio. Denique divini eloquii scalam ad cœlos subrectam, quantum in te fuit, retorsisti ad inferos, ne cum angelis scanderes ad catholicos, sed cum apostatis descenderes ad hæreticos. Inde est quod, sanctæ Romanæ et apostolicæ sedis sacrificio detrahens, falsissime definivisti nos mensam Judæorum comedere. Quod satis ostenditur in superiori nostra narratione, ubi commentis complicum tuorum, Michaelis scilicet Constantinopolitani et Leonis Acridani voluimus obviare. Nec est necesse eadem nos toties repetere. Quia stuppæ collectæ et paleæ conjectæ zizaniisque collectis una potest flamma sufficere. Unde ea tantum decrevimus leviter succendere, quæ solus videris plus illis congessisse.

III. Itaque quod dixisti consubstantialem et supersubstantialem idem esse, omnino est futile. Quia Dominus Jesus, quamvis nobis humanitate sit consubstantialis; sic et humanæ mensæ panes, licet sint consubstantiales sibi, mensæ tamen divinæ panis supersubstantialis est eis. Et, o mentite Deo, et aperte impugnator sancti Evangelii! ubi et quando dixit Veritas, veracis Patris Filius : « Cavete ab azymo fermento Pharisæorum? » (*Marc.* VIII, 15.) Nunquid *azymum* quolibet modo potest dici *fermentum*, quando azymum dicatur, eo quod absque fermento sit? et ubicunque fermentum fuerit, necesse est ut aut fermentum efficiat, aut fermentum permaneat? Cum ergo fermentatum non sit sine fermento, nec fermentum aliquando possit esse sine ipso, quomodo saltem somniare ausus es azymum fermentatum? Sed quamvis talia dicendo telas araneæ texueris, muscas et culices seu vermiculos aberrantes his irretire poteris; non autem columbas simplices et oves recognoscentes vocem sui auctoris.

IV. Deinde, o subverse subversor, subvertere conatus sententiam apostoli Joannis dicentis : « Si dixerimus quia societatem habemus cum eo, et in tenebris ambulamus, mentimur et non facimus veritatem (*I Joan.* I, 6), » et cæteris nequius usus es hoc ejus testimonio, quam adulter oculo et latro ferro, quæ utique bona sunt. Illi enim lædere tentant aliquos, tu perdere cunctos. Unde et sic concludis : *Qui ergo azyma comedit, in tenebris legis ambulat.* Sed idem Joannes intentionem tuam enarrans, luce clarius demonstrat, qui dixerit, subjungens : « Qui odit suum fratrem, in tenebris est, et in tenebris ambulat (*I Joan.* II, 9). » Hic plane liquet quod non ab apostolo sancto, sed ab apostata angelo accepisti, ut diceres : *Qui ergo azyma comedit, in tenebris legis ambulat*, quia tota epistola illa, nec fermentatum nec azymum commemorat, sed solum charitatem.

V. Post hæc non minori sacrilegio abusus alio testimonio ejusdem apostoli dicentis : « Tres sunt qui testimonium perhibent in terra, Spiritus, aqua et sanguis, et hi tres unum sunt (*I Joan.* V, 7); » perverse conaris ad panem mensæ Christi transferre, quod ille de baptismo ejus voluit intimare. In baptismo siquidem hæc tria sunt, et unum baptisma efficiunt. Et Spiritus quidem sanctificat, aqua abluit, sanguis redimit. Si quodlibet horum defuerit, baptismus non erit, sicut venerabilis pater Augustinus ait : « Tolle aquam, non est baptismus. tolle verbum, non est baptismus. Sed accedit verbum ad elementum, et fit sacramentum. » Tu autem nequam pectorale, nequiter interpretando et depravando sententiam recumbentis super pectus Jesu, dixisti : *Et hi tres in uno sunt*, scilicet in corpore Christi, quod dilectus ejus, nec sensit, nec scripsit, sed, « hi tres unum sunt (*I Joan.* VII, 8), » secundum superiorem de baptismo sensum.

VI. Parva sunt hæc et pene nulla ad comparationem sequentis blasphemiæ, qua asserere laboras, quod tempore Dominicæ passionis et crucifixionis, quando sanguis et aqua de latere ejus exivit, sanctus et vivificus spiritus in deificata ejus carne remansit. Quod si constiterit, mortuus non fuit. Si mortuus non fuit, neque resurrexit. Si non resurrexit, inanis est fides et prædicatio nostra, quia nec nos resurgemus. Et sicut Apostolus ait : « Si ad bestias pugnavi Ephesi, quid mihi prodest, si mortui non resurgunt? » (*I Cor.* XV, 32.) Ut quid enim quotidie tanta patimur? Comedamus et bibamus : imo bestialiter vivamus, cras enim ut bestiæ moriemur. Si in hac vita tantum in Christo sperantes sumus, miserabiliores omnibus sumus hominibus; sed absit hoc ab omni genere humano! Nam idem præclarus evangelista, qui hoc ipsum præsens vidit, attestatur carnem Christi vere exanimatam in cruce fuisse, dicens : « Et inclinato capite emisit spiritum (*Joan.* XIX, 30). » Porro Marcus et Lucas dicunt eum exspirasse (*Marc.* XV, 39; *Luc.* XXIII, 46). Unde et in symbolo confitemur *mortuum et sepultum*. Alioqui sepeliri non debuit, qui mortuus non fuit. Obmutesce, canis : linguam, canis improbe, morde; Christus enim vere mortuus est propter delicta nostra, et propter justificationem nostram (*Rom.* IV, 25) resurrexit a mortuis primitiæ dormientium (*I Cor.* XV, 20).

VII. Ecce pestifera doctrina, ecce diabolica suggestio, cujus tu signifer effectus conaris opiniones et adinventiones tuorum contra traditionem apostolicam, et contra manifestam veritatem defendere, dicendo : Aquam calidam et sanguinem de vivo et calido Christi corpore exisse, et ideo Græcos aquam

ferventem sanguine ejus jure miscere. Quod totum longe aliter est. Nam veraces evangelistæ concorditer narrant Dominum nostrum hora nona in cruce mortuum, et sero a Josepho postulatum depositum de ligno et sepultum. Ipso enim emittente spiritum, velum templi et petræ scissæ sunt, terra mota, monumenta aperta, et multa corpora sanctorum resurrexerunt. In tanta itaque perturbatione et quasi naufragio totius creaturæ, non solum latus Domini non fuit apertum lancea, sed etiam hi qui prius ei insultaverant, et ad spectaculum illud convenerant, viso terræmotu et his quæ fiebant, pectus suum percutientes, revertebantur. Adeo ut ipse centurio, cui traditus fuerat ad puniendum, diceret : « Vere Dei filius erat iste (*Matth.* XXVII, 54). » At ubi tumultus mundi conquieverat, et securitas aliqua rediit, cum jam sero esset, Pharisæi rogaverunt Pilatum ut propter solemnem diem Sabbati frangerentur crucifixorum crura et deponerentur. Tunc quoque Joseph rogavit Pilatum ut tolleret corpus Jesu. Pilatus vero mirabatur si jam obiisset. Et accersito centurione, ubi cognovit Jesum jam mortuum, donavit corpus Joseph. Porro milites ad præceptum Pilati fregerunt crura prioris et alterius latronis. Ad Jesum autem cum venissent, ut viderunt eum jam mortuum, non fregerunt ejus crura, sed unus militum lancea latus ejus aperuit, et continuo exivit sanguis et aqua, quibus formaretur Ecclesia, quemadmodum ex costa Adæ dormientis formata est Eva. Ecce si hora nona obiit, et sero, jam de cruce deponendus, lancea percussus fuit; sanguis fuit ille, naturaliter calidus non fuit, toto corpore jam præmortuo et frigido. Quod si aliquo modo caluit : Evangelium quare tantum miraculum et sacramentum tacuit? Unde vos novi symmystæ volumus dicatis an sanguis tantum, aut aqua tantum, an simul utrumque caluerit? Si sanguis tantum, quare aquam calefacitis; si aqua tantum, quare ex ea calefacitis sanguinem Christi? Si utrumque simul, quare utrumque simul non calefit? Sed cujus visu vel tactu potuit discerni, quodlibet horum duorum ex uno vulnere simul erumpentium, calidum aut frigidum fuisse? Præterea si aqua illa caluit, quare et aqua baptismatis non calefit, cum præcipue ipsa baptismum præfiguravit, sicut sanguis redemptionem? Volumus autem scire qua intentione costam Christi immaculatam dixeris? Si pro sanctitate et innocentia : optime; si autem pro eo quod impenetrabilis ferro fuit : pessime; quia de vero vulnere verum, non phantasticum, sanguinem pro nobis fudit. Et non de costa, sicut tu scribis, sed de latere, quia os sanguinem non solet emittere, nec os comminutum fuit ex Dominico corpore.

VIII. Cæterum quod panis sit et dicatur etiam azymus, et quod non cum Theupaschitis in sacra oblatione erremus, et quod non azymum veteris legis, sed sinceritatis et veritatis comedamus, quodque vetera transierunt, et facta sunt nova, satis ostenditur in alia nostra epistola.

IX. Tu vero maledicte et maledictus sermo oris tui, sanctam legem, sicut Severianus, maledictam dixisti. Nec mirum, cum etiam panem tuum laudare supra modum cupiens, nimium vituperasti illum dicens : « Modicum fermentum totam massam corrumpit, et panis tandem, non azymum efficitur. » Deo gratia, quia azymum non efficitur de massa fermento corrupta, sicut tuus panis. Nam corruptio nunquam et nusquam in bonum accipitur; quia ubicunque corruptio, ibi etiam substantiæ deterioratio. Quinetiam cum exponeres sententiam beati Pauli, quam post tot orthodoxos Patres, nobis nolumus ab hæreticis exponi, quamvis nolens azymum laudasti dicens : Sicut estis baptizati, id est, azymi et puri. Si ergo secundum tuam confessionem baptizati sunt azymi, quid sunt non baptizati, nisi fermentati, id est, corrupti?

X. Dic tamen ubi et quomodo Paulus cum undecim apostolis canones illos cum excommunicatione exposuit, quorum tu nobis septuagesimum caput objicis? omnino nesciens quid loquaris : « Si quis, inquit, episcopus aut presbyter aut diaconus, aut omnino ex numero clericorum jejunaverit cum Hebræis, aut epulatus fuerit cum eis, et acceperit festivitatum eorum munera, ut sunt azyma, aut aliud hujusmodi, deponatur; laicus autem sequestretur. » Etiam si hoc capitulum ex libris authenticis prolatum esset, nullo modo nos tangeret, quia nec cum Hebræis jejunamus, nec cum eis epulamur aut festivitatum eorum munera aliqua accipimus. Quod autem tu vesane subjungis : Sive ab illis accipiatis, sive domi faciatis, azyma sunt. Id jaculum tibi retorquemus dicentes : « Sive cum Hebræis Sabbato epulemini, sive domi, epulatio est. » Sane hoc dignius contra vos dirigeretur, quia vos nihil aliud in Sabbato quam solemnitatem Judæorum, nos autem in azymo longe aliud sacramentum retinemus et amplectimur. Si enim interrogemus Judæos, quid celebrent in Sabbato? Respondebunt : « Requiem Domini. » Si Græcos, idem et non aliud dicent. Ergo sub servitute legis sunt. In cujus umbra et tenebris consederunt.

XI. Deinde post inanes latratus super vocabulo panis, reduxisti nobis annos ab initio mundi, usque ad passionem Christi, quando secundum te cyclus solaris erat XVIII et lunæ V : ut hoc saltem figmento possis evadere cum fermento tuo, quasi juxta hanc supputationem tuam, occurrat in Cœna Domini luna XIII, in qua nondum fermentum abjecerat plebs Hebræa. Sed nos chronographis et calculatoribus talia relinquentes, maxime cum apud Græcos et Latinos atque Hebræos diversæ de temporibus habeantur rationes : hoc tantum dicimus, quia Christus nec unum iota aut apicem veteris legis resolvit. Unde et XIV luna ad vesperum quinta Sabbati Pascha celebravit, et mox eadem nocte comprehensus, crucifixus est quintadecima luna, id est sexta Sabbati, quæ specialiter dicebatur prima dies azymorum. Quamvis et in tota præcedente die, id

est quarta decima luna, fermentatum non appareret in omnibus finibus Israel. Nam et agnus cum azymis comedebatur. Quod si juxta tuam assertionem Christus Pascha fecit tertiadecima luna cum fermentato, dupliciter reus fuit; juste puniendus secundum legem, quia Pascha fecit in tempore non suo, et quia cum fermentato. Quapropter mors ejus nihil nobis conferet, qui non pro nostris sed pro suis peccatis interiit, scilicet quia fuit transgressor sanctæ legis. Sed de his alias copiose disseruimus.

XII. Deinde si exceptis septem diebus Judæi toto anno fermentatum, ut asseris, comedunt, quis convenientius debet argui, ille qui minimo tempore eos imitatur in azymis, an ille qui toto anno in fermentatis? Absit tamen ut eorum carnalem ritum in aliquo imitemur!

XIII. Verum quoniam labyrintheo errore duceris, ut nunc qua exibas intres, nunc qua intrabas exeas, iterum eamdem viam teris, dicens: « Si traditum vobis fuit ab apostolis comedere azyma, quomodo Agatho papa vester, præsessor sanctæ sextæ synodi, cum Gregorio Agrigentinorum episcopo et aliis Patribus, contra azyma ne fierent legem statuit? » Audi, stulte, vane: non tantum ab apostolis, quantum ab ipso Domino nostro Jesu Christo traditum est nobis, azyma non de Phase Judaico comedere, sed de Pascha Christiano percipere.

XIV. Nec rei tenemur illo quod objecisti cap. 11 sextæ synodi, dicens: « Nemo in sacerdotali constitutus ordine, aut laicus ea quæ apud Judæos sunt azyma comedat, aut cum eis habitet, aut in infirmitatibus eos invitet, aut medicinam ab eis accipiat, vel in balneis cum eis lavetur. Si quis hæc egerit, siquidem clericus fuerit, deponatur: si autem laicus, sequestretur. » Quis nostrum, rogo, azyma quæ apud Judæos sunt comedit? Quamvis enim reliqua capituli hujus observemus, illud tamen super omnia de azymis observamus.

XV. Sed quid dices? Nonne magnus Basilius a Joseph Judæo medicinam multoties accepit? tu autem sicut diabolus psalmum, ita exponendo capitulum subjunxisti: « Qui ergo azymum conficit et comedit, quamvis hoc non acceperit a Judæis, imitator tamen Judæorum est, sicut et is qui circumciditur. » Perdes, Domine, omnes qui loquuntur mendacium! (*Psal.* v, 3.) Nunquid omnibus omnino Christianis interdicitur ne aliquando alicubi azyma comedant, sicut interdicitur ne se aliquando circumcidant? Quare hoc? quia in his imitantur Judæos? Concedimus tamen circumcisionem solum fuisse Judæorum: veruntamen azyma omnium gentium, quæ tu malitiose non solum a divina, sed ab humana mensa omnino repellis. Sed quid facies, o fermentate? Judæi, ceu superius asseruisti, exceptis septem diebus toto anno fermentatum comedebant, et aliquando offerebant. Nunquid et hoc tolles hominibus?

XVI. Hinc videamus si non estis Sabbatiani, quos commemorant Patres sanctæ quintæ synodi. Reprehendens enim nos cur jejunemus Sabbatis, dicis: « Quarta et sexta feria jugiter jejunandum: una propter traditionem, altera propter passionem Domini, Sabbato autem nunquam nisi uno. » Et hoc asserere conaris ex apocryphis libris et canonibus pari sententia sanctorum Patrum repudiatis. Nam Clementis liber, id est, itinerarium Petri apostoli et canones apostolorum numerantur inter apocrypha, exceptis capitulis quinquaginta, quæ decreverunt regulis orthodoxis adjungenda. Unde nos quoque omne apocryphon abjicientes, dedignamur audire eorum fabulosas traditiones, quia non sunt ut lex Domini. Quapropter his omissis, in altera epistola, vide quid sentierint de Sabbato beati et antiqui pontifices Romani, Silvester et Innocentius, quorum sententiæ sententia Agathonis quamvis sanctissimi nullatenus præfertur. Sed absit ut aliquando contraria eis Agatho sensisset! Et tamen in hoc, sicut et in aliis falleris, quod eum præsessorem illius synodi fuisse dicis, cum tantum legati ejus eidem synodo præsederint. Cujus gesta hic summatim placuit inseri.

XVII. Tempore Constantini, filii Constantini imperatoris, anno imperii ejus septimo decimo, Agatho papa, ex rogatu Constantini, Heraclii et Tiberii principum piissimorum, misit in regiam urbem legatos suos. In quibus erat Joannes Romanæ Ecclesiæ tunc diaconus, longe post episcopus, pro adunatione facienda sanctarum Dei Ecclesiarum. Qui benignissime suscepti a reverendissimo fidei catholicæ defensore Constantino, jussi sunt remissis disputationibus philosophicis, pacifico colloquio de fide vera perquirere, datis eis de bibliotheca Constantinopolitana cunctis antiquorum Patrum, quos petebant, libellis. Adfuerunt autem et episcopi 150, præsidente Gregorio regiæ urbis præsule et Antiochiæ Machario. Et convicti sunt qui unam voluntatem et operationem astruebant in Christo, falsasse Patrum catholicorum dicta per plurima. Finito autem conflictu, ea hora tantæ aranearum telæ in medium populi ceciderunt, ut omnes mirarentur. Ac per hoc significatum est quod sordes hæreticæ pravitatis depulsæ essent. Et Gregorius quidem correctus est, Macharius autem cum suis sequacibus simul et prædecessoribus, Cyro, Sergio, Honorio, Pyrrho, Paulo et Petro anathematizati, et in loco ejus Theophanius abbas de Cilicia episcopus factus. Tantaque gratia legatos catholicæ pacis comitata est, ut Joannes Portuensis episcopus, qui erat unus ex ipsis, Dominica octavis Paschæ missas publicas in ecclesia Sanctæ Sophiæ coram principe et episcopo ipsius urbis Latine celebraret. Eo tempore Damianus Ticinensis Ecclesiæ episcopus sub nomine Mansueti episcopi Ecclesiæ Sancti Michaelis, satis utilem rectæque fidei epistolam composuit, quæ in præfata synodo non mediocre suffragium tulit.

XVIII. Recta autem et vera fides hæc est: Ut in

Domino nostro Jesu Christo sicut duæ sunt naturæ, hoc est, Dei et hominis, sic etiam duæ credantur esse voluntates sive operationes. Vis audire quod deitatis est? « Ego, inquit, et Pater unum sumus (*Joan.* x, 30). » Vis audire quod humanitatis? « Pater major me est (*Joan.* xiv, 28). » Cerne secundum humanitatem eum in navi dormientem. Cerne ejus divinitatem cum evangelista dicit: « Tunc surgens imperavit ventis et mari, et facta est tranquillitas magna (*Math.* viii, 26). »

XIX. Hæc est sexta synodus universalis Constantinopoli celebrata et Græco sermone conscripta, temporibus papæ Agathonis, exsequente ac residente piissimo principe Constantino intra palatium suum, simulque legatis apostolicæ sedis et episcopis 150 residentibus, qui omnes quidem hæresim damnaverunt. Tunc piissimus princeps Constantinus interrogavit eos qualiter Romana Ecclesia de sacrificio corporis et sanguinis Domini nostri Jesu Christi ordinem teneret? Illi responderunt: « In calice Domini non debet solum offerri vinum, sed aqua mistum. Nam si solum vinum offertur, sanguis Christi incipit esse sine nobis. Et si aqua pura offertur, sola plebs incipit esse sine Christo. Quando utrumque admiscetur, id est, vinum et aqua, tunc sacramentum spirituale perficitur. Oblatio vero quæ in sacrificium altaris offertur, nullam commistionem aut corruptionem fermenti debet habere, sicut beata virgo Maria absque omni corruptione Christum concepit et peperit. Hinc in Ecclesia mos obtinuit ut sacrificium altaris non in serico aut in panno tincto, sed in lino terreno celebretur, sicut corpus Domini fuit in sindone munda sepultum. Sic et oblatio munda debet esse a fermento, juxta quod in gestis pontificalibus a beato Silvestro legimus esse statutum. » Tunc placuit piissimo principi Constantino hæc traditio apostolicæ sedis. Ecce istius et sex cæterarum synodorum omnibus sanctis Patribus et orthodoxis imperatoribus, per omnia placuit fides et traditio apostolicæ sedis. Et tu qui es, cui displicet? Sed volumus dicas: Videturne tibi congruum ut omni quarta et sexta feria jejunes propter traditionem et passionem Christi, et propter sepulturam nullo Sabbato, nisi uno? Cum ergo omni Dominica celebres resurrectionem, omnique quarta et sexta feria jejunes propter traditionem et crucem; cur non et omni Sabbato propter sepulturam, cum de celebrando Sabbato nullam rationem teneas, nisi quam Judæi, scilicet quia in eo requievit Deus? Qui utique fatigatus non est, verbo creans quidquid voluit, sed in hoc nostram requiem præfiguravit. Quod si uno Sabbato in toto anno jejunandum est, propter sepulturam Christi, ergo et una quarta feria propter traditionem, et una sexta feria propter passionem, in toto anno est jejunandum. Una quoque Dominica propter resurrectionem celebranda.

XX. Non autem mirum si Agathoni papæ et sanctis Patribus sextæ synodi vestra imputatis deliramenta, et quæ aut finxistis capitula, cum etiam ipsi Domino Jesu et apostolis ejus imputetis figmenta. Unde nos, scientes sextam synodum ad destruendam hæresim Græcorum Monothelitarum, non autem ad tradendum Romanis novas institutiones congregatam, capitula quæ nobis sub ejus auctoritate opponitis, omnino refutamus, quia prima et apostolica sedes, nec aliquando ea accepit, nec observat hactenus; et quia aut sunt nulla, aut, ut vobis libuit, depravata sunt. Depravastis Joannis Chrysostomi atque Gregorii theologi aliorumque orthodoxorum Patrum dicta, et exhibuistis in eadem synodo sexta. Nempe a prima synodo Nicæna usque ad hanc sextam trecenti et amplius anni dicuntur evoluti. Et quomodo in Nicæna et reliquis quatuor synodis universalibus nulla mentio fit de tam necessariis rebus? Nunquid usque ad sextam synodum Græci et Latini rationem missæ ac jejuniorum ignoraverunt, et per sexcentos et amplius annos a passione Christi in talibus erraront? An forsan Græci hæc noverunt, et Romani ignoraverunt? Sed ex Missalibus Romanorum libris, ab omni Ecclesia Occidentali antiquitus receptis, evidenter cognoscitur quam rationem jejunii et missæ habuerint sub reverendissimis pontificibus, Silvestro scilicet auctore Nicænæ synodi, Gelasio damnatore vestri Acacii, maximeque Gregorio dialogo, compatre imperatoris Mauritii. In cujus libris Missalibus omnis dies Quadragesimæ habet specialis missæ plenarium officium, et, excepta Dominica, nullus dies ejus solvit susceptum jejunium, quam traditionem si tentasset papa Agatho aliquatenus removere Romanis, non audiretur ab eis. Quia, licet ipse magnus exstiterit, præfatis tamen decessoribus suis sicut tempore, ita scientia et auctoritate minor fuit. Quamobrem caput quo asseritis eum promulgasse ut si quis clericus jejunaret Sabbatum præter unum, deponeretur, magis dicendum est Nazarenorum esse quam apostolorum, Cherinti et Hebionis quam sextæ synodi et papæ Agathonis. Cui sane capitulo epistola Pauli aperte contradicit, ubi ait: « Nemo vos judicet in cibo aut potu aut in parte diei festi, et neomeniæ et Sabbatorum, quæ sunt umbra futurorum. » Unde Romani proprio auctori et magistro gentium in fide et veritate obedientes, nulli Sabbato festum vel otium dependunt, sicut nec neomenia, quia profecto Judaica sunt, et utique umbra futurorum.

XXI. Porro unde acceperimus omni die jejuniorum perfectam missam facere, supra curavimus ostendere: nec timemus caput quod dicitis apostolorum de his qui non jejunaverint Quadragesimam, quarta quoque et sexta feria, qua, excepta gravissima infirmitate, sollicite cuncti jejunamus diebus Quadragesimæ, adeo ut interdum decennes pueros nobiscum faciamus jejunare, nec solvimus per Sabbata quadragesimalem abstinentiam, quam Dominus noster non solvit in quadraginta jejunii sui diebus. Nec solveremus etiam in die Dominica, quemadmodum nec ipse, nisi præ gaudio resurrectionis ejus hoc inter-

dixisset ab initio omnium catholicorum Patrum sententia, etiam cum anathemate. Quos secuti sancti Patres Gangrensis concilii dixerunt: « Si quis non dijudicans diem Dominicam, jejunaverit tanquam in ejus contemptu, anathema sit. » Ubi certe sicut eis attestantur omnes autenthici libri, non contradicunt jejunio Sabbati, sed Dominicæ diei.

XXII. Sed, o perfide Stercorianista, qui putas fideli participatione corporis et sanguinis Domini quadragesimalia atque ecclesiastica dissolvi jejunia, omnino credens cœlestem escam velut terrenam per aqualiculi fetidam et sordidam egestionem in secessum dimitti, plane sentis cum Ario. Qui cum pro aliis blasphemiis in Filium Dei, tum etiam pro ista, foveam delapsus in atram, visceribus fusis vacuus quoque ventre remansit. Et ubi est Salvator qui dans discipulis panem a se benedictum et fractum dixit: « Accipite et comedite, hoc est corpus meum? » (*Matth.* XXVI, 26.) In quo quid traderet, alibi dicit: « Panis quem ego dedero, caro mea est, pro mundi vita (*Joan.* VI, 52): » et; « Caro mea vere est cibus, et sanguis meus vere est potus (*Joan.* VI, 56). » Quomodo verus? Quia « qui manducat carnem meam, et bibit sanguinem meum, habet vitam æternam (*Joan.* VI, 55). » Et quæ est vita æterna? Nempe Christus Jesus, sicut ipse dicit: « Ego sum via, veritas et vita (*Joan.* XIV, 6). » Qui ergo panem Dei manducat, carnem Dei Christi manducat. Qui autem carnem ejus manducat, Christum manducat; qui Christum manducat, procul dubio vitam æternam manducat. Ergo, o pestifer leno antiqui serpentis, qui conaris astutia tua corrumpere sensus Christi sponsæ, quæ est Ecclesia, ut excidatur a charitate tanti et talis sponsi, credis nos vitam incorruptibilem comedentes, corrumpere integritatem jejuniorum, velut aliquo cibo corruptibili?

XXIII. Horremus quidem dicere, sed compellimur a tua impudenti improbitate. Conaris Christum, imo ipsam vitam per digestionem sicut cœnum olidum demittere in latrinam. Et ubi est, quod dixit: « Qui manducat carnem meam, et bibit sanguinem meum, in me manet, et ego in eo? » (*Joan.* VI, 57.) Sine qua refectione quia non habetur vita, ipsa Vita, quæ est Christus, quasi quodam jurejurando protestatur dicens: « Amen, amen dico vobis, nisi manducaveritis carnem Filii hominis, et biberitis ejus sanguinem, non habebitis vitam in vobis (*Ibid.*, 54). » Nunquid hic dixit: Si manducaveritis carnem meam et biberitis sanguinem meum, dissolvetis jejunium? Et utinam hoc solo sacramento, non ad judicium nostrum, omni hora reficeremur! Sed quia corpore corruptibili, et nimia miseria conscientiæ nostræ gravati, etiam bonum nostrum nequimus sufferre, a sanctis Patribus certæ ad percipiendum tantum sacramentum præfixæ sunt horæ. Quod ne vilescat carnalibus, et in percipiendo escam spiritus submurmuret aliquis carnis appetitus, cum summa parcitate prægustamus; videre tantummodo cupientes quam suavis est Dominus, cujus panis non vult, sicuti nec manna fastidium. Nec dubitandum in quantulacunque portione ejus fideles manducare sibi totam vitam, id est Christum, infideles autem mortem, id est, judicium suum, utpote qui rei fiunt corporis et sanguinis Domini. Deinde quotidie sive tertia, sive nona, sive quacunque hora fiat a nobis missa, non fit nisi perfecta. Nec reservatur ex oblatione ejus pars aliqua, ut per dies quinque agatur missa imperfecta. Quia nec sancti apostoli leguntur quidquam ex illo primo corporis et sanguinis Christi mysterio sub ipsa cœna distributo reservasse, nec actus eorum indicant eos aliquando tale quid egisse aut præcepisse. Quinimo, sicut Lucas narrat: « Erant fideles perseverantes in doctrina apostolorum et communicatione fractionis panis (*Act.* II, 42). » Quæ communicatio qualiter et quibus diebus fieret, post pauca demonstrat, dicens: « Quotidie perseverantes unanimiter in templo, et frangentes circa domos panem sumebant (*Ibid.*, 46). » Ecce verax evangelista testatur sub apostolis fideles quotidie orasse et panem fregisse. Et vos, qui estis, qui dicitis duobus tantum diebus hebdomadis missam perfectam fieri debere, reliquis vero quinque imperfectam? Nempe hic in panis fractione et communicatione, non nisi perfectam actionem missæ debemus accipere, quemadmodum et ipsum Dominum legimus, non imperfectam, sed perfectam commemorationem suis discipulis tradidisse, in pane a se benedicto et mox fracto et distributo. Non enim benedixit tantum et servavit frangendum in crastinum, nec fregit tantum et reposuit, sed fractum statim distribuit. Unde beatus Alexander martyr et papa V ab apostolo Petro, passionem Domini inserens canoni missæ, non ait: Hoc quotiescunque feceritis, sed « Hæc quotiescunque feceritis, id est, benedixeritis, fregeritis et distribueritis, in mei memoriam facietis, » quia quodlibet horum trium, si sine reliquis fiat, scilicet benedictio sine distributione, aut fractio sine benedictione et distributione, perfectam Christi memoriam non repræsentant, sicut distributio nulla sine benedictione et fractione. Quod autem quotidie et quotacunque hora diei, non autem sola tertia perfectam missam agimus, auctoritatem tenemus ex verbis ipsius Domini juxta beatum Paulum dicentis: « Hoc facite quotiescunque sumitis, in meam commemorationem (*I Cor.* XI, 25). » Unde mox idem Apostolus secutus adjecit: « Quotiescunque manducabitis panem hunc et calicem bibetis, mortem Domini annuntiabitis (*Ibid.*, 26). » Et quandiu? *Donec veniat* (*Ibid.*): scilicet judicare vivos et mortuos. Putasne alicubi dixerit: Hoc facite hora tertia in meam commemorationem? Non utique, sed nullam horam aut tempora excipiens dixit: *Quotiescunque.* Nec ipse Paulus jejunia aliqua aut certam quamlibet evolutionem annorum attendens ait: Quotiescunque per tot annos hora nona manducabitis panem hunc, et calicem bibetis, mortem Domini annuntiabitis; sed indifferenter: *Quotiescunque*; et: *Donec veniat.*

XXIV. Nec nescimus sanctos Patres diei Domi-

nicæ et præcipuarum solemnitatum missas hora tertia celebrasse solitos, propter Spiritus sancti effusionem hora tertia in discipulos, et hoc mandasse ad posteros quatenus illa unius actio missæ gemino privilegio insigniretur: resurrectione videlicet Christi et adventu Paracleti, utque propter gaudium festi temporibus relaxarentur cunctis frena jejunii. Verumtamen alia causa est Dominicæ diei, ac solemnitatum, alia jejuniorum; si ergo hora nona aut vespertina diebus jejuniorum, perfecta agitur missa, nulla procul dubio inde contrahitur noxa, quia et Dominus in cœna ad vesperum primam et perfectam administrationem tanti sacramenti discipulis instituit, et hora nona spiritum tradens sacrificium vespertinum expansis manibus in cruce, et præmissa oratione ad Patrem consummavit. Propterea quamvis hora tertia et nona propter supradictas rationes sint aptiores missarum actioni, quotiescunque tamen horis aliis fiunt occupatione itineris, aut gratia cujuslibet necessariæ rei, in memoriam fiunt Christi; nec violatur inde integritas jejunii. Quod utique beatus Thelesphorus papa a Petro septimus sentiens, etiam nocte Nativitatis Domini missas celebrari instituit, nec ullam resolutionem jejunii ante horam tertiam et diurnam missam inde fieri, sicut vos perverse putatis, timuit. Dicite autem, si potestis, cur Sabbatum et cæteræ extra Dominicam feriæ hora tertia missam debeant habere, cum in eis Spiritus sanctus non legatur descendisse. Itaque nos, sicut supra ostenditur, divina auctoritate subnixi, nec jejunia resolvimus in celebratione missæ quotacunque hora diei fit; nec in aliquo natalitio martyrum, sed nec in Annuntiatione Mariæ virginis. Et ideo nullius universalis synodi percellimur anathemate. Cæteri autem quamvis sanctorum Patrum conventus, etsi potuerunt de utilitate et conversatione Ecclesiarum suarum tractare, nullas tamen traditiones universali Ecclesiæ præfigere. De papa quoque Agathone omnino scimus quia nec sextæ synodo per seipsum præsedit, nec aliquibus capitulis ejus subscripsit, nisi quæ promulgata fuerunt adversus Monothelitarum hæresim. Vos videte unde hæc quæ proponitis habeatis, quia Ecclesia Romana talia hactenus ignoravit. Nec credi potest post tot annos Romanorum pontificem Græcis promulgasse aliquas de missa observationes. Deinde ritum vestræ discere non curamus, quia minimam cautelam et maximam negligentiam ei inesse cognoscimus, dum sanctum panem frangentes et sumentes, hinc inde decidentes micas non curatis. Quod etiam solet contingere, dum patinas sanctas foliis palmarum et porcorum setis fricatis inhoneste. Multi quoque vestrum tam irreverenter corpus Christi reponunt, ut pyxides inde cumulent, et ne decidat aut superfluat, manu inculcant. Reliquias quoque oblationis, velut communes panes, nonnunquam usque ad fastidium sumunt. Et si sumere non sufficiunt, subterrant, aut in puteum projiciunt. Si autem, ut dicis, panem jam pridem oblatum et sanctificatum exaltatis altera die, unam oblationem videmini bis offerre. Et cur non attendistis in epistola papæ Clementis, cujus traditiones, ut putatis, contra nos defenditis, quod ibi promulgasse putatur? « Certe, inquit, tanta in altario holocausta offerant, quanta populo sufficere debeant. Quod si remanserint, in crastinum non reserventur, sed cum timore et tremore clericorum cautela et diligentia consumantur. » Ad hæc quod asseris, vos ab ipsa sancta communione statim ad communes cibos transire, non sic sensisse idem Clemens invenitur in præfata epistola, ubi de his qui residua sacrificii consumpserint subjecit: « Qui autem, inquit, residua corporis Domini quæ in sacrario relicta sunt consumunt, non statim ad communes accipiendum cibos conveniant, ne putent sanctæ portioni esse commiscendos cibos qui per aqualiculi egestus in secessum funduntur. Si igitur mane Dominica portio in sacrario edatur, usque in sextam jejunent ministri qui hæc consumpserint. Et si tertia aut quarta, jejunent usque in vesperum. » In quibus sane verbis liquet quod non solum hora tertia, sed etiam mane hora quarta missas fieri licet, quodque ex sacrificio jejunium non solvitur, dum illic dicitur, ut qui consumpserint usque ad sextam vel vesperum: alioqui quomodo jejunabant, si ex sacrificio jejunium solverunt? Deinde abstinentiam paucissimorum nobis prædicantes, tacetis ingluviem multorum, qui aut parum aut nihil Quadragesimalis jejunii Deo offerunt, dum a primo mane usque vesperum crapulari non metuunt nec erubescunt. Aliqui etiam ad Ecclesiam legumina et alia obsonia deferentes inibi comedunt, nec Paulum attendunt dicentem: « Qui esurit, domi manducet (*I Cor.* XI, 34); » et: « Nunquid domos non habetis ad manducandum et bibendum? aut Ecclesiam Dei contemnitis, et confunditis eos qui non habent? » (*Ibid.* 22.) At nos Quadragesimam unius septimanæ, quam dicitis sancti Theodori, nescientes, solam Quadragesimam Domini nostri Jesu Christi quadraginta diebus diligenter observare contendimus, quam ut aliquis, excepta gravi infirmitate, in aliquo infringat sufferre nequimus. Nec licet cuiquam apud nos, sicut apud vos, post unam refectionem quidquam pomorum aut herbarum diebus jejuniorum percipere.

XXV. Hinc perpendentes a te tam perverse defendi adulteria potius quam nuptias sacerdotum, arbitramur ab inferis emersisse principem hujus hæresis nefandum diaconum Nicolaum. De quo Epiphanius vester sic scripsit: « Quarta Nicolaitarum a Nicolao hæresis est adinventa, uno ex septem diaconibus ab apostolis ordinato. Iste cum zelo pulcherrimæ conjugis culparetur, docere cœpit indifferenter uti conjugibus, non solum laicos, sed etiam qui sacerdotii fungerentur officio. Hos damnavit sanctus evangelista et apostolus Joannes, et jussit ut quicunque cum eis vel sermonem colloquii miscuissent, ex hoc ipso communione privandos. Docens rationabiliter a mundi origine Deo castitatem plurimum placuisse. Tunc etiam in seipso Christum Dei

Filium castitatis gloriam dedicasse, cum, virginem possidens matrem virgo mansurus, nullum discipulorum suorum commistione etiam legitima conjugii uti permisit, dicens : « Si quis vult post me venire, abneget semetipsum » sibi, « et tollat crucem suam et sequatur me (*Matth.* xvi, 24). » Unde idem Dominus Jesus in Apocalypsi præcipiens apostolo Joanni scribere angelo Ephesi, inter alia inquit : « Hoc habes, quia odisti facta Nicolaitarum, quæ et « ego odi (*Apoc.* ii, 6). » Hinc etiam angelo Pergami dicit : « Habeo adversum te pauca, quia habes « illuc tenentes doctrinam Baalam, qui docebat Ba« alac mittere scandalum coram filiis Israel, edere « et fornicari : ita habes et tu tenentes doctrinam « Nicolaitarum (*Ibid.*, 14, 15). »

XXVI. Suffecerant quidem hæc, o Nicolaita Niceta, ad convincendum errorem, sed quia canonibus sub nomine apostolorum editis nos urgere videris : exponere tibi tua capitula decrevimus, quamvis ea inter apocrypha usque nunc magna ex parte computaverimus, ut aperte cognoscatur nec apocryphis nec authenticis vos vestras ineptias posse defendere. Ante omnia autem comprobamus te esse mentitum ipsi veritati, in eo quod dixisti nostros prius ordinari, deinde uxores sortiri. Quia apud nos nec ad subdiaconatus gradum quisquam admittitur, nisi perpetuam continentiam etiam a propria conjuge profiteatur. Nec post gradum cuiquam uxorem ducere unquam conceditur. Sed tu Ecclesiam Dei volens efficere synagogam Satanæ et prostibulum Balaam et Jezabel, cum Nicolao dicis : « Episcopum et presbyterum et diaconum dicimus, qui unam habet uxorem, ordinari, quamvis vivant eorum conjuges, quamvis defunctæ. Nec licet eos post manus impositionem innuptos esse, nec insuper ad nuptias ire, aut, si nupserint, alteras amplecti, sed sufficere eis quas habent cum ad ordinationem venerunt. » O abominabilis Cynice, quomodo non erubuisti tantum nefas evomere? Ergo non licet aliquem post manus impositionem sine uxore esse? Si ita est, ipse Joannes apostolus et Paulus et Barnabas et omnis continens in gradu ecclesiastico in culpa est procul dubio. Unde necesse est ut futurus episcopus, presbyter, diaconus et subdiaconus, prius uxorem sortiatur, quæ sibi sufficere debeat ad carnales amplexus? Nunquid laicis non sufficit una? nisi forte discipulis maligni Muhamed, cujus farinæ totus es. Tu quoque quia presbyter es, sine uxore esse non debes, secundum assertiones tuas.

XXVII. Sed jam videamus capitula quibus putas posse defendi adulteria sacerdotum, non conjugia. « Episcopus, inquam, presbyter aut diaconus uxorem suam non abjiciat obtentu religionis. Si autem abjecerit, sequestretur, perseverans autem deponatur. » Omnino confitemur non licere episcopum, presbyterum, diaconem vel subdiaconem uxorem propriam causa religionis abjicere a cura sua, scilicet ut ei victum et vestitum provideat, non ut cum illa ex more carnaliter jaceat. Sic et sanctos

A apostolos legimus egisse, beato Paulo dicente : « Nunquid non habemus potestatem, sororem mulierem circumducendi, sicut fratres Domini et Cephas? » (*I Cor.* ix, 5.) Vide insipiens, quia non dixit : Nunquid non habemus potestatem sororem mulierem amplectendi, sed circumducendi, scilicet ut de mercede prædicationis sustentaretur ab eis, nec tamen foret deinceps inter eos carnale conjugium. Præterea cur aliquis laicus uxoratus dubitabit ad ecclesiasticos gradus ascendere, cum ei una, sine qua esse non debet, possit ad carnales amplexus sufficere? Et quare tu, qui tantopere Clementis capitula proponis, epistolam ejus de qua superius diximus, non attendis? Ibi enim ita dicitur: « Tribus gradibus divinorum commissa secretorum

B sunt sacramenta, id est, presbyteris, diaconibus et subdiaconibus. » Et post nonnulla : « Ministri altaris ad Dominica tales eligantur officia, qui ante ordinationem conjuges noverunt, scilicet si semper continere voluerint. Quod si post ordinationem contigerit ministrum propriæ invadere cubile uxoris, secretarii non terat limina, nec sacrificii portitor fiat, nec altare contingat, nec ab offerentibus holocausta vel oblationes suscipiat, nec ad Dominici corporis portionem accedat. Aquam sacerdotum porrigat manibus, ostia forinsecus claudat ; minora tantum gerat officia, urceum sane ad altare non suggerat. »

XXVIII. Porro synodus Nicæna omnino venerabilis et authentica, sic de suis actis, id est, subintroductis habet : « Omnimodis interdicit sancta sy-

C nodus, et neque episcopo, neque presbytero, neque diacono, neque ulli omnino clericorum permittit habere secum mulierem extraneam, nisi forte mater sit, sororve aut amita. In his namque personis et horum similibus omnis suspicio declinatur. Qui autem præteragit, periclitabitur de ordine suo. »

XXIX. Beatus quoque papa Innocentius latius hinc scribens Exsuperio episcopo Tolosano dicit : « Proposuisti quid de his observari debeat, quos diaconii ministerio, aut in officio positos incontinentes esse aut fuisse generati filii prodidere. De his et divinarum legum est disciplina, et beatæ recordationis viri Siricii episcopi monita evidentia commearunt, ut incontinentes in officiis talibus positi

D omni honore ecclesiastico privarentur, nec admitterentur accedere ad ministerium quod sola continentia oportet impleri. » Idem ad Victricium episcopum : « Præterea quod dignum et pudicum et honestum tenere Ecclesia omnimodo debet, ut sacerdotes et levitæ cum uxoribus suis non coeant, quia ministerii quotidiani necessitatibus occupantur. Scriptum est enim : « Sancti estote, quoniam ego sanctus sum, dicit Dominus Deus vester (*Levit.* xi, 44). » Nam priscis temporibus de templo Dei anno vicis suæ non discedebant, sicut de Zacharia legimus, nec domum suam omnino tangebant, quibus utique propter sobolis successionem, uxorius usus fuerat relaxatus ; quia ex alia tribu et propter semen Aaron ad sacerdotium nullus fuerat permissus acce-

dere. Quanto magis hi sacerdotes vel levitæ pudicitiam ex die ordinationis suæ servare debent, quibus sacerdotium vel ministerium sine successione est, nec præterit dies qua vel a sacrificiis divinis aut baptismatis officio vacent? Nam si Paulus ad Corinthios scribit, dicens : « Abstinete vos ad tempus, ut vacetis orationi (*I Cor.* VII, 5); » et hoc utique laicis præcepit; multo magis sacerdotes, quibus et orandi et sacrificandi juge officium est, semper debebunt ab hujusmodi consortio abstinere : qui si contaminatus fuerit carnali concupiscentia exaudiri posse se credit? cum dictum sit : « Omnia munda mundis; coinquinatis autem et infidelibus nihil mundum (*Tit.* I, 15). » Sed fortasse hoc licere credit, quia scriptum est : « Unius uxoris virum (*I Tim.*, III, 2). » Non propter permanentiam in concupiscentia generandi hoc dixit, sed propter continentiam futuram. Neque enim integros corpore non admisit, qui ait : « Vellem autem omnes esse sicut et ego (*I Cor.* VII, 7). Et apertius declarat dicens : « Qui autem in carne sunt, Deo placere non possunt. Vos autem jam non estis in carne, sed in spiritu (*Rom.* VIII, 8). » Et habentem filium, non generantem dixit. »

XXX. Et venerabilis papa Siricius : « Feminas non alias esse patimur in domibus clericorum, nisi eas tantum quas propter solas necessitudinum causas habitare cum iisdem synodus Nicæna permisit. »

XXXI. Sanctus deinde Leo papa mirabilis doctor et sanctæ Chalcedonensis synodi auctor, omnem ambiguitatem hujus rei abscindens ait : « Lex continentiæ eadem est altaris ministris, quæ episcopis atque presbyteris. Qui cum essent laici, sive lectores, licite et uxores ducere et filios procreare potuerunt. Sed cum ad prædictos pervenere gradus, cœperunt eis non licere quæ licuerunt. Unde ut de carnali fiat spirituale conjugium, oportet eos nec dimittere uxores, et quasi non habeant sic habere : quo et salva sit charitas connubiorum, et cessent opera nuptiarum. » Ecce isti cum Petro et per Petrum effecti clavigeri regni cœlorum, ita confringunt omnes claviculas infernalium portarum, ut nulla jam supersit hæresis Nicolaitarum.

XXXII. Sed ne quid minus factum dicas, seriatim et aperte prosequemur, quid Romana Ecclesia in gradibus clericorum agat. Clericos tantum ostiarios, lectores, exorcistas, et acolythos, si extra votum et habitum monachi inveniuntur et continentiam profiteri nolunt, uxorem virginem ducere cum

A benedictione sacerdotali permittit : non autem viduam et repudiatam; quia propter hoc solum deinceps nec ad subdiaconatum provehi poterunt, nec laicus non virginem sortitus uxorem, aut bigamus ad clericatum. Quod si quis præfatorum ordinum desiderat ad subdiaconatum ascendere, nequibit hoc sine consensu uxoris suæ, ut de carnali deinceps fiat conjugium spirituale, nemine eos ad hoc cogente. Nec permittitur postea uxor jungi eidem suo marito carnaliter, nec cuiquam nubere in vita aut post mortem illius, alioqui anathematizanda est : sicut et diaconus, et subdiaconus, et presbyter aut episcopus deponendus suam repetens, aut extraneam ducens, juxta quod in Neocæsariensi concilio orthodoxi sanxere Patres.

B XXXIII. Talibus ergo traditionibus usque nunc sancta Romana Ecclesia et apostolica sedes omni mundo refulsit, nec aliquando Judaicis fabulis et apocryphis scripturis acquievit, sed per primos apostolorum in ipso summo angulari lapide Christo Jesu fundata, nullis hæresibus cessit, nec prohibuit a conjugio laicos : sed sacri altaris ministros et apostolicam perfectionem professos monachos.

XXXIV. Illa tamen Ecclesia, quam Arius corrupit, Macedonius prostituit, quæ genimina viperarum, id est, Nestorium, Eutychen, Monothelitas et Theopaschitas et reliquas hæreticorum pestes peperit, adhuc a Nicolai hæresiarchæ complexibus abstrahi non potuit, adeo ut ad sacri altaris ministerium ordinandos interroget an habeant uxores.

C Qui respondentes se non habere compelluntur primum ducere, et sic impositionis manum accipere : ut novi mariti, et recenti carnis voluptate toti resoluti et marcidi, et inter sancta sacrificia cogitantes quomodo placeant uxoribus, immaculatum Christi corpus tractent atque populo distribuant, indeque sanctificatas manus ad tractandum membra muliebria mox referant, et sit sicut populus sic et sacerdos, et tandem populi sicut sacerdotes mali.

XXXV. Quapropter parcite jam vobis, et nolite attendere spiritibus erroris et dæmoniorum doctrinis, ut nobiscum de vera pace, quæ Christus est, hic et in futuro gaudeatis. Tu vero, miserrime Niceta, donec resipiscas, sis anathema, ab omni Christi Ecclesia, cum omnibus qui tibi acquiescunt in

D tam perversa doctrina. Nam volens esse legis divinæ doctor, non intelligis quæ loqueris, neque de quibus affirmas, et stultus ipse, sapientior tibi videris septem viris loquentibus parabolas. Sed saltem aliquando disce tacere, qui nunquam loqui didicisti.

Explicit responsio fratris Humberti episcopi contra Nicetæ blasphemias.

NICETÆ PECTORATI

CARMEN IAMBICUM IN SYMEONEM JUNIOREM.

Vide supra col. 307.

Vitæ Symeonis Junioris fragmenta edentur infra in notis Fr Combefisii ad Manuelis Calecæ opus de essentia et operatione divina.

ANNO DOMINI ML.

JOANNES EUCHAITARUM METROPOLITA

NOTITIA

Auctore Conrado Janningo S. J. in Junii Bollandiani tomo I.

Scripseram præmissum Paragraphum, auctorem A Vitæ Dorothei Junioris ex Allatio assignans Joannem metropolitam Euchaitarum ; in omnemque versabam animum partem, quo aliquid de auctore illo, deque ætate qua vixit, alicunde e tenebris eruerem ; facile deinde ex hac cognitione ætatem Dorothei Junioris definiturus. Adeo igitur Allatium in Diatriba de Simeonum scriptis ; ac reperio identidem auctoris nomen, et producta principia aliquot monumentorum ejus ; sed de vita et ætate nihil. Adeo Simeonem nostrum Wangnerechium ; in Prolegomenis ad pietatem Marianam Græcorum ; videoque num. 25 notum ei fuisse Joannem Euchaitam Hymnographum, sed de ætate aut vita ejus nondum quidquam invenisse, quod viris doctis probare se posse confideret. Adeo denique Maraccium in Bibliotheca Mariana ; sed nihilo felicius occupatum in inquirenda Joannis ætate quam præmissos duos, observo. Debebatur nempe illa gloria augustissimi Cæsaris Leopoldi Bibliothecæ, ut inde in lucem prodiret primum, quod indefessa tot eruditorum studia et labores diu frustra quæsiverunt.

Cum igitur anno 1688 Viennæ æstatem transigeremus, ac sæpe bibliothecam, ex benignitate Cæsaris promptaque opera prænobilis Domini Danielis de Nessel Bibliothecarii aulici, semper nobis patentem, perscrutaremur, in notitiam quoque venimus cujusdam codicis chartacei, non admodum antiquæ scripturæ, qui olim, ut multi alii, C. V. Sebastiani Tengnagelii fuisse discitur ex ipsius propria inscriptione, continetque solius Joannis, de quo agimus, Euchaitæ poemata fere sacra 102, de variis rebus versu iambico pacta. In fronte autem codicis iste titulus legitur, auctorem sanctitatis laude condecorans : Τοῦ ἐν ἁγίοις Πατρὸς ἡμῶν Ἰωάννου μητροπολίτου Εὐχαΐτων ὑπόμνημα. « Sancti Patris nostri Joannis metropolitæ Euchaitarum, monumentum. » Tum vitam ejusdem per compendium proponit, hactenus Latinis (imo et Græcis fere ipsis) ut vidimus ignotam.

Ὁ Βίος. Οὗτος ἦν ἐπὶ τοῦ βασιλέως Ῥωμαίων Κωνσταντίνου τοῦ Μονομάχου καὶ Ζωῆς τῆς βασι- B λίσσης. Ἔτη δὲ τὰ ἀπὸ τότε συντείνει ἑξήκοντα τέσσαρα πρὸς τοῖς πεντακοσίοις. Ἀνὴρ δὲ σοφώτατος καὶ ἁγιώτατος ὢν συνέγραψε πλείους τῶν λόγων, καὶ ἐπιστολὰς καὶ στίχους ἰαμβικοὺς, καὶ ἄλλα πολλὰ λόγου καὶ χάριτος ἄξια, καὶ πολλοὺς τῶν ἀνθρώπων ἐξεπαίδευσε ὢν πεπληρωμένος τῆς τοῦ παναγίου Πνεύματος χάριτος. « Vita. Vixit Joannes sub imperatore Romanorum Constantino Monomacho et imperatrice Zoe. Exinde autem anni extenduntur sexaginta quatuor supra quingentos (ad tempus, puto, quo scriptor iste vixit). Quoniam vero sapientia et sanctitate vitæ in primis excelleret, conscripsit plures orationes, et epistolas, et versus

iambicos, aliaque multa, digna quæ laudentur gratiaque habeantur : multos insuper homines pie erudivit, utpote repletus gratia Spiritus sancti. »

Scriptor præmissi codicis notatur fuisse quidam Andreas Damarius Epidauriota, cujus ejusdem nomen aliis quoque codicibus in bibliotheca Cæsarea inscriptum legitur, ac præsertim centesimo septuagesimo secundo inter theologicos; ubi leviter mutato nomine vocatur sub finem libri Ἀνδρέα; Τάρμαρος ὁ Ἐπιδαυριώτης : ætas quoque ejus ibidem indicatur, per descriptum Christi annum 1560. Eamdem Darmarii ætatem confirmat Gangius, in Præfat. ad suum Paschalium, cum illius ecgrapho collatum n. 33, ubi inducit Isaacum Casaubonum asserentem, quod ab eodem Darmario « Emit Africanum *De bellico apparatu*, et Fragmentum Petri Alexandrini de Paschate. » Natus enim Isaacus ille fuit anno 1559, et jam erat a juventute Græcis Latinisque litteris excolendis atque eruderandis veteribus monumentis intentus, facile potuit adolescens ipse seniorem Darmarium convenisse in Gallia. Ut autem præcitati codicis scriptor exstiterit Darmarius anno 1560, tunc forte adhuc juvenis, ita videtur auctor fuisse adjuncti Compendii Vitæ, et quidem primus : recensens enim in illo annos qui inter Constantinum Monomachum et suam ætatem intercesserunt, debet ipse compendium illud aut primus scripsisse aut contraxisse. Quod tamen numerum annorum aliquanto majorem ponat intercessisse, quam recepta modo chronologia patitur, factum esse potest defectu accuratæ notitiæ temporis, quo Monomachus imperavit. Potest etiam ipse codicem, de quo hic præcipue agimus, scripsisse diu post illum, cui annum 1560 annotavit. Certe aliquid aut errori, aut ignorantiæ, aut ἐπιεικείᾳ concedendum est. A morte enim Constantini Monomachi ad usque annum 1560 defluxerunt anni duntaxat 506, ponente interim Andrea annos 564. Ut ut est de sensu scriptoris Andreæ; in eo saltem non erravit, quod Joannem metropolitam Euchaitarum (quem et Mauropodem appellari lego) sub Constantino Monomacho vixisse asserat. Id enim ex scriptis ipsius etiam Joannis eruitur; utpote qui tribus poematibus suis, videlicet 74, 87 et 88 in codice Cæsareo, de Constantino tanquam vivente laudabiliter agit, affirmatque ejus imaginem in Euchaitis asservari.

Hactenus de viro ipso, parum Latinis noto. Nunc de scriptis ejus, minus etiam notis, juverit breviter tractare, eaque imprimis indicare, quæ bibliotheca Cæsarea subministrat mss. Exstat ibi codice 204 inter theologos, « Joannis Metropolitæ Euchaitarum oratio in tres sanctos Patres Basilium Magnum, Gregorium Theologum seu Nazianzenum, et Joannem Chrysostomum. » Codex 211, ex quo Compendium Vitæ jam deprompsimus, exhibet poemata duo supra centum, pleraque argumenti sacri, versu iambico concinnata. Codex 299 ejusdem Opuscula continet, puta *Canones paracleticos* quos Cantica consolatoria interpretari licet « ad Dominum et Deum nostrum Jesum Christum; » suntque viginti quatuor numero, et singuli suam acrostichidem habent. Continet deinde alios similes canones duos ad eumdem Dominum nostrum; et tertium ad angelum custodem : quorum priores sine posterior cum acrostichide sunt. Subsequuntur mox « in sanctissimam Dominam nostram Dei Genitricem canones 67, et in S. Joannem Præcursorem canones undecim. » Denique codex 309 complectitur aliquot ad Christum canones, quorum primo talis præfigitur acrostichis, Πρῶτον φέρω μέλισμά σοι, Θεοῦ Λόγε, μοναχὸς Ἰωάννης.

Atque hi codices quatuor nunc sunt bibliothecæ Cæsareæ, eo illati a duobus studio et doctrina præstantibus viris, natione Belgis, Augerio Busbeckio et Sebastiano Tengnagelio. Et ducentesimum quidem undecimum cum pluribus aliis eo intulit Tengnagelius; reliquos vero tres cum aliis plus quam ducentis intulit Busbeckius, a se studiose conquisitos et comparatos in Græcia, cum pro Augustissimo Cæsare Ferdinando I legationem obiret Constantinopoli. Sed operæ pretium fecero, si his apposuero canonum in Deiparam, de quibus codice 299, titulum totum, ut ibi legitur, ad cognoscendum distinctius auctorem ipsum. Κανόνες παρακλητικοὶ τῆς ὑπεραγίας Δεσποίνης ἡμῶν Θεοτόκου. Ποίημα Ἰωάννου μοναχοῦ, τὸ ἐπίκλην Μαυρόποδος, τοῦ ἐν ὑστέροις χρόνοις χρηματίσαντος ἀρχιερέως Εὐχαΐτων, οὗ τὸ ὄνομα ἐντέτακται τῇ ἀκροστιχίδι ἑκάστης ἐννάτης ᾠδῆς. « Canones paracletici sanctissimæ Dominæ nostræ Dei Genitricis. Poema Joannis monachi, cognomento Mauropodis seu Nigripedis, qui ultimis temporibus exstitit archiepiscopus Euchaitarum; cujus et nomen insertum est acrostichidi nonæ cujusque odæ. »

Addi citatis Euchaitæ scriptis possunt, quæ notat Allatius in Diatriba de Simeonibus, producto singulorum principio titulóque Græce; nempe, « Orationes in festum sanctorum Angelorum; in sanctam Dormitionem sanctissimæ Dei Genitricis; in memoriam sancti megalomartyris Theodori; in memoriam sancti martyris Theodori Tironis sive εἰς τὸν ἀνθισμόν· in memoriam sancti martyris Theodori sive τοῦ Πεζοῦ· in tres sanctos antistites Basilium, Chrysostomum, et Gregorium : « Item in eosdem oratio alia, quarum prior eadem est cum citata ex bibliotheca Cæsarea, posterior ab illa diversa. Ad hæc « Orationes in memoriam sanctæ martyris Eusebiæ apud Euchaitas; in memoriam magni Triumphatoris post celebratum Paschatis triduum; in diem memoriæ magni Triumphatoris, inque nuper factum apud Barbaros miraculum. » Denique Vita, quam nos infra proferimus, sancti Patris nostri Dorothei Junioris sive τοῦ ἐν τῷ Χιλιωκώμῳ. Et hæc quidem scripta ejus, ab Allatio indicata : uti superiora, in codicibus Cæsareis con-

tenta, annotasse sufficiat. Indicatum tamen cupimus amanti sanctorum gloriæ lectori, desiderari nobis magnopere prædictas orationes metropolitæ, de S. Eusebia, et de utroque Theodoro.

At vero lubet Lambecio grammaticalem quoque quæstionem movere, dicendumne sit *Euchaitarum*, an *Euchaitorum* ? censetque ex Græca terminatione, posteriorem loquendi modum priori præferendum. Sed ego in locutione, apud Latinos jam recepta, nil mutandum duxi; Euchaitarumque potius, quam Euchaitorum episcopum appellare malui Joannem; accedente præsertim ad Latinorum usum, etiam Græcorum auctoritate, idem nomen per declinationem suam secundum sæpe (quamvis sæpius per tertiam) inflectentium. Lege enim in Menæis impressis, ad diem 8 Februarii, ἐν ταῖς Εὐχαΐταις, et ad 8 Junii ἐν Εὐχαΐτα. Item in Menologio ms. Basilii imperatoris, narrante ad diem 8 Junii de S. Theodoro, quod reliquiæ ejus depositæ sunt ἐν Εὐχαΐτᾳ πλησίον Εὐχαΐτων. Adde Zonaram, in Joanne Zimisce scribentem, κατὰ τὴν Εὐχανίαν ἢ Εὐχαΐταν. Cedrenus quoque in eodem Zimisce, eumdem locum Εὐχανείαν appellat. Quidni igitur eadem vox Εὐχαΐτα sub una terminatione singularis pariter ac pluralis sit numeri, et per primam pariter ac secundam Latinorum declinationem flectatur; quemadmodum scitur fieri in urbium nominibus *Solyma Gangra*, aliisque. Quid etiam prohibet dicere vocem *Euchaita* numero singulari, gentile esse populi, civitatem Euchaitam incolentis, quemadmodum a civitatibus, non admodum ab Euchaita remotis, deducuntur gentilia hæc, Cypasita, Zelita, Berita; ut nihil de remotioribus dicam, Ascalonita, Bethleemita, aliisque sexcentis; hujus certe sententiæ fuit in mss. nostris nonnemo, qui scribit ἐν τοῖς Εὐχαΐταις. Sed hæc grammaticis relinquenda. Nos ipsam urbem Euchaitam ejusque situm indagemus.

Antiquum Euchaitis fuisse episcopatum aliquando credidi Labbeo nostro tom. II *Conciliorum* col. 55, ubi inter alios episcopos in Ægyptiaca quadam charta descriptos (quos ipse putat concilio Nicæno interfuisse) nominatur etiam Ἐπιφάνιος, ἀνάξιος ἐπίσκοπος τῆς Εὐχαΐτων πόλεως, τῆς Ἐλελιώτων ἐπαρχίας, ὁρίσας ὑπέγραψα « Epiphanius, indignus episcopus urbis Euchaitarum, provinciæ Eleliotorum. » Verum cum eosdem omnes episcopos eodem modo subscriptos inveniam tom. VI *Concil.* col. 1002, et iterum col. 1061, cogor credere chartam illam Ægyptiam, utcunque antiqua visa sit, ad concilium CP. M. an. 680 inchoatum pertinere. Quæ fuerit Eleliotorum provincia, hactenus non comperio. Quandocunque autem initium suum habuerit Euchaitarum episcopatus, magis ex tempore istius concilii inclaruit, factus etiam archiepiscopalis : nam apud Carolum a S. Paulo in duabus tabulis notitiarum antiquarum annumeratur Αὐτοκεφάλοις, quæ sui juris sunt, ac nulli metropolitæ subditæ, et utrobique collocatur in provincia Heleno-

A ponto. Hinc colligere est, multum aberrasse Ferrarium, in Nova Topographia ad Martyrologium Romanum, quando Heracleam Ponticam describens, urbem ei proximam facit Euchaitam. Nam Heraclea in provincia Honoriade, et quidem remotissima ejus parte sita, non tantum toto provinciæ suæ, quam late patet, spatio; sed etiam Paphlagoniæ, quæ inter Honoriadem et Helenopontum interjacet, disterminatur ab Euchaitis. Veriora habent Acta martyrii S. Theodori Tironis mss. Latina, quorum exemplaria quatuor penes nos sunt, ex variis bibliothecis deprompta : eaque omnia unanimiter aiunt, matronam nobilem Eusebiam transtulisse corpus sancti martyris « in possessionem suam, quæ distat a civitate Amasia via unius B diei, in locum qui vocatur Euchaita. » Jacet Amasia in extrema orientali parte Helenoponti ad fluvium Irim; hinc igitur ad aliam quamvis plagam hujus ipsius provinciæ si itinere unius diei subsistere vesperi cogeris, perrexeris, inter prædictum Irim et Halim fluvios; atque adeo inter eosdem Euchaitam quæque colloces licebit.

Clariorem hisce afferret etiam lucem Vita Græca ms. S. Barbaræ, quam nuper eruimus e bibliotheca Cæsarea, si termini distantiæ notiores forent. Habet Vita illa in principio : Ἦν δὲ ἐν τῇ χώρᾳ τῇ ἀνατολικῇ, τῇ καλουμένῃ Ἡλιουπόλει, ἀνὴρ κατοικῶν ἐν χωρίῳ ἐπιλεγομένῳ Γελασέοις ὡς ἀπὸ μιλίων δεκαδύω Εὐχαΐτων. « Erat in regione orienC tali, quæ appellatur Heliopolis, vir quidam habitans in loco cognominato Gelaseis, circiter XII milliariis dissito ab Euchaitis. » Habet iterum in fine, ubi de sepultura SS. Barbaræ et Julianæ, quarum sacra corpora Valentinus « sollicite mandans sepulturæ, posuit in loco, qui vocatur Heliopolis prope insulam in Gelaseis pago, in domicilio venerando, XII fere milliaribus ab Euchaitis. » Græca sunt : Οὐαλεντῖνος, ἐπιμελῶς κηδεύσας τὰ τίμια λείψανα αὐτῶν, ἀπέθετο ἐν τόπῳ καλουμένῳ Ἡλιουπόλει, πλησίον τῆς νήσου ἐν Γελασίοις τῷ χωρίῳ, ἐν οἰκήματι σεμνῷ, ὡς ἀπὸ μιλίων δεκαδύω Εὐχαΐτων. Habemus hic Euchaitam, habemus Gelaseos, habemus Heliopolim : sed incertus omnium situs, ut nullius ex aliorum determinari possit. Notissima D quidem Heliopolis et maxime varia; sed nulla, quæ videatur huc posse facere, hactenus innotuit. Quæ proxima possit esse, collocatur ab Ortelio ex Michaelis Glyca Phrygia; sed hæc (sive minorem sive majorem intelligas) quantum distat ab Helenoponto et Amasia!

Tenuit porro Euchaita nomen suum ad usque imperium Joannis Zimiscæ, qui anno 969 creatus est imperator. Præcipuum imperii ejus decus fuit victoria, quam reportavit a Russis die S. Theodoro duci sacro, eodem sancto favente, et « viso a multis in equo Romanos defendere, et Barbarorum phalanges conturbare, » teste Zonara. Quamobrem imperator, ut martyri pro navata opera gratiam referret, elegantissimum ei templum Euchaniæ sive

Euchaitæ struxit, vetere diruto; in quo corpus ejus, A multis certaminibus defunctum, repositum erat; et urbem, veteri nomine abolito, Theodoropolim appellavit. » Appellatio tamen hæc non ita abolevit vetus nomen, ut non fuerit etiam postea in usu aliquo per sæculum saltem integrum, ad tempora videlicet usque Joannis Mauropodis, quem passim metropolim Euchaitarum inscribi supra vidimus.

Neque vero civitas Euchaita, modo dicti duntaxat Theodori ducis ac martyris (quem prius in lucem ipsa dederat, deinde post gloriosam mortem sacrum corpus recepit, temploque ejus nomini condito decore asservavit), sed alterius quoque Theodori militis, vulgo Tironis dicti, paulo ante istum martyrio coronati, reliquiis pariter et templo ho- B norata fuit; et miraculorum in se patratorum famam tam late propagavit, ut ipsa quoque inter celebriora evaserit loca, ad quæ pietas Christiana peregrinatum ire solebat. Id testatum facit exemplum Joannis anachoretæ apud Moschum, in *Prato spirituali*, c. 180, enumerantem loca celebria, ad quæ iste e Palæstina sat longo itinere « pergebat, nunc quidem Ephesum ad S. Joannem, nunc autem Euchaitam ad S. Theodorum, nunc vero ad S. Theclam in Seleuciam Isauriæ, nunc ad S. Sergium in Saraphas. » Talibus igitur decorata sanctis, talibus ornata templis, talibus frequentata peregrinationibus Euchaita, potest meruisse in sedem archiepiscopalem erigi, et ab antistite αὐτοκεφάλῳ gubernari.

NOTITIA EX FABRICIO

(Biblioth. Græc. ed. Harles, tom. VIII, p. 627.)

Poetis Christianis elegantioribus etiam accensendus venit Joannes Mauropus (*a*) monachus, atque inde metropolita Euchaitensis, sive Euchaniæ (quæ etiam Theodoripolis a Theodoro, martyre dicta, cui templum Joan. Zimisces imper. condidit, urbs Heloponti, provinciæ in Asia Minori), qui scripsisse se testatur temporibus Constantini Monomachi, Zoes ac Theodoræ, h. e. circa an. Ch. 1050. Rogat enim, p. 43, Christum, ut quemadmodum in fornace Babylonica olim tribus juvenibus, sic etiam in imperio tribus hisce adsit ope sua.

Οὗτος γὰρ, ὥσπερ τοῖς τρισὶ νεανίαις
Συνῆν τέταρτος ἐν μέσῳ φλογὸς πάλαι,
Οὕτω πάλιν τέταρτος ἔστω κἀνθάδε,
Δροσισμὸς ὑμῖν ἐν βασιλείοις μέσοις,
Τὸν ἥλιόν σε πρῶτα σώζων, καὶ νέμων
Ζωὴν ἄλυπον, εὐτυχῆ, νικηφόρον,
Καλοῖς τε τοῖς σύμπασιν εὐθηνουμένην
Ἔπειτα ταύτην τὴν σελήνην τοῦ κράτους
Τὴν κοσμολαμπῆ, καὶ διαπρεπεστάτην,
Τὴν οὐδὲν ἄλλο πλὴν ὃ κέκληται μόνον·
Ζωὴ γὰρ ὄντως ἡ Ζωὴ τοῦ νῦν βίου.
Τρίτην δέ μοι σύνταττε καὶ τὴν δευτέραν
Τὸ φαιδρὸν ἄστρον τοῦ πανολβίου στέφους
Ἡ τὴν ἐκείνης αὐταδέλφην ἀξίαν
Ὃ παντὸς ἄλλου μεῖζον εἰς εὐδοξίαν.

Ad eamdem Zoen ac Theodoram referendum carmen, p. 44: Ἐς τὰς δεσποίνας, quo nec imperatorem celebrare omittit.

Τὸν εὐγενῆ μὲν, εὐτυχῆ δὲ δεσπότην,
Τὸν εὐτυχῆ μὲν, εὐσεβῆ δὲ καὶ πλέον,
Τῆς γῆς τὸ θαῦμα, τὸν μέγαν Μονομάχον,
Ὃν ἡ πρόνοια κοσμικῶν κακῶν λύσιν
Ἔδειξεν ἡμῖν, καὶ καλῶν πάντων βρύσιν.

Adde carmen in Constantini Monomachi imaginem, ἐν Εὐχαΐτοις apud Euchaitenses dedicatam, cum particula crucis Christi, pag. 47. Plura in Monomachi laudem, pag. 23 et 51 (*b*) atque in Theodoræ, pag. 52. Sed imperatoris obitum deflet, p. 54 seqq. Neque illi tantum et Zoæ ac Theodoræ fuit super-

(*a*) Μαυρόπους idem est ac Μελανόπους. Confer Lambecium, tom. I, pag. 149 [pag. 272, ed. Kollar. conf. de eo Oudin. *Comm. de scriptor.*, etc. pag. 606; Cave, *Hist. litter. script. eccles.* II, pag 139, ad an. 1051. Harl.]

(*b*) Nonnulla cum Argoli Latina versione refert Allatius, *De libris ecclesiasticis Græcorum*, pag. 97, ubi etiam titulus integrior, Εἰς τὸ βιβλίον τῆς διακονίας τοῦ τροπαιοφόρου, pro quo Bustus tantum edidit: Εἰς τὸν τροπαιοφόρον.

stes, sed etiam Alexii Comneni attigit imperium, siquidem in Jure Græco Romano, lib. III, p. 215, inter metropolitanos qui Nicolao, patriarchæ CP. mense Junio indict. 15 (hoc est Christi 1092, Alexii Comneni (12) assederunt, memoratur ὁ Εὐχανείας Ἰωάννης.

In S. Theophylactum quoque, qui et ipse Alexii Comneni contigit tempora, exstat epigramma, p. 47.

[Auctore Cave, l. c. scripsit Jo. Mauropus.

Orationem encomiasticam in tres SS. Patres, Basilium M., Gregorium Theologum et Joan. Chrysostomum. In cod. Vindob. Cæs. 204, n. 5. *V.* Lambec. Comment. V, pag. 11 seqq. Meminit etiam ejus orat. Leo Allatius in Diatr. de Simeonum scriptis, pag. 105. *Vid.* quoque supra de Chrysostomo, et infra vol. IX, p. 62.

Orationem εἰς τὴν μνήμην τοῦ ἁγίου μάρτυρος Θεοδώρου, ἤτοι τοῦ πεζοῦ · incipit Παρ' ἡμῖν δ' οὖν οὐ σπάνια τὰ καλὰ, τὸ τοῦ λόγου · quam confundit Nesselius in Cat. codd. Cæsar. part. I, pag. 224, cum priore.

Canones paracleticos, sive carmina consolatoria 24, ad Christum, sotera. In cod. Vindob. Cæsareo theol. 78, secundum Nesselii Cat. n. 1, fol. 1. Unum quodque carmen peculiarem suam habet acrostichidem, quæ, itidem ut quælibet ode, nona, nomine Joannis insignita est. Hæc et sequentia cantica sive canones diligentius fusiusque recensuit Lambec. Comm. V, p. 530 seqq. de cod. (uti numerat) 219.

Ibid. fol. 77, pag. 2, alia sunt *duo Cantica* ad Christum, sotera, sine acrostichide et nomine auctoris.

Ib. fol. 83, pag. 1, *Canon.* sive Canticum ad sanctum angelum custodem. — Fol. 88, pag. 1, *Canones* sive cantica 67, ad Mariam Deiparam, quorum unum quodque peculiarem suam habet acrostichidem, et itidem, ut quælibet ode, nona, nomine Joannis est insignita. — Fol. 315, p. 1, *Canones* sive cantica 11 ad S. Joannem Baptistam, eodem, quo priora, modo condita. — Aliquot *canones paracletici* sunt etiam in cod. Cæsar. 309, fin. *V.* Lambec. V, p. 575.

Ibid. cod. 103, continentur ejusdem 102 *sacra iambica*, præfixa ipsius Epitome. Curatius descripsit Lambec. hunc cod. quem numerat 211, in Comment. vol. V, pag. 66 sqq.; et singulorum poematum inscriptiones atque principia posuit, itemque correxit Hippolyti Maraccii Lucensis, qui in *Bibliotheca Mariana* de Joannis Maur. ætate, tanquam re incerta agit, et Sim. Wagnereck, qui in *Pietate Mariana Græcorum*, part. I, in Prolegom. n. 23, scribit se nondum quidquam de nostro invenisse, quod viris doctis probare se posse confideret. Ipse tamen Lambec. ignoravit edit. Busti Etonensem, miratus, poemata sacra memorata a Joan. Meursio sexies citari in Glossario Græco-Barbaro, et quidem velut jam edita. Sed Kollarius jam in nota *A*, loco nostri Fabricii allato, certiora docuit.

Idem Joan. Maur. scripsit *Vitam S. Eusebiæ*, apud Euchaitas in magna veneratione habitæ; item *Vitam S. Dorothei junioris in Chiliocomo*, ex quibus fragmenta quædam prolata esse a Leone Allatio, in libro *De consensu utriusque Ecclesiæ in dogmate de purgatorio*, p. 754, indicat Cave. Add. ipsum Fabric. in fine sectionis de Joan. Maur

Præter memoratos codd. Vindobon. sunt alii quoque, in quibus exstant Joan. Mauropodis Opuscula. Florentiæ in bibl. Laurent. *Canon in S. angelum custodem*, in cod. 17, n. 12, plut. 15 (Bandin. Cat. codd. Gr. Laur. I, pag. 40). - Encomium in SS. Patres, Basil. M. Gregor. Theolog et Joan. Chrysostomum, in cod. 17, n. 29 (Band. l. c. pag. 418). Est quoque illud Encomium in codd. Vatican. *V.* Montf. *Bibl. bibl. mss.* I, pag. 12 D, et 13 C.; — in cod. Mediol. Ambr. ibid. pag. 500 A; — in codd. Paris. bibl. publ. 559, n. 9, et 1557, n. 24, secund. Cat. codd. Paris. vol. II; — in codd. Coislin. 304 et 307, in Homiliis et Vitis SS. martyr. Jan. *V.* Montfauc. in Bibl. Coisl. pag. 418, quem, miror, nusquam illius mentionem factam reperisse; et pag. 433, ubi errat, Caveum non meminisse illius opusculi. — Taurini in bibl. Reg. codd. 70, fol 329, et 116, in SS. Patrum Sermonibus Vitisque, mense Januar. d. 30. *V.* Cat. codd. Gr. Taurin. pag. 167 et 221.) — Tum in cod. Laurent. 18, n. 3, plut. 9, Joan. Maur. *Invocatio et confessio in angelum custodem vitæ nostræ*, versibus 456 iambicis. — *Sermo in Dormitionem Deiparæ*, in cod. 31, n. 21, plut. 10. — *Etymologicum metricum nominum in S. Scriptura celebriorum*, in cod. 13, n. 49, plut. 74. *V.* Bandin. I, pag. 420 et 496, ac tom. III, p. III ubi dubitat, num illa carmina etymologici in ed. Eton. reperiantur. In eod. cod. 13. n. 50, est *Initium etymologiarum eorum, quæ ad hominem pertinent*, versibus iambic., quorum auctorem eumdem Joannem esse suspicatur Band. pag. 112.—Taurini, in bibl. Reg. cod. 108, *Hypomnema in Dominicas solemnitates* iambicis aliisque versibus, præmissa Joannis Maur. Vita. Plura v. in Cat. cit. pag. 244. — Paris. in bibl. publ. cod. 847, iambi in Theodoretum, hujus Commentario in XII prophet. minores præfixi; in cod. 1182, n. 113, Joan. Euchaitarum metropolitæ Epistola. — Monachii in bibl. elector. cod. 235, Versus iambici in festa Domini et in alia diversi generis argumenta. (*V.* Cat. codd. Gr. Bavar. p. 82.) — De Joan. Maur. inedita quadam Oratione, in qua dictum I Joan. V, 7: Οἱ αὐτοὶ τρεῖς καὶ ἕν, agit Franc. Anton. Knittel. in *Neuen Kritiken uber denber. Spruch . Drey sind, die da zeugen im Himmel*, etc. Brunsv. 1785, 8, sect. 2. (Harl.)

Hujus Joannis *Epigrammata iambica, carminaque in præcipuorum festorum Patrumque pictas in tabulis imagines et historias*, ac de aliis-varii generis argumentis prodierunt brevi paginarum, p. 73, libello Gr. cura Matth. Busti, Etonensis, qui versionem nullam (c) addidit, sed paucas nec indoctas notas ad calcem voluminis adjunxit, Etonæ 1610, 4, exc. Joan. Norton, iisdem typis, quibus Savilii Chrysostomus sub idem tempus deinde fuit expressus. Ordinem, quem in ms. suo codice reperit, subinde immutasse se Bustus non diffitetur, quanquam cum Busti codice conspirat quoque Vindobonensis, de quo Lambecius V, pag. 29 [p. 66 Kollar.], cui Etonensis editio fuit ignota.

Ait Euchaitensis, se hæc carmina velut gustum quemdam dare ex plurimis aliis, quæ prosa et versu scripserit.

Ἐγὼ δὲ τούτους ἐξελὼν μου τοὺς λόγους
Πολλῶν ἀπ' ἄλλων ἐμμέτρων, οὐκ ἐμμέτρων
Μόνους φέρων δίδωμι τοῖς λόγων φίλοις,
Ὡς γεῦμα μικρὸν δαψιλοῦς ἀνθοσμίου,
Οἷς ἡδονὴ γένοιτο ταῦτα μετρία,
Κόρος δ' ἀπέστω, καὶ μέθη, καὶ ναυτία.

Codicum mendis eluendis ac castigandis laboriosam operam se collocasse refert pag. 70.

Καλὴν δεδωκὼς ταῖς βίβλοις ὑπουργίαν
Αὐτὸς πονηρὰν ἀντιλαμβάνω χάριν.
Τῶν μὲν γὰρ ἤδη τὰς νόσους ἰασάμην,
Ἐγὼ δὲ συντέτηκα, καὶ κακῶς ἔχω,
Κόπων τὸ σῶμα συντριβεὶς ἀμετρίᾳ.
Ἀλλ' οἱ τρυφῶντες ἐν πόνοις ἀλλοτρίοις
Καὶ ταῖς ἐμαῖς πλέοντες εὔδια ζάλαις
Πρὸς Κύριον μέμνησθε τοῦ κεκμηκότος.

Singulatim meminit Menæorum, a se recensitorum et emendatorum :

Εἰς τὰ δωρηθέντα Μηναῖα εἰς Εὐχαΐτα.
Ὕμνων ἐπελθὼν ἡμερησίων βίβλους,
Πᾶσάν τε τούτων τὴν γραφὴν ἐπιξέσας,
Καὶ χεῖρα, καὶ νοῦν, ὡς ἐνῆν καταρτίσας,
Δῶρον φίλῳ δίδωμι καὶ μάλα πρέπον
Τῷ προστατοῦντι τοῦ τόπου στεφηφόρῳ,
Ὃς ἔνδον οἰκεῖ τῆσδε τῆς Ἐκκλησίας,
Δι' οὗ τύχοιμι τῆς ἀκηράτου βίβλου,
Τῇ χειρὶ τοῦ πλάσαντος ἐγγεγραμμένος.

Chronographiam scripsisse se, sed, ubi ad suam ætatem pervenit, abrupisse, ne adulatione deturpare historiam cogeretur, innuit, p. 69.

Ὁ συγγραφεὺς ψεῦδος μὲν οὐκ εἰρηκέτω.
Ψεύσαιτο μέν τ' ἂν ἔν γε τοῖς λοιποῖς λόγοις,
Οὕτω φιλούντων τῶν κελευόντων τάδε,
Ὧν τοῖς ἐπαίνοις ἐντρυφῶν τὸ βιβλίον
Ὅμως ἔδοξεν ἐνδεέστερον λέγειν·
Ἐξουσία κρατῶν γὰρ οὐκ οἶδεν κόρον·
Οὐκοῦν ἀφείσθω ταῦτα τοῖς ἐγκωμίοις.
Ἡ συγγραφὴ δὲ μὴ προχωρείτω πλέον.
Οὐκ εὐφυῶς γὰρ πρὸς τὰ τοῦ ψεύδους ἔχει,
Νόμος τε ταύτην ἐκτροπῆς ἀποτρέπει.
Ἐνταῦθα τοίνυν τὸν δρόμον παύει τέως,
Ἕως κατ' εὐθὺ δῷ τις αὐτῇ τὸ τρέχειν.

Episcopus et metropolita creatus est invitus, cum contentum parvo, ac libris studiisque unice intentum nihil magis juvaret, quam in illis delitescere, et juvenibus instituendis porro vacare procul invidia, periculis ac curis, quas majorum dignitatum splendor secum afferre consuevit.

Ἄλλης, inquit p. 591, τρυφῆς ἥκιστα ποιοῦμαι λόγον·
Ἀρκεῖ γὰρ αὕτη ψυχαγωγεῖν πλουσίως,
Βρύουσα πᾶσαν ἡδονήν τε καὶ χάριν.
Πλὴν ἀλλ' ἄγοις οὕτω με, καὶ φέροις, Λόγε,
Ἄτρεπτον, ἀκλόνητον, ἡδρασμένον,
Εἴσω μένοντα τῶν τεταγμένων ὅρων,
Ὡς ἄνθεσι μέλισσαν ἐν βίβλοις στρέφων,

(c) Ut minori, inquit Bustus, fastidio possint οἱ μουσικώτεροι aspicere, Græce solummodo excudendum curavi, neque instar Virgiliani Mezentii exsangue et putidum Latinæ versionis cadaver Græco poetæ animato et vivido alligare sustinui : quod quidem dum faciunt nonnulli, præsertim in poetis, verendum est ne, ut quidam e veteribus, cum ignem cremandis mortuorum cadaveribus pollui crederet, graviter commotus Prometheum ad opem ferendam advocasse perhibetur, ut ignem, quem de cœlo clepserat, pari furto mortalibus (si posset) subduceret : consimiliter etiam exsistat aliquis, qui typographiæ inventorem subinde inclamare velit, ut beneficium hoc suum, ad usus indignos traductum, reposcat sibi, et saltem ad tempus retrahat.

Ὡς τέττιγα δρόσῳ με τοῖς λόγοις τρέφων,
Μόνοις τε πείθων τοῖς παροῦσιν ἐμμένειν,
Καὶ μηδὲν αἰτεῖν ἄλλο πλὴν σωτηρίαν.

Et p. 64. Καλῶς γεωργήσασα πολλοὺς τῶν νέων,
Πάντας γὰρ οὐ τίθημι, μὴ καὶ κομπάσω.
Πλὴν ἀλλὰ πλείστους ἦρεν ἐκ μαθημάτων,
Πλείστοις δὲ καὶ πρὸς ἦθος εἰσήνεγκέ τι,
Οὗ μᾶλλον ἡ παίδευσις εὐτυχεστέρα
Τούτων περισσῶν ἐν λόγοις κομψευμάτων.
Τούτους ἔγωγε τοὺς σοφισθέντας νέους
Κέρδος μέγιστον τῷ ταλάντῳ προσφέρω.

Eodem in loco innuit, se ætate provectum et viribus jam deficientibus ad dignitatem episcopalem protractum esse. Objicienti enim : Κρύψεις δέ σου τὸν λύχνον ἐν τῇ γωνίᾳ ; respondet :

Τί τοῦτο φῄς, ἄνθρωπε ; πῶς λαλεῖς λύχνον
Τὸν οὐκ ἔχοντα τὸ προσῆκον φῶς λύχνῳ ;
Ἦν λύχνος, οἶδα, καὶ γὰρ οὐκ ἀρνητέον.
Ἀλλ' εἰς τροφὴν ἔλαιον ἀρκοῦν οὐκ ἔχων
Ἐψυγμένην δείκνυσι τὴν θρυαλλίδα,
Ὡς τῷ μαρασμῷ καὶ τὸ τοῦ φωτὸς σέλας
Ἀμυδρὰ φαῖνον οὐκ ἔχει λαμπηδόνα.
Συνασθενεῖ γὰρ καὶ λόγος τῷ σαρκίῳ,
Ὥσπερ παθούσῃ μουσικὸν μέλος λύρᾳ.

Hujus Joannis Euchaitensis non exiguum nomen inter melodos Græcos, atque in ecclesiasticis Græcorum libris ingenii ejus ac pietatis monumenta occurrunt, e quibus *Canones in festa SS. Basilii, Nazianzeni ac Chrysostomi* cum versione sua publicavit Nic. Rayæus S. J. in Diss. præliminari ad tom. II *Act. SS. Junii*, p. 50-59 ; et *Canonem in Deiparam*, p. 49 sq. Canonis prioris ἀκροστιχίς est : Τρισήλιον φῶς τρεῖς ἀνῆψεν ἡλίους. *Canones in S. Nicolaum* citat Allatius contra Hottingerum, pag. 483. De hoc Joanne videndus etiam tom. I *Act. SS. Junii*, pag. 594 seqq. in quo, pag. 515-614, exhibetur scripta ab eo *Vita* præceptoris sui, *Dorothei Junioris*, Trapezuntii Chiliocomensis, cum versione Conradi Janningi S. J. Ex *Vita S. Eusebiæ*, cujus memoria apud Euchaitenses colebatur, profert nonnulla idem Allatius, lib. *De purgatorio*, pag. 754 seq. Forte in Catena Corderiana Patrum Græcorum in Psalmos, ubi Joannes citatur, intelligitur non Chrysostomus, qui semper in illo opere venit Chrysostomi nomine, sed Euchaitensis noster, quem Expositioni Origenis Psalmos adjecisse quædam, Colomesius, ex Antonii Verderii Catalogo mss. CPolitanorum adnotavit.

DE RECENTIORI TRIBUSQUE GRÆCORUM DOCTORIBUS

BASILIO, NAZIANZENO ET CHRYSOSTOMO

COMMUNI FESTO

Per Joannem metropolitam Euchaitarum instituto.

Vide Patrologiæ tom. XXIX, p. CCCLXXXIX.

VITA S. DOROTHEI JUNIORIS

SIVE IN CHILIOCOMO

Auctore monacho coævo discipulo ejus, facto deinde metropolita Euchaitarum.

Ex Ms. Græco Bibliothecæ Vaticanæ interprete Conrado Janningo.

—

CAPUT I.

Dorothei natales, fuga, monachatus, sacerdotium.

1. Oportebat equidem non modo prisca, sed etiam recentiori rerum gestarum narratione commendari Pontum, ut utrimque fieret celebrior gloria ejus,

A

α'. Οὐ παλαιοῖς ἄρα μόνον ἀλλὰ καινοῖς διηγήμασιν ἔδει κοσμηθῆναι τὸν Πόντον, ὡς ἂν ἀμφοτέρωθεν εὖ ἔχοι δεδοξασμένος, τὰ παρόντα μὲν ἀναγέρων

εἰς τὴν τῶν προγεγονότων ὁμοίωσιν, ὥσπερ εἰς A προγόνων εὐγένειαν, τὸ δὲ κλέος ἐκείνων ὑπὲρ πίστιν ἄλλως δοκοῦν διὰ τὸ παράδοξον ἐκ τῶν παρόντων πιστούμενος· καὶ παρά τε τῆς ὄψεως παρά τε τῆς ἀκοῆς τὸ πρὸς ἀρετὴν ἀνδρῶν γόνιμον καὶ πολυφόρον μαρτυρούμενος, ὧν ἅπασαν πλήρη τὴν ἑαυτοῦ περίχωρον ἔχει· ἄλλου κατ' ἄλλο μέρος αὐτῆς ἐν διαφόροις καιροῖς τὴν τοῦ καλοῦ κατόρθωσιν ἐπιδειξαμένου, καὶ μέντοι καὶ τὸ σῶμα μετὰ τοὺς ἄθλους αὐτοῦ που καταλιπόντος παρὰ τὸν τόπον τῆς ἀγωνίας, τοῖς περιοίκοις ἐνέχυρον ἀσφαλὲς σωτηρίας.

β'. Τούτων εἷς καὶ Δωρόθεος, ὁ μέγας ἐν ἀσκηταῖς· λέγω δὲ τὸν νέον καὶ καθ' ἡμᾶς· περὶ οὗ πολὺς λόγος, καὶ μακρᾶς συγγραφῆς καὶ ἱστορίας δεόμενος· ἡμῖν δ' ἀποχρήσειν ἐκ πολλῶν ὀλίγα δοκῶ B μοι· ἀντὶ πολλῶν γὰρ ταῦτα, κἂν οὐ πολλά· ἐπείπερ ἱκανὰ καὶ αὐτὰ τό τε ἄκρως φιλόσοφον τοῦ ἀνδρὸς παραστῆσαι καὶ τὸ πάνυ φιλόθεον, ἔτι δὲ καὶ ὅσης ἀπήλαυσε τῆς χάριτος ἐπὶ τούτοις, καὶ πρὶν ἐντεῦθεν ἀπαναστῆναι, ἀῤῥαβῶνα τῆς νῦν ἐκδεξαμένης αὐτὸν καὶ πρὸς Θεὸν οἰκειώσεως. Οὗτος τοιγαροῦν ὁ τοσοῦτος ἐφύη μέν ποθεν ἔνθεν ἐξ ἐπισήμου πόλεως γείτονος, μᾶλλον δὲ μητροπόλεως ἔθνους οὐκ ἀνωνύμου. Τραπεζούντιος γάρ· γένος καὶ τῶν εὖ γεγονότων, καὶ τῶν ἐν τέλει τὰ πρῶτα· ἐν γὰρ πατρικίοις ἐτέλουν οἱ πρὸς πατρὸς πατέρες αὐτῷ· καὶ τούτων οὐ τοῖς ἐξ ἰδιωτῶν ἄρτι πρῶτον εἰς τοῦτο παραγγείλασι τὸ ἀξίωμα, ἀλλ' οἷς, ὡς ἂν εἴποι τις, κατὰ κλῆρον ἦν ἡ εὐγένεια, καὶ οὓς γενεσίως C ἔτι καὶ νῦν, ὡς ἐπίσημόν τι γένους λαμπρότατον, οἷον Ἡρακλείδας τινὰς καὶ Πελοπίδας ἐπιφημίζουσιν.

γ'. Ἐκ τούτων οὖν προελθὼν καὶ τὰ τοῦ βίου προοίμια ὑπὸ διδασκάλοις κοσμίως καὶ παιδαγωγοῖς διανύσας, ὡς εἰκὸς ἦν δήπου τὸν εὐγενῆ· ὅτε πρῶτον ἀνέβη δωδεκαέτης, ἡδίστη καθίσταται φροντὶς τοῖς πατράσι καὶ σκέψις ἐπ' αὐτῷ παραχρῆμα, καὶ βουλὴ περισπούδαστος, γάμου καταδῆσαι δεσμοῖς τὸν ἐλεύθερον. Ἔτι γὰρ ἠγνόουν οἱ ἄνθρωποι ὡς ὁ παῖς αὐτοῖς εὐγενέστερος τὴν ψυχὴν ἢ τὸ σῶμα, ὅς γε καὶ πρὸ τῆς σωματικῆς ἡλικίας ὑπὲρ τὸ σῶμα φρονήσας, καὶ παρὰ τὴν πρώτην εὐθὺς εἰς ὑψηλότερα βλέψας τῶν κοινῶν καὶ νενομισμένων, σαρκὸς D μὲν καὶ αἵματος ὑπεριδεῖν δεῖν ᾠήθη, ὅλον δὲ καὶ σῶμα καὶ πνεῦμα καθαρὸν τηρῆσαι τῷ πνεύματι. Ταύτῃ τοι καὶ ἄλλως οὐκ ἔχων ἐκ τῆς κεφαλῆς ἐπιθυμίας ταύτης τυχεῖν, καὶ τῶν ἀνθελκόντων ἐκείνων ἐμποδίων περιγενέσθαι, ἑαυτὸν σοφῶς ὑπεκκλέπτει, καὶ ταχὺ φυγὰς ὁ γενναῖος, ἐντεῦθεν

dum illa quæ nunc geruntur, similia iis quæ olim gesta sunt a generositate majorum nostrorum, his ipsis fidem præstant, futuris alioqui propter nimiam suam admirabilitatem incredibilibus; et visus auditusque simul testimonium perhibent fecundæ hominum illorum ad virtutem indoli, quibus omnis late regio circum abundat; aliis atque aliis, per diversas ejus partes temporaque præclara virtutum exempla præbentibus; quin etiam corpus, decursa vitæ palæstra, subinde relinquentibus in loco certaminis tesseram salutis indubitatam circum incolentibus mansurum.

2. Ex horum numero fuit etiam Dorotheus, præclarus ille in paucis ascetes: Dorotheum dico Juniorem, qui nostra ætate floruit; de quo frequens sermo, multæ scriptionis ac narrationis indigus: sed nobis suffectura puto e multis pauca; cum ei pauca illa multorum instar habitura sint, utpote accommodata ad repræsentandum summam vir sapientiam summamque religionem; et in iis quanta præventus sit gratia, quamque certam, priusquam hinc emigraret, acceperit arrham illius, qua nunc fruitur, familiaritatis divinæ. Talis igitur tantusque vir, ex illa regione aliquando duxit originem, utpote natus in celebri urbe, Ponto vicina, aut potius in metropoli clarissimæ gentis. Erat enim a Trapezuntiis (1); genus trahens e nobilissimis parentibus, iisque in magistratu principibus; majores quippe ejus ex parte patris numerabantur inter patricios, non illos qui recens e plebe ad istam dignitatem pervenerant, sed quibus nobilitas, ut dicam, hæreditaria erat; quique etiamnunc ob insigne prosapiæ suæ decus, uti Heraclidæ quidam aut Pelopidæ (2), laudantur.

3. Talibus itaque prognatus parentibus, exordium vitæ sub disciplina magistrorum ac pædagogorum præclare, ut nobilem decet, peregit. Ubi primum attigit annum ætatis duodecimum, suavis sollicitudo parentibus oborta est, considerantibus ac studiose consultantibus de filio in matrimonium collocando. Ignorabant enim eatenus homines, puerum illum animi magis quam corporis nobilitate præstare, qui ante ætatem corporalem supra corpus sapiens, a teneris statim annis oculorum aciem in sublimiora, quam putabatur et alii plerumque solent, intendit; persuasum habens, carni et sanguini remittendum nuntium esse, totumque et corpus et animum in munditia spiritui reservandum. Itaque desperans, aliter compotem se fieri ardentissimi desiderii sui et obstacula id impedientia perrumpere posse; clam sese subducit et cele-

(1) Ergo Trapezunte natus, celebri civitate ad Pontum Euxinum, quæ alio quoque nomine Oezenis appellatur. Est et Trapezus alia ad sinum Arabicum: et tertia in Arcadia. Sed de priore hic sermo, cujus antiquitati grande decus addidit imperium Orientis, Constantinopoli eo ab imperatoribus Græcis sæculo XIII translatum, ibique annos fere ducentos retentum. Fuit eadem natale solum celeberrimorum virorum Georgii, vulgo Trapezuntii, et cardinalis Bessarionis.

(2) Duæ hæ familiæ celeberrimæ censebantur ab Hercule et Pelope ductæ, inter quas de Peloponensi possessione adeo famosa contentio fuit, ut Heraclidarum in illam reditus aliquibus etiam pro epocha fuerit. Vide Salianum a. m. 2950, num. 3.

rem inde abiens capessit fugam : in qua diu oberrans inquirendo sibi institutorem idoneum, utpote admodum adolescens et peregrinationibus alioqui non assuetus, Amisum (5) tandem pervenit ; ubi et desideratum quæsitumque reperit ex Dei nutu magistrum. Erat is Joannes, quem fugiens quærebat et quæsitum invenit : Joannes, inquam, ille qui res divinas aliasque sancti Spiritus afflatu probe callebat, et ornatam perspicacitatis dono habebat animam.

4. Admirabilis itaque Joannes iste etiam tum occupabatur in jaciendis sanctissimi monasterii sui fundamentis, quod vulgo Gennæ, id est Nativitatis, appellant : cumque intuitus fuisset profugum hospitem, plenis, ut dici solet, velis eo delatum, studiumque omne et ingenium adhibentem, ut ascriberetur in numerum discipulorum qui jam tum disciplinam monasticam ab ipso docebantur : suavissimo vultu excipit juvenem et manibus supinis amplectitur ; animi nempe sui perspicacitate, quam diximus, solerter futura prævidens. Omnibus porro experimentis prius in medium prolatis ac sumptis, animum juvenis affectumque tentandi causa, prout leges monasticæ exigunt, interrogavit, quomodo obedientiæ, quæ inter alias virtutes primas tenet, affectus ; quomodo ad labores doloresque ferendos animatus esset ; et, ut breviter dicam, quidquid aliud ex regula debent a præpositis interrogari qui in hanc magnam virtutis palæstram recipiendi sunt, sufficienter eum examinavit. Postquam autem omnia quæ ad religiosæ institutum spectant, probare juvenem ac nihil a perfectione alienum meditari comperit ; animos ei addens, comam detondit, eoque loco omnino dignum futurum in templum deduxit.

5. Atque illud quidem primum maximumque votorum Dorotheo fuit : qui inde in modum cervi, de quo Psalmista [1], in siti currens, ad fontem hunc spiritualem, et sitim levavit et desiderium exstinxit ; imo vero accendit potius et excitavit magis. Posteaquam enim dulcedinem ejus gustarat, vehementiori ejusdem percipiendæ desiderio inflammabatur ; semperque id quod præsens aderat, in sumente excitabat cupidinem illius quod aberat. Hinc itaque orsus præclarum vitæ suæ institutum, sacramque ingressus palæstram, ecquodnam genus monasticarum virtutum prætermisit ? cuinam primas in exercitio bonorum operum concessit ? Statim namque initio, eo quod in primo ætatis flore versans, corpus subjicere spiritui per labores et afflictiones deberet, jussus fuit necessitatibus fratrum inservire. Ad hæc Patre omnium et magistro communi, alias ex aliis laborioso juveni præbente exercitandi sese occasiones, ad illustranda ejus bona opera ; difficile dictu est, in

A ἀπιὼν ᾤχετο. Οὐκ ὀλίγον δὲ πλάνηθεὶς, κατὰ ζήτησιν ἀνδρὸς παιδευτοῦ, οἷα κομιδῇ νέος καὶ πρὸς ξενιτείαν ἄλλως ἀήθης, ἐν Ἀμισῷ ποτε γίνεται, κἀκεῖ τὸ ποθούμενον κατὰ θείαν νεῦσιν εὑρίσκει. Ἰωάννης ἦν τῷ φυγάδι τὸ ζητούμενον εὕρεμα· Ἰωάννης ἐκεῖνος, ὁ τὰ θεῖα πολὺς, ἀνὴρ τά τε ἄλλα θεοφορούμενος, καὶ τῷ διορατικῷ τὴν ψυχὴν κεκοσμημένος χαρίσματι.

δ'. Οὗτος οὖν ὁ θαυμάσιος ἐτύγχανε μὲν ἄρτι τῇ κατ' αὐτὸν εὐαγεστάτῃ μονῇ τοὺς θεμελίους καταβαλλόμενος, ἣν οὕτω πως τῆς Γέννας καλοῦσιν. Ἰδὼν οὖν τὸν πρόσφυγα ξένον, πλήρεσιν ἱστίοις, ὃ δή φασιν, εἰς ταύτην κατάραντα, καὶ πάσῃ σπουδῇ B καὶ προθυμίᾳ χρώμενον, ὥστε τῷ χορῷ συνταγῆναι τῶν ἤδη παρ' αὐτῷ τὴν ἄσκησιν παιδοτριβουμένων· ἥδιστά τε προσδέχεται, ἀκριβὴς, ὅπερ ἔφαμεν, στοχαστὴς τοῦ μέλλοντος ὢν διὰ τὴν τοῦ νοῦ καθαρότητα καὶ χερσὶν ὑπτίαις παραλαμβάνει. Πᾶσαν δὲ πεῖραν πρότερον καὶ προσενεγκὼν καὶ λαβὼν τῆς τοῦ νέου γνώμης καὶ διαθέσεως, ὥσπερ νόμος ἀσκητικὸς, ὅπως μὲν πρὸς εὐπείθειαν τὸ πάντων ἐν τούτοις κυριώτατον ἔχει, ὅπως δὲ πρὸς πόνους καὶ κακοπάθειαν, καὶ εἴ τι ἄλλο δόκιμον, συνελόντα εἰπεῖν τοὺς εἰς τὴν μεγάλην ταύτην παλαίστραν ἀποδυομένους νενόμισται παρέχειν τοῖς προεστῶσιν, ἱκανῶς κἀν τούτῳ ζητήσας. Ἐπεὶ τὰ πάντα συμβαίνοντα τῇ πνευματικῇ πολιτείᾳ τὸν γεννάδαν C ἑώρα, καὶ πρὸς οὐδὲν ἀλλοτρίως τῶν καλῶν διακείμενον, τέλος ἀποκείρει θαῤῥήσας, καὶ τῷ ἱερῷ τὸν ἄξιον ἐγκαθίστησι.

ε'. Τοῦτο μὲν Δωροθέῳ τῶν ἐφετῶν τὸ πρῶτον καὶ μέγιστον· οὕτω δὴ κατὰ τὴν ψαλμικὴν ἔλαφον, ἐν δίψει δραμὼν, παρὰ τῇ πηγῇ τοῦ πνεύματος ταύτῃ, τό τε δίψος κατέπαυσε καὶ τὸν πόθον ἀνέπαυσε, μᾶλλον δὲ πολλῷ πλέον ἀνῆψε καὶ διηρέθισε, μετὰ τὴν τῆς γλυκύτητος γεῦσιν ἐπιεικῶς ἐκκαυθεὶς πρὸς τοὺς τῆς γλυκύτητος ἔρωτας, καὶ ἀεὶ τὸ παρὸν εἰς ὑπέκκαυμα λαμβάνων τοῦ λείποντος. Ἐντεῦθεν τοίνυν ἀρξάμενος τῆς καλῆς ἐργασίας, καὶ τῶν ἱερῶν ἀγώνων ἀψάμενος, ποῖον μὲν εἶδος ἀσκητικῆς παρέλιπεν ἀρετῆς ; τίνι δὲ τοῦ πρωτείου D τῶν καλῶν παρεχώρησεν; Ἐτάχθη μὲν γὰρ εὐθὺς ὁ θαυμάσιος, ὡς ἐν ἀκμῇ νεότητος ὤν, καὶ καταπονεῖν ἐν κόποις τὸ σῶμα πρὸς ὑποταγὴν δεόμενος πνεύματος, διακονεῖν ταῖς χρείαις τῶν ἀδελφῶν· τοῦ δὲ κοινοῦ Πατρὸς καὶ καθηγητοῦ ἀφορμὰς ἑκάστοτε χορηγοῦντος τῇ τοῦ νέου φιλοπονίᾳ πρὸς κατορθωμάτων ἐπίδειξιν, οὐκ ἔστιν εἰπεῖν ἐφ' ᾧ τινι πλέον ἢ ἔλαττον δοκιμώτερος οὗτος ἀπέβη καὶ διεφάνη· ἴσα γὰρ τὰ πάντα καὶ ὅμοια καὶ ἀλλήλων

[1] Psal. XLI, 2.

(5) Amisus urbs episcopalis ad Pontum Euxinum. Dist t a Sinope stadia 1020, ut testatur Arrianus in Periplo, quamvis Stephanus numeret tantum 900.

ἐχόμενα, καθάπερ πολύπλοκος σειρά τις χρυσῆ, τὸ A γενναῖον, τὸ πρόθυμον, τὸ λελογισμένον, τὸ περιδέξιον, τὸ θᾶττον ἢ κελευσθῆναι πρὸς τὸ κελευόμενον ὑπακούειν, τὸ κρεῖττον ἐλπίδος ἐξανύειν τὸ ἔργον· ἐπὶ πᾶσι, τὸ πάντων ὑψηλότατόν τε καὶ μέγιστον, τὸ μηδὲν μέγα κατορθοῦν οἴεσθαι, κἂν τὰ πάντων ἄριστα κατεπράξατο· ἀλλὰ πρὸς τὴν Δεσποτικὴν ὁρῶν ἐντολὴν, καὶ μετὰ τὴν τῶν πάντων ἐκπλήρωσιν ἀχρεῖον ἑαυτὸν καλεῖν δοῦλον, καὶ τῆς τῶν ὑπηρετουμένων εὐχῆς καὶ εὐλογίας ἀνάξιον.

ς'. Οὕτω δ' ἐπὶ μήκιστον χρόνον ταῖς τοιαύταις ἐργασίαις διαγενόμενος, καὶ δεξιὸς ὡς ἄλλος οὐδεὶς τὰ πρὸς θεραπείαν ἀνθρώπων μαρτυρηθεὶς, ἐντεῦθεν ἄξιος κρίνεται καὶ Θεοῦ λειτουργίας, καὶ διακο- B νήσας καλῶς (τὸ γὰρ ἀποστολικὸν εἰπεῖν εὔκαιρον) βαθμὸν ἑαυτῷ καλὸν περιποιεῖται, ἐν καθέδρᾳ πρεσβυτέρων αἰνεῖν τὸν Κύριον εἰκότως ἀξιωθείς. Τὸν δὲ τοιοῦτον βαθμὸν ἐπιστεύθη μὲν εὖ μάλα κατακοσμῆσαι δι' ἔργων τῶν καθηκόντων· κατεκόσμησε δὲ μᾶλλον ἢ ἐπιστεύθη· οὕτω μὲν φιλοπόνως περὶ τὴν ἱερὰν λειτουργίαν ταύτην διατεθεὶς, ὡς ἐπὶ ὅλοις ἔτεσι δυσὶ καὶ ἑξήκοντα, ἐξ ὅτου τὴν πρεσβύτερον ἀνεδέξατο, αὐτὴν καθ' ἑκάστην τὰ τῆς εὐαγοῦς μυσταγωγίας ἐπιτελεῖν πάσης ἄνευ προφάσεως καὶ ὄκνου δίχα παντός· οὕτω δὲ φιλοσόφως καὶ καθαρῶς, ὡς μετὰ τὴν νέαν μονὴν (περὶ ἧς αὐτίκα λελέξεται) καὶ τὴν πρὸς ταύτην μετάβασιν μήτ' ἐκτὸς τῶν ὅρων αὐτῆς τὰ τῶν ποδῶν ἴχνη θεῖναι, C μήτε γυναικὶ τὸ παράπαν εἰς ὄψιν ὑπομεῖναι παραγενέσθαι· καὶ τῶν ἀνδρῶν δὲ, μόνοις ὡς ἥδιστα συνεῖναι τοῖς φιλοθέοις, καὶ τὴν ἀρετὴν ἐπίσης αὐτῷ διηνεκῆ μελέτην πεποιημένοις, τῶν δ' ἑτέρως ἐχόντων τὰς ὁμιλίας ἐκτρέπεσθαι· ἑαυτῷ δὲ συνεῖναι καὶ Θεῷ τὰ πολλὰ, οὐχ ἁπλῶς τὰς εὐχὰς, οὐδ' ὡς ἄν τις ἄλλος ἀφοσιούμενος, ἀλλ' ὄμβροις ἀεννάοις δακρύων καταβρέχων τὸ ἔδαφος, τῷ θείῳ πυρὶ τῆς θαυμαστῆς κατανύξεως εὐαγγελικῶς τὴν καρδίαν καιομένην ἔχων ἐν ἑαυτῷ, καὶ τὸ πρόσωπον, ὥσπερ ὁ Θεόπτης τὸ πρότερον, ἐκ τῆς αὐτῆς αἰτίας καὶ οὗτος δεδοξασμένον δεικνὺς καὶ μικροῦ τι κρεῖττον ὁμοίως ὄψεως ἀνθρωπίνης. Οὕτως ᾔδει τιμᾶν ὁ ἱερὸς ἐκεῖνος ἱερωσύνην, οὕτω δ' αὖ πάλιν παρ' ἐκείνης ἀντιτιμᾶσθαι. Τί δὲ οὐκ ἔμελλεν, ᾧ τοσοῦ- D τον ἐξέλαμψεν ὁ βίος ὁ μετὰ ταῦτα, καὶ τοιαύταις τὸ θεῖον θεραπείαις ἐξῳκειώσατο (ἵνα μὴ τὰ καθ' ἕκαστα τῶν ἄλλων ἐπιὼν διατρίβω), ὡς καὶ θεαμάτων ἀποῤῥήτων ἀξιωθῆναι τὸν ἄνδρα, καὶ μυστηρίων μεγάλων ἀποκάλυψιν δέξασθαι, ὧν τὸ τέλος ψυχῶν οἰκονομία καὶ σωτηρία παράδοξον μὲν τὴν ἀφορμὴν

A quonam magis minusve insignis evaserit atque apparuerit. Omnia enim ejus virtutum decora inter se paria ac simillima, et ad instar catenæ aureæ multorum annulorum connexa erant; nempe animi ejus magnitudo ac promptitudo, prudentia, sapientia, obedientia mandatum prævertens, exsecutio operum perfectior quam sperari posset; denique quod omnium præcipuum et maximum est, sui æstimatio qua nihil quidquam præclare fieri a se putabat, tametsi præclarissima quæque operaretur; sed Dominicum respiciens præceptum, cum omnia explevisset, inutilem se ipse appellabat servum [a], et Deo famulantium precibus, et benedictione indignum.

6. Cum talibus longissimo tempore dedisset operam exercitiis et hominum famulatui tam promptum se exhibere probatus esset, ut nemo magis dignus B quoque judicatus est qui divino missæ sacrificio applicaretur; et egregie ministerium suum obiens (ad rem quippe facit Apostoli sententia [b]), gradum sibi bonum acquisivit, ex merito dignus, qui in cathedra seniorum laudaret Dominum. Istiusmodi porro gradum, per operam eidem convenientia, creditus fuit quam optime ornare; sed ornavit reipsa magis quam creditus fuit: nam sacrosancto sacrificio operabatur tanta quidem cum sedulitate, ut totis sexaginta duobus annis, ex quo ordine sacerdotali initiatus fuit, sacram hostiam Deo obtulerit quotidie, nulla se impediri ab instituto causa, nullo torpore, passus. Tanta vero cum prudentia et puritate; ut post ædificatum novum monasterium, de quo mox sermo erit, et factam C eo commigrationem, nunquam extra septa ejus pedem extulerit, aut mulierem omnino ullam conspectum suum subire sustinuerit. Cum iis tantum viris suavissime conversabatur, qui amore Dei flagrabant et perpetuo, uti ipse, virtutis exercitia obibant; eorum vero, qui aliter affecti erant, consuetudinem declinabat. Secum et cum Deo agebat plerumque, non sola huic præces suas, quemadmodum alii solent, persolvens; sed interea perpetuo etiam lacrymarum imbre pavimentum rigans: circumferebat enim cor, juxta Evangelium [c], divina mire compunctionis flamma ardens in seipso, eademque ex causa præferebat faciem, uti olim is (6) qui Deum viderat, glorificatam et aliquid humana specie majus exhibentem. Ita no- D verat sanctus ille sacerdotium honorare; ita rursum a sacerdotio honorabatur. Quid enim minus evenire illi poterat, cujus reliqua exinde vita adeo excelluit, talique rem divinam pertractavit observantia, ut arcanis etiam visionibus (ne singula viri gesta prosequar) dignatus sit et grandium mysterio-

[a] Luc. XVII, 10. [b] II Tim. I, 3. [c] Luc. XXIV, 32.

(4) Pro ἀηθής legebatur in ecgrapho nostro ἀληθής; non recte hoc loco.
(5) Γέννα, *Nativitas*, *Ortus*; fortassis, quia sub titulo Natalis Dominici dedicatus locus erat.

(6) Nempe Moyses de quo Exodi XXXIV, 35: Καὶ εἶδον οἱ υἱοὶ Ἰσραὴλ τὸ πρόσωπον Μωυσέως, ὅτι δεδόξασται.

rum revelationem acceperit; quorum finis, animarum directio et salus, quæ mirabile quidem initium atque occasionem, exitum vero spe omni meliorem sortita sunt.

A λαβοῦσα καὶ τὴν ἀρχήν, εἰς δὲ κρεῖττον πάσης ἐλπίδος ἀποτέλεσμα λήξασα.

CAPUT II.

Exstases patitur, et divinitus jussus exstruit monasterium ac templum.

7. Quo igitur modo ac initio ista evenere? Mittebatur aliquando a Patre suo spirituali Dorotheus, negotii quidpiam curaturus: neque enim posteaquam ad venerandum sacerdotii ordinem evectus erat, a ministeriis fratrum magna cum humilitate et alacritate animi obeundis cessabat. Cum vero subditi partes præclare omnes explesset, oportebat illum, qui aliis subesse et obedire in tantis rebus didicerat, tandem aliis quoque ipsum imperare, et vere magnum vocari in regno cœlorum; cum non modo faceret quod subditi est, sed etiam doceret, subjectionem esse signum visitationis divinæ, ob quam et gratia Dei ipsum sibi per amorem desponderat. Cum ergo euntem quo missus erat egregium virum tertia diei hora deprehendisset, curriculo se contulit orandi causa ad aliquod e templis viæ adsitis, prout consuetudo illi erat, tametsi negotiis maxime gravibus urgeretur: templum autem S. Annæ vocabatur, aviæ Servatoris nostri. Ingressus itaque intro posuit humi genua; et manibus, oculis, mente in cœlum sublatis, totus in ecstasin obiit; ac tandem vix sibi redditus, tertium exclamavit: Sancta Trinitas, tibi gloria. Et tunc quidem nihil forte amplius indicante visione, existimavit sine causa vocem illam sibi elapsam esse: premensque silentio in sinu suo mysterium, animi simul pendebat, simul considerabat sedulo, quid illud sibi vellet. Nec multum intercessit temporis, cum denuo ministerii cujuspiam causa aliquo missus, perfectius planiusque mysterium edoctus est, hunc in modum.

ζ'. Τίς οὖν ὁ τρόπος καὶ πόθεν; Στέλλεταί ποτε κατά τινα χρείαν, ὑπὸ τοῦ μεγάλου Πατρὸς ἐφ' ὃ δεῖ. Καὶ γὰρ οὐδὲ μετὰ τὸ τῆς ἱερωσύνης αἰδέσιμον τοῦ λειτουργεῖν ἀπέστη τοῖς ἀδελφοῖς μεγέθει τε ταπεινοφροσύνης καὶ προθυμίας ἀκμῇ. Ἐπεὶ δὲ ἅλις εἶχεν αὐτῷ τὰ τῆς ἀρίστης ὑποταγῆς, καὶ ἔδει, ἄρχεσθαι μαθόντα καὶ πειθαρχεῖν εἰς τοσοῦτον, ἤδη καὶ αὐτὸν ἄλλων ἄρξαι, καὶ μέγαν ἀληθῶς ἐν τῇ βασιλείᾳ κληθῆναι τῶν οὐρανῶν, μὴ μόνον ποιήσαντα τὴν ὑποταγήν, ἀλλὰ καὶ διδάξαντα ἐνταῦθα τὰ σύμβολα τῆς θείας ἐπισκοπῆς, κἀντεῦθεν ἡ χά- B ρις ἤδη τὸν ἑαυτῆς μνηστεύεται ἄξιον. Τρίτη τὸν γεννάδαν ὁδεύοντα τῆς ἡμέρας ὥρα καταλαμβάνει· ὁ δὲ πρός τινα τῶν παροδίων ναῶν, εὐχῆς εἰσέδραμε χάριν (τοῦτο γὰρ ἦν ἔθος αὐτῷ, καὶ τὰ πάντων ἤπειγε σπουδαιότατα)· ὁ ναὸς δὲ Ἄννης, ὡς λόγος, τῆς ἁγίας προμήτορος τοῦ Σωτῆρος ἡμῶν. Παρελθὼν τοίνυν εἴσω, καὶ δοὺς τῷ μὲν ἐδάφει τὰ γόνατα, πρὸς οὐρανὸν δὲ χεῖρας καὶ ὄμματα καὶ νοῦν ἀνυψώσας, ἐν ἐκστάσει γέγονεν ὅλος, καὶ σὺν χρόνῳ μόλις ἐπανελθών, τρὶς ἑξῆς ἀνεφθέγξατο· Τριὰς ἁγία, δόξα σοι. Τότε μὲν οὖν οὐδὲν ἴσως πλέον ἐπισημήναντος τοῦ ὀφθέντος, ἄλλως τε αὐτῷ τὴν φωνὴν ταύτην ἐπελθεῖν ᾤετο, καὶ σιγῇ παρ' ἑαυτῷ κατέσχε τὸ θαῦμα, διαπορούμενος ἅμα, καὶ περι- C σκοπῶν πανταχόθεν τοῦ μυστηρίου τὴν δύναμιν. Οὐ πολὺ τὸ ἐν μέσῳ, καὶ πάλιν ἐπί τινα σταλεὶς λειτουργίαν, τελεώτερον εὐθὺς καὶ τρανώτερον διδάσκεται τὸ ἀπόρρητον· διδάσκεται δέ.

8. Incendenti forte ad pedem hujusce collis, qui hoc ejus sacrum monasterium in vertice suo nunc ostentat, objecta est divina quædam visio hominis in habitu monachi, canitie venerandi, sacro vestitu decenter ornati, divinum quidpiam facie præferentis; qui nomine suo sanctum compellans; Viden'[a], inquit, fili Dorothee, id quod hic superjacet? simulque manu fastigium monstrabat: Istud, inquiens, olim domicilium fuit, a multis præclaris viris inhabitatum, templo ornatum venerabili, divinissimæ Triados appellatione insignito, cujus nunc tantum parietinæ visuntur superstites. Illud ipsum per te rursum excitari debet magnificentius, et inhabitari splendidius, ad honorem sanctissimæ Trinitatis, cujus ita stat voluntas. Tu vero fac horum memineris suo tempore, et sine cunctatione obedias. Cæterum bono animo et spe sis: sanctæ enim Triadi omnia curæ erunt. His dictis, qui apparebat ex oculis statim evanuit: ipse vero qui apparentem viderat, loquentemque audierat, timore

η'. Παρὰ τοὺς πρόποδας ἰόντι τοῦ βουνοῦ τοῦδε, ὃς τὴν ἱερὰν ἐκείνου ταύτην μονὴν ὑπὲρ ἑαυτοῦ νυνὶ φέρει, θειοτέρα τις ὄψις αὐτῷ ἐν μοναχοῦ συνήντησε σχήματι· καὶ ὁ μοναχὸς πολιὸς, ἱεροπρεπὴς τὴν στολὴν, θεοειδὴς τὴν μορφήν. Οὗτος τοίνυν τὸν ὅσιον ὀνομαστὶ προσειπὼν, Ὁρᾷς, ἔφη, τέκνον Δωρόθεε, τὸ ὑπερκείμενον τοῦτο; καὶ ἅμα τὸν λόγον τῇ χειρὶ παρεδείκνυ· Τοῦτο, εἶπεν, ἦν ὅτε πολλῶν μεγάλων ἀνδρῶν κατοικητήριον ἦν ἱερὸν ἔχον ἅγιον, D τῇ ἐπικλήσει τιμώμενον τῆς ὑπερθέου Τριάδος, τὸ νῦν ἐν ἐρειπίοις μόνον ὁρώμενον· ὅπερ αὖθις ἀναστῆναι δεῖ παρά σου μεγαλοπρεπέστερον, καὶ τὸν τόπον οἰκισθῆναι φιλοτιμότερον, ἐπὶ τιμῇ τῆς Τριάδος· τοῦτο γὰρ αὐτῆς ἐστι θέλημα. Σὺ δὲ ἀλλ' ὅπως μοι τούτων ἐν καιρῷ μνημονεύσεις, καὶ μηδὲν σκηψάμενος ὑπακούσεις. Τἄλλα δὲ εὔελπις ἔσο· τῇ γὰρ Τριάδι πάντα μελήσει. Ὁ μὲν οὖν φανεὶς, ταῦτ' εἰπὼν, ἐξ ὀφθαλμῶν εὐθὺς ἦν· τὸν ἰδόντα δὲ καὶ ἀκούσαντα φόβος ἅμα κατέσχε καὶ χαρὰ λόγου κρείττων· τῷ μὲν παραδόξῳ τῆς ὄψεως ἐκπεπληγ-

[a] Psal. IV, 10.

μένον, ὥσπερ εἰκὸς, καὶ θορύβου τὴν ψυχὴν πεπλησμένον, χαίροντα δ' ὅμως τῇ τοῦ πρὶν ἀποῤῥήτου δηλώσει καὶ σαφηνείᾳ, καὶ ὅτι μὴ μάτην αὐτῷ κατὰ τὴν θεωρίαν ἐκείνην ἡ Τριὰς ὅλῃ γλώσσῃ τὸ τρίτον ἐξεφωνήθη. Οὔπω δ' οὖν εἶχε συνιδεῖν τι πέρας τοῦ πράγματος· ἀλλ' ἦν ἡ τῆς προτέρας λύσις, ὡς ἔοικε, δευτέρας ἀπορίας ἀρχή· τοῦτο μὲν τὴν τάξιν θυμουμένῳ, καὶ ὡς οὐκ ἐξὸν αὐτῷ, ὑπὸ ἐντολήν τε ἔτι κειμένῳ καὶ τὴν ὑπακοὴν διανύοντι, μέγα τε ποιεῖν ἢ μικρὸν παρὰ τὴν τοῦ ἄγοντος βούλησιν· τοῦτο δὲ καὶ τὸ ἴδιον μέτρον εὐσυνέτως σκοποῦντι, καὶ μήτε πρὸς ποιμαντικὴν ἐπιστήμην, μήτε πρὸς δαπάνην ἢ μέριμναν ἔργου τηλικούτου καὶ πράγματος ἱκανῶς ἔσχεν, ὅλως λογιζομένῳ· ἄλλως τε καὶ πόθος αὐτὸν ἄῤῥητος, οἷος τῶν ἀφύκτων σειρήνων, τοῦ διδασκάλου κατεῖχε, καὶ πάντα μᾶλλον παθεῖν ἢ ζημιωθῆναι τούτου ὑπέμενεν.

θ'. Ὁ μὲν οὖν ἐν τούτοις ἦν καὶ τούτοις λογισμοῖς προσεπάλαιεν· οὐκ ἦν δὲ ἄρα ταῦτα λαθεῖν τὸν βλέποντα, ὅστις οὐκ ἄλλος, ἀλλ' αὐτὸς ἦν ἐκεῖνος, ὁ τοῦ θεσπεσίου τοῦδε Πατρὸς καθηγητὴς καὶ διδάσκαλος, ᾧ καὶ νῦν ὡς ἀεὶ πάντα γνώριμα τίθησι, καίτοι γε μακρὰν ἀφεστῶτι, ὁ ἀνακαλύπτων βαθέα καὶ ἀπογυμνῶν κεκρυμμένα. Ὑποστρέψαντα γὰρ μετὰ τὴν τῆς διακονίας ἐκπλήρωσιν, μικρὸν ἐπισχὼν, μετακαλεῖται τὸν ὅσιον, καὶ Τί, φησὶ, μέλλεις, ὦ Δωρόθεε τέκνον, ἢ μήτι που σύγε λήθην ἔσχες τοῦ χρηματίσαντος καὶ ὧν ἐκεῖνος ἐπέσκηψεν; Εἰπέ, καὶ διαταραχθέντα τὸν ὅσιον ἀθρόως ἰδὼν πρὸς τὸ τοῦ λόγου παράδοξον, καὶ καθάπερ ὑπό τινος βροντῆς ἐκτεθαμβημένον, ἀνελάμβανέ τε κατὰ μικρὸν, καὶ ἀνεκαλεῖτο σὺν εὐμενείᾳ, καὶ τέλος τὰς χεῖρας ἐπιθεὶς ἐπανήγαγεν. Ὁ δὲ, ἑαυτοῦ τε ἅμα καὶ τῶν πατρικῶν ἰχνῶν γεγονὼς, ἱκέτευεν, ἠντιβόλει, κατελιπάρει, φιλήμασι, δάκρυσι, χειρῶν ἐμπλοκαῖς, τοὺς ὡραίου ἐκείνους πόδας ἐξεθεράπευε. Τί γὰρ οὐκ ἔλεγε; τί δὲ οὐκ ἐποίει τῶν εἰς οἶκτον ἱκανῶν ἐπισπᾶσθαι ψυχὴν φιλοικτίρμονα; δι' ὧν ἁπάντων ἓν τοῦτο παρῃτεῖτο καὶ μόνον, τὴν ἀπ' ἐκείνου διάστασιν, χωρισμὸν Θεοῦ ἄντικρυς καὶ ζημίαν ψυχῆς, τὸ πρᾶγμα καλῶν καὶ κατωδύνως ἄγειν πρὸς τοῦτο, καὶ λίαν ἀφορήτως διατεινόμενος. Ἀλλ' ὁ μέγας αὖθις παρηγορῶν, Οὐκ ἔστιν, εἶπεν, ὦ τέκνον, οὐκ ἔστιν ἄλλως γενέσθαι· οἶσθα γὰρ ὅτι θεῖον, οὐκ ἀνθρώπινον, τὸ ἐπίταγμα. Ἃ δὲ ὁ Θεὸς ὁ ἅγιος βεβούλευται, τίς διασκεδάσει; καὶ τὴν χεῖρα αὐτοῦ τὴν ὑψηλὴν τίς ἀποστρέψει; Οὐ θέμις οὖν ἀπειθεῖν ταῖς θειοτέραις οἰκονομίαις· τοῦτο γὰρ οὐ μόνον ἀσύμφορον, ἀλλὰ τῷ παντὶ καὶ ἀδύνατον. Ἡμᾶς δ', ἂν ᾖ θέλημα, κωλύσει πάντως οὐδὲν ἐπισκέπτεσθαί σε καὶ πάλιν, κἂν ἐν ἐσχάτοις γῆς διατρίβῃς, καὶ τὰ συνήθη γνωμοδοτεῖν, καὶ καταρτίζειν ἐν τοῖς τοῦ πνεύματος.

ι'. Ὅπερ οὖν ὡς ἐπήγγελτο, καὶ ποιῶν οὐκ ἔληγεν ὕστερον ὁ ἀψευδὴς θεράπων τῆς ἀληθείας· τότε δ' ἐπειδὴ τούτων ἤκουσε παρ' ἐλπίδα καὶ γνώμην, ὁ

A pariter et gaudio supra quam dici possit comprehensus fuit: timore quidem perculsus ac mente turbatus, ex insolita ut par est visione; simul vero delibutus gaudio, quia declaratum nunc et explicatum videbat, quod prius ei acciderat mysterium; dicebatque non frustra sibi, in priori illa visione, tertium toto nisu inclamatam sanctissimam Trinitatem. Nondum tamen rei eventum capere poterat omnimode; sed primæ dubitationis solutio, ut solet, alterius principium fuit, partim adversanti mandatum, opinantique, sibi sub alterius præceptis constituto, et sub obedientia viventi, nihil quidquam licere præter moderatoris sui voluntatem, sive magnum illud sit sive parvum; partim etiam considerauti modulum suum, atque omnino cogitanti B non suppetere sibi aut scientiam pastoralem ad regendum, aut sumptus et providentiam ac perficiendum tantum opus: præsertim cum incredibili desiderio, veluti inevitabilium Sirenum, teneretur magistri sui, quidvis potius subiturus quam ab ipsius consortio recessurus.

9. Talibus ille agitabatur cogitationibus, et secum ipse luctabatur: quod latere non potuit videntem; ipsum, inquam, hujusce mirifici Patris directorem ac magistrum; cui et nunc, uti semper, tametsi longe absenti, nota erat omnia, solito revelare profunda, ac detegere occulta. Reversum quippe a peracto ministerio Sanctum, post moram exiguam, advocat ad se, atque ait: Quid tergiversaris, fili mi Dorothee? Numquid oblivio te cepit illius, qui te divinitus monuit, et mandatorum quæ dedit? dic. Cum vero ipsum, inopinato sermone turbatum ac veluti tonitruo quodam stupefactum cerneret; recreavit nonnihil animo deficientem et placide C revocavit, ac tandem manibus prehensum reduxit. Ipse vero tum sua tum patrum suorum vestigia relegens, supplicabat, precabatur, obsecrabat, osculis, lacrymis, amplexu manuum formosos moderatoris sui pedes venerabatur. Quid enim non dicebat? quid non agebat illorum quæ nata sunt animam misericordem movere ad commiserationem? id unum et solum deprecans, ne a magistro suo separaretur; quod plane separationem sui a Deo atque jacturam animæ suæ appellabat, et ægerrime ferendum imo intolerabile sibi asserebat. Sed præclarus moderator rursus eum consolans: Non potest, inquit, fili mi, non potest aliter fieri: nosti namque, a Deo, non ab homine perfectum isthoc mandatum. Quæ autem Deus, qui sanctus D est, statuit, quis dissipabit? et manum ejus, quæ excelsa est, quis avertit? Non igitur æquum est divinæ dispositioni non parere: id enim non modo inutile foret, sed etiam omnino fieri nequit. Nos porro, si ita tibi lubitum fuerit, nihil quidquam impediet, a visitatione tui, tametsi in extremis terrarum plagis morareris, consilium tibi more nostro daturos, et in rebus spiritualibus directuros.

10. Hæc ubi edicta fuere, rem propositam exsequi non ultra distulit fidelis minister veritatis; sed illis præter spem et sententiam auditis, illico sibi per-

suaderi sivit verus obedientiæ filius; nihil excusationis afferens, nihil in contrarium adducens, nihil dissentiens; sed absque omni violentia se totum gratiæ commisit; et propensa voluntate, quod convenientius erat, eligens, abiit continuo, aut potius adiit, ut jussus fuerat, ad designatum a visione locum. Illum scilicet locum, qui e vicinia late conspicuus, cum prius inhabitabilis esset, tam numerosum nunc gregem monachorum, in spe habitantem, uti scriptum est [a], habet atque alit, cibo tum corporali, tum multo magis spirituali, cujus præcipuam illi rationem ducunt, et cujus causa certamina spiritualia et salutifera suscipiunt. Ad huncce locum Dorotheus a Deo et magno Patre suo atque institutore missus, sine tergiversatione ulla, sine ulla ambiguitate opus aggressus est; et labores laboribus sudoresque sudoribus addidit, suis manibus locum repurgando, complanando, noxia efferendo: erat quippe admodum silvestris, et ruinis ruderibusque omnis generis oppletus. Quare initio quidem actum agere, atque id quod fieri non potest videbatur velle moliri: cum exædificare ecclesiam et monasterium construere in terra deserta et invia induxit in animum; et quidem peregrinus inter peregrinos, pauper, extorris, ignotus, omni auxilio consilioque privatus. Etenim omnino solus, adjutorem non habebat præter unum Basilium, virum bonum, quem ex circum se stantibus socium peregrinationis et certaminum petierat atque obtinuerat a communi Patre: cum quod et initium laboris faciens, et tanta certamina aggrediens, non in finem derelinquendus erat a Providentia divina. Siquidem circum habitantes populi, id quod res erat mox animadvertentes, et non nisi motore Deo talia fieri apud sese sapienter statuentes; omni studio et conatu manum et ipsi admoverunt operi; pecunia, viribus, aliisque modis alacriter conferentes opem et operam suam: unde et templum (ut breviter dicam) exiguo tempore, et paulo post monasterium quoque ad illam formam adducta sunt, qua nunc spectantur: quanquam etiam tempus, licet breve, exiguam aliquam accessionem iis quæ tum facta sunt adjecit.

11. Atque hæc quidem causa et ratio susceptæ a Dorotheo in locum istum peregrinationis: hoc opus ipsius, hic vivendi laborandique ibidem modus: imo vero illud non opus ipsius, sed quodammodo occasio ac fundamentum melioris operis, quia omnia hæc dirigebat conferebatque; ad operationem, dico, virtutis, et angelicæ conversationis exercitium atque institutum, quod ipse inchoavit ac posteris ibidem suis reliquit. Et prima quidem principia, quæ pro Regula suis esse volebat, magno Patre suo veluti elementa quædam mutuatus fuit; eorumque formam, ex celebris illius Arseni præceptis descriptam, uti alter Moyses exaratas Dei

[a] Psal. IV. 10.

A ταχὺς τὴν εὐπείθειαν ἐκεῖνος καὶ ἀπροφάσιστος, τὸ τῆς ὑπακοῆς ὄντως τέκνον, οὐκ ἀντιτείνων ἦν ἔτι, οὐκ ἀπειθῶν, οὐ προσβιαζόμενος, ἀλλ' ὅλον ἑαυτὸν τῇ χάριτι παραδοὺς, καὶ τῆς τοῦ κρείττονος εὐδοκίας, ἄπεισιν εὐθὺς, ὡς προστέτακτο, παρὰ τὸν ὑποδειχθέντα τόπον ὑπὸ τῆς ὄψεως, μᾶλλον δὲ πρόσεισιν· οὗτος γὰρ ἐκεῖνος ὁ τόπος, οὗτος ὁ ἐκ γειτόνων ὁρώμενος, καὶ τοσαύτην ἀγέλην νῦν μοναστῶν, ἐπ' ἐλπίδι κατοικοῦσαν, ὡς γέγραπται, ἐκ τοῦ πρὶν ἀοικήτου φέρων καὶ τρέφων τῇ σωματικῇ τε τροφῇ, καὶ πολλῷ γε μᾶλλον τῇ ψυχικῇ, ἧς αὐτοῖς ὁ πᾶς λόγος, καὶ ὑπὲρ ἧς οἱ ἀγῶνες οἱ πνευματικοὶ καὶ σωτήριοι. Πρὸς τοῦτον ἐκεῖνος ὑπὸ Θεοῦ τε πεμφθεὶς καὶ τοῦ μεγάλου Πατρὸς ἐκείνου καὶ παιδευτοῦ, μηδεμιᾷ μελλήσει τὸ πρᾶγμα μηδὲ δισταγμῷ τινι B δοὺς, ἔργου εἴχετο, καὶ πόνοις πόνους συνῆπτε καὶ ἱδρῶσιν ἱδρῶτας, ἐκκαθαίρων, ἐκφορῶν, ὁμαλίζων ταῖς ἑαυτοῦ χερσὶν ὁ γενναῖος· μεστὸς γὰρ ὁ τόπος ὕλης ἀγρίας, μεστὸς συμπτωμάτων καὶ παντοδαποῦ φορυτοῦ. Παρὰ τὴν πρώτην μὲν οὖν ἀνήνυτά τε κάμνειν ἐῴκει καὶ ἀδυνάτοις προδήλως ἐπιχειρεῖν, οἰκοδομὴν ἐκκλησίας καὶ μονῆς σύστασιν ἐν ἐρήμῳ γῇ καὶ ἀβάτῳ διανοούμενος καταστήσασθαι· καὶ ταῦτα ξένος ἐν ξένοις, πένης, ἄοικο[ς], ἄγνωστος, ἔρημος ἁπάσης βοηθείας καὶ συγκροτήσεως· ἐπειδὴ καὶ μονώτατος, ὅτι μὴ ἑνὶ συνεργῷ Βασιλείῳ τῷ καλῷ χρώμενος· ὃν, τοῦ κατ' αὐτὸν ὄντα κύκλου, συνέκδημον εἰλήφει καὶ σύναθλον παρὰ τοῦ Πατρὸς αἰτησάμενος· μεθ' οὗ πονῶν κατ' C ἀρχὰς καὶ πρὸς τηλικοῦτον ἆθλον παραβαλλόμενος, οὐκ εἰς τέλος ἔμελλεν ἄρα παρὰ τῆς θείας ἐγκαταλειφθῆναι προνοίας. Ἀλλὰ ταχὺ τὰ τοῦ πράγματος οἱ περίοικοι συναισθόμενοι, καὶ μὴ ἂν ἀθεεὶ ταῦτα γίνεσθαι εὖ μάλα σοφῶς παρ' ἑαυτοῖς κρίναντες, ὅλῃ καὶ σπουδῇ καὶ χειρὶ συνεφάπτονται τῶν ἔργων αὐτοῖς, χρήμασί τε καὶ σώμασι καὶ πᾶσι τρόποις ἐκθύμως τὰ τῆς συνεργίας ἐπιδεικνύμενοι· ἐξ ὧν (ἵνα συνέλω τὸ πᾶν) τό τε ἱερὸν ἐν ὀλίγῳ, καὶ ἡ μονὴ μετ' ὀλίγον, εἰς ὃ νῦν ὁρῶνται συναπαρτίζονται σχῆμα· δηλαδὴ καὶ τοῦ χρόνου βραχεῖάν τινα προσθήκην, ἐπεὶ καὶ βραχὺς, τοῖς ἐξειργασμένοις τότε συνεισενέγκαντος.

D ια'. Αὕτη μὲν ἡ αἰτία, καὶ οὗτος ὁ λόγος τῆς εἰς τόνδε τὸν τόπον τοῦ ἀνδρὸς ἐνδημίας· τοῦτο δὲ καὶ τὸ ἔργον, καὶ οὗτος ὁ τρόπος τῆς ἐνταῦθα παροικίας αὐτοῦ καὶ φιλοπονίας· μᾶλλον δὲ τὸ ἔργον οὐ τοῦτο, ἀλλ' οἷόν τις ἀφορμὴ καὶ καταβολὴ τοῦ ἀληθοῦς ἔργου, πρὸς ὃ ταῦτα πάντα συντείνει καὶ φέρει, τὴν ἐργασίαν λέγω τοῦ ἀγαθοῦ, καὶ τὴν τῆς ἀγγελικῆς πολιτείας ἄσκησιν καὶ κατόρθωσιν, ἧς ἐκεῖνος κατῆρξε, καὶ ἣν τοῖς μετ' ἐκεῖνον κατέλιπε· τὰς πρώτας μὲν ὑποθέσεις παρὰ τοῦ μεγάλου Πατρὸς, ὡσανεί τινα στοιχεῖα, παρειληφὼς πρὸς τὸν τῆς ἀκριβείας τοῦτον κανόνα, ὧν τοὺς τύπους ἐγγράφους ἐκ τῶν Ἀρσενίου τοῦ πάνυ διαταγμάτων,

ὥσπερ ἄλλο; Μωσῆς θεοχαράκτους πλάκας ἐδέξατο (ἦν δὲ οὗτος Ἀρσένιος ὁ τὴν ἀρετὴν περιβόητος ἐκεῖνος ἐν μονασταῖς, ὃς καὶ τῆς χρυσῆς καλουμένης Πέτρας, οὐ δ' ἐκείνη δὲ πόῤῥω, ἄριστα πάντων ἦρχε καὶ ἀφηγήσατο), καὶ αὐτὸς δὲ πολλὰ προσεξευρῶν οἴκοθεν, καὶ τῷ πολυπλόκῳ τούτῳ στεφάνῳ τῆς ἀσκητικῆς εὐπρεπείας συγκαταπλέξας, ἅμα μὲν εἰς κάλλους περιουσίαν, ἅμα δὲ καὶ πρὸς μείζονος ὠφελείας ὑπόθεσιν. Τί γὰρ τῶν καλῶν παρ' αὐτοῖς οὐ φιλοσοφεῖται; οὐ μακροθυμία; οὐκ ἐπιείκεια; οὐχὶ τῶν παρόντων ὑπεροψία; οὐχὶ τῶν μελλόντων ἐπιθυμία; οὐ πραότης; οὐ καθαρότης; οὐχ ἡ κατὰ πνεῦμα πτωχεία; οὐχ ὅσα τῶν μακαριζομένων ἢ καὶ ἄλλως ἐπαινουμένων; Ἡ ἀκτησία δὲ, ἡ δ' εὐτέλεια, τὸ δ' ἐγκρατὲς περὶ πάντα, τὸ πρὸς ἀγρυπνίαν φιλόπονον, τὸ περὶ τὸ ψάλλειν ἀκόρεστον, ἡ ἐν προσευχαῖς εὐτονία, ἡ τῶν θείων μελέτη, τὸ φιλόξενον, τὸ φιλόπτωχον, ὅσον ἐκ τῶν παρόντων;

ιβ'. Τὸ μηδὲν ἁπλῶς τῶν σωματικῶν, μόνα δὲ τὰ τοῦ πνεύματος ζητεῖν τε καὶ πραγματεύεσθαι, ὅτι μὴ πᾶσα ἀνάγκη, καὶ ὧν χωρὶς δηλονότι, τὸν πρὸς τὸ σῶμα δεσμὸν τῇ ψυχῇ διαμένειν ὅλως ἀμήχανον, καὶ τοῦτο δὲ τῶν ἄλλων οὐχ ἧττον πνευματικόν τε καὶ ἀποστολικὸν, μὴ φορτικοὺς τισιν εἶναι, τὰ πρὸς χρείαν αἰτοῦντας, μηδ' ἐγκοπὴν διδόναι τινὰ τῇ τοῦ ἀγαθοῦ κατορθώσει ἐκ τοῦ περὶ ταῦτα καταναρκᾷν ἔστιν ὧν· ἀλλὰ ταῖς ἰδίαις ἐργάζεσθαι χερσὶν, ὅτε δεῖ, καὶ βοηθεῖν ἑαυτοῖς δι' ἑαυτοῦ εἰς τὰ ἀναγκαῖα· τῆς ἔξωθεν δὲ περιφορᾶς ταύτης, ἣν πολλοὶ τῶν ἁπλουστέρων ἐπιτηδεύουσιν εἰς ἐρανισμὸν τῶν κατὰ χρείαν τοῖς ἀσκουμένοις, παρὰ τῶν ἑτοίμων μεταδιδόναι, φείδεσθαί τε καθ' ὅλου καὶ τὸ σύμπαν ἀπέχεσθαι, ἵν' ἀπρόσκοπον αὐτοῖς πανταχόθεν τῆς δικαιοσύνης μένοι τὸ ἔργον, καὶ μηδενὸς τῶν πάντων συνείδησις ἐπί τινι πλήττοιτο τῶν ὑπ' αὐτῶν πραττομένων· μᾶλλον μὲν οὖν εἴ τις δύναμις, αὐτοὺς τῶν ἰδίων πόνων κοινωνεῖν ἑτέροις προθύμως· ἵνα κἀντεῦθεν ᾖ μεῖζον τὸ θαῦμα τῆς ἀρετῆς μετὰ τῆς φιλοσόφου πενίας πλουτούσης καὶ τὴν μετάδοσιν· ἐπεὶ καὶ Παῦλος τὰς χεῖρας οὐ ταῖς ἑαυτοῦ χρείαις μόνον, ἀλλὰ καὶ τοῖς οὖσι μετ' αὐτοῦ διακόνοις ἀνακηρύττει. Πρὸς ὃ παράδειγμα βλέπων ὁ ἀποστολικὸς ἐκεῖνος ἀνὴρ, οὐ πολὺ δὲ ἴσως εἰπεῖν ὅτι καὶ ἀπόστολος, ἑαυτόν τε πρὸς τοῦτο κάλλιστα ἤσκει, καὶ τοὺς ἑαυτοῦ ἐξεπαίδευσε. Καὶ νῦν ἔστιν ἰδεῖν μετὰ τῶν ἄλλων καλῶν καὶ τοῦτο παρ' αὐτοῖς σπουδαζόμενον, τὴν τῶν χειρῶν ἐργασίαν, ὅσον μόνον ταύτην μὲν εἶναι πάρεργον· τὸ δ' ἀληθὲς ἔργον ἕτερον τὴν διὰ πάσης ἰδέας λειτουργίαν τοῦ θείου καὶ θεραπείαν, οὐκ οἶδ' εἴ που ἄλλοθι μᾶλλον, ἢ ἐνταῦθα κατορθουμένην· ὡς ἂν αὐτοῖς ἄρτιον καὶ πανταχόθεν πλῆρες καὶ τέλειον τὸ ἀγαθὸν ᾖ, ἔκ τε τῶν σωματικῶν ἱκανῶς, ἔκ τε τῶν πνευματικῶν δαψιλῶς, εἰς τὸν ἀπαρτισμὸν συμπληρούμενον.

A digito tabulas, excepit. Erat autem Arsenius iste clarissimus virtute inter monachos, quique Auream, ut appellant, Petram, non procul inde remotam, primus omnium inchoavit rexitque. Ipse vero Dorotheus multa illis per se inventa adjiciens, eadem suæ multimodis plexæ ascetici decoris coronæ intexuit, tum ad augendam magis pulcritudinem ejus, tum ad ponendum majoris utilitatis fundamentum. Quod enim virtutum genus ab ipsis non exercebatur? An longanimitas? an modestia? an despicientia rerum præsentium, aut amor futurarum? an mansuetudo? an puritas? an spiritus paupertas? an aliquid demum omnium quæ beatum reddere possunt hominem aut aliter laudabilia B sunt? Porro paupertas, frugalitas, in omnibus temperantia, vigilandi studium, psallendi ardor insatiabilis, orandi intentio, rerum divinarum meditatio, erga peregrinos juxta ac mendicos charitas, quota pars sunt illorum quæ in promptu est enarrare?

12. Illorum est nihil omnino rerum quæ ad corpus, solum vero quæ ad animum spectant, quærere et sectari, nisi summa necessitas urgeat ac talia ea sint, sine quibus sustineri vita nullo modo potest. Illorum est illud quoque, non minus quam alia spirituale et apostolicum, quod cum necessitatis causa petunt quidpiam, nemini onerosi sint, nec tamen obstaculum præclaro virtutis exercitio ponant per istiusmodi rerum corporalium neglectum; C sed propriis operantur manibus, quando opus est, et juvant se per seipsos in suis necessitatibus; illam autem exteriorum negotiorum curam, in quam simpliciorum multi tam sollicite incumbunt ad corroganda exercitantibus necessaria, transferre ad facile parabilia satagunt; aut potius ea omnino abstinent, ut ubique justitiæ opera exercere sine offensione et scandalo possint, nulliusque conscientia in aliquo operum suorum angatur: quod si facultas suppetat, ipsi laborum suorum participes alios faciunt alacriter, ut vel hinc admirabilior sit vis virtutis, quæ et philosophicam sectatur paupertatem, et opulenta manu in alios distribuit; cum etiam Paulus prædicet [a], manus suas non suis D modo, sed sociorum quoque suorum usibus necessaria subministrasse. Quod exemplum sibi propositum habens vir iste apostolicus, imo et apostolum dixero, in illis se præclare exercebat, et instruebat suos. Jam vero considerandum nobis est cum aliis eorum gestis illud quoque in quod sedulo incumbant, videlicet operatio manualis, quatenus hæc solum esset occupatio secundaria; cum primaria in eo versaretur, quod omnis generis cultum et sacrificia offerant Deo, nec scio, an nulli uspiam majori cum accuratione quam illi hic: adeo ut integrum et omni ex parte completum atque perfectum possideant bonum, quoad corpus quidem, sufficienter; quoad animam vero, abundanter et cum absolutissima perfectione.

[a] Act. xx, 24.

CAPUT III

Miracula et mors Sancti.

13. Talis igitur fuit mirabilis Dorothei institutio A et conversatio, talis ipse legislator, qui sublimem hunc atque divinum vivendi modum constabilivit: quod unum pro multis sufficiat argumentis, ad probandum viri virtutem, et dignoscendum quomodo ipsi curæ esset Deus et ipse vicissim Deo, qui glorificantes se glorificat et honorantes se sic pariter honorat. Verum enimvero quoniam multitudo gratiarum ac donorum, inde in sanctum virum profluentium, in ore multorum versatur; qui, ut audiendi cupidi sunt, solent acrius intendere aures in rerum novarum narrationes; age proferamus et nos in medium pauca quædam ejus miracula, idque quanta fieri possit brevitate; ut ne cupientes novitate dictionis bene mereri de auditoribus, imprudenter ipsis obtundamus aures prolixitate B orationis. Est autem primum maximumque omnium in viro miraculum, quod habitualiter et perfecte penetraret seu contemplaretur divina; et quæ cognoverat agenda, actu compleret, unde et abundantioribus a cœlo illustrationibus, ut par est, dignatus fuit propter animæ puritatem. Ecce autem exempla.

14. Æstivum agebatur tempus, et medius incaluerat dies, cum repente oculi videntis prævenerunt; prævenit autem etiam ipse citus, et clamavit in immaturitate cœtum fratribus indicens: iisque statim ut par est, convenientibus stupentibusque ob rei novitatem (nondum enim Vesperarum tempus erat): Demus, inquit, filii fratresque mei, C demus gloriam Deo, qui modo præter spem omnem ex profundo maris eripuit quempiam (addebat et nomen) salvum atque incolumem. His dictis tacuit, et mirabundos ad Synaxin dimisit. Non multi intercessere dies, cum ille ipse festinanter ad monasterium accedit, alta voce inclamans servatorem liberatoremque suum, qui sibi vitam reddiderat; et venerabiles ejus pedes ambabus manibus, quanta potuit cum alacritate atque affectu, apprehensos tenens, non prius dimisit aut humo surrexit, tametsi ab omnibus cogeretur, quam totam fortunæ suæ seriem præsentibus exhibuisset: quomodo jussu regis navigans per Astacenum sinum (7), in vehementem inciderit tempestatem; a D qua eversa cum vectoribus navi, ipse fundum petierit; et jam jamque aquis violenter suffocandus, blandam viderit visionem, atque vocem audierit exoptatissimam; qua fiduciam concipere jubebatur a sancto Patre, manum auxiliatricem simul extendente. Quam ille sacræ adinstar anchoræ apprehendens, præter spem, inquit, omnem et exspectationem nihil detrimenti passus, modo prorsus

ιγ´. Τοιαύτη μὲν οὖν ἡ θαυμαστὴ μεγάλου νομοθεσία καὶ πολιτεία, τοιοῦτος δὲ καὶ ὁ νομοθέτης, ὁ τὸ μέγα τοῦτο καὶ θεῖον πολίτευμα συστησάμενος· ὃ καὶ μόνον ἂν ἤρκεσεν ἱκανὸν γενέσθαι τεκμήριον τῆς τοῦ ἀνδρὸς ἀρετῆς, καὶ ὅπως μὲν αὐτῷ Θεὸς ἔμελεν, ὅπως δὲ αὐτὸς Θεῷ πάλιν, τῷ δοξάζοντι τοὺς δοξάζοντας, καὶ τοὺς τιμῶντας οὕτως ἀντιτιμῶντι. Οὐ μὴν ἀλλ' ἐπεὶ καὶ τῶν ἐπ' αὐτὸν ἐκεῖθεν ῥυέντων χαρισμάτων τὸ πλῆθος ἀνὰ στόμα τοῖς πολλοῖς περιφέρεται, οἷς καὶ μᾶλλον φιλεῖ πως ἐγείρεσθαι τὰ ὦτα τοῖς φιληκόοις, πρὸς τὴν τῶν καινοτέρων ἀκρόασιν ἐπιεικῶς λιχνευόμενα, φέρε, καὶ ἡμεῖς νῦν ὀλίγα τῶν τοῦ ἀνδρὸς θαυμασίων, εἰς τὴν κατ' αὐτὸν διήγησιν παραλάβωμεν, καὶ ταῦτα διὰ βραχέων ὡς μάλιστα· ἵνα μὴ τῷ τῶν ἀκροατῶν φιλοκαίνῳ ζητοῦντες χαρίσασθαι, λάθωμεν αὐτοὺς ἀποκναίσαντες τῷ μήκει τοῦ λόγου. Ἔστι δὲ τὸ πρῶτον καὶ μέγιστον ἐν ἐκείνοις, ἡ περὶ τὸ διορατικὸν, εἴτ' οὖν θεωρητικὸν, ὡς ἂν εἴποι τις, ἕξις αὐτοῦ καὶ τελείωσις· ᾧ τὸ πρακτικὸν ἐπεσφράγισε, δαψιλεστέραν τὴν ἄνωθεν ἔλλαμψιν εἰκότως πλουτήσας, διὰ τὴν τῆς ψυχῆς καθαρότητα. Καὶ τὰ παραδείγματα τούτου.

ιδ´. Θέρους ἦν ὥρα καὶ μεσημβρινὸς ὁ καιρὸς, προέφθασαν οὖν οἱ ὀφθαλμοὶ τοῦ ὁρῶντος, προέφθασε δὲ καὶ αὐτὸς εὐθὺς καὶ ἐκέκραξεν ἐν ἀωρίᾳ τοιαύτῃ ἐκκλησίαν κηρύττων τοῖς ἀδελφοῖς· ἐπεὶ δὲ συνέδραμον ὡς εἰκὸς, ταχὺ σὺν ἐκπλήξει πρὸς τὸ παράλογον (οὔπω γὰρ δὴ καιρὸς τῶν ἑσπερινῶν ὕμνων ἦν), Δῶμεν, ὦ τέκνα καὶ ἀδελφοὶ, φησὶ, δῶμεν ἅμα δόξαν Θεῷ, τῷ παρὰ πᾶσαν ἐλπίδα σώσαντι νῦν ἐκ βυθοῦ θαλάσσης τὸν δεῖνα· προστεθεικὼς καὶ τὸ ὄνομα. Ταῦτ' εἰπὼν, οὐδὲν ἄλλο, πλὴν ἢ μόνον θαυμάζοντας ἐπὶ τὴν σύναξιν ἦγεν. Οὐ πολλαὶ τὸ μέσον ἡμέραι, κἀκεῖνος ἐλαύνων εἰς τὴν μονὴν, ἐξαίφνης εἰσέπεσε, τὸν σωτῆρα, τὸν ῥύστην τὸν ζωοδότην λαμπρᾷ βοῶν τῇ φωνῇ, καὶ τῶν ἱερῶν ἐκείνων ποδῶν ἀμφοτέραις ὡς εἶχε θερμότητος καὶ τάχους ἐπειλημμένος· οὐ πρὶν ἀνῆκεν, οὐδ' ἐξανέστη, καίτοι παρὰ πάντων ἐκβιαζόμενος, ἕως δάκρυσιν ἅμα πᾶν τὸ κατ' αὐτὸν δρᾶμα τοῖς παροῦσιν ἐξετραγῴδησεν· ὅπως τε κατὰ πρόσταγμα βασιλικὸν, τὸν Ἀστακηνὸν πλέοι κόλπον, καὶ ὡς κλύδωνι δεινῷ περιπέσοι, ὑφ' οὗ τῇ νηῒ συγκαταβαπτισθεὶς μετὰ τῶν συμπλόων, καὶ γεγονὼς ὑποβρύχιος, ἤδη δὲ καὶ δόξας βιαίως ἐναποπνεῦσαι τοῖς ὕδασιν, ὄψιν ἴδοι γλυκεῖαν, καὶ φωνῆς ἀκούσαι ποθεινοτάτης, θαῤῥεῖν τε κελεύοντος αὐτῷ τοῦ Πατρὸς, καὶ χεῖρα σωτήριον ὀρέγοντος ἅμα· ἧς καθάπερ ἀγκύρας ἱερᾶς ἐξεχόμενος, Πέρα πίστεως, ἔφη, πέρα προσδοκίας ἁπάσης, παντὸς λόγου κρείττονι τρόπῳ, κακῶν ἀπαθὴς ἐπὶ τὸ ξηρὸν ἐξεβράσθην

(7) Qui e Propontide in Ortum longo tractu extenditur sinus, Bithyniamque alluit, ab Astace, urbe olim celebri, nomen suum mutuatus est. Nam alia urbs ejusdem nominis in Acarnania huc non facit. Vocatur idem sinus subinde etiam Nicomediensis, a Nicomedia, quæ sinui isti similiter adjacet, et e ruinis Astaci vel condita vel aucta putatur.

καὶ ἰδοὺ τὰ σῶστρα καὶ χαριστήριά σοι τῷ σώσαντι, Πάτερ, ἀποδώσων πάρειμι νῦν. Παρεσημάνθη δὴ τοῦ συμπτώματος ὁ καιρὸς πρὸς τὸν τῆς προῤῥήσεως, καὶ ὁ αὐτὸς εὑρεθεὶς τῷ πεπονθότι καὶ τοῖς προακούσασι τὴν ἴσην ἔκπληξιν ἐνεποίει. Τοιοῦτον μὲν ἓν τῶν τοῦ μεγάλου θαυμάτων, εἴγε καὶ ἕν· ἐπειδὴ καὶ πρόγνωσιν ἔχει, καὶ προαγόρευσιν, καὶ τὴν πρὸς ἀνέλπιστον σωτηρίαν ἀνθρώπων ὑπὲρ ἄνθρωπον δύναμιν. Ἕτερον δὲ, μᾶλλον δὲ ἕτερα· δεῖ γὰρ ἤδη συντέμνειν καὶ ὡς ἐν διηγεῖσθαι τὰ πολλά τε καὶ παραπλήσια, κἂν ἐν διαφόροις ἕκαστον αὐτῶν γέγονεν καιροῖς.

A inexplicabili, in siccum ejectus fui; et hæc servatæ salutis præmia atque gratitudinis dona nunc adsum redditurus tibi, servatori meo, Pater. Post hæc observatum est tempus, quo casus iste et prædictio facta sunt; idemque omnino fuisse, compertum est: quod omnibus pariter et qui periclitatus fuerat, et qui periculum prænoverant, admirationem movit. Et tale quidem unum fuit miraculorum ejus, si tamen unum: quippe quod et prænotionem, et prophetiam, et virtutem complectitur humana majorem, ad reddendam hominibus insperatam salutem. Aliud porro, aut potius alia sunt, quæ nunc contrahere oportet, per modumque unius plura et multiplicia enarrare, tametsi alio atque alio tempore quodlibet eorum contigerit.

ιε'. Ἀδελφοί τῆς ἱερᾶς ἀγέλης ἐκείνης ἀποφοιτῶντες ἐνίοτε κατ' ἰδιάζουσάν τινα χρείαν, ὀκνηρότερον εἶχον πρὸς τὴν ἐπάνοδον· ἐπεὶ καὶ ὁ μὲν ποιμὴν πολλάκις ἀνεκαλεῖτο, καὶ διαμέλλοντας ἤπειγεν, οὐκ εὐπρεπὲς τὸ πρᾶγμα καλῶν, οὐδὲ συμφέρον τοῖς οὕτως ὑπὲρ τὸ δέον λειποτακτοῦσιν· οἱ δὲ προφάσεις ἄλλοτε ἄλλας ἐν ἁμαρτίαις προφασιζόμενοι, τὴν ὑποστροφὴν ἀνεβάλλοντο· οὐκ ἐν παροιμίαις ἔτι ὁ ὅσιος, ἀλλὰ διαῤῥήδην αὐτοῖς τὴν τελευτὴν τοῦ βίου προὐσήμαινεν, εἰ μὴ θᾶττον ὡς ἔχουσι πρὸς ἔθη τὰ ἑαυτῶν ἐπανέλθοιεν. Οὐκ ἔπειθε προλέγων, ἀλλ' ἔπειθε δεικνὺς τὰς προῤῥήσεις ἀποβαινούσας. Πάνυ γὰρ βραχὺ τὸ ἐντεῦθεν, καὶ ὡς ὁ μέγας ἠπείλει, οἰκτρότατα κατέστρεψεν ἕκαστος τῆς ἀπειθείας ἐπίχειρα, τὸν ἔξω τῆς αὐλῆς Κυρίου εὑρίσκων ἐπονείδιστον θάνατον. Τοιοῦτος μὲν οὖν ὁ βλέπων· ὁ δυνατὸς δὲ, πηλίκος. Περί τινας εἶχον οἱ τῆς μονῆς ἀναγκαίας οἰκοδομάς· λίθος οὖν ὑπὸ μηχανήματος κινούμενος παμμεγέθης, ἐπεὶ τὸ μηχάνημα τῷ βάρει συνέτριψε, μετ' ὀξείας ῥύμης ἐφέρετο λυθεὶς κατὰ τοῦ πρανοῦς, καὶ ὑπὲρ κεφαλῆς ὅσον οὔπω τοῖς οἰκοδόμοις ἔμελλεν ἐμπεσεῖσθαι. Μέγιστος δὲ φόβος αὐτίκα πρὸς τὸ δεινὸν, καὶ κραυγὴ παρὰ πάντα σὺν ἀπορίᾳ. Ἀλλ' ὁ Πατὴρ παρὼν οὐκ ἠπόρει, χεῖρες γὰρ εὐθὺς ἐπὶ Θεὸν ἐκτενεῖς, χεῖρες καθαραί τε καὶ ἅγιαι, καὶ δάκρυσι σύγκρατος ὁσία εὐχὴ, ἐπίκλησιν ἔχουσα τῆς ἁγίας Τριάδος, καὶ τὸ κακὸν (ὢ τοῦ θαύματος! ὢ τῆς πάντα δυναμένης εὐχερῶς ἀρετῆς!) ἔστη τε παραχρῆμα, καὶ τὸν στήσαντα τρανῶς διεσήμανεν. Ὁ γὰρ λίθος, καθάπερ εὐλαβηθεὶς τὸν ἀνείργοντα, εἰς τοὐπίσω τε ἀνεκρούσθη, καὶ τῆς φορᾶς παυσάμενος ἔστη, μαρτυρῶν εἰσέτι καὶ νῦν τὴν θαυματουργήσασαν δύναμιν· ἐπεὶ φοβερός ἐστι καὶ ἔτι τοῖς ὁρῶσιν οὐχ ἧττον, ἐν ὀλισθηρῷ καὶ ἀποκρήμνῳ παντάπασιν, οὐ κεῖσθαι δοκῶν, ἀλλ' οἷον ἀπαιωρεῖσθαι, καὶ τοῖς κάτω βαδίζουσιν ὕπερθεν ἐπικρέμασθαι καθάπερ ἄλλος τις μυθικὸς καὶ Ταντάλειος.

B 15. Accidit, fratres quosdam sacri istius cœtus, aliquando abire aliquo privatæ necessitatis ergo, et moras quoad reditum interponere longiores. Quos cum præpositus eorum Dorotheus sæpe revocasset et cunctantes ursisset, rem fieri indignam dictitabat et parum proficuam iis, qui ultra decorum sic morabantur: ipsi vero obtendebant alias ex aliis excusationes in peccatis, reditum suum differentes. Tunc non amplius in parabolis, sed palam ipsis mortem præsignificavit, nisi, quantocius possent, ad pristinum vivendi modum redirent. Sed nihil persuasit obstinatis prædicendo, persuasit autem quæ prædixerat probando. Perbreve namque tempus inde effluxit, cum singuli, ut minatus ille fuerat, miserabilem infidelitatis suæ auferentes mercedem, ignominiosam extra domum Domini C oppetiere mortem. Et talis quidem fuit ille ex dono prophetiæ; ex gratia vero miraculorum, quantus! Occupabantur monachi circa ædificium aliquod sibi necessarium, cum prægrande saxum machinam, qua tollebatur, pondere suo rupit, et magno impetu ruit in præceps, impingendum fere in capita ædificantium. Pervasit illico animos, conspecto præsenti periculo, ingens terror; et horrendum cum desperatione sustulerunt clamorem omnes, præter Dorotheum, qui præsens aderat nihil desperans. Etenim manus ad Deum e vestigio levatæ, manus puræ et sanctæ, fervensque cum lacrymis oratio sub invocatione sanctæ Trinitatis D (o miraculum! o præpotentem virtutis vim!) stiterunt in momento periculum, et sistentis potentiam manifestam reddiderunt. Saxum quippe, veluti declinans operas, retro actum est, ibique represso impetu stetit; in hunc usque diem testificans operatricem in viro sancto miraculorum virtutem: quandoquidem etiam nunc horribile intuentibus spectaculum præbeat, cum in lubrico et præcipiti loco non jacere, sed veluti suspensum imminere subeuntibus, instar fabulosi ac Tantalei (8) saxi, videatur.

ιϛ'. Ὅσης δὲ μετεῖχεν αὐτῷ καὶ αὐτὰ τὰ πάρεργα τῶν χειρῶν εὐλογίας: Ἀμπελῶνος ἦν ἐπιμέλεια

16. Quantam vero laudem Sancto attulerunt opera manuum ejus quasi accessoria? Vineæ

(8) Margarinus hoc sphalma est: Sisyphum faciunt poetæ, non Tantalum, volvere et revolvere in montem saxum semper lapsurum.

colendæ cura quibusdam monachis commissa erat, strenuam ei operam impendentibus: quibus ille præfectus et comes accedens, grana aliquot leguminum clam terræ mandavit, ac leniter pedibus aggesta humo contexit. Id porro quod sic seminatum erat, decimam partem medimni non implebat: id vero quod suo tempore fuit redditum (Deus bone, quis justorum tuorum potentiam eloquatur!) censitum est ad medimnos omnino triginta. Istiusmodi viri prodigia posset quis per otium annumerare plura, eaque verissima; non ex auditu collecta referens, sed illos ipsos qui singula propriis oculis usurparunt, in maximam confirmationem dictorum suorum adducens: quandoquidem ad ipsos quoque reges factorum ejus famam penetraverit, celebrem reddente operatorem virtute sua, quæ ipsum, ut solet, ad magnam gloriam evexit. Sanctum enim illis tam venerabilem fecit, ut tum quoad alia supra hominem aliquid ipsi tribuendum putarent; tum vero divino ejus operi (novo, inquam, huicce ac venerabili monasterio), regiam suam sollicitudinem impenderint, quæ et necessaria ad sumptus faciendos suppeditavit, et opem ad molestias quaslibet ferendas attulit, molestias, inquam, extrinsecus advenientes; quibus olim et modo maxime turbantur omnia, et quorum causa vita humana violenter labefactatur. Atque ita recte factorum viri sancti gloria in summam magnitudinem atque admirationem excrevit, et vita ejus per totum pene terrarum orbem inclaruit.

17. Mors vero ejusdem (cur enim longius orationem protendimus?) quam mirabilis et ipsa fuit, quamque consentanea tali vitæ! operantibus hic quoque in anima ejus, gratiæ plena, divinis donis. Nondum quidquam invaletudinis tentabat corpus, nondum vestigium languoris apparebat ullum: quando vir sanctus propediem sibi instare mortem prædixit: oravitque earum insuper suam recularum, quæ in monasterio erant, partem sibi dari, ut viaticum, inquiebat, habeam quo illuc commigrem. Cum vero illi in paupertate sua divites monachi, illico in medium contulissent certatim omnia (ita quippe a magistro suo pridem exercitati erant in obedientia), dimidiam illorum partem confestim distribuendam inter accolas curavit: erant autem, uti decebat, vilissima et nullius omnino pretii tegumenta et vascula, eaque ad suscipiendum ac serviendum hospitibus destinata. Ad hæc rerum omnium, quæ ad sustentandam vitam reconditæ servabantur, participes reddi ex misericordia pauperes voluit, priusquam moreretur.

18. Tres exinde dies effluxerant, cum solito maturius surgens, domunculas fratrum circuivit; cum singulisque seorsim agens, et ad pedes eorum accidens, tanquam humilitatis vere suos exaltantis typus, orationes ipsius et veniam delictorum suorum postulavit. Interea fratribus, cum demissa reverentia et religione, Patrem suum circumstan-

A τοῖς εἰς τοῦτο τεταγμένοις τῶν μοναχῶν· καὶ οἱ μὲν εἰργάζοντο φιλοπόνως, ὁ δ' αὐτοῖς ἐφεστὼς καὶ παρεπόμενος ἅμα, κόκκους λεληθότως ὀσπρίων ἐῤῥίπτει κατὰ τῆς γῆς, τοῖς ποσὶν ἠρέμα καταχωννύων. Τὸ καταβληθὲν μὲν οὖν οὐδ' εἰς δέκατον ἐξικνεῖτο μέρος μεδίμνου, τὸ δ' ἀποδοθὲν ἐν καιρῷ (τίς, Θεὲ τῶν δικαίων, λαλήσει τὰς δυναστείας σου;) εἰς ὅλους τριάκοντα μεδίμνους συνεποσοῦτο. Τοιαῦτα πολλὰ τῶν τοῦ ἀνδρὸς τεραστίων κατὰ σχολὴν ἄν τις ἔχοι φιλαλήθως ἀπαριθμεῖσθαι, οὐκ ἐξ ἀκοῆς ἀναλέγων, ἀλλ' αὐτοὺς ἐκείνους τοὺς ἕκαστα τούτων ὄψει παραλαβόντας, εἰς ἀκριβεστάτην βεβαίωσιν παράγων τῶν λεγομένων· ἐπειδήπερ καὶ μέχρι βασιλέων αὐτῶν ἡ περὶ τούτων ἔφθασε φήμη, λαμπρυνούσης τὸν ἐργάτην τῆς ἀρετῆς, καὶ, ὥσπερ B νόμος αὐτῇ, ἐπὶ μέγα δόξης αἰρούσης· οἷς τοσαύτην αἰδῶ καὶ τιμὴν περὶ τὸν ἅγιον ἐνεποίησεν, ὡς τὰ ἄλλα κρείττονα τούτοις ἢ κατ' ἄνθρωπον νομισθῆναι τὸν ἄνδρα, καὶ τὸ θεῖον ἔργον αὐτοῦ (τὸ καινὸν τοῦτο λέγω καὶ σεπτὸν φροντιστήριον) βασιλικῆς προνοίας τυχεῖν πρός τε τὴν δαπάνην συναιρομένης, καὶ ἀποτροπὴν αὐτῷ βραβευούσης βάρους παντὸς, δηλαδὴ τῶν ἔξωθεν τούτων· οἷς ἀεὶ καὶ νῦν μάλιστα τὰ πάντα δοκεῖται, καὶ δι' ὧν ἡ ἀνθρωπίνη ζωὴ παρὰ τῆς ἐπηρείας λυμαίνεται. Εἰς τοσοῦτον μεγέθους ἤρθη καὶ θαύματος ἡ δόξα τῶν τοῦ μεγάλου κατορθωμάτων, καὶ οὕτως ὁ βίος αὐτῷ εἰς πᾶσαν μικροῦ τὴν οἰκουμένην ἐξέλαμψεν.

C

ιζ'. Οἷος δὲ καὶ ὁ θάνατος! (τί γὰρ ἂν παρατείνοιμεν ἐπὶ πλέον τὸν λόγον;) ὡς θαυμαστὸς τῷ ὄντι κἀκεῖνος, καὶ τοιαύτης ζωῆς ὡς ἀληθῶς ἄξιος, ἐνεργὸν κἀνταῦθα τὸ χάρισμα τῇ κεχαριτωμένῃ ψυχῇ; Μήπω γοῦν τινος ἀνωμάλου τὸ σῶμα παρενοχλοῦντος, μηδ' ἴχνους μαλακίας ὑποφανέντος, αὐτὸς ὅσον οὔπω τὴν τελευτὴν αὐτῷ προεῖπεν ἐγγίζειν· ἠξίου δὴ καὶ αὐτὸς τὸ ἐπιβάλλον μέρος, εἴπερ τι τῶν τῇ μονῇ προσόντων, μεταλαβεῖν, ἵν' ἐφόδιον, φησὶν, ἔχοιμι πρὸς τὴν ἐκεῖ μετοικίαν. Ταχὺ δὲ τῶν πενήτων ἐκείνων πλουσίων εἰς μέσον τὰ πάντα προθύμως συνενεγκάντων (οὕτω γὰρ πρὸς εὐπείθειαν ἦσαν ὑπ' ἐκείνου πάλαι γεγυμνασμένοι), διεδόθη κατὰ σπουδὴν τοῖς περιοίκοις τὰ πρὸς ἡμί- D σειαν· εὐτελέστατα δ' ἦσαν, οἷα εἰκὸς, καὶ φαυλότατα πάντη σκεπάσματα καὶ σκευάρια, κἀκεῖνα πρὸς ὑποδοχὴν καὶ θεραπείαν ξένων ἀφωρισμένα· ἔτι δὲ καὶ ὅσα τῶν ἀναγκαίων εἰς ἀποτροφὴν αὐτοῖς προαπέκειτο, καὶ ὁ φιλόπτωχος ὅμως, οὐδὲ τούτων ἀπῆλθε πρὸς ἔλεον ἀκοινώνητος.

ιη'. Τρεῖς ἐντεῦθεν ἡμέραι, καὶ ἀναστὰς πρωϊαίτερον, τοὺς οἰκίσκους περιῄει τῶν ἀδελφῶν, ὁμοῦ τε καὶ κατ' ἰδίαν ἐντυγχάνων αὐτοῖς, καὶ παρὰ τοὺς πόδας ἑκάστῳ προκυλινδούμενος, ὁ τύπος τῆς ὄντως ὑψοποιοῦ ταπεινώσεως, εὐχὴν παρὰ πάντων καὶ συγγνώμην ᾔτει τῶν ἐπταισμένων. Τῶν δὲ σὺν αἰδοῖ τῇ προσκυνούσῃ καὶ εὐλαβείᾳ τὸν Πατέρα

περιεπόντων, ἀσπασμοῖς τε καὶ δάκρυσι ταῖς εἰς ἔδαφος ἀντικατακλίσεσι τὸ εἰκὸς ἐκπληρούντων, ἡ μεσημβρία παρῆλθεν. Ἔνθα δὴ μάλιστα πολύς τις ὁ φιλόστοργος ἦν, τροφῆς μετασχεῖν παρακαλῶν ἕκαστον, καὶ ἀξιῶν μὴ συγκάμνειν ἐπὶ πλέον αὐτῷ, ὡς οὐκέτι περὶ τὰ κοινὰ πονουμένῳ κατὰ τὸ ἔθος, ἀλλὰ νῦν γε περὶ τὸ ἴδιον ἀναγκαίως ἀσχολουμένῳ, καὶ μὴ διοχλεῖν βουλομένῳ τοὺς οἰκείους εἰς τὰ οἰκεῖα. Οἱ μὲν οὖν ἀντεῖχον δυσφοροῦντες ἐπιπολὺ, οἱ δ' ἐνέκειντο πλέον ἐκβιαζόμενοι, ἕως πάντα ποιοῦντι μικρόν τι παραχωρήσαντες, συνέδραμον αὖθις μετὰ σπουδῆς παραχρῆμα· καὶ καταλαβόντες τὸν ἅγιον ἐκτενέστερον προσευχόμενον, διατραπέντες ὑπέστησαν· ἄχρις ὅτου ποτὲ, τῆς εὐχῆς ἐκεῖνος παυσάμενος, τοὺς μὲν ἐπέτρεπε ψάλλειν, αὐτὸς δ' ἀνακλιθεὶς, πῶς ἂν εἴποι τις ἠρέμα καὶ προσηνῶς, καὶ τοὺς πόδας ἐξάρας, ἐν εἰρήνῃ κατὰ τὸ γεγραμμένον ἐκοιμήθη καὶ ὕπνωσεν ὕπνον ὄντως, οὐ θάνατον, ὕπνον τὸν πρέποντα δικαίοις ὡς ἀληθῶς· καὶ προσετέθη τούτῳ τῷ τρόπῳ πρὸς τοὺς πατέρας αὐτοῦ ὁ ἡμέτερος οὗτος ἐν ἁγίοις Πατὴρ, καὶ υἱὸς τῆς τοῦ Θεοῦ βασιλείας, πρὸς ἣν οὕτως ἱλέως ἐξεδήμησεν, ἐπὶ τὸ βραβεῖον τῆς ἄνω κλήσεως σπεύσας, καὶ πρὸς τὴν ἐκεῖθεν ἀνάπαυσιν ὑπερφυῶς μεταβὰς ἐκ τῆς ἐνταῦθα κακοπαθείας· ὡς οὐχ ἧττον εἶναι τὸ τέλος αὐτῷ ἢ τὸν βίον ἀξιοθαύμαστον.

ιθ'. Τοιαύτη μὲν Δωροθέῳ ἡ ἐπὶ γῆς παροικία, οὕτως αἱ πράξεις καὶ τὰ ἔργα θεοφιλῆ, οὕτω δαψιλῆ τὰ χαρίσματα· τοιαύτη δὲ πάλιν καὶ ἡ ἐντεῦθεν μετάστασις, ἐπιεικῶς ἀξία καὶ πρέπουσα, καὶ οἷον κορωνίς τις χρυσῆ τῇ τοῦ ἀνδρὸς πολιτείᾳ κατὰ λόγον ἐπιτεθεῖσα· οὗ ταῖς πρὸς τὸ Θεῖον πρεσβείαις, ᾧ καλῶς εὐηρέστησεν, εὐαρεστεῖν εὐχόμεθα καὶ αὐτοὶ κατάγε δηλαδὴ τὸ ἡμέτερον, καὶ τὴν καθ' ἡμᾶς λέγω δύναμιν· ἐπεὶ καὶ τοῖς ἐλαχίστοις οἶδεν ἡ ἀγαθότης χαίρειν ὑπὸ φιλανθρωπίας, καὶ χεῖρα παρέχειν πρὸς τὰ κρείττω ταῖς προθυμίαις· δυνατὸς δὲ ὁ ἅγιος, τὸ λειπὸν ἀποπληροῦν· ἐπεὶ κἀνταῦθα χρηστότης αὐτῷ, τῶν ἀγαθῶν τὸ κεφάλαιον, κἀκεῖσε νῦν πάλιν (οὐκ ἀπιστοῦμεν) ὡς παραμένει μετά τινος εὖ οἶδα προσθήκης οὐκ ἀγεννοῦς, ὅσῳ καὶ μάλιστα τῇ τῶν καλῶν πηγῇ νυνὶ πεπλησίακε, παρ' ἧς τὸ χρηστὸν ἀρυσάμενος πλουσίως καὶ δαψιλῶς, εὖ τε δεδούλευκεν ἤδη πολλοῖς καὶ πεποίηκεν, ἔνθεν εἰς τοσοῦτον καὶ δεδικαίωται, καὶ ἔτι μᾶλλον ποιήσει, καὶ τὸ φιλάγαθον ἐπιδείξεται περὶ πάντας ἡμᾶς τοὺς περιλοίπους ἔτι καὶ ζῶντας, καὶ τῷ τόπῳ τούτῳ τῆς βασάνου τέως ἐνδιατρίβοντας· ἕως καὶ ἡμᾶς ὁ ἐκείνου μισθαποδότης πρὸς τὴν ἐκεῖ καλέσει κατάπαυσιν, εἴη δὲ εἰπεῖν καὶ ἀνάπαυσιν, ᾧ πρέπει πᾶσα δόξα, τιμὴ καὶ προσκύνησις, νῦν καὶ ἀεὶ, καὶ εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων. Ἀμήν.

A tibus, ipsumque amplexando, lacrymando, ad terram usque sese inclinando, quod sui erat officii, implentibus, transierat meridies. Tunc, uti suos quam qui maxime amabat, singulos abire cibumque sumere jussit; nihil sibi porro ab ipsis officiis impendendum dictitans; utpote qui de rebus communitatis, ut solebat, nihil amplius sollicitus, ad privatam tantum necessitatem intendebat; suosque circa se vexari nolebat. Et alii quidem multum contra nitebantur, alii vero ampliorem ei vim faciebant, donec multum satagenti nonnihil concesserunt: sed mox curriculo ad ipsum revertebantur; invenientesque intensius orantem cum verecundia substiterunt, donec finita oratione fratres ad psallendum hortatus est; et reclinans se B ipse, quiete, ut sic dicam, atque prono in terram corpore pedesque extendens, in pace, uti scriptum est [7], requievit et dormivit somnum potius quam in mortem: somnum nempe, qualis justos decet: atque ita appositus est patribus suis sanctus hicce Pater noster, regni cœlorum filius, quo tam hilariter iter suscepit, ad præmium supernæ vocationis festinans, et ad requiem cœlestem modo extraordinario transiens ex hisce miseriis; ut obitus ejus non minori admiratione dignus sit quam vita.

19. Talis igitur Dorothei in terris vivendi ratio fuit, talia tamque divina opera, tam copiosa a Deo collata dona: talis similiter viri transitus, omnino C præclarissimus et decorus, ac veluti coronis quædam aurea, tali conversationi ejus, ut par est, imposita: cujus intercessionibus apud Deum, cui ipse admodum placuit, nos quoque placituros exoptamus, quantum nempe per statum viresque nostras licebit; cum etiam minimis gaudere præ humanitate sua noverit bonitas ejus, et adjutricem tendere manum iis qui consequi virtutem desiderant. Potest autem Sanctus quod deest supplere: quandoquidem eadem benignitas, quæ hic inter virtutes ejus primas tenuit, nunc illic quoque, dubium perseveret, cum non exiguo sui incremento; præsertim cum propius nunc absit ab illo bonorum omnium fonte, ex quo affatim bonitatis et copiose hauriens, servivit jam pridem ac benefecit multis ipse, tantumque sanctimoniæ conse- D cutus est; nunc autem liberalius benefaciet, et beneficentiam suam exseret in nos omnes, qui adhuc superstites sumus in hac vita et in hacce exercitationis palæstra versamur: donec ille, qui Patri nostro remuneratus est, nos quoque ad supernam requiem, aut potius dixerim, omnis molestiæ vacuitatem evocet; quem decet gloria, honos et adoratio cuncta, nunc et semper et in sæcula sæculorum. Amen.

[7] Psal. IV, 9.

(9) Πόσος, *quantus, quam multus*; hinc necdum alibi lectum συμποσίομαι, quasi *simul supputor*.

ΤΟΥ ΕΝ ΑΓΙΟΙΣ ΠΑΤΡΟΣ ΗΜΩΝ

ΙΩΑΝΝΟΥ ΕΥΧΑΙΤΩΝ

ΛΟΓΟΣ

ΕΙΣ ΤΗΝ ΠΑΝΣΕΠΤΟΝ ΚΟΙΜΗΣΙΝ

ΤΗΣ ΥΠΕΡΑΓΙΑΣ * ΘΕΟΤΟΚΟΥ.

SANCTI PATRIS NOSTRI

JOANNIS EUCHAITARUM ARCHIEPISCOPI

SERMO

IN AUGUSTISSIMAM SANCTISSIMÆ DEIPARÆ DORMITIONEM

Ex Vaticano et Laurentiano codd. hanc homiliam Græce et Latine primus in lucem protulit Ant. Ballerini, S. J., in opere cui titulus: *Sylloge monumentorum de immaculata conceptione B. Virginis*. Romæ 1851.

PROŒMIUM (1).

Intaminatis e vireto floribus
Sertum tibi, Regina, contextum fero,
Munus peregrinum, tibi decens tamen :
Nam, vel peregrina, cuncta serviunt tibi.
Laudum hortus est, Eden et plantas educat,
Multis renidens herbulisque et floribus,
Queis nulla demunt vernum honorem tempora
Nullæque cœli gratiam lædunt vices ;
Perenne sed virescit et nitet magis,
Rosarum quam recentium nitet decor.
Ex hoc mihi demessa sunt hæc germina,
Cui hortulum mollire cultu contigit :
Ex hoc corona florum conserta hæc fuit,
Indigna te, Virgo (nihil nam te viget
Mortale dignum), verum amori convenit ;
Huc namque cunctas contulit vires amor
Te gestiens ornare opimis laudibus.
Ergo benigno conspicata lumine
Hanc tu coronam ceu Regina suscipe,
Quæ texta verbis te, Parens Verbi, decet :
Servique munus dedicantis dum capis,
Illum fove, fiduciamque ultro insere,
Ut splendide te floribus circumtegat.

A

ΠΡΟΓΡΑΜΜΑ.

Σοὶ τοῦτο πλεκτὸν ἐξ ἀκηράτου στέφος
Λειμῶνος, ὦ Δέσποινα, κοσμήσας φέρω,
Ἀλλότριον πρόσφθεγμα, σοὶ μάλα πρέπον·
Ἅπαντα γὰρ σὰ δοῦλα καὶ τὰ τῶν ξένων.
Λόγων ὁ λειμὼν, τῆς Ἐδὲμ φυτὰ τρέφων,
Βρύων τε πολλοῖς ἄνθεσι καὶ ποικίλοις,
Ὧν οὐ μαραίνει τὴν καλὴν ὥραν χρόνος,
Οὐδ' ἄλλος οὐδεὶς τὴν χάριν φθείρει τρόπος·
Ἀλλ' εἰσαεὶ θάλλει τε καὶ λάμπει πλέον
Τῶν ἄρτι φαιδρὸν ἐξανισχόντων ῥόδων.
Ἐκεῖθεν ἐδρέφθησαν ἡμῖν καὶ τάδε,
Τοῖς νῦν γεωργεῖν αὐτὸν ἠξιωμένοις.
Ἐκεῖθεν οὗτος ὁ στέφανος ἐπλάκη,
B Οὐκ ἀξίως μὲν (καὶ γὰρ οὐδὲ πᾶν τόδε
Ἐπάξιόν σου) τοῦ πόθου δ' ἐπαξίως,
Ὃς πᾶσαν εἰσήνεγκεν ἰσχὺν ἐνθάδε,
Οἷς εἶχε, τιμᾷν τὴν ὑπέρτιμον θέλων.
Σὺ δὲ πρὸς αὐτὸν εὐμενὲς βλέψασά μοι,
Δέχου παρ' ἡμῶν ὡς βασιλὶς μὲν στέφος,
Ὡς τοῦ Λόγου Μήτηρ δὲ τὸ πρὸς τῶν λόγων
Τῆς δουλικῆς τε χειρὸς ἀντειλημμένη.
Εὔθυνε πρὸς σὲ, καὶ δίδου παῤῥησίαν,
Ὡς ἄν σε λαμπρῶς, ᾧ φέρει, στέψῃ στέφει.

Variæ lectiones.

* Laur. addit ἡμῶν.

Notæ.

(1) Habetur hoc epigramma inter Græce edita a Matthæo Busto (pag. 16-18), et titulum præfert : Προγραμμα εἰς τὸν τῆς Κοιμήσεως λόγον. Ipsum ex Vaticano codice accuratius descriptum, et Latina præcl. viri P. Henrici Valle, poeticæ tradendæ apud collegium hoc Rom. professoris, interpretatione auctum, sermoni, quem Deiparæ offert, visum est conjungere.

Εἰ δ' οὖν τὸ δῶρον δεξιᾶς σῆς ἀξίου, A
Αὐτή τε σαυτὴν εὐπρεπῶς τούτῳ στέφε·
Ἢ μᾶλλον εὐπρέπειαν αὐτὴ τῷ στέφει
Προσψαύσεως σῆς ἀξιουμένῳ δίδου.
Ἡμᾶς δὲ τοὺς λόγοις σε τιμῶντας μόνοις
Ἔργοις σὺ πάντως ἀντιτίμησον πλέον.
Οἴκῳ τε τῷ σῷ γειτονοῦντας ἐνθάδε,
Καὶ τῆς ἐκεῖ σου στῆσον ἐγγὺς οἰκίας,
Ἣν ἀμφέπουσιν οἱ χοροὶ τῶν ἀγγέλων,
Ἣν προσκυνοῦσι πᾶσα τάξις τῶν ἄνω.
Ταύτην ἀμοιβὴν τοῦ πόθου καὶ τοῦ λόγου
Λάβοιμεν ἐκ σοῦ, καὶ τὸ τῆς δόξης στέφος·
Κἂν ταῦτα μεῖζον ᾖ καθ' ἡμᾶς ἐλπίσαι.

Ergo tua dignare donum dextera,
Sertoque te decenter ipsa cingito;
Quin muneri, Virgo, novum præbe decus
Dum destinata te corona protegis.
Nosque ore tantum, Diva, plaudentes tibi
Tu re vicissim fac honores amplius;
Et quos tuæ sedi hic habes domesticos,
Et alteri sursum propinquos advoca,
Quam cœlites circum angelorum stant chori,
Quam cuncta certatim colit divum cohors.
Hac nos amoris, debitæ hac laudis vice
Per te fruamur cum coronæ gloria,
Majora quanquam hæc sunt spei fiducia.

Α'. Ἐπὶ τὴν Μητέρα τοῦ Λόγου μετὰ [1] τὸν Λόγον, ὁ λόγος. Τὸν γὰρ Βασιλέα προπέμψας, τῇ Βασιλίδι προσυπαντᾷ, ἀπὸ δόξης δόξαν ἀμείβων, καὶ μεταβαίνων εἰς δύναμιν ἐκ δυνάμεως. Οὕτως ἐντρυφᾷ τῇ τῶν καλῶν εὐπορίᾳ, καὶ τοσοῦτον χαίρει φιλοτιμούμενος τῇ περιουσίᾳ τῶν ὑποθέσεων.

Χριστὸς μὲν ἡμῖν, ἡ πάντων ἑορτὴ τῶν αἰώνων [2] ἑορτὴ [3] χθὲς ἦν, ἀλλ' ἑορτή, φωτισμὸς, καὶ πηγὴ φωτὸς ἀϊδίου, καὶ αὐτόφως. Διὰ τοῦτο καὶ φῶς ἀναβαλλόμενος ὡς ἱμάτιον, τὴν αὐτῷ κατὰ φύσιν ἀναβολὴν, καὶ τῷ προσώπῳ λάμψας ὡς ἥλιος, ἐξ ὄρους ἁγίου ταῖς ἀστραπαῖς ἡμᾶς ἔβαλε, καὶ τὴν θέαν οὐ φέροντας παρῆλθε ταχύ· μᾶλλον δὲ μεθ' ἡμῶν ἐστιν ἀεὶ κατὰ τὴν ὑπόσχεσιν, καὶ λάμπει τοῖς ἀξίοις καὶ νῦν, ἀλλὰ πρὸς ἀξίαν, καὶ μετριώτερον.

B I. Ad Matrem Verbi oratio, postquam cum Verbo versata est, se convertit. Postquam enim Regem comitata est, Reginæ occurrens, gloriam alternat gloria, et de virtute transit in virtutem. Adeo in bonorum deliciatur copia, et de thematum ubertate adeo sibi placens collætatur.

Et superiore quidem festo (2) celebrandus nobis proponebatur Christus, qui sæculorum omnium festum est, sed festum qui et illuminatio sit, imo fons lucis æternæ, atque ipsa per se lux. Propterea et *amictus lumine sicut vestimento* [a], vestimento inquam, quod ipse ex natura sua induit, et *facie resplendens sicut sol* [b], fulgetris suis *e sancto monte* [c] nos ejaculavit, ac cito non ferentes splendorem vultus ejus pertransiit [d], seu melius dixerim, semper nobiscum est secundum promissionem suam, et nunc quoque eorum, qui digni sint, pro cujusque tamen meritis et qua ferri possit ratione, oculis resplendet.

Β'. Ἡ σήμερον δὲ τὴν Χριστοῦ Μητέρα ποιεῖται μυστήριον, ἐκ μεγάλου τε μέγα, καὶ λαμπρὸν ἐκ λαμπροῦ, καὶ προφθάνει φαιδρότητα φαιδρότης δημοτελὴς καὶ μεγίστη πανήγυρις τηλικαύτην καταλαμβάνει. Οὕτω πάντα τρόπον ἡμῖν ἀγαθυνούσης τῆς ἀγαθότητος, καὶ χάριν διδούσης κατὰ καιρὸν ἀντὶ χάριτος. Οἶδε γὰρ ἡ σοφία παραμυθεῖσθαι σοφῶς τὸ τῆς ἀνθρωπίνης ἀσθενείας ἀψίκορον [4], ἵν', ὥσπερ κακόσιτοι [5], τῷ πολυτελεῖ καὶ ποικίλῳ τῶν προκειμένων ἀνακτώμεθα τὴν ὄρεξιν κάμνουσαν, καὶ ταῖς προθυμίαις ἀκμάζοντες, ὁσάκις [6] ἂν δέοι, πρὸς τὴν τῶν χρησίμων ἀπαντῶμεν ἀπόλαυσιν.

C II. Hodierna vero dies solemni cultu celebrat Genitricis Christi mysterium, magnum utique post magnum ac splendidum post splendidum, et lætitia communem omnium lætitiam præeuntem habet, ac maxima solemnitas maximam excipit solemnitatem. Sic nempe modis omnibus bonitas ipsa beneficiis nos cumulat, et gratiam gratiæ opportune adjungit. Novit enim (divina) Sapientia infirmitatis humanæ desiderium ad fastidium proclive provide reficere; ut non secus ac qui stomacho laborant, exquisitis variisque epulis propositis elanguentem rursus excitemus appetentiam, desiderioque alacres effecti, ad ea quæ nobis prodesse queant, degustanda, quoties opportunitas se nobis offerat, occurramus.

Γ'. Ἀλλά με θερμότερον κινεῖ τὰ παρόντα, καὶ φέρειν μετρίως οὐκ ἔχω τὴν ἡδονήν, καὶ ζητῶ φωνὴν ἀξίαν τοῦ θαύματος. Βοήσομαι τοίνυν λαμπρόν τι καὶ διαπρύσιον [7], καὶ τῆς ἡμέρας τὴν χάριν ὑψηλῷ κηρύξω [8] κηρύγματι.

D III. Verum quæ nunc geruntur, vehementiorem in me affectum accendunt, nec facile exuberantem ferre jucunditatem possum, et verba, quæ miraculo respondeant, me deficiunt. Quidpiam igitur splendidum atque præclarum inclamabo, et hujus diei gratiam sublimi præconio efferam.

[a] Psal. CIII, 2. [b] Matth. XVII, 2. [c] II Petr. I, 18. [d] Exod. XXXIII, 22.

Variæ lectiones.

[1] Mendose apud Fabricium (*Biblioth. Græc.* t. X, p. 283) κατὰ τὸν λόγον. [2] Laur. αἰωνίων. [3] Cod. Vat. addit. καί. [4] Cod. uterq. ἀψίχορον. [5] Cod. Laur. κακώσιτοι. [6] Cod. Laur. ὡσάκις. [7] Cod. Laur. διαπύρσιον. [8] Laur. κηρύξων.

Notæ.

(2) Indicat auctor solemne Transfigurationis Dominicæ festum, quod paucis ante diebus celebratum fuerat.

Genitricis Dei hodierna die celebramus Dormitionem, Genitricis Dei depositionem, Genitricis Dei resurrectionem, ascensionem (3), exaltationem; ac miraculo accedit, quod et Filia sit quæ Mater, et quod insuper Sponsa, ac rursus quod Virgo sit quæ Sponsa est, atque per omnia Regina, et ante omnia Ancilla, divinorumque charismatum varia ac præclarissima plenitudo (4).

A Μητρὸς Θεοῦ κοίμησιν ἑορτάζομεν σήμερον, Μητρὸς Θεοῦ κατάπαυσιν, Μητρὸς Θεοῦ μετάστασιν, ἀνάβασιν, ἔπαρσιν· καὶ προσθήκη τοῦ θαύματος, ὅτι καὶ θυγάτηρ ἡ Μήτηρ, ἔστι δ' ὅτι καὶ Νύμφη, καὶ Παρθένος αὖθις ἡ Νύμφη, καὶ διὰ πάντα Βασίλισσα, καὶ δούλη πρὸ πάντων, καὶ τῶν χαρισμάτων τὸ πλῆθος ποικίλον καὶ πολυώνυμον

IV. Hujus nunc vita ab hac terra sursum evehitur; ac cœlum versus ea attollitur, quæ est cœlorum mysterium, stupor angelorum, hominum fortitudo, generis sui nobilitas, Christianorum fiducia, bonum quovis bono incomparabiliter majus (5); et mortalem hunc mundum mortalibus dimittens, ipsa ad eam quam genuit, vitam transmigrat.

Δ'. Ταύτης αἴρεται νῦν ἀπὸ τῆς γῆς ἡ ζωή· καὶ πρὸς οὐρανοὺς ἀνυψοῦται τῶν οὐρανῶν τὸ μυστήριον, τῶν ἀγγέλων τὸ θαῦμα, τῶν ἀνθρώπων τὸ κράτος, ἡ τοῦ γένους εὐγένεια, ἡ Χριστιανῶν παῤῥησία, τὸ παντὸς καλοῦ μεῖζον [9] ἀσυγκρίτως καλόν· καὶ τὸν θνητὸν τοῦτον κόσμον τοῖς θνητοῖς καταλείψασα [10], αὐτὴ πρὸς ἣν ἔτεκε ζωὴν μεταχωρεῖ [11].

B

Hæc (6) vero matrem et data dextera liberaliter salutat, et comiter amplexatur. Is itaque, qui ineffabiliter auram omnem manu continet, ad hanc rursus descendit, non ut in ea, sicut prius, sedem defigat, sed, prope dixerim, ut a sua illam sede educat, seu potius ut eam ad sedem deducat, quæ congruentior sit, et penes semetipsum hinc illam transferat, quæ eum exinanitum immaculatis visceribus gestavit. Id irco et præsens ipse adest, et secum angelorum ac cœlestium civium exercitum simul adducit: quibus stipatus ascendit rursus, suam secum genitricem attollens, et ingens illi fœnus pro ingenti usura persolvens, pro generatione regenerationem, et pro humana carne deificationem.

Ἡ δὲ τὴν μητέρα καὶ δεξιοῦται λαμπρῶς, καὶ φιλοτίμως ἀσπάζεται. Ὁ κρατῶν γοῦν ἀῤῥήτως τῇ χειρὶ πνοὴν ἅπασαν ἐπὶ ταύτην κάτεισιν [12] αὖθις, οὐκ ἐνοικήσων, ὡς πρὶν, ἀλλ' ὡς εἰπεῖν, ἐξοικίσων, μᾶλλον δὲ κατοικίσων, οὗ πρεπωδέστερον, καὶ μετάξων ἐντεῦθεν πρὸς ἑαυτὸν τὴν ἐν σπλάγχνοις ἀχράντοις κενωθέντα βαστάσασαν. Διὰ τοῦτο καὶ πάρεστι· καὶ στρατὸν ἀγγελικὸν καὶ οὐράνιον ἑαυτῷ [13] συνεπάγεται· μεθ' ὧν [14] πάλιν ἄνεισι [15], τὴν τεκοῦσαν ἀπάγων, καὶ μεγάλην ἀντέκτισιν μεγάλου καταβάλλων [16] δανείου, παλιγγενεσίαν ἀντὶ γεννήσεως, καὶ ἀντὶ σαρκώσεως θέωσιν.

C

V. Hæc solemnitatis hujus nostræ summa est: hæc præsentis festivitatis tessera. Quis ad ista non lætetur, et anima sensim non attollatur, atque ipso corpore levis non sublevetur, totusque in sublime feratur? Cujusnam oculis ejusmodi spectaculum obversetur, et non sursum attrahatur, et contemnat reliqua omnia, atque ad hoc unum non rapiatur? Quænam suavior oblectatio? Quænam potiores deliciæ? Quæ alia voluptas præ hujusmodi hilaritate jucundior? Ubi et præsens adest Deus, et simul astat angelorum chorus, et sacro ministerio funguntur apostoli, et honoribus cumulatur Dei Mater, in cujus gratiam hæc omnia, et cujus splendoribus splendido plausu gratulantur?

Ε'. Τοῦτο ἡμῖν τῆς ἑορτῆς τὸ κεφάλαιον· αὕτη [17] τῆς ἡμέρας ἡ δύναμις. Τις οὐ χαίρει πρὸς ταῦτα, καὶ τὴν ψυχὴν ἠρέμα πτεροῦται, καὶ τὸ σῶμα κουφίζεται, καὶ ὅλος εἰς ὕψος μετεωρίζεται; Τίς τοιούτοις θεάμασιν ἐντυχὼν, οὐκ ἐπαίρεται, καὶ περιφρονεῖ τἄλλα πάντα, καὶ πρὸς ἓν τοῦτο φέρεται; Τίς ἡδίων ἀπόλαυσις; Τίς ἀμείνων τρυφή; Τίς ἑτέρα τέρψις χαριεστέρα τῆς [18] τοιᾶσδε φαιδρότητος; Ἣν Θεός τε παρὼν, καὶ χορὸς ἀγγέλων συνὼν, καὶ λειτουργοῦντες ἀπόστολοι, καὶ Μήτηρ Θεοῦ τιμωμένη, δι' ἣν ταῦτα πάντα, καὶ περὶ ἣν λαμπρὰν λαμπρῶς συγκροτοῦσιν;

Variæ lectiones.

[9] Cod. Laur. μεῖζων, ubi ipse accentus circumflexus ostendit mendum alterius syllabæ. [10] Cod. Laur. καταλήψασα. [11] Vat. ἐκδημεῖ. [12] Cod. Laur. κάτισιν. [13] Cod. Vat. ἐν αὐτῷ. [14] Cod. Laur. ὄν. [15] Cod. Vat. ἄεισι. [16] Cod. Laur. καταβάλλον. [17] Laur. αὐτη. [18] Τῆς abest a Cod. Vatic.

Notæ.

(3) Licet communis titulus hujus solemnitatis apud Græcos sit *Dormitio SS. Deiparæ*, et homiliæ hac occasione habitæ inscribi consueverint *in sanctissimæ Deiparæ Dormitionem*, ex hoc tamen loco manifeste liquet, eadem festivitate celebratam fuisse non *Dormitionem* modo, sed etiam ejusdem Virginis *Resurrectionem*, corporisque simul cum anima in cœlos *Assumptionem*.

(4) Observa, quæso, quomodo non modo Deipara gratia plena dicatur, sed *plenitudo* quoque *charismatum* appelletur; quo sane nihil significantius dici potest ad perfectissimam munerum ipsi collatorum copiam exprimendam. At vero plane ista D plenitudo abesset, si charisma illud tantopere exoptandum, quo a fœda diaboli captivitate est præservata, ipsi defuisset.

(5) Hoc sane de bonis creatis intelligendum est. Videsis tamen, quam alte de Virgine Patres senserint, et in eamdem transferant, quæ de solo Deo prædicantur; et simul quam longe hæc notio Virginis ab eo malo distet, quod a prima origine miseri filii Adæ contrahunt.

(6) Hæc nempe *Vita*, de quo Paulus (*Coloss.* III, 4): Ὅταν ὁ Χριστὸς φανερωθῇ, ἡ ζωὴ ἡμῶν. *Cum Christus apparuerit vita nostra.*

A Ϛ'. Ἀλλ' οἷον ἐκεῖνό μοι παρ' ἐλπίδα προσέστη! Τοιαύτης γὰρ ἤδη τῇ Θεομήτορι παρασκευασθείσης πομπῆς ἐκ τηλικούτου συστήματος, τίς ἐκεῖ δοθήσεται [19] χώρα τοῖς ἐλαχίστοις ἡμῖν πρὸς τὴν τῆς κοινῆς Δεσποίνης ἡμῶν [20] τιμήν; Τίς δὲ [21] ἱκανὸς καταλαβεῖν τινα θέαν ἐν οὕτω θεσπεσίῳ θεάτρῳ, καὶ καλλίστης ὁράσεως βραχύ τι παραπολαῦσαι; Ἆρ' οὐκ ἐδείσατε; Οὐχὶ μὴ κατόπιν, ὃ δή φασιν, ἔλθοιμεν [22] ἑορτῆς; Ἀλλὰ τὸ δεινότερον ἔτι, μὴ, καὶ παρόντες, ἁμάρτοιμεν αὐτῆς, ὡς ἀνάξιοι;

VI. Verum quidnam illud mihi præter exspectationem contingit! Cum enim Dei Genitrici tam nobilis ex ejusmodi conventu jam parata sit pompa, ecquis nobis minimis locus ibi dabitur, ad communem Dominam nostram honorandam? Ecquis e nobis dignus est, ut in theatrum adeo divinum vel oculos injiciat, et pulcherrimo horum aspectu vel obiter ad brevem aliquam horam perfruatur. Numquid non vos tremor occupavit? Numquid non, quod utique est in proverbio, post festum accurremus? Nonne, quod etiam gravius est, etsi præsentes festo astemus, ejusdem tamen exsortes, utpote indigni, manebimus?

Ἀλλά μοι [23] θαρσεῖτε· μάτην γὰρ ἡ δειλία, καὶ τὸ δέος οὐκ εἰς καιρόν. Τίς γὰρ αὕτη καὶ πόθεν, περὶ ἣν ἡ ξένη τιμὴ, καὶ τὸ τῆς δόξης ἀπρόσιτον; B Οὐκ ἐξ ἡμῶν τῶν ἀνθρώπων; Ἐξ ἡμῶν δηλαδή· καὶ κἂν ὑπὲρ ἄνθρωπον, ἀλλ' ἄνθρωπος. Τί δ' ὁ ταύτην δοξάσας ἐπὶ τοσοῦτον; Οὐχὶ καὶ αὐτὸς καθ' ἡμᾶς ἀπὸ ταύτης δι' εὐσπλαγχνίαν, ὁ καὶ πρὸ ταύτης ἀῤῥήτως ὑπὲρ ἡμᾶς ὢν [24] ἀεί; Τῶν ἀριδήλων καὶ τοῦτο. Κατ' οὐδὲν τοίνυν ἔλαττον καὶ ἡμῖν ἀνθεκτέον [25] τῆς τοῦ καλοῦ μετουσίας. Ἡ γὰρ ἐκ τοῦ γένους οἰκείωσις ὀρέγει τὴν παῤῥησίαν· καὶ τὴν φύσιν οὐχ ὅπως ἀνθισταμένην, ἀλλὰ καὶ συμπράττουσαν ἔχομεν.

Verumtamen bono animo, quæso, estote: inanis enim est iste metus, neque hic timor opportunus nunc accidit. Quæ enim et unde ista est, cui peregrinus hic honor, et incomparabilis hæc gloria defertur? Nonne ex nobis hominibus? Ex nobis sane; et licet humanam conditionem transcendat (7), attamen homo est. Quid vero ille, qui ad tantum gloriæ hanc provexit? Nonne et ipse propter misericordiam suam ab ea natus est homo nobis similis, qui utique ante ipsam, natura hac nostra supra quam dici possit præcelsior, ab æterno exsistebat? Et hoc prorsus manifestum. Nihilo igitur minus et nos communis boni participes esse debemus. Nam quæ ex communi genere oritur necessitudo, hanc plane facultatem facit; nos porro non modo non pugnantem, imo vero consonam naturam habemus.

Ὡς ὄφελον οὕτω καὶ τὸν τρόπον ἔχοιμεν συναιρόμενον. Ἂν γὰρ δὴ καὶ τοῦτο προσῇ, θαυμαστή τις εὐτυχία τὸ πρᾶγμα, καὶ μηκέτι μέλλωμεν ἄνθρω- C ποι, ἀλλὰ τοῖς ἀγγέλοις θαῤῥοῦντες ἑαυτοὺς ἀναμίξωμεν. Οὐ γὰρ κτίσις ἐνταῦθα τῆς ἀξίας τῶν φύσεων, ἀλλὰ θυμηδίας ἰσομοιρία, μᾶλλον δὲ καὶ τῶν φύσεων ἐντεῦθεν ἰσοτιμία [26], διὰ τὸν ἐκ τοιαύτης ἡμῖν ὁμοιωθέντα μητρὸς, καὶ τοῖς ἐπουρανίοις [27] ἑνώσαντα θεοπρεπῶς τὰ ἐπίγεια.

Atque utinam et vivendi rationem pari elatam nobilitate servaremus! Si enim etiam mores ita compositos gereremus, in miram quamdam felicitatem res tota verteret, et mox non amplius homines essemus, sed cum fiducia nosmetipsos angelis permisceremus. Neque enim ex naturarum nobilitate res heic dijudicatur, sed par omnibus ex æquo jus est participandæ lætitiæ; seu melius dixerim, æqualis ipsarum quoque naturarum exinde fit honor propter illum, qui per tam præcelsam matrem factus est nobis similis, et terrestria cœlestibus divinitus conjunxit.

Ζ'. Τοιγαροῦν ἐπεὶ ταῦτα καὶ τοσούτου θεάματος μεταλαβεῖν ἀξιούμεθα· ἐπὶ τούτῳ γὰρ καὶ συνεληλύθαμεν· τιμήσωμεν ἁγνῶς τὴν Παρθένον, τὴν Μητέρα γνησίως, τὴν Νύμφην πολυτελῶς, τὴν δεδοξασμένην ἐνδόξως, ὑπερκοσμίως τὴν ὑπερκόσμιον· καθαροὶ τὰ καθήκοντα τῇ καθαρᾷ λειτουργήσωμεν, D εὐλαβῶς τῇ Δεσποίνῃ, τῇ Βασιλίδι λαμπρῶς τὰ πρὸς θεραπείαν ἐπιτελέσωμεν. Μηδὲν τῶν ἀνάγνων προσφερέσθω τῇ παναγίᾳ, μηδὲν τῶν κάτω κειμένων τῇ τῶν οὐρανῶν ὑπερτέρᾳ· ἔστω κράτιστα πάντα, καὶ

VII. Quandoquidem ergo hisce de causis digni effecti sumus, ut etiam tam miri spectaculi participes simus; nam et propter hoc idem in hunc cœtum convenimus; puris mentibus Virginem, sincero affectu Matrem, magnifice Sponsam, gloriose refulgentem gloria, terrenis omnibus præcelsiorem laudibus non terrenis honoremus: quæ puram deceant, sacra puri peragamus, reverenter Dominæ, splendide Reginæ exhibeamus famulatum. Nihil non purum sanctissimæ offeratur: nihil, quod

Variæ lectiones.

[19] Cod. Laur. δοθείσεται. [20] Abest ἡμῶν a Vatic. [21] Hic Vatic. addit ἡμῶν. [22] Laur. ἔλθωμεν [23] Cod. Laur. ἀλλ' ἄμοι. [24] Cod. Laur. ὢν. [25] Cod. Laur. ἀνθεκταῖον. [26] Absunt a Laur. cod. verba μᾶλλον δὲ καὶ τῶν φύσεων ἐντεῦθεν ἰσοτιμία. [27] Cod. Laur. ἐπ' οὐρανίοις.

Notæ.

(7) Si humanam conditionem transcendit, ergo frustra ex iis quæ propria sunt conditionis humanæ, ineluctabile quoddam argumentum duci quidam putarunt, quo Virgo Deipara communi hominum vitio infecta evinceretur.

terram redoleat, illi, quæ cœlis est sublimior; omnia prorsus eximia sint, omnia munificentiæ decorisque plena, et pompæ tam augustæ, atque conventus solemnitati congrua.

Atque ego quidem, quæ ad abeuntem Dominam deducendam spectant, decantabo; vos autem alii ex parte vosmet consociantes fausta acclamate, et quod quisque possit, quantum in se est, simul omnes offerentes, solemnia mecum parentalia decenter persolvite. Verumtamen non abs re erit sermonis exordium paulo altius petiisse, ut Deiparæ laudes e divino partu deducam, et egregiæ pertractationi egregium initium faciam.

VIII. Fuit, quando mundus alienus et inimicus erat mundo, videlicet aspectabilis hic invisibili, corruptibilis incorrupto, dilabens firmiter consistenti, et creaturæ contra ipsum Creatorem suum impie rebelles erant. Et alter quidem Conditorem proprium, ut par est, reverebatur, eique gloriam reddebat et honorem; alter vero animi socordia ab eo qui est, declinans, abductus est ad ea quæ non sunt; et tanquam beneficos stulte amplexus est inimicos, et per segnitiem errori ceu veritati adhæsit. Hinc nobile hoc Dei opus exitialium dæmonum fit ludibrium; et in contumeliam archetypi proculcatur quod ad ejusdem imaginem factum fuerat; et *comparatus est jumentis* [e], qui *paulo minus erat ab angelis* [f].

IX. Exinde vero illius, qui nescit affici, viscera afficiuntur; affectus autem miseratio fuit in opus suum, et clemens erga homines charitas. Hinc *consilium* illud *antiquum ac verum* [g], et certum ferendi auxilii tempus definiebatur. Ipsa autem opitulandi ratio quam longe naturæ fines prætervolans, quamque admiranda illa fuit!

Postquam alia adminicula omnia nihil profecerant, is ipse, *qui omnia portat verbo virtutis suæ* [h], certamen hoc subit; et qui Deus est hominum, fit homo propter homines; et qui exaltat humiles [i], ad humilem conditionem se demittit; et luctam contra adversarium non secus ac unus e nobis, qui prosternebamur, suscipit. Quid enim, si vel solo nutu e cœlo, tuto ipse in sublimi sua consistens sede, ac nullum in conflictu laborem aut periculum sustinens, inimicum perdidisset? Quid vero magnum (fuisset), fugitivum illum, improbum et ingratum, a Deo subjici scelestissimumque servum a Deo potente vinctum abduci? Id enimvero facile potius fuisset, quam admiratione dignum, ac res feliciter gesta divinæ magis fortitudini, quam ejusdem erga homines charitati ascribenda esset.

Verum ille gloriam meam suæ ipsius quodammodo dignitati anteponens (o misericordiæ Dei

A μεγαλοπρεπῆ [28], καὶ φιλότιμα, καὶ τηλικαύτῃ πομπῇ καὶ πανηγύρει προσήκοντα.

Ἐγὼ μὲν ἐπᾴσω τῇ Δεσποίνῃ τὰ προπεμπτήρια [29]· ὑμεῖς δὲ ἄλλοθεν ἄλλος ἀκολούθως ἐπευφημεῖτε, καὶ τὸ πρὸς δύναμιν ἕκαστος παρ' ἑαυτοῦ συνεισφέρων, τὴν ὁσίαν αἰσίως τῆς ἑορτῆς συμπληροῦτέ μοι. Οὐ χεῖρον μέντοι, τὸν λόγον ἀνωτέρω προαγαγεῖν, ἵν' ἀπὸ τοῦ τόκου τοῦ θείου τιμήσω τὴν Θεοτόκον, καὶ καλὴν ἀρχὴν ὑποθῶ καλῷ πράγματι.

Η'. Ἦν ὅτε κόσμος πρὸς κόσμον ἀλλοτρίως εἶχε καὶ πολεμίως, ὁ ὁρώμενος οὗτος πρὸς τὸν ἀόρατον, B ὁ τῆς φθορᾶς πρὸς τὸν ἄφθαρτον [30], ὁ ἀπιὼν [31] πρὸς τὸν μένοντα, καὶ τὰ [32] τοῦ αὐτοῦ Κτίστου κτίσματα κακῶς ἐστασίαζεν. Ὁ μὲν τὸν οἰκεῖον, ὡς θέμις, ποιητὴν περιεῖπε [33], κἀκείνῳ τὴν δόξαν ἀπεδίδου καὶ τὴν τιμήν· ὁ δὲ ῥᾳθυμίᾳ τοῦ ὄντος διαμαρτὼν, ἀπηνέχθη πρὸς τὰ μὴ ὄντα· καὶ τοὺς ἐχθροὺς εὐεργέτας ἀνοήτως ὑπέλαβε, καὶ ὡς ἀληθείᾳ τῇ πλάνῃ δι' ἀπροσεξίαν κατηκολούθησεν. Ἐντεῦθεν τοῦτο τὸ μέγα τοῦ Θεοῦ ποίημα ὀλεθρίων δαιμόνων γίνεται παίγνιον· καὶ τὸ κατ' εἰκόνα πατεῖται πρὸς ὕβριν τοῦ ἀρχετύπου· καὶ ὁ βραχὺ παρ' ἀγγέλους παρασυνεβλήθη τοῖς κτήνεσιν.

Θ'. Ἐντεῦθεν τὰ σπλάγχνα πάσχει τοῦ ἀπαθοῦς· C καὶ τὸ πάθος, οἶκτος περὶ τὸ πλάσμα, καὶ φιλανθρωπία περὶ τὸν ἄνθρωπον. Ἐντεῦθεν ἡ ἀρχαία βουλὴ καὶ ἀληθινὴ, καὶ βοηθεῖν ἐδόκει καιρός. Καὶ τῆς βοηθείας ὁ τρόπος, ὡς ὑπερφυὴς καὶ παράδοξος.

Μετὰ πᾶσαν ἄλλην μηχανὴν ἀπρακτήσασαν, αὐτὸς, ὁ φέρων τὰ πάντα τῷ ῥήματι τῆς δυνάμεως, τὸν ἀγῶνα τοῦτον ὑπέρχεται· καὶ ὁ [34] Θεὸς τῶν ἀνθρώπων διὰ τοὺς ἀνθρώπους ἐνανθρωπεῖ· καὶ ὁ ταπεινοὺς ὑψῶν, ταπεινοῦται· καὶ τὴν πρὸς τὸν ἀντίπαλον πάλην ἐκ τοῦ ἴσου τοῖς πίπτουσιν ἡμῖν ὑποδέχεται. Τί γὰρ, εἰ καὶ νεύματι μόνῳ τὸν ἐχθρὸν ἐξ ὕψους ἀνάλωσεν, ἐν ἀσφαλεῖ καθεστὼς ἐπὶ τῆς οἰκείας περιωπῆς, καὶ μηδένα πόνον ἢ κίνδυνον D περὶ τὴν συμπλοκὴν ὑποστάς; Τί δὲ μέγα, δραπέτην, πονηρὸν καὶ ἀγνώμονα, ὑπὸ Θεοῦ χειρωθῆναι, καὶ ἀναχθῆναι [35] κάκιστον δοῦλον παρὰ Δεσπότου δυνατοῦ δέσμιον; Τοῦτο μὲν οὖν ῥᾴδιον μᾶλλον, ἢ παράδοξον ἦν, καὶ τῆς θείας πλέον ἰσχύος ἢ φιλανθρωπίας κατόρθωμα [36].

Ὁ δὲ τῆς ἰδίας ὥσπερ ἀξίας τὴν ἐμὴν προθεὶς εὐδοξίαν· ὢ βάθος εὐσπλαγχνίας Θεοῦ, ὢ χρηστότη-

[e] Psal. XLVIII, 13. [f] Psal. VIII, 6. [g] Isa. XXV, 1 sec. LXX. [h] Hebr. I, 3. [i] Luc. I, 52.

Variæ lectiones.

[28] Cod. Laur. μεγαλοπρεπεῖ. [29] Cod. Laur. προμπτέρια. [30] Cod. Laur. πρὸς ἀφθαρσίαν. [31] Cod. Laur. ὁ ὑποιῶν. [32] Cod. Laur. τό. [33] Cod. Laur. περιεῖπε. [34] In cod. Laur. eadem manus e regione in rubrica subjecit: Τίς ὁ λόγος τῆς θείας σαρκώσεως. [35] Laur. ἀπαχθῆναι. [36] Laur. κατώρθωμα.

τος πέλαγος! ἐμὲ μορφοῦται τὸν χοϊκὸν, ἵνα τὸ ἐμὸν ἀσθενὲς τῆς ἑαυτοῦ πληρώσας δυνάμεως, δι' αὐτοῦ [57] καταβάλοι τὸν ἰσχυρὸν, καὶ τῇ τὴν ἧτταν εἰς φύσιν [58] ἐξ ἔθους δεξαμένῃ τῇ σαρκὶ παραδοὺς ἀνέλπιστον νίκην ποιήσοι [59] τὸ τρόπαιον ταύτης μᾶλλον ἢ ἑαυτοῦ· καὶ οὕτως ἀφελὼν τὸ μεσότοιχον, καὶ καταργήσας ἐν ἐκείνῃ τὴν ἔχθραν, συνάψοι τὰ διεστῶτα, καὶ πρὸς μίαν ὁμόνοιαν ἁρμόσοι τὸ πᾶν. Οὗτος ὁ λόγος τῆς τοῦ Λόγου παχύτητος· τοῦτο τῆς μεγάλης κενώσεως τοῦ Θεοῦ τὸ μυστήριον.

Γ'. Ἐπεὶ δὲ τῇ θείᾳ σαρκώσει θείας ἔδει γεννήσεως, καὶ τοιαύτῃ γεννήσει [60] τοιαύτης μητρός· ἐνταῦθα τὸ μέγα τοῦ καθ' ἡμᾶς τοῦδε [61] γένους δῶρον [62] καὶ καρποφόρημα, ἡ κοινὴ φιλοτιμία τῆς φύσεως, τὸ ἐν ἀνθρώποις ἐξαίρετον, τῶν ἐν κόσμῳ τὸ κάλλιστον, ἡ τηνικαῦτα [63] μὲν κόρη καθαρὰ καὶ ἀνέπαφος, μετὰ ταῦτα δὲ καὶ γυνὴ καθαρωτέρα πολλῷ, καὶ τὴν ἁγνείαν τῷ τόκῳ μεθ' ὑπερβολῆς ἁγιάσασα. Οὐ κατὰ μητέρας γὰρ μήτηρ ἡ τοῦ Πατρὸς πάντων μήτηρ· οὐδὲ κατὰ παρθένους Παρθένος ἡ τὸν ἁγιασμὸν τετοκυῖα· ἀλλ' ἀμιγὲς μὲν οὐδ' ἕτερον· ἀκριβὲς δὲ ἑκάτερον, μᾶλλον δὲ καὶ ἀμφότερα πολὺ καθ' ὑπεροχὴν [64]. Παρθένος μὲν, ἀλλ' οὐκ ἄκαρπος, οὐδὲ ταῖς [65] μητράσι δοθείσης [66] εὐλογίας ἐπιδεής· τὸ δ' ἔτι καινότερον, ὅτι οὐκ ἄλλον [67] ἡμῖν, ἀλλ' αὐτὸν τοῦτον τίκτει, τὸν ταῖς τικτούσαις τὸ τίκτειν ἐπ' εὐλογίαις δωρούμενον. Πρῶτος γὰρ αὐτὸς, μετὰ τῆς τοῦ χαίρειν προσρήσεως τὴν ἁγίαν μήτραν εἰσδὺς, καὶ λύσας ἑτοίμως τῇ πρὸς τὴν [68] μητέρα χαρᾷ τὴν εἰς τοὺς προγόνους ἀρὰν, *εὐλογημένην* [69] τε προσειπὼν τῇ τοῦ ἀγγέλου φωνῇ, καὶ *κεχαριτωμένην* καλέσας τὴν καὶ προϋπάρχουσαν [70] ταῦτα, καὶ παραχρῆμα πλέον ὑπάρξουσαν, ἀπ' αὐτῆς αὐτίκα καὶ δι' αὐτῆς ὁλοκλήρῳ [71] τῷ γένει, τὴν εὐλογίαν διέδωκε. Μήτηρ μὲν, ἀλλ' ἀκήρατος καὶ γαμικῶν νόμων κρείττων, καὶ τῶν ἀναγκαίων ταῖς ἄλλαις εἰς κυοφορίαν ἐπέκεινα. Καὶ θαυμαστοῖ τὴν τεκοῦσαν ὁ γεννηθεὶς τῇ καινῇ μίξει ταύτῃ τῶν ἐναντίων, καὶ μαρτυρεῖ τῷ τεχθέντι τὸ περὶ τὰς φύσεις διπλοῦν δι' ἑαυτῆς ἡ γεννήσασα.

A abyssum! O pelagus bonitatis!), terrenam formam meam induit; ut infirmitatem meam sua ipsius virtute supplens, ipse per se prosternat fortem [j], et carni quæ prava agendi ratione cladem passa fuerat in natura, insperatam tribuens victoriam, huic potius quam sibi tropæum statueret; atque ita demum intermedium tollens parietem [k], in ea carne inimicitiam destruens, dissita in unum conjungeret, et omnia ad perfectam concordiam componeret. Hæc ratio exstitit, cur Verbum materiæ crassitiem indueret; hoc magnum est Dei sese ad ima exinanientis mysterium.

X. Porro cum ad divinam hanc incarnationem divina opus esset generatione, et ad tam divinam generationem etiam condigna mater requireretur;
B ecce magnum illud donum, eximiusque fructus hujusce nostri generis (8), communis ista naturæ gloriatio, singulare hoc in hominibus portentum, omnium, quæ in mundo sunt, pulcherrimum, quæ tunc quidem virgo erat pura et illibata, deinde vero et mulier multo purior, quippe quæ puritatem suam per ipsum partum puritate incomparabiliter splendidiori exornavit. Neque enim secundum communium matrum rationem mater illa fuit, quæ omnium Patris Mater exstitit; neque aliis virginibus similis illa Virgo fuit, quæ virtutem sanctificatricem genuit; sed et horum neutrum sine alterius participatione, imo perfecte utrumque, quin etiam utrumque eminentissima ratione fuit.
C Et sane Virgo fuit, sed non infecunda, neque benedictionis illius expers, quæ matribus impertitur; et quod vel magis est inauditum, non alium nobis parit, sed illum eumdem, qui parientibus largitur, ut cum benedictione pariant. Primus enim ipse, cum post salutationem gaudii sanctum sinum ingressus esset, perque gaudium Matri denuntiatum protinus maledictionem protoparentibus inflictam dissolvisset, ac per angeli vocem allocutus esset *benedictam* illam, eamque *gratia plenam* compellasset, quæ et prius jam erat ejusmodi (9) et mox pleniori copia id ipsum futura erat, statim post ipsam et per ipsam universo generi benedictionem effudit. Porro et mater fuit, sed intacta, et nullatenus nuptialibus legibus obnoxia, et ab ærumnis libera, quibus ratione partus reliquæ subjiciuntur. Cumque nova hac invicem sibi adversantium conjunctione mirabilem præstat genitus gignentem, tum gignens genito testimonium de duplici natura per se reddit.

[j] Matth. XII, 29. [k] Ephes. II, 14, 15.

Variæ lectiones.

[57] Laur. δι' αὐτοῦ. [58] Laur. abest εἰς φύσιν. [59] Laur. ποιήσει. [60] Laur. omitt. καὶ τοιαύτῃ γεννήσει. [61] Vat. omitt. τοῦδε. [62] Laur. ἐνταῦθα τοῦ καθ' ἡμᾶς τοῦδε γένους μέγα κ. τ. λ. [63] Laur. τοινικαῦτα. [64] Laur. καθυπεροχήν. [65] Vat. τῆς. [66] Laur. δοθήσης. [67] Laur. ἄλον. [68] Laur. τῇ μητέρᾳ. [69] Laur. εὐλογημένη. [70] Laur. πρὸ καὶ ὑπάρχουσαν. [71] Laur. ὁλοχλήρῳ τῷ γαίνει.

Notæ.

(8) Duo hic habemus, quæ ad primam Deiparæ originem sponte sua referuntur; tunc enim nobis hoc donum collatum est, ac pari modo catenus solum generis nostri laudari potest fructus, qualenus prima illius origo spectatur. Atqui ex tunc, uti patet, exhibetur non modo ut quidpiam excellens, ac donum Deo dignum, sed ut portentum quoddam, et omnium, quotquot sunt, quid pulcherrimum.

(9) Ergo *varia illa ac præclarissima charismatum plenitudo*, prout auctor superius loquebatur, Maria exstitit etiam antequam ei nuntium de Verbo Dei concipiendo ab angelo deferretur; ac proinde eo nomine donata est etiam propter ea charismata, per quæ ad Deum gignendum apta evaserat.

XI. Et sane is deinde nascitur, qui erat ab initio; et dum illud assumit, quod non erat, etiam id, quod erat, conservat; et rursus manet nihilo secius Deus ante sæcula exsistens, qui et homo est recens conditus, totus hoc et illud, in utroque atque unoquoque eorum natura perfectus; in unam quidem hypostasim sine confusione unitus; distinctas tamen voluntates habens, et naturarum proprietates. Par erat enim, ut qui Deus est mirabilium, etiam quæ sua ipsius sunt, omni ex parte mirabilia faceret [1]; adeo ut non modo vel in concordia concinnitatem ostenderent, vel novitatem sua ipsorum diversitate præferrent, verum etiam ut mira quadam ratione sibi invicem opposita atque adversantia apparerent.

Idcirco et nativitatem duplicem habet, habet duplicem et naturam: et in ambobus unum quidem est, quod mundi hujus ordinem ac tempus omne excedit; aliud vero, quod mundanis legibus ac tempori est obnoxium. Hoc enimvero inde consequitur, ut quatenus est ab æterno, matrem non habeat; quæ enim ibi mater illi esset, qui sæcula condidit? Sine patre vero sit, quatenus natus est in tempore; nam quomodo terrestris ei sit pater, qui hunc solum habet in cœlis? Quin autem vir intemeratæ illius atque immaculatissimæ, qui ad ineffabilem illam generationem quidpiam ex se contulerit? Tu vero hinc vide inversam rei rationem; solus igitur sine matre, qui est et sine patre; rursus autem solus sine patre, qui et sine matre: nam utrumque eamdem requirit virtutem, seu, melius dixerim, idem ipse est utrumque.

A ΙΑ'. Ὁ μὲν γὰρ ἦν ἀπ' ἀρχῆς [82], εἶτα γέγονε· καὶ προσλαβὼν, ὃ οὐκ ἦν, καὶ ὅπερ ἦν, συντηρεῖ· καὶ μένει πάλιν οὐχ ἧττον ὢν Θεὸς προαιώνιος, καὶ ὁ νεόκτιστος ἄνθρωπος· ὅλος τοῦτο κἀκεῖνο, φύσει κατ' ἄμφω, καθ' ἑκάτερον τέλειος· ἡνωμένος μὲν ἀσυγχύτως [83] εἰς ὑπόστασιν μίαν· διῃρημένος δὲ τοῖς θελήμασι καὶ ταῖς τῶν φύσεων ἰδιότησιν. Ἐχρῆν γὰρ αὐτὸν, τῶν θαυμασίων ὄντα Θεὸν, θαυμαστὰ πανταχοῦ τὰ ἑαυτοῦ ποιεῖν πράγματα· καὶ μὴ μόνον ἁπλῶς ἢ τῇ συμφωνίᾳ δεικνύντα τὸ ἐναρμόνιον, ἢ τῷ διαφόρῳ πρὸς τὸ καινὸν ἐξαλλάττοντα· ἀλλὰ καὶ πρὸς ἑαυτὰ ξενοτρόπως ἀντίθετα καὶ ἀντίστροφα.

B Διὰ τοῦτο διπλοῦς καὶ τὴν γέννησιν, διπλοῦς καὶ τὴν φύσιν· τὸ μὲν ἐν ἀμφοῖν ὑπερκόσμιον καὶ ὑπέρχρονον, τὸ δὲ κατὰ κόσμον καὶ περὶ χρόνον. Τοῦτο μὲν τὸ ἀκόλουθον, ἀμήτωρ τὸ πάλαι· τίς γὰρ μήτηρ ἐκεῖ τοῦ τοὺς αἰῶνας γεννήσαντος; ἀπάτωρ τὸ νῦν· ποῦ γὰρ κάτω πατὴρ, τοῦτον μόνον ἔχοντος ἄνωθεν; Τίς δ' ἀνὴρ τῆς ἀχράντου καὶ παναμώμου, ὁ παρ' ἑαυτοῦ συντελέσας τι πρὸς τὴν ἄῤῥητον γέννησιν; Σὺ δ' ἐντεῦθεν ἐκδέχου τὸ ἀντιστρέφον [84]· μόνος οὖν ἀμήτωρ ὁ καὶ ἀπάτωρ· μόνος δ' αὖ ἀπάτωρ, ὁ καὶ ἀμήτωρ· τῆς αὐτῆς γὰρ ἄμφω δυνάμεως· μᾶλλον δὲ αὐτὸς καὶ ἀμφότερα.

XII. Unus ibi Deus, sed non unum simpliciter eadem ratione, qua et tria: consequenter autem et tria sunt unum, quandoquidem unus denuo sunt Deus, Pater et Filius et Spiritus sanctus, quæ est beata Trinitas. Æterno ex Patre æternus est Filius, qui nunc, a tali Matre genitus, exsistendi initio factus est obnoxius. At quod summa potestate omnia continet ac moderatur, una omnino natura est, una voluntas, actio, energia, virtus, substantia, divinitas; et in cæteris quidem simplicitas quædam prorsus monadica atque una, solum vero quoad hypostases, et quoad proprietates, quæ ipsis insunt, trina. Hactenus itaque unus ibi Deus, ac nil nisi æqualitas; quod ad aliud vero spectat, videsis, quomodo et dissimilia habeat, et simul in idem recidat. Nunc enim jam non amplius simplex cernitur, quippe qui etiam homo est. Duplex itaque est, quantum ad naturas attinet; verumtamen unus quoad hypostasim: quod sane inversa, atque illic ratione se habet. Sic dispensationis mysterium, præstantiori quavis ratiocinatione sublimius, ad divinitatis rationem se habet tum secundum id quo convenit, tum secundum id quo discrepat, adeo ut et id ostendat, quod est immutabile, et id quod assumptum est, palam exhibeat, insuper autem per

C ΙΒ'. Ἐκεῖ Θεὸς εἷς, ἀλλ' οὐχ ἓν ἁπλῶς ὡς καὶ τρία· καὶ τὰ τρία δ' οὖν ἓν, ἐπειδήπερ εἷς πάλιν Πατὴρ, καὶ Υἱὸς, ἡ Τριὰς ἡ μακαρία, καὶ Πνεῦμα· Υἱὸς ἄναρχος ἐξ ἀνάρχου Πατρὸς, ὁ νῦν ὑπ' ἀρχὴν ἀπὸ Μητρὸς τοιαύτης γενόμενος. Μία φύσις τὸ πᾶν, μία βούλησις, κίνησις, ἐνέργεια, δύναμις, οὐσία, θεότης, τὸ συνεκτικώτατον ἁπάντων καὶ κυριώτατον· τἄλλα μὲν, τὸ [85] καθόλου μοναδική τις ἁπλότης καὶ ἑνιαία, τρισσουμένη δὲ μόνον ταῖς ὑποστάσεσι, καὶ τοῖς [86] ἐπ' αὐταῖς [87] ἰδιώμασιν. Εἷς κἀνταῦθα Θεὸς, ἄχρι τούτου, καὶ μόνον ἡ ὁμοιότης· τὸ δ' ἑξῆς ὅρα δὴ παραλλάττον πῶς ὁμοῦ, καὶ ἀντανακλώμενον [88]. Οὐ γὰρ ἁπλοῦς ἔτι νῦν, ὡς καὶ [89] ἄνθρωπος· τὴν οὖν φύσιν διπλοῦς, ἀλλὰ τὴν ὑπόστασιν εἷς· ὅπερ ἔμπαλιν πάλιν πρὸς τὸ ἐκεῖ. Οὕτω κρείττοσι [90] D λόγοις ἡ κρείττων οἰκονομία, τὸ μὴ διαφέρον ἅμα καὶ διαφέρον, πρὸς τὸν ἄνω φέρεται τρόπον· ἵνα καὶ τὸ ἄτρεπτον δείξῃ, καὶ γνωρίσῃ τὸ πρόσλημμα, ἔτι δὲ τῆς ὅλης θεότητος τὸ περὶ τὰ πρόσωπα πλούσιον, εἰς ἓν αὐτῇ στενωθὲν ἀναπληρώσῃ πανσόφως τῇ συνθέσει τῶν φύσεων.

[1] Psal. LXXI, 18; Psal. LXXVI, 14.

Variæ lectiones.

[82] Laur. ἀπαρχῆς. [83] Laur. ἀσυγχήτως. [84] Laur. τὸ ἀντιστρέφων. [85] Laur. τά. [86] Laur. ταῖς. [87] Laur. ὑπ' αὐταῖς. [88] Laur. ἀντανακλώμενος. [89] Laur. abest καί. [90] Laur. κρειττωσι.

naturarum compositionem summa sapientia illud suppleat, quod ratione personarum in tota Deitate latius protenditur, in ipsa vero in unum coarctatur.

ΙΓ'. Ἀλλὰ τί μοι τούτων νυνί; Τοῖς τοίνυν τοῦ Υἱοῦ τοῦ Θεοῦ, καὶ τοῦ Υἱοῦ καὶ Θεοῦ, καὶ τὰ περὶ τὴν τεκοῦσαν ἑπόμενα. Καθὸ μὲν ἐκεῖνος ἄνθρωπος ὕστερον, καὶ μήτηρ ἡ ἐνεγκοῦσα· καθὸ δὲ καὶ Θεός, οὐδὲν ἧττον καὶ παρθένος, οὐχ ἧττον καὶ μετὰ γέννησιν χἀκείνη[61]. Τὸ μὲν, τῆς πληρώσεως· τὸ δὲ, τῆς κενώσεως· καὶ τὸ μὲν, ὡς μόνου[62] Θεοῦ, θεῖον ὅλον· τὸ δὲ, ὡς καὶ ἀνθρώπου[63], ἀνθρώπινον. Τούτου τί συμφωνότερον, ἢ Θεῷ πρεπωδέστερον, ἢ μητρὶ χαριέστερον;

XIII. Verum horum nunc mihi satis; his autem, quæ sunt Filii Dei, qui et Filius est et Deus, connectuntur et ea quæ ad Genitricem pertinent. Et quidem quatenus ille dein factus est homo, ea quæ ipsum gestavit, etiam mater est; quatenus autem etiam est Deus, rursus illa nihilo minus et virgo est, et talis non minus etiam post partum perseverat. Alterum plenitudinis est (divinitatis), alterum exinanitionis; alterum, quippe solius Dei opus, totum divinum; alterum, utpote etiam hominis, humanum. Quid hoc magis consentaneum, vel quid magis Deo conveniens, aut matri jucundius esse possit?

ΙΔ'. Πλὴν ὁ μὲν τοῦτο δεύτερον, τὴν ὑπὲρ ἡμᾶς τε καὶ καθ' ἡμᾶς γέννησιν ταύτην, γεννηθεὶς ἀπὸ Μητρὸς ἀξίας, *ἦν*[64] *ὑποτασσόμενος τοῖς γονεῦσι*, κατὰ τὸ λόγιον, δῆλον δ' ὅτι γονεῦσι τῇ μὲν κατὰ φύσιν καὶ ὑπὲρ φύσιν, τῷ δὲ κατά τινα σχέσιν, εἴτ' οὖν θέσιν, εἰ βούλει, καὶ πρὸς φύσιν οὐδέν. Ὡς[65] γὰρ ἀνὴρ, ὁ μνηστὴρ καὶ τοῦ τεχθέντος πατήρ. Γονεῖς τοίνυν ὁμῶς, εἰ καὶ μὴ[66] ὁμοίως ἀμφότεροι· ὑφ' ὧν καὶ λαμβάνει τὸ *σωτήριον* ὄνομα τὸ χρηματισθὲν αὐτοῖς ὑπὸ τοῦ ἀγγέλου καὶ πρὸ συλλήψεως.

XIV. Cæterum ille, qui in secunda hac forma a digna Matre nativitate ista præcellentiore juxta ac nostræ simili genitus est, secundum evangelicum oraculum, *erat subditus parentibus* [m], videlicet et illi, quæ secundum naturam ac simul supra naturam ipsum genuit, et illi qui, relatione quadam, scilicet, si ita vis, adoptione, nullatenus vero naturæ, eidem pater fuit. Sponsus enim etiam nati pater habebatur, utpote (Mariæ) vir. Ambo igitur pariter genitores, sed non eadem ambo ratione; a quibus et nomen accipit Salvatoris, quod vel ante conceptum divinitus ab angelo revelatum ipsis fuerat.

Καὶ ὡς πρωτότοκον[67] ἅγιον Κυρίῳ προσάγεται. Βαβαὶ[68] καρποφορίας ὑπερφυοῦς! Θεὸς Θεῷ δῶρον καὶ υἱὸς πατρὶ δίδοται, μεγαλοπρεπέστατον δῶρον ἁπάντων καὶ γνησιώτατον. Ὑφ' ὧν ὁ πάντα πληρῶν, καὶ εἰς Αἴγυπτον φυγαδεύεται, καὶ ἐξ[69] Αἰγύπτου κληθεὶς, ἀνακομίζεται πάλιν· καὶ μετ' ὀλίγον ζητεῖται προσεδρεύων τῷ ἱερῷ· πρὸς οὓς εἰς καιρὸν καὶ παῤῥησιάζεται, ἐν τοῖς τοῦ ὄντως δεῖν λέγων εἶναι τὸ πλέον, οὐκ ἐν τοῖς τοῦ δοκοῦντος[70] πατρός. Ἧ καὶ χαρίζεται τὴν παρὰ τῷ γάμῳ θαυματουργίαν, λόγῳ μόνῳ τὸ ὕδωρ εἰς οἶνον ἐκβιασάμενος. Ἔκ τε τῆς ἄχρις ἐντελοῦς ἡλικίας περὶ τοὺς πατέρας ὑποταγῆς, καὶ τοῦ τὴν ἀρχὴν τῶν σημείων ἐκείνοις προσαναθεῖναι[71], νομοθετῶ ἡμῖν ἄντικρυς τὴν εἰς τοὺς τεκόντας τιμήν.

Tum tanquam primogenitum sanctum Domino sistitur. Proh oblationem fructus, qui excedit naturam! Deus Deo, et Filius Patri donum datur, donum præ omnibus magnificentissimum, ac maxime congruum. Qui omnia implet, ab iisdem per fugam et in Ægyptum defertur, et ex Ægypto vocatus denuo reportatur, et paulo post cum in templo versaretur, requiritur; quibus in præsentia et illud libere respondet; *in iis* potius, inquiens, *quæ* veri *Patris mei sunt, oportet me esse* [n], non in iis quæ patris sunt putatitii. Ad nuptias insuper in Genitricis gratiam miraculum largitur, sola verborum vi aquam in vinum convertens; et tum ejusmodi erga parentes ad perfectam usque ætatem subjectione, tum initio patrandi signa in gratiam eorum anticipato, honorem parentibus deferendum nobis aperte præscribebat.

ΙΕ'. Ἀλλὰ Χριστὸς μὲν ἐντεῦθεν τῶν θαυμάτων ἀρξάμενος, περὶ τὴν τοῦ κόσμου σωτηρίαν ἀπασχολεῖται, καὶ τὴν βασιλείαν κηρύσσει τῶν οὐρανῶν, καὶ ταῖς εἰς τοῦτο φερούσαις ἐνεργείαις καὶ πράξεσιν ἑαυτὸν ἐπιδίδωσιν, ἕως τὸ ἔργον τοῦ ἀληθινοῦ Πατρὸς ἐτελείωσε· καὶ τῷ σταυρῷ δοξασθεὶς, πρὸς ἀξίαν κἀκεῖνον ἑαυτῷ[72] ξυνεδόξασεν· ὅτε πάλιν εὑρίσκει τὴν Μητέρα πλησίον, καὶ τῇ μακρόθεν αὐτῇ

XV. Porro Christus cum miraculis suis initium inde fecisset, jam ad salutem mundi labores suos confert, et prædicat regnum cœlorum, seque actis et operibus, quæ ad id conducerent, totum impendit, quousque veri Patris sui opus perfecit [o]; et cruce gloriam adeptus, istam quoque pro dignitate sua ad eamdem gloriam secum evexit; quando Matrem denuo prope astantem cernit, ejusque ani-

[m] Luc. II, 51. [n] Luc. II, 49. [o] Joan. XVII, 4.

Variæ lectiones.

[61] Vat. alio verborum ordine. ἧττον χἀκείνη καὶ μετὰ γέννησιν. [62] Vat. μόνως. [63] Laur. ἄνθρωπος. [64] Codd. ἦν. [65] Laur. *in marg. eadem manu* ὡραῖον. [66] Laur. abest μή. [67] Laur. προτότοκον. [68] Laur. in marg. rursus, ὡραῖον. [69] Laur. ἐς. [70] Laur. δοκοῦντος. [71] Laur. προσαναθῆναι. [72] Laur. ἑαυτόν.

mam gladio, de quo jamdiu prænuntiatum illi fuerat[p], videns acerbe dilaceratum, (ecquid enim aliud Matri fieret in Unigeniti (inaudita passione?) solamen præbet, et providas curas impendit, et Virginem virgini discipulo committit, dilectum pro se ipso dilectæ tradens; et hoc pacto prospicit, ut et reliquum vitæ tempus ducat mœrore vacuum, et ejusmodi solitudinem facilius ferat.

Verumtamen Dei Filia (10) Natum suum utpote mortuum lamentatur, et imbuit unguentis, et, prouti potest, justa funebria cum aliis mulieribus persolvit. Mox vero et pulchrum illud et magnum et dulce præ oculis habet spectaculum, Christum nempe, qui paulo ante sepulcro fuerat reconditus, (o potestatem divinam! o virtutem!) ad tertiam diem rursus viventem, et dilectissimum agnoscit, B et desideratum amplectitur, ac reverentiam inter hæc metum, amoremque et gaudium, tum præsentia ingenti cum stupore considerans, tum præterita in corde suo conferens, collætatur. Et cum interim mirabilem quamdam ad hæc omnia experiretur jucunditatem, paulo post etiam ad cœlos in nubibus evectum eum videt, et colloquium audit angelorum, lætumque eorum nuntium, eum, qui abierat, rursus esse venturum.

XVI. Verum nihil utique hæc valebant ad leniendum desiderium Matris, quæ dolebat, et Filii (atque utinam quanti et qualis Filii, dicere possem, prout Deum decet ac Filio condignum est), quoad visibilem ejusdem aspectum, absentiam ferre non C poterat. Quocirca ad ipsum venire discupit; et hoc etiam prompte ab eo consequitur, qui benevole, prouti consueverat, id concedit. Hoc ipsum vero, quod dixi, satis evincit quæ paulo post subsecuta est immortalis illius translatio; quam hodie, festivitatem hanc agentes, quæ et dies sancta vocari promeruit, et hanc ipsam tanto honore prosequentes solemni conventu celebramus.

XVII. Nam et cætera Dei Genitricis portenta sane eximia sunt, et in eximiis maxime eximia. Quænam hæc dico? Scilicet quæ ante partum, quæ in partu, quæ post partum mirabilia suspicimus: conceptum satus expertem, gestationem ab ærumna vacuam, partum corruptionis nescium, tremendum illum angeli aspectum, vocem illam divinam, præ- D claram, ac jucundam; plane admirandas Joannis exsultationes, honorantis ex utero adhuc in utero gestatum; Elisabetæ conscientiam de dignitate illius qui honorabatur, tum ejusdem erga gestan-

A προμηνυθείσῃ[73] ῥομφαίᾳ δεινῶς τὴν καρδίαν σπαρασσομένην ἰδὼν (καὶ τί γὰρ ἡ Μήτηρ ἐπὶ ξένῳ πάθει Μονογενοῦς;) παραμυθεῖται καὶ προνοεῖ, καὶ παρθένον παρθένῳ μαθητῇ παρατίθησιν, ἀνθ' ἑαυτοῦ τὸν στεργόμενον εἰσποιήσας τῇ στεργομένῃ· καὶ τοῦτον τὸν τρόπον, ὡς ἱλαρῶς τε διάξοι τὸν λοιπὸν βίον, καὶ τὴν μόνωσιν[74] ταύτην ὑπενέγκαι ῥᾷον, οἰκονομήσας.

Οὐ μὴν ἀλλὰ καὶ θρηνεῖ τὸν ἑαυτῆς ὡς νεκρὸν ἡ Θεόπαις[75], καὶ μυρίζει, καὶ τὸν ἐπιτάφιον νόμον, ὡς εἶχε, σὺν ταῖς ἄλλαις ἐκπληροῖ γυναιξίν. Εἶτα παραυτίκα καὶ βλέπει τὸ καλὸν ἐκεῖνο καὶ μέγα καὶ γλυκὺ θέαμα· Χριστὸν τὸν ἄρτι ταφέντα (ὢ τῆς θεϊκῆς ἐξουσίας! ὢ τῆς δυνάμεως!), ζῶντα πάλιν εἰς τρίτην, καὶ γνωρίζει τὸν φίλτατον, καὶ περιχεῖται τῷ ποθουμένῳ, αἰδοῖ τε καὶ φόβῳ καὶ πόθῳ μεριζομένη καὶ τῇ χαρᾷ περιγάννυται, τὰ παρόντα τε μετ' ἐκπλήξεως ὁρῶσα πολλῆς, καὶ τὰ προλαβόντα συμβάλλουσα ἐν τῇ καρδίᾳ αὐτῆς. Καὶ θαυμαστήν τινα πάσχουσα[76] πρὸς πάντα τὴν ἡδονήν, μεταξύ τι βραχὺ καὶ πρὸς οὐρανοὺς ἐν νεφέλαις ἐπαρθέντα ὁρᾷ, καὶ τῆς ἀγγελικῆς ὁμιλίας[77] καὶ παρηγορίας[78] ἀκούει, εὐαγγελιζομένης καὶ πάλιν τοῦ ἀπιόντος τὴν ἔλευσιν.

ΙϚ'. Ἀλλ' οὐδὲν ἄρα ταῦτα μητρικῷ πόθῳ κάμνοντι, καὶ παιδὸς ἐκδημίαν, ὅσον πρὸς τὸ φαινόμενον (ἀλλὰ παιδὸς πῶς ἂν εἴποιμι θεοπρεπῶς καὶ ἀξίως παιδὸς ἡλίκου καὶ τίνος), φέρειν οὐκ ἔχοντι. Διὰ τοῦτο C ζητεῖ τὴν πρὸς αὐτὸν ἄφιξιν[79] καὶ παρ' αὐτοῦ λαμβάνει καὶ τοῦτο προθύμως, διδόντος[80] φιλοφρόνως, ὡς εἴωθεν. Ἀπόδειξις αὐτάρκης τοῦ λόγου ἡ μετ' ὀλίγον ἐντεῦθεν τῆς ἀθανάτου μετάθεσις· ἣν πανηγυρίζομεν[81] σήμερον κλητὴν ἁγίαν ἡμέραν, τὴν ἡμέραν ἄγοντες ταύτην, καὶ μετὰ τοσαύτης[82] αὐτὴν ὑποδεχόμενοι τῆς τιμῆς.

ΙΖ'. Καλὰ μὲν γὰρ ἤδη καὶ τἄλλα, καὶ καλῶν κάλλιστα, τὰ τῆς Θεομήτορος θαύματα. Τίνα ταῦτά φημι; Τὰ πρὸ τοῦ[83] τόκου παράδοξα, τὰ ἐν τόκῳ, τὰ[84] μετὰ τόκον· τὴν ἄσπορον σύλληψιν, τὴν ἄλυπον κύησιν, τὴν ἄφθορον γέννησιν, τὴν ὄψιν[85] ἐκείνην τοῦ ἀγγέλου τὴν φοβεράν, τὴν φωνὴν ἐκεί- D νην τὴν θείαν, καὶ λαμπράν, καὶ χαρμόσυνον[86] τὰ Ἰωάννου τοῦ πάνυ θαυμαστὰ σκιρτήματα[87], τιμῶντος ἐγγάστρια τὸν ἔτι κατὰ γαστέρα· τὴν Ἐλισάβετ ἐπίγνωσιν τῆς τοῦ τιμηθέντος ἀξίας, καὶ τὴν ἀξίαν περὶ τὴν κυοῦσαν εὐλάβειαν, καὶ

[p] Luc. II, 35.

Variæ lectiones.

[73] Laur. προσμηνυθήσει. [74] Laur. μόνοσιν. [75] Vat. alio verborum ordine ἡ Θεόπαις ὡς νεκρόν. [76] Uterq. cod. πάσχουσαν. [77] Laur. ὁμηλίας. [78] Laur. παροιγορείας. [79] Laur. ἄφηξιν. [80] Laur. διδόντως. [81] Laur. πανιγυρίζομεν. [82] Laur. τοσούτης. [83] Vat. abest. τοῦ. [84] Laur. abest τά. [85] Laur. ὄψιν. [86] Laur. τὴν λαμπράν, καὶ θείαν χαρμόσυνον. [87] Vat. θαυμαστὸν σκίρτημα.

Notæ.

(10) Ecce tibi singulare illud Deiparæ encomium, ut antonomastice *Dei Filia* appelletur.

ἀνάῤῥυσιν[88]· τοὺς ἀγγέλους μετὰ βραχὺ, τοὺς A ποιμένας, τοὺς μάγους, τοὺς ὕπαρ, τοὺς ὄναρ, τοὺς ἐν ἐκστάσει χρηματισμούς· τὴν Συμεὼν προφητείαν, τὴν Ἄννης ἀνθομολόγησιν· πρὸς δὲ τούτοις ἢ καὶ πρὸ τούτων, τὰ ταύτης αὐτῆς ὥσπερ ἴδια, ὡς εὐχῆς δῶρον ἄνωθεν τοῖς ἱεροῖς ἐδόθη πατράσιν· ὡς μητρικὴν παραδόξως ἀγονίαν διέλυσεν· ἔδει γὰρ, ἔδει προδραμεῖν θαῦμα θαύματος, καὶ καρπὸν νεκρᾶς μήτρας, παρθενίας τόκον πιστώσασθαι· ὡς εὐθὺς δοτὸν δῶρον ἀντεδόθη πάλιν τῷ δεδωκότι[89]· ὡς χερσὶν ἱερέων τῷ ἱερῷ προσαχθεῖσα[90] τὴν ὑπὲρ πᾶσαν πίστιν[91] ἀνήχθη παρὰ τοῖς ἁγίοις ἀδύτοις ἀναγωγὴν, τὸν ἀπ' οὐρανοῦ ξένον ἄρτον, τὴν ἀγγέλων τροφὴν ἐκεῖ δεχομένη· τἄλλα, οἷς καλῶς αὕτη πόῤῥωθεν ἁγνιζομένη Θεῷ πρὸς ὑποδοχὴν ηὐτρεπίζετο τῆς B θείας ἁγιωσύνης, ὧν οὐδὲν ἀπεικὸς ἐπὶ μυστηρίῳ τοσούτῳ, κἂν πολύν[92] ἐστιν ἃ τὸν παράλογον ἐν τῷ ὑπερβάλλοντι φέρει.

tem (Virginem) reverentiam condignam, ac præconium; angelos paulo post, pastores, magos, et divina modo per vigiliam, modo per somnum, modo per extasim oracula; Simeonis vaticinium, Annæ confessionem; ad hæc autem, seu etiam ante ista, ea quoque, quæ ejusdem hujus (Virginis) propria quodammodo exstiterunt, videlicet quod precibus sanctorum parentum veluti donum divinitus concessa fuerit: quod maternam sterilitatem mirabili ratione dissolverit; oportebat enim, plane oportebat, ut miraculo præcurreret miraculum, et ut virginitatis partui fidem faceret effeti uteri fructus; quod concessum donum statim ei, qui dederat, redditum rursus fuerit; quod sacerdotum manibus templo oblata, in sacris penetralibus, ea vitæ instituto, quod omnem fidem excedit, novum e cœlo panem, cibum ibi angelicum accipiens, educata fuerit; tum alia, quibus eam Deus diu in antecessum sibi pulchre purificans, ad suscipiendam in se divinam ipsam sanctitatem parabat, et quorum nihil in tanto mysterio non congruum reperitur, etsi sint quæ supra communem ordinem eminentia communem rationem longe prætergrediuntur.

Πόσαι μοι καθ' ἕκαστον τούτων πανηγύρεις καὶ τελεταὶ, ὧν κεφάλαιον ἓν ὑπερφυές τε καὶ μέγιστον, Θεοῦ ἐνανθρώπησις ἐπὶ τῷ τὸν ἄνθρωπον θεωθῆναι. Καὶ τούτων ἑκάστην μετὰ τοῦ ἰδίου καιροῦ τε καὶ μυστηρίου δεχόμεθα καὶ προπέμπομεν, ὥσπερ ὥρας ἄλλας εὐτάκτους ὑπαπιούσας ἀλλήλαις ἐν κόσμῳ, καὶ ἐπιούσας, καὶ τὴν ἑαυτῶν ἡμῖν χάριν ἐκ διαδοχῆς φιλοτιμουμένας.

Quot mihi ad horum unumquodque festivitates, ac sacra solemnia, quorum una est radix augustissima juxta ac nobilissima, divina scilicet humanæ naturæ assumptio, ut ad divinam naturam homo proveheretur! Et horum quidem singula secundum proprium et tempus et mysterium excipimus ac præmittimus, non secus ac annuas mundi tempestates, quæ pulchro ordine altera alteri locum præbent, et succedunt, et sua ipsarum C beneficia per vices nobis largiuntur.

ΙΗ'. Τὰ δὲ νῦν ἡ σφραγὶς ἐκείνων πασῶν, καὶ βεβαία συμπλήρωσις· ἡ ἐσχάτη καὶ πρώτη καὶ μεγίστη τῶν ἑορτῶν· χρόνῳ μὲν ἐσχάτη καὶ τάξει· τἄλλα δὲ δυνάμει καὶ ἀξιώματι.

XVIII. Quæ autem in præsens agitur solemnitas, illarum omnium obsignatio est ac stabilis consummatio; festivitatum postrema est, et prima simul, et maxima: tempore scilicet et ordine postrema; prima vero et summa, si dignitatem ac virtutem spectes

Πάλλεταί μοι τὸ πνεῦμα πρὸς τὰ παρόντα, καὶ ἡ καρδία σκιρτᾷ· καὶ περισκοπεῖ τινας λόγους λογισμοῖς ὑψηλοὺς[93] καὶ ἀξίους τῆς μεγαλοπρεπείας τοῦ θαύματος. Ἀπαίρει, πρὸς οὐρανοὺς ὁ ἔμψυχος θρόνος τοῦ Θεοῦ μετατίθεται· ὑψοῦται τῆς δόξης ἡ κιβωτός· ἡ πηγὴ τοῦ φωτὸς μεταχωρεῖ πρὸς τὸ φῶς· ὁ τῆς ζωῆς θησαυρὸς μεταβαίνει πρὸς τὴν ζωήν. Καὶ τὰ συντρέχοντα θαύματα περὶ τὴν ἐκδημίαν, ἡλίκα.

Vehemens mihi spiritum ad præsentia commotio ciet, et cor exsultat, atque conceptus sensu sublimes ac portenti magnificentia dignos circumspiciens requirit. Abit, ad cœlos transfertur animatus Dei thronus; attollitur arca gloriæ; fons lucis (11) ad lucem transmigrat; thesaurus vitæ transit ad vitam. Miracula porro, quæ discessum illius co- D mitantur, quanta ea sunt!

ΙΘ'. Χριστὸς αὐτὸς ἄνωθεν ἐνταῦθα[94] προσυπαντᾷ, τὰς αὐτῷ καὶ φίλας καὶ δούλας[95] δυνάμεις συνεπαγόμενος ἐν κύκλῳ δορυφορούσας· καὶ τὴν ἀγκαλισαμένην[96] πολλάκις, φιλόστοργος εὖ μάλα καὶ γνησίως ἀνταγκαλίζεται· καὶ γίνεται πλοκὴ θαυμαστὴ καὶ συμφωνία τοῦ πράγματος. Ὁ Δεσπότης ἄγει

XIX. Christus ipse e cœlo, sibi et amicas et famulantes secum adducens Virtutes, quæ circumcirca satellitium agunt, huc usque in occursum advenit; et eam quæ toties ipsum ulnis complexa gestaverat, summo et utique sincero Filii affectu vicissim amplectens sustinet; ac mira quædam fit

Variæ lectiones.

[88] Ita codd., sed forte ἀνάῤῥησιν legendum. [89] Laur. δεδοχότι. [90] Uterq. cod. προσαχθῆσαν. [91] Laur. πίστην. [92] Ita codd. Num legendum, πολλά ἐστιν ἃ τὸ παράλογον. . . [93] Laur. ὑψηλοῖς. [94] Laur. ἐνταῦτα. [95] Laur. abest καὶ δούλας. [96] Laur. ἀγγαλισαμένην.

Notæ.

(11) Vide an sibi constet fontem lucis aliquando in tenebris, peccati scilicet, fuisse.

compositio atque rei parilitas (12). Dominus deduxit Dominam, Reginam Rex, Sponsus Sponsam, Filius Matrem, Virginem qui purus, Sanctus Sanctam, cunctis præcelsior præcelsiorem omnibus; et cœlum animam semetipso ampliorem suscipit; et angeli comitantur gloriosiorem angelis; et simul accurrunt homines, et apostoli, alii aliis ex mundi plagis, eodem tempore jam in unum convenientes, imo, ut magis proprie dicam, ex aere, nescio unde, in terram pluentes, approperant.

O novam pluviam! O viatores volantes! O pedites æthereos! *Qui sunt isti, qui, ut nubes, volant*, pulchre nobiscum Isaias scitatur[q]? Quæ causa tam admirandi novique eventus? Unde nobis e nubibus homines? Quomodo e cœlis tantus terrestris exercitus? Non ergo unus duntaxat Elias[r] hic per æthera graditur; non solus Habacum[s] sublimis supra nubem attollitur; neque solus Paulus e terra ad tertium cœlum rapitur; sed a cœlo in terram hic simul cum multis aliis se sistit; quippe nobiliori huic mysterio et amplior ministrorum cœtus opus erat.

XX. Illa itaque Domini ac Filii sui manibus semetipsam suaviter cum credidisset, *in vestitu*, juxta vetus congeneris de ipsa oraculum, *deaurato circumdata varietate*[t], ad regium thronum adducitur, et Regina a dextris Regis astans, ejusdemque cum eo æternæ beatitatis particeps, debitis sibi et regno et gloria potitur

Illi vero quæ sunt funeris, haud oblivioni tradunt, et ad corpus illud immaculatum ac Dei hospitio nobile curas suas convertunt. Proh dirum probrum! Quomodo enim non dignum id fuerit, quod lamentemur? Proh injuriam non ferendam, quod mors primitias vitæ possederit, atque illam sepulcrum tenuerit, quæ partu suo vivifico sepulcra evacuavit!

At nemo hæc vereatur; neque de ejusmodi angatur discrimine. Novis enim nova congruunt (13), atque iis quæ jugi quodam portento constant (14),

τὴν Δέσποιναν· ὁ Βασιλεὺς τὴν Βασίλισσαν· ὁ Νυμφίος τὴν Νύμφην· ὁ Υἱὸς τὴν Μητέρα· τὴν Παρθένον ὁ καθαρός· τὴν Ἁγίαν ὁ Ἅγιος· ὁ πάντων ἐπέκεινα τὴν πάντων ὑψηλοτέραν· καὶ δέχεται ψυχὴν[97] ὁ οὐρανὸς ἑαυτοῦ πλατυτέραν· καὶ προπέμπουσιν ἄγγελοι τὴν ἀγγέλων ἐνδοξοτέραν· καὶ συντρέχουσιν ἄνθρωποι, καὶ πονοῦσιν ἀπόστολοι[98] ἄλλος ἄλλοθεν ἄρτι συνεκφανέντες ἀθρόον, καὶ, ἵν' οἰκειότερον εἴπω τι, ἐξ ἀέρος, οὐκ οἶδ' ὅθεν, ἐπιβραχέντες τῇ γῇ.

Ὢ καινῆς ἐπομβρίας! Ὢ πτηνῶν ὁδοιπόρων! Ὢ πεζῶν ἀερίων[99]! *Τίνες οἵδε, ὡς νεφέλαι, πέτανται*, καλῶς Ἡσαΐας μεθ' ἡμῶν ἀπορεῖ. Τίς ὁ λόγος τῆς οὕτω παραδόξου καινοτομίας; Πόθεν ἐκ νεφῶν ἡμῖν ἄνθρωποι; Πῶς ἐπίγειον στράτευμα τοσοῦτον ἐξ οὐρανοῦ; Οὐ γὰρ εἷς ὧδε μόνον Ἠλίας αἰθεροδρόμος· οὐχ εἷς Ἀββακοὺμ[1] ἐπὶ νεφέλης μετάρσιος· οὐδὲ Παῦλος μόνος ἐκ γῆς πρὸς οὐρανὸν τρίτον· ἀλλ' οὐρανόθεν εἰς γῆν μετὰ πολλῶν ἄλλων πάρεστι· μυστηρίῳ γὰρ μείζονι καὶ πλειόνων ἔδει τῶν λειτουργῶν.

Κ'. Ἡ μὲν οὖν χερσὶ δεσποτικαῖς καὶ γνησίαις ἑαυτὴν ἡδέως πιστεύσασα[2] τῷ βασιλικῷ[3] προσάγεται θρόνῳ *ἐν ἱματισμῷ διαχρύσῳ περιβεβλημένη πεποικιλμένη*, κατὰ τὴν ἐπ' αὐτῇ παλαιὰν συγγενικὴν προφητείαν, καὶ τὴν ἑαυτῆς βασιλείαν τε καὶ δόξαν παραλαμβάνει ἐκ δεξιῶν ἡ[4] Βασίλισσα παραστᾶσα τοῦ Βασιλέως ἐπὶ κοινωνίᾳ τῆς ἴσης ἀϊδίου μακαριότητος.

Οἱ δὲ ταφῆς μνημονεύουσι, καὶ περὶ τὸ ἄχραντον σῶμα καὶ θεοδόχον φιλοπονοῦσι[5]. Φεῦ δεινῆς ὕβρεως! Καὶ πῶς γὰρ οὐκ ἄξιον τὸ πρᾶγμα σχετλιασμοῦ; φεῦ ζημίας[6] οὐ φορητῆς! εἰ θάνατος εἶχε[7] τὴν ἀπαρχὴν τῆς ζωῆς, καὶ τάφος κατέσχε τὴν τοὺς τάφους κενώσασαν τῷ τόκῳ τῷ ζωηφόρῳ.

Ἀλλ' εὐλαβείσθω μηδείς, μηδ' ἀγωνιάτω τὸν κίνδυνον. Ἐπὶ καινοῖς γὰρ καινά, καὶ τοῖς ἀεὶ παραδόξοις ἐπισυμβαίνει παράδοξα. Οὐ γὰρ ἤνεγκεν

[q] Isa. LX, 8. [r] IV Reg. II, 11. [s] Dan. XIV, 35. [t] Psal. XLIV, 10.

Variæ lectiones.

[97] Vat. abest ὁ. [98] Laur. in margine: περὶ τῆς μετεωροπορίας τῶν ἀποστόλων· *De apostolorum per æthera adventu.* [99] Laur. ἀέριον. [1] Laur. Ἀβαχούμ. [2] πιστεύσασαι. [3] Laur. βασιλειχῷ. [4] Laur. abest ἡ. [5] Codd. ad oram: περὶ τῆς τοῦ σώματος μεταθέσεως· *De corporis depositione.* [6] Laur. ζημείας. [7] Laur. εἶχε.

Notæ.

(12) Plane mirum est, quam sæpe ac studiose Patres inculcent Deiparæ cum Deo similitudinem, ac parilitatem, adeo ut Virgini per gratiam, quantum creatura capax esse potest, collata suspicere debeamus ea quæ divinitatis sunt propria, ejusque perfectiones ad perfectionem divinam, quoad creaturæ licet, accedant. Advertas porro velim, hanc comparationem ad puritatem ac sanctitatem extendi; quod quidem per se satis est ad repellendam quamlibet suspicionem cujusvis peccati, quod ipsam aliquando contaminaverit.

(13) Optandum sane fuerat, ut hanc sententiam præ oculis ii haberent, qui ex communi stirpis humanæ conditione sese permoveri aiebant ad dubitandum, an ex ruina ab Adam propagata excipiendæ Virgini locus esse posset. Meminisse tunc juvabat, novis non communes, sed novas leges congruere.

(14) Si *juge portentum* suspicere in beatissima Virgine debemus, frustra ergo et conceptum ejus ad communes leges exigimus.

ἡ γῆ[7] τὸ οὐράνιον, οὐδ' ἡ φθορὰ[8] τὸ ἀκήρατον. Ἔνθεν[9] τοι κἀκεῖνο ταχὺ τὴν αὐτὴν ἀπαίρει[10] κατόπιν, καὶ ψυχὴν ὅλως ἄμωμον, ὅλως ἄφθαρτον σῶμα μεταδιώκει ὑπὸ δορυφόρων τοιούτων μετὰ τῆς ἴσης τιμῆς πρὸς τὴν αὐτὴν ἐκείνῃ[11] κατάπαυσιν καὶ λῆξιν φερόμενον. Τέως δ' οὖν ὡς νεκρὸν νόμῳ φύσεως, πρὸς τάφον ἀπάγεται, ἀποστολικαῖς τε χερσὶν καὶ[12] ἱερατικαῖς ἀνυψούμενον, καὶ γλώσσαις καὶ στόμασιν ὁσίοις κατευφημούμενον.

A merito alia portenta accedunt. Non enim tulit penes se tellus, quod erat cœleste; neque corruptio, quod immaculatum erat, invasit (15). Et hoc igitur a tergo cito eam sequitur, et animæ prorsus immaculatæ corpus prorsus incorruptum vestigiis hæret, et pari cum honore a præclaris illis satellitibus ad eamdem cum illa quietem sortemque beatam evehitur. Tantisper nihilominus, quippe naturæ lege morti traditum, apostolorum simul ac sacerdotum manibus elatum, linguisque ac vocibus sacris collaudatum ad sepulcrum defertur.

ΚΑ'. Πόθεν οὖν ἐνταῦθα σὺ[13], βέδηλε[14], μεταξὺ τῶν ἁγίων, ἵνα καὶ πρὸς σὲ κατὰ πάρεργον ἐπιστραφῶ τι βραχύ; Πῶς ἐπὶ τοσοῦτον ἐξέστης τῶν σαυτοῦ λογισμῶν, ὡς ἀνάγνοις μὲν ὄμμασιν, ἀνάγνοις δὲ καὶ χερσὶ τῶν ἀψαύστων τούτων κατατολμῆσαι, καὶ πειραθῆναι τὸ φρικωδέστατον, εἰς τὰ ἀνύβριστα ἐξυβρίσαι; Οὐ γὰρ ἔχεις ἀκούειν, κἂν οὐδὲν ἕτερον, ἐν τοῖς προγόνοις τοῖς σοῖς οἷα πέπονθεν Ὀζᾶ[15] διὰ τὴν προπέτειαν; Καὶ τί τύπος ἐκεῖνος[16] τῶν ὁρωμένων; Καὶ κιβωτὸς χειρῶν ἔργον τὸ ἐκεῖ κομιζόμενον, καὶ σαφῶς ἐπὶ σωτηρίᾳ τῶν ἁγίων ἡ πρόψαυσις. Θάνατος μέντοι τὰ τῆς ὑπουργίας[17] ἐπίχειρα. Καθαροῦ γὰρ δέον προσάπτεσθαι, μηδ' ἐπιτιμῇ τὸν μὴ καθαρόν· ὅτι τὸ καλὸν οὐ καλὸν, εἰ μὴ καλῶς, φασὶ, γίνοιτο. Αὕτη δέ σοι νῦν, ἡ τῶν πραγμάτων ἀλήθεια.

XXI. Qui tu igitur (ut ad te quoque hic obiter sermonem brevi convertam), o impure (16), inter sanctos? Qui usque adeo e tua ipse mente excidisti, ut impuris oculis impurisque manibus adversus hæc plane B non tangenda quid auderes, et horrendum illud scelus conareris, atque ea quæ probro sunt vacua contumelia afficeres? Nonne enim, sin aliud quidpiam, audire saltem potuisti, quid propter temeritatem in avis tuis factum sit Ozæ? Ecquid enim typus ille præ his quæ nunc oculis nostris obversantur? Quæ tunc scilicet vehebatur arca, manufactum erat opus, et tactus ejus prorsus in salutem sanctorum vertebatur. Exhibiti tamen ministerii stipendium mors fuit. A puro enim tangi oportuit, nec in honorem cedebat, ut tangeret impurus: quandoquidem bonum, nisi (ut inquiunt) fiat bene, in bonum non computatur. Quæ vero tibi nunc adest, ipsa est veritas per ea obumbrata.

ΚΒ'. Τὸ γὰρ προπεμπόμενον τοῦτο, ἡ ἀκατάλυτος αὕτη σκηνὴ καὶ ἀχειροποίητος, οὐ λιθίνας[18] πλάκας ἐντὸς, οὐδὲ ῥάβδον φέρει θαυματουργόν· ἀλλ'[19] ὃ πολλῷ μεῖζον, αὐτοῦ τοῦ καὶ δόντος ἐκεῖνα καὶ θαυμαστώσαντος τέμενός ἐστιν ἅγιον· ὃν οὐδ' ὄρος δύναται στέγειν καταβάντα τι μικρὸν ἐπ' αὐτὸ, ἀλλ' ἁπτομένου μόνον καπνίζεται. Οὐ σαλπίγγων

C XXII. Quod enim nunc deducitur, tabernaculum hoc indissolubile et non manufactum, non lapideas intus habet tabulas, neque virgam continet prodigiorum fœcundam; sed, quod multo nobilius est, templum sanctum est illius, qui et ea dedit, et portenta operatus est; quem neque mons ferre valet, si in eum ad brevem horam descendat, sed illo vel

Variæ lectiones.

[7] Vat. γῆ. [8] Laur. ὁ φθορά. [9] Laur. ἐνθέν τι. [10] Laur. ἐπαίρει. [11] Laur. πρὸς τὴν αὐτὴν ἐκήνην. Vat. πρὸς τὴν ἐκείνῳ. [12] Laur. abest καί. [13] Vat. ad marginem: περὶ τῆς ἐπιβουλῆς τοῦ Ἑβραίου· *De insidiis cujusdam Hebræi*: Laur. vero paulo infra itemque ad marginem περὶ τῆς τόλμης τοῦ ἑβραίου· *De Hebræi cujusdam audacia.* [14] Laur. βέβυλε. [15] Laur. ὁ ζᾶν. [16] Vat. ἐκεῖνα. [17] Laur. ὑπουργείας. [18] Laur. λιθήνας. [19] Laur. ἀλλά, et omittit sequens ὅ.

Notæ.

(15) Manifeste hic se prodit veterum sententia de immunitate Virginis beatissimæ a communi generis humani lapsu: eoque opportunior est modus, quo ea doctrina proponitur, quod, cum ex ea ratio petatur, cur ejusdem Virginis corpus corruptionem passum non fuerit, non quidem disputando contenditur, sed veluti explorata præsumitur. Atque hanc primo quidem trahit Joannes, dum inquit non potuisse terram apud se id retinere, quod cœleste erat, quod nempe expers erat illius vitii propter quod in terram reverti indictum fuit homini (neque enim negat alioquin Joannes, Virginem e terra fuisse), quodque propterea cœlestibus potius spiritibus comparandum est: deinde vero multo disertius, dum ait, propterea corruptionem virgineum corpus invadere non potuisse, quod labem istud nesciret. Aperte enim liquet, hoc neque de virginali integritate, neque de ulla D emundatione, quæ communis aliis sit, accipi posse. Eodem spectat, quod paulo post immaculatam animam cum incorrupto corpore Joannes comparat. Cum enim integritas corporis absolutissima fuerit ac perpetua, postulat comparatio, ut id ipsum de animæ integritate intelligatur.

(16) Per apostrophen hic auctor alloquitur Judæum quemdam, qui lectulum, quo Virginis Deiparæ corpus ab apostolis ad sepulcrum ferebatur, voluisse impetu facto in terram dejicere, gravique pœna tunc ipsum multatus, in pristinam sanitatem statim restitutus ejusdem Virginis virtute dicebatur. Hæc fusius enarrata cernere est etiam in sermone, quem subjicimus, Isidori Thessalonicensis. Quod autem auctor ex abrupto verba ad Judæum illum sic convertat, indicio id est, pervulgata ac notissima inter fideles ea fuisse, quæ de hac re narrabantur.

duntaxat tangente fumigat [u]; cujus tubarum voces terribile quid atque ingens resonantes, lampades flammeo igne ardentes, et discurrentia fulgura et turbo horrendus, sagittæque et saxa, et terrifica ejusmodi alia plura, procul et eos repellunt, qui jam sunt emundati. Quonam ergo pacto tu, o impure, inducere animum potuisti, ut insolentem manum injiceres, et magnum hoc sperasti facinus, inconcussum nempe regis gloriæ thronum contumeliose concutere ac dejicere? Quibusnam polles viribus, vel quamnam odii ac vecordiæ causam affers, quandoquidem vel Deo indicere bellum non dubitasti?

XXIII. Enimvero et cadaver forte, et lectulus et funerea symbola te deceperunt, ut de hoc immortalitatis thesauro non aliter, ac de cadavere cujuspiam alterius e vulgo et ex tui æqualibus, existimares, et exinde insana ista atque effrenis audacia?

At vero demortui quidem corpus est; sed quod non solum morte et tumulo, verum etiam manibus tam audacter irruentibus detineri nequeat; hisce tamen etiam magis tremendum sit, et invincibile, quandoquidem pœnam quoque temerarii ausus profecto irrogat, prout ipse per ea, quæ merito expertus es, luculenter testaris

Lectulus est quidem; verumtamen fac animum advertas. Mox enim apparebit utique et tibi (saltem mihi jam apparet) longe nobiliori, quam arca tua, cultu insignis tum vestis (ejus), tum zona, loco prorsus sacratiori ceu thesaurus reconditæ, et religiosa veneratione honoratæ. Et concedo equidem, abs te forte hæc interim etiam derideri, quippe qui id solum consideras, quod incurrit in oculos, nec quidpiam vales, non secus ac ubique lex tua, intimius perspicere. At si necdum vales, o egregie, nunc quoque nobiscum cernere, haud diuturnum intercurret tempus, cum et hanc zonam videbis et vestem in Sancta sanctorum religiose deferri, et a cunctis sacro cultu honorari. Et sane qui non primum præ omnibus prorsus visibilibus locum ea obtinerent, quæ et tempus est reveritum, et inexorabilis lex corruptionis ausa non est attingere?

XXIV. Jam itaque censeo, haud diutius te quoque adhuc cunctaturum; sed potius in id, quod æquum est, cito prorsus consensurum, postquam egregia illa eruditus es disciplina, quo statim impetitum inopinato te video, ut scilicet postquam ex iis quæ passus es, qua polleant virtute, didicisti, et ipse obsequentius adversus ea te haberes, et apud alios multos præco exsisteres mirabilium, quæ propter ipsa evenerunt.

A φωναὶ φοβερὸν ἠχοῦσαι [20] καὶ μέγα, λαμπάδες [21] καιόμεναι πυρὶ φλογερῷ, ἀστραπαί τε διάττουσαι καὶ γνόφος φρικώδης, καὶ βολίδης, καὶ λίθοι, καὶ τοιαῦτα δείματα [22] πλεῖστα, μακρὰν καὶ τοὺς ἤδη καθηγνισμένους ἀπάγουσι. Πῶς οὖν, ἄναγνε, σὺ τοῖς ἀπροσίτοις ὑπέμεινας ἐπενεγκεῖν ὑβρίστριαν χεῖρα, καὶ τὸ μέγα τοῦτο ἤλπισας [23] ἔργον, τὸν ἀσάλευτον θρόνον τοῦ βασιλέως τῆς δόξης ἐπ' ἀτιμίᾳ σαλεῦσαι, καὶ περιτρέψαι; Τίς ὢν τὴν δύναμιν, ἢ τίνα τοῦ μίσους [24] ἐπαγόμενος πρόφασιν τῆς ἀπονοίας, ὁπότε καὶ θεομαχεῖν οὐκ ἐνάρκησας;

ΚΓ'. Ἤπου τάχα καὶ [25] σῶμα καὶ κλίνη σε, καὶ τὰ ἐπιτάφια σύμβολα, ὡς περὶ νεκροῦ τινος B ἄλλου τῶν συνήθων καὶ κατὰ σέ, τοῦ τῆς ἀθανασίας παρέπεισε θησαυροῦ οἰηθῆναι· καὶ διὰ τοῦτο τὸ θράσος ἀσωφρόνιστον καὶ ἀκάθεκτον.

Σῶμα μὲν, ἀλλ' ἀκράτητον οὐ θανάτῳ μόνον [26] καὶ τάφῳ, ἀλλὰ καὶ χερσὶ πελαζούσαις οὕτω θρασέως· [27] ταύταις [28] μέντοι καὶ πλέον φοβερὸν, ἢ ἀκράτητον, ὅσῳ καὶ τομὴν ἐπιφέρει τῆς θρασύτητος πρόστιμον, ὡς αὐτὸς σαφῶς μαρτυρεῖς, οἷς ἐνδίκως πεπείρασαι.

Κλίνη μέν [29]· ἀλλ' ἐπίσχες. Αὐτίκα γὰρ δήπου γε φανεῖται καὶ σοὶ (ἐμοὶ γοῦν ἤδη φαίνεται) τῆς σῆς κιβωτοῦ κατὰ πολὺ σεμνοτέρα, ἐν ἱερωτέρῳ πάνυ χωρίῳ τεθησαυρισμένη καὶ σεβομένη ἐσθής τε καὶ C ζώνη. Σύμφημι γὰρ τὰ τυχόν σοι τέως καὶ χλευαζόμενα, τῷ φαινομένῳ μόνῳ προσέχοντι, καὶ μηδέν τι βαθύτερον, ὥσπερ [30] νόμος σὸς πανταχοῦ, συνιδεῖν δυναμένῳ. Ἀλλ' οὐκ εἰς μακρὰν, ὦ θαυμάσιε, καὶ τὴν ζώνην ὄψει ταύτην καὶ τὴν ἐσθῆτα, εἰ μήπω καὶ νῦν σὺν ἡμῖν βλέπειν ἔχεις, τοῖς τῶν ἁγίων ἁγίοις ἱερῶς ἐμβατεύοντα καὶ τιμῆς παρὰ πᾶσι θεοπρεποῦς ἀξιούμενα [31]. Πῶς δὲ οὐκ ἔμελλεν, ἃ καὶ χρόνος ᾐδέσθη, καὶ φθορᾶς ἀδυσώπητος νόμος ἐδυσωπήθη, τὰ κατὰ πάντων ὁμοῦ τῶν [32] ὁρατῶν δυναστεύοντα;

D ΚΔ'. Ἤδη γοῦν μοι δοκεῖς οὐδ' αὐτὸς ἔτι μελλήσειν ἐπὶ πολύ· ἀλλὰ παραχρῆμα δὴ μάλα [33] συμφρονήσειν [34] τὸ δέον, τῇ καλῇ παιδείᾳ [35] νουθετηθεὶς, ἥν ὁρῶ κατὰ πόδας σε μετιοῦσαν ἀπρόοπτον· ὡς ἂν αὐτός τε περὶ ταῦτα διατεθῇς [36] εὐπειθέστερον, καὶ πολλοῖς ἄλλοις κῆρυξ τῶν ἐπ' αὐτοῖς φανῇς [37] θαυμασίων, μαθὼν, ἐξ ὧν πέπονθας, οἵαν ἔχει τὴν δύναμιν.

[u] Psal. CIII, 32.

Variæ lectiones.

[20] Vat. ἠχοῦσαι μέγα, καὶ... [21] Laur. λαμπάδαις. [22] Laur. δείγματα. [23] Laur. ἤλπησας. [24] Laur. μείσους. [25] Vat. abest καί. [26] Laur. μόνῳ. [27] Laur. θρασαίως. [28] Laur. ταύτας. [29] In utroq. codice ad marginem: περὶ τῆς τιμίας κλίνης (Laurent. κλήνης) καὶ ἐσθῆτος καὶ ζώνης· *De venerando lectulo, et veste, et zona.* [30] Vat. ὡς περ. [31] Laur. ἀξιούμεθα. [32] Laur. abest τῶν. [33] Laur. μάλλα. [34] Laur. συμφρονήσει. [35] Codd. παιδίᾳ. [36] Laur. διατεθείς. [37] Laur. φανείς.

Τοιγαροῦν νοῦν κτησάμενος, ἐπείπερ ἐπλήγης, καὶ παρὰ τοῦ τρώσαντος αὖθις, ὅπερ ἀκούεις, καὶ τυχὼν τῆς ἰάσεως, ὅτι χρηστεύεσθαι πέφυκε καὶ πρὸς τοὺς ἀχαρίστους οὕτω καὶ πονηρούς, σωφρονέστερος γίνου μοι τῶν ἑξῆς θεατής· καὶ τὴν θαυμαστὴν παρ' ἐλπίδα [38] ἠλλοιωμένος ἀλλοίωσιν, μεθ' ἡμῶν ἤδη σκόπει τά τε ἄλλα σὺν εὐλαβείᾳ, καὶ *τὴν κορυφαίαν ἐκείνην καὶ πρεσβυτάτην τῶν θεολόγων ἀκρότητα*, κατ' αὐτοὺς ἐκείνους εἰπεῖν, ὡς αὐτοὶ πάντων ἄριστα τοὺς ἐξοδίους [39] πρῶτοι διατιθοῦσι, θεοφόρητοί τε γινόμενοι καὶ πρὸς τὴν ἄνωθεν ἔμπνευσιν ὅλοι μεθαρμοζόμενοι, [40] εἶθ' ὡς ἐφεξῆς τοῖς ἑξῆς [41] τὴν καλὴν ὑπουργίαν ταύτην παραδιδοῦσι, καὶ ὡς ἀναλόγως οὕτω τοῖς πᾶσι τὰ τῆς εὐφημίας καταμερίζεται.

Mentem igitur, quandoquidem percussus fuisti, indeptus, et rursus, prout testis es, medelam quoque a perculiente assecutus, quia nempe ex natura sua ad benefaciendum vel ingratis adeo ac sceleratis fertur, sapientior, quæso, reliquorum esto spectator; et admiranda conversione in alium præter spem immutatus, jam nobiscum venerabundus intuere cum cætera omnia, tum, ut eorumdem illorum verbis utar, *principem illam atque augustissimam theologorum summitatem* (17); quomodo ipsi (apostoli) et a Deo afflati et toti ad supernam inspirationem compositi, omnium præstantissime funebres modulos primi constituunt; quomodo deinde eximium hoc ministerium futuris servandum tradunt, et quomodo sic collandandi ratio convenienter omnibus assignatur.

ΚΕ'. Ἀλλ' οἱ μὲν ἀγωνίζονται καὶ περὶ τὴν ἀνήκουσαν ἕκαστος αὐτῷ λειτουργίαν ἐκθυμότατα κάμνουσιν, ἐκ τοῦ πλέον δοξάσαι καὶ πλέον δοξασθῆναι φιλοτιμούμενοι.

XXV. Ast illi quidem certatim omne studium adhibent, et prouti proprium cujusque ministerium postulat, maxime alacri animo operam suam conferunt, majorem sibi quoque ex majori gloria tributa gloriam ambientes.

Ἐμὲ δὲ καὶ πάλιν ἐκφέρει τὸ θάμβος τῶν δρωμένων, καὶ συναπαίρειν ἡγοῦμαι τῇ δεσποίνῃ πρὸς οὐρανὸν καὶ τῇ διανοίᾳ μικροῦ παραψαύω τοῦ στερεώματος. Διὰ τοῦτό μοι δέξασθε [43] φωνὴν μετάρσιον [44], ὡς ἐξ ὕψους τοσούτου πρὸς ὑμᾶς φερομένην· *Εὐφραινέσθω* [45] *ὁ οὐρανὸς ἄνωθεν, καὶ δικαιοσύνην αἱ νεφέλαι ῥανάτωσαν*· ῥηξάτω τὰ ὄρη εὐφροσύνην, καὶ οἱ βουνοὶ ἀγαλλίασιν· *Σαλευθήτω ἡ θάλασσα καὶ τὸ πλήρωμα αὐτῆς, ἡ οἰκουμένη καὶ πάντες οἱ κατοικοῦντες ἐν αὐτῇ*· εὐφραινέσθωσαν ἄγγελοι καὶ ἀγαλλιάσθωσαν ἄνθρωποι, πᾶν γένος θνητόν, πᾶν ἀθάνατον· ἔμψυχος ἅμα φύσις καὶ ἄψυχος, αἰσθητή τε καὶ νοητή, ὁρατὴ καὶ ἀόρατος· πᾶν ὅσον ἐγκόσμιον καὶ πᾶν ὑπερκόσμιον. [46] Ἡ γὰρ ἀνασωσαμένη τοῖς πᾶσι [47] τὴν χαρὰν ἀπελθοῦσαν, αὐτὴ πρὸ πάντων ἀξία τὰς ἀπαρχὰς αὐτῆς φέρεσθαι.

Me vero et rursus abripit vehemens eorum quæ cernuntur admiratio, et in cœlum simul cum Regina migrare me existimo, ac propemodum firmamentum attingere ipse mihi videor. Quapropter sublimem, quæso, veluti e tanta celsitudine ad vos delatam, vocem excipite: *Lætetur cœlum desuper, et nubes pluant justitiam* [v]; montes stillent lætitiam, et colles exsultationem: *Commoveatur mare et plenitudo ejus, orbis terrarum et omnes qui habitant in eo* [x]; gaudio gestiant angeli, exsultent homines; genus omne mortalium, immortalium omne, natura animata simul et inanimis, sensibilisque et intelligibilis, visibilis atque invisibilis; et quidquid in mundo est, et quidquid supra mundum. Quæ enim longe digressum gaudium omnibus restituit, digna ipsa est, ut ante omnes ejusdem gaudii primitias sibi reportet.

Δεῦτε τοιγαροῦν, εὐφρανθῶμεν ἐπὶ τῇ προξένῳ τῆς εὐφροσύνης· σαλπίσωμεν σάλπιγξιν εὐήχοις καὶ μουσικαῖς ἐν πανηγύρει λαμπρᾷ, *ἐν εὐσήμῳ ἡμέρᾳ ἑορτῆς ἡμῶν*· συνδράμωμεν ἕκαστος εἰς τὴν κοινὴν ἀγαλλίασιν. *βασιλεῖς τῆς γῆς, καὶ πάντες λαοί, ἄρχοντες καὶ πάντες κριταὶ γῆς, νεανίσκοι καὶ παρθένοι, πρεσβύτεροι μετὰ νεωτέρων*· προφητικὴ τε γὰρ ἡ παραίνεσις [48], καὶ μάλα δικαία [49].

Agite proinde, collætemur in lætitiæ auctrice; sonoris harmonicisque tubis canamus in splendido conventu, *in insigni die solemnitatis nostræ* [y]; simul accurramus quisque ad communem exsultationem, *reges terræ et omnes populi, principes et omnes judices terræ, juvenes et virgines, senes cum junioribus* [z]: prophetica etenim vox, et æquissimo sane jure, id præcipit.

ΚϚ'. Ἀλλ' εἰς δέον ἐμνήσθην προφητείας καὶ προφητῶν. Ποῦ ποτέ μοι νῦν αἱ θαυμασταὶ καὶ πολλαὶ περὶ τῶν παρόντων ἐκεῖναι [50] προαγορεύσεις;

XXVI. Opportune vero prophetiæ et prophetarum injecta est mentio. Ubinam mihi nunc admiranda illa ac plura de præsentibus rebus præconia?

[v] Isa. XLV, 8 sec. LXX. [x] Psal. XCVII, 7. [y] Psal. LXXX, 4. [z] Psal. CXLVIII, 11, 12.

Variæ lectiones.

[38] Vat. ἐλπίδας. [39] Laur. ἐξωδίους. [40] Laur. μεταρμοζόμενοι. [41] Laur. ἐξοῖς. [42] Laur. λειτουργείαν. [43] Laur. δέξασθαι. [44] Vat. μεταρσίαν. [45] Laur. ὑφαινέσθω. [46] Laur. voces καὶ πᾶν ὑπερκόσμιον exciderunt. [47] Laur. abest τοῖς πᾶσι. [48] Laur. παραίνησις. [49] Laur. δικαίω. [50] Laur. ἐκείνων, quod ad prophetas referri posset.

Notæ.

(17) Ex Dionys. Areop. *De div. nomin.* cap. 3: *Summitas autem theologorum* hoc loco Petrus apostolorum princeps intelligitur.

Ubinam quæ olim palam enuntiabantur ab iis, qui præsentia hæc prospiciebant? Ubinam ante omnes David rex et propheta et, quod majus est, Christi progenitor? Quid est, quod suam ipsius filiam, de qua in antecessum tam præclara ac splendida vaticinatus est, non præsens ipse cantu celebrat, et opportune honorat, multo convenientius nunc decachordum illud psalterium et cymbala bene sonantia, et chorum et tympana, et cætera, si quæ sunt alia, musica ac suavia organa, quibus nos sæpenumero excitat ad laudandum Deum, hic proferens, et harmoniam omnium suavissimam ciens, quam cum illic ante arcam præiret, ex omni melodia variam quamdam, omnigenamque ac multisonam musicam contexens, qua cum cuncta permoveret, præ jucunditate et ipse ad numerum saltabat, et cum gaudio Deo se gratum facere affirmabat?

A Ποῦ τὰ πάλαι θρυλούμενα τοῖς τὰ ἔμπροσθεν βλέπουσι; Ποῦ πρὸ πάντων Δαβὶδ, ὁ βασιλεὺς καὶ προφήτης, καὶ Χριστοῦ προπάτωρ, τὸ μεῖζον; Τί τὴν ἑαυτοῦ θυγατέρα, περὶ ἧς τοιαῦτα μεγάλα καὶ λαμπρὰ προεθέσπισεν, οὐκ αὐτὸς παρὼν ᾄδει, καὶ τιμᾷ τοῖς καθήκουσι, τὸ δεκάχορδον ἐκεῖνο ψαλτήριον καὶ τὰ εὔηχα κύμβαλα, καὶ τὸν χορὸν, καὶ τὰ τύμπανα, καὶ πᾶν, εἴτι ἄλλο, μουσικόν τε καὶ τερπνὸν ὄργανον, μεθ' ὧν ἡμῖν πλεονάκις τὸν Θεὸν αἰνεῖν παραινεῖ, νῦν ἐνταῦθα παράγων, καὶ τὴν ἡδίστην [51] πασῶν ἁρμονίαν ἀνακρουόμενος, ὡς πολὺ δικαιότερον, ἢ ὁπόταν ἐκεῖ τῆς κιβωτοῦ προηγεῖτο ποικίλην τινὰ μουσικὴν καὶ παντοδαπὴν καὶ πολύφθογγον συναπηχῶν ἐκ μέλους παντὸς, ᾗ τὰ πάντα κινῶν, ὑφ' ἡδονῆς κἀκεῖνος εὐρύθμως συνυπωρχεῖτο, καὶ τερπόμενος B τέρπειν ὡμολόγει Θεόν;

XXVII. Sed et ubinam concordes aliorum sanctorum ac justorum voces, sapientiumque effata atque ænigmata, proverbiaque ac sermones occulti, atque, priusquam ad exitum perveniant, ad intelligendum ardui, qui quidem unum omnes (18) scopum, unum argumentum, unum thema propositum sibi habent, hanc scilicet laude dignissimam, innumerisque symbolis præsignatam Virginem (19); et alius quidem alio, quæ ad ipsam spectant, schemate designat, neque tamen alius alio minus id quod designant divino honore effert, et unanimiter omnes communem inde salutem nobis spondent? Verum hos probe scio invisibiliter hic quoque adesse. Absunt autem, ut in eorum quæ prædicta ab ipsis fuerant, exitu congaudeant, et ut suis quisque vocibus, seu melius dixerim, vocibus divinitus inspiratis, omnium horum bonorum auctricem simul hymnis celebrent. Æquissimum porro est, ut quemadmodum olim adhuc venturam, sic multo magis et modo jam præsentem splendidissimis laudibus ac plausibus comitentur.

ΚΖ'. Ποῦ δὲ τὰ τῶν ἄλλων ἁγίων καὶ δικαίων συστήματα, ῥήσεις τε σοφῶν καὶ αἰνίγματα, παραβολαί τε καὶ λόγοι σκοτεινοὶ καὶ δυσέφικτοι, πρὶν εἰς πέρας ἐλθεῖν, ἕνα πάντες σκοπὸν, ἓν κεφάλαιον, ὑπόθεσιν μίαν τὴν πολυύμνητον [52] ταύτην καὶ πολυσύμβολον Παρθένον ποιούμενοι· καὶ ἄλλος μὲν ἄλλως τὰ κατ' αὐτὴν φανταζόμενος, ἀλλ' οὐδ' ἄλλος οὐκ ἔλαττον ἐκθειάζων τὸ φαντασθὲν, καὶ συμφώνως ἐντεῦθεν ἡμῖν εὐαγγελιζόμενοι σωτηρίαν παγκόσμιον; Ἀλλ' οἱ μὲν, εὖ οἶδ', ὅτι καὶ πάρεισιν [53] ἀφανῶς. Καὶ παρέσονται τῇ τῶν προῤῥηθέντων [54] αὐτοῖς ἀποβάσει συνησθησόμενοι, καὶ ταῖς ἑαυτοῦ [55] C φωναῖς ἕκαστος, μᾶλλον δὲ ταῖς τοῦ πνεύματος, τὴν τῶν καλῶν τούτων πάντων αἰτίαν συνανυμνήσοντες. Δίκαιοι δέ εἰσιν, ὥσπερ πάλαι μέλλουσαν ἔτι οὕτω καὶ [56] νῦν πολλῷ μᾶλλον ἤδη παροῦσαν ἐγκωμίοις καὶ κρότοις δεξιοῦσθαι τοῖς λαμπροτάτοις.

XXVIII. Consequenter proinde et quod nostrum est, iis accedat; nam ut et nostra adjiciamus, mos postulat. Nec sermonem quispiam reprehendat, quod satiari non posse videatur. Fatetur enim, affectu se vinci propter vim amoris; parique vos erga præsentia studio affici discupiens, vehementer omnes excitans inclamat:

ΚΗ'. Τοιγαροῦν ἀκολούθως προστιθέσθω καὶ τὸ ἡμέτερον, ὁ τῆς προσθήκης δὲ τρόπος. Καὶ μηδεὶς ἀπληστίαν [57] καταγνώτω [58] τοῦ λόγου. Ὁμολογεῖ γὰρ ἡττᾶσθαι τοῦ πάθους διὰ τὸν πόθον· καὶ ὑμῖν [59] αὐτὸ τοῦτο περὶ τὰ παρόντα βουλόμενος, ἐμβοᾷ μέγα πᾶσι τὸ παρακλητικόν.

Addite vosmet mihi socios; attollamus ad cœlum vocem; plaudamus manibus; cum cantico Deum laudemus, qui ejusmodi mira, gloriosaque et magnifica, quorum non est numerus, operatur; qui, sicut inquit illa eadem quæ cherubim est præ-

Καὶ συνέπεσθε· ἐπάρωμεν εἰς ὕψος φωνήν· κροτήσωμεν D χεῖρας· αἰνέσωμεν Θεὸν μετ' ᾠδῆς, τὸν ποιοῦντα τοιαῦτα θαυμαστὰ πράγματα, ἔνδοξά τε καὶ ἐξαίσια [60], ὧν οὐκ ἔστιν ἀριθμὸς, *τὸν ἐπὶ τὴν ταπείνωσιν ἐπιβλέψαντα τῆς δούλης αὐτοῦ*, καθάπερ

Variæ lectiones.

[51] Laur. ἡδύστην. [52] Laur. πολὺ ὑμνητον. [53] Laur. πάρησιν. [54] Laur. προρηθέντων. [55] Laur. αὐτοῦ. [56] Vat. abest καί. [57] Laur. ἀπληστείαν. [58] Vat. καταγνώτῳ. [59] Laur. ἡμῖν. [60] Laur. ἐξέσια.

Notæ

(18). Vide constantem veterum sententiam, innumeris nempe Veteris Testamenti symbolis Virginem Mariam præsignatam fuisse, nullumque reperiri ex illis hagiographis, cujus oculis Virgo non obversaretur.

(19) Placet hic ejusdem Joannis epigramma ex Mattheo Busto (p. 71) referre, in quo nonnulla beatissimæ Virginis symbola simul collecta exhibentur:

Εἰς ὑπεραγίαν Θεοτόκον ἴαμβοι.
Παστὰς, τράπεζα, ῥάβδε, λυχνία, κλίμαξ,
Κλίνη, κιβωτὲ, νεφέλη, λαβὶς, θρόνε.
Κόσμει με παστὰς, ἐμπίπλα τράπεζά με,
Στήριζε ῥάβδε, λυχνία φώτιζέ με,
Ἄναγε κλίμαξ, ἀνάπαυέ με κλίνη,
Τήρει, κιβωτὲ, νεφέλη λάμπρυνέ με.
Λαβίς με προσλάμβανε, τίμα με θρόνε.

αὐτή φησι ἡ τῶν χερουβὶμ ἀνωτέρα, καὶ τοσαῦτα ποιήσαντα[61] μετ' αὐτῆς μεγαλεῖα. Μακαρίσωμεν ἄνθρωποι τὴν τοῦ Πλάστου Μητέρα, ἐξ ἧς ἡ τοῦ πλάσματος καὶ ἀνόρθωσις καὶ ἀνάπλασις[62]. Ἀψευδὴς τοῦτο πρόῤῥησις ταύτης τῆς μεγάλης προφήτιδος, ὑπὸ πάσης εἰπούσης μακαρισθήσεσθαι[63] γενεᾶς[64]. Μεγαλοπρεπῶς μὲν οὖν καὶ ἀξίως πρῶτα μὲν ὑπ' αὐτῶν τῶν ἀχράντων εὐαγγελίων τὸν πρέποντα λαμβάνει μακαρισμὸν, πρὸς τὸν ἑαυτῶν[65] ἐφ' ἑκάστης δεσπότην ἀναβοώντων. *Μακαρία ἡ κοιλία ἡ βαστάσασά σε, καὶ μαστοὶ, οὓς ἐθήλασας*· εἶθ' ὑπὸ πασῶν γενεῶν, ὡς ἡ προαγόρευσις, ἤδη τε μεμακάρισται, καὶ εἰς τὸν αἰῶνα μακαρισθήσεται.

Μακαριζέσθω τοίνυν οὐχ ἥκιστα καὶ νῦν παρ' ἡμῶν, καὶ τὸν ὀφειλόμενον ἔρανον ἐκ τοῦ καθ' ἡμᾶς ἄρτι γένους ἀνενδεῶς ἐκπληρούσθω. *Δότε αὐτῇ ἀπὸ καρποῦ χειλέων αὐτῆς*, ἡ σοφὴ παροιμία κατὰ καιρὸν ἡμῖν ἐγκελεύεται· αὐτὸς δὲ ἂν εἴποιμι μᾶλλον, *ἀπὸ καρποῦ κοιλίας αὐτῆς*· καὶ δι' εὐλογίας ἁπάσης ἡ εὐλογημένη γεννήτρια τῆς εὐλογίας ἀγέσθω. Μή τις[66] ἀγνώμων ἔστω περὶ τὴν εὐεργέτιν[67]· μή τις ὑπερόπτης τῆς βασιλίδος·[68] μή τις ὀλιγώρως ἔχων πρὸς τὴν Δεσπότιν· ἀλλὰ πάντες ἅμα καὶ πᾶσαι μετὰ τοῦ προσήκοντος κόσμου πρὸς τὴν πάνδημον ταύτην ἑορτὴν ἀπαντήσωμεν, καὶ σὺν ἀλλήλοις[69] ὁμοῦ φαιδρυνθῶμεν πανηγυρίζοντες, πλούσιοί τε καὶ πένητες, ὑψηλοί τε καὶ ταπεινοὶ, ἱερεῖς καὶ λαὸς, μοναδικοὶ καὶ μιγάδες· ὅσον ἐν ἄρχουσιν, ὅσον ἐν ἀρχομένοις, ὅσον ἐν ἀνδράσιν, ὅσον ἐν γυναιξίν.

ΚΘ'. Ἀλλὰ μεταξὺ λέγοντί μοι προσέπεσέ τι τῶν ἀβουλήτων, μᾶλλον δὲ τῶν τῇ τάξει μαχομένων τῆς φύσεως. Αἱ γάρ με γυναῖκες ἐνταῦθα πλεονεκτοῦσι, καὶ ἀξιοῦσι πρωτεύειν, εἴς γε τοῦτο τὸ μέρος, ἡμῶν τῶν ἀνδρῶν, οἷς τὸ ἄρχειν αὐτῶν καὶ πανταχοῦ προκεκρίσθαι, ἥ τε φύσις πάλαι ἀπέδωκε καὶ ὁ τὴν φύσιν δημιουργήσας· τὰ τοῦ γένους γοῦν δίκαια πολλὰ παρ' αὐταῖς καὶ βοηθεῖσθαι δοκοῦσι πανταχόθεν εἰς τὴν προτίμησιν. Οὐχ ἧττον μέν τι κἀκεῖναι πρὸς ἑαυτὰς στασιάζουσιν[70], αἱ παρθένοι πρὸς τὰς μητέρας, αἱ μητέρες πρὸς τὰς παρθένους, καὶ φιλονεικοῦσιν ὅλον ἑκάτεραι τὸ[71] κοινὸν ἰδιώσασθαι.

Ἀλλὰ ταύταις μὲν, εἰ δοκεῖ, καταλλαγὴν[72] πρὸς ἀλλήλας ἡμεῖς ἐπιτάξωμεν τῷ τῆς φυσικῆς ἐξουσίας ὀρθῶς χρησάμενοι νόμῳ, καὶ τὴν ἴσην[73] ἑκατέραις ἀπονείμαντες μοῖραν· οὐ γὰρ τοῦτο μᾶλλον ἢ τοῦτο, ἀλλ' ἐπίσης ἀμφότερα, καὶ παρθένος καὶ μήτηρ ἡ τιμωμένη, καὶ κοινὸν ὁμοίως ἁπάσαις γυναιξὶ τὸ καλλώπισμα[74]. Αὐτοῖς δ' ἡμῖν πρὸς ἐκείνας εἰσαῦθις ἡ δικαία τάχα δικάσει καὶ κοινὴ Δέσποινα, ὁπηνίκα καὶ ὅπως εὐδοκήσοι καὶ δοκιμάσοι. Τὰ δὲ νῦν (ἑορτὴ

A celsior, *respexit in humilitatem ancillæ suæ*[a], et cum ipsa tam ingentia fecit magnalia. Beatam homines proclamemus Conditoris Matrem, ex qua creaturæ et reparatio est, et nova plasmatio. In id conspirat falli nescium prophetissæ hujus magnæ vaticinium, dum ab omnibus generationibus beatam se prædicatum iri affirmavit. Magnifice ergo et condigne convenientem beatæ prædicationem primo quidem ab ipsis intemeratis Evangeliis accipit, quæ ad Dominum suum quotidie clamant: *Beatus venter, qui te portavit, et ubera quæ suxisti*[b]; deinde vero, prout vaticinium portendit, ab omnibus generationibus et jam prædicata est beata, et usque in sæculum beata prædicabitur.

B Ergo et nunc a nobis beata studiosissime celebretur, et debitum ei tributum a genere nostro nunc ipsum large solvatur. *Date ei de fructu labiorum ejus*, opportune nobis sapiens proverbium indicit[c]; ipse vero potius dixerim, *de fructu ventris ejus*; atque omni benedictione benedicta Genitrix benedictionis celebretur. Ne quis adversus benefactricem ingratus exsistat; ne quis superbus Reginæ contemptor: ne quis erga Dominam incurius; sed cuncti simul, et cunctæ cum decenti ornatu ad communem hanc solemnitatem conveniamus, et omnes simul texentes laudes, tam divites collætemur tum pauperes, præcelsique et humiles, sacerdotes et populus, solitarii et in societate viventes, et quantum in se est, imperantes C et subditi, viri ac mulieres.

XXIX. Verum inter dicendum mihi quidpiam excidit, quod inconsulte prolatum, seu potius cum ordine naturæ pugnans videri potest. Hic enim me vincunt mulieres, et hac saltem ex parte merito præcedunt nobis viris, quibus tum natura tum naturæ Creator dedit pridem, ut in illas dominaremur, primasque in omnibus partes haberemus; multa igitur sexus jura et illis suppetere videntur ad primos usquequaque honores. Neque minus profecto et illæ inter se dimicant, virgines cum matribus, matres cum virginibus, et quod commune est, utræque sibi tanquam proprium vindicare totum contendunt.

D Verum his quidem, si ita videtur, mutuam conciliationem nosmet ipsi imponamus, naturalis in ipsas potestatis jure recte utentes, et æqualem utrisque portionem assignantes: quæ enim honoratur, non hoc magis est quam istud, sed peræque utrumque, et virgo et mater, et commune omnibus ex æquo mulieribus est ornamentum. Et rursus quod ad nos ipsos præ illis spectat, justa illa et communis Domina, quando et quomodo illi

[a] Luc. I, 48. [b] Luc. XI, 27. [c] Prov. XXXI, 31 sec. LXX.

Variæ lectiones.

[61] Laur. ποιήσαντι. [62] Vat. ἀνάπλασις καὶ ἀνόρθωσις. [63] Laur. μακαρισθήσεσαι. [64] Laur. γενεαίς. [65] Codd. ἑαυτόν. [66] Laur. ἤ τις. [67] Laur. εὐεργέτην. [68] Laur. hoc incisum abest, nec obscura omissionis est causa. [69] Laur. συναλλήλοις. [70] Laur. στασιάζουσαι. [71] Codd. τόν. [72] καταλογήν. [73] Laur. ἴσιν. [74] Laur. καλώπισμα.

placuerit ac visum fuerit, facile dijudicabit. Quod autem ad præsens attinet (non enim ineundum certamen, sed solemnitas nobis agenda proponitur) conventum in pace celebremus, in charitate simul peragamus festum, et pulchro quodam interim ad parem assequendum honorem certamine cum inter nosmetipsos invicem, tum cum illis suscepto, nullatenus primas cedamus. Erubescamus viri, quod ad optima quæque mulieribus imbecilliores appareamus; et hic quoque ordinis primatum potius ex primatu quoad ista sumere studiose adnitamur. Erubescite matres, quod vincamini a virginibus, quibus ipsæ purum sponsum per puram matrem largitæ estis. Erubescite virgines, quod vobis præcedant matres, quibus vos ipsæ dedistis, ut non amplius in dolore pariant, per Virginem scilicet immaculatam, quæ in gaudio et gaudium et peperit juxta et concepit.

A γὰρ ἡμῖν, ἀλλ' οὐχ ἀγὼν τὸ προκείμενον) ἐν εἰρήνῃ πανηγυρίσωμεν, ἐν ἀγάπῃ συνεορτάσωμεν, καὶ τὴν καλὴν τέως ἅμιλλαν πρὸς ἀλλήλους ἅμα καὶ πρὸς ἐκείνας κατ' ἰσοτιμίαν ἁμιλληθῶμεν [75]. Αἰσχυνθῶμεν ἄνδρες φανῆναι γυναικῶν ἐλάττους περὶ τὰ κράτιστα· καὶ τὸ πρεσβεῖον κἀνταῦθα τῆς τάξεως ἐκ τοῦ κατὰ ταῦτα μᾶλλον πρωτείου λαβεῖν φιλοτιμησώμεθα. Αἰδέσθητε, μητέρες, ἡττηθῆναι παρθένων, αἷς αὐταὶ τὸν νυμφίον τὸν καθαρὸν ἐκ καθαρᾶς [76] μητρὸς ἐχαρίσασθε. Αἰδέσθητε, παρθένοι, μητέρων ἀπολειφθῆναι, αἷς αὐταὶ τὸ μηκέτι τίκτειν ἐν λύπαις ἐδώκατε, δι' ἀμωμήτου παρθένου ἐν χαρᾷ καὶ χαρὰν καὶ τεκούσης ἅμα καὶ συλλαβούσης.

XXX. Verum quid per singula ex ordine discurro? aut quid plura persequendo immoror? Nunc gaudio gestiunt angeli *ascendentes et descendentes tum supra Filium hominis*[d], tum supra matrem hominem; et alter alteri indicunt, ut rursus eleventur portæ, non quidem ut prius, dubitantes et sciscitantes: *Quis est iste Rex gloriæ*[e]? Jam enim per hanc ipsam et illis apertissime apparuit, quod qui prius inde descendit, ille idem est, qui iterum deinde et ascendit[f]; sed ex alia Scriptura pari cum stupore alia interrogant: *Quæ est ista, quæ ascendit sicut aurora consurgens, pulchra ut luna, electa ut sol*[g]?

B Λ'. Τί μοι διατάττειν καθ' ἕκαστα; Τί δὲ λέγειν τὰ πλείω; Νῦν ἄγγελοι χαίρουσιν, *ἀναβαίνοντες καὶ καταβαίνοντες, ἐπί τε τὸν Υἱὸν τοῦ ἀνθρώπου*, καὶ τὴν μητέρα τὴν ἄνθρωπον· καὶ τὴν τῶν πυλῶν αὖθις ἔπαρσιν ἀλλήλοις διακελεύονται, οὐχ ὡς τὸ πρὶν ἀποροῦντες καὶ πυνθανόμενοι [77], *Τίς ἐστιν οὗτος ὁ Βασιλεὺς τῆς δόξης*; ἤδη γὰρ ἐγνώσθη κἀκείνοις ἐμφανῶς διὰ ταύτης, ὅτι ὁ καταβὰς πρὶν ἐκεῖθεν, αὐτὸς ἐκεῖνός ἐστιν [78] καὶ ὁ ἀναβὰς πάλιν ὕστερον· ἀλλ' ἐξ ἑτέρας ἄλλα Γραφῆς μετὰ τῆς ὁμοίας ἐρωτῶντες ἐκπλήξεως· *Τίς αὕτη ἡ ἐγκύπτουσα ὡς ὄρθρος, καλὴ ὡς ἡ σελήνη, ἐκλεκτὴ ὡς ὁ ἥλιος*;

Nunc aer ascensu sanctorum sanctificatur, ac nova luce totus illuminatur, ac refulget. Nunc cœli cum exsultatione panduntur, et aula Dei regia lætanter Reginam excipit. Nunc cœlestia simul et terrestria festivam quamdam et aptissime ordinatam choream agitant; et præsens hæc Dei Genitricis dies facta est universalis quædam solemnitas, quæ simul creaturas omnes ad lætitiam provocat.

Νῦν ἀὴρ ἁγιάζεται τῇ τῶν ἁγίων ἀνόδῳ, καὶ φωτὶ ξένῳ σύμπας φρυκτωρεῖται καὶ καταλάμπεται. Νῦν C οὐρανοὶ σκιρτῶντες ἀνοίγονται, καὶ Θεοῦ βασίλεια δέχεται περιχαρῶς τὴν Βασίλισσαν. Νῦν ὁμοῦ τὰ ἄνω καὶ κάτω ἐμμελῆ τινα χορείαν [79] χορεύει καὶ παναρμόνιον· καὶ πανήγυρίς τις [80] παγκόσμιος συγκινοῦσα τὴν κτίσιν εἰς εὐφροσύνην ἡ παροῦσα καθέστηκεν ἡμέρα τῆς Θεομήτορος.

XXXI. Præter cætera vero etiam tempus (festivitatis) habeo, quod collaudem. Simul enim cum Dominæ nostræ inter nos conversatione etiam anni circulus jam finem habet (20); quemadmodum scilicet antea, cum hunc mundum illa per nativitatem ingrederetur, simul annus intravit et simul moram egit: sic rursus, hinc illa abeunte, et hic simul abit, ut ipse quoque ad omnes Reginæ gressus famulum se viæque comitem exhibens, congruum satellitii munus expleat.

ΛΑ'. Ἐπαινῶ πρὸς τοῖς ἄλλοις καὶ τὸν καιρόν [81]. Τῇ γὰρ μεθ' ἡμῶν τῆς Δεσποίνης ἀναστροφῇ καὶ τὸ [82] ἔτος ἤδη συναπολήγει [83]· ὥσπερ πρὶν εἰς τὸν κόσμον ἐρχομένῃ διὰ γεννήσεως συνεισῆλθε [84], καὶ συνδιήγαγεν, οὕτω πάλιν ἐντεῦθεν ἀπιούσῃ συναπιὸν, ἵνα καὶ αὐτὸ τὴν προσήκουσαν ἐκπληρώσῃ δορυφορίαν τοῖς τῆς Βασιλίδος κινήμασι δουλεῦον καὶ παρεπόμενον. D

Nunc autem et dona ex iis quæ habet optima ac perfectissima offert, cum quibus gaudens gau-

Νυνὶ δὲ καὶ δῶρα προσάγει τῶν ἑαυτοῦ τὰ κρείττω [85] καὶ τελεώτατα, μεθ' ὧν χαῖρον χαίρουσαν

[d] Joan. I, 51. [e] Psal. XXIII, 8. [f] Ephes. IV, 10. [g] Cant. IV, 9.

Variæ lectiones.

[75] Laur. ἀμιλληθῶμεν. [76] Laur. καταρᾶς. [77] Laur. πινθανόμενοι. [78] Vat. ἐστι. [79] Laur. χορίαν. [80] Laur. abest τις. [81] Hic Vatic. ad marginem: Περὶ τοῦ καιροῦ τῆς κοιμήσεως· *De tempore dormitionis*. [82] Laur. abest τό. [83] Laur. συναπολάγη. [84] Laur. συνῆλθε. [85] Laur. κρήττω.

Notæ.

(20) Græci a Kalendis septembribus novi anni initium ducebant.

προπέμπει καὶ συναπέρχεται. Ἥδιστον μὲν ἔαρ ἐν ὥραις (τίς ἀντείποι λόγος τῷ λόγῳ;) καὶ ποικίλη χάρις ἀνθέων, καὶ ἁπαλὴ φυτῶν βλάστη, καὶ ὡραιότης ἀγροῦ, καὶ χλοάζουσα πόα, καὶ καλὸν ταῖς ἀρούραις ἐπικυματίζοντα λήϊα· ἡδὺ δὲ καὶ στάχυς παῤῥησίαν ἄρτι λαμβάνων, καὶ προκύπτων εἰς φῶς, οἷα βρέφος εὐγενές τε καὶ χαρίεν, ὡς ἐκ μήτρας τῆς κάλυκος, καὶ βότρυς [86] ἐπαγγελλόμενος καὶ τοῖς δροσεροῖς ἔτι φύλλοις ὑπαναστέλλειν ἀρχόμενος· καλὰ δὲ καὶ τἄλλα καθεξῆς [87] τῶν ὡραίων [88], οἷς ἡ ὥρα τρυφᾷ καὶ ταῖς ἐλπίσιν εὐφραίνει τὸν θεατὴν γεωργόν.

Πολὺ [89] δ' ἔτι κάλλιον [90] ἡ πάντων τελεσφορία, καὶ τὸ πρὸς ἐκπλήρωσιν ἔργου τὴν ἐπαγγελίαν ἐλθεῖν, ὅπερ οὗτος ἡμῖν ὁ καιρὸς νῦν χαρίζεται. Νῦν γὰρ [91] αἱ μὲν ἀποθῆκαι τὸν σῖτον, οἱ ληνοὶ [92] δὲ τὸν οἶνον, καὶ τὴν ἄλλην τοῦ ἔτους εὐετηρίαν ὁ προσήκων δέχεται τόπος, καὶ οὐκ ἔτι προσδοκωμένην, ἀλλ' εἰς χεῖρας ἤδη κατεχομένην, καὶ τὸ τῶν ἐλπίδων ἀμφίβολον ἀσφαλεῖ τέλει κρίνουσαν. Νῦν [93] ὁμοῦ καὶ ὁ σπείρας χαίρει θερίσας, καὶ ὁ φυτεύσας, εὐφραίνεται, τοὺς καρποὺς τῶν πόνων δρεψάμενος. *Ὁ Κύριος ἔδωκε χρηστότητα, καὶ ἡ γῆ ἡμῶν ἤδη τὸν καρπὸν αὐτῆς* ὁλοκλήρως [94], εἰ μή τί [95] που τέλεον ὑπερήμερον καὶ ἐκπρόθεσμον.

ΛΒ'. Τῆς γῆς δὲ τὸ ἴδιον ἐντελῶς ἀπεχούσης, καὶ ὁ οὐρανὸς ἀναλόγως ἀπέχει τὸ ἑαυτοῦ, τὸν οὐράνιόν φημι τοῦτον θησαυρὸν καὶ ὑπέρτιμον· ὃν ἀπολαμβάνων σήμερον γέγηθε τὴν αὐτοῦ γλυκεῖαν ἐλπίδα, τὴν εὐφορίαν τῆς κτίσεως, τὸ μέγα τοῦ κόσμου γεώργιον· καὶ θησαυρίζει τὸν πλοῦτον ἐν ἀσύλοις ταμείοις, καὶ τὴν εὐδαιμονίαν τοῖς ἄγαν ἐνδοτάτοις ἐναποτίθεται· ἐκλεγεῖσαν μὲν εἰς καιρὸν, μετὰ τὴν τῆς οἰκονομίας [96] συμπλήρωσιν, καὶ τὴν θαυμαστὴν ὑπουργίαν τοῦ κατὰ Χριστὸν μυστηρίου· ὡς δὲ θέρος εὖ μάλα πῖον καὶ εὔσταχυ [97], καὶ τῆς ὥρας ἔχων ἐπιτηδείως, ἐν θέρει συγκομισθεῖσαν· καὶ πρὸς τὴν οἰκείαν κατάπαυσιν ἐντεῦθεν μετενεχθεῖσαν, οὐ μέντοι [98] καθάπαξ ἀπενεχθεῖσαν ἡμῶν, οὐδ' ἀποστᾶσαν εἰς τέλος τῶν καθ' ἡμᾶς, κἂν μεθέστηκεν. Ἐκείνη γὰρ ἡ τῶν τῇδε προνοοῦσα καὶ νῦν, ἐκείνη καὶ βραβεύει, καὶ φέρει, καὶ συντηρεῖ τὰ ἡμέτερα· ἐκείνης ἔργον καὶ δῶρον ἡ εὐνομία τῶν πόλεων, ἡ τῆς οἰκουμένης εἰρήνη, τῶν ἐκκλησιῶν ἡ ὁμόνοια, τῶν σκήπτρων ἡ δυναστεία, τῶν στρατοπέδων [99] ἡ εὐτυχία, ἡ τῶν πάντων, ὧν ἔχομεν, καλῶν χορηγία· δι' ἐκείνην *καὶ ζῶμεν καὶ κινούμεθα καὶ ἐσμέν*· δι' ἐκείνην πιστεύομεν καὶ θανόντες εὖ ἕξειν ἐπὶ χρηστοτέραις ἐλπίσιν ἐνθένδε μεταχωροῦντες [1]· καὶ συνελόντα [2] φάναι, παρ' αὐτῆς κἀνταῦθα κἀκεῖσε τὰ

A dentem comitatur, atque una discedit. Et jucundissima quidem inter anni tempestates est verna (quis repugnare ausit?), et varia florum gratia, et delicata plantarum germinatio, et agrorum venustas, ac virescens herba; et pulchræ sunt undabundæ per agros segetes; oblectat desuper et spica jam audacula erumpens, et ex calice veluti e matrice quasi infans ingenuus juxta atque elegans in lucem prodiens, ac racemus (velut primo) annuntiatus, et incipiens foliis etiamnum tenellis suboriri; sed et alia eximia venustati illi accedunt, quibus tempestas illa luxuriatur, et spectantem agricolam multa spe exhilarat.

Verumtamen etiam longe his præcellentior est fructuum omnium maturitas, et certa eorum quæ B promittebantur, assecutio; quod hæc modo nobis tempestas elargitur. Nunc enim et horrea frumentum, et dolia vinum, et idoneus quisque locus alios annuæ ubertatis proventus excipit, eosque non quidem mera adhuc in spe sitos, sed jam manibus apprehensos, et certo exitu de spe incerta decernentes. Nunc pariter et qui seminaverat metens lætatur, et qui plantaverat laborum colligens fructus exsultat. *Dominus dedit benignitatem, et terra nostra jam fructum suum* integre dedit[b], nisi si quid alicubi tempus suum prætergrediatur, ac debitum post præstitutum diem solvat.

XXXII. Porro cum terra integre suum recipiat, consentanee et cœlum quod suum est recipit, C cœlestem hunc, inquam, pretiosissimumque thesaurum; quem quidem hodierna die tanquam dulcem spem suam, creati hujus universi ubertatem, præcellentem mundi istius fructum excipiens gaudio gestit, et hasce divitias in promptuariis non prædandis recondit, et beatitatem hanc in recessibus prorsus penitissimis deponit; et eam opportuno sane tempore, postquam dispensatio scilicet opere completa est, et admirandum ministerium suum ipsa præbuit mysterio Christi (redimentis), decerpit; congruam itidem anni tempestatem observans, per æstatem, quippe æstas maxime opima est segetumque ferax, eamdem colligit; et licet hinc eam ad tranquillitatis propriæ sedes transferat, non penitus tamen nobis illam aufert, D neque, utcunque ipsam amoveat, ab iis tamen quæ ad nos pertinent, illa omnino digreditur. Ipsa enim terrestrium horum etiamnum curam gerit; ipsa res nostras et moderatur, et promovet, et conservat; ipsius opus ac donum est felix reipublicæ regimen, terræ universæ pax, Ecclesiarum concordia, sceptrorum potentia, prospera exercituum fortuna, omnium quæ habemus bonorum

[b] Psal. LXXXIV, 13.

Variæ lectiones

[86] Laur. βότρυσιν. [87] καθ' ἑξῆς. [88] Laur. ὁρέων. [89] Quod superius Vaticanus, hoc loco Laurent. cod. ad marg. habet: περὶ τοῦ καιροῦ τῆς κοιμήσεως. [90] Laur. κάλιον. [91] Laur. νῦν μὲν γάρ. [92] Laur. αἱ λινοί. [93] Laur. νῦν μέν. [94] Laur. ὁλοχλήρως. [95] Laur. abest τί. [96] Laur. οἰκονομοίας. [97] Laur. ἄσταχυ. [98] Laur. μέν τι. [99] Laur. στρατοπαίδων. [1] Laur. μεταχορούντες. [2] Vat. συνελόντα δέ.

suppeditatio; per ipsam *et vivimus, et movemur, et sumus* (21); per ipsam certiori hinc spe commigrantes, etiam post mortem bene nos habituros confidimus; atque ut paucis universa complectar, res secundæ omnes tum ad præsentem hanc vitam tum ad futuram spectantes, ab ipsa nobis profluunt, quæ omni tempore et modis omnibus propitium nobis Filium suum et *misericordiarum Patrem*[1] reddit, et hæc omnia nobis ab ipso et præstat et præstabit; nam propter communis hujus omnium nostrum beneficii simul et benefactricis insatiabile, ut quispiam dixerit, et infatigabile benefaciendi studium, jam ex præsentibus et lætiora illa quæ subsequentur, augurari licet.

A τῆς εὐπραγίας ἡμῖν, κατὰ πάντα χρόνον καὶ τρόπον ἱλεουμένης τὸν ἑαυτῆς μὲν Υἱὸν, *τὸν οἰκτιρμῶν δὲ Πατέρα*· καὶ παρ' αὐτοῦ ταῦτα πάντα παρέχουσαν ἡμῖν καὶ παρέξουσαν· καὶ τὸ μέλλον γὰρ ὑπολάμπει τοῖς παροῦσιν ἤδη φαιδρότερον διὰ τὸ πρὸς τὸ εὐεργετεῖν, ὡς ἂν εἴποι τις, ἄπληστον καὶ ἀκάματον τῆς κοινῆς ἡμῶν πάντων[a] εὐεργεσίας καὶ εὐεργέτιδος ταύτης[b].

XXXIII. Hæc tibi a nobis, o Domina, abeunti consalutatio; hi tibi discedenti sunto honores, quoniam bene naturæ nostræ fecisti; quoniam nobis omnibus affudisti salutem; quoniam peperisti vitam; quoniam gaudium humano generi depluisti. Benedicta sint promanantia ex te dona, quibus divites facti sumus; benedictæ sint tam multæ illæ gratiæ, quibus gloriose coronati sumus. Non amplius damnationi subjicimur primorum parentum; non amplius maledictioni et corruptioni sumus obnoxii; non amplius nostri dominatur mors. Per te, et propter te, et ex te ista omnia. Tu etenim lacrymas a facie terræ prorsus abstulisti: tu creaturas universas omnigenis cumulasti beneficiis; tu cœlestia exhilarasti; tu salvasti terrestria; creaturam reconciliasti; Creatorem propitium reddidisti; angelos humiliasti; homines exaltasti: superna inter et hæc infima per te ipsam intercessisti mediatrix (22); et mirum in modum omnia in melius transmutasti. Multæ filiæ, multæ etiam matres fecerunt virtutem; tu autem vere vicisti et supergressa es universas.

ΛΓ'. Ταῦτά σοι, Δέσποινα, τὰ παρ' ἡμῶν προπεμπτήρια· ταῦτά σοι τὰ γέρατα τὰ ἐξιτήρια· ἀνθ' ὧν εὐπεποίηκας τὴν φύσιν τὴν ἡμετέραν· ἀνθ' ὧν ἡμῖν πᾶσι σωτηρίαν ἐπήγασας· ἀνθ' ὧν ζωὴν B ἔτεκες· ἀνθ' ὧν χαρὰν ἔβλυσας τῷ γένει τῷ ἀνθρωπίνῳ. Εὖγε τῶν ἐκ σοῦ δωρημάτων, οἷς ἐπλουτίσθημεν· εὖγε τῶν πολλῶν χαρισμάτων, οἷς ἐδοξάσθημεν. Οὐκέτι προστίμοις προγονικοῖς ὑποκείμεθα· οὐκέτι δουλεύομεν ἀρᾷ καὶ φθορᾷ· θάνατος ἡμῶν οὐκέτι κυριεύει. Διὰ σοῦ ταῦτα πάντα, καὶ διὰ σὲ, καὶ ἐκ σοῦ. Σὺ γὰρ ἀφεῖλες πᾶν δάκρυον ἀπὸ προσώπου τῆς γῆς· σὺ τὴν κτίσιν ἐνέπλησας παντοίας εὐεργεσίας· τὰ οὐράνια εὔφρανας· τὰ ἐπίγεια ἔσωσας· τὸ πλάσμα κατήλλαξας· ἐξιλάσω τὸν Πλάστην· τοὺς ἀγγέλους ὑπέκλινας· τοὺς ἀνθρώπους ἀνύψωσας· τοῖς ἄνω, τοῖς κάτω[c] δι' ἑαυτῆς ἐμεσίτευσας· μετεσκεύασας ἄριστα τὸ πᾶν πρὸς τὸ βέλτιον. Πολλαὶ θυγατέρες, πολλαὶ καὶ μητέρες ἐποίησαν δύναμιν· σὺ δὲ ὄντως ὑπέρκεισαι C καὶ ὑπερῇρας πάσας.

XXXIV. Verum pauca hæc demum gratiarum potius actionis, quam supplicationis sint verba. Nos populus tuus, o totius mundi Domina, tua peculiaris hereditas; tua portio electa sumus. Tibi enim nos ille ultro dedit, qui ex te natus est, paternam dilectæ matri convenienter donans hæreditatem. Tu vero eximium donum servas, ac servare persistas; seu potius e converso, servare persistas, sicut et servas, et virtutem pariter contra adversantia omnia corroborans, atque itidem vitæ gressus usque in finem dirigens, et civitatem tuam, magnum hoc propter te et ubique celebre prodigium, quam uti Regina reginam tueris ac protegis,

ΛΔ'. Ἀλλ' οὗτος μὲν ἐπὶ πᾶσιν ὁ βραχὺς χαριστήριος, οὐ δ' ἱκέσιός τις· λαὸς ἡμεῖς σὸς, ὦ Κυρία τῆς κτίσεως, σὸς ἐξαίρετος κλῆρος, σὴ μερὶς ἐκλεκτή· σοὶ γὰρ φέρων ἡμᾶς ὁ ἐκ σοῦ τεχθεὶς ἔδωκε, πατρικὴν εἰκότως κληρονομίαν προσφιλεῖ μητρὶ χαρισάμενος. Σὺ καὶ σώζεις, καὶ σώζοις, τὴν καλὴν δωρεάν· μᾶλλον δὲ, τὸ ἀγχίστροφον, σώζοις, ὥσπερ καὶ σώζεις· τό τε κράτος ὡσαύτως κατὰ πάντων κρατύνουσα, καὶ ὁμοίως εἰς τέλος ἰθύνουσα τὸ πολίτευμα· τήν τε πόλιν τὴν σὴν, τὸ διὰ σὲ μέγα θαῦμα τοῦτο καὶ περιβόητον, ἣν ὡς Βασιλὶς βασιλίδα συνέχεις καὶ περιέπεις· καὶ τὴν, ὅση ταύ- D της ὑπήκοος, τῇ μεγάλῃ χειρί σου κυβερνῶσα καὶ

[1] II Cor. I, 3. [2] Prov. XXXI, 29.

Variæ lectiones.

[a] Quæ sequuntur, sic paulo aliter in Vat. πάντων τῶν εὐεργέτιδος ταύτης. [b] Vat. in marg. οἱ ἐπίλοιπα. [c] Laur. abest τά. [d] Cod. Laur. hunc sermonem his paucis absolvit: Τοῖς ἄνω, τοῖς κάτω σὺ ὑπάρχεις ὁ ἐξοικονομήσας τὴν ἑνότητα· καὶ διὰ σοῦ ἐγνώκαμεν τὸν Κύριον ἡμῶν Ἰησοῦν Χριστόν· ᾧ ἡ δόξα καὶ τὸ κράτος, σὺν τῷ ἀνάρχῳ αὐτοῦ Πατρὶ, καὶ τῷ παναγίῳ καὶ ἀγαθῷ καὶ ζωοποιῷ αὐτοῦ Πνεύματι, νῦν καὶ ἀεὶ, καὶ εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων. Ἀμήν

Notæ.

(21) Act. XVII, 28. Habes autem hoc loco doctrinam illam, quam toties etiam ab Isidoro Thessalonicensi propositam cernimus, videlicet Virginem Deiparam quodammodo causam exstitisse cur Deus hanc rerum universitatem conderet.

(22) Cum aperte hic agatur de causa totius humani generis propria, communis autem omnium hominum causa sit nulla præter crimen ab Adam propagatum; extra causam ergo fuit beata Virgo; neque enim eodem crimine obstricta potuisset *per te mediatrix intercedere*.

κατευθύνουσα· ἐν ἀκινδύνῳ τε μάλιστα τὰ κοινὰ καθιστῶσα κἂν ἀντίπαλόν τι προσβάλοι· κἂν ἑτέρως ἀβούλητον, αὐτὴ τὸν σὸν τρόπον, ὃν οἶδας, ὃν εἴωθας, μετιοῦσα τὸν κίνδυνον· καὶ τὸ διοχλοῦν ἀζημίως καὶ ἀβλαβῶς ἀποτρέπουσα· ἵν' οὕτως ἡμῖν πανταχόθεν τὸ ἀσφαλὲς διὰ τὴν σὴν χάριν ἔχουσιν, ἐξῇ μεγαλύνειν σε καὶ δοξάζειν ἀεὶ τὴν τὸ γένος ἡμῶν ὑπερφυῶς μεγαλύνασαν· ὅτι σοι πᾶσα δόξα πρέπει καὶ τῷ σῷ τόκῳ σὺν Πατρί τε καὶ Πνεύματι νῦν καὶ εἰς τοὺς αἰῶνας. Ἀμήν.

A simulque universam, quæ ei subjicitur, ditionem (a) manu tua præcelsa gubernans ac prospere regens; atque ante omnia rempublicam in tuto constituens, et si quid adversum, si quid utcunque inopinatum impendeat, ipsa more tuo, quo scis, quo consuevisti, periculum solvens, et quidquid conturbet, sine damno et sine noxa avertens; ut sic nobis securam undique tranquillitatem gratia tui adeptis liceat, te, quæ genus nostrum tam admiranda ratione magnificasti, magnificare ac glorificare semper, quoniam tibi gloria omnis decet ac Filio tuo simul cum Patre ac Spiritu nunc et in sæcula Amen.

(a) Non levem hæc possent injicere suspicionem, postremam hanc sermonis partem esse addititiam; Euchaitarum enim urbs, quam Joannes noster regebat, nuspiam nota fuit uti *prodigium magnum et ubique celebre*, nec multis opus est, ut suadeatur, hoc loco Constantinopolitanam prorsus urbem designari. Huic vero suspicioni magnam vim addere videtur Laurentianus codex, a quo ista omnia absunt. Verumtamen deficit hujus argumenti robur, si utriusque codicis rationem inspicias. Laurentianus enim profert homiliarium, in quo plures diversorum auctorum sermones ad usum cujuspiam Ecclesiæ collecti cernuntur; Vaticanus vero nihil exhibet, nisi collectionem opusculorum nostri Joannis, carmina scilicet, epistolas, et homilias. Manifestum est autem, suspicionem interpolationis B facilius cadere in homiliarum cujuspiam Ecclesiæ, a quo ea amputantur, quæ minus ad rem faciunt, quam in codicem, in quo apposite cujuspiam Scriptoris opera simul collecta fuerint. Accedit quod, si fides habenda iis est, quæ ipsemet adnotata vidi a præclariss. viro *Angelo Maio*, Vaticanus codex ipsi auctori coævus dicendus est : ex quo fit ut minus verisimilis interpolatio hujus videatur. Quod vero ad illa spectant, quæ homiliam in urbe regia, non autem in Euchaitarum oppido dictam suadent, genuina haberi possunt, si quis putet, Joannem hanc orationem non in Ecclesia sua, sed in Constantinopolitana urbe, cum forte ibi versaretur, habuisse. Et reipsa Joannem Constantinopoli esse moratum, et plurimum ibidem auctoritate valuisse, in Præfatione innuimus.

JOANNIS

METROPOLITANI EUCHAITENSIS

VERSUS IAMBICI

IN PRINCIPALIUM FESTORUM PICTAS IN TABULIS HISTORIAS ATQUE ALIA VARIA

CURA MATTHÆI BUSTI, ETONENSIS,

IN LUCEM EDITI

(Etonæ, in collegio Regali, excudebat Joannes Norten, in Græcis, etc., Regius Typographus, 1610, 4°.)

REVERENDISSIMO IN CHISTO PATRI AC DOMINO,

DOMINO

RICHARDO CANTUARIENSI ARCHIEPISCOPO TOTIUS ANGLIÆ PRIMATI ET METROPOLITANO.

Quod in laudatissima illa Atheniensium republica (reverendissime domine) ex præscripto legis facere tenebantur inquilini, idem in re litteraria jam diu obtinuisse, patronumque huic peregrino et exsuli quam primum quærendum esse intelligo. Nam neque tam elegantem libellum cum summa auctoris et litteratorum injuria penitus supprimere unquam libuit, neque ita in lucem emittere, ut tanquam surreptitius civis ἀπροστασίου δίκην *possit sustinere. Et quoniam hujus scriptoris rationibus optime consultum esse cupio, non placet in patrono eidem prospiciendo, temere et sine omni delectu versari. Sacas quidam apud Xenophontem dum gratiam apud aliquem spectatæ virtutis virum inire studet, eximiæ bonitatis equum, et nuperrime cursu*

victorem, libenter illi se donaturum professus est, quem gleba in confertissimum militum globum conniventibus oculis emissa fortuito contingeret. Anceps quidem ista et plena periculi sortitio, quæ tamen hominem non fefellit, utpote quem Cyrus ad eam exercitus sui partem converterit, in quam si vel clausis oculis collimasset, a viro forti non posset aberrare. Quod si ego similiter fortunæ aleam experiri (præsertim in tam mira paucitate eorum qui ista ex animo curant, atque amplexantur) illumque huic advenæ patronum adoptare vellem quem casus obtulisset, periculum fore videtur, ne nihilo tutius hospitium eidem obtingeret, quam hirundini, quam Archias in Græco epigrammate sub Medeæ statua nidificantem facit, et humanitatem erga peregrinos inde sibi pollicentem, ubi tanta in domesticos atque conjunctissimos exstitisset immanitas. Si vero vel tantillum apud me cogitare velim, non erit arduum dispicere, cui potissimum hoc, quidquid est prisci operis, nuncupare debeam. Tu enim (reverendissime Pater) qui nunc publico Ecclesiæ bono feliciter prospiciens, ὤμοις ἐρείδεις οὐκ εὐάγκαλον βάρος, *tu, inquam, statim occurris, et animo obversaris meo : ad quem cum Gregorius nuperrime, ut debuit, diverterit, æquum profecto est ut noster hic Joannes, qui et olim diœceseos Constantinopolitanæ fuit, et nunc iisdem typis excusus prodit, Constantinopolitanum patriarcham, et dominum suum comitetur, ejusque vestigia studiose observet. Quod quidem ut commode facere possit, tibi humiliter supplicare, et, sub tui nominis auspiciis, in publicum prodeundi, desiderio mirifice gestire jamdudum visus est : exactoque jam fere menstruo, post absolutum Gregorium, spatio, velut exosus longiores sub prælo moras, nunc denique* τὰ δεσμὰ ῥήξας χροαίνει κατὰ πεδίων, *et contento cursu ad suum fertur Gregorium. Et feratur sane, idque studio quam maxime velit impotenti atque effrenato, modo prius et grati animi testimonium de seipso, et restitutæ sibi nunc denique vitæ, de domino Henrico Savilio, viro illustrissimo, et ad propagandas litteras nato, perhibeat : per quem unum stetisse videtur, quominus huic misello in tenebris perpetuo obdormiendum esset. Neque enim sperandum unquam fuit, ut hanc gratiam impetraret* παρὰ τῶν παρ' ἡμῖν ταύτης τῆς ἐργασίας προεστηκότων, *quorum plerique Græci hominis artificio minime capiuntur, sed illa potius amplexantur quæ Mercurii institoris, quam Saturni fano aptiora videbuntur. Quanquam, non tam vehementer huic exoptandum unquam fuit, ut typis evulgaretur, utpote qui vel otiosissimis etiam vanissimorum hominum scriptis pateant, neque lucem post diuturnas tenebras aspicere tam jucundum putavit, quam honorificum et gloriosum cum sanctis hisce Patribus nascendi societate conjungi. In hoc vero præcipue exsultat et triumphat serio, et Chrysostomo post aliquod tempus in publicum processuro, officiose præcurrere gestit, carminibusque in ejusdem honorem jam olim compositis, quasi corollis quibusdam floribusque vias consternere. Hunc sane tantum honorem egregio illi viro acceptum refert, cujus beneficio habet, ut nobili hoc prælo cohonestetur. Quem quidem si humana voce affari posset, procul dubio, in illas tragici poetæ voces erumperet,* Ζηλῶ γέ σου μὲν Ἑλλάδ', Ἑλλάδος δὲ σε. *Cætera vero omniaquæ in istum cadere possunt ornamenta reverendissimæ paternitati vestræ debebit. Hunc enim hominem ignotum in clientelam tuam humiliter se conferentem, ut spero, non aspernaberis, neque divelli sines a suo Gregorio, qui huic nostro Joanni semper visus est* ὥσπερ ἐξ οὐρανοῦ προκύπτων φθέγγεσθαι. *Ita enim ipse loquitur in oratione quadam, quam in bibliotheca sua servat dominus Savilius, suo tempore lucem aspecturam. Et sane vel solo tantæ pietatis nomine dignum hunc putaverim patrocinio tuo : non quod pusillum hunc* ἰαμβειογράφον *eum esse unquam crediderim, qui pari passu cum summis Ecclesiæ luminibus possit incedere : quid enim tanta vecordia posset esse furiosius? Imo vero absit ut ego, quantum huic homini tribuendum, aut in qua demum classe censendus sit, definiendi potestatem mihi arrogem. Liceat impune aliis* ἑλλανοδίκας ἑαυτοὺς ἀντὶ θεατῶν ποιεῖσθαι, *aut potius judicent* οἱ τὰ τῆς Ἑλλάδος γλώττης συγκεκροτημένοι. *Sed quanquam facile crediderim fieri posse ut hic quem ego valde probo, illis non perinde placeat ;*

οἱ γὰρ ἐν σοφοῖς
Φαῦλοι παρ' ὄχλῳ μουσικώτεροι λέγει,

(ut pulchre Euripides in Hippolyto), *tamen et horum etiam calculo hunc comprobatum iri confido. Quem quidem ut minori cum fastidio possint aspicere, Græce solummodo excudendum judicavi : neque instar Virgiliani Mezentii exsangue et putidum Latinæ versionis cadaver Græco poetæ animato et virido alligare sustinui : quod quidem dum faciunt nonnulli præsertim in poetis, verendum est ne, ut quidam e veteribus, cum ignem cremandis mortuorum cadaveribus pollui crederet, graviter commotus Prometheum ad opem ferendam advocasse perhibetur, ut ignem quem de cælo clepserat, pari furto mortalibus (si posset) subduceret : consimiliter etiam exsistat aliquis, qui typographiæ inventorem subinde inclamare velit, ut beneficium hoc suum ad usus indignos traductum reposcat sibi, et saltem ad tempus retrahat. Mihi vero hoc solum negotii dari credidi, ut codicem meum, impeditissimum illum quidem et longe depravatissimum, a mendis, quoad fieri potest, repurgatum exhibeam : in quo si tibi (reverendissime archipræsul) operam meam probavero, me universo hoc negotio plenissime defunctum esse, et laboris fructus uberrimos percepisse arbitrabor. Sed sentio me justo longiorem fuisse ; quare, quod unum restat, Deum optimum maximum obtestor, ut te Ecclesiæ suæ incolumem quam diutissime præstare dignetur.*

Reverendissimæ Paternitati vestræ deditissimus
MATTHÆUS BUST.

BENEVOLO LECTORI. S.

Non exspectabis, amice lector, dum ego libelli hujus elegantiam verbis prædicem : qui quidem si propria et nativa pulchritudine destitueretur, fortasse verborum lenocinium non invitus admitteret, et subdolarum mercium more, mangonio prælini se haud moleste ferret. Hic vero seipso contentus fucum aspernatur, sibique apud candidum lectorem omnia fausta pollicetur, si modo deterso hoc situ in quo per tot sæcula misero deformatus jacuit, quam emendatissimus in publicum prodeat. Huic sane negotio insudasse me fateor, perfecisse quod volebam non audeo dicere. Quod enim Menelaus apud Euripidem Oresti, idem ego huic nostro Joanni jure possum occinere..... οὐ γὰρ ῥᾴδιον λόγχῃ μιᾷ Στῆσαι τρόπαια τῶν κακῶν ἅ σοι πάρα. Neque exspectandum mihi erat ut unius ejusdemque depravatissimi codicis beneficio omnes quæ hic reperiebantur maculæ penitus eluerentur. Satis profecto erit, si pauca admodum restent, quæ alterius exemplaris ope indigere videantur : quod quidem (ut spero) exitus ipse comprobabit. Hoc certe profiteor, sedulo me cavisse, ne critica πολυπραγμοσύνῃ plagam ullam infligerem ; neque enim committendum putavi, ut, nisi ubi necessitas ipsa flagitaret, ab exemplari discederem. Manifesta et crassa librarii errata, quæ in hoc tam minuto libello erant valde numerosa, piguit annotare. Cætera, de quibus ambigere quis jure posset, loco movere non sustinui. Illud vero de quo præcipue te admoneri cupio, hoc unicum est. Ordinem quem in manuscripto codice reperi, a me prorsus immutatum esse scito, aut potius, omnia quæ prius valde confusa erant, in hunc, quem vides, ordinem reducta esse (a). Neque enim volui in re tam explorata, aut judicio meo diffidere, aut vereri ne factum hoc meum tibi probare non possem. Quem quisque versus locum in manuscripto codice occupavit, numeri in margine appositi indicant : quorum seriem toties interruptam miraris sat scio : verum ne in eorum ordine pervestigando, frustra te fatiges et torqueas, rem totam ita expedire visum est. Quoties numerorum ordinem interruptum animadvertes, recurre statim ad notas quæ illi paginæ respondent, ibi enim locum designatum habes, in quo sine majori molestia illa reperies quæ in exemplari proxime sequebantur. Hac ego serie disposita in manuscripto codice reperi omnia, quæ si erudito cuiquam placere, aut commodum aliquem sensum suppeditare poterit, causam non dico, quin apud omnes litteratos reus peragar, ὡς αὐτοσχεδιάζων εἰς τὰ τῶν Ἑλλήνων ὑπομνήματα. Octo enim immanes hiatus videbis ; qui quidem omnes in meo codice non longe aberant a paginæ medio, non asterisco, non alia quavis nota conspicui, sed sententiæ mutilatione satis manifesti. Lectorem enim in media periodo pendentem plerique destituunt, et repente in alterius periodi a priore prorsus alienæ medium præcipitant. Hujus tantæ confusionis originem in alio priori codice manuscripto exstitisse conjicio : in quo quidem chartæ omnes, præter primam et ultimam confusæ, atque ordine præpostero compactæ fuisse videntur. Hinc dum imperitus nescio quis librarius codicem hunc meum describit, neque eumdem versuum numerum quem τὰ ἀπόγραφα habebant, unicuique paginæ attribuit, has mihi tenebras offudit, quibus certe aliquandiu oppletus scriptorem hunc pro deplorato habui : tandem vero, divina gratia adjutus, dispuli, hujusque libelli membra tam misere divulsa ad hunc modum digerenda esse perspexi. De his te præmonendum putavi, mi Lector : tu nostris conatibus fave, et vale. E collegio Regali Cantabrig.

(a) In Cæsareo codice, quem Lambecius (*Comment. de Bibliotheca Cæsarea*, lib. p. I, 149) describit, eam cernere est ordinis perturbationem quam Bustus in suo codice lamentatur et pro viribus emendare studuit. Unde apparet, ab eodem archetypo deductum esse utrumque, et Lambecii scilicet et Busti exemplar, aut ipsorum alterum alterius esse apographum

* ΕΙΣ ΠΙΝΑΚΑΣ (1) ΜΕΓΑΛΟΥΣ ΤΩΝ ΕΟΡΤΩΝ

ΩΣ ΕΝ ΤΥΠΩ ΕΚΦΡΑΣΕΩΣ

ΥΠΟΜΝΗΜΑ ΙΩΑΝΝΟΥ

ΤΟΥ ΑΓΙΩΤΑΤΟΥ ΜΗΤΡΟΠΟΛΙΤΟΥ ΕΥΧΑΙΤΩΝ

Διὰ στίχων ἰαμβικῶν.

—

IN MAGNAS FESTORUM TABULAS

PER MODUM EXPOSITIONIS

COMMENTARIUS JOANNIS

SANCTISSIMI EUCHAITARUM METROPOLITANI

Versibus iambicis.

—

Πρόγραμμα εἰς τὴν ὅλην βίβλον.

Πάλαι διδαχθεὶς ὡς ἄριστον πᾶν μέτρον, A

Τά τ' ἄλλα πάντα μετριάζω, καὶ λόγους.

Οἱ γὰρ περιττοὶ τῶν περιττῶν εἰκότως;

Programma in totum librum.

Olim edoctus optimam esse cunctam mensuram, velut alia cuncta, sermones metior. Qui enim excedunt, excedentibus operibus ac sermonibus uti

Matthæi Busti notæ.

De auctore quidem ipso pauca admodum sunt quæ dicenda occurrunt, utpote de quo altum ubique silentium, cujusque nomen nec Gesnerus, neque alii qui bibliothecas nobis concinnarunt, vel famdo unquam accepisse videntur. In ipso codicis mei frontispicio ista reperi, scripta quidem summo artificio in quibus tamen Hellenismum non præstabo. Οὗτος ἦν ἐπὶ βασιλέως Ῥωμαίων Κωνσταντίνου τοῦ Μονομάχου καὶ Ζωῆς τῆς βασιλίσσης· ἔτη δὲ τὸ ἀπὸ τότε συντείνει ἑξηκοντατέσσαρες πρὸς τοῖς πεντακοσίοις. Ἀνὴρ δὲ σοφώτατος καὶ ἁγιώτατος ὤν, συνέγραψε πλείους τῶν λόγων, καὶ ἐπιστολὰς, καὶ στίχους ἰαμβικοὺς, καὶ ἄλλα πολλὰ λόγου καὶ χάριτος ἄξια, καὶ πολλοὺς τῶν ἀνθρώπων ἐξεπαίδευσε πεπληρωμένος ὢν τῆς τοῦ παναγίου Πνεύματος χάριτος. *Hic vivebat sub imperatore Romanorum Con-* B *stantino Monomacho, et imperatrice Zoe. Exinde autem anni extenduntur sexaginta quatuor supra quingentos. Cum vero sapientia et sanctitate vitæ in primis excelleret, conscripsit plures orationes et epistolas et versus iambicos, aliaque multa, digna quæ laudentur grataque habeantur: multos insuper homines pie erudivit, utpote repletus gratia Spiritus sancti* (a). Verum ista fere omnia non aliunde desumpta esse videntur, quam ex hoc ipso libro. Statim

(1) *Εἰς πίνακας*. Titulum sortitus est hic libellus a parte magis nobili quam magna, in qua solemniorum feriarum depictas in tabulis historias pigmentis in ævum pertinacibus exornat, quæque (nisi fallor) ætatem diu et solem perlatura sunt.

(a) Hoc elogium, uti patet ex annorum supputatione, non est antiquissimum; imo Bollandiani (*In Comm. de tribus Dorotheis*, Junii, tom. I, p. 501) opinantur, illud auctorem habere *Andream Darmarium Epidauriotam*, qui et tanquam codicis exscriptor ibidem adnotatur. Matthæus Bustus autumare se dicit, *ista omnia non aliunde desumpta esse videri, quam ex hoc ipso libro* (videl. ex versibus iambicis); *statim enim*, inquit, *inter legendum in oculos incurrunt*. Verum necesse non est, ut hanc Busti conjecturam amplectamur, easque Joannis laudes unico carminum ipsius testimonio inniti putemus. Nam hæc eadem legimus in Græcorum Menæis, et quidem ea reperio in Veneta illa Menæorum editione, quæ cum prodierit anno 1551, epocham elogii scripti in codice *Andreæ Darmarii* aperte antecedit. In his dum enarratur (Januarii die XXX *in Synaxario*), quæ occasio ac ratio impulerit ad sanctos doctores Basilium Magnum, Nazianzenum Gregorium et Joannem Chrysostomum die XXX Januarii simul honorandos, reperis Joannem Euchaitensem, cui tres SS. doctores apparuisse feruntur, omnigena doctrina et virtutis eminentia summopere commendatum. Ὀπτάνονται (ita Menæa de tribus illis SS. doctoribus) οἱ μέγιστοι οὗτοι, καθ' ἕνα πρότερον, εἶτα καὶ ἅμα, ὕπαρ οὐκ ὄναρ, τῷ τότε τῆς Εὐχαΐτων πόλεως τῶν ἱερῶν ἐξηγουμένῳ, Ἰωάννῃ τῷ πάνυ, ἀνδρὶ τ' ἄλλα μὲν ἐλλογίμῳ, καὶ παιδείας ἑλληνικῆς οὐκ ἀμαθῶς ἔχοντι, ὡς τὰ αὐτῷ πονηθέντα δεικνῦσιν, ἀρετῆς δὲ εἰς ἄκρον ἐληλακότι. *Sacro Euchaitensis urbis antistiti, Joanni illustri viro, cum propter alia celebri, tum disciplinis græcis, sicut scripta ejus fidem faciunt, non inerudito, et ad sublime virtutum provecto, summi illi* (tres SS. doctores) *primum quidem singuli scorsim, deinde vero simul omnes non per somnium, sed in visione conspiciendos se præbent.* Quanta vero existimatione et auctoritate in ipsa Constantinopolitana civitate Joannes polleret, ostendunt quæ inibi sic leguntur: Ὁ δὲ θεῖος ἐκεῖνος ἀνὴρ ἀναστὰς, ὁ Εὐχαΐτων δηλαδὴ Ἰωάννης, καθὼς οἱ ἅγιοι εἰσηγήσαντο, διεπράξατο· τό τε πλῆθος καὶ στασιάζοντας κατέπαυσε (ἐδόκει καὶ γὰρ ἐπ' ἀρετῇ διαβόητος ὁ ἀνὴρ) τὴν ἑορτὴν ταύτην παρέδωκε Ἐκκλησίᾳ ἑορτάζειν ἐτησίως. *Surgens autem vir ille divinus*, Euchaitensis nimirum Joannes, *fecit sicut beati illi præceperunt; et cum multi-*

Χρήζειν δοκοῦσι πραγμάτων τε, καὶ λόγων·
'Εμοὶ δὲ μικρῷ πραγμάτων μικρὸς λόγος,
A
Καὶ τῶν λόγων οὖν μικρὸν ἀρκείτω μέρος,
Εἰς δεῖγμα, καὶ γνώρισμα τῶν ὅλων λόγων,

jure videntur. Mihi autem operibus parvo parvus sermo sermonumque certe parva pars sufficiat, in argumentum ac expositionem omnium sermonum, quos sæpe scribens frustra laboravi. Omitto namque

Matthæi Busti notæ.

statim enim inter legendum in oculos incurrunt. Semel fortasse in hujus nomen incidisse videor: nimirum in libro III *Juris Græco-Romani*, ἐν ᾧ περιέχονται ἀποφάσεις συνοδικαί, pag. 215. Ibi enim inter alios episcopos habetur καὶ ὁ Εὐχανείας Ἰωάννης, sub Nicolao III patriarcha Constantinopolitano, et sub imperio Alexii Comneni. Atque hic sane idem esse poterit cum hoc nostro, si modo temporum intervalla patientur. Nam ab obitu Constantini Monomachi, quem hic deplorat, usque ad Nicolaum III patriarcham Constantinop., triginta anni fluxerunt. Quod vero pro Εὐχαΐτων habes Εὐχανείας, hoc neminem commovere debet: unam enim eamdemque urbem utroque nomine designari certum est: utcunque Abrahamus Ortelius, vir doctissimus, in illo suo *Thesauro Geographico* duas distinctas facit, et Euchaniam urbem fuisse scribit circa Constantinopolim, quæ postea Theodoropolis dicta fuit, Cedreno teste. Et sane fuisse juxta Constantinopolim urbem quamdam, nomine Theodoropolim, haud plane negaverim: ex qua fortasse fuit ille Gregorius, qui synodo Nicænæ secundæ interfuit. Verum illam longe aliam esse constat ab hac nostra, quæ ducentis annis post synodum Nicænam secundam Theodoropoleos nomine celebrari cœpit, sub imperio Joannis Zimiscæ. Ille enim ut Theodoro martyrii gratiam referret, ob præstitum ipsi (ut vulgo creditum est) in prælio contra Barbaros auxilium, ναὸν ἐν ᾧ τὸ θεῖον αὐτοῦ ἀπόκειται σῶμα ἐκ βάθρων καταβαλὼν, C μέγαν τε καὶ κάλλιστον ᾠκοδόμησε, μεγαλοπρεπεῖς αὐτῷ κτήσεις προσαφορίσας, ὃν καὶ ἀντὶ Εὐχανείας Θεοδωρόπολιν κατωνόμασε, ut scribit Cedrenus in Joanne Zimisca. Idem attestatur Zonaras verbis paululum immutatis, et simul totum hoc quod volumus uno verbo conficit, dum Euchaniam cum Euchaitis aperte confundit, tom. III in Joanne Zimisca: Ναὸν αὐτῷ κατὰ τὴν Εὐχάνειαν, ἢ Εὐχαΐτα, περικαλλῆ ἐδομήσατο, τὸν πρώην καταβαλὼν, ἐν ᾧ τὸ πολύαθλον ἐκείνου σῶμα κατέθετο, καὶ τὴν πόλιν ἀντὶ τῆς προτέρας αὐτῆς κλήσεως Θεοδωρόπολιν ἐπωνόμασεν. Præterea Nicephorus Callistus *Ecclesiasticæ historiæ* libro VII, cap. 44, Theodori martyris corpus Euchaiten delatum esse scribit, atque ibi insigni templo cohonestatum.

Atque hoc ipsum noster hic Joannes haud obscure innuere videtur, pag. 47, ubi de Euchaitis agens, τὴν μάρτυρος πόλιν vocat, et similiter pag. 69, iis verbis, τῷ προστατοῦντι τοῦ τόπου στεφηφόρῳ. D Sed tamen occurrit quædam difficultas, quæ quidem talis est, ut quemlibet facile conturbare possit, et Abrahami Ortelii, viri diligentissimi, lapsum merito excusare debeat. Hanc dissimulare haudquaquam placet. Libro enim III *Juris Græco-Romani* (qui primus est Sententiarum synodalium) inter alios metropolitanos patriarchæ Constantinopolitano subjectos, qui ibi ordine (sed sub incertis patriarchis descripto) recensentur, sedes quinquagesima prima assignatur Euchaitis, inter Novas Patras et Amastridem, et sedes 64 Euchaniæ, unde necessario sequi videtur Euchaita et Euchaniam non esse eamdem metropolim. Ego tamen confidenter affirmo codicem hic mendosum esse, et Euchaita in sedem 51 per librarii inscitiam irrepsisse.

B Nam Curopalates in libro De officiis Magnæ Ecclesiæ, dum docet quo ordine se olim haberent metropoles subjectæ throno patriarchæ Constantinopolitani, et ex quibus sedibus in quas mutatæ essent ex institutione Andronici Palæologi senioris, apertissime scribit Euchaitorum metropoli sedem 64 olim assignatam fuisse (quæ libro III *Juris Græco-Romani* Euchaniæ ascribitur) eamdemque metropolim postea sub imperio Andronici Palæologi ad sedem 76 devenisse. Et quamvis in aliis fere omnibus cum ordine illo veteri sub incertis patriarchis descripto exacte quadret, tamen 51 sedem, quam Euchaitis in libro III *Juris Græco-Romani* assignatam esse diximus, Sebastopoleos metropoli ascribit. Verum hinc procul dubio factum est ut Euchaitorum metropolis in illo libro III supra dicto sedem 51 per vitium obtineret, quod scilicet jam ante ex descriptione multo antiquiore per imperatorem Leonem Philosophum facta, eamdem sedem inter Novas Patras et Amastridem obtinuisset, ut constat ex libro II *Juris Græco-Romani*, qui est De novellis imperatoriis. Has enim vicissitudines experta est hæc metropolis, imminuta paulatim loci dignitate Barbarorum incursionibus, quibus ex ipso situ opportuna erat. Plinius enim, libro VI, cap. 17, Scythiæ populis annumerat. Justinianus vero paulo distinctius in novella 28 inter urbes Helenoponti provinciæ in Asia Minori non incelebris a Constantini matre sic dictæ enumerat: Et Damascenus monachus Studites, qui lingua Græca vulgari sive barbara Sanctorum historias conscripsit, hanc ipsam collocat περὶ τὴν Μαύραν θάλασσαν, id est pontum Euxinum: ita enim recentiores et Barbari Græci mare illud appellant, pro ἀμαυρὰν (præcisa prima littera, ut solent) ob cœlum ibi nebulosum, ut docet Martinus Crusius in Annotationibus ad lib. III *Turco-Græciæ* suæ. Hæc tamen intercedere potest differentia inter hæc duo nomina, ut Euchania urbem significet, Euchaita vero et urbem et πᾶσαν τὴν περίχωρον, sive παροικίαν, ut habetur pag. 47. Nunc (credo) sepulta jacet hæc metropolis inter illa 4 urbium millia, quarum cadavera hodie in Asia Minori monstrari dicuntur. Atque hæc de ipsa metropoli, atque etiam de ipso auctore qui inde nomen suum accepit.

tudinem atque contendentes compescuisset (*etenim insignis erat ob famam virtutis*), *hanc in Dei honorem solemnitatem celebrandi Ecclesiæ auctor fuit.* Dixi autem, Joannem ejusmodi auctoritate Constantinopoli positum esse; nam hæc in Constantinopolitana urbe evenisse sub Alexio Comneno, diserte hisce verbis ipsa præmittunt Menæa (*loc. cit.*): Ἐπὶ τῆς βασιλείας Ἀλεξίου τοῦ Κομνηνοῦ, ὃς μετὰ τὸν Βοτανειάτην τὰ σκῆπτρα τῆς βασιλείας ἐδέξατο, ἐν Κωνσταντινου πόλει στάσις γέγονε παρὰ τῶν ἐλλογίμων καὶ ἐναρέτων ἀνδρῶν κ. τ. λ. *Regnante Alexio Comneno, qui post Botoniatem imperii sceptrum accepit, contentio exorta Constantinopoli est inter viros doctrina ac virtute præstantes*, etc. His vero, quod majoris est momenti, accedit Joannis nostri encomium, quod a juniore Michaele Psello conscriptum commemorat Le Quien cum hoc titulo: Ἐγκώμιον εἰς τὸν θεοσεβέστατον μητροπολίτην Εὐχαΐτων καὶ Πρωτοσύγκελλον, illudque in codice Reg. 1837 asservari affirmat. Pretium fuerit operæ hic exscribere, quæ pauca ex illo encomio idem Le Quien collegisse videtur: *Hunc*, inquit, *pastoralibus muneribus excelluisse ait Psellus, ut, quamvis non politica admodum aut sæculari scientia, attamen eloquentia, quæ ad Isocratis characterem accederet, philosophia præsertim christiana ac theologia ita claruerit, ut Gregorius alter esse videretur.* (ANT. BALLERINI, *Præf. ad Euchaitæ homiliam supra editam.*

Οὐ; εἰς κενὸν κέκμηκα πολλάκις γράφων.
Ἐῶ γὰρ εἰπεῖν οἷς ἐχρησάμην λέγων.
Τίς γὰρ περισσεία τε, καὶ τί τὸ πλέον
Ἐν παντὶ μόχθῳ τῷ βροτοῖς μοχθουμένῳ;
Κἂν πολλὰ φυσήσωσιν ἐν τῷ νῦν βίῳ,
Λέγοντες, ἢ γράφοντες εἰς ἀπληστίαν,
Ὄμβρους ἀμέτρους ἐκχέοντες ῥημάτων,
Βροντῶντες, ἀστράπτοντες ἐξ εὐγλωττίας.
Πλεῖστον μὲν ὕψος οὐρανοῦ, καὶ γῆς βάθος,
Πλείστη δὲ τούτων εὐρυχωρία μέσον.
Πνείτωσαν εἰς ἄπειρον· ἄφθονος τόπος,
Οὐδεὶς στενώσει τήνδε τὴν ἀπειρίαν.
Πολλὰς φορὰς ἤνεγκεν ἤδη πνευμάτων,
Πλείους δ' ἐνεγκεῖν ἐστιν ηὐτρεπισμένη,
Ἕως [1] ἀποπνεύσωσιν ἐσχάτην μίαν,
Ἕως λυθῶσιν εἰς ἀδηλίας χάος,
Μηδὲν κατορθώσαντα πλὴν κενοὺς πόνους.
Ἀλλ' οἱ μὲν ὡς θέλουσιν· οὐδεὶς γὰρ φθόνος.
Ἐγὼ δὲ τούτους ἐξελὼν μου τοὺς λόγους,
Πολλῶν ἀπ' ἄλλων ἐμμέτρων, οὐκ ἐκ μέτρων,
Μόνους φέρων δίδωμι τοῖς λόγων φίλοις,
Ὡς γεῦμα μικρὸν δαψιλοῦς ἀνθοσμίου·
Οἷς ἡδονὴ γένοιτο ταῦτα μετρία.
Κόρος δ' ἀπέστω, καὶ μέθη, καὶ ναυτία.
Ἔχοντες οὖν μοι τοὺς βραχεῖς [2] φίλου λόγους,
Αὐτοὶ δι' ἔργων μᾶλλον ἢ μακρῶν λόγων,
Εὔχεσθε πᾶσιν εὐαρεστεῖν τὸν φίλον,
Πλέον δὲ πάντων τῷ λογιστῇ, καὶ λόγῳ,
Ὧ κἂν [3] μόγις (2) γένοιτο πραγμάτων λόγος.
Ὃς ἔργα σώζων ἐκπυρὸς τὰ σὺν λόγῳ,
Εἰς καῦσιν ἐκδίδωσιν ἀπράκτους λόγους,
Ὡς χόρτον, ὡς ἔρημον ἰκμάδος ξύλον.
Ἔγωγε τοίνυν ἔργα τῷ λόγῳ φίλα
Φέροιμι, καὶ λάβοιμι τὴν σωτηρίαν.
Λόγων δὲ πολλῶν, καὶ γραφῶν ἄλλοις μέλοι.

de illis loqui, quibus dicendo usus sum. Quænam enim exuberatio et quænam superfluitas in omni labore a mortalibus sustentato? Multum siquidem tument in hac præsenti vita, insatiabiliter dicentes ac scribentes, imbres verborum immensos fundentes, ex facundia tonantes et fulgurantes. Maxima quidem est cœli celsitudo terræque profunditas, maxima vero inter illa distantia. Sufflent in immensum: amplus est locus: nemo coarctabit hanc immensitatem. Multas jam flaminum undas tulit; plures autem est ferre parata, donec ultimam spirent auram, donec solvantur in tenebrarum chaos, nihil inde præter vanos labores percepto. Sed isti sicut volunt faciant: nulla enim invidia. Ego vero istos excerpens meos sermones, multis ex aliis mensuratis, non immensis, solos, ut variorum fragrantiumque florum delibationem, sermonum amicis offero, modicam voluptatem allaturam. Absint vero satietas, ebrietas et nausea. Habentes igitur hos breves amici sermones, ipsi magis operibus quam longis sermonibus, orate ut cunctis acceptus sit amicus, maxime vero omnium moderatori et verbo, cui saltem operum ratio habeatur. Qui opera cum ratione facta salvificans, inutiles sermones ut fœnum et carens humore lignum, in combustionem tradit. Ego quidem igitur opera verbo cara feram accipiamque salutem. De multis autem sermonibus ac scriptis alii curent.

ΕΙΣ ΠΙΝΑΚΑΣ ΜΕΓΑΛΟΥΣ ΤΩΝ ΕΟΡΤΩΝ

ΩΣ ΕΝ ΤΥΠΩ ΕΚΦΡΑΣΕΩΣ.

IN MAGNAS FESTORUM TABULAS PER MODUM EXPOSITIONIS.

Α'. *Εἰς τὴν ἁγίαν τοῦ Χριστοῦ Γέννησιν.*

Τί τοῦτο; φῶς ἤστραψεν ὡς ἐξ αἰθέρος,
Ἀὴρ δὲ μεστὸς μουσικῆς συμφωνίας.
Πρόσχωμεν, ὡς μάθωμεν. Ὢ μυστηρίου·
Παρεμβολή τις ἀγγέλων κράζει μέγα,
Θεῷ, λέγουσα, δόξα τῷ σαρκουμένῳ.
Καὶ πῶς Θεὸς σάρξ; ποῦ τὸ θαῦμα; καὶ πόθεν
Τὸ θαῦμα ποῦ; Βάδιζε σὺν τοῖς ποιμέσι

I. *In sanctam Christi Nativitatem.*

Quid istud? Lumen ex æthere splenduit, aer vera musica symphonia repletur. Accedamus, ut discamus. O mysterium! Agmen angelorum magna voce clamat, Deo, dicens, gloria Incarnato. Et quomodo Deus caro? Ubi et unde prodigium? Ubi prodigium? Vade cum pastoribus, qui, dum hæc festinant, greges deserunt. Istis adjunctus im-

Matthæi Busti notæ.

[1] γρ. ἀποπνεύσουσιν ἕως. [2] γρ. φίλους. [3] γρ. λόγος.

(2) *Ὃν κἂν μόγις.* Pro λόγος reposui μόγις: illud enim sententiam aut nullam habet, aut perdifficilem: hoc contra satis apertam: et facilis est unius elementi transitus in alterum μ in λ et vicissim: ut passim videre est, et demonstratur exemplis a Gulielmo Cantero in libro De Ratione emendandi Veter. Græc. script.

A Ἐκεῖ γὰρ αὐτοῖς, ὡς ὁρᾷς, ἠπειγμένοις
Καταφρόνησις γίνεται τῶν θρεμμάτων·
Τούτοις συνελθὼν, ἐμφοροῦ μοι τοῦ πόθου.
Ἄντρον θεωρεῖς, ἄντρον ἠμελημένον,
Ἐν ᾧ φάτνη τις, καὶ βρέφος, καὶ παρθένος.
Θεὸς πένης, ἄοικος, ἐν φαύλῳ ῥάκει,
Εἰς φῶς προελθὼν ἄρτι. Φεῦ τί μοι λέγεις;
Ψεῦδος μὲν οὐδὲν, ἀλλ' ἀληθῆ μανθάνεις.
Καὶ μάρτυς ἀστὴρ, ὃν κατ' οὐρανὸν βλέπεις,
Ἐκεῖθεν [a] ἧκε τὸ βρέφος σοι δεικνύων.
Οὗτοί τε συντρέχοντες, ὡς πρὸς Δεσπότην,
Ὧν καὶ τὸ τερπνὸν ᾆσμα τῆς εὐφημίας.
Οἷς συμμελῳδεῖν, οὐκ ἀπιστεῖν σε πρέπον.
Εἰς γὰρ χάριν σὴν ταῦτα πάντα συντρέχει.
Θεὸς βροτωθεὶς, ὡς θεώσῃ σὴν φύσιν.
B Πένης ὑπὲρ σοῦ, πλούσιόν σε δεικνύων.
Ἐπικροτοῦντες ἄγγελοι ταῖς ἐλπίσι.
Μήτηρ ἄνανδρος, παρθένος βρεφοτρόφος,
Μάγων τὰ λαμπρὰ δῶρα, ποιμένων δρόμος,
Χαρᾶς τὰ πάντα μεστὰ, καὶ θυμηδίας.
Τούτοις μὲν οὖν σύγχαιρε, καὶ συμπροσκύνει,
Ἔα δὲ τόνδε τὸν κατηφῆ πρεσβύτην·
Δάκνει γὰρ αὐτὸν ἄλλο τι κρυπτὸν πάθος,
Ἕξει δὲ τούτου μικρὸν ὑπνώσας λύσιν,
Καὶ συγκροτήσει πᾶσιν ἡμῖν ἡδέως.

Β'. *Εἰς τὴν ἁγίαν τοῦ Χριστοῦ Βάπτισιν* [b].

Ἀνὴρ κομήτης αὐχμὸν ἄγριον τρέφων,
Τρίχας καμήλου, καὶ [c] δορᾶς ζώνην φέρων,
A Ἄσαρκος, ἡμίγυμνος, ἀγγέλου τύπος,
Ἥκει προφήτης καινὸς ἐξ ἐρημίας·
Πρῶτον δ' ἑαυτοῦ Χριστὸν εἶναι μηνύων,
Δείκνυσιν αὐτὸν πᾶσι τοῖς ἠθροισμένοις.
Τούτῳ προσελθὼν (3) Χριστὸς ὡς ἐγνωσμένος,
Αἰτεῖ λαβεῖν βάπτισμα τοῖς ἄλλοις ἴσα.
Ὁ δ' εὖ γινώσκων ὅστις οὗτος, καὶ πόθεν,
Πεῖραν τὸ πρᾶγμα, πεῖραν ἡγεῖται μόνον·
Ὅθεν κραταιῶς ἀντιτείνει τῷ λόγῳ.
Πλὴν ἀλλ' ὑπείκει Δεσπότου προθυμίᾳ·
Τρέμει δ' ὅμως τὴν χεῖρα, καὶ ψαύει μόλις,
Ἄνω θεωρῶν, ὡς ἴλιγγον ἐκφύγοι,
Μᾶλλον δὲ κἀκεῖ φρικτὸν ἄλλο τι βλέπει.
Περιστερὰ κάτεισιν εἰς γῆν ὑψόθεν,
Ἣν οὐρανοὶ πέμπουσιν ἐκ τῶν σχισμάτων·
B Φωνὴ δ' ἐκεῖθεν πατρικὴ βροντᾷ μέγα,
Υἱὸν καλοῦσα Χριστὸν ἠγαπημένον·
Καὶ μαρτυρεῖ τὸ Πνεῦμα τούτῳ προστρέχον,
Δι' ὃν κατῆλθεν, ᾧ σεμνῶς ἐφιζάνει.
Πτηνῷ δ' ἔοικεν ὀξυκινήτῳ φύσει,
Περιστερᾶς γὰρ εἶδος ὡς ἁπλουστέρας.
Συνεὶς δὲ ταῦτα καὶ ποταμὸς ἠρέμα
Ἱστᾷ τὸ ῥεῖθρον τοῦ δρόμου, καὶ προσμένει,
Οὕτω γε τιμῶν τὴν Θεοῦ παρουσίαν,
Καὶ τὴν καλὴν κάθαρσιν ἀντιλαμβάνων,
Ὡς πρῶτος αὐτὸς τὴν χάριν δεδεγμένος,
Ἀρχὴ γένηται τῷδε τῷ μυστηρίῳ.
Τοῦτο βροτῶν φῶς, τοῦτο δευτέρα πλάσις,

plearis amore. Antrum vides, antrum reconditum, in quo præsepe, et infans, et virgo, Deus pauper, tugurio carens, in vili panno, ad lucem modo editus est! Eheu! quid dicis? Nihil quidem falsi, sed verum audis. Et testis est stella, quam in cœlo conspicis, unde venerit infans tibi ostendens; et isti velut ad Dominum concurrentes, quorum etiam est jucundus laudum concentus. Cum his concinere, non diffidere tibi convenit. Tui enim gratia hæc omnia fiunt: Deus homo factus, ut deificet tuam naturam; egenus propter te, divitem te demonstrans; angeli, spebus applaudentes; mater nesciens virum, virgo puerpera; splendida magorum dona; pastorum concursus; omnia jubilatione gaudioque plena. Cum his igitur tu congaude; cum illis pronus adora, sine vero hunc demissis oculis senem: mordet enim eum alius quis secretus affectus. Ab hoc autem post breve somnium liberabitur, et libenter nobiscum omnibus complaudet.

II. *In sacrum Christi Baptisma.*

Vir pilosus, incultam rusticitatem enutriens, de pilis cameli vestitus, et zonam pelliceam ferens,

C macilentus, seminudus, angeli typus, e deserto novus propheta venit. Priorem autem semetipso Christum esse significans, ipsum omnibus congregatis manifestat. Ad eum Christus ut notus accedens, baptismum aliorum baptismo similem dari sibi rogat. Ille vero, bene sciens qualis et unde sit iste rem experimentum purumque tentamen æstimat. Unde fortiter obstitit verbo. Verumtamen desiderio Domini obtemperat. Sed manu tremit vixque sursum aspiciens, vertiginem effugit. Magis autem tremendum aliud quid conspicit. Desuper in terram delabitur columba, quam ex nubibus cœli demittunt, et vox paterna ex alto reboat, Christum Filium dilectissimum vocans. Testimoniumque reddit Spiritus ad ipsum accurrens, propter quem descendit et super eum solemniter considens. Volucri vero veloci natura, columbæ scilicet simplici,
D similis est. Intelligens autem hæc et amnis placide cursum sistit, et exspectat, sic Dei præsentiam honorans, pulchramque vice puritatem accipiens, ut ipse primus, accepta gratia, principium huic mysterio fiat. Hoc mortalium lumen, hoc secunda creatio, charisma, sigillum et hoc concinunt angeli,

[a] *Ἰσ.* ἦχον. [b] *γρ.* βάπτησιν. [c] *γρ.* δοράς.

Matthæi Busti notæ.

(3) *Τούτῳ προσελθών.* Pro ἐγνωσμένος reposuissem ἠγνοημένος, si versus ratio tulisset, aut etiam ἠγνωσμένος, tanquam factum ex particula privativa et γνόομαι barytono (unde ἔγνωσμαι) sed nusquam (quantum scio) legitur. Hoc certum est ea quæ paulo post sequuntur, ὁ δ' εὖ γινώσκων, etc., aliquid tale postulare.

Χάρισμα, καὶ σφράγισμα, καὶ σωτηρία.
Τοῦτο [1] κροτοῦσιν ἄγγελοι, τοῖς γηΐνοις
Ἥδιστα συγχαίροντες, ὡς θεουμένοις.
Ἀπευχαριστῶ πολλὰ τῷ λελουμένῳ·
Τούτου γὰρ οὐδὲν εἰς ἀμοιβήν μοι πλέον.

Γ'. Εἰς τὴν ἁγίαν τοῦ Χριστοῦ Μεταμόρφωσιν.

Φρίξον θεατὰ τὴν ὁρωμένην θέαν,
Καὶ στῆθι μακρὰν, εὐλαβῶς κάτω βλέπων,
Μή πως καταστράψῃ σε Χριστὸς ἐγγύθεν,
Καὶ ζημιωθῇς σαρκικῶν φῶς ὀμμάτων,
Ὡς Παῦλος ἄλλος ἀστραπῇ βεβλημένος.
Ὁρᾷς μαθητὰς ἐνθάδε προκειμένους·
Οὐ γὰρ φέρειν ἔχουσι τὴν λαμπηδόνα.
Βλέπει δὲ Μωσῆς τὴν χάριν σὺν Ἠλίᾳ
Γνόφος [γὰρ] αὐτοῖς (4) [2] προξενεῖ παῤῥησίαν.
Σὺ δ' εἰ λαλούσης ἐκ γνόφου φωνῆς μόνον
Θείας ἀκούσῃς, εὐτυχεῖς, καὶ προσκύνει.

Δ'. Εἰς τὴν ἔγερσιν τοῦ Λαζάρου.

Ὁ τῆς Γραφῆς νοῦς· ἀλλ' ἄκουε, καὶ βλέπε.
Ἦν τις δίκαιος Λάζαρος, Χριστοῦ φίλος.
Τοῦτον θανόντα γῆ καλύπτει, καὶ τάφος.
Αἱ σύγγονοι θρηνοῦσι τὸν τεθαμμένον·
Τοῦ γὰρ φιλοῦντος ἀγνοοῦσι τὸ κράτος.
Πάρεστιν αὐτός· αἱ δὲ συντονωτέρως
Κλαίουσι, κωκύουσι, προσπίπτουσί τε·
Καθυστερεῖν λέγουσι τὴν παρουσίαν.
Ὄψεσθε, φησὶ, τὴν ἐμὴν ἐξουσίαν
Ὁ δημιουργός. Ποῦ δ' ὁ τοῦ φίλου τάφος;
Ἰδοὺ, σέσηπε, τὸν τεταρταῖον βλέπεις,
Ἀπεκρίθησαν. Καὶ σκόπει τὸν Δεσπότην
Ὑποκριτὴς ἄριστος ὁ ζωηφόρος·
Σχολῇ βαδίζων δυσφορεῖ, καὶ δακρύει,
Ἐξ οὐρανοῦ τε δῆθεν αἰτεῖ τὴν χάριν.
Σὸν ἔργον, ὦ κράτιστε, τί βλέπεις ἄνω
Ἐγγὺς δ' ὁ μάρτυς. Εἰ κελεύσεις γὰρ μόνον
Τρέψεις τὸ πένθος εἰς ἑορτὴν αὐτίκα.
Οὐκοῦν κελεύει. Δεῦρο δ' ἔξω, κραυγάσας.
Ζωὴν ἑτοίμως ἐμπνέει τῷ κειμένῳ.
Τοιαῦτα Χριστὸς οἶδε ποιεῖν τοῖς φίλοις.
Ἐξάλλεται γοῦν ζῶν ὁ νεκρὸς ἐκ τάφου,
Καὶ δὴ βαδίζει κειρίαις ἐσφιγμένος.
Πλὴν ἀλλ' ἀνεῖται, καὶ λυθεὶς ἀποτρέχει,
Τὸ δεῖπνον οἶμαι σκευάσων ὁ γεννάδας,
Εἰς δεξίωσιν προσφιλοῦς εὐεργέτου,
Δι' ὃν πάλιν ζῇ, καὶ τροφῆς δεῖται πάλιν.

Ε'. Εἰς τὰ Βαΐα.

Ἄνοιγε τὰς σὰς, ὦ Θεοῦ πόλις, πύλας,
Ἃς ἠγάπησε Κύριος παντοκράτωρ.
Ἰδοὺ γὰρ αὐτὸς ἔρχεταί σοι Δεσπότης,
Πρᾷος, δίκαιος, μέτριος, ταπεινόφρων,
Ἔχων ὄχημα πῶλον εὐτελοῦς ὄνου,
Καὶ τοὺς μαθητὰς ἐκ ποδῶν ὁδοιπόρους.
Παῖδες προπεμπέτωσαν αὐτὸν ἐν κρότοις·
Δεῖ γὰρ τὸν ἁγνὸν ἐξ ἁγνῶν τιμὴν ἔχειν.
Κλάδους προσειέτω δὲ νικητηρίους
[3] (Ὡς τοῦ παρόντος χθὲς (5) κατειδὼς τὸ κράτος)

terrestribus tanquam divinis jucundissime collætantes. Multas baptizato rependo gratias : hoc enim mihi ad vicem exsolvendam nihil ampl us est.

III. *In sanctam Christi Transfigurationem.*

Perhorresce, spectator, hancce visionem, et sta procul, pie deorsum intuens, ne forte Christus te propiorem radiis obcæcet, et, ut alter Paulus fulgure perculsus, carnalium oculorum lumen læsum sentias. Discipulos ibi prostratos vides : non enim valent sustinere splendorem ; cerno vero Moysis cum Elia gratiam : nubes enim ipsis conciliat præsentiam. Tu autem si de nube loquentem solummodo divinam vocem audis, felix es, et adora.

IV. *In resurrectionem Lazari.*

Est Scripturæ sensus. Attamen audi et vide. Erat quis justus Lazarus, Christo dilectus. Hunc mortuum tellus premit et tumulus. Sorores deflent sepultum : diligentis enim agnoscunt potentiam. Ipse adest : illæ vero contentius lamentantur, ingemiscunt, et ad genua volvuntur. Seram dicunt esse præsentiam. Videbitis, inquit creator, meam potestatem. Ubi est amici tumulus? Ecce putrefactus est ; hunc quatriduanum cernis, responderunt. Et contuere Dominum. Actor est optimus ille qui vivificat. Lente gradiens, ingemit et lacrymatur; et e cœlo petit gratiam. Opus tuum, potentissime, sursum intueris. Propinquus est testis : si enim tantummodo jusseris, mœrorem in festum subito convertes. Jube igitur. Veni foras, ubi clamavit, protinus vitam inspirat jacenti. Talia Christus amicis facere solet. Exsurgit ergo vivens e tumulo mortuus, et jam graditur institis ligatus. Attamen exuitur et solutus currit ad convivium, puto, generosus parandum, ut digne excipiat amicos benefactoris, per quem reviviscit et rursus indiget cibo.

V. *In Palmas.*

Aperi tuas, civitas Dei, portas, quas dilexit Dominus omnipotens. Ecce enim ad te venit ipse rex tuus mansuetus, justus, æquus, humilis, insidens vili asini pullo et discipulos pedibus iter facientes. Pueri comitantur eum cum plausibus. Decet enim purum a puris honorem accipere. Ramos autem triumphales movent, (ut quæ præsentis potestatem

[1] γρ. κρατοῦσιν. [2] γρ. προξενοῖ. [3] γρ. Ὅς τοῦ παρόντος χθὲς κρατεῖ δὲ τὸ κρ.

Matthæi Busti notæ.

(4) *Γνόφος* [*γὰρ*] *αὐτοῖς*. Γὰρ in exemplari desideratur : ut et alia omnia uncinis inclusa, quæ in hoc libello occurrent.

(5) *Ὡς τοῦ παρόντος χθὲς*, et cæt. Nimirum in resuscitando Lazaro : hoc enim factum est die proxime præcedente, ut constat ex Joannis cap. XII ; unde etiam Ecclesia Lazari resuscitationem in Vigiliis Festi Palmarum celebrari voluit, sumpto a Lazari festo Paschalium dierum initio. Quare ita legendum censui : nam ex iis quæ leguntur in manuscripto, quæque in margine opposita vides, sensum elicere nullum potes.

Ὁ γ' ἄλλος ὄχλος τοὺς χιτῶνας στρωννύων. A
Ὕμνους προσᾳδέτωσαν ἱκετηρίους
(Σωτὴρ γὰρ ἥκει πᾶσιν ὁ ζωηφόρος)
Ὅσοι λαβεῖν θέλουσιν αὐτοῦ τὴν χάριν.
Σὺ δ', ὦ ποθεινή, πρὸς τί τὰς σαυτῆς πύλας,
Σιών, ἀνοίξεις; Ἔνδον ἐμπεπλησμένη
Ληστῶν ἀπηνῶν, δυσσεβῶν, μιαιφόνων,
Οὓς οὐδ' ὁ νεκροὺς ἐξανιστῶν ῥᾳδίως.
Ἅδην τε νικῶν οὗτος [10] ἐντρέπει (6) τάχα;
Τοῖς γὰρ φόνου πνέουσιν αἰδὼς οὐκ ἔνι,
Καὶ μᾶλλον, εἰ φθόνος τις αὐτοὺς ἐκφλέγει.
Ὅμως δ' ἄνοιγε, καὶ δέχου τὸν Δεσπότην.
Καὶ γὰρ πάρεστι τοῦ παθεῖν, οἶμαι, χάριν,
Ἐπείπερ οἶδε, καὶ παθών, φεύγειν πάθος.
Οὐ δή τις ἡμῖν ἐστιν, ἐντεῦθεν φόβος.
Ὡσαννὰ τοίνυν, σῶσον εὐλογημένε, B
Οὕτω προσηνὴς εἰσελαύνων, καὶ φέρων
Βροτοῖς ἅπασιν ἐκ παθῶν ἀφθαρσίαν.

Ϛ'. Εἰς τὴν ἁγίαν τοῦ Χριστοῦ Σταύρωσιν.

Νὺξ ταῦτα. Καὶ γὰρ ἥλιον κρύπτει σκότος,
Ἀχλὺς δὲ πληροῖ πάντα καὶ βαθὺς ζόφος.
Πῶς οὖν θεωρῶ, δημιουργὲ Χριστέ μου,
Σταυρούμενόν σε; Φεῦ, τί τοῦτο; καὶ πόθεν;
Σωτῆρα κόσμου προσδοκῶν σε μακρόθεν,
Νῦν ὡς κακοῦργον εἰς ἀρᾶς ξύλον βλέπω.
Ἀπῆλθεν εἶδος, κάλλος οὐκ ἔχεις ἔτι·
Μήτηρ δὲ θρηνεῖ, καὶ σὸς ἠγαπημένος,
A Μόνοι παρόντες τῶν πρὸ μικροῦ σοι φίλων.
Φροῦδοι μαθηταί, καὶ πτερωτοὶ δ' οἰκέται
Μάτην περιτρέχουσι, μεστοὶ δακρύων.
Οὐ γὰρ βοηθεῖν εὐποροῦσι τῷ πάθει,
Μέγας δ' ἄπεστι σὸς Πατὴρ παντοκράτωρ,
Μόνον λιπών σε ταῦτα πάσχειν, ὡς λέγεις.
Καίτοι προεῖπας οὐχὶ λειφθῆναι μόνος,
Συνόντος αὐτοῦ καὶ τανῦν πάσχοντί σοι.
Ἀλλ' οὐκ ἄπεστι. Πνεῦμα γὰρ σὸν λαμβάνει,
Συνευδοκῶν τε, καὶ συνών σοι, καὶ φέρων
Υἱοῦ τελευτὴν ἠγαπημένου βλέπειν.
[11] Δεῖ γάρ με, δεῖ σοι συνθανεῖν, εὐεργέτα,
Ὡς συμμετάσχω τῆς ἐγέρσεως πάλιν.
Οὕτως ἔδοξε· τοῦτο τῆς εὐσπλαγχνίας
Ὑμῶν πρὸς ἡμᾶς ἡ μεγίστη χρηστότης·
B Εὐγνωμονοῦμεν. Πλὴν τάχυνον ἐκ τάφου·
Σπεύσεις δὲ πάντως. Ἥλιος γὰρ ἐνθάδε,
Ὁ πρὶν ζοφωθείς, καὶ κρυβεὶς εἰς σὴν χάριν,
Ἔλαμψε φαιδρὸν αὖθις ἀνθ' ἑωσφόρου,
Σὲ τὸ μέγιστον Ἥλιον προμηνύων
Ἐκ γῆς [12] ἀνίσχειν, φῶς τε πέμψειν αὐτίκα.
Ἴδοιμεν οὖν λάμποντα καί σε, Χριστέ μου,
Ὥσπερ τὸ σὸν ποίημα τὴν νῦν ἡμέραν,
Δι' ἧς ὁρῶμεν τούσδε τοὺς θείους τύπους,
Καί σοι συναστράψοιμεν ἐκ γῆς καὶ τάφων.

Ζ'. Εἰς τὴν Θεοτόκον δακρύουσαν.

Ὦ τοῦ πάθους Δέσποινα, καὶ σὺ δακρύεις;

heri conspexit) hæc alia turba suas sternens tunicas. Supplicibus concinant hymnis (Salvator C enim venit, omnibus vitam portans) quotquot ipsius gratiam percipere volunt. Tu vero, venerabilis Sion, ad quid tuas aperies portas? Intus plena es latronibus sævis, impiis, homicidis, quos nec ipse qui facile mortuos suscitat et infernum vincit, cito convertit. Cædem enim spirantibus nullus inest pudor, præsertim cum aliquis eos inflammet zelus. Verumtamen aperi et recipe Dominum; etenim advenit, puto, patiendi causa, cum scit, vel patiens, fugere passionem. Nullus quidem exinde nobis est timor. Hosanna ergo, Salvator benedicte, sic mansuetus ingrediens, et ferens omnibus mortalibus ex passionibus immortalitatem.

VI. *In sanctam Christi crucifixionem.*

Ubique nox. Etenim solem obducunt tenebræ; nimbus autem et densa caligo replent omnia. Quomodo ergo, Christe, mi Creator, te video crucifixum? Eheu! quid est hoc et unde? Te mundi Salvatorem exspectans, nunc velut malefactorem in maledictionis ligno suspensum aspicio! Evanuit species; decorem amplius non habes. Plorat autem mater necnon tuus dilectus, soli nunc ex omnibus quos nuper habebas amicis, astantes. Fugitivi discipuli, timidique velut aves servi, frustra pleni lacrymis circumcursant: non enim passioni tuæ succurrere valent. Abest autem magnus tuus Pater omnipotens, relinquens te solum, ut ais, ista pati. Attamen dixeras te non relinqui solum, ipso tibi nunc patienti astante. Et vero non abest: tuum enim accipit spiritum, consentiens astansque tibi, et Filii dilectissimi mortem aspicere valens. Oportet enim me, oportet tibi commori, benefactor, ut denuo resurrectionis particeps fiam. Ita placuit. Hoc erga nos misericordiæ vestræ maxima gratia. Bene novimus. E tumulo tamen festina. Omnino properabis. Ecce enim sol qui prius in tui gratiam obscuratus et absconditus fuerat rursum auroræ D loco splendide fulget, te maximum Solem e terra brevi surrecturum missurumque lumen significans. Videamus igitur lucentem te, Christe, sicut opus tuum, præsentem diem, per quam contemplamur hos divinos typos, et tecum e terra tumulisque surgamus.

VII. *In Deiparam lacrymantem.*

O mœroris Domina, et tu lacrymaris? Quodnam

[10] γρ. ἐντρέχει. [11] γρ. δεῖ με γάρ. [12] γρ. ἀνασχεῖν.

Matthæi Busti notæ.

6) *Ἅδην τε νικῶν οὗτος.* Ἐντρέχει locum hic habere non potest, ideoque substituo ἐντρέπει, ἤγουν δυσωπεῖ, quod etiam αἰδώς in sequenti versu positum evincit. Hujus verbi vim dum non assecutus videtur Augustinus Steuchius Eugubinus, Septuaginta interpretum versionem immerito rejicit, ad *Exod.* cap. x, v. 3. Ἕως τίνος οὐ βούλει ἐντραπῆναί με;

Καὶ τίς βοηθὸς τῶν παρ' ἡμῶν δακρύων, A
Εἰ καὶ σὺ πάσχεις ἄξια θρηνῳδίας;
Τίς ἐλπὶς ἄλλη; Τίς παράκλησις; Φράσον.
Καὶ μὴν ἐχρῆν σε μᾶλλον εὐθύμως ἔχειν,
Ἄνθρωπε χρηστὲ τοῦ [13] τέλους προκειμένου.
Ἄλλοις γὰρ ἄλλο (7) φάρμακον σωτηρίας,
Ἐμὸν δὲ πένθος κοσμικοῦ πένθους λύσις.

Η'. Εἰς τὴν ἁγίαν τοῦ Χριστοῦ καὶ ζωηφόρον Ἀνάστασιν.

Σκόπει, σκόπει τὸ θαῦμα τοῦ τεθαμμένου,
Ἕως θεατόν ἐστι, πρὶν παραδράμῃ.
Μή πως ἀπιστῇς ὕστερον λαλουμένῳ,
Θέλων προσάπτειν τοῖς ὑπὲρ φύσιν, φύσιν.
Τοίνυν, μαθητὰ τῶν ἀποῤῥήτων, ὅρα
Καὶ ζῶντα Χριστὸν αὖθις· εὖγε τοῦ τάχους.
Ὡς ὀξὺς εἰς ἔγερσιν ὁ ζωηφόρος, B
Τάφον κατοικεῖν νεκρὸς οὐκ εἰθισμένος.
Τριήμερον γοῦν, οὐ τριέσπερον βλέπεις,
Κἂν ζωοποιῇ τετραημέρους φίλους,
Νῦν δ' ἐξαναστὰς τοὺς γενάρχας ἑλκύει
Χερσὶ κραταιαῖς ἐκ παλαιῶν μνημάτων.
Πρῶτον δ' ἀνορθοῖ τὸ προπεπτωκὸς πάλαι
Ἔπειτα τὸν βρίθοντα τόνδε πρεσβύτην,
Μεθ' ὧν ἅπασαν ἐξεγείρει τὴν φύσιν,
Δι' ἣν κατελθὼν μέχρι σαρκὸς, καὶ τάφου,
Ἅδην πατεῖ τύραννον ἀνθρωποφθόρον.
Πλὴν ὡς ἀπαρχὴν τοῦ γένους τοῦ σοῦ δέχου
Ἀδὰμ, Δαβίδ τε καὶ σοφὸν Σολομῶνα.
Οὓς ἡ Γραφή σοι ζῶντας ὧδε δεικνύει,
Ὡς τοῦ διδόντος τὴν ἔγερσιν Πατέρας.
Αὐτὸς μὲν οὖν τοὺς ἄνδρας ἐκ νεκρῶν ἔχεις,
Εὔαν γυναῖκες, τὴν ἁπάντων μητέρα.
Οὗτοι δὲ τυφλούσθωσαν ἐκ φόβου τέως
Φρουροὶ μάταιοι, δυστυχεῖς ὑπηρέται.
Βάλλει γὰρ αὐτοὺς ἀστραπαῖς ὁ Δεσπότης,
Ὡς μὴ θεαθῇ δυσσεβῶν ὄψει πάλιν.
Σὺ δ' ἀξιωθεὶς ὧν ὁρᾷς θεαμάτων,
Ἐπικρότησον· σὴν ἀνάπλασιν βλέπεις.
Καὶ χαῖρε, χαῖρε, πάσχα τοῦτο Κυρίου.

Θ'. Εἰς τὴν ψηλάφησιν.

Χριστὸς, μαθηταὶ, Χριστός ἐστι καὶ πάλιν.
Θαρσεῖτε, μὴ κλονεῖσθε τῇ ξένῃ θέᾳ,
Μηδὲ [14] πτοεῖσθε (8) τὰς ἀδήλους εἰσόδους·
Οὐδεὶς γὰρ ὑμᾶς ὄψεται κεκρυμμένους·
Ἀλλ' αὐτὸς ἀκράτητον εἰληφὼς φύσιν,
Οὕτω διέδρα καὶ τάφον κεκλεισμένον.
Ἀλλ', ὦ τί τοῦτο [15]; νῦν γὰρ ὥσπερ ᾐσθόμην
Οὐχ οὗτος ὁ πρὶν εὔστομος δημηγόρος;
Οἷον κάτω νένευκεν ἐκπεπληγμένος;
Ἡ χεὶρ δὲ ναρκᾷ, καὶ [16] παρειμένη τρέμει,
Πλευρὰν φλέγουσαν ψηλαφᾷν ὡρμημένη.
Χριστὸν προδήλως, ὦ φιλοπράγμον, βλέπεις.
Ὡς ἡ παροῦσα μαρτυρεῖ σοι δειλία.
Νῦν οὖν πέπεισο, καὶ λιπὼν τοὺς πρὶν λόγους;

erit nostrarum solamen lacrymarum, si tu ipsa lamentatione digna patiaris? quænam alia spes? quæ solatio? Responde. At vero te potius, homo C pie, oportet, ad præsens malum, forti animo esse. Aliis enim aliud salutis remedium: meus autem mœror humani mœroris est solutio.

VIII. *In sacram vivificamque Christi Resurrectionem.*

Intuere, intuere sepulti prodigium, dum aspectabile est, priusquam transierit, ne postea dicto renuas assensum, volens iis quæ sunt supra naturam, naturam componere. Igitur, mysteriorum discipule, vide quoque Christum rursus viventem. Euge! diligentiam! Quam promptus ad resurrectionem auctor vitæ, sepulcrum inhabitare mortuus non assuevit. Triduanum ergo, non trinoctialem vides, si quidem quatriduanos vivificat amicos. Nunc autem suscitatus, protoparentes ex antiquis monumentis manu forti elicit. D Primum vero relevat quod olim prolapsum fuerat; deinde miserum hunc seniorem; posteaque totam suscitat naturam, ob quam cum ad carnem et tumulum usque descenderit, mortem, homicidam tyrannum proculcat. Cæterum ut primitias generis tui recipe Adam, et David, sapientemque Salomonem, quos Scriptura tibi viventes, ut dantis resurrectionem patres, ostendit. Ipse ergo vivos ex mortuis habes, Evam mulieres omnium matrem. Illi vero interea timore cæcati sunt vani custodes, miseri servi; percellit enim eos fulguribus Dominus, ne deinceps impiorum videatur oculis. Tu vero dignatus spectaculo quod cernis plaude: tuam regenerationem vides. Salve quoque, salve, pascha Domini.

IX. *In Contrectationem.*

Christus, disciputi, Christus est denuo. Confidite, ne vana visione conturbemini; non invisibiles aditus cogitate stupentes: nemo enim vos absconditos cernit. Verum ipse incorruptibilem indutus naturam, ita sepulcrum circumclusum effugit. Sed quid istud? Nunc enim, ut novimus, non est iste qui prius ore suavi loquebatur? Quomodo deorsum inclinatur perculsus? Manus autem torpet, languidaque tremit, cum fulgidum latus tangere properat. Christum manifeste, curiose, cernis, ut tibi testatur præsens trepidatio. Nunc ergo crede, prioresque

[13] Ἴσ. πάθους. [14] γρ. ποιεῖσθε τὰς ἀδήμους. [15] Ἴσ. νοῦν γὰρ οὐ παρεσχόμην. [16] γρ. παρειμένα.

Matthæi Busti notæ.

(7) *Ἄλλοις γὰρ ἄλλο.* Versum 216 et reliquos, qui hunc in codice meo immediate sequebantur, quære num. 85, ibi *χαίρων ὄνειροι*; καὶ σκιαῖς. Inter quos tamen, ut vides, nulla intercedit affinitas, nulla connexio. Idem in sequentibus animadvertere poteris, ne frustra eadem iterare atque inculcare cogar: ita vero, ut a me digeruntur, bellissime conspirant omnia, et festorum ordo qui in manuscripto fœdissime conturbatus erat, hic restituitur.

(8) *Μηδὲ πτοεῖσθε.* Intelligit stupendum Christi introitum, ostio clauso. Ita enim et sensus erit optimus, et versus integer.

Θαύμαζε, καὶ κήρυττε τὸν Ζωηφόρον

Ι'. Εἰς τὴν ἁγίαν τοῦ Χριστοῦ καὶ σωτήριον Ἀνάληψιν.

Οὐκ ἦν ὁ Χριστὸς σαρκικῶν ἐκ σπερμάτων,
Κἂν σὰρξ προῆλθε ἐκ μητρικῶν αἱμάτων.
Ἀλλ' ἐκ Θεοῦ φὺς καὶ κατελθὼν ὑψόθεν,
Εἰς οὐρανοὺς ἄνεισι πρὸς Θεὸν πάλιν,
Καὶ σῶμα θεῖον ἐκ ταφῆς ἀφθαρτίσας,
Φέρει σὺν αὐτῷ, καὶ καλύπτεται νέφει.
Οὗτοι δ' ἄνω βλέπουσιν ἐκπεπληγμένοι,
Καὶ χεῖρας ἐκτείνοντες ὡς πρὸς αἰθέρα,
Ζητοῦσιν ὥσπερ τὴν σύναρσιν ἐκ πόθου,
Φίλοι μαθηταὶ, καὶ τεκοῦσα Παρθένος.
Ὅθεν καταστέλλουσιν αὐτοὺς ἠρέμα
Λόγοι προσηνεῖς ἀγγέλων εὐαγγέλων,
Οὕτω, λέγοντες, Χριστὸν ἥξειν καὶ πάλιν,
Ὥσπερ κατεῖδον ἄρτι γῆθεν ἠρμένον,
Πέρας γὰρ εἶναι τοῦτο τοῦ μυστηρίου.
Ταῦτα προδήλως ὁ γραφεὺς τῶν εἰκόνων
Τύποις διδάσκει τὴν ἀλήθειαν σέβων.

ΙΑ'. Εἰς τὴν ἁγίαν Πεντηκοστήν.

Τὴν ἐσχάτην τε καὶ μεγίστην ἡμέραν
Γράφει πρὸς ἀκρίβειαν ἡ σοφὴ τέχνη,
Καθ' ἣν τὰ φρικτὰ θαυματουργεῖται τάδε.
Δίοροφόν τι τοὺς ἀποστόλους φέρει·
Ἄφνω δ' ἄνωθεν ἦχος ἐμπίπτει μέγας,
Καὶ φῶς τε καὶ πῦρ συγκάτεισιν ὑψόθεν,
A Γλώσσας ἀπαρτίζοντα τὰς ὁρωμένας,
Ἃς οὐκ ἔγνω τις γηγενῶν πλὴν ἐνθάδε.
Τούτων δ' ἕκαστος προσλαβὼν αὐτῶν μίαν,
Φωνὰς δίδωσι τοῖς παροῦσι ποικίλας,
Ἄλλος πρὸς ἄλλον [17] ἐκλαλῶν τὴν νῦν χάριν.
Ἡ συνδρομὴ δὲ πρὸς τὸ θαῦμα τῶν ὄχλων
Διδασκάλους δείκνυσι τοὺς καθημένους,
Ἅπασιν αὐτοῖς προσλαλοῦντας γνησίως.
Εἰ καὶ συνῆλθον ἐκ γενῶν ἀλλοθρόων
(Πλήθη γὰρ ἐθνῶν εἰσι συμμεμιγμένων).
Σὺ δ', εἰ ξενίζῃ πρὸς τὸ τῆς θέας ξένον,
Ἄκουε, καὶ πίστευε τοῖς λαλουμένοις.
Καὶ δοὺς σεαυτὸν τοῖσδε τοῖς πυριπνόοις,
[18] Θεῖον τὸ Πνεῦμα τοῦ Θεοῦ δόξαζέ μοι,
Τὸ ταῦτα πάντα θαυματουργοῦν ἐνθέως,
B Φῶς, πῦρ, πνοήν τε καὶ σοφοὺς ἀγραμμάτους.

ΙΒ'. Εἰς τὸν Ἠλίαν τρεφόμενον ὑπὸ κόρακος.

Ζηλωτὰ, παιδεύθητι μακροθυμίαν,
Καὶ μὴ τὸ πῦρ ἄνωθεν, ἀλλ' ὕδωρ βρέχε·
Καί σε τρέφει κόραξ γὰρ, οὐ καταφλέγει·
Ὅθεν διδαχθεὶς ὡς κακὸν λιμὸς μέγα,
Ἄρδευε τὴν γῆν, καὶ τὰ γῆς ζῶα τρέφε.
Χρήζεις τροφῆς γὰρ καὶ σὺ τοῖς ἄλλοις ἴσα.

ΙΓ'. Εἰς τὴν κατὰ τὸν ἅγιον Παῦλον (9) καὶ τὸν Χρυσόστομον ἱστορίαν.

Σίγα, θεατὰ, καὶ βραχὺν μεῖνον χρόνον,

deserens sermones, mirare et prædica vitæ Auctorem.

X. *In sacram salutaremque Christi Ascensionem.*

Non erat Christus ex carnali semine, licet processisset caro ex materno sanguine. Sed ex Deo genitus et desuper delapsus, in cœlos ad Deum rursus ascendit, et divinum corpus, immortalitate donatum, e sepulcro secum levat et nube contegit. Illi vero sursum aspiciunt stupefacti, manusque velut ad umbras protendentes, quasi conjunctionem ex amore quærunt, cari discipuli Virgoque puerpera. Unde moderantur eos leniter dulces angelorum sermones, sic, dicentes, Christum rursus esse venturum, quemadmodum viderunt eum e terra modo surgentem: hunc enim esse mysterii finem. Sic manifeste docet imaginum pictor typis veritatem honorans.

XI. *In sacram Pentecosten.*

Ultimam maximamque diem sapiens ars exactissime depingit, qua tremenda prodigia facta sunt talia. Stratum duplex gestat apostolos. Subito vero cœlitus magna supervenit commotio; lumen ac ignis desuper collabuntur, linguas visibiles dispertientes, quas nemo mortalium alibi vidit un-
C quam. Illarum autem unam unusquisque suscipientes, varias linguas astantibus loquuntur, alter ad alterum præsentem gratiam collaudans. Turbarum ad prodigium concursus, magistros ostendit illos sedentes omnibus ipsis propria lingua loquentes, etsi variis ex gentibus confluxerint (erat enim multitudo gentium commistarum). Tu vero si stupes de novitate visus, ausculta credeque loquentibus, et teipsum tradens illis igne inspiratis, divinum Spiritum Dei hæc omnia miranda, lumen, ignem, inspirationem, ignarorumque sapientem doctrinam, divinitus operari cogita.

XII. *In Eliam a corvo nutritum.*

Zelator, edisce patientiam, neque desuper ignem,
D sed aquam plue. Te namque nutrit corvus et non consumit. Unde quantum sit malum fames edoctus, irriga terram, et animalia terræ nutri. Tu enim sicut alia victu eges.

XIII. *In sancti Pauli et Chrysostomi historiam.*

Sile, spectator, et aliquandiu siste, ne forte pul-

[17] γρ. ἐκλαβών. [18] Θεόν.

Matthæi Busti notæ.

(9) *Εἰς τὴν κατὰ τὸν ἅγιον Παῦλον.* Hanc historiam (si historia dicenda sit) vide apud Leonem Augustum et Simeonem Metaphrastem in Vita Chrysostomi, præfixa Parisiensi editioni operum ejusdem Chrysostomi, aut etiam apud Baronium, qui eamdem in suos Annales inde transcripsit. Tom. V, anno 407, n. 12. Illic enim Joanni Chrysostomo commentarios in Epistolas jam tum scribenti Paulum apostolum a tergo astantem habes, eique in aurem insusurrantem, et arcanos Epistolarum sensus enarrantem. Interim sanctus Proclus, qui tum quidem Chrysostomo a ministeriis, postea vero patriarcha Constantinopolitanus fuit, ista per ostii rimam sive foramen speculatur, una cum aulico quodam, qui malitiosis artibus a dignitatis culmine dejectus, capiti etiam suo ab imperatore

Μή πως ταράξῃς τὴν καλὴν συνουσίαν,
Καὶ ζημιώσῃς κόσμον ἐνθέους λόγους.
Ἐξ οὐρανοῦ γὰρ ἄρτι τούτους τοῦ τρίτου
Ἥκει κομίζων Παῦλος αἰθεροδρόμος.
Κινεῖ δὲ χεῖρα πρὸς γραφῆς ὑπουργίαν
Οἰκουμένης τὸ θαῦμα, τὸ χρυσοῦν στόμα.
Ζήλου, τὸ λοιπὸν, ὃν πρὸ τῶν θυρῶν βλέπεις,
Τούτῳ τε συνθαύμαζε, καὶ συγκαρτέρει.

ΙΔʹ. *Εἰς τὸν ἅγιον Ἰωάννην τὸν Χρυσόστομον.*

[19] Ἡ γλῶσσαν εὑρὼν πῦρ πνέουσαν, ζωγράφε,
Μόνην ἀφῆκας εὐλαβηθεὶς τὴν φλόγα;
Ἢ πάντα τολμῶν προσγράφεις καὶ τὸ φλέγον;
Καὶ φθέγγεται μὲν, καὶ λαλεῖ παραινέσεις.
Ἀλλ' ἐστιν ἰσχνόφωνος ἐξ ἀσιτίας.
Ἐμὸν τὸ λεῖπον· οὐ γὰρ οὖς παρεσχόμην.
Νῦν οὖν ὑποσχὼν, γνώσομαι τί μοι λέγει.
Βαβαί· καταφρονεῖν με πείθει τοῦ βίου.

ΙΕʹ. *Εἰς τὸν ἅγιον Γρηγόριον τὸν Θεολόγον.*

Τί σοι τὸ σύννουν βλέμμα βούλεται, Πάτερ;
Λέξειν τι καινὸν ἐκβιάζῃ μοι τάχα.
Ἀλλ' οὐκ ἂν εὕροις· πᾶν γὰρ ἀνθρώποις ξένον.
Ἐγνώρισαν φθάσαντες οἱ σοί μοι λόγοι.

Ιϛʹ. *Εἰς τὸν μέγαν Βασίλειον.*

Ἐπιπρέπει τις σεμνοποιὸς ὠχρότης
Ἐξ ἐγκρατείας τῷ σοφῷ διδασκάλῳ.
Ἀλλ' εἰ λαλήσει (ζῆν γὰρ δοκεῖ καὶ τύπος),
Τρυφὴ τὸ χρῆμα, φαιδρότης, καὶ τερπνότης.
Οὐκοῦν τὰ χείλη πρὸς λόγους κίνει, Πάτερ,
Τοὺς καὶ λίθους θέλγοντας. Ἀλλὰ μὴ λέγε,
Ἅπερ διδάσκων εἰς συναίσθησιν ἄγεις.
Δάκνειν γὰρ οἶδε ταῦτα (κἂν στάζῃ μέλι)
Τοὺς ἕλκεσι βρύοντας, ἐξ ὧν στυγνότης,
Πρὸς ἣν ἐπαρκεῖς καὶ γραφεὶς οὕτω μόνον.

ΙΖʹ. *Εἰς τοὺς τρεῖς ἅμα.*

Τριὰς μὲν εὗρεν ἰσαρίθμους συμμάχους·
Ὑπερμάχους δ' ἔστησε πίστις ἐνθάδε,
Ἀνάξιον κρίνασα, καὶ πόρρω λόγου,
Ὧν τοῖς λόγοις σύνεστι, μὴ καὶ τοῖς τύποις.
Ὅθεν γραφέντες ζῆν δοκοῦσι καὶ λέγειν
Ἅπερ φέρουσιν αἱ θεόγραφοι Βίβλοι.
Ταύτην ἀμοιβὴν τοῖς διδασκάλοις νέμει
Εὔνους μαθητὴς, οἰκέτης Ἰωάννης.

ΙΗʹ. *Εἰς τὸν ἅγιον Νικόλαον.*

Αὐτὸν κρατῶ σε προσκυνῶ τε καὶ βλέπω.
Αὐτὸν κρατῶ σε· σὸν δὲ [20] σῶμα καὶ τόδε,
Ἀνὴρ ἐναργῶς πρεσβύτης. Ἐκ χρωμάτων
Σαφὲς τὸ σῶμα· πνεῦμα δ' ἄν σοι καὶ λόγον
Ἐμὸν παρέσχον, εἰ λαβεῖν κατηξίους.
Οὕτως ἔχειν πόθος με πείθει, καὶ λέγειν.

chrum conturbes cœtum, et mundo divinos subtrahas sermones. Ex tertio namque cœlo nunc illos affert æthereus Paulus. Manum autem move ad Scripturæ subsidium, orbis universi miraculum, os aureum. Imitare, de cætero, quem ante fores aspicis; cum isto mirare et persevera.

XIV. *In sanctum Joannem Chrysostomum.*

Num lingua, pictor, ignem spirante inventa, solam timidus prætermisisti flammam? An omnia audens ignem quoque sculpens adjicis? Fatur quidem hortationesque loquitur: sed ex abstinentia guttur hæret. Meum est reliquum: non enim aures præbui. Nunc igitur conjiciens, quid mihi loquatur, sciam. Ah! me vitam contemnere suadet.

XV. *In sanctum Gregorium theologum.*

Quid tibi vult hic cogitabundus vultus, Pater? Ad novum quid mihi statim dicendum cogis: sed non invenires, totus enim hominibus extraneus est. Tui sermones jam mihi revelaverunt.

XVI. *In magnum Basilium.*

Sapientem magistrum decet venerabilis ex continentia pallor. Si vero loquatur (videtur enim esse vivendi typus) hoc est deliciæ, gaudium, et jucunditas. Labia ergo, Pater, move ad sermones ipsas petras demulcentes: sed ne dicas quæ doceus ad sympathiam agis. Contristari enim norunt ista (licet mel distillant) vulneribus gravatos, e quibus est tristitia, contra quam solum sic scripto sufficis.

XVII. *In tres simul.*

Trinitas quidem numero pares invenit commilitones. Defensores autem hic erexit fides indignum et irrationale judicans, quorum sermonibus inest, eorum non inesse typis. Unde depicti vivere videntur ac dicere quæ ferunt divini Libri. Hanc vicissitudinem magistris partitur benevolus discipulus, servus Joannes.

XVIII. *In sanctum Nicolaum.*

Ipsum te amplector, veneror que ac contemplor. Ipsum te complector. Tuum autem corpus est istud, vir jam senior. Ex coloribus evidens est corpus. An autem tibi cum spiritu meum quoque sermonem exhibui, modo recipere digneris. Sic esse et loqui me suadet indoles.

[19] γρ. ἡ γλῶσσα νευρῶν. [20] γρ. θαῦμα.

Matthæi Busti notæ.

metuebat: ideoque noctu ad sanctum Chrysostomum commeabat, illi ut causam suam exponeret, atque illo apud imperatorem intercedente, pristinam dignitatem, si posset, recuperaret. Verum dum sanctum illum Patrem privatim cum alio colloquentem interpellare verecundatur, tres noctes continuas ad ostium præstolatur, et summo mane domum re infecta ter revertitur. Proclus autem ignorans quanam ingressus esset is qui Chrysostomo lucubranti astabat, attonito similis stupet; mox tamen comperit hunc non alium fuisse a sancto Paulo, idque non aliunde quam quod oris specie Paulinam effigiem, quam religiose colebat Chrysostomus, referret atque exprimeret.

ΙΘ'. *Εἰς τὸν ἅγιον Κωνσταντῖνον* (10) *τὸν* [11] *ἐν* A *τῇ κα' Μαΐου.*

1365 Κόσμῳ νεκρωθεὶς, καὶ Θεῷ ζήσας, Πάτερ,
Ἀπεχρίθης ζῶν, καὶ θανὼν ἀνευρέθης·
Κράζεις δὲ σιγῶν, καὶ βοᾷς ἐκ τοῦ τάφου,
1368 Σάλπιγγα τὰς σὰς (11) θαυματουργίας ἔχων.
999 Ἐντεῦθεν ὁ πρὶν πᾶσιν ἠγνοημένος,
1000 Νῦν καὶ βασιλεῖς προσκυνητὰς ἑλκύεις,
Ὧν ἔργον ἡ στέφουσα (12) τὴν σορὸν χάρις
(Πᾶν τερπνὸν ὕλης, καὶ τέχνης πᾶν ποικίλον)
Φέρουσα, καὶ τέρπουσα τοὺς θεωμένους,
Δι' ἧς ἄριστα τὴν νοητήν σου δίδως
1005 Δόξαν θεωρεῖν ἐν Θεῷ κεκρυμμένην,
Ἕως παρ' αὐτοῦ τὰ πρὸς ἀξίαν λάβῃς.

Κ'. *Εἰς τοὺς ἁγίους Ἀναργύρους* (13).

Ἰδοὺ τί τερπνὸν, ἢ γέμον θυμηδίας,
Ὡς αὐταδέλφων φιλτάτων συνοικία;
Ἣν ἡ παροῦσα μαρτυρεῖ τούτοις στάσις
1010 Καθ' ἣν ὁμοῦ σύνεισιν οἱ γεγραμμένοι.
Ἀνάργυρος μὲν ὁ τρόπος τοῖς συγγόνοις,
Τέχνῃ τ' ἰατροὶ, θαυματουργοὶ δὲ πλέον·
Ἣν οὖν θέλεις ἄμισθον ἐξαιτοῦ χάριν.
Θεία γὰρ ἐγγὺς εὐτυχὴς δὲ καὶ τέχνη.

ΚΑ'. *Εἰς τὴν* [12] *κηδείαν* (14) *τοῦ Χρυσοστόμου, καὶ τὴν κατὰ τὸν Ἀδέλφιον* (14*) *ἱστορίαν.*

1015 Τὸν ἄγγελον μὲν ἐν βροτοῖς ὁ πρεσβύτης
Ζητῶν ἔκαμνε, καὶ ποθῶν ἐδυσφόρει,

XIX. *In sanctum Constantinum, ad diem Maii vicesimam primam.* B

Mundo fuisse mortuus Deoque vixisse, Pater, separatus es vivens et mortuus inventus es. Clamas autem silens et ex tumulo reboas, pro tuba habens mirabilia opera tua. Unde prius omnibus ignotus, nunc reges ad venerationem allicis, quorum opus (prorsus materia jucundum et arte varium) gratia quæ coronat urnam, prætendit, et spectantes lætificat: per quam optime tuam intelligibilem das videre gloriam in Deo absconditam, donec ab ipso digna recipis.

XX. *In sanctos Anargyros.*

Quid tam lætum ac jucundum veluti fratrum dilectissimorum communis habitatio? Hoc testatur præsens illorum status, juxta quem simul habitant depicti. Non argentea quidem est conditio fratribus; arte sunt medici, sed magis miraculorum operatores. Quam igitur vis absque mercede precare gratiam: divina namque ars propinqua est et fausta.

XXI. *In funera Chrysostomi et Adelphii historiam.*

Angelum inveniendi in mortalibus senex desiderio premebatur, cum vidisset, sicut mortalem

[11] γρ. ἐν τῷ χαμήλῳ. [12] γρ. κηδίαν.

Matthæi Busti notæ.

(10) *Εἰς τὸν ἅγιον Κωνσταντῖνον* et cæt. Diutissime torsit nos hic locus, quem tamen aliquando tandem expedivimus. Nam, ut habetur in Novella Manuelis Commeni (libro secundo *Juris Græco-Romani* ex Balsamone) ἡ καὶ τοῦ Μαΐου ἄπρακτός ἐστι διὰ τὴν μνήμην τῶν ἁγίων καὶ ἰσαποστόλων μεγάλων βασιλέων Κωνσταντίνου καὶ Ἑλένης. Et Curopalates De Officiis Magnæ Ecclesiæ Constant. Maii 21: Κατὰ τὴν ἑορτὴν τοῦ μεγάλου Κωνσταντίνου ἀπέρχεται ὁ βασιλεὺς εἰς τὸν ναὸν τῶν Ἀποστόλων, ἔνθα καὶ ἡ ἁγία τούτου σορὸς κεῖται.

(11) *Σάλπιγγα τὰς σάς.* Versum 1369, et reliquos qui hunc ordine sequebantur in manuscripto, quære num. 53, κατὰ στόμα τρώσοι, qui quidem quam male inter se cohæreant nemo non videt.

(12) *Ὧν ἔργον ἡ στέφουσα.* Templum Apostolorum exstruxit Constantinus, ut Eusebius lib. IV, de Vita Constantini, scribit, ubi templi formam explicat: qui etiam subdit, Constantinum ibi in aurea arca sepultum fuisse, quam utrinque sex stipant apostoli. Hanc ædem postea ruinam minitantem pro dignitate instauravit Justinianus, ut docet Procopius de ædificiis Justiniani. Zonaras Theodoram restaurasse scribit.

(13) *Εἰς τοὺς ἁγίους Ἀναργύρους.* De Anargyris rarissime apud scriptores fit mentio, eaque tantum nomine tenus. Zonaras pag. 192, in Michael Paphlag. meminit τῶν θαυματουργῶν Ἀναργύρων, et in lib. II *Juris Græco Romani.* Ἡ α' τοῦ Νοεμβρίου ἄπρακτος, διὰ τοὺς θαυματουργοὺς Ἀναργύρους. Vel ex hoc loco constat eos fratres fuisse et medicos: et sane in libro III, περὶ εὐπορίστων qui Galeno ascribitur, citatur quædam compositio τῶν ἁγίων Ἀναργύρων· unde liquido constat hunc librum non esse Galeni: tum etiam quoniam monachum Barlaam citat, ita enim legendum videtur, quamvis tam Aldini codices quam Basi- C lienses habeant Βάρλαμα. Adderem etiam Galenum ibi citari, nisi hoc in Galeni libris indubitatis aliquando contingeret. Anargyri autem dicti sunt, quod gratis medicinam facerent, quod non obscure indicat hic auctor iis verbis, ἣν οὖν θέλεις ἄμισθον ἐξαιτοῦ χάριν. Neque enim audiendus est libri modo citati interpres Latinus, qui ita transfert, sanctorum argentum non possidentium, veritus (credo) ne perniciosum medicinæ professoribus exemplum posteris proderet.

(14) *Εἰς τὴν κηδείαν.* De exsequiis S. Chrysostomi, et pompa funebri qua eidem in vasta illa solitudine parentatum est, scribit Palladius diaconus in Dialogo de vita Chrysostomi: ubi tantam multitudinem ex Syria, Cilicia, Ponto, atque Armenia confluxisse dicit, ut ex condicto convenisse crederentur.

D (14*) *Καὶ τὴν κατὰ τὸν Ἀδέλφιον.* Summa hæc est. Adelphius quidam, Arabyssi (ut ferunt) episcopus, Chrysostomi defuncti desiderio languens, misere cupiebat scire, quem inter beatos locum obtineret ille sanctissimus Pater, num inter prophetas aut patriarchas. Tandem post diuturnam orationem, et fletus uberrimos, in locum ineffabili gloria perlustrem rapi sibi visus, ibique a glorioso aliquo angelo edoctus, omnes Ecclesiæ Patres ordine perlustravit, inter quos cum Chrysostomum non posset conspicere, ingentem animo mœrorem hausit: cumque tristitiæ causam rogatus aperuisset, hoc responsum abstulit, Chrysostomum oculis humanis nequaquam conspici posse, utpote qui invisibilis Dei throno jugiter assistat. Hanc fabulam vide apud Nicephorum Callistum *Ecclesiasticæ Histor.* lib. XIII, cap. 26, nec non apud Cæsarem Baronium tom. V, ann. 407, num. 34, ubi ejusdem confutatio habetur.

A Ἐπείπερ εἶδεν ὡς βροτὸν τεθνηκότα,
Οὕτω τε νεκρὸν πρὸς ταφὴν ἀπηγμένον.
Ἐν οὐρανοῖς δὲ τὸν ποθούμενον βλέπει,
Τοῦ προσκυνητοῦ σφόδρα πλησίον θρόνου.
Οὗτος πρέπων γὰρ ἦν Ἰωάννῃ τόπος,
Σὺν τοῖς Χερουβὶμ ὡς ἐχρῆν τεταγμένῳ.

ΚΒ'. *Εἰς τὸν ἀρχάγγελον Μιχαήλ.*

Φῶς, πνεῦμα, καὶ πῦρ, οἴδαμεν τοὺς ἀγγέλους,
Παντὸς πάχους τε καὶ πάθους ὑπερτέρους·
Ἀλλ' ὁ στρατηγὸς τῶν (15) ἀΰλων ταγμάτων.
Ὦ πίστις, οἷα θαυματουργεῖν ἰσχύεις;
Ὡς ῥᾷστα μορφοῖς τὴν ἀμόρφωτον φύσιν;
Πλὴν ἡ Γραφὴ δείκνυσι τὸν γεγραμμένον,
Οὐχ ὡς πέφυκεν, ὡς δ' ἔδοξε πολλάκις.

ΚΓ'. *Εἰς τὸν ἀσπασμὸν Πέτρου καὶ Παύλου.*

B Ἐξιστόρει μοι, Παῦλε, τὸν μέγαν Πέτρον.
Λέγεις γὰρ ἐλθεῖν εἰς Σιὼν τούτου χάριν.
Δίδου δὲ καὶ φίλημα [33] σύμβολον πόθου,
Περιπλακεὶς ἥδιστα τῷ ποθουμένῳ·
Ἀντάσπασαι δὲ καὶ σὺ, Πέτρε, γνησίως
Τὸν σὸν διώκτην, τοῦ πάλαι λυθεὶς φόβου,
Ἐπείπερ οὕτως εἶδες ἠλλοιωμένον.
Χριστοῦ μαθητής ἐστι, καὶ ζήλου πνέει·
Ἀλλ' οὐκ ἀπειλῆς, ὡς πρὸ τούτου, καὶ φόνου.
Ὅθεν συνεργὸν προσλαβὼν τὸν γεννάδαν,
Σκέπτεσθε κοινὴν σκέψιν, ὡς σεσωσμένην
Χριστῷ παραστήσαιτε τὴν οἰκουμένην.

ΚΔ'. *Εἰς τὸν Σωτῆρα.*

Τοὺς οὐρανοὺς ἔχοντα, Δέσποτα, θρόνον,
Καὶ γῆν πατοῦντα, καὶ τὸ πᾶν πληροῦντά σε
Ἐνταῦθα πίστις εὐσεβὴς περιγράφει,
Ἣν σοι γεωργεῖ καρδία γεωργίου.
Ὃς αὐτάδελφον εὐτυχῶς αὐχεῖν ἔχει
Πιστὸν Μιχαὴλ, τὸν νέον γῆς δεσπότην.

ΚΕ'. *Εἰς τὸν ἅγιον Παῦλον ὑπαγορεύοντα, καὶ Λουκᾶν καὶ Τιμόθεον παριστῶτας, καὶ γράφοντας.*

Ὁ ζῶντα Χριστὸν ἐν μέσῃ ψυχῇ φέρων,
Ἐκεῖθεν ἕλκει τοὺς ἀπορρήτους λόγους·
Οὓς καὶ διδαχθεὶς, σκέπτεται πῶς ἐκφράσαι.
Τοῖς ἀξίοις γὰρ πᾶσιν ἐξειπεῖν θέλει.
Ἀλλ' οἱ παρόντες εὐφυεῖς ὀξυγράφοι
Ὡς μυστικοὺς γράφουσι τοὺς λόγους τέως.
Φθόγγος γὰρ οὔπω γῆν προῆλθεν εἰς ὅλην,
Κἂν πᾶσαν ἐπλήρωσεν ὕστερον κτίσιν.

ΚϚ'. *Πρόγραμμα εἰς τὸν τῆς Κοιμήσεως λόγον.*

Σοὶ τοῦτο πλεκτὸν (15') ἐξ ἀκηράτου στέφος
Λειμῶνος, ὦ Δέσποινα, κοσμήσας φέρω.
Ἀλλότριον πρόσφθεγμα, σοὶ μάλα πρέπον·
Ἅπαντα γὰρ σὰ δοῦλα καὶ τὰ τῶν ξένων.
Λόγων ὁ λειμὼν, τῆς Ἐδὲμ φυτὰ τρέφων,
Βρύων τε πολλοῖς ἄνθεσι καὶ ποικίλοις,

defunctum, sic quoque mortuum ad sepulcrum ferri. In cœlis autem desideratum aspicit, proxime divinum thronum. Hic enim locus decebat Joannem inter Cherubim rite positum.

C

XXII. *In archangelum Michael.*

Lumen, spiritum et ignem scimus angelos omni mole et omni passione immunes sed hic immaterialium est dux exercituum. O fides, quanta operari potes miracula! Quam facile quæ sine figura est naturam, forma induis! Verumtamen imago ostendit depictum, non qualis est natura, sed qualis sæpe videtur.

XXIII. *In complexum Petri ac Pauli.*

Memora mihi, Paule, magnum Petrum. Dicis enim propter hunc Sion venisse. Da vero quoque osculum, charitatis symbolum, jucundissime dilectum amplexando. Tu quoque, Petre, antiquo liberatus metu, vicissim ex animo tuum complectere persecutorem, siquidem eum sic vides commutatum. Christi discipulus est: zelum, non autem minas et necem, ut antea, spirat. Unde cooperatorem hunc nobilem suscipiens, quomodo terrarum orbem Christo præsentetis salvatum, mutuo consilio cum ipso meditare.

D

XXIV. *In Salvatorem.*

Cœlos habentem, Domine, thronum, terraque pedum scabello utentem et omnia replentem, te pia hic circumscribit fides, quam tibi colit cor terricolæ: qui fauste potest prædicare fratrem, fidelem Michael, novum terræ dominum.

XXV. *In sanctum Paulum dictantem et Lucam Timotheumque adstantes et scribentes.*

Qui viventem Christum medio pectore fert, exinde sermones ineffabiles elicit, quos ipse doctus ad exponendum attente considerat: dignis enim omnibus exponere vult. Sed præsentes idonei scribæ tanquam mysticos adhuc sermones scribunt: nondum enim sonus ad universam exivit terram qui postea totum replevit orbem.

XXVI. *Programma in Dormitionis sermonem.*

Hanc tibi, Domina, e puro prato plexam offero coronam. Aliena allocutio, tibi plane conveniens; omnia enim, etiam alienorum, tibi sunt obedientia. Sermonum est pratum, Edenis plantas enutriens,

[33] γρ. σύμβουλον.

Matthæi Busti notæ.

(15) *Ἀλλ' ὁ στρατηγὸς τῶν.* Post hunc versum aliquid deesse suspicor quod hujusmodi sensum habuisse videtur ἐνταῦθα ποικίλτοῖσιν ἐμπρέπει τύποις: aut fortasse pro ἀλλ' ὁ legendum ἄλλο, vel ἀλλ' οὐ aut etiam fortasse de industria orationem sequentem a sequenti exclamatione abrumpi voluit: sed potior est prior sententia; illa frigidiora.

(15') *Σοὶ τοῦτο πλεκτόν.* Hi duo versus desumpti sunt ex Euripidis Hippolyto coronato. Ibi enim Hippolytus Dianam ad hunc modum compellat: *Σοὶ τόνδε πλεκτὸν στέφανον ἐξ ἀκηράτου λειμῶνος*, etc.

Ὧν οὐ μαραίνει τὴν καλὴν ὥραν χρόνος,
Οὐδ' ἄλλος οὐδεὶς τὴν χάριν φθείρει τρόπος·
Ἀλλ' εἰσαεὶ θάλλει τε καὶ λάμπει πλέον
Τῶν ἄρτι φαιδρὸν ἐξανισχόντων ῥόδων.
Ἐκεῖθεν ἐδρέφθησαν ἡμῖν καὶ τάδε,
Τοῖς νῦν γεωργεῖν αὐτὸν ἠξιωμένοις.
Ἐκεῖθεν οὗτος ὁ στέφανος ἐπλάκη.
Οὐκ ἀξίως μὲν (καὶ γὰρ οὐ [δὲ] πᾶν τόδε
Ἐπάξιόν σου) τοῦ πόθου δ' ἐπαξίως,
Ὃς πᾶσαν εἰσένεγκεν ἰσχὺν ἐνθάδε,
Οἷς εἶχε, τιμᾷν τὴν ὑπέρτιμον θέλων.
Σὺ δὲ πρὸς αὐτὸν εὐμενὲς βλέψασά μοι,
Δέχου παρ' ἡμῶν ὡς βασιλὶς μὲν στέφος,
Ὡς τοῦ Λόγου μήτηρ δὲ, τὸ πρὸς τῶν λόγων,
Τῆς δουλικῆς τε χειρὸς ἀντειλημμένη,
Εὔθυνε πρὸς σὲ, καὶ δίδου παῤῥησίαν,
Ὡς ἄν σε λαμπρῶς ᾧ φέρει στέψῃ στέφει.
Εἰ δ' οὖν τὸ δῶρον δεξιᾶς σῆς ἄξιον,
Αὐτὴ [24] σεαυτὴν εὐπρεπῶς τούτῳ στέφε,
Ἢ μᾶλλον εὐπρέπειαν αὐτὴ τῷ στέφει
Προσψαύσεως σῆς ἠξιωμένῳ δίδου.
Ἡμᾶς δὲ τοὺς λόγοις σε τιμῶντας μόνοις,
Ἔργοις σὺ πάντως ἀντιτίμησον πλέον,
Οἴκῳ τε τῷ σῷ γειτονοῦντας ἐνθάδε.
Καὶ τῆς ἐκεῖ σου στῆσον ἐγγὺς οἰκίας,
Ἣν ἀμφέπουσιν οἱ χοροὶ τῶν ἀγγέλων,
Ἣν προσκυνοῦσι πᾶσα τάξις τῶν ἄνω.
Ταύτην ἀμοιβὴν τοῦ πόθου καὶ τοῦ λόγου
Λάβοιμεν ἐκ σοῦ, καὶ τὸ τῆς δόξης στέφος·
Κἂν ταῦτα μεῖζον ἢ καθ' ἡμᾶς ἐλπίσαι.

KZ'. *Πρόγραμμα εἰς τὸν περὶ τῶν ἀγγέλων λόγον.*

Κἂν ἄλλο μεῖζον [25] εὐπόρουν τι προσφέρειν,
Ὡς οἱ ῥέοντες τὰς βαρυπλούτους δόσεις,
Ἐφεισάμην ἂν οὐδαμῶς ὡς τιμίου·
Ὡς τίμιον μᾶλλον δὲ σὺν προθυμίᾳ
Ἤνεγκα δῶρον [26] προσφιλὲς τοῖς τιμίοις.
Ἀλλ' οὐδενὸς μὲν ἔσχον ἄλλου φροντίδα,
Οὐδεὶς δ' ἔτρωσε τὴν ἐμὴν ψυχὴν ἔρως
Τῶν γῆν ὁρώντων, καὶ μενόντων ἐνθάδε,
Πλὴν ἢ μόνων λόγων τε καὶ μαθημάτων,
Ἃ μοι συνῆξαν οἱ μακροὶ μόλις πόνοι,
Ὑμᾶς συνεργοὺς προσλαβόντες γνησίως,
Ἀρχιστράτηγοι τῶν ἀΰλων ταγμάτων·
Ὅθεν στενὸς μέν εἰμι τἄλλα, καὶ πένης·
Τῆς δ' οὖν προσούσης κτήσεώς μοι μετρίαν
Ἕλεσθε μοῖραν, ὦ Θεοῦ παραστάται,
Καὶ τὴν χάριν δέχεσθε τῆς συνεργίας.
Λόγος γὰρ ὑμῖν οὗτος ἀντὶ τῶν λόγων,
Ἐκ γείτονος δώρημα μετριωτάτου,
Ὃς καὶ τὸν ὑμῶν οἶκον ἐκ τοῦ πλησίον
Κάλλιστον ἐντρύφημα προσβλέπειν ἔχων,
Ὑμᾶς δι' αὐτοῦ τοὺς ὑπὲρ θνητὴν θέαν
Δοκεῖ θεωρεῖν, ἀστραπηβόλους ὅλους,
Δεικνύντας εἰς γνώρισμα τῆς παρουσίας,
Φωτὸς τὰ κύκλῳ πάντα πεπληρωμένα·
Ὃ καὶ πρὸς ἡμᾶς τοὺς ἀναξίους φθάσαν
Εἰς τοῦτον ὡδήγησε τὸν βραχὺν λόγον.
Ἀλλ' ἀντὶ τοῦ ῥέοντος εἰς αὔρας λόγου,
Τῷ ζῶντι καὶ μένοντι συστήσοιτέ [27] με,
Καὶ τὴν καθ' [28] ὑμᾶς δόξαν ἀντὶ τῆς κάτω
Ποθοῦντι μᾶλλον τὴν ἄνω δείξοιτέ μοι

multis variisque conspersum floribus, quorum nitorem non absumit tempus nec alius modus gratiam fœdat; semper autem florescit, et plusquam rosæ modo fulgore præstantes nitescit. Hinc nobis illud colere dignatis hæc collecta sunt; hinc ista corona nexa est. Non quidem digne (non enim totum ibi te dignum est), sed ex amoris proportione qui cunctam hic attulit virtutem, eam quæ supra laudem est, pro posse, honorare volens. Tu vero, in eum benevolens et ad me respiciens, a nobis quasi Regina coronam accipe et quasi Verbi Mater, verborum munus proba; servilemque manum assumens, ad te dirige donaque fiduciam, ut te corona quam gerit splendide coronet. Si ergo donum dextera tua dignum est, ipsa temetipsam eo decenter corona, vel potius ipsa coronæ tua contrectatione dignatæ decentiam præsta. Nos autem qui te solis honoramus verbis, operibus tu potius vicissim honora; quique tuam hic ædem frequentamus, nos illic prope tuam siste sedem, quam circumdant angelorum chori, quam omnis cœlestium ordo veneratur. Hanc amoris sermonisque mercedem, una cum gloriæ corona, licet hæc majora sint pro nobis speranda, a te recipiamus.

XXVII. *Programma ad sermonem de Angelis.*

Si majus aliud quid haberem offerendum vobis qui divitia funditis munera, huic tanquam pretioso minime parcerem. Velut pretiosum autem magis cum ardore protulissem munus carum pretiosis. Sed nihil aliud habui curæ, nec alius eorum quæ terram respiciunt hicque morantur, animam meam occupavit amor, præterquam sermonum scientiarumque, quas mihi ægre comparaverunt longi labores, vos habentes aperte cooperatores, cœlestium duces exercituum. Unde sum de cæteris tenuis ac pauper; hujus autem habitæ possessionis justam accipite partem, Dei satellites, et pro cooperatione habete gratiam. Hic enim sermo vobis pro sermonibus a vicino munus offertur modicissimo, qui vestram domum opus magnificum, e propinquo prospiciendam habens, in ea vos supra mortalem visum positos, intueri putat omnino radiantes et in præsentiæ signum, cuncta circumstantia lumine plena monstrantes. Quod etiam erga nos indignos ex antecedenti factum ad hunc conduxit brevem sermonem. Sed pro verbo quod fluit ad auras, verbo viventi manentique me præbete, mihique vestram gloriam magis quam terrestrem desideranti, cœlestem ostendite.

[24] γρ. τε αὐτήν. [25] γρ. εὐποροῦντι. [26] ἴσ. προσφερές. [27] γρ. μοι. [28] γρ. ἡμᾶς.

ΚΗ'. *Εἰς τοὺς λόγους τοῦ Θεολόγου τοὺς μὴ ἀναγινωσκομένους.*

Τίς ὁ θρασυνθεὶς πρῶτος εἰπεῖν τοὺς λόγους
Ἥκιστα τούτους ἀναγινωσκομένους;
Τίς κοσμολαμπὲς φῶς καλύπτει γωνίᾳ;
Τίς ἀστέρας λάμποντας ἐγκρύπτει νέφει;
Τίς μαργάρους στίλβοντας εἰς γῆν χωννύει;
Φεῦ κλήσεως μὲν βασκάνου ψευδωνύμου.
Εἰ δ' ἔργον εἶχε ζημίας παγκοσμίου,
Νῦν δ' οὐ γάρ ἐστιν ἔργον, ἀλλ' [29] ἄλλως λόγος.
Τὸ φῶς ὁράσθω φαῖνον ἐν τῇ λυχνίᾳ,
Πᾶσιν προκείσθω, πᾶσι κοινῇ λαμπέτω,
Ὅσοι βλέπειν ἔχουσι τῶν ἄλλων πλέον.
Ὡς εἴθε πάντες εἶχον εἰδέναι τάδε·
Εἴθε προσεῖχον τοῖσδε πάντες τοῖς λόγοις.
Οὕτω γὰρ ἂν πρόχειρος ἡ σωτηρία
Παρῆν ἅπασιν ἐκ μιᾶς ταύτης βίβλου.
[30] Ἐῶ γὰρ εἰπεῖν, ὡς σοφοὺς ποιεῖ μόνη,
Ἀρκοῦσα πρὸς παίδευσιν ἀνθρώποις ὅλην
Πλήρης μέν ἐστι δογμάτων ἀποκρύφων,
Πλήρης δὲ θείων καὶ σοφῶν μυστηρίων,
Πλήρης δὲ χρηστῶν ἠθικῶν διδαγμάτων,
Πλήρης δὲ κομψῶν τεχνικῶν μαθημάτων,
Μουσεῖον αὐτόχρημα γνῶσιν ἐμπνέων.
Ταύτης ἄμεμπτον τὴν γραφὴν καταρτίσας,
Πολλοῖς τροφὴν προὔθηκα μὴ κενουμένην.

ΚΘ'. *Πρόγραμμα εἰς τοὺς νόμους.*

Ὦ κόσμε, κόσμε, τῶν κακῶν τὸ χωρίον,
Πλῆρες ταμεῖον δαψιλοῦς μοχθηρίας,
Θάλασσα μεστὴ συμφορῶν τρικυμίας,
Ὅσης δεηθεὶς, καὶ τυχὼν συνεργίας,
Ὡς ὀψὲ γοῦν γένοιο σαυτοῦ βελτίων,
Εἴληφας οὐδὲν εἰς διόρθωσιν πλέον.
Ὦ πολλὰ μοχθήσαντες ἄνθρωποι μάτην,
Καὶ πολλὰ φροντίσαντες ἀνθρώπων χάριν,
Ἵνα πρέποντα ζῶμεν ἀνθρώποις βίον.
Ὦ δογματισταὶ καὶ σεμνοὶ [31] νομογράφοι,
Σύμπνοια κοινὴ πατρικῶν φρονημάτων,
Φύσημα δήμων, ἀξίωμα συγκλήτων,
Γνῶμαι σοφῶν τε, καὶ νόμοι βασιλέων,
Φαύλων κολασταὶ, τῶν καλῶν ἐπαινέται,
Λύμης διῶκται, προστάται σωτηρίας,
Οἷς ἠκρίβωται πᾶς προμηθείας τρόπος,
Ὑμᾶς μὲν οὐδὲν ἐλλιπόντας ὧν ἔδει
Πρὸς ὀρθότητα τῶν καθ' ἡμᾶς πραγμάτων,
Ἔχει κρατήσας, καὶ καλύψας ὁ χρόνος.
Θνητοὺς γὰρ εὗρεν εὐκατέργαστον φύσιν.
Ἡ δ' ἐστὶν ἀκράτητος ἡ πονηρία,
Καθ' ἧς ἄπρακτοι, καὶ κενοὶ πάντες πόνοι
Ὑμῖν κατεβλήθησαν ἐν παντὶ χρόνῳ.
Οὐ γὰρ πέφυκεν ἠρεμεῖν ἡ σχετλία,
Ἀεὶ δὲ ποιεῖν μᾶλλον ἢ πάσχειν θέλει.
Ἄτρωτός ἐστι τοῖς φόβοις τῶν δογμάτων,
Ἀληπτός ἐστι τοῖς βρόχοις τῶν γραμμάτων.
Μᾶλλον δὲ τοῖς μὲν γωνίας σκότος τόπος,
Τῆς δὲ πρὸς ἄκρα γῆς τὸ πάντολμον θράσος.
Οὐκ οἶδε κάμνειν, οὐ δαμάζεται πόνοις,

XXVIII. *In sermones Theologi non agnitos.*

Quis primus fuit adeo temerarius ut hos sermones nullo modo legi affirmaret? Quis lumen per totum terrarum orbem splendens in angulo occulit? Quis lucida sidera nube tegit? Quis margaritas splendidas sub terra sepelit? Heu compellationem invidam et falsam! quæ si in opus adduceretur, detrimentum mundo universo afferat. At enim nullo modo id opere præstatur, sed rumor tantum inanis est. Lumen aspiciatur illuminans in candelabro, omnibus coram ponatur, omnibus communiter lumen exhibeat, illisque præcipue, qui plus aliis vident. Utinam omnes hæc tenerent! Utinam omnes his sermonibus animum adverterent! Sic enim in promptu salus adesset omnibus ex hoc unico volumine. Namque prætereo, ut ipsum solum sapientes efficiat, cum ipsum satis sit hominibus ad universas disciplinas comparandas. Plenum siquidem est dogmatum reconditorum: plenum divinorum et doctorum mysteriorum: plenum optimorum moralium præceptorum: plenum elegantium artificialium doctrinarum. Musæum revera scientiam inspirans. Hujus inculpabilem scriptionem expediens, plerisque cibum proposui nunquam deficientem.

XXIX. *Programma in leges.*

O munde, munde, malorum sedes, officina vario labore plena, mare calamitatum fluctibus refertum, quanto indigebas auxilio quantumque præsidium obtinuisti, ut inde tandem teipso melior fieres, nec quidquam ad correctionem magis assumpsisti! O homines multum frustra laborantes et propter homines solliciti circa multa ut vitam hominibus convenientem vivamus! O dogmatistæ venerabilesque legislatores, communis patriarum meditationum consensio, inflatio populorum, senatuum placita, sapientum cogitationes regumque leges, pravorum punitores, bonorumque laudatores, sceleris vindices protectoresque salutis, quibus omnis investigatur prudentiæ modus, vos nihil quidem eorum quæ ad rerum nostrarum correctionem conducunt omittentes, vicit obscuravitque tempus. Mortales enim naturæ domitu facili invenit; invincibilis autem est pravitas, contra quam inefficaces et inanes cuncti labores vestri omni tempore prolapsi sunt. Non enim ad quiescendum nata est hæc misera; sed semper agere quam pati mavult. Neque dogmatum metu vulneratur, neque scriptorum capitur laqueis: at potius ejus in tenebrosis angulis est sedes, et ad extremum usque terræ ferox audacia.

[29] γρ. ἄλλος. [30] γρ. ἐγώ. [31] γρ. μονογράφοι.

Οὐκ οἶδε θνήσκειν, οὐ μαραίνεται χρόνῳ.
Μᾶλλον μὲν οὖν ῥώννυσιν αὐτὴν ὁ χρόνος·
Τόλμης γὰρ ἤδη, καὶ θράσους πεπλησμένη
Ἕλκει, σπαράσσει, καὶ ταράσσει τὸν βίον,
Ἄγει τὰ πάντα, καὶ φέρει, καὶ συστρέφει.
Ἀμήχανόν τι δεινὸν ἀνθρώποις ἔφυ,
Καὶ τῶν φοβήτρων τῶνδε καρπὸς ἡ βλάβη·
Τὸ θηρίον γὰρ ἀγριαίνεται πλέον,
Ὥσπερ [33] λέοντες ἐξ (16) ἀμυδρῶν νυγμάτων.
Τίς οὖν φυγὴ [34] τῆς συμφορᾶς ἀμηχάνου;
Μία τις, ὡς ἔοικε, τοῦ κακοῦ λύσις,
Φεύγειν πρὸς ἄλλον ἡμερώτερον βίον·
Μᾶλλον δὲ κἀκεῖ· φεῦ πονηρῶν ἐλπίδων.
Εἰ γὰρ τὰ νῦν μοι σπέρματα ζωὴν λύει,
Τῶν σπερμάτων ἐκεῖθεν οἱ καρποὶ τίνες;
Σὺ σῶζε, Χριστὲ, σῶζε δὴ σὺ, Χριστέ μου,
Σὺ, καὶ χάρις σή· ποῦ γὰρ ἀλλαχοῦ τόπος;
Τίς ἐλπὶς ἄλλη; Τίς πόρος σωτηρίας,
Εἰ μὴ σὺ, Πλάστα, ῥύστα τῶν ἀγνωμόνων;

Λ'. *Εἰς* [35] *Λιτὸν εὐαγγέλιον* (17) *ἐνίστορον.*

Ὢ τῶν ἀπίστων καὶ ξένων θεαμάτων·
Πάλιν Λόγος σὰρξ, καὶ βροτὸς Θεὸς πάλιν.
Χριστὸς γὰρ αὐτὸς ἦλθεν αὖθις ὑψόθεν,
Ἢ δὶς παχυνθεὶς, ἢ τὸ πρὶν φέρων πάχος,
Οὐκ ἐξ ἁγνῆς μὲν, ὡς τὸ πρόσθεν, παρθένου,
Οὐδ' εἰς Ἰουδαίαν τε καὶ Παλαιστίνην·
Ἀλλ' ἐνθάδε, ξένην τε καὶ καινὴν πλάσιν
Πλασθεὶς ἀπ' ἄλλων χρωμάτων, οὐχ αἱμάτων.
Ὁ τοῦ λόγου δ' ἔλεγχος ἐκ τῶν πραγμάτων
Πάρεστι. Καὶ γὰρ θαυματουργοῦντα βλέπειν,
Καὶ δρῶντα, καὶ πάσχοντα καὶ νῦν ὡς πάλαι
Πάρεστι, καὶ λέγοντος ἃ πρὶν τοῖς φίλοις
Τρανῶς ἀκούειν, εἰς βροτῶν σωτηρίαν.
Καινὸν τὸ θαῦμα· καὶ νέα γὰρ ἡ χάρις.
Ὅθεν νεάζει καὶ θεόφθεγκτος βίβλος,
Κἂν ἀρχαΐζῃ τοὺς τύπους τῶν γραμμάτων,
Ὡς ἐν χρόνῳ φέρουσα τὸν πρὸ τοῦ χρόνου.
Τίς οὖν τοσοῦτον ἀξιώματος βάρος,
Τίς τὸν φέροντα πᾶσαν ἐν χειρὶ κτίσιν,
Μονὴν ποθοῦντα [36] καρτερήσει βαστάσαι;
Οὐ γὰρ ξένος τις εἰς ξένους ἥκει πάλιν,
Ζακχαῖον αἰτῶν τὸν μικρὸν μικρὰν στέγην,
Ὡς οὐδὲ τρώγλης εὐπορῶν ἀλωπέκων·
Ἀλλὰ πρόδηλος τῶν ἁπάντων Δεσπότης,
Ἄψαυστος, ἀπρόσιτος, ἄστεκτος φύσει,
Πληρῶν ἅπασαν ὡς ἀχώρητος κτίσιν·
Ἀλλ' ὡς Θεὸς μὲν ταῦτα, καὶ τούτων πέρα·
Ὡς σὰρξ καὶ νῦν οὐκ ἀπαξιοῖ στέγην.
Οὐκοῦν ξενίζει Δεσπότης τὸν δεσπότην,
Ὁ καὶ θαλάσσης τὸ κράτος, καὶ γῆς ἔχων
Τὸν δημιουργὸν οὐρανοῦ, καὶ τῶν κάτω.
Οὐδεὶς δ' ἐρίζει τῷ ξενιστῇ τοῦ γέρως.

Nec fatigari nec domari laboribus scit; neque mori neque tempore marcessere novit. Hanc quidem magis roborat tempus. Audacia, ferocitateque plena, trahit, lacerat, conturbat vitam. Omnia pellit, fert, aggerat: hominibus est aliquod inextricabile negotium. Et horumce terriculorum fructus, est pernicies. Fera namque magis exasperatur, velut ex obscuris punctulis leones. Quodnam igitur remedium hujus inextricabilis calamitatis? Una quædam, ut videtur, mali solutio: ad aliam ut mitiorem fugiamus vitam. Eheu! miseram spem! Si enim quæ nunc sunt semina vitam solvunt, seminum exinde qui fructus erunt? Serva tu, salva, Christe mi; tu et gratia tua. Ubi enim aliud refugium? Quis salutis portus, nisi tu, Creator, salvator errantium?

XXX. *In Litittum evangelicum carmen.*

O incredibilia extraneaque spectacula! Rursus Verbum caro, et homo Deus rursum! Christus enim ipse desuper iterum venit, sive denuo corporatus, sive pristinum corpus gerens; non ex casta virgine sicut prius, nec in Judæa ac Palæstina; sed hic, aliena novaque psalmatione, ex aliis coloribus, non ex alio sanguine, psalmatus. Verbi autem argumentum ex rebus adest: etenim videre est illum miracula operantem, et agentem et patientem nunc ut olim, audireque, ad hominum salutem, quæ prius amicis aperte dicebat, annuntiantem. Novum est prodigium: namque nova est gratia. Unde juvenescit ore divino prolatus liber, licet typis characterum veterascat, tanquam in tempore ferens eum qui ante tempus est. Quis igitur tantum dignationis pondus, quis totam manu ferentem creationem, commorationem diligentem portare sustinebit? Non enim hospes ad hospites rursum venit, a pusillo Zacchæo pusillam casam petens; ut qui non habet vulpium foveam, sed manifestus omnium Dominus, inaccessus, impassibilis, intactus natura, totam ipse immensus replens creationem. Sed ut Deus hæc et majora his agit; ut autem caro neque nunc casam dedignatur. Igitur hospitio Dominus Dominum recipit; qui maris et terræ potentiam habet, cœli et omnium quæ sub cœlo sunt factorem. Nemo vero cum hospite de munere contendit: ubique enim ab hono-

[33] *γρ. πλέον τίς.* [34] *γρ. τίς.* [35] *Ἰσ. Λιτίττων.* [36] *γρ. καρτερίσει.*

Matthæi Busti notæ.

(16) *Ὥσπερ λέοντες ἐξ.* Ita legendum videtur: exiles enim ictus et leves puncturæ resides leonum iras potius irritant: legerem fortasse ὥσπερ πλέον λίς ἐξ. nisi πλέον hic secundo positum παρέλκειν videretur, cum pari facilitate ἀπὸ τοῦ κοινοῦ repeti possit, atque ipsum ἀγριαίνεται potest.

(17) *Εἰς Λιτὸν εὐαγγ.* Quantum conjectura assequi possum, legendum hoc loco Λιτίττων, ut in margine admonui. Lititta enim metropolim Novæ Romæ fuisse scribit Curopalates, cujus Encænia hic celebrari videntur.

'Εξίσταται γὰρ πανταχοῦ τῶν τιμίων
Τοῖς κρείττοσι πρόθυμος (18) ἡττόνων φύσις.
Ἥττων δὲ πᾶς τις τοῦ κρατοῦντος ἐννόμως,
Ἄλλως τε, κἂν τύχοι τις οὐ δῶρον τύχης,
Ἀλλ' ἐκ Θεοῦ σχὼν τοῦ κρ τους τὰς ἡνίας,
Ὡς ὁ κραταιὸς δεσπότης Κωνσταντῖνος
Ὁ Μονομάχος, οὗ κρατήσας ὁ φθόνος (19)
Ἀντεκρατήθη, καὶ νενίκηται πλέον,
Θεοῦ κραταιὰν χεῖρα δόντος ὑψόθεν,
Καὶ πρὸς μεγίστην δόξαν ἐξ ἀτιμίας
ἄραντος αὐτὸν, μέχρι καὶ λαμπροῦ στέφους,
Ἀεί τε συμπράττοντος ἃ πράττειν θέμις,
Καὶ συνδιευθύνοντος αὐτῷ τὸ κράτος,
Δέος μὲν ἐχθροῖς, ἡδονὴν δ' ὑπηκόοις,
Καὶ θαῦμα παντὸς τοῦ βίου, καὶ τοῦ χρόνου.
Ἀλλ' ὦ κραταιὲ δέσποτα στεφηφόρε,
Δέχου τὸν ἐξάγοντα φῶς ἀπὸ σκότους,
Τὸν ἐξ ἀναγκῶν δόντα σοι σωτηρίαν,
Καὶ πρὸς τοσοῦτον ὕψος ἐξάραντά σε.
Δέχου τε πιστῶς, καὶ σέβε πρὸς ἀξίαν,
Βλέπων, ἀκούων, προσκυνῶν, κρατῶν, φέρων
Αὐτὸν Θεόν τε καὶ Θεοῦ φρικτοὺς λόγους,
Τὸ τῶν βροτῶν φῶς, τὴν τρυφὴν τῶν ἀγγέλων,
Τὸν καὶ βασιλεύσαντα, καὶ στέψαντά σε,
Τὸν συμβασιλεύοντα καὶ σκέποντά σε,
Ὦ συγξένιζε καὶ φίλους, καὶ μητέρα,
Αὐτόν τε τὸν σὸν σύμμαχον, καὶ προστάτην,
Ὦ τὰ τρόπαια, κλῆσιν (20) ἀξίαν ἔθου.
Πάντες γὰρ εἰς ἓν συνδραμόντες ἀθρόοι
Σύνεισι Χριστῷ, καὶ δέονταί σου χάριν,
Πάντες σε λαμπρύνουσι, πάντας οὖν δέχου.
Οὗτοι στέφος σοι, μάργαροι, λαμπροὶ λίθοι,
Κοσμοῦντες ὡς κάλλιστα τὴν ἁλουργίδα.
Οὗτοι κατ' ἐχθρῶν ὅπλα σοι νικηφόρα,
Μεθ' ὧν κρατεῖς τε καὶ κρατήσεις εἰς τέλος·
Ἐν οἷς φυλάξεις εὐτυχές σου τὸ κράτος,
Καλὴν παρ' αὐτῶν καὶ [36] πρὸ τῆς ἐν ἐλπίσι
Τῆς εὐσεβείας τὴν ἀμοιβὴν λαμβάνων.

ΛΑ'. *Εἰς Σταύρωσιν χρυσῆν.*

Κἀνταῦθα Χριστός ἐστιν ὑπνῶν ἐν ξύλῳ.
Φέρει δὲ χρυσὸς τοῦ πάθους τὴν εἰκόνα.
Ἀνθ' οὗ πραθεὶς, ἔσωσε τοὺς κατ' εἰκόνα.

ΛΒ'. *Πρὸς τὸν ἐπιλαβόμενον τοῦ ἰάμβου, τοῦ, ἀνθ' οὗ πραθεὶς, ὡς τῆς προθέσεως οὐ καλῶς προσκειμένης* [37].

Εἰ Χριστὸν ἐχθροῖς ὤνιον μιαιφόνοις,
Ἐχθρὸς μαθητὴς ἀντέδωκε χρυσίου,
Τί νῦν ἁμαρτάνουσιν οἱ πεπεισμένοι
Πάλαι πραθῆναι Χριστὸν ἀντὶ χρυσίου;
Πῶς δ' οἱ λέγοντες, καὶ γράφοντες τὴν πρᾶξιν

ribus in gratiam præstantium cedit obsequiosa inferiorum natura. Quilibet autem inferior est legitimo dominatore, præsertim, cum, etsi donum fortunæ non habeat, a Deo teneret potestatis habenas, ut potens Dominus Constantinus Monomachus, cui dominata invidia vicissim est domita magisque devicta, Deo fortem manum e cœlo præbente, et ad maximam gloriam ex ingloria cum assumente, atque etiam ad illustrem elevante coronam, semperque cum illo quæ facere decet agente, atque ipsi firmante potentiam, timorem quidem inimicis, jucunditatem autem subditis, et omnis vitæ et temporis prodigium. Attamen potens Domine coronate, recipe eum qui lumen e tenebris elicit, eum qui tibi dat e necessitatibus salutem, et ad tantam exaltavit te celsitudinem. Recipe fideliter, et juxta dignitatem, venerare videns, audiens, adorans, retinens, ferensque Deum ipsum ac metuenda Dei verba, mortalium lumen, delicias angelorum, qui te regnantem coronatumque fecit, qui tecum regnat et te sustinet. Quocum hospitio recipe amicos et matrem, ipsumque tuum auxiliatorem et patronum, cui tropæa, dignam vocationem posuisti. Omnes enim in unum coadunati se simul cum Christo consociant, pro te deprecantur, clarum te faciunt; omnes igitur recipe. Tibi sunt isti corona, margaritæ, lapides pretiosi purpuram quam maxime exornantes; isti sunt tibi adversus hostes arma victricia; quibuscum dominaris et in finem dominaberis. Cum his tuam feliciter servabis potestatem, pulchram ab ipsis etiam ante eam quam speras, pietatis mercedem accipiens.

XXXI. *In Crucifixum aureum.*

Ecce Christus in ligno dormiens; fert autem passionis imaginem auream; cujus pretio venditus, eos qui conformes sunt suæ imagini salvavit.

XXXII. *Contra reprehensorem ultimi iambi, (cujus pretio venditus) quasi præpositione non bene apposita.*

Si Christum sævis venalem inimicis inimicus discipulus auro corruptus tradidit, quid nunc peccant qui persuasum habent Christum olim auro fuisse venditum? Qui vero dicentes et scribentes qua ratione quoque modo venditio facta fuerit;

[36] γρ. πρός. [37] γρ. προκειμένης.

Matthæi Busti notæ.

(18) *Τοῖς κρείττοσι πρόθυμος.* Versum 1229 et reliquos qui hunc in exemplari sequebantur, quære num. 7, et exorsus a versu ultimo, perge.

(19) *Οὗ κρατήσας ὁ φθόνος.* Nam Michael Paphlago Romani successor Monomachum in insulam Lesbum relegavit, ἐπ' αἰτίαις τισὶ πεπλασμέναις, τὸ δὲ ὅλον ἦν τὸ ζηλότυπον, ut scribit Zonaras.

(20) *Ὦ τὰ τρόπαια κλῆσιν.* Sanctum Georgium intelligit. Nam Damascenus ille Monachus Studites in *Sanctorum historia* soli sancto Georgio hunc titulum τοῦ τροπαιοφόρου defert. Et constat ex Cedreno pag. 950. Monomachum exstruxisse monasterium in Manganis ἐπ' ὀνόματι τοῦ μεγάλου μάρτυρος Γεωργίου, et Curopalates *de Offic. Palatii Constantinopolitani et Magnæ Ecclesiæ*, ait, Imperatorem εἰς τὴν σεβασμίαν μονὴν τῶν Μαγγάνων κατὰ μνήμην τοῦ μεγάλου Γεωργίου e palatio precedere solitum esse Aprilis 23.

Ὅπως συνέστη, καὶ καθ' ὅντινα τρόπον,
Ἔξω φέρονται τοῦ προσήκοντος λόγου,
Σκάφην [38] καλοῦντες (τὴν ὑμνουμένην) σκά-
[φην (21);
Τί δ' ἄν τις εἴποι τὴν πρᾶσιν, πλὴν ἢ μόνον
Ὅπερ πέφυκεν ἀντιλήψεως δόσιν;
Μόνον προσέστω κέρμα τῷ πεπραμένῳ,
Ὡς ἂν πρὸς ἀντάλλαγμα μὴ συνεμπέσοι.
Ἐγὼ μὲν οὕτω τὴν πρᾶσιν μαθὼν λέγω·
Ἄλλοι δ' ἴσως βλέποντες ἡμῶν τι πλέον,
Οὐκ ἀντὶ χρυσοῦ φασι πεπρᾶσθαι τόδε,
Ἁπλῶς δὲ χρυσοῦ δεῖν γράφειν τε καὶ λέγειν.
Τῆς ἀκριβείας τῶν διδασκάλων ὅση;
Πῶς [39] οὖν ἐκεῖνον τὸν Θαλῆν τις θαυμάσοι;
Σοφοὶ μὲν οὗτοι, καὶ τὸ δόγμα τῶν πάνυ·
Ὑπερφυῶς γάρ ἐστι τῶν ἀποκρύφων.
Τί δ' ἡ πρόθεσις ζημιοῖ προσκειμένη;
Ἐρήσομαι γὰρ τὸν δικαστὴν τοῦ λόγου·
Ἢ πῶς παροῦσαν αὖθις ἕλκεις εἰς μέσον;
Πῶς γὰρ νοήσεις τὸ πραθῆναι χρυσίου,
Μὴ προσλαβὼν ἔξωθεν αὐτὴν ἀγράφως;
Δεῖ γάρ με πάντως πρὸς σὲ τῶν σῶν τι [40] φρά-
[σαι.
Ἀλλ', ὡς ἔοικε, τῆς σαφηνείας χάριν
Ἄχρηστος ἡ δύστηνος ὑμῖν εὑρέθη.
Τὸ γὰρ σαφές τε καὶ πρόδηλον ἐν λόγοις,
Λογογράφοις ἥδιστον, οὐ σχεδογράφοις,
Καὶ ταῦτα κλῆσιν (22) τὸ σχέδην κεκτημένοις.
Γρίφους δέ σοι πλέκοντι τοὺς ἐν τῷ σχέδει
Ἐπαχθές ἐστι πᾶν πρόχειρον, καὶ σχέδην·
Ἀλλ' ἕνεκέν τε, καὶ χάριν, καὶ τοιάδε,
Ἢ τὴν ὑπὲρ δεῖν ἀντὶ τῆς ἀντὶ φράσεις
Εἰς συμπέρασμα τοῦ λόγου προσλαμβάνειν.
Μάλιστα μὲν πῶς; ἀντὶ γὰρ τούτου τόδε
Ἄμεινον εἰπεῖν μᾶλλον εἶναι τὴν πρᾶσιν,
Ἢ τοὺς τοσούτους ἐκπεριτρέχειν κύκλους.
Ἔπειτα πολλὴ συγγένεια πρὸς τάδε
Γῇ προθέσει πρόσεστι μαρτυρουμένη,
Ἀνθ' ὧν πέφυκε λαμβάνεσθαι πολλάκις.
Πῶς οὖν στερηθῇ τῶν ἑαυτῆς ἐνθάδε;
Νικᾷ [41] δι' ἀμφοῖν· ὥστε συγχωρητέα.
Εἰ δ' ἄλλος αὐτὴν ἐξελαύνει τις λόγος,
Ἢ δεῖξον, ἢ σίγησον, ἢ δόξεις μάτην
Ἐπηρεάζειν [42] τοῖς ἀνευθύνοις λόγοις.
Οὐκ εὐλόγως δὲ τοῦ λόγου τὸν προστάτην
Λόγοις μάχεσθαι σφόδρα τῶν ἄνευ [43] λόγου.

ΛΓ'. *Πρὸς τοὺς ἀκαίρως στιχίζοντας.*

[44] Ἄριστον εἶναι πᾶν μέτρον προεῖπέ τις·
Κἀγὼ δὲ μετρεῖν πρᾶξιν εἰδὼς καὶ λόγον,
Μέτροις ὁρίζω καὶ λόγους τοὺς ἐμμέτρους.
Μέτρον δ' ἂν εἴη πᾶν τὸ συμμέτρως ἔχον.
Μέτρον δ' ἄμετρον οὐδαμῶς μέτρον λέγω.
Σκόπει τὸ ῥητὸν, καὶ σύνες τί σοι λέγει·
Ἐκ Πινδάρου [45] γὰρ (23) τοῦτο τοῦ σοφωτά-
[του·

extravagari censendi sunt, scapham vocantes famosam scapham? Quid autem quis venditionem dixerit, nisi quod naturaliter est datum pro dato? Solum vendito superveniat pecunia, ut in commutationem non cedat. Ego quidem sic venditionem designo. Alii vero forte plusquam nos videntes non pro auro venditionem factam, sed simpliciter auro scribendum ac dicendum dicunt. O magistrorum sinceritatem! Quis ergo non miretur Thaletem? Sapientes quidem isti sunt, et celebris opinio est quæ superat miracula apocrypha. Quid autem offendit apposita præpositio! Interrogabo quæstionis judicem. Numquid præsentem iterum in causam vocas? Quomodo enim auro vendi explicabis, ea deforis absque scripto non assumpta? Oportet enim plane me de tuis aliquid ad te dicere? Verum, ut videtur, evidentiæ causa sine utilitate vobis invenitur hæc misera. Quod enim clarum, et manifestum est in sermonibus, id historicis jucundissimum est, non schedographis, nec illam appellationem adeptis. Tibi autem ænigmata in schedo texenti, quidquid obvium et odiosum est; sed voces *ideo*, *propter*, et alia hujusmodi, vel *super* pro *contra* placet in conclusionem sermonis adhibere. Maxime vero quid? Melius est dicere hoc pro isto esse venditionem, quam exspatiari. Deinde multa propinquitas ad ista præpositioni testimonio est ad quæ sæpius adhibere nata est. Cur igitur suis hic orbaretur proprietatibus? Vincit utrinque: unde admittenda est. Si vero quis alius sermo propellit eam, vel ostende, vel tace, vel frustra calumniari rectos sermones videberis. Non autem expedit verbi patronum sermocinando multum concertare cum eis qui sunt sine verbo.

XXXIII. *Adversus intempestive versificantes.*

Optimam esse quamlibet mensuram aliquis affirmavit; et ego actionem sermonemque metiri sciens, mensuris etiam metricos sermones circumscribo. Metrum autem dicitur quidquid proportionem habet: sed metrum immensum minime dico metrum. Perpende dictum et quid tibi dicat scrutare:

[38] γρ. καλοῦνται. [39] Ἴσ. οὐχ. [40] γρ. φράσον. [41] γρ. δ'. [42] γρ. τοὺς λόγους ἀνευθύνους. [43] γρ. λόγων. [44] γρ. Ἄχρηστον. [45] γρ. σοι.

Matthæi Busti notæ.

(21) *Σκάφην καλοῦντες.* Ita enim legendum, non καλοῦνται, aut etiam fortasse καλοῦσι, rejecta interrogationis nota in versum præcedentem.

(22) *Καὶ ταῦτα κλῆσιν.* Ad hunc locum intelligendum apprime faciunt illa Eustathii Ὀδυσσ. ι. ad illum Homeri versum: *Οὖτιν ἐγὼ πύματον ἔδομαι μετὰ οἷς ἑτάροισι.* Οἱ δὲ νεώτεροι ταῦτα καὶ ὅσα τοιαῦτα ζηλώσαντες γρίφους ἐμελέτησαν πλέκειν, οὓς ὠνόμασαν σχέδη. τὴν ἀρχὴν μὲν λεπτούς τινας καὶ οἵους ῥᾷον ἐκδιδράσκεσθαι, τέλος δὲ ἁδροὺς καὶ δυσδιαφύκτους. Quibus verbis innuere videtur Eustathius, σχέδος παρὰ τὸ σχέδην dici, ἤγουν, ἐγγὺς, καὶ ἐχομένως.

(23) *Ἐκ Πινδάρου γάρ.* Ἀλλὰ ποῦ κεῖται;

Καί μοι μέτρει μεν, ἀλλ' ἄριστε, σὺν μέτρῳ·
Καὶ τὸν λόγον γὰρ σὺν λόγῳ χειριστέον.
Κακῶς δὲ μὴ σὺ τῷ καλῷ κέχρησό μοι.
Ἀμετρία γὰρ πανταχοῦ κακὸν μέγα,
Μάλιστα δ' ἡ φθείρουσα τὴν μέτρου φύσιν.

ΛΔ'. *Ἐπιτύμβιοι εἰς τὸν φίλον Μιχαὴλ τὸν διάκονον.*

Ἡ τῆς μεγίστης ἡδύτης ἐκκλησίας,
Τὸ τῆς κρατούσης νῦν ἀηδίας ἅλας,
Ὁ πᾶς γλυκασμὸς τῆς καθ' ἡμᾶς πικρίας
Ἀπῆλθε τὸν δύστηνον ἐκλιπὼν βίον.
Ἡμῖν δὲ τὸ ζῆν συμφορὰν ἀφεὶς μόνον,
Αὐτὸς διαδρὰς οἴχεται σεσωσμένος.
Οὐ γὰρ δίκαιον ἦν τὸ φῶς [16] ὑπὸ σκότους
Ἔτι κρατεῖσθαι, καὶ διαυγάζειν μάτην,
Πάντων φιλούντων οὐ τὸ φῶς, τὸ δὲ σκότος.
Ὅθεν μετέστη πρὸς τὸ συγγενὲς σέλας.
Τῷ Πατρὶ τῶν φώτων γὰρ ἡνώθη πάλιν,
Ἐξ οὗ τέλειον δῶρον ἦλθεν εἰς βίον.
Ἀλλ' αὐτόθεν με, τῶν ἐμῶν φῶς ὀμμάτων,
Φώτιζε τὸν σὸν Μιχαὴλ Ἰωάννην.

ΛΕ'. *Ἐπιτύμβιοι εἰς τὸν Πρωτεύοντα.*

Ἓν ἦν τὸ κοσμοῦν τὸν ταλαίπωρον βίον
Ὁ νεκρὸς οὗτος, πρὶν νεκρὸς πεφηνέναι,
Ἕως [17] ἔτι ζῶν, φῶς ὑπῆρχε τοῦ [18] βίου,
Ἕως ὑπὲρ γῆν εἶχε τὴν λαμπηδόνα,
Ὑφ' ἧς ὅλην ηὔγαζε τὴν οἰκουμένην,
Ὁποῖα φαιδρὸς λύχνος αὐχμηρὸν τόπον.
Θεοῦ γὰρ οὗτος δῶρον ἦν φερωνύμως,
Ἤθει, λόγῳ, τρόπῳ τε καὶ λαμπρῷ βίῳ
Τὴν εὐγένειαν τὴν ἄνωθεν δεικνύων.
A Οὗτος λόγοις ἄριστος ἐκ μαθημάτων,
Οἷς ἐτράφη τε καὶ συνῆν καθημέραν.
Οὗτος κράτιστος ἐν νόμοις ἐκ τοῦ τρόπου,
Λέγων δίκαια, καὶ κατευθύνων κρίσεις,
Καὶ ταῖς πάγαις ἄληπτος ὢν τῶν λημμάτων
Ὑφ' ὧν πέφυκε πᾶς μαλάσσεσθαι τόνος.
Οὗτος γένει τε καὶ τύχῃ φρονεῖν ἔχων
Εἰς γῆν ἑώρα, καὶ ταπεινὸν ἐφρόνει,
Ὡς ἄν τις οἰκτρὸς εὐτελέστατος πένης.
Καὶ γὰρ πένης ἦν, ἀλλὰ πολλοὺς πλουσίους
Ἀντλῶν ἐδείκνυ χερσὶ δαψιλεστάταις.
Οὗτος ξένην ὥδευσεν ἀνθρώποις τρίβον,
Καὶ μίξιν εὗρε τῶν ἀμίκτων πραγμάτων,
Ἄσκησιν εἰς ἕν, καὶ πολιτείαν ἄγων.
Καὶ τὴν μὲν ὡς ἄσαρκος ἐκπονῶν λάθρα,
B Τῇ δὲ προδήλως, εἴ τις ἄλλος, ἐμπρέπων.
Νύκτωρ διαθλῶν ἐν προσευχαῖς ἀγρύπνοις,
Καὶ πρὸς τὰ κοινὰ συντελῶν τὴν ἡμέραν·
Μένων ἄχραντος ἐν μέσῳ τῶν πραγμάτων,
Ὡς μάργαρός τις ἐν μέσῳ ῥυπασμάτων.
Πρᾶος, γαληνός, ἐγκρατής, σώφρων πλέον,
Ἡδύς, προσηνής, ἵλεως, πᾶσι φίλος,
Θείου φόβου τε καὶ πόθου πεπλησμένος,
Οὐδὲν κάτωθεν, οὐδὲ τῆς ὕλης φέρων·
Ἀεὶ δ' ἑαυτὸν τοῖς Θεοῦ δούλοις νέμων
Δοῦλον, ξενιστήν, καὶ ποριστήν, καὶ φίλον.
Οὗτος (τί μὴ τάχιστα συντεμὼν λέγω;)
Ἔμψυχος εἰκὼν ἀρετῆς ἦν, καὶ τύπος,
Καὶ τοῖς καλοῖς ἅπασι πρωτεύων μόνος,
C Τὴν κλῆσιν ἐκράτυνεν ἐκ τῶν πραγμάτων.
Καὶ ταῦτα μὲν χθές· νῦν δὲ τί; σκιᾶς ὄναρ

hoc enim ex sapientissimo Pindaro est. Metra quidem agita, sed, optime, cum metro: sermo enim cum ratione tractandus est. Tu numquam bono male utere: immoderatio enim ubique magnum malum est, sed maxime quæ mensuræ naturam destruit.

XXXIV. *Epitaphici versus in dilectum Michaelem diaconum.*

Maximæ ecclesiæ dulcedo, sal nunc regnantis tristitiæ, nostræ amaritudinis, lenimen, miseram relinquens vitam, abiit. Nobis autem nonnisi calamitosam vitam relinquens, ipse fugiens salvus evasit. Non enim æquum erat lumen sub tenebris adhuc comprimi frustraque lucere, omnibus non lumen, sed tenebras diligentibus. Ideo ad affine lumen translatus est. Etenim Patri luminum, a quo descendit in vitam omne donum perfectum, conjungendus rediit. Sed hinc, meorum lumen oculorum, me tuum Joannem Michael, illumina.

XXXV. *Epitaphium in Primicerium.*

Natus erat ad hanc miseram vitam adornandam hic mortuus, priusquam mortuus appareret; dum adhuc viveret, vitæ lumen erat; dum super terram degeret, claritate fulgebat super totam terram, quasi lucerna fulgens in tenebroso loco. Deodatus enim erat iste significativo nomine, moribus, sermone, cultu, splendidaque vita supernam ostendens originem. Litterarum excelluit studio, quibus enutritus erat quotidieque versabatur. Legum peritus, justa decernens, judicia dirigens, et laqueis irridens, muneribus quæ sæpe animos corrumpunt, inaccessibilis. Hic genere fortunaque clarus in terram demisse dirigebat oculos humiliterque veluti miserabilis vilisque pauper sentiebat. Et revera pauper erat, sed manibus hauriens beneficentissimis, multos divites reddidit. Hic insolitum hominibus sequebatur tramitem, unionemque re-D rum insociabilium, asceticam una cum civili conjungens vitam, invenerat, unam quidem velut incorporeus latenter exercebat; alia vero manifeste, si quis alius, splendebat. Noctes agebat insomnes in oratione, diesque publicis consumebat officiis; purus manens in medio negotiorum sicut margarita in mediis sordibus. Mitis, placidus, continens, sapiens, amœnus, beneficus, misericors, omnibus carus, Dei timore amoreque plenus, nihil terrestre nec materiale gerebat; sed Dei servis semper seipsum præbebat servum, hospitalem, patronum et amicum. Hic (cur non paucis absolvam?) viva virtutis imago ac typus erat, et, bonis omnibus

[16] γρ. ὑπὸ τοῦ σκότ. [17] Ἴσ. ἔτ' ἔζη. [18] γρ. κόσμου.

Τὰ πάντα φροῦδα, πάντα φάσμα φασμάτων,
Φανέν τι μικρὸν, καὶ παρελθὸν αὐτίκα,
Ἢ μᾶλλον εἰπεῖν, ταῦτα μὲν ζῇ καὶ πάλιν·
Οὐ γὰρ πέφυκεν ἀρετὴ θνήσκειν ὅλως.
Ἔχει δὲ τὸν χοῦν ἡ φθορὰ πάλιν μόνον,
Ἀφ' ἧς ὑπέστη, καὶ πρὸς ἣν ὑποστρέφει.
Οὐκοῦν τι δεινὸν ἔσχεν ὁ κρυβεὶς τάφῳ,
Ἀλλ' ὁ στερηθεὶς τοῦ καλοῦ τούτου βίος,
Τοιοῦτον οὐδὲν ἄλλο τι βλέπειν ἔχων.
Καίτοι γε πολλῶν ἄρτι χρῄζων, εἰκότως·
Ἐπικρατούντων πανταχοῦ τῶν χειρόνων·
Ὅθεν τὸ πρᾶγμα πένθος ἡγεῖται μέγα,
Καὶ τὸν θανόντα κόπτεται, καὶ δακρύει,
Εἰδὼς μεγίστην ἣν ὑπέστη ζημίαν.

ΛϚ'. *Ἐπιτύμβιοι εἰς τὸν Χαρτοφύλακα.*

Πένθους ὁ καιρὸς, συμφορᾶς τὸ χωρίον,
Καὶ δυστυχοῦσιν ἀρετή τε καὶ λόγοι.
Τὸ σφῶν γὰρ αὐτοῖς οἴχεται μέγα κράτος,
Ἤδη πεσόντος, ὡς ὁρᾷς, Ἰωάννου,
Ἰωάννου πεσόντος, οἴμοι, τοῦ πάνυ.
Ὦ καρδία σείσθητι, καὶ θραύσθητί μοι,
Πλήττοντος οὕτω καιρίαν σε τοῦ λόγου.
Ἀνὴρ σοφὸς τέθνηκεν, ὢ τῆς ζημίας·
Ἀνὴρ δίκαιος, εὐλαβὴς, φεῦ τοῦ πάθους.
Ὁ χαρτοφύλαξ, ὢ στυγνῶν ἀκουσμάτων,
Ὁ χαρτοφύλαξ, οὗ τὸ πρὶν μέγα κλέος,
Τὸ καὶ πρὸς αὐτὸν οὐρανὸν τρίτον φθάνον,
Καὶ τὴν ἄπειρον γῆν ὅλην περιτρέχον,
Εἰ καὶ βραχεῖ νῦν συγκαλύπτεται τάφῳ.
Τάφος γὰρ αὐτὸν ἔσχεν ὡς θνητῶν ἕνα,
Κἂν οὐκ ἐφύκει τὴν φύσιν θνητὴν ἔχειν,
Βροντῶν μὲν ὥσπερ ἐκ νεφῶν ἐν τοῖς λόγοις,
Ἔργων δὲ λαμπρότησιν ἀστράπτων [49] πάλιν,
Καὶ πρὸς Θεοῦ μίμησιν ἠκριβωμένος·
Τοσοῦτον ἡμᾶς τοὺς χαμαὶ λείπων κάτω,
Ὅσον συνῆπται πλησιάζων τοῖς ἄνω,
Λαμπροῦ βίου τε καὶ λόγου κοινωνίᾳ.
Τανῦν δὲ ταῦτα μικρὸς ἤλεγξε χρόνος,
Διαῤῥυέντων ἀθρόον πάντων ἅμα,
Καὶ τὸν χθὲς αὐγάζοντα φαιδρὸν ἀστέρα
Δύντα πρόωρον οὗτος ἔκρυψε τόπος,
Ἀστὴρ μὲν, ἀλλ' ἤστραπτεν ἡλίου πλέον,
Πρόσγεια λάμπων, ἀλλὰ νικῶν τοὺς ἄνω,
Καὶ, τὸ κράτιστον, νοῦν τε καὶ λόγον φέρων
Οἷς ἦγεν, οἷς ἔθελγε καὶ λίθων φύσιν.
Τοιοῦτον ἦν τὸ θαῦμα τῆς χθὲς ἡμέρας·
Τοσοῦτον εὐτύχημα τοῦ παντὸς βίου,
Καὶ τοῦ καθ' ἡμᾶς εἶδεν ἥλιος χρόνου.
Νῦν δ' ὡς ἔβλεψε τὴν ἐναντίαν τύχην,
Καὶ τὴν κάτω σβεσθεῖσαν ἔγνω λαμπάδα,
Οὐδ' αὐτὸς ἡμῖν καρτερεῖ λάμπειν ἔτι·
Ἀλλὰ σκυθρωπός ἐστι, καὶ πάθους γέμει.
Δεῖ γὰρ στυγνάζειν πᾶσαν ἄρτι τὴν κτίσιν,
Ὡς τὴν ἑαυτῆς δόξαν ἐστερημένην.
Ὁμώνυμός σοι ταῦτα, δοῦλε Κυρίου,
Ψυχῆς ἐμῆς μέλημα, φῶς τῶν ὀμμάτων,
Μαθημάτων κοινωνὲ, καὶ διδασκάλων,
Ὧ καὶ συνέζης, καὶ συνέπνεις ἐν βίῳ,
Πρὸς ὃν τὸ φίλτρον εἶχες ἐξηρημένον,
Ὁμώνυμός σοι τήνδε τὴν μονῳδίαν,

tantummodo primicerius, nomen rebus firmavit. Hæc quidem heri: sed quid hodie? umbræ somnium. Omnia vana; omnia vanitatum vanitas, modicum quid apparens et statim evanescens. Vel, ut melius loquar, hæc quidem rursum vivunt: virtus enim non omnino moritura nata est. Corpus autem tantum resumit corruptio, a qua exiit, et in quam revertitur. Nihil ergo funesti subiit tumulo conditus, sed mundus hoc bono privatus, nihil aliud simile possidens. Attamen multis nunc indiget; non mirum, malis ubique dominantibus. Ideo rem magnum æstimat mœrorem, mortuumque plangit ac lacrymatur, maximum quod subiit damnum sentiens.

XXXVI. *Epitaphium in Cartophylacem.*

Mœroris tempus, ærumnæ locus. Jacent virtus et litteræ: quibus ablata est magna potestas, mortuo, jam ut vides, Joanne, eheu! illustrissimo. O cor, commovere ac conterere, et aurem præbe. Vir sapiens mortuus est: proh dolor! vir justus, beneficus, cecidit: omnibus flebilis! Cartophylax, o funestum nuntium! Cartophylax, cujus antea magna erat gloria, perveneratque ad tertium usque cœlum, ac totum orbem terrarum circuierat, brevi nunc tegitur tumulo. Tumulus enim ipsum habet tanquam unum ex mortalibus, etsi mortalem non videretur habere naturam, tonans ut e nubibus in sermonibus, operum autem rursum splendore fulgurans, et imitator Dei perfectus; tantum nos terrenos infra relinquens, quantum cœlestibus et illustri vita et claro sermone conjungitur propinquus. Nunc autem hæc parvum tempus, cunctis una brevi profluentibus, revelavit; et illum qui fulgidi astri instar heri splendebat, hic ante tempus occiduum abscondit locus. Astrum quidem, sed plusquam sol irradiavit: super terram lucebat, sed vincebat cœlestia. Et quod præcipuum est, mentem rationemque gerebat, quibus ipsam lapidum naturam demulsit. Tantum erat diei hesternæ prodigium! Tantam omnis vitæ omnisque temporis nostri decus sol aspexit! Nunc autem cum vidit contrariam fortunam, inferioremque lucernam cognovit exstinctam, jam non ipse nobis lucere valet; sed tristis est et mœrore plenus. Decet enim nunc omnem mœrere naturam, tanquam sua orbatam gloria. Confrater, serve Domini, vitæ meæ dulcedo, lumen oculorum meorum, studiorum magistrorumque socie, quocum vixisti aeremque vitalem hausisti, cui philtra habebas allicientia, confrater, in quam hanc tibi monodiam dicat, seipsum, quibus tuam lamentatur mortem, lamentans. Cecidit cedrus; pinus ingemiscat. Si enim tu citius e

[49] Ισ. πλέον.

Θρηνῶν ἑαυτὸν οἷς τὸ σὸν θρηνεῖ πάθος.
Πέπτωκε κέδρος, ἡ πίτυς στεναζέτω.
Εἰ γὰρ σὺ θᾶττον ἡρπάγης ἐκ τοῦ βίου,
Σώφρων, ἄμεμπτος, ἐγκρατής, ἁγνὸς, νέος,
Τί χρὴ με τὸν δύστηνον ἐλπίζειν ἔτι;

ΛΖ'. *Εἰς τὸν βεστάρχην Ἀνδρόνικον ἐπιτύμβιοι.*

Ἐκεῖνος οὗτος ὁ χθὲς ἐν βίῳ μέγας,
Πλούτῳ, λόγοις, δόξῃ τε λάμπων καὶ νόμοις,
Ὃν εἶχε κόσμος κόσμον ἐν μέσῃ πόλει,
Ὃς φαιδρὸν ἀντέλαμπεν ἐκ γῆς ἡλίῳ,
Ἀνδρόνικος, φεῦ, πῶς προσείπω, καὶ τίνα;
Οὗ μηδὲ κλῆσιν ἀξίαν [30] τις ἂν φράσοι.
Πλὴν ἀλλὰ κεῖται, καὶ τέλος ζωῆς ἔχει,
Βίου τε τοῦ ῥέοντος, ἀλλὰ καὶ φθόνου.
Αὕτη δὲ μορφὴ τοῦ παρελθόντος μόνη,
Τὸν τοῦ καλοῦ σώζουσα σώματος τύπον.

ΛΗ'. *Ἕτεροι εἰς τὸν αὐτόν.*

Εἰ καὶ σοφοὶ θνήσκουσι, τίς λόγων λόγος;
Εἰ καὶ δυνάστας πτῶσις οὕτως ἀθρόα
Φέρει συναρπάζουσα, τίς δόξης ἔρως;
Τί πλοῦτος ἡδύ; Τίς δυναστείας χάρις,
Εἰ πάντα θνήσκει προσβολῇ μιᾶς νόσου
Τούτων ἁπάντων εἰς τὸ πρωτεῖον φέρων
Πρὶν ἐλπίσοι τις, πρὶν μάθοι τὸ πᾶν πάθος,
Ἄφνω νεκρὸς, φεῦ, κρύπτεται βραχεῖ λίθῳ
Ἀνδρόνικος (τάλαινα δυστυχεῖς πόλις)
Ὁ νοῦς ὁ λαμπρὸς, ἡ νοημάτων βρύσις,
Τὸ τῶν λόγων ἄγαλμα, τῶν νόμων κράτος,
Ἡ τοῦ κράτους εὔκλεια, καὶ τῶν ἐν τέλει.
Ὁ γοῦν τοσοῦτος ἁρπαγεὶς ἐκ τοῦ βίου
Τί τερπνὸν ἡμῖν οἴχεται λιπὼν ἔτι;
Τί δ' ἄλλο χρηστόν; Ἥλιε, στύγναζέ μοι,
Τοιοῦτον οὐδὲν ἄλλο προσβλέπειν ἔχων.

ΛΘ'. *Εἰς τὸν ἑαυτοῦ τάφον.*

Θαύμαζε μηδὲν, ἀλλὰ φρίσσε τὴν θέαν·
Βλέπεις γὰρ ὢν ἄνθρωπος ἀνθρώπου πάθος·
Τὸ πτῶμα κοινὸν, ἀλλ' ἄνισος ὁ χρόνος·
Καὶ τὸν σὸν ἄλλοις ὕστερον δείξεις τάφον.
Ἕως δὲ μέλλει, γνῶθι τὴν σαυτοῦ φύσιν,
Καὶ σωφρονίζου συμφοραῖς ἀλλοτρίαις.

Μ'. *Ἕτεροι.*

Ζωῆς ἀπῆλθε φάσμα, καὶ χθὲς ἡμέρα.
Ψευδεῖς ὄνειροι, καὶ πλάνοι σώζοισθέ μοι,
Παίξαντες ἡμᾶς ἐν σκιαῖς βραχὺν χρόνον,
Εἶτα προδόντες, καὶ λιπόντες ἀθρόον.
Οὐδὲν γὰρ ἦτε πλὴν ἐνυπνίων χάρις
Κλέπτουσα, καὶ σφάλλουσα τοὺς πλανωμένους.

ΜΑ'. *Εἰς πολυάνδριον.*

Ἄστοργε μῆτερ, ὦ πικρᾶς ἀσπλαγχνίας,
Ὑφ' ἧς τὰ σαυτῆς τέκνα συγκατεσθίεις.
Οὐδεὶς δ' ἔνεστιν οἶκτος· ἀλλ' ἐπ' ἐσχάτων
Σάλπιγξ ἀπαιτήσειε πάντας ἀγγέλου.

ΜΒ'. *Ἐπίγραμμα εἰς τὸν Πλάτωνα καὶ Πλούταρχον.*

Εἴπερ τινὰς βούλοιο τῶν ἀλλοτρίων
Τῆς σῆς ἀπειλῆς ἐξελέσθαι, Χριστέ μου,
Πλάτωνα καὶ Πλούταρχον ἐξέλοιό μοι·
Ἄμφω γάρ εἰσι καὶ λόγον, καὶ τὸν τρόπον
Τοῖς σοῖς νόμοις ἔγγιστα προσπεφυκότες.
Εἰ δ' ἠγνόησαν ὡς Θεὸς σὺ τῶν ὅλων,
Ἐνταῦθα τῆς σῆς χρηστότητος δεῖ μόνον,
Δι' ἣν ἅπαντας δωρεὰν σώζειν θέλεις.

vita subductus es, prudens, irreprehensus, continens, castus, juvenis, quid mihi misero adhuc sperandum restat?

XXXVII. *In vestarcham Andronicum versus epitaphici.*

Ille heri magnus in vita; divitiis, litteris, gloria, moribusque fulgens, quem media civitate mundus habuit decus, qui lumen æmulum soli de terra mittebat, Andronicus; eheu!..... qualem dicam? Nemo digna vocaret appellatione. Attamen jacet, et vitæ finem habet, vitæ sed et invidiæ deficientibus. Hæc autem ejus qui transiit imago sola pulchri corporis servat typum.

XXXVIII. *Alii in eumdem versus.*

Si sapientes ipsi moriuntur, quæ rationum est ratio? Si potentes, ipsos tam prompta ruina subripiens tollit, quod erit gloriæ desiderium? Si cuncta unius morbi impetu moriuntur, quid divitiæ placent? Quæ potentiæ gratia? Horum omnium unus primatum gerens, priusquam ægrotantem audierit quis, subito mortuus, eheu! brevi lapide conditur Andronicus, (infelix civitas,) mens illustris, consiliorum scaturigo, sermonum decus, legum potentia, potestatis gloria, magistratuum splendor. Talis ergo morte raptus quid nobis amœni relinquens abit? Quod aliud bonum? Sol, ingemisce mecum, nihil huic simile illustrans.

XXXIX. *In sui ipsius tumulum.*

Non mirare sed horresce spectaculum. Homo enim cum sis, hominis fatum cernis. Exitus communis est, sed inæquale tempus. Tuum quoque tumulum aliis ipse ostendes. Dum autem id moratur, tuam ipsius cognosce naturam, alienisque calamitatibus sapere disce.

XL. *Aliud carmen.*

Cessit vitæ phantasma et hesterna dies. Mendacia fallaciaque somnia, valete. Nos sub umbris aliquandiu luditis; deinde proditis et brevi deseritis. Nihil enim estis præter somniorum blandimentum quod credulos decipit.

XLI. *In cœmeterium.*

Crudelis mater, o acerba inhumanitas, quæ tuos proprios filios comedis! Nulla jam misericordia; sed novissime cunctos angelica tuba reposcet.

XLII. *Epigramma in Platonem et Plutarchum.*

Si quosdam alienos e tuis minis excipere velles, Christe mi, Platonem et Plutarchum excipe, quæso. Ambo enim more ac sermone tuis legibus maxime paruerunt. Si vero te Deum universorum esse non

[30] γρ. ἄν τις.

ΜΓ'. *Εἰς τὴν καθημερινὴν* (24) *λειτουργίαν τῆς ἁγίας Σοφίας.*

995 Οὐκ ἦν δίκαιον τὴν σκιὰν μὲν τοῦ νόμου
Φέρειν ἄπαυστον τῷ Θεῷ λειτουργίαν,
Σχολῆς δὲ καιρὸν τὴν ἀλήθειαν βλέπειν,
998 Ὃ καὶ κατορθοῖ δεσπότης Μονομάχος (25).

ΜΔ'. *Ἕτεροι.*

456 Δαβὶδ μελῳδῶν εὐσεβῆ νόμον γράφει,
Ἐν παντὶ καιρῷ τῷ Θεῷ δόξαν νέμειν.
Πληροῖ δὲ τοῦτον εὐσεβὴς Μονομάχος,
Ἀεὶ τὸ θεῖον εὐλογεῖσθαι θεσπίσας.

ΜΕ'. *Εἰς χρυσόβουλλον* (26) *τῆς Λαύρας* (27).

460 Χρυσοῖς γραφῆναι γραμμάτων ἔδει τύποις
Τὸ ἐν λόγοις κάλλιστον, ὡς χρυσοῦν ὅλον.
Εἴ τις δὲ τέχνη πρὸς τὸ καὶ μέλι γράφειν,
Ἐκεῖσε βάπτων, γραψάτω τις τὸν λόγον,
Ὡς ἂν πρέπουσαν ὄψιν ἐντεῦθεν λάβοι
465 Τὸ στίλβον αὐτοῦ, καὶ γλυκάζον ἠρέμα.
Ἀλλ' οὐ θεατός ἐστι τοῖς ἀναξίοις,
Ἀλλ' οὐδ' ἀκουστὸς τοῖς ἀγροικικωτέροις.
Ὅθεν φυλάξει τὴν χάριν κεκρυμμένην
Χρυσοῦς φύλαξ, κάτωθεν ἐμβεβλημένος·
470 Μόνοις δὲ ταύτην ἐκφανεῖ τοῖς ἀξίοις,
[31] Σήμαντρα χειρὸς εὐγενοῦς δεδεγμένην.

ΜϚ'. *Εἰς τὴν ἑαυτοῦ οἰκίαν, ὅτε διαπράσας ταύτην ἀπέλιπε.*

Μὴ δυσχέραινε σὺ (28) πρὸς ἡμᾶς οἰκία
Ἔρημος οὕτω, καὶ κενὴ λελειμμένη.
Σὺ γὰρ σεαυτῇ πρόξενος τοῦ νῦν πάθους,
475 Ἄπιστος οὖσα τοῖς [32] ἑαυτῆς δεσπόταις,
Καὶ μηδένα στέργουσα τῶν κεκτημένων,
Μηδ' εἰς τέλος σώζουσα τὴν ὑπουργίαν.
Οὐ γὰρ πέφυκας τοῖς ἔχουσι προσμένειν·
Ἀεὶ δ' ἀμείβειν ἄλλον ἐξ ἄλλου θέλεις,
480 Ἀποστατοῦντος οἰκέτου κακοῦ δίκην.
Πρὶν [33] οὖν προδῷς σὺ, καὶ λίπῃς τὸν δεσπότην,
Οὗτός σε [34] φεύγει σωφρονῶν ὡς δραπέτην·
Πρὸ τοῦ παθεῖν ἄκων δὲ τὴν σὴν ζημίαν,
Ἑκὼν σε ῥίπτει, καὶ λιπὼν ἀποτρέχει,
485 Πλὴν οὐ πάθους ἄμοιρον, οὐδ' οἴκτου δίχα.
Οἰκτίζεται γὰρ καὶ λίαν σε, φιλτάτη,
Ὡς κτῆμα τερπνὸν, ὡς πατρῴαν ἑστίαν,
Ὡς ἐκ γένους δῶρόν τε καὶ κλῆρον μόνην,
Καί μοι στρέφει τὰ σπλάγχνα, καὶ τὴν καρδίαν

cognoverunt, hic tua benignitate sola quæ cunctos vis salvare gratis, opus est.

XLIII. *In quotidianam sanctæ Sophiæ liturgiam.*

Non fas erat legis umbram incessabilem præstare Deo liturgiam, cessationis autem tempus, veritatem conspicere; quod etiam corrigit rex Monomachus.

XLIV. *Aliud.*

David psalmista piam legem scribit, qua omni tempore Deo præstetur gloria: hanc autem pius Monomachus, sacrum perpetuo celebrandum statuens, adimplet.

XLV. *In auream bullam Lauræ.*

Aureis characterum typis scribi decet sermonum pulcherrimum, totum aureum. Si vero quænam ars esset scribendi melle, huc hauriens, scribat hunc sermonem, ut exinde convenientem colorem sumere possit dulcedine temperatum. Sed non visibilis est indignis; audiendus nec agrestibus. Ideo custodiet hanc gratiam absconditam aureus custos, infra impositus; solis autem hanc ostendet dignis, sigillo nobilis dexteræ munitam.

XLVI. *In ipsius domum cum eam venditam deseruit.*

Ne indigneris adversum nos tu, domus, ita deserta vacuaque derelicta: tu enim tibimetipsi præsentis es causa doloris, infidelis cum sis tuis dominis, nec ullum possessorum dilexisti, nec in finem servasti ministerium. Non enim cum eodem domino permanere; sed semper unum pro alio vis mutare, perfugæ servi instar. Prius igitur quam tu dominum prodas et deseras, ipse te veluti perfugam fugit. Potius autem quam invitus jacturam tui patiatur, ipse libens te pellit et deserens fugit, non tamen absque mœrore aut misericordia. Multum

[31] γρ. σύμανδρα. [32] γρ. ἑαυτοῖς. [33] γρ. νοῦν δῷς σύ. [34] γρ. φθέγγει.

Matthæi Busti notæ.

(24) *Εἰς τὴν καθημερινήν.* Cedrenus pag. 950, scribit, incruentum sacrificium in templo sanctæ Sophiæ solemnioribus tantum feriis offerri solitum usque ad tempora Monomachi, atque hunc demum illius Ecclesiæ reditus auxisse, et quotidianæ liturgiæ sumptus abunde suppeditasse.

(25) *Ὃ καὶ κατορθοῖ δεσπότης.* Versum 999 et reliquos qui hunc in manuscripto sequebantur quære num. 11, ibi ἐντεῦθεν ὁ πρὶν πᾶσιν.

(26) *Εἰς χρυσόβουλλον.* Intelligit Auream Bullam, sive diploma imperatorium, a quo immunitates concessæ, cæteræque donationes robur suum omne mutuantur, frequens hujus vocabuli usus occurrit in libris de *Jure Græco-Romano*, ubi etiam pro varia sigilli appensi materia, modo habes κηρόβουλλον σφραγῖδα, modo βοῦλλαν μολυβδίνην, quo genere patriarcharum rescripta muniri solebant. Choniates libro. I, χρυσόβουλλον vocat γράμμα ἐρυθροσήμαντον σφραγῖδί τε χρυσείᾳ καὶ σηρικῷ νήματι ἔμπεδον κόγχης ἀναδευομένῳ αἵματι. Litteras minio notatas sigilloque aureo et serico filo munitas, quod conchylii sanguine tinctum erat.

(27) *Τῆς Λαύρας.* Constat testimoniis multorum qui Græciam hoc sæculo perlustrarunt, exstare hodie monasterium in Atho monte non incelebre, quod etiam nunc τῆς ἁγίας Λαύρας nomen retinet. Hujus meminit Antonius Maginus in Cosmographia, et Martinus Crusius in Annot. ad librum IV. *Turco-Græciæ* ait hujus monasterii conditorem fuisse sanctum Athanasium, non illum Magnum, sed alium longe recentiorem, qui sub Nicephoro Phoca vixit, anno D. 961. Neque tamen dixerim monasterium illud hic intelligi: constat enim λαύραν aliquoties generaliter sumi pro quovis monasterio.

(28) *Μὴ δυσχέραινε σύ.* Rectius πρὸς ἡμῶν, ut referatur ad λελειμμένη.

Ο πρὸς σὲ θερμὸς ἐκ συνηθείας ἔρως.
Σὺ γὰρ τιθηνὸς, καὶ τροφός μοι φιλτάτη,
Σὺ παιδαγωγὸς, καὶ διδάσκαλος μόνη·
Ἐν σοὶ πόνους ἤνεγκα μακροὺς, καὶ κόπους,
Ἐν σοὶ διῆξα νύκτας ἀγρύπνους ὅλας,
Ἐν σοὶ διημέρευσα, κάμνων ἐν λόγοις,
Τοὺς μὲν διορθῶν, τοὺς δὲ συντάττων πάλιν,
Κρίνων μαθηταῖς καὶ (29) διδασκάλοις ἔρις
Ἕτοιμος ὢν ἅπασιν εἰς ἀποκρίσεις,
Καὶ προστετηκὼς ταῖς γραφαῖς, καὶ ταῖς βί-
[βλοις.
Ἐν σοὶ συνῆξα γνῶσιν ἐκ μαθημάτων,
Ἐν σοὶ δὲ ταύτην τοῖς θέλουσι σκορπίσας,
Πολλοὺς σοφοὺς ἔδειξα προῖκα τῶν νέων.
Τούτοις ὅλον με, πατρικὴ, θέλγεις, στέγη.
Τούτοις με κάμπτεις, καὶ κατακλᾷς, φιλτάτη·
Λόγος δὲ νικᾷ πάντα, καὶ Θεοῦ πόθος,
Τρίτον δ' ἀριθμεῖ τῆς τελευτῆς τὸν φόβον,
Οἷς ὡς μύωψιν ἀθρόον πεπληγμένος,
Ἄπειμι φεύγων ἔνθεν οὗ Θεὸς φέρει,
Ἄλλων πάροικος ἀντὶ τοῦ χθὲς δεσπότου,
Προσήλυτός τις οἰκτρὸς ἀντ' ἐγχωρίου,
Ἀνέστιός τε καὶ ξένης χρῄζων στέγης,
Ὁ τῆς ἑαυτοῦ μὴ φθονήσας τοῖς ξένοις.
Ἐπεὶ δ' ἀπαίρειν καιρὸς εἰς ἀλλοτρίαν,
Σὺ χαῖρε πολλὰ, χαῖρέ μοι σὺ γνησία,
Ξένη δὲ μᾶλλον ἔκ γε τῆς νῦν ἡμέρας·
Ὅμως δὲ χαῖρε, μῆτερ δευτέρα,
Ἡ καὶ τιθηνήσασα, καὶ θρέψασά με,
Καὶ πρὸς τέλειον μέτρον ἐξέτι βρέφους
Ἀπαρτίσασα, καὶ καταρτίσασά με.
Νῦν δ' ἄλλους ἕξεις οὓς παιδεύσεις, καὶ θρέψεις,
Ἄλλοις παρέξεις πρὸς λόγους εὐκαιρίαν,
Εἴπερ λόγους στέργουσιν, ἡμῖν δ' οὐκέτι.
Σώζου δὲ, σώζου καὶ σὺ, πιστὴ γωνία,
Ἐν ᾗ λαθὼν ἔζησα τὸν πρὸ τοῦ βίου,
Ὑμεῖς τε χρηστοὶ γείτονες σώζοισθέ μοι,
Καὶ τῷ [88] μακρυσμῷ (30) μὴ σκυθρωπάζοιτέ
[μοι.
Πάντως γὰρ ἡ χεὶρ τοῦ Θεοῦ δεδραγμένη
Ῥᾷον τίθησι, καὶ τὰ μακρὰν πλησίον·
Ἕως συνάξῃ πάντας εἰς κρίσιν μίαν.

ΜΖ'. Ὅτε τὴν οἰκίαν ἀπέλαβεν.

Ἔχω πάλιν σε, καὶ βλέπω τὴν φιλτάτην·
Πλὴν οὐκέτι κλῆρόν σε πατρικὸν λέγω,
Χριστοῦ δὲ μᾶλλον δῶρον ἠγαπημένον,
Χάριν τε λαμπρὰν εὐσεβοῦς βασιλέως,
Οἵ μοι γλυκεῖαν προστεθεικότες βίαν,
Παλίντροπον στρέφουσιν αὖθις ἐνθάδε.
Ὁ μὲν καθ' ὕπνους δεξιὰν θείαν νέμων,
Καὶ πρὸς τὰ τῇδε πολλάκις δοκῶν ἄγειν·
Ὁ δὲ προδήλως τὴν ἀνάγκην προσφέρων,
Καὶ τῆς πατρῴας τὴν [89] ἀνάκλησιν στέγης
Σφοδρῶς ἀπαιτῶν, ὡς ἀσύγγνωστον χρέος,

enim miseretur tui, charissima, tanquam gratæ possessionis, foci paterni, gentilicii muneris, solius hæreditatis; mihique cor et viscera movet erga te vividus ex consuetudine amor. Tu enim mihi nutrix et altrix, charissima; tu sola mihi pædagoga et magistra, in te multos et longos sustinui labores; in te totas insomnes duxi noctes; in te dies consumpsi laborans in sermonibus, alios quidem corrigens, alios autem rursum ordinans, dissidia inter magistros et discipulos judicans, omnibus paratus ad respondendum, scriptisque ac libris insudans. In te doctrinam collegi; et in te distribuens cum volentibus multos e junioribus sapientes gratis reddidi. Talibus me totum demulces, patrium tugurium; talibus me captivas et commoves, charissima. Ratio vero cuncta vincit et Dei amor, quibus annumera mortis metum. His veluti muscis undequaque stimulatus exinde quo Deus ducet fugiens abeo: aliorum vicinus, qui heri dominus eram; alienigena miserandus, qui eram indigena; errabundus et alieno tugurio egens, qui meum alienis non invidi. Sed cum alio tempus est abeundi, tu multum vale, vale, mihi propinqua, potius autem ex hac die aliena. Attamen, vale, secunda mater; quæ me lactasti ac educasti, atque ab infantia usque ad ultimum terminum, me formasti et recreasti. Nunc autem alios habebis quos educes atque enutries; aliis ad litteras otium præstabis, si litteras ament, nobis autem non amplius. Vale vero, vale quoque tu fideli angulus, ubi latens præteritam egi vitam; vosque; boni vicini, valete; et ob moram ne sitis mihi infensi. Manus enim Dei quæ tenet omnia propius longinqua facile ponit, donec omnes ad unum judicium congreget.

XLVII. Quando domum recuperavit.

Habeo te rursum et video charissimam. Attamen te paternam hæreditatem jam non dico, sed potius donum Christi dilectissimum ac pii regis illustrem gratiam. Qui mihi dulcem vim adhibentes hic iterum reducem adducunt: unus quidem in somnis divinam dexteram tendens et ad ea quæ sunt ibi ducere sæpe visus; alter vero manifeste vim adhi-

[88] γρ. μακρισμῷ. [89] Ἴσ. ἀνάκτησιν.

Matthæi Busti notæ.

(29) *Κρίνων μαθηταῖς καί.* Potius διδασκάλοις quam διδασκάλους: sed sensus erit multo elegantior, si legatur διδάσκαλος, nisi quod versus claudicaret: in quo tamen genere peccat hic auctor aliquoties: imo vero sub hoc ipso titulo versus habetur omnium licentiosissimus, in quo pedes omnes spondaici νῦν δ' ἄλλους ἕξεις etc.

(30) *Καὶ τῷ μακρισμῷ.* Legendum μακρυσμῷ· nam originem habet a μακρύνω. Et tamen psalmo cxix editionis Romanæ, vers. 5. ubi LXX interpretes habent οἴμοι ὅτι παροικία μου ἐμακρύνθη, alius interpres habet οἴμοι ὅτι προσηλύτευσα ἐν μακρισμῷ.

Ἕως ἔπεισαν ἐγκατοικῆσαι πάλιν.
Καὶ δὴ κατοικῶν ἐξ ὑπαρχῆς δευτέρας,
Οὐκ οἶδα μέχρι ποῦ τε, καὶ πόσον χρόνον
Νέος καλοῦμαι τῆς παλαιᾶς δεσπότης,
Καὶ θαῦμα τὴν ἄπιστον εὐκινησίαν,
Καὶ τὴν [47] ἄπυστον, ἣν ἐκινήθην, ἔχω,
Οὕτω Θεοῦ στρέφοντος, οἷς οἶδε τρόποις,
Καὶ ποικίλως ἄγοντος ἡμῶν τὸν βίον,
Εἰς ὃν πεποιθὼς εἰμι, καὶ θαῤῥεῖν ἔχω
Ὡς καὶ τὸ λοιπὸν εὐθετήσει τοῦ βίου,
Τοῖς δεξιοῖς τούτοις με πρὸς σωτηρίαν
Ὡς ἀσθενῆ τε καὶ μικρόψυχον φέρων·
Τὸ καρτερεῖν γὰρ οὐκ ἐμὸν τἀναντία.
Οὐκοῦν ἀποτρέποις γε ταῦτα, Χριστέ μου·
Μόνοις δὲ τοῖσδε τὴν ἐμὴν ζωὴν ἄγοις,
Ὡς χρηστὸς, ὡς εὔσπλαγχνος, ὡς εὐεργέτης·
Εἶτα πρὸς ἄλλον χειραγωγήσοις βίον,
Ἄλυπον, ἀστένακτον, ἔξω φροντίδων.
Τίς γὰρ φόβος σοι τῷ κρατοῦντι τῶν ὅλων
Ἓν πλάσμα σῶσαι δωρεὰν ἔργων δίχα;

ΜΗʹ. *Εἰς τοὺς ἁγίους Πατέρας ἱστορημένους, ἐν οἷς ἦν καὶ Θεοδώρητος.*

Ἀνιστορήσας τοὺς σοφοὺς διδασκάλους,
Καὶ τὸν Θεοδώρητον αὐτοῖς συγγράφω,
Ὡς ἄνδρα θεῖον, ὡς διδάσκαλον μέγαν,
Ὡς ἀκράδαντον ὀρθοδοξίας στύλον.
Εἰ δ' ἐκλονήθη μικρὸν ἔκ τινος τύχης,
Ἄνθρωπος ἦν, ἄνθρωπε, μὴ κατακρίνῃς.
Οὐ γὰρ τοσοῦτον δυσσεβὴς ἦν ὁ κλόνος,
Ὅσον μετεῖχε τῆς ἐριστικῆς βίας.
Τί γὰρ Κύριλλον πανταχοῦ νικᾷν ἔδει,
Καὶ δογματιστὴν ὄντα, καὶ λογογράφον;
Ὅμως δὲ τοῦτο καὶ διώρθωται πάλιν·
Τὰ δ' ἄλλα πάντα τῶν μεγίστων ποιμένων
Βλέπων τὸν ἄνδρα μηδενὸς [48] λελειμμένον,
Ἐνταῦθα τούτοις εἰκότως συνεγγράφω.

ΜΘʹ. *Εἰς τὸ τυπικὸν* (31) *τῆς Λαύρας.*

Δέδοικα μήπως θεσπίσας ἄλλοις τάδε,
Αὐτὸς δὲ τούτων οὐδὲν ἐξειργασμένος,
Κατηγόρους εὕροιμι τοὺς ἐμοὺς νόμους.
Ἀλλ' ὁ κριτής μου, καὶ Θεὸς, καὶ Δεσπότης,
Μὴ τοῖς ἐμοῖς με, τοῖς δὲ σοῖς κρῖνον νόμοις,
Οὐ τοὺς δικαίους (φεῦ γὰρ οἴχομαι τάλας)
Τοὺς συμπαθεῖς δὲ καὶ φιλανθρώπους λέγω,
Οἷς προῖκα σώζειν οἶδας, ὡς εὐεργέτης.

Νʹ. *Εἰς τὸν διαῤῥήξαντα τὸ οἰκεῖον χειρόγραφον.*

Τὴν πάρδαλιν μὲν δυσμενῶς ἔχειν λόγος
Πρὸς ὄψιν ἀνδρός· κἂν γεγραμμένην λάβῃ,
Εὐθὺς διασπᾷν καὶ γραφὴν μισουμένην.
Οὗτος δ' ὁ δεινὸς τῆς Ἀραβίας λύκος,
Μορφὴν μὲν ἄλλην οὐ διέσπασε ξένην,
Αὐτὸς δ' ἑαυτὸν ἔξανεν γεγραμμένον.
Ἓν οὖν τὸ λεῖπον· τὰς τομὰς θεία δίκη,
Ἃς ὁ γραφεὶς πέπονθεν, ὁ γράψας πάθοι.

bens et paterni tugurii acquisitionem fortiter reposcens, ut ineluctabile officium, donec ut iterum hic habitarem suaserint. Et nunc quidem hic rursum habito, nesciens usquequo, nec quanto tempore novus antiquæ dominus appeller, incredibilemque mobilitatem ac inauditam qua motus fui miror, sic Deo, modis quos novit, movente, varieque vitam nostram agente, cui confido, et spero ut reliquam vitam bene disponat, his prosperis in salutem me velut debilem ac pusillanimem ferens; non enim meum est adversaria superare. Tu igitur, Christe mi, hæc averte; illis vero solis meam dirige vitam, ut bonus, ut misericors, ut beneficus: deinde ad aliam manu duc vitam, mœrore, luctu periculisque immunem. Cur enim tu, cunctorum dominator, unam creaturam gratis sine operibus salvare timueris?

XLVIII. *In sanctos Patres in historiis memoratos, inter quos erat ipse Theodoretus.*

Doctos magistros memorans etiam inscribo Theodoretum, ut divinum virum, ut magnum magistrum, ut inconcussam orthodoxiæ columnam. Qui si ex quadam fortuna motus est, homo erat, o homo, ne condemnes. Non enim tam impius fuit motus, quam violenta ipsius vita. Numquid enim ubique Cyrillum oportebat esse victorem, et dogmatistam et historicum? Verumtamen hoc quoque postea correctum est. In cæteris autem omnibus, hunc virum nulli maximorum pastorum cedentem videns, hic cum ipsis jure inscribo.

XLIX. *In Lauræ normam.*

Timeo ne cum aliis ista præscripserim, ipse vero nihil eorum sim operatus, accusatrices inveniam meas præscriptiones. Sed tu, qui judex meus et Deus et Dominus es, ne me meis, sed tuis judica legibus: non dico justas (nam eheu! miser istas timeo), verum benignas et clementes, quibus gratis, ut beneficus, salvare soles.

L. *In eum qui proprium chirographum dilaceraverat.*

Pantheram aiunt male habere ad visum hominis; et si depictum inveniat, protinus odiosam dilacerare imaginem. Hic autem sævus Arabiæ lupus figuram quidem alienam non dilaceravit, sed semetipsum laniavit pictum ubi vidisset. Unum ergo superest: lacerationes pictor quas perpessus est, justitia divina idem subeat.

[47] γρ. ἄπιστον. [48] γρ. λελυμένον.

Matthæi Busti notæ.

(31) *Εἰς τὸ τυπικὸν τῆς.* Martinus Crusius in Annotat. ad lib. v, *Turco-Græciæ* suæ, scribit, cantilenam illam, quam psallebant Græci inter ἐννάτην et τὸ ἑσπερινὸν, τυπικὰ vocari. Hic vero τυπικὸν significare videtur, ἀσκητικὰ διατάγματα, id est statuta, sive constitutiones quas huic aut alteri alicui monasterio descripserat, ita dictum παρὰ τὸ διατυποῦν τὸ ἀτύπωτον καὶ μετατάττειν πρὸς εὐσχημοσύνην τὸ ἄτακτον, ut Suidas ex incerto auctore citat.

A **ΝΑʹ.** *Εἰς τὸ αὐτὸ χειρόγραφον συγκολληθὲν πάλιν.*

Πιστευέτω πᾶς τῇ νεκρῶν ἀναστάσει·
Ὀστᾶ πρὸς ὀστᾶ συντεθήσεται πάλιν,
Καὶ πῆξιν αὖθις σωμάτων ἕξει λύσις,
Ἐπεὶ τὰ λεπτὰ ταῦτα τῶν σπαραγμάτων
Εἰς ἓν συνήφθη, καὶ συνηρμόσθη πάλιν,
Καὶ τὸν σπαράκτην θῆρα πᾶσι δεικνύει.

ΝΒʹ. *Εἰς τὰς ἐγγράφους λοιδορίας, τὰς κατὰ τοῦ βασιλέως καὶ τοῦ πατριάρχου.*

Ἄνθρωπε, ῥίψον ἃ κρατεῖς τε καὶ βλέπεις·
Δεινὸς γὰρ αὐτοῖς ἐγκάθηται σκορπίος,
Ἰοῦ φέρων ὄλεθρον ἀνθρωποκτόνου·
Τὸ κέντρον αἶρε, μή σε πλήξῃ καιρίαν.
Καὶ πῶς γὰρ ἂν φείσαιτο τῶν ἐλαττόνων
Ὃς οὐδὲ [53] χριστοὺς εὐλαβεῖται Κυρίου,
B Βάλλει βασιλεῖς, οὓς σέβονται καὶ λίθοι,
Οὓς οἶδε τιμᾶν καὶ χορὸς τῶν ἀγγέλων,
Ὧν ἡ περιττὴ καλλονὴ, καὶ χρηστότης
Καὶ θῆρας αὐτοὺς ἡμεροῖ τοὺς ἀγρίους,
Βάλλει, τιτρώσκει πατριάρχας ἀγγέλους,
Ὧν δαίμονες φρίττουσι τὴν ἀϋλίαν,
Οἷς οὐδ' ὁ μῶμος αὐτὸς ἂν μέμψαιτό τι;
Οὕτως ἀναιδής ἐστι, καὶ φόνου πνέει.
Πλὴν τοῖς ἅπαξ παθοῦσι, καὶ πεπληγόσι
Θαυμαστός ἐστι τῆς ἰατρείας τρόπος.
Εἰ γάρ τις αὐτὸν συλλαβὼν τέμοι μέσον,
Ἐκεῖθεν ἕξει τοῦ κακοῦ θᾶττον λύσιν
A Τὸν γὰρ βαλόντα καὶ βοηθεῖν τῷ πάθει
Ἰατρικός λόγος τε καὶ παροιμία.
Εἰ δὲ κρατήσας φείσεται τοῦ θηρίου,
Ἄνθρωπον αὐτὸν οὐδαμῶς ἐγὼ λέγω,
Θεὸν δὲ μᾶλλον, καὶ Θεοῦ καλῶ τύπον,
Ὃς καὶ φονευταῖς οἶδε συγγνώμην νέμειν.

ΝΓʹ. *Ὅτε πρῶτον ἐγνωρίσθη* (52) *τοῖς βασιλεῦσι*

Πάλαι μὲν ἦν μοι, δέσποτα στεφηφόρε,
Ἄκουσμα φρικτὸν, βασιλεὺς αὐτοκράτωρ,
Γῆς καὶ θαλάσσης κύριος, καὶ δεσπότης,
Ἐξουσιαστὴς, καὶ δυνάστης τοῦ βίου,
Ὃν ἂν θέλει κτείνων τε καὶ σώζων πάλιν,
Ὡς τῶν ἁπάντων τὸ κράτος κεκτημένος
Ἀφ' οὗ δὲ τῆς σῆς ἡμερωτάτης θέας,
B Καὶ τῶν μελιχρῶν ἠξιώθην σου λόγων,
Καὶ τὴν καλὴν ἔβλεψα τῶν ἠθῶν χάριν,
Καὶ τοὺς πόθου γέμοντας ἔγνων σου τρόπους,
Οὐκ ἔστιν εἰπεῖν ἡλίκος μοι, καὶ πόσος
Γλυκασμὸς ἐστάλαξεν εἰς τὴν καρδίαν.
Καί πού με δεινὸς πρὸς τὸ πρᾶγμα νῦν ἔρως
Ἄφνω κατέσχε, καὶ βιάζεται λέγειν,
Ὡς τερπνὸν οὐδὲν ἄλλο πλὴν βασιλέως,
Ἀλλ' οὗτός ἐστι χρῆμα κάλλιστον μόνος
Πάντων ἀκουσμάτων τε καὶ θεαμάτων.
Οὕτως ἄρα, κράτιστε τῶν βασιλέων,
Ἡ σὴ προσηνὴς, καὶ φιλάνθρωπος θέα
Ἔθελξεν, ἠλλοίωσεν, ἐξέστησέ με,

LI. *In idem chirographum recollectum.*

Fidem unusquisque mortuorum resurrectioni C habeat; ossa ad ossa rursum connectentur et coagmentum iterum habebunt corpora soluta, siquidem istæ lacerationum minutiæ in unum colliguntur et denuo coalescunt, feramque laceratricem omnibus ostendunt.

LII. *In injuriosa scripta contra regem et patriarcham.*

Homo, projice quæ tenes ac cernis : funestus enim in eis insidet scorpio. Ictu mortifero lethum gerens stimulum tolle, ne te lethaliter vulneret. Quomodo enim parcat inferioribus, qui nec christos Domini veneratur, calumniatur reges, quos ipsi verentur lapides, quos honorat angelorum chorus, quorum præstans forma bonitasque feras ipsas lenit; calumniatur, vulnerat patriarchas, angelos, D quorum dæmones pertimescunt spiritalitatem, quibus nec ipsum probrum aliquid exprobraret? Adeo impudens est ac cædem spirat! Attamen semel passis et percussis mirus est sanationis modus. Etenim si quis illum corripiens secet medium, hinc promptius habebit mali solutionem : ferientem enim vulneri mederi medici et proverbium dicunt. Si vero captæ parcit feræ, ipsum hominem ego nullatenus dico, sed potius Deum et Dei typum appello, qui veniam ipsis homicidis concedere satagit.

LIII. *Quando primum ad regum agnitionem venit.*

Olim, domine coronate, mihi tremendum erat audire, rex autocrator, terræ marisque dominus et dominator, vitæ potestatem ac arbitrium habens, quem velis occidens et rursum servans, tanquam omnium potentiam adeptus. Ex quo vero dulcissimo tuo conspectu, melleisque sermonibus tuis dignus habitus sum, et pulchram aspexi morum gratiam, moresque tuos amore plenos cognovi, dicere non valeo qualis et quanta dulcedo meum in animum stillaverit. Et certe me sævus in rem subito invasit amor, et dicere me cogit, nihil aliud præter regem esse jucundum; hunc enim solum esse cunctorum audibilium vel aspectabilium pulcherrimum. Sic igitur, regum potentissime, tua dulcis et benigna visio demulsit, transmutavit, extulit me, aliter ac

[53] γρ. χρηστούς.

Matthæi Busti notæ.

(52) *Ὅτε πρῶτον ἐγνωρίσθη τοῖς.* Hic vero philosophum ex musei angulis in aulam proreptantem habes καὶ πρὸς τὸ πρᾶγμα δαιμονίως ἰλιγγιῶντα. Quod si paulo honorificentius loquatur de hoc imperatore, qui nunc propter lascivam et desidem vitam merito vapulat, non est mirandum. Primum enim αἱ εὐπραξίαι (ut inquit orator) δειναὶ συγκρύψαι καὶ συσκιάσαι τὰ τοιαῦτα ὀνείδη· deinde constat multas in Monomacho viguisse virtutes, quæ illis vitiis caliginem possent offundere : quid tamen de Zoe vetula libidinosissima nescio an vere dici possit.

Ἄλλα φρονεῖν ἔπεισεν ἀντὶ τῶν πάλαι· A
Ὅλως δὲ καινὸν ἐκ παλαιοῦ, καὶ νέον
Ἔδειξε, διπλοῦν ἔργον ἐξειργασμένη·
Ὁμοῦ μὲν ἐπλήρωσεν ἡδονῆς ξένης,
Ὁμοῦ δὲ λαμπρότητος ἐμπέπληκέ με.
Ἄμφω γὰρ αὕτη τὰς ἐνεργείας φέρει,
Λαμπηδόνος γέμουσα, καὶ θυμηδίας·
Καὶ Μωσέως μὲν τὸ πρόσωπον, ὡς λόγος,
Ἐδόξασε πρὶν ἡ Θεοῦ θεωρία,
Ὡς καὶ κάλυμμα τὸν θεόπτην λαμβάνειν,
Ἐπειδὰν αὐτὸν προσλαλεῖν ἄλλοις ἔδει.
Οὐ γὰρ φορητὸν εἶχε τὴν αὐτοῦ θέαν,
Εἰ μὴ καλυφθεὶς ἦλθεν εἰς ὁμιλίαν.
Ἐμοὶ δὲ σὺ, κράτιστε τῶν βασιλέων,
Εἰς ὄψιν ἐλθὼν, καὶ θεαθεὶς μετρίως,
Οὐ τὸ πρόσωπον, οὐδὲ τὴν ὄψιν μόνον, B
Ὅλον δὲ δόξης ἐμπέπληκας αὐτίκα.
Καίτοι μέγαν σε τὸν καθ' ἡμᾶς δεσπότην
Ἤδειν πρὸ τούτου, καὶ Θεοῦ θεῖον τύπον,
Καλῶς στρέφοντα τοῦ κράτους τὰς ἡνίας,
Καὶ σὺν Θεῷ σώζοντα τὴν οἰκουμένην·
Θεὸν δὲ πανσέβαστε, καὶ πλάστην νέον,
Ἢ δημιουργὸν ἄλλον οὐκ ἠπιστάμην.
Νῦν δ' ὀψὲ μὲν οὖν (33), ἀλλ' ὅμως ἐκτησάμην,
Καὶ πρᾶγμα θαῦμα, θαῦμα θαυμάτων πέρα
Εἰς δεῦρο λανθάνον με μανθάνω μόλις.
Σὺ γὰρ Θεός τις, ὡς ἔοικε, τὴν φύσιν,
Ἢ πῶς νεουργεῖς, εἰπὲ, τοὺς κατ' εἰκόνα,
Καὶ ῥᾷστα πλάττεις, καὶ μεταπλάττεις πάλιν,
Γνώμας ἀμείβων, καὶ μεθαρμόζων τρόπους, C

A Τρέπων λογισμοὺς, καὶ μεθιστῶν καρδίας,
Ἄγων, φέρων, στρέφων τε πάντα ῥᾳδίως,
Ἐκ φθέγματός τε καὶ θέας τῆς σῆς μόνης;
Καὶ τοὺς μὲν ἄλλους οὐ τοσοῦτον θαυμάσω,
Οὓς ταῦτα ποιεῖς ἐν βραχεῖ, καὶ συντόμως,
Οὐκ ἀπροθύμους ὄντας οὐδ' αὐτοὺς ἴσως·
Ἡμᾶς δὲ πῶς ἤμειψας οὕτως ἀθρόον;
Ἢ πῶς τοσοῦτον ἴσχυσε βραχὺς χρόνος;
Ἅπαξ προσωμίλησας ἡμῖν ἐγγύθεν,
Ἅπαξ προσεῖδες, μικρὸν ἀντώφθης πάλιν,
Ἀπῆλθες εὐθὺς συμμεθαρμόσας ὅλους.
Καινὴν γὰρ ἐντέθεικας ἡμῖν καρδίαν,
Καὶ πνεῦμα καινὸν ἔκτισας τοῖς ἐγκάτοις.
Ἄγροικος ἦν χθές· ἀστικὸς δὲ νῦν μάλα·
Κάτω νενευκώς· ἀλλὰ νῦν ἄνω βλέπων,
B Ἄθυμος· ἀλλ' εὔθυμος, ἡδονῆς γέμων.
Μικρὸς, κατηφής· νῦν δὲ λαμπρὸς, καὶ μέγας,
Καὶ ταῦτα μηδὲν εἰς τροπὴν φέρον πάθος
Παθεῖν ἀπ' ἀρχῆς εὖ παρεσκευασμένος,
Ὡς ἄν τι δώσω δεῖγμα τοῦ νέου πάθους.
Ἄτυφος [60] ὢν πρὶν, νῦν δὲ κομπάζω τάδε.
Οὕτω με παντάπασιν ἐξ ἄλλου τέως
Ἔδειξεν ἄλλον ἡ παναλκής σου χάρις.
Μικρὸν γὰρ αὕτη, μικρὸν ἐλλάμψασά μοι,
Εἶτα κρυβεῖσα θᾶττον ἐκ τῶν ὀμμάτων,
Ὡς [61] ἀστραπῆς τις ὀξύτης· καὶ λαμπρότης,
Ὅμως κατεκράτησεν ἡμῶν εἰς τέλος,
Καὶ τὴν καλὴν ἄμειψιν ἐξήμειψέ με.
Τί δ' ἂν πάθοι τις, εἰ πάλιν τούτου τύχοι,
Καὶ τῆς ὁμοίας δεύτερον τύχοι θέας,

olim me sentire suasit, prorsusque novum et recens ostendit, duplex opus operata : simul extranea me jucunditate et splendore implevit : ambas enim has virtutes habet, splendore jucunditateque plena. Sic et Moysis vultum, ut dicitur, prius Dei visio illustraverat, ita ut Dei contemplator velamen assumeret, quando cum aliis colloqui deberet; non enim sustinendum habuisset visum, nisi velatus ad cœlum venisset. Mihi autem tu, regum potentissime, ad conspectum veniens, etsi modicum visus, non tantum vultum, non tantum visum, sed totum extemplo replevisti gloria. Equidem te magnum antea sciebam nostrum dominatorem, divinumque Dei typum, mire potestatis habenas regentem, et orbem terrarum cum Deo servantem : D Deum autem, augustissime, novumque plasmatorem et alium creatorem non noveram. Nunc autem sero quidem sed tamen agnovi, remque, prodigium, prodigium prodigiorum superans, hucusque latens me, vix edisco. Tu enim aliquis, ut videtur, natura Deus, quomodo, dic, renovas eos qui sunt ad imaginem tuam, et facillime formas et transformas, mutans sententias, disponensque mores, argumenta

vertens et animos innovans, agens, ferens, evolvensque faciliter omnia, ex voce solaque visione tua? Non adeo quidem mirarer alios, quos ita brevi subitoque mutas, utpote ardentes et mobiles : sed nos quomodo sic repente mutasti? Quomodo sic potuit breve tempus? Semel nobiscum conversatus es, semel aspexisti modicumque conspectus es, statim, omnibus conciliatis, abiisti. Novum enim animum nobis inspirasti, novumque spiritum pectoribus creasti. Heri rudis eram, urbanus autem nunc valde; deorsum inclinatus, sed nunc sursum tuens; languidus, sed nunc hilaris et voluptate plenus; parvus, obscurus, nunc autem radians et magnus; et ad hæc sentienda minime sensu mobili a principio paratus eram, ut exemplum exhibeam novi sensus. Prius eram simplex, et nunc hæc cum ostentatione dico. Sic me prorsus alium tua potens effecit gratia. Licet enim ipsa modicum paulisperque mihi luxerit, et statim ex oculis evanuerit, ut velox et lucidum fulgur, attamen nos in finem possedit et egregie me mutavit. Quid autem sentiret aliquis, si denuo idem experiretur, et secunda vice similem haberet visionem, ut vo-

[60] ἴσ. ἦν. [61] γρ. ἀστραπή.

Matthæi Busti notæ.

(33) Νῦν δ' ὀψὲ μὲν οὖν, forte ὀψὲ μὲν νοῦν.

Ὡς ἡ κέλευσις βούλεται τοῦ δεσπότου;
Ἢ δῆλον ὡς ἄνθρωπος οὐ δόξειέ τις,
Ἀλλ' ἄγγελός τις, ἢ Θεὸς παραυτίκα,
Ὅλος θεωθεὶς τῇ Θεοῦ κοινωνίᾳ.
Πειράσομαι δὴ καὶ πάλιν, καὶ πολλάκις,
Σοί τε προσελθεῖν, καὶ τυχεῖν ὁμιλίας,
Εἴ πως λάβοιμι τήνδε τὴν εὐκληρίαν·
Ἀλλ' ἓν δέδοικα, καὶ τὸ σὸν θεῖον κράτος
Αἰτῶ βοηθὸν προσλαβεῖν εἰς τὸν φόβον,
Μή πού[με] δεινὸν ὄμμα Γοργοῦς ἀγρίας
Πρὸ τῆς πύλης βλέψειεν [*] ἠγριωμένον,
Μὴ Κέρβερός τις ἐξυλακτήσοι μέγα,
Μηδὲ Βριμώ τις ἐμβριμωμένη δάκοι.
Καὶ πῶς γὰρ οἴσω δήγματος πληγὴν μίαν
Ἄνθρωπος ἰσχνόσαρκος, ἐκτετηγμένος;
Ἐγὼ δὲ δειλός εἰμι καὶ πρὸς ἄλλο τι·
Λειτουργικῶν γὰρ πνευμάτων ὄψις τρέμω,
Καὶ τῶν πτερωτῶν ἀγγέλων σου τὴν θέαν·
Ψυχὰς γὰρ ἁρπάζουσιν ἐκ τῶν σωμάτων.
Ἐξ ὧν με ῥῦσαι, ψυχοσῶστα προστάτα,
Καὶ μήτε τούτων ἐκταραξάτω μέ τι,
Μηδ' ἄλλο μηδὲν προσβάλοι τῶν φασμάτων,
Ἢ τῶν φοβήτρων τῶν πρὸ τῶν προαυλίων.
Ἐπὰν δὲ ταῦτα σὺν Θεῷ διαδράσω,
Καί που γένωμαι πλησίον τοῦ σοῦ θρόνου,
Μηδὲν χερουβὶμ (34) ῥομφαίαν πυρὸς φέρον,
Κατὰ στόμα τρώσοι με, καὶ φλέξοι πάλιν·
Ἀλλ' ὥσπερ αὐτὸς ἥμερον πλουτεῖς φύσιν,
Καὶ τὴν ὁδόν μοι πᾶσαν ἥμερον δίδου·
Ὡς εἴγε ταύτην ἀσφαλῶς διαδράμω,
Ὅρμος τις ἡδύς τ' ἄλλα πάντα, καὶ φίλος,
Τῆς σῆς γαληνότητος ἐμπεπλησμένος.
Τανῦν δὲ Χριστὸν, πιστὲ χριστὲ Κυρίου,
Ἔχεις σύνοικον, καὶ συνεργὸν τοῦ κράτους,
Τὸν καὶ βασιλεύσαντα, καὶ στέψαντά σε,
Καὶ συμβασιλεύοντα, καὶ σκέποντά σε,
Οὗτος γὰρ ὥσπερ τοῖς τρισὶ νεανίαις
Συνῆν τέταρτος, ἐν μέσῳ φλογὸς πάλαι·
Οὕτω πάλιν τέταρτος ἔστω κἀνθάδε,
Δροσισμὸς ὑμῖν ἐν βασιλείοις μέσοις,
Τὸν ἥλιόν σε πρῶτα σώζων, καὶ νέμων
Ζωὴν ἄλυπον, εὐτυχῆ, νικηφόρον,
Καλοῖς τε τοῖς σύμπασιν [*] εὐθηνουμένην·
Ἔπειτα ταύτην τὴν σελήνην τοῦ κράτους,
Τὴν κοσμολαμπῆ, καὶ διαπρεπεστάτην,
Τὴν οὐδὲν ἄλλο, πλὴν ὃ κέκληται μόνον.
Ζωὴν γὰρ ὄντως ἡ Ζωὴ τοῦ νῦν βίου.
Τρίτην δέ μοι σύνταττε καὶ τὴν δευτέραν,
Τὸ φαιδρὸν ἄστρον τοῦ πανολβίου στέφους,
Ἢ τὴν ἐκείνης αὐταδέλφην ἀξίαν,
Ὃ παντὸς ἄλλου μεῖζον εἰς εὐδοξίαν.
Ὁ Χριστὸς οὖν τέταρτος ὑμῖν ἐν μέσῳ
Ἀεὶ παρέστω, καὶ πρὸς ἀλλήλους μίαν
Σύμπνοιαν ἐργάζοιτο, καὶ συμψυχίαν,
Διδοὺς ἅπασι μακρὸν ἐνθάδε χρόνον,
Δόξαν δ' ἐκεῖθεν τὴν ἑαυτοῦ προσνέμων,
Καὶ τὸ στέφος, κράτιστε, τῆς ἀφθαρσίας.

ΝΔʹ. *Εἰς τὰς δεσποίνας.*

Δισσαῖς ἀνάσσαις αὐταδέλφαις αὐγούσταις
Δώρημα κοινὸν ἐξ ἑνὸς δούλου τόδε.

luntas regis jubet. Evidenter non ut homo videretur, sed quasi angelus, aut omnino deus totus Dei commercio deificatus. Tentabo equidem rursum et pluries ad te venire fruique commercio, an forte felicem hanc sortem obtinere queam. Sed unum timeo tuamque divinam exoro potestatem, ut adversus timorem auxilium præstet, ne me dirus feræ Gorgonis oculus ante januam tremebundum aspiciat, ne quis Cerberus magnos edat latratus, ne quædam indignans Hecate me laceret. Etenim quomodo morsus unam sustinebo plagam, homo macer et tabefactus? Ego vero sum ad aliud quid pavidus: liturgicorum enim spirituum timeo visum, alatorumque tuorum angelorum visionem: nam e corporibus animas eripiunt. E quibus erue me, Salvator animarum, defensor; ne me quidquam illorum conturbet, nec aliud quid phantasmatum et terriculorum ante fores astantium appropinquet. Postquam autem hæc auxiliante Deo transiero, et prope thronum tuum accessero, ne cherubim igneam gerens romphæam coram te me vulneret ac postea succendat. Sed cum ipse mitis naturæ dives es, totam quoque viam mihi redde planam; ut si tutus eam percurrero, quidam sit mihi portus in omnibus dulcis et amicus, tua benignitate repletus. Nunc autem, fidelis Domini Christe, potentiæ socium et cooperatorem habes Christum, qui te regia coronaque donavit, qui tecum regnat et te confirmat. Ipse porro, quemadmodum tribus adolescentibus in medio fornacis olim quartus adfuit, ita rursum ibi quartus media regia ros vobis adsit, te primum solem salvans, tibique lætam vitam tribuens, felicem, victricem, ac bonis omnibus refertam; deinde illam potentiæ lunam, mundi lucernam, splendorem maximum, quæ nihil aliud est ac nominatur; revera enim zoe vitæ præsentis est vita. Tertiam autem, quæso, computa quoque secundam, ornatissimæ coronæ lucidum astrum, sive probam illius sororem, quod ad gloriam quolibet alio majus est. Christus ergo quartus in medio vestri jugiter adsit, et ad invicem unam mentem unumque sensum efficiat, longam omnibus hic præstans vitam, gloriam autem quæ ex ipso est et coronam, optime, immortalitatis illic reservans.

LIV. *In Reginas.*

Duabus reginis sororibus augustis istud ex uno

[*] γρ. ἠγριωμένην. [*] γρ. εὐθυνουμένην.

Matthæi Busæi notæ.

(34) *Μηδὲν χερουβίμ.* Versum 727 et reliquos qui hunc in manuscripto sequebantur vide pag. 23, ibi ἥττων δὲ πᾶς τις, etc.

Εἰς τὴν ἐμὴν δέσποιναν οὐ χωρεῖ τόπος. A
Ἀλλ' ἡ κατ' αὐτὴν δόξα, καὶ τὸ νῦν κλέος
Ἅπασαν ἐπλήρωσε τὴν οἰκουμένην,
Καὶ πανταχοῦ φαίνει τε καὶ λάμπει πλέον
Τῆς κοσμολαμποῦς πανσελήνου λαμπάδος,
Ὥστε πρόδηλος πᾶσιν ἡ ταύτης χάρις,
Κἂν ἔνδον αὐτὴ τῶν ἀνακτόρων μένῃ.
Ἀλλ' ὦ μεγίστη κυρία τοῦ νῦν γένους,
(Πρὸς γάρ σε τρέψω τὸν βραχὺν τοῦτον λόγον,
Κἂν μὴ βλέπειν ἔχω σε) πῶς δέχῃ τάδε;
Ὦ τῶν τοσούτων ἐκγόνη βασιλέων,
Ὅσους ἀριθμεῖν οὐκ ἔνεστι ῥᾳδίως,
Τὸ σκῆπτρον ἡμῶν, ἡ [34] πρόνοια τοῦ κράτους,
Τῆς εὐγενείας λείψανον, τῆς πορφύρας
Κάλλιστον ἄνθος, χρῶμα τῆς ἁλουργίδος,
Ὀφθαλμὲ κόσμου, πλοῦτε, δόξα, λαμπρότης,
Πᾶν εἴ τι τερπνὸν ἄλλο τῶν τιμωμένων.
Ὦ τῶν καθ' ἡμᾶς πραγμάτων σωτηρία,
Ζωή τε τοῦ σύμπαντος εὐτυχεστάτη,
Οὕτω πλατύνου γῆς ἀπ' ἄκρων εἰς ἄκρα,
Φαίνουσα πᾶσιν ἐγγύθεν, καὶ μακρόθεν,
Οὕτως ὁρωμένη τε καὶ κεκρυμμένη,
Πλήρου τὰ πάντα φωτὸς ἀκραιφνεστάτου.
Οὕτω δὲ πυκνὰς πέμπε τὰς λαμπηδόνας,
Ἔχουσα συλλάμπουσαν ἐκ τοῦ πλησίον
Ἄλλην σεαυτήν, τὴν ἐμὴν μὲν δεσπότιν,
Σὴν δ' αὐταδέλφην γνησίαν, καὶ φιλτάτην,
Ἡ [35] συμμερίζῃ τοῦ κράτους τὰς ἡνίας.
Ἐπεύχομαι δὲ πλεῖστον ἐνταῦθα χρόνον
Ὑμῖν δοθῆναι, καὶ τὸ συγχαίρειν ἅμα·
Καὶ δὴ συνευφραίνοισθε, καὶ βλέποιτέ μοι
Καὶ τὸν φαεινὸν ἥλιον, καὶ φωσφόρον,
Τὸ κοσμικὸν φῶς, τὴν γαλήνην τοῦ βίου,
Ἔαρ τὸ φαιδρόν, τῆς χαρᾶς τὴν ἡμέραν,
Τὸν εὐγενῆ μέν, εὐτυχῆ δὲ δεσπότην,
Τὸν εὐτυχῆ μέν, εὐσεβῆ δὲ [36] καὶ πλέον,
Τῆς γῆς τὸ θαῦμα, τὸν μέγαν Μονομάχον·
Ὃν ἡ πρόνοια κοσμικῶν (35) κακῶν λύσιν
Ἔδειξεν ἡμῖν, καὶ καλῶν πάντων βρύσιν.
Οὕτως ἄλυπον ἐκπερῶσαι τὸν βίον
Ἔχοιτε τοῦτον λύχνον ἄλλον ἐν μέσῳ,
B Ἄσβεστον ἐκπέμποντα λαμπαδουχίαν,
Πρὸς ὃν βλέπουσαι νύκτα, καὶ μεθ' ἡμέραν
Ὁμοῦ τε συντέρποισθε, καὶ σώζοισθέ μοι.

NE'. *Εἰς τῇ μνήμῃ τῶν ἁγίων Σεργίου, καὶ Βάκχου ὅτε καὶ δῶρα ἔπεμψεν.*

Οἱ γειτονοῦντες μάρτυρες τοῖς δεσπόταις,
Ὡς γείτονας στέργουσι τοὺς ἐκ γειτόνων,
Φιλοβασιλεῖς ἐκ μακρῶν ὄντες χρόνων,
Καὶ συμφορὰς ἔλυσαν αὐτοῖς πολλάκις,
Ἀφαρπάσαντες ἐξ ὀλέθρων ἐσχάτων·
Ἐφ' οἷς παρ' αὐτῶν εὗρον ἀντιμισθίαν,
Τὸν πανσέβαστον τοῦτον οἶκον ἐνθάδε,
Ὃς εὐπρεπὴς μέν ἐστι δόξα τῷ κράτει,

famulo commune donum. Meæ dominæ unus non sufficit locus; sed ejus gloria famaque præsens totam replevit terram, et ubique resplendet fulgetque magis quam illuminantis mundum plenilunii fulgor. Unde, licet intra palatium maneat, omnibus ejus est manifesta gratia. Sed, o maxima præsentis generationis domina (ad te enim, etsi videre te non possim, brevem hunc sermonem vertam), quomodo hæc accipis? O tot edita regibus, ut eos numerare facile non sit, sceptrum nostrum, potestatis providentia, nobilitatis reliquiæ, flos purpuræ pulcherrime, muricis decor, ocule mundi, divitiæ, gloria, splendor, quidquid inter honoranda jucundum est! O rerum nostrarum salus, universitatisque felicissima vita, sic ab extremis ad extrema terræ pertinge, prope longeque lucens omnibus; sic visa et abscondita, cuncta puro lumine D reple. Sic vero densos emitte radios, habens in proximo collucentem aliam temetipsam, meam quidem dominam, tuam autem sororem germanam ac charissimam, cum qua partiris potestatis habenas. Deprecor autem ut hic multo tempore vobis manere concedatur, et simul gaudeatis. Certe, C collætemini videteque splendidum solem, atque luciferum, mundi lumen, vitæ serenitatem, lætum ver, lætitiæ diem; nobilem ac felicem dominum, magis adhuc pium quam felicem, terræ prodigium, magnum Monomachum; quem ad malorum solutionem mundanorum nobis providentiæ dedit, omniumque bonorum fontem ostendit. Sic absque tristitiæ peracta vita, lucernam hanc aliam habeatis mediam, quæ inexstinguibilem emittit claritatem, ad quam intuentes nocte dieque simul gaudeatis et salvemini.

LV. *In memoriam sanctorum Sergii, et Bacchi cum etiam dona misit.*

Martyres vicini regibus, ut vicinos, eos qui sunt in vicinitate diligunt, cum a longo tempore regum sint amici; et sæpe calamitates ab eis averterunt, ex ultimis ruinis eruentes. Unde invenerunt ab eis mercedem, hoc augustissimum templum, quod quidem est potestati gloria urbi decus, principibus custos. Hunc reges ditissime complectuntur, hunc venerantur venerandi principes, alium ex

[34] γρ. πρόνοια, τὸ κράτος. [35] γρ. συμμερίζῃ. [36] γρ. τό.

Matthæi Busti notæ.

(35) *Ὃν ἡ πρόνοια κοσμικῶν.* Audi vero quid de eodem Monomacho scribit Zonar. in Monomacho. Ἐκεῖνος τοίνυν ὁ ἀνὴρ αἴτιος τοῖς ἀπαθῶς λογιζομένοις κριθήσεται τοῦ τὴν ἑῴαν μοῖραν δουρὶ κυριευθῆναι βαρβαρικῷ. Cum enim provinciæ quædam essent immunes, quæ pro vectigalibus locorum angustias tuerentur, custodiis abolitis tributa iis imperavit: κἀντεῦθεν ἡ πρὸς τὰς Ῥωμαίας χώρας (provincias urbi Constantinopolitanæ, sive Novæ Romæ subjectas intelligit) ῥᾴστη τοῖς βαρβάροις πάροδος ἐγένετο.

Πόλει δὲ κόσμος, τοῖς δ' ἀνακτόροις φύλαξ·
Τοῦτον βασιλεῖς δεξιοῦνται πλουσίως,
Τοῦτον σέβουσιν οἱ σεβαστοὶ δεσπόται,
Ἄλλον παρ' ἄλλου τὸν τύπον δεδεγμένοι,
Καὶ τὴν ἀμοιβὴν τῶν ἐπ' αὐτοῖς θαυμάτων,
Τοῖς μάρτυσι νέμοντες ἐκ τοῦ πλησίον.
Οὗτοι φιλοῦντες ἔκπαλαι τοὺς τοῦ κράτους,
Μᾶλλον φιλοῦσι τοὺς καθ' ἡμᾶς δεσπότας,
Ὡς εὐσεβεστέρους τε καὶ σοφωτέρους.
Σοφώτεροι γάρ εἰσιν οἱ πρὸς ἀξίαν
Τὰ θεῖα τιμᾷν εἰδότες πάντων πλέον·
Οὗτοι κατευθύνουσιν αὐτῶν τὸ κράτος,
Αἴγλῃ [67] περιστέφοντε τῶν αἰτημάτων.
Οὗτοι κατ' ἐχθρῶν συμμαχοῦσι τοῖς φίλοις,
Καὶ προσφιλεῖς τιθεῖσι τοῖς ὑπηκόοις,
Πᾶσι προσηνεῖς, πᾶσιν ἠγαπημένους.
Οὗτοι δὲ καὶ νῦν, οἷάπερ φίλοι φίλοις,
Γνωρίσματα στέλλουσιν εὐνοίας τάδε,
Καὶ τοῦτον αὐτοῖς μηνύουσι τὸν τρόπον
Ἤδη παροῦσαν τὴν ἑαυτῶν ἡμέραν,
Καθ' ἣν θανόντες εὐκλεῶς οἱ γεννάδαι,
Δόξῃ κατεστέφθησαν, ὡς νικηφόροι,
Καὶ συγκαλοῦσιν εἰς μίαν θυμηδίαν,
Οὓς ἐξ ἔθους ἔχουσι τιμᾷν γνησίως·
Ὡς ἂν συνευφραίνοιντο τοῖς στεφηφόροις,
Κοινῶς ἑορτάζοντες οἱ στεφηφόροι.
Πείθεσθε τοίνυν, ὦ φαεινοὶ δεσπόται,
Καὶ τῆς χαρᾶς δέχεσθε τὴν κοινωνίαν,
Ἐνταῦθα μὲν νῦν ὡς φίλοι, καὶ πλησίον·
Ἐν οὐρανοῖς δὲ μικρὸν ὕστερον πάλιν,
Ὅταν λαβόντες ἄλλο βέλτιον στέφος,
Τούτοις τε συγχαίροιτε, καὶ τοῖς ἀγγέλοις.

A ΝϚ'. *Εἰς τὴν ἐν Εὐχαΐτοις εἰκόνα τοῦ βασιλέως.*

Καὶ τὸν κραταιὸν δεσπότην Κωνσταντῖνον,
Τῆς γῆς τὸ θαῦμα, τὸν μέγαν Μονομάχον
Ἐνταῦθα πρᾶξις εὐσεβὴς ἀναγράφει.
Τὰς δωρεὰς γὰρ τῶν πρὸ τοῦ βασιλέων
Σάλον παθούσας ἐξ ἐπηρείας μέγαν,
Χρυσῆς ὑπεστήριξε κίονος βάσει,
Τὸν χρυσόβουλλον ἀνταναστήσας λόγον,
Ὡς ἀντέρεισμα καρτερὸν πρὸς τὴν βίαν,
Δι' οὗ τὸ μέλλον ἀσφαλέστερον νέμει
Τῇ μάρτυρος πόλει τε καὶ [68] παροικίᾳ.
Ὅθεν δίκαιον ἀντιλαμβάνει γέρας,
Εἰς τοὺς καθ' ἡμᾶς ἐγγραφεὶς εὐεργέτας.

ΝΖ'. *Εἰς τὴν θήκην τοῦ τιμίου ξύλου τοῦ Χριστοῦ.*

B Σταυροῦ πάλιν φῶς, καὶ πάλιν Κωνσταντῖνος·
Ὁ πρῶτος οἶδε τὸν τύπον δι' ἀστέρων·
Ὁ δεύτερος δὲ τοῦτον αὐτὸν καὶ βλέπει,
Καὶ χερσὶ πισταῖς προσκυνούμενον φέρει.
Ἄμφω παρ' αὐτοῦ τὸ κράτος δεδεγμένοι,
Ἄμφω σέβουσιν αὐτὸν ὡς εὐεργέτην.

ΝΗ'. *Εἰς τὸν ἅγιον Θεοφύλακτον.*

Θεὸς φύλαξ σοι, τοῦτο γὰρ κλῆσιν φέρεις·
Ἐμοὶ δὲ καὶ σὺ, σὺν Θεῷ φύλαξ πάτερ,
Σώζων ἀσινῶς, ἀσφαλῶς διεξάγων,
Καὶ τὴν ζάλης γέμουσαν ἡμερῶν νόσον,
Ἣν εἰς τέλος πράϋνον εὐχῶν φαρμάκοις,
Καὶ πάντα μοι σύμπραττε πρὸς τὸ συμφέρον,
Ἔργοις βεβαιῶν τὴν ἐπώνυμον χάριν,
Ἐφ' ᾗ πεποιθὼς ἱστορῶ σε, καὶ γράφω.

C ΝΘ'. *Αἴνιγμα εἰς πλοῖον ἐξ ἑτέρου.*

Ζῶόν τι πεζὸν, ἀλλὰ νηκτὸν εὑρέθη,
Ἔμψυχον, ἀλλ' ἄψυχον, ἔμπνουν, ἀλλ' ἄπνουν,

alio recipientes exemplum, et prodigiorum in se factorum vicem sanctis martyribus e vicinia reddentes. Hi constitutos in potestate jampridem diligentes, nostros magis amant, reges ut magis pios magisque sapientes: sapientiores enim sunt qui juxta dignitatem divina plusquam cætera venerantur. Hi potestatem eorum, precum decore circumdantes, obfirmant. Hi cum amicis adversus hostes dimicant et subditis efficiunt gratos, omnibus bonos, cunctis gratos. Hi vero nunc quoque, velut amicis amici, hæc benevolentiæ signa mittunt ipsique hoc significant modo suum adesse diem, quo gloriose fortes defuncti, gloria sicut victores coronati sunt; et in unum advocant gaudium, quos sincere solent honorare, ut cum coronatis communem agentes festivitatem coronati congaudeant. Parete ergo, illustres domini, lætitiæque accipite consortium, hic quidem ut amici et vicini; in cœlis autem iterum paulo serius, quando meliorem aliam coronam accipientes, cum istis et angelis collætabimini.

LVI. *In regis imaginem Euchaitis exsistentem.*

Et potentem regem Constantinum, terræ prodigium, magnum Monomachum, hic pium opus inscribit. Antecessorum enim regum donationes, quæ magnam ex violentia tempestatem tulerant, in aureæ columnæ basi stabilivit, auream exstruens bullam, sicut forte contra vim munimentum, quo martyris urbi sedique futurum securius tribuit. Ideo justum recipit præmium inter nostros benefactores inscriptus.

LVII. *In thecam pretiosæ crucis Christi.*

Iterum crucis lumen et iterum Constantinus, qui primus vidit in cœlo typum: secundus autem hunc ipsum quoque cernit et fidelibus adoratum D manibus sustinet. Ambo, ab isto potestate accepta, istum ut benefactorem venerantur.

LVIII. *In sanctum Theophylactum.*

Deus tibi custos: hoc enim nomen geris. Mihi autem et tu cum Deo custos, pater absque damno servans, tuto dirigens et plenam tempestate mitigans ægritudinem, quam in finem precum remediis benignam, et omnia mihi prospera mecum operare, nominalem operibus gratiam confirmans; qua confisus refero ac scribo.

LIX. *Ænigma in navigium ex alio.*

Invenitur animal pedestre sed natatile; animatum, sed absque anima; inspiratum, sed absque

[67] γρ. περιστέφοντες τῶν ἰτημάτων. [68] γρ. παροιμίᾳ.

Ἕρπον, βαδίζον, καὶ πτεροῖς κεχρημένον.
Ἄκουε, καὶ θαύμαζε, καὶ δίδου λύσιν.

Ξ'. *Εἰς τὸν τὸ αὐτὸ δι' ἑτέρων, ὡς ἕτερόν τι προβάλλοντα.*

Ἐδεξάμην σε καινὸν οὐ φέροντά τι.
Οὐ πρόσφατος γάρ, ὥσπερ αὐχεῖς, ἀλλ' ὅλος
Ἕωλος, ἐξίτηλος ἐν λόγοις πάρει,
Νηὸς λυθείσης τῷ χρόνῳ σαπρὰ ξύλα,
Ὡς ναυαγός τις συλλέγων τε καὶ λέγων·
Ἄνθρωπ' ἄπελθε, τὴν σκάφην ἀνατρέπεις·
Φθείρειν γὰρ αὐτὴν μᾶλλον, ἢ σώζειν ἔφυς,
Κάκιστα πηγνὺς, ῥᾳδίως δ' ὅμως λύων,
Ἢ μᾶλλον εἰπεῖν, συνδιασπῶν τῷ χρόνῳ.
Οὕτω σέσηπεν ἡ σοφή σου πυθία·
Χρησμὸς δὲ καινὸς οὐδαμῶς· κενὸς δ' ὅμως· B
[69] Ἥρως δὲ δόξας, λῆρος εὑρέθης μόνον.

ΞΑ. *Εἰς τὸ Δεσποτικὸν αἷμα.*

Ἐν οὐρανοῖς μὲν προσκυνητὰς ἀγγέλους
Ἔδει τὸ λύτρον τῆς ἐμῆς ψυχῆς ἔχειν.
Ἀλλ' ἦν ἄμεινον, τὸ δι' ὃν παρεσχέθη,
Τοῦτον τὸ δῶρον προσκυνεῖν ἐν γῇ κάτω·
Ὅμως δὲ τοῦτο προσκυνοῦσι καὶ νόες,
Ἐνταῦθα σεπτῶς νῦν τεθησαυρισμένον.
Πρέπει γὰρ αὐτοὺς αἷμα τιμᾷν Δεσπότου
Εἰς ἓν δι' αὐτοῦ τοῖς βροτοῖς συνημμένους.

A ΞΒ'. *Εἰς τὴν Θεοτόκον* (36). *ὡς ἐν ὕπνῳ ἀπεκαλύφθη.*

Οὐκ ἦν καθεύδειν τὴν φιλάνθρωπον Κόρην,
Τῶν εὐσεβούντων ἀγρυπνούντων ἐν φόβοις.
Οὐδὲ προδοῦναι τοῦ κράτους τὰς ἡνίας
Εἰς χεῖρας ἐχθρὰς, δουλικὰς, καὶ βαρβάρους·
Ἀλλ' εἰς Δύσιν σπεύδουσα, καὶ πρὸς τὴν [70] Ἕω,
Τῷ γῆς κρατοῦντι συμμαχεῖ στεφηφόρῳ,
Εὔζωνον οὕτω τὸν δρόμον ποιουμένη·
Καὶ μαρτυροῦσιν οὓς ἀφυπνίζει φίλους.

ΞΓ'. *Εἰς τὴν αὐτήν.*

Δραμοῦσα τὸ πρὶν ἐξ Ἑῴας εἰς Δύσιν,
Καὶ σὺν δίκῃ κτείνασα τὸν μιαιφόνον,
Πρὸς τὴν ἑαυτῆς αὖθις ἐκτρέχει πόλιν
Ἡ παντάνασσα, καὶ τροποῦται βαρβάρους,
Νίκην ἀεὶ νέμουσα τῷ στεφηφόρῳ·
Ὅθεν παριστᾷ καὶ γραφεῖσα τὸν δρόμον.

ΞΔ'. *Εἰς τοὺς δύο ἁγίους Θεοδώρους* (37).

Ὡς ἀγχίνους ἦν ὁ γραφεὺς τῶν εἰκόνων.
Διπλοῦς γὰρ αὐτὸς, πνεῦμα, σάρξ τε τυγχάνων,
Διττοὺς ἑαυτῷ τοὺς ὑπερμάχους γράφει.
Τῷ μὲν τὸ σῶμα, τῷ δὲ τὴν ψυχὴν νέμων.

ΞΕ'. *Εἰς τινα τιμηθέντα ἐξαίφνης.*

Μυστογράφος χθὲς εὐγενὴς νεανίας,
Καὶ σήμερον πάρεστιν ἐξάκτωρ νέος.

spiritu; repens, gradiens, et alis utens. Audi, mirare, et da solutionem.

LX. *In eum qui idem aliis verbis, quasi aliud quid, proponit.* C

Excepi te nihil novi ferentem. Non enim recens, ut gloriaris, sed totus refotus, in sermonibus nugator ades, navis vetustate confractæ putrida ligna, veluti quis naufragus, colligens ac legens, Homo, recede, cymbam corrumpis. Potius enim natus es eam perdere quam servare, pessima connectens, faciliter autem solvens, vel, ut melius dicam, cum tempore discerpens. Ita putruit tua sapiens pythia: oraculum autem novum minime; vacuum vero. Heros visus, nugator tantum inventus es.

LXI. *In Dominicum sanguinem.*

In cœlis animæ meæ pretium angelos adoratores habere decebat: sed melius erat eum propter quem effusus est, ipsum in terra munus adorare. Verumtamen hoc quoque spiritus, hic honorifice nunc thesaurizatum, adorant: convenit enim eos venerari Domini sanguinem, per quem in unum mortalibus coaptantur.

LXII. *In Deiparam, ut in somnis revelata est.*

Non erat humanæ virgini quiescendum, dum pii vigilarent cum metu, nec in manus inimicas, serviles et barbaras, erant tradendæ potestatis habenæ. At in occasum et ad auroram festinans, cursu levi velocique veniens, cum domino terræ coronato dimicat: et testantur, quos amicos expergefacit.

LXIII. *In eamdem.*

Postquam ad occasum ex aurora cucurrit et merito trucidavit occisorem, ad suam iterum urbem excurrit regina potens, fugatque barbaros, victoriam semper coronato tribuens: unde quoque cursum exhibet depicta.

LXIV. *In duos sanctos Theodoros.*

Quam solers fuit harum imaginum pictor! Duplex enim ipse, spiritu carneque constans, duplices sibi D pingit auxiliatores, huic quidem corpus, illi vero animam tribuens.

LXV. *In quemdam ad honores subito elevatum.*

Mystographus heri nobilis juvenis erat, et hodie recens exactor est. Unum quidem transiit, aliud autem subito vertit; sed et hoc iterum non longo

[69] γρ. ἦρος. [70] Ἔσω.

Matthæi Busti notæ.

(36) *Εἰς τὴν Θεοτόκον.* Zonaras tom. III in Joanne Zimisca, scribit Theodorum τὸν ἐν μάρτυσι περιώνυμον imperatori contra Barbaros pugnanti auxilio fuisse: idque compertum esse ex insomnio religiosæ cujusdam feminæ Byzantinæ, cui sancta Maria apparuit. Ad hanc historiam fortasse alludit hic Joannes. Vide Zonar.

(37) *Εἰς τοὺς δύο ἁγίους Θεοδώρους.* Horum alter dictus est ὁ στρατηλάτης, alter vero Τήρων, ut distinguuntur in supra dicta novella Manuelis Comneni, et apud Damascenum monachum Studitem.

Τὸ μὲν παρῆλθεν, ἄλλο δ' ἦλθεν ἀθρόον
Καὶ τοῦτο δ' αὖθις μακρὸν οὐ μενεῖ χρόνον.
Ἀπῆλθεν ἡ χθὲς, ἡ δ' ἐνεστῶσα τρέχει,
Καὶ τὴν παροῦσαν αὔριον χθὲς [11] τις φράσει.
[12] Κἀνταῦθα τοίνυν, νῦν μὲν ἐξάκτωρ φίλος,
Δείξει δὲ τοῦτον ἄλλο τι χρόνος τάχα.
Ταῖς κλήσεσι δ' ἔπειτα συγκατασβέσει.
Τοιοῦτόν ἐστι πᾶν τὸ θνητὸν, καὶ ῥέον·
Σκιὰ κρατούσαις χερσὶν οὐ κρατουμένη.
Τίς [13] οὖν παρατρέχοντα ῥοῦν παραδράμοι;

ΞϚ'. *Εἰς τάφον.*

Κοινὸς τριῶν εἷς φιλτάτων οὗτος τάφος·
Μηδεὶς δὲ καὶ τέταρτον ἄλλον ἐμβάλοι·
Ἕξει γὰρ οὗτος, ὅστις ὢν που καὶ τύχοι,
Τόλμης ἀμοιβὴν, τὴν Θεοῦ φρικτὴν δίκην.

ΞΖ'. *Εἰς σχέδος* (38).

Τεσσαράκοντα συμμάχους θείους ἔχω,
Τεσσαράκοντα φράσσομαι παραστάταις.
Τίς πρὸς τοσούτους χεῖρας ὁπλίτας ἄροι;
Τίς πρὸς φάλαγγα μαρτύρων στήσοι μάχην;
Ὅρα σχιδευτὰ πρὸς τίνας μοι συμπλέκῃ,
Πόσῳ στρατῷ δὲ συμβαλεῖν τολμᾷς μάχην.

A

ΞΗ'. *Εἰς ῥέουσαν ὕδωρ* (39).

Ἔβλυσε καὶ πρὶν νᾶμα τῷ λαῷ πέτρα
Χριστὸν δὲ ταύτην μυστικοί φασι λόγοι,
Ὃς καὶ ποτίζει νέκταρ εἰς ἀφθαρσίαν.
Μήτηρ δὲ Χριστοῦ δευτέρα πάλιν πέτρα.
Ζηλοῖ τὸν υἱὸν, καὶ ῥέει ζωῆς ὕδωρ.
Πάντες δέχεσθε συντρέχοντες τὴν χάριν.

ΞΘ'. *Εἰς τὴν διὰ κινναβάρεως* (40) *χαραγὴν* [14] *τῶν σχεδῶν.*

Ἡ δεσπότου χεὶρ τοῦ σοφοῦ Μονομάχου
Ἀληθινὸν νοῦν ἐντίθησι τοῖς νέοις,
Ἄνθει καταχρώζουσα πορφυροχρόῳ,
Βασιλικῆς γνώρισμα λαμπρὸν ἀξίας.

Ο'. [*Εἰς τὸν τροπαιοφόρον.*

B

Πιστὸς βασιλεὺς, εὐσεβὴς αὐτοκράτωρ,
Σεβαστὸς ὀρθόδοξος ὁ Μονομάχος,
Τὸ πρὸς σὲ φίλτρον, οἷον ἐν ψυχῇ φέρω,
Ἔργοις ἔδειξα, λαμπρὲ τροπαιοφόρε,
[15] Ἅπαντα τὴν σὴν συναπαρτίσας χάριν,
Ὧν ἡ γραφὴ δεικνύουσιν αὕτη τοὺς τύπους,
Ἐμοὶ πρὸ πάντων μαρτυροῦσα τὸν πόθον,
Ἔπειτα ταῖς σαῖς πανσεβάστοις Αὐγούσταις.

mansit tempore. Abiit hesterna dies hodiernaque currit, et cras præsentem diem heri quis dicet? Attamen nunc quidem exactor est amicus, et aliud quid eum mox tempus ostendet; sed postea cum nominibus suis exstinguetur. Tale quidquid mortale est ac transitorium: umbra quæ potentibus manibus haud retinetur. Quis ergo superans fluentum superabit?

LXVI. *In tumulum.*

Trium delectissimorum unus communis est hic tumulus: nemo vero quartum adjiciat: habebit enim iste, quisquis et ubivis est, ausi retributionem, tremendam Dei justitiam.

LXVII. *In schedum.*

Quadraginta divinos auxiliatores habeo; quadraginta munior defensoribus. Quis adversus istos manus armatas tollet? Quis adversus phalangem martyrum sustinebit certamen? Vide, quibuscum congrediaris quantoque cum exercitu pugnam audeas inire!

LXVIII. *In fluentem aquam.*

Effudit quoque prius aquam populo petra: petram autem mystici dicunt sermones esse Christum, qui quoque nectar hauriendum propinat ad immortalitatem. Mater autem Christi rursum secunda petra Filium æmulatur, et aquam vitæ fundit. Omnes

C gratiam una accipite.

LXIX. *In signum ex cinnabari schedorum.*

Regis dextera sapientis Monomachi verum juvenibus animum indidit flore purpureo tingens illustre dignitatis regiæ signum.

LXX. *In tropæophorum.*

Fidelis rex, pius imperator, venerabilis orthodoxus Monomachus amorem erga te, qualem in corde gero, operibus demonstravi, illustris tropæophore, cunctis tui gratia completis, quorum hæc scriptura typos ostendit, mihi ante omnes de amore testimonium exhibens, deinde tuis venerabilibus Augustis.

[11] γρ. τι [12] Ισ. καὶ ταῦτα [13] Ισ. οὐ. [14] γρ. δίχην ναβαρέως χαραγήν. [15] γρ. ἅπασαν.

Matthæi Busti notæ.

(38) *Εἰς σχέδος.* Quid σχέδος sit aut etiam σχιδευτὰ, plane nescire me profiteor: mendum in utroque hærere arbitror, cui tamen non nisi alterius codicis beneficio subveniri possit. Quare conjectura omni supersedeo. Deploratos enim attingere vetat magnus magister.

(39) *Εἰς ῥέουσαν ὕδωρ.* De templo τῆς Θεοτόκου τῆς ἐν τῇ πηγῇ scribit Cedrenus in Basilio imperat., sed strictim: Nicephorus Callistus pluribus, *Ecclesiast. Hist.* lib. xv, cap. 25 et 36.

(40) *Εἰς τὴν διὰ κινναβάρεως.* Hic vero vota potius facienda videbantur, quam successus aliquis lætior sperandus. Neque sane mihi quidquam succurrebat sæpius quam illud Hecubæ apud Euripidem:

D

Ποῦ ποτε θείαν Ἑλένου ψυχὰν
Ἢ Κασάνδρας ἐσίδω, Τρῳάδες,
Ὥς μοι κρίνωσ' ὀνείρους.

Cujus quidem voti compos demum factus sum. Eodem enim fere momento, quo hæc pagina prælo subjicienda erat, ne quid inexpertum reliquisse videremur, virum longe eruditissimum dominum H. Savilium, quamvis occupatissimum interpellare libuit: neque sane meliori unquam damno frontem posui. Vixdum enim perlectis quatuor hisce versibus rem diu multumque frustra quæsitam felicissima conjectura momento expedivit, atque legendum esse (εἰς τὴν διὰ κινναβάρεως) certissime confirmavit, ex iis verbis, ἄνθει καταχρώζουσα πορφυροχρόῳ.

OA'. *Εἰς τὸν αὐτόν.*

Ἄλλων βασιλεύς, σὸς δὲ πιστὸς οἰκέτης,
1600 Ὁ τὸ κράτος σαῖς ἐκ Θεοῦ λιταῖς ἔχων,
Ἀδελφὸν οὖν δίδωμι τοῖς ὑπηκόοις
1602 Χαίρων ἐμαυτὸν (41) εἰς τὸ σοὶ δόξαν φέρειν,
Καὶ τὰς αὐγούστας, ὡς συνεργοὺς λαμβάνω,
Πρὸς τὴν ἴσην πρᾶξίν τε καὶ λειτουργίαν,
Ἀλλ' ἀντίδος, μέγιστε τροπαιοφόρε,
Ἅπασιν ἡμῖν τὴν ἄνω σκηπτουχίαν.

OB'. *Ἀμοιβαῖοι εἰς τὸν ἀσώματον*

Τίς τὴν ἄμορφον ἐξεμόρφωσε φύσιν;
Ἡ δοξάσασα τὸ στέφος Θεοδώρα.
Καὶ πῶς ἀνιστόρησεν ἄγνωστον θέαν,
Πίστις κατορθοῖ πάντα ταῦτα ῥᾳδίως.
Ποῖον δὲ μισθὸν ἡ πανευσεβὴς θέλει; B
Ποθεῖ πρὸ πάντων ψυχικὴν σωτηρίαν.
Ἀρχιστράτηγε, σπεῦδε, πλήρου τὸν πόθον
Ἡ πίστις [76] αὐτὴ [77] προξενήσει καὶ τόδε.

OΓ'. *Ἄλλοι εἰς τὸν αὐτόν.*

Ἔχουσα θερμὸν προστάτην ἐνταῦθά σε.
Ἡ πανσεβαστὸς αὐγούστα Θεοδώρα,
Ἐκεῖ πλέον σε προστατεῖν αὐτῆς θέλει,
Ἀρχιστράτηγε τῶν ἄνω στρατευμάτων,
Ὅταν βασιλεὺς οὐρανῶν κρίνων κάτω,
Τοὺς γῆς βασιλεῖς εἰς κρίσιν φρικτὴν ἄγῃ·
Ὅθεν παρ' αὐτῆς νῦν λαβὼν δῶρον τόδε,
Θερμῶς τότε πρόστηθι τῆς δωρουμένης.

OΔ'. *Εἰς δέησιν ὑπὸ τοὺς πόδας τοῦ Χριστοῦ κειμένου τοῦ βασιλέως, ὡς ἐκ τοῦ βασιλέως.*

Σὺ δεσπότην με τῶν σεαυτοῦ κτισμάτων,
Καὶ τῶν ἐμῶν ἄρχοντα συνδούλων ἔθου·
Ἐγὼ δὲ δοῦλος εὑρεθεὶς ἁμαρτίας,
Τὰς μάστιγάς σου, Δέσποτα κριτά, τρέμω.

OE'. *Ὡς ἐκ τῆς Θεοτόκου.*

Μήτηρ σε, τέκνον, ἱκετεύει Παρθένος,
Σὸν οὗτος ἔργον κἄν τι προσκέκρουκέ σοι,
Σὸν πλάσμα, σὸν ποίημα, σοῦ πλὴν οὐδένα
Θεὸν γινώσκει· δὸς σὺ τὴν σωτηρίαν.

OϚ'. *Ὡς ἐκ τοῦ Προδρόμου.*

Ἄνθρωπος ἦν, εὔσπλαγχνε, συγγνώμην ἔχε,
Ζῶον μὲν εὐόλισθον εἰς ἁμαρτίαν,
Ὅμως δὲ τὴν σὴν πίστιν οὐκ ἠρνημένον·
Ἡ πίστις αὐτὸν, μακρόθυμε, σωσάτω.

OZ'. *Ὡς ἐκ τοῦ Χριστοῦ.*

Αἰδώς τε μητρὸς καὶ παράκλησις φίλου
Κάμπτουσιν οὐχ ἄκοντα, καὶ πείθουσί με·
Εἰς τὴν χαρὰν εἴσελθε τοῦ σοῦ Κυρίου.

OH'. *Ἄλλοι εἰς τὸν Σωτῆρα ὡς ἐκ τοῦ βασιλέως.*

Τῶν ἀστάτων μὲν οὐδὲν αἰτήσαντί μοι
Ὅμως δέδωκας πάντα, Δημιουργέ μου,
Ζωὴν δὲ τὴν μένουσαν ἐξαιτουμένῳ
Μᾶλλον παρακλήθητι, καὶ δὸς τὴν χάριν

LXXI. *In eumdem.*

Aliorum rex, tuus autem fidelis servus, qui tuis precibus a Deo potestatem habeo, fratrem ergo do subditis, gaudens in hoc me tibi gloriam afferre, atque Augustas, ut auxiliatrices ad parem actum paremque liturgiam, assumo. Tu vero, maxime tropæophore, nobis omnibus regnum supernum vicissim concede.

LXXII. *Alternantes versus in incorporalem angelum.*

Quis infiguratam figuravit naturam? — Illa quæ coronam illustravit Theodora. — Quomodo explicavit visionem invisibilem? — Fides hæc omnia facile dirigit. — Quam autem mercedem piissima cupit? — Animæ salutem ante omnia desiderat. — Summe dux exercituum, euge, imple desiderium. — Fides ipsa hoc etiam præstabit.

LXXIII. *Alii in eumdem.*

Hic te fervidum defensorem habens venerabilis Augusta Theodora, illic te magis sibi cupit auxiliaturum, summe dux supernorum exercituum, quando rex cœlorum deorsum judicans terræ reges ad tremendum judicium aget: unde nunc ab illa hoc munere accepto, tunc fervide tuere donatricem.

LXXIV. *In orationem jacentis sub pedibus Christi regis (loquitur rex).*

Tu me regem creaturarum tuarum meorumque conservorum ducem posuisti: ego vero servus inventus peccati, castigationes tuas, Domine judex, timeo.

LXXV. *Tanquam a Deipara.*

Mater te, nate, suppliciter orat Virgo. Tuum opus est, etsi quid te læserit, tua creatura, tua factura; præter te nullum Deum agnoscit: tu da salutem.

LXXVI. *Tanquam a Præcursore.*

Homo erat, o misericors, indulgentiam habe; animal quidem ad peccatum erat proclive; verumtamen tuam fidem haud negavit: fides eum, o clementissime, salvum faciat.

LXXVII. *Tanquam a Christo.*

Honor matris et nomen amici me libentem flectunt et ad concessionem adducunt. O fidelis serve, gratiam istis tribuens, in gaudium tui Domini ingredere.

LXXVIII. *Alii ad Salvatorem tanquam ex rege.*

Caducorum quidem nihil postulante mihi omnia, mi Creator, dedisti: vitam autem manentem roganti magis adesto propitius et da gratiam.

[76] ἴσ. αὐτῇ. [77] γρ. προξενίσει.

Matthæi Busti notæ.

(41) *Χαίρων ἐμαυτόν.* Versum 1603, et reliquos qui hunc in manuscr. sequebantur quære num. 90, ibi πλουτοῦσι πολλοί, et sic deinceps usque ad finem libri.

ΟΘ'. *Εἰς στεφανωθέντας ὑπὸ Χριστοῦ.*

Οὐ χεὶρ κραταιὰ τοὺς κραταιοὺς δεσπότας [78]
Ἔστεψε Χριστὸς, καὶ παρέσχε τὸ κράτος.
Σὴ χρηστότης θάλασσαν οὐ κενουμένην
Ἔδειξεν αὐτοὺς πλουσίων χαρισμάτων,
Ὧν ἀφθόνως ἅπασα γῆ πληρουμένη,
Σοὶ τῷ βραβευτῇ τοῦ κράτους δόξαν φέρει.
Σὲ τὸν συνεργὸν ἱκετεύει τοῦ κράτους,
Ἀεὶ παρεῖναι, συμμαχεῖν, ἐνισχύειν,
Ζωὴν χορηγεῖν, καὶ χαρὰν τοῖς δεσπόταις.
Μάρτυς δὲ τούτων ἡ γραφὴ τῆς εἰκόνος.
Οἱ γὰρ μονασταὶ τῆς μονῆς τῆς τιμίας,
Τοῦ Σωσθενίτου (42) τοῦδε τοῦ πρωταγγέλου,
Πολλῶν τυχόντες δωρεῶν, καὶ πλουσίων,
Ταύτην ἀμοιβὴν τοῖς καλοῖς εὐεργέταις
Ἀντεισφέρουσιν, ἱστοροῦντες εὐτέχνως
Σὲ, Χριστέ μου, στέφοντα τούτους ἐνθάδε.

Π'. *Εἰς τὸν τοῦ βασιλέως τάφον ἐπιτύμβιοι.*

Ὄναρ τὰ θνητὰ πάντα, καὶ ματαιότης,
Εὔκλεια, δόξα, πλοῦτος, αὐτὸ τὸ κράτος.
Ὁ γὰρ πρὸ μικροῦ βασιλεὺς κεκλημένος,
Ὁ γῆς ἀκούων Κύριος, καὶ δεσπότης,
Καὶ ζῶν μὲν ἄλλον εἶχε μείζω δεσπότην,
Καὶ νῦν τεθνηκὼς ὡς κριτὴν τοῦτον μένει,
Λόγους ἀπαιτήσοντα τῶν πεπραγμένων.
Τέως δὲ νεκρός ἐστι, καὶ κωφὴ κόνις,
Ἄφωνος, ἄπνους, χοῦς μόνον λελυμένος.
Ἡ πρὶν δὲ δόξα, καὶ τὸ τοῦ θρόνου κράτος,
Τὰ σκῆπτρα, τὰ τρόπαια, καὶ στέφους κλέος,
Ἅπαντα ταῦτα, φεῦ, παρῆλθεν ἀθρόα,
Ὡς καπνὸς, ὡς ὄνειρος, ὡς ἄνθος χλόης.
Ἀλλ', ὦ χορηγὲ τῶν καλῶν, Θεοῦ Λόγε,
Ὁ δοὺς τὰ ῥευστὰ ταῦτα τῷ τεθαμμένῳ,
Σὺ καὶ τὰ κρείττω τῶν ἀπελθόντων δίδου.
Θεὸν γὰρ ἄλλον οὐκ ἔγνω, πλὴν σου μόνου,
Καὶ πρὸς σὲ πάσας ἔστρεφε τὰς ἐλπίδας,
Κἂν αὐτὸς ὡς ἄνθρωπος ἥμαρτηκέ σοι.
Ἡ πίστις οὖν, εὔσπλαγχνε, τοῦτον σωσάτω.

ΠΑ'. *Ἕτεροι ὡς ἐκ τοῦ βασιλέως.*

Ἔδει με, Χριστὲ, μηδὲ φῶς ἰδεῖν βίου,
Τὴν σὴν παροξύναντα μακροθυμίαν.
Ποία γὰρ ὠφέλεια (43) κερδῆσαι κόσμον,
Ψυχῆς δὲ [79] μικρὰν ἔσχον αὐτὸς φροντίδα·
Ἀλλ' ὥσπερ ἄλλον οὐκ ἔχων βασιλέα,
Οὕτω κατετρύφησα τῆς ἐξουσίας·
Τῶν σῶν δὲ σεπτῶν, δέσποτα, προσταγμάτων
Τὸ τῶν ἐμῶν προὔθηκα, φεῦ, θελημάτων,
Ὑφ' ὧν παχυνθεὶς καὶ πλατυνθεὶς ἐν βίῳ,
Ἄρτι στενοῦμαι τῷ βραχεῖ τούτῳ λίθῳ,
Εἰς ὃν γυμνὸς νῦν, ἀντὶ τῶν πάλαι θρόνων,
Καὶ τῶν ἀπείρων ὧν ἐπεκράτουν τόπων,
Ὥσπερ πένης τις δυστυχὴς ἀπερρίφην·
Τῆς πρὶν δὲ λαμπρότητος ἀντηλλαξάμην
Τὸ στυγνὸν, οἴμοι, τοῦτο τοῦ τάφου σκότος·

LXXIX. *In coronatos a Christo.*

Non manu potenti sunt potentes reges : coronavit Christus et præstitit potentiam. Tua bonitas ipsis mare non vacuum ostendit divitibus donis, quibus omnis terra copiose referta, tibi potestatis largitori gloriam defert. Te potestatis cooperatorem suppliciter rogat, ut semper adsis, bello succurras, robur addas, vitam et gaudium largiaris regibus. Testis autem horum est imaginis pictura : monachi enim hujus sancti recessus, sub hoc Sosthenito præside, multis ac divitibus cumulati muneribus, hanc vicem augustis benefactoribus referunt, artificiose memorantes te, mi Christe, istos ibi coronantem.

LXXX. *In regis tumulum epitaphium.*

Somnium vanitasque cuncta mortalia, fama, gloria, divitiæ, ipsa potestas. Qui enim paulo ante rex dicebatur, qui vocabatur terræ Dominus et Dominator, et vivens quidem alium majorem habebat Dominum, et nunc mortuus illum ut judicem exspectat factorum rationem reposciturum. Interea mortuus est exiguusque cinis, sine voce, sine spiritu, terrena solum congeries dissoluta. Anterior autem gloria, throni potentia, sceptrum, tropæa, coronæque decus, hæc omnia, heu! cito transierunt, ut fumus, ut somnium, ut flos feni. Sed, o chorage bonorum, Dei Verbum, qui hæc caduca dedisti sepulto, tu quoque meliora illis caducis tribue. Deum enim nullum præter te solum agnovit, et licet ipse sicut homo peccaverit in te, cunctas ad te spes convertit. Fides igitur eum, o clementissime, salvum faciat!

LXXXI. *Alii versus tanquam regis.*

Oportebat me, Christe, non videre lumen vitæ, qui tuam exasperavi longanimitatem. Quid enim profuit lucratum esse mundum? Animæ vero parum ipse curabam. Sed quasi regem alium non haberem, sic abusus sum potentia. Tuis sanctis legibus, Domine, meas, eheu! prætuli voluntates, quibus incrassatus et deceptus in vita, nunc sub hoc brevi lapide premor in quem nunc nudus, præteritorum loco thronorum, omniumque locorum quibus potiebar, sicut pauper miserabilis projectus sum. Splendoris autem loco præcedentis tristes, eheu! tumuli hujus tenebras commutavi; heri rex, heri in gloria magnus, heri terræ marisque domi-

[78] γρ. μή. [79] γρ. παράν.

Matthæi Busti notæ.

(42) *Τοῦ Σωσθενίτου.* Sosthenium monasterium Michaeli archangelo sacrum fuisse scribit Cedrenus, apud quem nominis rationem videre potes, ut etiam apud Nicephor., *Eccles. Hist.* lib. VII, c. 50.

(43) *Ποία γὰρ ὠφέλεια.* Post hunc versum deesse videtur aliquid cujus sententia talis fuit: Τὴν σάρκα τὴν δύστηνον ἐξ ὄγκου τάλας χλιδῇσαι πᾶν ποίησιν ἐξησκημένην.

Ὁ χθὲς βασιλεύς, ὁ χθὲς ἐν δόξῃ μέγας, A
Ὁ χθὲς δοκῶν γῆς, καὶ θαλάσσης δεσπότης.
Τοιοῦτον ἐτρύγησα τῆς ἁμαρτίας
Ἐνταῦθα καρπόν· τῶν δ' ἐκεῖ πλείων φόβος,
Ἐξ ὧν με ῥῦσαι, δημιουργὲ Χριστέ μου,
Ῥῦσαί με τῇ σῇ δωρεὰν εὐσπλαγχνίᾳ,
Ἥτις με θάλπει, καὶ πρὸς ἣν βλέπω μόνην,
Ἄλλη γὰρ ἐλπὶς οὐδαμοῦ σωτηρίας.

ΠΒ'. *Ἕτεροι.*

Οἴμοι τὸ κέρδος τοῦ ταλαιπώρου βίου·
Ἔζησα μικρὸν ἐν πολυστρόφοις τύχαις,
Εἶδον τὰ τερπνὰ πάντα καὶ τἀναντία,
Πρὸς δόξαν ἤρθην ἐκφυγὼν ᾅδου πύλας,
Καὶ βασιλεὺς ἤκουσα, φεῦ, καὶ δεσπότης·
Τανῦν ἐγὼ μὲν ἐν στενῷ κεῖμαι λίθῳ,
Ἄψυχος, ἄπνους, εἰς κόνιν λυθεὶς μόνην.
Ἐκεῖνα δ' ἦν ὄνειρος, οὐδέν τι πλέον·
Ἀλλ' ὁ πλάσας με ταῖς ἀχράντοις χερσί σου,
Ἀνάπλασον πάλιν με τὸν λελυμένον,
Καὶ δὸς βοηθὸν χεῖρα, δός μοι κειμένῳ,
Καὶ δεῖξον αὖθις φῶς τὸ σόν, πλαστουργέ μου.

ΠΓ'. *Ἄλλοι.*

Σὺ βασιλεύς, Ὕψιστε, καὶ σὺ δεσπότης,
Ζωῆς ὑπάρχων Κύριος, καὶ θανάτου·
Ἐγὼ δὲ θνητὴν ἐκ φθορᾶς λαβὼν φύσιν,
Μέλλων τε θᾶττον εἰς φθορὰν ὑποστρέφειν,
Μάτην βασιλεὺς (44) ὠνομαζόμην ἄρα,
Χαίρων ὀνείροις, καὶ σκιαῖς ἀσυστάτοις,
Ἃ πρὸς μικρὸν τέρψαντα καὶ παίξαντά με
Ἀπῆλθον, ἐξέπτησαν ἐν βραχεῖ χρόνῳ·
Ἐμοὶ δ' ἀφῆκαν τὰς ἐπ' αὐτοῖς εὐθύνας,
Καὶ τοὺς λόγους, φεῦ, τῶν κακῶς πεπραγμένων,
Οὓς μὴ [30] βαρύνῃς, δημιουργέ μου τότε,
Ἀλλ' ὡς κριτὴς εὔσπλαγχνος, ἱλάσθητί μοι.

ΠΔ'. *Ἕτεροι.*

[Ὢ] τῶν ματαίων καὶ κενῶν φρονημάτων,
Πρόσκαιρος ὢν ἄνθρωπος ἐφρόνουν μέγα.
Καὶ γῆς βραχὺς χοῦς, γῆς ἐπεσκόπουν ἄκρα,
Ζητῶν τὰ κύκλῳ τῆς ὅλης οἰκουμένης
Εἰς ἓν συνάψαι τοῖς ὅροις τοῖς τοῦ κράτους·
Ἀλλ' ἐκράτησεν ἡ πρὸ τοῦ κρατουμένη,
Καὶ πρὸς στενὸν μέρος τι συγκλείσασά με
B Ἐνταῦθα τέφραν ἀντὶ δεσπότου φέρει.
Σὺ δ' ὁ πλάσας με ταῖς ἀχράντοις χερσί σου,
Ἀνάπλασον πάλιν με πρὸς σωτηρίαν,
Καὶ τοῖς βλέπουσι συμπαθῶς μου τὸν τάφον
Φάνηθι καὶ σὺ συμπαθὴς ἐν τῇ κρίσει.

ΠΕ'. *Εἰς τὴν εἰκόνα τῶν τριῶν ἁγίων, ἣν ἐδωρήσατο τῷ ἁγίῳ Γρηγορίῳ.*

Ἐμοὶ τί μεῖζον τῶν ἐμῶν διδασκάλων,
Ὧν οὐδὲ κόσμον πάντα προκρίνειν ἔχω,
Ὅμως δὲ φίλτρον ἀνδρὸς ἡγιασμένου.
Αἰδοῖ κρατῆσαν οἴχεται τούτους ἄγον·
Ἀλλ' ἐντρύφα μοι τῷ καλῷ δώρῳ, πάτερ,
Ἥδιστα τόνδε τὸν συνώνυμον βλέπων,
Καὶ τοὺς συναυγάζοντας αὐτῷ φωσφόρους·
Ἐμοὶ δ' ἀπ' αὐτῶν μικρὸν ἐξαιτοῦ σέλας,

nator apparens! Talem ibi peccati fructum messui; sed de illis major est metus. E quibus libera me, creator mi Christe, libera me tua gratuita misericordia, quæ me recreat et ad quam unam respicio: spes enim alia salutis non est ulla.

LXXXII. *Aliud.*

Triste miserabilis vitæ commodum! Paulisper in variis fortunis vixi; omnia secunda adversaque vidi; ad gloriam, inferni faucibus ereptus, elevatus sum; atque rex et dominus, eheu! sum appellatus. Nunc in angusto lapide jaceo, inanimis, absque spiritu, in cinerem solutus. Illa vero somnium erant et nihil amplius. Sed, o tu, qui me tuis intemeratis manibus plasmasti, rursum plasma me solutum, et da manum adjutricem mihi jacenti, et iterum, mi plasmator, tuum lumen ostende.

LXXXIII. *Aliud.*

Tu rex et dominator es, o Altissime, vitæ pariter et mortis dominus. Ego vero, qui mortalem ex corruptione naturam acceperam et in corruptionem cito rediturus, frustra regis nomen habui, somniis levibusque gaudens umbris, quæ, postquam me paulisper delectaverunt atque luserunt, in brevi tempore evolaverunt. Mihi autem de ipsis ra- C tionem reddendam, sicut et de male gestis, eheu! reliquerunt; quam tu, Creator, tunc non aggravas; sed, ut judex misericors, miserere mei.

LXXXIV. *Aliud.*

O vanæ inanesque cogitationes! Homo cum essem temporarius, magna cogitabam, et brevis terræ particula, ad extrema terræ conjiciebam oculos, ea quæ totius orbis circuitu continentur, in unum intra limites potentiæ coaptare quærens. Sed possedit ante possessa et me in angustam partem inclusum, hic cinerem pro dominatore gestat. Tu vero qui me tuis intemeratis manibus formasti, ad salutem me reforma, meumque tumulum cum compassione cernentibus, videaris et tu compatiens D in die judicii.

LXXXV. *In trium sanctorum imaginem, quam sancto Gregorio dederat.*

Mihi quid meis majus magistris, quibus nec universum mundum anteponerem? verumtamen hominis sancti dilectio, pudorem vincens, abit istos abducens. Nihilominus hoc pulchro dono delectare, pater, jucundissime tuum hunc synonymum et collucentes cum ipso luciferos contemplans. Mihi autem ab ipsis parvam exposce flammam, quæ me

[30] γρ. βαρύνεις.

Matthæi Busti notæ.

(44) *Μάτην βασιλεύς.* Versum 456 et reliquos qui in exemplari sequebantur quære num. 40; ibi Δαβὶδ μελῳδῶν.

Ἀεὶ κατευθῦνόν με πρὸς σωτηρίαν.
Τούτου γὰρ οὐδὲν βούλομαι λαβεῖν πλέον.

ΠϚʹ. *Εἰς τὴν εἰκόνα τοῦ βασιλέως, καὶ τοῦ πατριάρχου.*

Οἱ προκριθέντες τῇ σοφῇ Θεοῦ κρίσει
Ἄρχοντες ἡμῶν, καὶ γραφαῖς τιμητέοι.
Ὁ μὲν γὰρ ἄρχει σωμάτων ἀνθρωπίνων
Ψυχῶν δὲ ποιμὴν οὗτος ἐκλελεγμένος·
Ἄνωθεν ἄμφω τὸ κρατεῖν εἰληφότες,
Ἄμφω καλῶς ἄρχουσι τῶν ὑπηκόων.
Ὅθεν γραφέντες, τοῦ κράτους τοὺς αἰτίους,
Καὶ προστάτας ἔχουσι συγγεγραμμένους.

ΠΖʹ. *Εἰς τὸν προφήτην Δανιήλ.*

Θῆρες λέοντες ἦσαν ἐχθροί σοι πάλαι·
Ἀνὴρ Λέων δὲ νῦν σὸς οἰκτρὸς οἰκέτης.
B
Ὡς οὖν παρ' αὐτῶν οὐδὲν αὐτὸς ἐβλάβης,
Οὕτω προφῆτα, τοῦτον ἐκ βλάβης ῥύου.

ΠΗʹ. *Ὑπὲρ ἑαυτοῦ πρὸς Χριστόν.*

Πολλὴ χάρις σοι τῶν λόγων, Θεοῦ Λόγε,
Οἷς εὐδόκησας δωρεάν με πλουτίσαι·
Ὑφ' ὧν λογισμοῖς σώφροσι κεχρημένος,
Ἔταξα ῥητὰ ταῖς ἐμαῖς χρείαις μέτρα,
Ἀρκεῖν ἔμοιγε ταῦτα κρίνας τὰ τρία,
Τροφὴν, σκέπην, στέγην τε καὶ μηδὲν πλέον,
Δι' ἃ κλονεῖται πᾶσα σήμερον κτίσις·
Ἐπείπερ ἐξήμειψεν ἡ τρυφῆς βία
Τὴν χρῆσιν αὐτῶν εἰς παράχρησιν πάλαι.
Χρῆσιν δ' ἔγωγε τὴν ἀναγκαίαν ἔχων
Ὑπερπερισσεύω τε καὶ χαίρω πλέον
Τῶν τοῖς ἀπλήστοις ἀντεπαντλούντων πίθοις. C
A
Τί γὰρ τὸ κέρδος τῶν ἀμετρήτων πότων,
Τοῖς εἰς ἄπαυστον δίψος ἐκκεκαυμένοις;
Διαῤῥαγεῖεν πρῶτον ἂν τῇ πλημμύρᾳ,
Ἢ τοῦ πάθους ἴαμα προσλάβοιντό τι·
Ἐπεὶ δὲ τοῦτο συμφορὰ μισουμένη,
Τὸ μηδὲ διψᾷν κρεῖττον, ἢ τὸ μετρίως.
Ἐφ' ᾧ λαβὼν ἄνωθεν αὐτὸς τὴν χάριν,
Καὶ σύντομον σχὼν τῶν ὀρέξεων πέρας,
Πολλὴ χάρις σοι τῶν λόγων λέγω, Λόγε,
Οἷς εὐδόκησας δωρεάν με πλουτίσαι,
Πρὸς οὓς τὸ πλεῖστον ἀσχολῶν τῶν φροντίδων,
Εἰς τἄλλα τὸν νοῦν δυσχερῶς [81] ἐπιστρέφω,
Οἷς ἐντρυφῶν νύκτωρ τε καὶ μεθ' ἡμέραν.
Ἄλλης τρυφῆς ἥκιστα ποιοῦμαι λόγον.
Ἀρκεῖ γὰρ αὕτη ψυχαγωγεῖν πλουσίως,
B
Βρύουσα πᾶσαν ἡδονήν τε καὶ χάριν.
Πλὴν ἀλλ' ἄγοις οὕτω με, καὶ φέροις, Λόγε,
Ἄτρεπτον, ἀκλόνητον, ἡδραιωμένον,
Εἴσω μένοντα τῶν τεταγμένων ὅρων,
Ὡς ἄνθεσι μέλισσαν ἐν βίβλοις στρέφων,
Ὡς τέττιγα δρόσῳ με τοῖς λόγοις τρέφων,
Μόνοις τε πείθων τοῖς παροῦσιν ἐμμένειν,
Καὶ μηδὲν αἰτεῖν ἄλλο πλὴν σωτηρίαν,
Εἰς ἣν με θᾶττον προσλάβοις εὐεργέτα,
Κἂν μηδὲ [καὶ] νῦν σφόδρα δυσκόλως ἔχω.
Κρείττων γὰρ εὐπλοίας τε καὶ κούφων πόνων
Ὅρμος ποθεινὸς, καὶ τὸ τῶν πόνων τέλος,
Ὧν μοι τυχεῖν γένοιτο ῥᾷστα, Χριστέ μου.

ΠΘʹ. *Περὶ ἑαυτοῦ πρὸς τὸν Χριστόν.*

C
Πολλὴ χάρις σοι τῶν λόγων, Θεοῦ Λόγε,

semper ad salutem dirigat: hoc enim amplius nihil accipere volo.

LXXVI. *In imaginem regis et patriarchæ.*

Qui sapienti Dei judicio duces nostri erant præfecti, tabulis etiam honorandi erant. Hic quidem enim humanis dominatur corporibus; animarum autem pastor ille fuit selectus. Desursum ambo dominatione accepta, ambo pulchre subditis præsunt. Unde depicti, potestatis auctores et defensores habent una depictos.

LXXXVII. *In Danielem prophetam.*

Feri leones erant olim inimici tibi: vir autem Leo nunc tuus est miserandus servus. Quemadmodum igitur ab eis ipse non læsus es, ita hunc, pro- D pheta, a malo libera.

LXXXVIII. *Pro semetipso ad Christum.*

Multæ tibi gratiæ, Dei Verbum, ob verba quibus me gratis locupletare dignatus es. E quibus sapientes deducens rationes, rationales meis necessitatibus disposui regulas, sufficere mihi judicans hæc tria, cibum, vestitum, ac tugurium, ampliusque nihil ex his, propter quæ turbatur hodie omnis creatura: siquidem diliciarum vis usum eorum in abusum jampridem commutavit. Usum autem ego necessarium habens, superabundo magisque gaudeo quam qui doliis immensis abundant. Quid enim commodi in conviviis immoderatis iis qui in sitim inexstinguibilem exarserunt? Rumperentur prius in redundatione, quam vitio quoddam adhiberent remedium. Cum autem hoc tristis est necessitas, non sitire satius est quam immoderate sitire. Ideo gratia desuper accepta stricteque refrenatis desideriis ipse tibi dico: Multæ gratiæ tibi, Verbum, ob verba quibus me gratis locupletare dignatus es; ad quæ plerasque curas assidue verto, dum alia ægre mente recogito; in quibus nocte dieque delicias carpens, novæ voluptatis minimam habeo rationem. Illæ enim, totam voluptatem totamque gratiam infundentes, animam ditissime ducere sufficiunt. Verumtamen ita me ducas et feras, Verbum, immobilem, constantem, inconcussum, intra præscriptos manentem fines, ut floribus apem in litteris me versans, ut rore cicadam me verbis enutriens, mihi suadens solis esse contentum præsentibus nihilque expetere nisi salutem, ad quam me cito, etsi nunc non multo graver tædio, beneficus assumas. Præstat enim felici navigatione desideratus portus, levibusque laboribus laborum cessatio: quæ mihi, Christe, utinam prompte eveniant!

LXXXIX. *De semetipso ad Christum.*

Multæ tibi gratiæ, Dei Verbum, ob verba qui-

[81] γρ. ἐπιτρέψω.

Οἷς εὐδόκησας δωρεὰν με πλουτίσαι.
Πολλὴ χάρις σοι τοῦδε τοῦ τερπνοῦ βίου,
Καὶ τῆς ἔμοιγε φιλτάτης ἀπραξίας.
Ἴσως ἄδοξός ἐστιν, ἀλλ' ἐλευθέρα·
Ἴσως κρότων ἄμοιρος, ἀλλὰ καὶ φθόνων·
Κτῆσίς τις οὐ πρόσεστιν; οὐδὲ φροντίδες,
Αἳ μᾶλλον ἐκτήκουσι σάρκας δεσπότου,
Ἢ τῶν προσόντων ἡ μετουσία τρέφει·
Ἄπεστι κέρδος; ἀλλὰ καὶ μοχθηρία,
Ἡ πάντα κέρδους ἐξανιχνεύει πόρον,
Ἡ κερμάτων χνοῦν οἶδεν ἐκλείχειν μόνη.
Οὐ προσκυνεῖ τις, οὐδὲ θωπεύει τάχα·
Οὐ προσκυνοῦμεν οἷα θῶπες οὐδένα·
Ἀλλ' [82] εὐγενεῖς ἅπαντες ὡς κατ' εἰκόνα.
Προεδρία ποῦ; καὶ [83] προσεδρεία πότε,
Ἧς πολλαπλῆν σύνοιδα τὴν ἀηδίαν,
Πρὸς τὴν ἐκείνης ἡδονὴν μετρουμένην;
Πλοῦτος ῥέει; πῶς; οὐχὶ καὶ παραῤῥέει;
Μάλιστα καὶ τίς ἀστάτου φίλου λόγος;
Ἔα πλανᾶσθαι τοὺς θέλοντας· [84] εὐκόμως·
Σὺ δ' εὖ βεβηκὼς, κτῆμα τοιοῦτον πόθει,
Ἀεὶ πεφυκὸς τῷ φιλοῦντι προσμένειν.
Ἀλλ' ὄγκον αἴρει· καὶ καταστέλλει πάλιν,
Ὡς πνεῦμα φύσης ἀσκὸν ἐστερημένον.
Ἀλλὰ τρυφὴν δίδωσιν· [ἀλλὰ] καὶ φθόνην
Ὢ ποῖον εἶπας! καὶ γὰρ οὐ ψευδῶς ἔφην.
Σὺ δ' ἐξέταζε τἄλλα τῶν κακῶν ὅσα,

A Ἐν οἷς ὁ πλοῦτος δεξιοῦται τοὺς φίλους.
Τίς οὖν συνήσει; τίς διοπτεύσει τάδε;
Πολλὴ χάρις σοι τῶν λόγων Θεοῦ Λόγε,
Οἷς εὐδόκησας δωρεὰν με πλουτίσαι,
Οὓς ἀξίωμα, πλοῦτον, εὔκλειαν, θρόνον,
Καὶ πᾶν ὅτι κράτιστον ἡγοῦμαι μόνους.
Οἳ τὰς ὀρέξεις τῶν ἐμῶν θελημάτων
Ῥεμβασμὸν οὐκ ἐῶσι πάσχειν ῥᾳδίως
Πίνοντες αὐτοὶ πάντα ψυχῆς πόθον,
Ὡς τοὺς ποταμοὺς ἡ θάλασσα τοὺς πέριξ·
Εἰ μή τι σαρκὸς ἀσθενείᾳ προσλάβοι,
Ὡς τέλμα, μικρὸν ἐκτραπὲν ῥείθρου μέρος.
Ἐξ ὧν ἔγωγε τὰς ἀφορμὰς λαμβάνων,
Τούτους ἐμαυτῷ τοὺς νόμους [85] ἔχω γράφειν,
Ἐν οἷς κρατοῦμαι (45), καὶ κρατῶ τῶν ὧν [θέμις.

B

Ϙ'. Εἰς ἑαυτόν.

Πλουτοῦσι πολλοί (46)· παῦε, καὶ τί; μοι λόγος;
Πτωχοὺς γὰρ ἕξει πάντας ἐξ ἴσου τάφος,
Ἀβροὺς, μέσους, ἥττους τε καὶ πενεστάτους.
Τανῦν δὲ παῖξαι μικρὸν αὐτοῖς ἐνδίδου,
Ἕως κενὰς φέροντες αἴσθωνται χέρας.
Πολλοὺς θρόνοι φέρουσιν ὑψηλοὺς ἄνω·
Ἐγὼ δὲ γῆθεν ἔκπαλαι πεπλασμένος,
Εἰς γῆν τε νεύω, καὶ κάτω ζητῶ μένειν.
[86] Πολλῷ δὲ τὴν ἔπαρσιν ἐκκλίνω φωτὶ,
Μή πως σκοτωθεὶς ὑψόθεν χαμαὶ πέσω,

bus me gratis locupletare dignatus es. Multæ tibi gratiæ ob hanc jucundam vitam et mihi charissimum otium. Ingloria f rsitan est, sed libera; forsitan plausuum expers, sed et invidiæ. Possessio non est? neque curæ, quæ magis carnes potentis extenuant, quam redundantium participatio nutrit. Abest lucrum? Sed quoque labor, qui cunctam lucri viam obsidet, qui tantum scit nummorum delibare superficiem. Nemo forte adorat? At neque blanditur: neminem ut adulatores adoramus; sed omnes quantum ad imaginem nobiles sunt. Ubi præeminentia? Et tunc sollicitudo cujus de cætero bene novi incommoda, ad jucunditatem ejus accommodata? O divitiæ fluunt? Quomodo? Nonne etiam præterfluunt? Maxime; et quæ inconstantis amici ratio? Sine errare volentes. Tu vero bene fundatus hanc exopta possessionem, quæ semper

D diligenti permanere solet. Sed fastum extollunt; et rursum deprimunt, ut Spiritus utrem acre privatum. Sed libidines excitant: verum et consumptionem. O qualia dixisti! At vero non mendacia locutus sum. Tu vero recense quot sint alia mala, quibus fortuna complectatur amicos. Quis

C igitur intelliget? Quis hæc considerabit? Multæ tibi gratiæ, Dei Verbum, ob verba, quibus me gratis locupletare dignatus es, quæ sola dignitatem, divitias, famam, thronum, et quodcumque optimum, existimo; quæ meæ placita voluntatis non faciliter errare sinunt; ipsa totum animæ desiderium, sicut mare circumdantes fluvios, potantia; nisi quid carnis debilitate præsumat, sicut cœnosus lacus, aliquam fluenti deviam partem; ex quibus ego rationes assumens, illas mihimetipsi leges habeo scribendas, quibus contineor et eorum quæ licita sunt facultatem habeo.

XC. *In semetipsum.*

Divitiis abundant multi. — Cur hoc dico? Pauperes enim cunctos æqualiter habebit tumulus, divites, mediocres, inferioresque ac pauperrimos. Nunc autem eis paululum ludere permitte, donec se manus vacuas habere sentiant. — Multos in altum sublimes evehunt throni. — Ego vero de terra olim plasmatus, ad terram inclino deorsumque manere volo. Multo splendore circumdatam

[82] *γρ.* εὐγενῶς. [83] *Ἴσ.* προσεδρεῖαι πόθι, ὧν πολλ. δὲ φωτὶ τὴν ἔπαρσιν ἐκκλίνω. [84] *Ἴσ.* εὐκόλως. [85] *Ἴσ.* γράφειν ἔχω. [86] *Ἴσ* πολλῷ

Matthæi Busti notæ.

(45) *Ἐν οἷς κρατοῦμαι.* Versum 340 quære num. 71, ibi καὶ τὰς αὐγούστας ὡς.

(46) *Πλουτοῦσι πολλοί.* Litteræ a et b repræsentant personas Dialogi cujus umbram hic habes. Numeros sequentibus in margine frustra apponere nolui. Nulla enim inter libros impressos et cod. manusc. occurrit amplius differentia quantum ad ordinem.

Τῆς αὐθαδείας ἀξίαν διδοὺς δίκην· A
Ὅθεν ταπεινὴν ἀσφάλειαν ἐκλέγων,
Πεζῇ βαδίζοι πεζὸν ὢν ζῶον φύσει·
Πᾶσι μὲν οὐκ ἄποπτος ὡς ἐκ τῶν ἄνω,
Πολλοῖς δὲ καὶ κάτωθεν ὢν ἐγνωσμένος,
Ὃ μεῖζον οἶδα μᾶλλον εἰς εὐδοξίαν,
Ὅταν τις αὐτὸς ἐκ ταπεινοῦ χωρίου
Πρὸς ὕψος ἐκτείνοιτο, καὶ δοκῇ μέγας,
Ὥσπερ κολοσσὸς μῆκος οἰκεῖον [87] φέρων,
Καὶ μηδὲν εἰς ἔπαρμα χρῄζων τοῦ τόπου.
Ὅσοι δὲ κομπάζουσι βαθμοῖς, καὶ θρόνοις,
Οὗτοι κολοιῶν οὐδέν εἰσι βελτίους
Μέγα φρονούντων ἐν πτεροῖς ἀλλοτρίοις,
Ὧν ἡ πάλιν ψίλωσις αἰσχύνει πλέον.
Τῶν [88] προσθέτων γὰρ χρωμάτων τῇ συγκρίσει,
Εἰς μεῖζον ἐξάγουσι τὴν ἀμορφίαν. B
Ἀλλὰ [89] κροτήσει πᾶς ὄχλος τοὺς ἐν μέσῳ.
Εἰπὼν ὄχλον, βέλτιστε, μὴ ζήτει πλέον.
Ὄχλος γὰρ οὐδὲν ἄλλο, πλὴν ὄντως ὄχλος,
Βοὰς ἀτάκτους τοῖς κρατοῦσι προσνέμων,
Ὡς πρόσφορον [90] μείλιγμα τῆς ἐξουσίας,
Πλέον δὲ μηδὲν συντελῶν τῶν χρησίμων,
Μᾶλλον μὲν οὖν μέγιστα καὶ βλάπτειν ἔχων.
Φυσᾷ γὰρ αὐτοὺς τοῖς ἐπαίνοις πολλάκις,
Πείθων ἀκούειν ὡς ἀληθεῖς τοὺς λόγους.
Οἱ δ' εἰσὶν οὐδὲν, πλὴν μόνον κενοὶ ψόφοι,
Ἐπηρεασταὶ τῶν κενῶν φρονημάτων,
Ψεῦσται, πλάνοι, γόητες, ἀνδράσι γέλως,
Βόθρος δ' ἀνάρθροις, οἷς ὁ πιστεύων ἄνους.
Κραυγῆς δὲ πολλῆς οὐ πάνυ φροντιστέον· C
Καὶ ψῆρες ὀξύφωνον, ἀλλὰ κουφόνουν.
Τούτοις λογισμοῖς, καὶ λόγοις
Ἄγων ἐμαυτὸν [91], ἐκπεραίνω τὸν βίον.

ϟΑ'. *Εἰς ἑαυτόν.*

Ἕλκουσι βαθμοί· πρόσσχες, ἀθρόα ζάλη·
Ψῆφοι φέρονται· συστροφὴ καταιγίδων·
Θρόνοι καλοῦσιν· ὦ κυβερνῆτα, βλέπε·
Ὁρᾷς ὅσος κύκλωθεν ἠγέρθη κλύδων;
Σπεῦσον, βοήθει· κλύζεταί σοι τὸ σκάφος.
Λαβοῦ [92] τάλαν τάχιστα τῶν σῶν οἰάκων.
Λαβοῦ, λογισμὲ, πρὶν [93] παραχθῶμεν βίᾳ.
Ἢ πού τι κἀμὲ συμπονεῖν ἐπιτρέπεις;
Ὡς οὖν κελεύεις πείθομαι. Καὶ δὴ λέγε·
Σὺ τὴν σεαυτοῦ κοσμίως βάδιζέ μοι.
Ἀρκεῖ γὰρ ἂν κάλλιστα καὶ ταύτην δράμῃς.
Βαθμῶν δ' ἐκείνων καὶ θρόνων πρὸς οὓς πτύρῃ,
Πολλοὶ μὲν ἦσαν ἐγκρατεῖς χθὲς, καὶ πάλαι,
Πολλοὶ δ' ἔσονται συῤῥέοντες τῷ χρόνῳ,
Ὧ καὶ συνεκλείπουσι πάντες ἐν μέρει,
Ἕως καταντήσωσιν εἰς κοινὸν τέλος,
Μηδὲν παρ' αὐτῶν κερδάναντες ἄλλο τι,
Πλὴν τὰς ἐπ' αὐτοῖς εὐθύνας, καὶ τοὺς λόγους,
Πλέον πικραίνειν ὕστερον πεφυκότας,
Ἢ σήμερον τέρπουσι τοὺς κεκτημένους.
Τέρπουσι γὰρ [ἀλλ'] ὥσπερ ἄνθρακες βρέφη,
Τοὺς πρὸς μόνον τὸ στίλβον ἐκθαμβουμένους,
Καὶ μὴ σκοποῦντας ὡς ἔχει καὶ τὸ φλέγον,
Πρὶν ἂν παθών τις νοῦν ἐνέγκοι, καὶ μάθοι.
Ἔστω, καλῶς εἴρηκας. Ἀλλὰ γὰρ πόθεν
Τὸ σὸν τάλαντον ἐμπορεύσῃ τοῦ λόγου;

devito celsitudinem, ne forte cæcitate perculsus, justam superbiæ pœnam luens, humi cadam: unde humilem eligens securitatem, pedibus animal pedestre gradior, omnibus quidem haud perspicuus tanquam e superioribus, sed multis deorsum notus: quod melius ad gloriam esse scio, quando quis ipse ex inferiore loco ad altitudinem ascendit et magnus apparet, uti colossus suam gerens celsitudinem et nihil ad elevationem a loco mutuans. Quicumque vero gradibus et thronis superbiunt, hi nihil meliores sunt corvis, qui pennis gloriantur alienis, et rursum istis nudati majori contumelia confunduntur: factitiorum enim colorum comparatione, majorem præsentant informitatem. — Sed D his qui sunt in publico plaudet omnis turba. — Turbam audiens optime, non amplius require: turba namque nihil aliud est, quam vera turba, clamores incompositos, tanquam proprium potestatis lenimen, potentibus distribuens, nihil autem ad utilitatem conficiens, imo nocere antiquissimum habens. Illos namque sæpe laudibus inflat, et quasi veros suadet audire sermones; isti vero nihil sunt nisi vani strepitus, vanarum proditores cogitationum, mendaces, seductores, impostores, publicus risus, puteus autem debilibus, quibus confidit amens. De multo vero strepitu non omnino curandum est: sturnus quoque crepitans imbecillus est. His ego rationibus et argumentis me regens, vitam perago.

XCI. *In seipsum.*

Trahunt honores; cave, turbo velox. Suffragia feruntur: conspirant tempestates. Throni vocant: o gubernator, intuere. Videsne quantus surrexit fluctus? Festina, succurre; immergitur cymba. Ocius, infelix, tuum accipe gubernaculum; accipe, ratio, priusquam vi opprimamur. Numquid et me vocas ad collaborandum? Ut jubes, pareo. Dic ergo. Tu sapienter tuam ambula viam: sufficit enim si eam probe percurras. Graduum autem illorum ac thronorum quos reformidas, multi quidem heri pridieque potentes erant, multi vero concurrent cum tempore, quocum etiam cuncti deficiunt in vicem, donec ad communem pervenerint finem, nihil aliud ex illis lucrati nisi de eis rationes reddendas, magis autem ad crastinam ducunt amaritudinem, quam hodie possidentes lætificant. Lætificant enim, sed velut carbones infantes, qui solum mirantur nitorem, nec considerant esse simul ignem, donec patiens aliquis mentem advertat et discat. — Esto; pulchre dixisti. Sed quomodo tuo verbi talento negotiaberis? — Quali verbi talento, habens verbum!

[87] γρ. φέρω. [88] γρ. προσθέντων. [89] γρ. κρατοῦσι. [90] γρ. μέλιγμα. [91] ἐκπεραίνων. [92] γρ. τάλαντα τῷ. [93] γρ. παραχῶμεν.

Ποῖον λόγου τάλαντον οὐκ [94] ἔχων λόγον;
Οὕτω [95] καμόντων ὡς ὁρᾷς τῶν ὀργάνων,
Ὡς μηδὲ λεπτὸν φθέγμα πέμπειν εὐκόλως.
Τοσοῦτον ἐκράτησε τῶν πρώην ὕθλων
Ἡ νῦν με συστέλλουσα παιδαγωγία,
Ὑφ' ἧς πέπαυμαι τοῦ θεατρίζειν μάτην,
Καὶ πολλὰ ληρεῖν ἐν σχολαῖς καὶ συλλόγοις·
Εἴσω δὲ νεύων, μετριάζω πρὸς λόγους,
Μηδὲν περιττὸν, μηδ' ἄκαιρον ἐκφέρων,
Μόνοις δὲ φωνὴν τοῖς ἀναγκαίοις νέμων.
Οὕτω τε σαίνων, καὶ λεαίνων τὴν νόσον,
Τὸ ζωτικόν μοι πνεῦμα συνθάλπω μόλις.
Ἄλλως τε [96] καὶ πάλαι τις ἦν εὐγλωττία,
Καὶ καρπὸν οὐκ ἄχρηστον ἐξήνεγκέ σοι,
Καλῶς γεωργήσασα πολλοὺς τῶν νέων·
Πάντας γὰρ οὐ τίθημι, μὴ καὶ κομπάσω·
Πλὴν ἀλλὰ πλείστους ἦρεν ἐκ μαθημάτων,
Πλείστοις δὲ καὶ πρὸς ἦθος εἰσήνεγκέ τι·
Οὗ μᾶλλον ἡ παίδευσις εὐτυχεστέρα
[97] Τούτων περιττῶν ἐν λόγοις κομψευμάτων.
Τούτους ἔγωγε τοὺς σοφισθέντας νέους,
Κέρδος μέγιστον τῷ ταλάντῳ προσφέρω·
Ὧν νῦν θεωρεῖς ἔστιν οὓς διδασκάλους,
Βαθμοῖς τε λαμπροῖς ἐμπρέποντας ἀξίως·
Ἀργοῦντα δ' ἄρτι μηδαμῶς μέμφουσί με.
Ξηρὸς γάρ εἰμι τῇ πυρώσει τοῦ πάθους,
Καὶ πραγματείας, ὡς γεωργίας, ξένος.
Ὅθεν σχολάζων προστέτηκα ταῖς βίβλοις,
Εἶναι μαθητὴς, οὐ διδάσκαλος θέλων·
Ῥᾷον γὰρ οἶδα τοῦτο πολλῷ τῷ μέσῳ,
Καὶ πᾶσιν ἄλλοις ἀσφαλέστερον τρόποις.
Κρύψεις δέ σου τὸν λύχνον ἐν τῇ γωνίᾳ;
Τί τοῦτο φῂς, ἄνθρωπε; πῶς [98] καλεῖς λύχνον
Τὸν οὐκ ἔχοντα τὸ προσῆκον φῶς λύχνῳ;
Ἦν λύχνος, οἶδα· καὶ γὰρ οὐκ ἀρνητέον·
Ἀλλ' εἰς τροφὴν ἔλαιον ἀρκοῦν οὐκ ἔχων,
Ἐψυγμένην δείκνυσι τὴν θρυαλλίδα·
Ἧς τῷ μαρασμῷ, καὶ τὸ τοῦ φωτὸς σέλας,
Ἀμυδρὰ φαῖνον οὐκ ἔχει λαμπηδόνα.
Συνασθενεῖ γὰρ καὶ λόγος τῷ σαρκίῳ,
Ὥσπερ παθούσῃ μουσικὸν μέλος λύρᾳ.
Τὸ φωτὸς οὖν μοι λείψανον τηρητέον
Μετ' ἀσφαλείας ἔνδον ἐγκλείσαντί που,
Καὶ τῶν ὑπαίθρων πνευμάτων ἀπωτάτω,
Μὴ παντελῶς μοι σβεσθὲν ἐν βραχεῖ λάθοι.
Αὐτὸς δὲ λύχνον ἄλλον ἐν μέσῳ τίθει,
Ὅστις κύκλῳ τοσοῦτον ἐκπέμψει σέλας,
Ὅσον σὺ βούλει, μὴ δεδοικὼς τὴν σβέσιν·
Ἴσον κακὸν γὰρ, φῶς τε συγκλείειν μέγα,
Καὶ μικρὸν αὖθις εἰς ὕπαιθρον ἐξάγειν.
Ἅλις γὰρ, ἂν σύμμετρον αὐγάζῃ τόπον,
Ἅλις δὲ, κἂν ζῇ καὶ διαυγείας δίχα.
Ἴσως γὰρ εἰς ἔναυσμα (47) συμβάλοιτό που,
Κἂν αὐτὸ μηδὲν πρὸς τὸ νῦν φαίνειν ἔχῃ,
Ὡς ἡ καθ' ἡμᾶς ἀδρανεστάτη φάσις.
Πῶς οὖν σε δόξα πρὸς μέγιστον ἐξάροι,
Οὐκ ἐνδιδόντα τῇ φορᾷ τῆς ἡμέρας;
[99] Μέν', ὦ ταλαίπωρ' (48) ἀτρέμα σοῖς ἐν τόποις.

Ita enim laboraverunt, ut vides, organa, ut nec debilem vocem faciliter emittam. Adeo præteritis nugis prævaluit quæ me nunc regit disciplina! Qua ducente, theatrum frustra tenere multaque in scholis et colloquiis effutire cessavi; meditando vero sermonibus temperor, nihil superfluum, nihil absurdum proferens, solis vero necessariis vocem tribuens. Sic blandiens ac demulcens morbum, vix mihi vitalem spiritum accendo. Aliud vero erat olim quædam facundia; fructumque tibi non inutilem, multis juvenibus præclare institutis tulit: omnes enim non cito ne gloriari videar. Verumtamen multos in scientiis instituit, multisque ad morum normam aliquid attulit, cujus educatio istis exuberantibus in verbis illecebris multo felicior est. Hos equidem sapienter edoctos juvenes ut lucrum maximum ad talentum adjicio; quorum nunc quosdam vides magistros clarisque merito fulgentes honoribus. Potiantem vero nunc me haud redarguunt: aridus enim sum incendio morbi, ac negotiis civilibus sicut agriculturæ alienus. Unde voluminibus vaco discipulus, haud magister esse volens. Istud enim multo facilius esse scio necnon circa omnia tutius. — Abscondesne tu tuam in angulo lucernam? — Quid dicis, homo? Quomodo lucernam vocas, cum qui non habet lumen lucernæ conveniens? Erat lucerna, scio; hoc enim non negandum est: sed ad nutrimentum, sufficiens non habens oleum, exstinctum ostendit ellychnium; cujus consumptione, luminis quoque fulgor, obscure lucens, claritatem non habet. Languescit enim sermo cum corpusculo, sicut cum mala lyra cantus. Reliquum ergo lumen mihi custodiendum est intus cum securitate includenti longissimeque a flaminibus apertis tenenti, ne penitus exstinctum mihi brevi subripiatur. Ille enim aliam in medio ponit lucernam, qui tantum orbicularem fulgorem emittit, quantum cupis, exstinctionem non timens: par enim malum est magnum occludere lumen, et parvum in apertum producere; satis est enim si modicum illustret spatium, etsi sine splendore vivat. Forte enim ad accensum quopiam proficeret, etsi nihil ad lucendum ipsum habeat, sicut nostra debilis locutio. — Quomodo ergo ad summum

[94] γρ. ἔχω. [95] γρ. καμνόντων. [96] γρ. κἀ... [97] γρ. τοῖς τῶν. [98] γρ. καλεῖς. [99] γρ. ἡ μὲν ὦ ταλ.

Matthæi Busti notæ.

(47) *Ἴσως γὰρ εἰς ἔναυσμα.* Συμβάλοι τόπου, non erat ferendum: neque enim συμβάλλειν uspiam significat, Conducere vel conferre: in media voce sæpissime, in qua significatio activi reflectitur plerumque in ipsum agentem.

(48) *Μέν' ὦ ταλαίπωρ'.* Electra apud Euripidem in Oreste fratrem jam furentem sic affatur: *Μέν' ὦ ταλαίπωρ' ἀτρέμα σοῖς ἐν δεμνίοις· Ὁρᾷς γὰρ*

Ὁρᾷς γὰρ οὐδὲν ὧν νομίζεις φασμάτων.
Οὕτω δέ μοι σκόπησον, ὡς σαφῶς μάθοις.
Τί δόξαν εἶπας; οὐχὶ τὴν πλήθους πλάνην,
Ἣν καὶ πλανῶνται, καὶ πλανῶσιν ἐξίσου;
Οὐδὲν πρὸς ἡμᾶς τοῦτο τοὺς ἠσθημένους·
Πάλαι γὰρ ἴσμεν, τίς μὲν ἀκριβεστάτη,
Τίς δ' αὖ ματαία δόξα, καὶ ψευδεστάτη·
Πρὸς οὖν ἐκείνην πάντα [1] συντείνων πόθον
Ἥκιστα χαίρω τῇδε τῇ ψευδωνύμῳ,
Δίκαια ποιῶν. Τίς γὰρ εἰδώλου λόγος,
Ἐξὸν πρὸς αὐτὴν τὴν ἀλήθειαν βλέπειν;
Καθ' ἣν ἐγὼ μέγιστον εὑροίμην κλέος,
Αἰωνίως τέρπον με, καὶ πληρεστάτως.
Τὸ νῦν δὲ μικρὸν τοῦτο, καὶ πρὸς ἡμέραν
Τοὺς ὡς μέγα στέργοντας αὐτὸ παιζέτω,
Ἕως ἀποπτὰν πάντας ἀθρόον φύγοι,
Πεισθέντας ὀψὲ [2] ταὐτὰ κἀκείνους λέγειν.
Εὖγε, κρατοῦμεν· οὐκ ἔστι τρικυμία·
Ἐξημέρωται πόντος ἠγριωμένος,
Ἐξ οὐρίας ὁ πλοῦς τε τῷ σκάφει πάλιν.
Θάῤῥει, λογισμέ· σὺν Θεῷ γὰρ ἐμπλέεις,
Παρ' οὗ τὸ νικᾷν ἐν ζάλης καιροῖς ἔχεις.

ϞΒ'. *Παλινῳδία πρὸς ταῦτα μετὰ τὴν χειροτονίαν.*

Οὐκ ἔστιν ἡμῖν ἀτρεκὴς οὗτος λόγος.
Ποιητικῶς γὰρ λάζομαι μῦθον πάλιν,
Οὐδ' ἐμπεδοῦμεν τὰ πρὸ τοῦ δεδογμένα·
Ἐπεὶ βροτοῖς πᾶς εὐμετάβλητος λόγος.
Ἐρῶ δὲ μᾶλλον, ὡς ὁ μὲν λόγος μένει,
Ἡ πραγμάτων φύσις δὲ τὴν τροπὴν ἔχει.
Ἄνθρωπος ὤν, ἄνθρωπε, μηδὲν φῇς μέγα.
Οὐ πείσομαι γὰρ τοῦτο· λῆρος κομπάσαι,
Ἕως τις ἐμπνεῖ, καὶ τὸν ἥλιον βλέπει.
Μάρτυς δὲ τούτων αὐτὸς οὗτος ὁ γράφων,
Παθών, μαθών τε, καὶ παλιλλογῶν τάδε·
Ὃς χθὲς μὲν ἄλλα καὶ φρονῶν ἦν, καὶ γράφων,
Ὄναρ θεωρῶν, ὡς ἔοικεν, οὐχ ὕπαρ,
Τὴν μέχρι παντὸς ἐκτροπὴν τῶν πραγμάτων·
Καὶ τὴν παροῦσαν εὖ καθεστῶσαν βλέπων,
Τὴν αὔριον μάταιος οὐκ ἐπεσκόπει.
Μέσην τε τὴν θάλασσαν εἰσέτι πλέων,
Ὡς ἐντὸς ὅρμων ἐθρασύνετο φθάσας.
Τοιοῦτον ἡ βλάπτουσα τὸν νοῦν κουφότης
Πείθει νομίζειν, ὡς ἑαυτοῦ τις κρατεῖ,
Καὶ τὸν βίον τίθησιν, ὡς [3] αὐτῷ φίλον.
Τὸν πάντα δὲ στρέφοντα πανσόφοις λόγοις,
Καὶ πάντας εὐθύνοντα πρὸς τὸ συμφέρον,
Οὐκ ἐννοεῖν δίδωσιν, ὡς οὐ φευκτέος,
Ἕως λαθών τις ἐμπέσοι, καὶ νοῦν λάβοι·
Ὃς κἀμὲ πάντα τὸν πρὸ τοῦ γλυκὺν βίον
Ἀπραγμόνως ζήσαντα, καὶ γαληνίως,
Πάλαι τε χαίρειν πᾶσι τοῖσδ' εἰρηκότα,
Βαθμοῖς, προπομπαῖς, ἀξιώμασι, θρόνοις,
Αὐτῇ κακῶν ζάλῃ τε καὶ τρικυμίᾳ,
Ὧν ἐμπέπλησται πᾶσα δόξα τοῦ βίου,
Ἤδη τε νικᾷν εἰς τέλος πεπεισμένον,
(Ὡς ἄν τις ἔνθεν οἷς προγέγραπται τότε,

gloria te ducet, non diei tributo contribuentem? — Placide, infelix, remane in locis tuis: nihil enim ex phantasmatibus vides. Sic autem considera, ut manifeste erudiaris. Quid gloriam dicis? Nonne multitudinis errorem, quo pariter decipiuntur ac decipiunt? Nihil hoc ad nos: olim enim didicimus, quæ perfecta, quæ vana fallaxque sit gloria: Ad illam igitur omne contendens desiderium, minime de hac male vocata gaudeo. Et merito. Quænam enim de idolo ratio habenda est, cum ipsam veritatem prospicere licet? Apud quam utinam maximum inveniam splendorem, æterne pleneque me delectantem! Illud autem quod modicum ac momentaneum est, amantes ipsum quasi magnum aliquid ludat, donec e conspectu plane fugiat omnes, sero doctos et ipsos eadem dicere: — Euge, præstamus: jam non est tempestas. Quiescit exasperatus pontus, navique cursus iterum prosperus datur. Macte, ratio; Deo duce, qui te victorem in tempestatum angustiis præstabit, navigas.

XCII. *Palinodia super his post ordinationem.*

Non est rectus nobis hic sermo: poetice namque resumo dicta, nec ante prolata confirmo. Etenim mortalibus est mutabilis omnis sermo. Dicam vero potius sermonem quidem manere, sed rerum naturam subire mutationem. Homo cum sis, homo, nihil magni dicas: non enim hoc credam: nugæ jactitantur, dum quis spirat ac solem aspicit. Testis autem istorum, qui quæ passus didicit ac ista refert; qui quidem heri alia sentiebat ac scribebat, somnium videns, ut apparet, non realem visum, rerum omnimodam explicationem et præsentem videns confirmatam, crastinam vanus non intuebatur, et medio mari navigans, ut jam in portum ingressus, securus erat. Sim mentem ludens mobilitas reputare suadet quemque sui dominum esse vitamque, sicut ipsi bonum est, statuere. Illum autem qui cuncta sapientibus vertit rationibus, et omnes ad utilitatem dirigit, non cogitare dat, utpote qui non fugiendus est, donec quis absconditus cadat, et mentem sumat. Qui me quoque, qui totam vitam quietam duxi, jamdudumque his omnibus valedixeram, gradibus, pompis, dignitatibus, thronis, ipsi tempestati turbinique malorum, quibus cuncta vitæ gloria repletur, et jam in fine vincere confidebam (tanquam ut quis hinc quibus præ-

[1] γρ. συντεῖνον. [2] γρ. ταῦτα [3] γρ. αὐτῷ.

Matthæi Busti notæ.

οὐδὲν ὧν δοκεῖς σάφ' εἰδέναι. Atque eusdem versus contra stolidum illum antiquitatis contemptorem Thessalum opportune usurpavit Galenus lib. I. de Methodo, hæc insuper attexens, ὄνειρον ὀρέστειον διηγῇ, Θέσσαλε.

Μᾶλλον δ' ἐκεῖθεν οἷς προπέπρακται μάθοι) A
Καὶ δὴ πρὸς ὕψος χεῖρας ἐξαίροντά με,
Καὶ δὴ κρατοῦντα σύμβολον νίκης μέγα,
Φθάσας κραταιᾷ χειρὶ νῦν συλλαμβάνει,
Καὶ τὴν ἄκαμπτον καρδίαν κάμψας βίᾳ,
Ἄγει, φέρει τε, καὶ τίθησιν εἰς μέσον,
Τὸν ἐκφυγεῖν δόξαντα πᾶν ἤδη μέσον.
Τῶν πρὶν δ' ἐκείνων ἀστάτων ἐνυπνίων,
Καὶ τῶν λογισμῶν, οἷς ἐμαυτὸν ἐκράτουν,
Κατεσκέδασται σύγχυσίς τις, καὶ ζόφος,
Οὕτω Θεοῦ σφήλαντος αὐτοὺς ἀθρόον,
Οὕτω Θεοῦ φύραντος ἀῤῥήτῳ τρόπῳ,
Καὶ πάντα συγχέαντος, ὡς ἀγνωσίᾳ
Σέβοιμεν αὐτὸν, ὥς τις εἶπε τῶν πάλαι
Ἀλλότριος μὲν (49), πλὴν καλῶς δοκῶν φάναι.
Τοῦ θαύματος γὰρ ἔνθεν αὐτῷ τὸ πλέον, B
Ἐκ τῆς ἀβύσσου τῶν ἀδήλων κριμάτων,
Ὧν εἶδεν οὐδεὶς τοὺς ἀποῤῥήτους λόγους·
Οἷς εἶξα κἀγώ· καὶ τί γὰρ παθεῖν ἔδει,
Εἰς τὸν δυνάστην ἐμπεσόντα τὸν μέγαν;
Οὐκοῦν ἐκάμφθην, καὶ κρατηθεὶς ἅπαν,
Ὑπῆλθον ἤδη τοῦ ζυγοῦ τὸ φορτίον·
Καὶ μάρτυς εἰμὶ τοῦ πανισχύρου κράτους,
Ὃ ῥᾷστα πᾶσαν ἐκβιάζεται φύσιν,
Κἂν σκληρότης τις αὐτόχρημα τυγχάνοι
Ἀλλ' εἴ τις αὐχεῖ στεῤῥὸς εἶναι τὰς φρένας,
Καὶ τοῖς λογισμοῖς ἀσφαλῶς βεβηκέναι.
Ἐντεῦθεν ἂν παίδευσιν ἀρκοῦσαν λάβοι,
Μὴ σφόδρα θαῤῥεῖν, μηδὲ πιστεύειν ἄγαν,
Ὢ, τοὶ, ἑαυτοῦ χρήσεται πάντω, νόμοις.
Ἄλλος γὰρ ἡμῖν, ὃς τὸ πᾶν ἔχει κράτος,
Παρ' οὗ μόνον δεῖ προσφυὲς ζητεῖν πέρας
Ἅπαντας ἡμᾶς παντὸς ἔργου, καὶ λόγου,
Παντὸς σκοποῦ τε καὶ λογισμοῦ, καὶ δρόμου.
Ἐπεὶ καθ' αὐτὸν οἶδεν οὐδεὶς οὗ τρέχει,
Πρὶν ἂν θανών τις πεῖραν ἕξοι τῶν ὅλων,
Ἀρχῆς ὁμοῦ, τέλους τε καὶ τῶν ἐν μέσῳ·
Ἃ χρὴ σκοποῦντας εὐλαβεστέρως ἔχειν,
Ἀεὶ τὸ μέλλον χρηστὸν ἐξαιτουμένους.

ϞΓ'. *Εἰς τὴν τοῦ νομοφύλακος νεαράν.*

Αὐτὸς σκοπήσας πρᾶγμα κοινῇ συμφέρον,
Αὐτὸς βασιλεῖ τὸ σκοπηθὲν γνωρίσας,
Αὐτός τε πείσας, αὐτός ἐστιν ὁ γράφων.

B ϞΔ'. *Εἰς τὸν δεύτερον λόγον τὸν εἰς τὸν τροπαιοφόρον.*

Μιᾶς ὁ μικρὸς ἔργον ἑσπέρας λόγος·
Ὅθεν βραχύς τε καὶ τὰ πρὸς τέλη νόθος,
Εἴπερ δίκαιον λοιδόρως καλεῖν νόθον,
Τὸν ἐξ ἀδελφοῦ μοῖραν ἠρανισμένον.
Ἑνὸς γὰρ ἄμφω πατρὸς ὄντες οἱ λόγοι,
Ἀδελφικῶς θαῤῥοῦσι τὴν κοινωνίαν.

ϞΕ'. *Ὅτι ἀπέστη (50) τῆς συγγραφῆς τοῦ χρονογράφου.*

Ὁ συγγραφεὺς ψεῦδος μὲν οὐκ εἴρηκέ πω,
Ψεύσαιτο μέντ' ἂν ἔν γε τοῖς λοιποῖς λόγοις
Οὕτω φιλούντων τῶν κελευόντων τάδε,
Ὧν τοῖς ἐπαίνοις ἐντρυφῶν τὸ βιβλίον,
Ὅμως [a] ἔδοξεν ἐνδεέστερον λέγειν·

scriptus sit, potius autem illinc, quibus sit prædestinatus, discat,) cum jam in altum manus tendebam et magnum victoriæ symbolum occupabam, ipse manu forti præveniens corripit; et, indomitum vi domans animum, agit, fert, et in medium ponit illum qui jam omne publicum effugisse sibi plane videbatur. Istorum autem incertorum somniorum et rationum quibus me continebam evanuit confusio quædam et obscuritas, ita Deo statim ea subvertente, ita Deo ineffabili modo confundente cunctaque miscente, ut ignorantia veneremur eum, sicut ait antiquorum quidam, extraneus, sed qui optime dixisse videtur. Ipsi namque præsertim miratio venit ex occultorum abysso judiciorum, quorum nemo novit ineffabiles calculos. Quibus et ego cessi. Utquid enim dolerem ante Regem magnum cadens? Igitur domitus sum et omnino victus jugi onus jam subegi. Et testis sum validissimæ potentiæ, quæ cunctam naturam, etsi maxima durities insit, facile subjicit. Attamen si quis se firmo animo esse gloriatur, et rationibus se firmari credat, exinde sufficiens accipere potest documentum, ut non nimis confidat nec nimis speret se suis legibus omnino fruendum. Alius enim nobis est, qui cunctam C habet potentiam, a quo tantum nos omnes proprium finem omnium, operis, sermonis, propositi, rationis et cursus, quærere oportet. Nemo enim, priusquam moriatur omniumque initii, finis, et mediorum experientiam habuerit, scit quo vadat. Quæ considerantes decet nos agere circumspecte, semper utilia deprecantes futura.

XCIII. *In Nomophylacis novellam.*

Ille qui rem omnibus utilem vidit, ipse qui visam regi manifestavit, et ipse qui suasit, ipse est qui scribit.

XCIV. *In secundum sermonem in Tropæophorum.*

Unius opus vesperæ parvus sermo: unde brevis est, et in eis quæ sunt ad finem nothus, si quidem D justum est injuriose vocare nothum, qui partem ex fratre sortitus est. Unius enim patris ambo cum sermones sint, fraterne communitate confidunt.

XCV. *Cum a scriptura chronographi destitit.*

Scriptor mendacium quidem nusquam dixit: mentiretur autem in reliquis sermonibus, ita amantibus qui jubent ista, quorum laudibus etsi tumescat libellus, non tamen sufficientia dicere visus est. Facultas enim plausuum satietatem nescit. Hæc

[a] γρ. ἔδοξαν.

Matthæi Busti notæ.

(49) Ἀλλότριος μέν. Eurip. Hecub.

(50) Ὅτε ἀπέστη τῆς. Pro τοῦ χρονογράφου reponerem libenter τοῦ Μοναχοῦ. Cupio enim audire eum παλινῳδοῦντα πρὸς τὴν κολακείαν τὴν ἀνέδην οὑτωσὶ γεγενημένην.

Ἐξουσία κρότων γὰρ οὐκ οἶδεν κόρον.
Οὐκοῦν ἀφείσθω ταῦτα τοῖς ἐγκωμίοις
Ἡ συγγραφὴ [δὲ] μὴ προχωρείτω πλέον.
Οὐκ εὐφυῶς γὰρ πρὸς τὰ τοῦ ψεύδους ἔχει,
Νόμος τε ταύτην ἐκτροπῆς ἀποτρέπει.
Ἐνταῦθα τοίνυν τὸν δρόμον παύει τέως,
Ἕως κατ' εὐθὺ δῷ τις αὐτῇ τὸ τρέχειν.

ϞϚʹ. *Εἰς τὰ δωρηθέντα μηναῖα εἰς Εὐχαΐτα*

Ὕμνων ἐπελθὼν ἡμερησίων βίβλους,
Πᾶσάν τε τούτων τὴν γραφὴν ἐπιξέσας,
Καὶ χεῖρα, καὶ νοῦν, ὡς ἐνῆν, καταρτίσας
Δῶρον [5] φίλῳ δίδωμι καὶ μάλα πρέπον,
Τῷ προστατοῦντι τοῦ τόπου στεφηφόρῳ,
Ὃς ἔνδον οἰκεῖ τῆσδε τῆς ἐκκλησίας·
Δι' οὗ τύχοιμι τῆς ἀκηράτου βίβλου,
Τῇ χειρὶ τοῦ πλάσαντος ἐγγεγραμμένος.

ϞΖʹ. *Εἰς τὰ αὐτά.*

Οὐ πολλὰ μὲν, κράτιστα πάντα δ' ἐνθάδε·
Οὐκ ἂν γὰρ εὕροις ἀλλαχοῦ τὰ βελτίω.
Ἐβουλόμην δὲ ταῦτα μὲν τύπους μένειν,
Ἀντιγράφων εἶναι δὲ τὴν ὑπουργίαν.

ϞΗʹ. *Εἰς τὰ διορθωθέντα βιβλία.*

Καλὴν δεδωκὼς ταῖς βίβλοις ὑπουργίαν,
Αὐτὸς πονηρὰν ἀντιλαμβάνω χάριν.
Τῶν μὲν γὰρ ἤδη τὰς νόσους ἰασάμην,
Ἐγὼ δὲ συντέτηκα, καὶ κακῶς ἔχω,
Κόπων τὸ σῶμα συντριβεὶς ἀμετρίᾳ·
Ἀλλ' οἱ τρυφῶντες ἐν πόνοις ἀλλοτρίοις,

A Καὶ ταῖς ἐμαῖς πλέοντες εὔδια ζάλαις,
Πρὸς Κύριον μέμνησθε τοῦ κεκμηκότος.

ϞΘʹ. *Εἰς τοὺς ἀποστόλους.*

Σταυροῖ Πέτρον [6] κύμβαχον ἐν Ῥώμῃ Νέρων
Ῥώμη ξίφει θνήσκοντα τὸν Παῦλον βλέπει.
[7] Εἰρηνικὸς τέθνηκε (51) Λουκᾶς ἐν τέλει.
Ζωῆς [8] ὕπνον πρύτανιν ὑπνοῖ Ματθαῖος.
Μάρκον θανατοῖ δῆμος Ἀλεξανδρέων.
Καὶ μὴ θανὼν ζῇ, καὶ θανὼν Ἰωάννης·
Σταυροῦσί τε τρεῖς ἄνδρες ὁμῶς Ἀνδρέαν·
Νεκροῦσι λόγχαις τὸν Θωμᾶν ἐν Ἰνδίᾳ.
Βαρθολομαῖος σταυρικῷ θνήσκει πάθει,
Καὶ τὸν Σίμωνα σταυρὸς ἐξάγει βίου.
Μάχαιρα τέμνει τοὺς Ἰακώβου δρόμους.
Ἶσον Πέτρῳ δίδωσι Φίλιππος μόρον.

B Ρʹ. *Εἰς τὸν ἄγγελον τὸν ἱστάμενον ἔξω τῆς πύλης.*

Οὐρανοβᾶμον, πῶς παραυλεῖς ἐνθάδε;
Καὶ τίς ὁ χάρτης; τί δέ σοι τὰ γραπτέα;
Μίσθωμα τιθεὶς τοῖς νενηφόσι μόνοις,
Ἄμισθον ἀφίημι τὴν ῥᾳθυμίαν.

ΡΑʹ. *Εἰς τὴν βάπτισιν τοῦ Χριστοῦ ἡρωϊκά.*

Μίγνυται ὧδε ἄμικτα· φύσις φλογόεσσα, καὶ [ὑγρὴ
Πῦρ θεότητος ἄϋλον, Ἰορδάνου τε ῥέεθρον.

ΡΒʹ. *Εἰς τινὰ μοναχὸν σιωπῶντα δῆθεν.*

Σιγᾷς, Πάτερ βέλτιστε, μηδέν μοι γράφων;
Εὖ δρᾷς, σιώπα. Καὶ γὰρ ἐξ ἐπωνύμου,

igitur panegyricis dimittantur: historia vero non amplius procedat. Non enim ingenue nata est ad verba mendacii, lexque eam a fallacia avertit. Hic igitur cursum sistit, donec quis ei recte currere donet.

XCVI. *In Menæa Euchaitis data.*

Hymnorum quotidianorum libris perlectis, totaque illorum scriptura correcta, necnon manu menteque pro posse conciliatis, munusque valde conveniens dilecto; patrono loci coronato, qui intra istam ecclesiam inhabitat, offero: per quem immortali libro, manu plasmatoris inscriptus dignus habear.

XCVII. *In eadem.*

Non multa, sed optima sunt hic omnia: non enim alibi meliora invenies. Volebam autem hæc manere typos et exemplarium esse subsidio.

XCVIII. *In correctos libros.*

Bonam cum dederim operam libris, ipse malam accipio remunerationem: illorum enim morbos jam quidem curavi; ipse vero dissolvor, et, corpore morbis infinitis contrito, male habeo. Sed vos qui laboribus alienis dulciter fruimini, meisque tem-

C pestatibus tranquille navigatis, ante Dominum extenuati memores estote.

XCIX. *In apostolos.*

Romæ Petrum capite deorsum crucifigit Nero. Roma Paulum ense necatum cernit. Pacifico fine quiescit Lucas. Somnum vitæ consolatorem Matthæus dormit. Marcum occidit Alexandrinorum populus; et non mortuus vivit, etsi mortuus Joannes. Crucifigunt tres viri Andream; Thomam in India lanceis interimunt. Bartholomæus crucis supplicio moritur; et Simonem e vita crux educit. Gladius Jacobi cursum succidit; et Philippus eamdem ac Petrus habet sortem.

C. *In angelum extra portam stantem.*

Cur hic, cœlicola, consistis? Quænam hæc charta? D Quid tibi scribendum? Mercedem attribuens solis vigilantibus, absque mercede indolentiam dimitto.

CI. *In baptismum Christi versus heroici.*

Hic insociabilia miscentur: ignita cum humida natura: ignis divinitatis incorporeus et Jordanis fluentum.

CII. *In quemdam monachum silentem.*

Siles, Pater optime, et nihil mihi scribis? bene

[5] γρ. φίλου. [6] γρ. κύμβαχος. [7] ἴσ. εἰρηνικῷ [8] ἴσ. πρύτανιν ὕπνον ὑπ.

Matthæi Busti notæ.

(51) *Εἰρηνικὸς τέθνηκε.* Video dissidentes de S. Luca sententias. Nonnulli, sed numero atque auctoritate inferiores, in summa senectute sine martyrio defunctum esse scribunt, quorum fortasse sententiæ favet hic noster, et sic legendum est εἰρηνικῷ, aliter enim illud ἐν τέλει hic prorsus friget.

Ἄφωνος ἰχθὺς καὶ δοκεῖς, καὶ τυγχάνεις. A

ΡΓʹ. *Εἰς τὴν ὑπεραγίαν Θεοτόκον ἴαμβοι.*

Παστάς, τράπεζα, ῥάβδε, λυχνία, κλίμαξ,
Κλίνη, κιβωτὲ, νεφέλη, λαβὶς, θρόνε·
Κόσμει με παστάς, ἐμπίπλα, τράπεζα, μὲ,
Στήριζε, ῥάβδε, λυχνία, φώτιζέ με,
Ἄναγε, κλίμαξ, ἀνάπαυέ με, κλίνη,
Τήρει κιβωτὲ, νεφέλη, λάμπρυνέ με,
Λαβίς με προλάμβανε, τίμα με, θρόνε.

ΡΔʹ. *Εἰς τὰς Δεσποτικὰς ἑορτάς.*

Εὐαγγελισμὸς, γέννα, κλήσεως θέσις,
Χεὶρ Συμεὼν, βάπτισμα, φῶς Θαβωρίου,
Λάζαρος ἐκ γῆς, βάϊα, σταυροῦ ξύλον,
Ἔγερσις, ἄρσις, Πνεύματος παρουσία.
Τὸ χαῖρε παῦλα τῆς παλαιγόνου λύπης· B
Ἡ γέννα τύπος πλάσεως τῆς δευτέρας
Ἡ κλῆσις εἰκόνισμα τῆς σωτηρίας
Ἡ Συμεὼν χεὶρ δεῖγμα τοῦ γραπτοῦ νόμου·
Ἡ βάπτισις κάθαρσις ἀνθρώπων ῥύπου·
Τὸ τοῦ Θαβὼρ φῶς τῆς ἐμῆς νυκτὸς λύσις·
Ὁ Λάζαρος φροίμιον αἴσχους θανάτου·
Ψυχῆς ἔαρος σύμβολον τὰ βάϊα·
Ἁμαρτίας σταύρωμα τοῦ σταυροῦ ξύλον·
Θανὴ θανῆς ἔγερσις ἡ τοῦ Κυρίου·
Ἄρσις πεσόντων, ἄρσις ἡ τοῦ Δεσπότου·
Τὸ Πνεῦμα τέρμα τῆς ἐμῆς σωτηρίας.

ΡΕʹ. *Εἰς τὸ ἅγιον Πάσχα.*

Τοῖς πρὶν ὁλικῶς ἐκ Θεοῦ πεπτωκόσιν,
Εὐθὺς δ' ἀμοιρήσασιν ἀειζωΐας,
Κἀντεῦθεν οἰκτρῶς εἰς ᾅδου νενευκόσιν,
Ἤστραψεν ἡμῖν λαμπροφανὴς ἡμέρα.
Χριστὸς γὰρ ᾅδου συνθλάσας πύλας, ἰδοὺ,
Χειρὶ κραταιᾷ πάντας ἀνάγει πάλιν.
Δεῦρο, προφητῶν ἀτρεκέστατον στόμα,
Δαβὶδ ἀνακίνησον ὕμνων τὴν λύραν,
Ψάλαξον, ἀνάστησον, Χριστέ μου [9] ταχὺ,
Καὶ θᾶττον ἐχθροὶ σκορπισθῶνταί σου μάλα.
Πλάτυνον Ἡσαΐα τὴν σὴν [10] μαγάδα,
Καὶ ῥῆξον αὐδὴν, ὡς χέλυς Μωαβῖτις.
Τὸ κέντρον ἠμβλύνθη γὰρ ᾅδου παμφάγου,
Καὶ θάνατος πέπτωκεν ἐλθὼν εἰς νῖκος.
Χριστὸς γὰρ αὐτὸς καταβὰς τούτων μέχρι,
Ἰσχὺν θεϊκὴν ἰσχυρῶς ἐζωσμένος,
Τῷ Πατρικῷ τε θυρεῷ πεφραγμένος,
Ἔτριψεν, ἐξέῤῥηξεν αὐτοὺς ἐξόχως·
Ἐξάξας Ἀδὰμ (52) παγγενῆ ζοφουρίας
Ἔδειξεν ἀστίβητον οἶμον εἰς πόλον.
Νῦν χαρμοσύνως πᾶσα πληθὺς τῶν νόων
Σκιρτᾷ, χορεύει, μειδιᾷ, χαίρει μέγα·
Νυνὶ καθαρθεὶς ἐκ νεφῶν ὑγρῶν πόλος
Ἔλαμψεν αὐγὴν τοῖς βροτοῖς σελασφόρος.
Νῦν ἥλιος πέπομφε χρυσᾶς ἀκτῖνας,
Εἰς τέρψιν, εἰς ἔλλαμψιν, εἰς εὐεξίαν.
Καὶ τί τὰ πολλὰ συγκυκλεῖν [11] δεῖ καὶ λέγειν;
Ἁπαξαπλῶς σύμπασα γηθεῖ νῦν κτίσις
Χριστὸν νικητὴν ἐξ ᾅδου θεωμένη.
Ἀλλ' ὦ στῖφος τίμιον, ἐκλελεγμένον,
Ἄθροισμα σεπτὸν, χριστεπώνυμον λέγος,

facis, sile : etenim ex cognomine mutus piscis es C et videris.

CIII. *In sanctissimam Deiparam versus iambici.*

Thalame, mensa, virga, lampas, scala, tore, arca, nubes, ansa, throne! Exorna me, thalame; satia me, mensa; sustine, virga; lampas, illumina me, subleva scala, refice me, tore, arca, custodi, illustra me, nubes, ansa, trahe me, honora me, throne.

CIV. *In Dominicas festivitates.*

Annuntiatio, nativitas, nominis impositio, Symeonis manus, baptisma, Thaboris lumen, Lazarus e terra, palmæ, crucis lignum, resurrectio, ascensio, Spiritus adventus. Illud ave, mœroris est antiqui cessatio, Nativitas, novæ generationis typus, im- D positio nominis, salutis figura, Symeonis manus, scriptæ legis, baptisma, hominis sordidi purificatio, Thaboris splendor, meæ noctis illuminatio, Lazarus, opprobrii mortis procemium, palmæ veris animæ symbolum, crucis lignum peccati crucifixio resurrectio Christi, mors mortis, ascensio Domini, erectio lapsorum, Spiritus adventus, meæ salutis terminus.

CV. *In sacrum Pascha.*

Universis prius a Deo lapsis, et recte privatis æterna vita, proindeque miserabiliter ad infernum deflexis, irradians nobis illuxit dies. Christus enim, confractis inferni portis, ecce manu forti cunctos reducit. Huc ades, prophetarum os verissimum, David, hymnorum resuscita lyram; iterum tange; surge velociter, mi Christe, et statim dissipentur inimici tui. Expande Isaia, cytharam et, sicut testudo Moabitis, eructa vocem. Hebetatus est enim voracissimi venter inferni, morsque veniens ad victoriam cecidit. Namque Christus cum ad eos descendisset, divina virtute potenter accinctus, et scuto paterno protectus, triumphantes fregit et contrivit; omnisque generis homines e limbis eripiens, inaccessum ad polum iter ostendit. Nunc omnis spirituum multitudo lætanter exsultans, choros ducit, arridet, valde gaudet. Nunc humile purum nubibus irradiante splendore mortalibus illuxit cœlum. Nunc sol ad voluptatem, ad illuminationem, ad sanitatem aureos immisit radios. Et quid multa colligere dicereque oportet? Uno verbo nunc universa collætatur creatura, Christum ex inferno

[9] γρ. τάχει. [10] γρ. λαλίδα. [11] γρ. μοι.

Matthæi Busti notæ.

(52) *Ἐξάξας Ἀδάμ.* Ζουφηρίας hic mendosum sine dubio est quare reponendum videtur ζοφουρίας. Quod quidem vocabulum quamvis novum sit, tamen belle Limbum exprimit, ut patet ex ipsis simplicibus ex quibus componitur. Ζόφος δρος· ν Æolice interposito, ut in τηλουρός.

Χριστοῦ πρὸς ὑπάντησιν ἴωμεν πόθῳ,
Λευχειμονοῦντες ὀρθοδοξίας πέπλοις,
Ἐζωσμένοι πίστεως πανοπλίαις,
Τὴν πρᾶξιν ὡς πέδιλα πρὸς θεωρίαν
Ἐν τοῖς ποσὶ φέροντες ἐμπράκτῳ δρόμῳ,
Ἀναδράμωμεν εἰς θεόδμητον γνόφον,

A Ὡς οἱ μαθηταὶ πρὸς Θεοῦ θεῖον τάφον,
Ὡς ἂν κατοπτεύσαντες αὐτὸν τὸν λόγον,
Τὸ χαίρετε κλέψωμεν, ὡς αἱ μαρίαι.
Σὺ δ' ὦ προσάγων τὰς ἱκεσίας, θῦτα,
Ἐπευλόγησον, εὐλογῶν [11] νῦν τὸν λόγον.

victorem aspiciens. Ast, o venerabilis et selecta turba, cœtus honorabilis, portio Christi nomine decorata, obviam Christo eamus orthodoxiæ velis candidi; et fidei armatura cincti, operationem quasi calceos ad pompam in pedibus efficaci cursu ferentes, ad divinum sanctuarium, sicut discipuli ad divinum Dei tumulum, sursum curramus, ut ab ipso Verbo conspecto, illud avete, sicut Mariæ, subripiamus. Tu autem offerens preces benedic, sacerdos, sermonem nunc benedicens.

EJUSDEM JOANNIS

EPIGRAMMATA V,

Ab Antonio Ballerinio ex codice Vaticano Græce editi. — « Aliquam, inquit, interpretationem addere animus refugiebat, *quia*, ut Matthæi Busti eadem de re verbis utar, *exsangue Latinæ versionis cadaver Græco poetæ animato et vivido alligari non sustinui.* »

—

I (53).

Ἰωάννου φρόντισμα ταῦτα καὶ πόνος,
Ἀνδρὸς φυγόντος κλῆσιν ἄλλην δευτέραν.
Ὡς ἀσθενὴς γὰρ, ἀξιώματος βάρος
Ὄγκον τε δόξης οὐχ ὑπέστη βαστάσαι.
Κοῦφος διέπλει τὴν θάλασσαν τὴν βίου,
Καὶ τῆς προνοίας ἐτρύφησε τὴν χάριν.
Οὐκοῦν ἄμοιρος προσθέτων ἐπωνύμων,
Τῇ κυρίᾳ κλήσει δὲ κοσμεῖται μόνῃ·
Πλὴν εἴ τις αὐτὸν ἐν Θεοῦ διακόνοις (54)
Τάττων, ἐκεῖθεν μείζονα κλῆσιν νέμοι
Φέρουσαν οὐδὲν εἰς διάγνωσιν πλέον.
Οὐδ', εἰ θέλεις, τρίσσευε τὸν τοῦ Κλαυδίου,
Φθόνος γὰρ οὐδεὶς πατρικῶν γνωρισμάτων.

II.

C Πάλαι μὲν οὕτως, ἀλλὰ νῦν οὕτω πάλιν·
Ποιμὴν μὲν οἰκτρὸς Εὐχαΐτων ὁ γράφων,
Ἔστι δὲ καὶ σύγκελλος (55)· ὦ πῶς καὶ πόθεν·
Θεία πρόνοια, σοὶ χάρις· σὰ γὰρ τάδε.
Αὕτη γὰρ οἷς ἔκρινας εἰργάσω τρόποις·
Πρὸς ταῦτα δ' ἡμεῖς οὐδέν· αὐτὴ μαρτύρει.

B III. *Εἰς τὴν αὐτοῦ βίβλον.*

Τίς ἄν σε προσβλέψειε, βίβλε;
Τίς ἐντύχοι σοι; Τίς δ' ἂν εἰς χεῖρας λάβοι·
Οὕτως ἔχει φόβος με τῆς ἀχρηστίας,
Κἄν τι προσείη χρήσιμον τοῖς σοῖς λόγοις.

IV. *Ἄλλοι.*

Φεῦ, φεῦ! ποθῶ μὲν πανταχοῦ πλείω γράφειν·
Ὁρῶ δ' ἐπιβλέποντας οὐδὲ πρὸς τάδε.
Ἄλλους γὰρ ἄλλοι νῦν ἐπείγουσι πόνοι·
Λόγων δὲ τούτων καὶ γραφῶν οὐδεὶς λόγος.
Ὅθεν τὸ δῶρον τοῦ Θεοῦ μου, τὸν λόγον
Ἔχων πρόχειρον, οὐκ ἔχω τούτου χάριν,
Ἀλλ' εἰς σιωπὴν συγκεκλεισμένον βλέπων,
Ὡς τἄλλα πάντα καρτερῶ που καὶ τόδε.

V. *Ἄλλοι.*

Καὶ ταῦτα πολλὰ πρός γε τοὺς κεχρημένους,
Μᾶλλον δ' ὅλως ἄχρηστα ταῖς νῦν ἡμέραις·
Καθ' ἃς δοκεῖ δεῖν χρημάτων, οὐ ῥημάτων,
Ζήλου κρατοῦντος πραγμάτων, οὐ γραμμάτων.
Τοιοῦτόν ἐστιν. ὦ πόνοι τε καὶ λόγοι,
Τὸ συμπέρασμα τῶν ἐμῶν σπουδασμάτων.

[11] *γρ.* τὸν νῦν.

Matthæi Busti notæ.

(53) Primo huic et sequenti epigrammati titulum non præfiximus, quia in resarciendo olim codice ita charta recens superposita fuit veteri folio, ut in utraque facie recta et versa titulus legi non possit. Non tamen longe aberravit, qui conjiciat, primo quidem εἰς τὸ ἑαυταῦ ὄνομα, alteri vero εἰς ἑαυτὸν, titulos fuisse præfixos.

(54) Patet hinc, a Joanne hæc fuisse conscripta, cum adhuc diaconus esset.

(55) Συγκέλλου imo et Πρωτοσυγκέλλου titulum Joanni Euchaitensi tributum cernis etiam in epigraphe orationis encomiasticæ a Psello Juniore habitæ, quam superius ex Le Quien retulimus: quem tamen titulum conjunctum cum dignitate episcopi tum in hoc epigrammate tum in illa epigraphe invenimus. Id vero nihil is mirabitur qui noverit, penes Græcos non modo Syncellum dictum fuisse presbyterum qui cum patriarcha habitabat,
D atque adeo primaria inter honoratiores dignitate potiebatur, sed præterea, ut notat Cangius (Gloss. Vet. Latin. v. *Syncellus*) *Syncelli dignitatem a Constantinopolitanis imperatoribus, episcopis et archiepiscopis titulo tenus attribui consuevisse.*

ANNO DOMINI MLXXIII

JOANNES XIPHILINUS

CONSTANTINOPOLITANUS PATRIARCHA.

—

NOTITIA

—

De Joanne Xiphilino, patriarcha Constantinopolitano, hæc Joannes Xiphilinus, qui Dionis Historiam in compendium redegit habet: Λέγω γὰρ τοῦτο οὐκέτι ὡς ὁ Δίων ὁ Προυσαεὺς ὁ ἐπὶ τοῦ Σευήρου καὶ Ἀλεξάνδρου τῶν αὐτοκρατόρων γενόμενος, ἀλλ' ὡς Ἰωάννης ὁ Ξιφιλῖνος, ἀδελφόπαις ὢν Ἰωάννου τοῦ πατριάρχου, ἐπὶ δὲ Μιχαὴλ αὐτοκράτορος τοῦ Δούκα τὴν ἐπιτομὴν ταύτην τῶν πολλῶν βιβλίων τοῦ Δίωνος συνταττόμενος. V. edit. Sylburg. p. 195, 196.

ΤΟΥ ΕΝ ΑΓΙΟΙΣ ΠΑΤΡΟΣ ΗΜΩΝ

ΙΩΑΝΝΟΥ

ΑΡΧΙΕΠΙΣΚΟΠΟΥ ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΥΠΟΛΕΩΣ

ΤΟΥ ΞΙΦΙΛΙΝΟΥ

ΛΟΓΟΙ ΤΙΝΕΣ.

—

S. P. N. JOANNIS XIPHILINI

CP. PATRIARCHÆ

ORATIONES ALIQUOT.

EX VARIIS CODICIBUS EDIDIT ET ANIMADVERSIONES ADJECIT CHRIST. FRID. MATTHÆI GYMNASIORUM UNIVERSITATIS MOSQUENSIS RECTOR.

(Typis Universitatis Cæsareo-Mosquensis. Anno 1775, 4° — Insunt etiam Basilii Magni homiliæ tres, alias jam, contra quam credidit Matthæius, editæ.)

—

ΚΥΡΙΑΚΗ Γ' ΤΟΥ ΛΟΥΚΑ. — ΜΕΤΑ ΤΗΝ ΑΝΑΣΤΑΣΙΝ. — ΥΨΩΣΙΝ.

Τὸ τῆς (2) Ἀναστάσεως μέγα μυστήριον, ἀδελφοί μου, τοσοῦτον διὰ λόγων, ὅσον δι' αὐτῶν τῶν

DOMINICA TERTIA LUCÆ. — POST ASCENSIONEM.

Magnum Resurrectionis mysterium, fratres mei, non tam verbis quam ipsis operibus a Domino nostro

(1) *Ἰωάννου*. Hunc indicem petii ex codice Bibliothecæ sanctissimæ Synodi in folio num. 46, in quo tamen vitiose legitur Ἐξιφιλίνου. Nam codex ejusdem Bibliothecæ in quarto num. 252, ex quo textum, ut vocat, harum orationum hausimus, nullum indicem habet. Esse autem has orationes Joannis Xiphilini, patriarchæ quondam Constantinopolitani, viri suæ ætatis satis diserti, intelligitur cum ex oratione in Crucem, seu in tertiam Jejuniorum, quam Gretserus de Cruce t. II, p. 1449 sub istius nomine edidit, quæ in cod. num. 46, folio 362 seqq. legitur, tum ex orationibus iis, quæ in utroque codice leguntur et inter se conveniunt.

(2) *Τὸ τῆς ἀναστάσεως*. Hæc oratio in cod.

A et Deo edocemur; et in adhortationibus, et in doctrinis suis, et in miraculis, a minoribus incipiens Dominus ad majora procedit, et ut per quosdam gradus ab humilioribus ascendit ad excelsiora, et sensim hominum genus adducit ad divinitatis suæ gloriam et notitiam et meditationem. Et possunt quidem hæc ubique et alibi inveniri, præsertim vero in proposito nobis argumento. Primo enim in desperato et gravissimo morbo resurrectionis vim subostendit et præindicat, Dominus imperans febri, Petri socrum violenter urenti, et ægrotantis sanationem sic perficiens, ut præsentibus ministrare potuerit quæ jam in eo erat ut moreretur. Deinde nonnihil huic potentiæ adjicit et ad miraculum majus procedit misericors Dominus. B Ad centurionis enim puerum admodum ægrotantem et desperatum, et extremos spiritus ducentem et portis inferi jam appropinquantem advocatur Dominus et illi adesse per providentiam cupiens, propter preces simul et fidem centurionis dicentis : « Domine, tantum dic verbo, et sanabitur puer meus » suo jussu suscitavit illum qui jam moriturus erat non accedens ad locum, sed e longinquo ægrotanti sanitatem mittens, ea ipsa hora qua jussus exibat, et servus a morbo liberatus est, et ad priorem et meliorem sanitatem et constitutionem rediit. O jussus potentia! vere « vox virtutis, vox Dei, » quemadmodum dicit sanctus David : « Ecce dabit vocem suam vocem virtutis. » C Simul ac enim dixit Dominus Centurioni : « Vade, et sicut credidisti, fiat tibi, » morbus statim a puero recessit.

Deinde et per cujusdam majoris miraculi operationem suam Dominus præstitit potestatem, cum in urbem Naim ingressus esset. Viduæ enim filium defunctum, et a multo jam tempore expositum, et qui jam efferebatur, mirabiliter suscitavit, et matri restituit, ut hodierna Evangelii lectio manifestissime ostendit his verbis : « In illo tempore, inquit, divus » Lucas evangelista, D « ibat Jesus in urbem quæ vocatur Naim, et ibant cum illo discipuli satis multi et turba copiosa. Ut autem appropinquavit portæ civitatis, ecce efferebatur defunctus, filius unicus matri suæ, et hæc erat vidua, et

A ἔργων παρὰ τοῦ Σωτῆρος ἡμῶν καὶ Θεοῦ διδασκόμεθα· καὶ ἐπὶ τῶν παραγγελμάτων δὲ, καὶ ἐπὶ τῶν διδαγμάτων αὐτοῦ, καὶ ἐπὶ τῶν τερατουργημάτων ἀπὸ τῶν κατωτέρων ἀρχόμενος ὁ Κύριος βαδίζει ἐπὶ τὰ μείζονα, καὶ ὥσπερ διά τινων βαθμίδων, ἀπὸ τῶν εὐτελεστέρων ἀναβαίνει ἐπὶ τὰ ὑψηλότερα, καὶ κατὰ μικρὸν ἀνάγει τὸ τῶν ἀνθρώπων γένος ἐπὶ τὴν τῆς θεότητος αὐτοῦ δόξαν τε καὶ γνῶσιν καὶ ἔννοιαν. Καὶ ἔστι μὲν πολλαχόθεν ταῦτα καὶ ἑτέρωθεν εὑρεῖν, ἐξαιρέτως δὲ καὶ ἀπὸ τῆς προκειμένης ἡμῖν ὑποθέσεως. Πρῶτον μὲν γὰρ ἐν ἀπεγνωσμένῃ καὶ βαρείᾳ νόσῳ τὴν τῆς ἀναστάσεως ὑποδεικνύει καὶ προοιμιάζεται ὁ Κύριος δύναμιν, ἐπιτιμήσας τῷ πυρετῷ, σφοδρῶς τὴν τοῦ Πέτρου πενθερὰν καταφλέγοντι, καὶ τοσαύτην ποιήσας τὴν B τῆς νόσου μετάστασιν, ὡς καὶ διακονεῖν τοῖς παροῦσιν ἐνισχῦσαι τὴν ἤδη προσδοκωμένην (3) τεθνήξεσθαι· εἶτα μικρόν τι τῇ δυνάμει προστίθησι, καὶ ἐπὶ μεῖζον πάλιν θαῦμα προχωρεῖ ὁ φιλάνθρωπος. Πρὸς γὰρ τὸν τοῦ ἑκατοντάρχου παῖδα, νοσοῦντα δεινῶς καὶ ἀπαγορευθέντα ἤδη, καὶ τὰ ἔσχατα πνέοντα, καὶ ταῖς τοῦ ᾅδου πύλαις ἐγγίσαντα κληθεὶς ὁ Δεσπότης, καὶ παραγενέσθαι πρὸς αὐτὸν οἰκονομικῶς προθυμούμενος, διὰ τὴν αἴτησιν ὅμως καὶ (4) τὴν πίστιν τοῦ ἑκατοντάρχου, εἰπόντος αὐτῷ, « Κύριε, εἰπὲ λόγῳ, καὶ ἰαθήσεται ὁ παῖς μου, » τῷ προστάγματι (5) μόνον αὐτοῦ ἀνέστη τὸν ἤδη σχεδὸν ἀποθανεῖν πιστευόμενον, μηδὲ πλησιάσας ὅλως τῷ τόπῳ, ἀλλὰ πόῤῥωθεν ἐξαποστείλας τὴν εὐ- C ρωστίαν τῷ κάμνοντι ἐν αὐτῇ τῇ ὥρᾳ, καθ' ἣν τὸ πρόσταγμα γέγονε, καὶ ὁ δοῦλος ἠλευθερώθη τῆς νόσου, καὶ πρὸς τὴν προτέραν καὶ κρείττονα ἐπανῆλθεν ὑγείαν καὶ κατάστασιν. Ὦ προστάγματος δύναμις! ὄντως « φωνὴ δυνάμεως ἡ φωνὴ τοῦ Θεοῦ, » καθὼς λέγει ὁ ἅγιος Δαβὶδ, « Ἰδοὺ (6) δώσει τὴν φωνὴν αὐτοῦ φωνὴν δυνάμεως. » Ἅμα γὰρ τῷ εἰπεῖν τὸν Δεσπότην πρὸς τὸν ἑκατόνταρχον, « Ὕπαγε, καὶ, ὡς ἐπίστευσας, γενηθήτω σοι, » καὶ ἡ νόσος εὐθὺς ἀπὸ τοῦ παιδὸς ὑπεχώρησεν.

Εἶτα καὶ δι' ἑτέρας μείζονος θαυματοποιίας τὴν αὐτοῦ παρίστησιν ὁ Κύριος δύναμιν ἐν τῇ πόλει ἐπιδημήσας Ναΐν. Τῆς χήρας γὰρ τὸν υἱὸν ἀποψύξαντα, καὶ ἐπὶ πολὺν χρόνον (7) προτεθέντα, καὶ εἰς τὸν τάφον ἀπαγόμενον ἤδη, παραδόξως ἀνέστησε, καὶ ἀπέδωκε τῇ μητρὶ αὐτοῦ, ὡς ἡ προκειμένη σήμερον περικοπὴ τοῦ Εὐαγγελίου δηλώσει σαφέ- D στατα, οὕτως ἔχουσα· « Τῷ (8) καιρῷ ἐκείνῳ, » φησὶν ὁ θεηγόρος Λουκᾶς, « ἐπορεύετο ὁ Ἰησοῦς εἰς πόλιν καλουμένην Ναΐν, καὶ συνεπορεύοντο αὐτῷ οἱ μαθηταὶ αὐτοῦ ἱκανοὶ, καὶ ὄχλος πολύς· ὡς δὲ ἤγγισε τῇ πύλῃ τῆς πόλεως (9), ἰδοὺ ἐξεκομίζετο

num. 232, tantum legitur. Uterque codex, ut statim ab initio moneam, subinde corruptus est, integrius tamen, et diligentius scriptus est prior, num. 262, quem hic semper appello cod. A. Alterum, qui est num. 46, appello B. Ac codex quidem B. scriptus est a Benedicto quodam anno post Christum natum 1552, codex vero A exeunte sæculo XV, scriptus videtur.

(3) *Τεθνήξεσθαι.* Sic dedi pro τεθνήξεσθαι, quod erat in cod.

(4) *Ὅμως καί.* Malim ὁμοῦ καὶ, aut ἅμα καί.

(5) *Προστάγματι μόνον.* Forte προστάγματι μόνῳ. Mox etiam pro ἀνέστη legi debet ἀνέστησε.

(6) *Ἰδοὺ δώσει.* Psal. LXVII, 34.

(7) *Προτεθέντα.* Verbum proprium de mortuis. v. Kuhn. ad Ælian. V. H. lib. I, cap. XVI Lysiam, p. 151, edit. Van der Heid. Plato in Phædone § 64, edit. Fisch. et Isæum, p. 67, edit. Ald.

(8) *Τῷ καιρῷ ἐκείνῳ.* Sic plerumque incipiunt Pericopæ Evangeliorum in Lectionariis Græcorum. v. Luc. VII, 11, seqq. ubi est, καὶ ἐγένετο ἐν τῇ ἑξῆς.

(9) *Ἰδού.* Apud Lucam est, καὶ ἰδού. Mox ibidem deest ἀνήρ. Paulo post, καὶ αὕτη χήρα, et ἦν σὺν αὐτῇ.

ἀνὴρ τεθνηκὼς, υἱὸς μονογενὴς τῇ μητρὶ αὐτοῦ, καὶ A αὐτὴ χήρα, καὶ ὄχλος τῆς πόλεως ἱκανὸς σὺν αὐτῇ. Καὶ ἰδὼν αὐτὴν (10) ὁ Ἰησοῦς ἐσπλαγχνίσθη ἐπ' αὐτὴν καὶ εἶπεν αὐτῇ, Μὴ κλαῖε. Καὶ προσελθὼν ἥψατο τῆς σοροῦ· οἱ δὲ βαστάζοντες ἔστησαν. Καὶ εἶπε, Νεανίσκε, σοὶ λέγω, ἐγέρθητι, καὶ ἀνεκάθισεν ὁ νεκρὸς, καὶ ἤρξατο λαλεῖν, καὶ ἔδωκεν αὐτὸν τῇ μητρὶ αὐτοῦ. » Ὁ μεγαλουργὸς Θεὸς καὶ Δεσπότης καὶ Κύριος ἡμῶν Ἰησοῦς Χριστὸς θαῦμα μέγα τερατουργεῖ, καὶ ζωοποιεῖ ἡ ζωὴ, καὶ ἀνιστᾷ ἡ ἀνάστασις, καὶ νεκρὸν ἐγείρει πρὸς (11) ταφὴν ἀπαγόμενον, καὶ ἀπὸ τοῦ θαύματος τούτου πιστοῦται καὶ πληροφορεῖ τὴν προσδοκωμένην κοινὴν ἀνάστασιν καὶ καθολικὴν ἔγερσιν τῶν νεκρῶν, καὶ τὴν αὐτοῦ ζωηφόρον καὶ θείαν ἀνάστασιν προδεικνύει, καὶ τὴν δι' αὐτῆς λύτρωσιν καὶ ἐλευθερίαν ἡμῶν ὑπεμφαίνει B καὶ σωτηρίαν, καὶ ζωὴν τὴν αἰώνιον. Ὡς γὰρ ἤγγισε, φησὶ, τῇ πύλῃ τῆς πόλεως, ἰδοὺ ἀνὴρ ἐξεκομίζετο τεθνηκὼς υἱὸς μονογενὴς τῇ μητρὶ αὐτοῦ. Ἤγγισε τῇ πύλῃ τῆς πόλεως Ναῒν ὁ Χριστὸς καὶ Θεὸς ἡμῶν, ἡ πύλη τῆς ζωῆς καὶ τῆς ἀθανασίας, καὶ τὸν θρῆνον ἐκέλευσεν ὁ ζωοδότης συστέλλεσθαι. Ἐκράτησε γὰρ τὴν κλίνην τοῦ τεθνηκότος ἀπαντήσας ὁ Δεσπότης, καὶ τῇ μητρὶ τοῦ κειμένου εἶπε· Μὴ κλαῖε, ὦ γύναι, ἀλλὰ δὸς ἡσυχίαν τῷ πένθει. Ἐγὼ γάρ εἰμι ἡ ἀνάστασις καὶ ἡ ζωή. Παῦσαι τοίνυν τῶν ὀδυρμῶν, παῦσαι τῶν θρήνων, καὶ στῆσον τὰ δάκρυα· λυθήσεται γάρ σου τῶν δακρύων ἡ πρόφασις, καὶ μεταβληθήσεται τὸ πένθος σου εἰς χαράν. Καὶ προσελθὼν ἥψατο τῆς σοροῦ, καὶ ἔστησαν οἱ C βαστάζοντες ἐκπληττόμενοι καὶ διαπορούντες, Τίς ἐστιν οὗτος, καὶ ἐπὶ τίνι σκοπῷ ἥψατο τῆς σοροῦ; Ὡς δὲ περιμένοντες ἦσαν μετὰ θάμβους πολλοῦ, καὶ ἰδεῖν προσεδόκων τὸ συμβησόμενον, ἐφώνησε τὸν νεκρὸν ὁ Χριστὸς, καὶ εἶπε· Σοὶ λέγω, νεανίσκε, ἐγέρθητι, καὶ οὕτω λόγῳ καὶ ἀφῇ τὸν νεκρὸν ἐξανέστησε, καὶ ἐλάλει ἐνώπιον πάντων. Δυνάμενος δὲ λόγῳ μόνῳ ποιῆσαι τὸ θαῦμα ὁ Χριστὸς, ὅμως ἅπτεται τῆς κλίνης (12) διὰ τὸ, ἵνα μάθωμεν, ὅτι τὸ σῶμα Χριστοῦ τοῦ Θεοῦ ἡμῶν, σῶμά ἐστι ζωῆς καὶ ἀθανασίας· καὶ ὅτι αὐτός ἐστιν ὁ κατ' ἀρχὰς χερσὶν ἀχράντοις (13) θεουργικῶς διαπλάσας τὸν ἄνθρωπον, καὶ τῷ θείῳ καὶ νοερῷ ἐμφυσήματι ψυχώσας καὶ ζωώσας αὐτόν· καὶ ὅτι αὐτὸς πάλιν ὕστερον διὰ D σάλπιγγος τὴν ἀνθρωπίνην φύσιν μέλλει ἀναστῆσαι καὶ ἐγεῖραι καὶ ἀποδοῦναι ἑκάστῳ κατὰ τὰ ἔργα αὐτοῦ. Κριτὴς γάρ ἐστι ζώντων καὶ νεκρῶν, καὶ αὐτός ἐστιν ἡ ὁδὸς καὶ ἡ ἀλήθεια, οὐ δεηθήσονται τοῦ χειραγωγοῦντος οἱ ἀκολουθοῦντες αὐτῷ. Εἰ δὲ καὶ ἀλήθεια, οὐ ψεῦδος, τὰ λεγόμενα, καὶ μακάριοι οἱ τοῦτο πιστεύοντες· εἰ δὲ καὶ ζωὴ, κἂν ἀποθάνωσι, ζήσονται οἱ πληροῦντες τὰς ἁγίας αὐτοῦ ἐντολὰς, καθὼς πάλιν ἀλλαχοῦ λέγει· « Ὁ πιστεύων εἰς ἐμὲ, κἂν ἀποθάνῃ, ζήσεται. Καὶ, ἐάν τις τὸν ἐμὸν λόγον τηρήσῃ, θάνατον οὐ μὴ θεωρήσῃ εἰς

tristia civitatis multa cum illa. Et videns eam Jesus, misericordia motus est super illam et dixit illi : Noli flere. Et accedens tetigit loculum, et qui eum portabant steterunt. Et dixit : Adolescens, tibi dico, surge, et resedit qui erat mortuus et cœpit loqui et dedit illum matri suæ. » Qui magna operatur Deus et Dominus noster Jesus Christus miraculum magnum efficit, et vificat vita et suscitat resurrectio, et mortuum excitat qui sepeliendus efferebatur et hoc miraculo fidem et persuasionem nobis ingerit communis quam exspectamus resurrectionis et universalis mortuorum resurrectionis, et suam vivificam et divinam resurrectionem præostendit, et nostram per illam redemptionem et libertatem et salutem et vitam æternam subindicat. Ut enim appropinquabat, inquit, portæ civitatis, ecce vir efferebatur mortuus unigenitus matris suæ. Appropinquavit portæ civitatis Christus et Deus noster, portæ vitæ et immortalitatis, et lamenta jussit comprimi vitæ dator. Retinuit enim mortui lecticam adveniens Dominus, et jacentis matri dixit : « Noli flere, mulier; sed dolori finem impone. Ego enim sum resurrectio et vita. Desine igitur lamentari, et gemere et lacrymas siste. Solvetur enim tuarum lacrymarum causa et convertetur dolor tuus in gaudium. Et accedens tetigit loculum. Et steterunt qui portabant, stupefacti et intra se quærentes quis esset ille et qua de causa tetigisset loculum. Cum autem circumstarent valde attoniti, et quid futurum esset videre cuperent, allocutus est mortuum Christus, et ait : « Tibi dico, adolescens, surge, » et ita verbo et manibus mortuum suscitavit, et loquebatur coram omnibus. Cum autem posset verbo solo miraculum Christus efficere, tangit tamen lecticam ut discamus Christi Dei nostri corpus corpus esse vitæ et immortalitatis; et ipsum esse qui ab initio impollutis manibus divina arte hominem formavit, et divino et intellectuali spiritu cum animavit et vivificavit, atque ipsum deinceps per tubam humanam naturam suscitaturum esse, et unicuique juxta opera sua redditurum. Judex enim est vivorum et mortuorum, et ipse est via et veritas; neque egebunt rectore qui eum sequentur. Si autem est veritas, nihil habent falsi quæ ab eo dicta sunt, et beati qui id credunt; si vero est et vita, etiamsi mortui fuerint, vivent, qui sancta ejus mandata adimplent; quemadmodum et alibi dicit : « Qui credit in me, etiam si mortuus fuerit, vivet. Si quis sermonem meum servaverit, mortem non videbit in æternum. » Accipiunt quidem in auribus Dei verbum et dæmones et homines improbi; sed non in auditu tantum levi salutis nostræ sermo est, neque in doctrina tantum vita est, sed et in auditorum observatione et adimpletione. Mortem igitur

(10) Ὁ Ἰησοῦς. Apud Lucam ὁ Κύριος. Mox ἐπ' αὐτῇ, et ἀνεκάθισεν.

(11) Πρὸς ταφήν. Paulo ante, πρὸς τάφον.

(12) Διὰ τό. Hæc abesse poterant. Fortasse scripserat Xiphilinus, διατί; ἵνα.

(13) Θεουργικῶς. Divina arte. Vocabulum minus frequens.

non videbit in æternum qui firmiter divina præcepta et mandata Christi custodit. Hæc autem dicit Dominus, non omnino carni mortem auferens, sed mortem non jam mortem esse reputans, ut Deus. Neque enim tantum Deo facile est mortuum et corruptum, quemadmodum accidit, vivificare, sed etiam quod non est in generationem adducere. Et ideo quidem dicit : « Adolescens, tibi dico et impero, surge. » Tibi mortuo dico ; non alteram pro altera induco vel inspiro animam ; eamdem vero jubeo mea virtute et potestate regredi. Vivificare et evigila, jussit Dominus et servus obediit Domini mandato, et animatus et motum accipiens resedit, et cœpit loqui coram omni populo, ne quis suspicaretur malum spiritum ingressum ejus corpus movisse, et per deceptionem et dolum rem accidisse. Quapropter resedit mortuus et loquebatur ut de communi et universali mortuorum resurrectione fidem faceret. Hæc enim signa erant firma et certa resurrectionis. Corpus enim non animatum, neque sedere neque loqui revera potest. Unde et dedit illum matri suæ ad majorem adhuc persuasionem et fidem.

A τὸν αἰῶνα. » Δέχονται μὲν εἰς ὦτα τὸν τοῦ Θεοῦ λόγον καὶ δαίμονες καὶ ἄνθρωποι φαῦλοι, ἀλλ' οὐκ ἐν ἀκροάσει μόνον ψιλῇ τῆς σωτηρίας ὁ λόγος, οὐδὲ ἐν μόνῳ τῷ μαθεῖν ἡ ζωή, ἀλλ' ἐν τῷ τηρῆσαι καὶ πληρῶσαι τὸ ἀκουσθέν. Θάνατον τοίνυν οὐ μὴ θεωρήσῃ εἰς τὸν αἰῶνα ὁ βέβαιος φύλαξ τῶν θείων ἐντολῶν καὶ προσταγμάτων τοῦ Χριστοῦ. Ταῦτα δὲ λέγει ὁ Κύριος, οὐχὶ πάντως ἀναιρῶν τὸ τεθνάναι σαρκί, ἀλλὰ τὸν θάνατον, θάνατον εἶναι μὴ λογιζόμενος, ὡς Θεός (14)· οὐδὲ τῷ Θεῷ τὸ νεκρόν, καθὸ πέφυκεν, ἀλλὰ καὶ τὸ μὴ ὂν ἄγειν εἰς γένεσιν, καὶ τὸ κατεφθαρμένον εὐκόλως ζωοποιεῖν. Διὰ γὰρ τοῦτο καὶ λέγει, Νεανίσκε, σοὶ λέγω, καὶ σοὶ προστάσσω, ἐγέρθητι. Σοί, τῷ τεθνεῶτι λέγω· οὐχ ἑτέραν ἀνθ' ἑτέρας εἰσάγω ἢ ἐμπνέω ψυ- B χὴν (15), αὐτὴν ἀνακαλοῦμαι δεσποτικῶς τῇ ἐμῇ δυνάμει ὑποστρέψαι. Ζωώθητι καὶ ἐγέρθητι, ἐκέλευσεν ὁ Δεσπότης, καὶ ὁ δοῦλος ὑπήκουσε τῷ τοῦ Δεσπότου προστάγματι, καὶ ψυχωθείς, καὶ κινηθεὶς ἀνεκάθισε, καὶ ἤρξατο λαλεῖν ἐνώπιον παντὸς τοῦ λαοῦ, ἵνα μή τις ὑπολάβῃ, ὅτι πνεῦμα (16) πονηρίας ὑπεισελθὸν τὸ σῶμα ἐκίνησε, καὶ κατὰ φαντασίαν λοιπὸν καὶ ἀπάτην τὸ πρᾶγμα γεγένηται. Διὰ τοῦτο καὶ ἀνεκάθισεν ὁ νεκρὸς καὶ ἐλάλει πρὸς πληροφορίαν τῆς κοινῆς καὶ καθολικῆς ἐγέρσεως τῶν νεκρῶν. Ταῦτα γὰρ σημεῖα τῆς ἀναστάσεως βέβαια καὶ ἀσφαλῆ· σῶμα γὰρ ἄψυχον, οὔτε λέγειν δύναται τῇ ἀληθείᾳ· ὅθεν καὶ ἔδωκεν αὐτὸν τῇ μητρὶ αὐτοῦ πρὸς πλείονα πληροφορίαν καὶ πίστωσιν.

Postquam enim miraculum illud grande in timorem et stuporem omnes qui aderant adduxit, glorificaverunt Deum dicentes : « Propheta magnus surrexit in nobis, et visitavit Deus populum suum. » Nondum enim notitiam habebant de Christo ut Deo Salvatore. Attamen non parvum erat, magnum prophetam et cæteris prophetis et ipso legislatore Moyse majorem credere Dominum, et sensim via procedentes in excelsiorem adduci sententiam, et Deum esse verum credere. Et exiit fama hujus miraculi in universam Judæam et in omnem regionem vicinam. Ideo enim multos testes hujus rei adhibuit, ne invidi Judæi calumniari et miracula celare cupientes id efficere possent. Adeo enim divulgata est hujus mortui resurrectionis fama et ultra universam Judææ vicinam regionem, ut usque ad aures Joannis Baptistæ in deserto versantis pervenerit. Tres autem resurrectiones factæ sunt a prophetis ante Christi adventum, et quatuor ab ipso Christo. Ac prima quidem resurrectio fuit filii Sarephtiæ mulieris, quem Elias suscitavit ; secunda filii Sunamitidis, quam operatus est Elisæus ; tertia, quam effecit mortuum Elisæi corpus. Duplicem enim obtinuit gratiam Elisæus, Elia sublato. Ideo et mortuus mortuum suscitavit corpori suo impositum. Quarta resurrectio præsentis adolescentis est, quæ prima a Christo facta est.

Ἐπειδὴ δὲ τὸ παράδοξον τοῦ μεγάλου θαύματος τούτου εἰς φόβον καὶ κατάπληξιν τοὺς τότε παρόν- C τας ἤγαγεν ἅπαντας, καὶ ἐδόξαζον τὸν Θεὸν λέγοντες, ὅτι « Προφήτης μέγας ἐγήγερται ἐν ἡμῖν, » καὶ ὅτι « ἐπεσκέψατο ὁ Θεὸς τὸν λαὸν αὐτοῦ. » Οὔπω γὰρ εἶχον ἔννοιαν ὡς περὶ Θεοῦ τοῦ Σωτῆρος Χριστοῦ· ὅμως οὐδὲ τοῦτο μικρὸν ἦν τὸ μέγαν προφήτην καὶ μείζονα τῶν λοιπῶν προφητῶν, καὶ αὐτοῦ τοῦ νομοθέτου Μωσέως νομίζειν τὸν Κύριον, καὶ κατὰ μικρὸν ὁδῷ προβαίνοντας καὶ εἰς ὑψηλοτέραν ἀναβῆναι τὴν ἔννοιαν, καὶ Θεὸν εἶναι πιστεῦσαι ἀληθινόν. Καὶ ἐξῆλθεν ὁ λόγος τοῦ θαύματος ἐν ὅλῃ τῇ Ἰουδαίᾳ καὶ πάσῃ τῇ περιχώρῳ. Διὰ γὰρ τοῦτο πολλοὺς ἐπεφέρετο μάρτυρας τοῦ πράγματος, ἵνα, καὶ βουλόμενοι οἱ βάσκανοι Ἰουδαῖοι διαβάλλειν καὶ ὑποκρύπτειν τὰ θαύματα, μὴ ἰσχύωσι. Τοσοῦτον γὰρ ἐπλατύνθη ὁ λόγος τῆς ἐγέρσεως τοῦ νεκροῦ D καὶ ἐπέκεινα τῆς ὅλης περιχώρου τῆς Ἰουδαίας ἐγένετο, ὡς (17) καὶ μέχρι τῆς ἀκοῆς Ἰωάννου τοῦ Βαπτιστοῦ εἰς τὴν ἔρημον διατρίβοντος. Τρεῖς δὲ ἀναστάσεις ἐγένοντο παρὰ τῶν προφητῶν πρὸ τῆς Χριστοῦ παρουσίας, καὶ τέσσαρες παρ' αὐτοῦ τοῦ Χριστοῦ. Καὶ πρώτη μὲν ἀνάστασις τοῦ παιδὸς τῆς (18) Σαραφθίας, ὃν Ἠλίας ἀνέστησε· δευτέρα ἡ τοῦ παιδὸς τῆς Σουμανίτιδος (19) ἣν Ἐλισσαῖος ἐθαυματούργησε· τρίτη δέ, ἣν τὸ νεκρὸν (20) σῶμα τοῦ Ἐλισσαίου ἐποίησε. Διπλοῦν γὰρ ἔλαβε τὸ χά-

(14) *Οὐδὲ τῷ Θεῷ*. Sententia videtur postulare, Οὐ γὰρ μόνον τῷ Θεῷ — εὔκολον ζωοποιεῖν.

(15) *Αὐτήν*. Forte ἀλλὰ τὴν αὐτήν.

(16) *Πνεῦμα πονηρίας*. Πνεῦμα πονηρόν, ἤγουν διάβολος.

(17) *Ὡς καὶ — διατρίβοντος*. Hic videtur excidisse φθάσαι. Occasionem hujus sententiæ dederunt ea, quæ apud Lucam ibi de Joanne subjiciuntur.

(18) *Σαραφθίας*. III Reg. XVII, 22.

(19) *Σουμανίτιδος*. IV Reg. IV, 32 seqq.

(20) *Τὸ νεκρὸν σῶμα*. IV Reg. XIII, 21.

A ρισμα ὁ Ἐλισσαῖος ἀναληφθέντος (21) Ἠλιοῦ. Διὰ τοῦτο καὶ νεκρὸς ὢν, νεκρὸν ἀνέστησεν ἐπιτεθέντα τῷ σώματι αὐτοῦ. Τετάρτη ἀνάστασις, ἡ τοῦ παρόντος νεανίσκου, ἡ πρώτως γενομένη παρὰ τοῦ Χριστοῦ· ἀλλ' οὐχ ὡς Ἠλίας ἢ Ἐλισσαῖος διὰ προσευχῆς καὶ παρακλήσεως ἀνέστησε τὸν τεθνηκότα τοῦτον ὁ Χριστὸς, ἀλλ' αὐθεντικῶς· πέμπτη δὲ ἀνάστασις ἡ τῆς θυγατρὸς τοῦ Ἰαείρου· ἕκτη τοῦ Λαζάρου, τοῦ τετραημέρου· ἑβδόμη ἡ ἐν τῷ πάθει τοῦ Χριστοῦ, πολλὰ σώματα τότε τῶν κεκοιμημένων ἁγίων ἠγέρθησαν (22); οἷς ἐπηκολούθησεν ὀγδόη ἡ τοῦ Κυρίου ἀνάστασις. Ἀλλ' αἱ μὲν ἑπτὰ (23) θανάτῳ πάλιν διεδέχθησαν, ἡ δὲ ὀγδόη, ἀνωτέρα θανάτου, διέμεινεν. Ἡ γὰρ κατὰ τὸν ὄγδοον (24) αἰῶνα μέλλουσα γενέσθαι τῶν νεκρῶν ἀνάστασις, οὐκ ἔτι
B θανάτῳ διακοπήσεται, ἀλλὰ ἀκατάλυτος ἔσται καὶ αἰώνιος (25). Σπουδάσωμεν τοίνυν καὶ ἡμεῖς, ἀδελφοὶ, ζωοποιῆσαι καὶ ἀναστῆσαι τὰς ἡμετέρας ψυχὰς νενεκρωμένας ἤδη καὶ τεθανατωμένας ταῖς ἁμαρτίαις. Προσέλθωμεν, παρακαλῶ, τῷ τοὺς νεκροὺς (26) ζωογονοῦντι Δεσπότῃ, καὶ προσπέσωμεν αὐτῷ καὶ προσκλαύσωμεν. Νῦν γὰρ χρεία ἐξομολογήσεως ἐν τῷ παρόντι βίῳ· νῦν χρεία εὐχῶν, νῦν δακρύων καιρὸς καὶ στεναγμοῦ καὶ πένθους, καὶ συντρίψωμεν τὰς καρδίας ἡμῶν τὸν Δεσπότην ἐπικαλούμενοι. Αὐτὸς γὰρ ἡ λύτρωσις τῆς λύπης, καὶ χαρὰ καὶ ἐλευθερία καὶ ζωὴ, καὶ ἀνάστασις. Δοξάσωμεν, ἀδελφοί μου, μὴ στόματι μόνον καὶ χείλεσιν, ἀλλὰ (27) καθαρᾷ καρδίᾳ καὶ πάσης ἀπαθείας, καὶ διὰ βίου ἀρίστου καὶ πολιτείας ἀκαταγνώστου, ὅτι
C οὕτως ὁ Θεὸς δοξάζεται (28). Ὡς ἂν ἴδωσι, φησὶ, τὰ καλὰ ἔργα ἡμῶν, καὶ δοξάσωσι τὸν Πατέρα ἡμῶν τὸν ἐν τοῖς οὐρανοῖς, πάντα εἰς δόξαν Θεοῦ διαπραττώμεθα, καὶ ἐν συντετριμμένῃ καὶ τεταπεινωμένῃ καρδίᾳ πρὸς αὐτὸν ἀναβοήσωμεν λέγοντες ἕκαστος ἡμῶν· « Ῥῦσαι, Κύριε, (29) ἀπὸ ῥομφαίας τὴν ψυχήν μου, καὶ ἐκ χειρὸς κυνὸς τὴν μονογενῆ μου. » Καὶ εἰσακούσεται ὁ Θεὸς, καὶ οὐ (30) μακρύνει τὴν βοήθειαν αὐτοῦ ἀφ' ἡμῶν ὁ ἀνεξίκακος Κύριος, ἀλλ' ἐλευθερώσει ἡμᾶς πάσης ὀργῆς καὶ κινδύνου καὶ στενοχωρίας καὶ θλίψεως, καὶ λυτρώσεται τῆς τυραννίδος καὶ ἐπιθέσεως καὶ βλάβης τῶν ὁρατῶν καὶ ἀοράτων ἐχθρῶν ἡμῶν, καὶ ἐξελεῖται ἡμᾶς τοῦ χαλεποῦ θανάτου τῆς ἁμαρτίας, καὶ κοινωνοὺς ποιήσει τῆς οὐρανίου αὐτοῦ βασιλείας, ὅτι αὐτός ἐστιν ἡ ἀνάστασις καὶ ἡ ζωὴ, ὁ Χριστὸς καὶ Θεὸς ἡμῶν, καὶ αὐτῷ τὴν εὐχαριστίαν προσάγωμεν σὺν τῷ ἀνάρχῳ αὐτοῦ Πατρὶ, καὶ τῷ παναγίῳ καὶ ἀγαθῷ καὶ ζωοποιῷ Πνεύματι, νῦν καὶ ἀεὶ, καὶ εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων. Ἀμήν.

Sed non ut Elias et Elisæus per preces et invocationes mortuum illum suscitavit Christus, sed propria potestate et imperio. Quinta resurrectio est filiæ Jairi; sexta Lazari quatriduani; septima ea quæ in passione Christi facta est: multa corpora sanctorum qui dormiebant, resurrexerunt; quam secuta est octava, Domini ipsius resurrectio. Septem illæ quidem morte rursus absorptæ sunt; octava autem morti superior permansit. Quæ enim ad octavum sæculum fieri debet mortuorum resurrectio, non jam morte resecabitur, sed indissolubilis erit et æterna. Conemur ergo et nos, fratres, vivificare et suscitare nostras animas jam emortuas et in morte sepultas propter peccata. Accedamus, quæso, fratres, ad Dominum qui mortuos vivificat, et ante eum procidamus et lacrymas fundamus. Nunc enim opus est confessione; nunc opus est precibus, nunc lacrymarum tempus et singultuum et luctus; nunc conteramus corda nostra Dominum invocantes. Ipse enim est tristitiæ nostræ liberatio, et lætitia et libertas et resurrectio; glorificemus, fratres, non ore tantum et labiis, sed corde ab omni incredulitate mundo, et vita optima, et irreprehensibili vivendi ratione, quia sic Deus glorificatur. Ut videant, inquit, opera nostra pulchra, et glorificent Patrem nostrum qui in cœlis est, omnia ad gloriam Dei perficiamus, et in contrito et humili corde clamemus dicentes unusquisque: « Libera, Domine, a framea animam meam, et de manu canis unicam meam. Et exaudiet Deus, et non differet auxilium suum pro patientia sua Dominus, et liberabit nos ab omni ira et periculo et angustiis et afflictione, et redimet nos a tyrannide, et ab insidiis et ab injuriis nostrorum visibilium et invisibilium inimicorum, et auferet nos morti funestæ peccati, et participes faciet regni cœlestis, quia ipse est resurrectio et vita, Christus et Deus noster; ipsi reddamus gratias cum ipsius principio carente Patre et sanctissimo et optimo et vivificante Spiritu, nunc et semper, et in sæcula sæculorum. Amen.

D

ΚΥΡΙΑΚΗ ΙΒ' ΤΟΥ ΜΑΤΘΑΙΟΥ.

Ἦχος γ', ἑωθινὸν α'.

Οὐδὲν (31) οὕτως οἶδε θολοῦν, ἀγαπητοὶ, καὶ

DOMINICA XII MATTHÆI.

Vox tertia, matutinum primum.

Nihil ita corrumpit, fratres, et obscurat huma-

(21) *Ἠλιοῦ*. Sic sæpe in codd. legitur pro Ἠλίου.

(22) *Οἷς ἐπηκολούθησεν*. Οἷς ferri potest: αἷς tamen rectius referri potest ad ἀναστάσεσι.

(23) *Θανάτῳ πάλιν διεδέχθησαν*. θάνατος διεδέξατο.

(24) *Ὄγδοον αἰῶνα*. Videtur ergo Xiphilinus in his ad 8000 annum referre finem hujus mundi.

(25) *Σπουδάσωμεν*. Hic in margine cod. legitur ἠθικόν. Nam in fine singularum fere orationum, ex imitatione, ut videtur, Chrysostomi, de moribus quædam præcipere solet.

(26) *Ζωογονοῦντι*, pro ζωοποιοῦντι.

(27) *Καθαρᾷ καρδίᾳ καὶ πάσης ἀπαθείας*. Hæc haud dubie corrupta sunt. Forte ergo scribendum est: Καθαρᾷ καρδίᾳ ἀπὸ πάσης ἀπειθίας, aut καθαρᾷ καρδίᾳ πάσης ἀπειθείας, aut καθαρᾷ καρδίᾳ καὶ διὰ πάσης ἀπαθείας. Scilicet, ut ἀπάθεια sit hoc loco ejus, qui liber est a pravis animi commotionibus.

(28) *Ὡς ἂν ἴδωσι*. Matth. v, 16.

(29) *Ἀπὸ ῥομφαίας*. Psal. xxi, 21.

(30) *Μακρύνει*. Forte μακρυνεῖ.

(31) *Οὐδὲν οὕτως*. Hæc oratio in cod. 46, bis

A nam mentem, ut omnino præsentibus rebus occupari et divitiarum cupiditate possideri possit. Inde enim innumera generantur mala: odium in proximum, mala erga amicos fides, erga inimicos fallacia, naturæ ipsius oblivio, sexcentæ curæ, desperationes, denique animæ perditio et regni cœlorum jactura. Nemo enim eorum qui hac vita delicias et voluptates plene amplectuntur et divitiis serviunt, unquam poterit « legitime » cœlestia bona suscipere eorumque splendorem assequi, sed necesse est ut qui præsentia prosecutus fuerit labentia et corruptibilia e stabilibus et æternis decidat: « Non potestis enim, inquit, Deo servire et mammonæ, » id est, non potestis Deo servire et injustitiæ; qui enim alterum dominum dilexerit B omnino alterum odio habebit; et qui alteri adhæserit, alterum contemnet. Id et ipsa rerum experientia clamat. Qui enim divitiarum cupiditate non vincuntur imprimis Deum diligunt; qui vero iis servi sunt neglig ntius se erga Deum habent. Anima enim divitiis semel devicta non negabit facere et dicere quod Deum offendat. Alterius enim domini fiet serva, mammonæ scilicet qui omnia omnino aliter quam Deus dirigit. Deus enim jubet omnes homines se invicem diligere et fovere; mammona autem vult eos qui sibi adhærent omnibus inimicos fieri. Mammonas eos qui ipsum diligunt luto et limo affigens (hoc enim aurum), ne noctes quidem sinit requiescere. Deus autem eos nimia se et inutili cogitatione expedire et C liberare jubet, eos autem vult colligere thesauros in cœlis, non ex injustitia erga alios, sed ex propria justitia.

σκοτίζειν ἀνθρωπίνην διάνοιαν, ὡς τὸ τῶν παρόντων ὁλοψύχως ἐξέχεσθαι, καὶ τῇ τῶν (32) χρημάτων ἐπιθυμίᾳ συνέχεσθαι (33)· ἀπὸ τούτου γὰρ τὰ μυρία τίκτονται δεινά· ἡ πρὸς τὸν πλησίον ἀπέχθεια, τὸ πρὸς τοὺς φίλους ἄπιστον, τὸ πρὸς τοὺς ἐχθροὺς ἄσπονδον, τὸ καὶ τὴν φύσιν αὐτὴν ἀγνοεῖν, αἱ μυρίαι φροντίδες, αἱ ἀθυμίαι, τελευταῖον ἡ τῆς ψυχῆς ἀπώλεια, καὶ ἡ τῆς βασιλείας τῶν οὐρανῶν ἔκπτωσις. Οὐδεὶς γὰρ τῶν κατὰ τὸν παρόντα βίον τερπνῶν καὶ ἡδέων ὁλοσχερῶς ἀντεχόμενος, καὶ χρήματι δουλεύων, δυνήσεταί ποτε γνησίως ἐπιλαβέσθαι τῶν ἐν οὐρανοῖς ἀγαθῶν, καὶ τῆς ἐκεῖσε λαμπρότητος ἐπιτυχεῖν, ἀλλ' ἀνάγκη τὸν περὶ τὰ παρόντα ἐσπουδακότα, τὰ ῥέοντα καὶ φθειρόμενα, ἐκείνων ἐκπεσεῖν τῶν μενόντων καὶ ἀϊδίων. « Οὐ δύνασθε γάρ, φησί, Θεῷ δουλεύειν καὶ μαμμωνᾷ, » ἀντὶ τοῦ, οὐ δύνασθε Θεῷ δουλεύειν καὶ ἀδικίᾳ. Ὁ γὰρ τὸν ἕνα ἀγαπήσας δεσπότην, μισήσει πάντως τὸν ἕτερον, καὶ ὁ τοῦ ἑνὸς ἀντεχόμενος, τοῦ ἑτέρου καταφρονήσει. Τοῦτο καὶ αὐτὴ ἡ τῶν πραγμάτων πεῖρα βοᾷ. Οἱ γὰρ τῆς τῶν χρημάτων ἐπιθυμίας καταγελάσαντες, οὗτοί εἰσιν οἱ μάλιστα τὸν Θεὸν ἀγαπήσαντες· οἱ δὲ δουλωθέντες αὐτοῖς, οὗτοι μάλιστά εἰσιν οἱ ῥαθυμοτέραν τὴν πρὸς Θεὸν διάθεσιν ἔχοντες. Ψυχὴ γὰρ ὑπὸ φιλοχρηματίας κρατηθεῖσα καθάπαξ, οὐ παραιτήσεται καὶ πρᾶξαί τι καὶ εἰπεῖν τῶν παροξυνόντων Θεόν· ἑτέρου γὰρ δεσπότου γίνεται δούλη, τοῦ μαμμωνᾶ δηλονότι, τοῦ πάντα ἀπεναντίας ἐπιτάττοντος τῷ Θεῷ· ὁ μὲν γὰρ πάντας ἀνθρώπους προστάσσει ἀλλήλους ἀσπάζεσθαι καὶ φιλεῖν· ὁ δὲ μαμμωνᾶς ἐχθροὺς κελεύει τοὺς αὐτῷ προσκειμένους πᾶσι γίνεσθαι. Ὁ μαμμωνᾶς τοὺς αὐτὸν ἀγαπῶντας τῷ πηλῷ καὶ τῇ (34) πλινθείᾳ προσηλώσας (τοῦτο γάρ ἐστιν ὁ χρυσός)· οὐδὲ τὰς νύκτας ἀφίησιν ἀναπαύεσθαι. Ὁ δὲ Θεὸς τῆς μὲν περιττῆς καὶ ἀνοήτου φροντίδος ἀπαλλάττεσθαι καὶ ἐλευθεροῦσθαι κελεύει, συνάγειν δὲ βούλεται θησαυροὺς ἐν οὐρανοῖς, οὐχ ἐκ τῆς εἰς ἑτέρους ἀδικίας, ἀλλ' ἐκ τῆς οἰκείας δικαιοσύνης.

Et quoniam hæc ita se habent, fratres, abrenuntiemus divitiarum cupiditati. Quicunque enim illa subacti sunt, eos ab omnibus aliis sejungit, et sibi ipsi servos facit. Ipsa enim Giezi leprosum pro discipulo et propheta ostendit; ipsa Ananiam et Saphyram morti tradidit; Judam proditorem effecit, et perditionis hæredem statuit, et Judæorum duces corrupit et furum exhibuit socios. Ipsa innumera D in mundum bella introduxit, vias cruore, urbes lamentis et gemitibus implens. Ipsa juvenem illum qui ad Christum accesserat, et omnia legis mandata exsequi volebat, prohibuit quominus evangelicæ vitæ perfectionem æmularetur et Christum sequeretur, ut hodierna Evangelii lectio ostendit, sic habens: « In illo tempore adolescens ad Christum accessit procidens et dicens: Magister bone,

Καὶ ἐπεὶ ταῦτα οὕτως ἔχει, ἀποστήσωμεν ἑαυτούς, ἀδελφοί μου, τῆς τῶν χρημάτων ἐπιθυμίας. Αὕτη γὰρ τοὺς ὑπ' αὐτῆς κρατηθέντας πάντων τῶν ἄλλων ἀποστήσασα, δούλους ποιεῖ ἑαυτῆς· αὕτη τὸν (35) Γιεζῆ λεπρὸν ἀπέδειξεν ἀντὶ μαθητοῦ καὶ προφήτου· αὕτη τὸν Ἀνανίαν (36), καὶ τὴν Σάπφειραν θανάτῳ παρέδωκεν· αὕτη τὸν Ἰούδαν προδότην εἰργάσατο, καὶ τῆς ἀπωλείας κληρονόμον κατέστησεν, καὶ τῶν Ἰουδαίων τοὺς ἄρχοντας διέφθειρε, καὶ κλεπτῶν ἀνέδειξε κοινωνούς· αὕτη μυρίους πολέμους εἰς τὸν κόσμον εἰσήνεγκεν, αἱμάτων μὲν τὰς ὁδούς, θρήνων δὲ καὶ οἰμωγῶν τὰς πόλεις πληρώσασα· αὕτη καὶ τὸν προσελθόντα τῷ Χριστῷ νεανίσκον, καὶ πάσας τὰς τοῦ νόμου διαβεβαιωσάμενον ἐντολὰς κατορθῶσαι, εἰς τὸ τέλειον τῆς εὐαγγελικῆς πολιτείας φθάσαι, καὶ τῷ Χριστῷ ἀκολου-

legitur, et tanta quidem cum varietate, ut videatur plane alia esse recensio.

(32) *Καὶ τῇ τῶν χρημάτων*. Ante τῇ addit. Cod. B. καθάπερ τισὶ σιδηραῖς ἁλυκτοπέδαις.

(33) *Συνέχεσθαι*. Displicet hoc loco lusus in verbis ἐξέχεσθαι et συνέχεσθαι, præsertim cum aures vehementer offendat in similitudine soni; ἐξέχεσθαι hoc sensu dixit Synes., t. I, p. 74, edit. Paris 1553.

(34) *Πλινθείᾳ*. Videtur respexisse ad Exod. I, 14; conf. Gregor. Nazianz. p. 77, 180, 256, edit. Basil. 1550.

(35) *Γιεζῆ*. II Reg. v, 27.

(36) *Ἀνανίαν*. Act. v

θῆσαι ἐκώλυσεν, ὡς ἡ σήμερον ἀναγνωσθησομένη εὐαγγελικὴ περικοπὴ δηλώσει, οὕτως ἔχουσα· « Τῷ (37) καιρῷ ἐκείνῳ νεανίσκος τις προσῆλθε τῷ Χριστῷ γονυπετῶν καὶ λέγων· Διδάσκαλε ἀγαθὲ, τί ἀγαθὸν ποιήσω, ἵνα ἔχω ζωὴν αἰώνιον; » Τὸν νεανίσκον τοῦτον, τὸν προσελθόντα τῷ Χριστῷ, τινὲς ὡς ὕπουλον καὶ πονηρὸν καὶ πειράζοντα τὸν Χριστὸν διαβάλλουσι. Τὸ δὲ ἀληθὲς οὐχ οὕτως ἔχει, ἀλλὰ φιλάργυρον μὲν καὶ χρημάτων δοῦλον καλῶς ἄν τις εἴποι, ὕπουλον δὲ καὶ πονηρὸν καὶ πειράζοντα οὐδαμῶς. Καὶ γὰρ ὁ Χριστὸς φιλάργυρον εἶναι τοῦτον ἤλεγξεν. Ὁ δὲ εὐαγγελιστὴς Λουκᾶς ἄρχοντα λέγει τοῦτον εἶναι τῶν Ἰουδαίων· καὶ ὁ εὐαγγελιστὴς Μάρκος λέγει, ὅτι ἐμβλέψας αὐτῷ ὁ Ἰησοῦς, ἠγάπησεν αὐτόν. Φαίνεται τοίνυν ἀπὸ τούτου, ὅτι τἄλλα μὲν καλὸς ἦν ὁ νεανίσκος, καὶ ζωῆς ἐπεθύμει αἰωνίου, ἡ δὲ (38) ἄκανθα τῆς φιλαργυρίας αὐτοῦ τὴν λιπαρὰν ἄρουραν τῆς ψυχῆς αὐτοῦ ἐλυμήνατο. « Ὁ δὲ εἶπεν αὐτῷ, Τί με λέγεις ἀγαθόν; οὐδεὶς ἀγαθὸς, εἰ μὴ εἷς ὁ Θεός. » Φύσει μὲν ἀγαθὸς μόνος ὁ Θεός· γνώμῃ δὲ ἀγαθὸς μόνος ὁ θεομίμητος γίνεται· οὐδεὶς δὲ οὔτε ὑλικὸς, οὔτε ἄϋλος ἀγαθός ἐστι κυρίως, εἰ μὴ μόνος ὁ Θεός. Διότι τῷ μὲν κατὰ φύσιν ἡ ἀγαθότης, καὶ διὰ τοῦτο ἀτρεπτοτάτη· τοῖς δὲ ἄλλοις πᾶσιν ὁρατοῖς καὶ ἀοράτοις κατὰ προαίρεσιν, διὰ τοῦτο τρεπτή. Καὶ ἐπεὶ τοίνυν οὗτος ὁ νεανίσκος ἄνθρωπον ἁπλῶς τὸν Χριστὸν ὑπελάμβανεν εἶναι, καὶ ἀγαθὸν αὐτὸν ἐκάλεσεν, οὐχ ὡς Θεὸν, ἀλλ' ὡς ἄνθρωπον, καὶ ὡς ἕνα τῶν παρ' Ἑβραίοις διδασκάλων, λοιπὸν καὶ ὁ Χριστὸς πρὸς τὴν τοιαύτην αὐτοῦ ὑπόληψιν, ὡς ἄνθρωπος αὐτῷ διαλέγεται. Διατί με λέγεις ἀγαθὸν, ἄνθρωπον ὄντα κατὰ τὴν σὴν ὑπόληψιν; ὡς μὲν γὰρ ἄνθρωπος, οὐκ εἰμὶ ἀγαθός· ὡς δὲ Θεὸς, ἄπειρον ἔχω τὸ τῆς ἀγαθότητος πέλαγος· μόνος γὰρ κυρίως ἀγαθὸς ὁ Θεός. Τοῦτο δὲ εἰπὼν ὁ Χριστὸς, οὐ τοὺς ἀνθρώπους ἀπεστέρησε τῆς ἀγαθότητος, ἀλλὰ περὶ τῆς κυρίως ἀγαθότητος ἐδίδαξεν. Ἅμα δὲ καὶ τὴν κολακείαν ἀπώσατο καὶ ἐπαίδευσεν ἡμᾶς, μὴ συγκατατίθεσθαι τοῖς ἐπαίνοις. « Εἰ δὲ θέλεις εἰσελθεῖν εἰς τὴν ζωὴν, τήρησον τὰς ἐντολάς· » λέγει αὐτῷ, « Ποίας; » Οὐχ ὡς πειράζων ὁ νεανίσκος εἶπε, ποίας, ἀλλ' ἐνόμισε παρὰ τὰς νομικὰς ἐντολὰς, ἑτέρας εἶναι ἐντολὰς τὰς εἰσαγούσας εἰς τὴν ζωὴν τὴν αἰώνιον. « Ὁ δὲ Ἰησοῦς εἶπε τὸ, Οὐ φονεύσεις, οὐ μοιχεύσεις, οὐ κλέψεις, οὐ ψευδομαρτυρήσεις. Τίμα τὸν πατέρα σου καὶ τὴν μητέρα σου· καὶ ἀγαπήσεις τὸν πλησίον σου ὡς σεαυτόν. Λέγει αὐτῷ ὁ νεανίσκος· Πάντα ταῦτα ἐφυλαξάμην ἐκ νεότητός μου. » Τὰς κεφαλαιωδεστέρας τῶν νομικῶν ἐντολῶν προτείνει τῷ νεανίσκῳ οἰκονομικῶς ὁ Χριστὸς, ἅμα μὲν τιμῶν αὐτὰς, ἵνα μὴ δόξῃ ἐναντίος τῷ νόμῳ· ἅμα δὲ καὶ, ἵνα (39) δείξῃ, ὅτι ὁ ἐν τῷ νόμῳ νομίζων εἶναι τέλειος, εἰς τὴν ἀρχὴν τοῦ εὐαγγελικοῦ νόμου ἀτελής ἐστιν. Ἐγίνωσκε γὰρ, ὡς προγνώστης Θεὸς, ὅτι οὕτως ἀποκριθήσεται, ὅτι

A quid boni faciam ut habeam vitam æternam? » Hunc adolescentem qui ad Christum accessit nonnulli ut pravum et improbum et Christum tentantem calumniantur. Re quidem vera, non hoc ita se habet, sed eum pecuniæ amicum divitiarum servum fuisse bene dixeris, pravum autem et perditum et tentatorem minime. Etenim Christus illum ut pecuniæ avidum vituperat. Lucas evangelista eum dicit esse Judæorum ducem; et Marcus evangelista dicit Jesum, postquam illum intuitus esset, illum dilexisse. Inde igitur manifestum est adolescentem aliunde bonum esse et vitam æternam cupiisse, avaritiæ autem spinas fertilem illius animæ terram fœdasse: « Dixit autem illi. Quid me bonum dicis? nemo bonus, nisi Deus solus. »

B Natura quidem solus Deus bonus est; opinione vero solus bonus fit qui Deum imitatur. Nemo enim neque corporeus neque integer reipsa bonus est, nisi solus Deus. Ideo quæ secundum naturam est bonitas propter hoc ipsum est indefectibilis. Ex aliis autem omnibus qui eam propter electionem sive visibilibus, sive invisibilibus sortiti sunt, ideo etiam potest decidere; et quoniam ille adolescens Christum merum hominem esse suspicatur et bonum illum vocat, non ut Deum, sed ut hominem et unum ex Hebræis doctoribus, inde sequitur Christum pro tali opinione ut hominem cum illo sermonem habere: Cur me dicis bonum, cum sim juxta tuam opinionem homo; ut homo enim,

C non sum bonus; ut Deus vero, immensum habeo bonitatis pelagus. Solus enim vere bonus est Deus. Id vero dicens Christus, non homines bonitate destituit, sed eos docuit quæ vera sit bonitas. Et simul blanditias repulit, et nos laudes non quærere monet: « Si enim vis in vitam ingredi, serva mandata, » inquit. « Quæ? » Non ut tentans juvenis dixit: quæ; sed putavit esse præter legis mandata, alia mandata in vitam æternam introducentia: « Jesus autem dixit: Non occides; non adulterabis; non furtum facies; non falsum testimonium dices; honora patrem tuum et matrem tuam; et diliges proximum tuum, sicut teipsum. Dicit illi adolescens: Hæc omnia servavi ex juventute mea. » Summatim legis mandata adolescenti proponit

D sapienter Christus, ea simul honore circumdans, ne contrarius legi videretur; simul autem ut ostenderet eum qui se in lege perfectum esse crederet, vilem esse vel quod ad evangelicæ legis initium. Sciebat enim, ut prævidens Deus, illum responsurum esse mandata se executum esse et custodivisse ex adolescentia sua. Ideo et unam ex evangelicis legibus protendens Dominus adolescenti pecuniæ avidum illum esse convicit opportune et evidenter ostendit avaritiam omnes virtutes polluere, et inde fugiendam et repellendam hanc

(37) *Τῷ καιρῷ ἐκείνῳ* Matth. XIX, 16 seqq. Sic incipiunt hanc pericopam Lectionaria. Nam in editis non legitur γονυπετῶν.

(38) *Ἡ δὲ ἄκανθα.* Eleganter hæc dixit.

(39) *Ἵνα δείξῃ, ὅτι ὁ ἐν.* Sic dedi de meo. In cod. vitiose legebatur: Ἵνα δόξῃ, ὅτι ἐν.

cupiditatem jussit. Ut enim dixit adolescens, si legis A præcepta custodiit, magna omnino implevit. Quomodo autem potuit ille proximum, ut seipsum diligere si ipse quidem dives esset, proximus autem pauper? Nemo enim proximum diligens ut seipsum, proximo vult esse ditior. Omnis autem homo proximus dicitur. Et si amavisset proximum juvenis, participes eorum quæ habebat, fecisset parum vel nihil habentes. Quid igitur et dicere juvenem implevisse et hoc præceptum et alia legis præcepta, ut juvenis se implevisse asserebat? Amabat enim proximum sicut seipsum, sed ita ut nihil illi nocivi inferret, non ut illum propriarum divitiarum participem faceret. Id enim sublime et magnum et Judaica vecordia altius.

κατώρθωσε τὰς ἐντολὰς καὶ ἐφύλαξεν ἐκ νεότητος. Διὰ τοῦτο καὶ μίαν τῶν εὐαγγελικῶν ἐντολῶν προτείνας τῷ νεανίσκῳ ὁ Κύριος, φιλάργυρον ἤλεγξε τοῦτον εἶναι· εὐαφόρμως δὲ καὶ καθαρῶς (40) ὑπέδειξε τὴν φιλαργυρίαν πάσας λυμαινομένην τὰς ἀρετὰς, καὶ ἀπὸ τούτου φευκτὸν τὸ τοιοῦτον πάθος καὶ ἀποτρόπαιον διωρίσατο. Καθὼς (41) δὲ εἶπεν ὁ νεανίσκος, εἰ ἐφύλαξε τὰς τοῦ νόμου ἐντολὰς, μεγάλα πάντως κατώρθωσε. Πῶς δὲ ἴσχυσε ἐκεῖνος κατορθῶσαι τὸ ἀγαπᾷν τὸν πλησίον, ὡς ἑαυτὸν, εἴπερ αὐτὸς μὲν πλούσιος ἦν, ὁ δὲ πλησίον πτωχός; Οὐδεὶς γὰρ ἀγαπῶν τὸν πλησίον ὡς ἑαυτὸν, πλουσιώτερος θέλει εἶναι τοῦ πλησίον· πᾶς (42) δὲ ἄνθρωπος πλησίον λέγεται· καὶ εἰ ἠγάπα τὸν πλησίον ὁ νεανίσκος, ἐμερίσατο ἂν, ὅσα ἐκέκτητο πρὸς τοὺς ὀλίγα ἢ οὐδόλως ἔχοντας. Τί οὖν ἐστιν εἰπεῖν, ὅτι κατώρθωσε καὶ ταύτην τὴν ἐντολὴν, καὶ τὰς ἄλλας ὁ νεανίσκος, ὡς ἐνεχώρει τότε κατορθοῦν αὐτάς· ἠγάπα μὲν γὰρ τὸν πλησίον ὡς ἑαυτὸν, ἀλλ' ὥστε μηδὲν αὐτῷ βλαβερὸν ἐνδείξασθαι, οὐ μὴν, ὥστε συμμερίσασθαι αὐτῷ τὸν ἴδιον πλοῦτον· τοῦτο γὰρ ὑψηλὸν καὶ μέγα καὶ τῆς Ἰουδαϊκῆς χαμαιζηλίας ἀνώτερον.

Videamus et nos, fratres Evangelii discipuli, an B proximum sicut nos amemus, et an illum participem faciamus bonorum quæ a Deo accepimus. Pauci autem sunt, ut opinor, ii qui hodie hoc mandatum adimplent. Quando autem hoc mandatum non modo non implemus, sed etiam proximi bona abripimus, et injuriam ei facimus et eum lædimus, et calumniamur et opprimimus, qua sententia et pœna non sumus digni? « Quid jam me deficit? » Quid mihi deest, inquit ille? Hoc dicens significabat ostendebatque se majorem cupere et appetere virtutem : « Dixit illi Jesus : Si vis perfectus esse, vade, vende quæ habes, et da pauperibus, et habebis thesaurum in cœlis, et veniens sequere me. » Cum bona, divitiæ nempe, impedirent quominus ipsum sequeretur, jubet Christus juvenem ea ven- C dere et dare pauperibus, et sic expeditum sequi ipsum. Habebis autem thesaurum, dicit adolescenti Dominus, ut ejus avaritiam consolaretur, illique polliceretur se rursum thesaurizaturum esse et quidem meliores thesauros. In cœlis enim, inquit, habebis thesaurum. Ostendit autem per hæc verba paratum semper iis qui eam merentur bonarum actionum mercedem. « Veniens sequere me, » dicitur pro ambula in meæ vitæ vestigiis, et meis legibus obtempera. Id te deest, qui legis præcepta adimplesti. — « Postquam autem hæc verba audiit adolescens abiit tristis. Habebat enim bona multa : » Quanto majora possidebat, tanto magis eorum servus erat. Etenim divitiarum augmentum, D augmentum facit avaritiæ. Causa igitur hujus tristitiæ et diffidentiæ erat magna divitiarum possessio. Cum enim non posset sequi, abiit tristis. — « Jesus autem dixit discipulis suis : Amen dico

Ἴδωμεν καὶ ἡμεῖς, ἀδελφοί μου, οἱ τοῦ Εὐαγγελίου (43) μάλιστα, εἰ ἀγαπῶμεν τοὺς πλησίον ὡς ἑαυτοὺς, καὶ συμμερίζομεν αὐτοῖς, ἅπερ ἔχομεν ἀγαθὰ ἐκ Θεοῦ. Ὀλίγοι δέ εἰσιν, ὡς νομίζω οἱ πληροῦντες σήμερον ταύτην τὴν ἐντολήν. Ὅτε δὲ μηδὲ ταύτην τὴν ἐντολὴν ποιοῦμεν, ἀλλὰ καὶ τὰ τῶν πλησίον ἁρπάζομεν, καὶ ἀδικοῦμεν καὶ πλεονεκτοῦμεν, καὶ διαβάλλομεν καὶ στενοχωροῦμεν αὐτοὺς, ποίας καταδίκης καὶ κολάσεως οὐκ ἐσμὲν ἄξιοι; « Τί ἔτι ὑστερῶ, » Τί λείπομαι, λέγει ὁ νεανίσκος; Τοῦτο δὲ εἰπὼν ἐνέφηνε, καὶ ἐδήλωσε, ὅτι μείζονος ἐπιθυμεῖ καὶ ἐφίεται ἀρετῆς. « Ἔφη αὐτῷ ὁ Ἰησοῦς· Εἰ θέλεις τέλειος εἶναι, ὕπαγε, πώλησόν σου τὰ ὑπάρχοντα, καὶ δὸς πτωχοῖς, καὶ ἕξεις θησαυρὸν ἐν οὐρανοῖς, καὶ δεῦρο, ἀκολούθει μοι. » Ἐπειδὴ τὰ ὑπάρχοντα, τουτέστιν, ὁ πλοῦτος ἐμπόδιον ἦσαν τοῦ ἀκολουθῆσαι, κελεύει ὁ Χριστὸς τῷ νεανίσκῳ πωλῆσαι ταῦτα καὶ δοῦναι πτωχοῖς, καὶ οὕτως ἐλευθερωθῆναι καὶ ἀκολουθεῖν αὐτῷ. Ἕξεις δὲ θησαυρὸν, εἶπε τῷ νεανίσκῳ ὁ Κύριος, παραμυθούμενος τὴν φιλοχρηματίαν αὐτοῦ, καὶ ἐπαγγελλόμενος, ὅτι θησαυρίσει πάλιν, καὶ οὐ τοῦτο μόνον, ἀλλὰ κρείττονα θησαυρόν. Ἐν οὐρανῷ γὰρ, εἶπεν, ὅτι ἕξεις θησαυρόν. Ἐδήλωσε δὲ διὰ τούτου καὶ τὴν ἀποκειμένην ἀεὶ τοῖς ἀξίοις ἀμοιβὴν τῶν κατορθωμάτων. Τὸ « Δεῦρο ἀκολούθει μοι, » ἀντὶ τοῦ Βάδιζε κατ' ἴχνος τῆς ἐμῆς πολιτείας, καὶ ἀκολούθει ταῖς ἐμαῖς ἐντολαῖς. Τοῦτο γάρ σοι λείπει τὰς νομικὰς ἐντολὰς κατορθώσαντι. « Ἀκούσας δὲ ὁ νεανίσκος τὸν λόγον, ἀπῆλθε λυπούμενος· ἦν γὰρ ἔχων κτήματα πολλά. » Ὅσον εἶχε πολλὰ ὁ νεανίσκος, τοσοῦτον αὐτοῖς ἐδεδούλωτο· καὶ γὰρ ἡ προσθήκη τοῦ πλούτου προσθήκην ποιεῖ τῆς φιλαργυρίας· γέγονεν οὖν αἰτία τῆς λύπης καὶ τῆς ἀπειθείας ἡ πολυκτημοσύνη.

(40) *Καθαρῶς*, i. e. σαφῶς. Sic hic sæpe uti solet hoc vocabulo.

(41) *Καθὼς δὲ — κατώρθωσε*. Hæc sine dubio corrupta sunt, nec adjuvat hic codex B. qui in alia omnia discedit. Forte hic locus sic constitui potest : Καλῶς δὲ εἶπεν ὁ νεανίσκος, Εἰ ἐφύλαξα τὰς τοῦ νόμου ἐντολὰς, μεγάλα πάντως κατώρθωσα.

(42) *Πῶς δὲ ἄνθρωπος πλησίον λέγεται*. Hæc, ni fallor, abesse poterant. Certe, quam vim hic habere possint, non intelligo.

(43) *Τοῦ Εὐαγγελίου μάλιστα*. Forte pro μάλιστα legendum μαθηταί.

Ἐπεὶ γὰρ οὐκ ἠδυνήθη ἀκολουθῆσαι, ἀπῆλθε λυπούμενος. « Ὁ δὲ Ἰησοῦς εἶπε τοῖς μαθηταῖς αὐτοῦ, Ἀμὴν λέγω ὑμῖν, ὅτι δυσκόλως πλούσιος εἰσελεύσεται εἰς τὴν βασιλείαν τῶν οὐρανῶν· » εἰ δὲ ὁ πλούσιος δυσκόλως, ὁ πλεονέκτης οὐδόλως· εἰ γὰρ ὁ μὴ δοὺς τὰ ἑαυτοῦ κατακρίνεται, πολλῷ μᾶλλον ὁ καὶ τὰ ἑτέρων ἁρπάζων. « Πάλιν δὲ λέγω ὑμῖν, Εὐκοπώτερόν ἐστι κάμηλον διὰ τρυπήματος ῥαφίδος διελθεῖν, ἢ πλούσιον εἰς τὴν βασιλείαν τοῦ Θεοῦ εἰσελθεῖν· » εἰπὼν τὸ πρᾶγμα δύσκολον ὁ Χριστὸς, ἔπειτα λέγει τοῦτο καὶ ἀδύνατον, καὶ οὐχ ἁπλῶς ἀδύνατον, ἀλλὰ καὶ τοῦ ἀδυνάτου ἀδυνατώτερον. Ἀδύνατον μὲν γὰρ τὴν κάμηλον τὸ ζῶον διὰ τρυπήματος βελόνης διελθεῖν· ἀδυνατώτερον δὲ τούτου τὸ, εἰσελθεῖν πλούσιον εἰς τὴν βασιλείαν τῶν οὐρανῶν· τινὲς δὲ κάμηλον (44) λέγουσι σχοινίον B παχὺ τοῦ πλοίου, ᾧ δεσμοῦσι τὰς ἀγκύρας οἱ ναῦται. Ταῦτα λέγων ὁ Χριστὸς, οὐ διαβάλλει τὸν πλοῦτον, ἀλλὰ τὸ δουλοῦσθαι τῷ πλούτῳ. Ἄριστον δὲ καὶ θαυμάσιον τὸ παράδειγμα. Καθάπερ γὰρ τὸ τρύπημα τῆς βελόνης οὐ χωρεῖ τὴν κάμηλον διά τε τὴν πολλὴν αὐτοῦ στενότητα, καὶ διὰ τὸν πολὺν ὄγκον τῆς καμήλου, οὕτω καὶ ἡ ὁδὸς ἡ ἀπάγουσα εἰς τὴν ζωὴν τὴν αἰώνιον, οὐ χωρεῖ τὸν πλούσιον, διά τε τὴν ἑαυτῆς στενότητα, καὶ διὰ τὸν πολὺν ὄγκον τοῦ πλουσίου. Πρέπει οὖν, ἀδελφοί μου, πάντα ὄγκον (45) ἀποθέσθαι κατὰ τὸν θεῖον Ἀπόστολον, καὶ λεπτυνθῆναι δι' ἑκουσίου πενίας, ὥστε δυνηθῆναι διὰ τῆς στενῆς ὁδοῦ εἰσελθεῖν εἰς τὴν βασιλείαν τῶν οὐρανῶν. Στενὴ γὰρ καὶ τεθλιμμένη ἡ ὁδὸς ἡ ἀπ- C άγουσα εἰς τὴν ζωὴν, καὶ ὀλίγοι εἰσὶν οἱ εὑρίσκοντες αὐτήν. « Ἀκούσαντες δὲ οἱ μαθηταὶ αὐτοῦ ἐξεπλήσσοντο σφόδρα, λέγοντες, Τίς ἄρα δύναται σωθῆναι; » Ἐξεπλήσσοντο, ἀντὶ τοῦ ἐθορυβοῦντο. Πλὴν οὐχ ὑπὲρ ἑαυτῶν (πένητες γὰρ ἦσαν), ἀλλ' ὑπὲρ τῶν πλουσίων· ἤρξαντο γὰρ σπλάγχνα οἰκτιρμῶν ἀναλαβεῖν οἱ ἀπόστολοι, καὶ ὑπεραλγεῖν τῆς ἀπωλείας τῶν ἀνθρώπων, λέγοντες· Τίς ἄρα δύναται σωθῆναι; « Ἐμβλέψας δὲ ὁ Ἰησοῦς εἶπεν αὐτοῖς· Παρ' ἀνθρώποις τοῦτο ἀδύνατον· Παρὰ δὲ Θεῷ πάντα δυνατά. » Πρῶτον ἡμέρῳ βλέμματι τὴν διάνοιαν τῶν μαθητῶν φρίττουσαν καὶ θορυβουμένην παρηγόρησεν ὁ Χριστὸς, εἶτα εἶπεν, ὅτι παρὰ ἀνθρώποις πλουσίοις τοῦτο δηλαδὴ τὸ σωθῆναι ἀδύνατόν (46) ἐστι, δεδεμένοι ἰσχυρῶς ταῖς σειραῖς τῆς φιλαργυ- D ρίας ἀδυνατοῦσιν ἀφ' ἑαυτῶν μόνον (47) ἐλευθερωθῆναι τῆς τοιαύτης τυραννίδος. Ὁ δὲ Θεὸς οὐ μόνον σῶσαι δύναται, ἀλλὰ καὶ πᾶν ἕτερον δύναται. Σώσει δὲ τοὺς πλουσίους ὁ Θεὸς, ἐὰν τὴν παρ' ἑαυτῶν σπουδὴν εἰσφέροντες ἐπικαλέσωνται καὶ τοῦτον ἐπίκουρον καὶ συλλήπτορα τῆς ἐλευθερίας, κενοῦντες τὸν πλοῦτον εἰς τοὺς πένητας καὶ σβεννύοντες τὸ πῦρ τῆς τῶν χρημάτων ἐπιθυμίας. Ἰδοὺ ἐδιδάχθημεν καὶ ἐμάθομεν, ἀδελφοί μου, ὅτι ἀδύνατον σωθῆναι φιλάργυρον, ἐὰν μὴ τὴν παρ' ἑαυτοῦ σπουδὴν εἰσφέ-

A vobis, quia difficile dives intrabit in regnum cœlorum. » Si vero difficile dives, nullo modo ambitiosus. Si enim qui non dat sua, condemnatur, multo magis qui bona aliorum abripit. — « Iterum autem dico vobis : Facilius est camelum per foramen acus transire quam divitem in regnum cœlorum, introire. Postquam id difficile esse dixit Christus, deinde id dicit esse impossibile, et non modo impossibile, sed omnino impossibile. Impossibile est enim camelum animal per foramen acus transire, impossibilius autem est divitem intrare in regnum cœlorum. Quidam autem dicunt camelum esse validum navigii funem, quo anchoras nautæ alligant. Hoc dicens Christus divitias non accusat, sed divitiarum servilem amorem. Optimum et admirabile B exemplum. Quemadmodum enim acus foramen non accipit camelum, quia admodum arctum est illud, camelus autem corpulentum, ita et via quæ ducit ad vitam æternam non accipit divitem, quia illa quidem angusta est, dives autem valde tumet. Decet igitur, fratres, omnem superbiam abjicere juxta divinum Apostolum, et minui per voluntariam paupertatem, ita ut possimus per angustam viam introire in regnum cœlorum. Angusta enim est et arcta via quæ ducit ad vitam ; et pauci sunt qui inveniunt eam. « Audientes autem discipuli timuerunt valde dicentes : Quis ergo potest salvari ? » Timuerunt, pro turbati sunt ; non tamen de seipsis, pauperes enim erant, sed de divitibus. C Incipiebant enim viscera misericordiæ suscipere apostoli, et dolere de hominum perditione dicentes : « Quis ergo potest salvari ? » Intuens autem Jesus, dicit illis : « Apud homines hoc impossibile est ; apud Deum autem omnia possibilia sunt. » — Dulci primum intuitu mentem discipulorum trementem et turbatam consolatus est Christus, deinde dixit, apud divites manifeste salutem esse impossibilem : valide avaritiæ vinculis ligati per seipsos nequeunt ab ista tyrannide liberari. Deus autem non modo potest salvare, sed quodvis aliud potest. Salvabit porro divites Deus, si pro virili parte operantes, ipsum invocaverint adjutorem et libertatis datorem, divitias pauperibus distribuentes, et divitiarum cupiditatis ignem exstinguentes. D Ecce edocti sumus et didicimus, fratres, impossibile esse salvari pecuniæ studiosum nisi propriam curam adhibens, Deum adjutorem habuerit, qui ipsum ab istiusmodi cupiditate liberet. Dicunt autem : Si omnia possibilia sunt Deo, illi possibile esse et malum. Ad illos autem respondent malum esse non potestatis, sed infirmitatis. Ideo David peccata nominavit infirmitates dicens : « Completæ sunt infirmitates eorum. » Et divinus Paulus dicit : « Cum nos infirmi essemus, id est peccatores Christus pro impiis mortuus est. » Et aliunde

(44) *Κάμηλον λέγουσι.* Catena inedita, cujus est apographum apud me, ad hunc locum sic habet : Κάμηλον δὲ ὧδε, οὐ τὸ ζῶον, ἀλλὰ τὸ παχὺ σχοινίον, ᾧ δεσμοῦσι τὰς ἀγκύρας οἱ ναῦται.

(45) *Πάντα ὄγκον ἀποθέσθαι.* Hebr. XII, 1.

(46) *Ἀδύνατόν ἐστι, δεδεμένοι ἰσχυρῶς.* Malim ἀδύνατόν ἐστι, δεδεμένοι γὰρ ἰσχυρῶς.

(47) *Ἀφ' ἑαυτῶν μόνον.* Malim μόνων.

juxta divum Gregorium, mali initium est boni neglectio. In bono enim immobilis statio initium fit malitiæ. Quomodo autem bonum negliget bonitas? Potest enim quidem omnia Deus, vult autem bona et optima.

A ρων, σχοίη καὶ τὸν Θεὸν βοηθὸν ἐπὶ τῇ ἀπαλλαγῇ τοῦ τοιούτου πάθους. Λέγουσι δὲ ὅτι, ἐὰν πάντα τῷ Θεῷ (48) δυνατὰ, δυνατὸν ἄρα τῷ Θεῷ καὶ τὸ κακόν. Λέγουσιν οὖν πρὸς αὐτοὺς, ὅτι τὸ κακὸν οὐκ ἔστι δυνάμεως, ἀλλ' ἀδυναμίας. Διὰ τοῦτο καὶ ὁ Δαβὶδ τὰς ἁμαρτίας ὠνόμασεν ἀσθενείας, εἰπών· « Ὅτι ἐπληθύνθησαν (49) αἱ ἀσθένειαι αὐτῶν· » Καὶ ὁ θεῖος Παῦλος λέγει, « Ὄντων (50) ἡμῶν ἀσθενῶν, ἤγουν ἁμαρτωλῶν, ὁ Χριστὸς ὑπὲρ ἀσεβῶν ἀπέθανε. » Καὶ ἀλλοτρίως, κατὰ τὸν θεῖον Γρηγόριον, Ἀρχὴ τοῦ κακοῦ τὸ ἀμελῆσαι τοῦ ἀγαθοῦ· ἡ γὰρ ἐν τῷ καλῷ (51) στάσις, κακίας ἀρχὴ γίνεται. Πῶς δὲ ἀμελήσει τοῦ ἀγαθοῦ ἡ ἀγαθότης; Δύναται μὲν γὰρ πάντα ὁ Θεός· βούλεται δὲ τὰ ἄριστα καὶ τὰ ἀγαθά.

Ideo, fratres, cum simus infirmi, ad Deum qui potest omnia accedamus, potentiæ acquirendæ causa, et ante eum qui indigentibus auxilium præstabit, corde contrito procidamus, et ut ab iis quæ ex peccatis oriuntur divitiis liberemur eum precemur, culparum egentes facti virtutum divitiis repleamur atque ita ditati in manus Dei deponamus divitias, manibus pauperum eas distribuentes et thesauros in cœlis nobismetipsis thesaurizantes. Tunc vere divites inveniemur, neminem reformidantes qui indefectibilibus et manentibus divitiis insidietur, et manentes et non diffluentes habebimus ex hoc bono thesauro delicias, in Christo Jesu Domino nostro; quem decet gloria et potestas cum Patre et sancto Spiritu, nunc et semper, et in sæcula sæculorum. Amen.

Διὰ τοῦτο, ἀδελφοί μου, τῷ πάντα δυναμένῳ Θεῷ ἀσθενῶς ἔχοντες προσέλθωμεν, δυνάμεως ἕνεκα, καὶ τῷ τοῖς ἀπόροις πόρον παρέχοντι μετὰ συντετριμμένης καρδίας προσπέσωμεν, καὶ τὸν ἐξ ἁμαρτιῶν B πλοῦτον ἀποκουφίσαι ἐκδυσωπήσωμεν, ὅπως πτωχοὶ πταισμάτων ἀναδειχθέντες τῷ πλούτῳ πλουτισθέντες εἰς χεῖρας Θεοῦ τὰ χρήματα παραθώμεθα, χερσὶ πενήτων αὐτὰ ἀποθέμενοι, καὶ τοὺς ἐν τοῖς οὐρανοῖς θησαυροὺς ἑαυτοῖς ἀποθησαυρίσαντες. Τότε ἀληθῶς εὑρεθησόμεθα πλούσιοι, οὐδένα τὸν ἐπιβουλεύοντα τῷ ἀκενώτῳ καὶ μένοντι πλούτῳ ὑφορώμενοι, καὶ μένουσαν καὶ ἀδιάῤῥευστον τὴν ἐπὶ τούτῳ τῷ ἀγαθῷ θησαυρῷ τρυφὴν καὶ (52) ἀπόλαυσιν ἕξομεν, ἐν Χριστῷ Ἰησοῦ τῷ Κυρίῳ ἡμῶν· ᾧ πρέπει δόξα καὶ κράτος σὺν τῷ Πατρὶ, καὶ τῷ ἁγίῳ Πνεύματι, νῦν καὶ ἀεὶ, καὶ εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων. Ἀμήν.

DOMINICA QUINTA, LUCÆ.

Post Ascensionem.

Bona quidem sunt et utilia omnia divina oracula iis qui mentem adhibent, sed illa aliis mirabiliora et utiliora quæ animarum ordinant mores et ad virtutis desiderium et cupiditatem excitant et mali rejectionem et effugium proponunt. Ideo et Dominus non cessat nos ad bonum hortari et ostendere ea quæ ad salutem tendunt, et ea quæ ad perditionem ducunt. Et quidem nos ad virtutem promovet, a vitio autem dehortatur, et utroque modo nostram curat salutem. Ne enim possimus dicere illum bona quidem monstrasse, de malis autem siluisse, et ne propter hoc in malum incidamus tanquam malum ignorantes, ideo et quæ virtutis opera sint, et quæ vitii, nobis ostendit, alia aliis contraria opponens. Id ita se habere manifeste ostendet hodie proposita Evangelii lectio, quæ ad divites et pauperes attineant edocens, divites quidem monens ut delicias et alias vitæ fallacias et inhumanitatem oderint, modestiam autem et humanitatem amplectantur; egentes autem et pauperes edocens non animum abjicere propter insanabiles paupertatis casus, sed eos generose ferre et cum

ΚΥΡΙΑΚΗ Ε', ΛΟΥΚΑ.

Μετὰ τὴν Ὕψωσιν.

C Ἀγαθὰ (53) μὲν πάντα τὰ θεῖα λόγια καὶ ἐπωφελῆ τοῖς προσέχουσιν, ἐκεῖνα δὲ πλέον τῶν ἄλλων θαυμασιώτερα καὶ ὠφελιμώτερα, ὅσα τῶν ψυχῶν ῥυθμίζει τὰ ἤθη, καὶ πρὸς τὴν τῆς ἀρετῆς διανίστησιν ἔφεσιν καὶ ἐπιθυμίαν, καὶ τὴν τῆς κακίας ὑποτίθησιν ἀποβολὴν καὶ ἀποφυγήν. Διὰ τοῦτο καὶ ὁ Κύριος οὐ παύεται ἀεὶ τὰ δέοντα ἡμῖν παραινῶν καὶ ὑποδεικνύων τά τε πρὸς σωτηρίαν συντείνοντα, καὶ τὰ πρὸς ἀπώλειαν φέροντα, καὶ τὰ μὲν πρὸς ἀρετὴν προτρεπόμενος, τὰ δὲ εἰς κακίαν ἀποτρεπόμενος, καὶ ἑκατέρωθεν ἡμῖν τὴν σωτηρίαν πραγματευόμενος. Ἵνα γὰρ μὴ ἔχωμεν λέγειν, ὅτι τὰ μὲν ἀγαθὰ ἐδίδαξε, τὰ δὲ φαῦλα ἀπεσιώπησε, καὶ διὰ τοῦτο περιπίπτωμεν τοῖς κακοῖς, ὡς ἄγνοιαν ἔχοντες, τούτου χάριν καὶ τὰ τῆς ἀρετῆς, καὶ τὰ τῆς κακίας ἐδήD λωσεν, ἀλλήλοις τιθεὶς τὰ ἐναντία παράλληλα. Ὅτι (54) ταῦτα οὕτως ἔχει, δείξει καθαρῶς (55) καὶ ἡ σήμερον προθησομένη εὐαγγελικὴ ὑπόθεσις, πλουσίους καὶ πένητας τὰ (56) προσήκοντα ἐκδιδάσκουσα, καὶ τοὺς μὲν πλουσίους τὴν τρυφὴν καὶ τὴν ἄλλην ἀπάτην τοῦ βίου, ἔτι δὲ καὶ τὴν ἀπανθρωπίαν μισεῖν ἐκπαιδεύουσα, τὴν δὲ αὐτάρκειαν καὶ τὴν φιλανθρω-

(48) *Θεῷ δυνατά.* Δυνατὰ, quod haud dubie propter vicinum δυνατὸν exciderat in codice, sententia ita postulante, addidi. Paulo post etiam post ὠνόμασεν adjeci ἀσθενείας.

(49) *Ἐπληθύνθησαν.* Psal. xv, 3.

(50) *Ὄντων ὑμῶν.* Rom. v, 16.

(51) *Στάσις.* Ἤγουν, τὸ μὴ προκόπτειν ἐν τῷ καλῷ.

(52) *Τρυφὴν καὶ ἀπόλαυσιν.* Τρυφὴν addidi ex cod. B.

(53) *Ἀγαθὰ μέν.* Etiam hæc oratio legitur in cod. B., estque hæc, ni fallor, omnium longe præstantissima ex iis, quæ in his duobus codicibus reperiuntur.

(54) *Ὅτι ταῦτα.* Forte, ὅτι δὲ ταῦτα.

(55) *Καθαρῶς.* V. ad Orat. II, not. 10.

(56) *Τὰ προσήκοντα.* Ἤγουν καθήκοντα.

πίαν ἀσπάζεσθαι· τοὺς ἀπόρους δὲ καὶ πτωχοὺς, μὴ καταπίπτειν (57) ταῖς τῆς πενίας ἀνηκέστοις συμφοραῖς, ἐκδιδάσκουσα, ἀλλὰ φέρειν γενναίως μετ' εὐχαριστίας, ταῖς χρηστοτάταις ἐλπίσι τῶν μελλόντων ἀγαθῶν τὴν παράκλησιν ἔχοντας. Ἔστι δὲ ὑπόθεσις πλουσίου καὶ πένητος πολιτείαν διηγουμένη διάφορον, τοῦ μὲν τῇ τρυφῇ βεβαπτισμένου, τοῦ δὲ τῇ (58) πενίᾳ κατεστιγμένου, καὶ ἑκατέρου τούτων ἀντάξιον τῆς πολιτείας ἀντιλαβόντος ἀντάμειψιν, ὡς αὐτὰ δηλώσει τὰ εὐαγγελικὰ ῥήματα οὕτως ἔχοντα. « Εἶπεν ὁ Κύριος τὴν παραβολὴν ταύτην· Ἄνθρωπός τις (59) ἦν πλούσιος καὶ ἐνεδιδύσκετο πορφύραν καὶ βύσσον, εὐφραινόμενος καθημέραν λαμπρῶς. Πτωχὸς δέ τις ἦν ὀνόματι Λάζαρος, ὃς ἐβέβλητο εἰς τὸν πυλῶνα αὐτοῦ ἡλκωμένος καὶ ἐπιθυμῶν χορτασθῆναι ἀπὸ τῶν ψυχίων τῶν πιπτόντων ἀπὸ τῆς τραπέζης τοῦ πλουσίου. » Θέλων ὁ Κύριος κοινωνικοὺς ἡμᾶς εἶναι καὶ φιλαλλήλους καὶ μεταδοτικοὺς, καὶ παιδεῦσαι τοὺς ἀνελεήμονας, οἷα αὐτοῖς ἀποβήσονται, καὶ διδάξαι πάλιν, τοὺς κακοπαθοῦντας, οἷα εὐπαθήσουσιν, ὑπὲρ ὧν ἐνταῦθα ὑπομένουσι, τὸν πλούσιον τῇ ἀσπλαγχνίᾳ καὶ πολλῇ τῇ ἀπανθρωπίᾳ, καὶ τὸν πτωχὸν τῇ ἀπορίᾳ καὶ πολλῇ τῇ καρτερίᾳ παραβολικῶς ἡμῖν εἰς τύπον ἀρετῆς καὶ κακίας πανσόφως ὑπεζωγράφησε· καὶ τὸν μὲν πλούσιον ἀνωνύμως παρέλαβεν, ὡς μηδὲ ἄξιον παρὰ Θεοῦ ὀνομάζεσθαι, καθὰ καὶ διὰ τοῦ Προφήτου λέγει· « Οὐ μὴ (60) μνησθῶ τῶν ὀνομάτων αὐτῶν διὰ χειλέων μου, καὶ ἀπώλετο τὸ μνημόσυνον (61) αὐτοῦ μετ' ἤχου. » Τοῦ δὲ ὀνόματος μνημονεύει τοῦ πένητος, ἐπειδὴ τῶν δικαίων τὰ ὀνόματα ἐν βίβλῳ ζωῆς ἀπογράφονται. Ἔχει δὲ καὶ ἡ Ἑβραϊκὴ παράδοσις, Λάζαρον εἶναί τινα ἐν Ἱεροσολύμοις κατὰ τὸν καιρὸν τῆς ἐνανθρωπήσεως τοῦ Κυρίου ἐν ἐσχάτῃ πενίᾳ διάγοντα, οὗ καὶ μνημονεύει (62) ὁ Κύριος, ὡς εὐχαρίστου καὶ καρτερικοῦ, καὶ μακροθύμως ἐργαζομένου πᾶσαν δικαιοσύνην καὶ ἀρετήν. « Μακάριοι γὰρ φησὶν, οἱ φοβούμενοι τὸν Κύριον, καὶ τὸ μνημόσυνον αὐτῶν μένει εἰς τὸν αἰῶνα, καὶ (63) μνήμη δικαίου μετ' ἐγκωμίων, καὶ, εἰς (64) μνημόσυνον αἰώνιον ἔσται δίκαιος. » Ὁ μὲν οὖν πλούσιος πορφύραν καὶ βύσσον ἐνεδιδύσκετο, πολλῶν ἑτέρων γυμνητευόντων καὶ ῥιγούντων καὶ ψύχει καὶ κρύει πηγνυμένων, καὶ αὐτοῦ δὴ τοῦ πτωχοῦ Λαζάρου πρὸς τὸν πυλῶνα τούτου τοῦ ἀδίκου καὶ κακοτρόπου καὶ ἀνελεήμονος καὶ ἀσπλάγχνου βεβλημένου καὶ στενοχωρουμένου καὶ γυμνητεύοντος. Καὶ ὁ μὲν πλούσιος οὗτος καθ' ἡμέραν λαμπρὸς ἦν, εὐφραινόμενος, καὶ ἀσώτως καὶ πολυτελῶς τῶν τῆς γῆς καὶ θαλάσσης προσόδων κατατρυφῶν, πλουτῶν καὶ καταπολαύων. Περὶ ταῦτα γὰρ ἡ πᾶσα τοῦ πλουσίου σπουδὴ, περί τε ἱματισμοῦ πολυτέλειαν καὶ τραπέζας καὶ κώμους. Ὁ δὲ Λάζαρος πενίᾳ καὶ νόσῳ τετρυχωμέ-

A gratiarum actione ut consolationem adhibentes futurorum bonorum optimam spem. Evangelii autem proposita lectio divitis et pauperis vitam dissimilem narrat, unius quidem in deliciis immersi, alterius autem inopia et egestate notabilis, et utriusque dignam vitæ suæ remunerationem accipientis, ut ostendunt evangelica verba sic digesta : « Dixit Dominus parabolam istam : Homo quidam erat dives et induebatur purpura et bysso, epulans quotidie splendide. Et erat quidam mendicus nomine Lazarus qui jacebat ad januam ejus, ulceribus plenus, et cupiens saturari de micis quæ cadebant de mensa divitis. » Volens Dominus nos inter nos communicare et diligere et erogare, et immisericordes docere, quæ iis accidere debeant, B et rursus miseris ostendere quid boni eos maneat pro malis quæ his in terris subeunt, divitem quidem valde immisericordem et inhumanum, pauperem vero valde inopem et patientem parabolice nobis in exemplum virtutis et malitiæ sapientissime depinxit. Et divitem quidem absque nomine assumpsit, et indignum qui a Deo nominetur, juxta quod per prophetam dicit : « Haud memor ero nominum eorum per labia mea, et, periit memoria ejus cum sonitu. » Nomen autem pauperis memorat, quoniam justorum nomina in libro vitæ inscripta sunt. Hebraica autem traditio habet Lazarum quemdam esse Jerosolymis, incarnationis Domini nostri tempore, in extrema inopia degentem, cujus et meminit Dominus ut gratiosi et pa- C tientis et longaminiter omnem justitiam et virtutem operantis : « Beati enim, inquit, qui timent Dominum, et memoria eorum manet in æternum, et, memoria justi cum laudibus, et, in memoria æterna erit justus. » Dives igitur purpura et bysso induebatur, cum multi alii nudi essent et rigerent, et frigore et gelu hærerent, et ipse mendicus Lazarus ad portam hujus improbi et perditi et inhumani et immisericordis jacens et angustiatus et nudus. Et quidem dives iste quotidie splendidus erat, epulans et luxuriose et sumptuose terræ et maris reditibus fruens, dives et deliciis affluens. Tota igitur divitis cura circa vestimenti magnificentiam et mensas et epulas versabatur. Lazarus vero inopia et morbo D confectus ad istius jacebat januam, et omnia subibat, non modo quæ paupertatis, sed et quæ infirmitatis erant. Et cupiebat saturari de micis quæ cadebant de mensa divitis. Nemo enim erat qui quidquam cibi illi præberet, sed jacebat multis ulceribus refertus, et consolationem multa ex parte accipiens neque ullo a quolibet sermone dignus habitus, morbo detinebatur, et fame absumebatur. Dives autem delectabatur quotidie et in luxuria et ebrietate otiabatur. Tanta enim erat divitis cru-

(57) *Καταπίπτειν.* Animum abjicere.
(58) *Πενίᾳ κατεστιγμένου.* Inopia et egestate notabilis.
(59) *Ἄνθρωπός τις ἦν.* Luc. xvi, 19.
(60) *Οὐ μὴ μνησθῶ.* Psal. xv, 4.
(61) *Ἀπώλετο τὸ μνημόσυνον.* Psal. ix, 7.
(62) *Μνημονεύει·* ἐνταῦθα scilicet.
(63) *Μνήμη δικαίου.* Proverb. x, 7.
(64) *Εἰς μνημόσυνον.* Psal. cxi, 6.

delitas. Non enim prosperitate melior affectus est, A sed remansit efferus, imo vero omni fera ferocior. « Sed et canes venientes lingebant ulcera ejus. » Compatientes magis canes et humaniores se præbent quam dives. Canes quidem ulcera et vulnera pauperis lingebant non nocentes neque mordentes, sed quasi condolentes et lingua partem afflictam foventes, et vulnerum cruorem detergentes, et sensim dolorem alleviantes. Dives autem immisericors erat et implacabilis ac ne vultum quidem hilarem pauperi monstrabat, neque voce cum illo communicabat, neque pannum illi dedit aut obolum aut parvum panis frustulum dedit, sed omnia solus per gulam stomacho demisit.'

νος ἐβέβλητο πρὸς τὸν πυλῶνα αὐτοῦ, καὶ πάντα ὑπέμεινεν, οὐ μόνον τὰ τῆς πενίας, ἀλλὰ καὶ τὰ τῆς ἀῤῥωστίας, καὶ ἐπεθύμει χορτασθῆναι ἀπὸ τῶν ψιχίων τῶν πιπτόντων ἀπὸ τῆς τραπέζης τοῦ πλουσίου· οὐδεὶς δὲ ἦν ὁ παρέχων αὐτῷ, ἀλλὰ ἔκειτο ἕλκεσι βρύων πολλοῖς, καὶ παρηγορίαν οὐδαμόθεν δεχόμενος, οὐδὲ λόγου τινὸς παρ' οὐδενὸς ἀξιούμενος, τῇ νόσῳ κατείχετο, καὶ τῷ λιμῷ κατετρύχετο. Ὁ δὲ πλούσιος ἐτρύφα καθ' ἡμέραν καὶ (65) ἐν ἀσωτίαις καὶ μέθαις ἐσχόλαζε· τοσαύτη γὰρ ἡ τοῦ πλουσίου ὠμότης· οὐδὲ γὰρ ὑπὸ τῆς εὐημερίας βελτίων ἐγένετο, ἀλλ' ἔμενεν ἐκθηριώμενος, μᾶλλον δὲ καὶ θηρίου παντὸς χαλεπώτερος. « Ἀλλὰ καὶ οἱ κύνες ἐρχόμενοι ἀπέλειχον τὰ ἕλκη αὐτοῦ. » Συμπαθέστεροι οἱ κύνες τοῦ πλουσίου καὶ φιλανθρωπότεροι φαίνονται· οἱ μὲν γὰρ κύνες τὰ ἕλκη καὶ τὰ τραύματα τοῦ πένητος ἔλειχον, οὐκ ἀδικοῦντες, οὐδὲ δάκνοντες, ἀλλ' οἷον συναλγοῦντες, καὶ θεραπεύοντες τῇ γλώττῃ τὸ λυποῦν, καὶ τὸν ἰχῶρα τῶν τραυμάτων ἀποσμήχοντες, καὶ ἠρέμα τὰς ὀδύνας ἐπικουφίζοντες. Ὁ δὲ πλούσιος (66) ἀσυμπαθὴς ἦν καὶ ἀμείλικτος, καὶ οὐδὲ ὄμμα ἱλαρὸν τῷ πένητι ἐχαρίσατο, οὐ λόγου μετέδωκεν, οὐ ῥάκος ἐπέῤῥιψεν, οὐ δέδωκεν ὀβολὸν, οὐ τεμάχιον ἄρτου μικρὸν, ἀλλὰ πάντα τῇ ἰδίᾳ γαστρὶ, ὡς ἐν πανδοχείῳ διὰ τῆς τοῦ φάρυγγος χώνης ἐπέῤῥιπτεν.

Pauper autem Lazarus, cum tanta pateretur et B in tantis malis versaretur, non blasphemavit, non convitiatus, non indignatus est, non murmuravit, non divitias diviti objurgavit, neminem omnino condemnavit, aut Dei providentiam reprehendit; sed cum multa patientia sustinuit. Ideo et mortuum illum angeli susceperunt. Si enim murmurator et blasphemus fuisset, non tanto honore, neque angelorum comitatu dignus habitus esset. « Factum est autem, inquit, ut moreretur mendicus et portaretur ab angelis in sinum Abrahæ. » Vix aliquando a magna paupertatis ac morbi procella liberatus pauper Lazarus in tranquillum portum pervenit. Qui enim in Deo spes suas ponunt, iis pœnarum et ærumnarum finis est ex his terris migratio, ut nos docet Salomon dicens : « Visi sunt C oculis insipientium mori et existimata est afflictio transitus illorum, et quod a nobis est iter exterminium. Illi autem sunt in pace. Etenim si coram hominibus tormenta passi sunt, spes illorum immortalitate plena est. » Datur enim illis æquivalens pœnis consolationis mensura, imo, major quam pro adversitatibus retributio. Dicit enim Christus : « Mensuram confertam et plenam dabunt in sinum vestrum. » Cæterum et Lazarus per sanctos angelos translatus est in sinum Abrahæ. Quicunque autem pauperes murmurant et blasphemant et indignantur et impatienter ferunt egestatem, ii non modo e tali gloria decident et aberrabunt, sed æternis pœnis et tormentis tradentur. Audiamus qui miseri et infelices sumus, neque indignemur si D inopes et afflicti. Per multas enim tribulationes et

Ὁ δὲ πένης (67) Λάζαρος τοσαῦτα πάσχων, καὶ ἐν τοῖς τοιούτοις ὑπάρχων δεινοῖς, οὐκ ἐβλασφήμησεν, οὐδὲ ἐλοιδόρησεν, οὐκ ἠγανάκτησεν, οὐδὲ ἐγόγγυσεν, οὐ τὴν τρυφὴν τοῦ πλουσίου ἐμέμψατο, ἀλλ' οὔτε τινὰ τῶν ἀνθρώπων κατέκρινεν, ἢ τὴν πρόνοιαν ἐμέμψατο τοῦ Θεοῦ, ἀλλὰ μετὰ πολλῆς τῆς φιλοσοφίας ἐκαρτέρει· διὰ τοῦτο καὶ ἀποθανόντα αὐτὸν οἱ ἄγγελοι ἐδέχοντο. Εἰ γὰρ ἦν γογγυστὴς καὶ βλάσφημος, οὐκ ἂν τοσαύτης τιμῆς ἠξιώθη, καὶ τῆς παρὰ τῶν ἀγγέλων δορυφορίας. « Ἐγένετο γὰρ, φησὶν, ἀποθανεῖν τὸν πτωχὸν καὶ ἀπενεχθῆναι ὑπὸ τῶν ἀγγέλων εἰς τὸν κόλπον τοῦ Ἀβραάμ. » Μόλις ποτὲ ἀπὸ τῆς πολλῆς ζάλης τῆς πενίας καὶ τῆς νόσου ὁ πένης Λάζαρος ῥυσθεὶς εἰς τὸν εὔδιον (68) λιμένα κατήντησε. Τοῖς γὰρ τὰς ἐλπίδας ἔχουσι παρὰ τῷ Θεῷ (69) μετάστασις γίνεται τῶν πόνων καὶ συμφορῶν ἡ ἐντεῦθεν ἀποδημία, καθὼς καὶ ὁ Σολομῶν διδάσκει λέγων, Ἔδοξαν (70) ἐν ὀφθαλμοῖς ἀφρόνων τεθνάναι, καὶ ἐλογίσθη κάκωσις ἡ ἔξοδος αὐτῶν, καὶ ἡ ἀφ' ἡμῶν πορεία σύντριμμα· οἱ δέ εἰσιν ἐν εἰρήνῃ. Καὶ γὰρ ἐν ὄψει ἀνθρώπων, ἐὰν κολασθῶσιν, ἡ ἐλπὶς αὐτῶν ἀθανασίας πλήρης. Δίδοται γὰρ αὐτοῖς (71) ἐπίσης τοῖς πόνοις τὸ μέτρον τῆς παρακλήσεως, μᾶλλον δὲ, καὶ πλείους τῶν πόνων αἱ ἀμοιβαί. Λέγει γὰρ ὁ Χριστὸς, ὅτι μέτρον (72) πεπιεσμένον καὶ ὑπερεκχυνόμενον δώσουσιν εἰς τὸν κόλπον ὑμῶν. Λοιπὸν καὶ ὁ Λάζαρος διὰ τῶν ἁγίων ἀγγέλων ἀπενήνεκται εἰς τοὺς κόλπους τοῦ Ἀβραάμ. Ὅσοι δὲ γογγυσταὶ τῶν πενήτων, καὶ βλάσφημοι, καὶ ἀγανακτοῦντες, καὶ δυσχεραίνοντες ἐπὶ τῇ πενίᾳ, οὐ μόνον τῆς τοιαύτης δόξης ἀποπεσοῦνται καὶ (73) ἀποστοχήσωσιν, ἀλλὰ καὶ ταῖς

(65) *Καὶ ἐν.* Usitatius fere ἐν omittitur.

(66) *Ἀσυμπαθὴς ἦν καὶ ἀμείλικτος.* Ecce, ut mox per partes oratorie explicet.

(67) *Ὁ δὲ πένης Λάζαρος.* Etiam hæc morum notatio bene se habet.

(68) *Εὔδιον λιμένα.* Bene. Nam antea περὶ ζάλης dixerat.

(69) *Μετάστασις.* Ἤγουν ἀπαλλαγή.

(70) *Ἔδοξεν ἐν ὀφθαλμοῖς.* Sap. III, 2.

(71) *Ἐπίσης.* Sic dedi ex cod. B. In cod. A. vitiose erat ἐπίσοις.

(72) *Μέτρον πεπιεσμένον.* Luc. VI, 38.

(73) *Ἀποστοχήσωσιν.* Forte ἀστοχήσουσιν.

αἰωνίαις κολάσεσι καὶ τιμωρίαις παραπεμφθήσονται. Ἀκούωμεν οἱ δυστυχοῦντες καὶ δυσπραγοῦντες, καὶ μὴ ἀγανακτῶμεν πενόμενοι καὶ θλιβόμενοι. Διὰ γὰρ πολλῶν θλίψεων καὶ πειρασμῶν δεῖ ἡμᾶς εἰσελθεῖν εἰς τὴν βασιλείαν τῶν οὐρανῶν· πλούσιος δὲ καὶ τρυφῶν δυσκόλως ἐν αὐτῇ εἰσελεύσεται. Εἰ μὴ γὰρ τῶν κινδύνων τοῦ βίου τούτου καὶ τῶν θλίψεων ἀπογεύσονται καὶ οἱ πλούσιοι, τῆς θείας ζωῆς κοινωνῆσαι (74) οὐκ ἔχουσι. Μακάριοι δὲ καὶ οἱ πλούσιοι οἱ κινδύνοις καὶ πειρασμοῖς περιπίπτοντες, καὶ ἐν ταῖς ἐπισυμβαινούσαις συμφοραῖς ὑπομένοντες, καὶ πεινῶντες, καὶ διψῶντες, καὶ θλιβόμενοι, καὶ στενοχωρούμενοι, καὶ εὐχαριστοῦντες ἐν ἅπασιν. Ἔτι (75) οὖν οὐκ ἐσμὲν ἀκριβεῖς τῶν πραγμάτων ἐξετασταὶ, οὐδὲ γινώσκομεν τὰ κρίματα Θεοῦ, ἀλλὰ μόνον εἰδέναι ὀφείλομεν, ὅτι πάντα συμφερόντως B ἡμῖν ἐκεῖθεν (76) οἰκονομεῖται. Εἰ δὲ φέρειν οὐ δυνάμεθα τὴν πενίαν, καὶ διὰ τοῦτο ἀγανακτοῦμεν, ἀκούσωμεν τοῦ Κυρίου λέγοντος·, « Ἐμβλέψατε εἰς τὰ πετεινὰ τοῦ οὐρανοῦ· οὔτε σπείρουσιν, οὔτε θερίζουσιν, οὔτε συνάγουσιν εἰς τὰς ἀποθήκας, καὶ ὁ Πατὴρ ἡμῶν ὁ οὐράνιος τρέφει αὐτά »· οἶδε γὰρ ὁ Σωτὴρ ἡμῶν καὶ εὐεργέτης, ὅτι χρείαν ἔχομεν πάντων, καὶ κατὰ τὸ συμφέρον τῆς ψυχῆς δίδωσι.

A tentationes oportet nos intrare in regnum cœlorum. Dives autem et qui deliciis affluit difficile in illud intrabit. Nisi enim hujus vitæ pericula et tentationes et tribulationes gustaverint et divites, divinæ illius vitæ participes fieri non poterunt. Beati vero et divites qui in pericula et tentationes incidunt, vitæ et miserias patienter ferunt, et esuriunt, et sitiunt, et affliguntur, et arctantur, et gratias agunt in omnibus. Non sumus adhuc accurati rerum inquisitores, neque judicia Dei penetramus, sed unum tantum scire debemus, nempe omnia ad nostram utilitatem a Deo distribui. Si autem ferre paupertatem nequeamus, et idcirco indignemur, audiamus Dominum dicentem : « Inspicite volatilia cœli ; neque serunt, neque metunt, neque congregant in horrea, et Pater noster cœlestis pascit ea. Scit enim Salvator noster benefactor nos omnibus indigere et pro animæ nostræ necessitatibus donat.

« Ἀπέθανε » δὲ, φησὶ, « καὶ ὁ πλούσιος, καὶ ἐτάφη. » Οὐδεὶς ὁ προηγούμενος τοῦ πλουσίου, οὐδεὶς ὁ δορυφορῶν, καθάπερ τὸν Λάζαρον. Ἐπειδὴ γὰρ ἐν τῷ βίῳ τούτῳ πολλοὺς ἔσχε τοὺς δορυφοροῦντας ὁ πλούσιος καὶ τοὺς θεραπεύοντας, ἡνίκα (77) καὶ πρὸς τὸ τέλος ἔφθασε, γυμνὸς καὶ ἔρημος πάντων γέγονε, μᾶλλον δὲ καὶ μετὰ τὴν βραχεῖαν ἐκείνην ἄνεσιν (ἅπας γὰρ ὁ παρὼν βίος βραχὺς τῷ μέλλοντι συγκρινόμενος), εἰς τὴν αἰωνίαν κατήντησε C κόλασιν. Σκοπεῖτε δὲ, πῶς ἐπὶ τοῦ πλουσίου ταφὴ τέτακται, καθὼς ὁ Δαβὶδ λέγει, « Καὶ (78) οἱ τάφοι αὐτῶν οἰκίαι εἰς τὸν αἰῶνα. » Θάνατος γὰρ τοῖς ἀπανθρώποις καὶ ὠμοτάτοις πλουσίοις τὸ ἀπαλλαγῆναι τοῦ σώματος· ἀπέρχονται γὰρ ἐκ τρυφῆς εἰς κόλασιν, ἐκ δόξης εἰς ἀτιμίαν, ἐκ φωτὸς εἰς σκότος. Διὰ τοῦτο εἶπεν, ὅτι ἐτάφη· δηλῶν, ὡς ἡ ψυχὴ αὐτοῦ τὸν κατώτατον καὶ ζοφώδη τόπον ἔλαχεν. Ἀλλὰ καὶ ὅτε ἔζη ὁ πλούσιος, ὡς ἐν μνήματι κατορωρυγμένην εἶχε τὴν ἰδίαν ψυχὴν, ἀντὶ τάφου τὸ σῶμα περιφέρων. Διὰ τοῦτο καὶ ὁ μακάριος Δαβὶδ λέγει· Μὴ φοβοῦ (79), ὅταν πλουτήσῃ ἄνθρωπος, ἢ ὅταν πληθυνθείη ἡ δόξα τοῦ οἴκου αὐτοῦ, ὅτι οὐκ ἐν τῷ ἀποθνήσκειν αὐτὸν λήψεται τὰ πάντα, οὐδὲ συγκαταβήσεται αὐτῷ ἡ δόξα αὐτοῦ. Ἐνταῦθα γὰρ πάντα D καταλιμπάνει, καὶ γυμνὸς ἐκεῖθεν ἀπέρχεται, καὶ τῇ κολάσει παραδίδοται. « Ἀπέθανε δὲ καὶ ὁ πλούσιος καὶ ἐτάφη. » Ὁ μὲν πτωχὸς τελευτῆσαι λέγεται, τὸν χρόνον τῆς πλάνης πληρώσας, καὶ μεταλλάξας, ἀντὶ τῆς κατὰ σάρκα ζωῆς τὴν πνευματικήν· ὁ δὲ πλούσιος τῇ ἀπιστίᾳ νενέκρωται καὶ τεθανάτωται. « Καὶ ἐν τῷ ᾅδῃ ἐπάρας τοὺς ὀφθαλμοὺς αὐτοῦ ὑπάρχων ἐν βασάνοις, ὁρᾷ τὸν Ἀβραὰμ ἀπὸ μακρόθεν, καὶ Λάζαρον ἐν τοῖς κόλποις αὐτοῦ· καὶ αὐτὸς φωνήσας εἶπε· Πάτερ Ἀβραὰμ, ἐλέησόν με,

« Mortuus est, inquit, et dives, et sepultus est. » Nemo divitem præcedit, nemo eum comitatur, ut Lazarum. Postquam enim in hac vita multos satellites et domesticos habuit dives, quando ad finem pervenit, nudus et omnibus desertus factus est, imo etiam post breve hoc otium (tota enim præsens vita brevis est futuræ comparata), in æternas pœnas pervenit. Videte autem quomodo divitis sepultura disponatur, juxta Davidis vocem : « Sepulcra eorum, domus illorum in æternum. » Mors est enim inhumanis et crudelissimis divitibus a corpore separari. Abeunt enim ex deliciis in punitionem, ex gloria in dedecus, ex luce in tenebras. Propter hoc dicit illum sepultum esse, ostendens ejus animam infimum et tenebrosum locum sortitam esse. Sed etiam quando vivebat dives, propriam animam tanquam in monumento defossam habebat, pro sepulcro corpus circumferens. Ideo beatus David dicit : « Ne timueris, cum dives factus fuerit homo, et cum multiplicata fuerit gloria domus ejus ; quoniam cum interierit, non auferet omnia, neque descendet cum eo gloria ejus. » Hic enim omnia relinquit, et inde nudus abit, et tormentis traditur. « Mortuus est autem et dives, et sepultus est. » Mendicus quidem dicitur decessisse, exsilii tempore impleto, commutans pro vita secundum carnem spiritualem vitam. Dives autem in incredulitate immoritur et interit. « Et in inferno elevans oculos suos, cum esset in tormentis vidit Abraham a longe, et Lazarum in sinu ejus ; et ipse clamans dixit : Pater Abraham, miserere mei et mitte Lazarum, ut intingat extremum digiti sui in aquam et refrigeret linguam meam, quia crucior in hac flamma. » Lazarus quidem in supre-

(74) *Οὐκ ἔχουσι*. Malim, οὐχ ἕξουσι.

(75) *Ἔτι οὖν*. Sic correxi pro ἐπὶ οὖν, quod in cod. legitur.

(76) *Ἐκεῖθεν*. Ἤγουν ἀπὸ τοῦ Θεοῦ.

(77) *Ἡνίκα καί*. Καὶ hoc loco omitti potest auctoritate cod. B.

(78) *Καὶ οἱ τάφοι*. Psal. XLVIII, 12.

(79) *Μὴ φοβοῦ*. ibid., 17.

imam elevationem venit; dives autem in profundissimum barathrum. Non Lazarus vidit divitem. Qui enim in luce sunt, eos qui stant in tenebris non aspiciunt, sed dives Lazarum videt, qui erat in sinu Abrahæ, ut eo magis crucietur. Cum angustiaretur dives et terribiliter igne cruciaretur, supplicem vocem ad Abraham tollit dicens: « Pater Abraham, miserere mei, et mitte Lazarum ut intingat extremum digiti sui in aquam et refrigeret linguam meam, quia crucior in hac flamma. » Apta sane verba ad Abraham in commiserationem et gemitus attrahendum, sed tamen ne sic quidem auxilium invenit. Inopportuna enim erat invitatio, primo quidem propter intermedium barathrum, deinde propter dolores. « Clamans autem dixit: B Miserere mei, Pater et Abraham, et mitte Lazarum, » illum pauperem, quem et prius exsecrabar et ne micarum quidem de mensa mea participem faciebam; illo nunc egeo. Videte quomodo eum constraverit punitio, quomodo eum punitio ad mentem saniorem reduxerit, quomodo proximum olim præterierit et nunc a longe advocet, et quem sæpius ingrediens et egrediens non aspiciebat, nunc eumdem eminus ardenter suspiciat. « Miserere mei, et mitte Lazarum. » Modo quæris misericordiam, quando jam non est misericordiæ tempus! Non audisti Dominum dicentem: Judicium sine misericordia est illi qui non fecit misericordiam? Nunc te pœnitet, cum jam non est pœnitentiæ tempus. Non est in inferno confessio, non est commiseratio. C In inferno enim, inquit, quis confitebitur? In lingua punitur dives per quam delicias accepit. Guttam aquæ petit postquam ne frigidæ quidem aquæ calicem sitienti dedit. Ea est congrua remuneratio, ille ignis et illa in inferno pœna, lingua sicca guttulam in consolationem appetens. Pro tibicine et musicis lamentatio; pro immodica ebrietate, guttæ desiderium. Pro impuris spectaculis profundæ tenebræ: pro insomni voluptate, insomnis vermis. « Dixit autem Abraham: Fili, recordare quia recepisti bona in vita tua, et Lazarus similiter mala; nunc autem hic consolationem habet, tu vero cruciaris. Consideremus patriarchæ bonitatem. Non dixit illi: Inhumane et crudelis, non erubescis? non confunderis? Meministi nunc humanitatis et commiseraD tionis et consolationis? Nihil tale locutus est justus Abraham, sed filium illum nominat. Animam enim depressam non allides, inquit Sapiens. Sufficit illi sua pœna. Et ideo dicit: « Fili, recordare quia recepisti bona tua in vita tua, ille autem mala. » Non dixit: bona, sed *bona tua*, id est, quæ reputas

A καὶ πέμψον Λάζαρον, ἵνα βάψῃ τὸ ἄκρον τοῦ δακτύλου αὐτοῦ ὕδατος, καὶ καταψύξῃ μου τὴν γλῶσσαν, ὅτι ὀδυνῶμαι ἐν τῇ φλογὶ ταύτῃ. » Ὁ μὲν Λάζαρος εἰς ὕψος ἦλθεν ὑπέρτατον, ὁ δὲ πλούσιος εἰς χάος βαθύτατον. Οὐχ ὁ Λάζαρος εἶδε τὸν πλούσιον. Οἱ γὰρ ἐν τῷ φωτὶ τοὺς ἐν σκότει ἑστῶτας οὐ βλέπουσιν· ἀλλ' ὁ πλούσιος τὸν Λάζαρον βλέπει ἐν τοῖς κόλποις ὄντα τοῦ Ἀβραάμ, ἵνα μειζόνως κατατρύχηται. Ἐν ἀμηχανίᾳ τινὶ ὢν ὁ πλούσιος, καὶ δεινῶς ἀποτηγανιζόμενος (80) ἱκετηρίαν κινεῖ πρὸς τὸν Ἀβραὰμ λέγων· « Πάτερ Ἀβραάμ, ἐλέησόν με, καὶ πέμψον Λάζαρον, ἵνα βάψῃ τὸ ἄκρον τοῦ δακτύλου αὐτοῦ ὕδατος, καὶ καταψύξῃ μου τὴν γλῶσσαν, ὅτι ὀδυνῶμαι ἐν τῇ φλογὶ ταύτῃ. » Ἱκανὰ τὰ ῥήματα εἰς συμπάθειαν καὶ οἶκτον τὸν Ἀβραὰμ ἐφελB κύσασθαι, ἀλλ' ὅμως οὐδὲ οὕτως ὠφέλειαν εὕρατο· ἄκαιρος γὰρ ἡ παράκλησις· τὸ μὲν, διὰ τὸ μεταξὺ χάος· τὸ δὲ, διὰ τὴν ὀδύνην. « Φωνήσας δὲ εἶπε· Ἐλέησόν με, πάτερ Ἀβραάμ, καὶ πέμψον Λάζαρον, » ἐκεῖνον τὸν πένητα, ὃν καὶ ἐβδελυττόμην τὸ πρότερον, καὶ οὐδὲ τῶν ἀπὸ τῆς τραπέζης μετεδίδουν ψιχίων, ἐκείνου δέομαι. Βλέπετε, πῶς συνέστειλεν αὐτὸν ἡ τιμωρία, πῶς ἡ θλίψις αὐτὸν ἐσωφρόνισε, πλησίον (81) ὄντα παρέτρεχε, καὶ μακρόθεν καλεῖ, νῦν, καὶ ὃν πολλάκις εἰσερχόμενος καὶ ἐξερχόμενος (82) οὐχ ἑώρα, τοῦτον μακρόθεν ὄντα μετ' ἀκριβείας βλέπει. « Ἐλέησόν με, καὶ πέμψον Λάζαρον. » Ἀρτίως ζητεῖς τὸν ἔλεον, ὅτε καιρὸς ἐλέους οὐκ ἔστιν; οὐκ ἤκουσας τοῦ Κυρίου λέγοντος· Ἡ κρίC σις ἀνίλεως (83) ἐστι τῷ μὴ ποιήσαντι ἔλεος; Νῦν μετανοεῖς, ὅτε οὐκ ἔστι μετάνοια. Οὐκ ἔστιν ἐν τῷ ᾅδῃ ἐξομολόγησις, οὐκ ἔστι συμπάθεια· ἐν γὰρ τῷ ᾅδῃ, φησὶ, τίς ἐξομολογήσεται (84); Τὴν γλῶσσαν κολάζεται ὁ πλούσιος, δι' ἧς τὴν τρυφὴν ἐλάμβανεν. Ῥανίδα ζητεῖ ὕδατος, ἐπειδὴ οὐδὲ ποτήριον ψυχροῦ ὕδατος τῷ διψῶντι μετέδωκεν. Αὕτη ἡ κατάλληλος ἀντίδοσις· τὸ πῦρ ἐκεῖνο καὶ ἡ ἐν ᾅδου κόλασις, γλῶσσα κατάξηρος μικρᾶς ῥανίδος εἰς παραμυθίαν ἐπιθυμοῦσα, ἀντὶ τοῦ αὐλητοῦ (85) καὶ τῶν ὀργάνων ὁ στεναγμός· ἀντὶ τῆς ἀμέτρου μέθης, ἐπιθυμία σταγόνος· ἀντὶ τῶν ἀσελγῶν θεαμάτων, τὸ σκότος τὸ βαθύ· ἀντὶ τῆς ἀκοιμήτου ἐπιθυμίας, ὁ ἀκοίμητος σκώληξ. « Εἶπε δὲ Ἀβραάμ· Τέκνον, μνήσθητι, ὅτι ἀπέλαβες σὺ τὰ ἀγαθά σου ἐν τῇ ζωῇ σου, καὶ D Λάζαρος ὁμοίως τὰ κακά· νῦν δὲ ὧδε παρακαλεῖται, σὺ δὲ ὀδυνᾶσαι. » Ἐννοήσωμεν τοῦ πατριάρχου τὴν ἀγαθότητα· οὐκ εἶπεν αὐτῷ, Ἀπάνθρωπε καὶ ὠμὲ, οὐκ ἐρυθριᾷς, οὐκ αἰσχύνῃ; φιλανθρωπίας νῦν μέμνησαι καὶ συμπαθείας καὶ παρακλήσεως; Οὐδὲν τοιοῦτον ἐφθέγξατο ὁ δίκαιος Ἀβραάμ, ἀλλὰ τέκνον ὀνομάζει· ψυχὴν (86) γὰρ τεταπεινωμένην μὴ προσ-

(80) Ἀποτηγανιζόμενος. Ἤγουν ἐν πυρὶ βασανιζόμενος. Vid. Jer. XXIX, 17, et Macab. VII, 5. Gloss. Labb. τηγανίζω· frigo.

(81) *Πλησίον — βλέπει*. Magna vis hoc loco in his ἀντιθέτοις.

(82) *Εἰσερχόμενος — ἑώρα* Βεβλημένον πρὸς τὸν πυλῶνα.

(83) *Ἡ κρίσις ἀνίλεως*. Jacobi hæc verba sunt. cap. 2, v. 13, quæ dives iste vix poterat audivisse. Videtur ergo potius ad sententiam respexisse, quam ad verba.

(84) *Τίς ἐξομολογήσεται*. Psal. VI, 5.

(85) *Τοῦ αὐλητοῦ*. Sic uterque codex. Malim tamen plurali numero τῶν αὐλητῶν.

(86) *Ψυχὴν — προσταράξῃς*. Hæc videtur memoriter laudavisse. Forte respicit ad Syr. IV, 3.

ταράξῃς, φησὶν ὁ Σοφός. Ἀρκεῖ τὰ τῆς τιμωρίας A αὐτῷ· διὰ τοῦτο καὶ αὐτὸς, » Τέκνον, λέγει, μνήσθητι, ὅτι σὺ ἀπέλαβες τὰ ἀγαθά σου ἐν τῇ ζωῇ σου, ἐκεῖνος δὲ τὰ κακά. » Οὐκ εἶπε τὰ ἀγαθὰ, ἀλλὰ τὰ ἀγαθά σου· τουτέστι, τὰ σοὶ νομιζόμενα ἀγαθά. Ταῖς γὰρ βιωτικαῖς ἡδοναῖς τὰ ἀγαθὰ περιώριζε, καθάπερ καὶ νῦν πολλοὶ λέγουσιν, ὅτι πολλὰ ἀγαθὰ ἐσχήκαμεν. « Καὶ Λάζαρος δὲ, ὁμοίως τὰ κακά. » Οὐκ εἶπε τὰ κακὰ αὐτοῦ, ὥσπερ ἐκεῖ εἶπε, τὰ ἀγαθά σου· ἀλλ' ἁπλῶς τὰ κακά. Οὐκ εἶπεν ἔλαβες, ἀλλ' ἀπέλαβες, τουτέστιν, εἰ καὶ ἀγαθόν τι εἰργάσω καὶ ὀφείλεταί σοι μισθὸς, πάντα αὐτὸν ἐν ἐκείνῳ τῷ κόσμῳ ἀπέλαβες· καὶ ὁ Λάζαρος, εἴ τι κακὸν εἰργάσατο, πάντα ἀπέλαβεν, ἐν πενίᾳ καὶ λιμῷ καὶ τοῖς ἐσχάτοις κακοῖς ταλαιπωρούμενος. Καὶ ἰδοὺ ἀμφότεροι ἐνταῦθα ἤλθετε· ὁ μὲν Λάζαρος ἁμαρτημάτων χωρίς· σὺ δὲ δικαιοσύνης. « Διὰ τοῦτο οὗτος μὲν παρακαλεῖται, σὺ δὲ ὀδυνᾶσαι. »

bona esse. Hujus enim vitæ gaudiis bona definivit, quemadmodum et nunc multi dicunt : Multa bona habuimus. « Et Lazarus vero similiter mala. » Non dixit : « mala sua, » ut illic dicebat bona sua ; sed simpliciter : mala. Non dixit : « accepisti, » sed recepisti, id est, si quid boni feceris et debeatur tibi merces, totam eam in illo mundo recepisti. Et Lazarus, si quid mali fecerit, omnia recepit, inopia, fame, extremis malis afflictus. Et ecce ambo huc venistis, Lazarus quidem absque peccatis, et tu absque justitia. Quapropter « hic quidem consolatur, tu vero cruciaris. »

Ἀδύνατον οὖν ἐστι, τὸν ἅπαξ κατακριθέντα μι- B κρᾶς τινος ἀξιωθῆναι παρακλήσεως καὶ ἀνέσεως. « Καὶ ἐπὶ πᾶσι τούτοις μεταξὺ ἡμῶν καὶ ὑμῶν χάσμα μέγα ἐστήρικται, ὅπως οἱ θέλοντες διαβῆναι ἐντεῦθεν πρὸς ὑμᾶς μὴ δύνωνται, μηδὲ οἱ ἐκεῖθεν πρὸς ἡμᾶς διαπερῶσιν. » Ἐπὶ πᾶσι τούτοις, οἷς εἶπον, φησὶν, ὅτι ἀκόλουθον ἕκαστον τέλος ἐδέξατο, σὲ μὲν, ὦ πλούσιε, ἡ θλίψις καὶ ἡ στενοχωρία· τὸν δὲ Λάζαρον ἡ ἄνεσις καὶ τῶν ἀγαθῶν ἡ ἀπόλαυσις· πολὺ τὸ κωλύον ἐστίν· οὐδὲ γὰρ ἁπλῶς εἶπε, χάσμα ἐστὶ μέσον ἡμῶν καὶ ὑμῶν, ἀλλὰ, μέγα. Ὥσπερ γὰρ πολὺ τὸ μέσον τῆς κακίας καὶ τῆς ἀρετῆς, καὶ αἱ προθέσεις (87) τῶν τὴν ἀρετὴν κατορθούντων, καὶ τῶν τὴν κακίαν ἀσπαζομένων παντάπασι διεστήκασιν· οὕτω καὶ αἱ μοναὶ πολλὴν τὴν ἀπόστασιν ἔχουσιν, ἑκάστου τὰ κατάλληλα τῷ βίῳ καὶ τῇ προαιρέσει C ἀπολαμβάνοντος. Καὶ ἡ ἀπ' ἀλλήλων διάστασις ἀμιγής. « Χάσμα γὰρ, φησὶ, μέγα ἐστήρικται μεταξὺ ἡμῶν καὶ ὑμῶν, » τῶν ἐναρέτων δηλαδὴ καὶ τῶν φαύλων, τῶν μὲν, τὴν ἄνεσιν καὶ τὴν μακαρίαν λῆξιν λαχόντων· τῶν δὲ, τὴν κόλασιν κατακριθέντων· καὶ οὕτω μέγα τὸ χάσμα ἐστὶ, ὥστε μήτε ἐντεῦθεν ἑστῶτά τινα πρὸς ὑμᾶς διαβῆναι δύνασθαι, μηδὲ ἐκεῖθεν πρὸς ἡμᾶς διαπεράσαι (88). Μονοειδὴς γὰρ ἦν κατ' ἀρχὰς ἡ τῶν ἀνθρώπων ζωὴ, ἤγουν ἐν μόνῳ τῷ ἀγαθῷ θεωρουμένη, καὶ πρὸς τὸ κακὸν ἀνεπίμικτος. Τοῦτο δὲ καὶ ἡ πρώτη ἐντολὴ τοῦ Θεοῦ μαρτυρεῖ, ἡ ἀπὸ παντὸς μὲν τοῦ ξύλου τοῦ ἐν τῷ

Impossibile igitur est eum qui semel condemnatus est, parva quadam consolatione et relaxatione dignum haberi. « Et in his omnibus, inter nos et vos chaos magnum firmatum est; ut hi qui volunt hinc transire ad vos, non possint, neque inde huc transmeare. » Posthæc omnia quæ dixi, inquit, quia uterque suam mercedem recepit, te quidem, o dives, afflictio et angustiæ opprimunt ; Lazarum vero delectant quies et bonorum fruitio. Valde multum est quod obstat. Non enim dixit simpliciter, Chaos est inter nos et vos, sed, magnum. Quemadmodum enim multum interest inter malitiam et virtutem, et eorum qui virtutem colunt voluntates omnino a voluntatibus eorum qui malitiam amplectuntur differunt : ita et sedes multum inter se distant, unoquoque vitæ et voluntati congrua recipiente. Et ea ab invicem distantia impermeabilis. Chaos enim, inquit, magnum firmatum est inter nos et vos, bonos nempe et malos; alios quidem quietem et beatam sedem sortitos, alios autem ad pœnam damnatos. Atque magnum chaos est, ita ut neque hinc quisquam ad vos transire possit, neque inde ad nos permeare. Uniformis enim erat in principio hominum vita unum intuens bonum et nulli malo immista. Quod testatur primum Dei mandatum quod Adæ suadebat ut de omni ligno in paradiso ederet, prohibens autem ne de illo manduca et cui immista erat

(87) *Καὶ αἱ προθέσεις.* Ἤγουν αἱ προαιρέσεις, D ἀπὸ κοινοῦ τὸ, ὥσπερ.

(88) *Διαπεράσαι.* Post ista codex B addit quædam contra Origenem, ejusque sectatores, quæ hic a scripsi : Ποῦ εἰσιν οἱ Ὠριγενιασταὶ, οἳ τὰς ἐκεῖθεν κολάσεις μὴ ἰδίους (imo αἰδίους) εἶναι δοξάζοντες, καὶ τέλος εἶναι τούτων τιθέμενοι, καὶ ἀποκατάστασίν ποτε γενέσθαι, οὐ μόνον τῶν ἁμαρτωλῶν, ἀλλὰ καὶ τῶν δαιμόνων δογματίζοντες ; οἱ λέγοντες, ὅτι τέλος ἐχούσης τῆς κολάσεως, ἔσται καιρὸς, ὅτε οἱ ἁμαρτωλοὶ ἑνωθήσονται τοῖς δικαίοις καὶ τῷ Θεῷ, καὶ οὕτω τὰ πάντα ἐν πᾶσι γένηται (forte γενήσεται) Θεός. Ἰδοὺ γὰρ ἀκούομεν τοῦ Ἀβραὰμ λέγοντος· ὅπως οἱ βουλόμενοι ἔνθεν πρὸς ὑμᾶς ἢ ἐκεῖθεν πρὸς ἡμᾶς διαβῆναι, μὴ δύνωνται. Ὥσπερ οὖν ἀδύνατον, ἐκ τῆς λήξεως τῶν δικαίων μεταβῆναί τινα εἰς τὸν τόπον τῶν ἁμαρτωλῶν, οὕτως ἀδύνατον, ὡς ἡμᾶς διδάσκει Ἀβραὰμ, τὸ μεταβῆναι ἐκ τοῦ τόπου τῆς κολάσεως εἰς τὸν τόπον τῶν δικαίων. Ἀβραὰμ δὲ ἀξιοπιστότερος δήπου Ὠριγένους, μᾶλλον δὲ ὁ Θεός. Ἐκεῖνος γὰρ ταῦτα διὰ τοῦ Ἀβραὰμ ἀποκρίνεται, καὶ οὐκ οἴκοθεν Ἀβραὰμ, (hic videtur desse verbum ἔγνωκεν, aut tale quid) ἅπερ ἔλεγεν, ἀλλὰ θείους ἀνεγίνωσκεν αὐτοῦ νόμους, οὐδὲ ἀντιλέγειν εἶχεν. Post hæc deinceps alia rursus in isto codice legitur digressio de Orco, quam hic prætermisi. Videtur enim aut ipse Xiphilinus in secunda et diligentiori recensione orationum suarum ista, quæ redundare videbantur, rescuisse, aut alius recentior ex aliorum scriptis, catenis Patrum præsertim, additamento istas orationes auxisse. Mihi certe consultius visum est, diligentius scriptum codicem sequi, et ista additamenta, aliena plerumque, sæpe etiam corrupta, omittere, quam lectoris attentionem ab orationibus ad varias lectiones et animadversiones avertere.

contrariorum natura, malo nempe cum bono immisto, mortem comminatum ei qui legem transgrederetur. Cum autem homo voluntarie vitam ex duobus compositam vitæ non malo immistæ prætulisset, non reliquit eum Deus inemendabilem; sed postquam mors homini peccatori supervenit, dupliciter divisit et vitam in carnalem hanc et in futuram, non pari durationis mensura; sed præsentem quidem brevissimo tempore definivit; futuram vero in æternum produxit. Libertatem igitur fecit Deus per misericordiam alterutrum eligendi, bonum et malum per brevem hanc et caducam vitam, aut per infinitam illam et æternam. Eodem nomine dicitur bonum et malum et inter intelligibilia et sensibilia unumquodque eorum dividitur. Et alii sensibilia bona et gaudia præferunt, alii autem sola intelligibilia credunt esse bona et nominari. Quibus porro mens non intelligens neque melioris indagatrix est, ii voracitate sua in carnali vita debitam naturæ boni partem prius absumunt, nihil futuræ vitæ procurantes; qui vero discernenti ratione suam ordinant vitam, iis qui sensus lædunt afflicti, in futurum sæculum bonum sibi procurant. Ita ut in æterna vita melior quies iis protenditur et hoc est chaos quod non fit terra hiscente, sed sententiis per vitam in diversas electiones divisis. Qui enim semel per hanc vitam gaudia præposuit suamque dementiam per pœnitentiam non sanavit, inaccessibilem sibi postea angelorum sedem efficit; impermeabilem hunc transitum, tanquam immensum et invium barathrum subter se perfodiens. « Et dixit: Rogo ergo te, pater, ut mittas eum in domum patris mei. Habeo enim quinque fratres; ut testetur illis ne et ipsi veniant in hunc locum tormentorum. Ait illi Abraham: Habent Moysem et prophetas: audiant illos. At ille dixit: Non, pater Abraham; sed si quis ex mortuis ierit ad eos, pœnitentiam agent. Ait autem illi: Si Moysem et prophetas non audiunt; neque si quis ex mortuis resurrexerit, credent. »

Videte, fratres, quomodo ex supplicio in resipiscentiam venerit dives, et qui prius Lazarum ante portam suam jacentem et fame pereuntem contemnebat, nunc de aliis absentibus sollicitus sit, et postulet ut Lazarus ex mortuis in patris sui domum mittatur. Et non simpliciter unum ex mortuis, sed Lazarum; ut videant eum coronatum, et in gloria et sanitate qui eum viderant in dedecore et infirmitate, et qui ejus inopiæ testes

A παραδείσῳ φαγεῖν ἐπιτρέπουσα τὸν Ἀδὰμ, ἀπείργουσα δὲ καὶ κωλύουσα ἐκεῖνον (89), ᾧ σύμμικτος ἦν ἐκ τῶν ἐναντίων ἡ φύσις, τοῦ κακοῦ πρὸς τὸ καλὸν συγκεκραμμένου, θάνατον ἐπιθεῖσα τῷ παρανομήσαντι τὴν ζημίαν. Τοῦ ἀνθρώπου γοῦν ἑκουσίως τὴν ἐκ τῶν ἐναντίων σύγκρατον ζωὴν τοῦ ἀμιγοῦς τῷ χείρονι (90) προτιμήσαντος, οὐκ ἀφῆκε τοῦτον ὁ Θεὸς ἀδιόρθωτον, ἀλλ' ἐπειδὴ ὁ θάνατος παραβεβηκότι ἐπηκολούθησε, διχῇ μερίζει καὶ τὴν ζωὴν, εἴς τε τὴν σαρκικὴν ταύτην, καὶ εἰς τὴν μέλλουσαν, οὐ κατὰ τὸ ἴσον μέτρον τοῦ διαστήματος, ἀλλὰ τὴν μὲν παροῦσαν, ἐν βραχυτάτῳ τινὶ χρόνῳ περιγράψας· τὴν δὲ μέλλουσαν παρατείνας εἰς τὴν ἀΐδιον (91). Ἐξουσίαν τοίνυν δέδωκεν ὁ Θεὸς ὑπὸ φιλανθρωπίας, B ἐν ᾧ (92) τις βούλεται τούτων ἔχειν ἑκάτερον, τό τε ἀγαθὸν καὶ τὸ κακὸν, ἢ κατὰ τὸν βραχὺν τοῦτον καὶ πρόσκαιρον βίον, ἢ κατὰ τὸν ἀτελεύτητον ἐκεῖνον καὶ ἀΐδιον· ὁμωνύμως δὲ λεγομένου (93) τοῦ τε ἀγαθοῦ καὶ τοῦ κακοῦ, καὶ πρὸς τὰ νοητὰ καὶ αἰσθητὰ ἑκατέρου τούτων μεριζομένου, καὶ τῶν μὲν, τὰ ἐν αἰσθήσει ἀγαθὰ καὶ ἡδέα προκρινόντων, τῶν δὲ μόνα τὰ κατὰ διάνοιαν πιστευόντων καὶ εἶναι ἀγαθὰ, καὶ ὀνομάζεσθαι, οἷς μὲν ὁ λογισμὸς ἀσύνετος καὶ τοῦ βελτίονος ἀνεπίσκοπος (94), οὗτοι ὑπὸ λαιμαργίας ἐν τῷ σαρκίνῳ βίῳ τὴν χρεωστουμένην τῇ φύσει τοῦ ἀγαθοῦ μοῖραν προαναλίσκουσιν, οὐδὲν τῷ μετὰ ταῦτα βίῳ ταμιευόμενοι· οἱ δὲ λογισμῷ διακριτικῷ τὴν ἑαυτῶν οἰκονομοῦντες ζωὴν, διὰ τῶν τὴν αἴσθησιν λυπούντων ἀνιαθέντες, τῷ ἐφεξῆς αἰῶνι τὸ ἀγα- C θὸν ταμιεύονται, ὥστε αὐτοῖς τῇ ἀϊδίῳ ζωῇ τὴν κρείττονα λῆξιν συμπαρατείνεσθαι· τοῦτο γοῦν (95) ἐστι τὸ χάσμα, ὅπερ οὐχὶ γῆς διασχούσης γίνεται, ἀλλ' ἡ παρὰ τὸν βίον κρίσις πρὸς τὰς ἐναντίας προαιρέσεις σχισθεῖσα. Ὁ γὰρ ἅπαξ κατὰ τὸν βίον τοῦτον ἑλόμενος τὸ ἡδὺ, καὶ μὴ θεραπεύσας ἐκ μεταμελείας τὴν ἀβουλίαν, ἄβατον ἑαυτῷ μετὰ ταῦτα τὸν τῶν ἀγγέλων χῶρον ἐργάζεται, τὴν ἀδιάβατον ταύτην διάβασιν, καθάπερ τι βάραθρον ἀχανές τε καὶ ἀπαρόδευτον καθ' ἑαυτοῦ διορύξας. « Εἶπε δέ· Ἐρωτῶ οὖν σε, πάτερ, ἵνα πέμψῃς αὐτὸν εἰς τὸν οἶκον τοῦ πατρός μου, ἔχω γὰρ πέντε ἀδελφοὺς, ὅπως διαμαρτύρηται αὐτοῖς, ἵνα μὴ καὶ αὐτοὶ ἔλθωσιν εἰς τὸν τόπον τοῦτον τῆς βασάνου. Λέγει αὐτῷ ὁ Ἀβραάμ· Ἔχουσι Μωσέα καὶ τοὺς προφήτας, D ἀκουσάτωσαν αὐτῶν. Ὁ δὲ εἶπεν· Οὐχὶ, πάτερ Ἀβραὰμ, ἀλλ' ἐάν τις ἐκ νεκρῶν πορευθῇ πρὸς αὐτοὺς, μετανοήσουσιν. Εἶπε δὲ αὐτῷ· Εἰ Μωσέως καὶ τῶν προφητῶν οὐκ ἀκούουσιν, οὐδὲ ἐάν τις ἐκ νεκρῶν ἀναστῇ, πεισθήσονται. » Βλέπετε, ἀδελφοί μου, πῶς ὑπὸ τῆς κολάσεως εἰς συναίσθησιν ἦλθεν

(89) *Κωλύουσα ἐκεῖνον.* Malim hic omittere καὶ κωλύουσα, et pro ἐκεῖνον legere ἐκείνου. Magis certe perspicuum, quod legitur in cod. B. τοῦτο δὲ καὶ ὁ πρῶτος τοῦ Θεοῦ νόμος ἐμαρτύρεται (sic: lege aut ἐμαρτύρετο, aut μεμαρτύρηται) ὁ ἀπὸ παντὸς μὲν ξύλου τοῦ ἐν τῷ παραδείσῳ φαγεῖν ἐπιτρέπων, ἀπείργων δὲ ἐκείνου, κ. τ. λ.

(90) *Τῷ χείρονι.* Cod. B. τοῦ χείρους, quod per consuetudinem linguæ ferri quidem potest, perspicuitatem tamen paululum turbat. Ἀμιγὴς cum dativo apud Alciphron. Lib. II, Ep. IV, p. 262.

(91) *Εἰς τὴν ἀΐδιον.* Ζωήν·

(92) *Ἐν ᾧ.* Χρόνῳ ἢ βίῳ.

(93) *Λεγομένου.* Sic dedi ex cod. B. Nam cod. A. vitiose habebat λέγομεν οὐ.

(94) *Ἀνεπίσκοπος.* Ἀνεπίσκεπτος B. Ἀνεπίσκοπος habet Gregor. Naz. p. 179.

(95) *Τοῦτο γοῦν.* Τοῦτο οὖν B. Mox correxi ex eodem παρὰ τὸν βίον, pro παρὰ τοῦ βίου, quod in cod. A. legitur.

A ὁ πλούσιος, καὶ ὁ τοῦ Λαζάρου πρὶν καταφρονῶν ἐν τῷ πυλῶνι αὐτοῦ κειμένου καὶ λιμώττοντος, νῦν ἑτέρων ἀπόντων φροντίζει καὶ παρακαλεῖ πεμφθῆναι τὸν Λάζαρον ἐκ τῶν νεκρῶν εἰς τὸν οἶκον τοῦ πατρὸς αὐτοῦ. Καὶ οὐχ ἁπλῶς ἕνα τῶν νεκρῶν, ἀλλὰ τὸν Λάζαρον, ὅπως ἂν ἴδωσιν αὐτὸν στεφανωθέντα καὶ ἐν δόξῃ καὶ ὑγείᾳ, οἱ ἰδόντες αὐτὸν ἐν ἀτιμίᾳ καὶ ἀῤῥωστίᾳ, καὶ οἱ τῆς πενίας γενόμενοι μάρτυρες, αὐτοὶ καὶ τῆς δόξης γένωνται θεαταί. Τί οὖν ὁ Ἀβραάμ; « Ἔχουσι Μωσέα καὶ τοὺς προφήτας. » Μωσέα (96) καὶ τοὺς προφήτας λέγων, τὰ μωσαϊκὰ καὶ προφητικὰ συγγράμματα καὶ διδάγματα. Οὐχ οὕτω, φησὶ (97), σὺ, πλούσιε, φροντίζεις τῶν ἀδελφῶν, ὡς ὁ ποιήσας αὐτοὺς Θεός· μυρίους γὰρ ἐπέστησεν αὐτοῖς διδασκάλους. Ὁ δὲ πλούσιος, « Οὐχὶ, πάτερ Ἀβραὰμ, λέγει. » Ἐπειδὴ γὰρ αὐτὸς ἀκούων τῶν Γραφῶν ἠπίστει, μύθους εἶναι ἐνόμιζε τὰ λεγόμενα, ὁμοίως ἔχειν καὶ τοὺς ἀδελφοὺς ὑπελάμβανεν, καὶ ἀφ' ἑαυτοῦ κρίνων, ἔλεγεν, ὅτι οὐκ ἀκούουσι τῶν Γραφῶν, ὥσπερ οὖν οὐδὲ αὐτός· « Ἀλλ' ἐάν τις ἐκ νεκρῶν ἀναστῇ, πιστεύσουσιν. »

fuerant, ii et gloriæ spectatores fiant. Quid igitur Abraham? « Habent Moysem et prophetas; » Moysem et prophetas dicens Mosaica et prophetica scripta et dogmata. Non tantum, inquit, tu, dives, fratres tuos curas, quantum qui fecit eos Deus. Mille enim instituit illis magistros. Dives autem: « Non, pater Abraham, » dicit. Cum enim ipse audiens Scripturas diffisus esset et fabulas esse ea quæ dicebant credidisset, similes sibi esse fratres suos putavit, et ex seipso judicans, dicebat eos non audituros esse Scripturas, quemadmodum et ipse non audierat; « Sed si quis ex mortuis resurrexerit, credent. »

B Τοιοῦτοι καὶ νῦν εἰσιν, οἳ λέγουσι· Τίς εἶδε τὰ ἐν ᾅδου, τίς ἐκεῖθεν ἐλθὼν ἀπήγγειλεν ἡμῖν; Ἀλλὰ ἀκουσάτωσαν τοῦ Ἀβραάμ· ὅτι εἰ τῶν Γραφῶν οὐκ ἀκούομεν, οὐδὲ τοῖς ἐξ ᾅδου ἐρχομένοις πιστεύσομεν. Καὶ τοῦτο ἐδήλωσαν οἱ Ἰουδαῖοι, οἵτινες ἐπεὶ (98) τῶν Γραφῶν οὐκ ἤκουον, οὐδὲ νεκροὺς ἰδόντες ἀναστάντας ἐπίστευσαν, ἀλλὰ καὶ τὸν Λάζαρον ἀνελεῖν ἐπεχείρουν (99), καὶ ἐν τῷ σταυρῷ πολλῶν νεκρῶν ἀναστάντων, ὅμως τοῖς ἀποστόλοις ἐπετίθεντο (1) φονικώτερον. Εἰ δὲ ὠφέλει ἡμᾶς εἰς πίστιν, καὶ τοῦτο ἐποίει ἂν συχνάκις ὁ Κύριος, νῦν δὲ οὐδὲν οὕτως ὠφελεῖ, ὡς ἡ τῶν Γραφῶν ἀκριβὴς ἔρευνα καὶ ἐξέτασις. Νεκροὺς δὲ ἀνιστᾷν ἐσοφίσατο ἂν ὁ διάβολος, καὶ διὰ τούτων ἐπλάνησεν ἂν τοὺς ἀνοήτους, περὶ τῶν ἐν ᾅδου δόγματα ἄξια τῆς οἰκείας C κατασπείρων κακίας. Τῶν δὲ Γραφῶν ὑγιῶς ἐρευνωμένων, οὐδὲν ἰσχύει τοιοῦτον σοφίσασθαι. Αὗται γάρ εἰσι λύχνος καὶ φῶς, καὶ τούτου φαίνοντος ὁ κλέπτης (2) φαίνεται καὶ εὑρίσκεται. Φύγωμεν οὖν, ἀδελφοί μου, τοῦ πλουσίου τὴν μίμησιν, καὶ τὴν ἐκείνου ἀπανθρωπίαν μισήσωμεν· ζηλώσωμεν δὲ τὴν τοῦ Λαζάρου φιλοσοφίαν καὶ καρτερίαν. Διὰ γὰρ τοῦτο ταῦτα προείρηται, ἵνα μὴ τὰ αὐτὰ τῷ πλουσίῳ πάθωμεν. Εἰ γὰρ ἐβούλετο κολάσαι, οὐκ ἂν ταῦτα προεῖπεν· ἐπειδὴ δὲ τοῦτο οὐ βούλεται, τούτου χάριν προλέγει, ἵνα τῇ προῤῥήσει σωφρονισθέντες τὴν διὰ τοῦ πράγματος πεῖραν ἐκκλίνωμεν. Ἀνανήψωμεν τοίνυν, ἀγαπητοὶ, καὶ ἕως καιρός ἐστι μετανοίας, τὰς ἁμαρτίας ἀπονιψώμεθα, καὶ μὴ τὴν πλατεῖαν καὶ εὐρύχωρον τῆς κακίας ὁδὸν, τῆς στε- D νῆς καὶ τεθλιμμένης τῶν ἀρετῶν προτιμήσωμεν. Εἰ γὰρ καὶ πλατεῖα (3) καὶ ἀνειμένη ἡ τῆς κακίας ὁδὸς, ἀλλ' εἰς στενὸν καταστρέφει τέλος, ἐπὶ τὴν τῆς

Revera et nunc sunt qui dicant: Quis vidit ea quæ sunt in inferno? Quis inde rediens annuntiavit nobis? Sed audiant Abrahamum: si Scripturas non audiamus, neque ex inferno venientibus credemus. Hoc et ostenderunt Judæi quoque, qui cum Scripturas non audivissent, neque postquam mortuos resurgentes videre, crediderunt, sed et Lazarum interficere conati sunt, et quamvis in crucifixione multi mortui resurrexerint, tamen apostolos persecuti sunt cædis avidiores facti. Et si quid nos adjuvaret illud ad fidem, faceret sæpe Dominus. Nunc autem nihil ita nos adjuvat, ut Scripturarum accurata investigatio et perscrutatio. Mortuos suscitare subdole conatus esset et diabolus, ac per eos insanos in errorem traxisset, de iis quæ in inferno sunt malitia sua digna dogmata seminans. Si autem Scripturæ recte examinentur, nihil hujusmodi subdole tentare valet. Illæ enim sunt fax et lumen, quo apparente apparet fur et detegitur. Fugiamus igitur, fratres, divitis hujus exemplum, et ejus inhumanitatem odio habeamus. Æmulemur autem Lazari philosophiam et patientiam. Ea enim prædicta sunt, ne eadem quam dives patiamur. Si enim vellet punire, non hæc prædiceret. Cum autem id non velit, idcirco prædicit, ut prædictione illa sapientes facti, ipsum experimentum declinemus. Resipiscamus igitur, charissimi, et dum tempus est pœnitentiæ, culpas abluamus, neque patulam et latam malitiæ viam angustæ et arctæ virtutum viæ præferamus. Si enim et lata et facilis est malitiæ via, nihilominus in arctum finem vertitur, ad animæ perditionem ducens et ad divinum tribunal arcessens.

(96) *Μωσέα καὶ — διδάγματα.* Hac interpretatione, ni fallor, supersedere poterat.

(97) *Φησί.* Φησὶν adjeci ex cod. B.

(98) *Ἐπεί.* Sic dedi de meo, pro ἐπί, quod uterque codex habet.

(99) *Λάζαρον ἀνελεῖν ἐπεχείρουν.* V. Joan. XII, 10, ἐβουλεύσαντο δὲ οἱ, κ. τ. λ.

(1) *Ἐπετίθεντο.* Sic correxi pro ἐπιτίθεντο. Codex B, omissis omnibus, quæ leguntur inter ἀνελεῖν et ἐπετίθεντο, habet ἐπεπήδων, quod non minus huic loco convenit, quam ἐπετίθεντο, atque etiam majorem vim habet.

(2) *Ὁ κλέπτης.* Ἀπατεών, σοφιστής.

(3) *Εἰ γὰρ καὶ πλατεῖα.* Καὶ addidi ex cod. B. Mox correxi quoque ex eodem ἐπὶ τὴν τῆς ψυχῆς καταντῶσα ἀπώλειαν, pro quibus vitiose legitur in cod. A. Ἐπὶ τῆς ψυχῆς καταντῶσα εἰς ἀπώλειαν.

Contra autem angustiæ virtutis in vasta loca deducunt et finiunt, multam post hæc præbentes requiem. Ne igitur viæ initiis decipiamur. Quid enim interest, agedum, postquam paululum temporis via lata ambulaverimus, in perditionis præcipitium deferri? Quod enim somnium ad veritatem est, id præsens vita ad futuram mansionem. Sed ad utriusque finem respicientes, virtutem amplectamur. Et si oportuerit propter eam in infortunium incidere, ne despondeamus animum, sed omnia generose feramus, futurorum bonorum spe roborati, et ratum habentes Deum nos in tentationes incidere ideo permittere, ut hic mundati et omnem malitiam abjicientes, puram et non mistam bonorum retributionem accipiamus. Si volumus igitur illam obtinere, laboriosam et severam vitam inchoemus, nec ægre et impatienter feramus calamitates et miserias, ut et auxilium ad eas ferendas consequamur, et in sinu Abrahæ requiescamus, in Christo Jesu Domino nostro, cui gloria in sæcula. Amen.

A ψυχῆς καταντῶσα ἀπώλειαν, καὶ πρὸς τὰ ἐκεῖ δικαιωτήρια (4) φέρουσα· τοὐναντίον δὲ τὸ στενὸν τῆς ἀρετῆς εἰς εὐρυχωρίαν ἀπάγει καὶ καταλήγει, πολλὴν παρέχον μετὰ ταῦτα τὴν ἄνεσιν. Μὴ οὖν τοῖς προοιμίοις (5) ἀπατηθῶμεν. Ποῖον γὰρ ὄφελος, εἰπέ μοι, πρὸς ὀλίγον τὴν εὐρύχωρον βαδίσαντας, εἰς κρημνὸν ἀπωλείας κατενεχθῆναι, καὶ ὄναρ, ὡς εἰπεῖν, τρυφήσαντες, ἀπέραντα βασανίζεσθαι (ὅπερ γὰρ (6) ὄναρ πρὸς ἀλήθειαν, τοῦτο ὁ παρὼν βίος πρὸς τὴν μέλλουσαν διαγωγήν), ἀλλὰ πρὸς τὰ τέλη ἑκατέρων ἀφορῶντες, τὴν ἀρετὴν ἀσπασώμεθα, κἂν δέῃ ἡμᾶς συμφοραῖς διὰ ταύτην περιπεσεῖν, μὴ ἐκκακήσωμεν, ἀλλὰ γενναίως ἅπαντα φέρωμεν, ταῖς τῶν μελλόντων ἐλπίσι νευρούμενοι (7), καὶ πληροφορούμενοι, ὡς (8) τοῖς πειρασμοῖς ἡμᾶς ὑποπίπτειν ὁ Θεὸς συγχωρεῖ, ἵνα ἐνταῦθα καθαρθέντες, καὶ B πᾶσαν κακίαν ἀποβαλόντες, καθαρὰν καὶ ἄμικτον τὴν τῶν ἀγαθῶν λάβωμεν ἀντίδοσιν. Εἰ οὖν βουλόμεθα ταύτης ἐπιτυχεῖν, τὸν ἐπίπονον καὶ σκληρὸν βίον ἑλώμεθα, καὶ μὴ ἀποδυσπετήσωμεν (9) ἐν τοῖς πειρασμοῖς, ὡς ἂν καὶ τὴν βοήθειαν πρὸς αὐτοὺς ἐπισπασώμεθα, καὶ ἐν τοῖς τοῦ Ἀβραὰμ κόλποις ἀναπαυσώμεθα, ἐν Χριστῷ Ἰησοῦ τῷ Κυρίῳ ἡμῶν· ᾧ ἡ δόξα εἰς τοὺς αἰῶνας. Ἀμήν.

DOMINICA TERTIA. MATTHÆI.

Vox secunda. Matutinum tertium.

Avaritia nihil est funestius nihilque est amore divitiarum pejus. Domos enim totas evertit et bella magna excitavit, et urbes a fundamentis evertit, et fratres inter se in furorem egit, et patres in filios impulit, et lenissimam hominum naturam in sævam mutavit, et sexcenta alia mala operata est. Avaritiam magnus Paulus radicem omnium malorum, et secundam idololatriam appellavit, quippe quæ hominibus suadeat ut divitiis confidant, neque in Deum spem suam ponant. Ac quemadmodum idololatræ creaturas venerantur et non Deum, ita avarus auro servit et non Christo. Sed studeamus, dilectissimi, talem morbum, ut omnium malorum radicem, omnino ex nostris animis exstirpare, ut et in præsenti vita omnia quæ inde oriuntur mala fugiamus, et futuri sæculi pœnas ac supplicia vitemus. Ab hac avaritia et omnibus inde orientibus malis liberare nos volens Christus, sequentia proponit verba. Dixit Dominus: « Lucerna corporis est oculus. Si oculus tuus fuerit simplex, totum corpus tuum lucidum erit; si autem oculus tuus fuerit nequam, totum corpus tuum tenebrosum erit. Si ergo lumen quod in te

ΚΥΡΙΑΚΗ Γ'. ΤΟΥ ΜΑΤΘΑΙΟΥ.

Ἦχος β', ἑωθινὸν γ'.

Τῆς φιλαργυρίας (10) οὐδέν ἐστι χαλεπώτερον, καὶ τῆς φιλοχρηματίας οὐδὲν ὑπάρχει δεινότερον· οἴκους γὰρ ὁλοκλήρους κατέστρεψε, καὶ πολέμους C μεγάλους ἐκίνησε (11), καὶ πόλεις ἐκ βάθρων ἀνέτρεψε, καὶ ἀδελφοὺς κατ' ἀλλήλων ἐξέμηνε, καὶ πατέρας κατὰ τέκνων ἐξήγειρε, καὶ τὴν ἡμερωτάτην τῶν ἀνθρώπων φύσιν ἐξεθηρίωσε, καὶ μυρία ἄλλα κακὰ κατειργάσατο. Τὴν φιλαργυρίαν ὁ μέγας Παῦλος ῥίζαν τῶν κακῶν πάντων ὠνόμασε, καὶ δευτέραν εἰδωλολατρείαν ἐκάλεσεν, ὡς πείθουσαν τοὺς ἀνθρώπους χρήμασι πεποιθέναι, καὶ μὴ τῇ εἰς Θεὸν ἐλπίδι θαῤῥεῖν· καὶ ὅτι καθάπερ οἱ εἰδωλολάτραι τὰ κτίσματα σέβονται, καὶ οὐ τὸν Θεὸν, οὕτω καὶ ὁ φιλάργυρος τῷ χρυσῷ πείθεται, καὶ οὐ τῷ Χριστῷ. Ἀλλὰ σπουδάσωμεν, ἀγαπητοὶ, τὴν τοιαύτην νόσον, ὡς ῥίζαν πάντων τῶν κακῶν πρόῤῥιζον ἐκτεμεῖν ἀπὸ τῶν ἡμετέρων ψυχῶν, ὡς ἂν καὶ ἐν τῷ παρόντι βίῳ D πάντα τὰ ἐκ ταύτης φυόμενα δεινὰ διαφύγωμεν, καὶ τὴν ἐν τῷ μέλλοντι αἰῶνι διαδράσωμεν τιμωρίαν καὶ κόλασιν. Ταύτης τῆς φιλαργυρίας, καὶ πάντων τῶν ἐκ ταύτης κακῶν ἀπαλλάξαι βουλόμενος (12) ὁ Χριστὸς, τὰ προκείμενα ταῦτα προτίθησι ῥήματα. Εἶπεν ὁ Κύριος· « Ὁ λύχνος (13) τοῦ σώματός ἐστιν

(4) *Δικαιωτήρια*. Δικαστήρια, βασανιστήρια, κολαστήρια.

(5) *Τοῖς προοιμίοις*. Initiis viæ et itineris.

(6) *Ὅπερ γάρ*. Γὰρ addidi ex B.

(7) *Νευρούμενοι*. Confirmati, corroborati. V. Philo. p. 416, 503, 673., 680, edit. Colon. Allobrg. 1613, et Alciphr. lib. III, Ep. XLIX, p. 386, σῶμα — νεότητι καὶ ἀκμῇ νευρούμενον.

(8) *Πληροφορούμενοι ὡς*. Πεπεισμένοι, ὅτι.

(9) *Ἀποδυσπετήσωμεν*. Nec ægre et impatienter feramus calamitates et miserias. Utuntur hoc vocabulo Gregor. Nazianz. p. 24, 57, et Diog. Laert. p. 61, in Vita Socratis. Hinc ἀποδυσπέτησις in Opusc. myth. Galei. p. 234.

(10) *Τῆς φιλαργυρίας*. Etiam hæc oratio legitur in cod. B.

(11) *Πολέμους μεγάλους ἐκίνησε*. Πολέμους χαλεποὺς ἀνεῤῥίπισεν. B.

(12) *Ἀπαλλάξαι βουλόμενος*. Videtur excidisse ἡμᾶς.

(13) *Ὁ λύχνος*. Matth. VI, 22 seqq.

A ὁ ὀφθαλμός· ἐὰν ὁ ὀφθαλμός σου ἁπλοῦς ᾖ, ὅλον τὸ σῶμά σου φωτεινὸν ἔσται· ἐὰν δὲ ὁ ὀφθαλμός σου πονηρὸς ᾖ, ὅλον τὸ σῶμά σου σκοτεινὸν ἔσται. Εἰ οὖν τὸ φῶς, τὸ ἐν σοὶ, σκότος ἐστὶ, τὸ σκότος πόσον; » Θέλων ὁ Κύριος ἐλευθερῶσαι ἡμᾶς τοῦ πάθους τῆς φιλαργυρίας, μᾶλλον δὲ τῆς ἀδικίας, καὶ τῶν ἐκ ταύτης παθῶν, τὸν περὶ τῆς ἀκτημοσύνης διδάσκει λόγον, καὶ διὰ πολλῶν παραδειγμάτων τοὺς πιστεύοντας φέρει εἰς τὴν τῶν λεγομένων ὑπακοὴν καὶ εὐπείθειαν. Καὶ εἰπὼν πρῶτον (14), ὅτι « Μὴ θησαυρίζετε ὑμῖν θησαυροὺς ἐπὶ τῆς γῆς, θησαυρίζετε δὲ ἑαυτοῖς θησαύρους ἐν τοῖς οὐρανοῖς· » καὶ δείξας μὲν τὸν ἐν οὐρανοῖς θησαυρὸν ἄφθαρτον, καὶ ἀδαπάνητον, καὶ πάντοτε διαμένοντα· τὸν δὲ ἐπὶ γῆς θησαυρὸν πρὸς ὀλίγον φαινόμενον καὶ ἀφανιζόμενον, B μετὰ ταῦτα καὶ ἕτερον παράδειγμα φέρει λέγων· « Ὁ λύχνος τοῦ σώματός ἐστιν ὁ ὀφθαλμός. » Ὅπερ γάρ ἐστιν ὁ ὀφθαλμὸς ἐν σώματι, τοῦτο νοῦς ἐστιν ἐν τῇ ψυχῇ· καὶ ὥσπερ ὁ ὀφθαλμὸς ὑγιὴς ὢν φωτίζει τὸ σῶμα, νοσώδης δὲ σκοτίζει, οὕτω καὶ ὁ νοῦς, ἐὰν μὲν καθαρὸς ᾖ, καὶ πρὸς μόνα βλέπῃ τὰ θεῖα καὶ δίκαια, καὶ πρὸς ἐκεῖνα διὰ παντὸς γρηγορῶν μένῃ, καὶ ἡ ψυχὴ τὰς ἐξ αὐτοῦ δέχεται λαμπηδόνας καὶ φωτίζεται καὶ καθαίρεται· ἐὰν δὲ εἰς πονηρίαν ἐκτραπῇ (ὁ (15) νοῦς), καὶ τῇ φροντίδι τῶν χρημάτων ἢ τῇ ἐπιθυμίᾳ τῶν παθῶν κρατηθῇ καὶ προσηλωθῇ, τυφλοῦται καὶ σκοτίζεται. Τοῦ δὲ νοῦ σκοτισθέντος, καὶ ἡ ψυχὴ σκότος γίνεται, καὶ πολὺ πλέον τὸ σῶμα. Ὁ γὰρ τὸν νοῦν ἀφανίσας τῇ C τῶν ὑλικῶν προσπαθείᾳ, καὶ τῇ ἐπιθυμίᾳ τῶν παθῶν σκοτίσας αὐτοῦ (16), πάσας αὐτοῦ τὰς ἐν τῇ παρούσῃ ζωῇ πράξεις ἔσβεσε καὶ ἐθόλωσε, καὶ λοιπὸν ἐματαίωσε τὰς τῆς σωτηρίας αὐτοῦ ἀφορμάς. Διὰ τοῦτο λέγει ὁ Χριστός· « Εἰ οὖν τὸ φῶς τὸ ἐν σοὶ σκότος ἐστὶ, τὸ σκότος πόσον; » τουτέστιν, ἐὰν ὁ νοῦς, φωτίζων σου τὴν ψυχὴν καὶ τὸ σῶμα, σκότος γένηται τῇ φροντίδι τῶν χρημάτων καὶ τῇ ἐπιθυμίᾳ τῶν ἀτόπων παθῶν τυφλωθεὶς, πόσῳ μᾶλλον σκοτισθήσεται ἡ ψυχὴ καὶ τὸ σῶμα! Ὅταν γὰρ σβεσθῇ ὁ λύχνος τῆς ψυχῆς καὶ τοῦ σώματος, ἤγουν ὁ νοῦς, ποία λοιπὸν γενήσεται σωτηρίας ἐλπίς; Ὡς φῶς δὲ καὶ νοῦς καθαρὸς οἱ ἐν ἐξουσίαις καὶ ἀρχαῖς πνευματικαῖς τε καὶ κοσμικαῖς τεταγμένοι ἐν τῷ κόσμῳ ὀφείλουσιν εἶναι, ὥστε φωτίζειν τοὺς ἀνθρώ- D πους πρὸς τὰ καλὰ καὶ σωτήρια, καὶ φυλάττειν καὶ συντηρεῖν αὐτοὺς ἀπὸ πάσης βλάβης, καὶ ἐπιβουλῆς, καὶ κακώσεως· εἰ δὲ οὗτοι ταῖς ἀδικίαις χαίρουσι καὶ ταῖς ἁρπαγαῖς καὶ ταῖς πλεονεξίαις δουλεύουσι, καὶ ἀμελῶς καὶ ῥαθύμως πρὸς ἅπερ ὀφείλουσι, διάκεινται, τί πείσεται ὁ τούτοις ὑποκείμενος λοιπὸς λαὸς, ὃς μόλις πρὸς τὸ καλὸν ἔρχεται τῇ τῶν κρειττόνων ὁδηγίᾳ, καὶ τῇ καλῇ καὶ ὀρθῇ τῆς ἀρχῆς καὶ τῆς ἐξουσίας τῶν ποιμένων καὶ διδασκάλων (17). Οὕτω γὰρ καὶ οἱ ἅγιοι καὶ θεῖοι ἀπόστολοι ὀφθαλμοὶ

est, tenebræ sunt, ipsæ tenebræ quantæ erunt? » — Volens Dominus nos ab avaritiæ cupiditate liberare, vel potius ab injustitia et omnibus inde nascentibus vitiis, sermonem habet de inopia, et multis exemplis fideles ad obedientiam et persuasionem adducit. Et dixit primum: « Nolite thesaurizare vobis thesauros in terra; thesaurizate autem vobis thesauros in cœlo; » et ostendit quidem cœlestes thesauros incorruptibiles, inconsumptos, et perpetuo durantes; thesauros autem terrestres paululum temporis corruptibiles et evanescentes. Deinde et alterum exemplum affert dicens: « Lucerna corporis est oculus. » Quod enim in corpore est oculus, id mens est in anima. Et quemadmodum oculus, si sanus sit, corpus illuminat; si æger, obnubilat: ita et mens, si sit munda atque ad sola divina et justa respiciat, iisque semper invigilet, anima ex eo lumen accipit et illuminata purificatur. Si autem se ad malum vertat et divitiarum desiderio vel cupiditatum ardore vincatur et dometur, cæca fit et tenebrosa. Mente autem obscurata, et anima fit tenebrosa, et multo magis corpus. Qui enim mentem inquinavit voluptatibus, eamque cupiditatum ardore obscuravit, omnes suas præsenti vita actiones exstinxit et corrupit, et inde irritum fecit salutis suæ impetum. Quapropter dicit Christus: « Si igitur lumen quod in te est tenebræ sunt, tenebræ quantæ erunt? » id est, si mens quæ animam et corpus tuum illuminat tenebræ fiat divitiarum sollicitudine et malarum cupiditatum ardore obcæcata, quanto magis obscurabuntur anima et corpus! Si enim exstincta sit lucerna animæ et corporis, scilicet mens, quænam fiet de cætero salutis spes? Ut lux et mens pura, qui in dignitatibus et magistratibus spiritualibus et civilibus constituti sunt in mundo esse debent, ut ad bona et salutaria homines illuminent et eos ab omni labe et periculo et malitia servent. Si autem illi injustitiis delectantur ac rapinis et aviditati inserviunt, et negligenter indolenterque iis quæ ipsis curanda sunt vacant, quid patietur illis subjectus populus, qui vix ad bonum venit potentiorum directione et bona rectaque pastorum magistrorumque potentiæ et magistratus administratione? Sic enim et sancti et divini apostoli oculi et lumen totius orbis constituti sunt. Ideo et dicebat illos monens Dominus: Si stetis vos, nec vertamini, cum sitis corporis lumen, ecce universum mundi corpus illuminatum est; si autem vos, qui estis sal, stulti fiatis; si vos, qui lumen estis, obscuremini, tenebræ quantæ fient, quæ sunt mundus! Magnus autem theologus Gregorius, et divinus Pater noster hæc Deo consecratis dicit: Vobis imprimis dico qui cathedram ascenditis,

(14) *Πρῶτον*. Ἀνωτέρω. B. Respicit. v. 19.
(15) Omittit cod. B. et abesse possunt.
(16) *Σκοτίσας αὐτοῦ*. Forte sic accipiendus hic locus: Ὁ γὰρ τὸν νοῦν ἀφανίσας, τῇ τῶν ὑλικῶν προσπαθείᾳ καὶ τῇ ἐπιθυμίᾳ τῶν παθῶν σκοτίσας αὐτὸν, πάσας, κ. τ. λ. Codex B. hic nullum fert auxilium. Omnia enim, quæ leguntur inter ἀφανίσας et πάσας αὐτοῦ, omittit.
(17) *Καὶ διδασκάλων*. Hic rursus videtur excidisse vel διοικήσει, vel πολιτείᾳ, vel προστασίᾳ, vel aliud quid tale.

estote oculi non tenebris pleni, neque præsides mali videamini. Si enim tale est lumen, tenebræ quantæ erunt? « Nemo potest duobus dominis servire; aut enim unum odio habebit et alterum diliget; aut unum sustinebit et alterum contemnet. Non potestis Deo servire et mammonæ. »

καὶ φῶς ὅλου τοῦ κόσμου ἐτέθησαν. Διὰ τοῦτο καὶ ἔλεγεν αὐτοῖς παραγγέλλων ὁ Κύριος· « Ἐὰν ὑμεῖς στῆτε καὶ μὴ τραπῆτε, φῶς ὄντες τοῦ σώματος, ἰδοὺ ὅλον τὸ σῶμα τοῦ κόσμου πεφώτισται· εἰ δὲ ὑμεῖς ἅλας ὄντες μωρανθῆτε, καὶ φῶς ὄντες σκοτισθῆτε, τὸ σκότος πόσον γενήσεται, ὅ ἐστι ὁ κόσμος. Ὁ δὲ μέγας ἐν θεολογίᾳ Γρηγόριος καὶ θεῖος Πατὴρ ἡμῶν ταῦτά φησι τοῖς ἱερωμένοις Θεῷ· Ὑμῖν λέγω μάλιστα τοῖς τοῦ βήματος, ὀφθαλμὸν εἶναι μὴ σκότους πεπλησμένον, μηδὲ πρόεδροι, τοῦ κακοῦ φαινοίμεθα (18). Εἰ γὰρ τὸ φῶς τοιοῦτον (19), τὸ σκότος πόσον; « Οὐδεὶς δύναται δυσὶ κυρίοις δουλεύειν, ἢ γὰρ τὸν ἕνα μισήσει, καὶ τὸν ἕτερον ἀγαπήσει, ἢ ἑνὸς ἀνθέξεται, καὶ ἑτέρου καταφρονήσει· οὐ δύνασθε Θεῷ δουλεύειν καὶ μαμωνᾷ. »

Duobus dominis contraria jubentibus nemo potest servire, sed alterum sustinens ejusque mandata exsequens, alterum omnino contemnet, et alterum omnino diliget, alterum odio habebit. Sed neque possibile est Deo servire et divitiis; quia divitiarum amor non modo nos a Deo abstrahit, sed et mammonæ subjicit: Mammonas est injustitia. Ex injustitia enim plerumque divitiæ oriuntur. Quapropter et impossibile est Deo servire et injustitiæ. Injustitia enim abripere vult aliena, fornicationes sectatur, adulteria, ebrietates, delicias; præsentia amplecti, et fugitiva admirari appetit. Deus autem et ea quæ nostra sunt et propria nobis sunt, nos jubet indigentibus dare, nobisque præcipit ut sapiamus et ventrem domemus, et præsentia omnia contemnamus et exsecremur. Ideo et impossibile est ut cupiditatibus victi et improbi diaboli operibus subjecti a Deo diligamur; sed quamdiu injustitiæ et avaritiæ et infamiæ cupiditatibus servire voluerimus, Deo odibiles et inimici erimus. Excutiamus igitur, oro, aviditatis et injustitiæ et avaritiæ pondus neque libidinibus indulgeamus. Largiamur divitias quantum poterimus, et demus pauperibus, ut justitia nostra maneat in æternum. Dominum autem vocavit mammonam, non propter propriam naturam, sed propter illorum, qui ei subjecti sunt et serviunt, obedientiam. Et ventrem deum appellat, non quia herilem dignitatem habet, sed quia gulosi ei subjecti sunt et serviunt. Quo enim libido hominem trahit, ea ipsa res cui hominis cor colligatur, illi Deus est. « Ideo dico vobis, ne solliciti sitis animæ vestræ quid manducetis et quid bibatis, neque corpori vestro quid induamini. »

Quia divitiis a Deo separamur, nos jubet Dominus non esse sollicitos, neque divitiarum amore neque libidinibus inquinari. Anima autem non manducat, sed secundum communem consuetudinem loquitur. Per cibum enim roboratur corpus,

Κυρίοις δυσὶν ἐναντία ἐπιτάττουσιν οὐδεὶς δύναται δουλεῦσαι, ἀλλὰ τοῦ ἑνὸς ἀντεχόμενος, καὶ τούτου πληρῶν τὰ θελήματα, τοῦ ἑτέρου πάντως καταφρονήσει, καὶ τὸν ἕνα ἀγαπήσει πάντως, τὸν δὲ ἕτερον μισήσει· ἀλλ' οὐδὲ δυνατόν ἐστι Θεῷ δουλεύειν καὶ χρήμασι, διότι ἡ φιλοχρηματία οὐ μόνον ἀπὸ τοῦ Θεοῦ ἐκβάλλει ἡμᾶς, ἀλλὰ καὶ τῷ μαμωνᾷ ὑποτάσσει· μαμωνᾶς δέ ἐστιν ἡ ἀδικία· ἐξ ἀδικίας γὰρ ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον τὰ χρήματα. Διὰ τοῦτο καὶ ἀδύνατόν ἐστι Θεῷ δουλεύειν καὶ ἀδικίᾳ· ἡ γὰρ ἀδικία ἁρπάζειν βούλεται τὰ ἀλλότρια, πορνεύειν (20) ζητεῖ, μοιχεύειν, μεθύειν, τρυφᾷν, τῶν παρόντων ἀντέχεσθαι καὶ θαυμάζειν τὰ πρόσκαιρα· ὁ δὲ Θεὸς (21) καὶ τὰ ὄντα ἡμῶν, ἤγουν, τὰ ἴδια καὶ οἰκεῖα διδόναι προστάσσει τοῖς δεομένοις, σωφρονεῖν ἡμᾶς παραγγέλλει, καὶ γαστρὸς ὑπερορᾷν, καὶ τῶν παρόντων πάντων καταφρονεῖν καὶ βδελύττεσθαι· ἀγαπᾷν δὲ, τιμᾷν, ἐργάζεσθαι τὴν ἀρετήν. Διὰ τοῦτο καὶ ἀδύνατόν ἐστι κρατουμένους ἡμᾶς ὑπὸ τῶν παθῶν, καὶ προσκειμένους τοῖς ἔργοις τοῦ πονηροῦ διαβόλου, φιλιωθῆναί ποτε τῷ Θεῷ, ἀλλὰ μέχρις ἂν πάθεσιν ἀδικίας καὶ φιλοχρηματίας καὶ ἀτιμίας δουλεύειν βουλόμεθα, ἐχθροὶ τοῦ Θεοῦ καθεστήκαμεν καὶ πολέμιοι. Ἀποσεισώμεθα τοίνυν, παρακαλῶ, τὸ βάρος τῆς πλεονεξίας καὶ τῆς ἀδικίας, καὶ τῆς φιλαργυρίας καὶ πάθεσι μισήσωμεν (22)· σκορπίσωμεν (23) τὸν πλοῦτον κατὰ τὸ δυνατὸν, καὶ δῶμεν τοῖς πένησι, ἵνα ἡ δικαιοσύνη ἡμῶν μένῃ εἰς τὸν αἰῶνα. Κύριον δὲ ἐκάλεσε τὸν μαμωνᾶ, οὐ διὰ τὴν οἰκείαν φύσιν, ἀλλὰ διὰ τὴν τῶν προσκειμένων καὶ δουλευόντων αὐτῷ ὑποταγήν (24): καὶ τὴν κοιλίαν Θεὸν καλεῖ, οὐχ ὅτι δεσποτικὸν ἀξίωμα ἔχει, ἀλλ' ὅτι οἱ γαστρίμαργοι ταύτῃ ὑποτάσσονται καὶ δουλεύουσιν. Ὅπου γὰρ ἡ ἐπιθυμία σύρει τὸν ἄνθρωπον, καὶ εἰς ὃ πρᾶγμα ἡ καρδία τινὸς δέδεται, ἐκεῖνό ἐστιν αὐτῷ ὁ Θεός. « Διὰ τοῦτο λέγω ὑμῖν, μὴ μεριμνᾶτε τῇ ψυχῇ ὑμῶν, τί φάγητε, καὶ τί πίητε, μηδὲ τῷ σώματι ὑμῶν, τί ἐνδύσησθε. » Διὰ τὸ ἐκβάλλεσθαι ἡμᾶς ἀπὸ

(18) *Φαινοίμεθα*. Φαινώμεθα. B.

(19) *Τὸ φῶς τοιοῦτον*. Τοιοῦτον petii ex cod. B. In cod. A. male legitur τοσοῦτον.

(20) *Πορνεύειν — τρυφᾷν*. Hæc, ut puto, hic omittere debebat. Nec enim hic de vitiis et improbitate in universum dicere voluit, sed de avaritia et vitiis, quæ ex ea quasi propagantur.

(21) *Ὁ δὲ Θεός*. Δὲ omisit codex; adjeci autem, quia sententia ita postulare videbatur.

(22) *Καὶ πάθεσι μισήσωμεν*. Sic codex A. A codice B. hic totus locus abest. Forte legendum est, καὶ πάθεσι μὴ συζῶμεν. Ex μὴ συζῶμεν certe scriba properans, deceptus soni similitudine, facile potuit facere μισήσωμεν.

(23) *Σκορπίσωμεν*. Expressit Ps. CXI, 9 et II Corinth. IX, 9.

(24) *Αὐτῷ ὑποταγήν*. Ὑποταγὴν, quod deest in cod. A addidi ex B Paulo ante etiam correxi προσκειμένων pro προκειμένων.

τοῦ Θεοῦ ὑπὸ τῶν χρημάτων, μὴ μεριμνᾷν προστάσσει ὁ Κύριος, μηδὲ ταῖς φροντίσι τῆς φιλοχρηματίας, καὶ ταῖς ἐπιθυμίαις κατατήκεσθαι. Ἡ ψυχὴ δὲ οὐκ ἐσθίει, κατὰ δὲ τὴν συνήθειαν τὴν κοινὴν τοῦτο λέγει. Διὰ γὰρ τροφῆς συνίσταται τὸ σῶμα, ἐν ᾧ διακρατεῖται ἡ ψυχή. Δοκεῖ γὰρ μὴ ἀνέχεσθαι εἶναι ἐν τῷ σώματι ἡ ψυχή, εἰ μὴ τρέφοιτο ἡ σάρξ. « Μὴ μεριμνᾶτε τῇ ψυχῇ ὑμῶν, τί φάγητε, καὶ τί πίητε. » Πρόδηλον δὲ, ὅτι χωρὶς τῆς ψυχῆς τρέφεσθαι τὸν ἄνθρωπον οὐκ ἔσται. Τὸ γὰρ νεκρὸν σῶμα ἐνδύεται μόνον, οὐ τρέφεται δέ· τοῦ ἐμψύχου ἐστὶ τὸ τρέφεσθαι· οὐ τῶν χρημάτων δὲ (25) μόνον καὶ τῶν ἡδέων πάντων τοῦ κόσμου καταφρονεῖν, ἀλλὰ μηδὲ ὑπὲρ τῆς ἀναγκαίας τροφῆς μεριμνᾷν. Οὐκ ἐκβάλλει δὲ ἡμᾶς οὐδὲ ἐμποδίζει ἐργάζεσθαι· Ὁ γὰρ ἀργὸς μηδὲ ἐσθιέτω, φησὶν ὁ θεῖος Ἀπόστολος· ἀλλὰ τὸ διδόναι ὅλους ταῖς φροντίσι καὶ ἀμελεῖν Θεοῦ· τοῦτο κωλύει· ἐπεὶ (26) καὶ γεωργεῖν δεῖ ἡμᾶς καὶ ἐργάζεσθαι κατὰ δύναμιν, ἀλλὰ καὶ τῆς σωτηρίας τῶν ἡμετέρων ψυχῶν φροντίζειν μετὰ πάσης σπουδῆς καὶ θερμότητος, καὶ πρὸς τὸν Θεὸν βλέπειν μόνον, τὸν διδόντα τροφὴν τοῖς πεινῶσι, καὶ ἐμπιπλῶντα ἐν ἀγαθοῖς τὴν ζωὴν ἡμῶν. « Οὐχὶ ἡ ψυχὴ πλεῖον ἐστὶ τῆς τροφῆς, καὶ τὸ σῶμα τοῦ ἐνδύματος; » Τουτέστι Ὁ τὸ μεῖζον δοὺς, ἤγουν ὁ τὴν ψυχὴν δοὺς, καὶ τὸ σῶμα διαπλάσας, οὐ δώσει τροφὴν καὶ ἐνδύματα; « Ἐμβλέψατε εἰς τὰ πετεινὰ τοῦ οὐρανοῦ, ὅτι οὐ σπείρουσιν, οὐδὲ θερίζουσιν, οὐδὲ συνάγουσιν εἰς ἀποθήκας, καὶ ὁ Πατὴρ ὑμῶν ὁ οὐράνιος τρέφει αὐτά. Οὐχ ὑμεῖς μᾶλλον διαφέρετε αὐτῶν; »

Τῶν πετεινῶν μέμνηται ὁ Κύριος, ἵνα ἀποδείξῃ, ὅτι καὶ τούτων ἀλογώτεροί ἐσμεν, καὶ καταισχύνῃ ἡμᾶς, καὶ ἵνα, ὅπερ ἔχουσι τὰ πετεινὰ ἐκ φύσεως, τὸ μὴ μεριμνᾷν, τοῦτο ἡμεῖς ἐκ προαιρέσεως κτησώμεθα· ὁ γὰρ εὐτελῶν στρουθίων φροντίζων, πολλῷ μᾶλλον τῶν τιμίων ἀνθρώπων φροντίσει. Διὰ τοῦτο ὑπομιμνήσκει ἡμᾶς ὁ Κύριος τῆς ἀρχαίας ἐκείνης διαγωγῆς, ὅτε ὁ Θεὸς ἔτρεφε τὸν Ἀδὰμ ἐν παραδείσῳ μὴ σπείροντα, τῆς γῆς παρασχούσης αὐτῷ τὰ πρὸς τροφήν. Τρέφει δὲ τὰ πετεινὰ ὁ Θεὸς, φυσικὴν γνῶσιν ἐνθεὶς αὐτοῖς πρὸς τὸ συνάγειν τροφὰς διὰ τὴν τούτου κυβέρνησιν. « Τίς ἐξ ὑμῶν μεριμνῶν δύναται προσθεῖναι ἐπὶ τὴν ἡλικίαν αὐτοῦ πῆχυν ἕνα; » δείκνυσι ὁ Χριστὸς, ὅτι τὸ σῶμα τὸ δοκοῦν αὔξει (27), οὐκ ἀπὸ τροφῆς αὔξει, ἀλλὰ τῇ αὐτοῦ προνοίᾳ καὶ χάριτι. Οὔτε γὰρ ἡλικίαν δύναταί τις προσθεῖναι σώματι, οὔτε τροφῆς προνοῆσαι, εἰ μὴ ὁ Θεὸς, ἐν οἷς δοκοῦμεν ἐνεργεῖν, τὸ πᾶν ἀνύει, ὡς βούλεται. Τοὺς γὰρ δοθέντας ὅρους παρὰ Θεοῦ οὐδεὶς δύναται αὐξῆσαι ἢ μειῶσαι· οὐ γὰρ ἡ πολυφαγία αὔξει τὸ σῶμα, ἀλλὰ καὶ ἀσθενέστερον μᾶλλον αὐτὸ ποιεῖ. Εἰ τὸ περὶ μιᾶς ἡμέρας φροντίζειν βαρὺ, καὶ κακωτικὸν, πῶς τὸ περιττὸν οὐκ ἀφόρητον; ἄρα οὖν κακώσεως, καὶ ὀδύνης, καὶ μόχθου, καὶ ταλαιπωρίας, καὶ πόνου ἡ παροῦσα ἡμέρα· ὥστε κἂν μεριμνᾷς, ἄνθρωπε, κἂν φροντίζῃς, οὐδὲν ποιεῖς, μὴ θέλοντος τοῦ Θεοῦ. Τί τοίνυν ματαιοπο-

A in quo retinetur anima. Videtur enim anima nolle in corpore esse, nisi nutriatur caro. « Ne solliciti sitis animæ vestræ quid manducetis et quid bibatis. » Patet autem hominem sine anima non posse nutriri. Mortuum vero corpus induitur tantum, non nutritur. Ad animatum pertinet nutriri. Oportet autem nos non divitias tantum et omnes mundi voluptates contemnere, sed ne de necessario quidem cibo sollicitos esse. Non autem nos dehortatur neque avocat a labore. Qui non laborat, nec manducet, inquit divinus Apostolus; sed prohibet ne nos sollicitudini totos demus ac de Deo diffidamus. Oportet enim nos pro viribus arare et operari, sed et animarum nostrarum salutem curare cum omni zelo et ardore, et ad Deum solum aspi- B cere, qui dat cibum esurientibus, et replet in bonis animam nostram. « Nonne anima plus est quam esca, et corpus plusquam vestimentum? » Id est, Qui majus dedit, nempe qui animam dedit, et corpus formavit, nonne dabit escam et vestimenta? « Aspicite volatilia cœli, quoniam non serunt, neque metunt, neque congregant in horrea; et Pater vester cœlestis pascit illa. Nonne vos magis pluris estis illis? »

Volatilia memorat Dominus, ut ostendat nos illis insaniores esse et confundat nos, atque ut, C quod natura volatilia habent, nempe non esse sollicita, nos ex voluntate acquiramus. Qui enim vilium passerculorum curam habet, multo magis hominum, qui tanti pretii sunt, curam habebit. Ideo in memoriam nobis reducit Dominus illud antiquum vitæ institutum, quando Adamum Dominus alebat non seminantem, terra illi ea quæ ad escam necessaria erant, præstante. Nutrit autem Deus volatilia, naturalem illis inserens instinctum ut per ipsius gubernationem cibos congregent « Quis autem vestrum cogitans potest adjicere ad staturam suam cubitum unum? » Ostendit Christus corpus quod videtur crescere, non cibo crescere, sed per suam providentiam et gratiam. Nemo D enim staturam corpori suo addere potest, neque sibi cibum procurare, nisi Deus, quando operari videmur, omnia perficiat, ut voluerit. Quos enim limites Dominus posuit, nemo augere aut minuere potest. Non enim voracitas augebit corpus, sed et illud infirmius multo faciet. Si enim vel de una die sollicitum esse grave est et nocivum, quomodo sollicitudinis excessus non esset intolerabilis? Igitur malo, et dolore, et labore, et paupertate, et pœna plena est præsens dies. Ita ut, etiamsi sollicitus sis, o homo, etiamsi cogites, nihil facis Deo

(25) *Οὐ τῶν χρημάτων — μεριμνᾷν.* In his rursus deest vel κελεύει, vel δεῖ, vel aliud quid tale.
(26) *Ἐπεὶ καί.* Ἐπεὶ dedi pro ἐπί.
(27) *Τὸ δοκοῦν αὔξει.* Haud dubie scribendum τὸ δοκοῦν αὔξειν. Bis deinceps autem hic αὔξειν est *crescere augeri*, ut mox in Matthæi verbis, πῶς αὐξάνει, οὐ κοπιᾷ, κ. τ. λ.

non volente. Quid igitur in vanum laboras et A nimium teipsum fatigas, et in impossibilibus et damnosis vitam tuam consumis? « Et de vestimento, quid solliciti estis? » Qui enim decorem et magnitudinem corpori dedit, ipse et de vestimento providit. « Considerate lilia agri, quomodo crescunt; non laborant, neque nent; dico autem vobis, quod nec Salomon in omni gloria sua coopertus est sicut unum ex istis. »

Non tantum ex volatilibus nos hortatur Dominus, sed et ex liliis quæ marcescunt. Si enim Deus illa adornavit, cum his nihil opus esset, quanto magis nostrorum vestimentorum utilitatem præstabit! Etiamsi multa cogitemus, fratres, non poterimus ut lilia ornari. Sapientior Salomon et magnificentior, cum tota regia sua dignitate non valuit B ut lilia cooperiri. « Si autem fenum agri quod hodie est et cras in clibanum mittitur, Deus sic vestit, nonne multo magis vos, modicæ fidei? » Inde discimus non decere nos de ornamento sollicitos esse. Ea enim caducorum florum sunt: ita ut quicunque adornatur, fœnum est. Ideo omnis homo quasi fenum, et omnis gloria hominis, ut flos feni. Exsiccatum est fenum et cecidit flos. Jussit autem nos ratione præditos, quibus animam et corpus effinxit, non carnaliter adornari, sed spiritualiter decorari. Qui enim secundum carnem adornantur, ea quæ carnis sunt sapiunt, qui autem secundum spiritum, ea quæ sunt spiritus. Modicæ fidei sunt omnes qui sollicitudinem habent. Si C enim perfectam in Deum haberent fidem, non tantopere solliciti essent. « Nolite igitur solliciti esse dicentes: Quid manducabimus aut quid bibemus, aut quo operiemur? Hæc omnia gentes inquirunt. » Non prohibet quidem Dominus quin edamus et bibamus et vestiamur; de his autem loqui et sollicitari non vult ut solent divites dicere: Quid manducabimus cras? « Scit enim Pater vester cœlestis, quia his omnibus indigetis. Quærite ergo primum regnum Dei, et hæc omnia adjicientur vobis. » Regnum Dei est bonorum fruitio. Hæc autem per justitiam advenit. Quicunque igitur spiritualia inquirit, adjiciuntur illi et corporalia per Dei largitionem. « Nolite ergo solliciti esse in crastinum. Crastinus enim dies sollicitus D erit sibi ipsi. Sufficit diei malitia sua. » Malitiam

A νεῖς καὶ περιττῶς κατακόπτεις σαυτὸν, καὶ ἐν τοῖς ἀδυνάτοις καὶ ἀκερδέσι καταναλίσκεις σου τὴν ζωήν; « Καὶ περὶ ἐνδύματος, τί μεριμνᾶτε; » Ὁ γὰρ δοὺς εὐπρέπειαν καὶ μέγεθος τῷ σώματι, αὐτὸς καὶ περὶ τοῦ ἐνδύματος προνοεῖται. « Καταμάθετε τὰ κρίνα τοῦ ἀγροῦ, πῶς αὐξάνει, οὐ κοπιᾷ, οὐδὲ νήθει. Λέγω δὲ ὑμῖν, ὅτι οὐδὲ Σολομὼν περιεβάλετο ἐν πάσῃ τῇ δόξῃ αὐτοῦ, ὡς ἓν τούτων. »

Οὐ μόνον ἀπὸ τῶν πετεινῶν ἐντρέπει ἡμᾶς ὁ Κύριος, ἀλλὰ καὶ ἀπὸ τῶν κρίνων τῶν μαραινομένων. Εἰ γὰρ ὁ Θεὸς ἐκεῖνα ἐκαλλώπισε, μηδεμιᾶς χρείας οὔσης (28), πόσῳ μᾶλλον τὴν χρείαν τῶν ἡμετέρων ἐνδυμάτων οὐκ ἀποπληρώσει; κἂν πολλὰ μεριμνῶμεν, ἀδελφοί μου, οὐ δυνησόμεθα καλλωπι- B σθῆναι ὡς τὰ κρίνα. Σολομὼν γὰρ ὁ φρονιμώτερος (29) καὶ τρυφηλότερος διὰ πάσης τῆς βασιλείας αὐτοῦ οὐκ ἴσχυσε περιβαλέσθαι τι τοιοῦτον. « Εἰ δὲ τὸν χόρτον τοῦ ἀγροῦ, σήμερον ὄντα, καὶ αὔριον εἰς κλίβανον (30) βαλλόμενον, ὁ Θεὸς οὕτως ἀμφιέννυσιν, οὐ πολλῷ μᾶλλον ὑμᾶς, ὀλιγόπιστοι; Ἀπὸ τούτου μανθάνομεν, ὅτι οὐ πρέπει ἡμᾶς φροντίζειν καλλωπισμοῦ· τοῦτο γὰρ τῶν προσκαίρων ἀνθέων ἐστίν· ὥστε πᾶς καλλωπιζόμενος χόρτος ἐστί. Διὰ τοῦτο πᾶς ἄνθρωπος (31), ὡς χόρτος, καὶ πᾶσα δόξα ἀνθρώπου, ὡς ἄνθος χόρτου, ἐξηράνθη ὁ χόρτος, τὸ ἄνθος ἐξέπεσεν. Ἡμᾶς δὲ εἶπε τοὺς λογικοὺς, οἷς ψυχὴν καὶ σῶμα διέπλασε, μὴ καλλωπίζεσθαι σαρκικῶς, ἀλλὰ ψυχικῶς ὡραΐζεσθαι. Οἱ γὰρ κατὰ (32) σάρκα καλ- C λωπιζόμενοι, τὰ τῆς σαρκὸς φρονοῦσιν· οἱ δὲ κατὰ πνεῦμα, τὰ τοῦ πνεύματος. Ὀλιγόπιστοι πάντες οἱ μεριμνῶντες. Εἰ γὰρ τελείαν εἶχον εἰς Θεὸν πίστιν, οὐκ ἂν ἐμερίμνων οὕτως ἀνενδότως. « Μὴ οὖν μεριμνήσητε, λέγοντες· Τί φάγωμεν, ἢ τί πίωμεν, ἢ τί περιβαλλώμεθα. Ταῦτα πάντα τὰ ἔθνη ἐπιζητοῦσι. » Τὸ μὲν φαγεῖν, καὶ πιεῖν, καὶ ἐνδύσασθαι ἡμᾶς, οὐ κωλύει ὁ Κύριος· τὸ δὲ λέγειν περὶ τούτων καὶ μεριμνᾷν, τοῦτο κωλύει ὁ Κύριος, ὃ πολλάκις λέγουσιν οἱ πλούσιοι (33)· Τί φάγωμεν αὔριον· ὥστε τὴν τρυφὴν καὶ τὴν ὕβριν κωλύει καὶ τὴν διὰ ταῦτα μέριμναν καὶ φροντίδα. « Οἶδε γὰρ ὁ Πατὴρ ἡμῶν ὁ οὐράνιος, ὅτι χρῄζετε τούτων ἁπάντων. Ζητεῖτε δὲ πρῶτον τὴν βασιλείαν τοῦ Θεοῦ, καὶ ταῦτα πάντα προστεθήσεται ὑμῖν. » Βασι- D λεία Θεοῦ ἡ ἀπόλαυσίς ἐστι τῶν ἀγαθῶν· αὕτη δὲ διὰ δικαιοσύνης προσγίνεται. Ὅστις οὖν ζητεῖ τὰ

(28) *Μηδεμιᾶς χρείας οὔσης.* Possit quis conjicere, μηδεμιᾶς χρείας ὄντα. Vix tamen opus esse videtur correctione. Paulo post, ante ἀποπληρώσει redundare videtur, οὐκ. Ferri tamen et hoc potest.

(29) *Φρονιμώτερος.* Φρόνιμος hoc loco duplicem habet interpretationem. Vel enim accipi potest de eo, qui splendoris et magnificentiæ est studiosus, vel de prudente, qui facilius quam alii invenire et cogitare potest viam et rationem, quomodo id, quod cupit, consequatur. Pro hac interpretationis diversitate, vel referri potest ad τρυφηλὸς, vel ad μεριμνῶμεν. Codex Typographiæ Synodalis num. 13 in quarto, qui Theophylacti interpretationem continet, sic habet: Ὅπου γε Σολομὼν ὁ φρονιμώτερος καὶ τρυφηλότερος διὰ πάσης αὐτοῦ τῆς βασιλείας, οὐκ ἴσχυσε περιβαλέσθαι τι τοιοῦτον. Alius ejusdem Bibliothecæ codex num. 5 in fol. qui catenam ineditam in quatuor evangelistas continet, quæ vulgo tribuitur Euthymio Zigabeno seu Zigadeno, sic habet: Τὸν Σολομῶντα δὲ τέθεικεν, ὡς φιλόκαλον καὶ σοφὸν ἐπινοεῖσθαι καλλωπισμούς. Mox idem de vocabulo κλίβανος sic habet: Κλίβανος δέ ἐστι, τὸ ὀπτανεῖον τῶν ἄρτων.

(30) *Κλίβανον.* Cod. B. interpretatur, ἀγγεῖον κοῖλον, ἐν ᾧ πῦρ ἀνακαίειν εἰώθασιν.

(31) *Πᾶς ἄνθρωπος.* Isa XL, 7, 8.

(32) *Οἱ γὰρ κατὰ σάρκα.* Rom. VIII, 5.

(33) *Οἱ πλούσιοι.* Ad marg. A. γρ. οἱ ἄνθρωποι.

πνευματικὰ, προστίθεται τούτῳ καὶ τὰ σωματικὰ κατὰ φιλοτιμίαν Θεοῦ. « Μὴ οὖν μεριμνήσητε εἰς τὴν αὔριον. Ἡ γὰρ αὔριον μεριμνήσει τὰ ἑαυτῆς. Ἀρκετὸν γάρ ἐστι τῇ ἡμέρᾳ ἡ κακία αὐτῆς. » Κακίαν ἡμέρας τὴν συντριβὴν λέγει καὶ τὴν κάκωσιν, ἣν ἔχομεν, καὶ τὴν στενοχωρίαν οἱ ἄνθρωποι, ἀπὸ τῶν ἐπερχομένων ἡμῖν ἀνιαρῶν. Ἀρκετὸν γάρ ἐστιν ἡμῖν, ὅτι συντριβόμεθα περὶ τὴν σήμερον· εἰ δὲ καὶ περὶ τῆς αὔριον μεριμνήσωμεν, πότε σχολάσομεν Θεῷ, πότε δουλεύσομεν αὐτῷ, ἀεὶ συντρίβοντες ἑαυτοὺς περὶ τῶν σωματικῶν. Ἀλλὰ διεγερθῶμεν, ἀδελφοί μου, καὶ ἀγωνισώμεθα καὶ σπουδάσωμεν εἰς ἐκπλήρωσιν τῶν ἐντολῶν τοῦ Χριστοῦ, καὶ φροντίσωμεν τῆς σωτηρίας τῶν ἡμετέρων ψυχῶν. Ἀποσχώμεθα τῶν μεμισημένων καὶ πονηρῶν ἔργων, καὶ πρὸς τὴν ἐργασίαν τῶν ἀγαθῶν πράξεων διαναστῶμεν, ἵνα τῶν ἐν ἐπαγγελίαις ἀγαθῶν ἐπιτύχωμεν ἐν Χριστῷ Ἰησοῦ τῷ Κυρίῳ ἡμῶν· ᾧ ἡ δόξα καὶ τὸ κράτος εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων. Ἀμήν.

A diei fatigationem vocat, et afflictionem quam habemus nos homines, et angustias ex iis, quæ nobis accidunt tristia. Sufficit enim nobis circa præsentem diem fatigari! Si vero et de crastino die solliciti simus, modo deerimus Deo, modo illi serviemus, semper de corporalibus solliciti. Sed evigilemus, fratres, et certemus, et curramus ad impletionem mandatorum Christi, et animarum nostrarum salutem curemus. Abstineamus nos ab odibilibus et malis operibus, et ad bonarum rerum operationem assurgamus, ut ea quæ promittantur bona consequamur in Christo Jesu, Domino nostro, cui gloria et potestas in sæcula sæculorum. Amen.

ΚΥΡΙΑΚΗ ϛʹ. ΤΟΥ ΜΑΤΘΑΙΟΥ.

B

Ἦχος αʹ. Ἑωθινὸν ϛʹ.

Οἱ (1) τῶν μελισσῶν τὸ φιλόπονον καὶ φιλεργὸν θεοφιλῶς ἐκμιμούμενοι, ὥσπερ ἐκεῖναι τοῖς λειμῶσι ἐφιπτάμεναι, ἀπὸ πασῶν βοτανῶν καὶ παντοίων ἀνθέων συλλέγουσι τὰ χρησιμώτατα· οὕτω καὶ οὗτοι τῷ γλυκασμῷ τῶν θείων λογίων ἐφηδόμενοι (2) τὰς ψυχὰς, ἐκ πάντων τὰ λυσιτελῆ καὶ ὀνησιμώτατα δρέπονται· καὶ παρὰ μέν τινων τὸ τῆς σωφροσύνης ἄνθος συλλέγουσι, παρὰ δέ τινων, τὸ τῆς δικαιοσύνης· παρ' ἑτέρων δὲ, τὸ τῆς φρονήσεως· παρ' ἄλλων, τὸ τῆς ἀνδρείας· ἄλλοθεν, τὸ τῆς συμπαθείας καὶ τῆς πρὸς τοὺς ὁμοδούλους φιλανθρωπίας· τὸ τῆς πραότητος καὶ τῆς ἐπιεικείας ἑτέρωθεν· ἀλλαχόθεν τὸ τῆς ὑπομονῆς καὶ τῆς ἐν τοῖς δεινοῖς καρτερίας· C καὶ ἁπλῶς εἰπεῖν, ἐκ πάντων πάντα τὰ πρὸς τὴν τῆς ψυχῆς σωτηρίαν συντείνοντα ἀνθιζόμενοι (3), καὶ ἐν τῷ σίμβλῳ τῆς καρδίας ἐναποτιθέμενοι ταῦτα, τὸ ὑπὲρ μέλι καὶ κηρίον γλυκάζον τῶν ἀρετῶν μέλι γεωργοῦσι (4) καὶ κατεργάζονται. Τούτους οὖν (5) καὶ ἡμεῖς, ἀδελφοί μου, μιμώμεθα, καὶ ὅταν τῷ θείῳ καὶ περικαλλεῖ τῷδε λειμῶνι, τῇ ἐκκλησίᾳ, προσέλθωμεν, μὴ χάριν τῆς πρὸς ἀλλήλους ὁμιλίας τὴν (6) ἐνταῦθα ποιώμεθα προσέλευσιν, ἀλλὰ τὰς διὰ τὴν ἡμετέραν σωτηρίαν ὑπαναγινωσκομένας θείας Γραφὰς περιεργαζώμεθα, καὶ τὸ ἐκ τούτων ψυχικὸν ὄφελος ζητῶμεν ἐπιμελῶς μετὰ μεμεριμνημένης διανοίας καὶ ἐξεταστικῆς διαθέσεως. Οὕτω γὰρ, ποτὲ μὲν, περὶ τῆσδε τῆς ἀρετῆς νουθετούμενοι, ποτὲ δὲ, περὶ ταύτης διδασκόμενοι· D

DOMINICA SEXTA MATTHÆI.

Vox prima. Matutinum sextum.

Qui apum studium et sedulitatem pie imitantur, quemadmodum illæ in pratis volitantes, ab omnibus plantis et floribus utilissima colligunt; ita et illi divinorum oraculorum suavitate animas suas perfundentes, et omnibus utilissima et fructuosissima demetunt. Et a quibusdam quidem sapientiæ florem colligunt, a quibusdam vero florem justitiæ; ab aliis, prudentiæ; ab aliis fortitudinis; aliunde commiserationis et humanitatis erga conservos, aliunde mansuetudinis et indulgentiæ; ex alia parte florem tolerantiæ et patientiæ in rebus adversis; et, ut uno verbo dicam, omnia ad animæ salutem tendentia colligunt, eaque in cordis alveari deponentes dulcius melle et cera virtutum mel condunt et perficiunt. Illos igitur et nos, fratres mei, imitemur et quando in divinum illud et pulcherrimum pratum, ecclesiam, advenimus, ne accedamus mutui colloquii causa, sed ut divitias quæ propter nostram salutem leguntur, Scripturas sciscitemur, ut ex iis spiritualem fructum percipere studiosa et sollicita et ardenti voluntate possimus. Ita enim modo de hac virtute monebimur, modo illam discemus; nunc ad aliam excitabimur, et continuo ad hæc instituti ut exercitati, poterimus et ipsi virtutes adimplere, et suavitatem ac lucem inde in animabus nostris genitas, ut mel et favum Deo offerre. Semper divina Scriptura Deo grata et salutaria edocet et proponit, nihilque in ea est quod non ad spiritua-

(1) *Οἱ τῶν μελισσῶν.* Legitur hæc oratio etiam in cod. B.

(2) *Ἐφηδόμενοι.* Sic uterque cod. Displicet autem hoc loco quodammodo, quia nimis discedit a similitudine τοῦ ἐφιπτάμεναι.

(3) *Ἀνθιζόμενοι.* Codex B. habet ἀπανθιζόμενοι, quod præferendum videtur. Eodem modo dixit Plutarch. De aud. Poet. Cap. X, p. 66. Adde Dionys. Halicarn. T. II, p. 68 et Eustath. ad Dionys. Alexand. p. 10, edit. Roberti Steph. ubi de apibus dicitur.

(4) *Γεωργοῦσι.* Videtur per totum hoc exordium præ oculis habuisse locum Gregorii Nazianzeni ex Orat. XLIII, p. 703, 704 quem hic ideo ascripsi: Ἄρτι μὲν ἡ φιλεργὸς μέλισσα τὸ πτερὸν ἑλκύσασα καὶ τῶν σίμβλων ἀπαναστᾶσα τὴν ἑαυτῆς σοφίαν ἐπιδείκνυται, καὶ λειμῶνας ἐφίπταται, καὶ συλᾷ τὰ ἄνθη. Καὶ ἡ μὲν ποιεῖ τὰ κηρία τὰς ἑξαγώνους καὶ ἀντιθέτους σύριγγας ἐξυφαίνουσα, καὶ τὰς εὐθείας ταῖς γωνίαις ἐπαλλάττουσα ἔργον ὁμοῦ κάλλους καὶ ἀσφαλείας· ἡ δὲ μέλι ταῖς ἀποθήκαις ἐναποτίθεται, καὶ γεωργεῖ τῷ ξενίζοντι καρπὸν γλυκὺν καὶ ἀνήροτον.

(5) *Τούτους οὖν.* Τοὺς ἐκμιμουμένους τὰς μελίσσας. Nisi forte malit quis legere ταύτας, et referre ad apes. Codex uterque τούτους habet.

(6) *Ἐνταῦθα.* Ἐν τῇ ἐκκλησίᾳ.

lem profectum tendat. Quoniam igitur hæc ita se habent, ex evangelicis verbis hodie discamus quantum malum sit peccatum, illudque animam multum fœdare et corporalium morborum plerumque esse causam. Ita porro se habet hodierna lectio. « In illo tempore ascendens Jesus in naviculam transfretavit; et venit in civitatem suam. Et ecce offerebant ei paralyticum jacentem in lecto. » Egreditur quidem e Gerasenorum finibus Dominus ab illis invitatus. Timuerant enim Geraseni, quod porcos suos amiserant, ne similem facturam paterentur. Ideo et invitant Christum et postulant ab eo ut e finibus suis exeat. Non enim digni erant Domini doctrina. Non restitit Christus, sed multa cum indulgentia et mansuetudine illis indulsit. Ubi enim est porcina vita, et malus odor, et cœnum, et boni detestatio, ibi non manet Christus. Sivit autem eos qui a dæmonibus liberati erant et qui porcos pascebant, dicere et proclamare quæ facta erant miracula. « Et ecce adducebant ei paralyticum jacentem in lecto. » Postquam ad curandam paralysim invalidam esse medicorum artem manifestum fuerat, ad supernum et cœlestem medicum, Dominum nostrum Jesum Christum a suis paralyticus iste offerebatur. Unum et eumdem paralyticum esse apud quatuor evangelistas memoratum multi credunt, qui divinas Scripturas simpliciter et accurate legunt, et nonnulli evangelistis litem faciunt, tanquam inter se pugnantibus et dissentientibus. Falso. Una enim est quæ in illis operata est gratia Spiritus sancti. Ubi autem est gratia Spiritus sancti, ibi charitas, lætitia et pax. Ubi autem est pax, inde abigitur omnis pugna et oppositio, sustolliturque omnis ambiguitas et dissonantia. Locus enim, et tempus et dies, et curationis modus, et quædam alia ostendunt iis, qui quomodocunque mentem adhibent, alterum esse hunc paralyticum, alterum autem qui apud Joannem memoratur. Ille enim paralyticus Hierosolymis sanatur, hic vero in Capharnaum; ille prope piscinam, hic in quadam domo, ut Lucas et Marcus dicunt. Et ille quidem paralyticus die festo sanationem expertus est, hic vero non die festo, sed alia die. Ille triginta octo annos habebat in hac infirmitate; de hoc autem nihil tale dicit evangelista. Porro ille Sabbato sanatus est; hic autem alia die! Si enim Sabbato ille curatus esset, id non tacuisset evangelista, neque Judæi quievissent. Hic quidem paralyticus ad Christum dicitur allatus; ad illum Christus ipse vadit. Et illi quidem paralytico nemo erat qui opem ferret. Inquiebat enim: « Domine, hominem non habeo. » Hic autem multos habebat astantes qui eum portabant. Sed et curationis modus in utroque videtur discrepare. Illius quidem corpus ante animam sanavit. Postquam enim ejus paralysim coercuit, tunc dixit: « Ecce sanus

(7) *Τῷ καιρῷ ἐκείνῳ ἐμβάς*. Matth. IX, 1 seqq.
(8) *Καὶ ζητοῦσι*. Forte, καὶ αἰτοῦσι.
(9) *Ἔνθα χοιρώδης*. Forte, ἔνθα γὰρ χοιρώδης.

A ἄλλοτε δὲ, περὶ ἄλλης παραινούμενοι, καὶ συνεχῶς ταῦτα παιδευόμενοι καὶ γυμναζόμενοι, δυνησόμεθα καὶ αὐτοὶ τὰς ἀρετὰς κατορθῶσαι, καὶ τὸν ἐκ τούτων ἐντικτόμενον ταῖς ἡμετέραις ψυχαῖς γλυκασμόν τε καὶ φωτισμὸν, ὡς μέλι καὶ κηρίον προσαγαγεῖν τῷ Θεῷ. Ἀεὶ γὰρ ἡ θεία Γραφὴ τὰ θεοφιλῆ καὶ σωτήρια διδάσκει καὶ ὑποτίθησι, καὶ οὐδέν ἐστι ταύτης ὅπερ μὴ πρὸς ψυχικὴν συντείνειν ὠφέλειαν. Ἐπεὶ οὖν ταῦτα οὕτως ἔχει, μάθωμεν σήμερον ἀπὸ τῶν εὐαγγελικῶν ῥημάτων, ὅσον κακὸν ἡ ἁμαρτία ἐστὶ, καὶ ὅτι τῇ ψυχῇ λυμαίνεται σφόδρα, καὶ τῶν σωματικῶν δὲ νοσημάτων ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον αὕτη αἰτία καθέστηκεν. Ἔχει δὲ τὰ τῆς ὑποθέσεως οὕτως· « Τῷ καιρῷ ἐκείνῳ ἐμβὰς (7) ὁ Ἰησοῦς εἰς πλοῖον διεπέρασε, καὶ ἦλθεν εἰς τὴν ἰδίαν πόλιν. Καὶ ἰδοὺ B προσέφερον αὐτῷ παραλυτικὸν ἐπὶ κλίνης βεβλημένον. » Ἐξέρχεται μὲν τῆς τῶν Γεργεσηνῶν χώρας ὁ Κύριος ὑπ' ἐκείνων παρακληθείς. Ἐφοβήθησαν γὰρ οἱ Γεργεσηνοὶ, διότι ἀπώλεσαν τοὺς χοίρους αὐτῶν, μήποτε καὶ ἄλλο τι ἐπιζήμιον πάθωσι. Διὰ τοῦτο καὶ παρακαλοῦσι τὸν Χριστὸν, καὶ ζητοῦσι (8) μεταβῆναι ἀπὸ τῶν ὁρίων αὐτῶν· οὐδὲ γὰρ ἦσαν ἄξιοι τῆς τοῦ Δεσπότου διδασκαλίας. Οὐκ ἀντέτεινε δὲ ὁ Χριστὸς, ἀλλ' ἀνεχώρησε μετὰ πάσης ἐπιεικείας καὶ πρᾳότητος. Ἔνθα χοιρώδης (9) βίος, καὶ δυσωδία, καὶ βόρβορος, καὶ παραίτησις τοῦ καλοῦ, ὁ Χριστὸς οὐ μένει ἐκεῖ· ἀφῆκε δ' ὅμως τοὺς ἐκ τῶν (10) δαιμόνων ἀπαλλαγέντας, καὶ τοὺς βόσκοντας τοὺς χοίρους λέγειν· καὶ ἀνακηρύττειν τὰ γεγενη- C μένα θαυμάσια. « Καὶ ἰδοὺ προσέφερον αὐτῷ παραλυτικὸν ἐπὶ κλίνης βεβλημένον. » Ἐπειδὴ πρὸς τὸ θεραπεῦσαι παράλυσιν ἡ τῶν ἰατρῶν τέχνη ἀσθενοῦσα ἠλέγχετο πρὸς τὸν ἄνωθεν, καὶ ἐξ οὐρανῶν ἰατρὸν, τὸν Κύριον ἡμῶν Ἰησοῦν Χριστὸν παρὰ τῶν οἰκείων ὁ παράλυτος οὗτος ἀπεκομίζετο. Ἕνα δὲ καὶ τὸν αὐτὸν παράλυτον τὸν παρὰ τοῖς τέσσαρσιν εὐαγγελισταῖς λεγόμενον νομίζουσιν εἶναι πολλοὶ τῶν ἁπλῶς ἀναγινωσκόντων καὶ ἀνεξεταστικῶς τὰς θείας Γραφὰς, καὶ ἐγκαλοῦσί τινες τοῖς εὐαγγελισταῖς, ὡς μαχομένοις ἀλλήλοις καὶ διαφωνοῦσιν. Οὐκ ἔστι δὲ τοῦτο· μὴ γένοιτο. Μία γὰρ ἡ ἐν τούτοις ἐνεργήσασα χάρις τοῦ ἁγίου Πνεύματος, ὅπου δὲ χάρις τοῦ ἁγίου Πνεύματος ἐκεῖ ἀγάπη, χαρὰ, εἰρήνη· ἔνθα δὲ εἰρήνη, ἐκεῖθεν πᾶσα μάχη D καὶ ἐναντίωσις ἀπελήλαται, καὶ πᾶσα ἀμφιβολία καὶ διαφωνία ἀνῄρηται. Ὁ τόπος γὰρ, καὶ ὁ χρόνος, καὶ ὁ καιρὸς, καὶ ἡ ἡμέρα, καὶ ὁ τρόπος τῆς θεραπείας, καὶ ἕτερά τινα δεικνύουσι τοῖς ὁπωσοῦν προσέχουσιν, ὅτι ἕτερος μέν ἐστιν οὗτος ὁ παράλυτος, ἕτερος δὲ ὁ παρὰ τῷ Ἰωάννῃ τῷ Θεολόγῳ καὶ εὐαγγελιστῇ λεγόμενος. Ἐκεῖνος μὲν γὰρ ὁ παράλυτος ἐν Ἱεροσολύμοις θεραπεύεται· οὗτος δὲ ἐν Καπερναούμ· ἐκεῖνος παρὰ τὴν κολυμβήθραν· οὗτος ἐν οἰκίσκῳ τινὶ, ὡς ὁ Λουκᾶς καὶ ὁ Μάρκος λέγουσιν· κἀκεῖνος μὲν ὁ παράλυτος ἐν ἑορτῇ τὴν

(10) *Τοὺς ἐκ τῶν*. Malim omittere ἐκ.

ἴασιν ἔλαβεν· οὗτος δὲ οὐκ ἐν ἑορτῇ, ἀλλ' ἐν ἄλλῃ ἡμέρᾳ· ἐκεῖνος τριάκοντα καὶ ὀκτὼ ἔτη εἶχεν ἐν τῇ ἀσθενείᾳ· περὶ τούτου δὲ οὐδὲν τοιοῦτο λέγει ὁ εὐαγγελιστής· κἀκεῖνος μὲν ἐν Σαββάτῳ ἐθεραπεύθη· οὗτος δὲ ἐν ἄλλῃ ἡμέρᾳ. Εἰ γὰρ ἐν Σαββάτῳ ἐθεραπεύθη καὶ οὗτος, οὐκ ἂν παρεσιώπησε τοῦτο ὁ εὐαγγελιστής, οὐδ' ἂν οἱ Ἰουδαῖοι ἡσύχασαν. Οὗτος μὲν ὁ παράλυτος πρὸς τὸν Χριστὸν φέρεται βασταζόμενος· πρὸς ἐκεῖνον δὲ αὐτὸς ὁ Χριστὸς παραγίνεται· κἀκείνῳ μὲν τῷ παραλύτῳ οὐδεὶς ἦν ὁ βοηθήσων (« Κύριε, γάρ, ἔλεγεν, Ἄνθρωπον οὐκ ἔχω· ») οὗτος δὲ πολλοὺς εἶχε τοὺς προσήκοντας, οἵτινες καὶ βαστάζοντες αὐτὸν ἔφερον. Ἀλλὰ καὶ τὸ τῆς θεραπείας ἐν ἑκατέροις παρηλλαγμένον φαίνεται. Ἐκείνου μὲν τὸ σῶμα πρὸ τῆς ψυχῆς ἐθεράπευσεν ὁ Χριστός· τὴν γὰρ παράλυσιν αὐτοῦ σφίγξας (11), τότε ἔλεγεν. « Ἴδε ὑγιὴς γέγονας, μηκέτι ἁμάρτανε. » Ἐνταῦθα δὲ οὐχ οὕτως· ἀλλὰ πρότερον τὴν ψυχὴν αὐτοῦ ἰάσατο, εἰπών, Ἀφέωνταί σοι αἱ ἁμαρτίαι σου, καὶ τότε τὴν παράλυσιν τοῦ σώματος διορθώσατο. Καὶ ἐπὶ τούτου μὲν τοῦ παραλύτου οἱ Γραμματεῖς καὶ οἱ Φαρισαῖοι ἐσίγησαν· ἐπ' ἐκείνου δὲ ἐνέκειντο διώκοντες, καὶ γογγύζοντες καὶ κατηγοροῦντες. Ἄλλος οὖν ἐστιν ὁ παράλυτος οὗτος, καὶ ἄλλος ἐκεῖνος, ὡς ἀπὸ τούτων πάντων σαφῶς καὶ καθαρῶς ἀποδέδεικται. « Καὶ ἰδὼν ὁ Ἰησοῦς τὴν πίστιν αὐτῶν, εἶπε τῷ παραλυτικῷ. »

A factus es, jam noli peccare. » Hic autem non sic. Sed prius hujus animam curavit dicens : « Dimittuntur tibi peccata tua ; » et tunc corporis paralysis abiit. Et de hoc quidem paralytico siluerunt Scribæ et Pharisæi ; illius vero causa, persecuti sunt Christum, et murmuravere et accusavere. Alter igitur est hic paralyticus, et alter ille, ut ex his omnibus evidenter et manifeste demonstratur. « Et videns Jesus fidem illorum, dixit paralytico. »

Δεκτὴ ὄντως γέγονεν ἡ τῶν προσελθόντων μετὰ τοῦ παραλύτου πίστις πρὸς τὸν ἀγαθὸν ἰατρὸν καὶ Σωτῆρα ἡμῶν, τὸν βλέποντα τὰς καρδίας αὐτῶν. Τινὲς δὲ λέγουσιν, ὅτι τὴν πίστιν ὁ Κύριος εἶδε τῶν κομισάντων, οὐ τοῦ παραλελυμένου. Ἔστι γάρ, ὅτε καὶ ἄλλοις δι' ἄλλων πίστιν θεραπεύεται, ὡς ἐπὶ τοῦ βαπτίσματος τοῦ διδομένου τοῖς παιδίοις. Ἡ γὰρ τῶν προσαγόντων γονέων πίστις ἐνεργεῖ· ὡς καὶ ἐπὶ τῆς Χαναναίας· πιστευσάσης γὰρ αὐτῆς, ἡ θυγάτηρ ἐθεραπεύετο. Καὶ τοῦ ἑκατοντάρχου δὲ πιστεύσαντος, ὁ παῖς ἐκείνου ἀνίστατο. Οὕτως οὖν λέγουσι καὶ ἐνταῦθα διὰ τὴν τῶν προσενεγκόντων πίστιν τὸν παράλυτον ἰαθῆναι· ἀλλ' οὐκ ἔστι τοῦτο. Ἰδὼν γάρ, φησί, τὴν πίστιν αὐτῶν, οὐ τῶν προσαγόντων μόνον, ἀλλὰ καὶ τοῦ παραλύτου. Οὐ γὰρ ἑτέρου πιστεύσαντος, ἕτερος σώζεται (12), εἰ μὴ διὰ ἡλικίαν ἄωρον, ὡς ἐπὶ τῶν παίδων, καθὼς εἴπομεν, ἢ δι' ἀσθένειαν ὑπερβάλλουσαν, ὅταν ὦσιν ἐξεστηκότες οἱ κατεχόμενοι ὑπὸ τοῦ νοσήματος, καὶ διὰ τοῦτο ἀδυνάτως ἔχωσι πιστεῦσαι, ὡς ἐπὶ τῆς θυγατρὸς τῆς Χαναναίας. « Ἡ θυγάτηρ μου, ἔλεγεν ἐκείνη, κακῶς δαιμονίζεται, καὶ ποτὲ μὲν πίπτει εἰς τὸ ὕδωρ, ποτὲ δὲ εἰς τὸ πῦρ. » Ἡ δὲ δαιμονῶσα, καὶ μὴ ἑαυτῆς δυναμένη γενέσθαι ποτέ, πῶς ἂν ἠδυνήθη πιστεῦσαι; ὁμοίως καὶ ἐπὶ τοῦ ἑκατοντάρχου. Ἐν τῇ οἰκίᾳ ὁ παῖς ἐκείνου ἐβέβλητο, καὶ οὐδὲ αὐτὸς ᾔδει τὸν Χριστόν, ὅστις ἦν ποτε. Πῶς οὖν ἔμελλεν εἰς τὸν ἀγνοούμενον πιστεύειν; ἐπὶ μὲν οὖν τῶν τοιούτων, καὶ ἕτερος δι' ἑτέρου πίστιν σώζεται· ἐνταῦθα δὲ οὐκ ἔστι τοῦτο εἰπεῖν· ἀλλὰ καὶ ὁ παράλυτος ἀδιστάκτως ἐπίστευσε, (13) καὶ τοῦτο δῆλον ἀπὸ πολλῶν. Ἐννόησον, ὅσον ἐστίν, ἀῤῥωστοῦντά τινα, τοσαῦτα παθεῖν καὶ ἀνέχεσθαι. Γινώσκεται πάντως, ὅτι οὕτω μικρόψυχοι καὶ δυσάρεστοί εἰσιν οἱ νοσοῦντες, ὡς καὶ ἐπὶ τῆς κλίνης τὰς θεραπείας ἀποδιώκειν καὶ δακρύεσθαι, καὶ πολλάκις ἡγεῖσθαι κάλλιον, τὰς ἀπὸ τῶν νοση-

B Opportuna vere erat eorum, qui cum paralytico accesserant, fides in bonum medicum et Salvatorem nostrum, intuentem corda nostra. Quidam autem dicunt Dominum vidisse fidem eorum qui paralyticum attulerant, non ipsius paralytici. Fieri enim potest ut alii per aliorum fidem sanentur, ut in baptismate parvulis dato apparet : fides enim parentum qui eos afferunt, operatur ; ut etiam in Chananæa apparet : quia enim credidit, ejus filia sanata est. Et quia centurio credidit, puer ejus resurrexit. Ita igitur dicunt et tunc propter eorum qui eum attulerant fidem, paralyticum sanatum esse. Sed non ita se habet. « Videns, inquit, fidem eorum, » non tantum eorum qui eum adduxerant, sed et paralytici. Non enim propter alte- C rius fidem, alter servatur, nisi ætate immatura, ut sunt pueri, quemadmodum diximus, aut in nimia infirmitate, quando mente destituti sunt qui morbo detinentur, atque ideo nequeunt fidem habere, ut erat filia Chananææ. « Filia mea, inquit hæc, male a dæmonio torquetur, et modo cadit in aquam, modo in ignem. » Quæ autem a dæmonio vexatur, neque ipsius compos esse potest unquam, quomodo posset fidem habere? Similiter et de centurione. Domi puer illius jacebat, neque noverat quis esset Christus. Quomodo debuisset in eum quem ignorabat, fidem habere? Quoad tales, alter per alterius fidem salvatur. Hic autem nihil hujusmodi dici potest ; sed paralyticus haud dubie credidit, D et id ex multis manifestum est. Cogita quantum sit infirmum quemdam tanta pati et sufferre. Scimus apprime ægrotantes adeo esse pusillanimes et morosos ut etiam in lecto jacentes medicinas effugiant ac recusent et sæpius melius esse reputent morborum dolores ferre quam auxilii cujusdam necessitatem ac molestiam subire. Hic autem paralyticus et e domo sua exire sustinuit et medium lo-

(11) *Σφίγξας*. Eleganter pro θεραπεύσας.

(12) *Σώζεται*. Sic dedi ex cod. B. pro ἐσώζετο, quod habet A.

(13) *Ἀδιστάκτως ἐπίστευσε*. Bene hoc in iis, quæ mox subjicit, docet.

rum se transire portatum toleravit, neque se omnibus ostendere dubitavit. Et hanc etiam consuetudinem habent infirmi quod nolint quemquam sui morbi testem habere. Et multi maluerunt in suis infirmitatibus immori quam propria mala detegere. Hic autem paralyticus non sic. Sed neque iis qui ipsum portabant murmurando dixit : Quid est hoc? Quare tumultuamini? Quare agitamini? Exspectemus ac cunctemur donec multitudo recesserit, et tunc seorsum ad medicum accedamus et eum de mea hac horrenda infirmitate quæritemus. Quid enim proderit coram omnibus mea exponere mala? Nihil horum dixit, sed laudem esse et decus existimavit tot suæ infirmitatis et sanationis testes facere. Non ex his tantum licet paralytici fidem videre, sed ex ipsis Christi verbis. Postquam enim ablatus est, atque dixit illi Christus : « Fili, remittuntur tibi peccata tua, » non indignatus est, neque vel paululum doluit; non dixit bono illi medico : Quid est hoc, Domine? Ego veneram, ut de uno morbo sanarer, et tu alterum curas. Ænigma et prætextus hæc sunt, et impotentiæ tuæ velum. Peccata dimittis quæ non cernuntur : nihil tale aut dixit aut cogitavit. Sed exspectavit perseveranter boni medici curationem et sanitatem. Ostendens vero Dominus fidem auferre peccata, allocutus est paralyticum : « Confide, fili, dimittuntur tibi peccata tua. »

A μάτων φέρειν ὀδύνας, ἢ τὴν ἀπὸ τῶν βοηθημάτων ὑπομένειν ἀνάγκην καὶ ἀηδίαν. Οὗτος δὲ ὁ παράλυτος καὶ τῆς οἰκίας αὐτοῦ ἐξελθεῖν ἠνέσχετο, καὶ διὰ μέσης τῆς ἀγορᾶς διελθεῖν βασταζόμενος ἐκαρτέρει, καὶ πᾶσιν ἑαυτὸν ἐπιδεῖξαι οὐ παρῃτεῖτο. Καὶ τοῦτο συνήθειαν ἔχουσιν (14) οἱ ἀῤῥωστοῦντες, ὅτι οὐ βούλονταί τινα τοῦ νοσήματος ἔχειν μάρτυρα· καὶ πολλοὶ ἠθέλησαν μᾶλλον τοῖς ἀῤῥωστήμασιν ἐναποθανεῖν, ἢ τὰς οἰκείας ἐκκαλύψαι συμφοράς. Οὗτος δὲ ὁ παράλυτος οὐχ οὕτως, ἀλλ' οὐδὲ πρὸς τοὺς βαστάζοντας εἶπε γογγυστικῶς· Τί τοῦτό ἐστι; τί θορυβεῖσθε; τί ἐπείγεσθε· ἀνασχώμεθα καὶ καρτερήσωμεν τὸ πλῆθος ὑποχωρῆσαι, καὶ τότε κατ' ἰδίαν τῷ ἰατρῷ προσέλθωμεν, καὶ κοινωνησώμεθα περὶ τῆς δεινῆς ταύτης ἀσθενείας μου. Τί γὰρ ὠφελήσει πάντων B ὁρώντων εἰς μέσον προτιθέναι τὰς ἐμὰς συμφοράς; Τούτων οὐδὲν εἶπεν, ἀλλὰ κόσμον ἐνόμιζε καὶ καλλωπισμὸν, τὸ μάρτυρας τοσούτους τῆς ἀσθενείας καὶ θεραπείας ποιήσασθαι. Οὐκ ἀπὸ τούτων δὲ μόνον ἔστιν ἰδεῖν τὴν πίστιν τοῦ παραλύτου, ἀλλὰ καὶ ἀπ' αὐτῶν τῶν τοῦ Χριστοῦ ῥημάτων. Ἐπειδὴ γὰρ προσηνέχθη, καὶ εἶπεν αὐτῷ ὁ Χριστὸς, « Τέκνον, ἀφέωνταί σοι αἱ ἁμαρτίαι σου, » οὐκ ἠγανάκτησεν, οὐκ ἐδυσχέρανεν ὅλως, οὐκ εἶπεν πρὸς τὸν ἀγαθὸν ἰατρόν, Τί τοῦτό ἐστι, Κύριε; ἐγὼ ἕτερον ἦλθον θεραπευθῆναι πάθος, καὶ ἕτερον αὐτὸς θεραπεύεις. Σκῆψις ταῦτα καὶ πρόφασις, καὶ ἀσθενείας πρόφασις, καὶ ἀσθενείας προκάλυμμα. Ἁμαρτίας ἀφίης, τὰς οὐ βλεπομένας, οὐδὲν τοιοῦτον, οὔτε εἶπεν, οὔτε ἐνενόησεν, ἀλλ' ἀνέμενε τὴν μετὰ συμπαθείας τοῦ ἀγαθοῦ ἰατροῦ θεραπείαν τε καὶ διόρθωσιν· δεικνύων δὲ ὁ Κύριος, ὅτι ἡ πίστις ἁμαρτίας ἐστὶν ἀναιρετική, ἐπεφώνει τῷ παραλύτῳ· « Θάρσει, τέκνον, ἀφέωνταί σοι αἱ ἁμαρτίαι σου. »

Non statim enim ad paralysis curationem venit, sed prius quod tectum erat curavit, animam scilicet, peccata dimittens Dominus; quod quidem paralyticum salvavit, ipsi vero non multam gloriam attulit; neque enim voluit per ostentationem et vanitatem quidquam facere. Et primo quidem dimittit ægrotanti peccata sua, deinde vero corpus sanat, docens morborum plerosque ex peccatis gigni, et oportere primo eorum causam sanari, et ostendens se Deum esse et omnia cum potestate agere, ut vult. Morbos enim corporales sanare, solius Dei est. Quapropter ei paralytico qui in piscina erat sic dixit : « Ecce sanus factus es; jam noli peccare, ne pejus quid tibi fiat. » Fons, et radix, et mater omnium malorum est peccatum. Illud corpora nostra dissolvit, illud morbos creat; quod ostendens Dominus, huic quidem paralytico dicebat : Dimittuntur tibi peccata tua; illi autem qui jam anno octavo et trigesimo recumbebat, dicebat : « Ecce sanus factus es; jam amplius noli peccare. » Et paulo post creationem ex peccatis morbus in Caini corpus irruit.

C Οὐκ εὐθὺς γὰρ ἐπὶ τὴν τῆς παραλύσεως ἴασιν ἔρχεται, ἀλλὰ πρότερον τὸ ἄδηλον ἐθεράπευσε, τὴν ψυχὴν (15) δηλονότι, τὰ ἁμαρτήματα ἀφεὶς ὁ Δεσπότης, ὅπερ τὸν παράλυτον μὲν ἔσωζεν, αὐτῷ δὲ οὐ πολλὴν τὴν δόξαν ἔφερεν. Οὐδὲ γὰρ ἤθελε κατ' ἐπίδειξίν τι ποιεῖν καὶ ἀνθρωπαρέσκειαν· καὶ πρῶτον μὲν ἀφίησι τῷ νοσοῦντι τὰς ἁμαρτίας αὐτοῦ, μετὰ δὲ θεραπεῦσαι (16) τὸ σῶμα, διδάσκων ὅτι τὰ πολλὰ τῶν νοσημάτων ἐξ ἁμαρτιῶν φύονται, καὶ χρὴ πρῶτον ἰαθῆναι τὸ αἴτιον, καὶ δεικνύων, ὅτι Θεός ἐστι, καὶ πάντα πράττει μετ' ἐξουσίας, ὡς βούλεται. Τὸ μὲν γὰρ ἰᾶσθαι σωματικὰς νόσους, μόνου Θεοῦ. Διὰ τοῦτο καὶ πρὸς τὸν ἐν τῇ κολυμβήθρᾳ παράλυτον οὕτως ἔλεγεν· « Ἴδε, ὑγιὴς γέγονας, μηκέτι ἁμάρτανε, ἵνα μὴ χεῖρόν τί σοι γένηται (17). » D Πηγὴ καὶ ῥίζα καὶ μήτηρ πάντων τῶν κακῶν ἡ ἁμαρτία καθέστηκεν. Αὕτη τὰ σώματα ἡμῶν παραλύει, αὕτη τὰς νόσους ἐπάγει, καὶ τοῦτο δηλῶν ὁ Κύριος, τούτῳ μὲν τῷ παραλύτῳ ἔλεγεν· « Ἀφέωνταί σοι αἱ ἁμαρτίαι σου· » ἐκείνῳ δὲ ἐπὶ χρόνους ὀκτὼ καὶ τριάκοντα κατακειμένῳ ἔλεγεν·

(14) *Καὶ τοῦτο συνήθειαν ἔχουσιν*. Cod. B. καὶ τοῦτο δὲ ἔθος τοῖς ἀῤῥωστοῦσι, μηδένα βούλεσθαι τοῦ νοσήματος ἔχειν μάρτυρα. Forte ergo hic scribendum, aut καὶ ταύτην δὲ τὴν συνήθειαν, aut καὶ τοῦτο δὲ συνήθως.

(15) *Τὴν ψυχὴν — ὁ Δεσπότης*. Illic quædam redundant. Certe ὁ Δεσπότης abesse potest. Nisi quis malit legere ὡς δεσπότης.

(16) *Θεραπεῦσαι*. Forte θεραπεύει καὶ τὸ σῶμα. De μετὰ δὲ vero notum est, sæpissime absolute dici sine casu nominis.

(17) *Πηγὴ καί*. Malim πηγὴ γὰρ καὶ ut est in cod. B.

« Ἴδε ὑγιὴς γέγονας, μηκέτι ἁμάρτανε. » Καὶ ἐν ἀρχῇ τῆς κτίσεως ἐξ ἁμαρτιῶν ἡ νόσος εἰς τὸ τοῦ Κάϊν σῶμα ἐνέσκηψε. Μετὰ γὰρ τὴν ἀδελφοκτονίαν παρελύθη τὸ σῶμα ἐκείνου, καὶ ἦν στένων καὶ τρέμων ἐπὶ τῆς γῆς. Τὸ δὲ τρέμειν, οὐδὲν ἕτερόν ἐστιν ἢ παράλυσις. Ἐπειδὰν (18) γὰρ ἡ τὸ ζῶον οἰκονομοῦσα δύναμις ἀσθενήσῃ, καὶ οὐ δύναται ἔτι πάντα τὰ μέλη βαστάζειν, ἀφίησιν αὐτὰ τῆς οἰκείας προνοίας ἔρημα, καὶ οὕτως ἐκεῖνα χαλασθέντα, τρέμει καὶ περιφέρεται. Τοῦτο καὶ ὁ θεῖος Παῦλος ἐδήλωσεν, ἁμαρτίας τινὰς (19) ἐγκαλῶν τοῖς Κορινθίοις, καὶ λέγων· Διὰ τοῦτο ἐν ὑμῖν πολλοὶ ἀσθενεῖς (20) καὶ ἄῤῥωστοι, καὶ κοιμῶνται ἱκανοί· καὶ ὁ Χριστὸς διὰ τοῦτο εἶπεν, « Ἀφέωνταί σοι αἱ ἁμαρτίαι σου, » ἵνα μάθωμεν, ὅτι σεσιγημένως καὶ ἀνεπαισθήτως, ὡς Θεὸς κατασκέπτεται τὰ ἀνθρώπινα, καὶ ἐφορᾷ τῆς ἑκάστου ζωῆς τὴν ὁδόν. Γέγραπται γάρ, ὅτι Ἐνώπιόν εἰσι (21) τῶν τοῦ Θεοῦ ὀφθαλμῶν ὁδοὶ ἀνδρός, εἰς δὲ πάσας τὰς τροχιὰς αὐτοῦ σκοπεύει. Ἀγαθὸς δὲ ὢν καὶ πάντας σωθῆναι βουλόμενος ὁ Θεός, συγχωρεῖ πολλάκις ἀῤῥωστήμασι περιπίπτειν τοὺς ἀνθρώπους (22), ὥστε (23) διασμήχειν καὶ καθαίρειν ἐξ ἁμαρτιῶν τοὺς κατεχομένους ταῖς νόσοις. Οὕτω γὰρ καὶ διὰ φωνῆς Ἱερεμίου φησί, « Πόνῳ (24) καὶ μάστιγι παιδευθήσῃ, Ἱερουσαλήμ· » καὶ ὁ Παροιμιαστὴς λέγει, « Υἱέ, μὴ ὀλιγώρει (25) παιδείας Κυρίου, μηδὲ ἐκλύου ὑπ' αὐτοῦ ἐλεγχόμενος. Ὃν γὰρ ἀγαπᾷ Κύριος παιδεύει· μαστιγοῖ δὲ πάντα υἱόν, ὃν παραδέχεται. » Τοῦ πάθους τοίνυν τὴν ῥίζαν, ἤγουν τὴν ἁμαρτίαν ἐκκόπτει πρότερον ὁ Χριστός. Ἐξαιρεθείσης γὰρ ταύτης, ἀνάγκη καὶ τὴν νόσον συναναιρεθῆναι. Καί, « Τέκνον, εἰπών, ἀφέωνταί σοι αἱ ἁμαρτίαι σου, » ἀνίστησι τοῦ παραλύτου τὸ φρόνημα, καὶ διεγείρει καταβεβλημένην αὐτοῦ τὴν ψυχήν. Ὁ γὰρ λόγος ἔργον ἐγένετο, καὶ εἰς τὸ συνειδὸς εἰσελθών, αὐτῆς ἥπτετο τῆς ψυχῆς, καὶ πᾶσαν ἀγωνίαν ἐξέβαλεν. Οὐδὲν γὰρ οὕτως ἐμποιεῖ δειλίαν καὶ φόβον, ὡς ἁμαρτημάτων συνείδησις· οὐδὲν δὲ πάλιν οὕτως ἡδονὴν παρέχει, καὶ θαῤῥεῖν παρασκευάζει, ὡς τὸ μηδὲν ἑαυτοῦ καταγινώσκειν. Τέκνον δὲ ὀνομάζει τὸν παράλυτον ὁ Κύριος, ἢ κατὰ τὸν τῆς δημιουργίας λόγον, ἢ καὶ ὡς πιστεύσαντα, ἢ διότι τῶν ἁμαρτημάτων αὐτῷ ἔμελλε δοῦναι τὴν ἄφεσιν· Ἔνθα γὰρ ἁμαρτημάτων ἄφεσις, ἐκεῖ καὶ υἱοθεσία. Οὕτω τοίνυν καὶ ἡμεῖς, ἀδελφοί μου, οὐ πρότερον δυνάμεθα (26) προσκαλέσαι τὸν Θεόν, ἕως ἂν ἐν τῇ κολυμβήθρᾳ τοῦ βαπτίσματος τὰ ἁμαρτήματα ἀπονιψώμεθα. Ὅτε γοῦν ἐκεῖθεν ἀνέλθωμεν, τὸ πονηρὸν ἐκεῖνο φορτίον ἀποθέμενοι, τότε λέγομεν τό, Πάτερ ἡμῶν, ὁ ἐν τοῖς οὐρανοῖς. « Καὶ ἰδού τινες τῶν Γραμματέων εἶπον ἐν ἑαυτοῖς, Οὗτος βλασφημεῖ. »

Ἐσκανδαλίζοντο οἱ Γραμματεῖς, καὶ ἐθορυβοῦντο ὑπὸ φθόνου καὶ βασκανίας τηκόμενοι· καὶ γὰρ πολλάκις εἶδον τὸν Χριστὸν ἐξουσιαστικῶς νόσους

A Postquam enim suum fratrem occidit, dissolutum est corpus ejus, et erat gemens et tremens super terram. Tremere autem nihil aliud est quam paralysis. Postquam enim ea vis quæ animal regit infirmata est nec omnia membra ferre valet, ea propria providentia destituuntur, et sic debilitata tremunt atque hinc et inde feruntur. Id et divinus Paulus ostendit, de quibusdam peccatis Corinthios reprehendens et dicens : Ideo inter vos multi infirmi et imbecilles et dormiunt multi. Et Christus idcirco dixit : « Dimittuntur tibi peccata tua, » ut discamus ipsum, ut Deum, tacite et clam humana inspicere, et uniuscujusque vitæ viam considerare. Scriptum est enim, coram oculis Domini esse hominis vias, et illum omnia ejus vestigia examinare. Bonus au- B tem cum sit et omnes salvari velit Deus, sinit plerumque homines in infirmitates incidere, ut purgentur et mundentur a peccatis, qui morbis detinentur. Sic etenim per Jeremiæ vocem loquitur ; « Pœna et flagello cruciatur Jerusalem. » Et Proverbiorum scriptor dicit : « Fili, ne despicias disciplinam Domini, nec deficias, cum ab eo corriperis. Quem enim diligit Dominus, corripit ; castigat autem omnem filium quem recipit. » Morbi igitur radicem, scilicet peccatum, excidit prius Christus. Ea enim ablata, necesse est ut cum ea morbus auferatur. Et simul ac dixit : « Fili, dimittuntur tibi peccata tua, » erigit paralytici mentem et dejectam ejus animam excitat. Verbum enim opus factum est, et C in conscientiam intrans ipsi animæ adhæsit, et omnem angorem ejecit. Nihil enim ita timiditatem ac tremorem injicit, ut peccatorum conscientia. Nihil vero rursus gaudium præstat et fiduciam inducit, ut nulla culpa remorderi. Filium autem paralyticum vocat Dominus, aut secundum creationis rationem, aut tanquam credentem, aut quia huic peccatorum suorum veniam dare debebat. Ubi enim est peccatorum remissio, ibi est generatio quædam. Ita igitur et nos, fratres, non prius possimus Deum invocare quam in baptismatis piscina peccata abstergamus. Quando inde redimus, funesto illo pondere deposito, illud dicimus, Pater noster, qui es in cœlis. « Et ecce quidam de Scribis dixerunt intra se : Hic blasphemat. »

D Scandalizabantur Scribæ et agitabantur, invidia et odio corrupti. Etenim sæpius viderant Christum morbos cum imperio fugantem et dæmonia ejicien-

(18) *Ἐπειδὰν — ἀσθενήσει.* Hæc est lectio codicis B. In cod. A. vitiose legitur : Ἐπειδὰν γὰρ οἱ τοῦ ζώου οἰκονομοῦσα δύναμις ἀσθενήσει.

(19) *Ἁμαρτίας τινάς.* Ἁμαρτίαν τινά. B.

(20) *Ἀσθενεῖς.* I Cor. XI, 30.

(21) *Ἐνώπιόν εἰσι.* Prov. V, 21.

(22) *Περιπίπτειν τοὺς ἀνθρώπους.* Τοὺς ἀνθρώπους correxi, pro τοῖς ἀνθρώποις, quod repereram in cod. A. Codex B. omissis τοὺς ἀνθρώπους, habet περιπεσεῖν.

(23) *Ὥστε — ταῖς νόσοις.* Ὥστε διασμήχειν ἐξ ἁμαρτιῶν τοὺς ἐνειλημμένους ταῖς νόσοις. B.

(24) *Πόνῳ καὶ μάστιγι.* Jerem. VI, 7.

(25) *Υἱέ, μὴ ὀλιγώρει.* Prov. III, 11.

(26) *Προσκαλέσαι.* Πατέρα καλέσαι. B. quod placet.

tem et ventis marique minitantem et omnia hæc A supra humanum modum operantem. Sed illi, cum propriis cupiditatibus torquerentur, infideles et ingrati existimabant easdem et Deum pati. Atque aliorum beneficiis insidiantes turbantur, et indignantur, et murmurant, et blasphemiis Salvatorem et Dominum accusant. «Videns autem Jesus cogitationes eorum, dixit : Quare cogitatis mala in cordibus vestris? » Ecce et alterum hic et non dubium et manifestum suæ divinitatis signum Christus ostendit, et suæ cum Patre æqualitatis. Novisse enim cordium sensus, solius est Dei. Similiter et peccata dimittere. Scriptum est enim : « Tu nosti corda solus. » Et rursum : «Scrutans corda et renes Deus.» Et alibi : « Homo quidem videbit vultum, Deus au-
B tem intuebitur cor.» Cum igitur Scribæ peccatorum remissionem, quæ impossibilis ipsis videbatur, non acceptam habuissent, dicit quod sequitur Christus, ut non ambiguum : «Quare cogitatis mala in cordibus vestris? » Per hoc illud prius confirmans et quodam modo Scribis dicens neminem posse peccata dimittere, nisi ille solus qui cogitationes hominum videt. « Quid enim facilius est dicere : Remittuntur tibi peccata, an dicere : Surge et ambula? » Cum enim blasphemus vobis videor, inquit, o Scribæ, quippe qui peccata dimittam et meipsum Deo parem faciam, respondete mihi ; quid facilius est dicere : Dimittuntur tibi peccata tua, an dicere : Surge et ambula? Erant autem hæc duo, quæ eos interrogabat, Deo quidem possibilia, C homini autem impossibilia. Etenim peccata dimittere solius Dei est, similiter autem et propria potestate excitare et sanare paralyticum; Domini enim est servum peccantem castigare; castigantis autem ac præsertim Dei ad misericordiam rursum inclinare, et castigationem solvere. Ablata autem castigatione, dimittitur omnino peccatum, unde plaga orta erat. Si autem curat Dominus, indubitanter et ipse punivit; si autem punit, manifestum est illi potestatem esse punitionem solvendi; si autem pœnam, et ipsam culpam, unde pœna orta est. « Ut autem sciatis Filium hominis potestatem habere in terra dimittendi peccata. » Ut sciatis, inquit, eum qui vobis homo videtur, potestatem
D ut Deum habere, et noveritis incertum et invisibile ex visibili. Cum sim enim Deus Verbum, homo factus sum per providentiam et in terra versor et habito, et peccatorum remissionem dono iis qui in me credunt. Ideo dixit : « in terra, » ut ostendat se in terris visum, Deum esse secundum naturam, et ut discamus peccata in terra dimitti. Quandiu enim sumus in terra, possumus peccata nostra abluere, fratres mei. Postquam autem inde migra-

φυγαδεύοντα, καὶ δαίμονας ἀπελαύνοντα καὶ ἀνέμοις καὶ θαλάσσῃ ἐπιτιμῶντα, καὶ πάντα ταῦτα διαπραττόμενον ὑπὲρ ἄνθρωπον. Ἀλλ' ἐκεῖνοι τὰ ἴδια πάθη ἐκδικοῦντες, οἱ ἀπειθεῖς καὶ ἀγνώμονες, ἐδόκουν τὸν Θεὸν ἐκδικεῖν· καὶ ταῖς ἑτέρων εὐεργεσίαις ἐπιβουλεύοντες ταράττονται καὶ ἀγανακτοῦντες (27) καὶ γογγύζουσι, καὶ βλασφημίαν κατηγοροῦσι τοῦ Σωτῆρος καὶ Δεσπότου. « Ἰδὼν δὲ ὁ Ἰησοῦς τὰς ἐνθυμήσεις αὐτῶν, εἶπεν· Ἱνατί ὑμεῖς ἐνθυμεῖσθε πονηρὰ ἐν ταῖς καρδίαις ὑμῶν ; » Ἰδοὺ καὶ ἕτερον ἐνταῦθα, καὶ ἀναντίῤῥητον καὶ φανερὸν σημεῖον δείκνυσιν ὁ Χριστὸς τῆς αὐτοῦ θεότητος, καὶ τῆς πρὸς τὸν Πατέρα ἰσότητος. Τὸ γὰρ γινώσκειν τοὺς διαλογισμοὺς τῶν καρδιῶν, μόνου ἐστὶ Θεοῦ· ὁμοίως καὶ τὸ ἀφιέναι ἁμαρτίας. Γέγραπται γὰρ, «Σὺ ἐπίστασαι (28) καρδίας μονώτατος· » καὶ πάλιν· « Ἐτάζων (29) καρδίας καὶ νεφροὺς ὁ Θεός·» καὶ ἀλλαχοῦ· « Ὁ μὲν ἄνθρωπος ὄψεται (29*) εἰς πρόσωπον, ὁ δὲ Θεὸς ὄψεται εἰς καρδίαν. » Ἐπεὶ οὖν οἱ Γραμματεῖς τὸ ἀφιέναι ἁμαρτίας, ὡς ἀδύνατον αὐτοῖς φανὲν οὐκ ἐδέξαντο, λέγει τοῦτο λοιπὸν ὁ Χριστὸς, ὡς ἀναμφίβολον, τό· « Ἱνατί ἐνθυμεῖσθε πονηρὰ ἐν ταῖς καρδίαις ὑμῶν ; » Διὰ τοῦτο κἀκεῖνο βεβαιῶν, καὶ τρόπον τινὰ λέγων πρὸς τοὺς Γραμματεῖς, ὅτι Ὄντως οὐδεὶς δύναται ἀφιέναι ἁμαρτίας, εἰ μὴ εἷς ὁ βλέπων τὰς ἐνθυμήσεις τῶν ἀνθρώπων. «Τί γὰρ εὐκοπώτερον εἰπεῖν, Ἀφέωνταί σου αἱ ἁμαρτίαι, ἢ εἰπεῖν, Ἔγειραι καὶ περιπάτει ; Ἐπειδὴ βλάσφημος ὑμῖν δοκῶ, φησὶν, ὦ Γραμματεῖς, ὡς ἀφιεὶς ἁμαρτίας, καὶ ὡς ἴσον ἐμαυτὸν ποιῶν τῷ Θεῷ, ἀποκρίθητέ μοι, ποῖον εὐκολώτερον καὶ εὐχερέστερον εἰς πρᾶξιν, τοῦτο τὸ εἰπεῖν, Ἀφέωνταί σοι αἱ ἁμαρτίαι σου, ἢ εἰπεῖν, Ἔγειραι καὶ περιπάτει. Ἦσαν δὲ καὶ ἀμφότερα ταῦτα, περὶ ὧν ἠρώτησεν αὐτοὺς, Θεῷ μὲν δυνατὰ, ἀνθρώπῳ δὲ ἀδύνατα· καὶ γὰρ καὶ τὸ ἀφιέναι ἁμαρτίας, Θεοῦ μόνου ἐστὶν, ὁμοίως δὲ καὶ τὸ κατ' ἐξουσίαν ἐγεῖραι καὶ ἀρτιῶσαι τὸν παράλυτον· δεσπότου γάρ ἐστι τὸ κολάζειν οἰκέτην ἁμαρτάνοντα· κολάζοντος δὲ, καὶ μάλιστα Θεοῦ, τὸ πρὸς φιλανθρωπίαν πάλιν ἀπονεύειν, καὶ ἀπολύειν τῆς μάστιγος· τῆς δὲ μάστιγος ἀνεθείσης, ἡ ἁμαρτία πάντως ἀφίεται, δι' ἣν ἡ πληγὴ συγκεχώρηται. Εἰ δὲ ἰᾶται ὁ Κύριος, πάντως καὶ αὐτὸς ἐπαίδευσεν· εἰ δὲ παιδεύει, δῆλον ὡς ἐξουσίαν ἔχει καὶ τὴν παιδείαν λῦσαι· εἰ δὲ ταύτην, καὶ τὸ πλημμέλημα, πάντως, δι' ὅπερ ἡ παιδεία, συνεχώρη (30). « Ἵνα δὲ εἰδῆτε, ὅτι ἐξουσίαν ἔχει ὁ Υἱὸς τοῦ ἀνθρώπου ἐπὶ τῆς γῆς ἀφιέναι ἁμαρτίας. » Ἵνα γνωρίσηται (31), φησὶν, ὅτι ὁ φαινόμενος ὑμῖν ἄνθρωπος, ἐξουσίαν ἔχει, ὡς Θεὸς, βλέψατε καὶ κατανοήσατε τὸ ἄδηλον καὶ τὸ ἀφανὲς ἐκ τοῦ φανεροῦ. Θεὸς γὰρ Λόγος ὑπάρχων, ἄνθρωπος γέγονα δι' οἰκονομίαν, καὶ ἐπὶ τῆς γῆς πολιτεύομαι καὶ ἀναστρέφομαι, καὶ ἁμαρτημάτων ἄφεσιν

(27) *Ἀγανακτοῦντες*. Corrige ἀγανακτοῦσι.
(28) *Σὺ ἐπίστασαι*. III Reg. VIII, 39.
(29) *Ἐτάζων*. Ps. VII, 10. Cod. B. Ἐγὼ Κύριος ἐτάζων καρδίας καὶ δοκιμάζων νεφροὺς, quod est Jerem. XVIII, 10.
(29*) *Ἄνθρωπος ὄψεται*. I Reg. XVI, 7.

(30) *Συνεχώρη*. Hoc fortasse ortum ex συνεχωρήθη. Codex B. habet συγχωρεῖται.
(31) *Ἵνα γνωρίσηται*. Forte, Ἵνα γνωρίσητε, ut *sciatis*. Sæpe enim syllabas ejusdem soni in libris scriptis confundi nemo ignorat.

δωρούμαι τοῖς πιστεύουσιν εἰς ἐμέ. Διὰ τοῦτο γὰρ εἶπεν, « ἐπὶ τῆς γῆς, » ἵνα δείξῃ ὅτι καὶ ἐπὶ τῆς γῆς ὀφθεὶς, Θεός ἐστι κατὰ φύσιν, καὶ ἵνα μάθωμεν ὅτι ἐπὶ τῆς γῆς ἀφίενται αἱ ἁμαρτίαι (32). Ἕως γάρ ἐσμεν ἐπὶ τῆς γῆς, δυνάμεθα ἐξαλεῖψαι τὰς ἁμαρτίας ἡμῶν, ἀδελφοί μου, μεθ' ὃ μέντοι μεταστῶμεν ἐντεῦθεν, οὐκέτι δυνάμεθα ἡμεῖς αὐτοὶ ἐξομολογήσεως (33)· ἀποκέκλεισται γὰρ ἡ θύρα. « Τότε λέγει τῷ παραλυτικῷ· Ἐγερθεὶς ἆρον τὴν κλίνην σου, καὶ ὕπαγε εἰς τὸν οἶκόν σου. Καὶ ἐγερθεὶς ἀπῆλθεν εἰς τὸν οἶκον αὐτοῦ. » Ἐπειδὴ τὸ μὲν ἀφιέναι ἁμαρτίας, ἀφανῆ καὶ ἀπόδειξιν εἶχε, τὸ δὲ κατ' ἐξουσίαν ἐγεῖραι τὸν παράλυτον, φανερᾶς ἐδεῖτο τῆς ἀποδείξεως, ποιεῖ αὐτὴν φανερὰν (34) ὁ Χριστὸς τεκμήριον καὶ δεῖγμα τῆς ἀφανοῦς, καὶ διὰ ταύτης τῆς φανερᾶς ἀποδείξεως καὶ περὶ ἐκείνης πληροφορεῖ, ὅτι ὁ τοῦτο δυνηθεὶς, δύναται κἀκεῖνο· πρὸς βεβαίωσιν δὲ καὶ πληροφορίαν τῆς συσφίγξεως τοῦ παρειμένου σώματος, ἐκέλευσεν ἆραι τὸν κράββατον, ἵνα μὴ δόξῃ φαντασία τις τὸ γεγενημένον.

A vimus, non possumus peccatorum remissionem per confessionem consequi : clausa est enim janua. *Tunc dicit paralytico : Surge, tolle lectum tuum, et vade in domum tuam.* Quoniam peccatorum remissio obscure monstrabatur, paralytici autem erectio non poterat nisi manifeste fieri, hanc manifestam operatur Christus, invisibilis testimonium et signum ; et per hanc manifestam demonstrationem de illa quoque persuadet, eum qui prius potuit, posse et posterius. Ad confirmandum et convincendum paralytici corpus coercitum esse, jubet eum grabbatum tollere, ne illusio quædam videretur quod factum fuerat. Remittit autem paralyticum in domum suam Dominus, primo quidem, ne præsens et aspectus laudem ipsi faceret ; deinde ut haberet B sanationis indeclinabiles testes, eos ipsos nempe qui eum dimiserant et morbi testes fuerant, utque iis fidei incitamentum fieret. *Videntes autem turbæ miratæ sunt, et glorificaverunt Deum qui dedit potestatem talem hominibus.*

Ἀποστέλλει δὲ τὸν παράλυτον εἰς τὸν οἶκον αὐτοῦ ὁ Κύριος, τοῦτο μὲν, ἵνα μὴ παρὼν καὶ ὁρώμενος, ἔπαινον αὐτῷ προξενήσῃ· τοῦτο δὲ καὶ, ἵνα σχῇ μάρτυρας τῆς ὑγείας ἀναντιῤῥήτους αὐτοὺς τοὺς ἀπαγράπτους (35) καὶ τῆς νόσου μάρτυρας, καὶ ἵνα τούτοις ἀφορμὴ γένηται πίστεως. « Ἰδόντες δὲ οἱ ὄχλοι ἐθαύμασαν, καὶ ἐδόξασαν τὸν Θεὸν, τὸν δόντα ἐξουσίαν τοιαύτην τοῖς ἀνθρώποις. »

Ἐθαύμασάν μὲν οἱ ὄχλοι, ὅτι ὡς Θεὸς ἐθαυματούργησεν· ὅμως ἄνθρωπον αὐτὸν εἶναι ὑπελάμβανον, ἔχοντα ἐξουσίαν ὑπὲρ ἄνθρωπον. Καὶ ἡμεῖς, ἀδελφοί μου, παράλυτοι ὄντες, καὶ τὰς τῆς ψυχῆς δυνάμεις ἀνενεργήτους ἔχοντες, δυνάμεθα ἰαθῆναι καὶ ἀνορθωθῆναι, εἴπερ μόνον προαιρούμεθα καὶ βουλόμεθα. Ἔστι γὰρ καὶ νῦν ὁ Χριστὸς ἐν ἰδίᾳ αὐτοῦ πόλει τῇ Καπερναοὺμ, τῷ οἴκῳ, λέγω, τῆς παρακλήσεως, τουτέστι τῇ ἐκκλησίᾳ· οἶκος γὰρ τοῦ παρακλήτου, ἡ ἐκκλησία ἐστίν. Ἐσμὲν δὲ καὶ ἡμεῖς παράλυτοι, τὰς ψυχὰς παρειμένοι, ἀνενεργήτως δηλαδὴ καὶ ἀκινήτως πρὸς τὸ καλὸν ἔχοντες· ἀλλ' ἐὰν ὑπὸ τῆς μετανοίας καὶ τῆς ἐξομολογήσεως ἀρθῶμεν καὶ ἀπαχθῶμεν εἰς τὸν Κύριον, τότε ἀκούσομεν τῆς γλυκείας αὐτοῦ φωνῆς καὶ πάντα δυναμένης, λεγούσης· Τέκνα, ἀφέωνται ὑμῖν αἱ ἁμαρτίαι. Υἱοὶ γὰρ Θεοῦ τότε γινόμεθα, ὅταν πρὸς αὐτὸν ἐπιστρέφωμεν διὰ μετανοίας καθαρᾶς καὶ ἐξομολογήσεως. Τηνικαῦτα καὶ ἰαθησόμεθα, καὶ ἀροῦμεν τὸν κράββατον ἡμῶν, ἤτοι τὸ σῶμα, πρὸς τὴν τῶν ἐντολῶν ἐργασίαν κινοῦντες. Οὐδὲ γὰρ μόνον δεῖ ἐγερθῆναι ἡμᾶς ἀπὸ τῆς ἁμαρτίας, ἢ καὶ νοῆσαι ὅτι ἁμαρτάνομεν, ἀλλὰ καὶ τὸν κράββατον, τουτέστι, τὸ σῶμα ἆραι καὶ κινῆσαι εἰς ἐργασίαν τοῦ καλοῦ καὶ τῆς ἀρετῆς. Τότε τοίνυν καὶ οἱ ἐν ἡμῖν λογισμοὶ ἰδόντες καὶ κατανοήσαντες πνευματικῶς τὰ δι' ἡμᾶς πολλὰ καὶ μεγάλα ἔργα τοῦ Δημιουργοῦ καὶ Δεσπότου, καὶ εἰς θεωρίαν ταύτην φθάσαντες δοξάσουσι τὸν Θεὸν τὸν ποιοῦντα θαυμάσια, ὅτι αὐτῷ ἡ δόξα εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων. Ἀμήν.

Mirabantur autem turbæ quod ut Deus miraculum operatus esset. Sed tamen eum hominem esse opinabantur, potestatem plûs quam humanam possidentem. Et nos, fratres, cum simus paralytici, atque animæ vires infirmatas habeamus, curari et C erigi possumus, si modo cupiamus et velimus. Est enim et nunc Christus in propria sua civitate Capharnaum, id est in consolationis domo, quæ est ecclesia. Consolatoris enim domus, ecclesia est. Sumus autem et nos paralytici, animas dejectas habentes, absque ulla ad bonum virtute ac motu. Si autem per pœnitentiam et confessionem ad Dominum resurgamus et reducamur, tunc audimus suavem ejus vocem quæ omnia potest, dicentem nobis : « Filii, dimittuntur vobis peccata. Filii enim Dei fimus, cum ad eum per pœnitentiam mundam et confessionem revertimur. Tunc et sanamur, et grabbatum nostrum tollimus, corpus scilicet, illud ad mandatorum adimpletionem D moventes. Neque enim sufficit nos a peccatis resurgere aut peccatorum meminisse, sed et oportet nos grabbatum, id est corpus tollere et movere ad boni et virtutis operationem. Tunc enim mentes nostræ videntes et spiritualiter cogitantes quot et quanta per nos effecerit Creator et Dominus, et ad hæc contemplanda festinantes glorificabunt Deum hæc mirabilia operantem ; quia ipsi gloria in sæcula sæculorum. Amen.

(32) *Ἀφίενται αἱ ἁμαρτίαι.* Αἱ addidi ex cod. B.

(33) *Οὐκέτι δυνάμεθα ἡμεῖς αὐτοὶ ἐξομολογήσεως.* Οὐκέτι δυνάμεθα ἡμεῖς αὐτοὶ δι' ἐξομολογήσεως. B. Ergo uterque codex in his corruptus est. Videtur autem hujusmodi sententia latere in his verbis, οὐκέτι δυνάμεθα ἐντυγχάνειν Θεῷ δι' ἐξομολογήσεως, καὶ ἁμαρτημάτων ἀφέσεως τυχεῖν.

(34) *Ποιεῖ αὐτὴν φανεράν.* Malim, ποιεῖ αὐτὴν φανερὸν — τεκμήριον.

(35) *Ἀπαγράπτους.* Forte ἀπαραγράπτους, aut ἀπαγαγόντας.

ΙΩΑΝΝΟΥ ΞΙΦΙΛΙΝΟΥ

ΛΟΓΟΣ

ΕΙΣ ΤΗΝ ΤΡΙΤΗΝ ΚΥΡΙΑΚΗΝ ΤΩΝ ΑΓΙΩΝ ΝΗΣΤΕΙΩ

ΚΑΙ ΕΙΣ ΤΗΝ ΤΟΥ ΣΤΑΥΡΟΥ ΠΡΟΣΚΥΝΗΣΙΝ.

JOANNIS XIPHILINI

ORATIO

IN TERTIAM JEJUNIORUM HEBDOMADEM

ET IN CRUCIS ADORATIONEM.

(Opp. Gretseri tom. II.)

Olim virga Moysis, Israelitico populo præeuntis, A bifariam mare divisit, et viam inviam equitabilem reddidit. Ac post eam in duas partes divisionem effecit, ut fluxa aquarum natura immota maneret et muri instar utrinque staret, at post Hebræorum transitum denuo in unum, ut ante fuerat, colligeretur. Superciliosum Pharaonem una cum curribus ducibusque et toto exercitu in profundum demersit, vastam, incultam, efferatam, et solitudinem toti Israeli quasi mansuefecit, amaris Marrhæ fluentis in dulcia conversis. Neque vero hanc tantum potabilem reddidit, sed et aliam aquam ex petra mirandum in modum large elicuit, et integri fluminis fontem effecit. Ante vero quam hæc gesta sunt, Ægyptum contumacem et inobsequentem castigavit, undas in sanguinem mutavit, vicissimque B sanguinem in undas redegit, et sexcenta illa prodigia operata est. Quod si illa, quæ typus tantummodo et umbra fuit, tot tantorumque miraculorum exstitit effectrix, quid ipsa illa Dominica crux non efficiet, quando non per symbola et ænigmata adumbratur, sed coram cernitur, atque a nobis adoratur! An non spiritualem Pharaonem decemplici illa involvet plaga, ac demum cum exercitu suo submerget et obruet? An non ferax perturbationum pravarumque affectionum mare sicco pede transmeare dabit? An non solitudinem bonorum, præsentem scilicet vitam, excolet facillime? An non amaritudinem Marrhæ, calamitatum, inquam, et tentationum, dulcem et potabilem faciet? An non aquam ex petra, quæ Christus est, nobis manabit,

A Πάλαι μὲν οὖν ἡ τοῦ Μωσέως ῥάβδος τοῦ Ἰσραηλιτικοῦ προπορευομένου λαοῦ, διχῆ τὴν θάλασσαν ἔτεμε καὶ τὴν ἄβατον ἱππήλατον ἔδειξε. Καὶ μετὰ τὴν εἰς δύο ταύτης διαίρεσιν τὴν τῶν ὑδάτων κατάῤῥυτον φύσιν ἀτρεμεῖν παρεσκεύασε καὶ ὡσεὶ τεῖχος Ἑβραίων περαίωσιν εἰς τὴν πρὶν ἀποκατέστησεν ἕνωσιν, καὶ τὸν ὑπέροφρυν Φαραὼ ἅρμασι καὶ τριστάταις πανστρατὶ τῷ βυθῷ συνεκάλυψε, καὶ τὴν ἀπηγριωμένην ἔρημον παντὶ τῷ Ἰσραὴλ καθημέρωσε, τῆς Μεῤῥᾶς τὰ πικρὰ καταγλυκαίνουσα νάματα, καὶ οὐ ταύτην μόνην εἰς τὸ πότιμον μεταβάλλουσα, ἀλλὰ καὶ ἕτερον ἐκ πέτρας παραδόξως ὀμβρίζουσα, καὶ ποταμοῦ χυοφόρον τὴν ἐγκύμονα φέρουσα. Πρὸ δὲ τούτου τὴν Αἴγυπτον ἀπειθοῦσαν ἐκόλασε, τὸ ὕδωρ εἰς αἷμα μετέστρεψε. Καὶ B τὸ αἷμα πάλιν εἰς ὕδωρ μετημείψε, καὶ τὰ μυρία ἐκεῖνα τεράστια κατειργάσατο. Εἰ δὲ ἐκείνη ἡ μόνη τύπον καὶ σκιὰν διαγράφουσα τοσούτων καὶ τοιούτων θαυμάτων ἦν αὐτουργὸς, τί οὐκ ἂν αὐτὸς ἐκεῖνος ὁ δεσποτικὸς σταυρὸς ἀπεργάσαιτο, οὐ συμβολικῶς οὐδ' αἰνιγματωδῶς προτυπούμενος, αὐτοψεὶ δὲ καθορώμενος, καὶ παρ' ἡμῶν προσκυνούμενος; Οὐ τὸν νοητὸν Φαραὼ τῇ δεκαπλῇ πεδώσει πληγῇ, καὶ τελευταῖον μετὰ τῆς αὐτοῦ στρατείας καταποντίσοι καὶ κατακαλύψειεν; Οὐ τὴν πολυκύμονα τῶν παθῶν θάλασσαν ἀβρόχως ἡμῖν διαβῆναι παρασκευάσειεν; Οὐ τὴν ἔρημον τῶν ἀγαθῶν, παρόντα δηλαδὴ βίον, ἐξημερώσει ῥᾷστατον; Οὐ τὴν πικρίαν τῆς Μεῤῥᾶς, τῶν συμφορῶν, φημὶ, καὶ τῶν πειρασμῶν εἰς τὸ γλυκύ τε καὶ πότιμον μεταστρέψειεν; Οὐχ ὕδωρ ἐκ πέτρας

ἥτις ὁ Χριστὸς, πηγάσει ἡμῖν, οὐ μόνον τὴν δίψαν τὴν ἐξ ἐμπαθοῦς, καὶ φιληδόνου φλογὸς ἀπωθούμενον, ἀλλὰ καὶ ὑπὲρ μέλι καὶ ἔλαιον καταγλυκαῖνον, καὶ ἱλαρῦνον, καὶ καθαγιάζον τὰς καρδίας ἡμῶν, καὶ μηκέτι διψᾷν συγχωροῦν; Ὁ γὰρ ἐξ *αὐτοῦ πίνων οὐ μὴ διψήσῃ εἰς τὸν αἰῶνα.*

Καὶ τί πάντα καταλέγειν, ὅσαπερ ἡμῖν ἀγαθὰ διὰ τοῦ σταυροῦ περιγίνεται; Ἐπιλείψει γάρ ὁ χρόνος τὸν κατὰ μέρος ταῦτα διεξηγούμενον. Τοῦτον καὶ οἱ θειότατοι Πατέρες ἡμῶν φρουρὸν εἰδότες τῶν εὐσεβῶν ἀκαταίσχυντον, ἐν τῇ μέσῃ τῶν νηστίμων ἡμερῶν ἑβδομάδι προτίθεσθαι διωρίσαντο, καὶ παρὰ τῶν πιστῶν προσκυνεῖσθαι, καὶ κατασπάζεσθαι· ὥστε τὰ μὲν ἤδη κατορθωθέντα παρὰ τῶν τῆς ἀκρατείας ἀγωνιστῶν συνέχειν καὶ συντηρεῖν, πρὸς δὲ τὰ μέλλοντα συγκροτεῖν τε καὶ συνεργεῖν. Τοιγαροῦν καὶ ἡμεῖς, τὸν τοῦ Κυρίου σταυρὸν συνεργὸν ἐπικαλεσάμενοι, τὸν προκείμενον ἀγῶνα διανῦσαι σπουδάσωμεν, τὰ σαρκικὰ σταυροῦντες καὶ νεκροῦντες κινήματα, καὶ τοῖς τούτου προστάγμασιν ἐπακολουθεῖν ἐπειγώμεθα· ὡς καὶ ἡ σήμερον ἀναγνωσθησομένη εὐαγγελικὴ παραίνεσις ἡμῖν ὑποτίθησιν.

Εἶπεν ὁ Κύριος τοῖς ἑαυτοῦ μαθηταῖς· *Εἴ τις θέλει ὀπίσω μου ἐλθεῖν, ἀπαρνησάσθω ἑαυτὸν, καὶ ἀράτω τὸν σταυρὸν αὐτοῦ, καὶ ἀκολουθείτω μοι.*

Τοῦ Κυρίου καὶ Θεοῦ καὶ Σωτῆρος ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ τοῖς οἰκείοις προλέγοντος μαθηταῖς, ὅτι χρὴ πάντως καὶ τὰς τῶν Ἰουδαίων ἐφόδους τε καὶ παροινίας ἐπενεγκεῖν, σταυρωθῆναί τε ὑπ' αὐτῶν καὶ ἀποκτανθῆναι, ὁ τῶν ἀποστόλων κορυφαιότατος, τὸ τοῦ σταυροῦ μυστήριον ἀγνοῶν, καὶ διὰ τοῦτο, κρεῖττον οἰόμενος τὸ μὴ ἀποθανεῖν τὸν Χριστὸν, ἐπετίμησεν αὐτῷ, οὕτως εἰπών· *Ἵλεώς σοι, Κύριε, οὐκ ἔσται σοι τοῦτο.* Ὁ οὖν Κύριος, διορθούμενος τοῦτον, καὶ δηλῶν ὅτι οὐ τὸ παθεῖν αὐτὸν ἀπρεπὲς, ἀλλὰ τὸ μὴ παθεῖν, ἐπέπληξεν εἰπών· *Ὕπαγε ὀπίσω μου, Σατανᾶ, ὅτι οὐ φρονεῖς τὰ τοῦ Θεοῦ, ἀλλὰ τὰ τῶν ἀνθρώπων.* Καὶ καθικνούμενος τοίνυν αὐτοῦ φησιν· Εἰ τὸ ἐμὲ παθεῖν ἀπρεπές; Ἀλλὰ σὺ σαρκικῇ γνώμῃ τοῦτο ψηφίζῃ, ὡς, εἴγε κατὰ Θεοῦ τῶν λεγομένων ἤκουες, τῆς σαρκικῆς διανοίας ἀπαλλαγεὶς, ᾔδεις ἂν ὅτι μοι μάλιστα τοῦτο πρέπον ἐστί. Σὺ μὲν γὰρ νομίζεις, ὅτι ἀνάξιόν μου τὸ πάθος ἐστίν· ἐγὼ δέ σοι λέγω ὅτι τὸ μὴ παθεῖν με τῆς τοῦ διαβόλου γνώμης ἐστίν· οὐ γὰρ ὑβριστικῶς τὸν Πέτρον ὁ Κύριος ἀπεκάλεσεν, ἀλλ' ἐπειδὴ αἱ τοῦ Κυρίου στερήσεις ἡμῖν ἐξεγένοντο· οἷον ὁ αὐτοῦ θάνατος ἡμῖν ζωὴ γέγονεν· ἡ αὐτοῦ ἀτιμία ἡμῖν δόξα. Τοῦτο δὲ ἀγνοῶν ὁ Ἀπόστολος ἀντιπίπτων ἦν ἐξ ἀγνοίας τῷ θελήματι τοῦ Θεοῦ. Ἡ δὲ ἄγνοια τοῦ ἀντικειμένου· διὰ τοῦτό φησιν· *Ὕπαγε ὀπίσω μου, Σατανᾶ*· ἀντὶ τοῦ Ἕπου μου τῇ βουλῇ, καὶ μὴ ἔσο μου ἀντικείμενος τῷ σκοπῷ.

Τὸ δὲ *Σατᾶν* ὄνομα τὸν ἀντικείμενον σημαίνει. Καιρὸν τοίνυν ἐνταῦθα λέγει· ὅτε ὁ Πέτρος εἶπεν· *Ἵλεώς σοι, Κύριε*· οὐκ ἔσται σοι τοῦτο· καὶ ἤκουσεν, Ὕπαγε ὀπίσω μου, Σατανᾶ. Μετὰ γοῦν τὴν ἐπιτίμησιν οὐκ ἀρκεσθεὶς ταύτῃ ὁ Κύριος, ἀλλ' ἐκ

A quæ non modo sitim ex ingenita cupiditatum et illecebrarum flamma nascentem depellat, verum etiam super mel et oleum delectet, recreet et sanctificet corda nostra, neque amplius sitire patiatur. Qui enim *ex ea bibet, non sitiet in æternum.*

Quid porro attinet omnia percensere, quæ nobis bona per crucem obtingunt? Deficiet enim tempus ea sigillatim enarrantem. Hanc etiam divinissimi illi Patres nostri, quod scirent piorum præsidium esse minime dedecens, in media jejuniorum hebdomade proponendum, et a fidelibus adorandum atque salutandum decreverunt, ut quæ jam præclare gesta essent, ab intemperantiæ oppugnatoribus, ea custodirent et conservarent, et ad futura B eos incitarent atque adjuvarent. Quocirca nos quoque, cruce Domini adjutrice invocata, propositum certamen absolvere studeamus, crucifigendis motibus carnis et mortificandis, illiusque præcepta sequi enitamur: quemadmodum etiam evangelica exhortatio hodie legenda nos admonet.

Dixit Dominus discipulis suis: *Si quis vult venire post me, abneget semetipsum, et tollat crucem suam, et sequatur me.*

Cum Dominus et Deus et Salvator noster Jesus Christus suis prædiceret discipulis, oportere omnino se et Judæorum insultationes furoresque C perferre, et crucifigi ab eis atque occidi, princeps apostolorum, quod crucis mysterium ignoraret, ac proinde satius esse duceret, ut Christus non moreretur, reprehendit eum his verbis: *Propitius esto tibi, Domine, non erit tibi hoc.* Hunc ergo ut corrigeret Dominus, et indicaret, non si pateretur, sed si non pateretur, id vero indecens esse, castigavit dicens: *Vade post me, Satana, quia non sapis ea quæ Dei sunt, sed quæ hominum.* Illum ergo increpans, ait: An me pati dedecet? Atqui tu carnali animo sic censes: nam si divinitus illustratus sermonem meum audivisses, carnali cogitatione deposita, cognovisses, id me vel maxime decere. Tu enim existimas passionem me indignam esse: ego vero tibi dico, ut non patiar, diabolici esse consi- D lii. Non enim contumeliose Petrum Dominus appellavit, sed quoniam ejus incommoda nostra facta sunt commoda, ut mors ipsius nobis vita facta est, ipsius ignominia nobis gloria: idque ignorans apostolus, restitit ex ignorantia voluntati Dei; ignorantia vero erat adversarii: idcirco ait: *Vade post me, Satana*, pro illo, Sequere meum consilium, nec obsiste scopo meo.

Nomen *Satanas* adversarium significat. Tempus ergo hic et occasionem explicat, qua Petrus dixit: *Propitius esto tibi, Domine*, non erit tibi hoc: et audivit: Vade post me, Satana. Postea vero reprehensione ea non contentus, sed uberius demon-

straturus eorum, quæ Petrus dixerat, absurditatem, et passionis lucrum, ait : Tu mihi dicis, Non erit tibi hoc, at ego tibi dico : Non modo me prohibere, ac meam passionem indigne ferre, tibi noxium erit et perniciosum, sed neque tu salutem adipisci poteris, nisi et ipse ad patiendum paratus semper fueris. Ne enim passionem ipso indignam arbitrarentur, non tantum antecedentibus, sed etiam consequentibus verbis eos lucrum rei edocet. Ac per Joannem quidem ait : *Nisi granum frumenti in terra moriatur, ipsum solum manet : si autem mortuum fuerit, multum fructum affert.* At vero hic plus dicit, et sermonem de mortis necessitate non solum ad se, sed etiam ad illos accommodat. Tantum enim, inquit, rei lucrum est, ut et vobis, nolle mori, malum; contra, paratos ad id esse, bonum sit.

Jam vero, quæ arcana etiam sensa contineat crux, per quam perficitur Dominicæ passionis, nostra causa susceptæ, mysterium, quis facile oratione explicet? Quid enim? An non erant infiniti modi ad mortem ducentes, quibus mors pro nobis oppeti potuisset? Verum ex omnibus iste delectus est ab eo ipso, qui sibi passionem pro potestate delegit. Neque enim dixit : Hæc et hæc patietur Filius hominis (quo modo simpliciter et absolute mortem prædicere potuisset), sed, Oportet, inquit, Filium hominis crucifigi, docetque oportere passionem non aliter quam per crucem peragi. Quid ergo hac de re dicemus? Solius magni Pauli est id declarare, qui in Epistola ad Ephesios absconditum crucis mysterium ex parte innuit, dicens : *Ut possitis comprehendere cum omnibus sanctis, quæ sit latitudo, et longitudo, et profunditas, et altitudo, scire etiam super eminentem charitatem cognitionis Christi* [1]. Non enim frustra divinus ille oculus figuram hanc quatuor prominentiis a media commissura distinctam designat, ut ejus quem illa significat providentiam atque potentiam per omnia permeantem insinuet. Hac de causa suo quamque prominentiam vocabulo appellat. Profunditatem nominat, quæ a medio deorsum; altitudinem, quæ sursum; latitudinem et longitudinem, quæ ex transverso a commissura utrinque protenditur. Quo illud mihi perspicue videtur indicare, nihil esse, quod divina vi atque natura non contineatur omnino et conservetur, sive in cœlo, sive sub cœlo, sive sub terra sit, sive ad terminos mundi undique ex adverso protendatur.

Per altitudinem enim significat supera, per profunditatem infera, per longitudinem et latitudinem terminos seu regiones intermedias, quæ itidem ab omnium rerum conservatrice potestate continentur. Quin etiam ex nostris de Deo cogita-

[1] Ephes. III, 18, 19.

A περιουσίας δεῖξαι βουλόμενος τῶν παρὰ τοῦ Πέτρου εἰρημένων τὴν ἀτοπίαν, καὶ τὸ ἀπὸ τοῦ πάθους κέρδος, φησίν· Σύ μοι λέγεις· Οὐ μὴ ἔσται σοι τοῦτο· ἐγὼ δέ σοι λέγω ὅτι οὐ μόνον τὸ ἐμὲ κωλύειν, καὶ τῷ ἐμῷ πάθει δυσχεραίνειν ἐπιβλαβές σοι καθέστηκε καὶ ὀλέθριον, ἀλλ' ὅτι οὐδὲ σὺ σωθῆναι δυνήσῃ, ἐὰν μὴ καὶ αὐτὸς πρὸς τὸ παθεῖν εἶ παρεσκευασμένος διὰ παντός. Ἵνα γὰρ μὴ ἀνάξιον αὐτοῦ νομίσωσι τὸ πάθος, οὐ διὰ τῶν προτέρων μόνον, ἀλλὰ καὶ διὰ τῶν ἐπαγομένων αὐτοὺς παιδεύει τὸ κέρδος τοῦ πράγματος. Καὶ διὰ μὲν τοῦ Ἰωάννου φησίν· *Ἐὰν μὴ ὁ κόκκος τοῦ σίτου εἰς τὴν γῆν ἀποθάνῃ, αὐτὸς μόνος μένει· ἐὰν δὲ ἀποθάνῃ, πολὺν καρπὸν φέρει.* Ἐνταῦθα δὲ ἐκ περιουσίας οὐκ ἐφ' ἑαυτοῦ μόνου τὸν λόγον, τὸν B περὶ τοῦ δεῖν ἀποθνήσκειν γυμνάζει, ἀλλὰ καὶ ἐπ' ἐκείνων. Τοσοῦτον γάρ, φησί, τὸ κέρδος τοῦ πράγματος, ὅτι καὶ ἐφ' ἡμῶν τὸ μὲν μὴ θέλειν ἀποθανεῖν δεινόν· τὸ δὲ ἑτοίμους εἶναι πρὸς τοῦτο ἀγαθόν.

Ὅσα δὲ καὶ ὁ σταυρὸς ἐμπεριέχει νοήματα δι' οὗ τελειοῦται τὸ τοῦ ὑπὲρ ἡμῶν πάθους τοῦ Κυρίου μυστήριον, τίς ἂν ῥᾳδίως τῷ λόγῳ προσαφηνίσειε; Μὴ γὰρ οὐκ ἦσαν μυρίοι τρόποι πρὸς θάνατον φέροντες, δι' ὧν ἦν δυνατὸν πληρωθῆναι τὴν ὑπὲρ ἡμῶν τοῦ θανάτου οἰκονομίαν; Ἀλλ' ἐκ πάντων οὗτος ὡρίσθη παρ' αὐτοῦ τοῦ ἑαυτῷ κατ' ἐξουσίαν τὸ πάθος ὁρίσαντος. Οὐδὲ γὰρ εἶπε· Τάδε καὶ τάδε πείσεται ὁ Υἱὸς τοῦ ἀνθρώπου, ὡς ἄν τις ἁπλῶς εἴποι προαγορεύων τὰ μέλλοντα· ἀλλά, Δεῖ, C φησί, τὸν Υἱὸν τοῦ ἀνθρώπου σταυρωθῆναι δογματίζων τὸ μὴ δεῖν ἄλλως ἢ διὰ σταυροῦ γενέσθαι τὸ πάθος. Τίς οὖν περὶ τούτου λόγος; Μόνου τοῦ μεγάλου Παύλου ἐστὶ διασαφῆσαι. Ὃς ἐν μέρει διὰ τῶν πρὸς Ἐφεσίους λόγων τὸν κρυπτὸν τοῦ περὶ τοῦ σταυροῦ μυστηρίου ὑπηνίξατο, λέγων· *Ἵνα ἐξισχύσητε καταλαβέσθαι σὺν πᾶσι τοῖς ἁγίοις τί τὸ πλάτος, καὶ μῆκος, καὶ βάθος, καὶ ὕψος, γνῶναί τε τὴν ὑπερβάλλουσαν ἀγάπην τῆς γνώσεως τοῦ Χριστοῦ.* Οὐ γὰρ ἀργῶς ὁ θεῖος ἐκεῖνος ὀφθαλμὸς τὸ σχῆμα τοῦτο τέσσαρσι προβολαῖς ἀπὸ τῆς ἐν μέσῳ συμβολῆς μεριζόμενον, τὴν διὰ πάντων ἥκουσαν τοῦ ἐν αὐτῷ φανέντος διασημαίνει πρόνοιάν τε καὶ δύναμιν· καὶ τούτου D χάριν ἑκάστην προβολὴν ἰδιαζούσαις κατονομάζει φωναῖς, βάθος λέγων τὸ ἐκ τοῦ μέσου κάτω, καὶ ὕψος τὸ ὑπερκείμενον· πλάτος δὲ καὶ μῆκος τὸ ἐκ πλαγίου παρατεινόμενον μετὰ τὴν συμβολὴν ἑκατέρωθεν, μῆκος προσαγορεῦσαι· δι' ὧν τοῦτό μοι δοκεῖ σαφῶς διασημαίνειν τῷ λόγῳ, ὅτι οὐδέν ἐστι τῶν ὄντων, ὃ μὴ τῇ θείᾳ φύσει πάντως διακρατεῖσθαι, τὸ ὑπερουράνιον, τὸ ὑπουράνιον, τὸ ὑποχθόνιον, τὸ ἐπὶ τὰ πέρατα τῶν ὄντων πάντοθεν ἐκ πλαγίου παρατεινόμενον.

Σημαίνει γὰρ διὰ μὲν τοῦ ὕψους τὸ ὑπερκείμενον, διὰ δὲ τοῦ βάθους τὸ ὑποχθόνιον, τῷ μήκει δὲ καὶ πλάτει τὰ διὰ μέσου πέρατα ὑπὸ τῆς τὸ πᾶν διακρατούσης δυνάμεως κατεχόμενα. Ἔστω δὲ καὶ διὰ τῶν ἐν ψυχῇ γινομένων ἐν τῇ περὶ Θεοῦ ἐννοίᾳ

ἡ τῶν λεγομένων ἀπόδειξις. Ἀναβλέψας γὰρ εἰς A τὸν οὐρανὸν καὶ τὰ κάτω βάθη τῷ λογισμῷ κατανόησον. Ἔκτεινον ἐπὶ τὰ πλάγια καὶ τὰ ἄκρα τῆς τοῦ παντὸς συστάσεως διάνοιαν, καὶ λόγισαι τίς ἡ ταῦτα συνέχουσα δύναμις, οἷον τίς σύνδεσμος τοῦ παντὸς γινομένη; καὶ ὄψει ὡς αὐτομάτως ἐν τῇ διανοίᾳ σου τὸ σχῆμα τοῦ Χριστοῦ ἐγχαράττεται, ἐκ τῶν ὑψηλῶν ἐπὶ τὰ βαθύτατα, καὶ ἐπὶ τὰ πέρατα τῶν ἄκρων ἐγκαρσίως παρατεινόμενον. Τοῦτο τὸ σχῆμα καὶ ὁ θεῖος Δαυῒδ ἐξύμνησε λέγων· *Ποῦ πορευθῶ ἀπὸ τοῦ πνεύματός σου, καὶ ἀπὸ τοῦ προσώπου σου ποῦ φύγω; Ἐὰν ἀναβῶ εἰς τὸν οὐρανὸν* (τοῦτο τὸ ὕψος), *ἐὰν καταβῶ εἰς τὸν ᾅδην* (τοῦτο τὸ βάθος), *ἐὰν ἀναλάβοιμι τὰς πτέρυγάς μου κατ' ὄρθρον*, ὅ ἐστιν ἡ τοῦ ἡλίου ἀνατολὴ (τοῦτο τὸ πλάτος). *Καὶ κατασκηνώσω εἰς τὰ* B *ἔσχατα τῆς θαλάσσης* τὰς δυσμὰς οὕτως ὀνομάζων (τοῦτο μῆκος). Ὅρα πῶς ζωγραφεῖ τὸ τοῦ σταυροῦ σχῆμα διὰ τῶν λεγομένων. Σὺ εἶ, φησὶν, ὁ διὰ παντὸς ἐν σεαυτῷ διαλαμβάνων τὰ πέρατα. Διὰ τοῦτο καὶ ὁ μέγας Ἀπόστολος, ὅταν πληρωθῇ τὰ πάντα τῆς πίστεως καὶ τῆς ἐπιγνώσεως, προσκυνεῖσθαι λέγων τὸ ὑπὲρ πᾶν ὄνομα ὑπὸ τῶν ἐπουρανίων, καὶ ἐπιγείων, καὶ καταχθονίων, κατὰ τὸ σχῆμα τοῦ σταυροῦ, μερίζων διὰ τούτων τὴν προσκύνησιν τοῦ Χριστοῦ. Τὰ μὲν γὰρ ἐπουράνια τῷ ἄνω τοῦ σταυροῦ μέρει ἀποπληροῖ τῷ Δεσπότῃ τὴν προσκύνησιν· τὰ δὲ ἐπίγεια ἐν τῷ μέσῳ, τὰ δ' ὑποχθόνια ἐν τῷ κάτω. Οὐκ εἰς γῆν οὖν ἀπέθανεν, ἀλλ' εἰς τὸν ἀέρα ἀνέβη διὰ τοῦ σταυροῦ, ἵνα κἀκεῖθεν τὸν ἄρχοντα τῆς ἐξουσίας τοῦ ἀέρος ἀποδιώξῃ· καὶ γὰρ κρεμάμενος ἐπὶ τοῦ σταυροῦ τὸν μὲν ἀέρα τῇ ἐκτάσει τῶν χειρῶν ἀπεκάθηρε, τὴν δὲ γῆν τῷ ἐκ πλευρᾶς αἵματί τε καὶ ὕδατι.

A tionibus idem planum fit. Suspice enim in cœlum, et subjectam ei profunditatem considera; intende animum ad obliqua et extrema hujus universi, et cogita, quæ vis hæc contineat, quæ mundi sit conjunctio: ac videbis menti tuæ Christi figuram ultro imprimi; ab excelsis ad profundissima atque ad extremos fines oblique pertinentem. Hanc figuram divinus etiam David cecinit, dicens: *Quo ibo a spiritu tuo et a facie tua quo fugiam? Si ascendero in cœlum* (hæc est altitudo), *si descendero in infernum* (hæc est profunditas), *si sumpsero pennas meas diluculo*, quod est Oriens (hæc est latitudo) *et habitavero in extremis maris* [1], Occidente videlicet (hæc est longitudo). Ecce quomodo verbis illis depingit figuram crucis. Tu es, inquit, B qui extrema universi semper animo complecteris. Quapropter etiam Apostolus docet, cum repleta fuerint omnia fide et cognitione; nomen, quod est super omne nomen, adoratum iri a cœlestibus, terrestribus, et infernis, adoratione Christi ad crucis formam distincta. Cœlestia enim in superiore crucis parte Dominum adorant, terrestria in media, inferna in inferiore. Non ergo terram moriendo subiit, sed in aerem ascendit per crucem, ut inde quoque principem potestatis aereæ persequeretur, et profligaret. Etenim cum in cruce pependit, aerem extensione manuum purgavit, terram sanguine et aqua ex latere fusis.

Ἀλλ' ἴδωμεν καὶ κατὰ λέξιν τὰ εὐαγγελικὰ ῥήματα· *Εἴ τις θέλει ὀπίσω μου ἐλθεῖν*. Ὅρα πῶς ἀκατανάγκαστον τὸν λόγον ποιεῖ. Οὐδὲ γὰρ εἶπεν, ὅτι Κἂν βούλησθε, κἂν μὴ βούλησθε, δεῖ τοῦτο παθεῖν ὑμᾶς· ἀλλὰ πῶς; Εἴ τις θέλει, ὡς ἂν εἰ ἔλεγεν· Οὐ βιάζομαι, οὐκ ἀναγκάζω, ἀλλ' ἕκαστον κύριον ποιῶ τῆς ἑαυτοῦ προαιρέσεως. Διὸ καί φησιν· *Εἴ τις θέλει*. Ἐπὶ γὰρ ἀγαθὰ καλῶ, οὐκ ἐπὶ φαῦλα καὶ ἐπαχθῆ· οὐκ ἐπὶ κόλασιν καὶ τιμωρίαν, ἵνα καὶ ἀναγκάζω. Καὶ γὰρ αὐτὴ τοῦ πράγματος ἡ φύσις ἱκανὴ ἐφελκύσασθαι. Ταῦτα δὲ λέγων ἐπισπᾶται μειζόνως. Ὁ μὲν γὰρ βιαζόμενος ἀποτρέπει πολλάκις, οὓς ἂν βιάζηται· ὁ δὲ ἀφεὶς κύριον τὸν ἀκροατὴν μᾶλλον ἐφέλκεται. Διὸ καὶ αὐτὸς ἔλεγεν· *Εἴ τις θέλει*. Μεγάλα γάρ, φησὶν, εἰσὶν ἃ δίδωμι ὑμῖν ἀγαθὰ καὶ τοιαῦτα, ὥστε ἐπιτρέπειν ἑκόντας ὑμᾶς· οὐδὲ D γὰρ εἴ τις χρυσίον παρεῖχε καὶ θησαυρὸν προστίθει, πολύολβον μετὰ βίας ἐκάλεσεν ἄν. Εἰ δὲ εἰς ἐκεῖνα οὐ μετὰ βίας, πολλῷ μᾶλλον ἐπὶ τὰ ἐν οὐρανοῖς ἀγαθά. Εἰ γὰρ μὴ ἡ τοῦ πράγματος φύσις πείθει σε παραδραμεῖν, οὐδὲ λαβεῖν ἄξιος εἶ· οὐδὲ πάλιν ἂν λάβῃς, εἴσῃ καλῶς τὸ ληφθέν. Διὰ τοῦτο οὐκ ἀναγκάζει ὁ Χριστὸς, ἀλλὰ προτρέπεται ὡσανεὶ λέγων· Εἰ μὴ νομίζεται μυρίων ἀγαθῶν αἴτιον εἶναι τὸ εἰρημένον, οὐ βιάζομαι, οὐδ' ἀναγκάζω· ἀλλ' εἴ τις βούλεται ἀκολουθεῖν, τοῦτον καλῶ.

C Sed videamus etiam ad verbum evangelica dicta: *Si quis vult venire post me* [2]. Vide quemadmodum neminem cogat. Neque enim dixit: Velitis, nolitis, oportet vos hoc pati: sed quomodo? Si quis vult; quasi diceret: Non vim affero, non cogo, sed suum cuique consilium voluntatemque liberam relinquo. Quam etiam ob rem ait: *Si quis vult*. Ad bona enim voco, non ad mala et odiosa; non ad castigationem et pœnam, ut etiam cogere oporteat; siquidem ipsa rei natura potis est attrahere. Quibus verbis vehementius allicit. Nam qui cogit, avertit sæpe eos quos cogit: at qui auditorem sui juris esse sinit, magis attrahit. Ideo dixit: *Si quis vult*. Magna enim, inquit, sunt quæ vobis offero bona, ac talia, ut volentes libentesque ad se convertant. Neque enim, si quis aurum præberet, aut opulentum thesaurum proponeret, per vim accerseret. Quod si ad illa non per vim, multo magis ad cœlestia bona. Etenim nisi natura rei excitus accurreris, neque qui accipias dignus es; neque, si acceperis, probe cognosces acceptum. Hanc ob causam non cogit Christus, sed hortatur, quasi dicat: Si non censetis orationem illam meam infinitorum bonorum vobis causam fore, non vim affero, non cogo: sed si quis vult venire, eum voco.

[1] Psal. CXXXVIII, 7 seqq. [2] Matth. XVI, 24

Tantum autem abest, ut affectus concitet, ut non modo discipulis aspera proponat, sed toti etiam orbi terrarum : Si quis vult, inquit, sive vir, sive femina, sive pauper, sive dives, sive princeps, sive subditus, hanc ingrediatur viam. Ubi igitur sunt, qui liberum arbitrium evertere nituntur, et fatum introducere? Ecce enim hinc aperte vanitatis arguuntur : *Si quis vult.* Nam diabolus, quia nihil veri habet, ostia eorum, a quibus non recipitur, securi et ferro perfringit : at Salvator adeo mitis est, ut doceat : *Si quis vult venire post me;* et, *Qui vult meus esse discipulus.* Ad unumquemque venit, neque cogit, sed potius pulsat ac dicit : *Aperi mihi, soror mea, sponsa* [a]. Ac si aperiant, ingreditur : sin cunctentur illi, et nolint, recedit. Et per Isaiam dicit : *Si volueritis et audieritis me* [b]. Prius enim velle oportet, ac tum audire, ut pro nostra parte liberi simus. Ibi enim ex eo, quod nolimus, fit, ut non audiamus. Sic omnis beatitudo, et pœnæ dolorumque perpessio a nostra libera potestate proficiscitur. Sequi ergo, est in eum credere : quod autem ait, Post me, id mandatorum observationem significat. Hoc enim est revera sequi, non modo credere in ipsum, , sed etiam pati pro ipso, cæteræque virtuti operam dare. Quod vero vitam suam Salvator, omnibus sibi obtemperaturis credituris que, velut optimæ videndi normæ exemplar proposuerit, audi ipsum diserte et expresse id docentem : *Si quis enim*, inquit, *mihi ministrat, me sequatur* [c], non utique corpore, quod nemo posset, cum Dominum jam in cœlis esse noverimus, sed quam fieri potest, accuratissima vitæ morumque imitatione.

Abneget semetipsum, et tollat crucem suam, et sequatur me. Unum videtur dicere, cum tamen tria dicat, videlicet : *Abneget semetipsum*, *Tollat crucem suam*, et *Sequatur me.* Ac priora quidem duo conjuncta sunt, tertium vero seorsim est positum. Discamus igitur prius, quid sit, *Seipsum abnegare :* nempe, liberaliter periculis se exponere, et certaminibus objicere; nihil secum habere commune, sed perinde affici, ac si alius quispiam pateretur. Ut enim si neget alterum, sive eum flagris cædi videat, sive torqueri, sive ad mortem abduci, non auxiliatur, non opitulatur, non animum contrahit, non miseratione erga illum movetur, quippe omnino ab eo abalienatus : ita nos vult erga nos ipsos affici cum patimur, ut sive flagris cædamur, sive exagitemur, sive uramur, sive quidvis aliud patiamur, ne parcamus nobis ipsi. Tum enim magis ipsi nobis parcimus, cum propter Christum minime parcimus. Nam et patres tum parcunt filiis, cum eos magistris tradunt, jubentque ne ipsis parcatur. Non autem dixit : Ille parcat sibi ; sed vehementius, *Neget*, hoc est, Nihil secum commune ha-

[a] Cant. v, 2. [b] Isai. I, 19 [c] Joan. xii, 26.

Ἀνεμπαθῆ δὲ τὸν λόγον ποιῶν οὐχ αὐτοῖς μόνον τὰ δεινὰ περιίστησιν, ἀλλὰ καὶ κοινὸν πάσῃ τῇ οἰκουμένῃ προστίθησι, λέγων· Εἴ τις θέλει κἂν ἀνὴρ, κἂν γυνὴ, κἂν πένης, κἂν πλούσιος, κἂν ἄρχων, κἂν ἀρχόμενος, ταύτην ἐρχέσθω ὁδόν. Ποῦ τοίνυν εἰσὶν οἱ τὸ αὐτεξούσιον ἀνατρέπειν ἐπιχειροῦντες, καὶ τὴν εἱμαρμένην εἰσάγοντες; Ἰδοὺ γὰρ ἐντεῦθεν σαφῶς φληναφῶντες ἐλέγχονται. *Εἴ τις θέλει.* Ὁ μὲν γὰρ διάβολος, ἐπεὶ μηδὲν ἀληθὲς ἔχει ἐν πελέκει καὶ λαξευτηρίῳ ἐπιβαίνων, τὰς θύρας τῶν μὴ δεχομένων αὐτὸν κατάγνυσιν· ὁ δὲ Σωτὴρ οὕτως ἐστὶ πρᾶος ὡς διδάσκειν· *Εἴ τις θέλει ὀπίσω μου ἐλθεῖν·* καὶ, *Ὁ θέλων εἶναί μου μαθητής.* Ἐρχόμενος δὲ πρὸς ἕκαστον, οὐ βιάζεται, ἀλλὰ μᾶλλον κρούει, καὶ λέγει· *Ἄνοιξόν μοι, ἀδελφή μου, νύμφη.* Καὶ ἀνοιγόντων, εἰσέρχεται· ὀκνούντων δὲ καὶ μὴ θελόντων ἐκείνων, ἀναχωρεῖ, καὶ διὰ τοῦ Ἡσαΐου· *Ἐὰν θέλητε καὶ εἰσακούσητέ μου.* Πρότερον γὰρ θελῆσαι δεῖ, καὶ τότε εἰσακοῦσαι, ἵνα τὸ ἐφ' ἡμῖν ἀκατανάγκαστον ᾖ. Ἐκ μέντοι τοῦ μὴ θελῆσαι τὸ μὴ εἰσακοῦσαι συνίσταται. Οὕτω πᾶσα μακαριότης, καὶ ἡ ἐν κολάσει καὶ τοῖς ἐπιπόνοις διαγωγὴ ἐκ τοῦ ἐφ' ἡμῖν ἐνήρτηται. Τὸ μὲν οὖν ἀκολουθεῖν τὸ πιστεύειν εἰς αὐτὸν παρίστησιν· τὸ δὲ Ὀπίσω μου καὶ τὴν ἐντολῶν ἐργασίαν δηλοῖ. Τοῦτο γάρ ἐστι τῷ ὄντι ἀκολουθεῖν, τὸ μὴ μόνον πιστεύειν εἰς αὐτὸν, ἀλλὰ καὶ ὑπὲρ αὐτοῦ πάσχειν, καὶ τῆς ἄλλης ἀρετῆς ἐπιμελεῖσθαι. Ὅτι δὲ τὸν οἰκεῖον βίον ὁ Σωτὴρ πολιτείας ἀρίστης ὑπογραμμὸν τοῖς αὐτῷ πείθεσθαι θέλουσιν ἔθηκεν, ἄκουσον αὐτοῦ διαῤῥήδην τοῦτο διδάσκοντος· *Ἐάν τις γὰρ*, φησὶν, *ἐμοὶ διακονῇ, ἐμοὶ ἀκολουθείτω*, οὐ τὴν κατὰ σάρκα δηλῶν ἀκολούθησιν, ἦν γὰρ πᾶσιν ἄπορος τοῦ Κυρίου νῦν ἐν οὐρανοῖς εἶναι γινωσκομένου, ἀλλὰ τὴν ἀκριβῆ τῆς πολιτείας κατὰ τὸ ἐγχωροῦν μίμησιν.

Ἀπαρνησάσθω ἑαυτὸν, καὶ ἀράτω τὸν σταυρὸν αὐτοῦ, καὶ ἀκολουθείτω μοι. Δοκεῖ μὲν ἕν τι εἰρηκέναι, τρία δέ ἐστι τὰ λεγόμενα, τὸ *Ἀπαρνησάσθω αὐτὸν*, τὸ *Ἀράτω τὸν σταυρὸν αὐτοῦ*, καὶ τὸ *Ἀκολουθείτω μοι.* Καὶ τὰ μὲν δύο συνέζευκται, τὸ δὲ ἓν καθ' ἑαυτὸ τέθειται. Μάθωμεν οὖν πρότερον τί ἐστι τὸ *Ἑαυτὸν ἀπαρνήσασθαι·* τὸ ἀφειδῶς δηλονότι τοῖς κινδύνοις ἑαυτὸν ἐκδιδόναι καὶ τοῖς ἀγῶσι, καὶ μηδὲν κοινὸν ἔχειν πρὸς ἑαυτὸν, ἀλλ' ὥσπερ ἄλλου πάσχοντος, οὕτω διακεῖσθαι. Ὥσπερ γὰρ εἴ τις ἀρνήσηται ἕτερον, κἂν μαστιζόμενον ἴδῃ τοῦτον, κἂν στρεβλούμενον, κἂν πρὸς θάνατον ἀπαγόμενον, οὐ παρίσταται, οὐ βοηθεῖ, οὐκ ἐπικλᾶται, οὐ πάσχει τι πρὸς αὐτὸν, ἅτε ἅπαξ αὐτοῦ ἀπαλλοτριωθείς· οὕτω καὶ ἡμᾶς βούλεται διακεῖσθαι πρὸς ἑαυτοὺς πάσχοντας, ἵνα κἂν μαστιζώμεθα, κἂν ἐλαυνώμεθα, κἂν καιώμεθα, κἂν ὁτιοῦν πάσχωμεν, μὴ φειδώμεθα ἑαυτῶν. Τότε γὰρ μᾶλλον ἑαυτῶν φειδόμεθα, ὅταν ἑαυτῶν διὰ Χριστὸν ἀφειδῶμεν. Ἐπεὶ καὶ οἱ πατέρες τότε καὶ παίδων φείδονται, ὅταν, διδασκάλοις ἐκδιδόντες, αὐτοὺς κελεύωσι τούτων μὴ φείδεσθαι. Οὐκ εἶπε δὲ, Μὴ φεισάσθω ἑαυτοῦ, ἀλλ'

ἐπιτεταμένως· Ἀρνησάσθω, τουτέστι, μηδὲν κοινὸν A ἐχέτω πρὸς ἑαυτὸν, ἀλλ' ἐκδιδότω τοῖς ἀγῶσι καὶ τοῖς κινδύνοις, καὶ ὡς ἑτέρου πάσχοντος, οὕτω διακείσθω. Ἐπὶ δὲ πλείονα ποιῶν ἐπίτασιν, οὐκ εἶπεν *Ἀρνησάσθω*, ἀλλ' *Ἀπαρνησάσθω*, τῇ μικρᾷ ταύτῃ προσθήκῃ μεγάλην ἐμφαίνων τὴν ὑπερβολήν· καὶ γὰρ πλέον τοῦτο ἐκείνου ἐστίν. Ἄρνησις μέντοι ἐστὶν ἑαυτοῦ ἡ παντελὴς τῶν παρελθόντων λήθη, καὶ ἡ τοῦ οἰκείου θελήματος ἀναχώρησις, ἡ πρὸς τὸν ἐπὶ Χριστοῦ θάνατον ἐπιθυμία, καὶ νέκρωσις τῶν μελῶν τῶν ἐπὶ γῆς, καὶ τὸ παρατεταμένως πρὸς πάντα τὸν ὑπὲρ Χριστοῦ διακεῖσθαι κίνδυνον, καὶ, τὸ ἀπροσπαθῶς ἔχειν πρὸς τὴν παροῦσαν ζωὴν, τοῦτ' ἔστι τὸ ἆραι τὸν σταυρὸν ἑαυτοῦ. Ἀλλ' ἡ μὲν τελειότης ἐστὶν ἐν τῷ τὸ ἀπροσπαθὲς κατορθῶσαι, καὶ B πρὸς αὐτὸ τὸ ζῆν καὶ τὸ ἀπόκριμα τοῦ θανάτου ὁμοίως ἔχειν· ὥστε μὴ ἐφ' ἑαυτοῦ πεποιθέναι.

Ἄρχεται δὲ ἐκ τῆς ἔξωθεν ἀλλοτριώσεως, οἷον χρημάτων, δόξης ματαίας, ἢ ἁπλῶς προσπαθείας τῶν ἀνωφελῶν, καθὰ καὶ οἱ ἅγιοι τοῦ Κυρίου μαθηταὶ, καὶ ὑπέδειξαν ἡμῖν, Ἰάκωβος καὶ Ἰωάννης, καταλιπόντες τὸν πατέρα καὶ αὐτὸ τὸ πλοῖον τὴν πᾶσαν ἀφορμὴν τοῦ βίου. Ματθαῖος δὲ, ἀπ' αὐτοῦ τοῦ τελωνίου ἐξαναστὰς, καὶ ἀκολουθήσας τῷ Χριστῷ, οὐ τὰ κέρδη μόνον καταλιπὼν, ἀλλὰ καὶ τῶν κινδύνων ὑπεριδὼν, ἃ ἐπακολουθεῖν ἔμελλον αὐτῷ παρὰ τῆς ἐξουσίας ἀτελεῖς τοὺς λόγους τοῦ τελωνίου καταλιμπάνοντι. Παύλῳ δὲ καὶ ὁ σύμπας κόσμος ἐσταύρωτο καὶ αὐτὸς τῷ κόσμῳ. Ἑτέρως δὲ ἀρνεῖταί τις ἑαυτὸν, τὸν ἴδιον βίον πρότερον κατὰ C κακίαν γεγενημένον τῇ ἀξιολόγῳ μεταβολῇ ἀπαλείφων. Οἷον ὁ πάλαι ἀκόλαστος ἀρνεῖται ἑαυτὸν ἀκόλαστον, σωφρονήσας· καὶ ὁ πάλαι ἄδικος ἀρνεῖται ἑαυτὸν ἄδικον, δικαιοπραγήσας. Καὶ ἁπλῶς πάσης τῆς ἁμαρτίας ἀποχὴ ἄρνησίς ἐστιν ἑαυτοῦ ὀπίσω φέρουσα τοῦ Χριστοῦ. Ἵνα δὲ μὴ νομίζῃ τις ὅτι μέχρις ὕβρεων καὶ πληγῶν καὶ ὀνειδισμῶν ἀπαρνεῖσθαι δεῖ, προσέθηκε, *Καὶ ἀράτω τὸν σταυρὸν αὐτοῦ*, δηλῶν μέχρι πόσου δεῖ ἀπαρνεῖσθαι, ὅτι μέχρι θανάτου, καὶ θανάτου ἐπονειδίστου. Διὰ τοῦτο προσέθηκεν· *Ἀράτω τὸν σταυρὸν αὐτοῦ*. Ἕτερος γὰρ θάνατος οὐκ ἦν οὕτω παράδοξος καὶ ἐπονείδιστος, ὡς ὁ διὰ σταυροῦ. Οὐδὲ γὰρ μόνον φησὶ τρυφῆς καὶ δόξης καταφρονεῖν, ἀλλὰ καὶ μέχρις αἵματος D ἀντικαθίστασθαι, καὶ ἕως τοῦ ἐπονειδίστου θανάτου πάντα φέρειν γενναίως, καὶ ταύτῃ μᾶλλον ἀγάλλεσθαι.

Σκόπει δὲ πῶς οὐκ εἶπε τὸν σταυρὸν ἀπολύτως, ἀλλὰ τὸν σταυρὸν αὐτοῦ, τοῦτ' ἔστι τὸν ὀφειλόμενον αὐτῷ θάνατον, ὃν ἔχει χρέος καθ' ἑκάστην ἀποπληροῦν κατὰ τὸν λέγοντα· *Καθ' ἡμέραν ἀποθνήσκω*. Ἢ καὶ ἄλλως σταυρὸν βαστάζειν φησὶν ἡμᾶς, τοῦτ' ἔστιν διηνεκῶς ἐγρηγορέναι τὸν νοῦν, καὶ ἐν ταῖς ἀρεταῖς ἐφ' ὕψους ἵστασθαι, τοῦ μὴ κατελθεῖν ἀπὸ τοῦ σταυροῦ· ἤγουν ἐγκρατεύεσθαι ἀπὸ τῶν παθῶν, ἕως οὗ ἐκκόψει αὐτὰ καὶ ἀναστῇ λοιπὸν ἀήττητος. Ὁ γὰρ σταυρὸς πάσης ἁμαρτίας κατάρ-

beat, sed objiciat se certaminibus et periculis, nec secus afficiatur, quam si alius pateretur. Quo autem majorem vim verbo adderet, non dixit *Neget*, sed *Abneget;* parvo hoc additamento magnum rei incrementum insinuans : etenim hoc plus est, quam illud. Negatio quippe sui est perfecta præteritorum oblivio, et propriæ voluntatis remotio, desiderium moriendi in Christo, mortificatio membrorum quæ sunt super terram, alacriter vero quodvis discrimen Christi causa adire, penitus non affici ad præsentem vitam, id jam est tollere crucem suam. Sed perfectio in eo est, ut affectum penitus exuamus, atque ad vitam mortisque condemnationem perinde animati simus, et ut erga nos ipsos non afficiamur.

Principium porro ducitur ab externa alienatione, ut possessionum, vanæ gloriæ, aut omnino desiderii rerum inutilium : quemadmodum nos etiam sancti docuerunt Domini discipuli, Jacobus et Joannes, relicto patre, ipsoque navigio, omnibusque facultatibus. Matthæus autem ab ipso telonio surrexit, et Christum secutus est, non solum lucris relictis, sed etiam contemptis periculis quæ a magistratu imminebant, quod imperfectas telonii rationes reliquisset. Jam Paulo totus etiam mundus crucifixus erat, et ipse mundo. Alia ratione negat quis seipsum, quando vitam suam perperam et vitiose anteactam condigna mutatione oblitterat. Ut, qui intemperantiæ olim deditus erat, negat seipsum intemperantem, si temperantiam amplectatur : et qui injustus erat olim, negat seipsum injustum, si studeat justitiæ. Et in summa cujuslibet peccati fuga, negatio sui est, ducens post Christum. Ne quis autem existimaret usque ad contumelias, et plagas, et probra abnegandum se sibi, addidit : *Et tollat crucem suam;* ut indicaret quatenus oporteret abnegare seipsum, nimirum usque ad mortem, eamque probrosissimam. Idcirco adjecit, *Tollat crucem suam*. Alia enim mors non esset ita mirabilis et probrosa, ut mors crucis. Neque enim tantum dicit, ut voluptatem et gloriam contemnamus, sed etiam ut usque ad sanguinem resistamus, et usque ad contumeliosissimam mortem omnia generose feramus, eaque re potius exsultemus.

Considera deinde, quemadmodum non dixerit crucem absolute, sed crucem suam, id est, mortem quam debet, quamque oportet eum quotidie oppetere, more illius qui ait : *Quotidie morior* [1]. Aut etiam aliter crucem portare nos jubet, hoc est, continenter vigilare animo, et virtutibus in alto stare, neque de cruce descendere : videlicet continere pravas affectiones, donec exscindat eas et exterminet deinceps invictus. Crux enim est omnis peccati abolitio. Crucifige ergo teipsum sæcularibus

[1] I Cor. xv, 31.

negotiis, ut ea non attingas. Nam, etsi non imminet crux aut contumeliosa mors, affectionum tamen mortificatio imminet, et bellum adversus invisibilem inimicum et hostem, quem omnino vincere necesse est, ut et nostrum unusquisque possit dicere: *Mihi mundus crucifixus est, et ego mundo* [a]. Spiritualem mundum hic vocat mundanas concupiscentias, quas ex divi Pauli præcepto crucifigit, id est, mortificat, et imbecillas reddit, ne eum vincere possint; et peccatum in actionibus suis evitat. Quin etiam ipse illis crucifixus est, id est, non commotus importunitate earum. Ac videtur hæc oratio, *Mihi mundus crucifixus est*, libertatem peccatorum actionis significare; illa vero, *Et ego mundo*, vacuitatem affectionum animi.

Quia vero fieri potest, ut quis patiatur, nec tamen sequatur eum, ut cum quis non propter ipsum patitur. Etenim sæpe etiam malefici multa aspera perpetiuntur, et sepulcrorum effossores, et præstigiatores; ne quis tormenta sufficere putet, addit: *Sequatur me*; ut indicet, oportere sua causa sustinere acerba quævis, neque tantum in malis perferendis adhibere fortitudinem, sed etiam temperantiam, æquitatem, omnemque sapientiam consectari. Significatur autem verbis illis, *Sequatur me*, in cæteram quoque virtutem incumbendum esse. Seipsum deinde abnegat, qui, facultatibus quibus pollet dispersis, nuntium remittit omnibus carnis cogitationibus et sensibus, atque ita sublata cruce totum se ad cœlestia bona transfert, prorsusque terrestribus abdicat. Tertio etiam sequitur Christum, qui amore boni honestique hæc facit, non gloriæ alteriusque talis commodi gratia. Is enim vere sequitur Christum, cum ejus vivendi rationem persequitur. Iter enim rectum, quo Christi vestigiis insistimus, et viam sequentibus munit, et coronam conciliat: at vero obliquum illud, et in dexteram aut sinistram partem declinans, etsi ducere per Christi vestigia videtur, re tamen vera fallit, omnemque operam perdit. Hæc locutus Salvator ad discipulos, quia vehemens eis acerisque ea videbatur oratio, sequentibus verbis illos consolatur, et addit præmia sudores longe superantia. Subjicit ergo: *Qui enim voluerit animam suam salvam facere, perdet eam: qui autem perdiderit animam suam propter me et Evangelium, servabit eam* [b]. Hæc bellum Ecclesiæ a persecutoribus imminens insinuant, et persecutiones, quas credentes in Christum per omnem civitatem et regionem impendentes subituri erant.

Si quis ergo, inquit, tum pepercerit animæ suæ (hoc enim significat illud, *Salvam facere*), perdet eam in futuro ævo, hoc est, in perpetuas se pœnas præcipitabit. Perditio enim animæ est non disso-

[a] Gal. vi, 14. [b] Marc. viii, 35.

A γησίς ἐστιν. Σταύρωσον οὖν σεαυτὸν ἐκ τῶν κοσμικῶν πραγμάτων τοῦ μὴ ἅψασθαι αὐτῶν. Κἂν γὰρ μὴ πρόσκειται σταυρὸς ἤτοι ἐπονείδιστος θάνατος, ἀλλὰ παθῶν νέκρωσις πρόσκειται, καὶ ὁ πρὸς τὸν ἀόρατον ἐχθρὸν καὶ πολέμιον συγκροτούμενος πόλεμος, ὃν πάντως νικῆσαι δεῖ· ἵνα καὶ ἡμῶν ὁ εἷς ἕκαστος δύνηται λέγειν· *Ἐμοὶ ὁ κόσμος ἐσταύρωται, κἀγὼ τῷ κόσμῳ.* Κόσμον δὲ νοητέον ἐνταῦθα τὰς κοσμικὰς ἐπιθυμίας, ἃς κατὰ Παῦλον τὸν μέγαν ζῶν σταυροῖ, τοῦτ' ἔστι νεκροῖ, καὶ ἀργὰς ἀποδείκνυσι, μὴ δυναμένας ἡττῆσαι αὐτὸν, καὶ τὴν πρᾶξιν ἀποβαλεῖν ἁμαρτίαν. Ἀλλὰ καὶ αὐτὸς αὐταῖς νενέκρωται, τοῦτ' ἔστιν οὐ κεκίνηται πρὸς ἐπιθυμίαν αὐτῶν. Καὶ ἔοικε τὸ μὲν, *Ἐμοὶ κόσμος ἐσταύρωται*, τὴν τῆς κατὰ πρᾶξιν ἁμαρτίας ἐμφαίνειν ἐλευθερίαν· τὸ δὲ, *Κἀγὼ τῷ κόσμῳ*, τὴν
B κατὰ διάνοιαν ἀπάθειαν παριστᾷν.

Ἐπειδὴ δέ ἐστι καὶ πάσχοντα μὴ ἀκολουθεῖν αὐτῷ ὡς ὅταν τις μὴ δι' αὐτὸν πάσχῃ· καὶ γὰρ καὶ οἱ κακοῦργοι πολλάκις πολλὰ δεινὰ πάσχουσι, καὶ τυμβωρύχοι, καὶ γόητες· ἵνα μή τις νομίσῃ ὅτι ἀρκεῖται τὰ δεινὰ, προστίθησι καὶ τὸ, *Ἀκολουθείτω μοι*, δεικνὺς ὅτι δι' αὐτὸν δεῖ ὑπομένειν τὰ πάνδεινα, καὶ ὅτι οὐ μόνον χρὴ τὴν ἐν τοῖς δεινοῖς ἀνδρείαν ἐπιδείκνυσθαι, ἀλλὰ καὶ σωφροσύνην, καὶ ἐπιείκειαν, καὶ πᾶσαν ἄλλην φιλοσοφίαν μετέρχεσθαι· τοῦτο δὲ δηλοῖ τὸ Ἀκολουθείτω μοι τὸ καὶ τῆς ἄλλης ἀρετῆς ἐπιμέλεσθαι. Ἀπαρνεῖται δὲ ἑαυτὸν ὁ τὰ παρόντα σκορπίσας, ὧν ἐστι κύριος, καὶ τοῖς σαρκικοῖς πᾶσι
C φρονήμασιν ἀποταξάμενος, εἶτα τὸν σταυρὸν ἄρας καὶ ὅλως τῶν ἐκεῖθεν γενόμενος, καὶ πρὸς τὰ τῇδε μὴ ἐπιφερόμενος ὁπωσοῦν. Τρίτον καὶ ἀκολουθιῖ τῷ Χριστῷ ὁ διὰ τὴν τοῦ ἀγαθοῦ φύσιν ταῦτα ποιῶν· καὶ μὴ διὰ δόξαν τυχὸν ἢ ἄλλην τινὰ ἀνθρωπίνην πρόφασιν. Οὗτος γὰρ ἀληθῶς ἀκολουθεῖ τῷ Χριστῷ καὶ τὴν αὐτὴν αὐτῷ πολιτείαν καὶ αὐτὸς διαπορευόμενος. Ἡ γὰρ κατ' ἴχνος πορεία ταύτην τηροῦσα τὴν αὐτὴν φρουρεῖ καὶ ὁδὸν καὶ ἀκολούθησιν, καὶ τὸν ἐπὶ τῇ ἀκολουθήσει στέφανον προξενεῖ· παραλλάττουσα δὲ καὶ εἰς τὰ δεξιὰ ἢ εἰς τὰ ἀριστερὰ παρεκκλίνουσα, εἰ καὶ κατακολουθεῖν δοκεῖ, ἀλλ' οὖν ἀληθῶς ματαιοπονεῖ. Ταῦτα εἰπὼν ὁ Σωτὴρ πρὸς τοὺς μαθητὰς, ἐπειδὴ σφοδρὰ τούτοις ἐδόκει τὰ ῥήματα, διὰ τῶν ἑξῆς παραμυθεῖται αὐτοὺς, καὶ προσ-
D τίθησι τὰ ἔπαθλα, τοὺς ἱδρῶτας καθ' ὑπερβολὴν ὑπερβαίνοντα. Ἐπάγει γάρ· *Ὃς γὰρ ἂν θέλῃ τὴν ψυχὴν αὐτοῦ σῶσαι, ἀπολέσει αὐτήν· ὃς δ' ἂν ἀπολέσῃ τὴν ἑαυτοῦ ψυχὴν ἕνεκεν ἐμοῦ καὶ τοῦ Εὐαγγελίου, οὗτος σώσει αὐτήν.* Ταῦτα τὸν κατὰ τῆς Ἐκκλησίας ἀναῤῥιπίζεσθαι μέλλοντα παρὰ τῶν διωκτῶν πόλεμον πολεμεῖ, καὶ τοὺς διωγμοὺς, οὓς ἔμελλον οἱ εἰς Χριστὸν πεπιστευκότες κατὰ πᾶσαν πόλιν καὶ χώραν ὑφίστασθαι.

Τότε γοῦν, φησὶν, εἴ τις τῆς ἑαυτοῦ ψυχῆς φείσεται, τοῦτο γὰρ σημαίνει τὸ *Σῶσαι*, ἀπολέσει αὐτὴν ἐν τῷ μέλλοντι αἰῶνι· ἀντὶ τοῦ, τιμωρίᾳ αὐτὸν παραπέμψει διηνεκεῖ. Ἀπώλεια γὰρ ψυχῆς οὐχ ἡ εἰς

A τὸ μὴ ὂν διάλυσις, ἀλλ' ἡ διηνεκὴς τιμωρία καὶ ἀκατάπαυστος. Δείκνυσι δὲ διὰ τούτων ὅτι οὐκ ἀφειδῶν αὐτῶν, ἀλλὰ σφόδρα φειδόμενος ταῦτα ἐπιτάττει. Καὶ γὰρ ὁ φειδόμενος τοῦ παιδίου αὐτοῦ διαπόλλυσιν αὐτό· ὁ δὲ μὴ φειδόμενος σώζει. Ὃ καί τις σοφὸς ἔλεγεν· *Ἐὰν δὲ παιδεύσῃς τὸν υἱόν σου ἐν ῥάβδῳ, οὐ μὴ ἀποθάνῃ· τὴν δὲ ψυχὴν αὐτοῦ ἐκ θανάτου ῥύσῃ·* καὶ πάλιν· *Ὁ παραψύχων τὸν υἱὸν αὐτοῦ*, τοῦτ' ἔστιν ἐλεῶν, *καταδήσει τραύματα αὐτοῦ*. Τοῦτο καὶ ἐπὶ στρατοπέδου γίνεται. Ἐὰν γὰρ ὁ στρατηγὸς, φειδόμενος τῶν στρατιωτῶν ἔνδον κελεύῃ μένειν διὰ παντὸς, καὶ τοὺς ἐκτὸς σὺν αὐτοῖς παραπόλλυσιν.. Ἵνα οὖν μὴ καὶ ἐφ' ἡμῶν τοῦτο συμβαίνῃ, Δεῖ, φησὶ, πρὸς τὸν διηνεκῆ θάνατον παρατετάχθαι ὑμᾶς. Διότι ὁ τῇ σχέσει τῆς προσ-B καίρου ζωῆς τῶν ὑπὲρ ἐμοῦ κινδύνων καὶ τοῦ θανάτου τὴν ἰδίαν ἀπάγων ψυχὴν, καὶ σώζειν αὐτὴν διὰ φιλοζωΐαν βουλόμενος, ἀναμφιβόλως ταύτην ἀπόλλυσιν ἀπώλειαν ἐκείνην, ἥτις τὸ ἄσβεστον πῦρ καὶ τὸν ἀκοίμητον σκώληκα, καὶ τὸ σκότος προξενεῖ τὸ ἐξώτερον. Ὥσπερ οὖν τοὐναντίον ὁ τοῖς κινδύνοις καὶ τῷ θανάτῳ ταύτην ἐκδοὺς καὶ οὕτως ἀπολέσας αὐτὴν τὴν εὐκταίαν ὄντως ἀπώλειαν. Ἀπώλειαν γὰρ ψυχῆς τὸν ὑπὲρ Χριστοῦ χωρισμὸν ταύτης ἀπὸ τοῦ σώματος, φησὶν, ἐξ ἀνάγκης σώζει αὐτὴν χειραγωγήσας ἐπὶ ζωὴν τὴν ἀμείνονα. Ὥσπερ γὰρ ἐπὶ τῶν αἰσθητῶν πολέμων ὁ παρατεταγμένος εἰς σφαγὴν, οὗτος τῶν ἄλλων εὐδοκιμώτερος, καὶ ἀνάλωτος μᾶλλον, καὶ τοῖς πολεμίοις φοβερώτερος, καίτοι γε μετὰ θάνατον οὐκ ἰσχύοντος αὐτὸν ἀναστῆσαι τοῦ C βασιλέως, ὑπὲρ οὗ τὴν ἰδίαν προῆκε ψυχήν· οὕτως καὶ ὁ ὑπὲρ Χριστοῦ τὴν ψυχὴν εἰς θάνατον προβαλλόμενος, ἔνθα καὶ ἀναστάσεως ἐλπίδες τοσαῦται, σώσει αὐτήν. Δεῖ οὖν ἡμᾶς κατευμεγεθεῖν παντὸς πειρασμοῦ τε καὶ διωγμοῦ, καὶ χωρεῖν ὁμόσε πρὸς τὸ μαρτύριον, οὐχ ὅτι τέλος τοῦ βίου ὁ ἄνθρωπος ἔλαβεν ὡς οἱ λοιποὶ, ἀλλ' ὅτι τέλειον ἔργον ἀγάπης πρὸς Θεὸν ἐνεδείξατο, εἰδὼς ὅτι οἱ τὰ αὐτὰ ζηλοῦν ἐθέλοντες κοινωνοὶ καὶ μέτοχοι καὶ τῆς δόξης ἔσονται. Ὁ γὰρ τῶν τοῦ θανάτου δεσμῶν καταφρονητὴς, οὗτος οὐκ ἀπόλλυσι τὴν ἑαυτοῦ ψυχὴν, ἀλλὰ μᾶλλον σώζει αὐτήν· ὁ δέ γε σώζειν ταύτην ἐκτὸς αὐτῇ προξενεῖ τὴν ἀΐδιον.

Εἰπὼν δὲ, Ὃς ἂν ἀπολέσῃ τὴν ἑαυτοῦ ψυχὴν, D ἐπειδὴ διαφόρως καὶ πολυτρόπως πολλοὶ πολλάκις τὴν ψυχὴν ἀπολλύασιν, ἢ λῃστεύοντες, ἢ φονεύοντες, ἢ τυμβωρυχοῦντες, ἢ ἄλλο τι τῶν ἀθεμίτων ἐργαζόμενοι· διὰ τοῦτο προσέθηκε τὸ, Ἕνεκεν ἐμοῦ καὶ τοῦ Εὐαγγελίου. Ὁ γὰρ μὴ διὰ τὸν Χριστὸν καὶ τὸ Εὐαγγέλιον ἀπολλὺς τὴν ἰδίαν ψυχὴν οὐ σώζει αὐτήν. Εἰ οὖν τὸ σώζεσθαι τὴν ψυχὴν μακάριον ἀναφερόμενον ἐπὶ τὴν ἐν Θεῷ σωτηρίαν, ὀφείλει τις εἶναι καὶ ἀπώλεια ψυχῆς ἀγαθὴ, καὶ ἕνεκεν Χριστοῦ. Δοκεῖ οὖν ἐμοὶ ἀνάλογον τὸ ἀρνεῖσθαι ἑαυτὸν κατὰ τὰ ἀποδιδόμενα, καὶ ἀπολλύναι δεῖν ἕκαστον τὴν ἑαυτοῦ ψυχήν. Ἀπολλύτω τις τὴν ἑαυτοῦ ἁμαρτάνουσαν ψυχὴν, ἵνα, ἀπολέσας τὴν ἁμαρτάνουσαν, ἀναλάβῃ τὴν ἐν τῷ κατορθοῦν σωζομένην. Καὶ ἄλλως δὲ εἴη ἂν ὄντως μακάριος ὁ τοῖς οὖσιν ἅπασιν

A lutio in nihilum, sed perpetuum et nunquam finiendum supplicium. Quibus verbis ostendit, se non severitatem, sed magnam potius lenitatem ipsis exhibere, dum illa præcipit. Etenim qui parcit filio suo, perdit eum; qui non parcit, servat. Quod et sapiens quidam dixit: *Si corripueris filium tuum in virga, non morietur, sed animam ejus a morte liberabis.* Et rursus: *Qui blanditur filio suo*, hoc est, miseretur, *obligabit vulnera ejus*. Hoc et in exercitu contingit. Si namque dux parcat militibus, eosque, continenter manere intra castra jubeat, eos quoque qui extra sunt una cum illis perdit. Ne ergo et nobis id eveniat, Oportet, inquit, ad continuam mortem vos esse paratos. Qui enim amore B temporalis vitæ animam suam a periculis mea causa perferendis, et a morte subducit, ac servare contendit, eam haud dubie perdit illa perditione, quæ est ignis inexstinguibilis et vermis non dormiens, tenebrasque meretur exteriores. Quemadmodum contra qui eam periculis et morti exponit, atque ita perdit, optabili profecto perditione (perditionem enim animæ vocat separationem ejus a corpore Christi gratia factam) necessario servat eam, atque ad vitam perducit meliorem. Ut enim in sensilibus externisque bellis ille, qui ad necem paratus est, et magis celebratur, et minus lædi potest, et majorem hostibus terrorem incutit, quanquam cum rex suus, pro quo mortem oppetiit, postea nequeat resuscitare: ita et is, qui Christi C causa animam morti objicit, ex alia vero parte etiam resurrectionis eam spes servabit. Oportet igitur nos superiores evadere omni tentatione, et prope ad martyrium accedere, non vitæ finem sortiamur, quemadmodum cæteri, sed ut perfectum officium charitatis erga Deum præstemus, cum sciamus, eos qui martyrum gesta æmulati fuerint, socios ac participes fore et gloriæ. Etenim contemptor vinculorum mortis non perdit animam suam, sed potius servat eam: at qui eamdem citra pericula mortemque vult servare, æternam ei perditionem parit.

κινδύνων καὶ τοῦ θανάτου βουλόμενος ἀπώλεια[ν]

Postquam vero dixisset, Qui perdiderit animam D suam; quia diversis multisque modis multi sæpe animam perdunt, aut latrocinando, aut homicidiis perpetrandis, aut mortuorum sepulcris effodiendis, aut alio quopiam nefario facinore designando, ideo adjecit: Propter me, et Evangelium. Nam qui non propter Christum et Evangelium perdit animam suam, non servat eam. Si ergo servari animam beatum est, modo ad salutem in Deo referatur, oportet aliquam animæ perditionem esse bonam, et propter Christum. Videntur igitur inter se conferri posse hæc duo: Negare seipsum ad prædictum modum, et, Oportere unumquemque perdere animam suam. Perdat aliquis animam suam peccantem, ut hac perdita, recipiat illam alteram recte factis servandam. Aliter quoque revera beatus fuerit, qu[i]

rebus omnibus laudabiliter moritur; sensibilibus, deponendo sensuum usum et fructum; intelligibilibus, sensuum motione reprimenda. Laudabilis enim mors animi est interior ab omnibus rebus abalienatio, qua transacta divinam gratiæ vitam mens suscipere solet, et pro rebus auctorem rerum. Postquam vero dixisset Dominus, eum, qui velit animam salvam facere, perditurum esse illam; qui autem perdiderit, servaturum, ibique salutem et perditionem, et hic salutem ac perditionem posuisset: ne quis existimaret, æqualem esse perditionem hanc et illam ac salutem; sed sapienter disceret, tantum inter hanc et illam salutem interesse, quantum inter perditionem et salutem, idcirco subjicit:

Quid enim proderit homini, si totum mundum lucretur, et animæ[10] *suæ detrimentum patiatur? aut quam dabit homo commutationem pro anima sua?* Vidisti quemadmodum temporalis animæ salus perditione deterior sit, quippe incurabilis, et quæ nihil quo redimatur reliquum faciat. Cum enim quispiam, ad præsentes vitæ delicias intentus, recusat pati, splendideque vivere studet, etsi divitias habeat, etsi copiam pecuniarum, quid inde utilitatis ad eum redit, anima perdita? *Præterit enim figura mundi hujus*[11], et umbrarum instar reclinatur, et divitum opes avolant. Non enim proderunt thesauri iniquis: justitia autem liberat a morte. Totus mundus vanis ejusmodi hominibus plenissimus est (ut talem eis mentem injicere necesse non sit), qui tentationibus quodammodo inebrientur, et inutilibus diffluant voluptatibus. Unde iis, qui recte vivere instituunt, superfluæ sunt illecebræ carnis, et sapere ea quæ in mundo sunt efficit, ut a rerum utilium ac necessariarum ipsa velut janua aberrent: si quidem verum est, sapientiam carnis inimicam esse Deo, et eum, qui sapit quæ mundi sunt, inimicum Dei constitui.

Superfluum ergo revera est sapere quæ in mundo sunt. Ea propter dicit: Quid enim proderit homini, si mundum universum lucretur, et animæ suæ detrimentum patiatur? Ne enim mihi, inquit, dixeris, eum salvam fecisse animam tot tantisque evitatis periculis. Si namque una cum anima sua orbem quoque terrarum quis lucretur universum, quid emolumenti inde capiet, anima perdita, cum qua ne universus quidem mundus comparandus est. Neque enim pecunia licet salutem commutare. Nam si id liceret, qui lucratus erat mundum, at animam perdiderat, dedisset tum cum flammis cruciaretur et liberatus fuisset. Sed non licet hoc, non licet. Ut enim servis in deliciis luxuque viventibus, si dominus in extremis interea versetur malis, nihil lucri ex eo percipit, quod dominus sit: ita etiam si venter delicate vivat et opipare, sed anima futuram exspectet perditionem, nihil ei prodest, ac maxime cum non possis ullam pro ea commutationem dare.

[10] Eccli. II, 22. [11] I Cor. VII, 31.

A ἐπαινετῶς ἀποθανών· τοῖς μὲν αἰσθητοῖς τῇ ἀποθέσει τῆς κατ' αἴσθησιν ἐνεργείας, τοῖς δὲ νοητοῖς τῇ τῆς κατ' αἴσθησιν ἀποσπάσει κινήσεως. Νοῦ γὰρ θάνατος ἐπαινούμενος ἡ πρὸς πάντα τὰ ὄντα γνωμικὴ ἀπογένεσις· μεθ' ἣν τὴν θείαν ἐν χάριτι ζωὴν ὑποδέχεσθαι πέφυκε, ἀντὶ τῶν ὄντων τὸ αἴτιον τῶν ὄντων ἐννοήτως ἀπολαβών. Ἐπειδὴ δὲ εἶπεν ὁ Κύριος ὅτι ὁ θέλων σώζειν τὴν ψυχὴν ἀπολέσει αὐτήν· ὃς δ' ἂν ἀπολέσῃ, σώσει· κἀκεῖ σωτηρίαν καὶ ἀπώλειαν, καὶ ἐνταῦθα σωτηρίαν καὶ ἀπώλειαν τέθεικεν· ἵνα μὴ νομίσῃ τις ἴσην εἶναι τὴν ἀπώλειαν ταύτην κἀκείνην, καὶ τὴν σωτηρίαν, ἀλλὰ μάθῃ σαφῶς ὅτι τοσοῦτον ἐκείνης τῆς σωτηρίας καὶ ταύτης τὸ μέσον, ὅσον ἀπωλείας καὶ σωτηρίας· διὰ τοῦτο ἐπάγει·

B *Τί γὰρ ὠφελήσει ἄνθρωπον, ἐὰν τὸν κόσμον ὅλον κερδήσῃ, καὶ τὴν ψυχὴν αὐτοῦ ζημιωθῇ; ἢ τί δώσει ἄνθρωπος ἀντάλλαγμα τῆς ψυχῆς αὐτοῦ;* Εἶδες ὡς ἡ περὶ τὸ ἔνδον τῆς ψυχῆς σωτηρία ἀπώλεια χείρων ἐστὶν ἅτε δὴ καὶ ἀνίατός ἐστι τῷ μηδὲν εἶναι λοιπὸν τὸ ταύτην ἐξωνούμενον. Ὅταν γάρ τις, εἰς τὸ παραυτίκα ἡδὺ τοῦ βίου ἀποβλέπων, παραιτήσηται τὸ μέν τι παθεῖν, ἔχοιτο δὲ τὸ διαβιῶναι λαμπρῶς· κἂν πλοῦτον ἔχῃ, κἂν περιουσίαν χρημάτων, τί τὸ ὄφελος ἐντεῦθεν αὐτῷ τὴν ψυχὴν ἀπολέσαντι; *Παράγεται γὰρ τὸ σχῆμα τοῦ κόσμου τούτου*· καὶ ἐν ἴσῳ σκιαῖς τὰ τερπνὰ μετακλίνεται, καὶ τῶν ἐχόντων ὁ πλοῦτος ἀφίπταται. Οὐ γὰρ ὠφελήσουσι θησαυροὶ ἀνόμους· δικαιοσύνη δὲ ῥύεται ἐκ θανάτου. Περιττότατος ὅλος ὁ κόσμος. Διότι
C δρᾷν τοὺς ταῦτα φρονεῖν ἑλομένους τῶν ἀναγκαίων οὐδέν· εἰκαίοις ὥσπερ καταμεθύειν πειρασμοῖς· καὶ διαῤῥιπτεῖσθαι τρόπον τινὰ πρὸς ἀχρείους ἡδονάς· ὅθεν τοῖς ἐθέλουσιν ὀρθῶς περιττὰ τὰ τῆς σαρκὸς, καὶ τὸ φρονεῖν τὰ ἐν κόσμῳ, τὴν τοῦ χρησίμου, καὶ ἀναγκαίου διημάρτηκε θύραν· εἴπερ ἐστὶν ἀληθὲς ὅτι φρόνημα τῆς σαρκὸς ἔχθρα εἰς Θεόν· καὶ ὁ φρονῶν τὰ τοῦ κόσμου ἐχθρὸς τοῦ Θεοῦ καθίσταται.

Περιττότης οὖν ἀληθῶς τὸ φρονεῖν τὰ ἐν τῷ κόσμῳ. Διὰ τοῦτο λέγει· Τί γὰρ ὠφελήσει ἄνθρωπον, ἐὰν τὸν κόσμον ὅλον κερδήσῃ, καὶ τὴν ψυχὴν αὐτοῦ ζημιωθῇ; Μὴ γάρ μοι, φησὶ, λέγε, ὅτι τὴν ψυχὴν ἔσωσε τοσούτους κινδύνους διαφυγών. Εἰ γὰρ μετὰ τῆς ψυχῆς αὐτοῦ καὶ τὴν οἰκουμένην κερδήσει τις
D ἅπασαν, τί τὸ πλέον αὐτῷ ἐντεῦθεν τῆς ψυχῆς ἀπολλυμένης, ἧς οὐδ' ὁ κόσμος ἅπας ἐστὶν ἰσοστάσιος; μὴ γὰρ χρημάτων ἐστὶ τὴν σωτηρίαν ἀλλάξασθαι. Ὡς εἴτε τοῦτο ἦν ὁ κερδάνας τὸν κόσμον, τὴν δὲ ψυχὴν ἀπολέσας, ἔδωκεν ἂν χρήματα τότε ἐν τῇ φλογὶ τηγανιζόμενος καὶ ἠθωώθη. Ἀλλ' οὐκ ἔστι τοῦτο, οὐκ ἔστιν. Ὥσπερ γὰρ εἰ, τῶν οἰκετῶν τρυφώντων, σπαταλώντων, ὁ δεσπότης ἐν κακοῖς τοῖς ἐσχάτοις ᾖ, οὐδὲν ὅλως κερδαίνει ἐκ τοῦ δεσπότου εἶναι· οὕτως εἰ καὶ τῆς γαστρὸς τρυφώσης καὶ πλουτούσης, ἡ ψυχὴ τὴν μέλλουσαν ἀπώλειαν αναμένῃ, οὐδεμία ταύτῃ ὠφέλεια· καὶ μάλιστα ὅτι οὐκ ἔστι τι δοῦναι ταύτης ἀντάλλαγμα. Μὴ γὰρ ἑτέραν

ἔχεις ψυχὴν δοῦναι. Χρήματα μὲν γὰρ ἢ οἰκίαν, ἢ A ἀνδράποδα, ἢ ὁτιοῦν ἕτερον ἀπολέσας τις, δύναται ἀντ' ἐκείνων δοῦναι ἕτερα. Οὐδὲ γὰρ ἐὰν βασιλεὺς τῆς οἰκουμένης ᾖ τις, καὶ πάντων τῶν ἐπὶ γῆς χρημάτων κυριεύῃ, δυνήσεται μίαν ἀγοράσαι ψυχήν, κἂν πάντα τὰ τῆς οἰκουμένης καταβάλληται· οὔτε μὴν ἡ ἐν τῷ κόσμῳ πᾶσα τρυφὴ καὶ λαμπροφορία, μικράν τινα παραψυχὴν τῇ ψυχῇ δυνήσεται ἀπεργάσασθαι, ὅταν αἰωνίως κολάζηται.

Ὅρα δὲ πῶς οὐκ εἶπεν· Ἢ τί δίδωσιν ἄνθρωπος ἀντάλλαγμα τῆς ψυχῆς αὐτοῦ; ἀλλά, *Τί δώσει;* Τότε μὲν γὰρ οὐκ ἔχει τι δώσειν, νῦν δὲ δίδωσι μετάνοιαν, ἐξαγόρευσιν, στεναγμούς, δάκρυα, τῆξιν σώματος, ἐπιπονωτέραν διαγωγήν. Τοῦτο εἰδὼς καὶ ὁ δόλιος ἡμῶν ἐχθρός, ἀείποτε σαίνει ταῖς τοῦ βίου B ἡδύτησι, καὶ ἀποκλέπτει ταῖς κατὰ μικρὸν ὑπερθέσεσιν, Ἐμοί, λέγων, δὸς τὴν σήμερον, Θεῷ τὴν αὔριον· ἐμοὶ τὸ παρόν, Θεῷ τὸ μέλλον· ἵν' οὕτως βραδύνοντας πρὸς μετάνοιαν καὶ διόρθωσιν ἐπανελθὼν ἀφαρπάσῃ ὁ θάνατος, μηδενὸς λυτρουμένου μηδὲ σώζοντος. Ἄνθρωπος μὲν οὖν οὐκ ἔχει τι δοῦναι ἀντάλλαγμα τῆς ψυχῆς αὐτοῦ· ὁ δὲ Θεὸς τῆς ἡμῶν σωτηρίας ἕνεκεν δέδωκεν ἀντάλλαγμα τὸ τίμιον αἷμα τοῦ Υἱοῦ αὐτοῦ. Διὸ παρακαλῶ, πάντα τἄλλα ἀφέντες, εἰς τὴν ψυχὴν ἅπασαν τὴν σπουδὴν ἀναλίσκωμεν. Τῶν γὰρ ἐν ἡμῖν κυριώτερον ἡ ψυχή. Καὶ ἐντεῦθεν οὖν ἐπιστομίσωμεν τοὺς ἀπὸ Ὠριγένους λέγοντας ὅτι ἀποκατάστασις ἔσται τῶν ψυχῶν μετὰ τὸ κολασθῆναι κατὰ ἀναλογίαν τῶν ἁμαρτιῶν. Ἀκουσάτωσαν γὰρ ὅτι οὐκ ἔστιν ἐκεῖ δοῦναι ἀντάλλαγμα C τῆς ψυχῆς. Οὐκοῦν οὐδὲ κολασθῆναί ἐστι τοσοῦτον, ὅσον ἀντισωθῆναι τοῖς ἁμαρτάνουσι.

Βουλόμενος δὲ ὁ Κύριος προθυμοτέρους ἡμᾶς εἰς τοὺς ὑπὲρ αὐτοῦ κινδύνους ἀπεργάσασθαι, ἐναργῶς τίθησι τὸν ἕνεκα τούτων μισθὸν δι' ὧν ἐπιφέρει· *Ὃς γὰρ ἐπαισχυνθῇ με καὶ τοὺς ἐμοὺς λόγους ἐν τῇ γενεᾷ ταύτῃ τῇ μοιχαλίδι καὶ ἁμαρτωλῷ· καὶ ὁ Υἱὸς τοῦ ἀνθρώπου ἐπαισχυνθήσεται αὐτόν, ὅταν ἔλθῃ ἐν τῇ δόξῃ τοῦ Πατρὸς αὐτοῦ μετὰ τῶν ἀγγέλων τῶν ἁγίων.* Διαλαλήσας τὰ εἰρημένα περὶ τοῦ δεῖν πάντας μιμητὰς αὐτοῦ γενέσθαι, καὶ μὴ φεύγειν τὸν θάνατον· ἀφειδεῖν δὲ καὶ D τῆς ἑαυτῶν ψυχῆς τε καὶ ζωῆς ἕνεκεν τῆς εἰς αὐτὸν ἐλπίδος, ἐπισυνάπτει εὐκαίρως τὰ περὶ τῆς δευτέρας αὐτοῦ θεοφανείας παραδιδοὺς μυστήρια. Τοῖς γὰρ ἐπαισχυνομένοις με, φησί, καὶ τοὺς ἐμοὺς λόγους ἐν τῇ παρούσῃ ζωῇ. Καὶ ἀνεπαισχύντως ἔμπροσθεν τῶν ἀνθρώπων ὁμολογοῦσί με ἕψεται πάντως τὸ τῶν ἴσων, τυχεῖν παρ' ἐμοῦ, μᾶλλον δὲ καὶ κατὰ πολὺ μειζόνων. Ἐπαισχυνθήσομαι κἀγὼ αὐτούς· τουτέστιν ἐντραπήσομαι, ὅταν ἔλθω ἐν τῇ δόξῃ τοῦ Πατρός μου. Τί δ' ἂν γένοιτο τούτου εἰς εὐθυμίαν ἰσοστάσιον; Εἰ γὰρ ἐπαισχύνεταί τινας ὁ κριτής ὡς ὀφείλων αὐτοῖς τὸν τῆς εὐπειθείας μισθόν, καὶ τῆς εἰς αὐτὸν ἀγάπης τὰ γέρα, καὶ τὸν τῆς εὐνοίας στέφανον· πῶς οὐκ ἔστιν ἀναμφιβόλως εἰπεῖν ὅτι

[18] Marc. VIII, 38. [19] Matth. XXV, 34.

Neque enim alteram habes, quam des, animam. Pecuniis enim, aut ædibus, aut mancipiis, aut alia quacunque re perdita, potest quis alia illorum loco dare. Neque enim, etsi quis rex orbis terrarum sit, omniumque ejus pecuniarum dominus, poterit unam redimere animam, licet omnes orbis pecunias pretii loco offerat: neque omnis mundi luxus et splendor exiguum aliquod solatium animæ poterit adhibere, cum æternum torquebitur.

Sed adverte, quemadmodum non dixerit: Aut quam dat homo commutationem pro anima sua? sed, *Quam dabit?* Tum enim non habebit, quod det: nunc vero dat pœnitentiam, confessionem, gemitus, lacrymas, macerationem corporis, severiorem vivendi rationem. Cujus rei non nescius, dolosus hostis noster semper mulcet nos vitæ suæ suavitatibus, tempusque paulatim procrastinando suffuratur: Mihi, inquit, diem da hodiernum, Deo crastinum; mihi tempus præsens, Deo futurum; ut ita tardantes ad pœnitentiam et emendationem, superveniens abripiat mors, quando non est qui redimat, neque qui salvum faciat. Homo igitur non potest aliquam dare commutationem pro anima sua: Deus vero pro nostra salute dedit commutationem, pretiosum sanguinem Filii sui. Quare hortor, ut, omnibus cæteris missis, in animam omne studium conferamus. Nihil enim in nobis præstantius anima. Ergo etiam ex hoc loco obturemus os, et silentium imponamus Origenis asseclis asserentibus, animas in vitam ac pristinum statum restitutum iri post supplicia proportione peccatorum exsoluta. Audiant enim, non posse ibi commutationem pro anima dari. Ergo ne cruciari quidem tantum possunt, quantum merentur peccantes.

Ut autem nos promptiores ad pericula sui causa adeunda redderet, perspicue apponit mercedem, qua compensabuntur: idcirco infert: *Qui enim me erubuerit, et sermones meos in generatione ista adultera et peccatrice; et Filius hominis erubescet eum, cum venerit in gloria Patris sui cum angelis sanctis* [18]. Absoluto sermone, quo docuit oportere nos imitatores sui esse, nec mortem fugere, nec parcere vel animæ nostræ, vel vitæ, propter spem in eo sitam, opportune conjungit mysteria de secundo adventu suo. Qui enim me, inquit, erubuerint, et sermones meos in præsenti vita, et qui sine rubore coram hominibus me confessi fuerint, iis omnino par pari referam, imo vero longe etiam plus. Erubescam et ego eos, hoc est, verecundabor, cum venero in gloria Patris mei. Quid autem huic esse possit solatii? Cum enim erubescit quospiam judex, tanquam quibus debeat obedientiæ mercedem, amorisque erga se præmia, et benevolentiæ coronam: nonne haud dubie dici potest, omnino illos in perpetuo honore futuros et gloria? Laudabuntur enim tales quando Christus dicet: *Venite, benedicti Patris mei, possidete paratum vobis regnum a constitutione mundi* [19].

πάντη τε καὶ πάντως ἐν ἀτελευτήτοις ἔσονται τιμῆς τε καὶ δόξαις; Ἐπαινεθήσονται γὰρ οἱ τοιοῦτοι, τοῦ Χριστοῦ λέγοντος· *Δεῦτε οἱ εὐλογημένοι τοῦ Πατρός μου, κληρονομήσατε τὴν ἡτοιμασμένην ὑμῖν βασιλείαν ἀπὸ καταβολῆς κόσμου.*

A Adulteram vero illius temporis generationem appellavit, tanquam quæ reliquerit verum sponsum Christum, et aliis se substraverit, et impietatis susceperit semina. Eadem de causa peccatricem quoque illam vocavit. Vel potius Hebræorum generationem adulteram vocat et peccatricem. Quare etiam addit demonstrativum, *Hanc*, utpote quæ impiam se præbuerit adversus Deum, honoremque ipsi debitum, tribuerit idolo Beelphegor, adoraveritque Astarten et Chamos, quod est Sidoniorum abominatio. Nec vero contentus fide mentis, sed oris quoque confessionem exigens, omnesque ad loquendi libertatem, charitatem, et affectum majorem præparatus, postquam dixisset : *Qui erubuerit me, et sermones meos*, adjecit, *In generatione hac adultera et peccatrice* ; ut videlicet sine verecundia ipsum coram omnibus confiterentur. B Quoniam enim, inquit, duplex est homo, duplex sit et sanctificatio : anima sanctificetur per fidem, os per confessionem. Nam qui hoc didicit, non modo docebit libere, sed omnia etiam alacriter feret, cordeque et ore confitebitur Christum. Quidam ergo in bonam partem interpretati sunt illud *Erubescere*, quemadmodum ante dixi : alii in contrariam ; proinde sic illa verba explicarunt : Qui erubescit Christum, dedecori sibi ducens fidem ejus, ac dicens : Qui credam crucifixo ? quique erubescit sermones ejus, cavillans simplicem Evangelii stylum et humile dicendi genus : hunc erubescit etiam Dominus in secundo adventu suo servum suum C nominare. Ut enim si quis paterfamilias habeat servum malum erubescit eum appellare servum suum : sic et ego, inquit, erubescam illum appellare servum meum, qui me negat. Qui igitur meum dominium negant, quosque meorum pudet sermonum, dignas impietatis pœnas pendent, cum audient in secundo et terribili adventu : *Nescio vos* [14].

Incutit eis quoque terrorem, quod dicit, se descendisse de cœlo non in vili abjectaque humilitate nostra, ut primum ; sed in gloria Patris, stipatum angelis. Ac nota, quemadmodum dixerit, *In gloria*, D in quali est et Pater, ne discrimen aliquod susp[i]ceris, sed ut indifferentiam quam accuratissime indicaret : In eadem illa veniet, inquit : ut unam eamdemque intelligas esse gloriam Patris et Filii. Etenim tanquam Dei Filius, judicaturus est omnia. Ideo namque dixit : *Cum venerit in gloria Patris sui, cum angelis sanctis* [15]. Filium porro hominis se appellat propter summam conjunctionem deitatis et humanitatis. Cum venerit in gloria Patris sui cum angelis sanctis, magnum et admi

Μοιχαλίδα δὲ τὴν τῶν τότε ἀνθρώπων ὠνόμασε γενεὰν, ὡς καταλείψασαν τὸν ἀληθινὸν νυμφίον Χριστὸν, καὶ ἑτέροις ἑαυτὴν ὑποστρώσασαν, καὶ τὰ τῆς ἀσεβείας ὑποδεξαμένην σπέρματα. Διὰ δὲ τὴν αὐτὴν αἰτίαν καὶ ἁμαρτωλὸν ταύτην ἐκάλεσεν. Ἢ μᾶλλον τὴν τῶν Ἑβραίων γενεὰν μοιχαλίδα καλεῖ καὶ ἁμαρτωλόν. Διὸ καὶ δεικτικῶς λέγει, Ταύτην, ὡς ἀσεβήσασαν πρὸς Θεὸν, καὶ τὴν αὐτῷ προσήκουσαν τιμὴν τῷ Βεελφεγὼρ ἀπονείμασαν, καὶ προσκυνήσασαν τῇ Ἀστάρτῃ καὶ τῷ Χαμὼς, ὅ ἐστι Σιδωνίων βδέλυγμα. Οὐκ ἀρκούμενος δὲ τῇ κατὰ διάνοιαν πίστει, ἀλλὰ καὶ τὴν διὰ στόματος ὁμολογίαν ἀπαιτῶν, καὶ εἰς παῤῥησίαν ἐπαλείφων ἅπαντας, καὶ ἀγάπην πλείονα καὶ διάθεσιν, συνῆψε τῷ *Ὃς ἂν ἐπαισχυνθῇ με, καὶ τοὺς ἐμοὺς λόγους*, τὸ, *ἐν τῇ γενεᾷ ταύτῃ τῇ μοιχαλίδι καὶ ἁμαρτωλῷ*, ἀνεπαισχύντως ὁμολογεῖν αὐτὸν ἐνώπιον πάντων διὰ τούτων ἀναπείθων. Ἐπειδὴ γὰρ, φησὶ, διπλοῦς ὁ ἄνθρωπος, διπλοῦς γενέσθω καὶ ὁ ἁγιασμὸς, ἁγιαζομένης μὲν τῆς ψυχῆς διὰ τῆς πίστεως, ἁγιαζομένου δὲ καὶ τοῦ στόματος διὰ τῆς ὁμολογίας. Ὁ γὰρ τοῦτο μαθὼν οὐ μόνον διδάξει μετὰ παῤῥησίας, ἀλλὰ καὶ πάντα προθύμως πείσεται καρδίᾳ τε καὶ στόματι ὁμολογῶν τὸν Χριστόν. Τινὲς μὲν οὖν ἐπ' ἀγαθῷ ἐξελάβοντο τὸ ἐπαισχύνεσθαι, ὡς προείρηται· ἕτεροι δὲ ἐπὶ ἐναντίου· οἳ καὶ οὕτως ἐξηγήσαντο τὰ ῥητά· ὅτι Ὅστις ἐπαισχύνεται τὸν Χριστὸν, αἰσχύνην ἡγούμενος τὸ πιστεῦσαι αὐτῷ, καὶ λέγων, Πῶς τῷ ἐσταυρωμένῳ πιστεύσω; ἐπαισχύνεται δὲ τοὺς αὐτοῦ λόγους διασύρων τὴν τοῦ Εὐαγγελίου ἰδιωτείαν· τοῦτον ἐπαισχύνεται καὶ ὁ Κύριος ἐν τῇ δευτέρᾳ αὐτοῦ παρουσίᾳ δοῦλον οἰκεῖον κατονομάσαι. Ὥσπερ γὰρ ἐάν τις οἰκοδεσπότης ἔχῃ δοῦλον πονηρὸν, αἰσχύνεται ὀνομάσαι τοῦτον δοῦλον οἰκεῖον· οὕτως καὶ ἐγὼ, φησὶν, αἰσχυνθήσομαι ὀνομάσαι τοῦτον δοῦλον ἐμὸν τὸν ἀρνούμενόν με. Οἱ οὖν τὴν ἐμὴν δεσποτείαν ἀρνούμενοι, καὶ ἐπὶ τοῖς ἐμοῖς λόγοις ἐγκαλυπτόμενοι ἀξίαν τῆς ἀσεβείας τὴν κόλασιν ὑποστήσονται ἀκούοντες ἐν τῇ δευτέρᾳ παρουσίᾳ καὶ φοβερᾷ τὸ, *Οὐκ οἶδα ὑμᾶς.*

Ἐντίθησι δὲ καὶ φόβον αὐτοῖς λέγων ἐξεληλυθέναι ἐξ οὐρανοῦ οὐκ ἐν μικροπρεπεῖ τῇ πρώτῃ ταπεινώσει τῇ καθ' ἡμᾶς, ἀλλ' ἐν δόξῃ τῇ τοῦ Πατρὸς δορυφορούντων ἀγγέλων. Καὶ σκόπει πῶς οὐκ εἶπεν· *Ἐν δόξῃ* οἵᾳ καὶ ὁ Πατήρ· ἵνα μὴ παραλλαγήν τινα ὑποτοπάσῃς, ἀλλὰ τὸ ἀπηκριβωμένον καὶ ἀπαράλλακτον δεικνὺς, Ἐν αὐτῇ ἐκείνῃ ἥξει, φησίν· ὡς μίαν καὶ τὴν αὐτὴν νοεῖν δόξαν Πατρὸς καὶ Υἱοῦ. Ὡς γὰρ Θεοῦ Υἱὸς μέλλει κρῖναι τὰ σύμπαντα. Διὰ γὰρ τοῦτο ἔφη· *Ὅταν ἔλθῃ ἐν τῇ δόξῃ τοῦ Πατρὸς αὐτοῦ, μετὰ τῶν ἀγγέλων τῶν ἁγίων.* Υἱὸν δὲ ἀνθρώπου αὐτὸν ὀνομάζει διὰ τὴν ἄκραν ἕνωσιν τῆς θεότητος καὶ τῆς ἀνθρωπότητος. Ὅταν ἔλθῃ ἐν τῇ δόξῃ τοῦ Πατρὸς αὐτοῦ μετὰ τῶν ἀγγέλων τῶν

[14] Luc. XIII, 25. [15] Marc. VIII, 38.

ἁγίων· μέγα καὶ θαυμαστὸν ἐπαγγέλλεται. Ἐν δόξῃ Θεότητος Υἱὸς ἀνθρώπου· ἐν ὑπερτάταις ὑπεροχαῖς ὁ ἐκ γυναικὸς κατὰ σάρκα. Ἰδίους ἔχει τοὺς ἀγγέλους ὁ ἐν ὁμοιώσει τῇ καθ' ἡμᾶς γεγονώς. Εἰπὼν δὲ *Μετὰ τῶν ἀγγέλων*, προσέθηκε, *τῶν ἁγίων*, πρὸς ἀντιδιαστολὴν τῶν ἐναγῶν δαιμόνων. Λέγονται μὲν καὶ οὗτοι ἄγγελοι, ὡς πολλάκις τινῶν μηνυταὶ τοῖς ἀνθρώποις γενόμενοι· ἀλλ' οὐ πάντως ἅγιοι, ἐναγεῖς δὲ καὶ ἀκάθαρτοι, καὶ παμβέβηλοι καὶ ὅτι ταῦτα ἀναμφιβόλως ἔσται, καὶ ὁ Υἱὸς τοῦ ἀνθρώπου ἥξει ἐν τῇ δόξῃ τοῦ Πατρὸς αὐτοῦ μετὰ τῶν ἀγγέλων τῶν ἁγίων· καὶ ὅτι τοὺς μὲν αὐτὸν ὁμολογήσαντας καὶ αὐτὸς ὁμολογήσει φίλους καὶ ἀριστεῖς, καὶ γενναίους στρατιώτας ἀποκαλέσας· τοὺς δὲ εἰρημένους ἀρνήσεται· οὐ μόνον οὐ διὰ λόγων δείκνυσι μακραῖς ἐλπίσιν ἀναπτερῶν τοὺς μαθητάς, ἀλλὰ καὶ ἐντεῦθεν ἔτι τῆς παρούσης ζωῆς ἐπειλημμένους πρὸς μείζονα πληροφορίαν αὐτοψεὶ καθυποδεῖξαι ὑπισχνεῖται.

Ἐπιφέρει γάρ· *Ἀμὴν γὰρ λέγω ὑμῖν, ὅτι εἰσί τινες τῶν ὧδε ἑστηκότων, οἵτινες οὐ μὴ γεύσονται θανάτου, ἕως ἂν ἴδωσι τὴν βασιλείαν τοῦ Θεοῦ ἐληλυθυῖαν ἐν δυνάμει.* Εἰπόντος τοῦ Χριστοῦ τὸν θέλοντα αὐτῷ καλῶς ἀκολουθεῖν καὶ μὴ παρεκκλίνειν τῆς εὐθείας ὁδοῦ· καὶ τοῖς μὲν αὐτὸν ἀνεπαισχύντως Θεὸν καθομολογοῦσι τὴν ἀκήρατον βασιλείαν ἐπαγγελλομένου, τοὺς δέ γε ἀρνουμένους καὶ αὐτὸν ἀπαρνεῖσθαι· ἐπεὶ τὰ μὲν ἀνιαρὰ ἐν τῷ παρόντι βίῳ καὶ ἐν χερσὶν ἦν, τὰ δὲ ἀγαθὰ ἐν ἐλπίσι καὶ προσδοκίαις, οἷον τὸ σώζεσθαι τὴν ψυχὴν τοῦ ἀπολλύντος αὐτήν· τὸ ἔρχεσθαι αὐτὸν ἐν τῇ δόξῃ τοῦ Πατρὸς, τὸ ἀποδιδόναι τὰ ἔπαθλα καὶ διὰ τοῦτο εἰκὸς ἦν τοὺς μαθητὰς, οὔπω τὴν ἐξ ὕψους ἐσχηκότας δύναμιν, τάχα που καὶ ἀνθρωπίναις περιπεσεῖν ἀσθενείαις, καί τι τοιοῦτον καθ' ἑαυτοὺς ἐννενοηκότας εἰπεῖν. Πῶς ἀρνήσεταί τις ἑαυτόν; ἢ πῶς ἀπολέσας τὴν ἑαυτοῦ ψυχὴν σώσει αὐτήν; Τί δὲ τοῖς τοῦτο παθοῦσι τὸ ἰσοστάσιον ἔσται γέρας; Ἵνα τοίνυν τῶν τοιούτων αὐτοὺς ἀποστήσῃ λογισμῶν, καὶ οἷον μεταχαλκεύσῃ πρὸς εὐανδρίαν, ὑπισχνεῖται καὶ τὴν ὄψιν αὐτῶν πληροφορῆσαι, καὶ δεῖξαι τί ποτέ ἐστιν ἡ δόξα ἐκείνη, μεθ' ἧς μέλλει παραγίνεσθαι· ὡς εὖ χωροῦν ἦν αὐτοῖς καὶ κατὰ τὸν παρόντα βίον, ἵνα μήτε ἐπὶ τῷ ἰδίῳ θανάτῳ μήτε ἐπὶ τῷ τοῦ Δεσπότου λοιπὸν δυσχεραίνωσι· διό καί φησιν· *Ἀμὴν λέγω ὑμῖν ὅτι εἰσί τινες τῶν ὧδε ἑστηκότων, οἵτινες οὐ μὴ γεύσονται θανάτου ἕως ἂν ἴδωσι τὴν βασιλείαν τοῦ Θεοῦ ἐληλυθυῖαν ἐν δυνάμει.*

Ὁ δὲ λέγει, τοιοῦτον· Οὐκ εἰς μακρὰν ἀψευδῆ ὑμῖν καθυποδείξω τὴν δόξαν, ἐν ᾗ μέλλουσιν οἱ δίκαιοι ἔσεσθαι. Βεβαιότερον δὲ ποιῶν τὸν λόγον, τὴν συνήθη βεβαίωσιν τέθεικεν· *Ἀμὴν λέγω ὑμῖν*, ὅ ἐστιν, Ἀληθῶς λέγω ὑμῖν, ὅτι *Εἰσί τινες*· τίνες οὗτοι; Πέτρος, καὶ Ἰάκωβος, καὶ Ἰωάννης. Οὗτοι γὰρ συμπαρελήφθησαν καὶ συνανῆλθον εἰς τὸ ὄρος ἐν τῇ τοῦ Κυρίου μεταμορφώσει, ἣν καὶ βασιλείαν Θεοῦ ὀνομάζει διὰ τὴν τηνικαῦτα τῆς

A rabile quidpiam profitetur. In gloria Deitatis, Filius hominis : in summa excellentia, natus ex muliere secundum carnem. Suos habet angelos, qui in similitudine nostra factus est. Ubi autem dixerat, *Cum angelis* , adjecit , *sanctis*, ad discrimen exsecrandorum dæmonum. Dicuntur quidem et hi angeli, ut qui sæpe quæpiam hominibus nuntient : at prorsus non sancti, verum exsecrandi, et impuri, et omnino profani. Jam hæc sine dubitatione esse futura, et Filium hominis venturum in gloria Patris sui cum angelis sanctis, eosque, qui ipsum confessi sunt, itidem confessurum, amicosque et victores, et generosos milites appellaturum; illos autem alteros, quos dixi, negaturum : non modo verbis demonstrat, longa spe discipulis suspensis, B sed etiam jam inde in præsenti adhuc vita rem ad majorem certitudinem ipsis eorum oculis subjecturum promittit.

Infert enim : *Amen quippe dico vobis, sunt quidam de hic stantibus, qui non gustabunt mortem, donec videant regnum Dei veniens in virtute* [16]. Postquam dixit Christus, quisnam ipsum bene sequi velit, nec declinare a recta via : atque iis, qui ipsum sine pudore Deum confitentur, immortale regnum pollicitus est : qui ipsum negant, eos se quoque negaturum asseveravit : quoniam adversa in præsenti vita, et velut in manibus erant : nempe salvam fieri animam ejus, qui perdit illam ; C venturum ipsum in gloria Patris, daturum præmia : idcirco verisimile erat, fore, ut discipuli nondum accepta virtute ex alto, fortassis in humanam inciderent infirmitatem, ac tale quidpiam cogitando apud se dicerent : Qui negabit quisqiam seipsum ? aut qui perditam animam suam salvam faciet ? quod vero illorum, qui id fecerint, condignum erit præmium ? Ut igitur a talibus eos averteret cogitationibus, et velut fingeret, atque conformaret ad fortitudinem ; promittit se etiam oculis eorum satisfacturum, ac monstraturum, quid tandem sit gloria illa, cum qua venturus est, ut id vel in hac vita facile possent capere, neve suam, neve Domini mortem deinceps ægre ferrent. Quocirca etiam ait : *Amen dico vobis, sunt quidam de hic stantibus, qui* D *non gustabunt mortem, donec videant regnum Dei veniens in virtute.*

Quod vero dicit, ejusmodi est : Non longo abhinc tempore certam vobis demonstrabo gloriam, in qua justi erunt. Ac magis orationem confirmavit, solita confirmatione addita : *Amen dico vobis* : quod est, Vere dico vobis : *Sunt quidam* : quinam isti ? Petrus et Jacobus et Joannes. Hi enim una assumpti fuerunt, unaque ascenderunt in montem in transfiguratione Domini, quam etiam regnum Dei nominat, quod Deitas tum clarissime eluceret,

[16] Matth. XVI, 28.

videreturque gloria, in qua et ipse videndus esset per illud tempus, quo illucescet mortalibus. Veniet enim in gloria Dei, et Patris, non in humilitate nostra. Neque vero ideo tantum regnum Dei nominat Transfigurationem, verum etiam quod figura sit futuræ gloriæ, quam consequentur qui vitam ea dignam duxerint. Ut enim in hac fulsit Jesus mirifice, sic pro portione tum justi fulgebunt. Nomina tamen ea de causa non expressit, sed indefinite dixit: Sunt quidam: ne quid humanum paterentur cæteri discipuli. Etenim vehementer cupivissent etiam reliqui sequi, exemplar gloriæ illius visuri, et tanquam despecti doluissent. Etsi enim modo quodam corporali discipulis in monte ostenderetur, magnum tamen res ea desiderium habuisset. At cur tandem prædicit? Ut vehementiore interea desiderio inflammati, ita non dissipato animo interessent. *Sunt igitur*, inquit, *quidam*: Petrus et Jacobus et Joannes, qui non prius morientur, quam videant, in cujusmodi gloria futuri sint, qui me confitentur, idque tempore Transfigurationis. In virtute eam venturam ait, id est, non in ænigmate, neque in umbris et figuris per angelos aut archangelos significandam, sed in Verbo, cui par cum Patre potentia. Aut *in virtute*, hoc est, quantum virtus eorum capit. Aut quoniam maximæ profecto erat virtutis, hominibus corpore et carne vestitis, talem demonstrare gloriam et splendorem: idcirco dixit: *In virtute*. Aut etiam, quia sua virtute eam demonstraturus erat, non aliena; cum potestate, non quasi per participationem quamdam; eam ob rem adjecit, *In virtute*.

A θεότητος ἔλλαμψιν, καὶ τὴν θέαν τῆς δόξης, ἐν ᾗ καὶ αὐτὸς ὀφθήσεται κατ' ἐκεῖνον καιρὸν, καθ' ὃν ἐπιλάμψει τοῖς ἐπὶ γῆς. Ἥξει γὰρ ἐν δόξῃ τοῦ Θεοῦ καὶ Πατρὸς, καὶ οὐκ ἐν σμικροπρεπεῖ τῇ καθ' ἡμᾶς. Οὐ μόνον δὲ διὰ τοῦτο βασιλείαν Θεοῦ ὀνομάζει τὴν μεταμόρφωσιν; ἀλλὰ καὶ διὰ τὸ τύπον εἶναι τῆς μελλούσης δόξης ἧς καταξιωθήσονται οἱ ταύτης ἀξίως πολιτευσάμενοι. Ὥσπερ γὰρ ἐν ταύτῃ ἔστραψεν ὁ Ἰησοῦς παραδόξως, οὕτως ἀναλόγως τότε οἱ δίκαιοι λάμψουσι. Διὰ τοῦτο δὲ μὴ καὶ τὰ ὀνόματα εἶπεν, ἀλλ' ἀορίστως τέθεικεν εἰπών· Εἰσί τινες· ἵνα μηδὲν πάθωσιν ἀνθρώπινον οἱ λοιποὶ μαθηταί. Καὶ γὰρ σφόδρα ἂν ἐπεθύμησαν καὶ οἱ λοιποὶ ἀκολουθῆσαι, ὑπόδειγμα μέλλοντες τῆς δόξης ἐκείνης ὁρᾷν, καὶ ὡς παροφθέντες ἤλγησαν. Εἰ γὰρ καὶ B σωματικώτερον τὰ ἐν τῷ ὄρει τοῖς μαθηταῖς ἐπεδείκνυτο, ἀλλ' ὅμως πολλὴν ἐπιθυμίαν τὸ πρᾶγμα ἐκέκτητο. Ἀλλὰ τί δήποτε προλέγει; Ἵνα σφοδροτέρας ἐν τῷ μεταξὺ τῆς ἐπιθυμίας ἐμπλησθέντες οὕτω, μὴ μεμερισμένῃ τῇ διανοίᾳ παραγένωνται. *Εἰσὶν οὖν*, φησὶ, *τινές*· Πέτρος καὶ Ἰάκωβος καὶ Ἰωάννης, οἵτινες οὐ μὴ φθάσουσιν ἀποθανεῖν, ἕως ἂν ἴδωσιν ἐν ποίᾳ δόξῃ ἔσονται οἱ ἐμὲ ὁμολογοῦντες· ἴδωσι δὲ τοῦτο ἐν τῷ καιρῷ τῆς Μεταμορφώσεως. *Ἐν δυνάμει* ἐληλυθέναι ταύτην φησὶν, ἀντὶ τοῦ, οὐκ ἐν αἰνίγματι, οὐδὲ ἐν σκιαῖς καὶ τύποις δι' ἀγγέλων ἢ ἀρχαγγέλων μηνυομένην, ἀλλ' ἐν ἰσοδυνάμῳ τῷ Πατρὶ Λόγῳ· ἢ ἀντὶ τοῦ, καθόσον ἡ *δύναμις αὐτῶν* ἐγχωρεῖ· ἢ ἐπειδὴ μεγίστης ὄντως ἦν C δυνάμεως τὸ τοῖς ἐν σώμασι καὶ σάρκα περικειμένοις τὴν τοιαύτην ἐπιδεῖξαι δόξαν τε καὶ λαμπρότητα· διὰ τοῦτο ἔφη τὸ *ἐν δυνάμει*. Ἢ καὶ ἐπεὶ τῇ οἰκείᾳ δυνάμει ἔμελλεν ἐπιδεῖξαι ταύτην καὶ οὐκ ἀλλοτρίᾳ, καὶ ἐξουσιαστικῶς, ἀλλ' οὐ μετοχικῶς· τούτου χάριν τὸ *ἐν δυνάμει* προσέθηκεν.

Ut igitur confirmaret, sermonem suum non inani strepitu verborum et grandiloquentia, sed veritate subnixum, eosque talis gloriæ socios fore, quemadmodum promisisset, spectatores eos jam inde fecit. Jam vero: Videant, inquit, non, Participent: ut indicet hic eam tantum videri, non participari. Nam ejus fruitio in altero Christi adventu dabitur. Recte etiam dixit: *De hic stantibus*: ad Judam alludens. Judas quippe non stetit firmus: atque ad eumdem retulit fortasse et illud: *Non gustabunt mortem*. Ille enim mortem gustavit animæ. Considera præterea hoc quoque. Cum dixisset: *Qui vult animam suam salvam facere, perdet eam: qui autem perdiderit, is salvam faciet eam* [17]; atque hac oratione regnum cœlorum significasset, et gehennam: regnum quidem cœlorum visione declaravit, gehennam vero non item. Quam ob causam? quoniam alii quidam erant rudiores, necessarium id erat. Quia vero probi bonique erant (idcirco enim et tres tantum assumpsit, ut cæteris perfectiores) benignitate et spe præmiorum eos inducit potius, quam severitate et timore

Ἵνα τοίνυν πιστώσηται ὡς οὐ κόμπος εἰσὶ τὰ παρ' αὐτοῦ λεγόμενα, ἀλλ' ἀλήθεια, καὶ ὅτι καὶ τῆς τοιαύτης δόξης κοινωνοὶ ἔσονται, λαμβάνοντες ἐξ αὐτοῦ τὴν ὑπόσχεσιν, θεωροὺς ἐντεῦθεν αὐτοὺς πεποίηκεν. Ἴδωσι δὲ, εἶπε, καὶ οὐ μετάσχωσι, δηλῶν ὅτι ὄψις μόνη ἐνταῦθα δίδοται, καὶ οὐ μετοχή. Ἡ δὲ ταύτης ἀπόλαυσις ἐν τῇ δευτέρᾳ τοῦ Χριστοῦ παρουσίᾳ δοθήσεται. Καλῶς δὲ εἶπε *Τῶν ὧδε ἑστηκότων*· τὸν Ἰούδαν αἰνιττόμενος. Ὁ γὰρ Ἰούδας D οὐχ ἵστατο ἑδραῖος, καὶ τό· *Οὐ μὴ γεύσονται θανάτου*, τάχα πρὸς ἐκεῖνον ἀπέτεινεν. Ἐκεῖνος γὰρ θανάτου ἐγεύσατο τοῦ τῆς ψυχῆς. Σὺ δὲ καὶ τοῦτο σκόπει· πῶς εἰπὼν ὅτι *Ὃς ἂν θέλῃ ψυχὴν αὐτοῦ σῶσαι, ἀπολέσει αὐτήν· ὃς δ' ἂν ἀπολέσῃ, οὗτος σώσει αὐτήν*· καὶ τῷ ταῦτα εἰπεῖν, τὴν βασιλείαν τῶν οὐρανῶν δηλώσας, καὶ τὴν γέενναν, τὴν μὲν βασιλείαν τῇ ὄψει δείκνυσι, τὴν δὲ γέενναν οὐκ ἔτι. Τίνος χάριν; ὅτι οἱ μὲν ἄλλοι τινὲς ἦσαν παχύτεροι, ἀναγκαῖον τοῦτο ἦν, ἐπειδὴ δὲ εὐδόκιμοι καὶ εὐγνώμονες· (διὰ γὰρ τοῦτο καὶ τοὺς τρεῖς μόνους παρέλαβεν ὡς τῶν ἄλλων τελειοτέρους), ἀπὸ τῶν χρηστοτέρων αὐτοὺς ἐνάγει. Οὐ διὰ τοῦτο δὲ

[17] Matth. xvi, 25.

μόνον τὴν βασιλείαν ἔδειξεν, ἀλλ' ὅτι καὶ αὐτῷ τοῦτο μᾶλλον ἦν πρεπωδέστερον.

Καὶ ταῦτα μὲν ἁπλούστερον ἀνάγεται ἐπὶ τὴν μετὰ ἓξ ἡμέρας ἄνοδον, τῶν τριῶν μαθητῶν εἰς τὸ ὄρος σὺν τῷ Ἰησοῦ κατ' ἰδίαν. Ἰδόντες γὰρ μεταμορφωθέντα τὸν Ἰησοῦν καὶ Μωϋσῆν καὶ Ἠλίαν ὡς δορυφόρους, εἶδον τὸν Χριστὸν ἐν βασιλείᾳ καὶ δόξῃ. Ἐπεῖχον δὲ τύπον, ὁ μὲν Μωϋσῆς τοῦ νόμου, ὁ δ' Ἠλίας τῶν προφητῶν, οἱ δὲ τρεῖς μαθηταὶ τοῦ εὐαγγελικοῦ κηρύγματος καὶ τῆς εἰς τὴν Τριάδα πίστεως. Εἰ δὲ χρὴ καί τινα ἀναβεβηκότα λόγον εἰπεῖν κατὰ πάροδον τῆς μεθ' ἓξ ἡμέρας τοῦ Κυρίου μεταμορφώσεως, οὐ μάτην μεθ' ἓξ ἡμέρας τελείῳ ἀριθμῷ ὁ σύμπας κόσμος γεγένηται. Ὁ πάντα τὰ τοῦ κόσμου ὑπερβαίνων πράγματα, βλέπων δὲ τὰ ἑστῶτα μόνα καὶ αἰώνια, οὗτος μεθ' ἓξ ἡμέρας παρειλῆφθαι δηλοῦται τῷ Ἰησοῦ. Ὁ γὰρ ὑπερβὰς βλέπει τὸν Ἰησοῦν τὸν οὐδενὶ τῶν κάτω μεταμορφούμενον, μεταμορφωθέντα ἔμπροσθεν αὐτοῦ. Φαίνεται γὰρ ὁ Λόγος διαφόρους ἔχων μορφὰς ἑκάστῳ ὡς χωρεῖ· καὶ τοῖς μὲν οὐκ ἔχει εἶδος, τοῖς δὲ ὡραῖός ἐστι κάλλει. Τοῖς μὲν γὰρ μὴ ἀναβαίνουσι διὰ τῶν ἐπαναβεβηκότων ἔργων, καὶ δι' αὐτῶν ἐπὶ τὸ ὑψηλὸν τῆς σοφίας ὄρος ἁπλούστερον νοεῖται, καὶ κατὰ σάρκα γινώσκεται· τοῖς δὲ τελείοις θεολογεῖται, καὶ ἐν τῇ τοῦ Θεοῦ μορφῇ κατὰ τὴν γνῶσιν αὐτῶν θεωρεῖται. Λάμπει δὲ καὶ τὸ πρόσωπον αὐτοῦ ὡς ὁ ἥλιος, τοῖς τέκνοις φωτὸς καὶ ἡμέρας δικαιοσύνης ἥλιος εἶναι φανερούμενος. Ἀλλὰ καὶ τὰ ἱμάτια αὐτοῦ τοῖς ἀναχθεῖσιν ὑπ' αὐτοῦ εἰς τὸ ὄρος ὑψηλὸν φαίνεται λευκὰ ὡς τὸ φῶς· ἅπερ εἰσὶν αἱ λέξεις, καὶ ἃ ἐνεδύσατο τῶν Εὐαγγελίων γράμματα· οἶμαι δὲ ὅτι καὶ τὰ ἀπὸ τῆς Γραφῆς τῶν ἀποστόλων δηλούμενα.

Ἐπὰν οὖν ἴδῃς τινὰ τὴν περὶ τοῦ Ἰωάννου θεολογίαν ἀκριβοῦντα, καὶ τὴν λέξιν τῶν Εὐαγγελίων πᾶσαν σαφηνίζοντα, μὴ ὄκνει τῷ τοιούτῳ φάσκων γενονέναι τὰ ἱμάτια τοῦ Κυρίου λευκὰ ὡς τὸ φῶς. Τῷ δ' οὕτως ἰδόντι τὸν Ἰησοῦν ὀφθεῖεν ἂν Μωσῆς ὁ νόμος, καὶ Ἠλίας ὁ προφητικὸς λόγος, κοινολογούμενοι πρὸς τὸν Ἰησοῦν ἀναγωγικώτερον. Καὶ περὶ τοῦ προκειμένου φαμὲν ὡς Ἑστήκασι παρὰ τῷ Λόγῳ οἱ ἐρηρεισμένοι τὰς τῆς ψυχῆς βάσεις· ὡς Μωσῆς ἀκούων παρὰ Θεοῦ· *Σὺ δὲ αὐτοῦ στῆθι μετ' ἐμοῦ*· καὶ οἱ λέγοντες, *Ἑστῶτες ἦσαν οἱ πόδες ἡμῶν ἐν ταῖς αὐλαῖς σου, Ἱερουσαλήμ*. Καὶ ἐπεί ἐστιν ἐν τοῖς ἑστῶσι διαφορὰ, οἱ βέλτιον ἑστῶτες τὴν θείαν δόξαν τοῦ ἐν ἀνθρώποις ἐπιδεδημηκότος λόγου, καὶ τὸ ἀξίωμα αὐτοῦ ὄψονται· οἵτινες οὐ μόνον οὐ μὴ ἐμφορηθῶσι τοῦ θανάτου, ἀλλ' οὐδὲ ἀκροθιγῶς γεύσονται τὸν ἄρτον τῆς ζωῆς ἐσθίοντες, τὴν σάρκα τοῦ Κυρίου φημὶ, καὶ τὸ αἷμα αὐτοῦ πίνοντες. Γεύονται δὲ θανάτου οἱ μετρίως ἁμαρτάνοντες· ἐμπιπλῶνται δὲ τούτου οἱ πᾶν εἶδος κακίας μετερχόμενοι, καὶ διὰ τοῦτο τέλεον τῆς θείας ζωῆς ἀποπίπτοντες, καὶ πρὸς τὰ τοῦ ᾅδου

A pœnarum. Neque vero hac una de causa regnum demonstravit, verum etiam quia hoc ipsum quoque magis decebat.

Atque hæc quidem simplicius referuntur ad ascensum trium discipulorum in montem cum Jesu solo, sex diebus post consecutum. Viso enim Jesu transfigurato, et Moyse atque Elia ceu satellitibus quibusdam, viderunt Christum in regno et gloria. Gerebant autem typum, Moyses quidem legis, Elias vero prophetarum, tres demum discipuli evangelicæ prædicationis et fidei in Trinitatem. Quod si quid etiam altius dicendum est occasione Transfigurationis post sex dies futuræ, non frustra post sex dies perfecto numero universus mundus factus est. Qui omnes mundi res superat,
B solaque stabilia et æterna spectat; cum post sex dies a Jesu assumptum esse significatur. Qui enim illa transcendit, videt Jesum, qui nemini ex inferioribus transfiguratur, transfiguratum ante se. Videtur enim Verbum diversas habere figuras pro cujusque captu. Atque aliis quidem informe apparet, aliis speciosum pulchritudine. Nam qui non ascendunt per sublimia opera, et per hæc altum sapientiæ montem superant, ii Verbum simplicius intelligunt, et secundum carnem cognoscunt. At vero perfecti id ipsum in forma Dei per cognitionem suam contemplantur. Splendet deinde etiam facies ejus sicut sol, filiis lucis et diei, Sol videlicet justitiæ. Quin et vestimenta
C ejus, illis quos in montem excelsum duxit, apparent alba sicut lux; quæ sunt verba, et quas induit Evangeliorum litteras et, ut opinor, apostolorum quoque scripta.

Cum ergo videris quempiam, qui divinam Joannis doctrinam accurate pertractat, et omnem Evangeliorum orationem interpretatur, ne verearis dicere, huic facta esse vestimenta Domini alba sicut lux. Qui Jesum ita viderit, videbit Moysen, legem scilicet; et Eliam, propheticum videlicet sermonem, anagogico quodam sensu colloquentes cum Jesu. Ac de hujusmodi homine dicimus illud: Steterunt apud Verbum, qui firmati sunt animæ
D pedibus: quemadmodum Moyses audiens a Deo: *Tu autem hic sta mecum* [18]: et qui dicunt: *Stantes erant pedes nostri in atriis tuis, Jerusalem* [19]. Et quoniam inter stantes est discrimen, qui melius stant, divinam Verbi inter homines peregrinati gloriam et dignitatem ejus videbunt: qui non modo non replebuntur morte, sed ne primoribus quidem labris gustabunt, panem vitæ comedentes, carnem Domini, inquam, et sanguinem ejus bibentes. Gustant porro mortem, qui mediocriter peccant; implentur et quasi satiantur, qui omnia flagitiorum genera suscipiunt, atque hanc ob causam penitus divina excidunt vita, et ad infe-

[18] Deut. v, 31. [19] Psal. CXXI, 2.

rorum barathra devolvuntur. Ac majus malum A est, gustare mortem, quam videre, et si mors te sequatur, quam si eam gustes · omnium vero pessimum, devorari a morte.

Sin mystice hac de re loqui velimus, vita Christus est; mors, diabolus. Et ut mortem gustare licet, ita et videre et audire, et odorari et tangere. Etenim si manus apostolorum attrectaverunt vitam, manus ergo pseudoapostolorum et operariorum dolosorum attrectaverunt mortem. Et si oves Christi audiunt vocem ejus, illæ ejus oves audiunt vocem mortis, ad quos dicit: *Vos non estis ex ovibus meis* [19]. De odoratu apostolicum illud observavimus: *Christi bonus odor sumus Deo in omni loco, in iis qui salvantur, et iis qui B pereunt: his quidem odor mortis in mortem, illis vero odor vitæ in vitam* [20]. Bonus enim odor Christi sunt in omni loco, homines qui in Christo sunt. De visione mortis illud in testimonium proferimus, quod dixit Dominus: *Si quis sermonem meum servabit, mortem non videbit in æternum* [21]. Dicimus enim vitam esse Dominum nostrum Jesum Christum: inimicam vero horum, malam et sævam mortem; de qua scriptum est: *Novissima inimica destruetur mors* [22].

Hæc ergo scientes, charissimi, abnegemus et nosmetipsos propter Dominum: nihil eo potius ducamus, non divitias, non luxum, non gloriam, C non corporalem voluptatem, non ipsam vitam: sed ne ei quidem parcamus propter ipsum: sequamur Dominum nostrum, crucem ejus in humeris ferentes, corporales motus sensusque mortificantes, et morti ejus configuremur, ut possimus et nos cum divo Paulo dicere: Vivimus non jam nos: vivit vero in nobis Christus: et, Nobis autem absit gloriari in alio, nisi in cruce Domini. Ne erubescamus sermones ejus, et ipsum in præsenti vita: omnia ejus mandata prompte perficiamus. Habemus et nos persecutorem acerrimum, inaspectabilem inimicum et hostem, qui nos quotidie ad Christi negationem provocat, et ea, quæ ab ipso separant, ut faciamus urget. Ne ergo effeminemur, neque cedamus ejus colluctationibus, sed D generose et virili cum animo ei resistamus, atque accingamur: ut et æternam gloriam consequamur, in Christo Jesu Domino nostro, cui gloria in sæcula. Amen.

κατενηνεγμένοι βάραθρα. Μεῖζον δὲ κακὸν τοῦ ἰδεῖν θάνατον τὸ γεύσασθαι, τοῦ δὲ γεύσασθαι τὸ ἀκολουθεῖν τινι θάνατον, πάντων δὲ χεῖρον τὸ καταποθῆναι ὑπὸ τοῦ θανάτου.

Μυστικῶς δὲ ζωὴ ὁ Χριστὸς, θάνατος δὲ ὁ διάβολος. Ὥσπερ δέ ἐστι γεύσασθαι θανάτου, οὕτως ἐστὶ καὶ θεωρεῖν θάνατον, καὶ ἀκούειν θανάτου, καὶ ὀσφραίνεσθαι θανάτου καὶ ἅπτεσθαι. Εἰ γὰρ καὶ αἱ χεῖρες τῶν ἀποστόλων ἐψηλάφησαν τὴν ζωὴν, αἱ χεῖρες ἄρα τῶν ψευδαποστόλων καὶ ἐργατῶν δολίων, ἐψηλάφησαν εἰς τὸν θάνατον. Καὶ εἰ τὰ πρόβατα τοῦ Χριστοῦ ἀκούει τῆς φωνῆς αὐτοῦ, τὰ μὲν αὐτοῦ πρόβατα ἀκούει τῆς φωνῆς τοῦ θανάτου πρὸς οὓς λέγει ἄν· *Ὑμεῖς οὐκ ἐστε ἐκ τῶν προβάτων τῶν ἐμῶν*. Περὶ δὲ τῆς ὀσφρήσεως τὸ ἀποστολικὸν ἐκεῖνο παρεστησάμεν οὕτως ἔχον· *Χριστοῦ εὐωδία ἐσμὲν τῷ Θεῷ ἐν παντὶ τόπῳ, ἐν τοῖς σωζομένοις καὶ ἐν τοῖς ἀπολλυμένοις· οἷς μὲν ὀσμὴ θανάτου εἰς θάνατον· οἷς δὲ ὀσμὴ ζωῆς εἰς ζωήν*. Εὐωδία γὰρ Χριστοῦ εἰσιν ἐν παντὶ τόπῳ οἱ ἐν Χριστῷ ἄνθρωποι. Περὶ δὲ τοῦ ὁρᾷν θάνατον ἐκεῖνο εἰς μαρτύριον προφέρομεν, ὅπερ εἶπεν ὁ Κύριος· *Ἐάν τις τὸν ἐμὸν λόγον τηρήσῃ, θάνατον οὐ μὴ θεωρήσῃ εἰς τὸν αἰῶνα*. Φαμὲν γὰρ ὡς ζωὴ μέν ἐστιν ὁ Κύριος ἡμῶν Ἰησοῦς Χριστὸς, ὁ δὲ ἐχθρὸς τούτων πονηρὸς καὶ παγχάλεπος θάνατος· περὶ οὗ γέγραπται· *Ἔσχατος ἐχθρὸς καταργεῖται ὁ θάνατος*.

Ταῦτα τοίνυν εἰδότες, ἀγαπητοὶ, ἀπαρνησώμεθα καὶ ἡμεῖς ἑαυτοὺς διὰ τὸν Κύριον· μηδὲν αὐτοῦ προτιμότερον ἡγησώμεθα, μὴ πλοῦτον, μὴ τρυφὴν, μὴ δόξαν, μὴ σωματικὴν ἡδονὴν, μὴ αὐτὴν τὴν ζωήν· ἀλλ' ἀφειδήσωμεν καὶ αὐτῆς δι' αὐτόν· ἀκολουθήσωμεν τῷ ἡμετέρῳ Δεσπότῃ, τὸν τούτου σταυρὸν ἐπ' ὤμων φέροντες, τὰ σαρκικὰ νεκροῦντες κινήματα καὶ φρονήματα· καὶ τῷ θανάτῳ αὐτοῦ συμμορφώμεθα· ὡς ἂν δυνησώμεθα καὶ ἡμεῖς κατὰ τὸν θεῖον Παῦλον εἰπεῖν, Ζῶμεν οὐκέτι ἡμεῖς· ζῇ δὲ ἐν ἡμῖν ὁ Χριστός. Καὶ ἡμῖν δὲ μὴ γένοιτο ἐν ἄλλῳ καυχᾶσθαι, εἰ μὴ ἐν τῷ σταυρῷ τοῦ Κυρίου. Μὴ ἐπαισχυνθῶμεν τοὺς λόγους αὐτοῦ καὶ αὐτὸν ἐν τῇ παρούσῃ ζωῇ· καὶ πάντα προθύμως τὰ τούτου προστάγματα ἐκτελέσωμεν. Ἔχομεν δὲ καὶ ἡμεῖς διώκτην πικρότατον, τὸν ἀόρατον ἐχθρὸν, πολέμιον καθ' ἑκάστην ἡμᾶς εἰς ἄρνησιν τοῦ Χριστοῦ ἐκκαλούμενον καὶ τὰ αὐτοῦ χωρίζοντα, διαπράττεσθαι ἀναγκάζοντα. Μὴ οὖν μαλακισθῶμεν, μηδὲ ἐνδῶμεν ἐν τοῖς τούτου παλαίσμασιν, ἀλλὰ γενναίως καὶ μετὰ ἀνδρικοῦ τοῦ φρονήματος ἀντιπαραταξώμεθα πρὸς αὐτὸν, καὶ ἀποδυσώμεθα, ἵνα καὶ τῆς ἀτελευτήτου εὐκλείας ἐπιτευξώμεθα ἐν Χριστῷ Ἰησοῦ τῷ Κυρίῳ ἡμῶν, ᾧ ἡ δόξα εἰς τοὺς αἰῶνας. Ἀμήν.

[19] Joan. x, 26. [20] II Cor. ii, 15. [21] Joan. viii, 51. [22] I Cor. 15, 26.

Joannes Aloysius Mingarellius, ad cod. Nanian. CXXII (a), qui continet homilias Xiphilini patriarchæ Constantinopolitani, speciminis loco exhibet vicesimæ quintæ proœmium in quo scitu non indigna de hæreticis Massalianis leguntur.

ΚΥΡΙΑΚῌ ΤΩΝ ΑΓΙΩΝ ΠΑΝΤΩΝ.

Εὐαγγέλιον ἐκ τοῦ κατὰ Ματθαῖον, κεφ. Γ.

Οὐκ ἄκαιρον οἶμαι περὶ τῆς τῶν Μασσαλιανῶν μυσαρᾶς αἱρέσεως, βραχέαττα (*sic*) πρὸς ὑμᾶς διαλέξασθαι· ἐπειδὴ καὶ τὴν τούτων ἀποβολήν τε καὶ ἀποκήρυξιν πανηγυρίζομεν σήμερον· ἣν ὁ φιλόχριστος καὶ εὐσεβέστατος ἡμῶν βασιλεὺς ἐπὶ πολὺ κρυπτομένην καὶ τοὺς ἁπλουστέρους λανθάνουσαν ἤλεγξέ τε καὶ κατεδίκασε· καὶ τὸν ἀρχηγὸν ἐκείνων καὶ τῆς κακίας διδάσκαλον, πυρὶ δικαίῳ κατέκρινε· τὴν δὲ πονηρὰν τούτων διδασκαλίαν, ἐπὶ τῆς τοῦ Θεοῦ Ἐκκλησίας ἀναθεματίζεσθαι παρεσκεύασεν. Ἴστε τοίνυν ὡς οἱ τοιοῦτοι, τὸ τῶν μοναχῶν προσωπεῖον περιβαλλόμενοι κατ' αὐτοὺς ἀμφιέννυνται, καὶ τὸ τοῦ σχήματος προβάλλονται δέλεαρ, τῷ κωδίῳ τὸν λύκον ἐπικρύπτοντες οἱ κατάπτυστοι· ἐντεῦθεν ὑπὸ τῶν ἁπλουστέρων ὡς εὐλαβεῖς δῆθεν παραδεχόμενοι· τῇ χρηστολογίᾳ τὸν ἰὸν τῆς κακίας συναποπτύουσι, καὶ τῷ μελικράτῳ παρακιρνῶσι τὸ δηλητήριον· καὶ ἐν ἀρχῇ μὲν ἁπλῶς εἰς Πατέρα καὶ Υἱὸν καὶ ἅγιον Πνεῦμα πιστεύειν διδάσκουσι· καὶ γινώσκειν τὸν Χριστὸν σεσαρκῶσθαι· καὶ τὰς εὐαγγελικὰς ἐντολὰς τηρεῖν ὑποτίθενται· καὶ προσεύχεσθαι καὶ νηστεύειν καὶ πάσης ἀκαθαρσίας ἁγνεύειν παιδεύουσι· καιροῦ δέ τινος προϊόντος, παρασπείρουσι τῷ σίτῳ καὶ τὰ ζιζάνια· καὶ ὅτε τοὺς ἀθλίους χειροήθεις ἐργάσωνται, καὶ λάβωσιν εἴσω τῶν ἀρκύων τὸ θήραμα· τότε δὴ τὸν κυκεῶνα ἐκχέουσιν, ἀπαρακαλύπτως βλασφημοῦντες, καὶ τὰ τοῦ διαβόλου μυσταγωγοῦντες δόγματα καὶ διδάγματα· ἅτινα ποῖά τε καὶ ὅσα εἰσὶν, οὐ τοῦ παρόντος λέγειν καιροῦ· μίγμα ὄντα σχεδὸν πάσης αἰσχίστης αἱρέσεως. Τοῦτο μέν τοι χρεὼν εἰδέναι ὑμᾶς· ὡς κἂν ἐν ἀρχῇ τοιαῦτα διδάσκωσιν ὡς προείρηται, ἀλλὰ τοῖς ὀνόμασι μόνοις ἡμῖν συμφέρονται· τοῖς δὲ πράγμασι παντάπασιν ἀφεστήκασι· καὶ σκότος ὄντες κατὰ τὸν πατέρα αὐτῶν, τὸ φῶς ὑποκρίνονται. Αὐτίκα Πατέρα καὶ Υἱὸν καὶ ἅγιον Πνεῦμα στόματι τιμᾷν δογματίζοντες, ἑτέραν τῆς παρ' ἡμῶν σεβομένης ζωαρχικῆς ἁγίας Τριάδος Τριάδα δοξάζουσι· καὶ ὑπερκειμένην τινὰ ἐξουσίαν ἐν τῷ μυθολογουμένῳ παρ' αὐτῶν ὑπερτάτῳ (*codex* 108, ἐν τοῖς μυθολογουμένοις παρ' αὐτῶν ὑπερτάτην) τῶν ἑπτὰ οὐρανῶν ὑπερκαθημένην δυσσεβῶς ἀναπλάττουσι· καὶ ἀνθρωπόμορφον εἶναι ταύτην διδάσκουσι. Τὴν παρθενίαν ἐναντίαν ἡμῖν προσποιεῖσθαι σπουδάζουσιν· ἡμεῖς μὲν γὰρ διὰ τὸ τιμιωτέραν εἶναι τοῦ γάμου καὶ ὑψηλοτέραν καὶ τελείως κατορθουμένην, αὐτὴν ἀσπαζόμεθα· οἱ δὲ διὰ τὸ τὸν γάμον βδελύττεσθαι, ὃν ὁ Κύριος πάντως εὐλόγησε· τίμιος, εἰπὼν, ὁ γάμος, καὶ ἡ κοίτη ἀμίαντος. Ἐγκράτειαν καὶ οὗτοι παιδεύουσιν, ἀλλ' οὐχ ὡς τῶν παθῶν κατευναστικήν· ἀλλὰ τὰ βρώματα μυσαττόμενοι, ὡς τοῦ πονηροῦ δημιουργοῦ δῆθεν ποιήματα. Τὴν ἡσυχίαν ἀγαπᾷν ὑποκρίνονται· καὶ

DOMINICA OMNIUM SANCTORUM.

Evang. sec. Matthæum, cap. X.

E re esse videtur de detestanda Massalianorum hæresi pauca quædam ad vos edisserere, idque eo magis quod ipsorum anathematizationem hodie promulgamus. Jam vero imperator noster Christianissimus ac maxime pius illam ipsam, quæ solem fugit, condemnavit et ejus antesignanum omnisque mali auctorem justo igni tradidit, ipsam vero perversam doctrinam ab Ecclesia anathemate signari jussit. Hinc videre est istiusmodi homines habitu sumpto monastico sub pelle candida lupum fœde abscondidisse. Sic infames apud plerosque, probitatis famam arrogantes, auditi sunt, quia doctrinæ suæ malitiæ venenum aspergere escæque mel miscere callebant. Primo enim in Patrem, Filium, ac Spiritum sanctum sese credere simulant et Christum incarnatum esse affirmant. Sic etiam evangelica observare præcepta simulant precesque, jejunia et cordis munditiem prædicant. Tempore autem procedente, frumento zizania jungunt et ubi, quos volunt, sibi familiares reddiderunt et prædam suam dolose obtinuerunt, tum virus effundunt suum; tum manifesto blasphemant, tum diaboli doctrinam et fallaciam divulgant, quæ omnia in medium proferre non est hujus loci. Quod autem pessimam præ se ferunt hæresim, id sane vos sciatis necesse est. Nam etiamsi in principio res honestas sequi fingant, nobis tamen nomine tantum similes sunt, reapse toto cœlo a nobis distant. Cum enim tenebrosi sint ad instar patris ipsorum, lucem falso simulant, Patrem et Filium et Spiritum sanctum ore profitentur, sed aliam, quam nos, Trinitatem docentes, et post septimum cœlum aliud quoddam majus ac celsius non sine gravi errore astruentes, in quo humana omnia esse negantur. Virginitatem porro ab ea quam nos profitemur differentem statuunt. Nos enim eam amplectimur quia connubio honorabiliorem ac sublimiorem existimamus, illi autem, quia matrimonium fastidiunt a Domino sancitum, « matrimonium et lectus purus, res sacra » dicente. Continentiam deinde quoque prædicant, non vero ut cupiditatum domitricem, sed quia cibos tanquam diaboli dona exsecrantur. Solitudinis amorem simulant et in loca deserta secedunt, hominum cœtum fugientes et vituperia evitantes. A Flaviano autem Antiochiæ episcopo reprehendi cœperunt. Qui cum multos undique monachos convocavisset qui ad unum omnes hæresim abjiciebant, singulos coram se arcessitos hoc modo est allocutus: Tu, qui jam senior es, humanam naturam melius cognitam habes et inimicos tuos utpote a malo dæmone excitatos nosti; gratiæ porro experimentum fecisti. Contra isti adolescen-

(a) *Græci codices mss. apud Nanios patricios Venetos asservati*, Bononiæ 1784, 4°, p. 253.

tes nihil probe sciunt et sermones mysticos non comprehendunt. Nunc dic, quæso, quomodo spiritus adversarius recedat et Spiritus sanctus precibus ac supplicationibus vestris motus, gratiam suam effundat. Tum qui ita interrogatus fuerat: Nullam, inquit, scimus, e baptismo utilitatem redundare, preces vero solas dæmonem inhabitantem expellere posse persuasum habemus. Unusquisque enim a majoribus suis pendet quoad originem et quoad servitutem quam dæmonibus præstat; qui ubi semel precibus expulsi sunt, Spiritus sanctus visibiliter accedit; et statim corpus a tristi illa dominatione liberatur, anima autem malis cupiditatibus jam non se subjicit. Non enim jejunio corpus macerante, nec præceptis malas libidines refrenantibus opus est. Hac mente imbutus homo quæ futura sunt prævidet, Trinitatem quoque clare contemplatur, et rerum divinarum et mysteriorum cognitione dignus censetur. Senex monachus sic meliora edoctus hæresim detestabilem in omne tempus abjurat. Sed hæc sufficiant. Nos autem illud Evangelii dictum examinemus ac semper ob oculos habeamus: Dixit Dominus discipulis suis: Quicunque confitebitur in nomine meo, etc.

ἐν ἰδιάζουσι τόποις προσκαθῆσθαι προσπλάττονται· τὰς ἐκκλησίας φεύγοντες καὶ ἀνεξέλεγκτοι μένειν σπουδάζοντες. Τὸ πρῶτον δ' ὑπὸ Φλαβιανοῦ τοῦ Ἀντιοχείας ἠλέγχθησαν· οὗτος γὰρ πολλοὺς μοναχοὺς ἀπὸ τούτων (*codex* 108, ἀπὸ πάντων) συγκαλεσάμενος ἀρνουμένους τὴν αἵρεσιν, οὕτως διήλεγξε· παραλαβὼν γὰρ κατ' ἰδίαν γέροντά τινα παρ' αὐτοῖς ἐπίσημον, οὕτω φησίν· Ὑμεῖς, ὦ πρεσβεῦτα (*codex* 108 ἡμεῖς, ω πρεσβύτα), ἀκριβέστατον (*codex* 108, ἀκριβέστερον) καὶ τὴν ἀνθρώπειαν φύσιν ἐμάθετε (*cod.* 108 ἐμάθομεν), καὶ τὰ τῶν ἀντιπάλων· δαιμόνων ἔγνωτε (*al. cod.* ἔγνωμεν) μηχανήματα· πεῖρᾳ δὲ καὶ τὴν χορηγίαν τῆς χάριτος ἐδιδάχθητε (*al. cod.* ἐδιδάχθημεν)· οὗτοι δὲ νέοι ὄντες, καὶ ἀκριβῶς (*cod.* 108, ἀκριβὲς) οὐδὲν ἐπιστάμενοι, μυστικωτέρων λόγων ἀκούειν οὐ φέρουσιν· οὐκοῦν εἰπέ μοι, πῶς φατε καὶ τὸ ἐναντίον πνεῦμα ὑποχωρεῖν, καὶ τοῦ παναγίου Πνεύματος τὴν χάριν ἐπιφοιτᾷν διὰ τῆς ὑμετέρας εὐχῆς καὶ ἐπιτηδεύσεως. Ὁ δὲ ἀπατηθεὶς φησιν· Οὐδεμίαν ἐκ τοῦ βαπτίσματος ἴσμεν ὠφέλειαν γίνεσθαι· μόνην δὲ τὴν σπουδαίαν εὐχὴν τὸν ἔνοικον καὶ συνουσιωμένον δαίμονα ἐξελαύνειν· ἕλκει γὰρ ἕκαστος ἐκ τοῦ προπάτορος· ὥσπερ τὴν φύσιν, οὕτως καὶ τὴν τῶν δαιμόνων δουλείαν, ὧν ὑπὸ τῆς εὐχῆς ἐλαυνομένων, ἐπιφοιτᾷ λοιπὸν τὸ πανάγιον Πνεῦμα ὁρατῶς τε καὶ αἰσθητῶς· καὶ τὸ μὲν σῶμα εὐθὺς τῆς ἐμπαθοῦς κινήσεως ἠλευθέρωται· ἡ δὲ ψυχὴ, τῆς ἐπὶ τὰ χείρω ῥοπῆς· ὡς μηκέτι δεῖσθαι μήτε νηστείας πιεζούσης τὸ σῶμα, μήτε διδασκαλίας χαλινούσης (*al. codex* χαρυνούσης) τὴν ψυχὴν καὶ τὸν νοῦν, ἀπὸ πάσης πονηρᾶς ἐνεργείας καὶ ἐνθυμήσεως· προβλέπει δὲ καὶ τὰ μέλλοντα σαφῶς ὁ τοιοῦτος, καὶ τὴν ἁγίαν Τριάδα ὀφθαλμοφανῶς θεωρεῖ, καὶ θεολογίας, καὶ θείων μυστηρίων καταξιοῦται· οὕτως ὁ γέρων ἐξαπατηθεὶς τὴν βδελυρὰν αἵρεσιν εἰς τὸ ἐμφανὲς ὑπεξήγαγεν. Ἀλλὰ τὰ μὲν περὶ τούτων, ἐπὶ τοσοῦτον· ἡμεῖς δὲ λοιπὸν τὴν εὐαγγελικὴν ὑπόθεσιν εἰς μέσον προθήσωμεν καὶ ἐξετάσωμεν οὕτως ἔχουσαν· Εἶπεν ὁ Κύριος τοῖς ἑαυτοῦ μαθηταῖς· Πᾶς ὅστις ὁμολογήσει ἐν ἐμοὶ, *etc.*

JOANNIS XIPHILINI

DECRETA MATRIMONIALIA.

Vide Patrologiæ Græcæ tom. CXIX, col. 755 sqq. et 875.

ANNO DOMINI MLXXV

JOANNES CP. DIACONUS.

Joannis, Constantinopolitanæ Ecclesiæ diaconi, nomen et opus significaverat Allatius in Diatriba de Psellis p. 21 (apud Fabric. B. G. ed. vet. t. V.). Nos vero in Vaticanis codicibus opus illius, prout in codice 51 describitur, multijuga doctrina refertum reperimus; cujus ætas haud ultra Psellum, quem alicubi Joannes laudat, assurgit. Primum libri primi capitulum interim luce donabimus. — MAI N. B. PP. VI, 542.

Ἰωάννου διακόνου τῆς Μεγάλης ἐκκλησίας περὶ τῆς ἐξ ἀρχῆς καὶ μέχρι τέλους οἰκονομίας τοῦ Θεοῦ εἰς τὸν ἄνθρωπον, ἱστορία ἐπωφελής· καὶ περὶ τῆς χριστιανικῆς πολιτείας, ὅπως συνέστη· καὶ κατὰ πάντων αἱρετικῶν.

A *Joannis diaconi Magnæ ecclesiæ, de Dei circa hominem œconomia inde a principio ad finem, historia utilis. Origo Christianæ constitutionis; postrema venit contra omnes hæreticos dissertatio.*

Κεφάλαιον πρῶτον.

α'. Βιβλίον πρῶτον. Τίς ὁ σκοπὸς τῷ Θεῷ τῆς πρώτης τοῦ ἀνθρώπου πλάσεως καὶ τῆς δευτέρας ἀναπλάσεως διὰ τοῦ Υἱοῦ· ὅπως μὲν ὁ Θεὸς διὰ ἀγαθότητα αὐτοῦ τὸν νοητὸν, εἶτα καὶ αἰσθητὸν κόσμον παρήγαγε· καὶ ὅτι τὸ τελευταῖον δημιουργήσας τὸν ἄνθρωπον, ἔθετο αὐτὸν ἐν τῷ παραδείσῳ τῷ ἐν Ἐδὲμ, ἤτοι τῇ τρυφῇ (Ἐδὲμ γὰρ ἡ τρυφὴ ἑρμηνεύεται)· καὶ ὅπως αὐτεξούσιον ποιήσας αὐτὸν, καὶ μέσον ζωῆς καὶ θανάτου θέμενος, ἐντολὴν δέδωκεν αὐτῷ, καὶ ὁποίαν· καὶ τί τὸ τέλος τῆς ἐντολῆς· καὶ ὁποῖον, εἰ ἐφύλαξε τὴν ἐντολὴν ὁ Ἀδὰμ, ἀπέκειτο ἐκείνῳ τὸ ἔπαθλον· καὶ ὅπως ἀπάτῃ τοῦ ὄφεως εἰς φθορὰν καὶ θάνατον ὁ ἄθλιος κατωλίσθησεν, ὡς ἐξ ἐκείνου εἰς πᾶσαν τὴν φύσιν διαδοθῆναι τὴν φιλάνθρωπον τῆς φθορᾶς τιμωρίαν, ὁ θεόπτης Μωσῆς ἀρχόμενος τῆς κοσμοποιίας ἡμῖν διηγήσατο, καὶ πολλοὶ καθεξῆς τῶν Πατέρων ἐκείνῳ ἑπόμενοι σαφέστερον ἐξηγήσαντο· ἀλλ' οὐκ ἦν εἰκὸς μέχρι παντὸς ἀνάσχεσθαι τὸν ἀγαθὸν ποιητὴν ὁρῶντα τὸ οἰκεῖον πλάσμα τὸν ἄνθρωπον ὑπὸ τοῦ διαβόλου τυραννούμενον, τοῦ μὲν ποιητοῦ καὶ ἀληθινοῦ Θεοῦ ἀποστρεφόμενον, τὴν δὲ ἀθεΐα νοσοῦντα· ταὐτὸ γάρ ἐστι καὶ πολυθεΐαν εἰπεῖν, καὶ τῇ ὁμοδούλῳ κτίσει λατρεύοντα, καὶ πάσης κακίας καὶ πονηρίας ὑπάρχοντα οἰκειότατον ἐργαστήριον· τίνι γὰρ ἄλλῳ ἢ τῷ Δεσπότῃ τῆς φύσεως διέφερεν ἡ ἀνάκλησις; τίνι δ' ἑτέρῳ ἢ τούτῳ μόνῳ τῷ τὴν ζωὴν δεδωκότι δυνατὸν ἦν καὶ ἁρμόδιον, ἀνασῶσαι πάλιν τῷ ταύτην ἐξ αὐτοῦ λαβόντι καὶ ἀπολέσαντι;

Caput primum.

1. Liber primus. Sermo agitur de fine quem Deus ob oculos habuerit in prima formatione hominis, et in secunda per Filium; quomodo Deus, pro bonitate sua, produxerit mundum intellectualem, deinde mundum sensibilem, et quod hominem creatum in Edem, id est paradiso, posuit (Edem enim deliciarum significatum habet); quod cum eum libero arbitrio dotasset, et
B inter vitam et mortem medium statuisset, præceptum ei dederit, et quodnam sequitur de præcepti illius tenore. Adamum, si præceptum observasset, præmium asseculurum fuisse ostenditur. Serpentis autem fraude deceptus miser homo in perniciem ac mortem damnatur. Moyses ultionem divinam super totam naturam irruisse ostensurus, mundi creationem, in quo multi deinceps Patres eum imitati sunt, enarrat. Sed Creator plasma suum a diabolo vexatum diutius videre non sustinuit, quippe qui illum a vero Deo averteret et incredulitatis morbo traderet. Nihil enim inter polytheismum et terram interest, ubi natura et cum ea omne genus perversitatum exercetur et colitur. Ad quem alium regeneratio pertinet nisi ad eum qui vitam
C dedit, et penes quem solum est salvare et in pristinum statum restituere eum qui vitam perdidit?

β'. Ἀλλ' ὅμως καὶ μετὰ πολλὰς τὰς ἰάσεις ἃς τῇ πραγματευθείσῃ φύσει τῶν ἀνθρώπων ὑπὸ τοῦ δεινοῦ πολεμήτορος, ὁ τῆς φύσεως Δεσπότης προσήγαγεν ὡς ἄριστος ἰατρὸς κατὰ διαφόρους αἰτίας καὶ χρόνους, ἔμενε τὸ κακὸν ἀδιόρθωτον· ποτὲ μὲν γὰρ ὡς ἤπια φάρμακα προσῆγε τὰς εὐεργεσίας αὐτῷ· ποτὲ δὲ ὡς δραστήρια καὶ τὴν σῆψιν ἀποκαθαίροντα, ἢ καὶ πολλάκις καταναλίσκοντα ἐπέφερε τὰς πληγάς· καὶ ποτὲ μὲν λόγῳ ἐπαίδευσεν, ὡς τὸν Ἀδὰμ μετὰ τὴν παράβασιν, καὶ τὸν Κάϊν μετὰ τὴν ἀδελφοκτονίαν· ποτὲ δὲ εὐηργέτει, ὡς τὸν Ἀδὰμ, ἐπιχορηγῶν τὰ χρειώδη τῇ σαρκὶ μετὰ τὴν παράβασιν· καὶ τὸν μὲν Κάϊν στόνῳ καὶ τρόμῳ κατεδίκαζε τῶν οἰκείων μελῶν· τοὺς αὖ ἐπὶ Νῶε ὕδατι κατακλυσμῷ διὰ τὸ διεφθαρμένον τῆς αὐτῶν προαιρέσεως· καὶ τοὺς μὲν ἐν τῇ πυργοποιΐᾳ τῶν γλωσσῶν συγχύσει διὰ τὴν ἀπόνοιαν· τοὺς δὲ ἐν Σοδόμοις διὰ τὴν ἀσέλγειαν· ὁδηγήσει δέ ποτε καὶ διὰ νόμου γραπτοῦ ὡς ἐπὶ Μωσέως διὰ τὸν συνηθισμὸν τῆς Αἰγυπτιακῆς ἀθεότητος· εἶτα καὶ διὰ προφητῶν πολλάκις παρήγγελλε· καὶ πολλά τινα καὶ ποικίλα ἐπεδείκνυτο τὰ ἰατρεύματα, δι' ὧν τὴν πεσοῦσαν φύσιν εἰς τὸ ἀρχαῖον ἀνακληθῆναι τὸ σπουδαζόμενον ἦν· διὰ τοῦτο τοίνυν ὁ νόμος καὶ οἱ προφῆται.

2. Sed post multa sanationis experimenta quæ a communi hominum hoste passi sumus, morbus tamen restitit, contra quem naturæ Dominus, utpote optimus medicus, varia secundum temporum vicissitudines adhibuit medicamenta, modo lenia, modo efficacia, ut plagas et vulnera; modo benigne alloquendo, ut Adamum post transgressionem mandati; ut Cainum, quem ad vitæ miserias condemnavit; sicut etiam Noachi coævos per
D diluvium ob crimina punivit. Huc accedit quod stultitiam eorum qui celsam turrim ædificabant, linguarum confusione ultus est, et pari modo Sodomitas propter mores corruptos manu valida visitavit. Alio porro tempore, Moysis inquam, per legem scriptam Ægyptiacæ incredulitati mederi voluit, ut postea per prophetas voluntatem suam indicavit, id semper agens ut genus humanum in pristinum statum revocaret. Ob id enim ipsum Moyses et prophetæ sunt instituti.

γ'. Ἀλλ' οὐ δέδοται ταῦτα τοῖς ἅπασι· μόνοις δὲ τοῖς ἐξ Ἀβραὰμ, ὡς ἐκείνῳ ὑπέσχετο· οὐδὲ γὰρ τοσ-

3. Hoc autem non omnibus, sed iis tantum datum fuit qui ex Abrahamo orti erant. Non enim

Moyses ipse nec prophetæ idem valebant facere: nec si fecissent, a popularibus idololatris auditi fuissent. Ideo solis Hebræis aliquatenus Triadis mysterium revelatum est, ne in Ægyptiorum polytheismum reciderent. Sed nec præceptis, nec admonitionibus, nec miraculis eo adduci potuerunt ut solum verum Deum colentes falsos tergiversarentur et malis operibus valedicerent. Et cum legi scriptæ obtemperando vitam spiritualem sequi possent, pro sua stultitia uni sensibilitati parebant; a prophetis autem objurgati non resipiscebant, imo plures ex iis interfecerunt. Hinc morbus et vulnera quibus homines laborant omni remedio resistere videntur. Ad doctiorem igitur medicum et ad efficaciora remedia, imo ad majorem medicinam refugiendum est.

αὕτη ἦν ἡ τοῦ Μωσέως ἰσχὺς καὶ τῶν προφητῶν· ἀλλ' οὐδ' ἂν οἱ πολλοὶ προσεδέξαντο τούτους, κατείδωλοι πάντη τυγχάνοντες. Διὰ τοῦτο τοῖς Ἑβραίοις καὶ μόνοις καὶ οὐδ' αὐτοῖς φανερῶς ἀνεκαλύφθη τὸ τῆς Τριάδος μυστήριον, ἵνα μὴ Τριάδα ἐνωτισάμενοι, εἰς τὴν Αἰγυπτιακὴν αὖθις μεταστραφῶσι πολυθεΐαν· οἵ τινες καὶ μετὰ τοσαύτης διδασκαλίας, καὶ παραινέσεως, καὶ τὰ τηλικαῦτα τεράστια, συχνάκις πρὸς εἰδωλολατρείαν ἐτρέποντο, καὶ τῆς προτέρας κακίας ἀντείχοντο· ἀλλὰ καὶ νομικοῦ γράμματος ὁδηγοῦντος αὐτοὺς πρὸς τὴν πνευματικωτέραν διάνοιαν, ἐκεῖνοι κτηνώδεις ὄντες τῷ φαινομένῳ προσέκειντο, μόνῃ τῇ αἰσθήσει δουλεύοντες· εἰ δὲ καὶ παρὰ τῶν προφητῶν ὠνειδίζοντο, διὰ τὸ σκληροκάρδιον αὐτῶν καὶ ἀκαμπὲς οὐκ ἐπείθοντο, ποτὲ δὲ καὶ ἀπέκτεινον. Ἐδόκει τοίνυν τὸ ἀνθρώπινον τραῦμα ἀνίατον, καὶ ἡ πληγὴ ἀθεράπευτος· διὸ καὶ χρεία ἐγένετο ἐμπειροτέρου θεραπευτοῦ σὺν δραστικωτέροις φαρμάκοις, καὶ ἰατρείας τῆς μείζονος.

4. Quis autem est hic, quem quærimus, medicus artis suæ peritissimus, et qui optime curat, nisi Filius Dei et Verbum substantiale, per quod Pater totum mundum hominemque ipsum creavit? qui omnia ex nihilo produxit, cooperante sancto ac vivifico Spiritu? Per ipsum enim quæ vivunt vivificantur et vi ineffabili gubernantur. Idem et hominem e beatitudinis statu delapsum regeneravit; hancque regenerationem Verbum ac Deus ita effecit, ut naturam humanam in seipso producendo in posterum tempore opportuno sese manifestaverit. Nunc enim quæritur qualem primo Adamo dispensationem implicuerit; ubi paradisus cum deliciis suis, et quibus plantis consitus fuerit; quidnam a Deo vetitum sit; qualis a principio Adamus creatus fuerit, et quid ipsi acciderit; quomodo tentationi succubuerit et quid inde pervenerit. Sic enim procedentes et ordini methodico insistentes novum Adamum inveniemus et naturæ humanæ delapsæ regenerationem verificabimus. Hinc igitur exorsi loquimur.

δ'. Τίς δ' ἕτερος ὑπῆρχε τοιοῦτος ἰατρὸς δοκιμώτατος καὶ θεραπευτὴς ἀκριβέστατος, ἀλλ' ἢ μόνος αὐτὸς ὁ Υἱὸς τοῦ Θεοῦ καὶ Λόγος ὁ ἐνυπόστατος; καὶ τοίνυν οὗτος, δι' οὗ καὶ ὁ Πατὴρ ὡς Δημιουργοῦ τὸν ὅλον κόσμον καὶ τὸν ἄνθρωπον συνεστήσατο, καὶ ἐκ τοῦ μὴ ὄντος εἰς τὸ εἶναι παρήγαγε, σὺν τῷ παναγίῳ καὶ ζωοποιῷ αὐτοῦ Πνεύματι· διὰ γὰρ τούτου ζωοποιοῦνται τὰ ζῶντα, καὶ ἀῤῥήτῳ δυνάμει συνέχονται. Ὁ αὐτὸς πάλιν ἐκπεσόντα τοῦ εὖ εἶναι τὸν ἄνθρωπον εἰς τοῦτο ἀνεκαλέσατο· ὅπως δὲ τὴν ἀνάκλησιν ἐποιήσατο ἀναπλάσας ὁ Λόγος καὶ Θεὸς ἐν ἑαυτῷ τὴν ἀνθρωπίνην φύσιν, καὶ οὕτως ἀνορθωσάμενος, προϊὼν ὁ Λόγος δείξει κατὰ καιρὸν τὸν προσήκοντα. Νῦν γὰρ προηγούμενός ἐστιν ὁ τρόπος τῆς ἐν τῷ πρώτῳ Ἀδὰμ οἰκονομίας τοῦ Θεοῦ πάσης, καὶ τίς ὁ παράδεισος καὶ ἡ τρυφὴ, καὶ ὅπου πεφύτευται, καὶ τίνα τὰ ἐπιτεταμμένα φυτὰ, ποῖον δὲ τὸ κεκωλυμμένον· καὶ ποῖος ἐπλάσθη τὸ κατ' ἀρχὰς ὁ Ἀδὰμ, καὶ τί ἄρα τούτῳ ἐπισυμβέβηκε· καὶ ὅπως ὑπέπεσε τῇ παρακοῇ, καὶ εἴ τι τούτοις ἐμπεριέχεται ἕτερον. Οὕτω γὰρ ὁδῷ προβαίνοντες, καὶ τῇ δεούσῃ ἀκολουθίᾳ ἑπόμενοι, δι' εὐτάκτου τῆς διηγήσεως ἐπὶ τὸν νέον Ἀδὰμ καταντήσομεν, καὶ τὰ κατ' αὐτὸν ἱστορήσομεν, καὶ τὴν δι' αὐτοῦ γενομένην τῆς πεσούσης ἡμῶν φύσεως ἀνόρθωσιν καὶ ἀνάπλασιν. Λέγομεν τοίνυν ἐντεῦθεν ἀρχόμενοι.

Primum autem hunc operis librum ita concludit auctor, proponens secundi argumentum.

Sermo de cætero in secundo libro habendus erit de vita spirituali, angelica, supernaturali, quam Christus introduxit. Tum secundi libri novum initium sub commentarii forma faciendum erit, ubi, quod ad secundum Adamum spectat, exponemus.

Ῥητέον λοιπὸν ἐν τῷ δευτέρῳ βιβλίῳ περὶ τῆς πνευματικῆς ζωῆς καὶ ἀγγελικῆς τῆς ὑπὲρ φύσιν, ἣν ὁ Χριστὸς εἰσήγαγε· ἀρχὴν αὖθις ἑτέραν ποιησαμένους τοῦ δευτέρου βιβλίου τὴν πρέπουσαν καὶ ἀφηγητήν, καὶ τὰ τοῦ δευτέρου Ἀδὰμ, καὶ τῶν καθεξῆς.

—

ADDENDA.

JOANNIS EUCHAITENSIS

EX VITA SANCTÆ EUSEBIÆ FRAGMENTUM.

(Apud Leonem Allatium De utriusque Ecclesiæ in dogmate de Purgatorio consensione, p. 754.)

Ἔτι δὲ πλήρης ἡμερῶν τῶν τοῦ πνεύματος, καὶ μέντοι καὶ τῶν τοῦ σώματος, μετὰ μεγάλων ἐλπίδων, καὶ λαμπρῶν ἐκδημεῖ, παρ' ἐκείνου τὰ γέρα, τῶν ὑπὲρ ἐκείνου κινδύνων τε καὶ πόνων κομιουμένη, καὶ τῆς κάτω πατρίδος καὶ βασιλείας, ὧν ἐστέρητο δι' αὐτὸν, τὴν οὐράνιον πόλιν ἀξιοπρεπῶς ἀντιληψομένη, καὶ τὴν ἐκεῖ δόξαν καὶ βασιλείαν τὴν ὄντως ἀσάλευτον καὶ ἀνεπηρέαστον ἀϊδίως σὺν ἐκείνῳ κληρονομήσουσα. Ἔνθα καὶ νῦν τὴν πρὸς πάντας μάρτυρας ἔχει κοινωνίαν καὶ συναυλίαν, τῆς αὐτῆς αὐτοῖς ἀπολαύουσα τρυφῆς καὶ μακαριότητος, διά τε τὰ φίλτρα τὰ πρὸς αὐτοὺς, καὶ τοὺς καλοὺς ἀῤῥαβῶνας, οὓς ἐντεῦθεν προκατεβάλετο. Καὶ ὅτι καὶ αὐτὴ μάρτυς ἄντικρυς, τῶν εἰς τὸ σῶμα δίχα ποινῶν, ἃς οὐδὲ αὐτὰς ἡ ἀήττητος ἐπαγομένας ἂν παρῃτήσατο.

A Sed jam plena dierum spiritus, imo etiam et corporis, magna atque apertissima concepta spe, vita excedit, ab illo, discriminum ac laborum pro eo susceptorum præmia relatura, et loco terrenæ patriæ regnique, quibus causa illius spoliata fuerat, cœlestem civitatem, uti par erat, receptura, et gloriæ quæ ibi est et regni, quod dimoveri non potest, neque perturbari, sempiterne una cum illo hæres futura. Ubi nunc quoque martyrum omnium communione, et cohabitatione fruitur, earumdem cum illis deliciarum et beatitudinis particeps facta, tum propter in eosdem amorem, et arrhabones bonos, quos hic sibi præparaverat, tum quod ipsa æque atque illi martyr fuit, pœnas tantummodo si excipias corporis, quas nihilominus illa insuperabilis, D si illatæ fuissent, non aufugisset.

ORDO RERUM

QUÆ IN HOC TOMO CONTINENTUR.

FINIS TOMI CENTESIMI VICESIMI.

Parisiis. — Ex typis L. MIGNE.

Date Due

8R

Digitized by Google